

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

IUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSENTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.:

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANter SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES LATINA,

IN QUÆ PRŒDEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSuum COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES PENE JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, DUCENTIS ET VIGINTI DUOBUS VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, DECEN ET CENTUM SUPRA MILLE FRANCIS VENIT: GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, NOVENQUE ET CENTUM VOLUMINA, PRO PRIMA SERIE GRÆCA, NON EXCEDIT. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIE GRÆCO-LATINA SEXAGINTA VOLUMINA PROBABILITER NON SUPERABIT; DUM HUIUS VERSIO MERE LATINA TRIGINTA VOLUMINIBUS ABSOLVETUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET. NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRÆ ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEN VEL PRO SEX FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES FUTURIS PATROLOGIÆ SERIEBUS APPLICANTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NON NOBIS DEFEST.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS LXIX.

VIGILIUS PAPA, GILDAS SAPIENS, PELAGIUS PAPA, CASSIODORUS

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUT, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIENSIA

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA,

DEC -5 1931

2069

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM VI. ANNI 555 560.

MAGNI AURELII

CASSIODORI

SENATORIS,

VIRI PATRICII, CONSULARIS, ET VIVARIENSIS ABBATIS

OPERA OMNIA

IN DUOS TOMOS DISTRIBUTA,

AD FIDEM MANUSCRIPTORUM CODICUM EMENDATA ET AUCTA, NOTIS. OBSERVATIONIBUS ET
INDICIBUS LOCUPLETATA, PRÆCEDENTE AUCTORIS VITA, QUÆ NUNC PRIMUM IN
LUCEM PRODIT CUM DISERTATIONE DE EJUS MONACHATU.

OPERA ET STUDIO J. GARETH

MONACHI ORDINIS SANCTI BENEDICTI E CONGREGATIONE SANCTI MAURI.

NOBIS AUTEM CURANTIBUS ACCESSERUNT

COMPLEXIONES IN EPISTOLAS B. PAULI

QUAS EDIDIT ET ANNOTAVIT SCIPIO MAFFEIUS.

PRÆCEDUNT

VIGILII PAPÆ, GILDÆ SAPIENTIS

ET

PELAGII PAPÆ

SCRIPTA UNIVERSA

EX MANSI ET GALLANDIO MUTUATA.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS, EDITORE.

CASSIODORI TOMUS PRIOR. — CÆTERORUM TOMUS UNICUS

VENEUNT 2 VOLUMINA 14 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA THIBAUT, OLIM D'AMBOISE. PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM VI. ANNI 555-560.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO LXIX CONTINENTUR.

VIGILIUS PAPA.

<i>Notitia ex Libro Pontificali.</i>	col. 9
Vigilii Papæ Epistolæ et Decreta.	15

GILDAS SAPIENS.

<i>Notitia ex Gallandio.</i>	327
Gildæ Liber querulus de excidio Britanniae.	329
Pars I. Historica.	<i>ibid.</i>
— II. Increpatoria in tyrannos.	347
— III. Increpatoria in clerum.	367

PELAGIUS PAPA.

<i>Notitia ex Libro Pontificali.</i>	391
Pelagii I Epistolæ.	395

MARCUS AUREL. CASSIODORUS.

PROLEGOMENA.

<i>Joannis Garethii Epistola dedicatoria ad Michaellem Le Tellier, Franciæ cancellarium.</i>	421
<i>Joannis Garethii Præfatio.</i>	425
<i>Marc. Aurel. Cassiodori Vita.</i>	437
<i>De Marc. Aurel. Cassiodori vita monastica Dissertatio.</i>	483
<i>De Marco Aurel. Cassiodoro Auctorum Testimonia.</i>	497
Marci Aurel. Cassiodori Variarum libri duodecim.	501
Historia ecclesiastica, Tripartita dicta.	879
Chronicon, ad Theodoricum regem.	1213
Computus Paschalis.	1249

APPENDIX.

<i>Jornandis seu Jordanis, episcopi Ravennatis, De Getarum sive Gothorum rebus gestis, ad Castalium.</i>	1251
Index analyticus in tomum priorem Cassiodori.	1295

VIGILIUS PAPA.*

NOTITIA (ex libro Pontificali).

Vigilius * natione Romanus, ex patre Joanne consule, sedit annos 17^b menses 5 (a) dies 26. Eodem tempore Belisarius patricius commisit bellum^c cum Vitige rege Gothorum. Quem fugientem noctu in-

(a) Ms. Luc., 7.

* Cum Vigilius favore Theodere Augustæ in sedem apostolicam intrusus post obitum Silverii se pontificatu subdole abdica set, ea spe fortasse ut per studia Belisarii legitime eligeretur, electuris novum pontificem Romanæ Ecclesiæ clericis ille metus incessit, ne si Vigilium multis criminibus notorie contaminatum eligerent, in sacros canones delinquerent; si vero præterirent, schismati et periculosissimæ hæresi occasionem præberent. Post longam consultationem, ad avertendum schismatis et hæreseos periculum, divino instinctu, fortasse omnium consensu electus est Vigilius, catholicus quidem, sed propter ambitionem, hæreticorum conversatione pollutus. Post emissam fidei confessionem, omnisque hæreseos execrationem, evectus est in thronum pontificum iv calendas Julii, anno Christi 540, qui est Justiniani 14. Hæc omnia nutu Dei facta esse probavit eventus. Admirabili enim exemplo accidit ut qui ad maledicendum populo Dei antea fuerat inductus, idem ad benedicendum eidem converteretur, quemque Theodora imperatrix ad revocandum Anthimum in sedem pontificalem evexerat, ille post legitimam sui electionem anathema adversus eundem atque collegas ipsius hæreticos irrogatum iterum confirmaverit. Justinianus imperator de legitima electione Vigili certior redditus, more majorum suorum apud eundem per legatum et epistolam fidei confessionem edidit, ut patet ex reddita Vigili epistola, qua præter expectationem Theodere Augustæ in Anthimum ejusque collegas hæreticos anathema intorsit. In Italia nulla ducum virtute Ravenna civitas dedita, ipseque Vitiges rex Gothorum anno Christi 540 victus fuit a Belisario; qui hanc ob rem ab æmulis invidiam passus, et in affectatæ tyrannidis suspicionem adductus, Constantinopolim revocatur. Qui cum venisset, adductis secum devictis hostibus, triumphare non est permissus, propterea fortasse quod impiæ Augustæ nimium obtemperans, in pontificem impia et sacrilega attentasset. Theobaldus rex Gothorum vires dispersas restauravit; post ejus cædem Totilas Theobaldi nepos, flagellum Græcorum in Occidente dominantium, evectus est in regnum: qui post aliquot victorias contra Romanos partas Campania potitus est, ubi eidem accidit, quod refert S. Gregorius in Dialogorum, cap. 18, de sancto Benedicto Cassinensi monacho, qui venienti Riggovi ad explorandam domini prophetiam dixit: *Pone, fili, pone hoc quod portas, non est tuum.* Ipsi vero Totila ad se venienti prænuñtiavit dicens: *Multa mala facis, multa mala fecisti, jam aliquando ab iniquitate conquiesce: equidem Romam ingressurus es, mare transiturus; novem annis regnans, decimo morieris.* Quando post totam fere subactam Italiam Roma potitus fuerit, infra dicemus. Hujus temporibus quatuor pluresve Persarum irruptiones in Romanos factæ sunt a Cosrohe Persarum rege, quas describit Procopius de Bello Persico.

Anno pontificatus Vigili septimo, qui est Christi 546, Petrus Hierosolymorum episcopus vita defun-

A secutus est Joannes magister militum cognomento Sanguinarius, et tenuit eum, et adduxit ad Belisarium et ad Vigilium Romam. Tunc dederunt ei sacramenta in basilica Julii (b), ut salvum illum per-

(b) Idem cod., Julia.

etus est: in locum ejus successit Macarius II, qui ex sinistro judicio suspicionem hæreseos incurrit. Theodora Augusta hæretica Severiana ad eversionem fidei orthodoxæ solum intenta, cum imperasset, teste Procopio, annum unum et viginti, anno imperii Justiniani 23, diro anathematis jaculo per Vigilium sauciata, ulciscente numine haud dubie divino, misere interiit. Qua fide ergo Anastasius dicat Vigilium jussu imperatricis e templo Sanctæ Euphemie Chalcedone extractum fuisse, infra dicemus. Si non impie hujus feminæ imperio nimis obsequens fuisset, Belisarius, manusque violentas a Silverio retraxisset, felicissimus fuisset dux militum: quia tamen Deum feminæ postposuit, e summa gloria in infamam fortunam misere est dejectus. Nam cum de insidii Justiniano imperatori paratis accusatus fuisset, et fortasse etiam convictus, bonis et dignitatibus omnibus exutus est, excæcatus, eoque paupertatis adactus, ut stipem mendicare coactus fuerit. Zonaras, Cedrenus, Volaterranus, etc., Baronius anno 561. Quæ occasione trium capitulorum, scripta Theodori Mopsuesteni, Theodoretii, atque epistolam Ibe concernentium, hujus temporibus dicta, scripta, aut gesta fuerint, per litteras, concilia et edicta, infra patebit. Prima Justiniana metropolitana sedis dignitate ac prærogativa auctoritate Vigili exornata fuit. Novella 151, c. 3. Basilicam a se constructam sacris imaginum picturis decoravit, ut ait Hadrianus papa in epistola ad Carolum Magnum; monasterium a Childeberto Francorum rege erectum privilegiis et immunitatibus decoravit, ut scribit S. Gregorius lib. vii, epist. 115. Vigilius etiam episcopum Origenem antea sepius damnatum, suo etiam constituto condemnavit. Cassiodorus Instit. divinarum lectionum, l. i, c. 5.

C Ex actis hujus pontificis singularis Dei erga Romanam Ecclesiam providentia, atque admiranda apostolicæ sedis auctoritas omnibus innotescit. Quanquam imperatricis aliorumque desiderio speratum fuerit, naviculam Petri eo ducendam, quo ipsi suo affectu commoverent Vigilium suo studio ac favore in sedem apostolicam violenter et sacrilege intrusum, tamen residens in ea Christus licet atque illic fluctus universam navim pro arbitrio vertit, et licet fluctus contrarii eam urserint, flantesque venti in adversam partem quandoque impulerint, nunquam tamen ipsa navicula toto tempore legitimi pontificatus Vigili in scopulos imegit, vel in syrtes offendit, ictibusque undarum crebrioribus dissoluta fuit, sed potius illæsa permansit, omnemque illam aquam, quam per lata foramina influentem excepit, integre ad summam siccitatem vicissim excussit. Videant ergo

D ^b Sexdecim annis sedem apostolicam tenuisse Vigili scribit Baron. ann. 555. Sev. Binius.

^c Vitigem nullo prælio habito, nulla ducum virtute, una cum Ravenna civitate, anno quinto belli Gothici, qui est Christi 540, deditum esse Belisario scribit Procopius. Sev. Binius.

* Notæ in Mansiana editione e regione textus positæ sive in textu inter uncinos sive infra columnas cit. fris superioribus præmissis exscriptimus. Edit.

ducerent ad Justinianum imperatorem. Quem cum adduxissent Constantinopolim, gavisus est imperator, et fecit eum patricium et comitem, et transmisit eum juxta fines Persarum, et ibi vitam finivit. Belisarium vero interrogavit imperator, quomodo se haberet cum Romanis, vel quomodo in loco Silverii statuisset Vigilium. Tunc gratias ei egerunt imperator et Augusta ^a, et data ei dignitate, iterum misit eum in Africam ^b. Qui veniens in fines Africae, sub dolo pacis interfecit Gontharidem (a) regem Vandalarum, et redacta est Africa sub republica. Tunc Belisarius patricius veniens Romam, de spoliis Vandalarum obtulit ^c beato Petro apostolo per manus Vigilii papae crucem auream cum gemmis, pensantem libras centum, in qua scripsit victorias suas: cerostata argentea (b), deaurata majora duo, quae stant usque hodie ante corpus beati Petri apostoli. Sed et alia multa dona et elemosynas pauperum largitus est. Fecit etiam Belisarius patricius xenodochium in via Lata, et in via Flaminia juxta civitalem Ortas [Ostiam] monasterium Sancti Juvenalis, ubi possessiones et dona multa largitus est. Eodem tempore Theodora Augusta scripsit ad Vigilium papam: Veni, adimple nobis quae prona voluntate tua promissisti de patre nostro Anthimo, et revoca eum in officio suo. Ad haec rescripsit Vigilius: Absit hoc a me, domina Augusta: prius locutus sum male et insipienter, modo autem nullo modo tibi consentio, ut revocem hominem haereticum et anathematizatum. Etsi indignus, vicarius sum beati Petri apostoli, quomodo fuerunt antecessores mei sanctissimi Agapetus et Silverius, qui eum damnaverunt. Tunc Romani fecerunt suggestiones suas ^d contra Vigilium, eo quod cum consilio ejus depositus fuisset Silverius beatissimus papa. Sugerimus, inquit, pictati tuae, quia

(a) Item cod., *Widtharim*.

ergo novantes haeretici quam praemature triumphent de naufragio hujus naviculae, quando ei praesidebat Vigilius. Si auctor est illius epistolae fideique formulae, quam ex Liberati breviario objiciunt, nihil aliud vicerunt, quam quod eo tempore exteriore professione in gratiam imperatricis spe pontificatus obediendi vel retinendi haeresim professus eam epistolam scripserit, quando adhuc vivente Silverio pseudopapa esset: quem si vel errasse, vel haereticum et simoniacum fuisse ipsi probarent, nullam maculam Ecclesiae orthodoxae ejusque dogmatibus infligerent. Quod autem post obitum Silverii, quando per dilectionem vel approbationem cleri Romani papa legitimus esse coepit, nihil horum dixerit, scripserit, vel egerit, indicabunt illae anathematis sententiae quas in Anthimum, teste Gregorio, a praedecessoribus antea condemnatum, et in Theodoram Augustam pronuntiavit. Quid vero de ipsa epistola sub nomine Vigilii ex Liberato desumpta sentiendum sit, dicemus infra in notis epistolarum ejusdem. Sev. Bixius.

^a Justinianum de revocando Anthimo in sedem suam conscium non fuisse, sed potius ea omnia secreta machinatione Theodora Augustae cum Vigilio commissa esse, indicat epistola Justiniani ad Mennam, quae supra excusa est sub Silverio: in cujus fine inter alios execrandos haereticos condemnandos enumerat Anthimum Trapezuntis episcopum. Unde patet quod ipse imperator Belisarium hac de causa gratias non egerit, nisi forte persuasum sibi habuerit Silverium juxta sententiam condemnatum,

A male agit cum servis tuis Romanis, et cum ipsa plebe sua, et quia homicidam illum accusamus. Sic est in furorem versus, ut daret alapam notario suo; qui mox ad pedes ejus cadens exspiravit. Item dedit nepotem suum Vigilium Asterio consuli filium mulieris viduae; quo casu faciente, fecit eum teneri nocte, et tandiu caedi quandiu vitam finiret. Quo audito, Augusta misit Anthemium scribonem cum jussione sua, et cum virtute majore ad Romam, dicens: Si eum inveneris in basilica Sancti Petri, parce: nam si in Lateranis, aut in palatio, aut in qualibet ecclesia inveneris Vigilium, mox impositum in navim perduc eum usque ad nos. Nam, si non feceris, per Viventem in saecula, excoriari te faciam. Qui Anthemius scribo veniens Romam, invenit eum in ecclesia Sanctae Caeciliae, x calendas Decembris (erat enim dies natalis ejus) munera erogantem ad populum. Tenentes ergo eum, deposuerunt ad Tiberim, et miserunt eum in navim. Plebs autem et populus sequebatur eum, acclamantes, ut orationem ab eo acciperent. Dataque oratione, respondit omnis populus: Amen; et mota est navis. Videntes Romani quod mota esset navis in qua sedebat Vigilius, coepit populus jactare post eum lapides, fustes [cum calcibus, et] cacabos, et dicere: Fames tua tecum. Mortalitas tecum. Male fecisti Romanis, male invenias ubi vadis. Et quidam amatores ejus secuti sunt eum de ecclesia. Qui ingressus Siciliam ^e in civitatem Catanensem, permissus est facere ordinationem per mensem Decembrem, presbyteros et diaconos, in quibus retransmisit Romae Ampliatum presbyterum et vicedominum suum, et Valentinum episcopum ad sanctas Rufinam et Secundam, ad custodiendum Lateranas, et gubernandum clerum. Et vafaciens omnibus, ingressus est Constantinopolim ^f in vigilia

(b) In eodem deest *argentea*.

eique Vigilium legitima subrogatione suffectum fuisse. IDEM.

^b Haec sub pontificatu Joannis II anno Christi 535, contigisse videntur. IDEM.

^c Haec oblatio, cujus etiam meminit auctor Miscellae historiae, fortasse facta est sub pontificatu Silverii, anno Christi 537, quando Belisarius post devictos Gothos Romam subegit. Si tamen aliqua donatio facta est Vigilio, oportuit eam oblatam fuisse per ministros Belisarii in ejusdem absentia. Nam ipsum Belisarium quarto anno belli Persici Romam non fuisse ingressum, videre est ex Procopio. IDEM.

^d Historiam quae sequitur, usque ad illa verba: *Qui ingressus Siciliam, etc.*, de fide suspectam esse Baronius anno 546, numero 54, probat, eo argumento fretus, quod trium capitulorum causa tantum vocatus fuerit, cum Menna Constantinopolitanus atque primarii Orientis episcopi, edicto Justiniani de tribus capitulis damnandis promulgato, non prius subscribere vellent, quam Romanus pontifex consensisset. Putabat enim pontificem quibus posset fieri blanditiis conciliandum, et non nisi honorifice invitandum esse, ne illo repugnante, a quo omnes Orientis episcopi dependebant, de promulgato edicto omnes conatus irriti esserentur. IDEM.

^e In Sicilia longiores moras traxisse pontificem, indeque Urbi fame laboranti frumentum a Gothis interceptum misisse, tradit Procopius lib. III de Bello Gothorum. IDEM.

^f Vigilium ad comitatum profectus contra exem-

Natalis Domini nostri Jesu Christi. Tunc obvius A est ei imperator, et osculantes se, cœperunt flere, et plebs illa psallebat ante eum usque ad ecclesiam Sanctæ Sophiæ, dicens: Ecce advenit dominator dominus, etc. Per biennium vero fuerunt contentiones (a) de Anthimo patriarcha, quomodo promississet revocare et remittere eum in locum suum, et cautionem manus suæ ostendebant, quomodo promisserat eum in ordinem suum revocare. Sed Vigilus nultatenus eis voluit consentire, sed tanta roboratus virtute, magis mori desiderabat quam vivere. Tunc Vigilus papa dixit: Ut video, non me fecerunt venire ad se Justinianus et Theodora piissimi principes, sed hodie scio quod Diocletianum et Eleutheriam inveni: facite ut vultis, digna enim factis recipio. Tunc dedit alapam ^b in faciem ejus quidam, dicens: B Homicida, nescis quibus loqueris? Nescis quia Silverium papam occidisti? et filium mulieris viduæ ad calces et fustes interfecisti? Tunc fugiens in basilicam Sanctæ Euphemie, tenuit columnam altaris; qui tractus ab ea, ejectus est foras ecclesiam. Fecitque Theodora Augusta mitti funem in collum ejus, et trahi per totam civitatem usque ad vesperum. Tunc missus est in custodiam, et dabatur ei modicum panis et aquæ. Clerus autem Romanus qui cum eo erat missus est in exilium per diversa loca, ad metalla incidenda. Tunc Gothi fecerunt sibi regem Badiullam (b), qui Totila nuncupabatur, qui descendens Romam obsedit eam ^c. Et facta est famens in civitate Romana talis, ut etiam natos suos vellent

(a) Idem cod., intentiones.

(b) Item, *Baduam*.

(c) Idem, *Patricii, et consules*.

pium sancti Leonis, aliorumque prædecessorum suorum, naviculam Petri, cujus clavum immotus sedens Romæ tutius tenuisset, magno periculo exposuit, ut infra patebit ex notis epistolarum et conciliorum. Sev. Binius.

* Procopius de Bello Gothico, cap. 3, transacta hieme, redditoque navigandi opportuno tempore, Vigilum ^c Sicilia solvisse, et Constantinopolim apulisse scribit: idque superioribus Anastasii verbis est convenientius. Nam si prope diem Natalis Domini mense Decembri, quod ait, ordinationem habuit, quomodo in vigilia ejusdem Natalis Domini potuit Constantinopolim pervenisse? Baronius anno 547, num. 38. IDEM.

^b Hæc quæ sequuntur contigerunt post obitum Theodoræ, anno Christi 551, quando excitata in eum rursus persecutione per Theodorum episcopum Cæsariensem, debuit confugere Chalcedonem in basilicam Sancti Euphemii, ut patet ex epistola Vigilii ad universam Ecclesiam scripta. Unde quæ mixtim et confuse de Theodora Augusta jam ante triennium defuncta deinceps ab Anastasio recensentur, suis queque locis lector restituat. IDEM.

^c Anno Christi 546 obsideri ceptam, Isauri milites anno sequente Totila prodiderunt, cum Romanis dira fame pressis sordidissima quæque delicerent, et multi mortui coaciderent. Occupatam Urbem Totilas jam diruere, et in ovium pascua redigere inceperat, sed Belisarii litteris sapienter id dissuadentibus sæpius lectis, consilio destitit. Belisarius eandem recuperavit, postquam Totilam eodem anno 547 iterum campestri prælio superasset. Quomodo eandem urbem anno 550 vicissim Isaurorum prodicione deditam Totilæ, atque ab eodem novis ædi-

comedere. Quadam die intravit Romam a porta Sancti Pauli, indictione xiii [xiv]. Tota enim nocte fecit buccinam clangi, usquedum cunctus populus fugeret, aut per ecclesias se celaret, ne gladio Romani vitam finirent. Habitavit rex cum Romanis quasi pater cum filiis. Tunc quidam de senatoribus fugientes, Cithens [Techeus], Albinus, et Basilius patricius et consul (e), ingressi sunt Constantinopolim, presentati ante imperatorem afflicti et desolati. Tunc consociatus est eos imperator, et ditavit eos, sicut digni erant, tanquam (d) consules Romani. Eodem tempore imperator Justinianus misit Narsetem eunuchum ^d et cubicularium suum in Italiam, cui, data pugna cum Gothis, donavit Deus victoriam, et occisus est rex, et multitudo Gothorum interfecta est. Tunc adunatus clerus rogaverunt Narsetem ^e, ut una cum ejus suggestione rogarent principem, ut si adhuc viveret Vigilus papa, aut presbyteri, seu diaconi, vel clerus, qui cum eodem Vigilio fuerant exilio deportati, revertentur. Suscepta relatione Narseta, vel cuncti cleri Romani, factus effectus est imperator, et omnes incliti ejus, eo quod requiem donasset Deus Romanis. Mox misit Jussiones suas per diversa loca, ubi fuerant in exilio deportati in Gissa (s) et Proconneso, et adduxit eos ante se imperator, dicens eis: Vultis recipere Vigilium ^f, ut fuit papa vester? Gratias ago. Minusne? Hic habetis archidiaconum vestrum Pelagium, et manus mea erit vobiscum. Responderunt omnes: Imperet Deus pietati tuæ. Restitue nobis modo Vi-

C (d) In eodem deest *tanquam*.

(e) Idem cod., *Gypso*.

ficiis illustratam Narses dux Romani exercitus, Dei auxilio atque B. Mariæ Virginis intercessionem fretus, rege et exercitu Gothorum occisis, a barbarorum imperio liberavit, infra dicemus. IDEM.

^d Illo anno quo imperator ad instantiam Vigilii papæ edictum de tribus capitulis promulgatum revocavit, seque Romano pontifici obsequentem præbuit, Narses dux Romani exercitus, Dei auxilio per intercessionem beatæ Mariæ Virginis fretus, Totilam una cum toto ejus exercitu anno decimo regni ejus (prout sanctus Benedictus monachus eidem prædixerat) fudit et interemit, ipsamque Urbem, jam secundo ab ipso occupatam, secundo recuperavit, anno nimirum Christi 553. Claves portarum Narses, teste Procopio, Constantinopolim misit ad Justinianum imperatorem. Ita clavibus Urbis potitus est imperator, quando claves Petri in Vigilio recognovit. IDEM.

^e Dubium non est quin Vigilus rogatu Narseta ab exilio liberatus, quintam synodum de trium capitulorum damnatione habitam confirmavit, maxime cum id vehementissime urgeret imperator, neque ulla alia ratione amicitia et pace conciliari possent. Vide Baronium an. 554, n. 3, 4, 5, 6. IDEM.

^f Justinianus hoc loco sacrilege confirmationem et abrogationem Romani pontificis usurpat; quanta vero totius imperii iactura, clare infra patebit. Dolendum est quod clerus Romanus populo poscenti promiserit post obitum Vigilii non alium subiectum iri pontificem, quam quem imperator præsentas ^g; cum ea ratione ducta sit in captivitatem dominæ gentium, et regina provinciarum facta fuerit sub tributo. IDEM.

gdum, et quando cum voluerit Deus transire de hoc A
seculo, tunc vestra preceptione nobis donetur Pela-
gus archidiaconus noster. Tunc dimisit omnes cum
Vigilio. Venerunt itaque in Siciliam in civitatem Sy-
racusas, ubi Vigilus afflictus, calculi dolorem habens,
mortuus est ^a. Cujus corpus ductum Romanam, se-

^a Pelagus diaconus in suspicionem occisi Vigilii incurrit; verum seipsum de illata calumnia expurgavit, ut patet infra in Vita Pelagii. Sev. Bixius.

VIGILII PAPÆ EPISTOLÆ ET DECRETA.

EPISTOLA (olim II) VIGILII ADHUC PSEUDOPAPÆ B

AD EUTHERIUM

Eutherii consultationibus respondet.

^a Dilectissimo ^b fratri [Euthero] Euthero ^c Vigi-
lius.

Directas ad nos tuæ charitatis epistolas, plenas catho-
licæ inquisitionis sollicitudine [et sollicitudinis], gratan-
ter accepimus, benedicientes Dei nostri clementiam,
quia tales in extremis mundi partibus dignatus est
suis ovibus providere pastores, per quos et pascuis
valeant salutaribus abundare, et ab antiqui hostis [ini-
qui lupi] rapacitate servari, ut insidias ^d nequeant
ejus subreptionis incurrere. Unde certum est, quia
promissæ vos beatitudinis gratia subsequatur, quando
vobis cœlestium perfectio doctrinarum tam votiva C
seiscitatione perquiritur. Scriptum est enim: *Beati
qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt
eum (Psal. cxviii)*. Hoc igitur, frater charissime,
propositum tuæ consultationis tota mente tractantes,
de te quoque provenire contendimus [confidimus],
qui regulam catholicæ fidei iisdem studeo tenere ve-
stigiis quibus eam in apostolica fide ^e cognoscis esse
fundatam. Et quamvis sonus eorum toto orbe diffu-

^a Hæc epistola hactenus inscripta fuit Euthero
sive Eleutherio episcopo, ut olim monuimus in notis
ad Gratianum. Certum est autem inscribi debere
Profuturo, qui fuit episcopus Bracarenensis. Quod non
solum probat auctoritas vetustissimi codicis Ecclesie
Lugdunensis, sed etiam Colbertini duo optimi et ve-
tustissimi signati num. 408 et 5970, in quibus varia
istius epistolæ capita referuntur ex epistola papæ D
Vigilii ad Profuturum episcopum. Præterea exstat
integra cum hac eadem inscriptione in optimo item
et antiquissimo codice 449 ejusdem bibliothecæ Col-
bertinæ; in quo tamen deest caput de primatu Ro-
mance Ecclesie. Et sane cum cætera capita referan-
tur integræ in codice 408 Colbertino et in Lugdunensi,
idem tamen non habent quæ de primatu Romance
Ecclesie adduntur in collectione quæ præfert nomen
Isidori. Porro diserta epistolæ ad Profuturum men-
tio est in gestis concilii primi Bracarenensis, ubi dici-
tur scripta ad interrogationem ejus, et propter pro-
ximitatem gestis notitie est inserta. De die autem et
anno quo data est in utile reor esse si disputem, cum
ex codice Colbertino constet scriptam esse eo anno
quo Joannes consul fuit post Belisarium, id est anno
558. Baluzius in *Nova Concil. Collect.* At longe ma-
jor fides habenda reliquis omnibus codicibus, tum
miss. antiquissimis Hispaniæ, visis et collatis ab illu-

strum est ad Sanctum Marcellum, via Salaria. Hic
fecit ordinationes duas per mensem Decembrem,
presbyteros 46, diacones 16, episcopos per diversa
loca numero 81. Et cessavit episcopatus menses tres
dies quinque.

sus, et usque ad fines orbis terræ verba eorum or-
tensa, dilectionis tuæ corda Christo probaverint esse
fidelia; tamen si quid ex his in Ecclesia quæ tuæ
gubernationi Deo auxiliante commissa est, necdum
plena luce claruerit, ad eundem fontem de quo illa ^f
salutarius manarat lympha, recurritis; quod debita
charitate sumus amplexi, quia fiducialiter de his,
unde apud eos observantiam esse dixistis ambiguan,
nostra voluistis responsione firmari. Quapropter di-
lectionem tuam in Domino salutantes, de singulis
quid juxta catholicam disciplinam teneat apostolicæ
sedis auctoritas, subjectis ^g aliquibus etiam sancta-
rum capitulis regularum, te credimus instruendum.

I. Ac primum de his quos Priscillianæ hæresis in-
dicasti vitiiis inquinari, sancta et conveniente reli-
gioni catholicæ eos detestatione judicas ^h arguendos,
qui ita se sub abstinentiæ simulate prætextu ab escis
videntur carniū submovere, ut hoc execrationis
potius animo quam devotionis probentur efficere. In
qua re quia nefandissimis Manichæis esse consimiles
approbantur, justo Patrum venerabilium constitutis
ab hac superstitione sub anathematis sunt intermi-
natione prohibiti, quando ⁱ aliquid ciborum conta-
gione carniū credunt [carnalium creditur] esse

striss. Loaisa, tum impressis, in quibus caput de pri-
matu Romance Ecclesie habetur, quam uni Colber-
tino, de quo non levis suspicio esse possit in Gallia
scriptum fuisse, et iis temporibus quibus causæ epi-
scoporum appellantium sedem apostolicam discepta-
bantur, præsertim inclinante sæculo nono, sub Nico-
lao I papa, et postea in causa Gerberti Rhemensis,
desinente fere decimo. Fieri enim facile potuit, ut
qui adversus Hincemarum Laudunensem ac Rhotadum
Suessionensem episcopos, sedem apostolicam appel-
lantes, eripere ipsi conabantur episcoporum judicia,
truncarent epistolam Vigilii, abscisso eo capite quo
ipsi jugulabantur. *Car. de Aguirre, Concil. Hisp.*
t. II, p. 278. Sed his omissis, hanc epistolam e codice
Colbertino descripsit Baluzius, unde sequentes varias
lectiones decerpimus.

^b Cod. Colbert., *Dilecto fratri Profuturo episcopo
Vigilius.*

^c Cod. Vatic. Palat., *Profuturo.*

^d Colbert., *et ab iniqua rapacitate servatæ, insi-
dias, etc.*

^e Idem cod., *apostolica sede.*

^f Idem cod., *illuc.*

^g Colb., *sublectis.*

^h Idem cod., *judices.*

ⁱ Colbert., *ne quando..... crederent.*

^{*} Prima inscribitur in editione Mansiana Epistola Vigilii papæ nomine scripta ab Eutyebiano quodam,
quam videre est in *Breviario Liberati notis comitantibus exscriptam.* Erit.

pollutum : quia de his omnibus quæ ad humanum A victum misericordia Dei contulit [tribuit], nihil catholicis esse judicatur immundum. Sic enim Titum doctor gentium Paulus monet apostolus, dicens : *Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum : sed pollutæ sunt eorum mens et conscientia. Deum confitentur se nosse, factis autem negant, abominabiles et increduli, et ad omne opus bonum reprobis* (Tit. 1). Similiter et alio in loco ad Timotheum de hujusmodi cavendis erroribus prædica- vit, dicens : *In novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, et cæteriatam habentium suam conscientiam, prohibentes nubere, et abstinentes a cibis quos Deus creavit ad percipiendam cum gratiarum actione fidelibus, et his B qui cognoverunt veritatem : quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur* (I Tim. iv). Hæc igitur sequentia ^a patrum venerabilium constituta specialiter eos censuerunt esse damnandos qui, cum carnibus abstinerent, ea quoque credebant esse vitanda, quæ carnibus fuisse videbantur admixta. Nam et ipse Dominus noster Jesus Christus ita præmonuit, dicens : *Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quæ procedunt de ore, hæc sunt quæ coinquinant hominem* (Matth. xv). Quapropter nec abstinentiam Deo placitam reprobamus, nec eos qui execrantur Domini creaturam recipimus in nostra societate.

II. De baptismo ^b quoque ^c solemniter adimplendo, similiter quid apostolica vel sanxerit vel observet auctoritas, in subjectis tua charitas evidenter agnoscet. Illud autem novelli esse judicamus erroris, quod cum in fine psalmorum ^{ab} omnibus catholicis ex more dicatur : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*, aliqui, sicut indicas, subducta una syllaba conjunctiva, perfectum conantur minuere vocabulum Trinitatis, dicendo : *Gloria Patri, et Filio, Spiritui sancto* ^d. Quamvis ergo ipsa nos ratio evidenter edoceat, quia subducta una syllaba, personam Filii ^e et Spiritus sancti unam quodammodo esse designent ; tamen ad errorem talium convincendum sufficit quod Dominus Jesus Christus designans in invocatione Trinitatis credentium debere baptismum celebrari, dixit : *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. ult.) ^d. Ergo cum non dixerit : *In nomine Patris, et Filii, Spiritus sancti* ^f, sed æqualibus distinctionibus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum jusserit nominari, constat illos omnino a doctrina dominica deviare, qui aliquid huic voluerint confessioni dero-

gare s. Qui si in errore permanserint, socii nobis esse non possunt.

III. De his qui etiam baptismatis gratia salutaris accepta apud Arianos iterum baptizati, profundæ voraginis sunt morte demersi, quid per singulos ordines, vel ætates antecessorum nostrorum decreta censuerunt, quæ multiplici sunt digesta ratione, e nostro serinio revelata [relevata] capitula his subjecta direximus. In quibus tamen illud speciali charitate etiam convenit observari, ut quia pro peccatis plurimis in gentibus iniquitas illa subrexit, in æstimatione fraternitatis tuæ aliorumque pontificum per suas dioceses relinquatur, ut si qualitas et poenitentis devotio fuerit approbata, indulgentiæ quoque remedio sit vicina. Quorum tamen reconciliatio non per illam impositionem manus, quæ per invocationem sancti Spiritus fit, operatur, sed per illam qua poenitentiae fructus acquiritur, et sanctæ communionis restitutio [restitutione] ^h perficitur.

IV. De fabrica vero cujuslibet ecclesiæ, si diruta fuerit, instauranda, et si in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerint, nihil judicamus officere ⁱ, si per eam nunc aqua benedicta [exorcizata] jaciatur : quia consecrationem cujuslibet ecclesiæ, in qua Spiritus sancti ara non ponitur ^j, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata, sine aliqua dubitatione, cum in ea missarum fuerit celebrata solemnitas, tertius sanctificatio consecrationis implebitur. Si vero sanctuaria quæ habebat ablata sunt, rursus eorum repositione [dispositione] et missarum solemnitate reverentiam sanctificationis accipiet.

V. Pascha vero futurum nos, si Deus voluerit ^k calendarum ^l Maiarum die celebraturos esse cognoscite. Ordinem quoque precum in celebritate missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere divisum [diversum] ^l : sed semper eodem tenore, oblata Deo munera consecrare. Quoties vero paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, et Epiphaniæ, sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctæ solemnitatis, aut eorum facimus, quorum natalitia celebramus : cætera vero ordine consueto prosequimur. Quapropter et ipsius canonicæ precis textum direximus subter adjectum, quem (Deo propitio) ex apostolica traditione suscepimus. Et ut charitas tua cognoscat, quibus locis aliqua festivitatis apta connectes, paschalis diei preces similiter [simul] adjecimus. His igitur fraternitatis tuæ inquisitioni responsis, Deum nostrum,

omnibus ad confessionis rectæ student tramitem revocare. Quod si forte, quod absit, in errore, etc. Cod. Vat., subtrahere, etc. ut notat Baluzius.

^h Cod. Vat., restitutione.

ⁱ Colb., efficere.

^j Colb., in qua sanctuaria non ponuntur. Cod. Vat., sanctum ara.

^k Colb., octavo calend. Cod. Vat., viii calend.

^l Cod. Vat., diversum.

^a Colb., exsequentia.

^b Colb., De baptismo quoque renascentium trina immersione solemniter, etc.

^c Cod. Vatic. Palat., quoque renascentium trina immersione solemniter.

^d Colb., Gloria Patri Filio Spiritui sancto. Cod. Vat. Palat., Gloria Patri, Filio, Spiritui sancto.

^e Colb., personam Patris et Filii, etc.

^f Colb., Patris Filii, etc.

^g Colb., subtrahere. Hos itaque tua charitas modis

quantum possumus, exoramus, ut omnibus catholicæ religionis ecclesiis circa universos, quos fideles sibi efficit, gratiæ sue dona multiplicet, et ab omnibus insidiis spiritualis hostis atque carnalis cunctos populos suos redigere dignetur immunes. Significatur etiam beatorum apostolorum, vel martyrum, sicut speramus, sancto nos affectui tuo direxisse reliquias, præsumentes fidem vestram eorum deinceps plenius esse meritis adjuvandam^b.

VI. Si quis episcopus aut presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sed in una persona Trinitatis, aut in duobus, aut in tribus patribus, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, projiciatur de Ecclesia Dei^c.

VII. Nulli vel tenuiter sentienti, vel pleniter sapienti dubium est, quod Ecclesia Romana fundamentum et forma sit Ecclesiarum, a quo omnes Ecclesias principium sumpsisse nemo recte credentium ignorat. Quoniam licet omnium apostolorum par esset electio, beato tamen Petro concessum est ut ceteris præmineret. unde et Cephas vocatur, quia caput est et principium omnium apostolorum: et quod in capite præcessit, in membris sequi necesse est. Quamobrem sancta Romana Ecclesia ejus merito Domini voce consecrata et sanctorum Patrum auctoritate roborata, primatum tenet omnium Ecclesiarum; ad quam tam summa episcoporum negotia, et judicia, atque querelæ, quam et majores Ecclesiarum quæstiones quasi ad caput semper referenda sunt. Nam et qui se scit aliis esse præpositum, non moleste ferat aliquem esse sibi prælatum. Ipsa namque Ecclesia quæ prima est, ita reliquis Ecclesiis vices suas credidit largiendas, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde omnium appellantium apostolicam sedem episcoporum judicia, et cunctarum majorum negotia causarum, eidem sanctæ sedi reservata esse liquet: præsertim cum in his omnibus ejus semper sit expectandum consultum; cujus tramiti si quis obviare tentaverit sacerdotum, causas se non sine honoris sui periculo apud eandem sanctam sedem noverit redditurum. Data calendis Martii, Volusiano [Al. Vuilisario male] et Joanne viris clarissimis consulibus (Anno Domini 558).

EX EPISTOLA VIGILII PAPÆ

AD PROFUTURUM BRACARENSEM.

(Ex Supplem. M usi T. I, pag. 417.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti debet baptizari, non in nomine Patris, Filii, Spiritus sancti. Si motum fuerit altare, denuo consecretur ecclesia. Si paries renovetur, et altare non motum fuerit, exorcidetur [forte exorcizetur] salibus tantum. Terna mersio fiat in baptismo.

Excerpti hujus auctoritate, optimam esse discimus

^a Colb. speratis.

^b Hic desinit epistola in cod. Colb., præmissis his verbis: *Deus te incolumem custodiat, frater charissime*

A epistole hujus inscriptionem, quam miss. codices plures Baluzio indicarunt; non enim Eutherio, ut in editis, sed Profuturo directa est, quem virum eundem esse episcopum Bracarensem, qui ætate illa florebat, ex hoc nostro excerpto ratum fixumque teneamus. Quæ vero de baptisimi formula, et de ecclesiis consecrandis in epitome hæc continentur, desumpta plane fuisse ex § 2 et 4 ejusdem epistolæ, quæ in editis ad Euthereum directæ legitur, ex collatione utriusque convincimur; quæquam excerpti auctor emendatiorem forte et magis integrum codicem epistolarum Vigilii nactus, sanctiones illas paulo aliter ac fert epistola vulgata ad Euthereum expressit. Quæ dein in epitome succedit sanctio de terna in baptismo mersione, ne verbo quidem in epistola commemoratur; cum vicissim plura contineat epistola quorum ne vestigium quidem in excerpto. Unde facilis conjectura, epistolam illam, non integram, sed ex laciniis plurium epistolarum concertam ad nos pervenisse. Id ante me subodoratus est cl. Baluzius, qui in Colbertino codice multo brevioræ ac cum § 5 desinentem nactus, censet omnia quæ deinceps in vulgatis ejusdem epistolæ sequuntur, ea præsertim quæ de primatu Romanæ Ecclesiæ ac de appellationibus ex toto orbe ad eam devolvendis in illa enuntiantur, addititia esse et penitus expungenda. Verum nec Baluzii codex integrior est, cum neque ea representet quæ in excerpto nostro leguntur, nec ab anachronismis immunis habeatur. Baluziana etenim illa data est Joanne V. C. cos. die 3 cal. Julias, quæ annum 538 signant; in ipsa autem epistola Pascha proxime futurum in diem xi cal. Martiarum enuntiat, quod nunquam sub Vigilio accidit. Forte igitur ex epistola ad Profuturum non nisi priores paragraphi usque ad quintum in editis exhibentur. Reliqua ex aliis epistolis sive Vigilii sive aliorum assuta sunt.

Denique addendum hic censeo epistolam hanc Vigilii ad Profuturum legi sibi in plena synodo jussisse Patres concilii Bracarenensis anno 563 congregati. Ita enim legitur in actis ejusdem concilii apud Labbe tom VI, col. 520, edit. Venet.: *Relecta est auctoritas sedis apostolicæ ad quemdam Profuturum directæ episcopum, quæ propter prolixitatem his gestis minime est inserta. In ea vero epistola regulas conferendi baptismi, et missæ celebrandæ ritum contineri concilii ejusdem Patres in canonibus 4 et 5 significant; quæ sane duo in epistola Vigilii sese offerunt.*

TESTIMONIA ANTIQUORUM CANONUM

PRO TRINA IMMERSIONE.

EX CONCILIO APOSTOLORUM, TITULO XLIX

(Ex nova Baluzii Collectione.)

Quod in nomine Trinitatis debeat baptizari.

Si quis episcopus aut presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sed in tribus sine initio principii, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, abjiciatur.

EX EODEM, TITULO I.

Quod non debeat una mersio in baptisimo quasi in morte Domini provenire.

Si quis episcopus aut presbyter non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptisimo quod dari videtur in Domini morte, depnatur. Non enim dixit Dominus: *In morte mea baptizate*, sed: *Euntes docete omnes gentes, bapti-*

Data Romæ, in cal. Jul., Flavio Joanne viro clarissimo consule.

Hic absolvitur codex Vaticanus.

*zantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus A
sancti. Amen.*

**EPISTOLA (olim III) VIGILII ADIUC PSEUDO-
PAPÆ**

AD CÆSARIUM ARELATENSEM.

*Ei Siverium consulenti de injungenda pœnitentia
regi Theodeberto ob incestuosas nuptias contractas
respondet.*

Dilectissimo fratri Cæsario Vigilus.

Si pro observatione cœlestium mandatorum catho-
licæ filios Ecclesie opportune vel importune sacer-
dotes singulos decet instruere, quanto magis his qui
devotione laudabili de rebus sibi dubiis ad studium
veniunt consulendi, competenti necesse est ordine
respondere! Hinc est quod gloriosi filii nostri regis
Theodeberti interrogationem, qua nos per Mode-
ricum virum illustrem legatum suam credidit requi-
rendos, duximus amplectendam: in qua gloriam
suam desiderat informari; ejusmodi pœnitentia
possit illius purgare delictum, qui cum uxore fra-
tris sui illicitum præsumpsit inire conjugium. Cui
nos equidem missis affatibus, quorum tenorem tuam
fraternitas in subjectis inveniet, hoc indicare cura-
vimus, quoniam tale commissum non parva cordis
afflictione valeat expiari. Sed quia (sicut charitatem
tuam bene nosse confidimus) modus pœnitentiæ præ-
sentium potius sacerdotum inspectioni committitur,
ut juxta compunctionis meritum veniæ quoque possit
induigi remedium, tuæ hoc potius æstimationi cre-
dimus relinquendum. Quapropter charitas tua, totius
facti qualitate, ac pœnitentis ipsius compunctione
perspecta, prædictum gloriosum regem filium nostrum
et de temporis observatione non omittat instruere, et
ne ulterius tale aliquid præsumatur, instanter expo-
sca. Illud quam maxime præcavendum, ut ne ipse,
qui hoc noscitur admisisse, ad eosdem vomitus rever-
tatur, sed divisis etiam habitationibus commanentes,
ab omni suspitione commissi facinoris reddantur
inimnes. Dominus te incolumem custodiat. frater
charissime. Datum pridie nonarum Martiarum, Joanne
viro clarissimo consule.

EPISTOLA (olim IV) VIGILII PAPÆ

AD JUSTINIANUM.

*Dum Justinianus imperator coram Vigilio legitime
electo fidem professus esset, ille ex hoste in defen-
sorem, ex persecutore in prædicatorem, ex blasphemo
in confessorem mutatus, in Anthimum ejusque
collegas hæreticos anathematis sententiam in-
torsit.*

Gloriosissimo et clementissimo filio Justiniano
Augusto Vigilus episcopus.

Litteris clementiæ vestræ, glorioso viro filio nostro
Domitico exconsule atque patricio deferente, assueta
veneratione susceptis, jucunditate multiplici univer-
sali Ecclesie gaudendum esse perspeximus, quod
Christianam fidem, qua divina Trinitas honoratur et
colitur, in nullo dissimilem, in nullo permittitis esse
discordem; et hanc clementissimo imperio vestro

Dei, cui serviendo regnatis, et regnando servitis,
gratiam indefessis cumulatis operibus; ut in his quæ
vobis pro integritate et devotione fidei vestræ Domi-
nus singulari pietate concessit, agnoscat. Juste ac
convenienter impleri, quam prædicationem docet
Apostolus: *Quia sancti per fidem vicerunt regna*
(Hebr. xi). Qualia enim regna plus armis fidei quam
corporea fortitudine viceritis, docet immensitas gen-
tium subjectarum, quæ quanto major assurgit nu-
mero, tanto mystici solius perfecta operatione mira-
culi superatur. Unde nos in Domino nimium convenit
gloriarum, quod non imperatorem solum, sed etiam sa-
cerdotalem vobis animam concedere sua miseratione
dignatus est: et quod omnes pontifices antiqua in
offerendo sacrificia traditione deposcimus, exorantes
ut catholicam fidem adunare, regere Dominus, et
custodire toto orbe dignetur, summis hoc pietas
vestra viribus effecit; cum per omnes regni vestri
partes, et universos fines terræ, eam fidem quam
per venerabiles semper Christianæ confessionis judi-
cio complectendas Nicenam, Constantinopolitanam,
Ephesinam primam, sed et Chalcedonensem synodus
constat irreprehensibiliter solidatam, inconcussa ju-
beatis pace servari, nec Christiano quemquam voca-
bulo nuncupetis, qui se a prefatarum synodorum
unitate sejungit: et qui fidem earum non omnibus
viesibus omnique defendit adnixu, non judicandum
(sed jam judicatum¹) potius existimetis. Cui non
orgo sacerdotum jucundam exultationem et gaudia
immita conciliet, quod insertum per Dei nostri gra-
tiam cordi vestro lumen evangelicæ veritatis, perni-
ciosorum atque hæreticorum dogmatum nocte dis-
cussa, universali resplendet Ecclesie? Absit ergo a
nobis, ut quod omnibus fratribus coepiscopis nostris
generare gaudium proitemur, nostrum non aut cum
omnibus misceatur, aut (quod magis dignum est)
supra cunctos emineat. Ex qua re, venerabilis impe-
rator, devota venerationis gratulatione suscipimus,
quod ardore fidei, et suavis iracundiæ commotione
succensi, nobis etiam pios direxistis affatus, in quibus
beatæ recordationis Cælestinum atque Leonem apo-
stolicæ sedis præsules, qui singulas hæreses pro divina
sibi dispensatione commissa, cum synodali congre-
gatione damnantes, quid cuncti generaliter sequi de-
beant Christiani, mansura in ævum lege sanxerunt,
laudabili commemoratis affectu. Quorum probabilia
constituta sanctæ recordationis Hormisda, atque
Joannes senior, nec non et Agâpetus, decessores
nostri per omnia conservantes, universos Nestorianæ
atque Eutylianæ sequaces hæresis justæ mucrone
sententiæ perculerunt. Quod nos summis viribus
sequi, summoque adnixu defendere, pietatis vestræ
clementia indubitabiliter agnoscat, sed et beati Leonis
epistolæ ad sanctæ recordationis Flavianum tunc
Constantinopolitanæ civitatis antistitem, nec non et
ad clementissimæ memoriæ Leonem principem de-
stinatas; quibus hæreticorum id est Nestorii atque

¹ Annullis inclusa in Labbeo omissa restitutum ex editione Romana.

Euclyctis perfidiam, rationabili assertione, Deo sibi inspirante, confudit, omnino amplectimur, et qua oportet charitate defendimus. Et quamvis nos animi fideique nostræ, Deo custodiente, sinceritas contra ea nullatenus ventris permittat: perpendere tamen debet vestræ pietatis admiranda prudentia, quia non digni censentur antistites, qui prælatorum præsulum sedis apostolicæ inviolabiliter minime constituta servaverint. Hæc ergo quæ de fide a Patribus sanctarum quatuor synodorum, et a designatis beate recordationis papæ Leonis epistolis, atque a suprascriptorum prædecessorum nostrorum constitutis, sunt venerabiliter definita, per omnia nos sequentes, et eorum doctrinæ contrarios probabili apostolicæ sedis auctoritate damnantes, anathematizamus eos, quicumque de fidei ejus expositione vel rectitudine aut disputare perverse, aut infideliter dubitare tentaverint: et contra eadem sentientes, quæ de fide in Nicæna, Constantinopolitana, Ephesina prima et Chalcedonensi, sanctissimis synodis, nec non et beate recordationis prædecessoris nostri Leonis epistolis, quarum fecimus mentionem, vel universis quæ ipsius sanxit auctoritas, continentur, catholice fidei unitate **secernimus**, amplectentesque, et in omnibus comprobantes fidei vestræ libellum, quem nostri obsequii famulatu tunc prædecessori nostro piæ recordationis Agapeto pietas vestra ortho loxa devotione contradidit; in quo ea quæ mente geritis, ad eruditionem futuræ ætatis, scripturæ quoque testimonio de larastis, nihilque a sæpeditorum prædecessorum nostrorum fide deviantes sub qualibet occasione servamus, nisi forte, hæresis in qua **volutantur anputata caligine, suprascriptam de fide veritatem poenitentiae competentis voluerint correctione sectari; et damnatis omnibus, quæ contra ea quæ præfati sumus pravissima quidam impietate dixerunt, subscriptionibus suis et propriis vocibus cunctos hæreticorum respuentes errores, canonica fuerint districtione conversi; ut tunc communionis sacræ mysterium mereantur, dum omnia quæ præfati sumus canonica et apostolica districtione impleverint; quia nos nulli corrigenti se poenitentiae locum convenit amputare. In his vero, in quibus Memniam fratrem et coepiscopum nostrum, memorem libelli sui, quem prædecessori nostro beate memoria Agapeto, ordinationis sue tempore, vestræ clementiæ consensu porrexerat, sequentem revera sedis apostolicæ disciplinam, hæreticis inferius comprehensis, id est Severo Euclyctiano, Petro Apaneno, Anthimo, qui cum Ecclesiam Constantinopolitanam prava ambitione pervaserat, Xenæ, sed et Theodosio Alexandrino, et Constantino Laodicensi, atque Antonio Versentano Euclyctiane hæresis, sed et Dioscuro, qui in Chalcedonensi synodo inter alios legitur fuisse damnatus, et defensoribus atque sequacibus anathema dixisse pietas vestra mandavit: in nullo a nobis quidem molesto suscipitur a prædicto fratre nostro vel a quolibet alio in hæreticos dicta damnatio: sed et libenter amplectimur, et sedis apostolicæ auctoritate firmamus, complices damnatorum simili anathematis ultione plectentes; ea videlicet ratione, ut**

A (sicut supra meminimus) secundum præsulum sedis apostolicæ constituta, his qui resipuerint, et præcedentium synodorum, vel suprascriptorum apostolicæ sedis pontificum susceperint constituta, poenitentiae et communionis aditum reseremus. Sed quia novimus potius plus illos qui hæreticam perfidiam destruunt, sibi magis prodesse errantium vitando consortium, quam sententiæ suprascriptorum Patrum multipliciter solidatæ aliquid firmitatis adjungere, quam constat suis indubitate viribus Deo auctore subsistere: ideo hactenus tanquam non noviter latam damnationem minime arbitrati sumus novo aliquo indigere responso. Qui enim hæresum quarum supra meminimus, vel omnium aliarum quæ sunt apostolica definitione et constitutione damnatæ, sectatores fuerint **B** inventi, non tantum ex nova lege, sed ex ipsa auctororum suorum jam pridem damnatione percussi sunt. Et licet pietatem vestram aliter de taciturnitate nostra suspicari vel intelligere voluerit malignus interpres, nos tamen quos beatus Petrus apostolus (*I Petr. iii*) omni poscenti rationem reddere pia traditione constituit, libenti animo Christianitati vestræ satisfaciendum esse perspeximus; suppliciter sperantes [petentes], ut nullius subreptus insidis privilegia sedis beati Petri apostoli Christianissimis temporibus vestris in aliquo permittatis imminui. Quæ si turbentur, quod non credimus, aut minuantur in aliquo, violatæ fidei instar ostendant [offendant]. Scit enim sapientiæ vestræ pietas singularis illam se auctoritatis ipsius beati Petri apostoli retributionem modis omnibus merituram, quam vel in illius privilegiis, vel in nostra humiliter vestra servaveritis, Deo vobis aspirante, persona. Tamen, ut cuncta pietatem vestram informet, et nihil pro catholici insidiatoris astutia ulterius relinquatur ambiguum, beate recordationis prædecessoris nostri papæ Leonis, quæ diversis ad Orientem sunt directæ temporibus constituta, quanta de plurimis in præsentem necessaria credidimus, superadjecimus, rogantes per ipsum, **cujus causam integre agere festinatis et cupitis Christianitatis affectu, ut universa legere pietas vestra dignetur, ne aliquid supersit quod minime relegatur. Scio enim quia sicut Deus vobis legem dederit voluntatem, ita cuncta tractantes, sapientia vobis singulariter a Deo concessa disponitis, ut neque de religione neque de aliquo præjudicio quilibet fidelium sacerdotum possit in qualibet parte vexari. Rationem his igitur (prout Christianitatis vestræ meritum postulabat), inquantum valuimus, reddidisse sufficiat; quamvis nos nihil contra synodalia, vel prædecessorum nostrorum præsumi sedis apostolicæ constituta, aut commisisse aliquid, aut tentasse quisquam, licet astutus et subtilis, inveniet. Ea vero quæ fidei catholice vel animæ nostræ expediunt (de qua, sicut novit pietas vestra, et pro sacerdotali officio, et pro multiplicibus præstitis clementiæ vestræ, causam plus aliis habeo cogitandi) suggerere non omitto. Inprimis supplicantes, et ipsius beati Petri apostoli quem diligitis, intercedente suffragio, postulantes ut semper ad hanc sedem aposto-**

licam pro disponendis reipublicæ vestre utilitatibus orthodoxas, et Deo placitas, et rugam aut maculam fidei non habentes, dignemini destinare personas, per quas et ea que publicè vestro conveniant salubriter ordinentur, et pro animæ vestre mercede catholice discipline in nullo conturbetur integritas: ut universi revera illud gratiæ cœlestis munus jam, sicut et credimus, pietatem vestram habere cognoscant, quod Salomon adhuc a Domino postulabat, dicens: *Dabis servo tuo cor audire, et judicare populum tuum in justitia, et intelligere inter malum et bonum* (1^a Reg. iii). Et quia per filium nostrum Dominicum presentium portitorem quædam verbo suggerenda mandavimus, speramus ut ea, aspirante vobis Domino, et libenter audire dignemini, et maxime quæ ecclesiasticæ paci, ac dehinc generalitatis quieti profutura sunt, consueta Christianitate et providentiâ dispnatis.

EPISTOLA (olim V) VIGILII PAPÆ

AD MENNAM.

Gratulatur eum hæreticis damnatis sanctas quatuor unice aies synodos amplecti: ab hæresi resipiscentes decere recipi.

Dilectissimo fratri Mennæ episcopo Vigilii episcopus.

Licet universa, prout Deo auxiliante potuimus et credidimus expedire, domino filio nostro serenissimo et Christianissimo imperatori de ecclesiasticis cæusis nostræ insinuationis sermone suggesterimus; necessarium tamen judicavimus et charitati vestræ per Christianissimi filii nostri patricii Domitii personam scripta dirigere: quibus nos grandi exultatione et gaudio suscepisse cognoscite, quod Nicenam, Constantinopolitanam, Ephesinam, et Chalcedonensem sanctissimas synodos, in quibus fidei orthodoxæ atque apostolicæ fundamenta monstrantur, sicut pollicitationis vestræ tunc ad prædecessorem nostrum sancte recordationis Agapetum lectio data testatur, invariabiliter vos asseritis custodire, et maxime beati Leonis prædecessoris nostri sequi in omnibus constituta. Quid est charitati tuæ dignus honoris quod conveniat, nisi a Romanorum præsulum non deviare doctrina? Aut quid nobis jucundius, quidve sit gratius quam illos in Christu Domini et Salvatoris nostri charitate complecti, qui majorum nostrorum et prædecessorum facta custodiam? Unde spirituante salutantes te, hortamur, et qua nos convenit affectione incessanter alloquimur, ut illius noruam, illius ammonitionem, illius (sicut et promissum et indicas) sequacis in omnibus constituta. Plena sunt enim de prædicti prædecessoris nostri sancte et veneranda recordationis Leonis scriptis vestre fraternitatis scribna, quæ ad prædecessores tuos leguntur ab eodem destinata pontifici: utriusque, quæ nostris prædecessoribus vestri promiserim, releguntur. Sed hæc dixisse sufficiat: Apostoli namque sermo ante oculos nostros est, qui dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos* (1^a Cor. ii). De his vero quibus te memorem libelli quem suprascripto prædecessori nostro tradideras, et sequentes apostolicæ constituta doctrine

in hæreticos inferius comprehensos, id est in Severum Antiochenum, Petrum Apamenum, Anthinum quoque pervasorem Constantinopolitanæ Ecclesiæ, et Theodosium Alexandrinæ civitatis, nec non et Constantinum, atque Antonium Versenianum Eutychnianæ hæresis, sed et Dioscorum, qui in Chalcedonensi synodo inter alios legitur fuisse damnatus, cum defensoribus atque sequacibus anathema dixisse cognovimus. In quibus non aliquid novum sententiæ olim a Patribus decretae junxisti, nec talibus presumpuous beati Petri vicariis in auctores hæresum ipsarum data sententia penitus indigebat, quia qui damnate hærescos sectator agnosceitor, non tantum ex nova lege, sed ex ipsa jam auctoris sui damnatione percussus est, grate amodum et libenter amplectimur, et auctoritatis sedis apostolicæ, cui nos Deus præsidere voluit, interpositione firmamus: et universi eorum complices, vel omnes hæretici pari damnationis sententiæ subjacebunt. Hoc tantummodo, sicut apostolicæ moderationi convenit, per omnia reservantes, ut si aliquis vel eorum vel quorumlibet errantium quasi agnita catholice fidei veritate pœnitentiam agens reverti voluerit, et hæresis in qua volutatur errore contempto, Scripturæ quoque professione universam errorum suorum ac complicum damnaverit pravitatem, et apostolicæ sequens instituta doctrinæ anathema dixerit ei qui vel prædictas quatuor synodos in fidei causa non sequitur, vel beatæ recordationis prædecessoris nostri Leonis venerabilia constituta in omnibus non comitetur, et non in omnibus viribus omnique animi sequitur puritate, tunc communionis nostræ (quam nulli nos negare convenit pœnitenti) sub apostolica et canonica, sicut præfati sumus, satisfactione modis omnibus agetur: quia Redemptor noster non venit aliquem perdere, sed omnes pro sua pietate salvare. *Et manu domini papæ.* Deo juvante, per ipsius gratiam, Vigilii episcopus sanctæ Ecclesiæ cæcæonicæ urbis Romæ has schedas epistolarum suprascriptarum, quas ego Deo juvante dictavi, ipso auxiliante cognovi atque subscripsi. *Et alia manu subscriptio Flavii Domitii patricii.* Flavius Domitius vir clarissimus comes domesticorum, exconsul ac patricius, has schedas a beatissimo atque apostolico papa Vigilio in causa fidei factas ad dominum nostrum Justinianum piissimum et Christianissimum principem, sed et ad Mennam virum beatissimum Constantinopolitanæ archiepiscopum civitatis relegens, conferens, consentiensque subscripsi, die xv calendis Octobris, Justino viro clarissimo consule (Anno Domini 528).

EPISTOLA (olim VI) VIGILII PAPÆ

AD AUXANUM ARLATINSEM.

Usam pallii, quem postulabat, differ, quoad certiorem faciat imperatorem.

Dilectissimo fratri Auxanio Vigilii.

Scripta de ordinatione civitatis vestræ, Joanne filio nostro presbytero, sed et Terentio diacono defensoribus, cum animi spiritali gratulatione suscepimus, Domino gratias referentes, quia hoc in Ecclesia Arc-

latensi facta est, quod et canonibus et decessorum A nostrorum regulis conveniret: quatenus ex sequenti ordine sacerdotii tua fraternitas ad pontificalis provehetur apicem dignitatis, et divinæ in te electionis iudicium completeretur, sicut scriptum est: *Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descensus a Patre luminum, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio* (Jacob. 1). Et iterum doctor gentium apostolus Paulus dicit: *Nec quisquam sumpsit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aeron* (Hebr. 5). Superest ut Deus, qui nos immeritos ineffabili misericordia honorem miserans pontificalem habere pro sua pietate concedit, donet et premium, ut illud in nobis compleatur quod Christi Dei et Salvatoris nostri verba resonant, dicentis: *Euge, serve bone et fidelis, quia in pauca fuis i fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium domini tui* (Matth. xxv); et iterum: *Quis putas est fidelis servus et prudens, quem dñs iuit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus quem cum venerit dominus invenerit ita facientem* (Matth. xxiv). Sunt etiam quæ per Dei gratiam super fraternitate vestra ad facienda bona horrentur exempla. Si enim decessoris tui illa, quæ a sede apostolice eade fundamenta petra dominicæ doctrinæ bona suscipiens actibus exæquavit, imitari volueris, et a sedis apostolice in nullo deviaveris constitutus; sicut scriptum est: *Coronam sine dubitatione percipies, quam dedit Deus diligentibus se*. De his vero quæ charitas vestra tam de usu pallii, quam de aliis sibi a nobis petiit debere concedi, libenti hoc animo etiam in presenti facere sine dilatione potuimus, nisi cum Christianissimi domini filii nostri imperatoris hoc, sicut ratio postulat, voluissemus perficere notitia, Deo auctore; ut et vobis gratior præstitorum causa reddatur, dum quæ postulastis eum consensu Christianissimi principis referuntur, et nos honorem fidei ejus servasse eum competenti reverentia iudicemur. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data xv kalendas Novembres, iterum post consulatum Basilii viri clarissimi (Anno Domini 515).

EPISTOLA (olim VII) VIGILII PAPÆ

AD EUNDEM.

Vices illi suas in Gallia delegat, et pallii usum concedit, admonens ut pro imperatore Deum oret, pacemque inter ipsam et Childebertum regem conservare studeat.

Dilectissimo fratri Auxano Vigilius.

Sicut nos pro tue charitatis affectu, et pro gloriosissimi filii nostri regis Childeberti Christiana devotione mandatis, vices nostras libentissima voluntate contulimus, ita fraternitatem tuam convenit Deo placitis operibus tantæ sedis auctoritate digna conversatione uti atque disponere, ut bonis actibus innotescens, rectum circa charitatem tuam iudicium nostræ dilectionis ostendas. Convenit enim nos Doctoris gentium mandata recolare, quibus Timotheum discipulum suum instructionibus sanctis hortatur, dicens: *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversa-*

tionem, in charitate, in fide, in castitate (I Tim. iv). Et si ut item apostolorum primus saluberrima admonitione præcipiens: *Pascite qui in vobis est gregem Dei*, consequenti adhortatione subiungit: *Forma facti gregis ex animo, et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis inmarcescibilem gloriæ coronam* (I Petr. v). Si quæ ergo inter fratres et coepiscopos nostros, in locis vesuæ charitati præsentia auctoritate commissis, seminante illo auctore ex antiqua iniquitate zizaniæ, dissensiones emeruerint, adhibitis vobiscum sacerdotibus numero competenti, causas canonice et apostolica æquitate discutite, ea modis omnibus pro lato iudicio finituri, quæ Deo placitis decessorum nostrorum possint regulis convenire. Si qua vero certamina aut de religione fidei, quod Deus auferat, aut de quolibet negotio, quod ibi pro sui magnitudine terminari non possit, evenerint, totius veritatis indagine diligenti ratione discussa, relationis ad nos scribam destinantes, apostolicæ sedi terminanda servate: ut universis a fraternitate vestra competenti ratione dispositis, pax quæ Salvatoris voce collata est Ecclesie Dei, quæ una est in toto orbe diffusa, stabili firmitate servetur, nec antiqui hostis possit taxatione vexari, in illius petra Christi Dei Domini et Salvatoris nostri erectione firmata stabilitate persistens. Quæ cuncta ut fraternitas vestra melius per Dei gratiam possit implere, universis episcopis, quibus te præesse volumus, auctoritatis nostræ est serie declaratum. Nullus ergo de pontificibus tue per has vices ordinationi commissis, sicut et ad eos data loquitur nostra præceptio, in longinquis quibuslibet locis audeat proficisci, nisi solemnè more, sicut decessore nostro decessori vestro similiter concedente consueverant, formatum vestræ charitatis acceperit. Oportet ergo fraternitatem vestram incessantibus supplicationibus Deo nostro preces effundere, ut dominos filios nostros, clementissimos principes, Justinianum atque Theodorum, sua semper protectione custodiat: qui pro his vestræ charitati mandandis, et suggerente gloriosissimo et excellentissimo filio nostro patricio Belisario, pro quo item vos convenit exorare, pia præbuerunt devotione consensum. Hortamur quoque, ut sacerdotali opera inter gloriosissimum virum Childebertum regem, sed et antedictum clementissimum principem, concepte gratiæ documenta paterna adhortatione servetis. Bene enim Domini et Salvatoris nostri, quæ populis prædicamus, mandata ante oculos retinemus, quibus ait: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabantur* (Matth. v). Et quia digna credimus ratione compleri, ut agenti vices nostras pallii non desit ornatus: usum tibi ejus, sicut decessori tuo prædecessor noster sanctæ recordationis Synnachus legitur contulisse, beati Petri sancta auctoritate concedimus. Ea vero quæ de presentis ordinatione nostra directa præceptione signavimus, ad universos episcopos per charitatem tuam volumus pervenire. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data xi kalendas Junias, iv quater post consulatum Basilii viri clarissimi (Anno Domini 515).

EPISTOLA (olim VIII) VIGILII PAPÆ

AD AUXANIUM ARELATENSEM.

De cognoscenda causa Prætextati episcopi.

Dilectissimo fratri Auxanio Vigilii.

Licet fraternitati vestræ apostolicæ sedis vicibus attributis, quas directa auctoritate commisimus, generaliter emergentium causarum sit discutiendarum licentia; tamen quia filii nostri Joannis presbyteri, sed et Teredii diaconi, qui ad nos a tua charitate directi sunt, de Prætextati excessu est porrecta petitio, necessarium valde credidimus, specialiter memorati negotii examinationem præsentî vobis auctoritate mandare. Quapropter charitati, qua in Christo jungimur, reddentes fraternæ alloquia visitationis, hortamur ut adhibitis vobiscum fratribus et coepiscopis nostris numero competente, discussa ratione canonica veritate, ea sapienti ordinatione disponat, quæ decessorum nostrorum convenient statutis, charitas vestra; ratione prospiciens ne aliquem facile ex laicis ad sacros ordines saltu præcipiti cuiquam sacerdotum liceat aggregare. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data undecimo calendis Junias, iv post consulatum Basilii viri clarissimi.

EPISTOLA (olim IX) VIGILII PAPÆ

AD EPISCOPOS GALLIÆ.

Auxanium vicarium sedis apostolicæ constitutum esse nuntiat; cujus muneris partes explicat, omnesque eidem obtemperare jubet.

Dilectissimis fratribus, universis episcopis omnium provinciarum per Gallias, qui sub regno vel potestate gloriosissimi filii nostri Childeberti regis Francorum constituti sunt, sed et his qui ex antiqua consuetudine ab Arelatensi consecrati sunt, vel consecrantur episcopis, Vigilii.

Quantum nos divina potentia apostolorum primi sedem, non pro nostris meritis, sed pro ineffabili sue misericordiæ pietate habere constituit, tantum nos de universarum Ecclesiarum dispositione, et pace, et statu curam habere convenit, cum gentium dicat Apostolus: *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum (II Cor. xi)*. Quomodo ergo inter Domini sacerdotes sancta et Deo placita potest manere concordia, nisi ut, si humani generis hostis antiqua nequitia consuetam zizaniam seminare voluerit, is qui absentiam nostram sedis apostolicæ vicibus perfruendo spirituali gratia repræsentat, auferat certamen exortium? Quapropter Auxanio fratri et coepiscopo nostro, Arelatensis civitatis antistiti, vices nostras charitas vestra nos dedisse cognoscat; ut si aliqua, quod absit, fortassis emergerit contentio, congregatis ibi fratribus et coepiscopis nostris, causas canonica et apostolica auctoritate discutiens, Deo placita æquitate diffiniat. Contentiones vero si quæ, quas Dominus auferat, in fidei causa contigerint, aut emergerit forte negotium quod pro magnitudine sui apostolicæ sedis magis iudicio debeat terminari, ad

nostram discussa veritate perferat sine dilatione notitiam. Et quia necesse est ut aptis Deo propitiante temporibus Arelatensis episcopus nostris vicibus fungatur; quoties judicaverit expedire ut pro facienda consolatione communi episcoporum debeant congregari personæ, nullus inobediens ejus sorte mandatis sit. Quod si fuerit, a congregatione suspendatur: nisi aut corporalis infirmitas, aut justæ causæ eum excusatio venire prohibeat: ita tamen, ut ei se, quominus occurrat, rationabili potest exceptione defendere, ad synodum pro suo presbyteri aut diaconi dirigat loco personam: quatenus quæ a nostro vicario congregatis fratribus definita sententia fuerint terminata, ad ejus qui absens est per suos perducta notitiam sincera et inviolabili stabilitate serventur. Necesse est enim, quoties in nomine Domini ejus famuli ad tractanda quæ sunt ipsi placita colliguntur, sancti Spiritus non deesse præsentiam. Ita enim Christi Dei Domini et Salvatoris nostri mandata nos instruunt, quibus ait: *Ubi fuerint duo aut tres in nomine meo congregati, ibi ero in medio eorum (Matth. xviii)*. Quis ergo se æstimat subiturum, qui Deo odiosa superbia in illa congregatione interesse contemnit, in qua se Dominus noster adfuturum pia promissione denuuntiat? Illud pari auctoritate mandamus, ne quisquam episcoporum sine prædicti fratris et episcopi nostri formata ad longinquiora loca audeat proficisci; quippe quia et decessorum nostrorum decessoribus ejus, quibus vices suas libentissime contulerunt, sanctæ sic definiunt jussiones: ut his omnibus obedientia Deo placita custoditis, pax quæ a Christo Deo Domino et Salvatore nostro apostolis tanquam hæreditario est nomine derelicta in Ecclesia Dei, quæ una est toto orbe diffusa, firma stabilitate servetur. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Data xi calendis Junias, iv post consulatum Basilii viri clarissimi (Anno Chr. 545).

DECRETUM JUSTINIANI IMPERATORIS.

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus^a, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, ac Triumphator, semper Augustus, beatissimis episcopis et patriarchis, Eutychio Constantinopolitano, Apollinario Alexandrino, Domnino Theopolitano, Stephano, Georgio et Damiano religiosissimis episcopis vicem agentibus Eustochii viri beatissimi archiepiscopi Hierosolymitani et patriarchæ, et reliquis religiosissimis episcopis ex diversis provinciis in hæc regia urbe degentibus.

Semper studium fuit orthodoxis et piis imperatoribus patribus nostris, pro tempore exortas hæreses per congregationem religiosissimorum episcoporum amputare, et recta fide sincere prædicata, in pace sanctam Dei Ecclesiam custodire. Quapropter et Constantinus piæ recordationis Ario^b blasphemante et dicente, non esse Filium consubstantialem Deo

^a Legendum, *Alamanicus*.^b Veteres libri, *Arrio*. Sic ferme Latini.

Patri, sed creaturam, et ex non exstantibus factum esse, congregavit Nicææ ex diversis diocesisibus ^a trecentos decem et octo sanctos Patres : et cum ipse etiam concilio interfasset, et adjuvasset ^b eos qui consubstantialem Filium Patri confessi sunt, condemnata Ariana impietate, studium habuit rectam fidem obtinere. Exposito itaque sacro symbolo, vel mathematica fidei, per hoc sancti Patres confessi sunt consubstantialem esse Filium Deo Patri, quod usque tunc apud plurimos dabitabatur. Sed et Theodosius senior piæ recordationis, Macedonio negante deitatem sancti Spiritus, et Apollinario vel Magno ejus discipulo in dispensatione incarnati Dei Verbi blasphemantibus, et dicentibus sensum humanum non recepisse Verbum [Deum Verbum] ^c, sed carni unitum esse animam irrationabilem habenti : congregatis in regia urbe centum quinquaginta sanctis Patribus, cum et ipse particeps fuisset concilii, damnatis predictis hæreticis una cum impiis eorum dogmatibus, fecit rectam prædicare fidem. Secuti enim iidem sancti Patres expositam rectam fidem a trecentis decem et octo sanctis Patribus, explanaverunt de deitate sancti Spiritus, et perfecte de dispensatione incarnati ^d Dei Verbi docuerunt. Iterum Nestorio impio alium dicente Deum Verbum, et alium Christum ^e, et hunc quidem natara Filium ^f Dei Patris, illum autem gratia filium impie introducete, et sanctam gloriosam sen per Virginem Dei Genitricem esse negante, cum pene omnes orientales partes sua impietate adimpleret idem Nestorius, Theodosius junior piæ recordationis congregavit priorem Ephesinam sanctam synodum, cui præsidebant Cælestinus et Cyrillus sancti Patres, et directis iudicibus, qui deberent concilio interesse, compulit et ipsum Nestorium ibi pervenire, et iudicium propter eum procedere ^g; et tali examinatione facta, secuti fidem sancti Patres per omnia ea quæ de fide ^h definita sunt ab anterioribus sanctis Patribus, condemnaverunt Nestorium una cum ejus impietate. His ita subsequitis ⁱ, cum insurrexissent contra Cyrillum sequaces Nestorii impii, festinaverunt (quantum in ipsis fuit) refutare condemnationem contra Nestorium factam : sed predictus piæ recordationis Theodosius, vindicans ea quæ ita recte contra Nestorium et ejus impietatem fuerant ^j judicata, fecit firmiter obtinere contra eum factam condemnationem. Et post hæc iterum cum Eutychem demens emersisset, negando consubstantialitatem nobis esse carnem Domini, multis interea motis, tam Constantinopoli quam Ephesi,

tanta pro illo facta est hæreticorum circumventio, ut etiam egeretur propter eum Flavianus religiose memorie regie urbis episcopus. Piæ autem recordationis Marcianus congregavit Chalcedone sanctos Patres, et magna contentione inter episcopos facta, non solum per suos iudices, sed etiam per seipsum in concilium pervenit ^k, et ad concordiam omnes perduxit. Qui sancti Patres in omnibus secuti ea quæ pro fide definita sunt a prædictis tribus sanctis conciliis, et quæ iudicata sunt de hæreticorum damnatione et impietate eorum, damnaverunt et anathematizaverunt Eutychem dementem, et impia ejus dogmata, nec non et Nestorium cum impiis ejus dogmatibus, quoniam tunc ^l festinaverunt quidam defendere Nestorium et impia ejus dogmata. Super hæc autem iidem in Chalcedone sancti Patres anathematizaverunt eos qui aliud symbolum tradiderunt, aut tradunt, præter hoc quod expositum est a trecentis decem et octo sanctis Patribus, et explanatum a centum quinquaginta sanctis Patribus. His itaque omnibus per diversa tempora subsecutis, prædicti piæ recordationis nostri Patres ea quæ in unoquoque concilio iudicata sunt, legibus suis corroboraverunt et confirmaverunt, et hæreticos qui definitionibus prædictorum sanctorum quatuor conciliorum resistere, et Ecclesias conturbare conati sunt, expulerunt. Defuncto autem Marciano divæ ^m recordationis, cum contentio esset per diversa loca de Chalcedonensi sancto concilio, Leo piæ recordationis ad omnes ubique sacerdotes scripsit, ut unusquisque eorum propriam sententiam manifestaret de eodem sancto concilio, et cum alius alium episcopum non expectasset, ad hoc quod interrogati sunt responderunt. Exiguo autem tempore transacto, iterum insurrexerunt Nestorii et Eutychem sequaces, et tantas turbas in sanctis Dei Ecclesiis fecerunt, ut divisiones et schismata in eis fierent, et nullam communionem ad se invicem Ecclesiæ haberent. Nec enim præsumeret aliquis de civitate ⁿ ad civitatem veniens communicare, nec clericus ex alia civitate in aliam civitatem veniens in ecclesiam ^o procedere. Cum autem secundum suam misericordiam Dominus Deus reipublicæ gubernationem nobis credidit, initium et fundamentum nostri imperii fecimus, conjungere divisos sacerdotes sanctarum Dei Ecclesiarum ab Oriente usque Occidentem ^p, et omnem contentionem amputantes quæ contra Chalcedonensem sanctam synodum ab Eutychem ^q et Nestorii impiorum sequacibus movebatur, fecimus prædicare eandem sanctam sy-

^a Idem libri, *diocesisibus*. Sic etiam sermo Latini.

^b Idem libri, *adjuvasset*.

^c Reponendum, *recepisse Deum Verbum*. Mendum est typographicum editionis Labbeana; hic emendatum.

^d Legendum, *incarnati*. Et hic quoque mendum laborat typographico editio Labbeana, quæ legit *incarnata*.

^e Paris., et *Filium alium Christum*.

^f Vocem *Filium* codex Parisiensis non habet in hoc loco.

^g Idem codex, *propter eum contra eum procedere*.

^h *De fide*. Hæc desunt in eodem libro Parisiensi.

ⁱ Idem codex : *Et his ita subsequitis*.

^j Idem codex, *fuerunt*.

^k Veteres libri, *in concilio pervenit*.

^l Idem libri, *quoniam et tunc*.

^m Paris., *divinæ*.

ⁿ Veteres libri, *civitate ad aliam*.

^o Idem libri, *in Ecclesia*.

^p Paris., *usque in Occidentem*.

^q *Ab Eutychem, etc.*, usque *sanctam synodum*. Ista exciderunt librario qui scripsit exemplar Parisiense.

nodum cum prædictis aliis sanctis ^a tribus conciliis in Dei ecclesiis, certe scientes quod ea quæ ab ea de fide exposita sunt ^b, consonant per omnia aliis tribus sanctis conciliis : et multis quidem ad eandem sanctam synodum contradicentibus satisfacimus ; alios autem qui perseveraverunt eidem sancto concilio contradicentes expulimus sic ^c in sanctis Dei ecclesiis ^d et venerabilibus monasteriis, ut concordia et pace sanctarum Ecclesiarum et earum sacerdotum firmiter custodita, una et eadem fides quam sanctæ quatuor synodi confessæ sunt, sanctis Dei Ecclesiis prædicetur. His ita pro firmitate sanctarum quatuor synodorum Deo propitio per nos factis et obtinentibus in sancta Dei Ecclesia, Nestorii sequaces propriam impietatem applicare volentes sanctæ Dei Ecclesie, et non ponentes hoc per Nestorium facere, festinaverunt eam introducere per Theodorum Mopsuestenum doctorem Nestorii, qui multa pejora Nestorio blasphemavit, et super alias innumerabiles suas blasphemias contra Christum Deum nostrum factas, alium dixit Deum Verbum, alium Christum ^e, nec non et per impia conscripta Theodoretis, quæ contra rectam fidem et Ephesinam primam sanctam synodum, et contra sanctæ memoriæ Cyrillum et duodecim ejus capitula exposuit, et insuper sceleratam ^f epistolam, quam dicitur Ibas ad Marin Persam scripsisse, quæ plena est omni impietate Theodori et Nestorii. Per hanc etenim impiam epistolam non solum impietatem, sed etiam ipsas personas Theodori et Nestorii, quas maxime laudat [vindicat *ex c. Joly*] et iudicat ^g; eadem impia epistola, festinaverunt condemnationem ^h liberare, dicentes eam susceptam esse a sancta Chalcedonensi synodo. Hoc autem dicunt non pro defensione sanctæ synodi, sed nomine ejus, sicut putant, suam impietatem confirmare festinantes. Certum autem est, quod impia intentio est ista vindicantium, ut si eis evenerit, non prædicetur Deus Verbum homo sanctus esse, nec sancta gloriosa Virgo Maria ⁱ Dei genitrix prædicetur. Hæc enim Theodorus et Nestorius in suis conscriptis impie exposuerunt, et qui epistolam scripsit, in ea blasphemavit ^j. Nos igitur sequentes sanctos Patres, et volentes rectam fidem sine quadam [Forte, aliqua] macula in Dei ecclesiis prædicari ^k, et impiorum conatum resequare, primum quidem et in vestris vos degentes ecclesiis interrogavimus de prædictis ^l impiis tribus capitulis, et vestram nobis voluntatem manifestam fecistis, pro qua et comprobavimus vos,

A quod indubitanter et cum omni alacritate rectam fidem confessi estis, et impiam condemnastis. Quoniam vero et post condemnationem a vobis factam, in eisdem ipsis permanent quidam, eadem impia tria capitula vindicantes, ideo vocavimus vos ad regiam urbem, hortantes communiter convenientes, quam habetis pro his voluntatem, iterum manifestare. Vigilio enim ^m religiosissimo papæ antiquioris Romæ cum pervenisset ad hanc regiam civitatem ⁿ, de tribus capitulis subtiliter omnia manifestavimus, et interrogavimus eum quid sapit de hoc [hæc causa sapit] : et ipse non semel, nec bis, sed etiam sæpius in scriptis ^o anathematizavit impia tria capitula. Quod vero ejusdem voluntatis semper fuit de condemnatione trium capitulorum, et per plurima alia declaravit, et per condemnationem Rustici et Sebastiani aliquando diaconorum antiquioris

¹ Romæ, (cujus etiam chirographa apud nos conservantur. Et post hæc fecit quod dicitur Judicatum : quod omnibus sacerdotibus ab ipso editum manifestum factum est, et pariter in eo prædicata [Forte, prædicta] impia capitula anathematizavit his verbis : *Et quoniam his verbis quæ nobis de nomine Theodori Mopsuesteni scripta porrecta sunt, multa contrariare rectæ fidei relegendis : nos monita Pauli sequentes apostoli docentis, Omnia probate, quod bonum est retinete : ideoque anathematizamus Theodorum, qui fuit Mopsuestienus episcopus, cum omnibus suis impiis scriptis, et qui vindicant eum. Anathematizamus et impiam epistolam quæ ad Marin Persam scripta esse ab Iba dicitur, tanquam contrariam rectæ Christianorum fidei, et omnes qui eum vindicant, vel rectam esse dicunt. Anathematizamus et scripta Theodoretis, quæ contra rectam fidem et duodecim capitula sancti Cyrilli scripta sunt. Et hæc quidem in ea quæ dicitur Judicatum inserta sunt. Putamus autem quod nec hoc vestram lauit religiositatem, quod Rusticum et Sebastianum suos diaconos, et alios clericos, qui primo quidem susceperunt quod fecit Judicatum ; in quo, sicut dictum est, anathematizavit eadem impia capitula ; postea vero vindicant et defendunt eadem impia capitula,*

Romæ : qui cum primum suscepissent factum ab eo Judicatum, in quo anathematizavit eadem impia capitula, postea susceperunt et defenderunt eorum impietatem. Sed etiam Valentiniano episcopo Scythiæ, et Aureliano Arelati, quæ est prima sanctissimarum Galliæ Ecclesiarum, scripsit et manifestavit de condemnatione istorum capitulorum : et præcepit eis nihil suscipere quod a condemnatis diaconis scribitur contrarium prædicto Judicatum : et compendiose dicere, semper in eadem voluntate perseveravit. Et hæc omnia per suum tempus vobis manifesta faciemus. Quoniam vero ^p postea, cum pervenisset, sicut dictum est, ad hanc regiam civitatem, scripta facta sunt ad invicem a vestra sanctitate, et a Vigilio religiosissimo papæ antiquioris Romæ, ut omnes vos uniti conveniatis, et propter illos qui sive ex ignorantia, sive scientia, impietatem capitulorum defendunt, congruum iudicium eis quæ a sanctis quatuor synodis pro fide definita sunt, proferatis ; manda-

in editione Labbeana.

ⁱ Paris., blasphemabat.

^k Veteres libri, prædicare.

^l Paris., interrog. et de prædictis.

^m Conjunctio deest in eodem libro Paris.

ⁿ Paris., Romæ senioris sum ad regiam pervenisset, de prædictis tribus impiis capitulis subtiliter omnino manifestatis, et interrogavimus eum quid de hac causa sapit ; et ipse non semel tantum neque bis, sed et sæpius in scriptis quam sine scriptis anathematizavit impia tria capitula.

^o Bellov. et edit., in scriptis et sine scriptis.

^p Veteres libri, Quoniam vere.

^a Paris., sanctis aliis.

^b Bellovac., et composita ; et mox, consonent.

^c Vocem sic veteres libri non agnoscunt, neque veteres editiones.

^d Legendum, in sanctis Dei Ecclesiis. Mendum est typographicum editionis Labbeanae : hic est emendatum.

^e Veteres libri, et alium Christum.

^f Bellovac., insuper per sceleratam.

^g Veteres libri, vindicat.

^h Bellovac., condemnatione. Paris., a condemnatione eos liberare.

ⁱ Legendum, gloriosa semper virgo. Ista exciderunt

^j Ex ms. cod. Paris. Claudii Joly can. et cantoris Eccl. Paris.

deposuit. Et non solum hoc, sed etiam ad Valentianum episcopum Syrtacæ, et Anrelianum episcopum Arelati, quæ est prima Gallæ Ecclesiæ, scribens, manifestavit condemnationem eorum, et præcipiens eis nihil suscipere, et condemnatis scripturam contra prædictum Janesimum: et (Hoc est, et ut verbo dicam) eompendiose dicere, semper in eadem voluntate perseveravit. Et hæc omnia iussimus vobis insinuari. Quoniam vero cum postea venisset ad regiam civitatem, scripta lecta sunt inter vestram sanctitatem et Vigilium religiosissimum papam senioris Romæ, ut vos omnes convenitis: et propter eos qui vel ex ignorantia vel scientia impietatem capitulorum vindicant, convenientem his præ a sanctis quatuor conciliis definitam sententiam dare. Et nunc idem religiosissimus Vigilus contrario factus est sue voluntatis, nolens una cum omnibus secundum quod placuit convenire: sed solos tres patriarchas et alium unum episcopum, et per forte, ut per] contradictionem causa moveretur, dicens tres tantum episcopos habere [forte, se habere], cum multi episcopi ab Occidente cum ipso sint. Nos hoc audientes, sæpius mandavimus ei, et per nostros iudices, et per aliquantos ex vobis, ut cum omnibus conveniret; et [forte, ut] sententia detur recte fidei conveniens, vel unusquisque patriarcha una cum quinque aut tribus episcopis convenirent cum ipso et episcopis ejus; aut si hoc non elegerit, sed per contradictionem voluerit causam exercitari, ut iudices dentur secundum consuetudinem synodorum, et sicut antecessores nostri fecerunt; qui debent hæc que ab unaquaque parte moventur disceptare, eo quod non est possibile eosdem et non radicare et iudicare. Cum autem ad nullam propositionem voluisset convenire, mandavimus ei quod et vestram sanctitatem et alios patriarchas in scriptis de hoc interrogavimus; et tanquam impia ista capitula ab omnibus condemnentur; vel si quis putaverit recta ea esse, evidenter suam voluntatem manifestet. Alienum enim Christianis est, cum recta fide impietatem suscipere, et non disceptare recta a malis. Scire enim vos volumus, etc.

de fide exposita sunt, et a prædictis sanctis Patribus

vinus illi etiam per nostros iudices, et per quosdam ex vobis, ut una cum omnibus conveniret, et communiter disceptaret de prædictis capitulis: ut forma daretur recte fidei conveniens: et quod et ipsam et vestram sanctitatem in scriptis interrogavimus de hoc, ut aut tanquam impia capitula ab omnibus condemnarentur, aut si putaret recta esse, aperte suam manifestaret voluntatem. Alienum enim est Christianorum, cum recta fide impia suscipere, et non a malis recta discernere. Ille vero nobis mandavit, quod de prædictis tribus capitulis per semetipsum faciens, porriget nobis. Adhortamur igitur etiam vos de his disceptare. Scire etenim vos volumus, quod nos ea que a sanctis quatuor conciliis, Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino primo, et Chalcedonensi, de una eademque fide exposita et definita sunt, et de ecclesiastico statu regulariter disposita servamus, et defenimus, et ea sequimur, et omnia que consonant istis suscipimus et amplectimur. Quidquid autem non consonat istis, vel a quacunque persona scriptum inveniatur contra ea que de una eademque fide a sanctis quatuor conciliis vel uno ex his definita sunt, hoc tanquam alienum omnino pietatis execramur: sequimur autem in omnibus sanctos Patres et doctores sanctæ Dei Ecclesiæ, id est, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologum, et Gregorium Nysænum, Ambrosium, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Augustinum, Proclum, Leonem, et omnia que ab his de fide recta et ad condemnationem hæreticorum conscripta et exposita sunt suscipimus. In prædictis igitur omnibus permanentes, illos Patres et sacer-

prædicata sunt, servant, et prædicant in sancta Dei Ecclesia. Quando vero hæretici per omnia Theodorum et Nestorium et eorum impietatem vindicare volentes, sicut prædictum est, et susceptam esse dicunt a sancto Chalcedonensi concilio impiam epistolam que ad Mariam Persam ab Iba scripta esse dicitur; hortamur vos considerare ea que a Theodoro impie tam in aliis scripta sunt, quam in Judaico symbolo, quod et Ephesi et Chalcedone prolatum, anathematizatum est ab utraque synodo cum his qui ita sapuerunt, vel sapiunt; considerare autem et que de ipso et ejus blasphemis sancti Patres conscripserunt, et antecessores nostri promulgaverunt, nec non et que ecclesiasticarum historiarum scriptores de eo exposuerunt. Ex his etenim omnibus cognoscetis, quod ab illo tempore condemnatus est tam ipse quam blasphemie ejus a sanctis Patribus, et quod propter istas superioribus temporibus deletum est et nomen ejus a sacris diptychis Ecclesiæ, ejus fuit episcopus. Hortamur autem et illud disceptare, quod vane profertur ab eis qui dicunt non oportere post mortem hæreticos anathematizari; et sequi in hoc doctrinam sanctorum Patrum, qui non solum viventes hæreticos condemnaverunt, sed et post mortem, ut pote in sua impietate mortuos, anathematizaverunt, sicut eos qui injuste condemnati sunt, revocaverunt post mortem, et in sacris diptychis scripserunt: quod factum est et in Joanne, et in Flaviano religiose memorie episcopis Constantinopolitanis. Sic enim vestra reverentia, quod positum est a Domino in Evangelio de ipso: Quod qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit in eum, jam judicatus est, quod non credit in nomine unigeniti Filii Dei (Joan. iii). Manifestum autem est, quod [quod hoc] non tantum de vivis, sed etiam de his dictum est qui in sua impietate mortui sunt. Insuper autem hortamur vos inspicere et que impie scripta sunt a Theodoro contra rectam fidem et Ephesinam primam sanctam synodum, et contra sancte memorie Cyrillum, et contra duodecim ejus capitula, et que impie idem Theodoretus conscripsit pro Theodoro et Nestorio et blasphemis eorum contra sancte memorie Cyrillum. Examinare autem et de impia epistola, que dicitur ab Iba ad Mariam Persam scripta esse: in qua scriptor ejus abnegat Deum Verbum hominem factum esse: et sanctam gloriosam semper virginem Mariam Dei Genitricem esse. Condemnat autem eadem impia epistola et Ephesinam primam sanctam synodum, tanquam sine iudicio et questione Nestorio condemnato; et sancte quidem memorie Cyrillum Ecclesiæ doctorem, hæreticum vocat, et impia dicit duodecim ejus capitula; Theodorum autem et Nestorium et eorum impietatem defendit et laudat. Et quoniam, sicut dictum est, præsu-

^a Vox primo desideratur in codice Parisiensi.

^b Paris. mendose, Numuseum.

^c Veteres libri: Quomam vero.

^d Id est, symbolo Theodori.

^e Veteres libri, a super. temp.

^f Paris., autem vos etiam.

^g Veteres libri, anathematizare.

^h Idem libri, et sequi et in hac doctrina.

ⁱ Legendum: Scit enim vestra. Error est typographicus editionis Labbeanæ, hic emendatum.

^j Legendum, quod hoc non tantum. Et hic quoque error est editionis Labbeanæ, hic sublatus.

munt quidam dicere, et epistolam quæ prædictam impietatem continet susceptam esse a Chalcedonensi sancto concilio, hortamur vos conferre ea quæ dicta sunt ab eodem sancto concilio in definitione pro fide exposita, cum his quæ in impia epistola^b continentur, ut undique recta quidem continentur, impia autem condemnentur. Omnia igitur prædicta cum omni subtilitate disceptantes, sicut sacerdotes decet, in mente habentes Dei timorem et futura iudicium, et nihil pietati et rectæ fidei et veritati et Dei gloriæ et honori præponentes, in mente autem habentes et apostolicam pronuntiationem, quæ contra eos qui contraria rectæ fidei tradunt, prolata est, manifeste dicentem: *Quod licet nos vel angelus de cælo evangelizaverit vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis*^c, *anathema sit. Sicut prædiximus, et modo iterum dico: si quis vobis evangelizaverit præterquam accepistis, anathema sit* (Galat. 1). Scientes autem et Petri apostoli præceptum dicentis: *Parati semper estote ad satisfactionem omni petenti vos rationem de spe quæ in vobis est* (I Petr. iii); celeriter de his quæ interrogavimus, vestram manifestate voluntatem. Cum enim qui de recta fide interrogatur, diu protrahit; nihil aliud est nisi abnegatio rectæ confessionis. In interrogationibus enim et responsis quæ de fide sunt, non est primus vel secundus, sed qui in recta confessione paratior invenitur, acceptabilis apud Deum est. Divinitas vos servet per multos annos, sancti ac religiosissimi patres. Datum^d iv nonas^e Maias, Constantinopoli, imperii domini Justiniani perpetui Augusti anno 27, post consulatum Basilii viri clarissimi anno 12.

Stephanus et Georgius et Damianus religiosissimi episcopi, vicem agentes Eustochii sanctissimi patriarchæ Hierosolymitani, per unum ex ipsis, Stephanum religiosissimum^f episcopum Raphiæ, dixerunt: Theodorus vir magnificus exeat, cum satisfecerit^g piissimi imperatoris jussioni. Et cum exisset vir spectabilis silentarius, sancta synodus dixit: Certis constitutis, quæ lecta imperiali forma continentur, quoniam inter nos et Vigilium sanctissimum antiquioris Romæ papam scripta quedam facta sunt^h respicientia [adde ad præsentem causam], necessarium esse putamus ante alia omnia hæc lectione manifestari. Et cum suscepisset Stephanus notarius et instrumentarius, recitavit.

EPISTOLA (olim X) VIGILII PAPÆ

AD AURELIANUM ARELATENSEM.

Post obitum Auxanii suas Aureliano episcopo vices in Gallia delegat.

Dilectissimo fratri Aureliano Vigilii.

Administration vicum nostrarum fraternitati vestræ animo libenti committimus, et credimus charitatis vestræ officio actibus Deo placitis diligenter universa compleri; quando et summi sacerdotii consortio vos dignos divina esse gratia iudicavit, et glo-

riosissimi Childeberti Francorum regis Christiana et Deo placita in perhibendo vobis testimonio voluntas accessit. Quapropter vices nostras vestræ charitati hac auctoritate committimus, ut universa quæ decessorum nostrorum vel canonum statuta sanxerunt, Deo congruis operibus faciendo atque servando, et nostrum, et prædicti gloriosi regis iudicium circa charitatem tuam rectum fuisse possis ostendere. Sanctarum enim Scripturarum nos docet auctoritas, quia Christus Deus Dominus et Salvator noster prius universa quæ bona sunt facere voluit, quam docere: scriptum est enim: *Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cepit Jesus facere et docere usque in diem, quæ præcipiens apostolis per Spiritum sanctum quos elegit assumptus est* (Act. 1).

B Item quid commouendo Timotheum doctor gentium dicat Apostolus, fraternitatem tuam semper ante oculos habere confidimus. Ait enim: *Confortare in gratia quæ est in Christo Jesu; et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere* (II Tim. ii); et item ipse: *Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis* (Ibidem); et iterum: *Labora sicut bonus miles Christi Jesu. Intellige quæ dico; dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum* (Ibidem). Si quam ergo inter fratres diabolus, humani generis hostis antiquus, zizaniam seminaverit calliditate nequitæ consuetæ, aut de aliquo sacerdotum fraternitati tuæ, servatis majorum per omnia constitutis fuerit querela deposita: adhibitis tibi fratribus et cœpiscopis secundum qualitatem negotii numero competente, causam canonica et apostolica ordinatione discutens, ea sententia definies, quæ et decessorum nostrorum conveniat statutis, et Deo æquitate in omnibus diligenti sit grata. Si quod vero de religione fidei, quod Deus auferat, fuerit certamen exortum, aut tale aliquod negotium fortassis emerit, quod pro sui magnitudine ibidem nequeat definiri; veritate discussa, relationis serie distincta, ad nostræ sedis consultationem potius ut remittas hortamur; quia ita decessores vestros, qui decessorum nostrorum vices egisse monstrantur, fecisse testimonium nostri declarat serinii: quatenus ea dispositione servata, Ecclesiæ unitas stabili firmitate persistens, pacis bono in omnibus perfruatur: cujus velut hæreditarium munus Christus Deus Dominus et Salvator noster, ad cælos, unde nunquam defuit, redituru, discipulis suis legitur reliquisse, dicens: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* (Joan. xiii). Et ut universa fraternitas vestra diligenti possit ratione complere, episcopis, quibus pro vice nostra te præesse volumus, nos præcepta destinasse signamus, ut et illi vobis obedientiam exhibere debeant competentem, et fraternitas tua eos in Christi charitate complectens, exemplis bonorum potius

^a Veteres libri, sancto Chalcedonensi.

^b Paris. tantum, impia epistola.

^c Bellouac. et hic et paulo post, vos.

^d Bellouac. et veteres edit., Datur.

^e Veteres libri, in nonas. Sic etiam veteres editiones.

^f Veteres libri, reverentissimum.

^g Paris., qui cum satisfecit.

^h Legendum, sunt ad præsentem causam respicientia. Mendum est typographicum editionis Labbeance, hic emendatum.

operum, ad quæ sunt Deo placita facienda semper invitet. Illud pari eis auctoritate signavimus, ne quis sine formata tue fraternitatis ad longiora loca audeat proficisci; sed ut consuetudinem illam debeat custodire, quam constat semper nostræ sedis habuisse vicariam, et a vobis formatam postulent, si causarum suarum necessitate compulsi ad longiora itinera destinare disponant. Sed ne in aliquo sedis nostræ vicarias minor suis decessoribus videatur, necessarium fore credidimus pallii vobis usum, quem admodum decessori vestro hactenus dederamus, præsentis auctoritate concedere; ut morum, et omnium bonarum rerum, vobis beato Petro apostolo suffragante, non desit ornatus. Oportet ergo charitatem vestram sacerdotali semper studio inter dominos filios nostros clementissimos principes, et gloriosissimum virum, id est filium nostrum Childebertum regem, gratiæ intactæ fœdera custodire. Scitis enim, nec vos convenit ignorare, quod necessario prædicatis, quia Scriptura pronuntiat, dicens: *Beati pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bonam* (Rom. x). Et hoc quoque vestrum facere desideramus affectum, ut glorioso viro filio nostro patricio Belisario destinatis scriptis gratias referatis, qui homini vestro laborem ad clementissimum principem abstulit transeundi; sed mox ut responsum recepit, nobis suis litteris indicavit. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data x kal. Septembres, quinquies post consulatum Basilii viri clarissimi (Anno Christi 516).

EPISTOLA (olim XI) VIGILII PAPÆ

AD EPISCOPOS GALLIÆ.

Nuntiat se Aureliano vices suas in Gallia delegasse, mandatque ut eidem obtemperent.

Dilectissimis fratribus universis episcopis, qui sub regno gloriosissimi filii nostri Childeberti regis sunt per Gallias constituti, Vigiliius.

Admonet nos loci nostri ministerium divinæ misericordiæ dono collatum, Domini nos gratia protegente, negligentis speculatoris evitanda periculum, bonis potius palmam retributionis promissæ et studeamus, et mereamur accipere. Unde quantum nos Christus Deus Dominus et Salvator noster primi apostolorum locum pro ineffabili pietatis suæ gerere largitate concessit, tantum nos de universarum pace Ecclesiarum, quæ licet in multis, una tamen est toto orbe diffusa, incessanti studio convenit esse sollicitos. Quippe quia nos sanctarum Scripturarum eloquia reddunt diligenter instructos, quod cum Moyses Dei famulus divinis jussionibus obsecundans ad montem voluisset ascendere, loco sui Aaron et Hur legitur reliquisse, dicens: *Expectate hic, donec revertamur ad vos. Habetis Aaron et Hur vobiscum, si quid natum fuerit questionis, referetis ad eos* (Exod. xxiv). Ita enim inter sacerdotes Domini potest pax super omnia Deo placita custodiri, si fuerit qui vicum nostrarum auctoritate subnixus, personam nostram in

A Galliarum partibus præsentans, secundum consuetudinem a nostris decessoribus attributam, sapientiam sollicita indagazione custodias, si quam humani generis hostis antiquus zizaniam inter Dei famulos nequitia consueta seminare tentaverit, sapientiæ suæ moderamine, adhibitis sibi fratribus ac coepiscopis nostris, justitia Deo placita scandala orta submoveat. Unde quia dudum Auxanio, quondam Arelatensis civitatis antistiti, vicum nostrarum sollicitudinem dederamus, sed cursum vite præsentis implendo de hac luce migravit, in cuius loco Aurelianus frater noster noscitur successisse, necessarium valde credidimus sollicitudinem hanc a nobis antefato debere committi, confidentes illum et pro loci sui qualitate bonis actibus universa quæ Deo placeant posse complere: et maxime cum gloriosus filius noster Childebertus rex testimonium bonæ conscientiæ pro Christiana suæ voluntatis devotione perhibuit. Oportet ergo charitatem vestram ei in omnibus, quæ servatis per cuncta canonibus salubriter secundum nostrorum defici ita majorum pro nostra auctoritate censuerit, præbere obedientiam competentem. Et quia omnino necesse est, ut pro diversis cum fratribus Deo juvante tractandis, statutis aptisque temporibus episcoporum synodum debeat congregare, idcirco præsentis auctoritate censemus, ut nullus ubi aut quando constituerit se audeat excusare, excepta infirmitatis causa, quam humana non potest evitare fragilitas, aut certe quem dignæ excusationis ratio fecerit non venire. Omnibus nihilominus scientibus quod Christus Dominus et Salvator noster pia institutione pronuntiat, dicens: *Quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quæcumque petierint, fiet illis a Patre meo qui est in cælis* (Math. xviii). Quæ admodum autem quis sibi quæ postulat credit posse concedi, si congregationis sanctæ conventum, ubi Dominus præsentiam suam promisit modis omnibus adfuturam, sine aliqua rectæ excusationis causa vitare crediderit? Sed, sicut præfati sumus, si justa causa illum ad synodum fecerit non venire, pro se aut presbyterum, aut diaconum destinare non differat; quatenus quæ fuerint constituta, per eos possit agnoscere, et definita complere. Pari auctoritate mandantes, ut nullus sine prædicti formata ad longinquiora loca audeat proficisci: præsertim quia et decessorum nostrorum decessoribus ejus, quibus vices suas commisisse præteritis temporibus releguntur, sic definiunt statuta; ut his omnibus obedientia Deo placita custoditis, pax Ecclesiæ stabili firmitate persistat; et, sicut doctor gentium dicit Apostolus (Ephes. v), Ecclesia Dei possit sine ruga et macula permanere. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi.

* EPISTOLA (olim XIII) VIGILII PAPÆ

AD AURELIANUM ARELATENSEM. CONSTANTINOPOLI SCRIPTA.

Nihil a se contra concilia generalia, Romanorum, ve

* Cum schismatici scriptis litteris ubique vulgassent Vigilium papam tria damnando capitula impugnare

Chalcedonense concilium, et complures ab ejus communionem discederent, Valentinianus Scythiæ, Aure-

pontificum decreta fuisse admissum, hortatur ut A
Childeberto regi suggerat, ut ad regem Gothorum
scribat, ne quid in Ecclesia Romana turbari sinat.

Dilectissimo fratri Aureliano episcopo Vigilus.

Fraternitatis vestræ litteras pridie idus Julias ^a,
Anastasio deferente, suscepimus et gratias referimus
divinæ clementiæ, quia sollicitudinem vestram in fi-
dei causa, vel in nostræ opinionæ personæ, sacris
relegimus ^b convenire mandatis, ut digne charitati
tuæ verba Dei et convenienter aptentur, quibus ait :
*Elegi te sacerdotem ex omnibus ascendens ^c ad altare
meum, et portes coram me [sorte apud] nomen ma-
gnum cunctis diebus vitæ tuæ (I Reg. II. Necesse
ergo nobis est charitatis vestræ sollicitudinem brevi
interim, quantum pro temporis qualitate potuimus,
relevare colloquio : quatenus modis omnibus confi-
datis, nihil nos penitus admisisse quod decessorum
nostrorum constitulis, vel sanctæ, quæ una eadem-
que est, fidei quatuor synodorum, id est, Nicænæ,
Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, atque Chal-
cedonensis, inveniatur (quod absit) esse contrarium,
aut quod ad personarum injuriam pertineat, quæ de-
finitioni ejusdem sanctæ fidei subscripserunt, vel
sanctorum prædecessorum nostrorum Coelestini,
Xysti, Leonis aliorumque præcedentium atque se-
quentium definitis reperiatur adversum, sed a nobis
omnibus prædictis synodis unam venerationem, unam-
que fidei credulitatem indubitabiliter ^d exhiberi : et
eos qui omnes suprascriptas quatuor synodos in rec-
titudine fidei non sequuntur, vel unam ex ipsis vel
omnes in fide repravant ^e, aut repravare [reprobare],
aut injuriare, vel repudiare nituntur, abjicimus ; sed
et ea quæ in ejusdem sanctæ fidei injuriam verbo dicta
vel reperiuntur scripta, anathematizanda execranda-
que judicavimus, et constituimus judicanda : simili
pœna plectentes etiam eos qui fidem beati Cyrilli, quem
^f sanctæ recordationis Leo prædecessor noster ad præ-
decessores ^g vestros aliosque datis probavit, et laudavit
scriptis, et Chalcedonensis veneranda sancta ^h synodus
legitur protulisse, aliorumque Patrum, quos apostolicæ
sedis præsules susceperunt atque secuti sunt, exse-
cranda superbia impia vocaverunt. Fraternitas ergo
tua, quem apostolicæ sedis per nos constat esse vi-
carium, universis episcopis innotescat, ut nullis aut
falsis scriptis, aut mendacibus verbis, aut nuntiis
qualibet ratione turbentur, sed potius primi aposto-
lorum, sicut convenit, verba seententur dicentis : Ad-
versarius vester diabolus, ut leo rugiens circumit quæ-
rens quem devoret, cui resistite fortes in fide (I Petr.
v), et quod item doctor ⁱ gentium dicit Apostolus :*

Jianus Arelatensis episcopi, alique plures prudentio-
res ad eum scripserunt, querentes, an quæ sparge-
rentur vera essent. Hac occasione rescripsit se, ves-
tigiiis majorum inhaerentem, quatuor sacrosancta
concilia probare et venerari. Addidit quæ in singu-
larum argumentis continentur. SIV. BIASUS. — De
hac Vigilii epistola, et de Anastasio, cujus in ea est
mentio, videnda sunt quæ narrantur in altera epistola
legatam Francorum inscripta, quæ suo post loco
subjicietur, an. Christi 552, Childeberti regis 41.
JAC. SIMONDS.

^a Veteres libri, Idibus Januariæ die.

^b Parisiensis et Regius, legitur.

Rogo autem vobis, fratres, ut observetis eos qui dissen-
siones et offendicula præter doctrinam quam vos didi-
cistis faciunt, et declinate ab illis (Rom. XVI) : in Do-
mino confidentes, quia, sicut præfati sumus, ab apo-
stolis fidem traditam, et a prædictis sanctis quatuor
conciliis declaratam, et a decessoribus nostris et ab
antedictis Patribus prædicatam, atque inviolabiliter
custoditam, sincera voluntate tenuimus, tenemus,
venerati sumus, veneramur atque defendimus, et
contra eam facientes apostolica auctoritate damna-
mus. Sed quanta possumus per filium nostrum Ana-
stasium de his quæ gesta sunt breviter nos indicare
necesse est, et cum nos dominus filius noster cle-
mentissimus imperator, sicut promisit, Deo (qui cor
ipsius i tenet) juvante reverti præceperit, hominem,
qui vobis ad singula subtiliter innotescat, Deo pro-
picio destinamus. Quod ideo adhuc non fecimus, quia
et hiemis asperitas, et Italiæ, quæ vos non latet, ne-
cessitas præpedivit : donec serenissimus princeps,
sicut desiderat, Domino ^k sibi [Deesse videtur juvante]
subveniat. Illud quoque credimus sperandum, ut quia
scriptum est : *Frater fratrem adjuvans exaltabitur*
(Prov. XVII) ; et sicut de credentibus in Domino
Actuum apostolicorum scriptura testatur, quia *erat*
credentibus in Domino cor unum et anima una (Act.
IV) ; ut sit fraternitas vestra in hac quoque parte
sollicita, et glorioso filio nostro Childeberto regi,
quem Christianitatis studio venerationem integram
sedi apostolicæ, cui nos Deus præesse voluit, cognovimus
exhibere, supplicare non desinas, quatenus in
tanta rerum necessitate circa Ecclesiam Dei sollici-
tudinem, sicut et confidimus, Christiana devotione
persolvat : ut quia Gothi cum rege suo in civitate
Romana perhibentur ingressi, hoc eis dignetur scri-
bere, ne se in Ecclesiæ nostræ præjudicio, quippe
velut alienæ legis, immisceat, et aliquid faciat, aut
fieri qualibet ^l ratione permittat, unde catholica
possit Ecclesia perturbari. Dignum enim est, et ca-
tholico, sicut est, regi conveniens, ut fidem et Eccle-
siam, in qua Deus illum voluit baptizari, omni de-
beat virtute defendere. Scriptum est enim : *Vivo ego,*
dicit Dominus, quia glorificantes me glorificabo (I Reg.
II). Festina ergo, frater charissime, ut in sanctæ
fidei sinceritate persistens, Ecclesiarum pacem, quæ
vel a Deo per meritum sacerdotii ^m tibi commissa
est, vel a nobis per apostolicam auctoritatem vicaria
potestate mandatur, competenti sollicitudine, Deo
propitiante, custodias, et vicarium te sedis nostræ
dignis Deo manifestes operibus. Deus te c ⁿservet,

^c Veteres libri, ut ascendas.

^d Paris., *inhabitante*.

^e Regius, Parisiensis, et Colbertini, *reprobant*.

^f Paris., *cujus*, Bellovac., *cui*.

^g Veteres libri, *predecessores*.

^h Sancta. Deest in omnibus antiquis codicibus.

ⁱ Veteres libri, *idem doctor*.

^j Paris., *cor ejus*.

^k Omnes libri veteres : *Dominus sibi auxilium sub-
veniat*. Sic etiam habet editio Sirni noll.

^l Paris., *aliqua*.

^m Veteres libri, *sacerdotii meritum*.

ⁿ Regius et Colbertini, *incolumem custodiat*.

in die venerabilis memoriae sancti Martini imperatoris Augusti anno 24to post consecrationem Basilidæ viri clarissimi anno octavo 3, post consecrationem Basilidæ viri clarissimi anno octavo 3, post consecrationem Basilidæ viri clarissimi anno octavo 3.

VIGILII PAPÆ (anno MV) VIGILII PAPÆ

DE RUSTICO ET SEBASTIANO.

Rusticum et Sebastianum et communicat.

Vigilii presbyteri Rustico et Sebastiano.

De vigiliis Rustico et Sebastiano, canonibus et decessoribus nostrorum congruentem ultionem inferre pro apostolica moderacione distulimus; sed quia doctoris gratia in cordis vestri duritia (quod a nobis non merito in vitia dicitur) verba videmus impudenter quibus ad nos scribitis *quia patientia Dei ad peccatorem eos adducit? tu autem secundum duritiam tuam et impatientiam eorum, thesaurizas tibi iram in die ira* (Rom. ii) et excessus vestros ex plurimis pauperibus interitis, in quantum possumus, designemus, venientes ad nos hic in regiam civitatem, tu Rustice, datus quo tibi ignorantibus legeres, quæ hominem tantum in die legere non decebat, et plura committit a te vereri. tunc etiam nostram, si te non prolatum non (quod absit), opinionem atque animam esse te patere. dicitur quoque de te nobis aliqua Episcopo diacono, etiam te presentate, sicut oportuit, et per officium, quæ nobis a germano, quem dileximus, tunc mans, et pro eo quod nos te ad leviticum provocaverit, et ob id, frequenter et secrete paterna monitione caritate, ut si ea quæ de te dicebantur, et aliqua parte cognosceres, a talibus temperares, ne quia de causam indiscussam non pateremur qualibet ratione relinquere, et tunc per nos in te multum veniret. Tu autem non solum admonitionem sed etiam ad firmitate nostro spiritu noluit, sed tunc sicut scriptum est: *Argue sapientem, et adverte eum; et tunc, et tunc habebit te* (Prov. ix). Et tunc: *Nonne scilicet, et bene ageret; iniquitatem non committit in oculis suis* (Psal. xxxv): ad hoc magis tunc per nos est, ut, nostra admonitione contempto, in eadem potius presides, et occasionem quaereres, et tunc tunc tunc tunc, id est, de dictis Theodori Mopsuesteni ejusque persona, sed et epistola quæ ab illa ad Mariam Persam pertinetur scripta, nec non et dictam Theodori, quæ contra Rusticum et Sebastianum solum beate recordationis Cyrilli quædam ad Nestorium cum duodecim capitulis, postquam et sancta synodus Ephesina prima suscepit, et

A beata Chalcedonensis synodus, ad convocandas Nestorii vesanas in definitione fidei legitur posuisse, quæ te etiam instante certum est flagitata, ita ut filiis nostris Sapato et Paulo diaconis, sed et Surgentio notariorum primicerio claustrales dicens, non solum nomen et scripta Theodori Mopsuesteni a nobis debere damnari, sed et territorium ejus ipsa ubi positus est, et si ossa ejus evulsa quisquam de sepultura efferret, et cum eodem territorio incenderet, gratanter acciperes. Et cum necesse esset, ut negotium quod fuerat in judicio nostro perductum, te etiam quam maxime inter alios tam sacrali ordinis, quam sequentis consentiente, sententia finiretur, quod constat effectum, et quid de eodem judicato feceris, quomodo etiam in palatio ut fratri nostro Menna, ad quem scriperamus, celeriter traderetur insisteris, nulli habetur incertum, ita ut filio nostro Surgentio primicerio petenti schedam ipsam judicati nostri, ut apud se pro loco secundum consuetudinem retineret, per multos dies dare petitis nonuisses, donec exemplaria per plurimos sacerdotes ac laicos, sed et per gloriosum virum Tyrannum magistrum militum, aiosque laicos in Africana provincia destinares, quod in ecclesia nostra a diacono nunquam factum est, ac nobis etiam nescientibus, ejus exemplaria destinares. Nam et sabbato sancto, quo ipsum, te, sicut prefati sumus, imminente, protulimus judicatum, in ecclesiam sessum processisse, et communicasse, et officium tuum impleisse cognoscis. Nam et eodem die revertens ab ecclesia, copiscopo nostro, quantum perhibet, Juliano hoc dices, quia melius fieri non potuit, quam quod factum est judicatum, et hortareris ut Deus oraretur, neque quod forte ne quod factum est tolleretur. Quod etiam succedente dominico die Paschæ similiter effecisti, et diu in eadem perdurando sententia, alios, ut judicatum nostrum liberali animo sequeretur, nihilominus hortabaris. Nam cum Antiochenæ Ecclesie apocrisiariis ejusdem judicati exemplaria nos dare petentibus differremus, sed hoc magis justum esse predictis apocrisiariis diceremus, ut a fratre nostro Menna potius exemplaria peterent, ad quem a nobis videbatur fuisse protulim, tu autem publica voce deposceres, dicens dominum Leonem ita de epistola sua diversis exemplaria destinasse, nos facere debere similiter asserendo, quia metuere, nisi universitas judicati nostri exemplaria de sermone nostro edita teneret, qualibet ratione postea forsitan celaretur.

^a Paris., adstante.
^b Rescriptum Theodori, imperante domino Justiniano PP. Aug. anno xxvii.
^c Parisiensis, Basilicæ, et Colbertini, anno nono.
^d Vigilii a suis clericis compluribus schismatis magistris collectis, qui etiam constantinopoli, Italia episcopi, sententiam excommunicationis et depositionis ab omni gradu et ordine fecerunt ad eos, maxime in Rustico et Sebastianum. Nec tamen propter a compluribus schismata est solutum, sed magis ex animo, eorumque adversus Vigiliam capitulum defensoribus simul et impugnantibus. Baron. an. 449. lib. 12. c. 24.
^e Paris., commodica.
^f Veteres libri, et excessus.

^g Veteres libri, possident.
^h Idem librum, Theodoret.
ⁱ Paris., adstante.
^j Idem codex, diaconibus, Bellovac., diaconis.
^k Ejus. Deest in Parisiensi.
^l Tam. Deest in eodem libro.
^m Veteres libri, consentientibus.
ⁿ Veteres libri et edit., Menna.
^o Bellovac., Tyrannum. Paris., Tyrannum.
^p Veteres libri, in Ecclesia nobiscum.
^q Paris., ne quod factum. Hinc confirmatur conjectura appositâ in margine editiis Romæ.
^r Paris., et hoc magis.
^s Bellovac., editam tunc. Paris., edita non teneret.

Nam dum occasionem euntis ad Siciliam reperisses, **A** et iudicatum nostrum laudesque ejus, ubi etiam filii nostri diaconus primiceriusque tecum manifestum est subscripsisse, filiis nostris Pelagio diacono aliisque dirigere voluisses pro cautela, ne ab aliquo inveniri forsitan potuisset, nobis etiam ignorantibus, in membrana ^a conscriptum, et in brevitate quadruplicatum, litteris scriptum minutissimis destinasti.

Nam et Vincentio secundæ regionis subdiacono, iterum a nobis postea ad Siciliam directo, per eum filio nostro Pelagio diacono similiter scripsisti: sed quia ita memoratus subdiaconus prospere navigavit, ut illum qui in membrana scripta ^b portaverat, præcedere potuisset, quantum nobis retulit, ea quæ in membrana scripseras, Pelagius diaconus ipso præsentente percepit. Ergo dum et te præ omnibus imminente prolatum fuerit iudicatum, et tanta in ejus iudicati laude succensus per multum tempus scripseris, fecerisve ut nunquam te crederemus ab hac posse rectitudine deviare, immutatum te subito post hæc quadam animi levitate, vulgante opinione comperimus, et cum adversariis Ecclesiæ, qui contra ^c iudicati nostri seriem nitebantur, et a nobis sunt per iudicati ipsius tenorem a communione suspensi, secreta tractare: et dum filius noster Paulus diaconus ^d ad Italiam ^e discedere voluisset, posteaquam et a te eum pervenit, quod scandalum Ecclesiæ in communione adhuc nostra positus, secreta et hic, et in Africana provincia ^f, ubi antea defendendo et laudando iudicatum nostrum, ejus exemplaria destinasti, facere nitebaris, tunc tibi cœpit insistere et dicere, ut **C** si verum esset, producere ^g debuisses; quod tu convictus, celare minime potuisti. Tunc vero memoratus nobis cœpit imminere diaconus, ut aut corrigere te ab his quæ illicite faciebat, sub nostra præsentia clericorumque promitteres, aut certe petitionem adversum te, et varietatem tuam atque fallaciam ab eo factam, quam et præ manibus gerebat, debuissent accipere: ad hoc es propria voluntate perductus, ut tactis Evangelii sacramenta præstares, et verba tua a notario ^h scripta in nostro teneantur serinio, quibus inter alia legeris promisisse te nunquam a nostro penitus obsequio discessurum. Posteaquam vero peior te Sebastianas, pro solo scandalo faciendo, sicut et initia ipsius venientis in Constantinopolim monstraverunt, et exitus peior edocuit, noscitur advenisse, ita ut mox tui inmemor sacramenti, conjunctionem inter vos contra statuta canonum, nobis ignorantibus, facientes, in apertum uterque prorumpere scandalum. Sed ut tua, Sebastiane, non in quantum sunt, sed in quantum referre possumus, mala quæ feceris diversi cognoscant, et juste te, nam magis tar-

de, canonicam advertam subisse sententiam, ad tunc ordinationis veniamus initia. Absentibus filiis nostris diaconis ⁱ Anatolio atque Stephano, a nobis postulasti, ut ad tempus pro implendo officio, absentium loco diaconum te interim faceremus. Quod ideo tibi ad præsens speranti concessimus, quia ante ordinationem tuam cautionem nobis propria voluntate legeris emisisse, quam et testibus roborasti, et tactis Evangelii sacramenta corporaliter præstidisti, ut quicquid tibi a nobis pro ecclesiastica utilitate fuisset injunctum, fideliter et sine aliqua fraude compleres, officium vero locumque diaconi ^j sine aliquo vitio, sine aliqua superbia, sine aliquo neglectum, donec reverterentur diaconi memorati, aut quanto te ^k tempore in levitatem voluissent ordinatione ^l ministrare cum omni humilitate et studio sine neglectu modis omnibus impleturum: in eadem cautione rursus adiciens, quod si de his omnibus quæ cum sacramento, tactis corporaliter Evangelii, promissisti, aliquid minus impleres, tunc a sancta communione esse suspensus: ita ut si a die excessus tui intra annum poenitentiam noluisses coha submittere, tu tibi anathema manu propria scribendo dixisti. Tunc ergo ad præsens factus es sub ea quam sperabas et pollicitus fueras conditione diaconus. Postea vero ut a nobis ad Dalmatarum patrimonium mittereris, summis precibus postulasti. Quod nos secuti, quia talem feceras cautionem, animo libenti concessimus. Quia dum in Salonitanam urbem ^m pro ordinatione patrimonii advenisses, quantum ad nos postea est plurimorum relatione perductum, illicitis te et a sede apostolica prohibitis ordinationibus miscuisti, et quos Honorius, tunc prædictæ civitatis episcopus, contra consuetudinem Romanæ vel sanctæ Ecclesiæ, sedis apostolicæ constituta sacris ordinibus applicaverat ⁿ, non solum prohibere penitus voluisti, sed nec nobis ex hac causa vel scripto referre, vel quando ^o Thessalonicæ nobis occurreras, memor conscientie tuæ, ne verbo quidem suggerere voluisti, et cum illis, tanquam cum legitimo et rationabili ordine tactis, cupiditatis spiritu acquievisisti procedere, et eorum socios res communionis venalitate reperiit. Iterum Thessalonica ^p ad Dalmatias patrimonii regendi causa remissus es, ex qua provincia frequentiter auctoritate monuimus, ut non ante discederes, nisi omnes secundum pollicitationem tuam tam de Dalmatarum patrimonio quam de Prædictæ colligeres pensiones.

D Sed in omnia prætermittens, ad Constantinopolitanam urbem pro solo faciendo venire scandalo festinasti, quantum et sequens exitus declaravit. Re legens tamen constituti nostri seriem, quam de præ-

Stephano.

ⁱ Paris., locumque diaconatus.

^j Vox te deest in codicibus manuscriptis.

^k Bellovac., ordinationem; Paris., ordinem.

^l Veteres libri, Salonitanam urbem.

^m Eadem libri, applicaverat.

ⁿ Eadem libri, vel quemodo.

^o Eadem libri, Iterum de Thessalonica.

^a Veteres libri, membrano. Sic etiam paulo post.

^b Paris., scriptum.

^c Bellovac., quia contra.

^d Veteres libri et edit., diaconus Paulus.

^e Paris., ab Italia.

^f Veteres libri, Africanam provinciam.

^g Paris., prodere.

^h Idem codex, notariis.

ⁱ Veteres libri, diaconibus Pelagio, Anatolio, atque

fatis capitulis ad Mennam hujus civitatis antistitem dedisse relegimus, in conspectu diaconorum, subdiaconorumque, vel universorum clericorum, publica voce laudabas ^a, ut de cœlo judicatum nostrum ordinatum atque prolatum omnibus, sicut præfati sumus, clericis loquereris. Dicta vero Theodori Mopsuestem asserebas te in Roma urbe inter aliquos codices invenisse, quæ confirmabas omni execratione et blasphemis esse completa. Hæc dicendo, in nostro obsequio, et in ecclesia publice et in Placidias officium diaconatus implebas. Nativitatis Christi Dei Domini et Salvatoris nostri secundum carnem præterito anno dies advenit: vocavimus te, quia ad nos, quæ supra meminimus te fecisse in Dalmatiis, de recenti pervenerunt: et sicut oportuit, diximus tibi, si cum illis qui contra sedis apostolicæ constituta in sacris sunt applicati ordinibus, processisti, aut eorum te communioni, sicut dicitur, sociasti, necesse nobis est, ut si nos Deus ad nostram dignatur Ecclesiam revocare, quæramus ista ^b, et veritatem manifestius cognoscentes, secundum canones vindicemus. Tu vero, conscientie tuæ reatu perterritus, quia contra apostolica feceras constituta, occasionem tibi discedendi dissimulans requirebas. Nam cum te pro certo mandata ^c cum Joanne episcopo, et Surgentio primicerio, atque Saturnino consulario nostro ad Mennam, fratrem nostrum hujus civitatis antistitem, misissemus, reversus in Placidias, multis presentibus et officium diaconi ^d tu et Rusticus ex more completis, et quando clementissimus princeps dominus filius noster, ut alia die ad ecclesiam procedere deberemus, referendarium destinavit, ut ei promitteremus, cum aliis diaconis ^e et clericis nos tu et Rusticus fuistis ^f hortati. Nam et ad refectionem pariter in nostra mensa ambo fuisse simili ratione probabimus. Sed sicut Judas, postquam buccellam accepit, ne traditione Domini cogitavit, ita et vos noctis ^g horis pro concitando scandalo ecclesiæ discessistis. Nos autem alio die mandantes vobis, ut aut procederetis locum diaconi ex more complentes, aut a communionem vos cognosceretis fuisse suspensos: tu vero, Sebastiane, his quos inter alios miseramus, fratribus nostris Joanni et Juliano episcopos ^h, hoc, quantum renuntiaverunt, dixisti: Ego judicatum quod papa protulit sequor, si tamen in illos ⁱ vindicat qui contra judicatum faciunt. Nam et simili eis, quantum perhibent, ratione dixisti, intantum ut diceres ibi venisse ^j Lampridium ^k et Felicem monachos, qui nostrum judicatum suscipere noluerunt, et mandasse vos eis: Non vos possumus videre, quia vos aliam

A causam habetis, et nos aliam. Postea vero ad hoc nequitia vestra pervenit, ut excommunicatis communicare contra canones superbo præsumeretis spiritu, id est, memoratis vel aliis, quos pro hoc quod contra judicatum nostrum scripserant, per ejusdem judicati seriem constabat jam a nobis communionem suspensos: cui judicato, sicut supra meminimus, vos acquievisse et consensisse et communicasse, catholica probavit Ecclesia. Unde constat vos secundum regulas canonum juste damnari. Delinunt enim canones: ^l Si quis excommunicatus ante audientiam communicare præsumpserit, ipse in se damnationem protulit.

^m Item placuit universo concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive episcopus, sive quilibet clericus, et tempore excommunicationis suæ ante audientiam communicare præsumpserit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam. Adjecistis etiam execranda superbia, quæ nec leguntur, nec sine sui pontificis jussione aliquando ordinis vestri homines præsumpserunt, auctoritatem vobis prædicationis contra omnem consuetudinem vel canones vindicare, Ephesinæ primæ synodi impugnationem et exprobrationem, sed et beati ⁿ recordationis Cyrilli; blasphemias quoque contra Jesum ^o Dominum nostrum dictas simili defendentes insania, et per omnes provincias fallaciter scribentes, non aliquid commisisse, quod reperitur adversum definitionem sanctæ Chalcedonensis synodi, quæ præcedentium se trium, id est, Nicænæ, Constantinopolitane, atque Ephesinæ primæ concordat fidei synodorum. Ita ergo cunctorum animos, qui vestram malitiam nescierunt, sed tanquam a Romanis diaconis ^p suscipientes scripta, simpliciter crediderunt, ad tantum scelus operatio fallaciæ vestræ pervenit, ut humanus sanguis in aliquibus locis intra ecclesiam (quod dici nefas est) funderetur; et omnem legem ecclesiasticam superbo spiritu conculcare voluistis, sanctarum quoque regularum consequentiam injuriis affecistis, impia et que non sunt licita per universas contra nos provincias fallaciter indicando. Nuper etiam malis vestris addentes pejora prioribus, dominum Leonem prædecessorem nostrum in Theodori Mopsuestemi dictis quæ contra rectam fidem legitur scripsisse, consensum præbuisse atque firmasse, dato scripto ad Christianissimum principem dominum filium nostrum, ausi fuistis astruere. Absit ergo quælibet credere Christianum, quod aliquid tale, quod ^q contra rectam fidem a quolibet inveniatur scriptum, illius tanti præsulis sanctitas suscepisset ^r, quippe

^a Paris., clamabas.

^b Paris., quæramus si ista.

^c Veteres libri, mandato.

^d Paris., diaconi.

^e Veteres libri, diaconibus.

^f Idem libri, fuissetis.

^g Paris., nocturnis.

^h Legendum episcopis. Error est typographicus editionis Labbeaue.

ⁱ Bellovac., in illis; Paris., in illius.

^j Veteres libri, venisse ibi.

^k Veteres libri et edit., Lampridium.

^l Vide addit. 4 Capitular., cap. 54.

^m Vide lib. v Capitular., cap. 30, et lib. viii, cap. 26.

ⁿ Legendum, beatæ: error typographicus, hic sublatas.

^o Veteres libri, contra Christum.

^p Idem libri, diaconibus.

^q Vox quod deest in codicibus antiquis.

^r Veteres libri, suscepisse.

qui in universis epistolis suis et Nestorium, et Euty-
 chen; vel eis similia sapientes, pari legitur sententia
 condemnasse. In quo memorato scripto, etiam con-
 tra divinas Scripturas, non solum pontificibus multis,
 sed etiam (quod dici nefas est) ipsi quoque principi
 sacrilegas injurias irrogare tentastis, quatenus ^a
 ignorantem Christianum populum diabolica amplius
 deciperetis astutia. Hæc ergo ^b sustinentes per multa
 temporis spatia ^c, patientia sacerdotali resecare distulim-
 mus, credentes vos forsitan resipisci [*forte resipiscere*],
 et ab illicitis temperare. Sed quia semel et secundo ad-
 hortatione nostra per fratres nostros episcopos, id est,
 Joannem Marsicanum, et Julianum Cingulanum, vel
 Sapatum filium nostrum atque diaconum ^d, nec non
 et per gloriosum virum patricium Cethegum, et re-
 ligiosum virum item filium nostrum Senatorem, ^B
 aliosque filios nostros commoniti nolulistis audire, et
 neque ad Ecclesiam, neque ad nos reverti, sicut om-
 nia facitis, voluistis detestanda ^e superbia; et ideo
 necesse nobis est in vobis canonicè vindicare, ne vi-
 deamur divinarum Scripturarum interpretationibus
 subjacere. Scriptum est enim: *Videbam furem, et si-
 mul currebas ^f cum eo: et cum adulteris portionem
 tuam ponebas (Psal. XLIX)*; et ipse Dominus ac Sal-
 vator noster dicit: *Quod si oculus tuus dexter scan-
 dalizat te, erue eum, et projice abs te. Expedi enim
 tibi ut pereat unum membrum tuum, quam totum cor-
 pus mittatur in gehennam ^g (Matth. v)*. Et quoniam
 iste intellectus magis de officiis ecclesiarum, vel
 proximis non recte agentibus, et scandala in ecclesiis
 mittentibus sano sensu debet aptari, sicut et alibi
 nos admonet, dicens: *Oportet venire scandala, sed
 vae illi per quem veniunt (Matth. xviii)*. Et beatus Apo-
 stolus simili prædicat ratione: *Utinam et abscindan-
 tur qui vos conturbant (Galat. v)*. Et iterum sancta
 Scriptura nos commonet, dicens: *Ejice pestilentem
 de concilio, et exiet cum eo jurgium (Prov. xxii)*.
 Oportet ergo nos jam post tantas admonitiones in
 vobis ^h, Rustice et Sebastiane, per auctoritatem
 beati Petri, cujus nos Dominus sibi voluit vice ser-
 vire, regulariter vindicare, propterea ne si jam diu-
 tius differamus, omnis ecclesiasticus ordo solvatur.
 Ideoque quod a nobis cum gemitu, sed cum beati
 Petri auctoritate dicendum est, pro suprascriptis ex-
 cessibus alienos vos a diaconi ⁱ esse honore decar-
 uimus, et omni ministerio officii levitici, prædictum
 vobis honorem auferentes, penitus submovemus, ^D
 nullam ulterius licentiam habentes, ut ex levitico
 nomine aut gradu aliquid facere præsumatis, vel sub
 nomine diaconorum scribendo, iterum Dei contur-
 betis Ecclesiam: quippe qui ex apostolica auctoritate
 et Patrum regulis, contra quas multa spiritu superbo

atque irreligioso fecistis, vos olim dignos damnatione
 præsentis auctoritate deponimus. Et ut universi nos
 hæc pro loco in quo nos Deus esse voluit, et aucto-
 ritate beati Petri apostoli recte fecisse cognoscant,
 canonum constituta posuimus, quæ sancta Chalcedo-
 nensis synodus apud se relecta laudavit. Actius ar-
 chidiaconus relegit: Si quis presbyter aut diaconus,
 suum contemnens episcopum, a communione semet-
 ipsum suspendit ecclesiæ, et secretius collectam fa-
 cit, et altare constituit, et noluit evocanti episcopo
 consentire, et noluerit eidem acquiescere, neque
 obedire et prius et secundo vocanti: hunc omnino
 damnari, nec unquam hunc curationem mereri, nec
 recipere eum posse honorem. Si autem permanserit
 turbas faciens et seditiones Ecclesiæ, per extraneam
 potestatem tanquam seditiosum debere comprimi.
 (Omnes reverendissimi episcopi clamaverunt: Hæc
 justa regula, hæc regula Patrum.) Pariter statuentes,
 ut si nobis viventibus, sicut optamus, sub humilitate
 et mansuetudine canonicè pœnitentes, matrem reco-
 gnoveritis Ecclesiam, competenter: a nobis venia
 concedatur. Si vero (quod non optamus) sub regu-
 lari pœnitentia ad matrem Ecclesiam consueta distu-
 leritis redire superbia, conciliorum in vobis, quorum
 regulas posuimus, censura servetur, ut nullus post
 transitum nostrum ^k, quod ex beati Petri, cujus lo-
 cum, licet immeriti, gerimus, auctoritate proferimus,
 canonum regulas exsequentes, in ecclesiastico gradu
 audeat revocare Joannem, Gerontium, Severinum,
 Importunum, Joannem atque Deusdedit, quos con-
 stat vestræ conjurationis et conspirationis esse par-
 ticipes, quos nos potentes ^l bones, militare Ecclesiæ,
 cui Deo præsidemus auctore, nostro tempore fecera-
 mus: tamen ut et ipsi possint et diversi cognoscere
 de subdiaconorum et notariorum vel defensorum
 officio præsentis se sententia noverint fuisse depositos,
 et nullum penitus in Ecclesia nostra gradum ulterius
 detinere; nisi forte, sicut præfati sumus, nobis in
 hæc luce superstilibus, et ipsi pœnitentiæ canonicæ
 colla submiserint. Felicem etiam monachum Afrum,
 qui Gilitano monasterio dicitur præfuisse, et levi-
 tate sua atque inconstantia congregationem ejusdem
 monasterii per diversa loca certum est dispersisse,
 et vestræ pravitate incentor est, cum universis, qui
 cum vel vos, tam clerici vel monachi, quam laici,
 post præsentia interdicta in aliqua vestra se societate
 polluerint, aut consensum consiliumque præbuerint,
 regularem in his, quæ item superius legitur, consti-
 tuimus monere sententiam: quatenus in his reme-
 diis, ordine servato canonico, nullus præsumat pa-
 cem, quam Dominus diligit, ulterius Ecclesiæ pertur-
 bare. Præsentem autem sententiam per Joannem

^a Paris., quasi.

^b Bellovac., Hæc enim ergo.

^c Paris., diu et per multis temporibus spatia. Bellovac., debet (quod est effietum ex diu et) per multa temporibus spatia.

^d Paris., diaconem.

^e Veteres libri, decertanda.

^f Paris., concurrebas.

^g Veteres libri, gehenna.

^h Idem libri, jam in vobis.

ⁱ Idem libri, diaconii.

^j Bellovac., competens, Paris., compatens.

^k Legendum, post transitum nostrum vos contra constitutum nostrum. Mendum est typographicum editionis Labbeanæ. Vox autem vos addita est ex antiquis exemplaribus.

^l Veteres libri, putantes.

Marsianum, Zacchariam Syllacenum ^a, Julianum A
Crispulum, fratres et coepiscopos nostros, sed et
Napolum atque Petrum filios nostros diaconos, Lee-
cum, et filium nostrum Surgentium primicerium no-
tariorum, atque Servunatium subdiaconum regionis
Constantinopolitane et Vincentium subdiaconum regionis
Constantinopolitane, cui presidentes ^b Ecclesie, vobis
transmisisse.

EPISTOLA (capitulum XII) VICILII PAPÆ.

AD VALENTINIANUM EPISCOPUM TOMITANUM.

Quæ Constantinopoli de fide et capitulis acta fuerint.

Deuotissimo Patri Valentiano episcopo de Tomis
paulo Scyphio Vigilius.

Fraternitatis tue relegendæ scripta, pontificalem
in vobis sollicitudinem incesse gratanter accepimus;
quæ prophetice tibi possum verba competenter ap-
plicari, quibus ait: *S. habo gregem meum, et suscitabo
super eum pastorem qui pascat eum, seruum meum*
(Ezech. xxxiv). Oportet ergo charitatem tuam ea
quoque Domini nostri verba secuti, per quæ dixit:
*Speculator tuus posuit dominus Israel; et audies de ore
meo verbum, et annuntiabis eis ex me* (Ezech. iii); et
convictos eos quos scandalizari diversis rumoribus
vidisti, in eis autem hortari, ne per hos forsitan se-
dantur, qui sub pretextu catholice, nequissimo
spiritu simplicium Christianorum corda fallacia sua
decipere molantur, et patris sui diaboli consuetudi-
nem maligno sectantes spiritu, Ecclesiam tibi com-
missam diversis mendacibus scriptis conturbare de-
siderant, quibus apostolica lectio congruenter apta-
tur, dicens: *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos
et conversationes et officia præter doctrinam quam
eis didicistis patiuntur, et declinate ab illis* (Rom. xvi).
Reliqua: *Et per dulces sermones et benedictiones se-
cundum veritatem conversationem* (Ibidem). Vos re autem
obediencia in omni loco divulgata est, quatenus fra-
ternitatis vestre adhortatione saepe commenti, nulla
fideles eorum animos a rectitudine vite, quæ Christus
est, qui ait: *Ego sum via, et veritas, et vita* (Joan.
xv), quolibet maligna ammonitione submoveat:
sed si, quod non oportet, ab adversariis conturbati,
adipiscantur quod Deus averat, contra fidem factum forte
formidant, cum mansuetudine, quæ convenit Chri-
stianis ^c, prophetica verba sectentur, dicens: *In-
terroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; seniores
tuos, et aliquid tibi* (Deut. xxxii), et alius propheta:
*Libro sacerdotum custodiunt scientiam, et legem requi-
runt ex ore Jesu* (Malachi). Et quoniam Basilianus ^d
illorum et magnillorum vir, filius noster, cum his
qui pro nobis tue fraternitatis Ecclesie in Constau-
tinopoli ^e observant, pari ratione dixisse noscuntur,
cum hinc Dei inimicos fuisse mentitos, quod perso-
ne episcoporum hinc atque Theodoriti in nostro

(quod absit) fuissent iudicato damnata: legant ergo
quæ de causa, quæ hic mota est, ad fratrem nostrum
Mennam Constantinopolitanæ urbis episcopum scri-
bentes legimus definisse, et tunc cognoscent ^f nihil a
nobis, Deo nos custodiente, commissum, vel certe
dispositum, quod contra fidem prædicationemque
venerandarum quatuor synodorum, quæ pro una ea-
demque fide definita sunt, id est Nicænæ, Constau-
tinopolitanæ, Ephesinæ primæ, et Chalcedonensis
reperiatur aversum; aut unius ex his, qui definitioni
suprascriptæ Chalcedonensis fidei subscripserunt,
gaugant injuriam: vel quod decessorum prædecesso-
rumque ^g nostrorum inveniat (quod absit) consti-
tatis forte contrarium: sed in omnibus apostolice
sedis præsentem, et beatæ recordationis papæ Leonis,
et prædicarum ^h synodorum adversariis restitisse ⁱ.
Fraternitatem autem vestram credimus non latere,
inimicus fidei Christianæ hoc semper seculari et re-
prehanda moitis astutia, ut evangelistas quatuor
contraria sibi (quod absit) dixisse monstrarent; qui-
bus a sacellis patris per evangeliorum concordie
libros est cælesti sapientia contradictum. Quod nunc
quoque sancti Chalcedonensis concilii adversarii
(inter quos etiam Rasticum et Sebastianum comperi-
mus istius auctores scandali, quos olim pro meritis
suis a sacra communione suspendimus, in quibus
nos, si non resipuerint celeriter, fraternitas tua ce-
gnescat canonicam sententiam profuturos), qui sub
pretextu falsæ defensionis student ut eandem syno-
dam contra prædictas tres synodos dixisse (quod ab-
sit) ostendant. Quibus hæc conantibus prophete
dicta consonanter aptantur, dicens: *Vere menda-
cium operatus est stylus mendax scribarum* (Jer. viii),
Verbum Domini nostri projecerunt, et sapientia
nulla est in eis. *Docuerunt enim linguam suam loqui
mendacium; ut inique agerent, laboraverunt* (Jer. ix).
Quibus, si non pœnituerint, veniet Psalmistæ invo-
cata sententia, dicens: *Ut destruas inimicum et de-
fensorem*. Credimus enim catholicis Ecclesie filiis
ea quæ tunc ad fratrem et coepiscopum nostrum
Mennam scripsimus, id est, de blasphemis Theodori
Mopsuesteni, ejusque persona, vel de epistola quæ
ad Marum Persam scripta ab Iba dicitur, et scriptis
Theodoriti ^j, quæ contra rectam fidem et duodecim
capitula sancti Cyrilli facta sunt, abande posse suf-
ficere; quippe dum in constituto nostro superis de-
signato possit diligenter agnosci, quia in ipsa defi-
nitione fidei, quam sancti Chalcedonensis concilii
sacerdotes secundum præcedentes eam tres alias
sanctas synodos ^k protulerunt, non aliquid mutave-
runt, sed laudantes omnia quæ a superioribus acta
sunt, sancta definitione sua perpetuo roborare ^l fir-
maverunt. Tamen si post hæc aliquis (quod non
credimus) dubitare voluerit, hortamur, ut cum tunc

^a Basilianus, Syllacenum. Paris, Scyphio, Vigilius.

^b Paris, in Deo, in epistola prædicta.

^c Paris, qui dicitur, Carissimus. Sic etiam in Bello-
vaco, ubi quædam habet quædam.

^d Paris, Basilianus.

^e Veteres libri, Constantinopolitanæ.

^f Idem libri, cognoscunt.

^g Veteres libri et edit., prædecessorum. Labbeus
mutavit.

^h Veteres libri, prædictarum.

ⁱ Idem libri, restituisse.

^j Idem libri, scripta Theodoriti.

^k Paris, alios sanctos.

^l Bellouac., robore. Paris, honore robore.

fraternitatis ordinationem ad nos venire festinet ^a, A quatenus lucida admonitione cognoscat, omnia que decessorum nostrorum et antefatarum quatuor synodorum sunt de una eademque fide acta scriptaque temporibus, a nobis inviolabiliter fuisse servata. Quæ ratione percepta, sublato, sicut oportet, de Christianissimis animis scandalo, pax Deo placita in ejus Ecclesia illibata perduret. Hoc quoque fraternitatem tuam credimus adhortandam, ne ulterius predictorum Rustici et Sebastiani, aut illorum qui pravæ eorum præsumptionis probantur esse participes, scripta suscipiat; sed et universos ad tuam pertinentes ordinationem commoneas, ne vel ipsi a predictis relegant aliquid destinatum, vel falsitati eorum ulterius animum suæ credulitatis accommodent. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Datum ^b xv kalendas Aprilis, imperii domini Justiniani perpetui Augusti anno 23 post consulatum Basilii viri clarissimi anno 9, per Joannem presbyterum et apocrisiarium, et ipse direxit eam per Maxentium haminem suum.

EPISTOLA (olim XV) VIGILII PAPÆ
ENCYCLICA.

AD UNIVERSAM ECCLESIAM.

Exponit causas recessus sui ad Sanctam Euphemiam, et quid ibi egerit cum legatis Justiniani, simulque fidei suæ confessionem interserit.

Vigilius episcopus Ecclesie catholice universo populo Dei.

Dum in Sanctæ Euphemie basilica gravi laborantes ægitudine detineremur, piissimus atque clementissimus imperator dominico die ^d, id est kalendis Februarii ^e, gloriosos judices suos ad nos destinare dignatus est, id est Belisarium et Cethegum exconsules atque patricios, nec non et Petrum exconsulem patricium atque magistrum, sed et Justinum exconsulem et curapatium ^f et Marcellinum ^g questorem, qui nobis dicerent, ut sacramenta percipere deberemus, et de Sanctæ Euphemie ecclesia ad civitatem regiam remeare. Quibus tale dedimus Deo adjuvante responsum, dicentes: Nos quidem in hanc basilicam pro nulla pecuniaria vel privata causa confogimus; sed pro Ecclesie tantum scandalo, quod jam in toto mundo pro peccatis innotuit. Et ideo, si causa Ecclesie ordinatur, ut pacem ejus, quam avunculi sui piissimus princeps fecit temporibus, et modo restituat, ego sacramentis opus non habeo, sed statim egredior. Si autem causa Ecclesie finita non fuerit, item ^h sacramentis opus non habeo, quia nunquam de Sanctæ Euphemie basilica exire dispono, nisi scandalum ab Ecclesia Dei fuerit amputatum. Nam

posteaquam edicta sua piissimus princeps jussit appendi omnibus episcopis diversarum partium, sed et presbyteris atque diaconibus, nec non et clericis Constantinopolitane Ecclesie ad nos venientibus, in Placidiana ⁱ domo ^j, antequam ad Sancti Petri confugeremus basilicam ^k, facie ad faciem ita locuti sumus: Rogate piissimum principem, ut edicta, quæ præcepit appendi, removere dignetur, et constitutum commune debeat expectare; id est ut scandalizati episcopi Latine lingue, aut ad synodum veniant, aut certe, remota omni violentia, subscripto declarent sententias. Quod si forte preces vestras audire noluerit, vos nulli rei prebeatis assensum, quæ ad divisionem tenite Ecclesie, nec contra constitutum comminatione aliqua veniat. B Quia si hoc forsitan, quod non credimus, feceritis, noveritis vos ex præsentis die, ut prævaricatores, a beati apostoli Petri sede per ministerium vocis meæ communionem ^l suspensos.

Et quoniam his actis non solum ea quæ commissa fuerant nullo modo sunt correctæ, sed etiam ex aliis causis die ipso, in præjudicium regularum ecclesiasticarum, vel injuriam sedis apostolice, pejora presumpta sunt, nec ulterius eos comminationis nostræ permisimus esse participes, nec aspectus eorum, post tot prævaricationes, nostri oculi receperunt. Ea enim quæ verbo de memorata excommunicatione cunctis episcopis, presbyteris, et diaconibus, adque clericis Constantinopolitane Ecclesie voce publica dixeramus, postea etiam die ^m xix kalendas ⁿ Septembrium nuper præteritam, in beati Petri basilica in Ormisda scripto firmavimus: in quo etiam illum, qui sub habitu episcopali lupi rapacis domini Gregi semper tendit insidias, et assumens totius decatum scandali, universalem Dei perturbavit ac perturbationem Ecclesiam, de episcopatus ordine deponendum damnavimus, alios vero, qui superius memorati sunt, a communionem suspendimus. Sed ob hoc hæc pagina ipsius damnationis proferre nolumus, quoniam et clementissimum principem pro tali ac tanto scandalo ea quæ facta sunt, divini consideratione judicii revocare confidimus, et predictis omnibus oportebat nos spatium poenitentiae reservare; imitantes beatum Petrum, cujus sedem tenemus, etsi immeriti.

D Chartam vero ipsam excommunicationis atque damnationis cuidam Christianæ personæ tradidimus conservandam, ut si forsitan hi qui excesserant nullo modo corrigere voluissent, aut si nobis vis aliqua irrogaretur, sive qualibet inquietudo fieret, vel certe humana sorte transitus de hac luce contin-

^a Paris., festinent; et paulo post, cognoscant.

^b Paris., Data.

^c Edidit Sirmondus post appendicem Codicis Theodosiani. Est in ms. collectione pervetusta in bibliotheca Collegii Parisiensis Societatis Jesu. HARDUINUS.

^d Cod. Luc., Dominicorum die, id est quinto cal. Febr.

^e Harduinus legit v kalendas Februarii, id est 28 Januarii an. 552.

^f Idem cod., comitem exorbitorum.

^g Idem cod., religiosum virum Constantinum questorem, etc.

^h Idem cod., isdem.

ⁱ Id., Palatina.

^j Anno 551, mense Augusto.

^k In Ormisda dictam. HARDUINUS.

^l In cod. Luc. deest communiōne.

^m Anno 551, die 44 Augusti. HARDUINUS.

ⁿ Cod. Luc., nono cal. Deest in Ormisda.

geret, mox eam in celeberrimis locis proponeret, A quatenus ejus notitia Christianis omnibus patefacta servaretur in posterum. Dum hæc autem præfatis iudicibus diceremus, rogavimus et conjuravimus eos, invocato omnipotentis Dei judicio, ut elementissimo imperatori hoc quoque ex nomine nostro suggererent; qui illis qui a nobis excommunicati sunt, in quibus et is quem prædiximus est, communicare non debet, ne grave, quod absit, peccatum incurrat. His ita se habentibus, per magnificum virum Petrum referendarium die pridie calendas Februarias, quædam charta nobis est allata, quam a clementissimo principe nullo modo credidimus destinatam, quia nec fuerat pietatis ejus manu subscripta. Et dum memorato referendario diceremus ut in ea subscriberet, diemque quo ab ipso fuerat allata pariter designaret omnino refugit hoc facere: quæ res suspicionem nostram, quia charta ipsa a piissimo principe nesciretur, aperte armavit. Tantis enim a veritate sepositis rebus atque injuriis probatur esse plenissima, ut hanc imperialis oris nunquam credatur mansuetudo dictasse, maximo contra illius primi apostolorum vicarium, cujus omnium reverentiæ se frequentibus scriptis professus est debitorem. Memorata autem charta, licet per se nullas vires obtineat, tamen contra eam ad singula, Deo juvante, veraciter atque simpliciter respondetur, quatenus ejus falsitas, quæ sapientibus viris semper est odiosa, a cunctorum animis plenius excludatur. Nunc autem omnibus hominibus hoc quoque curavimus indicandum, quoniam nos ad sanctæ Euphemie basilicam sub magno timore atque anxietate discessimus. Nam cum ad beati Petri basilicam in Ornsda fundatam Augusto mense nuper præterito fugissemus, nullum latere confidimus, quia cum in eadem ecclesia a comitatu prætoris cum multitudine armatorum militum veniente, tanquam ad bellum instructa acie, a sancto ejus altari tracti pedibus traheremur, tenuimus; et super nos etiam ipsa altaris mensa ceciderat, nisi clericorum nostrorum fuisset manibus sustentata.

Postea vero dum nobis dicitur quod exinde, nisi sacramenta voluissent accipere, sub omni violentia traheremur; memorati iudices a piissimo imperatore directi voluissent nobis sacramenta præstare: indiculum dedimus per quod dari personæ nostræ scripto petivimus jusjurandum; quod clementissimus princeps non quale nos volumus præberi concessit, sed quale ipsi placuit per iudices suos dandum esse dictavit. Et dum sepe dicti iudices, posito indiculo super altare, et cataracta beati Petri apostoli, et super crucem, quæ de ligno passionis Domini habet inclausum, sed et super claves beati Petri apostoli præstissent corporale jusjurandum; ad Placidianas, tanquam nihil mali ulterius patientes, secundum piissimi principis redivimus voluntatem. In qua dum multa mala intolerabilia sæpius pateremur, quæ jam omnibus nota esse confidimus, prædictos iudices tam verbo, dum ad nos sæpius a clementissimo fuissent principe destinati, quam etiam scriptis semel, secundo, et tertio credidimus contestandos, ut sacramenta

quæ dederant conservarent, et pòssimo imperatori suggererent, quatenus nullas inquietudines aut molestias, sicut nobis juratum fuerat, pateremur. Dumque nihil nostra totius vel verbo vel scripto contestatio profecisset, sed diebus singulis pejora etiam pateremur; ante biduum natalis Domini per nos ipsos agnovimus, et auribus nostris audivimus, quia per singulos memorata domus custodiremur ingressus; ita ut illi qui nobis ponebant insidias, a nostris hominibus plurimis viderentur, et eorum clamores in cubiculo, ubi manebamus, nocte qua discessimus audiremus. Quo facto, cum sub gravi desperatione nocturnis horris maximi et pavoris, ægritudine teneremur, diffugimus, sicut locus ille poterit cunctis hominibus indicare. Nam si circumspiciatur quare quantumque discrimen metu faciente despeximus, ut per parvam maceriem fabricantium transire compediti dolore nimio in nocturna obscuritate positi cogere mur, tunc poterit evidenter agnosci quanta nobis fuerit temporis pro sola Ecclesiæ causa necessitas, aut quanta custodia, quæ nos sub tali discrimine coegit discedere. Sed ne quis forsitan, ut est perversorum hominum malitia, de prædicatione nostra religiosis animis ac Deum timentibus aliqua mentiatur, fidei nostræ prædicationem huic parvæ relationi malorum quæ peritimus credidimus subjungendam. Sciant igitur universi nos illam fidem prædicare, tenere atque defendere, quam ab apostolis traditam, et per successores eorum inviolabiliter custoditam, reverenda Nicæna synodus 318 Patrum sancto S₁ iritu sibi revelante suscipiens redegit in symbolum: ac deinde tres aliæ sanctæ synodi, id est Constantinopolitana 150 Patrum sub piæ memoriæ Theodosio seniore principe facta, et Ephesina prima, cui beatæ memoriæ papa Cælestinus decessor noster, et Cyrillus Alexandrinus episcopus, præcederunt; sed et Chalcedonensis 630 Patrum, quæ sub piæ memoriæ Marciano imperatore convenit, cuique sanctæ recordationis decessor noster papa Leo per legatos suos vicariosque præsedit, et prout diversarum hæresum damnanda exigebat adversitas, eandem fidem uno eodemque sensu atque spiritu declarantes latissime ediderunt. Hinc est quod Deus noster contra errorum hujusmodi feritatem pastorale cœlitus armavit efflicium quod beatissimo Petro apostolo trina præceptione commendans ait: *Fasce oves meas* (Joan. XXI): et recte illi pascendarum est cura commissa, cujus fidei præclara confessio Dei est ore laudata. Confitentium salutariter ac dicenti: *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Matth. XVI, perennis beatitudo rependitur, et columbæ filius vocitatur, et claves regni cœlestis accipit. Interrogante siquidem Domino, quem eum dicerent esse filium hominis, eundem ipsum hominis esse Deique Filium sub mirabili interrogationis responsonisque brevitate confessus est: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Sacratissimæ scilicet mysterium incarnationis ejus aperiens, dum in unitate personæ, servata genuinæ proprietate naturæ, homo idemque Deus, et quod ex matre semper virgine sumpsit in tempore, et quod natus ex Patre est ante sæcula,

permaneret. Inconfuse autem, et inuivise, atque inconvertibiliter et subsstantialiter uniens sibi carnem Deus Verbum Emmanuel noster qui lege et prophetis annuntiantibus expectabatur, advenit. *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1):* totus in suis, totus in nostris, assumens ex vulva carnem cum anima rationali et intellectuali: et, sicut scriptum est, *œdificans sibi domum, tanquam sponsus procedens de thalamo suo (Psal. xviii)*, ineffabili salutari-que mysterio, qui in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, incarnatus Deus Dei Filius ex Spiritu sancto, et ex beata Maria semper virgine humanitatis sumpsit initium, ut nos æternitatis suæ faceret cohæredes, nostræ consors dignatus est esse naturæ, ut nos suæ immortalitatis faceret esse participes: pauper factus est, cum esset dives, ut ejus inopia ditaremur (II Cor. viii): omnia quæ nostra sunt evacuato noxarum nostrarum chirographo condonavit, sicut Vas electionis edocuit: *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum jactus et habitu inventus ut homo. Humiliavit se, factus obediens usque ad mortem; mortem autem crucis (Philip. ii).* Id peragens tam inscrutabilis mysterii et dispensationis arcano, ut mediator Dei et hominum homo Christus Jesus maledicto, quo primus homo terrenus mortis vinculis tenebatur astrictus, secundus homo cœlestis (I Cor. xv), dum mortem morte calcaret, absolveret. Passus carne est pro nobis Dei Filius, crucifixus carne est, mortuus carne est, et die tertio resurrexit, ut divina impassibili permanente natura, et carnis nostræ veritate servata, unius ejusdemque Domini Dei nostri Jesu Christi et passiones et miracula fateamur. Ut glorificationem capitis nostri totius Ecclesiæ corpus aspiciens, quales primitias in capite nostro, id est in Christo Deo ac Domino, intueretur ex mortuis, tales in his qui ejus membra sunt in futuræ gloriæ præstolatur adventum. Ipse igitur Redemptor noster sedet ad dexteram Patris, unus idemque sine confusione utriusque naturæ, sine divisione personæ, et ex duabus atque in duabus creditis permanensque naturis, inde venturus judicare vivos et mortuos. Pater autem cum eodem unigenito Filio, et Spiritu sancto, unus est in deitate, et æqualis Indiscretæque naturæ. Hujus fidei plenitudinem Dominus noster post resurrectionem mandavit apostolis, dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii).* In nomine, inquit, dixit, non in nominibus; ut in quibus una virtus, una potestas, una deitas, una æternitas, una gloria, una omnipotentia, una beatitudo, una operatio est, unaque natura, unius quoque nominis existat integritas. Nihil in deitate quippe discretum est, cum tantum personarum proprietas manifesta distinctione signetur. Totum ergo quod Trinitas est permanet consubstantialis et indiscreta divinitas. Hanc fidem a me sub

A brevitate narratam, doctrinæ prophetiæ atque apostolicæ congruentem, suprascriptorum Patrum latius explanavit assertio; cum, sicut diximus, aut hæreticorum infestantium convinceretur adversitas, aut rectorum dogmatum efficaciter declararetur auctoritas. Hanc quoque fidem præfatarum quatuor synodorum, sed et beatorum decessorum nostrorum epistolis de fidei integritate conscriptis, continet laudanda confessio, quæ doctrinæ sedis primi apostolorum per omnia probatur assimilis, et nulla ex parte discordans. Huic ergo fidei vel omnibus quæ in supradictis quatuor conciliis a sanctis Patribus nostris destina sunt contradicentes, hæreticos condemnamus; id est Arium, Macedonium, Eunomium, cum dogmatibus suis, et omnes qui errori eorum consenserunt atque consentiunt. Anathematizamus etiam Paulum Samosatenum, Photinum, Bonosum atque Nestorium, eum nefariis doctrinis suis, et quicumque eorum blasphemis præbent aut præbuerunt aliquatenus consensum. Item anathematizamus Valentinum, Manichæum, Apollinarem atque Eutychem, simulque Dioscorum defensorem, cum execrabilibus commentis et prædicationibus suis, et omnes qui erroribus eorum usque in die mortis suæ implicati manserunt. Sed si quos hæreticos nominatim omisimus, in cujuslibet erroris morbo pollutes, et usque ad suum exitum permanentes, cum propriis erroribus condemnamus, abjicimus atque respuimus: solam fidem catholicam, quam in suprascriptis quatuor sanctis conciliis ab apostolis traditam susceperunt, et suis expositionibus declaratam per successores suos usque ad nostra tempora transmiserunt inviolabiliter, operante gratia Domini, custodimus. Et quoniam nullus Christianorum usque ad præsentem diem gestarum rerum incertam debet habere notitiam, etiam quæ post tante relationis supplementum facta sunt simili rationi narramus. Dum hesternæ die ^a, id est dominicorum, qui fuit pridie nonas Februarias, magnificus vir Petrus referendarius ad nos cum mandatis elementissimi principis remeasset, dicens: Quando vultis ut veniant iudices, et vobis præbeant sacramenta, quatenus de hac, in qua residetis, ecclesia egressi debeatis, et securi ad regiam civitatem remeare? Ita ei publica voce respondimus: Et per gloriosos iudices palatii, sicut præfati sumus, cum quibus et tua magnitudo ad Sanctam Euphemiam venerat, quæ superius sunt dicta mandavimus, et nunc per te denuo clementissimo principi hæc dicimus suggerenda. Nos ad pietatem tuam festinantes ante septem annos ^b de civitate nostra sic egressi sumus, ut nulla haberemus privata negotia. Nunc quoque suggerimus et rogamus pro pace, quam per pietatem tuam pridem Deus donavit Ecclesiæ, ut eam nullorum hominum turbari amplius insinuatione permittas nec auctorem totius scandali Theodorum ultra vexare fidem catholicam patiaris: quoniam ante sex menses ^c tuis inter alios communionem sacra privatus est, et ab episcopatu pro sua pravitate depositus: per eam videlicet paginam,

^a 5 Febr. anno 552.

^b Die 22 Novemb. anno 549.

quam adhuc pro mansuetudinis vestre intuitu, et spe A conversionis ejus, sicut dictum est, publice proferre distulimus. Illud etiam pari modo per magnitudinem tuam ejus auribus intimamus, quia de causa Ecclesie per te nullum possumus dare responsum, ob hoc quod quedam, quæ tibi dicimus nuntianda ejus clementie, profiteris te non posse suggerere. Et ideo si directis duobus iudicibus, quorum nomina tibi in præseati prodicimus, sacramenta præstare dignetur, ut post hæc sine metu periculi fratrem nostrum Dacium episcopum Mediolanensis Ecclesie, vel alios quos cum eo transmiserimus, loco nostro suscipiat, parati sumus dirigere, ut per eos de ecclesiastica causa quæcumque mandavimus, veraciter innotescant. Si quidem Ecclesie causa nulla sacramenta nobis dari deposcimus: sed mox pro gratiarum actione ejus B occurrimus pietati, quia nihil aliud est, quod præter scandalum nos Deo adjuvante perterreat, unde amplius in Sanctæ Euphemie basilica sede amus. Supplicamus enim Deo nostro, et precibus indefessis optamus, ut per eum sublata dissensione pax, quam pie memorie avunculi sui fecit ipse temporibus ^a, reparetur Ecclesie. Nam si ulla provenerit ultra dilatio, nos necesse est causam modis omnibus definire; quia neque proximos, neque alios parentes, aut quamlibet substantiam, anime nostræ vel piissimi principis opinioni præponimus. Data nonis Februarii, imperante domino Justiniano perpetuo Augusto, anno 25, post consultationem Basilii viri clarissimi anno ^b 40 (Anno Chr. 551).

• FRAGMENTUM DAMNATIONIS THEODORI C
EPISCOPI CÆSARÆ CAPPADOCIÆ A BEATO VIGILIO PAPA
FACTÆ.

Theodorus episcopus sacerdotio et communione privatur. Constantinopolitanus et reliqui episcopi illius criminis conscii excommunicantur.

Vigilius episcopus sanctæ Ecclesie catholice urbis Romæ dixit: Res est quidem divinæ conveniens iussioni, patientiam præbere peccantibus, quam non tamen adusque ^d decet extendi, ut spe continue in-

^a Sub Justino imper., anno 519.

^b Loco anno 10 legendum anno 41, ut annus 25 Justiniani cum mense Februarii copulatus manifestum facit, ac profunde data hæc encyclica anno Christi 552.

^c Theodorus Cæsariensis episcopus intolerabili audacia et impudentia, imperatoris gratia et potentia fletus, Zonum Alexandrinum episcopum, quod damnare tria capitula renuisset, deposuit, et Apollinarem, teste Liberato in Breviario cap. 25, subrogavit, Vigilium Romanum pontificem contradicentem, ne edicto imperatoris consentiret, contempsit, eoque interdicante missas celebrare, aliaque plura intolerabilia patrare ausus fuit. Ob hæc scelera Theodori Vigilium, infracto animi robore et vere apostolico spiritu, quantumvis in terra aliena esset, convocatis quos potuit Latinis episcopis, Constantinopoli in ecclesia Sancti Petri, ad quam ministrorum imperatoris violentiam metuens confugerat, ut patet ex epistola encyclica ad universam Ecclesiam scripta, acerrimam hæc excommunicationis et depositionis sententiam in eum tulit. Quo facto Constantinopoli quidam in faciem ejus (ut refert Anastasius in Vita Vigilii) dedit alapam, dicens: *Homicida, nescis quibus loqueris?* etc. Ab hac violentia sacrilegi imperatoris se tutum esse volens, trans Chalcedonem fugit,

punitatis jugiter sine correptione peccetur. Quoniam igitur, tu Theodore Cæsareæ Cappadociæ civitatis episcopo, qui hactenus ab ordinationis tuæ tempore, unius anni spatio in Ecclesia ejus gubernacula suscepas, non passus es residere, sed auctoritate nominis episcopalis abusus universalis ^e Ecclesie scandala generare non cessas; et a nobis modo familiariter objurgatus, modo precibus obsecratus, nonnunquam vero fraternâ increpatione correptus, sæpe etiam divinarum Scripturarum auctoritate communitus, vel ecclesiasticæ consuetudinis convictus exemplis, semper emendationem sermone promittens, quam factis nequissimis responas, nunquam a prava intentione cessasti. Nos vero longanimitatem nostram divina largitate concessam, tam circa te, quam circa seductos abs te, pene hoc quinquentimo elapso monstravimus. Primum quidem in eo, quod pro scandalo refrenando condescendentes quorundam animis, quos aliqua dissipatione [dispensatione] credimus temperandos, quia tu jam eos pluribus annis inquietissimus stimulator accenderas, quædam pro tempore medicinaliter existimavimus ordinanda; tali scilicet conditione, ut, omni in posterum perturbatione sopita, nihil ultra nec verbo nec litteris quisquam facere ex eadem causa præsumeret. At tu prævæ consuetudinis tractus audacia, neque tunc cessare a conscribendis vel prædicandis novitatibus voluisti, ita ut sæpius libellis episcoporum redditis, et consensus tuum cum eis propria confessione condemnans, eorum vel tuis excessibus sæpius a nobis concedi veniam postulasses. Post hæc autem cum te a præsumptione solita nec pudor humane verecundie, nec sacerdotii pondus, nec timor divini iudicii cohiberet, dum amplius, quam justum fuerat, patientiam tuis facinoribus præberemas; ad hoc est causa perducta, quatenus semotis omnibus quæ de trium capitulorum ^f a quibuslibet dicto scriptove fuerant ordinata, quid de ipsa re facto opus esset, cum Africanarum, Illyricianarum, seu aliarum [Galliarum] ^g partium congregata synodo tractaremus, eorum

ibique in ecclesia Sanctæ Euphemie cum suis habitare disposuit. Ex hoc loco sequentem circularem epistolam ad universam Ecclesiam scripsit, ex qua quæ deinceps secuta sunt certa habentur. Vide quanta potentia et vis cathedræ Petri. Justinianus auctoritate Vigilii papæ coactus, de tribus capitulis promulgata et appensa edicta amoveri, nihilque ante generalem synodum de illis detractari mandavit. Theodorus malorum omnium auctor pœnitens et humilis libellum supplicem pontifici obtulit, quo et rectam fidem profiteretur, et quatuor sacrosancta concilia œcumenica comprobaret, atque controversiam de tribus capitulis a se excitatam ad decisionem concilii distulit, petens veniam de injuriis et contumeliis pontifici innocenti objectis. Idem præstitit Menas Constantinopolitanus episcopus. Quos cum Vigilium ad penitentiam et in communionem Ecclesie suscepisset, reddita est pax Ecclesie. Hæc ex constituto Vigilii papæ, quod hic subjungimus. Baronius anno 551 et 552. Sev. Bisus.

^d Cod. Lav. ad incusque.

^e Idem cod., universali.

^f Idem cod., de tribus capitulorum questionibus quædam a. etc.

^g Idem cod., Illyricum.

maxime presentiam requirentes quorum fuerat scandalizata fraternitas. Illud quoque magnopere nobis cum elementissimo principe, presentibus etiam Menna Constantinopolitane civitatis, et Dacio Mediolanensis urbis antistite, aliisque tam Græcis quam Latinis episcopis, cum quibus omnibus, etiam tu Theodore pater adfaisi, nec non et presentibus iudicibus atque proceribus universoque senatu convenit, ne usque ad memoratam concilii diffinitionem quidquam de prefatis tribus capitulis ab aliquo fieri intentaretur^a. Ac deinde tuis ex consuetudine incitamenti liber condemnationem capitulorum ipsorum continens, in palatio, te assistente et instruente, coram quibusdam Græcis episcopis est relectus, a quibus assentationum favorem tuis vocibus exigebas. Ex quo facto tam tu, quam tibi consentientes episcopi, mitius licet a nobis quam oportuit increpati, ad promerendam ficta satisfactione veniam convolastis. Quis autem commemorare sufficiat quæ te incitante atque exsequente mala commissa sunt? Nam ut de magnis excessibus tuis parva narremus, totius scandali incitamentum fasti atque seditio; qui domi tuæ sedens, antiquarios pretio caro conduceens, ea quæ jurata voce te non esse facterem usque ad constitutum tempus frequentius firmaveras, conscripsisti; et sub pretextu religionis, ea quæ Dei Ecclesiam dividerent, sicut etiam rebus ipsius agnoscitur, perpetrasti. Nam usque ad hoc animum Christianissimi principis falsis suggestionibus perduxisti, ut clementia ejus, quæ in suis hostibus pia semper apparuit, contra nos graviter moveretur. Sed hæc omnia bona desideria nostra, quæ pro pace Ecclesie procul dubio militabant, ita animus tuus quietis impatiens dissipavit, ut illa quæ fraterna collatione et tranquilla episcoporum fuerant reservanda iudicio, subito contra ecclesiasticum morem, et contra paternas traditiones, contraque omnem auctoritatem evangelicæ apostolicæque doctrinæ, edictis propositis, secundum tuum damnarentur arbitrium, dum fidelium nullus ignoret, per quos Dominus ac Deus noster doctrinis cælestibus plebem suam jusserit erudiri, vel quibus ligandi solvendique super terram dederit potestatem. Deinde in domo Placidiana cum Græcarum vel Latinarum partium episcopis, qui in urbe regia aderant, et presbyteris ac diaconibus Constantinopolitane Ecclesie convenisti: ibique sub magnæ vociferationis contestatione, tam nos quam frater noster Mediolanensis episcopus prohibuimus, ne aliquis vestrum prævaricationi communis constituti, contempta fraternitate, præberet assensum. Tu autem, sedis apostolicæ interdicens per nos auctoritate despecta, ad Ecclesiam in qua edicta ipsa pendebant, reliquos tecum attrahens, perrexisti, ibique aliis adjectis prævaricationibus, missarum solemnia celebrasti^c: et quasi nihil tibi esset primæ sedis antistitem presentem et

A contradicentem contempsisse, pontificem etiam Alexandrinæ Ecclesie sacerdotem fratrem nostrum Zeilum, cujus nomen usque ad memoratum diem communicatum vobis fuerat diptychis eximentes, Apollinarem quemdam perversorem atque Ecclesie ipsius adulterum vobis sociastis, ut vestra iniquitas non solum in removendo simplicissimo sacerdote, sed etiam in recipiendo patetieret perversore. Reticeamus interim alia, quæ eodem die a vobis in apostolicæ sedis et in canonum perpetrata probantur injuriam, ne detenti enumeratione culparum, quarum inventor^d ostenderis, quod tibi competit diutius differamus. Et licet ante triginta dies pro memoratis excessibus vestris ab apostolicæ vos communionis removissemus consortio, credentes quod sacerdotali proposito facilius quæ male gesta fuerant satisfactione congrua curaretis: ideoque ex persona et auctoritate beati Petri apostoli, cujus, licet exigui, nos locum gerimus, cum Dacio Mediolanensi, Joanne Marsicano, Zacchæo Scyllaceo, Valentino Silvæ Candidæ, Florentio Matellicatensi, Juliano Signino, Romulo Numanatensi, Dominico de Calliopoli, Primasio Adrumetino, Verecundo Lunensi^f, Stephano Ariminensi, Paschasio Aletrino, atque Jordane Crotonensi, fratribus et coepiscopis nostris, hac Theodorum, Cæsareæ Cappadocicæ civitatis quondam episcopum, sententiæ promulgatione, tam sacerdotali honore et communionem catholicam, quam omni officio episcopali seu potestate spoliatum esse decernimus; nullis te vacare ulterius rebus, nisi pœnitentiæ lacrymis censes, quibus percepta remissione culparum, locum communionemque tuam aut a me, aut post obitum meum a successore meo (si merueris) indulgentiæ recipias. Teque Mennam Constantinopolitane civitatis episcopum, qui non dissimili culpa constringeris, cum omnibus metropolitanis et micropolitanis episcopis, ad tuam diocesim pertinentibus, sed et tuos^g Orientales, vel diversarum provinciarum majorum minorumque civitatum episcopos, qui his excessibus, pro quibus Theodorum Cæsareæ Cappadocicæ quondam episcopum condemnavimus, præbuitis assensum, humaniore sententiâ, pro Dei consideratione, tandiu a sacra communionem suspendimus, donec unusquisque vestrum errorem suæ prævaricationis agnoscens, culpam apud nos propriam competentis satisfactione diluerit. *Hæc est subscriptio sancti papæ*: Deo juvante, et ipsius gratia, Vigilius episcopus sanctæ Ecclesie catholice urbis Romæ, huic damnationi atque excommunicationi Theodori Cæsareæ Cappadocicæ, et huic communicantis^h Mennæ Constantinopolitane urbis episcopi, vel aliorum prefectorum, subscripsi. Data xix kalendas Septembris, imperante domino Justiniano perpetuo Augusto anno 25, post consulatum Basili viri clarissimi anno 11 [10] (Anno Christi 551).

^a Cod. Luc., tentaretur.

^b Idem, aliarum.

^c Idem, celebrastis.

^d Idem, auctor atque inventor.

^e Idem, Cinglano. Num Cinglano?

^f Idem, Juncensi.

^g Idem, vos.

^h Idem cod., excommunicationi.

EPISTOLA EUTYCHII AD VIGILIUM.

Τῶν τα πάντα ἀγαπῶν, καὶ μακαριωτάτων κυρίων ἀδελφῶν, καὶ συλλειτουργῶν Βιγιλίου, Εὐτύχιος.

Ἰδόντες ὑπόσων ἀγαθῶν αἰτία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ εἰρήνη φρουρούσα τὸς καρδίᾳς, καὶ τὰ νοήματα τῶν πιστῶν, καὶ συνάγουσα αὐτοὺς εἰς τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν, ἐν τῇ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ὁμολογίᾳ, καὶ τῇ τῶν θείων ἐντολῶν κατορθώσει, καὶ τὴν Θεὸν εὐμενῆ καθιστῶσα τοῖς εἰς τὰ ὀρθὰ ὁμολοῦσι· διὰ τοῦτο σπουδάζοντες τὴν ἐνωσιν φυλάξαι, πρὸς τὴν καθολικὴν καθέδραν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, φανερὸν ποιούμεν ὅτι αἰεὶ ἡμεῖς ἐφυλάξαμεν, καὶ φυλάττομεν τὴν πίστιν, τὴν εἰσάρχῃς παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, καὶ παρ' ἐκείνων ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ κηρυχθεῖσαν, καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων σαφηνισθεῖσαν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις τέτρασι συνόδοις συνελθόντων, οἷς διαπαντός, καὶ ἐν πᾶσιν ἀκολουθοῦμεν, καὶ δεχόμεθα, τουτέστι τοὺς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν Νικαίᾳ συνελθόντας, καὶ τὸ ἅγιον σύμβολον, ἧτοι μῦθμα τῆς πίστεως ἐκθεμένους, καὶ τὴν Ἀρείου μανίαν ἀναθεματίσαστας, καὶ τοὺς ταύτην φρονησάντας, ἢ φρονοῦντας. Δεχόμεθα δὲ καὶ τοὺς ἑκατὸν ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντας, οἱ τινες τὸ αὐτὸ ἅγιον μῦθμα ἐσαφήνισαν, καὶ τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐτήκνωσαν, καὶ τὴν αἵρεσιν Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, καὶ τὸν ἀσεβῆ Ἀπολλινάριον κατέκριναν, μετὰ τῶν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις φρονησάντων, ἢ φρονοῦντων. Δεχόμεθα δὲ καὶ τοὺς διακοσίους ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν τῇ κατ' Ἐφεσον πρώτῃ συνόδῳ ἀθροισθέντας, οἱ τινες διὰ πάντων ἠκολούθησαν τῷ αὐτῷ ἁγίῳ συμβόλῳ, ἧτοι μαθηματι, κατέκριναν δὲ Νεστόριον τὸν ἀσεβῆ καὶ τὰ μυσσάρα αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτῷ ὀδεθήποτε φρονησάντας, ἢ φρονοῦντας. Πρὸς τούτοις δεχόμεθα καὶ τοὺς ἑξακοσίους τριάκοντα ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντας, οἱ τινες καὶ αὐτοὶ διὰ πάντων συνήνεσαν ταῖς προρρηθείσαις ἁγίαις τρισὶ συνόδοις, καὶ ἠκολούθησαν τῷ προρρηθέντι συμβόλῳ. ἧτοι μαθηματι, τῷ κυρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐκτεθέντι, καὶ ἀπὸ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἁγίων πατέρων σαφηνισθέντι. Καὶ ἀνεθεματίσαν τοὺς ἕτερον παρὰ τὸ εἰρημένον σύμβολον τολμώντας διδάσκειν, ἢ ἐκτίθεσθαι καὶ παραδίδοναι ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιαίαις. Κατέκριναν δὲ, καὶ ἀνεθεματίσαν καὶ Εὐτύχῃ, καὶ Νεστόριον, καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτοῖς φρονησάντας, ἢ φρονοῦντας. Τούτων οὕτοις ἐχόντων, δῆλον ποιούμεν, ὅτι πάντα τὰ ἀπὸ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων κριθέντα τε, καὶ ὀρισθέντα, καὶ ἐφυλάξαμεν, καὶ φυλάττομεν. Ἐπειδὴ κῆν κατὰ διαφόρους χρόνους αἱ εἰρημέαι ἁγίαι τέσσαρες συνόδοι ἐγένοντο, ὁμῶς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐφυλάξαν, καὶ ἐκήρυξαν. Δεχόμεθα δὲ καὶ περιπτυσσόμεθα καὶ τὰς ἐπιστολάς τῶν πρεσβύτερων τῆς ἐν Ῥώμῃ ἀποστολικῆς καθέδρας, τῶν τε ἄλλων, καὶ Δέοντος τοῦ ἐν ἁγίαις, τὰς περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως γεγραμμένας, περὶ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων, ἢ μίας ἐξ αὐτῶν. Ὅποτε τοίνυν τὰ προειρημένα

A *Profitetur fidem catholicam, et petit ut quæstia de tribus capitulis in concilio terminetur.*

Sanctissimo et beatissimo domino et consacerdoti Vigilio Eutyechius.

Scientes quantum bonorum causa est pax Dei, custodiens corda et sensus fidelium, et colligens eos ut unum idemque sapiant in recta fidei confessione, et ad perficienda divina mandata, et propitium Deum faciens in his quæ recta sunt concordantibus: ideo festinantes unitatem conservare ad apostolicam sedem vestræ beatitudinis manifestum facimus, quod nos semper et servavimus et servamus fidem ab initio traditam a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo sanctis apostolis, et ab illis in omni mundo prædicatam, et sanctis Patribus explanatam, et maxime ab his qui in sanctis quatuor synodis congregati sunt, quos per omnia et in omnibus amplectimur et suscipimus, id est, trecentos decem et octo sanctos Patres qui Nicææ congregati sunt, et sanctum symbolum sive mathema fidei exposuerunt, et Arianam impietatem anathematizaverunt, et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et centum quinquaginta sanctos Patres Constantinopoli congregatos, qui idem sanctum mathema explanaverunt, et de deitate sancti Spiritus dilucidaverunt, et hæresim Macedonianam, sanctum Spiritum impugnantem, et impium Apollinarium condemnaverunt, cum his qui similia illis sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et sanctos ducentos Patres in Ephesina prima synodo congregatos, qui per omnia seculi sunt idem sanctum symbolum sive mathema, et condemnaverunt Nestorium impium, et impia ejus dogmata, et eos qui similia ei aliquando sapuerunt vel sapiunt. Ad hæc autem suscipimus et sexcentos triginta sanctos Patres Chalcedone congregatos, qui etiam ipsi per omnia consenserunt prædictis tribus synodis, et secuti sunt prædictum symbolum sive mathema a trecentis decem et octo sanctis Patribus expositum, et a centum quinquaginta sanctis Patribus explanatum, et anathematizaverunt eos qui aliud præter prædictum symbolum præsumunt docere, aut exponere, aut tradere sancti ecclesiis Dei. Condemnaverunt autem et anathematizaverunt et Eutychem, et Nestorium, et impia eorum dogmata, et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt. His ita se habentibus, certum facimus, quod omnia quæ a prædictis sanctis quatuor synodis iudicata et definita sunt, et servavimus, et servamus; quia etsi per diversa tempora prædictæ sanctæ quatuor synodi factæ sunt, tamen unam eandemque confessionem fidei servaverunt et prædicaverunt. Suscipimus autem et amplectimur et epistolas præsumptum Romanæ sedis apostolicæ tam aliorum, quam Leonis sanctæ memorie ac recta fide scriptas, et de quatuor sanctis conciliis, vel uno eorum. Cum igitur prædicta omnia et

^a Bellouac., qui insimilia ei.

^b Paris., prædictis tribus synodis.

^c Veteres libri, Dei Ecclesiis.

^d Vox quatuor non habetur in libro Belouacensi

^e Paris., sedis et apostolicæ.

πάντα καὶ ἐφυλάξαμεν, καὶ φυλάττομεν, καὶ ἐν τούτοις συμφωνοῦμεν ἀλλήλοις, ἀναγκαῖόν ἐστι διαντιδραστῆναι περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, περὶ ὧν τισὶ ζήτησις ἀνεφύη. καὶ διὰ τοῦτο αἰτούμεν, προκαθημένης ἡμῶν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, ἀταράχως καὶ μετὰ ἱερατικῆς πραότητος, τῶν ἁγίων προκειμένων εὐαγγελίων, τὰ αὐτὰ κεφάλαια ἐν μέσῳ προτιθέμενα κοινῶ τρακτάτῳ ζητηθῆναι, καὶ ἀντιδραστῆναι, καὶ πέρας ἐπιτεθῆναι τῇ ζητήσει Θεῷ ἀρίστων, καὶ συμφωνῶν τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθεῖσιν· ἐπειδὴ εἰς αὐξήσεν τῆς εἰρήνης, καὶ εἰς ὀρθοτατησὶν τῶν ἐκκλησιῶν συντείνει, τὸ πάσης διχονοίας ἐν μέσῳ ἀναιρουμένης, τί ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθέντα, ἀσάλευτα τηρηθῆναι, τοῦ σεβάσματος τῶν ἁγίων συνόδων ἐν ἅπασιν φυλαττομένου. Τούτοις δὲ καὶ ὑπεσημηνάμεθα. καὶ ὑπογραφή. Ἐρρωμένως ἐν κυρίῳ ὑπερέχου ἡμῶν, ἀγιώτατε, καὶ μακαριώτατε ἀδελφέ. Ἐγὼ Εὐτύχιος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις ὑπέγραψα.

Ὁ αὐτὸς λίβελλος ἐγένετο, καὶ παρὰ Ἀπολλινάριου τοῦ ὀσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως, καὶ Δομνίου τοῦ ὀσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Θεουπολιτῶν, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν καὶ ἐνδημοῦντων ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, πρὸς τὸν αὐτὸν ὀσιώτατον Βιγίλιον.

EPISTOLA (olim) XVI. VIGILII PAPÆ AD EUTYCHIUM.

Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Εὐτυχιῷ, καὶ τοῖς ὑπὸ σὲ ἐπισκόποις, Βιγίλιος.

Ἐπληρώθη χαρᾶς τὸ στόμα ἡμῶν, καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεως (Ψαλ. 125), ἵ ὅτι τῆς συγχύσεως τοῦ διχονοεῖν περιαιρέσεως, τὴν εἰρήνην ἡ Θεὸς τῇ αὐτοῦ ἀποκατέστησεν ἐκκλησίᾳ, ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον, ἵ Ἰδοὺ δὴ τί καλόν, ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἡ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπιτοαυτό (Ψαλ. 132); ἵ Πάνυ γὰρ ἡμᾶς ἐν κυρίῳ ἀγαλλιῶσθαι προσήκει, ὅτι περὶ ἐγγράφως ἡμῶν [σ. ἡμῶν] προσηνέχθη πληροφορία τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἧς ἡ δύναμις οὕτως ἔχει. Iuser a est hoc loco superior Eutychni epistola, plenior autem hic est subscriptio aliquot verbis, ut in editione Latina. Τούτοις δὲ καὶ ὑπεσημηνάμεθα, ταύτης τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας τὴν φαιδρότητα ἀσμένως περιπτυσσομένοι, τὰ αὐτὰ ἡμεῖς διὰ πάντων καὶ ἐν ἅπασιν ἀποδεχόμενοι, φυλάξῃς τε καὶ ἀκωμῆτως τηρήσῃς, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν προγεγραμμένου, ἐπαγγελθῆναι. Ἀπάντων τοίνυν τῶν τῇ ὑμετέρᾳ περιχομένων ὁμολογία ἐν τῇ οἰκίᾳ δυνάμει εἰς τὸ διευχεῖς μενόντων, ἤτησεν ἡ ἀδελφότης ὑμῶν ὥστε ἡμῶν προκαθημένων, περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, ἐξ ὧν ζήτησις ἀνεφύη, ἀταράχως τε, καὶ μετὰ ἱερατικῆς πραότητος, τῶν ἁγίων προκειμένων εὐαγγελίων, συγκριθῆναι, καὶ τέλος τῇ ζητήσει ταύτῃ τῷ Θεῷ ἀρίστων, καὶ συμφωνῶν τοῖς παρὰ τῶν μνημονευθεῖσιν τεσσάρων ἁγίων συνόδων ὁρισθεῖσιν, ἐπιτεθῆναι· ἵνα πάσης ἐκ μέσου διχονοίας ἀναιρουμένης, τὰ ἀπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθέντα, ἀσάλευτα φυλαχθῆναι, τοῦ σεβάσματος τῶν

A servavimus et servamus, et si in his a nobis ipsis invicem consentimus, necessarium est conferri de tribus capitulis, unde quibusdam quæstio nata est. Et ideo petimus, præside nobis vestra beatitudine, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine propositis sanctis evangelis, communi tractatu eadem capitula in medio proponenda, quæri et conservari b, et finem quæstioni imponi Deo placitum c, et convenientem his quæ a sanctis quatuor conciliis definita sunt: quoniam ad augmentum pacis et concordiam Ecclesiarum pertinet, ut omni de medio dissensione sublata, quæ a prædictis quatuor sanctis conciliis definita sunt, inconcussa servantur, sanctarum synodorum reverentia in omnibus custodita. His autem et subscripsi incoluntis in Domino. Ora pro nobis, sanctissime et beatissime frater.

Ego Eutychnius, misericordia Dei episcopus Constantinopolis novæ Romæ omnibus suprascriptis subscripsi.

Idem libellus scriptus est et ab Apollinario sanctissimo archiepiscopo magnæ civitatis Alexandria, et a Domino sanctissimo archiepiscopo Theopoles, et a Deo amantissimis episcopis qui sub ipsis sunt, qui et præsentés erant in hac regia civitate, ad eundem sanctissimum Vigilium.

Commendat ejus fidem, et annuit ut de tribus capitulis in concilio agatur.

Dilectissimo fratri Eutychnio et episcopis sub te constitutis Vigilium.

Repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra d exultatione (Psal. cxxv), quod discordiæ confusione subnota, pacem Deus suæ reformavit Ecclesiæ, ut impleretur quod dictum est e: Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxxii). Valde enim nos in Domino exultare convenit, quod charitatis vestræ scripto nobis est oblata professio, cujus tenor ita sese habet f: Sciares quantum bonorum causa est pax Dei, custodiens corda et sensus fidelium, et colligens eos ut unum idemque sapiant in recta fidei confessione, etc.

His autem et subscripsimus, hujus professionis orthodoxæ claritatem libenter amplexi, eadem nos per omnia et in omnibus approbantes, custodituros atque inviolabiliter servaturos Deo nostro profiteremur g [profitemur] auctore. Omnibus igitur, quæ professio vestra continet, in sua perenniter firmitate durantibus, poposcit vestra fraternitas, ut nobis præsentibus de tribus capitulis, ex quibus quæstio nata est, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine sanctis propositis h Evangelis conferatur, et finis quæstioni ipsi Deo placitus et conveniens iis i quæ a memoratis sanctis quatuor conciliis definita sunt, imponatur; ut omni de medio dissensione sublata,

a Bellovac., et ipsis nobis his.

b Paris., confiteri. Bellovac. et editiones omnes autē Labbeanam, conferri.

c Paris., placitam.

d Bellovac., lingua nostræ.

e Veteres libri, scriptum.

f Paris., ita se habet.

g Legendum, profitemur. Mendum est typographicum editionis Labbeanæ, hic emendatum.

h Bellovac., præpositis.

i Veteres libri, his.

ἐπιτὴν συνόδον ἐν ἅπασιν γράπτου σου. Πάντες ὁμοθυμῶν
τῶν πατρικῶν παραδόσεων μακροῦ ὄρατος, καὶ αὐταῖς
ἀκλινοῦσάν, τοῖτο μὲν ἐν τῇ ὑμῶν ἀλαφρότητι. τοῦτο
δὲ ἐν ἅπασιν τοῖς τὰ ὁμοῖα ὁμοῖοι, ἵνα σὶ τε, καὶ ἡμεῖς
γῶσι, πάντες ἐπιπύου πεπληρωμένοι κρίνομεν, καὶ ἡμε-
τέρους ἐξ αὐτοῦ τοῦ προήγουτος ἀδελφῶς ἀδελφούς ἐπιγι-
νώσκωμεν. Ὅθεν τὴν τοῦ Θεοῦ φιλοανθρωπίαν ἐκετεύομεν,
ὥστε πύνας ἡμῶς ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ταῖς πα-
τρικαῖς παραδόσεσιν ἐμμένοντας, ἀξίους εὐρεθῆναι τοῦ
ἐπαγγελματος ἡμῶν, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς θείας κρίσεως
ἐπὶ σὺντριᾷ παραθήσει τῶν πατρικῶν διατυπώσεων
ὕψου ὡς εὐρεθῆναι. Τούτων ὅστις εἰρημένον, τῆς
ὑμετέρης αἰτήσεως τὸν πόθον ἐργασίως ἐπενεύσαμεν.
ἵνα περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, ἐξ ἧν ζήτησις ἀνεῖδη,
ἡμετέρας καὶ ὑμῶν συνόδου, καὶ τοῦ δικαίου φυλακτο-
ρίου. ἐν μέσῃ τῶν προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων,
ἀμα τὸ ἐκ ἐκείνων ἡμῶν ἀδελφοῖς, σύγκρισιν ποιησώ-
μεθα καὶ τὸ εἰς τὸ Θεῷ ἁρέσκον, καὶ συμβαῖνον
τὸ ἐκ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρίσεισιν· ε-
ὐθεὶς διδάσκει, καθὼς καὶ ἐκ τῆς κοινῆς ὁμολογίας μαρ-
τυρία δείκνυσιν, ὡς τῶν μακρομνηθειῶν τεσσάρων συν-
όδων ἐν ἅπασιν τὸ σέβας φυλάττεται. Ὑπογραφή. Ὁ Θεὸς
σε ἀγαθῶς διαφυλάξει, ἀδελφεῖ τιμωτάτε. Ἐδόθη πρὸ ἑπτὰ
εἰδῶν Ἰανουαρίου, βασιλείας τοῦ δεσπότου Ἰουστινιανοῦ
τοῦ αἰώνιου ἀγαθοῦ ἔτους εἰκιστοεβδόμου, μετὰ τὴν
ὑπερταύ βασιλείαν τοῦ λαμπροῦ τούτου, ἔτους ὄωδεκάτου.

Τῷ αὐτῷ τύπῳ ἔγραψε καὶ πρὸς Ἀπολλινάριον τὸν
ὀσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρείαν μεγαλοπό-
λεως, καὶ πρὸς Δαμιῶν τὸν ὀσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον
τῆς Θεσσαλονικῶν, καὶ τὴν ὑπὸ αὐτοὺς σύνοδον.

CONSTITUTUM VIGILII PAPÆ

DE TRIBUS CAPITULIS.

Gloriosissimo et clementissimo filio Justiniano
Augusto Vigilius episcopus.

Inter innumeras sollicitudines quibus oneratur im-
periale fastigium, laudabile clementiæ vestræ cogno-
vimus esse propositum, per quod submotis omnibus
discordiæ seminibus, quæ in agro Domini humani
generis inimicus asperserat, universos Domini sacer-
dotes premissis ad testimonium conscientiæ suæ pro-
fessionibus, per quas sanctorum Patrum et venera-
bilium quatuor synodorum ac præsulum sedis apo-
stolicæ inhæcere definitionibus atque iudiciis mon-
strarentur, ad unitatem atque concordiam restituere
properastis: quarum professionum formam, ut eccle-
siasticæ pacis amplectendum posteris tradatur exem-
plum, præsentī, quemadmodum se habet, inserta
pagina declaramus.

*Exemplum primæ professionis quam ad Sanctæ Eu-
phemiæ templum fecerunt.*

Omnes quidem fideles, maxime vero Dei sacerdo-
tes, pacem et sanctificationem sequi cum omnibus
oportet, sine quibus nemo, secundum Apostolum
(1 Thess. iv), videbit Dominum. Nos igitur apostoli-
cam sequentes doctrinam, et festinantes concordiam

quæ ab eisdem quatuor sanctis synodis definita sunt,
inconcussa servantur, earundem synodorum reve-
rentia in omnibus custodita. Quam professionem pa-
ternarum traditionum memorem et sequacem, tam
in fraternitate vestra quam in omnibus similia con-
fessis atque confitentibus, omni laude plenissimam
judicavimus^a et nostros ex ea re vere^b fratres agno-
scimus. Unde divinæ clementiæ supplicamus, ut om-
nes nos in hac confessione et paternis^c traditionibus
permanentes, nostro digni reperiamur officio, et in
die divini iudicii nulli prævaricationi paternarum
constitutionum inveniamur obnoxii. Quibus ita præ-
dictis postulationibus vestrum [postulationis vestræ]
desiderium cognoscentes annuimus, ut de tribus ca-
pitulis, ex quibus questio nata est, facto regulari
conventu, servata æquitate, mediis sacrosanctis
evangelii, collationem cum unitis fratribus habea-
mus [for. habeatis], et finis detur placitus Deo, et
conveniētiis his quæ a sanctis quatuor sunt definita
conciliis: scientes utique, sicut et communis profes-
sionis testimonio declaratur, memoratarum synodo-
rum in omnibus reverentiam custodiri. Deus te inco-
lument custodiat, frater charissime. Datum viii [viii]
idus Januariæ, imperii domini Justiniani perpetui
Augusti anno 27, post consulatum Basilii viri claris-
simi anno 12.

*Eadem forma scripsit et ad Apollinarium sanctissimū,
archiepiscopum magnæ civitatis Alexandria, et
ad Domininum sanctissimum, archiepiscopum Theopoleos,
et ad synodum ipsis subjectam.*

C ecclesiasticam servare, præsentem facimus libellum.
Imprimis quatuor sanctas synodos, Nicænam trecen-
torum decem et octo, Constantinopolitanam centum
quingenta, Ephesinam primam ducentorum, in
qua in legatis suis atque vicariis, id est beatissimo
Cyrillō Alexandrinæ urbis episcopo, Arcadio et Pro-
jecto episcopis, et Philippo presbytero, beatissimus
Cælestinus papa senioris Romæ noscitur præsedisse,
et Chalcedonensem sexcentorum triginta sanctorum
Patrum suscipimus. Et per omnia et in omnibus,
quæcunque in omnibus gestis Chalcedonensis concilii
aliarumque prædictarum synodorum, sicut in
iisdem quatuor synodis scriptum invenitur, communi
consensu cum legatis atque vicariis sedis apostolicæ,
in quibus juxta tempora sua prædecessores sanctita-
tis vestræ beatissimi papæ senioris Romæ ipsis sy-
nodis præsederunt, tam de fide quam de aliis omni-
bus causis, iudiciis, constitutionibus, aut dispositio-
nibus definita aut iudicata, vel constituta, sive dispo-
sita sunt, inconcusse, inviolabiliter, irreprehensibili-
ter, atque irtractabiliter, sine adiectione vel
imminutione aliqua nos promittimus secuturos, nec
quidquam contrarium quod ad earum reprehensionem
et retractationem vel permatationem siye injuriam
sub qualibet occasione vel novitate pertineat admis-
suros, aut tale aliquid præsumptibus consensuros:

^a Veteres libri, *judicamus*.

^b Eodem libri, *vera*.

^c Eodem libri, *et in paternis*.

sed quæcumque communis consensu cum legatis atque vicariis sedis apostolicæ orthodoxæ ibidem dicta sunt, ea orthodoxa veneramus atque suscipimus.

Quæcumque anathematizaverunt vel damnaverunt, anathematizamus et nos atque damnamus; et universa, sicut ab iisdem synodis communi consensu cum vicariis sedis apostolicæ iudicata, aut definita, vel constituta; sive disposita lecta inveniuntur, irretractabiliter atque impermutabiliter conservamus. Sed et beatæ recordationis papæ Leonis epistolæ, et sedis apostolicæ constituta, quæ tam de fide quam de firmitate supradictarum quatuor synodorum, processerunt, nos in omnibus secuturos servaturosque promittimus. Anathematizantes omnem hominem ad ordines et dignitates ecclesiasticas permanentem, quicumque contra ea quæ superius promissimus sub qualibet occasione vel altercatione venire tentaverit. Libellum autem in causa trium capitulorum, de quibus quæstio nata est, contra constitutum piissimi principis et beatitudinis vestræ, ego quidem nullum feci, sed volo atque consentio, ut omnes libelli qui facti sunt sub hac forma beatitudini vestræ reddantur. De injuriis autem, quæcumque beatitudini vel sedi vestræ factæ sunt, eas quidem non feci; sed quia pro pace Ecclesiæ modis est omnibus festinandum, velut si eas fecissem, veniam postulo. Quia vero tempore discordiæ excommunicatos vel non receptos a beatitudine vestra in communionem suscepi, pariter veniam postulo.

In hac forma fecerunt Menas Constantinopolitanus episcopus, Theodorus Cæsareæ Cappadociæ episcopus, Andreas Ephesinus episcopus, Theodorus Antiochiæ Pisidiæ episcopus, Petrus Tarsensis episcopus; sed multi alii episcopi idem fecerunt.

Exemplar professionis quam residui episcopi Theophaniorum die nobis fecerunt.

Scientes quatuor bonorum causa est pax Dei, custodiens corda et sensus fidelium, et colligens eos, ut unum idemque sapiant in recta fidei confessione, et ad perficienda divina mandata, et propitium Deum faciens in his quæ recta sunt concordantibus, ideo festinantes unitatem conservare, ad apostolicam sedem vestræ beatitudinis manifestum facimus, quod nos semper conservavimus et conservamus fidem ab initio traditam a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, sanctis apostolis, et ab illis in omni mundo prædicatam, et a sanctis Patribus explanatam, et maxime ab his qui in sanctis quatuor synodis congregati sunt, quos per omnia et in omnibus sequimur et suscipimus, id est trecentos decem et octo sanctos Patres, qui Nicææ congregati sunt, et sanctum symbolum sive mathema fidei exposuerunt, et Arianam impietatem anathematizaverunt, et eos qui eadem sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et centum quinquaginta sanctos patres Constantinopoli congregatos, qui idem sanctum mathema explanaverunt, et de deitate Spiritus sancti dilucidaverunt, et hæresim Macedonianam Spiritum sanctum impugnantem, et impium Apollinarium condemnaverunt, cum his qui eadem cum illis sapuerunt vel sapiunt.

A Suscipimus autem et sanctos quætos Patres in Ephesina prima synodo collectos, qui per omnia secuti sunt idem sanctum symbolum sive mathema, et condemnaverunt Nestorium impium et scelerata eius dogmata, et eos qui similia ei aliquando sapuerunt vel sapiunt.

Ad hæc autem etiam suscipimus sexcentos triginta sanctos Patres Chalcedone congregatos; qui etiam ipsi per omnia consenserunt prædictis sanctis tribus synodis, et secuti sunt prædictum symbolum sive mathema, a trecentis decem et octo sanctis Patribus expositum, et a centum quinquaginta sanctis Patribus explanatum, et anathematizaverunt eos qui aliud præter prædictum symbolum præsumunt docere, aut exponere, et tradere sanctis Dei ecclesiis: condemnaverunt autem et anathematizaverunt et Eutychem et Nestorium, et impia eorum dogmata, et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt. His ita se habentibus, certum facimus quod omnia quæ a prædictis sanctis quatuor synodis iudicata et definita sunt servamus; quia etsi per diversa tempora prædictæ sanctæ quatuor synodi factæ sunt, tamen unam eandemque confessionem fidei servaverunt et prædicaverunt.

Suscipimus autem et amplectimur epistolæ præsuam Romanæ sedis apostolicæ, tam aliorum, quam Leonis sanctæ memoriæ de recta fide scriptas, et de quatuor sanctis conciliis, vel de uno eorum. Cum igitur prædicta omnia et servavimus et servamus, et in iisdem nobis invicem consentimus, necessarium est conferri [confiteri] de tribus capitulis, unde quibusdam quæstio nata est. Et ideo petimus, præsidente nobis vestra beatitudine, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine, sanctis propositis Evangeliiis, communi tractatu eadem capitula in medio proponenda quæri et conferri, et finem quæstioni imponi Deo placitum et convenientem his quæ a sanctis quatuor conciliis definita sunt; quoniam ad augmentum pacis, et concordiam Ecclesiarum pertinet, ut, omni de medio dissensione sublata, quæ a prædictis sanctis quatuor conciliis definita sunt inconcussa servantur, sanctorum synodorum reverentia in omnibus custodita. His autem et subscripsimus in hunc modum fratres et coepiscopi nostri.

Euty chius episcopus Constantinopolitanus, Apollinaris episcopus Alexandrinus, Dominus [Domnus] Antiochiæ Syriæ episcopus, Elias episcopus Thessalonicensis; sed et cæteri qui primam professionem non fecerunt, et in hac secunda professione aut subscripserunt, aut seorsum eandem fecerunt.

His igitur dispositis, optavimus quidem, venerabilis imperator (sicut frequentissime supplici prece poposcimus) eundem ad quemlibet Italianæ locum, aut certe ad Siciliam, et convocatis ad nos Africanæ et aliarum provinciarum Latine lingue sacerdotibus, vel Ecclesiæ nostræ sacratis ordinibus, secundum consuetudinem tractaremus, et de quæstionibus trium capitulorum pietati vestræ redderemus plena deliberatione responsum; quod quia fieri serenitas vestra non annuit, hoc iterum noscitur constitutum.

ut oblati a nobis mansuetudini vestræ nominibus de
suprascriptis provinens, qui nobiscum ad tractandum
adhiberentur antistites, clementia vestra faceret ad-
venire; cui dispositioni item præbuimus ecclesiasticæ
pacis amore consensum. Postea vero hoc magis cum
consensu fratrum nostrorum, nostrarum partium
episcoporum, nuper ante sanctum Paschæ diem pi-
etas vestra constituit, ut exæquato numero his ponti-
ficibus, qui in Constantinopolitana urbe præsentis
sunt, de tribus capitulis, ex quibus quæstio vertitur,
secundum superius designatam fratrum nostrorum
episcoporum professionem deberemus inire tra-
ctatum.

Sed quia, dum ea quæ pro conservanda Ecclesia-
rum pace cum fratribus nostris fieri, vestra disposi-
tione convenerant, festinaremus implere, ut adhibita
salubri deliberatione communiter, et propter infor-
mandam universalem Ecclesiam, cunctis quæ inter
nos geruntur in scriptis deductis atque jacentibus,
nostrum ex his collectum de tribus capitulis in quæ-
stionem deductis iudicium proveniret: continuo
pietas vestra * post illud volumen, quod nobis ante
multos Paschæ dies per virum magnificum Theodo-
rum decurionem palatii destinavit, in quo vos interim
quid de tribus sentiretis capitulis exponentes, nostrum
poscitis dari ex eadem causa responsum.

Ideoque cum fratres nostri, neque exæquato no-
biscum numero residere, neque in scriptum quæ
ageremus vel tractaremus redigi paterentur, tanquam
(quod absit) non convenientia rectitudini loquere-
mur, quæ scribere timeremus; et insuper gloriosissi-
mum ad nos proceribus destinatis insisteret vestra
clementia, nostrum de trium capitulorum negotio
quam celerrime proferre debere responsum, nec sic
destitimus vestræ obedire velle clementiæ: hoc so-
lummodo postulantes, ut pro infirmitate corporis
nostri, quæ nulli habetur incognita, viginti dierum
nobis daretis inducias, quatenus habito nobiscum,
Deo auxiliante, tractatu, definitionis nostræ, consti-
tuto die scripto, sententiam diceremus: ad fratres
et coepiscopos nostros, a quibus similiter de eadem
causa responsum vos flagitare dixistis, liliam nostrum
diaconum Pelagium cum hujusmodi mandato direxi-
mus, dicentes. Ut quia constitutus collationis fa-
ciendæ modus fuerat prætermisus, saltem viginti
dies pro antedicta nostri corporis imbecillitate, quam
norunt, nostrum deberent definitum de tribus capi-
tulis suslinere responsum, antiquum et regularem
custodientes ordinem, ne ante nostræ, hoc est sedis
apostolicæ, cui per Dei gratiam præsidemus, promul-
gationem sententiæ, quidquam profectum tentarent,
unde scandali rursus, quæ sopita fuerat, oriri posset
ocasio.

Propositis itaque nobis et diligenter inspectis, in-
quantum uniuscujusque capituli in quæstionem de-
ducti ratio postulabat, synodalibus codicibus atque
gestis prolatis, quæ aliis eorundem Patrum vel in
sanctis quatuor synodis, aut in una earum rescri-

psisse [resedis] monstrantur, synodalibus epistolis
inspectis, nihilominus prædecessorum nostrorum
sedis apostolicæ præsulum constitutis, aliisque pro-
batorum Patrum necessariis instructionibus pertra-
ctatis: si qua de his quæ in quæstionem deducta
sunt, apud patres nostros examinata fuerint, finita
atque disposita, memores superius designatarum
professionum, investigare curavimus: inspicientes
dogmata quædam in prima chartacei voluminis parte
per fratrem nostrum Benignum episcopum Heracleæ
Paphlagoniæ a vestra parte transmissi jacentia, quo-
rum tenor secundum intellectum subter expositum
ad excludendum totius ambiguitatis errorem præsentis
definitioni nostræ tenetur insertus, plena execrabi-
libus blasphemis, et orthodoxæ fidei (quæ secundum
evangelicam apostolicamque doctrinam a sanctis
quatuor synodis, Nicæna, Constantinopolitana, Epho-
sina, atque Chalcedonensi probabiliter atque irre-
prehensibiliter, sancti Spiritus cooperante præsen-
tia, legitur definita) valde inimica esse perspeximus,
et procul a Christianis sensibus repellenda. Propter-
ea ergo, ut pote execrabilia, atque a sanctis Patri-
bus olim sine dubitatione damnata, nostra quoque
sententia anathematizamus atque damnamus, quo-
rum primum capitulum ita se habet:

THEODORI CAPITULUM I.

^b Quomodo igitur tu, quem super omnes maxime
debet animarum regimen, illum eundem, qui ex virgine
natus est, Deum esse, et ex Deo consubstantialem Pa-
tri existimari dicis, nisi forte sancto Spiritui imputari
illius creationem non jubes? Sed quis est Deus ex Deo
et consubstantialis Patri? Is idem qui ex virgine natus
erat (o mirandum!), et qui per Spiritum sanctum
secundum divinas Scripturas plasmatus est, et confi-
ctionem in muliebri accepit ventre? Inerat forsitan
quia mox quam plasmatus est, et ut templum Dei
esset, accepit: non tamen existimandum nobis est,
Deum de virgine natum esse, nisi forte idem existi-
mandum nobis est et quod natum est, et quod est in
nato templo, et qui in templo est Deus Verbum: non
tamen nec secundum tuam vocem pronuntiandum est
omnino, ex virgine natum Deum esse et ex Deo con-
substantialem Patri. Nam si non homo est (sicut
dicis) assumptus, qui natus est ex virgine, Deus vero
incarnatus; quomodo qui natus est, Deus ex Deo et
consubstantialis dicetur Patri, carne non potente hunc
vocem suscipere? Nam est quidem dementia Deum ex
virgine natum esse dicere; hoc enim nihil aliud est
quam ex semine eum dicere David de substantia virgi-
nis genitum et in ipsa plasmatum, quia quod ex semine
David et de substantia virginis est, in materno ventre
consistit, et sancti Spiritus plasmatum virtute, natum
fuisse dicimus de virgine. Ut autem aliquis ex hoc
concedat dicere ipsis, quod Deus ex Deo et consubstan-
tialis Patri natus est ex virgine, eo quod est in templo
nato, sed non per se natus est Deus Verbum; incarna-
tus vero, sicut dicit iste sapiens. Si igitur cum carne

* Forte, protulit illud. HARQUINUS.

^b Ut in concil. V, collat. 4.

eam naturam esse dicunt; quod autem natum est, Deus **A** ex Deo, et consubstantialis Patri est: necesse est hoc et eandem dicere, quod si non idcirco nato est, quoniam non ex Deo, nec consubstantialis Patri, sed ex semine David, et consubstantialis ei, cujus semen est, et non id quod natum est ex virgine Deus est, et ex Deo, et consubstantialis Patri; nisi forte pater Nati, prout ipse in inferioribus partem Christi nominat deitatem; sed non divina natura ex virgine nata est; natus enim est ex virgine, qui ex substantia virginis constat, non Deus verbum ex Maria natus est: natus est autem ex Maria, qui ex semine est David, non Deus verbum ex muliere natus est, sed natus ex muliere, qui civitate sancti Spiritus plasmatus est in ea; non ex matre natus est consubstantialis Patri (sine matre et in ea, secundum beati Pauli vocem), sed qui **B** in posterioribus temporibus in materno ventre sancti Spiritus civitate plasmatus est, ut pote sine Patre propter hoc dictus.

Vigiliæ responsio

In suprascripto primo capitulo quoniam per cruciatum id videtur astrui, quia homo purus ex sancta virgine Maria natus sit, dicendo: Si fatemur Deum verbum, qui consubstantialis est Patri, carne ex eadem virgine natum, necesse est ut carnem consubstantialem Patri consequenter esse dicamus. Ideoque quicumque hujusmodi intellectus sapit, docet, credit, aut prædicat, et non eundem Verbum ac Filium Dei per secundam nativitatem ex sancta Maria incarnatum et natum credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM II.

A Hoc autem in ipso plasmato Deus Verbum factus est; nec enim in cælum ascendentem solum inerat, sed etiam eum mortuis resurgenti, ut pote et resuscitans eum secundum suam promissionem, nec resurgenti solum inerat, sed etiam crucifixo et baptizato, et evangelicam post baptismum conversionem peragenti, nec non etiam de baptismo legalem adimplenti constitutionem, et præsentato secundum legem, et circumciso, et fetui pannis obvoluto; erat autem forte in ipso et nascente, et cum in utero esset a prima statim plasmatione; dispensationi enim quæ circa eum erat ordinem imponebat, et particulatim ipsum ad perfectionem perducentem.

THEODORI CAPITULUM III.

Et per tempus ad baptismum ducens, post illud autem ad mortem, deinde secundum suam pronuntiationem resuscitans, ~~deorsum~~ in cælum, collocans eum ad dexteram Dei per suam conjunctionem, ex qua sedet et adoratur ab omnibus, et omnes judicabit. Istorum autem omnium finem apud se habebat Deus Verbum, cum in eo erat, et omnia per ordinem complebat; quem ordinem ipse arbitratur bene habere per finitionem quidem et voluntatem, quam antea statuit pro his quæ eventura erant, et bona voluntate, quam circa eum habebat, ab initio similiter inerat ei, per ordinem autem placitum ad perfectionem ducebat ipsum.

^a In Concil. V, collat. 4, eadem Theodori excerpta legas, quæ hic sunt usque ad capitulum xiii.

Vigiliæ responsio.

In suprascriptis secundo et tertio capitulis hoc videtur astrui, quia Deus verbum homini plasmato inerat tanquam ater in utero. Dicendo enim, ut particulatim dispensationi, quæ circa eum erat, ordinem videretur imponere, et eum propter beatam voluntatem, quam circa ipsum habebat, ex paribus eum qui assumptus est ad perfectam perfectionis adducere, talibus verbis dualitas personarum in Domino uno et Deo nostro Jesu Christo execrabilitate videtur induci, et tanquam quemlibet hominem Dei Verbi gratia per spatia temporum profecisse. Ideoque quicumque eo intellectu sapit, docet, credit, aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM IV.

Suam autem cooperationem ad proposita opera præstabat ei qui assumptus; ubi hoc facit in loco sensus fuisse distantem illi qui assumptus est; nec enim **C** eis quibuscunque donavit cooperationem; sensus locum ejus obtinebat; si autem et modo præcipuam quandam cooperationem donavit illi qui assumptus est, non hoc faciebat locum sensus deitatem obtinere. Sed si deitas pro sensu fiebat illi qui assumptus est, secundum vestra verba, quomodo timorem in passione suscipiebat? Quid vehementioribus orationibus ad imminentem necessitatem indigebat, quas cum magna quidem et clamorosa voce, cum plurimis etiam lacrymis secundum beatum Paulum (Heb. v) referebat Deo, evangelista aperte dicente (Luc. xxi), quod globis sanguinis similis sudor descendebat? Quid autem angeli adventu et **C** visitatione egebat, animam rescipientis in experimento malorum, confortantis ejus alacritatem, exercitantis eum ad imminentem passionis necessitatem, tolerare fortiter mala suadentis, urgentis ad patientiam et tolerationem malorum, ostendentis presentium malorum fructum ex passione, mutationem in gloriam bonam circa eum post passionem futuram? qui enim secundum evangelistam vocem (Ibidem) confortabat eum, angelus scilicet, verbis istis fortiter eum faciebat, et infirmitati naturæ superiorem fieri hortabatur, et corroborando cogitationes ejus fortem eum faciebat.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quarto capitulo, quia dici intelligitur, quod sicut aliis hominibus donavit suam cooperationem Deus, ita et ei qui assumptus est, et **D** præcipuam, tamen similiter ut aliis hominibus donavit esse donatam, et ita purum atque infirmum habebat eum circa passionem angeli egisse presidio, et ei pro corroborandis cogitationibus ejus futura gloria promitteretur de tolerantia passionis; quæ si talis ita sapit, docet, credit, aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM V.

Vade post me, Satana, scandalum mihi es, quod non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum (Matth. xvi; Marc. viii), non est confusio mihi mors, non fugio ipsam ut indecentem ad humanam gloriam respiciens. Sustinebo autem meliori animo experimen-

nam mortis pro plurimis bonis futuris, in quibus et ipsi perire, et per omnes, ne mihi animum lædas atque turbes, tanquam confusione dignum jugere admones mortis experimentum.

Vigilii responsio.

In supradicto quinto capitulo dicitur, quod ideo Jesus Christus verba Petri apostoli fuerat aspernatus, quando ei dixit: *Vade post me, Satana, scandalum mihi es, quia non sapis ea quæ Dei sunt* (Matth. xvi; Marc. viii): ne dissuasionem ejus animus ipsius perturbatus refugeret passionem, et quia passione sua proficeret, et pro pluribus bonis exinde adipiscendis. Qui igitur hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non magis nobis mortem ipsius, quam propria carne suscepit, æternæ credit vitæ præmia contulisse, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VI.

Quod enim dictum est: Ducebatur a Spiritu (Matth. iiii), aperte hoc significat, quod ab eo regebatur, ab eo ad virtutem propositorum confortabatur, ab eo ad hæc quæ oportebat ducebatur, ab eo quod decebat docebatur, ab eo cogitationibus corroborabatur, ut intantum certamen sufficeret, sicut et beatus dicit Paulus: Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei (Rom. viii); duci Spiritu dicens illos qui ab eo gubernantur, ab eo docentur, ab eo ad melius constituentur, ab eo competentium doctrinam accipiunt. Cum dixisset autem evangelista, quod Spiritu sancto plenus regressus est ab Jordane, aperte demonstravit quod hujus causa sancti Spiritus habitationem in baptismo suscepit, ut inde propositam caperet virtutem; unde et ad certamen illud quod pro nobis erat ad diabolum effecturus, Spiritu ducebatur.

Vigilii responsio.

In suprascripto sexto capitulo rursus tanquam purus homo a Spiritu, cujus presentiam post baptisma suscepisse dicitur, ad omnia ductus perhibetur, confortatus et edoctus, sicut cæteri homines, de quibus, ut hic videtur dici, Apostolus ait: *Quicumque Spiritu Dei aguntur hi sunt filii Dei* (Rom. viii). Si quis hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non Deum Verbum incarnatum unum esse credit, et confitetur, et prædicat Christum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VII.

Dicant igitur nobis omnium sapientissimi, si pro sensu Domino Christo, qui est secundum carnem, deitas facta esset, sicut dicunt, quid sancti Spiritus operatione ad hæc Christus indigebat? Nec enim Unigeniti deitas Spiritu indigebat ad justificationem, Spiritu indigebat ad vincendum diabolum, Spiritu indigebat ad operanda miracula, Spiritu indigebat ut doceretur ea quæ decebat peragere, Spiritu indigebat ut immaculatus appareret. Si enim pro sensu quidem deitas sufficiebat, ad omnia autem ejus virtus, necesse erat inde omnia fieri, ut superflua esset sancti Spiritus habitatio: sed nunc unctum esse dicit ipsum Spiritu, et habitasse in eo Spiritum, et ad omnia adhibuisse pro-

posita, et doctrinam inde ipsum accepisse et virtutem, et inde impetrasse justificationem, et inde immaculatum factum esse.

Vigilii responsio.

In suprascripto septimo capitulo hoc dici intelligitur, quia ut cæteri homines ad justificationem suam et ad vincendum diabolum, et ad operanda miracula, et ut doceretur ea quæ decebat eum agere, et ut immaculatus appareret, habitatione sancti Spiritus eguisse, et ipso Spiritu eum ad omnia adjutum fuisse proposita. Quicumque hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non sua deitate Christum, ut pote verum Deum, omnia operatum fuisse quæ voluit, et operari quæ volet, sed tanquam purum hominem sancti Spiritus eguisse solatio, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM VIII.

Hoc quod ante sæcula erat, dicit in ultimis factum esse temporibus, ut pote quibusdam hoc consentientibus; cum nemo ex his qui pietatis curam habent, istum patitur morbum habere dementiae, ut dicat eum qui ante sæcula est, in ultimis factum esse. Et ex his insert quod necesse est, et hoc quod in ultimis est, ante sæcula esse, et accusat eos qui non omnia similiter cum obversione dicunt; quasi hi qui unum esse Filium consentunt, necessitatem habeant cum obversione omnia dicere. Et quis non beatificet vestram dementiae? Quis autem non optet tales impetrare doctores, tantam confusionem rationi pietatis introducentes, ut dicerent, hoc quod ante sæcula est, factum est in ultimis, et hoc alienarent sua natura, et ad deterius deducerent, deinde obverterent, quod et hoc quod est in ultimis, ante sæcula est, cum oporteret forte dicere, quia quod ante sæcula erat, assumpsit hunc qui in ultimis erat secundum beati Pauli vocem (I Tim. iv). Vestras igitur leges sequentes, et u tua sapientia constitutam obversionem, imo magis subversionem suscipientes age omnia simul confundamus, et nulla jam sit discretio, nec Dei formæ, nec servi formæ, nec templi sumpti, nec ejus qui in templo habitavit, nec ejus qui solutus est, nec ejus qui suscitavit, nec ejus qui perfectus est in passionibus, nec ejus qui perfecit, nec ejus qui memoriam meritis est, nec ejus qui memor factus est, nec ejus qui visitatus est, nec ejus qui visitavit, nec ejus qui paulominus ab angelis minoratus est, nec ejus qui minoravit, nec ejus qui gloria et honore coronatus est, nec ejus qui coronavit, nec ejus qui constitutus est super opera manuum Dei, nec ejus qui constituit, nec ejus qui accepit ista ad sublevationem, nec ejus qui dedit sublevationem.

Vigilii responsio.

In suprascripto octavo capitulo diversis modis videtur induci dualitas personarum per hoc quod dicitur: Non ipse qui ante sæcula erat, in ultimis dicens est venisse temporibus; sed quasi altera sit asumentis humanitatem, altera assumpti persona. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non eundem Deum Verbum, qui ante sæcula ex Patre natus est, in ultimis temporibus ex beata

Virgine Maria incarnatam et natum esse fatetur, ut unus idemque sit Christus in utraque natura, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM IX.

Istum igitur virum, in quo statuit omnium facere iudicium ad fidem futurorum, cum resuscitasset eum ex mortuis, et iudicem omnium demonstrasset, secundum beati Pauli vocem (Act. xvii), meriti^a unitate ad seipsum dignatus est: et per conjunctionem ad se factam, talium participem fecit, ut et adorationis communionem haberet; omnibus quidem divinæ naturæ debitam adorationem reddentibus, comprehendentibus autem adoratione et illum quem inseparabiliter scit esse conjunctum. Ex quo manifestum est, quod ad maiora eum perduxerit.

Vigilii responsio.

In suprascripto nono capitulo conjunctionis et participationis cujusdam vocabulo, quasi Dei ad hominem Christum factæ, divinis Christus asseritur operibus decorari; per quæ rursus dualitas inducitur personarum. Si quis igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non unum eundemque Christum Deum ac Dominum nostrum manentibus in suis proprietatibus differentiis naturarum, agnoscit et credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM X.

Ego quidem, quem videtis, nihil quidem facere possum secundum meam naturam, cum homo sim, operor autem, quia in me manens Pater omnia facit; quoniam enim et ego in Patre, et Pater in me (Joan. xiv); Deus autem Verbum unigenitus in me est; certum est quod et Pater cum ipso in me manet, et opera facit. Et non est mirandum de Christo hæc existimari, cum evidenter ipse de cæteris hominibus dicat: Qui diligit me verbum meum observabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Ibidem). Si enim apud unumquemque hujusmodi hominum et Pater et Filius mansionem faciunt, quid existimandum est, ut in Domino secundum carnem Christi ambo simul putarentur manere, communionem eorum secundum substantiam, communionem etiam mansionis forsitan suscipientem?

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo capitulo ita in homine Christo Deus Verbum inesse dicitur, sicut Pater, ut per hoc aut et Pater incarnatus esse videatur, sicut et Filius; aut nec Filius sit incarnatus, sicut nec Pater, aut magis uterque in tertia persona hominis habitare. Qui igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XI.

Ita et animam, ut pote humanam et immortalem constitutam, et sensus participem prius accipiens, et per resurrectionem in immutabilitatem constituens, sic et nobis eorundem istorum per resurrectionem præbuit communionem. Ideo autem ante resurrectionem ex mortuis increpat quidem Petrum, ut suis eum vocibus

A scandalizantem; et in magna trepidatione per tempus passionis constitutus, apparitione angeli indiget confortantis eum ad patientiam et tolerantiam imminentium malorum. Post resurrectionem autem ex mortuis, et in cælos ascensum, impassibilis factus et immutabilis omnino, et ad dexteram Dei sedens, iudex universi est orbis terrarum, ut pote in eo divina natura faciente iudicium.

Vigilii responsio.

In suprascripto undecimo capitulo eadem repeti videntur quæ superius in quarto jam dicta sunt, quod ante passionem ita infirmus fuerit Christus, ut in magna trepidatione passionis tempore constitutus angeli videretur eguisse solatio. Quod quia velut purum hominem, qui hujusmodi auxiliis egeat, significare videtur, si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XII.

Sic igitur et hic sapientissimum [sapientissime] omnium habere nos doces Christi sensum, ut sanctum Spiritum habentem illum qui sensui Christi [habentes illum qui sensus Christo], aliquam virtutem adimplebat, prudentiam ejus [ei] præstans ad omnia quæ agenda erant, sicut et in præcedentibus demonstravimus, quod ab ipso quidem in eremum ad certamina quæ contra diabolum erant ducebatur; unctionem autem illius et scientiam et vim eorum quæ agenda erant accipiebat; et illius particeps factus, non solum miracula faciebat, sed etiam quomodo uti oportebat miraculis, sciebat subtiliter, ut notam quidem faceret gentibus pietatem, pateretur autem laborantium infirmitates, et sic ad effectum suam voluntatem duceret, et justificabatur inde, et immaculatus ostendebatur, sive reparatione peccatorum, sive custodia meliorum, sive etiam paulatim ad meliora profectibus.

Vigilii responsio.

In suprascripto duodecimo capitulo eadem quæ in septimo capitulo videntur exponi, asserendo Dominum nostrum Jesum Christum per habitationem sancti Spiritus ad omnia informatum, et per tempora ad perfectionem unctionis ejus auxilio pervenisse. Si quis igitur eum non sua deitate perfectum esse credens, sed tanquam purum hominem unctione sancti Spiritus indigentem fuisse adjutum sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XIII.

Quomodo igitur sequentiam habet, eo quod homo factus est Deus, justum hominem Deum Verbum esse dicere: si enim homo est Deus Verbum, ut ipse dicit, omnimode de homine dicemus ea quæ de Deo Verbo evangelista dicit. Quid autem dicit? In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, iste erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est (Joan. i). Ergo si homo est Deus Verbum, dicemus de ipso: In principio erat homo, et homo erat apud Deum, et Deus erat homo, erat homo in principio apud Deum; omnia

^a In collat. 4, merito. HARD.

per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est. Si enim homo est Deus Verbum, sicut dicitur, convenient omnia ipsi que de Pro Verbo dicit Evangelium.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto decimo tertio capitulo negari videtur Deum Verbum hominem factum, et rursus hominem Verbum Deum esse, ut per hoc indicatur, sicut superius dictum est, divinitas personarum. Si quis igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non potius, manente in Domino Deo nostro Jesu Christo inconvertibiliter atque indiffere differentia naturarum, sic una persona, sive subsistentia eius esse creditur, ut et Deus Verbum sine ulla divinitate nature suæ convertibilitate homo esse, et assumpta humanitas propter singularitatem personæ inconvertibiliter Deus esse credatur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XIV.

Hæc quidem quid est, Ad Patrem meum et Patrem vestrum, et Deum meum et Deum vestrum (Joan. xx): Nemo sic demens est, ut illi eadem convenire diceret, nisi templo Dei Verbi assumpto pro nostro solute homini, qui est mortuus, et resurrexit, et ascendit in caelos, et patrem sibi ascribit cum discipulis suis Deum, et ipse gratia adoptionem naritas: et Deum suum appellat, quia cum cæteris hominibus similiter in esset accepit. Unde propter communitatem eadem nature, Patrem meum et Patrem vestrum dicit, et Deum meum et Deum vestrum. Dixit autem iterum suam personam ipse, principium gratie significans, propter quam ad Deum Verbum conjunctione in loco veri Filii ab omnibus honoratur hominibus.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quarto decimo capitulo per hæc quod legitur in Evangelio: *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum (Joan. xx)*, ita intelligitur, quod Jesus Christus Dominus et Deus noster, sicut cæteri homines, gratiam adoptionis, ut Filius Dei diceretur, acceperit, et quasi per conjunctionem ad Deum Verbum in locum veri Filii ab omnibus adoratur. Quod si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non magis unum Jesum Christum verum Dei et Dominum nostrum in quibus inseparabiliter intelligit et credit esse naturas, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XV.

Hæc quod dicitur est: Accipite, pro accipitis, dicit. Si enim in afflasset, Spiritum dedisset discipulis quod tamen quidem stulte existimaverunt, superfluum erat dicitur postea his, et maxime tempore ascensus in caelos non separari ab Jerusalem, sed expectarent (speculati) promissionem Spiritus; et in sequentibus: Sed accipitis virtutem, superveniente Spiritu sancto in vos (Act. 1). Adventum autem ipsam sancti Spiritus super discipulos Lucas factum esse dicit quinquagesimo

** Hæc in excerpta Theodori, usque ad cap. 60 inclusive, legas et in Conc. V collat. 3, eodem cap. 11. Ibid.*

A die resurrectionis, post ascensum. Et illud tamen animadvertendum est, quod si ab insufflatu suscepissent Spiritum, non diceret: Accipite, sed, quoniam accepistis; hoc enim quod dictum est: Accipite, his convenit qui nondum acceperunt.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto decimo quinto capitulo dicitur, quia insufflatus Dominus noster Jesus Christus post resurrectionem suam in facies discipulorum suorum non dederit eis Spiritum sanctum, sed dandum significaverit: ut per hoc aut veritas ipsa (quod absit) putetur esse mentita, aut tanquam purum hominem illo flatu non habuisse quod daret, aut dare minime potuisse. Si quis igitur hæc ita sapit, docet aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XVI.

Dicit ad Thomam: Tuler digitum tuam hoc, et vide manus meas; et porrige manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis (Joan. xx). Quoniam, dicit, non credis, et tactum solum sufficere tibi ad credendum putas (hæc enim dicens non me laetisti), tange manu, et cape experimentum, et discite credere, et non diffidere. Thomas quidem cum sic credidisset, Dominus meus et Deus meus, dicit: Non ipsum Dominum et Deum dicens. Non enim resurrectionis scientiam docebat etiam Deum esse eum qui resurrexit, sed quasi pro miraculo facto Deum collaudat.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto decimo sexto capitulo de illo loco Evangelii ubi Thomas apostolus palpius figuras clavorum dixit: *Dominus meus et Deus meus (Ibidem)*, asseritur quod Thomas apostolus non ipsum Jesum Christum Dominum Deumque confessus sit, et quia resurrectionis scientiam non doceret, vel quia Deus esset qui resurrexit, sed quia magis pro miraculo facto Thomas apostolus Deum laudaverit. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non potius Thomæ confessione et verum Deum esse Jesum Christum et in vera carne eum resurrexisse declaratum credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XVII.

Ille autem dicit oportere penitentiam agere eis pro crucis iniquitate, et agnoscere Salvatorem et auctorem bonorum omnium Jesum Christum, quoniam propter ista pervenit et assumptus est de divina natura, in ipsum fidem accipere, et ejus discipulos fieri, ante omnia autem ad baptismum accedentes; quod ipse tradidit nobis, præformationem quidem habens sperationis futurorum, in nomine autem celebrandum Patris, et Filii, et Spiritus sancti: hoc etiam quod est. Ut baptizetur unusquisque in nomine Jesu Christi (Act. 11), non hoc dicit ut vocationem quæ in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti est, relinquentes, Jesum Christum in baptismo vocent, sed quale hoc est, quod in

b In vulgata editione. fixuras, et opuri Baronii m. Hæc.

Moyse baptizati sunt in nube et in mari, ut diceret, A quia sub nube et mari Ægyptiorum separati sunt, liberati eorum servitute, ut Moysis leges attenderent : tale hoc est, ut cum ad ipsam accessissent tanquam Salvatorem et omnium bonorum auctorem, et doctorem veritatis, ab ipso, ut pote auctore bonorum et doctore veritatis, vocarentur, sicut omnibus hominibus quamque sectam sequentibus consuetudo est ab ipso dogmatis inventore vocari, ut Platonici, Epicurei, Manichæi, et Marcionistæ, et si quidam tales dicuntur : eodem enim modo et nos nominari Christianos judicaverunt apostoli, tanquam per hoc certum facientes, quod istius doctrinam oportet attendere : sic et quod ab ipso datum est suscipere baptismum, in ipso quidem primo constitutum, qui et primus baptizatus est, ab ipso autem et cæteris traditum, ut secundum præformationem futurorum celebretur.

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo septimo capitulo ex verbis B. Petri, quibus in Actis apostolorum dicit : *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi*, hoc astruitur, quia in ea invocatione, quæ in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti fit, non contineatur et Christus et quod dixit Petrus apostolus, debere eos in Christi nomine baptizari, ut secundum hunc intellectum appareat introducta quaternitas. Adjicitur etiam in eodem capitulo, quia sic a Christo Christiani vocemur, quemadmodum diversarum sectarum et errorum sequaces ab inventoribus et magistris suis sunt sortiti vocabula, ut a Platone Platonici, a Marcione Marcionistæ, et a Manichæo [Manete] Manichæi. Si quis hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit. Nos enim ideo Christiani vocemur et sumus, quia ipsum Dominum nostrum Jesum Christum in baptismo percipientes induimus, ipso nobis existente capite omnes in eodem unum corpus effluimur.

THEODORI CAPITULUM XVIII.

Et secundum duas rationes locum imaginis obtinet : qui enim amant quosdam, post mortem eorum sapius imagines statuunt, hoc sufficiens mortis solatio habere arbitrantur : et eum qui non videtur, nec præsens est, tanquam in imagine aspicientes, patant videre, ita stultitiam desiderii et rigorem placantes : sed etiam illi qui per civitates habent imperatorum imagines, tanquam presentes et videntes honorare videntur eos qui non sunt presentes, cultu et adoratione imaginum. Isti autem utraque per illam adimplentur : omnes enim qui cum illo sunt, et virtutem sequuntur, et debitum Dei parati redditores, diligunt eum et valde honorant, et charitatem quidem ei, divina aetura licet non aspiciatur, adimplent in illo qui ab omnibus videtur, sic omnibus existimantibus, ut ipsorum eidentibus peritum, et illi semper presentibus, et honorem vero omnem sic attribuant tanquam imagini imperiali, cum quasi ipso sit divina natura, et in ipso spectetur. Si enim et Filius est qui inhabitare dicitur, sed cum eo est etiam Pater, et inseparabiliter omnimodo ad Filium esse ab omni creditur creatura, et Spiritus autem non abest, ut pote etiam in loco unctionis factus ei, et cum

eo est semper qui assumptus est ; et non mirandum est, cum etiam in quibuslibet hominibus virtutem sequentibus cum Filio et Patre esse dicitur : Venimus enim et ego, et Pater, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv). Quod autem et Spiritus hujusmodi hominum inseparabilis est, certum est omnibus.

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo octavo capitulo ita invisibilis Dei imago asseritur esse Christus, tanquam si absentium principum imagines pro eorum corantur honoribus. Quæ si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XIX.

Hoc enim quod, Ille est Filius meus dilectus in quo mihi complacui (Luc. iii), in baptismo adoptionem demonstrat, sed non comparatione [secundum comparationem] Judaicæ adoptionis : quia et ad illos dicitur erat : Ego dixi : Dii estis, et filii excelsi omnes (Psal. lxxxii), et : Filios genui et exaltavi (Isa. i) : ejus adoptionis præcipuum, eo quod dixit : Dilectus, et in eo mihi complacui ostendens. Propter hoc et vox Patris fiebat adoptionem confirmans, et Filii nominatione per adoptionem secundam gratiam eum qui vere Filius est demonstrabat : cujus conjunctio ad veram et firmam adoptionem istam constinebat : et Spiritus sanctus in specie columbæ descendens permansit super eum, quatenus in conjunctione ad eum qui vere Filius est, ejus cooperationi intentus maneat, firmam adoptionis habens dignitatem. Per omnia autem in quo primo adoptionis performabatur baptismum, dico autem Domini Christi ex Patre, et Filio, et Spiritu sancto, hoc quod fiebat complebatur.

Vigilii responsio.

In suprascripto decimo nono capitulo, ubi Evangelium secundum Lucam de baptismo Christi videtur exponi, duæ sunt reprehensiones : una quia dualitas inducitur filiorum, cum per adoptionem videtur dici Christus Filius Dei ; alia, quia in nomine Trinitatis ipse quoque asseritur baptizatus ; per quod quaternitas sine dubitatione monstratur. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XX.

Ideo ergo differentiam quidem Dei Verbi et recepti hominis tantum nobis ostendit psalmus : divisa verba hæc in Novo Testamento reperiantur, Domino quidem in se accipiente primordia psalmi, in quibus factorem eum dicit esse creaturæ, et elevationem habere super caelos magnificentiam, et mirificari in omni terra. Apostolo autem supralista quæ de homine dicitur, qui tantam beneficentiam meruit, quomodo non manifestant, quod alteram quidem nos divina Scriptura docet evidenter esse Deum Verbum, alteram vero hominem, et multam eorum esse ostendit nobis differentiam ? nam iste quidem memorat, ille autem memoriam meretur : et iste quidem visitat, alter autem cum visitationem meretur, beatus dicitur : et iste quidem beneficentiam dando minuit paulo minus ab angelis, ille autem et per talem minutionem beneficentiam accepit : et iste quidem glorie et honore coronat, alter autem coronatur et pro his

bratus dicitur : et iste quidem constituit ipsum super A omnia opera manuum ejus, et omnia subjecit sub pedibus ejus : alter autem meritis est dominari eis, quorum antea non habebat potestatem.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo capitulo, ubi octavus psalmus videtur exponi, et nudus homo (sicut et in aliis jam dictum est) Christus asseritur, et divisus a Verbo monstratur, et dualitas inducitur personarum. Quæ si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non ita in Christo Domino duas naturas invisibiliter et inconfuse unitas intelligat, ut manente earumdem differentia naturarum, ipse unus atque idem verus sit Dei et verus hominis Filius, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXI.

Sed non volentes ista considerare, voces omnes trahere ad Dominum tentant Christum, ut ea quæ de populo facta sunt simili modo intelligerent, et risum præstarent Judæis, quando ex scriptorum sequentia nihil ad Dominum Christum pertinentes ostendant voces.

THEODORI CAPITULUM XXII.

Tale est, et quod non derelicta est anima ejus in inferno, nec caro ejus vidit corruptionem (Psal. xv) : nam propheta quidem supra modum ipsam ponit circa populum providentiam, volens dicere, quoniam inter tentabiles eos ab omnibus conservavit malis. Quoniam autem hoc verum et ex ipsis rebus eventum accepit in Domino Christo, frequentissime de eo loquens beatus Petrus, utitur voce; ostendens quoniam quod de populo supra modum dictum est, ex quadam ratione utente voce propheta, hoc verum eventum in ipsis rebus accepit nunc in Domino Christo.

Vigilii responsio.

In suprascriptis vigesimo primo et vigesimo secundo capitulis hoc videtur dici, quod prophetiam, quæ ex persona Christi loquens ait : Non derelinques animam meam in infernam, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv), non de ipso Christo prædictam fuisse, sed de populo Israeliticæ generationis : beatum vero Petrum apostolum ad Christum hanc prophetiam per eventum aptare voluisse (Act. 11). Et ideo qui hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXIII.

Eundem intellectum habet et illud : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem (Psal. xxi). Quod etenim psalmus nullatenus convenit Domino, certum est : neque enim erat Domini Christi, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. 11), dicere : Longe a salute mea verba delictorum meorum (Psal. xxi). Sed et ipse Dominus, cum secundum communem hominum legem in passione opprimeretur, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti (Matth. xxvii)? misit vocem; et apostoli : Diviserunt sibi vestimenta mea,

et super vestimentum meum miserunt sortem (Psal. xxi), ad eum traxerunt manifeste : quoniam quod supra modum dictum fuerat prius a David, propter illata ei mala, hoc ex operibus evenit in Domino Christo, cujus et vestimenta diviserunt, et sorti tunicam subjecerunt.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo tertio capitulo exponendo quædam vigesimi primi psalmi verba, quibus dicitur : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem, negantur Jesu Christo Domino convenire; sed quod David propter quædam mala quæ perpeccatus est, de se dixerit, evangelistam ex eventu ad Christum traxisse, et adjicitur, quia non poterat dicere Dominus Jesus, qui peccatum non fecit. Longe a salute mea verba delictorum meorum (Ibidem) : et ideo qui hæc sapit, docet, credit aut prædicat, et non ea in quibus delictorum meminit, ad corpus ipsius, quod est Ecclesia, quæ in hoc mundo sine delicto esse non potest, intelligi pertinere; illa autem de divisione vestimentorum, non specialiter de ipso capite, id est Domino Deo nostro Jesu Christo prædicta, et in ipso credit esse completa, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXIV.

Foderunt manus meas et pedes (Psal. xxi), et omnia perscrutabantur, et quæ agebam, et quæ conabar. Nam foderunt, ex translatione dicit eorum qui per fossionem scrutari quæ in profundo sunt tentant. Dinumeraverunt omnia ossa mea (Ibidem) : totius meæ fortitudinis et totius meæ substantiæ detentores facti sunt, ut etiam numero mea subjicerent. Istud autem ex consuetudine quam habent hostes dixit, qui quando obtinuerint, numero^a et talis subtilem notitiam inventorum faciunt [Locus corruptus]. Propterea et sequenter dicens : Ipsi vero consideraverunt, et conspexerunt me, intulit : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem. Considerantes enim me, ait, et conspicientes quod omnia eis evenerunt in me desiderata (conspicere enim ita ut apud nos dicitur pro eo quod est : Vidit in eum quæ volebat pati eum) jam, tanquam me omnino malis dedito, sicut hostes, mea post vastationem et captivitatem diviserunt sorte divisionem eorum facientes. Et evangelista quidem in Domino verba ex rebus assumens, eis usus est, sicut et in aliis diximus. Nam quod non pertineat ad Dominum psalmus, in superioribus evidentiter ostendimus. At vero beatus David supra modum ista magis in his quæ ab Absalom facta sunt, dixit : quoniam dum recessisset David, jure belli metropolim ingressus, omnes quidem obtinuit res regales, non piquit autem patris cubile inquinare.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo quarto capitulo de memorato eodem vigesimo primo psalmo illa verba ubi dicit : Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea : ipsi vero considerave-

^a Sic etiam legitur in collat. 4. HARBUINUS.

runt et inspexerunt in me (Psal. xxi), asseritur non de Christo esse prædicta, sed David hoc de se dixisse propter tyrannidem Absalom, qui regiam urbem substantiamque pervaserat, atque in terra omnia dinumeraverat patris; sed evangelistam hæc ex eventu ad Christi traxisse personam. Qui igitur hæc ita credit, sapit, docet aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXV.

Quoniam ^a cibi et potus suaves quidem sunt in tempore gaudii, insuavia autem et amara in tristitia; talia erant (inquit) quæ ab illis fiebant, ut ex tristitia et ira esset quidem mihi in locum fellis cibus, esset autem et potio aceto nihil differens. Maxime autem hoc fit in iracundiis quæ cum tribulatione fiunt, quod verisimile erat pati eos contra suos. Usus est autem evangelista hoc testimonio in Domino, et ipse autem Dominus: Zelus domus tuæ comedit me (Joan. ii), de seipso dicens. Et beatus Paulus de Judæis loquens: Fiat mensa eorum (Rom. xi), etc.; beatus Petrus de Juda: Fiat habitatio ejus deserta (Act. i). Et certe diversis constitutis rebus, non quasi psalmo modo pro his dicto, iterum autem de illo, et iterum de alio: sed quia de Judæis dicta sunt plura, qui se separaverunt de Deo et lege, convincentia illorum devotionem, necessarius est testimoniorum usus simul ex rebus captus, qualis est: Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto (Matth. xxvii).

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo quinto capitulo de eo loco psalmi ubi dicit: Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto; contra evidentem Evangelii veritatem exponitur, dicendo: quia nec vero aceto potatus est Dominus, sed ad tristitiam et iracundiam offerentium habuerit potationem in aceti loco et escam in fellis; nec de ipso prædictum, sed evangelistam hoc testimonio usum fuisse ex eventu in Domino. Propterea qui hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXVI.

Sicut igitur per hujusmodi confessionem non deitatis Nathanael habens scientiam ostenditur (Judæi et Samaritæ talia sperantes plurimum, quantum Dei verba a scientia longe erant?), sic et Martha per confessionem illam, non deitatis habens tunc scientiam probatur: manifeste autem nec beatus Petrus: adhuc etenim ipsis sufficiebat tunc revelationem illam suscipientibus præcipuum aliquid majus de ipso præter cæterorum hominum phantasiam uccipere: post resurrectionem autem Spiritu perducti ad scientiam, tunc et revelationis perfectam scientiam suscipiebant, ut scirent quia præcipuum ipsi præter cæteros homines non aliquo puro honore ex Deo pervenit, sicut in cæteris hominibus, sed per unitatem ad Deum Verbum, per quam omnis honoris ei particeps est post in caelos ascensum.

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo sexto capitulo et agnitionem deitatis Christi ante resurrectionem ejus pe-

trus habuisse negatur, phantasiam vero intelligentiæ præ cæteris hominibus accepisse dicitur: et rursus dualitas filiorum iaducitur: dum hominem participem dicit ad Verbum postquam in caelos ascendit: Qui ergo ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non unum eundemque esse intelligit Christum et Dominum nostrum Dei et hominis Filium, manente in ipso unitarum differentia naturarum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXVII.

Matthæus quidem evangelista post tentationes dicit: quod accedentes angeli ministrabant ei (Matth. iv), scilicet cum eo constituti cooperantes, et omnibus circa eum Deo ministrantes, quod jam per certamina ad diabolum ostensus est clarior; sed et quod passuro ei aderant angeli, ex Evangeliiis discimus. Et cum resurrexit, in monumento visi sunt (Matth. xxviii; Luc. xxii): per omnia enim ista monstratur dignitas Christi, quod inseparate ei angeli aderant, omnibus circa eum ministrabant: sicut enim a peccantibus separantur, sic et per meritum honoratis subveniunt. Propter quod bene Dominus ait: Quod majus videbitis, et quod caelum aperietur omnibus per me, et omnes angeli semper mecum erunt, nunc quidem ascendentes, nunc vero descendentes, sicut ad domesticum Dei et amicum (Joan. i).

Vigilii responsio.

In suprascripto vigesimo septimo capitulo, ubi de Matthæo evangelista exponitur, quia consummatis tentationibus accesserunt angeli, ut ministrarent Christo, dicitur: Quia sicut et alii per meritum honorato Christo subvenerint angeli, et quia sic ad Christum in caelos ascenderint et descenderint angeli, tanquam ad amicum et domesticum Dei. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non ut vero Deo, veri Dei Filio, uni eidemque cum assumpta ex utero Virginis perfecta humanitate, angeli ut pote Creatori et Domino deservierint atque deserviant, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXVIII.

Plus inquietabatur Dominus, et certamen habebat ad animæ passiones quam corporis, et meliore animo libidines vincebat, mediante ei deitate ad perfectionem; unde et Dominus ad hæc maxime instituens videtur certamen: cupiditate enim pecuniarum non deceptus, et gloriæ desiderio non tentus, carni quidem præbuit nihil, nec enim illius erat talibus vincti: animam autem si non recepisset, sed deitas est quæ ea vinceret, nullatenus eorum qua facta sunt, ad nos respicit lucrum: quæ enim ad conversationis perfectionem similitudo deitatis et animæ humanæ? Etiam videntur Domini certamina non ad nos respiciens habere lucrum, sed ostentationis cujusdam gratia fuisse: quod si hoc dicere non est possibile (certum etenim est quod illa propter nos facta sunt, et majus certamen instituit ad animæ passiones, minus autem ad carnis) quanto et amplius et magis inquietare illos contingebat, et magis illa erant, quæ et ampliori indigebant medicina, videlicet quod et carnem et animam assumens proutraque

^a Al., Quomodo. HARDUINUS.

ret ab ea, manifestans quidem in carne peccatum, et
manserit sine libidine, et potest capiendas nonori
retore anime facti. Gradibus autem animam, et
exercitiis et suis passionibus vincere, et carnis refragare
libidines, hæc autem a diis inhabitans operabatur, nec
inhabitans debebat utrique eorum.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto vigesimo octavo capitulo iterum
purgus homo Christus induitur, qui ratione a diis,
corporis dicitur mansuetas fecisse libidines, et eru-
disse animam, et exercitasse eam, et passionibus suis
vinceret, et carnis in se fluidius contereret: quæ
tamen utraque, mediante deitate, operatum fuisse
dicit animam: ut secundum hæc jam nec ipsam unum
eamdemque Jesum Christum mediatorum Dei et ho-
minum habeantur, sed carni et animæ mediatrix dei-
tas fuisse videatur. Qui igitur hæc ita sapit, docet,
credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXIX.

Sed si caro erat, inquit, crucifixa, quomodo sol ra-
diorum erit, et tenebræ occupaverunt terram omnem, et
terram motus, et petre dirumpabantur, et mortui sur-
reverunt? Quia igitur dicant et de tenebris in Ægypto
factis temporibus Moysis, non per tres horas, sed per
tres dies? quid autem propter alia per Moysen facta
mirabilia? et quæ per Jesum Navee, qui solem stare
fecit? quæ sol et in temporibus Ezechie regis et contra
naturam retrorsus est? Et de Hüsæi reliquiis quæ mor-
tuam suscitavit? Si enim Verbum Deum passum de-
monstrant quæ in cruce facta sunt, et propter homi-
nem non concedant facta esse; et quæ in temporibus
Moysis, propter genus Abraham non erant, et quæ in
temporibus Jesu Navee, et quæ in Ezechie regis: quod
si illa propter Judæorum populum mirabiliter facta
sunt, quomodo non magis quæ in cruce facta sunt,
propter Dei Verbi templum?

Vigiliæ responsio.

In suprascripto vigesimo nono capitulo, dum quasi
Apollinari, qui divinam naturam passionibus implica-
bat, contradicitur, a recto tramite declinatur, et mo-
dis assertionis exceditur, ut purus homo pependisse
peccatur in cruce. Et ideo qui hæc ita sapit, docet,
credit aut prædicat, et non Christum Deum verum
credens, manente impassibili deitate, eundem carne
propria passum esse confitetur, a anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXX.

Manifestum est autem quod unitas continet: per
eam enim nature collectæ unam personam secundum
unitatem effecerant. Sicut enim de virgine dicitur
quod jam non sunt duo, sed una caro (Matth. xix):
dicimus et nos rationabiliter secundum unitatis ratio-
nem, quoniam non sunt duæ personæ, sed una, scilicet
naturæ discretæ. Sicut enim ibi non nocet numero
duorum unam dici carnem (certum est enim secundum
quod una dicitur); ita et hic non nocet naturarum dif-
ferentiæ personæ unitas. Quando etiam et naturas dis-
cernimus, perfectam naturam Dei Verbi dicimus, et
perfectam personam: nec enim sine persona est sub-
sistentiam dicere perfectam: perfectam autem et ho-

minis naturam et personam similiter. Quando autem ad
conjunctionem respiciamus, unam personam esse
dicimus.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto trigésimo capitulo pessimo exem-
plo tentatur ostendi, quomodo una personam Christi
possit intelligi, id est, sicut de viro et de muliere
conventionibus legitur, sic et in Christo discretis na-
turæ quasi unam esse personam: et sequitur per-
fectam esse naturam Dei Verbi, et perfectam per-
sonam, et perfectam hominis naturam atque
personam, et similiter: unde apparet quia et de
exemplo viri ac mulieris, ubi duæ personæ sunt, et
de his quæ sequuntur, tractari dicitur numerus, duæ
autem indicantur unius Christi personæ. Quod qui
ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXI.

Sed Christum quidem secundum carnem e. assump-
tam servi formam, eam videtur quæ eum assumpsit super
omnia nominans Deum, intuitu tantæ vocæ secundum
conjunctionem; et per significationem nominam, natu-
rarum manifestam distinctionem faciat. Nemo igitur, ne-
que eum qui secundum carnem ex Judæis est, dicat
Deum, nec iterum Deum, qui est super omnia, secun-
dam carnem ex Judæis.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto trigésimo primo capitulo, in expo-
sitione quæ de symbolo trecentorum decem et octo
Patrum facta videtur, non solum divisio naturarum
asseritur, sed et absolute dicendo, neque eum qui
secundum carnem ex Judæis nudus deitate homo, et
purus sine carne Deus, quasi seorsum et seorsum
duæ pronuntiantur esse personæ. Si quis ergo hæc
ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non sic in
uno Christo unitas conficitur esse naturas, ut per-
sonæ sive subsistentiæ singularitas agnoscatur, ana-
thema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXII.

Jesum enim dicit a Nazareth, quem unxit Deus
Spiritu sancto et virtute (Act. x): qui autem Dei Spi-
ritu unctus est, omnino aliquid inde assumpsit. Quis
autem furens dicat de Spiritu aliquid assumpsisse di-
vinam naturam; nec non et participem? participes enim
ejus videlicet vocat qui et ipsi uncti sunt; qui autem
uneti sunt, et in hoc participes ejus justè facti, non
aliter unctiōnes communicare dicuntur, nisi ei qui as-
sumptus est: hoc ipsum autem demonstratur, quod
mercedem justam accepit: Pro hoc enim, inquit, quod
dilexisti justitiam, et odi ti iniquitatem, pro his præ-
cipuam unctiōnem meruisti.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto trigésimo secundo capitulo in com-
mento Epistolæ ad Hebræos adhibetur illud Petri,
ubi dicit: Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spi-
ritu sancto et virtute, et infertur: Qui autem Dei Spi-
ritu unctus est, omnimode aliquid inde assumpsit;
et additur: Quis autem furens dicat de Spiritu ali-
quid assumpsisse divinam naturam? per quæ verba

purus homo Christus inducitur, qui unctione Spiritus sancti particeps factus sit divinæ naturæ, sicut et alii : et mercedis juste nomine, quia dilexerit justitiam, et oderit iniquitatem, præcipuam meruerit unctionem. Qui ergo ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXIII.

Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel : hoc est, tu es ille qui de longe prædicatus es Christus : hæc enim scriba de Christo sperabat, sicut domestico constituto prædicat omnes Deo.

THEODORI CAPITULUM XXXIV.

Certus quidem et ipse erat Filius Dei, non secundum deitatis dicens naturam, sed secundum quod domesticus Deo erat, per quod Filii Dei qui per virtutem domestici Deo constituti homines interim vocabantur.

Vigiliæ responsio.

In suprascriptis trigesimo tertio et trigesimo quarto capitulis de interpretatione Evangelii æmulum Joannem adhibentur verba Nathanaelis dicentis homini : Tu es Filius Dei, tu es rex Israel : et infertur dictum esse Christo tanquam domestico Dei, ut non ipse Christus sit Deus, sed plusquam alii homines sit domesticus Deo ; et dicitur, quia sicut alii sancti homines filii Dei dicuntur, sic et Christus per familiaritatem quam ad Deum habet a Nathanaele, cum quo loquebatur, Deus sit nominatus. Quæ qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non eundem Christum verum Deum et verum hominem confitetur, unum in utraque natura perfectum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXV.

Quando enim dicit : De Filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem, certum quidem quod filium sic enim qui ex semine David factus est secundum carnem non Deum dicit Verbum, sed assumptam servi formam. Nec enim Deus secundum carnem, nec Deus ex semine factus est David, sed sumptus pro nobis homo, quem Filium beatus Apostolus manifeste vocat.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto capitulo trigesimo quinto eum exponitur locus Apostoli de Epistola ad Romanos, ubi dicit : De Filio suo qui factus est ex semine David secundum carnem, nulla servi forma deponitur, dicendo quod hic Filium eum qui ex semine David factus est secundum carnem, non Deum Verbum dicit, sed sumptus pro nobis hominem, quem Filium beatus Apostolus manifeste vocat : quæ verba ostendunt natum, sicut dictum est, hominem prædicari. Qui ergo ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non eundem, qui ex semine David secundum carnem natus est, juxta David et Pauli apostoli vocem, ipsam credit esse etiam super omnia Deum, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXVI.

Renatus alter factus est pro altero, non jam pars Adam mutabilis et peccatis circumfusi, sed Christi, qui omnino inculpabilis per resurrectionem factus est.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto trigesimo sexto capitulo ubi ad

baptizatum dicitur : Quia renatus alter factus est ex altero, non jam pars Adam mutabilis et peccatis circumfusi, sed Christi, qui omnino inculpabilis per resurrectionem factus est : quibus verbis Christum ante resurrectionem, quod absit, vult videri fuisse culpabilem. Qui ergo hæc sapit, docet aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXVII.

Ut multum quidem ejus faceret diligentiam, omnia autem illius propria faceret et toleraret, per omnes condicatus passiones, per quas eum secundum suam civilitatem perfectum fecit, nec a mortuis secundum suæ naturæ legem recedens, sed sua præsentia et operatione et gratia liberans eum quidem de morte et malis quæ inde sunt, resuscitans autem eum de mortuis, et ad meliorem finem perducens.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto trigesimo septimo capitulo dicitur, quia Christo in passionibus et morte Deus verbum præsentia et operatione et ad gratiam adfuerit : quod si ita est, tanquam alter alteri præsens gratiam et operationem impendisse videbitur. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non ipsum Deum Verbum, servata impassibilitate divinitatis suæ in carne anima rationali et intellectuali animata, quam sibi ab ipso conceptu univit ex Virgine, omnia quæ de passione ejus scripta sunt, voluntarie sustinuisse dicit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXVIII.

Deinde ostendens cujus gratia passus est, diminutionem infert : Quatenus circa [citra] Deum pro omnibus gustaret mortem (Hebr. ii) : quia, divina natura ita volente, separata illa, ipse pro se [per se], pro omnium utilitate gustavit mortem : et ostendens quod deitas separata quidem erat ab illo qui passus est secundum mortis experimentum, quia nec possibile erat illam mortis experimentum accipere, non tamen illi qui passus est absuerat secundum diligentiam.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto trigesimo octavo capitulo et falsatum testimonium Apostoli agnoscimus, quia ubi legitur : Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem, hic invenitur : Ut sine Deo pro omnibus gustaret mortem, et hoc quasi astruendo dicitur : quia, divina natura separata, ipse pro se, vel ut purus homo pro omnium utilitate gustaverit mortem. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non confitetur quia Deus verbum carnem, quam sibi ex ipsa conceptione secundum substantiam adunivit, nec in passionibus nec in morte unquam deseruerit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XXXIX.

Jesus autem ait de Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et virtute (Act. x), cujus unctionem meritis, et immaculatus effectus est per omnia, et ad divinam naturam meruit conjunctionem. Neque enim conjunctionem suscepisset illum, nisi prius immaculatus factus fuisset, ut sic condeceat illius unitatem.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto trigesimo nono capitulo rursus illud quod beatus Petrus dixit: *Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et virtute*: exponens dicit, per unctionem Spiritus, quod meruit, et immaculatum enim per omnia factum, et ad divinam naturam meruisse conjunctionem: quæ verba Christum purum hominem aperte signant. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XL.

Nam et illud: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit (*Matth. iii*), *insania evidens est de Deo Verbo putare dicere eum. Qui enim dixit*: Hic est Filius meus dilectus, et intulit: In quo mihi complacuit, significavit quod aperte ad comparisonem hoc dicit aliorum filiorum, qui nec dilecti facti sunt, nec placere nimis potuerunt ei.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto capitulo quadragesimo de interpretatione Evangelii secundum Mattheum, ubi dicitur: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit*, subjungitur et dicitur: *Insania evidens est de Deo dicere eum. Qui enim dixit*: *Hic est Filius meus dilectus, et intulit*: In quo mihi complacuit, significavit quod aperte ad comparisonem hoc dicit filiorum, qui ne dilecti ei facti sunt, nec placere nimis potuerunt. Quæ verba Christum Jesum purum rursus hominem et adoptivum filium evidenter ostendunt. Qui igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLI.

Permanens autem, donec secundum suam creaturam et virtutem solvens mortis dolores, liberavit eum ineffabilibus illius vinculis, et de mortuis resuscitans, transtulit quidem in immortalem vitam: incorruptum autem eum et immortalem et immutabilem efficiens, in cælum duxit.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quadragesimo primo capitulo dicitur, quod solvens mortis dolores, liberavit Christum ineffabilibus illis vinculis, et de morte resuscitans transtulerit quidem ad immortalem vitam, incorruptum autem eum et immortalem et immutabilem efficiens, in cælum eduxerit: per quæ omnia verba declaratur nudum hominem esse Jesum Christum. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLII.

Christum justificatum et immaculatum factum secundum virtutem sancti Spiritus [sicut beatus Apostolus modo quidem dicit: Quod justificatus est in Spiritu (I Tim. iii; modo vero: Quod per Spiritum æternum immaculatum se obtulit Deo (Hebr. ix)] mori quidem fecit secundum legem hominum, ut pote autem impeccabilem virtute sancti Spiritus factum resuscitavit de mortuis, et ad vitam constituit meliorem, immutabilem quidem anima cogitationibus, incorruptum autem et indissolutum ex carne faciens.

A

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quadragesimo secundo capitulo dicitur Christum justificatum et immaculatum factum esse virtute Spiritus sancti; et adjicit: *Mori quidem eum fecit secundum legem hominum, ut pote autem impeccabilem virtute Spiritus sancti factum resuscitavit de mortuis*: quibus verbis sic separatus a verbo Dei insinuat homo, ut sancti Spiritus virtute immaculatus et impeccabilis, quasi aliquis justus homo asseratur effectus. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLIII.

Deo autem gratias, qui nobis dedit victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum (*I Cor. xv*); *istorum causam nobis fuisse dicens Deum, qui contra omnes adversarios dedit nobis victoriam sive mortis, sive peccati, sive cujuscunque hinc nascendi malis: qui Dominum nostrum Jesum Christum pro nobis hominem sumens, et ipsum per resurrectionem de mortuis ad meliorem transtulit finem, et in dextera sua sedere fecit, et nobis ad eum donavit communionem.*

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quadragesimo tertio capitulo, exponendo verba apostoli Pauli quibus dicit: *Deo autem gratias, qui nobis dedit victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum*. Et post plura subjungitur: Dominus noster Jesus Christus pro nobis hominem sumens, et ipsum per resurrectionem de mortuis ad meliorem transtulit finem, per quæ jam quasi existens homo, a Deo verbo significatur assumptus, ut duo fuisse videantur, et alter alteri præstitisse. Qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLIV.

Cum ergo interrogent: Hominis genitrix, aut Dei genitrix Maria dicatur a nobis? Utraque, unum quidem natura, alterum autem relatione: hominis enim genitrix natura, quia homo erat et in ventre Mariæ, qui et processit inde; Dei autem genitrix, quia Deus erat in homine nato; non in illo circumscriptus secundum naturam, sed quod in eo erat affectu voluntatis.

Vigiliæ responsio.

In suprascripto quadragesimo quarto capitulo dicitur: *Cum ergo interrogent: Hominis genitrix, an Dei genitrix Maria dicatur, quasi ex respondentis persona dicitur, utraque dici; et adjungitur: Unum quidem natura rei, alterum autem relatione; et additur: Hominis enim genitrix natura, quia homo erat et in ventre Mariæ, qui et processit inde: Dei autem genitrix, quia Deus erat in homine nato: et adjicitur: Non ille circumscriptus secundum naturam, sed quod in eo erat affectu voluntatis. Quæ verba item et unum hominem Christum, et duos filios beatæ Mariæ demonstrant. Quod qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non Deum verbum, qui ante omnia sæcula ex Patre ineffabiliter natus est, eundem ex sancta Virgine Maria (sicut in primo capitulo diximus) per secundam nativitatem suam incarnatum*

et natum unum in utraque natura inconfusa inseparabileque cognoscit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLV.

^a *Gratia filius qui ex Maria est homo, natura autem Deus Verbum: quod autem secundum gratiam, non natura, et quod secundum naturam, non gratia, non duo filii; sufficiat corpori, quod ex nobis est secundum gratiam filiationis, gloria et immortalitas: quia templum Dei Verbi factum est, non supra naturam elevetur: et Deus Verbum pro debita a nobis gratiarum actione non injuriatur: et quæ est injuria componere eum cum corpore, et putare indigere corporis ad perfectam filiationem! nec ipse Deus Verbum vult se David filium esse, sed Dominum; corpus autem hoc vocari David filium non solum non invidit, sed et propter hoc adfuit.*

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo quinto capitulo dicitur, quia per gratiam sit filius qui ex Maria natus est homo, natura autem Deus Verbum: et quasi ratiocinatur dicendo: Quod gratia, non natura, et quod natura, non gratia; et adjungitur: Sufficit corpori quod ex nobis est secundum gratiam filiationis, et non supra naturam elevetur, et Deus Verbum pro debita a nobis gratiarum actione non injuriatur; quæ verba nudum hominem ex Virgine Maria significant, qui per gratiam appelletur Filius Dei. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLVI.

^b *Quando erit quæstio de nativitatibus secundum naturam, ne Mariæ filius Deus Verbum Dei existimetur, mortales enim mortales generant secundum naturam, et corpus simile sibi: et duas nativitates Deus Verbum non sustinuit, unam quidem ante sæcula, alteram vero in posterioribus temporibus.*

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo sexto capitulo dicitur, ut Mariæ filius Deus Verbum non existimetur, adjiciendo: Quia mortalis mortalem generat secundum naturam, et corpus simile sibi. Quæ verba et purum hominem de sancta Virgine Maria significant, et duos filios introducunt. Qui ergo ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLVII.

Ergo jam cessabunt ab impudente pugna, assistent autem a vana contentione, erubescunt evidentiam prædictorum: plurimos enim dicunt filios in gloriam ducentes. Ecce igitur in filiationis ratione Apostolus apparet (Hebr. . xi) assumptum hominem cæteris connumerans, non secundum quod illis [illius] filiationis particeps est, sed secundum quod similiter gratia filiationem assumpsit, deitate sola naturalem filiationem possidente.

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo septimo capitulo id

^a Ut in Concil. V, collat. 4 et 5.

A quod dicit Apostolus, *Qui multos filios ad gloriam adduxerat (Hebr. ii, 10)*, exponendo dicitur, quod assumptum hominem cæteris connumeret sanctus Apostolus, eo quod similiter gratiam filiationis acceperit, sola deitate naturalem filiationem possidente: quæ quidem verba, sicut superius dictum est, duos introducunt filios, id est unum per gratiam, alteram per naturam. Quod qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLVIII.

Sed ad hoc dicunt, quod Jesus nomen salvatorem significat. Salvator autem si dicitur, quomodo ille homo dicitur? oblii quod Jesus dicebatur etiam filius Nave: et quod mirandum est, quia non sit vocatus fortuito in generatione, sed transnominatus a Moyse. Certum autem est quod non hoc imponere homini patiebatur, si divinam naturam omnimodo significabat.

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo octavo capitulo de nomine Jesu, quod salvatorem significat, arguendo negatur, et dicitur: Quia si salvator divinam naturam significaret, nunquam tale nomen homini imponeretur. Quibus verbis absolute et purus homo Christus ostenditur, et duæ personæ intelliguntur. Quæ qui ita sapit, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM XLIX.

Itaque non solum Filium ipsum vocat a Deo Verbo separans, sed etiam secundum rationem filiationis communicans cæteris participibus filiationis convincitur: quoniam gratia et ipse particeps fuit filiationis, non naturaliter ex Patre natus, habens tamen ad cæteros excellentiam, qui unitate ad ipsum filiationem possidet, quod ei firmiorem ipsius rei donat participationem.

Vigilii responsio.

In suprascripto quadragesimo nono capitulo dicitur, quia Christus per gratiam particeps fuit filiationis, habens tamen ad cæteros excellentiam, quod ex firmior ipsius rei donata fuerit participatio. Quod qui ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non magis Deus Verbum cum assumpta carne unus atque idem Dominus Jesus Christus et verus Filius Dei et idem ipse verus Filius hominis intelligitur et creditur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM L.

Homo Jesus similiter omnibus hominibus, nihil differens connaturalibus hominibus quam quod ipsi gratiam dedit; gratia autem data naturam non mutat; sed post mortis destructionem donavit ei Deus nomen super omne nomen.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo capitulo dicitur, quod homo Jesus nihil differat ab omnibus connaturalibus hominibus, nisi quod ei gratiam dedit: quæ

^b Ut in Concil. V, collat. 5.

verba Dominum nostrum Jesum Christum velut unum de justis hominibus faciunt testinari, qui non deitate sua excelsus intelligatur, sed gratia aliquid amplius quam cæteri homines asseratur adeptus. Quod si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LI.

Sed mei fratres, qui ejusdem mihi matris sunt filii dicunt mihi. Non separa hominem et Deum, sed unum eundemque dic hominem, dicens : Dico connaturalem mihi, dico Deum. Si dicam connaturalem Deo, dico : Quomodo homo et Deus unum sunt ? Nunquid una natura hominis et Dei, domini et servi, factoris et facturæ ? Homo homini consubstantialis est, Deus autem Deo consubstantialis est : quomodo igitur homo et Deus unus per unitatem esse potest : qui salvificatur, qui sacrificat, et qui ante sæcula, et qui ex Maria apparuit ?

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo primo capitulo negatur quod unus idemque dici possit Deus et homo dicendo : Quomodo homo et Deus unus per unitatem esse potest, qui salvificat, et qui salvificatur, qui ante sæcula est, et qui ex Maria apparuit ? Que verba duas introducant in Christo personas. Si quis igitur ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LII.

Bene intulit : Namque et ego homo sum (Matth. viii), ut dicat : Nihil mirandum si hoc potes cum sis homo accipiens a Deo : quoniam et ego cum hoc sim, accipio obedientes, semel habens jubendi potestatem propter datoris indulgentiam.

THEODORI CAPITULUM LIII.

Quapropter et nec incongruum est et te, accepta ista a Deo potestate, verbo solo jubentem avigere passionem, nec eam tanquam Filio Dei, et ante universam creaturam existenti, et creatori eorum quæ sunt accessit centurio.

Vigilii responsio.

In suprascriptis quinquagesimo secundo et quinquagesimo tertio capitulis dicitur, quia Christo dixerit centurio, nihil mirandum esse si hoc potes, cum sis homo accipiens a Deo : quoniam et ego cum hoc sim, accipio obedientes, semel habens jubendi potestatem propter datoris indulgentiam. Et quamvis ex eo quod sequitur, centurionem non tanquam Filium Dei adisse, qui universam condiderit creaturam ; videatur quidem esse confiteri cum esse Filium Dei et creature totius opificem. Tamen quia nec de centurionis intellectu bene existimavit, ejus Dominus fidem non laudaret dicendo : Non inveni tantam fidem in Israel (Ibidem), nisi sciret eum intellexisse quia Deus : et ex his et superioribus capitulis et aliis dictis jam non per unitatem subsistentiæ, sed per gratiam dicitur Christus esse Filius Dei, et ex eo Christus purus homo videtur induci, qui pro merito suo acciperet per datoris indulgentiam

A potestatem. Si quis ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LIV.

Consonantia et Apostolus dicit : Et manifeste magnum est pietatis mysterium, quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu (I Tim. iii), justificatum esse in Spiritu dicens ipsum, sive quod ante baptismum cum subtilitate competente legem custodivit, sive quod etiam post illud gratiæ conversationem cooperatione Spiritus cum magna complevit subtilitate.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo quarto capitulo id quod Apostolus dicit : Quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu, Christus justificatus esse asseritur, sive quod ante baptismum cum subtilitate competenti legem custodivit, sive quod etiam post illud gratiæ conversationem cooperatione Spiritus cum magna subtilitate compleverit. Que verba quia item purum hominem Christum justificatione eguisse demonstrat, si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non magis ipsum ut verum Deum consubstantialem Patri et Spiritui sancto justificare impios per fidem credit, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LV.

Idem hoc dicimus juste et de Domino, quod Deus verbum sciens ejus virtutem, et secundum præscientiam statim in ipso initio complasmatationis cohabitare bene voluit, et uniens eum sibi affectu voluntatis, majorem quamdam præstabat gratiam, ut pote gratia quæ in eum est, et in omnes homines dividenda. Unde et circa bona voluntatem integram ei custodiebat. Non enim hoc dicemus, quod ille homo voluntatem habebat nullam, sed quod volebat quidem bonum, magis autem ei voluntarie plurimum aderat et boni desiderium, et contrarii odium : conservabatur vero a divina gratia illi voluntas integra ab initio, Deo qualis erat subtiliter sciente, qui et ad confirmandum eam magnam illi cooperationem habitatione sua præstabat pro omnium nostrum salute : unde nec injustum dicat aliquis esse, quod præter omnes præcipuum aliquid datum est illi homini, qui a Domino assumptus est.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo quinto capitulo dicitur quia Deus verbum secundum præscientiam sciens hominis Christi virtutem, initio complasmatationis statim inhabitare in ipso bene voluerit, et uniens eum sibi affectu voluntatis majorem quamdam ei præstabat gratiam. Ex quibus verbis, et ex aliis quæ sequuntur, duæ evidentem inducuntur esse personæ, et quia Filius Dei in filio hominis per affectum et gratiam et relationem habitare videatur. Si quis ergo hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non unum eundemque Christum in duabus perfectis et individuis inconfusisque agnoscit et credit naturis, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LVI.

Nam rationalis quidem proprium est discretio bonorum et malorum : cum vero non sint contraria,

non erat ei possibile aliquid discernere primum: igitur in his quæ creata sunt magnam contrarietatem fecit.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo sexto capitulo dicitur, rationalis proprium esse discretionem bonorum et malorum; et post pauca sequitur: Primum igitur in his quæ creata sunt magnam contrarietatem fecit. Quæ verba si ea intentione dicantur, ut mali natura sicut et boni introducantur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LVII.

Quoniam autem non obaudit Adam, deinde subditus est morti: et factus est hoc propter inobedientiam, quod et circa inobedientiam propter utilitatem nostram a Creatore factum est, edocti sumus omnes peccatum.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo septimo capitulo dicitur, quia etsi non fuisset Adam inobediens, tamen propter utilitatem hominum a Creatore factum esse, et edoctos nos esse peccatum: quod absit ut catholica fides credat, a Deo nos, ut peccatores efficeremur, doceri potuisse peccatum. Si quis ergo hoc ita sapit, docet aut prædicat; et non magis prohibente Deo, primi hominis culpa inductum fatetur esse peccatum, et justo Dei iudicio eum atque ejus progeniem propter inobedientiam suam mortis subisse supplicium, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LVIII.

Nec igitur mortem non sponte et præter iudicium suum intulit hominibus, nec peccato aditum ad nullam utilitatem dedit: nec enim hoc fieri, nolente ipso, non poterat: sed quoniam sciebat utile esse nobis, magis autem omnibus rationabilibus prius quidem malorum et deteriorum fieri aditum, postea autem deleri quidem hæc; introduci autem meliora: ideo in duos status divisit Deus creaturam, præsentem, et futuram; in isto quidem ad immortalitatem et immutabilitatem omnia adiacentibus, in præsentem vero creaturam in mortem et mutabilitatem interim dimittens. Nam si quidem statim ab initio immortales nos fecerit et immutabiles, nullam differentiam ad irrationabilia haberemus, proprium nescientes bonum. Ignorantes enim mutabilitatem, immutabilitatis ignorabamus bonum; nescientes mortem, immortalitatis lucrum nesciebamus; ignorantes corruptionem, non laudabamus incorruptionem; nescientes passionum gravamen, impossibilitatem non mirabamur (compendiöse dicam, ne longum sermonem faciam); nescientes malorum experimentam, bonorum illorum non poteramus scientiam mereri.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo octavo capitulo dicitur, ideo Deum dedisse peccato aditum, quia utile hoc sciebat esse nobis, magis autem omnibus rationabilibus, ut prius videlicet malis et deterioribus rebus fieret aditus, postea autem his delectis intro-

duci meliora: et adjicitur: Quia si statim ab initio immortales nos fecisset et immutabiles, nullam differentiam ad irrationabilia haberemus, proprium nescientes bonum. Quibus verbis primum contra regulam fidei Deus asseritur tanquam nobis utile introduxisse peccatum. Secundo eum omnia rationabilia complectitur, hoc etiam de angelis et de universa cœlesti militia, quæ ratione est prædita, facit intelligi. Tertio quia illud, quod diabolus ad decipiendum primis hominibus persuaserit, quia, si de ligno prohibito manducarent sicut dii^a scientes bonum et malum, beneficii loco asseritur profuisse. Quæ si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LIX.

Necesse est autem omnia simul rationabilia, invisibilia dico, et nos ipsos, quibus mortale quidem est corpus, anima autem per omnia ejusdem generis invisibilibus [Forte immortalis cum eisdem invisibilibus] et rationabilibus substantiis, hic quidem præsentem mutabilitatem pati, ut optima erudiamur doctrina religiositatis, et ad benevolentiam constituamur.

Vigilii responsio.

In suprascripto quinquagesimo nono capitulo dicitur: Necesse est omnia simul rationabilia, invisibilia, et nos ipsos, quibus mortale quidem est corpus, anima autem per omnia ejusdem generis invisibilibus et rationabilibus substantiis, hic quidem præsentem mutationem pati, ut optima erudiamur doctrina religiositatis, et ad benevolentiam constituamur. Quibus verbis si angeli lucis, et universæ cœlestes invisibilesque virtutes sic mutabilitati hactenus subjacere, sicut humanæ anime asseruntur, anathema sit.

THEODORI CAPITULUM LX.

Nam sciebat quidem quod peccabant omnimodo, concedebat vero hoc fieri, expedire eis cognoscens, quoniam erat impossibile eum, qui cum fecerit non exstantes, et tumorum quidem demonstraverit dominos, tantis vero bona proposuerit, ut eis fruantur, nec prohibere peccati aditum, si expedire eis hoc cognosceret. Sed enim non erat possibile nos aliter discere peccatum, et passionum molestias, et deteriora, et nostram infirmitatem in his demonstrandam, ad ostendendam magnitudinem immutabilitatis, quam postea nobis esset donaturus, nisi sic ab initio hæc fuissent a Deo dispensata, ut collatione et experimento infinitorum malorum, bonorum possemus scire magnitudinem, et hujus gratia, ut pote profuturum nobis, peccatum intrare dimittens, magnum in ejus bello auxilium invenit.

Vigilii responsio.

In suprascripto sexagesimo capitulo dicitur quia Deus sciens hominem peccaturum, ideo peccare permiserit, quia hoc ei noverat expedire, et propterea non prohibuisse peccati aditum, quia sic ab initio a Deo fuerit dispensatum, ut collatione et experimento

^a Forte, essent sicut dii. HARDUINUS.

infiltrorum malorum, bonorum possemus scire magnitudinem, et hujus rei gratia, ut pote profuturum nobis, peccatum intrare dimittebat, magnum in ejus peccati bello auxilium inveniret homo. Quæ verba quoniam aliena sunt a sensu divinæ Scripturæ, ut dicatur, quia peccatum a Deo pro utilitate nobis introductum sit. Si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, anathema sit. Sancta enim catholica Ecclesia hoc certum tenet et credit, quia Deus et prohibuerit a peccato primum hominem, et per inobedientiam peccatum punierit justo supplicio; sed bene utens etiam malis nostris, singulari nos remedio, per unigeniti Filii sui incarnationem, passionem, mortem, et resurrectionem, hoc est Domini nostri Jesu Christi, ab omnium peccatorum nexibus liberavit.

His igitur competenter et per orthodoxæ fidei rectitudinem apostolicæ sententiæ auctoritate damnatis, constituimus, ut ex omnibus istis, quæ nos Patrum statutis atque traditionibus inhærentes apostolica auctoritate damnavimus, nulla injuriandi præcedentes Patres vel doctores Ecclesiæ (quæ præcui dubio scandala sacrosanctæ Ecclesiæ suscitavit) præbeatur occasio: anathematizantes omnem ad ordines ecclesiasticos pertinentem, qui Patribus atque doctoribus Ecclesiæ contumeliam ex suprascriptis impietatibus quodammodo ascribere vel irrogare voluerit. Et quoniam præcui dogmata, quæ secundum intellectum de his expositum anathemati atque damnationi subjecimus in eo volumine quod nobis per fratrem nostrum Benignum episcopum nuper a pietate vestra transmissum sub Theodori Mopsuesteni episcopi perhibentur nomine prænotata; ad hoc sollicitudinis nostræ animam consequenter admonuimus, ut si quid de persona vel nomine memorati Theodori apud Patres quæsitum sit, vel si qua super ejus nomine ab eis regulariter fuerint constituta sive disposita, diligentissima indagazione querere curarem. Et hæc investigantes advertimus beatæ recordationis Cyrillum Alexandrinæ civitatis antistitem de persona jam mortui Theodori episcopi Joanni reverentiæ memoriæ Antiochenæ civitatis episcopo, vel Orientali synodo ad ejus litteras rescribentem, inter alia ita tradidisse: Quæ prolata est in sancta synodo Ephesina definitio, veluti a Theodoro disposita, sicut offerentes dicebant, nihil habens sanum, evacuavit quidem eam sancta synodus veluti perversarum plenam intelligentiarum, condemnans item eos qui sic sapiunt. Dispensatum vero mentionem viri non fecit, neque eum nominatum anathemati subdidit, neque alios. Ipsam vero synodum Ephesinam primam sollicite recensentes, nihil de Theodori Mopsuesteni persona referre comperimus, sed symbolum, quod Charisius presbyter illic prodidit, magis quia ab Athanasio et Photio, qui tunc temporis hæretico Nestorio adhærebant, per Antonium et Jacobum nomina tantum presbyterorum habentes ad Philadelphiorum ecclesias fuerit destinatum: ex quo claret beatum Cyrillum hoc quod per litteras proficitur a prolatoribus scilicet symboli jam defuncti Theodori episcopi

A nomen fuisse delatum, sua providentia ecclesiasticam moderationem circa mortuum sapientia sacerdotali servantem, noluisse nomen ejus, ne monumentis quidem synodalibus, propter regulam quæ de mortuis in sacerdotio servanda est, contineri. Quomodo autem hoc quod supra dixit beatus Cyrillus dispensative factum, ut minime anathemati nomen viri subdicere voluisset intelligi, ad ecclesiasticam regulam porrigendum, in eadem epistola sua subter adiecit, dicens: Sed juste audient, tametsi nolint, qui hujusmodi causas præbent. Obliviscimini vos ipsos, quando adversus cineres arcus extenditis: non enim superest qui apud eos inscriptus est: et me nullus culpet in hæc verba progressum, sed cedant valde, nimirum prædecessori.

B Grave est enim insultare defunctis, vel si laici fuerint, nedum illis qui in episcopatu hanc vitam deposuerunt. Justissimum enim apparet prudentibus viris cedere præscienti, Deo scilicet, uniuscujusque voluntatem; et cognoscenti qualiscunque quisque futurus sit. Beatum quinetiam Proclum hujus regie civitatis antistitem ita memorati Joannis Antiocheni episcopi similiter constat respondisse rescriptis, dicentem inter alia: Quando enim scripsi tuæ sanctitati, oportere aut Theodorum, aut alios quosdam, qui pridem defuncti sunt, anathemati subdi, aut nominatum alicujus feci mentionem? et post pauca. Et illa capitula quæ subjecta sunt repuli, ut pote subtilitatem non habentia pietatis: neque autem de Theodoro, neque de alio quoquam qui jam defuncti sunt scripsi, Deo amantissimi, aut ut anathematizaretur, aut ut abdicetur. Sed neque charissimus Theodotus, qui a nobis directus est, diaconus talia mandata suscepit. Item ipse beatus Proclus in epistola ad Maximum diaconum post alia ita dicit: Quomodo igitur per litteras didici nunc, quia Theodori Mopsuesteni, et aliorum quorundam nomina præposita sunt capitulis ad anathematizandum, cum illi ad Deum jam migraverint: et eos qui jam vitam reliquerunt supervacuum est injuriari post mortem, quos nec vivos aliquando culpavimus. Et post pauca: Post subscriptionem autem tomi, et post abjectionem capitulorum, quæ ejus sint ignoramus, continuo præpara diaconum Theodorum venire ad regiam civitatem.

Perpendat ergo pietatis vestræ sapientia singularis, quia Proclus eruditissimus sacerdotum, et non longe a Theodori Mopsuesteni vita repertus, mala quæ libenter damnaverat ejus essent se jam tunc professus est ignorare. Sed neque in sancto ac venerando Chalcedonensi concilio aliquid de sæpius designati Mopsuesteni Theodori episcopi nomine invenimus statutum vel dictum esse contrarium, dum in relatione, quam eadem veneranda synodus piæ memoriæ Marciano tunc imperatori transmisit, quam vos quoque vestris legibus, dum orthodoxa professione unum de sancta Trinitate Christum Deum ac Dominum nostrum confitendum astruitis, ad testimonium laudabiliter adduxistis, litteræ Antiocheni Joannis cum Orientali synodo ad Theodosium tunc piissimæ recordationis principem destinatæ venerabiliter me-

morentur, quibus Mopsuesteni Theodori episcopi persona, ne post mortem damnari deberet, excusatur.

Post hæc ampliori cura prospeximus, si quid in his qui jam defuncti sunt, et minime reperiuntur in vita damnati, etiam sanctæ recordationis prædecessores nostri decreverint. Quibus inspectis, agnovimus quod hujus cautelæ providentiæque formam veneranda prædecessorum nostrorum sedis apostolicæ præsulum constituta nobis apertissime tradiderunt. Nam beatissimus papa Leo ad Theodorum episcopum Forojuliensem post alia ita dicit: Non necesse est nos eorum qui sic obierunt merita actusque discurrere; cum Dominus Deus noster, ejus judicia nequeunt comprehendere, quod sacerdotale mysterium implere non poterat, suæ justitiæ reservavit. Item beatus **G**elasius papa in epistola quam ad episcopos Dardaniæ de causa Acacii scripsit, post alia ita dicit: Qui postquam in collegium recidens pravitatis, jure meruit ab apostolica communione seculi, in hac autem persistens damnatione defunctus est, absolutionem, quam superstes nec quæsit omnino, nec meruit, mortuus jam non potest impetrare. Siquidem ipsis apostolis Christi voce delegatum est: *Quæ ligaveritis super terram, et quæ solveritis super terram* (Matth. xviii). Cæterum jam de eo qui in divino est judicio constitutus nobis fas aliud decernere non est, præter id in quo eum dies supremus invenit.

^a Item memoratus beatæ recordationis papa Gelasius in gestis ^b synodalibus de Miseni episcopi Cumani absolutione confectis, hoc evidenter edocuit, dicens: Totum quod supra facultatis est modulum, divino judicio relinquamus: non autem nobis poterunt imputare, cur prævaricationis offensam viventibus remittamus; quod Ecclesiæ, Deo largiente, possibile est: nec nos jam mortuis veniam præstare deponant: quod nobis non esse possibile manifestum est; quia cum dictum sit: *Quæ ligaveritis et solveritis super terram*, hos, quos super terram jam non esse constat, non humano, sed suo Deus judicio reservavit: nec audet Ecclesia sibi vindicare, quod ipsis apostolis conspicit non fuisse concessum: quia alia est causa superstitum, alia defunctorum. Hanc autem regulam et in sanctorum Joannis Constantinopolitani episcopi, quem Chrysostomum vocant, atque Flaviani ejusdem civitatis episcopi, veneranda memoria constat esse servatam, qui licet violenter exclusi sunt, non tamen pro damnatis sunt habiti, eo quod semper inviolatam eorum communionem Romani pontifices servaverunt, nec abscondi ab Ecclesia dici potuerunt vel poterunt, quos sibi inconvole unitos apostolica judicavit auctoritas.

In Eusebii etiam cognomento Pamphili Historie libro septimo legitur, Dionysium Alexandrinæ civitatis episcopum, qui longe ante fuerat, de Nepote quodam episcopo Ægypti ita fecisse: hic enim Nepos episcopus de mille annis, quibus post primam resurrectionem sanctos cum Christo regnuros esse bea-

tus Joannes Apostolus in Apocalypsi dicit, scripsisse asseritur, in quibus Judaicum intellectum habuisse narratur. Post cujus mortem, cum ad Dionysium Alexandriæ episcopum pervenisset, quod tota Ægyptus ipsos libros, quos Nepos reliquerat, veluti magnum aliquod et occultum mysterium se habere putaret: et pergens ad eum locum (in Arsinoite enim quæstionem ipsam motam fuisse refert) scribensque destruxit eosdem libros atque evertit: Nepotem vero qui eos scripserat, propter hoc maxime quia jam defunctus fuerat, nulla sit aggressus injuria. Quæ si quis latius agnoscere velit in memorato septimo historiæ ejusdem Eusebii libro reperiet.

Quibus omnibus diligenter inspectis, quia licet diverso Patres nostri verborum modo, unius tamen ductu intelligentiæ, disserentes, illæsas sacerdotum in pace ecclesiastica defunctorum servavere personas, idemque regulariter apostolicæ sedis quæ supra diximus definiunt constituta: Nulli licere noviter aliquid de mortuorum judicare personis: sed in hoc relinqui, in quo unumquemque dies supremus invenit, et specialiter de Theodori Mopsuesteni nomine, quid sancti Patres nostri disposuerint, superius evidenter expressum est: eum nostra non audemus damnare sententia, sed nec ab alio quopiam condemnari concedimus: absit tamen ut suprascripta capitula dogmatum, quæ secundum subjectos intelligentiæ sensus a nobis constat esse damnata, vel quæcunque dicta cujuslibet sine nomine prænotata, evangelicis tamen et apostolicis, ac quatuor synodorum, Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, atque Chalcedonensis, et apostolicæ sedis non congruentia consonaque doctrinis, non solum sensu, sed vel etiam aure patiamur admittere.

De scriptis vero quæ sub viri venerabilis Theodoretii quondam episcopi nomine proferuntur, miramur primum, cur necesse sit ejus sacerdotis nomine in obtrectationem quidquam cujuslibet studio devocari: qui ante centum et amplius annos in sanctæ ac venerandæ Chalcedonensis synodi judicio constitutus sine aliqua cunctatione subscripsit, et beatissimi papæ Leonis epistolis prona devotione consensit. Dehinc cum existerent tunc Dioscorus et Ægyptii episcopi, qui eum dicerent sanctum Cyrillum anathematizasse, et eundem Theodoretum etiam hæreticum esse, tamen sancti Patres nostri hæc audientes, diligentissime eodem Theodoretii posthac examinatione discusso, et præsentibus inquisito, nihil aliud ab eo exegisse noscuntur, nisi ut statim Nestorium ejusque impia dogmata anathematizaret atque damnaret, hoc sibi tantummodo sufficere judicantes, quod ille coram universo concilio faciens, Nestorium cum dogmatibus suis, universis Patribus audientibus, clara voce damnavit. Ex quo evidenter apparet, quia quidquid sit vel fuerit sub cujuslibet prolato nomine, quod impii Nestorii videatur concordare dogmatibus, hoc tunc in illo sancto concilio a viro venerabili Theodoretii fuerit sine dubitatione damnatum: et sit

^a Vide et Facund. lib. contra Mocian.

^b Ex Concil. Rom. sub Gelasio an. 495. Haro.

vanæ contritionis, et Chalcædone, sic synodi iudicio indubitanter iudicatum, quædam Nestoriana dogmata tunc sub eiusdem nomine conlemnari, qui cum sanctis Patribus Chalcedoniensibus Nestorium et execrabilia eius dogmata sic conlemnatis) tunc apertissime anathematizati. Quæ quidem anathematizati, mendaces aut mendaces professionem recæntes Patres in sancta Chalcedonensi synodo recæntes ostendere, quam dicere aliquos ex eis scilicet sapuisse Nestorio, quorum iudicio videtur Nestorium ejusque dogmata fuisse damnata?

Nec aliud arbitrarium est, quia sapientie memorie Cyrilli in iudiciis per duodecim capitulorum eius reprehensio nempe a venerabili Theodoro (de quo dicitur) ingesta recæntissimi Patres nostri in sancta synodo Chalcedonensi neglexerint, sed aut (ut pote rebus de proxiimo gestis cuncta præ oculis habentes) Theologorum iudicio tacite fuisse probaverunt, aut exemplum ipsis sanctæ memorie Cyrilli iudicaverunt esse sequendum, qui post multa et gravia contra se ab Orientalibus apud Ephesum scripto gesta, tempore quo cum ipsis in concordiam remeavit, tanquam si acta non fuissent, pacis amore, silio dereliquit; ut impleret utique illud apostolicum dictum, quo Cornilius scribit, dicens: *Cui enim aliquid donastis, et ego (II Cor. 12)*. Nam et illud sancta synodus Chalcedonensis intendi se credenda est, quia dum doctrinam sancti Cyrilli ex epistolis ejus in eadem synodo reseratis atque receptis memoratus episcopus Theodoretus ita devota mente suscepit, ut doctrinæ quoque ejus ad laudem nam beatissimi papæ Leonis epistolam testimonio ueretur, etiamsi in eum injurias intulisse constaret, plenissime satisfecisse videretur, illius venerabiliter amplectendo fidem, ejus falso fuerat suspicatus errorem. Et ideo nos nec aliquid velut omissum a Patribus nostris querere nunc aut retractare convenit; et eos quibus sancti Cyrilli reprehensio nunc placet, aut iisdem sanctis Patribus nostris testimant placuisse, modis omnibus retulimus.

Hac ergo rerum veritate perpensa, statuimus atque decernimus, nihil in injuriam atque obtreccionem prolatis in Chalcedonensi synodo viri, hoc est Theodoretus episcopi Cyri, sub taxatione nominis ejus a quoquam fieri, vel proferri: sed custodita in omnibus personæ ejus reverentia, quæcumque scripta, vel dogmata ejus cujuscumque nomine prolata sceleratorum Nestorii atque Eutycheus manifestantur erroribus consonare anathematizamus atque damnamus. Etenim satis habet, abundeque sufficere debet, quod damnantes atque anathematizantes eum Paulo Samosateno et Bonoso Nestorium, et e diverso eum Valentino atque Apollinare Eutychem simul et errores eorum, alioque hæreticos omnes eum dogmatibus suis, illos quoque pariter condemnamus qui eorum impliciti et inemendabiles permanentes de vita presentis sæculi migraverunt. Siquidem per nos nihil perverse doctrine relinquimus, quod non

A per hanc sententiam a nobis prolatam a sancta Dei Ecclesia apostolica auctoritate invenitur exclusum.

I. Rursus tamen hoc specialiter dicimus: ut si quis, servans incorruptibilitate naturæ divinæ, non condicatur Verbum, sed in natura, et ex ipsa conceptione de utero Virginis humane nature sibi secundam subsistentiam misse principii, sed et ipsa cum existenti jam Verbo, et Verbo Verbum: ut per hoc non sancta Virgo vere Dei genitrix, esse credatur; sed veritas, quæ appellatur, anathema sit.

II. Si quis secundam subsistentiam naturarum in Christo faciam denegat, sed seorsum existenti nomini tanquam divi personam inhabitare Deum Verbum, et non ita condicatur natura, et secundam subsistentiam unitatem, ut Deus Verbum, cum assumpta carne una permanens, personam, quæ subsistentia sive persona, anathema sit.

III. Si quis voces evangelicas et apostolicas in uno Christo ita dividit, ut etiam naturarum in ipso unitariam divisionem introducat, anathema sit.

IV. Si quis unum Jesum Christum verum Dei et eundem ipsum verum hominis Filium futurorum ignorantiam aut dici ultimi iudicii habuisse dicit, et tanta scire potuisse, quanta ei deitas, quasi alteri cuidam inhabitans, revelabat, anathema sit.

V. Si quis illud Apostoli, quod est in Epistola ad Hebræos dictum, quod experimento cognovit obedientiam, et cum clamore forti et lacrymis preces supplicationesque obtulit ad Deum, qui salvum illum posset a morte facere, tanquam nudo deitate Christo deputans, qui laboribus virtutis perfectus sit, ut ex hoc duos introducere Christos vel duos filios videatur, et non unum eundemque credit Christum Dei et hominis Filium ex duabus et in duabus naturis inseparabilibus indivisisque confitendum atque adorandum, anathema sit.

His omnibus et hujusmodi blasphemis ita a nobis abdicatis atque damnatis, hac presentis constitutionis dispositione quam maxime providemus, ne (sicut supra diximus) personis, quæ in pace et communionem universalis Ecclesie quieverunt, sub hac damnati a nobis perversi dogmatis occasione aliquid derogetur, seu execrabilibus dogmatibus in Nestorio atque Eutycheus heresiarchis, universique eorum sequacibus condemnatis, illis sacerdotibus qui in pace catholica Ecclesie (sicut dictum est) sunt defuncti nulla contumelia generetur, ne inde injuriarum nascatur occasio, unde potius debeat sanctorum Patrum reverentia custodiri.

De epistola quoque venerabilis viri Ibae, quondam Edessæ civitatis episcopi, de qua pariter inquisitis, diligenti nihilominus investigatione quæsimus, si quid de ea priscis temporibus apud Patres nostros motum, vel agitatum, sive quæsitum, seu fuerit constitutum. Et quia Græcæ lingue (sicut cunctis et maxime pietati vestræ notum est) sumus ignari, nunc per nostros, qui ejusdem lingue videntur

^a Forte, ejus, aut alterius, non debet. Hæretici.

tur habere notitiam, gesta sancti venerandique Chalcedonensis concilii in synodalibus codicibus diligentissime perquirentes, dilucide aperteque reperimus, duabus in eadem synodo actionibus prædicti viri venerabilis Ibas examinatum fuisse negotium, ibique ex gestis apud Photium Tyri et Eustathium Beryti episcopos habitis, hanc de qua quæritur, inter cætera prolata fuisse contra eum ab accusatoribus ejus epistolam : cumque consummata ipsius disceptatione negotii, a venerandis fuisset Patribus requisitum, quid de ejusdem constituendum videretur Ibas negotio, consequenter hujusmodi processisse sententias.

Paschasinus et Lucentius, reverendissimi episcopi, et Bonifacius presbyter, tenentes locum sedis apostolicæ (quia missi apostolici semper in synodis prius loqui et confirmare soliti sunt), *per Paschasinum dixerunt: Relectis chartis, agnovimus ex sententia reverendissimorum episcoporum, Ibas reverendissimum innoxium approbati: relecta enim ejus epistola agnovimus eum orthodoxum. Et ob hoc decernimus ei honorem episcopatus restituendum, et Ecclesiam, a qua injuste et absens expulsus est, reparandam. De episcopo igitur sanctissimo Nonno, qui pro eo paulo ante factus est, existimationis erit venerabilis episcopi Antiochenæ Ecclesiæ quid oporteat de eo formari [firmari] si e statui.*

Anatolius reverendissimus archiepiscopus Constantinopolis novæ Romæ dixit: Dei amantissimorum episcoporum et judicium fides, ac lectio omnium horum quæ sunt subsecuta, demonstrant innoxium Ibas reverendissimum ab accusationibus quæ illatæ sunt in eum: unde omnem in præsentem suspicionem abjicio, quoniam consentit et subscribit ei quæ nunc de fide sententia data est a sancto concilio, et epistolæ sanctissimi archiepiscopi Romæ Leonis, et dignum eum iudicio episcopatu, et habere curam in qua pridem existebat Ecclesiæ.

Maximus reverendissimus episcopus Antiochenus dixit: Ex iis quæ modo relecta sunt, constitui manifestum esse, quia ab omnibus ei illatis reverendissimus Ibas innocens est repertus: ex relecto vero rescripto epistolæ, quæ probata est ab eo qui adversarius ejus existit, orthodoxa est ejus declarata dictatio.

His igitur ita in sanctæ Chalcedonensis synodi iudicio dispositioneque jacentibus, et ita vicariatum sedis apostolicæ venerandorum præsulum sustinentium et cæterorum Patrum interlocutionibus declaratis, evidenter advertimus, quod ab his qui in eadem sancta Chalcedonensi synodo locum beatissimi prædecessoris nostri papæ Leonis tenuisse noscuntur, dictum sit: *Relecta ejus epistola agnovimus cum esse catholicam; et ab Anatolio Constantinopolitano dictum sit: Lectio omnium quæ sunt subsecuta demonstrat innoxium Ibas reverendissimum ab his quæ in eum accusatores intulerant; a Maximo vero Antiocheno dictum sit: Ex relecto scripto epistolæ quod perlutum est ab adversario ejus, catholica est ejus declarata dictatio; quorum interlocutionibus cæteri episcopi*

A non solum non contradixisse, verum etiam apertissimum noscuntur præbuisse consensum.

Propter prædicationem fidei, per quam venerandæ recordationis Cyrillus Alexandrinus episcopus, et reverendissimus Joannes Antiochenus antistes, atque omnes Orientales episcopi per Paulum Emesenæ civitatis episcopum ad concordiam redierunt, quam Ibas quoque in eadem epistola laudans, libenter amplectitur, orthodoxa est Ibas episcopi a Patribus pronuntiata dictatio. Illa vero quæ in ipsa Ibas sacerdotis epistola in injuriis beatæ recordationis Cyrilli per errorem intelligentiæ dicta sunt, Patres in sancta Chalcedonensi synodo epistolam pronuntiantes orthodoxam, nullatenus receperunt: quippe quæ etiam ipse venerabilis episcopus, intellectu capitulorum ejus meliore recepto, mutando refutavit, sicut interlocutione venerandæ memoriæ Eunomii Nicomediensis episcopi in eadem sancta Chalcedonensi synodo residentis evidentissime declaratur; quod ita se habet: *Eunomius episcopus Nicomediæ dixit: Jam quidem ex his quæ relecta sunt innoxius approbatus est beatus Ibas; in quibus etiam dicendo male culpæ visus est beatissimum Cyrillum, et in postremis recte confessus illa quæ culpaverat refutavit. Unde et ego anathematizantem eum Nestorium et Eulychetem et impia eorum dogmata, et consentientem his quæ a sanctissimo archiepiscopo Leone scripta sunt, et in hac universali synodo, dignum esse episcopatu decerno.*

Nam et venerabilis memoriæ Juvenalis interlocutio hoc idem significat: quod Ibas episcopus de eo quod sancto Cyrillo capitula ejus aliter intelligendo detraxerat, postea confessus, quia, his ab eo explanatis et a se intellectis, in communionem ejus devote concurrerit, et de his quæ prius aliter intellexerat sit conversus; propterea recipere eum episcopatum decrevit, ut pote quantum ad professionem fidei orthodoxum existentem, ita dicens: *Qui convertuntur Scriptura divina suscipi jubet, quapropter et ab hæreticis revertentes suscipimus. Unde prævideo reverendissimum Ibas mereri clementiam, quia et senex est, ut habeat episcopatus gradum, orthodoxum existentem. Quibus verbis hoc intelligitur quod si ab hæreticis venientes suscipimus, quomodo Ibas qui est orthodoxus, et intellectu capitulorum beati Cyrilli hæsitans ei obloqui visus est, nunc ab eo in quo fallebatur intellectu conversum non suscipiamus, cum eum orthodoxum constet existere? Neque enim orthodoxum existere Ibas diceret Juvenalis episcopus, nisi ex verbis epistolæ ejus confessionem fidei orthodoxam comprobaret. Ut autem appareat quia interlocutio Juvenalis Eunomii interlocutioni concordat, verba ipsa ex interlocutione Eunomii nos edocent, quæ inter alia ita se habent: *In quibus enim dicendo male culpæ visus est beatissimum Cyrillum, in postremis recte confessus, illa quæ culpaverat, refutavit. Ex quibus verbis evidenter declaratur, in Ibas episcopo nihil de confessione fidei reprehensum, quam constat esse laudatam; sed eundem Ibas quod fallente intelligentia de beato Cyrillo male senserat refutasse.**

Nam idem venerabilis episcopus Ibas ex ipsis A gestis præcedentibus, sicut Photii et Eustathii sententia continet, apertissime perhibetur habere se et recipere omnia quæ in Ephesina prima synodo gesta sunt, et æqua judicare quæ in Nicæa sunt constituta, et nullam differentiam arbitrari ejus ad alia, et nimis ejus sanctitatem se laudasse pronuntians, quod prone Ibas sapuerit curare eos qui vel suspicione, vel alio aliquo modo ejus læderent opinionem doctrinæ: nam et post explanationem duodecim capitulorum beati Cyrilli factam, et intellectum ejus sibi quem sanctus Cyrillus in ipsis capitulis habuit declaratum, et orthodoxum cum se cum omnibus Orientalibus episcopis habuisse, et in communione ipsius usque ad exitum permansisse professus est. Ex quo apparet eundem Ibas, et priusquam duodecim capitula B beati Cyrilli intelligeret, et cum in eis suspicaretur unam Christi prædicari naturam, orthodoxo sensu quod male dictum existimaverat reprobasse, et post explanationem eorumdem orthodoxo sensu quæ recte dicta cognoverat venerabiliter suscepisse.

Sed et illud indubitanter cunctorum fidelium mentibus patet, quod magis in Ephesina secunda heretico intellectu Dioscorus cum Eutychete beato Cyrillo et primo Ephesino concilio contumelias irrogarint, qui crediderunt sanctum Cyrillum unam naturam in Domino Deo nostro Jesu Christo per duodecim sua prædicasse capitula: et ob hoc aliquos Orientales episcopos, qui unius naturæ prædicationem noluerunt suscipere, Dioscorus condemnavit: inter quos et Ibas episcopum propter hanc specialiter fidei ejus professionem, qua duas naturas, unam virtutem, unam personam, quod est unus Filius Dominus noster Jesus Christus, apertissime confitetur, hereticum condemnavit; et Eutychetem propter unius naturæ prædicationem sicut catholicum revocavit, damnans quoque propter duarum naturarum vocem sanctæ recordationis Flaviani personam: et inventus est ipse magis Dioscorus Ephesinam primam synodum conari destruere, qui eam sub execrabilis intellectus imagine defendebat; et amplius beatum Cyrillum criminatus est laudans Dioscorus atque Eutyches, quam Ibas sub falsi intellectus errore vituperans. Namque cum bonus atque vituperatio ad unum tenderent intellectum, Dioscorus et Eutyches, qui laudaverunt, hæretico spiritu laudasse reperiuntur, atque ideo sunt a sancta Chalcedonensi synodo damnati; at vero Ibas episcopus, qui per errorem, unam putans in his prædicari naturam, prius vituperavit capitula, et post declaratum sibi intellectum eorum, communicatorem se beati Cyrilli cum omnibus Orientalibus esse professus est, et in catholice fidei rectitudine ab eadem Chalcedonensi synodo judicatus est permansisse. Hæc ergo eadem synodus in Dioscoro atque Eutychete, qui se falso per beatum Cyrillum velamine tegere nitebantur, videns potius beati Cyrilli prædicationibus Dioscorum atque Eutychetem apparere contrarios, per hoc quod unam post adunationem naturam blasphemio spiritu prædicabant, simili atque eadem Dioscorum cum Eutychete

A sententia condemnavit, destruens Ephesinam secundam, primamque confirmans.

Et quia nobis de Ezechielis prophætæ verbis objicitur illud, quod ad sacerdotes Jerusalem malum a bono non discernentes ex persona Domini dicebat: *Sacerdotes ejus spernentes legem meam coinquinaverunt sancta mea; inter sanctum et pollutum non distinguebant, et inter medium mundi et immundi non secernebant* (Ezech. xii). Debet vestra pietas pariter nobiscum et universorum corda fidelium ex his verbis advertere, ideo non audere Chalcedonensis synodi retractare judicium, ne ibidem consistens sacerdotibus ista (quod absit) ab hæreticorum insidiis macula inuratur: ut eos inter sanctum et pollutum, et inter medium mundi et immundi non potuisse discernere criminentur, si nos modo causas ejusdem sanctæ synodi cum consensu sedis apostolicæ judicio terminatas, sub qualibet occasione viderint retractare. Propterea ergo disciplinam atque judicium sanctorum Patrum nos in omnibus conservantes, et rerum omnium dispositionem secundum eam quam reddimus rationem ex Chalcedonensis synodi judicio declaratam cum satis apertissima luceat veritate, ex verbis epistolæ viri venerabilis Ibas rectissimo ac piissimo intellectu perspectis, et ex gestis apud Photium et Eustathium habitis, et ex ipsius Ibas episcopi præsentis a præsentibus intentione discussa, Patres nostros in Chalcedone residentes justissime orthodoxam ejusdem viri venerabilis Ibas episcopi pronuntiasse fidem, et reprehensionem beati C Cyrilli, quam humanitus per errorem intelligentiæ evenisse cognoverant, congrua satisfactione purgatam: præsentis sententiæ nostræ auctoritate statuimus atque decernimus, cum in omnibus, tum etiam in sæpius memorata venerabilis Ibas episcopi epistola intemeratum Patrum in Chalcedone residentium manere judicium.

Nec quemquam ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinentem hoc constituto nostro permitimus aliquando præsumere, vel super ejusdem epistolæ negotium, vel aliis in Chalcedonensi concilio consensu vicariorum sedis apostolicæ judicatis, ordinatis, definitis, atque dispositis, tanquam imperfectis atque reprehensibilibus, sive per additamentum, sive per diminutionem, sive per immutationem, vel quoquo modo aliquid temerariæ novitatis inferre.

Pari ratione decernimus, ne quisquam epistolæ beati Cyrilli, cui duodecim sunt subjecta capitula, vel ipsis capitibus adversus Nestorii perfidiam promulgatis existimet derogandum: cum constet eundem Ibas, vel inter omnes Orientales episcopos, post explanatum sibi eorumdem capitulorum intellectum, beati Cyrilli communicatorem toto vite ejus tempore permansisse, abjicientem ea, et a veri intellectus rectitudine repellentem, in quibus vel ex suprascripta epistola unius Ibas episcopi, vel ex omnibus quæ in sancta synodo Chalcedonensi judicata, ordinata, definita atque disposita sunt, ita quidquam aptatur, aut per auctoritatem ejusdem synodi aut perversur

dogma assertum esse Nestorii, aut ipso dicatur Nestorius excusatus.

Et ne quis forsitan arbitretur ambiguum, quod prefatis legatis atque vicariis sedis apostolicæ a beatissimo papa Leone tantum fidei causa, et non etiam de depositorum incompetenter episcoporum fuerit revocatione mandatum, et quasi superflue hæc quoque Edessenæ civitatis episcopi causam coram sanctis Patribus existimet agitatam; noverit beatissimum papam Leonem sanctæ Chalcedonensi synodo hæc inter cætera scripsisse, dicendo: Quia vero non ignoramus per pravas æmulationes statum multarum Ecclesiarum fuisse turbatum, plurimosque episcopos, qui hæresim non reciperent, sedibus suis pulsos, et in exilia deportatos, atque in locum superstitem alios substitutos: his primum vulneribus adhibenda est medicina justitiæ, ne quisquam careat propriis, vel aliter utatur alienis.

Et ne quis dubitet utrum ea quæ de restitutione episcoporum gesta sunt in Chalcedonensi synodo, ad beatissimi Leonis fuerint perducta notitiam, et ab eodem confirmata, ipsam potius synodi relationem ad beatissimum Leonem prædecessorem nostrum directam congrua legere sollicitudine non omittat: ejus post alia in fine hæc verba sunt: Omnem vobis gestorum vim insinuare curavimus ad consistentiam nostram, et eorum quæ a nobis acta sunt confirmationem et dispositionem. Post quorum notitiam idem beatissimus papa Leo ad piæ memoriæ Pulcheriam Augustam gratias referens de restitutis episcopis, ita scribit: Clementia igitur vestra cognoscat omnem Romanam Ecclesiam de universis fidei vestræ operibus plurimum gratulari, sive quod legationem nostram pio per omnia juvistis affectu, et quod sacerdotes catholicos, qui ab Ecclesiis suis injusta fuerant ejeti sententia, reduxistis. Ecce et in eo quod omnia gesta beatissimo papa Leoni directa sunt, rerum gestarum ad eum perducta notitia est, et in recurrentium actione gratiarum rerum gestarum confirmatio declaratur.

Non dubitamus igitur omnium fidelium sensibus patefactum, quæ vicariis beati Leonis papæ, loco ejus synodo præsentibus, ab eodem fuerit dispensandarum rerum forma mandata, vel quales ad expugnandum perceperint actiones, vel quæ ab illo generali concilio, præsidente ac consentiente per vicarios suos sedis apostolicæ præsule, fuerint constituta; quæ neque minui, neque augeri, neque perfringi, neque posse fas est ab aliquo retractari. Non licere autem venerandæ Chalcedonensis synodi statuta convelli, vel quolibet colore seu titulo retractari, prædecessorum nostrorum pauca de innumeris prolata constituta nos docent, ex illius præcipue beati Leonis prædecessoris nostri epistolis, quo in vicariis suis summo præsule floruit sanctum Chalcedonense concilium. Ait namque in epistola ad piæ memoriæ Leonem Augustum ita: Hæc autem Dei munera ita demum nobis divinitus conferuntur, si de his quæ sunt præstita non inveniamur ingrati, et tanquam nulla sint quæ adepti sumus, contraria potius exspecte-

mus. Nam quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, et quæ sunt definita convelli, quid aliud est quam de adeptis gratias non referre, et ad interdictæ arboris cibum in pravos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Et post aliquanta: Ita prænoscat, inquit, igitur pietas tua, venerabilis imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec certandum contra illos a sede apostolica profecturos: quia de rebus et apud Nicæam et apud Chalcedonem, sicut Deo placuit, definitis nullum audemus inire tractatum, tanquam dubia vel infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum finxit auctoritas.

Nec non idem beatus prædecessor noster papa Leo ad præfatum venerabilem Augustum in alia epistola: Non sinas, ait, contra dexteræ Omnipotentis triumphos redivivis exurgere motibus extincta certamina; præsertim cum in [*Fortè*, id] damnatis jam dudum hæreticorum ausibus omnino non liceat, et hic fructus pijs laboribus debeatur, ut omnis Ecclesiæ plenitudo in suæ unitatis soliditate secunda permaneat, nihilque prorsus de bene constitutis retractetur: quia post legitimas et divinitus inspiratas constitutiones velle conflare, non pacifici est animi, sed rebellis, dicente Apostolo: *Verbis enim contendere nihil utile est, nisi ad subversionem audientium* (II Tim. II). Nam si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt qui veritati audeant resultare, et de mundanæ sapientiæ loquacitate confidere. Item post pauca: Pie nobis et constanter videndum est, ne, dum talium disputatio admittitur, his quæ divinitus definita sunt auctoritas derogetur. Item in epistola papæ Leonis ad Anatholium Constantinopolitanum episcopum: Ut autem hæc exhortatio ad omnium fratrum possit notitiam pervenire, diligentia vestra cura perficiat, quia, quod sæpe dicendum est, tota religio Christiana turbatur, si quidquam de his quæ apud Chalcedonem constituta sunt convellatur, et quæ ex divina sunt dispositione composita, ulla patiamini novitate temerari.

Sed et beatissimus prædecessor noster papa Simplicius ad Zenonem Augustum sic inter cætera dicit: *Neque aliquis dubius rationis et trepidus mentis expectet novi aliquid post Chalcedonense concilium contra definitiones ipsius retractari: quia per universam mundum insolubili observatione retinetur quod a sacerdotum universitate est constitutum.*

Item memoratus papa Simplicius Zenoni Augusto: *Nullus ad aures vestrae pietatis perniciosis motibus pandatur accessus: nulla retractandi de veteribus fiducia concedatur: sic hæresum denique machinamenta cunctarum ecclesiasticis prostrata decretis, nunquam sinuntur oppugnationibus elisa reparare certamina.*

Item prædictus papa Simplicius ad præfatum Zenonem Augustum: *Ita Chalcedonensis synodi constituta, vel quæ beatæ memoriæ prædecessor meus Leo apostolica traditione perdocuit, intemerata rigere jubentis: quia nec ullo modo retractari potest, quod illorum definitione sopitum est.*

Constat ergo ex præfatis testimoniis Patrum, quam tenere debeamus pro apostolicæ sedis rectitudine, et pro universalis Ecclesiæ consideratione, cautelam : cuius nos quoque cautelæ jam dudum memores, in eam quam tunc dederamus ad Mennam Constantinopolitanum episcopum epistolam, quam tum præsentibus pluribus sacerdotibus et glorioso senatu, Mennæ sanctæ recordationis episcopo vestræ clementiæ offerente, et pietate vestra nobis cum ejus consensu restituente receptam, quantum ad trium capitulorum causam pertinet, evacuamus, nullatenus a loci nostri atque propositi circumspectione cessantes, competentem Chalcedonensis synodi reverentiam curavimus omnibus exhibere, sicut series ejusdem testatur epistolæ, cujus ad probandam cautelam nostram subjecimus perpaucas de plurimis : quibus diligenter inspectis, qualiter apud nos sancta Chalcedonensis synodus inviolata permauserit atque permaneat evidenter ostenditur. Siquidem de eadem synodo ita nos in ipsa epistola nostra certum est inter cætera posuisse, dicentes : Cum apud nos manifesta ratione perclareat, quicumque in contumeliam antefatæ synodi aliquid tentat agere, sibi potius nociturum. Item post alia :

Sed si evidenter nobis fuisset ostensum in ipsis gestis potius contineri, nullus auderet tantæ presumptionis auctor existere, ut aliquid, quod in illud sanctissimum iudicium productum est, velut dubium judicaret : cum credendum sit illos tunc præsentibus a præsentis rerum memoria diligentius etiam præter scriptum aliqua requirere, vel definire certius potuisse, quod nobis tunc post tanta tempora velut ignota causa videatur ambiguum, cum et hoc deferatur reverentiæ synodorum, ut et in his quæ minus intelliguntur, earum cedatur auctoritati. Item post alia : Salvis omnibus atque in una perpetua firmitate durantibus, quæ in Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino primo, atque Chalcedonensi, venerandis constant conciliis definita, et prædecessorum nostrorum auctoritate firmata, et cunctis qui in memoratis sanctis conciliis abdicati sunt, sine dubitatione damnatis, et his nihilominus absolutis, de quorum ab iisdem synodis absolute decretum est. Item post alia :

Anathematis sententiæ eam quoque subdentes, qui quævis contra prædictam synodum Chalcedonensem, vel præsentem, vel quælibet in hac causa sive a nobis, sive a quibuscunque gesta scriptave inveniuntur, pro aliqua susceperit firmitate ; et sancta Chalcedonensis synodus, cujus magna et inconcussa est firmitas, perpetua et veneranda, sicut Nicæna, Constantinopolitana atque Ephesina prima habent, suam teneant firmitatem. Item post alia : Anathematizamus et eum quoque quicumque sanctam Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, atque Chalcedonensem sanctissimas synodos in una et immaculata fide apostolis consonantes, et ab apostolicæ sedis præsulibus roboratas, non et fideliter sequitur, et æqualiter veneratur : et qui ea quæ in ipsis conciliis quæ præfati sumus gesta sunt, vult

quasi prave dicta corrigere, aut vult imperfecta supplere.

Ecce, venerabilis imperator, luce clarius demonstratur hanc nos habuisse semper in sanctarum quatuor synodorum reverentia voluntatem, et quæcumque a sanctis Patribus in eisdem considentibus definita vel statuta sive iudicata sunt, intemerata permanere. Manentibus ergo omnibus quæ de epistola Ibe personaque ejus in sanctorum Patrum et sedis apostolicæ vicariorum interlocutionibus continentur, illud nobis omnibusque catholicis, æquali voluntate sufficiat, quod illic sibi sancta synodus sufficere posse clamavit, dicendo : Nestorium et ejus dogmata modo anathematizet : quo anathemate nefandissimorum Nestorii et Eutychetis ab Iba episcopo toties iterato, totius satisfactum esse synodi voluntati.

His igitur a nobis cum omni undique cautela atque diligentia propter servandam inviolabilem reverentiam predictarum synodorum et earumdem venerabilia constituta dispositis, memores scriptum esse (*Prov. xxii*), terminos patrum nostrorum nos transcendere non debere, statuimus et decernimus, nulli ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinenti licere quidquam contrarium his quæ præsentibus asseruimus vel statuimus constituto de sæpe dictis tribus capitulis aut conscribere vel proferre, aut componere vel docere, aut aliquam post præsentem definitionem movere ulterius quæstionem. Si quid vero de iisdem tribus capitulis contra hæc quæ hic asseruimus vel statuimus, nomine cujuscunque ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinentis factum, dictum, atque conscriptum est, vel fuerit, et a quolibet ubicunque repertum, hoc modis omnibus ex auctoritate sedis apostolicæ, cui per gratiam Dei præsidemus, refutamus.

SUBSCRIPTIO.

Juvante Deo et per ipsius gratiam Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ huic constituto nostro subscripsi.

SUBSCRIPTIONES EPISCOPORUM.

Joannes Episcopus Ecclesiæ Marsorum huic constituto consentiens subscripsi.

Zacchæus episcopus Ecclesiæ Scyllacenæ huic constituto consentiens subscripsi.

Pastor misericordia Dei episcopus Ecclesiæ Ioniensis metropolis huic constituto consentiens subscripsi.

Vincentius episcopus Claudiopolitanus metropolcos huic constituto consentiens subscripsi.

Zacchæus episcopus rogatus a fratre Valentino episcopo Silvæ Candidæ, ipso præsentem et consentiente et mihi dictante, huic constituto pro ipso subscripsi.

Julianus humilis episcopus Ecclesiæ Cingulanæ huic constituto consentiens subscripsi.

Paulus humilis gratia Dei episcopus Ecclesiæ Ulpianensis huic constituto, quod beatissimus papa Vigi-

lius in causa trium capitulorum protulit, ad omnia A
suprascripta consentiens subscripsi.

Projectus episcopus Nassitanæ civitatis huic con-
stituto consentiens subscripsi.

Fabianus gratia Dei episcopus Zapparenæ civita-
tis huic constituto, quod beatissimus papa Vigilius
in causa trium capitulorum protulit, ad omnia supra-
scripta consentiens subscripsi.

Primasius Dei gratia episcopus civitatis Adrumeti-
næ, quæ etiam Justinianopolis dicitur, concilii Byza-
ceni, huic constituto, quod beatus papa Vigilius
in causa trium capitulorum protulit, consentiens
subscripsi.

Stephanus episcopus Ecclesiæ Ariminensis huic
constituto consentiens subscripsi.

Alexander episcopus Ecclesiæ Melitenæ huic con-
stituto consentiens subscripsi.

Julianus episcopus Ecclesiæ Melitensis huic con-
stituto consentiens subscripsi.

Redemptus episcopus Ecclesiæ Nomentanæ huic
constituto consentiens subscripsi.

Venantius episcopus Ecclesiæ Lippiensis [Liparen-
sis] huic constituto consentiens subscripsi.

Quodvultdeus episcopus Ecclesiæ Numanæ [Nuce-
ranæ] huic constituto consentiens subscripsi.

Theophanius archidiaconus sanctæ Ecclesiæ Ro-
manæ huic constituto consentiens subscripsi.

Pelagius miserante Deo diaconus sanctæ Ecclesiæ
Romanæ huic constituto consentiens subscripsi.

Petrus miserante Deo sanctæ Ecclesiæ Romanæ
diaconus huic constituto consentiens subscripsi.

Datum pridie idus Maii, imperante domino nostro
Justiniano perpetuo Augusto anno 27 post consu-
latum Basili viri clarissimi anno 12 in Constantino-
politana civitate (Anno Christi 553).

EPISTOLA LEGATIS FRANCORUM,

QUI CONSTANTINOPOLIM PROFICISCEBANTUR, AB ITALIÆ CLERICIS DIRECTA,

Qua suggerunt ut Vigilio papæ et Dacio episcopo Mediolanensi, qui in eadem urbe ob trium capitulorum controversiam ab imperatore Justiniano vexabantur, solatio atque auxilio esse studeant.

JAC. SIRMONDI

ADMONITIO DE EPISTOLA SEQUENTI.

Ut sequentem epistolam hoc loco subjiceremus, non
id solum suasit, quod mentionem faciat epistolæ Vigilii
papæ ad Aurelianum Arelatensem, quam paulo ante
produximus, quodque cum ad Francorum legatos scri-
pta sit, ab instituto nostro aliena minime videatur: sed
hoc etiam imprimis permovit, quod ad illustrandam
Vigilii rerum historiam multa contineat quæ alibi vix
occurrant: etsi quod ad illa spectat quæ in Sancti

¶ Etsi subscriptio nulla est, tamen quo anno
scripta sit epistola ipsa prodit, quæ sextum annum
numerat ab ingressu Vigilii papæ in urbem Constan-
tinopolitanam, secundum ex quo Anastasius ab Au-
relianensi missus fuerat ad Vigilium. Ana-
stasium enim anno Christi 550 ad Vigilium pridie idus Julius
pervenisse docuit epistola 7 Vigilii. Vigilium porro
Constantinopolim anno 547 ineunte ingres-
sum esse auctor est in Chronico Marcellinus. Consequens ergo
fuit ut epistolam anno 552 ascriberemus. Jac. Sir-
mondi. — Hunc libellum Sirmondi post Baronii
mortem vulgavit, annoque 552 scriptum credidit, uti
etiam Cointius ad annum 552. Verum anno 551 exa-
ratum demonstrat card. Nerisius in dissert. de
v synodo, ex eo quod in eo nulla Vigilii fugæ ad
proximam Chalcedonis urbem mentio sit. Secundo,
quia in eo libello scribitur, quod Anastasius quidam,
quem sanctus episcopus Aurelianus Arelatensis civitatis
ad beatissimum papam ante hoc biennium direxerat,
ibidem in Galliis aliqua mentitur, quia et ipse, ut
Constantinopoli exire posset, promisit se omnium Gal-
licanorum episcoporum ad damanda capitula pro
quibus hæc scandala orta sunt, animos inclinare. Cui
et præmia plurima dantes distracte ibi de hoc implendo
sacramenta præstare fecerunt; et non permiserunt per
eundem Anastasium beatissimum papam quid in ipsa
causa ageretur fratribus suis episcopis Gallicanis scri-
bere, etc. At Anastasius pridie idus Julius anni 549
litteras Aurelianensis episcopi Vigilio tradidit, ut in

Petri in Hormisda basilica per vim contra illum gesta
commemorat, eadem ipsa confirmatur in ipsius Vigi-
lii epistola 15, quæ cum mutila sit in vulgatis exem-
plaribus, integra exstat in codice manuscripto Sanctæ
Mariæ Rhemensis, ex quo et hanc quoque nostram de-
pron psimus.

¶ EPISTOLA LEGATARIIS.

Ita se in omnibus gentibus Christiana fides gratia
divina operante diffundit, ut quantumlibet quis in

sine earum legitur; quare cum ante biennium idem
ad Vigilium venerit, libellus iste anno 551 scriptus.
Præterea hæc in eo leguntur: *Veniens enim ibi ante
sex annos istos beatissimus papa Vigilius, magis au-
tem, ut quod verius est dicatur, prope violenter deduc-
tus.* Et Vigilius in sua encyclica data die 5 Februarii
anni 552, ante septem annos Roma se discessisse
testatur. Si itaque annus 552 septimus est a profe-
ctione Vigilii ex urbe Roma, annus 551 sextus est
ab eadem profectione: non vero ab ejus adventu
Constantinopolim, ad quem clerici Italiæ non respi-
ciunt.

Neque quis dicat cum Sirmondo in epistola illa
numerari sextum annum ab ingressu Vigilii Constan-
tinopolim, secundum vero ex quo Anastasius ab Are-
latensi episcopo missus fuerat ad Vigilium; et Ana-
stasium anno Christi 550 ad Vigilium pridie idus
Julius pervenisse, huncque Constantinopolim anno
547 ineunte introisse. Nam Anastasius, non superiori
anno, sed anno 549, Constantinopolim pervenit, ipso
Vigilio teste in epistola mox citata, et a Baronio loco
suo recitata. Ea enim tertio calendas Maii anni quin-
gentesimi quinquagesimi scripta, in qua asserit Vi-
gilius se eas litteras Anastasio deferente, pridie idus
Julius suscepisse, ideoque pridie idus Julius anni
quingentesimi noni. Denique libellus ille anno 552
scriptus esse non potuit, cum, ut titulus eius præ-
fert, traditus fuerit legatis Francorum, qui Constan-
tinopolim proficiscebantur. Hi autem anno 551 a Tace-

isto sæculo proficiat, illa magis quæ æterna sunt per ipsam fidem et amorem cupiat obtinere, sciens quia in hac vita nemo esse perpetuo potest, in illa autem, aut in requie, aut in pœnis perpetuis sit futurus. Et propterea audientes vestram gloriam ad regiam urbem in legationem esse directam, cognoscentes etiam per aliquos, qui se vestri notitiam habere dixerunt, famam et sapientiam vestram, hæc vobis de multis quæ acta sunt, pauca ad instructionem quacunque occasione referenda transmisimus: per quæ cognoscatis persecutiones et violentias, quas illi sacerdotes catholici, et quicumque ecclesiasticas regulas servare voluerint, patiuntur. Veniens enim ibi ante sex annos [Anno 547, mense Januario] istos beatissimus papa Vigilus, magis autem, ut quod verius est dicatur, prope violenter deductus, cœperunt ibi ipsum expectare, ut damnationem aliquorum capitulorum faceret, per quam sancta synodus Chalcedonensis, quæ fidem catholicam, insistente tunc beatissimo papa Leone, contra diversas hæreses vindicavit, modis omnibus solveretur. Sed cum papa Vigilus in hac parte non vellet adhibere consensum, jam tunc talis violentia facta est, ut publice in conventu clamaret: Contestor quia, etsi me captivum tenetis, beatum Petrum apostolum captivum facere non potestis. Postea tamen tractatu habito prædictus sanctus papa Vigilus sub aliqua dispensatione ipsam causam ordinaverit, sollicitè monendo ne per occasionem aliquam supradicta synodus pateretur injuriam. Et quantumvis nec hoc quod papa fecerat acquieverunt Africani atque Dalmatæ sacerdotes recipere; tamen cœpit iterum sæpeditus beatissimus papa Vigilus ad hoc compelli, ut absolute ipsa capitula sine synodi Chalcedonensis mentione damnaret. Sed papa non acquiescens hoc facere, et videns se nimium ingravari, dixit tunc serenissimo principi: Veniant hæc fratres nostri ex omnibus provinciis quini aut seni episcopi, et quidquid sub tranquillitate, tractatu habito, omnibus visum fuerit, cum pace disponemus: quia sine consensu omnium ista, quæ et synodum Chalcedonensem in dubium venire faciunt, et scandalum fratribus meis generant, solus facere nullatenus acquiescam. Missi sunt ergo a clementissimo principe ad Africam et Illyricum, ut venire episcopi debuissent. Sed de Illyrico nullus venire voluit. De Africa vero cum jam aliqui proximare civitati regie dicerentur, dixit papa Vigilus principi, ut si ei non sufficeret illud quod ante decreverat, redderet, et tanquam de novo causa cum his qui venire nuntiati sunt tractaretur. Præstitit igitur Deus,

debaudo rege Francorum Constantinopolim missi sunt an. 17 belli Gothici, qui in cursa fuit usque ad verum tempus sequentis Christi anni, ejus hiemali tempore legatos viæ sese dedisse existimandum non est. Docet enim Procopius lib. iv Bell. Goth., cap. 24, de gestis anno belli Gothici 17 verba faciens, cum conventum esset inter Francos et Gothos ut se in Italia invicem armis non lacesserent, Justinianum Aug. ad Theodebaldum Francorum regem legatum misisse Leontium senatorem, postulaturum ut arma secum adversus Gothos jungeret, cederetq. e locis, quæ Theodebertus in Italia contra jus fœderis occu-

ut hac ratione sanctus papa Vigilus constitutum quod in ipsa causa fecerat, publice in conventu reciperet, denuntiatis quia si quis Græcorum episcoporum, usque ad universalis concilii tractatum, de istis capitulis aliquid fecisset, aut facientibus acquievisset, a communione sedis apostolicæ alienus existeret: quoniam frequenter ipsi episcopi Græci ad voluntatem principis damnaverant capitula ipsa, unde causa mota est, sed beatissimus papa manus eorum a serenissimo imperatore receperat. Sunt Græci episcopi habentes divites et opulentas ecclesias, et non patiuntur duos menses a rerum ecclesiasticarum dominatione suspendi: pro qua re secundum tempus et secundum voluntatem principum, quidquid ab eis quæsitum fuerit sine altercatione consentiunt. Cum Afri episcopi, de quibus sæpius dictum est, in civitatem regiam pervenissent, cœperunt eis nunc blandimentis, nunc terroribus extorquere, ut præberent in capitulorum damnatione consensum. Sed cum nullatenus eis extorquere potuissent, concinnata est causa sancto Reparato episcopo Carthaginensi, quasi Areobindam magistrum militum a Guntarit tyranno in Africa fecisset occidi, et sub hoc colore in exilio deportatus est. Hoc videntes alii duo, qui inter ipsos et sanctitate vitæ et divinarum Scripturarum scientia sunt orati, ad sanctam Euphemiam Chalcedonem fugerunt, et ibi usque hodie sub tanta necessitate jacent, ut, cum infirmitate corporis laborantes nec medicum invenire mereantur, pericula immensa sustineant. Præfectus vero Africæ, si quos invenit in Africa episcopos, aut causas proprias habentes, aut simplices vel ignaros, aut venales et paratos ad præmium, collegit et direxit inde unumquemque. Ex quibus tamen unus ante istos septem annos pro adulteriis suis tunc de civitate regia cum opprobrio ejectus et in navem impositus, ad Africam est directus. Et ecce per quales homines in singulis provinciis sanctæ Ecclesiæ dissensiones et scandala generantur. Mittunt etiam ad Carthaginem, et aliam in loco sancti Reparati episcopi contra omnes regulas et contra omnia statuta Patrum episcopum ordinari fecerunt: quod cum nimia effusione sanguinis et interitu multorum innocentium hominum fecisse dicuntur. Constantinopoli vero cœperunt iterum beatissimum papam Vigilium compellere, ut si Afri, atque Illyriciani, vel Dalmatæ episcopi nollent, ipse cum Græcis episcopis eadem capitula condemnaret. Sed beatissimo papa Vigilio nullatenus acquiescente, edicta ex nomine imperiali tam in Ecclesia Constantinopolitana quam in diversis locis suspendi fecer-

passet; sed Leontio Theodebaldum respondisse se ad societatem belli in Gothos venire non posse; et quoad loca illa, patrem suum Theodebertum Romanis non eripuisse. Sed de his, inquit Theodebaldus, legatos Byzantium mittemus brevi. His dictis, remisit Leontium, et Leodardum genere Francum ad Justinianum Aug. legavit cum tribus aliis. Atque illi cum pervenissent Byzantium, rem ejus gratia venerant, ex sententia consecerunt, inquit Procopius. Si itaque legatio illa anno 551 obita, libellus ille hoc anno scriptus et legatis traditus. ANT. PAGI.

runt, per quæ eadem capitula damnarentur. Quo facto beatissimus papa omnes episcopos admonuit, dicens: Quicumque edictis istis consensum præbere voluerit, sciat se apostolicæ sedis communionem suspensum. Sed et sanctus Dacius Mediolanensis episcopus contestationem omnium sub magna vociferatione deposuit, dicens: Ecce ego et pars omnium sacerdotum, inter quos Ecclesia mea constituta est, id est Galliæ, Burgundiæ, Spaniæ, Lignriæ, Æmiliæ atque Venetiæ, contestor quia quicumque in edicta ista consenserit, suprascriptarum provinciarum pontifices communicatores habere non poterit; quia constat apud me edicta ista sanctam synodum Chalcedonensem et fidem catholicam perturbare. De qua re accensa est contra beatissimum papam et contra Dacium episcopum iracundia principalis: et tanta contra eos agere cœperunt, ut, nisi ad sanctorum basilicas confugissent, ad interitum vitæ pervenerant. Et tamen beatissimus papa Vigilus, nec in basilica Beati Petri sedes tutas habere meruit; in tantum ut illic præter, ad quem fures et homicidæ tantummodo pertinent, mitteretur. Qui cum multitudine militum, spathas nudatas et arcus tensos portantium, supradictam basilicam introivit. Quo viso, sanctus papa columnas altaris amplexus est: sed ille ferocitate et animo concitatus, primo de altari diaconos ejus et clericos a capillis tentos eiecit, postea vero ipsum sanctum papam alii a pedibus, alii a capillis et barba tentum crudeliter abstrahabant. Sed cum ille altaris columnas non dimitteret, cecidit altare, et columnæ aliquæ fractæ sunt, et quantum ad ipsos, ibi super ipsum altare in partibus mitti habuit. Sed Deus, qui in talibus angustiis semper adesse dignatur, tam aliquorum ex ipsis militibus, quam populi, qui ad tumultum venerat, animos ad misericordiam provocavit, et cœperunt voces atque stridores mittere: et sic contigit ut iudex iniquitatis supradictus prætor cum ministris crudelitatis suæ territus fugiendo discederet. Postea tamen sacramenta accepit beatissimus papa, et sanctus Dacius episcopus, vel omnes qui cum ipsis ad loca sancta confugerant, quia eis nemo ultra violentiam faceret, nec invitis de ecclesiastica causa aliquid extorqueret; et sic interim sunt egressi. Sed et hodie, tam ipsis quam diversis qui in obsequio eorum sunt, varias inquietudines et molestias generant, præmiis clericos et servos eorum immitentes, ut in facie ipsorum stantes injurias eis publice faciant, et de mansionibus aliquos in obsequio eorum positos jactant. Sed illi omnia cum Dei auxilio patienter accipiunt, dummodo nullis præjudiciis sanctæ Ecclesiæ, nullis novitatibus præbere videantur assensum. Missi sunt etiam aliqui in provincias Italiæ, ut si possent mentiando aliqua de nomine ipsorum, hoc est beatissimi papæ et sancti episcopi Dacii, odia eis in illis partibus faciant, et in locum eorum alios episcopos, qui novitatibus consentiant, suadeant ordinari: in tantum ut et unum notarium ex servis beatissimi papæ progenitum simul sollicitaverint, qui manum sancti papæ imitari dicitur, et, quantum comperimus, chartas aliquas de nomine

A ipsius falsas conscribi fecerunt, et cum ipsis chartis Stephanum quemdam de iis quos sollicitaverunt ad Italiam cum legatis Gothorum miserunt, ut per falsitates et dolos aliquorum animos contra beatissimum papam, quod Deus fieri non permittat, in illis partibus excitare videantur. Unde rogamus et contestamur gloriam vestram per futurum Dei nostri iudicium, quod omnis conditio humana formidat, ut ad provincias vestras hæc omnia velociter indicetis; ne aut isti subripiant qui missi sunt, aut Anastasius quidam, quem sanctus episcopus Aurelianus Arelatensis civitatis ad beatissimum papam ante hoc biennium direxerat, ibidem in Galliis aliqua mentiatur: quia et ipse, cum de Constantinopoli exire non posset, usus est consilio, ut promitteret se omnium episcoporum Gallicanorum ad damnanda capitula pro quibus hæc scandala orta sunt, animos inclinare. Cui et præmia plurima dantes districte ibi de hoc implendo sacramenta præstare fecerunt; et non permiserunt per eundem Anastasium beatissimum papam quid in ipsa causa ageretur fratribus suis episcopis Gallicanis scribere, nisi tantum de aliis causis, et quia fidem catholicam, et quatuor synodorum reverentiam, secundum traditionem Patrum custodit atque conservat. Hæc ergo prudentia vestra, ut et in isto sæculo magnam vicissitudinem, et in futuro vitam æternam a Deo omnipotente recipiat, sub omni cautela et celeritate ad provinciam dignetur scribere; admonendo ut episcopi illarum partium beatissimo papæ et sancto Dacio episcopo epistolas dirigant, constantes ne novitates aliquas recipere patiantur, et ut animos eorum fraterna consolatione confirmet. Sed et in civitate regia, quod potestis in ipsa causa, maxime sancto episcopo Dacio adesse cum Dei auxilio festinate: postulantes ut eum post 15 aut 16 annos ad suam Ecclesiam redire concedat: quia cum pene omnes episcopi quos ordinare solet, sicut bene scitis, mortui sint, immensa populi multitudo sine baptismo moritur. Petite etiam, ut eundem sanctum Dacium vobis videre liceat, et ab se querere quæ causa sit, quod tam longo tempore ad Ecclesiam suam minime sit reversus. Solliciti tamen esse dignemini, quia si qui capitula damnari volunt, fingunt se et fidem catholicam vindicare, et Chalcedonensem synodum venerari cum nobis omnibus, ut qui ignorant intentionem eorum videantur aliquid injustum expetere. Vos Christiani et nobiles viri, cauti estote, ut quod potestatis sacerdotibus Christianæ plebis, qui persecutionis pondere gemitus de ipsis medullis emittunt, aliquod remedium vel solatium videamini præstitisse; quatenus Deus in die retributionis magnam mercedem et præclara munera pro hac compensatione tribuat. Hæc enim omnia quædam fidelissimæ personæ de Constantinopoli venientes ita acta esse veraciter confirmaverunt. Sed et multa crudeliter circa diversos diaconos et clericos Afros, qui eis consentire nolunt, acta esse vel agi, interdictumque esse omnibus Romanis ne ad beatissimum papam accedant. De quibus omnibus hæc pauca sub anxietate gloriæ vestræ festinavimus indicare, ut pro remedio animarum

vestrarum cura vobis sit supra omnes actus de ista causa, quæ specialiter Dei est, cogitare, ut in die iudicii, sicut dictum est, non offensam de negligentia, sed mercedem de bono actu invenire possitis.

EXEMPLUM SACRÆ EPISTOLÆ JUSTINIANI

SCRIPTÆ AD BEATISSIMUM JOANNEM METROPOLITANUM
EPISCOPUM.

Significamus tuæ sanctitati colligere omnes religiosissimos episcopos, qui de tua synodo sunt, et pervenire in Mopsuestenam civitatem et requisitionem subtilem facere convenientibus universis ibi constitutis senioribus hominibus, sive clericis, sive laicis, et discere ab ipsis, si cognoscunt tempus ex quo ablatum est nomen Theodori a sacris ^a diptychis. Si vero ^b non meminerint ex quo hoc factum est, confiteantur hoc ipsum, quod non cognoscunt insertum aut prædicatum in sanctis diptychis nomen Theodori, et proferantur vobis et ipsa diptycha, ut cognoscatis quis pro illo insertus est: et tales confessiones gestis recipientes, et vestris suggestionibus conjungentes, subscribat et tua sanctitas in ipsis et cæteri religiosissimi episcopi: et sic dirigite unam quidem ad nos, alteram vero ad sanctissimum papam. Et hoc tamen manifestum fiat, et unusquisque eorum qui confitentur, dicant et manifestent quot est annorum: et vos vero in propriis confessionibus significate de prædicto capitulo, et quem pro Theodoro insertum invenistis. Scripsimus autem et Marthano viro magifico pro hoc, ut sine ulla dilatione ista agerentur et nobis mitterentur. Legi.

Datum decimo calendas Junias Constantinopoli, imperii domini nostri Justiniani perpetuo ^c Augusti anno vigesimo quarto, post consulatum Basilii viri clarissimi anno nono (*Christ.* 550).

ALTERA JUSTINIANI EPISTOLA

COSMÆ SANCTISSIMO EPISCOPO MOPSUESTIÆ.

Significamus tuæ sanctitati, quod jussimus Joanni beatissimo metropolitano Anazarbenæ [Justinianopolitanæ] civitatis colligere omnes provinciæ episcopos, et pervenire in vestram civitatem, et subtilem inquisitionem facere convenientibus omnibus apud vos constitutis senioribus hominibus, sive clericis, sive laicis, et discere ab illis, si cognoscunt ex quo ablatum est nomen Theodori a sanctis diptychis: si vero ^d non meminerint de tempore, et quando hoc ipsum factum est, et hoc ipsum confiteantur, quod non cognoscunt nomen Theodori in sanctis diptychis insertum vel prædicatum ipsum in ecclesia. Oportet

A igitur proferri et ipsa sacra diptycha, ut omnes cognoscant religiosissimi episcopi, quo ordine nomina episcoporum in diptychis recitantur: et hoc ipsum manifestum vos facere per suggestionem vestram: et confessiones gestis intervenientibus recipientes, et vestris conjungentes suggestionibus, subscribite omnes collecti episcopi, et sic dirigite unam quidem ad nos, alteram vero ad sanctissimum papam. Et hoc vero fiat manifestum in confessionibus eorum, et unusquisque dicat et manifestet quot est annorum. Legi.

Datum undecimo calendas Junias Constantinopoli, imperii domini nostri Justiniani perpetuo Augusti anno vigesimo quarto, post consulatum Basilii viri clarissimi anno nono.

SUGGESTIO SYNODI ŒCUMENICÆ CONSTANTINOPOLITANÆ II

AD VIGILIUM.

Decebat vere cum primam ^e [*Fortè*, inter] sacerdotes ^f dignitatem sortiti estis sanctissimi^g, ea quæ ad sanctarum Ecclesiarum statum respiciunt, manifesta vestræ divinitus honoratæ beatitudini fieri. Hoc bene ^h et Christianissimus noster imperator considerans, et ad vestram scientiam quædam, quæ de Theodoro quondam Mopsuestenæ Ecclesiæ episcopo mota sunt, jussit referri. Piissimis enim ad nos litteris usus ⁱ, hortatus est ad Mopsuestenam civitatem convenire, quæ una secundæ Ciliciæ est, et cum subtilitate perscrutari quando Theodorus, qui olim prædictæ civitatis fuit episcopus, sacris diptychis ejectus est, et manifesta ea tam ejus tranquillitati quam vestræ divinitus honoratæ facere beatitudini. Statim igitur Mopsuestiam accedentes, religiosissimum congregavimus clerum, et fidelem ejus populum, eligentes eos qui seniores sunt, qui et retinere forsitan memoria possunt ^j subtilitatem ejus quod querebatur: et divina et adoranda eis proponentes Evangelia, ut suspicionem sui testimonii emundarent, dicere invitavimus, si sciunt quo tempore Theodori antiqui nomen sacris ejectum est diptychis. Illi vero ^k multos annos, et suam excedentes memoriam esse juraverunt, ex quo nulla ejusdem Theodori memoria sacris diptychis inferitur. Cyrillum autem religiosæ memoriæ Alexandrinæ civitatis pontificem in ejus loco inscriptum esse ^l, atque ex patribus suis audisse asseruerunt ^m. Sed eorum quæ dicebantur subtilitatem investigantes, et per ipsa venimus ⁿ sacra diptycha, et mortuorum episcoporum connumerationem considerabamus ^o: et Theodori quidem in antiquioribus temporibus nullam memoriam invenimus, in ipso vero sine sacrorum diptychorum Theodorus scriptus est, quem omnes nuper quidem mortuum

^a Veteres libri, *Theodori sacris.*

^b Idem libri: *Si autem.* Et paulo post, *alteram autem, et vos autem.*

^c Legendum, *perpetui.* Sic etiam in sequenti epist.

^d Veteres libri: *Si autem.* Et postea, *alteram autem.* Et mox: *Et hoc autem.*

^e Paris., *primum.*

^f Veteres libri, *sacerdotii.*

^g Paris., *sanctissimo.*

^h Idem codex, *Hoc vehementer.*

ⁱ Idem codex, *litteris destinatis.*

^j Bellovac., *possent.*

^k Veteres libri: *Illi autem.* Et infra, in ipso autem. Et postea, *ex Galatia autem.*

^l Idem libri, *esse inscriptum.*

^m Paris., *se adserunt.*

ⁿ Idem codex, *præscuravimus.*

^o Idem codex, *consideravimus.*

esse dixerunt, ex Galatia vero ortum esse provincia. Hunc et nos omnes nostri ^a concilii partem factum ante triennium mortuum esse cognoscimus ^b. Hæc ita habere, ipsa gesta vobis sanctissimis manifestent : quæ humili suggestioni conjungentes, ad scientiam vestram destinavimus. Sed petimus divinitus inspiratos vos religiosissimis et Deum placentibus ^c vestris orationibus non humiles suffulcire.

JURAMENTUM VIGILII PAPÆ.

Juravit beatissimus papa Vigilius domino piissimo imperatori, in præsentia nostra, id est, mei episcopi Cæsareæ Cappadociæ Theodori, et mei patricii Cethegi, per virtutem sanctorum clavorum ex quibus crucifixus est Dominus Deus noster Jesus Christus, et per sancta quatuor Evangelia, ita per istam virtutem sancti freni, et per ista sancta quatuor Evangelia : quod cum pietate vestra uno animo, una voluntate, hoc velle, hoc conari, ita agere, quantum possumus, ut ista tria capitula, id est, Theodorum Mopsuestenum cum scriptis suis, et epistolam quæ dicitur Ibræ, et conscripta Theodoretæ contra orthodoxam fidem et contra duodecim capitula sancti Cyrilli dicta, condemnentur et anathematizentur; et nihil pro his capitulis, neque per me, neque per eos

^a Veteres libri, vestri.

^b Paris., cognovimus.

A quibus credere possum, ex ordine clericatus, aut laicis, contra voluntatem pietatis vestræ aut agere, aut loqui, aut consilia dare secretius. Et si quis mihi aliquid contrarium dixerit, aut de istis capitulis, aut de fide, aut contra rempublicam, istum sine mortis periculo pietati vestræ manifestabo, et quæ mihi locutus est : ita ut propter locum meum personam meam non prodas : et me ista custodiente erga pietatem vestram, honorem meum in omnibus servare promisisti; sed et personam opinionemque meam custodire, et cum Dei adjutorio defendere; sed et privilegia Ecclesiæ meæ servare. Sed et chartulæ istæ nulli [*Forte*, ut nulli] ostendantur, nihilominus promisistis. Promitto præterea quod in ista causa trium capitulorum, quodcumque debet fieri communiter tractamus [*Forte*, tractemus]; et quod utile nobis visum fuerit, hoc faciamus cum adjutorio Dei. Datum est hoc juramentum quintodecimo die mensis Augusti, indictione xii, imperii domini nostri Justiniani anno 25, novies post consulatum Basili viri clarissimi. Ego Theodorus misericordia Dei episcopus Cæsareæ Cappadociæ, huic chartulæ juramenti testis subscripsi. Flavius Cethegus vir patricius huic chartulæ juramenti testis subscripsi.

^c Veteres libri, placantibus.

^a EPISTOLA DECRETALIS VIGILII PAPÆ

PRO CONFIRMATIONE QUINTÆ SYNODI OECUMENICÆ,

(Ex manuscripto codice bibliothecæ Regiæ.)

Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Εὐτυχίῳ, Βιγίλιος.

Τὰ σκάνδαλα, ἅπερ ὁ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐχθρὸς τῷ σύμπαντι κόσμῳ διήγειρεν, οὐδεὶς ἄγνοεῖ. Οὕτως ὡς τὸ οἰκεῖον βούλημα πρὸς τὸ ἀνατρέψαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ διακειμένην, ἕκαστον φαύλου σκοποῦ τυγχάνοντα, πληρώσαι οἷω δὴποτε τρόπῳ σπουδάζοντα, οὐ μόνον ἐξ ὀνόματος ἰδίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἡμετέρου, καὶ ἐξ ἄλλων, διὰ τοῦ λέγειν, ἢ τοῦ γράφειν, διάφορα πλάσασθαι πεποιήκειν εἰς τοσοῦτον, ὅτι ἡμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ συνεπιτόκων ἡμῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει διάγοντας, καὶ ἴσῳ σεβάσμῳ τὰς τέσσαρας συνόδους ἐκδικούοντας, καὶ ἐν τῇ τῶν τεσσαρῶν τούτων συνόδων μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πίστει ἀμώμως διατελοῦντας, τοῖς σοφίσμασι τῆς οὕτω πονηρᾶς πικροειρίας, αὐτὴν ἐπεχείρησε διεῖν· ὥστε ἡμᾶς τοὺς ἐν μιᾷ πίστει ὁμόφρονους γεγονότας, καὶ οὕτως, καταφρονήσαντας τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης εἰς διχόνοιαν ἀπαχθῆναι. Ἄλλ' ἐπειδὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃς ἐστὶ φῶς ἀληθινόν, ὃν σκότος οὐ καταλαμβάνει, πάσης συγχύσεως τῆς ἡμῶν διανοίας ἀποκηθείσης, πρὸς εἰρήνην τὴν οἰκουμένην ἀνεκαλέσατο, καὶ ἐκκλησίαν, ὥστε τὰ ἐφείλοντα διατυπωθῆναι παρ' ἡμῶν, ἀποκαλύπτουτος τοῦ κυρίου, καὶ τῆς ἀληθείας ἀνεχνηθείσης, σωτηριωδῶς πληρωθῆναι· διὰ τοῦτο γενεστώ ἡμῶν σύμπασα ἀδελφότης, ὅτι περ τὰς τέσσαρας

C Dilecto fratri Eutychio, Vigilus.

Scandala quæ humani generis inimicus in universo mundo excitavit, nullus ignorat : adeo ut unumquemque propositum suum ad subvertendam Dei Ecclesiam per universum orbem diffusam, quocumque modo implere satagentem, non tantum suo nomine, sed etiam nostro, atque aliorum, diversa tum loquendo, tum scribendo, componere impulerit : in tantum ut nos ipsos una cum fratribus et coepiscopis nostris, in urbe regia degentes, et æquali reverentia quatuor synodos vindicantes, et in una eademque quatuor illarum synodorum fide sincere persistentes, cavillationibus, versutiis et dolo malo ab iis dividere conatus fuerit ; ita ut nosmetipsi qui ejusdem cum illis eramus, et sumus, de fide sententiæ, insuper D habita dilectione fraterna in discordiam abierimus. Sed quoniam Christus Deus noster, qui est lux vera, quem tenebræ non comprehendunt, omni confusione a mentibus nostris remota, universum orbem et Ecclesiam ad pacem revocavit, ita ut quæ a nobis definiti debent, revelante Domino, et veritate investigata salubriter impleta sint. Idcirco sciat vestrum universa fraternitas, quod quatuor synodos, hoc est Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam

^a Hanc esse supposititiam epistolam probat R. P. Joan. Garnerius in notis ad Breviarium Liberati. HARDUENUS.

συνόδους, ταύτέστι τὴν ἐν Νικαίᾳ, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐν Βερόνῃ πρώτην, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδονί τὴν αὐτοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς, ἐν πύσιν καὶ δεξιόχειρα, καὶ ὑποφωλιῇ δευτέρῃ προσκυνούμεν, καὶ ὁμοφύχως φιλάτταμεν. Καὶ οἱ οἱ τινες διαποτε τὰς αὐτὰς ἁγίας συνόδους, ἐν πάσιν τοῖς ὑπ' αὐτῶν περὶ τῆς ἁγίας πίστεως ἐπισηθῆσιν, οὐκ ἀκολουθοῦσι, ταύτους ἄλλοτριους τοῦ συλλόγου τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας κρίνομεν. Διὰ τοῦτο τὴν ὑμῶν ἀδελφότητα τὸ πρὸ ἡμῶν γενόμενον εἶδέναι βουλομένοι, ταύτους γράμμασι κατάλητον αὐτῇ ποιῶμεν. Ἐπειδὴ εἰδέναι ἀρκεῖσθαι ἔστιν, ὅποσα κινήσονται περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, ταύτέστι περὶ Θεοδώρου τοῦ ποτε Μοψουεστίας ἐπισκόπου, καὶ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ Θεοδορίτου συγγραμμάτων, καὶ τῆς ἐπιστολῆς τῆς λεγομένης παρ' Ἰβᾶ γεγραμμένης πρὸς Μάρκον τὸν Πέρσην· καὶ διάφορα περὶ τῶν αὐτῶν κεφαλαίων γεγνηκαὶ τε, καὶ γέγραπται· καὶ διὰ τοῦτο, εἴγε ἐν παντὶ πράγματι ὁ τῆς σοφίας λόγος ἀπαιτεῖ τὸ ζητηθῆν ἀναφληλαφῆσθαι, καὶ οὐκ αὐθὺς εἶναι ὀφείλει, ὥστε σπουδῇ τῆς ἀληθείας, τὸ παρά τὴν ἀρχὴν μὲν παραλειφθῆν, εὐρεθῆν δὲ μετὰ ταῦτα δημοσιευθῆναι, πύσργε μᾶλλον ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσιν τοῦτο ἀρκεῖσθαι φυλάττασθαι; Ὅποτε δὴλόν ἔστι τὸς ἡμῶν πατέρες, καὶ μάλιστα τὸν μακαριώτατον Ἀγροστίνου, τὴν ἐκ ἀμφαντα ἐν τοῖς θείοις λόγοις, τῆς Ῥωμαικῆς εὐχλωττίας διδασκαλὸν ἀναφληλαφῆσθαι τε τοῖς οἰκείοις λόγοις, καὶ διαθεσασθαι τὰ αὐτῶ εἰρημένα, καὶ τὰ παραλειφθέντα, μετὰ ταῦτα δὲ εὐρεθέντα προστεθεικῆναι. Καὶ ἡμεῖς ὁμοίως τοῖς τοιοῦτοις ὑποδείμασι προτραπέντες, ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν μνημονευθέντων τριῶν κεφαλαίων, οὐδέποτε ἀπέστημεν δι' ἐρεῦνης γινόμενοι. τί περὶ τῶν προειρημένων τριῶν κεφαλαίων, ἐν τοῖς τῶν ἡμετέρων γράμμασι δύνηται τὸ ἀληθέστερον εὐρεθῆναι. Ὅθεν φανερόν γέγονε διὰ νύσφαρῶς ἀληθείας, ἐν τοῖς εἰρημένοις Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας λόγοις τοῖς πανταχοῦ στυλιευμένοις, τὰ ἐναντὶ τῇ ὀρθῇ πιστεὶ καὶ ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἁγίων πατέρων περιέχσθαι. Ἀρκεῖ τοι καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες κατ' αὐτοῦ γράφοντες ἰδίους λόγους πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καταλειπίσασιν. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ βλασφημίαις φανερόν αὐτῶν εἰρηκῆναι εὐρεθόμενον, ἄλλου εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλου τὸν Χριστόν, ὑπὸ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ τῶν χειρόνων κατὰ μικρὸν ἀφιστάμενον πρὸς τὰ κρείττατα τῆ προσηκῆ τῶν ἔργων ἐκλήθῆναι, καὶ τῇ ποίτειᾳ ἁμῶν γενόμενον. Καὶ ὡς φίλον ἄνθρωπον βαπτισθῆναι ἐν ὀνόματι πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰληφῆναι, καὶ νόθεσίαις ἠξιώσθαι· καὶ καθ' ὁμοίωσιν βασιλικῆς εἰκόνης εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν Χριστόν προσκυνεῖσθαι. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄρρεπτον τῆς ἐνωσίας, καὶ παντελῶς ἀκαμάρτητον γένησθαι. Πρὸς ταῦτοις εἶπε, ταύτην γεγενῆσθαι τὴν ἐνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστόν, ὅποιαν ὁ ἀπόστολος εἶπε περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς· «Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»· καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσήσας ὁ κύριος τοῖς μύηταις, καὶ εἰπὼν, «Λάβετε πνεῦμα ἅγιον, τοῦ δέδωκε αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον. Ὅμοίως καὶ τοῦτο ἐπόμην εἰπεῖν, ὅτι τὴν ὁμολογίαν ἢ τὴν ὁμοίωσιν ἐποίησατο, φηλαφῆσας τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν τοῦ κυρίου, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, λέγων, «Ὁ κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου,» μὴ

et Chalcedonensem, una cum iisdem fratribus nostris, in omnibus suscipimus, et devota mente veneramus, atque unanimiter servamus. Et si qui easdem sanctas synodos in omnibus quæ ab ipsis de sancta fide definita sunt non sequuntur, eos a cœtu sanctæ et catholicæ Ecclesie alienos judicamus. Quapropter desiderantes ea scire fraternitatem vestram quæ a nobis facta sunt, his nostris litteris ipsi manifestum facimus. Quoniam nulli dubium est quot quantaque nota sunt, ob tria capitula, hoc est de Theodoro olim Mopsuestie episcopo, ejusque scriptis, quin etiam de scriptis Theodoretæ, et de epistola que dicitur scripta ab Iba ad Marim Persam; et quam diversa de tribus illis capitulis dicta atque conscripta sunt. Ideo si in omni negotio sapientiæ ratio postulat, ut id de quo queritur retractetur, neque pudori esse debet, cum ea quæ ab initio omissa, studio deinde veritatis inveniuntur, in publicum eduntur; quanto magis ecclesiasticis disceptationibus convenit, eandem rationem in illis quoque observari? Præcipue cum manifestum sit Patres nostros, et maxime beatissimum Augustinum, qui in divinis Scripturis claudit, Romanæ eloquentiæ magistrum, propria scripta retractasse, dictaque sua correxisse, atque illa quæ omiserat, ac deinde invenerat, addidisse. Nos quoque similiter illis exemplis incitati, in controversia trium capitulorum supra memoratorum, nunquam destitimus, quin investigaremus quid de predictis tribus capitulis, in Patrum nostrorum litteris verius inveniri posset. Unde patuit revera, dictis Theodori Mopsuestiæ sermonibus qui ubique redarguuntur, pleraque contraria rectæ fidei et doctrinis sanctorum Patrum contineri: quare ipsi sancti Patres adversus eum scribentes, tractatus suos ad sanctæ Ecclesie eruditionem reliquerunt. Etenim inter cæteras ipsius blasphemias aperte ipsam dixisse invenimus, alium esse Deum verbum, et alium Christum, a passionibus animæ et concupiscentiis carnis vexatum, et paulatim a minoribus recedentem ad meliora per profectum operum pervenisse, et conversatione irreprehensibilem factum. Et ut nudum hominem baptizatum fuisse in nomine Patris, Filii et Spiritus sancti; et per baptismum gratiam sancti Spiritus accepisse, et adoptionem promeritum. Et ad exemplum imaginis imperatoricæ, ob personam Dei Verbi Christum adorari. Et post resurrectionem inmutabilem cogitationibus, et omnino impeccabilem factum. Præterea, dixit eam unionem Dei Verbi factam fuisse ad Christum qualem Apostolus dixit de viro et muliere: *Eruni duo in carne una* (I Cor. vi). Et quod post resurrectionem, cum insufflasset Dominus discipulis, et dixisset: *Accipite Spiritum sanctum, non dedit illis Spiritum sanctum*. Similiter hoc quoque ausus est dicere, quod confessionem quam Thomas edidit, attrectans manus et latus Domini post resurrectionem, dicens: *Dominus meus et Deus meus*, non ad Christum reialit (neque enim Theodorus ait Christum esse Deum); sed propter miracula resurrectionis stupentem Thomam laudasse Deum, eaque verba dixisse. Quod autem pejus est, in interpretatione

εἰρησθαι τοῦ ᾠωμᾶ περι τοῦ Χρ̄στυ (οὐδὲ γὰρ λέγει Θεόδωρος Θεὸν εἶναι τὸν Χριστὸν), ἀλλὰ πρὸς τὰ θαύματα πῆς ἀναστάσεως ἐκλήγνεντα τὸν Θεὸν δοξάσαι τὸν Θεὸν, καὶ ταῦτα εἰρηκέναι. Τὸ δὲ χειρὸν, ἔτι μὴν καὶ ἐν τῇ ἔρμηνείᾳ, ἣν δῆθεν ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἔγραψεν ὁ αὐτὸς Θεόδωρος. ὅμοιον ἐποιήτατο τὸν Χριστὸν Πλάτωνι, καὶ Μανιχαίῳ, καὶ Ἐπικούρῳ, καὶ Μαρκίῳ, λέγων, ὅτι ὡσπερ ἕκαστος ἐκείνων ἐκ τοῦ οὐραίου ὁ εὐρατο δόγματος, τοὺς οἰκίους μαθητὰς ἐκάλεισε Πλατωνικοὺς, καὶ Μανιχαίους, καὶ Ἐπικουρειοὺς, καὶ Μαρκωνιστὰς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Χριστὸς τὸ δόγμα εὐρηκὼς, ἐξ αὐτοῦ τοὺς Χριστιανικοὺς ἐκάλεισε. Διὰ ταῦτα τοίνυν σύμπασα γινωσκέτω ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, δικαίως ἡμᾶς, καὶ ἀνεπιλήπτως πρὸς τὰ περὶ ἐκείνην ταύτην ἡμῶν τῇ διατυπώσει ἐκλήγνεναι. Ὅθεν κατακρινόμεν, καὶ ἀναθεματίζομεν ὁμοίως ταῖς ἄλλοις πασιν αἰρετικαῖς κατακρινθεῖσι, καὶ ἀναθεματισθεῖσιν (ὥστε β) φανερόν ἐστιν) ἀπὸ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων, καὶ ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ Θεόδωρον τὸν ποτε Μοφουεστίας ἐπίσκοπον, καὶ τὰ τούτου ἀσεβῆ συγγράμματα, οὐδὲν ἦντιν καὶ τὰ παρὰ Θεοδώριτου συγγραφέντα κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τ. ὁ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ κατὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης συνόδου, καὶ τὰ πρὸς ἐκδικήσιν Θεοδώρου, καὶ Νεστορίου ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντα. Πρὸς τοῦτοις ἀναθεματίζομεν, καὶ κατακρινόμεν τὴν ἐπιστολὴν τὴν πρὸς Μάρην τὸν Ἱέρσην αἰρετικὸν, παρὰ Ἰθα γεγραφθεῖσα λεγομένην, ἣτις τὸν Χριστὸν λόγον ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας σαρκωθέντα, ἄνθρωπον γενεῆσθαι ἀπαρνέεται, ψιλὸν δὲ ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς γενεθῆναι λέγει, ὃν καὶν προσαγορεύει, ὥστε ἐκ τούτου ἄλλον νοεῖσθαι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν. καὶ ἁγίου δὲ Κυρίλλου τῆς ὀρθῆς πίστεως διδάσκαλόν τε καὶ κήρυκα, ὡς αἰρετικὸν, καὶ ὅμοια Ἀπολλιναρίου γράψαντα διαβάλλει. καὶ κατακρινώσκει τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης συνόδου, ὡς χωρὶς χρίσεως τε καὶ ζητήσεως τὸν Νεστορίον κατακρινούσης. καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἀσεβῆ, καὶ ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει ἀποκαλεῖ ἡ αὐτῇ ἐπιστολή. Ἐκδικεῖ δὲ Θεόδωρον, καὶ Νεστορίον, καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα καὶ συγγράμματα. Τὰ προειρημένα τοίνυν τρία ἀσεβῆ κεφάλαια ἀναθεματίζομεν, καὶ κατακρινόμεν, τουτέστι τὸν ἀσεβῆ Θεόδωρον τὸν Μοφουεστίας, μετὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ ἄπερ ἀσεβῶς Θεόδωρος συνεγράψατο, καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν λεγομένην παρ' Ἰθα γεγραφθεῖσα, ἢ τινα αἰ εἰρηκέναι ἀνωτέρω ἀθέμιτοι περιέχοντάς βλασφημίας· καὶ τὸν ὃν τινα δὴ ποτε, τὰ προειρημένα ἐν οἰωθήποτε χρόνῳ πιστεύοντα ὀρεῖσθαι δεχθῆναι, ἢ ἐκδικασθῆναι, ἢ ἐπιχειροῦντά ποτε τὴν παροῦσαν κατακρίσειν ἀνατρέψαι, τῷ ὁμοίῳ ἀναθέματι ὑποβάλλομεν. Τοὺς δὲ, ὅσοι φυλάττοντες τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀπὸ τῶν προειρημένων συνόδων κηρυχθεῖσαν, τὰ μνημονευθέντα τρία κεφάλαια κατέκριναν, ἢ γον κατακρίνουσιν, ἀδελφοὺς καὶ συνειρεῖς ὀριζόμεθα. Ἄτινα δὴ ποτε εἴτε παρ' ἐμοῦ, εἴτε παρ' ἄλλων πρὸς ἐκδικήσιν τῶν προειρημένων τριῶν κεφαλαίων γεγένηται, τῇ διατυπώσει τοῦ παρόντος ἡμῶν γραμματος καταργοῦμεν. Πάσας γὰρ τὰς ἐμφερομένης ἀνωτέρω βλασφημίας, ἀπέστω τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἵνα τις εἴποι ἔτι αἰ προειρημένα τέσσαρες συνόδοι ἢ μία ἐξ αὐτῶν ἐδέξατο, ἢ τοὺς ὁμοίᾳ φρονούντας,

Λ quam scilicet ad apostolorum Acta idem Theodorus scripsit, similem fecit Christum Platoni, et Manichæo, et Epicuro, et Marcioni, dicens : Quoniam sicut illorum singuli ex proprio dogmate ejus auctores fuerunt, suos discipulos appellavere Platonicos, et Manichæos, et Epicureos, atque Marcionistas, eodem modo Christus dogma inveniens, ex eo Christianos appellavit.

Propterea igitur agnoscat universa Ecclesia catholica nos juste et irreprehensibiliter ad ea quæ hæc nostra constitutione comprehenduntur devenisse. Unde condemnamus et anathematizamus, una cum aliis omnibus hæreticis, qui (ut manifestum est) damnati et anathematizati sunt a prædictis sanctis quatuor synodis, et ab Ecclesia catholica, Theodorum olim Mopsuestiæ episcopum, et impia ejus scripta : nihilominus ea quoque quæ a Theodoro scripta sunt contra rectam fidem, et contra duodecim capitula sancti Cyrilli, et contra synodum Ephesinam primam, quæque ab eo scripta sunt pro defensione Theodori et Nestorii. Præterea anathematizamus et condemnamus epistolam ad Marinam Persam hæreticam, quæ ab Iba scripta dicitur : quæ Christum Verbum ex sancta Deipara et semper virgine Maria incarnatum, hominem factum fuisse negat, nudum vero hominem ex ea natum : quem templum vocat, ita ut ex hoc intelligitur alium esse Deum Verbum, et alium Christum. Sanctum vero Cyrillum recte fidei magistrum et præconem, ut hæreticum, et similia Apollinario scribentem calumniatur ; et reprehendit primam Ephesinam synodum, quasi absque judicio et inquisitione Nestorium damnaverit ; tum capita duodecim S. Cyrilli impia, et rectæ fidei contraria appellat eadem epistola ; defendit autem Theodorum et Nestorium, et impia eorum dogmata atque scripta. Prædicta itaque tria impia capitula anathematizamus et condemnamus, scilicet impium Theodorum Mopsuestiæ, una cum impiis ejus scriptis. Et quæcumque impie Theodoretus scripsit, atque etiam epistolam quæ dicitur ab Iba scripta fuisse : qua superius dictæ profanæ blasphemix comprehenduntur. Quin etiam quemcunque, qui crediderit, aliquo ullo tempore ea capitula debere suscipi, aut defendi, vel conatus fuerit hæc præsentem condemnationem subvertere, simili anathemati subjicimus. Quoscunque vero, qui rectam fidem servantes a dictis synodis prædicatam, memorata tria capitula condemnaverunt, vel etiam condemnant, fratres et consacerdotes esse definimus. Quæ vero aut a me, aut ab aliis ad defensionem prædictorum trium capitulorum facta sunt presentis hujus scripti nostri definitione evacuantur. Absit enim ab Ecclesia catholica, ut aliquis dicat omnes superius comprehensas blasphemias, a prædictis quatuor synodis, aut ab una ipsarum susceptas fuisse, vel eos qui similia sentiunt et sequuntur. Apertissimum autem est quod a memoratis sanctis Patribus, et maxime a sancta synodo Chalcedonensi, nullus de quo aliqua esset suspicio admissus est, nisi qui reje-

καὶ κατακόλουθούτας. Δηλοῦται ὅτι, ὅτι περὶ ἀπὸ τῶν μνημονευθέντων ἀγίων πατέρων, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδῶνι συνόδου, οὐδεὶς περὶ οὗ ὑπόφρα γέγονεν ἐδέχθη εἰ μὴ ὡς ἀπεβάλετο τὰς κατώτερον ἐμπεριχομένης βλασφημίας, ἴσθον τὰ ἴσθια ταῦτα, ἢ τὴν αἰρεσιν περὶ ἧς ὑποφρα γέγονεν, ἢ τὰς βλασφημίας ἀπηνήσατο, καὶ κατέκρινε, περὶ ὧν ἐν ὑποφρα γέγονεν.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ.

Ὁ Θεὸς σε ὕμῃ διαφυλάττοι, ἀδελφέ τιμωτάτε. Ἰδὲν πρό ἐξ εἰδῶν δεκεμβρίων, βασιλείας τοῦ δεσπότη ἡμῶν Ἰουστινιανοῦ τοῦ αἰωνίου ἀγαθοῦ ἔτους εἰκιστοῦ ἐβδόμου, μετὰ τὴν ὑπατείαν Βασιλείου τοῦ λαμπροτάτου, ἔτους 15'.

(Τέλος βιβλίου, ἢ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συναχθείσης. Χριστὲ ὁ Θεὸς, δόξα σοι. Ἀμήν.)

SUBSCRIPTIO.

Deus te servet incolumem, frater honoratissime. Data ante sextum idus Decembres, imperii domini nostri Justiniani aeterni Augusti anno vigesimo septimo, post consulatum Basilii viri clarissimi, anno duodecimo (*Æræ christianæ* 553).

DE VIGILII DECRETALI EPISTOLA PRO CONFIRMATIONE V SYNODI,

DISSERTATIO PETRI DE MARCA.

I. Commodum accidit nuper, ut quo tempore acta quintæ synodi œcumenicæ prelo regio excudebantur, obtulerit sese mihi fato quodam vetus collectio *γραμμάτων* ex antiquis Patribus et conciliis petitarum, a veteri theologo adversus Acephalos et Monothelitas hæreticos olim adornata. Volumen illud manuscriptum Græcum exstat in bibliotheca Regia, accurate descriptum a Leone Cinnomo, et ab eo repositum Constantinopoli in bibliotheca imperatoria, temporibus Michaelis Palseologi, anno mundi 6784, seu anno Christi 1276. Amanuensis vero testatur a se transcriptum ex autographo quod in veteri bibliotheca Ecclesiæ Romane asservabatur, calamo exaratum, anno mundi 6267, seu anno Christi 753. Quod ideo annotavi, ut de manuscripti codicis antiquitate et fide nullus esset dubitandi locus. Inter cæteros vero laudabiles locos, ex quibus collectio illa compacta est, opportune incidi in excerpta aliquot ex antiquis actis quintæ synodi, scilicet in Eutychiei epistolam ad Vigilium (cujus pars quedam Græce prolata est in concilio Florentino) et rescriptam Vigilii ad Eutychieum (quæ exstant Latine tantum in collatione prima illius synodi), et in quatuordecim anathematismos editos ab eadem synodo, qui Latine tantum habentur in collatione 8. Itaque ad commodum studiosorum antiquitatis ecclesiasticæ pertinere putavi, postquam injuria temporum nobis actorum Græcorum invidit exemplar, ut saltem his fragmentis Græcis non carerent: præcipue cum ex anathematismorum collatione cum editione Latina non leve adjumentum sibi comparare possint ad veram synodi sententiam indagandam, adversus Nestorianorum et Eutychianorum versutias.

Præterea vero exhibemus tibi, lector, epistolam Vigilii, quæ nondum in lucem prodiit, quæque auro contra æstimari debet, quæ synodi quintæ gesta auctoritate sedis apostolicæ confirmantur. Ejus pretium illi soli norunt quibus perspectum est quantum plerique dignitati pontificiæ detrahaant eo nomine, quod hæc quinta synodus vim et pondus œcumenicæ obtinuerit, licet renitentem Vigilium fuerit experta, qui maluit exsilium pati, quam suffragio suo illius definitionem approbare. Contendit quidem illustrissimus annalium conditor ex Evagrio et cæteris auctoribus, confirmatam fuisse synodum a Vigilio, sed eam comprobationem in id tempus dilatam quo Vigilium ab exilio solutus est, rogante Narsete duce, post liberatam a Gothis Italiam. Sed opus illi est æquo lectore, qui se conjecturis in re tanti momenti duci patiar: cum e contra excipere soliti sint non solum novatores, sed etiam plerique eruditissimi viri, errasse Græcos scriptores, qui de consensu Vigilii loquuntur; quia constat ex Anastasio, pulsam in exilium a Justiniano cum aliquot episcopis, quod synodo refragaretur: unde revocatus est precibus Romanorum et

B Narsētis ducis, teste eodem Anastasio, qui tamen confirmationis illius omnino non meminit. Non me latet viros eruditos ex eo vim concilii generalis tribuere huic quintæ synodo, quod a Pelagio primo, et Gregorio Magno, aliisque pontificibus sub nomine quintæ synodi post cæteras quatuor recensita fuerit. Quod tamen alii sic explicant, ut pontifices illos auctoritati tantæ synodi cessisse potius dicat, quam synodo auctoritatem addidisse.

II. Quæ a me dicta sunt eo animo ut repertam in bibliotheca Regia Vigilii epistolam commendem, quæ omnes illas difficultates superat; quæque his verbis concepta est, quibus uti decebat sedis apostolicæ pontificem. Sane a Græcis ipsis tanti facta est ad robur quintæ synodi asserendum, ut eam in acta ejus synodi retulerint, et definitioni synodice subjunxerint, ut ostendatur inferius. Unde patet summa fide scriptum ab Evagrio, Vigilium consensisse synodo *ἑγγράφως*; epistolam enim illam inter acta synodi legerat. Hæc sunt Evagrii verba (*Lib. iv, cap. 54*): *Βεγγίλιος μὲν οὖν ἐγγράφως συνθέμενος, συνεδρεύειν οὐκ εἴλετο: Vigilius autem per litteras consensit concilio, non tamen interesse voluit.* Ex iisdem actis sine dubio hauserunt Photius, Zonaras, Cedrenus, Euthymius et Nicephorus, quod de Vigilii consensu tradunt. Cujus consensus meminuit quoque sexta synodus in prosphonetico ad Constantinum Pogonatam imperatorem; ubi postquam retulit Eutychiei damnationem a Leone I decretam fuisse, et Marciano principe cum synodo Chalcedonensi susceptam, hæc verba subjunguntur: *Ὅτῳ νῦν μετὰ ταῦτα Βεγγίλιος Ἰουστινιανῷ τῷ πανευσεβῶι συμπεφώνηκε, καὶ τὸ τῆς πέμπτης συνόδου, τὰ φορηθέντα καὶ λαβόντα τῶν ἀνθεματίων συντάγματα βδελυρίας πληρέστατα.* Quæ sic reddit vetus interpretes: *Sicut et Vigilium post hæc Justiniano piissimo consonuit, et quintum concilium constitutum est, ut eorum opuscula quæ latenter reperta sunt, repleta abominacione, anathematizarentur.* Quæ verba dupliciter explicari possunt. Vel hoc sensu, ut dicatur Vigilium in eo consensisse cum Justiniano, ut concilium indiceretur ad damnationem trium capitulorum; quamvis pontifex in contraria sententia perstiterit. Vel illo, ut omnino cum Justiniano consenserit tam in concilii indictione quam in trium capitulorum damnatione. Quæ ultima explicatio necessaria est, ne si prima hæreamus, alienum videantur a mente sua Patres exemplum protulisse, et longe dispar ei quod superioribus verbis proposuerunt, de consensu Leonis et Marciani, totiusque synodi.

III. His addi potest eximium Pelagii II testimonium ex epistola ad episcopos Istriæ (*Cap. 7*), cujus adeo aperta sunt verba, ut mirari subeat qua ratione viros alioqui perspicacissimos fugerit tam expressa de Vigilii sententia. Etenim prolixis verbis ibi refertur, sedem apostolicam *per Vigilium* initio quidem probasse

tria capitula, et pro eorum defensione diu laborasse, longoque tempore ad injurias usque certasse (quod de solo Vigilio intelligi potest), deinde cessisse, quando veritas se patefecit. Quæ verba ad epistolam Vigilii respiciunt, qui re diligentius tractata, veritatem sibi affulsisse, seque tria capitula damnasse scribit, ut mox dicetur uberius.

IV. Cæterum ut liquidius sententia hujus epistolæ intelligatur, simulque famæ et dignitati Vigilii consulatur, non alienum erit pauca de ipsius instituto in hac trium capitulorum controversia dicere. Tria illa capitula hæc erant. 1. Ibeæ episcopi Edesseni epistola ad Marim Persam; 2. Theodori episcopi Mopsuesteni persona, et ejus scripta; 3. Theodoretis disputationes adversus duodecim capita Cyrilli Alexandrini. Ex his tribus capitulis Acephali, propago quædam Eutychnorum occasionem arripiebant non admittendi concilii Chalcedonensis, quasi Nestorium aliquo pacto foveret. Id ex eo colligebant, quod epistolam Ibeæ synodus approbasset, quæ tamen Cyrillum carpebat, in Theodori Mopsuesteni Nestorianæ hæreseos auctoris laudes efferebatur, et utebatur blâsphemis Nestorii verbis, quem non servato judiciorum ordine damnatum quoque fuisse dicebat in synodo Ephesina. Tum vero quod Theodoro in communionem suscepto, ejus tamen scripta adversus duodecim capita Cyrilli, quibus Nestorii hæresis proscribatur, synodus Chalcedonensis non damnasset. Ex iisdem quoque capitibus Nestoriani hæresim suam instaurare nitebantur, prolatis ex Theodoro Mopsuesteno testimoniis, et ex Theodoretis adversus Cyrillum dissertationibus. Cum autem in id unum Justinianus incumberet, ut Acephalos, qui graves in Ægypto et in Oriente motus excitabant, legibus suis insectaretur, Theodorus Cæsareæ Cappadociæ episcopus, Acephalorum fautor, et sectator Origenis a paucis annis proscripti, ad ultionem eorum quæ contra Origenem gesta erant, et ut imminens Acephalis periculum averteret, controversiam de tribus capitulis excitavit, ut Ecclesiæ pacem perturbaret. Pro ea itaque quæ valebat gratia apud principem pacis ecclesiasticæ aliqui studiosum, per cuniculos rem aggressus est. Spem Justiniano fecit inveniendæ cum Acephalis concordie, si præter Theodoretis scripta adversus Cyrillum, epistola Ibeæ Edesseni recitata in concilio Chalcedonensi, tanquam impia rejiceretur, et Theodorus quoque illa epistola laudatus, tanquam Nestorii parens damnaretur; cujus famæ Cæsareæ episcopus ex eo quoque infestus erat, quod Origenis deliramenta olim refutasset.

V. Justinianus utilitate publica, ut sibi quidem videbatur, excitatus, libello satis copioso tria illa capitula proscripsit, et ab episcopis Orientis damnari procuravit. Enimvero, quia trium capitulorum negotium nullius synodi judicio erat prejudicatum, imo vero synodi Chalcedonensis dignitatem aliquo pacto violare videbatur, Orientis patriarchæ qui Justiniani decreto subscripserant, se vi adactos fuisse Stephano responsali Romanæ sedis professi sunt. Menas vero Constantinopolitanus episcopus eam conditionem adjecit, si hæc Romano episcopo non probarentur, suum sibi chirographum restitutum iri: quod sub jurisjurandi fide illi promissum est. Atque adeo Justinianus sentiens nihil in hoc negotio quod Ecclesiarum statum respiciebat, tentari utiliter posse sine sententia Romani pontificis, Vigilium Roma evocat. Pontificem Roma abeuntem Ecclesia Romana, provincie quoque Africanæ, Sardinie, Hellados et Illyrici obtestatæ sunt, teste Facundo, ne ullatenus novitati acquiesceret.

Antequam vero quid egerit in hac causa explicem, observandum est cum Pelagio et B. Gregorio, in hac controversia non disputatum fuisse de fide, sed de persona. Id testatur Pelagius I in epistola ad Childbertum regem Francorum, qui tunc in Oriente capitula quædam extra fidem agitata fuisse scribit. B. quoque Gregorius Hiberniæ episcopus monet, in ea

A synodo de quibusdam solummodo personis actitatum: vel, ut Pelagii II verbis utar, nihil aliud, nisi de personis actum. Quinetiani Vigilii in epistola quam edimus, disertissime adnotavit, in hac controversia non disputatum fuisse de fide, sed de personis. Unde patet liberam fuisse aliter atque aliter in hoc negotio censendi facultatem, sine ulla Christianæ religionis injuria: ideoque Vigilium, qui suam aliquoties mutavit sententiam, de sola levitatis vel metus suspitione periclitari. A qua suspitione tamen abesse tantum debet, ut potius singularis prudentiæ laudem ex iis quæ in hac causa gessit, consequi posse videatur.

VI. Qui rerum ecclesiasticarum sunt periti, non ignorant duobus modis olim versari solitos fuisse summos pontifices in questionibus propositis, quæ disciplinam respiciebant, vel summo jure, vel remisso. Huic temperamento et canonum remissioni locus erat, quando ob bonum unitatis, et pro resarcienda Ecclesiæ pace, necessarium videbatur ea clementia uti. Eam clementiam Græci *οικονομίαν* vocant. Latini eorum exemplo dispensationem, ut alibi ostendi a adinectis veterum Patrum et conciliorum testimoniis. Utrouque agendi modo usus est in hac controversia Vigilii, nunc juris et canonum vigore, nunc eorum remissione, fidei et pacis Ecclesiæ studiosissimum se præbens. Observatum quidem est ab eruditissimis, Vigilii quæ videbatur, inconstantiam, prudentiæ et maturo consilio esse tribuendam: sed non docuerunt eum agendi modum a canonica disciplina pependisse.

VII. Ac primo quidem nihil aliud ab eo expectandum erat statim post professionem suam ex Urbe, quam ut votis Occidentalium favendo, se vetustatis vindicem præstaret. Itaque litteris ex itinere ad Menam datis, damnationem trium capitulorum apprehendit, et legatis ad Justinianum missis petivit ut pateretur eam rescindi. Urbem deinde Constantinopolitanam ingressus octavo calendas Februarii, anno 547, Menam et alios capitulorum damnatores, illos quoque qui damnatoribus communicabant, a communionem suspendit: quam tamen illis post quinque menses restituit, Theodoræ Augustæ rogatu. Ratio potissima cur damnationi trium capitulorum refragaretur, hæc erat, quod existimaret nihil eorum quæ in synodo Chalcedonensi gesta erant, retractari posse, eo quod ea sit generalium synodorum auctoritas, ut de iis quæ illarum judicio semel ordinata et disposita sunt, iterum disceptari non debeat. Ea est enim retractationis significatio apud jurisconsultos, quam Græce *αναφάρασις* vocant, sive *παλινδικίαν*. Itaque rei judicatæ exceptione repellebat novandi studium. Addebat quoque Leonis papæ auctoritatem, qui conceptis verbis gesta synodi Chalcedonensis confirmando veterat, ne res in synodo definitæ ullo colore quæsito retractarentur. Deinde vero cum legibus principum retractatio adversus sententias prefectorum pretorio intra duos annos peragi deberet, hæc tamen trium capitulorum retractatio adversus synodum universalem totius orbis consensu firmatam, post centum annos urgeretur, ut conqueritur Facundus Hermianensis: illud supererat, ut doceretur his capitulis judicio synodi Chalcedonensis provisum fuisse. Quod faculenter docet Vigilii in constituto, et uberius Facundus in libris ad Justinianum: neque tamen inde sequi aliquid fidei contrarium a synodo admissum fuisse.

VIII. Cæterum etsi Vigilii nulla vi adigi posset ad subscriptionem, consensit tandem anno 548 ut in conventu 70 episcoporum hæc causa Constantinopoli discuteretur: singulorumque suffragiis ad se scripto delatis, ipse *Judicatum* dedit ad Menam, quo tria capitula damnabat. Hoc fecit *κατ' οἰκονομίαν*, sive remissionem et dispensationem canonicam, ad pacem tum Orientalibus retinendam. Si quis id a me confectum putet, audiat Vigilium qui pro se dicit in encyclica adversus Theodorum Cæsareensem: Primum quidem in eo quod pro scandalo refrutando conde-

* Lib. iii de Concord. sacerdotii et imperii, c. 13.

tionem Theodoretii tendere, si ejus scripta adversus Cyrillum damnentur, cum Cyrillus ipse et synodus Chalcedonensis nihil aliud ab eo exegerint quam ut Nestorio anathema diceret. De hęc epistola nihil retractandum post concilium Chalcedonense. Deinde prohibuit ne quis ordinis et gradus ecclesiastici aliter de tribus capitulis doceret, quam ipse suo constituto exprimebat. Attamen animadverti eum non adjectisse anathema in eos qui contrariam opinionem tuerentur. Quod ab eo summa prudentia factum est, ut ostenderet eam esse controversię conditionem, quę in utramque partem intellecti posset, si paci ecclesiasticę hęc ratione consuleretur. Non potuit aliter respondere interroganti Justiniano, qui sententiam Vigilii requirebat, non autem agebat de dispensatione ad concordiam Occidentalium et Orientalium resarciendam, quę aliter obtineri non poterat, quam tractatu inuito sine contumelia Occidentalium.

XII. Hic vero dissimulare non possum, me longe abesse ab illustrissimi cardinalis Baroni sententia (*Annal. eccles. ad an. 555*), qui putat constitutum Vigilii missum a Justiniano ad synodum; idque colligit ex eo quod rationes in constituto prolatae pro hęc epistola, discutiuntur et refelluntur in sexta collatione. Ut vero aliter sentiam, impellor potius amore veri quam novatorum procacitate, qui ex hac narratione non leve argumentum trahi posse putat adversus pontificiam auctoritatem, cujus scripta in synodo non solum disenti, sed etiam refutari hinc probant, et definitionem illius decretis promulgatis contrariam cum anathemate proferri. Eumvero si constitutum relectum fuisset in synodo, illius recitatio relata fuisset in acta, quibus insertę sunt minoris momenti relectiones. Argumenta autem illa pro hęc epistola, quę discutiuntur collatione sexta, nota erant et trita, ut pote quę a sex vel septem annis summo studio contorquerentur ab adversariis, etiam scriptis copiosissimis libris, quemadmodum factum est a Facundo Hermianensi: ut necesse non sit confugere ad constitutum Vigilii, quasi inde illa excerpti necessarium omnino foret. Deinde promulgatio constituti aliena fuisset ab instituto et prudentia imperatoris, qui damnationi trium capitulorum cum totus incumberet, non debuit suis votis officere, Vigilii auctoritate prolata, quę desiderium illius improbaret. Imo vero ut facilius obtineret quem sibi proposuerat eventum, neu quis exspectaret quid principi Vigilii respondisset, quemadmodum pollicitus erat se facturum, per Constantinum sacri palatii questorem Justinianus synodo suggestit, Vigilii mentem satis explicatam esse ex his quę sepius hac de re docuerat eum scriptis, tum viva voce. Et ut sacrum conventum ad damnationem trium capitulorum animaret, litteras ea de re a Vigilio perscriptas ad Aurelianum Arelatensem, et ad Valentinianum Scythię episcopum, et sententiam ab eodem pontifice latam adversus Rusticum et Sebastianum diaconos suos trium capitulorum fautores, e Latina in Gręcam linguam versas, legendas exhiberi ab eodem questore curavit. Hęc sunt verba Constantini: *Communiter vero convenire invitatus (id est Vigilii) et hoc facere una cum sancta vestra synodo, pollicitus est per semetipsum facere et dare piissimo domino. Ut igitur etiam ea quę sepius ab ipso facta sunt ad condemnationem trium capitulorum, vos audientes, alacriores efficiamini de his formam celeriter proferre, direxit per me sanctitati vestrę condemnationem ab ipso Vigilio religiosissimo prolata, etc., omnibus translatis ad Gręcam linguam ad faciliorem scientiam vestrę sanctitatis. Qui pręjudicio Vigilii pertracto, Patres alacriores effici ad condemnationem existimabat, non adeo supinus erat, ut eorum impetum contraria ejusdem pontificis definitione retardaret. Deinde vero locus agendi de constituto hic erat, cum pollicitationem Vigilii principi factam questor recenset. Sed adeo mentionem ejus non iniecit, ut potius id omnino dissimulet, ejusque loco alia instrumenta substituatur. Ait vero vir illustrissimus, hac instrumentorum prolatione id ten-*

A tasse Justinianum, ut Vigiliam pręvaricatione argueret, qui constituto aliter quam antea decernebat. Sed principis in eo consilium aliunde melius deprehendi non potest, quam ex oratione questoris, qui ad excitandos et provocandos Patres auctoritatem Vigilii contra isthęc capitula scripto profert, non autem in pontificis contumeliam. Sane si quis ordinem, qui in conciliis œcumenicis obtinebat, diligentius expendere vellet, quam longissime recedet ab illa opinione, qua dignitas sedis apostolicę violatur, necumque facile consentiet adhibitum Vigilii nomen, ut gradus inde ad definitionem synodi contra capitula strueretur. Prima enim semper fuit in synodis œcumenicis sententia Romani pontificis, qua non exspectata nihil decerni moris erat; quemadmodum servari solebat in senatusconsultis ad orationem principum factis, ut dicam tomo II de Concordia sacerdotii et imperii. Impresentiarum solum Vigilii testimonio utar, qui sibi jus illud in hac causa vindicabat. Promissa namque principi intra viginti dierum inducias sua de hoc negotio definitione, Pelagium diaconum ad episcopos misit, ut eos moneret ne ante sententię suę promulgationem quidquam ea de re decernerent: *Antiquum et regularem custodientes ordinem, inquit, ne ante nostrę, hoc est sedis apostolicę, cui per Dei gratiam pręsidemus, promulgationem sententię quicquam proferre tentarent, unde scandali rursus, quę sopita fuerat, oriri posset occasio.* Itaque Justinianus, ne pretermissa videretur in hoc negotio Vigilii auctoritas, constitutum quidem suppressit, sed alias Vigilii priores sententias, quę annis superioribus ab eo late erant *αποσποριζόμεναι*, synodo exhibuit, ut in actis omnia rite et solemniter gesta fuisse viderentur. Quare synodus quaque ipsa magnum decreti sui momentum in eo posuit, quod Vigilii tria capitula sæpius et scripto et sine scripto condemnasset; etsi conqueratur, quod conventui, licet illustri legatione invitatus, interesse noluerit, satiusque duxerit polliceri se suam ipsius sententiam ad principem missurum. Ceterum an promissis steterit pontifex, omnino synodus retineat, officio se suo satisfacisse rata, si sententiis a Vigilio latis, et in judicio ex mandato principis exhibitis, inniteretur: pręcipue cum de pontificis contrario voto solemniter et juxta cognitionum ordinem non constaret.

XIII. Ceterum id valde angebat Vigilium, quod restitutionem pacis Occidentalium, quam antea expetebat, his Justiniani artibus pessumdatam videret. Non solum enim numerus Occidentalium episcoporum exæquatus non fuerat in synodo, secundum pacta conventa, de quibus egimus supra; sed etiam Vigilii decretum a principe retentum in synodo promulgatum non fuerat; quod ad majoris scandali occasionem tendere, si tale quid accideret, Vigilii in constituto disertissime professus fuerat. Quare in ea rerum omnium perturbatione consensum suum prestare noluit episcoporum definitioni; ideoque a principe pulsus est in exilium una cum aliquot episcopis et clericis synodo refragantibus, teste Anastasio. Contumelię enim illius apud Evagrium et ceteros scriptores Gręcos alium est silentium. Nisi fortasse suspicari libeat aliquam hujus dissidii cognitionem ad Michaellem Cerularium patriarcham Constantinopolitanum pervenisse, quę supinę cujusdam allucinationis occasionem illi prebuit. Is enim circiter annum 1051, ut a se per summum scelus repudiatae communionis Romane infamiam amoliretur, jam ab ipsis Vigilii temporibus, papę nomen ex ecclesiasticis diptychis deletum fuisse scripsit, epistola data ad Petrum Antiochenum episcopum. Mos enim ille apud summę sedes invaluerat, ut papę priore loco, deinde ceterorum patriarcharum nomina tabulis ecclesiasticis, quas diptycha vocabant, inscripta, in sacrificii ordine recitarentur, ad testandam universalis Ecclesię communionem, a qua si quis illorum excideret, nomen ejus e diptychis expungebatur, ut, pręter cetera, docent acerrimę de nomine Joannis Chrysostomi restitue do, et Acacii expungendo con-

tentiones. Sed Michaelis errorem statim Petrus castigavit. Ægre namque ferebat, consortium cum Ecclesia Romana dissolvi; quod litteris ordinationis suæ et fidei testibus ad Leonem IX datis retinere conatus, desiderii sui compos evasit, ut patet ex Leonis responsione. Proferam autem ipsa Petri verba ex ejus epistola ad Michaelen, quæ habetur in codice manuscripto bibliothecæ Regiæ, quoniam non solum

Περιέχεται τοῖς ἱεροῖς γράμμασι τῆς ἀγιωσύνης σου, φησὶν τινὰ σοὶς ἐνηχθῆναι ὡσὶν, ὡς τὸν πάπαν τοῖς ἱεροῖς ἀναφέρω διπτύχοις. τοῦτο αὐτὸ ποιοῦντων καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν· καὶ ὡς οὐκ ἔδει τοσοῦτον ἀγρόχημα ἀγροῆσαι, καὶ μάλιστα πρὸ τῶν ἄλλων ἐμὲ, εἰδόντα, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀγίας ἔκτης οἰκουμένηκῃς συνόδου, ἐπὶ ταύτῃ τῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀναγορᾶς ἐξεκόπη ὄνομα τοῦ πάπα, διὰ τὸ τνηκαῦτα Βεγίλιον μὴ ἀπαντῆσαι κατὰ τὴν σύνοδον, μᾶτε μὴ ἀναθεματῖσαι τὰ παρὰ τοῦ Θεοδώριτου κατὰ τῆς ὁρθῆς πίστεως καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἁ. ἰου. κυρίου γραφέντα, καὶ ἐκ τότε, καὶ μέχρι τοῦ νῦν, ἀποτυπῆναι τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τὸν πάπαν. **Μοχ** : Τὸ δὲ κατὰ Βεγίλιον, πόσην οὐ προσεπιμαρτυρεῖ ἀπιστοσίαν τῷ εὐσεβεῖ χαρτοφύλακι σου; Εἰ γὰρ περὶ τῆς ῥητορικῆς μά'ηνα σοφιστικῶς ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐκούμεν, ἀλλὰ νέος ὢν, ὁ πῶι πῆρον ἔσχευ ἱστορῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ὁ Βεγίλιος γὰρ [ἰσ. ἐπὶ] περὶ πύπτῃς ἦν, οὐ μὴν δὲ ἐπὶ τῆς ἔκτης συνόδου. Διάστημα δὲ μετὰ τῶν δύο συνόδων κη' ἔστι. Τὸν δὲ συνέβη πρὸς μικρὴν τῆς ἀναγορᾶς ἀποτυπῆναι, διὰ τὸ διενεχθῆναι αὐτὸν πρὸς τὸν ἀγιωτάτου πατριαρχὸν Μηνῶν, καὶ καθαιρέσει τοῦτον ὑποβαλεῖν, ἕως οὐ καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀρχιερεῖς εἰρηνεύσαντες καταλλάγησαν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἔκτης ἀγίας συνόδου ὁ ἱερός ἦν πάπας Ἀγάθων, ἀνὴρ τίμιος καὶ τὰ θεῖα σοφός. καὶ ἀνάγνωθι τὰ περὶ τῆς ἔκτης συνόδου, ἥτις εἰδῆθαι κυριακῇ μετὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ ἀναγιγνώσκουσαι. Εὐρήσεις γὰρ τὸν ἱεροῦμενον Ἀγρόχημα εἰκλιδῶς ὑπὸ τῆς ἀγίας ταύτης συνόδου ἀνακηρυττόμενον. Ἐπὶ δὲ τοῖς, καὶ γὰρ μάρτυς ἀπαρῶν πολλοί, καὶ ἄλλοι σὺν ἐμοὶ τῶν ἐκκλησίας ἐλλογιμῶν πολλοί, ὅτι ἐπὶ τοῦ μακαριωτάτου πατριαρχοῦ Ἀντιοχείας κυρίου Ἰωάννου, ὁ πάπας τῆς Ῥώμης, Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ἀκούων, ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀνεφέρετο. καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ πρὸ χρόνῳ τεσσαράκοντα καὶ πέντε, εὗρον ἐπὶ τοῦ μακαριωτάτου πατριαρχοῦ κυρίου Σεργίου τὸν δαλαθέντα πάπαν ἐν τῇ βεῖα μυσταγωγίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἀναφερόμενον. Ὅπως δὲ ὕστερον ἢ αὐτοῦ ἀνεκόπη ἀναφορά, καὶ [ἰσ. δι' ἡν] ἦν αἰτία, ἀγνοῶ.

Unde patet Sergium patriarcham, qui sedem Constantinopolitanam tenuit ab anno 997 usque ad annum 1017, communione junctum fuisse cum Joanne XIX seu majori XVII, qui sedit ab anno 1003 ad annum 1009 (*Baron. in Annal. ad ann. 1009*), quemadmodum ex Petri epistola observavit quoque illustrissimus Annalium conditor. Sed aliquot exinde annis effluxit, iterum discessere Græci ab ea unitate quam Joannis illius sedulitate restauraverat. Dissidii hujus ultimi causam ignorare se, id est, justam sibi non videri, profiteretur Petrus Antiochenus. Alioquin difficile non erat eam indicare, si quis repulsam expenderet, quam passi sunt legati ab Eustathio Constantinopolitano ad Joannem XVIII missi, anno 1026, ut pontificis consensum ad universalis patriarchæ nomen episcopo Constantinopolitano concedendum amplissimis numeribus exambirent. Quatenus ejus consensus liceret, Ecclesiam Constantinopolitanam in suo orbe, sicut Roma in universo, universalem dici et haberi, ut loquitur Rodolphus Glaber (*Lib. iv, c. 4*).

XIV. Cæterum ut ad res Vigilii redeam, observandum est synodi quintæ definitionem editam fuisse anno 553, quarto nonas Junias, anno 27 imperii Justiniani, post consulatum Basilii anno 12, ut patet ex collatione octava; ante vero sextum idus Decembris ejusdem anni, id est post sex menses a solutione synodi, Vigilii decretalem epistolam dedit ad Eutychem, quia tria capitula condemnat; ita ut hinc perspicere liceat, brevem ejus fuisse in exilio mo-

quid de Vigilii negotio Petrus sentiret, sed tempus etiam docent, ex quo Græci patriarchæ nomen Romani pontificis e diptychis eraserunt; de quo deinde restituendo, ὅς ἰνὸματος ἀναγορᾶν dicebant, ad restaurandam Ecclesiæ unitatem tantopere laboratum est, ut testantur Georgius Pachymeres et Nicephorus Gregoras, qua de re alibi.

Sacris sanctitatis tuæ litteris continetur, fama ad te perlatum, me in sacra diptycha papam retulisse, idemque præstitisse cæteros patriarchas. Quæ culpa a me, præter cæteros, abesse debuerat; quippe qui noverim, quod a temporibus sextæ synodi usque ad hanc ætatem, papæ nomen e diptychis excisum fuerit; quoniam Vigilii synodo interesse noluit, neque damnare quæ adversus rectam fidem et duodecim capita Cyrilli scripserat Theodoretus. Atque ex illo ad hoc usque tempore, præcisum esse papam a vestra [nostra ex Gr.] sanctissima ecclesia. **Μοχ** : Quæ ad Vigilium spectant, quantam præ se ferunt religiosi chartophylacis tui oscitantiam! Licet enim in rhetorica arte, ut ferunt, sit apprime versutus, attamen in hac ejus adolescentia nondum satis callet res ecclesiasticas. Vigilii tempus refertur ad quintam, non autem ad sextam synodum. Intervallum autem duarum synodorum est centum et viginti novem annorum. Accidit autem, ut ad paucillum temporis ab ejus recitatione abstineretur, ob dissidium ejus cum Menna sanctissimo patriarcha, quem ille suspensione mulctaverat, donec sacerdotes adinvicem in pacem redierunt. Papa autem erat sextæ synodi temporibus Agatho vir clarissimus et in rebus divinis exercitatus. Lege vero quæ sextam synodum spectant, quæ quidem solet relegi die dominica post festum Exaltationis venerabilis crucis. Etenim invenies prædictum Agathonem a sancta illa synodo summis laudibus efferrī. Præterea vero, ego sum testis omni exceptione major; plurimi quoque mecum e gremio Ecclesiæ præstantes viri, quod sub beatissimo domino Joanne Antiocheno patriarcha, Joannes ejusdem nominis papa Romanus in sacris diptychis recitabatur. Quinetiam ante annos quadraginta quinque, cum ad urbem Constantinopolim accessissem sub beatissimo patriarcha domino Sergio, inveni prædictum papam una cum aliis patriarchis inter divina mysteria recitatum. Quomodo vero demceps ejus recitatio prævisa fuerit, quamve ob causam, penitus ignoro.

ram. Est autem operæ pretium expendere, quænam ille verba in re adeo implicata adhibeat, quibus dignitatem suam iuri possit adversus synodum Constantinopolitanam, sine ulla principis et episcoporum offensa. Plane, si verum amamus, omnino saleri necesse est, altis in mentibus hominum tunc temporis egisse radices traditam a majoribus sententiam de summa sedis apostolicæ auctoritate. Cum enim de cæteris synodis œcumenicis ea reverentia loqui soliti essent summi pontifices, ipseque adeo Vigilii in hoc decreto, scilicet ut se eas suscipere, amplecti et devota mente venerari profiterentur, ut pote quæ sedis apostolicæ suffragio et universalis Ecclesiæ consensione firmatæ essent: hanc quintam synodum Vigilii ne quidem synodi nomine cohonestat. nempe illa ratione motus, quod ejus celebrationi, his conditionibus quibus facta est, consensum non præbuerit, ut adnotavimus numero X. Deinde vero, quod etsi vitium illius ex postfacto dissimulasset, a constituti sui promulgatione cessatum fuerat, ut monui. Quod vero ad rem ipsam attinet, ipse sua auctoritate, suoque decreto tria capitula damnat: quoscunque vero, qui jam illa condemnaverunt (his verbis synodum Constantinopolitanam significat), fidem a quatuor synodis prædicatam amplectentes, eos fratres et concordes esse definit, id est, eos communioni suæ adjungit, eorumque sententiæ robur illud impertitur, quod ex consensione cum ipsius decreto trahere debent. Eandem sententiam superioribus epistole ver-

his sic expresserat : *Quæ a nobis definienda sunt, re-
velante Domino, et investigata veritate, salubriter im-
pleta sunt, quasi diceret hanc questionem, licet ab
episcopis discussam in synodo, et eorum suffragiis
decisam, sedis apostolicæ decreto esse peremptorie
definiendam. Unde hoc suum decretum διατύπων
appellat, ad principum exemplum.*

XV. Itaque Greci, ne dubitari posset in posterum
de quinte synodi auctoritate, decretum istud Vigilii
in acta retulerunt continenter post definitionem sy-
nodi : quemadmodum colligere licet ex eo quod
exscriptor antiquus ejus exempli, quod proferimus,
hac epistola finem actis synodi impositum testatur.
Verbum enim solemne librariis antiquis, quo finem
operis designabant, nempe τέλος, vel explicit, quo
utilitur aliquando Hieronymus, amapaensis noster ex
actis in suum excerptum sincere transcripsit. Finis,
inquit, octavi libri synodi Constantinopoli congregati.
Deinde vero lemma, seu titulus hujus epistolæ satis
docet, præscripta esse in eodem cõlicæ acta synodi :
*Vigilii epistola ad Eutychium καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν
πρεκειμένην ἁγίαν σύνοδον : Et ad præjacentem san-
ctam synodum.* Quare Photinus patriarcha Constan-
tinopolitanus, licet infensissimus Ecclesiæ Romanæ
hostis, ab his verbis temperare non potuit, quæ Vi-
gilii auctoritatem in confirmanda hac synodo signifi-
cant, satisque docent, post habitam synodum, pontifi-
cæis decretum accessisse. Hæc sunt ejus verba :
*Ἐπεὶ μὲν τῇ πόλει, οὐ παρὸν δὲ τῇ συνόδῳ ὡς εἰ καὶ
μὴ πρόθυμος εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς ἱερᾶς ἀσπληγῆως
κτίστη, ἀλλ' ὅμως τὴν κοινὴν τῶν πατέρων πίστιν
ἐπεκρίθη λαβῆσαι.* Aderat præsens in urbe, sed non in-
tererat synodo : etsi vero non adeo prono animo esset
erga sacri concilii cõtum, nihilominus tamen commu-
nem Patrum fidem libello confirmavit. Eadem senten-
tia refertur in vetustissimo codice, manuscripto Ara-
bico, in quo canonum collectio ad usum Ecclesiæ
Alexandrinæ continetur : quem penes se habet vir
clarissimus Gilbertus Gaulminis libellorum supplicium
magister, Arabicæ et exterarum Orientalium lingua-
rum peritissimus. Collectionis hæc sunt verba : *Ex-
communicavit synodus et mortuos, quod antea non
præstitum nisi in vivos solos ; factumque hoc patriarcha
Romano sciente, qui et confirmavit, et scripto ad im-
peratorem dato fidem suam professus est.* Ejusdem
viri diligentia hoc quoque testimonium debemus,
quod ex codice manuscripto Arabico historice eccle-
siasticæ Ibn Patrie excerpit et interpretatus est, et
superiorem locum Romanus patriarcha præsens sy-
nodo nec adivit, nec legatum misit, sed consensum
præbuit, dictaque Patrum suscepit. Auctor iste Patrie
strepitus laudatur a Georgio Elnacina scriptore histo-
ricæ Saracenicæ, edito superioribus annis ab Erpen-
nio.

XVI. Per istud Vigilii decretum quinta synodus
velut universalis admissa est, non solum in Oriente,
sed etiam in Occidente. Unde Pelagius I, Vigilii suc-
cessor, universalis concilii nomen illi arrogat in
epistola ad Narsen patricium et ducem Italie, agens
de Liguriis, Venetiis et Itriciis episcopis, qui a
sedis apostolicæ communionem discesserant ob illam
synodum. Si quid eos, inquit, de judicio universalis
concilii, quod Constantinopoli per primam nuper elap-
sum indictionem actum est, forte movebat, ad sedem
apostolicam, quomodo semper factum est, electis ali-
quibus de suis, qui dare et accipere rationem possent,
dirigere debuerunt. Eam synodum susceperunt quo-
que Pelagius II et Gregorius M. (lib. 1, ep. 24). Hic
vero se illam quinti concilii nomine pariter cum
exteris quatuor venerari profitetur in epistola ad
Joannem CP., ut tacem de ceteris summis pontifi-
cibus, et de sextæ synodi Patribus, qui eam syno-
dum æquali eum ceteris cultu et reverentia excepe-
runt. Neque est quod aliquis sibi persuadeat viris
doctis ejus sæculi exosam fuisse, quod ejus mentio-
nem nullam fecerit Cassiodorus in Divinis Institutio-
nibus. Nos enim aliam hujus silentii rationem mox
investigabimus, quæ ab aliis ex parte indicata est.

XVII. Enimvero ne quis ambitiosum hoc Vigilii
decretum existimaret, ipse rationes quæ se ad hanc
sententiam impulerint, has assignat. Nempe quod
offensiones et scandala quæ generis humani hostis
per disputationem de tribus capitulis invexerat, jam
sedata essent, paxque Ecclesiæ post
illorum damnationem, et veritas affulsisset in his
ambiguis controversiis. Unde colligere licet Illyricia-
narum et Africanarum provinciarum episcopos prio-
ris sententiæ prænituisse, et communicatis cum Vigi-
lio consiliis, Orientalium communionem amplexos :
unde factum, ut deinceps inter schismaticos non
recenseantur. In reliquo Occidente Franci et Hispani
communionem apostolicæ sedis retinuerunt : quem-
admodum etiam Italiæ episcopi, postquam Thوسي
a Pelagio I moniti statim in officium redierunt. Soli
Istria, Venetiæ et Liguriæ episcopi, qui sub dominio
Longobardorum degebant, pertinaci animo schisma
foverunt usque ad Gregorii M. tempora, qui virus
illud etiam apud Hibernos sanavit. Mentio pacis et
scandalorum sedatorum injecta viam aperit dispen-
sationi, quam hoc ultimo decreto renovat. Non enim
abstinere possum, quin dispensationi hanc ultimam
quoque definitionem Vigilii tribuam, cum videam
Leontium scholasticum, qui hac ætate floruit, ea
sola ratione quintæ synodi decretum fulcire, nempe
quod latum sit κατ' οἰκονομίαν, ut ille ait, existimante
Justiniano his capitulis damnatis, Acephalos, seu
Hæsitantes unitatem Ecclesiæ et synodum Chal-
cedonensem amplexuros. Verba Leontii hæc sunt
actione 6 de sectis : *Ὅτι κατ' οἰκονομίαν τινὰ τοῦτο
ἐποίησεν Ἰουστινιανός. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδρα τοὺς διακρινο-
μένους διὰ τοῦτο ἀποστρεφόμενους τὴν σύνοδον, ἐνόμισεν
ὅτι ἔαν ἀναθεματίσῃ αὐτοὺς, ποιῆθῃ τὴν σύνοδον,
ἠγῆσατο οὖν δύο τινὰς ἀναθεματίσαι, εἰ καὶ μὴ εἶδεν
αὐτοὺς ἀναθεματισθῆναι. ἵνα πυντων τὴν ἑνωσιν ποιήσῃ
καὶ διὰ τοῦτο ἀναθεματίσῃ αὐτοὺς. Καὶ ὅμως οὐδὲ
οὕτως εἰδέξαντο οἱ διακρινόμενοι τὴν σύνοδον.* Secundum
dispensationem quamdam hoc fecit Justinianus (inter-
pres male vertit, certo concilio). Cum enim videret
Hæsitantes propter hoc aversari synodum (Chalcedo-
nensem), existimavit, quod si anathematizaret illos
(Theodorum et Ibam), synodus reciperetur. Ideoque
duos anathematizandos duxit (quoniam eos minime
anathematizatos oportuit), ut omnes ad unitatem redi-
geret. Hanc igitur ob causam illos anathemati subjecit.
Verum ne sic quidem Hæsitantes synodum recepe-
runt.

XVIII. Cæterum Vigilii aliam quoque rationem
hujus ultimi decreti assignat, nempe veritatis agni-
tionem, quæ sibi anxie et sollicite perscrutanti vete-
rum Patrum scripta, tandem affulserit. Pertinere
autem ait ad officium probi et prudentis viri, a
priori sententia discedere, postquam rei disceptatæ
æquitas comperta fuerit : quod præcipue locum ha-
bere docet in controversiis ecclesiasticis, idque pro-
bat illustri beati Augustini exemplo, qui retractatis
lacubrationibus suis, aliqua adjecit, aliqua vero
emendavit. Hisdem vestigiis hæret Pelagius II ut de-
cretum Vigilii tueretur, in epistola illa proluxa ad
episcopos Istriæ data, quæ a Gregorio M. chartis
ecclesiasticis tunc operam dante sub Pelagio scripta
est, teste Paulo diacono (lib. III de Gestis Longobard.
cap. 20; Pelag. II epist. ad episc. Istriæ, c. 7). Obji-
ciebant Istriæ episcopi ad excusationem sui schisma-
tis, in causæ principio sedem apostolicam per Vigi-
liam papam damnationi trium capitulorum restitisse.
Respondet Pelagius, Latinos homines et Græcitatibus
ignaros errorem tarde cognovisse; et subjungit :
*Tanto eis celerius credi debuit, quanto eorum constan-
tia, quousque verum cognoscerent, a certamine non
quieverit : quorum consensum certe fraternitas vestra
despiceret, si ussu præcipiti priusquam verum cognos-
cerent, consensissent. At postquam diu ab eis labora-
tum est, et longo tempore ad injurias usque certatum,
hinc vestra fraternitas penset, quia tot labores repente
non relinquerent, nisi quæ vera sunt agnoscerent.* Pro-
bat autem duobus exemplis eum esse divini concilii

ordinem, ut saepe veritatem commendat eorum opera, qui diu contra ipsam luctati sunt. Paulum contumacem adversus Evangelium sic suae fidei prædicatorem fecit, ut cunctis quibus per illum fuerat prædicaturus, ostenderet, quia valde verum est Dei Evangelium, quod est tanta duritia inclinata prædicaret. Addit alterum Petri exemplum, qui reprehensus a Paulo, quod gentes recens ad fidem conversas, ad Judæismi caeremonias impelleret, consilium mutavit. Unde concludit: Si igitur in trium capitulorum negotio aliud cum veritas quaereretur, aliud inventa veritate dictum est; cur mutatio sententiæ huic sedi in crimine obijcitur, quæ a cuncta Ecclesia in ejus auctore veneratur? Non enim mutatio sententiæ, sed constantia sensus in culpa est. Quando ergo ad cognitionem recti intentio incommutabilis permanet, quid obstat, si ignorantiam suam deserens, verba permutet?

XIX. Querendum superest, cujus rei veritatem assecutus sit Vigilus, quæ illum antea lateret. Id autem colligi potest ex illa epistola Pelagii II collata cum verbis constituti Vigiliani. Quippe prima regula quæ in constituto figitur, hæc est: Nihil ex iis quæ quoquomodo disposita sunt in concilio Chalcedonensi, posse in questionem deluci, seu retractari, cujus regule probatio petitur ex epistolis Leonis pape ad Leonem imperatorem, et ex epistolis Simplici ad Zenonem. Econtrario Pelagius docet (Cap. 17, 18) solam fidei causam, quæ definita est in concilio Chalcedonensi, ir retractabilem esse: cætera vero omnia, quæ discussa sunt in illa synodo, ad privata negotia pertinere. Leonis testimonia interpretatur (Cap. 19), et ex eo probat liceantiam tribui, ut quid illi extra fidei causas de personis gestum est retractetur. Unde recte concludit, de hæc epistola, et si probata fuisset in synodo Chalcedonensi, iterum disceptari posse. Secunda regula juxta constitutum hæc est, eos qui in communionem et pacem Ecclesiæ mortui sunt, post obitum non posse subijci anathemati. Quam regulam confirmat Vigilus allatis Leonis et Gelasii testimoniis. Unde sequebatur Theodorum post mortem damnari non posse. Pelagius vero docet ex Augustino, post mortem quoque eos recte damnari, qui heresim professi sunt, cum culpa in fide perpetrata nec morte interveniente laxetur. Nempe ad exemplum perduellionis reorum, quorum memoria post mortem damnatur, et bona addicuntur fisco, licet omnia crimina mortalitate extinguantur, ut loquitur Papinianus. Quod attinet ad Theodori dogmata, ea quidem in constituto, anathemate damnantur ut impia et blasphema: ita tamen ut ibi significetur, non omnino liquere, an revera Theodorus ille scripserit. At vero in ultimo suo decreto Vigilus docet, sibi tandem manifestissime patuisse, *et cætera verba in dicitur*, liquida veritate, Theodorum blasphemias quamplurimos libros suos se lavisse.

XX. Ex epistolis Vigilii et Pelagii colligere licet unam et alteram regulam apprime utilem, omnibus disceptationibus ecclesiasticis valde accommodatam. Earum prima est: Fidei canonem mutari non posse, et questionem dogmatum universalis synodi judicio semel sopitas, iterum excitari non debere. Regula quidem fidei, inquit Tertull. (De Virginibus veland. c. 1), una omnino est, sola immobilis et irreformabilis. Si in aliis causis extra fidem, id est in capitibus disciplinæ, quæ versantur non solum in facto, sed etiam in jure, veritatem nunc latere, nunc aperiri: quæ cum sese prodiderit, priores constitutiones immutandas, sive a conciliis generalibus, sive a summis pontificibus profectæ sint. Quod non solum Vigilus profitetur in epistola nostra, sed etiam Pelagius II (Epist. ad ep. Istriæ, c. 19). Specialis, inquit, synodali conciliorum causa est fides. Quinquid ergo præter fidem agitur, Leone docente ostenditur, quia nihil obstat, si ad judicium revocetur. Tertullianus quoque in eadem sententiam ait: Hac lege fidei manente, cætera jam disciplinæ et conversationis admittant novitatem correctionis, operante scient et proficients usque in finem gratia Dei. Ne quis vero

A excipiat a Tertulliano hæc adnotata in odium Psychicorum, quos ipse vocat, ad asserendam novam paracleti sui disciplinam, confirmanda est regula a nobis posita luculento B. Augustini testimonio. Ipsa plenaria (concilia), inquit, saepe priora a posterioribus emendantur, cum aliquo experimentum operitur quod clausum erat, et cognoscitur quod latebat sine ullo typho sacrilegæ superbiæ, sine ulla inflata cervice arrogantia, sine ulla contentione livida invidia, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana (Augustin. lib. III de Bapt. cap. 5). Judicia vero data in privatis negotiis a sede apostolica, quin retractari possint, et si opus sit emendari ab eadem se se in concilio, sive generali, sive speciali, dubitari non potest, ut alibi copiose ostendi.

XXI. Hic queri non ineleganter potest, cur hæc epistola deficiat in actis Latinis. Cujus rei hanc esse puto causam, quod acta Græca, statim post damnata capitula, versa sunt in Latinam linguam, Vigilio tradita, ut deliberare posset de illorum approbatione vel rejectione. Nemini vero deinde cure fuit, actis Latinis epistolam Vigilii adijcere, cum satis videretur, ad exemplum cæterarum epistolarum pontificiarum, hanc regestis Vigilii contineri: quorum tamen cum sit facta jactura, istam quoque epistolam intercidere necesse fuit. Dubitari vero non debet quin statim interpretationem Latinam aggressus fuerit aliquis utriusque linguæ peritus, ad usum Vigilii et Occidentalis Ecclesiæ: cum id in more positum fuisse doceant veteres interpretationes anathematismorum Ephesine synodi, et integræ Chalcedonensis, atque sextæ synodi. In hac vero causa omnino maturanda erat Latina interpretatio, ut possent acta Vigilii exhiberi, apud se deinde consulturo, ut dixi, de trium capitulorum damnatione. Quare statim atque collatio octava finem accepit, ubi trium capitulorum damnatio continetur, sine dubio acta synodi Latine versa Vigilio tradita fuerunt. Sane interpretationem Latinam antiquam esse discimus, non solum ex actis concilii sexti, ubi refertur, Latinum exemplar quintæ synodi servatum fuisse in patriarchio Constantinopolitano; sed etiam ex Gregorio Magno, qui exemplaria hujus synodi Latina ad Theodelindam Longobardorum reginam misit.

XXII. Ex eo autem quod antiqua conjicimus esse acta Latina quæ hodie exstant, sincera quoque illa præstare debemus, omnemque ab eis imposturæ et mutilationis suspicionem amoliri, quam tamen viri eruditi probabiliter induxerunt. Imposturam sapere illis videtur epistola ad Joannem Antiochenum sub Theodoretis nomine prolata in 6 collatione, quam ab Eutychiano aliquo nebulone actis intrusam putant, ut Cyrillum conviciis pro-einderet. Alienum enim esse aiunt a modestia Theodoretis, ut manibus Cyrilli defuncti se inestem exhibeat, cujus viventis concordiam et communionem una cum Joanne Antiocheno fuerat amplexus. Adhuc ex chronico Nicephori patriarchæ, Joannem Antiochenum e vivis exemptum ante Cyrilli obitum, ita ut de hujus excessu Theodoretus Joanni gratulari non potuerit. Hoc argumento non ineleganter dici potest, mentum irrepsisse in epistole inscriptionem, et pro Joanne, restituendum esse Dominum successorem Joannis: præcipue cum statim post epistolam recitetur fragmentum allocutionis, quam Theodoretus Antiochiæ dixit presente Domino, in qua morti Cyrilli insultans profertur mortuam esse invidiam, obrutam contentionem, et Orientem atque Egyptum sub uno iugo esse. Iniquiorum enim erga Cyrilli etiam fato functi memoriam semper se præbuit Theodoretus, quemadmodum discere licet ex ejus epistola ad Dominum Antiochenum quæ est 112 inter editas, n. cæterarum diocæseon episcopos ignorare insitam duodecim capitibus Cyrilli venenum. Quamvis itaque quoque dici posse videatur, epistolam ad Joannem Antiochenum non accipiendam esse de Cyrillo: in quo lapsum esse oportet eum qui fuisse quintæ synodi loca excerptis ex Theodoro, quæ in collatione sexta recitata

sunt. De quodam potius episcopo Antiochenæ sedi subdito Theodoretus loqui videtur, ut pote de ejus tumulo statuendi jus et auctoritatem Joanni Antiocheno tribuat. *Procurandum est, inquit, et oportet tuam sanctitatem hanc suscipere festinantiam, et jubere collegio mortuos asportantium (id est coelatis, seu vespillonibus) lapidem aliquem maximum et gravissimum sepulcro imponere, ne iterum huc perveniret.*

XXIII. Truncata vero et mutilata esse acta Latina ex eo probant eruditi, quod in eis nulla instituatur cognitio de causa Origenis, quam tamen in quinta synodo peractam fuisse constat. Ex antiquitate vero Latine interpretationis ducere oportet, cur in actis nostris omissa sit illa damnatio, quæ hoc ordine decreta est. Justinianus interim, dum Vigilus deliberat an cedere vel contendere mallet ob tria capitula, edicto suo synodum interpellavit, ut Origenis sectarios anathemate confederet. Aditus fuerat princeps libello sibi oblato, ab Eulogio, Conone, Cyriaco et Pancratio monachis, qui conquerebantur aliquos esse monachos Hierosolymis, qui impios Origenis errores proliferentur. Ejus libelli exemplum litteris suis ad synodum datis adjunxit: suum quoque ipsius edictum, quo iugas illas olim refutaverat, et a Vigilio anathema adversus Origenem et blasphema capitula ex operibus ejus excerpta impetrarat. Rogavit itaque synodum, ut non solum capitula illa iterum sua auctoritate confingeret, sed eos etiam qui nunc, vel in posterum ealem sentirent. Damnatione Origenis ejusque sectariorum Didymi et Evagrii peracta, relatio seu ἀναφορά negotii mittitur ad imperatorem, ex qua verba aliquot exerpserit Evagrius. Hoc ordine, quæ ad Origenem ejusque fautores pertinent, gesta fuisse patet ejusdem Evagrii testimonio, qui diserte adnotavit, post trium capitulorum damnationem, causam Origenistarum discussam fuisse. Sed obiter castigandus est ejus interpres, qui recedens a sententia auctoris, libellum oblatum scribit concilio a monachis: cum contra Justinianum libelli (sibi nempe oblato) exemplum transmissit ad synodum, juxta morem in simili specie observatum a Marciano in synodo Chalcedonensi, et ab ipso Justiniano in synodo sub Memna. Caterum cognitionem de Origenis successisse trium capitulorum cognitioni, ipsa series actorum quintæ synodi aperte ostendit. Convocata enim fuit propter negotium trium capitulorum, cujus discussio est statim instituta et peracta octo collationibus, uno spiritu, nullo alio negotio interjecto, ita ut ne hiatus quidem aliquis inveniri possit, in quem cognitio de Origene conjici possit. Attamen illustrissimus Annalium conditor censuit prius de causa Origenis disceptatum fuisse quam de tribus capitulis, eo quod Codrenus in narratione sua eum ordinem tenuerit, ut priore loco Origenis damnationem recenseret. Huic conjecturæ fovendæ addi posset illustre testimonium Sophronii patriarchæ Hierosolymorum, qui floruit ante sextam synodum. Ille namque in epistola synodica ad Sergium patriarcham Constantinopolitanum, relata in VI synodo, actione II, profiteatur se amplecti eam ceteris quatuor synodis quintam synodum œcumenicam, quæ confirmat synodum Chalcedonensem, ἀναπέσει καὶ ἐπιπέσει πρὸς ἡμέτερον ἕποντος τοῦ πρὸς Ἀρκεπίσκου τὸ ὑπόρου: tollit vero et pünditus abolet principalliter quidem insaniam Origenem et ejus deliramenta, et una cum eo Didymi et Evagrii omnia dogmata, καὶ ὅς ἡσφαρέρτας ἐπέδωκεν Ἐὐδοκίῳ: post illos vero condemnat Theodorum Mopsuestenum, et duo alia capitula. Sed necessario dicendum est Sophronium primo loco posuisse Origenis damnationem, non quia is fuerit ordo cognitionis synodice, ut demonstratum est, sed quia gravior injuriæque momenti visus illi fuerit hic articulus præ aliis tribus qui discussi sunt in synodo. Qua ratione Constantinus quoque Pogonatus imperator in edicto lato pro confirmatione synodi, et Cyrillus Hierosolymorum episcopus in excerpto manuscripto de sex synodis, Codrenus et ceteri Græci scriptores eodem ordine recensent Origenis damnationem, et sectariorum ejus

A Didymi et Evagrii, quos Sophronius Ὁριγένους μὲν τὴν πρῶτον vocat. Ea quoque ratione septima synodus, omissis tribus capitulis, damnatum a v synodo Origenem, Didymum et Evagrium memorat.

XXIV. Enimvero in actis Latinis quintæ synodi, etsi obiter anathema jaciatur in Origenem in undecimo capitulo anathematismorum, plena cognitio, quæ illa de re instituta est, non recensetur. Etenim desunt litteræ Justiniani ad synodum cum adjuncto libello monachorum, et ejusdem principis edicto ad Vigilium, pro damnando Origene ejusque sectariis: quin etiam disceptatio synodi ea de re habita, et relatio ad principem missa. Illustrissimus Annalium scriptor existimat acta Græca ab hæreticis Origenistis vitata primum et mutilata fuisse, unde postea vitio illa infecta prodierit Latina interpretatio. Sed acta illa adeo absunt a depravatione, ut ex eorum lectione Græci scriptores hauserint quod ab iis solis Latini didicerunt, de Origenis, Didymi et Evagrii damnatione. Neque enim acta Latina, quæ initio delata fuerunt in Occidentem, aliud omnino continebant quam trium capitulorum damnationem, de quibus solis agunt uterque Pelagius I et II, et Gregorius Magnus, cum referunt decreta quintæ synodi. Alioquin de Origene ejusque deliramentis non tacuissent, cum ex eo quinta synodus a schismaticis adeo pertinaciter explosa, vehementer commendari potuisset. Sane beatus Gregorius in epistola ad Joannem CP. quando proficitur se quinque synodorum fidem amplecti, recensens hæreses a quatuor primis damnatas, et tria capitula a quinta synodo reprobata, non omisit damnationem Origenis, si ex actis Latinis illi ea de re constitisset. Quare Vigilus quoque de solis tribus capitulis, de quibus erat controversia, decreto suo pronuntiavit. Ex ista damnati Origenis in quinto concilio ignoratione profectum est, ut non solum a Cassiodoro, sed etiam a concilio Bracarense secundo, quod habitum est anno 572, quatuor primis œcumenicis conciliis recensitis, omittatur hæc quinta synodus. Etenim cum illis auctoribus, de repudiatis ab ea tribus capitulis tantum constaret (quæ privata negotia et personas quasdam lato functione respiciebant, non vero fidem catholicam), non erat cur synodum quintam ceteris quatuor adnecterent, quas ad profligationem hæreseon in iis damnatarum proferebant, non autem, historico more, conciliorum in ecclesia habitorum enumerationem instituebant. Hinc factum quoque, ut Gregorius M. quintæ synodi, alioquin vindex acerrimus, profiteatur se quatuor synodos æquali cum Evangelii veneratione prosequi, nempe ob veritatem dogmatum contra hæreses ab illis assertam: quæ pars dignitatis quintæ synodo, saltem in actis Latinis, deficiebat, ob præteritionem Origenianæ damnationis. Eandem ob causam ab eodem Gregorio, atque a ceteris summis pontificibus et conciliis omittitur synodus Sardicensis, quia nullam novam hæresim confodit, sed personarum præcipue judicii se innascit.

XXV. Nunc opere pretium est in eam rationem inquirere, qua impulsus Vigilus decretum suum ad tria capitula coercuit. Licet enim actis quæ illi tradita fuerant, cognitio habita de Origene non contineretur, attamen tempore hujus nostri rescripti ad Eulychium dati, quod sex mensibus est posterius concilio, jubebatur de Origene in synodo peractum illi notum erat. Quare videtur ad ipsius officium pertinuisse, ne sententiæ illius confirmationem prætermitteret. Attamen ne isthæc præteritio vitio verti possit, observandum est ante sexdecim annos, id est anno 558, ad suggestionem Pelagi diaconi et apocrisarii Romanæ Ecclesiæ, Justinianum oratione sua Origenem ejusque blasphemias nugas (jam olim ab Anastasio episcopo Romano, et a Theophilo Alexandrino proscriptas) expuaxisse. Nequaquam CP. patriarcham hortatum fuisse, ut illas una cum episcopis in urbe regia degentibus subjeceret anathemati. Idem judicium misso edicto suo a Vigilio papa et ab aliis patriarchis expetivit et impetravit. Quod

testatur Liberatus his verbis (*Beatiarii c. 25*): *Jubente eo (Justiniano), qui mollius loquitur; non enim usurpat jubeandi verbum, sed hortandi προτρέπουεν; Inquit) dicta est in Origenem, et illa capitula, anathematis damnatio, quam subscribentes una cum Memna archiepiscopo apud Constantinopolim reperti. Deinde directa est Vigilio Romano episcopo, Zoilo Alexandrino, Euphremio Antiocheno, et Ietro Hierosolymitano. Quibus cum accipientibus et subscribentibus, Origenes damnatus est mortuus, qui vivens olim fuerat ante damnat s. Non solus vero Liberatus Vigilii auctoritatem in damnando tunc Origene intercessisse probat, sed etiam Cassiodorus (*Instit. divin. lect. l. 1, c. 1*): *Hunc inquit (Origenem), licet tot Patrum impugnet auctoritas, presenti tamen tempore et a Vigilio beatissimo papa deo constat esse damnatum.* Damnationem autem Vigilii decreverat, adnotatione sua ad edictum principis subscripta, ut observavit Liberatus. Quae re eleganter observavit Evagrius (*Lib. iv, c. 57*), Justinianum his litteris quas ad quintam synodum misit pro damnando Origene, adjunxisse quae ad Vigilium ea de re missa erant, id est edictum quod ann. 538 princeps ad Vigilium miserat, cuique, ut diximus, subscriptum erat jam a Vigilio in Originem anathema. Verba Evagrii haec sunt: *συζεῖσαι καὶ πρὸς Βεργίλιον περὶ τούτων ἀπεσταλμένα.* In quorum interpretatione lapsus est Latinus interpres, qui ea de litteris a Vigilio scriptis interpretatus est. Etsi*

A enim revera edictum Justiniani obsignatum fuisset Vigilii subscriptione, verba tamen Evagrii nihil aliud significant, quam edictum ad Vigilium missum. Quod edictum intelligit quoque Justinianus, quando petit a quinta synodo, ut anathemate damnet blasphemias descriptas ἐν ὑποτάξει ἀγίου ἐπιστά, in subjecta expositione. Nec inutiliter saue. cum Mennæ CP. ejusque synodi, et cæterorum patriarcharum subscriptiones, in totidem edicti sui exemplis repositas in scrinis haberet princeps, unum illud edicti exemplum selegit, quod ad Vigilium missum, et ab eo subscriptum fuerat. Probe enim noverat rerum in synodis gerendarum primam definitionem, vel earum deinde consensionem, et τὸ νόμος a pontifice Romano expectari debere. Vigilio itaque auctore, licet absente, Origenis errores confecti sunt in quinta synodo. Itaque summus ille pontifex decreto suo ultimo, quod necessario de tribus capitulis ferre debebat, Originem complexus non est, quod partes suas olim in eo damnando impleisset, ejusque auspiciis quinta synodus de Origene decrevisset. Non erat itaque quod deuo operam suam in id negotium conferret, de quo pronuntiare non erat necesse; quemadmodum ipse significat necessarium fuisse, ut controversiam de tribus capitulis sua auctoritate definiret, licet episcoporum Constantinopolii degentium suffragiis dirempta fuisset.

- VIGILII PAPÆ CONSTITUTUM PRO DAMNATIONE TRIUM CAPITULORUM, EDITUM ANNO CHRISTI 554. DEFINITIO FIDEI SANCTI CHALCEDONENSIS CONCILII.

Actus archidiaconus Constantinopolis novæ Romæ dixit: Sancta et magna et universalis synodus quæ secundum Dei gratiam et sanctionem piissimorum Christianissimorumque imperatorum nostrorum Valentiniarii et Martiani Augustorum congregata apud Chalcedonam metropolim Bithyniæ provinciæ in martyrio sanctæ et venerabilis martyris Euphimiæ definiti subter adæxa.

Dominus noster et Salvator Christus notitiam fidei confirmans discipulis suis ait: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; ne ullus a proximo suo dissonet in doctrina pietatis, sed æqualiter prædicationem veritatis ostendat. Sed quoniam non quiescit nequissimus per sua alicuius insurgens rationibus pietatis inspergere, et novi aliquid contra veritatem semper inveniens, ob hoc consuevit Dominus noster providens humano generi, piissimum hunc et fidelissimum principem ad zelum fidei suscitavit, et undique sacerdotii principes ad se convocavit. quatenus gratia Domini omnium nostram, Christo operante, ab oibus Christi omnem pestem quidem mendacii submoveret, germinibus autem veritatis pingues efficeret. Quod quidem et fecimus, communi decreto dogmata fugantes erroris, integram Patrum renovantes fidem, trecentorum decem et octo symbolam in omnibus prædicantes, et tanquam domesticas, qui pietatis hujus compositionem receperunt, Patres ascribentes qui postea apud magnam Constantinopolim convenerunt centum quinquaginta, qui et ipsi eandem fidem subsignaverunt. Definimus igitur ordinem et omnes formas fidei conservantes, nos quæque

C apud Ephesum olim facta est sancta synodus, cujus præsides fuerunt sanctæ memoriæ Cælestinus Romanæ urbis antistes et Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ, præfulgere quidem rectæ et immaculatæ fidei expositionem trecentorum decem et octo sanctorum et beatissimorum Patrum apud Nicæam sub piæ recordationis Constantino principe congregatorum, obtinere autem etiam centum quinquaginta sanctorum Patrum apud Constantinopolim definita ad interemptionem quidem tunc exortarum hæreseon, confirmationem vero ejusdem catholicæ nostræ fidei.

Symbolum apud Nicæam trecentorum decem et octo.

D Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli et terræ, visibilibus omnium et invisibilibus, et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, qui natus est ex Patre ante omnia sæcula, Deum veram de Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines et propter salutem nostram descendit, et incarnatus est atque humanatus est et passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in caelos, venturus judicare vivos et mortuos; et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat aliquando quando non erat, et priusquam nasceretur non erat, et quia ex non exstantibus factus est, aut ex alia subsistentia vel substantia, dicentes esse aut convertibilem aut mutabilem Filium Dei, hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Item etiam centum quinquaginta sanctorum Patrum A qui Constantinopolim congregati sunt.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli et terræ, visibilium omnium et invisibilium, et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, natum ex Patre ante omnia sæcula, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines et si lutem nostram descendit, et incarnatus est de Spiritu sancto et Maria Virgine et humanatus, et crucifixus est pro nobis sub Pontio Pilato, et sepultus est, et resurrexit tertia die, ascendit in cælos, et sedit ad dexteram Patris, iterum venturus cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis, et in Spiritum sanctum dominum et vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre et Filio coadorandum et glorificandum, qui locutus est per sanctos prophetas, et in unam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confitemur unum baptisma, et remissionem peccatorum. Speramus resurrectionem mortuorum, vitam futuri sæculi. Amen.

Sufficeret quidem ad plenam cognitionem pietatis et confirmationem sapiens hoc et salutare divinæ gratiæ symbolum. De Patre enim et Filio et sancto Spiritu perfectionem docet, et Domini humanationem fideliter accipientibus representat. Sed quoniam hi qui veritatis reprobare prædicationem conantur per proprias hæreses novas voces genuerunt, hi quidem mysterium quod pro nobis est Domini dispensationis corrumpere præsumentes, et Dei genitricis vocem de Virgine Maria dicere renuentes, alii vero confusionem permixtionemque introducentes, et unam esse naturam carnis et deitatis stulte confingentes, et passibilem unigeniti divinam naturam per confusionem portentose dicentes, ob hoc illis omnem machinationem contra fidem volens claudere præsens nunc sanctu et magna atque universalis synodus, prædicationem hanc ab initio inconcusam docens, definivit principaliter trecentorum decem et octo sanctorum patrum fidem manere intentabilem. Et propter illos quidem qui adversum sanctum Spiritum pugnant posteriori tempore a Patribus apud Constantinopolim C. congregatis, de substantia Spiritus traditam doctrinam corroborat, quam illi omnibus notam fecerunt, non quasi quod aliquid esset minus in præcedentibus inferentes; sed de Spiritu sancto intellectum eorum adversus eos qui dominationem ejus respuere tentaverunt, Scripturarum testimoniis declarantes. Propter illos vero qui mysterium dispensationis corrumpere moluntur, et purum hominem esse qui ex sancta Virgine Maria natus est impudenter delirantes, epistolas beati Cyrilli Alexandrinæ Ecclesiæ præsulis synodicas ad Nestorium et ad alios per Orientem congruas existentes suscepit ad convincendas Nestorii vesanias, interpretationem vero eorum qui salutaris symboli pio zelo nosse desiderant, quibus etiam epistolam magnam et senioris urbis præsulis beatissimi et sanctissimi archiepiscopi Leonis, quæ scripta est ad sanctæ memoriæ archiepiscopum Flavianum ad perimendam Eutychis malam intelligentiam, ut pote et magni illius Petri confessioni congruentem, et com-

munem quamdam columnam nobis adcersa prava dogmata existentem, ad confirmationem rectorum dogmatum utique intellectum coaptavit. His namque qui in duos filios dispensationis divinæ mysterium discernere nituntur obsistit; et illos qui passibilem deitatem Unigeniti ausi sunt dicere, a sacro cœtu expellit. Et his qui in duabus naturis Christi temperamentum aut confusionem exquirunt resistit. Et eos qui cælestem aut alterius alicujus esse substantiæ dicunt quam ex nobis assumpsit servi sortinam, ut dementes abigit. Et qui duas quidem ante unionem naturas Domini fabulantur, unam vero post unionem confingunt, condemnat. Sequenter igitur sanctos Patres unum eundemque confiteri Filium et Dominum nostrum Jesum Christum consonantes omnes docemus, eundem perfectum in deitate, eundem perfectum in humanitate, Deum vero et hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato, ante sæcula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter salutem nostram ex Maria Virgine Dei Genitrice secundum humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis, inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturæ, et in unam personam atque subsistentiam concurrentem, non in duas personas partitum atque divisum, sed unum et eundem Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum, sicut ante prophetæ de eo et ipse nos Jesus Christus erudit, et Patrum nobis symbolum tradidit. His igitur cum omni undique scrupulositate et diligentia a nobis dispositis, definivit sancta et universalis synodus alterum fidem nulli licere proferre vel conscribere, aut componere, aut sentire, aut docere aliter. Eos autem qui ausi sunt componere fidem alteram, aut proferre, aut docere, aut tradere alterum symbolum, volentibus vêt ex gentilitate ad agnitionem veritatis, vel ex Judæis, vel ex hæresi quacunque converti, hos, si episcopi fuerint aut clerici, alienos esse episcopos ab episcopatu et clericos a clero; si vero monachi aut laici fuerint, anathematizari.

D Dilectissimo fratri Flaviano Leo.

Lectis dilectionis tuæ litteris, quas miramur fuisse tam seras, et gestorum episcopatum ordine recensito, tandem quid apud vos scandali contra integritatem fidei exortum fuisset agnovimus, et quæ prius videbantur occulta nunc nobis reserata patuerunt, quibus Eutyches, qui presbyterii nomine honorabilis videbatur, multum imprudens et nimis imperitus ostenditur; ut jam de ipso dictum sit a propheta: Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. Quid autem iniquius quam impiæ scire et sapientioribus doctoribusque non cedere? Sed in hanc insipientiam cadunt qui cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas litteras, nec ad evangelicas

auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt; et ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt. Et cætera quæ in eadem epistola usque ad finem continentur. *Data idus Junias Asterio et Protogene consulibus.*

I. Posteaquam beati Chalcedonensis concilii expositionem vel beati Leonis epistolam de sancta et orthodoxa fide posuimus, quæ una eademque est trium præcedentium synodorum, id est, Nicænæ, Constantinopolitanæ, atque Ephesinæ primæ et Deo iuvante in ea nos omni sinceræ mentis devotione persistere fraternitas vestra et universalis cognoscit Ecclesia, necessarium val te credimus, pro ejus servanda per omnia reverentia, de suprascriptis trium capitulorum questionibus diligenter debere nos cuncta discutere et cauta promulgatione sententiæ definire. Arbitramur ergo esse conveniens primum, sicut proposuimus, quid de epistola quæ ab Iba ad Marim Persam scripta dicitur, apertissima demonstratione declarare. Dum igitur Ibas episcopus improbe a Samuele, Mara, aliisque suis clericis impetitus, et pro gravi, tanquam impugnatae ab eo sanctæ fidei, crimine epistola ad Marim Persam ei ab eisdem accusatoribus fuisset opposita, nec non a Photio et Eustathio episcopis fuisset absolutus, quibus tunc a Theodosio piæ recordationis principe fuerat delegata cognitio; ac postea pro iisdem a quibus fuerat purgatus criminibus, per nefaria illa gesta Ephesini secundi concilii, absens falsorum responsis testium quam maxime eandem ad Marim epistolam ejus esse asserentium fuisset addictus, veniens ad sanctam Chalcedonensem synodum hæc pro sua purgatione legitur allegasse. De synodo Chalcedonensi in actione de Iba episcopo habita post alia ita (Act. 9): *Ingressus Ibas reverentissimus Edessence civitatis episcopus dixit: Injustitiam ab Eutyche et falsa figmenta perpessus, absens a quadraginta mansionibus, et condemnatus, hic adventi impetrare clementiam, et adii sacrum et immortalem verticem, et jussit vestra magnificentia cum sancta hac et universali synodo quæ adversum me sunt gesta perquirere. Deprecor igitur vos ut cognoscatis quia falsam accusationem pertuli et calumniam a quibusdam clericis. Jubete ergo ea quæ judicata sunt a Photio et Eustathio reverentissimis episcopis relegi. Uranius enim episcopus Hemeriorum pro gratia Eutyckis omnia agens præparavit quosdam clericos accusare me, et iudicium sibi prædictisque transmitti. Et inventus sum innocens a blasphemis quæ mihi illata sunt, et iudicatum datum est a præfatis reverentissimis episcopis accusationes quidem adversum me per calumniam factas arguens, testificans autem me esse catholicum. Jubete omnia quæ per absentiam meam in Epheso gesta sunt evacuari et justitiam mihi servari, qui sum in nullo culpabilis, et redam mihi episcopatum pariter et Ecclesiam. Nam et omnes clerici Edesseni, per quos scripserunt præfatis episcopis, testantur me esse catholicum, et alienus sum a nefariis blasphemis quæ mihi inferuntur; et cætera. Item ex ejusdem synodi actione undecima: Ingressus Ibas prædictus reverentissimus vir dixit: Deprecor magnificentiam*

A vestram et hanc universalem sanctam synodum. Eutyches adversum me pro fide quædam falsa confixit, nec me in sancta synodo introire permisit. Et post alia: *Ob hoc etenim, sicut jam edocui, adii sacrum et immortalem verticem, et jussit vestram magnificentiam et sanctam synodum audire quæ adversum me gesta sunt. Et cognovistis ex decreto quia in nullo culpabilis sum repertus.*

II. Claret igitur ab ipso initio quo Ibas Edessence civitatis episcopus sanctam Chalcedonensem synodum monstratur ingressus, epistolam quæ ad Marim Persam ab eo scripta compingitur [forte conlingitur], quia sua fuerit denegasse, adeo ut apertissime fateatur in secundi illius Ephesini concilii nefarii gestis injustitiam se ab Eutyche et falsa figmenta perpessus. Constat autem in eadem secunda Ephesina audientia adversus absentem prædictum episcopum hoc quam maxime flagitatum, ut responsis testium jampridem productorum accusatores ejus niterentur ostendere Ibam episcopum eam quæ ad Marim Persam scripta fuerat epistolam suam fuisse confessum. Ex qua causa apparet eum, sicut ipse queritur, injusta sententia fuisse damnatum. Quod quia Iba episcopus falsis figmentis falsaque accusatione et per calumniam adversum se in secundo Ephesino pravo iudicio asserit concionatum, evidentissime declaratur a sepe dicto Iba episcopo memoratam ad Marim Persam scriptam epistolam quia sua fuerat denegatam. Huc accedit quod illius concilii nefariis gestis ipsa a responsorum testium ab adversariis episcopi Ibæ prælatio [Veritas, prolatio], quibus epistolam ejus fuisse falso nitebantur ostendere, nihil aliud indicat nisi quia in memoratorum Photii et Eustathii iudicio esse ejusdem Ibæ episcopi probari non potuit. Nam si probata illic esset, gestis potius apud Photium et Eustathium habitis in Ephesina secunda synodo accusatores quam testibus uterentur. Non enim de manifestis, sed de incertis rebus producendorum testium necessitas irrogatur. Unde justissime Ibas episcopus agens apud sanctum Chalcedonense concilium, falsos eosdem testes redarguens, se absente in secunda Ephesina per figmenta potius quam per veritatem accusationem perpessus esse conqueritur; quippe qui noverat se in iudicio præfatorum episcoporum Photii et Eustathii nulla ab eisdem accusatoribus obsecratione convictum; contraque ad demonstrandam plenius innocentiam suam, Photii atque Eustathii episcoporum iudicatum relegi postulavit, in quorum iudicio dum [forte, dudum] ab accusatoribus libellus fuisset oblatum ita (Act. 10): *Nos equidem optabamus omne tempus vitæ sine litigio vivere. Quoniam autem ea quæ audacter gesta sunt adversus nostram Ecclesiam et sanctissimam Patrum nostrorum fidem a venerabili episcopo nostro Iba injustitiæ proxima imputerunt nos, ad hanc accusationem descendere; et reliqua. Dumque ab eisdem cognitoribus per interlocutionem decretum fuisset ut a generali accusatione descendentes, singillatim ex scripto accusatores quæ adversum Ibam episcopum dicerent capitula designarent, nihil aliud, quantam*

ad fidei causas pertinet, id est, quod Patrum fidem, A ut accusatores dixerant, impugnare videretur, nisi hoc tantummodo ab eis accusatio scriptis oblata noscitur continere quia beatum Cyrillum appellat hæreticum, et ob hoc Nestorianus esse monstratur. Ita enim dicit: *Quia Nestorianus est, et beatum Cyrillum episcopum hæreticum appellat; quod in se maxime quæ ad Marim Persam scripta legitur certum est epistolam continere. Quodque statim iudices pro gravi hæreseos dictum pondere se suscepisse sua interlocutione testati sunt dicentes ita (Act. 10): Quando objurgatio capitulum sequitur, animæ periculum ferens, superfluum judicamus inquisitionem fieri cæterorum. Quæ igitur manifeste indicta sunt et canonibus et legibus, et sunt aperte odiosa Deum timentibus, hæc eligite primitus et his instate. Videtur autem nobis hæc esse integra, primo quidem rectæ esse fidei oportere qui sacerdotio fungitur, et ita esse totius luxuriæ liberum, et cætera.*

III. Quis ergo dubitet ex eo iudices capitulum ad animæ periculum pertinere dixisse et ex eo censendum non rectæ fidei sacerdotem qui beatum Cyrillum appellavit hæreticum, cum nihil aliud in accusatione ante hanc interlocutionem propositam de causis ad fidem pertinentibus dictum sit nisi quia Nestorianus est et beatum Cyrillum appellavit hæreticum. Ex quo satis apertum est epistolam ad Marim Persam scriptam, quæ beati Cyrilli dogmata, quibus non consentientem Nestorium constat esse damnatum, definiendo rectæ fidei esse contraria, beatum Cyrillum appellaret hæreticum, ab adversariis Ibræ episcopi, quia ejusdem Ibræ fuerit, nullo modo comprobata, nec eundem Ibram quia ejus fuerit fuisse confessum. Quoniam si apud prælatos iudices ab Ibra factam doceri potuisset epistolam, nunquam eorum sententia Ibras meruisset absolvi, cum tantæ interlocutionis suæ pondere fidei prius causam queri magnopere voluerunt, quam in beatissimo Cyrillo, qui ab Ibra nominatus dicebatur hæreticus, æstimaverunt fuisse gravissima. Nam et subsequens constituti textus his convenire quæ dicta sunt per sua loca subteradnexa evidenter ostenditur. Ad petitionem namque Ibræ, Photii atque Eustathii episcoporum in memorato sancto Chalcedonensi concilio relecta serie iudicati, hæc post aliqua prædictos iudices, dum de accusationis adversus Ibram episcopum institutæ ordine loquerentur, in sua claret dixisse sententiæ, quæ ita se habent (Act. 9): *His ergo dantibus capitula quedam et rogantibus ut horum feret subtilis inquisitio, incumbentes nos capitulis; et invenientes in his inmissionem quamdam adversus Ibram reverentissimum episcopum, quasi non recte saperet, sed alia præter piam doctrinam doceret, necessarie ex hoc prius inquisitionem cum magna diligentia facere sumus impulsus. Præcepimus etenim accusatoribus dici quæ essent quæ ab episcopo Ibra dicerentur, sicut ipsi dicebant, pii dogmatis aliena. Dixerunt eorum ipsorum quedam. Et cum multa mota fuissent quæ in actis inserta sunt. Et post pauca iidem iudices ita dixerunt: Et consiliis pietatem ubique præponentes, et inquirentes præparavimus reverentissimum Ibram episcopum quod*

et ipse ad satisfactionem eorum quæ [sorte, de fide] levi dicta fuerant sapuit, ex scripto dare quid sentit vel sapit de pia nostra fide; quod et fecit. Ex abundantia autem prædictus reverentissimus vir promisit et in suæ eloqui civitatis ecclesia et manifeste anathematizare malignæ impietatis principem Nestorium et eos qui sicut ille sapivunt, et qui vel libris vel codicibus ejus utuntur. Confessus est autem sic se credere sicut continent litteræ quæ venerant inter reverentissimæ et sanctissimæ memoriæ Joannem magnæ Antiochenæ civitatis episcopum et Cyrillum maximæ Alexandrinorum civitatis episcopum, quibus ministravit beatæ memoriæ Paulus Emesinorum civitatis episcopus, ex quibus universalis consensus efficitur. Consentire autem et in omnibus quæ nuper gesta sunt a sancto synodo quæ convenit in regia et Christiana Constantinopoli civitate, habere autem omnia quæ placuerunt in Ephesino metropolitano concilio quod a sancto Spiritu movebatur; æqua autem huic judicare quæ in Nicæa sunt constituta, et nullam differentiam arbitrari ejus ad aliam. Et nimis ejus sanctitatem laudavimus quod prone superit curare eos qui vel suspicione vel alio quoquomodo ejus læderent opinionem doctrinæ, et cætera.

IV. Constituti igitur quod a viris venerabilibus Photio et Eustathio prolatum est tenore perpenso, in quo dicitur dantibus capitula accusatoribus, quæ utique dari, sicut superius legitur, nisi scripto minime potuerunt, inventam illic inmissionem adversus Ibram episcopum factam, quod alia præter piam doctrinam faceret vel doceret, nihil aliud pronuntiasse iudices clarum est, negotio, ut ipsi memorant, subtiliter inquisito, quam per inmissionis figmenta calumniose adversus Ibram episcopum accusationem esse propositam, non studio veritatis. Et quid est quod in capitulis scripto porrectis accusatores contra episcopum Ibram de fidei causa detulerant nisi quod Nestorianus esset, beatum Cyrillum hæreticum nominando, quem in Apollinaris incidisse hæresim et hæreticam conscripsisse epistolam, quæ ad Marim Persam scripta perhibetur, affirmat? Unde clarum est Ibræ episcopi eandem epistolam non fuisse, cum ei per inmissionis falsitatem quod eadem epistola continet iudices testentur objectum, quem memorati superius constituti locum quæstioni episcopi Ibræ manifestum est convenire, per quam in sancto ac reverendo Chalcedonensi concilio Uranium episcopum queritur pro Eutychis agentem gratia quosdam clericos qui suæ accusationi insisterent præparasse. Ex quo satis apparet ipsam inmissionem sua sententia Photium et Eustathium iudices tacito immittentis nomine lacerasse, quam Ibras episcopus palam in sancta Chalcedonensi synodo expresso concinnatoris vocabulo denotavit. Non est igitur ambiguum hoc quod ad criminandum beatum Cyrillum, et pro hæresi schismate Ibræ constat objectum, idque epistolam continere, manifestum est ab accusatoribus inmissionis calliditate confictum et accusati negatione et iudicium definitione fuisse monstratum.

V. Adjicitur quoque ejusdem pagina constituti quod ad satisfactionem eorum quæ ab accusatoribus

[*forte, de fide*] Ibas dicta fuerant sapuit Ibas episcopus ex scripto dare quid sentit vel sapit de pia fide. Unde apparet consequenter Ibas episcopi accusatores notari per omnia falsitatis, qui inconsulto similitatis calore lapsi, leviter potius quam vere criminati fuisse Ibas monstrantur episcopum, adeo ut adversus ea quæ tenor epistolæ ad Mariam Persam scriptæ in obtrecta ionem beati Cyrilli et duodecim capitulorum ejus asserunt, et eadem accusatorum levitate atque falsitate objecta Ibas dixisse convinci non potuit, ex scripto insuper idem Ibas quid de pia fide sentiret ostenderet, tanquam puritati suæ sufficere non juvicans quod convinci aliquid contra rectam fidem dixisse non potuit, nisi etiam ipsam fidem qualiter semper retinisset animo sua sententia publicaret. Quod vel iudicibus vel ipsi Ibas episcopo necessarium minime fuerat, si supradicta epistola et ejus esse et orthodoxe sensu dictata potuisset ostendi. Quapropter diligenter attendendum est quod dicitur ad satisfactionem eorum quæ Ibas dicta fuerant prone sapuisse Ibas episcopum ex scripto ostendere quid de pia fide sentiret. Evidenter etenim clarum est ita epistolæ ad Mariam textum pio dogmati inveniri contrarium, ut quamvis levitate accusantium quam rerum veritate Ibas episcopo firmetur objecta, tamen ne vel hoc quod false ipsius dicta fuerat, ejus catholicæ fidei derogaret, prone sapuit contra illius impietatem quid de pia fide sentiret ostenderet. Neque enim de orthodoxæ fidei sinceritate quid sapiebat necessarium esset scripto deponeret, nisi in illa epistola quæ ei objecta fuerat claret perfidie macula quam vitabat. Constat igitur et ejus non esse epistolam quæ levitate accusantium objecta firmatur, et fidei rectæ adversariam; contra ejus objectionem ex scripto recta fides opponitur. Rursus consequenter et evidentius ad Ibas episcopi purgationem in eodem astruitur iudicatum [*forte, iudicato*] quod Ibas episcopus ex abundantanti promissis memoratur manifeste *anathematizare malignæ impietatis principem Nestorium, et eos qui sicut ille sapiunt, vel qui libris aut codicibus ejus utuntur; habere autem se omnia quæ placuerant in Ephesino concilio quod a sancto Spiritu movebatur, nihilque a Nixeno d'ferre* [*forte, d'ferret*] *concedit*. Porro autem epistola quæ ad Mariam Persam scripta relegitur, non solum non habere quæ in Ephesino primo concilio gesta sunt, sed etiam gravi exsecratione respuisse et condemnasse monstratur: quippe cum et Nestorium iudicio et inquisitione non facta memoret esse damnatum, et beatum Cyrillum in Apollinaris hæresim incidisse, et ei similia scripsisse pertinacia sacrilego [*forte, pertinaci ac sacrilego*] errore definiat, et duodecim beati Cyrilli capitula omni impietate plena et rectæ fidei contraria nuncupasset. Unde evidentissime declaratur quia ex professione Ibas episcopi, per quam ex abundantanti, ut attestantur iudices, universa quæ in Ephesino primo concilio gesta sunt servare et recipere proficitur, quia ejus fuerit epistolam denegatam. Nam si ejus esse constitisset epistolam, in qua, ut dictum est, Ephesina prima synodus impu-

gnatur, non dicebant iudices Ibas episcopum ex abundantanti inter alia promissis habere omnia quæ placuerant in Ephesino primo concilio, sed pro correctione potius declaranda dicebant necessarie coactum predictum episcopum illa recipere quæ ab eo quidem per epistolam fuerant improbata. Non enim ex abundantanti professus Ibas dicebatur episcopus, si ipsa rerum necessitate cogente, ut appareret orthodoxus, fateretur. Cui etiam dilucidæ rationi consequenter quæ inferius continentur ejusdem iudicati verba proficiunt quibus dicitur (Act. 10): *Ita enim ejus sanctitatem laudavimus quod prone sapuerit curare eos qui vel suspitione vel quocummodo ejus laederent opinionem doctrinæ, et cætera*. Ex quibus verbis apertissime claret ex abundantanti hoc quoque Ibas episcopum fuisse professum per quod non veritas, quæ de eo probata non fuerat, sed etiam suspicio, si potuisset accedere, purgaretur. Cum autem epistola ad Mariam Persam scripta non ea quæ quendam suspicionem facerent, sed apertissima et manifesta Ephesinæ primæ synodi et duodecim capitulorum beati Cyrilli legatur crimina continere, nemini venit in dubium quia Ibas episcopi minime probata fuisset epistola, qui ex abundantanti etiam de suspitionibus liber ostensus est. Et quomodo de veritate reprehensibilis facti argui poterit qui de suspitione quoque reddi voluit alienus?

VI. His igitur ita se habentibus congruenter et una eademque suadente justitia, etiam legatorum sedis apostolicæ interlocutio prolata subsequitur, qua ex decreto proprio Photii atque Eustathii venerabilium episcoporum, tam de his quæ ex scripto accusatores dederunt, quam de his quæ inter gesta locuti sunt, id est ab omni accusatione inculpabilem et liberum Ibas fateretur episcopum reperiri, et id tantummodo postulat, ut utrum sententiam suam Photius atque Eustathius venerabiles viri cognoscerent, sua professione signarent. Ita enim se habet (Act. 9): *Paschasius et reliqui episcopi per presbyterum apostolicæ sedis dixerunt: Sanctissimi episcopi qui decreto proprio et inculpabilem et omni accusatione liberum Ibas reverentissimam declararunt, si propriam sententiam recognoscunt edicant. Photius reverentissimus episcopus Tyri dixit: Etiam nostrum est decretum. Eustathius reverentissimus episcopus Beryti dixit: Mea est subscriptio; et reliqua*. Ex qua inquisitione cum tantummodo de recognoscenda sententia iudices monuissent, nihil de qualitate sententiæ dubitantes, imo etiam quia per eam Ibas episcopus liber ab omni accusatione inventus sit approbantes, dilucide aperteque monstratur decreto venerabilium Photii atque Eustathii episcoporum etiam legatorum apostolicæ sedis indubitabilem accessisse consensum, quia, sicut dictum est, ab omni accusatione liber Ibas exstitisset episcopus. Relecto itaque Photii atque Eustathii episcoporum, quod pro se Ibas episcopus protulit, iudicato et ab eisdem iudicibus, sicut supra dictum est, repetita professione recognito, cum in subsequentem diem de persona ejusdem Ibas episcopi fuisset cognitio prolata, rursus

ingressus Ibas episcopus hæc legitur fuisse conque-
 stus (Act. 10): *Deprecor magnificentiam vestram et
 hanc universalem sanctam synodum. Eutyches adver-
 sum me pro fide quædam falsa confinxit, nec me in
 sancta synodo introire permisit; per quadraginta man-
 siones invicem per diversos ordines diraxit me; viginti
 et amplius carceres mutavi, tanquam non esset carcer
 in Antiochia, in ordine comitianorum dicentibus mihi
 quia damnatus es. Si videtur ergo magnificentiæ
 vestræ et sanctæ vestræ synodo quæ sine iudicio in ab-
 sentia mea adversum me gesta sunt infringere, in vestra
 erit potestate. Ob hoc etenim, sicut jam edocui, adii
 sacrum et immortalem verticem, et iussit vestram ma-
 gnificentiam et sanctam synodum audire quæ adver-
 sum me gesta sunt, et cognovistis ex decreto quia in
 nullo culpabilis sum reperiatus.*

VII. His ergo in querelam deductis clarèt Ibam
 episcopum apertissimis deplorationibus alligare
 [forte, allegare] quod in secretario superiore con-
 questus est ea quæ in sceleratis illis gestis Ephe-
 sinæ secundæ synodi adversum eum de fide gesta
 sunt ab Eutychæ fuisse confecta [forte, conficta]; ubi,
 sicut jam superius dictum est, per introducta contra
 absentem responsa testium, maxime epistolam ad
 Mariam Persam ejusdem fuisse docere conati sunt.
 Quam epistolam in hoc loco duplici modo ab Iba
 episcopo, sicut et superius assertum est, denegatam
 evidenter apparet. Primo quod accusatoribus ejus
 ipsa productio testium nisi contra negantem necessa-
 ria non fuisse convincitur. Nemo enim contra illum
 testium responsis indiget quem viderit quod ab eo
 factum arguit confiteri. Quam negationem suam Ibas
 episcopus evidentiùs ex formidine accusatoris osten-
 dit dicens: *nec me in synodo introire permisit (Ibid.).*

Ia enim contra se falsos testes eum præparasse te-
 statur; ut cum suam adversarii studio profligatam
 queratur absentiam, confirmet se præsentem non
 potuisse convinci. Deinde quod in sancto ac reve-
 rendo Chalcedonensi concilio præsens Ibas episcopus,
 dum ea quæ adversum eum in Ephesina secunda te-
 status [forte, testibus] aliisque modis gesta sunt ficta
 [forte, fictam] conqueritur epistolam quam ejus esse
 illic responsis testium dictum false fuerat alienasse
 [alienam a se] procul dubio profitetur. Unde et com-
 petenter sequitur quia sancti illic in Chalcedona re-
 sidentes iudices ex decreto Photii atque Eustathii in
 nullo eum cognoverint culpabilem, apertissime pro-
 fitentes quod ea quæ de fide adversum eum accusato-
 res, tam in libello apud Photium et Eustathium epi-
 scopos oblato, in quo dixerunt eum plurima contra fi-
 dem Patrum dicere, quam in capitulis ex scripto da-
 tis, in quibus dixerunt (Ibid.), *Nestorianus est, et bea-
 tum Cyrillum appellat hæreticum, nec non et in his
 sunt dicentes eum publice allocutum, Non invidéo
 Christo factó Deo: in quantum enim factus est, et ego.*
 Quam accusationem videlicet eorum et in quibus
 eum Nestorianum esse et beatum Cyrillum hæreti-
 cum appellasse dixerunt, false adversum se ab accu-
 satoribus fuerint intimata, et ita quoque venerabilium
 Photii atque Eustathii episcoporum quia leviter false

dicta sint constitutum, adeo ut ex eodem decreto ab
 omni accusatione liber et in nullo inventus culpabi-
 lis diceretur. Quod cum ita sit, evidenter ostenditur
 epistolam ad Mariam Persam scriptam, quæ duodecim
 beati Cyrilli capitula omni impietate plena et rectæ
 fidei dicit esse contraria, et Nestorium iudicio et in-
 quisitione non facta damnatum, nullo modo quia Iba
 fuerit approbatum; quippe cum ipse de se apertissi-
 me fateatur quod ea quæ de fide adversum se accusa-
 tores dixerint, false dixissent; cum si aut ipse suam
 esse epistolam fateretur, aut ab accusatoribus aliqua
 fuisset probatione convictus, non utique Photii at-
 que Eustathii episcoporum iudicio, in quorum exa-
 mine hæc fuerunt flagitate [agitata], absolutissime
 censeretur. Quod leviter ac false ac per inmissio-

B nem. quandam ab accusatoribus suis Ibas episcopus
 fuerit impetitus necessitate, et Nestorium anathema-
 tizaverit, et omnia quæ in Ephesino primo placue-
 runt concilio se habere tanquam ea quæ in Nicæa
 acta sunt voluntaria professione testatus sit; quæ
 utique ab epistola quæ ad Mariam Persam scripta dici-
 tur excusatio Nestorio constat esse rejecta. Propter
 quod nulli venit in dubium quod ea quæ adversum
 nos false dici asserimus, neque a nobis dicta, neque
 a nobis facta esse omnino distateamur, et quæ ex
 abundantia recepisse astruimur, et antea tenuisse
 firmemur.

VIII. Ad huius quoque indubitabiliter ostendendæ
 negationis augmentum [argumentum] commode se-
 quentium gestorum ordo connectitur. Cum enim qui-
 dam jam in sancta Chalcedonensi synodo absolutioni
 Ibae episcopi vocem curassent contradictionis oppo-
 nere, et ingredi ejus accusatores iudices præcepis-
 sent, ingressus Theophilus diaconus cum aliis, dum
 interrogaretur utrum accusaturus Ibam venisset episco-
 pum, ita respondit (Act. 10): *Accusatores manifesti
 sunt, et hic non sunt. Ego diaconus sum, et serio violentiam
 civitatis. Et si accuso, testes non adsunt, et denegat.*
 Quæ accusatoris responsio manifestat quod ita ea
 quæ apud Photium et Eustathium episcopos objecta
 sunt denegaverit Ibas episcopus ut in Chalcedonensi
 synodo, cum ipsa idem a se obijcienda nosset, ab
 Iba episcopo deneganda confirmet. Unde quorundam
 valde est stupenda contentio, qui epistolam ad Ma-
 rim Persam scriptam, ab accusatoribus pro magno
 crimine objectam, et in Chalcedonensi synodo ex
 gestis apud Photium atque Eustathium episcopos
 habitis rursus ad convincendum, ut putabant, Ibam
 episcopum proferendam, eandem Ibam episcopum
 quia sua fuerit mentiuntur esse confessum; cum, (ut)
 supra dictum est, accusatores ipsius præcedentes
 negationes ejus experti ea quæ a se ex memoratis
 gestis obijcienda noverant, certissime negaturum
 esse testentur. In tantam enim in illo Photii atque
 Eustathii episcoporum iudicio Ibam episcopum con-
 scientiæ suæ virtute subnexum [forte, subnixum] scie-
 bant ea quæ ab accusatoribus proposita fuerant de-
 negasse, ut in sancto Chalcedonensi concilio etiam
 ipsis Photio atque Eustathio præsentibus quorum
 pridem iudicio res fuerat agitata, confirmet denuo

negaturum. Nunquam enim accusator iisdem rursus in cognitione sedentibus Ibas episcopum diceret negaturum, si apud eos in priore iudicio sciret iam fuisse confessum. Posthæc cum interlocutio iudicum in Chalcedona residentium quæreret ab accusatoribus Ibas episcopi utrum scriptas probationes præbere de re aliqua potuissent, Theophilus diaconus dixit : *Habeo monumenta quæ super hæc gesta sunt in Beryto, et quæ in Epheso, et cætera.*

IX. Animadvertendum est igitur quod nihil aliud contra Ibas episcopum adversarii ejus quod in Chalcedonensi proferrent synodo se habere dixerunt, nisi ea quæ apud Photium et Eustathium episcopos et postea in Ephesina secunda de eo sunt habita monumenta. Ex quo apparet non sibi eos iudicasse sufficere, imo contra se futurum potius testinasse, si ea tantummodo quæ apud memoratos Photium et Eustathium episcopos adversus Ibas episcopum gesta sunt legerentur, in quibus neque testibus neque sua monstrabatur confessione convictus, nisi et ea proferre quæ nefarie in secunda Ephesina synodo acta sunt poposcissent, in quibus illis falsitatibus uterentur qui Ibas episcopum epistolam quæ ad Marim Persam scripta est mendaciter suam esse dixerunt confessum. Certum est igitur nullum adversus Ibas probationis, ut putabant, habuisse ejus adversarios documentum, nisi hoc solummodo quod in illa non dicenda synodo adversum se Ibas episcopus per sui absentiam astruit fuisse confictum, quod in sancta Chalcedonensi synodo residentes iudices rei veritate permoti sunt, interlocutionis justitia submoverunt, interrogantes Thalassium atque Eusebium episcopos, qui tunc in secunda Ephesina cum aliis adfuerunt, utrum eorum audientiam præsens Ibas fuisset expertus. Qui dixerunt (Act. 10) : *Non aderat.* Qua responsione cognita, Orientales et Pontici episcopi in Chalcedonensi concilio clamaverunt : *Absentem nullus addidit.* Quorum interlocutio ita prolata ea quæ adversus Ibas episcopum in secunda Ephesina gesta sunt evidenter evacuati, ad illorum, id est Photii et Eustathii, consequenter omne remittens acta negotium, quorum jam sententia Ibas episcopum noverant absolutum. Quod in sequentibus evidentiore iudicium interlocutione signatur, qui gesta nefaria secundæ Ephesinæ synodi contra Ibas episcopum pro execratione atque mendacio sui habita relegi vetuerunt. Nam ut apertius manifestetur intelligi Ibas episcopum universa quæ ab adversariis in iudicio Photii atque Eustathii episcoporum objecta fuerant, et nunc in sancto Chalcedonensi concilio ex gestis quæ Theophilus proferbat objicienda erant, indubitabiliter denegasse, interrogatio iudicum in Chalcedona residentium, vel responsio Photii episcopi sine cujusquam ambiguitatis patefecit obstaculo; quæ ita se habent (Ibid.) : *Magnificentissimi et gloriosissimi iudices dixerunt : Ibas igitur reverentissimus a suis accusatoribus est convictus? Photius reverentissimus episcopus dixit : Non, et cætera.* Quid hac probatione clarius, quid evidentius dici potest quam ut ea quæ accusator propositurus negaturum Ibas con-

firmavit episcopum? Hæc quoque ipse Photius iudex, apud quem pridem gestum fuerat confitens quia non convictus esset Ibas episcopus, eum procul dubio quæ objecta sunt negasse testetur? Quam negationem maxime ad epistolam quæ ad Marim Persam scripta legitur pertinere sequentium declarat ordo gestorum. Nam cum ad documentum eorum quæ in iudicio Photii et Eustathii ex scripto dederant, id est, quia Nestorianus esset, et beatum Cyrillum appellasset hæreticum, blasphemias illas protulissent quas se putabant testibus probaturos, id est, *Non invidio Christo Deo facto (Act. 10)*, et reprobatis testibus nihil ex his ostendere potuissent, ad illa quæ pridem ex scripto dederant redeuntes, hoc quod epistola ad Marim Persam scripta continet objecerunt, id est, quia beatæ memoriæ Cyrillum et duodecim ejus capitula appellasset hæretica. Cui Patri Photius atque Eustathius iudices, sicut superius ipsi professi sunt, diligentius incumbentes, modo ab eodem Ibas episcopo perscrutantes, modo probationes ab accusatoribus exigentes, utrum aliquid post unitatem Ecclesiarum factam in obtreptione beati Cyrilli a sapedito Ibas episcopo dictum sit, vehementer et sagacissime quæsiverunt. Adversum quæ Ibas respondens episcopus omnibus exceptionibus suis eam quæ ad Marim Persam scripta legitur impugnavit epistolam, asserendo quia post unitatem et pacem inter beatum Cyrillum et Orientales iactam in nullo beato Cyrillo derogasset.

X. Porro autem sapedita ad Marim Persam scripta epistola jam post unitatem pacemque Ecclesiis restitutam et beatum Cyrillum incidisse in Apollinaris hærese, eique similia conscripsisse confirmat, et duodecim ejus capitula asserit rectæ fidei esse contraria, Nestorium autem iudicium [sine iudicio] et inquisitione non facta damnatum. Quod scriptor epistolæ non per suum aut alicujus alterius intelligentiæ evenisse dicit errorem ut beatus Cyrillus conscripsisse hæretica dogmata putaretur; sed ita in ea pravitate idem confictor epistolæ permanens, illa orthodoxa beati Cyrilli dogmata hæretica videretur astruere, ut ab eis potius beatum Cyrillum veluti abnegantem quæ prave conscripserat asserat recessisse. Quæ omnia Ibas episcopi professioni quare ab adversariorum objectione tuetur esse contraria quicumque pio ac recto corde legit intelligit. Neque enim ipsi iudices si quod vel levi derogatione post unitatem dictum sit, exquirentes Ibas episcopum, si ejus esse iam aperte blasphemantem epistolam comprobassent, paterentur sine ulla transire aut dicerent non esse convictum. Quæ autem beati Cyrilli major injuria potest vel exquiri vel fieri quam dogmata ejus, quæ in Ephesina prima exposuit, hæretica definire, per quorum orthodoxam prædicationem vivus ac mortuus omnibus venerabilis et reverendus existit; quæ dogmata beati Cyrilli dum per epistolam ad Marim Persam scriptam posteaquam adunati sunt beatæ memoriæ Cyrillus et Joannes Antiochenæ civitatis episcopi, constet profana voce omnimodis impugnare, quis sana mente possit advertere Ibas ne-

gantem quia post unitatem aliquid adversum beatum A Cyrilium dixerit epistolam non negasse, quæ post illam unitationem ejus dogmata definit esse hæretica. Nisi forte aliquis ita ab humani sensus ratione discedat, ut credat Ibam nihil de beato Cyrillo dixisse contrarium, si eum hæretica conscripsisse testetur, et circa ejus personam arbitretur eundem Ibam servasse reverentiam; si sanctam doctrinam, qua reverendus est omnibus, accusavit. Atque ideo si singularis beati Cyrilli injuria est ejus damnasse doctrinam, et hæreseos aperta videtur professio prædicationi derogare catholicæ, si Ibæ probaretur epistola, in qua utraque manifestum est contineri, nunquam Ibas episcopus, utrumque negando, ex utroque meruisset absovi. Huc accedit quod luce clarius demonstratur nullum etiam tempus inveniri posse, neque ante adunationem, neque post unitationem, beati Cyrilli cum Orientalibus factam, quo eadem epistola ab Iba episcopo scripta doceatur. Nam ipsius tenor epistolæ evidenter ostendit quia post unitatem pacemque Ecclesiis reformatam in derogatione beati Cyrilli ejusque dogmatum facta sit, Ibas vero post adunationem beati Cyrilli cum Orientalibus factam nihil se tale aliquid dixisse testetur. Constat neque ante adunationem, quia hoc in ejusdem epistolæ tenore non legitur, neque post adunationem, quia hoc Ibas sua professione denegat, ab eodem Iba memoratam epistolam fuisse conscriptam.

XI. Et ut nulli prorsus habeatur ambiguum in eadem negatione qua coeperat Ibam episcopum perstis-
tisse, et hoc ex præsentis Ibæ verbis iudices ita sensisse, et accusatores eam tanquam negantem voluisse, nec prævaluisse convincere, ipsius necesse est interlocutionis iudicium et prosecutionis accusatorum, quæ in sancta Chalcedonensi synodo ex gestis Photii et Eustathii relegantur, verba pensemus, quæ ita se habent (Act. 10) : *Reverentissimi episcopi, id est Photius et Eustathius, dixerunt : Si post mortem beati Cyrilli reverentissimus Ibas episcopus eum visus est hæreticum nominasse, et hæreticum habuisse, monstrate. Maras dixit : Probamus : quod procul dubio neque iudices adhuc probari quærent, neque accusatores repromitterent probaturos, si hoc Ibas episcopus non negasset. Licet ea quæ superius in gestis apud Photium et Eustathium habitis eorumque iudicatu ad negationem Ibæ episcopi demonstrandam multimode ex interlocutionibus iudicium et accusatorum prosecutionibus ipsiusque Ibæ exceptionibus claruerunt abunde sufficerent, tamenetsi minus aliquid in Photii atque Eustathii episcoporum iudicio legeretur expressum, ea quæ in Chalcedonensi synodo continetur Ibæ episcopi negantis epistolam satisfaceret sola professio. Lecta enim ex gestis apud Photium et Eustathium habitis epistola ad Mariam Persam scripta, confestim Ibas vocem negantis opposuit dicens : *Jubeat vestra clementia relegi litteras clericorum Edessenorum, ut cognoscatis quia et ab his quæ mihi illata sunt alienus existo, et violentiam sum**

perpassus. Ubi primum diligenter est attendendum quod post lectum ad Mariam Persam scriptæ epistolæ textum, eandem epistolam iudices in Chalcedonia residentes suo probantur omisisse silentio, quippe quam noverant totiens jam accusati negationibus resutatam. Nam si vidissent in ea esse aliquid quod Ibæ episcopi absolutioni proficeret, mox ejus lectione permoti decernerent frustra accusatores ex gestis Photii et Eustathii episcoporum pro crimine hæreseos illa producere, quibus econtrario Ibas episcopus ostendebatur orthodoxus, postremo nec juberent suis interlocutionibus Edessenorum epistolam recenseri, quam contra eam quæ ad Mariam Persam scripta dicitur Ibas episcopus pro se relegi postulavit, si per eam quam accusator protulerat laudabile potius et non magis vituperabile accusati meritum monstrabatur. Quid quod ipse Ibas episcopus, relecta eadem ad Mariam Persam epistola, non ejus assumpsit defendere qualitatem, nec suæ fidei rectitudinem ex ejusdem epistolæ professione monstrare. Continuo etenim, si suam esse aut recta non esse dogmata contineret, contra suos accusatores insurgeret dicens : *Cæco corde me impetunt, ut ea mihi pro hæreseos crimine objiciant unde possum orthodoxus comprobari. Imo se ostenderunt hæreticos, qui epistolam ejus dictatio catholicam fidem astruit, hæreticam criminantur. Verum Ibas episcopus sciens nec suam esse epistolam et per omnia piis dogmatibus inimicam, adversus eam magis illam Edessenorum epistolam, quæ eum nihil aliquando contra catholicam fidem dixisse attestabatur, opposuit, illud secutus quod supra ingressus sanctum Chalcedonense concilium allegavit dicens : *Nam et omnes Edesseni clerici, per quos memoratis episcopis scripserunt, testantur me esse catholicum* (Act. 9). In tantum jam tunc in Photii et Eustathii iudicio et postea in sancta Chalcedonensi synodo objectam sibi ad Mariam Persam epistolam negans suam, orthodoxæ fidei scit esse contrariam, ut propriæ fidei documentum non de istius textu, sed de Edessenorum clericorum attestacione requireret.*

XII. Si igitur iudices non solum nihil ex ea æstimantes accusati Ibæ episcopi juvari negotium, imo videntes absolute contrariam aliam quam pro sui purgatione accusatus est petiit [expetiit], statuerunt suis interlocutionibus relegendam, et ipse accusatus Ibas episcopus, non illam ad Mariam Persam defendendo, imo potius ejus refutandæ causa illam Edessenorum relegi postulavit, constatæam quæ ad Mariam Persam scripta est interlocutione iudicium et professione Ibæ episcopi quia ejus fuerit abnegatam, et quia scetesta dogmata contineat approbatum. Ergo Ibas episcopus innocentis animi sui fervore permotus, evidentioris negationis etiam in Chalcedonensi synodo festinans adicere documentum, relegendas Edessenorum litteras ex gestis idem [ibidem] apud Photium et Eustathium habitis, quæ adversarius ejus protulerat, postulavit : quorum gestorum hanc partem, sicut in consequentibus demonstratur, ex industria accusator

* Recte Cotelarius legendum admonuit : aut recte nosse dogmata continere. II. RO.

omiserat, qua Ibas evidentius noverat adiuvari. Deinde quid ipsa verba Ibas lucido astruant intue-
 dum. Prosequitur enim ut supra meminimus, ita (Act. 10) : *Jubeat vestra clementia relegi litteras cleri-
 corum Edessenorum, ut cognoscatis quia et ab his quæ
 mihi illata sunt alienus existo et violentiam sum per-
 pessus.* Quibus verbis apertissime declaratur quod
 quia e vestigio post lectam epistolam ad Marim Per-
 sam astruit Ibas episcopus alienum se et ab his quæ
 sibi inferuntur existere et violentiam se perpersum,
 atque ob hoc Edessenorum debere relegi litteras
 clericorum, evidenter, tanquam manu ipsam epistolæ
 ad Marim Persam ostenderet lectionem, a cujus se
 purgari crimine festinaret, dixit, *et ab his quæ mihi
 inferuntur alienus existo,* ostendens et ab aliis quæ
 precedenti loco ei objecta sunt et ab epistola ad Ma-
 rim Persam scripta, quæ statim relecta fuerat, alien-
 num se per omnia demonstrari. Ubi illud quoque
 quod supra ingressus Ibas episcopus sanctam Chal-
 cedonensem synodum gravissime legitur fuisse con-
 questus a falsis se in secunda Ephesina accusationibus
 impetum, in concilium ingredi non fuisse permissum,
 viginti autem plus carceres permutasse, nunc
 post lectionem epistolæ non omisit adjungere; ut ap-
 pareat illud quod, sicut dictum est, ingressus sanctam
 Chalcedonensem synodum, de injustitia in se-
 cunda Ephesina sibi illata conqueritur, ad hujus cau-
 sam epistolæ pertinere; post cujus lectionem astruens
 alienum se ab his quæ sibi inferuntur existere, vio-
 lentiam quam ab Eutyche est perpersum adjunxit.
 Lecta itaque, ut Ibas petiit, ex gestis Photii atque
 Eustathii judicum, ad quos utique directa fuerat
 Edessenorum epistola clericorum, qui eam ut Pho-
 tius et Eustathius in gestis innecterent petiverunt,
 quæ gesta ab adversariis Ibas episcopi in Chalcedo-
 nensi synodo sunt prolata, ob quam causam ejusdem
 epistolæ desiderata sit lectio, ipsius verbis agnoscitur,
 quæ ita se habent (Act. 10) : *A multis atque diver-
 sis de Phynicia ad nos venientibus cognovimus ea quæ
 ab his qui insurrexerunt in sanctissimum et reveren-
 tissimum episcopum nostrum Ibas gesta sunt, perter-
 riti in eo quod dictum est, (Transcendunt enim et illos
 qui sine Deo sunt, et infideles et hæretici et Judæi et
 pagani quæ dicta sunt nobis, quia nobis presentibus
 dixisset idem reverentissimus episcopus : Non invideo
 Christo Deo fact'o, quoniam et ego, si volo, possum
 fieri secundum illum :) omnes nos, quos dicunt audisse
 ea quæ dicunt, manifestum facimus vestræ reverentiæ
 coram Dei clementia quia neque ab eo neque ab ullo
 alio tale dictum aliquando audivimus, neque in aures
 nostras ingressum est tale aliquid aliquando, anathe-
 matizantes nos ipsos et terribili gehennæ nosmetipsos
 obnoxios facientes, si novimus aliquid tale dictum ab eo
 aut aliquid aliud contrarium catholicæ fidei. Si enim
 aliquo tali dicto passi fuisset communicare ei qui
 dixit aut missas cum eo tenere, ultimo supplicio fuisset
 obnoxii, tanquam communicantes tali errori
 [Gotelierius legit horrore], et cætera.*

XIII. Quibus ita se habentibus evidenter ostendi-
 tur omnia in quibus ab accusatoribus tam ex scripto

libellis oblatis quam deinceps inter gesta loquentibus
 Ibas dixisse arguebatur episcopus, quia Ibas episco-
 pus non dixerit, Edessenos clericos fuisse testatos.
 Nam cum dicant se non posse quod vel tale dictum,
 id est, *Non invideo Christo fact'o Deo,* vel huic si-
 mile, hoc est, quod ex quacunque parte Nestorii vi-
 deatur dogmatibus convenire, vel aliud aliquid rectæ
 fidei contrarium dixerit Ibas episcopus, apertissime
 clarum est quod et ab his quæ epistola ad Marim
 Persam scripta continet Ibas episcopum sua atte-
 statione purgaverint. Cum enim sæpèdicta epistola,
 dicendo beatum Cyrillum in Apollinaris hæresim in-
 cidisse et ei similia conscripsisse, ejusque duodecim
 capitula omni impietate plena et rectæ fidei contra-
 ria, Nestoriumque judicio et inquisitione non facta
 damnatum, non solum videatur aliquid contra rectam
 fidem dicere, verum etiam ipsam rectam fidem im-
 pugnano respuere, Edesseni vero clerici nihil Ibas
 episcopum suum rectæ fidei contrarium dixisse te-
 stentur, constat ex attestatione Edesseni cleri me-
 moratam quæ ad Marim Persam scripta legitur fuisse
 epistolam confutatam. Quid e vestigio Theophilus ac-
 cusator fuerit persecutus, diligentius oportet atten-
 di : qui non hanc Edessenorum velut superfluum aut
 ad epistolæ ad Marim Persam scriptæ subversiones
 nihil judicans profuturam, credidit omittendam, sed
 magnopere tota mentis intentione asserere nisus est
 has Edessenorum litteras clericorum esse falsatas, ex
 eo scilicet valde pernotus quod nihil contrarium ca-
 tholicæ fidei Ibas dixisse testati sunt. Quo dicto vi-
 dens continuo illam epistolam ad Marim Persam
 scriptam, quæ contra rectam fidem apertissime lo-
 quitur, impugnatam, istam Edessenorum epistolam
 voluit arguere falsitatis, per quam videbat omnes ob-
 jectiones suas fuisse convictas. Cui rei astruendæ
 proficit subsequens ordo gestorum. Dum enim Theo-
 philus adversarius Ibas, sicut jam supra, ita et in hoc
 loco quæri ex gestis in Ephesina secunda habitis quæ
 nitebatur astruere poposcisset ab omni episcoporum
 concilio in Chalcedona residentium, gesta in secunda
 Ephesina habita sunt prohibita recenseri. Ex qua
 prohibitione constat assertionem Ibas episcopi com-
 probatam, qua se per calumniam et falsis figmentis
 ab Eutyche perhibuit impetum; ubi mendacibus
 productis testibus quia epistolam ad Marim Persam
 scriptam sua esse Ibas [episcopus] esse dixerit constat
 esse confictum. In his autem Patrum interlocutioni-
 bus quæ de evacuanda Ephesina secunda synodo
 sunt prolata nihil aliud præter Domni depositionem
 et ordinationem Maximi certum est esse firmatum.
 Domnum vero pro nullo alio crimine nisi quod beati
 Cyrilli duodecim capitula prohibuerat prædicari cla-
 rum est fuisse damnatum. Unde manifestatione [ma-
 nifesta ratione] et evidenti veritate constat, si epi-
 stolam ad Marim Persam, quæ duodecim capitula
 beati Cyrilli esse definit hæretica, ipsumque beatum
 Cyrillum Apollinari similia conscripsisse, sancti Patres
 in Chalcedona residentes Ibas episcopi eundem fuisse
 [forte, addenda vox sensum] quoquomodo reperis-
 sent, eum nullatenus in graviore ejusdem causæ cri-

mine absolvendum esse decernerent, qui Domini Antiocheni episcopi damnationem de sola tantummodo eorumdem duodecim capitulorum prædicatione prohibita factam convelli non passi sunt, et ordinationem Maximi firmaverunt. Quomodo enim ipsi iidem iudices in uno eodemque negotio Iban et Dominum ab Ephesina secunda synodo condemnatos sua interlocutione Iban absolvi decernerent, Dominum paterentur manere damnatum, nisi eum quem absolvi decreverunt approbassent in eodem crimine non teneri? Nam cum apud sanctam Chalcedonensem synodum tam execrabilis obtrectatio beati Cyrilli et duodecim capitulorum ejus fuerit ut pro eis etiam in reproba Ephesina secunda synodo addictum Dominum paterentur manere damnatum, quanta apud memoratam sanctam Chalcedonensem synodum innocentiæ Ibe episcopi claruit ut eum in ejusdem Ephesinæ secundæ nefario examine pro eodem adjudicatum crimine definiret absolvi. In qua causa nunquam innocens claruisset, si illa ad Marim Persam scelestæ epistola ejusdem Ibe episcopi potuisset ostendi.

XIV. Tractatis igitur omnibus et dilucida ratione dissertis per quæ tam ex gestis apud Photium et Eustathium episcopos habitis quam ex eorum iudicatis aliisque pluribus modis evidenter apparuit quod epistolam ad Marim Persam scriptam suam per omnia negaverit Ibas episcopus, nunquamque potuerit ex ejusdem objectione convinci, restat ut veritate simili declaremus quemadmodum a sensu vel definitione sive professionibus venerabilium Patrum in Chalcedona residentium sæpèdicta epistola ad Marim Persam scripta aliena videatur existere et eorum sententiis obviare. Quod ut omnium reddatur sensibus manifestum, primitus inspicere nos oportet quid Patres nostri in Chalcedonensi synodo residentes in prædicatione receptioneque beatæ recordationis prædecessoris nostri papæ Leonis epistolæ vel in explanatione sanctæ fidei sint professi, et pia tenendum doctrina tradiderit; ut his inspectis, quantum ab eorum definitione traditioneque epistola ad Marim Persam scripta dissonet ex his atque contraria demonstretur, et ob hoc appareat eam Patrum nostrorum sententiis nullo modo comprobata. In actione quarta synodi Chalcedonensis, dum post lectam beatæ recordationis papæ Leonis epistolam Patres nostri de confirmatione ejusdem epistolæ loquerentur, ita dixerunt (Act. 1) : *Anatolius reverentissimus episcopus regie Constantinopolis dixit : Epistolam sanctissimi et apostolici archiepiscopi Leonis consonat symbolo trecentorum decem et octo sanctorum Patrum qui apud Nicæam et centum quinquaginta qui apud Constantinopolim postea sunt collecti, qui eandem fidem confirmaverunt, sed et his quæ in Ephesino sub beatissimo et sanctissimo Cyrillo gesta sunt ab universali et sancto concilio, quando maledictum Nestorium damnavit. Quapropter consensit, et eidem epistolæ libenter subscripsi. Paschasius et Lucentius viri reverentissimi episcopi et Bonifacius presbyter, vicarii sedis apostolicæ per Paschasium dixerunt : Manifestum est nec poterit dubitari unam fidem beatissimi papæ sedis*

A apostolicæ rectoris cum trecentorum decem et octo apud Nicæam Patrum concordare atque seruari, sed et centum quinquaginta apud Constantinopolim congregatorum sacerdotum, qui eandem fidem firmaverunt, sed et Cyrilli sanctæ recordationis viri apud Ephesinum, quando Nestorius pro suo errore damnatus est, statuto in nullo penitus discordare; ideoque etiam beatissimi papæ epistola, quæ illam fidem exposuisse pro erroris Eutyche causa dignoscitur, uno sensu unoque spiritu videtur illi fidei esse conjuncta. Maximus reverentissimus episcopus Antiochiæ Syriæ dixit : Concordat epistola sanctissimi archiepiscopi regie Romæ Leonis expositionibus trecentorum decem et octo apud Nicæam sanctorum Patrum, et centum quinquaginta apud Constantinopolim novam Romam, et in Epheso a sanctissimo Cyrillo episcopo expositæ fidei; et subscripsi. Et post reliquos similia interloquentes episcopi Illyriciani triginta duo ex charta dictaverunt, otis per Sozontem episcopum Philippon ita (Act. 4) : Sanctorum Patrum trecentorum decem et octo fidem, quæ est sulus nostra, et servamus, et cum ipsa vitam nostram complere oramus; et centum quinquaginta ante dicta fide [forte, antedictæ fidei] consonant, et servantes persequimur et omnia quæ acta sunt et decreta in prima Ephesina synodo, cujus præsidis fuerunt beatissimus Cælestinus apostolicæ sedis princeps, et beatissimus Cyrillus magnæ civitatis Alexandriæ, et orthodoxorum [forte, orthodoxum] esse sanctum Patrem nostrum archiepiscopum Leonem cognovimus. Sed et reliqui episcopi similia sunt professi.

XV. His ergo se ita habentibus, nulli venit in dubium quin Patres nostri ita a se venerabiliter crederent suscipi beati Leonis epistolam, si eam cum Nicææ et Constantinopolitanæ synodorum, tum etiam beati Cyrilli in Ephesina prima expositis assererent convenire doctrinis. Et si illa tanti pontificis et tanta orthodoxæ fidei luce præfulgens epistola his exigis comparationibus approbati, quomodo illam ad Marim Persam epistolam, quæ specialiter Ephesinam primam synodum respuit et beati Cyrilli exposita dogmata desinivit hæretica, ab iisdem Patribus credatur orthodoxa nominari, eum illa condemnet quorum collatione tanti pontificis, ut dictum est, meruit doctrina laudari? Nam et universalis synodi Chalcedonensis pronuntiatio una [forte, unam] fuisse utriusque, id est beati Leonis et beati Cyrilli, fidem atque doctrinam evidentissime comprobavit, ita dicens (Act. 2) : *Pie et vere Leo docuit. Cyrillus ita docuit. Cyrilli eterna memoria. Leo et Cyrillus similiter docuerunt. Anathema qui sic non credit.* Unde fit ut illa epistola ad Marim Persam non solum non suscepta, verum etiam anathematizata monstratur, dum dogmata Cyrilli in Ephesina prima exposita appellat hæretica; quæ qui non sequitur, anathematis ex sententia sanctæ Chalcedonensis synodi pœna damnatur. Huc accedit ejusdem venerandæ Chalcedonensis synodi etiam fidei exclamatione sententia, quæ ad locum ita se habet (Act. 5) : *Definimus igitur ordinem et omnes formas fidei conservantes nosque quæ apud Ephesum facta est sancta synodus, cujus*

præsides fuerunt sanctæ memoriæ *Cælestinus Romanæ Urbis antistes et Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ*, præfulgere quidem rectæ et immaculatæ fidei expositionem trecentorum decem et octo sanctorum et beatissimorum Patrum apud Nicæam sub piæ recordationis Constantino principe congregatorum, obtinere autem etiam centum quinquaginta sanctorum Patrum apud Constantinopolim definita, ad interruptionem quidem exortarum hæreseon, confirmationem vero ejusdem catholice nostræ fidei. Symbolum apud Nicæam trecentorum decem et octo. Et post alia (Act. 5) : Propter illos vero qui mysterium dispensationis corrumpere moliantur, et purum hominem esse qui ex sancta Virgine Maria natus est impudenter delirantes, beati Cyrilli Alexandrinæ Ecclesiæ præsulis synodicas ad Nestorium et ad alios per Orientem congruas existentes suscipit ad convincendas Nestorii vesanias; et reliqua.

XVI. Ecce omnium fidelium sensibus patet quod sancti Patres nostri in Chalcedona residentes, cum jam de catholice fidei explanatione senserint, ordinem et omnes formas fidei quæ in Ephesina prima, cui beatæ memoriæ Cælestinus et beatus Cyrillus Alexandrinus episcopus præ sederunt, habitæ sunt, sicut Nicæni atque Constantinopolitani communi [forte, concilii] circumspectionem se servare professi sunt, illorum definita suam procul dubio fidem esse testantes. Per quod apparet omne quidquid ab ordine vel formis in Ephesino primo concilio habitis discrepat, eisdemque monstratur esse contrarium, beatorum Chalcedonensium quoque Patrum impugnare [pro impugnari] sententiis. Porro autem epistola ad Marim Persam scripta, dicendo beatum Cyrillum hæreticum ejusque duodecim capitula impia et fidei rectæ contraria Nestoriumque judicio et inquisitione non facta damnatum, omni ordini atque omnibus formis in Ephesina prima synodo habitis manifestatur esse contraria. Unde fit ut valde demonstretur absurdum eorum decretis illam putari epistolam esse susceptam quæ apertissime ipsorum impugnat de fide judicium, ut per hoc non solum præcedentes Patres, sed semetipsos, quod vel dici nefas est, aliqua videantur contrarietate destruere. Nam hujusmodi omnia quæ in derogatione Ephesini primi concilii dicta sunt vel dicenda erant, etiam in hac quam de fide sancti Patres Chalcedonensis synodi protulerunt explanatione fuisse damnata ex his quæ subsequuntur evidentissime veritatis luce conspiciuntur, quæ ita se habent (Ibid.) : *His igitur cum omni undique scrupulositate et diligentia a vobis dispositis, definit sancta et universalis synodus alteram fidem nulli licere proferre vel conscribere, aut componere, aut sentire, aut docere aliter. Eos autem qui ausi sunt componere fidem alteram, aut proferre, aut docere, aut tradere alteram symbolum volentibus vel ex gentilitate ad agnitionem veritatis, vel ex Judaïs, vel ex hæresi quacunquæ converti, hos, si episcopi fuerint aut clerici, alienos esse episcopos ab episcopatu, et clericos a clero; si vero laici aut monachi fuerint, anathemati-*

zari. Cum ergo dixerint Patres nostri ordinem et omnes formas fidei Ephesini primi concilii se servare, et nulli licere alteram fidem proferre, conscribere, vel sentire, seu tradere, aut aliter docere, omnesque qui præsumunt talia esse damnatos, epistolam vero ad Marim Persam scriptam impugnantem per omnia beati Cyrilli expositam in Ephesina prima doctrinam non solum aliter, sed et contrarie non dubitemus astruere; constat synodali judicio ejusdem damnationis sententiam comprehensam, ac propterea ab eis a quibus epistola ad Marim Persam apertissime prædamnata legitur, multo magis clarum est non fuisse susceptam.

XVII. Nec quemquam debet permovere fidelium quod quidam subripiendo nituntur astruere quædam in hac epistola ad Marim ita dicta, et quasi his quæ bene dicunt possint convenientia demonstrari; cum hæreticorum consuetudo sit venena sua fucatis celare sermonibus et verba præmittere quæ quasi orthodoxis videantur professionibus consonare, et reservare * indulgentia malignos aditus per quos eorum pestilentia intromittatur erroris, sicut de eis propheta testatur : *Moluerunt sermones suos super oleum, et ipsi sunt jacula (Psal. LIV, 22)*; et iterum : *Quoniam in multis erant necum (Psal. LIV, 19)*. De quibus etiam et doctor gentium dicit Apostolus : *Habentes formam pietatis, virtutem autem ejus abnegantes (II Tim. III, 5)*. Neque enim Nestorio prodest duas naturas et unum filium confiteri, quamvis et orthodoxis sit communis ista professio, cum idem Nestorius duarum naturarum unam subsistentiam, quod est proprium orthodoxorum, dicere recusans, fraudulentè se duas naturas et unum filium dixisse evidentè aperiat. Unde quia antedicta epistola ad Marim Persam per hoc tam manifestum malum quod de beato Cyrillo et de Patribus qui primo in Ephesino convenerunt asseruit, non dubitatur quid ejus scriptor defendendo Nestorio aut prava ejus recipienda doctrina senserit, qui de ejusdem Nestorii damnatoribus vel sanctis eorum dogmatibus tam impia et nefanda conscripsit, aperta veritate fit cognitum eandem ad Marim Persam epistolam Nestoriani sensus fraude atque perversitate conscriptam. Et ideo quamvis hoc solum ad reverentiam sanctæ Chalcedonensis synodi conservandam et ad hæreticorum excludendas insidias, qui ad Marim Persam epistolam a nostris approbatam Patribus mentiuntur, videatur satis superque sufficere quod de eadem suscipienda Patres nostros nullo modo judicare potuisse multipliciter superius disserta testantur, quibus ab ipso initio quo Ibas episcopus sanctam Chalcedonensem synodum videtur ingressus, violentiam et falsas criminationes in secunda Ephesina queritur fuisse perperatus, ex gestis Photii et Eustathii eorumque judicatio Ibas claruit epistolam non fuisse. Quod post lectum ex gestis Photii et Eustathii ejusdem epistolæ in Chalcedonensi concilio textum manifestissime ostendit negantis quoque Ibas professio ad excludendam illam ad Marim

* Illic invidiosus codex videtur. HARD.

aliam Edessenorum pro se relegi postulantis. Quod A Theophili inimici Ibēe episcopi deserti suffragio veritatis demonstrat nihilominus evidenti ratione suffragium, qui non illam ad Marim Persam quam objecerat præsumpsit astruere, sed illam potius quam pro se Ibas episcopus relegi poposcerat, et se incompetenter tamen nisus est arguere falsitatis. Quod ipsorum Patrum nostrorum in Chalcedona residentium Dominum in eodem accusatum negotio permittentes [forte, permittentium] manere damnatum Ibanique absolventium patefecit absque ambiguitate sententia quod idem ejusdem venerandi Chalcedonensis synodi evidentius multipliciter decretis ostenditur, dicentes [pro dicentis] suam fidem esse quam illa ad Marim impugnat epistola, et hoc eam [forte, et per hoc] eorum damnatam fuisse judicio quorum fingitur interlocutione B suscepta.

XVIII. Quamvis igitur et ex superscripta luce veritatis indubitanter appareat nulla nos necessitate constringi querere ex cujus epistolæ textu aliqui Patrum Chalcedona residentium suis interlocutionibus Iban episcopum pronuntiaverint apparuisse catholicum, quod nobis valde sufficiat evidentissime demonstratum quod de epistola ad Marim Persam scripta nullum tale potuerint proferre judicium. Hoc enim nobis sufficienter contra hereticorum machinas suffragatur, qui volunt hanc ad Marim Persam epistolam a sancto Chalcedonensi synodo videri susceptam, quod non solum docuimus non videri susceptam, verum etiam a Patribus nostris omnimodo refutatam fuisse monstravimus, quippe qui eam inter hostes C suæ rectæ fidei evidentissime prolata sententia damnaverunt. Ergo quia, ut diximus, contra adversarios sanctæ Chalcedonensis synodi, utrum suscepta an non suscepta vere possit ostendi, videtur nobis fuisse negotium, et illis susceptam supervacue suspicantibus, nos ex ipsis etiam Patrum vocibus potius declaravimus improbatam, non est necessarium nos cogi dicere de qua epistola Patres nostri in illis suis interlocutionibus senserint, tum nobis abunde sufficiat quod de ista [forte, quod licet ista] unde vertatur causa non senserint, tamen inspectis singulorum Patrum interlocutionibus et superiori quam disseruimus rectitudini coaptatis, hoc quoque de qua epistola locuti sunt facile piam sectantibus intelligentiam poterit apparere. Ubi primum omnium nobis est diligenter atque sagaciter intueendum quod Patrum D nostrorum uno sensu unaque mente de absolute Ibēe episcopi consensu fuerint prolata sententiæ dicentium quod idem Ibas episcopus ab omnibus quæ ei ab accusatoribus objecta sunt sit obnoxius [innocius] approbatus. Legatorum enim sedis apostolicæ interlocutio in prima sui parte ita se habet : *Relectis chartis agnovimus ex sententiâ reverentissimorum episcoporum Iban reverentissimum innocium approbari*; quam evidenter ab Anatolio Constantinopolitano episcopo interlocutio prolata subsequitur exprimens quod ab his quæ in eum accusatores intulerunt innocens falsisset inventus. Sic enim dicit (Act. 10) : *Reverentissimorum episcoporum et judicium fides ac locus omnium*

quæ sunt subsecuta demonstrant innocium Iban reverentissimum ab his quæ in eum accusatores intulerunt. Cui pianius adhuc superiorum sensum astruens Maximi Antiocheni sententiâ consequenter adjungitur ita se habens : Ex his quæ modo relecta sunt manifestum est quia ab omnibus ei illatis reverentissimus Ibas innocens est repertus.

XIX. Oportet igitur intueri quemadmodum interlocutionem trium istorum primum locum tenentium judicium adiciendam [ad abiciendam] et reprobendam ad Marim Persam epistolam sententiâ, etsi diverso prolata ore, uno tamen spiritu dictata conveniat. Quid est enim quod dicitur per Photii et Eustathii constitutum et ex relectis chartis Iban innocium ab omnibus quæ ei accusatores intulerunt approbati, nisi quia epistola illa in obtreccationem doctrinæ beati Cyrilli et in defensionem Nestorii, ipsius, ut ita dicam, orthodoxæ fidei nitens fundamenta subvertere, ab adversariis, sicut revera est, pro magno crimine Ibēe objecta episcopo, ab eodem aliena reperta superscriptorum, ut dictum est, trium Patrum decretis evidentissime reprobatur. Neque enim ab omnibus quæ ab accusatoribus ei illata sunt juste pronuntiari innocens videbitur si epistolam ad Marim Persam, quæ maxima pars est criminum, imo in qua omnia ei objecta crimina continentur, his interlocutionibus non probetur exclusa. Et ideo quoniam certum est, si ejus doceretur epistola, quod innocens pronuntiari non possit, constat, quia innocens pronuntiatus est, ejus epistolam non fuisse. His igitur interlocutionibus quia maxime ad excludendam atque refutandam ad Marim Persam epistolam convenienti sensu atque studio pro absolute Ibēe episcopi sint prolata apertissime demonstratis, consequens est ut cæterorum Patrum idem sententiarum definitiones pari veritate debeamus inspicere, tacitis paulisper reverentissimorum Juvenalis atque Eunomii episcoporum interlocutionibus; quas licet ex alia parte, ipsi tamen sensui convenire suo loco monstravimus. Itaque Thalassius Cæsareæ Cappadociæ episcopus sic dicit (Act. 10) : *Reverentissimis episcopis Phatio et Eustathio comprobantibus Ibēe negotium, et non adjudicantibus eum, horum opinione suavis et ego volo haberi eum in sacerdotio, sicut et sanctissimis præsulibus visum est, quia maxime gestis suscepit ut anathematizaret illa quæ ejus accusatores adversus eum deposuerant ex scripto. Cui fidelium et perspicuæ veritatis amatori non clareat omnem quam de abnegata vel refutata ad Marim Persam epistola superius reddidimus rationem et præcedentium Patrum interlocutionibus convenire monstravimus, hac quoque reverentissimi Thalassii prolata sententiâ plene ac breviter explicari. Cum enim dicit Photii et Eustathii comprobantium Ibēe negotium et non adjudicantium eum sequi sententiâ, et consequenter adjungit quod ipse Ibas episcopus ab innocentie sue cumulam quæ ei sunt ab accusatoribus ex scripto objecta damnaverit, indubitanter ostendit ita et in Chalcedonensis synodi examine et in illo Photii et Eustathii judicio ab illius epistolæ ad Marim Persam*

crimine alienam Ibe dictationem atque conscientiam A fuisse repertam, ut illic omnia, non solum adversariis non probantibus, aut Iba episcopo denegante, verum etiam damnante, fuerint improbata. Unde constat epistolam ad Marim Persam illa quæ accusatores objecerant crimina continentem non solum Patrum in Chalcedona residentium iudicio, sed ipsius Iba sententia, sicut Photii atque Eustathii constituto edocti memorati Patres affirmant, fuisse damnatam. Eusebii quoque Ancyrae, Stephani Ephesi, Diogenis Cyzici, et Romani Myrorum Lyciae, quamvis diversis locis, uno tamen sensu prolatae sententiae superiorum iudicium decreta confirmant. Nam alii Photii et Eustathii faciendæ iudicati memoriam, alii ex damnatione Nestorii ejusque hæresis Ibae episcopi innocentiam comprobantes, epistolam ad Marim Persam, B quæ excusat Nestorium et beatum Cyrillum appellat hæreticum, ad Ibam episcopum non solum non attenuisse, verum etiam ab eo damnatam esse testantur. Joannes episcopus Sebastiae, Seleucus episcopus Amasiæ, Constantinus episcopus Melitinæ, Patricius episcopus Tyanorum, Petrus episcopus Gangrorum, et Artanius episcopus Trapezuntis, similiter consenserunt ita dicentes (Act. 10) : *Definitio reverentissimorum episcoporum Photii et Eustathii demonstrat innoxium reverentissimum Ibam. Similiter autem et ejus abnegatio facit nos in eo quod receperit proniores. Qua interlocutione memoratorum sacerdotum evidenter apparet per hæc duo Ibam episcopum de his quibus accusatus est innoxium esse repertum, id est ex definitione Photii atque Eustathii episcoporum et ex sua abnegatione. Porro definitione Photii et Eustathii declaratur quia licet false ab accusatoribus fuerit impetitus, tamen ad satisfactionem vel false objectorum prone sapuerit ex scripto quid de recta fide senserit profiteri, et ex abundantia anathematizaverit Nestorium, et habere se dixerit omnia quæ in Ephesino primo concilio placuerunt. Deinde quia ejus quoque abnegatio, per quam se etiam in Chalcedonensi concilio post lectionem ad Marim Persam epistolæ, quæ ejusdem Ibae episcopi apertissime et pie confessioni contraria est, ab his quæ sibi illata sunt existere perhibuit alienum, proniores efficeret animos iudicantium ut crederent quia sprete et refutatis quæ ab eo negata sunt, illa tantum et antea habuerit quæ se habuisse et recepisse professus est. Quibus ita monstratis, clarum est epistolam ad Marim Persam omnibus quæ se recepisse Ibas dixit contrariam existentem, et illa potius quæ anathematizavit Ibas episcopus defendente, nullatenus ab Iba episcopo fuisse dictatam.*

XX. Nam ut omnibus fieret manifestum quod Ibas negando ea quæ ab accusatoribus illata sunt, illa quæ de pia fide confessus est reddiderit certiora, ita interlocutio dicit : *Et abnegatio ejus facit nos in eo quod receperit proniores.* Ac si diceret : *Ex eo credibilis quæ de pia est fide professus recipimus quod illa quæ ei objecta fuerant abnegavit, ut non vellet objectorum veritate convictus, tanquam ex necessitate corrigens, quid de pia fide sentiret ostenderet,*

sed objectorum magis negatione purgatus, ita et antea sensisse quemadmodum sentire professus est crederetur. Sicut enim facti confessio nocentem vel in præteritum facere potuit, ita non convicta negatio reddidit etiam de præteritis innocentem. Cui negationi, per quam Ibas episcopus epistolam ad Marim Persam ostenditur refutasse, Eunonii atque Juvenalis episcoporum interlocutio competenter aptatur. Quas interlocutiones primitus consonare Deo juvante monstrandum est, deinde docendum quemadmodum epistolam ab Iba negatam esse confirmet, quæ ita se habent (Act. 10) : *Juvenalis reverentissimus episcopus Hierosolymitanus dixit : Qui convertuntur, hos scripta divina suscipi jubent. Quapropter et ab hæreticis revertentes suscipimus. Unde et prævideo reverentissimum Ibam mereri clementiam, quia et senex est, et ut habeat episcopatus gradum, esse catholicum. Eunonius episcopus Nicomediæ dixit : Jam quidem ex his quæ relecta sunt innoxius approbatus est venerabilis Ibas. In quibus etenim dicendo male culpæ visus est beatissimum Cyrillum, in postremis recte confessus, illa quæ culpaverat refutavit. Unde et ego anathematizantem eum Nestorium et Eutychen et impia eorum dogmata, et consentientem his quæ a sanctissimo archiepiscopo Leone scripta sunt et ab hac univ. all synodo, dignum esse episcopatu decerno. Antea ergo nobis inspicienda est Eunonii interlocutio, quæ planius Ibae episcopi intellectum asserens, quid ex ea re etiam episcopus Juvenalis sensit exponit. Dicens enim ex his quæ relecta sunt Ibam innoxium comprobatum, Photii et Eustathii sicut et superiores Patres comprobant sine ambiguitate iudicium, ut his verbis etiam negationem Ibae episcopi et pro eodem Ibae attestationem Edessenorum epistolæ clericorum comprehendere videatur. Pro qua re gestorum apud Photium et Eustathium habitorum ordinem competenter attendens, ne quis in aliquorum animis adversus Ibam episcopum ex hoc scrupulus remaneret quod aliquando ante unitatem aliter intelligens beati Cyrilli doctrinæ fuerat oblocutus, necessarie purgat quod correctæ Ibas intelligentia sua, beati Cyrilli orthodoxa dogmata suscipiens, et ea recta esse confessus, prioris intelligentiæ, quam ante unitatem Ecclesiarum habuit, refutavit errorem, ostendens evidentissime ab Iba episcopo quod ejus fuerit quæ ad Marim Persam legitur epistola denegatum. Cum enim approbet ab his quæ ante unitatem Ecclesiarum Ibas de beato Cyrillo dixerat recedentem, post unitatem quia se recte habeant fuisse confessum, epistola autem ad Marim Persam post unitatem scripta beati Cyrilli dicta esse hæretica mentiatur, ipsumque in Apollinaris hæresim incidisse conflagat, certum est hanc ab Iba etiam præsentis interlocutionis testimonio denegatam. Cui sensui Juvenalis episcopi convenit sine ambiguitate sententia, quæ cum astruit Ibam orthodoxum existisse, ostendit ab eo epistolam quæ ad Marim Persam scripta est denegatam, quippe tanquam rectis dogmatibus inimicam, et Photii atque Eustathii cæterorum decretis conveniens approbatam. Cum vero conversum dicit debere suscipi,*

Eunomii interlocutioni congruens, de beati Cyrilli A dogmatibus, de quibus ante unionem aliter senserat, eum jam post recte sicut oportuit sentientem ad congruæ intelligentiæ sensum approbat esse conversum. Per quod, sicut multipliciter jam ostensum est, constat illam epistolam quæ post unionem contraria loquitur I bæ episcopi non fuisse.

XXI. Quamvis igitur idoneè sufficienterque tam ex supra memoratis omnibus assertionibus quam ex interlocutionibus Patrum in Chalcedona residentum de I bæ episcopi absolute sibi per omnia consonantibus fuerit demonstratum quia epistola ad Marim Persam rectis inimica dogmatibus et ejusdem I bæ professioni contraria, ab eodem fuerit abnegata, et Patrum multimode refutata iudicio, et per hoc clareat a nullo ex eodem Patrum numero potuisse suscipi, quam et ipse cui objecta est negando a se repulit, et ubique eorundem Patrum de plâ tude sententia prolata damnavit, tamen ex abundanti intelligere adjacet de qua epistola legatorum sedis apostolicæ vel Maximi Antiocheni sensisse interlocutio videatur, et ut illud quod fidelium decet sensibus inhæreret, nihil in Patrum decretis inveniri contrarium demonstramus. Apertissime creditur de epistola Edessenorum clericorum, quam Ibas episcopus pro se relegi postulavit, Patres nostros in suis fecisse interlocutionibus mentionem. Quam utique Edessenorum clericorum epistolam ex illa parte gestorum apud Photium et Eustathium habitorum, quam callido ac fraudulenter adversarius ejus omiserat, relegi festinavit, ut illam ad Marim, quæ ex ipsis idem [item] gestis contra eum relecta fuerat, confutaret, per quam supradictam ad Marim Persam epistolam quia Ibas rectam fidem impugnaverit, et beati Cyrilli dogmata in Ephesina prima synodo tradita omni impietate plena et rectæ fidei dixerit esse contraria, adversarii ostendere nitebantur. Unde necesse fuit illam quæ dirigentibus Edessenis clericis Photio et Eustathio episcopis jam pridem tradita fuerat, et in eorum recensita iudicio, ipsisque gestis inserta, ad sui purgationem Ibas in Chalcedonensi quoque synodo relegi preceperetur, quæ inter cætera ita dicit (Act. 10): *Anathematizantes nos ipsos, et terribilis gehennæ nosmetipsos obnoxios facientes, si novimus aliquid tale dictum ab eo aut aliquid aliud contrarium catholicæ fidei. Si enim aliquo tali dicto passi fuisset, ultimo supplicio fuisset obnoxii, tanquam communicantes tali errori, et cætera.* Ut per hoc quod asserunt Edessenæ clerici nihil eum tale vel aliquid aliud orthodoxæ fidei dixisse contrarium, illa omnia quæ rectæ fidei contraria ad Marim Persam epistola continebat, et ab adversariis ad impugnationem I bæ episcopi quia ab eo dicta fuerintangebantur excludere [forte excluderent], et negationem suam idem Ibas episcopus in qua paulo ante dixerat *quia et ab his quæ mihi illata sunt alienus existo*, apertissime confirmaret.

XXII. Hanc ergo Edessenorum clericorum legati apostolicæ sedis ante oculos habentes epistolam,

dum prius ex lectione chartarum et ex iudicio Photii et Eustathii episcoporum dixissent Ibas innoxium comprobatum, secuti sunt dicentes (Act. 10): *Relecta enim ejus epistola iudicamus eum esse catholicum*; et primum ex rursus rerum (apud Photium et Eustathium) gestarum ordine de ea, id est Edessenorum, quæ apud eos postremo loco relecta monstratur epistola, suis credantur interlocutionibus censuisse. Quod autem ejus, id est I bæ episcopi, eam significasse videntur epistolam signante [forte signantur] magis hanc ipsius appellando quam pro se relegi petiit, illam potius ad Marim Persam, quæ contra eum prolata est, ostendunt ipsius non fuisse. illo loquendi modo quo indubitanter omnes homines et de aliis et de se uti solent, ut eorum documenta, chartæ, epistolæ dicantur qui eis pro se utuntur, et quorum ostenduntur prodesse negotiis. Quam enim illi sanctissimi cognitores potius I bæ, quem absolvebant, esse epistolam iudicarent, illam ad Marim Persam, quam pro magnis criminibus quæ in ea epistola continentur ad Ibas impugandum objecerant adversarii ejus; an illam Edessenorum, quæ eum ab omnibus purgat objectis; illam ad Marim epistolam, quam objectam sibi ipse Ibas, sicut multipliciter ostensum est, abnegavit. an illam Edessenorum, quam ad illius epistolæ ad Marim impugnationem et pro suæ orthodoxæ fidei approbatione relegeretur exegit; illam ad Marim Persam, quæ cum, si ipse probaretur, rectam fidem impugnasse astruit, an illam Edessenorum, quæ eum contra catholicam fidem nihil dixisse testatur; illam ad Marim Persam, post cujus lectionem statim Ibas episcopus intulit quia et ab his quæ sibi illata essent alienus existeret, an illam Edessenorum, per quam Theophilus adversarius ejus cognoscens se fuisse convictum; eum falsitatis crimine nitebatur infringere. Ergo illa ad Marim Persam accusatoris potius, qui eam protulit nec probavit, quam I bæ, qui eam negavit, esse iustissime ab omnibus vel æstinata est vel æstinari debet epistola. Nunc illud nihilominus est sagacius intuendum, per quam potissimum orthodoxus Ibas episcopus a vicariis sedis apostolicæ fuerit iudicatus, per illam ad Marim Persam, quæ eum apertissime Ephesinæ primæ [adde synodo] et beati Cyrilli fidei ibi expositæ, quam Chalcedonense concilium firmat ac sequitur, contradicit, scriptorem eam ostendit hæreticum, an per istam Edessenorum, quæ nihil Ibas episcopum catholicæ fidei contrarium nunquam dixisse sub terribili iuramento et anathematis interpositione confirmans, ab adversariorum objectione purgatum pronuntiari fecit orthodoxum; per illam ad Marim Persam, quam inter eos qui non credunt sicut in Ephesina prima synodo Cyrillus exposuit, sancta Chalcedonensis synodus anathematis pœna percussit, an per illam Edessenorum, quæ eorundem Patrum iudicio consonans, eis magni qui aliquid contra fidem catholicam dicentibus communicant intelligit anathema. Quæ omnia etiam interlocutioni Maximi Antiocheni episcopi convenire eandem quæ disserta est veritate perspicitur, qui rescriptam

epistolæ nominando, non de illa ad Marim Persam, sed de Edessenorum clericorum epistola sensisse monstratur. Quomodo enim de epistola ad Marim Persam, a qua primam Ephesinam synodum et beati Cyrilli illie prædicatam certum est impugnari doctrinam, aliquid memoratus Maximus orthodoxum dixisse putandus est, qui, sicut supra plene jam diximus, dum de recipienda beatæ recordationis papæ Leonis epistola ceaseretur, eam ob hoc recipiendam statuit quia beati Cyrilli in Epheso expositæ fidei conveniret, dicendo ita (Act. 4): *Concordat epistola sanctissimi archiepiscopi regis Romæ Leonis expositionibus trecentorum decem et octo apud Nicæam sanctorum Patrum, et centum quinquaginta apud Constantinopolim novam Romam, et in Epheso a sanctissimo Cyrillo episcopo expositæ fidei; et subscripsi.* Quis igitur sic a totius humanitatis ratione sepositus invenitur ut credat hunc sacerdotem in causa vel definitione fidei ita sibi exstitisse contrarium ut qui tam præclari pontificis atque doctoris, id est beati Leonis, epistolam aperte pia dogmata continentem beati Cyrilli quæ in Epheso est exposita comparando doctrinæ judicavit orthodoxam, illius e contrario epistolæ orthodoxum diceret esse scriptum, quod hæretica voce ipsa beati Cyrilli dogmata molitur evertere? Can ergo impossibile sit videri unum eundemque iudicem in definitione fidei aut respuisse quod sibi placuit aut idem sibi dicere placuisse quod respuit, necesse est ut omnibus clareat non eum de illa epistola ad Marim Persam, sed de ista potius Edessenorum, quæ postea lecta est, quia sit ejus orthodoxa declarata dictatio censuisse.

XXIII. Nec aliquid [aliquem] moveat illud quod in eadem interlocutione memoratur rescriptum epistolæ quod prolatum est ab eo qui ejus adversarius existit, ut ex his verbis, sicut inimici orthodoxæ fidei ad impugnandam primam Ephesinam synodum astrui cupiunt, quasi de illa quæ ad Marim Persam legitur epistola, quam contra Ibam episcopum in Photii et Eustathii iudicio ejus adversarii protulerunt, intelligatur ita Maximum Antiochenum episcopum judicasse. Quod longe ab ejusdem Maximi esse sensibus alienum superius idonea et multiplex ratio probavimus. Nam illud quod ab adversario ejus scriptum protulit, nonna [forte nominat] de ista Edessenorum clericorum dictum esse non dubium est. Can enim nihil aliud Theophilus adversarius Ibæ episcopi contra eum in Chalcedonensi synodo nisi gesta apud Photium et Eustathium habita protulisset, et eam partem gestorum, ut evidenter apparet, in qua continebatur Edessenorum epistola clericorum malevole suppressens, illam tantum per quam gravari putabat Ibam episcopum fuisse fecisset recitari, tunc Ibas episcopus, ut eum evidentius constaret, [aliquid deest] ex ipsis quæ ab eodem adversario prolatae fuerant chartis, illam partem ab eo fraudulenter omissam relegi petiit per quam illa epistola quæ adversus eum lecta fuerat probatur exclusiva, ut per hoc quod ipse adversarius Theophilus protulerat convinci efficaciter monstraretur. Unde et Maximus episcopus

A vim idoneæ probationis exprimens (Act. 10), post relectam Edessenorum epistolam clericorum ex his chartis quas adversarius protulerat ostensum Ibam pronuntiavit orthodoxum. Ut autem plenius contentiosi hæreticorum animi superentur, diversis modis ostenditur hanc Edessenorum epistolam non velut novam in Chalcedonensi concilio ab Iba prolatam, sed olim Photio et Eustathio episcopis contraditam et eorum gestis insertam. Primo enim ex eo quod tempore iudicii ad eos data legitur, eis ad quos directa est tradita nullo modo dabitur; quippe cum in eorum iudicio per eam Ibas ad purgationem eorum quæ objecta fuerant indiguerit adjuvari. Deinde quod in eadem epistola petiisse a memoratis Photio et Eustathio impensius Edesseni clerici releguntur ut suis eam curarent gestis inserere; quod fieri nihilominus et ipse iudicii ordo posecebat. Quæ ita gesta non solum veritas presentis ratiocinationis ostendit, sed et ipsius Ibæ testatur superius et in Chalcedonensi synodo et in Photii atque Eustathii examine deprompta confessio. Siquidem sanctum Chalcedonense concilium episcopus Ibas ingressus, dum se asserit absolutum Photii et Eustathii constituto, ita dicit (Act. 9): *Nam et omnes clerici Edesseni, per quos scripserunt præfatis episcopis, testantur me esse catholicum:* ostendens utique ad eos scriptum et in illorum jam iudicio Edessenorum clericorum rescripto se ab objectis omnibus absolutum et catholicum declaratum. Deinde dum in illa parte gestorum apud Photium et Eustathium habitorum, quam, ut dictum est, contra eum adversarii relegi petiverunt, tres testes quos in Photii et Eustathii iudicio adversus eum adversarii producere nitentur, memoratus episcopus reprobaret, ita dixit (Act. 10): *Est clerus noster plurimus [plus minus] nominum ducentorum aut plurimum: neque enim retineo numerum. Omnes clerici testati sunt sive orthodoxus sim, sive hæreticus, et per confessiones scriptas, quæ et directæ sunt sanctissimo episcopo Domino, et ad vestram reverentiam scripserunt. Si consonat tantorum testimonium clericorum tribus, sicut dicit ipse, testibus qui cum ipsis venerunt ad accusandum in Constantinopolim, et nunc cum ipsis existunt, vestrum est iudicare.* Ex quo evidenter apparet ita eum in ipso Photii et Eustathii iudicio ad consulendos testes ab adversario producendos clericorum Edessenorum epistolæ fecisse memoriam ut et eam iudicibus jam traditam demonstraret, et ex cognito iisdem iudicibus totius Edesseni cleri rescripto, paucorum clericorum exigeret non debere testimonium admitti. Unde mirime dubitatur per illam partem gestorum fuisse ab adversariis ex studio prætermisam in qua Edessenorum clericorum pro Iba littere tenebantur insertæ, et Ibam necessarie hanc ipsam Edessenorum epistolam ex ea parte quæ suppressa fuerat relegi postulasse, ac propterea episcopum Maximum pronuntiasse ex relecto rescripto de gestis ab adversario prolatis ipsius rescripti epistolæ; id est, Edessenorum, dictationem orthodoxam declaratam. Omissam vero ab adversariis illam gestorum partem qua Ibas episcopus ab objectis evidentius

purgabatur, et aliis modis ostenditur. Nam in eadem Photii atque Eustathii sententia, qua referunt universa quæ ab Iba episcopo in suo fuerint acta iudicio, continetur quod prone sapuerit Ibas episcopus ex scripto dare quid de pia fide sentiret, et ex abundanti anat̄ ematizaverit Nestorium, et ea se in suæ promiserit eloqui civitatis Ecclesia, et alia quæ ejusdem iudicati tenore monstrantur. Quæ omnia pars illa gestorum pro adversariorum Ibae episcopi voto in Chalcedonensi synodo relecta non continet. Gesta tamen in Photii atque Eustathii iudicio esse eorum sententia declaratur. Per quod constat sine dubio eas partes ab adversariis malitiose suppressas quas scribant Ibae episcopo amplius profuturas. Nam ut hæc apud Photium et Eustathium episcopos actis inserta fuisse minime dubitetur, Thalassii episcopi Cæsareæ Cappadociæ in Chalcedona residentis manifestat absque ambiguitate sententia, quæ post alia ita dicit: *Quia maxime gestis suscepit ut anathematizaret illa quæ ejus accusatores adversus eum deposuerant ex scripto.* Quod utique quia in parte illa gestorum quæ adversariis Ibae desiderantibus recensita est non legitur, manifestum est ex his quæ Photius et Eustathius in suo iudicio gesta referunt, quæ actis inserta fuerint, memoratum episcopum Thalassium cognovisse. Et ideo omni veritatis luce probatum est ita et illam partem gestorum in qua Edessenorum clericorum continebatur epistola, ab adversariis fuisse suppressam, sicut et hæc pars, ne relegeretur, ommissa est: quæ non ex illa parte quam adversarii relegi voluerunt, sed ex Photii atque Eustathii episcoporum, que apud eos acta sint, sententia declaratur.

XXIV. Igitur indubitanter apparet ex illis gestis quæ ab adversariis prolata quidem sunt, sed studiose pro parte suppressa, Edessenorum epistolam Ibam episcopum pro se relegi poposcisse, et de ejus epistolæ rescripto, quod ab adversario prolatum sit, Maximum Antiochenum episcopum sua interlocutione dixisse. Cujus autem epistolæ orthodoxa potuit pronuntiarum dictatio valde est superius approbatum, et ex hoc manifestius apparebit quia in præcedenti prosecutione sua Ibas ex Edessenorum rescripto se asseruit orthodoxum comprobari. Unde consequenter orthodoxa dictatio ejusdem Edessenorum epistolæ dicta est, per quam et ipse se orthodoxum petit a iudicibus æstinari, et eorum sententia est declaratus orthodoxus. Cedat itaque impudentia perversorum tam Eutychie hæreseos quam Nestorianæ sequacium, qui hæretica fraude nituntur suadere quod quilibet in Chalcedonensi synodo residens de illa ad Marim Persam epistola totius impietatis plena aliquid orthodoxum dicere vel sentire potuerit. Cum enim Ibas episcopus in principio pro sanctæ Chalcedonensis synodi examen ingressus est, ita fuerit persecutus, dicendo se per clericorum Edessenorum attestationem æstimatum fuisse vel æstinari debere catholicum, idem apud Photium et Eustathium episcopos ad purgationem suam astruit oportere sufficere quod attestati sint Edesseni clerici per confessiones suas, quas ad eundem episcopos scripserunt, se esse

catholicum. Rursus in eadem defensione permansens post illius ad Marim Persam epistolæ lectionem, [cum] Edessenorum clericorum pro se relegi, cujus sæpe mentionem fecerat, epistolam postulasset, quis tam lucidæ veritatis impugnator existat qui non ex istius Edessenorum epistolæ texto, per quam ipse accusatus Ibas æstinari (forte æstinari se) poposcit orthodoxum, a Patribus orthodoxam dictationem, et eundem Ibam catholicum pronuntiatum fuisse cognoscat, sed illius epistolæ ad Marim Persam dictationem putet orthodoxam iudicatam, quæ ei et pro crimine hæreseos objecta est, et si ejus probata fuisset, hæreticus potuit iudicari?

XXV. Itaque anathematizamus atque damnamus suprascriptam epistolam quam ad Marim Persam hæreticum scripsisse Ibas confingitur, quæ Deum de sancta Dei Genitrice et semper virgine Maria incarnatum et hominem factum esse abnegat, sed parum hominem ex ipsa natum esse dicit, quem templum appellat, ut ex hoc alius Deus Verbum et alius Christus intelligatur, et sanctum Cyrillum, qui rectæ fidei doctor et prædicator existit, ut hæreticum et similia Apollinari scribentem criminatur, et culpam primam Ephesinam synodum tanquam sine examinatione et inquisitione Nestorium condemnaverit, et duodecim capitula sancti Cyrilli impia et contraria rectæ fidei vocat eadem epistola, defendit autem Theodorum et Nestorium et impia eorum dogmata et conscripta. Prædictam igitur epistolam ad Marim Persam anathematizamus atque damnamus, in qua nefandæ superius designatæ blasphemie continentur. Et quicumque ea quoquo tempore crediderit accipienda vel defendenda, aut conatus fuerit aliquando presentem damnationem resolvere, pari anathemate condemnamus. Eos autem qui memoratam epistolam ad Marim Persam designatas superius blasphemias continentem a sancta Chalcedonensi synodo a præsentem tempore, innolescente sibi nostri serie constituti, contenderent esse susceptam, vel a quocumque eorundem Patrum in Chalcedona residentium orthodoxam pronuntiatam nituntur astruere, pari anathematis pœna percellimus; quoniam non solum sancto ac reverendo Chalcedonensi concilio irrogare velintur injuriam, verum etiam incentores ac renovatores se sopiti scandali profitentur, per quod universalis rursus concuti possit Ecclesia: ut doctoris gentium Apostoli iuste videantur feriri sententia, quæ dicit: *Utinam et abscondantur qui vos conturbant (Galat. v. 12)!*

XXVI. Expietis quæ de sopienda primi capituli questione, id est de epistola ad Marim Persam, disserenda vel definienda erant, necesse nobis est quid de Theodoro Mompuesteno ejusque dictis ecclesiasticæ unitatis ratio vel fidei a sanctis Patribus traditæ cautela fieri exigit expedire. Perpendimus itaque quod huius quoque questionis exordium ex hæreticorum cœnoso fonte manaverit. Cum enim Nestoriani ante plures annos non valerent impia ejus dogmata sub ipsius damnati Nestorii nomine quorundam sensibus decipiendis inserere, hinc prefe-

recti [preferendi] erroris sui opportunitatem exquisitis fraudibus invenerunt et ex Theodori Mompuesteni libris, quem jactant in pace Ecclesiae defecisse, iniqua rursus Nestorii dogmata blasphemis inmaculabilibus innovata introducere niterentur. Quorum venena diuturnis temporibus occulte serpentina, nunc aperta professione manantia, nostros et Christianissimi principis omnique orthodoxorum animos permoverunt attendentium non esse ulterius differenda remedia ubi, per patientiam dissimulatione murta, tam magno mali videtur crevisse perniciēs. Hoc enim memoratos Nestorianos publice et incessanter astruere nulli venit in dubium, dicentes: Nos patrem non tam Nestorium quam Mompuestenum Theodorum veneramus, ejusque libros tota nostrae devotione mentis amplectimur; nec erit quisquam qui nobis obsistere [valeat], cum dogma nostrum sic antiqui doctoris Theodori ubique vulgaris codicibus astruatur. Quorum Nestorianorum verbis nonnullus ineruditi vulgi numerus quotidianis diebus prava seductione decipitur. Cum ergo constet amplius per defuncti Theodori nomen atque conscripta Nestorianae haeresis errorem populis introcūti quam vivus potuit inferre Nestorius, non tam negligentiae quam contumaciae discrimen [forte, contumaciae crimen] nos credidimus incursum; si tamen necessariae (forte, si tam necessariae) correctionis, quam periclitantis Ecclesiae dispensatio flagitat, differri ulterius remedia pateremur. Neque enim, et quidam inaniter diffamabant, Theodori ejusque doctorum poterit excusationi proficere quod in epistola ad Marinum Persam nomen Theodori vel scripta ejus videntur copiose laudari, cum et praecedenti assertione multipliciter fuerit demonstratum eandem epistolam, sicut a nobis, ita et a sanctis Patribus in Chalcedona residentibus iuste damnatam, et hoc potius ad malorum Theodori demonstrationem abunde sufficiat quod ille nomen scriptaque ejus laudata sunt ubi beatus Cyrillus et Ephesina prima synodus repugnantur. Quae cum ita sint, non tamen destitimus per licentiores interpretes scripta ejusdem Theodori perscrutari, quamvis nobis et ante utcumque fuerint publicata. Ex quo tunc percrevit lucidissima veritate praedicti Theodori Mompuesteni libro contraria recta dei et sanctorum Patrum continere doctrinis. Unde et sancti Patres contra eum scribentes, suos libros ad instructionem sanctae Ecclesiae reliquerunt. Nam inter alias blasphemias evidenter eum dixisse comperimus alium esse Deum Verbum et alium Christum a passionibus anime et desideriis carnis molestas patientem, et a deterioribus paulatim recedentem, ad meliora profectu operum pervenisse, et conversatione immaculatum factum, et tanquam purum hominem baptizatum esse in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, et per baptismum gratiam sancti Spiritus accepisse, et affiliationem meruisse, et ad imperialis imaginis similitudinem in persona Dei Verbi Christum adorari, et post resurrectionem innotabilem cogitationibus et omnino imperabilem factam. Dixit etiam talem factam esse unitiōnem Dei

A Verbi ad Christum qualem Apostolus dixit de viro et muliere, *Erunt duo in carne una*, et quod post resurrectionem, cum insufflasset Dominus in discipulis et dixisset, *Accipite Spiritum sanctum*, non dedit eis Spiritum sanctum. Hoc quoque ausus est dicere, quia confessionem quam fecit Thomas cum palpasset manus et latus Domini post resurrectionem, dicens, *Dominus meus et Deus meus*, non esse dictam a Thoma de Christo (nec enim dicit Theodorus Deum esse Christum), sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam glorificasse Deum et ista dixisse. Et quod pejus est, etiam in interpretatione quam in Actibus apostolorum scripsit idem Theodorus, similem fecit Christum Platoni et Manichæo et Epicuro et Marcioni, dicens quod sicut illorum unusquisque ex dogmate quod invenit suos discipulos fecit vocari Platonicos et Manichæos et Epicureos et Marcionistas, simili modo et cum Christus dogma invenisset, ex ipso Christianos vocari. Quarum blasphemiarum ex libris Theodori Mompuesteni perversitate reperta evidenter apparet falsissime quosdam foventes dicta Theodori opinari quod memoratus Theodorus non fuerit in sua vita damnatus, cum perspectis praedecessoris nostri beatæ recordationis Damasi synodali-bus constitutis, quae post Nicaenum concilium de Spiritu sancto tractantibus et convenientibus in urbe Roma catholicis episcopis et beatæ recordationis Ambrosio Mediolanensis civitatis anlistite sunt edita longe antequam Theodorus Mompuestinae [Mompuestinae] officium episcopatus assumeret, inveniremus plenissime definitum eos qui duos filios affirmant, unum ante secula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine, sicut superius Theodorum asseruisse monstratum est, anathematis poena percussos. Ubi non solum illi qui eodem tempore ipsius erant haeresis sectatores, verum etiam illi qui succedentibus temporibus eundem sequerentur errorem, ejusdem anathematis vinculis reperiuntur astricti. Cui damnationi Theodorum quoque Mompuestinae necesse est fuisse subjectum, qui praedamnatae haeresis sector et praedicator effectus est. Neque enim aliter eos quos nunc in Arianam vel in aliam quamlibet haeresem reperimus implicatos, jam anathematis poena damnatos accipimus nisi quia in praedamnatis quos sectantur erroribus inveniuntur ipsi quoque damnati. Nec illud omittendum esse perspicimus, quod hi qui in suis libris ac disputationibus duos filios credi docent, negent tamen se duos filios profiteri, cum eis nihil prosit hoc vacuis negare sermonibus quod dolose per sua dogmata, libris etiam convincuntur astruere. Sic etenim Nestorius, ut superius jam diximus, duas naturas, unum Filium se simulans confiteri, et alterum esse qui ex Deo Patre natus est, alterum qui ex Virgine matre progenitus, in suis disputationibus omni fraudis intentione suadere persistens, non potuit debita poenam damnationis effugere, nec eum liberare valuit illa unius Filii dolosa professio, cujus alibi convincebatur continere doctrina: quia perversitatis hujusmodi sectatores se ipsis puniuntur auctoribus; qui quod erubescunt

profiteri, docere non desinunt, et quæ loquenda ne- A gant, legenda non scribunt^a.

XXVII. Pro his igitur omnibus Ecclesia universalis agnoscat cujus utilitati, ne Christi Dei nostri plebs amplius seducatur, nostra servit intentio. Quam utilitatem per Theodori nomen atque scripta hedi supra meminimus juste nos et sine aliqua reprehensione ad ea quæ præserti auctoritate statuimus descendisse. Et ideo condemnamus et anathematizamus similiter ut alios omnes hæreticos quos condemnatos et anathematizatos constat a sanctis quatuor conciliis et a catholica Ecclesia, et Theodorum, qui quondam Mompsuestia episcopus fuit, et ejus impia conscripta nihilominus, et quæ Theodoritus conscripsit contra rectam fidem et contra duodecim sancti Cyrilli capitula et contra primam synodum Ephesinam, et quæ ad defensionem Theodori et Nestorii ab eo scripta sunt: quia pro^b ecclesiasticæ utilitatis causa poposcit etiam memorata Theodoriti scripta damnari, eo quod sæpe dicti Nestoriani sub ejus episcopi nomine, qui a beate recordationis Leone papa et a sancta Chalcedonensi synodo legitur fuisse susceptus, eadem scripta ad astruendi sui erroris videntur adhibere suffragium, non aspicientes quod non solum sancti Patres in Chalcedona congregati, damnato Nestorio cum suis dogmatibus, et ista damnaverint, sed etiam ipse episcopus Theodoritus omnia dicta quæ beati Cyrilli in Ephesina prima expositis videbantur contraire dogmatibus, in sancta Chalcedonensi synodo aperta professione respuerit, et suscepit definitionem sancti Chalcedonensis concilii, in qua beati Cyrilli in Ephesina prima expositam manifestum est prædicari doctrinam. Et ita, sicut omne concilium sanctæ Chalcedonensis synodi interlocutum est, ab eadem synodo constat fuisse susceptum. Propter quod clarum est nihil nobis [novi] nos per hanc damnationem statuere, sed ea anathematizasse quæ et sancta Chalcedonensis synodus respuit, et ipse quoque Theodoritus episcopus illic sua professione damnavit.

XXVIII. Prædicta igitur tria impia capitula anathematizamus atque damnamus, id est, epistolam

^a Recte Cotelerius emendat *conscribunt*.

^b Forte delendum *pro*. HARD.

quæ dicitur Ibe ad Marim Persam, in qua nefandæ superius designatæ blasphemias continentur, et impium Theodorum Mompsuestenum cum nefandis ejus conscriptis, et quæ impie Theodoritus conscripsit. Et quicumque ea quoquo tempore crediderit accipienda vel deferenda, aut conatus fuerit aliquando præsentem damnationem resolvere, pari anathemate condemnamus. Eos autem qui conservantes rectam fidem prædictis quatuor synodis prædicatam, memorata tria capitula damnaverunt vel damnant, fratres et consacerdotes habemus. Quæcunque vero sive meo nomine sive quorumlibet pro defensione memoratorum trium capitulorum prolata fuerint vel ubicunque reperta, presentis nostri plenissimi constituti auctoritate vacuumus. Quas omnes designatas B blasphemias absit ab universali Ecclesia ut quisquam prædictas quatuor synodos vel unam ex eis asserat suscepisse vel eos qui talia sapuerunt atque sententi sunt, cum constet a sanctis memoratis Patribus, et maxime a sancto Chalcedonensi concilio, nullum de quo fuit suspicio fuisse susceptum nisi qui superius designatas blasphemias vel his similia aut hæresum de qua suspectus fuit respuit, aut blasphemias de quibus de eo dubitatum est abnegavit atque damnavit. Et ideo eos qui memoratam epistolam ad Marim Persam designatas superius blasphemias continentem a sancta Chalcedonensi synodo a præsentem tempore, innotescente sibi hujus nostri serie constituti, asserere voluerint esse susceptam, vel a quocunque eorumdem Patrum in Chalcedona residendum orthodoxam pronuntiatam nituntur astruere, pari anathematis poena percellimus; quoniam non solum sancto ac reverendo Chalcedonensi concilio irrogare moluntur injuriam, verum etiam innotescentes se ac renovatores sopiti scandali profitentur, per quod universalis rursus concuti possit Ecclesia; ut doctoris Apostoli^c juste videantur feriri sententia, qua dicit: *Utinam et abscedantur qui vos conturbant*. Et post subscriptiones.

Acta vii calendarum Martiarum, imperante domino Justiniano perpetuo Augusto anno 27, et post consulatum Basilii v. c. anno 13, Constantinopoli.

^c Lege ut supra, *doctoris gentium Apostoli*, HARD.

JUSTINIANI IMPERATORIS

LIBER ADVERSUS ORIGENEM.

Ἀρχὴ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, καταπεμφθεὶς πρὸς Μηνῆν τὸν ἀγιότατον καὶ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς εὐδοκίμου πόλεως καὶ πατριάρχην, κατὰ Ὁριγένους τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τῶν ἀνοσιῶν αὐτοῦ δογμάτων.

Ἡμῖν μὲν αἰὶ σπουδῆ γέγονε τε καὶ ἔστι τὸ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμάκτου πίστιν τῶν Χριστιανῶν, καὶ τὴν κατάστα-

^a Hujus epistolæ (sic enim appellat ipse Justinianus in fine) meminit Liberatus cap. 23, illam dicta-

D *Tractatus piissimi imperatoris Justiniani, missus ad Mennam sanctissimum et beatissimum archiepiscopum felicis urbis et patriarcham, adversus impium Origenem et nefarias ejus sententias.*

Nobis semper studio fuit, atque etiam nunc est, rectam et irreprehensibilem Christianorum fidem,

tam fuisse instante Pelagio R. E. diacono, et apocriphario, ac postmodum a Vigilio pontifice approbatam.

ση της ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς
ἐκκλησίας ἀνερχομένη διὰ πάντων φυλάττεσθαι, καὶ
ταύτην πρώτην τῶν ἄλλων τῆν φροντίδα τίθειμεθα. Δι' ἧς
καὶ τὴν ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ βασιλείαν ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ
παροδοῦσθαι, καὶ φυλάττεσθαι πεπιστεύκαμεν, καὶ τοῦς
ἐχθροῦς τῆς ἡμετέρας πολιτείας υποτάττεσθαι δι' ἧς καὶ
ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἔλθῃς ἐνώπιον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος
εὐρεῖν ἐλπίζομεν. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ὁ τοῦ ἀνθρωπι-
νοῦ γένους πόλεμος διαφόρους ἐφοῦρίσκει προφύσεις, ἧς
ὡς σπουδάζει ἐπιβουλεύειν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς,
ἀλλ' οὐκ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλευθροπία τῆν ἐκείνου καταργούσα
πονηρῶν, καὶ τοῦς ἐναντίους διεπέμψουσα ὡς συλλογῶν
τῆν ἰδίαν καταθλάττεσθαι, ἢ σκορπίζεσθαι ποιῶν.
Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἰρηται, ἐπιπερ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινες
μὴ ἔχοντες κατὰ νόον τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, μηδὲ τῶν τῶν
ὁρθῶν δογμάτων διάκρισιν ἐπιστάμενοι. Δι' ἧς πᾶς ὁ γι-
νώσκων τῆν ἀλλόθεν σήξεται, καταλείψαντες τὰς θείας
γρατάς, καὶ τοῦς ἁγίους πατέρας, οὓς ἡ καθολικὴ τοῦ
Θεοῦ ἐκκλησία διδασκαλίας ἔχει, καὶ δι' ὧν πᾶσα μὲν
πανταχῶς αἵρεσις ἀπεκλήμαται, ἡ δὲ ὀρθοδόξος πίστις
πισσαφύριστα, Ὁριγένους τε καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ
Ἀρειανικοῦ, καὶ Μανιχαίου αὐτοῦ δογμάτων ἀντιποιοῦν-
ται, δι' ὧν ἐκεῖνος εἰς βόθρον ἐπέπεσεν. Οἱ δὲ τοιοῦτοι
πᾶς δύναται Χριστιανίς συναριθμεῖσθαι προσώπου ἀν-
τιπισπιόμενοι, τὰ Ἑλλήνων, καὶ Μανιχαίων, καὶ Ἀρειανῶν,
καὶ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν σπουδασκῶν παραδοῦναι;
ὅστις πρὸ πάντων εἰς αὐτὴν τῶν ἁγίων καὶ θεοσοφῶν
τριάδα βλασφημίας ἐτόλμασεν εἰπεῖν τὸν μὲν πατέρα
μεῖζονα εἶναι τοῦ υἱοῦ, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸ
δὲ ἁγιον πνεῦμα τῶν ἄλλων πνευμάτων. Προστέθειται [Reg.
προστέθειται] δὲ καὶ τούτο τῆ ἑαυτοῦ ἀσεβεία εἰπὼν, μηδὲ τὸν
υἱὸν δύνασθαι τὴν πατέρα ἰδεῖν, μηδὲ τὸ ἁγιον πνεῦμα τὸν
υἱὸν καὶ ὅτι ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἁγιον πνεῦμα κτισματὰ εἰσι·
καὶ ὅπερ ἡμεῖς ἐσμεν πρὸς τοῦ υἱοῦ, τούτο ὁ υἱὸς ἐστὶ
πρὸς τὸν πατέρα. Προστίθει δὲ ταῖς ἑαυτοῦ βλασφημίαις
καὶ τούτο ἐν τῷ περὶ ἀρχῶν αὐτοῦ πρώτῳ λόγῳ ἐπ' αὐτῆς
λέξεως εἰπὼν ὅτι τῶς ὁ Ἐν τῇ ἐπιουουμένη ἀρχῇ τοσοῦτον
ἀρεθμῶν τῷ βουλήματι αὐτοῦ ὑπαστήσιν τὸν Θεὸν νοσηρῶν
οὐσιῶν, ὅσον ἡδύνατο διοικῆσαι· πεπερασμένην γὰρ εἶ-
ναι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ λεκτέου· καὶ μὴ προβάσει
ειρημίας τῆν περιγραφὴν αὐτῆς περιαιρετέον· ἐάν γὰρ ἡ
ὑπερὸς ἡ θεία δύναμις, ἀνάγκη αὐτῆν μηδὲ ἑαυτῆν νοεῖν·
τῷ γὰρ φήσιν τὸ ἄπειρον ἀπερίληπτον· πεποίηκε τοίνυν
ταυτά, ὡς ἡδύνατο περιδράσασθαι, καὶ ἔχειν αὐτὰ ὑπὸ
χεῖρας καὶ συγκρατεῖν ὑπὸ τῆν αὐτοῦ πρόνοιαν, ὡσπερ
καὶ τοσαύτων ἔλεν κατανοῦσασεν ὅσον ἡδύνατο κατα-
κοσμεῖσαι. Ἡ ποῖα ταύτης μεῖζονα βλασφημία κατὰ Θεοῦ
προεβλήθη Ὁριγένους ἡδύνατο, ὁ καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας τριά-
δος βλαφμῶν ἐπιουήσας, πικροφύλιαν καὶ ἐντεθύνη εἰσαγωγὴν
βουλούμενος, καὶ αὐτῆν δὲ Θεοῦ τῆν δύναμιν περιγραφτικῶν
εἶναι τερατευόμενος; κἀκεῖνο δὲ τὸ πάσης ὀυσεβείας ἀνά-
μεστον τῆς αὐτοῦ ἐστὶ μυθολογίας τὸ λέγειν, ὅτι πάντα
τὰ γένη, καὶ τὰ εἶδη συνκλήθ' ἐστὶ τῷ Θεῷ· καὶ ὅτι τῶν

A statumque sanctissimæ Dei catholice et apostolicæ
Ecclesie, perturbationum expertem usquequaque
custodiri. Hæc nobis prima et antiquissima cura est :
per quam et nobis in presenti seculo imperium a
Deo traditum esse et conservari credidimus, et
reipublicæ nostræ inimicos subdi, et sæculo futuro mi-
sericordiam in conspectu ejus bonitatis nos adeptu-
ros speramus. Nam et si humani generis hostis va-
rias occasiones comminiscitur, quibus hominum
animas studet lædere : Dei tamen humanitas, illius
improbositatem et malitiam frangens atque evacuens,
adversariosque redarguens, gregem suum damnnum
accipere aut dissipari non permittit. Hæc autem a
nobis ideo dicta sunt, quod ad nos allatum est, non-
nullos Dei timorem in animo non habentes, nec re-
ctæ doctrinæ discrimen tenentes, quo salvatur qui-
cunque veritatem cognoscit ; relictis divinis Scriptu-
ris sanctisque Patribus quos catholica Dei Ecclesia
doctores habet, per quos omnis ubique hæresis ex-
pulsæ est, fides vero orthodoxa declarata ; Origenem,
ejusque dogmata, paganorum et Arianorum et Mani-
chæorum erroribus affinia asserere : per quæ ille in
foveam incidit. Qui ejusmodi sunt, quomodo possunt
in Christianis numerari, eum tuentes hominem, qui
ea quæ pagani, Manichæi, Ariani, alique hæretici
sentiant, tradere studuit ? Qui ante omnia in ipsam
sanctam et consubstantialem Trinitatem blasphemias
ausus est dicere : Patrem majorem esse Filio, Filium
sancto Spiritu, sanctum Spiritum aliis spiritibus.
Porro hoc ad impietatem suam addidit, ut diceret,
nec posse Filium Patrem videre, nec Spiritum san-
ctum Filium : ipsum Filium et Spiritum sanctum
creaturas esse : quodque nos sumus ad Filium, Filium
esse ad Patrem. Ad suas autem blasphemias hoc
quoque adjunxit in primo sermone Peri archon, his
verbis, sic dicens : *In illo, quod mente apprehenditur
principio, tantum numerum voluntate sua intelligibi-
lium substantiarum constituit Deus, quanto poterat
sufficere ; dicendum enim finitam esse Dei potentiam :*
*nec, sub obtentu laudis ac bonorum verborum, tollen-
da ejus circumscriptio est : etenim si infinita sit divina
potentia, necesse est eam ne seipsam quidem intelli-
gere : natura enim infinitum comprehendere non potest.*
*Tanta igitur fecit, quanta poterat apprehendere, et
sub providentia sua continere ; quemadmodum et ten-
tam materiam apparavit, quantam regere, distinguere,
ac exornare poterat.* An ullam majorem potuisset
Origenes in Deum blasphemiam proferre ? qui et in
sancta Trinitate gradus excogitans, inde vult multi-
tudinem deorum inducere, ac ipsam Dei potentiam
circumscripam esse monstrose asserit. Hoc vero
omni impietate plenum, ejus fabulositatis est dicere,
omnia genera speciesque coæternas esse Deo : quod-

* Describitur hic locus, sed multis subinde præ-
termissis, in Reg. cod. ms. 2955 præfixo hoc titulo :
Ἡ ἀρχὴ καὶ ἀνασταντικὴ πέ-πησ συνκλήθ' ἔστι ἐπὶ Ἰου-
στινῶν (pro Ἰουστινιανῶν) τῷ ὁ βασιλέως, ἡ τις ἀνεύσει-
ται τῶν ἁγίων καὶ τα αὐτοῦ ὀυσεβῆ συγκη ἀμαρτα,
καὶ ἀλλόδοστα ὁδοματα Ἰουστινιανῶν καὶ διδόντων τὰ Ὁριγένους
φρονήματα. Ἐν τῷ ὁ βιβλίῳ τῶν πρακτικῶν τῆς

ἁγίας πέντατης συνόδου, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εὐσεβεστάτου
ἡμῶν βασιλέως Ἰουστινιανῶν πρὸς Μηνῶν τὸν μακαριώτα-
τον ὀρχμεπιστοπὸν εὐδοκίμου πόλεως. Ὁριγένους τε
λέγει καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Μανιχαίων αὐτοῦ δογμά-
των, sic. Manuscriptus non est annorum amplius 160.
HARD.

λογικῶν τὰ ἀμαρτίαςατα, καὶ διὰ τοῦτο ἐκπεσόντα τῆς ἐν ἡ ἦσαν καταστάσεως, κατὰ τὴν ἀκαλογίαν τῶν οἰκείου ἀμαρτημάτων τιμωρίας χάριν σώμασιν ἐνεβλήθη· καὶ καθαιρόμενα πάλιν ἀνάγονται ἐν ἡ πρότερον ἦσαν καταστάσει, παντελῶς τὴν πακίαν ἀποτιθέμενα καὶ τὰ σώματα· καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου, καὶ τρίτου, καὶ πλεονάκις διαφόροις ἐμβάλλονται σώμασι πρὸς τιμωρίαν. Ὑποτίθεται δὲ καὶ διαφόρους κόσμους συστήναι τε, καὶ συνίστασθαι, τοῦτο μὲν παρελθόντας, τοῦτο δὲ μέλλοντας· καὶ τίς οὕτως ἐστὶν ἡλίθιος, ὅς τις τῶν τοιούτων ἀκούων οὐ φρίξει τῆς διανοίαν διὰ τὴν τῆς ἀσεβείας ὑπερβολὴν; τίς δὲ οὐκ ἂν βδελύξεται τὸν μανέντα Ὀριγένην, τοιαύτας πλασάμενόν τε, καὶ ἐγγράφως ἐθέμενον κατὰ Θεοῦ βλασφημίας; ἄστινας ὡς πᾶσι Χριστιανοῖς ἀπηγορευμένης, καὶ προφαυῆ τῆς δυσσεβείας ἐχούσας τὸν ἔλεγχον, περισσὸν ἐνομισάμεν ἀντιρρήσεως ἀξιῶσαι· εἰ τοίνυν ἅπαντες αἰρετικοὶ ἐπὶ ἐνός, τυχόν, ἢ δευτέρου δόγματος παρατροπῆ ἐκβέβληνται τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ὑποβληθέντες ἀναλέματι μετὰ τῶν ἰδίων δογμάτων, τίς ὅλως Χριστιανῶν ἀνέξεται αὐτοῦ Ὀριγένους τε, καὶ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἀντιποιεῖσθαι, τοῦ τοσαύτης μὲν εἰρηκότος βλασφημίας, πᾶσι δὲ σχεδὸν αἰρετικῆς τοσαύτην ὕλην ἀπωλείας καὶ βλασφημίας παρασχομένου, καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐκπαλαί ὑπὸ ἀνάθεμα γενομένου μετὰ τῶν μυσαρῶν αὐτοῦ δογμάτων; Εἰ γὰρ καὶ δοίη τις τὸν θεομάχον Ὀριγένην, ὅπερ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις αἰρετικοῖς εὐρίσκεται, ἀναμάξαι [ἴσ. ἐναμῆσαι, ἢ ἀναμίξαι] τινὰ τοῖς πονηροῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐκ τῶν ἰρθῶν δογμάτων, ταῦτα οὐκ ἴδια ἐκείνου καθέστηκεν, ἀλλὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ὑπάρχει. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ κακούργως ἐκείνος καὶ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων ἐμχανήσατο. Ταῖς γὰρ τῶν Ἑλλήνων μυθολογίαις ἐντραφεῖς, καὶ ταύτας ἐπεκτείνει βουλόμενος ἐσχηματίσατο τὰς θείας δῆθεν ἐρμηνεύειν γραφάς, ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ τὰ μυσάρᾳ αὐτοῦ δόγματα τοῖς τῶν θείων γραφῶν ὑπομνήμασιν ἀναμίξας, κακοήθως τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ Μανιχαϊκὴν αὐτοῦ πλάτην, καὶ Ἀρειανικὴν μανίαν εἰσαγάγη, καὶ τοὺς μὴ ἠκρεβωμένους τὰ τῆς θείας γραφῆς δυναθῆ δειλάσαι. Τί γὰρ ἕτερον παρὰ τὰ τῷ Πλάτῳ εἰρημένα τῷ τῆν Ἑλληνικὴν μανίαν πλατύναντι Ὀριγένους ἐξέθετο; ἢ παρὰ τίος ἕτερου Ἄρειος λαθῶν τὴν οἰκείαν συνεγράψατο νόσον, ὃ πρὸς ὄλεθρον τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα βαθμοῦς ἐπινοήσας; ἐν τίνι δὲ οὗτος τοῦ Μανιχαίου ἀπολιμπάνεται, ὃ λέγειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς δι' ἀμαρτίας τοῖς σώμασι τιμωρίας· χάριν ἐμβληθῆναι; ὡς δὴ πρῶτον μὲν νόας οὔσας, καὶ ἁγίας δυνάμεις, ἔπειτα κόρον λαθούσας τῆς θείας θεωρίας, καὶ πρὸς τὸ χεῖρον τραπέισας, καὶ διὰ τοῦτο τῆς Θεοῦ ἀγάπης ἀποψυγείσας, καὶ ἐντεῦθεν ψυχὰς ὀνομασθείσας, καὶ τιμωρίας χάριν τοῖς σώμασιν ἐμβληθείσας· ὅπερ καὶ μόνον ἕκονδ ἦν εἰς τελείαν αὐτοῦ κατὰκριτον, ὃ α τῆς Ἑλληνικῆς ὑπάρχον δυσσεβείας. Τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰπόντος, (Ποιῶσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν.) εὐρίσκεται κατὰ τοὺς ἐκείνου ματαιοὺς λόγους σῶμα μόνου δίχα ψυχῆς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γενομένου τοῦ Θεοῦ, ἐάν ὅλως προὔπῃρχε ψυχῆ, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τὸ σῶμα ἐνεβλήθη, ἢ κατηγγίσθη ἐν αὐτῷ. καὶ ἀνάγκη πᾶσι τοῦ λέγειν, καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργὸν σῶμα ὑπάρχειν, ὡς τὸ σῶμα κατ' εἰκόνα, καὶ ὁμοίωσιν ἴδιον ποιησάμενον. Πῶς δὲ δύναται

A que rationabilia quæ peccarunt, ac propterea de statu suo exciderunt, pro suorum peccatorum proportionem, supplicii causa in corpora injecta sunt, ac expurgata, rursus esserunt in pristinum statum, omni deposita malitia et corporibus: iterumque ac tertium, et compluries diversis ad pœnam injiciuntur corporibus. Ponit porro diversos constituisse et constare mundos, tum præteritos, tum futuros. Equisnam adeo fatuus est, ut hæc audiens animo non exhorrescat propter summam impietatem? Quis non exsecretur insanum Origenem, qui hujusmodi blæcetit ac scriptis mandarit in Deum blasphemias? quas, ut omnibus Christianis interdictas, manifesta que habentes impietatis argumenta, supervacaneum duximus refutatione dignari. Quare si hæretici omnes, ob unius forsitan aut alterius dogmatis perversitatem, e sanctissima Ecclesia sunt ejeti, subditique anathemati cum suis dogmatibus: quis prorsus Christianorum sustinebit Origenem ejusque prava scripta tueri, qui tot blasphemias dixerit, omnibusque fere hæreticis tantam exitii ac blasphemie materiem præbuerit, ac idcirco pridem a sanctis Patribus anathemati subjectus sit una cum sceleratis ejus dogmatibus? Nam quamvis concedat quis, Deo repugnantem Origenem e recta doctrina (quod et apud alios hæreticos invenitur) aliquid expressisse in improbis suis scriptis: ea ipsius propria non est, sed sancte Dei Ecclesie; atque hoc ipsum malitiose in simpliciorum fraudem molitus est. Nam in paganorum commentis enutritus, eaque propagare in animo habens, divinas se utique Scripturas interpretari simulavit: ut hoc modo nefariam doctrinam suam sacrarum litterarum monumentis maligne admiscens, paganicum et Manichæum errorem suum atque Arianam vesaniam induceret, eosque qui sacram Scripturam non accurate percepissent, inescare posset. Quid enim aliud exposuit Origenes, quam Platonis, qui paganorum insaniam dilatarat, doctrinam; aut a quo alio Arius mutuatus, propria venena concinnavit? qui in exitium animæ suæ in sancta et consubstantiali Trinitate gradus excogitavit. An hic a Manichæo abest, qui animas hominum dicit propter peccata corporibus ad supplicium immitti? quique primum quidem mentes et sanctas virtutes fuisse asserat, deinde contemplationis divinæ satietatem cepisse, ac in deterius conversas, idcirco a Dei amore refrixisse, indeque Græco nomine appellatas ψυχὰς, et supplicii causa corporibus esse inditas; quod vel solum ad perfectam ejus damnationem satis erat, cum a paganorum ortum sit impietate. Cum enim dixerit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. 1): ex ejus vanis sermonibus invenitur, solum corpus absque anima ad imaginem et similitudinem Dei factum esse, si omnino præexistebat anima, et facto corpore, in id injecta est, aut in id, tanquam in vas immissa. Ac necesse erit omnino dicere, ipsum Deum opificem hominis, corpus esse, ut pote qui corpus ad imaginem et similitudinem suam fecerit. Quomodo autem corpus, imago incorporei esse possit? Quamobrem absit, ut his Christiani assentian-

εἶναι εἰναι τοῦ σώματος τὸ σῶμα; διὰ μὴ γένοιτο ἅ-
 τούτοις χριστιανούς συνθέσθαι. Εἰ δὲ κατὰ τὴν Ὀρι-
 γίνου βλαστημίαν προϋπῆρχον αἱ ψυχαί, καὶ διὰ τὸ
 ἁμαρτῆσαι αὐτάς τιμωρίας χάριν εἰς τὰ σώματα κατε-
 πέμφθησαν, ἵνα παιδευθεῖσαι σωφρονίσωσιν, ἔχρῃν αὐτάς
 μὴκέτι ἁμαρτάνειν· εἰ γὰρ πρὸς κἀλασίην τῆ ψυχῆ διὰ τὴν
 ἁμαρτίαν ἐδόθη τὸ σῶμα, ὥστε αὐτὴν ἀδυναμῆναι παι-
 δευθῆναι πρὸς τὸ τιμᾶν τὸν Θεόν, πῶς συνεργεῖ καὶ συν-
 εργαζέσθαι αὐτῇ τὸ σῶμα πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν, ὃ τοῖς
 κολαζομένοις γίνεται [ἔσ. οὐ γίνεται]; Δεσροὶ γάρ, καὶ
 φυλάκαί, καὶ πέδηαι, καὶ συντόμως εἰπεῖν, τὰ τοιαῦτα
 ἐνεκίχη τοῦ ἀδικεῖν, καὶ τοῦ ἁμαρτάνειν τοῖς κολαζο-
 μένοις γίνονται. Ὁ γὰρ ὅπως ὁ ἁμαρτήσας πλεον ἁμαρτήν,
 συνεργὸς αὐτῷ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ὁ δεσμός δίδεται,
 ἀλλ' ὅπως παύσεται τοῦ ἁμαρτάνειν διὰ τῶν δεσμῶν
 βλαστηζόμενος. Προδίδου τίνων, ὅτι αὐθιγα σωφρονισμῶν
 τοιαυτῶν ἁμαρτιῶν τοῖς σώμασιν ἐκεδλήθησαν αἱ ψυ-
 χαὶ κατὰ τοὺς δεσμοὺς λαρούς, ἀλλὰ κατὰ ταυτὸν ὁ Θεὸς
 εἰς τὰ σώμα, τῆ τε ψυχῆν, τουτέστι τέλειον τὸν ἄνθρωπον
 ἐδωκεν ὁρῆσαι. Ὅθεν τὸν διὰ τοῦ σώματος ἡμῶν πεπραγ-
 μένων, εἴτε ἀγαθῶν, εἴτε φαύλων, τὴν ἀνταπίδουσι ἀνα-
 μνήσκων. Τοῦτο γὰρ ἡμῶν παραδίδωσιν καὶ ὁ Θεὸς ἀπό-
 στολος Παῦλος, λέγων· ὅτι· ὅτι παντας ἡμᾶς φανερωθῆναι
 δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσωται
 ἐκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἐπράξεν, εἴτε ἀγα-
 θῶν, εἴτε φαύλων. Ἐπρόσθεον τούτων δεῖ τοῖς τοῦ Ἀποστόλου
 βήμασιν, ὅτι οὐκ εἶπε κομίζεσθαι δεῖν τὸν κρινόμενον πρὸς
 ἃ ἐπράξε πρὸ τοῦ σώματος. Εἰ δὲ ἐπι μόνους τοῖς διὰ τοῦ
 σώματος κολάζεται ἄνθρωπος παρὰ τοῦ κρίνουτος τὴν
 γῆν, ἢ τῆς δευσις ἀξιούται τιμῆς, μήτις δὲ οὐδεμία
 πραγμεστέρων ἁμαρτημάτων, ὅθλον ὅτι οὐ προϋπάρ-
 χουσι τῶν σωμάτων αἱ ψυχαί· εἰ γὰρ προϋπῆρχον, εἶπευ
 ὅν ὁ Ἀπόστολος, ὡς περ τὰ διὰ τοῦ σώματος, οὕτω καὶ
 τὰ πρὸ τοῦ σώματος. Ὅτι δὲ αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ
 υπεραὶ τε, καὶ λογικαὶ ταυχάνουσι, τῶν ὁμολογουμένων
 ἐστίν· ὅπερ οὐδὲ τοὺς Ὀριγίνους ἀντιποιουμένους νομί-
 ζομεν ἀπειθεῖσθαι, ἐκπῶνται τούτων εἰ τὰ Ὀριγίνους
 φρονῶντες· αἱ ψυχαὶ αἰτίων, εἴγε ἄρα καθὼς λέγουσι,
 προϋπῆρχον τῶν σωμάτων, πρὶν ἢ ἐν τοῖς σώμασιν εἰσ-
 ἔλθωσιν, ἐν ποίᾳ τάξει ὑπῆρχον, ἢ τί διεπράττουσα;
 ἔχρῃν γὰρ αὐτάς εἰδέναι τοῦ ἦσαν, εἰ πρῆσαν, καὶ πῶς
 ἐνταῦθα παρεγένοντο. Εἰ δὲ τοῦτο αὐτοῖς ἀμικχανίᾳ ἐστι
 λέγειν, ὡς τῆς ἀληθείας μη ἀγνοεῖν, ὅθλον ὅτι μῦθοι τὰ
 κατ' αὐτοὺς ὑπόσχουσιν. Ἰσως δὲ ἐροῦσιν, ὅτι μετὰ τὸ
 εἰσελθεῖν τὰς ψυχὰς ἐν τοῖς σώμασι, τότε δυναταὶ δια-
 κρίνειν τὰ, καὶ γνώσκων τὰ πραττεμένα παρ' αὐτῶν· εἰ
 δὲ τοῦτο εἴπωσιν, ἐρίσκειται τὸ σῶμα κατὰ τὸν αὐτῶν
 ματαίους λόγους τιμιώτερον τῆς ψυχῆς, οἷα χάρις μόνον
 κατ' αὐτὴν τὸ νοεῖν τε, καὶ λογικῶν γενέσθαι· ἀλλὰ τὸ λέγειν
 τοῦτο πίσσης ἐστίν ἀναίκα, καὶ ἀτοπίως μεστόν. Διατί δὲ
 ὅθλον, εἶπερ ὡς λέγουσι προϋπῆρχον ἢ ψυχῆ, καθήσως
 τινος, ἢ διφραχῆς δεῖναι ἐν τῷ σώματι γενομένη, κατὰ
 μικρὸν εἰσαγμένη, καὶ προκίπτουσα εἰς τὰ μείζονά τε
 καὶ τελειότερα; Εἰ γὰρ προῦν, καὶ ἐγνωσκων ὅν τὸ συμ-
 γέροντα μὴδὲ μὴς ἀλλήσων δεσμένη, καὶ ὡς ἐν γνώσει
 ταυχάνουσα διαφραθεῖται, ἐπιμελῆτως· καὶ εἰ τὸ
 πρῶτον ἐγνωσκων, οὐκ ἐδιδασκων ὡς προκίπτουσα·
 εἰ δὲ διδύσκων ὡς ἀγνωσκων, οὐ προῦν· εἰ δὲ αὐ προ-
 ῦν, οὐ προῦν, ἀλλὰ ὅθλον ὅτι οὐ προῦν. Τῆς γὰρ γενέ-
 σεως ἡμῶν αἰτίος ἐστὶ μόνος ὁ Θεός, ὃς τις καθὼς οὐκ

tur. Si vero. juxta Origenis blasphemiam, animæ
 præexistebant, ac in pœnam peccatorum suorum in
 corpora demissæ sunt. ut emendatæ resipiscerent,
 eas oportebat amplius non peccare. Nam si corpus
 datum est animæ in supplicium propter peccata, ut
 doloribus emendaretur ad honorificandum Deum,
 quomodo corpus eam adjuvat et corroborat ad pec-
 candum, quod iis qui pœna afficiuntur, non evenit?
 Vincula enim, carceres, compedes, ac, ut breviter
 dicam, omnia ejusmodi, iniquitates et peccata eo-
 rum cohibent, qui jam pœnas luunt. Nec ut qui
 peccarit, amplius peccet, vincula ei adduntur quæ
 ad peccandum adjuvent; sed ut vinculorum cruciatu
 peccare desistat. Quare perspicuum est, non ad su-
 periorum peccatorum castigationem, ut illi mugantur,
 corporibus immissas esse animas; sed simul Deum
 et corpus et animam, id est, perfectum hominem,
 fabricatum esse. Itaque eorum quæ per corpus a no-
 bis gesta sunt, sive bonorum, sive malorum, retribu-
 tionem exspectamus; hoc enim nobis tradit et divi-
 nus apostolus Paulus dicens; *Omnes enim nos ma-
 nifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unus-
 quisque eu quæ per corpus prout gessit sive bonum,
 sive malum* (II Cor. v). Attendenda ergo sunt apostoli
 verba; nec enim dixit, oportere recipere eum qui
 judicatur, prout gessit ante corpus. Si vero ob ea
 sola quæ per corpus homo gessit, ab eo qui terram
 judicat, vel pœna afficitur, vel merito præmio; nul-
 laque mentio fiat ante admissorum peccatorum:
 perspicuum est, animas ante corpora non esse. Si
 enim præexisterent, dixisset Apostolus, gesta tum
 per corpus, tum ante corpus. Animas vero hominum
 intelligentia et ratione uti, in confesso est; quod ne
 eos quidem negare putamus, qui tuentur Origenem.
 Dicant igitur qui cum Origene sentiunt: animæ ipso-
 rum (siquidem, ut asseverant, ante corpora fuerunt)
 priusquam in ipsa ingredere-ntur, quo in ordine erant,
 aut quid agebant? Oportuit enim eas, si ante erant,
 scire, quo loco essent, aut quemodo huc advenis-
 sent: sin hoc nulla ratione possunt dicere (nam id
 verum non est), apertum est eos fabulas dicere. At
 fortasse dicant, animas postquam corpora ingressæ
 sunt, tum discernere posse et cognoscere quæ a se
 geruntur. Si hoc dicent, ex eorum inani disputatione
 efficietur, ut corpus plus pretii atque honoris quam
 anima habeat; quod ei in beneficii loco det intelli-
 gentiam et rationem; atqui hoc asserere, plenum
 dementiæ est atque absurditatis. Cur vero si anima,
 ut aiunt, ante fuit quam corpus, disciplina indiget,
 postquam in corpus venit, paulatimque instituitur,
 et ad meliora perfectioraque progreditur? Nam si
 ante existeret, utilia utique cognosceret; nec ulla
 egeret doctrina, nec, ut pote in cognitione versans,
 cura et diligentia eradiretur; ac si, quid sit offende-
 re, sciebat, non edoceret quod antea scivisset:
 jam vero si docetur, ut in ignorantia versans, prius
 non sciebat, si non prius scivit, ante non fuit. At
 liquet eam antea non fuisse. Ortus enim nostri Deus
 solus in causa est; qui ut nos, cum non essemus,
 fecit: sic natos, gratia inamque propria tuetur ac

ὄντας ἡμᾶς ἐποίησεν, οὕτω καὶ γενομένους σὺζει καὶ ἰδία A
 χεῖρὲ [χάριτι], ἐὰν ἄξιοι, καὶ ἐπιτήδευσι φανῶμεν. Ὁ
 Θεὸς γὰρ εἰπὼν, « Παιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμε-
 τέραν καὶ ὁμοίωσεν, » ἀμφότερα κατὰ ταυτὸν ἐδημιούρ-
 γησε, τουτέστι σῶμά τε πλάσας, καὶ ψυχὴν νοεράν τε
 καὶ λογικὴν δημιουργήσας. Ἄμα γὰρ σῶμα ἔπλασεν ὁ
 Θεός, καὶ τὴν ψυχὴν ἐδημιούργησε τέλειον τὸν ἄνθρωπον
 ὑποτελέσας· οὐδὲ γὰρ σῶμα χωρὶς ψυχῆς, οὐδὲ ψυχὴ
 χωρὶς σώματος ἄνθρωπος· εἰ δὲ προὔπηρχεν ἡ ψυχὴ,
 καθὼς Ὁρσγένης ληρεῖ, τίνας ἔνεκεν ὁ ἀγιώτατος προφήτης
 Ζαχαρίας εἶπε, « Πλάσσω πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ; »
 Εἰ γὰρ προῖν, ἔδει μᾶλλον εἰπεῖν, καταγγέλλω, ἢ κατα-
 πέμπω πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ. Νῦν δὲ λέγων
 ὁ προφήτης, πλάσσω, δείκνυσιν, ὅτι ὡσπερ τὸ σῶμα,
 οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν οὐ προὔπαρχουσαν ἐποίησεν ὁ Θεός
 τῇ ἰδίᾳ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ ἀγαθότητι. καθὼς οὖν εἴρηται, B
 κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον,
 καὶ τοῦ θείου ἐμφυσήματος ἀξιοθῆναι, πολλοὶ μὴ μόνον
 νοεράν τε καὶ λογικὴν, ἀλλὰ καὶ ἀθάνατον τὴν ψυχὴν δη-
 μιουργηθῆναι πρὸς τὸ ἄρχειν πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ποιη-
 μάτων· τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ εἰρημένον τῷ θεολόγῳ Γρη-
 γορίῳ περὶ τῆς ψυχῆς, τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ θείου καὶ τῆς
 ἀνωθεν εὐγενείας μετέχουσαν. Οὐχ ὡς τινες φανταζό-
 μενοι λέγουσι τῆς θεϊκῆς οὐσίας ὑπάρχουσαν τὴν ψυχὴν·
 ἀλλ' ὡς διὰ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ Θεοῦ γενομένην, καὶ
 χάρισμα παρ' αὐτοῦ λαβοῦσαν τοῦ νοεράν, καὶ λογικὴν,
 καὶ ἀθάνατον εἶναι, καὶ μὴ συναποθνήσκειν τῷ σώματι,
 καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀλόγων ζώων, ἀλλὰ κατὰ χάρις μετ-
 εχειν τῆς ἀνωθεν εὐγενείας, τουτέστι ἀθανασίας. Μαρ-
 τυρεῖ δὲ τούτοις καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Ἰωάννης ὁ Κωνσταντι-
 νουπόλεως πατριάρχης ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ λόγῳ, τῷ εἰς τὴν C
 κτίσιν· λέγει γὰρ οὕτως· « Καὶ ἐνεφύσησε, φησὶν, εἰς τὸ
 πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος
 εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Ἐσταθῆ τινες τῶν ἀγνωμόνων ἐξ οἰ-
 κείων λογισμῶν κινούμενοι, καὶ οὐδὲν θεοπροπέδως ἐνοουῦντες,
 οὔτε τὴν συγκατάβασιν τῶν βημάτων λογίζεμενοι, λέγειν
 ἐπιχειροῦσιν ὅτι ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας ἐστὶν ἡ ψυχὴ.
 Ὡς τῆς ματίας, ὡς τῆς παραφροσύνης. » καὶ ταῦτα μὲν ὁ
 πατὴρ περὶ τῶν προκειμένων. Σκόπει δὲ, ὅτι περὶ
 μὲν τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπὶ γῆς ποιημάτων εἶπεν ὁ Θεός,
 « Γεννηθήτω » καὶ « ἐξαρχνέτω ἡ γῆ, καὶ ἐγένετο. » περὶ δὲ
 τοῦ ἀνθρώπου λέγει, « Παιήσωμεν ἄνθρωπον, » καὶ οὐ μόνον
 « ποιήσωμεν, » ἀλλὰ « κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν »
 καὶ λαθὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἔπλασε τὸν
 ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα
 ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. » Ἐσταθῆ D
 τοίνυν ἐστὶν ἰδεῖν, πῶς ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον τιμιώτερον
 ἐποίησε τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν ἐπὶ γῆς κτισμάτων. Τὰ
 μὲν οὖν ἄλλα πάντα λόγῳ εἶπε, καὶ ἐγένετο· τὸν δὲ γε
 ἄνθρωπον, καθὼς εἴρηται, αὐτὸς ταῖς ἰδίαις χερσὶ, κατὰ
 τὴν θείαν γραφὴν, ἐδημιούργησε· πάντα δὲ τὰ γενόμενα
 ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπέταξε τῷ ἀνθρώπῳ τῇ γενομένῃ
 ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, ἵνα πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς κτισμάτων
 ἦδη προγεγονότων, καὶ ἐτοιμωθέντων αὐτῷ δεσποζῆν, αὐτὸς
 ὑπὸ τοῦ πλάστου δεσποζόμενος. Τοῦτο δὲ ἡμᾶς διδάσκει
 καὶ ὁ ἐν ἀγίοις θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὴν
 μέαν κυριακὴν, λέγων· « Οὕτω τι πρῶτον ἐν ἡμέραις ἀρθ-
 μεῖται, καὶ δεῦτερον, καὶ τρίτον, καὶ τὰ ἕξ, ἕξι τῆς
 ἐξδόμης καὶ καταπαύσεως τῶν ἔργων ἡμέρας· αἷς κατα-
 μερίζεται τὰ γενόμενα λόγοις ἀρρήτοις τασσόμενα, καὶ οὐκ

salvat, si digni atque idonei perhibeamur. Nam
 Deus, qui dixit: *Faciamus hominem ad imaginem
 nostram et similitudinem* (Gen. 1), utraque simul
 fecit, id est, corpus plasmavit, et animam intelligen-
 tem et rationalem creavit. Simul enim et effinxit
 corpus, et animam condidit, perfectum hominem
 exhibens; neque enim homo corpus est sine anima,
 nec anima sine corpore. Si autem anima præexiste-
 bat, ut delirat Origenes, cujus rei gratia sanctissimus
 propheta Zacharias dixit: *Fingens spiritum hominis
 in eo* (Zach. xii)? Si enim prius erat, magis dicere
 oportuit, *Infundens* tanquam in vas, *vel demittens*
spiritum hominis in eo. Jam vero cum dicit prophe-
 ta. *fingens*, ostendit, ut corpus, sic animam non
 præexistentia Deum propria virtute ac bonitate fe-
 cisse. Quod igitur homo, sicut dictum est, ad ima-
 ginem et similitudinem Dei sit factus, dignatusque
 inspiratione divina; inde perspicuum est, non solum
 intelligentem et rationalem animam, sed etiam im-
 mortalem esse creatam; ut omnibus iis quæ in terra
 facta sunt imperaret. Hoc est enim quod a Theologo
 Gregorio de anima dictum est, a Deo esse, et divi-
 nam, ac supernæ nobilitatis participem: non, ut
 nonnulli autumant ac dicunt, divinæ substantiæ ani-
 mam esse: sed ut inspiratione Dei factam, gratiam-
 que nactam ab eo, ut intelligens esset, et rationalis,
 et immortalis, nec una cum corpore moreretur, si-
 cut irrationalia animalia, sed per gratiam parti-
 ceptus esset supernæ nobilitatis, id est immortalitatis.
 His testimonium perhibet sanctus Joannes Constans-
 tinopoleos patriarcha in undecimo sermone in crea-
 tionem; sic enim ait (*Homil. xiii in Gen. 11*): « *Et
 insufflavit, inquit, in faciem ejus spiritum vitæ, et factus
 homo in animum viventem*. Hic nonnulli imperiti ho-
 mines, propriis cogitationibus moti, ac nihil Deo
 decens in mente habentes, nec condescensionem
 verborum reputantes, dicere audent e Dei substantia
 esse animam. O insaniam, o dementia! » Atque
 hæc quidem Pater de argumento proposito. Considera
 autem de aliis omnibus in terra factis dixisse
 Deum, *Fat, et Producat terra, et factum est*; de
 homine autem dicit: *Faciamus hominem*: nec
 solum, *Faciamus*, sed, *ad imaginem et similitudinem
 nostram; et sumens pulverem de terra, propriis ma-
 nibus hominem finxit, et insufflavit in faciem ejus
 spiritum vitæ, et factus est homo in animum viventem*.
 Ex his igitur perspicui potest, ut Deus hominem fe-
 cerit honorabiliorē ac pretiosiorē aliis omnibus
 quæ in terra sunt creaturis; alia quidem omnia fecit
 verbo: dixit, et facta sunt; hominem vero, sicut
 dictum est, propriis ipse manibus juxta divinam
 Scripturam fecit: quæcumque autem ab eo in terra
 facta sunt, subdidit homini, qui sexto factus est die:
 ut omnibus terrenis creaturis jam factis, ac ipsi præ-
 paratis, dominaretur. ipse plasmatoris sui obediens
 imperio. Hoc et nos docet sanctus Theologus Gre-
 gorius in oratione in novam dominicam (*Orat. 45*);
 sic enim dicit: « Ita aliquid primum in diebus nu-
 meratur, et secundum, et tertium, ac deinceps, usque
 ad septimum diem, quo requies fuit ab operibus;

ἀθρόως ἀναδι' ὄμματα τῶ πάντα δυνατῶ [pro παντοδυναμῶ] λόγῳ. Οὐ καὶ τὸ νοῆσαι μόνον, καὶ εἶπεν, ἔργον ἐστὶ παραστάμενον. Εἰ δὲ τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος ἀνεδείχθη, καὶ ταῦτα χειρὶ Θεοῦ καὶ εἰκόνι τετυπημένος, θαυμαστὸν οὐδέν· ἔδει γὰρ ὡς περ βασιλεῖ προῦποσταναι τὰ βασιλεια, καὶ ὅπως εἰσσχῆται τὸν βασιλεῦ, πᾶσιν ἤδη δορυφορούμενον. Εἰ τῶν κατὰ τὴν τοῦ θεολόγου Γρηγορίου διδασκαλίαν τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος ἀνεδείχθη, καὶ ταῦτα χειρὶ Θεοῦ, καὶ εἰκόνι τετυπημένος, καὶ πάντα παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῶ προετοιμάσθη, καὶ ὡς περ βασιλεῖ προετίστανται τὰ βασιλεια, καὶ ὅπως εἰσῆχθη παρὰ Θεοῦ ὡς βασιλεὺς πᾶσιν ἤδη δορυφορούμενος, πῶς λέγουσιν οἱ κατὰ τὸν Ἰωάννην παραφρονοῦντες, ὅτι προὔπαρχουσαι αἱ ψυχαὶ δι' ἁμαρτίας ἐν σώμασι καταπέμπονται, ὀφείλουσαι δίκαις ὑπέχειν τῶν πρώτων ἁμαρτημένων; Τὸ ἔμπαιον γὰρ ὁ ἐν ἀγίοις Γρηγόριος, καὶ ὑστερον πάντων λέγει τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, καὶ τιμηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ βασιλεύειν τῶν ἐπὶ γῆς πάντων. Ὅπερ τιμωρίας μὲν οὐκ ἔστι, πάσης δὲ τὸ ἐνκατίον προνοίας καὶ εὐεργεσίας ἐνδείξεις ὑπάρχει. Σύμφωνα δὲ τῆς τοῦ θεολόγου Γρηγορίου, καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Ἰωάννης ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης ἡμᾶς διδάσκει ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ λόγῳ τῶ εἰς τὴν κτίσιν, λέγων οὕτως· Ἐλλ' ἴσως εἴποι τις αὐτῶ, — καὶ τίνας ἐνεκεν εἰ τιμιώτερον ἢ ψυχὴ τοῦ σώματος, τὸ ἔλαττον πρῶτον δημιουργεῖται, καὶ τότε τὸ μεῖζον, καὶ ὑπερέχον; — Οὐχ ὄρας, ἀγαπητέ, ἐν καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεως τὸ αὐτὸ τοῦτο γέγονεν; ὡς περ γὰρ ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ γῆ, καὶ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐδημιουργήθη, καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ὁ ἄνθρωπος ὁ τούτων πάντων τὴν ἀρχὴν μέλλων ἐγχειρίζεσθαι, τῶν αὐτῶν δὲ τρόπον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διαπλασῆι τοῦ ἀθρώπου, πρῶτον τὸ σῶμα πλαττεται, καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἢ τιμιωτέρα. Ὅν γὰρ τρόπον τὰ ἄλογα τὰ εἰς ὑπηρεσίαν μέλλοντα εἶναι χρήσιμα πρὸ τοῦ ἀθρώπου δημιουργεῖται, ἵνα ἐτοιμῶν ἔχη τὴν ὑπηρεσίαν ὁ μέλλων τῆς τούτων χρείας ὑπολαβεῖν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα πρὸ τῆς ψυχῆς δημιουργεῖται, ἵνα ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ σοφίαν ἡ ψυχὴ παραχθῆ, ἔχει τῆς οὐκείας ἐνεργείας ἐπιδεικνύσθαι διὰ τῆς τοῦ σώματος κινήσεως. Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἐπιδειξάι τοῖς ἀκροαμένοις ὅτι τὰ αὐτὰ τοῖς ἀγίοις πατράσι φηγγόμεθα, πανταχοῦ τὴν τῶν ψυχῶν προὔπαρξιν ἀναιροῦσι· πάλιν δὲ τῆς ἀγίας λεγουμένης γραφῆς περὶ τοῦ Ἀδάμ, καὶ τῆς Εὔας· Ἐβλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ εἶπεν, — Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· — πῶς ἄρα εἰ προὔπαρχον αἱ ψυχαὶ τῶν σωμάτων, ἔμελλε κατὰ τὴν θεῖον πρόσταξιν αὐξάνεσθαι καὶ προὔπαρχουσαι κατὰ τοὺς ἐκείνων μύθους; καὶ πῶς εἶχεν ὁ Θεός, εὐλόγησαι τὰς ψυχὰς τὰς ἁμαρτίας ἤδη ὑποπεσοῦσας εἰς τὸ ἀβλήθῆναι τε, καὶ πληθυνθῆναι; ἁμαρτήσασαι γὰρ αἱ ψυχαὶ κατὰ τὰς μᾶλλον ἢ περ εὐλογίας ἐτύχασαν ἄξιαι. Εἰ δὲ προὔπαρχον αἱ ψυχαὶ ἐν ἐτέρᾳ τάξει ὑπάρχουσαι κατὰ τοὺς Ἀρχαίους μύθους, διὰ τί μόνον Ἄδὰμ ἐπλασεν ὁ Θεός; ἄρα μόνον ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀδάμ τότε ἦν ἁμαρτήσασα; καὶ διὰ τοῦτο ἐν σῶμα ἐπλασεν ὁ Θεός; εἰ γὰρ ἦσαν πρὸ τούτου καὶ ἄλλαι ψυχαὶ, ἔδει καὶ ἄλλα σώματα ἄμα πλασθῆναι ὑποδεχόμενα τὰς ψυχὰς. Πῶς δὲ ἡ ἁμαρτήσασα κατὰ τοὺς αὐτῶν λόγους ψυχὴ καὶ διὰ τιμωρίαν εἰς σῶμα βληθεῖσα, εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς πρὸς τοῦ κυρίου ἐτέθη; εἰ γὰρ διὰ τιμωρίαν σῶματι ἐνεβλήθη, οὐκ ἐν παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀλλ' ἐν κολάσεως ἐν ἀπε-

A quibus dispertiuntur ea quæ sunt, ineffabili ratione disposita, nec confertim edita a Verbo rerum omnium potente : cujus et cogitare, et dicere rem ipsam est præstare. Quod si postremus homo designatus est, idque manu Dei, et imagine honoratus : nihil mirum : ei enim tanquam regi oportuit prius regiam aulam subsistere, ac deinde regem induci, omnium jam quasi satellitio stipatum ac munitum. Quamobrem, si ex Gregorii Theologi doctrina, ultimus homo est designatus, idque Dei manu, et imagine honoratus, ac omnia a Deo illi præparata sunt, eique tanquam regi prius subsunt palatia, sicque a Deo introductus est, omnium jam stipatus obsequio : quomodo dicunt, qui juxta Origenem desipiunt, præexistentes animas, propter peccata in corpora demitti, prius commissa B luturas? Contra enim sanctus Gregorius et postremum omnium hominem factum esse dicit, et a Deo honoratum, et iis omnibus quæ in terra sunt dominari : quod sane pœnæ non est, sed singularis Providentiæ ac beneficii significatio. Theologo porro Gregorio consentit sancti Joannis Constantinopoleos patriarchæ doctrina in undecimo sermone de creatione, sic enim dicit (*Hom. 15 in Genes.*) : « At fortasse dicat aliquis : Cur, si anima pretiosior est corpore, quod inferius est prius sit, ac demum quod majus est ac nobilius? Annon vides, dilecte, in ipsa creatione idem hoc factum esse? quemadmodum enim cælum, et terra, et sol, et luna, cæteraque omnia fabricata sunt, ac postremum homo, cui eorum omnium imperium mandandum fuerat : sic in plasmatione hominis, primum formatur corpus tum animâ, quæ honorabilior est. Nam ut expertia rationis, quæ ad utilitatem et obsequium parabantur, ante hominem exsistere, ut parata ministeria haberet, qui eorum commodis frui debebat : ita et corpus ante animam fabricatum est, ut cum juxta occultam Dei sapientiam anima induceretur, propria officia posset motu corporis exsequi. » Atque hæc satis ad ostendendum audientibus, nos ubique eadem sentire ac dicere quæ Patres, qui animarum præexistentiam tollunt. Præterea, cum sancta Scriptura de Adam atque Eva dicat : *Benedixit eos Deus, et dixit : Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et dominamini ei* (*Gen. 1*) : quomodo, si animæ antiquiores fuere corporibus, futurum fuit, ut secundam divinum D imperium crescerent ac multiplicarentur, quæ ante, juxta eorum fabulas erant? et quomodo habebat Deus benedicere animas jam in peccata lapsas, ad crescendum et multiplicandum? Animæ enim peccatis contaminate, maledictione potius quam benedictione dignæ erant. At si animæ præexisterant, et juxta Origenis fabulas, in alio erant ordine : quamobrem solum Adam plasmavit Deus? an vero Adam anima tum sola peccarat, ac propterea unum corpus a Deo fabricatum? Si enim antea aliæ animæ fuerant, alia corpora simul fabricari oportuit, quæ susciperent animas. Et quomodo peccatrix, ut eorum est ratio, anima supplicii causa in corpus conjecta, in paradiso deliciarum a Deo posita est? Nam si ut pœnas dependerei in corpus esset missa, non in illo paradiso

τίθητο τόπω· τσοῦτον δὲ ὁ Θεὸς ἠγάπησεν τὸν ὄνθρωπον, ὃν μετὰ πάντα τὰ δημιουργήματα ἐπλασεν, ὅτι καὶ μετὰ τὸ παραβῆναι αὐτὸν τὴν δοθείσαν αὐτῷ παρά τοῦ Θεοῦ ἐντολήν, καὶ διὰ τοῦτο ἐβληθῆναι τοῦ παραδείσου, αὐξανόμενου τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ πληθυνόμενης τῆς ἀμαρτίας διὰ τὸ ἐγκείσθαι τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ χεῖρσιν, ἡ περιεῖδεν ὁ Θεὸς ὡς ἀγαθὸς τὸ ἴδιον πλάσμα, ἀλλὰ διαφόροις ἐνουθέτησε τρόποις τοῖς ἀπὸ τῆς ἀγίας δηλουμένοις γραφῆς· ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ δευτέροις τοῖς ἀρρώσθημασι μείζονος ἐδεόμεθα καὶ τῆς (θεραπειᾶς) ἰατρείας, αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ εἷς, τουτέστι τὸ ἐν πρόσωπον τῆς ἀγίας τριάδος, διὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπικὴν ἀνθρώπος γίνεταί μὲν ὁ Θεός, μηδὲ τὴν θεϊκὴν αὐτοῦ οὐσίαν ἀλλοιώσας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην, μηδὲ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ οὐσίαν εἰς τὴν θεϊκὴν μεταβαλὼν. καὶ ἔστιν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐν ἑκατέραις ταῖς φύσεσιν ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαίρετως γνωριζόμενος. Μείνας γὰρ ὅπερ ἦν, γέγονεν ὅπερ οὐκ ἦν. Καὶ τὸν ὀφειλόμενον θάνατον παρ' ἡμῶν ἐκ τῆς διὰ τὴν παράθεσιν κατακρίσεως, ἐν τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ ἀναδεξάμενος, ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τοῦ αἰώνιου θανάτου, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος, καὶ πρωτότοκος ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν συνήγειρε καὶ συνεκίστησεν ἡμᾶς ἐν ταῖς ἐπουρανίοις, καθὼς ἡμᾶς διδάσκει ἡ ἀποστολικὴ παράδοσις. Εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀρχὴν ἢ ἀνθρωπίνην φύσιν διὰ τὴν παρακοὴν ἐστερήθη τοῦ παραδείσου, ἀλλ' ὅμως ὡς εἴρηται, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἦν ἠγάπησεν ἡμᾶς, τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐνώσας ἑαυτῷ ἀδιασπᾶστος καθ' ὑπόστασιν, ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἀγίας ἐνδόξου θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μείζονος ἡμᾶς ἤϊωσε χάριτος, τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν ἡμῖν χαρισάμενος. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Ἰωάννης ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὴν ἐνάληψιν, λόγῳ οὕτως· « ἡμεῖς οἱ τῆς γῆς ἀνάξιοι φανέντες, σήμερον εἰς τοῦ οὐρανοῦ ἀνήχθημεν· οἱ μὴδὲ τῆς κάτω ἀρχῆς ὄντες ἄξιοι, πρὸς τὴν βασιλείαν ἀνέβημεν τὴν ἴνῃ, ὑπερέβημεν τοὺς οὐρανοὺς, ἐπελαβόμεθα τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ· καὶ ἡ φύσις, δι' ἣν ἐφυλάττε τὸν παράδεισον τὰ Χερουβίμ, αὐτὴ ἐκάνω τῶν Χερουβίμ κάθηται σήμερον. » Ἀποδείκεται τοίνυν ὅτι οὐχ ὡς Ἀργεῖνος ληρεῖ, ἐν οὐρανοῖς αἱ ψυχαὶ προῦπάρχουσαι, ἔπειτα ἀμαρτήσασαι κατεπέμψθησαν τιμωρίας χόρον εἰς τὰ σώματα. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων ἐπὶ γῆς δημιουργηθεῖσα ἔλη ἢ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, τουτέστι σώματος καὶ ψυχῆς, διὰ τῆς ἐπιβαλλούσης τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τῆς ἐν οὐρανοῖς ἤϊώτα βασιλείας. Ὡστε τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ φυλάττοντας τε, καὶ πληρύνοντας, ἄξιόσθαι τῆς ἐν οὐρανοῖς τῶν ἀγγέλων συνδιαγωγῆς· οὗς ἐν τῇ γῇ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ὁμολογίας μιμνήσκει προσετάχθημεν. Βουλόμενος γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἄφραστον αὐτοῦ φιλανθρωπικὴν, ὃν τρόπον ἐν οὐρανοῖς ὑπὸ τῶν ἀγίων δυνάμεων δοξάζεται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων δοξάζεσθαι, ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, δευτέρου ἀγγέλου ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἂν πληρωθῇ τὰ πάντα δόξης Θεοῦ. Ὅθεν καὶ ὁ κύριος παραδεδούς ὅπως ὀφείλουσι προσεῦχεσθαι, λέγει· — Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ βῆλημά σου, ὡς ἐν οὐρανοῦ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. »

Ἐξουρῶν δὲ τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημένοις καὶ ὁ ἐν ἀγίοις θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὸ ἅγιον πᾶσχα

sed in supplicii loco collocaretur. Tantoque vero dilexit hominem Deus, quem post omnes creaturas fabricaverat, ut cum ille transgressus esset datum sibi præceptum, ac ideo e paradiso esset expulsus; crescente hominum genere, et gliscente peccato, quod cogitatio hominis ad deteriora pravo studio incumberet, signum suum Deus, ut pole bonus, non neglexerit, sed multis modis reprehenderit et castigavit, sicuti sancta Scriptura significat. Postquam vero ob graves morbos majore medicina indiguimus, ipsum unigenitum Dei Verbum, unus, id est, una persona, sanctæ Trinitatis, propter benignitatem suam homo fit, manens Deus, nec divina sua substantia in humanam conversa, nec humana in divinam mutata; unusque est ac idem in utraque natura, in iisque confuse atque indivise cognoscitur. Manens enim quod erat, factum est quod non erat: mortemque nobis debitam ex transgressionis damnatione, in propria carne suscipiens, æterna nos morte liberavit, primitiæ dormientium factus, ac primogenitus resurgens ex mortuis, consuscitavit et consedere nos fecit in celestibus (I Cor. xv; Coloss. i; Ephes. ii): quemadmodum nos docet traditio apostolica. Quamvis enim a principio humana natura propter inobedientiam privata paradiso est: tamen, ut est dictum, *Unigenitus Dei Filius propter multam charitatem suam qua dilexit nos* (Ephes. ii), naturam nostram sibi uniens indivise secundum subsistentiam in utero sanctæ gloriosæ Dei genitricis semper virginis Mariæ, majori nos dignatus est gratia, donans nobis regnum cælorum. C Atque his testimonium perhibet sanctus Joannes Constantinopoleos patriarcha in sermone de Ascensione (Tom. III oper. ejus), sic dicens: « Qui terra indigni exstiteramus, hodie in cælum elevati sumus: qui ne inferiore quidem imperio fueramus digni, ad regnum supernum conscendimus, supergressi cælos, regnumque solium adepti. Natura, propter quam Cherubim paradysum custodiebant (Gen. iii), ipsa supra Cherubim hodie sedet. » Quamobrem demonstratum est animas, non, ut Origenes nugatur, in cælis prius fuisse, ac deinde in corpora missas, ut peccatorum peccatorum pœnas exsolverent; sed contra, in terra fabricatam universam naturam humanam, id est corpus atque animam, bonitate ac dignatione divina cælos adeptam esse: ut qui homines mandatum Dei custodirent ac implerent, angelorum in cælis conversatione digni haberentur, quos in terra imitari per confessionem in Deum jussi sumus. Nam cum vellet Deus propter inenarrabilem humanitatem suam, sicut in cælis a sanctis virtutibus glorificatur, ita et in terra glorificari ab hominibus, fabricatus est hominem, alterum angelum in terris: ut Dei gloria omnia complerentur. Itaque Dominus tradens quomodo sit orandum, dicit: *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra* (Matt. vi).

Cum his porro quæ a nobis dicta sunt, conveniunt quæ sanctus Theologus Gregorius docet in sermone

ἀγίου εὐαγγελίου ῥημάτων. Εἰ γὰρ προῦπῆρχον αἱ ψυ-
χαὶ τῶν σωμάτων, ἐγίνωσκον ἢ καὶ τὰ πρὸ τοῦ σώμα-
τος αὐταῖς πραχθέντα, καθάπερ καὶ μετὰ τὴν ἀπαθίωσιν
μείνῃνται τῶν διὰ τοῦ σώματος αὐταῖς πεπραγμένων.
χθην.

Ὅτι δὲ ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς ἀκολουθοῦντες οἱ
ἅγιοι πατέρες τὰ τοιαῦτα κατέκριναν δόγματα, σὺν Ὀρι-
γένει τῷ ταῦτα μυθολογήσαντι, ἐξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων
τοῖς ἁγίοις πατέρι καὶ ἤδη μὲν σαφῶς ἀπεδείξαμεν, οὐ-
δὲν δὲ ἤττον καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς μαρτυριῶν τῶν ἁγίων
πατέρων ἀποδείξομεν, καὶ πρῶτον τὸν ἅγιον Πέτρον ἐπί-
σκοπον Ἀλεξανδρείας γενόμενον καὶ μάρτυρα παραησώ-
ρηθα, τοῖς τοιούτοις ἡμῶν μαρτυροῦντα λόγοις.

Τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος τῆς μεγα-
λοπόλεως Ἀλεξανδρείας, ἐκ τοῦ πρώτου λόγου, περὶ τοῦ
μηδὲ προῦπάρχειν τὴν ψυχὴν μηδὲ ἀμαρτήσασιν, διὰ
τοῦτο εἰς σῶμα βλήθηναί· « Ἰγούμεθα τὰ περὶ τοῦ πρώ-
του ἐκ τῆς γῆς χοίκοῦ γεγεννημένου ἀνθρώπου παραθέ-
σθαι. πρὸς τὸ δεῖξαι ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ
γενόμενον, καὶ μερικῶς ποτε ἢ ἔσω καὶ ἔξω λέγεται ἄν-
θρωπος. Εἰ γὰρ καὶ κατὰ τὸν σωτήριον λόγον, ὁ ποιήσας
τὰ ἔσωθεν, καὶ τὰ ἔξωθεν ἐποίησεν, ἀλλ' αὖν γε ἐφάπαξ,
καὶ ἐν ἐνὶ καιρῷ, τουτέστι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ὅτε εἶπεν ὁ
Θεός, — Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμε-
τέραν. — Ὡς ἐκ τούτου εὐδῶλον εἶναι, ὅτι οὐκ ἀπὸ συνό-
δου, ὡς προύκτος τιν' ἑτέρου, καὶ ἄφ' ἑτέρου τόπου συν-
εληλυθότας, γηγένηται. Εἰ γὰρ σύνοδος ἦν, τίος ἔσκεν
καὶ τὸ πεποιημένον ἀνεγράφη; » καὶ μεθ' ἑτέρων· « Ὡστε
οὐκ ἐνδέχεται πρὸ σωμάτων οὐρανῶ ἀμαρτάνων [F. ἀμαρ-
τάνειν] ψυχᾶς, μηδὲ ὄλωσ πρὸ σωμάτων ὑποστάσας. Τὸ
γὰρ μάθημα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς ἐστὶ φιλοσοφίας, ξένης
καὶ ἄλλοτρίας οὗτης τῶν ἐν Χριστῷ εὐσεβῶς θελόντων
ἕσθαι. »

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς μυσταγωγίας, ἧς ἐποιήσατο πρὸς
τὴν ἐκκλησίαν, μέλλων τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανου ἀκα-
δέχεσθαι· « Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, γρηγορεῖτε, ὅτι εἰς θλί-
ψιν πάλιν μέλλετε εἰσελθεῖν. Οἴδατε πόσους κινδύνους
ὑπέμεινεν ὁ ἀναθρέψας με πατήρ μου καὶ ἐπίσκοπος
Θεοῦς ἀπὸ μαινομένων εἰς τὰ εἰδῶλα· οὐ καὶ τὸν θρόνον
δικαδεξάμεν. εἶθε δὲ καὶ τὸν τρόπον· ὡς δὲ καὶ ὁ μέγας
Διονύσιος κατακρυπτόμενος ἀπὸ τόπων εἰς τόπους, καὶ
πρὸς τούτω καὶ Σαβελλίου θλίβοντος. Τί δὲ εἶπω Ἡρα-
κλῆαν καὶ Δημήτριον, τοὺς μακαρίους ἐπισκόπους, οἷους
πειρασμοὺς ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ μακέντος Ὀριγένους, καὶ
οὗτου σχίσματα βλάλλοντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὰ εἰς σή-
μερον ταρχαῖς αὐτῇ ἐγείραντα; » Πῶς τοίνυν δύναται τις
τῶν εὐφρανούντων ἐναυτιοῦσθαι τοῖς κατὰ Ὀριγένους εἰ-
ρημέναις παρὰ τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ ἐπισκόπου Ἀλε-
ξανδρείας Πέτρου; ὅς τις τὸν καλὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀνα-
δεξάμενος ἀγῶνα, οὐ μόνον ἀπεκήρυξεν Ὀριγένην καὶ
τὰ μυσχρά αὐτοῦ δόγματα, ἀλλὰ καὶ μαρτυρεῖ ὡς οἱ
πρὸ αὐτοῦ ἅγιοι πατέρες πολλοὺς ὑπέμειναν πειρασμοὺς
ἀπὸ τῆς ἐκείνου φρενοβλαβείας.

Εἶπε δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος, ἐπίσκοπος καὶ αὐ-
τὸς Ἀλεξανδρείας γενόμενος, ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὸν βίον
τοῦ μακαρίου Ἀντωνίου, ταῦτα· « Πῶς δὲ χλευάζειν ἡμᾶς
τολμάτε λέγοντας τὸ, Χριστὸν ἄνθρωπον πεφανερῶσθαι,
ὅπου γε ὑμεῖς ἐκ τοῦ κοῦ τὴν ψυχὴν ὀρίζοντες, φάσκετε
πεκλανῆσθαι αὐτήν, καὶ πεπτωκέναι ἀπὸ τῆς ὀψίδος τοῦ
οὐρανοῦ εἰς σῶμα; » Δεῖ προσέχειν τοὺς ἀκροαμένους,

A gesserunt; hoc enim e verbis sancti Evangelii didi-
cimus.

Τοῦτο γὰρ ἐκ τῶν ῥήσεων τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου ἐδιδά-

Quod autem et sancti Patres, sequentes inspiratas
divinitus Scripturas, talem doctrinam condemnarunt,
una cum Origene, qui haec commentus est, jam quidem
ex iis quae illi dixerunt, aperte ostendimus: nihil
tamen secius et ex insequentibus Patrum testimoniis
sumus demonstraturi. Ac primum sanctum Petrum,
qui episcopus Alexandriae et martyr fuit, proponemus,
testimonium nostris his sermonibus perhibentem.

S. Petri episcopi Alexandriae et martyris, ex primo
sermone, quod nec praestitit anima, nec, cum pec-
casset, propterea in corpus missa est: « Diximus quae-
dam de primo e terra terreno homine proponenda,
ut demonstretur unum et eundem eodem in tempore
esse factum: quamvis particulariter nonnunquam in-
terior et exterior homo dicatur. Nam etsi, secundum
salutarem sermonem, qui interiora fecit, exteriora
quoque fecit: tamen semel et eodem tempore, id est
eadem die, cum dixit Deus: *Faciamus hominem ad
imaginem et similitudinem nostram*; ex quo perspi-
cuum est, non ex congressu, quasi aliquid aliud ante-
cesserit, et ex alio loco convenerit, factum esse. Nam
si congressus fuit, quamobrem descriptum est quod
jam factum fuerat? » Et post alia: « Itaque non recipi-
tur, ante corpora in caelo peccare animas, quae pror-
sus ne ante corpora quidem substituerunt; haec enim
doctrina a paganorum philosophia est, quae peregrina
est, et ab iis aliena, qui pie in Christo volunt
vivere. »

Ejusdem ex mystagogia quam fecit ad Ecclesiam,
cuius martyrii coronam suscepturus esset: « Propte-
rea obsecro, vigilate. Afflictionem enim rursum adi-
turi estis. Scitis quot subierit pericula qui me enu-
trivit pater meus et episcopus Theonas, ab iis qui in
idola insanirent: in cujus ego sedem successi, utinam
etiam in mores! scitis ut magnus se gesserit Diony-
sius, qui se e locis in loca abdebat, cum insuper Sa-
bellius affligeret. Quid porro dicam Heraclam et
Demetrium beatos episcopos? quales tentationes
sustinuerunt ab insano Origene, cum ipse dissidia in
Ecclesia sereret, quae ad hanc usque diem ei turbas
excitant? » An igitur potest aliquis bene sententiam
iis adversari, quae in Origenum dicta sunt a sancto
martyre et episcopo Alexandriae Petro? qui egregium
pro Christo certamen suscipiens, non solum Orige-
nem, sceleratamque ejus doctrinam abdicavit, sed
etiam testificatur sanctos qui ante ipsum fuerant
Patres multas sustinuisse tentationes ab illi is de-
mentia.

Dixit quoque sanctus Athanasius, qui et ipse epi-
scopus fuit Alexandriae, in sermone de beati Antonii
vita: « Quomodo nos irridere audetis, qui dicimus
Christum hominem manifestatum esse? cum et vos
de mente animam esse definientes, eam errasse dicatis,
ac de apside caeli in corpus cecidisse? » Attendant
qui audiunt, sanctum Athanasium iis aperte adver-

ὅτι ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος σαφῶς ἐναντιώταται τοῖς λέγουσι προὔρχειν τὸν νοῦν, καὶ ἐκ τούτου γεγενῆσθαι τὴν ψυχὴν ἀμαρτήσασαν, καὶ πεπτωκυῖαν ἀπὸ τῆς ἀψίδος τοῦ οὐρανοῦ εἰς σῶμα.

Τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν δευτέρου λόγου· « Πᾶσα ἡ φαινεμένη κτίσις ἐν ἕξ ἡμέραις γίγναι· καὶ τῇ μὲν πρώτη τὸ φῶς, ὑπερ ἐκάλεσεν ἡμέραν· τῇ δὲ δευτέρᾳ τὸ στερέωμα, καὶ τῇ τρίτῃ συναγαγὼν τὰ ὕδατα, εἰδείξ τὴν ξηρὰν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ποικίλους προήγαγε καρπούς, καὶ τῇ τετάρτῃ πεποίηκε τὸν ἕλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ πάντα τὸν τῶν ἀστέρων χορόν· τῇ δὲ πέμπτῃ τῶν ἐν τῇ θαλάττῃ ζώων, καὶ τῶν ἐν τῷ ἀέρι πετεινῶν τὴν γένεσιν ἔκτισε· τῇ δὲ ἕκτῃ τετράποδα ἐπὶ τῆς γῆς πεποίηκε, καὶ λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος. Τὰτα ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοοῦμενα καθορᾶται· καὶ οὔτε τὸ φῶς ὡς ἡ νύξ, οὔτε ὁ ἥλιος ὡς ἡ σελήνη, οὔτε τὰ ὕδατα ὡς ὁ λογικὸς ἄνθρωπός ἐστιν, οὔτε ἄγγελοι ὡς οἱ θρόνοι, οὔτε οὗτοι ὡς αἱ ἐξουσίαι· ἀλλὰ πάντα μὲν ἐστὶ κτίσματα, ἕκαστον δὲ τῶν γενομένων κατὰ γένος τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ ὡς γέγονεν, ἐστὶ καὶ μένει. » Ἴδοὺ καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος παραδίδοισιν, ὅτι μετὰ πάντα τὰ κτίσματα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς νοεῖας καὶ λογικῆς. Οὐ γὰρ εἶπε τὸ σῶμα μετὰ πάντα γενέσθαι, ἕνα προὔρχουσα ἡ ψυχὴ εἰσέλθῃ ἐν αὐτῷ· ἀλλ' εἶπε μετὰ πάντα τὰ κτίσματα τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, τὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· δεικνύς ἔτι ἀμφότερα, τουτέστι σῶμα τε καὶ ψυχὴν, ὁ Θεὸς κατὰ ταυτὸν ἰδημιούργησεν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων Ἀρειγόνους βλασφημιῶν εἴρηται, ὅτι ἡ τοῦ κυρίου ψυχὴ προὔπηρχε, καὶ ταύτῃ ὁ Θεὸς λόγος ἦνωτο πρὸ τῆς ἐκ παρθένου σαρκώσεως· καὶ τὴν τοιαύτην ἀναίρων ληροδίαυ αὐτός ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Ἐπίκτετον ἐπιστολῇ, λέγει τάδε· « Εὐκότως καταγνώσκονται ἐαυτῶν πάντες οἱ νομιζόντες πρὸ τῆς Μαρίας εἶναι τὴν ἐξ αὐτῆς σάρκα, καὶ πρὸ ταύτης ἐσχηκεῖναι ψυχὴν ἀνθρωπίνην τοῦ Θεοῦ λόγον, καὶ ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς ἐπιδημίας αἰεὶ γεγενῆσθαι. » Εἰ τοίνυν κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ ἐν ἁγίοις Ἀθανασίῳ, ἡ ψυχὴ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κατὰ πάντα ὁμοιωθέντος ἡμῖν χωρὶς ἀμαρτίας, οὐ προὔπηρχε τῆς ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ἐπιδημίας, ποίας ἂν εἴη μανίας τὸ λέγειν, τὰς ἄλλας τῶν ἀνθρώπου ψυχὰς προὔρχειν τῶν σωμάτων;

Ἀκούσωμεν δὲ πρὸς τούτοις καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Βασιλείου ἐν τῷ λόγῳ εἰς τὸ « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, λέγοντος οὕτως· « Ὅρα μὴ ποτὲ σε παρακρούσεται τὸ ὁμόνυμον τῆς φωνῆς· πῶς γὰρ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ ἀνθρώπινος λόγος, τοῦ ἀνθρώπου κάτω που λαθόντος τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως; πρὸ ἀνθρώπου θηρία, πρὸ ἀνθρώπου κτήνη, τὰ ἐρπετὰ, ὅσα χερσαῖα καὶ ἐνυδρὰ, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἀστέρες, ἥλιος, σελήνη, βοτάνη, γῆ, θάλασσα, οὐρανός. » Ἴδοὺ ὁ Πατὴρ σαφῶς ἡμῖν προαγορεύει, μὴ συναπαχθῆναι τοῖς τοῦ Ἀρειγόνους μύθοις περὶ τῆς τῶν ψυχῶν προὔπαρξως. Οὐ διδάσκει γὰρ ἡμῖς ἐν ἀρχῇ τὸν ἀνθρώπινον λόγον, τουτέστι τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ διαβρόχῃ βοᾷ, ὅτι ἡ ἀνθρώπου γένεσις ὕστερα ἐστὶ πάντων τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων. Εἰ τοίνυν πᾶσι ταῖς κτίσμασι πρὸ τοῦ ἀνθρώπου, πῶς προὔπαρχον αἱ ψυχῆς; Ὁ γὰρ πατὴρ οὐ πρὸ τοῦ σώματος, ἀλλ' πρὸ τοῦ

sari qui mentem præexistere dicunt, et ex ea animam ortant, que peccato se contaminavit, ac e caeli convexo in corpus decidisse.

Ejusdem S. Athanasii e sermone secundo contra Arianos : « Omnis creatura aspectabilis in sex diebus facta est ; ac primo quidem die lux, quam vocavit diem ; secundo autem firmamentum ; tertio, collectis aquis ostendit aridam, variosque in ea produxit fructus ; quarto, fecit solem et lunam, omnemque stellarum chorum ; quinto, maris natatillum, aerisque volatillum generationem condidit ; sexto, fecit in terra quadropedes, ac demum hominem, qui ex anima rationali est et corpore. Ac invisibilia ejus a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur (Rom. 1) ; et neque lux est ut nox, neque sol ut luna, neque angeli sicut throni, neque hi ut potestates ; sed creature quidem omnes sunt. unumquodque autem eorum quæ orta sunt, secundum genus in propria substantia, ut factum est, persistit ac manet. » Ecce sanctus quoque Athanasius tradit, post omnes creaturas Deum fecisse hominem ex corpore et anima intelligente ac rationali. Neque enim dixit, corpus post omnia factum esse, ut præexistens anima in id ingrederetur : sed dixit, post omnes creaturas hominem esse factum, qui ex anima rationali est et corpore : ostendens, utraque, id est corpus et animam Deum simul fabricatum esse.

Quoniam autem Origenes ad cæternas blasphemias hoc adjunxit, Domini animam prius exstitisse, eique Deum Verbum esse unitum antequam e Virgine incarnaretur : hoc etiam deliramentum evertens ipse sanctus Athanasius in epistola ad Epictetum, sic dicit : « Merito sese damnabunt omnes qui existimant ante Mariam esse carnem, quæ ex ea est ; ac ante eam habuisse animam humanam Deum Verbum, ac in ea ante adventum semper fuisse. » Quare si ex iis quæ a sancto Athanasio dicta sunt, anima Domini nostri Jesu Christi, qui per omnia nobis similis factus est absque peccato, non fuit ante ejus in carne adventum : qualis insanix est, dicere alias hominum animas ante corpora esse?

Audiamus præterea S. Basilium in sermone in illud (Hom. xvi) : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum*, ita dicentem : « Vide ne quando te vocis ambiguitas fallat ; quomodo enim in principio erat humana ratio, cum homo postremo principium generationis acceperit ? Ante hominem fuere bestix, ante hominem jumenta ; reptilia, tum terrestria, tum aquatilia ; volatilia cæli, stellæ, sol, luna ; herbx, terra, mare, cælum. » Ecce Pater aperte nobis denuntiat, ne Origenis fabulis de animarum præexistentia inducamur. Docet enim nos, in principio fuisse humanam rationem, id est animam : sed aperte clamat, omnibus Dei creaturis ortum hominibus posteriorem esse. Si ergo creature omnes ante hominem, quomodo prius animæ fuerunt ? Pater enim non ante corpus, sed ante hominem, qui est anima et corpus,

ἄνθρωπου, ὅπερ ἐστὶ ψυχὴ τε καὶ σῶμα, εἶπε τὰ πάντα ἄ
 γεγενῆσθαι· καὶ ἐκ τούτου δεικνύται ἅμα ἐκάτερον δε-
 μιουργηθῆναι.

Λέγει δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τῇ εἰς
 τὸν ἄνθρωπον πραγματείᾳ· Ἐτάχα γὰρ οὐκ ἔξω τῆς προ-
 κειμένης ἡμῖν πραγματείας ἐστὶ, τὸ διεξετάσαι τὸ ἀμρι-
 θαλλόμενον ταῖς ἐκκλησίαις περὶ ψυχῆς τε καὶ σώματος.
 Τισὶ μὲν γὰρ δοκεῖ τῶν πρὸ ἡμῶν, οἷς ὁ περὶ τῶν ἀρχῶν
 ἐπραγματεύθη λόγος, καθάπερ τινὰ δῆμον ἐν ἰδιαζούσῃ
 πόλει τὰς ψυχὰς προὔφραστάναι λέγειν· προκείμεναι δὲ
 κακεῖ τὰ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα· καὶ
 παρμυνοῦσαι μὲν ἐν τῇ καλῇ τὴν ψυχὴν τῆς πρὸς τὸ
 σῶμα συμπλοκῆς μένειν ἀπειροστον· εἰ δὲ ἀπολύσῃ τῆς
 τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίᾳς, πρὸς τὸν τῆδε βίον καταλισθαι-
 ναι, καὶ οὕτως ἐν σώματι γίνεσθαι· ἕτεροι δὲ τῇ κατὰ
 τὸν Μαῦσεία τάξει τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου προσ-
 ἔχοντες, δευτέραν εἶναι τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος κατὰ
 τὸν χρόνον φασίν· Ἐπειδὴ πρῶτον λαβὼν ὁ Θεὸς γῆν
 ἀπὸ τῆς γῆς τὴν ἀνθρώπου ἐπλασεν, εἶθ' οὕτως ἐψύχωσε
 διὰ τοῦ ἐμφυσήματος· Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὅτι τῷ πρῶτῳ
 παριστάμενοι λόγῳ, καὶ πρεσβυτέραν τῆς ἐν σαρκὶ βίῃς
 τὴν πολιτείας τῶν ψυχῶν δογματίζοντες, οὐ μὴ δοκοῦσι
 τῶν Ἑλληνικῶν καθορῶν τῶν περὶ τῆς μετεψυχώσεως
 μεμυδαλογημένων. Εἰ γὰρ τις ἀκριβῶς ἐξετάσει, πρὸς
 τοῦτο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην τὸν λόγον αὐτοῖς εὐρήσει κα-
 τασυρόμενος. Φασὶ τίνα τῶν παρ' ἐκείνοις σοφῶν εἰρηκί-
 ναι, ὅτι καὶ ἀνὴρ γέγονε, καὶ γυναικὸς σῶμα μετημφιά-
 σατο, καὶ μετ' ὀρέων ἀνέστη, καὶ θάλασσης ἐφοίτα, καὶ
 τὸν ἐν δρόμῳ ἔλαχε βίου. Οὐ πῶρρον τῆς ἀληθείας κατὰ
 τὴν ἐμὴν κρίσιν φερόμενος ὁ περὶ ἑαυτοῦ ταῦτα λέγων.
 Ὅντως γὰρ βατράχων τινῶν ἢ κισσίων ἰσχυρίας, ἢ ἀλο-
 γίας ἐχθύων, ἢ δρυῶν ἀνασθησίας ἄξια τὰ τοιαῦτα
 δόγματα, τὸ μίαν ψυχὴν λέγειν διὰ τοσοῦτον ἔλαττον. Τῆς
 δὲ τοιαύτης ἀτοπίᾳς αὐτὴ ἐστὶν ἡ αἰτία, τὸ προὔφραστα-
 ναι τὰς ψυχὰς οἰεσθαι· δι' ἀκολούθου γὰρ ἡ ἀρχὴ τοῦ
 τοιοῦτου ἄγγιστος ἐπὶ τὸ προσεχές τε, καὶ παρακείμενον
 τὸν λόγον προάγουσα, μέχρι τούτου τερατευομένη διεξεί-
 σιν. Εἰ γὰρ διὰ τινος κακίας ἀπροσπαθείσῃ τῆς ὑψηλοτέ-
 ρας ἢ ψυχῆς πολιτείας ἄνθρωπος γίνεται, ἐμπαθέστερος
 δὲ πάντως ὁ ἐν σαρκὶ βίῃς ὡμολόγηται παρά τῶν τῶν
 ἀδίων καὶ ἀσωμάτων, ἀνάγκη πᾶσα τὴν ἐν τῷ τοιοῦτῳ
 γενομένην βίῃ, ἐν ᾗ καὶ πλείους αἱ πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν
 εἰσὶν ἀφορμαί, ἐν πλείονί τε κακίᾳ γίνεσθαι, καὶ ἐμπα-
 θέστερον διατεθῆναι· ἀνθρωπίνης δὲ ψυχῆς πάθος ἢ πρὸς
 τὸ ἄλογον ἐστὶν ὁμοίωσις· τούτου δὲ προσοικειωθεῖσιν αὐ-
 τὴν εἰς κτηνώδη φύσιν μεταρρέουσαι· ἅπαρ δὲ διὰ κακίας
 οὐδέουσαν, ἀπὸ ἐν ἀλόγοις γενομένην τῆς ἐπὶ τὸ κακίον
 πρὸδου λήξειν ποτέ. Ἡ γὰρ τοῦ κακοῦ στάσις, ἀρχὴ τῆς
 κατ' ἀρετὴν ἐστὶν ὁρμῆς· Ἀρετὴ δὲ ἐν ἀλόγοις οὐκ ἔστιν.
 Οὐκοῦν δεῖ πρὸς τὸ χεῖρον ἐξ ἀνάγκης ἀλλοιωθήσεται,
 πάντοτε πρὸς τὸ χεῖρον καὶ ἀτιμότερον προιοῦσα, καὶ
 αἰεὶ τὸ χεῖρον τῆς ἐν ἧ ἔστι φύσεως ἐξευρίσκουσα· ὥσπερ
 δὲ τοῦ λογικοῦ τὸ αἰσθητὸν ὑποθέσθαιεν, οὕτω γὰρ ἀπὸ
 τούτου ἐπὶ τὸ ἀνακίσθητον μετόπισθις γίγεται. Ἀλλὰ μέ-
 χρι τούτου προῖον ὁ λόγος αὐτοῖς, καὶ ἔξω τῆς ἀληθείας
 φέρεται, ἀλλὰ γε διὰ τινος ἀκολουθίας ἄσπου ἐξ ἄσπου
 μεταλαμβάνει. Τὸ δὲ ἐντεῖθεν ἤδη διὰ τῶν ἄσυναρ-
 τήτων αὐτοῖς τὸ δόγμα μυθοποιεῖται. Ἡ μὲν κλονθία
 παντοῦ διαφθορὰν τῆς ψυχῆς ὑποδείκνυσιν. Ἡ γὰρ ἅπαρ
 τῆς ὑψηλῆς πολιτείας ἀπολισθήσασα, ἐν οὐδενὶ μέτρῳ

dicit omnia fuisse; ex quo ostenditur, simul utrum-
 que fabricatum esse.

Dicit etiam sanctus Gregorius episcopus Nyssæ, in
 Disputatione de homine (Cap. 28) : « Ac fortasse
 alienum non est a disputationis nostræ proposito id
 expendere, quod in Ecclesiis de anima et corpore
 controversum est. Nonnullis enim qui ante nos fue-
 rant, qui tractatum de principiis edidere, placet ani-
 mas veluti quemdam populum in propria urbe ante
 substitisse : atque ibi proposita esse exempla tum
 virtutis, tum malitiæ : eamque animam, quæ in vir-
 tute atque honestate permanserit, congressum et
 conflictationem corporis minime experiri : si vero a
 boni participatione defluerit, hanc in vitam delabi,
 sicque esse in corpore. Alii attendentes ex Moysæ
 condendi hominis ordinem, animam corpore poste-
 riorem tempore esse dicunt : quandoquidem primum
 Deus limum e terra sumens, finxit hominem, ac eum
 deinde inspiratione animavit. » Ac paulo post : « Qui
 primam rationem tuentur, et animarum quasi civi-
 tatem antiquiorem vita corporea asserunt, non mihi
 videntur carere paganorum fabulis, quæ de anima-
 rum ex aliis in alia corpora migratione proditiæ sunt.
 Si quis enim subtiliter examinet, comperiet huc ne-
 cessario rationem eorum devolvi. Aiunt, quemdam e
 sectæ suæ sapientibus dixisse, et virum fuisse se, et
 muliebri corpore induisse, et subvolasse cum avibus, et
 fuisse arbusculam, et aquatilem vitam sortitum. Non
 longe, meo quidem iudicio, a vero discedit, qui hæc de
 se affirmat. Vere enim, vel ranarum aut graculorum
 garrulo strepitu, vel irrationabilitate piscium, vel
 arborum insensibilitate ejusmodi disciplina digna est,
 quæ tot res permeare unam animam dicat. Harum
 autem ineptiarum hæc causa est, quod præexistere
 animas opinabantur. Consequenter enim talis doctri-
 næ principium ad affinia et adjuncta progrediens,
 lucusque commenta sua propagat. Nam si per vitia
 animus a sublimiori vita abstractus, homo fit, ac si
 in confesso est, vitam corpoream passionibus magis
 obnoxiam esse, quam æternam atque incorpoream,
 necesse est animam in hac vita degentem, in qua
 plures facultates ad peccandum suppetunt, in pluri-
 bus versari vitiis, magisque passionibus affici. Animæ
 autem humanæ passio, similitudo est ad irrationa-
 bilia. Huic ergo vitæ devincta anima, in bestiarum
 naturam delabatur, ac semel vitæ ingressa, inque ir-
 rationabilitate versans, nullum finem ad malitiam
 progrediendi faciet. Ubi enim malitia sistitur,
 succedit impetus ad virtutem; atqui virtus in irra-
 tionabilibus nulla est; in deterius ergo necessa-
 rio mutabitur, assidue ad pejora turpioraque pro-
 grediens, ejusque naturæ, in qua est, deteriora
 quæque semper comminiscens. Porro quemadmodum
 rationabili sensibile subjacet, sic et ab hoc ad insen-
 sibile fit prolapsio. Quamobrem huc ratio eorum
 evadens, a veritate aberrat, et per quamdam conse-
 quentiam ex absurdis ad absurda se confert. Exinde
 eorum doctrina per ea quæ inter se non coherent,
 fabulose procedit. Consequentia vero ipsa ostendit

κακίας σπῆλαι δυνήσεται· ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς τὰ κατὰ σκέ-
 σεις ἀπὸ μὲν τοῦ λογικοῦ πρὸς τὸ ἄλογον μεταβήσεται· A
 ἀπ' ἐκείνου δὲ πρὸς τὴν τῶν φύσιν ἀναισθησίαν μετατε-
 θήσεται, τῷ δὲ ἀναισθητῷ πως τὸ ἄψυχον, τούτῳ δὲ τὸ
 ἀνυπαρκτον ἔσται. Ὅστε διόλου διὰ τῆς ἀκολουθίας
 πρὸς το μὴ ἐν αὐτοῖς ἢ ψυχὴ μεταχωρήσει. Οὐκοῦν
 ἀμήχανος αὐτῇ καλὴν ἔσται ἢ πρὸς τὸ κρείττον ἐπάνοδος.
 Ἀλλὰ μὴν ἐκ θάλασσης ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον τὴν ψυχὴν ἐπαν-
 ἄγουσιν. Οὐκοῦν προτιμότεραν τὴν ἐν θάλασσῃ ζωὴν τῆς
 ἀσωμάτου διαγωγῆς ἐκ τούτων ἀπιθαικύνουσιν. Δεδείχται
 γὰρ ὅτι πρὸς τὸ χειρόν γινόμενη ἢ πρόοδος τῆς ψυχῆς,
 πρὸς τὸ κατώτερον κατὰ τὸ εἶδος ὑποβήσεται. Ὑποβέβηκε
 δὲ τὴν ἀναισθητὴν φύσιν τὸ ἄψυχον εἰς ὃ δι' ἀκολουθίας ἢ
 ἀρχὴ τοῦ δόγματος αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἄρει. Ἀλλ' ἐπειδὴ
 τοῦτο οὐ βούλονται, ἢ τῷ ἀναισθητῷ τὴν ψυχὴν κατα-
 κλείουσι, ἢ ἐπεὶ ἐπιβίβου ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνου αὐτῆν B
 ἐπιπλάουσι βίον, προτιμότερον, καὶ ὡς εἴρηται, τὸν ἐυλόγη-
 βίον τῆς πικρῆς ἀποδείξεως καταστάσεως· εἴπερ ἐπιβίβου
 μὴ πρὸς κακίαν κατωπτωσις γένηται, ἐπιβίβου δὲ ἢ
 πρὸς ἀρετὴν ἐπάνοδος γίνεται. Οὐκοῦν ἀνεργαλὸς τις, καὶ
 ἀτέλης ὁ τοιοῦτος διλέγεται λόγος, ὃ τὰς ψυχὰς ἐφ'
 ἑαυτῶν πρὸ τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς βιοτεύειν κατασκευάζων,
 καὶ διὰ κακίαν ἐνδιθέσθαι τοῖς σώμασι. Ἡ προδήλου τοίνυν
 οὐσίας τῆς τοῦ πατρὸς διδασκαλίας, καὶ ἀποκηρυττούσης
 τὸ λέγειν προπαρῆκει τὰς ψυχὰς τῶν σωμάτων, ἀκού-
 σωμεν καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Θεοφίλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξαν-
 δρείας, ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ γραμμένου πρὸς τινὰς μοναχοὺς
 τὰ Ὀριγένους φρονούντας, λέγοντος τάδε· « Οὐκοῦν ἀναθε-
 ματίζοντες τὸν Ὀριγένην καὶ τοὺς ἄλλους αἰρετικῶς,
 ὡσπερ ἡμεῖς, καὶ ὁ τῆς Ῥωμαίων ἁγίας ἐκκλησίας ἐπίσ-
 κοπος Ἀγκαστίσιος, ἐκ παλαιότερων ἀγωνισμάτων ἐνδόξος C
 στρατηγὸς ἐπιστήμιου λαοῦ χειροτονηθεὶς, ὃ καὶ πάντα τῶν
 μικαρίων κατὰ τὴν φύσιν ἐπισκόπων ἔσται σύνοδος,
 ἀποδεχομένη τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας τὴν κατὰ
 τοῦ ἀσεβοῦς ψῆφον. »

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ἐν τῇ Σκῆ-
 τει ἁγίους, διὰ τοὺς ἐργαζομένους τὴν τῶν δογμάτων Ὀρι-
 γένους καθαιρεσὸν· « Εὐλόγησθε τινες εἰπεῖν διδασκαλοῦ
 εἶναι τῆς ἐκκλησίας Ὀριγένην. Ἄρα πρέπει τῶν τοιούτων
 ἀνέχεσθαι; εἰ διδασκαλὸς ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας Ὀριγένης,
 μεγαλοφρονῶσιν Ἀρειανοὶ τε, καὶ Εὐνομιανοὶ, καὶ Ἕλ-
 ληνες· οἱ μὲν εἰς τὸν υἱὸν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα βλασφημοῦν-
 τες, οἱ δὲ μετὰ τοῦ δουραθεῖν ὁμοίως αὐτοῖς, καὶ τὴν D
 ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν χλευάζοντες. Σαφές τοίνυν ἐκ τῶν
 εἰρημένων γένηται, ὅτι περὶ ὁ τοῖς ἁγίοις πατράσι
 ἀκολουθῶν οὐκ ἀμφιβάλλει, ὡς οἱ τὰ Ὀριγένους φρονούντες
 τῇ Ἑλληνικῇ πλάνῃ, καὶ Ἀρειανικῇ ἀκολουθοῦσι μανίᾳ.

Λέγει δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος ἐπίσκοπος Ἀλεξαν-
 δρείας ἐν τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ἐν Φουᾷ μοναχοὺς,
 καὶ πῶν λεγόντων μὴ εἶναι ἀνάστασιν τῶν σωμάτων,
 τάδε· « Φασὶ τοίνυν τῶν ἐν ὑμῖν τινὰς ἀρνεῖσθαι τῶν ἀν-
 θρωπίνων σωμάτων τὴν ἀνάστασιν, ὅπερ ἐστὶ μέρος τῆς
 ἡμῶν ἡμῶν, ἧς ποιούμεθα προεόντες τῷ σωτηρίῳ
 βαπτίσματι. Ὁμολογοῦντες γὰρ τὴν πίστιν, προσετέγομεν
 ὅτι πιστεύομεν καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν. Εἰ δ' ἀναρροῦμεν
 ταῦτα, καὶ οὐ πιστεύομεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγή-
 γερται, ἐκ ἡμῶν ἐκ τῷ συναναστήσει, χωλεῖται ἡ ἐπι-
 στὴν τὴν πίστιν, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀφέντες ἰδέον, βαδίζο-

omnimodam animæ corruptelam. Quæ enim semel a
 sublimi vita decidit, nullum modum statuit malitiæ
 suæ; sed propter passionum consuetudinem atque
 habitum a rationabili ad irrationabile deveniet, inde-
 que in stirpium insensibilitatem mutabitur; insensi-
 bili autem inanimum est consequens, inanimò id quod
 non subsistit. Itaque penitus ex hac consequentiâ,
 anima ipsis ad non ens tandem concedet. Sic nullam
 facultatem habitura est ad meliora redeundi. Verum
 enim vero ad hominem e frutice animam reducunt;
 igitur præstantiorem demonstrant esse vitam in fru-
 tice, quam incorpoream vitam. Jam enim estensum
 est, progressum animæ in deteriora, atque idcirco in
 inferiora esse; subjacet autem insensibili nature in-
 animatum: quo per consequentiâ principium eorum
 doctrinæ animam redigit. Sed quoniam hoc nolunt,
 aut insensibili animam concludunt, aut, si inde ad
 humanam vitam eam reducant, eam vitam quæ in
 stirpe ducatur, ut dictum est, ostendunt antecellere
 primo animarum statui: siquidem inde ad malitiam
 fuit prolapsio, hinc vero ad virtutem est reditus.
 Quamobrem illa ratio convincitur esse sine capite,
 et sine fine, quæ vivere animas separatas ante corpo-
 ream vitam asseverat, ac propter flogitia corporibus
 esse devinctas. » Hæc Nyssenus. Cum igitur aperta sit
 Patris hujus doctrina, damnetque eos qui dicant, ani-
 mas ante corpora fuisse: audiamus et sanctam Theo-
 philum episcopum Alexandriæ, e sermone ad quos-
 dam monachos scripto, qui Origeni assentirentur:
 sic enim dicit: « Quare anathematizantes Origenem,
 cæterosque hæreticos, exemplo nostro, et Anastasii
 sanctæ Romanæ Ecclesiæ episcopi, qui ex veteribus
 certaminibus clarus nobilissimi populi dux creatus
 est, quem et universa beatorum Occidentis episco-
 porum sequitur synodus, quæ accepit ac probavit
 Alexandrinorum Ecclesiæ sententiam in impium
 latam. »

Ejusdem de epistola ad sanctos qui in Secti erant,
 propter eos qui incusarent damnationem Origenis
 doctrinæ: « Dicere nonnulli ausi sunt, Origenem Ec-
 clesiæ esse doctorem. An hi, obsecro, ferendi sunt?
 Si Ecclesiæ doctor est Origenes, magnos sibi spiritus
 sumunt Ariani, et Eunomiani, et pagani: illi in Fi-
 lium ac Spiritum blasphemantes; hi similiter, atque
 illi, impii, nec non resurrectionem mortuorum deri-
 dentes. » Ex his perspicuum est, eum qui sanctos
 Patres sequitur, non dubitare quin ii qui cum Ori-
 gene sentiunt, paganorum errorem Arianorumque
 insaniam sequantur.

Hæc quoque sanctus Cyrillus dicit Alexandriæ
 episcopus, in epistola ad monachos qui in Phua, in
 eos qui affirmant corporum resurrectionem non esse:
 « Aveni igitur, esse apud vos qui negent humanorum
 corporum resurrectionem: quæ pars confessionis
 nostræ est, quam lectimus salutare adeuntes baptismata.
 Fidem enim profitentes, adiungimus credere nos et
 carnis resurrectionem. Si hoc tollimus, nec credimus
 Christum resurrexisse a mortuis, ut nos sibi conre-
 suscitarci, claudicantem habemus fidem, ac a via re-

μεν τὴν διεστραμμένην. Ἔστι δὲ ἡ τοιαύτη κακοδοξία τῆς ἡριγένους φρενοβλαβείας· ἐν καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ὡς διαστρέφοντα τὴν ἀλήθειαν ἀπεκήρυξαν, καὶ ἀνεθεματίσθησαν. Οὐ γὰρ ἐφρόνησεν ὡς Χριστὸς υἱὸς, ἀλλὰ ταῖς ἑλλήνων ἀκολούθησας φληναφίαις πεπλάνηται. Ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ νοσηματος ἐντεῦθεν αὐτῷ συμβέβηκε· φησὶ γὰρ ὅτι προὔπαρχουσιν αἱ ψυχαὶ τῶν σωμάτων, καὶ ἀπὸ ἀγιασμοῦ παρηνέχθησαν εἰς ἐπιθυμίας πικρὰς, καὶ ἀπέστησαν Θεοῦ· καὶ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας κατεδικάσθησαν αὐτὰς, καὶ ἐσωμάτωσαν, καὶ εἰσιν ὡς ἐν δεσμωτηρίῳ ἐν σαρκί. »

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ἐν Κιουᾷ μοναχοῦς· « Ἡ δὲ ἐκκλησία ταῖς θεοπνευσταῖς ἐπομένῃ γραφαῖς, οὐκ εἶδε τῶν σωμάτων προὔπαρχουσαν τὴν ψυχὴν, ἀλλ' οὐδὲ προαμαρτίασαν πρὸ αὐτῶν· πῶς γὰρ ἢ μὴ ὑπεστῶσα καὶ ἀμαρτεῖν εἰδύνατο; φησὶν δὲ, ἔτι ἐπλασε μὲν ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς τὸ σῶμα ἐκ γῆς, ἐψύχωσε δὲ αὐτὴν ψυχῇ νοεῖα. καὶ οὕτω ἐστὶν ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευή. » καὶ μετ' ἕτερα « Ὅτι οὐκ ἐκ προγενεστέρων, ὡς φησιν, ἀμαρτημάτων κατεδικάσθη ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, καὶ εἰς τοῦτου κατετέμνητο τὸν κόσμον, πιστώσεται γράφων καὶ ὁ πάντορος Παῦλος. — Τοῦς γὰρ πάντας ἡμῶς δεῖ φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φάνλον. — Διὰ τί γὰρ μόνον τὰ διὰ τοῦ σώματος φανερωθῆσθαι ἔφησι, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον καὶ τὰ πρὸ τοῦ σώματος, εἴπερ εἶδε προούσας, καὶ προαμαρτίασαν τὴν ψυχὴν; Εἰ δὲ ἐπιμένοις κρινόμεθα τοῖς διὰ τοῦ σώματος, οὐκ ἔχομεν δολονότι προγενεστέρων τοῦ σώματος ἀμαρτίαν. Οὐ γὰρ ὑρέστηκεν ὅπως ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ πρὸ αὐτοῦ, πληρογορεῖ δὲ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς καὶ ἡ τοῦ νομικοῦ γραμματος δύναμις. Εἰ γὰρ, ὡς φησιν ὁ πεπλάνημένος Ὀριγῆνης, ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀμαρτημάτων, λογιῶν κολάσεως ἦται τιμωρίας ἐδέξατο τὸ σῶμα ἢ ψυχὴ, διὰ ποίαν αἰτίαν ἠπειλάσε θάνατον τοῖς ἀμαρτάνουσιν; εἶδει γὰρ μᾶλλον τοῖς δικαίοις ἀποθνήσκειν, ἵνα ἀπαλλάττανται τῶν δεσμῶν, καὶ τῆς τιμωρίας, ἔην δὲ τοὺς ἀληθίους, ἵνα κολάζωνται μὴ ἀπαλλαττόμενοι τῶν δεσμῶν. »

Ἐκ τῆς ἐκτεθείσης ὑπὸ τῶν κατ' Ἀῤῥυπτου, καὶ Ἀλεξάνδρειαν ἐπισκόπου συνοδικῆς ἐπιστολῆς κατὰ τῶν ἡριγένους δογματῶν· « Οὗτος τοίνυν ὁ προκείμενος Ὀριγῆνης, καθάπερ τὸ τῆς ἐρημώσεως βιβλίον ἐν μέσῳ τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας γενέσθαι. Καὶ πρεσβύτερος χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῆς κανονικῆς τε, καὶ μᾶς χειρὸς ἀληθινῆς, εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβυτέρου φίλον τε καὶ μίον, καθ' ἕπερ καὶ τὸ τῆς ἀποστολῆς εἶχεν ὁ κλέπτης, καὶ προδότης Ἰούδας. Ἀρξάνεον γὰρ αὐτοῦ βλασφημῶς ὀμιλίας ὀμιλεῖν, ὁ κατ' ἐξέλιον μακαρίτης Ἡρακλῆς ὁ ἐπίσκοπος, ὡς ἀρετῆρ, καὶ ἀμπελοργῆς φιλαλίθης τοῦ τῆς ἐκκλησίας χωρίου τυγχάνων, ἐκ μέσου τοῦ καλοῦ σίτου τοῦτου ἐξέτιλεν, ὡς τοῦ ποτηροῦ ζιζανίου ὄντα ἀληθῶς. » καὶ μετ' ὀλίγου· « Ἐπεσῶν οὕτως ἐπὶ τὴν γῆν οὐρανῶθεν ὡς ἀστραπὴ καθάπερ ὁ τοῦτου πατὴρ ὁ διάβολος, θυμοῦ πνεῶν πολλοῦ καὶ δεινοῦ κατὰ τῆς ἀληθείας, ἐπὶ τὴν κολοσύμην Παλαιστίνην χώσαν ἐπλευσε· καὶ καθίσας ἐν τῇ Καισαρένῳ ἀντροπόλει, κἀκείθεν τὸ προσωπίον ἀποκαλύψας ὄλον ἐξ ὄλου τοῦ καλύμματος, καθάπερ ὁ ἰχθύς ἢ σπικία παρά τισι καλουμένη, ὅπερ αὐτοῦ καθ' ἡδονὴν ἐτήγγυσε, »

• Demetrii episcopi Alexandrini successor.

A gia deflectentes. pravum iter sequimur. Hujusmodi autem improba opinio ab Origenis dementia est : quem et patres nostri, ut veri depravatores, abdicaverunt et anathematizaverunt. Non enim sensit ut Christianus, sed paganorum secutus ineptias et nugas, in errorem incidit. Hinc autem ei contigit morbi principium. Asseverat animas ante corpora esse, et a sanctimonia abductas fuisse in cupiditates ac nequitiam, descivisseque a Deo, a quo hanc ob causam damnatae sunt, et corpori obstrictae, suntque in carne tanquam in carcere. »

Ejusdem ex epistola scripta ad eos qui in Phua erant, monachos : « Ecclesia vero, Scripturis obsequens a Deo inspiratis, nec animam novit ante corpora fuisse, nec ante ea peccasse. Quomodo enim quae non subsistebat peccare poterit? At nos affirmamus, universitatis opificem corpus e terra finxisse, idque animasse intelligente anima, et haec est hominis structura. » Et post alia : « Animam hominis nec ob praeterita, ut aiunt, flagitia atque scelera esse damnatam, nec in hunc demissam mundum, sapientissimus Paulus fidem facit, ita scribens : *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque ea quae per corpus, prout gessit, sive bonum, sive malum* (II Cor. v). Cur ergo propter sola propria corporis manifestari nos oportere ait, nec potius propter ea etiam quae ante corpus, si animam ante fuisse norat, et ante peccasse? Si vero ob ea sola quae in corpore gessimus, adducimur in iudicium, non utique habemus antiquius corpore peccatum : nam omnino ante id non constitit hominis anima. Hoc porro planum facit et legalis litterae vis. Si enim, ut dicit errabundus Origenes, ob superiora commissa in supplicii ac poenae loco anima corpus accepit, quamobrem flagitiosis ac sceleratis mortem comminata est? Magis enim oportuerat, bonos ac justos viros mortem oppetere, ut vinculis et supplicio liberarentur : vivere contra scelestos ac nefarios, ut poena afficerentur, nec ulla vinculorum esset liberatio. »

Ex expositione synodicae epistolae episcoporum Aegypti atque Alexandriae adversus Origenis doctrinam : « Hic ergo, de quo agitur, Origenes veluti abominationis desolatio in medio verae Ecclesiae existit ; ac presbyter ordinatus a canonica, ab una, a vera manu, dignitatem presbyteri nudam ac solam habuit, quemadmodum et apostolatus habuit honorem fur ac proditor Judas. Is enim cum coepisset blasphemias homilias habere, Heraclas * beatae memoriae tum episcopus, ut studiosus veritatis, arator ac vinitor ecclesiastici agri, eum e medio pulchrae ac kete segetis evulsit, quod revera e malo zizanio esset. » Ac paulo post : « Quare hic e caelo in terram decidens, tanquam fulgur, sicut et ejus pater diabolus, multae atrocisque iracundiae contra veritatem spirans, in Palaestinam regionem navigavit, moratusque in Caesarensium metropoli, cum personam quam sibi induerat deposuisset, seque aperuisset, veluti piscis qui sepia apud quosdam appellatur, significans quod sibi voluptati erat, ac tenebricosum atque atrum

σκοτεινόν τε καὶ μύχνα βίου τὸν ἔξαιρέτως, ἐκείσε ἐγ-
 γράφως ἀπειτυπόσατο, καὶ καθάπερ Ἰουδαϊκὸς κάπηλος
 προσχῆματι ἀμφοῦ πιρῶ γλυκὺ κατέμειξε. Τί γὰρ ὁ κα-
 κορήχαιος, καὶ μανιώδης λέγει; Ἦν, φησί, πρὸ σώματος
 ἡ ψυχὴ ἐν οὐρανοῖς προσῶσα· κἀκεῖσε, φησὶν, ἀμαρτή-
 σασαν ἐν φυλάκῃ κατέβησε, τουτέστι ἐν τῷ σώματι κατ-
 ἐπέβηεν, εἰς καθαρισμόν, φησί, καὶ σωφρονισμόν τῶν ἐν
 οὐρανοῖς αὐτῇ γενησμένων ἀμαρτημάτων· πρῶτον ἐνθεν
 εὐθύς ὁ ἀσεβέστατος μυθολογεῖ, καὶ μύχεσθαι τῇ ἀληθείᾳ
 θέλει· καὶ μετ' ὀλίγα· «Εἰ δὲ προῦν ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς οὐρα-
 νοῖς, καὶ προσημαρτήκει ἐκεῖσε, καθὼς Ὁριγένης ὁ μανιώ-
 δης καὶ θεομάχος ἔφησεν, ἔδει μὴ λέγειν τὸν ἀγνότατον
 προφήτην, — καὶ πλάστων πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ, —
 ἀλλὰ μῶλλον, καταγγιζῶν πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν
 αὐτῷ, ἢ τὰχα καταπέμπων. Νῦν δὲ μὴ τοῦτο λέγων,
 ἀλλὰ πλάστων ἐν αὐτῷ, δείκνυσι τοῦτον λόγον ὄντα
 βαρύτερον, ἐνδεδυμένον ἔξωθεν πρὸς ἀπάτην ἀπολείπει τὰ
 κώδια. Ἐἰς οὐρανοῖθεν γὰρ ὁ ἐπίδηπτος, καὶ τὰ ἐκεῖσε
 διαπετυπωμένα ἐπιστάμενος προφανῶς, τοῦ μόνου προῦ-
 σαν, ἀλλὰ καὶ προσημαρτήκειαι τὴν ψυχὴν λέγει.» Ἀπο-
 δέδεικται τοίνυν διὰ ταῦτ' ἡθεῖας γραφῆς, καὶ τῶν ἀγίων
 πατέρων, ὅτι οὐδὲ τῇ τῶν Χριστιανῶν ἀληθινῇ πίστει,
 οὐδὲ τῷ ἁγίῳ λόγῳ συμβαίνουσιν αἱ τῶν ἀρετικῶν περὶ
 προῦπαρῆσεως ψυχῶν φαντασίαι.

Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν Ὁριγένης παρίστη-
 σιν ἄνοιαν, τὸ λέγειν τὸν οὐρανόν, καὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὴν
 σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ τὰ ὕδατα τὰ ἐπάνω τῶν
 οὐρανῶν ἔμφυχα, καὶ λογικὰς τινὰς εἶναι δυνάμεις. Ταῦτα
 δὲ σαφῶς ἀπαγορεύει καὶ ὁ ἐν ἁγίῳ Βασίλειος ἐν τῷ
 τρίτῳ λόγῳ τοῦ ὑπομνήματος τῆς ἑξαήμερου, λέγων κατὰ
 τῶν Ὁριγένης δογμάτων οὕτως· «Ἡμεῖς δὲ καὶ πρὸς τοὺς
 ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐστί τις λόγος περὶ τῶν διακριθέντων
 ὕδατων, αἱ προφάσει ἀνηρηγῆς καὶ νοσημάτων δὴθεν
 ὑψηλοτέρων, εἰς ἀλληγορίαν κατέφυγον, δυνάμεις λέγοντες
 πνευματικὰ καὶ ἄσωματους τροπικῶς ἐκ τῶν ὑδάτων
 σημαίνεσθαι καὶ ὄναι μὲν ἐπὶ τοῦ στερεώματος μεμενη-
 κέναι τῆς κρείττους, κίττω δὲ ἐν τοῖς περιγεῖσις, καὶ ὑλι-
 κοῖς τόποις προσκοπιόμεναι τῆς πονηρίας. Διὰ τοῦτο δὲ
 φησι, καὶ τὰ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν ὕδατα αἰνεῖν τὸν κύριον,
 τουτέστι τὰς ἀγαθὰς δυνάμεις, ἀξίας οὕτως διὰ καθαρό-
 τητα τοῦ ἁγερμυκῶν τὸν κρέποντα αἰῶν ἀποδιδόναι τῷ
 κτίσαντι· τα δὲ ὑποκάτω τῶν οὐρανῶν ὕδατα πνευματικὰ
 εἶναι τῆς πονηρίας, ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν ὕψους εἰς τὸ τῆς
 κακίας βύθου καταπίπτειν· ἄπερ ὡς παραχρῆμα ὄντα καὶ
 στασιαστικὰ, καὶ τοῖς θεοβόλοις τῶν πάλαι κυμαίνόμενα,
 θαλάσσης ἰσχυρὰ πύλα, διὰ τὸ εὐμετέλλητον, καὶ ἄστα-
 του, τῶν κατὰ προαίρεσιν κινήσεων. Τοὺς δὲ τοιαύτους
 λόγους ὡς ὀνειδαίου συγχύσεις καὶ γραυδοὺς μύθους
 ἀποπεμπόμενοι, τὸ ὕδωρ νοσημεν ὕδωρ, καὶ τὴν διά-
 κρισιν τὴν ὑπο τοῦ στερεώματος κατὰ τὴν ἀποδοξείσαν
 αἰτίαν δεξόμεθα, καὶ εἰς θεολογικὴν ποτὴ τοῦ κοινῶν τῶν
 ὄλων δεσπότην τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν παραλαμβάνηται
 ὕδατα, οὐ λογικὰ κατὰ φύσιν παρὰ τοῦτο εἰρημίζου. Οὕτε
 γὰρ αἱ οὐρανοὶ ἔμφυχα, ἐπειδὴ διαγοῦνται δόξαν Θεοῦ,
 οὐδὲ τὸ στερεώμα ζῆου αἰσθητὸν· ἐπειδὴ ἀνοηγελλεῖ
 ποιήσιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Ἰδεὶ δὲ προσέχουσιν τοὺς ἀνοη-
 τὰς, ὅτι τῷ εἰπεῖν τῶν πατέρων, «πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκ-
 κλησίας ἐστί τις ἡμῶν λόγος,» περὶ Ὁριγένης διαλέγεται,
 τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλη-
 σίας.

A vitæ venenum evomens, illic scriptis expressit, et
 sicuti caupo Judæicus, boni specie ac simulatione,
 dulci amarum miscuit. Quid enim iste prave molliens
 atque insanens dicit? Erat, inquit, anima ante cor-
 pus, et præexistebat in cœlis: eamque, cum ibi pec-
 casset, in custodiam immersit Deus, id est in corpus
 demisit: ad purgationem, inquit, et castigationem
 admissorum in cœlis criminum. Hinc primum impiis-
 simus protinus fabulatur, veritatemque oppugnare
 studet. Ac paulo post: «Si ante fuit anima in cœlis,
 ibique prius deliquit, et malesanus Origenes Deoque
 repugnans dixit, non oportuit dicere sanctissimum
 prophetam: *Et fingens spiritum hominis in ipso*
 (Zach. xii): sed potius, Demergens, quasi in utrem,
 spiritum hominis in ipso; vel fortasse, Demittens.
 Jam vero cum hoc non dicat, sed *Fingens in ipso*,
 ostendit hunc lupum gravissimum esse, indutum ex-
 trinsecus ovis pelle ad deceptionem perditionis. Quasi
 enim de cœlo veniens, ibique constituta aperte sciens,
 non solum vecors præexistisse, sed prius etiam pec-
 casse animam dicit.» Quare demonstratum est tum
 e divina Scriptura, tum e sanctis Patribus, nec vere
 Christianorum fidei, nec recte rationi convenire hæ-
 reticorum de animarum præexistentia imaginationes.

Præterea hoc quoque Origenis demonstrat amen-
 tiam, quod affirmat cœlestem, et solem, et lunam, et
 stellas, et aquas quæ super cœlos sunt, animata esse,
 et quasdam esse virtutes ratione utentes. Hæc vero
 aperte refellit sanctus Basiliius in tertio sermone
 commentariorum in Hexaemeron, sic contra Orige-
 nis doctrinam disputans (*Prope pnem*): «Nobis porro
 de separatis æquis dicendum est et ad eos qui ab
 Ecclesia exciderunt, qui sub obtentu sensus anago-
 gici et sublimiorum videlicet sententiarum, ad alle-
 goriam confugerunt, et asserunt virtutes quasdam
 spirituales et incorporeas tropice ab aquis significari;
 ac sursum quidem in firmamento mansisse meliores,
 deorsum vero in terrestribus silvestribusque locis
 deteriores perstitisse; ac ideo aiunt, aquas quæ
 supra cœlos sunt, laudare Dominum, id est bonas
 virtutes, quæ dignæ sunt propter potioris partis pu-
 ritate, decentem laudem reddere Creatori; aquas
 vero, quæ subter cœlos sunt, spiritualia esse nequi-
 tate, quæ «naturali sublimitate in malitiæ profundum
 deciderunt; eaque ut turbulenta et seditiosa, passio-
 nemque tumultibus fluctuantia, maria appellari, pro-
 pter facilem inutationem atque instabilitatem volun-
 tatariorum motuum. At nos hujusmodi rationes, tan-
 quam confusa somnia et aniles fabulas, repudiemus:
 aquam esse cogitemus, separationemque a firma-
 mento factam accipiamus secundum redditam ratio-
 nem. Ac si quando ad communis universorum Do-
 mini glorificationem aqua quæ super cœlos sunt
 (*Psal. cxviii*) assumuntur, non propterea eas du-
 camus esse naturam ratione utentem. Nec enim cœli
 ideo animati sunt, quod enarrant gloriam Dei
 (*Psal. xviii*); nec firmamentum animal est præditum
 sensu, quoniam opera manuum ejus amantiat.» Hæc
 Basiliius. Attendendum porro est auditoribus, Patrem
 illo modo loquendi usum, «Sermo quidam nobis est

* Consonantius Greco legeretur aquam esse cogitemus aquam. EBIT.

σίας ἀπελαθέντος, καὶ τῶν ὁμοφρόνων ἐκείνῳ· οὐ γὰρ εἶπε, « πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, » ἀλλὰ « πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν ἐστὶ τις λόγος, » καὶ διὰ μὲν τοῦ εἰπεῖν « ἡμῶν, » τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἐδήλωσε· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν « τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, » τοὺς ταύτης ἀποπέσοντας ἐσήμανεν.

Ἐν δὲ καὶ μόνον τῷ δυσσεβεῖ Ὀριγένει σπουδάσμα γέγονε, τὰ τὴν Ἑλληνικὴν πλάνην κρατῦναι, καὶ ταῖς τῶν σαθροτέρων ψυχαῖς ζιζάνια ἐγκαταστῆραι. Διὸ κῆκεῖνο τὸ γέλωτος μὲν ὄξειον, πυρ' αὐτοῦ δὲ ὄμως εἰρημένον, περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, προσθεῖναι συνειδόμεν. Λέγει γὰρ, ὅτι ἐν τῇ ἀνάστασι σφαιροειδῆ ἐγείρονται τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων. Ὡς τῆς ἀνοίας, καὶ ἀμαθείας τοῦ φρενοβλάθους τουτου. καὶ τῶν Ἑλληνικῶν δογματῶν ἐξηγητοῦ· ἔς τις τυφλώτων τὴν διάνοιν, καὶ τῆ τῶν Χριστιανῶν πίστει μύθους ἐπιπέλαι σπουδάσας, αὐτὴν τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδα τε καὶ σωτηρίαν, τουτέστι τὴν ἐπηγγελμένην ἡμῶν ἀνάστασιν, ἐσπούδασεν ἐνυθρίσαι, μὴ δὲ τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν ἐντρεπέμενος. Ἐγερθεὶς γὰρ ὁ κύριος ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων γενόμενος, τοῖς μαθηταῖς ὤφθη, καὶ ὤδειξεν αὐτοῖς καὶ τὰς διατρήσεις τῶν χειρῶν, καὶ τῶν ποδῶν, καὶ τὴν πληγὴν τῆς πλευρᾶς· καὶ ἔγαγε μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐχ ὡς τροφῆς δεόμενος, ἀλλ' ἵνα τῷ τρόπῳ τούτῳ τὴν τοῦ ἀναστάντος σώματος φύσιν πιστώσῃται. Ἀεῖλει τοι, καὶ ἀναλαβουσα νῦν τοῦ κυρίου, ὁ ἄγγελος πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπεν· « Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀπ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὗτος ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθέσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. » Εἰ δὲ καθὼς Ὀριγένης μαίνεται, σφαιροειδὲς ἦν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου, πῶς εἶχε εἶδαι τὰς τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν διατρήσεις, ἢ τὴν πλήρη τῆς πλευρᾶς; ἢ πῶς φησὶν ἠδύνατο, ἢ ὅπως ὑπὸ τῶν μαθητῶν γνωρισθῆναι; πῶς δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων σώματα μετὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν ἐγερθέντα, καὶ ὄφθηντα ἐν τῇ ἁγίᾳ πύλῃ, ἠδυνάτων ἦν παρὰ τῶν ἄλλων γνωρισθῆναι, εἴπερ ἐν ἄλλῃ σχήματι ἦν, παρ' ὅπερ ἐτύχχανεν ἐν τῇ ζωῇ; ἐν τῇ πέτρα τοῦτον τῆς πίστεως [ἐστηρικμένους οὐδαμῶς] οὐκ ἐστηρικμένους, ἀλλὰ τοιαύτας καὶ τούτων πολλῶ χείρους βλασφημίας ὁ δυσσεβὴς Ὀριγένης ἐκθέμενος, εὐκότως ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μαρτυρίου τὸν μὲν Χριστὸν ἀπηνήσατο, τῆ δὲ παρ' αὐτοῦ εἰσαγωγῆς Ἑλληνικῆ πολυθεῖα προσεκύνησε. καὶ τοῦτο δὲ κατὰ θεοῦ γέγονε πρόνοιαν, ἵνα μὴ ἀντι μάρτυρος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θελήσῃ, καὶ εὐτελεθῆν τῇ ποιμνῇ τοῦ Χριστοῦ βλάβη προσγινηταί. Εἰ γὰρ τινὲς εἰσι καὶ νῦν ὁμολογούντες μὲν τὸ ἐκεῖνο πτώμα, ἀντιποιοῦμενοι δὲ τῶν αὐτοῦ, πῶς οὐκ ἐμέλλου τὰ αὐτοῦ ὡς μάρτυρος καὶ πατρὸς ἐκδικεῖν. εἴπερ συνεθεῖ αὐτῶν μὴ πρόσκυνθῆσιν ταῖς εἰδώλοις τελευτήσασθαι; οὐδεὶς γὰρ τῆς ἀληθείας ἀντεχόμενος ἐκπίπτει τοῦ θεοῦ, ἢ ἐγκαταλείπεται ὑπ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον τῇ θεῖᾳ γραφῇ· « Ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεάς; καὶ ἴθατε, τίς ἐπιστενοσε τῷ κυρίῳ, καὶ ἐγκατελείφθη; ἢ τίς ἠλπίσεν εἰς αὐτόν, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν; » Ὀριγένης δὲ ὁ δυσσεβὴς τὸς ἑαυτοῦ βλασφημίας οὐ μέχρις ἑαυτοῦ ἐστῆσεν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἰδίων συγγραμμάτων καὶ εἰς πολλοὺς ἑτέροους τὴν οἰκείαν πλάνην παρέπεμψεν. Ὡστε πανυ ἐπ' αὐτῷ ἀρμοδίαν εἶναι τὴν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου φωνὴν λέγουσαν, ὅτι τινῶν μὲν αἱ ἀμαρτίαι

A ad eos qui sunt ab Ecclesia, de Origene disserere, a Dei gratia et sancta Dei Ecclesia expulso, ejusque sequacibus: non enim dixit, « ad eos qui sunt in Ecclesia, » sed, « Sermo quidam nobis est ad eos qui sunt ab Ecclesia; » et per illud quidem quod dicit, « nobis, » Ecclesiae nomines significavit; per illud autem, « qui sunt ab Ecclesia, » dejectos ab ipsa denotavit.

Unum autem ac solum impio Origene studium fuit, paganorum errorem confirmare, et imbecilliorum animis zizania inserere. Quamobrem hoc quoque risu sane dignum, ab eo tamen dictum, de hominum ex mortuis resurrectione, adjungere decrevimus. Affirmavit, in resurrectione corpora hominum orbiculata suscitari. O demenciam atque inscitiam hominis insani, et paganorum disciplinae expheatoris! qui mente caecitens, studensque Christianorum fidei miscere fabulas, ipsam Christianorum spem ac salutem, hoc est, promissam nobis resurrectionem, nixus est contumelia violare, ne resurrectionem quidem Domini reveritus. *Resurgens enim Dominus ex mortuis, et primitiae dormientium factus (I Cor. xv)*, discipulis visus est, eisque ostendit foramina manuum ac pedum, et plagam lateris: et post resurrectionem comedit, non ut cibo indigens, sed ut eo modo resuscitati corporis naturam confirmaret. Et quidem cum Dominus ascenderet, angelus ad discipulos dixit: *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum (Act. i)*. Quod si, ut insanit Origenes, orbiculatum erat corpus Domini, quomodo potuit demonstrare manuum ac pedum foramina, aut lateris plagam? aut quomodo comedere potuit, aut omnino a discipulis agnosci? Et quoniam modo sanctorum corpora quae post Domini resurrectionem surrexerunt (*Matth. xxvii*), et in sancta civitate apparuerunt, potuere ab aliis agnosci, siquidem in alia erant figura atque fuerant in vita? In fidei ergo petra nullo modo stabilitus, sed hujusmodi, atque his multo atrociores blasphemias impius Origenes cum edidisset, nihil mirum est, eum in ipso martyrii articulo Christum abnegasse, cultamque a paganis deorum multitudinem, quam ipse inducit, adersasse. Atque id Dei providentia factum est, ne in Ecclesia pro martyre acciperetur, atque inde gregi Christi inferretur aliquid detrimenti. Nam si etiam nunc sunt qui de ejus quidem fama condeantur, doctrinam vero asserant, an non eam tanquam martyris ac Patris erant defensuri, si contigisset eum, nulla idolis exhibita adoratione, consummari? Nemo enim veritatis retinens excidit a Deo, ab eoque deseritur, juxta quod dicit divina Scriptura: *Respice, filii nationes hominum, et scietis quia nullus speravit in Domino, et conjusus est. Quis enim permansit in mandatis ejus, et derelictus est? aut quis invocavit eum, et despexit illum (Eccl. ii)*? Impius autem Origenes blasphemias suas non seipso tenus statuit, sed propriis scriptis in multos alios suum errorem transmisit, ut in cum valde conveniat sancti apostoli Pauli vox, quae dicit: *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, praecedentia ad iudicium; quosdam*

* Certe legendum quonam modo, ut constet sensus. Ebrt.

πρόδηλοι εἰσι προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ καὶ ἴπικοι· Ἰουδοῦσιν. Ἡ γὰρ διδοσχὴ τῆς πλάνης αὐτοῦ ἐν ταῖς τῶν συνουσιῶν ἐροῦσα ψυχαῖς, διδόντι ἀκολουθεῖν αὐτῷ τὸς ἐξ ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας ἁμαρτίας. Ὡς γὰρ εἰς ἐξασκοίσης τοῖς τὰ Ὀριγένους δοξάζουσι τῆς περὶ προπράξεως τῶν ψυχῶν ἀσεβείας, καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ματαιολογιῶν, καὶ τῶν περὶ τῆς ἁγίας τριάδος βλασφημιῶν, καὶ τοῦτο τῇ οἰκείᾳ προστιθέσει πλάνῃ ἐκ τῶν ἐκείνου διεστραμμένων ἰδηγούμενοι λόγων, τὸ λέγουσι, ὅτι πάντων ἀσεβῶν ἀθρόωπον, καὶ πρὸς γε δαιμόνων ἡ κόλασις πέρας ἔχει. Καὶ ἀποκατασταθήσονται ἀσεβεῖς τε, καὶ δαιμόνες εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν τάξιν. Ταῦτα δὲ λέγοντες, ῥαθίμους μὲν ποιοῦσι τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὸ πληροῦν τῆς ἐπιτολῆς τοῦ Θεοῦ, τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ αὐτοῦ ἀποτρέποντες, καὶ πρὸς τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον ἀποπλανῶντες· ἐναντιοῦνται δὲ καθάπαξ καὶ τοῖς παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λεγομένοις. Αὐτὸς γὰρ ἐν τῇ ἁγίᾳ εὐαγγελίῳ διδάσκει, ὡς οἱ μὲν ἀσεβεῖς ἀπελεύσονται εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Καὶ πάλιν λέγει τοῖς μὲν ἐκ δεξιῶν· « Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἰστομασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· » τοῖς δὲ ἐξ ἐναντιῶν· « Περὶ εἴθε ἀπ' ἡμῶν, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἕτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐνεκρῶς οὖν τοῦ κυρίου διὰ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου ἀπεδείχθητε τὴν τε κόλασιν τὴν τε βασιλείαν ἐπαγγελλομένου, πρόδηλοι καθεστῆκασι οὗτοι τοῖς Ὀριγένους μύθους προτιμῶντες τῶν τοῦ κυρίου ἀπογᾶσεων· ὅπου γε κἀκεῖθεν αὐτῶν ἡ ὄνοια διελέγχεται. Εἰ γὰρ τις κατὰ τοὺς ἐκείνου λόγους ὑπέλοιτο πέρας ἔχειν τὴν κόλασιν, ἀνάγκη τὸν τοιοῦτον καὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῖς δικαίοις αἰώνιον ζωὴ τέλος ἐπιθεῖναι. Ἐξίστις γὰρ ἐπ' ἀμροτέρων τὸ αἰώνιον γέεται· καὶ ἔπερ πέρας ἔχει κόλασις τε καὶ ἀπόλαυσις, διατι ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; διατι θεὸς καὶ ἡ σταύρωσις, καὶ ὁ θάνατος· καὶ ἡ ταφή, καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ κυρίου; ποῖον δὲ ὄφελος τοῖς τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνισαμένοις, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσασιν, εἰ μέλλουσιν δαίμονες τε, καὶ ἀσεβεῖς τὴν αὐτὴν τοῖς ἁγίοις τάξιν διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως λαμβάνουσιν; Ἄλλὰ καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἐκείνου τραπέζῃ κεφαλῆς τῶν τοῦτο μυθολογούντων. Οἱ γὰρ τοῦ Χριστοῦ λόγοι διαμένουσιν ἀσάλευτοι ἐν ταῖς τῶν πιστῶν ψυχαῖς, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ.

Οἱ δὲ τὴν Ὀριγένους ἐνδικουμένης κηκοδοξίαν, φεύγοντες τοὺς περὶ τούτων ἀβραγαῖς ἐλέγχους, καὶ συγκρούσαντες τὴν ἐαυτῶν πλάνην βουλεύουσι, τινὰς ῥήσεις ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων κατὰς ἐπιχειροῦντες, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν παρερμηνεύοντες. τῇ οἰκείᾳ προσκαρῶνται νόσῳ· ὑπερ ποιοῦσι καὶ ἐπὶ τῶν θείων γραφῶν Ἡμεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἀποδείξομεν ματαίους εἶναι καὶ τοῖς τοιοῦτοις αὐτῶν λόγους. Λέγει τοῖσιν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἐν τῷ ἀπολογητικῷ λόγῳ τάδε· « Ἦσαν δὲ, εἰς τὸ κινδυνευόμενον ἔστι σωτηρία ψυχῆς τῆς μακαρίας τε καὶ ἀθανάτου, καὶ ἀθάνατα κολασσομένης ἢ ἐπαινεθησικῆς διὰ κακίαν ἢ ἀρετῆν, πόσον χρηθὸν εἶναι τὴν ἀγῶνα, καὶ ὅσος θεὸς τῆς ἐπιστήμης, καὶ μετ' ὀλίγα· « Τίς ψευδὴς ἀπόλογος; ποῖα πιθανότης ἔντεχνος; τίς ἐπινοία κατὰ τῆς ἀληθείας παραλογίζεται τὸ δικαστήριον, καὶ κλέβει τὴν ἁθλήν κρισιν τοῖς τῶσι πάντα ἐν ζωῇ τελείωσιν, καὶ πράξιν, καὶ λόγον, καὶ διανόημα, καὶ ἀντίση-

A *autem et subsequantur (I Tim. v). Nam ejus erroris successio in infirmiorum irrepens animas, facit ut eum sequantur quæ a principio commissa ab ipso peccata sunt.*

Quasi enim iis qui Origenis placita sequuntur, non satis sit de præexistentia animarum impietas, cæteraque ejus vaniloquentia, blasphemixque de sancta Trinitate: hoc quoque proprio errori adjungunt, ducem et auctorem habentes perversam ejus disciplinam, ut dicant, omnium impiorum hominum, ac præterea demonum poenam finem habituram esse, restituturumque iri tum impios homines, tum demones in pristinum ordinem suum. Hæc cum dicunt, ignavos homines efficiunt in Dei præceptis exsequendis, eos avertentes ab angusta et arcta via, et in late ac spatiosa errorem inducentes. Omnino autem adversantur magis Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi dictis; ipse enim in sancto Evangelio docet, impios quidem ituros in æternum supplicium, justos vero in æternam vitam (Matth. xxv); rursusque dicit iis qui a dextris sunt: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*; iis vero qui a sinistris: *Ite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Ibidem)*. Cum igitur aperte Dominus in sancto Evangelio indesinens et supplicium et regnum denuntiet, perspicuum est hos Origenis deliramenta sententiis Domini anteferre. Ex hoc quoque illorum amentia redarguitur. Si quis enim juxta illius nugas ponat supplicium desitorem, necesse est hunc et promissæ justis vitæ æternæ statuere finem: æque enim in utroque æternum ponitur. Si autem et poena et fructio gloriæ habent finem, cur incarnatio fuit Domini nostri Jesu Christi? cur crucifixio, et mors, et sepultura, et resurrectio Domini? quod commodum iis qui bonum certamen certaverunt, et pro Christo martyrium subierunt, si et demones et homines impii eundem quem sancti ordinem reintegratione habituri sunt? Verum hoc in eorum capita vertatur, qui hæc fabulantur. Nam Christi verba in fidelium mentibus inconcussa manent, atque in ipsa rerum veritate.

Qui porro Origenis improbam opinionem tumentur, firma hæc argumenta fugientes, suumque conantes tegere errorem, quædam sanctorum Patrum dicta male excipientes, praveque ex sententia sua interpretantes, proprio morbo accommodant: quod etiam in divinis faciunt Scripturis. Nos autem ex ipsis sanctis Patribus ostendemus inanes ac futiles eorum rationes esse. Hæc igitur scribit sanctus Gregorius Theologus in apologetica oratione: « Nobis vero, quibus periclitatur salus animæ beatæ atque immortalis, quæque sempiternam aditura est vel poenam vel laudem, propter malitiam aut virtutem, quanti faciendum est hoc certamen, aut quanta scientia opus est? » Et post pauca: « Qua falsa defensione, qua persuasione artificiosa, quoniam commento veritatem oppugnante circumvenietur jus, ac fallatur rectum judicium, quod omnibus omnia in statera

κοῦσαν τοῖς πονηροῖς τὰ βελτίονα, ἵνα τὸ βέβην νικήσῃ, καὶ μετὰ τοῦ πλείονος ἢ ψῆζος γένηται, μεθ' ἧν οὐκ ἔψοις, οὐ κριτῆς ὑψηλότερος, οὐκ ἀπολογία δι' ἔργων δευτέρων, οὐκ ἔλαιον παρὰ τῶν φρονιμῶν παροβέναν, ἢ τῶν πωλοῦτων ἐλκευοῦσαις λαμπάσιν, οὐ μεταμέλει πλουτίου φλογὶ τηχομένου καὶ τοῖς οἰκείαις ἐπιζητούντος διόρθωσιν, οὐ προθεσμία μεταποιήσεως· ἀλλὰ καὶ νόμιμον, καὶ φοβερὸν, καὶ τελευταῖον τὸ κριτήριον, καὶ δικαιοῦ πλέον ἢ ὅπου ἐπιφόρον, μᾶλλον δὲ διὰ τοῦτο καὶ σοβαρώτερον, ὅτι δίκαιον· ἡνίκα θρόνοι τίθενται, καὶ παλαιὰς ἡμερῶν προκαθίσταται, καὶ βίβλι ἀνοίγονται, καὶ ποταμοὶ πυρὸς ἔλκεται, καὶ τὸ φῶς ἐμπροσθεν, καὶ τὸ σκότος ἡτοιμασμένον· καὶ πορεύονται εἰς τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ νῦν κρυπτομένης, καὶ ὕστερον αὐτῷ συμφανερούμενης· οἱ δὲ τὰ κατὰ πρᾶξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως, ἣν ἤδη παρὰ τοῦ κρίναντος αὐτοῦς Λόγου οἱ μὴ πιστεύοντες κατεκρίθησαν. καὶ τοὺς μὲν τὸ ἄφραστον φῶς διαδέχεται, καὶ ἡ τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς τριάδος χάρις ἐλαμπύρουσας τραυότερόν τε καὶ καθαρότερον, καὶ οἷον οἶνον καὶ μίγνυμένης· ἣν δὲ καὶ μόνην οὐραίων βασιλείαν ἐγὼ τίθημι· τοῖς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων βλάσανος, μᾶλλον δὲ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ ἀπεδύσθαι Θεοῦ, καὶ ἡ ἐν τῷ συνειθέτοι αἰσχύνῃ πέρας οὐκ ἔχουσα·

potius ante alia projectum esse a Deo, et conscientie

Βασιλείου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, ἐκ τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ βιβλίου. Ἐρώτησις· Εἰ ὅπου μὲν λέγει, «ὁμάρῃσεται πολλά,» ὅπου δὲ «ὀλίγα,» πῶς λέγουσι τινες μὴ εἶναι τέλος τῆς κολάσεως τοῖς κολαζομένοις; Ἀπόκρισις· Τὰ ἀμάρτια, καὶ ἐπικεκαυμένως εἰρησθαι δοκοῦντα ἐν τισι τόποις τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐν ἄλλοις ὁμολογουμένως σαφηνίζεται. Τοῦ οὖν κυρίου ἀποφραζομένου, ὅτι ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κλάσιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον· ποτὲ δὲ ἐκπέμποντος ἡμᾶς εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· καὶ ἄλλοτε ὀνομάζοντος γέννησαι πυρὸς, καὶ ἐπιφέρουτος, «ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέσνεται·» καὶ ἔτι πάλαι διὰ τοῦ προφητοῦ περὶ τινῶν προειρηκότος, «ὅτι ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται·» τούτων καὶ ταιούτων πολλάκις ἐκ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς λεγομένων, ἐν καὶ τούτῳ τῆς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου, τὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὡσπερ ἐπιλαθόμενους τῶν ταιούτων καὶ τσοούτων τοῦ κυρίου ἀπεφρασεων, τέλος κατατολμῶν κολάσεων τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸ μέλλον ἑαυτοῖς ὑπογράφει. Εἰ γὰρ τῆς αἰώνιου κολάσεως ἔσται ποτὲ τέλος, ἔξει πάντως καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ τέλος· εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ζωῆς οὐχ οὕτως νοῆσαι τὸ ῥητὸν καταδεχόμεθα, ποῦτον ἔχει λόγον τῷ κολάσει τῇ αἰωνίῳ τέλος δίδοναι; ἢ γὰρ τοῦ αἰώνιου προσθήκη ἐπ' ἑκατέρωθεν ἐπίσης κείται· Ἀπελεύσονται γάρ, φησὶν, οὗτοι εἰς κλάσιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.— Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ προτρεπτικοῦ εἰς τὸ βάπτισμα λόγου· Διὰ πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἠδούνην ἀθάνατα βασανίζομαι· διὰ ἡδονὴν σαρρῆς τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραδίδομαι.— Τοῦ ἐν ἀγίῳ [ἀγίῳ] Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Θεόδωρον τὸν μοναχὸν πρώτης ἐπιστολῆς· Ταῦτα ἐννοεῖ διόλου, καὶ τὸν ποταμὸν τοῦ κυρίου· Ὁ ποταμὸς γὰρ πυρὸς εἶδεν πρὸ προσώπου αὐτοῦ. Οὐκ ἔστιν ἐπισημὴ παραδεδόνητα τῷ πυρὶ προσδοκῆσαι κα-

ponit, facta, dicta, cogitationesque omnes, ac nequiter commissa melioribus repensat, ut vincat quod propendet, sententiaque secundum plura dicatur, quam nulla excipiat provocatio, non superior iudex, non defensio aliorum factorum, non oleum vel a prudentibus virginibus sumptum (Matth. xxv), vel ab iis qui deficientibus lampadibus vendant, non poenitentia divitis qui flamma crucietur (Luc. xvi) suorumque necessariorum quaerat emendationem, non ad mutationem praefinita dies: sed certum ac stabile jus, et formidolosum, et ultimum, et aequius justiusque, quam quantus est terror, quinimo propter justitiam terribile cum throni ponuntur, et Antiquus dierum sedet, et libri aperiuntur, et flavius igneus trahitur, et lux ante ipsum, et tenebrae paratae: et eunt qui bona fecerunt in resurrectionem vitae (Joan. v), quae nunc in Christo absconditur, postmodum vero cum eo apparet; qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicii; quod qui non credunt, jam adjudicati damnatique sunt a Verbo, quod eos iudicavit; ac alios quidem lux ineffabilis excipit, et sanctae regnantisque Trinitatis gratia, apertius puriusque effulgentis, ac totam se toti menti inserentis: quod utique solum regnum caelorum esse duco: alios vero una cum aliis malis tormentum, vel turpitude ac verecundia nullum finem habens.

Basilii episcopi Caesareae Cappadociae, ex ejus libro Regularum. *Interrogatio*: Si tum dicit, *Vapalubit multis, tum paucis* (Luc. xii): quo pacto quidam dicunt, nullum finem supplicii fore iis qui poena afficiuntur? *Responsio*: Quae ambigua sunt, ac videntur obscure esse dicta in quibusdam locis divinitus inspiratae Scripturae, alibi ab aliis quae confessa et aperta sunt, declarantur. Cum ergo Dominus pronuntiarit: *Ibunt hi in supplicium aeternum, justii autem in vitam aeternam* (Matth. xxv); et alieubi mittat nos in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus; atque alias nominet gehennam ignis, et adjungat: *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur* (Marc. ix): ac rursus per prophetam de quibusdam praedixerit: *Vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur* (Isa. lxvi): cum haec atque hujusmodi saepe a divinitus inspirata Scriptura proponantur, num hoc quoque est diaboli artis et astutiae, ut multi homines, veluti obliiti talium tantarumque Domini sententiarum, finem sibi audeant poenarum peccati in posterum adumbrare. Nam si aeterni supplicii quandoque finis est futurus, omnino habebit et vita aeterna finem; si in vita non sic evangelici dicti sensum accipimus, quae ratio est supplicio aeterno finem statuere? Aeterni enim adjunctio pariter in utroque ponitur. *Ibunt enim, inquit, hi in supplicium aeternum, justii autem in vitam aeternam* (Matth. xxv). Eiusdem e sermone adhortatorio ad sanctum baptismum: «Propter brevem ac temporariam peccati voluptatem sempiterna crucior poena: propter voluptatem carnis, aeterno igni addicor.» Sancti Joannis episcopi Constantinopolensis e prima ad Theodorum monachum epistola: «Haec in mente jugiter habeas, et fluvium ignis: *Fluvius enim igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus* (Dan. vii). Non est

λασσιος τέλος ἄλλ' αἱ μὲν ἄσποιοι τοῦ βίου ἡδοναὶ τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἐπιβλάστων διαφερουσιν οὐδέν· πρὶν γὰρ τελευτήσῃ τὰ τῆς ἁμαρτίας, σβέννυται τὰ τῆς ἡδονῆς· αἱ δὲ ὑπερ ταύτων κολάσεις πέρας οὐκ ἔχουσιν. — Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης ἐπιστολῆς· Οὐ μικρὸν ἡμῖν τὸ προκείμενον ζήτημα ἐνεστὶ ἐν, ἄλλα καὶ περὶ τῶν σφόδρα αναγκαίων· ἅπαντες ζητοῦσιν ἄνθρωποι, εἰ τέλος ἔχει τὸ τῆς γενέσεως πῦρ· ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἔχει, ὁ Χριστὸς ἀπέφρατο εἰπών, «Τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβέσθησεται, καὶ ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει»· καὶ ὁ Παῦλος δὲ δεικνύς αὐτὸν ἀθάνατον, φησὶν· «Οἱ ἁμαρτάνοντες δικήν τίσουσιν ὀλίθριον αἰῶνιον.» — Τῆς τοίνυν θείας γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων πατέρων σαφῶς ἡμᾶς ἐκδιδάσκοντων μὴ εἶναι τέλος κολάσεως τῶν ἀσεβῶν, καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνων θεραπευομένων δαιμόνων, ποίαν ἀποκατάστασιν οἱ τὰ Ὀριγένους φρονούντες ζητοῦσιν, ἐν ᾧ πέρας αἱ τιμωρίαι οὐκ ἔχουσιν; Ἡ γὰρ ἁγία τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ὡσπερ τοῖς δικαίοις ἀτελεύτητον κηρύσσει τὴν αἰώνιον ζωὴν, οὕτω καὶ τοῖς ἀσεβέσι ἀτελεύτητον τὴν κόλασιν παραδίδωσι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις. Ἡμεῖς δὲ ὀλίγα μὲν ἐκ πολλῶν τῇ τε θείᾳ γραφῇ, τοῖς τε ἁγίοις πατέρας ἐπισημῶν παρακαλεῖν συνειδόμεν, πρὸς τὸ ἐλέγχειν τὴν τῶν Ὀριγενιστῶν δυσσεβίαν.

Δουλόφρονοι δὲ πᾶν σκάνδαλον τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἀπλάσαι, πρὸς τὸ μηδένα ῥύπον ἐν αὐτῇ καταλειθῆναι, καὶ ἀκολουθοῦντες ταῖς θείαις γραφαῖς, τοῖς τε ἁγίοις πατέρας τοῖς τὸν αὐτὸν Ὀριγένην καὶ τὰ τοιαῦτα μυσαρὰ καὶ ἀσεβῆ αὐτῶ δόγματα ἐκβαλοῦσί τε, καὶ δικαίως ἀναθέματι ὑποβαλοῦσι, τὴν παροῦσαν ἡμῶν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν σὴν ποιούμεθα μακαριότητα, δι' ἧς προτρέπομεν αὐτὴν συναγαγεῖν ἅπαντας τοὺς ἐνδημοῦντας κατὰ ταύτην τὴν βασιλεῖα πόλιν ἁγιωτάτους ἐπισκόπους, καὶ τοὺς θεοφιλεστάτους τῶν ἐνταῦθα εὐαγγέλιον μοναστηρίων ἡγουμένους· καὶ παρασκευάσαι πάντας ἐγγράφως τὸν εἰρημένον δυσσεβῆ τε, καὶ θεομάχον Ὀριγένην, τὸν καὶ Ἀδαμάντιον, πρεσβύτερον γενόμενον τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, καὶ τὰ αὐτοῦ μυσαρὰ καὶ ἀσεβῆ δόγματα, καὶ τὰ ὑποτεταγμένα πάντα κεφάλαια πᾶσι τριποῖς ἀναθεματίσαι· ἐκπέμφαι δὲ καὶ τὰ ἴσα τῶν παρὰ τῆς σῆς μακαριότητος ταύτης ἐνεκα τῆς αἰτίας πραττομένων, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἁγιωτάτους ἐπισκόπους, καὶ τῶν εὐαγγέλιον μοναστηρίων ἡγουμένους· ἐφ' ᾧ τε καὶ αὐτοὺς δι' οἰκίας ὑπογραφῆς ἀναθεματίσαι Ὀριγένην, καὶ τὰ μυσαρὰ αὐτοῦ δόγματα, μετὰ πάντων τῶν δηλωθησομένων αἰρετικῶν· τοῦ λοιποῦ δὲ μὴ ἄλλως ἐπισκόπους χειροτονεῖσθαι, ἢ μοναστηρίων ἡγουμένους, εἰ μήποτε πρότερον μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων αἰρετικῶν τῶν ἐξ ἔφους ἐν τοῖς γενομένοις λιβέλλαις ἀναθεματιζομένων, τούτέστι Σαβελίου, Ἀρείου, Ἀπολλινάριου, Νεστορίου, Εὐτυχούς, Διοσκορου, Τιμοθέου τοῦ Αἰλουρου, καὶ Πέτρου τοῦ Μοργου, καὶ Ἀθημον Ἰραπεζούντος, Θεοδοσίου τοῦ Ἀλεξανδρέως, Πέτρου τοῦ πρώτου Ἀντιοχείας, καὶ Πέτρου τοῦ Ἀπαμειας, καὶ Σεβήρου τοῦ πρῶτου Ἀντιοχείας, καὶ τὸν εἰρημένον Ωριγενὴν τὸν τῆν Ἑλληνικὴν καὶ Ἀρσενικὴν μακίαν υἱόσταυτα, μετὰ τῶν αὐτοῦ μυσαρῶν καὶ

A quod quisquam ei deditas igni, supplicii finem expectet. Verum improbae saeculi hujus voluptates ab umbris somniisque nihil differunt; priusquam enim peccatum ad finem pervenerit, exstinguitur voluptas; suppliciorum vero, quae pro flagitiis suscipiuntur, nullus est finis. » Eiusdem ex commentariis in primam ad Corinthios Epistolam : « Non levis nobis hinc proposita quaestio est, sed de rebus valde necessariis. Querunt omnes homines, ignis gehennae sine finem habiturus : non habiturum pronuntiavit Dominus, cum diceret : *Ignis eorum non exstinguetur, et vermis eorum non morietur* (Marc. ix). Paulus vero eum perennem ostendens ait : *Peccatores pœnas dabunt in interitu æternas* (II Thess. i). » Quare cum divina nos Scriptura sanctique Patres edoceant, nullum finem esse impiorum supplicii, demonumque qui ab illis coluntur : quam restitutionem imaginantur, qui cum Origene sentiunt, ubi suppliciorum nullus est exitus? Sancta enim Christi Ecclesia, quemadmodum justis indesinentem prædicat vitam æternam, ita impios perpetuo supplicia manere tradit. Atque hæc quidem in his. Nos porro paucas e multis divinæ Scripturæ sanctorumque Patrum auctoritatibus afferendas esse perspeximus, ad confutandam Origenistarum impietatem.

Cum autem velimus omne scandalum a sanctissima Ecclesia propulsare, ut nulla in ea macula relinquantur; obsequentes divinis Scripturis sanctisque Patribus qui ipsum Origenem ac hujusmodi sceleratam impiamque ejus doctrinam profligarunt, ac jure anathemati subjecerunt, hanc epistolam ad tuam beatitudinem dedimus, qua eam hortamur ut omnium qui in hac regia urbe nunc degunt, sanctissimorum episcoporum conventum habeat, ac Deo amabilissimorum præfectorum sanctis, quæ hic sunt, monasteriis, faciatque ut omnes in scriptis præfatum impium ac Deo repugnantem Origenem, qui et Adamantius, qui presbyter fuit sanctissimæ Ecclesiæ Alexandriæ, ac ejus nefaria impiaque dogmata, capitulaque omnia quæ inferius ponuntur, omnimodis anathematizent : exempla quæ dimittas eorum quæ a beatitudine tua ob hanc causam gesta fuerint, ad alios omnes sanctissimos episcopos præfectosque venerabilium monasteriorum : ut et ipsi subscriptione propria anathematizent Origenem scelestaque ejus dogmata, cum omnibus qui declarabuntur, hæreticis. In posterum autem, ne aliter ordinentur episcopi, aut monasteriorum præfecti, nisi prius cum aliis omnibus hæreticis, qui de more in editis libellis anathematizantur, id est, Sabellio, Ario, Apollinari, Nestorio, Eutyche, Dioscoro, Timotheo Aeluro, et Petro Moggo, et Anthimo Trapezuntis, Theodosio Alexandriæ, Petro qui fuit Antiochiæ, et Petro qui Apameæ, et Severo olim Antiochiæ, prædictum etiam Origenem, qui paganorum Arianorumque insania laboravit, una cum execrabilibus impiisque ejus dogmatibus anathematizent. Omnibus enim prædicandum est, ne omnino quisquam audeat talem

* Ut legatur perpetua syntaxis et Græcus textus postulant. Edit.

ἀσεδῶν δόγματων ἀναθεματίσωσι· δεῖ γὰρ ἅπασιν προ-
 γρηῦσαι τοῦ μηδένα τολμᾶν παντελῶς ἀντιποιεῖσθαι τοῦ
 τοιούτου αἰρετικῆς, ἢ τῶν αὐτοῦ ἐκθέσεων, ἀλλὰ ταύτας
 ἕκαστον ἐκ πάσης ψυχῆς, καὶ πάσης διανοίας μισεῖν τε
 καὶ ἀποστρέφασθαι, καὶ ἀναθεματίζειν, ὅσα τῆς Χριστιαν-
 κῆς παραδόσεως ἀλλοτρίως καθιστάσας, καὶ ταῖς τῶν
 ἀπλουστέρων ψυχαῖς μεγάλῃ ἐργαζομένας λῆμν.

Ταῦτα δὲ αὐτὰ γεγραφήκαμεν οὐ μόνου πρὸς τὴν σὴν
 ἀγιοσύνην, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἀγιώτατον, καὶ μακαριώ-
 τιτον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ πατριάρχην
 Βηθλιον, καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας ἀγιωτάτους ἐπισκό-
 πους καὶ πατριάρχους, τουτέστιν Ἀλεξανδρείας, Θεοπό-
 λεως, καὶ Ἱεροσολύμων, ὥστε καὶ αὐτοὺς πρόνοιαν θέ-
 σθαι τῶ ἔργῳ, καὶ πέρατι ταῦτα παραδοθῆναι. Βουλό-
 μεθα δὲ πάντας τοὺς Χριστιανούς γινῶναι, ὡς τὰ Ὀριγέ-
 νους συγγεγραμμένα παντελῶς ἀλλότρια τῆς ἀληθοῦς τῶν
 Χριστιανῶν τυγχάνει πίστεως, συνειδόμεν ἐκ τῶν πολ-
 λῶν αὐτοῦ καὶ ἀμέτρων βλασφημιῶν ὀλίγας ἐπ' αὐτῆς λέ-
 ξως παραθεῖναι. Ἐχουσι δὲ οὕτως.

* Ὅτι ἦπταν ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ,
 ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίου.

* Ὅτι ὁ μὲν Θεὸς καὶ πατὴρ συνέχων τὰ πάντα φθάνει
 εἰς ἕκαστον τῶν ὄντων, μεταδιδούς ἕκαστῷ ἀπὸ τοῦ ἰδίου
 τὸ εἶναι. Ὡ γὰρ ἐστὶν ἐλάττων· ὡς δὲ παρὰ [ἴσ. ὦν γὰρ
 ἐστὶν ἐλάττων δὲ παρὰ] τοῦ πατέρα ὁ υἱὸς φθάνων ἐπὶ
 μόνῃ τὰ λογικὰ, δεύτερος γὰρ ἐστὶ τοῦ πατρός· ἐτι δὲ
 ἦπτον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ μόνους τοὺς ἁγίους δεικ-
 νυόμενον. Ὅστε κατὰ τοῦτο μείζων ἡ δύναμις τοῦ πα-
 τρός παρὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πλείων δὲ
 ἢ τοῦ υἱοῦ παρὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ πάλιν διαφέ-
 ρουσα μᾶλλον τοῦ ἁγίου πνεύματος ἢ δύναμις παρὰ τὰ
 ἄλλα ἅγια.

* Ὅτι πεπερασμένη ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς δύναμις,
 ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου.

Πεπερασμένη γὰρ εἶναι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ λε-
 γέον, καὶ οὐ προβάσει εὐφημίας τὴν περιγραφὴν αὐτῆς
 περιαιρετέον. Καὶ μετ' ὀλίγα· Πεκποίηκε γὰρ τοσαῦτα
 [ταῖντων] ὅσων ἠδύνατο περιδραξασθαι, καὶ ἔχειν ὑπὸ
 χεῖρα, καὶ συγκρατεῖν ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν· ὥσ-
 περ καὶ τοσαύτην ὕλην κατεσκευάσεν, ὅσην ἠδύνατο δια-
 νοσμήσει.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου.

Μηδεὶς δὲ προτιχοπέτω τῷ λόγῳ, εἰ μέτρα ἐπιτιθεμέν
 καὶ τῆ τοῦ Θεοῦ δυνάμει. Ἄπειρα γὰρ περιλαβεῖν τῆ φύ-
 σεως ἀδύνατον τυγχάνει. Ἀπαξ δὲ πεπερασμένων ὄντων,
 ἅν περιδράττεται αὐτὸς ὁ Θεός, ἀνάγκη ὅρον εἶναι μέχρι
 πίσεων τεπερασμένων διαρκεῖ.

* Ὅτι κτίσμα, καὶ γενητὸς ὁ υἱὸς, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δ' λόγου.

Οὗτος δὲ ὁ υἱὸς ἐκ θελήματος τοῦ πατρὸς γεννηθείς, « ὅς
 ἐστὶν εἶκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ ἀπαύγασμα τῆς
 δόξης αὐτοῦ, χαρακτὴρ τε τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, πρω-
 τότοκος πάσης κτίσεως, κτίσμα, σοφία. » Αὐτὴ γὰρ ἡ σοφία
 φησὶν· « Ὁ Θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὄντων αὐτοῦ εἰς ἔργα
 αὐτοῦ. »

* Legendum est, omnibus ex lib. 1 Periarchon c. 3.
 Sic reliqua quae ex Origene hic asseruntur, in Graeco
 quoque, qui ex Latino expressus est, sunt corrigenda.
 HARDUINUS. — Locus obscurus, et corruptus etiam in

A haereticum, aut ejus expositiones defendere, sed eas
 unusquisque ex toto animo et tota cogitatione oderit
 et aversetur, et anathematizet, ut a Christiana tra-
 ditione alienas, et simpliciorum animabus gravem
 asferentes luem ac pestem.

Haec porro eadem scripsimus non solum ad sanc-
 titatem tuam, sed etiam ad sanctissimum et beatissi-
 mum papam senioris Romae et patriarcham Vigilium,
 et ad ceteros omnes sanctissimos episcopos et pa-
 triarchas, id est, Alexandriae, Theopoleos, et Hiero-
 solymorum, ut et hi huic rei prospiciant, et haec li-
 nem adipiscantur. Cum vero cupiamus, omnes Chri-
 stianos cognoscere scripta Origenis prorsus a vera
 B Christianorum fide aliena esse, ex multis inmensis-
 que ejus blasphemis paucas ad verbum apponendas
 esse censuimus. Sic autem habent.

*Quod minor sit Filius Patre, et Spiritus Filio,
 e primo libro Peri archon.*

Quod Deus quidem et Pater omnia continens, ad
 unumquodque entium pervenit, esse unicuique im-
 pertiens de suo; ^a esse enim est minus: quoad verum
 Patrem Filius ad sola rationabilia pervenit; est enim
 secundus a Patre: adhuc etiam minor est Spiritus
 sanctus, ad solos sanctos perveniens. Ita ex hoc ma-
 jor est potestas Patris praeter Filio et Spiritu sancto:
 ampliorque Filii praeter Spiritu sancto, ac rursus praer-
 stantior sancti Spiritus potestas praeter aliis entibus.
 C sanctis.

*Quod finita est Dei et Patris potestas, e secundo libro
 ejusdem voluminis.*

Finitam enim esse et potestatem Dei dicendum:
 nec, praetextu laudis, circumscriptio ejus tollenda
 est. *Et paulo post:* Tanta enim fecit, quanta sub ma-
 num comprehendere et habere poterat, et continere
 sub providentia sua: quemadmodum et tantam con-
 struxit materiam, quantam administrare et exornare
 poterat.

Ejusdem ex quarto libro ejusdem voluminis.

Nemo autem sermonem offendatur, si modum statui-
 mus Dei etiam potestati. Infinita enim complecti,
 natura impossibile est, nam cum semel finita sint
 D quae Deus ipse comprehendit, necesse est terminum
 esse ad quot usque finita ipse sufficiat.

Quod creatura et factus Filius est, ex eodem libro.

Hic Filius de voluntate Patris generatus, qui est
 imago Dei invisibilis, et splendor gloriae ejus, et figura
 substantiae ejus, primoque omnis creaturae, crea-
 tura sapientia (Coloss. 1; Hebr. 1; I Cor. 1). Ipsa
 enim Sapientia dicit: Dominus creavit me initium
 viarum suarum in opera ipsius (Prov. viii.)

Graeco; forte sic restituendus: Ipse enim est vol-
 est; minor vero Patre Filius ad sola rationabilia per-
 veniens.

Ὅτι καὶ περιέχεται μετὰ τῶν ἄλλων κτισμάτων ὁ υἱὸς ἁπλοῦς ὑπὸ τοῦ πατρὸς· καὶ κατὰ πάντα μείζων ἐστὶν ὁ πατήρ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἀόρατος αὐτῷ τυγχάνει, ἐκ τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀρχῶν δ' λόγου.

Εἰ δὲ ὁ πατήρ ἐμπεριέχει τὰ πάντα, τῶν δὲ πάντων γέ ἐστιν ὁ υἱός, δῆλον ὅτι καὶ τὸν υἱόν. Ἄλλος δὲ τις ζητήσει, εἰ ἀληθὲς τὸ ὁμοίως τὸν Θεὸν ὑφ' ἑαυτοῦ γινώσκασθαι, τῷ γινώσκασθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς· καὶ ἀποφαννύεται, ὅτι τὸ εἰρημένον, «Ὁ πατήρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν,» ἐν πᾶσι ἀληθές. Ὅστε καὶ ἐν τῷ νοεῖν ὁ πατήρ, μείζονως καὶ τραυτέρως καὶ τελειότερως νοεῖται ὑφ' ἑαυτοῦ, ἢ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ.

Ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου.

Γινόμενοι τοίνυν ἡμεῖς κατ' εἰκόνα, τὸν υἱὸν πρωτότυπον ὡς ἀληθείαν ἔχομεν τῶν ἐν ἡμῖν καλῶν τύπων. Αὐτὸς δὲ ὁ υἱὸς ὅπερ ἡμεῖς ἐσμεν πρὸς αὐτὸν, τοιοῦτός ἐστι πρὸς τὸν πατέρα, ἀληθείαν τυγχάνοντα

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Οὕτως τείνου ἡγοῦμαι καὶ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος καλῶς ἀνδεχθῆσαι, ὅτι εἰκὼν ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸ ἀγαθόν. Καὶ τάχα καὶ υἱὸς ἀγαθός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀπλῶς ἀγαθός. Καὶ ὡς περ εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ κατὰ τοῦτο Θεός, ἀλλ' οὐ περὶ οὗ λέγει αὐτὸς ὁ Χριστός, «Ἴνα γινώσκωσὶ σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν·» οὕτως εἰκὼν ἀγαθότητος, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ πατήρ ἀπαραλλάκτως ἀγαθός.

Ὅτι μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίσμα εἰπὼν, συνηρίθησε τοῖς ἄλλοις κτίσμασι, διὸ καὶ λειτουργικὰ αὐτὰ ζῶα καλεῖ. Ἐκ τοῦ δ' λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίου.

Ὅτι μὲν οὖν πᾶν, ὃ τίποτε παρὰ τὸν πατέρα καὶ Θεὸν τῶν ἄλλων [ὄλων] γενητόν ἐστιν, ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας πειθόμεθα. Καὶ μετὰ τινά· Ἐλεγε δὲ ὁ Ἑβραῖος τὰ ἐν τῷ Ἡσαΐα δύο σεραφίμ ἐξαπτέρυγα, κεκραγόντα ἕτερον πρὸς τὸ ἕτερον, καὶ λέγοντα, «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβα὿θ,» τὸν μονογενῆ εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡμεῖς δὲ οἰόμεθα ὅτι καὶ ἐν τῇ ᾠδῇ Ἀμβακούμ, «Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ,» περὶ Χριστοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος.

Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίου, ὅτι ἄνθρωπον ψιλὸν λέγει τὸν κύριον.

Διὰ τοῦτο καὶ ἄνθρωπος γέγονε Χριστός, ἐξ ἀνδραγαθίας τούτου τυχών, ὡς μαρτυρεῖ ὁ προφήτης λέγων, «Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλεον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου·» ἔπρεπε δὲ [τὸν μηδέποτε κεχαρισμένον] τοῦ μηδέποτε κεχαρισμένου τοῦ μονογενοῦς συγχεματίζεσθαι τῷ μονογενεῖ, καὶ συνδοξασθῆναι αὐτῷ.

Ὅτι συναΐδια [τῷ θεῷ] τοῦ Θεοῦ τὰ κτίσματα, ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίου.

Ἡὼς δὲ οὐκ ἄποπον τὸ μὴ ἔχοντά τι τῶν προπάντων αὐτῷ τὸν Θεόν, εἰς το ἔχειν ἐληλυθέναι; ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐστὶν ὅςτι παντοκράτωρ οὐκ ἦν, ἀεὶ εἶναι δεῖ ταῦτα, δι' ἃ παντοκράτωρ ἐστὶ. Καὶ ἀεὶ ἦν ὑπ' αὐτοῦ κρατούμενα, ὅρα ἡμεῖς αὐτῷ χροόμενα.

Legendum αὐτούς, id est Patrem et Filium, quod Latino ipsos consonabit. EDIT.

Quod Filius cum reliquis creaturis a Patre continetur, et Pater per omnia sit Filio major, cui sit etiam invisibilis, ex eodem Peri archon libro quarto.

Si vero Pater omnia continet, et Filius est ex omnium numero, liquet ipsum etiam contineri. Quærat alius quispiam, num verum sit æque Deum a se ipso cognosci, atque ab Unigenito; asseretque verum esse in omnibus dictum illud: *Qui misit me Pater, major me est (Joan. xiv)*. Quare intelligendo etiam Patrem, amplius, clarius, perfectiusque a seipso intelligitur quam a Filio.

Ex primo ejusdem libri volumine.

Itaque nos facti ad imaginem habemus Filium, ut pote veritatem, pulchrarum in nobis formationum exemplar. Quod porro nos sumus ad ipsum Filium, est ipse ad Patrem, qui veritas est.

Ejusdem ex eodem libro.

Ita igitur censeo de Salvatore etiam commode dici posse, quod sit Dei bonitatis imago, non autem ipsa bonitas, fortassis etiam Filius bonus, sed non simpliciter bonus. Et quemadmodum Dei invisibilis est imago, et propterea Deus, non tamen is, de quo Christus ipse ait: *Ut cognoscant te solum verum Deum (Joan. xvii)*: ita bonitatis imago, non tamen ut Pater incommutabiliter.

Quod Filium cum Spiritu sancto creaturam vocans, annumeraverit aliis creaturis; idcirco ministratoria vocaverit ipsos animalia, ex quarto Peri archon libro.

Quod igitur quæcumque alia res præter Patrem ac Deum universorum, creata est, eadem consequentia suademur. *Et post pauca*: Aiebat autem Hebræus, duo illa seraphim apud Isaiam sex alas habentia, elamantia alterum ad alterum, et dicentia: *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth (Isa. vi)*, esse Dei unigenitum, et Spiritum sanctum. Nos autem arbitramur, illud etiam quod habetur in cantico Habacuc: *In medio duorum animalium cognosceris (Habac. iii)*, referendum esse in Christum et Spiritum sanctum.

Ex secundo libro Peri archon: quod purum hominem dominum vocet.

Idcirco et homo factus est Christus, suo merito hoc sortitus, ut propheta testatur, inquit: *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis (Psal. xliiv)*. Decebat siquidem illum, qui nunquam ab Unigenito separatus est, coexistere Unigenito, et una cum ipso conglorificari.

Quod creaturæ coæternæ sint Deo, ex primo libro Peri archon.

Qui vero absurdum non sit, ut Deus ex non habente aliquid eorum quæ sibi convenient, fiat habens? Quoniam igitur nunquam non fuit omnipotens, æterna hæc esse decet, propter quæ omnipotens est. Erant igitur semper ipsius dominio subjecta, ipso utentia principe.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

A

Ex eodem libro.

Πάντα τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη αἰεὶ ἦν· [ἀλλ' οὐ δὴ τις] ἄλλος δὲ τις ἐρεῖ καὶ τὸ καθ' ἐν ἀριθμοῦ· πλὴν ἐκατέρως [δηλοῦνται] δηλοῦνται, ὅτι οὐκ ἤρξατο ὁ Θεὸς δημιουργεῖν ἀρχίνας ποτέ.

Περὶ τῆς προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν, ἐκ τοῦ πρώτου λόγου
περὶ ἀρχῶν βιβλίου

Ἐξ ἰδίας αἰτίας τῶν μὴ προσεχόντων ἑαυτοῖς ἀγρόπικως γίνονται τάχιον ἢ βράδιον [μεταπτώσεις] μεταπιπτούσης, καὶ ἐπὶ πλείον ἢ ἐπ' ἑλαττον· ὡς ἀπὸ ταύτης τῆς αἰτίας κρίσει θεῖα συμπαταμετρούση τοῖς ἐκάστου βελτίσσειν, ἢ χείροσι κινήμασι καὶ τὸ κατ' ἀξίαν· ὁ μὲν τις εἴξει ἐν τῇ ἐσομένῃ διακοσμήσει τάξιν ἀγγελικὴν, ἢ δύναιμι ἀρχικὴν, ἢ ἐξουσίαν τὴν ἐπὶ τινων, ἢ θρόνον τῶν ἐπιθασλευομένων, ἢ κυρείαν τὴν κατὰ δούλων. Οἱ δὲ οὐ πάνυ τι ἐκπισόντες, τὴν ἐπὶ τοῖς εἰρημένους οἰκονομίαν τε καὶ βοήθειαν ἐξουσι. Καὶ οὕτως κατὰ μὲν τὸ πλείστον ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὰς ἀρχάς, καὶ ἐξουσίας, καὶ τοῦ θρόνου, καὶ τὰς κυριότητας, τάχα δὲ εἶσθ' ὅτε καὶ ἀντ' αὐτῶν συστήσεται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐν τῷ καθ' εἶνα κόσμῳ.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, ὅτι εἰ μεταβάλλοιεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον οἱ δαίμονες, συμπληρώσουσι ποτε ἀνθρωπότητα.

Οἶμαι δὲ δύνασθαι ἀπὸ τῶν ὑποτεταγμένων τοῖς χείροσιν, ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις, καὶ κοσμοκράτοσι καθ' ἕκαστον κόσμον, ἢ [ἴσ. τινος κόσμου νόους] τινος κόσμου ἐνίου τάχιον εὐεργετουμένους, καὶ βουλησομένους ἐξ αὐτῶν μεταβαλεῖν, συμπληρώσειν ποτε ἀνθρωπότητα.

Περὶ τῆς τῶν ἀνωθεν εἰς σῶμα καταγωγῆς.

Οὕτω δὴ ποικιλωτάτου κόσμου τυγχάνοντος, καὶ τοσαῦτα διάφορα λογικὰ περιέχοντος, τί ἄλλο χρὴ λέγειν κ' αὐτῶν γεγενημένων τοῦ ἐπιστῆναι αὐτὸν, ἢ τὸ ποικίλον τῆς ἀποπτώσεως τῶν οὐχ ὁμοίως τῆς ἐνάδος ἀπορρέοντων, καὶ τὸν ἐνυδρον εἶσθ' ὅτε αἰρεῖται βίον ἢ ψυχὴν.

Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίου.

Ἡ ψυχὴ ἀπορρέουσα τοῦ καλοῦ, κατ' τῆς κακίας προσκλιναμένη, καὶ ἐπὶ πλείον ἐν ταύτῃ γινομένη, εἰ μὴ ὑποστρέφοι, ὑπὸ τῆς ἀνοίας ἀποκτηνοῦται καὶ ὑπὸ τῆς πονηρίας ἀποθήριουται. Καὶ μετ' ὀλίγα· καὶ αἰρεῖται πρὸς τὸ ἀλογωθῆναι, καὶ τὸν ἐνυδρον, ἢ οὕτως εἶπω, βίον· καὶ τάχα κατ' ἀξίαν τῆς ἐπὶ πλείον πτώσεως [ἐκπτώσεως] τῆς κακίας ἐνδύεται σώματα [σῶμα] οὐ δεῖ [ἴσ. ὑδαρῆ] τοιοῦδε ζώου ἀλόγου.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, ὅτι εἴσται τέλει ἢ τῶν σωμάτων ἀπόθεσις.

Εἰ δὲ τὰ [ὑποταγμένα] ὑποτεταγμένα τῷ Χριστῷ ὑποταχῆσεται ἐπὶ τέλει καὶ τῷ Θεῷ, πάντες ἀποθήσονται τὰ σώματα· καὶ οἶμαι ὅτι τότε εἰς τὸ μὴ ὄν εἴσται ἀνάλυσις, τῆς τῶν σωμάτων φύσεως ὑποστησομένης δεύτερον, ἐὰν πάλιν λογικὰ υπεκαταβῆ.

Ἐκ τοῦ τρίτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Λεγομένου τοῦ Θεοῦ πάντα γενέσθαι ἐν πᾶσιν, ὥσπερ

Quasi aliquando fuerit otiosus Vide Pagan. Gaudentium cap. 25.

Genera omnia et species semper erant : non ita de singularibus differentibus numero dixerit quispian. Verumtamen utrinque declarantur, Deum non fecisse creandi initium, cum aliquando fuerit in otio ^a.

De animarum præexistentia, ex primo libro
Peri archon.

Ex propria culpa minime sibi vigilanter attendentium sunt citius aut serius delapsiones, idque vel ad longiora tempora, vel ad breviora; quod iudicium divinum propter hanc causam bonis aut malis uniuscujusque motionibus dignam commensuret retributionem. Hic quidem in futura mundi dispositione habebit ordinem angelicum, aut virtutem principatus, aut potestatem in aliquos, aut thronum regno subditorum, aut dominationem in servos. Qui vero non multum exciderunt, habebunt, quam diximus, œconomiam, et adiumentum. Atque ita ut plurimum ex iis qui sunt sub principatibus, et potestatibus, et thronis et dominationibus, forte etiam aliquando loco ipsorum constituetur genus humanum uno in mundo.

Ex eodem libro : Quod si dæmones mutantur in melius, naturam aliquando complebunt humanam.

Puto autem posse ex iis qui subditi sunt peioribus, principatibus et potestatibus, mundique rectoribus per singulos mundos, aut mentes alicujus mundi citius beneficium accipientes, volentesque in posterum ab ipsis mutari, complere aliquando genus humanum.

De eo qui desuper factus est in corpus delapsus.

Ita cum mundus ex summa constet varietate, tantumque ratione utentium contineat differentiam, quid aliud dicendum est fuisse causæ ut subsistat, quam varios delabendi modos eorum qui non similiter deluunt ab unitate? Et aquaticam nonnunquam anima eligit vitam.

Ex secundo Peri archon libro.

Anima defluens a bono, et vergens ad nequitiam, diutiusque ipsam amplectens, nisi se ab insipientia reducat, transit ad jumenta, atque ob pravitatem effertur. Et paulo post : Eligitque ut brutescat, vitam etiam, ut ita dicam, aquaticam. Et forte pro merito majoris ad vitiositatem prolapsionis induit corpora aquatica talis bruti animalis.

Ex eodem libro : Quod erit perfecta corporum depositio.

Quod si subjecta Christo tandem subjicientur et Deo, corpora deponentur ab omnibus (I Cor. xv) : arbitrorque futuram tunc in non ens resolutionem ; natura corporum rursus inceptura, si ratione utentia iterum descendant.

Ex tertio ejusdem tractatus libro, de eodem.

Cum Deus dicatur fieri omnia in omnibus (Ibidem),

οὐ δυνάμεθα καλῶν καταλιπεῖν, οὔτε Θεὸς πάντα γίνεται ἐν πᾶσιν, οἷοδ' ἄλογα ζῶν, ἵνα μὴ καὶ ἐν κακίᾳ ὁ Θεὸς γίνηται, καὶ ἐν ἀλόγοις ζῶνις· ἀλλ' οὐδὲ ἀψύχας ἴνα μὴ καὶ ἐν αὐτοῖς ὁ Θεός, ὅτε πάντα γίνεταί· οὕτως οὖνε σω-
ματα, ἃ τινὰ τῇ ἰδίᾳ φύσει ἀψυχὰ εἰσιν.

Ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περὶ ἀρχῶν βιβλίου.

Περὶ τὴν ἀπόπτωσιν καὶ τὴν φύξιν τὴν ἀπὸ τοῦ ζῆν τοῦ πνεύματι, γέγονεν ἡ νῦν γενομένη ψυχὴ, οὕσα καὶ δεκτικὴ τῆς ἐπανόδου τῆς ἐφ' ἧς ὅπερ ἦν ἐν ἀρχῇ, ὅπερ νο-
μίζω λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ προφήτου ἐν τῷ· « Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ἵ ὥστε ὅλου τοῦτο εἶναι νοῦς [ἴσ. νοῦς ἦν]· πῶς (sic) οὖν γέγονε ψυχὴ, καὶ ψυχὴ κατορθωθείσα γίνεταί νοῦς.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου περὶ τοῦ αὐτοῦ.

Ὡςπερ σώσαι τὸ ἀπολωλὸς ἦλθεν ὁ σωτὴρ, ὅτε μέντοι σώζεται τὸ ἀπολωλὸς, οὐκέτι ἐστὶν ἀπολωλὸς οὕτως ἦν σώσαι ἦλθε ψυχὴν, ὡς σώσαι τὸ ἀπολωλὸς, οὐκετε μενε ψυχὴν, ἢ οὐθεῖσα ψυχὴ, ὅτε τὸ ἀπολωλὸς ἀπολωλὸς· ἐπι βραχυτέρον. Εἰ ὡςπερ τὸ ἀπολωλὸς ἦν ὅτε οὐκ ἀπολωλεῖ, καὶ ἔσται ποτέ ὅτε οὐκ ἔστ' ἀπολωλὸς· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἦν ὅτε οὐκ ἦν ψυχὴ, καὶ ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται ψυχὴ

quæ perierit ; ita et anima non fuerit olim anima ei erit quando non erit anima

Ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου.

Ἀνάγκη μὴ προηγουμένην τυγχάνειν τὴν τῶν σωμάτων φύσιν, ἀλλὰ ἐκ διαλειμμάτων ὑφίστασθαι διὰ τινὰ συμπτώ-
ματα γινόμενα περὶ τὰ λογικά, δεόμενα σωμάτων· καὶ πάλιν τῆς ἐπανορθώσεως τελείως γινόμενης εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀναλύεσθαι ταῦτα, ὥστε τοῦτο αἰεὶ γίνεσθαι.

Ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὅτι ἔμφυχος ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ οἱ ἄστέραι.

Ὅτι δὲ πρεσβυτέρα ἡ ψυχὴ τοῦ ἡλίου τῆς ἐνδέσεως αὐτοῦ τῆς εἰς τὸ σῶμα, μετὰ τὴν συλλογισασθαι ἐκ συγκρίσεως ἀνθρώπου τῆς πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐντεῦθεν ἀπὸ τῶν γραφῶν οἷμκι ἀποδειξάι δύνασθαι.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

κάλιον ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον· νομίζω γὰρ ὅτι λέγει ἂν ὁ ἥλιος, « κάλιον ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· πολλῷ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον. » καὶ ὁ μὲν Παῦλος, « Ἀλλὰ τὸ ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ ἀνομ-
καϊότερον δι' ὑμᾶς· » ὁ δὲ ἥλιος, « Τὸ ἐπιμένειν τῷ οὐρανίῳ τούτῳ σώματι ἀνομκαϊότερον διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. » Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ σελήνης, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων λεκτέον.

Ἐκ τοῦ τετάρτου λόγου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὅτι καὶ ὑπὲρ δαιμόνων δεῖ τὸν Χριστὸν σταυρωθῆναι, καὶ κυλλάκις τοῦτο εἰς τοὺς ἐσομένους αἰῶνας.

Ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ πάθους τις ζητήσῃ, τοιμαρὸν δέξει ποιεῖν περὶ [τῶν οὐρανίων τόπων] τῶν οὐρανίων τόπων αὐτῶ ζητῶν. Ἀλλ' εἰ ἔστι πνευματικὰ τῆς ποιηρίας ἐν τοῖς οὐρανίοις, ἄρα εἰ ὡςπερ ἐνθάδε οὐκ αἰδοῦμεθα σταυ-
ρεύμενον ὁμολογεῖν ἐπὶ καθορέσει ὡν καθελε διὰ τοῦ

Λ quemadmodum non possimus deserere nequitiam, ita neque Deus fit omnia in omnibus ; neque quod sunt bruta, ne Deus fiat quod nequitia est, et quod bruta ; sed neque quod inanimata sunt ; ne cum fit omnia Deus, fiat etiam quod ipsa : ita neque quod corpora, quæ propria ipsorum natura inanima sunt.

Ex secundo Peri archon libro.

Ex eo quod decidit et refrixit, passa scilicet Græce vocatam psyxin a spiritali vita, facta est quæ nunc anima, Græce psyche : quæ reditum quoque in id quod ab initio fuit, admittit. Quod a propheta significari arbitror, dum ait : *Revertere, animu mea, in requiem tuam (Psal. cxiv)*, ut totum hoc sit mens. Mens igitur facta est anima, anima vero recte factis
B integrata fit mens.

Ex eodem libro, de eodem.

Quemadmodum ad salvandum quod perierat venit Salvator (*Luc. xix*) ; idque quod perierat, ubi salvum est, non dicitur amplius periisse : ita anima quam salvare venit, ut salvaret quod perierat, non est amplius anima jam salvata, neque dici potest periisse quod prius dici poterat. Expendendum adhuc. Si quemadmodum quod perit, fuit aliquando res quæ non perierit, et erit aliquando cum non erit res erit quando non erit anima

C

Ex quarto libro.

Necesse est non præexistentem esse corporum naturam, sed per intervalla subsistere propter aliquos casus, ambientium res, quæ ratione utuntur, corporibus indigentes : facta vero emendatione perfecta, iterum hæc resolvi in nihilum, ita ut hoc fiat semper.

Ex primo ejusdem libri volumine : Quod sol et luna et stellæ animata sunt.

Quod porro solis anima antiquior sit alligatione ipsius ad corpus, conclusum jam est ex comparatione hominis ad ipsum : verum et e Scripturis arbitror posse hoc demonstrari.

Ex eodem libro.

D Præstat dissolvi, et esse cum Christo (*Phil. i*) : multo enim hoc melius Sol quoque hoc ipsum, puto, dixerit : Præstat dissolvi, et esse cum Christo, multo enim hoc melius. Cæterum Paulus quidem, *Sed manere, inquit, in carne magis necessarium propter vos (Ibidem)* ; Sol vero dixerit : Sed permanere in hoc cælesti corpore magis necessarium est propter revelationem filiorum Dei. Hæc eadem de luna cæterisque stellis dicendum

Ex quarto ejusdem libri volumine : Quod pro dæmonibus etiam oportet Christum crucifigi, idque sæpe numero per sæcula futura.

Atqui si vel de passione ipsa questionem quis moveat, audacter profecto videbitur circa loca cælestia id quærere. Veram si in cælestibus sunt spiritalia nequitia, sicut certe hic non erubescimus fateri crucifixum ad demolienda quæ patiando demolitus

πειποθέναι, οὕτω καὶ τὸ παραπλήσιον διδόντες γίνεσθαι καὶ τὰ ἐξῆς ἕως ἑτέρας συντελείας τοῦ πακτὸς αἰῶνος, οὐ φοβηθήσμεθα.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Τίς νοῦν ἔχων ὀρίσεται πρῶτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν, ἑσπέραν τε καὶ πρωΐαν, χωρὶς ἡλίου, γεγενῆσθαι, καὶ σελήνης, καὶ ἀστέρων;

Τούτων ταῖνυ οὕτως ἐχόντων, καὶ πᾶσι δόλων γενομένων τῶν παρὰ Ἀριγένους εἰρημένων βλασφημιῶν, προσήκει τὸν ἐπ' αὐτῶ ἀνάθεματισμὸν οὕτως γίνεσθαι.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, προὔπαρχει τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, ὡς πρῶτην νόας αἰσας καὶ ἀγίας δυνάμεις, κόρον δὲ λαβούσας τῆς θείας θεωρίας, καὶ πρὸς τὸ χειρὸν τραπεύσας, καὶ διὰ τοῦτο ἀπαψυγείσας μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐντεῦθεν δὲ ψυχάς ὀνομασθείσας, καὶ τιμωρίας χάριν εἰς σώματα καταπεμφθείσας, ἀνάθεμα.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει τὴν τοῦ κυρίου ψυχὴν προὔπαρχειν, καὶ ἠνωμένην γεγενῆσθαι τῷ Θεῷ λόγῳ πρὸ τῆς ἐκ παρθένου σαρκώσεώς τε, καὶ γεννήσεώς, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πρῶτον πεπλάσθαι τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ μήτρῃ τῆς ἀγίας παρθένου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐνωθῆναι αὐτῷ τὸν Θεὸν λόγον, καὶ τὴν ψυχὴν ὡς προὔπαρξασαν, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πᾶσι τοῖς ἐπουρανίοις τόγμασιν ἐξομοιωθῆναι τοῦ τοῦ Θεοῦ λόγον, γενόμενον τοῖς Χερουῖμ Χερουῖμ, καὶ τοῖς Σεραφῖμ Σεραφῖμ, καὶ πάσαις ἑπλῶς ταῖς ἄνω δυνάμεισιν ἐξομοιωθέντα, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ἐν τῇ ἀναστάσει σφαιροειδῆ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐγείρεσθαι σώματα, καὶ οὐχ ὁμολογεῖ ὀρθίους ἡμᾶς ἐγείρεσθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει οὐρανὸν καὶ ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ ἀστέρας καὶ ὕδατα τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἐμψύχους καὶ [λογικὰς, ut bene observavit Paganinus Gaudentius] ὕλικὰς εἶναι τινὰς δυνάμεις, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ὅτι ὁ θεσπότης Χριστὸς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι σταυρωθήσεται ὑπὲρ δαιμόνων, κατὰ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ἡ πεπερισμένην εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ [leg. ἢ] τοσούτα αὐτὸν δημιουργῆσαι, ὅσον περιδράξασθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πρόσκαιρον εἶναι τὴν τῶν δαιμόνων καὶ ἀσεβῶν ἀνθρώπων κόλσιν, καὶ τέλος κατὰ τινὰ χρόνον αὐτὴν ἔξειν, ἢ γοῦν ἀποκατάστασιν γενέσθαι δαιμόνων, ἢ ἀσεβῶν ἀνθρώπων, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἀνάθεμα καὶ Ὀριγίνῃ τῷ καὶ Ἀδαμαντίῳ τῷ ταῦτα ἐκθεμένῳ μετὰ τῶν μυσαρῶν αὐτοῦ καὶ ἐπικαταράτων ἐνωγῶν τε διγμάτων, καὶ παντὶ προσώπῳ φρονοῦντι ταῦτα, ἢ ἐκδικουντι, ἢ [κατὰ τινὰ τρόπον] κατὰ τι παντελῶς ἐν οἰωδῆποτε χρόνῳ τούτων ἀντιποιεῖσθαι τολμῶντι.

Γράμματα τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν ἀγίαν συνόδον περὶ Ὀριγένους, καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ.

Σπουδῆ γέγονεν ἡμῶν καὶ ἔστιν, ἀτάραχον τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν διαφυλάττεσθαι, ὡς

¹ Sunt qui hic legi velint, ἐπὶ τῆς συντελείας : sed nihil mutandum. HARDUINUS.

est; ita ibi quoque simile fieri concedentes, et reliqua usque ad totius sæculi consummationem nihil formidabimus.

Ex eodem libro.

Quis sana mente statuat primum, et secundum, et tertium diem, vespereque et mane fuisse sine sole, luna, et stellis?

His igitur ita se habentibus, factisque omnibus palam Origenis blasphemis, anathematismum in ipsum sic fieri convenit.

I. Si quis dicit aut sentit præexistere hominum animas, ut pote quæ antea mentes fuerint et sanctæ virtutes, satietatemque cepisse divinæ contemplationis, et in deterius conversas esse, atque idcirco reffixisse a Dei charitate, et inde ψυχάς Græce, id est animas esse nuncupatas, demissasque esse in corpora supplicii causa : anathema sit.

II. Si quis dicit aut sentit Domini animam prius existisse, atque unitam fuisse Deo Verbo ante incarnationem et generationem ex Virgine : anathema sit.

III. Si quis dicit aut sentit primum conformatum esse corpus Domini nostri Jesu Christi in utero beatæ Virginis, ac postea unitum ei esse Deum Verbum, et animam, ut pote quæ ante fuisset : anathema sit.

IV. Si quis dicit aut sentit omnibus cœlestibus ordinibus assimilatum esse Deum Verbum, cherubimque factum esse ipsis cherubim, et seraphim ipsis seraphim, ac omnibus plane supernis virtutibus similem esse factum : anathema sit.

V. Si quis dicit aut sentit, in resurrectione corpora hominum orbiculata suscitari, nec confitetur nos suscitari rectos : anathema sit.

VI. Si quis dicit cœlum, et solem, et lunam, et stellas, et aquas quæ super cœlos sunt, animatas et materiales [ratione præditas] esse quasdam virtutes : anathema sit.

VII. Si quis dicit aut sentit Dominum Christum in futuro sæculo crucifixum iri pro dæmonibus; sicuti et pro hominibus : anathema sit.

VIII. Si quis dicit aut sentit, vel finitam esse Dei potestatem, vel eum tanta fecisse, quanta comprehendere potuit : anathema sit.

IX. Si quis dicit aut sentit, ad tempus esse dæmonum et impiorum hominum supplicium, ejusque finem aliquando futurum, sive restitutionem et redintegrationem fore dæmonum aut impiorum hominum : anathema sit.

Anathema et Origeni, qui et Adamantius, qui hæc exposuit una cum nefaria atque execrabili scelestaque ejus doctrina, et cuivis qui ea sentiat, aut defendat, aut ullo modo prorsus quocumque tempore tueri præsumat.

¹ Litteræ Justiniani imperatoris ad sanctam synodum C. P. de Origene et sectatoribus ejus.

Studium nostrum fuit et est, sanctam Dei et apostolicam Ecclesiam a turbis securam custodire, prout

¹ Pertinent hæc litteræ ad synodum a Menna celebratam cir. an. Ch. 513.

θίλιμον, καὶ τὰ ἠπώσωον ἀνακρούμενα τῇ ἐρροδόξῃ πίστει ἅπαντ' ἀντία κατακρίνεσθαι.

Ἐπει τοίνυν δέγνωσται ἡ ἐν, ὡς τινες ἐν Ἱεροσολύμοις εἰσὶ μοναχοὶ διαπούθῃ, Πυθαγόρα, καὶ Πλάτωνι, καὶ Ἄδελφῳ τῷ Ἀδαμαντίῳ, καὶ τῇ τούτων δυσσεβείᾳ καὶ πλάτῃ κατακολουθοῦντες, καὶ διδάσκοντες· δεῖν φήθημεν φροντίδα καὶ ζήτησιν πύσασθαι περὶ τούτων, ἵνα μὴ τέλος διὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ Μαριχακῆς ἀπάτης αὐτῶν πολλοὺς ἀπολέσωσι. Λέγουσι γάρ, ἵνα ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα μνημονεύσωμεν, ὅτι νόες ἦσαν δίχα παντός ἀριθμοῦ τε καὶ ὀνόματος, ὡς ἐνάδα πάντων εἶναι τῶν λογικῶν τῇ ταυτότητι τῆς οὐσίας καὶ ἐνεργείας, καὶ τῇ δυνάμει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνώσει· τε καὶ γένεσι. Καὶ ὡς νόσον αὐτῶν λαμβανόντων τῆς θείας ἀγάπης καὶ θεωρίας κατὰ ὀυλόγιον, ἐπὶ τὸ χεῖρον τῆς ἐλάστου τροπῆς λεπτομερέστερα, ἢ καὶ παχύτερα σώματα ἀμφόσασθαι, καὶ ὀνόματα κληρώσασθαι, κἀκεῖθεν τὰς οὐρανίους καὶ λειτουργικὰς ὑποστῆναι δυνάμεις. Ἀλλὰ μὲν καὶ ἡμεῖς, καὶ σελήνην, καὶ τοὺς ἑστέρας, καὶ αὐτὰ τῆς αὐτῆς τῶν λογικῶν ἐνάδος ὄντα, ἐκ τῆς ἐπὶ τὰ χεῖρον τροπῆς τοῦτο γερμύλαι ὑπερ εἰσὶ. Τὰ δὲ ἐπὶ πλείον τῆς θείας ἀγάπης ἀποψυχόντα λογικά, ψυχὰς ὀνομασθῆναι, καὶ σώματα παχύτεροις τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐβδελβθῆναι. Τὰ δὲ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς κακίας ἑλληκάστα, ψυχροῖς καὶ ζοφεροῖς ἐνδεθῆναι σώμασι, καὶ δαίμονας ὀνομασθῆναι γερμύλαι. Καὶ ὅτι ἐξ ἀγγελικῆς μὲν καταστάσεως ψυχικῆ γίνεται κατὰστασις, ἐκ δὲ τῆς ψυχικῆς δαιμονιάδας τε καὶ ἀνθρωπίνης. Ἐνα δὲ μένον νόσον ἐκ πύσης τῆς ἐνάδος τῶν λογικῶν ἀκίονητον μένει καὶ ἀκίονητον τῆς θείας ἀγάπης καὶ θεωρίας, ὡς καὶ λαίτεις βασιλεὺς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, γερμύλαι. Καὶ ὅτι παντὶ ἡς ἐστὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, αὐτοῦ τοῦ γυρῆος πρώτου ἀποτίθεμενον τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ τῶν λοιπῶν ἀπύτων· καὶ ὅτι ἀκαταμύζονται πάλιν ἔπαντες εἰς τὴν αὐτὴν ἐνάδα, καὶ γίνονται νέες, καὶ ἄλλ' ἐν ἡ προσηγορίᾳ ἐπὶ γυρῶν ἀποκαθιστάμενοι δηλονότι καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν λοιπῶν δαιμόνων εἰς τὴν αὐτὴν ἐνάδα, καὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀθέων ἀνθρώπων μετὰ τῶν θείων καὶ θεοφύλων ἀνθρώπων, καὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, καὶ τῆν αὐτῶν ἐξόντων ἐνώσει πρὸς τὸν Θεόν, ἐποῖον ἔχει καὶ ὁ Χριστὸς, καθὼς καὶ προσηγορίᾳ ὡς ὑπερμίον εἶναι διαφορᾶν τῇ Χριστῷ πρὸς τὰ λοιπὰ λογικὰ παντῶν, ὅτε τῇ οὐσίᾳ, ὅτε τῇ γνῶσει, ὅτε τῇ δυνάμει, ὅτε τῇ ἐνεργείᾳ. Ὁ γάρ τῃ Πυθαγόρας ἀρχὴν τῶν πάντων ἐφησεν εἶναι τὴν μονάδα. Καὶ πάλιν Πυθαγόρας καὶ Πλάτων δῆρον τινα ψυχῶν ἐσωμάτων εἰπόντες, καὶ τὰς ἀμαρτῶν τιμὴν περιπεσούσας, τιμωρίας χάριν εἰς σώματα καταπέμπεσθαι λέγουσιν. Ὅθεν ὁ Πλάτων δέμας τὸ σῶμα, καὶ σημεῖα ἐκάλεσεν, ὡς οἶνε τῆς ψυχῆς ἐν τούτῳ δεδεμένης καὶ τεθαμνένης. Εἶτα περὶ τῆς ἐσομένης κρίσεως καὶ ἀποδοσεως τῶν ψυχῶν αὐτῆς φησὶν· Ἐἴ μὲν παιδευσατῆσαντος, καὶ ἀδελφῶς κακῶς βιωσαντος μετὰ φιλοσοφίας ψυχῆ τρίτη περιόδῳ τῇ χιλιστῇ εἴται καὶ ἀσθῆναι, καὶ οὕτω πέρασθῆναι τῷ τρισχιλιοστῷ εἰτε ἐκδύλλεται καὶ ἀπέρχεται. Αἱ δὲ ἄλλαι ὅποταν τόνδε τοῦ βίου τελεσωσιν, αἱ μὲν εἰς τὰ ὑπο γῆς δικαιοτήρια ἐλθούσαι δίχην ἔμα καὶ λόγον τίσουσιν, αἱ δὲ εἰς οὐρανίους τινα τόπον κούρσθῆται ὑπὸ τῆς δικῆς διαξουσιν αἰῶνως, καθὼς ἐβιωσαν. Ὁ δὲ τὴν ἀτοπίαν τοῦ λόγου καταροθεῖν

A par est et ea quæ quocunque modo contra orthodoxam fidem enascuntur, condemnare.

Cum ergo compertum habeamus, esse Hierosolymis quosdam nimirum monachos qui Pythagoræ, Platonis Origenisque Adamantii impios errores sectentur ac doceant; existimavimus curam et inquisitionem de iis adhibendam, ne ii tandem paganicis et Manichæicis suis imposturis multos perdant. Dicunt enim (ut de multis pauca commemoremus) mentes fuisse prorsus et numeri et nominis expertes: omniaque rationalia unam esse identitate substantiæ et operationis, et virtute apud Deum Verbum per unionem et cogitationem. Has vero mentes, ubi suscepserint juxta uniuscujusque captum satietatem divinæ dilectionis et contemplationis, per mutationem ipsarum in deterius, vel crassiora, vel tenuiora corpora induere et nomina sortiri, ac inde cælestes et administras substituisse virtutes. Imo et solem, et lunam, et stellas, ut pote quæ et ipsa in rationabilium unitate sint, ex mutatione in deterius facta, hoc esse cœpisse quod sunt. Ea vero rationalia, in quibus magis Dei amor retrixerit, ψυχῆς, hoc est animas nuncupari, et crassioribus, qualia nostra sunt corpora, immitti. Quæ autem ad extremum perversitatis venerint, ea frigidis ac caliginosis inseri corporibus, et demones fieri et nuncupari; ac proinde ex angelico quidem statu fieri animale, ex animali vero dæmoniæ et humanæ. Unam autem duntaxat mentem, ex tota unitate rationalium, imperturbatam perstitisse, et immotam a dilectione divina et contemplatione, eamque fuisse Christum regem, Deum et hominem. Affirmant etiam, corpora penitus interire: ipso Domino primum, deinde reliquis omnibus suum corpus abjicientibus: et quod rursus omnes redeunt ad ipsam veritatem, mentes sunt juxta illud esse quod prius habebant: ac videlicet ipsum etiam diabolum restituendum esse, et reliquos demones in ipsam unitatem, atque impios et nefarios homines una cum divinis ac Deo plenis viris, cœlestibusque virtutibus, eodemque modo, quo et Christus, cum Deo esse unidos, sicuti et prius uniti erant, atque adeo Christum plane nihil a reliquis ratione præditis differere, neque substantia, neque cognitione, neque virtute, neque operatione. Pythagoras etenim principium omnium rerum unitatem esse dixit, et rursus Pythagoras et Plato multitudinem quamdam animarum incorporearum esse dicentes, dicunt etiam, quod si in peccatum aliquod incidierint, in pœnam demittuntur in corpora. Quocirca Plato corpus appellavit δέμας (hoc est vinculum), et σῆμα (hoc est sepulcrum), eo quod anima in ipso corpore quasi vineta et sepulta sit: deinde de futuro judicio et retributione animarum cursus inquit: Anima illius qui una cum sapientiæ studio puerorum amore et flagitiosa vita se polluit, per tres millenarias circuitiones pœnas luet: et sic recuperatis alis post annorum millia educitur et abit: reliquæ vero cum ex hac vita discesserint, aliæ quidem sub terra in judicii locum delatæ

^a Plato in Phædro, post tria annorum millia

ἄξιον. Τίς γὰρ αὐτὸν ἐδίδαξε τὰς τῶν ἐτῶν περιόδους καὶ χιλιάδας; καὶ ὅτι χιλίων διελθούτων ἐτῶν, τότε τῶν ψυχῶν ἕκαστη εἰς τὸ ἴδιον τόπον ἀπέσχηται; τὰ δὲ μετὰ τούτων οὐδὲ τοῖς ἄγαν ἀσεβηστάτοις ἤμαρτος λέγειν, μὴ τοῖσι φησούσιν τοιοῦτον. Τοῖς γὰρ τῶν ἀκραίων ἡ πολιτείας κατασκευάσει, τοῖς ἀκολάστοις καὶ παιδεραστάς συνέζησε, καὶ τούτους κλεινοὺς τῶν αὐτῶν ἔφησεν ἀπολαύσειναι. Πυθαγόρας τοίνυν, καὶ Πλάτων, καὶ Πλωτίνος, καὶ οἱ τῆς ἐκείνου συμμορίας, ὁμοίως εἶναι τὰς ψυχὰς συλογισάσαντες, προῦπάρχειν ταύτας ἔφησαν τῶν σωμάτων, καὶ θεῶν εἶναι ψυχῶν, καὶ τὰς πλημυλοῦσας εἰς σώματα καταπίπτειν, ὡς ἔφη. Καὶ τοὺς μὲν πικροὺς εἰς πονηροὺς ἴσοι ἀκηροῦς, εἰς ὄνους, τοὺς δὲ ἀρπικτικοὺς εἰς λύκους, τοὺς δὲ δολεροὺς εἰς ἀλώπεκας, τοὺς δὲ θηλυμανεῖς εἰς ἵππους. Ἡ δὲ ἐκκλησία τοῖς θεοῖς ἐπομνησάζουσα, φάσκει τὴν ψυχὴν συνδυασμένην γίνεσθαι τῷ σώματι, καὶ οὐ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον κατὰ τὴν Ὁριγένους φρενολόγησιν. διὰ ταῦτα γοῦν τὰ πονηρὰ καὶ δολήρια δόγματα, μᾶλλον δὲ λαίμαργα, προτρέποντες τοὺς ὀσιωτάτους ὕμῃς, εἰς ἐν συνημένους, ἐπιμελῶς ἐντυχὲν τῇ ὑποταταγμένῃ ἐκθέσει, καὶ ἕκαστον τῶν αὐτοῦ κεφαλαίων κατακρινά τε, καὶ ἀναθεματίζουσα μετὰ τοῦ δυσσεβοῦς Ὁριγένους καὶ πάντων τῶν τὰ τοιαῦτα φρονοῦντων, ἢ φρονοσόντων εἰς τέλος.

A prenas simul et rationem dabunt : atque in caelestem quemdam locum per iudicium elatae, felicitate fruuntur pro vitae meritis. Est autem in promptu hujus sententiae absurditatem perspicere. Quis enim eum docuit millenarias istas annorum conversiones, et quod post millium annorum decursum unaquaque anima ad suam perveniat locum? Quae vero his interserit, ne a procacibus ipsis, quamvis libidinosi, congruum esset dici, nedum a tali ac tanto philosopho : quippe eos qui vitam puritate plenam ad extremum usque duxerunt, cum intemperantibus et puerorum amatoribus conjunxit, eisdem bonis utrosque frui dixit. Pythagoras ergo, et Plato, et Plotinus, aliique horum sectatores, qui unico consensu animas immortales esse fateptur, eas corporibus priores affirmant, et esse

ut in unum collecti, subjectam expositionem diligenter perlegatis, et singula ejus capita damnetis, et anathematizetis una cum Origene omnes qui idem sentiunt, aut sentient ad finem.

^a Plato, post trium millium annorum decursum.

a CONFESSIO RECTÆ FIDEI

**JUSTINIANI IMPERATORIS
ADVERSUS TRIA CAPITULA.**

Ἐν ὀνόματι Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φιλῶχριστος Ἰουστινιανός, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Φραγκικός, Γερμανικός, Ἀντικός, Ἀλανικός, Οὐανδαλικός, Ἀφρικανός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἐνδοξός, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀνίκηστος, ἀγέρωτος, ἄπαυσι τῶν πληρώματι τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας.

C^b In nomine Dei Patris, et unigeniti ipsius Filii Jesu Christi Domini nostri, et sancti Spiritus. Imperator Cæsar Christi amicus, Justinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclutus, victor, triumphator, semper venerabilis, Augustus, universo cœtui catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ.

Εἰδότες ὡς οὐδὲν οὐτῶν θεραπεύει τὸν ζῴοντα ἄνθρωπον Θεόν, ὡς τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν πάντας τοὺς Χριστιανούς περὶ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀκαίωτον πίστιν, καὶ μὴ εἶναι σχίσματα ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα πᾶσαν πρόβασιν ἀναρῶντες τοῖς σκανδαλιζομένοις, ἢ σκανδαλίζουσι τὴν τῆς ὀρθῆς πίστεως ὁμολογίαν, τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ κηρυττομένην, φανεροῦς διὰ τοῦ παρὰ τὸς ἡδίκτου ποιήσασθαι, πρὸς τὸ καὶ τοὺς τὴν ὀρθὴν πίστιν ὁμολογούντας ἐν βεβαιότητι ταύτης φυλάττειν, καὶ τοὺς πρὸς ταύτην ὀμνησκούντας, μαθηθῶντας τὴν ἀληθειάν, σπουδάζουσι ἐνοηθῆναι τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ.

Scientes quod nihil aliud sic potest misericordem Deum placare, quam ut omnes Christiani unum idemque sapiant in recta et immaculata fide, nec sint dissensiones in sancta Dei Ecclesia : necessarium putavimus, omnem occasionem interimentes eis qui scandalizantur vel qui scandalizant, rectæ fidei confessionem, quæ in sancta Dei Ecclesia prædicatur, presentis edicto facere manifestam : ut et illi qui rectam fidem confitentur, firmiter eam custodiant; et illi qui adversus illam contendunt, discentes veritatem, festinent semetipsos unire sanctæ Dei Ecclesiæ.

Ὁμολογοῦμεν τοίνυν πιστεύειν εἰς πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα, ἥτοι

Confitemur igitur credere in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem,

^a In cod. Bohierii : Edictum piissimi imperatoris Justiniani rectæ fidei confessionem continens et refutationem hæresium quæ adversantur catholicæ Dei Ecclesiæ. At pag. 784 Chronici Alexandrini, ut vocant, a Haderno nostro editi : Πέγραμμα ἥτοι διδακταλῖα καὶ ἕκαστις ἀκριβῶς περὶ τῆς ἀνωμότητος καὶ ὀρθοδόξου πίστεως

ἡμῶν τῶν χριστιανῶν : ubi et alia versio a sequente distincta. ^b Est hæc versio veteris interpretis, quam ex ms. cod. Colbertino emendatiorem edidit vir clarus Ducangius. Græce primus edidit Leuclavius ex Chronico Alexandrino, tunc nondum edito. HARDUINUS.

φ σι καὶ οὐσίαν καὶ δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐν τρισὶν ὑπο-
 στάσεσιν, ἥτοι προσώποις δοξάζοντες, εἰς ἃ βεβαπτί-
 μιθα. εἰς ἃ πεπιστευμένον, καὶ εἰς συντεταγμένα, τὰς
 μὲν ιδιότητας χωρίζοντες, ἐνούσας δὲ τὴν θεότητα. Μο-
 νάδα γὰρ ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι προσκυνώμεν,
 παρόδοξον ἔχουσαν τὴν θείαν οὐσίαν καὶ τὴν ἐξουσίαν· μονάδα
 μὲν κατὰ τὸν τῆς οὐσίας ἡγίου θεότητος λόγον· τριάδα δὲ
 κατὰ τὰς ιδιότητας ἡγίου ὑποστάσεις, ἥτοι πρόσωπα·
 δικαιεῖται γὰρ ἀδιακρίτως, ἐν οὗτοις εἰπωμεν, καὶ συν-
 ἄπτεται διηρημένως, ἐν γὰρ ἐν τρισὶν ἡ θεότης, καὶ τὰ
 ταῖα ἐν, ἐν αἷς ἡ θεότης· ἡ τὸν ἀκρίβεστερον εἰπεῖν, ὅ ἡ
 θεότης, ἐν ἑκάστῳ, ὅν θεωρεῖται μόνον τοῦ νοῦ χωρι-
 ζόντος τὰ ἀχώριστα. Θεὸν τὰ τρία μετ' ἀλλήλων τοσούτιστα
 τῷ ταυτῷ τῆς [ἴσ. δυνάμεως] κινήσεως καὶ τῆς φύσεως·
 ἐπειδὴ χρὴ καὶ τὸν ἕνα Θεὸν ὁμολογεῖν, καὶ τὰς τρεῖς
 ὑποστάσεις κηρύττειν, ἡγίου τρία πρόσωπα, καὶ ἐκάστην
 μετὰ τῆς ιδιότητος. καὶ οὕτως τὴν ἑνωσιν [ἴσ. ὁμολογούντες]
 σύγχυσιν ἐργαζόμεθα κατὰ Sabellium, ἐν πρόσωπον τριώ-
 κων λέγοντα τὴν τριάδα, τὸν αὐτὸν πατέρα, καὶ υἱόν,
 καὶ λόγον πνεῦμα, οὕτως διαμοῦντες [ἴσ. τὸς ιδιότητος]
 ἄλλοτριούμεν τῆς τοῦ Θεοῦ πατρὸς οὐσίας τὸν υἱόν, καὶ
 τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ τὴν Ἀρείου μονίαν, εἰς τρεῖς
 διαφόρους οὐσίας κατατέμνοντες τὴν θεότητα. Εἰς τοίνυν
 Θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς υἱὸς μονογενῆς,
 δι' οὗ τὰ πάντα· καὶ ἐν πνεῦμα ἁγίον, ἐν ᾧ τὰ πάντα.

secundum Arii furorem, in tres diversas naturas incidentes deitatem. Unus igitur Deus Pater, ex quo omnia : et unus unigenitus Filius, per quem omnia : et unus Spiritus sanctus, in quo omnia.

Ὁμολογοῦμεν δὲ αὐτὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, C
 Θεὸν λόγον, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς
 γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι'
 ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατεβήντα ἐκ τῶν
 οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς
 ἁγίας ἐκδόξου θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ
 γεννηθέντα ἐξ αὐτῆς, ὃς ἐστὶ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς
 τῆς ἁγίας τριάδος, ὁμοούσιος τῷ θεῷ καὶ πατρὶ κατὰ τὴν
 θεότητα, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπώ-
 τητα. παθὴς σαρκί, ἀποθῆς ὁ αὐτὸς θεότητι. Οὔτε γὰρ
 ἕτερός τις ἐστὶ παρὰ τὸν Θεὸν λόγον ὃ τὸ πάθος καὶ τὸν
 θάνατον ἀναδεγμένος· ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀίδιος
 τοῦ Θεοῦ λόγος γεννήσεως σαρκὸς ἀνθρωπίνης ἀνασχίμε-
 νος, τὰ πάντα πεπλήρωκε. διὸ οὐκ ἄλλον τὸν Θεὸν λόγον
 τὸν θεογονηθέντα, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν τὸν πα-
 θέντα ἐπιστάμεθα· ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κύριον ἡμῶν D
 Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα, καὶ
 ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τοῦ αὐτοῦ τῆ τε θείατα, καὶ τὰ
 πάθη, ἀπερικουσίως ὑπέμεινε σαρκί, ὁμολογούμεν· οὔτε
 γὰρ ἀνθρωπὸς τις ὑπὲρ ἡμῶν ἐαυτὸν δέδωκεν, ἀλλ' αὐτὸς
 ὁ Θεὸς λόγος τὸ ἴδιον σῶμα δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα μη-
 εἰς ἀνθρώπον ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν ᾗ, ἀλλ' εἰς αὐτοῦ
 τὸν Θεὸν λόγον τὴν ἡμετέραν πίστιν ἔχωμεν. καὶ Θεὸν
 τοίνυν αὐτὸν ὁμολογούντες οὐκ ἀθετοῦμεν τὸ εἶναι αὐτὸν
 καὶ ἀνθρώπον· καὶ ἀνθρώπον λέγοντες αὐτὸν, οὐκ ἀρνού-
 μεθα τὸ εἶναι αὐτὸν καὶ Θεόν. Εἰ γὰρ Θεὸς μόνον ἦν, πῶς
 ἐπασχεῖ; πῶς ἐσταυρώτο καὶ ἀπέθνησκεν; ἀλλὰ τὴν
 γὰρ ταῦτα Θεοῦ. Εἰ δὲ ἀνθρώπος μόνον, πῶς διὰ τοῦ πά-
 θους ἐνίκη; πῶς ἔσωξε; πῶς ἐζωοποίησε; ταῦτα γὰρ ὑπὲρ
 ἀνθρώπου ἦν. Νῦν δὲ ὁ αὐτὸς πάσχει, καὶ σώζει, καὶ διὰ
 τοῦ πάθους νικᾷ, ὁ αὐτὸς Θεός, ὁ αὐτὸς ἀνθρώπος τὴν συν-

unam deitatem, sive naturam et substantiam et vir-
 tutem et potestatem in tribus subsistentiis sive per-
 sonis adorantes, in quibus baptizati sumus, in quas
 credimus, in quibus confessionem dedimus, proprie-
 tates quidem separantes, deitatem autem unientes.
 Unitatem enim in Trinitate, et Trinitatem in unitate
 adoramus, mirabilem habentem et divisionem et uni-
 tionem; unitatem quidem, secundum rationem sub-
 stantiae seu deitatis; Trinitatem autem, secundum
 proprietates, vel subsistentias, sive personas. Divi-
 ditur enim sine divisione (ut sic dicamus) et conjun-
 gitur divise. Unam enim est deitas in tribus, et tria
 unum, in quibus deitas est: a it (ut subtilius dica-
 mus) ipsa tria est deitas, quae tria Deus Pater, Deus
 Filius, Deus Spiritus sanctus, cum unaquaque per-
 sona solum intelligitur, mente separante inseparabilia,
 et tria unus Deus, cum simul intelligantur propter
 eandem virtutem eandemque naturam: quoniam
 oportet et unum Deum confiteri, et tres subsisten-
 tias predicare, seu tres personas, et unamquamque
 cum sua proprietate. Et unitatem confitentes, con-
 fusionem non facimus secundum Sabellium, dicen-
 tem, Trinitatem unam esse personam trinomium
 [trinonymum] eundem Patrem, et Filium, et Spiritum
 sanctum: nec dividentes proprietates, alienamus
 a Dei Patris substantia Filium et Spiritum sanctum,

Confitemur autem ipsum unigenitum Filium Dei,
 Deum Verbum, ante saecula et sine tempore ex Patre
 natum, non factum, in ultimis diebus propter nos et
 propter nostram salutem descendisse de caelis, et in-
 carnatum esse ex Spiritu sancto, et sancta gloriosa
 Dei Genitricis semper virgine Maria, et natum ex ipsa,
 qui est Dominus Jesus Christus, unus de sancta Tri-
 nitate, consubstantialis Deo Patri secundum deita-
 tem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum
 humanitatem, passibilis carne, impassibilis idem ipse
 deitate. Non enim alius quidam est praeter Deum
 Verbum, qui passionem et mortem suscepit: sed
 ipse impassibilis et sempiternus Deus Verbum gene-
 rationem carnis humanae suscinere dignatus, implevit
 omnia. Ideo non alium Deum Verbum esse qui mira-
 cula operatus est, et alium Christum qui passus est,
 cognoscimus: sed unum eundemque Dominum no-
 strum Jesum Christum, Dei Verbum incarnatum, et
 hominem factum, et ejusdem ipsius miracula et pas-
 siones, quas carne voluntarie sustinuit, confitemur.
 Non enim homo aliquis pro nobis semetipsum dedit,
 sed ipse Deus Verbum suum corpus pro nobis dedit,
 ne in hominem fides et spes nostra sit, sed in ipsum
 Deum Verbum nostram fidem habeamus. Et Deum
 igitur eum confitentes, non abnegamus ipsum esse
 et hominem: et hominem dicentes eum, non abne-
 gamus ipsum esse et Deum. Si enim Deus tantum-
 modo esset, quomodo patiebatur? quomodo cruciellige-
 batur et moriebatur? Aliena enim ista sunt Deo. Sin
 autem homo solum, quomodo per passionem vince-
 bat? quomodo salvos faciebat? Quomodo vivificabat.

αμψότερον, οὕτως ἐν ἑκάτερον, ὡς μόνον. Ὁθεὶ ἐξ ἑκα-
 τέρας φύσεως, τουτέστιν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος,
 ἓνα Χριστὸν σύνθετον λέγοντες, σύγχυσιν τῆ ἐνώσει οὐκ
 ἐπεισάγομεν. Καὶ ἐν ἑκατέρᾳ δὲ φύσει, τουτέστιν ἐν θεό-
 τητι καὶ ἀνθρωπότητι, τὸν ἓνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
 Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπή-
 σαντα γινώσκοντες, διαίρεσιν μὲν τινα [ἴσ. ἀνά μέρος]
 ἀμερῶς, ἢ τομῆν οὐκ ἐπιφέρομεν τῇ μᾶ αὐτοῦ ὑποστάσει·
 τὴν δὲ διαφορὰν τῶν φύσεων, ἐξ ὧν καὶ συνετέθη, σημαί-
 νομεν, οὐκ ἀνηρημένην διὰ τὴν ἐνωσιν, ἕπειδὴ ἑκατέρᾳ
 φύσει ἐστὶν ἐν αὐτῷ. Συνθέσεως γὰρ ὁμολογουμένης, καὶ
 τὰ μέρη ἐν τῷ ὅλῳ ὑπάρχει, καὶ τὸ ὅλον ἐν τοῖς μέρεσι
 γινώσκειται. Οὕτε γὰρ ἡ θεία φύσις εἰς τὴν ἀνθρωπίνην
 μετεβλήθη, οὕτε δὲ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὴν θεϊκὴν
 ἐτρέπη· νοουμένης δὲ μᾶλλον, καὶ ὑπαρχούσης ἑκατέρας
 ἐν τῷ τῆς ἰδίας φύσεως ὄρω τε καὶ λόγῳ πεπράχθαι
 φομεν τὴν ἐνωσιν καθ' ὑπόστασιν. Ἡ δὲ καθ' ὑπόστασιν
 ἐνωσις ἀλοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς λόγος, τουτέστιν ἡ μία ὑπόστα-
 σις ἐκ τῶν τριῶν τῆς θεότητος ὑποστάσεων, οὐ προῦ-
 ποστάντι ἀνθρώπῳ ἠνώθη, ἀλλ' ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἁγίας
 παρθένου ἐδημιούργησεν ἑαυτῷ ἐξ αὐτῆς ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑπο-
 στάσει σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοεῖᾳ, ὅπερ
 ἐστὶ φύσις ἀνθρωπίνη· ταύτην δὲ τὴν καθ' ὑπόστασιν
 τοῦ Θεοῦ λόγου, πρὸς τὴν σάρκα ἐνωσιν διδάσκων ἡμᾶς
 καὶ ὁ Θεὸς ἀπόστολος, λέγει, ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων
 οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν
 ἐκένωσε, μορφῇ δούλου λαβῶν. Διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, ὅς
 ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, τὴν τοῦ λόγου ὑπόστασιν
 ὑπάρχουσαν ἔδειξεν ἐν ἀσίστῳ Θεῷ. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, μορ-
 φῆν δούλου ἔλαβεν, οὐσίᾳ ἀνθρώπου, καὶ οὐχ ὑποστά-
 σει, ἥτοι προσώπῳ ἐνωθῆναι τὸν Θεὸν λόγον ἐσήμανεν. Οὕτε
 γὰρ εἶπε, τὸν ἐν μορφῇ δούλου ὑπάρχοντα ἔλαβεν,
 ἵνα μὴ προῦποστάντι ἀνθρώπῳ ἐνωθῆναι δεῖξῃ τοῦ λόγου,
 καθὼς Θεόδωρος καὶ Νεστόριος ἀσεβοῦντες ἐβλασφήμη-
 σαν, σχετικῶν τὴν ἐνωσιν λέγοντες. Ἡμεῖς δὲ τῇ θεϊᾷ
 γραφῇ, καὶ τοῖς ἁγίοις πατέρεσιν ἐπόμενοι ὁμολογοῦμεν,
 ὅτι ὁ Θεὸς λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὅπερ ἐστὶ καθ' ὑπόστασιν
 ἑαυτῷ ἐνωσιν φύσιν ἀνθρωπίνην. Διὸ καὶ εἰς ὑπάρχει ὁ
 κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐν αὐτῷ ἔχων τὸ τέλειον
 τῆς θεϊκῆς φύσεως, καὶ τὸ τέλειον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως·
 καὶ ἔστι μονογενὴς μὲν καὶ λόγος ὡς ἐκ Θεοῦ πατὴρ γεν-
 νηθεὶς, καὶ πρωτότοκος δὲ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ὁ αὐτὸς,
 ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώ-
 που γέγονε. Καὶ μέγας ὅπερ ἦν, οὐ μετέβαλεν ὅπερ γέ-
 γονεν. Ὁθεν καὶ δύο γεννήσεις τοῦ αὐτοῦ μονογενοῦς Θεοῦ
 λόγου ὁμολογοῦμεν· τὴν μὲν πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς
 ἀσωμάτως, τὴν δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοῦ
 ἐκ τῆς ἁγίας ἐκδόξου θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας
 σαρκωθέντες, καὶ ἐνανθρωπήσαντες. Ὁ γὰρ ἐκ πατρὸς
 ἐκλάμψας ὑπὲρ ἕνωσιν, ἐκ μητρὸς ἀνέτελειν ὑπὲρ λόγον.
 Καὶ ὧν Θεὸς ἀληθὴς ἄνθρωπος γέγονεν ἀληθῶς. Διὰ τοῦτο
 κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκον τὴν ἁγίαν, ἐκδόξου,
 καὶ ἀειπάρθενον Μαρίας ὁμολοσοῦμεν. Οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ
 λόγου τὸν ἀρχὴν ἐξ αὐτῆς λαβόντος, ἀλλ' ὅτι ἐπ' ἐσχάτων
 τῶν ἡμερῶν ὁ πρὸ τῶν αἰώνων μονογενὴς Θεὸς λόγος
 σαρκωθείς ἐξ αὐτῆς ἄνθρωπος ἐνανθρώπησε· καὶ ἀόρατος
 ὧν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ὁρατὸς γέγονεν ἐν τοῖς παρ' ἡμῶν·
 καὶ ἀπαθὴς ὧν Θεὸς οὐκ ἀπήξωσε παθητὸς εἶναι ἀνθρω-

A Hæc enim supra hominis naturam erant. Nunc autem
 idem ipse patitur, et salvos facit, et per passionem
 vincit, idem ipse Deus, ipse homo, utrumque a tan-
 quam unum, utrumque tanquam solum. Unde ex
 utraque natura, id est ea deitate et humanitate, unum
 Christum compositum dicentes, confusionem unitioni
 non introducimus. Et in utraque autem natura, id est
 in divinitate et humanitate, unum Dominum nostrum
 Jesum Christum Dei Verbum incarnatum, et hominem
 factum cognoscentes, divisionem quidem per partes,
 vel inquisitionem non inferimus uni ejus subsistentiæ :
 differentiam autem naturarum, ex quibus compositus
 est, significamus, non interemptam propter unitatem
 [unitionem], quoniam utraque natura in ipso est.
 Cum enim compositionem dicamus, necesse est con-
 fiteri et partes in toto esse, et totum in partibus co-
 gnosci. Nec enim divina natura in humanam trans-
 mutata est, nec humana natura in divinam conversa
 est. Magis autem intelligitur, quod utraque in proprie-
 tate et ratione suæ nature manente, facta est unitas
 [unitio] secundum subsistentiam. Unitas autem secun-
 dum subsistentiam significat, quod Deus Verbum, id
 est una subsistentia ex tribus deitatis subsistentiis, non
 ante plasmato homini unitus est, sed in utero sanctæ
 Virginis creavit sibi ex ipsa in sua subsistentia car-
 nem animatam anima rationali et intellectuali, quod
 est natura humana. Hanc autem secundum subsisten-
 tiam unitatem [unitionem] Dei Verbi ad carnem do-
 cens nos et divinus Apostolus dicit : *Qui cum in forma
 Dei esset, non rapinam arbitratus est æqualem sese
 esse Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi ac-
 cipiens* (Philipp. II). Per hoc enim quod dixit, *Qui
 cum in forma Dei esset*, Verbi subsistentiam in natura
 Dei esse ostendit : per hoc autem quod dixit, *For-
 mam servi accepit*, nature hominis, et non subsisten-
 tiæ sive personæ, unitum esse Deum Verbum signifi-
 ficavit. Nec enim dixit, quod eum qui in forma servi
 erat, accepit, ne ante plasmato homini unitum esse
 Deum Verbum ostenderet, sicut Theodorus et Nesto-
 rius impii blasphemaverunt, affectualmente dicentes
 unitatem. Nos autem sequentes divinas Scripturas et
 sanctos Patres, confitemur quod Deus Verbum caro
 factus est, quod est secundum subsistentiam sibi unire
 naturam humanam : ideo et unus est Dominus noster
 Jesus Christus, habens in semetipso perfectionem
 divinæ nature, et perfectionem nature humanæ. Et
 est unigenitus qui sem Verbum, ut pote ex Deo Patre
 natus, et primogenitus autem in multis fratribus :
 idem ipse cum factus est homo (Filius enim Dei, filius
 hominis factus est), et manens quod erat, non trans-
 mutavit quod factus est. Unde et duas nativitates
 ejusdem ipsius unigeniti Dei Verbi confitemur : ante
 sæcula quidem ex Patre incorporaliter nati, in ulti-
 mis autem diebus ejusdem ipsius incarnati et nati
 [humanati Græc.] de sancta gloriosa Dei Genitrice et
 semper Virgine Maria. Qui enim de Patre splenduit
 supra intellectum, ex matre ortus est supra rationem
 [orationem]. Et cum Deus verus esset, factus est vero

* Simul utrumque, ita unum utrumque ut unicus.

τας, καὶ ὁ ἀθάνατος, νόμοις ὑποκείσθαι θανάτου. Τοῦτον ἄνθρωπον ἐν Βηθλεὲμ γεννηθέντα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, ὁμοιωθέντα ἀθρώποι, καὶ σταυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀθρώπων ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἐκήρυξαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι αὐτὸν εἶναι Θεόν, αὐτὸν ἀνθρώπον, αὐτὸν υἱὸν ἀνθρώπου, αὐτὸν ἐξ οὐρανοῦ, αὐτὸν ἀπὸ γῆς, αὐτὸν ἀπαθῆ, αὐτὸν παθητόν. Ὁ γὰρ γεννηθεὶς ἤνωθεν ἐκ τοῦ πατρὸς λόγος ἀρόρητος, ἀφράστως, ἀκαταλήπτως, ἀόσις αὐτὸς ἐν χρόνῳ γεννᾶται κάτωθεν ἐκ παρθένου Μαρίας, ἵνα οἱ κάτωθεν πρότερον γεννηθέντες, ἄνωθεν ἐκ δευτέρου γεννηθῶσι, τοῦτέστιν ἐκ Θεοῦ. Αὐτὸς οὖν μητέρα μόνον ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἡμεῖς πατέρα μόνον ἔχομεν ἐν οὐρανῷ. Λαβὼν γὰρ τὸν θνητὸν πατέρα τῶν ἀθρώπων τὸν Ἀδὰμ, ἔδωκε τοῖς ἀθρώποις τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἀθάνατον κατὰ τὸ λεγόμενον, « Δίδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. » Ὅθεν καὶ θεοπάτου κατὰ σάρκα γέμεται ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν σαρκικὸν αὐτοῦ πατέρα, ἵνα οἱ υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ζωῆς αὐτοῦ μεταλάβωσι διὰ τὸν κατὰ πνεῦμα αὐτῶν πατέρα τὸν Θεόν. Αὐτὸς οὖν κατὰ φύσιν υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς κατὰ χάριν. Καὶ πάλιν αὐτὸς κατ' οἰκονομίαν καὶ δι' ἡμᾶς υἱὸς γέγονε τοῦ Ἀδὰμ, ἡμεῖς δὲ κατὰ φύσιν ἐσμέν υἱοὶ τοῦ Ἀδὰμ. Πατὴρ γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς κατὰ φύσιν, ἡμῶν δὲ κατὰ χάριν. Καὶ Θεὸς αὐτοῦ γέγονε κατ' οἰκονομίαν, διότι ἀνθρώπος, ἡμῶν δὲ κατὰ φύσιν δεσπότης ἐπὶ καὶ Θεός. καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόγος, ὅς ἐστιν υἱὸς τοῦ Θεοῦ πατρός, ἐνωθεὶς σαρκὶ γέγονε σὰρξ, ἵνα οἱ ἄνθρωποι ἐνωθέντες τῷ πνεύματι γένωνται ἐν πνεύματι. Αὐτὸς οὖν ὁ ἀληθινὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοὺς πάντας ἡμᾶς φορεῖ, ἵνα οἱ πάντες ἕνα φορέσωμεν Θεόν· καὶ ἐστὶ καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν εἰς τῆς ἁγίας τριάδος ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, σύνθετος ἐξ ἐκατέρας φύσεως. Σύνθετος δὲ τὸν Χριστὸν ὁμοιοῦμεν τῇ τῶν ἁγίων πατέρων ἀκολουθοῦντες διδασκαλίᾳ. Ἐπὶ γὰρ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ἢ κατὰ σύνθεσιν ἐνωσεὶ τὴν σύγχυσιν καὶ διαίρεσιν ἀποβάλλεται· καὶ φυλάττει μὲν τὴν ἐκατέρας φύσεως ιδιότητα, μίαν δὲ ὑπόστασιν, ἥτοι πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς δεῖκνυσι, καὶ ἐστὶν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς τέλειος ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ἐν ἀνθρωπότητι, οὐχ ὡς δυοῖν ὑποστάσεων ἦτοι προσώπων, ἀλλ' ἐν θεῷ φύσει καὶ ἀνθρωπίνῃ γνωρίζομενος· ἵνα εἷς ἢ καθ' ἑκάτερα, τέλειος Θεός, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ εἷς τῆς ἁγίας τριάδος συνδεξαζόμενος τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. Οὕτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ἐπιδείξατο ἡ ἁγία τριάς καὶ σαρωθέντος τοῦ ἐν εἰς τῆς ἁγίας τριάδος Θεοῦ λόγου. Ταύτην τὴν καλὴν παρακαταθήκην, ἣν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων εἰλήφαμεν, φυλάττομεν, ἐν ἧ ζῶμεν καὶ πολιτευόμεθα, καὶ ἣν συνέλημον λάβοιμεν, εἰς πατέρα, καὶ Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἁγίου πνεύμα ὁμοιοῦμεν.

in duabus subsistentiis sive personis, sed in divina natura et humana cognoscendus, ut unus sit in utraque, perfectus Deus et perfectus homo; idem ipse Dominus Jesus Christus, unus de sancta Trinitate conglorificandus Patri et sancto Spiritui. Nec enim quartæ personæ adjectionem suscepit sancta Trinitas et incarnato uno de sancta Trinitate Deo Verbo. Istam igitur bonam traditionem, quam a sanctis Patribus accepimus, custodimus, in qua vivimus et conversamur, et quam, ab hac vita proficiscentes, oramus nobiscum habere, quæ est in Patrem et Christum Filium Dei vivi, et sanctum Spiritum confessio.

Ταῦτα οὕτως ὁμολογούντες πρὸς ταῖς ἄλλαις τοῦ ἐν ἁγίῳ Κυρίλλῳ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως διδασκαλίας, καὶ

homo. Ideo proprie et vere Dei Genitricem sanctam gloriosam et semper virginem Mariam confitemur: non quia Deus Verbum initium ex ipsa accepit, sed quod in ultimis diebus unigenitus Deus Verbum, qui ante secula erat, incarnatus ex ipsa, immutabiliter homo factus est: et cum invisibilis in suis esset, visibilis factus est in nostris: et cum impassibilis Deus esset, non dedignatus est passibilis esse homo; et immortalis, mortis legibus subjacere. Istum, qui in Bethlehem de semine David natus est secundum carnem, et similis factus hominibus, et crucifixus est pro hominibus sub Pontio Pilato, predicaverunt sancti apostoli ipsum esse Deum, ipsum hominem; ipsum Filium Dei, ipsum filium hominis; ipsum de caelo, ipsum de terra; ipsum impassibilem, ipsum passibilem. Deus enim Verbum, qui natus est desursum ex Patre ineffabiliter, inenarrabiliter, incomprehensibiliter, sempiternè, ipse in tempore nascitur deorsum de Virgine Maria, ut illi qui deorsum prius nati sunt, desursum secundum nascerentur, id est ex Deo. Ipse igitur matrem tantummodo habet super terram, et nos tantummodo patrem habemus in caelo. Cum enim accepisset mortalem patrem hominum Adam, dedit hominibus suum Patrem immortalem, secundum hoc quod dicitur: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1)*. Unde et mortem secundum carnem gustat Filius Dei, propter carnalem suum patrem, ut filii hominis vite ejus participes fierent, propter suum secundum spiritum Patrem Deum. Ipse igitur secundum naturam Filius est Dei, nos autem secundum gratiam; et iterum ipse secundum dispensationem et propter nos filius fuit Adam, nos autem secundum naturam sumus filii Adam. Pater enim est ejus Deus secundum naturam, noster autem secundum gratiam. Et Deus ei fuit secundum dispensationem, eo quod homo factus est; noster autem secundum naturam Dominus est et Deus. Et ideo Deus Verbum, qui est Filius Dei Patris, unitus carni, factus est caro, ut homines uniti spiritui, fierent unus spiritus. Ipse igitur verus Filius Dei omnes nos indutus est, ut omnes induamur unum Deum. Et est etiam post incarnationem unus de sancta Trinitate, unigenitus Filius Dei Dominus noster Jesus Christus, compositus ex utraque natura. Compositum autem Christum confitemur, sanctorum Patrum doctrinam sequentes. In mysterio enim Christi unitas secundum compositionem, confusionem et divisionem rejicit, et servat quidem utriusque naturæ proprietatem; unam autem subsistentiam seu personam Dei Verbi et cum carne ostendit, et est unus idemque perfectus in deitate, et perfectus in humanitate, non tanquam

Hæc ita contententes super alias sancti Cyrilli de fide recta doctrinas, et hoc quod dictum est ab ipso,

τὴ εἰρημίναν παρ' αὐτοῦ, μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου
 σαρκακωμένην, δεχόμενοι ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐν τῆς θείας
 φύσεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εἰς Χριστὸν ἀπετέλεσθη,
 καὶ οὐ μίαν φύσιν, καθὼς τινες κακῶς τὴν λέξιν ἐκλαμβά-
 νοντες λέγου ἐπιχειροῦσιν. Ἀμείλιτοι καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ,
 ὁσάκις μίαν φύσιν εἶπε τοῦ λόγου σαρκακωμένην, ἐπι-
 τόντου τῷ τῆς φύσεως ὀνόματι ἀπὸ ὑποστάσεως ἐχρή-
 σατο. Καὶ ἐν οἷς λόγοις εἶπε ταύτην τὴν λέξιν, ἐν τοῖς
 ἐφεξῆς ὡς ἐπὶ τὰ πλεῖστον ἐπήγαγε, ποτὲ μὲν υἱόν, ποτὲ
 δὲ λόγον ἢ μονογενῆ ἄπερ οὐ φύσεως, ἀλλ' ὑποστάσεως
 ἢ τοῦ προσώπου ἐστὶ ἀηλωτικά. Ἡ τοίνυν ὑπόστασις τοῦ
 λόγου σαρκαθεῖσα οὐ μίαν φύσιν, ἀλλ' ἐν Χριστὸν σύνθε-
 τον ἀπέτελεσε τὸν αὐτὸν Θεὸν τε καὶ ἄνθρωπον· Θεὸν δὲ
 καὶ ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντας, μίαν φύσιν ἤτοι
 οὐσίαν ἐπ' αὐτῷ λέγειν ἀσεβείας· ἀδύνατον γὰρ τὸν κύριον
 ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν, ἢτοι
 οὐσίαν, καὶ πρὸ αἰώνων εἶναι καὶ ἐν χρόνῳ, ἢ ἀπαθῆ καὶ
 πάθητον, ὅπερ ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτοῦ ὑποστάσεως ἤτοι προσ-
 ῶπου ὀρθῶς ὁμολογοῦμεν. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν εἰρημίνων
 τοῦ αὐτοῦ ἐν ἁγίοις κυβύλλου ἀπαδειξομεν τίνι περὶ τῆς
 εἰρημίνης λέξεως σαφειστάτην αὐτοῦ διδασκαλίαν· ἐν γὰρ
 τῇ πρώτῃ πρὸς Σούκενσον ἐπιστολῇ εἰπὼν μίαν φύσιν τοῦ
 λόγου σαρκακωμένην, εὐθύς ἐπήγαγεν· « Οὐκοῦν ὅσα μὲν
 ἦκεν εἰς ἐννοιαν, εἰς γε μόνον τὸ ὄραν τοῖς τῆς ψυχῆς
 ὄμμασι, τίνι τρόπον ἐνηνθρώπηκεν ὁ μονογενῆς, δύο τὰς
 φύσεις εἶναι φημεν τὰς ἐνοουσίας, ἕνα δὲ υἱὸν καὶ Χριστὸν
 καὶ κύριον τὸν τοῦ Θεοῦ πατρὸς λόγον ἐνανθρωπήσαντα,
 καὶ σαρκακωμένον. » Διὰ τούτων δὲ ὁ πατήρ τὸν τρόπον
 τῆς ἐνανθρωπήσεως παραστήσαι βουλέμενος, καὶ τὸ
 ἀδιείρητον καὶ ἀσύγχυτον φυλάττων, καὶ τὸν ἀριθμὸν
 τῶν συνελθουσῶν φύσεων ἔδειξε, καὶ ἕνα Χριστὸν ἐκή-
 ρυξεν, ἀλλ' οὐχὶ μίαν φύσιν θεότητος καὶ σαρκός. Καὶ ἐν
 τῇ δευτέρῃ πρὸς τὸν αὐτὸν Σούκενσον ἐπιστολῇ τὰ παρα-
 πλάσια διδάσκων [λέγει] γράφει οὕτως· « Εἰ μὲν γὰρ μίαν
 εἰπόντες τὴν τοῦ λόγου φύσιν ἀσιγήκαμεν, οὐκ ἐπενεγ-
 κόντες τὸ, σαρκακωμένην, ἀλλ' οἷον ἔξωθέντες τὴν οἰκο-
 νομίαν, ἣν αὐτοῖς τάχα που καὶ οὐκ ἀπίθανος ὁ λόγος
 προσποιουμένοις ἐρωτᾷ, ποῦ τὸ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι,
 ἢ τὸ, πῶς ὑφέστακεν ἢ καθ' ἡμᾶς οὐσία; Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ
 ἐν ἀνθρωπότητι τελειότης, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας ἡ
 δηλωσις εἰσπεκόμεσται διὰ τοῦ λέγειν, σαρκακωμένην,
 παυσάσθωσαν καλαμίνην βάλανον ἑαυτοῖς ὑποστήσαντες.
 Τοῦ γὰρ ἐκβάλλαντος τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἀρνούμενου τὴν
 σάρκασιν ἦν τὸ ἐγκαλεῖσθαι δικαίως ἀφαιρουμένου τὸν
 υἱὸν τῆς οὐλικῆς ἀνθρωπότητος. Εἰ δὲ, ὡς ἔφηκα, ἐν τῷ
 σαρκακωθῆναι λέγειν αὐτὸν, σαφῆς ἔστι καὶ ἰσαμύθητος
 ὁμολογία τῆς, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἔτι κωλύει
 νοεῖν, ὡς εἰς ὑπάρχων καὶ μόνος υἱὸς ὁ Χριστὸς, ὁ αὐτὸς
 θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος, ὡς περ ἐν θεότητι τέλειος, οὕτω
 καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος· ὀρθότατα δὲ καὶ πάνυ συνετῶς
 ἢ σὴ τελειότης τὸν περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐκτέθεικε
 λόγον, οὐκ αὐτὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καθὼ νοεῖται
 καὶ ἐστὶ Θεός, παθεῖν εἰς ἰδίαν φύσιν τὰ σώματος, ἰσχυ-
 ριζομένην, παθεῖν δὲ μᾶλλον τῇ χολικῇ φύσει. Δεῖ γὰρ ἀναγ-
 καίως ἀμφότερα σώζεσθαι τῷ ἐνὶ καὶ κατὰ ἀλήθειαν ὕψι,
 τὸ καὶ μὴ πάσχειν θεϊκῶς, καὶ τὸ λέγεσθαι παθεῖν ἀνθρω-
 πίνως. Ἡ αὐτοῦ γὰρ πέποιθε σάρξ. » καὶ ἐν τῷ τρισκακι-
 δεκάτῳ δὲ κεφαλαίῳ τῶν σχολίων ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Κύ-

nam naturam Dei Verbi incarnatam, suscipientes,
 confitemur quod ex divina natura et humana unus
 Christus effectus est, et non in una natura, prout
 quidam male intelligentes dictionem, conatur dice-
 re. Unde et ipse Pater, quoties unam naturam di-
 xit Verbi incarnatam, in hoc naturæ nomine pro
 subsistentia usus est. Et in quibus libris dixit hanc
 dictionem, in sequentibus sæpius intulit, ¹ et quando
 Filium, et quando Verbum, aut Unigenitum, quæ
 non naturam, sed subsistentiam seu personam signi-
 ficant. Subsistentia igitur Verbi incarnata non unam
 naturam, sed unum Christum compositum effecit,
 eundem ipsum Deum et hominem. Eos autem qui
 Christum Deum et hominem confitentur, unam natu-
 ram sive substantiam ipsius dicere, impium est.
 B Impossibile enim est Dominum nostrum Jesum Chri-
 stum secundum unam eandemque naturam seu sub-
 stantiam et ante sæcula esse, et in tempore, aut im-
 passibilem et passibilem : quod in una subsistentia
 sive persona ejus recte confitemur. Ex ipsis autem
 dictis ejusdem sancti Cyrilli ostendemus de memo-
 rata dictione manifestam ipsius doctrinam. In prima
 enim ad Successum epistola, cum dixisset, unam
 naturam Dei Verbi incarnatam, statim intulit : « Er-
 go quantum quidem ad intellectum pertinet, et ad
 videndum tantummodo oculis animæ, quemadmodum
 incarnatus est Unigenitus, duas naturas unitas esse
 dicimus, unum autem Filium, et Christum, et Domi-
 num, Dei Patris Verbum incarnatum, et hominem
 factum. » Per ista autem Pater modum incarnationis
 C volens manifestare, et indivisam et inconfusam cu-
 stodiens unitionem, et numerum naturarum quæ
 convenerunt demonstravit, et unum Christum præ-
 dicavit, at non unam naturam deitatis et carnis. Et
 in secunda ad eundem Successum epistola similia
 docens, ita scribit : « Nam siquidem unam dicentes
 Verbi naturam tacuissimus, non inferentes, Incar-
 natam ; cessant arundineam virgam sibi sup-
 ponentes. Efficentem enim dispensationem, et ab-
 negantem incarnationem, oportebat juste accusari,
 auferentem a Filio perfectam humanitatem. Sin au-
 tem (ut dixi) incarnatum esse dicendo ipsum, mani-
 festa est et indubitabilis confessio, quod factus est
 homo ; nihil jam prohibet intelligere, quia cum unus
 sit et solus filius Christus, idem ipse Deus est et
 homo, sicut in deitate perfectus, ita et in humanita-
 te perfectus. Rectissime autem et nimis prudenter
 tua perfectio de salutari passione rationem exponit,
 non ipsum unigenitum Filium Dei, secundum quod
 intelligitur et est Deus, passum esse in sua natura
 quæ sunt corporis affirmans, magis autem passum
 esse terrena natura. Oportet enim necessario utra-

¹ Aliquando quidem Filium, aliquando vero Verbum, est quando Filium, est quando Verbum.

ρίλος ἡμῶν ἀποβαλλόμενος τοὺς τε δύο υἱοὺς εἰσάγου-
 τας, τοὺς τε μίαν φύσιν λέγοντας θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς
 τοῦ Χριστοῦ, γράζει οὕτως· « Οὐ διοριστέον οὖν ἄρα τὸν
 ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς, καὶ εἰς
 Θεὸν ἰδικῶς, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Ἰησοῦν Χριστὸν κύ-
 ριον φαιμεν, τὴν τῶν φύσεων εἰδότες διαφοράν, καὶ ἀσυγ-
 χύτως ἀλλήλαις τηροῦντες αὐτάς. » Εἰ τοίνυν, καθὼς δι-
 δάσκει ὁ ἐν ἁγίαις κ' ῥίλλος, εἰς ἑστὴν ὁ κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστός, τέλειος ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν
 ἀνθρωπότητι, καὶ οὐκ ἔπαθε τῇ θείᾳ φύσει, ἀλλὰ τῇ
 χοικῇ φύσει, οἷδε δὲ καὶ τὴν τῶν φύσεων διαφοράν, καὶ
 τὸ ἀσυγχύτως αὐτάς ἀλλήλαις ἐν μιᾷ ὑποστάσει φυλάτ-
 τεσθαι, δῆλον ὅτι τὸν αὐτὸν ἐν τῇ θείᾳ φύσει καὶ τῇ ἄν-
 θρωπίνῃ λέγει ὁ πατὴρ γνωρίζεσθαι, καὶ ἑκατέραν φύσιν
 ἐν αὐτῷ εἶναι, ἐξ ὧν καὶ συνετέθη. Καὶ οὐκ ἂν τις οὕτω
 μανίῃ, ὡς ὀρθῶς νοεῖται φρονεῖν τοὺς λέγοντας μίαν
 εἶνα φύσιν, ἥτοι οὐσίαν σαρκὸς καὶ θεότητος τοῦ Χριστοῦ,
 τὴν αὐτὴν θείου καὶ χοικῆν, παθητὴν καὶ ἀπάθη.

ipso esse, ex quibus et compositus est. Et non aliquis
 dicunt unam esse naturam sive substantiam carnis
 nam, passibilem et impassibilem.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἑτέρωθεν κατοσκευάζειν ἐπιχειροῦσι
 τινες τὸ μίαν εἶναι φύσιν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπό-
 τητος τοῦ Χριστοῦ, τὸ τοῦ ἀνθρώπου παράδειγμα προ-
 βαλλόμενοι, καὶ λέγοντες, ὡσπερ ἐξ ἑτεροῦν ψυχῆς
 καὶ σώματος συνεστῶς ὁ ἄνθρωπος μία φύσις λέγεται,
 οὕτω καὶ ἐκ δύο φύσεων, θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, τὸν
 Χριστὸν λέγοντες, ἐπιβόημεν μίαν φύσιν ἐπ' αὐτῷ λέγειν
 ἐνεῖνο πρὸς αὐτοὺς ἐρ ἡμεν, ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος ἦν ἐκ
 διαφόρων συνέστηκε, τούτῃστι ψυχῆς καὶ σώματος, ὁμοίως
 διὰ τοῦτο μία φύσις λέγεται, ἐπειδὴ κοινῶς κατὰ πασῶν
 τῶν ὑποστάσεων, ἦγον προσώπων τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος
 ἀναγομένων κατηγορεῖται. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἐνάστη
 ὑπόστασις, ἥτοι πρόσωπον. οἶεν Πέτρος, καὶ Παῦλος,
 τοῖς ἰδιώμασιν ἀπ' ἀλλήλων διαχωρίζονται, ἀλλ' ὁμοίως οὐ
 τῇ φύσει διακρίνονται· ἀμρότεροι γὰρ ἄνθρωποι· καὶ πάλιν
 οὔτε ψυχὴ χωρὶς σώματος, οὔτε σῶμα χωρὶς ψυχῆς
 [ἄνθρωπος ἔστιν] ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ οὗτος εἰς
 τὸ εἶναι ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἐδημιουργήθη. Πᾶν δὲ
 κτίσμα, εἰ καὶ ἐκ διαφόρων συνέστηκεν, ἀλλ' οὖν μίαν
 ἐκείνου εἶναι λέγεται φύσιν, καθ' ἣν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐδη-
 μιουργήθη. Ἦ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως· οὔτε γὰρ μίαν
 φύσιν· ἦγον οὐσίαν ὁμοίως κατὰ πολλῶν ὑποστά-
 σεων, ἥτοι προσώπων κατηγορουμένην, ὡσπερ ὁ ἄνθρω-
 πος· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, πολλοὶ Χριστοὶ εὐρεθίσουνται, καθ'
 ὧν τὸ κοινὸν τῆς φύσεως κατηγορεῖται, ὅπερ καὶ λέγειν
 ἐστὶν ἀσεβεία· ἀλλ' οὔτε ἀπ' ἀρχῆς ἐκ θεότητος καὶ ἀν-
 θρωπότητος, ὡσπερ ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος,
 ὁ Χριστὸς ἐδημιουργήθη. Ἦνα τοῦτο ἡ φύσις Χριστοῦ· ἀλλὰ
 Θεός ὡν πρὸ αἰώνων ὁ λόγος, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, ἥτοι
 οὐσίης ὑπαρχῶν τῷ πατρὶ, καὶ δημιουργὸς πάντων, ἐπ'
 ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἀνθρώπου φύσιν καὶ ὑπόστασιν
 ἐνώσας ἐαυτῷ, γέγονεν ἄνθρωπος, μὴ ἐκστὰς τοῦ εἶναι
 Θεός.

Ἔστι οὖν ὁ Χριστὸς μία ὑπόστασις· ἥτοι πρόσωπον,
 καὶ ἔχει τὸ τέλειον ἐν αὐτῷ τῆς τε θείας καὶ ἀκτίστου
 φύσεως, καὶ τὸ τέλειον τῆς ἀνθρωπίνης καὶ κτιστῆς φύ-
 σεως. Ὡς οὖν, ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι γινώσκονται, ἀκτίστου καὶ
 κτιστῆ, ἐπὶ τούτου μίαν φύσιν ἥτοι οὐσίαν λέγεσθαι δυ-

que servari uni et vero Filio, et non pati secundum
 deitatem, et dici passum esse eundem ipsum secun-
 dum humanitatem : ipsius enim passa est caro. »
 Et in tertiodécimo capite scholiorum idem S. Cy-
 rillus similiter rejiciens eos qui duos filios introdu-
 cunt, et eos qui unam dicunt naturam deitatis et
 carnis Christi, ita scribit : « Non discernendum unum
 Dominum Jesum Christum in hominem separatim,
 et in Deum separatim : sed unum eundemque Do-
 minum Jesum Christum dicimus, naturarum scientes
 differentiam, et inconfusas eas sibi invicem conser-
 vantes. » Si igitur (prout docet nos sanctus Cyrillus)
 unus est Dominus noster Jesus Christus, perfectus
 in deitate, et perfectus idem ipse in humanitate, et
 non est passus divina natura, sed terrena, scit autem
 et naturarum differentiam, et quod inconfusæ sibi
 invicem in una subsistentia conservantur : certum
 est, quod eundem ipsum in divina natura et in hu-
 mana dicit Pater cognosci, et utramque naturam in
 sic insaniat, ut arbitretur eos recte sapere qui
 et deitatis Christi, eandem et divinam et terre-

Quoniam autem et alio modo quidam ostendere
 conantur, unam esse naturam deitatis et humanitatis
 Christi, exemplum hominis proponentes, et dicentes,
 quod sicut ex diversis naturis, anima et corpore
 consistens homo, una natura dicitur, sic et ex dua-
 bus naturis deitatis et humanitatis Christum dicentes,
 debemus unam ipsius dicere naturam : illud ad eos
 dicemus, quod homo quidem licet ex diversis con-
 stet, id est, anima et corpore, tamen ideo una natu-
 ra dicitur, quoniam de omnibus subsistentiis sive
 personis, quæ sub eadem specie referuntur, commu-
 niter prædicatur. Licet enim unaquæque subsisten-
 tia sive persona, sicut Petrus et Paulus, proprietati-
 bus a se invicem separentur, sed tamen non natura
 dividuntur : ambo enim homines ; et iterum, nec
 anima sine corpore, nec corpus sine anima homo
 est, sed ex eo quod non erat, ad hoc quod est, ex
 anima et corpore creatus est. Unaquæque autem
 creatura licet ex diversis constet, sed tamen unam
 illam habere dicitur naturam, secundum quam a Deo
 creata est. Christus autem immo sic : nec enim unam
 naturam sive substantiam significat, quæ communi-
 ter de plurimis subsistentiis sive personis prædicatur,
 sicut homo. Si enim hoc esset, multi christi inveni-
 rentur in [de] quibus communitas unius naturæ
 prædicabitur ; quod et dicere impium est. Sed ne-
 que ab initio ex deitate et humanitate sicut homo
 ex anima et corpore, Christus creatus est, ut hoc sit
 natura Christi : sed cum Deus esset ante secula
 Verbum, et esset ejusdem naturæ sive substantiæ
 cum Patre, et creator omnium, in ultimis diebus
 hominis naturam secundum subsistentiam sibi uniens,
 factus est homo manens Deus.

Est igitur Christus una subsistentia, sive persona,
 et habet in semetipso perfectionem divinæ et increa-
 bilis naturæ, et perfectionem humanæ et creabilis
 naturæ. Quomodo igitur, in quo duæ naturæ coeno-
 scuntur, increabilis, et creabilis, in eo unam **naio-**

κατὰ; Εἰ γὰρ καὶ μία ὑπόστασις ἦτοι πρόσωπον ὁ Χριστός, ἀλλ' ὁμοούσιος τῷ πατρὶ Θεῷ, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν ὁ σωτὴς, οὐ μὴν κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν, ἦτοι οὐσίαν· εἰ δὲ μία φύσις ἦτοι οὐσία ἦν Χριστός, ἢ ἄφαρκος ὢν μόνῳ τῷ Θεῷ καὶ [πατρὶ L. sic leg. in chronico Alex.] πνεύματι ἐστὶν ὁμοούσιος, ἐπειδὴ μία τῆς θεότητος οὐσία, ἦτοι φύσις· ἢ ψιλὸς ὢν ἄνθρωπος, μόνως ἡμῖν ἐστὶν ὁμοούσιος, ἐπειδὴ μία φύσις τῆς ἀνθρωπότητος· ἢ τραπέζια ἐκατέρω φύσις ἐσραφουῆς ἐστίν. Ἀπετέλεσε παρὰ τὰς συνελθούσας, καὶ κατ' αὐτοὺς οὔτε Θεὸς ἔμεινεν, οὔτε ἄνθρωπος γέγονεν ὁ Χριστός· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τῷ πατρὶ, οὔτε ἡμῖν ἐστὶν ὁ αὐτὸς ὁμοούσιος. Τὸ δὲ οὕτω φρονεῖν πάσης πεπλήρωται ἀσεβείας. καὶ ταῦτα λέγομεν οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅτι καὶ τινες τῶν ἁγίων πατέρων τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὑποδείγματι ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ἐχρήσαντο· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ἵνα δείξωσι, ὅτι κατὰ τὸν ὁμοούσιον ἀνθρώπου ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος εἰς ἀποτελεῖται, καὶ οὐχὶ δύο ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος συνηθείς εἰς ἓστι, καὶ οὐκ εἰς δύο Χριστοὺς, ἢ δύο υἱοὺς μαρίζονται. Οὗτοι δὲ τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὑποδείγματι ἐχρησάμενοι, ἵνα μίαν φύσιν ἦτοι οὐσίαν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ εἰσαγάγῃσι, ὑπερ ἀπαδείξαμεν ἀλλότριον εἶναι τῆς εὐσεβείας. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐλεγχόμενοι, ὡς παρὰ τὴν ἐρῆνὴν τῶν πατέρων διδασκαλίαν ἀναπλάττουσιν ἐν ἐνυτοῖς μίαν φύσιν, ἦτοι οὐσίαν θεότητος καὶ σαρκὸς, ἐφ' ἑτέρα μεταβαίνουσι λέγοντες, μὴ δεῖν ἀριθμῶν φύσεων ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν, ὡς τοῦ ἀριθμοῦ διαίρεσιν εἰσαγόντος. Ἰστώσαν τοίνυν ὅτι ὁ ἀριθμὸς ὅταν μὲν ἐπὶ διαφόρων προσώπων, ἢ ὑποστάσεων λέγεται, τῶν πραγμάτων αὐτῶν τὴν ἀνά μέρος ἔχει διαίρεσιν, ὡς ἐπὶ δύο ἢ πλείονων ἀνθρώπων· ὅταν δὲ ἐπὶ ἐνωμένων πραγμάτων, τῆνικαῦτα μόνῳ λόγῳ καὶ ὑεωρίᾳ, οὐ μὴν αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔχει τὴν διαίρεσιν, ὡς ἐπὶ μιᾶς ὑποστάσεως ἀνθρώπου ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστάσεως· δύο γὰρ καὶ ἐνταῦθα φύσεις θεωροῦνται, ἑτέρα μὲν τῆς ψυχῆς, καὶ ἑτέρα τοῦ σώματος· καὶ ὅμως οὐ διὰ τοῦτο εἰς δύο ἀνθρώπους διαίρεται, ἀλλ' ἕνα ἴσμεν τὸν ἄνθρωπον, καὶ μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν. Καὶ ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστοῦ τῶν μυστηρίων τῆς ἐνώσεως γενομένης, εἰ καὶ διάφορα θεωρεῖται τὰ ἐνωθέντα, ἀλλ' οὐκ οὐ πραγματικῶς, καὶ ἀνά μέρος ἀλλήλων διίστανται τὰ ἐξ ὧν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συνετέθη· τὴν μὲν τοῖς διαφορὰν κατανοοῦντες, καὶ ταῦτα σημεῖα βουλόμενοι τὸν ἀριθμὸν παραλαμβάνομεν, καὶ δύο ὡς ἐν Χριστῷ φύσεις εἶναι φασιν, καὶ οὐ διὰ τοῦτο ὁ εἰς Χριστὸς εἰς δύο Χριστοὺς, ἢ δύο υἱοὺς διαιρεῖται· καὶ μαρτυρεῖ τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημίνης ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ πρὸς Κληδόμιον πρώτῳ λόγῳ γραφοῦ αὐτοῦ· «Κίτις εἰς γει δύο υἱοὺς, ἕνα μὲν τοῦ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, δευτέρου δὲ ἐκ τῆς μητρὸς, ἀλλ' οὐχὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν, τῆς υἱοθεσίας ἐκπέσει τῆς ἐπαγγελμένης τοῖς ἁγίοις πιστεύουσι. Φύσεις μὲν γὰρ δύο, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐπεὶ καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα· υἱοὶ δὲ οὐ δύο, οὐδὲ θεοὶ. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα δύο ἄνθρωποι· εἰ καὶ οὕτως ὁ Παῦλος τὸ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ ἐκ τῆς προσηγορίας· καὶ εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο τὰ ἐξ ὧν ὁ σωτὴρ, εἴπερ μὴ ταυτὸν τὸ ἀνά-

ram sive substantiam dici possibile est? Licet enim una subsistentia sive persona Christus sit, sed consubstantialis Deo Patri, et consubstantialis nobis idem ipse est, non tamen secundum unam eandemque naturam, seu substantiam. Sin autem una natura sive substantia esset Christus, aut sine carne est, et soli Deo Patri [et Spiritui Græc.] consubstantialis, quoniam una deitatis substantia sive natura est: aut purus homo existens, nobis est solum consubstantialis, quoniam una natura humanitatis est: aut immutata utraque natura alteram effecit naturam, præter eas quæ convenerunt, et secundum illos neque Deus mansit, neque homo factus est Christus, et ideo neque Patri, neque nobis idem ipse consubstantialis est. Sic autem sapere gravi plenum est iniquitate. Et ista dicimus, non ignorantes quod et quidam sanctorum Patrum hominis exemplo in mysterio Christi usi sunt¹: sed illi quidem ut ostenderent, quod sicut homo ex anima et corpore unus efficitur, et non duo homines, sic et Christus ex deitate et humanitate compositus, unus est, non in duos christos vel in duos filios dividendus. Isti autem hominis exemplo utuntur, ut unam naturam sive substantiam deitatis et humanitatis Christi introducant: quod demonstravimus alienum esse pietatis. Sed cum per hæc convincuntur, quod præter rectam Patrum doctrinam sibi constringunt unam naturam seu substantiam deitatis et carnis, ad alia transeunt, dicentes non oportere numerum naturarum in Christo dicere, ut pote numero divisionem introducende. Sciunt igitur, quod numerus quando in diversis personis, sive subsistentiis dicitur, rerum ipsarum per partes habet divisionem, sicut in duobus vel etiam pluribus hominibus: quando autem in rebus unitis, tunc verbo solo [ratione sola] et intellectu, non tamen ipsarum rerum habet divisionem, sicut in una subsistentia hominis ex anima et corpore constituta. Duæ enim et hic nature intelliguntur, altera animæ, et altera corporis: et tamen non propter hoc in duos homines dividitur, sed unum scimus hominem esse, et unam subsistentiam ejus. Et in mysterio igitur Christi facta unitio, licet diversa intelligantur quæ unita sunt, sed non ipsa re et per partes a se invicem separantur ea, ex quibus dominus noster Jesus Christus compositus est. differentiam tamen considerantes et hanc significare volentes, numerum assumimus, et duas in Christo naturas esse dicimus: nec ideo unus Christus in duos christos, vel in duos filios dividitur. Et testimonium prestat nostris dictis sanctus Gregorius Theologus, scribens in primo libro ad Cledonium sic: « Si quis introducit duos filios, unum quidem ex Deo et Patre, secundum autem ex matre, sed non unum eandemque, ex adoptione cadat, quæ promissa est credentibus recte. Natura enim duæ, Deus et homo, quomodo et anima et corpus; non autem duo filii, nec dii duo. Nec enim sic duo homines, licet Paulus sic appellaverit [Hebr. 1.]

¹ S. Athanasius in symbolo quod ejus nomine inscribitur.

των τῶ ὁρατῶ καὶ τὸ ἀχρονὸν τῶ ὑπὸ χρόνον· οὐκ ἄλλος δὲ καὶ ἄλλος, μὴ ἕνεστο. »

visibile, et hoc quod sine tempore est, et hoc quod sub tempore : non autem alius et alius : absit. »
Ἴδου διὰ τούτων σαφῶς διδάσκει ὁ ἐν ἁγίοις Γρα. ὁ-
ριος, ὅτι ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ὁ μὲν ἐπὶ προσ-
ώπων τὸν ἀριθμὸν λέγων, ὡς ἀσεβῆς καταχρίνεται· ὁ δὲ
ἐπὶ τῶν φύσεων ἐξ ὧν ὁ εἰς συνετέθη Χριστὸς, τούτων
παραλαμβάνων ὀρθῶς ἠμολογεῖ· ὡς τὴν μὲν διαφορὰν τῶν
συνελθουσῶν φύσεων διὰ τούτου σημαίνων, διαίρεσιν δὲ
τὴν ἀνά μέρος κατ' οὐδένα τρόπον ποιούμενος. Ὡσπερ
γὰρ ἑτέρα φύσις τῆς ψυχῆς, καὶ ἑτέρα σώματος, καὶ
ὁμοίως εἰς κατὰ σύνεσιν ὁμόρρηκτος ἀποτελεῖται, καὶ οὐ
δύο· οὕτως καὶ ἐν Χριστῷ εἰ καὶ δύο φύσεις θεωροῦνται,
ἑτέρα μὲν τῆς θεότητος, ἑτέρα δὲ τῆς ἀνθρωπότητος,
ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο δύο Χριστοί, ἢ δύο υἱοὶ εἰσάγονται.
Ὡστε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων κατὰ τὸν εἰρη-
μένον τρόπον παρατιθέμενοι λέγειν, δῆλοί εἰσι τὴν διαφο-
ρὰν τούτων ἄρνούμενοι, καὶ σύγχυσιν ἐπιεισάγοντες τῇ
οἰκονομίᾳ. Εἰ δὲ τὴν διαφορὰν ὁμολογεῖσιν, ἀνάγκη πάν-
τως ἐπὶ ταύτῃ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀσυγχύτως συνελ-
θουσῶν φύσεων εἰς μίαν ὑπόστασιν λέγειν αὐτοῦς. Ὅπου
γὰρ διαφορὰ φυλάττεται, ταύτη πάντως καὶ ἀριθμὸς ἐπι-
ταί. Εἰς σύστασιν δὲ τῶν παρ' ἡμῶν εἰρημένων τῇ τῶν
ἁγίων πατέρων μαρτυρία χρώμενοι, δεῖξομεν αὐτοῦς λέ-
γειν, ὅτι ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οἱ μὲν λόγοι
διαίρουνται κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, θεότητος καὶ
ἀνθρωπότητος, ἐξ ὧν καὶ συνετέθη, καὶ τὴν ἀριθμὸν ἐπὶ
τούτου παραλαμβάνουσιν, οὐ μὴν πραγματικῶς ἀνά μέρος
τὴν τῶν φύσεων ποιοῦνται διαίρεσιν εἰς δύο ὑποστάσεις,
ἵται δύο πρόσωπα.

ipsa re et per partes naturarum faciunt divisionem

λέγει γὰρ ὁ ἐν ἁγίοις κύριλλος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ
Λευιτικοῦ οὕτως· « Ὅλον δὴ πάλιν ἐν τούτοις περιάθρει
σαφῶς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὸ μυστήριον, καὶ τὸν διὰ τοῦ
ἁγίου βαπτισματος καθαρισμόν. Δύο μὲν γὰρ ὀρθίδια
ληφθέντα κλέουσι ζῶντα καὶ καθάρᾳ, ἵνα νόσησιν διὰ τῶν
πειτηνητῶν τῶν οὐράνιων ἀνθρώπων τε ἡμοῦ καὶ Θεοῦ εἰς
δύο φύσεις, ὅσα ἦσαν εἰς τὸν ἐκάστην πρόποντᾳ λόγον,
διακρούμενον· λόγος γὰρ ἦν ὁ ἐκ Θεοῦ πατρός ἀναλάμψας
ἐν σαρκὶ τῇ ἐληφανιαίᾳ· πλὴν οὐ μερίζομενος· εἰς γὰρ εἰς
ἀμφοῖν ὁ Χριστὸς. » καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Κύριλλος
ἐν τῇ πρὸς Σούλκενσον δευτέρᾳ ἐπιστολῇ γράφει οὕτως·
« Ἀλλ' ἠρρώσταν, ὅτι ὅσα κατὰ μίαν τῆς θεωρίας διαίρεσι-
σθεῖς φίλοι, ταῦτα οὐ πάντως καὶ εἰς ἑτερότητα τὴν ἀνά
μέρος ὁμορρηκτῶς καὶ ἰσοκῶς ἀποροτήσκειν ἀν' ἀλλή-
λων. » καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος ἐν τῷ τεταρτῷ κατ' Εὐνο-
μίον λόγῳ ἑρμηνεύων τὸ—κύριος ἐκτίσέ με, καὶ πρὸ πάν-
των γενῶν γενῆ με—γράφει οὕτως· « Ἀπτόντων οὐκ ἔστι μὲν
ἐγέννησεν, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ υἱοῦ· τὸ δὲ ἔκτισεν, ἐπὶ τοῦ
τὴν μορφήν τοῦ ὁμοίου λαβόντες. ἐν πᾶσι δὲ τούτοις οὐ δύο
λέγομεν. Θεὸν ἰδέα, καὶ ἀνθρώπον ἰδέα· εἰς γὰρ ἦν ἀλλὰ
κατ' ἐπίνοιαν τὴν ἐκάστην φύσιν ἰσχυζόμενοι. » καὶ ὁ ἐν
ἁγίοις δὲ Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἐν τῷ περὶ υἱοῦ δευτέρῳ
λόγῳ διδάσκει ἡμᾶς, ὅπως θεὸς τις ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστῷ φύσεις κατ' ἐπίνοιαν διακρίνει, γράφει
οὕτως· « Ἡμεῖς αἱ φύσεις διακρίνεται ταῖς ἐπίνοιαις, συν-
διακρίεται καὶ τὰ θεώματα. Παῦλον λέγοντος ἀκουσῶν·
—Ἰαὸ Θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ πατὴρ τῆς

Λ quod est intus hominis, et quod est extrinsecus : et
ut compendiose dicamus, aliud quidem et aliud na
ex quibus Salvator est, cum non idem sit invisible et
sub tempore : non autem alius et alius : absit. »

Ecce per haec evidenter docet sanctus Gregorius,
quod in mysterio Christi ille quidem qui in personis
numerum dicit, ut impius condemnatur : ille autem
qui in naturis, ex quibus unus Christus compositus
est, numerum accipit, recte confitetur, ut pote dif-
ferentiam quidem naturarum quæ convenerunt, per
hoc significans : divisionem autem, quæ per partem
est, nullo modo faciens. Sicut enim altera natura
est animæ, et altera corporis, et tamen unus secun-
dum compositionem homo efficitur, et non duo ho-
mines ; sic et in Christo licet quæ intelligantur
B nature, altera quidem deitatis, altera vero humani-
tatis, sed non propter hoc duo christi, aut duo filii
introducuntur. Ergo qui numerum naturarum quæ
in Christo sunt, secundum prædictum modum dicere
recusant, manifesti sunt differentiam naturarum ab-
negantes, et confusionem introducentes dispensa-
tioni. Si vero differentiam confitentur, necesse est
omnimodo ad eam significandam, et numerum dicere
naturarum quæ sine confusione in unam subsisten-
tiam convenerunt. Ubi enim differentia servatur, ibi
omni modo et numerus sequitur. Ad confirmanda
autem ea quæ diximus, sanctorum patrum testimo-
nio utentes, ostendemus eos dicere, quod in [myste-
rio Christi, *Græc.*] uno Domino nostro Jesu Christo
rationes quidem dividuntur secundum differentiam
C naturarum deitatis et humanitatis ex quibus et com-
positus est, et numerum in hoc assumunt, non tamen
in duas subsistentias sive personas

Bicit enim sanctus Cyrillus in Levitici interpreta-
tione (Levit. xiv) sic : « Totum in his iterum circum-
spice aperte Salvatoris nostri mysterium, et emun-
dationem quæ per sanctum baptisma fit. Duas enim
aviculas sumi jubet vivas et mundas, ut intelligas per
volatilia cœlestem hominem simul et Deum, in duas
naturas, quantum pertinet ad rationem unicuique
convenientem, dividendum. Deus enim Verbum, quia
ex Deo Patre est, splenduit in carne quæ ex muliere
est, verumtamen non partendum ; unus enim ex
utrisque Christus. » Et iterum idem sanctus Cyrillus
in secunda ad Successum epistola ita dicit : « Sed
ignoraverunt quod quæ per solum intellectum dividi
soleut, non hæc necessario etiam in alteritatem,
D quæ est per partes, omnimodo et specialiter a se in-
vicem separabuntur. » Sed et sanctus Basilius in
quarto libro contra Eunomium, interpretans hoc quod
est : Dominus creavit me, et ante omnes colles genuit
me (Prov. viii) ita scribit : « Intelligendum hoc quidem
quod dicit, creavit, de eo qui formam servi accepit.
In his autem omnibus non duo dicimus, Deum sepa-
ratim, et hominem separatim, unus enim erat : sed
secundum intellectum, utriusque naturam existi-
mantes. » Sed et sanctus Gregorius Theologus in libro
secundo de Filio, docens nos quomodo in Domino
nostro Jesu Christo oportet naturas quæ in eo sunt,
secundum intellectum discernere, ita scribit : « Cum

διέξες· Χριστοῦ μὲν Θεός, τῆς δὲ δόξης πατὴρ. Ἡ γὰρ καὶ τὸ συναμφοτέρων ἐν, ἀλλ' οὐ τῆ φύσει, τῆ δὲ συνόδῳ. Ἐκείνους δὲ ἐν ἀγίοις δὲ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐπίσκοπος ἐν τῷ κατ' Εὐνομίου τετάρτῳ λόγῳ τὰ αὐτὰ ἡμᾶς διδάσκων, γράσει οὕτως· «καὶ ὡς ἂν μὴ τις τῆ ἀκηράτῃ φύσει τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν πάθος προστρέφοιτο, δι' ἐτέρων τραυότερον τὴν τοιαύτην ἐπανορθοῦται πλάνην, μεσίτην αὐτὸν Θεοῦ καὶ ἀθρώπου, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνομάζων, ἵνα ἐκ τοῦ τὰ δύο περὶ τὸ ἐν λέγεσθαι τὸ πρόσφορον νοοῖτο περὶ ἑκάτερον, περὶ μὲν τὸ θεῖον ἢ ἀπόθεικ, περὶ δὲ τὸ ἀνθρώπινον ἢ κατὰ τὸ πάθος οἰκοδομία. Τῆς οὖν ἐπινοίας διαίρησις τὸ κατὰ φιλανθρωπίαν μὲν ἠνωμένον, τῆ δὲ λόγῳ διακρινόμενον, ὅταν μὲν τὸ ὑπερκείμενον, καὶ ὑπερέχον πάντα νοῦν κηρύσῃ, τοῖς ὑψηλοτέροις κέχρηται τῶν ὀνομάτων, ἐπὶ πάντων Θεόν, καὶ μέγα Θεόν, καὶ δύναμιν Θεοῦ, καὶ σοφίαν, καὶ τὰ τοιαῦτα καλῶν. Ὅταν δὲ τὴν ἀναγκαίως διὰ τὸ ἡμέτερον ἀσθενές συμπαραληφθεῖσαν τῶν παθημάτων πείραν περιγράφῃ τῆ λόγῳ, ἐκ τοῦ ἡμετέρου κατονομάζει τὸ συναμφοτέρων, ἄνθρωπον αὐτὸν προσσηγορεύων, οὐ κοινοποιῶν πρὸς τὴν λοιπὴν φύσιν διὰ τῆς φωνῆς τὸν ἀηλούμενον, ἀλλ' ὥστε περὶ ἑκάτερον τὸ εὐσεβές φυλαχθῆναι.»

Τούτων οὕτως ἀποδείξιμῶν διὰ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας, παυσάσθωσαν οἱ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων πρόφασιν τῆς οἰκείας πλάνης ποιούμενοι, καὶ τῷ διὰ τούτου τὴν ἀσφραγὴν ἀρνεῖσθαι, σύγχυσιν εἰσάγειν ἐπιχειροῦντες. Πῶς γὰρ οὐκ ἀναγκαῖος ὁ ἀριθμὸς, ὃ ἐπὶ σημασίᾳ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐνωθεισῶν εἰς μίαν ὑπόστασιν φύσεων, καὶ οὐκ ἐπὶ τῆ ἀνά μέρος διαιρέσει αὐτῶν, οἱ πατέρες ἐχρήσαντο; Ἀποδείξιμῶν τοίνυν πανταχόθεν, ὡς ἀσεβές ἐστὶ τὸ λέγειν μίαν φύσιν, ἥτοι οὐσίαν θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ, κἀκεῖνο ἐροῦμεν, ὡς οὐδὲ καθὼ μίαν ὑπόστασιν λέγομεν τῆς θεότητος, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ, οὕτω δυνάτῃ καὶ μίαν φύσιν λέγειν Χριστοῦ. Ἐπειδὴ μὴ ταυτὸν φύσις τε καὶ ὑπόστασις. Πάντες γὰρ οἱ ἅγιοι πατέρες συμφώνως ἡμᾶς διδάσκουσιν, ἄλλο εἶναι φύσιν ἥτοι οὐσίαν, καὶ μορφήν, καὶ ἄλλα ὑπόστασιν ἥτοι πρόσωπον· καὶ τὴν μὲν φύσιν, ἥτοι οὐσίαν καὶ μορφήν τὸ κοινὸν σημαίνειν, τὴν δὲ ὑπόστασιν ἥτοι πρόσωπον, τὸ ἰδικόν· εἰ δὲ φήσωσί τινες, ὅτι ὡς περὶ μίαν ὑπόστασιν σύνθετος εἴρηται ἐπὶ Χριστοῦ, οὕτω δεῖ καὶ μίαν φύσιν σύνθετον λέγειν, ἀποδείξομεν καὶ τούτο ἀλήθειον εἶναι τῆς εὐσεβείας. Μίαν γὰρ φύσιν θεότητος, ἥτοι οὐσίαν λέγοντες, τρεῖς ἐπ' αὐτῆς δοξάζομεν ὑποστάσεις ἐν ἐκκλήσει ὑποστάσει τὴν αὐτὴν φύσιν, ἥτοι οὐσίαν γνωρίζοντες· καὶ εὐσεβῶς ἐκ τῶν τριῶν ὑποστάσεων μίαν ὑπόστασιν τὴν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα συντεθεῖσθαι γαμεν. Οὐδεὶς γὰρ ποτε ἐτόλμασεν ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ εἰπεῖν, ὅτι ὡς περὶ τρεῖς ὑποστάσεις, οὕτω καὶ τρεῖς φύσεις εἰσὶ τῆς ἁγίας τριάδος, ὥστε καὶ δύνασθαι λέγειν μίαν φύσιν καὶ τῶν τριῶν φύσεων συντεθεῖσθαι πρὸς σάρκα· τρεῖς γὰρ αἱ φύσεις ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος μόνος Ἄρειος τολμήσας εἰπεῖν ὡς βλάσφημος κατεκρίθη. Διὰ τούτου τοίνυν κατὰ τὸν ἁρμόδιον λόγον δύο φύσεων ἑνωσιν λέγομεν, καὶ μίαν ὑπόστασιν. Ἐπειὴ ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἕτερος

naturæ intellectu distant, simul dividuntur etiam nomina. Paulum dicentem audi : *Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriæ (Ephes. 1)* : Christi quidem Deus, gloriæ autem Pater. Nam etsi utrumque unum est, tamen non natura, sed conventu. Et sanctius autem Gregorius Nyssenus [Episcopus Nyssæ] in quarto libro contra Eunomium, eadem nos docens, ita scribit : « Et ne aliquis incorruptibili naturæ crucis passionem applicaret, per alia manifestius talem emendat errorem, mediatorem ipsum Dei et hominum (1 Tim. 2), et hominem et Deum ipsum nominans : ut cum duo de uno dicantur, congruum intelligatur circa utrumque, circa deitatem quidem impassibilitas, circa humanitatem autem dispensatio passionis. Intellectu igitur dividente hoc quod per misericordiam quidem unitum est, ratione autem discernitur, cum hoc quidem, quod superpositum est et supereminens omnem sensum, prædicat, altioribus utitur nominibus, super omnia Deum, et magnum Deum, et virtutem Dei, et sapientiam (Rom. x, Tit. 2; 1 Cor. 1), et talia vocans : cum autem passionum experimentum necessario propter nostram infirmitatem acceptum verbis significat, ex nostro nominans utrumque hominem ipsum appellat, non communicans per vocem ad cæteram naturam eum qui significatur, sed ut circa utrumque pietas conservetur.»

His ita demonstratis per sanctorum Patrum doctrinam, cessent qui numerum naturarum quæ in Christo sunt, occasionem sui erroris faciunt, et earum differentiam [ob id differentiam negando. Græc.] numeri recusationem negando, confusionem introducere conentur. Quomodo enim non est necessarius numerus, quo, ad significandam differentiam naturarum quæ in unam subsistentiam unite sunt, et non ad divisionem per partes earum, nisi sunt Patres? Demonstrato igitur, quod impium est dicere unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi, et illud impium esse dicere quia nec secundum quod unam subsistentiam dicimus deitatis et humanitatis Christi, sic possibile est et unam naturam Christi dicere : quoniam non idem est natura et subsistentia. Omnes enim sancti Patres consonanter nos docent aliud esse naturam sive substantiam et formam, et aliud subsistentiam sive personam; et naturam quidem vel substantiam et formam, hoc quod est commune, significare; subsistentiam autem sive personam, hoc quod est speciale. Sin vero dixerint quidam, quod sicut una subsistentia composita dicitur Christi, sic oportet et unam naturam compositam dicere : ostendemus et hoc alienum esse a pietate. Unam enim naturam sive substantiam deitatis dicentes, tres ipsius consistemus [glorificamus, Græc.] subsistentias, in unaquaque subsistentia eandem naturam sive substantiam cognoscentes. Et recte ex tribus subsistentiis unam subsistentiam Verbi ad carnem compositam esse dicimus. Nemo enim unquam ausus est in catholica Ecclesia dicere, quod sicut tres subsistentie, sic et tres nature sunt sanctæ Trinitatis : ut possibile sit dicere, unam naturam ex tribus naturis compositam esse ad carnem. Tres enim nature in sancta

ἀν πατρὸς ἑοῦ πατέρα, τῆς αὐτῆς δὲ φύσεως ἐν τῷ πατρὶ, ἐν τῷ ἰδίῳ ὑποστάσει ἰδημιόβρῃσεν ἑαυτῷ σάρτα ἐφύ-
 χωνταιν ψυχὴ λογικὴ καὶ νοερά, ὅπερ δὲ καὶ ἀνθρωπίνῃ
 οὐκ ἐνυθίται τὸν τῷ Θεοῦ λόγον, καὶ οὐχ ὑποστάσειται
 πρῶτον τοῦ δὲ τῶσ' ἔστι τοῦτον ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος καὶ
 σαρκωθείς μία ὑπόστασις ἐν ἐναυτέρῳ ᾧ ρίσει γνωρίζομενος,
 ἐν ᾧ τῷ ἰδίῳ, ἐν ᾧ ὑπάρχει κατὰ τὸ. — Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ
 ὑπέστη, — καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κατὰ τὸ, — ἐν ὁμοιώ-
 ματι ἀνθρώπου γενόμενος. — Καὶ διὰ τοῦτο εὐσεβῶς εἴποι
 τις ἂν μὴν ὑποστήσειν τοῦ Θεοῦ λόγον σύνθετον, ἥπερ
 οὐκ ἔστιν οὐ θέτου' ἐπειδὴ ὅτε καὶ ἑαυτὴν ἀπλῶς φύσις
 λέγεται, μὴ προσκειμένου ταύτῃ ἰδικοῦ τινος πρῶτον,
 ἀριστόν τι, καὶ ἀνοπόστατον θεοῦ' τὸ δὲ ἀόριστον πρὸς
 οὐδὲν συντεθῆναι δύναται. Εἰ δὲ τις καὶ μετὰ τοῖς τοιού-
 τος λόγοις πρὸς φιλοσοφικὴν μάτην ἔρῳν, ἀντιθεῖται ἐπι-
 χειρήσει λέγειν, ὅτι κατὰ τὸν ὑποθεθέντα τῆς φύσεως
 ἕνεκα χάρι καὶ τῆν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ ἰδίαν
 ὑπόστασιν, τοὶ πρόσωπον ἴδιον ἔχειν, προδικῆς ἔστιν ὁ
 τοιαύτος, ὅτι προῖποστάται ἀνθρώπων ἐνοεῖναι λέγει τὸν
 λόγον, καὶ σχετικῶν γεννηθῆναι τὴν ἔνωσιν. Δύο γὰρ ὑπο-
 στάσεων, ἢ τοὶ πρόσωπων καθ' ὑπόστασιν γενεῖσθαι ἐνω-
 σιν ἀδύνατον. Ἰστέ οὖν ταῦτα λέγων, τὸ δυνατὸν τοῦ Θεοῦ
 λόγος ἀνθρώπων σοφίας κενύσαι σπουδαίων, ἀγνοεῖ τὸ
 μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ἥπερ κορυθία μὲν πιστεύε-
 ται εἰς δικαιοσύνην, στήματι δὲ ἀξιολογῆται εἰς σωτη-
 ρίαν ὅτε γὰρ ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσιν τοῦ Χριστοῦ ἀπλῶς
 ποιεῖ λέγεται, ἀλλ' ὅτε ἰδίαν ὑπόστασιν, ἢ τοὶ πρόσωπον
 ἔσχειν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν τῆς
 ὑπάρξεως ἔλαβεν. Ὅθεν αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἀτρεπτῶς
 εἰρήμην γεννηθῆναι ἀξιολογῶμεν, καὶ οὐκ εἰς ἀνθρωπίνῃ
 τῆν οὐκ ἐνυθίται καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ λόγου σαρκι-
 οῦτος τῆν ἐκ παρθένου γέννησιν εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο θεο-
 τῆν εἶναι τὴν ἀρχὴν ἐνδοξον ἀειπάριον Μαρίας. Διὰ
 τοῦτο καὶ πρὸ τῆς ἐμφύσεως τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ μετὰ
 τῆν αὐτοῦ σάρκασιν τρεῖς ὑποστάσεις λέγομεν τοῦ πα-
 τρός καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τῆς ἁγίας
 τριῶδος τετρακτῆς ὑποστάσεις, ἢ τοὶ πρόσωπων προσθ-
 κην μὴ ἐπιθεῖσθαι. Ἐκ τούτων τοῦτον πρῶτον διελέγ-
 χονται οἱ λέγοντες πρὸ τῆς ἐνώσεως δύο φύσεις, ὡς
 προῖποστάται λέγουσιν ἀνθρώπου, καὶ ὅτι ἐνοεῖναι
 τῷ Θεῷ λόγον, κατὰ τὴν μορφήν Θεοῦ ἁγίου, καὶ Λεοτορίου
 τῶν ἰσθῶν οἱ δὲ λέγοντες μὴ χρῆναι λέγειν μετὰ τῆν
 ἔνωσιν δύο φύσεις ἐν Χριστοῦ, ἀλλ' ἅ μίαν φύσιν, σύγγυ-
 σιν, καὶ φασασίαν ἐπάγοντες [εἰσαγωγῆς] κατὰ Ἀπολλι-
 νάριον, καὶ Εὐτυχῆ τῶν ἀσεβῆς. Ἀλλ' οὕτοι μὲν ταῦτα.
 Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες μετὰ τῆν τοῦ λόγου ἐνανθρώπησιν

A Trinitate solus Arius ausis dicere, tanquam blasphemus condemnatus est. Ideo igitur secundum rectam rationem, duarum naturarum dicimus unitiorem, et unam subsistentiam : quoniam Dei Filius, cum esset secundum subsistentiam alter præter Patrem, eandem autem naturam habens Patris, in sua subsistentia plasmavit sibi carnem animatam anima rationali et intellectuali : quod significat, humanæ naturæ unitum esse Deum Verbum, et non subsistentiæ seu personæ ejusdem. Est igitur Deus Verbum et incarnatus, una subsistentia in utraque natura cognoscendus : in divina in qua erat, prout dictum est, *Qui cum in forma Dei esset* (Philip. II) ; et in humana secundum hoc quod est *in similitudinem hominum factus* (Ibidem). Et ideo [sic, Græc.] rectius dicat aliquis unam subsistentiam Dei Verbi compositam, quam unam naturam compositam : quoniam cum per se absolute natura dicitur, non adjecta ei speciali cujusdam persona, infinitum, et non subsistens aliquid significat : infinitum autem ad nihil potest componi. Sin autem aliquis et post tales rationes ad contentiorem solam respiciens, opponere conatur, dicens quod secundum redditam naturæ rationem oportet et humanam naturam Christi suam subsistentiam seu personam propriam habere : manifestus est talis, quod ante subsistenti homini unitum esse dicit Deum Verbum, et affectualein factam esse unitatem. Duæ enim subsistentiæ seu personæ secundum subsistentiam uniri non possunt. Qui igitur hæc dicit, Dei potentiam verbis humanæ sapientiæ evacuare festinans, **C** ignorat magnum pietatis mysterium, quod corde quidem creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Neque enim humana Christi natura per se absolute unquam dicitur, sed nec suam subsistentiam seu personam habuit : sed in subsistentia Dei Verbi, natura humana initium [initium existentiae accepit, Græc.] ut esset, habuit : unde ipsum Deum Verbum immutabiliter hominem factum esse confitemur, et non in hominem quemdam venisse ; et ejusdem Dei Verbi incarnati esse nativitatem ex virgine, et propter hoc Dei Genitricem sanctam gloriosam semper virginem Mariam esse. Ideo et ante incarnationem Dei Verbi, et post ejus incarnationem, tres subsistentias dicimus Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Non enim sancta Trinitas quartæ subsistentiæ vel personæ adjectionem suscepit. Ex his igitur omnibus convincuntur qui dicunt, ante unitiorem duas naturas esse, quod ante plasmatum [subsistentem] dicunt hominem, et sic unitum esse Deo Verbo, secundum insaniam Theodori et Nestorii impiorum. Qui autem dicunt, quod non oportet post unitatem duas naturas in Christo, sed unam dicere, confusionem et phantasiam introducunt secundum Apollinarianum et Eutychen impios. Sed isti quidem hæc. Sancti vero Patres, post Dei Verbi incarnationem considerantes ea

ex quibus Christus est, et quod inconfusæ manserunt naturæ, rectissime duas naturas, divinam et humanam, in Christo esse dixerunt. Nec enim ante incarnationem duæ naturæ erant Domini, nec post incarnationem duæ naturæ una factæ sunt, licet in una subsistentia cognoscantur.

Hæc autem et ex divinis Scripturis et Patrum doctrina edocti, ad refutandos eos qui confundunt et

ταῦτα δὲ καὶ ἐκ τῶν θείων γραφῶν, καὶ ἐκ τῶν πῶν πικτέρων διδασκαλίας διδαχθέντες πρὸς ἀνατροπὴν τῶν

tauta autem et ex divinis Scripturis et Patrum doctrina edocti, ad refutandos eos qui confundunt et

συγγενῶν, καὶ τεμνόντων τὸ τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον, εἰκότως ἐγράψαμεν, καὶ οὐ τῷ σαφηνίζειν τὰ ἐξ ἑνῶν ἐστὶ, καὶ ἐν οἷς γνωρίζεται ὁ Χριστὸς, συγγενῶν ἢ διαίρεσιν τῆς θείας οἰκονομίας εἰσάγομεν. Ἀμέλει δοξολογίαν καὶ τὸν τῆς ἐνάσεως λόγον προφέροντες, ἕνα Χριστὸν καὶ υἱὸν καὶ κύριον τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σεσαρκωμένον, καὶ ἐνανθρωπήσαντα ὁμολογοῦμέν τε, καὶ προσκυνούμεν σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. Τούτων οὕτως ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας ὁμολογουμένων, γινώσκων βουλόμεθα πάντας τοὺς Χριστιανούς, ὅτι ὡς περ ἕνα Θεὸν καὶ κύριον ἔχομεν, οὕτω καὶ μίαν πίστιν. Εἰς γὰρ ἐστὶν ὁρος πίστεως, τὸ ὁμολογεῖν καὶ ὁβρώς δοξάζειν πατέρα, καὶ Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἅγιον πνεῦμα. Ταύτην τὴν ὁμολογίαν φυλάττομεν, εἰς ἣν καὶ ἐβαπτίσθημεν, δωρηθεῖσαν μὲν παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστό- **B** λοις, παρ' αὐτῶν δὲ κηρυχθεῖσαν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Οἱ δὲ τριακῶσι δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρες ἅγιοι οἱ συναχθέντες ἐν Νικαίᾳ κατὰ Ἀρείου, καὶ τούτου μετὰ τῆς αὐτοῦ ἀσεβείας καταδικάσαντες, τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν, ἢ σύμβολον καὶ [ἄγιον 1.] μάθημα τῆς πίστεως παραδεδόκασιν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ· καὶ μετ' ἐκείνους αἱ ἑκατὸν πεντήκοντα ἅγιοι πατέρες οἱ συναχθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, καὶ Μάγνου τοῦ Ἀπολιναριστοῦ, καὶ τούτους καταδικάσαντες μετὰ τῆς αὐτῶν ἀσεβείας, ἀκολουθήσαντες τε κατὰ πάντα τῷ αὐτῷ ἁγίῳ συμβόλῳ τῷ παρὰ τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ ἁγίων πατέρων παραδιδόντι, ἐτρένωσαν τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἔτι δὲ καὶ οἱ ἐν Ἐφέσῳ συναχθέντες τὸ πρότερον ἅγιοι πατέρες κατὰ Νεστορίου τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ οἱ ἐν Χαλκηδόνι ἅγιοι πατέρες κατὰ **C** Εὐτυχοῦς τοῦ δυσσεβοῦς, ἀκολουθήσαντες κατὰ πάντα τῷ εἰρημένῳ ἁγίῳ συμβόλῳ, ἤτοι μάθηματι τῆς πίστεως, κατεδύκασαν τοὺς προειρημένους αἵρετικούς μετὰ τῆς αὐτῶν ἀσεβείας, καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς φρονισάντων, ἢ καὶ φρονούντων. Καὶ πρὸς τούτοις ἀνεθεμάτισαν τοὺς ἕτερον ὄρον πίστεως ἢτοι σύμβολον καὶ μάθημα παραδιδόντας τοῖς προσίοσι τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι, ἢ ἐξ οὐκ ἀσπίποτε αἱρέσεως ἐπιστρέφουσι παρὰ τὸν παραδιδόντα, ὡς εἶρηται, ὑπὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων πατέρων, καὶ τρανωθέντα ὑπὸ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἁγίων πατέρων. Τούτων οὕτως ἐχόντων συνειδομεν καὶ κεφάλαια ὑποτάξει τὴν τε τῆς πίστεως ὁρθὴν ὁμολογίαν ἐν συντόμῳ, τὴν τε τῶν αἱρετικῶν κατάκρισιν περιέχοντα.

Εἴ τις οὐχ ὁμολογῇ πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριῶν ὁμοούσιον, μίαν θεότητα, ἕχονον φύσιν καὶ οὐσίαν, μίαν τε δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἢ ἡγουσιν προσώποις προσκυνουμένην, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἐστίν.

Εἴ τις οὐχ ὁμολογῇ τὴν πρὸ αἰώνων, καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα Θεοῦ λόγον ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν [κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ L.] σαρκωθέντα ἐκ τῆς ἁγίας [ἐνδόξου L.] θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἄνθρωπον γεγόμενον γεννηθέντα ἐξ αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ λόγου εἶνα τὰς δύο γεννήσεις, τὴν τε πρὸ αἰώνων ἀσωμάτως, καὶ τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν καὶ ἂ σάρκα, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἐστίν.

Εἴ τις λέγει ἄλλον εἶναι τὸν Θεοῦ λόγον τὸν θαυματουργ-

dividunt divinæ dispensationis mysterium, merito scripsimus, et non eo quod declaramus ea ex quibus est, et in quibus cognoscitur Christus, confusionem vel divisionem divinæ dispensationi facimus. Itaque glorificationem et unitiois rationem proferentes, unum Christum et Filium et Dominum, Verbum Dei incarnatum et hominem factum confitemur et adoramus cum Patre et Spiritu sancto. Hæc ita eam universali Dei Ecclesia confitentes¹, scire volumus omnes Christianos, quod sicut unam Deum et Dominum habemus, ita et unam fidem. Una enim definitio fidei est, confiteri et recte glorificare Patrem, et Christum Filium Dei, et Spiritum sanctum. Istam confessionem conservamus, in qua et baptizati sumus, donatam quidem a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo sanctis suis discipulis et apostolis, ab eis autem prædicatam in toto mundo. Trecenti autem decem et octo sancti Patres collecti in Nicæa adversus Arium, illo cum sua impietate condemnato, eandem confessionem, id est, sanctum mathema et symbolum fidei tradiderunt sanctæ Dei Ecclesiæ; et post illos, centum quinquaginta sancti Patres Constantinopoli collecti adversus Macedonium sancto Spiritui repugnantem, et Magnum Apollinaristam, illis condemnatis cum sua perfidia, secuti per omnia idem sanctum symbolum traditum a trecentis decem et octo sanctis Patribus, explanaverunt quæ sunt de deitate sancti Spiritus (Act. 5). Insuper autem et qui in Epheso prius collecti sunt sancti Patres adversus Nestorium impium, et qui in Chalcedone convenerunt sancti¹ Patres adversus Eutychem impium, secuti per omnia prædictum sanctum symbolum sive mathema fidei, condemnaverunt prædictos hæreticos una cum eorum impietate, et hos qui similia illis sapuerunt, vel sapiunt. Et super hæc anathematizaverunt eos qui aliam definitionem fidei, sive symbolum, sive mathema tradunt accedentibus ad sanctum baptismum, vel ex quacunque hæresi conversis, præter traditum (sicut dictum est) a trecentis decem et octo sanctis Patribus, et explanatum a centum quinquaginta sanctis Patribus. His ita se habentibus, perspeximus et capitula supponere, quibus tam rectæ fidei compendiosa confessio, quam hæreticorum condemnatio continetur.

I. Si quis non confitetur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et Trinitatem consubstantialem, unam deitatem, seu naturam, et substantiam, et unam virtutem et potestatem in tribus subsistentiis seu personis adorandam, talis anathema sit.

II. Si quis non confitetur eum, qui ante sæcula et sine tempore ex Patre natus est, Deum Verbum in ultimis diebus descendisse de cælis, et incarnatum esse de sancta gloriosa Dei Genitrice et semper virgine Maria, et hominem factum, natum esse ex ipsa, et propter hoc ejusdem Dei Verbi duas esse nativitates, [Suppl. æternam scilicet et] eam quæ est in ultimis diebus secundum carnem, talis anathema sit.

III. Si quis dicit alium esse Deum Verbum qui mi-

¹ Universalis D. e. confiteatur. Græc. Atque ita ms. codex Bohierii.

χριστιανὰ, καὶ ἄλλων τῶν Χριστῶν τὸν παθόντα· ἢ τὸν Θεὸν λέγοντα συνεῖναι τῷ Χριστῷ λέγει γεννημένῳ ἐκ γυναικὸς, ἢ ἐν αὐτῷ εἶναι ὡς ὄντιον ἐν ἄλλῳ, ἀλλ' οὐχὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτοῦ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τοῦ αὐτοῦ τὸ θάνατον καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἐκουσίως ὑπέμεινε σαρκί, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις λέγει κατὰ χάριν, ἢ κατ' ἐνέργειαν, ἢ κατ' ἀφίαν, ἢ κατ' ἰσοτιμίαν, ἢ κατ' ἀθρητικήν, ἢ ἀναφοράν, ἢ σχεσίαν, ἢ δύναμιν, τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, ἢ καθ' ὁμιουσίαν, καθ' ἣν οἱ Νεστοριανὸί καὶ τοῦ Θεοῦ λόγον Χριστὸν καλοῦντες, καὶ τὸν ἀνθρώπου γεχωρισμένως Χριστὸν ὀνομάζοντες κατὰ φωνὴν τὴν προσηγορίαν ἓνα Χριστὸν λέγουσιν· ἢ εἴ τις λέγει κατ' εὐδοκίαν τὴν ἕνωσιν γεγενῆσθαι, καθὼς Θεόδωρος ὁ αἰρετικὸς αὐτοῖς λέξει λέγει, ὡς ἀρεσθέντος τοῦ Θεοῦ λόγου τῇ ἀνθρώπῳ ἀπὸ τοῦ εὐ καὶ κατὰ δύσιν αὐτῇ περὶ αὐτοῦ, οὐχὶ καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα ἐψυχωμένῃ ψυχῇ λογικῇ καὶ νοεῖᾳ τὴν ἕνωσιν ὀνομάσει, καὶ διὰ τοῦτο μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν σύνδετον, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις κατὰ ἀναφοράν, ἢ κατωχρηστικῶς θεοτόκον λέγει τὴν ἄγλιαν εὐδοξὸν ἀειπύρθενον Μαρίαν, ἢ ἀνθρωποτόκον, ἢ Χριστοτόκον, ὡς τοῦ Χριστοῦ μη' ὄντος Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ κρείως καὶ κατ' ἀλήθειαν θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογεῖ, διὰ τοῦ πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα Θεοῦ λόγου ἐπισημασίου τῶν ἡμερῶν ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι καὶ γεννηθῆναι, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις ὡχ ὁμολογεῖ τὸν ἐσταυρωμένον σαρκί κύριον παῖον Ἰησοῦν Χριστὸν Θεὸν εἶναι ἀληθινόν, καὶ κύριον τῆς δικῆς, καὶ ἓνα τῆς ἁγίας τριάδος, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις ἐν δυσὶ φύσει λέγων μὴ ὡς ἐν θεότητι, καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τὸν ἓνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ εἰεῦ λόγον σαρκωθέντα ὁμολογεῖ, μηδὲ ἐπὶ τῷ σημάτι καὶ τῇ διαφορῇ τῶν φύσεων, ἐξ ἧν καὶ συνετέθη, ἀλλ' ἐπὶ διαίρεσει τῇ ἑκ μέρους τὴν τοιαύτην λαμβάνει φωνὴν ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου· ὡς γεχωρισμένως καὶ ἰδιόπρῶστατος εἶναι τὰς φύσεις, καθὼς Θεόδωρος καὶ Νεστοριὸς βλασφημῶσιν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς κυρίου παῖον Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτου τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου τὴν ἀριμῶν τῶν φύσεων ὁμολογεῖ μὴ τῇ θεωρίᾳ τὴν διαφορὰν τούτων, ἐξ ἧν καὶ συνετέθη, λαμβάνει, ὡς ταύτης οὐκ ἀνηρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, ἀλλ' ἐπὶ διαίρεσει τῇ ἑκ μέρους τῇ ἀριμῶν γεχωρισταί, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις λέγων, μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην, οὐχ ὡς αὐτὸ ἐννοεῖται, ὡς ὅτι ἐκ τῆς θεῆς φύσεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εἰς Χριστὸς ἀπετέλεσθη ἕνωσις τῷ π. τῷ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἀριμῶν παῖον ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ὅτι τῆς θεῆς φύσεως, καὶ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ μία φύσις, ἦν φύσις ἀπετέλεσθη, κατὰ τὴν Ἀπολλινάριον καὶ Εὐτυχεῖος κατωχρηστικῶν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

racula operatus est, et alium Christum qui passus est, aut dicit Deum Verbum cum Christo esse nascente ex muliere, vel in ipso esse tanquam alterum in altero, sed non unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum, Deum Verbum incarnatum et hominem factum, et ejusdem ipsius miracula et passiones, quas carne sponte sustinuit, talis anathema sit.

IV. Si quis dicit, secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum æqualitatem honoris, vel secundum auctoritatem, vel relationem, vel affectum, vel virtutem, unionem Dei Verbi ad hominem factam esse, vel secundum homonymiam, per quam Nestoriani et Deum Verbum vocantes Christum, et hominem separatim Christum nominantes, solo vocabulo unum Christum dicunt: aut si quis per bonam voluntatem dicit unionem factam esse, sicut Theodorus hæreticus ipsis verbis dicit, quasi placuerit Deo Verbo homo, eo quod bene visum est ei de ipso, sed non secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem animatam anima rationali et intellectualem unionem confitetur, et ideo unam ejus subsistentiam compositam esse, talis anathema sit.

V. Si quis per relationem, aut abusive, Dei genitricem dicit sanctam gloriosam semper virginem Mariam, aut hominis genitricem, aut Christotocon, tanquam Christo Deo non existente, sed non proprie et vere Dei genitricem ipsam confitetur, eo quod ipse qui ante sæcula ex Patre natus est Deus Verbum, in ultimis diebus ex ipsa incarnatus et natus est, talis anathema sit.

VI. Si quis non confitetur Dominum nostrum Jesum Christum qui carne crucifixus est, Deum esse verum, et Dominum glorie, et unum de sancta Trinitate, talis anathema sit.

VII. Si quis in duabus naturis dicens non tanquam in deitate et humanitate unum Dominum nostrum Jesum Christum, Deum Verbum incarnatum confitetur, nec ad significandam differentiam naturarum, ex quibus compositus est, sed pro divisione per partem, talem excipit vocem in mysterio Christi, quasi separatim unaquaque natura suam habente subsistentiam, sicut Theodorus et Nestorius blasphemaverunt, talis anathema sit.

VIII. Si quis in uno Domino Jesu Christo, hoc est Deo Verbo incarnato, numerum confitens naturarum, non intellectu differentiam earum, ex quibus et compositus est, excipit, ut pote non interemptam propter unitatem, sed pro divisione per partem numero utitur, talis anathema sit.

IX. Si quis dicens unam naturam Dei Verbi incarnatam, non sic hoc intelligit, quod ex divina natura et humana unus Christus effectus est, consubstantialis Patri secundum deitatem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem, sed quod deitatis et carnis Christi una natura sive substantia effecta est secundum Apollinariani et Eutychetis perfidiam, talis anathema sit.

ἑπίσης γὰρ καὶ τοὺς ἀνὰ μέρος διαιραίνοντας, ἔπειτα ἅμα
 τίνοντας, καὶ τοὺς συγχέοντας τὸ τῆς θείας οἰκονομίας
 μυστήριον τοῦ Χριστοῦ ἀποστρέφεται, καὶ ἀναθεματίζει
 ἢ καθολὴ καὶ ἐκκλησία.

Ἐἴ τις μὴ ἀναθεματίζει Ἄρειον, Εὐνόμιον, Μακεδόνα,
 Ἀπολλινάριον, Νεστόριον, Εὐτυχεῖα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια
 τούτοις φρονοῦντας, ἢ φρονησαντας, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἐἴ τις ἀντιποιεῖται Θεοδοῦρου τοῦ Μοψουεστίας τοῦ
 εἰπόντος, ἄλλου εἶναι τὸν Θεοῦ λόγον, καὶ ἄλλον τὸν
 Χριστὸν, ὑπὸ πάθῳ ψυχῆς καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυ-
 μιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ ἐκ προκοπῆς ἔργων βελτιωθέντα,
 καὶ βαπτισθέντα εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου
 πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου
 πνεύματος λαβεῖν, καὶ υἰοθεσίας ἀξιοθῆναι, καὶ κατ'
 ἰσότητα βασιλικῆς εἰκότος εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου
 προσκυνούμενον, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄτρεπτον ταῖς
 ἐνοσίαις, καὶ ἀναμάρτητον παντελῶς γενόμενον· καὶ πάλιν
 εἰρηκίτος τῆς ἑνώσεως τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν
 τοιαύτην γεγενῆσθαι, οἷον εἶπεν ὁ ἀπόστολος ἐπὶ ἀνδρῶς
 καὶ γυναικός· « Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. » καὶ πρὸς
 τοὺς ἄλλους ἀνθρώποις αὐτοῦ διασφραγίαις τολμήσαντος
 εἶπειν, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσήσας ὁ κύριος ταῖς
 μαθηταῖς, καὶ εἰπων, « Λάβετε πνεῦμα ἅγιον, » εὐδωκεν
 αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ σχήματι μόνον ἐνεφύσησεν.
 οὗτος δὲ καὶ τῆς ὁμολογίας Θωμᾶ, τὴν ἐπὶ τῇ ψαλάγγει
 τῶν χειρῶν καὶ ταῖς πλευραῖς τοῦ κυρίου μετὰ τὴν ἀνά-
 στασιν, λέγων τὸ, « Ὁ κύριός μου καὶ Θεός μου, » εἶπε μὴ
 εἶρησθαι περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῦ Θωμᾶ, οὐδὲ γὰρ
 εἶναι λέγει τὸν κύριον Θεόν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς
 ἀναστάσεως ἐκπλαγέντα τὸν Θωμᾶ ὑμνήσαι τὸν Θεοῦ
 τὴν ἐγείραντά τὸν Χριστόν. Τὸ δὲ χεῖρον, ὅτι καὶ ἐν τῇ
 τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γενομένη παρ' αὐτοῦ δέθεν
 ἱερῶς συγκρίσει ὁ αὐτὸς Θεόδορος τὸν Χριστὸν Ἠλλά-
 τῳι, καὶ Μανιχαῖσι, καὶ Ἐπικουρίῳ, καὶ Μαρκιωνί, λέγει,
 ὅτι ὡς περ ἐκείνων ἕκαστος εὐραμένους οὐκ εἶδεν δόγμα τοὺς
 αὐτῶν μαθητεύσαντας πεποιθῆς καλεῖσθαι Ἰδατωνῶδες, καὶ
 Μανιχαῖους, καὶ Ἐπικουρείους, καὶ Μαρκιωνιστάς, τὸν
 ὁμοῦ τροπῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ εὐραμένον τὸ δόγμα, ἐξ
 αὐτοῦ τοὺς Χριστιανούς καλεῖσθαι. Ἐἴ τις τοίνυν ἀντι-
 ποιεῖται Θεοδοῦρου τοῦ τὰ τοιαῦτα βλασφημῆσαντος, ἀλλὰ
 μὴ ἀναθεματίζει αὐτὸν, καὶ τὰ αὐτοῦ συγγράμματα, καὶ
 τοὺς τὰ ὅμοια αὐτῷ φρονοῦντας, ἢ φρονησαντας, ἀνα-
 θεμα ἔστω.

Ἐἴ τις ἀντιποιεῖται τῶν συγγράμμάτων Θεοδοῦρου,
 ὑπὲρ ἐξέθετο ὑπὲρ Νεστορίου τοῦ αἰρετικοῦ, καὶ κατὰ τῆς
 ὀρθῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης ἁγίας συνό-
 δου, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ τῶν ἐν αὐτοῦ κε-
 φαλαῖσι, ἐν οἷς ἀσεβῆσι συγγράμμασι σχετικῶν λέγει τὴν
 ἑνώσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν τινὰ ἄνθρωπον· περὶ οὗ
 βλασφημῶν λέγει, ὅτι ἐψαλάγγησε Θωμᾶς τὸν ἀναστάντα,
 καὶ προσεκύνησε τὴν ἐγείραντα, καὶ διὰ τοῦτο ἀσεβῆς
 καλεῖ τοὺς τῆς ἐκκλησίας διδασκάλους, τοὺς καθ' ὑπόστα-
 σιν τὴν ἑνώσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα ὁμολογοῦ-
 ντας· καὶ πρὸς τοὺς θεοτόκον ἀπαρνέεται τὴν ἁγίαν ἐν-
 δόξον ἀεπαύρητον Μαρίαν. Ἐἴ τις τοίνυν τὰ εἰρημῆνα
 συγγράμματα Θεοδοῦρου ἐπαινεῖ, ἀλλὰ μὴ ἀναθεματίζει
 αὐτὰ, ἀνάθεμα ἔστω· διὰ ταῦτα γὰρ τὰς βλασφημίας
 ταῖς ἐπισκοπῆς ἐξέδηθη, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ ἁγίᾳ συν-

X. Aequaliter enim et eos qui per partem incidunt
 vel dividunt, et eos qui confundunt divinæ dispensa-
 tionis mysterium Christi, rejicit et condemnat uni-
 versalis Dei Ecclesia.

Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium,
 Apollinarianum, Nestorium, Eutychem, et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt, talis anathema sit.

XI. Si quis defendit Theodorum Mopsuestenum, qui
 dixit alium esse Deum Verbum, et alium Christum
 a passionibus animæ et desideriis carnis molestias
 patientem, et ex profectu operum melioratum, et
 baptizatum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus
 sancti, et per baptismum gratiam sancti Spiritus acce-
 pisse, et affiliationem meruisse, et ad similitudinem
 imperialis imaginis in personam Dei Verbi adorari
 [adoratum], et post resurrectionem immutabilem
 cogitationibus, et impeccabilem omnino factum fuisse
 ; et iterum dixit talem factam esse unionem Dei
 Verbi ad Christum, qualem dixit Apostolus de viro
 et muliere : *Erunt duo in carne una* (Eph. v) : et su-
 per alias suas innumerabiles blasphemias ausus est
 dicere, quod post resurrectionem eum insufflasset
 Dominus discipulis suis, et dixisset : *Accipite Spiritum
 sanctum* (Joan. xx) : non dedit eis Spiritum
 sanctum, sed figuratim tantummodo insufflavit :
 sed et [Hic autem etiam, Gr.] confessionem, quam
 fecit Thomas cum palpasset manus et latus Domini
 post resurrectionem, dicens, *Dominus meus et Deus
 meus* (Ibidem), inquit non esse dictam a Thoma de
 Christo (nec enim dixit Theodorus Deum esse Chri-
 stum), sed ad miraculum resurrectionis stupefactum
 Thomam glorificasse Deum, qui Christum resuscita-
 vit : et quod pejus est, etiam in interpretatione quam
 in Actus apostolorum scripsit Theodorus, similem
 fecit Christum Platoni, et Manicheo, et Epicuro, et
 Marcioni, dicens quod sicut illorum unusquisque ex
 dogmate quod invenit, suos discipulos fecit vocari
 Platonicos, et Manicheos, et Epicureos, et Marcio-
 nistas, simili modo et cum Christus dogma invenis-
 set, ex ipso Christianos vocari. Si quis igitur defendit
 eundem Theodorum, qui talia blasphemavit, et
 non anathematizat eum, et ejus conscripta, et eos
 qui similia illi sapuerunt, vel sapiunt, talis anathema
 sit.

XII. Si quis defendit conscripta Theodoretii quæ
 exposuit pro Nestoris hæretico adversus rectam
 fidem, et Ephesinam primam sanctam synodum, et
 S. Cyrillum, et duodecim ejus capitula, in quibus
 sceleratis conscriptis idem Theodoretus affectualem
 dicit unitatem Dei Verbi ad hominem quemdam,
 de quo blasphemans dixit, quod palpavit Thomas
 eum qui resurrexit, et adoravit eum qui resuscitavit :
 et propter hæc impios vocat doctores Ecclesie qui
 unitatem secundam subsistentiam Dei Verbi ad car-
 nem confitentur ; et super hæc Dei Genitricem ab-
 negat sanctam et gloriosam semper virginem Ma-
 riam. Si quis igitur memorata conscripta Theodoretii
 defendit, et non anathematizat ea, talis anathema
 sit. Propter tales enim blasphemias ab episcopatu

ὁδῶν τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνωθήθη πάντα τὰ ἐναντία τοῖς A
μνημονευθεῖσιν αὐτοῦ συγγράμμασι ποιῆσαι, καὶ τὴν
ὀρθὴν πίστιν ὁμολογήσαι.

Εἴ τις ἀντιποιεῖται τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς τῆς λεγομέ-
νης παρὰ Ἰβᾶ γεγραμμένης πρὸς Μάριν τὸν Πέρσιν τὸν αἰ-
ρετικὸν, τῆς ἀνοουμένης τὸν Θεὸν λόγον ἄνθρωπον γε-
γενῆσθαι, καὶ λεγούσης μὴ τὸν Θεὸν λόγον ἐκ τῆς παρ-
θίνου σαρκωθέντα γεννηθῆναι, ἀλλὰ φίλον ἄνθρωπον ἐξ
αὐτῆς γεννηθῆναι, ὃν ναὶ ἀποκαλεῖ, ὡς ἄλλον εἶναι τὸν
Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν ἄνθρωπον πρὸς τοῦτοις δὲ
ἐνοβριζούσης τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην σύνοδον, ὡς χωρὶς
ζητήσεως καὶ κρίσεως Νεστορίου καταδικασάσης, καὶ τὸν
ἐν ἁγίοις Κύριλλον αἰρετικὸν ἀποκαλοῦσης, καὶ ἀσεβῆ τὰ
ἐξ αὐτοῦ κεφάλαια Νεστορίου δὲ καὶ Θεοδώρου μετὰ τῶν
αὐτοῦ ἀσεβῶν συγγραμμάτων ἐπαινοῦσης, καὶ ἐδικού-
σης. Εἴ τις τοίνυν τὴν εἰρημένην ἀσεβῆ ἐπιστολὴν ἐκδι-
κεῖ, ἢ ὀρθὴν αὐτὴν εἶναι λέγει, ἢ μέρος αὐτῆς, ἀλλὰ μὴ
ἀναθεματίζει αὐτήν, ἀνάθεμα ἔστω.

Τῆς ταυτοῦς τοίνυν ἐπιστολῆς δικαίως ἀναθεματισθεί-
σης διὰ τὰς περιεχομένας ἐν αὐτῇ βλασφημίας, οἱ τὰ
Νεστορίου, ἢ Θεοδώρου ἀσεβῶς φρωσύντες ἐπιχειροῦσι
λέγειν, ταύτην δεδῆχθαι παρὰ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι
συνόδου, τοῦτο δὲ λέγουσι τὴν μὲν ἁγίαν σύνοδον συκο-
φαντοῦντες, τῷ δὲ ταύτης προσχηματι σπουδαζόντες τῆς
ἀπειλομένης κατακρίσεως ἐλευθερώσαι Θεὸν ἄνθρωπον καὶ
Νεστόριον, καὶ τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν, πρὸς ἧς Ἰβᾶς πολ-
λάκις κατηγορηθεὶς οὐκ ἐτόλμησεν οἰκειώσασθαι διὰ τὰς
περιεχομένας ἐν αὐτῇ βλασφημίας. Καὶ ταῦτα ἀποδείξο-
μεν ἐκ τῶν διαφόρων περὶ τούτου κεινημένων. Ἐν γὰρ
τοῖς παρὰ Φωτίου, καὶ Εὐσταθίου πεπραγμένοις ἐν Τύρῳ
κατηγορουμένοις ὁ πρὸς ἡμεῖς Ἰβᾶς περὶ τῶν ὕβρεων τοῦ
ἐν ἁγίοις Κυρίλλου φανερῶς κατέθετο, μετὰ τὴν ἐνωσιν C
τῶν ἀνατολικῶν πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον μηδὲν ὕβρεως
ἐχόμενον εἶραμέναι περὶ αὐτοῦ· ἢ δὲ ἐπιστολὴν ἢ πεπλη-
ρωμένην τῶν εἰρημένων βλασφημιῶν, ἐφ' αἷς καταγρεῖται
Ἰβᾶς, πολλάς κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου περιέχουσα
παρίστησιν, ὅτι μετὰ τὴν ἐνωσιν τὴν πρὸς τοὺς ἀνατο-
λικοὺς γέγονεν, ἐξ οὗ δεικνύται Ἰβᾶς ἀπαρησάμενος ταύ-
την· Ὅθεν οἱ μνημονευθέντες Φώτιος, καὶ Εὐσταθίου διὰ
τῶν ἐγκαλούντων πληροφόριον ἐγγίρειν διετίπνυται,
τοῦ εἰρημένου Ἰβᾶν πάντα τὰ ἐναντία τῇ ἐπιστολῇ πράξαι,
καθὼς ἢ περὶ τούτου δοθεῖσα παρ' αὐτῶν ἐπίκρισις δείκ-
νυσιν. Ἀλλὰ μὴ πληρόσας Ἰβᾶς τὰ παρ' ἐκείνων ἐπικρι-
θέντα ἐξεβλήθη τῆς ἐπιστολῆς διὰ τὰς βλασφημίας τῆς
εἰρημένης ἐπιστολῆς, καὶ Νόννος ἀντ' αὐτοῦ ἐχειροτονήθη,
ὃς καὶ συνεκαθέσθαι τῇ ἁγίᾳ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ. D
Περὶ τῶν αὐτῶν τοίνυν καὶ ἐν Χαλκηδόνι κατηγορηθεὶς ὁ μνη-
μονευθεὶς Ἰβᾶς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστο-
λῆς οὐκ ἐτόλμησε ταύτην οἰκειώσασθαι, ἀλλ' εὐθύς αὐταῖς
λέξεσιν ἐπέφηκεν, ὅτι ἄλλοτρίως εἰμι τῶν ἐπαγγεμένων μοι.
Ὅθεν ἢ ἁγία σύνοδος, μὴ ἀρεσθεῖσα τῇ ἀρνήσει Ἰβᾶ τῇ
ἐπὶ τῇ ἀσεβῆ ἐπιστολῇ συνώθησεν αὐτὸν ἐναντ' αὐτῇ
πράξαι, τουτέστι τὴν ἐν αὐτῇ ἀιτουμένῃ πίστιν ὀρθὴν
ὁμολογήσαι, καὶ τὴν ἐν ἁγίοις ἐν Ἐφέσῳ πρώτην σύνοδον
δέξασθαι, καὶ τὴν ἐν ἁγίοις Κυρίλλου πατέρα καὶ διδάσκα-
λον ἐπιγράψασθαι, τὰ ἐν τῇ ἀσεβῆ ἐπιστολῇ ὑβριζόμενα
καὶ Νεστορίου καὶ τὸ ἀσεβὲς αὐτοῦ δόγμα ἀναθεματίσαι.
Ἐπερ ἢ ἀσεβῆς ἐπιστολὴ ἐπαινεῖ καὶ ἐδικεῖ. Εἴ τοίνυν
καὶ αὐτὸς Ἰβᾶς διαφόρων κατηγορηθεὶς περὶ τῆς ἀσεβοῦς
ἐπιστολῆς, οὐκ ἐτόλμησεν αὐτὴν οἰκειώσασθαι, ἀλλὰ καὶ

dejectus est, et postea in sancto Chalcedonensi con-
cilio compulsus est omnia contraria memoratis suis
conscriptis facere, et rectam fidem confiteri.

III. Si quis defendit impiam epistolam quam ad
Marim Persam hæreticum Ibas scripsisse dicitur,
quæ abnegat Deum Verbum hominem factum esse,
et dicit non Deum Verbum ex virgine incarnatum,
natum esse, sed purum hominem ex ipsa esse natum,
quem templum vocat, ut alius sit Deus Verbum,
et alius homo; et super hæc injuriat Ephesinam
primam synodum, quasi sine inquisitione et exami-
natione ab ipsa Nestorio condemnato, et sanctum
Cyrillum vocat hæreticum, et duodecim ejus capitula
impia dicit, Nestoriam autem et Theodorum cum
impiis eorum conscriptis collaudat et defendit. Si
quis igitur, sicut dictum est, eandem ipsam episto-
lam vindicat, vel rectam esse dicit ipsam vel partem
ipsius, sed non anathematizat eam, anathema sit.

Tali ergo impia epistola juste anathematizata
propter insertas ei blasphemias, Theodori et Nestorii
impiorum sequaces conantur dicere, susceptam esse
eam a sancto Chalcedonensi concilio. Hoc autem
dicunt, sanctam quidem Chalcedonensem synodum
calumniantes, nomine autem ejus festinantes debita
condemnatione liberare Theodorum, et Nestorium,
et impiam epistolam, pro qua Ibas sapius accusatus,
non est ausus eam suam dicere propter insertas ei
blasphemias. Et hæc demonstrabimus ex his quæ
diverse de ista causa nota sunt. In his enim quæ
apud Photium et Eustathium [a Photio et Eustathio]
Tyri acta sunt, cum accusaretur prædictus Ibas de
injuriis S. Cyrilli, manifeste confessus est, post uni-
tatem Orientalium, quæ ad sanctæ memoriæ Cyril-
lum facta est, nihil injuriosum de eo dixisse. Epistola
autem plena prædictis blasphemis, pro quibus accu-
sabat Ibas, multas contra S. Cyrillum injurias con-
tinens, facta esse ostenditur post unitatem ad Orien-
tales factam, ex quo demonstratur Ibas eam abne-
gasse. Unde prædicti Photius et Eustathius satisfa-
cientes accusatoribus in scriptis deficiunt, præ-
dictum Ibam omnia contraria epistolæ peragere,
sicut judicium ab eis de hoc datum significat. Sed
cum Ibas non adimpleret ea quæ illi judicaverunt,
ejectus est ab episcopatu propter blasphemias
prædictæ epistolæ, et Nonnus pro illo ordinatus
est, qui et consedit in sancto Chalcedonensi
concilio. De eisdem igitur etiam Chalcedone
accusatus memoratus Ibas, post lectionem im-
piæ epistolæ non est ausus eam suam esse confiteri,
sed statim ipsis verbis intulit, alienum se esse eorum
quæ ei inferebantur. Unde sancta synodus, cum ei
non sufficeret abnegatio Ibas, quæ facta est de impia
epistola, compulit eum contraria ei peragere, id est
reprobatam in ea rectam fidem confiteri, et Ephesi-
nam primam sanctam synodum suscipere, et sanctum
Cyrillum Patrem et doctorem ascribere quæ, in eadem
impia epistola injuriantur, et Nestoriam impiamque
ejus dogma anathematizate, quæ et impia epistola de-
fendit et collaudat. Si igitur et ipse Ibas propter impiam
epistolam sapius accusatus, non est ausus eam suam

ἡ ἀγία ἐν Χαλκηδῶνι σύνοδος πάντα τὰ ἐναντία ταύτης παρεσκεύασεν αὐτῇ νὰ πράξῃ, πῶς εἶχεν ἡ αὐτὴ ἀγία σύνοδος τὴν εἰρημικὴν ἐπιστολὴν δέξασθαι, καὶ τῷ κρίματι τῆς περιεχομένης αὐτῇ ἀσεθείας ὑποπέσειν, ἀφ' ἧς ἴδωσιν ἐλευθερωθῆσαι ἐσπούδασεν; ἐπειδὴ δὲ πάσας ὑπερβαίνοντες τὰς περιεχομένας τῆ ἐπιστολῆ βλασφημίας οἱ αἱρετικοὶ, τούτο μόνον ἐξ αὐτῆς προφέρουσι τὸ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων παρὰ τοῦ τὴν ἐπιστολὴν γράψαντος εἰρημικῶν, τουτέστι δύο φύσεις, μίαν δύναμιν, ἐν πρόσωπον, ἀποδείξομεν αὐτῶν, καὶ ἐν τοιούτῳ τὴν ἰδίαν ἀσέθειαν παραμυγνύοντα. Τίνος γὰρ ἂν λέγῃ δύο φύσεις, καὶ ἐν πρόσωπον ὁ ἀπαρνούμενος τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἀγίας ἐν ἑσέ. Θεοῦ καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τεχθῆναι ἐξ αὐτῆς; ἀλλὰ πρόδηλον ὡς ἐκάστη φύσει ἴδωσιν προσώπων ἀπονέμει, καθὼς Θεοδώρος καὶ Νεστόριος ἐν τοῖς ἰδίαις λόγοις βλασφημοῦντας ἐξέθετο, οὗς καὶ ἐκδικαίῃ ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν μετὰ τῆς αὐτῶν ἀσέθειας. Ἐκεῖν γὰρ φανερῶς λέγουσι δύο πρόσωπα τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ψεῦδος ἄνθρωπον ἀποκαλοῦσι. Κατὰ σχετικὴν δὲ συνάφειαν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν τε καὶ τιμὴν ἐν πρόσωπον ἀναραινέσθαι λέγουσιν. Ἀλλὰ καὶ τῶν δύο φύσεων μίαν δύναμιν, ἢ τοὺς δυναστεῖαν λέγων ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν φανερός ἐστιν, ὡς καὶ ἐν τούτῳ ἀκολουθεῖ τοῖς εἰρημικοῖς αἱρετικοῖς, Θεοδώρῳ μὲν λέγοντι ἐν τοῖς περὶ ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ διαφόροις λόγοις ἀσέθως ἐκτεθείσσι, Νεστορίῳ δὲ ἐν πολλοῖς συγγράμμασι, μάλιστα δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆ ἡγγραφείσῃ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν αἱρετικὸν Ἱεραπολίτην, ὅτι τῶν δύο φύσεων μία ἐστὶν αὐθεντία, καὶ μία δύναμις, ἢ τοὺς δυναστεῖαν, καὶ ἐν πρόσωπον κατὰ μίαν ἀξίαν, καὶ τὴν αὐτὴν τιμὴν. Ἀφ' ὧν ἀποδείκνυται ὅτι τὴν ἐπιστολὴν γράψας κατὰ τὴν ἐκείνων κακοδοξίαν ἀντὶ προσώπων τῆ τῶν φύσεων προσηγορίᾳ χρησάμενος. Μία γὰρ αὐθεντία, καὶ μία δύναμις ἢ τοὺς δυναστεῖαν, καὶ μία ἀξία, καὶ ἡ αὐτὴ τιμὴ, οὐκ ἐπὶ διαφόρων φύσεων, ἀλλ' ἐπὶ διαφόρων προσώπων καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας λέγεται, ὑπερ ἐπὶ τῆς ἀγίας τριάδος ὁμολογοῦμεν. "Θεὸν καὶ οἱ ἄγιοι πατέρες ἀνεθεμάτισαν τοὺς κατ' αὐθεντίαν, ἢ δύναντες, ἢ τοὺς δυναστεῖαν, ἢ ἀξίαν, ἢ ἰσοτιμίαν λέγοντας τὸν Θεοῦ λόγον τῷ Χριστῷ ἠνωθῆναι, ἐν ψεῦδος ἄνθρωπον οἱ ἀπὸ Θεοδώρου καὶ Νεστορίου καλοῦσιν, ἀλλ' οὐχὶ καθ' ὑπόστασιν τῆν τοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῆ λογικῆ καὶ νοερῆ τῆν ἑνωσιν γεγενῆσθαι ὁμολογοῦντας.

anima rationali et intellectuali, unitatem factam esse

Καὶ ἔρκει μὲν ταῦτα πρὸς τὴν διελέγειν τὴν ἀσέθειαν τῶν ἐκδικούντων τὴν μυσαρὰν ἐκείνων ἐπιστολῆν. Πλὴν ὅμως καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς ὁ ταύτην γράψας τὴν ἰδίαν δείκνυσι κακοδοξίαν λέγων, ὅτι δεῖ πιστεῦσαι εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸν ἐνοικοῦντα ἐν τῷ ναῷ, ἐν ὧς φανερῶς δύο εἰσάγει πρόσωπα. Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν ἀσέθειαν ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν παρὰ Θεοδώρου, καὶ Νεστορίου ἐδιδάχθη. Ἡ μὲντοι καθολικὴ ἐκκλησία τὴν τοιαύτην κακοδοξίαν κατακρίνουσα οὐχὶ εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸν ἐνοικοῦντα ἐν τῷ ναῷ, ἀλλ' εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὴν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα ὁμολογεῖν, καὶ πιστεῦσαι παραδιδόσιν. Οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἰ τῆ τῶν φύσεων ὀνομασίᾳ ἐχρησάτο ὁ τὴν ἀσέθειαν ἐκείνην ἐπιστολὴν γράψας ἕως γὰρ τοῖς αἱρετικοῖς πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων ταῖς παρὰ τῶν ὀρθόδοξων εἰσεβῆς λεγομένας φωναῖς χρῆσθαι, καὶ τὴν ἐν

A dicere, sed etiam Chalcedonense sanctum concilium omnia ei contraria compulit eum peragere : quomodo eadem saneta synodus memoratam epistolam susceperet, et condemnationi impietatis quæ in ea continetur, sese subiceret, a qua Ibanam liberare festinavit? Quoniam autem omnes blasphemias epistolæ pretermittentes hæretici, hoc solum ex ipsa proferunt, quod ad decipiendos simpliciores scriptor epistolæ dixit, hoc est, duas naturas, unam virtutem, unam personam; demonstrabimus quod ipse etiam in hoc suam commiscuit impietatem. Cujus enim diceret duas naturas et unam personam, qui abnegat Deum Verbum incarnatum de sancta et gloriosa Dei Genitrice et semper virgine Maria, et natum esse ex ipsa? Sed certum est, quod unicuique naturæ suam personam attribuit, sicut Theodorus et Nestorius in suis libris blasphemantes exposuerunt, quos defendit scriptor epistolæ cum eorum impietate. Illi enim aperte dicentes duas personas Dei Verbi et Christi, quem purum hominem vocant, per affectualem conjunctionem, et per eandem dignitatem et honorem unam personam apparere dicunt; sed et duarum naturarum unam virtutem sive potentiam dicens scriptor epistolæ, manifestus est quod et in hoc memoratos hæreticos sequitur, Theodorum quidem dicentem in diversis libris de incarnatione impie expositis, Nestorium autem in multis quidem scriptis, et maxime in epistola scripta ad Alexandrum Hierapolitanum hæreticum, quod duarum naturarum una est auctoritas, et una virtus, sive potentia, et una persona [secundum unam] per dignitatem eundemque honorem : ex quo ostenditur, qui scripsit epistolam, secundum illorum perfidiam pro personis usus vocabulo naturarum. Una enim auctoritas, et una virtus sive potentia, et una dignitas et idem honor, non in diversis naturis, sed in diversis personis ejusdem substantiæ dicitur, quod in sancta Trinitate constemur. Unde et sancti Patres anathematizaverunt eos qui per auctoritatem, aut virtutem, sive potentiam, aut dignitatem, aut æqualitatem honoris, dicunt Deum Verbum unitum esse Christo; quem purum hominem vocant Theodori et Nestorii sequaces, sed non secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem animatam continentur.

D Et hæc quidem sufficiebant ad convincendam impietatem eorum qui sceleratam epistolam vindicant: tamen et in fine scriptor ejusdem epistolæ ostendit suam perfidiam, dicendo quod oportet credere in templum, et in eum qui habitat in templo : per quæ aperte duas introducit personas. Sed et istam impietatem a Theodoro et Nestorio scriptor epistolæ edoctus est. Catholica autem Ecclesia talem condemnationis perfidiam, non in templum, et in eum qui habitat in templo, sed in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Verbum incarnatum et hominem factum confiteri et credere tradit. Nihil autem mirandum est, si vocabulo naturarum usus est scriptor illius impiæ epistolæ. Solent enim hæretici, ut simpliciores decipiant, vocibus quidem uti quæ ab orthodoxis pie dicuntur, rectum autem earum intellectum

σεβῆ τούτων ἐνοικίαν τε καὶ ἐξήρῃσιν πρὸς τὴν οὐκείαν μεταφέρειν ἀσέβειαν· ἐπειδὴ ἔστιν ὅτι αἱ αὐταὶ φωναὶ καλῶς μὲν ἐξηγούμεναι, καὶ νοούμεναι, μετὰ τῆς εὐσεβείας εἰσι, κακῶς δὲ παρὰ τῶν αἱρετικῶν ἐρμηνευόμεναι, καὶ προφερόμεναι τὸ ἀσεβὲς ἔχουσαι· ἀρέσει Νεστόριον εἰπόντα μὲν δύο φύσεις καὶ ἐν πρόσωπον, μὴ ομολογούντα δὲ τούτων τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν, ἣ ἐν Ἐρέσῳ πρώτῃ ἀγία σύνοδος, ἧς ἐξήρχον Κελεστίνος καὶ Κύριλλος οἱ ἐν ὑσίᾳ τῇ μιᾷ, οὐ προσεδέξατο, ἀλλὰ κατεδέχασιν. Ἡμεῖς δὲ τῇ τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίᾳ διατηρωτῶν καὶ οὐθινοῦτες, καὶ τὴν τῶν δύο φύσεων ἑνωσιν, ἐξ ὧν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ εἰς τῆς ἁγίας τριάδος, ὁ Θεὸς λόγος σαρκωθεὶς συνετέθη, καὶ τὴν τούτων διαφορὰν οὐκ ἀνηρημένην διὰ τὴν ἑνωσιν ἰσχυρότερον ἀπεδείξαμεν. καὶ ἴσκει μὲν τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα πληροφορεῖσαι τοὺς μὴ βουλομένους φιλιευεῖσθαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸς ἀσέβειαν ἀπαξ ἐκκλινόντες καὶ ἑτέροις ἐπιχειροῦσιν, ἀναγκάσις ἡμεῖς καὶ τὰς τοιαύτας αὐτῶν προτάσεις ματαίως ἀποδείξομεν. Φασὶ γὰρ μὴ δεῖν ὑπὸ μέμψιν γενέσθαι τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν διὰ τὸ φέρεσθαι ἐν τισὶ βιβλίοις. Ἄλλ' εἰ τοῦτ' οὖν κατὰ τὴν αὐτῶν ἄνοιαν προσδέξεται, δεῖ καὶ Εὐτυχεῖα καὶ Νεστόριον δεχέσθαι, ἐπειδὴ πολλὰ καὶ περὶ τούτων τοῖς ἐν τῇ συνόδῳ πεπραγμένους μίμνεται. Ἄλλ' οὐδεὶς τῶν εὐφρονούντων τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις προσέξει τὸν νοῦν. Τὰ γὰρ περὶ τῶν αἱρετικῶν ἐν ταῖς συνόδοις προφερόμενα, καὶ μέρος τῶν ὑπομνημάτων γινόμενα οὐκ ἐπὶ τῷ ἐλευθερωθῆναι, ἀλλ' εἰς ἐλεγχον αὐτῶν, καὶ ἐπὶ μείζονι κατακρίσει αὐτῶν τε, καὶ τὰ ὅμοια αὐτοῖς φρονούντων παραλαμβάνεται. Εἰ καὶ ὅτι τὰ τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς φερόμενα ὑπομνήματα ἐν τισὶ μὲν βιβλίοις, ὡς εἴρηται, ἐντέτακται, ἐν δὲ τοῖς ἀθηντικῶν, ἐν αἷς ὑπέγραψαν οἱ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι, οὐδαμῶς ἠήρηται. Πλὴν κἀκεῖνον δεῖ προσέχειν τοὺς τὴν ἀλήθειαν ἐρευνῶντας· ὅτι πολλοὺς τινὰ ἐν ταῖς συνόδοις παρὰ τὴν ἐν αὐταῖς εὐρισκομένην λέγεται ἢ κατὰ προσπάθειαν, ἢ κατ' ἐναντίωσιν, ἢ κατ' ἄρριαν, οὐδεὶς δὲ προσέχει τοῖς κατὰ μέρος παρὰ τινῶν λεγομένοις, ἀλλὰ μόνους τοῖς κατὰ κοινὴν συναινέσιν παρὰ πάντων ὀριζόμενους. Εἰ γὰρ κατ' ἐκείνους βουληθεῖν τις προσέχειν ταῖς τοιαύταις ἐναντιώσεται, ἐκάστη σύνοδος εὐρίσκειται ἐαυτὴν ἀνατρέψουσα. εἰ ταῦτα τοῖνον ἔθει αὐτοὺς, εἴπερ ὀρθῶς ἐδέχοντο τὴν ἁγίαν σύνοδον, μὴ τοιαύτας αὐτῇ μέμψεις περιάπτειν, ἀλλὰ ἀκλουθῆσαι τοῖς διδασκαλοῖς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα τῶ ἐν ἁγίοις Ἀθανασίῳ τῷ γενομένῳ τῆς Ἀλεξανδρείης ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ, καὶ πολλοῖς καὶ μεγάλους ἀγῶνας ἀναδέξαντο ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὀρθῆς κατὰ πάσης αἱρέσεως, καὶ μάλιστα τῶν ἀσεβεστάτων Ἀρειανῶν· τῶν γὰρ αὐτῶν Ἀρειανῶν πρὸς ἀπάτην τῶν λαῶν εἰς τὴν ἐαυτῶν μερίδα ἐπισπωμένων διανοήσιν, πρὸ πολλῶν ἐτῶν τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀθανασίου τῆς Ἀλεξανδρείης γενομένου ἐπίσκοπον, καὶ λεγόντων, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ διανοήσας τὰ ὅμοια αὐτοῖς ἐφύρονται. Ἀθανάσιος ὁ μέγας τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος πολλοῖς τρόποις ἐγγράφως ἀπέδειξε, τὴν ὀρθὴν πίστιν διανοήσιν ἐξ ἀρχῆς κηρύξαι, καὶ μηδαμῶς ἐπικουρωθῆσαι τῇ τῶν Ἀρειανῶν ἀσέβει. Οὗτοι δὲ τὰ τῶν αἱρετικῶν φρονούντες τὴν οὐκείαν ἀσέβειαν τούτῳ περιάπτειν σπουδάζουσιν. Ὅπως δὲ ἐστὶ κατάκριμα, καὶ ποῖα ἐπίστα:

A et expositionem ad suam impietatem transferre: siquidem [interdum] eadem voces, quando bene exponuntur et intelliguntur, cum pietate sunt, quando autem male ab hæreticis intelliguntur et proferuntur, impietatem habent. Itaque Nestorium, dum quidem naturas et unam personam dicentem, non confitentem autem earum unitatem secundum subsistentiam. Ephesina prima synodus, cujus auctores erant Cælestinus et Cyrillus sanctæ memoræ, non suscepit, sed condemnavit. Nos autem sanctorum Patrum doctrinam per omnia sequentes, et unitatem duarum naturarum, ex quibus Dominus noster Jesus Christus unus sanctæ Trinitatis, Deus Verbum incarnatus, compositus est, et quod earum differentia non interempta est propter unitatem, in superioribus B apertius demonstravimus. Et sufficiebant quidem quæ prædiximus, satisfacere eis qui nolunt contendere. Sed quoniam illi qui semel ad impietatem declinaverunt, et alia proponere conantur, necessario nos et tales eorum occasiones vanas ostendemus. Dicunt enim non oportere vituperare impiam epistolam, eo quod in aliquantis fertur codicibus. Sed si hoc aliquis secundum eorum dementiam sufficiat [F. suscipiat], oportet et Nestorium et Eutychem suscipi, quoniam plurima et de his in gestis continentur quæ apud synodum acta sunt. Sed nemo sapiens dictis eorum animum interdet. Quæ enim de hæreticis proferuntur in synodis et pars gestorum fiunt, non ad liberationem inseruntur, sed ad majorem condemnationem eorum, et qui eis similia sapiunt. C Quamvis autem exemplaria impie epistolæ quæ circumferuntur, in aliquibus codicibus, ut dictum est, inserta sint, tamen in authenticis in quibus sanctissimi episcopi subscripserunt, nullatenus inveniuntur. Oportet autem etiam illud attendere eos qui veritatem perscrutantur, quod forsitan in conciliis quædam a certis ibi convenientibus dicuntur, aut per favourem, aut per contrarietatem, aut per ignorantiam. Nemo autem attendit ea quæ per partem a quibusdam dicuntur: sed sola illa quæ ab omnibus communi consensu deliniantur. Si enim aliquis secundum illos voluerit attendere ejusmodi contrarietates, unaquæque synodus inveniatur semetipsam destruens. Propter hæc igitur oportebat eos, si sanctum concilium recte susciperent, non tales blasphemias ei applicare, sed sequi doctores catholicæ Ecclesiæ, et maxime sanctum Athanasium, qui fuit Alexandriæ episcopus, et plurimos et magnos labores suscepit pro recta Christianorum fide adversus omnem hæresin, et maxime contra impiissimos Arianos. Ipsi enim Ariani ad decipiendos populos suo errori conjungentibus Dionysium, qui ante multos annos Athanasii [multis annis ante Athanasium] fuit Alexandriæ episcopus, et dicentibus quod et ipse Dionysius similia eis sapuit, Athanasius magnus Ecclesiæ doctor multis modis ostendit in scriptis, rectam fidem Dionysium ab initio prædicasse, nulloque modo participem Arianiæ impietatis fuisse. Isti autem hæretica sapientes, suam impietatem eidem synodo ap-

¹ Hæc absunt a ms. Boheriano, et apud Leunclavium.

ἀρὰ τὰς εἰς πατέρας ἀμαρτάνουσι, διδάσκει ἡμᾶς καὶ ἰ-
 θεία γραφή. Εἰ γὰρ Χάμ ὁ υἱὸς τοῦ Νῶε θεασάμενος γυ-
 μνὸν τῶν ἰδίων πατέρα, καὶ μὴ καλύψας τὴν τοῦ πατρὸς
 σωματικὴν γύμνωσιν, ἐξελθὼν ἐπέγγυσε ταύτην ταῖς
 ἀδελφοῖς, καὶ ἐπεὶ οἱ ἰματῶν ταύτης περισκέπασαν, αὐ-
 τὸς δὲ Χάμ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες ὑπὸ κατάραν γε-
 γόνασιν, οἱ δὲ ἀνεπάσαντες εὐλογίας μεγάλης ἤξιώθησαν·
 πολλῶ μᾶλλον οὕτω μείζωνος καὶ ἔτι πλείους κατακρίσεως
 εἰσιν ἄξιαι. αἱ τῆν μηδὲ μὴ προσεῦχον ἀτιμίαν τῆ συν-
 ὁδῶ σπινδάζοντες διὰ τῆς ἀσεβείας τῆς ἐπιστολῆς καὶ
 Θεοδώρου περιάπτειν αὐτῆ. Ἄλλ' οὐδ' ἂν τοῦτο ἡ ἀσεβείας
 ἐπιστολῆ, ἢ οἱ ταύτης ἀντιποιούμενοι ἐκφεύξονται τὴν ἐπι-
 τῆ αὐτῶν ἀσεβεία κατακρίσιν. Ἄλλ' οὐδ' ἂν ἁγιώτατος ὁ Ἑλ-
 ληνός τε καὶ Ἰουδαίους καὶ πάντας αἰρετικῶς τῆ ἀσε-
 βείας ὑπερβαλλόμενος. Οὗτος γὰρ πρὸς ταῖς ἄλλαις κτύθ
 βλασφημίαις οὐκ ἀκρίβη τῶ πρὸς τῶν ἰδίων πλάνην παρ-
 ερμηνεύσαι τὸ σύμβολον τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ἑπτὰ
 ἁγίων πατέρων, ἀλλὰ καὶ περιφρονήσας ταύτου ἕτερον
 σύμβολον ἐξέθετο πάσης ἀσεβείας πεπληρωμένον, ἐν ᾧ
 ἀναθεματίζονται τοὺς ἑτέρας φρονούντας, ἢ παραδιδόντας
 ἐτόλμησαν ὥστε ἄσων κατὰ τὴν ἐκείνων μανίαν πάντας
 τοὺς ἁγίους ἀποστῆλους, καὶ πατέρα κατακρίσθαι·
 ταῦτο δὲ τὸ ἀσεβὲς Θεοδώρου σύμβολον καὶ ἐν τῆ κατ'
 Ἐφέσου πρώτῃ συνόδῳ προσημειώθη, καὶ ἐν Χαλκηδόνι
 ἀναγνωσθὲν ὑφ' ἐκείνης συνόδου μετὰ τοῦ ἐκθιμένου καὶ
 τῶν ἀειξαμένων αὐτὸ κατακρίθη.

Ἐπειδὴ δὲ τινες τῶν ὑπὲρ Θεοδώρου λόγον ποιούμενοι
 προσημειώσασιν τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων διὰ τὴν
 ἐνὸς αὐτοῦ βλασφημίαν προσποιούνηται μὲν λέγειν, C
 ὅτι ἀσεβῆ ταῦτα τυγχάνει. αὐτὸν δὲ τὸν τριακόντη ἀσε-
 βειῶν ἐξεμέσαντα παραιτοῦνται ἀναθεματίζειν, θαυμάζο-
 μεν τὴν ταύτων ἄνοιαν, ὅτι τῆ θεῆς τοκμῶσιν ἐναντιοῦσα-
 θαι γραφῆ φανερώς λέγουσιν, ὅτι ἐ ἐν ἑσφ μισητὰ Θεῷ καὶ
 ὁ ἀσεβῶν καὶ ἡ ἀσεβεία αὐτοῦ. ἰ καὶ γὰρ τὸ πραχθὲν σὺν
 τῷ θράσυντι κολασθ. σεται. Εἰ δὲ ἁμοίως τῆ αὐτοῦ ἀσε-
 βεία μισητὰ Θεῷ καὶ ὁ ἀσεβῶν, πρόδηλον ὡς ὁ τοιοῦτος
 κηχῶρεται τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ ἀναθέματι δικαίως ὑποβάλ-
 λεται. Τὸ γὰρ ἀνάθεμα οὐδὲν ἕτερον σημαίνει, ἢ τὸν ἀπὸ
 τοῦ Θεοῦ χωρισμὸν, ὡς ἐν τῆ παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ
 τὸ περὶ τοῦ ἀναθέματος κρίμα δηλοῖ. Ὅτι δὲ ὁ κύριος
 τοὺς μὴ ὄντας ἐν τῆ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ λέγει, κηχῶρι-
 μένους εἶναι λέγει τῆς ἐκκλησίας, ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην
 εὐαγγελίῳ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διαλεγόμενος αὐτῷ φησὶ·
 ἰ Πᾶς ἁποκτῶν τὴν ἀμαρτίαν δοῦλος ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας. Ὁ
 δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ δὲ υἱὸς μέ-
 νει εἰς τὸν αἰῶνα. ἰ Ὅτι δὲ τὴν παρά τοῦ κυρίου ὀνομασ-
 μένην οἰκίαν ἡ θεία γραφὴ ἐκκλησίαν Θεοῦ ζῶντος καλεῖ,
 ἢ ἀπόστολος μαρτυρεῖ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον πρώτῃ ἐπι-
 σταλῆ.

Εἰ δὲ λέγουσιν τινες μὴ δεῖν Θεόδωρον μετὰ θάνατον
 ἀναθεματίζεσθαι, ἴστωσαν οἱ τὸν τοιοῦτον αἰρετικὸν ἐκ-
 δικούντες, ὡς πᾶς αἰρετικὸς μέχρι τῆς αἰκείας
 πύλας ἐμμεῖνας δικαιοτέρου διηγεῖται ἀναθεματισμῷ καὶ
 μετὰ θάνατον ὑποβάλλεται. Καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλοῖς γέγο-
 νεν αἰρετικῶς ἀρχαιοτέροις τε καὶ τοῖς ἐγγυτέρω· τουτ-
 ἐστὶ Βαλεντίνῳ, Βασυλείδῳ, Μαρκίῳ, Κηρύλλῳ, Μανι-
 χαίῳ, Εὐνομίῳ, καὶ Βουδύῳ· ταῦτα δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ Θεο-
 δώρῳ γέγονε καὶ ἐν ζωῇ κατηγορηθέντι, καὶ μετὰ θάνατον

A phicare festinant. Quails autem est condemnatio, et
 qualis inminet maledictio eis qui in Patres peccant, et
 docet nos et divina Scriptura. Si enim Cham filius
 Noe (Genes. ix) cum vidisset nudum suum patrem,
 quoniam non cooperuit patris corporalem nuditatem,
 sed egressus nuntiavit eam fratribus, et illi vesti-
 mento eam cooperuerunt, ipse quidem Cham, et illi qui
 ex ipso nati sunt, sub maledictione facti sunt; qui
 autem cooperuerunt, magnam benedictionem merue-
 runt: multo magis isti majore et amiore conde-
 matione digni sunt, qui ad synodum nimine perti-
 nentem infamiam, festinant per impietatem epistolæ,
 et Theodori, eidem sanctæ synodo applicare. Sed
 non ideo impia epistola, vel defendentes eam, con-
 demnationem suæ impietatis effugient: sed neque
 B Theodorus, qui paganos et Iudeos, et omnes hære-
 ticos impietate superat. Inipio enim Theodoro non
 sufficit super alias ejus blasphemias ad suum erro-
 rem male interpretari symbolum trecentorum decem
 et octo sanctorum Patrum, sed etiam contempto eo,
 aliud symbolum exposuit omni impietate plenum, in
 quo anathematizare ausus est eos qui aliter sapiunt
 vel tradunt, ut, quantum ad illius insaniam pertinet,
 omnes sancti apostoli et Patres condemnarentur. Hoc
 autem Theodori impium symbolum et in Ephesina
 prima synodo prolatum, et in Chalcedonensi recita-
 tum, ab utraque synodo cum ejus expositore, et eis
 qui illud suscipiunt, condemnatum est.

Quoniam autem quidam, verba pro Theodoro fa-
 cientes, eum proferuntur impia ejus conscripta, pro-
 pter insertam eis blasphemiam confligunt quidem
 dicere quod impia sunt, ipsum autem qui talem im-
 pietatem evomit, recusant anathematizare: mira-
 mur eorum dementiam, quod divinæ Scripturæ con-
 traria agunt, evidenter dicenti, quia *æqualiter horri-
 bilia sunt apud Deum impius et impietas ejus* (Sap.
 xiv). Actio enim cum auctore [actore] punietur: si
 autem similiter impietati horribilis est Deo et ille qui
 impie agit, certe separatus est talis a Deo; et anathe-
 mati juste subicitur. Anathema enim nihil aliud si-
 gnificat, nisi a Deo separationem, sicut in Veteri et
 Novo Testamento judicium de anathemate significat.
 Quod autem et Dominus eos qui non permanent in
 verbo veritatis ipsius, separatus esse ad Ecclesia
 dicit, in Evangelio secundum Joannem Judæos allo-
 quens, sic ait: *Omnis qui facit peccatum, servus est
 peccati. Servus autem non manet in domo in æternum;
 filius autem permanet in æternum* (Joan. viii). Quod
 autem, quam Dominus nominat domum, divina Scri-
 ptura Ecclesiam Dei vivi vocat, Apostolus testatur
 in Epistola prima ad Timotheum (Cap. iii).

Si vero quidam dicunt, non oportere Theodorum
 post mortem anathematizari, sciant qui talem hære-
 ticum defendunt, quod omnis hæreticus usque ad
 finem vitæ in suo errore permanens, juste perpetuo
 anathemati et post mortem subicitur. Et hoc in
 multis hæreticis et antiquioribus et propioribus fa-
 ctum est, id est Valentino, Basilide, Marcione, Ce-
 rintho, Manicheo, Eunomio, et Bonoso. Hoc autem
 idem et in Theodoro factum est, et in vita accusato,

ἀναθεματισθέντι ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων. ὡς εἰ μὴ βιά A
 λονται πειθεσθαι ὡς αἱρετικοὶ οἱ τούτου ἀντιποιούμενοι,
 τῶ γούν παρ' αὐτῶν ἐκδικουμένη ἀσεθεῖ ἐπιταυλῇ πε-
 στιστάτωσαν, ἧτις εἰ καὶ τὰ βάλιστα Θεόδωρον ἐκδικεῖ,
 ὁμοίως φανερῶς λέγει, ὅτι καὶ ἐπὶ ἐκκλησίας παρ' ἁγίων
 πατέρων ἀναθεματίσθη, καὶ ἐξ ἐκείνου πολλὰ ζητήσεις γέ-
 γονε περι τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ὡς ἀσεθεῖς δὴλον-
 ὅτι πεπληρωμένων· τοῦτο δὲ ἐπὶ ἅπαν τινικαῦτα οἱ τῆς
 καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ἧ μὴ τοῖς ἀπλουστέροις ἐντυγ-
 χάνοντας τοῖς ἐκείνου ἀσεβέσι συγγράμμασι τῆς ὀρθῆς
 παραστέρεσθαι πίστεως. Ὅτι δὲ οἱ ἀσεβεῖς εἰ καὶ μὴ
 κατὰ πρόσωπον μὲν ἐν ζωῇ δέξονται ἀναθεματισμὸν,
 ἡμῶς καὶ μετὰ θανάτου ἀναθεματίζονται ὑπὸ τῆς καθολι-
 κῆς ἐκκλησίας, δεῖνυνται ἐκ τῶν ἁγίων συνόδων. Ἡ μὲν
 γὰρ ἐν Νικαίᾳ τοὺς τὸ ἀσεβὲς Ἀρείου φρόνημα πρεσ-
 βεύοντας ἀνοούμεως ἀναθεμάτισεν. Ἡ δὲ ἐν Κωνσταντι-
 νουπόλει τὴν Μακεδονίου ἀσεβεστάτην ἄρεσιν ὁμοίως
 ἀναθεμάτισεν· ἀλλ' ὁμοίως ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία καὶ
 μετὰ θανάτου Ἀρείου, καὶ Μακεδόνιον ὀνομαστί ἀναθεμα-
 τίζει. Ἐκ πολλῶν δὲ τῶν ἀποδείξεων ἐλεγχόμενοι, ὡς
 ἀσεβοῦσι διακενῆς οἱ Θεόδωρον καὶ τῆς ἀσεθείας αὐτοῦ
 ἀντιποιούμενοι, ἐφ' ἑτέραν ματαίαν πρόφασιν καταφεύ-
 γουσι λέγοντες, μὴ δεῖν αὐτὸν ἀναθεματισθῆναι διὰ τὸ ἐν
 τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν τετελευτηκῆναι. Ἰδοὺ δὲ αὐ-
 τοὺς εἰδέναι ὡς ἐκείνοι τελευτῶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν
 ἐκκλησιῶν, οἱ τὸ κοινὸν τῆς εὐσεθείας δόγμα τὸ ἐπὶ τῆς
 καθολικῆς ἐκκλησίας κηρυττόμενον μέχρι τῶν φθῶ-
 ξάμενοι. Οὗτος δὲ τῇ αἰκίᾳ ἐντελευτήσας ἀσεβεῖα ἀπὸ
 πάσης ἐκκλησίας ἐξεβλήθη. Ἀμέλει τοι καὶ πᾶν τὸ πλά-
 ρωμα τῆς ἐν Μοῦσεστῆ ἐκκλησίας, ἐν ᾗ λέγεται ἐπίσκο-
 πος γεγενῆσθαι, διὰ τὸς βλασφημίας, δι' ἧσπερ Ἑλλᾶσι
 τε, καὶ Ἰουδαίσι, καὶ Σοδομίταις παρὰ τῶν ἁγίων πα-
 τέρων συνηρηθήθη, ὀπιλειψὺν ἐξ ἐκείνου τῶν ἱερῶν τῆς
 ἐκκλησίας διπτύχων τῶν τούτου προσηγορίαν, ὡς τὰ
 περὶ τούτου συστάται κατὰ τὴν αὐτὴν πύλιν παρὰ τῇ
 συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας ὑπαρκῆ, αὐτὰ δεῖκνυσι. Θαυμάζομεν
 τοίνυν τοὺς ἐκδικούντας Θεόδωρον, οἰκειούμενους αὐτῶν
 τε καὶ τὴν αὐτοῦ ἀσεβείαν, ὑποὺν γὰρ ἡ ἐκκλησία, ἐν ᾗ γέ-
 γνην ἐπίσκοπος, ὡς αἱρετικὸν ἐκ πολλῶν τῶν χρόνῶν
 αὐτὴν ἀπεβάλετο. Ὅτι δὲ ἐπὶ κατακρίσει αἰκίᾳ τὴν τοιαύ-
 την προβάλλονται πρόφασιν οἱ Θεόδωρον ἐκδικούντες,
 ἔξεστι γινῶναι καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ Ἰούδα γενομένου φε-
 θεροῦ κρίματος. Ἐλαῖς γὰρ νομισσας ἰαυθάνειν τὸν τὰ
 κρυπτά τῶν ἀνθρώπων γνωσκόντα, ἐνομήνησε τῶν μυσ-
 τερῶν τοῖς ἀποστόλοις, ἀλλ' ἡμῶς οὐδὲν αὐτὸν ἠύλασε, B
 καὶ ἡ μετὰ ὑποκρίσεως καιωνία. Ἀλλὰ οὐδὲ καὶ τὸ μετὰ
 θανάτου αὐτοῦ θάδε α ὀνομασθῆναι τοὺς μαθητῆς, ὡς
 φησιν Ἰωάννης ὁ ἐναγγελιστῆς λέγων, «Θωμᾶς δὲ ὁ λεγόμε-
 νος διδύμος, εἰς τὴν ἀνάθεκα, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτε
 ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς.» ἢ ἐξαιρεῖ τὸν Ἰούδα τῆς κατακρίσεως,
 ἢ συναριθμεῖσθαι παρὰ τοῖς ἀποστόλοις. Ἀμέλει τοι μετὰ
 τὴν τοῦ κυρίου ἀνάληψιν οἱ ἀπόστολοι δι' αἰκίας ψῆφον
 τὸν αὐτὸν Ἰούδα καὶ μετὰ θάνατον κατεδίκασαν, καὶ
 ἕτερον ἀντεισήγαγον. Ὅτι δὲ ματαίαν πρόφασιν προβά-
 λονται λέγοντες, μὴ δεῖν τοὺς τελευτῶντας αἱρετικούς
 ἀναθεματίζεσθαι, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ κυρίου βημάτων
 ἀποδείξομεν. Τοῖς γὰρ ἀσεβεῖς καὶ ἐτι ζῶντας νεκροῖς
 ὀνομαζει λεγόν· «Ἄφες τοὺς νεκροὺς ἄφαί τοὺς αἰ τῶν νε-
 κροῦς· ὡσπερ οὖν καὶ τοὺς δικαίους τελευτήσαντας ζῶν-

et post mortem anathematizato a sanctis Patribus,
 quibus si credere noluerint ut haeretici ejus defenso-
 res, vel impiae epistolae, quam ipsi defendunt, cre-
 dant. Quae licet Theodorum collaudet, manifeste
 tamen dicit, quod in Ecclesia a sanctis Patribus ana-
 thematizatus est, et ex illo plurima inquisitio facta
 est de ejus conscriptis, ut pote plenis impietate. Hoc
 autem tunc faciebant catholicae Ecclesiae doctores,
 ne simpliciores legentes illius impia conscripta, a
 recta fide declinarent. Quod autem impii, licet non
 in vita in suam personam anathema susceperint, ta-
 men et post mortem anathematizentur a catholica
 Ecclesia, ostenditur a sanctis synodis. Nicæna enim
 synodus eos qui impii [impiani] Arii sectam colunt,
 sine nomine anathematizavit. Quae autem Constanti-
 B nopoly congregata est, impiam Macedonii haeresim
 similiter condemnavit; sed tamen sancta Dei Ecclesia
 et post mortem Arium et Macedonium nominalim
 anathematizat. Cum autem ex multis probationibus
 convincuntur, quod supervacue et impie agunt qui
 Theodorum et impietatem ejus defendunt, ad aliam
 vanam occasionem confugiant, dicentes non oportere
 eum anathematizari eo quod in communicatione
 Ecclesiarum mortuus est. Oportebat autem scire eos
 quod illi moriuntur in communicatione Ecclesia-
 rum, qui commune pietatis dogma, quod in univer-
 sali Ecclesia praedicatur, usque ad finem servaverunt.
 Iste autem usque ad mortem in sua permanens
 impietate, ab omni Ecclesia ejectus est. Itaque et
 omnis plenitudo Mopsuestenae Ecclesiae, in qua
 C episcopus dicitur fuisse [propter blasphemias, ob
 quas paganus] eum invenisset quod paganus et Ju-
 daeis et Sodomitanis a sanctis Patribus connume-
 ratus est, deleverunt ipsi ex illo a sacris Eccle-
 siae diptychis ejus nomen, sicut gesta de hoc in ea-
 dem civitate apud concilium episcoporum illius pro-
 vinciae confecta ostendunt. Miramur igitur Theodori
 sequaces, qui eum et impietatem ejus tanquam suam
 defendunt, cum Ecclesia, in qua fuit episcopus, ut
 pote haeticum ex multis temporibus eum ejecerit.
 Quod autem ad condemnationem suam talem occasio-
 nem [pretextum] proponunt defensores Theodori,
 scire licet et ex ipso adversus Judam facto tremendo
 judicio. Ille enim cum putasset latere eum qui oc-
 culta hominum cognoscit, sacramentis communicavit
 cum apostolis: sed tamen nihil ei profuit quod cum
 dolo communicavit. Sed licet post mortem ejus du-
 decim nominati sint discipuli, sicut Joannes evange-
 lista dicit: *Thomas autem, qui Didymus dicebatur,*
unus ex duodecim, non erat cum ipsis quando venit
Jesus (Joan. xx): tamen hoc non liberat Judam a
 condemnatione, aut connumerari facit apostolis. Unde
 post ascensionem Domini, apostoli per suam senten-
 tiam eundem Judam etiam post mortem condemna-
 verunt, et aliam pro illo introduxerunt (Act. i). Quod
 autem vanam occasionem proponunt, dicentes non
 oportere haeticos mortuos anathematizari, et ex
 ipsis Domini verbis ostendemus. Impios enim et ad-
 huc vivos, mortuos nemiinat, dicens: *Dimitte mortuos*
sepelire mortuos suos (Matth. viii): sicut justos et jam

τας ἀποκαλεῖ. λέγει γάρ περ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. Εἰ τοίνυν κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους οὐ χρὴ τοὺς αἰρετικοὺς τελευτούντας ἀναθεματίζεσθαι, οὐδὲ ζῶντες αἰρετικοὶ ἀναθεματισθήσονται, οἷς νεκροῖς ὁ κύριος ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ ἀποκεχωρισμένους εἶναι αὐτοῦ εἰπόντος, « Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ » καὶ κατ' αὐτοὺς λοιπὸν οὔτε ζῶντες, οὔτε τελευτῶντες αἰρετικοὶ ἀναθεματισθήσονται· καὶ μάτην κατ' ἐκείνους ἡ ἀποστολικὴ διδασκαλίᾳ παραδέδωκεν ἀναθεματίζεσθαι τοὺς παραδιδόντας παρ' ὃ παρελάβομεν· μάτην αἱ ἅγιοι σύνοδοι τοὺς αἰρετικοὺς κατέκριναν· μάτην καὶ αἱ ἄλλοι ἅγιοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας τοὺς αἰρετικοὺς ἀνεθέματίσαν. Μέμφονται δὲ καὶ Ἱερεμὶ τῷ προφήτῃ λέγοντι, « Ἐπικατάρatos ὁ ποιοῦν τὰ ἔργα τοῦ κυρίου ἀμειῶς »· καὶ Δαυὶδ τῷ προφήτῃ εἰπόντι, « Ἐπικατάρatos οἱ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου »· καὶ συντόμως εἰπεῖν, πάση τῇ θείᾳ γραφῇ πᾶλλαχὺ τὰς τοιαύτας κατακρίσεις ἐπαγούσῃ τοῖς ἀσεβέσιν. Εἰ δὲ οἱ ἀμειῶς ποιοῦντες τὰ ἔργα κυρίου, καὶ ἀμαρτάνοντες περὶ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς, τοιαύταις κατακρίσεσιν ὑποβάλλονται, πόσω μᾶλλον Θεοδώρος ὁ ἀσεβής, ὁ τοιαῦτα κατ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βλάσφημιαι, δικαιοτέρον κατακρίεται, καὶ ἀναθεματίζεται;

καὶ ἤρκει μὲν ταῦτα πρὸς ταῖς παρατεθείσας ἀνωτέρω τε, καὶ ἐν ἑτέροις ἡμῶν λόγοις ἀποδείξει, περὶ τοῦ δεῖν καὶ μετὰ τελευτῆν τοὺς αἰρετικοὺς κατακρίνεσθαι, κατασχύνειν τοὺς Θεοδώρου μεταποιουμένους, καὶ παύειν τῆς τοιούτης ἀσεβείας. Διὰ δὲ τὸ ἐμφιλανείως τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένειν, καὶ τὸ πλέον ἐροῦμεν, ὅτι τινὲς τῶν συναχθέντων ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἁγίᾳ συνόδῳ, καὶ ὑπογράψαντες τῷ ἐκτεθέντι παρ' αὐτῆς ἄρῳ, ἥτοι συμβόλῳ τῆς πίστεως, ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἐναντία φησὶν αὐτὴς ἐφάνησαν, οἱ μὲν ζῶντες, οἱ δὲ μετὰ θάνατον ἀναθεματισθήσαν παρὰ δαμασσοῦ τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, καθὰ μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἐν ἁγίᾳ Ἀθανάσιος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος Δόμνῳ τὸν Ἀντιοχείας γενόμενον ἐπίσκοπον μετὰ θάνατον κατεδίκασε, τολμήσαντα μόνον γράψαι, δεῖν παρκατηρηθῆναι τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίῳ Κυρίλλῳ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Θεοδώρου ἀντιποιούμενοι αἰρετικοὶ πάσης πρωταίεως καὶ ἐγχειρήσεως ἐκπεπονηκότες ἐπεχείρησαν λαβεῖν πρὸς ἀπόπῃν τῶν ἀγνοούντων, ὡς ὁ τῆς ὁσίας μνήμης Κύριλλος ἐν τινι μέρει ἐπιστολῆς τοῦτον ἐπληρώσεν· ἐκ πολλῶν ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ συμβαίνει τὸ αὐτῶν ἐγχείρημα τοῖς ἀρνημένοις παρὰ τοῦ ἐν ἁγίῳ Κυρίλλῳ ἐν διαφόροις ἀρτίῳ λόγοις κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς Θεοδώρου, ἐν οἷς ἀσεβῶς στερεοῖ αὐτὸν πάντων τῶν ἄλλων αἰρετικῶν ἀποδείξεις εἶναι, οὐκ ἐνεργῶν τὸ πλῆθος τε, καὶ τὸ μέγεθος τῶν αὐτοῦ βλασφημιῶν τῶν εἰρημένων κατὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπεφθέρχεται οὕτως εἰπὼν· « Ἐπὶ τῇ οὐρανὸς εἰπὶ τούτῳ, καὶ ἐφάρξεν ἐπὶ πύλαις σφιδρα, λέγει κίε σφ. Ὡ τῆς ἀπρόφροῦτος σκοπέτης, ἡ γλώσσης καὶ οὐσίας ἀδύνατος κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ κέρας τῆς οὐραίας. » καὶ αὖτις· « Ἐπίθεος, ἄνθρωπε, τῆς σαυτοῦ γλώττης θύρα καὶ μοχλὸν κινῆσαι τὸ κέρας εἰς ὕψος ἐπαίρων, καὶ ἄλλῶν ἐδύνατο κατὰ τοῦ Θεοῦ. Μέχρι τίνος ἐπιστηδὸς ἀνεξίκαχόντι Χριστῷ; εἰς νοῦν ἔχε τὸ ψυχρῶ-

A defunctos, vivos nominat. Dicit enim de Abraham et Isaac et Jacob, quod Deus non est Deus mortuorum, sed viventium (*Matth. xxii*). Si ergo secundum verba illorum non oportet hæreticos mortuos anathematizari, nec vivi hæretici anathematizabuntur, quos Dominus mortuos vocat, quia separati sunt ab ipso qui dixit: *Ego sum vita* (*Joan. xi et xiv*), et secundum eos jam nec vivi, nec mortui hæretici anathematizabuntur; et sine causa, secundum illos, apostolica doctrina (*Galut. i*) tradit anathematizari eos qui tradunt præter quod accepimus: sine causa sanctæ synodi hæreticos condemnauerunt, sine causa et alii sancti Patres et doctores Ecclesiæ hæreticos anathematizaverunt. Indulgent autem et Jeremiam prophetam dicentem: *Exsecrandus qui opera Domini facit negligenter* (*Jer. xlviii*); et David prophetam dicentem: *Exsecrandi qui declinant a mandatis tuis* (*Psal. cxviii*); et ut compendiose dicamus, omnem divinam Scripturam in diversis locis tales condemnationes impiis inferentem. Sin autem illi qui negligenter opera Dei faciunt, et peccant in mandatis ejus, talibus condemnationibus subjiciuntur: quanto magis impius Theodorus, qui talia adversus ipsam magnum Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum blasphemavit, juste condemnatus est et anathematizatus!

Et hæc quidem sufficiebant, super [superius] memoratas et aliis nostris libris insertas probationes, quas protulimus, ostendentes, quod oportet etiam post mortem hæreticos condemnari, confundere eos qui Theodorum defendunt, et compescere a tali impietate. Quoniam autem contentiose in iisdem permanent, etiam quod est amplius dicimus, quia quidam ex ipsis qui in Nicæna sancta synodo convenerunt, et expositæ ab ea fidei definitioni vel symbolo subscripserunt, quoniam postea contraria sapientes apparuerunt, alii quidem vivi, alii autem post mortem anathematizati sunt a Damaso sanctæ memoriæ papa antiquioris Romæ, et ab universali Sardicensi synodo, proci testatur sanctus Athanasius. Sed et Chalcedonensis sancta synodus Dominum Antiochiæ factum episcopum post mortem condemnavit, quod solum ausus est scribere, oportere taceri duodecim capitula sancti Cyrilli.

Quoniam autem Theodori defensores hæretici, omni propositione et conatu excidentes, presumunt dicere ad deceptionem ignorantium, quod sanctæ memoriæ Cyrillus in aliqua parte epistolæ illum collaudavit; ex multis ostenditur, quod non convenit eorum conamen dictis a S. Cyrillo in diversis ejus libris contra impium Theodorum, in quibus magis impium omnibus aliis hæreticis eum ostendens, deinde non sustinens plurimas et maximas ejus blasphemias contra magnum Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum dictas, exclamavit, ita dicens: « *Expavit cœlum super hoc, et horruit amplius vehementer, dicit Dominus. O intolerabilem malignitatem, o linguam loquentem iniquitatem contra Deum, et in altitudinem cornu extollentem!* » (Et iterum: « *Impone, homine, lingue ostium et seram, cessa cornu in altitudinem extollens, et loquens iniquitatem adversus Deum. Quousque insultas patienti Christo? In mente habe*

μὲν καὶ τοῦ θιασπίου Πούλου. — Οὕτω δὲ ἀμαρτάνωντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ πλῆττοιτες αὐτῶν ἀσθενούσαν τὴν συνειδήσιν εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνετε. — Καί τίνα τι καὶ ἐκ προφητικῶν φθέγγεσθαι βέλων, — Ἐδικαιώθη Σόδομα, ἐκ σοῦ. — Νευκῆκας τὰς τῶν Ἑλλήνων ἀθυροστομίας, ὅς ἐποιήσαντα κατὰ Χριστοῦ, μὴ μὲν ἠγούμενοι τὸν σταυρὸν. Οὐδὲν ἔντα διέδειξας τὰ τῆς Ἰουδαίας ἀπειρίας ἐγκλήματα.) Τοῦτον τὸ ἔντα τὸ ἐπὶ κατακρίσει τοῦ ἀσεβοῦς Θεοδώρου ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου εἰρημένω, εἰ καὶ δοῖται κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους, τὴν ἐν ἁγίοις Κυρίλλου εἰρημένω τι ὑπὲρ Θεοδώρου, οὐδὲ τοῦτο ἐξαιρεῖται αὐτὸν τῆς κατακρίσεως. Κυρίλλου γάρ, ὡς πολλοὶ τῶν ἁγίων πατέρων τινὸς τῶν ἀρετικῶν ἀπεδείξαντο, ὡσαυτὸ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Δάμασκος, καὶ Ἀθανάσιος, καὶ Βασίλειος Ἀπολλινάριον, καὶ Λέων δὲ ὁ τῆς ἁγίας μνήμης Εὐτυχεῖα. καὶ ὅμως ἐπειδὴ γενερά γέγονεν ἡ τούτων ἀσέβεια, οὐκ ἐξέφυγον διὰ τὴν τοιαύτην ἀποδοχὴν αἱρετικοὶ τῶν μετα ταῦτα εἰς οἰκίον προσώπου καὶ τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν γενομένην κατακρίσειν τε καὶ ἀναθεματισμὸν. Τοσαύτη δὲ ἔστιν ἡ μανία τῶν Θεοδώρου ἐδικουμένων, ὅτι τολμῶσι καταφεύδουσαι καὶ Γρηγόριον τοῦ θεολόγου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐπιστολὰς πρὸς αὐτὸν Θεοδώρου ἀποσταλάντων πεπληρωμένης ἐπαίνου ὑπερφύδου ἐστὶ μεστὴν. Γρηγόριος μὲν γάρ, ὅτε ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγνοισάμενος, καὶ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς τῶν Ἀρειανῶν πλάνης εἰς τὴν ἀθεόδοξον πίστιν ἐπιστρέφας εἰς τὴν οἰκίαν ἐπαυλῆθε πατρίδα, τῆς κατὰ τῶν ἀρετικῶν κακούργως προφερομένης ἐπιστολῆς οὐ πρὸς Θεόδωρον τὸν Μοψουεστία, ἔγραψεν, ἀλλὰ πρὸς Θεόδωρον ἐπίσκοπον Τυανῶν, ἧτις ἐστὶ τῆς δευτέρας Καππαδοκῶν μητροπόλις. Τῆς δὲ αὐτῆς χώρας ἐστὶν ἡ Νάζιαζος, ἧς γέγονεν ἐπίσκοπος ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Γρηγόριος, καὶ Ἀριανζὸς τὸ χωρίον. ὅθεν ὠρμάτο. Τοῦτο γάρ καὶ αὐταὶ σαφῶς δηλοῦσιν αἱ ἐπιστολαί, μεμνημένοι ἔθνῶν, καὶ συνόδων, καὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου Ἀριανζοῦ, καὶ ἐτέρων χωρίων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, καὶ μνηδὲς τῆ ἐπιχωρίῳ διαλέκτῳ Καππαδοκῶν ὀνομασμένων, καὶ Βοιπυρίου ἐπισκόπου ὑπ' αὐτὸν τελευτῶντος Κιλικίας τῆς πόλεως, καὶ ἐτέρων ἐπισκόπων, καὶ χωρεπισκόπων, καὶ μοναστηρίων ὑπὸ τὸν αὐτὸν τελευτῶντος Θεοδώρου μεμνηνούσται. Ὡς καὶ μέχρι νῦν σώζεται τὰ ὀνόματα. Ποία δὲ μετουσία Καππαδοκίας πρὸς τοὺς τῆς δευτέρας Κιλικίας ἢ τότε ἢ νῦν ὑπάρχει, διαμεμερισμένης τῆς τῶν ἐπαρχίῳ τούτῳ δικαιοσύνης; ἢ πείρους ἐπισκόπους ὑφ' ἑαυτῶν ἔχειν ἰδύνατο ὁ Μοψουεστίας ἐπίσκοπος, αὐτὸς ὑπὸ τὸν τῆς αὐτῆς δευτέρας Κιλικίας μητροπολίτην τελῶν; Ἰωάννης δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλις ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας, οὐκ ἐπαίνων δὲ, ἀλλὰ μίμψεων καὶ ἐπιτιμῆσεων οὖσαν μεστὴν, ὡς ἐκπεσόντος αὐτοῦ τῆς θεοσεβείας. Συνασκῆτας γάρ αὐτῷ τὸν μονῆρῳ βίον ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ, τῆς ἐκεῖσε συνδιαγενοῦς ἀναμνησκῆσαι αὐτῶν. καὶ ταῦτα μαρτυρεῖ Σωζόμενος, καὶ Ἠσύχιος, καὶ Σωκράτης, καὶ Θεοδώριτος ὁ πολλοῦς ὑπὲρ Θεοδώρου λόγους τε καὶ ἐπαίνους ἔκτεινας. Εἰ δὲ προφέρουσι μαρτυρίας Ἰωάννης τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀνατολικῆς συνόδου, ὑπὲρ Θεοδώρου καὶ τῆς αὐτοῦ ἀσέβειας γενομένης ἀνάγκη αὐτοὺς καλεῖν ἀδείξασθαι. Ὑπερ ὅτου τό γε ἐπὶ αὐτοῖς εἰς κατακρίσειν τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ ἀθέτησιν τῆς ἐκείνου πίστεως αἱ περὶ Ἰωάννου ἐπιλόγησιν καὶ ὑπερ' ἔγραψαν, Νεστόριον

A scriptum a divino Paulo : Sic autem peccantes in fratres, et percutientes eorum infirmam conscientiam, in Christum peccatis (1 Cor. viii). Et ut aliquid etiam ex propheticis loquar codicibus : Justificata est Sodoma ex te (Ezech. xvi), superasti paganorum verbositates, quas contra Christum fecerunt, stultitiam existimantes crucem (1 Cor. viii), nihil esse ostendisti Judaicæ superbix crimina.) His igitur ad condemnationem Theodori sic a sancto Cyrillo dictis, licet aliquis concedat, secundum illorum verba sanctum Cyrillum aliquid pro Theodoro dixisse, neque hoc liberat illum a condemnatione. Invenimus enim, quod multi sanctorum Patrum quosdam hæreticos collaudaverunt, sicut et sancti Damasus et Athanasius et Basilius Apollinarium, et sanctus [sanctæ memoriæ] Leo Eutychen : et tamen cognita eorum impietate, non propter hoc evaserunt hæretici condemnationem et anathema, quod postea contra eorum personam et impietatem factum est. Tantus autem est furor defendentium Theodorum, quia præsumunt adversus Gregorium theologum, et Joannem Constantinopolitanum mentiri, dicentes epistolas ad eundem Theodorum plenas laudis eos direxisse : quod falsum est. Gregorius enim, cum in Constantinopoli pro veritate laborans, conversis per eum ab Ariana insania ad catholicam fidem populis, ad suam patriam reversus est, epistolas quas hæretici dolose proferant, non ad Theodorum Mopsuestenum scripsit, sed ad Theodorum episcopum Tyanensem, quæ est secundæ Cappadociæ metropolis. Ejusdem autem provinciæ suæ et Nazianzus civitas, cujus fuerat episcopus idem sanctæ memoriæ Gregorius, et Arianus prædium, unde ortus fuerat. Hoc enim et ipsæ epistolæ aperte significant, memoriam facientes consuetudinum et collectionum, et ejusdem prædii Arianzi, et aliorum prædiorum ejusdem provinciæ, et mensis vernacula lingua Cappadocum nominati, et Bosphorii [Bospori] episcopi sub eodem Theodoro constituti, qui tunc temporis Colonix civitatis ejusdem provinciæ episcopus erat, et aliorum episcoporum, et chorepiscoporum, et monasteriorum, quæ sub Theodori jurisdictione erant, quorum usque nunc eadem nomina servantur. Qualis porro communio Cappadocibus ad secundam Ciliciam, vel tunc, vel modo divisa earum provinciarum gubernatione? Et quos episcopos sub se habere poterat Mopsuestenus episcopus, cum ipse sub metropolitanis secundæ Ciliciæ constitutus esset? Joannes autem Constantinopolitanus scripsit quidem epistolam ad Theodorum Mopsuestenum, non tamen laudibus, sed querimoniis et increpationibus plenam, ut pote illo a bona conversatione [pietate] lapsus. Quoniam enim cum eo monasticam vitam in uno eodemque monasterio exercuit, conversationis ibi factæ eum admonuit : et pro his testimonium præbent Sozomenus, et Hesychius, et Soerates, et Theodoretus, qui multas pro Theodoro orationes et laudes fecit. Si autem testimonia proferunt Joannis Antiocheni, et Orientalis concilii sub eo constituti, facta pro Theodoro, et ejus impietate, necesse est eos et illa suscipere, quæ (quantum ad illos pertinet) ad

καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ κηρυχθέντος ἐπιπλοῦστον χάρον ἐδικονομήσας. καὶ τούτο δακνύεται ἐκ διαφορῶν αὐτῶν λόγων τε καὶ ἐπιστολῶν πρὸς Θεοδοσίον τὸν τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, καὶ ἑτέρους διακόνους γραμμοσῶν.

sium piæ recordationis; et ad alios diversos scripserunt.

καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ἵνα δὲ μηδὲν τῆς ἀκριβείας παραλείψωμεν, ἀσχυκῶς ἐνομοιάσωμεν μνησθῆναι καὶ τῶν γραμμάτων παρὰ Αὐγουστίνου τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης ἐπισκόπου ἐν Ἀφρικῇ γενομένου. Ζητήσεως γὰρ τις περὶ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ θάνατον αὐτοῦ κληθείσης, ὡς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παρατραπέντος παραδόσεως, καὶ τινῶν τούτου χάριν χωρισάντων ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, γράφει πρὸς Βονιφάτιον ἁγιότατος τῆς ὁσίας μνήμης Αὐγουστίνος, ὡς οὐκ ἔδει τινὰς διὰ τοῦτο χωρίσαι ἑαυτοὺς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Εἰ γὰρ ἀληθῆ ὑπῆρχε τὰ ἐπαγόμενα Κωνσταντινῶν, καὶ ἐφαπείσθη ἑναντία φρονήσεως τῆς καθολικῆς καταστάσεως, καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ τοῦτον ἀνοθέματι ὑπέβαλον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἁγίας ἐν Ἀφρικῇ συνόδου διαγορεύει τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς τὴν οἰκίαν ἢ ἐν διαθήκῃ, ἢ ἐξ ἀδικήτου αἰρετικῶν παραπέμποντας χρῆναι καὶ μετὰ θάνατον ἀνοθεματίζεσθαι. Πρὸς τοῦτοις δὲ ἕπασιν, τίς ἄγνωστὸν τὰ ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης γενόμενα κατὰ Διοσκορού; ὅς αὐτὸν ἐπὶ πίστει ἡμαρτηκώς, διὰ μόνην ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν μετὰ θάνατον παρ' αὐτῆς τῆς κατὰ Ῥώμην ἀρχιεπισκοπῆς ἐκκλησίας ἀνοθεματίσθη. Εἰ τοίνυν οἱ μηδὲν εἰς πίστει πταίσαντες ἐπισκοπῶν διὰ κατὰστασιν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ διὰ χρηματικῆν αἰτίαν ἀνοθέματι καὶ μετὰ θάνατον ὑπεβάλλονται, πόσω μᾶλλον Θεόδοτος ὁ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀσεβήσας; ὅσον δὲ πρὸς τὴν οἰκίαν τῶν λεγόντων, μὴ δεῖν ἀνοθεματίζεσθαι μετὰ θάνατον τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀσεβείᾳ τελευτῶντας, οὐ δεῖ μὴδὲ τοὺς ἀδικῶς κατακριθῆναι πατέρας μετὰ θάνατον ἀνακαλεῖσθαι, ὅπερ συμβέβηκε καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνῳ τῷ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ ἐπισκόπου γενόμενον Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μετὰ θάνατον ἀνακληθῆναι καὶ ἐπὶ Θεοδοσίῳ τῷ τῆς ὁσίας μνήμης καὶ αὐτῷ Κωνσταντινουπόλεως γενόμενον ἐπισκόπῳ, ἀδικῶς μὲν ἐν ζωῇ κατακρίθησαν, δικαίως δὲ μετὰ θάνατον ἀνακληθῆναι ὑπὸ τε τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης Πάπᾶ Λέοντος, καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου. Ἐντεῦθεν δὲ συμβαίνει κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους, τοὺς μὲν αἰρετικῶς τοῖς ἁγίοις πατέρας συναριθμεῖσθαι, εἰς ἐλευθέρους σφισμῶνους τῆς βασιλευμένης αὐτῆς κατακρίσεως· τοὺς δὲ ἁγίους πατέρας ἀδικῶς καταδικαζόμενους τοῖς αἰρετικοῖς συνάπτεσθαι, οἷα μὴ λυομένης τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀδικῶς κατακρίσεως. Ἀξιοπιστότερος δὲ πάντων ἐστὶ θεὸς δασκαλὸς ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς περὶ ἐκείνου λέγων· «Ὅτι γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπολέται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. Οὐ γὰρ ἔπεμψεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἤδη ἔκριται, ὅτι οὐκ ἐπίστευεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.» καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ προφήτου Δαυὶδ λέγει, τοῖς ἀσεβῶν μὴ ἀναστῆσαι ἐν κρίσει. Τῆς οὖν δικαιοσύνης τοῦ κυρίου ἀποφασίζω, ὅτι τῆς ἐκείνης κατὰ πάντας ἀσεβοῦς, καὶ μηδὲν ὑπερβαίνουσιν

A condemnationem sancti Cyrilli, et reprobationem rectæ fidei fecerunt Joannes et qui cum illo erant, nec non etiam quæ scripserunt. Nestorium et ejus perfidiam diutius defendentes. Et hoc ostenditur ex diversis eorum libris et epistolis, quas ad Theodo-

Et hæc quidem sic se habent. Ut autem nihil subtilitatis pretermittamus, necessariam putavimus memorare etiam illa quæ ab Augustino sanctæ memoriæ Africano episcopo scripta sunt. Quæ non enim aliqua post mortem Cæciliani de eo facta, quod ab ecclesiastica traditione declinasse dicebatur, et propter hoc quibusdam a catholica Ecclesia separatis, scribit ad Bonifacium idem sanctus Augustinus, quod non oportebat aliquos ideo separare sese a catholica Ecclesia.

B Si enim vera essent ea quæ Cæciliano interebantur, et manifestatus esse contrarium aliquid ecclesiastico statui sapuisse, etiam post mortem eum anathemati subjicerem. Sed et regula sanctæ synodi Africanæ statuit, episcopos qui suas facultates in testamento, vel ex intestato heretico relinquunt, oportere et post mortem anathematizari. Super hæc autem omnia, quis ignorat ea quæ nostris temporibus in Ecclesia antiquioris Romæ contra Dioscorum acta sunt? Qui cum nihil in fidem peccasset, tamen propter solum ecclesiasticum ordinem post mortem ab eadem sancta Ecclesia Romana anathematizatus est. Si igitur nihil in fidem peccantes episcopi, propter solum ecclesiasticum ordinem, et propter causam pecuniariam anathemati et post mortem subjiciuntur, quanto magis Theodorus, qui in ipsum Deum peccavit? Quantum autem ad insipientiam dicentium nos oportere anathematizari post mortem eos qui in sua impietate mortui sunt: oportebat nec eos qui injuste condemnati sunt Patres post mortem revocari, quæ contigit in Joanne sanctæ recordationis episcopo Constantinopolitane civitatis, ab universali Ecclesia post mortem revocato, et in Flaviano sanctæ memoriæ et ipso episcopo Constantinopolitane civitatis, injuste quidem in vita condemnato, juste autem post mortem revocato, tam a sanctæ memoriæ papa Leone quam a sancta Chalcedonensi synodo. Ex hoc autem contingit secundum illorum verba, hæreticos quidem sanctis Patribus connumerari, ut pote liberatos debita eis condemnatione, sanctos autem Patres

D injuste condemnatos, hæreticis conjungi, ut pote non soluta contra eos facta iniqua damnatione. Omnibus autem magis credendus [fide dignus] est Doctor Dominus et Deus noster Jesus Christus, de se dicens: Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei (Joan. iii). Et Spiritus autem sanctus per prophetam David dicit (Psalm. li), impios non resurrecturos in iudicio. Talis est et Domini sententia prolata adversus unum impium, et nihil discernente inter vivos et mortuos hæ-

μεταδὲ ζώοντων καὶ νεκρῶν αἰσθητῶν, πᾶς τολμήσῃ
 αὐτοῖς τῶν τῶ αὐτῆ ἀπογάσει, καὶ τοὺς ἀπαξ ἀσε-
 βησιαίτας, καὶ διὰ τοῦτο ἴδῃ ὑπὸ τοῦ πυρίου κατακλι-
 μίμους, λέγειν, μή δεῖν μετὰ θύμιστον κατακλιμίσαι; καὶ
 ὁ θεὸς δὲ ἀπόστολος τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα,
 οὐ μόνον κατὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀγγέλων τῶν
 τοιαύτων ἐπήγαγεν ἀπόφασιν, εἰπὼν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ
 πρὸς Γαλάτας· Ἐὰν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελοι ἐξ οὐρανοῦ
 εὐαγγελίσασθαι ὑμᾶς παρ' ὁ εὐαγγελισάμεθα ὑμῶν, ἀνάθεμα
 ἔστω. ἢς προαιρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· εἰ τις
 ὑμᾶς εὐαγγελίσει παρὶ ὁ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω, ἢ
 καὶ τις οὕτως ἀσεβῆσ, ὡς τολμήσαι εἰπεῖν, ὡς τὰ παρὰ
 Θεοῦ ἀσεβῶς συγγραφέντα, ἢ μέρος αὐτῶν παρεδόθη
 ποτὲ τῇ ἀγίῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' οὐκ εὐθὺς ὁ τολ-
 μήσας τι τοιοῦτον παραφθέξασθαι ἀνάθεματι καθυπε-
 ρλήθῃ παρὰ τῶν ἀγίων κατέρων;

ἢ τις τῶν μετὰ τὴν τοιαύτην ὀρθὴν ὁμολογίαν καὶ
 πιστάρισιν τῶν αἰρετικῶν, τῶς εὐσεβοῦς ἐννοίας σωζο-
 μένης, περὶ ὀνομάτων, ἢ συλλαβῶν, ἢ λέξεων ζυγομαχῶν,
 χωρίζει ἑαυτὸν τῶς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὡς περὶ ἐν
 ὀνόμασι μόνους καὶ λέξεσι κειμένης ἡμῶν τῶς εὐσεβείας,
 ἀλλ' οὐκ ἐν πράγμασιν, ὁ τοιοῦτος ὡς τοῖς σχίσμασι
 χωρῶν λόγον ὑψίζει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ
 ἀπαταιμίων, ἢ ἀπαταθησομένων τῶ μεγάλῳ Θεῷ καὶ
 σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐν ἡμέρα κρίσεως. Ἄμην.

Ἔπος τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὴν ἀγίαν συνέ-
 δον περὶ Θεοδοίου τοῦ Μοψουεστῆ καὶ τῶν λοιπῶν.

Ἐπειδὴ μὲν γέγονεν ἀεὶ τοῖς ἁρεθολήταις, καὶ εὐσεβῶς
 προφειλασμένους τοῖς ἡμετέροις πατρίσι, τῶς κατὰ
 κερὴν ἀναφυμένους αἰρέσεις δὲ συνόδου ὀσιωτάτων
 ἱερῶν ἐκκρίπτειν, καὶ τῶς ἁρεθῶς πίστεως καθαρῶς κηρυτ-
 τομένους ἐν εἰρήνῃ τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν διαφυ-
 λῆσαι· διόπερ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, Ἀρειῶν βλασ-
 φημοῦντος καὶ λέγοντος, μὴ εἶναι τὸν υἱὸν ὁμοῦντα τῷ
 Θεῷ καὶ πατρὶ, ἀλλὰ κτίσμα καὶ ἐξ οὐκ ἦντα γεγονέναι,
 συναγαγὼν ἐν Νίκαιᾳ τοὺς τριακασίους ἄρχα καὶ ὀκτὼ πατέ-
 ρας, καὶ αὐτῶς ἐκεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ Ἀρειῶν κα-
 τηλιπασθέντος καὶ ἀναθεματισθέντος, ἐσηύδατε τὴν ὀρθό-
 δεξον κρατῦναι πιστικῶν. εἰ ἢς ὁμολογοῦντες εἰ θεοῖς κατέρες
 ὁμοούσιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, ἀλλὰ μὴ κτίσμα
 καὶ ἐξ οὐκ ὄντα γεγονέναι μέχρι νῦν ἄδειται [ἴσ. ἄδονται].
 καὶ Θεοδόσιος δὲ ὁ πρεσβύτερος, Μακεδονίου ἀρραμμένου
 τὴν θεότητα τοῦ ἀγίου πνεύματος, καὶ Ἀπολλιναρίου τοῦ
 ραββινοῦ αὐτῶν βλασφημοῦντος εἰς τὴν αἰκονομίαν τοῦ
 Θεοῦ λόγου, καὶ ἄσποντος, οὐδὲν ἀνθρώπινον μὴ εἰληφέναι
 τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, ἀλλὰ σαρκὶ ἐνωθῆναι ψυχῆν ἄλογον
 ἐχούσῃ, συναγαγὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὺς ἑπτὰ πα-
 τέρας καὶ μετὰ τῶν ἀσθεῶν οὐτῶν ὀσμημάτων καὶ ὀμοφρό-
 νων, περὶ αὐτοῦ τὴν ὀρθὴν πίστιν κηρύττεσθαι. καὶ
 Θεοδοσίος δὲ ὁ νέος, τοῦ ἀσθεῶς Νεστορίου λέγοντος,
 ἄλλομ εἶναι τὸν Θεοῦ λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν, καὶ
 τὸν μὲν φύσει υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός, τὸν δὲ χάριτι
 υἱὸν ἀσθεῶς ἐσάγοντας, καὶ τὴν ἀγίαν Μαρτὶν εἶναι θεο-
 γόνον ἀρραμμένου, συναγαγὼν τὴν προτερῆν ἐν Ἐφεσῶν
 τῶν διακρίτων ἀγίων πατέρων σύνοδον, καὶ ἀποστείλας
 ἀρχοντας ὑψίστους, παρῆναι τῇ συνόδῳ, προσέταξε καὶ
 τὸν Νεστόριον παρεμίσθαι, καὶ χρῆσθαι ἐπ' αὐτῷ γενέ-

relleus, quomodo audent resistere tali sententia, et
 eos qui semel impie egerunt, et propter hoc semel a
 Domino condemnati sunt, dicere, non oportere post
 mortem condemnari? Et divinus nutam [etiam] Apo-
 stulus, qui Christum in semetipso habet loquentem,
 non solum adversus homines, sed etiam adversus
 angelos talem protulit sententiam, dicens in epistola
 ad Galatas (Cap. 1) : Sed nec nos aut angelus de caelo
 evangelizaverit vobis quod evangelizavimus vo-
 bis, anathema sit, Sicut praediximus, et nunc iterum
 dico ; Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod ac-
 ceptistis, anathema sit. Et quis ita impius est, ut pre-
 sumat dicere, quod Theodori impia scripta, vel pars
 eorum, tradita est aliquando apostolo Dei Ecclesiae, et
 non statim, qui ausus est aliquid tale loqui anathe-
 mati subiectus est a sanctis Patribus?

Si quis igitur post eiusmodi rectam confessionem,
 et haereticorum condemnationem, salvo manserit in
 intellectu, de nominibus vel syllabis vel dictionibus
 contendens, separari se a sancta Dei Ecclesia, tanquam
 non in rebus, sed in nominibus solis et dictionibus
 posita nobis pietate : talis ut pota dissensionibus
 gaudens, rationem pro semetipso, et pro deceptis et
 decipiendis ab eo, reddet magno Deo et Salvatore
 nostro Jesu Christo in die iudicii. Amen.

Justiniani imperatoris ad sanctam synodum epistola de
 Theodosio Mopsuesteno et reliquis.

Semper quidem studium fuit orthodoxis et piis im-
 peratoribus patribus nostris, pro tempore exortas
 haereses per congregationem religiosissimorum sa-
 cerdotum amputare, et recta fide sincere praedicata,
 in pace sanctam Dei Ecclesiam custodire. Quapropter
 et Constantinus Magnus, Ario blasphemante et dicente
 Filium non esse consubstantialem Deo et Patri, sed
 creaturam, et ex non exstantibus factum esse, con-
 gregavit Nicenae trecentos decem et octo Patres, et
 cum ipse concilio interfuisset, damnato et anathema-
 tizzato Ario rectam fidem confirmare studuit : per
 quam divini illi Patres confluentes Filium consubstan-
 tialem esse Deo et Patri, non vero creaturam et ex
 non exstantibus factum, usque ad hodiernum diem
 canitur. Theodosius autem senior, Macedonio ne-
 gante deitatem sancti Spiritus, et Apollinarius ejus
 discipulo blasphemante incarnati Dei Verbi dispensa-
 tionem, et dicente Dei Verbum non assumpsisse men-
 tem humanam, sed carni animam rationalem habentem
 fuisse unitum, congregatis in Constantinopolitana
 urbe centum quatuoraginta Patribus, ac ipse parti-
 ceps concilii effectus, damnatis et anathemate per-
 cussis praedictis haereticis una cum impiis eorum
 logmatibus ac sectatoribus, curam adhibuit ut recta
 fides praedicaretur. Theodosius vero Junior, impius
 Nestorio dicente alium esse Deum Verbum, et animum
 Christum, ac Verbum quidem natura esse Filium
 Dei et Patris, Christum vero tantum ex gratia Filium
 impie introducente, et sanctam Mariam Dei genitri-
 cem esse negante ; congregavit priorem Ephesinam
 synodum ducentorum sanctorum Patrum, et directis
 principibus qui deberent concilio interesse, jussis et

σθαι. καὶ δὲ γενομένης ἀκριβοῦς ἐξετάσεως κατιδίκασιν Νεστώριον, ἀναθεματίσαντες σὺν τοῖς ὁμόφροσιν αὐτοῦ. Τούτων δὲ οὕτω προσελθόντων, ἐπαναστάντες Κυρίλλω τῷ πανοσιωτικῷ οἱ τῆς ἐξαγίστου Νεστορίου μερίδος, ἐσπούδασαν, τὸ γε ἐπ' αὐτοῖς, ἀνατρέψαι τὴν κατὰ Νεστορίου γεγεννημένην κρίσιν. Ἄλλ' οὐ γὰρ Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς ἀντιλαμβανόμενος τῶν ὄντως ὀρθῶς κατὰ Νεστορίου καὶ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ δογμάτων κριθέντων, παρεσκεύασε κρατεῖν γενναίως [Latinus interpres legit οὕτως] τὴν ἐπ' αὐτῷ γεγεννημένην κρίσιν. καὶ γὰρ πρὸς τοῦτοις καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τοῦ θείου Κυρίλλου καταφλυαρησάντων, γράφει πρὸς τὸν βασιλέα Κύριλλος τοιαῦτα· Ἐπειδήπερ ἐπιθυμῶν, ὃ εὐσεβέστατε βασιλεῦ, τῶν φιλολογεῖν εἰσθέτων τινὰς ἀγρίων σφηκῶν δίκην περιβομβεῖν, καὶ μοχθηροῦς ἐρεύγεσθαι κατ' ἐμοῦ λόγους, ὡς ἐξ οὐρανοῦ κατακρισθέν, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου λέγοντος τὸ θεῖον σῶμα Χριστοῦ, καὶ μὲν τοι καὶ δύο υἱούς κατὰ Νεστορίου ὁμολογεῖν ἡμᾶς καταφλυάρησαν, δεῖν ὠήθημεν ὀλίγα περὶ τούτου πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν οὕτως· Ὡ ἀνόητοι καὶ μόνον εἶδότες συκοφαντεῖν, πῶς εἰς τοῦτα παρήχθητε γνώμης, καὶ τοσαύτην νεοσήκατε μαυρίαν; εἶδει σαφῶς ἐνοεῖν, ὅτι σχεδὸν ἅπας ἡμῖν ὁ ἰπέρ τῆς πίστεως ἀγὼν συνεκκρότητο διαβεβαίουμένοις, ὅτι θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἀγία Μαρία. Ἄλλ' ἐπειπερ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ οὐκ ἐξ αὐτῆς γεγεννησθαι τὸ θεῖον σῶμα τοῦ Χριστοῦ λέγομεν, ὡς φασί, πῶς ἂν νοοῖτε θεοτόκος; τίνα γὰρ ὄλωσ τέτοκεν, εἰ μὴ ἐστὶν ὡλιχὴς ὅτι γεγέννηκε κατὰ σάρκα τὸν Ἐμμανουήλ; γελάσθωσαν τοῖσιν οἱ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κατ' ἐμοῦ πεφλυαρηκότες. Οὐ γὰρ ψεύδεται λόγων ὁ μακρόρ ος Ἡσαΐας· — Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. — Ἀλαθεύει δὲ πίστως καὶ ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ πρὸς τὴν παρθένου εἰπὼν· — Μὴ φοβοῦ, Μαριὰμ, εὐρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ ἰδοὺ σπλήνη ἐν γαστρὶ, καὶ τέξεις υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν α' τῶν. — Ὅταν δὲ λέγομεν, ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐχ ὡς ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ κατενεχθείσης τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς ταῦτά φαμεν. ἀλλ' ὡς ἐπόμενοι τῷ ἱερῷ Παύλῳ φάσκοντι, — Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς ἤϊος, ὁ δεύτερος, ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ. — Μεμνήμεθα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου λέγοντος, — Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. — Καίτοι γεγέννηται κατὰ σάρκα, ὡς εἴρηται, ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου, ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσας Θεὸς λόγος κενέωκεν ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου λαβοῦν, καὶ κειρημάτικον ἀνθρώπου υἱὸς μετὰ τοῦ μέναι ὁ ἦν, ταυτίσκει Θεός· ἄτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ φύσιν ἐστίν· ὡς εἰς ἥν νοούμενος μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς, ἐξ οὐρανοῦ λέγεται καταβῆναι, ὡνόμασται δὲ καὶ ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ, τέλειος ἂν ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι, καὶ ὡς ἐν ἐνὶ προσώπῳ νοούμενος. Εἰς γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, κῆν ἡ τῶν φύσεων διαφανρὰ μὴ ἀγνωστὰ, ἐξ ὧν τὴν ἀπόβρετον ἐνωσὶν φαμεν πεπράχθει. Τοιγαροῦν ὁμολογοῦμεν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, Θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν του αὐτοῦ ὄντος ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρ-

A ipsum Nestorium adesse, et iudicium de eo fieri : diligenti que examinatione facta, damnarunt et anathematizarunt Nestorium una cum sectatoribus ejus. His autem ita subsecutis, cum insurrexissent contra sanctissimum Cyrillum sectatores impii Nestorii, eonati sunt (quantum in ipsis fuit) rescindere sententiam contra Nestorium latam. Sed Theodosius imperator, defendens ea quæ ita recte contra Nestorium et impia ejus dogmata fuerant iudicata, damnationis sententiam in eum factam ratam haberi curavit. Insuper autem cum et quædam alia crimina divino Cyrillo apud imperatorem nugaciter impingerent, ad imperatorem Cyrillus in hanc sententiam scripsit : « Postquam mihi, piissime imperator, renuntiatum est, quosdam garrulos instar vesparum ferarum surris suis aures tuas personare, et maledicta in me cructare, nugantes me asserere Christi divinum corpus cælo delatum, et non de sancta Virgine assumptum; itemque duos filios de sententia Nestorii conateri : existimavi debere me adversus ipsos pauca in hanc sententiam dicere : O fatui, et nullius rei nisi calumniandi gnari, quomodo in hanc devenistis sententiam, tantumque insanie concepistis? Omnino enim oportebat hoc vos perspicue sentire, totam fere nostram de fide disputationem inde ortam, quod nos sanctam Mariam Deiparam esse contendimus. Atqui si, ut illi dicunt, nos corpus Christi divinum cœlitus venisse, non ex ipsa natum dicimus, quomodo Deipara dici poterit? Quem enim peperit, si hoc verum non est, quod secundum carnem pepererit Emmanuel? Rideantur ergo qui hæc et talia de me blaterant. Non enim mentitur sanetus Isaias cum ita vaticinatur : *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt eum Emmanuel, quod est, nobiscum Deus* (Isa. vii). Et haud dubie verum dixit Gabriel archangelus ita Mariam alloquens : *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum : ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Luc. 1; Matth. 1). Cum autem Dominum nostrum Jesum Christum dicimus desuper de cælo venisse, non eo sensu dicimus, quasi putemus eum sanctam suam carnem de cælo detulisse; sed sequimur sanctum Paulum, qui ita ait : *Primus homo de terra terrenus; secundus, Dominus e cælo* (1 Cor. xv). Imitamur et ipsum Dominum dicentem : *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis* (Joan. iii). At vero quod ad carnem attinet, natus est, sicut diximus, ex beata Virgine. Sed quoniam Verbum Dei de cælo descendens, seipsum extinavit, formam servi assumendo, filiusque hominis exstitit, cum tamen idem permaneret qui antea fuerat, scilicet Deus (est enim immutabilis, et nulli alterationi obnoxie naturæ), cum jam unus intelligatur esse cum propria carne, dicitur de cælo venisse. Et nominatur etiam homo de cælo, cum sit perfectus in deitate, idemque perfectus in humanitate : intelligiturque una esse persona. Unus enim est Dominus Jesus Christus, tamen si naturarum discrimen non ignoretur, ex quibus in dubilem illam dicimus facere

ὄντων κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τὸν ἄ-
 λωτὸν κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῶν κατὰ τὴν
 ἀνθρωπότητα. Δύο γὰρ φύσεων ἕνωσις γέγονεν· ὅθεν ἓνα
 Χριστὸν, ἓνα υἱὸν, ἓνα κύριον ὁμολογοῦμεν. καὶ τὴν ἁγίαν
 παρθένον ἀλόγως θεοτόκον, διὰ τὸ τὸν Θεὸν λόγον σαρ-
 κωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς συλλήψεως
 ἐκῆσαι αὐτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς λαβόντα κῶνον. καὶ, εἰ
 δοκεῖ, δεξώμεθα εἰς παράδειγμα τὴν καθ' ἡμᾶς αὐ-
 τοῖς σύνθεσιν, καθ' ἣν ἴσμεν ἄνθρωποι. Συντεθειμένοι
 γὰρ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ὁρῶμεν φύσεις
 δύο, ἑτέραν μὲν τοῦ σώματος, ἑτέραν δὲ τῆς ψυχῆς.
 Ἄλλ' εἰς ἐξ ἁμφοῦ καθ' ἕνωσιν ἄνθρωπος, καὶ οὐχί
 τὸ ἐκ δύο φύσεων συντεθεῖσθαι, δύο ἀνθρώπους τὸν
 ἓνα νοεῖσθαι παρασκευάζει. Ἄλλ' ἓνα τὸν ἄνθρωπον κατὰ
 σύνθεσιν, ὡς ἐφη, τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐάν γὰρ
 ἀντίβαιεν τὸ ἴδιον ἐκ δύο καὶ διαφόρων φύσεων ὁ εἰς καὶ
 μόνος ἐστὶ Χριστὸς, ἀδιάσπαστος ὡν μετὰ τὴν ἕνωσιν,
 ἐροῦσιν αἱ δι' ἐναντίας· — Εἰ μία φύσις τὸ ὅλον, πῶς ἐναν-
 θρώπησεν, ἢ ποίαν ἰδίαν ἐποιήσατο σάρκα; — Τοὺς δὲ
 λέγοντας, ὅτι κρέσις, ἢ σύγχυσις, ἢ φυρῆσις ἐγένετο τοῦ
 Θεοῦ λόγον πρὸς τὴν σάρκα, καταξιοσάτω σου ἡ θεοσέ-
 βεια προδήλως ἐπιστομίζεσθαι.) Μετὰ δὲ ταῦτα κυρίλλου
 τελευτήσαντος, ἐπιφέρειται μοναχὸς τις καὶ ἀρχιεπισκοπῆς
 Εὐτυχοῦς ὀνομαζόμενος, καὶ ἀποσπᾶ κατὰ τὸ αὐτοῦ μέρος
 οὐκ ὀλίγον τοῦ λαοῦ, κυρίως δὲ Νεστορίου καὶ τοῦ αὐτοῦ
 πονηρὸν δογμα, φάσκον μὴ εἶναι τὴν σάρκα τοῦ κυρίου
 ἡμῶν ὁμοούσιον. καὶ τῷ πάλαι μετ' ὀλίγον διαβολικῆς ἰσ-
 χυράτης χειρὸς, ἑτέρα σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ ληστρικῆ
 καὶ οὐχ ὀσια γίνεται, παραπεμφθέντος ἐκεῖσε καὶ θλασιμα-
 νοῦ Κωνσταντινουπόλεως, τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν Διοσκόρου
 Ἀλεξανδρείας ἔχοντος. καὶ φονεύεται μὲν φλασιανὸς ὁ
 Θεὸς ὑπερμαχὸν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀνατρέπεται
 δὲ ἡ ἐν Ἐφέσῳ πρώτη σύνοδος, ὑπογραψάντων φονικῆ
 βία τινῶν ἐπινοήτων, ἐξ ὧν ἠπέρχε βασιλεῖος ὁ Σελευ-
 κείας. Κάνει δὲ τὸν τοῦ Νεστορίου καὶ Διοσκόρου καὶ
 Εὐτυχοῦς ἀποσημασιμένων πονηρῶν δογμάτων, καὶ πολ-
 λῆς ταραχῆς γενομένης, μάλιστα ἐν τῇ ἀνατολῇ, φονεύε-
 ται Προτέριος ὁ μέγας ἱερεὺς, καὶ ἕτεροι πλείστοι. Τοῦ-
 των οὖν οὕτως ἔχοντων. ἀνίσταται Θεόδωρον Μαρκεσιανὸς ὁ
 βασιλεὺς, καὶ συναγαγὼν ἐν Χαλκηδῶνι τὴν τῶν χλ' πα-
 τέρων σύνοδον, παρόντων Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς, καὶ
 αὐτῶν ἐπορευθεῖς. καὶ καταδικάζονται μὲν Διόσκορος καὶ
 Εὐτυχις, καὶ Νεστόριος πάλιν ἀναθεματίζεται. Θεοδώρι-
 τον δὲ, καὶ Ἰβάν, καὶ Βασίλειον Σελευκείας ἐδόξαντο καθ-
 υπογράψαντας, καὶ τῆς ληστρικῆς συνόδου ἀνατραπί-
 σης καὶ ἀντίθεστος ὁμοίας, εἰς μίαν συμφωνίαν ἡγάγον
 παύσας αἱ ἁγία πατρίδες. Ταύτων δὲ τῶν τεσσάρων συνό-
 δων ὁ τῶν γενομένων καὶ ἐπιβεβαιωθεισῶν, καὶ κρατη-
 σασθῆναι τοῦ Θεοῦ ἐκδήσις, ὅτι τὰ Νεστορίου φρονήματα
 ἐσποδίσαν ἀφῆς τῆς ἀρετῆς αὐτῶν κρατῆσαι διὰ τῆς
 Θεοδόξου τοῦ Μετοπιστίας ἀφορμῆς. τὸ δὲ χειρὸς τοῦ
 μαθητοῦ αὐτοῦ Νεστορίου βλασφημίας. ὡς τοῖσι
 καὶ ἄλλοις ἀκολουθούσι τοῖς ἡμετέροις πατέρι, καὶ
 βουλομένοι τὴν ἁγίαν πίστιν ἀπὸ θανάτου διαφυλαττεσθαι,
 πρεσβυτέρων καὶ τούτων τὰς βλασφημίας ἀπέστῆσαντας,
 κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν ὁμορόνων αὐτοῦ ἀποφασίσαι. Πρὸς
 γὰρ ταῖς ἁγίας ἀναριθμήτους αὐτοῦ βλασφημίας εἰς
 Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν γενομένης, αἴτιον εἶναι τὸν
 Θεὸν λόγον καὶ ὄλον τὸν Χριστὸν ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς
 πάλαι καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπέουμιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ

unitionem. Fatemur itaque Verbum, unigenitum
 Dei Filium, Deum esse perfectum, et perfectum ho-
 minem corpore et anima ratione praedita constantem;
 quod ad deitatem attinet, ex Patre natum ante sae-
 cula, eundem autem ultimis temporibus propter nos
 et propter nostram salutem ex Maria Virgine secun-
 dum humanitatem : consubstantialiam Patri secun-
 dum divinitatem, et consubstantialiam nobis secundum
 humanitatem. Duarum enim naturarum facta est
 unio. Inde est, quod unum Christum, unum Filium,
 unum Dominum confitemur, atque etiam sanctam
 Virginem vere fuisse Deiparam, ideo quod Deus Ver-
 bum carnem induit et homo factus est, atque in ipsa
 conceptione sibi univit templum, quod ex ipsa assu-
 mebat. Si placet, exempli loco accipiamus nostrum
 ipsorum compositionem, quatenus homines sumus. B
 Constamus nimirum anima et corpore. Ac videntur
 duas naturas, aliam corporis, aliam animae ; hominem
 vero, ex utriusque unitione facta, unum : neque
 compositio ex duabus naturis efficit, ut pro uno ho-
 mines duos cogitemus ; sed unum (ut dixi) intelli-
 gimus hominem ex anima et corpore compositum. Si
 enim hoc tollamus, ex duabus et differentibus natu-
 ris unum et indivisum Christum ab unitione existere,
 dicent adversarii : Si una natura totius Christi est,
 quomodo potuit humanam naturam induere, aut
 quam carnem sibi propriam asciscere ? Eos autem qui
 dicunt contemperationem, confusionem aut mixtio-
 nem naturarum Verbi Dei cum carne factam, palam his
 ora obturare tua pietas dignetur.) Post haec autem
 C Cyrillo mortuo, emersit monachus quidam et archi-
 mandrita nomine Eutyches. Hic non exiguam populi
 partem sibi adjunxit, Nestorii sectam et impium ejus
 dogma approbans, ac dicens carnem Domini non
 esse consubstantialiam nobis. Et rursus quidem non
 multo post diabolica manu prevalente, aliud Ephesi
 concilium latronum, et nequaquam sanctum cogitur:
 misso ad id etiam Flaviano Constantinopolitano,
 cum penes Dioscorum Alexandrinae episcopum sum-
 ma rerum ibi esset. Divinus autem Flavianus defen-
 dens orthodoxam fidem, occiditur : priori vero Ephe-
 sinae synodo auctoritas abrogatur, subscribentibus
 quibusdam episcopis lethali vi compulsis, inter quos
 fuit etiam Basilus Seleucia episcopus. Hinc cum pu-
 blice docerentur Nestorii, Dioscori et Eutychis per-
 niciosa dogmata, magnique praesertim in Oriente
 D existerent tumultus, occisi sunt Proterius sacerdos
 magnus, et alii plurimi. Eo rerum statu Marcianus
 divinitus creatur imperator : qui coacto Chalcedone
 sexcentorum triginta Patrum concilio, praesentibus
 Dioscoro et Eutyches, in eo una cum ipsis interfuit :
 ibique damnantur quidem Dioscorus et Eutyches, et
 iterum Nestorius anathematizatur : Theodoretus au-
 tem, Ibas et Basilus Seleucia episcopus recepti sunt,
 cum tamen priori [lege prius, ut infra] concilio sub-
 scripsissent. Et ita abolitis predatoriae synodi actis
 et damnatis, concordia a sanctis Patribus inter om-
 nes conciliata est. His quatuor conciliis sic actis et
 confirmatis, et auctoritatem in Ecclesia Dei obtinen-
 tibus, Nestorii sequaces denuo suam haeresim confir-

τῶν χειρόνων κατὰ μικρὸν ἀφιστάμενον πρὸς τὰ χρί-
 του τῇ προκαπῆ τῶν ἔργων ἐπληθύνει, καὶ τῇ ἀρετῇ
 πολυτεία γενόμενον ἄμωμον. καὶ ὡς φίλον ἄνθρωπον ἐν
 ἀπόκειτι πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος· βαπτισ-
 θῆναι, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου
 πνεύματος· εἰληφέναι καὶ υἰοθεσίας ἡξιώσθαι, καὶ καθ'
 ἰμοίωσιν βασιλικῆς εἰκότος εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου
 τὸν Χριστὸν προσπνεῖσθαι, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν
 ἄτρεπτον ταῖς ἐνοιαῖς καὶ ἀναμάρτητον γεγενῆσθαι. Καὶ
 πρὸς τοῦτοις εἶπε, τοιαύτην γεγενῆσθαι τὴν ἔνωσιν τοῦ
 Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν, ὅποιαν ὁ ἀπόστολος ἔφη
 περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς· « Ἔσονται οἱ δύο εἰς
 σάρκα μίαν· » ἔτι δὲ προτρέπομαι ὑμᾶς ἐξετάσαι καὶ τὰ
 κακῶς γραφέντα παρὰ Θεοδορίτου καὶ Ἰβᾶ κατὰ τῆς ἐν
 Ἐφέσῳ πρώτης ἁγίας συνόδου, καὶ ὁμοίως τὰ κατ' αὐτοῦ
 ἀποφῆσθαι.

Dei adoratus, post resurrectionem animo constanti
 eam fuisse Verbi cum Christo unionem, quæ est ab
 una carne (I Cor. vi). Ad hæc vos hortor, ut ea etiam
 sunt contra prius Ephesinum sanctum concilium, contraque eos eodem modo sententiam feratis.

Καὶ ταῦτα πάλιν ὡσαύτως αἱ θεῖοι πατέρες πολυπραγ-
 μούσαντες ἀπεκρίθησαν· ἡ μὲν ἐν Χαλκηδόνι θεία σύν-
 οδος Θεοδορίτου καὶ Ἰβᾶ πολλά καταβούσασα, οὐκ ἄλλως
 αὐτοὺς ἐδέξαστο, εἰ μὴ πρότερον ἀνεθεμάτισαν τὰ ἴδια
 πονηρὰ συγγράμματα, καὶ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον.
 Ἡμεῖς δὲ κατακρίνομεν καὶ ἀναθεματίζομεν πρὸς τοῖς
 ἄλλοις ὅπασιν αἰρετικῶς τοῖς κατακριθέσει καὶ ἀναθεμα-
 τισθεῖσιν ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων,
 καὶ Θεόδωρον γενόμενον ἐπίσκοπον Μοψουεστίας, καὶ τὰ
 δυσσεβῆ συγγράμματα αὐτοῦ. Καὶ μὲν τοὶ καὶ τὰ κακῶς
 παρὰ Θεοδορίτου συγγραφέντα κατὰ τὴν ὀρθῆς πί-
 στευς καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου,
 καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης ἱερᾶς συνόδου, καὶ ὅσα ὑπερ-
 συνηγορίας Θεοδώρου καὶ Νεστορίου αὐτῷ γέγραπται.
 Πρὸς τοῦτοις ἀναθεματίζομεν καὶ τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν
 τὴν λεγομένην παρὰ Ἰβᾶ γεγράφηται πρὸς Μάρην τὸν Πέρ-
 σην, τὴν ἐκνουμένην τὸν Θεὸν λόγον ἐκ τῆς ἁγίας παρθέ-
 νου τῆς θεοτόκου Μαρίας σαρκωθέντα ἄνθρωπον γεγενῆσ-
 θαι, καὶ τὸν θεσπέσιον Κύριλλον ὡς αἰρετικὸν διαβάλλου-
 σαν, καὶ μεμφομένην μὲν τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην ἁγίαν
 σύνοδον, ὡς χωρὶς κρίσεως καὶ ζητήσεως τὸν Νεστόριον
 καθελούσαν, καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ μακαρίου Κυ-
 ρίλλου διαπτύουσαν, ἐκδικούσαν δὲ Θεόδωρον καὶ Νεστό-
 ριον, καὶ τὰ θεοστυγῆ αὐτῶν συγγράμματα τε καὶ δόγ-
 ματα. Διὸ δὴ τοῖνυν τὰς μὲν τῶν αἰρετικῶν τούτων, καὶ
 πάντων ἀθυροστόμους γλώσσας, καὶ τὰς τούτων ἀσεβε-
 στάτας συγγραφάς, αὐτοὺς τε τοὺς αἰρετικοὺς τοὺς μέ-
 χρι τέλους ἐμμείναντας τῇ οἰκίᾳ κακοδοξία καὶ πονηρίᾳ,
 μετὰ τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους εἰκότως διαβόλου συνα-
 ριθμοῦντες ἐροῦμεν· Πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ ρογῇ, ἣ ἐξεκλύσκει.

A maverunt opera Theodori Mopsuesteni, qui multo
 pejora quam Nestorius ejus discipulus blasphemavit.
 Nos igitur sequentes sanctos patres nostros, et vo-
 lentes rectam fidem sine ulla macula conservare,
 hortamur vos, ut hujus quoque blasphemias exami-
 nantes, de eo et sectatoribus ejus sententiam feratis.
 Nam præter innumera alia quæ impie in Christum
 Deum nostrum maledicta evomuit, id quoque protu-
 lit, alium esse Deum Verbum, alium Christum, qui
 animi perturbationibus et carnis cupiditatibus mo-
 lestiam ipsi exhibentibus, paulatim a deterioribus
 desistens, factorum profectu in melius evaserit, in-
 culpataque optimæ vitæ ratione usus sit. Qui, ut
 purus homo, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus
 sancti baptizatus, per baptismum gratiam Spiritus
 sancti consecutus, adoptione sit dignatus; et ad simi-
 litudinem regis imaginis Christus in persona Verbi
 et peccatorum vacuo fuerit. Præterea pronuntiavit
 Apostolo dicta viri cum muliere: *Et erunt duo in
 una carne* (I Cor. vi). Ad hæc vos hortor, ut ea etiam
 examinetis quæ a Theodoro et Iba male scripta
 sunt contra prius Ephesinum sanctum concilium, contraque eos eodem modo sententiam feratis.

Patres, his rursus accurate consideratis, respon-
 derunt: Chalcedonense sacrum concilium Theodo-
 retum et Ibam graviter verbis insectatum, non alip
 conditione in gratiam recepit, quam ut prius sua
 damnarent mala scripta, et Theodorum ac Nestorium.
 Nos autem præter reliquos omnes hæreticos a dictis
 quatuor sanctis conciliis damnatos, atque Ecclesia
 exclusos, damnamus etiam atque proscribimus The-
 odorum, qui fuit Mopsuestiæ episcopus, ejusque im-
 piis libros: nec non ea quæ Theodoretus male scri-
 psit contra veram fidem, et duodecim sancti Cyrilli
 capita, ac primam sanctam Ephesinam synodum, et
 pro defensione Theodori ac Nestorii. Præterea dam-
 namus etiam epistolam quam Ibas fertur scripsisse
 ad Marim Persam, quæ negat Verbum Dei ex sancta
 Virgine Deipara Maria incarnatum hominem, esse
 factum, et divum Cyrillum pro hæretico tradidit; ac
 primam quidem Ephesinam sacram synodum repre-
 hendit, ut quæ incognita causa Nestorium damnave-
 rit; duodecim autem capitula sancti Cyrilli conspuit,
 Nestorio vero et Theodoro eorumque impiis scriptis
 et opinionibus patrocinatur. Quapropter effrenes hæ-
 reticorum istorum linguas, impiissimæque scripta,
 ipsosque ad extremum in falsis suis opinionibus ac
 D malitia perseverantes, optimo jure patri mendacio-
 rum diabolo annumerantes, dicemus: *Vadite in lu-
 mine ignis vestri, et in flamma quam concepistis*
 (Isai. L).

JUSTINIANI IMPERATORIS EPISTOLA

ADVERSUS NONNULLOS IMPIUM THEODORUM ATQUE INIQUA EJUS DOGMATA, ET EPISTOLAM IBE
 DICTAM, NEC NON THEODORI LIBROS CONTRA CATHOLICAM FIDEM, SCRIPTIS PROPUGNANTES.

Ἰσων ἐπιστολῆς ἀντιγραφείσης παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου
 καὶ χριστιανικωτάτου βασιλέως Ἰουστινιανοῦ πρὸς τι-
 νας γράψαντας καὶ ἐκδικήσαντας Θεόδωρον τὸν δυσσεβῆ,

Exemplar epistolæ a piissimo atque Christianissimo
 imperatore Justiniano perscriptæ adversus nonnul-
 los impium Theodorum atque iniqua ejus dogmata.

καὶ τὰ αὐτοῦ ποικιλὰ δόγματα, καὶ τὴν λεγομένην Δ
Ἰθα ἐπιστολήν, καὶ τὰ συγγραμμάτα Θεοδορίτου τὰ
κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως γεγραμμένα.

Γράμματα ὑμῶν ἐδεξάμεθα, ἅπερ ἀναγνόντες ἐθαυμά-
σαμεν, ὑμᾶς μὴ ἐννοήσαντες τὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν
λέγοντος, «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός εἰμι, καὶ ταπεινός
τῆ καρδία,» ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ὑπερηφανείας ἀρβύνας, ὡς
πίστας τοὺς ἱερεῖς τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐξουθενῶσαι,
καὶ μόνους ὑμᾶς αὐτοὺς ἐκ πάντων δικαιοῦσαι καθάπερ
ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος, ὃς οὐδὲ τὸν τελῶνην κατακρίνας ἐδι-
καιώθη· καὶ ἐν ὕψι ἠλπίζομεν ὑμᾶς, ὅμοια τοῖς λοιποῖς
ἱεροῦσι φροναῖν, ἡρώμεν παρ' ἐλπίδας ἐκεῖνα ὑμᾶς ἐκδι-
νοῦντας τὰ καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τῇ ὀρθῇ πίστει ἐναντιούμενα·
καὶ ὁμως τοιαύτην ἀσέβειαν ἐκδικοῦντες, ἴσους ὑμᾶς
αὐτοὺς εἶναι τοῖς ἀποστόλοις ὑπέλαβετε λέγοντες, μὴ
ὀφείλει τινα ὡς ἀγροίλους ὑμᾶς ἐνειδέξιν· ἐπειδὴ καὶ ὁ
Θεὸς ἀγροίοις προσέταξεν κηρύττειν τὸ εὐαγγέλιον· καὶ
ἡμεῖς μὲν εἰ καὶ ἀγροίλους, ὡς λέγεται, ὑμᾶς ἐκαλέσαμεν, διὰ
τοῦτο οὕτως ἐπόμην, ἐπειδὴ ἀγροῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν
κἀξίω τε καὶ παράδοσιν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τοιαύ-
την ἀσέβειαν ἐκδικεῖται [F. ἐδικαίεῖται] τοὺς ἀποστόλους δέ,
οὓς ὑμεῖς ἀγροίλους καλεῖται [F. καλεῖται]. ὁ Θεὸς ἐπελέξατο
ἐαυτῷ, καὶ τοῦ ἰδίου πνεύματος καὶ χάριτος καὶ σοφίας
ἐπλήρωσε, καὶ οὕτως αὐτοὺς ἀπέστειλεν, ἵνα τὰ εἶνη τὰ
τοῦ Θεοῦ ἀγροῦντα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν ὁδηγήσω-
σιν· ὅθεν καὶ αὐτοῖς μόνοις τοῖς ἀποστόλοις εἶπεν, «Ἔμεῖς
ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου·» φανεροὶ τοίνυν ἐστέ, καθάπερ
ὁ ἀπόστολος εἶπεν, «μὴ νοῦντες, μήτε ὁ λέγετε, μήτε
περὶ τίνων διαθεβαίωσθε·» ὅτι ἐτολήσατε καὶ τοῖς ἀπο-
στόλοις ἐαυτοὺς ἐξισῶσαι, καὶ τοὺς πατριάρχους καὶ πάν-
τας τοὺς ἱερεῖς ἐνυβρίσαι. Τοσοῦτον δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν
κατάστασιν οὐκ ἐφυλάξατε, ὅτι [F. ὥστε] τὸ ἐν μηδεὶ
C χρόνῳ γενόμενον ὑπὸ Χριστιανῶν ἐτολήσατε ποιῆσαι.
Πάντων γὰρ τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν τὴν πρὸς
ἄλληλους ἐκκοιν ἐχόντων οὐδεὶς ἐαυτὸν τῆς καθολικῆς
ἐκκλησίας ἐχώρισε, εἰ μὴ φανερῶς αἰρετικὴ μακία κα-
τείχετο· ὅπερ ὑμᾶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιῶν ἐσπου-
δάσατε· ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο γέγονεν παρ' ὑμῶν, ὁμως ἡμεῖς
οὐ καυόμεθα πᾶν ὃ καὶ σὺν πρὸς ἐπανόρθωσιν ὑμετέραν
καὶ ποιῶντες καὶ γράφοντες. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐγράψατε
λέγοντες, διὰ τοῦτο ἡμᾶς σπουδῆν ποιῆσασθαι τὰ τρία
ταῦτα κεφάλαια καταδικασθῆναι, τουτίεστι Θεοδορίου
μετὰ τῶν αἰκείων συγγραμμάτων, καὶ τὴν λεγομένην Ἰθα
ἐπιστολήν, καὶ τὰ Θεοδορίτου συγγραμμάτα, ἵνα τὸ
θεῖον κληρωθῇ τῶν ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκ-
νοῦς χωρισάντων, γινώσκετε ὅτι ἡμεῖς οὐ δι' ἐκείνους
ἐπειλάσαμεν τοῦτο, ἀλλὰ πρῶτον μὲν διὰ τὴν ἀσέβειαν
D τῶν προειρημένων κεφαλαίων, ἔπειτα ἦε, ὅτι τινὲς τὸ
Νεστορίου ὄνομα σιωπᾶν προσποιούμενοι δια τῶν προει-
ρημένων, αὐτὸν Νεστορίου καὶ τὴν κακοδοξίαν αὐτοῦ
εἰσαγαγεῖν ἐπεχειροῦν τὴν ἀσέβειαν τῶν κεφαλαίων του-
των τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ προσάπτουντες.

late incenderemur, ut a catholica separarentur Ecclesia : cognoscite, id minime a nobis eorum causa factum fuisse; sed primo quidem quod graviter commoti essemus eorum capitulorum impietate, post autem, quia non defuerunt, qui suppresso Nestorii nomine, Nestorii tamen studentes partibus, erroneam ejus fidem inducere uiterentur, Ecclesiaeque tribuere non vererentur eorum capitulum impietatem.

• Quae quidem epistola, cum omnibus adhuc ignota latuerit, plurimumque rei ecclesiasticae promovendae conferat, nunc addita Latina versione, quam eleganter confecit Giariss. Dominicanæ familiae Monachus

Et epistolam Ithæ dictam, nec non Theodoriti libros contra catholicam fidem, scriptis propugnantes.

Litteras vestras accepimus, quas cum legeremus, vehementer mirati sumus, vos minime ad eam dominicam institutionem advertentes animum, qua dictum est : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 29), in id fastigii esse sublato, ut nibili faciendos universos Ecclesiae Dei antistites judicetis, vos autem solum praeter caeteris justitiam consecutos esse arbitremini; ejus propterea Pharisei similes, qui justificatus non est, quod publicanum condemnasset iniquitatis (Luc. xviii, 14). Cumque vos haud ab caeteris sacerdotibus dissimiba sapienter sentire speremus, inopinato invenimus, dogmata a vobis cum Deo rectaque fide ejus pugnantia sustineri, simulque ejusmodi impietatem omni conatu defendentes, id vobis praesidio sumere, quod apostolis pares vos esse jactetis, neque fas esse, ut a quopiam imperitiae atque ruditalis reprehendimini, propterea quod Deus etiam ipse rudibus atque agrestibus hominibus mandaverit Evangelii sui praedicationem. Ac nos quidem, cum agrestes vos nominaremus, ea usi sumus loquendi ratione, propterea quod ecclesiasticas regulas atque traditiones negligentes, ipsiusque orthodoxae fidei imperiti, eam impietatem propugnaretis. Apostolos namque, quos vobis agrestes appellare libuit, sibi praeelegit Deus. Spirituque suo atque sapientia replevit, eaque ratione praeparatos misit, ut gentibus quae ignorant Deum, duces essent ad semitam veritatis. Itaque Apostolis ipsis unice dictum est : *Vos estis lux mundi* (Matth. v, 14), lucidi ergo estote, quemadmodum ipsis iterum subjectum est a Domino : *Nolite cogitare, neque quid loquamini, neque qua de re laturi sitis testimonium* (Matth. x, 19). Ausi estis vosmetipsos apostolis comparare, omnesque sacerdotes injuria lacessere non estis veriti, atque adeo a vobis neglectae sunt ecclesiasticae sanctiones, ut id moliri per summam audaciam institueritis, quod nulla unquam Christianae religionis aetate fieri a quopiam tentatum est. Beatissimis videlicet patriarchis mutuan traditionem omni tempore inviolatam vicissim custodientibus, nemo unquam, nisi qui palam haeretica vesania captus esset, Ecclesiam schismate divisit, quod vos impraesentiarum ut fieret curavistis. Cui quidem malo quod patrare aggressi estis, ut ipsi medeamur, vehementi flagramus desiderio, qui nimirum opere ac scriptis id unum contendimus, ut resipiscatis. Jam vero, cum in hanc sententiam scripseritis, a nobis diligenter curatum esse, ut tria haec capitula, Theodorus scilicet cum scriptis suis, epistola quae Ithæ dicitur, Theodoriti-que pariter scripta condemnarentur, hoc animo, ut voluntati nostrae fieret satis, quod incredibili cupiditate

Jo. Dominicus Stralico, in lucem prodit, ex recensione V. Cl. Angeli Mar. Bandini. I. U. D. et Caesarei Mediceae bibliothecae praefecti.

Διὰ τοῦτο ἡμεῖς, εἰ καὶ σπουδῆ ἢ ἢ τῶν αἰτίων κικα-
 λῶν ἀσέβεια, ὅπως ἤρωτησάμεν τοὺς ἑρῆς τῆς καὶ
 Θεοῦ ἐκκλησίας, εἰ περὶ τούτων φρονούσα, οἱ τινεσὶ οὐδεὶς
 βουλόμενοι, ὅτι τῶν τοιαύτων ἀσέβειαν ἢ καθολικῆ ἐκκλη-
 σία οὐδὲ ἔσχε ποτὲ, οὐδὲ ἔχει, καταδικάσαν καὶ αὐτοὶ
 τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν, ἐπαρχῆς ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων
 καταδικασμένην· οὐδὲ γὰρ αἱ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας
 κειρωμάτων ἐπερὶ τούτων τῶν κεφαλαίων λόγου τιμὰ
 ποιοῦνται, εἰδότες ὅτι τὰντα οὐδεὶς δύναται χριστιανοῦ
 προσσηγορίαν ἔχων ἐνδείκναι. ἀλλὰ τῷ ὄρει ἐναντιοῦνται
 τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνε συνόδου, τῶ περὶ τῆς πίστεως
 προσνεχθέντι πρὸς κατὰρξιν Νεστορίου, καὶ Εὐτυχοῦς,
 καὶ τῆς αὐτῶν ἀπιστίας. Οἱ γὰρ τοῖς ὀρθοῖς τῆς ἐκκλη-
 σίας ἐναντὶ ἡμεῖνοι δόγμασιν, ἐπιθυμοῦσιν μᾶλλον τὰ μνη-
 μονεύοντα ἀσέβη κεφάλαια ἐνδείκναι τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκ-
 κλησίας, ἵνα διὰ ταύτης τῆς τροφῆς τοὺς ἀπλουστέρους
 ἀπατήσωσι, καὶ τὸν χριστιανὸν λαὸν τῆς ἐκκλησίας χωρίσω-
 σιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐγράψατε δύο, εἰ δὴ | F. εἰ δεῖ σὶνε εἰ χρῆ|
 τὴν ἀσέβη ἐπιστολὴν περιέχειν ἐπιστολὴν ἐν μὲν, ὅτι ὀρθῶς,
 ὡς λέγεται, κατὰ Ἀπολλινάριον ἠγωνίσασθε· ἕτερον δὲ, ὅτι
 κἂν εἰδέναι ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν τὸν ἐν ἁγίοις κύ-
 ριλλου διασύρειν, ὅμως τοῦτον τὸν σπῆλον τῆς ὕδρευς ἐν
 τῷ τῆς ἐπιστολῆς ἀνέτριψε τέλει, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται,
 κριθῆναι τὴν αὐτὴν ἀσέβη ἐπιστολὴν ὀρθόδοξον κρίνεσθαι·
 ὅσοι καθεστήκατε, ὅτι αὐτὴ τὰ ὕφους, αὐτὴ τὴν δύναμιν
 ἐγνωτε τῆς αὐτῆς ἀσέβους ἐπιστολῆς, κατὰ Ἀπολλινά-
 ριον γὰρ οὐδὲν περιέχει, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἐν ἁγίοις κύριλλου
 Ἀπολλινάριον καλεῖ καὶ οὐδὲ ἐν τῷ τέλει ἢ αὐτῆ ἀσε-
 βῆς ἐπιστολῆ ἀνέτριψε τὰ κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐν ἁγίοις
 εἰρημένα κύριλλου, μᾶλλον μὲν οὖν τὰ χεῖρωνα κατ' αὐτοῦ
 ἐν τοῖς τελευταίοις εἶπεν· προϊόντες δὲ ὅμως καὶ πᾶσαι
 εἴδη ἀσέβειαν τῆς λεγομένης Ἰβᾶ ἐπιστολῆς, καὶ τὴν μα-
 ταίτητα τῶν κεφαλαίων, ὡς περὶ ἐπεμψατε, ἀποδείξωμεν.
 Πάντων γὰρ ἀκτινωσθέντων τῶν παρ' ὑμῶν γεγραμμένων,
 σφίδρα ἐλυπήθημεν, ὅτι εἰς τοιαύτην ἐνεπίστατε πλάνην,
 ὄνθρωποι ἐξ ἐκείνης ὄντες τῆς χώρας, ὅπου αἱ πρὸ
 ὑμῶν ἢ ὀρθῆ πίστις ἀμώματος ἐφυλάχθη. Θεοῦ ἀναγκάσειν
 ἐνομίσαμεν εἶναι καὶ πρὸς τὰ βέλτετα ὑμῶν κεφάλαια
 ἀντιγράψαι, καὶ παρανεῖσαι ὑμῖν ταύτης τῆς ἀσέβειας,
 καὶ τοῦ ἀσέβους ὑμῶν διδασκάλου ἀποστῆναι, τοῦ τὰ
 προειρημένα κεφάλαια συγγραφάμενον. Ἀπατήσαι γὰρ
 ἴδιον ὑμᾶς ῥήματά τινὰ προήγαγεν ἐκ τῶν θείων γρα-
 φῶν, ἃ τινὰ νήσας κακῶς προσαρμόσαι ῥήμασι τισὶ τῆς
 προειρημῆνης ἀσέβους ἐπιστολῆς ἐπεχείρησεν· ὅπερ εἰ
 αἰρετικοὶ πάντες παιδοῖσι, ῥήματά τινὰ τῶν θείων γραφῶν
 παρερμηνεύοντες, καὶ πρὸς τὴν διεστραμμένην ἐαυτῶν
 μεταφέροντες ἔνοσκον· καὶ δοκεῖ ἡμῖν ὁ ἀσέβης ὑμῶν δι-
 δασκαλός, ἢ μὴ ἀνεγνωσκῆσαι τὴν ἀνόνημον ἐκείνην ἐπι-
 στολὴν, ἢ ἀνεγνωσκῆσαι μὲν κακούργως καὶ ῥήματά τινὰ
 ταύτης προαγαγεῖν, τὰ πλεονα δὲ καὶ χεῖρωνα σωπῆσαι.
 Λεγούσης γὰρ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς περὶ τοῦ μακαρίου
 κυρίλλου, καὶ τοῦ ἀσέβους Νεστορίου, ὅτι ἑκάτεροι κατ'
 ἀλλήλων βλαβερούς λόγους ἐγράψαν, καὶ ὅτι Νεστόριος
 μὲν ἔλεγεν, τὴν μακαρίαν Μαρίαν μὴ εἶναι Θεοτόκον, ὡς
 νομισθῆναι τοῖς πολλοῖς ἐκ τῆς Παύλου τοῦ Σαμοσατεύως
 αἰρέσεως εἶναι· Κύριλλος δὲ βουλόμενος τοὺς Νεστορίου
 ἀνατρέψαι λόγους, ὤλιθεν καὶ ἐπέπεσεν εἰς τὸ Ἀπολλινά-
 ρίου ὄνομα· φανερόν ἐστιν ὅτι ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν
 τῆ Νεστορίου μανία κειρατημένος δείκνυται· ὅς αὐτὸν μὲν
 Νεστόριον ἀρνούμενον Θεοτόκον εἶναι τὴν ἁγίαν παρθένον

A Quamquam igitur capitulorum iniquitas manifesto
 paleret, tamen nihilo secius Ecclesie Dei antisites
 in unum congregatos interrogavimus quid de his de-
 cernerent esse sentiendum; qui cum perspicuo testi-
 monio ostendere vellent ejusmodi errores, neque
 Ecclesie probari, neque ullo unquam tempore pro-
 batos esse; eam impietatem initio a sanctis Patribus
 prædamnata suo omnes suffragio rursus proscripse-
 runt. Qui porro ob trium capitulorum defensionem,
 ab Ecclesia divisi sunt, ii tacent omnino: plane
 namque intelligunt, minime posse hæc ab eo qui
 Christianus nominetur defendi; cæterum aperto
 sanctæ Chalcedonensi synodo adversantur, quæ Fidei
 doctrinam definivit in Nestorii, Eutychetis errorum-
 que ab ipsis invectorum condemnationem. Qui vero
 B rectis Ecclesie dogmatibus adversantur, omni con-
 tentione nituntur, ut præfata tria iniqua capita, seu
 ab Ecclesia Dei admissa sustineri judicentur, ut hæc
 videlicet ratione simpliciores decipiant, populusque
 Christianus schismate dividatur. Itaque cum duo po-
 tissimum (si omnia quæ impiis illis litteris continen-
 tur contrahantur in pauca) scripseritis: alterum
 nempe, recte inibi contra Apollinarianum disputatum
 esse; alterum vero, epistolæ scriptorem, et si videa-
 tur S. Cyrillum principio injuria lacessere, hæc tam-
 en irrogatæ ab se injuriæ labem circa Ænein depu-
 lisse; quapropter operæ pretium esse, ut impiis ex
 epistola catholica esse judicetur: hoc primum præ-
 certo habetote, vos neque verborum contextum, ne-
 que sententiarum vim illius impiæ epistolæ perve-
 C pisse. Non enim adversus Apollinarem concludis,
 sed sanctum Cyrillum ipsum Apollinaristis annume-
 rat, atque tantum abest ut circa ejus finem quida-
 miam ex iis quæ adversus sanctum Cyrillum pro-
 nuntiata sunt, revocatione castigetur, ut circa ex-
 tremum potius ejus scriptor in Cyrillum deterius de-
 bacchatus esse videatur. Quamobrem id ipsum prin-
 cipium, simulque universam hujus quæ Ibæ nuncupa-
 tur epistolæ impietatem, eorumque quæ ad nos
 misistis capitum insaniam arguuntis ostendemus.
 Cum enim ea omnia quæ scripsistis, legissemus,
 gravissimo affecti sumus dolore, vos ejus urbis eives,
 in qua semper ad hæc usque tempora unice servata
 fuit recta fides, in tantum extorem esse prolapsos.
 Quapropter necessarium esse existimavimus adver-
 sus prædicta capitula ad vos scribere, atque de co-
 D rum impietate vos ipsos admonere, ut ab iniquo
 præceptore vestro, qui ea monumentis mandavit lit-
 terarum, recedatis. Etenim cum is sibi proposuisset
 in animo vos in deceptionem inducere, nonnullas
 ex divinis litteris sententias hausit, quibus in pra-
 vam significationem contortis, impiæ illius epistolæ
 opiniones nonnullas confirmare aggressus est, quem
 admodum hæreticis fuit semper in more positum,
 quedam divinarum litterarum testimonia pervertere,
 atque in contrariam intelligentiam detorquere. Itaque
 vel præceptorem vestrum minime anonymam
 eam epistolam perlegisse existimamus, vel mala
 admodum fide, nonnulla legisse quidem ipsum, reli-
 qua vero, quæ multo deteriora essent, silentio præ-

Μαρίαν, μέχρι μόνως τῆς τινων ὑποψίως ἐλαλυθέντι φη-
 σίν, οὐ μὴν αἰρετικῶν ἐκ τούτου φαίνῃται τὸν ἐν ἀγίοις
 δὲ Κύριλλον τὸν τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλον, εἰς τὸ Ἀπολλι-
 ναρίου δόγμα ὀλισθήσαι διεσχυρίζεται καὶ πιστεῖν. Διότι
 εἶπεν αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπή-
 σαι· καὶ ταῦτα μὲν τὰ ῥήματα παραλέλοιπεν, ὡς εἰρήκα-
 μεν, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν, γενώσκειν ὅτι ὁ λόγον τὸν ἐν
 ἀγίοις Κύριλλον ὀλισθήσαι καὶ πιστεῖν, καὶ αἰρετικοῖς
 καλῶν τοὺς τούτου λόγους, πᾶσαν καταδικάζει τὴν ἐκ-
 κλησίαν, τὴν πατέρα καὶ διδάσκαλον· εἰκότως Κύριλλον
 ἔχουσιν. Μὴ δὲ οὐκ ἐφρήσε λόγον, ὡς ὁ ἐν ἀγίοις Κύ-
 ριλλος αἰρετικὸς ἐστίν, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς
 λόγος ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ὅτι αὐτῷ λόγον διαφορὰν τοῦ
 ναοῦ καὶ τοῦ ἐνακουόντος ἐν αὐτῷ οὐχ ὁμολογεῖ; Διὰ
 τούτων γὰρ τῶν λόγων οὐ μόνον τὴν ἐν ἁγίοις Κύριλλον
 μίμνεται, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐαγγελιστῶν τὸν λέγοντα, ὅτι ἐ ὁ
 λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἢ καὶ πάντας τοὺς προφῆτας τὴν διὰ
 σαρκὸς ἐπιδημίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου κηρύξαντας, καὶ
 μάλιστα Ἱερემίαν τὸν λέγοντα· Ὁὗτος ὁ Θεὸς ὑμῶν, οὐ
 λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς
 ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναειστέτραψεν· καὶ πάλιν
 Ἠσαίαν λέγοντα, ἢ Το παιδίον Θεῶν ἰσχυρόν (Ἠσαϊ. 1x,
 6)· ἢ καὶ πρὸς τοὺς τιν ἀπόστολον Παῦλον λέγοντα ἐν
 τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ, ἢ Ὁ καταβάς αὐτὸς ἐστὶ
 καὶ ὁ ἀναβάς ὑπερένω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἕνεκ πληρώσει
 τα πάντα. ἢ καὶ γὰρ, ὡς ἐκεῖνος ὑμῶν ὁ διδάσκαλος
 παραφροσῶν λέγει, μεμφεῖός εἰσιν εἶναι καὶ αἱ προφῆται,
 καὶ οἱ εὐαγγελισταί, καὶ οἱ ἀπόστολοι λέγοντες, ὅτι αὐτὸς
 ὁ Θεὸς λόγος ἐνανθρώπησεν, ὡς διὰ τούτων τῶν ῥημάτων
 τροπὴν τῆς θεότητος εἰς τὴν ἐπιθροπικότητα λέγοντες γε-
 γνησθαι· οἱ δὲ αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἐνανθρώπησαι μὴ
 ὁμολογοῦντες, φανεροὶ εἰσιν τιν Χριστὸν ψιλὸν ἄνθρωπον
 εἶναι, καὶ κατὰ χάριν υἱὸν Θεοῦ ὀνομάζεσθαι λέγοντες,
 ὡς ἡ κακοδοξία Νεστορίου καὶ Θεοδώρου τοῦ διδάσκαλου
 αὐτοῦ λέγει.

fortis (Isai. ix, 6) : sed apostolorum præ cæteris Paulum, cujus hæc est in Epistola sua ad Ephesios sen-
 tentia : *Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes caelos, ut impletet omnia* (Eph. iv, 9). Si igitur
 desipienti doctore vestro assentiri velimus, prophetas, evangelistas, apostolos hæreseos accusabi-
 mus, qui Dei Verbum dixerint hominem factum esse, quasi his loquendi modis admisserint conversionem
 Divinitatis in humanitatem. Verum qui Deum Verbum hominem factum esse non confitentur, idem
 manifeste Christum purum hominem faciunt, per gratiam tantum Filii Dei nomine decoratum, quem-
 admodum erronea Nestorii Theodorique magistri ipsius sententia constituitur.

Αἱ γὰρ θεῖαι γραφαί, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ταύταις
 ἀπολυθεύοντες, αὐτῶν τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν ἀόρατον, τὸν
 ἀσώματον, τὸν ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, τὸν πρὸ αἰώνων, καὶ
 ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα αὐτὸν κατελθεῖν, καὶ
 σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπήσαι λέγουσιν. καὶ ὁ μὲν ἐν
 ἀγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὰ Θεοφανεια ἕτω
 λέγει· Ἐκεῖνος ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος,
 ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ὁ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχῆ, τὸ
 ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἢ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας
 τοῦ ἐπισημαίνοντος τοῦ ἀρχετύπου, ἢ μὴ κινουμένη σφραγίς,
 ἢ ἀπεσπλάκκος εἶπας, ὁ τοῦ πατρὸς ὄρατος καὶ λόγος ἐπὶ
 τὴν ἰδίαν εἰκὼνα χωρὶς καὶ σάρκα ἔσσει διὰ τὴν σάρκα,
 καὶ ψυχὴν κατὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μεγνυται, τῷ ὄρατῳ
 τὸ ὄρατον ἀνακαθαίρων, καὶ πάντα γίνεται πλὴν τῆς ἁμαρ-
 τίας ἄνθρωπος, κληθεὶς ἐν τῆς παιδείνου καὶ ψυχῆν καὶ
 σπῆρα πρὸς καθάρσεως τῷ πνεύματι ἔδει γὰρ καὶ γεν-
 νησθαι ἢ ὄρατον ἢ παρθεῖναι προσημαίνοντα· ἢ ἢ κα-

teruisse. Cum enim in ea epistola de beato Cyrillo
 atque impio Nestorio narretur, proscidisse eos sese
 invicem conviciis; atque affirmasse Nestorium mi-
 nime Deiparam esse beatam Virginem, ut ipsam no-
 minari permultis ex Pauli Samosatani hæresi place-
 bat; Cyrillum contra, qui Nestorii errorem refutare
 uiteretur, lapsum pariter esse, inque Apollinariū
 dogmata descendisse : luce clarius est epistolæ ejus-
 dem scriptorem Nestoriana dementia præoccupatum
 agnosci, qui Nestorium sanctam Mariam Virginem
 Deiparam fateri detrectantem, suspicionis tantum
 adversus se locum quibusdam tribuisse, minime vero
 exinde hæreticum demonstrari contendat : Cyrillum
 autem sanctum Ecclesie doctorem in Apollinariū
 hæresim incidisse diserte tradat, propterea quod
 ipsum Deum Verbum incarnatum esse dixerit, atque
 assumpsisse humanitatem. Hæc autem verba, ut su-
 perius animadvertimus, præterit præceptor vester,
 plane perspicuus, eum qui Cyrillum lapsum esse in
 hæresim tradat, contendatque hæreticas ipsum de-
 fendisse sententias, in universam Ecclesiam damna-
 tionis ferre iudicium, cum universa scilicet Cyrillum
 ut Patrem colat atque doctorem. Cæterum qui fieri
 potuit ut non exhorresceret hæreticum dicens Cyril-
 lum, propterea quod Deum Verbum hominem factum
 esse docuerit : indeque consequi subjungens, ab
 Cyrillo hæc docente discrimen inter templum in
 eoque inhabitantem non admitti? Hæc quippe ajendi
 ratione non sanctum Cyrillum criminatur, sed Evan-
 gelistam, Verbum carne factum esse (Joann. 1, 14)
 diserte pronuntiantem, sed prophetas omnes, qui
 Verbi Dei adventum per carnem prædixerunt, Jere-
 miam potissimum dicentem : *Hic Deus noster : alius
 adversus eum non æstimabitur : post hæc in terris ap-
 paruit, et cum hominibus conversatus est* (Baruch
 iii), atque Isaiam aientem similiter : *Puer, Deus*

Divinæ namque Litteræ, atque his inherentes san-
 cti Ecclesie Patres ipsum Deum Verbum invisibile,
 corporis expert, lumen de lumine, ante sæcula et
 tempora ex Patre genitum, hoc idem advenisse, et
 incarnatum esse, et hominem factum esse disertis-
 sime confitentur. Sanctus enim Gregorius in sermone
 de Theophaniis, seu de Christi Nativitate hæc habet :
 « Ipsum Dei invisibile Verbum, ille sæculis antiquior,
 ille incomprehensibilis, ille incorporeus, illud lumen
 ex lumine, ex principio principium, fons vitæ et im-
 mortalitatis, illa archetypi expressio, illud immotum
 sigillum, illa per omnia similis imago, ille Patris
 terminus et ratio; ille, inquam, ad imaginem suam
 se confert, et carnem ob carnem gerit, et animæ
 intellectuali propter animam meam jungitur, ut si-
 mile per simile repurget, atque humana omnia,
 excepto peccato, suscipit, conceptus quidem ex Vir-

ραπλήσια δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος ἐν τῇ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγῳ κατὰ Ἀρειανῶν οὕτω λέγει· «Ὁ γεννηθεὶς ὠοθεν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀρρήτως, ἀφράτως, ἀκαταλήπτως, ἀίδιως, αὐτὸς ἐν χρόνῳ γεννᾶται κάτωθεν ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας.» Καὶ πάλιν ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος πρὸς Ἀμφιλόχιον γράφων ἐν τῷ ὑγδοῦ κεφαλαίῳ οὕτως εἶπεν· «Οὐ γὰρ τασούτον οὐρανός, καὶ γῆ, καὶ τὰ μεγέθη τῶν πελαγῶν, καὶ τὰ ἐν ὕδασι διακείμενα, καὶ τὰ χερσαῖα τῶν ζώων, καὶ φυτὰ, καὶ ἀστέρες, καὶ ἀήρ, καὶ ὕδραϊ, καὶ ἡ ποικίλη τοῦ παντὸς διακόσμησις τὸ ὑπερέχον τῆς ἰσχύος συνίστησιν, ὅσον τὸ δυνήθηναί τὸν Θεὸν τὸν ἀχώρητον ἀπαθῶς διὰ σαρκὸς συμπλακῆναι τῷ θανάτῳ, ἵνα ἡμῖν τῷ ἰδίῳ πάθει τὴν ἀπάθειαν χαρίσσηται.» Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀυγουστίνος ἐπίσκοπος ἐκ τῆς τῶν Ἀρριῶν χώρας ἐν τῇ περὶ τοῦ συμβόλου ἐκθέσει ταῦτα λέγει· «Εἰπέ καὶ σὺ, Ἀμβακούμ προφήτα, μαρτυρίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Κύριε, φησὶν, εἰσακήκοα τὴν ἰκασίην σου, καὶ ἐφοβήθην· κατήνοσα τὰ ἔργα σου, ὁ Θεός, καὶ ἐξέστην.» Ποῖα ἔργα τοῦ Θεοῦ οὗτος θαυμάσας ἐξέστη; μὴ τι τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου; μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἄκουσον πρὸς τί ἐξέστη· «Ἐν μέσῳ, φησὶ, δύο ζώων γνωσθήσονται τὰ ἔργα σου· ὅτι σὺ ὁ Θεὸς λόγος σὰρξ ἐγένου· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. Τίς ὦν μέχρι τίνος κατέβη; Ἐκστῆναί με πεποιήσας, ὅτι ὁ λόγος, δὲ οὐ τὰ πάντα ἐγένετο ἐν φάτην ἰτέχνης.» Τὰ ὅμοια δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Λέων πάπας Ῥώμης ἐν τῇ πρὸς Φλαυιανὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολῇ οὕτως εἶπεν· «Ὁ ἀκαθῶς Θεὸς οὐκ ἀπηξίωσε παθητὸς εἶναι ἀνθρώπος, καὶ ὁ ἀθάνατος νόμος ὑποκεῖσθαι θανάτῳ.»

Leo Romanus pontifex habet in epistola ad Flavianum inquit, Deus non dedignatus esse homo passibilis,

καὶ ταῦτα μὲν αἱ τε θεαὶ γραφαὶ, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες εἰρήκασιν· ὅσον δὲ πρὸς τοὺς ὑμετέρους λόγους κατηγορίας εἰσὶν ἄξιοι, ὡς σύγχυσιν τῆς σαρκὸς, καὶ τῆς θροτητος εἰσαύγοντες, ἐπειδὴ αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἄνθρωπον γεγενῆσθαι εἰρήκασιν, ὁπότε καὶ τὸν ἐν ἁγίοις κύριλλον λέγοντα αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἄνθρωπον γενέσθαι σύγχυσιν εἰσαύγειν διὰ τούτων τῶν ῥημάτων εἰρήκατε. Ὅτι δὲ ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας τῇ Θεοδώρῳ κατεχόμενος μανίᾳ ἠρῆσατο τὸν Θεὸν λόγον ἄνθρωπον γεγονέναι, ἐξ αὐτῶν δεῖξομεν τῶν κατὰ Ἀπολλινάριον τοῦ ἁσεβοῦς τῷ κτύῳ ἀρετικῷ Θεοδώρῳ γραφέντων. Ἐν γὰρ τῇ τετάρτῃ λόγῳ γράφει οὕτως· «Δεδωκέναι σοὶ τινὰς τῶν ἡμετέρων εἰπας τὰ οὐκ ἂν ποτε δοθέντα παρὰ τοὺς τῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀντέχεσθαι δόξης ἐσπουδακότων. Ἐπυνθανόμεθα γὰρ εἰ τὸν Θεὸν λόγον ὁμοιογούσιν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι εἰπὼν ἐπήγαγες· ἴδιδοσαν· καὶ τίς ἂν ἔχων νοῦν ἄνθρωπον εἶποι τὸν Θεὸν γεγενῆσθαι λόγον, ὡς ὑμεῖς εἰπετε; εἰ μὴ ἄρα τὴν αὐτὴν ὁρμὴν προτέρην νοσήσκειν ἄνοϊαν. Πῶς γὰρ εἰληφέναι ἄνθρωπον τὸν Θεὸν λόγον καὶ σφόδρα φάμεν, γεγενῆσθαι δὲ ἄνθρωπον καθ' ἑμῶς. οὐκ ἂν ποτε εἰπεῖν ἀνασχοίμεθα.»

porro Deum hominem assumpsisse constanter fatemur, ceterum hominem factum esse, quemadmodum exprimere vobis consuetum est, nulla ratione dici toleramus.)

Ἀποδείχθέντος τοίνυν διὰ τῶν εἰρημένων Θεοδώρῳ σύμφωνον εἶναι τὴν ἀπίθειαν τῆς ἐπιστολῆς τῷ ἀρετικῷ ἰκεῖνου μακίᾳ, πῶς οὐ δικαίως πᾶς τὴν ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν λόγον, ὁμοίως

* Forte legendum ἀπάντησιν πρὸ εἰπὼν ἐπὶ τῷ ἰκεῖν

gine, animo et corpore a Spiritu praeputgata; nati et Nativitatem non carnalis, et virginitatem praeferri oportebat.» Simili prorsus modo Athanasius edisserit in ea oratione quae adversus Arianos est, de Spiritu sancto. «Ille, inquit, qui sursum in caelis ex Patre genitus erat ineffabiliter, inexplicabiliter, immutabiliter, aeternae: ipse in terris deorsum genitus est in tempore ex Virgine Maria.» Basilius pariter octavo libri ad Amphiloichium capite sic scribit: «Neque enim caelum ac terra, immensaque maria, nec animalia, vel in aquis, vel in terris degentia, nec plantae, nec astra, nec aer, nec horae, nec multiplex universi ornatus excellentiam potentiae illius nobis perinde commendant, atque quod Deus incomprehensibilis sic per carnem confictatus est, ut ipsa divinitas nihil pateretur, quo nobis sua morte largiretur immortalitatem.» Sanctus etiam Augustinus Africanæ cujusdam civitatis episcopus, in expositione Symboli disserit in hunc modum: «Protulisti tibi [Græc. profer et tu] Habacuc propheta de Christo testimonium: Domine, inquit, audivi auditionem tuam, et timui, intellexi opera tua, Deus, et expavi. Quænam opera Dei hic admiratus expavi? Num mundi creationem? Nequaquam. Cur autem expaverit, accipe. In medio, inquit, duorum animalium cognoscuntur opera tua, Deus, quoniam id Deus Verbum caro factum in medio duorum animalium immotesces. Qualis cum esses, usque quo descendisti? Obstupescere me fecisti, quoniam Verbum, per quem facta sunt omnia, in proseppe natus es.» Horum similia sanctus archiepiscopus Constantinopolitanus. «Impassibilis, et immortalis mortis legibus subjacere.»

In hanc igitur sententiam divinæ Litteræ sanctique Patres loquuntur, vestra scilicet sententia castigandi, tanquam carnis divinitatisque confusionem inducentes, cum ipsi quoque Dei Verbum hominem factum esse diserte pronuntiant, eadem prorsus ratione qua Cyrillum aientem, ipsum Dei Verbum hominem factum esse, quasi confusionis hoc aiendi modo in vectorem, tradaxistis. Cæterum epistolæ illius auctorem Theodori deliramentis captum negasse Deum Verbum hominem factum esse lateri, ex his manifeste conclusivus, quæ ab ipso ad hæreticum Theodorum contra impium Apollinarium scripta sunt. Hæc quippe in quarto sermone scribit: «Dixisti quosdam ex nostris nonnulla sentire quæ nunquam iis probata sunt qui ecclesiasticis dogmatibus adherere student. Cum enim ab iis sciscitatum esse minus, num Dei Verbum hominem factum esse faterentur, affirmans protulere responsum. Quis autem menti [M. mentis] compos Deum Verbum factum esse hominem dixerit, ut a vobis proponi solet nos prima dementia vestræ morbo sit affectus. Nos

Cum hæc ex iis quæ ad Theodorum scribit ostendat cum hujusce deliramentis epistolæ impietatem egregie convenire, quomodo non quisque justus, cujus sit in Dei Verbo incarnato homineque facte

ἀπὸ Θεοδώρου, καὶ τῶν εἰρημῶν ἀποστόλων κατα-
 δεικνύει· ὅτι οὐδὲν ἔστιν ἡμεῖς τὴν ἀσθεῖ ἑπιστολὴν περιό-
 χουσαν, ὅτι ὁ λόγος αὐτῶν τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι
 καὶ ἕνα ῥῶνισμα τῶν διαφορῶν ἀκριβῶς τοῦ καὶ τοῦ
 ἐνοικοῦντος ἐν τῷ καὶ, γινώσκοντες ὅτι διαφορῶν μὲν τῶν
 γίνονται, ἔξ ὧν ὁ εἰς Χριστὸς ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἱμῶν
 συντίθηται, ὁρθῶς ἢ ἱερίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία κηρύττει·
 διαφορῶν δὲ τοῦ καὶ καὶ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν αὐτῷ, αὐτοῖς
 τῶν ἁγίων πατέρων ἐδίδαξαν, ἀλλὰ μόνον αἱ ἀσθεῖς Νε-
 στορίου καὶ Θεοδώρου κηρύττει, οὗ ἐπιτεθεὶς προσωπα
 εἰσάγει βουλόμενοι. ἄν γὰρ αἱ βίαι γραφαί, καὶ οἱ ἅγιοι
 πατέρες τῆ τοῦ καὶ ὀνομασίᾳ κέχρηται, ἀλλὰ τὸ εἶδος
 τοῦ μωλυγκοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ σημαίνοντες τούτο λέγουσι,
 πῶς αὐτῶν ὁ εὐαγγελιστὴς· « αὐτὸς δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ
 καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ. » Οὐδεὶς γὰρ τοῦτο πρὸς ἑα-
 πτοῦ τοῦ ἑριστοῦ διαφορῶν πρὸς αὐτὰ εἶναι γινώσκων, ὡς
 ἄλλοι ἐν ἑλλείπειν, ἀλλὰ τῶν γινώσκων μόνον, ἔξ ὧν ὁ εἰς
 Χριστὸν ἑνωχίται καὶ ἀδιακρίτως ἀπετελέθη.

ποταῖα ἁεῖ ἐν ἑνείᾳ Χριστοῦ personā ἑνωχίᾳ discrimina-
 naturam admiserunt, ex quibus unus Christus perbitur, non commixtionem passus, neque divisionem.

καὶ ὑμεῖς τοίνυν τὴν τῆς ἐπιστολῆς ἐκδικούντες ἀσθε-
 βειαν, τῆς ἀρνούμενης αὐτῶν τὸν Θεὸν λόγον ἀνθρώπων
 γεγενῆσθαι, πρόδηλον καθιστάτε δύο προσωπα εἰσ-
 γοντες, καὶ ταῦτα νοούντες περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ψιλοῦ ἀν-
 θρώπου· ὅπερ ὁ ἀποστόλος εἶπεν διὰ τοῦς πιστοῦς· « οἱ
 ἡμεῖς καὶ Θεοῦ ἕστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν
 ἡμῖν. » Ὅτε κατὰ τῶν ἡμετέρων πλάτην μηδεμίαν εἶναι
 διαφορῶν μεταξὺ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ Χριστοῦ,
 καθὰ καὶ αὐτὸς Θεόδωρος ὁ αἰρετοῦς, ὁ διδάσκων τοῦ
 γράφοντος τὴν ἐπιστολὴν, ἐν τῷ τούτῳ κατὰ ἀποδομαίαν
 λέγει· « Ἐγὼ μὲν, ὃν ὁράτε δυναμῆ μὲν ποιῶν οὐδὲν κατὰ
 τὴν οἰκειὴν φύσιν ἅτε ἀνθρώπου ἴδω. Ἐργάζομαι δὲ,
 ἐπειδὴ ἐν ἐμοὶ μένων ὁ πατὴρ πάντα ποιεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἐγὼ τε, φησὶν, ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί, Θεὸς δὲ
 λόγος ἐν ἐμοί ὁ τοῦ Θεοῦ μενεσηθῆ, δηλον ὅτι καὶ πατὴρ
 ἐν αὐτῷ, ἐν ἐμοί τε μένων, καὶ τὰ ἔργα ποιῶν· καὶ θαν-
 μασιῶν γε οὐδὲν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τούτου νομίζω, σφιδος
 αὐτοῦ περὶ τῶν λοιπῶν λέγοντος ἀνθρώπων. — Ὁ ἀγαπῶν
 με τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐ-
 τόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ
 ποιήσομεν. — Ἐγὼ γὰρ παρ' ἐκαστῶ τῶν τοιούτων ὅτι πατὴρ
 καὶ ὁ υἱὸς τῆν μονὴν ποιῶνται, τί θαυμάσιον εἰ ἐν τῷ
 κατὰ σάρκα ἀεσποῦν Χριστῷ ἄμφω κατὰ ταυτὸν νομίζ-
 ομεν μένειν. τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινωνίας προσημασίας,
 ὡς εἶδος, καὶ τῶν τῆς μονῆς κοινωνιῶν. »

Ταῦτων τοίνυν αὐτῶ παρὰ τοῦ ἀντασθεῖς Θεοδώρου
 εἰρημῶν, οὐ θαυμάσιον, εἶπερ ὁ ἐκπεσιῶν τοῦ Θεοῦ τῆ
 ἀσθεῖα συννευγμένον ἔχει καὶ μωρίαν, καθὼς περὶ τῶν
 ἀσθεῶν ὁ προφήτης Ἰσαΐας λέγει, « Ὁ μωρος μωρα λα-
 λήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει. » Ὁ γὰρ τὸν
 πατέρα καὶ τὸν υἱὸν οὕτω μένειν ἐν τῷ Χριστῷ, καθὼς
 καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις δυσχυριζόμενος, καὶ μὴ
 ἁμολογῶν τὸν Χριστὸν εἶναι τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι
 καὶ ἐνωχρωπήσαντα, πῶς λέγει Χριστὸν κατὰ σάρκα·
 Οἱ γὰρ ἅγιοι πατέρες ἀμολογοῦντες τὸν Χριστὸν εἶναι τὸν
 Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνωχρωπήσαντα, οἱ ὡν τι
 περὶ αὐτοῦ ταπεινῶν λέγουσιν, ὁρθῶς ἰπάγουσι τὸ κατὰ
 σάρκα. Ἀλλ' εἰ καὶ προσέκων ἢ τοὺς Θεόδωρον ἐνωχρῶν-

locala spes, Theodorum, unaque implam simul epi-
 stolam condemnabit? Cum autem id vehementer
 probetis, quod in exsecrabili ea epistola traditur,
 doctrinam nimirum qua Verbum Deus incarnatus
 homoque factus dicitur, discrimen inter templum
 atque in templo inhabitantem sustollere, cognosciet
 naturarum diversitatem, ex quibus unicus Christus
 Deus atque Salvator noster constituitur, recte ab
 sancta Dei Ecclesia predicari; caeterum templi hoc,
 atque in ipso inhabitantis discrimen a nemino un-
 quam sanctorum Patrum fuisse propositum, sed ab
 impiis solum Theodoro atque Nestorio excogitatum,
 quod duas exinde personas inducere decernissimum.
 Quod si quandoque divinae Litterae sanctique Eccle-
 siae Patres hac quoque templi translatione uti eunt
 appellatione, id tamen, ut significarent tantum Uni-
 geniti Filii Dei corpus adhibuere, eo prorsus modo
 quo de ipso inquit Evangelista: *Ipse autem loquebat-
 tur de templo corporis eius* (Joan. ii, 21). Nemo

quasi alia in alia sit, verum distinctionem tantum

Vos itaque illius epistolae impietatem defendentes,
 qua Deum Verbum hominem factum esse negatur,
 manifesto duplicis in Christo admittae personae red-
 arguimini, atque hoc modo de Christo, tanquam
 puro homine deliria docentes, in eandem de ipso
 sententiam loquimini, qua de erodantibus dictum est
 ab Apostolo. *Quoniam templum Dei estis vos, et Dei
 Spiritus inhabitat in vobis* (1 Cor. iii, 16); ita ut, si
 erroris vestri habenda sit ratio, nullum jam supersit
 nos homines inter Christumque discrimen, juxta id
 quod Theodorus haereticus illius epistolae scriptoris
 magister in tertio adversus Apollinarianum sermone,
 Christum de se ipso loquentem introducens hoc mo-
 do, inepte commentus est: « Ego quidem, quoniam
 prospicitis nihil facere possum secundum meam na-
 turam, eum homo sim: operor autem, quoniam in
 me manens Pater cuncta operatur: enimvero, in-
 quit, et ego in Patre, et Pater in me. Deus autem
 Verbum unigenitum in me est: certum est, quod et
 Pater cum ipso in me manet, et opera facit. Et non
 est mirandum de Christo haec existimari, cum evi-
 denter ipse de ceteris hominibus dicat: *Qui diligit
 me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget
 eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum fa-*

ciemus (Joan. xiv, 23). Si enim apud quemque ejus-
 modi hominum et Pater et Filius mansionem fa-
 ciunt, quid mirum si in Domino secundum carnem
 Christo, ambo simul putarentur manere, communio-
 ne eorum secundum substantiam, communionem
 quoque mansionis fortasse suscipiente? His igitur
 in hunc modum ab impio Theodoro propositis, mi-
 rum esse minime debet quod a Deo excidens impie-
 tali desipientiam adjunxerit, quemadmodum de im-
 piis prophetica Isaiae praefert sententia: *Vir insipiens
 stultia loquetur, et cor ejus stultia cogitabit* (Isai. xxxiii,
 6). Quisquis enim Patrem et Filium sic in Christo
 quemadmodum et in reliquis hominibus manere affla-
 mat, Deumque Verbum Christum incarnatum, homi-
 nemque factum esse non confitetur, quomodo potest

τας, καὶ ἐκ ταύτης αὐτοῦ τῆς καθ' ὑπερβολὴν βλασφημίας τῆν τούτου ἐκλήθει δυσσεβίαν· ἀλλ' οὖν διὰ τῶν τούτων ἀνελεύειαν, καὶ ἄλλας αὐτοῦ βλασφημίας προαγάγωμεν, δι' ὧν δύο εἰσάγει πρόσωπα.

Μεμφόμενος γὰρ τοὺς λέγοντας ὅτι ὁ θεὸς λόγος, ὁ πρὸ αἰώνων, γέγονεν ἐπ' ἐσχάτῳ ἄνθρωπος, οὕτως λέγει ἐν τῷ κατὰ Ἀπολιναρίου τετάρτῳ λόγῳ·

« Ὁ πρὸ αἰώνων, φησὶ, γέγονεν ἐπ' ἐσχάτων· πάλιν ὡς τιῶν δεδωκότων, καὶ τοῦτα λέγων οὐδενός· ἂν τῶν εὐσεβῶν ἐσπουδικότων ταύτην ἐλομένου νοσήσαι τὴν ἄνοιαν, ὥστε τὸν πρὸ αἰώνων εἰπεῖν ἐπ' ἐσχάτων γεγενησθαι· » καὶ μεθ' ἕτερα· « Οὐκ οὐκ τοῖς ὑμετέροις ἐπόμενοι νόμοις, καὶ τὴν ὑπὸ τῆς σῆς ἀρχιεπισκοπίας νομοθετουμένην ἀντιστροφῆν, μᾶλλον δὲ καταστροφῆν δεξάμενοι, φέρε δὴ πάντα εἰς ταυτὴν συγχέωμεν, καὶ μαδεμία λοιπῶν ἕστω δικάσεις, μὴ Θεοῦ μορφῆς, μὴ δούλου μορφῆς, μὴ κοῦ ληφέντος, μὴ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῷ ναῷ, μὴ τοῦ λυθέντος, μὴ τοῦ ἐγειραντος, μὴ τοῦ τελειωθέντος ἐν πάθει, μὴ τοῦ τελειώσαντος, μὴ τοῦ μνημονεύσαντος, μὴ τοῦ ἐπισκερθέντος, μὴ τοῦ ἐπισκεψάμενου, μὴ τοῦ βραχὺ παρ' ἀγγέλους ἐλαττωθέντος, μὴ τοῦ ἐλαττώσαντος, μὴ τοῦ δόξῃ καὶ τιμῇ στεφανωθέντος, μὴ τοῦ στιφανώσαντος, μὴ τοῦ καταστάντος ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, μὴ τοῦ καταστήσαντος, μὴ τοῦ λαβόντος αὐτὰ ἐκ ὑποταγῆς, μὴ τοῦ δόντος τὴν ὑποταγῆν. »

Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν ἀσεβῶν θεοδώρου βημάτων, καὶ τῆς οὕτως αὐτοῦ προφανοῦς βλασφημίας ἐρυθρίασῃσαι εἰ ἀντιποιοῦμενοι αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς. Τὸ γὰρ ἀνιδῶς καὶ πολλάκις ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν λέγειν αὐτον, καὶ τὸν μὲν εὐεργετούμενον, τὸν δὲ εὐεργετούμενον, καὶ τὸν μὲν σώσαντα, τὸν δὲ σώζοντα, φανερώς ἀρνεῖται τίνι διὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσγενομένην ἡμῖν σωτηρίαν. Ὁ γὰρ παρ' ἄλλου εὐεργεσίαν λαβὼν, ἦτοι σωθεὶς, ἕτερον πῶς θύναται σώζειν; Οἱ τοίνυν τὸν ταῦτα βλασφημῆσαντες ἐκδικούντες, τινος οἴονται σώμα καὶ αἷμα λαμβάνειν, τοῦ εὐεργετηθέντος ἢ τοῦ εὐεργετήσαντος; ἄλλ' εἰ μὲν τοῦ εὐεργετήσαντος Θεοῦ λόγον, πῶς τοῦτο λέγουσιν μὴ ὁμολογοῦντες αὐτῶν σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπήσαι; εἰ δὲ τοῦ εὐεργετηθέντος, ματαία αὐτῶν ἢ ἐλπίς ἀνθρωπολατρείαν προσθεύρτων, ὅτι ἠσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὴν κτίσαντα.

enim salvos facere potest reliquos, is, qui non secus se existimant, qui hæc blasphemantem defendunt? Ejusne qui beneficium contulit, an ejus qui suscepit? Quod si Verbi Dei beneficium conferentis capere se sacramenta responderint, quomodo id dicant, cum ipsum incarnatum et hominem factum esse minime confiteantur? Sin autem ejus cui beneficium collatum est dixerint, stultia est ergo eorum spes, qui hominem cultu venerantur, quoniam *ercaturum super Creatore adoraverunt* (*Sap. xv, 15*).

Ἡμεῖς δὲ πάντες οἱ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, ἕνα τε οὗτα τῆς ἁγίας Τριάδος ὁμολογοῦντες, αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὸ αἷμα δεχόμεθα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ κύριος λέγει· « Ὁ πρῶτον μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἢ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ ποτὶς, Ὁ πρῶτον μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ. καθὼς ἀπέστειλέν με

Fortè legendum : Ὁ πρῶ... ἐσχάτων παλιῶν, ὡς τιῶν διδασκόντων τοῦτο καὶ λεγοντων, οὐδενός... **EDIV.**

A Christum ipsum secundum carnem nominare? Sane si quippe Patres Christum Deum Verbum esse incarnatum, atque hominem factum confitentes, si quidpiam de ipso humile proferunt, recte id secundum carnem ei convenire subjiunt. Cæterum æquum videbatur Theodori propugnatores vel hæc exsuperanti blasphemiam commotos ab ipsius impietate recedere: attamen, ut ipsorum refellatur impudentia, reliquas quoque ejus blasphemias proferemus in medium, quibus duplicem Christi personam inducit. Insimulans itaque eos qui Deum Verbum ante sæcula genitum, in novissimo hominem factum esse profitentur, in quarto contra Apollinarium libro hæc scribit: « Hoc quod [hic qui, Græc.] ante sæcula erat, in novissimis dicit factum esse temporibus, utpote quibusdam hoc con-

B fitentibus, cum nemo ex his qui pietatis curam habent istum se patiatur morbum habere dementiæ, ut dicat, eum qui est ante sæcula, in novissimo factum esse. » Et post pauca subdit: « Vestras igitur leges sequentes, et a tua sapientia constitutam obversionem, imo magis subversionem suscipientes, age simul omnia confundamus, et nulla jam sit discrepatio, nec Dei formæ, nec servi formæ, nec templi sumpti, nec ejus qui in templo habitavit, nec ejus qui solutus est, nec ejus qui suscitavit, nec ejus qui perfectus est in passionibus, nec ejus qui perfectit, nec ejus qui memoriam meritus est, nec ejus qui memor factus est, nec ejus qui visitatus est, nec ejus qui visitavit, nec ejus qui paulo minus ab angelis minoratus est, nec ejus qui minoravit, nec ejus qui

C gloria et honore coronatus est, nec ejus qui coronavit, nec ejus qui constitutus est super opera manuum Dei, nec ejus qui constituit, nec ejus qui ad sublevationem hæc accepit, nec ejus qui dedit sublevationem. » Ex quibus impiis Theodori verbis, profanoque blasphemiarum genere effectum est ut pudore afficerentur omnes qui ipsi impiæque illi epistolæ adversabantur. Namque crebro et impudenter aliud esse Dei Verbum inquires, alium autem Christum; alium qui beneficium suscepit, alium qui contulit; alium qui salvat, alium qui salvatur, aperte salutem indicatur partam nobis per magnam Deum et Salvatorem nostrum Jesum Christum. Quomodo ac ceteri beneficium percepit salutis, atque salvatus

D Nos autem omnes, qui catholicæ Ecclesiæ sumus, Dei Verbum incarnatum et hominem factum unam ex sanctæ Trinitatis personis esse confitentes, corpus ejus et sanguinem sumimus in remissionem peccatorum, et in vitam æternam: quemadmodum docuit nos ipse Dominus dicens: *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die: caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus est potus: qui manducat meam carnem et bibit meam sanguinem*

Ἐξὼν πατήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με ἅπασινος ζῆται δι' ἐμέ. » Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω καὶ πιστεύομεν, καὶ ὁμολογοῦμεν.

Πόσου δὲ ψεύδους ἐστὶν ἡκαί. ο μεστών, ὑπὲρ τῆ μνημονεύσεισθ ἄσειβι ἐπιστολῇ περιέχεται περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου; Συκοφαντεῖ γὰρ αὐτὸν, ὡς μίαν φύσιν τῆς Θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ἐν ταυτοῖς λέγοντα, καὶ διὰ τοῦτο πάσης ἀσεβείας πεπληρωσθαι τὰ αὐτὰ κεφάλαια λέγει. Ὅπερ ὁ ὑμετέρος διδάσκαλος πικρῶς ἐρμηνεύσαι λέγων [F. ἐρμηνεύσας λέγει], μὴ διὰ τὰ δώδεκα κεφάλαια ἐν τῇ ἐπιστολῇ εἰρησθαι ὅτι ταῦτα πάσης ἀσεβείας πεπληρωμένα, ἀλλ' ὅτι εἴρηται μίαν εἶναι φύσιν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος. Ὅπερ προφανές ψεύδός ἐστιν.

Ὁ γὰρ ἐν ἁγίοις Κύριλλος οὔτε ἐν τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγράμμασιν, οὔτε ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἣ τινι τὰ δώδεκα κεφάλαια ὑποτέτακται, ἀλλ' οὔδ' ἐν αὐτοῖς τοῖς κεφαλαίοις μίαν φύσιν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος δεικνύται εἰρηκῶς, ἀλλὰ μίαν ὑπόστασιν ἧτοι πρόσωπον τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ εἶναι διδάσκει. Ὅπερ καὶ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαι κηρύττει, καὶ πάντες οἱ πατέρες ἐδίδαξαν, ἀναθεματίζοντες τοὺς μίαν φύσιν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ λέγοντας. Ἄλλο γὰρ ἐστὶ φύσις, καὶ ἄλλο ὑπόστασις, ἧτοι πρόσωπον. Καὶ ἡ μὲν φύσις τὸ κοινῶς καὶ γενικῶς κατὰ πάντων προσώπων κατηγορούμενον σημαίνει, ἡ ὑπόστασις δὲ ἧτοι πρόσωπον τὸ ἰδικὸν δεικνύσι πρόσωπον γὰρ ἐν ἄλλῃ προσώπῳ εὐα ἐπιθεωρεῖται. Ὅτι δὲ ἡ μυστικῶς ἐπιστολῇ περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου λέγει, ὡς πάσης ἀσεβείας πεπληρωται, ἐξέστιν ὑμῖν ἐκ τῶν ἐπιπέρας τῆς αὐτῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς τοῦτο εὑρεῖν, ἐν οἷς φανερώς εἶπεν τὰ αὐτὰ δώδεκα κεφάλαια ἐναντίον εἶναι τῆ ὀρθῆ πίστει. Ἐπειδὴ δὲ μέμφεται ἡ αὐτῆ ἀσεβείας ἐπιστολῇ ἡ λεγομένη Ἰβη τὸν ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, ὡς φωνῶν διαφορὰν ἀπαρκαύμενον, γινώσκετε ὅτι καὶ ἐν ταυτῷ καὶ ὁ γράψας τὴν ἀσειβῆ ἐπιστολῆν, καὶ ὁ ὑμετέρος διδάσκαλος ψεύδοιται. Ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς ἰδίῳις λόγοις ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος, περὶ τοῦ κυρίου ἡμεῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδάσκων, φωνῶν λέγει διαφορὰν, καὶ τὰς μὲν ὑψηλὰς κατὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ, τὰς δὲ ταπεινὰς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ, τὰς αὖτε ὅμως ἐξ ἑνός, καὶ περὶ ἐνός, καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ λόγου σσαρκωμένου εἰρησθαι ἀπαγορεύει δὲ ὁ αὐτός ἐν ἁγίοις Κύριλλος, ἄλλω καὶ ἄλλω προσώπῳ διακρινεσθαι ταύτας. Ἀλλὰ ἀναμφιβόλως ὑμεῖς δύο προσώπων διανέμειν θέλοντες τὰς φωνὰς, διὰ τοῦτο λέγετε τὸν ἐν ἁγίοις Κυρίλλου φωνῶν διαφορὰν ἀπαρκαύμενον. Ἐπειδὴ δὲ βουλόμενος ὑμᾶς ἀπαρκαύει καὶ ἐν ταυτῷ ὁ ἁπασίνος ὑμῶν εἶπεν, τὴν αὐτὴν ἀσειβῆ ἐπιστολῆν τῷ ἀπολιναρίῳ Ἰβη τῆς Ἀπολιναρίου ἀσεβείας καταγράψαι, καὶ αὐτὸ ὑπελάειν αὐτὸν ὀρθόδοξον νομῆσθαι· εἰδόμενοι ὑμᾶς γρῆ ὅτι καὶ ἐν ταυτῷ εἰφέσκει οὔτε γὰρ κατὰ Ἀπολιναρίον, καθ' ἑαυτὸν ἀνατῶν εἰρησάμεν, γέγραπται ὅμως δὲ εἰ καὶ καθ' ἑμᾶς ταῦτο ἔν ἀλήθειᾳ, οὐ διὰ τοῦτο κλυθεροῦτο τῆς κατακρίσεως ἡ αὐτῆ ἐπιστολῆ. Κῆν γὰρ εἴ τις κίρτικος κατὰ κίρτικῶν, οὐ διὰ τοῦτο αὐτὸς ὀρθόδοξος δεικνύται, καὶ ἄπειρος γὰρ κατὰ Σεβέλλιον εἶπεν, καὶ Ἀπολιναρίος κατὰ Ἀρσέν, καὶ Εὐτυχὴς κατὰ Νεστορίον, καὶ κἄν τα μικρὰ διαφωτιστικῶν πάντες οὗτοι καὶ ἄλλοι, ὅπως οὐδεὶς αὐτῶν ἐκ

in me manet, et ego in eo. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducavit me et ipse vivit propter me (Joan. vi, 57-58). Atque hæc quidem credimus et confitemur.

Quanti quoque mendacii plenum est id quod in memorata impia epistola de duodecim sancti Cyrilli capitibus continetur! Calumniatur namque Cyrillum ipsum, quod unam divinitatis humanitatisque naturam in Christo, in præfatis capitibus admiserit, indeque scelere ea capita concludit omni iniquitate, quod ipsum callide ab præceptore vestro expositum est, dicente, non ut ipsi injuria fieret ea vocata fuisse universæ impietatis plena, sed quoniam ibi unicam esse docetur divinitatis humanitatisque naturam. Id autem putidum est patensque mendacium.

Nullibi enim demonstratur Cyrillum, neque in ea epistola quæ duodecim capitula compectitur, neque in eorum capitum aliquo, neque in cæteris quibuslibet libris suis unicam divinitatis humanitatisque naturam dixisse, cum contra diserte doceat, unicam esse in Christo divinitatis humanitatisque hypostasin sive personam, quod sancta Dei profitetur Ecclesia, universique Patres perpetuo docere, anathema in eos dicentes qui unicam divinitatis humanitatisque naturam esse in Christo dicerent; aliud quippe natura est, aliud hypostasis sive persona. Natura videlicet communiter atque genericè de quavis persona prædicatur, persona autem, sive hypostasis exprimit proprietatem; quamobrem una persona minime in altera consideratur. Quoniam autem in improba ea epistola de duodecim sancti Cyrilli capitibus dicitur, ipsa esse iniquitatis plena, id quam falsum sit ex ipsa epistolæ serie pervestigare licebit itaque perquirere, in quibus duodecim ea capita affirmat cum recta fide pugnare. Cum autem impia ea epistola quæ Ibæ dicitur, negati appellationum discriminis sanctum Cyrillum accuset, sciatis, circa hoc ipsum quoque non modo epistola illius scriptorem, verum magistrum quoque vestrum esse mentitum. Enimvero quocumque in sermone suo sanctus Cyrillus de Jesu Christo Domino nostro sermonem instituit, appellationum sive denominationum discrimen hoc docet, et sublimes quidem dicendi rationis ipsi secundum divinitatem, humiles autem et demissas secundum humanitatem convenire, omnes tamen ex uno atque de uno incarnato Deo Verbo prædicari. Vetat autem Cyrillus ne ejusmodi denominationes alii et alii personæ diviniæ tribuantur. Vas autem procul dubio duplici sejanicam personæ ejusmodi appellationes tribuere volentes, Cyrillum ideo appellationum discrimina sustulisse calamitiamini. Cum enim circa hoc quoque vos in errore inducere sibi proposuisset in animo magister vester, itaque commentus esset eam quæ Ibæ dicitur epistolam adversus Apollinarij impietatem fuisse perscriptam, proindeque expedire ut orthodoxa judicaretur, animadvertatis oportet, eo quoque loci mentitum pariter esse: non enim, ut superius indicavimus, adversus Apollinarij scripta est. Cæterum, etiamsi, ut vobis placet, id ipsum pro vero conceda-

της τοιαύτης ἀντιρήσεως ὀρθότητος κρίνεται, ἀλλ' ὁμοίως πάντες ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καταδικάζονται. καὶ ἐκ τούτου δὲ φανερός ἐστίν ὁ τῶν μνημονευθεῖσαν ἀσεβῆ γράψας ἐπιστολῆν δύο πρόσωπα εἰσάγων, ὅτι εἶπεν, « Πῶς δυνατόν ληφθῆναι τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐκ Μαρίας γεννηθέντος; » Δι' ὧν ῥημάτων δείκνυται φανερός, ὅτι οὐ τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι, καὶ τεχθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας λέγει, ἀλλὰ ψιλὸν ἄνθρωπον τὴν Χριστὸν ἐν ναῷ ἀποκαλεῖ. Ὅτι δὲ καὶ ταύτην τὴν ἀσεβείαν ἐκ τῆς Θεοδώρου διδασκαλίας ἔλαβεν ὁ τῶν μυσαρῶν ἐκείνου γράψας ἐπιστολῆν, δῆλον ἐξ ὧν ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ κατὰ Ἀπολλινάριου τοῦ αἵρετικῆ ὁ αὐτὸς ἀσεβῆς Θεόδωρος ἔγραψεν λέγων οὕτως· « Ἄλλ' ὅγε Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, τῷ μὲν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντι ὡς ἑαυμάσια, καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατὰ τὰς θείας διαπλασθέντι γραφῆς, καὶ τὴν γε σύστασιν ἐπὶ τῆς γυναικείας δεξιᾶν γαστρὸς, ἐνῆν, ὡς εἶναι, ἐπιβῆ ἅμα τῷ διαπλασθῆναι, καὶ τὸ εἶναι Θεοῦ ναῦν ἐλάβηρι ὡς μὴ τὸν Θεὸν γεννηθῆναι ἡμεῖν ἐκ τῆς παρθένου, ἀλλ' ὅρα τὴν ἡμεῖν τὸ τε γεννηθῆναι καὶ τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθῆναι τὸν ναῶν, καὶ τὴν ἐν τῷ ναῷ Θεοῦ λόγον οὐ μὴ οὐδὲ παρὰ τὸν τῆν φωνὴν ὑποκαταστήσειν πᾶσι τὸν ἐν τῇ παρθένου γεννηθέντα Θεὸν εἶναι ἐκ Θεοῦ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ. Εἰ γὰρ οὐκ ἄνθρωπος ἐστίν, ὡς φησὶ ἀναδημιουργηθῆναι ἐκ τῆς παρθένου, ὁ Θεὸς δὲ σὺν θεῷ, πῶς ὁ γεννηθεὶς Θεὸς ἐκ Θεοῦ καὶ ὁμοούσιος λέγοιτο ἐν τῷ πατρὶ, τῆς συστάσεως οὐ διουνομένη καὶ τὴν προσέειπαι τῆ φωνῆς; Ἔστιν μὲν γὰρ ὁμοούσιος τὸ τὸν Θεὸν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθῆναι λέγειν. Τούτο γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ἐκ σπέρματος αὐτὸν λέγειν Δαβὶδ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου τετελεμένον, καὶ ἐν αὐτῇ διαπλασμένον· ἐπίγει τὸ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου συστάν ἐν τῇ μητρὶ γαστρὶ, καὶ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος διαπλασθέν δυνάμει γεννηθῆναι φασιν ἐκ τῆς παρθένου. »

natus est Deus ex Deo, et consubstantialis dicitur Patri, carne non potente hanc vocem suscipere? Nam est quidem dementia dicere Deum ex Virgine natum esse. Hoc enim nihil aliud est quam ex semine eum dicere David, et de substantia Virginis genitum, et in ipsa plasmatum, quia quod ex semine David, et de substantia Virginis est in materno ventre constitit, et sancti Spiritus plasmatum virtute, natum fuisse dicimus ex Virgine. »

Ὅτι τὸν βλασφημῶντος Θεοδώρου, καὶ πολλὰς διαφέουσι μὴ δυνατόν εἶναι τὸν Θεὸν καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, σαρκωθῆναι καὶ τεχθῆναι ἐκ τῆς παρθένου, ἐπειδὴ οὐδὲ ἡ σὰρξ ὁμοούσιος ἐστὶ τῷ πατρὶ, πῶς οὐκ ἐρυθριῶσιν οἱ τὸν τοιοῦτον αἵρετικὸν ἐκδικοῦντες; ὅς τις τοῦτο μὲν ταῖς θείαις γραφαῖς, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς ἁγίοις πατέρεσιν ἐνατία μυσαρῶς ἐξέθετο, ὅποτε δῆλου πᾶσι καθέστηκεν ὡς ἀπαρχῆς ἐξ οὐπερ ὁ Θεὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐθεμελίωσεν ἐν τῇ ἐρῆῃ ὁμολογίᾳ πάντες οἱ τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς ἐκήρυξαν τὸν Θεὸν λόγον τὸν ἐκ Θεοῦ σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου παρθένου Μαρίας σαρκὶ ἐφυχωμένη ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερά, καὶ ἐνανθρωπήσαι καὶ ἐξ αὐτῆς τεχθῆναι· καὶ οὕτω διδάσκοντες, οὐδὲ τροπὴν τῆς θεότητος εἰς σαρκὰ εἰσάγαγον. οὐδὲ διὰ τὴν σάρκα ὁμοούσιον αὐτὸν εἶναι τῷ πατρὶ ἀπαρνήσαντο, καθὼς Θεόδωρος λέγει· ἀλλ' εἶνα καὶ τὸν αὐτὸν κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, κατὰ μὲν τὴν θεότητα ὁμοούσιον εἶναι τῷ πατρὶ, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον ἡμῶν εἶναι ἐδιδάξαν.

A tur, non propterea ipsa impietas censenda erit a condemnationis iudicio; non enim ideo hæreticus quisquam fit orthodoxus, propterea quod adversus alium hæreticum disputaverit. Namque Arsius etiam adversus Sabellium disseruit, et adversus Arium Apollinarius, et Eutyches contra Nestorium, et quamquam diversis potissimum erroribus adhærerent universi, nemo tamen ex ipsis, iniquitatum ejusmodi concertationum causa, orthodoxus est habitus, sed omnes pari omnino ratione ab Ecclesia condemnantur. Ex hoc porro perspicuum est, memoratæ epistolæ scriptorem duplicem personam inducere, quod dixerit: « Quomodo fieri potest ut Verbum ab initio de templo acceperit, quod ex Maria genitum est? » Quibus verbis exprimit evidenter se minime confiteri Verbum Deum incarnatum esse, ac de sancta Virgine natum, sed purum hominem Christum quem templi vocabulo designat. Constat pariter dilucide, hanc quoque impietatem ab improbo epistolæ scriptore haustam esse ex Theodori doctrina, si cum iis quæ Theodorus ipse in tertio adversus hæreticum Apollinarium libro scribit, conferatur. « At enim, inquit, Deus, et ex Deo, consubstantialis Patri, et is idem [Græc. illi] qui ex Virgine natus erat, o mirande, et qui per Spiritum sanctum, secundum divinas Scripturas plasmatus est et in muliebri ventre accepit confictionem, inerat forsitan, quia mox, ut plasmatus est, et ut templum Dei esset accepit: non tamen existimandum est Deum ex Virgine natum esse, nisi forte idem existimandum nobis est, et quod natum est, et quod est in nato templum, et qui in templo est Deus Verbum: non tamen, nec secundum tuam vocem pronuntiandum est omnino, ex Virgine Deum natum esse, et ex Deo consubstantialem Patri. Nam si non homo est, sicut dicis, assumptus, qui natus est ex Virgine, Deus vero incarnatus, quomodo qui

Sic itaque blasphemante Theodoro, atque sæpe sæpius argumentis decertante minime fieri posse Deum de Deo, Patrique consubstantialem incarnari, et ex Virgine nasci, cum caro Patri consubstantialis esse non possit, quomodo pudore maximo ejus hæretici patroni non afficiuntur, qui hoc sacris litteris contrarium, id cum sanctorum Patrum traditione pugnans invexerit, in quibus scilicet certissimum est unicumque, Deum ab initio Ecclesiam suam in reça confessione constituisse? Universi enim Dei sacerdotes prædicarunt Deum Verbum, Deum de Deo, ex sancta atque gloriosa Maria Virgine natum et incarnatum esse, carnemque anima rationali et intellectuali vivificatam assumpsisse, et hominem factum esse, atque de ipsa Virgine natum: idque docentes neque conversionem divinitatis in humanitatem invexerunt, neque ipsam secundum carnem Patri consubstantialem esse commenti sunt, prout Theodorus ineptit: sed unicum et eundem Dominum et

Deum nostrum Jesum Christum, secundum divinitatem Patri consubstantialem esse, nobis autem secundum humanitatem esse consubstantialem docuerunt.

Ἡδὴν δὲ ἐν τῷ προλεχθέντι λόγῳ ἡ οὐσεβής Θεόδωρος ἐπισημαίνων καὶ ταῦτα λέγει· « Ἀλλ' οὐχ ἡ θεία φύσις ἐκ παρθένου γηγένηται· γηγένηται δὲ ἐκ τῆς παρθένου ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου συστάς· οὐχ ὁ Θεὸς λόγος ἐκ τῆς Μαρίας γηγένηται· γηγένηται δὲ ἐκ Μαρίας ὁ ἐκ σπέρματος Λαβίδ. Οὐχ ὁ Θεὸς λόγος ἐκ γυναικὸς γηγένηται· γηγένηται δὲ ἐκ γυναικὸς ὁ τῆ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει· διπλασθεὶς ἐν αὐτῇ· οὐκ ἐκ μητρός τέκεται ὁ ἀμοούσιος τῷ πατρὶ, ἀμήτωρ γὰρ αὐτός κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, ἀλλὰ ὁ ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐν τῇ μητρὶ γαστρὶ τῆ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει διπλασθεὶς, ἅτε καὶ ἀπάτωρ διὰ τοῦτο λεγόμενος. » Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀσεβής Θεόδωρος παραλογιζόμενος τὴν περὶ τοῦτου διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου λέγοντος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ περὶ τοῦ κυρίου οὕτως· « Πρῶτον μὲν ἐρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλήμ, ὁ ἔστι βασιλεὺς εἰρήνης, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μὴτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μὴτε ζωῆς τέλος ἔχων. » Τοῦ γὰρ ἀποστόλου περὶ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ εἰπόντος ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μὴτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μὴτε ζωῆς τέλος ἔχων, ὁ δυσσεβής Θεόδωρος ἄλλου λέγει ἀπάτωρα, καὶ ἄλλον ἀμήτωρα· ἀλλὰ διεκλήθημεν τὴν τῶν οὕτω φρονούντων ἀσέβειαν, καὶ ἐκ τῆς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίας· λέγει γὰρ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Νοζικεζοῦ ἐπίσκοπος ἐν τῷ περὶ τῶν θεοτανίων λόγῳ οὕτως· « Τίς οὐ προσκυνεῖ τὸν ἀπαρχῆς; τίς οὐ δοξάζει τὸν τελευταῖον; πάλιν τὸ σκότος λύεται, πάλιν τὸ φῶς υἰαίταται, πάλιν Αἴγυπτος σκότῳ κοιάζεται, πάλιν Ἰσραὴλ στύλῳ φωτίζεται. Ὁ λαὸς ὁ κατημένος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. Τὰ ἀρχαῖα παρήλθε, καὶ γέγονε τὰ πάντα καινά, τὸ γράμμα ὀπωρηθῆναι, τὸ πνεῦμα παρρησιαζέσθαι· αἱ σικαὶ παρατρέχουσι, ἡ ἀλήθεια ἐπιειρέχεται· ὁ Μελχισεδεκ συναγεται· ὁ ἀμήτωρ, ἀπάτωρ γίνεσθαι, ἀμήτωρ τὸ πρότερον, ἀπάτωρ τὸ δεύτερον. Νόμοι φύσεως καταλύονται, πληρωθῆναι δὲ τὸν ἄνω κόσμον Χριστὸς κελούει μὴ ἀντιτείνουσαι. » Πρὸς τοῦτους δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Πρόκλος ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὴν Θεοτόκον οὕτω λέγει· « Ὁ ὦν κατὰ φύσιν ἀπαθής, γέγονε δι' οἴκτου πολυκαθής· οὐκ ἐκ τριωπτηῆς γέγονε Θεός, ἡ Χριστός, μὴ γένοιο, ἀλλὰ δι' οἴκτου γέγονε ἄνθρωπος ὁ Θεός, ὃ πιστεύομεν· οὐκ ἄνθρωπος ἀποθεωθῆναι κηρύττομεν, ἀλλὰ Θεὸν σαρκωθῆναι ὁμολογοῦμεν. Τὴν οἰκίαν δούλῳ ἐπιγράψατο μητέρα ὁ κατ' οὐσίαν ἀπάτωρ, καὶ κατ' οἰονομίαν ἀπάτωρ· ἐπεὶ πῶς ὁ αὐτός κατὰ Παῦλον ἀμήτωρ καὶ ἀπάτωρ; Εἰ φίλος ὄνθρωπος, οὐκ ἀμήτωρ, ἔχει γὰρ μητέρα· νῦν δὲ ὁ ἀπὸς ἀπάτωρ ὡς πλάσας, ἀπάτωρ ὡς πλάσμα. » Καὶ ὁ ἐν ἁγίοις δὲ Λυγουστάτιος ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ συμβεβῆτος λόγῳ οὕτως λέγει· « Πιστεύομεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν γεννηθῆναι ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς παρθένου Μαρίας. Αἰετὶ ταύτην τὴν γέννησιν, ὡ ἴσαστε, ἐκπληκτοὶς; μὴ πιστεύετε εἰ μόνον ἄνθρωπος ἢ ὁ γεννηθεὶς εἰ δὲ Θεὸς ἄνθρωπος ἐν ἑαυτῷ [F. ἐξ ἑαυτῷ] γεννηθῆναι, ἐπειδὴ ὡς ἠδὴ κηρύττομεν ἐκείνου θαύματος μᾶλλον, ὅτι ὁ λόγος ἔλαβεν σάρκα, καὶ οὐκ ἔτραπη εἰς σάρκα· ὅτι μόνον Θεὸς γέγονε ἄνθρωπος· πῶς τί θαυμάζετε ὅτι ἡ γεννησασα, τὴν ἑαυτῆς ἐγέννησεν καίσαρον, ὅτι τῆ προίκα

Rursus autem impius Theodorus In præfato sermone hæc quoque blasphemat : « Non autem divina natura ex Virgine nata est, sed natus est ex Virgine, qui ex substantia Virginis constat : non Deus Verbum ex Maria natus est ; natus est autem ex Maria qui ex semine est David. Non Deus Verbum ex muliere natus est, sed natus est ex muliere, qui ex virtute Spiritus sancti plasmatus est in ea : non ex matre natus est consubstantialis Patri, sine matre enim est, secundum beati Pauli vocem, sed qui in posterioribus temporibus in materno ventre sancti Spiritus virtute plasmatus est, sine Patre propterea dicitur. » Hæc impius Theodorus pervertens doctrinam Apostoli in Epistola ad Hebræos de Christo Domino dicentis : *Primo quidem interpretatus est Rex justitiæ ; deinde vero etiam rex Salem, quod est Rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum habens, neque vivendi finem (Hebr. vii. 3).* Cum enim Apostolus de uno eodemque dicat, *sine patre, sine matre, sine genealogis, neque initium dierum habens, neque vivendi finem ;* impius ipse Theodorus alterum sine patre ab altero sine matre discernit. Cæterum ex sanctorum quoque Patrum doctrina ejusmodi desipientium impietas demonstratur. Sanctus enim Gregorius Nazianzi episcopus in eo sermone qui de sanctis Theophaniis, sive de Christi Nativitate inscribitur, hæc habet : « Quis eum, qui a principio est, non adoret ? quis novissimum non laudet ac celebret ? Solvuntur iterum tenebræ, rursus creatur lux ; iterum tenebris vexatur Ægyptus, rursus Israel per columnam illuminatur. Populus qui in tenebris sedet, magnam cognitionis lucem inspiciat, vetera præterierunt, ecce facta sunt omnia nova : littera cedit, spiritus superat, umbra prætereunt, veritas ingreditur ; Melchisedech colligitur ; qui sine matre erat, sine patre sit, prius quidem sine matre, post autem sine patre. Naturæ leges obvertuntur, supremum mundum impleri oportet ; Christus jubet ne obsistamus. » Horum similia habet S. Proclus Constantinopolitanus episcopus in sermone suo de S. Deipara. « Qui natura, inquit, impassibilis est, factus est per calamitates [Græc. per misericordiam] nullis subjectus passionibus : non ex progressu factus est Deus Christus, absit ! sed per misericordiam Deus factus est homo, in quem credimus ; non hominem Deificatum prædicamus, sed Deum incarnatum confitemur : ancillam suam sibi matrem delegit, qui natura sine matre est, et dispensatione sine patre. Quomodo enim ipse, juxta Pauli sententiam sine patre et sine matre est ? Si purus homo, non sine matre ; matrem enim habet : sin autem nudus Deus, non sine patre, Patrem quippe habet : est itaque idem ipse matris expers, ut creator ; carens autem patre, ut creatura. » Sanctus etiam Augustinus in sermone de expositione Symboli hæc habet : « Credimus in Filium ejus Jesum Christum natum de Spiritu sancto, et ex Maria Virgine. Cur, infidelis, tantam natiuitatem perturbas ? Ne credas vel solum

τὸν πρῶτον ἐγένησαν; οὕτως ἐβουλήθη ἢ ἕστος γεν-
νηθῆναι ταπεινός, ἵνα ἐν αὐτῇ τῇ ταπεινώσει ἐπιδειχθῆται
τὴν μεγαλειότητα;

nom. quodque manens Deus, factus est homo. Sed
quid mirare, eam quae genuit proprium genuisse sa-
ctiorum, creaturamque suam creatorem promississe? Sic
voluit Altissimus humilis nasci, ut suam in ipsa
humilitate magnificentiam ostenderet.

καὶ ταῦτα μὲν εἰ ἄγιοι πατέρες. Ὅτι δὲ καὶ αἱ θεῖαι
χρῆσαι, ας ἠκολούθησαν οἱ ἅγιοι πατέρες, αὐτὸν τῶν
θεῶν λόγον σαρκωθῆναι καὶ τεχθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας παρ-
θένου Μαρίας, καὶ ἐκκοιτηθῆναι διδάσκουσι θῆλον ὑπάρ-
χει. λέγει γὰρ πρῶτον ὁ προφήτης Ἡσαίας, Ἐξοὺς ἡ
παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεται
τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἔστι μαθερμηνευόμενον
μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. ἔπειτα καὶ Δαβὶδ ὁ προφήτης λέγει ἐν
τῷ βραχυστῷ ἔκτῳ Ψαλμῷ Ἐπέστειλεν τὸν λόγον αὐτοῦ,
καὶ ἔλαστο αὐτοῦ, καὶ ἐρύσατο αὐτοῦ ἐκ τῶν διαβρο-
ρῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος οὕτω
λέγει Ἐπεὶ δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἐξαπέστει-
λεν ὁ Θεός τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμε-
νον ὑπὸ νόμου, ἵνα τοῦς ὑπὸ νόμου ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν
υἰθεσίαν ἀπολάβωμεν. Τούτων τοίνυν οὕτως ἔχόντων,
τίς οὕτω μαίνεται, ὡς τε τολμήσαι εἰπεῖν, ὅτι ἄνθρωπος
ἦν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κακείνος ἀπεστάλη ἐκ γένεταί
ἐκ γυναικός, καὶ ὑπὸ νόμου; οἱ ἄνθρωποι γὰρ πρὸ τῆς
τοῦ λόγου σαρκώσεως ὑπὸ νόμου ἴσαν ἄλλ' αὐτὸς ὁ Θεός
λόγος ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ μὴ ἔν ὑπὸ νόμου,
ἀλλ' αὐτὸς δέδωκεν τὸν νόμον, ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρὸς,
καὶ ἐκ γυναικός γενόμενος γένηται ὑπὸ νόμου, ἵνα τοῦς
τοῦς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, καὶ τὴν υἰθεσίαν ἀπολάβω-
μεν.

Εἰ τοίνυν, ὡς ὁ γράψας τὴν ἀσεβῆ ἐπίσταλιν,
καὶ ὁ αἰρετικὸς Θεόδωρος, μαίνεται, οὐκ ἦν ἀλθῶς καὶ
κυρίως υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ τεχθεὶς ἐκ γυναικός, πῶς ἰδύ-
νατο ἡμῶν υἰθεσίας δωρήσασθαι; Πρὸς τοῦτοις ποιήσασθαι
ἐν τῇ αὐτῇ ἀσεβῆ ἐπιστολῇ, ὅτι τὸ, ἡλάττωσας αὐτὸν
βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, οὐκ ἔστι δυνατόν περὶ τῆς
θεότητος τοῦ μονογενοῦς ρηθῆναι ὅπερ καὶ ὑμεῖς, ὡς
ὀρθῶς ῥηθῆναι προτιθεῖσθε λέγοντες, ὅτι περὶ τοῦ ἀνθρώ-
που, καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ σαρκωθέντος
τοῦτο δύναται λέγεσθαι. Ὅτι δὲ καὶ ταύτην τὴν ἡσέβειαν
παρὰ Θεοδώρου τοῦ αἰρετικοῦ διδάχθεις ὁ τὴν ἐπιστολὴν
γράφας τὰ τοιαῦτα ἐβλαφῆμισεν, φανερὸν ποιήσωμεν ἐκ
τῶν τῷ αὐτῷ Θεοδώρῳ εἰρημῶνων ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ
τῷ κατὰ Ἀπολλινάριον. Ἐχει δὲ οὕτως Ἐπὶ δὲ ἀνθρώπου,
περὶ οὗ ταῦτά φησιν ὁ προφήτης, σαφῶς ὁ μακάριος
δὴλας Παῦλος, τὸν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς εἰλαμμένον ἀνθρώ-
που εἶναι εἰρηκῶς γὰρ, ὅτι διεμαρτύρατο δὲ πρὸς τις λέ-
γων, — Τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ, ἢ υἱὸς
ἀνθρώπου, ἔτι ἐπισκίπη αὐτοῦ; ἡλάττωσας αὐτὸν βρα-
χὺ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν,
καὶ κατίστῃσας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου,
πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, — ἰπάγει
— Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλάττωμένος βλέπομεν
Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθῃνα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστε-
φανομένον — σαφῶς δεινὸς ὅτι Ἰησοῦς ἄνθρωπος περὶ οὗ
ὁ μακάριος φησὶ Δαβὶδ ἐκπλαττώμενος ὅτι ἡ θεία φύσις ἡ
ἔσχε τότε αὐτοῦ ποιηθῆναι μνήμην (sic) καὶ διὰ καὶ ἐπι-
σκεψῆσθαι ἀξιώσασθαι οἰκείας βραχὺ μὲν τι παρὰ τοὺς ἀγγέ-
λους αὐτὸν ἡλάττωσαι (sic) τὸ νεύσασθαι ποιῆσαι θανάτου,

A hominam esse qui natus est, vel si Deus homo erat,
deinceps nasci voluisse: nam quemadmodum ipse
voluit, sic natus est. Haud potius mirare, quod Ver-
bum caro factum est, et non est conversum in car-
nem? Sic voluit Altissimus humilis nasci, ut suam in ipsa

Et haec quidem a SS. Patribus disputantur. Sed
haud perspicuum est minus divines Litteras, quas se-
cuti sunt sancti Ecclesiae Patres idipsum docere, ni-
mirum Deum Verbum incarnatum, et ex sancta Ma-
ria Virgine natum, et homineum factum esse. Ac
primo Isaias propheta: *Ecce, inquit, Virgo concipiet,
et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel,*
quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Rursus
David propheta psalmo centesimo sexto canit: *Mi-
sit Verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de in-
teritionibus eorum.* Apostolus pariter Paulus: *Quando
autem, inquit, venit plenitudo temporis, misit Deus
Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut
eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filio-
rum reciperemus.* Quae cum ita se habeant, quis adeo
desipiet, ut dicere audeat hominem quempiam in
caelis fuisse, ipsumque missum esse, ut ex muliere
atque sub lege nasceretur? Etiam homines quidem
ante incarnationem sub lege erant; at ipse Deus
Verbum unigenitus Dei Filius, qui non subieciatur
legi, sed erat ipse legislator, missus est a Patre, et
factus ex muliere, factus est sub lege, ut nos, qui
sub lege eramus, redimeret, ut adoptionem filiorum
reciperemus.

Si itaque is qui ex muliere natus est, verè excol-
lenterque non foret Dei Filius, quemadmodum im-
pie illius epistolae scriptor haereticusque Theodorus
inepte contendunt, quomodo potuisset nobis filiorum
adoptionem largiri? Praeterea in execrabili ea epi-
stola continetur illud psalmi, *minuisti eum paulo mi-
nus ab angelis,* minime affirmari posse de Unigeniti
divinitate dictum esse, quod vos, cum catholica pro-
nuntiationi pariter proposuistis, aientes homini, non
autem Verbo incarnato id tribui posse. Haec autem
similiter impietatem ab haeretico Theodoro edocuum
epistolae scriptorem ejusandi protulisse blasphemiam,
perspicuum a nobis fiet ex his quae ipsemet Theodu-
rus disserit in quarto adversus Apollinarianum libro.
C Hominem, inquit, de quo propheta loquitur, man-
feste beatus indicat Paulus, eum esse qui ab Unigenito
assumptus est; inquit [Graec. cum enim dixisset,
testimonium de ipso esse protulit ab eo qui dixit
(Psal. viii, 6 seq.): *Quid est homo quum memos es ejus,
aut filius hominis, quum consideras eum? Minuisti eum
paulo minus ab angelis; gloriu et honore coronasti eum,
et constituisti eum super opera manuum tuarum, et omnia
subiecisti sub pedibus ejus, sic pergit (Ebr. x, 6):
Minoratum vero paulo minus ab angelis videtur Deum
propter passionem nostram, gloriu et honore coronatum et
evidenter declarans Jesum eum hominem esse de quo
sanctus loquitur David simpore affectus, quod divinea
quam habebat naturae ibi mentio facta esset: et
quod propria ipsum dignatus esset visitatione: me-*

διζήσθε αὐτὸν καὶ τιμὰ πᾶσι, περιβουλίῃ ὡστε καὶ αὐ-
 οὖν ἀπογοῖναι τῶν ἀπαντῶν διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν συνα-
 ρίας. Ἡ καὶ πόλιν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ γένου ψ. δ. μαρτυρεῖ
 τοῦ αὐτοῦ ἔργου ἡ ἐκείνου ἀσπίς Θεόδωρος ὁ τοῦ λόγου
 Διὰ τοῦτο τοῖνον τὴν μετ' ἀπογοῖναι τὴν τε Θεοῦ λόγον καὶ
 τοῦ ἀναλήφοντος ἀνθρώπου, τὸσαυτὸν ἡμῖν ὁ ἴσους ὁ
 λαμβάνει διαφορὰ δὲ ταῦτα ἐν τῇ κατὰ διάκρισιν ἐπι-
 ρισκεται, τοῦ μὲν κυρίου ἐφ' ἑαυτὸν λαμβάνοντας τὰ πρέ-
 τερα τοῦ βλαβερῆ, ἐν οἷς κληρονομήσῃ τε αὐτὸν εἶναι φησι
 τῆς κτιστοῦ, καὶ ἐκπερὶ πρὸς ἑαυτὸν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν
 τὴν μεγαλοπρέπειαν, καὶ θαυμάσιον ἐν πάσῃ τῇ
 γῆ τοῦ δὲ ἀποστόλου τὰ δεύτερα τε περὶ τοῦ ἀνθρώπου
 τῆς τὸσαυτῆς εὐεργεσίας καταξωθέντος ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ
 λαμβάνοντας, πῶς οὐ πρόδηλον ὅτι ἕτερον μὲν ἡμᾶς ἡ
 θεία γραφή διδάσκει σαφῶς εἶναι τὸν Θεοῦ λόγον, ἕτερον
 δὲ τὸν ἀνθρώπον; πόλιν τε αὐτῶν οὖσαν δεῖν ἡμῖν
 τὴν διαφοράν. Ὁ μὲν γὰρ μνημονεύει, ὁ δὲ τῆς μνήμης
 καταξιοῦνται καὶ ὁ μὲν ἐπισυνέπεται, ὁ δὲ καὶ καὶ αὐτὸς
 καταξιοῦμενος μακαρίζεται καὶ ὁ μὲν εὐεργεσίᾳ ἐλάττω
 βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, ὁ δὲ εὐεργετῆται καὶ ἐπὶ τῇ
 τοιαύτῃ ἐλάττωσιν καὶ ὁ μὲν δόξῃ καὶ τιμῇ στεφανοῖ, ὁ
 δὲ στεφανοῦται, καὶ ἐπὶ τούτοις μακαρίζεται καὶ ὁ μὲν
 κατέστησεν αὐτὸν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ,
 καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὁ δὲ
 κατεξέμνη τοῦ δεσπόζοντος τούτων, ὃν πρότερον οὐκ εἶχεν
 τὴν ἐξουσίαν.)

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀσεβὴς Θεόδωρος, καὶ ἡ αὐσαρὰ
 ἐκείνη ἐπιστολὴ βλασφημῶσι φανερῶς λέγοντες ἄλλου
 εἶναι τὸν Θεοῦ λόγον, καὶ ἄλλου τὸν Χριστὸν, οἷς καὶ
 ὑμεῖς ἀκολουθεῖτε γεγραμῆκατε, ὅτι τὸ, ἐλάττωσας
 αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, ἡ περὶ ἀνθρώπου, καὶ οὐ
 περὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου εἶρηται. Ἡ τοι ἐχρῆν
 ὑμᾶς νοεῖν, ὅτι πᾶς ἀνθρώπος ἐλάττων ἐστὶ τῶν ἀγγέ-
 λων, ἀλλὰ τοῦτο εἶρηται διὰ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ.
 Θεὸς γὰρ ὃν ἤγειρεν ἄνθρωπος γενέσθαι τῇ ἡμετέρᾳ
 συγκαταβαίνων ἀσθενείᾳ. ὅπερ καὶ ὁ ἀπὸ στόματός ἡμῶν
 διδάσκει λέγων, (τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἐλάττω-
 μένον βλεπομένον Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ
 καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον.) Ἐν τοίνυν, ὡς ὑμεῖς λέγετε.
 ἄλλος ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἐλάττω-
 μένος, καὶ ἄλλος ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ὁ μὲν ἐλάττωβεις.
 ἐναμφιβόλως ὁ Χριστὸς ψιλὸς ἐστὶν ἀνθρώπος ὁ τὸ πάθος
 ὑπομείνας, ὥστε κατ' ὑμᾶς καὶ τὸν ἀπόστολον θεωρεῖσθαι
 λέγοντα, Ἡ γὰρ ἐγνωσαν, οὐκ ἔν τὸν κύριον τῆς δόξης
 ἐσταύρωσαν.) Τίς γὰρ ἐστὶν ὁ κύριος τῆς δόξης, εἰ μὴ
 ὁ Θεὸς λόγος ὁ σαρκωθείς. ὃν οἱ Ἰουδαῖοι Θεὸν εἶναι ἀγρο-
 οῦντες ἔλεγον, (διακτὴ σὺ ἀνθρώπος ὃν ποιεῖς σεαυτοῦ
 Θεόν;) ὅπερ καὶ ὁ ὑμετέρος διδάσκαλος διὰ τῆς πανηγύ-
 ρεως ἐρμηνείας τοῖς Ἰουδαίοις μᾶλλον ἀκολουθίσης
 κατένευκε τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐλάττωσιν.

Ἡ δὲ δευτέρω τῶν ἡμετέρων λόγων προσεβήκατε
 ταῖς κεκαίωται ἡμῶν λέγοντες τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ
 ἀποστόλου (ὅτι ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἐκενώσεν ἑαυτὸν
 μορφῆν δούλου λαβὼν ἡ συνόθεν τῇ ἡμετέρᾳ ἐρμηνείᾳ,
 καὶ ἡμῶν τοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος, ἀλλὰ περὶ ἀν-
 θρώπου μόνον εἰρησθαι.) Ἀλλὰ εἰ καὶ ὑμεῖς τῇ τῶν ἀπο-
 στόλων καὶ ἐν τούτῳ ἀκολουθοῦντες πλάνῃ, περὶ ἀνθρώπου
 καὶ ἀποστόλου εἰρηκέναι διαβεβαιώσθητε, ὅτι ἐπέκωσεν

non tantum vero paulo minus ab angelis, quia mortem
 erat gustaturus, gloria porro et honore circumdari,
 ita ut Dominus etiam constitueretur universerum,
 ob suam cum ipso conjunctionem. Et iterum in
 expositione octavi psalmi de eodem prolato impius
 idem Theodorus hæc habet : « Meo ergo differentiam
 eadem Dei Verbi, et ab ipso recepti hominis tan-
 tiam nobis ostendit hic psalmus. Divisa vero hæc in
 Novo Testamento reperiuntur, Domino quidem in
 se accipiente primordia psalmi in quibus factorem
 cum dicit esse creaturæ, et elevatam habere super
 cæles magnificentiam, et mirificari in omni terra.
 Apostolo autem reliqua, quæ de homine sunt, qui
 beneficium meritus est, de Jesu accipiente, quomodo
 non manifestum, quod alterum quidem divina Scri-
 ptura docet evidenter esse Deum Verbum, alterum
 vero hominem? et multam eorum nobis esse osten-
 dit differentiam. Nam iste quidem memorat, ille au-
 tem memoriam comineretur; iste quidem visitat,
 alter autem visitationem eam comtheretur, beatus-
 que dicitur; et iste quidem beneficium dando mi-
 nuit paulo minus ab angelis, ille autem et per talem
 minutionem beneficium accipit; et iste quidem glo-
 ria et honore coronat, alter autem coronatur, et
 propterea beatus dicitur; et iste quidem constituit
 ipsum super omnia opera manuum ejus, omniaque
 subjecit sub pedibus ejus, alter autem meritus est
 dominari eis quorum antea non habebat potestatem. »
 Hactenus impius Theodorus, similiter atque exse-
 crabilis epistola blasphemant aperte alium Dei Ver-
 bum esse, alium vero Christum; quos vos secuti,
 pariter scripsistis locum illum, *Minoratum paulo
 minus ab angelis, de homine, minime autem de Deo
 Verbo incarnato esse prolatum.* Oportebat autem,
 ut intelligeretis omnem hominem angelis esse mi-
 norem, sed id de unigenito Deo Verbo dictum esse,
 qui Deus existens dignatus est homo fieri, nostram
 sibi conjungens infirmitatem, quod docet ipse Apo-
 stolus dicens : *Minoratum paulo minus ab angelis vi-
 demus Jesum per passionem mortis, gloria et honore
 coronatum.* Si itaque, ut vestra est sententia, alius
 est Jesus paulo minus ab angelis minoratus, alius
 autem Deus Verbum non minoratum, procul dubio
 verus homo est, qui passionem sustinuit, Christus,
 mentisque adeo sit a vobis Apostolus dicens : *Si
 commentis, nunquam Dominum gloria crucifixissent
 (1 Cor. ii, 8).* Quis enim Dominus est gloria nisi
 Deus Verbum incarnatum, quem Judæi Deum esse
 negantes increpabant : *Cur tu homo cum sis, facis te
 ipsum Deum (Joan. x, 33)?* Quod ipsum etiam præ-
 cepit vester Judæos impia ea interpretatione secu-
 tas, pariter commentus est.

Ut vero sententias predictas argumentis confir-
 maretis, dictum illud Apostoli capitibus vestris pro-
 positum : *Quæ cum in forma Dei esset, exinavit se-
 metipsum formam servi accipiens (Philip. ii, 7).* egre-
 gie cum expositione vestra convenire, ac non de
 Verbo Deo incarnato, sed de puro homine solum ibi
 esse sermonem. Ac quanquam vos circa id etiam so-
 elati hæreticorum errorem, de homine contendatis

ἑαυτὸν, ὁμῶς πᾶσι τοῖς ὀρθοδόξοις δὴλόν ἐστιν, ὁ ἀπόστολος αὐτὸν τὸν Θεὸν λόγον ἑαυτὸν κενῶσαι φησιν, ἐπειδὴ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, τουτέστι ἐν τῇ θείᾳ φύσει, ἠξίωσεν μορφὴν δούλου λαβεῖν· ἢ δὲ μορφὴ τοῦ δούλου τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν σημαίνει, ἣν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆ ἰδίᾳ ὑποστάσει ὁ Θεὸς λόγος ἠνώσεν. Καὶ οὐ προδιαπλασθέντι ἀνθρώπῳ ἠνώθη, καθάπερ ἡ Νεστορίου καὶ Θεοδώρου παραδέδωκεν ἀσέβεια ταῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτοῖς. Νεστόριος μὲν γὰρ λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς λόγος συνῆν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐκ Μαρίας τεχθέντι. Θεόδωρος δὲ λέγει [ὅτι] ἐνῆν ὡς εἰκὸς τῷ τεχθέντι.

dorus autem, quod ei ex Maria edito inerat, ut simile, pronuntiavit.

Ὅτι δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ σαρκωθέντος εἴρηται τὸ, « ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, » καὶ « ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβὼν, » καὶ ἐξ ἄλλων ῥημάτων τοῦ ἀποστόλου διδασκόμεθα οὕτω λέγοντος· « Γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσεν πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. » Τίς τοίνυν τολμήσει λέγειν, ἕτι ἄνθρωπος πλούσιος ἦν, καὶ ἐπτώχευσεν, ἵνα ἡμᾶς πλουτήσῃ; Ἐπειδὴ δὲ λέγατε, ὅτι εἴ τις εἶπερ περὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι αὐτὸς ἠλαττώθη, ἢ ἐκένωθη, τροπὴν τῆς θείας φύσεως ποιῶν κατὰ τὴν Ἀπολλινარიῶν ἀσέβειαν, ἢ παθητὴν εἰσάγει τὴν θεότητα κατὰ τὴν Ἀρείου μανίαν, ἀρμόζει πρὸς ὑμᾶς τὸν εὐαγγελικὸν ἐκεῖνον λόγον εἰπεῖν· « Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἐπιστάμενοι. » Τί γὰρ εἰπεῖν ἔχετε περὶ τοῦ ῥηθέντος ὑπὸ τοῦ κυρίου « ὅτι οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ; » Μὴ ἄνθρωπον λέγετε καταβεβηκέναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος ἐκένωσεν ἑαυτὸν ἐν τῶν οὐρανοῦν κατελθὼν, καὶ σαρκωθείς ἀπὸ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσας, καὶ τεχθεὶς ἐξ αὐτῆς, καὶ ὁ καταβάς αὐτὸς ἐστὶν καὶ ὁ ἀναβάς, καὶ αὐτοῦ λέγεται ἡ ἐλάττωσις, καὶ ἡ κένωσις διὰ τὴν κατάβασιν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ εἶπεν ὁ κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, « ὅτι ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, » μὴ ἄρα ἄνθρωπον τινα περὶ αὐτοῦ ταῦτα εἰρηκέναι νομίζετε, καὶ οὐχὶ τὸν Θεὸν λόγον τὸν ἐνανθρωπήσαντα; ἀλλὰ φανερόν ἐστιν, ὅτι ὁ εἰπὼν, « ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, » αὐτὸς εἶπεν, « ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν. » Ἄλλ' ἐν μὲν τῷ εἰπεῖν, « ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν, » τὴν ἰσότητα, ἣν αὐτὸς ἔχει πρὸς τὸν πατέρα κατὰ τὴν θείαν φύσιν δηλοῖ. Ἐν δὲ τῷ λέγειν τὸν αὐτὸν, « ὁ πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, » τὴνδὲ ἡμᾶς οἰκονομικῶς γενομένην ἐλάττωσιν δηλοῖ. Ἐκάτερον δὲ, καὶ ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἐλάττωσις, περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ σαρκωθέντος, λέγεται.

Καὶ Ἀρειανοὶ μὲν πονηρᾷ διανοίᾳ ἐκ τῶν ταπεινῶν ῥημάτων ὁμοούσιον εἶναι τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ἀρνοῦνται, καὶ διὰ τοῦτο ἐλάττωτα αὐτὸν εἶναι διαβεβαιοῦνται· ὑμεῖς δὲ μὴ θέλοντες περὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου τὰ ταπεινά δεξασθαι, ἄλλο πρόσωπον τῇ τριάδι εἰσάγετε κατὰ τὴν Θεοδώρου καὶ Νεστορίου δυσσέβειαν. Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ

A locutum esse Apostolum dicentem, quod semetipsum exinanivit, nihil tamen secius exploratum catholicis omnibus est, Apostolum de ipso Deo Verbo sui ipsius exinanitionem docere, quoniam cum in forma Dei esset, in divina scilicet natura, dignatus est formam servi accipere: forma porro servi humanam naturam significat, quam ex Virgineo utero atque ex propria subsistentia Deus Verbum sibi perfecit: et non prius plasmato homini extrinsecus adiecit, quemadmodum impia Nestorii Theodorique disciplina traditum est. Inquit enim Nestorius Deum Verbum esse simul cum eo homine qui ex Maria editus est: Theo-

B Quod autem de Deo Verbo incarnato dictum sit illud « Minuisti eum paulo minus ab angelis, » atque, « Exinanivisti semetipsum formam servi accipiens, » alio Apostoli loco docemur de ipso dicentis: « Cognoscite gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam cum dives esset, propter nos egenus factus est, ut nos ejus inopia divites essemus (II Cor. viii, 9). » Quis autem dicere audeat hominem divitem fuisse, et egenum factum esse, ut nos lacupletaret? Cumque rursus dicatis eum qui de incarnato Deo Verbo, unigenitoque Dei Filio affirmet minoratum esse ipsum atque exinanitum, conversionem divinae naturae inducere juxta Apollinarii impietatem, vel secundum Arian errorem divinitatem passibilem facere, egregie adversus vos quadrat evangelica sententia dicens: **C** Erratis, nescientes Scripturas neque virtutem Dei (Matth. xxii, 29). Quid enim vobis supererit, ut dicatis, de eo quod dictum est a Domino, *Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, Filius hominis, qui est in caelo (Joan. iii, 13)?* Non hominem dicit de caelo descendisse, sed evidentissime astruit Deum Verbum eum esse qui semetipsum exinanivit, qui descendit de caelo, et incarnatus est ex sancta Deipara semperque virgine Maria, et homo factus est, et ex ipsa natus, et is qui descendit ille idem est qui ascendit, cui ob descensionem exinanitio unigenitioque tribuuntur.

D Dicente etiam alibi quoque Domino in Evangelis: *Pater major me est (Joan. xiv, 28)*, ne cogitatis hominem quempiam, non autem Deum hominem factum eo modo de se fuisse locutum. Evidentissimum quippe est eundem ipsum qui dixit, *Pater major me est*, dixisse pariter, *Ego et Pater unum sumus (Ibidem, x, 30)*. Quo enim loco ait, *Ego et Pater unum sumus*, aequalitatem divinae naturae, quam cum Patre habet, designat: quo autem illud, *Pater major me est*, profert, minorationem suam propter nos, sua dispensatione, factam ostendit. Utrumque scilicet, aequalitas atque minoratione, de uno atque eodem Domino nostro Jesu Christo, hoc est de incarnata Dei Verbo, dictum est.

Atque Ariani quidem erronea opinatioque ejusmodi loquendi admissis modis Filium Patri consubstantialem esse inficiantur, aiuntque propterea esse ipsum Patre minorem: vos autem fatenti revertentes, humilia haec dicta de incarnato Dei Verbo esse intelligenda, novam invehitis in Trinitate personam,

καὶ ὑφ' ἧλά, καὶ τὰ ταπεινά περὶ ἐνός, καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Ἀ
 λου τοῦ σαρκωθέντος, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 λέγοντες, οὐκ ἐσχησιν, οὔτε διείρεσιν τῶν φύσεων
 αἰσάρομεν, ἐξ ὧν τὴν μίαν σύνθετον ὑπόστασιν τοῦ κυ-
 ρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμολογοῦμεν, ὅτι δὲ
 τετάρτου προσώπου ἐπεισάρομεν τῇ ἁ, ἰα, τριάδι.

Ὅτι δὲ περὶ τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ λόγον σαρκωθέντος
 καθὼς προείρηται, ἡ ἱλαττώσις αὐτοῦ βραχὺ τι παρ' ἁγ-
 γέλους ἡ γραμμῆς, καὶ αἱ ἄγιοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι
 τῆς ἐκκλησίας, οἱ τὰς ἁγίας γραφὰς ἐρμηνεύσαντες, ἐδί-
 δασαν ἡμᾶς. καὶ ὁ ἐν ἁγίοις μὲν Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς τὴν
 Βασίλειαν ἐπιστολῇ αὐτοῖς εἶπεν· « Πῶς οὖν ἱλαττῶται
 παρὰ τοὺς ἀγγέλους ὁ παρ' αὐτῶν προσκυνούμενος; ἀλλὰ
 ἐστὶ σαρκὶς ἢ πρόφασις. καβεῖντο [F. κατέχευτο] γὰρ ἐν
 ταῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις· καὶ τὸ ἀπονήσκειν πεφυ-
 κὸς σῶμα λαβὼν, ἰδιὸν τε αὐτὸ ποιησάμενος, ἐν αὐτῷ
 πέπαυεν ἐνόν, καὶ ταῖς ἀνατάται δόξαις στεφανούται διὰ τὸ
 πάθος, ὡς δὲ αὐτοῦ καταργήσας τὸν θάνατον, καὶ ἄπρακ-
 τον ἀποφάνας τὴν φθοράν· ἅτε δὲ καὶ ὑπάρχων ἀφθαρσία
 καὶ ζωὴ. Ὅτι οὖν Ἰησοῦν ὀνομάξῃ, καὶ ἱλαττωσθαι
 λέγοι παρὰ τοῦς ἀγγέλους αὐτὸν, οὐκ ἄνθρωπον ἀνὰ μέρος
 καὶ ἰδικῶς, ἀλλ' αὐτὸν νοοῦμεν τὸν μονογενῆ παραχω-
 ρούonta τὸ προὔχειν οἰκονομικῶς ταῖς ἁγίοις ἀγγέλοις,
 ὅτι κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος ὁ τῆς ἐκείνων
 ὑπεροχῆς ἡττώμενος· τὰ δὲ τῆς ὑπεροχῆς τοῖς ἁγίοις
 ἀγγέλοις, ὅτι καὶ ἔξω σαρκὸς καὶ τοῦ τεθνῶσαι κρείττους
 εἰσιν, γεγονότος ἐν τούτοις τοῦ υἱοῦ διὰ τὴν ἐκούσιον κέ-
 νωσιν. Ἀλλ' ὁ βραχὺ παρ' ἀγγέλους ἱλαττωμένος διὰ τὸ
 τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον ἐν ὑπεροχῇ θεότητος ὧν προσ-
 κυνεῖται παρ' αὐτῶν, καὶ ἐνιδρυται θῶκαις οὖς περιματά-
 σιν ἐκείνοι θεοδοξαγοῦντες αἰεὶ, καὶ τῶν δυνάμεσιν αὐτὸν
 ἰνομάζοντες κύριον. » Ὅτι δὲ καὶ ἡ κένωσις αὐτοῦ τοῦ
 Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος ἐστίν, ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Κύριλλος
 ἐν ταῖς πρὸς τὰς ἀντιβήσεις Θεοδορίτου γραφεῖται, ὡς
 ἐποιήσατο ὁ αὐτὸς Θεοδορίτος κατὰ τοῦ τετάρτου αὐτοῦ
 κεφαλαίου οὕτως λέγει· « Ὅτι μὲν σμικρὰ τῶ ἐκ τοῦ Θεοῦ
 γίνεταί λόγια πάντα ἐστὶ τὰ ἀνθρώπινα φαίνεταί ὅτι
 δίχα πάντως. Ζητῶ δὲ τὴν κένωσιν τίνας ἂν γενέσθαι
 νοῦντο· καὶ τίς ὁ τοῦτο παθὼν ἐκούσιως. Εἰ μὲν γὰρ, ὡς
 αὐτοὶ φασιν, ἡ τοῦ δούλου μορφή, ἥτοι τὸ ἐκ σπέρματος
 λαβὴ, πῶς ἢ τίνα κενώεται τρόπον εἰ προσελήθη παρὰ
 Θεοῦ; Εἰ δὲ αὐτὸς ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ
 πατρὸς ὑπαρχων λόγος, ἐκυτὸν κενῶσαι λέγεται, πῶς δὲ
 πάλιν ἢ τίνα τρόπον κενώεται, εἰ καριαιτοῖτο τὴν κένω-
 σιν; κένωσις δὲ τῶ Θεῷ λόγῳ παθεῖν οὐκ εἰδοτὶ τὴν τρο-
 πὴν, τὸ δράσαι τι καὶ εἰπεῖν τῶν ἀνθρωπίνων διὰ τὴν
 πρὸς σάρκα σύνθετον οἰκονομικὴν. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν
 ἁγίοις Κύριλλος ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ κατὰ Νεστοριανῶν
 οὕτω λέγει· « Ἄρ' οὖν ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ ἀνάγκης (sic)
 τοὺς ἐγνιασμένους διὰ τῆς πίστεως ἐνεργέστατα λέγων
 περὶ τοῦ μονογενοῦς, ὅτι πλοῦσις ὧν ἐπτώχευσεν δι'
 ἡμᾶς; μὴ γίνεταί· ἀλλ' αἰεὶ γὰρ πάντως τῆς ἀληθείας ὁ
 κήρυξ. Ἀλλὰ γὰρ τίς ὁ πλοῦσις ἐστίν, καὶ τίνα τρόπον
 ἐπτώχευσεν; βιαστικῶς καὶ νῦν ὁ λόγος ἡμῶν. Εἰ μὲν
 γὰρ, καθὼς καὶ φησὶν καὶ λέγει αὐτοὶ τελαραηκιστὶ, ἄν-
 θρωπος ἐνελήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, πῶς ἐπτώχευσεν ὁ
 ἀναληφθεὶς καὶ τοῖς ὑπερ φύσιν ἀξιώμασι ἐκλελυμπρυσ-
 μένος; Δεδύξασται γὰρ, ἢ εἰ μὴ τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, δια-
 » Derogabitur expungendum clamant textus Græceus et syntaxis. Edit.

Theo lori Nestorlique probantes impietatem nos vero
 humiles, haud secus atque sublimes sententias de uno
 eodemque Deo Verbo incarnato, ac Domino nostro Jesu
 Christo exponentes, confusionem divisionemque pari-
 ter vitamus naturarum, ex quibus unicam Dei ac Domini
 nostri Jesu Christi constitui subsistentiam confitemur,
 neque quartam inducimus personam sancte Trinitati.

Verum sancti quoque Patres, atque Ecclesie do-
 ctiores, sacras exponentes litteras, eum loquuntur: « Mi-
 nuiati enim paulo minus ab angelis: » juxta ea que su-
 perius disputata sunt de unigenito Deo Verbo incar-
 nato dictum esse docuerunt. Sanctus enim Cyrillus
 in epistola ad Basilidem hæc habet: « Quomodo igitur
 angelis est minoratus, qui ab ipsis adoratur? Sed
 evidens est hæc causa. Sedet enim in humanitatis
 conditione, et corpore mortali quod assumpserat,
 sibi que fecerat proprium: in eo volens passus est, et
 suprema gloria propter passionem coronatur, quod
 per ipsam aboleverit mortem, et sustulerit corru-
 ptionem, existens ipse vita et incorruptio. Quando
 itaque Jesum nominat, et ipsum angelis esse minora-
 tum dicit, non ibi hominem seorsim et singulariter
 acceptum intelligimus, sed ipsum Filium Dei unige-
 nitum secundum dispensationem sanctis angelis di-
 gnitate cedentem, quia secundum veritatem factus
 est homo, qui ab eorum eminentia est minoratus.
 Sublimitas enim sanctorum angelorum est extra
 carnem esse mortique minime subjeci, quam ipse
 voluntaria exinanitione suscepit; et qui parum ab
 angelis minuitur, propter humanitatis scilicet condi-
 tionem, in sublimitate Deitatis existens ab ipsis ado-
 ratur, et in thronis sedet, circa quos stant angeli,
 glorificantes semper, ipsamque Dominum virtutum
 incessanter proclamantes. » De eadem rursus sua
 exinanitione ad incarnatum Deum Verbum pertinente
 constat ex eodem Cyrillo in libro adversus confuta-
 tiones Theodoretii, quas ipse fecit contra quartum
 ejus capitulum. « Quod parva, inquit, sint omnia hu-
 mana Verbo ex Deo nato absque mora quin hæc eam
 dixero. Quæro autem cujusdam esse putetur exina-
 nitiio, et quis hanc voluntarie tulerit. Itaque, si, quem-
 admodum alii dicunt, forma servi, aut quod est ex
 semine David; quomodo vel quomodo [Supp. pacto], quomodo,
 exinanitum est, si a Deo assumptum est? Si autem
 ipsum Verbum, quod in forma et æqualitate Dei Patris
 existit, se ipsum exinanivisse dicitur; quomodo, vel
 quo pacto exinanitum est, si refutavit exinanitionem?
 Exinanitio autem Deo Verbo versionem pati nescio
 est facere ac dicere quiddam humanum propter dis-
 pensativum ad carnem conveniunt. » Iterum sanctus
 Cyrillus in eodem libro contra Nestorianos hæc ha-
 bet: « Nunquid igitur divinus Paulus fide sanctifica-
 tos seduxit, perspicue de Unigenito dicens: Cum es-
 set dives, egenus propter nos effectus est? Absit.
 Vera naniqne omnino loquitur Veritatis præco. Quis
 enim est dives, et quomodo factus est egenus? Si qui-
 dem, quemadmodum sentire ac proloqui ausi sunt
 quidam, homo assumptus est a Deo, quomodo pau-
 per factus est derogabitur? is qui assumptus est, digni-

Derogabitur expungendum clamant textus Græceus et syntaxis. Edit.

ἐδέλνται παρ' αὐτῶν ἢ ἀν'ληψίς ὡς κατακομίσασα Ἀ
πρὸς τὸ μείον, καὶ πρὸς γε τὸ δυσκλέστερον τὸ τῆς ἀν-
θρωπότητος μέτρον. Ἄλλ' ὧδε φρονεῖν ἀπηχέει. Οὐκοῦν
οὐκ ἐπτώχευσεν ὁ ἀναληφθεὶς· λείπεται τοίνυν εἰπεῖν, ὅτι
γέγονεν ἐν πτωχείᾳ τῇ καθ' ἡμᾶς ὁ πλούσιος ὡς Θεός. »

Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἐν τῷ
λόγῳ τῷ περὶ τῶν θεοφανίων οὕτω λέγει· « Προελθὼν δὲ
Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἐν ἐκ δύο τῶν ἐναντιῶν
σαρκὸς καὶ πνεύματος, ὧν τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη.
Ἐ τῆς καινῆς μίξεως, ὧ τῆς παραδόξου κράσεως. Ὁ ὧν
γίνεται, καὶ ὁ ἄκτιστος κτίζεται, καὶ ὁ ἀχώρητος χωρεῖ-
ται διὰ μέσης ψυχῆς νοερᾶς μεσιτευσούσης θεότητι καὶ
σαρκὸς παχύτητι, καὶ ὁ πλουτίζων πτωχεύει· πτωχεύει
γὰρ τὴν ἐμὴν καθαρίων, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ
θεότητα, καὶ ὁ πλήρης κενούται· κενούται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ
δόξης ἐπὶ μικρὸν, ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώ-
σεως. »

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀθανάσιος ἐρμηνεύων τὰ τοῦ
ἀποστόλου ρητὰ λέγοντος, « ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων
ἐκένωσεν ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου λαβὼν, » οὕτως λέγει·
« Τί τούτου λευκότερον καὶ ἀποδεικτικώτερον γένοιτο ἄν;
οὐ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων βελτίων γέγονεν, ἀλλὰ μᾶλλον Θεὸς
ὑπάρχων, τοῦ δούλου μορφὴν ἔλαβεν, καὶ ἐν τῷ λαβεῖν
οὐκ ἐβελτιώθη, ἀλλ' ἐταπεινώσεν ἑαυτόν. » Καὶ μετ' ὀλίγον·
« Τί δὲ τοῦτο ἐστίν, ἢ τὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὄντα, καὶ εὐ-
γενεὺς πατρὸς υἱὸν ταπεινώσαι ἑαυτὸν, καὶ δούλον ἀνθ'
ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν γενέσθαι; » Καὶ μετ' ὀλίγον· « Ὁ γὰρ
λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ λέγεται ὅτι ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος
ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐπουράνιος, διὰ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταβε-
θῆναι τὸν λόγον. »

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης
κατὰ Εὐνομίου ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ οὕτως λέγει· « Ταῦτα
περὶ τὸν ἐσταυρωμένον ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν· καὶ διὰ
τοῦτο ὑπερυψοῦντες κατὰ τὸ ἡμέτερον τῆς δυνάμεως
μέτρον οὐκ ἀπολόγομεν, ὅτι ὁ μηδενὶ χωρητὸς διὰ τὴν
ἀφραστοῦ αὐτοῦ καὶ ἀπρόσιτον μεγαλειότητα, πλὴν ἑαυτῷ
καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, οὗτος καὶ πρὸς
κοινωνίαν τῆς ἀσθενείας ἡμῶν κατέλθειν ἠδυνήθη· οἱ δὲ
ταύτην ἀπόδειξιν τῆς κατὰ τὴν φύσιν ἀλλοτριότητος τοῦ
Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ποιοῦνται, τὸ διὰ σαρκὸς καὶ
σταυροῦ φανερωθῆναι τὸν Κύριον· ὡς τῆς μὲν τοῦ Πατρὸς
φύσεως καθαρῶς ἐν ἀπαθείᾳ διαμενούσης, καὶ μηδενὶ
τρόπῳ τὴν πρὸς τὸ πάθος κοινωνίαν ἀναδέξασθαι δυνά-
μην, τοῦ δὲ Υἱοῦ διὰ τὸ πρὸς τὸ ταπεινώτερον παρηλ-
λάχαι τὴν φύσιν, πρὸς σαρκὸς τε καὶ θανάτου πείραν
οὐκ ἀδυνατοῦντος ἔλθειν. » Καὶ μετ' ἕτερα· « Διὰ τοῦτο γὰρ
καὶ τοῦ Κυρίου τῆς δόξης ὁ σταυρὸς λέγεται, καὶ πᾶσα
γλῶσσα ἐξομολογεῖται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς
δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Εἰ δὲ χρεὴ καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν
αὐτὸν διελεῖν τρόπον, σκεψόμεθα τί τὸ ἀποθυῆσκον, καὶ τί
τὸ καταλύον τὸν θάνατον, καὶ τί τὸ ἀνακαινούμενον, καὶ
τί τὸ κενούμενον· κενούται μὲν γὰρ ἡ θεότης, ἵνα χωρητὴ
τῇ ἀνθρωπίνῃ γένηται φύσει· ἀνακαινούται δὲ τὸ ἀνθρώ-
πινον διὰ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀνακράσεως θεῖον γινόμενον. »

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων πατέρων

latibus super naturam effulgens? nam glorificatus est;
vel si hoc nequaquam verum est, ab eis assumptioni
quod [F. leg., obtreclatum est ab eis assumptioni
quasi] eum ad ignobiliorem atque minorem deduxerit
humanitatis mensuram: id porro absurdum est cogi-
tare. Non igitur egenus factus est assumptus: reli-
quum est ergo ut dicamus in paupertate nostra factum
esse eum qui, tanquam Deus, dives erat. »

Similiter S. Gregorius Theologus in sermone de
Christi Natali hæc habet: « Progressus autem Deus
cum humanitate, unum ex duobus inter se contrariis,
carne nimirum et spiritu, quorum alterum deificavit,
alterum deificatum est. O novam mixtionem! o ad-
mirandam temperationem! Qui est, fit; qui creatus
non est, creatur; qui nullo loco contineri potest, per
interventum animæ spiritualis inter divinitatem et
carnis crassitiam medius continetur. Qui floccules
alios ditat, paupertate afficitur: carnis enim mea
paupertatem sumit, ut ego divinitatis illius divitias
consequar. Et qui plenus est, exinanitur: sua enim
gloria ad breve tempus exinanitur, ut ego plenitudinis
ipsius particeps efficiar. »

Sed sanctus etiam Athanasius exponens ea Apo-
stoli verba: *Qui cum in forma Dei esset, exinanivit
semetipsum, formam servi accipiens*: hæc scribit:
« Quid hoc clarius aut probatius esse poterit? Non
enim ex deteriore melior factus est, sed potius, cum
Deus esset, servi speciem assumpsit; neque in assu-
mendo melioratus est, sed humiliavit semetipsum. »
Et post pauca: « Quid hoc est autem, quam eum,
qui in forma Dei esset nobilisque Patris Filius,
humiliasse semetipsum, et servum pro nobis factum
esse? » Rursusque post pauca: « Verbum enim caro
factum est, diciturque propterea hic homo de cælo
et cælestis, quia Verbum ipsum de cælo descendit. »

Sanctus pariter Gregorius Nyssenus in tertio ad-
versus Eunomium libro disserit in hunc modum:
« Hæc ipsi de Crucifixo credidimus: itaque juxta
propriæ virtutis mensuram ipsum extollere non ces-
samus: quod scilicet ob ineffabilem, inaccessibilem-
que magnificentiam suam indivisus a Patre etiam, et
a Spiritu sancto ad nostræ infirmitatis communio-
nem advenire potuerit: illi autem, id argumentum
esse natura extraneitatis Filii a Patre constituant:
apparuisse nimirum aientes Dominum per carnem et
crucem, ita ut paterna natura in impassibilitate per-
manente, nullaque ratione passionis commutationem
suscipere potenti, Filius, transformatus in humili-
orem naturam, per carnem et mortem minime incapax
passionis advenerit. » Et post alia, subdit: « Ideo
enim, et Domini gloriæ crux dicitur, et omnis lingua
Dominum Jesum Christum in gloria Dei Patris esse
confitetur. Namque si cætera etiam eodem modo di-
videre oporteat, quis sit ille qui mortuus est prospici-
emus, quis qui mortem dissolverit: et quid reno-
vatum, quid autem exinanitum? Exinaniter quippe
divinitas, ut humanitatis suscipiendæ capax fiat; hu-
manitas autem propter commixtionem divinitatis
divina effecta renovatur. »

Atque hæc nos quidem ex sanctorum Patrum do-

τεθείκαμεν. ἵνα ταῦτα κατανοοῦντες γινώσῃτε ὡς τὰ παρ' ὑμῶν προτεθειμένα, καὶ Ἀρειανοὶ, καὶ Νεστοριανοὶ κατὰ τὴν γνώμην καὶ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγουσιν ἀσεβῶς. Ὁ μὲν γὰρ Ἀρειανὸς σπουδάζωντες τὸν υἱὸν κτίσμα, καὶ ἀλλότριον τῆς πατρικῆς οὐσίας ἀποδείξει, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ταπεινὰ τῆ θεότητι αὐτοῦ μόνῃ ἐπάγουσιν, οἱ δὲ Νεστοριανοὶ δύο υἱοὺς εἰσάγειν βουλόμενοι, κηχωρισμένως λέγουσι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ κηχωρισμένως τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἄνθρωπον, καὶ μόνῃ τῷ ἄνθρωπῳ τὰ ταπεινὰ ἀποδιδόναι. Ἄλλ' οὐχ οὕτως οἱ ἅγιοι πατέρες διδάσκουσιν· οὐδὲ γὰρ διὰ τὰ ταπεινὰ τροπὴν λέγουσιν τῆς τοῦ υἱοῦ θεότητος, οὐδὲ διὰ τὰ ὑψηλὰ διακρούσι τὴν ἀνθρωπότητα τῆς θεότητος, ἀλλὰ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μνηστογενεὺς Θεοῦ λόγον σεσαρκωμένου καὶ ἐνανθρωπήσαντος, καὶ τὰ ὑψηλὰ, καὶ τὰ ταπεινὰ εἶναι παραδειξάσιν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο ταῖς ὑμετέροις ἐντεθείκατε κεραλαῖαις ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς, ὅτι καλῶς εἶπεν δύο φύσεις, μίαν ἔξουσίαν, ἐν πρόσωπον, καὶ ἐν τούτῳ τὴν κοινῆσαν τοῦ γράψαντος τὴν ἐπιστολὴν διελέγξαμεν. Ὁ γὰρ μὴ ὁμολογῶν, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος σαρκωθείς ἐκ τῆς παρ' ἐνοῦ ἐνανθρώπησεν, τίνος τὰς δύο φύσεις λέγει; Ἀλλὰ πρόδηλον, ὅτι ἀντὶ προσώπων τὰς δύο φύσεις λαμβάνει, κατὰ Νεστόριον καὶ Θεόδωρον, ὃς ἐπαινεῖ ἡ ἀσεβῶς αὐτῆ ἐπιστολῆ. Εἰ γὰρ καὶ ἐν πρόσωπον, καὶ ἕνα υἱὸν δοκεῖ λέγειν ἡ ἐπιστολὴ, τοῦτο καὶ Θεόδωρος καὶ Νεστόριος καὶ λέγουσιν, τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον μόνον λέγοντες ἐπέχειν τῆ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου, ἔχειν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ τὴν χάριτον τῆς υἰοθεσίας, καὶ εἰς τόπον αὐτοῦ προσκυνεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ὑποκρίνονται λέγειν ἕνα υἱὸν καὶ ἐν πρόσωπον τοῦ λόγου καὶ τοῦ Χριστοῦ, κοινωνοῦντας μόνῳ τῷ ὀνόματι τῆς υἰότητος· τοῦτο δὲ δεικνύται φανερῶς ἐκ τοῦ λέγειν τὴν ἐπιστολὴν τῶν δύο φύσεων μίαν ἔξουσίαν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἐγράφατε. Μία γὰρ ἔξουσία οὐκ ἐπὶ διαφόρων φύσεων, ἀλλ' ἐπὶ διαφόρων λέγεται προσώπων, ὑπερ ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος ὁμολογοῦμεν. Οθεν καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἀνεθεμάτισαν τοὺς λέγοντας κατὰ δύναμιν, ἢ ἀξίαν, ἢ αὐθεντίαν, ἢ σχέσιν, ἢ τιμὴν ἠνώσθαι τῷ λόγῳ τὸν ἄνθρωπον, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας κατὰ ὑπόστασιν τῶν δύο φύσεων τὴν ἐνωσιν γεγενῆσθαι. Ὅπως δὲ καὶ τοῦτο ὁρθῶς εἰρημένον ταῖς ἁγίαις πατράσι περὶ διαφοράς τῶν δύο φύσεων, οἱ τὰ Νεστορίου δοξάζοντες, ὃν τῆς ὀπιστίας ἀρχηγὸς ἐστὶ Θεόδωρος, ἀσεβῶς ἐλαμβάνουσι, τὰς φύσεις ἀντὶ προσώπων λέγοντες, καὶ προσώπων κατὰ σχέσιν ἕνωσιν πρεσβεύοντες, ἐν πρόσωπον ὑποκρίνονται λέγειν. αὐτὸς ὁ ἀσεβὴς Θεόδωρος δεικνύσει ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῶν κατὰ Ἀπολλινάριου τοῦ αἰρετικοῦ γράφων ὡς τῆς· « Αὐτάρκως δὲ τὸ διάφορον τῶν φύσεων ἄρῃν ὑπαδείκνυται διὰ τούτων· εἰ γὰρ τὸ μὲν ἐκπλήττεται, ὡς δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας ἐλάμενον, μνήμην τε καὶ ἐπίσκεψιν ποιήσασθαι τοῦ αὐτῶς εὐτελοῦς· τὸν δὲ μακαριστὸν ἡγεῖται ὡς τοιούτων ἠξιωμένῳ (Sic). Ἀλλὰ γὰρ οὕτω μὲν τὴν τε διαίρεσιν τῶν φύσεων ποιεῖται, καὶ μὴν καὶ τὴν διαφορὰν τῆς τε τοῦ λαβόντος φύσεως καὶ τῆς τοῦ λαβέντος ἡμῖν ὑπαδείκνυσιν ἡ θεία γραφή φαντίζουσα δὲ τοῦ καὶ τὴν ἐνωσιν ἡμῖν ὑπαδείκνυσιν, ἢ τῷ λαβέντῳ προσγεγονεν, λέγει πολλάκις κατὰ ἐνωσιν τὰ ἐκάτερα τῶν φύσεων ἰδιωζόντως πρὸς οὗτα, ὡς καὶ τὴν πρὸς τὸν λαβόντα ἐνωσιν

A etrina proposimus, ut ea percipientes intelligatis, ea quæ constituta a vobis sunt, ea ipsa ab Arianis atque Nestorianis adversus Dominum nostrum Jesum Christum impie sustineri. Ariani scilicet Filium creaturam esse atque extraneum a paterna substantia demonstrare conati, passionem ejus cæteraque humilia soli tribuunt divinitati; Nestoriani contra, qui duos invehere filios nituntur, separatim Deum Verbum, separatimque purum hominem profitentur, quæque ad humilitatem pertinent passionis solo homini adjudicanda esse decernunt. Verum non hæc a sanctis Patribus docemur: neque enim ex his quæ demisse dicta sunt divinitatis Filii conversionem admittunt, quemadmodum neque ex sublimibus divinitatem dividunt ab humanitate, sed de uno eodemque B Deo Verbo incarnato homineque facto tam sublimia quam humilia dicta esse tradiderunt.

Cum autem in vestris iisdem capitibus hoc adjeceritis etiam, ex eadem haustum epistola, recte ibi duas naturas, unicam autem personam, unicam potestatem dici, circa idipsum quoque illius scriptoris impietatem operæ pretium erit detegere. Qui enim non confitetur Deum Verbum incarnatum ex Maria Virgine, et hominem factum esse, cujusnam dicit duas esse naturas? Sed patet ipsum duas naturas loco personarum admittere, Nestorii Theodorique sensu, quos summis laudibus execrabilis ea extollit epistola. Si enim unicam personam unicamque Filium indicare videtur epistola, hæc loquendi ratione usi sunt Nestorius etiam et Theodorus, aientes Christum purum hominem superhabere Dei Verbi personam, habereque Dei Verbi honorem atque dignitatem, gratiamque adoptionis præterea, atque ejus loco adorari; quamobrem se unicum Filium unicamque Christi personam dicere simulant, solo convenientes filiationis nomine, quod manifeste ex sententiarum modo, qui in epistola adhibetur, colligitur, quæ dicitur duplicis naturæ unicam esse potestatem, quemadmodum pariter vos ipsi scripsistis. Unica nempe potestas non de diversis naturis, sed de diversis* personis dicitur, quod etiam in sancta Trinitate agnoscimus atque confitemur. Quamobrem SS. Patres anathema dixerunt iis qui affirmarent hominem Deo Verbo unitum esse secundum potentiam, vel potestatem, vel habitum, vel dignitatem; neque unionem factam esse in duplici naturæ unica subsistentia faterentur. Quemadmodum quod pariter recte dictum a sanctis Patribus est de duplici naturæ discrimine, id Nestorii sectatores, Theodoro infidelitatis duce, impie assumunt, naturas loco personarum nominantes, et personarum habitua-lem unionem venerantes, ut unam simulent personam se dicere. Impius ipse id ostendit Theodorus, in quarto adversus Apollinariū hæreticum sermone hæc scribens: « Satis profecto nobis naturarum discrimen ostenditur, per hæc quæ proposita sunt, siquidem hoc concluditur, tanquam per benignitatis superabundantiam institutum esse ut sic sumpti hominis memoria et visitatio fieret, beatissimum portæ existimatur, veluti tantum causa dignationum (Sic). Id

τοῦ ληθέντος ἡμῖν παραδηλώσειεν, ὅσα τε τούτῳ ἐκ τῆς A
 πρὸς ἐκεῖνον γέγονεν συναφείας. Ἀποδείξαντες τοίνυν τὸν
 δυσσεβῆ Θεόδωρον τὰς φύσεις ἀντιπροσώπων λέγοντα,
 ἔτι μείζονα προαγάγωμεν αὐτοῦ βλασφημίαν διελύχου-
 σαν αὐτόν, ποίαν λέγει τὴν ἔνωσιν πρὸς κατάκρισιν τῶν
 ἐκδικούντων αὐτόν. Ἐν γὰρ τῷ περὶ ἐνανθρωπήσεως ὁγ-
 δῶν λόγῳ οὕτω λέγει· « Πρώτου δὲ ὡς τὸ τῆς ἐνώσεως
 ἐφαρμόζει· διὰ γὰρ ταύτης συναχθεῖσαι αἱ φύσεις, ἐν
 πρόσωπον κατὰ τὴν ἔνωσιν ἀπετέλεσαν· ὡς τε ὅπερ ὁ
 κύριος ἐπὶ τε τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς φησιν, ὡς τε
 οὐκέτι εἰσὶν δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία, εἵπομεν ἂν καὶ ἡμεῖς
 εἰκότως κατὰ τὸν τῆς ἐνώσεως λόγον, ὡς τε οὐκέτι εἰσὶν
 δύο πρόσωπα, ἀλλ' ἐν, δηλονότι τῶν φύσεων διακεκρι-
 μένων. Ὅσπερ γὰρ ἐκεῖ οὐ λυμαίνεται τῷ ἀριθμῷ τῆς
 δυνάδος τὸ μίαν λέγεσθαι τὴν σάρκα (πρώτου γὰρ καθὼς
 μία λέγεται), οὕτως καὶ ταῦτα οὐ λυμαίνεται τὴν τῶν B
 φύσεων διαφορὰν τοῦ προσώπου ἢ ἔνωσιν. Ὅταν μὲν
 γὰρ τὰς φύσεις διακρίνωμεν, τελείαν τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ
 λόγου φαμέν, καὶ τελείον τὸ πρόσωπον· οὐδὲ γὰρ ἀπρόσω-
 πόν ἐστιν ὑπόστασιν εἶπεῖν· τελείαν δὲ καὶ τὴν τοῦ
 ἀνθρώπου φύσιν, καὶ τὸ πρόσωπον ὁμοίως. Ὅταν μὲν τοι
 ἐπὶ τὴν ~~σοφίαν~~ εἰδόμεν, ἐν πρόσωπον τύτς φαμέν. »
 Ταῦτα ἡμεῖς, εἰ καὶ φοβικτὸν ἐστὶ λέγειν χριστιανοῖς,
 ὅμως διὰ τὴν μανίαν τῶν ἐκδικούντων Θεόδωρον καὶ τὴν
 ἀσεβῆ ἐκείνην ἐπιστολὴν, προαγαγεῖν ἠναγκάσθημεν, ἵνα
 τὸν Θεὸν ἡμῖν παρακαλοῦντες γενέσθαι δι' ὧν πάντων
 ἀποδείξειται, ὅτι πάσης τῆς Θεοδώρου ἀσεβείας μεστὴ
 ἐστὶν ἢ κατάρτος ἐκείνη ἐπιστολή.

tionem sive conjunctionem animum intendimus, unicam tunc esse personam prædicamus. » Hæc nos, quan-
 quam dictu Christianis horribilia, producere in mediam coacti sumus ex Theodori impiæque epistolæ
 patronorum insania, propitium nobis Deum fieri postulantes : quibus tamen demonstratum est universa
 Theodoriana impietate excrucabilem eam epistolam esse referam.

Καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα ἀπεκρινάμεθα πρὸς τὰ τῷ ὑμετέρῳ C
 κεφαλαιογραφίῳ (Sic) περιεχόμενα, δι' ὧν ἐσπουδάσατε
 τὴν ἀσεβῆ ἐκείνην ἐπιστολὴν ἐκδικῆσαι, καὶ διὰ ταύτην
 τὴν Θεοδώρου καὶ Νεστορίου κακοδοξίαν ἀνανεώσασθαι,
 ὧν τῆς ἀσεβείας ἢ αὐτῆ ἐπιστολῆς ἐπαινεῖ. Ἐπειδὴ δὲ
 πολλὰ τῆς μνημονευθείσης ἐπιστολῆς τῆς πρὸς Μάριν τὴν
 αἰρετικὴν γεγραμμένης παραδεδίχατε, καὶ οὐκ ἐτολήθη-
 σατε ταῦτα τοῖς ὑμετέροις κεφαλαίοις ἐνθεῖναι, ἵνα μὴ
 καὶ ἐκ τούτων τὴν ἐξ ὑμῶν ἐκδικουμένην ἀσεβείαν ὁ παρ'
 ὑμῖν τῶν Χριστιανῶν μάλῃ λαὸς, ἀναγκαῖον ἐνομίσταμεν
 εἶναι καὶ ταῦτα διὰ βραχίων γανερῶσαι. Περιέχεται γὰρ
 τοῖς παρ' ὑμῶν παραλελειμμένοις βήμασι τῆς ἀσεβοῦς
 ἐπιστολῆς, « ὅτι Κύριλλος τὰς ἀκράς πάντων τῶν ἐπισκό-
 πων τῶν ἐν τῇ κατ' Ἐφεσον συνόδῳ συνελθόντων, τῷ
 κυριάρχῳ τῷ πηροῦντι τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν σοφῶν κατ-
 ἔρχεν, εὗρεν δὲ ἀφορμὴν ἐκ τοῦ κατὰ Νεστορίου μίσους, D
 καὶ ὅτι καθέλεε τῆς ἐπισκοπῆς Νεστόριον ἢ ἐν Ἐφέσῳ σύ-
 νόδου, κρίσεως καὶ ζητήσεως μὴ γενομένης. » Καὶ πάλιν ἐν
 τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ περιέχεται· « ὅτι τὰ δωδεκά κεφάλαια
 τὰ παρὰ Κυρίλλου γραγέμενα, ἐναντία ἅντα τῆς ὀρθῆς πί-
 στεως, προέθηκον οἱ ἐν Ἐφέσῳ συναχθέντες ἐπίσκοποι,
 καὶ ἐβραβίωσαν, καὶ συνήνεσαν αὐτοῖς, ὡς τῇ ὀρθῇ πί-
 στει συναδουσιν· καὶ ὅτι Νεστόριος ἐπειδὴ ἐμισεῖτο ἐν
 τῇ ἰδίᾳ πόλει, καὶ παρὰ τῶν πρώτων αὐτῆς, ὑποστρέφαι
 ἐκεῖ οὐκ ἠδυνήθη. » καὶ διὰ πάντων ὁ γράψας τὴν αὐτὴν
 ἀσεβῆ ἐπιστολὴν, οὐ μόνον τοῖς αἰρετικοῖς ἐκδικεῖ καὶ

A ipsum autem naturarum distinctionem ostendit, quod
 quidem sumentis sumptique naturæ discrimen divina
 ipsa nobis ostendit Scriptura. Indicare quippe eam
 unitatem volens quæ ad id quod sumptum est perti-
 net, dicit per unitatem sive unionem utrasque naturas
 sibi fecisse proprias ; ita ut, æque ejus qui erat atque
 sumpsit ac ejus qui sumptus est nobis ostenderit unita-
 tem, quæ ex facta cum ipso conjunctione processit. »

Cum itaque demonstratum iuculenter sit inipiam
 Theodorum naturæ nomen pro persona usurpasse,
 deteriore adhuc ejus blasphemiam proferemus in
 mediam, qua docet, quid ipse unitatis nomine intel-
 ligat, ut plenius condemnentur ejus patrocinatores.
 In octavo igitur sermone de Incarnatione hæc scri-
 bit : « Constat autem quid unitate importetur : per
 hanc enim coalescentes naturæ unicam personam
 unitate perficiunt ; ita ut, quemadmodum de masculo
 et femina Dominus inquit eos non jam duos, sed unam
 carnem esse ; similiter etiam, unitatis ratione non jam
 duæ, sed unica sit persona, constante semper distin-
 ctione naturarum. Quemadmodum enim ibi numeri
 non tollitur duplicitas, quod una caro dicatur, liquet
 enim quemadmodum una dicatur, eodem pariter mo-
 do minime naturarum aufertur [Leg. aufert] discrimen
 unitas ipsa personæ. Cum porro naturas discer-
 nimus, perfectam Dei Verbi naturam profiteamur, per-
 fectamque personam (non enim hypostasis dici absque
 persona potest), perfectam pariter humanam naturam
 personamque similiter. Cum autem in harum copula-

C Et hæc quidem omnia respondimus ad ea quæ in
 vestro capitulorum libro continebatur, quibus im-
 piam præfatam epistolam vindicare nitentur, pra-
 vasque propterea Theodori Nestorilque instaurare
 sententias, quorum præfata epistola commendat im-
 pietatem. Quobiam vero permulta in memorata im-
 pia epistola ad Marim hæreticum scripta præteristis,
 neque ausi estis ea vestris capitibus inserere, ne forte
 ex iis etiam Christianus populus, quanta a vobis pro-
 pugnaretur impietas intelligeret, necessarium esse
 judicavimus, hæc quoque paucis ostendere. In ea
 enim epistolæ parte, quæ prætermissa a vobis est,
 habetur * : « Cyrillum aures omnium episcoporum in
 Ephesum convenientium veneno obcæcanti omnium
 oculos obtinuisse sapientium ; invenisse autem mo-
 dum ex odio in Nestorium præconcepto : atque nulla
 instituta disquisitione et judicio Nestorium ab eadem
 Ephesina synodo sede sua fuisse deturbatum. »
 Pariter in eadem epistola habetur : « Duodecim ea
 capitula ab Cyrillo conscripta, quamquam cum recto
 fide pugnarent, ab Ephesinæ synodi episcopis propo-
 sita fuisse atque confirmata, illisque eos tanquam
 veræ fidei consonantibus consensisse ; atque Neste-
 rium, propterea quod odio haberetur ab civitate sua,
 primariisque civibus ejus, illuc minime potuisse re-
 verti. » Atque hoc modo nefarie illius epistolæ scri-

* Exstat in actis conc. Constantinop. II, Coll. 5, apud Labb.

ἐπιπέσει, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑβραϊστικοῖς λέγει. Περὶ γὰρ τοῦ Α
μακάρου Ἐβραίου τοῦ Ἐδέου ἐπισκόπου, ἀνδρὸς ἐν
ἐπισκόποις ἐπισήμου, οὗ τὸ μῆμα θαύματα ποιεῖ μέχρι
τῆς σήμερον, οὕτως φησὶν ἐν τῇ αὐτῇ ἀσεβῆ ἐπιστολῇ
ὅτι ὁ τυραννὸς τῆς ἡμετέρας πόλεως, ἐν οὐδὲ αὐτῶν
ἀρεταῖς, προφύσει τῆς πίστεως αὐτοῦ αἰὼν τοῖς συζώντος
αὐτοῦ θάλλει, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἴδη πάσαι πρὸς τὸν ἄριον
ἀπολλόμενος ὡς εἶπε ὁ μακῆριος Θεόδωρος ὁ κερυζ τῆς
ἀλεβείας καὶ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας, ὡς οὐ μόνον ἐν
τῇ οἰκίᾳ ἔζη τοὺς ἀρετικοὺς ἐκὼ ἄριστον διὰ τῆς οἰκείας
πίστεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ὅπλα πνευματικὰ τοῖς
ἴδιαις βιβλίαις τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις κατέλειψεν,
ὡς καὶ ἡ σὴ ἐλλέει μετ' αὐτοῦ λαλήσασα γνωσθεῖ, καὶ
ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ συγγραφεύτων ἐπίστευσε· τοῦτον ἐπι-
μασεν ὁ πάντα τολμῶν ἐπ' ἐκκλησίας φανερώς ἀναθεματί-
σαι. » καὶ πάλιν περιέχεται τῇ αὐτῇ ἀσεβῆ ἐπιστολῇ πρὸς Β
Ἰβριον τοῦ ἐν ἁγίαις Κυρίλλου· « Ὅτι ἡ καρδία τοῦ Ἀγρυ-
πτίου ἐμαλάσθη, καὶ χωρὶς σκώσεως τῇ ὀρθῇ πίστει
συῆρεσε. καὶ ὅτι ἀπάκτως κατὰ τῶν ζώντων καὶ τῶν
τελευτησάντων ὁμώσαντες, ἐν αἰσχύνῃ εἰσὶν ὑπὲρ τῶν
ἴδιαι ἀπολογούμενοι πταισμάτων, καὶ ἐναντία τῇ πρώτῃ
ἐπιτοῦ διδάσκαλι διδάσκοντες, καὶ ὅτι χορὴ ὁμολογεῖν
εἰς τὸν ναῦν, καὶ εἰς τὸν ἐνοικουῦντα ἐν αὐτῷ. » καὶ ταῦτα
μὲν ἀρνημένα τῇ μηνημονεθείσῃ ἐπιστολῇ φανερά ὑμῶν
ἐσπορεύσαμεν καταστήσει, ἵνα κἄν οὕτως ὀψέ ποτε τὰ
ἐρῆα ἐπιλεγόμενοι ἀναχωρήσετε ταύτης τῆς κακοδξίας.

Τοσαύτη δὲ ἐστὶν ἡ τῆς μυσταρᾶς ἐπιστολῆς ἀσεβεία, C
ὅτι οὐδὲ ὑμεῖς ἐτολμήσατε πάντα, ὡς εἴρηται, τὰ περι-
χόμενα αὐτῇ τοῖς παρ' ὑμῶν πεμφθεῖσιν κεφαλαίοις ἐνθεῖ-
ναι, εἰ καὶ τινα ἐξ αὐτῶν διεστραμμένη ἐννοία ἐρμηνεύειν
ἐπειράθητε. Τίς γὰρ χριστιανοῖς δύναται συναριθμεῖσθαι
μὴ λέγων ἀσεβῆ τὰ ἐπιστολῆν, ἐν ἧ τοιαῦται καὶ τος-
αῦται περιέχονται βλασφημίαι; Ὁ γὰρ τὴν ἐπιστολὴν
ἐκδικῶν τὴν τὸν ἄγιον Κυρίλλον ἀρετικὸν καλοῦσαν, καὶ
ἐν ἐν Ἐφέσῳ πρώτῃ συνόδῳ ἐκβάλλουσαν, φανερώς
πιστόριον καὶ τὴν αὐτοῦ ἀσεβείαν δέχεται, ὃν ἡ αὐτῇ
ἐπιστολῇ λέγει διχα κρίσεως καὶ ζητήσεως καταδικα-
σθῆναι, καὶ οὐ διὰ τὰ δόγματα, ἀλλὰ διὰ τὸ μῖσος τῶν
ποιετῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὴ ὑποστρέψαι καὶ οὐ μόνον
εἰς τοῦτο ἁμαρτανεῖ ὁ τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν ἐκδικῶν,
ἀλλὰ καὶ κηλεστίνου τὸν Πάπαν καταδικάζει, τὸν εἰπόντα
περὶ Κυρίλλον, ὅτι ἡ πίστις Κυρίλλου, ἡμετέρα πίστις D
ἐστίν· καὶ ὁ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου,
ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει λέγων ὑπάρχειν, οὐ μόνον αὐτὸν
εἶν ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ τὸν ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ
κηλεστίνου, καὶ τὴν πρώτῃ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ κατακρίνει,
ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Χαλκηδῶνι συνόδῳ καταδικάζει, τὴν πα-
τέρα καὶ διδάσκαλον ἴδιον Κυρίλλου ἐπιμαρμαμένον·
ὅπως καὶ λέοντα τὸν ἐν ἁγίοις Πάπαν Ῥώμης ὁμοίως κα-
ταδικάζει, ὃς πρὸς τῆν ἐν Χαλκηδῶνι συνόδῳ γράφου,
εἶπον περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου·
« Ὅ ὅροι οἱ προνεχθέντες κατὰ Νεστορίου παρὰ Κυ-
ρίλλου τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης ἐν βεβαίᾳ μενέτωσαν. »

Πάσης δὲ ἀσεβείας πεπληρωμένη ἡ μυσταρᾶ ἐπιστολῇ,
ἐν μόνον τῶν ἀληθῶν ἀποκρῦψαι οὐκ ἴσχυσεν, ὅτι ἀπὸ
ὀρθοδξω καὶ ἁγίου ἀνθρώπου Θεόδωρος ἀπ' ἐκκλησίας

* Phrasis omnino vitiosa, quæ, si Græci textus
etque antecedentium ratio habeatur, sic corrigenda

ptor, non modo hæreticos tuetur ac laudat, sed catho-
licos etiam nominare non veretur. De beato namque
Rabula Edessenorum episcopo, eximie pietatis anti-
stite, cujus ad sepulcrum ad hæc usque tempora
mirabilia patrantur, hoc modo in impia illa sua epi-
stola scribit : « Tyrannus nostræ civitatis, quem tu
etiam ipse non ignoras, qui occasione fidei, non so-
lum cum eo viventes persequitur, sed etiam eos qui
dudum ad Dominum abierunt. Quorum unus est bea-
tus Theodorus prædicator veritatis, et doctor Eccle-
siæ, qui non solum vivens hæreticos per propriam
fidem percussit, sed etiam post mortem arma spiri-
talia in libris suis dereliquit Ecclesiæ filiis, sicut et
tua reverentia, cum eo collocuta cognovit, et his quæ
ab eo scripta sunt præbuit fidem. Hunc ausus est,
qui omnia audet, ab Ecclesia anathematizare. »
Rursusque in sancti Cyrilli contumeliam, hæc ipsa
in exsecrabili ea epistola continentur : « Cor Ægypti
emollitum est, et sine vexatione, rectæ fidei assen-
titus est; et inordinate contra vivos et mortuos irruen-
tes in confusione sunt, satisfaciennes pro delictis suis
et contraria priori suæ doctrinæ docentes, et quod
oporteat confiteri in templum atque inhabitantem in
eo. » Atque hæc quidem in memorata epistola sparsim
intricata manifeste vobis ob oculos ponere conati su-
mus, ut, etsi sero, quandoque tamen, recta cogitantes
ab pravis iis opinionationibus, erroribusque discedatis.

Tanta porro sceleratæ illius epistolæ est impietas,
ut neque vos ipsi ausi sitis, ut dicitur, universa quæ
ipsa complectitur, in capitibus quæ misistis, pro-
ponere, quanquam nonnulla perversa explicatione
interpretari tentaveritis. Quis enim Christianis erit
annumerandus, qui eam impiam non dicat, quæ tot
tantasque continet blasphemias? Quisquis enim ejus
epistolæ defensionem suscipit in qua S. Cyrillus hæ-
reticus appellatur, primaque Ephesina rejicitur sy-
nodus, hic manifeste stat a Nestorii partibus, ejusque
adhæret impietati, quem ipsa epistola inquisitione
judicioque bis damnatum fuisse fatetur quidem, sed
non dogmatum causa, verum civium odio ad Eccle-
siam non esse reversum * : atque non peccati reus est
modo ob hanc causam, qui ejus epistolæ tuetur par-
tes, verum quia Cœlestinum quoque papam conde-
mnat, de Cyrillo dicentem, Cyrilli fidem nostram
fidem esse. Ac pariter, qui duodecim ea sancti Cyrilli
capita cum recta fide pugnare contendit, is non san-
ctum Cyrillum modo atque beatæ memoriæ Cœlesti-
num, primamque Ephesinam synodum damnat, sed
adversus quoque sanctum Chalcedonense concilium
judicium fert quod Cyrillum scriptis Patrem esse sibi
atque doctorem declaravit; atque insuper adversus
sanctum Leonem Romanorum pontificem, qui ad
Chalcedonense concilium scribens de duodecim
sancti Cyrilli capitibus hæc habet : « Definitiones
adversus Nestorium ab sanctæ recordationis Cyrillo
propositæ in tuto perstiterunt [Græc. persistent]. »

Quanquam vero omnis plena sit iniquitatis exse-
crabilis ea epistola, unam tamen minimè celare po-
tuit veritatem, Theodoro scilicet post mortem etiam
est : quem ipsa epistol. sine inquis. jud. denun-
fuisse dicit. nec dogm. causa, verum.... : EORT.

καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίσθη, ὃν ἀσεβῆ Θεόδωρον δι-
δάσκαλον τῆς ἐκκλησίας, καὶ κήρυκα τῆς ἀληθείας καλεῖ
ἢ αὐτῆ ἀσεβῆς ἐπιστολῆ, τὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς αἰρετι-
κούς βλασφημάσαντα. Οὗτινος τῶν βλασφημιῶν μέρος
ἐλάχιστον δι' ἑτέρας ὑμῶν ἐπιστολῆς ἐπ' αὐτῶν ὑμῶν τῶν
ρήμάτων ἤδη ἐφανερώσαμεν ἀποδείξαντες, καὶ τί οἱ ἅγιοι
πατέρες, Κύριλλος, καὶ Πρόκλος, καὶ Γαβθουλῆς κατὰ
Θεόδωρον, καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ λόγων ἔγραψαν, κατα-
κρίναντες αὐτὸν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀσεβείας τοιαύται γὰρ αἱ
Θεοδώρου βλασφημίαι εἰσιν, ὅτι [Ν. ὡστε] οὐδὲ ὑμεῖς ἐτολ-
μήσατε ταύτας ἐκδικῆσαι, εἰ καὶ τὸν ἐκθέμενον αὐτὰς ἐκδι-
κῆτε· φανεροῦ ὄντος ὅτι οὐδεὶς τὰ κακὰ κατακρίνων, τὸν
ἐκθέμενον αὐτὰ ἐκδικεῖ, πλὴν εἰ μὴ ἐκείνου τὸν μετανοήσαν-
τα. καὶ τῆς ἰδίας ἀποστάτης πλάνης, καὶ ταῦτα καταδι-
κάζαντα. Ταῖς δὲ ἄλλαις ὕβρεσι ταῖς ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστο-
λῇ κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ῥηθείαις πρόσκειται
κάνειν, ὅτι ἀνοισχύτως αὐτὸς ἐν ἁγίοις Κύριλλος ἐστίν,
καὶ ὅτι μεταμελήσει ἐναντία τῇ πρώτῃ αὐτοῦ διδασκα-
λίᾳ ἐξέθετο ἐξ ἧν ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἔκρινεν γράφας δει-
κνυται πάσης ἀνοίας μεστός. Πῶ γὰρ ὁ ἐν ἁγίοις Κύριλλος
ἐναντία τῇ πρώτῃ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἐξέθετο, ἢ μετε-
νόησεν; ἢ πῶς ἢ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος πατέρα
ταύτου ἐπεγράφετο, εἰ μεταμελήθη, καθὰ τῇ ἐπιστολῇ
περιέχεται; Ὁ γὰρ μετανοῶν οὐ τοῖς διδασκάλοις συνα-
ρθεύεται, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πλάνης ὑποστρέψας δεκτός
ἐστί.

enim ab errore revertitur ad sanitatem non inter doctores ascribitur, sed veluti ab errore conversus.

Τέλος δὲ τοῦτο αὐτῆς ὁ γράφας τὴν ἐπιστολὴν ἐποίη-
σατο λέγων· « Ὅτι δεῖ ὁμολογεῖν εἰς τὸν ναὸν, καὶ εἰς τὸν
ἐνοικοῦντα ἐν τῷ ναῷ. Ὁ Ἐκ τούτων δὲ ὅσον ἤκειν εἰς τὴν
ἀσίθειαν τῆς ἐπιστολῆς, καὶ τοὺς ἐκδικούντας αὐτὴν,
πάντα ἢ ὀρθὴ πίστις ἀνατρέπεται. Ἡ γὰρ καθολικὴ ἐκκλη-
σία ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ
ὁμολογεῖ, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸν ἐνοικοῦντα ἐν
τῷ ναῷ πιστεύειν ἢ ὁμολογεῖν διδάσκει. Ὅθεν καὶ τοῖς
τοῦ ἁγίου ἀξιουμένους βαπτίσματος παραδίδοται ὁμολο-
γεῖν καὶ πιστεῖν εἰς ἕνα πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς
ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ,
καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐ μὴν εἰς δύο υἱούς, ἢ δύο
Χριστούς, ὅπερ ἢ πρὸς Μάριν τὸν Πέρτην ἐπιστολῇ δηλοῖ,
λέγουσα χρῆναι ὁμολογεῖν εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸν ἐνοι-
κοῦντα ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐκ τούτου τέταρτον πρόσωπον τῇ
ἁγίᾳ Τριάδι ἐπιστάγουσα.

Ἐκ τούτων τοίνυν ἀπάντων δέδεικται, ὅτι ἀλλότριός
ἐστὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὁ τὴν προσηρημένην ἀσεβῆ
ἐπιστολὴν ἐπαινῶν, ἢ ἐκδικῶν. Ἐπειδὴ δὲ λέγετε, ὡς ὁ ἐν
ἁγίοις Κύριλλος διὰ τοῦτο παρὰ τῶν ἀνατολικῶν ἐδέχθη,
ἅτι τὰ ἴδια κεφάλαια ἠρμήνευσεν, οὐ θαυμάζομεν ὑμᾶς,
ὅτι καὶ ἐν τοῖς πεμφθεῖσι παρ' ὑμῶν κεφαλαίοις οὕτως
ἠπατήθητε, οἱ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τῇ κατ' Ἐφῆσον πρώτῃ
συνόδῳ γεγραμμένα ἠρμηνησάτε. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις
Κελεστίνος, καὶ ἡ ἐν Εφῆσῳ πρώτη σύνοδος, καὶ ὁ ἐν
ἁγίοις Λέων, καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος αὐτὰ κατ'
αὐτὰ τὰ κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου καὶ ἐδέξαντο,
καὶ ἰσθεδαίωσαν, καὶ σθεδαίωσαν τούτων ἐρμηνησίας ἐξήτησαν·
ἢ γὰρ ἐρμηνησία οὐ διὰ τοὺς ὀρθοδόξους ἐγένετο, ἀλλὰ διὰ
τοὺς αἰρετικούς, οἱ Νεστόριον ἐκδικούντες, τοῖς μνημο-
νευθεῖσι κεφαλαίοις ἀπέτελεγον. Ὡς γὰρ ὑμεῖς λέγετε, οὔτε

a piis orthodoxisque hominibus fuisse dictum ana-
thema, et ab Ecclesia rejectum esse, quem Theodo-
rum omnium qui hactenus exstitero hæreticorum
blasphemum, impia illa epistola Ecclesie magistrum
vocat præconemque veritatis, ejus blasphemiarum
exiguam partem altera jam vobis epistola exposui-
mus: verbis namque SS. Cyrilli, Procli ac Rabulæ
quid ipsi contra Theodorum scripserint, ostendimus,
atque quemadmodum eum, impiamque ejus doctri-
nam, atque iniquitatem condemnaverint. Ejusmodi
autem sunt Theodori blasphemia, ut neque vos ipsi,
qui Theodorum eas proponentem tuemini, illas pro-
pugnare ausi sitis: cum tamen constet a nomine,
qui impietatem judicio suo proscripserit, defendi
posse ejusdem impietatis patronum, nisi is fortasse ab
errore recesserit primum, atque resipuerit, atque illa
condemnaverit, quæ olim impie docuisset. Ad cæte-
ras autem contumelias adversus sanctum Cyrillum ea
in epistola jactatas adjicitur etiam, turpiter egisse
Cyrillum, adeo ut, eorum pœnitens quæ docuisset
pridem, adversam illis doctrinam proposuerit. Exinde
vero epistolæ scriptor insanissimus esse proditur.
Quo namque loci doctrinam astruxit Cyrillus eum
sua priore pugnans? quo pœnituit? vel quomodo
fieri potuit ut a sancta Chalcedonensi synodo sanctis
Patribus annumeraretur, si, quemadmodum narrat
epistola, prioris eum suæ doctrinæ pœnituisset? Qui

Hoc denique modo epistolam scriptor concludit:

« Confiteri ac credere oportet in templum, et eum
qui in templo inhabitat. » Quo ex loco, quantum ad
impietatem epistolæ spectat ejusque patronos, uni-
versa subvertitur recta fides. Catholica quippe Ec-
clesia unicum Dominum Jesum Christum Filium Dei
unigenitum confitetur, neque usquam docet creden-
dum esse in templum, ejusque inhabitatorem, aut
hæc confiteri oportere, quemadmodum ad sancti
baptismatis gratiam admissis tradit, ut confiteantur
et credant in unum Deum Patrem omnipotentem, et
in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei uni-
genitum, et in Spiritum sanctum, non in duos Filios,
vel in duos Christos, prout epistola ad Mariam Per-
sam diserte statuit esse credendum, templi atque in
ipso inhabitantis fide proposita, quo fit ut quarta
sanctæ Trinitatis persona constituatur.

Demonstratum est itaque his omnibus, prefatæ
exsecrabilis epistolæ patronos atque laudatores ab
orthodoxa fide omnino alienos esse judicatos. Cæte-
rum, quia sanctum Cyrillum idcirco ab Orientalibus
esse receptum dicitis, propterea quod sua illa ca-
pita interpretates sit, minime miramur vos in vestris
ad nos missis capitibus similiter esse deceptos, cum
videlicet acta quoque prioris Ephesinæ synodi igno-
rare videamini. Namque sanctus Cælestinus, et prima
Ephesina synodus, et S. Leo, et ipsum quoque S.
Chalcedonense concilium, ea S. Cyrilli capitula ex-
ceperant, suoque suffragio confirmaverant, nullam-
que eorum expositionem unquam quæsivere. Expli-
catio enim adhibita est non catholicorum gratia, sed
propter hæreticos, qui Nestorii partibus addicti te-

τὰ ἅγια Εὐαγγέλια, οὔτε ὁ ἀπόστολος, οὔτε αἱ λαφαὶ ἄλλοι γραφαὶ δεκταὶ εἰσιν, εἰ μὴ ὅτι αἱ ἅγιοι πατέρες ταύτας ἠρμήνευσαν. Ἐρυθρίαν δὲ ὀφείλετε λέγοντες, ὅτι οἱ ἀκαταλακί οἱ Νιστορίον ἐδικουότες ἐδέξαντο τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον τὰ ἴδια κεφάλαια ἐρμηνεύοντα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου γὰρ ἡ ἀποστολικὴ κατῆρα Ῥώμης, καὶ Κύριλλος ὁ ἐν ἁγίοις τοὺς ἀνατολικούς ἐπισκόπους κατακράντα Νιστορίον, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀσθεῖαν, εἰς κοινωνίαν ἐδέξαντο ὡς καὶ ὁ ἐν ἁγίοις πάπας Ῥώμης Πύστος γράφων μετὰ τῆς ἰδίας συνόδου περὶ τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον, καὶ τοὺς καμνοτούς ἐπαινεῖ τοὺς αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως γενομένους μεταξὺ ἄλλων οὕτως εἶπεν· Ἐπανάλθην πρὸς ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί, πρὸς ἡμᾶς ἔρχε, εἰ τὴν νόστον κοινῆ σπουδῇ ἀποδιώξαντες τῆς τῶν ψυχῶν ἐφροντίσαμεν θεραπείας. » Καὶ πάλιν· Ἐρυθρίαν, ὀφθαλμὸς ἀγαπητῆ, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ συναρχέντων τῶν ἀδελφῶν νικητῆς ἐγγυλλῶν. Ἐξήτει ἡ ἐκκλησία οὗς ἀπέλαβεν. Εἰ γὰρ μηδένα τῶν μικρῶν ἀπαλίσθαι θέλομεν, πόσω μᾶλλον δεῖ χαίρειν ἡμᾶς ἐπὶ τῇ ὑγειᾷ τῶν ἡγουμένων; Ἀνέγνωμεν [leg. ἀνεγκραμεν] πόσῃ χαίρειν παρεσχεν ἐν πρόβατον ἀνακομισθέν, καὶ ταῦτο ἐνοεῖν ὀφείλομεν, πόσον ἔπαινον ἔχει τοσοῦτους ποιμένας συγκαλέσασθαι. Ἐν ἐκάστῳ ἀγγέλοι θεωροῦνται, οὐχ ἐνὸς ἐπαυθα τὸ πρᾶγμα ζητεῖται· ὅσῳ πρᾶττεται περὶ τῆς ὑγειᾶς τῶν πολλῶν. » Καὶ πάλιν· Χαίρωμεν ἐπὶ τῷ καλεῖσθαι τὸν τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας ἱερέα παρὰ τῆς αἰῆς ἀγιωσύνης ἡδὴ νῦν εὐλαβεστάτον ἄνδρα καὶ κύριον· καὶ εὐχόμενος καλεῖται κύριος, ἐπειδὴ τὸν κοινὸν κύριον ἐπέγνω, ὅς τὸ τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ μυστήριον ἠρβόδοξοι εἶπεν μετ' ἡμῶν ὁμολογεῖ. » Καὶ πάλιν· Εὐχταί εἰσι διὰ παντός αἱ θλίψεις τῷ τὴν πίστιν κηρύσσοντι. καὶ γὰρ τούτοις μετὰ μακαριτισμοῦ πλεούσις μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπομαρτυρεῖται, οἷς ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης ὕβρις, διωγμὸς, καὶ πᾶν κακὸν προστέτακται ὑπομένειν. Ὑπέμεινας τὸ ψεῦδος, ἵνα νικῆσαι ποιήτης τὴν ἀλήθειαν. Καὶ διὰ τοῦτο νῦν χατεπακίστασθαι χρὴ τοῦ ψεύδους, ἐπειδὴ μηδεὶς ἀπώλετο τῇ ἀλθείᾳ. » Καὶ πάλιν· Ταῦτα πρὸς τὴν τὴν εὐλάβειαν ἢ μετ' ἡμῶν ἅγια ἀδελφότης ἀντέγραψεν ἀποδεχομένη τοὺς σὺς ἐν ἅπασιν, καὶ βεβαιώσαι καμάτους, οἱ τινες βαρεῖς, ἢ επικροτοὶ οὐ γεγύνασιν, ἐπειδὴ ὑπὲρ ἐκείνου καταβλήθησαν, οὐ τινος τὸ ἐλαφρὸν φορτίον, καὶ τὸν χρηστὸν ζυγὸν βασιτάζομεν. »

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐν ἁγίοις Πύστος πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον περὶ τῶν ἀκατολικῶν ἔγραψεν. Ἐπειδὴ δὲ ἀσυνέτως καὶ τοῦτο εἰρήκατε, ὅτι βιάσεται τὴν ὑπόληψιν τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδῶνι συνόδου ἢ κατάκρισις τῆς ἀσθεοῦς πρὸς Μάρκον ἐπιστολῆς, ἰρωτῶμεν ὑμᾶς, ποιῶν λόγῳ τοῦτο ὑπερμείνατε γράψαι. Μὴ ἄρα νομίζετε τὴν ἐκθεσιν τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδῶνι συνόδου, ὁμοίον τι τῆς ἀσθεοῦς περιέχου ἐπιστολῆς; Ἀλλὰ μὴ γένοιτο χριστιανὸν τοῦτο εἶπε. Κατανοήσατε γὰρ, ὅτι παντα τὰ ἐν τῇ ἀσθεῖ ἐκείνῃ ἐπιστολῇ, καὶ ταῖς Θεοδώρου συγγράμμασι περιεχόμενα, ἐναντία εἰσὶ τῷ ὄρω τῆς κατὰ Χαλκηδῶνα συνόδου τῷ περὶ τῆς πίστεως δεδωμένῳ. Θεόδωρος γὰρ, καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἄλλον λέγουσιν εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν. Ἡ δὲ ἅγια κατὰ Χαλκηδῶνα σύνοδος εἶνα λέγει τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθέντα, καὶ ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσαντα. Ἡ ἐπιστολὴ, καὶ Θεόδωρος οὐχ ὁμολογοῦσι τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας ἐκδόξου Θεοτόκου, καὶ αἰετῶν παρθένου Μαρίας, καὶ τεχθῆναι ἐξ αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἀρνοῦνται Θεοτόκον

morata capita oppugnabant. Ut enim vos ipsi fateamini, neque sancta Evangelia, neque Apostolus, nec reliquæ divinæ litteræ perciperentur satis, nisi essent a sanctis Patribus interpretatæ. Cæterum in vos ipsos argumenta confusionis congeritis, aientes tunc ab Orientis Nestorii propugnatoribus receptum esse Cyrillum, cum sua capitula exposuisset. Contra namque apostolica Romana sedes, atque Cyrillus in suam communionem admiserunt episcopos qui in Nestorium sententiam dixerant, ejusque impietatem contemniverant. Itaque sanctus Ipse Romanus pontifex Xystus, cum concilio suo ad S. Cyrillum scribens, laboresque ab eo pro Ecclesiæ unitate susceptos laudans inter cætera hæc habet : « Ad nos reversi sunt fratres, ad nos, inquam, qui morbum communi studio persequentes animarum curavimus sanitatem. » Et post pauca : « Exsulta, frater charissime, et ad nos recolletis fratribus victor exsulta. Quarebat Ecclesia quos recepit. Nam si neminem perire volumus de pusillis, quanto magis gaudere nos oportet sanitate rectorum! Legimus quantum gaudii una ovis reportata præstiterit, et idcirco intelligendum est quid laudis habeat tot revocasse pastores. Greges aspiciuntur in singulis, nec unius hic causa tractatur, quoties agitur de sanitate multorum. » Et rursus : « Gaudeo, inquit, Antiochenæ Ecclesiæ sacerdotem vocari jam a sanctitate tua venerabilem virum, et dominum; et merito vocatur dominus qui communem Dominum recognovit, qui incarnationis mysterium, voce catholica, nobiscum confitetur. » Et iterum : « Volitive ait, sunt semper molestiæ fidei prædicantium; his namque cum beatitudine copiosa merces paratur in cælo, quibus propter justitiam maledictiones, persecutiones, et omne malum præcipitur sustinere. Passus es falsitatem, ut victricem faceres veritatem, et ideo nunc insultandum est falsitati, quia nullus perire potuit veritati. » Ac denique : « Hæc, inquit, ad venerationem tuam fraternitas mecum sancta scribit, probans tuos in omnibus, et confirmans labores, qui tamen graves aut amari esse non potuerunt, quia huic impensi sunt, cujus onus leve, et jugum suave portamus. »

Hæc ad S. Cyrillum de Orientalibus S. Xystus; sed cum stulte admodum protuleritis pariter, ea epistolæ quæ ad Mariam Persam inscribitur damnatione lædi sancti Chalcedonensis concilii definitionem, quærimus qua tandem ratione commoti id scribere sustinueritis? Non itaque putetis, sanctæ Chalcedonensis synodi doctrinam quidpiam eorum quæ in impia epistola continentur simile complecti; id enim dicere Christianum non est. Quinimo scitote ea omnia quæ in eadem epistola, Theodorique libris habentur, cum sanctæ fidei definitione, a Chalcedonensi concilio tradita, omnino pugnare. Epistola enim ac Theodorus alium esse Deum Verbum, alium Christum statuunt; sancta autem Chalcedonensis synodus unicum agnoscit Dominum nostrum Jesum Christum Deum Verbum incarnatum, ac absque sui mutatione hominem factum. Epistola atque Theodorus Dei Verbum ex sancta atque gloriosa Deipara, ac semper virgine Maria carnem as-

εἶναι τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν· οἱ δὲ ἄγιοι πατέρες οἱ ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντες συνοδικῶς, Θεοδόκον εἶναι τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν ὡμολόγησαν. Θεόδωρος ὁ ἄσεβης, καὶ ὁ ἐκώνυμος ἐπιστολῇ δύο πρόσωπα λέγοντες κατὰ σχετικῶν ἑνωσιν ἐν πρόσωπον ἀναπλάττουσιν. Ἡ σύνοδος δὲ τῶν δύο φύσεων τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν λέγουσα, ἐν κηρύττει πρόσωπον, ἦτοι μίαν ὑπόστασιν Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ λόγου. Πάλιν ἡ ἄσεβης ἐκείνη ἐπιστολὴ καταδικάζει τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην σύνοδον, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κύριλλον, καὶ ἀσεβῆ τὰ αὐτοῦ κεφάλαια ὀνομάζει. Νεστόριον δὲ καὶ Θεόδωρον ἐκδικεῖ καὶ ἐπαινεῖ· ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος διὰ πάντων ἀκολουθεῖ τῇ αὐτῇ πρώτῃ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ, καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον Κύριλλον ἐπιγράφεται, καὶ τὴν συνοδικὴν αὐτοῦ ἐπιστολὴν, ἐν ἧ τὰ δώδεκα κεφάλαια ὑποτέτακται, βεβαίῳ, Νεστόριον δὲ τὸν ἀσεβῆ κατακρίνει, καὶ πρὸς τούτοις τὸ Ἰουδαϊκὸν σύμβολον τὸ ὑπὸ Θεοδώρου συμπηλασμένον, τὸ καὶ ἐν τῇ κατ' Ἐφεσον πρώτῃ συνόδῳ κατακριθὲν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ μετὰ ταῦτα προκομισθὲν μετὰ τοῦ γράψαντος αὐτὸ παραπλασίως καταδικάζει.

odo damnatum fuerat, et post ea quæ superius recensuimus in eadem sancta Chalcedonensi synodo prolatum fuerat, similiter exsecratur, atque cum auctore suo anathematizat.

Ταῦτα δὲ ἐν τοῖς ὀρισθεῖσιν ἡ ἁγία ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος ἐξέθετο, οὐ καινίζουσα τι περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀλλὰ διὰ πάντων ἀκολουθοῦσα τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως, ἣν ὁ κύριος διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐδώρησατο, καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, καὶ οἱ τριακόσιοι δέκα καὶ ἑπτὰ ἅγιοι πατέρες παραδεδώκασι τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ οἱ ἑκατὸν πενήκοντα πατέρες ἐβεβαίωσαν, σφηνίσαντες περὶ τῆς θεότητος τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ταῦτα δὲ καὶ οἱ ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρῶτον συναχθέντες ἅγιοι πατέρες ἠκολούθησαν. Ἡ δὲ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος καὶ ἀνεθιμάτισε τοὺς ἕτερον σύμβολον ἢ ἕκλεσιν πίστεως παραδιδόντας, παρὰ τὸ ὑπὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων πατέρων παραδοθὲν.

Οὕτως τοίνυν τῆς ἀληθείας ἐσχίσθη, ὥστε γοῦν κατανοήσατε, τίς ὀρθῶς τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἐκδικεῖ; Πότερος ὁ δεικνύων ὅτι τοῖς εἰρημένοις ἁγίοις πατέρασι ἀκολουθήσασα πάντα ὀρθῶς ἐξέθετο, ἢ ὁ τοὺς ἀσεβεῖς τῶν αἵρετικῶν λόγους προσέκτειν σπουδάξων αὐτῇ; Τοὺς γὰρ καθαρῶς συνειδέσει, καὶ ὀρθῶς ἀποκρίσει, τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοὺς τὰ ἐκνετῖα διδασκόντας, ἢ τοὺς ὀρθοδόξους, καὶ τοὺς αἵρετικούς, ἢ τοὺς καταδικάσαντας, καὶ τοὺς κατακριθέντας ἑμοῦ δύναται θεῖσθαι; Ἰνα δὲ τελειότερον τὰ διὰ Ἰβαν καὶ Θεοδώριτον κεινημένα γινώτῃ, ἀσφαλοῦς ἐνομήσαμεν καὶ ταῦτα ὑμῖν φανερώσασαι.

Γινώσκατε τοίνυν ὅτι κατὰ διαφόρους καιροὺς διὰ τὴν ἀσέβειαν Θεοδώρου καὶ Νεστορίου τὴν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ περιεχόμενῃν, καὶ διὰ τὰς ὑβρεῖς τὰς κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου καὶ τῶν αὐτοῦ κεφαλαίων λεχθεισῶν καταγορήθέντος Ἰβαν παρὰ Θεοδοσίου τῷ τῆς εὐσεβοῦς λέξεως βασιλεῖ, καὶ παρὰ Πράκλῳ τῷ ἐν ἁγίοις ἀρχιεπισκόπῳ

Vel λέξεως Πράκλος Κωνσταντίνου Ἀρχιεπί.

sumpsisse, ac ex ipsa natum esse non consentitur, quare etiam sanctissimam Virginem Mariam inficiantur Deiparam esse: sancti vero Patres in Chalcedonensi concilio congregati sanctissimam Mariam Deiparam confessi sunt. Impius Theodorus atque anonyma epistola duas admittentes personas, unicam tamen personam per habituales unionem profiteri se simulant: synodus autem duplici natura hypostaticam esse unionem affirmans, unicam personam prædicat, sive potius unicam subsistentiam Christi unigeniti Filii Dei. Rursus ea epistola priorem Ephesinam synodum, ac sanctum Cyrillum damnat, cuius etiam capitula impia vocat: Nestorium autem et Theodorum vindicat ac laudat: Chalcedonensis vero synodus in omnibus Ephesinam priorem synodum

sequitur, Cyrillum Patris doctorisque titulis ornat, synodicamque illius epistolam, cui duodecim ea subnexa sunt capitula, confirmat, Nestorium damnat; atque ad hæc Judaicum symbolum a Theodoro consarcinatum, quod olim etiam in prima Ephesina synodo

recensuimus in eadem sancta Chalcedonensi synodo constituta sunt, nec obscurem quidpiam prolocuta est circa fidem synodus, verum ubique et in omnibus eam sectata est confessionem fidei, a Domino benigne concessam per apostolos suos, quam sancti ipsi prædicarunt apostoli, quam sancti trecenti octodecim Patres Dei Ecclesie tradiderunt, quam centum et quinquaginta Patres iidem de Spiritus sancti divinitate dogmata declarantes confirmaverunt. Hanc secuti sunt sancti Patres Ephesum convenientes primum; hanc amplexa est sancta Chalcedonensis synodus, quæ anathemate feriit, quicumque aliud symbolum traderet, sive fidei expositionem, præter eam quæ a sanctis trecentis et octodecim Patribus tradita est.

Quæ cum ita se habeant, sero tandem cognoscite, uter rectius sanctam Chalcedonensem tueatur synodus, isne qui eam præfatos SS. Patres fideliter secutam, recte universam definitissæ contendit, an is qui ei tribuere nititur impios loquendi modos hæreticorum? Fieri nempe minime potest ut qui puras primæ Ephesinæ synodi sanctiones, catholicasque voces admittant, quique SS. PP. Cælestinum, Cyrillum, Leonem ac Chalcedonensis synodi definitionem recipiant, ii secleram quoque ad Marim epistolam, eum iis quæ percensuimus, omnino pugnantem admittant. Quis enim Ecclesie magistrus atque contraria docentes vel orthodoxos simul atque hæreticos, vel condemnatos una cum condemnantibus valeat amplecti? Cæterum, ut plenius ea quæ a Theodoro et Iba turbata sunt intelligatis, hæc alia quoque vobis exponere operæ pretium existimavimus.

Noveritis itaque, quod eum diversis temporibus accusatus esset Ibas apud piissimæ recordationis regem Theodosium, ob Nestorianam Theodorianamque impietatem in sua ea epistola contentam, ac propter contumelias in sanctum Cyrillum ejusque capitula prolatis, et apud Proclium sanctum Con-

Κωνσταντινουπόλεως, καὶ παρὰ διαφόροις Ἀντιοχείας Ἀρχιεπισκόποις, τελευταίον παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, καὶ Φλαυιανῶ μετὰ Φωτίου τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως γενομένου, ἀπενεμήθη ἡ νουθεμένη διὰ κατὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰβας, Φωτίου ἐπισκόπου Τύρου, καὶ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Βερύτου, παρ' οἷς περὶ τῆς πίστεως κατηγορήθη ὁ αὐτὸς Ἰβας, καὶ περὶ ὧν κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου γενομένου Ἰβασίου δὲ ἀπολογούμενος ἀπεκρίνατο, μηδὲν ὕβριστόν μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν γενομένην μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου εἶπεῖν, ἢ γράψαι κατ' αὐτοῦ. Ἡ δὲ μυστρά αὕτη ἐπιστολή ἢ προκμισθεῖσα παρὰ τῶν κατηγορῶν αὐτοῦ ἄλλοι ὅτι μετὰ τὴν ἔνωσιν γέγραπται.

Δείκνυται τοίνυν Ἰβας ἐκ τῆς οἰκείας καταθέσεως τὴν μνημονεύσαν ἐπιστολὴν ἀπαρνούμενος· ὅθεν οἱ προειρημένοι ἐπίσκοποι ὄρωντες τὴν ἀσεβείαν τῆς ἐπιστολῆς, εἰ καὶ Ἰβας οὐχ ὁμολόγησεν ταύτην ἰδίαν εἶναι, ὅμως ψῆφον ἐξήνεγκαν, διὰ πάντων ἐναυτίαν τῇ ἀσεβείᾳ τῇ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ περιεχομένῃ. Διετύπωσαν γὰρ ὡς τὸ Ἰβαν ἀνωθεματίσαι μὲν Νεστόριον, καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς ἐκδικούντας αὐτῶν, ὑπερ' ἢ ἀσεβῆς ἐπιστολῇ ἐξεδίκεῖ· δεξιούσαι δὲ ἐπίσης τῶν τριακοσίων δεκαοκτῶ ἁγίων πατέρων, καὶ τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην σύνοδον, ὡς ὑπὸ ἁγίου πνεύματος συναχθεῖσαν, κατ' ὁμοίτητα τῶν τριακοσίων δεκαοκτῶ ἁγίων πατέρων, ἢν τινα ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον μετ' αὐτοῦ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου καὶ τῶν ὁμόθεκα αὐτοῦ κεφαλαίων ἐνουβρίζει ἢ αὐτῇ ἀσεβῆς ἐπιστολῇ.

Τὰ τοίνυν παρὰ τῶν δικαστῶν κεκριμένα μὴ πληρώσας Ἰβας τῆς ἐπισκοπῆς καθήρεθη, καὶ μετὰ ταῦτα συνήχθη ἢ ἐν Χαλκηδόνι ἁγία σύνοδος, ἐν ἣ αὐδὲ ἐκλήθη Ἰβας, οὐδὲ ὡς ἐπίσκοπος παραγέγονεν, Νόννου ἤδη εἰς τόπον αὐτοῦ χαιρετονηθέντος, τοῦ καὶ κληθέντος ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ. Ἀλλὰ μετὰ τὸν ὄρον τὴν περὶ τῆς πίστεως δεδομένην εἰσελθὼν ὁ μνημονεύεις Ἰβας, ἤτησεν τὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόθεσιν ζητηθῆναι, δι' ἣν τῆς ἐπισκοπῆς καθήρεθη, καὶ προεκόμισεν τὴν προειρημένην ψῆφον Φωτίου καὶ Εὐσταθίου· ἧς ἀναγνωσθεῖσης, εἰσελθόντες καὶ οἱ τούτου κατηγοροὶ προεκόμισαν τὰ ἐν Τύρῳ πεπραγμένα, ἐν οἷς περιείχετο ἢ αὐτῇ ἀσεβῆς ἐπιστολῇ ἧς ἀναγνωσθεῖσης, εἰδὼς Ἰβας, ὡς εἰ ὁμολόγησεν ταύτην ἰδίαν εἶναι, διὰ τὴν ἀσεβείαν αὐτῆς καταδικάζετο, ἐγράψας τὴν τῶν πεπραγμένων ἀνάγκασιν, αὕτως εἶπεν· «Κελεύσατε ἀναγρῶσαι τὰ γράμματα τῶν κληρικῶν Ἐδέσης, ἵνα ἐξ αὐτῶν μάθητε ὅτι ἀλιότης εἰμι τῶν ἐπαχθέντων μοι.» Καὶ ἀναγνωσθέντων αὐτῶν κατανοήσαντες οἱ ἐπίσκοποι τὴν ψῆφον Φωτίου καὶ Εὐσταθίου, καὶ τὴν κατὰ Ἰβαν γενομένην κατηγορίαν, ἀπήτασαν αὐτὸν τὰ παρὰ Φωτίου καὶ Εὐσταθίου κεκριμένα πληρῶσαι, καὶ δεξιούσαι τὸν ὄρον, ὅτι ἢ αὐτῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐξήφθησεν, καὶ ὑπογράψαι ἐν αὐτῇ, δι' οὗ καὶ τὴν πρώτην ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον, καὶ τὸν ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν ἐδέξατο· ὅπερ ἅπαντα, ὡς εἰρηκάμεν, ἢ μυστρά ἐκείνη ἐνουβρίζει ἐπιστολῇ· δι' οὗ ἀποδεικνύεται πάντα ταῦτα τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἐπὶ κατακρίσει καὶ ἀνατροπῇ τῆς ἀσεβῆς ἐκείνης ἐπιστολῆς Ἰβαν παρατηρούσας ποιῆσαι. Θαυμάζομεν τοίνυν ὅμως, ὅτι τὴν μυστράν ἐκείνην ἐπιστολὴν ἐκδικεῖτε, ἢν οὐδὲ αὐτὸς

Constantinopolitani archiepiscopi, atque apud complures Antiochiæ archiepiscopos, novissime autem ab eodem rege, ac Flaviano, qui Proclo in Constantinopolitana sede successor successus fuit, iudicio adversus eundem Iban ferendo Photius Tyri, et Eustathius Beryti episcopi delecti sunt : a quibus de fide sua reprehensus Ibas, deque injuriis in sanctum Cyrillum factatis, cum sibi defensionis daretur locus, negavit quidpiam ab se in sanctum Cyrillum contumeliose dictum vel scriptum esse, post reconciliationem inter Orientales sanctumque Cyrillum ipsum constitutam; verum criminosa ea epistola ab accusatoribus producta palam eam post reconciliationem, conscriptam fuisse demonstrat.

Ibas igitur, ex suamet eadem depositione memoratam epistolam omnino repudiasset cognoscitur: quoniam prelaudati episcopi impietatem epistolæ considerantes, etiamsi Ibas eam ab se editam esse minime confiteretur, par per omnia suffragium protulere adversus impietatem quam epistola complectebatur. Censuerunt quippe ab Iba anathematizari Nestorium cum impiis dogmatibus suis, quæ in impia epistola colligebantur, excipi autem trecentorum atque octodecim Patrum fidem oportere, prioremque Ephesinam synodum ceu in Spiritu sancto congregatam, eodem modo atque eam quæ ex trecentis iisdem atque octodecim sanctis Patribus constitit, quam Ephesinam synodum, una cum sancto Cyrillo, duodecimque capitulis ejus ea impia epistola contumeliis lacebatur.

Cum porro ab Iba minime perficerentur ea quæ fuerant ab iudicibus constituta, ipse ab episcopatu dejectus est, atque interea sancta Chalcedonensis synodus coacta, ad quam neque vocatus est Ibas, neque ut episcopus interfuit, Nonno jam in ejus locum per manuum impositionem subrogato, qui etiam ad sanctam eandem Chalcedonis synodum advocatus fuerat. Perfectis autem iis quæ circa fidem constituenda fuerant, adveniens Ibas postulavit, de substitutione sibi facta causam agitari, qua ab episcopatu deiciebatur, præfatumque Photii Eustathique suffragium in medium protulit; quod cum legeretur, advenientes pariter accusatores ejus, acta Tyri prodixerunt, in quibus etiam impia ea epistola continebatur. Hac legi similiter cœpta, cognoscens Ibas ob ejus impietatem condemnandum se omnino fore, si suam esse lateretur, actorum interpellans lectionem, sic locutus est : Clericorum Edessenorum litteras legi jubete, ut, quam alienus ab iis sim, quorum insimulor, cognoscatis. Cum hæc pariter lecta essent, considerantes episcopi Photii Eustathique suffragium, atque institutam adversus Iban accusationem, constituere rursus ab ipso impleri oportere quæ Photius atque Eustathius judicaverant, ac suscipi definitionem quam ipsa sancta synodus conciamavit, ipsique subscribi, qua quidem definitione, et primam Ephesinam synodum, et sanctum Cyrillum complecti fuerat, ejusque doctrinam, quæ omnia, ut animadvertimus, in nefaria ea epistola ludibriis contemnebantur. His autem manifeste doceamur, sanctam ipsam

Ἰβας, ἢ ἐν Τύρῳ, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ ἀγίᾳ κατὰ Χαλκηδόνια συνόδῳ ἐτολμήσεν ἰδίαν εἰπεῖν, ἢ ἐκδικῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς γράμμασι τῶν κληρικῶν Ἐδέσσης, καὶ τῇ ψήφῳ Φωτίου καὶ Εὐσταθίου ἐχρήσατο πρὸς τὸ ἀποφυγεῖν τὴν περὶ τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς κατ' αὐτοῦ γενομένην κατηγορίαν.

litteris, Photique, atque Eustathij suffragio usus est, ut institutam adversum se ob impiam illam epistolam declinaret accusationem.

Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τοῖς κακῶς παρ' ὑμῶν ἐρμηνευθεῖσι, καὶ τὴν Εὐνομίῳ διαλαλίαν τὴν περὶ Ἰβα γενομένην πρὸς ψευδῆ ἔννοιαν μετηγάγετε, διαβεβαιούμενοι τὴν διαλαλίαν Εὐνομίῳ ὑπὲρ τῆς ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς γεγενῆσθαι. Λέγεται γὰρ περιέχειν τὴν αὐτὴν διαλαλίαν, ὅτι ἐν τοῖς ἀνωτέροις τῆς ἐπιστολῆς ὑβρίσας Ἰβας τὸν ἐν ἀγίοις Κύριλλον, ἐν τοῖς τελευταίῳ ἐαυτὸν ἐπαναρθώσατο ὁπότε δὴλόν ἐστι τὴν Εὐνομίῳ διαλαλίαν, οὐ περὶ τῆς ἀσεβοῦς ἐκείνης ἐπιστολῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς καταθέσεως Ἰβα τῆς ἐν Τύρῳ γενομένης παρὰ Φωτίῳ καὶ Εὐσταθίῳ εἰρησθαι. Ἐν γὰρ τοῖς παρ' αὐτοῖς πεπραγμένοις φανερώς Ἰβας ὡμολόγησεν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, πρὸ τούτου μὲν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν ἐπισκόπων ὑβρίσαι τὸν ἐν ἀγίοις Κύριλλον, ὅτε μετὰ αὐτῶν διχόνοια ἦν μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν τὴν μετὰ αὐτῶν γενομένην, μηδὲν ὑβριστικὸν εἰπεῖν κατὰ τοῦ ἐν ἀγίοις Κυρίλλου ἐξ ἧς ὁμολογίας εὐρίσκων Εὐνόμιος Ἰβαν πρῶτον μὲν ὑβρίσαντα τὸν ἐν ἀγίοις Κύριλλον, μετὰ ταῦτα δὲ ἀπολογούμενον, καὶ λέγοντα ὅτι μετὰ τὴν ἔνωσιν οὐδὲν ὑβριστικὸν κατὰ τοῦ ἐν ἀγίοις εἶπε Κυρίλλου, τὴν μνημονευθεῖσαν ἐποίησεν διαλαλίαν. Ὅτι δὲ ἡ προσηρημένη ἀσεβὴς ἐπιστολή, ἡ λεγομένη Ἰβα, πάσης ἀσεβείας, καὶ τῶν κατὰ Κυρίλλου ὑβρεων ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους πεπλήρωται, οὐδενὶ ἀμφισβάλεται· ἀλλ' οὐδὲ ἔχει λόγον τὸ πιστεῦσαι ὅτι Εὐνόμιος τὰ πρῶτα μὲν διέβαλε τῆς ἐπιστολῆς, ὡς κακὰ, τὰ τελευταῖα δὲ χείρονα ὄντα ἐπῆνεσεν. Οὐδεὶς γὰρ εὐφρονοῦν ἀποδέχεται τὸν ἐπὶ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἑμοῦ τὸν αὐτὸν ἐπαινοῦντα καὶ ψέγοντα. Εἴ τις τοίνυν τὴν Εὐνομίῳ διαλαλίαν τολμήσει λέγειν μὴ τῇ Ἰβα καταθέσει τῇ ἐν Τύρῳ γενομένη, ἀλλὰ τῷ ὕφει συναδέει τῆς μνημονευθείσης ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς, τὴν τῆς ἀληθείας ἀκολουθίαν οὐ φυλάττει, ἀλλ' ὡς αἰρετικὸς ὕβριν τοῖς πατέρασιν προσάπτειν σπουδαίῃ.

verum ad impie memoratæ epistolæ... pertinere, quisquis, inquam, id dicere audet, is minime veritati obsequitur, verum, veluti hæreticus Patribus injuriam afferre nititur.

καὶ εἰς τοῦτο δὲ θαυμάσαμεν ὅτι γράψαι ὑπεμείνατε, τὰ κεφάλαια μὲν τοῦ ἐν ἀγίοις Κυρίλλου σκοτεινὰ εἶναι τὴν δὲ ἀσεβῆ ἐπιστολήν, ὡς τοῦ ἀγίου πνεύματος μεσάζοντος ἀποδεχθεῖσαν ἐπῆνεσατε· καὶ φανερόν ἐστιν ὅτι ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἐξ ἀγίου πνεύματος, ἀλλ' ἐξ ἐνεργείας τοῦ πικροῦ πνεύματος προσηγάγετε· ὅτι τοὺς μὲν πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας σκοτεινοὺς ἐκαλέσατε, τὴν δὲ κακοδοξίαν τῆς ἐπιστολῆς μετὰ βλασφημίας ἐπῆνεσατε· ὅθεν καλῶς ἀρμόζει καὶ ὑμῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰ παραπλήσια ὑμῖν περὶ τῶν ἀγίων πατέρων φρονοῦσι, τὸ παρὰ τοῦ ἀγίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου εἰρηθῆναι περὶ τῶν κακῶς νοούντων τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀγίου Παύλου ἢ ὅτι ταῦτα οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλώσουσιν [ἢ στρεβλοῦσιν], ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν. Ὅτῳ τοίνυν καὶ ὑμῖν κακῶς

A Chalcedonensem synodum disposuisse, ut ea omnia ab Iba fierent, ad impiæ sæpius memoratæ epistolæ eversionem atque condemnationem. Miramur igitur vos adhuc iniquæ ei epistolæ patrocinari, quam neque Ibas ipse, vel Tyri, vel post ea, quæ ibi acta sunt, in sancta Chalcedonensi synodo suam ausus est appellare, neque sustinere, quin potius cleri Edesseni ut institutam adversum se ob impiam illam epistolam

Ad cætera porro omnia pessime a vobis exposita adjecistis etiam, ut Eunomii divulgationem de Iba factam mendaci intelligentia perverteretis, affirmantes eam Eunomii divulgationem super impia ea epistola institutam esse. Fertur enim hæc in ipsa contineri : quod cum in priore epistolæ parte Ibas sanctum Cyrillum injuriis proscidisset, circa finem tamen se ipsum corrigendo emendaverit : cum tamen manifestum sit Eunomii eam declamationem minime ad impiam eam epistolam pertinere, sed de subrogatione, quæ Tyri Ibae facta fuerat per Photium et Eustathium in ea sermonem institui. In actis enim apud ipsos manifeste fassus est Ibas, quemadmodum etiam superius indicavimus, se ante hæc cum reliquis Orientis episcopis sanctum Cyrillum injuriis affectis, cum scilicet ipsorum ejusque dispar esset sententia : post autem, unione inter ipsos perfecta, nihil omnino ab se injuriosum in sanctum Cyrillum fuisse prolatum ; ex qua Ibae confessione, Eunomius Ibam primum in sanctum Cyrillum injurias congerentem reperiens, post autem resipiscentem, aientemque abs se nihil omnino, post constitutam unionem, adversus sanctum Cyrillum fuisse prolatum, memoratam perfecit declamationem. Nemini porro dubium esse potest, indicatam impiam epistolam Ibae tributam, ab initio ad extremum omni iniquitate atque in sanctum Cyrillum contumelia scaterere, neque causæ quidpiam est, ut credatur, Eunomium priores epistolæ partes, tanquam pravas traduxisse, reliquas vero, quæ pejores sunt, laudibus efferre voluisse. Nemo enim cordatus probat eum qui unius ejusdemque ac similis rei simul laudator sit, idemque vituperator. Quisquis igitur Eunomii declamationem non ad Ibae subrogationem Tyri factam spectare,

D Atque id etiam mirati sumus, quod scribere veriti minime sitis. Sancti Cyrilli capita obscura esse, eamque impiam epistolam, tanquam Spiritu sancto afflante, clarescentem laudaveritis. Manifestum est siquidem verba hæc non Spiritus sancti virtute, sed maligni spiritus impetu a vobis esse prolata : cum Patres Ecclesieque magistros obscuritatis redargueritis, epistolæ autem illius malitiam blasphemiasque laudibus extuleritis : quamobrem recte convenit vobis cæterisque omnibus similia de sanctis Ecclesie Patribus sentientibus, illud a Petro apostolo de vobis dictum, qui Epistolas sancti Pauli perverse intelligebant : quod has indocti atque instabiles depravant, ut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem (II Petr. iii, 16). Sic itaque vobis etiam prave intel-

κεφάλαια μὴ δεξάμενον καθεῖλο· οἱ βέλτιστοι πανεύφρατα ἅ
ταῦτα καλέσαντες, καὶ ἐμμένειν ταῦτοις ὁμολογήσαντες. Ἐγὼ γὰρ αὐτῶν τὰς καταθέσεις ἀνέγνω, ἐμὲ δὲ ὡς τῆς
αἰρέσεως ἔξαρχον ἀπεκήρυξα. Ἐκ τούτων τοίνυν δέινυται,
ὅτι διὰ τὰ κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου τὰ κατὰ
Νεστορίου προιεθέντα, καὶ Δόμνους, καὶ αὐτὸς Θεοδώρι-
τος, καὶ Ἰβας, καὶ ἄλλοι τινὲς ἐξεβλήθησαν· καὶ Θεο-
δώριτον μὲν, καὶ Ἰβαν μεταμεληθέντας, καὶ δεξαμένους
τὰ μνημονευθέντα κεφάλαια, καὶ τὰ ἄλλα, δι' ἃ ἐξεβλή-
θησαν, ἡ ἁγία σύνοδος ἢ ἐν Χαλκηδόνι ἐδέξατο. Οἱ ἄλλοι
δὲ οἱ μὴ μεταμεληθέντες οὐκ ἐδέχθησαν· ἡ δὲ Δόμνου
κατόκρισις καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἐβεβαιώθη.

probant, ac reliqua omnia quorum causa suis pulsati sedibus fuerant, a sancta Chalcedonensi synodo fuisse receptos : minime vero eos qui non resipuerant : Domni vero condemnationem etiam post mortem ejus fuisse confirmatam.

Ἐπειδὴ δὲ ἐγράφατε, ὅτι τὰς Θεοδώρου βλασφημίας **B**
τὰς παρ' ἡμῶν πεμφθείσας ὑμῖν ἀναθεματίζετε, εἴ τις
ἀν ὄσιν, αὐτὸν δὲ Θεόδωρον ἀμφεβάλετε ἀναθεματίζεσθαι διὰ
τὸ ἴδη προτελευτῆσαι αὐτὸν ἐν τῇ κοινωσίᾳ, ὡς λέγεται,
τῶν ἐκκλησιῶν, γινώσχετε [F. suppr. ὅτι] οἱ λέγοντες μὴ
ἐξόν εἶναι Θεόδωρον ἀναθεματίζεσθαι, ἀλλὰ τοῖς ἐπισκόποις
συναριθμῆσθαι, ἐπειδὴ ἐν τῇ κοινωσίᾳ, καθὼς εἰρήκατε,
τῆς ἐκκλησίας ἐτελεύτησεν, οφείλουσιν καὶ Ἰουδαίους τοῖς
ἀποστόλοις συναριθμῆναι τὸν ὡς ἐνόμισεν λαθόντα τὸν
γινώσκοντα τὰ κρυπτά τῶν ἀνθρώπων Θεῶν, καὶ μετὰ
τῶν ἄλλων μαθητῶν κοινωσίαν δεξάμενον ἀπ' αὐτοῦ ὅσον
γὰρ ἦκεν εἰς ταῦτα λέγοντας, μέμφεως εἰσιν ἄξιοι
καὶ οἱ ἀπόστολοι οἱ μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον ψῆφον κατ'
αὐτοῦ προαγαγόντες, κατακρίναντες αὐτὸν, καὶ εἰς τόπον
αὐτοῦ ἄλλου ἀντεισαγαγόντες. Καὶ πάλιν ἐπειδὴ ἐν τοῖς
ἁγίοις εὐαγγελίοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων **C**
ἀποστόλων ἀναγιγνώσκειται, μὴ ἄρα ἐκ τούτου ἢ ὡς ἀπό-
στολος δέχεται, ἢ τῆς κατακρίσεως τοῦ ἀναθέματος
ἔοικεν ἐλευθερωθῆναι. κατανοεῖτε τοίνυν ὅτι ἐκεῖνος
τελευτᾷ ἐν τῇ κοινωσίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν, ὃ τὴν ἁρθόδοξον
πίστιν μέχρι πέρας τῆς οἰκείας ζωῆς φυλάξας.

Καὶ γὰρ εἰ καὶ Μανιχαῖος, ἢ Ἀρειανός, ἢ Νεστορικαῖος,
ἢ Εὐτυχιανιστής, ἢ ἄλλος οἷος οὐν αἰρετικός, ἢ Ἑλληνικῆ
μανία κρατούμενος λάθη κοινωῶν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ οὕτω
τελευτῆσῃ, καὶ μετὰ θάνατον ἢ ἐκ τῶν συγγραμμάτων
αὐτοῦ, ἢ καθ' ἕτερον τρόπον αἰρετικὸς εἶναι φανῆ, ὅμως
οὐκ ἐκ τούτου ἢ ὁρθόδοξος βλάπτεται πίστις, ἢ ἐκεῖνος
ἐλευθεροῦται τῆς κατακρίσεως, εἰ [In cod. ἦ] ἐν τῇ εἰ-
ρήνῃ τῶν ἐκκλησιῶν λέγεται τελευτῆσαι· καὶ γενικῶς
οὐδένα τῶν αἰρετικῶν θάνατος ἐκ τῆς περὶ τῆς κακοδοξίας **D**
αὐτοῦ κατακρίσεως ἐλευθεροῖ· μᾶλλον μὲν οὐκ διὰ τοῦτο
καταδικάζει, ὅτι ζῶν οὐ μετεμελήθη.

Ὅτι δὲ οἱ αἰρετικοὶ οἱ ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν μὴ μεταμελη-
θέντες, καὶ μετὰ θάνατον κατεκρίθησαν, ἐκ πολλῶν δεί-
κνυται· καὶ Εὐνόμιος γὰρ, καὶ Ἀπολλινάριος, καὶ Βόνωσος,
καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις Οὐαλεντίνος, Βασιλεί-
δης, Μαρκίαν, καὶ Κήρινθος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐν τῇ
οἰκείᾳ ζωῇ μὴ ἀναθεματισθέντες, μετὰ θάνατον κατεκρί-
θησαν, καὶ ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀναθεματίζονται,
ἐπειδὴ ἐν τῇ οἰκείᾳ πλάνῃ ἐτελεύτησαν ὡσπερ οἱ ἐν τῇ
εἰσὶ ζωῇ ἀδίκως κατεκρίθησαν, μετὰ θάνατον ὑπὸ τῆς

quispiam? quamvis quis sepulera pervertit? sed no-
tum ipsis quoque Barbaris est atque perspicuum, me
ceterosque dogmatum causa fuisse dejectos. Enim
vero dominum etiam Dominum, tanquam capitula
non admittentem expulerunt, ea omni laude digna,
optimi illi vocantes, seque in his permansuros profi-
tentes. Me autem qui ipsorum constitutiones lege-
rem, ut hæreseos principem abdicarunt. Ex
quibus aperte colligitur ob sancti Cyrilli capita
adversus Nestorium proposita, et Dominum, et Theo-
doretum ipsum, et Ibam, et nonnullos præterea de-
turbatos sedibus suis fuisse, ac Theodoretum quidem
et Ibam resipiscentes, atque memorata capitula

Cum autem scripseritis pariter execrari a vobis
eas Theodori blasphemias, quas ad vos ipsi transmi-
simus, cujuscunque ille sint : Theodoro porro ana-
thema dicere dubitatis, quod jam ipse sit in Ecce-
siarum, ut dicitur, communionem præmortuus : scitote
eum qui dixerit minime Theodorum anathematizari
licere, sed episcopis esse adnumerandum, ob eam
causam, quod, ut asservistis, in Ecclesie commu-
nionem decesserit, eum pariter et Judam posse in
apostolorum numerum asciscere, qui latens, et notus
solum perscrutanti humana secreta Deo, fuit ab ipso
cum cæteris discipulis ad communionem admissus ;
nam juxta id quod sentire hæc aientes videntur,
digni reprehensione sunt apostoli quoque, qui post
mortem ejus, suffragio adversus ipsum lato, eum
condemnauerunt aliamque in locum ejus substitu-
erunt. Præterea, cum nomen ipsius in sanctis Evan-
geliis legatur inter cæteros apostolos, non tamen id-
circo, vel ut apostolus recipitur, vel exinde anathe-
matis judicio potuit liberari. Sic igitur habete, cum
in Ecclesiarum communionem decedere, qui fidem
catholicam ad mortem usque illibatam custodierit.

Enimvero, si Manichæus quispiam, vel Arianus,
sive Nestorianus, vel Eutychianus, aut alius cujus-
cunque generis hæreticus vel Græcorum insania
captus, Ecclesie communicans vixerit, atque hoc
modo decesserit, post mortem autem vel ex scriptis
ejus, vel alia quavis ratione hæreticus fuisse depre-
hendatur, nihil tamen catholica fides detrimenti
capit, neque ipse propterea a condemnatione libera-
tur, quod in Ecclesiarum pace dicatur decessisse ; ac
revera nequaquam interitus hæreticos a condemna-
tionis judicio, quod perversa eorum commerta est
opinatio, liberat, quinimo potius vel ob hoc ipsam,
quod viventes non resipuerint, jusius condemnantur.

Multis autem id ipsum confirmari potest exemplis,
hæreticos videlicet, qui dum viverent, ad sanitatem
reversi non sunt, post mortem fuisse condemnatos.
Eunomius enim, et Apollinarius, et Bonosus, ac su-
perioribus temporibus Valentinus, Basilides, Marcion,
et Cerinthus, aliique permulti, qui anathematibus
dum viverent, subjecti non fuerant, post mortem
damnati sunt, atque ab Ecclesia catholica anathema-
tizantur, propterea quod in suis erroribus vita functi

καθολικῆς ἐκκλησίας ἀνεκλήθησαν, ταυτίστιν Ἰωάννης καὶ Φλαβιανός, οἱ ἐν ἁγίοις ἀρχιεπίσκοποι Κωνσταντινουπόλεως· κατὰ γὰρ τὴν ὑμετέραν ἐννοίαν χρὴ τοὺς αἰρετικούς ἐν τῇ οἰκίᾳ πλάνῃ τελευτήσαντας ἐλευθεροῦσθαι, τοὺς δὲ ὀρθοδόξους τοὺς ἀδίκως κατακριθέντας, μὴ ἀνακαίεσθαι μετὰ τὸν θάνατον· ὅπερ πάσης ἀσεθείας πεπλήρωται.

Ὅτι δὲ ἐκκλησιαστικῆ ἐστὶ παράδοσις τοὺς αἰρετικούς καὶ μετὰ θάνατον καταδικάζεσθαι, καὶ ἀναθεματίζεσθαι, φανερόν μὲν ἐκ τούτων ἐπαίησαμεν· πλὴν ὅμως καὶ ἐκ τῶν διατυξέων τῶν ἁγίων ἀποστόλων τούτο δείκνυται· λέγοντες γὰρ προσήκειν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν τελευτόντων ἐλεημοσύνας παρέχεσθαι, οὕτως ἐπάγουσι· « Ταῦτα δὲ περὶ τῶν εὐσεβῶν λέγομεν· περὶ δὲ τῶν ἀσεβῶν, εἴαν τὰ τοῦ κόσμου δῶ πένησιν, οὐδὲν ὀνήσει αὐτόν· ὃ γὰρ περιεῖπε ἐναπίον ἦν τὸ θεῖον, ὄψλον ὅτι καὶ μεταστάντι. » Ὅποτε τοίνυν οἱ ἀπόστολοι περὶ τῶν εὐσεβῶν οὕτω διετύπωσαν, τίς εἴποι χρῆναι μετὰ θάνατον τοὺς αἰρετικούς, ἢ αὐτῶν μέγιστα Θεόδωρον τῆς κατακρίσεως τοῦ ἀναθήματος ἐλευθεροῦσθαι, ὃν τινα οἱ ἅγιοι πατέρες ὡς χείρονα Ἰουδαίων, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Σοδομικῶν, καὶ πάντων τῶν αἰρετικῶν βλασφημήσαντα, τούτοις συληθῆναι, καὶ μετὰ τῆς αὐτοῦ ἀσεθείας κατέκριναν;

Donitis deterius blasphemantem, ipsis connumerant,

Ὅτι δὲ καὶ μετὰ θάνατον τοὺς αἰρετικούς, ὡς προείπομεν ἀναθεματίζεσθαι δεῖ, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Λύγουστίνος ἐπίσκοπος ἐκ τῆς τῶν Ἀφρῶν χώρας οὕτω λέγει ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Βονιφάτιον γεγραμμένῃ· « Ὅποτε καὶ ἀληθῆ, ἢ δυνατὸν δειχθῆναι τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιτεθέντα κειλιανῶ, καὶ ὑμῶν, καὶ ἀποθανόντα ἂν αὐτὸν ἀναθεματίζομεν· ἀλλ' ὅμως τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ἢ τις οὐταῖς ἐμφιλονεῖκοις δόξαις μεταβάλλεται, ἀλλὰ ταῖς θεαῖς μαρτυρίας βεβαιῶνται, δι' οἷαν δήποτε ἄνθρωπον καταλείπειν οὐκ ὀφείλομεν. »

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐν ἁγίοις Λύγουστίνος. Ὅμως οὐ μόνον τοὺς εἰς πίστιν ἀμαρτάνοντας μετὰ θάνατον οἱ ἅγιοι πατέρες ἀναθεματίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῶν βουλήσει, ἢ ἐξ ἀδιάθετου αἰρετικοῖς συγγενέσιν, ἢ ἐξωτικοῖς καταλαμβάνονκας. Τῆς γὰρ ἐν Ἀφρικῇ συνόδου ὀγδοηκοστὸς πρῶτος κανὼν οὕτω λέγει· « Πόλον ὠρίσθη, εἴ τις ἐπίσκοπος κληρονομῶν ἐξωτικῶς τῆς ἰδίας συγγενείας, ἢ αἰρετικούς, τὴν ἰδίους συγγενεῖς, ἢ Ἑλλήνας προτιμᾷσει τῆς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζέσθω, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεταξὺ τῶν τοῦ Θεοῦ ἱερέων μὴ ἀναγινωσκέσθω, καὶ οὐδὲ ἐξιρεῖται τῆς κατακρίσεως, εἰ ἀδιάθετος τελευτήσῃ· ἐπειδὴ ἔχρην αὐτὸν ἐπίσκοπον γενόμενον μηδαμῶς ἀναβαλέσθαι τὴν τῆς ἰδίας οὐσίας διαίτησιν, ἀρμοδίαν τῇ οἰκίᾳ ἐπαγγέλματι. » Εἰ τοίνυν, καθὼς ὁ ἐκκλησιαστικὸς ὠρίσει κανὼν, ὑπὲρ ἰδίας οἱ ἐπίσκοποι παρουσίας μὴ ὀρθῶς διοικηθείσης, καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζονται, πόσῃ μᾶλλον ἀναθεματίζεσθαι ὀφείλου οἱ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀμαρτάνοντες, τῆς ἁγίας γραφῆς λεγούσης, « Ἐν ἄνθρωπος εἰς ἄνθρωπον ἀμάρτη, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ· εἰ δὲ εἰς Θεοῦ τις ἀμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;

sunt, quemadmodum e contra ii qui injuste damnationis passi fuerant iudicium, Flavianus videlicet atque Joannes, sancti Constantinopoleos archiepiscopi, post mortem sunt ab ipsa catholica Ecclesia restituti. Vestro porro iudicio hæreticos qui propriis inhærentes erroribus decesserint, damnatione liberari opus est: catholicos autem injuste iudicatos minime post mortem revocari ad Ecclesiæ pacem, quod quanta plenum sit iniquitate, vix dici potest.

Quibus exemplis perspicue ostendimus, Ecclesiæ esse traditione sancitum hæreticos post mortem quoque iudicari posse, atque anathematibus condemnari. Cæterum ulterius adhuc idipsum ex sanctorum apostolorum Constitutionibus demonstratur validius: quo namque loci constituunt utiles esse pro mortuorum requiæ elemosynarum oblationes, sic prosequuntur: « Id autem de piis hominibus dicimus: de impiis enim, etiamsi universa mundi substantia pro ipsis pauperibus distribueretur, non eis quidquam proderit: cui enim superstiti divina adversabantur, certum est etiam amolo non esse profutura. » Apostolis igitur hoc modo circa pios, qui decesserint homines, definiuntibus, quis statuere audeat, hæreticos post mortem, potissimum vero Theodorum ipsum, a condemnatione liberos esse oportere, quem sancti Patres, veluti Judæis, Græcis atque Somanisque una cum impietate sua condemnaverunt?

Cæterum hæreticos post mortem quoque, ut superius constituimus, esse damnandos, sanctus etiam Augustinus Africanæ cujusdam urbis episcopus in epistola ad Bonifacium diserte tradit: « Quamvis, inquit, et si vera essent quæ ab eis objecta sunt Cæcilianiano et nobis possent aliquando monstrari, ipsum jam mortuum anathematizarem; sed tamen Ecclesiam Christi, quæ non litigiosis opinionibus fingitur, sed divinis attestationibus comprobatur, propter quemlibet hominem relinquere minime debemus. »

Hæc Augustinus. Similiter autem non modo per multos, qui adversus fidem erraverant, mortuos anathematizavit Ecclesia et sancti Patres, sed episcopus etiam qui vel in ultima sua voluntate, vel ab intestato hæreticis consanguineis, vel etiam extraneis sua bona reliquissent. Octuagesimus enim primus Africanæ synodi canon hæc habet: « Item constitutum est, ut si quis episcopus hæredes extraneos a consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consanguineos, aut paganos Ecclesiæ prætulit, etiam post mortem ei dicatur anathema, et nomen ejus inter sacerdotes Dei non computetur; nec excusationis illi locus sit, quod intestatus decesserit: quia utique debuit factus episcopus, rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam in aliud tempus differre. » Si itaque, quemadmodum ecclesiastico eo canone definitum est, post mortem quoque anathemate feriuntur episcopi ob divitias ipsas haud recte distributas, quanto justius excommunicationi subjiçendi erunt qui in Deum ipsum peccaverunt, dicente Scriptura: Si homo in hominem peccaverit, erit qui pro ipso oret; si autem in Deum deliquerit, quis orabit pro eo?

Ἀποδείξαντες δὲ ὅτι ἐν ταῖς προλαβοῦσι χρόνοις ἄρισθη παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων χρῆναι καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζεσθαι τοὺς εἴτε εἰς πίστιν, εἴτε εἰς κανόνας ἀμαρτήσαντας, ἀναγκαῖον εἶναι συνείδομεν καὶ τὰ ἐν ταῖς ἡμετέροις χρόνοις γεγόμενα πᾶσι δῆλα καταστήσαι πρὸς ἀναίρεσιν πάσης ἀφορμῆς τῶν τοὺς προφανεῖς αἰρετικῶν, καὶ τῆν τούτων ἀσέβειαν ἐδικαῖοντων. Λαυρέντιον γάρ, καὶ Διόσκορον, τοὺς ἐν διαφόροις χρόνοις τῆν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἱεροσύνην ἕφαρτάσαντας, εἰ καὶ μὴ εἰς πίστιν ἤμαρτον, ἀλλ' οὖν ἐπειδὴ κατὰ περιδρομὴν ἐσπούδασαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπιλαβέσθαι, μετὰ θάνατον ὁ ἀποστολικὸς θρόνος κατέκρινε, καὶ ἀνεθεμάτισεν.

jam functos apostolica judicavit sedes, atque condemnavit

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο τοῖς ἡμετέροις προσεθήκατε γράμμασιν, ὅτι ἔάν τις τὸν αἰρεσιάρχην ἀναθεματίσῃ, καὶ εἴπῃ κατακρίνων, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια φρονούντας αὐτῷ, συμπεριλαμβάνει πάντας τοὺς ὅτε δῆποτε ταῦτα φρονήσαντας· καὶ διὰ τοῦτο ἐπειδὴ Παῦλον τὸν Σαμοσατέα, καὶ Φώτιον, καὶ Βίνωσον, καὶ Νεστόριον ἀναθεματίζετε, οὐκ ὀφείλετε καὶ Θεόδωρον τὸν τὰ ὅμοια ἐκείνοις φρονήσαντα ἰνομαστὶ ἀναθεματίσαι. Ἰνῶσκετε ὅτι πρῶτον μὲν ἐκεῖνοι διχα ὀνόματος ἀναθεματίζονται οἱ κατὰ πλῆθυν ἀκαλουθήσαντες τοῖς αἰρεσιάρχαις, οὐ μὴν οἱ ἄλλοις ὑπατήσαντες. Τοὺς γὰρ ἀρχηγούς τῶν αἰρέσεων καὶ ὀνομαστὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἀναθεματίζει· Θεόδωρος δὲ οὐ μόνον διδάσκαλος ἦν τῆς Νεστορίου δισσεβείας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς διὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἠπάτησεν. Ὡσπερ γὰρ οἱ ὄρθοι τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκείων ἐλέσεων γνωρίζονται, καὶ ἐπαινοῦνται, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου πάντες οἱ τῆς κακοδοξίας ἀρχηγοὶ διὰ τῶν ἰδίων ἀσεβῶν συγγραμμάτων ἐλέγχονται, καὶ ἀναθεματίζονται. Ὅποτε τοῖσιν Θεόδωρος καὶ αἰρεσιάρχης γέγονε, καὶ ἀναριθμήτους βλασφημίας ἐν τοῖς οἰκείοις βιβλίοις ἐξήμεσεν, οὐδεμίαν ἔχετε δικαίαν ἀφορμὴν πρὸς τὸ παραιτήσασθαι τὸν κατ' αὐτοῦ ἀναθεματισμὸν.

Περὶ δὲ τῆς ἐκθέσεως τῆς πίστεως, ἣν τοῖς ἡμετέροις γράμμασιν ἐνεθήκατε, εἰ καὶ πολλὰ ἔχομεν μέμφασθαι, ἀλλ' οὖν ὅπως διὰ τὴν ἡμετέραν ἀγνοίαν καὶ ἀπλότητα τοῦτο παραλείπειν τέως δεῖν ἐνομίσαμεν, ἐν τισὶ γὰρ ἀνοσηφαλῶς ἐγράψατε. Ἐν τισὶ ῥήματα τεθήκατε, μηδὲ ταῖς θείαις γραφαῖς, μηδὲ τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἐγνωσμένα· ἐν ἄλλοις δὲ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας τόγος εἰς ὑμᾶς ἦκον καταδικάσατε. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τινα εἰς τὴν ὀρθόδοξον συντείνοντα πίστιν παρελείψατε. Ὅθεν χρὴ ὑμᾶς κατὰ τὴν παραινέσιν τῶν ἁγίων πατέρων ἢ γνώσκοντας λαλεῖν, ἢ ἀγνοούντας σιωπᾶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιστημίων διδάσκεσθαι.

Ἐπειδὴ δὲ ἐγράψατε ἡμῖν, πῶς ὀφείλομεν τοῖς Διγυπτίοις ἀποκρίνασθαι, θαυμάζομεν ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀσέβῃ ἐπιστολὴν ἐπέστην καὶ Θεόδωρον, καὶ Νεστόριον, καὶ τὴν κακοδοξίαν τὴν αὐτῶν ἐδικαῖοντες, ἡμῖν παραινέειν ἐπιχειρεῖτε, τί ὀφείλομεν ἄλλοις ἐναντίας τῆς ἐκκλησίας ἀποκρίνασθαι. Εἰ γὰρ τις τοῖς παρ' ὑμῶν γραφαῖσι συνενέσει (sic), οὐδὲν ἕτερον παραινέσει τοῖς Διγυπτίοις, ἢ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον τοὺς αἰρετικοὺς δεξιῶσθαι, καὶ

Cum autem ostenderimus fuisse præteritis ten poribus a sanctis Ecclesiæ Patribus lege sancitum, post mortem etiam, eos qui vel contra fidem, vel adversus Ecclesiæ canones erraverint, anathematizari oportere: necessarium pariter esse prospicimus ea quoque quæ nostra hac ætate facta sunt omnibus manifesta constituere, ut omnis tollatur contradictio, quæ a profanorum hæreticorum, ipsorumque impietatis patrocinatoribus possit excitari. Laurentium namque et Dioscorum, qui diversis temporibus apostolici throni sanctitatem subripuerant, quanquam nihil in fide peccassent, ob idipsum tamen, quod per ambages episcopatum suscipere conati fuerant, vita

Verum cum in vestris litteris id etiam adjeceritis: si quis hæreticum anathematizaverit, et in ipsum sententiam ferens, omnes quoque cum ipso sentientes, adjunxerit, cum illos omnes complecti, qui quavis ratione id ipsum quod damnatur probaverint: itaque cum Paulum Samosatensem, et Photium, et Nestorium, et Bonosum condemnaveritis, minime opus esse ut Theodorum quoque eadem cum ipsis sententiam nominatim condemnatis: scitote primo quidem illos suppresso nomine anathematizari, qui hæresum auctores sunt in errore secuti, cæteros autem minime deceperunt. At vero hæresum duces et magistros Ecclesia nominatim anathematizat. Theodorus porro non modo Nestorii magister exstitit, verum etiam impiis scriptis suis permultos induxit in errorem. Etenim quemadmodum recti Ecclesiæ doctores ex propriis doctrinis agnoscuntur atque propter ipsas commendantur, ita econtra, perversarum sententiarum auctores ex propriis ipsorum litteris redarguantur atque anathematizantur. Cum igitur Theodorus et hæresiarches exstiterit et innumeras prope blasphemias in suis libris protulerit, nihil vobis superest causæ cur anathema in ipsum dicere detrectetis.

Circa fidei vero expositionem, quam vestris litteris inseruistis, etsi multa sint de quibus nobis vobiscum esset conquerendum, nihilo tamen minus id totum ignorantia simplicitatique condonari oportere existimavimus. Alicubi namque versate scripsistis, alicubi verbis usi estis, neque in sacris litteris, neque a sanctis Ecclesiæ Patribus unquam adhibitis: alibi Ecclesiæ doctores ipsos, juxta quod vobis visum est, condemnastis, atque adhuc quemdam ad orthodoxam fidem omnino pertinentem silentio præteristis. Quapropter oportet vos, juxta sanctorum Patrum admonitionem, vel scientes loqui, vel si ignari estis, tacere, atque ab doctis et scientibus erudiri.

Jam vero cum scripseritis, quemadmodum Ægyptiis respondere debeamus, miramur quidem, vos scilicet qui impiam eam epistolam, Theodorum, Nestorium, perversasque eorum sententias defendentis, nunc commovere nos instituisse, quid sit a nobis aliis Ecclesiæ hostibus respondendum. Siquidem si ea quæ scripta a vobis sunt quis consideraverit, nihil aliud Ægyptiis hortabitur, quam ut Nestorium

πάντας τοὺς ἀγίους πατέρας καταδικάσαι, τοὺς κατα-
πρίκταντας ἐκείνους τε καὶ τὴν αὐτῶν ἀπιστίαν, καὶ πρὸς
τούτους ἔξ ἐπίρας πλάνης εἰς ἄλλην ἐμπιστεῖν, ὅποτε ἡμῖν
ἀγράφατε ἀποκρίνασθαι τοῖς ἐναντίοις τῆς ἐκκλησίας,
καλῶν καὶ ὁρθοδόξων εἶναι τὴν μυσσαρᾶν ἐκείνην ἐπιστολὴν.

Σπουδάσατε τοίνυν πρῶτον μὲν ὑμᾶς αὐτοὺς διαρθώ-
ρασθαι, καὶ οὕτως ἄλλους διδάξαι. Εἴ τις γὰρ ἢ Θεόδω-
ρον, ἢ τὴν λεγομένην Ἰβᾶ ἐπιστολὴν, ἢ τὰ Θεοδορίτου
συγγράμματα τὰ κατὰ τῆς ὁρθῆς πίστεως ἐκτεθέντα ἐκ-
δικεῖ, τοῖς αἰρετικοῖς ἐαυτὸν συναριθμῶν, ἀλλότριον
ἐαυτὸν ποιεῖ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἧς κεφαλὴ ἐστὶν
ὁ μοιογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς
ὁ Χριστός, οὗ τινος ὑμᾶς αὐτοὺς χωρίζετε, τὴν ἀσεβῆ
ἐπιστολὴν καὶ Θεόδωρον ἐκδικουῦντες· καὶ διὰ τοῦτο
προσᾶνόν ἐστὶν ὑμᾶς τῆς ἀσεβείας τῆς ἐπιστολῆς, καὶ
τοῦ ἐκδικεῖν Θεόδωρον τὸν οὕτω προφανῆ αἰρετικὸν ἀπο-
σχέσθαι. Εἰ γὰρ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος κωλύει,
τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν
ἀποστόλων καλεῖσθαι τινα, καὶ ἐπιτιμᾶ τοῖς λέγουσιν,
ἐγὼ μὲν.....

Οὐκ ὀλίγα ἐλλείπουσι.

A Theodorumque hæreticos suseipiant, universosque
sanctos Patres rejiciant, qui ipsos eorumque infide-
litate[m] condemnauerunt: atque adeo ex uno in alium
incidant errorem; cum ad nos scribentes ut hosti-
bus Ecclesiæ responderemus abominabilem eam epi-
stolam orthodoxam appellare non dubitaveritis.

Nitimini itaque primum vosmetipsos corrigere,
post autem cæteros docere: si quis enim vel Theo-
dorum, vel dictam Ibæ epistolam, vel Theodoretii
scripta adversus rectam fidem proposita defendit,
hæreticis is annumeratur, et ab Ecclesia catholica
alienus efficitur, cujus caput est Unigenitus Dei Fi-
lius, Deus et Dominus noster Jesus Christus, ab cu-
jus Ecclesia impia ea epistola separatur, et Theodori
patrocinatores. Itaque expedit vobis ab impiæ illius
B epistolæ, Theodorique defensione cessare. Si enim
Paulus apostolus prohibet aliquid suo, aliquid cæte-
rorum apostolorum nomine vocari, eosque objurgat,
qui dicebant: « Ego sum Pauli, ego autem Cephæ,
etc. »

Non pauca desiderantur.

ANNO DOMINI DLVI.

GILDAS SAPIENS.

NOTITIA (ex Gallandio).

I. Gildas cognomentē Sapiens natus perhibetur C
anno Christi 493. Eo namque anno se fuisse in lucem
editum prodit ipsemet auctor his verbis (a): *Ex eo
tempore ... usque ad annum obsessionis Badonici mon-
tis ... quicquæ quadragesimus quartus, ut novi, oritur
[al. orditur] annus, mense jam primo emenso, qui
jam et meæ natalitatis est.* Quo ex loco Vossius ar-
guit (b) ortum Gildam eo ipso anno quem modo in-
nuitus. Saxones enim, inquit, anno 449, teste Be-
da (c), in Britanniam advenere, quos Britanni ad
Badonicum montem contriverunt: adeoque annus
44 a primo Saxonum adventu assurgit ad annum 493,
qui Gildæ natalitatis fuerit, ut ipsemet asserit. Aliam
tamen a Vossiana interpretationem verborum Gildæ
profert Joannes Smithus in notis ad suam ecclesia-
sticæ Historiæ Bedæ præclaram editionem (d). Exi-
stimat enim vir eruditus aquorum numerum a Gilda
ediam scribendi potius tempus, quam Saxonum ad-
ventum spectare: scripsisse scilicet Gildam anno a
pugna Badonica 44 anno ipsi imprimis notabili, cui
et natalitius fuit. In eandem Smithi sententiam præi-
verat Mabillonius bis verbis (e): « Quatuor et qua-
draginta anni quos Gildas memorat inter adventum
Saxonum et obsidionem Badonicam non interesse-

runt ... sed inter obsidionem et ipsius opusculi scri-
ptionem. Nam loquitur de annis quorum extremus,
dum hæc scriberet, adhuc in fluxu erat: *quadragesi-
mus quartus, inquit, orditur annus, mense jam uno
elapso.* » Hæc vir doctissimus. Verum, meo quidem
judicio, interpretatio ejusmodi ab ipsius Gildæ mente
aliena esse videtur: eo imprimis nomine quod au-
ctor Badonicus etiam dictus fuerit, a prælio adversus
Saxones apud Badonicum montem a Britannis com-
misso; hujusmodi nimirum cognomentum sortitus,
quod eo ipso anno Badonicæ obsessionis in lucem
editus fuerit.

II. De Gildæ gestis complura litterarum monu-
mentis tradidit monachus Ruyensis anonymus in
Vita ejusdem Gildæ, quam prius Joannes a Bosco
Lugduni anno 1603 (f), deinde Bollandus (g), postre-
mo integriorem edidit Mabillonius (h). Ex ea itaque
discimus gente Britannum fuisse scriptorem nostrum,
et Hilduti discipulum; a quo cum liberalibus litteris,
tum divinarum Scripturarum studio primum excoltus,
deinde sacris ordinibus initiatus, monasticam vitam
sectatus fuerit, multis virtutum insignibus in Ban-
chorensi nobili cœnobio clarus. Floruit quo tempore
quinque reguli Britanni terris diversis rerum polie-

(a) Gild. part. 1 Hist., cap. 26, infra col. 347.

(b) Voss. de Histor. lat. lib. II, cap. 21, p. 243.

(c) Bed. Hist. eccl. lib. I, cap. 45.

(d) Smith. ad Bed. Hist. eccl. lib. I, cap. 46, p.
53, edit. Cantabr. 1722.

(e) Mabill. Act. SS. Ord. Ben. sæc. I, tom. I,
p. 130.

(f) Bosc. Bibl. Floriac., pag. 426.

(g) Bolland. Act. SS. Jan. tom. II, p. 958

(h) Mabillon. l. c.

bantur, Constantinus videlicet, Aurelius Conanus, A Vertiporius, Cuneglassus et Maglocunus. Quos omnes ob scelera et reipublicam male administratam, ipse in transmarina Britannia extra periculum constitutus acerbe exagitat (a). « Porro unum ex iis, inquit Galeus (b), ad sanam mentem auctor noster revocasse comperitur : nam in quodam chronico Cambrico legi de Constantino quem Gildas increpuit : *Conversio Constantini ad Dominum.* »

III. Ut fide ac sanctimonia præstans, ita summe graditionis vir, a fratribus religiosis rogatus qui ad eum e Britannii venerant, post decem annos ex quo inde recessit, scripsit epistolarem libellum. Verba sunt monachi Royensis, qui Gildæ vitam contexit (c). Sic autem ejusmodi opus inscribitur : *De excidio Britannicæ liber querulus*, tres in partes divisus : I. *Historia*, II. *Epistola*, III. *Increpatio in clerum*. In *Historia* multa paucis concludit. Exinde susius procedit cum ad reges, tum ad sacerdotes ejus temporis increpandas. Hoc autem opusculum post annum 543 scripsisse Gildam ex eo colligitur quod narrat de Constantino Danmonicæ tyranno (d); qui dum paucorum regionum totidemque nutritorum latera inter sacrosancta altaria ense hastaque pro dentibus laceravit : idem enim anno 543 contigisse tradit Mathæus West-Monasteriensis. Si vero Usserium audias (e), scriptum edidit Gildas anno 561 diemque supremum clausit anno 570. Aliter tamen Mabillonius, qui Gildam jam octogenarium anno 565 e vivis excessisse opinatur (f). Mabillonium assectantur *Historiæ litterariæ Gallicæ auctores* (g). Porro Gildæ C ejusque opellæ meminere præ cæteris Beda (h) et Alcuinus, qui Gildam *Brettonum sapientissimum* vocat (i). Cæterum, ut observat Smithus (j), « liber Gildæ De Excidio Britannicæ satis hodie notus. Gildas auctor fere ignoratur, nimia scilicet distinctione. Hinc tot cognomina, Albanus, Sapiens, Badonicus, Historicus; cum revera unus est idemque Gildas » :

ex quo tres confecti feruntur. Quæ de re pluribus Bollandus (k), Mabillonius (l) et Fabricius (m), ut Caveum (n) aliosque omitamus.

IV. Prodiit primum Gildæ libellus Londini anno 1525, cura Polydori Virgillii; cujus tamen exemplar, inquit Lelandus (o), mancum, luxatum ac mutilum exstat; usque adeo ut si jam vitæ restitueretur, vix setum agnosceret parens. Gravem hujus editi Virgiliani censuram attexit Joannes Josselinus ad suam Gildæ editionem anno 1568 Londini pariter evulgatam. Priorem Polydori exhibent utraque Orthodoxygrapha Basiliensia, et Bibliothecæ Patrum Parisiensis, Coloniensis et Lugdunensis. Josselini posteriorem secutus est Commelinus in *Collectione Britannicorum scriptorum*. « Hæc tamen duæ editiones, inquit Galeus (p), sive Polydori Virgillii, sive Joannis Josselini, adeo inter se discordabant, ut omnem fidem auctori suo detraherent, et *Gildam* in *Gilda* adhuc quæreret. Quare consultissimum habui eum denuo cudere, scripto codice usus quem priorum editorum neuter inspexerat, quique purus esset a scæda et absurda interpolatione quæ alia exemplaria infamarat. Nec uni soli in emaculando *Gilda* inmissus sum libro : aliunde etiam ad hanc rem suppetias accersivi. » Hæc ille : qui partem i opusculi Gildæ, sive *Historiam*, ad vetustum ms. codicem Cantabrigensem; reliquas vero duas, *Epistolam* scilicet et *Increpationem in clerum*, ad codicem Cottonianum exegit. Hanc igitur editionem quam ignorarunt *Historiæ litterariæ Gallicæ auctores* modo laudati (q), omnium sane optimam et accuratissimam, anno 1691 Oxoniæ in lucem emissam studio Thomæ Galei in limine operis sic inscripti : *Historiæ Britannicæ, Saxonicæ, Anglo-Danicæ Scriptores xv, ex vetustis codd. mss. editi*, typis excudendam tradidimus; nonnullis huc et illuc observationibus auctam, quas et editoris notis separatum intextas eruditorum arbitrio dimittimus.

(a) Gild. part. II, Epist.

(b) Gal. ad xv Script. Hist. Brit. præfat., p. 9.

(c) Anon. Vit. Gild., num. 19.

(d) Gild. part. II, Epist., § 2.

(e) Usser. Britann. eccl. antiqq., pag. 532, edit. 2 Londin. 1687.

(f) Mabill. l. c., p. 138, not. a.

(g) Hist. littér. de la Franc. tom. III, p. 280.

(h) Bed. Hist. eccl., lib. I, cap. 22.

(i) Alquin. epist. 28 Opp., p. 1335.

(j) Smith. ad Bed. Hist. eccl. lib. I, cap. 22.

(k) Bolland. l. c., pagg. 953 seqq.

(l) Mabill. l. c., pagg. 429 seq.

(m) Fabric. Bibl. med. Latin. tom. III, pagg. 174 seqq.

(n) Cav. Hist. litt., tom. I, p. 539.

(o) Leland. in Assert. Arth., pag. 32.

(p) Gal. præfat. ad xv Script. Hist. Brit., p. 4.

(q) Hist. litt. de la France, l. c., p. 285.

GILDÆ SAPIENTIS DE EXCIDIO BRITANNIÆ LIBER QUERULUS.

PRÆFATIO AUCTORIS.

In hoc libro quidquid deslondo potius quam de- D sciant, ne quis me affectu cunctos spernetis, omnibusve melioris (quippe qui commune bonorum

enspendium malorumque cumulum lacrymosis querelis desileam), sed condolentis patrie incommoditatibus miserisque ejus, ac remediis condelectantis, edicturum putet, quia vero ^a non tam fortissimorum militum enuntiare trucis belli pericula mihi statutum est, quam desidiosorum. Silui (sator) cum immenso dolore mentis ^b et animi compunctione cordisque contritione, et attonito sensu sæpius hæc omnia in

^a Deest edit. *vix viro*, et merito quidem, ut videtur: aut forte legendum *vere*.

^b Ed., *cordis dolore*. Reliqua desiderantur usque ad *ut mihi*.

^c Ed., *una cum vilibusque meritis inhærentibus, ne qualemcunque admonitiunculam scriberem*. In impressis sequuntur ista: « *Legebam* nihilominus, admirandum legislatorem ob unius verbi dubitationem, terram desiderabilem non introisse; filios sacerdotia alienum admovendo altari ignem, exitu periisse; populum verborum Dei prævaricatorum sexcentorum milium (duobus exceptis veracibus), et quidem Deo charissimum (quippe cui iter levissime stratum profundi glareæ maris Rubri, cibus cœlestis panis, potus novus ex rupe viator, acies invicta manuum sola intensa erectio fuerit) bestiis, ferro, igni per Arabiæ deserta sparsim cecidisse; post ingressum ighotæ ac si Jordanis portæ urbisque adversa mœnia, solis tubarum clangoribus jussu Dei subruta; palliolum aurique parum de anathemate præsumptum multos stravisse; Gabaonitarum irritum fœdus, calliditate licet extortum, nonnullis intulisse exitium; ob peccata hominum, querulas sanctorum prophetarum voces, et maxime Jeremiæ ruinam civitatis suæ quadruplici plangentis alphabeto. Videbamque etiam nostro tempore, ut ille desleverat, *solam sedisse urbem viduam, antea populis plenam, gentium dominam, principem provinciarum sub tribulo fuisse factam* [id est Ecclesiam] (*Thren. i, 1*); *obscuratam aurum, colorisque optimum mutatam* (*Thren. iv, 1*) [quod est verbi Dei splendorem]; *Filios Sion* (id est sanctæ matris Ecclesiæ) *inclytos et amictos auro primo, amplexatos fuisse stercora* (*Ibid., 2*). Et quod illi intolerabiliter ut pote præcipuo, mihi quoque licet abjecto, ut cunque ad cumulum doloris crescebat, dum ita eodem statu prospero viventes egregios luxerat, ut diceret: *Candidiores Nazaræi ejus nive, rubicundiores chore antiquo, sapphiro pulchriores* (*Ibid., 7*). Ista ego et multa alia velat speculum quoddam vitæ nostræ in Scripturis veteribus intuens, convertabar etiam ad novas, et ibi legebam clarius, quæ mihi forsitan antea obscura fuerant, cessante umbra ac veritate firmius illucescente. Legebam, inquam, Dominum dixisse: *Non veni nisi ad oves perditas domus Israel* (*Matth. xv, 24*); et e contrario: *Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium* (*Matth. viii, 12*); et iterum: *Non est bonum tollere panem filiorum et mittere canibus* (*Matth. xv, 26*); itemque: *Væ vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ* (*Matth. xxiii, 13 et seq.*). Audiebam: *Multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cœlorum* (*Matth. viii, 11*); et e diverso: *Et tunc dicam eis: Discedite a me, operarii iniquitatis* (*Matth. vii, 23*). Legebam: *Beatae steriles, et xbera quæ non lactaverunt* (*Luc. xxiii, 29*); et e contrario: *Quæ puratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias. Postea venerunt et reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis* (*Matth. xxv, 10-12*). Quibus responsum fuerat: *Non novi vos*. Audiebam sane: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur* (*Marc. xvi, 16*). Legebam Apostoli voce (*Rom. xi, 17*), oleastri rami non duntaxat olivæ insertum fuisse; sed a societate radicis pinguedinis ejusdem, si non simuisset, sed alta saperet, excidendum. Sciebam misericordiam Do-

minum) animo revolvere ^a et (ut mihi renum scrutator est Dominus) spatio bilustri temporis, vel eo amplius prætereuntis: imperitia, sicut et nunc, una cum charissimis ^c mei amicis imperantibus, ut qualemcunque gentis Britannicæ historiolum sive admonitiunculam scriberem. In zelo igitur domus Domini, sacræ legis seu cogitationum rationibus, vel fratrum religiosi precibus coactus, nunc persolvo debitum,

et judicium timebam. Laudabam gratiam, sed redditionem unicuique secundum opera sua verebar. Oves unius ovilis dissimiles cernens, merito beatissimum dicebam Petrum ob Christi integram confessionem, at Judam infelicissimum propter cupiditatis amorem; Stephanum gloriosum ob martyrii palmam, sed Nicolaum miserum propter immodice hæreseos notam. Legebam certe: *Erant illis omnia communia* (*Act. iv, 32*); sed et quod dictum est: *Quare convenit vobis tentare Spiritum Dei* (*Act. v, 3*)? Videbam o regione quantum securitatis hominibus nostri temporis, ac si non esset quod timeretur, increverat. Hæc igitur et multo plura, quæ brevitatis causa omittenda decrevimus, eum qualicumque cordis compunctione attonita mente sæpius volvens: Si, inquam, peculiari ex omnibus nationibus populo, semini regali gentique sanctæ [ad quam dixerat, *Primogenitus meus Israel* (*Exod. iv, 32*)] ejusque sacerdotibus, prophetis, regibus per tot sæcula, Apostolo ministro, membrisque illius primitivæ Ecclesiæ Dominus non pepercit, cum a recto tramite deviarint; quid tali hujus atramento ætatis facturus est, cui præter illa nefanda immanisque peccata quæ communiter cum omnibus mundi sceleratis agit, accidit etiam illud veluti ingentium quid et indelebile insipientiæ pondus, et levitatis ineluctabile? Quid (mihimet aio)? Tibine miser veluti conspicuo ac summo doctori talis cura committitur, ut obstes ictibus tam violenti torrentis, et contra hunc inolitorem scelerum funem per tot annorum spatia interrupte lateque protractum, *serves depositum tibi creditum*? Et: *Paces*; alioquin hoc est dixisse pedi, *Speculare*; et manui, *Fatere*. Habet Britannia rectores, habet speculatores. Quid tu nugando mutire disponis? Habet, inquam, habet si non ultra, non citra numerum. Sed quia inclinati tanto pondere sunt pressi, hinc spatum respirandi non habent. Præoccupabant igitur se mutuo talibus objectionibus, vel multo his mordacioribus, veluti condebitores sensus mei. Hi non parvo, ut dixi, tempore [cum legerim *tempus esse tacendi et loquendi* (*Eccle. iii, 7*)] et in quadam ac si angusta timoris porticu luctabantur. Obtinui vicique tandem aliquando creditor: Si non es, inquiens, talis audacis ut inter veridicas rationalis secundæ a nuntiis derivationis creaturas, ut non pertinescas libertatis aureæ decenti nota inuri; affectum saltem intelligibilis asinæ eatenus elinguis non refugito Spiritu Dei afflatæ, nolentis se vehiculum fore tirati magi devoturi populum Dei, quæ in angusto maceræ vinearum resolutum ejus attrivit pedem, ob id licet verbera hostiliter senserit, cuique angelum cœlestem ense vacuum vagina habentem, atque contrarium (quem ille crudam stoliditate cæcatus non viderat) digito quodammodo, quanquam ingrato ac furibundo, et innoxia ejus lætæ contra jus fasque cadenti, demonstravit. In zelo igitur, etc. — Haud equidem existimarim, ab alia quam ab ipsius Gildæ manu scripta fuisse quæ hucusque relata sunt. Retractaverit nimirum auctor opusculum suum, et accidere solet, et quæ nunc supposita sive interpolata putantur adjecerit; ac proinde hujusmodi codicem auctum et a Cantabrigiensi diversum nacti Polydorus, Virgilius et Jossejans, genuina hæc additamenta bona fide evulgarint.

^d Deesse videtur verbum finitum, *consuere*, aut quid simile.

multo tempore antea exactum, vile quidem stylo ^a, A sed fidele (ut puto) et amicale quibusque egregiis Christianis; grave verò et importabile apostatis insipientibus. Quorum priores (ni fallor) cum lacrymis forte quæ ex Dei charitate profluunt, alii cum tristitia (sed quæ de indignatione et pusillanimitate deprehensæ conscientiæ extorquetur) illud excipient. Igitur ^b, Deo volente, pauca, 1. De situ, 2. De contumacia, 3. De subjectione, 4. De rebellionem, 5. De secunda subjectione ac duro ^c famulatu, 6. De religione, 7. De persecutione, 8. De sanctis martyribus,

^a Deest hæc vox edit.

^b Edit., Sed ante promissum.

^c Edit., Item de subjectione ac duro.

^d Edit., vastatricibus.

^e Hæc desunt edit.

^f Edit., Itemque vastatione.

9. De diversis hæresibus, 10. De tyrannis, 11. De duabus gentibus victricibus ^d, de prima vastatione ^e, 12. De defensione, 13. De secunda vastatione ^f, 14. De secunda ultione, 15. De tertia vastatione, 16. De fame, 17. De epistolis ^g, 18. De victoria, 19. De sceleribus, 20. De nuntiatis subito hostibus, 21. De famosa peste, 22. De consilio, 23. De sæviore multo primis hoste, 24. De urbium subversione, 25. De reliquiis, 26. De postrema pace, ^h quæ postrema victoria temporibus nostris Dei nutu donata est, dicere curabo ⁱ.

^g Edit., epistolis ad Agitium. — At vero in Bibl. PP. Paris. ann. 1644 tom. V, pag. 361, omittuntur voces ad Agitium, ut profert ms. codex Cantabr.

^h Al. Patriæ, victoria, quæ. — Bibl. PP. Paris. l. c. pace quæ temp. n.

ⁱ Edit., conamur.

PARS PRIMA.

HISTORIA ^a GILDÆ.

CAPUT PRIMUM. De situ Britannæ. — Britannia insula in extremo ferne orbis limite circum ^l occidentemque versus, divina, ut dicitur, statera terræ totius ponderatrice librata; ab Africo boreali propensius tensa axi, octingentorum in longo millium, ducentorum in lato spatium (exceptis diversorum prolixioribus promontorium [promonteriorum] tractibus, quæ arcuatis Oceani sinibus ambiuntur) tenens: cujus diffusione ^b, et ut dicam, intransmeabili undique circulo, absque meridianæ freto plagæ quo ad Galliam Belgicam navigatur, vallata duum ^c ostiis nobilium Thamesis ac Sabrinæ fluminum veluti brachiis, per quæ eidem olim transmarinæ deliciæ ratibus vehabantur, aliorumque minorum meliorata: bis denis, hisque quaternis ^d civitatibus ac nonnullis castellis ^e, murorum ^f, turrium serratarum, portarum, domo-

rumque ^g quorum ^h culmina minaci proceritate: porrecta in edito ⁱ forti compage pangebantur ^k munitioibus ^l non improbabiler instructis decorata: campis ^m late pansis, collibusque amœno situ locatis præpollenti culturæ aptis, montibusque ⁿ alternandis animalium pastibus magne ^o convenientibus (diversorum ^p colorum flores humanis gressibus pulsati, non indecentem quondam ^q seu picturam eisdem imprimebant ^r), electa veluti sponsa monilibus diversis ornata: fontibus lucidis, crebris undis niveas veluti glareas pellentibus, pernitidisque rivis leni murmure serpentibus, quorumque ^s in ripis accubantibus suavis saporis pignus prætendentibus, et lacubus frigidum aquæ torrentem vivæ exundantibus irrigua.

CAP. II. De contumaciâ. — Hæc erecta cervice et

^a Edit., Epistola. — Bibl. PP. Paris. l. c. hujusmodi refert epigraphen: Gildas Sapiens De Excidio et conquestu Britannæ, sive acris Correptio in totius Britannicæ nobilitatis ordinem et plebem.

^b Edit., diffusionem.

^c Edit., duorum.

^d Quaternis juget. Fragm., apud Joan. a Bosco.

^e Castellis decoratur. Ita Fragm. supradictum.

^f Murorum quoque ac turrium, serratarum portarum. Ita Fragm. — Bibl. PP. Paris., serratarum omittit.

^g Deest que Jossel.; domorum etiam, Fragm.

^h Edit., quarum.

ⁱ Ita Jossel. et Fragm. In ms. vero Cantab. corrupte legitur proteleritate.

^j In editum, Fragm.

^k Cernuntur, Fragm.

^l Munitioibus, Jossel. Locus autem integer hoc modo legitur in Fragm., non improbabiler est adornata instructis munitioibus.

^m Campis quoque fulget, Fragm.

ⁿ Deest que Jossel.; montibus etiam, Fragm.

^o Optime, Fragm. — Bibl. PP. Paris., maxime.

^p Quorum diversorum, Jossel. Parenthesi inclusa sic leguntur in Fragm., qui diversorum colorum floribus grati redduntur humanis visibus. Quæ vero sequuntur usque ad finem capituli hoc modo: veluti

electa sponsa diversis ornata monilibus. Fontibus lucidis crebrisque gaudet; ex quibus rivuli leni murmure serpentes, suave pignus saporis tribunt munitioibus fessis. Duorum etiam ostiis nobilium fluminum, Tamesis videlicet ac Sabrinæ, veluti brachiis meliorata, per quæ eidem Britannicæ olim transmarinæ deliciæ ratibus vehabantur; aliorumque fluminum minorum infusione Dirrigatur.

^q Edit. deest vox quondam. — Bibl. PP. Paris., non indecentem seu picturam eisdem imprimebant. Recte.

^r Al., imprimebat.

^s Edit., ipsorumque. — Mox Bibl. PP. Paris., suis vis saporibus. Forte saporis legendum, ut superius in Fragm.

^t Ita edit. Oxon. ex ms. codice Cantabr. ut equidem puto. Al. circum. Nisi mendum suspicaris sive in codice sive in edito Anglico, probè censenda fuerit lectio circum. Est enim circius, ut ex lexicographis crudimur, ventus violentissimus, qui spirat inter occidentem æstivum et septentrionem: sic dictus a circus, ob turbinem ejus ac vertiginem, qua omnia turbat ac circumvertit. Post hæc animadverti ms. codicis lectionem Circium probam esse retinendamque. Infra enim auctor cap. II meminit Scotorum a Circione, Pictorum ab Aquilone. Miror editorem Oxonensem hunc locum præterisse.

mente, ex quo inhabitata est, nunc Deo, interdum A civibus, nonnunquam etiam transmarinis regibus, et subjectis interdum ^a ingrata consurgit. Quid enim deformius, quidque iniquius potest humanis ausibus vel esse vel intromitti negotium, quam Deo timorem, bonis civibus charitatem, in altiore dignitate compositis ^b absque fidei detrimento debitam denegare honorem, et frangere divino sensui humanoque fidem, et abjecto cœli et terræ metu, propriis adinventio- nibus aliquem ex libidinibus ^c regi? Igitur non omit- tens priscos illos communesque cum omnibus genti- bus errores, quibus ante adventum Christi in carne omne humanum genus obligabatur astrictum, nec enumerans patriæ portenta ipsa diabolica, pene nu- mero vineentia Ægyptiaca ^d (quorum nonnulla, li- neamentis adhuc deformibus intra vel extra deserta B mœnia solito more rigentia, torvis vultibus intue- mur), neque nominatim inclamitans montes ipsos aut colles vel fluxuos olim exitiales, nunc vero huma- nis usibus utiles, quibus divinus honor a cæco tunc populo cumulabatur; et tacens vetustos immanium tyrannorum annos qui in aliis longe positis regioni- bus vulgati sunt (ita ut Porphyrius rabidus canis orientalis adversus Ecclesiam ^e, dementiæ suæ ac vanitatis stylo hoc etiam annecteret: *Britannia est* ^f, inquit, *fertilis provincia tyrannorum*), illa tamen proferre conabor in medium quæ temporibus impe- ratorum Romanorum et passa est, et aliis intulit civi- bus longe positis ^g mala; quantum tamen potuero, non tam ex scripturis patriæ scriptorumve monumen- tis (quippe quæ, vel si qua fuerint, aut ignibus ho- D stium exusta, aut civium exiliij ^h classe longius de- portata, non compareant) quam transmarina rela- tione; quæ crebris irrupta intercapedinibus, non sa- tis claret.

CAP. III. *De subjectione.* — Etenim reges Romani ⁱ eum orbis imperium obtinuissent, subjugatisque fini- timis quibusque regionibus vel insulis Orientem ver- sus, prima Parthorum pace Indorumque confinium (qua peracta, in omni pene terra tum cessavere

^a Deest edit. vox *interdum*.

^b Edit., *positis*.

^c Edit., *et lib.* — Hæc vero lectio editorum for- tasse alteri ms. codicis preferenda. Mox ubi legitur, *Igitur non omittens*, sive in ms. sive in editis, de- lenda videtur particula negans ex contextu Sic enim deinceps, *nec enumerans... nec nominatim inclami- tans... et tacens... illa tamen proferre conabor*, etc., D ut proinde pateat superius rescribendum esse *Igitur omittens*.

^d Edit., *Ægyptiaca vineentia*.

^e Edit., *rabidus orientalis adversus Ecclesiam ca- nis*.

^f Editi omittunt *est*.

^g Edit., *et long. pos.*

^h Edit., *exsulum*, quod magis placet.

ⁱ Edit., *Romanorum*.

^j Edit., *cohiberi vel potuit*.

^k Deest conjunctio edit., et statim *machinis præ- ferant*.

^l *Ut agebant*, Josselin. : male. — Bibl. PP. Paris., *ut aiebant*.

^m Hic incipit cap. 4 in ms. Cantabr.

ⁿ *Al.*, *vulpeculas... subdolas*. — Bibl. PP. Paris., *ut*

belli) potioris famæ vicibus firmassent, non acies flammæ quodammodo rigidi tenoris ^l ad Occidentem cæruleo Oceani torrente vel cohiberi potuit *l*, vel ex- stinguui: sed transfretans insuke parendi leges nullo obsistente advexit, inbellemque populum sed infide- lem, non tam ferro et igni ^k machinisque, ut alias gentes, quam solis minis vel judiciorum concussio- nibus, in superficie tamen vultus, presso in altum cordis dolore, sui obedientiam proferentem edictis subjugavit.

CAP. IV. *De rebellion.* — Quibus statim Romam, ob inopiam cespitis, ut aiunt ^l, repedantibus et nihil de rebellion suspicantibus, rectores sibi relictos ad enuntianda plenius vel confirmanda Romani regni molimina læna trucidavit dolosa. Quibus ita gestis ^m cum talia senatui nuntiarentur, et propero exercitu vulpecu- lis (ut fingebat) subdolis ⁿ ulcisci festinaret: non mili- taris in mari classis parata fortiter dimicare pro pa- tria, neque quadratum agmen, nec dextrum cornu aliusve belli apparatus in littore ^o, sed terga pro- sentis fugantibus dabantur ^p, et colla gladiis (gelido per ossa tremore currente) manusque vincientiæ mu- liebriter protenduntur: ita ut in proverbium et de- risum longe lateque effertur, quod non Britanni sunt ^q in bello fortes, nec in pace fideles.

CAP. V. *De secunda subjectione et duro famulatu.* — Itaque multis Romani ^r perfidorum cæcis, nonnullis ad servitutem (ne terra penitus in solitudinem redi- geretur) mancipalibus reservatis, patriæ vini oleique D experte ^r, Italiam petunt, suorumque quosdam præ- positos relinquentes, indigenarum dorsis mastigias, cervicibus jugum, solo nomen Romanæ servitutis herere facturos, ac non tam militari manu quam flagellis ^s cællidam gentem maceratos; et si res sic postulavisset, ense (ut dicitur) vagina vacuum lateri ejus populi ^t accommodaturos; ita ut non Britannia, sed Romana ^u insula censeretur, et quidquid habere potuisset æris, argenti vel auri, imagine Cæsari (*F. Cæsaris*) notarctur.

prospero exercitu vulpeculas subdolas, omissis *ut finge- bat*. Cæterum magis placet lectio ms. *propero*.

^o Edit., *neque d: c. aliive... conseruntur*. — Bibl. PP. Paris. habet *conspiciuntur*, sed male omittit *nec sive neque*.

^p Edit., *scuto... dantur*. Et paulo post *pro effertur* habent *effertur*. — Bibl. PP. Paris., *effertur*; et paulo ante *Ita pro ita ut*. Lectionem vero editorum *dantur* meliorem esse altera ms. *dabantur*, suadet sequens verbum *protendantur*.

^q Edit., *Romani nullis*.

^r Edit., *experte relicta*. Et mox, *suorum... relin- quentes præpositos*.

^s Edit., *flagris*. — Bibl. PP. Paris. paulo ante, *solo nomine Romanæ servitutis honorem facturos*. Et mox, *cællidam gentem mercaturos... ita ut non Britannia, sed Romana censeretur*. Ressimq̄ omnia.

^t Deest edit. vox *populi*.

^u Edit., *Romania*.

^v In Bibl. PP. Paris. l. c. pag. 365 margini ad ista lectio *terroris* conspicitur.

^w Bibl. PP. Paris. absolute: *Britanni non sunt*: fortasse rectius.

CAP. VI. *De religione.* — Interea glaciali frigore rigenti insulæ, et veluti longiore terrarum recessu soli visibili non proximæ, verus ille sol, non de firmamento temporali ^b, sed de summa etiam cœlorum arce tempora cuncta excedente, universo orbi præfulgidum ^a sui coruscum ostendens; tempore (ut scimus) summo Tiberii Cæsaris (quo absque ullo impedimento ejus propagabatur religio, comminata, senatu nolente, a principe morte delatoribus militum ejusdem) radios suos primum indulget, id est sua præcepta Christus.

CAP. VII. *De persecutione.* — Quæ licet ab incolis tepide suscepta sunt, apud quosdam tamen integre, et alios minus, usque ad persecutionem Diocletiani tyranni novennem: in qua subversæ per totum mundum sunt ecclesiæ, et cunctæ sacræ Scripturæ quæ inveniri potuerunt, in plateis exustæ, et electi sacerdotes gregis Domini cum innocentibus ovibus trucidati: ita ut ne vestigium quidem (si fieri potuisset) in nonnullis provinciis ^c Christianæ religionis appareret. Permansere ^d tunc quantæ fugæ, quantæ strages, quantæ diversarum mortium pœnæ, quantæ religionis ^e apostatarum ruinæ, quantæ gloriosissimorum martyrum coronæ, quanti persecutorum rabidi furores, quantæ econtrario sanctorum patientiæ fuere, ecclesiastica historia narrat: ita ut agmine denso certatim, relictis post tergum mundialibus tenebris, ad amœna cœlorum regna, quasi ad propriam sedem, tota festinaret Ecclesia.

CAP. VIII. *De sanctis martyribus.* — Magnificavit igitur misericordiam suam Deus nobiscum ^f, volens omnes homines salvos fieri (1 Tim. II, 4), et vocans non minus peccatores quam eos qui putant se esse justos ^g (Matth. IX, 13; Marc. II, 17; Luc. V, 32), qui gratuito munere supradicto, ut cognoscimus ^h, persecutionis tempore, ne ⁱ crassa atræ noctis caligine Britannia obfuscaretur, clarissimas lampades sanctorum martyrum nobis accendit, quorum nunc corporum sepulturæ et passionum loca, si non lugubri divortione ^j barbarorum, quamplurima ob scelera nostra civibus adimerentur, non minimum intuitum mentibus ardorem divinæ charitatis incuterent. Sanctum Albanum Verolamiensem, Aaron et Julium

A Legionum urbis cives, et cæteros ^k utriusque sexus diversis in locis summa magnanimitate in acie Christi perstantes dico. Quorum prior postquam charitatis gratia confessorem alium ^l persecutoribus insectatum, et jam jamque comprehendendum (imitans et in hoc Christum animam pro ovibus ponentem (Joan. X, 13)), domo primum, ac mutatis dein mutuo vestibus, occuluit, et discrimini ^m se fratris in supradicti vestimentis libenter persequendum dedit: ita Deo placens ⁿ inter sacram confessionem cruoremque coram impiis, Romana tum stigmata cum horribili phantasmate ^o præferentibus signorum ^p miraculis mirabiliter adornatus est, ut oratione ferventi, illi Israeliticæ arenti viæ minusque tritæ (stante diu arca, prope glareas testamenti in medio Jordanis canali) simile iter ignotum, trans nobilis fluvii ^q alveum, cum mille viris sicco ingrediens pede (suspensis utrinque modo præruptorum fluvialibus montium gurgitibus), aperiret, et priorem carnificem tanta prodigia videntem in agnum ex lupo mutaret, et una secum triumphalem martyrii palmam sistere ^r vehementius, et excipere fortius faceret. Cæteri vero sic diversis cruciatibus torti sunt, et inaudita membrorum descriptione lacerati sunt ^s, ut absque cunctamine gloriosi in egregiis Hierusalem veluti portis martyrii sui tropæa deligerent. Nam qui superfuerant, silvis ac desertis abditisque speluncis se occultavere, expectantes a justo rectore omnium Deo carnificibus severa quandoque judicia, sibi vero animarum tutamina. ^t Igitur bilustro supradicti turbinis necdum ad integrum adimpleto ^u, emarcescentibusque nece suorum auctorum nefariis edictis ^v, lactis luminibus omnes Christi tirones, quasi post hiemalem ac prolixam noctem, temperiem lucemque serenam auræ cœlestis excipiunt; renovant ecclesias ad solum usque destructas; basilicas sanctorum martyrum fundant, construunt, perficiunt; ac velut victriciâ signa propalant; dies festos celebrant; sacramenta ^x mundo corde oreque conficiunt; omnes exsultant filii, gremio ac si matris Ecclesiæ confoti.

CAP. IX. *De diversis hæresibus.* — Mansit namque hæc scripti capitis membrorumque ^y consonantia suavis, donec Ariana perfidia, atrox seu ^z anguis, transmarina nobis evomens venena, fratres in unum

^a Hic incipit caput v in ms. cod.

^b Edit. omittunt sol, habentque firmamento solum temp.

^c Edit., provinciæ locis.

^d Deest apud Polidor. Virgil. vox permansere.—Sic et Bibl. PP. Paris. et forte quidem absque illo dispendio: paucis enim interjectis occurrit verbum fuere.

^e Edit. deest. vox religionis. Et mox gloriosorum.—Bibl. PP. Paris., gloriosæ.

^f Edit., Nobiscum Deus.—Id est, Emmanuel, quod est interpretatum Nobiscum Deus. Matth. I, 23.

^g Edit., qui se putant justos.

^h Edit., conjicimus.

ⁱ Edit., ne penitus.

^j Edit., divortio.

^k Edit., cæterosque.

^l Deest edit. vox alium.

^m Edit., et se discrimini in fratris supradicti. Plinius.

D ⁿ Deest placens edit.—Habet tamen Bibl. PP. Paris.

^o Edit., phantasia.

^p Edit., placens signorum, excepta Bibl. PP. Paris., ubi supra suo loco recte habet.

^q Edit., trans Thamesis.

^r Edit., sitire. Magis placet.

^s Deest edit. vox sunt.

^t Hic incipit cap. VII in ms. Cantabr.

^u Edit., expleto.

^v Edit., decretis.

^x Edit., sacra.

^y Deest que edit.

^z Bibl. PP. Paris., præfulgidum sui lumen ostendens Christus, suos radios, id est sua præcepta indulget tempore, ut scimus, summo Tiberii Cæsaris, quo absque ullo impedimento, ejus propagatur religio, indicta, senatu nolente, a principe morte delatoribus militum ejusdem. Inversa omnia.

³ Malim equidem ceu.

naturam exitiabile^a faceret sejungi; ac sic quasi via facta trans Oceanum omnes omnino bestiae feræ mortiferum cojuslibet hæreseos virus horrido ore vibrantes, lethalia dentium vulnera patriæ novi semper aliquid audire volenti, et nihil certe stabiliter obtineant, indigebant.

CAP. X^b. De tyrannia. — Itemque tandem tyrannorum virgultis crescentibus, et in immanem silvam jam jamque erumpentibus, insula nomen Romanum, nec tamen mores^c legemque tenens, quin potius abjiciens, germen suæ plantationis amarissimè ad Gallias, magna comitante satellitum caterva, insuper etiam imperatoris^d insignibus, quæ nec decenter usquam gessit nec legitime^e, sed ritu tyrannico et tumultuante initiatum milite Maximum mittit. Qui, callida primum arte potius quam virtute, ultimos quosque pagos vel provincias contra Romanum statum, per^f retia perfûri mendacique sui facinoroso regno annectens, et unam alarum ad Hispanias, alteram ad Italiam extendens, et thronum iniquissimi imperii apud Treveros statuens, tanta insania in dominos debacchatus est, ut duos imperatores legitimos, unum Romæ, alium religiosissima vita pelleret. Nec mora: tam fertilibus^g vallatus audaciis, apud Aquileiam urbem capite nefando cæditur, qui decorata totius orbis capita regni quodammodo cervicibus^h dejecerat.

CAP. XI. De duabus gentibus victricibus, et de prima vastatione. — Exin Britannia omni armato milite militaribusqueⁱ copiis, rectoribus Inquitur^j immanibus, ingenti juventute spoliata (quæ comitata vestigiis supradicti tyranni domum nusquam ultra rediit), et omnis belli usus ignara penitus^k, duabus primum gentibus transmarinis vehementer scævis, Scotorum a circione, Pictorum ab aquilone calcabilis multos stupet gemitque per annos^l.

CAP. XII. De defensione. — Gens igitur Britonum, Scotorum Pictorumque non ferens, ob quorum^m Infectionem ac dirissimam oppressionem, legatos Romanam cum epistolis mittit, militarem manum ad se vindicandam lacrymosis postulationibus poscens, et subjectionem sui Romano imperio continue tota animi virtute, si hostis longius arceretur, vovens. Cui mox

A destinatur legio præteriti mali in remor, sufficienter armis instructa. Quæ râtibus trans Oceanum in patriam advecta, et cominus cum gravibus hostibus congressa, magnamque ex eis multitudinem sternens, et omnes e finibus depulit, et subjectos cives tam atroci dilaceratione ex imminente captivitate liberavit. Quos jussit construere inter duo maria trans insulam murum, ut caset arcendis hostibus turbaⁿ instructus terrori, civibusque tutamini. Qui vulgo irrationabili absque rectore factus, non tam lapidibus quam cespitibus, non profuit.

CAP. XIII. De secunda vastatione. — Illa legione cum triumpho magno et gaudio domum repente^o, illi priores inimici, ac quasi^p andrones lupi profunda sump tabidi, siccis faucibus in ovile transilientes, non comparente pastore, alis remorum remigumque brachiis, ac velis vento sinuatis^q vecti, terminos rumpant, cæduntque omnia, et quæque omnia maturam cœu vegetem metunt, calcant, transeunt.

CAP. XIV^r. Iterum de eadem vastatione. — Itemque mittuntur queruli legati, scissis (ut dicitur) vestibus, opertisque sablone capitibus, impetrantes a Romanis auxilia, ac veluti timidi pulli patrum fidelissimis^s alia succumbentes, ne penitus misera patria deleteretur, nomenque Romanum^t quod verbis tantum apud eos auribus resalutabat, vel exterarum gentium opprobrio obrosam vitisceret. At illi, quantum humane naturæ possibile est, commoti tantæ historia tragediæ, volatas cœu aquillarum, equitum in terra, nautarum in mari, cursum accelerantes, inopinatos primum, tandem terribiles inimicorum unguis cervicibus infigunt mucronem^v, casibusque foliorum tempore certo ad simulandam istam^x peragunt stragem; ac ut, si montania torrens crobris tempestatum rivulis auctus, sonorosque meatu alveos exundans, ac sulcato dorso fronteque acra, erectis, ut aiunt, ad nebulas undis (luminum quibus pupilli peræpe licet palpebrarum convolutibus^y innovati, adjunctis sibi minutissimarum rotarum tautonibus veluti suscantur^z) mirabiliter spumans; ast uno objectas sibi evincit gurgite moles: ita æmulatorum agmina auxiliatores^{aa} egregii (si qua tamen evadere potuerant) prope trans maria fugaverunt, quia anniversarias avidè prædas nullo

^a Edit., exitiabiliter.

^b VIII in ms.

^c Edit., morem.

^d Edit., imperatoris.

^e Edit., non leg.

^f Deest per edit.

^g Edit., ferilibus.

^h Deest cervicibus edit. Ubi etiam regno pro regni.

ⁱ Deest que edit.

^j Edit., licet.

^k Edit., usu penitus ignara.

^l Deest per edit.

^m Hæc desunt edit. usque ad ferens. In ms. autem hoc est caput IX.

ⁿ Edit., ob quarum, habito nimirum respectu ad superiora, a duabus primum gentibus: quæ quidem præpositio a deest sive in ms. Cantabr. sive in edito Oxon., ubi ex contextu forte legendum ob eorum.

^o Edit., a turba.

^p Edit., illa domum cum triumpho magno et gaudio repedante. — At Bibl. PP. Paris., Legione autem do-

num... repente.

^q Edit., ac si. Mox, ovile, præpositione in ommissa.

D — Bibl. PP. Paris., ovile circumsilientes.

^r Edit., juvenis. — Bibl. PP. Paris., velis ventorum plenis.

^s In ms. X. Initio hujus cap. pro Itemque legitur Iterumque in Bibl. PP. Paris., quod magis placet. Mox vero ibid. sabulone scribitur, emendatius quam in edit. Oxon. sablone.

^t Edit., fidissimis. — Bibl. PP. Paris. legit matrum loco patrum fid. edit. Oxon., fortasse melius.

^u Edit., Romanorum.

^v Edit., cervicibus infigunt mucronum unguis.

^x Edit., assimilandam iisdem. Et mox, ac si pro ac fit, si.

^y Edit., convolutibus.

^z Edit., adjunctissimarum rotarum rivulis fusc. — Bibl. PP. Paris. post voces alveos exundans, omnia omittit quæ sequuntur, usque ad uno objectas.

^{aa} Edit. (excepta Paris.), auxiliares. Et mox, præpropere.

obsistente trans maria exaggerabant. Igitur a Romani patriam reversi, denuntiantes nequaquam se tantum laboriosis expeditionibus posse frequentius vexari, et ob imbelles erraticosque latrunculos, Romana stigmata, tantum talemque exercitum, terra ac mari fatigari: sed ut insula^b potius, consuescendo armis ac viriliter dimicando, terram, substantiolam, conjuges, liberos et (quod his majus est) libertatem vitamque totis viribus vindicaret, et gentibus nequaquam se fortioribus (nisi segnitia et torpore dissolverentur^c) ut inermes vinculis vincendas nullo modo, sed instructas peltis, ensibus, hastis, et ad eadem promptas protenderet manus, suadentes (quia et hoc putabant aliquid derelinquendo populo commodi accrescere) murum, non ut alterum, sumptu publico privatoque adjunctis secum miserabilibus indigenis solito structuræ more, tramite a mari usque ad mare inter urbes quæ ibidem forte ob metum hostium collocatæ fuerant, directo librant, fortia formidoloso populo monita tradunt, exemplaria instituentium armorum relinquunt, in littore quoque Oceani ad meridianam plagam, qua^d naves eorum habebantur, et inde barbaricæ^e feræ bestię timebantur, turres per intervalla ad prospectum maris collocant, valedicunt^f tanquam ultra non reversuri.

CAP. XV. *De tertia vastatione.* — Itaque illis ad sua remeantibus, emergunt certatim de curucis^g, quibus sunt trans Tithicam vallem vecti^h (quasi in alto Titane incalescenteque caumate de altissimis foraminum cavernulis fusci vermiculorum cenciⁱ) tetri Scotorum Pictorumque greges, moribus ex parte dissidentes, et una eademque sanguinis fundendi aviditate concordēs, furciferosque magis vultus pilis, quam corporum pudenda pudendisque proxima vestibus tegentes: cognitaque condebitorum reversione et reditus denegatione, solito confidentius^k omnem aquilonalem extremamque terræ partem pro indigenis muro tenuis capessunt. Statuitur ad hæc in edito arcis acies ad pugnam, inhabilis ad fugam, trementibus præcordiis inepta, quæ diebus ac noctibus stupido sedili marcebat. Interea non cessant uncinata

noctorum^l tela quibus miserissimi cives de muris tracti solo allidebantur. Hoc scilicet eis immaturæ mortis supplicium, quod tali funere rapiebantur; fratrum quoque pignorum^m suorum miserandas imminentes pœnas cito exitu devitabant. Quid plura loquarⁿ? Relictis civitatibus muroque cefso, iterum quibus^o fugæ: iterum dispersiones solito desperabiliores. Item ab hoste insectationes: item strages accelerantur crudeliores: et sicut agni a lanionibus, ita defendendi cives ab inimicis discerpuntur, ut commemoratio eorum serarum assimilaretur agrestium.

CAP. XVI. *De fame.* — Nam laniunt seipsos mutuo, nec pro exigui victus brevi sustentaculo miserissimum civium latrocinando; et augebantur extraneæ clades domesticis motibus: quo et hujusmodi^p tam crebris direptionibus vacuaretur omnis regio totius cibi baculo, excepto venatoriæ artis solatio.

CAP. XVII. *De epistolis.* — Igitur rursus miseræ reliquæ mittentes epistolas^q ad Agitium Romanæ potestatis virum (hoc modo loquentes) inquit^r: *Agitio ter consuli gemitus Britannorum.* Et post pauca^s loquentes: *Repellunt nos barbari ad mare, repellit nos^t mare ad barbaros: inter hæc oriuntur^x duo genera funerum, aut jugulamur, aut mergimur.* Nec pro eis quidquam adjutorii habent. Interea fames dira ac famosissima vagis ac nutabundis hæret, quæ multos eorum cruentis compellit^y prædonibus sine dilatione victas dare manus, ut paucillum ad refocillandam animam cibi caperent: alios vero nusquam^z; quin potius de ipsis montibus, speluncis ac saltibus, damis consertis continue rebellabant.

CAP. XVIII. *De victoria.* — Et tum primum inimicis per multos annos in terra^{aa} agentibus, strages^{ab} labant, non confidentes^{bb} in homine, sed in Deo, secundum illud exemplum^{cc} Philonis: *Necesse est adesse divinum ubi humanum cessat auxilium.* Quievit parumper inimicorum audacia, nec tamen nostrorum malitia. Recesserunt hostes a civibus, nec cives a suis sceleribus.

CAP. XIX. *De sceleribus.* — Moris namque continui erat genti (sicut et nunc est), ut infirma esset ad retundenda hostium tela et fortis et invicta^{dd} ad civica

temperabant.

^q Edit., *externæ.*

^r Edit., *quod hujusmodi.*

D ^s Edit., *mittentes epistolas reliquæ.* — Bibl. PP. Paris., *Igitur rursus miseræ mittentes epistolas reliquæ ad Aetium Rom.* Ms. codex Cantabr. corrupte, *Agitio*: neque enim in Fastis consularibus comperitur usquam hujus nominis consul. Rescribendum igitur *Aetio*. Fuit autem is Aetius IV, sive *ter consul*, ut ait Gildas, qui ann. 446 consulatum gessit cum Q. Aurelio Symmacho. Vide Baronium ad ann. 446, § 2, ubi hunc Gildæ locum exscribit.

^t Deest edit. vox *inquit.*

^u Edit., *querentes.*

^v Utrobique deest *nos* edit.

^x Deest edit. vox *oriuntur.*

^y Edit., *computit.*

^z Edit., *nunquam.*

^{aa} Edit., *prædas in.*

^{bb} Edit., *fidentes.*

^{cc} Deest edit. vox *exemplum.*

^{dd} Edit., *fortis* esset, rel. quis omissis.

* Hic incipit cap. XI in ms. Cantabr.

^b Deest edit. vox *insula.* — Bibl. PP. Paris., *sed ut potius sola.* Et paulo ante, *Romana signa pro R. stigmata*: fortasse rectius.

^c Edit., *dissolveretur*; ubi et omittitur sequens particula *ut.*

^d Edit., *quo.* Paul. ante Bibl. PP. Paris., *directo adificiant.*

^e Edit., *quia et inde barbaricæ.*

^f Edit., *et valedicunt.* Deest conjunctio etiam in Bibl. PP. Paris.

^g Ms., XII.

^h Edit., *curucis.* Bibl. PP. Paris., *carruchis.*

ⁱ Edit., *Stylicam.... evecti.* — Bibl. PP. Paris. *Scy-ticam.... evecti.*

^l Edit., *caverniculis... cunei.*

^k Edit., *confidentiores.*

^l Edit., *nudorum.*

^m Edit., *quo fratrum pignorumque*

ⁿ Deest edit. vox *loquar.*

^o Edit., *illis.*

^p Edit., *Nam et ipsos mutuo nec per exigui victus brevi sustentaculo miserissimum civium latrocinando*

belli, et ad onera peccatorum sustentanda ^a: infirma est ^b (ut inquam) ad exsequenda pacis ac veritatis insignia, fortis ^c ad scelera et mendacia. ^d Revertuntur ergo impudentes grassatores ad hibernas domos ^e, post non multum temporis reversuri. Picti in extrema parte insulæ tunc primum et deinceps requieverunt, prædas et contritiones nonnunquam facientes. In talibus itaque induciis desolato populo sæva cicatrix obducitur, alia virulentiore tactus ^f pullulante. Quiescente autem vastatione ^g, tantis abundantiarum copiis insula affluebat, ut nulla haberi ^h tales retro ætas meminisset, cum quibus omnimodis et luxuria crescit. Crevit etenim germine præpollenti, ita ut eodem tempore diceretur: *Omnino talis auditur fornicatio, qualis nec inter gentes* (I Cor. v, 1). Non solum vero hoc vitium, sed fuerunt ⁱ omnia quæ humanæ naturæ accedere ^j solent, et præcipue (quod et nunc quoque in ea totius boni evertit statum) odium veritatis fuit cum assertoribus suis ^k, amor mendacii cum suis fabricatoribus, susceptio mali pro bono, veneratio nequitiae pro benignitate, cupido tenebrarum pro sole, exceptio *Satanæ* pro *angelo lucis* (II Cor. xi, 14). Ungebantur reges et ^l non per Deum, sed qui cæteris crudeliores exstarent; et paulo post ab unctoribus non pro veri examinatione trucidabantur, aliis electis trucioribus. Si quis vero eorum mitior, et veritate aliquatenus propior videretur, in hunc Britanniae quasi ^m subversorem omnium odia telaque sine respectu torquebantur ⁿ, et omnia quæ displicuerant Deo, placuerantque ^o, æquali saltim lance pendebantur, si non gratiora fuissent displicentia: ita ut merito patriæ illud exemplum ^p propheticum, quod veterano ^q illi populo denuntiatum est, potuerit aptari: *Filii, inquit, sine lege dereliquistis Dominum, et ad iram ^r provocastis sanctum Israel. Quid adhuc percunctemini ^s apponentes iniquitatem? Omne caput languidum et omne cor mærens: a planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas* (Isa. i, 4-6). Sicque agebantur ^t cuncta quæ saluti contraria fuerint, ac si nihil largiretur mundo medicinæ a vero omnium medico ^u. Et non solum hac ^v seculares viri, sed et ipse grex Domini ejusque pastores, qui

A exemplo esse omni plebi debuerint, ebrietate quatuor plurimi, quasi vino madidi torpebant resoluti, et animositarum tumore, jurgiorum contentione, invidiæ capacibus ^v unguis, indiscreto boni malique judicio carpebantur; ita ut perspicue, sicut et nunc est, *effundi videretur contemptio super principes, et seduci vanis eorum et errore ^x, in invio et non in via* (Psal. cvi, 40).

CAP. XX. *De nuntiatis subito hostibus.* — ^y Interea volente Deo purgare familiam suam, et tanta malorum labe infectam auditu tantum tribulationis emendare, non ignoti rumoris penniger ceu volatus arctas omnium penetrat aures, jam jamque adventus veterum hostium volentium penitus totam ^z delere et inhabitare solito more a fine usque ad terminum regionem. Nequaquam tamen ob hoc proficiunt, sed comparati jumentis insipientibus, strictis (ut dicitur) morsibus rationis frenum obfirmantes, per latam diversorum vitiorum, mortique ^{aa} proclive ducentem (relicto salutari, licet arcto, itinere), discurrebant viam.

CAP. XXI. *De famosa peste.* — Dum ergo (ut Salomon ait) *servus durus non emendatur verbis; flagellatur stultus, et non sentit* (Prov. xxix, 19): pestifera namque lues feraliter insipienti populo incubuit ^{bb}, quæ in brevi tempore ^{cc} tantam ejus multitudinem, remoto mucrone, sternit, quantam ne possent vivi humare. Sed ne hac quidem emendantur ^{dd}, ut illud isaie prophete in eo quoque populo ^{ee} impletum dicentis: *Et vocavit Deus populum ^{ff} ad planctum, et ad calvitium, et ad cingulum succi: ecce cæperunt ^{gg} vitulos occidere et jugulare arietos; ecce manducare et bibere et dicere: Manducemus et bibamus, cras enim moriemur* (Isa. xxii, 12, 13). Appropinquabat siquidem tempus quo ejus iniquitates, ut Amorhæorum, complerentur.

CAP. XXII. *De consilio.* — Initur namque consilium: quid optimum, quidve saluberrimum ad repellendas tam crebras et tam ferales ^{hh} supradictarum gentium irruptiones prædasque, decerni potius ⁱⁱ deberet.

CAP. XXIII. *De sæviore multo primis hoste.* — Tum omnes consiliarii ura ^{jj} cum superbe tyranno Gur-

^a Edit., peccatorum onera sustinenda.

^b Edit. omittunt.

^c Edit., et fortis.

^d Hic incipit cap. xv in ms. Cant.

^e Hiberni domum, post non longum. Joss. et Beda lib. i, cap. 12.

^f Edit., obducitur sanis... tacite... Rectius fortasse.

^g Edit., vastitate.

^h Edit., habere.

ⁱ Edit., et fuerunt.

^j Edit., accidere.

^k Desunt edit. fuit et suis. Statim vero, amorque.

^l Deest et edit.

^m Edit., quasi Britanniae.

ⁿ Edit., contorquebantur.

^o Edit., displicuerint, Deoque placuerint.

^p Deest exemplum edit.

^q Edit., veteri.

^r Edit., Deum... iracundiam.

^s Edit., percutiemini. Bene.

^t Edit., agebant.

D ^u Edit., mundo medicina a vero omnium medico largiretur.

^v Edit., hæc.

^x Desunt edit. et seduci vanis eorum et errore. — Bibl. PP. Paris., super principes, qui eos facerent errare in invio, et non in via.

^y Hic incipit caput xv in ms. Cant.

^z Deest totam edit.

^{aa} Edit., ad mortem.

^{bb} Edit., incumbit.

^{cc} Deest tempore edit.

^{dd} Edit., emendatur.

^{ee} Deest populo edit.

^{ff} Deest populum edit.

^{gg} Deest cæperunt edit.

^{hh} Edit., resellendas tam ferales et tam crebras.

ⁱⁱ Deest potius edit.

^{jj} Edit., uno.

^k An rapacibus?

thrigerno Britannorum duce ^a crecantur, et ^b adinvenientes tale præsidium, imo excidium patrie, ut ferocissimi illi nefandi nominis Saxones, Deo hominibusque invidi, quasi in cautas lupi, in insulam ad retrudendas ^c aquilonales gentes intromitterentur. Quo utique nihil ei usquam perniciosius, nihil amarior factum est. O altissimam sensus caliginem, o desperabilem crudamque mentis hebetudinem! Quos propensius morte, cum abessent, tremebant, sponte (ut ita dicam) sub unius tecti culmine invitabant: *Stulti sunt* ^d principes (ut dictum est) *Thafneas* ^e, *dantes Pharaonis consilium insipienti* ^f (*Isa. XIX, 11*). Tum erumpens grex catulorum de cubili læxæ barbariæ tribus (ut lingua ejus exprimitur) Cyulis, nostra lingua ^g longis navibus, secundis velis, secundo ^h omine auguriisque; quibus vaticinabatur certo apud eum præsidio, quod ter centum annis terram ⁱ cui proras librarat ^j, insideret: centum vero quinquaginta, hoc est demidio ^k temporis sæpius quoque ^l vastaret. Evectus primo in orientali parte insulæ, jubente tyranno, terribiles infixit unguis, quasi pro patria pugnaturus, sed eam certius impugnaturus. Cui supradicta genitrix (primo comperiens agmini ^m fuisse prosperatum) item mittit satellitem canumque prolixiorum catastam ⁿ, quæ ratibus advecta adunatur cum manipularibus spuris. Inde germen iniquitatis, radix amaritudinis, virulenta plantatio nostris condigna meritis, in nostro cespite, ferocibus palmis, pampinisque pullulabat ^o. Igitur intromissi in insulam barbari, veluti militibus, et magna (ut mentiebantur) pro bonis discrimina hospitibus ^p subituris, impetrant sibi annonas dari. Quæ multo tempore impertite clausurunt (ut dicitur) canis famem. Item quærentur ^q non affluenter sibi epimenta contribui, occasiones de industria colorantes; et nisi ^r profusior eis munificentia cumularetur, testantur se cuncta insulæ rupto fœdere depopulatos. Nec mora, minas effectibus prosequuntur.

CAP. XXIV. *De urbium subversione.* — Confovebatur namque ultionis justæ præcedentium scelerum causa, de mari usque ad mare ignis orientalis ^r sacrilegorum manu exaggeratus, et fluitimas quasque civitates

^a Hæc, *Gurthrigerno Britannorum duce*, desunt edit.
^b Conjunctionio et deest edit.
^c Edit., *retundendas*.
^d Deest sunt edit.
^e Edit., *Taneos*.
^f Edit., *insipiens*.
^g Deest lingua edit.
^h Deest secundo edit.
ⁱ Edit., *patriam*.
^j Edit., *librabat*.
^k Edit., *dimidio*.
^l Deest quoque edit.
^m Edit., *comperiens primo agmini*.
ⁿ Edit., *pullulat*.
^o Edit., *Discrimina pro bonis hospitibus*.
^p Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *quærentur*.
^q Edit., *ni*.
^r Edit., *orientali*.
^s Deest qui edit.
^t Edit., *Judam*. — Addit facto pro comparando, Bibl. PP. Paris.
^u Edit., *quod propheta deplorans ait*.

A agrosque populans, qui ^z non quiescit accensus, donec cuncta peae exurens insecto superficiem rubra occidentalem trucique Oceanum lingua delambreret. In hoc ergo impetu Assyrie, olim ut in Judæam ^z comparando, completur quoque in nobis secunda historia, ut dicitur ^v: *Incenderunt igni sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui* (*Psal. LXXIII, 7*). Et iterum dicit ^v: *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum* (*Psal. LXXVIII, 1*), etc. Ita ut cunctæ columnæ ^x crebris arietibus, omnesque coloni cum præpositis ecclesiæ, cum sacerdotibus ac populo, mucronibus undique micantibus ac flammis crepitan- tibus, simul solo sternerentur, et miserabili visu, in medio platearum, una turrium edito cardine evulsarum ^y, murorumque celsorum saxa, sacra altaria, cadaverum frusta, crustis ac gelantibus ^z purpurei cruoris tecta, velut in quodam horrendo torculari mixta viderentur, et nulla esset omnimodis præter horribiles ^{aa} domorum ruinas, bestiarum volucrumque ventres in medio sepultura, salva sanetarum animarum reverentia; si tamen multæ inventæ sint quæ arduis cœli per id ^{bb} temporis a sanctis angelis vehebantur ^{cc}. Ita enim degeneraverat vinea illa olim bona in amaritudinem versa ^{dd}, uti raro secundum prophetam videretur *post tergum vindemiatorum* (*Mich. VII, 1*) aut messorum racemus vel ipsa.

CAP. XXV. *De reliquiis.* — Itaque nonnulli miserarum reliquiarum in montibus deprehensi acervatim jugulabantur: alii fame confecti accedentes, manus hostibus dabant in ævum servituri ^{ee}: si tamen non continuo trucidarentur; quod altissimæ gratiæ stabat in loco ^{ff}: alii transmarinas petebant regiones cum ululatu magno, seu celeusmatis ^g vice, hoc modo sub velorum sinibus cantantes: *Dedisti nos tanquam oves escarum, et in gentibus dispersisti nos, Deus* ^{gg} (*Psal. XLIII, 12*): alii a ^{hh} montanis collibus, minæibus præruptis vallati et densissimis saltibus marinisque rupibus, vitam suspecta semper mente credentes, in patria licet trepidi perstabant. ⁱⁱ Tempore igitur interveniente, aliquanto cum recessissent domum crudelissimi prædones, roboratæ a Domino ^{jj} reliquiæ

^v Deest edit.

^x Edit., *coloniæ*.

^y Edit., *ædito... avulsarum*. — Bibl. PP. Paris., *una*

D *turrium cardine avulso*.

^z Edit., *sigillantibus*. — Bibl. PP. Paris., *crustis purp.*, intermediis omissis.

^{aa} Deest horribiles edit.

^{bb} Præpositionem omittunt edit. — Paulo ante Bibl. PP. Paris., *quæ ad ardua cœli*: clarius.

^{cc} Edit., *veherentur*.

^{dd} Deest versa edit.

^{ee} Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *servituri*.

^{ff} Deest præpositio edit.

^{gg} Deest Deus edit.

^{hh} Præpositionem omittunt edit., et mox vallatiz habent pro vallati.

ⁱⁱ Hic incipit caput xviii in ms. Cant.

^{jj} Edit., *a Deo*.

^k Bibl. PP. Paris., *catervam*.

^l Rescribendam *cœa celeusmatis* cum Bibl. PP. Paris.

(quibus confugiunt undique diversis in locis ^a miser-
rimè cives, tam avide quam apes alvearii procella
imminente); simul deprecantes eum toto corde, et
(ut dicitur) *innumeris onerantes æthera votis*, ne ad
internecionem ita usquequaque ^b delerentur, duce
Ambrosio Aureliano viro modesto (qui solus fuit co-
mes fidelis, fortis, veraxque ^c sorte Romanæ gentis,
qui ^d tantæ tempestatis collisione, occisis in eadem
parentibus purpura nimirum indutis ^e, superfuerat,
cujus nunc temporibus nostris soboles magnopere
avita bonitate degeneravit) vires capessunt, victores
provocantes ad prælium, queis victoria, Deo an-
nuente ^f, ex voto cessit.

CAP. XXVI. *De postrema pace: quæ postrema victo-
ria temporibus nostris Dei nutu donata est.* — Et ex
eo tempore nunc cives, nunc hostes vincebant, ut
in ista gente experiretur Dominus solito more præ-
sentem Israellem utrum diligat eum Dominus ^g, annon:
usque ad annum obsessionis Badonici montis, qui
prope Sabrinum ostium habetur ^h, novissimæque
ferme de furciferis non minime stragis, quique qua-
dragesimus quartus (ut novi) oritur ⁱ annus, mense
jam primo ^j emenso, qui jam ^k et meæ nativitatis
est. Sed ne nunc quidem, ut antea, civitates inhabi-
tantur ^l, sed desertæ dirutaque hactenus squalent,
cessantibus licet externis bellis, sed non tamen ^m ci-
vilibus. Hæsit enim tam desperati insulae excidii, in-
speratique mentio auxilii memorie eorum, qui utrius-
que miraculi testes exstiterunt; et ob hoc reges, pu-

^a Edit., *De diversis locis.*

^b Edit., *internecionem usque.*

^c Hæc, *fuit comes fidelis, fortis veraxque*, desunt ed.

^d Deest *qui edit.*

^e Edit., *Dominio ann.*

^f Deest *Dominus edit.* Et recte quidem. Utquid enim experiretur Dominus, utrum ipsemet diligeret Israellem; At Dominus experiebatur, utrum Israel diligeret eum (Dominum scilicet).

^g Hæc, *qui prope Sabrinum ostium habetur*, desunt edit.

^h Edit., *orditur.*

ⁱ Edit., *uno.*

^j Deest *jam edit.*

^k Edit., *civitates patriæ inh.*

^l Deest *tamen edit.*

^m Edit., *privati.*

ⁿ Edit., *suum quique.*

Ablici privatique ^o, sacerdotes ecclesiastici suum
ordinem servarunt. At illis decedentibus, cum succes-
sisset ætas tempestatis illius nescia, et presentis tan-
tum serenitatis experta, ita cuncta veritatis, ac ju-
stitiæ moderamina concussa ac subversa sunt, ut
eorum ^p, non dicam vestigium, sed ne monumentum
quidem in supradictis propemodum ordinibus appa-
reat, exceptis paucis, et valde paucis, qui ob am-
issionem tantæ multitudinis, quæ quotidie prona fuit
ad tartara, tam brevis numeri ^q habentur, ut eos
quodammodo venerabilis mater Ecclesia, ut ^r in suo
sinu recumbentes non videat, quos solos veros ^s
habet. Quorum ne quis me egregiam vitam homini-
bus ^t admirabilem, Deoque amabilem carpere putet
(quibus nostra infirmitas sacris ^u orationibus, ut non
penitus collabatur, quasi columnis quibusdam ac ful-
cris saluberrimis sustentatur), dixi ^v si qua liberius
de his, imo lugubrius, cumulo malorum compulsus,
qui serviunt non solum ventri, sed diabolo potius
quam Christo, *qui est benedictus super omnia Deus in
sæcula* ^x (Rom. ix, 5), non tam disceptavero quam
dellevero. Quippe quid ^y celabunt cives quod non
solum norunt ^z, sed exprobrant in circuitu ^{aa} na-
tiones?

Historiam Gildæ Cormac sic perlege scriptam

Doctoris digitis, sensu cultuque reductam.

Hæc tenues superat, multos carpitque superbos ^o.

C ^o Edit., *earum.* Recte, *veritatis* nempe ac ju-
stitiæ.

^p Edit., *ruit.* Melius.

^q Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *numerus.*

^r Deest *ut edit.*

^s Edit., *veros filios.*

^t Edit., *omnibus.*

^u Edit., *in sacris.*

^v Deest *dixi edit.*

^x Edit., *in sæcula Deus.*

^y Enimvero, *Fragm.*

^z Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *nostrorum.*

^{aa} *Circuitu, ins. : male.*

^o Bibl. PP. Paris., *indutus*: quod magis placet.

^o Illic desinit codex Cant. ins. Quæ vero sequuntur, exacta sunt ad codicem Cottonianum.

PARS SECUNDA.

EPISTOLA GILDÆ.

CAPUT PRIMUM. *Increpatio in Constantinum.* — 1. D jurantes; voventes, et continuo propemodum men-
Reges nabet Britannia ^a, sed tyrannos; judices habet,
sed impios, sæpe prædantes et concutientes, sed in-
nocentes; vindicantes et patrocinantes, sed reos et
latrones; quamplurimas conjuges habentes, sed
scortantes ^b et adulterantes; crebro jurantes, sed per-

^a Enimvero habet Britannia reges, *Fragm.*

^b Scorta, *Joss. Scorta et adulteras, Fragm.*

^c At. regionem.

^d Eos autem qui ad mensam sedent latrones,

Fragm. Deest vero latrones Joss. — Sic et Bibl. PP. Paris.

^e Etiam mun., *Fragm.*

sum montem scelerum exaggerantes; in sede arbitraturi ^a sedentes, sed raro recti iudicii regulam querentes; innoxios humilesque despicientes; sanguinarios, superbos, parricidas, commanipulares ^b et adulteros Dei inimicos, si mors (ut dicitur) tulerit, (qui ^c cum ipso homine certatim ^d delendi erant) ad sidera prout possunt, efferentes; vinctos plures in carceribus habentes, quos dolo sui potius quam merito proterunt ^e; catenis onerantes: inter altaria jurando ^f demorantes; et hæc eadem ac si tutulenta paulo post saxa ^g despicientes. Cujus tam nefandi piaculi non ignarus est immundæ lænæ Dainnoniæ ^h Tyrannicus catulus Constantinus.

2. Hoc anno post horribile juramenti sacramentum, quo se devinxit nequaquam dolos civibus (Deo primum jureque jurando, sanctorum demum choris ^B et genitrice comitantibus fretis) facturum, in duarum venerandis matrum sinibus, Ecclesiæ carnalisque sub sancti abbatis amphibalo, latera regionum tennerrima puerorum, vel præcordia crudeliter duum totidemque nutritorum (quorum brachia nequaquam armis, quæ nullus pene hominum fortius hoc eis tempore tractabat, sed Deo altarique proleta, in die iudicii ad tuæ civitatis portas, Christe, veneranda patientiæ ac fidei suæ vexilla suspendent) inter ipsa, ut dixi, sacrosancta altaria nefando ense hastaque pro dentibus laceravit, ita ut sacrificii coelestis sedem purpurea ac si coagulati cruoris pallia attingerent. Et hoc ne post laudanda quidem merita egit. Nam multis ante annis crebris alternatisque fetoribus adu- ^Cteriorum victus, legitima uxore contra Christi Magis- trique gentium interdictum repulsa dicentium: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* (Matth. xii, 6; Marc. x, 9); et: *Viri, diligite uxores vestras* (Colos. iii, 19). Amarissimum enim quoddam de vite Sodomorum in cordis sui infructuosa bono semini gleba, surculamen incredulitatis et insipientiæ plantaverat, quod vulgatis domesticisque impietatibus velut quibusdam venenatis imbribus irrigatum, et ad Dei offensam avidius se erigens parricidii sacrilegiique crimen produxit in medium. Sed nec adhuc priorum re- ^Dlibus malorum expeditus, priscis recentia auget malis.

3. Age jam quasi præsentem arguo, quem adhuc superesse non nescio. Quid stupeas animæ carnifex propriæ? Quid tibi flammam inferni voluntarie accendis nunquam defecturas? Quid inimicorum vice propriis te confodis sponte ensibus, hastis? Anne ipsa quidem virulenta scelerum ac si pocula pectus tuam ^D satiare quiverunt? Respice, quæso, et veni ad Christum, siquidem laboras et immenso pondere curvaris; et ipse te, ut dixit (Matth. xi, 28), requiescere faciet. Veni ad eum qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11). Dis-

^A *solus secundum prophetam vincula cæli tui, fili Sion* (Isa. lvi, 2). Redi, rogo, a longinquis licet peccatorum recessibus ad piissimum patrem, qui despicienti porcorum sordidos cibos ac peritimescenti diræ famis mortem et revertenti sibi, lætus occidere consuevit vitulum filio saginatum, et proferre primum erranti stolam et regium annutum (Luc. xv, 13); et tunc spem coelestis ac si saporem prægustans, senties *quam suavis est Dominus* (Psal. xxiii, 9). Nam si hæc contempseris, scias te inextricabilibus tenebrosisque ignium torrentibus jam jamque rotandum urendumque.

CAP. II. *Increpatio in Aurelium.* — 4. Quid tu quoque, ut propheta ait (Psal. xvi, 12), catule leonine, Aurelii Cobane ^b, agis? Nonne eodem quo supradictus, si non exitiabiliore, parricidiorum, fornicationum aduteriorumque cæno, velut quibusdam marinis irruentibus tibi voraris feraliter undis? Nonne pacem patriæ mortiferum ceu serpentem odiens, civiliaque bella et crebras injuste prædas sitiens, animæ tuæ coelestem portam pacis ac refrigerii præcludis? Rehetos, quæso, jam solus ac si arbor in medio campo arescens, recordare patrum fratrumque tuorum phantasiam, juvenilem immaturamque mortem. Num centennis tu ob religiosa merita, vel coævus Mathusalæ exceptus pene omni prole servaberis? Nequaquam. Sed nisi citius, ut Psalmista ait (Psal. vii, 13), conversus fueris ad Dominum, *ensem in te vibrabit in brevi suum Rex ille qui per prophetam: Ego, inquit, occidam, et ego vivere faciam; percutiam, et ego sanabo; et non est qui de manu mea possit eruere* (Deut. xxxii, 39). Quamobrem *excutere de fetido pulvere tuo* (Isa. lvi, 2), et convertere *ad eum toto corde qui creavit te ut, cum exarserit in brevi ira ejus, beatus sis sperans in eum* (Psal. ii, 12): sin alias, æternæ te manebunt poenæ conterendum saxa continue et nequaquam absumendum tartari fauce.

CAP. III. *Increpatio in Vortiporium.* — Quid tu quoque pardo similis moribus, et nequitilis discolor, canescente jam capite, in throno dolis pleno, et alimis vertice tenus diversis parricidiis et adulteriis constuprato, boni regis, nequam filii, ut Ezechie Manasses, Demetarum tyranne Vortipori stupide riges? Quid te tam violenti peccatorum gurgites, quos ut vinum optimum sorbes, imo tu ab eis voraris, appropinquante sensim vitæ limite non satiant? Quid quasi culminis malorum omnium stupro propria tua amota conjuge, ejusdemque honesta morte impudentis illiæ quodam ineluctabili pondere miscram animam oneras? Ne consumas, quæso, dierum quod reliquum est in Dei offensam: quia *nunc tempus acceptabile et dies salutis* (II Cor. vi, 2) vultibus pœnitentium lucet, in quo bene operari potes, *ne fiat fuga tua hieme vel sabbato* (Matth. xxiv, 20). Vi-

^a Arbitrum, Fragn.

^b Deest in Fragn. *commanipulares et.*

^c Hos qui, Fragn.

^d Deest certatim in Fragn.

^e *Dolose potius quam merito poterunt* (sorte preterunt), Fragn.

^f Intrando, Fragn.

^g Saxa paulo post, Fragn.

^h Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *Canine.*

ⁱ Bibl. PP. Paris., *Dainnonis.*

verte, secundum Psalmistam, a malo et fac bonum : **A** inquire pacem bonam et sequere eam (Psal. xxxiii, 15-18); quia oculi Domini super te bona agentem, et aures ejus erant in preces tuas, et non perdet de terra viventium memoriam tuam. Clamabis et exaudiet te; et ex omnibus tribulationibus tuis eruet te. *Car* siquidem contritum et humiliatum (Psal. i, 19) timore ejus nusquam Christus spernit. Alioquin vermis tortionis tuæ non morietur, et ignis ustionis tuæ non exstinguetur (Isa. lxxvi, 24; Marc. ix, 45).

CAP. VI. Increpatio in Cuneglassum. — Ut quid in nequitia tuæ volveris vetusta fece, et tu ab adolescentie annis urse multorum sessor aurigaque currus receptaculi ursi, Dei contemptor fortisque (jus depressor, *Cuneglasse*, Romana lingua Ianio fulve? Quare tantum certamen tam hominibus quam Deo **B** præstas, hominibus civibus scilicet armis exitiabilibus ^a, Deo infinitis sceleribus? Quid præter innumerales casus, propria uxore pulsa, furciferam germanam ejus perpetuam Deo viduitatis castimoniam promittentem (ut poeta ait), summam ceu teneritudinem cœlicolarum (tota animi veneratione vel potius hebetudine) nympharum, contra interdictum Apostoli (*Gal. v, 21*) denegantis posse adulteros regni cœlestis esse municipes, suscipis? Quid genitus atque suspiria sanctorum, propter te corporaliter mœrentium ^b, vice immanis leonæ dentium ossa tua quandoque fractura crebris instigas injuriis? *Desine*, quæso, ut propheta ait, *ab ira, et derelinque exitiatum ac temelipsum maceraturum* (quem cœlo ac terra, hoc est, Deo grægique ejus spiras) **C** *furorem* (Psal. xxxvi, 8): fac eos potius mutatis pro te orare moribus, quibus suppetit supra mundum alligandi eum in mundo reos alligaverint, et solvendi cum pœnitentes solverint potestas. *Noli*, ut ait Apostolus, *superbe sapere, vel sperare in incerto divitiarum, sed in Deo qui præstat tibi multa abunde* (*I Tim. vi, 17*), ut per emendationem morum thesaurizes tibi fundamentum bonum in futurum, et habeas veram vitam, perennem profecto, non deciduam. Alioquin *scies, et videbis etiam quam malum et amaram est reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem ejus apud te* (*Jer. ii, 19*); et in futuro, tetro ignium globo æternorum te exuri, nec tamen ullo modo mori. Siquidem tam sceleratorum sint perpetua ^c immortales igni animæ, quam sanctorum lætitiæ.

CAP. VII. Increpatio in Maglocumum. — **1.** Quid tu etiam insularis draco, multorum tyrannorum depulsor tam regno quam etiam vita, supradictorum novissime in ^d stylo, prime in malo, major multis potentia simulque malitia, largior in dando, profusior in peccato, robuste armis, sed animæ fortior excidiis, *Maglocune*, in tam vetusto scelerum atramento, *veluti madidus* (*Jer. xxiii, 9*) vino de Sodomitana vite expresso stolidè volutaris? Quare tantas pecca-

minum regne cervici sponte, ut ita dicam, ineluctabiles celsorum ceu montium innectis moles? Quid te non ei regum omnium regi, quem cunctis pene Britannicæ ducibus tam regno fecit, quam status lineamento editiorem, exhibes cæteris moribus meliorem, sed versa vice deteriolem? quorum indubitatum æquanimiter conviciorum auscultato parumper astipulationem, omissis domesticis levioribusque (si tamen aliqua sunt levia) propalata ¹ solum longe lateque per auras admessa testaturam. Nonne in primis adolescentiæ tuæ annis avunculum regem cum fortissimis propemodum militibus, quorum vultus non catulorum leonis in acie magnopere dispares videbantur, acerrime ense, hasta, igni oppressisti? parum cogitans propheticum dictum: *Viri, inquit, sanguinum et doli non dimidiabunt dies suos* (Psal. lrv, 24). Quid pro hoc solo retributionis a justo iudice sperares, etsi non talia sequerentur quæ secuta sunt, itidem dicente per prophetam: *Vae tibi qui prædaris, nonne et ipse prædaberis? et qui occidis, nonne et ipse occideris? et cum desine is prædari, tam cades* (*Isa. xxxiii, 1*). Nonne postquam tibi ex voto violenti regni phantasia cessit cupiditate inlectus ^e ad viam revertendi rectam, diebusque ac noctibus id temporis, conscientia forte peccaminum remordente, de deifico timore monachorumque decretis, sub dente primum multa ruminans, deinde popularis auræ cognitione ^f proferens, monachum sine ullo infidelitatis, ut aiebas, respectu, coram omnipotente Deo, angelicis vultibus humanisque (ruptis, ut putabatur, capacissimis illis quibus præcipitanter involvi solent pingues tauri moduli tui retibus: omnis regni, auri argentique, et quod majus est, proprie voluntatis distensionibus ruptis) perpetuo vovisti, et rete ac si stridulo canum lapsu acrem valide secantem, sævosque rapidi harpagones accipitris sinuosis flexibus vitantem, ad sanctorum tibi magnopere fidas speluncas refrigeriaque salubriter rapuisti ex corvo columbam? O quanta Ecclesiæ matri lætitia (si non te cunctorum mortalium hostis de sinu quodammodo ejus lugubriter abstraxisset) foret! O quam profusus spei cœlestis fomes desperatorum cordibus, te in bonis permanente, inardesceret! O qualia quantaque animam tuam regni Christi præmia in die iudicii manerent, si non lupus callidus, ille agnum ex lupo **D** factum te, ab ovili dominico non vehementer invitum, facturus lupum ex agno sibi similem rapuisset! O quantam exultationem pio omnium Patri Deo sanctorum tua salus servanda præstaret, si non te cunctorum perditorum infaustus pater, veluti magnarum aquila alarum unguumque dæmon, infelici filiorum suorum agmini contra jus fasque rapuisset! Ne multa, tantum gaudii ac suavitatis tum cœlo terræque tua ad bonam frugem conversio, quantum nunc mœroris ac luctus ministravit ad horribilem, more

^a Edit., *specialibus*.

^b Edit. (excepta Bibl. PP. Paris.), *versantium*.

^c Edit., *perpeti*.

^d Doest præpositio in, edit.

^e Edit., *injectus*.

¹ Ita rescripsimus, Bibl. PP. Paris. editionem in hærentes, altera lectione Oxon. *palata rejecta*.

^f Bibl. PP., Paris., *cognitioni*. Et mox, *fractis ut putab.*

molossi (Prov. xxvi, 11; II Petr. ii, 22) ægri, vomitum nefanda reversio. Qua peracta, exhibentur membra arma iniquitatis peccato (Rom. vi, 15) ac diabolo, quæ oportuerat salvo sensu avide exhiberi arma justitiæ Deo.

2. Arrecto aurium auscultantur captu, non Dei laudes canora Christi tironum voce suaviter modulante, pneumaque ecclesiasticæ melodix, sed propriæ (quæ nihil sunt) furciferorum referto mendaciis simulque spumanti flegmate, proximos quosque truci daturæ præconum ore, ritu bacchantium, concrepante; ita ut vas, Dei quondam ministerio præparatum, vertatur in Zabuli organum, quodque honore cælesti putabatur dignum, merito rejiciatur in tartari barathrum. Nec tamen tantis malorum offendiculis tuus hebetatus insipientiæ cumulo sensus, velut quodam obice tardatur, sed fervidus, ac si pullus amœna quæque imperagrata putans, per extensos scelerum campos irrevocabili furore raptatur, augendo priscis nova piaculis. Spernuntur namque primæ, post monachi votum irritum, illicitæ licet, tamen propriæ conjugis præsumptivæ nuptiæ; alia viri viventis, non externi, sed fratris filii adamata. Ob quod dura cervix illa multis jam peccaminum fascibus onerata, bino parricidiali ausu, occidendo supradictum uxoremque tuam aliquandiu a te habitam, velut summo sacrilegii tui culmine, de imis ad inferiora curvatur. Dehinc illam cujus dudum colludio ac suggestionem tantæ sunt peccatorum subitæ moles publico et (ut fallaces parasitorum linguæ tuorum conclamant, summis tamen labiis, non ex intimo cordis) legitimo, ut pote viduatam, thoro; ut nostræ vero ^a, sceleratissimo adscivisti connubio. Cujus igitur sancti viscera tali stimulata historia non statim in fletus singultusque prorumpant? Quis sacerdos cujus cor rectum Deo patet, non statim hæc audiens magno cum ululatu illud propheticum dicat: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo in die et nocte interfectos populi mei* (Jer. ix)? Heu! si quidem parum auribus captasti prophetica oburgationem ita dicentem: *Væ vobis, viri impij: dereliquistis legem Dei ultissimi; et si nati fueritis, in maledictionem erit pars vestra. Omnia quæ de terra sunt, in terram ibunt: sic impij a maledictione in maledictionem* (Eccli. xli, 11-15) (subauditur, *ibunt* ¹) si non revertantur ad Dominum, exaudita saltem tali admonitione: *Fili, peccasti, ne adjicias ultra; sed et de pristinis tuis deprecare* (Eccli. xxi, 1). Et iterum: *Non tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem. Subito enim venit ira ejus* (Eccli. v, 8, 9); quia, ut Scriptura ait: *Rege audiente verbum iniquum, omnes qui sub illo sunt, scelesti sunt* (Prov. xxix, 12). Nimirum rex, ut propheta dixit, *justus suscitatur regienem* (Ibid., 4). Sed monita tibi profecto non desunt, cum habueris præceptorum pene totius Britannix magistrum elegantem.

3. Caveto igitur ne tibi, quod a Salomone notatur, accidat. *Quasi qui excitat dormientem de gravi*

A somno, sic qui enarrat stulto sapientiam. In fine enim narrationis dicit: Quid primum dixeras (Eccli. xxii, 8, 9)? *Læva a malitia cor tuum* (sicut dictum est), *Hierusalem, ut salvus sis* (Jer. iv, 14). Ne contempnas, quæso, ineffabilem misericordiam Dei, hoc modo per prophetam a peccatis impios provocantis: *Repente loquar ad gentem et ad regnum, ut evellam, et dissipem, et destruam, et disperdam* (Jer. xviii, 7). Peccatorem hoc vehementer ad pœnitentiam hortatur: *Et si pœnitentiam egerit gens illa a peccato suo, pœnitentiam et ego agam super malo quod locutus sum ut facerem ei* (Ibid., 8). Et iterum: *Quis dabit eis tale cor, ut audiant me et custodiant præcepta mea, et bene sit eis omnibus diebus vitæ suæ* (Deut. v, 29)? Itemque in cantico Deuteronomii: *Populus, inquit, absque consilio et prudentia. Utinam saperent et intelligerent, ac novissima providerent. Quomodo persequatur unus mille, et duo fugent decem millia* (Deut. xxxii, 28-30)? Et iterum in Evangelio Dominus: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos requiescere faciam. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris* (Matth. xi, 28, 29). Num si hæc surdis auribus audias, prophetas contempnas, Christum despicias, nosque (licet vilissimæ qualitatis simus) nullius momenti ducas propheticum illud sincera animi pietate servantes [utcumque si non ego implevero fortitudinem in spiritu et virtute Domini, ut enuntiem domui Jacob et domui Israel scelera eorum (Isa. lviii, 1)] ne simus canes muti non valentes latrare (Isa. lvi, 10). Et illud Salomonis ita dicentis: *Qui dicit impium justum esse, maledictus erit populis et odibilis gentibus: nam qui arguunt, meliora sperabunt* (Prov. xxiv, 24, 25). Et iterum: *Non reverearis populum in casum suum, nec retineas verbum in tempore salutis* (Eccli. iv, 27). Itemque: *Erue eos qui ducuntur ad mortem; et redimere eos qui interficiuntur, ne parcas* (Prov. xxiv, 11); quia non proderunt, ut idem propheta ait, *divitiæ in die iræ: justitia a morte liberat* (Prov. xi, 4). Si justus quidem vix salvus sit, impius et peccator ubi parebit (I Petr. iv, 18; Prov. xi, 31)? Ille profecto te tenebrosus tartari torrens ferali rotatu undisque ac si acerrimis involvet semper cruciaturus et nunquam consumpturus; cui tunc erit sera inutilisque pœnæ oculata cognitio ac mali pœnitudo, a quo in hoc tempore accepto et die salutis ad rectum vitæ iter differtur conversio (II Cor. vi, 2).

4. Hic sane vel antea concludenda erat (uti ne amplius os nostrum loqueretur opera hominum) tam flebilis hæc querulaque malorum ævi hujus historia. Sed ne formidolosos nos aut lassos putent, quominus illud Isaianum infatigabiliter caveamus, *Væ, inquit, qui dicit bonum malum et malum bonum, ponentes tenebras in lucem et lucem in tenebras, amarum in dulce et dulce in amarum* (Isa. v, 20): qui videntes non vident, et audientes non audiunt (Matth. xiii, 13); quorum cor crassa obtegatur quadam vitiorum nube: libet quid quantumque minarum [his supra-

^a Hæc, ut nostræ vero, desunt in edit.

¹ Sic Bibl. PP. Paris. Deest ibunt in edit. Oxon.

dicitur¹ lascivientibus satellitum Pharaonis (quibus A
ejus positurus mari provocatur exercitus streque Ru-
bro) eorumque similibus quinque equis] minarum
prophetica inclamant strictim edicere oracula,
quibus veluti pulchro tegmine episculi nostri molimen
(ita ut ne certatim irrueris invidorum imbribus
exstet penetrabile) fidissime contegatur. Respon-
deant itaque pro nobis sancti vates nunc ut ante (qui
os quodammodo Dei organumque Spiritus sancti
mortalibus prohibentes mala, bonis faventes existi-
tere) confirmacibus superbisque hujus ætatis princi-
pibus, ne dicant nos proprio adventione et loquaci
tantum temeritate tales minas sis tantosque terrores
incutere. Nulli namque sapientium dubium est, in
quæstis graviora sunt peccata hujus temporis quam
prini, Apostolo dicente: *Legem quis transgrediens. B*
duobus mediis vel tribus tectibus morietur: quanto
putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei con-
cucaverit (Hebr. x, 28)?

6. Eu primus occurrit nobis Samuel jussu Dei
legitimi regni stabilitor. Deo antequam nasceretur
dedicatus, a Dan usque Barsabee omni populo
Israel veridicus propheta sigais indubitanter admi-
randis notus, ex cujus ore Spiritus sanctus cunctis
mundi potestatibus intonuit, denuntiando primo regi
apud Hebræos duntaxat Sauli pro eo quod quedam
de mandatis Domini non compleverat, dicens: *Stulte*
egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui quæ
præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc pararet
Deus regnum tuum super Israel. Sed nequaquam re-
gnum tuum ultra consurget (I Reg. xiii, 13, 14). C
Quid ergo simile hujus temporis sceleribus, adulte-
riunite vel parricidium fecit? Nullo modo. Sed
jussionis ex parte mutationem; quia, ut bene quidam
nostrum ait: *Hæc agitur de qualitate peccati, sed de*
transgressionem mandati. nemque illum obiecta, velut
putabat, purgantem, et expurgans, ut generi humano
moris est, sagaciter hoc modo annectentem, imo
audivi vocem Domini, et ambulavi in via per quam
misit me (I Reg. xv, 20). tali animadversione amuletavit:
Nunquid nulli, inquit, Dominus holocausta aut
victimam, et non potius ut obediat voci Domini? Me-
lior est enim obedientia quam victimam, et audire magis
quam offerre adipem arietum. Quoniam sicut peccatum
ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ
nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abiecasti sermo-
nem Domini, abiecit et te, ne sis rex (Ibid., 22, 23).
Et post pauca: *Scidit, inquit, Deus regnum Israel a*
te hodie, et dedit illud proximo tuo meliori te. Porro
triumphator in Israel non parcat, et penitentie non
nectetur: neque enim homo est ut agat penitentiam
(Ibid., 28, 29) (subaudiatur, super duris malorum
præcordiis). Notandum ergo est, quod dixit scelus
idololatriæ esse, nolle Deo acquiescere. Non ergo sibi
scelerati isti, dum non gentium diis perspicue litant,
subplaudant: siquidem concalcantes porcorum more
pretiosissimas Christi margaritas, idololatriæ sunt.
Sed licet hoc unum exemplum ac si invictus astipu-

later ad corrigendos iniquos abunde sufficeret; ta-
men ut in ore multorum testimonium omne comprobetur
Britanniæ malum, transeamus ad cætera.

6. Quid David numerando populum evenit, di-
cente ad prophetam Gad? *Hæc dicit Dominus: Trium*
tibi optio datur. Elige unum quod volueris ex his, ut
faciam tibi. Aut septem annis veniet tibi fames: aut
tribus mensibus fugies adversarios tuos, et illi te per-
sequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in
terra tua (II Reg. xxiv, 12, 13). Nam arctatus tali
conditione, et volens magis incidere in manus mise-
ricordis Dei quam hominum, septuaginta milliorum
populi sui strage humiliatur, et ni pro contribulibus
apostolicæ charitatis affectu, ut illos plaga non tan-
geret, mori optasset, dicendo, *Ego sum qui peccavi,*
ego pastor inique egi: isti qui oves sunt, quid peccu-
rant? Vertatur, obsecro, manus tua contra me (Ibid.,
17); inconsideratam cordis elationem propria morte
piaret. Nam quid Scriptura in consequentibus de
filio ejus narrat? *Fecit, inquit, Salomon quod non*
placuerat coram Domino, et non adimplevit ut sequeretur
Dominum sicut pater ejus. Dixit Dominus ad eum:
Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum
meum et præcepta mea quæ mandavi tibi, dirumpens
scindam regnum tuum, et dabo illud serro tuo
(III Reg. xi, 6, 11). Quid duobus sacrilegis (æque
ut isti sunt) Israel regibus Hierobœ et Baasæ acci-
dit audite, quibus sententia Domini dirigitur per
prophetam ita dicentis: *Propter quod magnificavi te*
principem super Israel, qui exacerbaverunt me in
vanis eorum (III Reg. xiv, 7). Ecce ego suscito post
Baasim et post domum ejus, et tradam domum ejus
sicut domum Hierobœ Nabath. Qui mortuus fuerit de
his in civitate, comedent eum canes, et mortuum cor-
pus illius in campo comedent volucritia cæli. III Reg.
xvi, 3, 4). Quid illi quoque scelerato regi Israel isto-
rum cammanipuleri (cujus colludio et uxoris dolo
Naboth innocens propter paternam vineam oppres-
sus est) sanctæ ore illius Helix atque ignifero Do-
mini allego instructi, minatur ita dicente? *Occi-*
diat, insuper et possedisti. Et post hæc addes: Hæc
dicit Dominus: In loco hoc in quo lincerunt canes
sanguinem Nabath, lambent quoque tuum sanguinem
(III Reg. xxi, 19). Quod ita factum fuisse certissima
ratione constat. Sed ne forte secundum supradictum
D Achab spiritus mendax loquens vana in ore propheta-
rum (III Reg. xvii, 23) vestrorum seducat vos, ne
sermone Michæ prophetæ audiat; *Ecce permisit*
Deus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum
tuorum qui hic sunt; et Dominus locutus est contra te
malum (Ibid., 23). Nam et nunc certum est, aliquos
esse doctores contrario spiritu repletos, et magis
pravam voluptatem quam veritatem asserentes, quo-
rum, *verba super oleum molliuntur, et ipsa sunt jacula*
(Psal. lxxv, 92); qui dicunt, *pax pax, et non erit in*
peccatis permanentibus pax (Jer. vi, 14; viii, 11), ut
alibi propheta dicit: *Non est gaudere impiis, dicit*
Dominus (Isa. xlviii, 22; lvii, 21).

¹ Hæc et sequentia parenthesis conclusa omittantur in Bibl. PP. Paris.

7. Azarias quoque filius Obed ad se revertenti de eade decies centena millium exercitus Æthiopam locutus dicens : Dominus vobiscum est, dum estis cum ipso. Si exquirieritis eum, invenietur a vobis : et si dereliqueritis eum, derelinquet vos (II Par. xv, 2). Nam si Josaphat ferens præsidium inique regi ita ab Jehu propheta Ananix filio increpatur, dicente : Si peccatorem tu adjuvas, aut quem Dominus odit, tu diligis? propterea ira Domini est super te (II Par. xix, 2) : quid illis qui propriis scelerum suorum crinibus compediuntur, fiet? Quorum nos necesse est (si in acie dominica volumus dimicare) peccata odisse, non animas, dicente Psalmista : Qui diligitis Dominum, odite malum (Psal. xcvi, 10). Quid ad supradicti Josaphat filium currus et auriga Israel propheta Elias, Joram scilicet parricidam, qui egregios fratres suos, ut pro ipsis regnaret, spurius trucidavit, effatus est? Sic dicit, inquit, Dominus Deus patris tui David : Eo quod non ambulaveris in via Josaphat patris tui et in vñs Asæ regis Juda, et ambulasti in vñs regum Israel, et stuprose¹ ut gessit domus Achab, et fratres tuos filios Josaphat meliores te interfecisti; ecce Dominus percutiet plaga magna te et filios tuos (II Par. xxi, 12, 14). Et post pauca : Et tu eris in magna valetudine, in languore ventris tui, donec exeat venter tuus cum ipsa infirmitate de die ex die (Ibid., 15). Et ad Joam regem Israel, ut vos, derelinquentem Dominum, quid Zacharias filius Joia- dæ vatis minatus sit, attendite; qui surgens populo dixit : Hæc dicit Dominus : Quid præteritis præcepta Domini, et non prosperamini? Quia dereliquistis Dominum, et derelinquet vos (II Par. xxiv, 20). Quid de auctore prophetarum Isaia dicam, qui proœmium prophetiæ suæ vel visionem ita exorsus est, dicens? Audite, cæli, auribus et percipe terra, quoniam Dominus locutus est : Filios enutrivit et exaltavit; ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui : Israel autem me non cognovit, et populus meus non intellexit (Isa. i, 2, 4). Et post pauca minas meritis tantæ insipientiæ aptans : Derelinquetur, inquit, filia Sion ut tabernaculum in vinea, et sicut iugurium in cucumerario, sicut civitas quæ vastatur (Ibid., 8). Et principes specialiter conveniens ait : Audite verbum Domini, principes Sodomorum, percipite legem Domini, populus Gomorrhæ (Ibid., 10).

8. Notandum sane, quod iniqui reges principes Sodomorum vocentur. Prohibens namque Dominus sacrificia et dona sibi a talibus offerri (et nos inhiantes suscipimus quæ Deo ab omni natione sunt non placita, eademque egenis et pene nihil habentibus distribui in perniciem nostram non sinimus) cum latis divitiis oneratis sordibus peccatorum intentis ait : Ne offeratis ultra sacrificium frustra : inconsummatio est mihi. (Ibid., 13). Nemque denuntiat : Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis; et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam (Ibid., 15). Et hæc quare facit, ostendit :

A Manus, inquiens, vestrae sanguine plenæ sunt. Simul- que ostendens quomodo placaretur, ait : Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis : quiescite agere perverse. Dicit bene- facere, querite iudicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo (Ibid., 16, 17). Quasi placoris vicissitudinem adjungens, ait : Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur : et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Si volueritis et audieritis me, bona terræ manducabitis. Quod si nolueritis et me provocaveritis ad iracundiam, gladius devorabit vos (Ibid., 18, 20). Accipite veracem publicumque astipulatorem, boni malique vestri retributionem absque ullo adulationis fuce, non ut parasitorum venerata vestrorum venena in aures sibilant ora, testan- tem : Principes tui infideles, socii furum, omnes diligunt munera, sectantur retributiones : pupillo non iudicant, causa viduæ non ingreditur ad eos. Propter hoc ait Dominus exercituum fortis Israel : Heu! consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis meis : — et conterentur scelerati et peccatores simul, et omnes qui dereliquerunt Dominum consumentur (Ibid., 23, 24, 28). Et infra : Oculi sublimes hominis humiliabuntur, et incurvabitur altitudo virorum (Isa. ii, 11). Et iterum : Væ impio in malum : retributio enim manuum ejus fiet ei (Isa. iii, 11). Et post pauca : Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et ad potandum usque ad vesperam ut vino æstuetis. Ci- thara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris : et opus Domini non respicitis, et opera manuum ejus non consideratis. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti exaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino : et descendit sortes ejus, et populus ejus, et sublimes gloriosique ejus ad eum (Isa. v, 11, 14). Et infra : Væ qui po- tentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad mi- scendam ebrietatem : qui justificatis impium pro mu- neribus, et justitiam justî aufertis ab eo. Propter hoc sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammæ exurit : sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendet. Abjecerunt enim legem Do- mini exercituum, et eloquium Sancti Israel despexerunt. In omnibus his non est aversus furor Domini, sed adhuc manus ejus extenta (Ibid., 22-25).

9. Et post aliquanta de die iudicii et peccatorum ineffabili metu disceptans ait : Ululate quia prope est dies Domini (si tunc prope erat, quid nunc putabitur?), quia vastitas a Deo veniet. Propter hoc omnes manus dissolventur, et omne cor hominis tabescet et canteretur : torsiones et dolores tenebunt; quasi partu- riens dolebunt. Unusquisque ad proximum suum as- pectabit : facies combustæ vultus illorum. Ecce dies Domini veniet crudelis, et indignationis plenus et iræ furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de eo. Quoniam stella cæli et splendor eorum non expandent lumen suum :

¹ Sic Bibl. PP. Paris. At edit. Oxon. et alijpore ac : nullo sensu.

obtemporabitur sol in ortu suo, et luna non splendebit in tempore suo. Et visitabo super vobis mala, et contra impios iniquitatem ipsorum, et quæcunque faciam superbiam infidelium, et arrogantiam fortium humiliabo (Isa. xlii, 6, 11). Et iterum: Ecce Dominus dissipabit terram, et nudabit eam, et affliget faciem ejus, et disperdet habitatores ejus. Et erit sicut populus sic sacerdos, et sicut servus sic dominus ejus, sic ancilla sic domina ejus, sicut vicens sic ille qui vendit, sicut fenerator sic ille qui mutuum accipit, sicut qui repetit sic qui debet. Dissipatione dissipabitur terra, et direptione prædabitur: Dominus enim locutus est verbum hoc. Luxit et defluxit terra, defluxit orbis, infirmata est ab habitatoribus suis: quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt sædus sempiternum. Propter hoc maledictio vorabit terram (Isa. xxiv, 1, 6). Et infra: Ingemiscunt omnes qui lætantur corde, cessabit gaudium tympanorum, quiescet sonitus lætantium, conticescet dulcedo citharæ, cum cantico non bibent vinum, amara erit potio bibentibus illam. Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte. Clamor erit super vino in plateis, deserta est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ, relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimit portas: quia hæc erunt in medio terræ, et in medio populorum (Ibid., 7, 15). Et post pauca: Prævaricantes prævaricati sunt, et præparicatione transgressorum prævaricati sunt. Formido, et fovea, et lagueus super te qui habitator es terræ. Et erit: Qui fugerit a voce formidinis, cadet in foveam; et qui se explicaverit de fovea, tenebitur in lagueo: quia cataractæ de excelsis apertæ erunt, et concutientur fundamenta terræ. Confractioe confringetur terra, commotione commovebitur, agitatione agitabitur sicut ebrius, et auferetur quasi tabernaculum vana noctis; et gravabit eum iniquitas sua, et ceciderit, et non adiciet ut resurgat. Et erit: In die illa visitabo formidines super militiam cæli in excelsis, et super viros terre qui sunt super terram, et congregabuntur in congregatiōem vobis fascis in lacum, et claudentur ibi in carcerem, et post multos dies visitabuntur. Et erit sicut luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus ex orientem in monte Sion et in Hierusalem, et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus (Ibid., 13, 27). Et post aliquanta rationem reddens, quamvis in talia mutaretur, ita ait: Ecce non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat; neque abbreviata est auris ejus, ut non exaudiat. Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis ne exaudiat. Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, et dîgiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniquitatem fati. Non est qui videt factum, neque est qui judicet vere: sed confidunt in nihil, et loquuntur vanitates, et conceperunt amentiam, et pepererunt iniquitatem (Isa. lix, 1, 4). Et infra: Opera eorum inutilia, et opus iniquitatis in manibus eorum. Pedes eorum in malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem innocentem. Cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas et contritio in visceribus eorum, et viam pacis non

cognoverunt, et non est iudicium in precibus eorum. Sentite eorum incurvatæ sunt eis: omnis qui calcet in eis, ignorat pacem. Propter hoc elongatum est iudicium a vobis, et non apprehendet vos iustitia (Ibid., 6, 9). Et post pauca: Et conversum est retrorsum iudicium, et iustitia longe stetit: quia currunt in platea veritas, et æquitas non potuit ingredi. Et facta est veritas in oblivione: et qui recessit a malo, præde patuit. Et vidit Dominus, et non placuit in oculis ejus, quia non est iudicium (Ibid., 14, 15). Hucusque Isaia prophete pauca de multis dixisse sufficiat.

10. Nunc vero illum, qui minusquam formaretur in utero præscitus, et priusquam exiret de vulva sanctificatus, et in cunctis gentibus propheta positus est, Jeremiam scilicet, quid de populo insipiente rigidisque regibus prævultaverit, parumper attendentes audite, hoc modo leniter verba initiante. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Vade et clama in auribus Hierusalem, et dices: Audite verbum Domini domus Jacob, et omnes cognationes domus Israel: Hæc dicit Dominus: Quid invenerunt in me patres vestri iniquitatis, qui elongati sunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt; et non dixerunt: Ubi est qui ostendere nos fecit de terra Ægypti (Jer. ii, 1, 2, 3, 5, 6)? Et post pauca: A saculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, dixisti: Non serviam. Ego plantavi te vineam electum, omne semen verum: quomodo ergo conversa es in prurum vinum alizee? Si laveris te nixo, et multiplicaveris tibi herbam borith: maculata es iniquitate tua coram me, dicit Dominus (Ibid., 20-22). Et infra: Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes me dereliquistis, dicit Dominus. Frustra percussi filios vestros: disciplinam non receperunt. Audite verbum Domini: Numquid solitudo factus sum Israel, aut terra serotina? Numquid oblitiscetur virgo ornamentum suum, aut sponsa fasciam pectoralis suam? Populus vera mens oblitiscens est mei diebus iniquitatis (Ibid., 29-33). Quia stultus es populus verus me non cognovit: filii insipientes sunt et recordes: sanities sunt ut faciant mala, bene autem sapere nesciunt (Jer. iv, 22). Tam propheta ex sua persona loquitur dicens: Domine, oculi tui respiciunt fidem: peristi eos, et non doluerunt: attrivisti eos, et noluerunt accipere disciplinam (Jer. v, 3). Itemque Dominus: Annuntiate hoc domui Jacob, et auditum facite in Iuda dicentes: Audi, popule stulte, qui non habes cor; qui habentes oculos non videtis, et aures, et non auditis. Me ergo non timebitis, ait Dominus, et a facie mea non doleritis? qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum quod non præteribit: et commovebuntur, et non poterunt: intumescent fluctus ejus, et non transibunt illud. Populo autem huic factum est cor incredulum et exasperans, recesserunt et abierunt: et non dixerunt in corde suo: Melius Dominum Deum nostrum (Ibid., 20-24). Et iterum: Quia inventi sunt in populo mei impii insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes et pedicæ ad capiendos viros. Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plena dolo: ideo magnificati sunt et ditati: incrassati sunt et impinguati, et præterierunt sermones

meos pessime : causum pupilli non direxerunt, et iudicium pauperum non iudicaverunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiusmodi non ulciscetur anima mea (Jerem. v, 26-29)?

11. Sed absit ut vobis eveniat quod sequitur : Loquere ad eos omnia verba hæc, et non audient te : et vocabis eos, et non respondebunt tibi. Et dices ad eos : Hæc est gens quæ non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam : periit fides, et ablata est de ore eorum (Jer. vii, 27, 28). Et post aliquanta : Nunquid qui cadit, non resurget; et qui aversus est, non revertetur? Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti. Attendi et auscultavi : nemo quod bonum est loquitur. Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens : Quid feci? Omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium. Milvus in cælo cognovit tempus suum : turtur et hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui : populus autem meus non cognovit iudicium Dei (Jer. viii, 4-7). Et tam vehementi sacrilegiorum cæcitate et ineffabili ebrietate propheta conterritus, et deflens eos qui se ipsos non deslebant, (ut et nunc infelices tyranni agunt) optat sibi autionem sletuum a Domino concedi, hoc modo dicens : Super contritione filix populi mei contritus sum : stupor obtinuit me. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non obducta est cicatrix filix populi mei (Ibid., 21, 22)? Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo die ac nocte interfectos filix populi mei? Quis dabit mihi in solitudine diversorium viatorum, et derelinquam populum meum, et recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, cœtus prævaricatorum. Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii et non veritatis; confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, et me non cognoverunt, dicit Dominus (Jer. ix, 1-3). Et iterum : Et dixit Dominus : Quia dereliquerunt legem meam quam dedi eis, et non audierunt vocem meam, et non ambulaverunt in ea, et abierunt post pravitatem cordis sui; idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecce ergo cibabo populum istum absynthio, et potum dabo eis aquam fellis (Jer. ix, 13-15). Et post pauca (quod etiam crebrius stylo propheta adjunxit dicens ex persona Dei) : Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumas pro eis laudem et orationem : quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, et afflictionis eorum (Jer. xi, 14).

12. Quid ergo nunc infausti duces facient? Illi pauci invenientes viam angustam, amota spatiosa, prohibiti a Deo ne preces pro vobis fundant perseverantibus in malis, et tantopere incitantibus; queis econtrario ex corde ad Deum repedantibus, Deo nolente animam hominis interire, sed retractante, ne penitus pereat qui abjectus est, vindictam non potuissent inducere : quia nec Jonas, et quidem cum multum concupiverit Ninivitis propheta. Sed omissis interim nostris, audiamus potius quid prophetica tuba persultet : Quod si dixeris, inquires, in corde tuo :

A Quare venerunt mala hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ. Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, et vos poteritis benefecere, cum didiceritis malum (Jer. xiii, 22, 23) : (subauditur) quia non vultis. Et infra : Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, et non quiescit, et Domino non placuit : nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata eorum. Et dixit Dominus ad me : Noli orare pro populo isto in bonum. Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum : et si obtulerint holocausta et victimas, non suscipiam ea (Jer. xiv, 10-12). Et iterum : Et dixit Dominus ad me : Si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Ejice illos a facie mea, et egrediantur (Jer. xv, 1). Et post pauca : Quis miserebitur tui, Jerusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu reliquisti me, dicit Dominus, et retrorsum abiisti : et extendam manum meam super te, et interficiam te (Ibid., 5, 6). Et post aliquanta : Hæc dicit Dominus : Ecce ego fringo contra vos cogitationem : revertatur unusquisque a via sua mala, et dirigite vias vestras et studia vestra. Qui dixerunt : Desperavimus post cogitationes nostras ibimus, et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus. Ideo hæc dicit Dominus : Interrogate gentes : Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel? Nunquid deficiet de petra agri nix Libni, aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidæ et defluentes? Quia oblitus est me populus meus (Jer. xviii, 11-15). Et post aliquanta, optatione proposita loquitur diceas : Hæc dicit Dominus : Facite iudicium et justitiam, et liberate vi oppressum de manu calumniatoris : et advenam, et pupillum, et viduam nolite contristare, neque opprimatis inique : et sanguinem innocentem ne effundatis. Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere David super thronum ejus. Quod si non audieritis verba hæc, in memetipso iuravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit glomus hæc (Jer. xxii, 5-5). Et iterum (de rege enim scelesto loquebatur) : Vivo ego, dicit Dominus : quia si fuerit Iechonias annulus in manu dextera mea, inde evellam eum : et dabo in manu quarentium animam ejus (Ibid., 24, 25).

13. Sanctus quoque Habacuc proclamavit dicens : Væ qui ædificant civitatem in sanguine, et præcipiunt civitatem in iniquitatibus, dicentes : Nonne hæc sunt a Domino omnipotente? Et defecerunt populi multi in igne, et gentes multæ minoratae sunt (Habac. ii, 12, 13). Et ita prophetiam querulus incipit : Usquequo clamabo, et non exaudies? vociferabor ad te? Ut quid mihi dedisti labores et dolores inspicere, miseriam et impietatem contra me? Et factum est iudicium, et iudex accepit. Propter hoc dissipata est lex, et non perducitur ad finem iudicium (Habac. i, 2-4). Sed et beatus Osee propheta, attendite quid loquatur de principibus dicens : Pro eo quod transgressi sunt pactum meum, et adversus legem meam tulerunt, et exclamabant : Cognovimus te, quia adversum sis Israel. Bonum ut iniquum persecuti sunt. Sibi regnaverunt, et non per-

me tenuerunt principatum, nec me agnoverunt (Ose. vii, 1-4). Sed et sanctum Amos prophetam hoc modo animantem audite: In tribus impietatibus filiorum Juda, et in quatuor non avertam eos: propter quod repulerunt legem Domini, et præcepta non custodierunt; sed seducerunt eos vana eorum. Et emittam ignem super Judam, et comedet fundamenta Jerusalem. Hæc dicit Dominus: In tribus impietatibus Israel, et in quatuor non avertam eos: propter quod tradiderunt pro pecunia justum, et pauperem pro calciamentis quæ calciant super pulvèrem terræ: et colaphis cedebant capita pauperum, et viam humilium declinaverunt (Amos ii, 4-7). Et post pauca: Quærite Dominum, et vivetis: ut non reluceat sicut ignis domus Joseph, et comedat eam, nec erit qui extinguat (Amos v, 6). Qui Amos prohibitus ne prophetaret in Israel, absque adulationis tempore respondens: Non eram, inquit, eos propheta, nec filius prophetæ: sed eram pastor caprarius vellicans sycamoros. Et suscepit me Dominus ab ovibus, et dixit Dominus ad me: Vade et prophetiza in plebem meam Israel. Et nunc audi verbum Domini (regem namque alloquebatur): Tu dicis: Noli prophetare in Israel, et non congreges turbas in domum Jacob. Propter quod hæc dicit Dominus: Uxor tua in civitate meretricabitur, et filii tui et filiae tuæ gladio cadent, et terra tua funiculo metietur: et tu in terra immunda morieris; Israel autem captivus ducetur a terra sua (Amos vii, 14-17). Et infra: Audite itaque hæc, qui contribulatis immane pauperem, et dominationem exercetis in inopes super terram, qui dicitis: Quando transibit mensis ut acquiramus, et sabdato ut aperiamus thesauros (Amos viii, 4, 5)? Et post pauca: Jurat Dominus contra superbiam Jacob, si obliviscetur in contemptione opera vestra; et in his non conturbabitur terra, et lugebit omnis qui commorabitur in ea, et ascendet sicut flumen consummatio? Et convertam dies festos vestros in luctum, et injiciam in omnem lumbum cilicium, et in omne caput decubitationem: et ponam eum sicut luctum dilecti, et eos qui cum eo sunt, sicut diem mæroris (Ibid., 7, 8, 10). Et iterum: Gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: Non appropinquabunt neque venient super nos mala (Amos ix, 10).

14. Sed et sanctus Michæas vates, attendite quid sit estatus: Audi, inquiens, tribus. Et quid exornabit civitatem? Nunquid ignis? Et domus iniquorum thesaurizans in thesauros iniquos, et cum injuria injustitiam. Si justificabitur in statera iniquus, et in sacello pondora dolosa, ex quibus divitias in impietate repleverunt (Mich. vi, 10-12). Sed et Sophonias propheta clarus, quas minas exaggerat, audite: Prope est, inquit, dies Domini magnus, prope et velox valde. Vox diei Domini amara constituta est et potens, dies iræ dies ille, dies tribulationis et necessitatis, dies nubis et nebulae, dies tubæ et clangoris, dies miseriæ et exterminationis, dies tenebrarum et caliginis super civitates firmas et super angulos excelso. Et contribulabo homines, et ibunt sicut cæci, quia Domino peccaverunt: et effundam sanguinem sicut pulverem, et carnes eorum sicut strum boum: et argentum eorum et aurum

A non poterit eximere eos in die iræ Domini. Et in igne zeli ejus consumetur omnis terra, quando consummationem et solitudinem faciet Dominus super omnes commorantes in terram (Sophon. i, 14-18). Convenite et conjungimini gens indisciplina, priusquam efficiamini sicut flos præteriens, priusquam veniat super vos ira Domini (Sophon. ii, 1, 2). Et quid Aggæus sanctus propheta dicat, attendite: Hæc dicit Dominus: Semel ego movebo cælum et terram, et mare et aridam: et avertam regnum, et exterminabo virtutem regnorum gentium, et avertam quadrigas et ascensores (Agg. ii, 22, 25). Nunc quoque quid Zacharias filius Addo propheta electus dixerit, intuemini, hoc modo prophetiam suam exordians: Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus: et nolite tales esse sicut patres vestri, quibus imputaverunt prophetæ priores dicentes: Hæc dicit Dominus omnipotens (Zach. i, 3, 4). Et infra: Et dixit ad me angelus: Quid tu vides? Et dixi: Fulcem ego video volantem longitudinis cubitorum viginti: maledictio quæ procedit super faciem totius terræ: quoniam omnis fur ex ea usque ad mortem punietur. Et projiciam eum, dicit Dominus omnipotens; et intrabit in domum furoris et in domum jurationis in nomine meo mendacium (Zach. v, 2-4). Sanctus quoque Malachias propheta dicit: Ecce dies Domini veniet succensa quasi caminus: et erunt omnes superbi et omnes facientes iniquitatem ut stipula: et inflammabit eos dies adveniens, dicit Dominus exercituum, quæ non relinquet ex eis radicem et germen (Mal. iv, 1).

C 15. Sanctus quoque Job, attendite, quid de principio imbiarum et sine disceptaverit, dicens: Propter quid impii vivunt, et senuerunt inhoneste? Et semen eorum secundum desiderium eorum, et filii eorum ante conspectum eorum. Et domus eorum fructuosæ sunt, et timor nunquam nec plaga Domini est super eos. Vacca eorum non abortivit, et prægnans eorum peritulum partum, et non erravit, sed permunet sicut oves æternæ. Et pueri eorum gaudent, et psalterium sumentes et citharam finierunt in bonis vitam suam, in requiem inferorum dormierunt (Job xxi, 7-13). Nunquid Deus facta impiorum non respicit? Non ergo, sed lucerna impiorum extinguetur: et superveniet eis eversio, et dolores tanquam parturientis eos ab ira tenebunt. Et erunt sicut palea a vento, et sicut pulvis quem abstulit turbo. Deficiant filii ejus bona, videant oculi ejus occisionem suam, nec a Domino resolvetur. (Ibid., 17, 18, 20). Et post aliquanta de hisdem: Qui gregem, inquit, cum pastore rapuerunt, et jumentum orphanorum abduxerunt, et bovem viduæ pignoraverunt, et declinaverunt impotentes a via necessitatis. Agrum ante tempus non suam demessi sunt: pauperes potentium vineis sine mercede et sine cibo operati sunt: nudos multos dormire fecerunt sine vestimentis: tegmen animæ eorum abstulerunt (Job xxiv, 2-4, 6, 7). Et post pauca: cum ergo sciret opera eorum, tradidit eos in tenebras: Maledicatur ergo pars ejus a terra: pariant plantationes ejus aridæ. Retribuatur ergo illi sicut egit: contribuetur omnis iniquus sicut lignum sine sanitate. In iracundia enim surgens impotentem evertit.

Propterea enim non credet de vitu sua : cum infirmare cœperit, non speret sanitatem, sed cadet in languorem. Multos enim læsit superbia ejus; et marcidus factus est sicut malva in æstu, velut spica cum de stipula sua decidit (Job xxiv, 18, 20, 22, 24). Et infra : Quod si nulli fuerint filii ejus, in occisionem erunt. Quod si collegerit ut terram argentum, et similiter ut lutum præparaverit aurum, hæc omnia justii consequentur (Job xxvii, 14-17). Quid præterea beatus Esdras, propheta ille bibliotheca legis, minatus sit attendite, hoc modo disceptans : Hæc dicit Dominus Deus : Non parces dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundentem sanguinem innocuum super terram. Exhibit ignis ab ira mea, et devorabit fundamenta terræ, et peccatores quasi stramen incensum. Væ eis qui peccant, et non observant mandata mea, dicit Dominus : non parcam illis. Discedite, filii apostatæ, et nolite contaminare sanctificationem meam. Novit Deus qui peccant in eum; propterea tradet eos in mortem et in occisionem. Jam enim venerunt super orbem terrarum mala multa (IV Esdr. xv, 21-27). Immissus est gladius velut ignis; et quis est qui recutiet eum? Nunquid recutiet aliquis leonem esurientem in silva? aut nunquid exstinguet ignem, cum stramen incensum fuerit? Dominus Deus mittet mala; et quis est qui recutiet ea? Et exhibit ignis ex iracundia ejus; et quis exstinguet eum? Coruscabit; et quis non timebit? tonabit; et quis non horrebit? Deus cuncta minabitur; et quis non terrebitur? A facie ejus tremet terra, et fundamenta maris fluctuantur in profundo (IV Esdr. xvi, 3-12).

16. Ezechiel quoque propheta egregius, quatuorque evangelicorum animalium mirandus inspector, quid de sceleratis edixerit, attendite; cui primum Dominus miserabiliter plagam Israel deslenti ait : Iniquitas domus Israel et Juda invaluit nimis, quia impleta est terra iniquitate et immunditia (Ezech. ix, 9). Ecce ego sum : non parces oculus meus, neque miserebor (Ezech. v, 8, 11). Et infra : Quoniam terra plena populis, et civitas plena iniquitate est : et avertam impetum virtutis eorum, et polluentur sancta eorum. Exoratio veniet, et quæret pacem, et non erit (Ezech. vii, 23-25). Et post aliquanta : Factus est, inquit, sermo Domini ad me, dicens : Filii hominis, terra quæ peccaverit mihi ut delinquat delictum, extendam manum in eam, et conteram ejus firmamentum panis, et emitam in eam famem, et tellus de ea hominem et pecora. Et si sint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel et Job, non liberabunt eum : sed ipsi in sua justitia salvi erunt, dicit Dominus. Quod si etiam bestias malas inducam super terram et puniam illam, et erit in exterminium; et non erit qui iter faciat a facie bestiarum. Et tres viri isti in medio ejus, vivo ego dicit Dominus, si filii et filia ejus miserebuntur : sed ipsi soli salvi erunt, terra autem erit in interitum (Ezech. xiv, 12-16). Et iterum : Filius non accipiet injustitiam patris, neque pater accipiet injustitiam filii. Justitia justii super ipsum erit. Et iniquus si avertat se ab omnibus iniquitatibus quas fecit, et custodiat omnia mandata mea, et faciat justitiam et misericordiam multam, vita vivet et

A non morietur. Omnia delicta ejus quæcunque fecit, non erunt : in sua justitia quam fecit, vita vivet. Nunquid voluntate volo mortem injusti, dicit Dominus, quam ut avertat se a via mala et vivat? cum autem se converterit justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes iniquitates quas fecit iniquus, omnes justitiæ quas fecit, non erunt in memoria. In delicto suo quo excidit, et in peccatis suis quibus peccavit, morietur (Ezech. xviii, 20-24). Et post aliquanta : Et scient omnes gentes, quia propter peccata sua captivi ducti sunt domus Israel, eo quod reliquerunt me. Et averti faciam meam ab eis, et tradidi eos in manus inimicorum ejus, et omnes gladio ceciderunt. Secundum immunditias suas et secundum iniquitates suas feci illis, et averti faciem meam ab eis (Ezech. xxxix, 23, 24).

B 17. Hæc de sanctorum prophetarum minis dixisse sufficiat : pauca tantum de Sapientia Salomonis, quæ adhortationem vel denuntiationem expriment regibus, non minus quam minas, huic opusculo inserere necessarium duxi, ne dicant me gravia et importabilia in humeros hominum verborum onera velle imponere, digito autem meo ea, id est consolatoria affatu, nolle movere (Matth. xxiii, 4). Audiamus itaque quid propheta dixit : Diligite, inquit, justitiam qui judicatis terram (Sap. i, 1). Hoc unum testimonium, si toto corde servaretur, abunde ad corrigendos patriæ duces sufficeret. Nam si dilexissent justitiam, diligerent utique fontem quodammodo et originem totius justitiæ, Deum. Servite Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quærite eum (Ibid.).

C Heu! quis victurus est, ut quidam ante nos ait, quando ista a civibus perficiantur, si tamen usquam perfici possunt? Quoniam invenitur ab his qui non tentant illum : apparet autem eis qui fidem habent in eum (Ibid., 2). Nam isti sine respectu tentant Deum, cujus præcepta contumaci despectione contemnunt, nec fidem servant illi, cujus oraculis blandis vel aliquantulum severis dorsum versant et non faciem. Perversæ enim cogitationes separant a Deo (Ibid., 3). Et hoc in tyrannis nostri temporis perspicue apprehenditur. Sed quid nostra mediocritas huic tam aperta sensui miscetur? Loquatur namque pro nobis, ut diximus, qui solus verax est, Spiritus scilicet sanctus, de quo nunc dicitur : Spiritus autem sanctus disciplinæ effugiet fictum (Ibid., 5). Et iterum : Quoniam Spiritus Dei replevit orbem terrarum (Ibid., 7). Et infra, finem malorum bonorumque oculato judicio prætendens, ait : Quomodo spes impiii tanquam lanugo est quæ a vento tollitur, et tanquam fumus qui a vento diffusus est, et tanquam spuma gracilis quæ a procella dispergitur, et tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis. Justii autem in perpetuum vivunt : et apud Deum est merces illorum, et cogitatio eorum apud Altissimum. Ideo accipient regnum decoris, et diadema speciei de manu Domini. Quoniam dextera sua proteget eos, et brachio sancto suo defendet illos (Sap. v, 15, 17). Dissimiles enim qualitate sunt valde justii et impiii : nimirum, ut dixit Dominus : Eos qui honorant, inquiens, me, honorabo; et qui me spernunt, erunt ignobiles (I Reg. ii, 30). Sed

transcramus ad cætera. Audite, inquit, omnes reges et intelligite; discite si dicis finium terræ: præbete aures vos qui continetis multitudinem, et placetis vobis in vobis nationum. Quoniam data est a Deo potestas vobis et vobis ab Altissimo, mihi interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque custodistis legem justitiam, neque secundum voluntatem ejus ambulastis. Horrende et celeriter apparebit vobis; quoniam iracundiam curissimum vis qui præsumit fiet. Exiguo carnis concidit miser cordia: potentes autem potenter tormento dententur. Non enim personas subtrahet qui est omnium dominator; nec reverberitur magnitudinem cujusquam, quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et æqualiter cura est illi pro omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo, reges, hi sunt sermones mei, ut discatis sapientiam, et non decidatis. Qui enim custodierint justa, justificabuntur; et qui didicerint sancta, sanctificabuntur (Sup. vi, 2-11).

28. Hactenus cum regibus patriæ non minus prophetarum oraculis quam nostris sermonibus discimus, volentes eos scire quæ propheta dixerat: Quasi, inquit, a facie colubri fuge peccata. Si accesseris ad illa, suscipient te dentes leonis: dentes eorum interficientes aeneas hominum (Eccli. xxi, 2, 3). Et iterum: Quam magna misericordia Domini, et propitiatio ejus convertentibus ad se (Eccli. xvii, 28)! Et si

non habemus in nobis illud apostolicum, ut dicamus: Optabam enim anathema esse a Christo pro fratribus meis (Rom. ix, 3); tamen illud propheticum toto corde possimus dicere: Heu! quia anima perit. Et iterum: Scrutemur vias nostras, et queramus, et revertamur ad Dominum (Thren. iii, 40, 41). Sed et illud Apostoli: Cupimus unumquemque vestrum in visceribus Christi esse (Philip. i, 8). Cum enim libenter hoc in loco, ac si marinis fluctibus jactatus, et in optato evectus portu remis (si non tantos talesque malitiæ episcoporum vel cæterorum sacerdotum, aut clericorum in nostro quoque ordine erigi adversus Deum vidissem montes, quos me secundum legem ceu testes primum duris verborum cantibus, dein populum, si tamen sanctionibus inhæret, non ut corporaliter interficiantur, sed mortui vitæ vivant Deo, ne personarum arguar exceptionis, totis necesse est viribus lapidare), verecundia interveniente quiescerem. Sed mihi quæso, ut jam in superioribus dixi, ab his veniam impertiri, quorum vitam non solum laudo, verum etiam cunctis mundi opibus præfero, cujusque me, si fieri possit, ante mortem esse aliquandiu participem opto et sitio, nostris jam nunc obvallatis sanctorum duobus clypeis lateribus invictis dorso adversitatis mœnia, stabilito capite, pro galea adjutorio Domini fidissime contexto, crebro veracium volatu vel alitent conviciorum cautes.

PARS TERTIA.

GILDÆ INCREPATIO IN CLERUM.

CAPUT PRIMUM. Increpatione in clericum.— Sacerdotes habet Britannia, sed insipientes: quamplurimos ministros, sed imprudentes, clericos, sed raptos subdolos; pastores, ut dicuntur, sed occisioni animarum lapos paratos; quippe non commoda plebi providentes, sed proprii plenitudinem ventris quærentes: ecclesiæ domus habentes, sed turpis lucri gratia eas adentes; populos docentes, sed præbendo pessima exempla, vitia multosque mores; raro sacrificantes, et nunquam puro corde inter altaria stantes; plebem ob peccata non corripientes, nimirum eadem agentes; præcepta Christi spernentes, et suas libidines modis omnibus implere curantes; sedem Petri apostoli immanis pedibus usurpantes, sed merito cupiditatis in Judæ traditoris pestilentem cathedram decedentes; veritatem pro inimico odientes, et mendaciis ac si charissimis fratribus faventes; justos inopes immanes quasi angues torvis vultibus conspicantes, et sceleratos divites absque ullo verecundiæ respectu sicut cælestes angelos venerantes: egenis elemosynam esse dandum summis e labiis prædicantes, sed ipsi vel obolum non dantes; nefanda populi scelera tacentes, et suas injurias quasi Christo irrogatas amplificantes; religionem forte matrem seu serores domo pellentes, et externas veluti secretiori ministerio famularos indecenter levantes, vel potius (ut vera

dicam, licet inepta non tam mihi quam talia agentibus) humiliantes; ecclesiasticos post hæc gradus propensius quam regna cælorum ambientes, et tyrannico ritu acceptos defendentes, nec tamen legitimis moribus illustrantes; ad præcepta sanctorum (si aliquando duntaxat audierint quæ ab illis sæpissime audienda erant) oscitantes ac stupidos, et ad ludicra et ineptas sæcularium hominum fabulas, ac si iter viæ quæ mortis pandunt, strenuos et intentos; pinguedinis gratia taurorum more raucos, et ad illicita infeliciter promptos; vultus arroganter in altum habentes, et sensus conscientia remordente ad ima vel tartarum demersos: uno sane perduto denario mæstos, et ad unum inquisitum lantos: in apostolicis sanctionibus ob insectiam vel peccatorum pondus (ora etiam scientium obturantes) hebetes ac mutos, et in flexibus mundialium negotiorum mendacibus doctissimos: quorum de scelerata conversatione multos sacerdotio irruentes, potius vel illud pene omni pecunia redimentes, quam tractos, et in eodem veteri infaustoque intolerabilium piaculorum cœno post sacerdotalem episcopatus vel presbyterii sedem (qui nec itidem usquam sederunt) ut pote indigne porcorum more volutantes, rapto tantum sacerdotali nomine, nec tamen tenore vel apostolica dignitate accepta; sed qui nondum ad integram fidem sunt vel

malorum poenitentia idonei, quomodo ad quemlibet A ecclesiasticum (ut non dicam summum) convenientes, et adopti gradum quem non nisi sancti atque perfecti et apostolorum imitatores, et (ut magistri gentium verbis loquar) irreprehensibiles legitime et absque magno sacrilegii crimine suscipiunt?

CAP. II. De eadem re. — Quid enim tam impium tamque scelestum est, quam ad similitudinem Simonis Magi (Act. viii, 18), non intervenientibus licet interea promiscuis criminibus, episcopatus officium presbyterii terreno pretio, quod sanctitate rectisque moribus decentius acquiratur, quempiam velle mercari? Sed in eo isti propensius vel desperatius errant, quo non ab apostolis vel apostolorum successoribus, sed a tyrannis et a patre eorum diabolo fucata et nunquam profutura emunt sacerdotia: quin potius B velut culmen tectumque malorum omnium quoddam, quo non facile eis improperentur a quoquam admissa prisca vel nova, et cupiditatis gulæque desideria, ut pote præpositi multorum facilius rapiant, scelestæ vitæ structuræ superponunt. Nam si talis profecto coemptionis conditio ab impudentibus istis, non dicam apostolo Petro, sed cuilibet sancto sacerdoti pinque regi ingesta fuisset, eadem responsa accepissent quæ ab apostolo, auctor eorundem Magus Simon, dicente Petro: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* (Ibid., 20). Sed forte, heu! qui ambitores istos ordinant, imo potius humiliant, atque pro benedictione maledicunt, dum ex peccatoribus non poenitentes, quod rectius fuerat, sed sacrilegos et desperatos faciunt, et Judam quodammodo in Petri C cathedra Domini traditorem, ac Nicolaum in loco Stephani martyris statuunt immundæ hæreseos adinventorem, eodem modo sacerdotio asciti sunt; et ideo non magnopere detestantur in filiiis, quinimo venerantur, quod similiter ut patribus subinde venisse certissimum est. Etenim eos, si in parochiam, resistentibus sibi et tam pretiosum quæstum denegantibus severe comessoribus, hujusmodi margaritam invenire non possint; præmissis ante sollicitè nuntiis, transnavigare maria, terrasque spatiosas transmeare non tam piget quam delectat; ut omnino talis species inæquiparabilisque pulchritudo, et, ut verius dicam, diabolica illusio, vel venditis omnibus copiis comparatur. Dein cum magno apparatu magnaue phantasia vel potius insania repedantes ad patriam, ex erecto erectiorem incessum pingunt, et dudum summitates montium conspicantes, nunc recte ad æthera vel ad summa nubium vellera, luminum semidormitantes acies librant, ac sese nova quædam plasmata, imo diabolica organa, ut quondam Novatus Romæ dominicæ mulcator margaritæ porcus niger, patriæ ingerunt, violenter manus non tam venerabilibus aris quam flammis inferni ultricibus, dignas in tali schema^a positi sacrosanctis Christi sacrificiis extensuri.

CAP. III. De eadem re: ubi proposita exempla de Henocho, Noe, Abraham, Melchisedech, Moyses, Phinees et Jesu Nave. — Quid, tu infelix popule, a ta-

libus, ut dixit Apostolus (Tit. i, 12), bestis ventris præstolaris? Hisne corrigaris, qui seipsum non modo ad bona non incitant, sed secundum prophetæ exprobrationem: *Laborant ut inique agant* (Jer. ix, 3)? Talibusne oculis illustraberis, qui hæc tantum avidè speculantur, quæ proclive vitis, id est tartari portas ducant? Vel certe secundum Salvatoris dictum (Matth. xv, 14), si non istos rapacissimos ut Arabiæ lupos, ac si Loth ad montem igneum Sodomitum imbrem fugeritis, cæci educti a cæcis in inferni foveam eadetes. Sed forsitan aliquis dicat non ita omnes episcopi vel presbyteri ut superius comprehensi, qui non schismatis, non superbic, non inmunditiæ infamia maculantur, mali sunt: quod nec vehementer et nos distitemur. Sed licet sciamus eos castos esse B et bonos, breviter tamen respondebimus: Quid profuit Heli sacerdoti (I Reg. ii, 11, 12; iii, 12) quod solus non violaverit præcepta Domini, rapiendo in foëscinulis, antequam adeps Domino offerretur, ex ollis cornes, dum eadem mortis ira qua filii sunt mulcatur (I Reg. iv, 11)? Quis rogo eorum ob invidiam melioris hostiæ cælestisque igne in cælos evecat, ut Abel, occisus (Gen. iv, 8); qui etiam mediocri verbi aspernantur convicium? Quis perasus est consilium malignantium, et cum impiis non sedit (Psalm. xxv, 5), ita ut de eo veridico quasi de Henocho diceretur: *Ambulavit Henocho cum Deo, et non inveniebatur* (Gen. v, 22), in mundi scilicet vanitate omnis post idola proclive id temporis claudicare, relicto Deo, incipientis? Quis eorum saluari in arca (hoc est in Eccllesia), nullum Deo adversantem, ut Noe diluvii tempore (Gen. vii, 7), non admisit; ut perspicue monstraretur non nisi innoxios vel poenitentes egregios in dominica domo esse debere? Quis victoribus solum, et in trecentario numero (hoc est Trinitatis sacramento) liberato justo (Gen. xiv, 18), regem quinque victriciumque turmarum exercitus ferates vincentibus, et nequaquam aliena cupientibus, sacrificium offerens, ut Melchisedech, benedixit? Quis sponte proprium in altari capite cædendam, ut Abraham, Deo iubente, obtulit filium (Gen. xxii, 1); ut simile quoddam hinc impleveret Christi mandatum dicentis oculum dextrum scandalizantem evelli debere (Matth. v, 29); et prophetæ præcaveret, se maledictum esse *gladium et sanguinem prohibentem* (Jer. C XLVIII, 10)? Quis memoriam malefacti de eorde radicatus, ut Joseph (Gen. xlv, 5), evulsit? Quis in monte cum Domino locutus, et nequaquam concrepantibus tubis exinde perterritus (Exod. xix, 16), duas tabulas cornutamque faciem aspectu incredulis inhabilem et horrendam tropico sensu, ut Moyses (Exod. xxxiv, 29), advexit? Quis eorum pro peccatis populi exorans imo de pectore clamavit, ut ipse, *Domine, inquit, peccavit populus iste peccatum grande; quod si dimittis, dimitte; alioquin dele me de libro tuo* (Exod. xxxii, 31, 32)? Quis zelo Dei accensus mirabili ad ultionem fornicationis sine dilatione sanando poenitentiae medicamine stupri affectum, ne ira populo inardesceret, sicut Phinees sacerdos (Num. xxv, 7;

^a Forte *schemate*.

Psalm. cv, 31, ut per hoc in ævo reputaretur illi justitia, strenue consurrexit? Quis vero eorum vel in exstirpationem usque ad internecionem de terra promissionis septem gentium morali intelligentia, vel ad constabilitationem spiritualis Israel pro eis (*Jos. xxiv, 41*) Jesum Nave imitatus est?

CAP. IV. Proponuntur Jesus et Phinees (sen potius *Elcazarus, Jephthe, Jideon, Samsom et Samuel*. — Quis eorum populo Dei finales terminos trans Jordanem, ut sciretur quid cuique tribui conveniat, sicut supradicti, Phinees * scilicet et Jesus (*Jos. xix, 51*), sagaciter divisere, ostendit? Quis ut adversariorum plebi Dei inmanem prosternere gentium millia, unicam filiam que propria voluptas intelligitur, imitans et in hoc Apostolum dicentem: *Non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant* (*I Cor. x, 33*), obtriantem victoribus cum tympanis et choris (*Judic. xi, 31*), id est carnalibus desideriis, in sacrificium votivæ placationis, ut Jephthe, mactavit? Quis eorum ad conturbanda, fuganda sternendaque superbarum gentium castra mysteriis Trinitatis, ut supra diximus, cum lagenas viris teneantibus (*Judic. vii, 6, 16, 20*) egregias in manibus sonantesque tubas (id est propheticos et apostolicos sensus, ut dixit Dominus prophetæ: *Exalta quasi tuba vocem tuam* [*Isa. lvm, 4*]; et Psalmista de apostolis: *In omnem terram exivit sonus eorum* [*Psalm. xvm, 5*]) et lagenas splendidissimo ignis lumine noctu coruscantes. (quæ accipiuntur in sanctorum corporibus bonis operibus annexis, et sancti Spiritus igni ardentibus, ut Apostolus: *Habentes, inquit* [*II Cor., iv, 7*], *thesaurum istum in vasis fictilibus*) post idololatriæ luci (quod moraliter interpretatum, condensæ et fusæ cupiditatis) succisionem silvæ (*Judic. vi, 25*), et evidentia figmenta Judaici velleris imbris cælestis experti (*Ibid., 37*), et gentilis, rore sancti Spiritus madefacti, fide non dubia, ut Gedeon, processit (*Judic. vii, 4*)? Quis eorum mori exoptans mundo et vivere Christo (*Philip. i, 23*), luxuriosos gentium convivas laudantes deos suos (*Judic. xvi, 23-25*) (id est sensus extollentes divitias, ut Apostolus: *Et avaritia, inquit* [*Coloss. iii, 5*], *quæ est simulacrorum servitus*) concussis duabus virtute brachiorum columnis (quæ intelliguntur in voluptatibus nequam animæ carnisque, quibus domus humanæ omnis nequitie quodammodo pangitur ac fulcimentatur) tam innumerabiles, ut Samson (*Judic. xvi, 29, 30*), prostravit? Quis orationibus holocaustoque lactantis agni metum depellens (*I Reg. vii, 9*), insperatas tonitruorum voces nubiumque imbres concitans (*I Reg. xii, 17*), absque adulatione regem constituens (*I Reg. x, 1, 24*), eum quem Deo non placentem abjiciens uncto pro illo meliore in regno (*I Reg. xiii, 14; xv, 28; xvi, 13*), ut Samuel, valedicturus populo astabit hoc modo dicens: *Ecce præsto sum; loquimini coram Domino et Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, an asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi* (*I Reg. xii, 2, 3*). Cui a populo responsum est dicente: *Non es calum-*

niatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam (*Ibid., 4*).

CAP. V. Recensentur exempla Eliæ, Elisæi et Isaïæ. — Quis eorum igne cælesti centum superbos exrens, quinquaginta humiles servans (*IV Reg. i, 10, 11, 15*), et absque adulationis furo non Deum per prophetas, sed idolum Accaron, consulenti mortem imminentem iniquo regi annuntians (*Ibid., 16*), omnes prophetas simulacri Baal (qui interpretati accipiuntur sensus humani invidiæ, avaritiæ, ut jam diximus, semper intenti) mucrone corusco, hoc est verbo Dei, ut Elias egregius vates, prostravit (*III Reg. xviii, 40*), et zelus Dei commotus iniquorum terræ imbres adimens ætherales, ac si fortissimo penuriæ elustello tribus annis sexque mensibus obseratos (*III Reg. xvii, 1*), fame, siti moribundus in deserto conquestus est: *Domine, inquit, prophetas tuos occiderunt, et altaria tua suffoderunt; et ego relictus sum solus, et quæruunt animam meam* (*III Reg. xix, 10*)? Quis eorum charissimum discipulum terrenis extra solitum ponderibus oneratum (*IV Reg. v, 23*), que ante ea a se magnopere licet rogato ut acciperet despecta fuissent (*Ibid., 16*), etsi non perpetua lepra, ut Elisæus, saltem expulsionem mulctavit (*IV Reg. v, 27*)? Et quis ex illis puero in vitæ desperatione æstuanti, atque improvise super bellico hostium apparatu civitatem in qua erant obsidentium tremefacto (*IV Reg. vi, 15*), inter nos (ut ille) animæ visus ferventi exoratione ad Deum facta (ita ut intueri poterit [*Ibid., 17*] auxiliarium cælestis exercitus armatorum curruum ceu equitum ignito vultu fulgentium montem plenum) patefecit, et credere (*Ibid., 16*) quin fortior esset ad salvandum quam inimici ad pugnandum? Et quis eorum corporis tactu (*IV Reg. iv, 34*), mortui scilicet mundo, viventis autem Deo, alii diverso funere occubanti, procul dubio mortuo Deo, vitæ vero viventi, quasi supra dictus, proficiet; ita ut statim prosiliens Christo grates pro sanitate agat eunctorum pene mortalium ore desperata? Cujus eorum carbone ignito de altari forcipe cherubin advecto (ut peccata sua delerentur humilitate confessionis) labia, ut Isaïæ, mundata sunt (*Isa. vi, 6, 7*), et efficaci oratione sibi adjuncta pii regis Ezechie (*IV Reg. xix, 1, 14; Isa. xxxvii, 1, 15*), supplantatione centum octoginta quinque millia exercitus Assyriorum, nullo apparente vulneris vestigio, angeli manu, ut supradicti, prostrata sunt (*IV Reg. xix, 35; Isa. xxvii, 36*)? Quis eorum ob præcepta Dei et minas cœlitus datas (*Jer. i, 17*), veritatemque vel non audientibus proferendam, squalores pædoresque carcerum (*Jer. xx, 2; xxxii, 2; xxxvii, 15; xxxviii, 6*), et momentaneas mortes (*Jer. xxvi, 8, 14*), ut beatus Jeremias, excepit? Et ne multa: Quis eorum, ut Magister gentium dixit (*Hebr. xi, 37, 38*), errare in montibus, et in speluncis et in cavernis, lapidari, secari, totius mortis genere pro nomine Domini attentari, sicut sancti prophetæ, perpessus est?

CAP. VI. *Deinde ex Novo Testamento Jacobus primus, Petrus et Paulus.* — Sed quid immoramur in exemplis veteribus, ac si non essent in novo ulla? Audiant itaque nos qui absque ullo labore angustum hoc iter Christianæ religionis, præcæto tantum sacerdotali nomine, intrare se putant, carpentes paucos flores, velati summos, de extento sanctorum Novi Testamenti tironum amœnoque prato. Quis vestrum, qui torpetis potius quam sedetis legitime in sacerdotali sede, ejectus de concilio impiorum, post diversarum plagas virgarum (Act. xvi, 23), ut sancti apostoli, quod dignus habitus est (Act. v, 41) pro Christo vero Deo contumeliam pati, toto corde Trinitati gratias egit? Quis ob testimonium vero Deo ferendum fullonis vecte crebro percussus, ut Jacobus, primus in Novo duntaxat episcopus Testamento, corporaliter interiit? Quis gladio vestrum ab iniquo principe, ut Jacobus Joannis frater (Act. xii, 2), capite cæsus est? Quis ut protominister martyrque evangelicus, hoc solum criminis habens, quod viderit Deum, quem perfidi videre nequiverunt, nefandis manibus lapidatus est (Act. vii, 57)? Quis inversis pedibus crucis affixus pro reverentia Christi patibulo, ut clavicularius ille cælorum regni idoneus, extremum halitum fudit? Quis ex vobis gladii ictu veridicantis pro confessione Christi post vincula, carceres, naufragia, amaram virgarum cædem, post fluminum, latronum, gentium, Judæorum, pseudoapostolorum continua pericula, post famis, jejunii, vigiliarum labores, post perpetem sollicitudinem omnium Ecclesiarum, post æstum pro scandalizantibus, post infirmitatem pro infirmis, post admirabilem prædicando Christi Evangelium orbis pene circuitum, ut Vas electionis magisterque gentium electus, capite plenus est (II Cor. xi, 25 et seqq.).

CAP. VII. *Exemplum sancti Ignatii martyris.* — Quis vestrum, ut sanctus martyr Ignatius Antiochiæ urbis episcopus, post admirabiles in Christo actus, ob testimonium ejus leonum molis Romæ contractus est? cujus verba cum ad passionem duceretur audientes (si aliquando vultus vestri rubore suffusi sunt), non solum in comparatione ejus vos non putabitis sacerdotes, sed ne mediocres quidem Christianos esse. Ait enim in epistola quam ad Romanam Ecclesiam misit: « A Syria usque Romam cum bestiis terræ marique depugno die ac nocte, connexus et colligatus decem leopardis, militibus dico ad custodiam datis, qui et beneficiis nostris sæviores fiunt. Sed ego eorum nequitia magis erudior, nec tamen in hoc justificatus sum. O salutare bestias quæ præparantur mihi, quando venient? quando emittentur? quando eis frui licebit carnibus meis? quas ego exopto acriores parari, et invitabo ad devorationem mei, et deprecabor ne forte (ut in nonnullis fecerunt) timeant attingere corpus meum; quinimo, etsi contactabuntur, ego vim faciam, ego me ingeram. Date, quæso, veniam: ego novi quid expediat mihi. Nunc incipio esse Christi discipulus: facessat invidia, vel humani affectus, vel nequitia spiritualis, ut in Jesum Christum adipisci merear ignes, cruces, bestias,

A dispersiones ossium, discerptionesque membrorum, ac totius corporis pœnæ, et omnia in me unum supplicia diaboli arte quæsitæ compleantur, dummodo Jesum Christum merear adipisci. » Quid ad hæc dormitantibus animæ oculis aspiciatis? Quid talia surdis sensuum auribus auscultatis? Discutite quæso tenebrosam atramque cordis vestri caliginem temporis, ut veritatis et humilitatis præfulgidum lumen videre possitis. Christianus non mediocris sed perfectus, sacerdos non vilis sed summus, martyr non seguis sed præcipuus dicit: *Nunc incipio esse Christi discipulus.* Et vos ac si Lucifer ille de cælo projectus, verbis non potestate erigimini, et quodammodo sub dente ruminatis et gestibus prætentis, quæ antea auctor vester depinxerat: *In cælum*, inquit, *conscendam, et ero similis Altissimo* (Isa. xiv, 14). Et iterum: *Ego sodi et bibi aquam, et exsiccavi vestigio pedum meorum omnes rivos aggerum* (Isa. xxxvii, 25). Multo rectius oportebat vos imitari illum et audire, qui totius bonitatis et humilitatis vere invictum exemplar est, dicentem per prophetam: *Ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum et abjectio plebis* (Psalm. xxi, 7). O mirabile quoddam dixisse eum *opprobrium hominum*, cum omnis mundi opprobria deleverit; et iterum in Evangelio: *Non possum ego a me ipso facere quidquam* (Joan. v, 30); cum ipse coævus Patri ac Spiritui sancto communis ejusdemque substantiæ cælum et terram cum omni eorum inæstimabili ornamento fecerit, non alterius, sed propria potestate; et vos arroganter verba exaltasse, propheta dicente: *Quid superbit terra et cinis* (Eccli. x, 9)?

CAP. VIII. *Exemplum sancti Polycarpi: ubi et loca sacrarum Scripturarum in medium adducta.* — Sed ad propositum revertar. Quis, inquam, ex vobis, ut Smyrnensis Ecclesiæ pastor egregius Polycarpus Christi testis, mensam humane hospitibus ad ignem eum avidè trahentibus apposuit, et objectus flammis pro Christi charitate dixit: *Qui dedit mihi ignis ferre supplicium, dabit ut sine clavorum confixione stemmas immobiliter perferam.* Unum adhuc, præter magnam verbis volans sanctorum silvam, exempli gratia ponam Basilium, scilicet Cæsariensem episcopum, qui, cum ab iniquo principe minæ hujusmodi intentarentur, quod nisi in crastinum Ariano cæno ut cæteri macularetur, esset omnino moriturus, dixisse testatur: *Ego sane ero eras qui hodie sum; tu te utinam non mutares!* Et iterum: *Utinam haberem aliquid digni muneris, quod afferrem huic qui maturius Basilium de nodo follis hujus solveret!* Quis ex vobis apostolici sermonis regulam, quæ ab omnibus semper sanctis sacerdotibus quibusque temporibus exstantibus, humanam suggestionem præcipitanter ad nequitiam festinantem recutientibus, servata est, in concussione tyrannorum indurpente custodit, hoc modo dicens: *Obedire oportet magis Deo quam hominibus* (Act. v, 29)? Igitur contingentes solito more ad Domini misericordiam sanctorumque prophetarum ejus veces, ut illi pro nobis oraculorum suorum jacula imperfectis pastoribus, ut antea tyrannis, quois com-

panem sanctorum, librent; valeamus quod Dominus per prophetas ad desides et inhonestos sacerdotes, et non bene populum tam exempta quam verba docentes, miramini loquatur. Nam et Heli ille sacerdos in Silo pro eo quod non digno Dei zelo severe in filios contemnentem Deum ultus fuerat, sed molliter et clementer ut pote paterno affectu admonuerat, tali animadversione damnatur, dicente ad eum propheta: *Manifeste ostendi me ad domum patris tui, cum essent in Ægypto serientes Pharaoni; et elegi domum patris tui ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotio (I Reg. ii, 27, 28). Et post pauca: Quare respexisti in incensum meum et in sacrificium meum improbo oculo, et honorificasti filios tuos plus quam me, ut benediceres eos a primordio in omnibus sacrificiis coram me? Et nunc hæc dicit Dominus: Quoniam qui honorificant me, honorabo eos; et qui pro nihilo habent me, ad nihilum redigentur. Et hoc tibi signum sit, quod veniet super duos filios tuos Ophni et Phinees; in uno die morientur ambo in gladio virorum (Ibid., 29, 31, 34). Si hæc itaque patiuntur, qui veris tantum subjectos, et non condigna ultione emendant; quid ipsis fiet qui ad mala hortantur peccando et trahunt? Quid illi quoque perspicuum est vero vati, post expletionem signi ab eodem prædicti, et restitutionem aridæ manus impio regi, misso a Judæa prophetare in Bethel, prohibitoque ne quid ibidem cibi gustaret, ac decepto ab alio (ut dicebatur) propheta, ut parum quid panis et aquæ sumeret, obigit, dicente ad eum suo hospite: *Hæc dicit Dominus Deus: Quia inobediens fuisti ori Domini, et non custodisti mandatum quod præcepit Dominus Deus tuus, et reversus es, et comedisti panem, et bibisti aquam in hoc loco in quo mandaveram tibi ne manducares panem nec biberes aquam, non ponetur corpus tuum in sepulcro patrum tuorum. Et factum est, inquit, postquam manducavit panem et bibit aquam, stravit sibi asinam suam et abiit: et invenit eum leo in via, et occidit eum (III Reg. xiii, 21-24).**

CAP. ix. Ex Isaiâ. — Isaiam quoque sanctum prophetam de sacerdotibus hoc modo loquentem audite: *Væ impio in malum; retributio enim manuum ejus fiet ei. Populum meum extractores sui spoliaverunt, et mulieres dominatæ sunt ejus. Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant. Stat ad judicandum Dominus, et stat ad judicandos populos. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui et principibus ejus. Vos depasti estis vineam meam: rapina pauperis in domo vestra. Quare alteravi populum meum, et facies pauperum commolitis, dicit Dominus exercituum (Isa. iii, 11-15)?* Et non: *Væ qui condunt leges iniquas, et scribes iniquitatem scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, et vim facerem causæ humilium populi mei, ut essent viduæ præda eorum, et pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis et calamitatis de longe venientis (Isa. x, 13)? Et infra: Verum hi quoque præ vino nescierunt, præ ebrietate erraverunt, sacerdotes nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt*

A iudicium. *Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordium, ita ut non esset ultra locus. Propterea audite verbum Domini, viri illusores, qui dominamini super populum meum qui est in Jerusalem. Dixistis enim: Percussimus sædus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Flagellam inundans cum transierit, non venies super nos, quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacium protecti sumus (Isa. xxviii, 7, 8, 14, 15). Et post aliquanta: Et subvertet grando spem mendacii et protectionem aquæ inundabunt. Et delebitur sædus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit; flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem; quodcumque pertransierit, tollet vos (Ibid., 17-19). Et iterum: Et dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iste ore suo, et labiis glorificat me, cor autem eorum longe est a me; ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo. Peribit enim sapientia a sapientibus ejus, et intellectus prudentium ejus abscondetur. Væ qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium; quorum sunt in tenebris opera, et dicunt: Quis videt nos? et quis novit nos? Perversa enim hæc vestra cogitatio (Isa. xxix, 15-16). Et post aliquanta: Hæc dicit Dominus: Cælum sedes mea, et terra scabellum pedum meorum est. Quæ ista est domus quam ædificabitis mihi? et quis erit locus quietis meæ? Omnia hæc manus mea fecit, et facta sunt universa ista, dicit Dominus. Ad quem autem aspiciam, nisi ad pauperulum et contritum spiritu et tementem sermones meos? Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum; qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem; qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat; qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia elegerunt in viis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est (Isa. lxvi, 4-5).*

CAP. x. Ex Jeremia. — Jeremias quoque virgo prophetaque quid insipientibus loquatur pastoribus, attendite: *Hæc dicit Dominus: Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt (Jer. ii, 5)? Et paulo post: Et ingressi contaminastis terram meam, et hæreditatem meam posuistis in abominationem. Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? et tenentes legem nescierunt me, et pastores prævaricati sunt in me. Propterea adhuc iudicio contendam vobiscum, ait Dominus, et curi filiis vestris disceptabo (Ibid., 7, 9). Item post aliquanta: Stupor et mirabilia facta sunt in terra. Prophetæ prædicabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibus suis, et populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in novissimis ejus (Jer. v, 30, 3)? Cui loquar et contestabor, ut audiat? Ecce incircumcisæ aures eorum, et audire non possunt. Ecce verbum Domini factum est illis in opprobrium, et non suscipiunt illud (Jer. vi, 10): quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student, et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem filie populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax; et non erat pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt;*

quin potius confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt. Quomobrem cadent inter ruentes; in tempore visitationis eorum corruent, dicit Dominus (Jer. vi, 12-15). Et iterum: Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, ces et ferrum; universi corrupti sunt. Defecit sufflatorum in igne; frustra conflavit conflator; militiæ autem eorum non sunt consumptæ. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos (Ibid., 28-30). Et post pauca: Ego sum, ego sum; ego vidi, dicit Dominus. Itc ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum a principio; et videte quæ fecerim ei propter malitiam populi Israel. Et nunc quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus; et locutus sum ad vos mane consurgens et loquens, et non audistis; et vocavi vos, et non respondistis: Faciam domui huic in qua invocatum est nomen meum, et in qua vos habetis fiduciam, et loco quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci Silo; et projiciam vos a facie mea (Jer. vii, 11, 15). Et iterum: Filii mei exierunt a me, et non subsistunt; et non est qui extendat ultra tentorium meum, et erigat pelles meas. Quia stulte egerunt pastores, et Dominum non quæsierunt; propterea non intellexerunt, et grex eorum dispersus est (Jer. x, 20, 21). Et post aliquanta: Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es? Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum; ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta ejus (Jer. xi, 15, 16). Et iterum: Venite, congregamini omnes bestię terræ, properate ad devorandum. Pastores multi demoliti sunt vineam meam, dederunt pertionem meam desiderabilem in desertum solitudinis (Jer. xii, 9, 10). Itemque loquitur: Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos et non quievit, et Domino non placuit. Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata illorum (Jer. xiv, 10). Prophete dicunt eis: Non videbitis gladium, et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit Dominus vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falso prophetæ vaticinantur in nomine meo; non misi eos, et non præcepi eis; visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis. Ideo hæc dicit Dominus: In gladio et fame consumentur prophetæ illi. Et populi quibus prophetaverunt, projecti erunt in viis Jerusalem præ fame et gladio; et non erit qui sceliat (Ibid., 13-16). Et iterum: Væ pastoribus qui disperdunt et dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, et ejecistis eos, et non visitastis illos. Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, dicit Dominus (Jer. xxiii, 1, 2). Propheta namque et sacerdos polluti sunt; et in domo mea inveni malum eorum, dicit Dominus. Et idcirco via eorum erit quasi lubricam in tenebris; impellentur enim, et corruent in ea; afferam enim super eos malum, annum visitationis eorum, dicit Dominus. Et in prophetis Samariæ vidi falsitatem; et prophetabant in Baal, et decipiebant populum

maum Israel. Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii; et confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque a malitia sua; facti sunt mihi omnes ut Sodoma, et habitatores ejus quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus ad prophetas: Ecce ego cibabo eos absinthio, et potabo eos felle; a prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis et decipiunt vos; visionem enim cordis sui loquuntur, non de ore Domini. Dicunt enim his qui me blasphemant: Locutus est Dominus: Pax erit vobis. Et omnibus qui ambulant in pravitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. Quis enim adfuit in consilio Domini, et vidit et audivit sermonem ejus? Quis consideravit verbum illius et audivit? Ecce turbo dominicæ indignationis egreditur, et tempestus erumpens super caput impiorum veniet. Non revertetur furor Domini usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui. In novissimis diebus intelligotus consilium ejus (Ibid., 11-20).

CAP. XI. Ex Joel, Osee, Amos. — Parum namque cogitatis vel facitis, quod sanctus quoque Joel monens inertes sacerdotes, ac desens detrimentum populi pro iniquitatibus eorum dixit: Experg scimini qui estis ebrii a vino vestro, et plorate et lamentamini omnes qui bibitis vinum in ebrietatem, quia abluta est ab ore vestro jucunditas et gaudium (Joel. i, 5). Lugeate, sacerdotes, qui deservitis altari, quia miseri facti sunt campi. Lugeat terra, quia miserum factum est frumentum, et siccum est vinum, diminutum est oleum, aruerunt agricolæ. Lugeate possessiones pro tritico et hordeo, quia periit vindemita ex agro, vitis arefacta est, ficus diminutæ sunt: granatæ, et palma, et malum, et omnia ligna agri arefacta sunt, quoniam confuderunt gaudium filii hominum (Ibid., 9, 12). Quæ omnia spiritualiter intelligenda erunt vobis, ne tam pestilenti fame verbi Dei animæ vestræ areserent. Et iterum: Flete, sacerdotes qui deservitis Domino, dicentes: Parce, Domine, populo tuo, et ne des hereditatem tuam in opprobrium, et ne dominantur eorum gentes, uti ne dicant gentes: Ubi est Deus eorum (Joel. ii, 17)? Sed hæc vos nequaquam auditis, sed omnia quibus propensius divini furoris indignatio inardescat, admittitis. Quid etiam sanctus Osee propheta sacerdotibus vestri moduli dixerit, signanter attendite: Audite hæc, sacerdotes, et intendat domus Israel et domus regis, insigite auribus vestris: quoniam ad vos est judicium, quia laqueus facti estis speculationi et velut reticulum extensum super Itabourium quod indagatores venationis confixerunt (Osee. v, 1). Vobis etiam a Domino alienatio hujusmodi intendatur per prophetam Amos dicentem: Odio habui et repuli dies festos vestros, et non accipiam odorem in solemnibus conventionibus vestris: quia et si obtuleritis holocaustomata et hostias vestras, non accipiam ea: (et salutare declarationis vestræ non aspiciunt.) Transfer a me sonum cantionum tuarum, et psalmum organorum tuorum non audiam (Amos v, 21, 25). Famis enim evangelici cibi culina ipsa vestræ

CAP. XIV. *Rursus ex Malachia.* — Sed intérea ut aavidius organa nequitiae præparetis ad bona, quid de sancto sacerdote dicat (si quantumcumque adhuc interni auditus in vobis remanet), auscultate: *Pactum meum, inquit, fuit cum eo* (de Levi namque vel Moyse secundum historiam loquebatur) *vite et pacis: dedi ei timorem, et timuit me: a facie nominis mei pavebat. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus: in pace et in æquitate ambulavit mecum: et multos avertit ab iniquitate. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est* (Mal. II, 5, 7). Nunc item mutavit sensum, et malos increpare non desinit: *Vos, inquit, recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege: et irritam fecistis pactum cum Levi, dicit Dominus exercituum. Propter quod et ego dedi vos contemptibiles et humiles in omnibus populis, sicut non servastis vias meas, et accepistis faciem in lege. Nunquid non pater unius omnium nostrum? nunquid non Deus unius creavit nos? quare ergo despicit unusquisque fratrem suum* (Ibid., 8, 10)? Et iterum: *Ecce veniet Dominus exercituum: et quis poterit cogitare diem adventus ejus? et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim egredietur quasi ignis ardens, et quasi poa lavantium: et sedebit constans et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum et quasi argentum* (Mal. III, 1, 3). Et post pauca: *Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus: et dixistis: Vanus est qui servit Deo: et quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus, et quia ambulavimus coram Domino exercituum tristes? Ergo nunc beatos dicemus arrogantes: siquidem iudicati sunt facientes iniquitatem: tentaverunt Deum, et salvi facti sunt* (Ibid., 13, 16).

CAP. XV. *Ex Ezechiele.* — Quid vero Ezechiel propheta dixerit, attendite: *Væ, inquit, super væ veniet, et nuntius super nuntium erit: et quaeretur visio a propheta, et lex peribit a sacerdote, et consilium de cænoribus* (Ezech. VII, 26). Et iterum: *Hæc dicit Dominus: Eo quod sermones vestri sunt mendaces, et divinationes vestrae vanae; propter hoc ecce ego ad vos, dicit Dominus: Extendam manum meam super prophetas qui vident mendacia, et eos qui loquuntur vana: in disciplina populi mei non erunt, et in scriptura demus Israel non scribentur, et in terram Israel non intrabunt: et scietis, quia ego Dominus. Propterea populum meum seduxerunt, dicentes: Pax Domini; et non est pax Domini. Hic struit parietem; et ipsi unguunt eum, et cadet* (Ezech. XIII, 8, 10). Et post aliquanta: *Væ his qui concinnant cervicalium subtus omnem cubitum manus, et faciunt velamina super omne caput universæ civitatis ad subvertendas animas. Animæque subversæ sunt populi mei, et animas possidebant, et contumabant me ad populum meum propter manum plenam hordei et propter fragmentum panis, ad occidendas animas quas non oportebat mori, et ad liberandas animas quas non oportebat vivere, dum loquimini populo exaudienti vana eloquia* (Ibid., 18, 19). Et infra: *Fili hominis dic: Tu es terra quæ non committitur, neque pluvia facta est super te in die iræ; in*

qua principes in medio ejus sicut leones rugiantes, repientes rapinas, animas devorantes in potentia, et pretia accipientes: et viduæ tuæ multiplicatæ sunt in medio tui, et sacerdotes ejus desperaverunt legem meam, et polluerunt sancta mea. Inter sanctum et pollutum non distinguebant, et inter medium immundi et mundi non dividebant: et a sabbatis meis obvelabant oculos suos, et polluebant in medio eorum (Ezech. XXII, 24, 26). Et iterum: *Et quærebam ex eis virum recte conversantem, et stantem ante faciem omnino in tempore iræ, ne in fine delerem eam: et non inveni. Et effudi in eam animum meum in igne iræ meæ ad consumendum eos: vias eorum in caput eorum dedi, dicit Dominus* (Ibid., 30, 31). Et post aliquanta: *Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, loquere filiis populi mei, et dices ad eos: Terra in quam ego gladium superinducam, et acceperit populus terræ hominem unum ex ipsis, et dederit eum sibi in speculatorem; et viderit gladium venientem super terram, et tuba cecinerit, et significaverit populo: et audierit qui audit, vocem tubæ, et non observaverit; et venerit gladius, et comprehenderit eum: sanguis ejus super caput ejus erit; quia cum vocem tubæ audierit, non observavit: sanguis ejus in ipse erit: et hic quia custodivit animam suam, liberavit. Et speculator si viderit gladium venientem, et non significavit tubæ; et populus non observaverit; et veniens gladius acceperit ex eis animam; et ipsa propter impietatem suam capti est, sanguinem de manu speculatoris requiram. Et tu, fili hominis, speculatorem te dedi domui Israel, et audies ex ore meo verbum, cum dicam peccatori: Morte morieris; et non loqueris ut avertat se a via sua impius, et ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Tu vero si prædixeris impio viam ejus, ut avertat se ab ea, et non se averterit a via sua: hic in sua impietate morietur, et tu animam tuam eripuisti* (Ezech. XXXIII, 2-9).

CAP. XVI. *Ex Evangelio Matthæi.* — Sed sufficiant hæc pauca de pluribus prophetarum testimoniis, quæ retunditer superbia vel ignavia sacerdotum contumaciam, ne putent nos propria potius ad inventionem quam legis sanctorum vel auctoritate eis talia denuntiari. Videamus igitur quid evangelica tuba mundo personans inordinatis sacerdotibus eloquatur: non enim de illis, ut jam diximus, qui apostolicam sedem legitime obtinent, quique bene norunt largiri spiritualia conservis suis in tempore cibaria (si qui tamen multi iapræsentiari sunt), sed de pastoribus imperitis, qui derelinquunt oves et pascunt vana, et non habent verba pastoris positi, nobis sermo est. Evidens ergo indicium est, non esse eum legitimum pastorem, sed mediocre quidem Christianum, qui hæc non tam nostra (qui valde exigui sumus), quam Veteris Novique Testamenti decreta recusarit vel inficiatus fuerit, sicut bene quidam nostrorum ait: «Optabiliter cupimus ut hostes Ecclesiæ sint nostri quoque absque ullo fœdere hostes, et amici ac defensores nostri non solum fœderati, sed etiam patres ac domini habeantur.» Conveniant namque singuli vero examine conscientiam suam, et ita de-

prehendant an secundum rectam rationem sacro-
 tali cathedræ insideant. Videamus, inquam, quid
 Salvator mundi factorque dicat: Vos estis, inquit,
*sal terræ. Quod si sal evanuerit, in quo subetur? ad
 nihilum valet ultra, nisi ut projiciatur foras, et concul-
 cetur ab hominibus (Matth. v, 13).* Hoc unum testi-
 monium ad confutandos impudentes quosque abunde
 sufficere posset. Sed ut evidentioribus adhuc astipulationibus,
 quantis semetipsos intolerabilibus scelerum fascibus falsi hi sacerdotes opprimant, verbis
 Christi comprobetur, aliqua adnectenda sunt. Sequitur enim: *Vos estis lux mundi. Non potest civitas
 abscondi supra montem posita. Neque accendant lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (Ibid., 14).*
 Quis ergo sacerdotum hujus temporis ita ignorantie
 cæcitate possessus, ut lux clarissimæ lucernæ, in aliqua domo cunctis noctu residentibus scientiæ simul et bonorum operum lampade luceat? Quis ita
 universis Ecclesiæ filiis, tutum, publicum conspicuumque refugium, ut sit civibus firmissima forte eunti montis civitas vertice constituta, habetur? Sed
 et quod sequitur: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et magnificent Patrem vestrum, qui in cælis est (Ibid., 16):* quis eorum uno saltem die potest implere? Quin potius
 densissima quædam eorum nebula, atraque peccaminum omni Insulæ ita incumbit nox, ut omnes pene a via recta avertat, ac per invies impeditosque
 scelerum callos errare faciat, quorum non modo Pater cælestis non laudatur per opera, sed etiam intolerabiliter blasphematur. Velim quidem hæc Scripturæ
 sacræ testimonia huic epistolæ inserta vel inserenda, sicut nostra mediocritas passet, omnia utcumque
 historico vel morali sensu interpretari. Sed ne in immensum modum opusculum hoc his qui non tam
 nostra quam Dei despiciunt, fastidiunt, avertunt, proteletur, simpliciter et absque ulla verborum circuitione congesta vel congerenda sunt. Et post pauca:
Qui enim solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum (Matth. v, 19). Et iterum: *Nolite judicare, ut non
 judicemini: in quo enim iudicio judicaveritis, judicabitur de vobis (Matth. vii, 1, 2).* Quis, rogo, vestrum respiciet id quod sequitur? *Quid autem vides, inquit, festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non consideras? Aut quomodo dicis fratri tuo, Sine egeriam festucam de oculo tuo, et ecce trabs in oculo tuo est (Ibid., 3, 4).* Vel quod sequitur: *Nolite dare sanctum canibus, neque miseritis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi disrumpant vos (Ibid., 6):* quod sæpissime vobis evenit. Et populum monens
 ne a dolosis doctoribus, ut estis vos, seduceretur, dixit: *Attendite vobis a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestitu ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: a fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Sic
 omnis arbor bona bonos fructus facit, et mala malos (Ibid., 15-17).* Et infra: *Non omnis qui dicit mihi,*

Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum (Ibid., 21).

CAP. XVII. Iterum ex Evangelio Matthæi. — Quid sane vobis licet qui, ut propheta dixit (*Isa. xxix, 13*), labiis tantum et non corde Deo creditis? Qualiter autem impletis quod sequitur: *Ecce, inquit, ego mitto vos sicut oves in medio luporum (Matth. x, 16):* qui versa vice ut lupi in gregem ovium proceditis? vel quod ait: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (Ibid.)?* Prudentes quidem estis ut aliquam ore exitabili mordeatis, non ut caput vestrum quod est Christus, objectu quodammodo corporis defendatis, quem totis operum malorum conatibus conculcatis. Nec enim simplicitatem colubarum habetis, quin potius corvino assimilati nigrori, ac semel de arca, id est Ecclesia, evolitantes, inventis carnalium voluptatum fetoribus, nusquam ad eam puro corde revolastis. Sed videamus et cætera. *Nolite, ait, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam (Ibid., 18).* Quidam horum feceritis, recogitate. Quem vero vestrum sequens testimonium non in profundo cordis arcano vulneret, quod de pravis antistitibus Salvator ad apostolos loquitur? *Simite illos: cæci sunt duces cæcorum: cæcus autem si cæco ducatum præstat, ambo in foveam cadent (Matth. xv, 14).* Egent sane populi quibus præestis, vel potius quos decepistis, audire. Attendite verba Domini ad apostolos et ad turbas loquentis, quæ et vos, ut audio, in medium crebro proferre non pudet. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, servate et facite: secundum vero opera eorum nolite facere: dicunt enim, et ipsi non faciunt (Matth. xxiii, 2, 3).* Periculosa certe ac supervacua sacerdotibus doctrina est, quæ pravis operibus obfuscatur. *Væ vobis, hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines: vos autem non intratis, nec introeuntes sinitis intrare (Ibid., 13).* Non solum enim præ tantis malorum criminibus quæ geritis, in futuro, sed etiam pro his qui vestro quotidie exemplo pereunt, pœnali pœna plectemini: quorum sanguis in die iudicii de vestris manibus requiretur. Sed quid mali quod servi parabola præteriderit inspicite, dicentis in corde suo: *Moram facit dominus meus venire.* Qui pro hoc forsitan incasperat percutere consertos suos, manducans et bibens cum ebriis. Veniet ergo, inquit, dominus servus illius in die qua non sperat, et hora qua ignorat: et dividet eum (a sanctis scilicet sacerdotibus) partemque ejus ponet cum hypocritis (cum eis certe, qui sub sacerdotali tegmine multum obumbrant nequitia): *illic, inquit, erit fletus et stridor dentium (Matth. xxiv, 48-51):* quibus in hac vita non crebro evenit ob quotidianas Ecclesiæ matris ruinas filiorum, vel desideria regni cælorum.

CAP. XVIII. Ex Pauli Epistola ad Romanos. — Sed videamus quid Christi verus discipulus, magister gentium, Paulus, qui omni ecclesiastico doctore

imitandus est (sicut et ego Christi [I Cor. xi, 1]), in tali negotio præloquatur in prima Epistola dicens : *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum magnificaverunt, aut gratias egerunt : sed evanuerunt in cogitationibus suis ; et obcæcatum est insipiens cor eorum : dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. i, 21, 22).* Licet hoc gentibus dici videatur, intuemini tamen quia competenter istius ævi sacerdotibus cum populis coaptabitur. Et post pauca : *Qui commutaverunt, inquit, veritatem Dei in mendacium : et cohererunt, et servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie (Ibid., 25, 26).* Et iterum : *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, impudicitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio (scilicet animarum populi) contentione, dolo, malignitate : susurrone, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus inobedientes, insensatos, incompositos, sine misericordia, sine affectione. Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte (Ibid., 27-32).* Quisnam supradictorum his omnibus in veritate caruit ? si enim esset, forte cæperetur subjecto sensu, in quo ait : *Non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus (Ibid., 32) ; nullo scilicet hoc malo eorum exstante immuni. Et infra : Tu autem secundum duritiam tuam, et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justiciæ Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua (Rom. ii, 5, 6).* Et iterum : *Non est enim acceptio personarum apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt : et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. Non enim auditores legis justii sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur (Ibid., 11-13).* Quid ergo severitatis ingruit his qui non solum implenda non faciunt, et prohibita non declinant, sed etiam ipsam verborum Dei lectionem vel tenuiter auribus ingestam pro sævissimo angue refugiunt ?

CAP. XIX. Item, ex eadem Epistola et ex duabus Epistolis ad Corinthios. — Sed transeamus ad sequentia. Quid ergo, inquit, dicemus ? Permanemus in peccato, ut gratia abundet ? absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo iterum vivemus in illo (Rom. vi, 1, 2) ? Et post aliquanta : *Quis nos, ait, separabit a charitate Christi ? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius (Rom. viii, 35) ?* Quem vestrum, quæso, talis intimo corde occupabit affectus, qui non modo pro pietate non laboratis, sed etiam ut inique agatis et Christum offendatis, multa patimini ? Vel quod sequitur : *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut in die, honeste ambulemus : non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis, non in contentione et amulatione : sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in concupiscen-*

tiis (Rom. xiii, 12, 14). Et iterum ad Corinthios in prima Epistola : *Ut sapiens, inquit, architectus fundamentum posui : alter superædificat. Unusquisque autem videat, quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod est Jesus Christus. Si quis autem superædificet super hoc aurum et argentum, lapides pretiosos, ligna, fenenum, stipulam : unumquodque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit illud, quia in igne revelabitur : et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, omnia per ignem judicabuntur. Qui superædificaverit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur (I Cor. iii, 10, 13). Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis ? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus (Ibid., 16, 17).* Et iterum : *Si quis videtur apud vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum (Ibid., 18, 19).* Et post aliquanta : *Non bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit ? Expurgate igitur vetus fermentum, ut sitis nova conspersio (I Cor. v, 6, 7).* Quomodo expurgabitur vetus fermentum, id est peccatum, quod a diebus in dies cunctis conatibus cumulat ? Et iterum : *Scripti vobis in Epistola : Ne commisceamini fornicariis. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis serviensibus : alioquin debueratis de hoc mundo exire. Nunc autem scripsi vobis non commisceri : si quis nominatur frater, et est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax ; cum hujusmodi nec cibum quidem sumere (Ibid., 9, 11).* Sed latro nequaquam pro furto vel latrocinio litem alium damnat, quem potius optat, tuetur, amat, ut pote sui sceleris consortem. Item in Epistola ad Corinthios secunda : *Ideo, inquit, habentes hanc administrationem juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficiamus : sed abjiciamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei (II Cor. iv, 1, 2).* In subsequentibus autem ita de malis doctoribus dicit : *Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. Et non mirum : ipse enim Satanæ transfiguratur se in angelum lucis. Non est magnum igitur, si ministri ejus transfigurentur ut angeli justicie, quorum finis erit secundum opera eorum (II Cor. xi, 13, 15).*

CAP. XX. Ex Epistolis, ad Ephesios, ad Thessalonicenses I, et ad Colossenses. — Attendite quoque quid ad Ephesios dicat. An nescitis vos pro hoc in aliquo reos teneri ? Hoc, inquiens, dico et testificor in Domino, ut jam non ambuletis sicut gentes ambulantes in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum ; alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis propter cæcitatem cordis eorum ; qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicie in operationem omnia immundicie et avaricie (Ephes. iv, 17, 19). Et quis vestrum sponte expleverit id quod sequitur ? Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei : ut nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed replemini Spiritu sancto (Ephes. v,

17, 18). Sed et quod ad Thessalonicenses dicit : *Neque enim fuimus apud vos aliquando in sermone adulationis, sicut scitis : neque in occasione avaritiæ : nec quærentes ab hominibus gloriari, neque a vobis, neque ab aliis ; cum possemus oneri esse, sicut cæteri apostoli Christi. Sed facti sumus sicut parvuli in medio vestrum, vel tanquam si nutrix soveat parvulos suos. Ita desiderantes vos, cupide volebamus vobis tradere non solum Evangelium, sed etiam animas nostras (1 Thess. ii, 5, 8). Si hunc vos Apostoli retinetis in omnibus affectum, ejus quoque cathedræ legitime insidere noscatis. Vel etiam quod sequitur : Scitis, inquit, quæ præcepta dederim vobis. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra : ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum. Et ne quis supergrediatur neque circumvehiat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum (1 Thess. iv, 2, 8). Quis etiam vestrum circumspicte cauteque custodivit id quod sequitur ? Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, et concupiscentiam malam : propter quæ venit ira Dei in filios disidentiam (Colos. iii, 5, 6). Videtis enim pro quæis peccatis ira Dei potissimum consurgat.*

CAP. XXI. *Ex Epistolis ad Timotheum et ad Titum.* — Audite itaque quid de vobis prophetico spiritu sanctus idem apostolus vestrisque consimilibus prædixerit, ad Timotheum aperte scribens : *Hoc enim scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa. Erunt enim homines semetipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita (II Tim. iii, 1, 5). (Sicut et propheta dicit : Udivi ecclesiam malignorum, et cum impiis non sedebo [Psal. xxv, 5]). Et post aliquanta (quod nostro tempore videmus pullulare) ait : Semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Quemadmodum enim Joannes et Mambres resisterunt Moysi ; ita et isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem ; sed ultra non proficient : insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit (II Tim. iii, 7, 9). Etenim evidenter ostendit, qualiter se exhibeant officio sacerdotes, ita ad Titum scribens : Te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum habens, irreprehensibile ; ut is qui ex adverso est, vereatur, nullum malum habens dicere de nobis (Tit. ii, 7, 8). Et iterum ad Timotheum : Labora, inquit, sicut bonus miles Christi Jesu. Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut placeat ei cui se probavit. Nam et qui contendit in agone, non*

coronabitur, nisi legitime certaverit (II Tim. ii, 5, 5). Hæc quidem honorum adhortatio. Quod vero item comprehendit, malorum hominum (ut vos quibusque intelligentibus apparetis) denuntiatio est. Si quis, inquit, aliter docet, et non acquiescit sermonibus sanis Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languescens erga quæstiones et pugnas verborum : ex quibus oriuntur invidia, contentiones, blasphemix, suspensiones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, qui veritate privati sunt, existimantes quæstum esse pietatem (I Tim. vi, 3, 5). Sed quid sparsim positis amplius utentes testimoniis, sensuum ac diversorum undis in despecta ingenii nostri cymbula fluctuabimur ? Recurrere tandem aliquando usque ad lectiones illas (quæ ad hoc non solum ut recitentur, sed etiam astipulentur benedictioni qua initiantur sacerdotum vel ministrorum manus, eosque perpetuo doceant, uti ne a mandatis quæ fideliter continentur in eis, sacerdotali dignitate degenerantes recedant, ex omni pene sacrarum litterarum textu merito excerptæ sunt) necessarium duximus, ut apertius cunctis pateat æterna supplicia mansura eos, et non esse sacerdotes vel Dei ministros, qui earum doctrinas atque mandata opere secundum vires suas non adimpleverint.

CAP. XXII. *Ex epistola I Petri.* — Audiamus ergo quid princeps apostolorum beatus Petrus de tali negotio signaverit : *Benedictus, inquit, Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui per magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vitæ æternæ, per resurrectionem a mortuis Domini nostri Jesu Christi, in hæreditatem incorruptibilem, immarcescibilem, incontaminatam, conservatam in cælis in vos, qui in virtute Dei custodimini (I Petr. i, 3, 5). Quare enim insipienter a vobis violatur talis hæreditas, quæ non sicut terrena, decidua ; sed immarcescibilis atque æterna est ? Et post aliquanta : Propter quæ succincti estote lumbos mentis vestre, sobrii, perfecte sperantes in eam quæ offertur vobis gratiam in revelatione Jesu Christi (Ibid., 13). Rimamini namque pectoris vestri profunda, an sobrii sitis, et perfecte sacerdotalem gratiam examinandam in Domini revelatione conservetis. Et iterum dicit : Quasi filii benedictionis non configurantes vos illis prioribus ignorantix vestræ desiderii : sed secundum eum qui vos vocavit sanctos, et vos sancti in omni conversatione estote. Propter quod scriptum est : Sancti estote, quia ego sum sanctus (Ibid., 14, 16). Quis rogo vestrum ita sanctitatem toto animi ardore sectatus est, ut hoc quantum in se est, festinaret implere ? Sed videamus quid in ejus secunda lectione continueatur. Charissimi, inquit, animas vestras castificate ad obediendum fidei per spiritum in charitate, in fraternitate, ex corde vero invicem diligentes perseveranter, quasi renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili verbo Dei vivi et permanentis in æternum (Ibid., 22, 23). Hæc quidem ab Apostolo mandata, et in die vestræ ordinationis*

lecta, ut ea indurpe custodiretis; sed nequaquam a vobis in iudicio impleta, sed nec multum cogitata vel intellecta sunt. Et infra: *Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationem, et invidiam, et detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabiles, et sine dolo lac concupiscite, ut eo crescat in salutem: quoniam dulcis est Dominus (I Petr. II, 1, 5)*. Recogitate an hæc quoque sura's auribus a vobis audita crebrius, conculcentur. Et iterum: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptionem, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in illud tam admirabile lumen suum (Ibid., 9)*. Non solum per vos virtutes Dei non annuntiantur vel meliorantur, sed etiam pravissimis vestris apud incredulos quosque despiciuntur exemplis.

CAP. XXIII. *Ex Actibus apostolorum et rursus ex Epistola I ad Timotheum.* — Audistis forte in eodem die quod in lectione Actus apostolorum lectum est, Petro in medio discipulorum surgente, qui dixit: *Viri fratres, oportet scripturam impleri quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda (Act. I, 15, 16)*. Et paulo post: *Hic itaque acquisivit agrum de mercede iniquitatis (Ibid., 18)*. Hoc securo vel potius hebeti corde, quasi non de vobis lectum fuisset, audistis. Quis, quæso, vestrum non quærit agrum de mercede iniquitatis? Judas namque loculos compilabat: vos Ecclesie donaria filiorumque animas ejus vastatis. Ille adiit Judæos ut Deum venderet: vos tyrannos et patrem vestrum diabolum ut Christum despiciatis. Ille triginta argenteis venalem habuit omnium Salvatorem: vos vel uno obolo. Quid plura? Fertur vobis in medium Matthie in confusionem vestram exemplum, sanctorum quoque apostolorum electione vel iudicio Christi, non propria voluntate sortiti: ad quod cæci effecti non videtis quam longe a meritis ejus distetis, dum in amorem et effectum Judæe traditoris sponte corruistis. Apparet ergo eum qui vos sacerdotes sciens ex corde dicit, non esse verum Christianum. Sane quod sentio, proferam. Posset quidem lenior fieri increpatione: sed quid prodest vulnus manu tantum palpare, unguentove ungere, quod tumore jam vel fetore sibi horrescens cauterio et publico ignis medicamine eget; si tamen ullo modo sanari possit, agro nequaquam medelam quærente, et ab hoc medico longius recedente? O inimici Dei, et non sacerdotes, veterani malorum et non pontifices, traditores et non sanctorum apostolorum successores, et non Christi ministri. Auscultastis quidem secundæ lectionis apostoli Pauli verborum sonum (sed in nullo modo monita virtutemque servastis, et simulacrorum modo quæ non vident neque audiunt, eodem die altari astitistis) tunc et quotidie vobis intonantis: *Fratres, inquit, fidelis sermo est, et omni acceptione dignus (I Tim. III, 1)*. Ille dixit fidelem et dignum: vos ut infidelem et indignum sprevistis. *Si quis episcopatum cupit, bonum opus desiderat (Ibid.)* Vos episcopatum magnopere avaritiæ gratia, non spiritualis profectus obtentu cupitis, et bonum opus illi condignum nequaquam habetis. *Oportet ergo hujusmodi*

irreprehensibilem esse (Ibid., 2) In hoc namque sermone lacrymis magis quam verbis opus est; ac si dixisset Apostolus eum esse omnibus irreprehensibilem debere. *Unius uxoris virum (Ibid.)*. Quid ita apud nos quoque contemnitur, quasi non audiretur, vel idem dicere et virum uxorum? *Sobrium, prudentem (Ibid.)*. Quis etiam ex vobis hoc aliquando inesse sibi saltem optavit? *Hospitalem (Ibid.)*. Id si forte casu evenerit, popularis auræ potius quam præcepti gratia factum, non prodest, Domino Salvatore ita dicente: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam (Matth. VI, 2)*. *Ornatum, non violentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum (I Tim. III, 2, 3)*. O feralis inmutatio! O horrenda præceptorum cælestium conculcatio! Nonne infatigabiliter ad hæc expugnanda, vel potius obruenda actuum verborumque arma corripitis, pro quæis conservandis atque firmandis, si necesse fuisset, et poena ultro subeunda, et vita ponenda erat? Sed videamus et sequentia: *Domum, inquit, suam bene regentem, filios habentem subditos cum omni castitate (I Tim. III, 4)* Ergo imperfecta est patrum castitas, si eidem non et filiorum accumulatur. Sed quid erit, ubi nec pater nec filius mali genitoris exemplo pravatus conspicitur castus? *Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesie Dei diligentiam adhibebit (Ibid., 5)*? Hæc sunt verba quæ indubitatis effectibus approbantur. *Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non vino multum deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura. Hi autem probentur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes (Ibid., 8, 10)*. His nimirum horrescens diu immoravi: unum veridice possum dicere, quin hæc omnia in contrarios actus mutantur; ita ut clerici (quod non absque dolore cordis fateor) impudici, bilingues, ebrii, turpis lucri cupidi, habentes fidem et (ut verius dicam) infidelitatem in conscientia impura, non probati in bono, sed in malo opere præsciti ministrantes, et innumera crimina habentes sacro ministerio adsciscantur.

CAP. XXIV. *Iterum ex Matthæi Evangelio.* — Audistis etiam illo die (quo multo dignius multoque rectius erat, ut ad carcerem vel catastam pœnalem quam ad sacerdotium traheremini) Domino sciscitanti, quem se esse putarent discipuli, Petrum respondisse: *Tu es Christus Filius Dei vivi (Matth. XVI, 16)*; eique Dominum pro tali confessione dixisse: *Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est (Ibid., 17)*. Ergo Petrus a Deo Patre doctus recte Christum confitetur: vos autem moniti a patre vestro diabolo inique Salvatorem malis actibus denegatis. Vero sacerdoti dicitur: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Ibid., 18)*. Vos quidem assimilamini viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam (Matth. VII, 26). Notandum vero est, quod insipientibus in ædificanda domo arenarum pendula mobilitati Dominus non cooperetur, secundum illud: *Fecerunt sibi reges, sed non per me (Ose. VII, 4)* Itidemque quod sequitur eadem sonat dicendo:

Et portæ inferi non prevalebunt (Matth. xvi, 18) : a ejusque peccata intelliguntur. De vestra quid exitiabili structura pronuntiatur? *Venerunt flumina, et flaverunt venti, et impegerunt in domum illam, et cecidit : et fuit ruina ejus magna (Matth. vii, 27).* Petro ejusque successoribus dicit Dominus : *Et tibi dabo claves regni cælorum (Matth. xvi, 19) : Vobis vero : Non novi vos : discedite a me, operarii iniquitatis (Matth. vii, 23 ; Luc. xiii, 27) ;* ut separati sinistrae partis cum hædis, eatis in ignem æternum. Itemque omni sancto sacerdoti promittitur : *Et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cælis : et quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis (Matth. xvi, 19).* Sed quomodo vos aliquid solvetis ut sit solutum et in cælis, a cælo ob scelera adempti, et immanium peccatorum funibus compediti, ut Salomon quoque ait : *Criniculis peccatorum suorum unusquisque constringitur (Prov. v, 22) ?* Quaque ratione aliquid in terra ligabitis quod supra mundum etiam ligetur propter ^a vosmetipsos, qui ita ligati iniquitatibus in hoc mundo tenemini, ut in cælis nequaquam ascendantis, sed in infamata tartari ergastula, non conversi in hac vita ad Dominum, decidatis? Nec sibi quisquam sacerdotum de corporis mundi

^a Ita recte, ut videtur, Bibl. PP. Paris. Neque enim placet lectio editi. Oxon., supra modum etiam ligetur præter vosmetipsos.

solum conscientia supplaudat, cum eorum queis præest (si qui propter ejus imperitiam vel desidiam seu adulationem perierint) in die judicii de ejusdem manibus, veluti interfectoris, animæ exquirantur. Quia nec dulcior mors que inferitur a bono quoque homine, quam malo. Alioquin non dixisset Apostolus, velut paternum legatum suis successoribus derelinquens : *Mundus ego sum ab omnium sanguine. Non enim subterfugi quominus annuntiarem vobis omne mysterium Dei (Act. xx, 26, 27).* Multo namque usu ac frequentia ^b peccatorum inebriati, et incessanter irruentibus vobis scelerum cumulatorum ac si undis quassati, uram veluti post naufragium (in qua ad vivorum terram evadatis) pœnitentiæ tabulam toto animi nisu exquirite, ut avertatur furor Domini a vobis misericorditer divertens : *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11).* Ipse omnipotens Deus totius consolationis et misericordie (II Cor. 1, 3) paucissimos honos pastores conservet ab omni malo, et municipes faciat, subacto communi hoste, civitatis Jerusalem cœlestis, hæc est sanctorum omnium congregationis, Pater et Filius et Spiritus sanctus : cui sit honor et gloria in secula sæculorum. Amen.

^b Hic iterum sequimur Bibl. PP. Paris., rejecta lectione Oxon., *Mattumque nam usu.*

ANNO DOMINI DLV-DLX.

PELAGIUS PAPA I.

NOTITIA (ex Libro Pontificali).

Pelagius ^a natione Romanus, ex patre Joanne Vi-
cario, sedit annos undecim, ^b menses decem, dies
octodecim ^b. Et dum non essent episcopi qui eum
ordinarent, inventi sunt duo episcopi, Joannes de
Perusio, et Bonus de Ferentino, et Andreas presby-
ter de Ostia; et ordinaverunt eum pontificem. Tunc
enim non erant in clero, qui eum possent promo-

^a Anno Christi redemptoris 555, qui est vicesi-
mus nonus imperii Justiniani, ejusdem Justiniani
imperatoris promotione, in locum Vigilii subrogatus
est Pelagius archidiaconus, qui ob imminentem ja-
cturam catholicæ fidei, vel ignominiam Chalcedonen-
sis concilii evitandam, quintam synodum approbavit.
Quare cum Occidentales episcopi majore scissura di-
viderentur, per litteras aliquoties a se frustra moni-
tos per Narsetem compelli curavit.

Hujus temporibus Franci, cum plurimas regiones
Italiæ depopulati fuissent, a Justiniano debellati, at-
que Romano imperio ^c subacti leguntur apud Aga-
thiam. Hadrianus papa in epistola ad Carolum Ma-
gnum de imaginibus, de Pelagio hæc scribit : *Multo
amplius vero ejus sanctissimi successores dominus Pe-
lagius et dominus Joannes, mira magnitudinis eccle-
siam Apostolorum a solo edificantes, historias diversas
tam in musivo quam in variis coloribus cum sacris pin-*

^c Hoc falsissimum.

C vere (a). Et multitudo religiosorum, sapientium et
nobilium, subdlexerant se a communionem ejus, dicen-
tes, quia in morte Vigilii papæ se immiscuit, ut tan-
tis pœnis affligeretur. Eodem tempore Narses et Pe-
lagius papa, consilio inito, data litania a sancto Pan-
cratio (b) cum hymnis et canticis spiritualibus, vene-
runt ad sanctum Petrum apostolum. Qui Pelagius

D gentes imaginibus, et nunc usque hactenus a nobis ve-
nerantur. Hanc ecclesiam Pelagius incepit, Joannes
vero successor ejus perfecit, atque titulo Sanctorum
Philippi et Jacobi eandem consecravit, juxta versum
quem teste Baronio antiqua monumenta Vaticane
basilicæ a Manlio collecta habent :

Pelagius cepit, complevit papa Joannes.

SEV. BIXIUS.

^b Anastasii commentarius, qui teste Baronio scri-
ptus habetur in bibliotheca Vaticana, habet Pelagium
sedisse annos quatuor menses decem et dies octode-
cim. Ita Baronius anno 559, num. 4. SEV. BIXIUS.

(a) Cod. Luc., qui poterant promoveri. *Monasteria
et multitudo religiosorum.*

(b) Idem cod., ad Sanctum Pancratium.

^c Alii annos 10, menses 10, dies 18, alii annos 6
tantum ei tribuunt.

ienens Evangelia et crucem Domini super caput A suum, in ambonem ascendit. Et sic satisfacit cuncto populo et plebi (a), quia nullum malum peregrisset contra Vigilium.

Item adjecit Pelagius papa, et dixit: Peto ut petitionem meam confirmetis, ut si quis ille est qui promoveandus est in sancta Ecclesia, ab ostiario usque ad gradum episcopatus, neque per aurum, neque per aliquas promissiones proficiat (vos enim omnes scitis quia hoc simoniacum est): sed si quis ille est doctus in opere Dei, bonam vitam habens, non per dationem, sed per bonam conversationem, jubemus

^a Ex antiquis Vaticanæ basilicæ monumentis, quæ Manlius collegit, epitaphium Pelagio papæ inscriptum hoc recitatur:

Terrenum corpus claudant hæc forte sepulcra

Nil sancti meritum derogatura viri.

Viri in arce poli cælesti luce beatus,

Vivit et hic cunctis per pia facta locis.

Surgere iudicio certus, dextramque tenentem

Angelica partem se rapiente manu.

Virtutum numeret titulos Ecclesia Dei,

Quos ventura ut sæcula ferre queant.

Rector apostolicæ fidei, veneranda rexit

Dogmata, quæ clare constituere Patres.

Eloquio curans errorum schismate lapsos,

Ut veram teneant corda placata fidem.

Sacravit multos divina lege ministros,

eum (b) usque ad primum gradum venire. Eodem tempore ecclesiæ rebus (c) præfecit (d) Valentinum notarium suum timentem Deum, et restitui fecit omnia vasa aurea et argentea, et pallia per omnes ecclesias. Eodem tempore initiata est basilica apostolorum Philippi et Jacobi. Quæ dum initiaretur fabricari, mortuus est ^a, et sepultus in basilica beati Petri apostoli sexto nonas Martias (e). Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrium, presbyteros viginti sex, diacones novem, episcopos per diversa loca numero quadraginta novem. Et cessavit episcopatus menses tres (f) dies viginti quinque.

Nil pretio faciens immaculata manus.

Captivos redimens, miseris succurrere promptus

Pauperibus, nunquam partem negare sibi.

Tristia participans, læti moderator optimus

Alterius gemitus credidit esse suos.

Additur eodem loco: Hic requiescit Pelagius papa, B qui sedit annos quatuor, mens. s. decem, dies decem et octo. Depositus quarto nonas Martii. Hæc ex Baron. anno 559.

(a) In eodem et plebi deest.

(b) In eodem, jubemus eum deest.

(c) In eodem cod., ecclesiæ rebus deest.

(d) Idem cod., posuit.

(e) In eodem, sexto nonas Martias deest.

(f) Idem, duos

PELAGII PAPÆ I EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA (olim II.)

AD NARSETEM

Hortatur ut legatis auxilium præstet ad episcopos Ecclesiæ perturbatores corrigendos.

Pelagius, Narsæ patricio et duci in Italia ¹.

Quali nos de gloriæ vestræ studiis iudicio gratulemur, non solum vestram, sed multorum ac pene omnium credimus habere notitiam; et ideo nunc de his quæ vobis præsentibus ibi fieri stupemus, fiducialiter apud gloriâ vestram duximus conquerendum. Thracius siquidem atque Maximilianus nomina tantum episcoporum habentes, et ecclesiasticam ibi unitatem perturbare dicuntur, et omnes ecclesiasticas res suis usibus applicare: intantum ut contra unum eorum, id est Maximilianum, usque ad nos per tam longum iter, necessitate compellente, quidam infatigabiliter venientes, preces offerrent.

Ob quam causam Petrum presbyterum sedis nostræ, sed et Projectum notarium ad eadem loca duximus destinandos, ut ea quæ canonicis statutis a prædictis pseudoepiscopis compererint commissa, vel digna debeant ibi ultione comperescere, vel eosdem ad vos usque perducere. Et ideo salutantes paterno

C affectu gloriâ vestram, petimus ut præfatis, qui a nostra sede directi sunt, in omnibus præbeatis auxiliâ; nec putetis alicujus esse peccati, si hujusmodi homines comprimuntur. Hoc enim et divinæ et humanæ [ad. mundanæ] leges statuerunt, ut ab Ecclesiæ unitate divisi, et ejus pacem iniquissime perturbantes, a sæcularibus etiam potestatibus comprimantur. Nec quidquam majus est, unde Deo sacrificium possitis offerre, quam si id ordinetis, ut hi qui in suam et aliorum perniciem debacchantur, competentem debeant vigorem comperesci.

EPISTOLA II (Olim III.)

AD EUMDEM.

Monet ut schismaticos coerceat.

D Non vos hominum vaniloquia retardent, dicentium quia persecutionem Ecclesia faciat, dum vel ea quæ committuntur reprimit, vel animarum salutem requirit ². Errant hujusmodi rumoris fabulatores. Non persequitur, nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum jam punit, vel prohibet ne fiat; non persequitur iste, sed diligit. Nam si, ut illi putant, nemo nec reprimendus a malo, nec retrahendus a malo ad bonum est, humanas et divinas leges necesse

² Polyc., lib. vii, tit. 5. Ansel., lib. xii, c. 45. Ivo. p. x, c. 95.

Duplex usurpata est hujus nominis declinatio, ut lectori facile patebit. Edit.

¹ Ansel., lib. xii, cap. 46; Polyc., ibid.

est evacuari, quæ et malis pœnam, et bonis præmia A
 iustitia suadente constituunt. Malum autem schisma
 esse, et per exterarum etiam potestates hujusmodi ho-
 mines debere opprimi, et canonice Scripturæ auctori-
 ritas, et paternarum regularum nos veritas docet¹.
 Quisquis ergo ab apostolicis divisus est sedibus, in
 schismate eum esse non dubium est, et contra uni-
 versalem Ecclesiam altare conatur erigere. Sed quid
 de talibus insertas Chalcedonensi synodo canon statu-
 at, gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit:
 Qui a communione seipsum suspendit, et collectam
 facit, et altare constituit; et noluerit vocanti episcopo
 consentire, et noluerit eidem acquiescere, neque obe-
 dire primo et secundo vocanti, hunc omnino dam-
 nari, nec unquam vel orationem mereri, nec recipere
 eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens B
 et seditiones Ecclesiæ, per exteram potestatem tan-
 quam seditiosum comprimi. Et beatus Augustinus
 de talibus dicit (Enchir. c. 72): Multa etiam cum
 invitis benigna quadam asperitate plectendis agenda
 sunt, quorum potius utilitati consulendum est quam
 voluntati. Nam in corripiendo filio, quantumvis as-
 pere, nunquam paternus amor amittitur: fit tamen,
 quod nollet, ut doleat, qui etiam invitus videtur do-
 lore sanandus. Ecce videtis quemadmodum tanti
 testimonio Patris non persequatur coercendo talia,
 sed diligit emendando tales semper Ecclesia. Facite
 ergo etiam vos, quod scientes intentionem Christia-
 nitas vestræ frequenter hortamur; et date operam
 ut talia fieri ultra non liceat, sed etiam (quod vobis
 facillimum esse non dubito) hi qui talia præsumpse-
 runt, ad piissimum principem sub digna custodia di-
 rigantur. Recolere enim debet celsitudo vestra, quid
 per vos Deus fecerit tempore illo quo, Istriam et Ve-
 netias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta
 vastantibus, non ante tamen Mediolanensem episco-
 pum fieri permisistis, nisi clementissimum principem
 exinde retulissetis: et quid fieri debuisset, ejus ite-
 rum scriptis recognovissetis, et inter ubique serven-
 tes hostes, Ravennam tamen et is qui ordinabatur,
 et is qui ordinaturus erat, providentia culminis ve-
 stri deducti sunt. De Liguribus, atque Veneticis, et
 Istriis episcopis quid dicam? quos idonea est excel-
 lentia vestra et ratione et potestate reprimere, et
 dimittitis eos in contemptum apostolicarum sedium
 de sua rusticitate gloriari: cum, si quid eos de judi-
 cio universalis synodi, quod Constantinopoli per pri-
 mam nuper elapsam indictionem actum est, forte
 movebat, ad sedem apostolicam (quomodo semper
 factum est) electis aliquibus de suis, qui dare et ac-
 cipere rationem possent, dirigere debuerunt; et non
 clausis oculis corpus Christi Dei nostri, hoc est sanc-
 tam Ecclesiam lacerare. Nolite ergo dubitare hujus-
 modi homines principali vel judiciali auctoritate
 comprimere: quia regulæ Patrum hoc specialiter
 constituerunt, ut si qua ecclesiastici officii persona
 cui subjectus est restiterit, vel seorsum collegerit,

aut aliud altare crexerit, seu schisma fecerit; iste
 excommunicetur atque damnetur. Quod si forte et hoc
 contempserit, et permanserit divisiones et schisma
 faciendo, per potestates publicas opprimatur. Ecce,
 domine, quod animus vester forte timidus est, ne
 persequi videaris, de Patrum vobis auctoritate hæc
 breviter dirigenda curavit [L. curavi]: cum mille alia
 exempla et constitutiones sint quibus evidenter agno-
 scitur, ut facientes scissuras in sancta Ecclesia, non
 solum exiliis, sed etiam proscriptione rerum et dura
 custodia per publicas potestates debeant coerceri.

EPISTOLA III (olim IV).

AD NARSEN PATRICIUM.

Ut schismaticos, a quibus fuerat injuste communione
 interdictus, reprimat.

Pelagius Narsæ patricio²

Relegentes litteras excellentiæ vestræ, de injuria
 quidem quam vobis iniquorum hominum præsumptio
 ingessit, valde doluimus. Sed quia scimus occulto
 Dei judicio animam vestram, etsi per aliorum iniqui-
 tatem et superbiam, et a contaminatione schismatis
 custoditam; egimus omnipotenti Deo gratias, qui
 etiam de malis hominum actibus bona operari con-
 suevit. Nec enim sine illius providentia factum esse
 credendum est, ut insensati et perversi homines ad
 hoc usque prosilirent, ut suam divisionem catholi-
 cam esse credentes Ecclesiam, a sua vos pollutione
 prohiberent. Sic enim per misericordiam Dei etiam
 nescientibus illis hoc factum est, ut a schismaticorum
 factione eruti, catholicæ, quam diligitis, servari vos
 contigisset Ecclesiæ. Quamvis igitur vestra per illo-
 rum scelus utilitas facta sit, nolite tamen impunitam
 præsumptionem iniquorum hominum grassari permit-
 tere. Si enim hoc quod in vestram gloriam præsump-
 serunt, non fuerit vindicta compressum, quod in
 minoribus non valeant puniri, ambigi ultra non de-
 bet. Exercete igitur in talibus debitam auctoritatem,
 et ne eis amplius talia committendi spiritus crescat,
 vestris coercionibus reprimentur. Ad hoc siquidem
 Dei nutu etiam contra vos talia præsumpserunt, ut
 alia vobis corrigentibus, ab eodem scelere alios pos-
 sitis, Deo propitiante, munire. Quales autem sint qui
 Ecclesiam fugiunt, Eufrasii vos scelera (quæ amplius
 occulta Deus esse noluit) evidenter informant: qui in
 homicidio quidem nec hominis necessitudinem, nec
 fratris charitatem, nec sacerdotii reverentiam cogi-
 tavit. Incestuoso autem adulterio etiam ipsius vin-
 dictæ abstulit modum: quia, si adulterium punias,
 non remanet in quo vindicetur incestus. Si incestuoso
 ingeras pœnam, inultum crimen adulterii remanebit.
 Ecce de quo collegio sunt, qui quantum ad super-
 biam suam, injuriam vobis inferre moliti sunt; et
 quantum ad providentiam Dei, impollutos vos Eccle-
 siæ servaverunt. Auferte tales ab ista provincia, uti-
 mini oblata vobis a Deo opprimendi perfidos occa-
 sione. Quod tunc plenius fieri poterit, si auctores

¹ 11, q. 9. Si quis presb. Actio 4 in ep. archimand-
 ritarum ad ipsum concil. Antioch. canon 5.

² Ansel., lib. xii, cap. 47. Polyc., ibid.

scelerum ad clementissimum principem dirigantur, A est] in schismate, et in eo maledictus, nec honorem et maxime Ecclesiæ Aquileiensi invasor, qui et [forte episcopi poterit retinere nec meritum.

AD EPISTOLAS II et III (olim III et IV) PELAGII I

AD NARSETEM

ANIMADVERSIŒ CRITICA.

Quemadmodum v. cl. Antonius Pagi in Critica Baronii epistolam 10 Pelagii I ad Childebertum ex duplici fragmento duarum plane diversarum epistolarum concertam esse animadvertit; ita plane et hoc idem aliis ejusdem Pelagii epistolis accidisse non dubito. Geminæ ad Narsetem epistolæ, illa nempe quæ num. 5 et altera quæ num. 3 apud Labbeum leguntur, unam eandemque continuatam epistolam exhibent in frag-

mento quod Holstenius vulgavit, legiturque in Collectione Veneto-Labbeana tom. VI, et Valeriano patricio inscribitur: quod sane fragmentum primo quidem totam epistolam quintam ad Narsetem reddit, cui unica serie succenturiata est epistola 3. Nec sane geminæ illæ epistolæ argumentum habent diversum, neque altera ab altera sejungi commode possent.

EPISTOLA IV (olim V).

AD NARSEN PATRICIUM.

Monet ut Aquileiensem et Mediolanensem episcopos ad principem sub custodia dirigat.

Pelagius, Narsæ patricio¹.

Istud est quod a vobis poposcimus, et nunc iterum postulamus, ut Paulinum Aquileiensem pseudoepiscopum, et illum Mediolanensem episcopum ad clementissimum principem sub digna custodia dirigatis; ut et iste qui episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat; et ille qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, canonum vindictæ subiaceat. Nec licuit alicui aliquando, nec licet particularem synodum congregare: sed quoties aliqua de universali synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo quod non intelligunt, rationem, aut sponte ii qui salutem animæ suæ desiderant, ad apostolicam sedem pro recipienda ratione conveniant, aut si forte (sicut de talibus scriptum est (Prov. xviii), *Peccator cum venerit in profundum malarum, contumit*) ita obstinati et contumaces extiterint, ut doceri non velint; eos ab eisdem apostolicis sedibus aut attrahi ad salutem quoquomodo necesse est, aut (ne aliorum perditio esse possint) secundum canones per sæculares comprimi potestates.

EPISTOLA V (olim VI).

AD EPISCOPOS TUSCIÆ.

Ipsos ob schisma reprehendit.

Dilectissimis fratribus Gaudenzio, Maximiliano, Gerontio, Justo, Terentio, Vitali et Laurentio per Tusciam Annonariam, Pelagius.

Directam a vobis relationem, defensore Ecclesiæ nostræ Jordane deferente, suscipientes, satis mirati sumus ita vos apostolicæ auctoritatis oblitos, ut divisionem vestram ab universali Ecclesia meo etiam volueritis (quod absit) consensu firmari; et quos decuit popularem ignorantiam sacerdotali doctrina comprimere, in contumeliam sedis apostolicæ, plebis velle sequi iudicium. Nec ista dicentes, injuriam nostram

dolemus, quibus donante Domino propositum est in mansuetudine supportantes omnia fraternæ pacis vinculo custodire: sed (sicut diximus) divisionem vestram a generali Ecclesia, quam tolerabiliter ferre non potero, vehementer stupeo. Cum enim beatissimus Augustinus dominicæ sententiæ memor, qua fundamentum Ecclesiæ in apostolicis sedibus collocavit, in schismate esse dicat, quicumque se a præsulis earundem sedium auctoritate vel communione suspenderit; nec aliam manifestet esse Ecclesiam, nisi quæ in pontificibus apostolicarum sedium est solidata radicibus: quomodo vos ab universi orbis communione separatos esse non creditis, si mei inter sacra mysteria secundum consuetudinem nominis memoriam reticetis, in quo, licet indigno, apostolicæ sedis per successionem episcopatus præsentis tempore videtis consistere firmitatem?

Sed ne apud vos forte, vel apud greges qui vobis commissi sunt, de fide nostra aliqua possit remanere suspicio, hoc dilectionem vestram certissime nosse desidero, me illam, donante Domino, custodire fidem quam sacra apostolorum doctrina constituit, quam Nicænæ synodi firmavit auctoritas, quam Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, et Chalcedonensis, sanctarum synodorum explanavere sententiæ, nec quidquam de prælatorum synodorum definitionibus vel imminuisse me aliquid, vel auxisse, aut in aliquo permutasse; sed omnia, Deo propitio, quæ ab illis de fidei puritate conscripta sunt, inviolabiliter custodire: anathematis nihilominus iudicio subdens, quisquis ad suprascriptarum quatuor synodorum fidem vel ad beatissimi Leonis præsulis apostolicæ sedis Tomum, qui in Chalcedonensi est synodo confirmatus, aliqua ex parte vel infirmandum quoquomodo, vel in dubium (quod absit) deducendum aliquando consenserit. Hac igitur dilectio vestra fidei nostræ professione munita, ignorantiam hominum (sicut sacerdotes decet) in spiritu mansuetudinis edocere festinet, et a prava intentione modis omnibus revocare atque unitati Ecclesiæ reddere. Quod si quis forte etiam post hæc aliquem sibi superesse credit scrupulum; ab insano tumultu desinens, ad nos ma-

¹ Ansel., lib. xii, c. 4. Polyc. lib. i, tit. 15.

gis venire festinet : ut ex his quæ dubitat , rationali satisfactione percepta , lactus , Deo propitio , cognita veritate , universalis reformetur Ecclesiæ. Nos enim (secundum apostolicam sententiam) parati sumus ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea quæ in nobis est fide (I Petr. III) : quia in nullo nos a sanctis Patribus, custodiente nos divina gratia, cognovimus deviasse. Dominus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Dat. xv calend. Mart., anno 15 post consulatum Basilii viri clarissimi.

EPISTOLA VI (olim VII).

AD UNIVERSUM POPULUM DEI.

De fide catholica.

Pelagius episcopus universo populo Dei.

Vas electionis beatissimus Paulus apostolus , cum de Judæis in Christo necdum credentibus loqueretur, zelum eos Dei habere professus est , sed ne ex hoc sine culpa esse crederentur, consequenter adjecit : Sed non secundum scientiam (Rom. x) : ut eos necessarie per doctrinam a Deo sibi creditam ostenderet emendandos. Quod testimonium nostro etiam tempore convenire charitas vestra non ambigit : quia etsi zelum Dei in quorundam mentibus esse deprehendimus, in hoc tamen quod suspicionibus quibusdam sine notitia veritatis se concusserunt atque concutiunt, et quod se a visceribus unicæ matris Ecclesiæ nefaria animositate discernunt, sine scientia eos esse non dubium est. Et possemus [possumus] quidem totius causæ rationem ad sedandos rumores hominum, divina nobis cooperante misericordia, fiducialiter explicare; nihilque contra fidem Patrum contraque quatuor synodorum firmitatem ullatenus esse tentandum [tentatum], lucidissimis approbationibus demonstrare; magisque id actum, ut memoratarum synodorum firmitas contra omnes inimicos immobili soliditate consisteret. Sed quia hoc his qui lacte potius quam solido cibo nutriendi sunt (I Cor. III) necessarium esse non duximus, ut (sicut memoratus Doctor gentium dicit) inter perfectos loquenda sit sapientia: hoc interim quod etiam parvulis abunde sufficiat, ad notitiam omnium deferendum esse perspeximus. Id autem est, ut fidem meam annexa subter professione definiam, in qua, Deo propitio, et rectæ me apostolorum doctrinæ et Patrum inhærere vestigiis evidenter appareat, ut per vos, qui zelum Dei etiam cum scientia possidetis, cæteris innotescat, quos operante Domini nostri gratia, non sine vestra mercede ab irrationabili divisionis sue malo confidimus liberandos.

De sanctis vero quatuor conciliis, id est Nicæno

A trecentorum decem et octo, Constantinopolitano centum quinquaginta, Ephesino primo ducentorum, sed et de Chalcedonensi sexcentorum triginta, ita me protegente divina misericordia sensisse, et usque ad terminum vitæ meæ sentire toto animo et tota virtute profiteor, ut eas in sanctæ fidei defensione et damnationibus hæresum atque hæreticorum, ut pote sancto firmatas Spiritu, omnimoda devotione custodiam: quarum firmitatem, quia universalis Ecclesiæ firmitas est, ita me tueri ac defendere profiteor, sicut eas decessores meos defendisse non dubium est: in quibus illum (S. Leo) maxime et sequi et imitari desidero, quem Chalcedonensis synodi auctorem novimus existisse; qui suo congruens nomini, ejus se membrum qui de tribu Juda leo exstitit, vivacissima fidei sollicitudine evidenter ostendit. Similem igitur suprascriptis synodis reverentiam me semper exhibiturum esse confido, et quicumque ab iisdem quatuor conciliis absoluti sunt, me esse orthodoxos habiturum, nec unquam in vita mea, Deo nos in omnibus protegente, aliquid de sanctæ et veræ prædicationis eorum auctoritate minuere.

B Sed et canones, quos sedes apostolica suscepit, sequor et veneror, et Deo adjuvante defendo, neque vel de hac professione reticere aut discedere aliquando promitto. Epistolas etiam beatæ recordationis papæ Cælestini, Sixti et præ omnibus beati Leonis, nec non etiam successorum ejus, Hilarii, Simplicii, Felicis, Gelasii, Anastasii, Symmachi, Hormisdæ, Joannis, Felicis, Bonifacii, Joannis alterius, et Agapeti, pro defensione fidei catholicæ, et pro firmitate suprascriptarum quatuor synodorum, et contra hæreticos, tam ad principes quam ad episcopos, vel quoslibet alios per Orientem et Illyricum atque Dardaniam, aliasque provincias diversis temporibus missas, inviolabiliter, adjuvante Christo Domino nostro, me custodire profiteor, et omnes quos ipsi damnaverunt habere damnatos; et quos ipsi receperunt, præcipue venerabiles episcopos Theodoritum et Iban, me inter orthodoxos venerari.

C Hæc est igitur fides mea et spes mea, quæ in me dono misericordiæ Dei est: pro qua maxime paratos nos esse debere, beatus Petrus ad respondendum omni poscenti nos rationem (I Petr. III). Cum hac professione me vivere opto, cum ipsa ante tribunal Christi assisterè: per hanc a peccatis meis absolvi me credo, et ad dexteram gloriæ divina misericordia deportandum. Quicumque autem aliud senserit, crediderit, prædicaverit, hunc anathematizat sancta et universalis Ecclesia Dei. Deus vos incolumes custodiat, filii dilectissimi. Amen.

ADMONITIO JACOBI SIRMONTI, S. J.

DE ORDINE SEQUENTIUM EPISTOLARUM

Quo nunc ordine a nobis digestæ sunt, hunc ipsum exhibent codices antiqui, Pithæanus et Lirinensis, atque Arelatensis adeo ille unde primum descriptæ et ad Bâronium cardinalem missæ, in lucem prodierunt. Sed

summo viro, ut ordinem interpolaret, fecit corrupta in anti-grapho quod acceperat ejus epistolæ subscriptio, ubi anno 15 scriptum fuerat pro anno 16 Basilii; quod mendum veterum eorundem librorum ope sustulimus.

EPISTOLA VII (olim VIII).

AD SAPAUDUM EPISCOPUM ARELATENSEM.

Salutatoria priusquam a Sapaudo litteras acciperet.

Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

Quæ nobiscum omnipotentis Dei gratia fuerit operata, ad charitatem tuam credimus fuisse perlatum; pro qua re ad nos destinari convenerat, ut visitatione communi magno invicem gaudio frueremur. Nos tamen fraternæ memores charitatis, præsentium portitorum occasione reperta, officium fraternæ salutationis impendimus, optantes ut alterna in timore Domini charitate viventes, mutuo frequenter refoveamur alioquo. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data IV nonarum Juliarum, anno 15 post consulatum Basili viri clarissimi (An. Christi 556).

EPISTOLA VIII (olim IX).

AD EUMDEM.

Modestè laudes rejicit quibus illum Sapaudus in litteris suis ornat.

Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

Fraternitatis vestræ grata nobis colloquia Felice viro honesto delerente suscepimus; quibus recensitis, communi Domino ac Deo nostro insufficientes gratias egimus, quia dilectionis tuæ incolumitatem, quæ nobis est desiderabilis, eorum testificatione cognovimus. Ea autem quæ in nostris laudibus facundia oris vestri disseruit, quanquam vos congruentem vobis rem fecisse manifestum sit, nos tamen nihil nostrum ex omnibus quæ dicta sunt agnoscentes, verecundiam magis incurrimus, illud doctissimi viri ad animum producentes, qui dixit: Sicut vera laus ornat, sic falsa castigat. Multum enim vitæ nostræ ac morum verba charitatis vestræ measuras excedunt. Optamus tamen ut sanctorum omnium precibus et vestris orationibus faciat nos Deus tales existere, quales vos esse ex bona voluntate pinxistis. Atque ideo salutantes debito charitatis affectu, indicamus nos, inventa ante hoc parvum tempus occasione quorundam de provincia vestra Romam venientium, tanto amoris vestri fervore fuisse succensos, ut impatienter ferremus hujusmodi opportunitatem silentio præterire. Scribentes namque gloriosissimo communi filio Childeberto regi, etiam ad charitatem tuam litteras, quales sub brevitate temporis potuimus dictare, transmisimus. Quædam autem nobis, sicut scripsistis, proprio ore litterarum vestrarum in compendio portitor intimavit, quæ nos non mediocriter permoverunt, admirantes nimirum qua ratione tam nova res fuerit usurpata; et necesse habemus solliciti esse, ut si quis venerit, non facile nobis, tanquam ignaris, subripere aliquid videatur. Melius tamen fraternitas tua faciet, si cognoscens illos quos suspicamini ad nos esse venturos, etiam vos personam instructam ex omni parte dirigatis, quæ eis possit obsistere: quia cum epistola vestra nihil de causa contineat, si hic qui nobis modo ex voluntate vestra verbo suggestit, tunc apud nos nequeat inveniri, videbimur nos accusatoris officium suscepisse. Quod si a tua charitate persona dirigitur, nostram est, et pro

A affectu quem vobis impendimus, et pro rei gestæ novitate, salva æquitate, competentem illi quem dilectio tua miserit, præbere favorem. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data decimo sexto calendis Octobris, anno 15 post consulatum Basili viri clarissimi.

EPISTOLA IX (olim X).

AD CHILDEBERTUM REGEM.

Anathema dicit iis qui de fide aliter sentiunt quam in epistolis Leonis et in concilio Chalcedonensi continentur. Reliquius sanctorum mittit per Hominem bonum subdiaconem.

Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius episcopus.

B Rufinus vir magnificus, legatus excellentiæ vestræ, nobis dixit quod et in provinciis Galliarum quidam semina scandalorum sparserunt, dicendo quid contra fidem catholicam, quod Dominus non patiatur, admissum. Et quamvis a transitu divæ memoriæ Theodoræ Augustæ nullas de fide quæstiones Ecclesia Dei in partibus Orientis Deo miserante formidet, sed quædam capitula extra fidem fuerint agitata, de quibus longum est ut epistolari possint complecti sermone: hoc breviter, secundum admonitionem præfati magnifici viri Rufini, ad sanandum animum vestrum, vel omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum in Galliæ regionibus consistentium, faciendum esse prospeximus: dicentes anathematizare nos, et alienos ab æternæ vitæ præmiis judicare, quicumque ab illa fide quam beatæ recordationis papa Leo in suis epistolis prædicavit, et quam Chalcedonense concilium, sequens eundem præsulem, edita definitione suscepit, in una syllaba, aut in uno verbo, vel in sensu, erravit aliquando, aut declinavit vel declinaverit aliquando. Quibus se ita habentibus, non attendat celsitudo vestra, nec fratres nostri episcopi, fabulas eorum hominum qui scandalis delectantur: quoniam hæc ipsa ita contigerunt, ut cum pater vester clementissimus imperator omnes hæreses, quæ Constantino- poli episcopos suos et ecclesias, cum magnis redivisibus et vasorum diversitate, usque ad tempora imperii ejus habuerunt, everterit, et sublatis basilicis eorum atque redivisibus, omnibusque aliis rebus, catholicis tradiderit. Ili ergo qui in ipsis erroribus remanserunt, conglobati sunt in unum, et agunt vehementer, qualiter Ecclesiam catholicam scindant atque perturbent. Nam et huc in Italiam, quandiu nos in Constantinopoli fuimus, de nomine nostro chartas mittebant, dicendo quasi nos dixerimus fidem catholicam fuisse corruptam. Nunc vero etiam contra nos afferunt huc chartas tacitis nominibus, ut nesciatur quis eas misit. Sed sic faciunt Christiani qui in Constantinopoli sunt, dum eos constet non esse Christianos. Maxime tamen Nestorianæ hæresis homines, pro eo quod Nestorius duas naturas in Christo separatas quidem et divisas astruxerit, fraudulenter moliuntur dicere non longe ab intellectu esse Chalcedonensis synodi et papæ Leonis, dum Nestorium, pro eo quod divisas duas naturas assereret, ipso dogmate beati

papæ Leonis constat esse damnatum. Hæc breviter insinuanda esse excellentiæ vestræ curavimus, ut ille ardor fidei vestræ, et unitatis amor, non alicujus perversi hominis fabulas, aut chartas superfluas permittat attendi : quia et hic simplices aliquos episcopos, et nescientes prima elementa fidei, sollicitaverunt, ut nec rationem ipsam intelligant, nec discernant quantum sit bonum a fide catholica non errare; sed si qua sunt alia quibus crimen ab hæreticis patitur sancta Ecclesia refutare. Quis enim patitur ut Nestorii vel sectatorum ejus blasphemias, pro eo quod duas naturas in Christo separatas, id est divisas esse astruxerit, catholice fidei existimet concordare? Ut autem nos diuturnas Constantinopoli pateremur, illa res fecit quam breviter superius tetigimus : quoniam vivente Augusta, quidquid in ecclesiasticis causis movebatur, suspectum habuimus. Nam pater vester clementissimus imperator, et beati papæ Leonis dogma, et Chalcedonensis synodi fidem nullo modo unquam patitur violari. Reliquias vero tam beatorum apostolorum quam sanctorum martyrum, jam quidem per servos Dei monasterii Lirinensis direximus. Sed et nunc quas legati vestri poposcerunt, eos misisse signamus, deputantes Hominembonum subdiaconum ex clero Ecclesiæ nostræ, a quo usque ad fratrem et coepiscopum nostrum Sapaudum jubente Domino deferantur. Data iii idus Decembres, anno 15 post consulatum Basilii viri clarissimi, per Rufinum legatum (Anno Christi 556).

Subscriptio.

Pelagius misericordia Dei episcopus Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ, exemplari epistolæ nostræ subscripsi.

OBSERVATIO P. ANTONII PAGI

ad annum Christi 556, n. 7, 8.

Epistola Pelagii ad Childebertum regem iii id. Decemb. anni 556 scripta, ex duabus aliis, quarum altera ad Childebertum, altera ad Justinianum a Vigilio data fuerat, consarcinata est. Hæc duarum epistolarum, ad Childebertum scilicet et ad Justinianum, consarcinatio, nemini huc usque observata, quæ tamen non videtur in dubium revocanda. Finis enim et initium epistolæ quæ ad Childebertum regem scripta supponitur, spectat ad Gallias et ad Francorum regem, qui, ut liquet ex alia Pelagii epistola, Rufinum, Romam ad Pelagium papam miserat : qui postulavit ut pontifex vel Childeberto significaret se per omnia B. Leonis scriptis assentiri, vel propriis verbis confessionem suæ fidei ad eundem destinaret. Id constat ex alia Pelagii ad Childebertum regem epistola, in qua pontifex ait : *Veniens Rufinus vir magnificus, legatus excellentiæ vestræ, confidenter a nobis, ut decuit, postulavit quatenus vobis aut beatæ recordationis papæ Leonis tomum a nobis per omnia conservari significare debuissimus, aut propriis verbis nostræ confessionem fidei destinare.* Hujusmodi petitionis ratio hæc fuit quod semina scandalorum in provinciis Galliarum a quibusdam spargebantur, quasi quid contra fidem catholicam in quinta synodo generali peractum esset. Quare Pelagius litteris hoc anno ad Childebertum tertio idus Decembres missis, illam petitionem implevit, et anathema dixit iis qui de fide aliter sentiebant quam in epistolis sancti Leonis et in concilio Chalcedonensi continebatur. Artifex epistolæ de qua agitur refert priorem ejus partem ad Childebertum, ab initio usque ad hæc verba : *Quoniam hæc ipsa ita*

contigerunt, sicuti et posteriorem ab his verbis : Reliquias vero tam beatorum apostolorum quam sanctorum martyrum, jam quidem per servos Dei monasterii Lirinensis direximus, et cætera usque in finem.

Reliqua omnia in epistola ad Childebertum contenta desumpsit consarcinator ex aliquibus litteris a Vigilio papa ad Justinianum insp. datis. Nam hæc verba verbi gratia non nisi ad imperatorem Constantinopolitanum scripta sunt : *Hæc ipsa ita contigerunt, ut cum pater vester clementissimus imperator omnes hæreses quæ Constantinopoli episcopos suos et ecclesias, cum magnis redditibus et vasorum diversitate usque ad tempora imperii ejus habuerunt, everterit et, sublatis basilicis eorum atque redditibus, omnibusque aliis rebus catholicis, tradiderit.* Certum est autem Justinum Seniore hæreticorum basilicas orthodoxis tradidisse, et Justinianum ejus filium adoptivum fuisse ; cum contra Clodoveus Magnus Childeberti pater, nec appellatus est imperator, præsertim a pontificibus Romanis, neque aliquis Francorum rex hæreticorum ecclesias Constantinopoli evertere potuit. Ad hæc auctor illius epistolæ infra ostendit imperatorem quem alloquitur alium non esse quam Justinianum : *Ut autem nos diu tribulationes Constantinopoli pateremur, illa res fecit quam breviter superius tetigimus : quoniam vivente Augusta (nempe Theodora, quam jam in eadem epistola nominarat) quidquid in ecclesiasticis causis movebatur, suspectum habuimus. Nam pater vester clementissimus imperator, et beati papæ Leonis dogma, et Chalcedonensis synodi fidem nullo modo unquam patitur violari. Ubi loco patitur legendum passus est. Mitto alia in ea epistola memorata quæ dici non potuere ab alio pontifice Romano quam a Vigilio post suum Constantinopoli in Siciliam reditum. Denique inter partes tres, quibus epistola illa consuta, nulla connexio est, ut legenti patet.*

EPISTOLA X (olim XI).

AD SAPAUDUM EPISCOPUM ARELATENSEM.

Commendat illi reditum Hominisboni subdiaconi, atque ut Placido patri suo suggerat de comparandis Romamque mittendis vestibus quæ in pauperes erogentur.

Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius,

Quia legati filii nostri gloriosissimi regis Childeberti, beatorum apostolorum Petri et Pauli, et aliorum sanctorum martyrum reliquias poposcerunt, necesse habuimus Hominembonum subdiaconum de clero nostro dirigere, qui eas usque ad fraternitatem tuam cum reverentia deportaret. Et ideo salutantes hortamur ut quæsita occasione, sive navi, sive tereno, cum talibus personis de quibus nulla periculi possit esse suspicio, ad nos eum juvante Domino remittatis. Ea autem quæ pro honore charitatis tuæ a nobis supradicti legati poposuisse noscuntur, parati sumus Deo juvante concedere. Sed nisi litteras tuas per te acceperimus, sicut etiam decessores nostri postulantes tuis decessoribus præstiterunt, superfluum judicavimus ultro transmittere. Sed mox ad nos, juvante Domino, unum de clero tuo cum litteris direxeris, si Dominus voluerit, et si vixerimus, promittimus nos esse facturos. Præterea hortamur, viro magnificentissimo filio nostro, patricio Placido genitori tuo dicas, ut quod de pensionibus possessionum Ecclesiæ nostræ collectum est, aut per suum hominem, aut per harum nobis dignetur dirigere portitorem : quia Italiæ prædia ita desolata sunt, ut ad re-

cuperationem eorum nemo sufficiat. Et si possibile est, ut nobis de ipsis solidis saga tomentacia, quæ pauperibus erogari possint, et tunicas albas, aut cucullas, vel colobia, aut si quæ aliæ species in provincia fiunt, quæ pauperibus, ut diximus, erogari debeant, nobis exinde facite comparari, et opportunitate navis inventa dirigite, ut maximas fraternitati tuæ gratias referamus, dum in hujusmodi sollicitudinem nostram providentia charitatis tuæ relevari contigerit. Hortamur etiam ut Anastasium fratrem Pauli defensoris Ecclesiæ ad nos faciatis occurrere. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data xix kalendas Januarias, anno 15 post consulatum Basilii viri clarissimi.

EPISTOLA XI (olim XII).

AD SAPAUDUM ARELATENSEM.

Vices illi suas in Gallia delegat, palliique usum impertitur.

Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

Majorum nostrorum, operante Dei misericordia, cupientes inhærere vestigiis, et eorum actus divino juvenine in omnibus imitari, charitati tuæ per universam Galliam sanctæ sedis apostolicæ, cui divina gratia præsidemus, vices injungimus. Hoc enim antiquitatis memoria docet, hoc etiam Romana testantur scrinia a sanctis Patribus et decessoribus nostris tuis decessoribus esse concessum: ut illius stabilis petreæ sempiterna soliditas, supra quam Dominus Salvator noster propriam fundavit Ecclesiam a solis ortu usque ad occasum, primatus sui apicem successorum suorum auctoritate, tam per se quam per vicarios suos, firmiter obtineret. Nos autem, sicut dicit beatus Apostolus, non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus mensuram pertingendi usque ad vos. Nec enim quasi non pertinentes superexcedimus nos (Cor. x). Sic ergo participata sollicitudine sanctam Dei universalem Ecclesiam nostri per Dei gratiam rexere majores. Hinc est quod et nos fraternitati tuæ hujusmodi curas injungimus, ut sedis nostræ vicarius institutus, ad instar nostrum in Galliarum partibus primi sacerdotis locum obtineas, et quidquid ad gubernationem vel dispensationem ecclesiastici status gerendum est, servatis Patrum regulis et sedis apostolicæ constitutis, divini judicii consideratione dispenses; talemque te in custodiendis canonibus sancta conversatione demonstres, qualem tanti loci decet esse vicarium: memor sententiæ beati Pauli apostoli, qua Timotheum discipulum sollicitè magister informat dicens: *Testor coram Deo et Christo Jesu, et electis angelis ejus, ut hæc custodias sine præjudicio, nil faciens in aliam partem declinando (1 Tim. v).* Ut erogetur, charissime frater, auctoritas pontificis, et pastoris mansuetudo, per nos tibi locum vicarii, sicut et decessoribus tuis, noveris gratiæ largitate concessum. Quia licet apud Deum non sit acceptio personarum, tuam tamen charitatem etiam carnali generatione constat esse præclaram. Et ideo convenit ut quanto in te Dominus multiplicia bona largitus est, tanto in sacerdotalibus actibus probi-

atatem morum exhibeas clariorem. Scriptum est enim: *Cui commendaverunt multum, plus petent ab eo (Luc. xii).* Usum quoque pallii tibi alacriter affectioseque concedimus, pariter etiam pallium dirigentes, ut in tanti loci fastigio constitutus, præclaro quoque habitu decoreris scituris omnibus ecclesiastici gradus hominibus, nullam haberi licentiam, sine formata tuæ charitatis, ex quacunque Galliarum parte longiores petere regiones; ne prohibita præsumentes ipsi se proprio videantur privare officio. Hæc igitur per Flavianum diæconum et Nestorium subdiaconum Ecclesiæ tuæ, per quos epistolas tuas accepimus, scribenda esse curavimus. In quorum etiam conversatione laudabile tuæ charitatis agnovimus institutum. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data iii nonas Februarii, anno 16 post consulatum Basilii viri clarissimi.

EPISTOLA XII (olim XIII).

AD CHILDEBERTUM REGEM.

Significat se vices suas et pallii usum Sapaudo concessisse, quem regi commendat.

Domino filio merito gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius.

Excellentiæ vestræ litteras, post illas quas legati vestri detulerunt, etiam per eos quos frater et coepiscopus noster Sapaudo ad nos direxit, reverenter accepimus, et salutis vestræ, quæ nobis semper optanda est, cognoscentes indicia, gratias divinæ pietati retulimus, exorantes elementiam ejus ut vos largiflua pietate sua servet incolumes. Litteras autem nostras præfato consacerdoti nostro Sapaudo secundum petitionem vestram direximus, usum pallii pariter concedentes: quia in scrinio ecclesiastico hujusmodi exempla reperimus, quibus ostenditur Arelatensibus episcopis a sanctæ recordationis decessoribus nostris hæc fuisse collata. Propterea salutantes cultu regalibus infulis debito, postulamus ut ita eum atque Ecclesiam ejus gratia excellentiæ vestræ tueatur ac foveat, ne quem per vices nostras augeri propitiante Deo postulastis, in aliqua parte cuiquam Gallicanorum sacerdotum, vel cujuslibet ordinis ecclesiastici personæ, quod non oportet, contemptibilis habeatur; et in eo auctoritati sanctæ sedis apostolicæ, et genio vestro, qui pro eo suffragatores acceditis, quod absit, videatur in aliquo derogari. Perincolumem excellentiam vestram Deus noster custodiat, domine fili gloriosissime atque præcellentissime.

EPISTOLA XIII (olim XIV).

AD CHILDEBERTUM REGEM.

De Sapaudo Arelatensi, qui contra sedis suæ privilegium alterius episcopi judicium subire jussus fuerat.

Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius.

Cum [celsitudini vestræ multa dona misericordia divina contulerit, pro amore tamen quem Ecclesiæ ejus sinceriter exhibetis (Nicol. II, epist. 8, ad Mi].

imper. Græcorum), fecit vos multis regnantibus clariores: quoniam inter alias regni vestri curas pro tranquillitate sanctæ Ecclesiæ præcipuam sollicitudinem vos certum est exhibere. Quæ cum ita sint, miramur quia quantum nobis præsentium portitorum suggestio patefecit, passi estis subripi vobis Sapaudum fratrem et coepiscopum nostrum, Arelatensis civitatis antistitem, cujus Ecclesia in regionibus Gallicanis primatus privilegio et sedis apostolicæ vicibus decoratur, ad petitionem episcopi ab ipso ordinati, in iudicium sequentis civitatis episcopi, quod nulla ecclesiastica lege vel ratione conceditur, iudicandum juberetis occurrere; ut ipso de conculcato loci sui præiudicio conquerente, illum qui usurpavit necesse sit de illicita præsumptione culpam (Hincmarus, ep. 6, c. 15). Pro quibus, Christianitatis vestræ confidentia freti, paterno studio postulamus ut si quid tale factum est, congrua satisfactione celeriter amputetur, nec ullum sui exemplum in perturbatione Ecclesiarum quas vobis Deus credidit, relinquere concedatur. Et huiusmodi causis sollicitam vos in reliquo decet exhibere cautelam, ne quid contra ecclesiasticas regulas petentibus concedatis: quia, quod bene cognitum est religiosæ menti vestræ, non aliter Deo nostro recte potest regalis devotio famulari, nisi providentia ejus ecclesiasticorum ordinum servetur integritas. Incolumitatem excellentiæ vestræ Deus noster custodiat, domine filii gloriosissime atque præcellentissime.

EPISTOLA XIV (olim XV).

AD SAPAUDUM ARELATENSEM.

De epistola sua, quam de fide catholica ad regem ante scripsit. Commendat Romanos qui hostium metu eo confugerunt; iterumque de vestibus in urbem mittendis.

Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

Tanta nobis est circa personam tuæ fraternitatis affectio, ut nullas occasiones transire silentio patiamur. Denique veniente illuc Petro urbis negotiatore, præsentia curavimus ad fraternitatem tuam scripta dirigere, desiderantes ut de incolumitate quoque vicissim datis opportunitatibus agnoscamus. Atque ideo salutantes fraterno charitatis amore, indicamus propitiante Domino circa nos omnia prospere geri. Et hortamur ut, si epistola quam per diaconum atque subdiaconum fraternitatis tuæ ad excellentissimum filium nostrum Childebertum regem direximus, in qua de institutis beatissimorum Patrum nostrorum fidem catholicam nostro per Dei gratiam sermone deprompsimus, tam ipsi gloriosissimo regi quam charitati tuæ vel aliis fratribus coepiscopis nostris placuit, rescripta tuæ charitatis celerius agnoscamus. Præterea commendamus specialiter dilectioni tuæ Romanos qui hostilitatis metu confugerunt, ut solatium fraternitatis tuæ, et continentiam qualem peregrinatio eorum pascit inveniant; quos etiam filio

A nostro magnificentissimo viro patrio Placido, genitorum tuo, ex nostra persona volumus commendari: ut in sua continentia recognoscant quantum apud charitatem tuam eis commendatio nostra profuerit. Sed et illud ad commemorationem tuæ fraternitatis adducimus, ut sicut jampridem scripsimus, vestes quæ pauperibus erogentur, id est cucullas, et tunicas, atque saga, de eo quod pro pensionibus ecclesiasticarum possessionum nobis dominus filius noster Placidus directurus erat, comparari faciat, et ad portum Romanum, Deo propitiante, dirigere; quatenus sollicitudinem nostram ex parte aliqua releveris: quia tanta egestas et nuditas in civitate ista est, ut sine dolore et angustia cordis nostri homines quos honesto loco natos idoneos noveramus, non possumus aspicere. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data idibus Aprilis, anno 16 post consulatum Basilii viri clarissimi.

EPISTOLA XV (olim XVI).

AD CHILDEBERTUM REGEM.

Mittit confessionem fidei suæ, monetque ut caveat ne qua in Gallis per hæreticos excitari discidia sinat.

Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius episcopus.

Humani generis Salvator ac Dominus discipulos suos docens, ait: *Non est voluntas Patris vestri, qui in cælis est, ut unus saltem pereat de pusillis (Matth. xviii)*: de quibus nec scandalizari quemquam sine magni asserit comparatione supplicii. Cum igitur etiam de pusillis ista forma præcepti sit, quanto nobis studio ac labore satagendum est ut pro auferendo suspicionis scandalo obsequium confessionis nostræ regibus ministremus; quibus nos etiam subditos esse sanctæ Scripturæ præcipiunt! Veniens etenim Rufinus vir magnificus, legatus excellentiæ vestræ, confidenter a nobis, ut decuit, postulavit, quatenus vobis aut beatæ recordationis papæ Leonis tomum a nobis per omnia conservari significare debuissimus, aut propriis verbis nostræ confessionem fidei destinare. Et primam quidem petitionis ejus partem, quia facilius fuit, mox ut dixit, implevimus; meque in omnibus prædicti præsulis tomum pro catholice fidei assertionem conscriptum, Deo propitio, custodire, manus nostræ ad vos professione signavimus. Ut autem nullius deinceps, quod absit, suspicionis resideret occasio, etiam illam aliam partem quam memoratus vir illustris Rufinus admonuit facere, mutavi; scilicet propriis verbis confessionem fidei quam tenemus, exponens. Definitiones quoque de eadem catholica fide quæ in quatuor sanctis conciliis statutæ sunt, sed et memorati pontificis, quas universalis semper tenuit ac tenet Ecclesia, nos cum Dei auxilio tenere atque defendere, præsentem ad excellentiam vestram colloquio intimandum necessario iudicavi.

FIDES PAPÆ PELAGII.

Credo igitur in unum Deum, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum: Patrem scilicet omnipoten-

tem, sempiternum, ingentum; Filium vero ex ejusdem Patris substantia vel natura genitum ante omne

omnino vel temporis, vel cujusquam initium, de A omnipotente omnipotentem, æqualem, consempternum et consubstantiali genitori. Spiritum quoque sanctum omnipotentem, utrique, Patri scilicet ac Filio æqualem, consempternum atque consubstantiali; qui ex Patre intemporaliter procedens, Patris est Filiique Spiritus. Hoc est tres personas, sive tres subsistentias unius essentiæ sive naturæ, unius virtutis, unius operationis, unius beatitudinis atque unius potestatis; ut trina sit unitas, et una sit Trinitas, juxta vocis dominicæ veritatem, dicentis: *Ite; docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii)*. In nomine, inquit, non nominibus, ut et unum Deum per indistinctum divinæ essentiæ nomen ostenderet, et personarum discretionem suis demonstratam proprietatibus edoceret: quia dum tribus unum deitatis nomen est, æqualitas ostenditur personarum; et rursus æqualitas personarum nihil extraneum, nihil accedens in eis permittit intelligi: ita ut et unusquisque eorum verus perfectusque sit Deus; videlicet ex plenitudine divinitatis nihil minus in singulis, nihil amplius intelligatur in tribus. Ex hac autem sancta, et beatissima, atque consubstantiali Trinitate, credo atque confiteor unam personam, id est, Filium Dei pro salute humani generis novissimis temporibus descendisse de cælo, nec patriam selem, nec mundi gubernacula relinquentem; et sancto Spiritu superveniente ipse beata Virgine Mariæ, atque obumbrante ei virtute Altissimi, eundem Verbum ac Filium Dei in utero ejusdem sanctæ Virginis Mariæ clementer ingressum, et de carne ejus sibi unisse carnem anima rationali et intellectuali animatam: nec ante creatam esse carnem, et postea supervenisse Filium Dei; sed, sicut scriptum est, *sapientia edificante sibi domum (Prov. ix)*, mox carnem in utero Virginis, mox Verbi Dei carnem factam, exindeque sine ulla permutatione aut conversione Verbi carnisque naturæ, Verbum ac Filium Dei factum hominem unum in utraque natura, divina scilicet et humana, Christum Jesum Deum verum, eundemque verum hominem processisse, id est natum esse, servata integritate maternæ virginitatis: quia sic eum virgo permanens genuit, quem admodum virgo concepit. Propter quod eandem beatam virginem Mariam Dei Genitricem verissime D confitemur: peperit enim incarnatum Dei Verbum. Est ergo unus atque idem Jesus Christus verus Filius Dei, et idem ipse verus filius hominis perfectus in deitate, et idem ipse perfectus in humanitate; ut pote totus in suis, et idem ipse totus in nostris; sic per secundam nativitatem sumens ex homine matre quod non erat, ut non desisteret esse quod per primam, qua ex Patre natus est, erat. Propter quod eum ex duabus et in duabus, manentibus indivisis inconfusisque credimus esse naturis. Indivisis quidem, quia et post assumptionem naturæ nostræ unus Christus Filius Dei permansit et permanet: inconfusis autem, quia sic in unam personam atque

subsistentiam adunatas credimus esse naturas, ut utriusque proprietate servata, neutra converteretur in alteram. Ac propterea, sicut sæpe diximus, unum eundemque Christum esse verum Filium Dei, et eundem ipsum verum filium hominis confitemur, consubstantiali Patri secundum deitatem, consubstantiali nobis eundem secundum humanitatem; per omnia nobis similem absque peccato; passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Quem sub Pontio Pilato sponte pro salute nostra passum esse carne confitemur, crucifixum carne, mortuum carne, resurrexisse tertia die glorificata et incorruptibili eadem carne, et conversatum post resurrectionem cum discipulis suis, ac multis modis evidenter eis ostendisse sui corporis veritatem; et quadragesimo die videntibus eisdem discipulis ascendisse in cælos; sedere etiam ad dexteram Patris. Quem credo et confiteor, secundum testificationem angelorum, sicut ascendit in cælos, ita venturum judicare vivos et mortuos. Omnes enim homines ab Adam usque ad consummationem sæculi natos et mortuos, cum ipso Adam ejusque uxore, qui non ex aliis parentibus nati sunt, sed alter de terra, altera autem de costa viri, creati sunt, tunc resurrecturos esse confiteor, et astare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bona, sive mala; et justos quidem per largissimam gratiam Dei, ut pote vasa misericordiæ in gloriam præparata, æternæ vitæ præmiis donaturum, in societate videlicet angelorum, absque ullo jam lapsus sui metu sine fine victuros; iniquos autem arbitrio voluntatis propriæ vasa iræ apta in interitum permanentes, qui viam Domini aut non agnoverunt, aut cognitam diversis capti prævaricationibus reliquerunt, in pœnis æterni atque inexstinguibilis ignis, ut sine fine ardeant, justissimo judicio traditurum.

Hæc est igitur fides mea et spes mea, quæ in me dono misericordiæ Dei est: pro qua maxime paratos esse debere beatus Petrus apostolus præcipit (*1 Petr. iii*) ad respondendum omni poscenti nos rationem. Nunc convenit excellentiam vestram pro fervore ejusdem fidei, quam vos in corde habere gaudemus, peculiarem curam per universas Galliæ vestræ regiones impendere, ne illic scandala seminantes, sicut in partibus istis facere conabantur, frontis suæ proccacitate impellente discurrant, et alios fratres et coepiscopos nostros, vel creditas eis plebes, ad dissensiones exagitent: quia dum rectæ fidei non sint, dolore oppressionis suæ, ut se ad nutrienda scandala catholicis familiares efficiant, etiam rectam fidem se simulant vindicare, maxime apud eos qui fraudes ipsorum et dolos ignorant. Sed Deus, qui gloriam vestram contra inimicos pacis ecclesiasticæ misericorditer hoc tempore præparavit, præstet vos ita sollicitos et circumspectos existere, ut non prævaleant intra sata sanctæ Ecclesiæ in illis partibus litorum suorum semina maligna jactare. Perincolum excellentiam vestram Deus noster custodiat, domine fili gloriosissime atque præcellentissime,

EJUSDEM PELAGII PAPÆ I EPISTOLÆ,

SEU POTIUS FRAGMENTA LUCÆ HOLSTENII STUDIO PRIMUM E TENEBRIS VINDICATA.

Pelagius Joanni Patricio caburtario, inter cætera.

Pudenda, ita ut dicam, rapina in divisione est non consecratus, sed execratus episcopus. Si enim ipsum nomen consecrationis rationabili ac vivaci intellectu discutimus, is qui cum universali detrectat consecrari Ecclesia, consecratus dici vel esse nulla ratione poterit. Consecrare enim est simul sacrare. Sed ab Ecclesiæ visceribus divisus, et ab apostolicis sedibus separatus execrat ipse potius, et non consecrat. Jure ergo execratus tantum, non consecratus poterit dici, quem simul sacrare in unitate conjunctis membris non agnoscit Ecclesia. Videamus tamen utrum vel ipsarum consuetudinem partium in sua ordinatione conservaverint. Nempe is mos antiquus fuit, ut quia pro longinquitate vel difficultate itineris ab apostolico onerosum illis fuerat ordinari, ipsi se invicem Mediolanensis et Aquileiensis ordinare episcopi debuissent: ita tamen ut in ea civitate in qua erat ordinandus episcopus, alterius civitatis pontifex occurrere debuisset; ut et ordinandi electio a præsentis ordinatore, ex consensu universalis cui præficiendus erat Ecclesiæ, melius ac facilius potuisset agnoscere; et in sua qui ad episcopatum provehendus erat, nec tamen ordinatori suo subdendus fuerat, ordinaretur Ecclesia. Noli catholicam semper mentem aliqua schismaticorum communione polluere. Unum Christi corpus, unam constat esse Ecclesiam: Divisum ab unitate altare veritatem Christi corpori non potest congregare; toleranda sunt in compage corporis positorum etiam illa nonnunquam vitia quæ pro unitate interdum parentes resecare non possumus. Quia et evangelicum agricolam (Joan. xv, 1), minus afferentem fructum palmitem, si tamen in vite maneat, purgare posse noster Salvator edocuit: abscissum autem a vite palmitem nisi igni ad comburendum aptum esse non posse, ejusdem cœlestis magistri veritate didicimus (Ibid.). Noli ergo eorum qui igni apti sunt, non consecrationi, sed execrationibus consentire. Nec existimes illos vel esse vel dici Ecclesiam posse. Etenim cum, sicut diximus, Ecclesia una sit, cui in Canticis canticorum dicitur: *Una est columba mea* (Cant. vi); nullam aliam esse constat nisi quæ in apostolica est radice fundata: a quibus ipsam fidem in universo propagatam orbe non potest dubitari. Quod vobis licet notissimum omnino sit, beati tamen Augustini testimonio comprobemus. Audite quid in quodam opere suo præclarissimus doctor dicat Ecclesiæ; ait enim: *Quod si nullo modo recte dici potest Ecclesia in qua schisma est; restat ut quoniam Ecclesia nulla esse non potest, ea sit quam in sedis apostolicæ per successiones, episcoporum radicem constitutam, nullorum hominum malitia, etiamsi nota excludi non possit, sed pro ratione temporis toleranda judicetur, ullo modo valeat extinguere.*

A Idem Pelagius Viatori et Pancratio illustribus, inter cætera.

A schismaticorum sacrificiis, potius autem sacrilegiis abstinere debetis. Schisma siquidem ipsum, quod Græcum nomen est, scissuram sonat. Sed in unitate scissura esse non potest. Non ergo unitati communicant qui schismaticis communicant. Partes sibi ipsi fecerunt, et ab eo quod unum est, ut apostoli Judæi jam verbis loquar, *semetipsos segregantes, spiritum non habent* (Jud., 9). Quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia Spiritum non habent corporis Christi, sacrificium habere non possint. Non autem nobis nunc illa quæstio est, utrum tolerare malos, sed utrum debeamus schismaticis sociari. Si etiam ipsi, licet in suo sensu abundantes, intra materna tamen positi viscera quærerent veritatem, a nobis repellendi non erant, donec apud eos ratione duce rei veritas claruisset. Sed quia se ab universali Ecclesia diviserunt, sicut beatus Augustinus ait, omnis catholicus securus eam partem detestatur, cui Ecclesiam universalem apostolicis sedibus roboratam non communicare cognoscit. Nec enim levigat crimen eorum, magis vero auget, quod eos diu restitisse dixistis, ne apostolicis communicantes sedibus in sua communione reciperent. In hoc enim dum et illi culpandi sunt, qui communicare talibus voluerunt, multo magis tamen illi execrandi sunt, qui non solum in sacerdotibus communionem apostolicarum sedium, verum etiam in ipsis laicis spreverunt. Sed nec illud eis prodest quod eos in eisdem litteris vel ignorantia rationis, vel simplicitate intellectus sui a nostra se communione suspendisse perhibetis. Id ipsum enim magis est, propter quod schismatici sunt: quia non eos diversa sentiendi judicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes, et contra apostolicam sedem temere credentes, pessima divisit opinio. Quod schisma specialiter esse beatus denuntiat Augustinus dicens de talibus: *Qui adversum auctoritatem illarum Ecclesiarum quæ apostolicas sedes et epistolas accipere meruerunt, temere credit, immanissimum schismatis crimen a se propulsare non poterit.* Ad summam, aut illos Ecclesiam esse creditis, et cum duæ Ecclesiæ esse non possint, nos, quod absit, schismaticos judicabit; aut si veram in apostolicis sedibus esse constat Ecclesiam, et illos ab unitate divisos cognoscite, et communionis quæstionem esse sublatam, quam veram nisi in unitate constat esse non posse. Noli ergo, quasi nulla schismaticorum atque Ecclesiæ differentia sit, velle indifferenter utrorumque sacrificiis sociari. Non est Christi corpus, quod schismaticus conficit, si veritate duce dirigimur. Nec enim divisum esse Christum poterit quisquam sine Apostoli reprobatione contingere. Unam, ut sæpe dictum est, quæ Christi

corpus est, constat esse Ecclesiam, quæ in duo vel in plura dividi non potest. Simul enim cum ab ea quisque recesserit, esse desistit Ecclesia. Unum Hierusalem templum est: idolis necesse est ut immolet qui semetipsum dividerit.

Idem Pelagius Valeriano patricio, inter cætera.

Istud est quod a vobis poposcimus, et nunc iterum postulamus, ut Paulinum Aquileiensem pseudoepiscopum, et illum Mediolanensem episcopum ad clementissimum principem sub digna custodia dirigatis, et iste qui episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat, et ille qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, debitæ canonibus vindictæ subiaceat. Sed nec licuit aliquando nec licebit particularem synodum ad dijudicandum generalem synodum congregari. Sed (*Ivo, p. iv, cap. 239*) quotiens aliqua de universali synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo quod non intelligunt rationem, aut sponte hi qui salutem animæ suæ desiderant ad apostolicas sedes pro recipienda ratione conveniant, aut si forte, sicut de talibus dictum est, *peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit* (*Prov. xviii, 3*), ita obstinati et contumaces exstiterint, ut doceri non velint, eos ab eisdem apostolicis sedibus aut attrahi ad salutem quoquomodo necesse est, aut ne aliorum perditio esse possint secundum canones per sæculares opprimi potestates. Nec in hac parte vos hominum vaniloquia retardent dicentium, quia persecutionem Ecclesia faciat, dum vel ea quæ committuntur reprimit, vel animarum salutem requirit. Errant hujusmodi rumoris fabulatores (*Ivo par. x, cap. 95*). Non persequitur nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum jam punit, vel prohibet ne fiat, non persequitur iste, sed diligit. Nam si, ut illi putant, nemo nec reprimendus a malo ad bonum est, humanas et divinas leges necesse est evacuari; quæ et malis poenam et bonis præmia iustitia suadente constituunt. Malum autem schisma esse, et per exterarum etiam potestates hujusmodi homines debere opprimi, et canonicæ Scripturæ auctoritas, et paternarum regularum nos veritas docet. Quisquis ergo ab apostolicis divisus est sedibus, in schismate eum esse non dubium est, et contra universalem Ecclesiam altare conatur erigere. Sed quid de talibus insertus Chalcedoneusi synodo canon statuat (*Act. 4, canon. ant. 5*), gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit: Qui a communione seipsum suspendit, et collectam facit, et altare constituit, et noluerit vocanti episcopo consentire, et noluerit eidem acquiescere, neque obedire primo et secundo vocanti, hunc omnino damnari, nec unquam vel orationem mereri, nec recipere eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens et seditiones Ecclesiæ, per exteram potestatem tanquam seditiosum comprimere. Et beatus Augustinus de talibus dicit: *Multa etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis agenda sunt; quorum potius utilitati consulendum est quam voluntati. Nam in corripiendo filio quantumvis aspere, nunquam paternus amor amittitur.*

A fit tamen quod vollet, ut doctat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus. Ecce videtis quemadmodum tanti testimonio Patris non persequatur coercendo talia, sed diligit emendando tales semper Ecclesia. Facite ergo etiam vos, quod scientes intentionem Christianitatis vestræ frequenter hortamur; et date operam ut talia fieri ultra non liceat, sed etiam, quod vobis non facillimum esse non dubito, hi qui talia præsumpserunt ad piissimum principem sub digna custodia dirigantur. Recolere enim debet celsitudo vestra quid per vos Deus fecerit tempore illo quo, Istriam et Venetias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta vastantibus, non ante tamen Mediolanensem episcopum fieri permisistis, nisi ad clementissimum principem exinde retulissetis; et quid fieri debuisset, ejus iterum scriptis recognovissetis, et inter ubique ferventes hostes, Ravennam tamen, et is qui ordinabatur et is qui ordinaturus erat, providentia culminis vestri deducti sunt.

Pelagius Cethego patricio.

Quod de ordinando Ecclesiæ Catanensi episcopo salubris electione iudicii fieri desiderastis, agnovimus, confestim sequenti die eum juxta morem discutientes, tertio quo venit die episcopum consecrare curavimus. Simili quidem modo et de Syracusanæ urbis antistite optaveramus in ipso initio gloriæ vestræ desideriis obedire, nisi nos multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordinationem differre sacerdotii coegisset; ob hoc quod vel personæ qualitas, et sicut vos melius nostis, vel superstes uxor, aut filii per quos ecclesiastica solet periclitari substantia, nostros animos diutius ab ejus ordinatione suspenderent. Et quantum ad cautelam humanam pertinet, integro pene anno distulimus; opinantes quod melius Syracusanorum provenire electio potuisset. Sed quia in voluntatis suæ proposito irrevocabiliter perstiterunt, et nullus est alius in eadem repertus Ecclesia, nisi longioribus adhuc temporum differretur spatiis, ne paulo amplius insanirent, sicut filii nostri magnifici viri prætoris testificatione didicimus, inter hujusmodi ambiguitates illud consultius iudicavimus faciendum, ut congrua providentia, causam propter quam principalis constitutio habentes filios et uxores ad episcopatus prohibet ordinem promovere, salva dispositione concilii muniremus. Qua de re summo studio ab eodem priusquam a nobis eum contingeret ordinari, hujusmodi exegimus cautionem, per quam et suam fateretur quantula esset præsentis temporis habita rerum descriptione substantiam, et nihil unquam per se, aut per filios, aut per uxorem, sive per quamlibet propinquam, aut domesticam, vel extraneam forte personam, de rebus usurparet Ecclesiæ; et universa sui episcopatus quæsitæ tempore Ecclesiæ dominio sociaret; nihil ultra id quod modo descriptum est, filiis suis vel hæredibus relicturus.

Pelagius Eleutherio episcopo (C. Deusd., l. iii, c. 10.)

Maximus diaconus Ecclesiæ dilectionis tuæ nobis suggessit, in fundo qui appellatur Pancellus, oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honore beatæ Cæcilianæ martyris desiderat consecrare. Et

ideo, frater charissime, si in tua diocesi memorata **A** constructio jure consistit, et nullum corpus ibidem constat humatum, percepta prius donatione legitima vel possessione illa et illa, præstantes liberos a fiscalibus titulis solidos tot, gestisque municipalibus allegatis, prædictum oratorium absque missis publicis solemniter consecrabis; ita tamen ut in eodem loco nec futuris temporibus baptisterium construatur, nec presbyterum constituas cardinalem: sed quotiens missas ibi fieri forte maluerit, a dilectione tua presbyterum noverit postulandum, quatenus nihil tale a quolibet alio sacerdote ullatenus præsumatur.

Pelagius Asterio episcopo. (Ib., c. 10.)

Vindimius abbas petitorii nobis insinuatione suggestit, quod habetur in subditis, juxta muros civitatis Salernitanæ intra monasterium suum oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honore beatorum martyrum Chrysanthi et Darix desiderat consecrari. Et ideo, si nullum corpus ibidem constat humatum, prædictum monasterium absque missis consecrabis; ita tamen ut si fundator prædictus missas ibidem fieri forte maluerit, a dilectione tua presbyterum noverit postulandum.

Pelagius Viventio Neapolitano, Gemino Puteolano, et Constantio Misenati episcopis, post cætera. (Ib., c. 112.)

Et ideo charitati vestræ præsentium decretorum tenore mandamus, ut exsequente Constantino sedis rostræ defensore, clerum vel cives Ecclesiæ Parisiensis, et e diverso Ecclesiæ Vulturinæ, vel Vici Feniculensis ad vestrum faciatis convenire judicium, et ex scripto sententiam coram partibus deferatis; antedicto sedis nostræ defensore modis omnibus exsequente, ut quæ statuta fuerint effectui mancipentur.

Pelagius Benegesto defensori, post pauca. (Ibid., c. 113.)

Propter quod experientiæ tuæ præsentis auctoritate mandamus, ut quibus in causis quælibet ecclesiastici officii persona loco petitoris existit quemdam laicum pulsatura, apud provincix judicem suas proponere non desinat actiones. In his vero negotiis in quibus ecclesiastici officii persona pulsatur, totius summoto pulsationis obstaculo ad episcopi vel episcoporum in loco ubi quæstio vertitur constitutorum occurrat indifferenter examen, nullis causæ dictionem frustrationibus declinando: quatenus omne negotii meritum de sola veritate sua, solisque legibus disceptatum, cleri proveniente sententia terminetur. Anaitente quoque executione tua, ut quæ statui contigerint, effectui mancipentur: nulla ad nos de cujusquam ecclesiastici pulsati contumacia deinceps querimonia reditura, per quam non solum contumaces excessus, verum tua quoque negligentia sit plectenda.

Pelagius Joanni comiti patrimonii, post cætera. (Ib., c. 114.)

Gloria igitur vestra secundum bonitatis consuetum morem, filio nostro Luminoso presbytero solatia in præfato itinere, quibus tute ad destinatum locum pervenire valeat, subministret. Sed et commendare eum dignemini illic hominibus vestris, ut etiam ibi vestris fultus auxiliis, injuncti sibi negotii facilius possit terminum recipere.

Pelagius Anilano comiti, post pauca. (Ibid., c. 115.)

Petrum filium nostrum apostolicæ sedis presbyterum ad corrigenda ea quæ in quæstionem veniunt duximus dirigendum; faciliorem omnium causarum futurum esse judicantes exitum, si illum ab apostolica contigisset publice sede transmitti, qui et rei merito, et pro charitatis vinculo potestatis publicæ juvaretur auxiliis. Sic enim et canonum et legum statuta nos admonent ut et doceantur humiles et superborum spiritus comprimantur. Quia nonnunquam mentibus desperatis et doctrina sine potestate contemnitur, et dominantis vim habere creditur potestas sine ratione doctrinæ. Huic autem, ut possint ea quæ jussa sunt facilius Domino adjuvante compleri, Projectum notarium sedis nostræ adjungendum esse credidimus, ut participato consilio, quæ rationabilia sunt exsequi non morentur. Salutantes igitur paternæ charitatis alloquio, ut prædictis in omnibus quæ vel ad ecclesiasticam unitatem, vel ad correptionem excessuum pertinent, feratis auxilium postulamus.

Pelagius Elpidio Catanensi episcopo, inter cætera. (Ib., c. 116.)

Sicut unumquemque clericorum tuorum ecclesiasticis utilitatibus vel dispositionibus dilectionis tuæ pro eadem Ecclesia usque ad justitiæ legumque rationem procedentibus fideliter obedire prospexeris, ita dilectionis tuæ effectu continuas secundum fidem diligentiamque suam uniuscujusque merita prosequendo.

Pelagius Laurentio episcopo Centumcellensi.

Principali devotissimorum militum, qui illic in civitate Centumcellensi consistunt, relatione ad nos directa sacram insinuant se clementissimi principis impetrasse, quæ eis presbyterum, diaconum, et subdiaconum fieri debere præcepit. Ideo hortamur dilectionem tuam ut personas ipsas videas, et diligenter inquiras, ne aliquid contra canones commisissent; et si eos inculpabiles repereris, et vitæ ipsorum laudabile testimonium videris, veniente mediana septimana Paschæ, si Dominus voluerit, et si vixerimus, unumquemque per officia quæ prædiximus promovere non differas. Caveat sibi presbyter ille nunquam se sine nostri et tui nominis recitatione sacra mysteria celebrare.

FRAGMENTA EPISTOLARUM PELAGII I.

(Ex Collectione Deusdedit.)

Pelagius Melleo subdiacono, inter cætera ¹.

Notariorum sedis nostræ insinuatione didicimus, quod nullius indictionis a tempore quo tibi primum Ecclesiæ patrimonium constat esse commissum, usque hæcenus ratiocinia sint derissa, ea sint necessario dispungenda, ut quid ecclesiasticis utilitatibus debeat, vel quida quoquam usurpatum sit, fidei inspectione cognoscere valeamus; et tu, vel hæredes tui in futuro tempore securitate plenaria communiti, nullas possitis inquietudines sustinere.

Pelagius Mauro episcopo Prænestino, inter cætera.

Didicimus de patrimonio Hilviade annis quidem de prima, secunda et tertia indictionibus, Ampliato quondam presbytero et Stephano diacono vices pontificis in urbe R. agentibus, quod exegisti fide media persolvisse. De quarta vero indictione secundum ordinationem filii nostri viri religiosi Narsæ sacri palatii filiis nostris Dulcitio, Felici atque Spanni presbyteris, quod exactum fuerat, intulisse. Supervenientibus vero nobis et per Dei gratiam ordinatis intulisti de eodem quarta indictione. Et infra. Ideoque supplicante dilectione tua ex omnibus suprascriptis præteritis vi indictionibus fraternitatem tuam hac securitate credidimus muniendam, ut nulla charitati tuæ in posterum a quolibet calumnia moveatur.

Pelagius Narsæ patricio Anagnosticon, inter cætera.

Bene noverit excellentia vestra nos habentibus duntaxat hominibus, et nullam nec necessitatem parentibus res dare pauperum nulla ratione præsumere: quia neque hoc vobis placere novimus, neque hoc nostro esse officio conveniens judicamus.

Pelagius Boëtio præfecto prætorio Africa, inter cætera.

Romana, cui Deo auctore præsidemus, Ecclesia, post continuam 25 et eo amplius annorum vastationem bellicam in Italiæ regionibus accidentem, et pene adhuc minime discedentem non aliunde nisi de peregrinis insulis aut locis clero pauperibusque, etsi non sufficiens, vel exiguum tamen stipendium consequitur.

Pelagius Juliano episcopo Cingulano.

Constat dilectionem tuam intulisse rationibus Ecclesiæ ex præstatione massarum, sive fundorum per Picenum ultra 11 positorum, quod curæ commissum est, de indictione vii, filio nostro Anastasio argentario, et arcario Ecclesiæ nostræ auri solidos 500. No-

A tavi die iii cal. Augusti post consulatum Basilii viri clarissimi.

Pelagius Dulcitio defensori, post quædam.

Præterea rationes nobis nescio quas Græcorum more fucatas de vi indictionis pensionibus direxisti, suggerens te per 50 solidos, et pro aliis 60, a diacono Varino, et nescio quo alio casas recollegisse. Et cum tibi cotidie hinc et inde accrescant prædia, tu nobis de pensionibus angustias generas. Non tibi sufficit, quod te a notariis et aliis diversis officiis.... vix te liberare potuimus, etc.

Pelagius Vito defensori, inter cætera.

Ideoque præsentis tibi jussione mandamus, ut curam ipsis patrimonii peragere non omittas; sciens quod nos a te jam, et reliquam vi indictionem, et omnes singularum deinceps indictionum a vii exigemus pensiones ut secundum morem et emittas in serinio cautionem, et brevem ejusdem patrimonii possis accipere.

Pelagius Melleo subdiacono (Ivo part. viii, cap. 55).

Dulcitia, Ecclesiæ nostræ famula, Tarpeiana massa consistens, hujusmodi querelam suam nostris sensibus intimavit, dicens, quod posteaquam eam, marito suo defuncto, contigit viduari, Celerinus quidam nomine, ex ancilla (ut perhibetur) Ecclesiæ procreatus, diversis blanditiis atque suasionibus præfata mulieris animos inclinando in suo curasset afficere consortio, ex qua etiam filium procreasset. Nunc autem post conjunctionis suæ non parvum tempus, quippe jam nato et educato filio, nullis (ut perhibetur) rationabilibus causis exstantibus, eandem mulierem deseruisse, atque in eam prosiluisse contumaciam, ut ad declinandam servitutem debitam, curialis sibi nomen audeat usurpare; qui et primam in Ecclesiæ possessione genitam ex colonis Ecclesiæ habuisse memoretur uxorem, ex cujus peculio quemdam agellum dicitur hæcenus detinere: sed et alia non pauca in suo fertur habuisse peculio. Quapropter experientia tua, præsentis jussionis vigore suscepto, eodem desento (Sic) Clarentio causæ totius veritatem diligente agnoscens, quæ de memorati persona seu rebus ecclesiastica requirit utilitas, exsequatur; et si eum de ecclesiæ ancilla genitum, vel alio modo legitimo juri Ecclesiæ constat Ecclesiæ obnoxium reperire cum omnibus rebus suis in massam Ecclesiæ festinet revocare; et ei præfata mulierem, quam sibi ipse ascivit, in consortium sociare, nullatenus habituro de cætero eam relinquendi licentiam.

¹ Asserunt Ballerini in dissert. præv. ad tom. III Oper. S. Leonis Magni, pag. cccvi.

APPENDIX AD EPISTOLAS PELAGII PAPÆ I.

EPISTOLA XVI (olim I) ¹.

Patrem et Filium unum esse Deum probat.

Pelagius episcopus Vigilio episcopo salutem.

Gaudeo fidei devotione, quod religiosum studium et divinum officium dignanter impendis (S. Leo ep. 53), et maxime quod fidei inimicis amularis, apostolice sedis quærens exempla. Dilici sane tam per latorem litterarum tuarum, quam et per litteras tuas, quod sint quidam penes vos qui dicentes garrunt, qualiter Pater et Filius unus potest esse Deus (*Ithacius ad Varimadum c. 2*), cum præter Patrem alius non sit Deus qui dicatur ingenuus atque invisibilis. Hi sane, si scirent donum Dei, et veræ fidei regulas intelligerent, nequaquam talia mussitarent. Sed quia non habentes mundum cor, quo videre secreta Dei et intelligere mysteria valeant divina, mundanda sunt prius corda eorum per poenitentiam, ut intelligere postmodum et capere lumen veritatis possint: quibus tamen, ad eorum ac multorum illuminationem, corrigendo talium errorem, apostolica auctoritate respondendum est ita: Quomodo vos Patrem et Filium unum profiteri non vultis? Eos enim nos unum et verum Deum a prophetis et apostolis ostendimus prædicatum, a quibus etiam Spiritum sanctum credimus non esse discretum, Isaia propheta dicente (*Isa. XLIII, XLV*): *Ego sum Deus, et non est alius præter me. Et: Per memetipsum juro quia exivit ex ore meo veritas, et sermo meus non avertitur [revertetur], quia mihi inclinabitur omne genu, et omnis lingua jurabit per Dominum, dicens: Justitia et gloria ad eum veniet. Et ut hoc in testimonio Patrem simul et Filium cognoscas fuisse, Paulum audi dicentem: Ut in nomine (inquit) Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris omnibus (Philip. II). Quod si iste Filius minor est Patre suo, ergo minorata est gloria Patris in Filio. Et ubi est quod in Salomone Scriptura loquitur dicens: Sicut etiam in conspectu eorum (inquit) magnificatus es in nobis, ita in conspectu nostro magnificaberis in illis, ut cognoscant te sicut et nos cognovimus, quoniam non est Deus præter te, Domine (Eccli. XXXVI)? Diligenter attende, et agnosce Filium esse, qui magnificabitur in judicio, dum venerit vivos et mortuos judicare.*

Item Isaïas: *Audite, domus Jacob, et residuum domus Israel, qui egredimini ex utero meo, et erudimini a puero usque ad senectulem. Ab initio ego sum, et quousque senescatis, ego sum. Ego vos feci, et ego sustineo. Ego remittam, et ego suscipiam, dicit Dominus (Isai. XLVI). Et iterum: Ego sum Dominus Deus, et præter me non est alius Deus, annuntians novissima priusquam fiant, et statim consummata sunt (Ibidem). Item alibi: Audi me, Jacob et Israel, quem ego feci. Ego sum Dominus Deus tuus, et non est alius præter me. Item alibi: Ego sum Dominus Deus tuus, primus, et ego novissimus, et in ea quæ superventura sunt in novissimo, ego sum (Isa. XLIV). Item alibi: Ego sum Deus qui te creavi, qui te adjuvi, et communi dextera mea (Psal. XLI). Et unitatem Patris et Filii assignans, loquitur dicens: Ego testis vester, dicit Dominus Deus, et puer meus, tu quem ego elegi; ut sciatis et credatis quia ego sum. Ante me non fuit alius Deus, et post me non erit (Isa. XLIII). Unum hæretice elige e duobus: Aut latere Patrem et Filium unum Deum, aut si solum Patrem Deum esse contendis, ergo tibi Dominus Jesus Christus Dei Filius non erit Deus, quia scriptum est: Ante me non fuit alius Deus, et post me non erit (Ibidem.). Si secundum te ita est, cur Apostolus talia prædicat, et eundem Filium,*

A Deum super omnia benedictum insinuat? *Quorum patres (inquit) ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. IX). Item Isaïas dicit: Dominus Deus Israel qui liberavit eum de Ægypto. Ego sum primus, et ego post hæc, et præter me non est Deus, sicut ego sum, qui stet et vocet et præparet mihi, ex quo hominem feci in sæculo (Isai. XLIII). Item alibi: In te est Deus, et nesciebamus: Deus, et non est alius Deus præter te. Tu enim es Deus, et nesciebamus Deus Israel salvator (Isai. XLV). Unus Deus non sunt Pater et Filius? Quis est hic Deus in quo esse dicitur Deus, præter quem alium Deum non esse propheta sæpenumero singulari protestatur? Et Jeremias: Hic Deus noster, ait, et non applicabitur alter ad eum, qui invenit omnem scientiæ viam et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et inter homines conversatus est (Baruck III). Et in Salomone (Eccli. XXXVI): Miserere nobis, Deus omnium, et ostende nobis lumen miserationis, et immitte timorem tuum super gentes quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est aliud Deus nisi tu. Item ibi: Domine Deus Israel, non est tibi similis in cælo sursum, neque in terra deorsum (III Reg. VIII). Et psalm. XVII: Quoniam quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in Genesi: Et pluit Dominus a Domino ignem et sulfur super Sodomam et Gomorrhæam, et evertit civitates illas (Gen. XIX). Si solus Pater Deus est, qui pluit ignem et sulfur a Domino, ut supradictas civitates everteret, quæso, responde. Et in Deuteronomio: Dominus solus deducebat eos, et non fuit cum illis Deus alienus (Deut. XXXII). Et Paulus apostolus: Verus Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem (Rom. III). Et ad Corinthios: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Et iterum: Non est Deus nisi unus (II Cor. V; I, VIII). Et ad Galatas: Mediator autem unius non est; Deus autem unus est (Gal. III). Et unitatem Patris et Filii et Spiritus sancti monstrans, Ephesiis scribens ita confirmat: Sufferentes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptismum, unus Deus (Ephes. IV). Si enim prædicti hæretici unitatem fidei voluerint simplici corde recipere, ex hoc jam testimonio in uno spiritu possunt simul Patris et Filii unitatem condiscere. Patrem igitur (ut ipse se dicunt invenisse in divinis litteris) genitum proprie positum nec legere possunt penitus, nec probare. Sed quia idipsum fides exigit Christiana, absque ulla dubitatione ingenuus creditur qui tamen, secundum seriem Scripturarum, in Filio a se genito visus esse monstratur. Apostolus vero Paulus missionem Filii Dei in Spiritu sancto longe ante conspiciens (Ejusdem Ithacii c. 3), Romanæ Ecclesiæ scribens, hæc testatus est, dicens: Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum misit in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justitia legis impleretur (Rom. VIII). Cernisne, quoniam Filius non secundum deitatem a Patre missus est, sed secundum carnem, quam clementer et pie pro nobis assumere non dedignatus est? Nam quod semetipsum, exinanita majestatis suæ potentia, idem se Filius miserit, Apostolus contestatur, dicens: Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. II). Et Isaïas: Non legatus, neque angelus, sed ipse Dominus veniet, et salvabit vos (Isai. XXXIII). Item ibi: Palam apparui non quærentibus me (Isai. XLV). Et in Jeremia: Dereliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, et veni, et factus*

¹ Impostoris audaciam multa arguunt.

sum illis in opprobrium (Jer. xii). Et in Michæa : *Ecce Dominus veniet, et commovebuntur montes sub eo* (Mich. i). Et in Zacharia : *Gaude et exsulta, filia Sion, quia ecce ego venio, et commorabor in medio tui, dicit Dominus* (Zach. ii). Et Apostolus ad Timotheum : *Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quia Jesus Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere* (I Tim. i). Et Malachias : *Ecce subito veniet in templum suum Dominus quem vos quaritis, et angelus testamenti quem vos vultis* (Malach. iii). Et in Evangelio : *Non veni vocare justos, sed peccatores in penitentiam* (Matth. ix; Marc. ii). Item : *Quid nobis, et quid tibi, Jesu Fili Dei? venisti ante tempus perdere nos* (Marc. i)? Item ibi : *Venit Filius hominis querere, et salvum facere quod perierat* (Luc. xix). Ibi item : *Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant* (Joan. x). Item ibi : *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo Filius hominis, qui est in cælo* (Joan. iii). Nunquid in his tantis ac talibus testimoniis, quibus se Filius Dei a semetipso venisse, dum [F. leg. non loco dum] manifestum est eum qui carnem nostram dignanter assumpsit, voluntarie et non ab alio missum, advenisse? Nam qui in Patre manens, ubique potentia sua consistit, qui in Patre mitteretur, omnino

non habuit. Scimus enim quomam nulla pars cælorum ac terræ a conspectu Patris excipitur, ubi secundum eos a patre Filius mitteretur. Interim vero det operam (quam fieri potest) tota dilectio (S. Leo, ep. 32), ut omnibus Ecclesiæ filiis innotescat, quid contra impium sensum evangelicam doctrinam et apostolicam prædicemus : quia licet plene, quæ semper fuisset atque esset catholicorum sententia, scripserimus, tamen nunc quoque ad confirmandas omnium mentes non parum exhortationis addimus. Memor enim sum me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cujus a Domino Jesu Christo est glorificata confessio (Matth. xvi), et cujus fides omnes quidem hæreses destruit, sed maxime impietatem præsentis erroris expugnat. Et intelligo aliter mihi non licere quam ut omnes conatus meos ei causæ, in qua universalis Ecclesiæ salus infestatur, impendam. Ne autem aliqua negligentia occasione scripta nostra ad vos non potuerint pervenire, exemplaria eorundem nunc mittenda credimus, ut nullo modo fidei quam defendimus, prædicatio vestræ doctrinæ notitiæ subtrahatur. Data quinto nonas Maii, Joanne et Narsete a viris clarissimis consulibus ¹.

¹ Mendax consulum adnotatio.

^a Nota a consularis in fine addita hanc epistolam de fide suspectam reddit. Cum vetera quæque monumenta signata ubique reperiantur post Basilii consulatum toties repetitum, plane significatur nullam aliam interea consulem esse creatum. Apud Cassiodorum reperitur consulatus Basilii vicies repetitus.

Quod si Narsetis vel aliorum consulatus post Basilii consulatum fastis interpositus fuisset, certe non ab illo ultimo consulatu Basilii tot anni post ejus consulatum inscripti reperirentur, sed post consulatum Narsetis et Joannis. SEV. BINIUS.

(*) Plura poterat ex Baronio mutuari Binius, sed verus est ut in Mercatoris sua imposturas incurreret.

ANNO DOMINI DLX.

MAGNUS AURELIUS
CASSIODORUS
SENATOR,
VIVARIENSIS ABBAS.

epistola dedicatoria.

ILLUSTRISSIMO VIRO MICHAELI LE TELLIER FRANCIAE CANCELLARIO.

Cum publicandi libri omnes ad te, tanquam ad sortis suæ arbitrum, communi lege referantur, vir illustrissime, unus omnium sua quasi jure securus, absque veniæ præfatione in sinum tuum convolat Cassiodorus Senator, qui dudum in animum tuum totus penetravit, illapsus, transfususque est. Hunc quippe decursi honorum gradus, inculpati mores, vitæ genus, gratia principis ac vulgi studium ita similem tui effecerunt, ut qui Cassiodorum laudaverit, Tellerium laudare videatur. Is primum ab Odoacre rege comitivæ privatarum ac sacris largitionibus; tum a Theodorico variis provinciis, dein prætorio præfectus, eidemque ab epistolis, secretis et mandatis; patriatus demum et consulatus honorem promeruit. Quid horum omnium aut sub Ludovico Justo non explevit, aut sub Ludovico Magno non prætergressus est Tellerius? Uterque porro non fragili felicitate provectus, fortunæ ludo ad apicem fascium re-

pentinis successibus evolavit : sed , ut crescere virtutes solent , ad fastigium præconi con-
scendit gradibus dignitatum (*Var. lib. 1, epist. 4*). In Cassiodoro incorrupta fides , animus
recti tenacissimus , prudentia singularis viguere : in Tellerio summa hæc omnia. In ambobus
virtus in dies honoratior , fama non arte quæsitæ , non varia , sed semper et ubique sibi con-
stans. Et quidem ea æquitate commissa sibi munera gessit Cassiodorus , ut quisquam de illo
contraria submurmurare nescierit , sed derogare cupientes vicerit integritas actionis (*Var.
lib. 1x, epist. 24*). Idem vero de Tellerio dictum puta , cui nunquam dentem infigere ausa est
invidia etiam morosior. Illius labore actum est , contestante Athalarico , ne laboraret impe-
rium ; et cum novitas regni multa posceret ordinari , esset solus ad diversa sufficiens , hunc
dictatio publica , hunc consilia regis poscerent (*Ibid., epist. 25*). Hic apertus esset de Tellerio
dicendi locus , si funestissima illa Galliæ tempora , quibus incumbentem regno perniciem pru-
dentia et consiliis suis strenue amolitus est , in memoriam revocare jam liceret. Denique si
Cassiodorus Theodorici ore laudatus est , uti summa temporum laus (*Ibid. epist. 24*) ; Telle-
rius a rege Christianissimo tantonobiliorareportavit elogia , quanto Ludovicus Magnus Theo-
doricum antecellit.

Imus in compendia laudum tuarum , vir præstantissime , non ut ex Cassiodori comparatione
illustrior evadas , sed ut ille ex te fiat ornatior. Diceret alius te Cassiodoro justiore , pru-
dentiore , sapientiore , ac præstantiore esse : mihi satis fuerit te dicere nostri temporis ,
id est Ludovici Magni Cassiodorum. Hunc modum exigit modestia tua , si tamen is modus
est regi maximo usque adeo placuisse. De una hac virtute cum Cassiodoro , ne tibi inferior
existimetur , tu ipse ultro contenderes. Et vero hoc præcipuum est ornamentum virtutum tua-
rum , vir integerrime , quæ in aliis fuerint humanæ , morales , politicæ : in te sunt (ut verbo
dicam) penitus Christianæ. Patere ut ita de te sentiat ac prædicet aula , populus , propria
familia. Hanc primum aggressus es coercere intra modestiæ leges : quod plerisque haud minus
arduum ait Tacitus , quam provinciam regere. Deinde tu ipse in publico pompam fugere , os-
tentionem , plausum : quo nihil efficacius ad promerendam augendamque famam. Insuper ad
auctorem et ducem ut minister , illustria facta tua referre didicisti ; procul ab æmulatione ad-
versus collegas , procul a contentione adversus alios. Inde procedit illa in omnes comitas , hu-
manitas sine supercilio gravis , sine fastu venerabilis : ut Tellerii animus , non secus atque do-
mus , universis patere videatur. Hinc factum est , ut quæ aliis fere æmulos excitat dignitas
summa , omnium animos , studia et plausus amplius ad te converterit. Et certe quis invidiæ
locus ubi modestiæ ac beneficiæ totum impenditur ? Imo majora sibi de se fecit optari ,
qui intra modestiæ terminos magna cohibuit (*Var. lib. 1, epist. 4*). Electionem tuam a rege
tam sapienter factam mox prosecuta est omnium ordinum acclamatio. Tu solus tibi ipsi quasi
vim inferebas ad obsequium principis , cum tibi tantum non deprecanti summus cancellarii ho-
nos delatus est. Hic erit , inquiebas , supremus titulus honoris brevi morituro ab optimo
principe appositus. Imo vero hæc erit meritorum amplissima seges , quæ virentem senectam in
juris publici utilitatem exerceat , quæ non tuam , sed summi per te officii augeat dignitatem.
Nihil enim Tellerio (si ita loqui fas est) addit honor iste , nisi novum Ludovici Magni
suffragium , nisi supremam modestiæ coronam. Nimirum , ut Cassiodorus , ita semper fuisti
moderatus in prosperis (*Lib. 1x, epist. 25*) , ut nullo unquam rerum feliciter procedente cursu ,
nullo popularis auræ afflatu elata sit grandis animæ tuæ æqualitas et constantia.

Agnoscis , opinor , vir illustrissime , in Cassiodoro imaginem tui ; quin etiam te dissimulante
agnoscunt omnes. Unum est tamen , ut alia præteream , in quo Cassiodorum vicisti. Ejus qui-
dem genus , Theodorico teste , in utroque orbe præclarum fuit ; et gemino senatui decenter
aptatum , tanquam duobus luminibus oculatum , purissima claritate radiavit (*Var. lib. 1,
epist. 4*). At Cassiodoro ipsi defuit prolis gloria , quæ traducem parentis prudentiam cæteras-
que virtutes cum sanguine transmitteret ad posteros. Tu vero , vir clarissime , gemino sena-
tui geminam prolem in utroque orbe suppeditas , alteram sacro , politico alteram. Hi gemini
sunt oculi , quorum alter divina speculatur et sacra regit ; alter humana circumspicit ac diri-
git. Hi sunt quos non sera , sed præoccupata manet gloriæ virtutumque tuarum hæreditas , non
prærepta parenti , sed amplificata.

Sed vicissim unum est in quo Cassiodorum te feliciorum (quæ tua pietas est) ac superiores
existimas , vir præstantissime , quod ille in vivario suo tandem impetraverit secessum a pû-

blicis curis: quod tu ipse in Cavilleo rure prætendebas. At quando alio Deus te vocat, sequere modo, ac vive regno, vive tuis, vive omnibus. Hactenus, ut ille, ornasti conscientiæ integritate palatia (Var. lib. III, epist. 28): nunc justitiæ tribunalia æquitatis tuæ luce illustra et repurga. Quod superest, ordinem nostrum, congregationem, inquam, nostram, ut soles, ut toties præbavimus, amare ac fovère perge. Ille ipse Cassiodorus, qui tibi hujus facti auctor et exemplum, idem per me in integrum restitutus sub auspiciis tuis, vir illustrissime, erit grati unimi erga te nostri perpetuum monumentum. Ita meo, ita omnium nostrum nomine voveo.

Tibi addictissimus et obsequentissimus servus.

FR. JOANNES GARETIUS, congregationis Sancti Mauri monachus.

Rothomagi e monasterio Sancti Andoeni, cal. Januar. an. 1679.

PRÆFATIO IN NOVAM CASSIODORI OPERUM EDITIONEM.

Habes hic, benevole lector, operum omnium Magni Aurelii Cassiodori Senatoris novam editionem, quam quidem dum aggredimur, nova cur dicatur, a nobis necesse est paucis edisseri. 1° Nullus ante nos singulas celeberrimi scriptoris Incubrationes quæ hactenus reperiri potuerunt, in unum corpus redegerat, quas perquisitis summa cum diligentia codicibus manuscriptis, et reseratis eruditorum scriniis collegimus. 2° Plura, quæ desiderabantur in editis operibus ex antiquioribus manuscriptis probatæ fidelitatis restituimus: integras nonnunquam paginas dedimus, hiulea supplevimus, mendosa foedeque corrupta ubique operum vel amanuensium inscitia, vel preli vitio sic emendavimus, ut interdum, neglecto prorsus contextu impresso, solis codicibus nostris manuscriptis adherere necessum fuerit. In toto tamen opere margines oneravimus diversis quibusdam textibus, qui licet dubii, prohi censeri possent ab æquo lectore. Tertio denique nova dicitur præsens editio, cui de novo quædam opera nunquam edita adjecimus.

Quod attinet ad librorum seu tractatum seriem, quam hic, lector, vides, totum opus digessimus in duos tomos, quorum primus omnia complectitur quæ Senator noster politicus et historicus exaravit; alter ea continet quæ auctor in sacram Scripturam edidit, et libros de Divinarum et humanarum litterarum Institutionibus, ac tandem eum quem de Anima librum inscripsit.

Sed ne lectorem lateant quæ sui juris jam esse volumus, de singulis pauca proloquemur. Inchoamus ab opere insigni *Variarum*, quod duodecim libris absolvitur. Congeries est varii generis epistolarum quas sub regibus Gothis Theodorico, Athalarico, Theodabato, Vuitige, et eorum nomine frequens scribebat; et quas ipse, dum munere præfecti prætorio sub illis regibus fungeretur, suo nomine dirigebat. Ibi etiam variæ habentur formulæ dignitatum sub illa Gothorum monarchia concedendarum. Hoc scribendi genere famam sibi conciliavit apud omnes Aurelius noster; licet querantur nonnulli styli barbariem rerum dignitatem et regii nominis majestatem non assequi. Reclamant alii, nec denegant Cassiodoro suos scribendi lepores; neque distentur vel ipse rigidus aristarchus nullibi reperiri tantum ingenii acumen, tot pondera rationum, tantam sententiarum gravitatem, tam multiplicem variæ eruditionis copiam, ac refertissimum utriusque sapientiæ penu, quam apud clarissimum Senatorem nostrum. Is enim licet eam non exhibeat styli venustatem et elegantiam, quæ cum imperii Romani majestate vigeat sub Augusto, ea tamen pollet in ætate rudi, et sub regibus barbaris, quam jure mireris, et cui melioris notæ scriptores merito suffragantur.

Singulas horum librorum editiones, quotquot nacti sumus, percurramus, easque omnes cum pluribus variæ senectutis codicibus et contulimus, et ex iis

A emendavimus. Auxilio potissimum fuere manuscriptus codex S. Audoeni, sed in quo desiderantur libri v, vi et vii, et antiquissimæ membranæ S. Remigii Rhemensis; in quibus tamen præter quatuor priores libros, cæteri desunt. Habuimus etiam e bibliotheca nostra horum librorum editionem a Mariangelo Accurtio anno 1533 evulgatam, quam vir clarissimus et doctissimus Claudius Grulartus supremi Normanniæ senatus olim princeps cum exemplari celeberrimi Cujacii Biturigibus contulerat. Verum cujus notæ fuerit is Cujacii codex divinare non possumus, cum ea tantum in libri nostri fronte invenerimus verba, Grularti manu sic exarata: *Contuli Biturigibus, nonis Novembris 1575, cum exemplari clarissimi viri D. Cujacii*. At quidquid tandem fuerit illud Cujacii exemplar, plurimas sane et optimas tum castigationes, tum observationes suppeditavit nobis Grularti liber, quas quidem qui legerit, quantum editionis nostræ textus et notas illustraverint facile ipse perspiciet. Eas porro animadversiones an Cujacii exemplari, an Grularti potissimum ingenio et curis debeamus, cum nobis hactenus non constiterit, singulas sub utriusque nomine suis quibusque locis attextendas esse censuimus. Nobis denique imprimis adfuit doctissimus vir Franciscus Juretus, cujus notationes et diversas ad fidem plurium manuscriptorum codicum in Variarum libros lectiones, ipsius Jureti manu conscriptas humanissime transmisit ad nos vir perillustris D. Bouhierius in supremo Burgundiæ senatu præses infulatus, et Jureti scriptus heres.

Jam vero eas omnes quotquot ab eruditis viris habuimus in hos libros observationes in fine cujusque epistolæ subjunximus, ut uno veluti conspectu omnia cernere possit lector eruditus. Ibi ergo ea iterum videbit, quæ jam publici juris fecerant Fornerius et Brossæus; sed non sine emendatione aliqua, ita enim adjunximus Jureti notas variæ eruditione conspicuas, quibus Senatoris nostri verba et sententias non tantum illustrat, sed castigat etiam ipsas Fornerii animadversiones, pluresque ab eo cum jurisconsultorum, tum aliorum auctorum vitiose allatas auctoritates vel corrigit, vel restituit.

Quidam male feriat ad singulas Cassiodori epistolas summaria seu synopses præmisere, sed tæpe pingui Minerva et perfunctorio conatu, ut plures sint qui opinentur illas vel eas non legisse, vel sensum earum assecutos non esse. Nobis intentior cura fuit, ut minus aberraremus a scopo, editis lemmatibus aliis, quæ lectorum censuræ libenter subjicimus.

Ne quid deesset huic editioni Variarum, quæ disticilia, subobscura, nec cuiquam facile pervia putavimus, explanare nobis curæ fuit. Exhibemus item notitiam dignitatum, locorum, fluminum, et id genus plurimum, quæ notatu dignissima eo in opere inveniri possunt. Verum ne nimia foret hujus voluminis moles, separatim curret tantillum hoc opus nostrum,

Variantes illas lectiones ipso textui adjunctas uncinisque distinctas infra nostra editione, lector benevole, reperies. Ed.

postquam huic nostræ editioni manum ultimam ad-
moverimus.

Variarum libros proxime sequitur *Historia*, quæ ideo *Tripartita* dicta est, quod eam ex tribus Græcis auctoribus, Socrate scilicet, Sozomeno, et Theodoro in uno corpore duodecim libris collegisset Cassiodorus: *Quos nos, inquit Senator noster (Lib. Div. Litt., cap. 17, in præfat. Hist. Trip.), per Epiphanium Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius styli tractu, Domino juvante, perducere, et de tribus auctoribus unam facere dictionem. Et ne quæpiam res indistincta turbaret, per universum textum operis titulos se apposuisse dicit. Nec alium eo in opere scopum sibi fuisse testatur, quam ne historia hæc ab iis auctoribus mirabiliter, ut ait (Lib. Div. Litt., cap. 17), conscripta, monachis suis Vivariensibus deesset: Ne, inquit, insultet se habere sacunda Græcia necessarium, quod vobis iudicet esse subtractum.*

Scimus B. Rhenanum in Epiphanii versionem acerbè et contumeliosè invehi (*In epistola præfixa operibus Eusebii*), eique Græci ac Latini sermonis imperitiam objicere, cujus oscitantiam et typographorum menda pertæsus, non sine supercilio monet plura se castigasse, delevisse, supplevisse. Sed quam parum justa sint illius in interpretem convicia fatebitur omnis qui nostram hanc editionem ad fidem manuscriptorum sincere reductam cum ascitiis Rhenani contulerit. Mirabitur fortasse eum nihil ut plurimum emendasse quam verba quædam, quæ cum barbarismos et solæcismos esse iudicaret, fastidio quodam delicatissimo bilem ipsi et stomachum mirum in modum commoverant. Non diffitemur Epiphanii versionem puræ Latinitatis parum, barbariei Gothicæ plurimum habere: sed non ita fœdè aberravit, ut ob barbaricas nœnias, et incultum sermonem tota periret operis facies; sicut eandem ob causam cæteros Gothorum scriptores de medio tollendos nemo jure dixerit. Quapropter litteratis omnibus, quibus semper antiquior fuit auctorum quam interpolatorum lectio, gratum fore putavimus, si totum quale est Cassiodori Senatoris et Epiphanii opus in pristinam integritatem restitueremus; maxime cum a doctissimi Valesii versione paucissimis in locis sensu discrepet, nec eum infeliciter interprete nostro suis in observationibus non semel usum fuisse videamus.

Huic itaque editioni reformandæ suppetias tulit antiquus codex monasterii B. Mariæ de Lyra quadringentorum plus minusve annorum optima manu exaratus. Nec minus profuit alter ms. S. Theodorici prope Rhemos, qui sexcentorum circiter annorum characterem præfert. Dissimulare non possumus in his manuscriptis codicibus eos inveniri loquendi tropos, quos barbarismos et solæcismos vocavit Rhenanus; sed benignius condonandi sunt Latino interpreti apud Gothos, et Gothis scribenti, qui forsitan ut Græcam phrasim minus redderet, verbum e verbo exprimi debere arbitratus est.

Utilissima sane foret Rhenani opera, si quomodo Epiphanii Latinitatem, ita librorum vitia castigavisset; constat enim multa in hos libros irrepsisse menda, quæ fucum faciunt lectoribus, difficultatesque non modicas ingerunt. Plura conamur manuscriptorum codicum auxilio emendare: fatendum tamen duobus præcipue in locis nos diu multumque hæsisse, quod operæ pretium est lectori semel explicare. Primus occurrit tot eruditorum disputationibus celeberrimus *Tripartitæ* locus lib. ix, cap. 38, ubi hæc legimus: *Romani enim tres ante Pascha septimanas præter sabbatum et dominicam sub continuatione jejunt.* Manuscriptus autem codex Lyrensis et vetus editio quæ ex aliis codicibus mss. prædit, non *tres*, sed *sex hebdomadas* habent. Verum an ea lectio a nobis admittenda esset hactenus addubitavimus, cum summæ eruditionis viri nullum ibi in *Tripartita* mendam arguant; sed vel Socratis errore, vel histo-

riae illius scriptoris oscitantia peccatum fuisse plurimi suspicentur. Re tamen serio diutiusque perpensa manuscripti nostri et veteris editionis lectionem textui nostro inseruimus; ad quod non utriusque tantum auctoritas nos induxit, sed graviores profecto rationes. 1º Quod sex hebdomadarum ante Pascha jejunium Socratis tempore Romæ fuisse observatum egregie probaverint doctissimi quamplures. 2º Totidem hebdomadis a Romanis jejunatum luculenter docet Cassiodorus noster in explicatione tituli psalmi xl, ubi ait: *Quadragesima diebus S. Moyses ab escis corporeis temperavit... Eodem modo Elias... Ipse quoque Dominus totidem diebus ac noctibus jejunavit, ut nobis formam beatæ purificationis ostenderet. Quadragesimæ quietiam ipsius docemur exemplo. Præmittitur tempus abstinentiæ, ut dilutis sordibus peccatorum, ad Resurrectionem Domini puris mentibus accedamus.* Non ita sane de quadragesima dierum jejunio loqueretur Cassiodorus, si Socratis tempore tribus tantum hebdomadis, exceptis sabbato et dominica, id est si quindecim tantum diebus ante Pascha Romani jejunassent; vixerat enim cum plurimis qui Socratis ætate Romæ floruerant, a quibus non indubitanter acceperat qualis tum apud Romanos foret quadragesimalis jejunii observatio. 3º Certo certius constat eo in *Tripartitæ* capite agnoscendum aliquod scriptoris erratum, quod nec ipsi dissententur heterodoxi; nam post superius allata verba: *Romani tres ante Pascha septimanas præter sabbatum et dominicam sub continuatione jejunt*, ista deinde leguntur: *Romæ sabbata universa jejunant*, et a fortiori *Quadragesimæ* tempore. Quis ergo sciat an etiam *sex*, non *tres hebdomadas* ibi olim a Cassiodoro scriptum fuerit, quod sit postea antiquariorum vel dolo, vel incuria mutatum.

Scimus equidem doctissimum Quenellium implicatissimè difficultatis nodum solvisse (*Dissert. de sabb. jejunio*), cum in Socratem hominem Græcum longe ab urbe Roma dissitum, et falsis rumusculis deceptum, errorem omnem refundit, quem a Cassiodoro exscriptum ait, non malitiosi animi vitio, sed expositoris officio, cujus cum ibi munus obeat, omnia Socratis verba bona fide reddere debuit. Huic præstantissimæ observationi, qua Senator noster ab omni labe purgatur, libenter acquievissemus, nisi tantillus nos adhuc retineret scrupulus. Non enim expositoris solummodo, sed, ut ipse ait, *defloratoris* provinciam suscipit, id est, ex tribus auctoribus alia ab uno, alia ab altero, vel assumendo, vel rejiciendo, continuatam scribit historiam. Id certe iis quæ ex eo supra retulimus verbis aperte significatur, et adhuc planius ex eadem *Tripartitæ* præfatione: *Nos autem, inquit, eorum relectis operibus, et unumquemque cautamente tractantes, cognovimus non æqualiter omnes de unaquaque re luculenter ac subtiliter explanasse: sed modo hunc, modo alterum aliam partem melius expedisse. Et ideo judicavimus de singulis dicatoribus deflorata colligere.* Si ergo ea tantum quæ meliora censebat collegit, nihil quod falsum esse putaverit, scripsisse dicendus est.

Fateor equidem multa sæltu dignissima ibi apud Socratem haberi, quæ monachos suos docere voluerit Cassiodorus. At id sane absque veritatis dispendio abter præstare poterat, vel scilicet prætermissis Socrate, ut alibi sæpius, a Sozomeno, qui de iisdem rebus agit, nec tamen de Romanis loquitur, verba mutuando; vel saltem si Socratis verbis uti vellet, ea paucissima, quæ de Romano jejunio loquuntur, silere poterat; quod et cum alibi fecisse, vel ex eo solo, quem mox afferemus Sozomeni loco, constabit. Quæ cum ita sint, non temere forsitan quis eorum subscriberet opinioni, qui corruptum fuisse *Tripartitæ* locum suspicabuntur. Nostras tamen conjecturas eruditi lectoris iudicio lubentissime permittimus; sique eam lectionem, quæ *tres hebdomadas* habet, in marginem rejecimus, non ut respuatur a quoquam, sed ut eam quisquis veriore probaverit sponte amplectatur.

* Hanc Notitiam nullibi reperimus. EDR.

Eadem profitemur de alio Tripartitæ loco, nimirum in cap. 59 ejusdem libri, ubi sic ex Sozomeno habetur: *In qua Ecclesia, id est Romana, neque episcopus, neque alter quisquam coram populo docet; id falsum esse plerique doctissimi contendunt, neque certe quomodo verum esse possit videmus. Sed qui fieri potuerit ut ea que præcedunt et subsequuntur prætermiserit Senator, et illa tantum exseripserit, quæ falsa esse constantissime noverat? Sic enim post Cassiodori verba mox citata prosequitur Sozomenus: Sed apud Alexandrinos solus civitatis Alexandrinæ episcopus concionatur, quam consuetudinem, cum antea non fuisset, introduciam esse ferunt, ex quo Arius presbyter de doctrina fidei disserens nova dogmata invenit. Hæc omnia, non tamen plura omittit Cassiodorus. Cui ergo probabile videbitur Italum Italis, abbatem monachis suis scribentem ea quæ Romæ fieri falso putabantur, ex auctore Græco retulisse; ea vero quæ Alexandriae gerebantur, licet vera et notatu dignissima, consulto tacuisse?*

Is forsao felicitas divinaverit, qui mendum aliquod librarii oscitantia in Tripartitam subrepsisse augurabitur. Enimvero S. Theodorici codex pro verbo *docet* legit *dicit*; quæ quidem lectio alium omnino ac verissimum sensum efficit. Ibi enim de cantico *Alleluia* agit Cassiodorus in hunc modum: *Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani pro juramento habeant, ut hunc hymnum audire mereantur. Valesii versio habet: ut hunc hymnum audire et canere ipsi contingat. His continuo subjungit Tripartita: In qua Ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram populo dicit, supple illud primum Alleluia paschale. Nec aliam fuisse Cassiodori mentem inde probabitur, quod si de concionibus, vel catechesibus Romanis egisset, nusquam quod ibi de Alexandrinis a Sozomeno dicebatur silentio prætermisisset fraudulentum. Neque vero negaverim in Græca Sozomeni historia legi *διδάσκει*: sed quis asserere audeat corruptum non fuisse Græci auctoris textum? Sciunt omnes quam in Græcis describendis facilis sit imperitorum librorum lapsus; aliquem forsitan deprehendent aliquando veritatis et antiquitatis amatores, si in melioris notæ manuscriptis codicibus Græcos inciderint, vel certe illud emendabunt ex variis Tripartitæ mss. codicibus, quos ex aliis bibliothecis, ubi delitescunt, habere non potuimus.*

Tripartitam suam cum colligeret Cassiodorus, præter auctorum nomina nullum aut librum, aut locum unde verba inuaretur, ullibi aperuit. Quamobrem nec injucunda, ut puto, nec inutilis erit lectori operâ nostra, qua ejusque scriptoris librum, caput et paginam juxta Christophorsoni et Valesii editiones, ubi ea habentur quæ in Tripartita nostra descripta sunt, in marginibus indicavimus. Quoties tamen eadem sunt apud utrumque capita, iis citatis, Valesianæ tantum editionis paginam, et locorum indicem litteram indigitavimus. Cæterum utraque illa editione ita uti sumus, ut in difficilioribus et in aliis vel librorum interpunctionibus, vel orthographorum imperitia depravatis Tripartitæ locis emendationi nostræ lucem non modicam attulerint; ac tandem ubi a nostris codicibus mss. et editis præcipue dissiderent, ad textum nostri oras aliquando notavimus. Plures ibidem sæpius addidimus æræ Christianæ annos, consulibus in Tripartita notatis juxta Cassiodori Chronicon respondentibus, quos ab anno Christi 514, quo Senatorem consulem factum fuisse constat, semper ascendendo, non incertis forsitan calculis a nobis numeratos æquus lector advertet.

Tertium in hoc tomo locum dedimus Senatoris nostri *Chronico*, quod jubente Theodorico rege composuit. Incredibili prorsus iracundia et stomacho in hoc Cassiodori opus exarsit Onuphrius Panuinus, ejusque iram non repressit Josephus Scaliger, neque minori fastu in Senatoris Chronica invecus est. Ea

Quæ hic in marginibus se notaturum admonet Garretius, nos in textum intra parentheses revocavimus,

potissimum perstringunt, quibus in consignandis consulum fastis a Tiberio Cæsare usque ad Diocletianum auctor adhæsit: sed eadem censuræ severioris nota Prospero tanto viro, et Victorio injuri deberet, quibus forte, ut ait Bucherius (*Comment. in Victor. Can., cap. 15*), confusionem istam immanis suffectorum per ea tempora consulum farrago peperit. Aliam ipse Scaliger causam indicat (*In Notis ad Euseb., pag. 96, 425*) cur a veris epochis tantillum deflexerit auctor, scilicet quod Eusebio duce consulatum Junii Bruti una integra olympiade superiorem fecerit. Sed lapsus hic, etiamsi esset certus et verus, sine supercilio condonandus erat viro de litteris meritissimo, majoribus curis obsito, totius regni Gothici Atlantæ, et gravissimum sententiæ suæ testem citanti; maxime cum alii minus distracti gravius peccent citra famæ dispendium, et nomine suggillante. Quid quod ipsi tam morosi cavillatores Onuphrius et Scaliger negare non possunt istud Senatoris Chronicon plurimum votis satisfecisse, qui res ecclesiasticas et imperii Romani litteris consignarunt: imo vero eo etiam suis utrumque in operibus nec invite, nec infeliciter usum fuisse sæpe sæpius cernimus? Quid quod ipse suggillator Onuphrius fatetur vel invitatus sibi in multis Cassiodorum præluxisse? Quid tandem quod Scaliger ipse, licet ejusdem cum Panuino stomachi, multus agnoscit (*In Notis ad Euseb., pag. 9 et seqq.*) Senatorem nostrum ita studuisse Eusebio et Hieronymo, ut ne verbis quidem ab iis dissensisse videatur? At certe non hos tantum, quamvis optimos, viæ duces habuit; secutus est etiam Titum Livium, Aufidium Bassum, Paschalem, id est, ut ait Bucherius (*Comment. in Victor. Can., cap. 15*), *Paschalem Victorii canonem*; nec iis aut aliis prætermisissis, qui tum præ cæteris in instruendâ temporum ratione eminebant, quidquam fixum esse voluit.

Libentius igitur Baronio, Bucherio et Jureto assentior, qui re maturius expensa, non auctori, sed scribarum imperitiæ parachronismos censent imputandos. Neque vero iis reluctantem subscribent eruditi, quibus dubium nusquam esse potest, quam facile isthæ chronologicæ menda, quæ sæpius in describendis consulum nominibus posita sunt, vel typographiæ, vel amanuensium vitio subrepat. Hæc itaque, ut quantum nobis licuit, emendarentur, novam Cassiodori nostri *Chronicorum* editionem ad veterum omnium amussim delineavimus: præcipue tamen Onuphrio et Cuspiniano adhæsimus, qui manuscriptos se codices vidisse testantur. Atque omnes eorum lectiones, quotiescunque variaverunt, sic in marginibus nostris adnotavimus, ut nihil quod in omnibus aliis editionibus invenitur, in nostra possit ab erudito lectore desiderari. Adjecimus etiam ad hæc Chronica Computum Paschalem, de quo sub finem vitæ Cassiodori Senatoris pauca disseremus.

Historiam Gothorum in duodecim libros partitam ediderat Cassiodorus, ut constabit ex dicendis in ejus vita; sed quo fato perierit nullus dixerit, nemo non luxerit. Tantum hunc omnium mœrorem utcumque levare potest hujus historiæ quasi synopsis, et compendiosa reductio, quam Jornandes seu Jordanus episcopus Ravennas, ex eo collectam, posteritati reliquit. Ne ergo aliquid Cassiodori operum diligentiam nostram fugeret, tomum hunc claudet illa Senatoris historiæ brevis et exquisita collectio, quæ de Getarum, sive Gothorum origine et rebus gestis ad Castalium inscribitur. Jam vero ut proba, et omnium emaculatio redderetur nostra Chromci hujus editio, a Bonaventura Vulcanio apud Batavos excusis uti sumus, in quibus totum opus capitibus perlucide distinguitur, et accuratissimæ capitum synopses exhibentur. His cum aliis editionibus collatis varias Jureti lectiones et animadversiones, ipsasque B. Vulcanii notas adjecimus, ut eorum eruditione planior fiat obscura Jornandis elocutio.

Alter tomus ea complectitur quæ ad S. Scripturas, excepta indicatione auctorum, quam in fine locorum citatorum, signaturæ instar exseripsimus. Edit.

vel ad sacrum eorum studium pertinent, quibus merito et ordine præit illustre in *Psalmos Commentarium*, seu *Psalterii Expositio*. Egregium hoc Cassiodori Senatoris opus nullibi editum scimus, nisi primum Basileæ, tum Lutetiæ cum characteribus Gothicis, et frequentiori litterarum abbreviacione: unde cum minus hominum nostri temporis usibus esset accommodatum, et vix ac ne vix quidem in majoribus bibliothecis reperiri posset, ingens sui apud eruditos relinquebat desiderium. Quapropter ne doctis piisque viris deesset tam luculenta tantoque studio a Cassiodoro elaborata *Psalmorum expositio*, eam in publicum rursus emittendi difficilium provinciam suscepi, quæ postea labori nostro in edendis omnibus auctoris operibus primam occasionem dedit. Quoniam autem libris prius editis ob Gothicos characteres, vitiosas interpunctiones, creberrimas abbreviaciones, et innumera alia menda uti non poterant librarii nostri, exemplar Basileense minus aberrans propria manu integrum exscripsi, et ad fidem quatuor codicum manuscriptorum melioris notæ contuli et emendavi. Quorum tres primi totum Commentarium exhibent; quartus vero una tantum parte mutilus centum priores psalmos non excedit. Primum e bibliotheca S. Germani ad Lutetiam suppeditavit R. P. D. Lucas Dacherius, quem codicem ante nongentos vel circiter annos exaratum esse dilitebitur nemo. Secundum, quem ante quingentos annos scriptum esse conjicere licet, debemus monasterio Sanctissimæ Trinitatis Fiscanensis. Tertium ejusdem fere ætatis commodavit monasterium B. Mariæ de Lyra, quem sponte concessum servat nostra regalis abbatia S. Audoeni Rothomagensis. Quartus parisiensis senectutis est monasterii Beccensis. Quibus omnibus serio consultis, quæ fœde mendis scatebant, plusquam sexcentis in locis sedulo correximus*.

Indicavimus etiam textus et loca S. Scripturæ quæ vel perperam citantur, vel desunt in duabus superioribus editionibus; non tamen sine labore et tædio defectu Concordantiarum pro Versione LXX Interpretum, qua ut sibi famillari et fere sola usus est Cassiodorus, cujus citationes ad formam editionis Vulgatæ reducere mihi cordi fuit. Retegendus etiam fuit et eliminandus error mss. codicum, in quibus plerumque scribarum oscitantia unus propheta pro alio, Jeremias pro Isaia vel Daniele laudantur, quibus citandis supersedere satius duxerant, qui editionibus Basileensi et Parisiensi operam dederunt. Quam autem Psalmorum versionem in suis Commentariis secutus fuerit noster Cassiodorus Senator, manifestum est antiquiori Romanæ adhæsisse; sed quam teste Fabro Stapulensi ad priorum editionum, quæ tum circumferebantur, et Hebraici textus primigeniam puritatem contulerat, ut ex 16 cap. suæ præfationis colligere licet, ejusque commentatione in psalmos xiii, 6: ltv, 3, etc. Hinc oritur, ut versuum Psalterii distinctio non eadem sit semper apud Cassiodorum quæ in Vulgata editione reperitur.

Alios præterea SS. Patrum textus indigitavimus, quos Senator laudavit quidem, sed tacito libri nomine, nec indicatis capitibus tam in mss. codicibus quam in editis, unde nobis non semel necesse fuerit integros Patrum revolvere tractatus et libros, ut detecto fonte vel unius a Cassiodoro citatæ auctoritatis locus designaretur.

Opinantur quidam recentiores hos Cassiodori Commentarios meram esse Augustinianorum epitomen, quos celeberrimus ille doctor stylo prolixiori concinnavit: sed gratis omnino id estingitur. Nam 1º illa psalmorum versio quam sequitur Cassiodorus, plurimum distat ab ea cui jugiter Augustinus adhæsit, uti ante nos adnotavit Faber Stapulensis: *Augustinus, inquit, Psalterium vetus, quod minus cæteris castigatum est, Cassiodorus Romanam secutus est psalmodiam*. 2º Nullis impensis ullaque studio defuit Cassiodorus ut Commentarius iste prodiret in publicum suis nu-

meris absolutissimus: quamobrem accitis undequaque, et adhibitis Hebraicæ linguæ peritissimis, ut ipse suggerit (*In præf. in Psal., cap. 16*), cum eorum volumine contulit, quidquid ipse in Psalmos scribebat. Quibus omnibus facile super edisset simplex Augustini abbreviator. 3º Id certe apertius suis verbis Senator ipse declarat cum ait (*Præfat. in Psal., circa initium*): *Tale est de ejus sensu, scilicet Augustini, aliquid subripere, quale Herculi clavam de manu tollere*. Et post pauca: *Quædam vero noviter inventa post tam mirabilem magistrum sola Domini præsumptione subjecti, qui parvulis confidentiam, cæcis visum, etc.*

4º Denique evidentissimum est, non soli studuisse Augustino in his Commentariis doctissimum abbatem, sed aliorum sanctorum Patrum placita assatim congressisse, ut Cypriani, Origenis, Athanasii, Hilarii, Ambrosii, Hieronymi, Leonis, Chrysostomi, Cyrilli, Didymi, Facundi, Primasii, Sedulii, etc. Quorum omnium non secus ac Augustini operibus et auctoritate usus est; quod etiam fatetur noster venerabilis Beda: *In Expositione Psalmorum, quam egregiam fecit, Cassiodorus diligenter intuitus est quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri Patres dixerunt*.

Neque tamen negabimus Senatori nostro familiarem fuisse doctrinam Augustini, in quam etiam in aliis suis lucubrationibus sæpius collimavit; sed seligendo quæ magis arriderent, non eligendo cui impensius et unice adhæreret. Id ipse de suo in Psalmos Commentario, de quo nunc quæstio est, sponte et gratanter profitetur, cum ait (*Lib. Div. Litt., cap. 4*): *Ab eo, ut fieri solet, mutuans lumen de lumine, aliqua de ipso, scilicet Psalterio, Domino largiente conscripsi*. Nec aliam sane ob rationem Augustini vestigiis tam sedulo institit, nisi quia tutissimam eum semper viam aperuisse constantissime noverat, qui, ut ipse monet (*In Præf. Comm. in Psal.*), *totus orthodoxus, totus catholicus invenitur*.

Jam vero non desunt aliqui, quibus suffragatur eminentissimus cardinalis Baronius, qui putent Cassiodorum suam in Psalmos Expositionem non suapte sponte, sed jubente summo pontifice aggressum fuisse. Ipsum ut testem accersunt, dum sic loquitur (*In Præf. in Psal.*): *Quocirca, Pater apostolice, qui cælestes litteras sanctis moribus reddidisti, præstante Deo, tua invitatione provocatus abyssos divinas ingredi: qui clemens errata corrigis, nec severus imputas, quod emendas*. Gravior profecto erit conjectura, si quis id, quod a nemine prius notatum legimus, nobiscum advertat nullum a Cassiodoro ubique operum suorum tali lemmate, *Pater apostolice*, compellari præter S. Leonem; indicium enim est ad summorum pontificum aliquem orationem suam convertisse.

Responderi tamen potest tali alloquio in S. Hieronymum paulo ante citatum, intendisse, idque vel ex eo evincetur, quod hæc verba *tua imitatione*, non autem *invitatione provocatus*, in editis, et in ipso Baronio legantur, quibus solum innueret se Psalmorum Explanationem Hieronymi exemplo tractandam suscepisse. Verumtamen non alieno impulsu, sed sua se sponte huic operi manum admovisse non obscure significat Senator, cum statim ab initio prologi sic præfatur: *Cum Psalterii cælestis mella gustassem, etc.*, ubi eorum dulcedine suaviter inductum se fuisse ostendit, ut uberiores latentis spiritus sub velamine litteræ delicias, quas feliciter prægustaverat, monachis suis aperiret. Quis etiam credat quod vir mira humanitate politissimus, et in aulæ fastigio jugiter versatus, summum pontificem non antea salutatum, imo de quo ne minimum quidem prius et postea verbum habet, strictim et ex abrupto, ut dicunt, compeilaverit? Age vero Agapetum papam hunc esse volunt. Sed qui fieri possit ut tam inepte Senator allocutus sit eum, qui jam a multis annis e vivis excesserat cum tractatum in Psalmos inchoavit?

* Nos tamen plusquam ducentis in locis Garetianam editionem emendavimus. Edit.

Nihil tamen lectorum iudicio hic detractum volumus, A ut sua cuique sententia maneat.

Huic Commentario in Psalmos, qui genuinus est Cassiodori fetus, proxime subiecimus alium in *Cantica canticorum*, quem ejus nomine consignatum legimus in codicibus nostris mss. et in editione Germanica, quam, uno excepto R. P. Philippo Labbæo S. J., secuti sunt quicumque librorum Cassiodori eienchum tradidere. Quibus forsitan fucum fecerunt hæc ultima Commentarii in Psalmos verba: *Nunc Salomonis dicta videamus, quæ proprios expositores habere noscuntur*. His tamen verbis aliter imbutus cardinalis Baronius, aliter etiam sensit, videlicet abbatem nostrum Vivariensem in *Parabolas Salomonis* scripsisse, sed effato tam singulari, ut nullus præter ipsum sic divinasse videatur.

At hos Commentarios Cassiodori partum suppositium esse plura demonstrant. 1° In hoc enim super Cantica opusculo citatur Gregorius Magnus, et præsertim super Evangelia, cui operi manum non admovit, nisi jam pontificales ad infulas evocatus, quod B contigit anno Christi 592, quo jam 17 ad minus effluerant anni a morte Cassiodori, quem anno 575 superstitem non fuisse communior est auctorum sententia. 2° Hic Commentarius in sacrum Epithalamium a Cassiodori stylo et scribendi caractere multum abhorret. 3° Tractatum huic se conscripsisse nusquam meminit Senator noster, et altum de illo silentium in præfatione in librum de Orthographia, ubi libros omnes recenset quos monachus ediderat. Tandem familiare est Cassiodoro nostro S. Scripturæ textus proferre juxta versionem LXX, secus huic fictitio.

Cur tamen prodeat hic in publicum tam illustri parente destitutus, sola movit legentiam utilitas et dignitas libri, quæ tanta est, ut inter opera Isidori Hispalensis locum obtineat; sed tam pressus et contractus, ut hujus, quem integrum damus, solum videatur epitome. Consulendum etiam fuit huic Commentario, ne forsitan periret deficiente editione Germanica, quæ rara est et unica. Eam sicut et alia C plura ex inmensa domesticaque librorum suppellectili humanissime nobis commodavit vir clarissimus Emericus Bigotius eruditione sua satis apud doctos celebratus, et rei litterariæ bono deditissimus.

Tertio loco dedimus libros *de Divinis et humanis Litteris* seu *Lectionibus*, quibus ut necessariis præludiis et prolegomenis Vivariensis abbas monachos suos ad sacræ Scripturæ studium instruebat. Putant aliqui librum *de Divinis Litteris* a Cassiodoro primum in duos divisum, eo quod in editis omnibus post caput 25 hæc addita sint: *Explicit liber primus. Incipit liber secundus*. Sed errorem depellunt omnes codices mss., apud quos nulla talis distinctio reperitur. Nec ulli mirum esse debet quod in ultimis editionibus ea verba nondum fuerint expuncta; hi enim libri, licet toties impressi, suos tamen uævos et hiatus maximos non amisere, ut in capp. 12, 13 et 28, advertere licuit. Ad eos corrigendos et resarciendos usi sumus antiquioribus membranis quingentorum ad minus annorum, quas suppeditarunt tum bibliotheca nostra S. Audoeni, tum monasterium de Noa in confinio Ebroidensium et Concheusium. Nec minus feliciter nacti sumus castigationes plurimas, quas ex aliis mss. codicibus exscripserat doctissimus Juretus, et plura subjunximus ab eo in huic Cassiodori librum observata.

Liber *de Humanis Litteris* tractatibus septem, sed compendiose satis absolvitur. *De Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, et Astronomia*. Editus fuit cum libro de Divinis Litteris; sed librorum incitiam sic depravatus; mutilus et hinc, ut eam vix agnoscas, si cum isto quem tibi, lector, damus, conferre volueris. Auxilio fuit codex S. Germani Pratensis, cujus ætatem ad Hincmari Bhemensis tempora referunt. Nec minores suppetias tulit R. P. dominus Simon Bougis, reverendi admodum Patris D. Vincentii Marsolle superioris genera-

lis congregationis nostræ secretarius, qui edita cum vetustissimo ms. bibliothecæ Thuanæ contulit, et varias lectiones ad nos transmisit. Alios discrepantes textus vir officiosissimus Petrus Pelhester Rothomagensis metropolis bibliothecarius nobis concessit ex ms. bibliothecæ Regiæ, quem octingentorum ad minus annorum esse character indicat, qui tamen desinit in fine libri de Arithmetica, et numero 1467 consignatur.

Præfationem huicce libro restituimus, quæ inter opera Alcuini post tractatum de Virtutibus et Vitiis reperitur, quamque germanum esse Cassiodori præludium sic evincimus. 1° Ita incipit hæc præfatio: *Superior liber, Domino præstante, completus, Institutionem Divinarum continet Lectionum. Hic titulis 33 noscitur comprehensus*. At nunquam Alcuinus, sed solus Cassiodorus librum de Divinis Litteris sive Lectionibus 33 titulis comprehensum edidit; et ideo ab eo superior liber dicitur, quod ad posteriorem, quem de humanis litteris composuit, referri debeat. 2° Hujus præfationis auctor de septem artibus, quas ibi recenset, se acturum pollicetur: verum Alcuinus de tribus tantum disseruit, nusquam ultra progressus; solus Senator noster septenarium attingit et consummavit. 3° Ea verba: *Dicer dum de arte grammatica*, quæ in hac præfatione leguntur, usque ad illa quæ hoc titulo inscribuntur, *caput 2 de arte rhetorica*, tam in excusis quam in mss. Cassiodori nomine prænotatis reperiuntur. Illud autem caput 2 de rhetorica habent quidem nostræ membranæ, sed inverso tantisper ordine.

Certum est librum de Grammatica incompletum esse, sed ejus defectum nullus nostrorum codicum supplere potuit, nec ipse Thuanus, qui longius excurrit: abunde tamen lacunam explebit Commentarius in Donatum, de quo mox dicturi sumus.

Qui hos septem tractatus publici juris fecere sic lectorem præmonent initio libri de Rhetorica: *Quod sequitur de Rhetorica restituumus, adjuti hoc compendio a studioso quodam artium diligenter collecto*. Quibus verbis, quantum assequi licet, nobis innuunt, vel sibi deluisse Cassiodori operis codices, vel mutilos tantum nactos esse, quorum inopia sic jejuni, ad brevium seu synopsis alicujus collectoris recurrent, ut liber ille de Rhetorica a Cassiodori primigenio fetu non prorsus abhorreere videretur. Nobis, lector, fortuna blandior arrisit, relictis illis mss. codicibus de quibus supra, qui sincerum et integrum Cassiodori opus exhibent, et nos tibi; sed pristinas editiones rejecimus, quæ, ut fatentur, commentarium potius studiosi cujusdam sapiunt quam textum auctoris.

Si quis in editionibus consulat librum de Dialectica, offendet non pauca mira confusione inversa, præsertim ubi de definitionibus et de interpretatione agitur. Nos omnia restituimus in suum quemque locum juxta mss. codicum fidem, quibus unice adhæsinus.

Circa librum de Arithmetica sufficiat adnotasse quod in editis istud monitum legitur initio 3 divisionis: *Hæc 3 divisio adjuncta est, quæ in ms. desiderabatur: sed unde aut quomodo desumpta sit penitus tacetur, neque nos divinare possumus*. Unum tantum scimus, quod ea quæ ibi edita sunt, omnino differant ab iis quæ in mss. nostris reperiuntur. Quapropter veritati cautum volentes, his omnibus rejectis, nostris tantum membranæ verbatim et ad litteram institimus. In hoc codice S. Germani alius Arithmeticæ libellus subjicitur, sic inscriptus: *Brevium Arithmeticæ*. Sed quia synopsis est seu brevis collectio quorundam capitum libri primi de Arithmetica Severini Boetii, eam ideo præterire consulti visum est, cum inter opera Boetii facillime possit inveniri.

Plurima quæ ad elementa geometriæ pertinent in Cassiodori nostri libris hactenus editis deerant, licet ea in suis in Psalmos Commentariis aliquando citet, vel ad illa lectorem remittat, ut in expositione

psalmi xvi, ubi de puncto, linea, circulo, trigono, quadrangulo, etc., loquens, sic ait: *Quorum notitiam penitorem in libris Geometricæ disciplinæ, diligens lector, invenies.* Quæ tamen nullus in editis reperiet, sed in solo continentur ms. Sangermanensi. Itaque quamvis ex Euclidis Elementis videantur excerpta, ea tamen hic dedimus, cum certissimum sit de his scripsisse Cassiodorum, et sub ejus nomine in tam vetusto codice proferantur.

Aurelius noster dum libros recenset quos jam monachus ediderat, duos a se super Donatum Commentarios protulisse perhibet, quorum initio libri de Grammatica sic meminit: *Cujus, scilicet Donati, gemina commenta reliquimus.* Hactenus nobis incomptum an edita fuerint. Unicum damus in Donatum Cassiodori Commentarium, quem suppeditavit vetustissimus codex ms. bibliothecæ S. Michaelis in Monte seu in Periculo Maris; ex cujus titulo, nimia senectute pene consumpto, hæc tantum eruere licuit. In prima linea: *Incipit Commentarium S.....* In secunda linea: *CII. de Oratione et de VIII.....* Et in tertia linea: *tibus Orationis.* Quæ singula, si placeat conjectura, reddunt hoc integrum lemma: *Incipit Commentarium Senatoris,* quod proprium etiam Cassiodoro nomen, *clarissimi de Oratione, et octo partibus Orationis.* Nec forte aberramus a vero, tum quia certo scimus Cassiodorum in Donatum libros scripsisse, tum quia sibi jugiter cohærent, quæ hic et quæ in libro de Grammatica leguntur; ita ut quæ in isto desiderantur sub linem, ex illo possint abundanter suppleri.

Omnes editiones libri de Orthographia Cassiodori Senatoris, sed eam maxime quæ Antuerpiæ prodit opera Ludovici Carionis serio contulimus cum illo codice Montano, de quo mox præfati sumus, et quem unicum habuimus in hac materia.

Meminit Cassiodorus (*Præf. Orthogr.*) se alium librum *Sacerdotis de schematibus, Domino præstante, collegisse,* hancque ait compilationem 98 tropos continere, quos de libro cujusdam auctoris cui Sacerdos nomen excerpserat. In excusis duo circumferuntur libri de schematibus et tropis sub nomine Cassiodori, iidemque venerabili Bedæ inscripti tomo I hujus operum. Inde in omnes Cassiodori editiones, excepta Nivelliana, manavit error, ut sub utriusque nomine prodirent cum hoc titulo: *Magni Aurelii Cassiodori de schematibus et tropis collectio ex Sacerdote, id est ex Beda presbytero.* Sed quam immensi chronologiæ mendo vel ipsi rudes agnoscant, quibus certum Bedam Cassiodoro ducentis fere annis posteriorem fuisse. Tutior fuerit conjectura, si Bedæ potius Cassiodorum præluxisse quis opinetur, ut et Isidoro Hispalensi, inter cujus opera liber idem de Schematibus recensetur, nisi quod iste tropos seu figuras a scriptoribus profanis, Beda vero a Scriptura sacra et a SS. Patribus mutuatur.

Habent veteres membranæ cœnobii Floriacensis eundem tractatum quem legimus apud Bedam, eumque Cassiodoro tribuunt hoc titulo: *Incipit liber Cassiodori de Figuris seu modis locutionum, quæ a Græcis schemata vel tropi dicuntur, missus ad Galerium levitam.* Hinc tamen non constat genuinam esse prolem Cassiodori Senatoris. 1° Hunc quippe librum ad suos Vivarienses monachos, non ad alium nominatim et peculiariter intentum direxisse certum est. 2° Bis in eo citatur Gregorius Magnus, qui post Cassiodori nostri tempora scribebat. 3° Reluctatur ipse Senator, qui perhibet se 98 schemata seu tropos complexum esse, quorum vix mediam partem attingit codex Floriacensis, Bedæ lucubrationibus assutus. Eo igitur libro inter opera Bedæ relicto, melius nobis visum est, et ad mentem Senatoris nostri aptius hæc eadem schemata, quæ in Commentario ipsius in Psalmos passim obvia cernuntur, in unum corpus redigere juxta seriem alphabeti, appositis ad singulas figuras uno aut pluribus exemplis, quod in gratiam lectoris non ad 98 tantum tropos, sed ad 120 et ultra protendimus, additis quibusdam rhetorico-

rum locis, qui in eodem Commentario passim reperiebantur.

Licet Cassiodorus librum de Anima scripserit antequam monasticen profiteretur, placuit tamen illum proxime subungere tractatibus illis quos senex edidit, rati nullum ei locum aptius convenire, si solitum philosophicorum ordinem spectes, ubi tractatus de Animastica cæteris quos enumeravimus non male cohæret. Novos autem abstersimus ope miss. codicum nostri scilicet S. Audoeni Rothomagensis, et abbatiæ de Noa; quibus omnibus insigniter præluxit Juretus suis in Cassiodori opera animadversionibus et marginalibus notis.

Pura scripserat Cassiodorus, sed diligentie nostræ omniumque votis excidere. Si immensa illa librorum supellex, quam in Vivariensi suo cœnobio monachorum studiis profuturam allegerat, hactenus exstaret, non dubium quin major et numerosior foret ista collectio. Cernere forsitan liceret librum de *Divisionibus*; alium de *Titulis*, qui alias *Memoriale sacrarum Scripturarum* inscribitur; *breves Commentarios in Epistolas apostolorum, eorum Acta, et Joannis Apocalypsin*; tractatum de *Etymologiis*, et alias quosdam, de quibus in ejus Vita pauca disseremus. Unus nobis obvis fuit Hinemarus Rhemensis, qui Cassiodori scholia in Epistolam ad Romanos se legisse testatur (*Lib. de Prædestin., c. 25*). Nec alios scimus, quibus hi in sacras litteras tractatus innotuerint.

Non semel forsitan offendes in alios libros, quibus celeberrimum Cassiodori nomen illusit vano mendacii furo, ut in hæc duo volumina, quæ Cantabrigiæ in bibliotheca Corporis Christi asservantur, primum de *ecclesiasticis Officiis*, alterum sic inscriptum: *Sententiæ Cassiodori ex S. Cypriano.* In bibliotheca Oxoniensi, et apud quemdam privatam Anglum duo visuntur exemplaria, Cassiodori nomine sic prænotata: *Scintillarum Scripturarum*; et apud Petrum de Natalibus, qui Cassiodori lucubrationes recensens, librum de Trinitate inter genuinos ejus fetus annumerat. Sed de his omnibus altum apud omnes scriptores cœvos et supares silentium; nec iis suffragatur Cassiodorus Senator, qui nullibi horum librorum, ne operum quidem suorum catalogum texens, mentionem habuit. Nec minus aberrant a vero qui vitas sanctorum Paphnatii, Spiridionis et cæterorum, quas in primam partem Legendarii sui congestit Lipomanus, a Cassiodoro primum conscriptas putant, quæ primis Historiæ Tripartitæ scriptoribus jure debentur. Improbabilior videtur opinio Gesneri in Bibliotheca sua, ubi sexdecim libros de *Re rustica*, quos vano rumore innuit reperiri in bibliotheca monasterii S. Michaelis de Monte, Cassiodoro nostro tribuit; magis enim ascribendi sunt Columellæ, qui ea de re totidem libros scripsit, ipso teste Cassiodoro Senatore (*Lib. Div. Litt., cap. 28*). In codice 114 et 1469 bibliothecæ Vaticanæ alius invenitur liber cui titulus hic appingitur: *Cassiodori de divinarum Scripturarum libris Etymologiæ*; sed ab illo lemnate dissentit contextus, qui totus est de Divinis Litteris.

Major controversia oriri potest de libro de *Amicitia*, quem in editis quibusdam exemplaribus, nec paucioribus manuscriptis Cassiodoro nostro ascribitur; verum totius libri stylus ipsi non favet, sed insigniter Bernardo aut Petro Blesensi. Præterea liber hic de *Amicitia* vulgatæ editionis Scripturæ sacræ textus adhibet, quibus nunquam usus est Cassiodorus. Senator noster nullibi operum suorum hujus libri meminit. Hunc librum Petro Blesensi tanquam vero parenti satis asseruit ultima ejus operum editio, non ita pridem repetita.

Uterque tomus Cassiodori operum clauditur suo indice locupletissimo, quibus Senatoris nostri viri certe præstantissimi, necdum tamen satis cogniti, vitam cum dissertatione de ejus vita monastica præmisi, adjutus opera nostri Nicolai Nourriti, qui in iis concinnandis studiorum meorum socius fuit et laboris particeps.

MAGNI AURELII
CASSIODORI
 SENATORIS
VITA.

PARS PRIMA.

PRAEFATIO. — Ea sunt Magni Aurelii Cassiodori Senatoris merita, ex laudes quibus illum scriptores passim exornant, ut ad historiam tanti viri mandandam litteris facile quidem animum ejuslibet induxissent, nisi a tali consilio rei bene gerendae difficultas plerosque deterruisset. Etenim pauci aliquot in exaranda Senatoris spectatissimi vita stylum exercere: eminentissimus vero card. Baronius, Antonius Yepezius, et Cuspinianus, quos prolixius caeteris scripsisse de illo novimus, compendioso tamen, ut ita dicam, tractu tam ingens et arduum iter videntur confecisse. At ego, qui omnia Cassiodori nostri opera prelo subjicienda nova editione suscipio, operæ pretium fore sum arbitratus, si paulo diligentius in ejus vitæ actus fronti hujus libri præligendos inquirerem. Quapropter labori audacius commisisse me si videbor, dabit veniam lectoris benignitas, apud quem profiteor adduxisse me nihil in hanc vitæ lubricationem quod ex celeberrimi scriptoris nostri libris non hauserim, aut ejus non sit auctoritate firmatum.

§ I. *De Cassiodori nominibus.* Cassiodori nomen ad plures etsi pertineret, proprium tamen fuisse familiae illius cujus historiam in lucem hic edimus, manifeste colligitur ex Theodorico rege: Quod vocabulum, inquit, etsi per alios videatur currere, proprium tamen constat esse familiae (Var. lib. 1, epistola 4).

Utrum autem vir præstantissimus Senatoris cognomine uti proprio sit appellatus adeo non constat, ut quibusdam visum fuerit additum illi per *ἀνωμασίαν*; alii et quidem melius inditum illi censuerunt quo scerneretur a caeteris quos Cassiodoros appellatos fuisse legimus. Quas enim prætorii præfecturam gerens scripsit litteras, Senatoris unico nomine subsignare solitus est; imo consulatum suum hac eaque sola appellatione voluit designari: cujus etiam vocabuli præclaro titulo utantur jurisperiti, dum suis scriptis, aut pronuntiatis hujus clarissimi viri accersunt auctoritatem.

Nullus est fere auctor, nullus manuscriptus codex, qui MAGNI prænomine Cassiodorum non insigniant; quanquam non inficior Senatorem nostrum tum Gesnero in Bibliotheca sua, tum recentioribus quibusdam non Magnum quidem, sed Marcum vocitari; licet nulla prorsus exstet apud eos appellationis hujus novæ ratio. Forsitan Cassiodoro Marci prænomen, non secus ac Ciceroni tribuendum ideo censuerint, quod sicut hujus, sic et illius nomini M præmitteretur. Ut sit, non dubitanter ego pronuntiaverim innumeris pene melioris notæ scriptores honorifico Magni Cassiodorum exornasse titulo, ut amplis ejus opibus, amplo generi, amplis dignitatibus, pietati, doctrinæ, ipsius quoque nominis amplitudo responderet.

§ II. *De Cassiodori familia.* Extra dubium est quin

illis ornamentis decorata fuerit Cassiodori familia quibus clarissima generis nobilitas commendatur; atque id sane ex optimis arguitur gloriæ titulis quos illi Theodoricus rex tribuit; nam, sive antiquitatem spectes: *antiqua proles*, inquit (Var. lib. 1, ep. 4); sive quam sibi pepererat nominis famam atque existimationem attendas: *laudata prosapia*; sive præcelso, ad quos evector est, honores contempleris: *cum togatis clari*; sive fortitudinem animi atque virtutem suspicias: *inter viros fortes eximii*; sive denique eximias corporis dotes admireris: *quando et valetudine membrorum, et corporis proceritate floruerunt.* His adde quod spectatissima hæc familia nominis splendorem in utrumque orbem intulerit: *Genus*, verba sunt ejusdem Theodorici (*Ibidem*), *in utroque orbe præclarum.* Et quos ex hac gente senatores ad sui ornamentum in curiam admisit Roma tum antiqua, tum nova, si sane omnibus officiorum generibus utramque sibi devinxere: *Quod, genus, gemino senatui decenter aptatum*, ait iterum Theodoricus (*Ibidem*), *tanquam duobus luminibus oculatum purissima claritate radiavit.* Familia denique nulla tantæ gloriæ in Oriente simul et Occidente consecuta est, quantum gens hæc nobilissima: *Quæ enim se aliquæ nobilitas ultra distendit quam hæc, quæ in utroque orbe clara esse promeruit (Ibidem)?* His denique accessere proventus amplissimi non propriæ modo dignitati provehendæ, sed etiam cogendis exercitibus pares simul et alendis.

§ III. *Cassiodori avus et pater.* Atque ut propius ad ipsos Cassiodori parentes accedamus, Theodoricum adire placet (Var. lib. 1, ep. 4), a quo rem totam mutuabimur. Et primum quidem *Illustratus honore cinctus est avus ejus. Hic a Vandalarum incursione Siciliam, Brutiosque armorum defensione liberavit; debuitque virtutibus ejus Respublica, quod illas provincias tam vicinas Gensericus non invasit, quem postea trucelementum Roma sustinuit; ideoque in egregiæ virtutis præmium concessit, ut merito primum in illis provinciis haberet, quas a iam sævo et repentino hoste defenderat.*

Nec minorem sibi laudem præclare gestis peperit sub Valentinianno imperatore Cassiodori pater; sic enim Theodoricus (*Ibidem*): *Cand datu pater (id est Cassiodori) sub Valentinianno principe gessit tribuni et notarii laudabiliter dignitatem, honor qui tunc dabatur egregiis.* Ea necessitudo eum junxit Aetio qua solent sociari quos et amor in patriam singularis, et sua supra vulgares animas virtus evehit: *Ut se pares animi solent semper eligere, patricio Aetio pro juvanda republica magna fuit charitate sociatus.* Ea fuit illius in rebus tum forensibus, tum bellicis fortitudo, ea prudentia, ut imperator eum tunc propter sapientiam sui, et gloriosos in republica labores in omni consilii parte sequeretur. Quinetiam tantam apud Valentiniannum veritatis et sapientiæ opinionem sustinebat,

ut eum inter legatos ad Attilam Romæ imminentem missos præcipuum elegerit. Quis autem fuerit tam periculosæ in afflictissimis ac fere perditis rebus ad ferocissimum victorem legationis exitus, a Theodorico ipso accipe (*Ibidem*). « Ad Attilam, inquit, potentem armorum legationis est officio non irritè destinatus; vidit intrepidus, quem timebat imperium: facies illas terribiles et minaces fretus veritate despexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus, mundi dominatum videbatur expetere. Invenit regem superbum, sed reliquit placatum; et calumniosas ejus allegationes tanta veritate destruxit, ut voluisset gratiam quærere, cui expellebat pacem cum regno ditissimo non habere. Erigebat constantia sua partes timentes, nec imbelles sunt crediti, qui legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit desperatam; ejus legatio quid profecerit datur intelligi, quæ tantum est gratanter excepta quantum et videbatur optata. »

Neque hic dissimulandum quanta fuerit Cassiodori paternis in laudibus moderatio, cum sancti Leonis papæ opera pacem ab Attila impetratam in Chronico testetur. *Cum quo, inquit, a Valentiniano imperatore papa Leo directus pacem fecit.* Tamen ex Theodorici verbis satis intelligitur, quod in hujus legationis obeundo munere multam navaverit operam Cassiodori pater: quem sane non minori laude dignum ego dixerim, quod remunerationis loco ab aula ad Brutios, ab improbo labore ad honestum otium, ad silentium a strepitu secessum ab imperatore postulaverit. Incredibilem sane dolorem Valentiniano attulit inexpectata petitio: viri tamen de se ac de republica perbelle meriti precibus non flecti non potuit. *Sed ille (verba sunt Theodorici) potius nativa moderatione ditissimus, dignitatem suscipiens otiosam, in remunerationis locum expetiit amœnissima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum rediderat ab immuni hoste securum: tristis ab obsequio suo reliquit, quem sibi necessarium fuisse cognovit (Ibid.).*

§ IV. *Proba, Galla et Symmachus affines Cassiodori, et Heliodorus ejus consanguineus.* Probam nobilissimam virginem, Romæ quondam ornamentum, sanguine sibi propinquam fuisse gloriatur Cassiodorus; nam in lib. de Divinis Litteris (*cap. 25*) parentem suam Probam appellat. Gallæ soror illa fuit, ideo et Symmachi filia: unde Patricio illi celeberrimo affinitate conjunctum Cassiodorum facile intelligas.

Longum esset genus omne recensere: satis itaque fuerit, si Heliodorum Probæ adjiciamus, qui sicut affines ejus non pauci antiquæ Romæ senatum virtutibus illustrarunt, sic novæ Romæ rempublicam recte factorum meritis exornavit. *Heliodorus, ut Theodorici verbis utar (Var. lib. 1, ep. 4), qui in illa, scilicet Orientis, republica nobis videntibus præfecturam bis novenis annis gessit eximie, eorum consanguinitati probatur adjungi.* Hic summus vir generis claritate nulli secundus, postquam amplissima Reipublicæ munia feliciter obiisset, privatus vitam egit reliquam; atque in dispari conditione omnium in se animos amoremque pariter convertit. *Vixit et in provincia honore iudicis et securitate privati; cunctis vel nobilitate potior, omnium ad se animos attrahebat, ut qui libertatis jure non poterant subdi, viderentur magis continuis beneficiis suaviter obligari (Ibidem).* Verum ut hominis excellentissimi felicitati nulla deessent ornamenta, opibus erat copiosissimis cumulatus, quibus ad munificentiam utebatur, non abutebatur ad iniquam dominationem: *Tanta quinctiam patrimonii sui ubertate gloriatus est, ut inter reliqua bona equinis gregibus principes vinceret, et donando septus, invidiam nominis non haberet (Ibidem).*

§ V. *Scyllacium patria Cassiodori.* His exortus est clarissimis parentibus Cassiodorus Scyllacii, quæ urbs Brutiorum tum erat primasias; quamvis contra sentiat scriptor non ignobilis, laud satis animo reputans diversis a Romanis, diversis temporibus provinciarum

A Italike factas divisiones. Nec forsitan ipsius Cassiodori verba perpendebat, ubi tam eleganti calamo patriæ suam amœnissimum pingit, ut ejus hic verba si subjecero (*Epist. 45, lib. xii*), pergratum lectori fore confidam. « Scyllacium prima urbium Brutiorum, patriotica nos probatur affectione contingere: civitas supra sinum Adriaticum constituta in modum Botronis pendet in collibus; non quod difficili ascensione turgescat, sed ut voluptuose campos virentes, et exerula maris terga respiciat. Hæc nascentem solem ab ipsis cunabulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit auroram; sed mox ut oriri cœperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum, propria illic luminis claritate resplendet, ut ipsa magis solis putetur esse patria, Rhod opinione superata. Fruitur luce perspicua; aeris quoque temperie donata, apricas hiemes, refrigeratas sentit æstates; et sine aliquo mœore transigitur, ubi infesta tempora non timentur, etc. »

§ VI. *Ravennam non esse patriam Cassiodori.* Verbis tam exquisitis, quibus situs opportunitatem, et alia Scyllacii commoda belle admodum commendat, præsus nihil addendum superesset, nisi tenerentur aliena opinione scriptores aliquot, qui Cassiodorum, quasi Ravenna oriundum, Ravennatem appellant. Sed ab ea facile deducuntur, si modo eum alibi etiam non semel in scriptis (*Var. lib. 1, ep. 3; lib. xii, ep. 5 et 12*) Brutios et Lucaniam, ut natale solum patriamque suam celebrasse animadverterint.

§ VII. *An Cassiodorus anno 479 vel 480 natus.* Optandum sane foret, ut quam accuratam Cassiodorus urbis suæ describendæ rationem habuit, eandem temporis quo natus est, designandi adhibuisset. Nodi profecto difficultatum solverentur, quibus implicantur scriptores pene omnes qui de eo memorie prodiderunt; quorum nonnulli, ut Augustinus Florentinus, et R. P. Angelus a Nuce in suo Chronico Cassinensi, ortum ejus ad annum Christi 480 referunt: *Moritur, inquit, anno 575, ætat. suæ 95;* et Bucelinus: *Sancto sine quievit sub an. Christi 575, ætat. 85.* Quibusdam, ut Sixto Senensi in Bibliotheca (in qua ex ejus obitus tempore nativitas arguitur), placet ortum sumpsisse an. 479. *Moritur, inquit, an. 97 ætat. suæ, an. Christi 576.* Barius vero, vel cardinalis Sirletus in Brutiorum Historia: *Obiit annum agens 96, a Christo nato 575.* His, licet eruditorum, consentire non possum opinionibus, quas cum Cassiodori epistolis pugnare sentio. Ibi enim laudatur a Theodorico, quod in ipso regni sui exordio, anno videlicet 495, illum habuerit sibi devotissimum, et Siculos quietis et jugi tunc temporis impatientes, suas ad partes victrici Cassiodori persuasionem transire compulerit. « In ipso quippe, inquit (*Var. lib. 1, ep. 3*), imperii nostri devotus exordium, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, et negligi novum dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deviasti: culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districtio. Lucratus es damnâ provinciam, quæ meruit sub devotione nescire: ubi sub procinctu Martio civilia jura custodiens, publica privataque commoda inavarus arbiter æstimabas; et proprio censu neglecto, sine invidia lucri morum divitias retulisti: excludens, vel querelis auditum, vel derogationibus locum; et unde vix solet reportari patientiæ silentium, voces tibi militaverunt laudantium. » At 13 aut 14 annorum adolescentem tot præclare factis potuisse probare virtutem quis credat? Quæ tamen laus Cassiodoro tribuenda foret, si jam citate starent opiniones. Adde quod eodem anno, videlicet 495, Theodorico erat a secretis, cujus nomine, ut adnotat Barontus (*Ad an. 493*), litteras quibus pacem elagitabat, ad Anastasium imperatorem scripsit (*Var. lib. 1, ep. 1*). An igitur vix primos adolescentiæ annos assecutum Cassiodorum reputabimus, cum ad id muneris est a Theodorico provectus? Denique ex ep. 4 lib. 1 *Var.* intelligimus sub

Odoacre Theodorici antecessore, hoc est ante an. 493, gloriæ non parum sibi comparasse Cassiodorum, quem constat comitivæ privatarum, et sacrarum largitionum id temporis gessisse dignitates. At his 13 annorum adolescentem impari esse nemo est qui eat inficias; ejus tum ætatis erat Cassiodorus, si supra memoratis auctoribus assentiamur. Quid quod Baronius ad an. Christi 493 iis senatoribus eum annumerat, quorum consilio et opera in rebus politicis moderandis initio regni Theodoricus utebatur? Idcirco adolescentiæ annos tunc excessisse Cassiodorum fateamur necesse est.

§ VIII. Quo anno Cassiodorus natus. Quod vero spectat ad annum quo natus est, certi nihil astruxere reliqui auctores qui de eo scripserunt. Trithemius quidem, *Claruit, inquit, annos habens plusquam 95, anno Domini 575.* Verum quid constans aut stabile colligas ex hac particula *plusquam*? Baronius et quidam alii rem taciti prætermiserunt, quod nihil de ea definiri posse judicarent. Hactenus adductæ contra primam opinionem rationes, nec non et ea quæ dicentur in serie hujus historia videntur efficere vigesimum tertium circiter aut vigesimum quartum ætatis annum attingisse Cassiodorum initio regnantis Theodorici, anno videlicet 495. Cum eum præsertim res magnas in primo ætatis flore sub Odoacre patrasse constiterit, testeturque Theodoricus illum adhuc juvenem in aulam suam, extincto Odoacre statim ingressum, imposita dignitatum onera laudabiliter administrasse. Unde liceat inferre Cassiodorum natum esse Scyllacii anno Domini 469 aut 470.

§ IX. Cassiodori educatio, ac dignitates quas prius gessit sub Odoacre. In ejus tractabilis pueritiæ institutione cura omnis exhibita, quæ decet egregiæ nobilitatis adolescentes. Ad militarem disciplinam, qua grandior ætas rite informata est, accedere ornamenta litterarum; quæ incultam illius turbatissimum temporis, et alienæ dominationis barbariæ etsi redolerent, in illis tamen progressum eum fecit, qui spem omnem præcipere. Nec multo post tam præclara ingenii et eruditionis dedit argumenta, ut nobilem adolescentem intra juventutis annos tantum facultatis et prudentiæ adeptum cum cerneret Odoacer Erulorum rex, totius Italiæ dominatum generis, iis affecerit honoribus qui præcipui tum habebantur in imperio. Ac primo quidem *comitivæ privatarum* (*Var. lib. 1, ep. 4*) ornavit dignitate, qua veluti parenti publico ac legitimo præsulii decreta erat custodia: ne quis se proximorum commixtione pollueret, ne quis sepulcrorum jura violaret; atque ut caduca bona et repositivæ pecuniæ regalibus ærariis applicarentur (*Var. lib. vi, form. 8*). Magnum certe onus ex ephebis vix excedenti Cassiodoro imponebatur. Imprudentiæ tamen non erat culpandus Odoacer, qui rerum maximi momenti judicem creabat eum quem ætas ab hujusmodi tractandis negotiis removere videbatur. Ipsi enim timendum nusquam fuit, ne in ferendis sententiis animi levitate peccaret præses adolescentior, cum juvenilibus annis senilis jam maturitas præponderasset. Et re quidem ipsa tam rite perfunctum fuisse tanto munere Cassiodorum ait Theodoricus, ut singulis probaretur sagax Odoacris prudentia, qua ferendo illi oneri parem judicaverat eum, qui quidem in vitia juventutis, tam alto positus gradu, non modo non corruit præcipiti lapsu, sed etiam earum quæ vel ipsis senibus invidiam facerent, virtutum splendore claruit. « Primus enim, ut scitis (ita Theodoricus [*Lib. 1, ep. 4*]) administrationis introitus comitivæ privatarum mole fundatus est: ubi non tirociniorum infirmitate titubans, novitatis vitio, vel innocenter erravit; sed abstinentiæ firmato vestigio, imitando vixit exemplo. » Quid modo necesse est, novis rationibus fatigemus lectoris ingenium, quibus planum fiat quam eximie Cassiodori adolescentiam virtutes nobilitaverint? Probationum omnium instar erit citatum principis fide dignissimi testimonium, quo non claritatem generis, non luxuriantis ætatis turbulentam animam, non morum corruptelam patriorum,

A non perturbationem rerum ad proclivem vitiorum viam eum rapuisse meridiana luce clarius innouit.

Sapiens admodum dignitatis prioris administratio gradum ad majores juveni nostro fecit. Itaque comitem sacrarum largitionum instituit eum Odoacer (*Var. lib. 1, ep. 4*): quo munere donis regis largiendis, monetæ cudendæ, omni negotiatorum commercio promovendo, officiis ac dignitatibus confirmandis, et cæt., præficietur (*Lib. vi, form. 7*). Ut dignitatum, ita virtutum splendore et merito crevit Senator; eaque fuit ejus in hoc gerendo munere æquitas animi, ea moderatio, ut suæ laudis præconem habuerit ipsum Theodoricum, cujus hæc præclara verba sunt (*Ibidem*): *Qui mox deinde sacrarum largitionum munere suscepto, crevit tantum conversationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provincis redditam disciplinam? Quid diverso hominum generi momenta justitiæ infusa referamus? Vixit enim tanta continentia, ut æquitatem et instrueret monitis, et doceret exemplis.*

B § X. Quid egerit Cassiodorus post superatum a Theodorico Odoacrem. Nec tamen hic stetit laudabilis adolescentiæ virtus, publicis muneribus jam consecrata. Sub finem enim regnantis Odoacris eam prudentiæ laudem in rebus agendis est consecuta, ut politicorum sapientissimis æternam admirandæ juxta et prædicandæ sapientiæ causam sufficiat æquissimam. Anno quippe Domini 490 ingressus in Italiam Theodoricus movit contra Odoacrem eo successu, ut victum profligatumque adegerit in urbem Ravennam ad perflugium secedere. Castris ad urbem locatis, post tertium obsessionis annum pactis conditionibus supplicem suscepit regem; et ei quam sibi parari ab illo suspicabatur necem intulit.

C Quid consilii tum cepisse Cassiodorum putas in tam dissimili utriusque principis fortuna? Cum, inquam, cerneret imperio potiri Theodoricum quo Odoacrem spoliaverat, in hac fluctuanti rerum sorte, quas in partes se converteret anceps Cassiodorus, in Brutiorum tandem se plagas recipit. Ibi divino accidisse consilio cum intellexisset, ut principatus Italiæ cederet Theodorico, privati commodi posthabita ratione, rebelantes Siculorum animos coercuit, atque tum eloquentiæ, tum armorum viribus novi regis parere coegit imperio; sicque se in aulam ipsius insinuavit, oblata provincia, quæ sine bellorum incommodis, aut ullo sumptu ditioni principis accessit. « In ipso quippe imperii nostri devotus exordio, inquit Theodoricus (*Var. lib. 1, ep. 3*), cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, et negligi novum dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deviasti, » etc.

D § XI. Fit Theodorico ab epistolis Cassiodorus. Expletis honorifice partibus quæ ipsi ab Odoacre rege creditæ fuerant, cum strenue quoque se probasset Theodorico, ab illius gratia ad hujus amicitiam, ab illius palatio ad hujus aulam voto processit obsequio. *His itaque, pergit Theodoricus (Lib. 1, ep. 4), sub præcedenti rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit.* Excepit eum rex cum eo honore qui splendori generis et raræ virtuti debebatur, admiratusque in juvene cum ingenii dotibus tot adjuncta decora virtutum, ab epistolis illum esse sibi voluit. Hujus quidem muneris prima rudimenta posuit senator facundissimus, in litteris illis elegantissimis quas ad Anastasium imperatorem direxit rex, ut pacem quam petebat ab eo facilius impetraret; cujus tum amicitiam stabiliendo regno suo opportunissimum judicabat.

§ XII. Principum Arianorum gratia religionem Cassiodori non labefactavit. Verum quod principum Arianorum gratiam amoremque sit promeritus Cassiodorus, nemini veniat in suspicionem fides ejus atque religio, quam ab omni erroris luto liberam, solida testatur pietas, exhibita Ecclesiæ præclara officia significant, addictissimum semper erga summos pontifices et episcopos commendat obsequium; quam

denique scripta ejus omnia, quibus et Arianos et alios quoscumque funditus destruit hæreticos, firmissime astruunt. Deinde illud de Odoacre memorie proditum est (*Baron. an. 476*), *Nullum factum ab eo negotium rebus sacris, quantumlibet Arianus esset. Ennodius vero diaconus: Multa petentibus episcopis orthodoxis eundem principem indulsisse commemorat. Referunt etiam nonnulli (Bar. an. 493) Theodoricum Romanæ Ecclesiæ auctoritatem reveritum esse, qui nulli fuit illius sedis episcopo impedimento quin plenissima auctoritate cuncta quæ essent jurium sedis apostolicæ exerceret. Quinetiam regni principia non solum orthodoxorum vexatione non fœdavit, sed etiam omnibus eos prosecutus est officiis; eoque ut iratum eum experiretur quisquis regii favoris ambitu ad partes transiret Arianas; ejus rei exemplum, Zonara et Cedreno referentibus, habemus luculentissimum. Aulicus quidam Theodorico gratissimus a recta fide ad Arianam sectam defecebat, quo altius in regis animum illaberetur. Factum Theodoricus ubi rescivit, jussit eum capite truncari, hæc præclara verba adjiciens: *Si Deo fidem sinceram non servasti, quomodo mihi, qui homo sum, conscientiam sanam præstabis? Nemo itaque culpæ tribuendum ducat, quod regibus et quidem Arianis acceptissimus fuerit Cassiodorus, cum ad præcurandum Ecclesiæ bonum auctoritate et gratia qua pollebat apud illos, religiose non minus quam prudenter uteretur.**

§ XIII. *Præficitur Brutiis et Lucanis.* Porro Theodoricus sive non inmemor officii maximi, quod strenue præstiterat regiæ majestati Cassiodorus, cum scilicet ejus opera Sicilia Gothorum adjuncta est imperio; sive ut Brutiorum et Lucanorum ancipites animos arctius sibi devinciret; destitui se aliquandiu tanti viri solatio et præsentia sibi admodum necessariis passus est, ut illi eas provincias administrandas committeret. Quod ipse de Cassiodoro disserens, luculenter docet Theodoricus (*Var. lib. 1, ep. 3*). « Sed non eo præconiorum sine contenti, Brutiorum et Lucaniæ tibi dedimus mores regendos: ne bonum quod peregrina provincia meruisset, genialis soli fortuna nesciret. » Per annum præfecturæ spatium Scyllacii vivaria et stagnantes lacus exquisito artis labore excavatis montis visceribus effodit. Quod opus egregium velut sub aspectum ponit ea in epistola quam in prætoriana sede collocatus ad Maximum Lucaniæ et Brutiorum cancellarium scripsit. « Fecimus, inquit (*Ep. 15, lib. XII*), claustra Neptunia. Ad pedem siquidem Moscii montis, saxorum visceribus excavatis, fluenta Nerei gurgitis decenter immisimus, ubi agmen piscium sub libera captivitate ludentium, et delectatione reficit animos, et admiratione mulcet obtutus. » Id loci monasterio postmodum ædificando videbatur jam destinare, quasi secessum ad cœlestia contemplanda tum meditaretur, cum latissimus ipsi ad amplissimos honores pateret aditus.

Quantum vero boni illis regionibus sua contulerit auctoritas atque præsentia, non ambitioso quidem fastu, sed simplici verborum ductu testatur ipse (*Lib. II, ep. 39*): *Senserunt me judicem suum, et quibus privatus ab avis atavisque profui, vivacius nisus sum meis fascibus adjuvare.* Pauca profecto, et exigua hæc esse videbuntur, si cum majoribus, quæ pro tuenda justitia et prudenter suscepit, et strenue perfecit in præfectura, componantur. Quid porro? Non elatus ambitione, non amore victus, vel odio in ferenda sententia deflexit unquam ab æquitate. Verum enimvero integritatem animi non patriæ charitas, non jura propinquitatis, aut alia quævis humanæ rationis persuasio violavit. Denique tam probum se præstitit judicem, ut a Theodorico eximias hæc laudes sit consecutus: *At tu consuetudinem devotionis impendens, eo nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia reddidisse: inde amplificando debitum, unde credi poterat absolutum. Egisti te per cuncta judicem totius erroris expertem, nec invidia quemquam deprensens, nec gratia blandiente sublimans. Quod cum ubique sit arduum, tamen fit in patria gloriosum: ubi ne-*

cesse est aut gratiam parentela provocat, aut odium longe contentiones exasperent (Lib. I, ep. 5).

§ XIV. *Quid revocatus Cassiodorus apud Theodoricum egerit.* Expleto annuo magistratu, Cassiodorum apud se revocat Theodoricus, ut si quæ litteræ ad reges et principes, aut primarios regni administratos essent scribende; si panegyrico sermone excipiendi reges aut reginæ in curiam ad principem adeuntes; denique in gravissimis quibuslibet negotiis ejus opera, consilio et eloquentia uteretur; ut etiam amicos cum eo non minus utili quam grato colloquio miscere interdum sermones posset. Quam regis familiaritatem commendans Athalaricus: *Egisti, inquit (Lib. IX, ep. 24), rerum Domino judicem familiarem, et internum procerem.* Quis credat Theodoricum armorum gloria quam litterarum studio clariorem, rebus nuper adepti regni componendis impeditum, erudita Cassiodori facundia tam mirabiliter affectum fuisse, ut si quid otii publicis curis posset intercipere, quærendis ab eo sapientum politicorumque sententiis totum impenderet; amaretque ab eo sciscitari occulta naturæ miracula, philosophiæ arcana, siderum cursus, maris abyssos, meatus alveosque fontium? Fidem tamen si quis mihi derogandam putet, testem læcuplestissimum Athalaricum aulicæ in hæc verba disserentem (*Lib. IX, ep. 24*): *Cum esset publica cura vacuatus Theodoricus, sententias prudentum a tuis, scilicet Cassiodori, fabulis exigebat, ut factis propriis se æquaret antiquis, stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula rimator acutissimus inquirebat; ut rerum naturis diligentius perscrutatis, quidam purpuratus videretur esse philosophus.* His forsitan Athalarici verbis scriptores nonnulli, inter quos Cuspinianus, adducti sunt ut assererent Cassiodoro magistro litteris studuisse Theodoricum, nulla tamen assertionis allata probatione. Illud ergo prudens lector expendat, utrum Theodoricus rex ætatem pene omnem in re militari, neglecta scientiarum cura, cum posuisset, Cassiodorum discipulus audierit. Id quidem vel ullum hominem sibi facile persuadere posse vix crediderim.

§ XV. *Quo ordine Cassiodorus dignitates administraverit.* Etsi magnis rebus tam ingentem, tam serium animum afferebat, ut majoribus intentus esse non posse videretur, tamen capacissimæ mentis præstantiam toties regi consultissimo asseruerat, ut eum altiora moliri posse non iniquus æstimator Theodoricus putaverit. Quare ex præfectura Brutiorum et Lucaniæ redeuntem ad amplissimos honores gradatim promovit; vix tamen temporis rationem seriemque annorum quibus dignitates gessit, vix ipsum quoque honorem ordinem rite quis possit explicare. Si quid nihilominus certi investigari queat, ab ejus scriptis totum repetemus.

§ XVI. *Cassiodorus fit quæstor.* Post Lucaniæ Brutiorumque præfecturam, quæstor factus est; hinc est quod pro hujusmodi suscepta dignitate laudatur ab Athalarico (*Var. lib. IX, ep. 24*): *Denique ex te probare possumus eximium principis institutum, quem primævum recipiens ad quæstoris officium, mox reperit conscientia præditum, et legum eruditione maturum.* Et post pauca: *Quoties ille te grandævus proceribus imputavit, dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longævitas ætatis instruxerat?* Cassiodorus ipso in priori præfatione Variarum, inter primaria quæ ante magisterii prætorianæque sedis præfecturam suscepit munera, quæstoris reponit officium: ejus præcipuæ partes erant, ut regiæ linguæ vox esset (*Lib. VI, form. 5*). Ad hunc honorem provehebatur nemo quem sua eruditio et negotiorum capax animus non commendarent, ut recte docet Theodoricus (*Lib. V, ep. 4*): « Omnes quos ad quæsturæ culmen evehimus, doctissimos æstimamus, quales legum interpretes, et consilii nostri decet esse participes: dignitas, quæ nec divitiis, nec æolis natalibus invenitur; sed tantum eam doctrina cum conjuncta potest impetrare prudentia, etc. »

His animi dotibus, et virtutum ornamentis instru-

ctissimum Cassiodorum huic admovit officio; cuius onus pro dignitate cum sustineret, regis prudentiam in honoribus impertiendis singularem unusquisque laudavit. Quo propius ad regiam majestatem, suæ illum dignitatis sustollente gradu, Senator accedebat, eo magis crescebat singularis in eum principis amor, quem ipsi acceptissimum reddebat animus a vitiis alienus. Hinc Athalaricus (*Var. lib. ix, ep. 24*): *Videbaris, inquit, æquissimo principi glorioso dilectione sociatus, quia eras a vitiis probabili sequestratione divisus*. Itaque in quæstore suo rex mirabatur vacuum omni cupiditate mentis integritatem, et sermonum ejus lepores amœnissimos avidus excipiebat: *Te in dictationibus amœnum, præsequitur Athalaricus, te ad justitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum*. Litigantium actiones querelasque illius judicio permisit dirimendas. Interpellatum te ponderibus sapientissimus arbiter onerabat; tantumque de animi tui cognita disceptatione præsumpsit, ut in beneficii locum, tuum præstaret æstantibus sine aliqua cunctatione judicium (*Ibidem*). Sordidum venalis animi quæstum exosus Senator, parandi opes officiorum taxatione viam iniquam nusquam tentavit, virtutis honestatem perituris bonis longe anteponens: Beneficia ipsius, scilicet Theodorici, nulla abominabili taxatione vendebas, ut honor tibi ad opinionis divitias proficeret, dum minime pretio subjaceret. Erat plane, quod in te prædicaret eximium animum ad promerenda beneficia patulum, et contra vitia cupiditatis obstructum (*Ibidem*). Hæc sane æquo animo qui perpendet, haud dubium quin eam ipsi laudis commendationem asserat, quam in obeundo quæstoris apud regem et subditos est promeritus.

§ XVII. *Magisterii dignitatem obiit Cassiodorus*. Huc pertinet quod, velut in grati animi testificationem, quæstorem integritate notissimum honore magisterii affecit Theodoricus, testante Athalarico (*Lib. ix, ep. 24*). *Veniamus ad magisteriam dignitatem, quam non pecuniæ largitate, sed morum nosceris suffragio consecutus*. Ad eum qui hujus muneris fungebatur officio, palatii disciplina, causarum pondus, aliena judicia, veredorum cura, etc., pertinebat: per eum senatores regi præsentabantur, legatorum adventus prænuntiabatur; denique inter prætorianas cohortes, et urbanæ præfecturæ milites habebat primatum. Porro cum ad hoc culmen solis virtutum gradibus elatus fuerit Cassiodorus, ea tunc floruit integritate justitiæ, quæ probum et prudentem virum decet. Principis jura subditorumque partes sic defendebat, ut omnes quibuscum res ipsi erat, sibi demereretur. Grande hoc munus operosi negotii, cui vix par esset vir capacissimæ mentis, eminens Senatoris non gravabat ingenium; eum enim in magisteria dignitate constitutum præcipuis etiam quæstore officii vacare Theodoricus voluit. *Quo loco positus, inquit Athalaricus (Lib. ix, ep. 24), semper quæstoribus adfuisi; et cum rerum tum gravitas, tum amplitudo eloquentiam non vulgarem exigerent, causa credebatur ejus ingenio (Ibidem)*. Nunquid felicem prædicabis eum cujus consilium et industriam adeo sibi necessaria rex judicabat, ut ab eo exigere teneretur, *quod se noverat minime commisisse (Ibidem)*? Nunquid eam gratiam singularem censebis, quod vacantibus aliis, summam rerum solus attingeret? *Quadam gratia præjudiciali vacabat alios laborare, ut te sententiæ suæ copiosa laude compleret (Ibidem)*. Age vero hanc felicitatem, hunc favorem principis quam funesti casus, quam infesta invidiæ tela excepissent, nisi præcavisset sapientissimi viri rerum politicarum peritissima sagacitas! Id enim sua prudentia et æquitate est assecutus, ut ne vel levi obtrectatorum morsu læderetur; quinimo inviti laudarent adversarii ejus probitatem. Nescivit de te quisquam subinmurare contraria, cum tamen de principali gratia sustineres invidiam: derogare cupientes vicit integritas actionis; adversarii tui sæpe locuti sunt coacti, quod animus non habebat (*Lib. ix, ep. 24*). Cæterum quod maximis negotiis majorem semper animum, majus semper

A virtutis meritum habuerit, nemo mirabitur, qui hæc Athalarici verba expenderit (*Ibidem*): *Non enim proprios fines sub te ulla dignitas custodivit, quando conscientiæ tuæ constat creditum, quod a multis proceribus fuit sincerissime peragendum*.

§ XVIII. *Fuit præfecto prætorio Cassiodorus*. Exinde ad prætorii præfecturam, culmen honoris altissimum, evehctus est: in quo constitutum non aura vanitatis afflavit, quæ vel nobiliores animos solet perstringere: *Nullo quippe, ut plerisque moris est, elatus favore fortunæ in cothurnum se magnæ potestatis erexit; majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiæ terminos magna colubuit (Lib. i, ep. 4)*. Hæc æquabilitas atque moderatio qua indignum se tantis muneribus sentiebat, haud retardabat mentis devotionem in gloria principis, et commodis subditorum procurandis. Qui propensa bonitate in provincialium animos influebat suaviter, militibusque verendum se præstabat: *Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis (Lib. i, ep. 4)*. Justitiæ adeo tenax fuit, ut cum quis lite contenderet, arbitrum causæ illum optaret; et quamvis tributa imponendi munus, populis exosum, tractaret, ea singulis tanta æquitate dispensabat, ut nemo gravari se taxatione quereretur, nemo solvere detrectaret. Hanc æquitatem egregie laudat Theodoricus (*Var. lib. ii, ep. 3*): *Cuncta provide gubernatione disponens, ostendisti quam leve sit stipendia sub judicis integritate dependere; nullus enim gravanter obtulit, quod sub æquitate persolvit*. Qua, quæso, putas solertia præditum eum qui sic novit stipendia juraque principis cum devoto populorum obsequio componere, ut neque illius, neque horum odium contraheret; quinimo gratanter facerent subditi, quod juste exigi a principe non ignorarent? *Junxit bene, verba sunt Theodorici (Lib. i, ep. 4), cum universorum gaudiis nostra compendia: ærario munificus, et juste solventibus gratus*.

Adeo beneficus in omnes fuit Cassiodorus, ut dandi quam accipiendi longe avidior; judicium damnaret avaritiam qui muneribus clientum dignitatem inquinant: *dandi avidus, accipiendi fastidiosus*. Nunquam vir summi criminum contagione mentem illæsam ad virtutis amorem non convertit: *detestator criminis, amator æquitalis*. Quis igitur mirabitur quod recte factorum ejus in obeunda præfectura memoria principis animum mirifice oblectaret? *Oblectat igitur, inquit rex (Lib. i, ep. 3), nos actus præfecturæ recolere*. Et vero quam gratum erat Theodorico mente repetere præclaram subditi sui modestiam, justitiam, fidem! *Æquitate cuncta moderatus, gratiam nostram in se non reddidit otiosam*. Sane de præfecto prætorio a se constituto verissime posse prædicare erat illi suavissimum, quod sensit tunc respública ex illo cætu Romuleo innocentæ virum; qui licet se moderando gloriosum fecerit, hoc tamen majus contulit, quod bonæ actionis exemplum sequentibus dereliquit (*Lib. i, ep. 4*).

§ XIX. *Quid egerit Theodorico Romam petente*. Finem non faciam, si referre sigillatim voluero quam sollicite provinciis et urbibus præpositus consuleret, tum in jure civium tuendo, tum in componendis plebeiorum hominum dissidiis. At prætermitti se non patitur providentissimi præfecti solers diligentia, qua Urbem ad regium Theodorici ingressum ornari instruique curavit. Ravennæ rex sedem imperii collocaverat, unde Romam, quam sibi vectigalem fecerat, peteret necesse fuit, ut seditioes turbasque comprimeret, quæ per antipapam Laurentium adversus legitimum papam Symmachum commotæ, clerum et senatum agebant in partes, Urbemque lacerabant. Quamvis enim ad canonicam Symmachi electionem regia pariter accessisset auctoritas, ea tamen novarum rerum auctores non cohibuerat. Votis igitur Romanorum orthodoxorum rex cum acquiesceret, Romam venire cogitavit, ut ortam præsens sedaret tempestatem, et optatam Christianæ reipublicæ tranquillitatem restitueret. Ubi primum intellexit præfectus prætorio Cassiodorus regi in animo esse ut Ro-

nam proficisceretur; ad Constantinianum, quem experientissimum virum appellat, et ad Maximianum suum in Urbe vicarium protinus litteras mittit, quibus mandat ut dent operam ne quid desit ad solemnem ingressus regii pompam, vias publicas procurent, si opus erit, instaurari, pontes relinqui, mensas dignis rege cibis instrui. *In quam rem*, inquit (*Var. lib. xii, ep. 18, 19*), scribens ad Maximianum, *illum sedis nostræ militem nos direxisse cognosce, qui tibi officioque tuo debeat imminere, quatenus nobis omnia parata renuntiet: quia committi non potest casui, quod nostro periculo constat ascribi.*

Nec ego quidem diffitear non liquere, an regnante Theodorico, aut successoribus ejus, qui et ipsi quoque Cassiodoro præfecto prætorio Romam petiere, scripta fuerit hæc epistola. Hic tamen factum illud præclarum Senatoris memoravimus, eo quod nullibi de Maximiano, nisi in litteris Theodorici nomine missis sermo fiat; ex quibus sane, quo in numero esset apud regem Theodoricum populumque Romanum, quidve sustinere posset, intelligi potest. Quod si cui forsitan adhuc dubia videtur hæc epocha, fateatur certe necesse est nihil Cassiodoro nostro circa principis, quisquis ille tandem fuerit, ingressum in Urbem sollicitius reperiri, ne dicam excogitari potuisse.

Ravenna itaque rex cum proceribus, quos inter Cassiodorus primarius eminebat, Romam progreditur, quo ingenti civium gaudio et plausu receptus, dissidentes Romanorum animos, exitialis clero et senatui schismatis peste rescissa, composuit. Nunc vero apud se quisque reputet, quam juste Cassiodorus, cujus tantum pondus in regis animum fuit, in partem laudis venire debeat, quam assecutus est Theodoricus, cum auctoritate sua pessimam schismatis luem repressit, et sua orthodoxorum bona, juxta canones Romani concilii reddidit; fuit enim in hoc negotio consiliorum factorumque principis adjutor potissimus et particeps Cassiodorus.

§ XX. *Ad patricii dignitatem evehitur.* Vix functus erat prætorii præfectura, cum eum ad patricii dignitatem Theodoricus extulit, quam quidem ut consequeretur, rara illius, tum in regem, tum in rempublicam merita suo quodam jure posebant. *His igitur tot amplissimis laudibus incitatus*, ait Theodoricus (*Lib. 1, ep. 3*), *patriciatus tibi apicem justa remuneratione conferimus; ut quod aliis est præmium, tibi sit retributio meritorum.* Petens vero a senatu ut electum regio calculo patricium assensu mutuo confirmaret: *Meministis*, inquit (*Lib. 1, ep. 4*), *et adhuc recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione prætoriano culmine locatus insederit.* Quam excelsus apex hujus honoris fuerit, ex form. 2 lib. vi compertum habemus, cum hanc dignitatem, quam constat uno consulatus fastigio fuisse inferiorem, capere reges honorificum ducerent. *Præfectorios, et aliarum dignitatum viros præcedit*, verba sunt Theodorici (*Lib. vi, form. 2*), *uni tantum cedens fulguri, quem interdum etiam a nobis constat assumi.* Non annui duratione honoris, sed perpetuo dignitas hæc splendore patricium cingebat: *Ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere, quam de mundo contingat homines exire (Ibidem).*

In eximias Cassiodori laudes prorupisse egregiis illius factis cum se provocatum significavisset Theodoricus, eum ut æquitatem virtutemque, quam singularem præbuit in ante concessis muneribus, in patricia dignitate pariter exhibeat, adhortatur. His sane monitis sollicitandus non erat ad virtutis gloriam Cassiodori animus, quam adeo coluit in sula principum, ut proceribus et viris candore morum conspicuis eximium se semper præbuerit integritatis exemplum: qualem commemorat Theodoricus, dum patricii intemeratam fidem commendat (*Lib. 1, ep. 26*): *Magnifici viri Cassiodori Patricii para nobis fide, et integritate compertit, etc.* Cujus rei tot adhuc argumenta quam certissima in hujus vitæ serie proferemus, ut

A nemini venire possit in dubium laudata viri hujus præstantissimi probitas.

§ XXI. *Quo anno factus consul Cassiodorus.* Quo anno consulatum gesserit, non convenit inter scriptores. Ad annum 513 referunt nonnulli, ut Cuspinianus in Commentario in Chronicon Cassiodori; nec enim rationem haberi volo errati quod irrepsit in editionem quæ consulatum ejus in anno 512 collocat; bis siquidem numeratus reperitur annus 431. At verosimilius in anno 514 ponunt aliorum Chronica, ut Marcellini, Onulrii, Bucherij, quibus consentit card. Baronius. Hanc opinionem diversitatem induxit librariorum incuria, qui in transcribendo Cassiodori Chronico Dexecri et Volusiani consulatum, qui contigit anno 503, præterminisere.

Quod vero in anno 514 sit collocandus Cassiodori consulatus, probari etiam potest observatione a me facta, quæ in citatis auctoribus non occurrit; videlicet quod juxta Cassiodorum ep. 2 lib. ii Var. Felix a Theodorico consulatum adeptus sit indictione iv, quæ in annum 511 incidit; atque ipse in Chronico suo consulatus duos inter Felicis et sui ipsius consulatum recenseat: ex qua supputatione sit ut consulatus ejus sit ad annum 514 referendus.

§ XXII. *Sub Cassiodori consulatu antipapæ Laurentii schisma exstinguitur.* Nunc illud quid attinet commemorare amplissimi hujus honoris quam præclara fuerint ornamenta, quam alta inuenera? Ea nosse qui voluerit, discat ex form. 1 lib. vi Var. Sat erit adnotasse quod resurgentis schismatis flammam extingui suo sub consulatu ingenti animi gaudio viderit Cassiodorus. Quæ occasione olim venerit in Urbem Theodoricus, supra diximus, videlicet ut ortas ex schismate dissensiones compesceret. Post regis discessum, Laurentii factiosæ partes novam, horrifera Boreæ alicujus instar, commovere tempestatem, qua ad obitum usque Symmachi, qui hoc anno contigit, miserum in modum perturbata est Ecclesiæ tranquillitas. Sublato e vivis Symmacho, proborum tandem hominum consensione et diligentia factum est, ut dissidentes partes convenirent, et factam Hormisdæ papæ electionem communi suffragio firmarent. Quamobrem reliquæ schismatis omnino dissolutæ sunt, ut verbis moderatissimis in Chronico testatur ipse Cassiodorus. *Me etiam consule, in vestrorum, scilicet Theodorici, laude temporum, adunato clero, vel populo Rom., Ecclesiæ reddit optata concordia.* Quam utinam fusius explicassent cæteri scriptores! Clarius profecto innotesceret quantum operæ pro suæ dignitatis partibus, et officiosissima erga matrem Ecclesiam pietate præstiterit magnanimus consul, ut discordes animos ad pacem revocaret, et juxta canones et Ecclesiæ decreta summi pontificis electio haberetur: quauquam propensa in Ecclesiæ utilitatem et Reipublicæ salutem nostri consulis voluntas et sollicita diligentia illud non patitur in dubium adduci.

§ XXIII. *Cassiodori absentiam quam impatienter tulit Theodoricus.* Dum consulatum gereret Senator, vel ea circiter tempora Romam ut peteret, aut alio proficisceretur, gravissimum procul dubio, quod urgebat, negotium postulavit. Quapropter abesse aliquandiu a regio palatio necesse fuit: sed Theodoricus eum absentem ferre diu non potuit, cujus ex consilio summa regni negotia pendebant, cujus eruditus sermonibus animum pascere sibi utilissimum existimabat. Itaque litteras mittit quibus eum obnixè rogat in aulam quantocius revertatur. Gratissimum hoc litterarum regis commercium quanto honori sibi esse duxerit, hinc collige, quod inter illas quas regis nomine ad diversos scripsit, hanc ejus reposuerit epistolam (*Var. lib. iii, ep. 28*), quæ brevissima quidem est, sed compendioso sermone laudes omnes quibus affici potest subditus a principe complectitur. In his ejus a se merito requiri præsentiam dicit, cui factam suæ dignitati et gloriæ accessionem maximam debere se profitetur. *Convenit enim etiam te requiri, qui nostra fecisti eximie tempora prædicari.* Morum ejus splendore sua ornari palatia non dubitanter

affirmat : *Ornasti conscientiae integritate palatia*. Acceptum illi referre pacis gratissimum otium populos patetur : *Dedisti populis altam quietem*. Fide plenum fuisse, et æquitatis adeo amantem in ferendas sententias eum asserit, ut damni nihil suscipere, quibus judicia decerneret : *Præsentati tribunalibus iudicem te sine aliquo damni terrore viderunt*. Hoc studiosius apud omnes commendari probat, quod neglectis propriis utilitatibus, sui copiam prompto animo singulis laceret : *Pretiosior factus cunctis, quia nullo premio vendebaris*. Laborem nullum, aut officium principis causa non suscepisse gratanter commemorat, sequo idcirco laudes ipsi publicas, et grati animi testes rependisse : *Magnitudinem tuam glorioso nobis servitio comprobata palatio teste laudavimus*. Quantum festinet in aula summis omnia votis exspectatus, adhortatur : *Tende gradus, accelera festinus adventum*. Equid, amabo vos, huic laudum cumulo potest accedere? Merita profecto cujusquam alterius excederet; Magni Cassiodori virtutes vix exæquat, quarum excellens magnitudo ex ante gestis jam cognita uberem absque ullo lædendæ veritatis metu, laudationis materiam suppeditat.

§ XXIV. *Litteras, panegyricos et chronicon scribit*. Cassiodorus itaque cum in aula regis suis se virtutibus secerneret a procerum reliquis, litteras ejus nomine scripsit, habuitque ad reges et reginas sermones panegyricos : *Dixisti ad commendationem universitatis frequenter reginis et regibus laudes* (*Prima præf. in Var. lib.*). Regis etiam jussu Chronicon a prima mortalium origine compendioso stylo deduxit ad sua tempora, hoc est ad consulatum Justini imperatoris et Eutarici Cilicæ, quo æræ Christianæ annus 519 numerabatur. Nullum hic habemus de hoc Chronico prolixius disserendi locum, de quo quam diversimode sentiant auctores fuse in nostra præfatione diximus.

§ XXV. *Gothorum historiam componit*. Gothorum Historiam in libros duodecim distributam sub eodem rege Cassiodorus edidit, ut in priori præfatione Variarum ipse monet; et Athalaricus rex ad senatum scribens, hujus historię formam quamdam generalem exhibet, dum ita loquitur (*Lib. ix, ep. 25*): *Iste reges Gothorum longa oblivione celatos latibulo vetustatis eduxit; iste Amalos cum generis sui claritate restituit, evidenter ostendens in decimam septimam progeniem, stirpem nos habere regalem. Originem Gothicum historiam fecit esse Romanam; colligens quasi in unam coruam germen floridum, quod per librorum campos passim fuerat dispersum*. Ardens movet desiderium hujus operis jactura, hominibus historię amantibus inagnopere dolenda, ex quo præclara sane antiquitatis monumenta eruere liceret. Quanquam modum aliquem ponit desiderio nostro Jornandes, sive Jordanus Ravennæ præsul, qui totius historię Epitomen posteritati commisit; sic autem de ea ad Castellianam præloquitur : *Suades ut nostris verbis duodecim Senatoris volumina de origine atque Getarum, ab olim usque nunc per generationes descendente, in uno et hoc parvo libello couctem: dura satis imperia, etc.* Si hæc ultima Jornandis verba scientibus quam operosum sit res gestas scribere, probare debeant quantum laboris in historia concinnanda posuerit Cassiodorus: omnes sane mirari non desinent, virum publicis regni distentum negotiis, tam ardua opera non suscepisse modo, sed strenuo labore consecisse.

§ XXVI. *Magisterii dignitatem iterum suscipit Cassiodorus*. Ad magisterii munus iterum vocatus est a Theodorico anno Domini 526, qui regni vitæque illius supremus fuit; sic enim Athalaricus : *Reperimus quidem eum magistrum* (*Lib. ix, ep. 25*). Mirum procul dubio videri poterat, quod post tot tanque ampla munera in regis utilitatem et gloriam laudabiliter administrata, ad magisterii partes, quas egregie jam impleverat, quasque meritis inferiores potuisset salva modestia despiciare, rursus sustinendas Theodorici musitato more Cassiodorum invitaret. Verum eminentioris erat animi Senator, quam ut de rege senti-

ret iniquius, et illius mandatis privata commoda præponeret: cujus rei argumenta clarissima eum sub Theodorici successoribus præstitisse videbimus. Et quia noverat maximo bono regi fore, si magisterii officium iniret, illud non minori significatione lætitiæ quam altiores dignitates suscepit, parique semper gessit æquitate ac prudentia. Eo in munere cœlesti nutu potius quam Theodorici jussu fuisse constitutum, felix rerum significavit eventus; junioris etenim Athalarici incredibile est quantum consilio et opera juverit regni primordia, quibus motus intempestivi poterant a seditione excitari ob infirmam regis ætatem.

§ XXVII. *Quomodo primordia regni Athalarici juverit*. Scilicet Theodorici decesserat nulla relicta prole mascula præter Athalaricum octennem, quem Amalasantha filia susceperat ex Eutarico Cilica, qui ante socerum ejus fato functus est. Regni gubernacula pro filio cepit Amalasantha, cui administrando impar procul dubio fuisset, nisi manum, ut ita dicam, herculeosque humeros oneri tanto Magnus Cassiodorus supposuisset. In hac nova rerum facie, a fide et officio nunquam deflexit; imo facultatibus, litteris et armis juvit regni primordia (*Var. lib. ix, ep. 25*), ut Athalaricus ipse gratanter gloriatur. Nec contentus unicam provinciam, ut olim Siciliam, in officio cohibere, majora Senator eximius præstitit, eum videlicet gentem Gothorum omnem Athalarico subdidit; atque ita factum est, ut optata publicæ pacis felicitas laborem ejus ac prudentiam exciperet, et, ut cum Athalarico loquar : *ipsius labore actum est, ne laboraret imperium* (*Ibidem*).

Felix profecto Athalaricus, qui regni administrum sub ipso nactus est exordio, in quem ætas tenera, in quem regni novitas tuto recumberet; qui et dignitatem regiam asserere, et negotiorum pondus ferre posset. *Nam cum noritus regni multa posceret ordinari, erat solus Cassiodorus ad universa sufficiens*. Quare si dicendum in publico, nullus paratior, nullus eloquio instructor aderat. In negotiis instantibus ingenii sol novus affundebat; res dubias et ambiguas nullo negotio OEdipus novus explicabat; nusquam desperandus erat exitus rei quam quis ejus arbitrio susceperat, erat. *Ipsam denique, inquit Athalaricus* (*Ibidem*), *dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant*. Eximia profecto sapientia virum ornatissimum ad res politicas moderandas, rei militaris scientissimum virum ad bella gerenda, denique qualem exigebant consecuta sunt Amalasanthæ et Athalarici gravissimis negotiis implicata regni initia. *Num dum curæ littorum regis cogitationes incesserent, subito a litterarum penetrabilibus ejectus, par suis majoribus ducatum præstitit intrepidus* (*Ibidem*). Equis igitur tam multiplici virtutum laude mirabilem Cassiodorum non mirabitur? Audens dico eum regni Gothorum sub Athalarico maximum exstitisse ornamentum, qui nimirum sub Theodorico summa laus temporum fuit (*Lib. ix, ep. 24*).

§ XXVIII. *Fuit iterum quæstor*. Annuo magisterii vix perfunctus munere fuerat, cum quæstoris officium iterum obire cogitur; illud Theodorici beneficio prius acceptum gesserat ea fide et integritate, quam debitis et rex et subditi laudibus palam extulerant. Sed hanc dignitatem rursus excellentiore modo administrandi amplam fecit occasionem initium regni Athalarici : *Implevit nobis, inquit ipse rex, vel potius Amalasantha* (*Lib. ix, ep. 25*), *quæstoris officium, et mercedes justissimè devolvens cautela, quam ab auctore nostro didicerat, libenter hæredis utilitatibus exhibebat*. Hic non stetit quæstoris studium erga regem et rempublicam : *Verum his majus aliquid adjiciens, more et exemplo parentum, Gothorum armat exercitus, et bono instituto melior, quod a parentibus accepit hæreditaria largitate custodit* (*Lib. i, ep. 4*). Proprio censu Gothorum copias alit prævertendis motibus destinatas, qui fluctuantis regni principio concitari sæpe sub puero rege consueverunt. *Deputatos Gothos propriis pavit expensis, ut nec provinciales percelleret, nec fiscum*

nostrum expensarum oneribus ingravaret (Lib. ix, ep. 25).

Ea fuit ejus animi nobilitas, ea de singulis bene mendi voluntas, ut non modo in cives, verumetiam in regem beneficus existeret; et alieni commodi adeo providus, ut arma ejus nulla possessorum damna senserint. Quam ergo juste laudatur apud senatum ab Athalarico, dum provinciarum custodem appellat! *Fuit nimirum provinciarum verissimus custos.* Et certe quis unquam regie majestatis assertor magis religiosus et fortis, magis honorum viteque suae prodigus, quem nec vacillantis regni principia sub infante rege, nec dubia rerum factus, aut incerta vicissitudo a proposito potuit unquam deterrere? Aris regii fideissimus fuit conservator; aris proprii provisor vel parcissimus, vel nullus; generoso namque praeditus animo, posthabitis his absque rationibus quibus ad res suas procurandas duci poterat, ad altiora erigitur; ut cujus fides nullis limitibus tenebatur, nullis ipse rebus parceret pro regis obsequio.

§ XXIX. *Quid dimissis militibus in quaestura egerit.* At ubi ab armis discessum est, curam omnem atque ingenium in eo posuit, ut sua singulis pro aequitate jura tribueret: quod Athalaricus ita testatur (Var. lib. ix, ep. 25), *ut belli cura resoluta est, ingenium suum legum potius ductor exercuit.* Belli enim confusione dissoluta, corrupta pene omnia, ac dissipatas leges, imo iudicium, quos avaritia invaserat, reperit venalia iudicia. Quid vero? Haec damna reparare, hanc pestem eliminare studuit ea prudentia et justitiae laude, ut ejus iudicio aequius nihil possent optare litigantium turbae: *Stans sine litigantium damno, quod ante sine pretio constabat esse lucratum (Ibidem).* Quos in hoc secutus sit Cassiodorus si scire velis, audi eundem Athalaricum (Ibidem): *Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse ductum, qui plus de sua disciplina, quam per arma laudati sunt.* Nec eos imitando tantum assecutus est, sed longe multumque superavit: quandoquidem tam praeclearum eximiae illius virtutis Athalaricus dedit testimonium, ut asseverare non dubitet eum (Ibidem), *dum nesciret aliena querere, novisse tantum propria largus offerre. Hinc, inquit, cunctis ita fuit beneficus, ut suarum rerum non dominus, sed distributor aeregius videretur.* Nunquam tamen rerum feliciter procedente cursu, nec popularis aures afflatu elata est ejus animi moderatio; etenim solidis Christianae humilitatis fundamentis firmiter innixus, fuit semper moderatus in prosperis. Verum quo praecipore has proborum morum leges didicerat, quas saeculi prudentia respuere solet? Nullo certe nisi Christo Domino, quem in sacris codicibus docentem audierat. *Hos igitur mores lecto divina solidavit (Lib. ix, ep. 25).* Ex his fontibus illas virtutes hausit quas in aeternum politicorum omnium exemplum traduxit; et hoc caelesti Doctore novit humilitate Christi in amplissimis honoribus mores modestissimos conformare. *Hinc virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc sapientia veritatis sapore conditur: sic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina caelestis (Ibidem).*

His tam Christianae pietatis virtutibus animum dum exerceret Cassiodorus, muneris alterius partes sustinere cogebatur, quo ut nuper sub Theodorico, sic sub Athalarico illius mandato et nomine varias ad pontificem, ad episcopos, ad clerum, senatum populumque Romanum, ad imperatorem, ad regem Vandalorum, per multosque alios literas scribebat pietate singulari, et exquisitis sententiis mirabiles, quas videre est libris viii et ix Variarum.

§ XXX. *Cassiodorus spes unica Amalasanthae dolenti remotum a studiis Athalaricum.* Octavum, ut vidimus, annum agebat Athalaricus cum ad gubernacula imperii Gothici accessisset, quem Amalasantha mater in iis omnibus disciplinis et artibus quae Christianum et maximum regem decent, erudiendum tradiderat. At Gothi, gens ferox, se regi scientiis dedito parere velle superbe negaverunt: putantes armorum gloriam cum studio litterarum stare non posse, quae

molliant hebetentque animi vigorem. Reginae itaque voluntati consilioque saluberrimo tam praefracte tantaque ferocitate obstitere, ut eorum furori cedere tandem coacta fuerit. Idcirco Athalarici mollis et fluxa aetas exstinctis virtutum et optimarum artium seminibus ad vitia facile deflexit, ac pessimum regis exemplum cito secuta est subditorum pene omnium miseranda corruptio.

Depravata omnia nec sine lacrymis, nec sine acerbissimo animi sensu videre poterat Amalasantha, pia imprimis regina; ipsique et bonis omnibus incredibilem dolorem inurebat misera tum regiae, tum regni facies. Summam tamen mœrorem minuebat spes unica in Cassiodori probitate posita; noverat enim quantum regis adolescentiam consiliis et opera, curis et opibus fovisset; quot quaestor factus iniquas rescidisset leges; quot improbissime eversas juste relisset. Unde vitiosas omnes et corruptas consuetudines brevi ab eo emendandas confidebat, quem tum a Deo donatum putabat ut pristinum reipublicae splendorem restitueret.

§ XXXI. *Creatur iterum praefectus praetorio.* Eam saepe ob causam cunctis quibus chara erat patrie gloria, per Senatorem integerrimum praetorii praefecturam administrari optabant ardentissime; idque ab Athalarico saepius postulaverant, quorum precibus adveniens rex illum praetorio praefecit indictione xii, id est anno Domini 534. Haec Athalaricus non sine praecleara Cassiodori commendatione insinuat, dum ait (Var. lib. ix, ep. 24): *Diutius quidem differendo pro te cunctorum vota lassavimus, ut benevolentiam in te probaremus generalitatis, et cunctis desideratior advenires.* Pari laude subditum rex afficit, dum senatum admonet qua ductus ratione praefectum praetorio illum fecerat, videlicet ut omnium votis expetitus corruptelas omnes et pravos usus facilius corrigeret. *Hinc ergo praefecturae praetorianae regendam tribuimus dignitatem, ut querelas omnes infidelium nundinatione collectas, Deo praestante, sua integritate componat, faciatque tam nimium desideratus, ut cunctis possit esse beneficus (Lib. ix, ep. 25).*

Docet praeterea rex eum a se praefectum ea mente ut provincias iudicibus iniquis oppressas sublevaret: *ut probatum iudicem sine metu provinciae suscipiant, quas hactenus improborum cognovimus actione fatigatas (Lib. ix, ep. 24).* Atque ut qui sordido semper quaestu abstinent, avaritiae damna resarciant: *Solitus es quidem justa non vendere; sed nunc oportet impensius laesis per injuriam subvenire (Ibidem).* Quid plura? ut qui anteactis, inquit (Ibidem), *fascibus mirabilis continentiae exempla praebuit, incorruptibili morum ejus integritate abusus omnes et fraudulenta studia extirpentur et fanditus tollantur. Invigilet incorruptibilis sensus adversus male consuetas manus (Ibidem), etc.* Hinc eum in praetoriana sede, tanquam in specula a se collocatum pronuntiat; ut nulla sagacem ejus prudentiam effugiat malitia, quam vel punire, vel emendare non possit: *Lumen te inmisimus rebus celatis, quando nec prudentiae tuae quisquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione tentare (Lib. ix, ep. 24).* Nullo tamen exemplo eum induci oportere praedicat ad ea quae magna sunt peragenda. Quare putas ob causam? Ipsum audi Athalaricum; miram sane rei insolitae profert rationem: *Aliorum tibi exempla non ponimus, vetera moribus tuis, et omnium vota complesti (Ibidem).* Summi viri laudem absolutissimam nec brevius, nec melius quis complecti potest, quam his paucioribus, sed luculentissimis verbis: *Vetera moribus tuis, et omnium vota complesti.*

§ XXXII. *Quid, cur, et quomodo scripserit ad summum pontif. Joannem II.* Mirum profecto quam constans semper fuerit summus in laudibus Christiana Cassiodori humilitas; nam ubi primum praefectus praetorio creatus est, statim ad summum pontificem Joannem II supplices litteras scripsit, quibus ut filius obsecrat, Deum pro se enixius oret quatenus commissam sibi provinciam ac reipublicae partes sustinere pro dignitate valeat. *Precor, inquit (Var. lib. xi, ep.*

2), ut vivacius oretis, ut quidquid est alienum a recto abhorreat animus; ut ingenium cœlesti lumine illustratum a vero nunquam discedat; ut talem denique judicem se præstet, qualem catholica postulat Ecclesia. Sed hæc melius describi non possunt, quam ejus verbis æri mansuro incidendis (*Ibidem*), ut mihi filio vestro intelligentiæ sensus aperiat, ut quæ vere sunt utilia sequar, quæ vitanda refugiam. Vigor ille rationabilis animæ nobis consilium præstet, facies veritatis albescat: ne mentem nostram innubilet caligo corporæ; sequamur quod intus est, ne foris a nobis simus; instrui quod de vera sapientiâ sapit, illuminet quod cœlesti claritate resplendet: talem denique judicem suscipiat publicus actus, qualem filium catholica mittat Ecclesia.

Et quia se non tantum summi pontificis filium, sed etiam discipulam proficitur, rogat hoc nomine, ut si quid in obeundo munere peccaverit, admoneatur a magistro, ut citius possit emendare. Certum sibi esse, ait, a recto aberrare non posse, si ipsum habeat omnium suarum actionum monitorem. Monete me quæ sunt gerenda, bene agere vel correptus exopto: quia errat difficilior oris quæ voces desiderat audire pastoris; nec facile efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus. Sum quidem judex palatinus; sed vester non desinam esse discipulus. Additque: Tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus (*Ibidem*). Denique miraciter quidem, sed pergrate urget, ut precibus ejus et consiliis adjuvetur, quæ si deesse senserit, imputandum illi fore quidquid in præfectura a recto fecerit alienum. Sed cum me a vobis desiderem et moneri consiliis, et adjuvari orationibus, jam vobis applicandum est, si quid in me fuerit aliter quam optabatur inventum (*Ibidem*). Hæc sibi a summo pontifice ideo deberi asserit, quod in Petri cathedra sedeat, cujus admiratus splendorem et potestatem, quanti eum fecerit his verbis significat (*Ibidem*): Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores, quæ licet generalis mundo sit præstita, vobis etiam cognoscitur localiter attributa. Inde eum orbi Christiano præesse dicit (*Ibidem*) jure et auctoritate pontificia: Vos enim speculatores Christiano populo præsidetis; vos Patris nomine universa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia. Christianissimam epistolam his claudit verbis (*Ibidem*), quibus æternum testatur summam in apostolos observantiam, dum eos sibi semper optat patronos: Tenemus aliquid sanctorum apostolorum proprium.... nihil ergo timemus talibus patronis, si oratio non desit antistitis. Attendat nunc, obsecro, quisquis hæc legerit, an vel levissima violata fidei, aut religionis suspicio cadere possit in sapientissimum rerum civilium administratorem, quandoquidem tam Christianæ pietatis insigne cum judicis officio mirum in modum in ipso emittisse cernimus.

§ XXXIII. Quomodo ad episcopos encyclicam epistolam scripserit. In eundem plane sensum encyclicam ad episcopos, quos spirituales Patres appellat, direxit epistolam (*Var. lib. xi, ep. 5*), qua petit sanctissimam exorent Trinitatem, ut in præfecturæ suæ administratione judex semper sit incorruptus et integerrimus. Vos spirituales parentes, qui Auctorem rerum illuminata mente conspiciatis, pro me sanctæ Trinitati sedulo supplicate: dignitatem conscientie donet, qui tribunalia conferre dignatus est; faciat inoffensum judicem, ne damnet errantem. Impetrent, ut in judiciis suis judicantem Deum semper aspiciat, amet, et sequatur. Sit nobis prosperrime præsens, ut infauusta vitia reddantur absentia: amorem suum tribuat, ut peccandi ambitum miseratus excludat (*Ibidem*). Deinde plenissimam pietatis adjungit petitionem, quæ evidentissime demonstrat quanta in indictis ab Ecclesia jejuniis aliisque severioris pœnitentiæ exercitiis posita sit ipsi spes atque fiducia. Quapropter animæ veri parentes, affectuosa petitione vos deprecor, ut indicto jejunio Domino supplicetis, qui vitam principum nostrorum florenti regno protendat, hostes reipublicæ

A defensor imminuat, donec quieta tempora, et ad laudem sui nominis copiosa (*Ibidem*).

Integra describenda foret epistola, si vellem intimos pietatis ac sanctitatis sensus aperire quibus M. Cassiodori animus affliciebatur; sed quoniam eam suo loco perlegere est unicuique pervium, unum illud adjiciendum puto, quo præsules orando monet, paternæ charitatis affectu popululum sic diligant, ut a regni tamen legibus non discedant, aut indulgentia mollior aliis præbeat occasionem errandi. Ita tamen, verba Cassiodori ipsissima sunt (*Lib. xi, ep. 3*), ne quod accidit per nimiam pietatem, dum miseris subvenire quæritis, locum legibus auferatis; nam si aliquid offendit forte districtum, talia date cunctis monita, ut judicia reddere possitis feriata. Nec quisquam igitur erit, ut arbitror, adeo morosus censor, qui Cassiodori officiosam fidem in obsequio principis corrupti et Ariani damnandam putet, cum religionis aut conscientie integritatem, quantum illi fidus adhæsit, nusquam læsisse reperiat.

B § XXXIV. Quomodo Senatori rescripserit summus pontifex. Quas et summus pontifex, et episcopi litteras Cassiodoro rescripserint, non occurrit. Hæc, si quæ sunt, haud dubium quin in ipsius laudes longius excurrant. Iterum tamen ad Joannem II direxit litteras, ut cum ad mysteria catholice religionis omnibus explicanda induceret. Id conjicere licet ex ea quæ exstat apud Baronium (*An. Chr. 554*) Joannis papæ epistola Cassiodoro, et nonnullis senatoribus suadentibus rogantibusque scripta, qua fidem orthodoxam circa sanctissimam Trinitatem fusius exponit.

§ XXXV. Litteræ Cassiodori ad senatum, ejusque ad cæteros magistratus edicta. Priusquam ad Joannem papam et episcopos scriberet, M. Senator misit ad senatum litteras grati animi significatione plenas, quod a patribus fuisset in prætorio præfectum postulatus: beneficiorum tum maxime se memorem præbens apud eos qui de ipso bene meruerant. Sed et justitiæ amantissimam se probat litteris sigillatim scriptis (*Var. lib. ii, ep. 1*) ad provinciarum magistratus et judices; atque edicto per provincias promulgando, eos serio admonet, ut ad rectam virtutis regulam actus suos solliciti componant. Studete, cuncti; actibus bonis, transigite semper innoxii (*Lib. xi, ep. 8*). Additque, ne ducti cupiditate pecuniæ iniqua lucra causis injustis quærant: Quid litibus honestu confunditis? Si quæritis lucra, vitate potius damnosa litigia (*Ibidem*). Cuncta se ad æquitatis leges expecturum iisdem litteris profitetur: Omnia vobis justa, omnia moderata promittite; nam mundinatio a me facta nescietur; ejus præclaram reddit rationem, non enim mea verba more vestium suspensa venduntur. Nullam passuros damni injuriam a prætorianis pollicetur: etenim ne falsa officii atque operæ impensæ specie pecuniam injuste exigant, a se provisum est. Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet; non exactor adjectitiis gravabit incommodis; non solum nostras, sed et officii innoxias custodivimus manus. Subdit cur ea non verbis tantum, sed suo potissimum firmaverit exemplo. Ostendimus, Deo juvante, continentiam, ut eam sine pudore imperare possimus. Præterea tot votis expetitam promotionem suam publicæ fore incrementum rei, non privatarum facultatum imminutionem, et sine pecuniæ largitione, non empto alterius patrocinio, non venali eloquentia, sed proprio cuique ore causam agere liberum fore promittit. Ordinatio nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non facta privata.... auctor causæ non redempta, sed propria lingua utetur. Nemo a nobis quam venerat minus locupletior redibit. Denique eos obtestatur ut ad recta consilia propositumque servando justitiæ consensione animorum accedant, patrem uti se potius, quam judicem præstet: Vos ad omnia vestra estote devoti, ut me provinciarum patrem faciatis esse judicem. Alterum ad judices provinciales edictum protulit, tam præclaris illustratum sententiis, et piis adeo documentis plenum, ut illud ab Ecclesiæ præsule, non a palatii præfecto dictatum

esse crederes. Singula hic describere longum esset : id tamen prætermittere non possumus, quo sub se constitutos iudices sic alloquitur (*Lib. xi, ep. 9*) : *Judicium quasi jurisdictionem cognoscite vocatum; præsumptum agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, cum viderit crimen in fascibus constitutum?*

§ XXXVI. *Quid scripserit Senator ad Joannem et Ambrosium.* Cæterum singulis magistratibus scribens Senator, eos adhortatur ad æquitatis observationem ea vi verborum, eo mentis vigore, ut mirari satis quis non possit ardens justitiæ studium, quam quidem unam spirare, cui uni se totum a puero mancipasse videbatur. Et vero nullus ab iis quos cancellarios suos creaverat, promptiorem in expediendis mandatis voluntatem, et in referendis ad se supplicum petitionibus fidem magis incorruptam exigebat : nullus districtius prohibebat, ne pecuniæ aut munerum largitione manus inficerent ; nullus præcipiebat sollicitius commissum officium sic obirent, ut cunctis probari posset summa tum cancellariorum, tum præfecti prætorio æquitas. Elucet hoc perspicue in ejus epistola ad Joannem (*Var. lib. xi, ep. 6*) : *Per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat : jussa nostra sine studio venalitatæ expedias. Omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiæ, etc.* Quid vero in officio præstandum Joanni nominatim designat, præcipitque ut expendat diligenter, quam debeat monitis suis esse intentus, ne cuiquam displiceat, aut improbetur eVectus ab eo ad publici hujus honoris gradum. Eodem pene exemplo scribit (*Lib. xi, ep. 5*) ad Ambrosium vices suas Romæ agentem, ut in procuranda populorum quiete labori non parcat : adjiciens non eum latere, quantum officiat justitiæ legibus iudicum negligentia ; detque operam, ut suo splendori justitia restituatur. *Labor vester procuret mihi omnium quietem. Scitis quæ turpia neglecti intulerit : scopulus vitandus est, ubi alter offendit (Ibidem).*

§ XXXVII. *Edicta et sollicitudo Senatoris, ne tributa populos gravarent.* Videbantur tributa contra jura æquitatis impune delinquendi exactoribus præbere occasionem : quæ res animum præfecti vehementer movit ad hanc licentiam procul anandandam. Scriptis itaque literis iudices provinciarum admonet, ut in hac parte contra peccantes severius agant ; jubetque ut possessor nihil aliud, nisi quod publice debetur exsolvat. Suis diligentissime præscribit vectigalia quæque persolvi temporibus : ne fraudulenta venalique expectatione pondus abominabilis nundinationis imponeretur magis quam hujusmodi onera sublevarentur. *Absit a nostris temporibus detestabilis et fugienda versutia. Sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggravari, ita constitutis temporibus, præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri (Lib. xi, ep. 7).* Impia hæc luera luculentissima ratione proscibit (*Ibidem*) : *De æquitate potius quam de rapacitate proficitur. Quid enim (o aureum dictum!) acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine præmio credere, quæ videntur ad bonam conscientiam pertinere. Atque ut animos addat iudicibus quos tam acriter monet esse recti observatores, remuneratorem beneficium fore se pollicetur illius quem in munere implendo fuisse noverit justitiæ tenaciorum : Remuneratorem illi esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognovero (Ibidem).*

§ XXXVIII. *Eadem sollicitudo Cassiodori in rebus etiam minoris momenti.* Age vero, videamus quam erecta mens Senatoris fuerit ad amorem justitiæ, qui eo processit, ut publicum commodum in rebus minoris etiam momenti procuraret. Quapropter edictis duobus præcepit (*Var. lib. xi, ep. 11*) ut annonæ imponeretur moderata pretii taxatio ; veritus ne pauperiores opprimerentur immani redemptorum avaritia. Priori edicto providit justo ut pretio res venundarentur ; et ne in alienum sensum verba edicti detorquerentur, tollit omnem dubitationis ambagem, dum

A singulas rerum species ad æquabilem ponderis censuram exigit ; sancitque sensu verborum cuique statim obvio, sub animadversione gravissimæ pœnæ, ne quis pretium a se constitutum minuere, vel augere usquam audeat.

Altero edicto cavet ne justam publici pretii mensuram excedant in hospitibus excipiendis caupones : *Recipiatur hospes ad pretia definita, iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam.* Hujus decreti violatores iisdem subjicit pœnis quas pro prioris conservatione decernit ; et ne cui ullus querelarum relinqueretur locus, prætorianum militem ad publica diversoria et hospitia destinavit, quo cum primarii cives et episcopi annonæ pretium statuerent. Sic enim ipse : *Quam miles noster in rem directæ pretia cum civibus atque episcopis locorum habita ratione censuerit. Nec omittenda ratio quam subjicit : Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus, ne obsessa potius videantur itinera esse latronum.*

B Ideo justitiæ amantissimum fuisse fateamur necesse est, quam rebus in singulis administrari servarique voluisse testantur ab eo sancitæ leges, edicta, decreta ; et quamvis totus esset ad humanitatem compositus, zelo tamen æquitatis incitatus ad severitatem aliquando flexit animum. Verum cum ardore justitiæ vir prudens tam æquabili temperamento pateternum in subditos amorem sociavit, ut res quæ difficultatis aliquid paterentur, suo ipse iudicio expenderet, aut ad solos episcopos, qui Patres spirituales sunt, remitteret.

§ XXXIX. *Romæ fame laboranti succurrit Cassiodorus.* Admiranda sui erga cives amoris argumenta tum maxime præbuit, cum summa annonæ difficultate Roma laboraret : quod ubi primum intellexit, omnem operam sollicitus impendit ut Urbis inopiam sublevaret, nihil non molitus ut quam celeriter publico malo mederetur, etiam suscepto longo et arduo itinere, ut ipse ad Ambrosium suas in Urbe vices gerentem scribens testatur (*Var. lib. xi, ep. 5*) : *Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot angusta cogitationis intravimus, ut populus ille antiquis delectationibus assuetus beatissimis regnantium temporibus, explosis necessitatibus perfruat. Et ex ea ratione quam adducit, liquido constat quam paterna charitate fame confectos, Urbis rerum dominæ incolas fovaret. Ait enim (Ibidem) : Procul sit ut aliquo illius civitatis esuriante, satiemur : illorum, quod absit, indigentium nostra penuria est. Quid plura? Læti, inquit, esse non possumus, nisi et illos gaudentes communiter audiamus. Quis unquam illorum quibus sua erga reipublicam charitas Patris populi gloriosissimum nomen comparavit incredibilis amoris sensus verbis ardentioribus explicavit? Atque ut maximæ civium omnium egestati pro votis occurreret, tantam frumenti vim in Urbem transvehi curavit providus præfectus, ut felix rerum copia miserorum ditaret inopiam. Atque ideo, ut mandat Ambrosio (Ibidem), tanta vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrore, sed deliciis videatur esse propositus. Et quia a militibus vectoribusque emolumentis aliquid citra præstitutum pretium ex asportato frumento fraudulenter percipi posse, plebemque damni aliquid inde passuram esse prævidebat, præcepit ut præfecti vices gerens in Urbe id mali pro sua auctoritate quam diligentissime præverteret. Quidquid enim, inquit (Ibidem), ibi male præsumitur, in mei animi læsione grassatur. Additque pro summa in populum Romanum benevolentia : In nobis facilius consentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur imminui. Negat tamen se rebus Romanorum ideo consulere, ut popularis auræ favorem capiet ; sed ut propensum in suos voluntatis studium possit officiosa amoris significatione demonstrare. Non ut favorem, verba ipsius sunt (Ibidem), plusumque popularem, sed ut, juvante Deo, meum in illis compleam dilectionis arbitrium.*

Et re quidem ipsa quam longe abesset ab humanæ existimationis arbitrio, quæ sequuntur verba satis an-

nuunt, quibus non sua providentia quidem, sed proborum hominum precibus et lacrymis effectum dicit, ne diutius acerbis famis incommodis Roma premeretur. Ita enim ille ad Joannem II papam scribens (*Lib. xi, ep. 2*): *Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia sorda discessit; et per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod gravabat.*

§ XL. Quo anno mortuus sit Athalaricus, eique successerit Theodahatus, et quanta tunc Cassiodori constantia. Cum praefecturam tam praecclare Cassiodorus administraret, ex Athalarici obitu ingentem animi dolorem suscepit. Primo enim aetatis flore cum annum ageret debimum sextum, regni autem octavum, praeter omnium opinionem interit rex adolescentior. Non pepercit florenti principis aetati, non reverita est regiam dignitatem praematura mortis dura conditio. Inversam quidem tertio vidit tunc Cassiodorus regni faciem; nulla tamen rerum mutatio firmissimam gaudis animae constantiam, imo nec fortunam labelactavit.

Athalarico Theodahatus ab Amalasantha consobrina susceptus est in regnum circa medium vel finem anni 534. Cujus rei facilis ex Cassiodori epistolis probatio eruitur (*Var. lib. x, epist. 6 et 7*). Patrium siquidem indictione xii, quae in annum 535 incidit, quaestorem instituit Theodahatus; anno vero superiore, hoc est 534, ab Athalarico Cassiodorus praetorio praepositus est indictione xii, qua ideo Athalaricus ipse decessit.

§ XLI. Quid egerit Cassiodorus initio regni Theodahati. Non ignarus novus princeps quantum opera et consilio antecessores juvisset Senator, apud se constituit praestantissimum virum rebus moderandis adhibere, ratus non discessurum ab obsequio et officii quibus Theodoricum Athalaricumque demeruerat. Quapropter ubi primum suscepit regni administrationem, praeter adeptas quas gerebat dignitates, illum in literis ad imperatorem Justinianum, ad senatum, diversosque alios mittendis adiutorem habere voluit; quo in munere Amalasanthae reginae nomine scripsit ad eundem imperatorem et senatores, ut suffragio suo atque auctoritate Theodahati regis electionem ab ea factam dignarentur. Quinetiam Gudelinæ Theodahati uxori ad Justinianum et Theodoram Augustam, litteras rupti foederis insum imperatorem inter et Theodahatum conciliatrices scribenti variis temporibus manum commedavit. Theodahatus enim illato nocis Amalasanthae, cujus beneficio regni gubernaculum tenebat, jure in suspicionem venerat. Hinc est quod graviter offendit apud Justinianum imperatorem, qui praecipuo semper honore prosecutus est reginam, quam noverat eximii supra sexum dubius exornatam. Quid causae ad id flagitii Theodahatum impulerit, non est in promptu. Forte aut sociæ regni impatiens, aut memor injuriae qua cum paulo ante affecerat Amalasantha quam imperio praeficeret, impias sanguine regio manus contumare non formidavit. Ut sit propter extinctam miserabilicasu reginam, cujus observantiam in se maximam saepenumero comprobarat Cassiodorus, non est dubium quin tristitia fuerit percussus incredibili; coactus tamen est tandem dolori modum imponere, cui nullum jam suppetere remedium cognoscebat.

§ XLII. Cassiodori tertium praefecti praetorio moderatio in exigendis tributis. Itaque Theodahatus rerum dominus tertium praetorio praefecit Senatorem; sed an uno vel pluribus annis hanc sub eo rege dignitatem gesserit, satis non liquet. Nimirum rem obscuram faciunt diversae auctorum opiniones, quos inter de Agapiti pontificatus et legationis ejus ad Justinianum tempore non convenit. Attamen ut negotium e Cassiodori scriptis pro more nostro totum conficiamus, epistola 35 libri ii, et epistola 2 libri xii, indictione xii data, eum anno 535 praetorio praefuisse aperte nobis indicant.

Amalasanthae reginae interitus Gothos ad seditiosos tumultus, atque imperatorem ad ultionem tanti sec-

A leris bello repetendam provocabat. Armorum insuetus Theodahatus, inminentem praetorum motum expavescens, ad pacem quibuscumque potuerat modis, ac frustra, Justinianum sollicitaverat. Itaque eo anno invadebat Dalmatiam Mundus. Belizarius Siciliam: quibus ut rex obsisteret, primum jussit tributa ad belli expensas subditi penderent; difficillimanque cogendae a barbaris, et principi suo insensis gentibus pecuniae provinciam commisit Senatori. Durum quidem mandatum illud visum est viro amantissimo populorum, nec non et Theodahati observantissimo. Impositum tamen onus ea industria tulit, ut maximam omnibus moverit admirationem, nullius offensionem subierit: ea felicitate ut Deo pro desperato successu, quam maximas potuit gratias egerit. Sic enim exorditur secundam libri xii epistolam: *Gratias Divinitati refero, quia et provinciales secerunt quae monui, et ego complevi omnia quae promisi. Tum et suam et suorum in exigendis vectigalibus commendat integritatem, dura populos reperisse affectuosos judices: se vero nullum coegisse dare quod non debuisset offerre: se priscorum terrores fecisse ignorari: a se non publicis, non privatis quemquam afflictam esse commemorat. Addit excusationem nullam esse posse judici ab officio declinanti; nil vile, nil cupidum judicem decere; a iudice tribunalia conscendi, ut morum gradibus evehatur; etas reddi maculas iudicis, si ipse, ad quem multi respiciunt, aliqua reprehensione sordescat. Postmodum eos quibus imperata tributa fuerant, non asperis, non minacibus, non contumeliosis, sed lenibus, sed officiosis, et servandis erga omnes aequitatis praemunitis verbis compestat: Possessor mihi pecunias publicas libens offerat; ego illi in conventu iustitiae tributa peractoam.*

§ XLIII. Conatur Romae scholas sacras arigere. Qua cura utilitatibus principis et subditorum Cassiodorus servierit, modo vidimus: verum ut conditis rebus conditorem ipsam longe prestare contibator, sic Ecclesiae Dei commoda negotiis reliquis semper anteponenda iudicabat. Locupletissimum hujus rei testimonium habemus. Metuebat Senator ne variae Gothici regni vicissitudines, et Italiae bella scientias divinas ecclesiasticasque Roma tandem expellerent, quibus populorum vel ab ipso pacis et litterarum nomine abhorrentium comes barbaries succederet. Quare nullam non lapidem movit cum Agapito papa, ut exponendis Scripturis sacris scholae instituerentur. At consilia, quo capiuntur salubrias, eo difficilior ut plurimum perfici tum maxime sensit. Non enim quominus fieret Italici tumultus impedimento fieri, ut ipse in praefatione libri de Divinis Litteris asserit. *Nisus sum cum beatissimo Agapito urbis Romae pontifice, ut, sicut apud Alexandriam multo tempore fuisse traditur institutum, nunc etiam in Nisibi civitate Syrorum Hebraeus sedulo feritur exponi; collatis exansis in urbe Romana professor doctores scholae potius acciperent Christianae, unde anima susceperet aeternam salutem, et casto atque purissimo eloquio fidelium lingua comaretur. Sed cum propter bella ferocia, et turbulenta nimis in Italico regno certissima, desiderium meum nullatenus valisset impleri, quoniam non habet locum res pacis temporibus inquietis, ad hoc divina charitate probor esse compulsus ut, etc. Quo potuit altius gloriam sponsae Christi Ecclesiae blissimus filius efferre, quatuor ut sacrae adolescentium educationi consideret, quo scientiarum omnium insigniti luminibus, ut his innum aliquando matri praestarent obsequium? Verum etsi tam rectum, tam sanctum desiderium, bellis passim grassantibus, impleri tunc non potuit, potuit tamen tandem aliquando in monasterio Vivariensi, ubi sacras a Cassiodoro abbate scholas apertas fuisse videbimus.*

§ XLIV. Quando Constantinopolim pelierit Agapitus, cui casa sacra Cassiodorus restituenda curavit. Componendis interit et Ecclesiae rebus eum Ignavissimè vacare Senator, totus erat in averiendo suis a Italibus bello Theodahatus. Inbellis iste princeps pacem ab imperatore diu flagitaverat: sed irritos conatus

animadvertens, Agapitum summum pontificem adduxit, ut Constantinopolim peteret, conveniretque Justinianum, quo saltem Christi Vicarii precibus concederet, quod rex ipse arte nulla consequi poterat. Scriptores quidam sentiunt papam profectum esse ipso initio regni Theodahati. At id falsum quidem: quoniam regem cum imperatore plures legatorum voce sermones habuisse ante Agapiti discessum Cassiodori litteræ Procopiusque testantur. Quidquid sit, Senatorem tunc temporis præfecturam prætorianam administrasse constat: qui si Theodahatum a consilio mittendi Constantinopolim Agapitum removere minus potuit, sanctissimo certe legato omnia pietatis persolvit officia.

Regis enim voluntati parere coactus Agapitus, itinere priusquam se committeret, pecunias obeundæ legationi necessarias conficere incassum cogitavit, adeo erat exhaustum Romanæ Ecclesiæ ærarium! Quapropter sacram suppellectilem fisco cum obligasset, M. Cassiodorus, quem tantæ ignominie labe, Ecclesiæ boni specie inusta vehementer commovit, pro sui auctoritate officii zelo religionis accensus, illata ærario regio vasa sancta, ut templo Divi Petri restituerentur, a rege alicui pecunie avidissimo tandem impetravit. Hanc in rem ad Thomasum et Petrum regis pecunie præpositos litteras protinus dedit, quibus sacram suppellectilem et obligationis chirographum reddi præcepit (*Var. lib. xii, ep. 20*). Quapropter nostra præceptione commotus, et regia jussione securi, sanctorum vasa cum obligatione chirographi auctoribus Sancti Petri apostoli sine aliqua dilatione refundite. Quo in facto longe majori existimatione dignus habitus est, quod laudem sibi promeritam regi tribui totam voluerit. Nam iisdem litteris significat Theodahatum exhibuisse se Christianæ pietatis Alarico longe observantiorum, quod hic reverendorum sanctorum vasa diripere noluit, qui tanta se Urbis vastatione ditaverat: ille autem religioso proposito reddidit vasa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Memorandum sane præ ceteris hoc pietatis exemplum protulit Cassiodorus, qui dignitatis honorem gratiamque qua valebat plurimum apud principem, in optimos usus transferre consueverat. Cum enim nec utilius nec præclarior pro sui nominis agenda gloria, quam in Ecclesiæ commoda auctoritatem, qua Deo concedente pollebat, impendisset, ea tamen animi moderatione se continuit, ut non modo non tanti boni auctorem, sed ne participem quidem se voluerit reputari.

§ XLV. *Pietas Cassiodori erga sanctimoniales quasdam.* Argumentum pietatis eximie iteram edidit in juvendis monialibus, quæ tributum unde solverent non habebant, ob damnium agris illatum intempestiva exundantium aquarum eluvio. Justinianum deprecantur religiosæ femine, ut apud Theodahatum velit auctoritatem interponere. Earum preces audit imperator, ad regem supplices litteras eum in finem mittit, quibus permotus rex protinus ad Senatorem scribit (*Lib. x, ep. 26*), ut pro officii munere rem expendat, sanctimonialesque, si quid injusti patiantur, ab imposito tributi onere prorsus eximat. Potentibus adeo stimulis opus non erat, ut pietate notissimus Cassiodorus ad inratam munificentiam in sacras virgines exhibendam instigaretur. Nam quo magis sanctitatis propositum in illis venerabatur, eo magis in eas largus fuit et beneficus. Et certe nemo non facile intelliget, quam singulari charitate monialibus subvenerit præfectus noster, si modo meminertit paterni ejus amoris in sublevandis Romanis annonæ difficultate pene deficientibus; si noverit etiam qua sollicitudine Lagurum, Mediolanensium, Venetorum fame oppressorum inopie, in vecta frumenti copia uberrima, tempestivam opem tulerit.

§ XLVI. *Quo anno fames Liguriam vicinasque provincias vexaverit.* Distrahuntur varias in sectas auctores dum delinunt quo potissimum tempore Æmiliam provinciam egestas affligerit. Si Baronio credimus, eodem anno, hoc est 554, Mediolanenses,

A quo Romanos premebat. In anno 557 nonnulli repouunt, asseruntque tunc tantum Datio Mediolanensi episcopo hac de causa scripsisse Cassiodorum. Sed ut ingenue dicam quod sentio, Baronio assentiri minime possum, dum famem hanc Athalarico imperante grassatam esse contendit, cum eam Theodahato rege, Cassiodoro autem præfecto prætorio contigisse videamus. Nam ad Senatorem nostrum, hac jam ornatum dignitate, misit epistolam Theodahatus, quæ in lib. x vigesima septima occurrit; qua Ticino et Bertona in Liguriam, et aliunde Venetias jubebat frumenta deportari. Cui quidem epistolæ titulus hic, *Honorio præfecto*, legitur præfixus in impressis codicibus; sed mendam irrepsisse colligitur ex quibusdam editis, in quibus ad marginem habetur, *Senatori præfecto prætorio*. Deinde erratum hoc manifeste indicant mss. cod. quos vidi; habent enim, *Senatori præfecto prætorio*. Adde quod Bonæ tunc præfectus fuerit Honorius, ut ex ep. 30 lib. x constat, ad quem proinde cura provinciarum dissitarum, qualis tunc erat Liguria, non spectabat. Denique in eundem sensum quo Cassiodorus ad Datum episcopum Mediolanensem scribit Theodahatus, aut certe juxta ipsius Theodahati mandatum, quod habet prior pars epistolæ regis, scripsit Senator, distrahendum scilicet ex Ticinensibus et Dertonensibus horreis frumentum, ut inopie Mediolanensium succurreretur; prospexit quoque Venetias, sicut erat a rege imperatum, ut legere est ep. 26 et 27 lib. xii.

§ XLVII. *Quomodo provincias fame laborantes sublevaverit.* Verum quid diutius heremus in designando penurie tempore, cum potius necesse sit intelligamus quantum sollicitus præfectus laboraverit ut eorum occurreret calamitati, quibus Dei punientis manus gravior imminerebat? Ubi enim quanta Veneti fame et inopia premerentur ab Augustino accepit, iis statim sic consultum esse voluit, ut ne minimum quidem pati possent ingravescentis annonæ damnium. Non solum autem maximam rei frumentariæ copiam iis suppeditari curavit, sed summa etiam jussit benignitate omnia illis tributa relaxari. *Crudelis* siquidem, ut ipse ait (*Var. lib. xii, ep. 26*), *sibi visum est aliquid a petentibus postulare, et illud sperare quo provincia noscitur indigere.* Lucentissimam humanitatis suæ hanc continuo subjungit rationem: *A talibus enim solus lacrymas exigit, qui quod non invenitur imponit.*

Noverat vigilantissimus Senator Datum tam ardenti charitatis zelo fervere erga commissas sibi oves, ut earum rebus consulere nemo posset dilectione majori. Quamobrem ad eum scripsit, ut collecta ex civitatibus Ticino et Bertona frumenta ipse distribuere curaret egentibus. Epistolam hoc præclaro auspiciatus est exordio (*Lib. xii, ep. 27*): *Minus prodest bonum jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere.* Tum, quod rem nostram maxime spectat, orat ne per fraudem quidquam eratur. *Egentibus visum est, non divitiis subvenire. Ideo prætorianos milites duos ad hoc curavimus destinare, qui sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciant.* Denique non ignarus qua sint veneratione colendi præsules, excusatum se rogat, quod tanti viri opera videatur uti liberius: *Quapropter sanctitas vestra miserationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur.*

Nec contentus admirabili vigilantia providisse laborantibus tot provinciis, edictum ad Ligures direxit (*Lib. xii, ep. 28*), quos fames vehementer urgebat, recreatque amœna consolatione, qua principis laudat pietatem: quippe qui subditorum egestatem tam larga ubertate compensaret, ut penurie incommoda persensisse non viderentur. Excurrit longius in regis commendationem, quem cum Josepho patriarcha conferre non dubitat; imo humaniorem Josepho conatur demonstrare, quod ille Ægyptios quidem egestatis difficultis tempore adjuvisset, rex vero frumenti copiam, adjecta etiam condonatione tributi, suppeditaret. *Pace tanti patris dixerim, quanto præstantius est libertate salva frumentum vendere, et*

propter indulgentiam tributa relaxare! Addit sane cumulum commendationis, dum plura suis omnibus subditis quam Josephum fratribus largitum fuisse Theodahatum confidentius asseverat. *Plus iste, Theodahatum, generaliter contulit tributariis, quam ille, Josephus, solis visus est præstitisse germanis.* Eam tamen indulgentiam a principe, se postulante, donatam Senator modeste commemorat. Inde factum puto quod ep. 28 lib. x legimus concessisse Theodahatum Cassiodoro, ut propter annonæ charitatem rerum venalium pretium justa moderatione temperaret. Hanc ille principis largitatem in plebis commodum convertit ea liberalitate, ut tributa penitus relaxaret; eo humilitatis sensu, ut quam sibi propriam facti hujus laudem detrahebat, in alium derivaret.

§ XLVIII. *Quomodo imminente penuriæ providerit.* Nec regnantem modo abigebat penuriam, sed et imminente sagaci providentia præveniebat. Hæc de causa futuram agrorum sterilitatem ex aeris inclementia temporumque difficultate conjiciens, ad Ambrosium scripsit, ut uberem frumenti copiam anno superiori collectam, anni sequentis egestati profuturam conderet in horreis (*Ep. 25. lib. xii*). *Atque ideo, inquit, de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam: quia tanta fuit anni præteritii felix ubertas, ut etiam venturis mensibus provisa sufficiant.* Hanc epistolam si quis legerit ex integro, mirari non desinet indefessam Senatoris sollicitudinem circa populos, quos eodem dilectionis affectu quo pater liberos amplexabatur. Etenim et cibos esurientibus, et indigentibus pecunias sufficiebat, ut Liguribus, quibus auri libras centum distribui jussit (*Lib. xi, ep. 15*). *Devotæ Liguria necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum pietate solita destinarunt gloriosissimi domini; ut judicio vestro quibus est causa notissima, tanta unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur.*

XLIX. *In bonorum Ecclesiæ raptores animadvertit.* Vere paterna præditum fuisse pietate Cassiodorum fatearis oportet, quam ut amoris teneritudo laudabilem reddidit, sic pusillanimitas non infecit damnabili criminum indulgentia. Id aperte probat lex illa, sive edictum contra bonorum Ecclesiæ raptores promulgatum, quo severius in illos jubet animadverti, eorum fortunas fisco adjudicari, ipsos officiis omnibus exui. Rationem addit (*Lib. xii, ep. 13*) memoria dignam et zeli singularis in tutandis Ecclesiæ bonis testem: *Ultra omnes crudelitates est, divitem velle fieri de exiguitate mendici: Ecclesiæ facultates non auro emptas, sed pia fidelium largitate veluti mendico, ultro concessas demonstrans.* Tum præclare subjicit: *Qui potest talibus esurientibus subvenire, si non pascit, exstinguit.*

§ L. *Quæ Cassiodori dignitates sub Vitige, qui occiso Theodahato successit.* At his Christianæ pietatis operibus misericordem virum non avertebat temporum iniquitas, non bellorum exitialis furor, quo pene tota concutiebatur Italia; siquidem bellicosissimus Belizarius acerrime urgebat Theodahatum, quem conjuratione facta impio ferro sustulerunt Gothi: causati ignaviam ejus, et in propellendis hostium viribus imbecillitatem; cujus in locum Vitigem, clypeis more militari sublato subrogaverunt, ut colligitur ex ep. 31 lib. x Var.

Probatam antecessoribus Cassiodori fidem iisdem etiam honoribus affectit Vitigis rex; illum enim a Theodahato prætorio præfectum anno 537 cum invenisset, eam dignitatem reliquo anni tempore non tantum administrare voluit, sed et per ipsum litteras ad subditos scripsit, quibus militum suffragio electum se regem significabat, et ad imperatorem, ut ab illo pacem peteret; et ad præsules, ut eorum se orationibus commendaret; aliis de causis ad alios nonnullos.

In prætoriana sede anno 538 a Vitige iterum col-

A locatur M. Senator, ut indicant epist. 16 et 22 lib. xii, indicatione i huic anno correspondente notata. Nec tamen eum tunc a majoribus quæstura curis vacare rex voluit, ut ex præf. Variar., quam tunc scribebat, arguitur; ubi de negotiorum quibus opprimebatur pondere sic loquitur: *Addimus etiam quod frequenter quæsturæ vicibus ingravato, etc.*

§ LI. *Quam recte prætorii præfecturam sub Vitige administraverit.* Hanc præfecti prætorio dignitatem priusquam monasticum amplecteretur institutum, immensis pene laboribus conflictatus ultimum tenuit. Copiis siquidem ingentibus, quas Belizarii viribus opponeret, Vitigis rex totam premebat Italiam; unde necesse habuit Senator præter reliqua officii onera, sollicitius intendere, ne quid damni a militibus inferretur, tributa non gravate solverentur, tot copiis alendis pecunias absque provinciarum vexatione cogeret, denique leges, quæ vulgo silent inter arma, curaret, ut res et tempora ferebant, observari. Tot curis pressus, tam ponderosa rerum mole gravatus, abjectus nescio quis non defecisset animus; et vero constantem solidumque mentis vigorem tenuit inter ardua tot et molesta negotia erectus, et ad magna compositus Cassiodorus. Hoc quippe supremo anno quo præfectura fungebatur, more sideris lucidissimi, cujus claritas eo splendidior emicat, quo propius vergit ad occasum, puriores virtutis sparsisse videntur radios vir probitate conspicuus.

§ LII. *Brutios et Lucaniam a militum vexatione defendit.* Interea Brutios et Lucaniam Vitigis exercitus depopulabatur. Quibus auditis, iis statim incredibilis præfecti prudentia tanta æquitate providit, ut nec milites indigerent, nec incolæ gravarentur, his tributorum parte remissa, illorum stipendiis procuratis. *Quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam (Lib. x, ep. 5).* Ad hæc, si quid peccarint milites, præfectos eorum jubet damnum injuriamque illatam reparare, castrensisque disciplinæ observantissimi ut sint, imprimis præcipit (*Ibidem*): *Custodiant disciplinam, unde robustius armatur exercitus.* Monet quoque magistratus cives intra officii limites coerceant, rusticosque obstinatæ mentis homines a tumultu et seditione cohibeant: *Ut, dum belligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus (Ibidem).*

§ LIII. *Quomodo regni tranquillitati consuluerit.* Sic erat acerba temporum conditio, ut a rege ad Belizarium Itali facile descivissent, nisi futura prospexisset, rebellionemque populorum avertisset oculatissima M. Cassiodori vigilantia. Quare scribens ad iudices et magistratus (*Ibidem*): *Continete, inquit, possessorum intemperatos motus, ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat.* Et ne forte vitiorum licentior grassaretur lues, *sit iudicibus vigor ex legibus, ita ille prosequitur (Ibidem), subsellium non desinant jura malis moribus intonare; scilicet noverat vir eximius tantam tranquillamque pacem trahi, cum omnes suo continentur in officio, improborumque motus et conatus prohibentur.* Addit ergo (*Ibidem*): *Omnia pacata vos redditis, si ducas scelerum comprimatis.* Atque ut animos ad hæc inflammet ardentius, adiecit fieri posse ut provinciarum administrationem medicæ conditionis ingenia sustineant, dum pacata vigent tempora: sed inter bellorum tumultus, ad id munus operosissimum, vix sufficere ingenii non vulgaris et probatæ peritiæ viros. At memorandum sane illud est quod subjungit, et virtutis Cassiodoro dignæ argumentum, nempe quod vir alioqui dignitatis et auctoritatis notissimæ suos mitius cæteris usquam tractari nolit. *Mihi enim; inquit (Ibidem), propria cura dilapsa est, postquam generalem cæpi cogitare custodiam: opto meis bene, sed quod possit esse commune: quia magnæ injustitiæ genus est, aliud sibi iudicem velle quam potest generalitas sustinere.*

§ LIV. *Quomodo iudices sub se constitutos justitiæ leges servare voluerit.* Longum esset pluribus hic Cassiodori æquitatem verbis prosequi, quam etiam non modo a Brutis et Lucanis iudicibus, verum etiam ab iis omnibus quos officii alicujus beneficio afficie-

hat, voluit indulgenter exerceri. At nefas esse duxi ea silere que mihi ex cancellariis suis scripsit in hæc verba (*Lib. xii, ep. 1*): *Persona tua sit refugium oppresso, infracto defensio, præsidium atiqua calamitate concluso: sic enim nostros proprie cancellos agitis, si læsorum impia claustra solvitis.* Eum deinde monet (*Ibidem*) persuasione potius concionatoris ecclesiastici quam auctoritate iudicis prætoriani; ne avaritiæ smeret se contagione usquam afflari: *Reginam illam procaciam vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur; quæ dum peccatis hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, et per dulcedinem superat quos amara deceptione captivat.* Eodem mentis ardore singulos justitiæ ministros semper adhortabatur, ut incaculanda fidem sic præstarent incorruptam, ut nemo a Cassiodoro destinatus ad exercenda iudicia magistratus improbaret. *Reddite, ita ad illos Senator* (*Lib. xii, ep. 6*), *hanc vicissitudinem iudicio meo, ut qui vos nullo proprio suffragio gravari feci, studentis in vobis mea facta laudari.* Et quantum boni, sublato semel omnis injuriæ metu, servataque semper æquitate, conferrent et sibi, et reipublice, aureis demonstrat verbis (*Ibidem*): *Publicis utilitatibus servite fixi, quoniam vos nulla privata mala concutient.* Hanc sæpius iterare se sermonem dicit (*Lib. xii, ep. 2*), quia hæc nos annuo sermone convenit loqui, quod bonarum rerum nulla satietas est.

§ LV. Moderatio Cassiodori in tributorum exactione, et magnificentia in prætorianorum suorum remuneratione. Temporum necessitati tribuendum puto, quod et fisco inferendam, et indictam abendis regis exercitiis pecuniam paulo acrius aliquando præceperit exigi definito tempore. Ea tamen animi benignitate temperavit jussionem, ut et acceptior fieret populis, et imperatum sibi vectigal singuli libentius exsolvent. Legenda hæc in rem *lib. xii epist. 16*, ubi non obscure demonstrat necessitate compulsam fuisse se ad repetenda vectigalia; ea lege, ut nec exactionis antevertetur tempus, nec ad iniquum tributum quisquam cogeretur. Et sane quam longe aberat ab inferendo cuiquam damno, qui datas sibi occasiones subveniendi provinciis animo propenso nunquam non arripiebat; testes Brutii, testis Læcancia, quibus dimidium censum remisit: testis urbs Rhegium, erga quam eodem indulgentiæ beneficio usum esse virum magnificentissimum comperimus. Quinetiam eo usque progressa est præfecti nostri liberalitas, ut etiam privata quorundam prædia ac possessiones calamitate afflictas, relaxata penitus indictione tributi, studuerit restaurare (*Var. lib. xii, ep. 7*). Cumque accepisset uberioris solito fruges Istriensem agrum protulisse, quo fructus facilius colligerent incoactæ pecuniam ad illos destinasse legimus (*Lib. xii, ep. 12*).

Quid tandem? Quam ampla præmia militibus suis, atque prætori administris contulerit, facile prorsus advertet qui epistolas 56 et 57 libri unæciminè perpendat. Nullam sibi certam primiservitio pecuniæ summam constituit; sed eum tantundem mercedis jubet percipere, ut et *ipsis laboribus perficiatur, et posteri ejus exemplum libertæ famulationis accipiant, cum eum pro sua fide bene habitum esse cognoscant.* Quid videbit aliud a munificentissimo præfecto expectantes, qui natus solum ad tribuenda larga manu singulis beneficia videbatur, qui æquissimum dicebat, ut *laboris sui præmia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant?*

§ LVI. Vinculis carceribusque inclusis libertatem dat. Supererat ut quam pius, quam benignus esset, vel ipsi rei comprobarent. Id feliciter quidam experiri sunt carceribus vinculisque detenti, quos pio miserationis sensu permotus jussit solvi. *Scelerum ultionem, inquietat* (*Lib. xi, ep. 40*), *omni quidem tempore iragere debet iudicium integritas; sed festis solemnioribus remissiones ad penam esse convenit quam*

severiores ad penam, ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus. Deinde tam præclaro ornatuque sermonis cultu indulgentiam ipsam per apostropham alloquitur, ut mentem subeat singula hic ejus verba recensere. Sed ne nos a quo prolixiores legentibus forte videamur, sententias aliquot ex longiori orationis ducta proferemus. *Macte, inquit* (*Ibidem*), *indulgentia, quæ solvis, et præseles; quis tuo non equi manere, cum sit peccare commune? Remittendo aliis, nobis parcimus.* Deinde solutos vinculis reos compellat, ut concessam facilitate iudicis vitæ beneficium, in peccandi licentiam non transferrent; quia potius perditos mores, per-versamque vitæ conditionem deponerent, quæ eos carceri et neci addixerant, debitam sceleribus duros pœnam, nisi ipsa supervenisset indulgentia: *Odisse debetis, quod vos tradidit neci* (*Ibidem*). Postmodum hoc effato sermonem concludit, quod non modo rei vinculis constringerentur, verum etiam quod *patiatur omnis homo periculosos nevus* (*Ibidem*), quibus nos convenit eximi; ut sicut victi natura, nos celestis gratiæ libertate gauderemus: *Claustra reos dimittant, nos vincula improbæ cogitationis absolvant* (*Ibidem*).

§ LVII. Scribit libros Variarum. Illud denique nobis præcipue considerandum est, quod curis gravioribus cum teneretur; nec ei horarum momenta præstarentur: sed, ut ipse ait (*In prima præfat. Variarum*), dum alter eum frequentia invidiosæ interpellationis exaggerat, alter miseriarum mole castigat, alter furiosa contentione seditione circumdat: dum ipsas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne desit alimonia civitatibus; uno verbo dum prætorianæ præfecturæ immenso onere gravaretur, rogatur ab amicis ut varias litteras publici juris faceret, quas sub imperio, vel ex mandato regum scripserat, quorum favore et beneficio ad amplissimas regni dignitates fuerat evehctus. Absque ulla familiarium offensione ingentes illas curas, illam gravem negotiorum, quibus oneratus tunc erat, molem jure Cassiodorus excusasset: pro sua tamen erga omnes amici benevolentia, libros duodecim epistolarum edidit, quos titulo *Variarum* inscripsit, propter diversa que in eis continentur rerum argumenta. Quinque prioribus literis litteras et edicta complexus est quæ sub Theodorico, octavo, nono et decimo ea quæ sub Athalarico, Theodahato, et Vitige scripsit; sextus et septimus dignitatum continent formulas quæ sub Gothorum imperio vigebant; undecimus denique et duodecimus collectas habent epistolas et decreta quæ ipse cum prætorio præses ad plures destinavit. Nec alium secutus est ordinem in colligendis litteris, quam ut eas simul componeret quas sub singulis regibus scripserat; non secus ac in unum eas congregit, quas præfecto prætorio misit ad diversos, omissa temporis ratione quo singulæ scriptæ fuerant. Id constat ex hoc argumento, quod unum ad probationem rei sufficere. Siquidem epistola 20 libri xii ad Thomacem et Petrum directæ in eum finem ut vasa sacra redderentur quæ ab Agapito papa fisco fuerant addicta, præposita reperitur sextadecima ejusdem lib. xii, data sub indictione 1, hoc est an. 558, cum ad Thomacem et Petrum scripserit anno ad summum 556.

§ LVIII. Scribit librum de Anima. Hanc *Variarum* collectionem vix absolverat, cum iterum postulante amicis, librum scripsit de Anima et virtutibus ejus: in quo tam reconditus pietatis sensus aperit, in ultimo præsertim capitulo, et in libri conclusione, ut cum a viro altissime contemplationi tantum dedito compositum potius diceres quam a præfecto prætorio tot curis diurnis ac nocturnis impedito, ut ne momento quidem sibi a publico labore vacare possit. Scio eum in extremo libri hujus capite, atque etiam in Commentario in Psalmos opinari justorum animas in sinum beatæ æternitatis prius non esse admittendas, vel in æternæ calamitatis abyssum impios demergendos, quam extremi discussione ju-

dicii factorum omnium fructum capiamus. Verum nemo nescit quæ sint hac de re sanctorum Patrum opiniones, quæ quidem crimine facile purgabant Cassiodorum.

§ LIX. *Quantum pietas Cassiodori eluceat in fine libri de Anima.* Hic lectorem sisto, illumque etiam atque etiam obsecro ultimas hujus libri paginas evolvat attentius, ut expressa passim humilitatis cæterarumque virtutum insignia perspiciat; observetque quam fuerit sejunctus a terrenis M. Cassiodorus, quam expeditus a vanis cupiditatibus, qualis falsæ honorum imaginis contemptor. Et sane mirari desinet quod vir præstantissimus, ad culmen dignitatum earum eVectus quæ amplissimæ omnium censentur, cujus adeo felix fuit fortunæ conditio, ut eam rerum temporumque mutabilitas non attigerit, quem amaverunt et coluerunt reges quatuor; quibus regnantibus, tam libera et plena fuerat politus auctoritate, ut famam sibi gloriæ singularem clarissimosque titulos comparasset; non mirabitur, inquam, quod his omnibus postpositis honorum gradibus, spretisque divitiis ab aula secesserit, ut intra claustrum ambitum, solitudinis et tranquillitatis amore, se cohiberet, uni Deo ac cœlitibus vacaturus.

§ LX. *Quomodo, et quando sæculo renuntiaverit.*

PARS ALTERA.

§ I. *Status Cassiodori eum sæculo renuntiaret.* Hactenus tam claris in aula regum et pietatis, et dignitatum collucentem decoribus, suspeximus Magni Cassiodorum; ut absolutissimum, quod admirari magis quam imitari vel sapientissimi quique viri possint, prudentiæ cæterarumque virtutum exemplar cum vocare non dubitem; quandoquidem nec humilitatem Christianam cum purpure fulgoribus erubuit insuetæ societatis vinculo colligare; nec minori devotione sacris Evangelii oraculis, quam justitiæ humanæ legibus obtemperavit. Intueri enim nunc libet abdicantem se honoribus sæculi, et aulam cœnobio, contubernio monachorum societatem principum servorumque frequentiam, divitias paupertatē commercio felicissimo commutantem.

§ II. *Status regni Gothici et monasticæ, Cassiodoro illud deserente, et hanc amplectente.* Gothorum imperium, quod virtutum suarum diu munimine suffulserat Cassiodorus, certissimam ad ruinam tandem inclinabatur, ardebatque bellorum ignibus Italia fere jam consumpta, quos imperator Justinianus Vitigisque rex passim accenderant. Interim solatium haud exiguum afflictis temporibus cepit imperium ex instauratione monasticæ disciplinæ, quam pene collapsam in Occidente D. Benedictus pristino splendore restituere, et sanctissimis legibus communitate satagebat. Principem hanc orbis regionem bellicus furor deprædabatur, funestoque languentes populos involvebat incendio; at grassantes impune flammæ nemo non confidebat brevi extinguendas a novo legislatore Benedicto, qui constitutus in monte, ut alter Moyses, supplices manus ad cœlos tendebat, largissimam gratiæ copiam impetraturus. Ea erat Italicæ calamitas, ut undique armorum audiretur fragor, ubique fames, ubique mors dominaretur: at cœlesti mystæ Benedicto terrenus aderat angelorum chorus, hoc est, pia monachorum turba, sanctissimi magistri verbis et exemplis erudita, quorum ad Deum fusæ preces assidue infelicem patriam haud dubium erat, quin auxiliis sublevarent opportunissimis. Hæc ita cum essent, non tenere posset quis hic affirmare contemptum sæculi fastidiumque Cassiodoro concitatum fuisse tam ex contemplatione regis adversis succumbentis casibus, et Gothici regni tot ubique tumultibus bellorum insonantis; tum ex fama D. Benedicti, et discipulorum ejus, quorum in-

§ III. *Rejicitur Centuriatorum opinio de causa secessus Cassiodori.* Nam quod ex inaudita regum Italicæ crudelitate innocentissimos quosque viros furori mactantium suo, in claustris latitandi aksam arripuerit Cassiodorus, et fortunæ mobilitatis testis oculatus e summo illo dignitatis fastigio se ad monasticæ conditionis humilitatem demiserit, ne et ipse quoque inconstantissimæ rerum humanarum dominæ ludibrio foret, ficta est profecto et temeraria Centuriatorum fabula. Scilicet cum præclarissimum, et posteriori consignandum hujus nobilissimi viri factum prætermitti silentio non posse animadvertent, illud tam frigide memoraverunt homines invidi, ut opibus, potentia, et, quod majus est, virtutibus conspicuum Senatorem, propterea quod iniquæ fortunæ distideret, amplissima munera, facultates amplissimas abjecisse dixerint. Nec mirum quod quibus monasticæ vitæ institutum nauseam facit, si fastidioso verborum ambitu dignum Cassiodoro secessum renuntient.

Ad annum ætatis 69 vel 70 processerat quando in monasterium se recepit, eo animi vigore et robore præstans, ut injustus habeatur quisquis eum sæculi tempestatibus subduxisse caput, et imperii oneribus humeros eo potissimum tempore subtraxisse dicat quo patriæ famulam manum amplius commodare fessus non valeret. Etenim in altera hujus historia parte quam multos labores, quam duros constanti animo pertulerit in professione monastica, ubi ad annum 93 et amplius vitam produxit, Deo juvante, demonstrabimus.

credibiles triumphos stupentes omnium intuebantur animi, plaudentia omnium ora loquebantur.

§ IV. *Rejicitur sententia Trithemii de causa ejusdem secessus.* Sed et eum Trithemius lib. III de Viris Illustribus ordinis S. Benedicti, cap. 7, refert consilium ad asylum sacre religionis ex aula periculis confugiendi tandem iniisse, quod nimirum clarissimo Severino Boetio necem Theodorici intulisset. Verum Trithemii, viri alioqui doctissimi, et de ordine nostro meritissimi sententiæ nullus, opinor, subscribet; præsertim cum ab utriusque obitu Theodorici videlicet et Boetii, multis decoratum honoribus ab Athalarico, Theodahato, Vitige, maximorum que oneratum regni negotiorum mole Cassiodorum fuisse nemo est qui nesciat.

§ V. *Vera causa Cassiodori secessus.* Itaque similis vero nobis videtur tantum virum fluxas opes, dignitates fluxas despexisse, ut per religiosam humilitatem summo rerum Moderatori se manciparet. Sciebat enim vir sapientissimus præstantissimus quibusque imperiis longe præstantiorem esse Christianam servitutem; eamque omnibus sæculi dignitatibus, divitiis mundi, et cœlestibus deliciis cur prætulit non obscuram, ut patet, reddit rationem, cum in fine libri de anima Christum humilis discipulus humi-

Item Magistrum sic alloquitur : *Tibi utilius est servire quam regna mundi capessere.*

§ VI. *Cassiodorum non prope Ravennam sed prope Scyllacium secessisse.* Jam vero quod loci, dum e procellosis undis sæculi letus emergeret, velut ad portum tutissimum aperuerit, non satis constat. Nonnulli auctores, ut Trithemius, Barrius, Rubeus, Ugelius, Gaspinianus, cum in cœnobio prope Ravennam constructo, monasticas vestes induisse volunt : alii vero quos sequimur, in Brutiorum regione juxta Scyllacium, natale solum, suum, in quo religiosam vitam egit, monasterium additatum a Cassiodoro fuisse æquiori judicio censent. Gemina suam hanc opinionem ratione firmat Baronius (*Ad an. Ch. 552*). Altera est, qua cœnobium Castellense, quod prope Scyllacium situm fuisse ex epistolis duabus D. Gregorii Magni colligere est, Cassiodorus ipse suam appellat. Altera, quod incredibile sit virum auctori bellicique strepitus jam dulcem impatientem, tranquillam sanctæ solitudinis otia toto pectoris æstu jam tandem anhælantem, secessum sibi apud Ravennam, insolitis armorum quassatam motibus, delegisse.

§ VII. *Idem uberius demonstratur, et quis sit fluvius Pelena.* At certe Baromo Pelena qua parte Italiæ suas aquas volveret, haud innotuit, cujus tamen fluente monasterio Vivariensi admodum vicina Senator noster asserit, adeo ut *amnis arte moderatus in hortos cum necessarius judicaretur, facile influeret* (*Divin. Litt., cap. 29*). Sed et scriptor Italus brevi editurus sacram Brutiorum historiam, ut ad nos Scyllacio rescriptum est, qui quidem hæc oculis perlustravit loca, dicit, luce clarius patere fluvium Pelenam eum esse quem hodie Scyllacii amnem vocant, et vicinum monasterio Vivariensi agrum labentibus leniter aquis irrigare. Unde cœnobium ad quod e tumidis sæculi fluctibus Cassiodorus feliciter enavigavit, non procul Scyllacio distare nova certa que probatione conjici potest; cum et illud Pelenæ undis pervium fuisse vel ipse commemorat (*Divin. Litt. cap. 29*). His adde quod mons vulgo Moscio dictus et Castellasi, cujus ad radices vivaria effoderat, cujus in vertice monachis ad eremiticam vitam a cœnobitica transire cupientibus cellas destinaret Cassiodorus, declivi facilitate ad urbem Scyllacium deprimitur. Et sane geographis tum antiquis, tum hodiernis planus est ubique, et palustris, nec montibus circumvallatus ager Ravennatensis; cum tamen conterminum, imo inclusum septis monasterii sui fuisse montem Moscio, seu Castellasi Senator asseveret. Denique contra Ugelium, Augustinum Florentinum, et alios quosdam probat citatus auctor Italus ad cœnobium Classense, D. Apollinari sacrum, tertio milliari procul Ravenna exstructum, nusquam se contulisse monasticæ disciplinæ candidatum Cassiodorum; quod fieri non æquum fuit ut in monasterio, quod anno tantum 545 excitatum, cujus basilicam anno 549 consecratam, in quo monachos anno 595 in canonicorum loco subrogatos novimus, monasticæ militiæ nomen anno 538 vel 539 claustrum novus incolæ dederit.

§ VIII. *Cur dictus sit Cassiodorus apud Romam floruisse.* Cæterum in dissolvendis nodis quibus historias implicuere scriptores quamplurimi, dissentientes a nobis; si quid et temporis et laboris posuimus, lector benignus excusabit, dicam? an pergratum sibi fecisse nos æquus fatebitur: quippe qui lucem non modicam attulerimus iis quæ tum apud Paulum Diaconum de gestis Longobardorum, tum apud abbatem Uspergensensem in Chronico ad annum 527 sat obscuris verborum ambagibus leguntur: *Cassiodorus, inquit, apud Romam tam seculari quam divina scientia claruit.* Quas quidem voces nolim sic intelligas, quasi Romæ monachum egerit, aut monasterium condiderit, quod, sicuti ex dictis liquet, erexit juxta Scyllacium; sed aut quantum gloriæ non Romæ solum, verum etiam in Italia tota divitiarum contemptus secessusque in solitudinem pissimo ac fortissi-

mo transfugæ pepererit, indicare voluisse doctissimos viros: aut certe tempus quo amplissimis fulgebat honoribus, scribebatque regum nomine litteras elegantes, atque sermones habebat, eloquentiæ tum sapere, tum profane testes, ab eis fuisse designatum, non incertus, non ambiguus interpret divinaverim.

§ IX. *Cassiodorus monasterium exstruxit patrio in solo prope Scyllacium.* Igitur patrio in solo prope Scyllacium ibi cœnobium exstruxit M. Cassiodorus, ubi olim cum Lucanis et Brutiis esset præpositus, uno circiter ab urbe milliari versus Scyllaceum sinum, ad Moscii montis radices, vivaria jusserat effodi (*Lib. XII Var., ep. 15*). Illud enim terræ spatium quod a civitate ad mare protenditur, totum Senatoris possessionibus annumeratum fuisse laudatus auctor Italus tradit. Quin etiam illic hodie cernitur prædium alias Schilitano, nunc Scallati nuncupatum, subjacens monasterio Vivariensi, cujus in fundo situm est; quare monachis censum annum incolæ persolvere quondam tenebantur, ut colligitur ex epistola D. Gregorii ad Joannem episcopum Scyllaceum, quæ trigesima tertia est lib. VII Registr., indict. I. Ibidem peramœna villa, Castellasi appellata, visitur, quam Cassiodorus olim, nunc tenet clarus nobilitate civis Scyllacii, ex antiqua oriundus Geronde familia, quæ Arnallum Gerondam Normannum, Rogerio comiti quondam imprimis charum, auctorem agnoscit.

§ X. *Prædia, redditus, et situs monasterii a Cassiodoro exstructi.* Cassiodorum et hoc et aliis quæ ipsi hæreditario jure obtigerant, cœnobium Vivariense donasse prædiis probabile omnino est. Annuos certe redditus superbissimis, teste Fabro, ædificiis respondisse copiosissimis non dubitanter affirmaverim. Situ vero gratissimum exhibebant montis marisque vicinia, et Pelenæ aquis irrigua planities. At ingenium soli Vivariensis tam docto, tam accurato exaravit calamo Cassiodorus ipse cap. 29 lib. de Div. Litt., ut illud quale sit, non legere magis quam ipsis oculis cernere liceat. Quare ne jam actum agere videar, sufficiat hic ex innumerabili laudum copia ea commemorare, quibus tanta ait fuisse loci felicitis commoda, tantamque ubertatem, ut aliis, etiam perfectioribus ascetis posset non immerito invidiam facere; suos enim, postquam Vivariensia loca descripsit, sic alloquitur monachos: *Ita fit, inquit (Lib. Divin. Litt., cap. 29), ut monasterium vestrum potius queratur ab aliis, quam vos extranea loca desiderare possitis.*

§ XI. *Monasterium Cassiodori cur Vivariense, et Castellense appellatum.* An cœnobium quod subter montem, et cellulae quas supra eundem eremitis condidit Cassiodorus, unicum vel duplex monasterium censerique queant, non immerito forsitan addubites. Nam utrique sententiæ favere Senator ipse videtur, dum modo his utitur verbis: *Monasterium Vivariense: Monasterium vestrum: in Monasterio Vivariensi; modo istis: Monasteria sancta.* Abbatem de proprio claustrum loquentem hic sequimur. Ac primo quidem unicum fuisse probant situs intra eosdem muros, precum cœnobitas inter et anachoretas communio, cœnobitis facilis ad montem aditus, transitusque ad vitam eremiticam. Duplex autem fuisse eorum a se invicem distantia, victus, colloquii et abbatum diversitas clare demonstrant. Igitur si monasterii vocabulum in ætiori sensu accipias, Vivariensia loca distinguas; si vero in ampliiori, confundes, quemadmodum alias de Benedictinorum, nunc autem de Montisserrati et Camaldulensium Hispanorum solitudinibus dici potest. Hac ego de causa Cassiodori temporibus binomine fuisse ejus monasterium reor, adeo ut quæ pars Vivariensis dicebatur, cœnobitarum se des esset; quæ Castellensis, eremitarum.

§ XII. *Quam a fundatione usque ad hæc tempora monasterium Vivariense incoluerint.* Nec ingratum hic fore arbitror curioso lectori, quod ab auctore Italo nuper accepimus, Cassiodori scilicet monasterium ab ipso exordio, multisque post annis Benedictinos incoluisse; his successisse S. Basilii discipulos, quos inde tandem aut bellorum injuria, aut vicissi-

tudo temporum, aut exitialis toti Calabriae Maurorum Saracenorumve incursiones expulere. Attamen exstat etiamnum antiquissima illa domus, D. Gregorii Thaumaturgi et illustri nobilis titulo, et sacris cineribus dives: sed miseram heu! rerum humanarum experta sortem, quæ nec stabilem et inoffensum cursum diu retinere, nec semper indeficienti splendore clarere consueverunt.

§ XIII. *An Cassiodorus monasticam professionem emisit in monasterio a se constructo.* Monachum fuisse Cassiodorum in eo quod ædificaverat monasterio unanimi tot auctorum tum veterum, tum recentiorum, nec catholicorum modo, sed et heterodoxorum, nempe Cuspiniani Centuriatorumquo consensus receptum est, ut mirari satis non possim quosdam hujus ævi criticos ea de re litem adhuc movere velle, maxime cum Senator ipse suis in operibus passim de humili monachi conditione gloriatur. Ait enim in præfatione psalini cxxx: *Utinam boves simus, qui agrum Domini sulcis regularibus exaremus!* Et in libro de Divinis Litteris (Cap. 25) de Dionysio Exiguo loquens, *Nobiscum, inquit, orare consueverat, etc.* Ex quibus non monachi modo gestasse habitum, sed et regularis instituti præscriptas leges observasse Cassiodorus arguitur. Hanc ipse recte vivendi disciplinam in præfatione libri de Orthographia conversionis suæ tempus vocat. Quamobrem in veteribus manuscriptis Commentarii in Psalmos, et in Historia Tripartita *Conversus, et Servus Dei* cognominatur.

§ XIV. *An Cassiodorus regulam S. Benedicti amplexus sit.* Alumnis suis clarissimum et pietate et scientia virum accensuerat hactenus Benedictina familia; donec filio charissimo nil tale suspicantem matrem, nescio an sat consulto, orbare ausus est cardinalis Baronius, scriptor aliqui consultissimus. Utrum ei proles erepta reddenda sit brevi dissertatione expendimus; quam, ne tanti viri recte factorum intermitteretur series, in calcem hujus historiæ censuimus rejiciendam.

§ XV. *Cassiodorus regularis observantiæ tenacissimus.* Qua micuerit sanctitate Cassiodorus, nemo, ut opinor, facilius demonstrare queat, quam si primum ostenderit quantum fuerit regularis disciplinæ tenax et religiosus cultor. Primus ad eam gradus est intimæ studium solitudinis: eam porro sic coluit Senator, ut statim atque se a turba strepituque aulicorum in otium contulit, ab omni prorsus mortalium consortio vixerit remotissimus. Id facilius ut assequeretur cum monasterium construeret, cavuit imprimis ne ulla sibi aut suis esset cum reliquis hominibus communionis societatisque necessitas. Quamobrem hortos omni genere cum olerum, tum arborum conseri jussit; vivaria, quæ pisce plurimo nunquam non abundarent, effodi; molendina exædificari, ut testatur capite 29 lib. de Div. Litteris: *Habetis hortos irriguos, et piscosi amnis Pelææ fluenta vicina, qui influit vobis arte moderatus, ubicunque necessarius judicatur, et hortis vestris sufficiens, et molendinis.* Denique sagaci adeo providentia ea omnia quibus vita cœnobitica indiget, ipsis monasterii muris inclusit, ut nihil ibi ad commodam monachorum habitationem potuerit in posterum desiderari, nec ulli unquam extra claustra Vivariensia vagandi vel minima data sit occasio.

§ XVI. *Cassiodorum abbatem fuisse Vivariensis monasterii.* Quis primus cœnobio Vivariensi præfuerit archimandrita certo non scimus; illud unum scimus et ex præfatione libri de Orthographia, et ex communi scriptorum fere omnium consensione munus abbatis aliquando gessisse Cassiodorum. Et vero tali honore dignus quis Vivariensium unquam esse potuit? Aut quæ virtus abbati necessaria in anima Cassiodori, velut in solio regina, non dominabatur? Prudentia in eo singularis eminebat, qua sicut Italiam ante, sic postea cœnobium rexit; ardentissimum in eo erat perfectionis studium: totum quippe vitæ spatium sic transegit, ut seipso melior fieret in dies et sanctior, discipulisque ad continentiam, humilitatem,

A paupertatem facto magis quam voce commonestraret viam; comitas in alloquio, et obvia in omnes voluntas; fortitudo, qua severiorem nunquam patiebatur remitti disciplinam; eunctæ denique virtutes contendebant inter se pia quadam lite, quænam prius, quænam augustius Cassiodori pectus exornavisset.

§ XVII. *Maxima Cassiodori circa divinum officium sollicitudo.* Incredibilis erat abbatis Cassiodori circa divinum cultum sollicitudo, sedulitas, assiduitas. Nimirum ut nihil supremo rerum opifice nobilius esse probe judicabat vir religiosissimus: ita nihil ipsi opere Dei charius, nihil antiquius fuit. Eundem ac D. Benedictum in Regula divini officii tam diurnis quam nocturnis horis ordinem, eadem tempora constituerat, ut intelligitur ex ejus verbis in psalmum cxviii, versu, *Septies in die, etc.* Et si, inquit, ad litteram velimus advertere, septem illas significat vices, quibus se monachorum pia devotio consolatur, id est, matutinos [id est laudes], tertiam, sextam, nonam, lucernariam [id est vespertas] nocturnos [id est vigiliis nocturnas]. Primam vero recitari solitam apud eos in choro testatur in præfatione Psalterii: *Ipsi, scilicet psalmi, nobis primam diei horam dedicant.* Completorios denique sic designat: *Ipsi noctis adventu, ne mens nostra tenebretur efficiant.* Hæc erat ultima diei hora, quam a D. Benedicto in Occidente primum institutam fuisse eminentiss. cardin. Bona (Cap. 10 de Div. Psal.), pluresque alii, quorum adducit auctoritatem, adnotarunt. Parum quidem non erat quod tam præclaro canonicas horas digessisset ordine; sed excitandi adhuc erant monachi ut summa cum festinatione statutis temporibus ad oratorium occurrerent: id non verbis solum et exemplis egregie præstitit Cassiodorus verum etiam ab eo cum aquatilia, tum solaria horologia procurata sunt, ut milites Christi certissimis signis admoniti ad opus exercendum divinum, quasi tubis clangentibus evocarentur (Lib. Divin. Litt., cap. 20). Huic abbatis sui vigilantia respondebat summus monachorum fervor; eos enim audivisses diu noctuque pari contentione mentis et oris Victori Christo letum parana decantare; eos angelicæ reverentiæ æmula modestia divinæ astare Majestati conspexisses: *Silenti nocte humana vox prorumpit in musicam, verbisque arte modulatis ad illum redire facit, a quo pro salute humani generis divinum venit eloquium... Sit una vox psallentium, et cum angelis Dei, quos audire non possumus, laudem verba mi-acemus (Præfat. in Psalter.).*

§ XVIII. *Exercitia regularia Cassiodori et Vivariensium.* Orationi, quam esse vitiorum expultricem, indagatricem virtutum, severioris disciplinæ conservatricem, piarum cogitationum seminarium fertilissimum, contra dæmonum furentium impetus propugnaculum apprimè noverat abbas eximius, eo studio cum Vivariensibus suis vacabat, ut quempiam ab ea neque utilitatis sive domesticæ, sive publicæ ratio, neque negotiorum incumbentium necessitas eximeret. Jam quidquid vacui temporis dabatur orationis, et officii divini penso perfunctis, id totum aut lectioni, aut exseribendis antiquariorum more seu S. Scripturæ, seu Patrum libris, horologiis sua cuilibet exercitio spatia tribuentibus, impigri consecrabant; ea propter suas etiam se clepsydras et horologia construxisse testatur, cum ait: *Sed nec horarum modulos passi sumus vos ullatenus ignorare, qui ad magnas utilitates humani generis noscuntur inventi. Quapropter horologium vobis unum, quod solis claritas indicet, præparasse cognoscor; alterum vero aquatile, quod die noctuque horarum jugiter indicat quantitatem.*

§ XIX. *Quibus laboribus suos monachos exerceret Cassiodorus.* Eam vim, id momentum in scientiis positum esse ad tuenda bonisque omnibus cumulanda monasteria existimabat vir eruditissimus, ut nullum non discipulorum ad litterarum studia, propositis iis que solent ex illo percipi commodis, adnotis veluti calcariibus instigaret. Si qui forte tarditatem ingenii prætendebant, monebat radicem amarissima

verum fructus fere summissimus, quod asperum et non
 comestibile parant, sic esse dulce, sive frumidum, sive
 acriditas, sive ut Jovianus vobis quidem conceptis
 expelli posset. Unde, respicitur (*Lib. Div. Litt., cap.
 24*), solitarii assuetibus eruditus efficit, quos in prima
 parte profunditas sectionis exterruit. Quos autem na-
 tura fixerat hebetiores quam ut ea que virgo in-
 docto arena sunt, et suspensos animos tenent, pos-
 sent diuquam perscrutari; nulla sane in obtusis in-
 genis sic exprimi curabat litterarum lineamenta, ut
 aliqua scientiæ mediocritate suffulta (*Ibidem*), rusti-
 catio postmodum operi jubere lacunhere: Quia nec
 ipsum esse a carnalibus alienum censebat hortos colere,
 agros arceri, et pomorum fecunditate grabulari (*Ibi-
 dem*). Quid vero eam cause impelleret ad amandan-
 dam procul a conuolubili otiositate, aperit ipse hæc
 præclara sententia: Peccato profecto tolleretur locus,
 si basam tempus non haberet mens inquieti morta-
 lium (*Lib. Div. Litt., cap. 16*). Et alibi: Nolite amare
 desidiam, quam Domino cognoscitis odiosam (*Ibid.,
 cap. 52*).

§ XX. Cassiodorus monachos suos philosophiam do-
 cet, et literas humaniores. Que recensuimus hæcenus
 ea sunt, ut nullo dicendi genere, Tulliano licet, digne
 salte exprimi queant. At que supersunt, humanæ
 mentis captum ita superant, ut vix mihi ipsi fidem
 habeam de Cassiodori tum ætate, tum dignitate. Quis
 enim sibi inducat animum senem monachis pueris lit-
 terario in ludo collusisse? Abbatem tanta fama cele-
 brem, scientias humaniores publice docendas susce-
 pisse? Virtum multas assidue occupationibus obrutum,
 quo facilius ad litteras fratribus sterneretur via, in
 Donatum Commentarios, libros de Orthographia,
 Grammatica, Rhetorica, Dialectica emisisse in lucem,
 sæcunæque sibi in tradendis philosophiæ præceptis
 Dionysium Exiguum ascivisse? Incredibilia sâne nobis
 hæc viderentur, nisi quantum suo in monasterio Mu-
 nis regnum semper esse voluerit vir de re litteraria
 meritissimus, nisi quanto pretiosorem negotiis reli-
 quis discipulorum profectum vir splendoris monastici
 studiosissimus semper habuerit, nosceremus.

§ XXI. Quid Dionysius Exiguus Cassiodori socius
 in monasterio Vivariensi egerit. Quotiam autem de
 Dionysio Exiguo, quem mutue necessitudinis abbati
 monachisque Vivariensibus junxerat nexus, fieri a
 nobis mentis cœpit, quali virtutis doctrinæque luce
 inleuerit, non erit hic abs re commemorare. Et quia
 Cassiodoro quorum plures annos vixit amicissimus,
 notissimus fuit; viri clarissimi, qui fulgore scientiæ
 catholicam Ecclesiam nunc in modum illustravit,
 veram et veritatis spiritalem iconem abbatis nostri scri-
 ptis expressam lectoris oculis objiciemus. Fuit, ait
 Cassiodorus (*Lib. Div. Litt. cap. 25*), nostri temperi-
 bus Dionysius monachus, Sæptima natione: sed moribus
 omnino Romanus, in utraque lingua valde doctissi-
 mus: reddens actionibus suis quam in libris Domini
 legerat æquitatem. Scripturas divinas tanta curiositate
 discusserat acque intellexerat, ut undecunque interro-
 gatus fasset, veratim haberet competens sine aliqua
 dilatione responsam. Qui mecum dialecticam legit, et
 in exemplo gloriosi magisterii plurimos annos vitam
 suam, Domino præstante, transegit... Fuit in illo
 cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humili-
 tas, cum parum a loquendi parcitas; ut in nilo se vel
 extrema famulis auferret, cum dignus esset regum
 sine dubitatione colloqui... Qui petrus a Stephano
 episcopo Salonitano ex Græcis exemplaribus canones
 ecclesiasticos moribus suis pares, ut erat plenus atque
 disertus, magna eloquentiæ suæ luce composuit, quos
 hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur...
 Vita quoque multa ex Græco translata in Latinum, que
 utilitati possunt ecclesiasticæ convenire... Fundebat
 lacrymas motus compunctione, cum audiebat verba
 garrula latitiæ... Sed ut bonæ mentis infucata laude
 re eramus, erat totus catholicus, totus paternis regulis
 perseveranter adjunctus; et quicquid possunt legentes
 per diversos quærit, in illius scientia cognoscebatur
 fulgere... Sed ille jam sæculi perversitate derelicta,

A præstante Domino, in Ecclesiæ pace susceptus, inter
 Dei famulos credendus est habere consortium. Illud
 hoc de amico suo testimonium vocibus claudit mo-
 destia et humilitate premissis: *Pudet me de con-
 sorte dicere, quod in me nequeo reperire.*

§ XXII. Cassiodorus S. Scripturarum studiis suos
 exerceat. At redeamus, si placet, ad lyceum Cassio-
 dori, quod ipsius et Dionysii præceptionibus, velut
 limpidissimis gemini fontis aquis irriguum, quin
 magno Castellensis domus, et totius orbis bono ver-
 naret, revocari in dubium a nemine posse arbitror.
 Non alia de causa humaniores litteras Senator doce-
 bat Vivarienses, quam ut iis excretionibus præ-
 culti, et quibusdam, ut ita dixerim, sublatis gradibus
 ad sacra theologiæ adyta tandem pertingerent. Ver-
 ramentamen, inquit (*Lib. Div. Litt. cap. 28*), nec
 sanctissimi Patres illud decreverunt, ut secularium
 litterarum studia respuantur: quia non exinde mini-
 mam ad sacras Scripturas intelligendas sensus noster
 instruitur. Hinc factum est, ut quanto caducis æterna,
 ecclesia terrenis antecellunt, tanto diligentior
 operam divinis Scripturis, quam levioribus studiis
 impendi voluerit. Scholas sacras aperturum se olim,
 publicis dum adhuc implicaretur negotiis, promise-
 rat, quemadmodum in altera hujus historie parte
 præfati sumus. Fidem jam liberat suam in cenobio,
 quam tum Romæ effervescentibus undique bellis non
 potuerat. Cavet ergo imprimis ne ascetis Vivariensibus
 hæc in parte ullatenus defuisse aliquando videatur;
 atque ut laboribus suis majori responderent assidu-
 tate et diligentia, monet eorum ope, si modo ad re-
 rum divinarum notitiam curas omnes, omnia studia
 contulerint, discutiendas ignorantie tenebras; virtu-
 tem, ad cujus templum per ædem sapientiæ iter est,
 posterorum animis ingenerandam; gloriæ, que ex
 sapientiâ tanquam ex uberrimo fonte profluit, omnium
 mentibus inserendam cupiditatem.

§ XXIII. Sacra Scriptura studio incumbendi me-
 thodum suos docet Cassiodorus. Non ignorabat Cas-
 siodorus quidquid peccatur a tyronibus in sacrarum
 litterarum studio, peccari ut plurimum ordinis per-
 turbatione; dum qui prius libri legi debuerant, ii po-
 sterius; qui posterius, ii prius pervolvuntur. Quare
 discipulis præcipit (*Præf. in lib. de Div. Litt.*), ut
 moderentur sapienter desideria sua, per ordinem que
 sunt legenda discent. s. Quam quidem methodum quo
 servarent religiosius, librum de Divinis Litteris edidit.
 Ad hoc, ait, divina charitate probor esse compulsus, ut
 ad vicem magistri introductorios vobis libros, Domino
 præstante, conficerem; per quos, sicut æstimo, Scri-
 pturarum divinarum series, et secularium litterarum
 compendiosa notitia Domini munere punderentur. Ad-
 dit (*Ibidem*) ascendendum quoque ad sacram Scriptu-
 ram per expositiones probabiles Patrum. Unde non
 tantum divini auctoritatis codices, quos ibidem no-
 vem in partes distinxit, proposuit pervolvandos;
 verum etiam que essent opera sanctorum doctorum
 explanandis idonea indicavit. Et ne qua hæreticæ
 contagionis labes fidei puram integritatem indiceret,
 quibus in locis a vero deviaverint auctores, designa-
 vit; sic autem ab errorum Origenis scopulis eos aver-
 tit (*Lib. Div. Litt. cap. 1*): Quapropter in operibus
 ejusdem Origenis, quantum transiens invenire præva-
 luit loca nux contra regulas Patrum ἀγρίστον repudia-
 tione signavi, ut decipere non prævaleat, qui tali signo
 in pravis sensibus cavendus esse monstratur. Nec ob
 aliam quoque causam tanta quanta potuit diligentia
 perfectam epistolam ad Romanos, que tum omnium
 versabatur manibus, et catholicos doctores in partes
 agebat, quod a Gelasio papa scripta vulgo crederetur,
 nefariis Pelagianæ pravitate purgavit opinionibus.

§ XXIV. Præclaram instruit bibliothecam Cassiodo-
 rus. Libros quibus opus esse ad planiorem Scriptu-
 rarum intelligentiam noverat, quosve aliis studiorum
 generibus, que contemplationi deditos viros non de-
 decerent, subsidio fore arbitratur, incredibili pro-
 fusus magnificentia providit abbas noster. pie prodigus
 in procurandis necessariis, in emendis superfluis vie

parcus. Nec eum sane unquam aut certioribus, aut illustrioribus suum tum in discipulos, tum in Musas amorem declarasse indicis puto, quam dum bibliothecam ingenti advectorum non ex Italia modo, sed et ex ipsis etiam remotissimis provinciis voluminum ditaret suppellectile, sacris praesertim codicibus, sanctorum Patrum operibus, interpretum Scripturae explanationibus, orthographorum lucubrationibus adornaret; vel ipso, quo proprium cuilibet auctori assignabat locum, ordinem mirabilem decoraret. Verum, ut quas summam attigi Senatoris in comparandis libris curas, persequar jam singillatim: ubi primum rescivit factas a divo Hieronymo divinarum litterarum expositiones, misit mora nulla in diversa terrarum loca, qui et perquirent diligentius, et citius afferrent: Quos continuo de diversis partibus ubique direximus inquirendos, suscepturos nos esse divina miseratione confidimus (Lib. Div. Litt., cap. 8). Petri quoque Tripolitanae provinciae abbatis in Epistolas D. Pauli commentarios ex Africa in Italiam ut comportarentur, effecit: Qui vobis inter alios codices divina gratia suffragante de Africa parte mittendus est (Ibidem). Ut intellexit regionum variarum lustratoribus, sedulis licet, non incidisse in manus librorum quorundam Scripturae sacrae interpretationes a Bellatore presbytero, ut occurreret inopiae tantae, nec non et homilias Origenis in Esdras Latinitate donatas ad se transmitteret suppliciter impetravit. Quia etiam Epiphanium quemdam virum doctissimum sibi que amicissimum, opus quod sermone Graeco in Cantica canticorum D. Epiphanius contulerat, Romanam in linguam, et ad bibliothecae supplementum, et ad discipulorum usum transferret, exoravit.

§ XXV. Tabernaculi et templi Salomonis figura a Cassiodoro depicta. Annumeranda praclarissimis Cassiodoranae bibliothecae ornamentis ceuseo elegantem templi tabernaculique Salomonis iconem, quae depicta subtiliter, ut ipse ait, lineamentis propriis in pandecte Latino corporis grandioris competenter aptaverat. Nondum perierat Bedae temporibus opus illud mirabile, quod a se visum, et sibi utile fuisse suis in libris de templo tabernaculoque Salomonis ultro confitetur (Lib. II de Tabernac., c. 12): arbitrabatur nimirum venerabilis doctor nihil figuris illis perfectius, nihil accuratius excogitari posse. Haec, inquit (Lib. de Templo Salom., c. 16), ut in pictura Cassiodori reperimus distincta, breviter adnotare curavimus: ita eum ab antiquis Judaeis didicisse [forte add. credimus], neque virum tam eruditum voluisse in exemplum legendi proponere, quod non prius ipse verum esse cognovisset.

§ XXVI. An Cassiodorus bibliothecas Romae et Ravennae habuerit. Quomodo non in otio tantum Vivariensi, sed et aulicos inter strepitus scientias excoluerat Cassiodorus: ita quin et Romae et Ravennae, dum Gothicum regnum firmissimis fulciret praesidiis, bibliothecam instruxerit, non ambigo. Romanae mentionem ipse facit in tractatu de Musica. In bibliotheca, inquit, Romae nos habuisse, etc. De Ravennate pariter dubitaturum neminem reor, nisi forte voluerit temere omnino asserere, hac in urbe, id est in ipsa Gothorum regum sede, unde Theodorici, Athalarici et successorum aetate, vel uno fere momento abesse Cassiodoro non licuit, musarum alumnorum charissimam, nec non acerrimam fautorem musas tam longo temporis spatio neglexisse. Egressus tandem e Vitigis aula Senator, et in claustris jam absconditus, Roma Ravennaque intactos a barbaris codices inexit, quibus Vivariensem bibliothecam locupletaret. Hinc monachos monet, librum quemdam cujus auctor Albinus, cui titulus de Musica, Roma in coenobium dederant, si modo gentili inquisitione non sublatam (Lib. de Musica, in fine) repererint. At subsistamus hic paulisper, si placet, et singularem abbatis in subministrandis monasterio necessariis libris diligentiam intenti contemplerur. Quid enim ibi a Vivariensibus potuisset desiderari? eum allatis modo verbis subdat, si forsitan hostiles

A manus non effugerit praefatus liber, habere eos Gaudensium Mutiani Latinum; quem si sollicita intentione legant, hujus scientiae scilicet Musicae, eis ultra patefacienda pollicetur (Ibidem).

§ XXVII. Cassiodorus suis demonstrat quantum in S. Scripturae studio prosit oratio. Quis jam Vivarienses fortunatos admodum non reputaverit, qui tam sancto abbati parebant, tam eruditum magistrum audiebant, tam faciles sibi, ob immensam pene librorum copiam, ad scientias omnes, maximeque ad divinarum notitiam aditus patere gaudebant? Quis Cassiodorum ipsum non fatebitur discipulis olim merito suos in colligendis undequaque voluminibus labores posuisse ob oculos his verbis (lib. de Divin. Litt., cap. 33): Eia nunc, charissimi fratres, festinate in Scripturis sanctis proficere, quando me cognoscitis pro doctrinae vestrae copia adjutorio dominicae gratiae tanta vobis et talia congregasse? Quae quidem voces mirum est quantum monachos ad sectandam magistrum illam ac regiam disciplinam theologiam, penetrandasve abstrusos Scripturarum sensus incenderint. Sibi tamen ac fratribus suis periturum oleum, perituram operam vir humillimus existimabat, nisi quod naturae viribus nimium erat et impervium, id orationis ope a Deo scientiarum Domino consequerentur. Hinc eos sic hortatur in ipso libri de Divinis Litteris limine: Oremus ut nobis aperiantur illa quae clausa sunt, et a legendi studio nullatenus abscedamus. Asserit alibi (Lib. Div. Litt., cap. 28) perfectam sapientiam non tam studio quam actibus bonis et orationibus assiduis obtineri, retineri obtentam.

Quoniam autem exempla efficacius esse solent ad quaelibet incitamentum, proponebat iis Davidem (Praef. Divin. Litt.), qui licet divinae legis meditationi nunquam non intentus, nihilominus his caelum continuo pulsabat clamoribus: Da mihi intellectum ut discam mandata tua (Psal. cxviii, 73). Dicebat hominem quemdam iurbaeciliari praeculsum ingenio, prece creberrima reclusisse sibi difficillimum Scripturae textus intelligentiam. Referebat alium, vel ipsorum alphabeti elementorum imperitum, frequenti oratione codicem traditum, ut facillime perlegeret, obtinuisse. Quapropter, inquit (In praef. lib. Div. Litt.), oremus ut nobis aperiantur illa quae clausa sunt.

§ XXVIII. Docet S. Scripturae intelligentiam et labore simul, et oratione comparari. Monebat tamen a coenobitis ante divina numen procumbentibus sic fundi preces non oportere, ut quae postulassent, otiosis sibi annuenda crederent; sapientiae candidatis nulli opere parcendum; paucos admodum sine labore et velut dormientes pretiosissimo illo thesauro pro arcanis et inscrutabilibus mentis divinae consiliis locupletatos fuisse: eos, si tantum munus decussatis, ut aiunt brachiis caelitus accepturos se confiderent, temeritatis et inertiae poenas duros magis quam vanis et audacioribus votis fructuros: Legite, precor assidue, verba ipsius sunt (Praefat. Div. Litt.); recurrite diligenter, mater est enim intelligentiae frequens et intenta meditatio. Et ut haec altius discipulorum intingat animis, praeclearam hanc D. Hieronymi profert sententiam (Lib. Div. Litt. cap. 52): Ama lectionem Scripturarum, et carnis vitia non amabis. Eo denique in opere nihil penitus pretermittendum sic eorum inculcat auribus, ut nihil antiquius, nihil magis ipsi cordi esse videatur. Ita enim monachos suos iterum alloquitur (Lib. de Divin. Litt., cap. 28): Quapropter toto nisu, toto labore, totis desideriis exquiramus, ut ad tale tantumque munus, Domino largiente pervenire mereamur.

§ XXIX. Quantum Vivarienses magistro Cassiodoro in S. Scripturae scientia profecerint. Neque vero sua Cassiodorum spes sefellit; messuit enim tandem quod seminaverat: agnovit exultans eum in scientiis progressum fecisse monachos suos, ut illos divinarum et humanarum litterarum cognitione politeri fateatur, quoque ipse leviter ducto se inchoasse pericillo dicere, ut peritiora manu perticerent, rogaverit his magistri humilitatis non minus quam dis-

cupulorum eruditionis indicibus verbis : Unde supplico ut quod nos legendo parum, explicare minus potuimus, vos copiosa lectione saginati, tam de istis codicibus quos dereliquimus, quam quos potueritis feliciter invenire, perfectius in Christi nomine compleatis (Lib. Div. Litt. cap. 15). Attamen vovitus ne spiritus illis forsitan immitteret altiorem tanta rerum divinarum perceptio, docet quæ absconduntur superbis, ea parvulis revelari. Nec in solis litteris positam esse prudentiam, sed perfectam sapientiam dare Deum unicuique prout vult (Litt. Div. Litt., cap. 28).

§ XXX. Quantum Cassiodorus Vivariensibus et toti Ecclesiae profuerit. Sic noverat abbas doctrina sanctitateque præ cæteris eximius pari pietatis et scientiæ cœnobitas exercere cultura. Sic etiam abbatis sui curis labore suo respondebant Vivarienses; sic veræ gloriæ, ad quam sua eos jam natura ferebat, viam hortatore atque impulsore Cassiodoro tam concito decurrebant gradu, ut in iis ad immortalitatem nominis, ad felicitatis æternitatem cuncta conspirarent. Neque id mirum quidem. Equis enim potentiores ad integritatem morum et optimas artes Vivariensibus subdidisset stimulos, quam is qui frequenter apud eos de utilitate, de gloria divinarum Scripturarum intelligentiæ comite perorabat? Hoc enim nobis est salutæ, proficuum, gloriosum, perpetuum, quod nulla mors, nulla mobilitas, nulla possit separare oblivio; sed illa suavitate patriæ cum Domino faciet æterna exultatione gaudere (Lib. de Divin. Litt., cap. 28). Equis illustrius præluxisset discipulis, quam is cujus virtus excelso loco sita, satis ipsa perse in omnium incurrebat oculos; cujus scientia singularis non clausis invidioso modio, sed e candelabro spectabilibus omnes qui erant tum in domo Castellensi, tum in Ecclesia universa radiis illustrabat? Accenderat siquidem solem hunc splendidissimum Deas; ut et pullulanti in orbe universo vitiorum monstra, et renascentia semper in communem Christianorum omnium perniciem hæreticorum, veluti tot hydrarum capita, pura luce detegeret, igneque consumeret actuosissimo.

§ XXXI. Cassiodorus suorum quosdam in describendis SS. codicibus occupari jubet eosque juvat. Sed non singula hic narrari possunt; jam jamque vocat nos ad se, nec de laudibus suis silere diutius patitur antiquariorum labor, quos jussit describendis sacris codicibus occupari; ut manu hominibus prædicarent, digitis linguas aperirent, et contra dæmonis subreptiones calamo atramentoque pugnarent. Fructum inde profecturum demonstrans addit (Lib. Divin. Litt., cap. 30): *Scriptiones eorum toto orbe disseminandas, et in locis sanctissimis legendas tum ingenti utilitate, eorum ut laborem recto si susciperent animo, merces vix ulla posset æquare. Neque vicissitudinem illum de tot bonis non posse percipere, si tamen non cupiditatis ambitu, sed recto studio talia noscatur efficere. Ut autem antiquariis id genus opere posset ex voto succedere, voluit ut qui divinis et humanis ingenium apprime excoluerant litteris, ii scribentium opera diligenter expenderent castigarentque, si quid forte vitii nolentibus excidisset: A paucis, inquit (Lib. Div. Litt., cap. 15), doctisque faciendum est, quod simpliciter et minus erudite congregationi noscitur esse præparandum. Istud quippe genus emendationis, ut arbitror, valde pulcherrimum est, et doctissimorum hominum negotium gloriosum. Divinæ auctoritatis locutiones dictionesve Hebræas rebus aut personis convenientes quibus lingue sue servanda est decora sinceritas, aut majoris perspicuitatis, aut cujuslibet rei alterius obtentu noscebat immolari: Corrupti siquidem nequeunt quæ inspirante Domino dicta noscuntur (Ibidem). Unde facile quis intelligat, qua veneratione, quo sensu pietatis sacras paginas tractandas esse duxerit Cassiodorus; quæ ut sue fulgore nitent, non humano desiderio carpentæ subiaceant, par esse toto capite 13 libri de Divinis Litteris demonstrat. Atque ut opera sua juvaret discipulos, commentarios scripsit in Donatum Grammaticum, ac librum de Orthographia, quorum ope sic emendati prodirent codices,*

A ut eos et tunc cœtaneorum applausus, et venturis temporibus lætitia posterorum, et semper reipublicæ Christianæ compendium comitaretur.

§ XXXII. Alios exscribendis Patrum operibus vacare præcipit. In exscribendis etiam Patrum operibus totos esse voluit nonnullos monachos, quibus viam qua faustos ad exitus res brevi perveniret indigitavit. Sermones et homilias sanctorum attentiori studio præcipit perlegi, non secus ac contra hæreticos dissertationes, in quibus si quid ad elucidanda obscura divinæ Scripturæ loca congruum occurreret, rogabat ut sacris voluminibus attexere non dubitarent: Sicut et nos, inquit, in libris Regum fecisse cognoscimur. Deinde quam fructuosus, quam gloriosus futurus sit eorum labor verbis ostendit pulcherrimis (Lib. Div. Litt., cap. 15): *Considerate igitur qualis vobis causa commissa sit, utilitas Christianorum, thesaurus Ecclesie, lumen animarum. Quamobrem monet, in id operis curiosam studeant conferre sedulitatem: ne qua remaneat in veritate mendositas, in puritate falsitas, in integritate perversitas litterarum.*

§ XXXIII. Cassiodori cura in libris mss. S. Scripturæ cooperiendis. Hoc unum supererat oculatissimæ abbatis nostri providentiæ, ut codices mss. quo diutius servarentur intacti, compingendos et cooperiendos curaret ornatu quo poterat comptiori: His etiam addidimus in libris cooperiendis doctos artifices, ut sacrarum litterarum pulchritudinem facies decora vestiret (lib. Div. Litt., cap. 30). Cujus in societatem laboris ut ipse quoque veniret, tegumentorum formas solerti confecit industria: Quibus multiplices species facturarum in uno codice depictas decenter expresse- rat, ut qualem mallet studiosus tegumenti formam ipse posset eligere.

§ XXXIV. Cassiodorus lucernas mirabiles concinnat. Non absque piaculo sane hic taceremus lucernas illas non admiratione solum, sed æternis etiam laudibus dignissimas, quas fratrum multam in noctem labores productionum vigiliis stupendo artificio concinnaverat: Paravimus etiam nocturnis vigiliis mechanicas lucernas, conservatrices illuminantium flammarum ipsas sibi nutriendas incendium, quæ humano ministerio cessante, prolixè custodiant uberrimi luminis abundantissimum claritatem: ubi olei pinguedo non deficit, quamvis flammis ardentibus jugiter torreatur (Lib. Div. Litt. cap. 30).

§ XXXV. Cassiodori prudentia in operibus unicuique suorum indicendis. Frustra moraremur hic in ejus qua Vivariense cœnobiū regebatur, prudentiæ ejus, quo res quælibet apte disponebantur, ordinis contemplatione. Possumus admirari indefessam, qua singulis pro cujusque industria et viribus pensum indicabat abbas sapientissimus, prudentiam eloqui non possumus. Nullus resolvebatur otio; fractus labore deficiebat nullus, nullius, cum se ad abbatis exemplum componeret, non fervebat opus; nullus cum abbatis præcepta sequeretur, rem celeriter feliciterque non expediebat.

§ XXXVI. Quæ jejunia a Cassiodoro, et Vivariensibus observata. Non dubium quin ætissima observatione jejunia vigerint apud Vivarienses, discipline monasticæ custodes acerrimos; illaque haud infimum in regula locum tenuisse certissimum est ex ipso Cassiodoro, ubi de psalmodia: *Ipsi, videlicet psalmi, nobis nona jejunia resolvunt (In præfat. Comm. in Psal.).* Quo quidem in loco de jejuniis, quæ vocant regularia, verba facit. Nam ea quæ statis diebus præscribit Ecclesia, et religiosa devotiones suscipiebant Castellenses, et sancta scrupulositate ad vesperam usque ex veteri Christianorum consuetudine producebant.

Jam quid opus demonstrare apud eos fuisse in more positam familiarem tunc omnibus monachis perpetuam a carnibus abstinentiam? Consulite, si placet, supremas capitis 23 de Divinis Litteris paginas, ubi agitur de hortis agrisque colendis; moneanturque monachi, Æmiliani et Columellæ libros legant de educandis columbis, et de curis præcedibus: *quæ,*

inquit Cassiodorus (*Lib. Div. Litt., cap. 28*), ægrotis præparantur. Hinc facillime, ut opinor, arguetis sanis et bene habentibus usu carniū prorsus fuisse interdictum.

Insuper a piscium comestione abstinaisse, vel certe iis rebus vesci non ita consuevisse, aliquis nec incongrue forsā ex subjecta ibidem sententia colligi posse putaverit; ait enim Senator (*Ibidem*): *Quale est languentes columbarum fetibus enutrire, aut piscibus alere.* Hanc tamen lectoris iudicio permittimus conjecturam, ut ad sollicitudinis quam infirmis monachis solebat abbas impendere, commendationem animos orationemque convertamus.

§ XXXVII. *Pietas Cassiodori erga fratres infirmos.* Fratribus hiis valetudinarium curæ esse voluit (*Lib. Div. Litt., cap. 31*), qui medicam probe callerent artem, tantaque erga infirmos charitate moverentur, ut ipsis nullum studii, nullum pietatis officium deesset. Omnibus ægrotantium necessitatibus sic hos medicos voluit subvenire, ut iis non facilis modo tolerabilisque, sed et dulcis ac jucundus morbus ipse mira monachorum sedulitate redderetur. Atque ut ægris solatia omnia e monasterio suo et non aliunde suppeditarentur, statuerat a fratribus infirmorum curæ deputatis non præscribenda tantum, verum etiam conficienda medicamenta; adeoque naturam virtutesque herbarum ab eis addiscendas. Vetabat tamen vir piissimus, a terrenis ad cœlestia discipulorum animos semper erigere solitus: *ne ponerent in herbis spem, aut in humanis consiliis sospitatem.* Nam quamvis medicina legatur a Domino constituta, ipse tamen sanos efficit, qui vitam sine fine concedit (*Lib. Divin. Litt., cap. 31*). Fovendis quoque ægris corporibus exædicaverat balnea: *ubi fontium perspicuitas decenter illabebatur, quæ et potui gratissima cognoscebatur et lavacris* (*Lib. Div. Litt., cap. 29*).

§ XXXVIII. *Pietas Cassiodori erga hospites et peregrinos.* Qualiter autem pietatis et humanitatis officiis hospites et peregrinos exciperet vel id unum indicio est, quod eos ante omnia suscipi præcepisset (*Lib. Divin. Litt., cap. 31*). Quibus sanandorum infirmorum fratrum, iis etiam hospitem curam ideo demandat (*Ibid., cap. 32*), ut si qui forte præ asperitate itineris, aut quavis ægitudine deficerent, remediis statim recrearentur certissimis. Quæ ut alacriori offerrent animo, ea, dum peregrinis præparantur, fieri cœlestia dicitabat (*Ibid., cap. 28*).

§ XXXIX. *Iubet suos contemplationi et piis lectionibus vacare.* Quamvis sanctissima essent, quibus sub sancto magistro Vivarienses distinebantur ministeria, quo tamen magis ac magis in via virtutis procederent, eos ita labore manuum exercebat, ut juberet certis etiam horissacro vacare otio, in conspectu Domini cor in orationibus effundere, mentis arcana Deo cuncta perspicienti aperire, pios libros, Regulam præsertim, nec non et Collationes Cassiani, atque id genus volumina frequenti manu versare, quibus ad rectæ rationis normam mores componerent, pravos animi cohiberent affectus, et ad summum tandem perfectionis apicem citius ascenderent. *Cassianum presbyterum, inquit* (*Lib. Div. Litt., cap. 29*), *qui conscripsit de institutione fidelium monachorum sedulo legite, et libenter audite. Hic noxios motus animorum ita competenter insinuat, ut excessus suos hominem pene videre faciat, et vitare compellat, quos antea confusione caliginis ignorabat.* Et quia sagacem virum non latebant errores, in quos olim agens de libero arbitrio Cassianus impegerat, monebat serio, ut qui a beato Prospero jure culpatus est, sub Victorianæ emendationis cautela legeretur.

§ XL. *Quidam sub Cassiodoro a vita cœnobitica ad eremiticam transibant.* Jam quis negaverit Castellensium et florentissimam fuisse solitudinem, et vitam prope divinam? Nunquid vivis eorum mores adumbrasse coloribus videtur Cassiodorus, dum præclarum monasticæ sic prosecutus est encomium (*Comment. in Psal. ciii, v. 17*): *Cœlestis in terra vita, et imitatio fidelium angelorum, spiritualiter in carne vi-*

A vere, et mundi vitia non amare; vitam præsentem contemnere, et futuræ beatitudinis gaudia semper exquirere: ad postremum ipsius templum fieri, cujus imaginem conditio humana suscepit. Verum plures miraturos non temere suspicor eo candore morum eluxisse, eo flagrasse fervore mentis Vivarienses non paucos, ut ex cœnobiticæ militiæ castris ad singularem anachoretarum pugnam contra spiritualia nequitæ, veluti emeriti transierint. Quorum vota cum antea prospexisset Cassiodorus, cellas ad eremitarum secessum in Castelli montis culmine jusserat ædificari: *«Habetis, inquit* (*Lib. Div. Litt., cap. 29*), *montis Castelli secreta suavia, ut velut anachoriticæ, præstante Domino, feliciter esse possetis.* Quapropter aptum erit vobis eligere exercitatis, jamque probatissimis illud habitaculum, si prius in corde vestro fuerit preparatus ascensus.»

§ XLI. *Quos Cassiodorus monachus libros ediderit.* Quam vitæ rationem cum cœnobitis ut monasterii fundator, ut abbas, ut magister instituerit Cassiodorus hæcenus expendimus; nunc vero a conversionis exordio, quid privatus egerit, quam fauste, quam diligenter animum contulerit ad sacrarum studia litterarum, consideremus. Primum quidem Psalmographum commentario suscepit illustrandum; deinde libros edidit de Divinis et humanis Litteris; tum alia opera, quæ in præfatione libri de Orthographia, hoc enumerat ordine: *Post commenta Psalterii, ubi, præstante Domino, conversionis meæ tempore primum studium laboris impendi.* 2° *Deinde post institutiones, quemadmodum divinæ et humanæ debeant intelligi lectiones duobus libris, ut opinor, sufficienter impletis, ubi plus utilitatis invenies quam decoris.* 3° *Post expositionem Epistolæ quæ scribitur ad Romanos, unde Pelagianæ hæreseos pravitates amovæ, quod etiam in reliquo commentario facere sequentes admonui.* 4° *Post codicem in quo artes Donati cum commentis suis, et librum de Etymologiis, et alium librum Sacerdotis de Schematibus, Domino præstante, collegi; ut instructi simplices fratres, ubi simile fuerit, similia dicta sine confusione percipiant.* 5° *Post librum quoque titulum, quem de divina Scriptura collectum, Memorialem volui nuncupari; ut breviter cuncta percurrant, qui legere proluxa fastidiunt.* 6° *Post complexiones in Epistolis apostolorum, et Actibus apostolorum, et Apocalypsi, quasi brevissimas explanationes decursas.* 7° *Ad amantissimos orthographos discutiendos anno ætatis meæ 93, Domino adjuvante, perveni.*

§ XLII. *Quo ordine libros suos composuerit Cassiodorus.* Luculenta profecto hæc verba sunt et perspicua: an tamen, quem modo recensuimus, ordinem in operum editione sit secutus Cassiodorus, dubitandi ansam vel illud unum præbet, quod in prioribus libris eorum faciat mentionem, quos longo post temporis tractu scripsisse se commemorat. Et certe in præfatione Commentarii in Psalmos librum de Divinis Litteris citat in hæc verba: *De cujus eloquentiæ modis multi Patres latius prolixiusque dixerunt, quorum nomina in libris introductorii commemoranda perspeximus.* Meminit etiam libri de Geometria in versiculum illum psalmi xcvi; *«Illuxerunt fulgura:»* Quorum notitiam, inquit, pleniorē in libris de Geometrica disciplina, diligens lector, invenies. Et re quidem ipsa, quod eo loci adducit e Geometria, totum in libro quem de hac disciplina composuit, reperitur juxta editionem nostram, in qua ad fidem manuscriptorum restituimus ea quæ in aliis desiderabantur. Tandem in libro de Divinis Litteris, cap. 15, libri de Orthographia titulum profert: *Et extrinsecus huic libro titulum de Orthographia dedi.* Et cap. 30: *In libro sequestrato atque composito qui inscribitur de Orthographia.* Quibus equidem citationibus adducimur ut dicamus Cassiodorū, cum ordinem notat quo sua opera emisit in lucem, ad id temporis referri voluisse quo singulis coepit manum admove, quæ procul dubio nondum erant absoluta, cum ad alia se accingeret: unde recte dici potest Psalterii Commentarios eum inchoasse sub ipso religionis ingressu.

quos tandem extrema in ætate perfecit. Hinc in iis libros citandi nata occasio, quos longo interjecto spatio Senator edidit: aut saltem fatendum est institutam ab eo præfationem, vel potius prælegomena in Psalterium post completum opus Commentarii, et cum interim de Divinis Litteris scripsisse librum, quem adeo in eadem præfatione quominus laudaret nihil in causa fuit. Quod spectat ad hunc de Geometria non immerito forte asserere possumus, tum absolutam fuisse, cum est interpretatus psalmum xvi. Idem iudicium esto de libro Orthographiæ, quem in Divin. Litt. cap. 43 et 50 memoratum ab eo fuisse diximus. Nisi forte malis Cassiodorum cum sua relegeret opera, prioribus libris tales posteriorum citationes inseruisse iuvandæ lectorum memoriæ gratia. Cui quidem conjecturæ suffragari videtur auctor noster iis in locis ubi de operibus suis ipse loquitur.

§ XLIII. *Quantus senis Cassiodori labor in S. Scripturæ libris elucidandis, exscribendis et mendositate purgandis.* Utinamque se res habeat, assiduum Cassiodori laborem in Scripturis sacris elucidandis, exscribendis, mendositate purgandis, digne quis explicet? Faictur ipse se in Psalterio, et in Prophetis, et Epistolis apostolorum maximum studium laboris impendisse. Si queras qua ratione, quoniam, inquit, mihi visi sunt profundiorum abyssum commovere, et quasi arcem totius divinæ Scripturæ, atque altitudinem gloriosam continere. De brevissimis explanationibus Actuum apostolorum et Apocalypseos a se editis agit in præfatione libri de Orthographia, non secus ac de Memoriali Scripturæ sacre, quod, ut conjicio, compendiosa Scripturæ fuit complexio, ut nec velut intuitu, tota pene oculis subiceretur. Libris Paralipomenon novos præfixit titulos, veteribus amissis: *Quoniam titulos antiquos non reperi, ita ille cap. 2 de Divinis Litteris, novos ad similitudinem præcedentium locis singulis, ut æstimo, competenter impressi.* Nec laboris difficultas, nec frigus ætatis grandævæ remittebat ardens studium sacrarum codicum; aut obstabat quominus sub ultima senectute sanctos libros facia collatione cum manuscriptis vetustioribus, incorrupte integritati restitueret in bibliotheca asservandos. Quos ego, verba sunt ipsius Cassiodori (Præf. lib. Divin. Litt.), cunctos novem codices, in tot enim volumina sacra Biblia partitus erat, auctoritatis divinæ, ut senex potui, sub collatione priscorum codicum, amicis ante me legentibus, sedula lectione transivi. Et ne quis mediocre putet in his lucubrationibus ab abbate nostro collocatam operam, audiat quæ ibidem non superbe, sed sincere subiungit. Ubi, inquit, multum me laborasse, Domino juvante, profiteor; quatenus nec eloquio modificato deessem, nec libros sacros temeraria præsumptione lucrarem.

§ XLIV. *Cassiodorus S. Scripturæ textus in SS. Patrum libris minio marginali notat.* Age vero tantis laboribus, tantis sudoribus nusquam frangebatur esset senis invictus animus. Rursus in gratiam fratrum suorum curam omnem et diligentiam exhibuit in perquirendis sanctorum Patrum operibus; nam ut adductas in variis eorum libris sacre Scripturæ auctoritates discipulis suis designaret, singulas minio marginali notavit. Hæc ipse testatur cum ait (Lib. Div. Litt., cap. 25): *Quantum aut senex, aut longa peregrinatione fatigatus relegere prævaluit, quibusdam codicibus Patrum præsentibus notas minio designatas, quæ sunt indices codicum, singulis quibusque locis, ut arbitror, competenter impressi.* Quam probe in Scripturis versatus fuerit immortalis memoria dignus Cassiodorus, vel eo solo probatis argumento, quod ea ætate qua deficientis memoriæ resolvitur tenacitas, omnes sacrarum paginarum textus, qui singulis Patrum occurrebant in libris, suis feliciter assignaret locis, dum ei a monachis legerebantur. Ego quidem meditatum in lege Domini die ac nocte dixerim Cassiodorum: iureque vocaverim arcem non sensus experientem, qualem Veteris Testamenti fuisse novimus; sed animaliam, sed altissimæ rationis competentem, quæ non prisci tantum, ve-

rum etiam novi fœderis libros in amplo memoriæ sinu reconditos complecteretur.

§ XLV. *Quantum quatuor prima concilia generalia veneratus sit.* Cum universalis sanctaque concilia fidei nostræ salutaria sacramenta solidasse, et in eis agnosci veræ religionis arcana probe sciret Cassiodorus, quatuor primorum reverentiam, Patrum exempla imitatus, tanta laude concelebrabat, ut sancte auctoritati merito iudicaret comparandam (Lib. Div. Litt., cap. 11). Dolebat quidem attollere nonnunquam caput ex ore tenebris impatientis quietis homines, qui putarent esse laudabile, si quid contra antiquos saperent, et aliquid novi unde perire viderentur, invenirent. At gaudebat synodos præfatas tanta fidei nostræ lumina præstitisse, ut in nullum perversitatis scopulam, si tamen Domino protegente custodiantur, cavatis mentibus incidere debeamus. Hinc ne quis monachis errandi pateret locus, atque et majoris apud ipsos ponderis esset Chalcedonensium Patrum auctoritas, illius synodi codicem *ἑρμηνεύω*, id est totius orbis Epistolarum, aut epistolas confirmationis concilii Chalcedonensis, et Græca lingua in Latinam ab Epiphiano translatus bibliothecæ inseruit. Hic si Baronio credimus (Baron. ad an. 536) per Encyclicum codicem, totam illam intelligebat Epistolarum, procurante Leone imperatore a quamplurimis ejus temporis episcopis pro defensione Chalcedonensis concilii conscriptarum.

§ XLVI. *Quid de quinto concilio œcumenico senserit.* Neque hic præmittendum putavimus quod de abbate nostro Annalium scriptor adnotat. Equi ait non secus ac Occidentales episcopos, et postea Gregorium Magnum de quinta œcumenica synodo prorsus tacuisse. Neque enim, inquit Baronius (Ibidem), ullum movere debet, si Cassiodorus recensens œcumenicas synodos de quinta nullam habuerit mentionem, quod in ea non de fide, sed de personis sit actum. Quanti hoc argumentum sit momenti docti viri perpenderit. Ego sane firmius quid ex Cassiodori scriptis excerpti posse censeo. Abbas quippe noster discipulos docet (Lib. de Div. Litt., cap. 1) Origenem eloquentissimas nimis in Octateuchum edidisse homilias; et declinandos ejus errores, quem, inquit, multorum quidem Patrum sententia designat hereticum... et præsentis tempore a Vigilio beatissimo papa demum constat esse damnatum. Aut igitur ea Patrum auctoritas eadem est cum anathemate quo quintum concilium Origenem ejusque sectatores perculit, aut diversa. Si primum, gratis efficitur est a Baronio Cassiodori de quinto concilio silentium. Si secundum, validius arguere sic posuisset. Si Cassiodoro probaretur quinta synodus, ad fugiendum Origenem non ob aliorum tantum Patrum opinionem, sed magis ob œcumenici illius concilii decreta monachos fuisset adhortatus. Cum itaque id, ut supponitur, non præstiterit, ab eo sicut et ab Occidentalibus quintam synodum nec receptam, nec rejectam, sed prudenti silentio præternissam fatearis necesse est.

Verum non temeraria forte conjectura niteretur, qui contendere Cassiodorum per multorum Patrum auctoritatem, quantum concilium intellexisse; insque verbis usum esse ex industria, quod eam synodum nondum recepissent Occidentales, quam tamen sciebat a Vigilio papa jam approbatam.

Sed ut relinquamus tandem hæc omnia, quorum iudicium esto apud criticos; suspicienda certe summa Cassiodori in Romanam sedem et summos pontifices observantia, suspiciendum studium, quo omnino cavere volebat eos quos proxima damnatur Ecclesia; suspiciendus, aut potius imitandus singularis ejus cultus erga sanctorum Patrum placita.

§ XLVII. *Assiduitas Cassiodori in pervoluendis SS. Patrum operibus.* Sane quam assiduus in pervoluendis SS. Patrum operibus abbas noster fuerit, haud ægre perspecturos laboros eos qui tam Commentarium in Psalms, tum ubi de Divinis Litteris legerint accuratius; quique quam prudenter digoverit ubi aut amplectende aut refugiende forent

aliorum opiniones, intenta mentis acie maturoque A
iudicio perpenderit. Ex his purissimis fontibus
sanæ illius orthodoxæque doctrinæ fluentia seaturie-
bant latissima, quibus Cassiodorus et sitientes Eccle-
siæ campos irrigabat uberius, et protervos hæretico-
rum campos irrigabat præferebat. Hinc eum non turpi
aliquo paranymphii mendacis adulatione, non cæco
aliquo Benedictini in fratrem suum amore, sed veri-
tatis unius justitiæque studio impulsus Beda Venera-
bilis sacros inter doctores reponere non dubitavit
(*Comment. in Ezram, tom. IV, pag. 579*).

§ XLVIII. De Tripartita Cassiodori Historia, et
libro de Orthographia. Donatus ab Epiphonio amico
lingua Latina Græcas Socratis, Sozomeni, ac Theo-
doreti historias, in unum opus, veluti continuatam
historiæ seriem in libros 12 divisam, collegit patient-
tissimus laboris archimandrita, cum jam inchoas et
in Psalmos omnes commentarium, necdum tamen
aggressus fuisset librum de Divinis Litteris: ubi ca-
pitu 17 sic habet: *Post historiam Eusebii apud Græ-
cos, Socrates, Sozomenus ac Theodoretus, sequentia
conscripterunt, quos a viro disertissimo Epiphonio in
uno corpore duodecim libris serimus, Deo juvante,
transferri. Cæterum hunc librum, quamvis vel in
ejus tantum partibus ordinate disponendis plurimum
desudaverit: cur tamen omiserit in recensione eo-
rum quos monachus scripserat, non est in promptu;
tribuendum id humilitati non immerito forte conje-
cero, quæ vetuit quominus opus illud, quod aliorum
potissimum industria translatum in idioma Latinum
fuerat, suis annumeraret.*

Quo propius ad occasum accedebat magnum Ec-
clesiæ lumen, eo splendidiore virtutum longe late-
que spargebat radios. Quare rogatus a nonnullis
monachorum suorum ut Orthographiæ leges certas-
que regulas præscriberet, non erubuit, stupendo et
humilitatis et charitatis exemplo, senex annorum 93
ad id operis manum admoveere.

§ XLIX. Abbatiali dignitate se abdicat Cassiodorus,
et quid postea egerit. Neque minoribus, ut reor, hu-
mitem se tum probavit iudicis vir sanctissimus, cum
ætate proveciori jam pene attritus, dignitatem suam
abbatiam Chalcedonio et Geruntio commisit, quo-
rum alter eremita, qui in montem Castelli secesser-
ant, alter cœnobitas regeret. Pastoralis cura exoue-
ratus senex, jugi cœlestium rerum contemplatione
animum liberius suaviusque reficiebat; a terrenis
namque omnibus secretus ac liber divinis et æternis
totum se dedit; cœloque jam maturus emeritus
Christi miles futuræ beatitudinis in quietissimæ con-
templationis otio gaudia prægustabat. Sed antequam
ad optata præmia convolaret, summæ tandem, quam
unice coluerat ultima in fratres suos charitatis in-
dicia patefecit; dum eos a quibus brevi abcessurum
se prævidebat, supremis duxit adhortationibus com-
monefaciendos. Ac primum quidem ad abbates sibi
subrogatos plenissimum tenerrimæ amoris sermonem
habuit: illos obtestatus, ea prudentiæ laude, eo
pietatis studio creditas sibi oves pascant, ut æternæ
beatitudinis præmia valeant tandem adipisci. Ultima
hæc effata ab ipsius ore, si placet, excipiemus (*Lib.
Div. Litt. cap. 32*): *Vos autem sanctissimos viros
abbates Chalcedonium et Geruntium deprecor, ut sic
cuncta disponatis, quatenus gregem vobis creditum,
præstante Domino, ad beatitudinis dona perducere de-
beatis. Postmodum rogat: Peregrinum ante omnia
suscipiant, elemosynam dent, nudum vestiant, esu-
rienti panem frangant: quoniam ille vere dicendus est
consolator, qui miserum consolatur. Tum monet, ne
monasterii villici adjectarum pensionum pondere gra-
ventur, sed hanc moribus erudiantur: illis ordo con-
versationis purissimus imponatur, frequenter ad mo-
nasteria sancta conveniant, et emutescant eorum se
dici, et non de eorum institutione cognosci. Tantum
erat in religioso viro charitatis studium! Tanta de
salute aliorum sollicitudo!*

§ L. Postrema Cassiodori ad fratres suos verba. A

Chalcedonio et Geruntio convertit orationem ad fra-
tres, qua illos ad pacem et concordiam, ad Scri-
pturæ sanctæ meditationem, ad regulæ observatio-
nem, emollituris vel ferrea pectora vocibus adhor-
tatur. Denique petit ut nihil sibi in vicem beneficio-
rum quibus cumulavit eos, dum possessiones, prædia,
bona omnia, suos labores, seque ipsum totum con-
secravit, rependant: sed *pro me, inquit (Lib. Div.
Litt., cap. 33)*, tantum Domino supplicare dignemini.
Atque sub finem libri de Orthographia: *Valete, fra-
tres, atque in orationibus vestris mei memores esse
dignemini, quatenus sicut vos ab imperitorum numero
sequestratos esse volui: ita nos virtus divina non patia-
tur cum nequissimis perniciosa societate conjungi.*

§ LI. Cassiodorus anno 562 edit Paschalis Compu-
tationem. Opinantur nonnulli, in quibus Baronius et
Bæcelius, Cassiodorum post absolutum de Ortho-
graphia tractatum, aliam scripsisse ad indictionem,
epactas, et ea omnia quæ paschalis computi ratio-
nem spectant, facilius indicanda perutilem. Et qui-
dem mihi verisimile videtur cum id operis ad mona-
chorum suorum informationem pro anno 562 edi-
disse. Hoc Computum inter opera Cassiodori
reponunt editiones Parisienses et Genevenses; et
certe cui alteri tribui possit non videmus, cum ante
hunc annum Dionysius Exiguus, cui tunc ascribendum
videbatur, e vivis jam dudum excessisset.

§ LII. Quæ ætatis suæ et Christi anno mortuus sit
Cassiodorus. Ultimam hoc suum opusculum Cassiodo-
rus anno ætatis 94 aut 95 publici juris fecit: quot
vero annos superstes vixerit non constat. Varias
variorum auctorum de illius morte sententias in
prima parte retulimus § 7 et 8; eas hic vitandi fasti-
dii, et prolixitatis causa non repetimus. Quasdam
addere modo sufficiat quas ibi omisimus: nimirum
anno ætatis fere centesimo mortem cum vita con-
mutasse scribit Baronius (*Ad an. Chr. 562*): imo
non ante centesimum annum vitam clausit, si Baconi
fides (*Histor. vitæ et mortis, p. 554*). Nec male for-
san putaverit aliquis doctissimum cancellarium allu-
sisse ad hæc Cassiodori verba, de seipso loquentis
in conclusione psalmi centesimi: *Pudet enim dicere
peccatis obnoxium, centenarii numeri fecunditate pro-
vectum, etc.*

Neque clarius patet quo Christi anno extremum
clausit diem Senator. Augustinus Florentinus,
Sixtus Senensis, Barrius, aut cardinalis Sirlotus,
Trithemius, Joannes Ferrerius, Gesnerus, Possevi-
nus, Caferrius, Bucelinus, Stengetius, Angelus a
Nuce, et plures alii, cum obiisse sentiunt anno 575.
Baronius vero et nonnulli quidam nihil ea de re certi
pronuntiant; affirmant tantum eum adhuc anno 562
vixisse. Neque nos quoque credimus aut mensum,
aut annum mortis illius deliniri posse.

§ LIII. Cassiodorem sancto fine moruisse. Quam vero
sancto fine quiescerit Magnus Aurelius Cassiodorus
Senator, ut ore Baronii, Ugelli, et Bæcelii loquar,
nemo, ut puto, dissidebitur; cum id, vel tacentibus
nobis, claret tum in vitam monasticam, tum in se-
dem Romanam, tum in Ecclesiam universam amor
et veneratio: ad quarum utilitatem consiliis in om-
nibus, et factis tanquam ad dignissimum catholico
viro scopum semper collimabat: claret in sacros
codices, velut in totidem sancti flammis interstantibus
observantia singularis; claret sana fides, quæ cum-
etis ejus in operibus candore lucet integerrimo;
claret spes firmissima, qua ut semper dissidebat sibi,
sic in Deo semper confidebat; claret ferventissima
in Deum et proximum charitas; claret denique
misericordia in pauperes, profunda in verbis et scri-
ptis humilitas; spontaneæ illæ afflictationes corpo-
ris, in quibus omnium monachis triumphum esse he-
rens asserebat (*Comment. in psal. ciii, v. 17*).
Tandem si Petro de Natalibus credimus (*Cat. 280
edit. 1519*), *Sepultus in miraculis vivit.* Quod si tamen
huc scriptori fidem dare quis recusat, ea quam Cas-
siodorus in terris dedit vita, non levibus certe nos
inducit argumentis, ut in cælis illum inter beatos

agere credamus; adeoque Aleuinum rectissime illi, A dum ejus auctoritatem citat (*Lib. v contra Felic. Urqel.*), Sancti appellationem tribuisse; et nomen ipsius jam pridem in Witfordi martyrologio (*Bollan-*

das, 27 Martii), postea in menologio Benedictino (*25 Septemb.*) non immerito scriptum fuisse con-
fiteamur.

DE M. AURELII CASSIODORI VITA MONASTICA DISSERTATIO.

Nemini profecto displicere debet geminus ille pietatis ardor, et insita monachorum animis in ordinem suum pia propensio, qua provehendis illius utilitatibus et gloriæ certatim incumbunt: si tunc tamen non immodice ferveant studia partium, si facessat ambitus, si exsulet cupiditas, et præcipue quæ scribentium summa sit religio, si nullus veritati fucus accedat. Verum plerosque videas usque eo difficiles et morosos, ut nihil auctoribus qui sodalitas alicui, aut religioni nomen dedere concedendum velint, dum domestica proponunt; quamvis auctoritas suo pondere gravis, et ratio suis librata momentis, quæ in causæ subsidium veniunt, secus eis suadeant. Solum scriptoris nomen, aut operis titulus eis nauseant parit, et eo terrentur, velut offendentulo veritatis. Quapropter ne Benedictinum me in Benedictina controversia versantem damnet nescio quis, sciat velim dissertationis hujus scopum non esse ut quid novum accenseam ordini meo, qui pene ad invidiam locuples et felix, nihil alienum aut supposititium, nihil furto abreptum, aut precario concessum ambit. Litandum esse veritati, non cupiditati conscientia docet. Securus igitur et plagii suspitione liber thesiam nobilissimam propono circa monachatum Magni Aurelii Cassiodori Senatoris: num scilicet Benedictinam regulam, quæ tum florebat, sit amplexus; vel aliud quoddam, puta, Basilii, aut Equitii, aut alterius secutus sit institutum. Benedictinum fuisse constans fuit veterum assertio. Primus omnium dissensit ab aliis eminentissimus cardinalis Baronius, et qui post ipsum purpuræ forsan fulgore perstricti, veritatis lucem aspiciere minus potuerunt. Non dubium quin aliqua utrinque militare sibi argumenta putent doctissimi pugiles. Nos hic nostram primum subjiciemus, deinde audiemus Baronium, et sinceritati non minus quam veritati, ut decet religiosos viros, cautum volentes, non ea præmittemus quæ ejus opinioni utcumque suffragari videbuntur. Libratis eam in modum, ac serio perpensis hinc inde rationum momentis, nihil hic a nobis de questione tam difficili definiendum esse putavimus, ut ipsi pronuntient cordati et æquiores viri, an citra injuriam deserui possit Baronius, et citra invidiam Benedictinum dogma defendi; ac ei tandem, quam meliorem judicaverit, celeberrimi problematis parti adhæreat lector eruditus.

ARGUMENTUM PRIMUM.

Ut argumentum hoc, quod liti dirimendæ primum occurrit, votis succedat, quedam sunt præmittenda, ex quibus velut a conglobatis, ut inquit, lector persuasum habeat quod intendimus.

Primo. Concedunt omnes, nec ipsi dissentent heterodoxi, Cassiodorum aulæ sæcularis curas et dignitates pertesum monasticam professum esse, et cucullum induisse ex allatis in ejus Vita parte II, § 15.

Secundo. Hanc sæculi fugam, et monasticæ professionis enecem contigisse anno 538 aut sequenti, ut in ejusdem vite parte prima, § 60, a nobis serio notatum.

Tertio. Vixisse Cassiodorum ad annum 575, ut habet communis chronologia, quam sequuntur Honorius Augustodunensis, Augustinus Florentinus, et alii quos sub finem vite auctoris citatos a nobis invenies.

Quarto. Nec minus certum est B. Benedictum anno 529 Cassinum ingressisse, et in illius montis ver-

lice suam sedem fixisse, et ibidem cœlo maturum obiisse anno 543, ex nobiliori epocha.

Quinto. Ea fuit sanctissimi patriarchæ vitæ fama, ea miraculorum gloria, is regulæ genius et character, ea demum in ejus discipulis observantiæ regularis disciplina, ut sibi nomen apud omnes celeberrimum fecerit; nec in Italia solum, cui toti multus inclaruit; sed in Sicilia, Galliis, Hispaniis cæterisque nobilioribus Europæ partibus, dum in terris degeret, mirandum se præbuit aut stupendum.

Sexto. Regulam suam, ipse dum adhuc viveret legislator, promulgaverat, eamque Siculis per Placidum, per Maurum petentibus Gallis observandam tradiderat.

Septimo. Notandus famosissimus ille locus epistolæ abbatis monasterii de Fundis ad Simplicium Cassinatem (*Chron. Cassin. pag. 355*), qui tertius a B. Benedicto cœnobium rexi ejusque discipulus fuit: unde colligunt omnes qui soli student veritati quod circa annum quingentesimum et sexagesimum Regula sancti Benedicti non solum omnibus Italiæ provinciis innotuerat, sed etiam singulis earum monasteriis imperabat: *Hinc factum est*, inquit abbas Fundanus, *ut jam omnia monasteria Campaniæ, Valeriæ, Tusciæ, Liguriæ, et aliarum provinciarum Italiæ, certam et rectam regulam vivendi quam sanctissimus et Deo acceptissimus Benedictus magister tuus instituit, servare decreverint, ut juxta illam viventes, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinare præsumant.* Hujus auctoritatem epistolæ nemo jure vocaverit in dubium, quam probavit doctissimus Lucas Holstenius bibliothecæ Vaticanæ præfectus, visis prius et serio discussis vetustissimis Musæi Cassinensis membranis (*Chron. Cassin. pag. 356*), in quibus exstat illud venerandum antiquitatis monumentum: quam etiam commendant, et acerrime propugnant Hugo Menardus, Hæstenus in suis Disquisitionibus monasticis, Angelus a Nuce in suo Monast. Cassinensi, et quidam alii.

Octavo. Juverit etiam advertisse, priusquam regula hæc Benedictina publici juris fieret, singulos abbates peculiare ad libitum suis monasteriis leges fixisse, ut monet Cassianus Instit. 2, cap. 2: *Tot propemodum typos et regulas vidimus usurpates quot etiam monasteria cellasque conspeximus.* Cui consentit citatus abbas de Fundis: *experientia comperum est D multorum rectorum mores varias vivendi formas in monasteriis peperisse.*

Vice coronidis atroximus Vivariense cœnobium a Cassiodoro constructum fuisse prope Scyllacium in Calabria, et regno Neapolitano, in quo suum etiam Cassinense monasterium erexerat D. Benedictus; cujus vita prope divina omnibus Italis notissima Senatorem nostrum sive apud Gothos fulgentem, sive apud Vivarienses absconditum, latere non potuit.

Ex his omnibus sincere præmissis, et firmiter stante Fundani abbatis sententia, colligere liquet notissimum fuisse Cassiodoro S. Benedictum, audisse vitam ejus sanctissimam et miracula, nec non et discipulorum pietatem atque sanctimoniam; maxime cum triginta et amplius annis celeberrimi legislatoris ætatem excesserit; non ignorasse quo ambitu, quo mentis ardore, et quibus studiis Regula illius passim efflagitata ad alias nationes transvolavit; nec fieri potuisse quin ea jam a tot monasteriis accepta in Senatoris manus deveniret, eamque legerit. Quam

igitur aliam vivendi regulam sibi, et suis monachis delegisset vir quidem Christiane probus, sed haecenus claustrum neophytus, et qui prima jaciebat monasticæ perfectionis fundamenta, nisi Benedictinam, quam cæteris omnibus excellentiorem et præstantiorem esse tota ferebatur Italia, quamque omnes in monastica disciplina exercitiores ultro amplexabantur? Num ergo aliis omnibus ad S. Benedicti Regulam currentibus, inquit ejus synchronus abbas Fundanus, ipsis etiam abbatibus in novam hanc Ecclesiæ regularis matricem velut iterato introeuntibus et renascentibus, Cassiodorus solus hæsisset in veterum cœnobiolorum rudibus, ex disiectis et undequaque dispersis aliorum maceris novam sibi molem excitaturus? Num aliis omnibus peculiare suas leges deserentibus, et Benedictinas amplectentibus, derelictam ab aliis viam aggressus fuisset vir prudentissimus. aut novam sibi paravisset vir modestissimus? Equidem non dubitaverim quin succensus ille candidæ pietatis studio, monasticæ perfectionis amanti-simus, et fratrum profectui imprimis deditus, eam sibi et cœnobitis suis proposuerit proficiendi methodum et normam, quæ cæteris jam prævalebat; nec quisquam nisi plane divinans asserere queat, quod exauctoratis omnium Italiæ monasteriorum peculiaribus legibus in gratiam Benedictinæ, sola eam respuerit domus Vivariensis, nulli adhuc regulæ ad-dicta.

Verum urgeamus acrius, si placet, majoremque, si fas est, huic argumento lucem afferamus. Cassiodoro monasticam professuro necessarium fuit tum abbatem; tum monachos eligere, sub quibus prima saltem tirocinia poneret vitæ claustralis. Nec enim homo hujus disciplinæ imperitus a magisterio studium aggredieretur humilitatis et obedientiæ; superiorem ageret nondum novitius, et aliis verbo præluceret nondum prima artis elementa doctus; nec minus a prudentia Senatoris quam a monachorum moribus fuisset alienum, e solis sæcularibus novam statim institui congregationem, non permixtis saltem duobus aut tribus senioribus mystis, quorum exemplo eî usu recens ille Vivariensium coetus erudiretur. Quem igitur abbatem, quos monachos accerseret, nisi Benedictinos statim obvios, probatos, et ab exteris etiam undequaque quæritos? Stat igitur, Baronii pace dixerim, Cassiodorum, sicut cæteros Italiæ cœnobiarchas, Benedicto nomen dedisse; nec aliam Vivarienses monachos regulam amplexos quam Benedictinam.

ARGUMENTUM II.

Desumitur illud ex eadem Regulæ Benedictinæ praxi, seu pari vivendi forma Vivariensibus ac monachis Benedictinis familiari, ex qua non obscure colligere licet eos diversis legibus non vixisse. Quod ut demonstratur, illud imprimis occurrit, quod Regulæ primo cap. S. Benedictus duo tantum probans monachorum genera, cœnobitarum et anachoretarum, primum instituendo præcipit, alterum exercitatis, et jam emeritæ militiæ veteranis consulit. At Magistri vestigiis sedulus inherens Cassiodorus, secretiores cellas in ambitu montis Castelli, qui muro monasterii cingebatur, distinxit; ut quibus impulsus Dei et consensus abbatis faveret, liceret bene instructis fraternæ ex acie ad singularem pugnam eremi descendere. Præmissis enim in capp. 29 et 32 libri Divin. Litt. iis quæ fortissimum cœnobitarum disponunt genus, sic pro eremitis edicit: *Mabetis montis Castelli secreta suavia, ubi velut anachoritæ, præstante Domino, feliciter esse possitis, etc. Quapropter aptum erit vobis eligere exercitatis junque probatissimis, illud habitaculum, si prius in corde vestro præparatus fuerit ascensus: quod sensu verboque tenus Benedictinum est effatum.*

2. Quoad horas prandii et cœnæ, quoad regularia, et alia severiora ab Ecclesia indicta jejunia, consentit pariter cum legislatore nostro Senator, ut perspicuum est ex collatione cap. 39 et 41. Regulæ

A Bened. cum præfat. Cassiodori in Psalmos, et cum iis quæ diximus in ejus vitæ part. II, § 36.

3. Par apud utrumque cura infirmorum, et de balneis in eorum subsidium construendis, pene verbis coherent: *Balnearum usus, inquit Benedictus cap. 36 Reg., infirmis, quoties expedit, offeratur. Balnea quoque, inquit alter cap. 29 lib. de Div. Litt., congruenter ægris præparata corporibus jussimus adificari; nec minor utriusque providentia, quin potius idem statutum D. Benedicti cap. 36 Reg. et Cassiodori cap. 21 citati libri, ne a servitoribus negligantur ægrotantes.*

4. Idem apud eos hospitalitatis cultus.

5. Mirabilem bibliothecam instruxerat Cassiodorus, ut monachi juxta D. Benedicti præceptum acciperent omnes singulos codices de bibliotheca (Reg. S. Bened. cap. 60; Cass. lib. Div. Litt., cap. 28 et 32; Reg. S. Bened. cap. 48; Cass. lib. Div. Litt., cap. 8).

6. Et quod mireris monitum patris de candela jugiter ardente, sic integrum voluit filius obediens, ut perpetuæ lampadis usum Vivariensibus adiungeret ex cap. 50 libri Divin. litterarum (Reg. cap. 22).

7. Nec siluit Baronius ad annum 562 Cassiodorum sic suis cavisse ab omni sæcularium conturbatio, ut quidquid ad vitæ et pietatis commoda auxilio foret, ipso contineretur monasterio, et salva religione silentii, et otio contemplationis, cunctorum necessitatibus fratrum fieret satis. Quod exquisitæ sapientiæ digestum Benedictinæ debet Regulæ cap. 66, quæ jubet monasterium sic construatur ut omnia necessaria, id est aqua, molendinum, hortus, pistrium, vel artes diversæ intra monasterium exerceantur, ut non sit necessitas monachis vagandi foras, quia omnino non expedit animabus eorum. Nec prætereundum ita religiose Cassiodorum huic mandato legislatoris obtemperasse, ut libros qui de medicina et re domestica, et alendarum avium, maxime columbarum cura disserunt propter infirmos, quibus solis sunt usui, a suis voluerit esse legendos.

C Verum hic forsitan oppones non aliis sub legibus quam iis quarum modo mentio facta est, ut plurimum cæteros vixisse monachos, ut proinde certa non sit ex allatis ratio concludendi pro Benedictino Cassiodori monachatu. Damus id quidem lubentissime Cassiodorum nonnulla ex præfatis statutis D. Benedicto cum omnibus monachis communia servasse; neque vero inde solummodo colligimus eum Benedictinis ascribi oportere: verum cum et communibus et propriis sancti legislatoris placitis Senatorem paruisse ostenderimus, ipsum a tota Regula ne vel latum quidem unguem deflexisse inferendum merito censeamus. Adde quod ea quæ communia diximus eodem sensu iisdemque pene ac Benedictus verbis sibi tribuerit Cassiodorus, ut amplius patebit ex argumento sequenti.

ARGUMENTUM III.

D Non solum ex iis quæ Cassiodorus jam monachus egit nobis asserere licet ipsum Benedicto vel viventi, vel proxime defuncto nomen dedisse; sed quæ ubique operum suorum ad Vivarienses passim scripsit, id certo demonstrant; videtur enim succincta sparsim in Benedictinam Regulam commentaria exarasse, quibus tacito legislatoris nomine ejus loquendi tropos usurpat. Pauca delibabimus ex multis, quibus lectori citra tædium fiat satis.

Primum occurrit officii, seu operis divini dispositio, diu noctuque peragendi, quam adamussim Benedictinam, seu ad sexdecim integra Regulæ capita Senatorem concinnasse, probant ea quæ scripsit in præfatione Commentarii sui in Psalmos, et aliis in locis, ut etiam ostendimus in ejus vitæ parte II, § 17.

2. Horæ canonicæ dicuntur opus divinum, ut a Benedicto Reg. cap. 43, sic a Cassiodoro lib. Divin. Litt. cap. 50, etc.

3. Eadem apud utrumque nomenclatura ea pars officii quam nos matutinos dicimus, vigiliæ nocturnæ nominatur (Reg. cap. 45; Cassiod. in psal. cxxvi);

et ut ad eas tempestivus et facilis esset accessus, A timiensium horologiorum, et jugis luminis usu ingeniose providit Cassiodorus: *Hinc ergo procurata sunt*, inquit cap. 59 lib. Divin. Litt., *ut milites Christi certissimis signis admoniti, ad opus exercendam devotum quasi tabis clangentibus evocentur.*

4. Convenit inter eruditos nullam in Occidente aetate Benedicto superiorem in serie horarum canonicarum completorii meminisse, et illius usum et formam Occidentalibus monachis prescripsisse, cuius ritum sanctissimo Patri debet etiam Romana Ecclesia, ut probe scribit Bellarminus, Francolinus, Hugo Menardus, cardinalis Bona, et alii ab eo citati cap. 10 de Divina Psalmodia. Igitur haud dubium quin Benedictinam Regulam secutus sit Senator, dum in prologo sui in Psalmos Commentarii, et in psalmo cxviii, et maxime in conclusione psal. xc, *completorios post omnes actus diei, noctis adventu jussit decantari.*

5. Similis utriusque in manuum laboribus monachis, ne otio torperent, prescribendis, similis in B distribuendis unicuique secundum vires suas operibus cura et sollicitudo. Similibus ambo verbis inimicam animarum otiositatem et desidiam a claustris procul amandare contendunt (*Reg. cap. 48; Cass. lib. Div. Litt. cap. 30. Reg. cap. 48; Cass. lib. Div. Litt. cap. 52*).

6. Uterque pari veneratione Cassiani scripta coluit, suisque legenda proposuit. *Sedeant omnes*, inquit Benedictus *Reg. cap. 42, et legat unus collationes Patrum*, scriptas scilicet a Cassiano. *Cassianum presbyterum*, ait Cassiodorus lib. Div. Litt., cap. 29, *sedulo legite, et libenter audite*: id est forsitan audite, dum sedentibus aliis, ut praecipit Benedictus, Cassiani collationes unus eorum legeret.

7. Cassiodorus Vivarienses obediuntia praeter ceteris virtutibus exerceri jussit, cuius ut religiosior esset observantia, eam ipsis pene verbis commendavit, quibus S. Benedictus ea, veluti tessera quadam, discipulos insigniri voluit (*Reg. cap. 5; Cass. lib. Div. Litt. cap. 32*).

8. Nec minus persuadent Benedictinum Vivariensium institutum tot peculiares Benedicto loquendi formulae, quibus sic studuit Cassiodorus ad suos scribens, ut pene in verba Magistri jurasse videatur: exemplo sit quod varus in locis lib. Divin. Litt. fratres suos vocat *milites Cassian*, usu Regulae familiari (*Cass. lib. Div. Litt. cap. 30*). Item, *fitque illa scala Jacob*, etc.: sed *gradus iste humilioris* (*In praefat. psal. cxix*), etc. Unde *scalam illum Jacob pro parte aliqua* (*Lib. Div. Litt. cap. 52*). etc., *iniqua remunerationis est premium sine aliavo munere praecipit salutaribus obedire* (*In psal. lxx, v. 13*). Item *Quae vilius comparari possunt* (*In psal. cxxxvi, v. 11*); Item, *istae cogitationes, dum cum parvula percutiuntur in petram* (*Prolog. Reg. cap. 7, 8, 30*). Ex quibus et aliis passim obvis facit est conjectura nullatenus Benedicti Regulam sic Cassiodoro ad munera fuisse, nisi ex illius usu et dulcissima lectione quam in congregatione saepius iterandam praecipit illi cap. 66.

Item nec inepte quidem probari potest ex hac Senatoris sententia, sic ad suas scribens cap. 32 lib. Div. Litt. *Tam regulas Patrum quam proprii praecipit jussa servare*. Per regulas quippe Patrum Benedictinam intab. optentur nec pauci, nec ignobiles viri, rati SS. legistorem Benedictum modestie causa suum nomen geminis latui compressisse, et Patrum nomine, quorum plerisque multos adhaesit, posteritati nuncupasse. Vide Hugonem Menardum lib. de Orig. ordinis sancti Benedicti, Haftenum in Disquisit. monast., et plures alios ideo ita sentientes; quia, ut recte notat S. Benedictus abbas Aniane in praefatione Concordiae regularam, certum est B. Benedictum suam a ceteris regulam assumpsisse. Et ut in vita S. Martini de Vertano legitur: *Quam regulam S. Benedicti, priorum Patrum decreta institutam a transalpina regionibus ferunt ab ipso delatam. Superflui esset laboris plura in hanc rem congerere;*

non enim diffiteri possunt eruditi regulam hanc ipso etiam vivente legislatore sic inscriptam, et a coaetaneis auctoribus eo sub titulo laudatam; eam enim Gregorius inter magnos B. Benedicti discipulos maxime simpliciter et absolute vocat Regulam monachorum in lib. ii Dialogorum. Sic etiam in antiquissimis chartis, pontificum decretis, diplomatibus regum, et conciliis citatur (a), ubi *Lex Monachorum, Regula sancta, Regula Patrum, Norma Patrum*, nihil aliud suat, nisi ipsa Regula Benedicti, quam ex melioribus et exquisitis Patrum sententiis confectam advertens Cassiodorus, non male *Regulas Patrum* more ceterorum appellavit.

Quod si pertinacius quidam reluctantur, et malint Senatorem ad omnes indiscriminatim et universim regulas antiquorum Patrum memoratis verbis intendisse, quem obsidem dabunt suae fidei, ut isthaec citra tanti viri injuriam posse asseri quis tuto credat? Nutaret certe, ne dicam penitus obrueretur Cassiodori prudentia sub tanta praecceptorum mole, si constaret virum discretionem praecipuum tot importabilia onera suorum humeris alligasse, puta regulas Antonii, Pacomii, Macharii, Orestii, Basilii, Cassiani, et id genus plurimum; quas quidem monachis indigere utilissimum est, ad eas cogere nocivum; secus autem de Regula, quam ipse specialiter profiteris, a cujus imperiis totus pendeat monachus necesse est.

Sed ut longius facessant, et funditus ruant adversariorum responsa, vel unum adhuc urgere liceat, quo citra scrupulum quilibet facile credat Cassiodorum per *Regulas Patrum* nullum alium Regularam codicem insinuassee, quam Benedictinum. Certum est quam toties suis commendavia observantiae regularis perfectionem eam esse, cujus usum vigere voluit in suo monasterio Vivariensi; certis enim legibus, certis usibus non vagis, non temere, aut perfunctorie conceptis stare debet familia regularis. Sed ex ejusdem Senatoris scriptis, dictatis, et a nobis superius recensitis, maximeque ex completorii totiusque officii divini dispositione constat Vivariensis monasterii usus alios non fuisse quam quos praescribit Regula S. Benedicti. Ad illas igitur observantias Benedictino Regulae a se pridem propositas, ad illam, inquam, praxim cuique notam, in Italia universa receptam, suos hortatur Cassiodorus: quam ideo *Regulus Patrum* appellat, quod alio tunc temporis non vocaretur nomine, sciretque a legislatore compendiose in sua Regula redactum quidquid in immensa variaque veterum Patrum suppellectili sparsum jacebat.

ARGUMENTUM IV.

Erunt illud ex auctoritate scriptorum qui asserunt Cassiodorum S. Benedicti discipulum, et regulam ejus professum, quos antequam proferamus in medium, notandum haud sine admiratione alium apud veteres de viro in saeculo et in claustris vita et scriptis clarissimo silentium. Jurgantur pene posterioris aevi auctores cum Procopio, laetande Ravenate, et ipso etiam Isidoro Hispalensi, qui aut vix, D aut jejune nimis de Cassiodoro, et ejus vivendi ratione prolocuti sunt; quamvis ab ejus operibus non pauca mutuati fuerint. Verum vix ullus nobis videtur conquereudi locus, si de Benedictino Cassiodori monachatu, quem unicuique inquirimus, sit sermo; non desunt enim qui sententiae nostrae aperte suffragentur, et tandem synchronum testem citabimus, quando integra stabit et invicta superius allata abbatibus Fundani auctoritas. Secundus testis atcedet Gabriel Vuarri lib. iii de Situ et antiquitate Calabriae, circa finem: *Si tamen is*, inquit Paulus Anilius Sacerdus in Historia monasterii Carbonensis, pag. 14, *libri auctor fuerit, licet nomine ejus in lucem prodierit; nonnulli, et fortasse non insulse Gailletini cardinalis Sicleti praestantis doctrinae, et exacta studiorum disci-*

(a) In Chron. S. Wandregisili. Concil. Rothomag. sub Anberto. Beda in Vita S. Wilfridi. In diplomate Theodorici in gratiam S. Mauri monasterii.

plina celebris ingenio ascribunt. Is, inquam, auctor, A quisquis tandem ille sit, qui antiquitates, seu res Calabrie et Scylacii, ubi situm Vivariense cenobium apprime noverat, sic de Senatore loquitur: *Fuit Cassiodorus in saecularibus disciplinis omnium suo saeculo facile eruditissimus; sed, saeculi honoribus contemptis, divi Benedicti monachus factus, divinarum Scripturarum scientia atque etiam sanctitate effulsit.* Non aliter doctissimus Espenceus lib. in suarum Digressionum n. pag. 345, ubi de cancellariis erudite disserit. Similia profert Hieronymus Faber i parte III. torre urbis Ravennat., pag. 1370, in qua praeter alia commemorat Cassiodorum gloriae saecularis fastidio nuntium mundo remisisse, et in schola S. Benedicti alius meruisse; exstructo suis sumptibus et magnificentius aucto Vivariensi monasterio. Non absimilia legimus apud Hieronymum Platum lib. II, cap. 32, de Bono Statu religionis. Et apud Sanderum in sua Bibliotheca ms. Belgica, vetus codex S. Amandi in Flantria, ab ipso Sandero lectus, ut ipse testatur, haec habet in titulo: *Magni Aurelii Cassiodori Senatoris, et postea monachi Benedictini, liber de Anima, et de ejus Divinarum Litterarum institutione. liber primus tantum.*

Claudent agmen qui praere debuerant ipsi rerum Benedictinarum ex professo tractatores, qui Senatorem nostrum suo ordini ascribendum unanimi consensu asseverant, multisque argumentis demonstrare contendunt. Ita Trithemius lib. II et III de Viris illustribus ord. S. Benedicti; Arnoldus Wion lib. V de Liguo vitae, cap. 5; Antonius Ypezius abbas Vallisoletanus tom. I Chron.; Stengelius, Bucelinus in Menologio et in Annalib. Benedictinis, et alii quos citant.

At forte suspecta fuerit Baronianis domesticorum scriptorum auctoritas: imo vero his ut pote oculatis testibus, et veritatem e secundo Bibliothecarum nosstrarum sinu eruentibus major adhibenda fides quam extraneis, quibus nec ordinis Benedictini patere scriinia, nec mss. supellex propemodum immensa. Nec ullus quidem sanae mentis caeca umbratilis ejusdem gloriae ordinis sui libidine abreptos censuerit, tam curiosos hujusce rei discussores, et integerrimos opinionis suae ob argumenta non contemnenda propugnatores. Quid plura? eorum qui Baronium vetate processerunt nemini dubia fuit unquam Benedictina Cassiodori professio, quem si qui monachum simpliciter et sine addito, ut aiunt, aliquando vocaverit, sicuti Paulus Diaconus, Honorius Augustodunensis, Sigibertus, Ordericus Vitalis, Robertus de Monte, abbas Urspergensis, Otho Frisingensis, Gesnerus, Sixtus Senensis, et alii quamplurimi, eum hoc nomine Benedictinum fuisse significaverunt, vel quod nihil eorum aevo praeter Benedicti discipulos monachi gloriaretur appellatione, vel quod non alio caractere tot viros illustres, quos ordini nostro nemo invidet, suis in scriptis insigniverunt. Eodem plane sensu antiquioribus mss. codicibus Cassiodori in Psalms titulus hic praefigitur, *Cassiodori jam Domino praestante Conversi Expositio*, etc. Quid enim aliud, quae, innuit Conversi vocabulum, nisi Benedictinam Regulam professum monachum jam adultae, vel propectae aetatis, et chori munus additum; sicut Nutriti nomen nondum, aut vix puberem voto potius parentum quam suo sancti Benedicti cucullum induentem. Id enim aperte colligitur ex Gregorio Magno lib. II Dialog., capp. 17 et 18 et alibi. D. Lanfranco in Decretis pro oratione S. Benedicti, cap. 1, sect. 4. Imprimis autem ex D. Anselmo capite 78 lib. de Similitudinibus, qui inscribitur: *De Contentione inter monachos Nutritos et Conversos*, apud quos omnes, et alios non paucos, idem est Conversus, qui monachus Benedictinus. Stet igitur ratum ac plane indubitatum suis semper alumnus a Benedictinorum ordine annumeratum Senatorem; donec hunc tandem nostro saeculo eripere tentaverit eminentiss. cardinalis Baronius. Aequo jure videamus.

ARGUMENTUM BARONII,

Et alia quaedam contra Benedictinum Cassiodori monachatum objicienda expenduntur.

Certum est ex superioribus momentis nulla veterum auctoritate ex albo Benedictinorum expunctum a Baronio Cassiodorum. Quibus ergo putas argumentis fretus doctissimus annalista, tot a nobis hactenus allatis auctoritatibus, tot adductis rationibus contradixit? Nullo sane, nisi unico, eoque, ut aiunt, negativo. Illius vim, si quam habet, non tantum non minuimus, sed eam majoribus conjecturis augebimus in gratiam eminentissimi cardinalis; et ne quid candori desit, non silebimus ea ad quae forsau ipse non advertit, et quibus opinioni suae utcumque blandiri potuisset. Sed ante omnia juvat eum ore proprio loquentem audire; sic igitur ille, ad ann. 494: *Sed quid insuper Cassiodorum pro animi arbitrio sub ejusdem S. Benedicti regulis monachum referunt, cum agens ipse de monachis a se collectis in Comment. de Divinis Lection. cap. 29. et 32, nec ullam quidem, cum in eo argumento versatur, S. Benedicti vel regularum ipsius habuerit mentionem; quae certe ante omnia ipsis monachis ante oculos ponendae erant? Haec omnia, nec plura profert Baronius ut Senatorem coetui Benedictinorum immerito ascriptum ostendat. Siluit de Benedicto capp. illis 29 et 32 abbas Vivariensis, inquit summus Annalium scriptor, ubi nulla major eum laudandi, et regulas ejus allegandi sese praebat occasio; non potuit igitur in ejus ordinem convolasse. Sed potuit, reponent alii in aliis libris, quos hactenus latere vel periisse certius constat, tanti Patris et ejus Regulae meminisse. Quid tum etiam si Baronio objiciamus alium cardinalem, non mediocris litteraturae virum, ipsum item bibliothecarium S. Romanae Ecclesiae, Guillelmum Siretium doctrinae fama et auctorum sui saeculi testimonio celeberrimum, qui in Historia Calabrie Cassiodorum Benedictinis accenset?*

Sed ut argumentum negativum vim obtinet nonnunquam, si suis libretur momentis, placet rationi Baronii nihil luminis denegare, et investigare quid tandem illud sit, quo praevio deflectere potuerit a via communi et aliorum consensu. Si Cassiodorus, inquit, S. Benedicti Regulam vorisset, illius procul dubio meminisset in citatis supra capp. 29 et 32. Illud benevole concedendum, si tunc nulla potuit suppetere excusatio silentii; puta quod cum ea scriberet, jam usitatissima esset Vivariensibus illius Regulae observatio: ut proinde nulla fuerit ratio Senatori ad illius praxim adhortandi: sed illud unicuique sibi superesse censuit, ut exemplo S. patriarchae emendicatis ex aliorum Patrum lectione subsidium, suos instigaret ad perfectionis evangelicae culmen. Non dubium certe quoniam Benedictina Regula legere-tur quam frequentissime, ut illa praescribit, in quotidianis monachorum synaxibus, omnium manibus tereretur, et ab ipsis etiam ordinis incunabulis, ut ferunt vetustissimae nostrae membranae, memoriter addiceretur. Quis igitur, amabo, post haec Cassiodoro locus, aut quae necessitas ad lectionem illius Regulae monachos invitandi, cogendi, trahendi? Siluit, inquam, Benedictum, qui privatim et coram jugiter audiebatur in cenobio Vivariensi, et alios solum cenobiticae palaestrae magistros et Patres indigitavit, ne quid opis et adminiculi deesset his quorum profectui nunquam non sedulus invigilabat.

Age vero non minus incommoda videtur ipsi Baronio ejus argumentatio, et in ipsum retorquenda, qui consentit Senatorem monachum fuisse, et cenobitas certae regulae sese subdidisse, priusquam in Benedictinam omnes convenirent. Ita enim ille: Si Cassiodorus fuisset monachus S. Benedicti, ejus meminisset, aut saltem Regulae quam promulgavit; et quidem capp. illis 29 et 32. Sed non meminit: igitur, etc. Sic retorquemus: Si Cassiodorus fuisset monachus, eo loci meminisset regulae cui se addixerat, et quam Vivarienses sequebantur. Sed non meminit. Igitur non fuit monachus. Atqui ipsam mo-

nasticæ professum esse scribit Baronius. Igitur non a quequaque certa fides argumenti negativi; et eam utrobique periclitari regius censeat annalista. Non facilis quidem doctissimo cardinali hujus nodi solutio; vel enim responderit, nihil cure et necessitatis fuisse Cassiodoro capitibus illis ut ius regule meminisse, et sic convenimus: vel ibi sat superque suis insinuassem quam ipse regulam sectaretur. At hoc si ita esset, disertis verbis exprimere debuisset Baronius, quæ illa Vivariensium norma; et ex ejus observatione non abnativo quidem argumento, sed positivo conficere Benedictinum non obtinuisse ut communem et usualem, si dicere fas est, Cassiodorensis monasterii canonem. Non minus enim lusisset syllogismo suo negativo, et dialectico cavillo, quam qui probaturus sanctum Bonaventuram Benedictinum non fuisse, hoc solum nobis objiceret enthymema: Nulla apud eum Regule S. Benedicti mentio, ubi tamen commoda citatio videretur. Igitur certum illam amplexum non esse. Sed rem acutius meliori effato: Regula Francisci alia est a Regula Benedicti: primam servavit Bonaventura; non igitur alteram. Sic certe indicare debuit Baronius quam regulam Cassiodorus sequeretur, siquidem ipsi constet, quod de illa disseruerit citatis capitibus 29 aut 52. Sed non potuit: unde recurrit primæ allatæ responsionis membrum, nihil scilicet eo loci Senatorem movisse, ut de S. Benedicti Regula nominatim ageret, quod iterum paucis demonstramus.

Illud unum videtur intendisse Cassiodorus toto in libro de Divinis Litteris, ut ad studium sacræ Scripturæ cœnobitas suos instauraret. Hinc ostendit quibus potissimum libris legendis et addiscendis impensius incumbere. Deinde circa medium capitis 28 providè monet, ut si quibus grave fuerit aut injuriam penitus statim illud Scripturæ sacræ, hortis excolendis, serendis arboribus, aut alendis piscibus sese dedant, non inutili quidem opera, sed fratribus, hospitibus et infirmis profutura. His porro monitis absolvitur caput 28. Toto vero capite 29 primam de facultatibus, monasterii Vivariensis non parce disserit, et quæ ad necessaria et commoda vitæ minus contulerit, prudens recenset. Tum suos hortatur ut caducis et terrenis omnibus valere jussis, cœlestia serio meditentur. Eaque ut animo prosequantur alacriori duce indigat Cassianum, quem pari encomio extulerat etiam S. Benedictus. Tertio legislatoris ejusdem insistens vestigiis, ejus licet suppresso nomine, cellarum mentionem facit, quas extrui jussit ut iis quibus post exhaustos cœnobiticæ vitæ labores sacrum jam eremi otium arideret. Verum quid iis in omnibus necesse habuit Cassiodorus commendare sancti Benedicti Regulam, iis præsertim monachis, quos, pace Baronii dixerim, saltem hic supponimus Benedictinos; quippe ne res ipsa quidem quam prosequeretur illud exigebat, aut ipse monachorum fervor, quibus nihil tum erat antiquius quam Regule, omnium votis expetite, omnium linguis celebrare, præceptis strictius inherere? Quis enim dixerit quod quoties superior aut abbas verba facit ad suos de studiis, de labore, vel aliis regularibus exercitiis, toties regulam eis familiarem, usque notissimam in memoriam cogatur revocare? Quasi vero tot abbates sanctissimi, quos in D. Benedicti ordine meruisse certissime constat, inter Benedictinos consensu non sint, quia in aliqua ad suos parones nullam de Benedicto ejusque Regula fecere mentionem. Fateor equidem, si cœnobium regularis observantia patiatur aliqui detrimenti, nullum tunc aut impendentibus aut grassantibus jam malis presentibus fore remedium, quam ipsius Regule memoriam, in cuius verba publico sacramento sui juratum. Sed rebus integris, et dum illustratis, ut in Senatoris nostri monasterio, perseverat disciplinæ vigor, supervacanea profecto est, ne dicam molestia, iterata fere singulis momentis ad regule observationem ahortatio. Certe cum Vivariensibus

A legislatoris sui legibus jam addicissimis alios monasticæ perfectionis duces proponeret Cassiodorus, eorumque sensa depromeret; dum reconditos tam in sacris litteris quam in Patribus orthodoxis divinæ sapientiæ fontes reseraret, licet ibi eorum regulam siluerit, jure tamen merito et illis, et officio suo facere plusquam satis sibi videbatur.

Iniquis objicitur a Baronio caput 32, nec enim probat cur in eo plura quam in superiori capite 29 de S. Benedicto ejusque institutis verba facere debuisset Cassiodorus; et quæ de priori capite 29 diximus, illius in posteriori silentium facile apud omnes excusarent. Neque tamen S. Benedicti Regulam ibi a Senatore prætermissam statim concessero, cum nec levis sit, nec improbabilis superior conjectura, qua cunctis opinari liceat Cassiodorum sui præceptoris Benedicti non obscure meminisse, vel primis illius capitis verbis, cum ait: *Tam regulas Patrum, quam præceptoris proprii jussa servate*. Non enim audiendus est is qui grammaticæ magis quam rationi serviens regularum nomine non unam, sed plures intelligi contenderet; nam Baronius ipse, dum disputat de eadem Regula, non semel eam regularum vocibus appellat.

Addimus denique quod unicuique Baronianæ opinionis fundamentum eam funditus evertat; illud enim quod unice nobis opponit, si verum est de Regula Benedictina Cassiodori in lib. de Div. Litt. silentium, clamat illam fuisse regulam cœnobii Vivariensis. Quod hæc ratiocinatio demonstrat: Notissima est Senatoris sollicitudo in conquirendis et undique comparandis libris, quibus fore ad miraculum crevit celeberrima Vivarii bibliotheca; non minus perspicuum quot votis, quot modis satageret, ut nihil suis deesset opus humanæ, quo assidua piorum codicum lectione Deo sublimius inhaerent. Tertio supponimus ex præmissis ut indubitatum Regulam S. Benedicti suo merito, sua fama et celebritate Senatori commendatissimam fuisse. Qui igitur fieri posset ut vir suorum salutis cupidissimus, dum cetera vestigat longius, ambit sollicitus, emit impensius, pietatis et perfectionis monasticæ subsidia, hanc unam Regulam neglexerit omnibus numeris absolutam, probatissimam singulis, vicinam tandem, ipsique notissimam? Hanc siluit; esto, sed quam Vivarii parietes altius personabant!

SECUNDA OBJECTIO.

Hanc et eas quæ sequuntur a viro doctissimo multisque titulis a nobis colendo propositas objectiones subjicimus in gratiam cardinalis Baronii, ad quas forsitan non advertit. Objicit igitur Cassiodorum S. Benedicti discipulum non fuisse, sed Cassiani, quod ejus scripta Vivariensibus suis sedulo commendaverit.

Respondemus: 1° Aptam omnino non videri hanc consecutionem: Probavit Senator, et commendavit suis monachis scripta Cassiani; igitur regulam ejus, si quam divulgavit, amplexi sunt.

D 2° Pari quis laderet enthymemate: Non minus hortatur idem Cassiodorus eosdem monachos indefesso labore vacent lectioni Patrum, puta Hieronymi, Augustini, Basilii et cæterorum, et magis de illis quam de Cassiano perlegendis sic edixit: *Legite, sedulo legite, constanter legite*: igitur Vivarienses monachi regulas SS. Hieronymi, Basilii, etc., soleant et speciali votorum nuncupatione professi sunt.

3° Noone parem de Cassiano legendo privatim et coram, ac in publicis conventus synaxibus legem fixit S. Benedictus? quis tamen jure dixerit Benedictinos sub Collatoris regula meruisse?

4° Si quid diligentie in laudando Cassiano posuit Cassiodorus, indicium illud est mentis paria sententis cum sapientissimo legislatore Benedicto, qui Cassianum impense coluit, eique legendo suos addixit, dum jubet capite 42 suæ Regule, ut *Sedeant omnes in unum; et legat unus collationes Patrum; et capite*

75: *Nec non et collationes Patrum. Quem sequitur A abbas noster, dum monet libro de Divinis Litteris capite 29: Cassianum presbyterum, qui conscripsit de institutione fidelium monachorum, sedulo legite, et libenter audite.*

Tandem respondemus scopum Senatoris eo loci non esse scripta Cassiani proponere, ut propriam aliquam vivendi normam; sed quaedam menda doctrinae illius discipulis suis detegere, ne offenderent incauti, praesertim in materia de auxiliis et gratia Dei, collatione 13, quam sanctus Prosper et alii invictissimum victricis gratiae defensorem Augustinum secuti, reprehensione dignam judicaverunt. Sic enim ait Cassiodorus (*Lib. Div. Litt., cap. 29*): *Cassianum, qui conscripsit de institutione fidelium monachorum, sedulo legite, et libenter audite; qui tamen de libero arbitrio a beato Prospero jure culpatus est. Unde monemus, ut talibus rebus excedentem sub cautela legere debeatis, etc.* Nec hic tantum se censorem exhibuit; sed quoties sese dedit occasio, aliorum etiam auctorum naevos aut scopulos toto de Divinis Litteris libro suis tanta diligentia studuit indicare, ut si non unus, saltem praecipuus hujus libri scopus esse videatur. Sed quid, amabo vos, in Regula S. Benedicti male sanum, aut minus orthodoxum, quod an inadversione Senatoris indigeret, ut tanquam rea citari, et coram eo iudice sisti debuisset? Quid in opere quod toties prima sedes probavit, quod tot pontifices, tot sancti, et Ecclesia univversa, summis extulere laudibus, inveniri posset, cui censoriae severitatis nota inureretur a Cassiodoro? Contra vero, cum nihil in eo codice contineatur nisi laudabile, nisi sanctissimum, nisi divinum; quid mirum si ubi Cassianum arguebat Cassiodorus, de S. Benedicto tacuerit?

Urget tamen, et nihil remittit vir doctissimus; ait enim: Qui Benedictinus esse potuit Cassiodorus, cum duos abbates praeter Benedictinae Regulae institutum monasterio suo praefecerit, imitatus videlicet Africanos, qui, sicut in Fulgentii Vita legitur, sua duobus abbatibus aliquando coenobia subdidere? Unde Senatorem, dum ad servandas Patrum regulas adhortatur suos (*Lib. de Div. Litt., cap. 52*), non de Benedicti quidem Regula, sed de mixta quadam alia, quam ex variis ipsorum ordinis monastici legislatorum regalis excerpserit, loqui censendum est.

Negamus claustris Vivariensibus duos abbates praefuisse, donec Chalcedonium et Geruntianum successores sibi senior Cassiodorus subrogaverit. Nec sane quid tum fecerit alienum a Regula Benedictina video. Ut enim duos abbates, sic duo monasteria, unum coenobiarum, anachoretarum alterum, apud Vivarienses fuisse planius atque apertius Senator ipse dicit quam ut ab ullo in dubium adduci queat. Nam primo subjuncta Castellensi monti coenobitarum claustra sic describit capite 29 de Divinis Litteris: *Invitat siquidem vos locus Vivariensis monasterii, etc.*

Deinde vero, si quibus forte anachoreticae vitae cupido mentem subierit, ejusmodi secessibus Castellensis montis secreta suavia assignasse se testatur. Haec ita cum essent, et cum coenobitae atque anachoretae vivendi ratione minus conveniant, eorum curam non uni, sed duobus demandandam esse vir prudentissimus existimavit. Neque id quidem parum valet ad demonstrandum Benedictinum Cassiodori monachatum, cum, ut jam monuimus, de gemino illo monachorum genere, vel in ipso primo Regulae suae capite sanctissimus legislator verba faciat; nec idem infrequens olim fuerit, aut etiamnum sit in quibusdam nostrorum monasteriis. Unde colligas Cassiodorum haud Africanus longo intervallo a Vivariensibus septis dissito sectatum fuisse, sed finitimos Europaeos; nec transmarina, sed domestica Benedictinorum non in Italia modo, verum etiam in aliis regionibus jam notissimorum exempla quaesivisse. Quod vel ex ipso supra laudato capite 29 discimus, ubi propositis ad imitationem vicinis monachis (quos alios fuisse a Benedictinis nemo dixerit), eremicae vitae studio sic invitandi discipulos (*Lib. Div. Litt.,*

cap. 29): *Nam si vos in monasterio Vivariensi, sicut credere dignum est, divina gratia suffragante, coenobiorum consuetudo competenter erudiat, et aliqua sublimius defectos animos optare contingat, habetis montis Castellensis secreta suavia, ut velut anachoretae, praestante Domino, feliciter esse possitis, etc.* Accedit, quod duodecim Sublacensibus coenobiis duodecim abbates praeposuerit quondam D. Benedictus, cum inter ea tamen minus interesset spatii quam inter Cassiodorana; quandoquidem illorum tria sita in ejusdem montis cacumine unius fontis S. legislatoris precibus impetrati, caeterarumque rerum communi gaudebant. An igitur Vivariense institutum pugnet cum regula nostra viderit vir eruditissimus; maxime cum haecenus satis, ut arbitrator, ostenderimus nihil esse causae cur per regulas Patrum Regulam D. Benedicti Cassiodorum indicare voluisse diliteamus. At unicuique forsitan, inquires, Senatoris temporibus coenobium fuit, tum quia iis tem ibi cuncta cingebantur muris, tum quia vocem hanc, *monasterium*, suis ipse in scriptis usurpat. Esto, usurpet: at nomine hac etiam, *monasteria*, utitur aliquando? Deinde quis novit an non plura illa Sublacensium coenobia idem quoque caperet murorum ambitus? Denique si latius monasterii nomen accipias, unicuique; si arctius, duplex fuisse apud Castellenses affirmabimus, contendemusque nihil obstare quominus duobus abbatibus subdita duplex domus Benedictinae pariter Regulae totam sese mancipaverit.

TERTIA OBJECTIO.

Objicit iterum: Profanis et humanioribus litteris ex Cassiodori imperio vacabant Vivarienses monachi, ut satis patet ex libro de Divinis Litteris, quod tamen in ipso Benedictini ordinis exordio non legitur usitatum; et proinde aut regulae suae transivisse leges, aut Benedictinum non fuisse Cassiodorum fatearis necesse est.

At quomodo primo Benedictinorum aeo ea studia non viguisse probabit vir doctissimus, cum illius saeculi annales ad nos usque minime pervenisse non ignoret?

Deinde neutiquam concedendum, qui in ipso ordine praeceteris crevit, et insigniter adolevit scientiarum humaniorum usum, ad illius etiam curas primordia sua non referre. Verumenimvero quis crediderit, cum ad S. Benedictum e latebris Sublacensibus vix emergentem conflueret nobilissima Romanorum pubes, eum tot adolescentes et tot pueros quos in monasteria sua deinceps admittendos curavit, in summa positiorum litterarum ignoratione versari voluisse? Nisi forte dixeris, quod tamen incredibile est, sapientissimum legislatorem suis sacrae Scripturae studio sese totos darent tam accurate praecipisse, ut vel ipsas horas, vel ipsum modum quo sacrae lectioni vacarent praescripserit: iisdem tamen aditum ad eas praclusisse, dum hos a primis studiorum elementis avocasset. Existimaverim equidem de S. Benedicto, omnium iustorum spiritu pleno, eum melius iudicaturum, qui dixerit sanctissimum illum virum prius de litteris ea statuisse, quae de iis ab antiquis Patribus decreta fuisse commemorat Cassiodorus noster, dum ait (*Lib. Div. Litt., cap. 28*): *Sanctissimi Patres, quibus forte et ipsum S. Benedictum annumeratum voluit, decreverunt ne saecularium litterarum studia respiciantur: quia non exinde minimum ad sacras Scripturas intelligendas sensus noster instruitur.*

Respondemus 3° quod dum prioribus et decanis educandos pueros committeret S. Benedictus, hos vellet sub iis praceptoribus non pietatis modo, sed etiam scientiarum tirocinia ponere. Nam, teste Menardo, cap. 75 Concord. Reg., Isidorus Hispalensis in Regula sua (qua quidem, ut ait idem auctor in praefatione Concordantiae, non multum differt a Benedictina) jubet virum sanctum, sapientem, atque orate graecam, parvulo, studioso, lascivum, imperitum. At, inquires, quis in primo Benedictinorum aeto tot

eximii dotibus quas Isidorus requirit instructus fuit? Obvius statim adest celebris ille Gordianus literis Graecis apprime eruditus, qui vitam et acta martyrii S. Placidi testis oculatus exaravit tanta sermonis elegantia, ut ipsi Justiniano imperatori admirationi esset, quod nec ipse diffidetur Baronius. Eius iidem collega fuit Faustus monachus a septimo aetatis anno S. Benedicti discipulus; is vitam sancti Mauri arte politissima conscripsit, quam venementer approbavit ac laudavit summus pontifex Bonifacius IV. Ex quo iterum, quod magis ad rem nostram pertinet, concludendum est non aliunde singularem illam scientiam habuisse Faustum, quam ex uberrimis monasteriorum fontibus quos vel ab ineunte pueritia teneris adhuc labris delibaverat.

Respondemus 4° quosdam ex huiusmodi pueris monachos in clerum a B. Benedicto primisque ordinis nostri abbatibus cooptatos fuisse, et ad sublimia diaconatus ac presbyteratus decora profectos, quibus illic deesse non debuit literatura illa omnis quom dignitates tante jure suo postulavit. At nullibi nisi in suis cœnobis prima illius doctrine elementa edoceri potuerunt.

His omnibus responsis coronidis vice atteximus, si lubet, Bonifacii IV pontificis maximi auctoritatem; pulchre enim omnino asseverat quidquid sanctissimus patriarcha Benedictus expressis verbis non prohibuit, illud officioso silentio permisisse. Sed si nulla S. Benedicti lege sancitur literarum studium, nulla quoque proscribitur; imo Regulae Benedictinae decretis non obscure congruere videtur. Cassiodorus itaque non modo non deflexit a Benedictinis statutis, dum suas Vivarii aperuit scholas, sed et illum ad eorum se normam religiosius composuisse non indubitanter affirmaverim.

OBJECTIO QUARTA.

Objeit tandem verisimillimum esse iisdem legibus monachum vixisse Cassiodorum quibus Dionysium Exiguam, quem opinatur Benedictinae Regulae non paruisse.

Facilis esset responsio, nec probatione forsitan destituta, si diceretur haecenus esse controversum de monachatu Dionysii, quem non infamæ notæ scriptores nobis conceperunt: qua stante sententia fueret objectio. Verum quamvis non prævaleret opinio quæ magnam Exiguam Benedictinis accenset, non ideo statim periret illa quæ Senatorem inter eos annumerat, et objectionem fieret satis hoc modo.

1. Consentiant omnes Dionysium abibi monasticam vitam professum esse quam Vivarii, nec ibi obiisse, sed Romæ; indeque abbatem Romanum dictum esse. Sed ut erat laudatissima fama viri in omnium scientiarum genere versatissimi, voluisse Senatorem, pro suorum studiis impigre sibi licitum, ut ad se diverteret jure hospitii et necessitudinis, ac Vivariensi scholæ magister præesset ad tempus. Hinc est quod eam collegam et consortem nominat, quem nigrum cathedrae studiorum et curarum socium acceperat: *Qui mecum*, inquit (*Lib. Div. Litt., cap. 25*), *diacatum legit*; et post pauca: *Pudet me de consorte dicere*. Non insolens erat apud monachos illa pro litteris confederatio, qua instructiores scientiæ viros vel ad se evocabant abbates, vel fructu adventantes rogabant subsisterent tantisper; ut illa doctrinae singularis et variae eruditionis fluens in monasteria uberius derivarent. Quod si ad doctrinæ emulam accederet virtus eximia, tunc non solum recipiebantur benevole, sed, ut monet S. Benedictus cap. 61 Reg., ad emittenda stabilitatis vota invitabantur. His Benedictinae Regulae consiliis eruditus Senator Dionysium ad se accersivit, curavitque fratrum studio præficiendum; sed tale literarum comœrentium, scholæ prefectura, et quasi peregrina doctrinae communicatio in adventis huiusmodi, atque hospitibus magistris, qualis apud Vivarienses erat Dionysius, non eandem regulæ professionem exigunt.

2. Respondetur planius (stante hypothese de statu dubio monachatus Dionysii Exigui) aliis illum vixisse

legibus quam Vivarienses, nihilque Cassiodorum, in ejus laudes alias abunde profusum, in eo notasse quod communem monasterii ejus vitam saperet, quam sive ad orandum, quibus religiosius intererat: *Nobiscum*, inquit (*Lib. Div. Litt., cap. 25*), *orare consueverat*. Imo dum ejus viveendi modum et mores prosequitur Senator, plura recenset quæ ab instituto Vivariensium prorsus abhorrebant; sic enim de Dionysio loquitur: *Cæteris nimium cum alienas quotidie videret uxores; convivii gratanter intererat; parvo quidem cibo, sed tamen escis communibus utebatur; non aspernabatur sæcularium conversationibus interesse, &c.* A quibus omnibus quantum abluerit tam Cassiodorus, tum Vivarienses certo certius prodant ejus ad monachos suos paraneses, et ea quæ de illorum solitudine et recessu, silentio et abstinentiis in Cassiodori Vita fasius prosecuti sumus.

Hinc iterum ruit secunda objectio superius dilata, asserens Cassiodorum instituta Cassiani vel vovisse, vel observasse. Nam si par fuit et idem observantia regularis typus Exigui et Senatori, non solum a Vivariensium usibus discrepavit uterque, quod de posteriore vix unus admisit; sed neater cum Cassiano consensit. Nihil enim apud Cassianum frequentius quam strictioris abstinentiæ studium, silentii perpetua religio, intimi recessus, rarissimum cum viris sæcularibus colloquium, cum feminis nullum. Quod quantum fuerit a Dionysii moribus alienum, cum Vivariensium scholæ præsesset, evidentius patet ex superioribus verbis Cassiodori.

Nullus inter objecta vel obijcienda recesserit nuperi cujusdam scriptoris opinionem, ne dicam somnium, asserentis Encomiastici Augustiniani pag. 104, Cassiodorum inter Eremitas sancti Augustini solitarium delituisse. S. Aurelius, inquit, sive Magnus Aurelius Cassiodorus urbis Romæ Senator, etc. Ad singula pene suæ fabule verba cespitavit. 1° Putat illud Senatoris nomen honorarium esse, et quoddam ejus dignitatum insigne, nescio proprium illius fuisse vocabulum. 2° Ipsum ad fascies consulares assumptum fuisse dicit anno 510, cum constet apud eruditos ex ipsis consulum fastis, ejus consulatum quatuor annis posteriorem fuisse. 3° Impingit gravius cum Heliodorum Cassiodoro socium asciscit Orientalis peregrinationis, et collegam prefecturæ Constantinopolitanæ per octodecim annos; qui tamen Senator nusquam Constantinopoli egit. 4° Vivariense cœnobium muris Ravennatensibus conjungit, quod in Seylacensi Calabria tractu Geographia constituit. 5° Cum Cassiodorum Eremitis suis ascribit, Possevintum, Sixtum Senensem, et, quod mireris, ipsum Trithemium testes citare non veretur, quasi illi subscripserint opinioni, de qua aliam apud duos priores sententiam, et posterior Benedictinis Cassiodorum non semel nominatim attribuit. Plures viri alienis in messibus, vel melius in spatii imaginariis, ut aiunt, abunde luxuriantis, errores pro qui per otium lectoris nobis licere non credimus.

CONCLUSIO.

Expensis ad trutinam superioribus momentis, et diligenter examinatis Baronii aliorumque argumentis, jam sit lectori liberum definire in quam partem ipse præpvideat, an Benedictinam, an Cæsaris Baronii. Reddat quæ sunt Cæsaris Cœteri, quæ sunt Benedicti Benedicto, et quæ sunt Dei Deo. Venerabundus igitur et promissum amplectetur eum entissimum doctissimi cardinalis purpuram; fateatur virum esse omnium suffragiis dignissimum, et pro tot impensis laboribus ad Ecclesie decus et utilitatem immortalitatis laurea coronandum. Verum ex adverso non minoris obsequii vices veritati repensurus perpendat, an juste videantur Cassiodoro natales Benedictini, quibus, ut vidimus, suffragantur Senatoris sub extremam B. Benedicti aetatem, et post ejus obitum vita et monachatus; ipsa Benedictinae regulæ ceberitas, et ad eam amplectendam omnium concursus, Cassiodoro non ignotus; exemplum omnium abbatum et cœnobiorum Italiae, cum vivo Cassiodori proflente

tiun; par Vivariensium et Cassinensium vivendi ratio; familiares apud Senatorem Benedicti Regule textus, et haud absimiles apud utrumque scribendi formulæ; consensus auctorum unanims de Benedi-

ctina Cassiodori professione ad totam usque Baronii; tandem ad objecta quæ sincere fideliterque retulimus, nec levis nec contemnenda responsio.

AUCTORUM TESTIMONIA

DE MAGNO AURELIO

CASSIODORO SENATORE.

Sanctus Beda vulgo Venerabilis dictus, lib. II in Ewan, cap. 7. — Cassiodorus quondam Senator, repente Ecclesiæ doctor, qui dum in Expositione Psalmorum, quam egregiam fecit, diligenter intuitus est quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri fratres dixerunt, edoctum se procul dubio a senioribus Judæorum, id est confitentium et laudantium probavit.

Paulus Warnefridus Diaconus, lib. I de Gestis Longobardorum, cap. 25. — Hujus, id est Justiniani, temporibus Cassiodorus apud urbem Romanam tam sæculari quam divina scientia claruit, qui inter cætera quæ nobiliter scripsit, Psalmorum præcipue occulta potentissime reseravit. Hic primitus consul, deinde senator, ad postremum vero monachus existit.

Hincmarus archiepiscopus Rhemensis, de diversa et multiplici Animæ Ratione, cap. 2. — Cassiodorus, vir acerrimi ingenii et insignis eruditionis, in libro quem de Anima conscripsit, magistros sanctæ Ecclesiæ in hæc re sicut et in aliis se sequi ostendit. Plura iterum citat ex Commentariis Cassiodori in Psalmos, cap. 25 et 33 de Prædestinatione.

Sigebertus Gemblacensis de Scriptoribus ecclesiasticis. — Cassiodorus consul et senator, postea monachus et abbas, fecit tractatus super Psalmos, et totum operis corpus per tria membra, per psalmos scilicet quinquagenos divisit. Scripsit duos libros Institutionum, qualiter divinæ et humanæ lectiones debeant intelligi, et librum de Etymologiis, et alium librum Sacrorum de Schematibus collegit. Scripsit librum Tabularum, quem de divina Scriptura collectum, voluit nuncupari Memoriale: ut breviter percurrant qui fastidii proluxa perlegere. Fecit Completiones in Epistolis apostolorum, et in Actibus apostolorum, et in Apocalypsi, quæ sunt brevissima explanatione decursæ. Digessit etiam Catalogum consulum Romanorum. Epiphanium Scholasticum, qui tres Theodoretæ, Socratis et Sozomeni historias de Græco in Latinum transtulit, in unam Tripartitam historiam redegit. Novissime anno scilicet ætatis suæ 93, precatu fratrum suorum scripsit de Orthographia, cujus regulas de duodecim nominatissimis grammaticis collegit, de Anima librum unum.

Robertus de Monte, inter opera Guiberti, pag. 718. — Ego, inquit, magis assentior Cassiodoro Senatori et monacho viro undecunque doctissimo, qui antiquitate temporis, ne dicam multiplex rerum scientia, ut pote consul, et apocrisiarius Theodoricæ regis Gothorum, Belam præcedere non dubitandus est.

Honorius Augustodunensis de Scriptor. ecclesiast. — Cassiodorus ex senatoribus Ravennæ præfectus, arte philosophus, professione monachus, exposuit magnifice Psalterium, et multa alia scripsit.

Helinandus et Vincentius Bellovacensis lib. XVI Speculi histor., quos citat et sequitur S. Antoninus in II parte Histor., tit. 11, c. 14. — Floruit Cassiodorus prius senator, postea monachus, qui Theodoricæ regis Italiæ fuit cancellarius, et ex parte ejus multas fecit epistolas ad diversas personas de negotiis curialibus... Idem super Psalmos commentatus 150 tractatus fecit. Librum quoque de Ratione Animæ eleganter composuit, et librum de Orthographia.

Jordanus in Chronico. — Cassiodorus consul fuit, qui postea Conversus et monachus effectus, cœno-

bium construxit, et in sæculari divinaque litteratura clarus effulsit, Psalmos exposuit, libros Institutionum et Chronica fecit, et Tripartitam Historiam ordinavit.

Petrus de Natalibus, pag. 280 edit. 1519. — Cassiodorus confessor ex senatore monachus, quondam Theodoricæ regis Italiæ cancellarius, natione Apulus, floruit tempore Childeberti regis Francorum: Hic vitæ sanctitate admodum effulgens, divina et humana litteratura pollens, nonnulla perutilia Ecclesiæ Dei digessit. Scripsit nempe librum de Trinitate, de Anima, de Amicitia, familiarium epistolarum. De Orthographia, super Psalterio 150 tractatus super et psalmos. Scripsit etiam Historiam Tripartitam, et Justiniani primi temporibus humanitatis debitum solvit. Sepultus in miraculis vivit.

Joannes Trithemius, libro II de Viris illustr. ord. S. Benedicti, cap. 3. — Cassiodorus Theodoricæ regis Italiæ quondam cancellarius, ac deinde urbis Ravennæ senator, vir in sæcularibus Scripturis eruditissimus, philosophus et rhetor insignis, cum S. Patris nostri famam et religionem audisset, divino amore inspiratus sæculum contemnens, in uno cœnobiorum ejus monachus effectus est, in quo omnipotenti Deo ex toto corde servire cupiens, ad studium sacrarum Scripturarum totum se contulit. In quibus tantum scribendo adeo profecit, ut suo tempore vix haberet æqualem, in quo tanta utriusque litteraturæ abundaret scientia. Testantur hæc multa præclara quæ scripsit opuscula: de quibus ego ad præsens tantum reperi subjecta. In Psalterium totum opus egregium 150 tractatus; de Ratione Animæ librum unum; Tripartitam Historiam nostram fecit libris duodecim; in Cantica canticorum librum unum; de Institutione divinarum lectionum libros tres; Memoriale divinarum Scripturarum librum unum; in Epistolas Pauli breves complexiones libros quatuordecim; in Actus apostolorum librum unum; in Apocalypsim librum unum; Catalogum Romanorum consulum librum unum; de Grammatica, de Dialectica, de Rhetorica, de Philosophia, de Mathematica, de Geometria, de Astronomia, de Musica; Epistolarum ad diversos libros viginti octo; Etymologiarum librum unum; de Tropis et Schematibus librum unum. Alia quoque multa edidit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Hic post aliquot conversionis suæ annos abbas electus est, et monasterio multo tempore utiliter præfuit. Cum esset annorum nonaginta trium, rogatu fratrum scripsit de Orthographia elegantissimum librum, cujus regulas de duodecim nominatissimis collegit. Claruit autem circa annum Domini sexcentimum. Plura vide apud eundem lib. I de Viris illustr. ord. S. Benedicti, cap. 6, et lib. III, cap. 7, et lib. de Scriptor. eccles., pag. 241.

Trithemium sequuntur qui scriptorum ecclesiasticorum Catalogos edidit, et bibliothecarii fere omnes hisdem pene verbis, ut Joannes Ferrerius, Gesnerus, Sixtus Senensis, Bellarminus, Possevinus, Phillip. Labbeus, Vossius et alii.

Ex epistola Joan. Cochei ad clariss. virum et Deo dignum martyrem Thomam Morum, data ut idus Novemb. anni 1528. — Inveni in bibliotheca D. Stephani Chronicon Cassiodori, libellum quidem parvulum, sed Romana nobilitate insignem, eruditisque omni-

bus merito desiderabilem.... Habet auctor iste eruditionis quidem ac pietatis suæ certissima in suis super Psalterium Commentariis testimonia: probitatis autem et prudentiæ, justitiæque ejus integritatem, ac omnimodum dignitatum fulgorem ex duodecim libris Epistolarum ejus plane cognoscat quisquis felix eorum librorum possessor est.... Auctor iste inter omnes doctores ecclesiasticos dignitatum secularium honore summa cum integritate, religioneque et pietate præfulsit. Quamvis enim reges ejus essent Ariani, ipse tamen fidelissime perpetuo tenore catholice Ecclesie partes defendit, uti probant diversi ejus in re theologica tractatus, et propria ejus verba, quæ in prefectura ad papam Joannem II scripsit lib. xi, epist. 3. Et quod adhuc mirabilis est magisque pium ac religiosum, relicto tandem sæculo cum omnibus honoribus dignitatibusque imperii, monasticam viam ita suscepit, ut monasterium Vivariense non longe a Ravenna situm amplissimis censibus donaverit, variis ædificiis ornaverit, ac locupletissima instruxerit bibliotheca. Id quod latius cognoscat, digniusque mirabitur qui introductorios ejus ad fratres Vivarienses legerit libros.

Gabriel Barrius, vel potius eminent. cardinalis Sireletus, Vaticanæ bibliothecæ præpositus, de Situ et antiquitate Calabriae lib. iii, circa finem. — In hac urbe Scylaceo, sive Sylacio fuit Cassiodorus vir et doctrina et sanctitate perspicuus.... Fuit in sæcularibus disciplinis omnium suo sæculo facile eruditissimus, sed sæculi honoribus contemptis, D. Benedicti monachus factus divinarum Scripturarum scientia atque etiam sanctitate effulsit.... Scripsit epistolarum libros, etc. Claruit temporibus Justiniani usque ad imperii Justiniani junioris finem. Obiit annum agens 96, a Christo nato 575. Functus est autem Romæ magnis ac summis honoribus ac magistratibus; nam fuit senator, et questor, et consul, et magister officii, et præpositus officiorum Theodorici et Athalarici regum, et totius Italiae præfectus.

Eminent. cardinalis Baronius, anno Christi 562. — Sed ratio temporis a nobis exigit ut doctissimum illum et æque sanctissimum virum, decus Romane nobilitatis, præfecturis innumeris diutius illustratum, conveniamus Aurelium Cassiodorum, non otiosum illum quidem licet seriatum, degentem in monasterio quod extruxit: ubi velut in portu residens post naufragia regum Gothorum, quorum regna præfectura prætoriana curarat, Deo et litteris vacans, reliquum vitæ tempus ad obitum usque semper aliquem fertilissimi ingenii partum edens, effletam licet annis, fecundam frugibus senectutem ducebat. Scribebat hoc anno paschalem computum, etc. *Et infra.* Sic igitur qui vegetiorem ætatem in optima regni gubernatione utiliter honorificeque consumpsit, nec in decrepita senectute labores ad res divinas conversos vel minimum intermittens, in suo monasterio tandem sancto fine quievit; ad monasterii curam duobus præfectis abbatibus viris sanctissimis, Chaledonio scilicet atque Gerantio, quorum alter Vivariensibus cœnobitis, Castellensibus alter præesset, ibidem junctis anachoretis.

A Gabriel Bucelinus in suo Menologio Benedictino ad vii calend. Octob. — Magnus Aurelius Cassiodorus nobilissimo ortus genere, eruditione rerum gerendarum dexteritate supra fidem et omne præconium excelluit. Primum comitiva rerum privatorum, dein largitionum sacrarum insignitus est; insuper præfecturis Siciliae, utriusque Brutorum atque Lucanie potitus: patriciatus postea sublime conscendens, palatinæ item questuræ munere functus, crevit in magistrum officiorum, mox præfecti prætorio grandi honore auctus, verticem denique dignitatum Urbis consulatum meruit. Verum admirabilis patriarchæ nostri recens defuncti gloriosissima memoria, et recentissimis discipulorum exemplis solidissima nostrorum virtute et felicitate illectus, susdeque habenda censuit, dummodo ad eam quoque dignitatem perveniret. Condito proin sumptibus propriis Vivariensi sive Castellensi cœnobio, dum nostris in illud accitis familiariter uteretur, solidioraque religionis bona penitus agnosceret, paulo post periturorum fastidio, æternorum desiderio cucullum et ipse intutus, et monachum professus, inter prima et præcipua ordinis decora primævo sanctissimi instituti flore ad miraculum effloruit. Et quanta in sæculo majestate et gloria, tanta in cœnobio animi demissione exsplenduit. Eum Baronius doctissimum æque ac sanctissimum, etc. Plura ibidem habet, et *Annal. Benedictin. parte 1, ad ap. Chr. 543*, ubi præterea citat Antonium de Yopez, Petrum Opomerum, Possevinum Carolum Stengelium, etc.

Eminent. cardinalis Bona in libro de Divina Psalmodia, in notitia auctorum et librorum. — Cassiodorus Senator, et regi Theodorico ab epistolis, postea monachus, vir gravis et solide doctus, cujus sacræ et profanæ lucubrationes plenæ sunt jucunditatis et gratiæ.

Bollandus in Actis sanctorum 17 Martii. — Cassiodorus Senator Theodorico et Athalarico Ostrogothorum regibus in Italia charissimus, et scriptis inclutus, anno 514 solus consulatum gessit, et 562 adhuc vivebat nonagenario major in suo prope Scylitanam urbem in Calabria monasterio, quod extruxerat, et referta optimis libris bibliotheca ditaverat: qui sanctum diceret, et ecclesiastico cultu hac die proponeret venerandum primus repertus Wilsfordus in suo Martyrologio.

Præclara paucioribus licet verbis de Magni Aurelii Cassiodori tum sanctitate, tum doctrina habent Alcuinus lib. v, contra Felicem Urgelit.; Aymoinus de Gestis Francorum cap. 9; Jonas Aurelianensis epist. lib. 1 de Cultu imagin.; Otho Frising. Chronic. lib. v, cap. 4; Ordericus Vitalis lib. ii Eccles. Histor.; Augustinus Florentinus in Chron. Camald. lib. v, cap. 5; Espencius lib. iii suarum Digression., pag. 345; Mauclerus de Monarchia Eccles. et sæcul. part. iv, lib. ix, cap. 2 et 3; Baconus in Histor. vite et mortis, pag. 554; Ugellus tom. IX, fol. 586; Rubens in Histor. Raven. pag. 1570, et alii scriptores historici Italiae et Ravennæ.

M. AURELII CASSIODORI

VARIARUM

LIBRI DUODECIM.

PRÆFATIO.

¶ Cum disertorum mihi gratiam, aut communibus A fabulis, aut gratuitis beneficiis, nullis tamen veris meritis collegissem, diæta mea, quæ in honoribus sæpe positus pro explicanda negotiorum qualitate profuderam, in unum corpus redigere suadebant: ut ventura posteritas, et laborum meorum molestias, quas pro generalitatis commo- do sustinebam, et sinceris [ed., sincere] conscientiæ inemptam ^a [ms., ineptam] dignosceret actionem. Dicebam dilectionem ipsorum mihi potius fore contrariam: ut quod mihi modo propter desideria supplicantium putabatur acceptum, postea legentibus videretur insipidum. Addebam, debere illos Flacci ^b diæta recolare, qui monet quid periculi vox præcipitata possit incur- rere.

Respondendi celeritatem cunctos videtis exigere, et creditis me impoentenda proferre. Dicitio semper B agrestis est, quæ aut sensibus electis per moram non comitur, aut verborum minime proprietatibus explicatur. Loqui nobis communiter datum est: solus ornatus est, qui discernit indoctos. Nonna annus ad scribendum relaxatur auctoribus, mihi nec horarum momenta præstantur: mox ut cœpero, clamoribus imminetur, et festinatione nimia ingeritur, ne cautius cœpta peragantur. Alter nos frequentia invidiosæ interpellationis exaggerat; alter miseriarum mole castigat; alii furiosa intentionum [ed., contentionum] seditione circumdant. Inter hæc cur requiritis dictationis eloquium, ubi vix copiam possumus habere sermonum? Ipsas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne desint alimonia civitatibus, quæ supra omnia populi plus requirunt, studentes ventri, C non auribus. Hinc est quod cogimur animo per cunctas ire provincias, et infuncta semper inquirere: quia non sufficit agenda militibus imperare, nisi hæc iudicis assiduitas videatur exigere. Nolite, queso, noxie nos amare. Declinanda est suasio quæ plus habet periculi quam decoris. Sed illi me potius tali disceptatione fatigabant. Præfectum te prætorianæ sedis omnes noverunt: cui [mss. Aud. et Remig., quod] dignitati occupationes publicæ velut pedisequæ semper assistunt. Ab hæc enim exercitiales flagitantur expensæ; ab hac victus queritur sine temporis consideratione populorum; huic etiam vel solum grave iudiciorum pondus adjectum est. Cui ideo leges

A visæ sunt immensum onus imponere, dum ad ipsam, honoris gratia, maluerunt pene omnia pertinere. Quod enim spatium possis publico labori subripere, quando in unum pectus confluit, quidquid utilitas generalitatis exposcit?

Addimus etiam, quod frequenter quæsturæ vicibus ingravato otii tempus adimit crebra cogitatio, et vel- ut mediocribus fascibus insudanti, ¶ illa tibi de aliis honoribus principes videntur imponere, quæ proprii iudices nequeunt explicare. Hæc autem facis nulla vendendo, sed exemplo proprii genitoris, a speran- tibus accipis solos labores: sic potentibus præstando gratis, sub continentiæ munere cuncta mercaris. Regum quinetiam gloriosa colloquia pro magna diei patta in bonum publicum te occupare noverunt; ut fastidium sit otiosis expectare, quæ tu continuo la- bore cognosceris sustinere. Verum hoc magis tibi ad suffragium laudis potest proficere, si inter tanta et talia valueris legenda proferre; deinde quod rudes viros, et ad rempublicam conscia facundia præparatos, labor tuus sine aliqua offensione poterit edocere, et usum quem tu inter altercantium peri- cula jactatus exerces, illos qui sunt in tranquillitate positi, contingit fel cius adipisci. Proinde, quod salva fide, qua fruëris, dissimulare non poteris, tanta re- gum beneficia si pateris ignorari, frustra maluisti benigna festinatione concedi. Noli, quæsumus, in obscurum silentii revocare, qui te dicente meruerunt illustres dignitates accipere. Tu enim illos assumpsisti vera laude describere, et quodammodo historico co- lore depingere. Quos si celebrandos posteris tradas, abstulisti, consuetudine majorum, morientibus decen- ter interitum. Deinde mores prava corrigis aucto- ritate rectoris [mss., regis], excedentis audaciam frangis, timorem legibus reddis; et adhuc dubitas edere, quod tantis utilitatibus probas posse con- gruere? Celas etiam, ut ita dixerim, speculum mentis tuæ, ubi te omnis ætas ventura possit inspicere. Con- tingit enim dissimilem filium plerumque generari: ^e oratio dispar moribus vix potest inveniri. Est ergo ista valde certior arbitrii proles; nam quod de arcano pectoris gignitur, auctoris sui posteritas veracius æstimatur. Dixisti etiam ad commendationem uni- versitatis frequenter reginis ac regibus laudes. Due- ms. Rhemensi.

^e Vide Sidonium Apollin. lib. vii, epist. 18. D. Ambrosium lib. i Offic., cap. 18, et Cassiod. infra, lib. v, epist. 22.

^a Inemptam dicit ea formam qua redemptam lau- dem, in malam partem scilicet, infra lib. v, epist. 40. Et redemptam sententiam timere lib. vi, form. 9.

^b Flacci, id est Quinti Horatii Venusini, qui dicit: Et semel amissum volat irrevocabile verbum. Hæc ex

decim libris Cothorum historiam a defloratis prosperantibus condidisti. Cum tibi in illis fuerit secundus eventus, quid ambigis, et hæc publico dare, qui jam cognosceris dicendi tirocinia posuisse?

Victus sum, fateor, in verecundiam meam; nec obsistere tantis prudentibus [ed., precibus] potui, cum me viderem ex affectione culpam. Nunc ignoscite legentes, et si qua est incauta præsumptio, suadentibus potius imputate: quia mea iudicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accusare. Et ideo quod in quæstoræ, magistræ ac præfecturæ dignitatibus a me dictatum in diversis publicis actibus potui reperire, hisseca librorum ordinatione composui; ut quanquam diversitate causarum legentis intentio concutatur, efficacius tamen rapiatur animus, cum tendit ad terminum. Illud autem sustinere alios passi non sumus, quod nos frequenter incurrimus in honoribus dandis impotitas et præcipites dictiones; quæ sic poscuntur ad subitum, ut vix vel scribi posse videantur. Cunctorum itaque dignitatum sexto et septimo libris formulas comprehendere, ut et mihi, quamvis sero prospicerem, et sequentibus in angusto tempore subvenirem. Ita, quæ dixi de præteritis convenienter et futuris [ms., Itaque dixi de præteritis, convenienter et futuris]; quia non de personis, sed de ipsis locis, quæ apta videbantur explicui. Librorum vero titulum, operis indicem, causarum præconem, totius orationis brevissimam vocem, VARIARUM nomine prænotavi: quia necesse nobis fuit stylum non unum sumere, qui personas varias suscepimus admonere. Aliter enim multa lectione satiatis, aliter mediocri

A gustatione suspensis, aliter a litterarum sapore jejunis, persuasionis causa loquendum est; ut interdum genus sit peritæ vitare quod doctis placeat. Proinde majorum pulchra definitio est, Sic apte dicere, ut audientibus possis concepta vota suadere. Nequo enim tria genera dicendi incassum prudens delinquit antiquitas. Humile, quod communione ipsa serpere videatur. Medium, quod nec magnitudine tumescit, nec parvitate tenuatur; sed inter utrumque positum, propria venustate ditatum, suis finibus continetur. Tertium genus, quod ad summum apicem disputationis exquisitis sensibus elevatur, videlicet, ut varietas personarum congruum sortiretur eloquium, et licet ab uno pectore proflueret, diversis tamen alveis emanaret. quando nullus eloquentis obtinet nomen, nisi qui trina ista virtute succinctus, causis emergentibus, viriliter est paratus. Huc accedit quod modo regibus, modo potestatibus aulicis, modo loqui videamur humillimis: quibus alia contingit sub festinatione profunderere, alia vero licuit cogitata proferre; ut merito Variarum dicatur, quod tanta diversitate conficitur. Sed utquam sicut ista regulis accepisse probamur antiquis, ita eadem promissæ resignent' merita dictionis. Quapropter Humile de nobis verecunde promittimus, Mediocre non improbe pollicemur, Summum vero, quod propter nobilitatem sui est in edito [ms., in edictione; alii, editione] constitutum, nos attingisse non credimus. Verumtamen sileant præsumptiones illicitæ, qui legendi sumus incongrue namque nostras de nobis disputationes ingerimus, qui vestra potius iudicia sustinentus.

* Hoc etiam testatur Jornandes in proœmio Chronici; et ipse Cassiodorus infra, lib. xii, epist. 20.

LIBER PRIMUS.

3 EPISTOLA PRIMA.

ANASTASIO IMPERATORI THEODORICUS REX *.

Rogat pacem certis de causis intermissam; laudat imperatorem, et ad illum mittit legatos, qui contentiones dirimant, et concordiam suæ deinceps firmitati restituunt.

Oportet nos, clementissime imperator, pacem quærere, qui causas iracundiæ cognoscimus non habere: quando ille moribus obnoxius jam tenetur, qui ad justa deprehenditur imparatus. Omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua et populi proficiunt, et utilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonarum artium decora mater; hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, et tantarum rerum ignaros agnoscitur, qui eam minime quasiisse sentitur. Et

C ideo, piissime principum, potentie vestræ convenit et honori, ut concordiam vestram quærere debeamus, cujus adhuc amore proficimus. Vos enim estis regnorum omnium pulcherrimum decus, vos totius orbis salutare præsidium, quod ceteri dominantes jure suscipiunt [alii, suspiciunt], quia [ed. Niv. et Accurs., quasi] in vobis singulare aliquid inesse cognoscunt; et nos maxime, qui divino auxilio in republica vestra didicimus, quemadmodum Romanis æquab' liter imperare possimus. Regiam nostrum imitatio vestra est, forma boni propositi, unici exemplar imperii; qui quantum vos sequimur, tantum gentes alias antequimus. Hortamini me frequenter, ut diligam senatum, leges principum gratanter amplectar, ut cuncta Italiæ membra componam. Quomodo potestis ab augusta pace dividere, quem non optatis a vestris moribus

* Baronius putat hanc epistolam fuisse scriptam anno Christi 495. Consule eum tom. VI Annal., pag. 476 editionis Antwerp.

Theodoricus rex]. Hic primus se regem dixit, cum Odoacer ante eum se imperatorem Romanum diceret, et ante Odoacrem Augustalis. Theodoricus regis Cothorum formam et habitum eleganter describit

Sidonius Apollinaris lib. 1, epist. 2. Quomodo autem invaserit Italiam, vide Aimoin. de Gestis Francorum lib. 1. Theodoricus Odoacrem interemit Albino V. C. cons., anno Christi 493, imperii Anastasii secundo. Hæc epistola videtur aliquot post annis scripta. GUILLELMUS FORNERIUS.

discrepare? Additur etiam veneranda Romanæ urbis affectio, a qua segregari nequeant, qui se nominis unitate junxerunt. Proinde illum et illum a legationis officio ad serenissimam pietatem vestram credidimus destinandos; ut sinceritas pacis, quæ causis emergentibus cognoscitur fuisse vitata, detersis contentionibus, in sua deinceps firmitate restituta permaneat: quia pati vos non credimus inter utrasque respublicas, quarum semper unum corpus sub antiquis principibus fuisse declaratur, aliquid discordiæ permanere; quas non solum oportet inter se otiosa dilectione conjungi, verum etiam decet mutuis viribus adjuvari. Romani regni unum velle, una semper opinio sit. Quidquid et nos possumus, vestris præconis applicetur. Quapropter salutationis honorificentiam præferentes, prona mente deposcimus, ne suspendatis a nobis mansuetudinis vestræ gloriosissimam charitatem, quam ego sperare debui, etiamsi aliis non videretur posse concedi. Cætera vero per latores præsentium pietati vestræ verbo suggerenda commissimus, ut nec epistolaris sermo redderetur extensior, nec aliquid pro utilitatibus nostris prætermisere videremur.

EPISTOLA II.

THEONIO¹ VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Redarguit illum negligentiam circa purpuram, quam singulis annis ad aulam regium mittere solebat, et originem ac modum conficiendæ purpuræ describit.

Comitis Stephani insinuatione comperimus, sacre vestis operam [ms. *Remig.*, superiora], quam nos volumus necessaria festinatione compleri, disrupto magis labore pendere: cui cursum [ed., usum] subtrahendo solemnem, abominandam potius inferre cognosceris tarditatem. Credimus enim aliquem provenisse neglectum, ut aut crines illi lactei, carneo [Juretus, forte aheneo] poculo bis terque satiati, pulcherrima minus ebrietate rubuerint aut lanæ non hauserint adorandi [ms. *Aud.*, adornandi] muricis pretiosissimam qualitatem^b. Quapropter si perscrutator Hydruntini maris infusa [alii, intusa, vel intrusa] conchyliis solemniter condidisset apto tempore, acervus ille Neptunius, generator florentis semper purpuræ^c, ornator solii, aquarum copia resolutus imbrem aulicum flammæo liquore laxaret. Color nimio lepore vernans, obscuritas rubens, nigredo san-

^a Baronius existimat hos legatos fuisse Faustum D et Ireneum. Vide tom. VI Annal., ann. Chr. 495, pag. 477.

^b Continetur hic purpuræ principalis et muricis descriptio et usus. Quæ de re vide Plin. lib. ix, cap. 35. Virgil. lib. iv Eclog. et iv Æneid. PETRUS BROSSUS J. C.

^c Florentissimæ unica dictione, ut Lucretius lib. 1, pag. 52, *semper florentis Homeri*.

^d Hujus rei meminit Achilles Statius lib. ii de Amor. Leuc. et Cedreus, et Pollucis Onomastic. lib. 1. Blatta est vermis lucifuga, quia lucem videre non potest, unde per noctem ambulat, a colore nuncupata, quæ comprehensa manum tingit; unde et blatteum dicimus, et inde blatta vestis est talis coloris. Hæc ex ms. Rhemensi.

^e Tyrus urbs fuit Phœnices olim celeberrima, una ex iis quæ Tripolim efficiunt; olim insula, sed Alexan-

A guinea regnantem discernit, dominum conspicuum facit; et præstat humano generi ne de aspectu principis possit errari. Mirum est substantiam illam morte confectam, cruorem de se post spatia tam longi temporis exsudare, qui solet vivis corporibus vulnere sauciatis vix effluere. Nam cum sex pene mensibus marinæ deliciae a vitali fuerint vigore separatae, sagacibus naribus nesciunt esse gravissimæ; scilicet ne sanguis ille nobilis aliquid spiraret horro- ris. Hic cum infecta semel substantia perseverat, et nescit ante subtrahi, quam vestis possit absumi. Quod si conchyliorum qualitas non mutatur, si torcularis illius una vindemia est, culpa nimirum artificis erit, cui se copia nulla subtrahit. In illis autem rubicundis fontibus cum albensis comas serici doctus moderator intinxerit, habere debet corporis purissimam castitatem, quia talium rerum secreta refugere dicuntur immunda. Hæc si omnia constiterint si in nulla parte prætermissa videatur esse solemnitas, miramur tua te pericula nunime cogitasse, dum sacrilegus sit reatus negligentiam [alii, dum sacrilegu sit reatus negligentem] in tali veste peccare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervæ, tot familiæ rusticorum? Tu quoque comitiva subvectus tantis jubes, tanta te istius nominis presumptione defendis, ut cum regale opus crederis agere, in multis videaris tanquam tuis civibus imperare. Hoc ergo remissio tua negligit, quod te et in provincia subvexerat, et ad conspectum principis honorabilem venire faciebat. Quod si te facultatis tuæ adhuc cura non deserit, si salutis propriæ tangit affectus, intra illum diem imminente tibi harum portitore, cum blatta^d, quam nostro cubiculo dare annis singulis consuevisti, venire festina: quia jam non compulsorem ad te mittimus, sed ultorem, si aliqua credideris ludificatione tardandum. Verum talis tantaque res, quam facili legitur inventa compendio? Cum fame canis avida in Tyrio^e littore projecta conchyliis impressis mandibulis contudisset, illa naturaliter humorem sanguineum defluentia, ora ejus mirabili colore tinxerunt. Et ut est mos hominibus, occasiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantes, fecerunt principibus decus nobile^f de re quæ substantiam noscitur habere mediocre. Eoa Tyros est Hydrunt^g Italica, aulicum profecto vestiarium, non antiqua

dri operibus continenti conjuncta. Tyrus, inquit Plinius (*Lib. v Nat. Hist., cap. 19*), quondam insula præalto mari septingentis passibus divisa, nunc vero Alexandri etiam oppugnantis operibus continens, olim partu clara, urbibus genitus Lepti, Utica, et illa Romani imperii semula, terrarum orbis avida Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque et purpura constat: et hoc est quod auctor declarat Brossus.

^f In hanc rem vide Arnobium lib. ii, pag. 517; et Marium Victor. in Genes. lib. ii, pag. 30.

^g Hydrunt, quæ civitas est in Italia, apud quam conchyliis reperuntur, sicut et apud Tyrum. Hæc ms. S. Rem. Vide Ammianum Marcellin. lib. xiv, pag. 24.

^h Alii, *Theodonio viro senatori*, alii, *Theodonio comiti vestis*; alii, *Theoni*.

custodens, sed jugiter novella transmittens. Vide ergo, si quis te patiatur minus implere, quod nos tam necessarie cognoscis expetere.

EPISTOLA III.

CASSIODORO VIRO ILLUSTRI ATQUE PATRICIO THEODORICUS REX.

Summis laudibus illum extollit, et illi confert patricianus apicem, cum jam fuisset rector Lucania et Bruttiorum, ac praefecturam praetorianam gessisset.

Quamvis proprio fruatur honore, quod est natura invidabile, nec desint probatae conscientiae fascies, cum generat [*Gr. Cujus, gerat*] animo dignitates (omnia siquidem bona suis sunt juncta cum fructibus, nec credi potest virtus quae sequestratur a premio), tamen iudicii nostri culmen excelsum est: quoniam qui a nobis provehitur, praecipuus et plenus meritis [*ms. . praecipuus plenus meritis*] aestimatur. Nam si aequabilis credendus est, quem justus elegerit; si temperantia praeditus, quem moderatus ascivit, omnium praefecto capax potest esse meritorum, qui iudicem cunctarum meruit habere virtutum. Quid enim majus queritur ^a, quam ibi invenisse laudum testimonia, ubi gratificatio non potest esse suspecta? Regnantis quippe sententia iudicium de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animus domini [*ed. Niv. et Gamon., domeni*] potestate munitus. Repeiantur certe quae te nostris sensibus infuderunt: ut tui laboris fructum capias, cum nostris animis singula saeviter inhaerisse cognoscas. In ipso quippe imperii nostri devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, et negligi rudem [*Niv. ., nomen*] dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione praecipiti deviasti, culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districtio. Lucratu es damna provinciae, quae meruit sub devotione nescire: ubi sub procinctu Marci civilia jura custodiens, publica privataque commoda inavarus arbiter aestimabas; et proprio censu neglecto, sine invidia lucri, morum divitias retulisti: excludens vel querelis auditum [*ed. Accursy, aditum*], vel derogationibus locum; et unde vix solet reportari patientiae silentium, voces tibi militaverunt laudantium. Novimus enim, testante Tullio (*In Bruto*), Siculorum notitiam, quam sit facilis ad querelas, ut solita consuetudine possint iudices etiam de suspicionibus accusare. Sed non eo praeconiorum sine contenti, Bruttiorum et Lucaniae tibi dedimus mores regendos, ne bonam quod peregrina provincia meruisset, genitalis soli fortuna nesciret. At tu consuetudinem devotionis impendens, eo nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia reddidisse: inde amplificando [*ed. . applicando*] debitum, unde credi poterat absolutum. Egisti per cuncta iudicem totius erroris expertem,

^a Laudari omnes appetunt, quod reprehensibile non est, nisi finem recti in laudibus collocent, ut testatur Ovid. 1 de Arte amandi. Juven., satyr. 40; Persius satyr. 1. Hic praeclearum a principe laudari innuit auctor. Bross.

A nec invidia quompiam deprimens ^b, nec gratia blandiente sublimans. Quod cum ubique sit arduum, tamen sit in patria gloriosum: ubi necesse est, ut aut gratiam parentela provocet, aut odium longae contentiones exasperent. Oblectat igitur nos actus praefecturae recolere, totius Italiae notissimum [*Niv. ., novissimum*] bonum, ubi cuncta provida ordinatione disponens, ostendisti ⁵ quam leve sit stipendia sub iudicis integritate dependere. Nullus graviter obtulit, quod sub aequitate persolvit: quia quidquid ex ordine tribuitur, dispendium non putatur. Fruere nunc bonis tuis, et utilitatem propriam, quam respectu publico contempsisti, recipe duplicatam. Haec est enim vitae gloriosa commoditas, dominus esse testes, cives habere laudantes. His igitur tot amplissimis laudibus incitati, patriciatu tibi apicem justa remuneratione conferimus; ut quod aliis est praemium, tibi sit retributio meritorum. Macte, summe vir, felicitate laudabili, qui ad hanc vocem dominantis animos impulisti, ut bonorum tuorum potius fateamur esse, quod cedimus. Sint haec divina perpetua [*ed., divino perpetrata auspicio*], ut cum haec pro remuneratione tribuimus, ad meliora iterum tuis meritis exigamur.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBIS ROMAE THEODORICUS REX.

Significat se Cassiodorum ad patriciatu apicem pro meritorum remuneratione, et post administratas egregie inferiores dignitates exersisse. Summe laudat Cassiodorum, ejus patrem, avum, Heliodorum, totanique ejus familiam.

C Optamus quidem, Patres Conscripti, cotonam vestram diversorum fascium flore depingi. Optamus ut libertatis genius gratam videat turbam senatus. Conventus siquidem talium est dignitas imperantium; et quidquid in vobis festiva gratulatione respicitur, nostris vere laudibus applicatur. Illud tamen maxime desideranter appetimus, ut collegium vestrum ornent lumina dignitatum: quando decenter augmenta patriae reddunt, qui aulica potestate creverunt. Hos viros nostra perscrutatur intentio; iis morum thesauris gaudemus inventis, in quibus velut figuratis honorum vultibus, clementia nostrae serenitatis exprimitur. Hinc est quod Cassiodoro illustri et magnifico viro, praecipua in republica claritate notissimo, patriciatu dedimus pro remuneratione suggestum: ut per honorem magis nominis declarentur merita servientis. Qui non fragili felicitate proventus, fortunae ludo ad apicem fascium repentinis successibus evolavit; sed, ut crescere virtutes solent, ad fastigium praeconii conscendit gradibus dignitatum. Primus enim, ut scitis, administrationis introitus comitiva privatarum mole fundatus est: ubi non tirciniorum infirmitate titubans novitatis vitio vel innocenter erravit, sed abstinentiae firmato vestigio,

^b Haec sunt veri iudicis partes; etenim vel amore vel odio, vel pecunia corrumpitur. Exstat iudicis corrupti severa castigatio apud Ovid. lib. 1 Amor. Bross.

imitando vixit exemplo. Qui mox deinde sacrarum largitionum honore suscepto, crevit tantum conversationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provinciis redditam disciplinam, quid diverso generi hominum momenta [alii, monumenta] justitiae infusa referamus? Vixit enim tanta continentia, ut aequitatem et institueret monitis, et doceret exemplis. Facilis enim recti persuasor est innocens iudex, sub cuius praedicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. Quis enim vereatur scelus, cuius in suggestu gremii complicem videt? Incassum personam fictae severitatis induit [alii, inducit], cum avarus pecuniae ambitum dissuadet, cum legibus parendum censet injustus. Non habet distributionis gremium [Jur., districtiois genium] cui auctoritatem libera conscientia non ministrat: quoniam excessus tunc sunt in formidine, cum creduntur iudicibus displicere. Hic itaque sub praecedenti rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit. Moministis enim, et adhuc vobis recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione praetoriano culmini locatus insederit, et evectus in excelsum, inde magis despexerit vitia prospectorum [alii, prosperorum]. Nullo quippe, ut plerisque moris est, elatus favore fortunae, in cothurnum se magnae potestatis erexit; sed aequitate cuncta moderatus, gratiam nostram in se non reddidit odiosam. Majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiae terminos magna cohibuit. Hic est enim probatae conscientiae gratissimus fructus, ut quamvis summa potuerit adipisci, iudicetur tamen ab omnibus plus mereri. Junxit bene cum universorum gaudiis nostra compendia, arario munificus et juste solventibus graciosus. Sensit tunc respublica ex illo coetu Romuleo innocentiae virum; qui licet se moderando gloriosum fecerit, hoc tamen majus contulit, quod bonae actionis exemplum sequentibus dereliquit. Pudet enim eum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere. Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis, dandi avidus, accipiendi fastidiosus; detestator criminis, amator aequitatis. Quidnam fuit illi difficile custodire, qui se a rebus alienis decreverat abstinere? Est enim invicti animi signum, famae diligere commodum, et lucra potius odisse causarum. Verum haec in illo jure mirentur, qui patris atque avi mores nobilissimos nescierunt. Cassiodoros siquidem pra-

cedentes fama concelebrat. Quod vocabulum etsi per alios videatur currere, proprium tamen ejus constat esse familiae. Antiqua proles, laudata prosapies, cum togatis clari, inter viros fortes eximii, quando et valetudine membrorum, et corporis proceritate floruerunt. Pater enim hujus candidati sub Valentiniano principe gessit tribuni et notarii ^a laudabiliter dignitatem: honor qui tunc dabatur egregiis, dum ad imperiale secretum tales constet eligi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inveniri. Sed ut se pares animi solent semper eligere [Grul. et Cujac., diligere], patricio Aetio pro juvanda repub. magna fuit charitate sociatus; quem tunc rerum dominus ^b propter sapientiam sui et gloriosos in repub. labores, in omni consilii parte sequebatur. Ad Atiliam igitur armorum potentem cum supradicti filio Carpilione legationis est officio non irritate destinatus. Vidit intrepidus quem timebat imperium; facies illas terribiles et minaces, fretus veritate [ed. Niv. et Gam., auctoritate], despexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus, mundi dominatum videbatur expetere. Invenit regem superbum, sed reliquit placatum; et calumniosas ejus allegationes tanta veritate destruxit, ut voluisset gratiam querere, cui expediebat ^c pacem cum regno ditissimo non habere. Erigebat constantia sua partes timentes; nec imbelles sunt crediti, qui legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit desperatam. Cujus legatio quid profecerit, datur intelligi, quae tantum est gratanter excepta, quantum et videbatur optata. Mox honore illustratus, mox reddituum dona aequus arbiter offerebat. Sed ille potius nativa moderatione ditissimus, dignitatem suscipiens otiosam, in remunerationis locum expetiit amoenissima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui cum reddiderat ab immani heste securum; tristis ab obsequio suo reliquit, quem sibi necessarium fuisse cognovit. Avus enim Cassiodorus illustratus honore cinctus, qui ejus generi non poterat abnegari, a Vandalorum incursione Siciliam Brutiosque armorum defensione liberavit; ut merito primatum in illis provinciis haberet, quas a tam saevo et repentino hoste defendit. Debuit itaque virtutibus ejus respub. quod illas provincias tam vicinas Gensericus non invasit, quem postea truculentum Roma sustinuit. Hii autem et in partibus Orientis parentum lauda-

^a Haec officia duo saepe conjungi solent in constitutionibus imperatorum, ut videre est in l. 4 Codice de advoc. divers. jud.; in l. 4 Digestis de mand. princip., l. neque. 61 Codice de decurion.; in l. 4 C. Theod., qui a praeb. apud Sidonium Apollinarem libro v, epistol. 9. Amm. Marcell. libro xxvi laudat Procopium quemdam tribunum ac notarium. In quadam novella imper. Valentiniani de Testamentis, Caesarius nominatur vir spectabilis tribunus ac notarius. Boss.

^b Imperatores hoc titulo honestantur saepe in libris veterum, ut apud Plinium in epistolis in l. 5 D. de his quae in testam. del. Sidonius in Panegyrico Major.:

Mea Gallia rerum
Ignoratur adhuc dominus.

Aliquando etiam rerum domini pro principibus usurpantur. Sotemus itidem alios quam imperatores dominos vocare. Sueton. tamen in Augusto narrat Augustum domini appellationem maxime exhoruisse ut maledictum ac opprobrium, dominumque sese posthac appellari non passum fuisse. Idem factitarunt Tiberius et Severus. Hinc Tertullianus: Dicam plane imperatorem dominum, sed more communi; et alibi: Domini vocem potestatis summæ nomen esse arguit. Jure civili domini appellatione continentur, qui habent proprietatem, l. recte D. de verb. signific. Veruntamen domini vox proprie non nisi in servos. Reperio autem Augusti vero et infra a liberis patres appellatos dominos, et a fratribus blandientibus fratres. Obvios quosve dominos etiam appellabant, ut in Seneca videre est: Quomodo obvios, si novae non succurrit, dominus salutamus. Boss.

viguerunt. Heliodorus enim, qui in ista repub. nobis A
videntibus prælecturam bis novenis annis gessit exi-
mie, eorum consanguinitati probabatur adjungi.
Genus in utroque orbe præclarum, quod gemino se-
ntium decenter aptatum, tanquam duobus luminibus
oculatum, purissima claritate radiavit. Quo enim se-
quevis nobilitas ultra distendit, quam hæc, quæ in
utroque orbe clara esse promeruit? Vixit et ipse in
provincia honore judicis, et securitate privati: cus-
ctis illis nobilitate potior, omnium ad se animos at-
traherat: ut qui libertatis jure non poterant subdi,
viderentur magis continuis beneficiis suaviter obli-
gati. Tanta quin etiam patrimonii sui ubertate glo-
riatus est, ut inter reliqua bona equinis gregibus
principes vinceret, et donando sapius invidiam no-
minis (nominis deest in ms., et D. Jurat. legit, ho-
minis non haberet. Hinc est quod candidatus noster
Gothorum semper armat exercitus; et bono instituto
melior, quod a parentibus accepit, hæreditaria largi-
tate custodit. Quæ ideo per ordinem nostra dignatio
percurrat, ut unusquisque intelligat, et parentum
suorum apud nos laudes posse reparare, qui vivere
præclaris elegerit institutis. Et ideo, Patres Con-
scripti, quia vobis est commodus honor bonorum, et
judicium nostrum vester comitatur assensus, prospero
auspicio suscipiatur ejus proventus, qui sibi fecit
gratiam patere cunctorum. Est enim potius vicissitudo
quam præmium; ut qui nos probabili actione colue-
runt, reciproco favore gratulentur.

EPISTOLA V.

FLORIANO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

*Jubet ut statuta comitis Annæ de Mazene fundo ser-
ventur.*

In immensum trahi non decet finita litigia. Quæ
enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis
sententiis acquiescant? Unus enim inter procellas
humanas portus instructus est; quem si homines
fervida voluntate prætereunt, in undosis jargiis
semper errabunt. Et ideo spectabilitati tuæ præcon-
tibus affamur oraculis, quatenus, si ita res se habet,
ut a præsentibus suspicatur (ms. Remig. et ed., sup-
plicatur, et in comitis Annæ judicio Mazenis fundi
controversia statuta legitimis est decisa, nec aliqua
probatur appellatione suspensa, quæ sunt decreta
serventur. Quia sicut nolumus oppressis negare ju-
dicium, ita irrationabilibus querelis non prebemus
assensum. Cogi enim debet ut sit quietus, qui suo
vicio renuit esse pacificus. Natura et medendi peritus
invitum frequenter sanat egrotum, dum voluntas
recta in gravibus passionibus non est, sed potius
illud appetitur quod a salutis judice gravare posse
sentitur.

* Infra, lib. 14, epist. 21: infra scriptis brevibus
definita; et lib. 11, epist. 59: Pecunia quæ tibi data
est, missis brevibus indicabis. Lib. 11 Cod. Theod. de
excus. artif.: Artifices artium brevi subditio compre-
hensarum. D. Hieronymus epist. ad Florentinum, bre-
vem subditum eodem plane sensu usurpavit. Breves,

EPISTOLA VI.

AGAPITO PRÆFECTO URBS¹ THEODORICUS REX.

*Scribit Roma mittat peritissimos marmorarios Raven-
nam ad basilicam Herculis perficiendam.*

Decet principem cura quæ ad rempublicam spe-
ctat augendam; et vere dignum est regem ædificiis
palatia decorare. Absit enim ut ornatui cedamus
veterum, qui impares non sumus beatitudine sæculo-
rum. Quapropter in Ravennate urbe basilicæ Hercu-
lis amplum opus aggressi, cujus nomini antiquitas
congrue tribuit, quidquid in aula prædicabili admi-
ratione fundavit, magnitudinæ tuæ studiosissime de-
legamus; ut secundum brevem^a subter annexum,
de Urbe nobis marmorarios peritissimos destinatis,
qui eximie divisa conjungant, et venis colludentibus
iligata naturalem faciem laudabiliter mentiantur
(ed., mentiantur). De arte veniat, quod vincat natu-
ram: discoloræa crassa marmorum gratissima pi-
cturarum varietate texantur. Quia illud est semper
in pretium, quod ad decorem fuerit exquisitum. 7
His sumptus subventionesque præstabis: ne quem-
quam nostrum gravet imperium, quod ad militatæram
volumus respicere singulorum.

EPISTOLA VII.

FELICI VIRO CLARISSIMO¹ ed. et DD. Grul. et Cujac.,
COMITI THEODORICUS REX.

*Illum jubet restituere Plutiani pupilli bona, quæ a
Neoterio ejus fratre non tam comparaverat quam
subripuerat, et illum reprehendit quod successorem
inter æquales æqualem non divisisset.*

Venantii tutoris Plutiani additione cognovimus, in
C ea te, qua non decuerat, actione versatum; ut enim,
quem sumptu proprio juvare debuisses, dispendio
proprietas affligeres. Affinitatem quippe tuam so-
latia (ms., sola etiam) debuerant impensa testari.
Quale ergo videtur sanguine conjunctis, quod crimi-
nosum probaretur extraneis? Atque ideo præsentis
jussione censemus, ut quidquid a Neoterio prodiga
voluntate lascivo, te non tam comparasse quam sub-
ripuisse cognoesces, incorporanda (ms. Aud. et ed.
Nivel., incomparanda) militi nostro sine aliqua dila-
tione restituas: ne nos hujusmodi factum cogas
legibus vindicare, qui nunc videmur omnia mansue-
tudine temperasse. Perire enim pupillo non patimur,
quæ parentibus sub nostra laude dederamus. Gravis-
simum est enim per calumniam subtrahi, quod col-
latum est munificentia principali. Reliqua vero, quæ
te pro jugalis tuæ asseris portione contempto justitiæ
tramite divisisse (si tamen appellanda divisio est,
quam sub unius celebratam constat arbitrio), sic
ad nostrum comitatum festines occurrere; ut inter
ves ea quæ justitiæ convenient ordinemus. Iniquum
est enim, ut de una substantia, quibus competit
æqua successio, alii abundanter affluent, alii pauper-
tatis incommodis ingemiscant.

1. 15 Cod. Theod. de indul. tribut. lib. ult. Cod.
de jur. fisc. Symmach. lib. 1, epist. 34. FORNER.

^a Ms. Aud. Agapito viro illustri pontifici, ms. Rhem.,
Agapito viro Senatori. DD. Grulard et Cujas, Agapito
viro illustri præfectori urbis.

EPISTOLA VII.

AMABILI ENSELETORI THEODORICUS REX.

Præcipit ut bona Plutiani pupilli a fratre ejus Neoterio male vendita curet Venantio Plutiani tutori sine dilatione restitui. Quod si intercesserit frater, causam vult ad tribunal suum vocari.

Cordi nobis est cunctos in commune protegere, sed eos maxime quos sibi novimus defuisse. Sic enim æquitatis libra-servabitur, si auxilium largiamur imparibus, et metum nostrum pro parvulis, insolentibus opponamus. Fortuna minor principem quærit, quia in vituperationem nostram corrumpit, quibus se publica vota subducunt. Venantii itaque tutoris Plutiani lacrymabili suggestione comperimus, Neoterium fratrem suum, affectum germanitatis oblitum, bona parvuli hostili furore lacerasse. Quod nos pro rerum suarum acerbitate commovit: ne iustitias nostras, quam velut titulum volumus stare pietatis, usurpata præsumptionibus videatur illicitis; et quia dubium non est in repetitione minoris maxime submoveri dispendia iustitias, ideo devotio tua, nostra jussione firmata, si nihil est quod rationabiliter a pulsato possit opponi, postulas res prædicto tutori faciat sine dilatione restitui. Aut si quid est quod pro suis partibus intentio retentoris [D. Grul. et Cujac., retentoris] objiciat, legali positione præcedente, ad nostrum venire deproperet comitatum; ut allegationibus cognitis, pro consuetudine nostræ judicemus æquitatis.

EPISTOLA IX.

EUSTORCIO VIRO VENERABILI MEDIOLANENSI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Dicit se episcopum Augustanæ civitatis falsis criminibus a clericis accusatum honori pristino restituisse, et remittit ad Eustorgium clericos istos, ut eos debita pena coerceat.

Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æquitate regnantium; nec dubio debet rumore [mis., ratio more] trahi, a quo debent non mutanda constitui. Fidem siquidem rerum a ratione colligimus, quæ nunquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur. Atque ideo, quod beatitudini vestræ gratissimum esse confidimus, præsentis tenore declaramus, Augustanæ civitatis episcopum, proditoris patrie falsis criminationibus accusatum; qui a nobis honori pristino restitutus, jus habeat episcopatus omne quod habuit. Nihil enim in tali honore temeraria cogitatione præsumendum est, ubi si proposito

A creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur. Manifesta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem. Quidquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur. Voluntas enim impugnatores ejus legitima poena percellere; sed quoniam et ipsi clericatus nomine fugebantur, ad sanctitatis vestræ judicium cuncta transmisimus ordinanda, ejus est æquitatem moribus talibus imponere, quem novimus traditionem ecclesiasticam custodire.

8 EPISTOLA X.

BOBUCIO VIRO ILLUSTRIBUS ATQUE PATRICIO THEODORICUS REX.

Scribit domesticos protectores equitum et peditum, qui ante regie jugiter excubant, conquestos esse ab arcario præfectorem se pro emolumentis solemnibus integri ponderis solidos non percipere, et in numero gravia dispendia sustinere. Ubi tractat de arithmetica, de denario numero, de solido, de senario, uncia et libra, quæ prohibet quominus ullatenus immineantur.

Licet universis populis generalis sit impendenda justitia, quæ sic nominis sui obtinet dignitatem, si æquabili moderatione per poliōres currat et humiles; confidentius tamen illam expetunt, qui a palatii militia non recedunt. Otioso enim gratuite præstatur aliquid munificentia principali; consuetudo autem quodam debito redditur fideliter obsequenti. Domestici patres [D. Grul. et Cujac., protectores] equitum et peditum, qui nostræ aulae videntur jugiter excubare (quod ex magnis fieri doloribus [Juret., laboribus] solet), adunata nobis supplicatione conquesti sunt, ab illo arcario præfectorem *, pro emolumentis solemnibus, nec integri ponderis solidos percipere, et in numero gravia se dispendia sustinere. Quapropter prudentia vestra lectionibus erudita dogmaticis selestam falsitatem a consorcio veritatis ejiciat, ne cui sit appetibile aliquid de illa integritate subducere. Hæc enim quæ appellatur arithmetica, inter ambigua mundi certissima ratione consistit; quam cum cælestibus æqualiter novimus, evidens ordo, pulchra dispositio, cognitio simplex, immobilis scientia, quæ et superna continet, et terrena custodit. Quid est enim quod aut mensuram non habeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cuncta moderatur; et universa hinc pulchritudinem capiunt, quia sub modo [ed., modio] ipsius esse noscuntur. Juvat inspicere quemadmodum denarius numerus, more cæli, et in se revolvitur, et nunquam deficiens invenitur. Crescit nova conditione, per se redeundo, addita sibi semper ipsa calculatio; ut cum denarius non videatur

* Fuerunt variae arce, ut arca theatrialis, ejus meminit Julianus nov. 63; arca quæstoria et arca præfecti prætorio l. 9 et ult. Cod. Theod. de indulg. deb. l. ven. Cod. de cur. pub. l. 6 Cod. de exact. trib. Inde arcearii præfectorum. Fuit et pontificalis arcarius, qui arcam pontificum olim curabat, ejus mentio habetur in antiquo quodam monumento. C. Calphurnius, V. C. et Septimia Ammias conjux comparaverunt sibi memorias duas et Calphurnio Ammiano equ. Rom. filio suo, et libertis libertabusque posterisque eorum armarium distegum, cum taberna et tortulo. Si quis hoc armarium vendere voluerit, tunc inferet arceæ pontificum H. S. L. M. l. N. Fuit et arca vinaria, ut testatur Symmachus

in epistolis l. 13 Cod. de suscept. Hinc arcarius servus, cui arce in qua domini pecunia condita est, procuratio commissa est, idem qui actor aut dispensator. Scævola de fideicommissariis libertatibus, Stichus arcarius probante domino nomina fecit. Ex arca solvant, qui pecuniam domo depromunt, ad discrimen ejus solutionis, quæ sit ex mensa argentariorum, l. 4 Cod. de iis quæ ex pub. rat. l. 4 Cod. de canon. largit. lib. ult. Cod. de suscep. Arcam præfecti prætorio *πράπεζαν* sive mensam vocant; et ideo non male Sidonius arcariis deputat pondera, quæ simul ac mensuræ susceptoris omnibus tribuantur, l. penult. Cod. de defens. civit. Bross.

tur excedi, ex modicis prævaleat majora complecti. Hoc sæpe repetitum inflexis manuum digitis et erectis, redditur semper extensum; et quanto ad principium suum supputatio reducitur, tanto amplius indubitanter augetur [miss. et ed., redditur]. Quantitate numerabili arena maris, guttæ ploverum, stellæ Incidæ concluduntur. Auctori quippe suo omnis creatura sub numero est; et quidquid ad existentiam pervenit, a tali non potest conditione dimoveri. Et quoniam delectat nos secretiora hujus discipline cum scientibus loqui, pecuniæ ipsæ quamvis usu celeberrimo viles esse videantur, animadvertendum est quanta tamen a veteribus ratione collectæ sunt. Sex enim millia denariorum solidum esse voluerunt; scilicet ut radiantis metalli formata rotunditas retalem mundi^a, quasi sol aureus convenienter includeret. Senarium vero, quem non immerito perfectum^b docta antiquitas definivit, uncia, qui mensuræ primus gradus est, appellatione signavit; quam duodecies similitudine mensium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. O inventa prudentium! O provisa majorum! Exquisita res est, quæ et usui humano necessaria distingueret, et tot arcana naturæ figuratim contineret. Merito ergo dicitur libra, quæ tanta rerum est consideratione trutinata. Falsa igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur esse crudelis ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores [miss. et Accur., negotiationes] in mercibus; emanant late, quæ vendantur angustius; constet populis pondus ac mensura probabilis, quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur. Mutilari certe non debet, quod laborantibus datur; sed a quo fidelis actus exigitur, compensatio imminuta præstetur. Da certe solidum, et aufer inde si prævalet; trade libram, et aliquid inde, si potes, imminue. Cuncta ista nominibus ipsis constat esse provisum, aut integra tribuis, aut non ipsa quæ dicuntur exsolvis. Non potestis omnino, non potestis nomina integritatum

^a Ergo Cassiodorus existimat mundum sex annorum millibus duraturum. Lactant. lib. vii de Divino Præm., deridens Chaldaeos: Sciunt, inquit, philosophi, qui ab exordio mundi sæculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum: quo numero expleto, consummationem fieri necesse est, et humanarum rerum statum in melius reformari. Idem in Divinar. Instit. Epitome: Nondum sex milia completa sunt, quo numero consummato tum demum inatum omne tolletur, ut regnet sola justitia. Quæ sententia rabbi Eliæ existat in libro Sanhedrin, in cap. Helech, et lib. Havoda Zaza, in cap. Liphne edeben. Sex milia annorum erit mundus, et iterum destructus. Duo milia inanitatis, id est, ut theologis placet, ante legem duo milia legis, duo milia dierum Messiae. Galatinus lib. iv, cap. 20. Isidorus sub fine libri vi Etymolog., cum de discretionem temporum et sex mundi ætatibus ageret, disputationem his tandem conclusit verbis: Resursum sexæ ætatis tempus soli Deo est cognitum. Cui perlibenter assentior. FORNER.

^b Senarium perfectum. Quia 1, 2, 3, faciunt 6. Vide Sever. Boetii Arithmetica, et Jordani de senarii numeri vi ac religione. Macrobi. lib. i in Somn. Scip. Sic 9 centenario numerum multis laudibus extulit Julian. epistola ad Serapionem.

dare, et scelestas imminutiones efficere. Providete itaque, et ut arbiter aræ habeat justas consuetudines suas^c; et quod benemeritis impendimus, incorrupto munere consequantur.

EPISTOLA XI.

SERVATO DUCI RHETIARUM THEODORICUS REX.

Imperat ut mancipia a Breonibus militibus ablata, Maniario curet sine mora ulla restitui.

Decet te honorem quem geris nomine, moribus exhibere; ut per provinciam cui præsides nullam fieri violentiam patiaris; sed totum cogatur ad justum, unde nostrum floret imperium. Quapropter Maniarii [miss., Maniarii] supplicatione commoti, presentibus te assamur oraculis; ut si revera mancipia ejus Breones irrationabiliter cognoveris abstulisse, qui militaribus officiis assueti^d, civilitatem premere dicuntur armati; et ob hoc justitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto assidue dimicantibus, difficile est morum custodire mensuram. Quapropter omni protervia remota, quæ de præsumptione potest virtutis assumi, postulata facies sine intermissione restitui: ne per dilationis incommoda, eorum videatur supplices odisse victoriam.

EPISTOLA XII.

EUGENI VIRO ILLUSTRIS MAGISTRO OFFICIORUM THEODORICUS REX.

Confert illi post administratam laudabiliter quæsturam, magistreriam dignitatem, et hortatur eum ad meliora promerenda.

Pompa meritorum est regale iudicium, quia nescimus ista, nisi dignis impendere. Et quanquam potestati nostræ, Deo favente, subiaceat omne quod volumus, voluntatem tamen nostram de ratione metimur; ut illud magis æstinemur elegisse, quod cunctos dignum est approbare. Hinc est quod te literati dogmatis studia laudabiliter exsequentem, pridem ad quæsturæ culmen elegimus, ut honesti laboris tui fieret præmium dignitas literarum. Quid enim

Origen. Adamantius in Evangelium Joannis tomo XXVIII: Qui naturas, inquit, numerorum investigarunt, primum quidem senarium delinierunt perfectum, cum ex suis ipsius constet partibus et compositione duplicati, ab unitate unius et duorum, quod est tria: numerus primus, et in quem exit duplicatio; dico autem duo, multiplicatus enim duo in tria facit ipsum sex. FORNER.

^c Inf., lib. iii, epist. 23, et lib. vii, epist. 2. Hoc pertinet nov. 43; l. Franciæ a Carolo Magno promulgata lib. iii, tit. 12 de teloneis: Placet nobis ut antiqua et justa telonea a negotiatoribus exigantur; et lib. iv, tit. 24 de injustis occasionibus et consuetudinibus noviter institutis, sicut sunt tributa; et tit. 52 de teloneis et cispaticis: Teneant id, ut ubi antiqua consuetudo fuit, exigantur, et ubi nova fuerint inventa, destruantur. Congruunt l. un. de auro coron. Cod. lib. x. Nihil. Cod. Theod. de extraord. sine sord. mund. FORNER.

^d Coercitio et astrictio morum usurpanda est in exercitu: propterea tria sunt sine quibus non robor in exercitu, non ordo: continentia, modestia et abstinentia: continentia in cibo et venere, a quibus languor ac molities; modestia in verbis, vestibus et factis, abstinentia, ne provinciales infestet, nec passim rapiat. BRONN.

advocationis officio ^a, si pure impendatur, ornatus, A quod ¹ peregrinum negotium ad suas molestias trahit, ut laboribus subveniat alienis? In hoc campo exercitatus cursu meritorum, ad palmam nostri iudicii pervenisti. Nec tamen benignitas nostra tua remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat: et eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. Sume igitur magisteriæ infulus dignitatis, usus omnibus privilegiis quæ tuos habuisse constiterit decessores. Atque ideo tanto iudicio letare suscepto, qui pro labore honoris tui, honorem alterum accipere meruisti. Quid enim de priore senserimus præmio, secundæ dignitatis declaramus augmenta. Nati sunt fascæ ex fascibus, et naturam retinentes fetus arborei pullulaverunt iterum decenter abscisi. Verum te hæc remuneratio ^B satietate non expleat, nec det laboribus tuis ferias nostri laus inventa iudicii. Desiderabilior quinimo sit honestas, cum pervenit ad præmium; et tunc fiat gratius labores anxios fuisse perpessum, cum te fructum eorum intelligis invenisse. Honores ergo quos sumis ex chartis, redde de meritis. Nosti enim bene, quo nobis studio placeatur, qui ab ipsius consilii penetrantibus venis. Meministi, quoties apud nos laudati sint innocentes, quoties bonis actibus reddidimus vicem. Ore tuo iudicia nostra loquebamur: exemplis talibus incitare. Esto innocentiae templum ^b, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ. Absit a iudicialibus mentibus aliquid profanum. Pio principi sub quodam sacerdotio serviatur.

EPISTOLA XIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Significat se ad magistrum munus Eugenitem subvexisse, qui maximis laudibus exornatur, quod quaestoris officium bene exercuerit.

Dignitas, Patres Conscripti, dum ad incognitum venit, donum est; cum ad expertum, compensatio meritorum; quorum alter debitor iudicii, alter obnoxius est favori. Hos enim æstimatione subvehimus, alios gratia promovemus, et ad omnes indulgentiæ vias nostra se relaxat humanitas. Sed amoris vestri intuitu commonemur, quoties in vestrum coetum ducitur, qui de gloriosis virtutibus æstimatur. Quidquid enim humani generis floris est, habere curiam decet ^c; quæ sicut arx decus est urbium, ita illa or-

namentum est ordinum ceterorum. Atque ideo Eugenitem illustrem virum lit rati dogmatis opinione fulgentem, magistrum honore subveximus; ut gereret nomine quam possidebat meritis dignitatem. Quis enim tot ejus officiosos labores ignoret, ¹⁰ quos non vilitate mentis exercuit, sed patrocini honore servavit? Dedimus itaque personam tantis honoribus parem, ut alterutro decore fulgentes, mutua se gratia qualitatis ornarent. Ille est, qui nostro prædem lateri veridicus quaestor adhesit, quem livoris nebula nulla fuscavit, nec malevolentiae studio nocendi artes fellitis sensibus exquisivit; sincero pectoris arcano puritati nostræ paruit, et ad pietatem jussionum innocentiam suam præbuit. Animus enim dolosus non arbitrium sequitur imperantis, sed suas potius explicat voluntates. Habetis certe evidens nostrum in hac parte iudicium; ut post illius apicis culmen, ad alteram conscenderet dignitatem; nec passi sumus otiosum, quem merita non sinebant esse privatum: æreni solis consuetudinibus æstimandus, qui licet susceptum diem peragat, alterum tamen eadem gratia claritatis illuminat. Hunc ergo, P. C., tot meritis absolute relucentem favor vester excipiat. Debetis enim bene gerentibus, ut eos laudis vestræ comitetur assensus. Nam si equorum cursus hominum clamoribus incitatur, et insonantium manibus agitur, ut a mutis animalibus velocitas appetatur, quantum inde homines stimulari posse credimus, quos ad laudis aviditatem natos singulariter invenimus!

EPISTOLA XIV.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut genus Tertiarum quod Cathaliensibus im- perabatur, annis singulis persolvatur.

Libentes omnibus modis præhemus assensum, quoties ^d vox est justa poscentium: quia nec decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum. Et ideo præcelsa magnificentia tua, quod a Cathaliensibus inferebatur, genus tertiarum faciat annis singulis in tributaria summa persolvi; nec post super hac parte patiantur supplices aliquam questionem. Quid enim interest quo nomine possessor inferat, dummodo sine imminutione quod debetur, exsolvat? Ita et illis suspectum Tertiarum nomen auferimus, et a nostra mansuetudine importunitates ^D competentium submovemus.

^a Hoc est advocati officium, ut secundum juris ordinem suscepti sui causam peroret: nunquid poterit vita ejus, si turpis est, obesse causæ suscepti? Persona enim advocati nec obesse, nec prodesse poterit, inquit Augustinus. Qualis enim fuerit causa, sic et respondebitur ei. Bross.

^b Sic dixit lib. vi, form. 3, quoddam esse sacerdotium recte agere præfecturam prætorianam. Et form. 19 ejusdem libri. Simili exemplo Ulpianus in lib. i de Justitia et jure vocat jurisconsultos sacerdotes justitiæ; et ut Symmachus lib. x, ep. 54, et lib. vii, ep. 58. JUNATUS.

^c Hoc exemplo dixit Ennodius in Panegyrico Theodorici: « Coronam curiæ innumero flore velasti, nullum de heoribus tetigit desperatio, quem juvenunt deprecantem bona conscientiae; » quibus con-

sensit Nazarius: « Sensisti, Roma, te tandem arcem omnium gentium, et terrarum esse reginam, cum ex omnibus provinciis optimates viros curiæ tuæ pignoreris, ut senatus dignitas non tam nomine quam re esset illustrior, cum totius orbis flore constaret. » Illud autem non obmittam, Heliogabalum adeo senatum contempsisse, ut mancipia togata senatores appellaret, teste Lampridio. Bross.

^d Nota hic juste petentibus nihil esse recusandum. Idem Plaut. in Amphitr. :

Justam rem et facilem esse oratam a vobis volo.
Nam juste a justis justus sum orator datus.

Bross.

¹ Ms. And., Gr. et C. Quid enim dignius est ad off. si per eum impendatur ornatus, qui, etc.

EPISTOLA XV.

FESTO VIRO ILLUSTRIS ATQUE PATRICIO THEODORICUS
REX.

*Illi commendat tuitionem domus patricii Agnelli ad
Africam descendens.*

Gratum nobis est, quoties de magnitudinis tuæ meritis æstinatio talis procedit, ut et infirmorum auxilium, et absentium credaris esse tutio. Nam ideo et senator [ms., senatus] prior esse meruisti, ut te sequentibus pro justitiæ contemplatione præstares. Unde fit ut bona nobis de te crescat opinio, gloriosæ actionis exemplo. Nulli enim propria res a discedente committitur, nisi de cujus bona conscientia judicatur. Idcirco præsentis jussione decernimus, ut domus patricii Agnelli ad Africam descendens, qui regnum petens alterius, nostris est utilitatibus serviturus, salvis legibus tua tuitione valletur: ne violentos cujusquam impetus subtracta domini defensione patiatur. Pervix sunt enim semper injuriis facultates absentium; et quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum pervagentis de resultatione terrere. Ideoque celsitudo vestra, quam votum pium est habere vicinam, erigat humiles, eripiat opprimendos; et, quod potestatibus rarum est, proficias cunctis, qui universis celsior inveniris.

EPISTOLA XVI.

JULIANO COMITI PATRIMONII THEODORICUS REX.

Jubet discutiat causam Apulorum conductorum frumenti, qui conquesti fuerant frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata; et imperat (si ita res se habet) ut de reliquis primæ indictionis habita moderatione detrahat.

Illud amplius nostris utilitatibus applicamus, quod misericordiam humanitate concedimus. Regnantis enim facultas tunc sit ditior, cum remittit; et acquirit nobiles thesauros famæ, neglecta vilitate pecunie. Hinc est quod consuetudinis nostræ humanitate commoiti, opem fessis, manum porrigimus oneratis; ut pietatis nostræ remedio surgant, qui fortunæ suæ acerbitate corruerant. Dudum siquidem conductores Apuli deplorata nobis aditione conquesti sunt, frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata: postulantes ne cogantur ad integram præstationem, quibus commerciorum sunt commoda diminuta. Quod nos pro ingenua humanitate considerandum esse judicamus, ut quorum non possumus accusare desidiæ [Accurs., desideria], relevandam potius æstimemus fortunam. Inde enim constitutas pensiones inferri volumus, unde constat subjectos commoda consecutos. Et ideo hanc causam sublimitatem tuam jubemus diligenter inquirere, ut quantum eos minus vendidisse constiterit, de reliquis primæ indictionis habita moderatione detrahatis: ita tamen ut nulla fraus nostris beneficiis inferatur, ne aliqua negligentia reddaris obnoxius, qui semper nobis provida intentione placuisti. **II** Quia sicut nos tangunt

• Constat ex hoc loco munienda esse castra tempore pacis, etenim necessaria sunt in longis obsidio-

A supplicium damna, ~~in~~ iustitia eorum fructuosa debent esse compendia.

EPISTOLA XVII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS DERTONÆ CONSISTENTIBUS
THEODORICUS REX.

Præcipit castrum circa eos positum, dum pace fruuntur, communiari, ac domos sibi in eo construunt.

Publicæ utilitatis ratione commoiti (quæ nos cura semper libenter oneravit), castrum juxta vos positum præcipimus communiari: quia res perliciorum bene disponitur, quoties in pace tractatur. Munificio quippe tunc efficitur prævalida, si diutina fuerit excogitatione roborata. Omnia subita probantur incauta, et male constructio loci tunc quæritur, quando jam pericula formidantur. Adde quod animus ipse non potest esse in audaciam pronus, qui diversa fuerit cura sollicitus. Hanc merito expeditionem nominavere majores, quia mens devota præliis non debet aliis cogitationibus occupari. Quapropter amplectenda res est, quæ generalitatis consideratione præcipitur: nec moram fas est incurere jussione, quæ devotos maxime noscitur adjuvare. Et ideo præsentis auctoritate decernimus, ut domos vobis in prædicto castello alacriter construatis, reddentes animo nostro vicissitudinem rerum; ut sicut nos vestris utilitatibus profutura censemus, ita tempora nostra ornare vos pulcherrimis fabricis sentiamus. Tunc enim accedit ut et sumptus competentes nostris jam penatibus congregare velitis, et habitatio vobis non sit ingrata, quam propria potest commendare constructio. Quale est, rogo, in laribus propriis esse, cum durissimas mansiones hostis cogitur sustinere? Ille imbribus pateat, vos tecta defendant; illum inedia consumat, vos copia provisa reficiat. Sic vobis tutissime constitutis hostis vester ante eventum certaminis fata patietur perditoris. Constat enim tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit. Nam quis eum providentiam habuisse putet, si tunc cœperit fabricis operam dare, aut penam condere, cum oporteat bella tractare?

EPISTOLA XVIII.

DOMITIANO ET UVILLÆ THEODORICUS REX.

Illis respondet quod debeant restitui prædia a præsumptoribus occupata, nisi aut contractus, aut præscriptio triginta annorum obviet; et quod fratris percussor sit in exilium deportandus.

Oportet vos colere et observare justitiam, qui æquitatem populis dicere suscepistis: quando non licet delinquere, qui alios creditur sub æquitatis regula continere, ne fiat exemplum pravum, qui electus ad laudabile [ms., habile] cognoscitur institutum. Et ideo ad interrogationem vestram curavimus præbere responsum: ne per dubitationem possitis errare, nisi (quod absit) velitis excedere. Si Romanum prædium (ex quo, Deo propitio fontium [ed., sonti] fluente transmisimus, ubi prædium Italiae

nibus castra vallo et fossis probe munita, ut ex Procopio lib. II de Bello Gothorum liquet. Brass.

nos suscepit imperium) sine delegatoris cujusquam A
 pectatio [*ed. Nio. et Gam.*, petitione], præsumptor
 barbarus occupavit, eum priori domino submota di-
 latione reti tuat. Quod si ante designatum tempus
 rem videtur ingressus, quoniam præscriptio probatur
 obviare tricennii, petitionem jubemus quiescere
 pulsatoris. Illa enim reduci in medium nolimus,
 quæ nostris temporibus præsumpta damnamus :
 quia locus calumniandi non relinquitur, cum longi
 temporis obscuritas præteritur. De percussore tan-
 tummodo, non etiam prempatore fratris, quanquam
 omnium communi lege damnetur, solumque sit par-
 ricidium, quod totius tragædiam reatus exsuperet :
 tamen humanitas nostra, quæ sibi etiam in sceleratis
 locum pietatis inquirat, præsentis auctoritate definit,
 ut hujusmodi portentosa provinciarum finibus abigantur ^A.
 Nam quibus fuit exosa societas parentum ^B, civium
 non merentur habere consortium, ne puri corporis
 jucunda serenitas nebulosis maculis polluantur.

EPISTOLA XIX.

SATURNINO ET VERUSIO VIRIS ILLUSTRIBUS SENATORIBUS
 THEODORICUS REX.

*Præcipit ut quicumque Gothorum fiscum detrectaverit
 implere, eum ad redhibitionis æquitatem compel-
 lant.*

Fisci volumus legale custodire compendium : quia
 nostra clementia rebus propriis videtur esse con-
 tenta. Et sicut nullum gravare cupimus, ita debita
 nobis perdere non debemus. Indigentiam juste fugi-
 mus, quæ suadet excessus : dum perniciose res est
 in imperante tenuitas. Modus ubique laudandus est ^C.
 Nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis
 deduat, aut aliena cupiditas turpis abradat? Et ideo
 vobis præsentis jussione præcipimus, ut Adriane civi-
 tatis curialium insinuatione suscepta, quicumque
 Gothorum fiscum detrectat implere, eum ad æquita-
 tem redhibitionis arctetis : ne tenuis de proprio co-
 gatur exsolvere, quod constat idoneos indebite deti-
 nere. Hac scilicet ratione servata, ut si quis contum-
 acie vitio maluerit nostra jussa tardare, eum
 multa reddat quæ debuit etiam non compulsus
 offerre : quatenus protervo spiritu indecenter erecta,
 impenita justis sæculis non relinquatur audacia.

12 EPISTOLA XX.

ALBINO ET ALBIENO VIRIS ILLUSTRIBUS ATQUE PATRICIS
 THEODORICUS REX.

*Illos commonet ut in spectaculis patrociniæ partis
 Prasini assumant, et ut de Hellandio et Thodoron,
 qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, ab illis
 Prasini pantominus, confusione populi sublata, con-
 stituatur.*

Licet inter gloriosas reipublicæ curas et regalium
 sollicitudinum salutiferos fluctus [*ed.*, fructus] pars

^A Cicero in Verrem : « Scelus in ultimas terras de-
 portandum. » FERN.

^B Gradus amicitiae. Cicero de Offic. 1. FERN.

^C « Ratio jubet, ne quid nimis, sed omnia cum mo-
 deramine fiant. » Cicero de Oratore et de Senectute,
 lib. 1 Offic. Colum. lib. 11. BROSS.

^D Populi jam his temporibus cœpere in qualibet
 civitate in factiones colorum Veneti scilicet et Prasini
 dividi. Colorum quidam nomina et fullonia, quorum

minima videatur, principem de spectaculis loqui :
 tamen pro amore reipub. Romanæ non pigebit has
 quoque cogitationes intrare : quia undecumque præ-
 stare possumus, dignum nostris sensibus æstimamus ;
 præsertim cum beatitudo sit temporum, lætitiæ popu-
 lorum. Illud enim, propitiante Deo, labores nostros
 asserit, quod se otiosam generalitas esse cognoscit.
 Partis itaque Prasini insinuata petitione, comperi-
 mus (quoniam hoc introductum est, ut populi de co-
 lore vocitentur) seditiones turbulenta a quibusdam
 scelestissimis incitari, et causam lætitiæ publicæ ad
 furoris certamina prorupisse. Quod utique gaudii
 decoram non potest habere qualitatem, si [*ms. Aud.*,
 ubi] pacem non meruerit possidere communem. Et
 ideo dignum est clementiam nostram has quoque
 partes aspicere, ut ubique possit morum probitas
 elucere. Non enim inania verborum popularium
 cogitamus, sed perniciosæ semen seditionis excludi-
 mus. Quapropter illustris magnitudo vestra præsentis
 jussione communita, patrociniæ partis Prasini,
 quod gloriôsæ recordationis pater vester [*ed.*,
 noster] impendit, dignanter assumat. Putari enim
 non debet injuria, populos regere ac gubernare Ro-
 manos. Nam si honorum [*Gr. et Cuj.*, honorum]
 omnium causa pensetur, pro eorum utilitate delecti
 sunt, qui honores gloriosissimos accipere meruerunt.
 Convocatis ergo spectatoribus, de Hellandio et Tho-
 doron [*ed.*, Theodoro], qui lætitiæ publicæ aptior
 fuerit æstimatus, populi confusione sublata ^D, consti-
 tuatur a vobis Prasini pantominus : quatenus sum-
 ptum, quem pro spectaculo civitatis impendimus,
 electis contulisse videamur. Hanc partem musicæ
 disciplinæ Mutam nominavere majores, scilicet quæ
 ore clauso manibus loquitur, et quibusdam gesticula-
 tionibus facit intelligi, quod vix narrante lingua aut
 scripturæ textu possit agnosci.

EPISTOLA XXI.

MAXIMIANO VIRO ILLUSTRIBUS ET ANDREÆ VIRO SENATORI
 THEODORICUS REX.

*Decernit ut discutiant, num pecunia fabricis Urbis de-
 putata, tota fuerit absque fraude in eas expensa.*

Provocandi sumus affectuosius civium studiis ad
 augmenta civitatis : quia nemo potest diligere quod
 habitatores intelligit non amare. Unicuique patria
 sua charior est, dum supra omnia salvum fore quæ-
 ritur, ubi ab ipsis cunabulis commemoratur. Quapropter
 votis paribus invitetur ad dona : quatenus quod
 sponte tribuimus, duplicata gratia conferamus. Et
 ideo nulli grave sit, Romanis fabricis deputatæ pecu-
 niæ reddere rationem, cum pura conscientia deside-
 ret se probari : quando fructum laboris sui capit,
 dum ad nos prospera de se pervenire cognoscit. Quo-

gratia inter spectatores et pecunias erogare, et cor-
 pora diris cruciatibus affligere non dubitant, per co-
 lores dissidentes, ait Procopius lib. 1 de Bello Per-
 sico : seditionem Constantinopoli hinc natam descri-
 bens, cujus meminit Justinianus sub finem novel. 17.
 jubetque auctores seditionis, qui aufugerant, con-
 quiri, et in urbem ut puniantur, adduci. Hujusce
 autem formulæ meminit infra hujus lib. epist. 55.
 FERNER.

eius præsentis decernimus jussione, Romanæ civita-
tis fabricas vos debere discutere, si labor operis con-
cordat expensis, vel si apud aliquem constet resi-
dere pecuniam, quæ non sit fabricis expensa,
deputatæ rei reddat erogandam. Quibus rationibus
evidenter expressis, ad nos instructionem fidelissi-
mam destinate; ut iudicio nostro respondere videamini,
qui estis ad indaginem veritatis electi. Nullum
enim de largitate nostra fraudari velle credimus,
quando in tali negotio et de propriis facultatibus
eum impendere posse judicamus. Aves ipsæ per æra
vagantes proprios nidos amant; erratiles feræ ad
cubilia dumosa festinant; voluptuosi pisces campos
liquidos transeuntes, cavernas suas studiosa indaga-
tione perquirunt; cunctaque animalia ibi se norunt
refugere, ubi longissima cupiunt ætate constare. **B**
Quid jam de Roma debeamus dicere, quam fas est ab
ipsis liberis plus amari?

EPISTOLA XXII.

MARCELLO VIRO SENATORI ADVOCATO FISCO THEODORICI
REX.

Illum ex advocato privato creat advocatum fisci.

Solida laus est regiæ largitatis, quoties conve-
niunt indulta iudiciis; nec sibi audet casus ascri-
bere, quod bonæ dispositionis librat examen: quia
ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis. Non
enim de rudibus sententiam ferimus, sed de proba-
tissimis judicamus. Polisti siquidem forensi cote
multifarie prædicatus ingenium; nutristi sacundiam
exercitatione causarum; expertus es quam suaves
fides afferat fructus, ut etiam ipsa conciliet corda
regnantium. Hæc in te speculator virtutum noster
sensus inspexit. His apud nos suffragiis placere me-
ruisti, ut dignus existeres ad publicas causas, qui
gessisti hactenus sub integritate privatas. Sume igitur
fisci nostri tuenda negotia, in utendis officii tui
privilegiis decessorum exempla secuturus. Ita ergo
per medium justitiæ tramitem moderatus incede; ut
nec calumnia innocentes graves, nec justis petitioni-
bus retentatores exoneret [*Jur.*, exhonores]. Illa **13**
enim vera lucra judicamus, quæ integritate suffra-
gante percipimus. Non ergo quoties superes, sed
quemadmodum vincas, inquiramus. Æquitatem vobis
placiturus intende: non quæras de potestate nostra,
sed potius de jure victorias: quando laudabilis a
parte fisci perditur, cum justitia non habetur. Nam
si dominus vincat, oppressionis invidia est; æquitas
vero creditur, si supplicem superare contingat. Non
ergo parvo periculo causas dicimus, quando tunc
fama nostra proficit, cum se commoditas injusta sub-
ducit. Quapropter fit interdum causa mala fisci, ut
bonus princeps esse videatur. Majori quippe compen-
dio perdimus, quam si nobis indebite victoria suffra-
getur.

EPISTOLA XXIII.

CALLIANO [*Gr. et Cuj.*, FELICIANO] ET AGAPITO VIRIS
INDUSTRIIS ET PATRICIIS THEODORICI REX.

Hi iudices eliguntur ut litem patriciorum virorum

Festi et Symmachi contra patricium Paulinum dirimant.

Decet regalis apicis curam, generalitatis custodire
concordiam: quoniam ad laudem regnantis trahitur,
si ab omnibus pax ametur. Quid est enim quod nos
melius prædicet, quam quietus populus, concors se-
natus, totaque respub. morum nostrorum honestate
vestita? Hinc est quod præsentis jussione decerni-
mus ut magnifici viri atque patricii Festus atque
Symmachus, contra illustrem et patricium Paulinum
in iudicio vestro, quas se habere dicunt exerant
actiones. Quibus pro legum ratione susceptis, et, si
juris ordo patitur, definitis; tunc patricius Paulinus,
quidquid adversum supra memoratos magnificos vi-
ros se habere causatur, pari sorte deprobat. Nec
tardari volumus in ejus quoque parte sententiam,
dum velintus omnia inter eos esse decisa; nihilque
aliud relinqui, nisi quod debetur affectui. Videte
ergo tanti iudicii arbitros vos electos; videte exspe-
ctationem nostram, æquabilem flagitare justitiam:
relaturi gratiæ uberrimum fructum, si præsens disce-
ptatio, quos dignos credidit, non impares probet
esse. Debet enim de talibus viris esse cura præci-
pua, qui dare possunt minoribus evidentibus exempla.
Nam qui inter pares summos viros litem negligit ab-
solvendam [*ed.*, abolendam], hoc imitari reliquos
sine dubitatione permittit.

EPISTOLA XXIV.

UNIVERSIS GOTHIS THEODORICI REX.

*Judicat se per Nandium Saionem illos admonendos
curasse, ut ad expeditionem Gallicanum viis calen-
dar. Juliar., rebus omnibus necessariis sufficienter
instructi, properent, et seniores junioribus exemplo
sint.*

Innotescenda sunt magis Gothis quam suadenda
certamina, quia bellicosa stirpi est gaudium com-
probari. Laborem quippe non refugit, qui virtutis
gloriam concupiscit. Et ideo, juvante Deo, quo au-
ctore omnia prosperantur, pro communi utilitate
exercitum ad Gallias constituimus destinare; ut si-
mul et vos proventus occasionem habere possitis, et
nos quæ præstitimus, meritis contulisse videamur.
Latet enim sub otio laudabilis fortitudo; et dum se
probandi non habet spatium, occulta est lux tota
meritorum. Atque ideo per Nandium Saionem no-
strum admonendum curavimus, ut ad expeditionem,
in Dei nomine, more solito, armis, equis, rebusque
omnibus necessariis sufficienter instructi, octavo die
cal. Juliarum proxime veniente, modis omnibus,
Deo favente, moveatis; quatenus et parentum ve-
strorum in vobis ostendatis inesse virtutem, et no-
stram peragatis feliciter jussione. Producite juve-
nes vestros in Martiam disciplinam. Sub vobis
videant, quod posteris referre contendant. Nam
quod in juventute non discitur, in matura ætate
nescitur. Accipitres ipsi, quorum victus semper ex
præda est, fetus suos novitate inarcentes nidis pro-
turbant, ne molli otio consuescant; alis verberant
inmorantes, cogunt pullos teneros ad volatum; ut
tales debeant existere, de quibus possit pietas ma-

terna presumere. Vos autem, quos et natura erigit, A et amor opinionis exacuit, studete tales filios relinquere, quales vos patres vestros constat habuisse.

EPISTOLA XXV.

SABINIANO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Jubet portum Lucini et portus junctos reparari, eorumque diligentio rem in posterum curam haberi.

Nil prodest initia rei solidare, si valebit presumptio ordinata destruere. Illa sunt enim robusta, illa diuturna, quæ prudentia incipit et cura custodit. Atque ideo major [ed., non minor] in conservandis rebus quam in inveniendis adhibenda cautela est: quia de initiis prædicatio debetur invento, de custoditis autem acquiritur laudata perfectio. Dudum siquidem propter Romanæ mœnia civitatis, ubi studium nobis semper impendere infatigabilis ambitus erit, portum Lucini deputatis redditibus reparari jussio nostra constituit; ut viginti quinque millia regularum annua illatione præstentur; simul etiam portubus junctis, qui ad illa loca antiquitus [msa., antiquitate] pertinebant, et nunc diversorum usurpatione suggeruntur inyasi. Cuncta ergo ad statutam præstationem facies sine dilatione revocari: quia licet nostra jussa pro sua reverentia in nullo violanda sint, ea tamen custodiri volumus maxime, quæ Urbis faciem videntur ornare. Quis enim dubitet, fabricarum miracula hac provisione servata, et pendenti saxo formatas [msa., tornatas] cameras regularum tegmine custoditas? Ut antiqui principes nobis merito debeant suas laudes, quorum fabricis dedimus longissimam juventutem^a; ut pristina novitate reluceant, quæ jam fuerant veterosa senectute fuscata.

EPISTOLA XXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Statuit ut quæ dudum Ecclesiæ Versillæ antistitis præstitis, valeant in perpetuum, et extraordinaria tributa, quæ a temporibus Cassiodori sunt soluta, non sentiat: vult tamen ea quæ Ecclesiæ postea collata sunt bona, oneri solutionis subjaceant.

Nefas est apud eos fidem beneficii prioris imari-

^a Ætatem ædificiis tribui non est novum, etenim Mamertius in Panegyrico Juliani dixit urbium mœnia renovata ab imperatore induisse juventutem; pari quoque ratione, ornamenta urbium ac decora marmorum senium temporis sentire dicimus, ut videre est in l. 16 C. Theod. de oper. publ. Ædes etiam dicuntur ætatis senio concuti in l. 15, eod. tit. Et Ovid.:

Canesum turpi lecta relicta situ

14 Eunodius Ticinensis epist. ad Boetium: « Ædificia ejus sub negligentia consenescent; » et alio loco,

Adjurant priscam, te præsole, lecta senectam.

Sic etiam ætas chirographi dicitur in l. 1 C. Theod. si cert. pet., et ætatem finemque libri apud Gellium, et ætatem vino accedere apud Plin. lib. xxiii, cap. 1. Memini quoque legibus ætatem tribui, easque ab optimis auctoribus dici consenescere, languere, mori et occidi. Constantinus in l. 23 C. Theod. de appell. jubet consenescere legem quæ vetabat a præfecti Urbis sententia provocare. Ammianus Marcellinus lib. xvi, de legibus sumptuariis loquens, Senescen-

nui, quibus alia convenit a nostra sæpius largitate præstari. Sed sicut quæ semel annuimus rescindi in perpetuum non merentur, sic qui largitatem nostram mode atis precibus impetrarunt, nostrorum terminos præstitorum immodica non debent presumptione transcendere. Unde quia religiosi studii reverentia commonemur, ut quæ dudum Ecclesiæ viri venerabilis Versillæ antistitis præstitimus, valere in perpetuum censeamus; nunc quoque illustrem magnificentiam tuam duximus admonendam, quatenus superindictorum onera titulorum [id est, extraordinariorum tributorum], præfata Ecclesia in ea summa non sentiat, quæ usque a magnifici viri Cassiodori patricii, pura nobis fide et integritate comperti, temporibus est soluta. Ea vero quæ a tempore beneficii ad Ecclesiam vestram ab aliquibus est translata possessio [msa. Gr. et Cuj., professio], commune cum universis possessionibus [Gr. et Cuj., possessoribus] onus solutionis agnoscat, et illius subjaceat functioni, ejus nacta est jura domini. Alioqui grata nobis augmenta eorum esse non possunt, qui fisci damno proficiunt. Sufficiat possessori compendium pensionis. Tributa sunt purpure, non lacernæ. Lucrum cum invidia periculum est; quanto melius omnia moderata gerere, quæ nullus audeat accusare!

EPISTOLA XXVII.

SPECIOSO THEODORICUS REX.

Indicat populum partis Prasini, dum ad curiam venissent, insidias a Theodorico patricio et Importuno consule pertulisse^b, ita ut unus occisus fuerit; jubetque prædictos viros illustres moneat, ut instructas personas ad judicium Cœliani et Agapiti mittant, qui hanc causam legibus dirimant.

Si exterarum gentium mores sub lege moderamur; si juri Romano servit quidquid sociatur Italiæ; quanto magis decet ipsam civilitatis sedem legum reverentiam plus habere, ut per moderationis exemplum luceat gratia dignitatum? Ubi enim queratur modestus animus, si foedent violenta patricios! Populi itaque nobis partis Prasini petitione suggeritur, dum ad nostrum disponderent comitatum venire, re-

tes, ait, paulatim reparavit Sylla dictator. Sic et Claudianus his verbis;

Pri casque resumpt

Canitem leges, emendanturque vetustæ,

Acceduntque novæ.

^D Aulus Gellius: « Passus est enim leges istas de tam immodico supplicio, situ atque senio emori. » Eodem modo Cicero legum interitum, et bellum civile ac domesticum, et totum Urbis atque imperii occasum appropinquare dixit. Eodem sensu ætas vinorum, operum, silvarum et arborum, pro annis et diuturnitate legitur. Quod Aggenus Urbicus in Commentariis ad Julium Frontinum ad arbores transtulit: Alter e contrario, inquit, similiter quæreret ex similitudine fere culturæ comparationem accipiens, id est, si silva, cuius sit ætatis pars cæsuræ, et ætas arborum ut solent relinqui, quas antemissas vocant, et silvarum quoque ætates sint pares; si vineæ, similes erunt in comparatione, an ordines æque distantes, an pari constitutione, et an simile genus vitium. Hæc ille. Bross.

^b Hæc epistola fuit scripta anno Christi 509; Importunus enim hoc anno erat consul.

media consueta poscentes, se truculentas insidias a patricio Theodorico [ms. Rem., Theodoro] et Importuno viro illustri consule pertulisse, ita ut unus eorum defleatur extinctus. Quod nos, si ita est, pro facti sui acerbitate commovit, ut innoxiam plebem furor persequeretur armatus, quam fovere civicus debuisset affectus. Sed quia conditio minorum regnantis æquabiliter implorat auxilium, supra memoratos illustres admoneri præsentis jussione censemus, ut ad Cœliani atque Agapiti illustrium virorum adæque iudicium instructas destinare non differant, te instante, personas; quatenus legibus examinata cognitio, eorum sententia terminetur. Sed ne forsitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, præsumptionis hujus habenda discretio est. Teneatur ad culpam quisquis transeunti reverentissimo senatori injuriam protervus infligit, si male optavit, cum bene loqui debuit. Mores autem graves in spectaculis quis requirat? Ad Circum nesciunt convenire Cationes. Quidquid illic gaudenti populo dicitur, injuria non putatur. Locus est qui defendit excessum. Quorum garrulitas si patienter accipitur, ipsos quoque principes ornare monstratur. Respondeant nobis certe qui talibus studiis occupantur, si tranquillos optant adversarios suos; certe volunt eos esse victores, quando ad injurias tunc prosiliunt, cum se superatos turpiter erubescunt. Unde ergo irasci volunt, quod sine dubio se optasse cognoscunt?

EPISTOLA XXVIII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS THEODORICUS REX.

Haec epistola sancit, ut si quis cujuslibet generis saxa in agris suis jacentia muris profutura habuerit, libens ad instaurationem urbium impendat.

Digna est constructio civitatis, in qua se commendat cura regalis: quia laus est temporum **15** reparatio urbium vetustarum: in quibus et ornatus pacis acquiritur, et bellorum necessitas præcavetur. Ideoque præsentis jussione profutura sancimus, ut si quis cujuslibet generis saxa, in agris suis jacentia [ms. Aud., jacentibus], muris habuerit profutura, libens animo sine aliqua dilatione concedat. Qui tunc verius possidebit, cum hæc civitatis suæ utilitati indulserit. Quid enim est gratius quam videre crescere publicam decus, ubi omnium utilitas in generalitate concluditur? Et licet præstentur vilia, ad auctores suos magna sunt commoditate reditura. Datur enim plerumque, quod majori utilitate recipitur. Et frequenter homo luera sua complectitur, cum necessario pro temporis qualitate largitur.

EPISTOLA XXIX.

UNIVERSIS LUCRISTANIS SUPER SONTIUM CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Jubet ut terrarum spatia quæ veredis antea licuerant mutationibus suis, a possessore vindicata curent restitui.

Non dubium est ad utilitatem reipub. cursus custodiam pertinere, per quem nostris ordinationibus

celererrimus præstatur effectus. Et ideo, velut necessaria rei, major adhibenda cautela est, ut qui ad continuos excursus constituti sunt, turpi macie non tabescant: ne jejuna tenuitas laboribus præventa succumbat, et incipiat iter fieri morosum, quod ad celeritatem constat esse inventum^a. Quapropter devotio vestra, præsentis jussione communita, terrarum spatia quæ veredis (Vide infra, lib. v, ep. 5) antea licuerant mutationibus suis^b, a possessore vindicata restituat; ut nec illis parvo spatio inducantur [ms. indicantur] damna, et istis recuperata sufficiant.

EPISTOLA XXX.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX

Queritur apud illos quod servilis furor armatus tempore spectaculorum persecutus sit innoxios, et sancit, ut si cujuspiam senatoris famulus in ingenui cæde fuerit versatus, eum tradat herus legibus puniendum. Quod si reum iudicibus sistere distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio mulctandum.

Animum nostrum, Patres Conscripti, reipub. curis calentem, et diversarum gentium consilia perscrutantem, pulsavit sæpius querela populorum, orta quidem ex causis levibus, sed graves eructavit excessus. Deplorat enim pro spectaculorum voluptate ad discriminis se ultima pervenisse; ut legum ratione calcata, desperate persequeretur innoxios servilis furor armatus; et quod illis humanitas nostra letitiæ causa præstitit, in tristitiam audacia plectenda convertit. Quod nos clementiæ nostræ solita provisione comprimimus, ne paulatim sinendo, graviolem vindicare cogamur offensam. Benigni quippe principis est non tam delicta velle punire, quam tollere: ne aut acriter vindicando, æstimetur nimis; aut leviter agendo, putetur improvidus. Atque ideo præsentis definitione sancimus, ut si cujuspiam senatoris famulus in ingenui cæde fuerit fortasse versatus, eum tradat legibus impetum; ut facti qualitate discussa, proferatur jure valitura sententia. Si vero tanti facinoris reum mala fide dominus iudiciis præsentare distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio vulnerandum, et nostræ ingratiitudinis [id est indignationis], quod multo gravius est, pericula subiturum. Sed ut honestatem omnium par libra componeret, et civilitatis [mss. et ed. Accurs., civitatis] gratia reductis moribus conveniret, ad populum quoque præcepta nostra direximus, quæ vobis reserari libenter amplectimur; ut alterutra jussione pensata resarciatur civibus scissa concordia. Proinde nullum a spectaculorum gaudio removemus, sed seditionis semina radicitus amputamus. Intersit igitur inter splendorem vestrum moresque mediocres: refugite tales familiares, qui sint injuriarum ministri: qui honori vestro nitantur ascribere, quod delinquant, et dum levitates suas asserere (mss., exerere) cupiunt, vestram reverentiam implicare contendunt. Vos enim, quos semper gravitas decet, nolite truculenter insequi inania verba populorum. Si quid est

^a Multa in hanc sententiam lib. viii C. Theod., tit. 5, continentur. FORN.

^b Mutationes infr. lib. iv, epist. 47, postas vulgo

vocant. Ammian. Marcellin. lib. xxi: « Mature decessit, vectusque mutatione celere cursus publici transitus Alpibus Juliis, etc. » FORNER.

sorte, quod poenam mereatur admissum, in praefecti A Urbis notitiam deferatur; ut culpa legibus, non per praesumptam coerceatur injuriam. Quid enim discrepat a peccante, qui se per excessum nititur vindicare? Impoenitenda est ultio de cive, quae de legibus venit; et excellenter videtur de pulsato triumphasse, qui victor pronuntiatur a iudice. Inter ipsos quoque adversarios, ut scitis, non erant prius armata certamina, sed pugnis se quamlibet fervida lacessebat intentio; unde et pugna nomen accepit ^a. Postea Belus ^b ferreum gladium primus produxit, a quo et bellum placuit nominari. Consilium atrox, crudele praesidium, ferina concertatio. Nam et si datum illi est prius inermem facile vincere, tamen crimini applicandum est, quod inde posteritas potuit interire. Non permittatis ergo a famulis vestris fieri in civibus B quod adhuc debet in hostibus accusari.

16 EPISTOLA XXXI.

POPULO ROMANO THEODORICUS REX.

Edicit ut si quis ex populo atroces injurias in quempiam senatorum protulerit, noverit se a praefecto Urbis pro qualitate facti plectendum; et praecipit ut pantomimi praefinitis locis artes suas exercent.

Spectacula voluptatum, laetitiam volumus esse populorum; nec erigere debet motus irarum, quod ad remissionem animi constat inventum. Ideo enim tot expensarum onus subimus, ut conventus vester non sit seditionis strepitus, sed pacis ornatus. Mores peregrinos abjicite; Romana sit vox plebis, quam delectet audiri. Convicia nec gaudium pariunt, nec de laetitia procreantur. Hoc fuit certe, quod culpabatis in exteros. Nolite modo vitia turbulenta contrahere, C quae videtis alios abjecisse. Atque ideo edictali programmate definimus (*Vide lib. seq., epist. 24, 25*), ut si atroces injurias in quempiam senatorum vox injusta praesumpserit, noverit se a praefecto Urbis legibus audiendum; ut pro facti qualitate discussa, excipiat promulgatam jure sententiam. Verum ut omne semen discordiae funditus amputetur, praefinitis locis pantomimos artes suas exercere praecipimus; quod vos poterit instruere ad praefectum Urbis data praecipio. Tantum est, ut animis compositis peragatis laetitiam civitatis. Nihil est enim, quod studiosius vos servare cupimus quam vestrorum [*ed. Niv., virorum*] veterum disciplinam; ut quod ab antiquis laudabile semper habuistis, sub nobis potius augeatis. Soletis enim aera ipsa mellifluis implere clamoribus ^c, et D uno sono dicere, quod ipsas quoque belluas delectet audire; profertis voces organo dulciores; et ita sub

quadam harmonia citharae concavum theatrum per vos resonat, ut tonos possit quilibet credere [*subaudi, potius*] quam clamores. Nannquid inter ista rixae decent, aut inflammata contentio? Abjicite furores, laeti, iram gaudentes excludite. Taliter enim animi aliorum temperari possunt, cum vestri favores [*ed. Niv., fautores*] suaviter audiuntur.

EPISTOLA XXXII.

AGAPITO ^d VIRO ILLUSTRIS PRAEFECTO URBS THEODORICUS REX.

Illum monet se scripsisse ad senatum et ad populum, jubetque ut si a quoquam irrogata fuerit injuria senatori, confestim ille legum severitate plectatur; si vero senator quemquam ingenuum nefaria caede vexaverit, statim multam excipiat. Decernit praeterea ut Helladius habeat aequalitatem menstrui cum caeteris pantomimis.

Eximia Urbis praesulem, pacis convenit esse custodem. Nam a quo melius moderatio debet sperari, quam cui potuit Roma committi? Illa enim mater omnium dignitatum viros sibi gaudet praesidere virtutum. Et ideo honori tuo debes animos exaequare, ut quod nostris adeptus es beneficiis, tuis meritis invenisse credaris. Circumspicere te decet, ne qua in spectaculis seditionum causa nascatur, quia tuum praeconium est populus quietus. Sit insustandi consuetudo moderata, ut nec libertati pereat honesta licentia, nec desit moribus disciplina. Quocirca sicut nostris oraculis et amplissimum ordinem docuimus, et plebem decrevimus admoneri, hoc tuam quoque magnitudinem observare censemus; ut si a quoquam irrogata fuerit injuria senatori, confestim loquax temeritas legum severitate plectatur. Si vero senator, civilitatis immemor, quemquam ingenuum nefaria fecerit caede vexari, protinus relatione transmissa perennitatis nostrae multam percussus excipiat. Meminerint enim cuncti sic spectaculorum studia partesque dividere; ut in patria debeant esse concordēs; nec ad hoc voluptatum sibi exhiberi certamina, ut exinde hostilis ira fervescat. Verum, ne posthac ulla possit iterum furiosa contentio provenire, Helladius de medio, voluptatem populis praestaturus, introeat: habiturus aequalitatem menstrui cum caeteris partium pantomimis [*Niv. et Gam., Cr. et Cuj., Prasini pantominus*]. Illud etiam, quod crebras inter eos seditiones exagitat, praesenti jossione definimus, ut amatores Helladii, quem de medio saltare praecipimus, sine utriusque partis studio, spectandi eis, ubi delegerint, libera sit facultas. Si vero

^a A pugno nempe. Caius pignus quoque a pugno appellatum scribit, quia res quae pignori dantur, manu capiuntur, l. 258 plebs de verb. signif. donatio seu δωρον, a doro, id est palno, quia munera oblata manu caperentur, ut Vitruvius Pollio lib. II, c. 5; Plin. lib. xxxv, c. 14: quo allusus a Paulo videri possit in l. 35, senatus, de mort. caus. don. FORNER.

^b Quod Cassiodorus patri, Isidorus tribuit filio lib. xviii, c. 1, Etymol. Primus bella intulit Ninus Assyriorum rex. Suidas ἄρης proprie ὁ σιδῆρος, σημαίνει δὲ καὶ τὸν πόλεμον: quoniam in bello non verbis, sed facto opus est: ἐν τῷ πολέμῳ γὰρ οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ χρῆσθαι. Et Homerus, ἐν γὰρ χεραὶ τέλος πόλεμου, ἐπιπῶν

δ' ἐνὶ βουλῇ. Eustathius in Homeric. illud Iliad. π, χαλκῆος ἄρης: Ὁ σιδῆρος ἄρης. Vide Varronem et Festum in dict. duellum. FORNER.

^c Acclamatio et plausus erat ex arte, et Quiritium compositae modulataeque voces. Hunc autem modulatum clamorem concentum appellat Plinius in Panegyrico. Et populus quidem Romanus dilectum principem servat, quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat. BROSS.

^d Eidem rescripta est epistola sexta hujus lib. Praecipue autem Theodoricus seditiones in ludis excitari solitas compesci a praefecto Urb. voluit. Eodem spectat epist. 44 hujus lib. FORNER.

eduo; inbricia voluntas in unius coloris favorem mi-
graverit, studia sua populus tam in circo quam thea-
tro habeat pro parte quam diligit; ut is qui præsum-
psit vetula, ipse iudicetur quæsisse discordiam.

EPISTOLA XXXIII.

AGAPITO VIRO ILLUSTRIS PRÆFECTO URBIS THEODO-
RICUS REX.

*Præsenti ordinatione decernit ut pantomimo ab Albino
et Albierno electo solitum menstruum partis Præsini
sine immutatione tribuat.*

Nescit serenitatis nostræ semel prolatum titubare
iudicium; nec quod provida dispositione constituit,
eujusquam occasione subreptione mutare [alii, mu-
tavit]. Dudum siquidem ad Albinum atque Albiernum
patricios viros præcepta nos dedisse retinemus, ut
pantomimum Præsini partis eligerent, qui præstantius
spectaculis conveniret. Quod nobis factum sua rela-
tione reserarunt. Et ideo nunc præsentis auctoritate
decernimus, ut quem a supra memoratis magnificis
viris electum esse constiterit, ei solitum menstruum
partis Præsini sine immutatione tribuatis; ut quod
17 nostra provisio confusionis [ms., compulsio]is]
tolendæ causa constituit, non fiat seditionis occasio,
sed quietis.

EPISTOLA XXXIV.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

*Jubet ut per singula loca maritima commoneat ne quis-
quam præsumat peregrinas naves ante frumentis
onerare quam provinciæ quod necessarium fuerit
retinetur.*

Copia frumentorum provinciæ debet primum pro-
desse cui nascitur: quia justius est ut incolis propria
fecunditas serviat, quam peregrinis commerciis stu-
diosæ cupiditatis exhauriat. Alienis siquidem parti-
bus debet impendi quod superest, et tunc de exteris
cogitandum, cum se ratio propriæ necessitatis exple-
verit. Atque ideo illustris magnificentia tua per loca
singula, qui curam videntur habere littorum, faciat
commoneri, ut non ante quisquam peregrinas naves
frumentis oneret ad aliena littora transituras, quam
expense publicæ ad optatam possint copiam per-
venire.

EPISTOLA XXXV.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

*Significat se non nihil commoveri quod frumenta pu-
blica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per
cancellarium æstatis tempore consueverant depor-
tari, autumno adjecta nondum fuissent; et præcipit
ut hoc celerrima curet emendatione corrigi.*

Cum siccitas præsentis anni, quæ localiter certis
solet desævire temporibus, terrenis visceribus nimio
calore duratis, abortivos messium fetus non tam
ædidi, quam imperfecta ubertate projecit, majori
nunc studio quærenda sunt quæ etiam in abundantia
expeti consueverunt. Et ideo frumenta publica quæ
de Calabro atque Apulo littoribus per cancellarium
vestrum æstatis tempore consueverant destinari, nec
autumno venisse modis omnibus permovemur: cum

* Ut September, quasi septimus imber; October,
November, ex Varro, cui ab imbribus menses
istos dictos placet. Forx.

A solis reflexus australia signa discurrrens, naturæ or-
dinem modificat [ed., ordine modificatus], tumultuo-
sas procellas aeris permistione resuscitat; quod ab
ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex nu-
mero imbrium futurorum competenter nomina * sus-
ceperunt. Quæ ergo talis mora, ut in tantis tran-
quillitatibus velocia necdum fuerint destinata navigia,
cum stellarum non mergentium lucidum sidus tendi
carbasa festinanter invitet, et aeris sereni fides pro-
perantium nequeat vota terrere? Aut forte incum-
bente Austro, remigiisque juvantibus meatus navium
echeneis ^b morsus inter undas liquidas alligavit; aut
Indici maris conchæ simili potentia labiis suis navium
dorsa fixerunt; quarum quietus tactus plus dicitur
retinere quam exagitata possint elementa compelle-
re [ms. et Ac., complere]. Stat pigra ratis tumen-
tibus alata velis, et cursum non habet, cui ventus
arridet; sine anchoris ligitur, sine rudentibus alliga-
tur; et tam parva animalia plus resistunt quam tot
auxilia prosperitatis impellunt. Ita cum subjecta
unda præcipitet cursum, supra maris tergum navi-
gium stare constat infixum; miroque modo natantia
inconcusse retinentur, dum innumeris motibus unda
rapiatur. Sed ut dicamus aliam piscis naturam, forte
nautæ prædictarum navium torpedinis tactu segnis-
sime torpuerunt: a qua tantum infigentium dextræ
prægravantur, ut per hastam qua fuerit vulnerata,
ita manum percutientis inficiat, quatenus vivæ sub-
stantiæ pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat.
Credo talia incurrerunt, qui se movere non possunt.

C Sed echeneis illis impedimentosa venalitas est; con-
charum morsus, insatiata cupiditas; torpedo, frau-
dulenta simulatio. Ipsi enim studio pravo faciunt
moras, ut occasiones incurrere videantur adversas.
Quod magnitudo tua, cui specialiter convenit cogi-
tare de talibus, celerrima faciat emendatione recor-
rigi: ne inopia non tam a sterilitate temporis quam
a negligentia matre nata esse videatur.

EPISTOLA XXXVI.

THERIOLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

*Jubet illum in Pedonensi civitate Benedicti locum
suscipere, et ejusdem filios civiti tuitione vallare.*

Utilitas personarum bonarum debet successione
renovari, ne defectu servientium patiatu aliquod
res suspensa dispendium. Et ideo locum te jubemus
quondam Benedicti in Pedonensi civitate ex nostra
auctoritate suscipere, ut omnia vigilantis ordinatione
procurans, nostræ gratiæ merearis augmenta. Debes
enim advertere quam vicissitudinem reddere studea-
mus vivis, qui mortuorum fidem non possumus obli-
visci. Illud etiam pietatis nostræ consuetudine com-
monemur, ut quoniam devotorum nobis memoria,
probata non deficit, antefati Benedicti quondam filios,
qui sincera nobis cognoscitur devotione paruisse,
civili facias tuitione vallari; quatenus defensionis
præsantis commodo sublevati, securitatem sibi gau-

^b Echeneis, Latine remora. Παρά τὸ ἔχειν τὴν ναῦν
Plin. lib. iii, cap. 4; D. Grul. et Gujac.

deant paterna servilia contulisse. Prosit ergo generi, A quod potuit unius devotione præstari : quia majora nos decet tribuere, quam videamur a servientibus accepisse. Hic [Niv., Hac] æqualitas æquitas non est, sed pars nostra justissime pensat, cum reddendo plus fuerit onerata.

EPISTOLA XXXVII.

CRISTIANO THEODORICUS REX.

Illum ab exilio revocat, si revera in adulterio deprehensum occiderit, et jubet ut pecunia Agnello fidejussori Crispiani a vicario 18 urbis vel ejus officio extorta restituatur; illique Candacis tuitionem contra quoslibet impetus præstat.

Quamvis homicidii facinus primus detestetur auditus, et cruentam manum oculi refugiant judicantur; quia proclivior ad misericordiam via bonis mentibus semper patet, tamen justitiæ consideratione librandum est, qua cuique fiat injuria nefarium scelus, quod nova infelicitate fortunæ commissum est : tunc erit detestatio cunctorum, si se servet innoxium. Quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonii nisus est jura violare? Feris inisum est copulam suam extrema concertatione defendere : dum omnibus est animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros feminas suas cornuali concertatione defendere; arietes pro suis ovibus capitaliter insævire; equos adjunctas sibi feminas colaphis ac morsibus vindicare. Ita pro copulatis sibi animas ponunt, qui verecundia non moventur. Homo autem quemadmodum patiatur adulterium inultum relinquere^a, quod ad æternam suam dedecus cognoscitur omisisse [ed. Niv. et Gam., commisisse]? Et ideo si oblata petitionis minime sis veritate fraudabilis [ed., veritate fraudaris], et genialis thori maculam deprehensi adulterii sanguine diluisti, nec sub prætextu cruentæ mentis causam pudoris intendis, ab exilio quod tibi constat inflictum, te præcipimus alienum : quoniam pro amore pudicitæ porrigere ferrum maritis, non est leges calcare, sed condere. Ita tamen, ut si legitimus exstiterit accusator, de facti tui qualitate te noveris audiendum; ut si innoxios peremisti, crimen publica distractione reseccetur. Si male initos complexus adulterorum morte divisisti, æstimetur potius vindicta quam culpa. Si quis autem tibi calumniantium damna generavit, et Agnello, ut asseris, fidejussori tuo a vicario vel ejus officio extortam constiterit fuisse pecuniam; nostra jussione conventus (Accus., convictus), secundum leges ablata restituat. Nolumus enim ea in cujusquam prædam cadere, quæ nostra visa est sententia liberare. Pari modo contra inciviliū impetus Candacis tibi tuitionem sub æquabili defen-

sione præstamus; ut nec legibus te subtrahat, nec iterum contra jura publica laborare permittat.

EPISTOLA XXXVIII.

COIONI [alii, COINONI, alii, BAIONI] VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Præcipit ut bona Viriliani nepotis, quæ non modo non ampliandi, sed etiam minuendi studio detinebat, quamprimum restituat.

Non est beneficium, quod præstatur invitis : nec cuiquam videtur utile, quod adversa voluntate conceditur. Unde spectabilitas tua Viriliani [ed., Hilarii] aulescentis nepotis tui cognoscat nos querelis gravibus expetitos, quod res patris ejus, non meliorandi causa, sed deteriorandi voto detineas. Quapropter quidquid ex jure memorato te retentare cognoscis, sine aliqua dilatione restitue, ut res parentum propria voluntate disponat : quia et nobis congrua videtur esse persona, qui assumpta domini libertate proficiat. Pullos suos audaces aquilæ tandiu procurato cibo nutriunt, donec paulatim a molli pluma recedentes, adulta ætate pennescant : quibus ut constiterit firmus volatus, novellos ungues in prædam teneram consuescunt; nec indigent alieno labore vivere, quos potest captio propria satiare. Sic juvenes nostri, qui ad exercitum probantur idonei, indignum est ut ad vitam suam disponendam dicantur infirmi; et putentur domum suam non regere, qui creduntur bella posse tractare. Gothicis ætatem legitimam virtus facit; et qui valet hostem confodere, ab omni se jam debet vitio vindicare.

EPISTOLA XXXIX.

FESTO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Scribit Filagrimum rogasse ut ad lares proprios revertetur, filiosque fratris sui Romam studiorum causa misisse, et illum jubet eos sic in Urbe constituere, ut eis non liceat inde ante discedere quam secunda decernat jussione.

Rationabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius quod die noctuque assidua deliberationevolvamus, nisi ut rempub. nostram sicut arma protegent, æquitas quoque inviolata custodiat? Spectabilis itaque Filagrius in Syracusana civitate consistens, palatii nostri longa observatione dilatus, reverti se ad lares proprios supplicavit, qui studiorum causa fratris filios ad Romanam exhibuit civitatem. Quos illustris magnificentia tua ex nostra continens jussione, in supradicta Urbe constituat; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc secunda decernamus iterum jussione^b. Ita enim et illis ingenii proventus acquiritur, et nostre utilitatis ratio custoditur. Non ergo sibi impositum putet, quod debuit esse votivum. Nulli sit ingrata Roma quæ^c dici non potest

^a Confer hunc locum cum l. Marito. D. ad leg. Jul. de Adult. FORNER.

^b Lib. II seq., epist. 11, iterata jussione : quæ majoris momenti est. Justinian. novell. 17 : Οὐ μὴν τι πράξεις ἐξ αὐτοῦ πρὶν ἂν εἴῃ ἡμῶς μηνύσας, δευτέρου ὑπὲρ τούτων ἐπιτροπὴν ἡμετέραν προσλάβῃς. Et nov. 134 : Ὅστε δευτέραν ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κέλευσιν. Iterata enim eadem de re postulatio, et concessio, obreptionis et erroris suspicionem amovet. Secun-

darium præceptum prioris liberalitatis et iteratam supplicationem 19 vocat l. 2, l. 5, de incorporatione. Cod. Theod. lib. X, tit. 9. FORNER.

^c Roma communis patria esse definitur in l. 33. D. ad munic., et l. 4. D. de excus. tut. Inde venuste Sidonius Apollinaris ait, in ea totius orbis civitate unica solos barbaros ac servos peregrinari. Annius Seneca : Al. hac civitate discede, ait, quæ velutj communis patria dici potest; omnes urbes circumj;

aliena. Illa eloquentiæ fecunda mater; illa virtutum omnium latissimum templum: sentiatur plane quod clarum est. Non enim sine gratia creditur, cui habitatio tanta præstatur: quibus mora potest esse proficua, dum interdum expedit patriam negligere, ut sapientiam quis possit acquirere. Ulysses Ithacus nisi hoc fecis et, in laboribus [Ac., laboribus] propriis^a forsitan latuisset; ejus sapientiam hinc maxime Homeri nobile carmen asseruit, quod multas civitates et populos circumvit: dum illi prudentiores sunt semper habiti, qui multorum hominum conversationibus probantur eruditi. Natura siquidem humana sicut duris laboribus instruitur, ita per otia torpentia fatuatur.

EPISTOLA XL.

ASSUM. [ed. Accurs., ASSIO. D. Gr. et Cuj., ASSUM.] VIRO ILLUSTRIS COMITI THEODORICUS REX.

Jubet ut arma necessaria Salonitanis militibus, antequam ad bellum proficiscantur, procuret.

Ordinatio nostra non debet per moram impediri, ne quod salubriter constat esse dispositum, per tarditatis vitium incurrat obstaculum. Et ideo ante distribuenda sunt arma quam possit flagitare necessitas; ut cum ea tempus exegerit, paratiores ad imperata sufficiant. Ars enim bellandi, si non præcluditur, cum necessaria fuerit non habetur. Proinde illustris sublimitas tua Salonitanis militibus, ut cuique se expediendi facultas obtulerit, pro nostra jussione arma necessaria procurabit: quia fida reipub. salus est defensor armatus. Discat miles in otio quod perficere [ed., proficere] possit in bello. Animos subito ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissa exercitatione, confidunt. Gestiant vituli certamina, quæ impleant ætate robusta; catuli in novellis venationibus ludunt. Focos ipsos comprehendere virgultis teneris inchoamus; cæterum si robora primis scintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fovere contendis. Sic animi hominum, nisi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pavida sunt; et

nulla est ubi magnam partem peregrinæ multitudinis non invenias. Apud Dionem Mæcenas Cæsarem hortatur ut omnibus sociis civitatem Romanam donet, quo hujus participes facti fideles redderentur, utque Romam incolentes eam solam vere urbem, suas autem patrias agros et pagos esse arbitrarentur. Cum igitur communis patria Roma sit, non est obscura ratio cur Ulpianus scribat in l. 7. D. de interd. et releg. constitutum fuisse, eum cui patria interdictum erat, etiam Urbe abstinere debuisse, cujus quidem constitutionis auctor fuit Claudius, ut testatur Suetonius in ejus Vita. Cicero contra Rullum: «Roma communis patria omnium nostrum.» Fuit olim Roma communis patria Romanorum et Italorum ex lege Julia, hodie est omnium qui ditioni Romanæ subjecti sunt. Relegatus non potest Romæ morari, quia omnium est patria, ut ait Callistratus in l. relegatus. D. de interd. et releg., novell. 78. Vide Cujac. ad l. unic. C. de decur., Alciat. lib. ii. dispunct., cap. 21; Brisson. lib. iii. Select., cap. 6; Dec. ad cap. *Memimus*, num. 16; extra de appell. Felin. ad cap. fin. col. pen. nu. 26; de foro compet. Rom. sing. 146. Consule quæ notari ad epist. 2 lib. xi, infra. Bross.

aliter timiditas non tollitur, nisi cum rebus necessariis novitas abrogatur.

EPISTOLA XLI.

AGAPITO VIRO ILLUSTRIS PÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Præcipit ut Faustum adultum, filium illustris Fausti, inter referendos curiæ annumeret.

Præcipua vestri ordinis cura cautiora nos facit proferre judicia; et admittendum reverendo cœtui, examinare cogit sollicitius honor senatus, quem non solum volumus numero augeri civium, sed ornari maxima luce meritorum. Recipiat [mss. et Ac., Rejiciat] alius ordo forte mediocres; senatus respuit eximie non probatos. Quapropter unde melius nobilitati collegam quaerimus, quam de vena nobilium^b, qui se promittat abhorre moribus, quam refugit sanguine, vilitatem? Atque ideo illustris magnificentia tua Fausto adulto, filio illustris Fausti, decernat attribui, quæ circa referendos curiæ priscus ordo designavit [alii, dictavit]. Hæc enim præcipientes nihil imminuimus sacro ordini de solita auctoritate judicii: quando gloria major est dignitatis spectare sententiam procerum, post regale judicium. Ornatus enim ipsorum est, si quæ solent illi deligere, nos jubemus; et si quod ab illis quotidie petitur, nos magnopere postulemus.

EPISTOLA XLII.

ARTEMIDORO VIRO ILLUSTRIS PÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Illi confertur præfectura Urbis, et summis laudibus exornatur.

Remuneratio meritorum justum dominantis prodit imperium: apud quem perire nescit, quod quempiam laborasse contigerit. Nam si inopinata tribuimus, quemadmodum negare possumus quod debeamus? In tutum apud nos omnis reponit devotio, quod meretur; et duplicem fructum metit, qui nobis se in aliquo paruisse cognoscit. Olim quidem quod esset dignitate pretiosius a nobis habere meruisti, ut regio lateri dignus adhaereres. Differri te pertulit noster affectus: apud amantem proventus tui causam tar-

^a Sic legunt Justus Lipsius tom. III, pag. 512, et D. JURETUS.

^b Hæc vox sæpius reperitur in auctoribus. Legimus enim vigere fraternam venam, et virorum bonorum secundam venam esse. Sic Macrobius venam Latinæ linguæ nuncupat; et Cicero venam reipublicæ; Spartianus venam paternæ disciplinæ. Ennodius, vena linguarum: ita etiam venæ aquarum dicuntur a Sempronio in l. si in meo, 21 ff. D. de aqua et aqua pluviarum. Alber. de Ros. in l. forma, § *salinæ*. C. de censibus. Cæpola in l. inter publica, § *publica*, de verb. signific. Paul. Castr. consil. 5. Venæ putei ab Ulpiano in l. fluminum 24, § *etiam videamus*. 12 D. de dam. infect. metallorum, lapidinarum et saxorum, in l. si usufructus, 13, § *inde quaesitum* 5. D. de usufruct. l. juncti. 3 C. de metallariis. Sic vena lapidea vel ferrea Bart. in l. venditor. § *si constat*. D. commun. prædiorum. Venæ quoque de arboribus dicuntur, ut testatur Plin. lib. xvi, cap. 38: in quarundam arborum carnibus pulpæ venæque sunt. Dicimus etiam venas auri et argenti, ut ex Cicerone lib. ii de Nat. deor. liquet. Nos æris, argenti, auri venas pentus abditas invenimus. Bross.

dus impetrasti, ut post sacræ amicitiae [*id est impetratoris*] genium ad honores ornatior pervenires. Cuncta siquidem, unde famam captat humanitas, in te congeminata [*ed. Ac., congenita*] sederunt, patria, genus, instituta præclara. Quorum si unum nobilitatem complet, in te collecta plus facient, qui non minus genialis soli fortuna resplendes, quam gloria stemmatis et virtutis ornaris. Hinc est quod nunc te per 20 indictionem feliciter tertiam [*id est, an. Chr. 310*] ad præfecturæ urbanæ^a culmen erigimus: tribuentes tibi in ea civitate fasces^b, ubi perpetui sunt honores. Quod nos, qui munera nostra reverentius æstimamus, certe fatebimur, multum te meruisse de nostro iudicio, ut illi cœtui præsidere possis quem reverendum humano generi esse cognoscis. Nunquid hoc est palatia regere, et domos proprias ordinare? Plerumque honor ex commendatis acquiritur; nec tale est cellam vinariam tuendam suscipere, quale pretiosa diademata custodire. Illa, quæ potiora credimus, ad conservandum melioribus damus; et in quibus sustinere damna non patimur, fidelioribus profecto mentibus applicamus. Roma si habet parem, æstima nos et aliis similia credidisse; si vero singulare bonum est, iudicem te præcipue rei facimus, quam augere semper optamus.

EPISTOLA XLIII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Illi significat se Artemidoro fasces urbanæ præfecturæ indulgisse, et magnopere eum laudat, petitque ut ipsius electionem suis confirmet suffragiis.

Scitis, Patres Conscripti, nostrum esse genium [*Niv., gremium, Acc., gaudium, Juret., præmium*] culmina dignitatum; scitis vobis proficere, quod nobis contigerit in fascium honore præstare. Quidquid enim ab unoquoque suscipitur, senatus est, qui meretur. Quid enim de vobis æstimemus, agnoscitis: quando viris longo labore compertis, hoc certe in præmium damus, ut vestri corporis mereantur esse participes. Ille est enim vir, qui genialis soli relicta dulcedine, nobis maluit inhærere. Et licet esset clarus in patria, nostram tamen elegit subire fortunam, superans gratiæ magnitudine vim naturæ: qui principe Zenone, non tam benevolo quam affine gauderet. Et quid in illa repub. gratia non potuit obtinere parentis, quæ sic facillime favet extraneis? Sed hæc omnia nimius despexit affectus; ut nos ipsi, pro quibus hæc fecisse cognoscitur, merito stupere videamur in unius gratia tot desiderabilia fuisse contempta. Qui super hanc eximiam fidem solatia nobis suæ confabulationis adjecit; ut asperas nonnunquam

^a Vide supra epist. 32, et l. 1, D. offi. præf. Urb. FORN.

^b Olim nonnisi magistratus populi Romani, aut qui cum imperio in provinciis, fascibus usi; quod ad Augusto originem sumpsit, cujus honori senatus decrevit anno Urbis 755, uti consulari potestate semper esset, fascibus duodecim uteretur, eumque morem tenuerunt principes, ita tamen ut laurum fascibus non adderent, nisi in victoria. Postea per adulationem irrupit, ut omnium principum fasces semper laureati essent, eaque nota maxime distinctus a vulgo

A repub. curas, quas emergentium rerum necessitate suscipimus, sermonis suavitate deliniret. Blandus alloquio, supplicantium fidelis patronus, accusare nesciens, commendare præsumens. Qui tanta se animi puritate clarificavit, ut cum apud nos meretur sulcas dignitates, spectaculorum ordinatione lætissimam sibi militiam vindicaret; quatenus sub specie voluptatis liberæ [*miss., libenter. Quidam, libere*] videretur velle servire. A laboribus quidem temperans, sed in nulla se nobis parte dissocians. Regalem quin etiam mensam conviva geniatus ornavit [*ed., amavit*]: ibi se nobis studens jungere, ubi certum est nos posse gaudere. Sed quid ultra de ejus moribus est dicendum, cui ad perfectam probationem sufficit quod amorein nostrum jugiter habere promeruit? Non est majus meritum, quam gratiam invenisse regnantium. Nam quibus fas est de cunctis optimos quærere, videntur semper meritos elegisse. Atque ideo labores ejus remuneratione pensantes, Artemidoro illustri viro urbanæ præfecturæ fasces indulgimus. Huic ergo, P. C., tot ac talibus meritis prælucenti, favete linguis, favete collegiis. Erit vestræ quoque benevolentiam laus, ut cum dignis charitatem impenditis, ad exemplum cæteros incitetis.

EPISTOLA XLIV.

POPULO URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Illum certiores facit se Artemidoro præfecturæ urbanæ fasces dedisse regendos, ut innoxii purissimum haberent testem, et errantes justissimum paterentur ultorem.

C Charitatem vestri præcipuam nos habere ex ipsa cura vos potestis agnoscere: pro quibus ita videmur esse solliciti, ut nihil admonitionis patiamur omitti. Cautela siquidem prodit affectum; et quæ studiosius diligimus, majori gratia custodimus. Hinc est quod viro illustri Artemidoro, diu nostris obsequiis erudito, præfecturæ urbanæ dedimus fasces regendos; ut quia quorundam illicitis seditionibus civilitas turbatur, haberent et innoxii purissimum testem, et errantes justissimum paterentur ultorem. Quod nos, qui delectamur insonitibus, in cunctorum notitiam duximus perferendum, ne quis inopinata districtione solite præsumat excedere. Quocirca talia nos præfato viro delegasse noveritis, ut si quispiam incivilis exstiterit, districtionem illico nostræ jussionis incurrat. Et D quanquam præfecturæ urbanæ hanc potestatem dederint leges, nos tamen specialiter delegavimus, ut confidentius fieret, quod duplex permisisset auctoritas. Audebit ergo seditiosos, et a disciplina publica deviantes, nostra auctoritate percellere. Quiescat

princeps. Talis autem erat fascium figura. Detractis ex betula arbore virgis ita includebatur securis, ut acies ferri in summitate omineret, reliqua pars circumducto loco tegetetur: quod eo consilio a majoribus excogitatum fuit, ut testatur Plutarchus in Problematis, ut ostenderent magistratum iram in sumendo supplicio non debere esse præcipitem, eosque fasces habere, sed tamen ligatos, quique sine justa causa non debeant dissolvi. Ponuntur aliquando fasces pro ipsis magistratibus. Virgil. lib. II Georg., Liv. lib. II; Plin. lib. VII, cap. 50. Bross.

concertantium fervor animorum. Bona pacis, quæ, A Deo propitio, nostro labore meruistis, cur seditionibus subdantur illieitis? Nunquam majori damno periclitati sunt mores, quam cum gravitas Romana culparetur. Reparetitaque honesta civitas moderationem suam. Pudor est degenerasse a prioribus, eo præsertim tempore cum talem principem cognoscitis vos habere qui præmia benemeritis, ultionem tribuat inquietis.

21 EPISTOLA XLV.

BOETIO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Dicit se rogatum esse a Burgundionum rege ut horologia aquatilis et solare ad ipsum transmitteret; Boetiumque omnia mathesis miracula apprime callentem, ad hoc opus perficiendum invitat.

Spernenda non sunt quæ a vicinis regibus præsumptionis gratia postulantur: dum plerumque res parvæ plus prævalent præstare quam magnæ possunt obtinere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamenta suavitatis imponunt. Sit ergo pro repub. et cum ludere videmur. Nam ideo voluptuosa quærimus, ut per ipsa seria compleamus. Burgundionum itaque dominus a nobis magnopere postulavit ut horologium quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, et quod solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus: quatenus impetratis delectationibus perfruendo, quod nobis est quotidianum, illis videatur esse miraculum. Merito siquidem respicere cupiunt, quod legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multa eruditione saginatum, ita nosse didicimus, ut artes quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Atheniensium scholas longe positus introjisti; sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim qua profunditate cum suis partibus speculativa cogitetur; qua ratione activa cum sua divisione discatur: deducens ad Romuleos senatores quidquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras musicus, Ptolemæus astronomus leguntur Itali. Nicomachus arithmeticus, geometricus Euclides audiuntur Ausoniis. Plato theologus, Aristoteles logicus Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam Archimedem ^a Latialem ^b Siculis reddidisti. Et quascunque disciplinas vel artes facunda [ed., secunda] Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit. Quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent et illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem predictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias mathesis januas introjisti. Tu illam in nature penetralibus [Jur., penetrabi-

libus] considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti, cui ardua nosse usus miracula, monstrare propositum est. Molitur ostendere, quod obstupescant homines evenisse; miroque modo naturis conversis facti detrahit fidem, cura ostendet ex oculis visionem. Facit aquas ex imo surgentes, præcipientes cadere, ignem ponderibus currere, organa extraneis vocibus insonare, et peregrinis flatibus calamos complet, ut musica [ed., injuncta; mss., minuta] possint arte cantare. Videmus per eam defensiones jam nutantium civitatum subito tali firmitate consurgere, ut machinamentorum auxiliis superior reddatur, qui desperatus [ms. R., desperatis] viribus invenitur. Madentes fabricæ in aqua marina siccantur; dura cum fuerint, ingeniosa dispositione B solvuntur. Metalla mugiunt, Diomedis in ære grues buccinant, æneus anguis insibilat, aves simulatæ fritiniunt ^c; et quæ propriam vocem nesciunt habere, dulcedinem [ed., ab ære dulcedinem] probantur emittere cantilenæ. Parva de illa referimus, cui cælum imitari fas est. Hæc enim fecit secundum solem in Archimedis sphaera decurrere; hæc alterum zodiacum circum humano consilio fabricavit. Hæc lunam defectu suo reparabilem artis illuminatione monstravit; parvamque machinam gravidam mundo, cælum gestabile, compendium rerum, speculum naturæ ad speciem ætheris incomprehensibili mobilitate volutavit. Sic astra, quorum licet cursum sciamus, fallentibus tamen oculis, prodire non cernimus. Stans quidam in illis transitus est; et quæ velociter currere C verâ ratione cognoscis, se movere non respicis. Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cum vos ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio destinate. Primum sit, ubi stylus diei index, per umbram exiguum horas consuevit ostendere. Radius itaque immobilis, et parvus, peragens quod tam miranda magnitudo solis discurrit: et fugam solis æquiparat, quod motum semper ignorat. Inviderent talibus, si astra sentirent; et meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subjacerent. Ubi est illud horarum de lumine venientium singulare miraculum, si has et umbram demonstrat? Ubi prædicabilis indefecta roratio, si hoc et metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? O artis inæstimabilis virtus, quæ dum se dicit ludere, naturæ prævalet secreta vulgare! Secundum sit ^d. ubi præter solis radios hora dignoscitur, noctes in partes dividens; quod ut nihil deberet astris, rationem cæli ad aquarum potius fluenta convertit: quorum motibus ostendit, quod cælum volvitur; et audaci præsumptione concepta, ars elementis confert, quod originis conditio denegavit. Universæ disciplinæ cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tan-

^a Is fuit Syracusanus, de quo Cic. lib. v Tuscul. quæst., et Vitruvius lib. ix, cap. 3, de Architectura. Cujus incredibile nec unquam intermissum studium Plutarchus commemorat, **22** an seni sit administranda resp. FORNER.

^b Juretus pro *Latialem*, putat legendum *Latiarem*.

^c Juret. putat pro *fritiniunt*, legendum *fringultiunt*, ut apud Apuleium pag. 240: «Merula in remotis testis fringultiunt.»

^d De horologio hydraulico scripsit Athenæus.

tum possint, nosse perquirat. Mechanisma solum est, A quod illam ex contrariis appetit imitari; et si fas est dicere, in quibusdam etiam nititur velle superare. Hoc enim fecisse dignoscitur Dædalum volare^a: hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo sine aliqua alligazione pendere. Hoc hodie facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, si fas est dicere, pene socius est naturæ, occulta reserans, manifesta convertens, miraculis ludens: ita pulchre simulans, ut quod compositum non ambigitur, veritas æstimetur. Hæc, quia studiosius te legisse cognovimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis, ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteris. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituri quod B viderint, quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt? Et quando fuerint a stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

EPISTOLA XLVI.

GUNDIBALDO^b REGI BURGUNDIONUM THEODORICUS REX.

Horologia solare, et aquatile a Boetio fabricata cum eorum dispositioribus illi mittit.

Amplectenda sunt munera quæ probantur omni-

^a Simile exemplum exstat apud D. Prosperum de Promiss. et Prædict. Dei, parte iii, cap. 38; et apud Rufinum Histor. ecclesiast. lib. vii, cap. 23; et apud Laonicum de Repub. Mahometi lib. iii de Rebus Turcicis. JUR.

^b Al., Gundibaldo; al. apud Adonem Viennensem. Is Gundibaldus paucis post temporibus victus est a Clodoveo Francorum rege, apud Greg. Turon. lib. ii, cap. 32. Huic Theod. mittit duo horologia, unum totius motionis cœlestis, alterum horarum 16. FORNER.

^c Nuntios sæpe hoc nomine significat et lib. viii, epist. 8; lib. x, epist. 8. Nam ante chartæ usum in dotatis ex ligno codicillis epistolarum eloquia scribebantur. Unde et portitores earum tabellarios vocaverunt, inquit Isidor. lib. vi, cap. 8, Etymol. l. 7. C. Th. Si cert. petatur. de chirogr. portitores et bajuli pecuniæ, et gerulus litterarum, l. 23, omnes, et l. 31,

modis expetita: quando non est abjectum, quod potest explere desiderium. Nam per quaslibet pretiosas res ad illud tantum tenditur, ut cupientis animus expleatur. Quapropter salutantes gratia consueta, per harum portitores illum et illum^e, oblectamenta præsentia [D. Jur. legit præstantia] vestræ, horologia cum suis dispositioribus credidimus destinanda: unum, in quo humana solertia videtur colligi, quod totius cœli noscitur spatia pervagari; aliud, ubi solis meatus sine sole cognoscitur^d, et aquis guttantibus horarum spatia terminantur. Habetote in vestra patria, quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam affinitate conjungitur^e. Discat sub vobis Burgundia res subtilissimas inspicere, et antiquorum inventa laudare: per quos^f [ed., per vos] propositum gentile deponit; et dum prudentiam regis sui respicit, jure facta sapientium concupiscit. Distinguat spatia diei actibus suis, horarum aptissime momenta constituat. Ordo vitæ confusus agitur, si talis discretio sub veritate nescitur. Belluarum quippe ritus est^g ex ventris esurie horas sentire, et non habere certum, quod constat humanis usibus tributum.

quoniam. C. Th. de appet. l. 1. C. Th. ne quid public. lætit. Portitores alioqui sunt telonarii, qui portum obsidentes, omnia sciscitarentur, ut ex eo vectigal acciperent. Non. Marcel. Donat. in Terent. Phormion. FORNER.

^d Loquitur de clepsydra, quam Nasica censor primus fecit Romanis teste Censorino de Divina Natura. JUR.

^e Nam Gundibaldus duxerat filiam Theodorici. Gregor. Toron. lib. iii, cap. 5. FORNER.

^f Plane hic restitui debet per quos, non autem per vos. Ut scilicet ad vocem præcedentem antiquorum referat. Alia lectione per vos videtur lapsus per Pitheum in sua prælatione ad libros Salviani de Providentia Dei, qui interpretatur de Gundibaldo rege, et propositum gentis de fœdere et societate inita cum Romanis Gothicisque successoribus accipit. JURET.

^g Ammianus Marcellinus lib. xxiii, pag. 302.

LIBER SECUNDUS.

23 EPISTOLA PRIMA.

PISSIMO ANASTASIO IMPERATORI THEODORICUS REX.

Renuntiat Felicem Gallum pro meritis hoc anno consulem fuisse creatum.

Admonet nos consuetudo solemnitas dare Fastis nomen, ornatum proprium Romæ, terrenam curiæ claritatem; ut per annorum numerum decurrat gratia

^a Formula l. lib. vi, anni per consules numerabantur.

[Felix a consule sumat annus auspicius.] Constat ex hoc loco consulum fuisse inchoare annum et pandere, ut liquet ex l. 1. C. Theod. ne quid public. lætit.; Salviano lib. vi de Providentia, multisque aliis. Sic novus annus dicebatur, primus annus imperii alicujus imperatoris, ut ex Seneca colligere est. Quid actum sit in cœlo ante diem tertium idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola coss. anno novo, initio sæculi felicissimi, volo memorie trade-

D dignitatum, et beneficiis principum sacretur memoria sæculorum. Felix a consule sumat annus auspicius^a, portamque dierum tali nomine dicatus annus introeat, faveatque reliquæ parti fortuna principii. Quid enim vobis credi possit optatius quam ut alumnos proprios ad ubera sua Roma recolligat, et in venerando nominis cœtu senatum annumeret Gallicare. Est et novus annus pars illa anni, quæ novas fruges, novosque fructus parit. Tibullus:

Et quocumque mihi potum novus educat annus.

Sic æstatem novi anni dixisse videtur Gellius, quod æstas novas fruges afferat. Sæpenumero etiam usurpatur pro anni initio, ut novum ver. nova æstas et æstatis initium. Ovidius:

Die, age, frigoribus quare novus incipit annus.

BROSS.

num *? Agnoscat curia Transalpini sanguinis decus, A quæ non semel coronam suam nobilitatis ejus flore vestivit. Novit inter reliquos fasces viros inde sumere consulares, qui longo stemmate ducto per trabæas, lege temporum originarius est honorum. Nam quis honorum indolem nesciat esse Felicem, qui primis auspiciis hinc prodidit meritum, quod ad patriam visus est festinare virtutum. Bonum judicium est, secuta prosperitas : crevit cum libertate proventus; nec passi sumus eum inglorium relinquere, qui ad honorem reipub. meruit pervenire. Dignus plane largitatibus nostris, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenavit ætatem; et, quod rarum continentia bonum est, patre privatus, gravitatis factus est filius : cupiditatem inimicam sapientiæ subjugavit, vitiorum blanda contempsit, superbiam vana calcavit. Ita superatis excessibus ante dare visus est de moribus consulatum. Nos autem qui bonis redimimur institutis, quos probitas inspecta conciliat curules infulas ^b præstitimus candidato, ut virtutum desideria possimus provocare per munera : quia non deficit rei studium, quæ præmium largius habet. Atque ideo vos, qui utriusque reipub. bonis indiscreta potestis gratia delectari; jungite favorem, adunatæ sententiam. Amborum judicio dignus est eligi, qui tantis fascibus meretur augeri.

EPISTOLA II.

PELICI VIRO ILLUSTRIS CONSULI ORDINARIO THEODORICUS REX.

Confertur illi indictione IV consulis dignitas, multisque laudibus effertur.

Amamus beneficia nostra geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium; magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. Novis enim judicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur. Decorum est namque principis arbitria non hæcere, quia commendantur priora posterioribus donis, et firmatur omnis indubitata de repetitione sententia. Pridem tibi honorum tribuimus gradum, nunc fastigium concedimus dignitatum; ut et anteriora tibi merito contulisse videamur, et in sequentibus constantiam tenere nostra benignitas æstimetur. Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate

* D. Grel. et Cujas putant legendum, et in venerandi nominis cætu annumeret Gallicanum. Mss., Et in venerando nominis cætu annumeret Gallicanum.

^b Infula fascia est in modum diadematis, a quo dependent vittæ ab utraque parte. Quidam infulas sacerdotum filamentum vocabant. Alii scribunt infulas filamenta alba esse quibus templa ornabantur; et moris fuisse ut nubentes, priusquam mariti domum ingrederentur, infulis postes ornarent. Hinc factum, ut ad omnem dignitatem referatur, quoniam quælibet dignitas habuit insignia sua. Erat et infula corona imperialis. l. fin. in fine. C. de quad. præes. Hoc est diadema quod Valerius vocat nobilem magis quam felicem pannum, multis curis, sollicitudinibus, miseriisque refertum. Sunt etiam infule consulares, et præfecti prætorio, ut l. 1 C. de Consul. l. fin. § 1. C. de decur. 24 Item infule magistri officiorum, l. 2 in fin. C. de primicer. Item sunt infule quædam

prædicantur. Currat quinimo honorum gratia per parentes, sub imperio boni principis omnium fortuna proficiat. Nam quis desperet augmentum, ubi est in amore donum, et præstare propositum? Hujus experimenta clementiæ te retines approbasse [mss., tenes me approbasse], cum soli genitalis fortuna relicta, velut quodam postliminio in antiquam patriam commeasses. Excepit te noster affectus, implevit beneficiis manus, fecitque esse votum, quod nostrum expetisses imperium. Sic enim decebat crescere, qui meliora visus est elegisse. Mutatur enim fortuna cum dominis; et in laude regnantis proficit, quod subiectus acquirit. At tu parem te huic indulgentiæ præstitisti. Illustri enim honore ditatus, tanta te maturitate tractabas, ut annos leves patereris esse sub pondere, quem non potuit in prima ætate vincere fortissima vis naturæ. Paterna enim substantia locupletatus, quæ semper novos extollit hæredes, conservasti divitias, cum ad eas præter laboris studia pervenisses. Solet enim facile labi, quod sine difficultate potuit inveniri. Auxisti patrimonium vivacitatis [Gr. et Cuj., vicinitatis] instantia. Nam quod signum magis bonæ dispensationis [ed. Ac., dispositionis] quærat, ubi testis est consulatus? In tanta facultate meruisti, ad quod vix eversis patrimoniis pervenitur. Privata parcitas liberalitates publicas ^c enutrivit. Transiisti gloriam patris dispositione laudabili; et quod ille assumere non valuit, de ejus opibus effecisti. Celsos currus nisi confidentia magna non appetit, dum generosi est anjmi optare quod summum est. Audentes facit homines fiducia sui, quia se non patitur occidere, quem præcipitat natura prodire. Rediit per te Transalpinæ familiæ consulatus, et arentes laurus viridi germine renovasti. Sacram Urbem aspice tuis votis candidatam. Tende igitur ad laudum celsa vestigia; ut priores tuos, quos honore reparas, virtute transcendas. Sume igitur per indictionem quartam [id est aa. Chr. 511] consulatus insignia, dignumque te tantorum desideriis præsentî comproba largitate. Hic profecto locus est, ubi præconium meretur effusio; et virtutis genus est, propriam substantiam non amare, ubi tantum opinionis acquiritur, quantum facultatibus abrogatur. Respice te supra omnium humeros atque ora volitare; ta-

D signa quibus distinguitur liber a servo, l. jubemus. C. de præp. sacr. cub. Sic honorum infule in l. 1 C. de temporib. appel. Imperiales infule in l. ult. C. de quadri. præser. majoris administrationis infule in l. 1 C. ut omnes judices. Bross.

^c Paulo post effusionem nominat τὰς ὑπατίας, et missilia consulum intelligit, et munera eorum sumptu eduntur populo, infra lib. vi, form. 1. l. 36. Publicitus, D. de cond. et demonstr. Quod postea Leonis et Zenonis constitutionibus prohibitum, et ad aquæductuum instaurationem translatum est, l. 2, 3, 4, C. de Consul. lib. xii. Martianus quoque imperator spargi pecunias a consulibus vetuit, novel. 105. περὶ ὑπατων. FORN.

^d De erogationibus et sumptibus consulum in ludos et missilia loquitur auctor; qua de re vide Vopiscum in Aureliani Vita; Dionem lib. lvm, ubi de Valerio Asiatico loquitur. Bross.

lemque te præbe, ut dignus genere, dignus Urbe, A dignus nostro iudicio, dignus trabeis æstineris.

EPISTOLA III.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Felix Gallus una cum patre plurimum commendatur, ejusque ad consulatum promotio senatui renuntiatur.

Gaudete, Patres Conscripti, vobis rediisse stipendia dignitatum: gaudete provincias longa ætate desuetas viros vobis pædere consulares, et de tali auspicio majora promittite. Solent enim initia portendere meliora, dum a parvis inchoant, quæ in sequentibus magna se admiratione sublimant. Jacebat nobilis origo sub Gallicano justitio^a, et honoribus suis privata, peregrinabatur in patria. Tandem pressos divina levaverunt, Romam recepere cum gloria, et avorum antiquas laurus ab ornata curiæ silva legerunt. Nam quis possit negare generi munus, cuius habeatis velut in arce depositum? In ore quippe rumoris est, quondam Felicis adhuc vivere consulatum: quia bona durare norunt post hominem; et quod gloriose geritur, sine temporis non tenetur. Cujus ut antiquam prosapiam, satiati veterum copia, transeamus; est adhuc in oculis omnium candidati nobilissimus pater, qui prudentiæ facibus ita præluxit in curia, ut haberetur merito clarus inter tot lumina dignitatum. Litterarum quippe studiis dedicatus, perpetuam doctissimis disciplinis mancipavit ætatem. Non primis, ut aiunt, labris eloquentiam consecutus; toto se Aonii fonte satiavit. Vehemens disputator in libris, amœnus declamator in fabulis, verborum novellus sator, æquiparaverat prorsus meritis, quos lectitarat auctores. Commendavit etiam studiorum bona per benignitatis insignia: sciens imperitiam magis inflari aura superbiæ, quæ levibus flabris exponitur, quia virtutum radicibus non tenetur. Fuit quidam nostrorum temporum Cato, qui abstinendo vitiiis, alios formaret exemplis. Rerum quoque naturalium causas subtilissime perscrutatus, Cæcropii dogmatis Attico se melle saginavit. Digna plane scientia, in qua mens honestissima conquiescat; quæ animo semper aliquid salutare complectitur: cui **25** accidere nulla possunt ingrata, dum sibi commendat omnia mundanarum rerum: sola cui labilis Fortuna non imperat. Cætera de ipso meminisse vos sufficit, quando bona explicare tanti viri non vaecat occupatis [*mss. et ed. Niv., et Gam., otio patris*]. Nunc ad candidatum ora convertite, ut paternarum laudum in hunc recognoscatis esse vestigium, nec tam pater imaginem dedisse corporis, quam signa iudicetur transfudisse virtutis. Vixit enim inter vos, ut scitis, non consuetudine peregrina, sed gravitate Romana. Ab ipsis quippe primordiis honoribus aggregatus, pueritiam suam (quod est certissimæ prebitatis indicium) gloriosissimis viris æmula semper gravitate sociavit, ut post domesticæ virtutis exempla sumeret de publica auctoritate sententiam [*ms. R. et*

ed., constantiam]. Et quanquam omnium gratiam indiscreta fuerit electione sectatus (quod de magnis raro eligi potest), tantum se ornavit patricii Paulini affectu, ut hinc daret mirabilis conscientiæ signum, quod ad virum visus est festinare præcipuum. Præstat enim decus amicitia desiderata potiorum, quam societas honorum morum callet infundere, dum affectione concordi parens sibi studet esse, quem diligit. Huic ergo, P. C., avitis bonis cum suis meritis reluctanti, vestræ gratiæ præstate fulgorem. Non impar ad curialium insignia venit, qui de speciosa stirpe descendit. Legit enim Roma frequenter fasces de mœnibus Gallicanis^b: ne aut in damno suo præcipua contemneret, aut probata virtus inhonora esset [*mss., inhonorasceret*]. Impletur igitur nobilis curia provincialibus bonis, cuius est proprium quodcumque videtur esse præcipuum. Ipse quoque annus, temporum pater, quadrifaria se diversitate componit; nec desiderium caperet, si novitatis gratiam non haberet. Favete ergo, P. C., augmento vestro, nostro iudicio. Nam si candidatus ornabitur, jam vobis proficit quod meretur.

EPISTOLA IV.

ECCICIO [*ed. Niv. et Gam., BENEDICTO*] VIRO HONESTO THEODORICUS REX.

Confert siliquatici vel monopolii, quos antea exercebat Antiochus, titulos, cum Saionis adminiculis.

Delectamur vetustatis invento, et sequi regulas constitutas libenter amplectimur: quia locus subreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter constituta servantur. Et ideo supplicationum tuarum tenore comperto, præsentis auctoritate definimus, ut quidquid ad Antiochum, siliquatici vel monopolii titulos exercentem, nostra jussione pertinuit, ad te ratione simili transferatur, contra omnium calumniantium insidias, salva aequitate, præsentis auctoritate monitum; habiturum etiam adminicula Saionis, quæ pro vindicandis titulis antefatis nostra tibi solemniter auctoritas deputavit: ita tamen ut privatis minime negotiis misceatur defensio tua. Nam quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo justitiæ sentiatur: quia rationabiliter aliena culpa te respicit, si quem tibi petis prodesse, per te sibi alter sentiat obfusse.

EPISTOLA V.

D FAUSTO PRÆVECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut sexaginta militibus in Augustanis clusuris constitutis, annonas easdem quæ aliis tribuuntur præstet.

Cum nostra humanitas locum munificentiae videatur exquirere, et interdum personis minus necessariis, amore clementiæ, sua desideria largiatur, quanto magis in utilitate reipub. delectamur expendere, ubi quidquid tribuitur, donantis utilitas duplicatur! Quapropter illustrem magnificentiam tuam præsentis auctoritate præcipimus, sexaginta militibus in Augusta-

^a Videtur respicere ad tempora quibus Maximus occupavit tyrannidem in Galliis. JURET.

^b Vetus cod., *de montibus Gall.*; forte legi debet *de*

nemoribus Gallicanis, ut figuratus sit sermo, velut initio hujus epist., ubi dixit, curiæ silva. JURET.

nis clusuris ^a jugiter constitutis annonas, sicut aliis quoque decreto sunt, sine aliqua dubitatione præstare; ut utilitas reipub. grato animo compleatur, quæ emolumentorum commoditatibus adjuvatur. Decet enim cogitare de militis transactione, qui pro generali quiete finalibus locis noscitur insudare, et quasi a quadam porta provinciæ gentiles introitus probatur excludere. In procinctu semper erit, qui barbaros prohibere contendit: quia solus metus cohibet quos fides promissa non retinet.

EPISTOLA VI^b.

ACAPITO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Legatus eligitur in Orientem mittendus.

Deliberationis nostræ consilium virorum prudentium requirit obsequium, ut utilitatis publicæ ratio sapientium ministerio compleatur. Et ideo illustris magnitudo tua, Deo auxiliante, cognoscat legationem nos ad Orientem deliberasse transmittere: cui te idoneum judicantes, jussis præsentibus evocamus, ut et tibi de æstimatione nostra crescat ornatus, et nostris jussionibus per te procuretur effectus. Sed licet omnis legatio virum sapientem requirat, cui provinciarum utilitas totiusque regni status committitur vindicandus [*ed. Ac., judicandus*]^c; nunc tamen necesse est prudentissimum eligere, qui possit contra subtilissimos disputare, et in conventu doctorum sic agere, ne susceptam causam tot erudita possint ingenia superare. Magna ars est contra artifices loqui, et apud illos aliquid agere qui se putant omnia prævidere. Lætare igitur tanto iudicio, quando ante suscipis electionis donum quam tuum probare potuisses ingenium.

EPISTOLA VII.

SUNE [*ed. SURE*] VIRO COMITI THEODORICUS REX.*Præcipit ut in fabricam murorum colligat quadratos marmorum passim dirutos et neglectos.*

Sine usu jacere non decet, quod potest ad deco-

^a Sexaginta militibus in Augustanis clusuris v. ita: sex millibus Augustanis clusuris, l. 2, c. de off. præf. præf. clausuris et burgis, et l. 4, c. de off. mag. off.; l. ult., c. de off. mil. jud.; et inscriptio epist. 19 hujus lib. II. Sine in Pandect. Florentin. carcere clusus est legend. l. cxxvi. Verum, de verb. sign. Anton. Augustin. lib. 1, cap. 8. Emendation. FORNER.

^b Baronius putat hanc epistolam fuisse scriptam an. Chr. 515. Vide eum hoc anno t. VI. p. 655, edit. Ant.

^c **26** Mutua istorum verborum, judicare, indicare, vindicare, commutatio est. Seneca lib. x Controversiarum, ult. D. August. epist. 164. Sed et in libris juris frequens. l. III ad Syllan., l. xviii, de ferre. § Veterani, D. de jur. fisc. l. pen. ne de stat. defunct. l. ult. D. ad exhib. Florent. ad vindicandos; al. judicandos, pro, indicandos conscios. Et Cod. Theodosiano, l. pen. de fid. testam. lib. xi, tit. 39, l. 12, indicare nititur: leg. vindicare, est enim sententia l. 11. Cogi., c. de petit. hæred. FORNER.

^d Eo pertinet l. 1. de ting. injunct.; l. 7. D. de off. præf. Urb.; l. 4 c. de an. publ. l. 4, l. 5, c. de ædif. priu.: l. 2. § si quis nenni; l. ult. D. Ne quid in loco publ. Plinius lib. x, epist. ad Trajan. de loco Balinæ Prusiensibus concedendo: nunc delormis ruims consequeretur, ut foedissima facies civitatis ornetur. Vide infra lib. III, epist. 29. FORNER.

^e Sine personarum delectu: qui a D. Paulo II ad

rem crescere civitatis: quia non est sapientiæ profutura contemnere. Et ideo illustris magnificentia tua marmorum quadratos qui passim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur injunctum, in fabricam murorum faciat deputari; ut redeat in decorem publicum prisca constructio^d, et ornent aliquid saxa jacentia post ruinas. Ita tamen ut metalla ipsa de locis publicis corruisse, apud te manifesta ratione doceatur: quia sicut nolumus ornatum Urbis ejuquam præsumptione temeraria violari, ita privatis compendiis calumniam detestamur inferri.

EPISTOLA VIII.

SEVERO VIRO VENERABILI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Mille quingenti solidi per Montanarium mittuntur, ut illos provincialibus dispendium per exercitum passis distribuat.

Quis melius ad æquitatis jura deligitur quam qui sacerdotio decoratur, qui amore justitiæ personaliter nesciat judicare^e, et diligens cunctos in commune, locum non relinquit invidiæ? Proinde aptam considerantes vestris meritis actionem, significamus nos per Montanarium sanctitati vestræ mille quingentos solidos destinasse, quos provincialibus, prout quemque præsentis anno, exercitu nostro transeunte, dispendium pertulisse cognoveris, habita læsionis æstimatione, distribuas; ut nullus a nostra munificentia reddatur alienus^f, quem sua damna gravaverunt. Nolumus enim sub confusione largiri, quod decet sub ratione distribui: ne quod necessario nos transmississe constat afflictis, superfluo tribuatur illæsi.

EPISTOLA IX.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Decernit ut Sabinus auriga supra solidum menstruum, alterum, ne mendicare cogatur, accipiat.

Inclinari precibus nostra novit humanitas, nec pro affectu pietatis fines potest justitiæ custodire. Rangi quippe principis est, ad clementiæ commodum, transilire terminos æquitatum: quando sola est misericordiæ^g, cui omnes virtutes cedere honorabiliter

Rom. προσωποληψία dicitur: ut lex non in singulos, sed generaliter in omnes personas concipitur, l. 1, l. 7, jura.; l. 8, neque. D. de legib. Quintil. decl. 251. Phil. de Mundo: νόμος μὲν γὰρ ἦν ἰσακλίως θεός. Et Leo initio novel. 21, de lancis et legum æqualitate peraleganter. Imperator Comnenus quatuor viros iudicis præfecit, quorum unus erat episcopus, a quibus iurjurandum exegit, ut non habita personarum ratione incorrupte judicarent, ἀπροσωπολήπτως τε καὶ ἀδωροδοκῶς ποιῆσαι τὰς κρίσεις. Nicephorus Gregora lib. ix Hist. Rom. Philo Judæus περὶ τοῦ δικαστοῦ tertium iudici præceptum tradit, τὰ πράγματα πρὸ τῶν κρινομένων ἰζητάζειν, καὶ πειρᾶσθαι πάντα τρόπον ἀρεθῆναι αὐτὰ τῆς τῶν δικαζομένων γαυρασίας, εἰς ὄφρα καὶ λάθην διαζόμενον, ὡν ἐπιστητὴν εἶχε καὶ μνηστὴν, αἰκίωσιν, γέλον, πολιτῶν, καὶ πάντων ἀλλοτρίων, ἐχθρῶν. ἔξωθεν, ἵνα μὴτ' εὐνοία μίτος ἐπισκιάστη τῶν γυθῶν τῶν δικαίων: id est, ut in res prius quam in reos inquirat; easque a persona litigantium conetur abalucere; veniatque in eorum quos norit oblivionem, necessariorum, amicorum, civium, cuius alienorum, inimicorum, exterorum, ne vel benevolentia, vel odio temere justitiam et æquum offendantur. FORNER.

^f Vide Baronium Annal. tom. VI, ad annum Christi 509, sub. cap. 22. JURET.

^g Vide Senecam lib. de Clementia. FORNER.

non recusant. Dudum siquidem æstimatis meritis, Sabino aurigæ unum solidum dari menstruum feceramus. Nunc autem (quoniam Histrio [in *miss. leg. Ystrio. Acc.*, Istorio] honesta nos supplicatione permovet, asserens ut qui lætitie publicæ minister existit, mendicitate tristissima non debeat ingravari) præsentis jussione decernimus ut alterum solidum per measem supra memoratus equorum moderator accipiat, quod publicis debeat rationibus imputari. Gaudemus quoties expensarum paginæ his titulis onerantur : quia magnum nobis est commodum, quando nonnulla pauperibus in qualibet conversatione largimur.

EPISTOLA X.

SPECIOSO VIRO DEVOTO COMITIACO THEODORICUS REX.

Contractus ab Agapita factus, dum fuit a marito separata, rescinditur, et quidquid honorum alienum in dominium transtulerat, quamprimum restituatur, jubet Theodoricus.

Propositum regale est, gravatis per injuriam subvenire, ut coercitio pravi justitiam faciat plus amari. Nec dissimulari potest, salva communione qua vivitur, ut sollicitatores^a publicos 27 habeat genialis tōri reverenda societas^b, et illud humani generis procreabile sacramentum^c scelerata temeritate profanetur. Agapitæ igitur spectabilis feminæ supplicatione commoti (quæ ab universis [Jur., forte a perversis] tentatum asserit suum secretum, ut etiam promitterent de nece mariti, a quo juste potius mererentur extinguere) præsentis jussione decernimus, ut a tempore quo jugalem copulam animo vitata dereliquit, omni contractu, qui levitatis errore firmus esse non potest, legum ratione cassato, quidquid a retentoribus constiterit possideri, sine ulla facias dilatione restitui : ne scelerati ad illusionem justitiæ fraudum suarum valeant compendia vindicare. Nimis enim absurdum est ut quos pœna meruit consumere, etiam lucrum sibi valeant vindicare.

EPISTOLA XI.

PROVINO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Laudat conjugalem affectum, et Provino præcipit ut casam Arciretinam ipsi ab Agapita ratione postposita collatam, Basilio ejus marito reddat.

Inter cætera humani generis pondera conjugalis affectus curam sibi præcipuam vindicavit. Non inmerito, quia in honore esse meretur, unde reparatio posteritatis acquiritur. Omne facinus auctores solos

A insequitur^d. Error matris transit ad filios; et novo infelicitatis evento, sit dedecus proprium, scelus alienum. Ideo enim jura vel divina vel publica nexum conjugii tanta cautela præcipiunt custodiri, ut crimen sit magnum conscientie, alienos affectus in reverentiam non habere. Basilius siquidem vir spectabilis datis precibus intimavit, Agapitam conjugem suam de propriis penatibus a quibusdam vitio sollicitationis abductam (dum sexus ille femineus ad mutabilitatis vitia patet); quod etiam oblata nobis supra memoratæ conjugis suæ petitione firmavit : adjiciens eam, cum in sacrosanctæ ecclesie septa refugisset, ignorante marito, magnitudini tuæ casam Arciretinam ratione postposita contulisse. Unde nunc resipiscens, deplorat ingestam sibi gravissimam nuditate^B, factum suum ipsa condemnans; quippe ut pauper diviti, casto lubrica, prudenti viro donaret insipiens. Nunc abjicite lucra, quæ honestam non videntur commendare personam : quia illud vos potius decet acquirere, quod et famam vestram possit augere. Hinc etiam prius præcepta dederamus, et nunc iterata jussione repetimus, ut superscriptam rem sine aliqua dubitatione reddatis. Alienatio enim rerum solidum desiderat habere iudicium^e. Et certe in his versata rebus, firmum docetur perdidisse consilium. Quid enim facere potuit probum, quæ nullis culpis exstantibus reliquit maritum?

EPISTOLA XII.

COMITI SILIQUATARIORUM, ET PORTUS CURAS AGENTI THEODORICUS REX.

Præcipit ne sinat ad exterarum provinciarum laridum transmitti, sed in Italia ad usus proprios servetur.

Si desiderii nostris commercia peregrina famulantur, si prolato auro acquiritur externa devotio; quanto magis suis bonis abundare debet Italia, cum nulla in parendo probetur sentire detrimenta! Et ideo speciem laridi nullatenus jubemus ad peregrina transmitti, sed in usus nostros propitia Divinitate servetur : ne quod in nostris partibus conficitur, noxia negligentia deesse videatur. Cavete itaque ne culpis quamvis parva præbeatur occasio, scientes periculum gravissimum fore, si studeatis vel leviter injussa committere. In qualitate est, non in quantitate peccatum; mensuram siquidem non querit injuria. Imperium, si in parvo contemnitur, in omni parte violatur^f.

^a Alienarum nuptiarum interpellatores, etsi effectu sceleris potiti non sint, propter voluntatem perniciosæ libidinis, extra ordinem puniuntur. L. 1, D. extr. criminibus. Paul. l. 5, tit. 4, sen. 12. Forn.

^b De tuendo conjugii pudore Plutarch. ἐν παιδείᾳ γυναικῶν. D. Basilius orat. 7 in Hexæmer. Uxor dignitatis nomen, l. 13, si is. c. de capit., l. 29, quæ adulterum, c. ad l. Juliam; de adult. l. 49, item legato quæ, de leg. 3, l. 41. probum, de verb. sign. l. antep., c. de nat. lib. Afranius apud Non. Marcellum : Tuam majestatem, et nominis matronæ similitudinem. Forn.

^c D. Paul. μυστήριον ad Ephes. v.

^d L. 22., Sancionus, c. de pœnis, l. 21. Crimen paternum, D. eod. Bion apud Plutarch. περὶ βραδείας τιμῶν, æque absurdum esse aiebat innocen-

tem filium ob delictum patris plerumque, ac si ob paternum morbum filio bona valetudine utenti medicinam præscriberet. Excipitur læsæ majestatis crimen, l. 5, c. ad l. Jul. majest., quam abrogatam nego; etsi Budeo, Duareno, Baldumo videatur secus : verum singulare odium perductionis communi juri, de quo tit. generali de pœnis, d. l. 22, derogavit, d. l. arg. l. 5, in toto, de reg. jur. Forn.

^e Id est προαιρέσειν : quasi dicat : nemo errans facile rei suæ dominium transfert aut amittit, l. 35, si procurator, D. de acqui. rer. dom. l. 18, si ego, D. si cert. pet. i. antepen. D. de jur. et fact. ignor. Error autem iudicio et consensui adversatur, l. 15, si per errorem, D. de jurisd. Forn.

^f Dignitates sunt individ. gio. in l. 7, D. comm. divid. Corn. Tac. l. 1 de Tib, C. Imperial. § præ-

EPISTOLA XIII.

FRUINARITH [ed., FRUINAIL] SAIONI THEODORICUS REX.

Imperat ut Venantio Ulpiani nomine diem dicat, cui debitor publicus in quadringentis solidis fidejussionis se vinculo tradiderat.

Commovemur quidem pietatis studio querela supplicum, sed ea maxime quae versatur in dispendiis innocentium; ut quibus non fuerint in exigendo compendia, gravem subeant in reddendo jacturam. Quod nostri temporis **28** manifestum est non decere justitiam, ut alterius despectus alterum gravet ^a, et reatus sit innoxius de contemptibus alienis. Ulpianus siquidem flebili petitione suggestit, administrationis suae tempore debitorem publicum in quadringentis solidis Venantio postulanti fidejussionis se vinculo tradidisse. Quo sponsonem suam praesumptione truculentium rusticorum despiciente complere, supplicem memoratus solidorum numerus oneravit. Ideoque praedictum Venantium, quem frequenter multorum scelerum pulsat invidia, notum solummodo querelis assiduis, in praesenti negotio decernimus conveniri; ut legaliter convictus, ea quae promississe suggeritur, sine aliqua mora tergiversationis adimpleat. Quia melius semper legum pondere pressa curatur audacia; et dum metus talibus imponitur ^b, peccandi licentia non praebetur.

EPISTOLA XIV.

SYMMACHO PATRICIO THEODORICUS REX

Exponit crimen cujusdam Romuli, qui in patrem suum Martinum manus violentas injecisse dicebatur; et in illum, si modo reus fuerit, animadvertere pietatis esse genus indicat.

Quis possit accusare jam reliqua, si pietatis nomina probantur esse crudelia? Negligitur levis reatus, cum tragœdia criminis magna tonuerit [v. c. Forn., tenuerit]; nec aliquis nititur, quod parvum est vindicare, si delicta summa respiciantur evadere. Inimicam trucem ratio ipsa professionis ostendit, iratum plerumque poteris invenire collegam; inobedientem vero filium declinare poenas non permittit

terea, De prohib. feud. alien. per Frider. c. in apibus 7, q. 1, c. majoris, extr. de preb. Qui aurem hominis tetigit, totum hominis corpus affecisse injuria videtur, l. 21, vulgaris, D. de furt. FORNER.

^a Nemo innocens alieno debet odio laborare, l. 55, si quis suo, c. de inoff. test., quod in regulas juris a Bonifacio conjectum est, c. Non debet, de reg. jur. 6. FORN.

^b Eadem sententia inculcatur ab auctoribus, l. 16, aut facta si. l. 23. Capitalium, § famosos, de poen. Acerbitas plerumque ulciscendi maleficii bene atque caute vivendi disciplina est. Sext. Cæcilius apud Aul. Gell. lib. xx, cap. 1. FORN.

^c Simplicius apud Epictetum de causa, ortu, vi et effectu patrie potestatis apud Romanos usurpatae disserens, eandem propemodum, quam hic Cassiodorus expressit sententiam his verbis: Οἱ δὲ παλαῖοι τῶν Ῥωμαίων νόμοι πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς παύρους οὓς οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας παντοδαπῶς ὑποτάξαι βουλομένοι, καὶ τῇ τῶν γονέων οἰμαὶ φυσικῇ φιλοστοργίᾳ βαρῆσαντες, καὶ πιπρᾶσκειν εἰ βουλομένο τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσι ἐπέτρεψαν, καὶ γονεῦεν ἀτιμωρητῶς. Quintil. declam. vet. Quaedam animalia,

A humanitas. Ubi est illa naturae vis, quae aieplem copulae destinatur ad posteros? Ferarum catuli sequuntur parentes; a cespite suo virgulta non discrepant; propago vitis propriae servit origini, et discrepat homo a suo fusus initio? Quid dicamus illa beneficia quae vel extraneam possunt obligare personam? Nutriuntur a parvulis, ipsis laboratur, ipsis divitiae cenquiritur ^c; et cum sibi unusquisque credat abundare quod possidet, cum a patribus adhuc quaeritur, pro altera potius aetate peccatur. Proh dolor! Non merebimur [ed., incerebimus] eorum affectum, pro quibus subire non recusamus exitium [ms., exitum]? Maria ipsa saevis tempestatibus excitata genitoris cura non refugit, ut peregrinis mercibus acquirat quod propriae scholi derelinquat. Aves ^B ipsae, quarum vita semper in escis est, naturam suam extranea sorde non maculant. Ciconia ^d, redeuntis anni jugiter nuntiatrice, ejiciens tristitiam hiemis, letitiam verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. Nam cum parentes eorum pennas senio coquente laxaverint, nec ad proprios cibos quaerendos idonei potuerint inveniri, plumis suis genitorum membra frigida refoventes, escis corpora lassa reficiunt; et donec in pristinum vigorem ala grandaeva redierit, pia vicissitudine juvenes reddunt, quod a parentibus parvuli susceperunt. Et ideo non immerito longa vita servantur, qui pietatis officia non relinquunt. Perdicibus etiam mos est ova perditia per alterius matris damna sarcire; ut adoptione alienae sobolis ^e incommoda suae reparent orbitatis; sed mox ut nati fiduciam habere coeperint ambulandi, ^C ad campos exeunt cum nutrice; qui ut fuerint materna voce commoniti ^f, ovorum suorum potius genitricem petunt, quamvis ab aliis, furtivis fetibus, educuntur. Quid ergo homines facere debebant, quando et hanc pietatem avibus inesse cognoscunt ^g? Romulum itaque, qui facti sui acerbitate pollutus, nomen laedat Romanum, ad vestrum facite venire iudicium; et si eum patri suo Martino manus injecisse constiterit, protinus legitimam sentiat ultio-

etc., p. 218 et seq. Adoptione alien. Sob. et post eligimus mores vestros. Euripideum illud ex Erechtheo profertur a Stobaeo, cap. 74, praestantiores oportet iudicare naturales adoptivis, θετῶν δὲ παιδῶν τὸ κράτος, τὰ πάντα γὰρ κρείσσω νομίζου τῶν δοκιμασθέντων χρῆσθαι. FORN.

^d Aristot. Oeconom., νόμοι παλαρρικοί. Quintil. declam. 587 alique multi. FORN.

^e Theoph. de adopt.; Corn. Tacit.; Aul. Gell. lib. v, c. 19; Timotheus episcopus, lib. ii ad Ecclesiam catholicam. Multi filios non habentes, quaerunt quibus substantiam propriae facultatis addicant; id est quibus umbratile aliquod propinquitatis nomen inscribant, quos sibi quasi adoptatos imaginarii parentes filios faciant; et in locum eorum, quae non sunt, pignoram perfidia generante succedant, l. pen. c. de adopt. FORN.

^f Huc pertinet quod eleganter scribit Philaestrius in praefat. libri de Haeresibus. JURET.

^g Sic ratiocinatur Tullius in Rosciana, et Lucian. epigram. : Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι χειλεπώτερον εὖρεν ἀνθρώπου καθαρὰν ψευδομικροῦ φίλων. Οὐ γὰρ εἴ' οἷς ἐχθρὸν προφυλασσόμεθ', ἀλλ' ἀγαπῶντες ὡς φίλον, ἐπὶ τούτω πλείονα διαπτόμεθα. FORN.

nem. Quia ideo elegimus mores vestros, quia erudilibus parcere non potestis : quando genus pietatis est in illos distringere qui contra naturæ ordinem sceleratis se docentur actionibus miscuisse.

EPISTOLA XV.

VENANTIO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Confert illi comitivam domesticorum tum ob merita patris, qui laudatur plurimum, tum ob litterarum studia, quibus se totum dederat ipse Venantius.

Providentiæ nostræ ratio est, in tenera ætate merita futura tractare, et ex parentum virtutibus ^a 29 prolis judicare successus : quia bona certa sunt, quæ fidem ab exordio trahunt; dum origo nescit deficere, quæ consuevit radicibus pullulare. Fertur etiam cursu perenni fontium vena vitalis; et hanc conditionem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini (nisi per accidentia fuerit forte vitiat), nesciat rivulis abnegari. Hinc est, quod te magnifici patris meritis æstimatum comitivæ domesticorum vacantis honore prævehimus; ut qui es clarus stemmate, splendeas dignitate. Quis enim in te [ed., vitæ], quamvis futura, tamen certa non teneat, dum gloriosi patris recolat officiosos labores? Qui prudentiæ ratione flammatus, sic fuit ad repentina sollicitus, quasi per moram crederetur instructus. Præfecturam enim, sollicitudinum omnium nobilissimum pondus, quod vel solum fuisset expedire laudabile, juncta exercitus nostri cura disposuit; ut nec provinciis ordinatio deesset, nec exercitui se provida sollicitudo subtraheret. Superavit cuncta infatigabilis et expedita prudentia, traxit mores barbaros ad quietem, in votum nostrum cuncta moderatus est, ut sic accipientibus satisfaceret, ne dantes locum querimoniis inveniret. Verum ut de plurimis pauca sufficiant, probavit de se tanta, ut eligeretur ejus inexplorata posteritas. Inter hæc tamen generis ornamenta, quod maximum pulcherrimæ nobilitatis indicium est, nec tuorum indiges suffragiis meritorum. Litterarum siquidem studia, quæ cunctis honoribus suo sunt digna suffragio, sedulus perscrutator assequeris, addens claritati generis ingenium suaviter eloquentis. Incumbe ergo talibus studiis, ama quæ in te remunerata cognoscis; ut nostra quoque judicia cum tuis propectibus tendas. Tantum enim a nobis exigis, quantum te bonis actibus imminere cognoscis.

EPISTOLA XVI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Electio Venanti ad comitivam domesticorum vacantem indicatur senatui, tam patricius Liberius Venanti pater multis laudibus effertur.

Studii nostri est, Patres Conscripti, remunerationem recto conferre proposito, et bonæ indolis viros ad instituta meliora fructu impensæ benignitatis

^a Parentum virtutibus æstimamur. Vide supra lib. II, ep. 3, et lib. III, ep. 12. JURET.

^b Scitum est ex rerum communione inter socios discordias excitari, l. 77, cum pater, § *dulcissimis*, de leg. 2. Theophil. § *quædam*. De actionibus : Ideo esse comparata judicia divi-oria, ut communio, ex qua lites oriri soleant, tolleretur, ἐπι τοῦτο γὰρ συγκροτεῖτε τὰ δικαστήρια ταῦτα. ἐπὶ τὸ τὴν κοινότητα

accendere. Nutriunt enim præmiorum exempla virtutes, nec quisquam est qui non ad morum summam nitatur ascendere, quando irremuneratum non relinquitur quod conscientia teste laudatur. Hinc est quod illustrem Venantium, tam suis quam paternis meritis lucentem, comitivæ domesticorum vacantis dignitate subvehimus; ut natalium splendor insitus ornatior collatis redderetur honoribus. Retinetis enim, P. C., patricium Liberium et in adversitate nostra fuisse laudabilem; qui sic Odoaceris integerrimis parebat obsequiis, ut nostra post fuerit dilectione [ed., electione] dignissimus, contra quos multa fecisse videbatur inimicus. Non enim ad nos vilissima transfugæ conditione [ms., cognitione] migravit, nec proprii domini laxit odium, ut alterius sibi procuraret affectum. Expectavit integer divina judicia, nec passus est sibi regem quærere, nisi rectorem prius perdidisset. Unde sic factum est, ut ei libenter daremus premium, quia nostrum fideliter juvit inimicum; qui easu patrocinate contrario tantum nobis reddebatur acceptus, quanto tunc cognosci poterat indevotus. Flexo jam pene domino nullis est terroribus inclinat; sustinuit immobilis ruinam principis sui; nec novitas illam turbare potuit, quam [ed., quem] etiam ferocitas gentilis expavit. Prudenter est secutus communes casus; ut cum divina judicia fixe sustineret, humanam gratiam commendatior inveniret. Probavimus hominis fidem; tristis ad jura nostra transivit, qui superatus animum convertit, non autem ut vinceretur, effecit. Cui max ut præfecturæ prætorianæ concessimus dignitatem, credita sibi tanta integritate disposuit, ut miraretur aliquis sic simpliciter devotum, quem tam calide [ms., calide] noverat fuisse contrarium. Is igitur infatigabili cura, quod difficillimum virtutis est genus, sub generalitatis gratia publica videtur procurasse compendia: cæcè uni non addendo, sed conservando protendens; dum illa quæ consueverant male dispergi, bene industria providente collegit. Sensimus auctas illationes, vos addita tributa necistis. Ita utramque sub admiratione perfectum est, ut et fiscus cresceret, et privata militas nulla damna perferret. Juvat nos referre quemadmodum in tertiarum [Juret., thermarum,] deputatione, Gothorum Romanorumque et possessiones junxerit et annuos. Nam ^b cum se

καταπαύσαι καὶ τὴν ἐπιπέδον ἐγγεγραμμένην εὐνοίας αὐ. l. ult., c. *comm. divid.*, lib. LXXXIV, cum amplius, de reg. jur. l. 2, quand. et quibus quart. pars den. C. lib. x. Arist. lib. II, cap. 3, *Politicon*. Manertinus in *Panegyric*, quem Maximiano dixit elegantissime: ubi obiter pro æmulationis stipulis, emendandis, stimulis. Plutarchus de Tuberonum familia in vita Marcell. Fortia.

Una lex illos et æquabilis disciplina complectitur. **A** Necessesse est enim, ut inter eos suavis creseat affectus, qui servant jugiter terminos constitutos. Debet enim Romana respublica et memorato Liberio tranquillitatem suam, qui nationibus tam præclaris tradidit studia charitatis. Perpendite, Patres Conscripti, si hanc sobolem irremuneratam relinquere debuimus, cujus auctorem tot eximia fecisse retinemus. Faveant superna dispositis; ut sicut nos virtutes collatis beneficiis invitamus, ita crevisse meritis honoratas conscientias approbemus.

30 EPISTOLA XVII.

HONORATIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS TRIDENTINÆ CIVITATIS THEODORICUS REX.

Declarat se exemisse Butilianum presbyterum a fiscalis calculi solutione, et vetat quominus id quod ei remisit ab aliis exigatur.

Munificentiam nostram nulli volumus exstare damnosam: ne quod alteri tribuitur, alterius dispendiis applicetur. Et ideo præsentī auctoritate cognoscite, pro sorte quam Butiliano presbytero nostra largitate contulimus, nullam [forte nullum] debere persolvere fiscalis calculi functionem; sed in ea præstatione quanti se solidi comprehendunt, de tertiæ illationibus vobis noveritis esse relevandos. Nec inferri a quoquam volumus, quod alteri nostra humanitate remisimus: ne, quod dictu nefas est, bene-meriti munus innocentis contingat esse dispendium.

EPISTOLA XVIII.

GUDILÆ EPISCOPO THEODORICUS REX.

Remittitur ad episcopi curiam causa inter Sarcenates municipes et Ecclesiam, quam quidem vult ab ipso dirimi, si a Sarcenatibus steterit æquitas; sin autem, jubet ad comitatum principis instructa persona destinetur, quæ adversariorum contentione finem tandem queat imponere: si demum dubia causa videbitur, ait episcopum ante controversiam justitiam potius cognoscere debere, quam a iudicio victum abscedere.

Priscarum legum reverenda dictat auctoritas, ut nascendo curialis nullo modo possit ab originis suæ muniis discrepare; nec in aliud reip. officium trahi, qui tali præventus fuerit sorte nascendi. Quod si eos vel ad honores transire jura veterunt, quam videtur esse contrarium, curialem [mss. ei ed. Ac., curionem] reipub. amissa turpiter libertate servire; et usque ad conditionem pervenisse postremam, quem vocavit antiquitas minorem Senatam (Vide infra lib. vi, for. 3; lib. ix, ep. 7)? Noverit itaque reverentia vestra, Sarsenates [Brisson., Farcinates] municipes collegas suos asseruisse, Ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. Unde prudentia

* Si preces veritate nitantur, mendax precator careat impetratis, l. 3 D. in integ. restit. l. pen. l. ult. c. si contra jus, vel utilit. publ. l. ult., c. de diver. rescrip. FORNER.

† Eiusdem argumenti epistola exstat apud Silonium Apollin. lib. viii, ep. 11; et Plinium lib. iii, ep. 14. Eæ lucem sibi mutuo afferunt. JUR.

‡ Ulpian. Cum nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui custodiam dominis tam ab domesticis quam ab extraneis præstare servi cogantur: ideo senatusconsulta introducta sunt de publica quæ-

est. providentia] vestra, pro integritatis suæ proposito, examinata veritate, discutiat quæ veniunt in querelam; et si desideria petitorum a veritate subsistunt, pro implendis muniis eos ad curiam suam remeare permittat. Si vero clero vestro credi is in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum comitatum instructam personam modis omnibus destinate, quæ adversariorum debeat intentionibus [id est contentione] obviare. Quod si de negotii qualitate dubitatis, convenit sacerdotalibus institutis, ut ante controversiam justitiam magis ipse cognoscas, quam de iudicio victus abscedas. Talem siquidem non oportet publice superari, quem amatorem æquitatis convenit inveniri.

EPISTOLA XIX^b.

UNIVERSIS GOTHIS, ET ROMANIS, ET HIS QUI PORTURUS VEL CLUSTRIS [mss. CLAUSTRIS] PRÆSENT THEODORICUS REX.

Jubet ut famuli qui Stephanum dominum trucidaverant et inhumatum projecerant, extremo plectantur supplicio.

Cuncta quidem jure detestamur scelera, et omne quod iniquum est, clemens exsecratur auditus; sed ea maxime quæ, humani sanguinis effusione polluta, nostram contra se incitavere censuram. Quis enim ferat in domesticis præsiis^c locum fuisse periculis, et ibi inventum dulcis vitæ exitum, unde nasci debuerat defensionis auxilium? Et ideo præsentī jussione mandamus ut in famulos qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes, inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt^d, legum districtione reseceatis; quatenus qui exemplis provocantur pessimis, pœnis arceantur aspectis. Proh dolor! piestas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infestus [alii, infestum], sed magis accipitrem, vitam plumigerum avium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque suo pondere periclitantibus nititur subvenire: et homines parcere nequeunt, cujus se genus esse cognoscunt! Ille non vult extinguere quo poterat vesci: servi maluerunt occidere qui eos superstes consueverat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potius sepulcro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

EPISTOLA XX.

VULIGIS [ed., UNILIGIS] SAJONI THEODORICUS REX.

Decernit ut quas naves in urbe Ravenna frumentis

stione a familia necatorum habenda, l. 1 de Senatusconsult. Syllan. Seneca lib. 1, cap. 16, natur. Quæst. Plin. in Epistol. FORN.

^d Porro veterum de sepultura cura leges et exempla commemorare? satis sit vel indicæ ostendisse tit. de relig. et sumpt. fun. l. penul. de cond. inst. Lactant. lib. vi, cap. 12. Agathius de Bello Gothico lib. ii, sub finem. Val. Max. lib. vi, cap. 3, de severitate. Ælian. lib. xii Hist. var. de Alexand. Magno, et infra hujus lib. epistol. 22. FORN.

*fiscalibus oneratas invenerit, ad Liguriam inopia A
frugum laborantem, et in qua tunc erat rex, trans-*
mittat.

Omnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere: **31** quando necesse est hoc membra sentire, quod corporis summa sentitur. Atque ideo presenti decernimus jussione, ut quantas in Ravennati urbe sulcatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas ad nos usque perducas; quatenus alimonia publica tali provisione relevata, necessitatem inopiæ non debeat sustinere. Reddat Ravenna copiam Liguriæ, quam ex ipsa consuevit accipere. Nam quæ presentiam nostram sustinet, multorum debet solatia reperire. Trahit enim observantium eatervas comitatus noster; et dum ad beneficia præstanda curritur, necessario populis co- B
pia postulat.

EPISTOLA XXI.

JOANNI APPARITORI THEODORICUS REX.

Spei et Domitio paludes in Spoletino territorio ea rex concesserat conditione, ut si eorum opera exsiccaretur illuvies, liberata rura ipsis proficerent; sed cum Domitii vitio irritus foret labor incæptus, mandat Joanni, ipsum conveniat, ut aut cæptam rem perficiat, aut Spei propriam cedat portionem.

Grave nimis est ut fructu laboris sui fraudetur industrius; et cui debet pro sedulitate conferri præmium, dispendium patiatur injustum; in ea præsertim re, quæ ad nostram respicit largitatem: ubi nihil debet licere negligentæ, ne videamur minus profutura sanxisse. Dudum siquidem Spei et Domitio C
spectabilibus viris loca in Spoletino territorio, cœnosis fluentibus inutiliter occupata, largitas nostra concesserat: ubi aquarum vasta profunditas terrenam gratiam in nullos usus profuturam (ed., profuturos) absorbuerat. Jacebat tellus naufraga, palustri torpore confusa, et sub utroque jactata dispendio, nec aquarum puros liquores meruerat, et decus terrenæ soliditatis amiserat. Hoc nos, quibus cordi est in melius cuncta mutare, supra memoratis tali conditione concessimus; ut si eorum opera vel labore turpis desiccaretur illuvies, ipsis liberata rura proficerent. Sed quantum actorum (mss., auctorum) Spei loquitur ingesta petitio, Domitii viri spectabilis vitio, dum immemor jussionis tenaciter parciit expensis, ad initium revocatus est labor operantium, cum jam in D
soli faciem paulatim mollities siccata duresceret, celatamque longa voracitate tellurem sol insuetus afflaret. Quod nos nequaquam negligi posse patiemur, ut bene cæpta invida destruantur ignavia. Proinde devotio tua præfatum Domitium moderata executione conveniat, ut aut cæptæ rei sedulus operator immineat, aut si hoc sibi sumptuosum esse crediderit, propriam cedat supplicanti portionem. Oportet enim, ut si ipse opera postulata nequit efficere,

^a Conveniunt quæ a jureconsultis de cadaveribus damnatorum sepeliendis disputantur lib. XLVIII Pandeci, tit. ult. Arianus in Epictetum lib. I, cap. 9. De cura sepulturæ hujusce lib. epist. 19. FORNER.

consortem beneficii, gloriam nostri temporis permittat implere.

EPISTOLA XXII.

FESTO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris sepeliendi causa remeare jubeat.

Æquum est ut commodet se regalis pietas ^a fati vulnere sauciatis: quia erigi plus merentur, quos sortis suæ adversa presserunt. Atque ideo magnificentiæ tuæ presentii auctoritate declaramus, ut Ecdicii filios, quos in Urbe primitus residere censuimus, ad patriam cum genitoris sui funere, votivo quidem reditu, sed acerbo casu, remeare jubeatis: ne eorum desiderii abnegatis, vulnus geminetur afflictis ^b; et, quod nefas dictu est, qui dolorum nubila nostra semper serenitate deterginimus, nunc miseris piis lacrymas denegare videamur. Insatiabilis quippe fletus est, qui humanis non sinitur corporibus interesse: dum semper se reum judicat, qui cineribus justa non præstat. Priamus quanto pretio sepeliendum Hectorem redemit? Rogavit furentem, supplicavit armato, vitamque suam exponere maluit, ut cadaveri debita non negaret. Et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est filium genitori gratuito non impendere, quod patrem magis talentis constitit effecisse.

EPISTOLA XXIII.

AMPHELIO, DESPOTIO ET THEODULO VIRIS SENATORIBUS THEODORICUS REX.

Figulinæ a rege ipsis conceduntur, et regia protectio contra improbos et dolosos promittitur.

Decet nostri temporis disciplinam, ut qui publicis utilitatibus serviunt, superfluis oneribus non graventur. Nec dignum est ut cujusquam lædat invidia nostris moribus ordinata. Quapropter figulinis Regia vobis auctoritate concessis operam navanter impendite; nec vereamini ad alias vos actiones posse traduci, a quibus injuncta presentia vix credimus explicari. Cessabit ergo circa vos improborum nefanda præsumptio, et obscuris dolis effectum nostra tollit auctoritas. Incassum enim odit, cui se principalis clementia objecerit.

EPISTOLA XXIV.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Dicit se provincialium judicium relatione ad præfectum prætorio directa comperisse, si primæ vectigalium illationis tempus elapsum, ut nihil aut parum a senatoriis domibus constet illatum; atque ideo tenues oppressos, quos decuerat sublevari. Quare 32 monet senatum, sic omnia æquabiliter ordinet, ut quidquid unaqueque domus senatoria profiteatur, destinatis procuratoribus per provincias tria illatione persolvat.

Constat senatum populis vivendi regulato præstitisse. Nam quod ornat nomen Romanum, a vobis legitur institutum. Ad hoc Patres in illo principio no-

^b Adversa fortuna utentibus non est calamitas novo dolore cumulanda. In eandem sententiam I. G. de jure dot. l. 14. Divus. de off. præsid. FORNER.

minati, ut quasi filiorum per vos possit vita componi. Vos enim devotionem provinciis, vos privatis jura decrevistis, et ad omnes justitiæ partes subditos parere libenter docuistis. Et ideo non decet inde signum resultationis exire, unde exemplum potuit exultationis [*Gr. et Cuj. moderationis*] effulgere. Quod nostra clementia, cui cordi est rerum omnium tenere mensuram, in vestram notitiam credidit perferendam: ne magis ignorantia nutriatur excessus, sub quorum conscientia error non potest esse perpetuus. Igitur provincialium [*ms. et ed. Ac. provincialiarum*] iudicum relatione, ad magnificum virum præfectum prætorii directa, comperimus, sic primæ transmissionis tempus exemptum, ut nihil aut parum a senatoriis domibus constet illatum: allegantes per hanc difficultatem tenues deprimi, quos magis decuerat sublevari. Fiet enim ut exactorum nimietas, dum a potentibus contemnitur, in tenues conversa grassetur, et ille potius solvat aliena, qui est devotus ad propria: præterea multo acerbiora jungentes, quod pro sãa quisque voluntate aliquid exigentibus dignetur objicere. Quæ tamen omnia detrimenta curialibus dicuntur infligi; ut qui in usus publicos fuerant nostra provisione reparati [*Ed. Ac., reperti*] contumaciis distrahantur injuriis. Atque ideo, P. C., qui parem nobiscum reipub. debetis admissum, sic æquabiliter ordinate, ut quicquid unaquæque domus senatoria profitetur, destinatis procuratoribus per provincias trina illatione persolvat. Aut certe, quod in locum beneficii solebatis expetere, aræ vicariæ sedis, si id diligitis, universa complete, ne necesse sit curiali per multiplicem et inefficacem conventionis laborem in exiguis vestris illationibus sua potius damna suscipere; eveniatque detestabilis casus, ut qui functionem propriam vix poterat sustinere devotus, alienis oneribus prematur infirmus. Quod nos, salva civilitate, dissimulare non possumus; ut sine acerbitate belli rebus suis exuantur oppressi, et illi magis pereant qui reipub. parere festinant. Hoc etiam nos edictali programme in cunctorum noveritis provincialium notitiam pertulisse, ut libere prorumpat in publicum, qui se alienæ functionis pondere novit oppressum: relaturi a nobis justitiæ fructum, qui fessis novimus dare præsidium.

EPISTOLA XXV. Sive EDICTUM THEODORICI REGIS.

Conqueritur rex possessores sive curiales esse oppressos, eo quod indictam sibi summam non solvissent primates: deinde si quisquam hac de causa gravatum se senserit, jubet ut ad regem querelas deferat.

Quamvis sit querula vox doloris, nec se contineant imminuti, et læsus animus vociferatione pascatur, tamen liberior sermo promitur, qui [*edit., si*] nostra auctoritate laxatur. Detestamur enim miseros premi, commovemur et non querentium malis, velociusque ad nos pervenit quod dissimulatio patientis abscondit. Merito, quando cunctorum nos respiciunt læsiones; dum illud pietati nostræ perire credimus, quod

A per mediocrium damna sentimus. Nuper itaque provincialium iudicum relatione comperimus donos aliquas præpotentium suas non implere per ordinem functiones. Hinc flevi, ut dum illationis quantitas procurari quæritur, a tenuibus summa potior exigatur. Superbia deinde conductorum canonicos solidos non ordine traditos, sed sub iniquo pondere imminentibus fuisse projectos, nec universam siliquam, quam reddere consueverant, solemniter intulisse. Proinde factum est ut curiales, quibus nos volumus esse prospectum, imminentium sollicitudine coacti, gravia damna sentirent, et, si diei fas est, cum alienis debitis sub truculentis compulsoribus [*ed. Niv. et Ga., compulsionibus*] urgerentur, possessionum quoque suarum amissione privati sunt. Quod scelus ut debeat amputari, ad reverentissimum quoque senatum præcepta transmisimus, et nunc edictali programme definimus, ut quisquis possessorum sive curialium gravatum se senserit in aliena calculi functione, ad nostræ serenitatis audientiam venire deproperet: sciturus, nobis priores excessus omnino displicuisse, cum viderit profutura succedere. Patuit ergo vobis arbitrium justii principis, quamvis multis semper declaretur iudiciis. Nunc autem sub silentio patientiam doloris obducite, aut sub justitia iter vocis aperite. Jam in vobis erit hujus summa consilii, quibus adjacet eligere, quod vobis prospicitis expedire.

EPISTOLA XXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

C *Vetat quominus Apuliæ et Catabriæ negotiatores graventur imposterum, debitasque iis qui has principis jussiones infregerint, multas imponit. Tum sequitur edictum de aurariis.*

Nullius compendiis delectamur injustis, nec ad animum nostræ pietatis perveniunt quæ probitatis gratia deseruntur. Respublica siquidem jure semper æquitatis augetur; et cum temperantia diligitur, velocius profutura succedunt. Atque ideo illustrem magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliæ sive Catabriæ supplicatione permoti, duximus instruendam; ut frumenta, quæ per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab eisdem interpretii nomine solidorum quantitas exigatur. Nam si coemptam speciem expensis publicis necessariam non habetis, ab officio vestro suscepta modicatio [*ed. Niv. et Ga., moderatio*] fideliter distrahatur: eventum rei ratio fiscalis habitura est, quæ injuste videtur imposuisse quod respuit. Nimis enim iniquam est, ut ille patiatur dispendium, qui imperium fecit alienum. Pari conditione censentes de sextario quoque, quem negotiator ejus provincie videtur inferre: ne quis audeat damnata semper pretia protervus exigere. Et ut validius retundamus excessus, pœnam triginta librarum auri sedis vestræ **33** præfectis imponimus, si quis contra hæc saluberrima constituta ausu temerario venire tentaverit. Officium vero decem librarum auri dispendio se noverit esse ferendum, si in-

* Ea dictio exstat etiam in Cornelio Valenti de Suariis, edita a Pithæo, pag. 29. Jur.

hibitatis presumpserit exsequi jussiones. In illa quoque parte fessis clementia nostra se porrigit, ut si pensionem hujus tituli Siliquatario præstat, monopolium quoque negotiator exerceat. Si vero siliquatarius hunc titulum negotiatoribus judicat [*ed.*, indicat] abrogandum, nullam ab eis exigit pensionem, quia satis absurdum est, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. In aurariis denique priscus ordo servetur, et ad eos tantum functio ipsa respiciat, quos huic titulo servire voluit antiquitatis auctoritas. Quapropter beneficia nostra erga negotiatores, qui nostris titulis necessarii comprobantur, omnimodis facite custodiri: ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem possit pervenire dispendiis.

EPISTOLA XXVII.

UNIVERSIS JUDÆIS GENUÆ CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

Permittit quidem illis synagogam reficere, non vero ampliare, dummodo tamen tricennalis non obstat præscriptio.

Sicut exorati justum cupimus præbere consensum, ita per nostra beneficia fraudes fieri legibus non amamus; in ea parte præcipue in qua divinæ reverentiæ credimus interesse. Ne ergo insultare videantur cæli, Divinitatis gratia destituti; quapropter tegumen tantum vetustis parietibus superimponere synagogæ vestræ, præsentem vos auctoritate censemus, petitionibus vestris eatenus licentiam commodantes, quatenus constituta divalia permiserunt. Nec aliquid ornatus fas sit adjicere, vel in ampliandis ælibus evagari. Et noveritis vos severitatem minime distingere veteris sanctionis, si rebus non abstineatis illicitis. In ipsis vero parietibus cooperiendis vel fluendis [*Ed.*, reficiendis], tantum licentiam damus, si vobis tricennalis non potest obesse præscriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus siquidem permissum, sed errantium votum laudabiliter improbamus. * Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur ut credat invitus.

EPISTOLA XXVIII.

STEPHANO VIRO SENATORI, COMITI PRIMI ORDINIS ET EX-PRINCIPI NOSTRI OFFICII, THEODORICUS REX.

Laudatur Stephanus, et confertur ei dignitas spectabilitatis seu comitivæ primi ordinis, nec non et privilegia quedam præclaræ.

Tribuenda est justis laboribus compensatio præ-

* Religio Christiana imperari non potest. Lactantius: Defendenda religio est non occidendo, sed monendo; non sævitia, sed patientia; non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc honorum. Et necesse est bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed polluetur et violabitur. Nihil tam voluntarium quam religio, in qua si animus sacrificantis aversus est, jam subvertitur, jam nulla est. Recta igitur ratio est, ut religionem patientia vel morte defendas: in qua fides consecrata, et ipsi Deo grata est, et religioni addit auctoritatem. Lib. v Instit., cap. 20. Beda Histor. Anglic. lib. 1, cap. 26. Gregor. Nyssen. cap. 31 Cæthe. Tertul. Apolog. cap. 25. Hilarius ad Constantium Augustum. D. Ambrosius epist. 30 ad Valentin. Et præclare Constantinus in veteribus actis Silvestri papæ I

A miorum, quia exprobrata milita creditur quæ irremunerata transitur. Athletam populis palma designat esse victorem. Sudores bellicos civica corona testatur. Expectant etiam equos præmia sua; et tanta justitiæ vis est, ut nec illis tardius detur laboris pretium, qui sentire non poterant denegatum. Quod si ita est, dignum est hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. Per tot enim actionum lubricos casus fixum tenuisti militiæ probate vestigium; et quod raro in serviente provenit, permutatio judicium nunquam circa te variavit affectum. Nec erat in te alieni judicii qui quam invidus, cum etiam decessorum suorum ordinationibus redderetur adversus. Placere siquidem meruisti cunctis, cum semper diligenda custodis, silentium in secretis, in actionibus efficaciam, in observationis labore frequentiam; et quod rarum continentia bonum crebra hominum vitia fecerunt, cum multis præberes officia, nulli tuam operam venditahas. Vocabulum principis nulla sorde maculasti, servans dignitatem nominis exercitatione virtutis. Hinc est quod spectabilitatis honorem, quem militiæ sudore detersis justa deputavit antiquitas, præsentem tibi auctoritate conferimus; ut laboris tui tandem finitas excubias, remuneratione comitivæ primi ordinis ^b, jam securus intelligas. Et quia gratiam principis dignitas nuda non asserit, nec beneficium dici potest quod nulla utilitate sentitur: privilegia tibi quoque, quæ tribui scholæ tuæ ex principibus divalia constituta voluerunt, simili munificentia condonamus. Nec quidquam in his debes metuere, quæ forsitan novella usurpatione tentantur. Ab omni ergo damno oeribusque sordidis juste munivit antiquam. Sed quam præsentem remunerationem tibi digna solvamus, futuris tamen votis spem maximam pollicemur. Sed quoniam angusta sunt beneficia, quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur, aderit providentia principalis; ut quos dignos favore nostro credimus, eos quoque majori honore cumulemus. Verum quia celeri non decet regiam bonum, impetrata presentia ad provincialis judicis facito notitiam pervenire, quatenus spectabilitatem tuam decoratam nostro testimonio, universitatis corda cognoscant, tibi que ut pote militiæ ³⁴ munere persoluto, cultus competens pro nostrorum temporum laude servetur.

D apud Baronium tomo III, ad annum Christi 527. JURET.

Justiniano imperatori Theodahadus inf. lib. x, epist. 26. Cum Divinitas diversas patiatur religiones esse, nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legisse voluntarie sacrificandum esse Domino, non cujusquam cogentis imperio. Tertullianus ad Scapulam in fin. Non est (inquit) religionis cogere religionem: quæ sponte suscipi debet, non vi. Clemens initio lib. x Recognit. ad Jacobum frat. Dom. D. Bernardus in Cantica, serm. 66. Fides suadenda (inquit), non imponenda. FORX.

Porro hujus rescripti ad Judæos Genuenses emissi inscriptione admodum conjicio in l. 8 de Judæis, ex Cod. Theodos. FORX. Et l. ult., cap. de Judæis. GRÆL.

^b Vide l. ult., c. de Judæis.

EPISTOLA XXIX.

ADILE VIRO SENATORI, COMITI THEODORICUS REX.

Imperat ut tueatur prædia et homines Mediolanensis Ecclesie intra Siciliam constitutos; vult tamen ut eorum publicis et privatis contra eos propositis quamprimum respondeant.

Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria, subjectorum otiosa tranquillitas), tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria reddi cupimus alienas; quibus domi æquabilia præstantur, misericordia Divinitatis acquiritur. Et ideo beatissimi viri Eustorgii episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesie petitione permoti, presentibus te affatibus admonemus, ut prædiis vel hominibus [ed. Niv. et Ca., honoribus] illius Ecclesie intra Siciliam constitutus, cautionem studeas salva civilitate præstare; nec a quoquam cujuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet Divinitatis intuitu sublevari. Ita tamen, ut causis publicis et privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant: quia sicut nolumus eos ab aliquo prægravari; ita exceptos a tramite justitiæ non patimur inveniri.

EPISTOLA XXX.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Eximitur ab illatione tributorum unus ex negotiatoribus Mediolanensis Ecclesie, qui pauperum servitio deputandus erat; quæ gratia Ravennati Ecclesie antea concessa fuerat.

Non præjudicat juri publico personalis exceptio, quia beneficentem esse principem licet, nec intra regulas constitui potest munificentia regalis arctari. Ira levia coerceatur gravissimis institutis; impatiens ambitio jure refrenetur: clementia non habet legem; nec debet sub angustis terminis benigna sequi quam [ed., quem] decet sine fine laudari. Defensores itaque sacrosanctæ Mediolanensis Ecclesie pro expensis pauperum, quæ sub lucri exaggeratione funduntur, unum sibi ex negotiatoribus urbis suæ desiderant oportere præstari: qui emptoris functus officio, exceptis negotiationis oneribus debeat implere quod suscipit. Ite enim nos et Ravennati Ecclesie commemorant, motos rationabili allegatione, tribuisse: quod pietatis exemplum, ad suum quoque commodum supplicat transferendum. Ideo illustris et præcelsa magnificentia tua (salva in aliis negotiationibus commoditate publica, quæ ab universo corpore consuevit inferri) unum eis, quem sibi visi fuerint eligere, deputabit; qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec monopolii nec siliquatici^b, nec aurariæ aliquid pensionis impendat, vel quodlibet gravamen ex permissa nundinatione sustineat. Cur enim illud tardemus annuere, unde nulla possumus damna sentire?

^a Citat hanc epistolam Baronius tom. VI Annal., ad an. Chr. 504.

^b Siliquaticum et monopolium erat mercatorum onera. Siliquaticum in nundinis exigitur ob venditionem proponendam, monopolium ab eo exigitur qui

A

EPISTOLA XXXI.

DROMONARIUS THEODORICUS REX.

Insinuat se comiti sacrarum largitionum præcepisse ut in Hostiliensi loco dromonarii constituantur, quibus facultem pecuniam attribuit pro excursibus eorum veredariis per alveum Padi more solito faciendis.

Publicis debent utilitatibus insudare qui nomen dedere militiæ. Quid enim agat homo, si professo desit obsequio, ut nec commoda privata reperiat, nec gloriam strenuitatis acquirat? Et ideo comiti sacrarum largitionum nostra præcepit auctoritas, ut in Hostiliensi loco constitui debeatis; quatenus fiscali humanitate recreati, excursus cum veredariis per alveum Padi more solito faciatis, ut diviso labore equis publicis debeat subveniri, quando cursus vester non atteritur^c, qui per vias liquidas expeditur. Non enim vobis nimio labore claudicare contingit, qui manibus ambulatis. Vehiculum vestrum non sentit injuriam, nec defectum patitur, quod unda potius currente portatur.

EPISTOLA XXXII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Decernit ut ad paludem Decennonii, quam patricius Decius exsiccandam postulabat, duo senatores mittantur, qui spatium paludis fixis adnotatum terminis, juris ipsius Decii faciant.

Grata nobis est, Patres Conscripti, circa utilitates publicas impensa devotio: quia dum civium laudabiles animos comprobamus, locum justis beneficiis reperimus. Quid est enim tam senatorium, quam si utilitatibus publicis impendat affectum, ut possit prodesse patriæ, cui natus est? Vir itaque magnificus atque patricius Decius, glorioso circa rempub. amore devinctus, ultro postulavit voto mirabili, quod vix potuisset sub consilio nostræ pietatis imponi. Paludem Decennonii, in hostis modum vicina vastantem, fovearum ore patefacto promisit absorbere: illam famosam sæculi vastitatem, quam sub diuturnitate licentiæ quondam mare paludestre possedit [ms. Rem. et ed. Ac., consedit], cultisque locis inimicum superfundens unda 35 diluvium, terrenam gratiam silvestri pariter horrore confudit: nihil uti e nutriens, sub liquore spoliatum fructibus est solum, postquam obnoxium cœpit esse paludibus. Et ideo miramur prisce confidentiæ virum, ut quod diu virtus publica refugit, manus privata suscepit. Hunc ergo audacem laborem aggressurum se laudabili perfectione pollicitus est; ut pereunte damnoso gurgite, quæ fuerant amissa, ulterius non perirent. Unde nostræ super hac parte serenitatis postulat jussiones, ut auctoritate publica subeat opus eximium, quod erit cunctis viantibus profuturum. Sed nos, P. C., quibus cordi est bonum desiderium juvare auxiliariis constitutis, presentibus decretis annuimus, ut ad loca ipsa Decennonii duos ex vestro corpore diriga-

monopolium beneficio principis exerceat, quo tamen uti hodie non licet ex l. 1, c. de monop. Bross.

^c Juret. putat hoc esse quod vocatur ab aliis evectio navalis.

tis, quibus arbitrantibus, quantum spatii restagnatis (Ed. Ac., negatis] incursibus paludestris illuvies occupavit, fixis terminis adnotetur; ut cum ad perfectionem promissam pervenerit, liberatori suo reddita terra proficiat; nec quisquam inde aliquid præsumat attingere, quod tandiu invadentibus aquis non potuit vindicare.

EPISTOLA XXXIII.

DECIO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Concedit Decio paludis Decennonii dominium; tum decernit, ut si quis hunc laborem una cum eo secundum delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam susceperit.

Justitiæ ratio est, ut laudabile desiderium sequatur prosperitas jussionum; et quod bona voluntate suscipitur, regalibus quoque ordinationibus impleatur. Vobis itaque desideria justa poscentibus, præsentis auctoritate concedimus, ut stagnis Decennonii paludibusque siccatis, sine fisco possideas in solum rura revocata; nec ullam metuas liberatis rebus exhibere culturam, quas sub generalitatis testimonio absolvimus. Hinc etiam ad amplissimum senatum præcepta transmisi mus, ut definito nunc spatio ad tuum pulchre transeat dominium, quod est a fœdis gurgitibus vindicatum. Equum est enim ut unicuique proficiat labor suus^a; et sicut expendendo cognoscit incommoda, ita rebus perfectis consequatur augmenta. Illud etiam, qui studio reipub. semper invigilamus, aspeximus; ut si quis hunc laborem juncta tecum societate subire delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam suscipit: **C** ut nec solus immensis oneribus prægraveris, et animosius peragatur, quod sub collegii adjuvatione^b suscipitur. Ita fiet ut et, quæ rebus maximis est amica, molesta careatur invidia. Quapropter gloriosis desideriis gratanter (ed., navanter) insiste, ne opinioni tuæ grave sit in assumptis conatibus mareuisse. Intuere quippe omnium ora, atque oculos in te esse conversos; respice serenitatis nostræ suspensa judicia ad effectum operis instituti. Quanta vales animositate festina, ut dignus tanta re emerissem judicaris, qui jam nunc omnium admiratione laudaris.

EPISTOLA XXXIV.

ARTEMIDORO PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Statuit ut pecunia fabricis Romanis deputata, nec expensa, sed subtracta, resumatur, et mœnibus reficiendis applicetur. Celatores hujus pecuniæ plectendos quidem satetur, ipsis tamen clementer indulget.

Gaudemus in te nostra floruisse judicia; letamur

^a Augmentum patrimonii non sine labore quaeritur. L. si defunctus, c. arbit. tit. quemadmodum et pecunia. L. quod si minor, s. Scævola, D. de minor. beneficia ecclesiastica. cap. super. de renunt. honoris augmenta. L. contra publicam, c. de re milit. stipendia longo sudore. L. fin. c. de omn. agr. des. Bross.

^b Juret. legit adjuvatione. Ea vox frequens Cassiodoro, ut lib. iv, ep. 33 et 36, et lib. v, ep. 3, et lib. III, ep. 1. Adunate sententias.

A dignum præselem te Romanis arcibus existisse, qui generosis animis amicis fraudibus non passus es velare secretum: ne vos aut delicta complices facerent, aut securitas ad majora potius incitaret. Atque ideo universa pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis, et nunc magnitudinis tuæ discussione constitit abjuratam [mss., adjuratam; alii, abdicationem], cum nec reddita suo tempore, nec docetur expensa, sine aliqua dilatione resumatur, et vobis ordinantibus iterum Romanis mœnibus applicetur. Ne fas est enim ut in alios usus transeant quæ sibi subtracta non immerito Roma suspirat. Deberemus itaque celatores deputatæ pecuniæ immodica poena percellere, qui in tali causa nostram munificentiam fraudaverunt. Sed adfuit moderatrix, semper quæ nobis est juncta, clementia, ne indecore facta plectamur graviter incitante justitia. Sufficiat nobis cupiditatem non implese, quod voluit. Nec major potest provenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, qui se suppressa turpiter judicaverat [ed., vindicaverat] possidere.

EPISTOLA XXXV.

TANCILÆ VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Admonet ut perquirat statuam aeneam de civitate Comensi furto ereptam, promittens centum aureos ei qui furta prodiderit.

Acerbum nimis est nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum urbium quotidie desideramus augere. Quocirca præsentibus te jussionibus admonemus, ut de Comensi civitate aeneam statuam, quæ periisse suggeritur, omni animositate perquiras: spondens etiam centum aureos^d, si quis hæc sacrilega prodere furta maluerit; quatenus promissio nostræ serenitatis trepidos ad spem confessionis invitet, quod etiam ad te destinata edicta proloquuntur. Sed cum hæc tamen jussa promulgaveris, si adhuc facinus secreta velaverint, post diem venerabilem locorum artifices facias congregari: a quibus sub terrore perquire quo ministro fuerit perpetratum. Ab imperitis enim harum rerum statuæ facilis eversio non fuisset, nisi eam tentasset movere loco magistra præsumptio.

36 EPISTOLA XXXVI,

SIVE EDICTUM THEODORICI REGIS.

D *Promittit rex centum aureos et criminis indulgentiam ei qui furtum statuæ æneæ sponte relexerit. Tum minuitur mortem ei qui celaverit culpam, et alieno indicio detectus fuerit.*

Quamvis ad prodicionem sceleris relaxata nimis poena sufficiat, nec parvum sit munus audacis supplicii declinasse terrorem, addimus tamen præmium,

^c De cujus ratione præscribitur imperatoris Zenonis constitutio, lib. vii cod. de ratiocin. oper. public. Forn.

^d Furtum indicanti præmium proponitur, quod et jure fit. L. 6, solent, de præsc. verb.; l. 13, si Balsatorum, c. de fidejuss.; l. 4, l. 5, D. de cond. ob tur. caus. Et Athenis usitatam ex Suidæ collectaneis in Diagora, Melio et Ammonio, in dictione ἐπιπαρῆξι manifestum est. Forn.

quod melius innocentia solet. non quia commissa placuerunt, sed delectat nos mundicos esse in amore vindictæ. Quapropter presentis edicti unusquisque auctoritate cognoscat, centum se aureos largitate nostra promereri, si prodai qui statuum de Comensi civitate rapuerit; et de suo facio (quod maxime nocens requirit) indulgentiam se noverit habiturum. Damus in teneo compendio aureum munus; et metalla, quæ invenire possumus pretiosiora, largimur: illud potius hac liberalitate redimentes, ne transeat in usum, quod constat esse prohibitum. Quis ergo tanta stultitiæ cæcitate damnetur, ut dubitet erumpere, quando et securitatem reperit, et præmium confessionis acquirit? Si quis autem dissimulandum forte crediderit, eumque aliquo veritatis indicio serenitas nostra detexerit, ultimo se noverit discrimine rapiendum. Indignum est enim ut qui respuunt indulgentiam nostram, detectis postea suffragetur humanitas.

EPISTOLA XXXVII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Concedit rex Spoletinis civibus ad exhibitionem thermarum supra consuetudinem, aliam millenam.

Provectum [ed., Proventum] regni nostri benignitas debet æmulari, ut tantum humanitas relaxet dona quantum respub. suscepit augmenta. Non enim aliter laudatum modum possumus custodire, nisi ad considerationem rerum nostrum debeamus excitare propositum. Inter tot enim quotidie, Deo propitiante, successus, tenacitatis esset vitium angusta largitate contentum. Atque ideo illustris magnificentia tua presenti auctoritate cognoscat, Spoletinis civibus ad exhibitionem thermarum [Accur., tertiarum] supra consuetudinem, aliam millenam esse deputandam. Cupimus enim libenter impendere quæ ad salubritatem civium novimus pertinere: quia laudes sunt nostrorum temporum, celebrata gaudia populorum.

EPISTOLA XXXVIII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Prohibet ne Sipontini negotiatores hostium depopulatione vastati, per iuge biennium ob solutionem fisci, et ob ea quæ mutuo acceperant vexentur.

Opes nostras cupimus thesauro pietatis augeri: exsecrantes commoda, quæ nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquisita. Molesta est illatio nostræ clementiæ, quæ defletur, quia quidquid sub lætitia penditur, accipientis laudibus applicatur. Urbis itaque Sipontinæ negotiatores hostium se asserunt depopulatione vastatos. Et quia egentium levamina nostras potius divitias æstimamus, illustris magnificentia tua per hoc iuge biennium nuncupatos nulla faciat coemptione [ed. Ac., commotione] vexari. Sed quoniam lapsos nihil relevasse proficit, si onus aliud

A solutionis accedit: qui memoratis negotiatoribus noscuntur mutuassee pecuniam, celsitudo tua faciat admoneri ne in hoc biennii spatio quidquam de credita summa æstiment postalandum, quatenus sub iudiciis supradictis et datam possint reparare pecuniam, et aliquatenus debitorum valeat respirare substantia. Quid enim proficit creditorem se urgere, quando incassum nititur nudatos exigere? Quibus magis prospicimus, si ad mutuata sustinendo pervenire faciamus.

EPISTOLA XXXIX.

ALOISIO ARCHITECTO THEODORICUS REX.

Significat rex se cupere Apomum fontem, cujus varias virtutes graphice describit, refici. Quod ut prospere succedat, jubet antiquam illic ædificiorum soliditatem innovari, palatium quoque longa senectute quasatum reparari.

Si audita veterum miracula ad laudem nostræ clementiæ volumus continere (quoniam augmenta regalis gloriæ sunt, cum sub nobis nulla decrescunt), quo studio convenit reparari quod et nostris oculis frequenter constat offerri? Delectat enim salutiferi Apomi meminisse potentiam, ut intelligas quo desiderio cupimus reficere, quod de memoria nostra nescit exire. Cæruleum fontem vidimus in formam dolii concavis hiatus æstuantem, et fornaces anhelantium aquarum circumducto tereti labio [ms. Aud., tentilabio. Ed. Niv. et Gam., tentilatio], naturæ probabilis dispositione coronatas; quæ licet, more calidæ, nebulosos vapores exhalent, hæc tamen jucundam perspicuitatem aspectibus humanis aperiant, ut quivis hominum illam gratiam desideret contingere, etiam cum non ignoret ardere. Ore plenissimo ^b, in spheræ similitudine, supra terminos suos aquarum dorsa turgescunt. Unde ^c latex tanta quiete defluit, tanta quasi stabilitate decurrit; ut eum non putes crescere, nisi quia inde aliquid raucio murmure sentis exire.

37 Veniunt aquæ per argentes meatus tali fervore succensæ, ut post recurva spatia, quæ arte facta sunt longiora, calores sint maximos reddituræ [ed., in calores maxime sunt reddituræ]. O magistri mirandum semper ingenium, ut naturæ furentis ardores ita ad utilitatem humani corporis temperaret, ut quod in origine dare poterat mortem, doctissime moderatum et delectationem tribueret et salutem! Juvat videre secretum, latices vapores igneos exhalantes, amicum undis indesinenter ardorem, et calorem venire decursu rivi, unde usualiter solebat exstingui. Merito dicunt philo-ophi elementa sibi mutuis complexibus illigari, et mirabili conjungi fæderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare. Ecce madentem substantiam vapores producere constat ignitos, qui mox ad thermarum ædificia decora pervenerunt, illis a cautibus unda descendens, et

^a I. morte, quod ultimum supplicium, et animadversio ultima definitur, l. ult. de pœn.; l. ult. de sepulc. viol.; l. 51, omnes, c. de episc. et cler. Ultima pœna, Suet. in Julio, ἐσχάτη τιμωρία, Harmerop. et novell. 183. Novissima exempla, Cornel. Taciti lib. xii et xv. FORNER.

^b Os fontis, infr. lib. iii, epist. ult. Paulo post, caput fontis vocat. et Ulpian. l. 1, D. de aqu. quot. id. et æstiv. FORN.

^c Perennitas aquar. Ulpian. l. 1, § *quanquam*, de aqu. quot. et æstiv. Theophr. de rerum divis. τὸ εὐδαιμόνιον τὸ ἀειρρῶν exposuit. FORN.

aera sua qualitate succedit, et tactu fit habilis, cum recepta fuerit in lavacris : unde non tantum deliciosa voluptas acquiritur, quantum blanda medicina confertur. Scilicet sine tormento cura, sine horrore remedia, sanitas impunita, balnea contra diversos dolores corporis attributa ^a. Quae ideo Aponum Graeca lingua beneficalis nominavit antiquitas ^b; ut causam tanti remedii æger cognosceret, cum de tali nomine dubium non haberet. Sed inter alia loci ipsius bona, illud quoque stupendum esse didicimus, quod una fluentorum natura diversis ministeriis videatur accommodata. Nam prolinus saxo suscipiente collisa inhalat primæ cellulæ sudatoriam qualitatem; deinde in solum mitigata descendens, minaci ardore deposito, suavi temperatione mollescit; mox in vicinum producta, cum aliqua dilatione torpuerit, multo blandius intepescit; postremo ipso quoque tepore derelicto, in piscinam Neronianam frigida tantum efficitur, quantum prius ferbuisse sentitur. Non immerito auctoris sui participans nomen, collega est cum viriditate gemmarum; ut ipsa quoque vitrei elementi colore perspicua, quasdam trementes undas quieta commoveat. Sed ut ipsum quoque lavacrum mundius redderetur, stupenda quadam continentiae disciplina, in undam, qua viri recreantur, si mulier descendat ^c, incenditur : propterea quod et ipsis altera exhibitio decora collata est; scilicet, ne ardentium aquarum secundissimum locum non crederent habuisse, unde plurima largiretur, si uterque sexus uno munere communiter uteretur. Hæc perennitas aquarum intelligendi præstat indicium, per igneas terræ venas occultis meatibus influentem deintus, in auras erumpere excocti fontis irriguam puritatem. Nam si naturæ fuisset illud incendium, sine interitu substantiæ non fuisset amissum [*ed. Ac. et For.*, admissum]. Sed aquæ materia sensibilis, sicut peregrinum contraxit ignem, sic iterum nativum facile recipit [*ed. Ac.*, repetit] algorem. Præstat et aliud adjutorii genus vis illa medicabilis; nam juxta caput fontis scintillosi quemdam sibi meatum provida natura formavit. Hinc desuper sella composita, quæ humanis necessitatibus in absidis speciem perforatur, ægros suscipit interno humore defluentes : ubi dum lessi nimio languore conserderint, vaporis illius delectatione recreati, et lassa viscera reficiunt, et humores noxia infusione largitos [*ed. Niv. et Gam.*, laxatos], vitali ariditate constringunt; ut quasi aliquo desiderabili cibo refecti, valentiores queant prolinus inveniri. Sic medicabili substantiæ venit a sulphure, quod calet; a saisedine, quod desiccat. Talia posteris non tradere, hoc est

A graviter in longa ætate peccare. Quapropter antiqua illic ædificiorum soliditas innovetur, ut sive in thermis, sive in cuniculis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente reconstrui. Virgulta quoque noxia ^d importunitate nascentia, evulsis cespitibus auferantur : ne radicum quidam capilli paulatim turgentes, fabricarum visceribus inserantur, et more vipereo prolem sibi fecunditate contraria nutriant, unde se compago casura dirumpat. Palatium quoque longa senectute quassatum reparatione assidua corroborata. Spatium quod inter ædem publicam, et caput igniti fontis interjacet, silvestri asperitate depurga. Rideat florenti graminæ facies decora campestris, quæ etiam ardentis aquæ fertilitate letatur; miroque modo dum proxime salem generet sterilem, nutriat pariter et viroses. Sed non his tantum beneficiis Antenorea terra secunda est; infert et alia, quæ multo grandius obstupescas. Corda illa (ut ita dixerim) montium, in vicem secretarii, negotia contentiosa distinguunt. Nam si quis forte pecus furatum pilis nativis solito more spoliare præsumpserit, undis ardentibus frequenter immersum, necesse est ut antea decoquat quam emundare prævaleat. O vere secretarium jure reverendum, quando in his aquis non solum sensum, sed etiam verum constat esse iudicium; et quod humana nequit altercatione dissolvi, fontium datum est æquitate definiri. Loquitur illie tacita natura, dum iudicat, et sententiam quodammodo dicit, quæ perfidiam negantis excludit. Sed quis ista conservare negligat, quamvis plurima tenacitate sordescat? Siquidem ornatur regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum. Et ideo pecunia, quæ tibi data est, si opus non poterit implere susceptum, quantum adhuc expendum esse credideris, missis nobis brevibus, indicabis quia non gravamur expendere, ut tanta videamur ruris amœna [*ms. Rom.*, ruris amœnia] custodire.

38 EPISTOLA XL.

BOETIO PATRICIO THEODORICUS REX.

Dicit regem Francorum citharæ tum magnis precibus expetisse. Rogat Boetium musicæ peritum, ut eum eligat. Multa de musicæ laude, tonis, modis, etc., disserit.

Cum rex Francorum, convivii nostri fama pellectus, a nobis citharæ tum magnis precibus expetisset, sola ratione compleendum esse promisimus, quod te eruditionis musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam potuistis attingere. Quid enim illa præstantius, quæ coeli machinam sonora dulcedine, et naturæ convenientiam ubique dispersam virtutis sue gratia comprehendit? Quidquid enim in

loco ponitur, significat Cassiodorus. *FORN.*

^a Unde Mart. 6 : Fontes Aponi rudes puellis, D. Grul. et Cujac.

^b Arborum radices fabricis inferunt ruinam, Inf. lib. vii, torn. 6; l. 1, c. de aqueduct.; l. 1, c. de interd. Harmenop. lib. ii, tit. 4. περί φυτόν : ἡ τῶν φύτων καταφύταις ἢ τῆς τοῦ σώματος τῆς οἰκίας ἐπιπέσει βλάβη, βλάβη δὲ τῶν γὰρ φύτων, etc. Locus huic similis ac fere geminus. *FORN.*

^a Savaro ad Sidon. Apollin. lib. v, ep. 3, reponit ex fide veter. cod. dolos, et probat veteres sic locutos. *JUR.*

^b Si verum amamus, nullum homini majus a Deo donum concedi potest secunda corporis valetudine : ex qua morum conditio quadamtenus temperatur, *ALIANUS* de Socrate. Hinc ἄποιος, id est labore carens, a *JULIO POLLUCE* *ONOMASTICŌ* lib. ὄνομαστος καὶ ἀπόσιτος exponitur. Fontem igitur Aponum morborum expertem, quod summi beneficii ac felicitatis

conceptum alicujus modificationis existit, ab harmonie continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchre loquimur, convenienter movemur; quæ quoties ad aures nostras discipline suæ lege pervenerit, imperat cantum, mutat animos: artifex auditus, et operosa delectatio. Hæc cum de secreto naturæ, tanquam sensuum regina, tropis suis ornata processerit, reliquæ cogitationes exsiliunt, omniaque facit ejici, ut ipsam solummodo delectet audiri. Tristitiam noxiam jucundat, tumidos furores attenuat, eruentam sævitiam efficit blandam, excitat ignaviam soporantemque languorem [*ms. Aud. et D., Gr. et Cuj.*, ignavis soporantem humorem; *Ms. Rem.*, saporat languorem], vigilantibus reddit saluberrimam quietem, vitiatam [*ms. Aud.*, humatam] turpi amore ad honestum studium revocat castitatem, sanat mentis tedium bonis cogitationibus semper adversum, pernicioosa odia convertit ad auxiliatricem gratiam; et quod beatum genus curationis est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, et solo auditu ad quod vult deducit: quam tenere non prævalet verbo tacito manibus clamat, sine ore loquitur, et per insensibilem obsequium prævalet sensuum exercere dominatum. Hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui singuli provinciarum ubi reperti sunt nominibus vocitantur. Miseratio quippe divina localiter sparsit gratiam, dum omnia sua valde fecit esse laudanda. Dorius pudicitie largitor, et castitatis effector est. Phrygius pugnas excitat, et votum furoris inflammat. Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Jastius intellectum obtusis acuit, et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam honorum operator indulget. Lydius contra nimias curas animæque tædia repertus, remissione reparat, et oblectatione corroborat. Hæc ad solutiones corruptibile seculum flectens, honestum remedium turpe fecit esse commentum. Hic vero numerus quinarium trina divisione consistit. Omnis enim tonus habet summum, et imum; hæc autem dicuntur ad medium. Et quoniam sine se esse non possunt, quæ alterna sibi vicissitudine referuntur, utiliter inventum est, artificialem musicam, id est auctorum operationibus diversis organis exquisitam, modis quindecim contineri. His rebus aliquid majus adjiciens humana solertia, terris quamdam harmoniam doctissima inquisitione collegit, quæ diapason nominatur, ex omnibus scilicet congregata; ut virtutes, quas universum melos habere potuisset, hæc adunatio mirabilis contineret. Hinc Orpheus multis animalibus efficaciter imperavit, vagosque greges contemptis pascuis ad audiendi epulas potius invitavit. Illo cantante amaverunt siccas Tritones terras; Galatea lusit in solidis; deseruerunt ursi amabiles silvas; leones domestica tandem caneta reliquerunt; juxta prædonem suum præda gaudebat. In unum conventum contraria vota collecta sunt, et fidem dicente lyra, omnia sibi adversa crediderunt. Amphion quo-

A que Diræus, canendo chordis, Thebanos muros dicitur condidisse; ut cum homines labore marcidos ad studium perfectionis erigeret, saxa ipsa crederentur relictis rupibus advenisse. Musæum etiam et artis Orphei filium, et naturæ, Maronis præpotens lingua concelebrat: dicens apud inferos in summa beatitudine constitutum, quod per Elysios campos felices animas septem chordarum pulsibus amœnabat, significans summo præmio perfrui, cui discipline hujus contigerit suavitatibus epulari. Sed hæc omnia humano studio per manualementem musicam videntur effecta. Naturalis autem rhythmus animatæ voci cognoscitur attributus: qui tunc pulchre melos custodit, si apte taceat, congruenter loquatur, et per accentus viam musicis pedibus composita voce gradiatur.

B Inventa est quoque ad permovendos animos oratorum fortis ac suavis oratio, ut criminosis irascantur iudices, misereantur errantibus; et quidquid potest eloquens efficere, ad hujus discipline non est dubium pertinere gloriam. Poetis etiam, Terentiano testante, duo primum metra principalia sunt attributa, id est, Heroicum et Iambicum: unum quod erigeret, alterum quod placaret. Ex quibus ad oblectandum animos audientium diversa progenita sunt. Et ut in organis toni, ita in humana voce varias animi affectiones gravis metra pepererunt. Sirenas in miraculum cantasse curiosa * prodit antiquitas; et quamvis navigantes fluctus abduceret, carbasa ventus inflaret, eligebant suaviter decepti scopulos incurere, ne tantam paterentur dulcedinem præterire.

C Quibus solus Ithacus evasit, qui nautis sollicitatorem protinus obstruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitavit vir prudentissimus felicissimam surditatem, et quam vincere intelligendo non poterat, melius non advertendo superabat. Se vero soliditati arboris constrictis nexibus illigavit, ut et famosos cantus liberis auribus probare potuisset, et pericula dulcisonæ vocis unda rapiente vinctus evaderet. Verum ut et nos talia exemplo sapientis Ithaci transeamus, loquamur de illo lapso e cœlo Psalterio, quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum pro animæ sospitate composuit, ut his hymnis et mentis vulnera sanarentur, et Divinitatis singularis gratia conquiratur. En quod sæculum miretur et credat: pepulit Davidica lyra diabolus; sonus spiritibus imperavit; et canente cithara ter rex in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter possidebat. Nam licet hujus delectationis organa multa fuerint exquisita, nihil tamen efficacius est inventum ad permovendos animos, quam concavæ **39** citharæ blanda resultatio. Hinc etiam appellatam existimamus chordam, quod facile corda moveat. Ubi tanta vocum collecta est sub diversitate concordia, ut vicina chorda pulsata alteram faciat sponte contremiscere, quam nullum contigit attigisse. Tanta enim vis est convenientiæ, ut rem insensualem sponte se movere faciat, quia ejus sociam constat agitatum. Hinc diversæ veniunt sine lingua voces; hinc variis

* D. Juret. putat legendum *cariosa*, vel *cana*, ut infra lib. III, ep. 33, *cana* dictat antiquitas.

sonis efficitur quidam suavissimus chorus, illa acuta A
nimia tensione, ista gravis aliqua laxitate, hæc me-
dia tergo blandissime temperato; ut homines se ad
tantam perducere non prævaleant unitatem, in quan-
tam ad socialem convenientiam ratione carentia per-
venerunt. Ibi enim quidquid excellenter, quidquid
ponderatim, quidquid rauce, quidquid purissime,
aliasque distantias sonat, quasi in unum ornatum
constat esse collectum. Et ut diadema oculis varia
luce gemmarum, sic cithara diversitate soni blandi-
tur auditui. Musarum tela loquax, stannina verbosa,
fila canentia, in quibus arguto plectro textitur, quod
dulciter audiatur. Hanc igitur ad imitationem variae
testudinis Mercurius dicitur invenisse, quam tanta
atillima procurantem astronomi inter stellas requi-
rendam esse putaverunt: persuadentes cœlestem B
esse musicam, quando lyrae formam comprehendere
potuerunt inter sidera collocatam. Harmonia vero
cœli humano sermone idonee non potest explicari,
quam ratio tantum animo delit, sed auribus natura
non prodidit. Dicunt enim debere credi, ut beatitudo
cœlestis illius oblectationibus perfruatur, quæ nec
sine deficit, nec aliqua intermissione marcescit. In
ipso quippe intellectu habitare referunt superna,
ipsis deliciis cœlestia perfrui, et talibus con empla-
tionibus inhærentia beatis jugiter delectationibus
contineri. Bene quidem arbitrati, si causam cœlestis
beatitudinis non in sonis, sed in Creatore posuissent:
ubi veraciter sine fine gaudium est, sine aliquo tædio
manens semper æternitas; et inspectio sola Divini-
tatis efficit, ut beatius esse nil possit. Hæc veraciter
perennitatem præstat, hæc jucunditates accumulat: C
et sicut præter ipsam creatura non exstat, ita sine
ipsa incommutabilem letitiam habere non prævalet.
Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio
(quia semper gratum est de doctrina colloqui cum
peritis), citharœdum, quem a nobis diximus postu-
latum, sapientia vestra eligat præsentem tempore me-
liorem: facturum aliquid Orphei, cum dulci sono
gentilium fera corda domuerit. Et quantæ nobis gra-
tiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex nostra æquabili
compensatione referentur: qui et imperio nostro
paretis, et quod vos clarificare possit, efficitis.

EPISTOLA XLI.

LUDUIN^a REGI FRANCORUM THEODORICUS REX.

Gratulatur Clodovæo de victoria reportata ex Ala- D

^a Sic Luduin dicitur infra lib. III, epist. 4, qui et Clodovæus. Vide Baronium tom. VI Annal. ad an. Ch. 499, sub cap. 27, pag. 594. Qui putat hanc epistolam fuisse scriptam anno supra citato: JUR.

Luduin, id est Clodovæo, quia Ludovicus dicebatur, inquit Hermann. Contractus in Chronico: et ait victoriam Alemannorum, quam hic nuntiat Theodoricus, circa annum Christi 503, Anastasiani vero imperii 18, contigisse, Felice et Secundino coss.

mannis; tum suadet clementiam erga illos qui Italiae finibus exterriti celabantur; tandem monet se binos legatos cum citharædo expetito in Galliam misisse.

Gloriosa quidem vestrae virtutis affinitate^b gratulamur, quod gentem Francorum prisca ætate residem, feliciter in nova prælia concitastis, et Alamannicos populos, causis fortioribus inclinatos, victrici dextera subdidistis. Sed quoniam semper in auctoribus perfidiae reseccabilis videtur excessus (quia et primariorum plectibilis culpa omnium debet esse vindicta), motus vestros in fessas reliquias temperate: quia jure gratiæ merentur evadere, quos ad parentum vestrorum^c defensionem respicitis confugisse. Estote illis remissi [miss., remissus], qui nostris finibus celantur exterriti [Gr. Cuj. et Forn., externi]. Memorabilis triumphus est, Alamannum acerrium sic expavisse, ut tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat illum regem cum gentis suæ superbia cecidisse; sufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim servitio subjugatam. Nam si cum reliquis confugis, adhuc cunctos superasse non crederis. In talibus causis accipe frequenter expertum. Illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato sine peracta sunt. Is enim vincit assidue, qui novit omnia temperare, dum jucunda prosperitas illis potius blanditur, qui austeritate nimia non rigescunt. Cede itaque suaviter genio nostro, quod sibi gentilitas communi remittere consuevit exemplo. Sic enim fit, ut et meis petitionibus satisfacisse videamini, nec sitis solliciti ex illa parte, quam ad nos cognoscitis pertinere. Quocirca salutantes honore et affectione, qua dignum est, illum et illum legatos nostros ad excellentiam vestram consueta charitate direximus; per quos et sospitatis vestrae indicium, et speratae petitionis consequamur effectum. Quædam vero, quæ ad nos pro vestris utilitatibus pervenerunt, per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut cautiores effecti, optata possitis victoria constanter expleri. Vestra siquidem salus, nostra gloria est; et toties regnum Italiae proficere judicamus, quoties de vobis læta cognoscimus. Citharædum etiam arte sua doctum pariter destinavimus expetitum, qui ore manibusque consona voce cantando^d, gloriam vestrae potestatis oblectet. Quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicastis magnopere dirigendum.

[lege Venantio Juniore et Celere coss.]. FORNER.

^b Nam Theodoricus, ut regni sui vires stabiliret, Adelphedam sororem Francorum regi copulaverat. Matthæus Palmerius. FORN.

^c Nam Theodoricus sororem Clodovæi in matrimonio habuit. Greg. Turon. FORN.

^d Inde loquacissimæ manus dictæ, et linguosi digiti. Infra lib. IV, epist. ultima. JURATUS.

LIBER TERTIUS.

40 EPISTOLA PRIMA *.

ALARICO REGI VISIGOTHORUM THEODORICUS REX.

Monet, ne in multitudinæ parentum confidat, nec bellum regi Francorum indicat, donec legatos ad illum dirigat, qui litem inter eos motam dirimant; et hanc ob rem ei mittit legatos, qui etiam Gundibadum et alios reges conveniant.

Quamvis fortitudini vestræ confidentiam tribuat parentum vestrorum innumerabilis multitudo, quamvis Attilam potentem reminiscamini Visigothorum viribus inclinatum: tamen quia populorum ferocia corda longa pace mollescunt, cavete subito in alcam mittere quos constat tantis temporibus exercitia non habere. Terribilis est hominibus confictus, si non sit assiduus; et nisi usu præsumatur, concertandi subito fiducia non habetur. Absit ut vobis aliquid indignatio cæca surripiat. Moderatio provida est, quæ gentes servat. Furor autem instantia plerumque præcipitat, et tunc utile solum est ad arma concurrere, cum locum apud adversarium iustitia non potest invenire. Quapropter sustinete, donec ad Francorum regem legatos nostros dirigere debeamus, ut litem vestram amicorum debeant amputare judicia. Inter duos enim nobis affinitate conjunctos non optamus aliquid tale fieri, unde unum minorem contingat forsitan inveniri. Non vos parentum fusus sanguis inflammat, non graviter urit occupata provincia, adhuc de verbis parva contentio est: facillime transigitis, si non per arma vestros animos irritetis. Obiciamus, quamvis cognato, cum nostris conjuratis eximias gentes. Iustitia, quæ reges efficit fortiores, cito convertit animos, qui contra se tales sentit armatos. Et ideo salutationis honorificentiam prælocuti, legatos nostros illum et illum ad vos credimus esse dirigendos: qui vobis et mandata nostra sufficienter insinuent, et usque ad fratrem nostrum ^b Gundibadum, vel alios reges, cum vestra voluntate deproperent: ne videamini eorum inmissione laborare, qui maligne gaudent alieno certamine. Avertant enim divina, ut supra vos iniquitas illa prævaleat. Commune malum, vestrum judicamus inimicum. Nam ille me jure sustinebit adversum, qui vobis nititur esse contrarius.

EPISTOLA II.

GUNDIBADO REGI BURGUNDIONUM THEODORICUS REX.

Suadet Gundibado, legatis ad eum missis, concordiam Alaricum inter et Clodovæum restituat.

Grave malum est inter charas [alii, curas] regiarumque personas, voluntates sibi met videre contrarias, et dissimulando spectare, ut de uno aliquid dolendum possit emergere. Non sine invidia nostra geritur, si nobis patientibus astinium clade dimicetur. Habetis omnes per me pignora magnæ gratiæ: non est unus ab alio segregatus; si quid in 41 vobis delinquitis, meo graviter dolore peccatis. Nostrum est,

* Baronius refert hanc epistolam et tres sequentes ad annum Christi 507, tomo VI Annal, pag. 553, edit. Antwerp.

^b Visigothorum, qui Aquitaniam tunc obtinebant.

A regios juvenes objecta ratione moderari: quia illud in nobis [alii, in vobis] vere sentiunt displicere, qui dum male capiunt, audaciam suæ voluntatis retinere non possunt. Vereantur senes, quavis sint florida ætate ferventes. Sciant nos adversarios esse contrarietatis suis, et illud velle persequi, ne ab utrisque possit excedi. Decet enim nos aspera verba dicere, ne affines nostri ad extremum debeant pervenire. Et ideo illum et illum legatos ad fraternitatem tuam credimus destinandos, ut, si filio nostro Alarico visum fuerit, ad regem Francorum cum conjuratis nobis gentibus dirigere debeamus: quatenus causa quæ inter eos vertitur, amicis mediis rationaliter abscedatur. Convenit enim tales tantosque reges non inter se lamentabiles rixas querere, ut de suis et nos possint casibus sauciare. Quapropter fraternitas vestra, adhibito mecum studio, eorum nitatur reparare concordiam: quia nemo potest credere sine nostro voto illos ad hæc prælia pervenisse, nisi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, nostra potius esse certamina. Aliqua vero a presentium generalis litterarum sermone vobis commissurus intimanda; ut sic prudentia vestra cuncta componat, quemadmodum consuevit, Deo juvante, perficere, unde solet diligentissime cogitare.

EPISTOLA III.

MERULORUM, GUARNORUM, THORINGORUM REGIBUS THEODORICUS REX.

Hortatur ut mittant legatos una cum suis et Gundibadi ad Clodovæum; ut aut expeditionem in Visigothos colibeat, et leges gentium quærat: aut omnium passurum se incursum s iat.

Superbiam Divinita i semper exosam persequi debet generalitatis assensus. Nam qui vult opinabilem gentem voluntaria iniquitate subvertere, non disponit cæteris justa servare. Pessima consuetudo est despiciere veritatem. Credit sibi omnia cedere, si elatum contigerit in abominabili certamine superare. Et ideo vos, quos conscientia virtus erigit, et consideratio detestabilis præsumptionis accendit, legatos vestros, una cum meis et fratris nostri Gundibadi regis, ad Francorum regem Luduin [ed., Ludovicum] destinate; ut aut se de Visigothorum conflictu considerata æquitate suspendat, et leges gentium quærat: aut omnium patiat incursum, qui tantorum arbitrium judicat esse temendum. Quid querit ultra, cui offertur absoluta iustitia? Dicam plane quod sentio: qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare. Sed melius est, ut inter initia perniciose reprimatur asumptio; ut sine labore perficiatur omnium, quod certamen esse poterat singulorum. Recolite namque Eurici [ed., Henrici] senioris affectum, quantis vos javit semper muneribus, quoties a vobis proximarum gentium imminencia

Clodovæus et Alaricus elegere arbitrum belli Theodoricum: cujus arbitrio nolens parere Alaricus a Clodovæo victus est. Aimoin. Monach. lib. 1, cap. 20. FERNER.

bella suspendit. Reddite filio ejus gratiam, quam ta-
men [ed., tantum] agnoscitis vestris utilitatibus attri-
butam. Nam si tanto regno aliquid prævaluerit, vos
aggredi sine dubitatione præsumet. Quapropter
excellentiã vestram epistolari sermone salutantes,
per legatos nostros illum et illum præsentium porti-
tores, verbo vobis aliqua dicenda commisimus; ut
vos, qui nostrum sequimini, Deo juvante, dispositum,
unus complectatur assensus; et foris hoc agatis, ne
in vestris provinciis dimicare possitis.

EPISTOLA IV.

LUDUIN REGI FRANCORUM THEODORICUS REX.

*Hortatur ne bellum adversus Alaricum paret, donec
eorum controversia mediis amicis dirimatur; et mi-
natur a se et ab amicis arma movenda in eum qui
hæc monita contempserit. Quapropter ad utrumque
legatos mittit.*

Adeo inter reges assinitatis jura, divina coalescere
voluerunt, ut per eorum placabilem animum prove-
niat quies optata populorum. Hoc enim sacrum est,
quod nulla permittitur commotione violari. Nam
quibus obsidibus habeatur fides, si non credatur
affectibus? Sociantur proximitate domini, ut nationes
divisæ simili debeant voluntate gloriari, et quasi per
alveos quosdam concordis adunata se possint gen-
tium vota conjungere. Quæ cum ita sint, miramur
animos vestros sic causis mediocribus excitatos, ut
cum filio nostro Alarico rege durissimum velit sub-
ire conflictum; ut multi, qui vos metuunt, de vestra
concertatione latentur. Ambo estis summarum gen-
tium reges, ambo ætate florentes. Non leviter regna
vestra quassatis, si data partibus libertate confligitis.
Virtus vestra patriæ non fiat inopinata calamitas, quia
grandis invidia est regum, in causis levibus gravis
ruina populorum. Dicam libere, dicam affectuose
quod sentio: impatiens sensus est ad primam lega-
tionem protinus arma commovere. A parentibus,
quod quæritur, electis iudiciis expetatur. Nam inter
tales viros et illos [ms: R., illis] gratum est dare,
quos medios volueritis efficere. Quid de nobis vos
ipsi æstimare poteritis, si nos intentiones vestras
reliquisse cognoscitis? Absit ille conflictus, ubi unus
ex vobis deleri poterit inclinat. Abjicite ferrum,
qui in meum pugnare vultis opprobrium. Jure patris
vobis interminor et amantis. Ille nos, et amicos
nostros patietur adversos, qui talia monita (quod non
opinamur) crediderit esse temnenda. Quapropter ad
excellentiã vestram illum et illum legatos nostros
magnopere credidimus dirigendos: per quos etiam
ad fratrem vestrum, filium nostrum, regem Alaricum
scripta nostra direximus, ut nullatenus inter vos
scandala seminet aliena malignitas; sed in pace per-
sæverantes, quæ sunt inter vos, mediis amicis, placa-
biliter finire debeatis. Per eos etiam et verbo vobis
aliqua dicenda mandavimus; ut gentes quæ sub pa-
rentibus vestri, longa pace floruerunt, subita non de-
beant concussione vastari. Illi enim credere debetis,
quem vestris utilitatibus arridere cognoscitis: quo-
niam qui vult alium in præcipites casus mittere, eum
certum est fideliter non monere.

42 EPISTOLA V.

IMPORTUNO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

*Laudatur cum patre et patruo Importunus, et ei ob
præclara merita patriciatus insignia conferuntur.*

Si te aut nobilitas sola decoraret, aut meritorum
tantum laude polleres, conferendas forsitan dignitates
dilatione probabili libraremus: ne magna vilescerent
cum simul omnia funderentur. Nunc autem cum te
universa facta agmine comitentur, nec desit uni quod
predicatur in pluribus, convenit justitiæ nostræ ut
cum tu copiosa bona protuleris, uberrime te repleat
munificentia principis. Non enim crescendi vobis
hic erdo, qui multis est: paulatim provehi, medi-
ocris probatur esse virtutis; dum morosius agnoscitur
quod sub levitate præparatur [ed. Ac., præstatur].
B Salta quodam se tendit vestra prosperitas, solaque
perfectio a vobis quæritur, cum vobiscum multa na-
scentur. Elaboratæ sunt enim longa ætate vestri ge-
neris dignitates, quæ notissimo quodam habitaculo
lares in vestra posuere familia. Nam, ut prisca sæcula
transeamus, quæ affatim viros sunt visa perferre præ-
cipuos, gemino radios patris ac patruum decore con-
spicuis; qui non solum ornamentum familiæ suæ, sed
ipsi decus senatui præstitere: modernis sæculis mo-
ribus ornabantur antiquis; bonitate præditi, constan-
tia gloriosi, in amicitia prou, ad odia sumenda diffi-
ciles. Ma, quod maximum felicitatis genus est, cum
multæ probarentur esse potentiæ, invidiam illos per-
sequentium contigit non habere. Pendebant quinimo
C circa eos anxia vota civitatis, crescens supra privatos
publicus amor eorum. Senatus animum eorum se-
quebatur, turba propositum. Et necesse erat Roman
velle quod cuncti videbantur optare; miroque prospe-
ritatis eventu firmum circa eos custodiebat arbitrium
voluntas vaga populorum; quod inter cæteras digni-
tates manus iudicamus esse præcipuum. Nam si pau-
corum amor juste jam gloria est, tantæ civitatis affectus
quod potest habere præconium? Proinde sicut omnia
ingrata videntur obscura, sic generaliter dilecta præ-
clara sunt. Tot igitur parentum laude decoratus, tot
etiam morum luce conspicuus, sume post consulares
fascas emeritos, patriciatus insignia, tuarum munus
plenarium dignitatum; et cani honoris iufulis adul-
tam cinge cæsariem, qui meritorum laude ætatis præ-
judicio superasti. Cur enim tardo eveniant præconia
D cui tot generis suffragabantur exempla? Eligitur
quippe in te nascendi laus, vivendi gloria; et cum
multa trahas ab antiquis, meruisti placere de pro-
priis. Ab ipso quippe vite principio, quod inter adu-
lantium greges rarum solet esse, nobilibus studuisti
fidem virtutibus exhibere. Atque ideo instituti tui fir-
ma vestigium, ut qui primævus gloriam consecutus
es, florentibus annis gloriosis honoribus argearis. In-
spice demique quanta tuorum laude præcipua deco-
reris. Culpæ genus est non te fecisse quod summum
est. De maturitate quippe tua multo debent venire
meliora, qui in ætate tenera te novimus fecisse præ-
dicanda. Confidimus enim nec tui generis institutum,
nec nostrum circa te errare posse iudicium.

EPISTOLA VI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Multis laudibus senatum Romanum atque ac Importunum extollit, quem ad patriciatus dignitatem eveherat, senatuique plurimum commendat.

Gratum quidem nobis est, Patres Conscripti, personas novas ad honorum celsa producere [ms., perducere]. Delectat peregrini germinis viros gremio libertatis inserere, ut variis frondescat senatus aula virtutibus. Ornat enim talis multitudo conventum, et lætam reddit faciem publicam honorata frequentia. Sed multo nobis probatur acceptius, quoties dignitatibus reddimus, qui de ipsa curiæ claritate nascuntur, quia non sunt de vobis examina nostra sollicita dum præjudicata bona transfunditis, qui merita cum luce præstatis. Origo ipsa jam gloria est, laus nobilitati connascitur. Idem vobis est dignitatis quod vitæ principium. Senatus enim honor amplissimus vobiscum gignitur, ad quem vix maturis ætatibus pervenitur. Hæc licet de vobis omnibus veraciter judicemus, ut ordinis genium complectatur gratia senatorum, maxime serenitatis nostræ luminibus Deciorum sanguis irradiat: qui tot annis continuis simul splendet claritate virtutis; et quamvis rara sit gloria, non agnoscitur in tam longo sermone variata. Sæculis suis producit nobilis vena primarios: nescit inde aliquid nasci mediocre, tot probati quot geniti; et, quod difficile provenit, electa frequentia. Ea pullulat ex uno germine quadrifarium decus, honor civium, gloria generis, augmentum senatus; qui quamvis fulgeant communi meritorum, invenies tamen quem possis laudare de propriis. Respicite certe juvenem per formæ gratiam mentis pulchritudine plus placentem. Refert facie sanguinis decus, proditur animi natura per vultum, et serenitate corporis nubila quoque mentis abstergit. Verum hæc naturæ bona litterarum decoravit insignibus: ut pote magistrarum artium detersis mentis penetralibus plus lucret. In libris veterum Decios cognovit antiquos, nobilemque progeniem gloriose mortis beneficio viventem. Felicissimus profecto studiorum labor, cui prisecorum carmen contigit discere per parentes, et de avita laude primordia teneri pectoris erudire. Libet referre quam magno tunc spectaculo totius scholæ in eum convertebatur aspectus; quem, cum audiret parentem, illa mox intendebat hæredem quærens; ut quæ auctorem cognoverat dicere, per hujus posset similitudines approbare. Nam sicut indigna posteritas laudes antiqui generis abnegat, ita præclara de patribus egregie dicta [alii, dona] confirmat. Creditum est de his omne quod legitur, dum præconia veterum præsens docuit vena virtutum (in auditorii officina ingeniorum flamma recalente). His quidem formabatur exemplis, sed domesticis feliciter producebatur imperiis. Subtracto enim solatio maritali, onus regendi mater gloriosa suscepit: quam nec ampla patrimonii cura, nec tot filiorum potuit turbare custodia. Aluit nutrimentis,

^a Ms. Aut., ut pote magistrarum artium disertus, mentis penetralibus plus lucret.

A 43 auxit patrimonii, ornavit moribus; et quot edidit familiæ juvenes, tot reddidit curiæ consulares. Hæc igitur rimator morum noster sensus inspexit, qui etiam bonum domesticæ virtutis inquit: ut inter privata laudatis publica debeat ornamenta largiri. Atque ideo, P. C., illustri et magnifico viro Importuno patriciatus culmen indulsimus, ut vester coetus sicut pullulat sorte nascendi, ita et fascibus possit augeri. Impendite parenti gratiam, adunate sententias: vestra est in dolens, quam probamus. Habetis certe quod vobis ingeniosa laude tribuatis, si amore necessitudinum publicam faciatis esse judicium; et quod pro naturæ claritate dependitur, collatum nostris jussionibus æstimetur.

EPISTOLA VII.

B JANUARIO VIRO VENERABILI, EPISCOPO SALONITANO THEODORICUS REX.

Jubet ut persolvat Joanni pretium sexaginta orcarum olei, quas ad implenda luminaria ab eo acceperat.

Omnes quidem justitiam colere et observare præcipimus, sed eos maxime qui divinis honoribus eriguntur; ut superne gratiæ fiant proximi, dum a terrena fuerint cupiditate longinqui. Joannes itaque flebili nos allegatione pulsavit, sanctitatem vestram a se sexaginta orcas olei ad implenda luminaria suscepisse: quarum pretium sibi postulat oportere restitui. Bonum quidem votum, si tamen non ibi aliquid misceatur adversum. Nam licet ubique deceat justitiam custodiri, in illis rebus maxime necessaria est quæ divinis obtutibus offeruntur: ne putemus ignorare Deum, unde accipiat, si fraudatis oblationibus acquiescat. Et ideo, si veram querimoniam cognoscitis supplicantis, consideratione justitiæ, quam sancta lege prædicatis, facite quæ juste debentur sine tarditate restitui; quatenus nullus ingemiscat, illata sibi per vos fuisse dispendia, quos decet potius præstare juvamina. Quapropter studete ut, qui non soletis pro magnis rebus excedere, non videamini (quod absit) in parvitate peccare.

EPISTOLA VIII.

VENANTIO VIRO SENATORI, CORRECTORI LUCANÆ ET BRUTIORUM, THEODORICUS REX.

Monet ut tempora constituta exactionis binorum et ternorum illi delegatæ compleat.

Justitiæ ratio persuadet ab unoquoque postulari, quod ei constat injungi, et pecunias publicas instanter quærere, ne debitorem neglectus debeat ingravare. Nam si remissio in admonitionibus veniat, cunctos necesse est ut contemptus involvat. Et quodammodo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis admonere, postea cogaris exigere. Utilis est ergo cura prædicere, quando et occasio subtrahitur delictis, et locus non datur illicitis. Quapropter illustris viri comitis sacrarum largitionum suggestionem comperimus, pridem tibi, secundum morem veterem, exactionem binorum et ternorum ^b fuisse delegatam. Unde te præsentibus commonemus affatibus, ut se-

^b Binorum et ternorum vide infra lib. vii, form. 29. FORN.

cundum canonicarum fidem tempora debeas constituta complere : ne quidquid dispendii assis publicus sustinuerit, de proprio exsolvere tu cogaris, a quo nec tantæ jussioni est habita reverentia, nec fides suæ promissionis impleta.

EPISTOLA IX.

POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS ÆSTUNIS
CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

Jubet ut columnas marmoreas et lapides sine usu jacentes, ad urbem Ravennam devehendos curent.

Propositi quidem nostri est nova construere, sed amplius vetusta servare : quia non minorem laudem de inventis, quam de rebus possumus acquirere custoditis. Proinde moderna sine priorum imminutione desideramus erigere. Quidquid enim per alienum venit incommodum, nostræ justitiæ non probatur acceptum. In municipio itaque vestro sine usu jacere comperimus columnas et lapides vetustatis invidia demolitos. Et quia indecore jacentia servare nil proficit, ad ornatum debent surgere redivivum, antequam dolorem monstrare ex memoria præcedentium sæculorum. Atque ideo præsentis auctoritate decernimus, ut, si vera fides est suggerentium, nec aliquid publico nunc ornatui probatur accommodum, supra memoratas platomas, vel columnas ad Ravennatem civitatem contradat [*ed. Niv. et Gam.*, contrahat] modis omnibus devehendas ; ut collapsis metallis oblitterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima ; et quæ situ fuerant obscura, antiqui nitore possint recipere qualitatem.

EPISTOLA X.

FESTO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Jubet ut marmora e domo Pinciana in Ravennatem urbem per catabulenses deferantur.

Decet prudentiam vestram in augendis fabricis regalibus obtemperare dispositis, quia nobilissimi civis est patriæ suæ augmenta cogitare, maxime cum sit studii nostri illa decernere, quibus cunctos notum est sine suis dispendiis obedire. Atque ideo magnitudini tuæ præsentis admonitione declaramus ut marmora quæ de domo Pinciana [*ed. Niv. et Gam.*, Pinciniana] constat esse deposita, ad Ravennatem urbem per catabulenses^a vestra ordinatione dirigantur. Subvectum vero direximus de præsentis, ne aut mora nostris ordinationibus proveniret, aut laborantes aliqua detrimenta sentirent.

44 EPISTOLA XI.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBIS, THEODORICUS REX.

Præfectura urbana illi confertur, et præclara ad eam dignitatem laudabiliter exercendam monita traduntur.

Optamus cunctum diem plenum beneficiis nostris excurrere, optamus ubique præstita nostra radiare, pia in ævum vivit quod munificentia principalis inluserit. Quid enim tam regium quam fecisse felicem,

A et eo usque præstare, quo se erectus stupeat attingere? Beneficia siquidem sunt, quæ regna sublimant ; et libertatis dominus jugiter potest crescere, si sibi subiectos studeat ampliare. Hoc mansuetudinis nostræ glorioso proposito, quem gratia generalitatis patrio fovemus affectu, per indictionem quartam [*id est anno 511*] præfecturæ urbanæ infulas tibi copiosa liberalitate largimur, ut paternis honoribus successio clara lætetur, et sub nobis possit proficere quidquid meruit ad nostra sæcula pervenire. Circumspice itaque quam magnum sit primordiis tuis canam Romanam potuisse committi ; ut in illo amplissimo cœtu judicis videaris eminere suggestu, ubi est arduum, vel ipsum obtinere collegium. Stude ergo ut a meritis tuis exigere possis quod nos præstitisse cognoscis. Avara fuge, justa sequere, modesta dilige, iracunda contemne. Quid erit suavius quam in illa turba summorum nobile protulisse judicium, ubi tot patriciorum corda provocantur ad gratiam, ubi bonum factum celebrator ore sapientum? Nunquam majore laude virtus [*Ac.*, virtutis] agitur, quam si recte Roma tractetur. Quas divitias æstimes aptiores quam in oculis senatus conscientia pretiosam gerere puritatem, et ante ipsum libertatis gremium nullis vitiis esse captivum? Videmus, reliqui fasces qua gloria censeantur. Urbanus præsul dignitas est honorum. Non patitur claritas illa committere, quod possit nobilis turba nescire. Locatus in medium cunctorum ad se trahit aspectum, et totius vitæ judicium promulgat fama populorum. Hæc te et animo concipere, et rebus evidentibus explicare, credibile apud nos faciunt studia litterarum : ubi cognovisti omne quod deceat, et ad usum vitæ gloriosæ animam, doctorum nimirum institutione, formasti. Fugiat ergo doctrina delictum. Indocilis est animi ad vitia trahi. Ædificatus libris locum non relinquit injuriis : ubi in teneris annis acquiritur, quod matura ætate servetur. Ad tramitem recti hortentur te tuorum facta seniorum, admoneat lectionis auctoritas, deinde judicii nostri electio gloriosa ; ut majora de nobis sumere possis, cum te ea quæ commisimus implere cognoveris.

EPISTOLA XII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Argolicum cum parentibus multis laudibus exornat, et approbatam a senatu ejus in præfectum urbis electionem cupit.

D Amamus, Patres Conscripti, dignitates eximias de nostra benignitate nascentes. Publici enim decoris mater est mens regentis ; et quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. Facilius est quippe, si dicere fas est, errare naturam, quam dissimilem sui princeps possit formare rempub. Hinc est quod cupimus, ut perpetuis honoribus fulgeatis, quia quidquid de vobis fama loquitur, nostris institutionibus applicatur. Nam cum omnia celsa mereamini, nostram invidiam tangit, si quid vobis fortasse

^a Vide Cod. Theod. lib. XIV, tit. 5; et infra lib. IV, p. 47. Sic dictos accipe a catabulo, quod erat tabulum jumentorum publicæ utilitati inservientium,

ut indicat locus prisca auctoris de pontificibus Roman. in vita Marcelli pape apud Baronium in notis ad Martyrol. Roman. die 16 Jan. JURET.

uenerit. Proinde, quod felicibus sancitur auspiciis! **A** illustrem Argolicam prefecturae urbanae dignitate promovemus; ut et ille augeatur fascibus, et vobis tanti iudicis minime subtrahatur ornatu. Sentis enim, saepe ex hac familia viros, euituisse praecipuos. Recordamini proveci avum perfecti dogmatis honore ditatum, cujus innociam [ed., maximam] facundiam fora mirata sunt. Studuit vero, cum abundaret eloquio, sciens, dicendi penitiam debere esse puritate conspicuum ^a. His meritis ad honorum celsa perductus, largitiones sacras fide protegit custodia, implens etiam doctrina, quam susceperat magistrum dignitatem ^b; ita in utroque laudatus, et in singulis crederetur esse praecipuus. Accedit etiam proveci nobilissimus pater, qui comitiva privatatum infidas nullas acerbitate calumniae profanavit, qui affectans facere commoda, **B** pecuniae neglectis augmenta; et, quod rarum virtutis exemplum est, his egit se temporibus continentem, quibus crimen avaritia non habebat. Principis enim propositum facit, aut negligere iudices, aut amare virtutes. Tot igitur originis documenta praemittens [ed., promittens], credamus bona de nobili: quia laudabilis vena servat originem, et fideliter posteris tradit, quae in se gloriosa transmissione promeruit. Faveat ergo, P. C., vestris dignitatibus consecrato, ut ad majora virtutum desideria concitetis quos nos numerum [ms., numerum] provocamus exemplis.

EPISTOLA XIII.

SANNIVADO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Illum laudat, et jubet ut petat Sannium, iurgio Romanorum cum Gothis compositurus.

Laborum tuorum longa servitia, et exploratae fidei multa documenta hoc nobis iudicium tradunt, ut qui tuos annos uolueris es, nunc ^c alienis moribus praeferas; et praestes [ms., Aud., pares] provinciae disciplinam, qui privatus amasti continentiam. Is enim potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare. Sannitarum itaque supplicatione permoti, hoc remedio credimus laborantibus subveniri, si spectabilitatem tuam iuberemus ad finienda iurgia [latii. sumenda negotia] proficisci. Unde nunc enitere, ut tam bono iudicio laudabili respondeas integritate; aptumque nostris prebe mandatis, qui haec tuis provincia sponte placuisti. Intra itaque provinciam Sannii. Si quod negotium Romano cum Gothis **D** est, aut Gotico emergerit aliquid cum Romanis, legum consideratione defines; nec permittimus indiscreto jure vivere quos uno voto volumus viadicare. Censebis ergo in commune, quae sunt antea iustitiae: quia nescit personas respicere, qui meram cogitat aequitatem).

^a Eloquentia innocentia est. Apuleius Apol. 4; et lib. viii, ep. 12. Jom r.

^b Magistreria dignitas. De hac post lib. x. epist. 33. Magister officiorum, qui nullibus praetorianis praedicabatur, Zosimus lib. Histor. Cujacius in tres postremos Codicis libros. Fox.

^c Hoc postea regnum Gothorum adeptus est: ad quem existat Theoderici epist. 59, lib. seq. Fox.

^d Theodericus Gallias Francorum oppressionem liberavit, Venantio et Lupotuno cons., ut idem Cassio-

EPISTOLA XIV.

AERIGENI VIRO VENERABILI, EPISCOPO, THEODORICUS REX.

Scribit Julianum conqueri uxorem suam, vel res a subditis episcopi fuisse subtractas; et jubet, si modo res ita se habuerit, ut reus quamprimum plectatur.

Quamvis iudicio vestro credamus omnia facinora displicere, maxime a vobis confidimus execrandum [ms. Aud., obsecrandum] quod matrimonii genialis impugnat affectum. Quibus enim animis a continentibus accipitur, quod etiam laicorum detestatione damnatur? Julianus itaque nobis lacrymabili additione conquestus est, uxorem suam, vel res a vestris hominibus injusta usurpatione pervasas. Unde si veram petitionem supplicantis agnoscitis, nec se rationaliter pulsatus absolvit, in auctorem facti sine tarditate aliqua reseceat. Malum enim cum perseverat, auge- **B** tur, et remediabile bonum est in peccatum, accelerata correctio.

EPISTOLA XV.

THEODAHADO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Committitur ejus iudicio examinandus, qui Sonae iudicium declinaverat.

Injuria quidem nostra est laesa iustitia, quia violationes earum rerum merito ad nos trahimus quas amamus. Unde illud maxime inultum esse non patimur, quod in contemptum nostrae iussionis constat admissum. Quae enim praesumptio plectenda non audeat, si sacrae iussionis reverenda contemnat? Ideoque illum, quem dudum ad viri illustris Sonae iudicium decrevimus convenire, qui se inveterata [ed. **C** Ac., inventa] calliditate subtraxit, examini vestro committimus audiendum; ut finem detis iurgio plelebilis machinatione dilato. Praestare itaque audientiae curam, ut iustitiae vobis crescat opinio, quando pro remedio causantium committuntur vobis ambigua iurgiorum.

EPISTOLA XVI.

GENELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Mittitur in Gallias officio vicarii praefectorum functurus, et ei dantur plurima et utilia monita.

Firmum est iudicium cujus tenetur exemplum, nec locus ambiguitati relinquitur, ubi experimenta probabilia suffragantur. Exploravimus efficaciam tuam per diversos industriae gradus; sed non impari meruisti gratiam, variis actionibus aequaliter approbatus. Hinc est quod presenti tempore in Gallias ^d nobis, Deo auxiliante, subjugatas [ed., subjectas. **D** Ms. R., substitutas], vicarium te praefectorum ^e nostra mittit auctoritas. Unde perpende qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos nostris laudibus specialiter credi-

dorus noster in Fastis consularibus scribit. FORNER.

^e Vicarius est qui et in historia beati Apollinaris martyris iudex atque vicarius praefecturae nominatur, propterea quod, ut aiunt l. 1, c. de off. vic.; l. 1, c. de proxim. sacr. scrip. lib. xii, imperatores pro praefecto dioceses sibi creditas temperant, et ideo vicariam praefecturam in inscriptione, l. 3 C. Theod. de sponsal., et l. 3 C. Theod. de fam. lib. et vice praefecti praetorio agere in inscriptione, l. 1 Cod. Theod. de usuris, dicitur. GROSS.

mus acquisitos. Chara est principi gloria; et necesse A
est de illis amplius esse sollicitum, unde sibi trium-
phorum venisse sentit augmentum. Age igitur man-
data, si cupis in te proficere nostra judicia: turbu-
lenta non ames, avara declina, ut talem te judicem
provincia fessa suscipiat, qualem Romanum principem
transmisisset cognoscat. Desiderat viros egregios
coacta cladibus suis. Effice ut victam fuisse delectet.
Nihil tale sentiat quale patiebatur cum Romam quæ-
reret. Abscedat omnis de calamitate tristitia. Sere-
netur tandem nubilus vultus. Nunc illam gaudere
convenit, cum ad sua vota pervenerit.

EPISTOLA XVII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS GALLIARUM THEODORICUS REX.

*Denuntiat se Gemellum vicarium præfectorum ad re-
gendam eorum provinciam misisse, et jubet ut ejus* B
mandatis obediant.

Libenter parendum est Romanæ consuetudini, cui
estis post longa tempora restituti; quia gratus ibi re-
gressus est ubi profectum vestros constat habuisse
majores. Atque ideo in antiquam libertatem, Deo
præstante, revocati, vestimini moribus togatis *[id est,*
Romanis]^a; exuite barbariem, abjicite mentium cru-
dehntem; quia sub æquitate nostri temporis^b non
vos decet vivere moribus alienis. Proinde de neces-
sitatibus vestris innotata nobis mansuetudine cogitan-
tes (quod feliciter dictum sit), spectabilem virum
Gemellum, vicarium præfectorum, fide nobis et indu-
stria comprobatum, **46** ad componendam provin-
ciam credidimus dirigendum; sperantes in nullo eum
posse delinquere, qui nobis peccantes graviter intel-
ligit displicere. Quapropter ordinationibus ejus ex
nostris jussionibus obedite, quia eum credimus vobis
profutura decernere. Recipite paulatim veridicos *[ed.,*
juridicos] mores. Non sit novitas molesta, quæ proba
est. Quid enim potest esse felicius quam homines de
solis legibus confidere, et casus reliquos non timere?
Jura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia, in-
firmorum auxilia, potentum frena. Amate unde et
securitas venit, et conscientia proficit. Gentilitas enim
vivit ad libitum: ubi magis reperit mortem propriam
qui potest habere quod placeat. Vos jam securi os-
tentate divitiis parentum. Bona longo situ recondita
prodantur in lucem: quia tantum quis nobilior est
quantum et moribus probis et luculenta facultate re-
luxerit. Ideo enim vobis præfecturæ vicarium direxi-
mus, ut cum tanta dignitate et civilem videamur re-
gulam destinasse. Fruamini, quod tantum audiebatis.
Intelligite homines non tam corporea vi quam ratione
præferri, et illos merito crescere qui possunt aliis ju-
stâ præstare.

^a Togati mores barbaris opponuntur. Toga Romana
fuit l. 52, sed etsi accepto, D. de jur. fisc. Plin. lib.
iv. epist. *Audistine*; Cic. pro Corn. Balbo. Carent
usu togæ peregrini, barbari et ii quibus aqua et igni
interdicitur. Paul. lib. iii. tit. 4. Cingulum Romanos
cinxisse adnotatum a Macrobio est lib. vi. cap. 5 Sa-
turnal. Et infra Cassiod. in formula præfect. urb.:
*Habitu te togatæ dignitatis ornavimus et indutus veste
Romulea jura debeas affectare Romana.* FORNER.

^b Solemne esse principibus sui sæculi sectam, feli-
citatem, mores, leges, laudes denique celebrare, cre-

EPISTOLA XVIII.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

*Jubet ut Magno, qui ab hostium partibus ad natale
solum remeaverat, bona sine ulla mora restituantur.*

Merentur bona, qui nostram visi sunt elegisse
clementiam; ut eos veraciter judicasse, per augmenta
propria possimus ostendere. Quod si talibus publica
debet prospici largitate, quanto magis eos sua dig-
num est possidere, quod commune munus probatur
esse justitiæ? Spectabilis itaque Magnus, hostium
conversatione damnata, quod natus est reminiscens,
ad Romanum repatriavit imperium: cujus absentia
contigisse dicitur, ut ejus potuisset perire substantia.
Atque ideo præsentis jussione sancimus quatenus tam
in agris quam mancipiis urbanis, aut rusticis, vel
quidquid sibi competens quolibet modo nunc amis-
sum poterit probare, sine aliqua tarditate recuperet,
relinens ex nostra auctoritate domini jus omne quod
habuit; nec quæstionem eum de rebus sibi antiqua
possessione competentibus volumus sustinere, cui
propositi nostri est etiam nova præstare.

EPISTOLA XIX, sive COMMONITORIUM.

DANIELI THEODORICUS REX.

*Illi marmorario peritissimo conceditur facultas dispen-
sandi arcas marmoreas in urbe Ravenna ad sepe-
tenda defunctorum corpora.*

Decet ut palatio nostro servientibus justis commo-
dis consulamus, quia fructuosus debet esse labor pu-
blicus; ut quamvis obsequia nobis gratuita jure de-
beantur, servitia tamen per moderata compendia
provocemus. Et ideo artis tuæ peritia delectati, quam
in excavandis atque ornandis marmoribus diligenter
exerces, præsentis auctoritate concedimus, ut, te ra-
tionabiliter ordinante, dispensentur arcae quæ in Ra-
vennati urbe ad recondenda funera distrahuntur, qua-
rum beneficio cadavera in supernis humata sunt, lu-
gentium non parva consolatio: quoniam animæ tan-
tum de mundi conversatione discedunt, corpora vero
dulces quondam superstites non relinquunt. Hinc
quibusdam veniunt ad pretium dolores, et miserabili
sorte votorum crescit mercantibus de humana morte
compendium. Ita tamen, ut non sit iniquitas sub hac
occasione taxari, ne cogantur miseri inter acerba lu-
cium gravia plorare dispendia facultatum; et ne-
fanda devotione constricti, aut urgeantur patrimonia
pro mortuis perdere, aut dilecta corpora vilissimis
foveis potius dolentes abjicere. Sit modus in volun-
tate poscentium, quando ipsa miseratio pro ementi-
bus *[ed., moderatio promerentibus]* facit. Nam mi-
nus debet lædi, cui amplius pro pietatis officio vide-
tur imponi.

bra in eorum constitutionibus mentio docet, sup. l. 1,
epist. 6: *Sæculi beatitudo*; lib. ii. epist. 13: *Nostris
temporis justitiam*; Justinien: *Secta nostrorum tem-
porum non putitur*, l. ult. c. de pact. *Obtrectator nostrorum
temporum* l. m. c. *Si quis imp. mal.*; ad quam
legem Græcus scholiastes Basilicon lib. lx colligit
eum qui principis sæculum criminatur, principi ipii
maledicere videri, quo de instituto aliquando in Sele-
ction. libris, quos propediem editos curabo edisse-
ram.

EPISTOLA XX.

CRIMODÆ SÆJONI ET FERROCINCTO APPARITORI THEODORICUS REX.

Decernit ut si Faustus ea quæ Castorius possidebat, vel titulis ingravarit, vel privata usurpatione detinuit, mox ei prædium cum alio ejusdem pretii, illis cogentibus, a pervasore reddatur.

Inter gloriosas reipub. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, revolvimus, cordi nostro est levamen humilium; ut contra potentiam superbiorum postre pietatis erigamus obstaculum, nec liceat quidquam apud nos audaciæ, cujus est propositi, superba calcare. Castorii igitur flebili calamitate permoti, quem exitialis hæctenus diversorum pressit invidia, occasionem præbuit salutaribus constitutis; ut plus valeret nostræ pietatis auxilium, quam iniqua calliditas improborum. Atque ideo præsentis auctoritate **B** decernimus ut si præfectus vir magnificus Faustus ea quæ Castorius possidebat, vel titulis ingravarit, vel privata usurpatione detinuit, mox ei prædium, cum alio ejusdem meriti ^b, vobis imminentibus, a pervasore reddatur; ut crudelibus damnis afflicto, pietatis nostræ remedio consulamus. **47** Si quis autem in hac præsumptione medius [*Juret.*, forte modicus] invenitur, ut ad ea quæ jussa sunt idoneus nequeat inveniri, ad nos reducite vinculis illigatum, ut pœna possit satisfieri, cujus facinoris facultas non sufficit ultioni. Tali igitur confusione jam iniquæ mentis impetus conquiescat, ne non tam Castorium quam nostrum votum persecutus esse videatur. Quod si posthæc qualibet occasione sæpe memoratum Castorium notus ille artifex nocere tentaverit, quinquaginta librarum auri muleta protinus feriat. Sitque major cruciatibus pœna respicere illæsum, quem videre desideravit afflicto. En factum quod cunctas protinus temperet ac corrigat potestates, prætorii præfectus bacchari non est in humilis lesione permissus; et cui a nobis assurgitur, officendi potestas miseris abrogatur. Hinc omnes intelligant quo amore defectemur æquitatis, ut et potentiam nostrorum judicium velimus imminuere, quatenus bona conscientie possimus augere.

EPISTOLA XXI.

FAUSTO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Illi quatuor mensium induciæ ad secessum ab urbe Roma in provinciam utilitatis propriæ causa conceduntur.

Humanæ consuetudinis mos est ut variata plus capiant [*Ed. Ac. et vet. cod. For. sapiant*]; et quamvis in usum habeantur eximia, fastidium præstet omne quod satiat. Proinde sacris [*id est Romanis*]

^a Ms. Aud., *Transilvæ*. Mss. R, *Gravilæ*; Cuj. et Forn., *Trimulæ*.

^b Jure civili raptores in triplum teneri nemo nescit. In pervasorem, qui in alienos agros irrumpit, actio in duplum redditur, ex Constantini ad Bassum constitutione, quæ existat apud Jul. Frontinum, de Limitibus agrorum, et l. 4, c. fin. reg. FORNER.

^c Sic opimatissimam Rhodon vocat Florus lib. II, cap. 7, ut ex V. C. restituit Pighius ad Valer. Max. lib. IV, cap. 8. Cujus tamen interpretationem dicit

A mœnibus jugiter immoranti disponendæ utilitatis propriæ causa inducias tibi postulas debere concedi; non quod habitatio tam clara pertædeat, sed quod dulcior fiat renovata regressio. Atque ideo illustri magnitudini tuæ secedendi ad provinciam quatuor mensium inducias pietas nostra largitur: ita ut expletis eisdem, ad penates proprios redire festines; quatenus habitatio Romana, quam multiplici volumus densare conventu, subtractis incolis, terrarum opinatissima ^c non rareseat. Hoc etiam et vobis aptissimum judicamus, quando senator Romanus alibi posset dolere tardatus. Ubi est illa gratia parentum, ubi tanta mœnium possit respici pulchritudo? Piaculi genus est, absentem sibi Romam diutius facere, qui in ea possunt constitutis laribus habitare.

EPISTOLA XXII.

ARTEMIDORO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Vocat illum ad aulam et ad consortium suum.

Congruit comitatum nostrum viris nos decorare nobilibus, ut et illorum expleatur votum, et obsequium nostrum ornent merita personarum. Proinde magnitudinem tuam ad conspectus nostros, quos tibi non ambigimus esse gratissimos, his oraculis evocamus; ut qui longa nobiscum tetate versatus es, præsentis nostræ dulcedine capiaris. Festinat enim ad principem, qui vel solum potest videre propitium. Nam cui libet [*Ed. Ac., licet*] habere nostra colloquia ^d, munera credit esse divina. Quapropter non tardamus desiderium, cujus optamus aspectum. Venire te gaudentem credimus, quem alacriter sustinemus.

EPISTOLA XXIII.

COLOSSÆO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi committit regimen Pannoniæ Sirmiensis, et eum salutaribus ad hoc munus bene obeundum monitis imbuunt.

Juvat probatis ordinanda mandare, siquidem et de talibus judicium gaudet eligentis, et eorum securi substantia est, quæ committitur approbatis. Nam ut optamus esse qui [*ms. Aud. quid*] placeat, ita curamus ut qui placuerit, emutescat. Proinde prosperis initiatus auspiciis ad Sirmiensem Pannoniam ^e, quondam sedem Gothorum, proficiscere, illustris cinguli dignitate præinctus, commissamque tibi provinciam armis protege, jure compone; ut antiquos defensores recipere læta possit, quæ se nostris parentibus feliciter paruisse cognoscit. Nosti qua te nobis conversationis sinceritate commendes. Sola tibi placendi via est, si quæ gerimus imiteris. Æquitati fave ^f, innocentiam animi virtute defende; ut inter nationum

D. Juretus rejici debere.

^d Colloqui cum imperatore magnum quidpiam rex Theodoricus censet, ut et mensæ adhiberi; qua de re infra pluribus, lib. VI, form. 9, et nos nonnihil lib. III, cap. 15, select., attingimus. FORNER.

^e Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. Non paucæ Cesarum constitutiones in Codice existant date Sirmii, ut earum subscriptio indicat. FORNER.

^f De Gothorum justitia vide Procop. de Bello Gothorum. BRÖSS.

consuetudinem perversam, Gothorum possis demon- A
strare justitiam^a: qui sic semper fuerunt in laudis
medio constituti, ut et Romanorum prudentiam ca-
perent, et virtutem gentium possiderent. Remove
consuetudines abominanter inolitas [*alii*, inoblitas.
Alii, inditas]^b: verbis ibi potius, non armis causa
tractetur: non sit conviciam negotium perdere, cum
pro re abjurator aliena [*alii*, proprie abjurator alieni]
furtum, non animam reddat: ne plus intentio civilis
rapiat quam bella consumant. Scuta in hostes eri-
gant, non in parentes. Et ne quem forte ad mortem
videatur præcipitare paupertas, redde pro talibus
gloriosum plane damnum. Lecturus a nobis gratiæ
uberrimum fructum, si civile ibi potueris plantare
propositum; et nostris vere judiciis dignum, si dis-
pendium iudex subeat, ut vitam periturus acquirat. B
Quapropter consuetudo nostra feris mentibus insera-
tur, donec truculentus animus velle vivere consue-
scat.

EPISTOLA XXIV.

UNIVERSIS BARBARIS, ET ROMANIS PER PANNONIAM CONSTI-
TUTIS THEODORICUS REX.

*Præcipit ut Colossæo obediant, et duellum exsecrentur,
Gothorum exemplum secuti.*

Institutum suam providentia nostra non deserit,
cum subjectis semper intenta, profutura disponit; ut
ad majorem devotionem concitentur [*ms. Aud.*, dis-
positionem conferantur], qui sui curam nos habuisse
cognoscant. Hinc est quod Colossæo viro illustri,
nomine viribusque præpotenti, gubernationem ves-
tram, defensionemque commisimus; ut qui suæ C
hactenus multa dedit experimenta virtutis, augeatur
potius in futuris. Atque ideo parientiam [*id est obe-*
dientiam; Ed. Ac., patientiam]^c vestram sæpius ap-
probatam, nunc quoque eodem præsentate monstrate;
quatenus in his quæ pro regni nostri utilitate ratio-
nabiliter agenda præceperit, devotione probabili com-
pleantur: quia fidem constantia probat, et ille inte-
gritatem propriæ asserit mentis, qui jugibus persistit
obsequiis. Illud præterea vos credimus admonendos,
ut non in vos, sed in hostem sævire cupiatis. Res
parva non vos ducat ad extrema discrimina. Acquie-
scite justitiæ, qua mundus lætatur. Cur ad mono-
machiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis?
Deponite ferrum, qui non habetis inimicum. D
Pessime contra parentes erigitis brachium, pro qui-
bus constat gloriose moriendum. Quid opus est ho-
mini lingua, si causam manus agat armata? Aut
unde pax esse creditur, si sub civilitate pugnetur?
Imitamini certe Gothos nostros, qui foris prælia,
intus norunt exercere modestiam. Sic vos volumus

^a Gothorum tamen gentem perfidam, at pudicam, ait Salvian. lib. vii de Providentia: inter quos nulli scortatores, nulli impudici sint, nisi Romani. FORN.

^b Consuetudines inolitas, infr. lib. vii, form. 2. Et supra lib. i, epist. 10. Consuetudinis nomine intellige id quod solet pendere, videlicet tributum. Solemnia vectigalia vocat, l. 1, D. de munerib. et ho-

vivere, quemadmodum parentes nostros, Domino præstante, cernitis floruisse.

EPISTOLA XXV.

SIMEONI VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi committit per Dalmatiam siliquatici titulum, et jubet ut ferrarias venas inquirat; ferrique utilitates describit.

Amamus publicis actionibus personas inserere mo-
rum probitate conspicuas, ut per obsequia fidelium
nobis crescat utilitatis augmentum. Proinde sincerita-
tatem animi tui per præclara [*ms. A.*, sinceritate
animi tui præclara, etc.] documenta noscentes, sili-
quatici titulum quem fide dominicus jure dederamus
discussione Indictionis primæ, secundæ, tertie
[*id est an. Chr. 508, 509, 510*], per provinciam
Dalmatiam ordinatio tibi nostra committit; ut quo-
libet damnum fraudis vestigio publicum te fuerit ex-
plorante repertum, procul dubio nostris arariis infe-
ratur: quia non tantum lucra quærimus, quantum
mores subjectorum deprehendere festinamus. Præ-
terea ferrarias venas prædictæ Dalmatiæ cuniculo te
veritatis jubemus inquirere, ubi rigorem ferri parturit
terrena mollities, et igne decoquitur, ut in duritiem
transferatur. Hinc, auxiliante Deo, defensio patriæ
venit; hinc agrorum utilitas procuratur, et in usus
humanæ vite multiplici commoditate porrigitur.
Auro ipsi imperat, et servire cogit locupletes paupe-
ribus constanter armatis. Convenit itaque hanc spe-
ciem diligenti indagatione rimari, per quam et nobis
lucra generantur, et hostibus procurantur exitia.
Esto ergo de antefata [*ms. A.*, antefacta] discussione
sollicitus, et in publicis utilitatibus temperatus; ut
nostrum rationabile compendium crescendi tibi pos-
sit procurare augmentum.

EPISTOLA XXVI.

OSUNI VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODOBICUS REX.

*Jubet ut solatia Simeoni ad ea pro quibus in Pannoni-
am missus fuit, necessaria non neget.*

Quamvis prudentiæ tuæ sit utilitati publicæ depu-
tatis ferre præsidium, tamen admonitio nostra se
cumulat, ut securius fiat, ubi se reverentia nostræ
jussionis accommodat. Simeonem itaque virom cla-
rissimum, cujus fides olim nobis est cognita vel de-
votio comprobata, ad ordinationem siliquatici, nec
non ferrariarum, ad provinciam Dalmatiam nostra
ordinatione direximus. Cui expetita solatia non ne-
getis, ut sublimitas tua nobis commendatior fiat, cum
actibus se publicis præbere festinat.

EPISTOLA XXVII.

JOANNI VIRO SENATORI, CONSULARI CAMPANÆ, THEODORI-
CUS REX.

Illum varia jam persecutione jactatum tuetur a præ-

norib. Justinian. τὰς ἀπιστίας συνθήκας Nov. 123
et 128. FORN.

^c Parientiam, ut infr. lib. vii, form. 27: l. 1, c. qui pro sua jurisd. Parientiam autem paulo post, et obsequia pro eodem usurpavit. Non nemo parientiam legit, d. l. un., ubi vulgo patientiam, ut hic mendose prius scriptum Jacobi Gujaci epitome restituit lib. i, cap. 6, Observat. FORN.

fecto pratorio, nec non et hortatur ut officium consularitatis summa cum fide obeat.

Propositum est pietatis regie locum injustis odiis amputare et potestatis armatae supercilium cohibere reverentia jussionum. Insuper est siquidem humilibus superioris offensa, cum ad laudem trahitur, si vindicta de mediocribus acquiratur. Proinde diu et varia persecutione jactatus, ad pietatis nostrae remedia haud irritè convolasti: asserens eminentissimam praefecturam tibi met esse terrori, ne privata in te odia satiarentur [ed. sociarentur] per publicam disciplinam. Sed hos, qui donatas dignitates justitiae parere cupimus, non dolori, contra illicitas praesumptiones nostra te tuitione vallamus, ut regiae majestatis objectu ferventium furor animorum in suis cautibus elidatur, et de se magis sumat poenas protervia, dum cohibetur innocua. Tandiu enim iudex dicitur, quandiu et justus putatur: quia nomen quod ab aequitate sumitur, per superbiam non tenetur. Restat nunc ut assumptum impleas consularitatis officium, et te **49** utilitatibus publicis, quas egisse tuos constiterit decessores, sedulus ac devotus impendas; quantumque a nobis protegeris, tantum modestiae parere festines. Nam si gaudio perfrueris, quod a laesione tua praefectos praetorii remotos esse cognoscis, qui sub illo esse monstraris; quid te male agentem passurum esse cognoscis?

EPISTOLA XXVIII.

CASSIODORO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Illum multis laudibus ornatum ad comitatum suum evocat.

Gratus est nobis eorum semper aspectus qui nostris animis gloriosis actionibus insederunt, quoniam perpetuum obsidem dederunt amoris sui qui apud nos probati sunt studere virtuti. Proinde magnitudinem tuam, glorioso nobis servitio comprobata, ad comitatum jussis praesentibus evocamus, ut et ornatus de te regalibus crescat obsequiis, et tu nostris conspectibus augearis. Convenit enim etiam te requiri, qui nostra fecisti eximie tempora praedicari. Ornasti de conscientiae integritate palatia; dedisti populis altam quietem. Hinc omnibus factus notior, quia multi te positum in potestate nesciunt^a; praesentati autem tribunalibus iudicem sine aliquo damni terrore viderunt: pretiosior factus cunctis, quia nullo praemio [ed. Ac. pretio] vendebaris. Quis talem non desideret videre, cui nos publice constat gratiam retulisse? Nam qui alterum reprimere conati sumus,

^a Gr. et Cuj., quia qui noluit in potestate te positum, nesciuit.

^b Deformitas ruinam aedificiorum ac murorum significat, ut inf. lib. vii, form. 6, in comitiva formarum ostendimus. Virgil. xii Aeneid. accendere bellum, deformare domum, id est evertere, l. 23. Lexque tutores, c. de adm. tut., jubet tutorem deformatum pupilli aedificium reficere. Deformes ruinae, l. 4, l. 5, c. de aedif. privat. Lamprid. Alexandro Severo, theatrum Marcelli reficere voluit multis civitatibus, quae post terrae motus deformes erant, ad instaurationem operum et privatorum, et publicorum pecuniam ex

te etiam, palatio teste, laudavimus. Tende gradus, accelera festinus adventum. Atacrem venire convenit qui se a principe sustineri posse cognoscit.

EPISTOLA XXIX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO URBS THEODORICUS REX.

Scribit se Paulino patricio horrea vetustate destructa, ut ea reaedificet, et in proprios usus convertat, concessisse.

Quis nesciat nostrum esse commodum supplicantis ad questum, et illud bonis principibus crescere, quod benigna possunt largitate praestare? Hoc sunt enim regia dona, quod semina: sparsa, in segetem coalescunt; in unum coacta, depereunt. Optamus ergo munera multis collata dividere, ut possint ubique nostra beneficia pullulare. Atque ideo illustris et magnifici viri patricii Paulini actorum [alii, auctorum, alii, ac eorum] supplicatione suscepta, quae habentur in subditis horrea longi temporis vetustate destructa (quibus illud atque illud vocabulum praefixit antiquitas), si nunc usui publico minime necessaria esse monstrantur, nec aliqua ibidem est species, quae ad fiscum pertinet congregata, praefato viro cum omnibus ad se pertinentibus absoluta liberalitate concedimus; ut aedificandi et ad posteros transmittendi assumpta licentia, suis utilitatibus profutura disponat: quia confert magnum reipub. munus, quisquis diruta maluerit suscipere reparanda, in ea praesertim urbe, ubi cuncta dignum est constructa relucere, ne inter tot decora moenium deformis appareat ruina^b saxorum. In aliis quippe civitatibus minus nitentia sustententur; in ea vero nec mediocre aliquid patimur, quae mundi principaliter ore laudatur.

EPISTOLA XXX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO URBS THEODORICUS REX.

Jubet ut Joannem in cloacarum Romanarum reparatione adjuvet.

Romanae civitatis cura nostris sensibus semper invigilat. Quid est enim dignius quod tractare debeamus, quam ejus reparationem erigere [ms. Aud. et Vet. Forn., eligere] quam ornatum constat nostrae reipub. continere? Proinde illustris sublimitas tua spectabilem virum Joannem nos direxisse cognoscat, propter splendorum Romanae civitatis cloacas; quae tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum civitatum possint miracula superare. Videas illic fluvios, quasi montibus concavis clausos, per ingentia ligna^c decurrere. Videas structis navibus per aquas

vectigalibus dedit. l. 4 et l. 16, Quicumque, c. de oper. publ. Adde quae infra in comitiva for. adnotavi, lib. vii, form. 7. FORNER.

^c D. Juret. legit in V. C. ligna. Sic in aenigmate Symphosii, cap. In ligno vehitur medio, quae ligna vehebat.

Per ingentia signa. Al. per ingentia ligna. Suspicio legendum stagna. arg. l. un. ut in fluminib. publ. navig. li., et l. 2. § si quis cloacam, § ideo, Ne quid in loco publ.; et Sallust. lib. iv histor. apud Nomium: Moenia oppidi stagnabant redundantibus cloacis adverso aestu maris. Stagnum enim Varroni ac Festo

rapidas non minima sollicitudine navigari : ne precipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. Hinc Roma singularis, quanta in te sit, potest colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat tuis culminibus contendere, quando nec ima tua possunt similitudinem reperire? Et ideo supradicto Joanni officii nostri solatia vos præbere censemus : quoniam ordinationes nostras publicas volumus implere personas ; privatas manus amoventes, quæ audacius merguntur illicitis.

EPISTOLA XXXI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Scribit se misisse Joannem ad inquirendum in eos qui aquas formarum ad proprium usum derivaverant, et etiam in eos qui 50 æs et plumbum ex ornatu mœnium abstulerant, et ut ipsi in his auxilio sit, admonet.

Quamvis universæ reipub. nostræ infatigabilem curam desideremus impendere, et, Deo favente, ad statum pristinum studeamus cuncta revocare, tamen Romanæ civitatis sollicitiora nos augmenta constringunt, ubi quidquid decoris impenditur, generalibus gaudiis exhibetur. Pervenit itaque ad nostram conscientiam, suggestione multorum, quæ prava non potest dissimulare commissa, plura in præjudicio urbis Romanæ detestabiles præsumptores assumere ; ut cui nos summum desideramus adhibere studium, dolum patiatur injustum. Quapropter ordinationes nostras ad vestram facimus notitiam pervenire, quibus amplius credimus civitatis vestræ dispendia displicere. Dicitur ergo, commodi cura privati, aquam formarum ^a, quam summo deceret studio communiri, ad aquæ molas exercendas, vel hortos irrigandos fuisse derivatam. Turpe hoc, et miserabile in illa urbe fieri, quod per agros vix deceret assumi. Et quia non possumus admissi qualitatem ultra jura corrigere (ne dum fabricis prodesse volumus, legum culmina destruamus), si hujus nefandissimæ rei dominus Tricennii præscriptione [ed., præsumptione] munitur, accepto pretio competenti suum vendat errorem ; ut quod læsionem publicis præstat fabricis, non præsumatur ulterius : ne quod nunc sub largitate corrigimus, postea severissime vindicemus. Si vero tale aliquid moderna præsumptione tentatum est, sine dubitatione tollatur. Unius enim desiderio pravo generalis debet utilitas anteferri, cui vel in causis justis raro poterit obviari. Mancipia vero formarum servitio principum provisione deputata, in privatorum cognovimus transiisse dominium. Æs præterea, non minimum pondus, et quod facillimum

dici placet, quod in eo aqua stet. Sed et infra lib. seq., epist. 50, *liquida fluentia decurrere*. FORNER.

Ms. Aud. et ed., *signa*. Ms. Rem., *sagmina*, forte, *signina*, ut notavit D. Cujas. Vide ep. 38 lib. v.

^a Emendo aquarum formam, ex l. 1, l. 6. Omnis, de aquæduc. Cod. lib. xi, lib. 7, form. 6, in formula comitivæ formarum Urbis. Formæ autem pro ædificio ac structura, l. 27, si pendentes, § *si quid cloacam*, D. de usufruct. formam aquæductus; Ulpian. Harmenop. lib. ii, tit. 1, ageus de ædificiis ex aliena exstructis materia, τὰ εἶδη vocat, περὶ τῶν ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης γινομένων εἰδῶν. FORN.

^b Avidiores tributorum a principe inductorum ex-

A direptioni est mollissimum plumbum, de ornatu mœnium referuntur esse sublata, quæ auctores suos sæculis consecrarunt. Æs enim Jonos Thessaliæ rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ repererunt. Et quam miserum est, ut unde famam providentiæ alii susceperunt, nos opinionem negligentiam incurrisse videamur? Tempora etiam et loca publica, quæ petentibus multis ad reparationem contulimus, subversioni potius fuisse mancipata. Et quoniam malarum rerum emendatio nos delectat, ne concessa videatur ex taciturnitate licentia, Joannem virum spectabilem electum nostra justitia ad hæc quæ supra memoravimus, direximus inquirenda ; ut cuncta suo ordine discussa, nobis relationis obsequio lucidentur ; quatenus quid de singulis rebus, aut de præsumptoribus earum fieri oporteat, more nostræ justitiæ censeamus. Adhibete nunc studia, præstate solatia ; ut inquisitionem, quam debueratis petere, grata videamini mente complere.

EPISTOLA XXXII.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Scribit se Arelatensibus, qui regis partibus faverant, et ob hoc obsidionem et penuriam pertulerant, per quartam indictionem tributa relaxasse.

Constat apud nos fidelium non perire servitia, sed in tristibus impensa recipere in meliore fortuna. Arelatensibus itaque, qui nostris partibus perdurantes gloriosæ obsidionis penuriam pertulerunt [Anno Christi 511], per indictionem quartam fiscalia tributa nostra relaxat humanitas, ita ut futuro tempore ad solitam redeant functionem ; quatenus et nos benemeritis vicissitudinem reddidisse videamur, et ab illis, cum res poposcerit, solita devotio non negetur. Satientur in libertate qui pro nobis in angustiis esurire maluerunt. Sint læti qui tristitiam fideliter pertulerunt. Non decet statim de tributis esse sollicitum, qui casum vix potuit declinare postremum. A quietis ista, non obsessis inquirimus. Quid enim a domino agri exigas ^b, quem eum non coluisse cognoscas? Pretiosum vectigal jam nobis dederunt suæ fidei. Injustum est ut viles pecunias exigamus ab illis qui gloriosas conscientias obtulerunt.

EPISTOLA XXXIII.

ARGOLIGO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS, THEODORICUS REX.

D *Jubet ut Armentarius atque Superbus ejus filius iisdem quibus referendi curiæ, privilegiis gaudeant.*

Gratum nobis est vota nostra [ed., vestra] circa sacri ordinis augmenta proficere. Lætatur tales viros

actores D. Chrysostomus insectatur, qui ab agricolis ea quæ ne terra quidem protulisset, flagitarent ; eosque in comparatione reg. et monach. communes regionis hostes vocat : κοινοὶ τινες πολέμοι τῆς χωρᾶς, ἀπερ οὐκ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ, ταῦτα τοὺς γεωργοὺς εἰσπραττόμενοι. Puteolanis semel c.l.m. modiorum donata 2 Symmachus lib. i, epist. 39. Et Publicanos remissionem petentes tertia mercedis parte relevavit Jul. Cæsar, auctore Sueton. Huc pertinet l. 25, Sed addes, § *vis major*, D. locati, et lib. iv, epist. 7, infr., et quæ a Bartolo in hanc sententiam disseruntur, in l. 11, Cotem, § ult. D. de public. vect. et commiss. FORNER.

causam (Ac., eligere), qui senatoria mereantur luce A
 ralius, ad laudem conspicuus deferatur gratia dignitatis.
 Tanta namque disciplina veterum patet (ms. Aud.,
 patet), nec ei judicari potest extraneus, qui bonarum
 artem est alumnus. Atque ideo illustris magnificentia
 tua in clarissimo Armentario atque Saperbo ejus filio
 ca facta exhiberi que circa referendos curae a cana
 aetate antiquitas. Ille est enim prefatus Armentarius
 qui et parentum bono et suo nobis commendatur in-
 genio exigens meritis quam sperat precibus digni-
 tatem. Nam quid dignus si ei senatorio vestiatur ho-
 nore cogata professio? Et in illa turba doctorum **51**
 audeat liberam preferre sententiam, nec frinetur im-
 perii terrore, quem hortamur ad vocem jura facun-
 dia. Gloriosa est denique scientia litterarum, quia
 quod primum est, in homine mores purgat; quod B
 secundum, verborum gratiam subministrat: ita utro-
 que beneficio mirabiliter ornat et tacitos et loquen-
 tes. Dacantur ergo ad penetralia libertatis laudati
 merito suo, ornati judicio nostro: habituri sine dubio
 gratissimum senatum, quorum ars est facere de irato
 benivolunt, de suspecto piaculum, de austero mi-
 serum, de adversante propitium. Quid ergo patribus
 arguere non possit, qui flectere animum judicantis
 evadit?

EPISTOLA XXXIV.

MASSILIENSIBUS THEODORICUS REX.

*Scribit se comitem Marabadum ad eos protegendos mi-
 sisse, et precipit ut ipsi libentibus animis obediant.*

Propositi nostri est probatas fortitudine et mode- C
 ratione personas ad ordinationem vestram defensionem
 dirigere, ut et provincialium ratio subleventur, et utilitas publica bonis praesidentibus augeatur.
 Proinde comitem Marabadum, nobis aequitate com-
 pertum, ad Massiliensem civitatem credidimus diri-
 gendum, ut quidquid ad securitatem vestram vel uti-
 litatem pertinet, Deo juvante, perficiat; memorque
 gratiae nostrae, curam possit habere justitiae: mino-
 ribus solatium ferat, insolentibus severitatem suae
 distributionis objiciat, nullum denique opprimi iniqua
 praesumptione patiatur; sed omnes cogat ad justum,
 unde nostrum semper floret imperium. Quapropter
 designato viro in his quae vobis pro publica utilitate
 praeeperit, libentibus animis obedite, ut fides vestra,
 quae jam prioribus monstratur exemplis, subsequen- D
 tibus quoque delectetur iudiciis: quia gratius est ob-
 sequium quod devotione perpetui custoditur. Nos au-
 tem reddere cogitamus locum vicissitudini, qui im-
 pensa servitia non possumus oblivisci.

* In vet., circa reverendos cur. Alii malunt referen-
 darios. referendos tamen legitur etiam lib. 1, epist.
 41. Forte cognomen Aelium est, ejusmodi et illa
 in Etruscis Pandect. ventorum si pro ventorum vi, l.
 9. Si post, de peric. et comm. rei vend., praeluerint
 pro praeluerint; l. 3. de vacat. et excus. mun., ad-
 vixit pro affixa, l. 52. librorum, § si quid igitur. De
 leg. 3, pro vectae pro prolecte; l. 35, ex facto, in fin.,
 De haered. instit.; et ea quae Donat. in Terentii An-
 driara adnotavit. Datus, certus, corvus, pro Davus,
 servus, corvus. Quintil. lib. 1, cap. 13. Ita hic refe-

EPISTOLA XXXV.

ROMULO THEODORICUS REX.

*Confirmat quidquid ipsi ejusque matri ex regio edicto
 Liberius per pictatum concesserat.*

Liberalitatem nostram firmam decet tenere con-
 stantiam: quia inconcussum debet esse principis vo-
 tum, nec pro studio malignorum convelli, quod nos-
 tra noscitur praerceptione firmari. Atque ideo praesenti
 jussione censemus ut quidquid ex nostra ordinatione
 patricium Liberium tibi matrique tuae per pictatum
 (id est, per tabellam vel scriptum) constiterit depu-
 tasse, in suo robore debeat permanere; nec a quo-
 quam metuas irrationabilem questionem, qui nostri
 beneficii possides firmitatem.

EPISTOLA XXXVI.

ARIGERNO VIRO ILLUSTRI, COMITI, THEODORICUS REX.

*Imperat admoneat Venantium ut instructam personam
 ad aulam mittat, quae rationibus firmitate ante judi-
 ces a rege designatos valeat respondere.*

Pietatis nostrae propositum est, miserandis fletibus
 audientiam non negare, maxime cum moris nostri sit
 ad leges cuncta remittere, ut et conquerens mereatur
 effectum, et pulsatus nullum se queratur sustinuisse
 praerudicium. Proinde Firminus [ed., Firmius] contra
 magnificentem virum patricium Venantium se dicit ha-
 bere negotium, et frequenter ab eo ejus propositio-
 nes fuisse contemptas. Et quia in causis semper est
 suspecta potentia, dum velle creditur quod posse ju-
 dicatur, antefatum servata reverentia a te praerudi-
 mus admoneri; ut sub sponsione legitima instructam
 personam ad comitatum nostrum dirigere se promit-
 tat, qui apud delegatos motu nostro iudices [ms.
 Aud., monitu; Ac., motus vestro iudicio] ejus inten-
 tionibus valeat praerudere reponsum. Actor [alii, Au-
 ctor] hic poenam suam recepturus audaciae, si contra
 magnificentem virum habuerit falsitatis eventum.

EPISTOLA XXXVII.

PETRO EPISCOPO THEODORICUS REX.

*Jubet ut partem facultatis quam detinebat, Germano
 restituat, si legitimus filius sit Thomatis; quod si sa-
 cere renuat, causam vult ad aulam vocari.*

Si in alienis causis beatitudinem vestram convenit
 adhiberi, ut per vos jurgantium strepitus conque-
 scat, quanto magis ad vos remitti debet quod vos spec-
 tat auctores? Aque ideo sanctitas vestra a Germano
 nos aditos flebili allegatione cognoscat, qui se filium
 legitimum asserit quondam Thomatis: dicens par-
 tem facultatis patris sui a vobis delineri, sibimet le-
 gibus competentem. **52** Quae petitio, si veritate
 fulcitur, et genitoris ejus substantiam probat [alii,

rendos pro reverendos eodem Aelium more scriptum
 fuerit. Viderint qui in istis minutis oculatiores inge-
 niosarum regularum laudem captant. Fonn.

Non sunt confundendi referendi curiae seu senatus
 cum referendariis aulae, quorum utrorumque formulae
 exstant lib. vi, form. 16, 17. JURET.

b Quanta sit eloquentiae vis testantur Virgil. lib. 1
 Aeneid.; Lucanus ad Pisonem; Ovid. xiii Metam.;
 Val. Flac. lib. iv. Bross.

c Cicero in exordio orationis pro Quinctio. JURET.

probatis] sibi jure competere, supplicanti, considerata justitia, quam monetis, sine observationis longæ dispendio, debita tribuantur: quoniam causarum vestrarum qualitas vobis debet iudicibus terminari, a quo est spectanda magis quam imponenda justitia. Quod si hanc causam sub æquitate vestrum minime defuit arbitrium, noveritis supplicis querelam ad nostram audientiam perducendam. Vos enim docetis voces pauperum non debere negligi, quas potest justitia comitari.

EPISTOLA XXXVIII.

VUANDIL THEODORICUS REX.

Præcipit ut nullam violentiam ab exercitu fieri Avenione patiatur.

Quamvis pietatis nostræ constet esse votum ut ubique civilia, ubique moderata peragantur, maxime tamen bene geri [ed. Niv. et Gam., agere] optamus in regionibus Gallicanis: ubi et recens vastatio non portat injuriam, et ipsa initia bene plantare debent nostri nominis famam. Principis siquidem opinionem longe lateque disseminat subjectorum custodita securitas; et ubi exercitus dirigitur, non gravandi, sed defendendi causa potius æstimetur. Atque ideo præsentis auctoritate delegamus, ut in Avenione, in qua resides [ed. Niv. et Gam., quam regis], nulla fieri violentia patiaris. Vivat noster exercitus civiliter cum Romanis; prosit eis destinata defensio; nec aliquid illos a nostris sinatis pati, quos ab hostili nitimur oppressione liberari.

EPISTOLA XXXIX.

FELICI VIRO ILLUSTRIS, CONSULI ^a, THEODORICUS REX.

Jubet ut aurigis Mediolanensibus illa quæ mos priscus indulserat largiatur.

Æquitatis ratio persuadet ut exercentibus letitiam publicam consuetudinem servemus antiquam, præsertim a consule venientem, cujus constat esse propositi, ut debeat ex liberalitate laudari: ne videatur aliud dignitas promittere, et aliud senatorem velle complere. Quocirca sub opinione munifici, parcum non decet inveniri: quia inumbrat famam publicam in consule tenacitatis obscuritas. Quapropter illustris magnitudo tua a Mediolanensibus aurigis nos aditos esse cognoscat, illa sibi vestris temporibus fuisse subtracta, quæ mos priscus indulserat, cum præstante tempore magnificentia sit pro lege. Proinde si nullo mendacio asserta vitiantur [ms. Aud., juvantur], sublimitatem vestram sequi convenit vetustatem, quæ suo quodam privilegio, velut debita, quæ donantur exposcit. Nec licet negari, quod te cognoscis sub antiquitate largiri.

EPISTOLA XL.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS IN GALLIA CONSTITUTIS

THEODORICUS REX.

Provincialibus Galliæ hostiliter vastatis, habita ratione læsionis relaxat tributa, ea tamen lege ut ex eo quod

^a Hæc epistola videtur scripta an. Ch. 511; Felix enim hoc anno erat consul.

^b Lactantius Pacatus in Vita Theodosii refert tam certa fuisse illius beneficia, ut tum accepta viderentur, cum sponderet: quia vota hominum non fatiga-

intactum fuerit, ad bellicas impensas aliquid conferant.

Quamvis sensum nostræ pietatis turba multiplex cogitationis intraret, et diversas regni partes consueta sedulitate respiceret, festine tamen remedia vestræ utilitatis aspeximus: quoniam apud conscientiam nostram læsionis genus est, profutura tardare, nec possumus æstimare jucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum. Nam exerescentibus morbis læsio debacchari permittitur, cum medicina differtur. Vobis itaque hostili ferocitate vastatis pro qualitate læsionis per indictionem quartam (id est anno Christi 511) relaxatam agnoscite tributariam functionem: quia non gratulamur exigere, quod tristis noscitur solutor offerre. Ita tamen ut de illis quæ constat intacta, exercitiales juventur expensæ: quia illos in totum devotio non debet deserere quos pro se laborare cognoscit. Invalidus est siquidem jejunos defensor, nec animus ministrat audaciam, cum virtus corporeo fuerit robore destituta.

EPISTOLA XLI.

GEMELIO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Decernit ut triticum ad bellicas impensas in castella supra Druentiam constituta e Massiliensibus horreis communi sumptu deceatur.

Tolerabile sit omne quod æquabili ordinatione disponitur, quia divisum onus sub coniunctione, subjectos certum est non gravare. Pars enim extrema ad unumquemque redit, cum summa universos incluserit. Triticum itaque speciem, quam ob exercitiales expensas, nostra providentia de Italia destinavit, ne fatigata provincia hujusmodi præbitione ledereur, ad castella supra Druentiam constituta de Massiliensibus horreis constat esse portandam. Quapropter jubemus ut studium devehendæ supradictæ speciei communiter subeat; quatenus celeriter possit fieri, quod universitatis studio videtur assumi.

EPISTOLA XLII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS IN GALLIA CONSTITUTIS

THEODORICUS REX.

Renuntiavit se misisse ex Italia bellicas expensas militibus, ne Galliæ nimis gravarentur.

Non occurritur sub principe benigno ^b remedia postulare subjectos, quoniam ^c supplicationem præcedit humanitas, et miro modo posteriora fiunt vota quam præstita. Nuper siquidem moti iustitia. jusseramus ut pars aliqua illæ provinciæ Gothis nostris alimonia reperta præstaret. Sed quia licet principem semper humaniora censere (dum varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum), et ut nec nimia possessores illatione gravarentur, ex Italia destinavimus exercitiales expensas, ut ad defensionem vestram directus exercitus nostris humanitatibus aleretur, solusque auxilium provinciæ de tam magna congregatione sentirent. Necibus etiã

ret, nec adhiberet muneribus artem difficultatis, quare gloriantur Arcadius et Honorius in l. 2 C. Theod. De infirm. his quæ sub tyr., ubi prolietetur sese ultra deferre beneficia inopinantibus. *Causs.*

ac præpositis sufficientem transmisimus pecunie A
quantitatem: ut eorum præbendæ ^a, quæ non potuerunt
conveni, ibi debuissent sine aliquo dispendio
comparari: quæ defectui nostro nec illa volumus
imponere quas vos potuistis (ut arbitramur) offerre.

EPISTOLA XLIII.

UNICI SPATARIO THEODORICUS REX.

*Jubet ut, cum exercitus Gallias intraverit, mancipia
ad alios deficientia prioribus dominis restituantur.*

Delectamur jure Romano vivere quos armis cupimus vindicare; nec minor nobis cura est rerum moralium quam potest esse bellorum. Quid enim proficit barbaros removisse confusos, nisi vivatur ex legibus? Quapropter cum, Deo propitio, Gallias exercitus noster intraverit, si qua mancipia servitium declinantia ^b, ad alios se quam quibus videbantur B
[ed. Niv. et Gam., debebantur] competere contulerunt, prioribus dominis jubemus sine aliqua dubitate restitui: quia confundi non decent jura, impetrante justitia; nec potest abjecto favere servitio libertatis defensor. Aliorum forte regum prælia captarum civitatum aut prædas appetunt, aut ruinas: nobis propositum est, Deo juvante, sic vincere, ut subjecti se doleant nostrum dominium tardius acquisisse.

EPISTOLA XLIV.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS ARELATENSIBUS THEODORICUS REX.

*Scribit se certam pecuniæ summam et alimonias
ipsis ad murorum Arelatensium turriumque veterstarum
reparationem misisse.*

Quamvis primum sit lesos incolas refovere, et in C
hominibus magis signum pietatis ostendere, tamen utrumque humanitas nostra conjungit; ut et largitatis remedio civibus consulamus, et ad cultum reducere antiqua moenia festinemus. Sic enim fiet, ut fortuna urbis, quæ in civibus erigitur, fabricarum quoque decore monstretur. Pro reparatione itaque murorum Arelatensium vel turrium veterstarum certam pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque, quæ vestras relevare videantur expensas, fecimus præparari; ut vobis destinarentur, cum tempus navigationis ^c arriserit. Relevate nunc animos, et de

^a Præbendæ, id est militaris annona. Ulpian. ejus meminit; qui præbenda exercitui conduxerunt, 19, in vi de testib. T. Livius lib. II belli secundi Punici, Gell. I. xv, c. I. Plaut. Persa, Ediles præbendæ locaverunt. Cæterum, tribuenda, quod more solito tribuerentur; ut et præbendæ, dixit Symmachus lib. I. epist. 6 et 8. Eo nomine beneficia ecclesiastica significantur, tit. de præbend. et dig., et tit. de concess. præbend., et can. si quis dator, can. ex multis. I, q. 3. FORN.

^b Fugitivi servi, si se ad alios quam quibus debebantur competere, contulerint, prioribus dominis restitui jubet hic Theodoricus. Præterea requirendi fugitivos servos potestas dominis conceditur in I. Requiritendi, c. de ser. fug. Quanta autem sit servorum improbitas testantur veteres, quibus suspecta fuerunt servorum ingenia, illisque ingenuitas esse fraudes crediderunt. Hinc Terentius,

Ne faceres quod vulgus servorum solet, delis et me deluderes.

Apud Salvianum de Providentia Dei, vitia ad servos plegata, eisque ascripta legimus, et animos serviles

nostra promissione [ed., provisione] recreati, future copie spem tenentes, divino favore, habetote fiduciam: quia non minus est quod nostris verbis quam quod horreis continetur.

EPISTOLA XLV.

ARIGERNO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi ortam pro quadam domo inter defensores Romanæ Ecclesiæ et Judæos litem discutiendam committit.

Justitiæ nostræ convenit ut de indultis beneficiis calumnias fieri non sinamus; et quidquid prava interpretatione tegitur, fugata mendacii nube ^d revelemus. Defensores itaque sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ conquesti sunt, beatæ recordationis quondam Simplicium domum in sacratissima Urbe positam ab Eufrasio acolyto instrumentis factis solemniter comparasse; quam per annorum longa curricula Ecclesiam Romanam quieto jure suggerunt possedisse, et in usus alienos transtulisse securitate dominii. Nunc autem existere Samaræ [mass., amaræ] superstitionis populum improba fronte duratum, qui synagogam ibidem 54 fuisse iniquis conatibus mentiatur; cum ad humanos [Forn. et Grul., in hos] usus habitacula longe aliter formata doceantur, quam potest esse memorata constructio. Quapropter magnitudo tua, conscientie suæ probata justitia, causam diligenti examinatione discutiatur. Et si vera cognoverit, quæ veniunt in querelam, considerata æquitate deliniant. Nam si humanis actibus sunt calumniæ summovendæ, quanto magis credimus emendanda quæ contumeliam Divinitatis tangere judicamus!

EPISTOLA XLVI.

ADEODATO THEODORICUS REX.

Mutat pœnam acerbissimam, qua ob raptum Valerianæ puellæ adultæ, a Lucaniæ Brutiorumque correctore fuerat condemnatus, in exilium sex mensium, post quod patricie rebusque omnibus restituitur; tum indicit pœnam trium librarum auri ejusmodi statuti violatoribus; tandem eos ab omni formidine liberat, qui crimini bona fide interfuerant.

Materia est gloriæ principalis delinquentis reatus, quia nisi culparum occasiones emergerent, locum pietas [Ac., pietatis] non haberet. Quid enim salu-

jam per se malos dominorum nequitia fieri pejores. Sic I. 3, c. de liber. et eor. lib., dixit, recipere nequitiam servilis ingenii. Et Arnobius, petulantis amoris D
flaminam servilibus obumbrare fallaciis. Sic etiam Tacitus, Suspecta, ait, majoribus nostris fuerunt ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus eiusdem nascerentur, charitatemque dominorum satis acciperent. Vetus exstat proverbium, Tot nos habere hostes quot servos, ut est apud Senecam. Bross.

^c Tempore biennis navigatio periculosa: inde maria claudi dicuntur. Vegetius lib. IV, cap. 5; I. 6, Civitas; c. de off. rect. prov. Cic. lib. II, epist. 6, ad Q. fr. Adhuc mare clausum fuisse scio, sed quosdam tamen venisse Ostia dicebant. Hinc lucem mutuatur species a Scævola tractata I. 122, Qui Romæ, § Callimachus, de verb. oblig. FORNER.

^d Sic Valer. lib. III, Nube infamie castitatem obscurare. Paulinus epistol. ad Severum, Curarum terrestrium nube circumdari. Virgil. lib. X Æneid., Belli nubem. Et Paulus Orosius, Belli nebulas in magna in aliorum nubila coituras. Bross.

bris ordinatio gerat, si morum probitas cuncta componat? Arida siccitas madentis pluviae beneficium exoptat. Salutiferis medentium manibus nisi infirma valetudo non indiget. Sic dum imbecillitati succumbitur, convenienter remedia tribuuntur. Quapropter casibus asperis praestandum est sub iustitiae laude moderamen; ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam. Datis itaque precibus allegasti, viri spectabilis Venantii, Lucaniae et Brutorum praesulis [*Juret., id est, correctoris*], odiorum te acerbitate compressum, custodiae longo situ laborantem, in confessionem raptus adultae puellae Valerianae fuisse compulsus: ut gratus fuerit spem vitae mortis expetere, quam tormentorum crudelia sustinere. Inter supremas enim anhelantis angustias, votum est potius perire quam vivere: quia detestabilis sensus poenarum excludit dulcissimae salutis affectum. Illud etiam, quod minime iustitia pateretur, adjiciens, defensorum tibi patrocinia saepius postulanti fuisse subtracta, cum adversarii florentes ingenio etiam innocentem te possent legum laqueis obligare. Quae supplicatio cum efficaciter animum nostrae pietatis intraret, paulatimque ad misericordiae jura deflecteret, occurrit Brutorum praesulis, missa relatio, quae privatam allegationem tragoediae suae voce compressit: negando credi contra fidem publicam fallaciter supplicanti. Ideoque asperitatem poenae nostra lenitate mollimus, statuantes ut ex die prolati oraculi, sex mensium patiaris exsilium. Ita ut nulli post constituta nostra sub qualibet interpretatione tibi liceat objicere crimen infamiae: quando fas est principi maculosas notas vitiae opinionis abstergere. Sed hoc exacto tempore patriae rebusque omnibus reformato [*Alii, deformato*], jus tibi sit liberum omne quod primitus: quia nulla te ingemiscere probri adustione censemus, quem temporali volumus exsilio detineri. Poenam trium librarum auri nihilominus comminantes, si quis aut obviando, aut aliter intelligendo, praesens nostrum violare tentaverit constitutum. Sed quoniam haec statuta ad innocentes nolumus usque protendi, ne sua cuique minime videatur ignorantia profuisse, praesenti auctoritate eos a formidine liberamus, quos ut pote nescientes, in eadem causa quolibet loco vel tempore interfuisse constiterit. Similis enim videtur absentis, qui conscientiam criminosi non habet.

EPISTOLA XLVII.

FAUSTO PRAEFECTO PRAETORIO THEODORICUS REX.

Scribit se Jovino collegae occisori, eo quod intra septa

^a Casu facta credes indulgetur; consultae non sit gratia. Imo excepta semper intelligitur, quia capite vindicator. l. 1, l. 3, l. 4, l. 7, l. 8, Cod. Theod. de Indulgentiis criminum. FORNER.

^b Praeclare Lactant. lib. 1, et in Epitome Divin. Instit. Plat. lib. ix De Legib. Phil. de Legib. specialibus. Porphyrius, *περί τῆς ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἀποχρῆς*. Imperatores Gratian., Valent. et Theod., cum caeteris reis victis crimina condonarent, exceperunt eum qui parricidali furore raptus sanguine proprio manum tinxit, et qui cujusque hominis caede maculatus est. l. 6, Paschalis, tit. 38. de indulgentiis, C. Theod.

ecclesiae refugisset, poenam capitis exsilio in Vulcanianis insulas, quae describuntur, commutasse.

In partem ^a pietatis recidit mitigata districtio; et sub beneficio punit [*ed. Nir. et Gam., praestat*], qui poenam debitam moderatione considerata palpaverit. Jovinum curialem, quem corrector Lucaniae Brutorumque humani nobis suggerit sanguinis effusione pollutum ^b, ob hoc quod mutuae contentionis ardoribus excitatus, rixam verborum usque ad nefarium collegae deduxit interitum: sed conscius facti sui intra ecclesiae septa refugiens ^c, declinare se credit praescriptam legibus ultionem, Vulcanianae insulae ^d perpetua relegatione damnamus; ut et sancto templo reverentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosis evadat in totum, qui innocenti non credit esse parcendum. Careat proinde patrio foco, cum exitiabili victurus incendio: ubi viscera terrae non deficiunt, cum tot saeculis jugiter consumantur. Flamma siquidem ista terrena, quae alicujus corporis imminutione nutritur, si non absomit, exstinguitur: ardet continue inter undas medias montis quantitas indefecta; nec imminuit, quod resolvi posse sentitur; scilicet quia naturae inextricabilis potentia tantum crementi cautibus reponit, quantum illi vorax ignis ademerit. Nam quemadmodum saxa incolumia permanerent, si semper ignis adunata decoqueret? Potentia siquidem divina sic de contrariis rebus miraculum facit esse perpetuum, ut palam consumpta occultissimis instauret augmentis, quae vult temporibus stare diuturnis. Verum cum et alii montes motibus vaporatis exaestuunt, nullus simili appellatione censetur aestimandus: quia gravius succenditur, qui Vulcani nomine nuncupatur. Mittatur ergo reus capitibus in locum praedictum vivus. Careat quo utimur mundo, de quo alterum crudeli fugavit exitio: quando superstes recipit, quod eventu mortis inflixit: salamandrae secuturus exemplum, quae plerumque degit in ignibus. Tanto enim naturali frigore constringitur, ut flammis ardentibus temperetur. Subtile ac parvum animal, lubricis lumbricis associum, flavo colore vestitum. Vitam praestat soli, qui mortalia cuncta consumit. Memorant autem aevi pristini servatores [*Juret., forte scrutatores, vel observatores*], hanc insulam ante 55 aliquot annos, undarum rupto terrore ignitus ^e erupisse, cum Hannibal apud Prusiam Bithyniae regem veneno secum ipse pugnavit, ne tantus dux ad Romanorum ludibria perveniret. Plus inde mirabile, ut mons tanta flammarum congregatione succensus, marinis fluctibus haberetur absconditus;

lib. ix. FORNER.

^c C. Theod. lib. ix, tit. 47, de his qui ad ecclesias confugiunt; lib. i C. Theod., tit. 12. Luithprandus lib. 1, c. 9; lib. 3, c. 4, c. 6, extr. de Immun. eccles. Sozomenus lib. viii, c. 7. Socrates lib. xiii, c. 5. FORNER.

^d Vulcanicae insulae, Vulcania olla dicitur apud S. Gregor. dialog. lib. iv, cap. 30. JURET.

^e D. Juret. forte imitus, ut adnotavit Lipsius apud Gellium lib. xxvii, cap. 10; et Apuleius pag. 165. Sic Cassiodori epist. 50 lib. iv, ait Vesuvium montem exarsurum mittere fluvios pulverosos.

et ardor ibi indesinenter viveret, quem tanta unda A
videbatur obruere.

EPISTOLA XLVIII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS CIRCA VERUCAM CASTEL-
LUM CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

*Scribit se mandasse Leodifrido sajoni ut eo impulsore
in Veruca castello, quod describitur, ipsi sibi domi-
cilia construant.*

Latitia debet esse cunctorum, provida jussio do-
minantium : quando illud quod vos debuistis expe-
tere, nos videtis offerre. Quid est enim gratius quam
humanis rebus cautelam semper adhibere, quæ aut
sit neces-saria, aut non gravat esse superfluan?
Et ideo Leodifrido sajoni nostro præsentem delegavi-
mus jussione ut ejus instantia in Veruca castello vo-
bis domicilia construat; quod a positione sui con-
gruum nomen accepit. Est enim in mediis campis
tumulus saxeus in rotunditate consurgens, qui pro-
ceris lateribus silvis erasus, totus mons quasi una
tarris efficitur; cujus ima graciliora sunt quam ca-
cumina, et in mollissimi fungi modo superius exten-
ditur, cum inferiori parte tenuetur. Agger sine [ed.
Niv. et Ga., sub] pugna, obsessio securæ : ubi nec
adversarius quidquam præsumat, nec inclusus aliquid
expavescat. Ilunc Athesis, inter fluvios honorus,
amœni gurgitis puritate præterfluit, causam præstans
muniminis et decoris : castrum pene in mundo sin-
gulare, tenens claustra provinciæ; quod ideo pro-
batur magis esse præcipuum, quia feris gentibus con-
stat objectum. Hoc opinabile munimen, mirabilem
securitatem, cui desiderium non sit habitare, quam
vel externos delectat invisere? Et quanquam, Deo
juvante, nostris temporibus provinciam securam
credamus, tamen prudentiæ nihilominus est cavere,
etiam quæ non putantur emergere. Munitionis^a trac-
tanda est semper in otio : quia tunc male quæritur,
quando necessaria judicatur. Mergi, quibus nomen
est ex facto, cohabitatores piscium, aquatiles volu-
cres, futuras tempestates naturaliter prævidentes,
siccæ petunt, stagna derelinquunt. Delphini, fluctus
pelagi metuentes, vadosis littoribus immorantur.
Echini, qui sunt mella carnalia, costatilis teneritudo,
croceæ deliciae divitis maris, dum futuras tempestates
agnoverint, loca mutare cupientes (quia illis pro le-
vitate corporis nandi nulla fiducia est) lapillos, quibus
pares possint esse, complexi, quadam anchorarum
ponderatione librati, scopulos petunt, quos fluctibus
vexandos esse non credant. Aves ipsæ adventu hiemis
patrias mutant. Ferae pro qualitate temporis cubilia
quærent. Hominum sollicitudo non debet providere
quod potest in adversitate requirere? Non est in
mundo unde [ed. Niv. Ga. Gr. et Cuj., undis. Ms. R.,
in mundo unum] humanae res mutabilitate quatiantur;
et ideo providentia dicitur, ut quæ sunt futura trac-
tentur.

^a Munitionis in otio fiat. Senecæ lib. II, epist. 18 : In ipsa securitate animus ad difficilia se præparet, et contra injurias fortunæ inter beneficia firmetur. Miles in media pace decurrit sine ullo hoste, vallum

EPISTOLA XLIX.

HONORATIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS
CATANENSIS CIVITATIS THEODORICUS REX.

*Permittit ut saxa ex amphitheatro longa vetustate col-
lapsis ad muros urbis reparandos utantur.*

Optabilis nobis est et grata devotio, quæ bonam
præcesserit jussionem; et merito acceptum redditur,
si id quod possumus imperare, poscatur. Felicitas
enim regnantis est, famulantes amare quod expedit :
quando nobis labor cogitationis aufertur, dum sub-
diti sibi profutura disponunt. Atque ideo suggestio-
nis vestræ tenore comperto, quam charitate civica
in communiendis mœnibus suscepistis, absolutam
hujus rei vobis censemus esse licentiam : nec quid-
quam de hac re vereamini, unde gratiæ nostræ ex-
spectare præmia mox debetis. Vestra enim munitionis
nostra est nihilominus fortitudo; et quidquid vos ab
incerto eripit, famam nostræ defensionis extendit.
Saxa ergo, quæ suggeritis de amphitheatro longa
vetustate collapsa, nec aliquid ornatui publico jam
prodesse, nisi solas turpes ruinas ostendere, licentiam
vobis eorum in usus duntaxat publicos damus;
ut in murorum faciem surgat, quod non potest pro-
desse, si jaceat. Quocirca perficite confidenter quid-
quid cautio ad munimen, quidquid ornatus expetit
ad decorem : tantum nobis scituri gratum fore, quod
facitis, quantum exinde gratia se vestræ civitatis
extulerit.

EPISTOLA L.

PROVINCIALIBUS NORICIS THEODORICUS REX.

*Decernit ut Alemannorum boves itineris longinquitate
56 et labore [rac. i, Noricorum bovis commu-
tentur.]*

Grate suscipienda est ordinatio, quæ dantem ju-
vat, et accipientem pro temporis necessitate letificat.
Nam quis putare possit onas, ubi majus meretur in
commutatione compendium? Et ideo præsentibus de-
cernimus constitutis, ut Alemannorum boves, qui
videntur pretiosiores propter corporis granditatem,
sed itineris longinquitate defecti sunt, commutari
vobiscum liceat, minores quidem membris, sed ido-
neos ad labores; ut et illorum protectio sanioribus
animalibus adjuvetur, et vestri agri armentis gran-
dioribus instruantur. Ita fit ut illi acquirant viribus
robustos, vos forma conspicuos; et quod raro solet
emergere, in una mercatione utrique videamini de-
siderata compendia percipisse.

EPISTOLA LI.

FACTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

*Scribit Thomatem aurigam frequenter in spectaculis
victorem, cui justas annonas largitus fuerat. men-
sura largitate esse solidandum; tum de spectaculis
et Augusti imper. circo juse loquitur.*

Quantum histrionibus rara constantia honestum-
que volum, tanto pretiosior est, cum in eis proba-
bilis monstratur affectus. Charum est enim homini

jacit, et supervacuo labore lassatur, ut sufficere ne-
cessario possit. Quem in ipsa re trepidare nolueris,
ante rem exerceas. Isocrates movet spontaneos esse
labores adeundos, ut ardentius perferamus. FORN.

reperisse, ubi aliquid se laudabile non putaverat invenire. Dudum siquidem Thomati aurigæ, ex Orientis partibus advenienti, annonas rationabiles consideratio nostra largita est, donec ejus artem probarem et animum. Sed quoniam in hoc agere primatum noscitur obtinere, ejusque voluntas, patria derelicta, nostri sedes fovere delegit imperii, mensura eum duximus largitate solidandum: ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiæ dominatum elegisse cognovimus. Is enim frequenter victor per diversorum ora volitavit, plus vectus favore quam curribus. Suscepit partem populi protinus inclinam, et quos ipse fecerat tristes, laboravit iterum reddere letiores: modo agitadores artesuperans: modo equorum velocitate transcens. Frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum^b, inter quos magnum præconium videtur esse ad talia crimina pervenire. Necesse est enim ad perversitatem magicam referri, quando victoria equorum meritis non potest applicari. Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuatio honestatis, fons irriguus jurgiorum, quod vetustas quidem habuit sacrum, sed contentiosa posteritas fecit esse ludibrium [ac. lubricum]. Primus enim hoc apud Elidem Asiæ civitatem Ænomaus fertur edidisse: quod postea Romulus in raptu Sabinarum, necdum fundatis ædificiis, ruraliter ostentavit Italiæ. Sed mundi dominus ad potentiam suam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tendit Augustus; ut immensa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur. Bissena quippe ostia ad duodecim signa posuerunt. Hæc ab hermulis^c suis demissis subita æqualitate panduntur: docentes totum illic, ut putabatur, consilio geri, ubi imago capitis^d cognoscitur operari. Colores autem in vicem

A temporum quadrifaria divisione fundantur; prasinus virenti verno, venetus nubilæ hiemi, roseus æstati flammæ, albus pruinoso autumno dicatus est, ut quasi per duodecim signa digrediens annus integer signaretur. Sic factum, ut nature ministeria spectaculorum composita imaginatione luderentur. Biga quasi lunæ, quadriga solis imitatione reperta est. Equi desultorii, per quos circensium ministri missos denuntiant exituros, luciferi præcursorias velocitates imitantur. Sic accidit ut dum se colere astra putarent, religionem suam ludicra similitudine profanerent. Alba linea^e non longe ab ostiis in utrumque podium, quasi regula directa, producitur; ut quadrigis progredientibus, inde certamen oriretur: ne dum semper propere conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populis abrogare. Septem metis^f certamen omne peragitur, in similitudinem hebdomadis reciproæ. Ipsæ vero metæ secundum zodiacos decanos ternas obtinent summitates, quas ad instar solis quadrigæ celeres pervagantur. Rotæ Orientis et Occidentis terminos designant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, unde illuc delphini æquorei^g aquas interfluunt. Obeliscorum quoque prolixitates ad cæli altitudinem sublevantur; sed potior soli, inferior lunæ dicatus est: ubi sacra priscorum Chaldaicis signis, quasi litteris indicantur. Spina infelicitum captivorum sortem designat: ubi duces Romanorum supra dorsa hostium ambulantes, laborum suorum gaudia perceperunt. Mappa^h vero, quæ signum dare videtur circensibus, tali casu fluxit in morem: cum Nero prandium protenderet, et celeritatem, ut assollet, avidus spectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram; ut libertatem daret certaminis postulati [alif, postulandi; alii, postulanti]. Hinc tractum est, ut ostensa mappaⁱ certa videatur esse pro-

^a Aurigæ, ut celeriores equos redderent; magicis artibus utebantur, ut colligere est ex Hieronymo, Hilario, Arnobio lib. 1, et ex l. ix, cap. de malefic. JURET.

^b Laudatur hic nobilis auriga, quod modo agitadores arte superaret, et modo equorum velocitate transcenderet: quo loco notandum est mirifice placuisse in spectaculis equorum celeritatem, adeo ut narret Capitolinus Verum imperatorem volueri equo Prasinio aureum simulacrum fecisse; quin etiam multi ex agitatoribus adversariorum equos daemoniis imprecationibus impediabant, ut suos ad cursum facilius impellerent. Optime Arnobius de magorum artibus loquens: Quis enim hos nesciat familiarium dirumpere charitates, aut sine clavibus reserare quæ clausa sunt, aut ora silentio vincere, aut in curribus equos debilitare, incitare, tardare. Ac Amnianus Marcellinus scribit Apronianum præfectum Urbis, capitali animadversione damnasse Hilarium aurigam convictum ac confessum, vixdum pubescentem filium suum venefico tradidisse docenti artium nefariarum secreta legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis jureretur internis. BROSS.

^c Vide Joseph. Scaliger. Lect. Ausonii. cap. 14. JURET.

^d Lorippus lib. 1 de laudib. justitiæ, pag. 75; et Isidorus Etymolog. lib. xviii, cap. de coloribus equorum; et cap. de desultoribus; et cap. de obelisco. Vide Suetonium cap. 7; et Plinium lib. ix, epist. 6. JURET.

^e Plinius lib. xxxv, cap. 17; et Seneca lib. xix, epist. 109. JURET. Albam lineam vocat auctor, quod Martialis cretatum mappam nominat. Vide Cedrenum in Historiæ Compendio: ibi enim confirmantur et illustrantur quæ ab auctore de mappæ origine dicuntur. BROSS.

^f Vide Suetonium in Claudio cap. 21; et Isidorus Etym. lib. xviii, cap. 30; et cap. 37, de septem spatiis. JURET.

^g Alciatus Paren. lib. v, cap. 27. JURET.

^h Mappam vocat circensium spectaculum, quæ quidem vox legitur in Novellis Græcis: meminist Suetonium in Augusto, c. 45, ubi loquitur de aurigatione, deque circo maximo, atque adeo de equis certantibus et circensibus, et mappa, quam magistratus olim mittebant, signi videlicet dandi gratia. Figurata etiam equorum agitatio circensis mappa per synecdochen vocata est, et ita non modo apud Justinianum, sed apud Juvenalem Satyr. 12 quoque accipitur, cum ait, ludos circenses, qui et magni dicti sunt, et Megalenses, intelligens.

Interea Megalesiacæ spectacula mappæ;

et apud Senecam cap. 30, de ira, lib. iii, quo loco ursos leonesque mappa proritat. BROSS. Vide nov. de Consulibus. GRUL. et CUR.

ⁱ Id etiam refert Tertull. lib. de Spectac., cap. de munere. Servius in lib. Æneid. Et Isidor. lib. xviii, cap. 24 et cap. 41. JUR.

missio circensium futurorum. Circus, ^a a circuitu dicitur; circenses, quasi circuenses: propterea quod apud antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses et flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat quod viginti quatuor missibus ^b conditio hujus certaminis expeditur, ut diei noctisque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irritum quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimitur: quando actus ipse, multis superstitionibus gravidus, ovi exemplo, geniturum se aliqua profitetur. Et ideo datur intelligi, volitantes atque inconstantissimos inde mores nasci, quos avium matribus aptaverunt. Cætera circi Romani longum est sermone decurrere, dum omnia videantur ad causas singulas pertinere. Hoc tantum dicimus omnimodis stupendum, quod illic, supra cætera spectacula, fervor animerum inconsulta gravitate [*Jur. forte pravitate*] rapiatur (*Vide Cypr. lib. de Spectac.*). Transit præsens, pars populi mæret; præcedit venetus, et potior turba civitatis affligitur: nihil procliventes, ferventer insultant; nihil patientes, graviter vulnerantur; et ad inanes contentiones sic descenditur, tanquam de statu periclitantis patriæ laboretur. Quod merito creditur dicatum numerosæ superstitioni, ubi ab honestis moribus sic constat excidi. Hæc nos fovemus necessitate populorum imminuentium, quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abjicere. Paucos enim **57** ratio capit, et raros probabilis oblectat intentio, et ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inventum. Nam quidquid æstimat voluptuosum, hoc et ad beatitudinem temporum judicat applicandum. Quapropter largiamur expensas, non semper ex judicio demus. Expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia continere.

EPISTOLA LII.

CONSULARI VIRO ILLUSTRIBUS THEODORIGUS REX.

Præcipit ut eligat agrimensorem, qui contentiorem inter Leontium atque Paschasium pro casarum terminis ortam dirimat.

Sicut invidiosa nimis interpellantium suggestione comperimus, inter Leontium atque Paschasium spectabiles viros finalis orta contentio est, ita ut terminos casarum suarum non legibus, sed viribus crederent vindicandos. Unde miramur tanta animositate fuisse litigatum, quod aut terminis testibus, aut jugis montium, aut fluminum ripis, aut arcaturis constructis aliisque signis evidentibus constat esse definitum.

^a Circus locus erat publicus, ἐποῦ μάλασσα, ut est apud Herodianum lib. II Hist., τὸ πλῆθος συνίου ἐκκλησιαζει, in quo populus ludos spectans considerat. Virgil. lib. V Æneid.:

..Mediæque in valle theatri
Circus erat.

Fuerunt autem tres circi Romæ. Circus maximus inter Palatium et Aventinum; circus Flaminius, qui et Apollinaris, et circus Neronis in Vaticano. Bross.

^b Missus, us. Erat cursus septem curriculorum solemnibus confectus ab agitatoribus in ludo circensi. Onuph. Panuin. — Missibus ex V. C. legendum est.

Quid isti facerent, si in Ægyptiacis partibus possiderent, ubi Nili fluminis superveniente diluvio, indicia finium vastissimus gurges abradit, et indiscreta terræ facies redditur, ubi omnia linus tegere comprobatur? Quapropter nec tunc ad arma concurrere debuissent, si excitata lis nulla satisfactione superata discederet. Hoc enim per geometricas formas et gromaticam ^c disciplinam ita diligenter agnoscitur, quemadmodum litteris omnis sermo conclusus est. Geometriam quippe, ut est hominum genus nimis acutissimum atque sollicitum, Chaldæi primum invenisse memorantur: qui rationem ipsius disciplinæ generaliter colligentes, et in astronomicis rebus, et in musicis, et in mechanicis, et in architecticis, et in medicinam, et ad artem logisticam, vel quidquid potest formis generalibus contineri, aptam esse docuerunt; ut sine ea nihil horum possit ad agnitionem verissimam pervenire. Hanc post Ægyptii, non dissimiliter animi fervore calentes, propter augmenta Nilotica, quæ singulis annis votiva inundatione patiuntur, ad dimensionem terræ et recuperandas formas finium transtulerunt; ut fieret arte distinctum, quod litigiosæ confusioni videbatur obnoxium. Quapropter agrimensorem peritissimum, cui ab arte nomen est, vestra nihilominus adhibeat magnitudo; ut jam omnia, quæ manifesta ratione distincta sunt, per evidentia debeat documenta monstrare. Nam si hoc egit illa disciplina mirabilis, ut indeterminatos agros ratione certa distingueret, quanto magis iste monstrare debet omnia, quæ jam probantur suis finibus terminata? Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agris divisus, censuque descriptus est; ut possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda. Hoc auctor Hyrumetricus redegit ad dogma conscriptum; quatenus studiosus legendo possit agnoscere, quod deberet oculis absolute monstrare. Videant artis hujus periti, quid de ipsis publica sentit auctoritas. Nam disciplinæ illæ, toto orbe celebratæ, non habent hunc honorem. Arithmetica dicitur, auditoriis vacat. Geometria, cum tantum de cælestibus disputat, tantum studiosis exponitur. Astronomia et musica discuntur ad scientiam solam; agrimensori vero finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abscindatur. Judex est itaque artis suæ, forum ipsius agri deserti sunt: **58** fanaticum credis, quem tortuosis semitis ambulare conspexeris. Indicia siquidem rerum inter silvas asperas et dumeta perquirat, non ambulat jure communi, via illi est sua lectio, osten-

Sic Cassiodorus in Chronico sub Philippo 24 imp., Æmiliano et Aquilino cons., Varro de Re rustica lib. I, cap. 2. Jur.

^c Tam editiones quam manuscripti habent gromaticam, sed error est; legendum enim gromaticam, quo nomine inscripsit olim librum Hyginus, ut testatur Volaterranus Urba. Comment. lib. XVI et lib. XXX. Est autem vox propria agrimensorum. Vide Nonium Marcellum in verbo *Grumus* et *Grumæ*. JURÉT. Hanc lectionem emendavit etiam Vossius de Arte Gramm. pag. 3.

dit quod dicit, probat quod didicit, gressibus suis concertantium jura discernit; et more vastissimi fluminis ^a, aliis spatia tollit, aliis rura concedit. Quapropter auctoritate nostra suffulti, talem eligite, post quem partes erubescant impudenti fronte litigare; quatenus possessorum jura confusa esse non debeant, quibus est necessarium rebus propriis adhibere culturam.

EPISTOLA LIII.

AFRONIANO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Præcipit ut si aquilegem, qui Romam ex Africa venerat, compererit esse hujus artis peritissimum, inopiam ejus necessariis annonis relevet, eique jungat mechanicum, qui eum opera sua juvet.

Magnitudinis vestræ relatione comperimus, aquilegium ^b Romam venisse de partibus Africanis, ubi ars ipsa pro locorum siccitate magno studio semper excolitur, qui aridis locis aquas possit dare venatiles ^c; ut beneficio suo habitare faciat loca nimis sterilitate siccata. Hoc nobis fuisse gratum cognosce; quatenus industria illa majorum libris exposita, nostris temporibus venerit approbanda. Signis quippe virentium herbarum ac proceritate arborum vicinitatem colligit decenter undarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longe subest, ubertas quorundam germinum semper aridet; ut est juncus aquatilis, canna levis, rubus validus, salix lenta [*ms. Gr. et Cuj.*, læta], populus virens, et reliqua arborum genera, quæ tamen ultra naturam suam felici proceritate luxuriant. Sunt et alia hujus artis indicia, cum nocte adveniente lana sicca in terram ponitur jam provisam, et rudi cacabo tecta relinquitur: tunc si aquæ proximitas arriserit, manet humida reperitur. Sole autem declarato intuentur etiam magistri loca solliciti, et ubi supra terram minutissima-

^a Et contra flumina vice censorum funguntur, l. 30, ergo, alluvio, De acq. dom. FORNER.

^b Legendum aquilegem. Vocantur enim aquileges a Seneca Natur. quæst. lib. III, cap. 15; a Plinio lib. I, epist. 58. JUR.

rum volitare spissitudinem conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt læti facile quod quæritur inveniri. Addunt etiam in columnæ speciem conspici quemdam tenuissimum fumum, qui quanta fuerit altitudine porrectus ad summum, tanto in immo lateres latere cognoscut; ut hoc sit mirabile, quod per hæc aliaque signa diversa mensura definita prædicatur, quanta profunditate quæsitâ monstretur. Prædicunt etiam sapes aquarum ^d, ut nec aspera dispendioso labore debeat quæri, nec dulcis necessariaque inhonore contemni. Hanc scientiam sequentibus pulchre tradiderunt apud Græcos ille, apud Latinos Marcellus; qui non solum de subterraneis fluentis, sed de ipso quoque ore fontium sollicite tractaverunt. Dicunt enim aquas quæ ad orientem austrumque prorumpunt, dulces atque perspicuas esse, et pro sua levitate saluberrimas inveniri; in septentrionem vero atque occidentem quæcunque manant, probari quidem nimis frigidas, sed crassitudine suæ gravitatis incommodas. Atque ideo, si viderit memorato illi sapientia vestra et codicum lectione, et usu rerum quæ sunt prædicta constare, competentibus auronis de publico deputatis, peregrinationem ejus inopiamque relevabis: accepturus mercedes, cui artis suæ dona præstiterit. Nam quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis, sitque fontibus gaudens, et formarum inundatione ditissima, reperiuntur tamen plurima suburbana quæ hanc videantur desiderare peritiam. Et merito continetur, qui vel pro parte necessarius esse cognoscitur. Huic tamen mechanicus omnino jungendus est, ut undas, quas iste reperit, ille levet; et arte subire faciat, quod ascendere non prævaleret per naturam. Habeatur ergo et iste inter reliquarum artium magistros, ne quid desiderabile putetur fuisse, quod sub nobis non potuerit Romana civitas continere.

^c Id est, aquas fluentes e vena perpetua. JUR. Alii, venatiles.

^d De sapore aquæ Victrivius lib. VIII, cap. 4: quo in lib., et Seneca lib. III Natur. quæst., multa de aquis, quæ nunc prudens omitto, disputantur. FORNER.

LIBER QUARTUS.

59 EPISTOLA PRIMA.

HERMINAFRIDO [*MS. HERMAFRIDO*] REGI THORINGORUM THEODORICUS REX.

Dat illi in matrimonium neptem suam, quæ laudatur; et renuntiat se equos, quorum pulchritudo describitur, nec non et alia munera ab eo missa libenter accepisse.

Desiderantes vos nostris aggregare parentibus, neptis [*Ac.*, neptem] charo pignori, propitia Deitate, sociamus; ut qui de regia stirpe descenditis, nunc

^a Uxoris dotes, doctrina, mores, forma, genus, dignitas; sed principem locum eruditioni tribuit. Solebant autem veteres puellas erudire: Livius lib. III, de Virginia; Plin. lib. I, epist. 17; Athen. lib. XIII; Lucian., περὶ τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων. Plutarch.

etiam longius claritate imperialis sanguinis fulgeatis. Mittimus ad vos ornatum antice domus, augmenta generis, solatia fidelis consilii, dulcedinem suavissimam conjugalem; quæ et dominatum jure vobiscum impleat, et nationem vestram meliore institutione componat. Habebit felix Thoringia, quod nutrit Italia litteris doctam ^a, moribus eruditam, decoram non solum genere, quantum et feminea dignitate; ut non minus patria vestra istius splendeat

περὶ παιδῶν ἀγωγῆς Galieni imp. tempore puellæ et viduæ Plotinæ philosophi scholam disciplinæ causa frequentabat: ejus instituti meminere Julian. lib. IV. Ubi pupil. educ., Gordian. lib. XV, si pateruo, c. de neq. gest. FORNER.

moribus quam suis triumphis. Quapropter salutantes vos gratia competenti, indicamus nos venientibus legatis vestris impretriabilis quidem rei, sed more gentium suscepisse pretia destinata, equos argenteo colore vestitos, quales decuit esse nuptiales. Quorum pectora vel crura spheris carnis decenter ornantur; costae in quamdam latitudinem porrigitur; alvus in brevitate constringitur; caput cervinam reddit effigiem, imitantes velocitatem ejus videntur habere similitudinem. Hi sunt sub pinguedine nimia mansueti, magna mole celerrimi, aspectibus jucundi, usibus gratiores; incedunt enim molliter, sessorum suos insanis festinationibus non fatigant; quiescunt potius in ipsis quam laboretur; et compositi delectabili moderatione, agilitate norunt continua perdurare. Verum hunc, quamvis nobilissimum gregem, belluasque morigeras, vel alia quae direxistis eximia, vieta cognoscitis: quando omnia jure superat, quae decus regiae potestatis exornat. Destinavimus et nos quidem, quae principalis ordo posebat; sed nihil majus persolvimus, quam quod vos tantae feminae decori copulavimus. Adsint vestro divina conjugio, ut sicut nos causa junxit affectionis, ita et posteros nostros obliget gratia parentalis.

EPISTOLA II.

REGI HERULORUM THEODORICUS REX.

Adoptat eum in filium per arma, et dat illi equos, enses, clypeos et reliqua bellorum instrumenta.

Per arma fieri posse filium, grande inter gentes constat esse praeconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sohote frequenter fallimur. Ignavi autem esse nesciunt, quos judicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis habent, quando vinculo animi obligantur extranei; et tanta in hac actus vis est, ut prius se velit mori, quam aliquid asperum patribus videantur infligi. Et ideo more gentium, et conditione virili, filium te praesenti munere procreamus; ut competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, et reliqua instrumenta bellorum; sed quae sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra judicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theodorici sententia comprobaris. Sume itaque arma, mihi tibi que profutura. Ille a te devotionem petit, qui te magis defensare disponit: probat tuum animum, et opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cujus gente tu potius formideris. Nota sunt

^a Ut luteus color nuptiis dicatus fuit, sicut ex Catullo et Apuleio eximiae doctrinae vir Turneb. probat, lib. xxviii, cap. 2, Adversar., ita et argenteus seu candidus, ut ex hoc loco constat: Apuleio lib. vii de Asino; Valer. Max. lib. ii, cap. 4; Plutarch. in Problem. Unde in luctu interdicebatur, Paul. lib. i sent. iii, ult. Qui luget, inquit, abstinere debet a conviviiis, ornamentis et alba veste. Aeschines oratione contra Ctesiph. exprobrat Demostheni, quod triduo post illius unice obitum *λευκὰ ἐσθίοντα* sacrificavit. Forx.

^b Per arma infr. lib. viii, epist. 4 et 9. De qua re ne quidquam hic amplius adnotem, impediatur doctissimi viri Pithoei, sagacissimi rerum antiquarum per-

scrutatoris, diligentia: qui hunc ritum lib. i Advers. exsecutus est. Sic investitura fiebat baculi et annuli traditione, cap. 4 de concess. praeben. Sic manumissio apud Longobardos per sagittam, Paul. Diacon. lib. i de Gest. Longobard. Sed haec alias fortasse fusiis.

EPISTOLA III.

SENARIO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi confertur dignitas comitivae patrimonii, et summo-pere laudatur.

Ad ornatum palatii credimus pertinere aptas dignitatibus personas eligere: quia de claritate servientium crescit fama dominorum. Tales enim provehere principem decet, et quoties procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat recta judicia habuisse. Moribus enim debet esse conspicuus, qui datur imitandus. Facile est qualemcunque sibi deligere; multis autem electum vivere [ed., videre] decet. Cape igitur per indictionem quartam (An. Ch. 511) illustris comitivae nostri patrimonii dignitatem, quam tibi non immerito tribuit regalis auctoritas. Diu namque nostris ordinationibus geminum mutatus obsequium, et consilii particeps eras, et disposita laudabili assumptione complebas. Subiisti saepe arduae legationis officium; restitisti regibus non impar assertor, coactus justitiam nostram et illis ostendere qui rationem vix poterant cruda obstinatione sentire. Non te terruit contentionibus inflammatata regalis auctoritas: subjugasti quinimo audaciam veritati, et obsecutus ordinationibus nostris in conscientiam suam barbaros percussisti. Quid studium tuum longa lucubratione sollicitum, et continui laboris inculpabile referamus obsequium? Usus es sub exceptionis officio eloquentis ingenio: favebat ipse sui delectatus auditor, dum meliora faceres, cum [forte, quam] recitare coepisses. Pronuntiatio tua nostrum delectabat arbitrium: quia tantum dictantium reficiebas animum, quantum se lassare poterat cura cogitantium. Fuit quoque in te pars altera vitae laudabilis, quod arcana nostra morum probitate claudebas, multorum conscius, nec tamen, cum plura nosses, elatus. Collegis gratia, superioribus humilitate placuisti. Sic omnium pro te factus est unus animus ex magna diversitate sociatus. Carpes certe probatae institutionis-gratissimum fructum, quando proventus tuus ita potuit omnes letos efficere, ut universi in te judicent sua desideria profecisse. Tuere igitur

scrutatoris, diligentia: qui hunc ritum lib. i Advers. exsecutus est. Sic investitura fiebat baculi et annuli traditione, cap. 4 de concess. praeben. Sic manumissio apud Longobardos per sagittam, Paul. Diacon. lib. i de Gest. Longobard. Sed haec alias fortasse fusiis. Forx.

^c Hunc mox dicit saepe subiisse arduae legationis officium, et regibus restitisse. Unde arbitror illum esse Senarium de quo in prisco carmine seu elogio quod exstat Veter. Epigram. lib. iii, pag. 108. Ad hunc etiam scribit epist. 7 hujus libri. Forx.

^d In illo vetusto elogio Senarii dicitur: Aulica quippe comes regi patrimonio clarus. Forx.

hanc virtutum amabilem præclaramque constantiam; nostræque domus auctoritate subnixus, tanto studiosius gratiam quære, quantum te locum beneficijs respicis invenisse. Tende itaque adhuc bonis actibus tuos ad potiora successus: sciens gratiam nostram in illo semper augeri * qui se dignum adepto culmine desiderat inveniri.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICI S REX.

Renuntiat se illustrem virum Senarium ad comitivam patrimonii subvexisse, qui multis laudibus effertur.

Gloriosum quidem nobis est, Patres conscripti, honores passim impendere; sed laudabilius benemeritis digna præstare. Quidquid enim talibus tribuimus, pro generali potius utilitate largimur. Cunctis siquidem proficit recti tenax proventus; nec locus B relinquitur injuriæ, cum ad bonos pervenit regula disciplinæ. Hoc itaque præclaro desiderio illustrem virum Senarium comitivæ patrimonii dignitate subveximus, qui venalitatis obscura animi claritate refugiat, qui calumnia non lætetur, nec patrimonii auctoritate suffultus, de nostro sibi faciat terrore compendium; sed jus æquabile possit tenere cum cæteris, unde nobis placere respicit servientes. Hæc de illo futura promittere, præteritorum facit temporum fides. In ipso quippe adolescentiæ flore palatia nostra meritis maturus intravit; et quod robustas quoque fatigat ætates, nullo deceptus novitatis errore, ad imperantis conversus arbitrium, effectum bonarum præstitit jussionum. Nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptissimus, frequenter C etiam in legationis honorem electus, cujus multiplex meritum incertum apud nos reddebat officium. Non enim unius loci vir debet dici, a quo multa videntur impleri. Sed hæc amplius commendabat humilitas [Ac., utilit s], quæ tam clara quam rara est. Novum

* Mss., *tuis ad potiores voces suscipiens gratiam nostram, optans in illo, etc.*

^b Γνώμη perpulchra. Novum est, sub amore principis custodire modestiam, pro eo quod diceremus, arduum est eos qui apud principem plurimum possunt, se moderate submissequere gerere. Novum, id est magnum, tit. de publ. judic. nova pœna, pro atroci. Servius Honorat. in illud Virgil. Pollio, Et ipse facit nova carmina, et in illud, Quis novus hic nostris, etc. Galenus apud Hippocrat. γενναίως, interpretatur γενναίως, vel σφοδρῶς, vel ἰσχυρῶς, id est, genere, valde, vehementer. FORN.

^c Huic sententiæ suffragatur Symmach. lib. 1, epist. 57. Quippe lætitia, inquit, loquax res est atque ostentatrix sui, adeo ut magnæ parti hominum nulla ab hac cautio sit. Idem epist. seq. * In serenis frontibus animorum indicia perleguntur; non enim se caput exundantis lætitiæ magnitudo, sed dedignata pectorum latebras ita multa et candida foris prominet, ut intelligatur non ingentior esse quam verior. Apuleius lib. III Florid. Nam nunc lætitia facundie obstreperit, et cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mavult impresentiarum gaudere quam predicare. Quid faciam? cupio gratus videri: sed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. FORN.

Quod autem hic dicitur garrulam esse lætitiã, congruit iis quæ leguntur in Panegyrico Pacati:

est enim ^b, sub amore principis custodire modestiam: quia gaudia semper animos inquietant; modus etiam raro **61** lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus intervenit. Garrula res est lætitia ^c; nec enim præ gaudio potest spiritus contineri. Verum inter hæc stupenda meritorum, originis quoque simili claritate resplendet; ut hæreas qua parte sit ditior, cum copiosius utraque possideat. Habent ergo sigillatim distributa præconium, juncta miraculum. Quapropter, P. C., assurgat primævis introcuntibus cana libertas ^d. Nihil de genio vestro subtrahitur, quando venientium novitas honorabiliter invitatur. Parentes ^e publici de clementia nominati, duplex vos ratio benignitatis invitet: incipiens mereatur gratiam, proventus favorem.

EPISTOLA V.

AMABILI VIRO DEVOTO, COMITI, THEODORICI S REX.

Statuit ut omnes navicularii Campaniæ, Lucaniæ, sive Thusciciæ fidejussoribus idoneis se committant ad victuales species in Gallias sume laborantes devehendas, pretioque distribuendas.

Nullum decet nostras gravanter suscipere jussiones, quæ magis utilitates noscuntur extollere devotorum. In Gallicana igitur regione victualium cognovimus charitatem, ad quam negotiatio semper prompta festinat, ut empta largius angustiore pretio distrahantur. Sic evenit ut et venditoribus satisfiat, et illis provisio nostra subveniat. Atque ideo devotio tua præsentis auctoritate cognoscat omnes navicularios Campaniæ, Lucaniæ, sive Thusciciæ fidejussoribus idoneis se de- C here committere, ut cum victualibus speciebus tantum proficiscantur ad Gallias: habituri licentiam distrahendi, sicut inter emptorem venditoremque convenerit. Grande commodum ^f est, cum indigentibus pacisci: quando fames totum solet contemnere ^g, ut suam necessitatem possit expellere [Mss.,

ait enim in eundem hominem non posse eodem tempore gaudium et silentium convenire. Plinius quoque scribit inesse gaudio vim cogendi. Manca est siue sermone hilaritas, et simulacrum mœroris est occultare quod gaudeas, et afflictionis mutatio vocem in lætitia non habere. Prætermittendum non est quod M. Cato in oratione pro Rhodiensibus affirmat, res secundas lætitia transvorsum nos trudere a recte consulendo atque intelligendo. Apuleius vero Florid. lib. III lætitiã obstreperere ait facundiam, et cogitationem voluptate impedire. Quibus congruit vetus proverbium relatum a D. Hieronymo, nimirum eloquentiam rem non esse tristem. Bross.

^d Id est curia, seu senatus. JUR.

^e Id est senatores. JUR.

^f Hic pretia rerum variantur, l. 65, pretia, ad l. Falcid. commerciorum mater necessitas, l. 4 de contr. empt. FORN.

^g Famis tempore omnia charius venduntur: imo et liberi a parentibus distrahuntur. Valentin. novell. 11, Notum est, inquit, proxime obsecrissimam famem per totam Italianam deævisse, coactosque homines filios et parentes vendere, ut discrimen instantis mortis effugerent. Paul. lib. v, tit. 1 sentent.: l. 2, De patrib. qui fi. distr. Annibale Cassitium oppidum obsidente, Strabo lib. v testatur ὡς ἐπὶ τὸν ποταμόν σία ὄραγμα πρῶθεντες μεθύοντο, ino marem ea in obidione 20 nummis venisse, refertur a Plinio lib.

* Hic locus non est Symmachi, sed Nazarii in Panegy. ut D. Juretus dicit se observasse ad Symm. lib. 1, ep. 51.

explere]. Nam cum ambitioni suæ serviat, propemodum donare videtur, qui vendit rogatus. Ad saturatos cum mercibus ire certamen est: suo autem pretium poseit arbitrio, qui victualia potest ferre jejunis.

EPISTOLA VI.

SYMMACHO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.
Jubet ut filios Valeriani, quos pater studiorum causa Romanæ deduxerat, in ea detineat; nec liceat eis ante exire quam decreverit.

Rationabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius quod die noctuque assidua deliberationevolvamus, nisi ut rempub. nostram sicut arma protegent^a, æquitas quoque inviolata custodiat? Spectabilis itaque Valerianus in Syracusana civitate consistens, reverti se ad lares proprios supplicavit, qui studiorum causa liberos^b suos ad Romanam civitatem deduxit. Quos illustris magnificentia tua, ex nostra continens jussione, in supradicta urbe faciat commorari; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc noster proloquatur affatus [ms. Aud., affectus]. Ita enim et illis studiorum proventus acquiritur, et nostræ jussionis reverentia custoditur. Non ergo sibi putet impositum, quod debuit esse votivum. Nulli sit ingrata Roma, quæ dici non potest aliena. Illa eloquentiæ secunda mater, illa virtutum omnium latissimum templum. Sentiat plane, quod charum est [ed. clarum]; non sine gratia esse creditur, cui habitatio tanta præstat.

69 EPISTOLA VII.

SENARIO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Monet eos qui e Sicilia frumentum in Gallias devehebant, naufragium passos esse tristissimum; atque adeo jubet ut quod periit triticum iis reputetur.

Propositum nostræ pietatis est, injuste periclitan-

viii, cap. 57. Val. Max. lib. vii, cap. 6. Vide epist. 27 lib. 12, infra. FORN.

^a Et Justin. proemio Instit. et l. un., c. de relig. et sumpt. fun. Synesius ad Pæonium *ὑπὲρ τοῦ δόρου*. Athenis fuit Eleaticum gymnasium, ubi pari litterarum et armorum cura studioque exercebantur, *διδασκαλίας οὐ, λήρων τε καὶ ἄλλων ὑποτίμως ἐπεμελήθησαν*. FORN.

^b Fuere olim domicilia litterarum omnium optimarum Athenæ, Rhodus, Roma, Berythus, Constantinopolis, Alexandria. FORN.

^c Sic etiam dicuntur prosectores equorum in l. 1, c. de tract. et stat.; prosectores publicarum functionum, l. 9, c. de curs. publ.; prosectores reorum in l. solent. D. de custod. reor. BROSS.

^d Modiatio, modius. Epiphanius *περὶ σταβιδῶν*. l. ult., c. de naufrag.; lib. xi, l. 52, Cum navarchorum. De naviculariis lib. xii C. Th., l. 16, Cum non frumentam, c. de usur. Calculus modiationis d. l. ult.: ubi obiter observa lacunam dispendii eo sensu dici ab Honorio et Theod. quo lacuna ararii. Symmacho lib. 1, epist. 19. Gellio, famæ lacuna, lib. xi, c. 3. Cicero in Verrina 4 *μοδισιῶς* longe aliud in legibus navalibus Justiniani. FORN.

Modiationem tritici. Hic locus pertinet ad l. super naufragiorum, 6, c. de naufrag.; hæc enim vult ut si naviculariorum culpa navigandi opportunitate transacta, ex annoa publica aliquid tempestate maris deperierit, periculum ad omne naviculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fiscum, non ad collatores. Sciendum tamen est quod naufragio pe-

atium sublevare fortunas: quia quod aliena vi constat impositum, trahere non possumus ad delictum. Iniquum est enim ut hominis vitio deputetur quod ejus voluntate non regitur; et illud imputetur periclitanti, unde ratio datur evadere. Atque ideo sublimitas tua prosectores frumentorum^e, qui de Sicilia fuerant ad Gallias destinati, lacrymabili nos aditione pulsasse cognoscat, dum susceptum onus promovissent in pelagus, adversis flatibus fuisse susceptum: ubi fatiscente compage trabium, omnia vis undarum absorbit; nec quidquam miseris de aquarum animietate, nisi solas lacrymas restitisse. Unde illustris sublimitas tua, præsentis auctoritate commonita, modiationem tritici^d quam sub hac sorte periisse probaverint, supradictis prosectores sine aliqua faciat cunctatione reputari. Crudelitatis enim genus est, ultra naufragium velle desævire^e, et illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa [ms. A. et ed. Niv. et Gam., pericula]^f cessisse.

EPISTOLA VIII.

HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS FOROLIVENSIBUS [ed., FOROJULIENSIBUS] THEODORICUS REX.

Decernit ut accepto pretio, e patria sua trabes ad Alsuani sine ulla mora devehant.

Grave videri non debet, quod nostra ordinatione censetur: quia novimus æstimare, quod vos oportet implere. A nobis quippe potestis rationabiliter custodiri, quibus profecistis non gravati. Proinde devotioni vestræ præsentis auctoritate decernimus, ut accepto pretio compellenti, de locis vestris ad Alsuani trabes sine aliqua dilatione devehatis; quatenus et nostra ordinatio sortiri possit effectum, et perceptis mercedibus nec vos videamini sustinere dispendium.

riit, sine navicularii culpa, a fisco accepto ferri, nec navicularii periculo cedere. Quod autem ad hanc modiationis vocem attinet, reperitur sæpiissime in jure, ut in supradicta lege, et in l. 1. Cod. de ann. civil. Et aliis iustis. Male quidam modiationem pensationem esse frumentum, cum potius sit mensura: perperam quoque alii modiationem ad æstimationem numerariam referunt in lege Rhodia. BROSS.

^e Humana sententia: cui non absimile illud Ulpiani videtur. Si labes facta sit, omnemque fructum tulit, damnum coloni non esse: ne supra damnum seminis amissi mercedes ægri præstare cogatur. Nam vis divina, quam *θεὸς βίβη*, vel, ut apud Harmenopolium est, *θεομαχία* vocant, non debet conductori esse damnosa, si plusquam tolerabile est, læsi fuerit fructus. l. 11, Ex conducto, § si vis; l. 25, Si merces. D. locat. et cond. Naufragiorum legibus hæc quoque ascribitur, Naufragia ad publicanos pertinent, l. 1 C. Theod. de naufrag., lib. xii, tit. 8. Quod perantiquum esse ex Hermogene et Fortunatiano liquet: ne ex calamitate miserorum fisco luctuosum lucrum capter. D. l. 1, l. 2, l. 5, l. 11, C. Justiniano, de naufrag. intra anni spatium naufragus remedium ex indulgentiâ consequitur. Hoc addit l. pen. ut confestim, et levato velo ejusmodi causæ cognoscantur. FORN.

^f Noster Cassiod. infra hoc lib. ep. 19, de nautis, quos frequenter plus affliguntur damna, quam solent nudare naufragia. Seneca lib. vii Controvers. 1: O maria, justiora iudicis! o meliores procellæ patre, etc. FORN.

EPISTOLA IX.

OSUIN [ed., OSUNI] VIRO ILLUSTRİ, COMITI, THEODORICUS REX.

Constituit ut si qui Maurentio et Paulæ patris auxilio orbatis litem intenderint, eos ad curiam regiam mittat.

Innocentiæ professio est nostram elegisse præsentiam : ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur. Maurentius atque Paula, patris auxilio nudati, multorum se injuriis testantur exponi : quorum adolescentia pervia videtur incommodis ^a, cum facile possit subripi vel juvembus destitutis. Et ideo nostrum merentur præsidium, a quibus se calliditas non abstinet improborum. Proinde sublimitas vestra tenorem præsentis jussionis agnoscens, supra memoratos adultos, si quis jurgantium pulsare maluerit, ad nostrum comitatum noverit dirigendos : ubi et innocentia perfugium, et calumniatores jus possunt invenire districtum.

EPISTOLA X.

JOANNI VIRO SENATORI, CONSULARI CAMPANIÆ, THEODORICUS REX.

Decernit ut edictum promulget in eos qui sponte ad pignorandi se studia contulerint; et jubet ut quisquis, quod repetere debuisset, pignorandi gratia fortassis invaserit, voce juris amittat. Quod si quis solvendo non sit, in eum vult justibus animadverti.

Fœdum est inter jura publica privatis odiis licentiam dare, nec ad arbitrium proprium judicandus est inconsultus fervor animorum. Iniquum quippe nimis est quod delectat iratum. Furentes justa non sentiunt, quia dum commoti animo in vindictam sæviunt, rerum temperantiam non requirunt. Hinc est quod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu ^b, nihil proprio ageretur impulsu. Quid enim a bellica confusione pax tranquilla distabit, si per vim litigia terminentur [ms. A., per jura litigia non terminentur]? Provincialium igitur Campaniæ atque Samnii suggestione comperimus, nonnullos, neglecta temporum disciplina, ad pignorandi ^c se studia transtulisse, et quasi edicto misso, per vulgus licentiam cre-

^a Circumscriptio adolescentum Lætoria lege prohibita, Cicer. in Offic. et de Nat. deor. Jul. Capitolin. in Antonio Philosopho, l. 2. C. Theod. De donat. lib. tit. 12. Insidiæ fiunt adolescentibus, l. 1, de Minoribus. FORN.

^b Nihil manu, χειρῶν νόμος, id est vi. Pompon. l. 2, de orig. jur. : Omnia manu regis gubernabuntur. Florent., manu a regibus. Ms. liber, manuum legibus. Paulus, adversus extraneos homines, si quid manu commiserint. Quod genus dicendi qui minus perspexerunt, ausi sunt integræ Pandectarum Florentinarum lectioni substituere, modo, manus; modo, in alium; modo, malum. Et in Photii Nomocanone, tit. 9, cap. 7 : Si episcopus adversus collegam συνπίστοπον actionem habens non agat, sed cum illo tractet, χειρὶ πράξει, id est manu et vi agat. Male Henricus Agyleus, χειραπτάσει, conatus emendare, frustra, ut ex concilii Carthagin. can. 121, et Justiniani novel. 123, convincitur. Vis omnis legibus infesta, cum insuper habito magistratus imperio privati sibi jus ipsi dicunt. L. non est singulis, de reg. ju., ἀναρχίας δαυσιστῶν vocat. Harmenop. lib. iii Epitom., tit. 5, ἀνάρχως, Justinian. leg. Rustic., tit. 1, l. 6. FORN.

^c Pignorationes, et quas repræsalias dicunt, prohibet Theodoricus, et Zeno l. un., ut nullus ex vicaniis

A visse vitiorum. His multo acerbiora jungentes, alienis debitis ad solutionem alios trahi, solamque causam probabilem videri, si aliqua debitori potuit in civitate conjungi. O iniquum persuasionis (lege pervasionis. JURET.) errorem. Dividuntur causæ germanis : filius obligationibus ^d paternis, si non sit hæres, exiit; uxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula, non tenetur; et audacia solutionem trahit extraneos, cum absolvant jura conjunctos. Hoc hactenus fieri nostri ignorantia fortasse pertulerit, nunc necesse est remedium de legibus habeat, quod nostram potuit intrare notitiam. Proinde edictalis programmatisteno compertis spectabilitas vestra ad cunctorum faciat notitiam pervenire, ut quisquis quod repetere debuisset, pignorandi studio fortassis invaserit, voce [ms., vocem] juris amittat, nec liceat cuiquam sua sponte, nisi obligatum forsitan, pignus auferre. Si vero alterum pro altero, quod nefas dictu est, pignorare maluerit, in duplum cui vim fecit direpta restituat : quia scelera damna plus cohibent, et sola detrimenta cogitant qui pudoris fecere jacturam. Quem vero ab hac redhibitione [alii, redimitione] fœdum patrociniū tenuitatis excusat, pro admissi qualitate facinoris in eum fustuario supplicio vindicetur. Non enim patimur impunitam quod nolumus esse permisum.

EPISTOLA XI.

SENARIO VIRO ILLUSTRİ, COMITI, THEODORICUS REX.

Remittit ad eum causam inter possessores Volienses atque curiales diligeni examine discutiendam, nec non et finiendam.

C Spes est certa remedii, vota supplicum ad prudentis remisisse judicium; ut per ordinationis beneficium, confusionis abrogetur incertum. Proinde magnitudo tua, cujus ordinationi videtur subjacere provincia, inter possessores Volienses atque curiales causam diligenti examinatione discutiatur, quatenus inter eos sopiatur querela, a vobis patefacta justitia. Non enim decet post audientiam vestram negotium trahi, a quo post alios judices debuisset audiri.

pro alienis vicaneorum debitis teneatur; lib. xi C. Justinianus novell. 52 et 13¹, et vim omnem a repub. abesse jubet, ut non manu, sed actione experiatur. Idque juri nostro consentaneum est, l. exstat et l. pen. quod met. caus., l. 9, negantes, c. de oblig. et act. FORN.

D ^d Al., alligationibus, etc. Scribit vero Sextus Empiricus lib. i, cap. 14, in fin. Pyrrhon. hypoth., legem esse apud Romanos, ut qui paternis bonis renuntiat, non persolvat patris nomina. Apud Rhodios autem dissolvere æs alienum paternum compellatur. Quamvis non omnis filius est hæres, nec statim in vitus obstringitur ari alieno a patre conflatu : a cujus hæreditate (quod hodie licet) abstinerit, tot. tractatu de jur. del. l. 12, cum a matre, C. de rei vindic. ; l. 15, æris; l. 24, si patri, C. de donat., c. non omnis, 32, q. 2. Quare Alexander pontifex Rom. quod indistincte rescribit filium patris debita exsolvere teneri, c. 1 de solut., id non simpliciter de filio, sed secundum ea quæ sæpius contingunt, de filio hæreditatem tantum patris adenite accipiendum est, arg. l. 4, 5, 6, de legib. Ut plurimum existit hæres patris, cujus hæreditas tacita quadam natura liberis addicitur. L. 11, in suis, de lib. et posthum. : l. 7, cum ratio, D. de bon. damn. FORNER.

EPISTOLA XII.

MANABADO VIRO ILLUSTRIS, COMITI ET GEMELLO VIRO
SENATORI, THEODORICUS REX.

Illis committit causam inter Archotamiam et Ætheriam nurum ejus juxta leges audiendam, ut mediis sacrosanctis Evangelis cum tribus honoratis jurisperitis sententiam secundum prisci juris formam proferant.

Propositi nostri est ut provincias nobis, Deo auxiliante, subjectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus: quia semper auget principes observata justitia; et quantum probabili institutione vivitur, tantum summis adhuc provecibus aggregatur. Archotamia itaque illustris femina flebiliter ingemiscens, nepotis sui calamitatem tali conquestione deploravit (dum semper aviæ cura^a tenerior est suorum), asserens Ætheriam nurum suam, mariti postposita dilectione, cuidam se Liberio jugali fœdere sociasse, et eum ornatiores cupit novis thalamis apparere, studuerit prioris viri facultates evertere, allegans ditam filiorum spoliis, quibus magis decuit congregari. Ideoque nos, qui desideria supplicum consuevimus remittere ad statuta divalium sanctionum, ut nec insinuationem supplicum renuamus, nec adversarii negotium credula facilitate damnemus: sublimitatis vestre judicio hanc causam legibus committimus audiendam, ut omni incivilitate submota, mediis sacrosanctis Evangelis, cum tribus honoratis, quos partium consensus elegerit, qui legum possint habere notitiam, quidquid prisci juris forma constituit inter **64** eos, considerata disciplina nostri temporis, proferatis. Quia non deceat per vim eos aliquid agere qui ad nostra meruerunt regimina pervenire.

^a Ea vis est *στοργῆς φυσικῆς πρὸς τὰ τέκνα*, ut parentes malint liberis quam sibi bene esse: et amor a natura hominibus insitus descendat magis quam ascendat, l. 19, Institutus, D. quod met. cau.; l. pen. § de uno, D. de rit. nupt., propter propagationem scilicet tuendam studio educandæ prolis immortalitatem quamdam generis humani natura commenta videtur. Aristot. in Œconom.: *Κατὰ τοῦτο γὰρ μόνον ἡ τῶν ἀνθρώπων κατάστασις ὅτι θνητὴ ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀεὶ εἶναι τυγχάνει, καὶ αἱ τῶν γονέων εὐχαι εἰς τοῦτο πάντα συντίθενται.* Quod Theophil. tit. de jure nat. adumbravit, *Ἡ φύσις ὁρᾷσα τὸ καθ' ἑαστον τῶν ζῴων βῶν τῶν πατρῴων, διὰ τοῦ γάμου, καὶ τῆς ἐνταύθην παιδοποιίας, καὶ τῆς πρὸς τελευτῆς στοργῆς τε, καὶ ἀνατροπῆς, καὶ διαδοχῆς τῆν ἀθανασίας τοῖς ἐπιχειρήσασιν.* Val. Max. de censoria nota: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est postor) alligaverunt. FORN.

Sic locutus est Sidonius Apo linaris: Roscia te salutat cura communis, quæ in aviæ amicarumque indulgentissimo sinu (quod raro contingit nepotibus aliis), et cum severitate nutritur, qua tamen tenerum non infirmatur ævum, sed infirmatur ingenium. Et alibi: Filiam unicam parvam post obitum uxoris relictam solatio celibatus alit teneritudine aviæ, materna diligentia, paterna benignitate. BROSS.

^b En car tam multa annonæ militari nostris legibus jure quadam singulari constituta sint, de quibus alias. FORN.

Ad bellum gerendum tria sunt necessaria, ut puta, apparatus pecunie, commentuum, armorum; estque annona adeo necessaria, ut qui frumentum necessariumque commentum non præparat, vincatur sine ferro, et in eo culpæ hodiernam incuriam pos-

A

EPISTOLA XIII.

SENARIO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Illi insinuat se decrevisse ut Colossæo ad Sirmiensem Pannoniam misso, juxta consuetudinem veterem annonæ præbeantur.

Emolumenta desse laborantibus non oportet, ut et bonæ spei aditus aperiatur, et desudantium querela justa compensatione claudatur. Atque ideo providentiam nostram, quæ omnes reipub. partes sub cœlesti favore circumspicit, ordinasse cognosce, ut Colossæo viro illustri pro laboribus et meritis ad Sirmiensem Pannoniam destinato, juxta consuetudinem veterem victualia præbeantur, quatenus dum memorato viro necessaria fuerint præparata, locus injustis præsumptionibus abrogetur. Disciplinam siquidem non potest servare jejunus exercitus^b, dum quod deest semper præsumit armatus. Habeat quod emat^c, ne cogatur cogitare quod auferat. Necessitas moderamen non diligit,^d nec potest imperari multis quod nequeunt custodire paucissimi.

EPISTOLA XIV.

GESILÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Jubet ut cogat Gothos in Thuscia utraque commorantes, debita vectigalia exsolvere, et contumaces puniat.

Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægravare, ut quod potest exigi non mereatur audiri. Sua quemque damna^a respiciant, et is solvat tributum qui possessionis noseitur habere compendium. Atque ideo præsentis sibi auctoritate delegamus, ut Gothi per Picenum sive Thuscias utrasque residentes, te imminente cogantur exsolvere debitas

sumus, cum fere mendicitas ad omnem desperationem vocat armatos: nam, ut cum imperatore loquar, miles non timet vestitus, armatus, calceatus, et satur, et habens aliquid in zonula. BROSS.

^c Miserrima omnino castrensium fames quid designarit in Spendianis militibus Polybius, et Porphyrius, *περὶ ἐπιπόρων ἀποχῆς*, lib. II, quid Numantinis; Val. Max. lib. VII, cap. 6. Quid Romanis Livius lib. IV, et Ammian. Marcellin.; quid Hierosolymitanis Euseb. III, cap. 4, Eccles. Histor.; Joseph. Antiqu. lib. IX, cap. 4; idem de Bello Judaico lib. VI, cap. ult., et lib. VII, cap. 6. Vide lib. XII, epist. 5. FORN.

^d Quanta sit necessitatis vis ac potestas declarant auctores, nam, ut loquitur Horatius,

Omnia rapit

...Æqua lege necessitas,
Sortitur insignes, et inops.

Omne capax, movet urna nomen.

Præterea idem anteambulatricem fortunæ dicit esse necessitatem, fortunæ dominatum et potentiam constituens, quod quidquid ei collibuerit, nulla vis tanta sit, ut impedire possit. Clavos etiam trabales perelegantis fictione et conceptione ibidem tribuit necessitati, quibus omnia ligat, firmetque, et retineat. BROSS.

^e Nam tributis et vectigalis nomine, prædia ipsa et possessores conveniuntur, l. 7, Imperatores, D. de publican. Demosthen. advers. Timocratem ait tributum non a corporibus, sed a possessoribus seu fundis deberi, *τὰς εἰσφορὰς τὰ κτήματα, ὃ τὰ σώματα οφείδων.* Τὰ γὰρ ἀπὸ τούτων εἰσφέρονται. L. 1 et 3, C. si propter publ. pens. et fit. sine sensu, vel reliqu. fund. comp. non poss. Legem de publicanis et vectigalibus non adversus homines, sed adversus rem scriptam esse docet Quintil. declamat. 34, Salvian. lib. V de Providentia. FORN.

functiones. In ipsis enim inilis comprimendus excessus est, ne fœda imitatio, quasi turpis scabies, paulatim reliquos comprehendat. Si quis ergo jussa nostra agresti spiritu resupinatus abjecerit, casas ejus appositis titulis fisci nostri juribus vindicabis, ut qui juste noluit parva solvere, rationabiliter videatur maxima perdidisse. Qui enim debent ad fiscum celerius esse devoti, nisi qui capiunt commoda denativi? Quando amplius de nostra humanitate recipiunt quam stipendii jure præstetur. Nam si liberalitatis nostræ causa tractetur, nos potius voluntaria tributa solvimus, qui fortunas omnium sublevamus.

EPISTOLA XV.

BENENATO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Statuit ut viginti unum dromonarios robustos in locum defunctorum eligat, viresque eorum probet.

Illustris et magnifici viri comitis Patrimonii suggestione comperimus dromonarios ^a viginti **65** et unum de constituto numero mortis incommodo fuisse subtractos. Unde providentiam nostram, cujus est proprium quod casu subducitur reparare consilio, hoc statuisse cognosce; ut supradictos dromonarios probare sine aliqua dubitatione festines, qui tamen ad hoc opus possint idonei reperiri. Remigum enim labor operosus valentes animo et viribus quærit, ut confidentia mentis procellis obviare possit undosis. Quid enim audentius quam illud infidum ac vastissimum mare intrare parvo navigio, quod eluctari facit desperationis sola præsumptio? Quapropter jussis te nostris hanc cautelam convenit adhibere, ut quereiam de congregatis debilibus non facias, cum nos [*Imp.*, necl **C** robustissimos quæsiisse cognoscas.

EPISTOLA XVI.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Renuntiat se Arigerno comiti, quem ob præclare gesta laudat, Romanæ urbis disciplinam commisisse, et ut illi pareant omnes jubet.

Utilitatis publicæ causa, quam noster animus semper spectat, virum illustrem comitem Arigernum, cives pene vestrum, dudum ad Gallias æstinavimus dirigendum, ut ejus maturitate consilii titubantium potuissent corda firmari. Novitatem quippe sollicitam prudentes convenit habere rectores, ut quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, sic currat instituta devotio. His rebus ad nostra vota compositis, et gloriam civilitatis refulit, et quod inter vos didicit **D** diligenter ostendens, bellorum insignia reportavit. Quem desideratum, sicut putamus, cœtui vestro reddidimus, ut qui vobis longa ætate placuit, nunc gratior fiat, cum eum adjecta bona commendant. Quapropter disciplinæ se præfati viri Romanus ordo restituat, ut quod quietis amore præcipitur, devotis

^a Dromones navigia celerrima quasi cursoria a Justiniano vocantur in l. 4, C. de off. præf. præf. aff., quos celones Latini appellant a celeritate, ut testatur Nonius. Milites, inquit, constituas qui possint et ipsum trajectum servare, et omnia quæcunque in partibus Hispaniæ vel Galliæ, sive Francorum aguntur, viro spectabili duce denunciare: in quo trajecto etiam dromones quantos provideris, ordinari facias. Isidor. 19 Etymol. Bross.

A animis impleatur; quatenus et excessibus tollatur licentia, et quod optamus maxime, locum nequeat invenire vindicta. Si qua etiam per ejus absentiam culpa provenerit, inter vos justitiæ consideratione corrigite, sicut nobilitati vestræ convenit agere, cui semper probitas placet: quoniam nos specialiter injunxisse cognoscite, ut error, qui ab auctoribus suis minime fuerit emendatus, legum districtione reseccetur. Pareatur ergo, P. C., viro multis temporibus jam probato, cujus necesse est prædicanda sequi, qui se hactenus sub vestra omnium laude tractavit, et in tanta frequentia nullius reperit adversa judicia.

EPISTOLA XVII.

IDÆ VIRO SUBLIMI, DUCI, THEODORICUS REX.

Præcipit ut ecclesiæ Narbonensis possessiones ab aliquibus pervasoribus occupatas, restituendas curet.

Definitam rem ab antiquo rege, quam tamen constat rationabiliter esse decretam, nulla volumus ambiguitate titubare: quia decet firmum esse quod commendatur probabili jussione. Cur enim priora quassemus, ubi nihil est quod corrigere debeamus? Atque ideo præsentī tibi auctoritate præcipimus ut possessiones Narbonensis ecclesiæ, secundum præcelsæ recordationis Alarici præcepta, a quibuslibet pervasoribus occupatæ teneantur, æquatis facias contentatione restitui: quoniam versari [*miss.*, adversari] nolumus in Ecclesiæ dispendio præsumptiones illicitas, dum nostra deceat tempora sedare confusa. Esto contra talia omnino sollicitus, ut qui es bello clarus, civilitate quoque reddaris eximius. Sic et arma tua, Deo juvante, corroboras, si justitiam mediocribus servare contendas. Improbis enim potuisse resistere, non prævalet excusare, quando omnes tibi libenter cedunt, quem gloriosum in bellorum certamine cognoverunt. Ignavus forte audacibus jubere nil possit: nemo plus præ-umentibus imperat quam quem sua facta commendant.

EPISTOLA XVIII.

ANNÆ VIRO SENATORI, COMITI, THEODORICUS REX.

Decernit ut diligenter inquirat num Laurentius presbyter, effossis mortuorum sepulchris, thesauros invenerit.

Consuetudo est nostræ clementiæ, probatæ nobis fidei agenda committere, ut cum iudices delegamus prædictos tractatu maturo, locum prava nequeat invenire subreptio. Dudum siquidem ad nos multorum suggestione pervenit, Laurentium presbyterum effossis cineribus funestas divitias inter hominum cadavera perscrutatam, concussionemque mortuis intulisse, quem oportet viventibus quietam prædicare. Non abstulisse perhibetur ^b tam crudeli contagio piis dica-

Dromones erant navigia celerrima et expediti cursus, quorum meminit infra lib. v, epist. 16 et 17, que alibi naves cursoriæ vocantur, ut apud Sidon. Apoll. lib. 1, epist. 5. Inde igitur dromonarii dicti, qui erant remiges dromonum. Jur.

^b Sepulchorum ossa eruere nefas fuisse testatur veteres, et Horat. ode 16 Epod., Virg. iv Æneid. Bross.

tas consecrationibus manus, aurum exsecrabili quæsiisse fertur affectu, quem suam decussisset egentibus dare substantiam, vel sub æquitate collectam. Quod te diligenti examinatione præcipimus indagare, ut si veritati dicta perspexeris convenire, hominis ambitum eo tantum fine concludas, ne possit aurum supprimere, quod eum non licuit invenire. Scelus enim quod nos pro sacerdotali honore relinquimus impunitum^a, majori pondere credimus vindicandum.

66 EPISTOLA XIX.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Scribit se remisisse ad præsens tempus solutionem siliquatici in frumentis, vino et oleo, ut copiam possit præstare provinciis.

Decet principalem providentiam fessa refovere, ut asperitatem casuum mitiget lenitas jussionum. Non enim sentitur incommodum, si quod per adversitatem constat oppressum, concessa prosperitas ostenderit sublevatum. Siliquatici namque præstationem, quam rebus omnibus nundinandis provida definivit antiquitas, in frumentis, vino et oleo dari præsentis tempore non jubemus, ut hæc remissio solutionis copiam possit præstare provinciis, et respirent aliquatenus fessi præsentis salubritate decreti. Quis enim ad vendendum non incitetur largius, cui solita dispendia subtrahuntur? Portus nostros navis veniens non paveat, ut certum nautis possit esse refugium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligant damna quam solent nudare naufragia. Sit hoc forsitan sub quiete tolerandum, nunc autem, dum provincialibus præstare cupimus, mercium dominis interim consulamus.

EPISTOLA XX.

GEBERICH VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Decernit ut unum jugum ecclesie Constantii episcopi pietate principum collatum et ab usurpatoribus detentum, restituatur.

Si desideramus locum beneficii invenire, ut titulos passimus nostræ pietatis erigere, quanto magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus sponte largiri, maxime quando et illud conscientie nostræ reponitur, quod de fisco sub antiqua solemnitate præstatur! Proinde viri venerabilis episcopi Constantii supplicatione comperimus, sacrosanctæ ecclesie ipsius unum jugum, veterum principum pietate collatum, et nunc quorundam usurpatione violenta retineri. Sed quia nos uti nullum volumus fraudibus suis, præsertim cum in dispendio

^a Sic in legibus Wisigothorum lib. iv, tit. 6. Deo potius vindicanda relinquimus, quam nostro rescindenda iudicio definimus. JUR.

^b Tota hæc epistola est de arte magica, et in magos dando esse iudices declarat, quoniam, inquit, versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. Cum autem magi apud Persas potissimum deorum cultui vacare solerent, in tantum postea aucta est eorum vanitas, ut non solum observatione siderum futura prædicare, sed artibus quibusdam et maleficiis et scire se omnia, et facere posse profiterentur. BROSS.

^c Justinianus novell. 115, γορταίαν dixit, id est magicos susurros, interprete Juliano, qui sunt manibus accitis, l. 6, C. de malefic. et mathem. Aure-

lius pauperum detestabili mente versetur, præsentis auctoritate decernimus ut ea quæ retro principum constiterint humanitate depulata, supra memorata ecclesia sine aliqua imminutione percipiat, manente pœna etiam pervasori, qui et veterum dona et ecclesie probatur violasse compendia.

EPISTOLA XXI.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Admonet ut sit ad injuncta sollicitus, necessitate temporis id exigente.

Quamvis efficaciam tuam insistere credamus injunctis, et studiose deflectere quæ nobis cognoveris displicere, tamen sollicitum admonitio nostra non deserit, ut instructor reddaris, dum infra scriptis brevibus delinita susceperis. Proinde ordinatio nostra nulli videri debet ingrata, cum necessitas temporis excuset onera jussionis. Esto itaque ad injuncta sollicitus, quia licet sit semper adhibenda, maxime tamen utilis est in necessitate custodia. Parebis ergo commonitus, ut sic possis cum provincialibus agere quemadmodum nos eis respicis velle præstare, quatenus securus de nostra gratia consequaris, quidquid sollicitus de pravo stadio habere contempseris.

EPISTOLA XXII.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBIS, THEODORICUS REX.

Narrat se ab eo accepisse Basilium atque Prætextatum magicarum artium fuisse accusatos, et decernit ut quinque senatoribus secum assumptis, adhibito quoque Arigerno comite, hanc causam juris ordine custodito examinet, et si reos compererint, legum distractione plectant.

Intolerabilis excessus est^a, qui supernæ majestatis affectat injuriam, et oblitus pietatis, crudelia sectatur erroris. Quem enim speravit veniæ locum, qui reverendum contempsit auctorem? Abscedat ritus de medio jam profanus; conticescat pœnale murmur^b animarum. Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis (Vide Baron. ad an. Christi 504). Magnitudinis itaque tuæ relatione comperimus Basilium atque Prætextatum, artis sinistrae jamdiu contagione pollutos, in accusationem tui examinis personarum intentione deductos. Super qua re nostram te asseris spectare^d sententiam, ut confidentius fiat quod pietatis nostræ mandat auctoritas. Sed nos, qui nescimus a legibus discrepare, quorum cordi est in omnibus moderatam tenere justitiam, præsentis auctoritate decernimus ut quinque senatoribus^e, id est ma-

lius Prudentius lib. i contra Symmachi relationem,

Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atque sepulcrales scire incantare favillas.

Cedrenus de Apollonii Tyanæi præstigiis pag. 33, γορταίαν ab ejulatu ad sepulcra deducit, nempe ἀπὸ τῶν γόων, καὶ θρήνων τῶν περὶ τοὺς τάφους τοῖς τῷ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσι γινομένῃ, infra lib. ix, ep. 18. FORNER.

^d Spectare pro expectare: ut contra, expectant, pro spectant, l. 3, C. de red. act. Paul. lib. i, tit. 9; lib. v, tit. 6, Sentent. FORN.

^e Theodoricus hoc loco jubet Argolicum præfectum Urbi, quinque senatoribus adhibitis, de crimine Basilii atque Prætextati cognoscere, qui artis siui-

gnificis et patriciis viris, Symmacho, Decio, Volusiano atque Caeliano, nec non illustri viro Maximiano, hanc causam legitima examinatione pensetis. Et per omnia juris ordine custodito, si crimen quod intenditur fuerit comprobatum, ipsarum quoque legum distractione plectatur, ut rei abditæ atque secreti per hoc vindictæ genus a culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non potest incerta notitia. De qua re illustri viro comiti Arigerno præcepta direximus, ut omnium violenta defensione submota, si se oculunt, ad iudicium protrahat impetitos ^a, et vobiscum in hac causa residens, nec opprimi faciat innoxios, nec leges sinat evadere criminosos.

EPISTOLA XXIII ^b.

ARIGERNO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Præcipit ut Basilium et Prætextatum magicæ artis insimulatos et fuga elapsos quaerat, et repertos ad iudicium quinquevirale ducat, quo causam curet discutit et finiri.

Quamvis oporteat commissam tibi disciplinam Romanæ civitatis in omnibus custodiri, tamen in eis maxime studiosior esse debes, quæ nostra tibi auctoritate delegata cognoscis; ut circa te augeat gratiam custodita iustitia, et augmenta sumas nostri iudicii, qui nobis hactenus de integritate placuisti. Præfectus igitur Urbis sua nobis relatione declaravit, Basilium atque Prætextatum magicis artibus involatos, impeti accusatione multorum, quos elapsos intimat mentis alienatione custodum. Eos te præcipimus ubicunq̄ue repertos ad iudicium quinquevirale ducere, quod in præsentis negotio nostra delegavit auctoritas, ubi te residere censemus; ut violenta omnium defensione submota, hanc causam discuti facias legibus et finiri. Et si rei criminis, cujus impetuntur, fuerint approbati, sententiam subeant, quam juris definita sanxerunt. Si vero innocentia eorum detestabili pulsatur invidia, opprimi eos nulla ratione patiaris: quia in omnibus causis, consideratione divina, illud fieri volumus, quod opinionem nostræ pietatis accumulat.

EPISTOLA XXIV.

ELPIDIO [*alii, HESPIDIO*] DIACONO THEODORICUS REX.

Concedit facultatem ædificandi quibusdam in locis Spoletinæ civitatis jam velustate confectis, modo publico usui non deserviant.

In lucrum cedunt quæ benemeritis conferuntur; et de ipso munere magis acquiritur, cum optimis digna præstantur. Petitionis tuæ proinde tenore comperimus, loca in Spoletina civitate, quæ jam longo situ

stræ, id est magicæ rei deferebantur. Valentinianus etiam, et Valens in l. 10 C. Theod. de maleficis, quia ex ordine senatorio maleficiorum invidia quidam stringebantur, ideo illa negotia urbanæ præfecturæ discutienda remittere sese inquirunt: quod si quando ejusmodi quæstio incidere, quæ commode definiri a præfecto Urbi non posset, ad principem recurrendum erat, ut liquet ex d. l. 10, C. de maleficis. Lex autem ultima Cod. Theod. de jurisd. omn. iudicium, nominatim cavet præfectum Urbi non posse cognoscere de causa criminali senatoris, nisi adhibuerit in consilium quinque senatores non electos, sed sorte ductos, ne de capite atque innocentia alterius iudicio electi iudicent; et addit id jam pridem statutum fuisse.

A squalor vetustatis obmutperat, splendorem reparationis expetere; ut rebus antiquitate confusis novitatis facies adulta reddatur; et beneficio tuo rediviva consurgant, quæ annositate inclinata corruerant. Quod nos, respectu meritorum tuorum, et impensi longa sedulitate servitii, libenti animo duximus annuendum, ut et votis justa poscentium tribuatur effectus, et civitati reparationis crescat ornatus. Atque ideo petitioni tuæ robor præsentis humanitate largimur, ut porticum cum areola post Turasii thermas, si tamen publico ^c u ui non deservit, absoluta liberalitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potius præmia quam donantur. Hac igitur auctoritate suffultus, in supradictis locis ædificandi sume fiduciam; nec aliquam imposterum metuas quæstionem, cum te et civitatis tueatur utilitas, et principis reverenda voluntas.

EPISTOLA XXV.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS, THEODORICUS REX.

Statuit ut Petrus genere clarus et senatoriæ dignitatis candidatus, voti sui compos fiat secundum priscam consuetudinem.

Constat eum de se præsumere, qui ad sacri ordinis cupit fastigia pervenire. Merita enim suggerunt bonæ appetentiæ [*ed.*, apparentiæ] nisus, et in qualitate desiderii potest mens honesta cognosci. Quis enim palestricæ artis ignarus in stadium luctaturus introeat? Aut quis certamini misceatur, quod virtutis conscientia non suadet? In ipsis conatibus ægra languescunt, quæ meritorum præsumptionibus non juvantur. Præconiorum ergo professio est, collegium desiderasse summorum; bonumque de se iudicium tradit, qui celsæ gradus expetit dignitatis. His ergo desideriiis pietas se nostra libenter indulget, qui etiam in spem erigimus vota marcentia; ut dum proventus quæritur, probitatis studia plus amentur. Proinde illustris magnificentia tua Petrum, parentum luce conspicuum, suæque gravitate jam senatorem, in album sacri ordinis secundum priscam consuetudinem curet referri; **68** ut et tanto coetui proficiat numerus, et candidato de sacro ordine crescat ornatus.

EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS MASSILIÆ CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Confirmat immunitatem a principibus illorum regioni collatam, et promittit se eos ab omni gravamine liberaturum, relaxatque eis censum præsentis anni. Libenti animo antiqua circa vos beneficia custodi-

Sane l. 15, eod. C. Theod. de accus., ostendit etiam quinquevirali iudicio finiri apud præfectum Urbi crimen institutum adversus senatorem, vetatque spectatos iudices sponte delectos adhiberi, sed tantum sorte ductos. BROSS.

^a Impetitos, id est accusatos; nam epistola sequenti ait, impeti accusatione. Et lib. v, epist. 53; et lib. xiv de accusat. C. Th. JUR.

^b Hanc epistolam et præcedentem citat card. Baronius tom. VI Annal. ad an. Chr. 504.

^c Cum hac tamen exceptione, Si publico usui non deservit; addit et alteram, Ne vicino quoque officiat ædificandum opus. L. 2, D. ne quid in loco publico. FORNER.

mus, cum nova utilitatibus vestris præstare cupiamus. Servare quippe terminos ignorat humanitas, et novellis decet blandiri beneficiis, post longa tempora restitutos. Proinde immunitatem vobis, quam regionem vestram constat principum privilegio consecutum, hac auctoritate largimur; nec vobis aliquid novæ presumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus gravamine vindicari. Censum præterea præsentis anni ^a relaxat vobis munificentiæ principis, ut et illa possitis accipere quæ vos non contigit postulasce. Ipsa est enim perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, novit considerare fatigatos.

EPISTOLA XXVII.

TEUZIZAT SAJONI THEODORICUS REX.

Illi committit Petri tuitionem, quam ab Amara sajone, eo quod Petram voluisset occidere, auferi; et jubet ut quidquid commodi a Petro acceperat Amara, in duplum restituat, atque de plaga inflictâ ad iudicium comitis Dudæ veniat audiendus.

Detestabilis est quidem omnis injuria, et quidquid contra leges admittitur justa execratione damnatur; sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, et majus reatui pondus est, inopinata deceptio. Vir spectabilis itaque Petrus admiranda nobis sorte conquestus est sajonis Amaræ tuitionem, quam ei contra violentos indulimus, in se potius fuisse grassatam; ita ut ictum gladii in se demersum aliquatenus postium retardaret objectio: subjecta est vulneri manus, quæ ut in totum truncata non caderet, januarum percussa robora præstiterunt: ubi lassato [*Jur.*, laxato] impetu corusca ferri acies corporis extrema perstrinxit. O execrabilem casum! Impugnavit heminem auxilium suum, ut solatii prosperitate subtracta crevit ex defensione necessitas. His multo acerbiora subjungens, ut quasi læsio veniret ad pretium, ita scelus proprium enormi exactione taxatum est. Atque ideo jaste in illos pietatis nostræ ira consurgit, qui benigna jussa [*Jur. legit jura*] in truculenta ministeria mutaverunt. Nam quæ erunt refugia supplicantibus, si et nostra beneficia vulnerabunt? Proinde præsentis jussione censemus, ut quidquid superscriptus Amara commodi nomine de causis memorati supplicantis accepit, quasi oppugnator ingratus a te constrictus, in duplo ei cogatur exsolvere: quia sub pœna restitui dignum est, quod improba temeritate constat extortum. De plaga vero quam educto gladio temerarius præsumptor infixit, ad iudicium comitis Dudæ sæpe dictus sajo te compellente veniat audiendus; ut secundum edictorum seriem

^a Concedit Theodoricus Massiliensibus census immunitatem: quando autem ceperit census, non satis constat; alii enim a Julio Cesare putant, alii ab Augusto, et melius meo iudicio, ut testantur Fiorus ac Livius; idque accidisse septimo Augusti consulatu ex Dione discimus. Illius autem census duplex modus: videatur enim tributum et in capita contulisse, et in agros, laeus, pecudes, aliasque facultates: in capita, inquam, ut apud Am. Marcellinum lib. xvi videre est; in agros, apud jurisconsultos tit. de cen-

que male commissa claruerint, sine aliqua dilatione componat. Tuitionem ^b vero postulanti contra inciviles impetus ex nostra jussione salva civilitate præstabis, non exemplo accusati, sed consideratione decenter electi.

EPISTOLA XXVIII.

DUDÆ VIRO SENATORI, COMITI, THEODORICUS REX.

Illum constituit judicem causæ sajonis Amaræ, qui vulneraverat Petrum.

Conscientiam probamus, cui judicanda committimus: quia dignus est inter alios sequenda decernere, qui sibi modum visus est legitimæ conversationis imponere. Petrus itaque vir spectabilis Amaram sajonem nostrum, qui contrario omine pro ejus tuitione directus est, educto gladio se asserit vulnerasse, defensoremque fecisse, quod vix inimicus potuisset audere. Hoc te et legitima volumus disceptatione cognoscere, et probabili sententia terminare; quatenus nullus tentare ausus sit, quod nobis displicere cognoscit.

EPISTOLA XXIX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Reprehendit eum quod mandata principis, proprio comode ductus, nondum expleverit; atque decernit ut jussa sine mora facessat.

Si loci vestri cogitaretur auctoritas, si reverentiæ cura Romanæ ^c; ultro debueratis expetere, in quibus arguimini. Quid enim præsentis tempore potuistis culmini urbano ^d tam proprium, quam senatus crementa cogitare, quando famæ præsulis proficit, quod ordo sacer acquirit? Sed quantum viri clarissimi Armentarii testatur missa suggestio, in contrarium fædo ambitu de mora quæritis comoda, cujus vos optare debuisse constat augmenta. Quid enim amplius esse possit incongruum, quam nostris jussionibus expeditis supplicantium vota suspendere, et post sacræ præceptionis affatum, si dici fas est, adhuc **69** regium suspendisse iudicium? Sed nos, quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad admonitionem potius jussa convertimus: ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat. Ideoque præsentis auctoritate decernimus, ut jussionibus nostris nulla dilationis calliditas asseratur: quia non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

EPISTOLA XXX.

ALBINO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Illi conceditur curbæ porticus licentia, ut super eam

sibus. Bross.

^b Tuitionem, Nostrates, *sauegarde*, vocant, de qua infra quoque lib. vii, form. 59. FERN.

^c Aliqui legunt, *reverentia curiæ Romanæ*.

^d Præfecturæ urbanæ dignitas omnes urbanos magistratus superabat. L. 5, C. de off. præf. Urb. Symmach. lib. 1, epist. 22. Urbanum præsulcm noster Cassiod. superioris lib. epist. 11 dignitatem honorum vocat: de quo infra quoque lib. vi, form. 4. FERN.

possit novas fabricas construere, dummodo utilitati A publicæ non officiant aut decori.

Decet quidem cunctos patriæ suæ augmenta cogitare, sed eos maxime quos respub. sibi summis honoribus obligavit: quia ratio rerum est, ut eum necesse sit plus debere, qui visus est majora suscipere. Porrecta itaque supplicatione testatus es, curbæ [Niv. et Gam., curiæ] porticus quæ juxta domum Palmatam posita, forum in modum aræ decenter includit, superimponendis fabricis licentiam condonari; ut et privatarum ædium habitatio protendatur, et antiquis mœnibus novitatis crescat aspectus. Ita sit ut quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia sustineri: quia facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtracta custodia; et cito vetustatis decoctione ^a resolvitur, quod hominum præsentia non tuetur. Unde nos, qui Urbem nitore cupimus fabricarum surgentium componi, facultatem concedimus postulatam: ita tamen, si res petita aut utilitati publicæ non officit aut decori. Quapropter rebus speratis securus innitere; ut dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectumque opus suum laudet auctorem. Nulla enim res est, per quam melius possit agnosci et prudentis ingenium, et largitatis effectus.

EPISTOLA XXXI.

ÆMILIANO VIRO VENERABILI, EPISCOPO, THEODORICUS REX.

Illum hortatur ut perficiat aquæductum quem auctoritate regis suscepit reficiendum.

Ad finem debet perducere, quæ prudentum intentio visa est suscepisse: quia sicut perfecta laudem pariunt, ita et vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deseruntur. Defectus enim rerum aut consilium titubare, aut vires arguit defuisse. Quapropter sanctitas vestra a tali oblocutione refugiens, quæ in aquæductu reficiendo probabili cura ex nostra auctoritate suscepit, celeriter ad effectum faciat pervenire. Nam quid aptius quam ut sitienti plebi provideat aquas sanctissimus ille sacerdos; et humana providentia satiet, quos etiam miraculis pascere debuisset? Imitaris enim antiquissimum Moysen, qui Israelitico populo longa ariditate siccato, de saxi sterilitate copiosos latices eduxit ^b; et ad implendum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, ubi erat sicca durities. Tu autem si fontes irriguos saxorum constructione [ed. Niv. et Gam., constitutione] deducis, hoc labore tuo præstas populis, quod ille miraculis.

EPISTOLA XXXII.

DUDÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Significat se accepisse res Tiphæ proscripti, apud

^a Omnia tempus depascitur, ædificia quoque, Vitruvius lib. 1, c. 8. Plin. 36, cap. 6; l. 15, si quando. 2 C. de oper. public., l. 58, domus, de leg. 1. Paulinus in 10 Natali Felicis. FORNER.

^b Psal. cxiii: *Qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum.* FORNER.

^c Proscriptorum bona fisco applicantur. Authent. bona damnatorum. C. de bon. proscript. Gross.

Joannem sub emissione chirographi fuisse depositas; et præcipit ut uxorem Joannis filiumque ejus Januarium conveniat, et nisi libere eas restituerint, ipsi veniant ad consularem Campaniæ juxta leges audiendi.

Cum in omnibus causis velimus justitiam custodiri (quia regni decus est æquitatis affectus), in eis maxime quæ fisci nostri nomine proponantur: ne quemquam detestabilis calumnia in invidiam regnantis affligat. Patimur enim superari salva æquitate per leges, ut inter arma semper possimus esse victores. Nam quem licenter subjectus superat, non debellat adversus. Marini itaque relatione comperimus res Tiphæ apud Joannem quondam sub emissione chirographi fuisse depositas. Et quia nobis competere manifestum est quod ad proscriptum poterat pertinere ^c, ideo præsentia auctoritate præcipimus, ut uxorem supradicti Joannis filiumque ejus Januarium moderata executione convenias. Qui si intestata [ed., intentata] injuste se retinere cognoscunt, æquitatis consideratione restituant: minusve [id est, sin minus], competenti sponsione præmissa, ad consularem Campaniæ veniant legibus audiendi; ut coram partibus positus, te imminente, quod forma continet sanctionum divalium, censeatur. Ita tamen, ut nullo præjudicio, nulla injuria, nullo damno, innocentia prægravetur: ne alienæ accusationis invidiam tuam facere videaris offensam ^d.

70 EPISTOLA XXXIII.

UNIVERSIS JUDÆIS GENÆ CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Confirmat privilegia quæ eis leges indulserant

Custodia legum civilitatis est indicium, et reverentia priorum principum nostræ quoque testatur devotionis exemplum. Quid enim melius quam plebem sub præcepto degere velle justitiæ, ut conventus multorum disciplinabilium sit adunatio ^e voluntatum? Hæc enim populos ab agresti vita in humanæ conversationis regulam congregavit. Hæc ratio a feritate divisit: ne arbitrio casuali vagarentur, quos regi consilio divina voluerunt. Oblata itaque supplicatione deposcitis privilegia vobis debere servari, quæ Judaicis institutis legum provida decrevit antiquitas: quod nos libenter annuimus, qui jura veterum ad nostram cupimus reverentiam custodiri. Atque ideo præsentia auctoritate censemus, ut quæcumque legum statuta monuerunt, circa vos illibata servantur; quatenus quod ad civilitatis [mss., civitatis] usum constat esse repertum, perpeti devotione teneatur.

EPISTOLA XXXIV.

DUDÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Decernit ut loca adeat ubi thesauri latent, et, si inveni fuerint, fisco addicat publico.

Prudentiæ mos est in humanos usus terris abdita

^d Ut iudex male judicando, litem suam facere dicitur. Publius Mimus: *Amici vitia si feras, facis tua.* FORN.

^e Gellius lib. II, cap. 29, adunare messem, tractum a Græco, qui eodem sensu ἠνωμένον et συνημένον vocant, l. 30, Rerum, D. de usucap. unita corpora; Senecæ lib. II, cap. 2, Nat. Quæst. FORN.

talenta revocare, commerciumque viventium non dicere mortuorum : quia et nobis in fossa pereunt, et illis in nulla parte profutura linquantur [alii, locantur]. Metallorum quippe ambitus solatia sunt hominum. Nam divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat : usu, crescit ad pretium, quando et apud vivos sepulta sunt; quæ tenacium manibus includuntur. Atque ideo moderata jussione decernimus, ut ad illum locum in quo latere plurima suggeruntur, sub publica testificatione convenias; et si aurum, ut dicitur, vel argentum fuerit tua in lagatione detectum, compendio publico fideliter vindicabis : ita tamen ut abstineas manus a cineribus mortuorum, quia nolumus lucra quæri quæ per funesta possunt scelera reperiri. Edificia tegant cineres, columnæ, vel marmora ornent sepulcra; talenta non teneant, qui vendi commercia reliquerunt. Aurum enim sepulcris juste detrahitur, ubi dominus non habetur : imo culpæ genus est, inutiliter abditis [Cor. Gam., abdita] relinquere mortuorum, unde se vita potest sustentare viventium. Non est enim cupiditas eripere, quæ nullus se dominus ingemiscat amisisse ^a. Primi enim dicuntur aurum Eacus, argentum Indus rex Scythiæ reperisse, et humano usui summa laude tradidisse. Quod nos in contrarium negligere non debemus, ne sicut latentia cum laude sunt prodita, ita inventa eum vituperatione videantur esse neglecta.

EPISTOLA XXXV.

ACTORIBUS ALBINI THEODORICUS REX.

Permittit ut bona Albini, si per ætatem liceat, subisque justitia et legibus in integrum restituantur, in quibus per prævos contractus gravia passus erat dispendia.

Consulto provida decrevit antiquitas, Minores contractus liberos non habere ^b, ut et insidiantium laquei ^c frustrarentur, et lapsis ætas lubrica subveniret. Obrueretur quippe innocentia, si relaxaretur audacia, essetque cunctis fallendi studium, si fraus subreptitium lucraretur effectum. Et id eo prisæ consuetudinis supplicatione porrecta suggeritis patronum vestrum in annis minoribus constitutum, in facultatibus suis potius aggregasse dispendia; dum ignara pueritia contraria gerit, quæ profutura putaverit; et nunc id tempus ætatis agere, quo lapsis possimus per ignorantiam subvenire : allegantes, ut quod jura tribuerunt, nostra quoque beneficia largiantur. Atque ideo, si petitio vestra a veritate non deviat, et intra annorum spatia deget, quibus hoc

^a A jure tractum. Thesaurus enim, favente Paulo, est vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non exstat memoria, ut jam dominum non habeat; sic enim fit ejus qui invenit, quod non alterius sit : alioquin si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodiæ condiderit sub terra, non est thesaurus : cujus etiam furtum lit. L. 31, nunquam, D. de acqui. rer. dom. Scævola lib. 1 responsor., a tutore pupilli domum mercatas ad ejus refectionem fabrum induxit. Is pecuniam invenit : queritur ad quem pertineat. Respondit Scævola : Si non thesauri fuerunt, sed pecunia forte perditæ, vel per errorem ab eo ad quem pertinebat non ablata : nihilominus ejus eam esse cujus fuerat. l. 67, a tutore, D. de rei vindic. FORN.

^b Dion Chrys., περί ἀπιστίας τοῖς νεωτέροις τοσοῦτον ἰδῶν νομῶς ὡς ἐκ συνήθως, ὡς ἀπίστους οὖσαι. FORN.

A beneficium leges sacratissimæ præstiterunt, nihilque est quod jure contra referatur; patronum vestrum solemniter causa cognita in integrum restitui nostra quoque permittit auctoritas. Ita tamen ut omnia secundum justitiam legesque peragantur, quia sic supplicantibus consulere volumus, ut eorum adversarios per injustitiam non gravemus.

71 EPISTOLA XXXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Significat se provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per III indictionem relaxasse, quorum sata transiens exercitus vastaverat.

Providentissimi principis est graviter imminutis relinquere tributariam functionem, ut redivivis studiis ad implenda solemnia recreentur, qui pressi damnorum acerbitate defecerant. Nam si fessis minime relevetur onus, necessitate cernitur jacere prostratus. Melius est enim præsentia damna contemnere, quam exiguo quæstu perpetua commoda non habere. Atque ideo illustris magnificentia tua provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per tertiam indictionem (id est, an. Chr. 510) nos relaxasse cognoscat; quos transiens noster exercitus more fluminis, dum irrigat, oppressit. Nam licet pro generali securitate frementi adunatione proruperit, præteriens tamen istorum culta vastavit. Radit enim semper fluvius alveum suum; et licet molliter egrediens vicina fecundet, illud tamen reddit sterile, quo collectus influxerit. Unde necesse fuit, civica vastatione dejectis porrigere dextram salutarem, nec ingrati dicant se periisse solos pro defensione cunctorum : misceantur potius lætitiæ, qui viam Italiæ defensoribus præstiterunt. Tributa enim non debent tristes exigi, per quos tributarios feliciter acquisivi. Dicat pro illis noster animus, quod regi non potest imputare subjectus. Emimus nostro dispendio prosperitatem Gothorum : nos necessaria præbuimus, ut hostis vinceretur illæsus.

EPISTOLA XXXVII.

THEODAGUNDÆ ILLUSTRIS FEMINÆ THEODORICUS REX.

Notum facit Renatum conquestum esse, cum judicium contra Inquilinam mervisset, nondum tamen adversarii cessare calumniam: et jubet ut negotium jam finitum in sua curet firmitate permanere, si modo Inquilina jure non provocaverit.

D Decet prudentiæ nostræ curam subjectorum negotiis adhibere custodiam, quia nobis ordinantibus illa

Hæc narrat Ulpian. lib. XI ad edictum, ubi ait infirmum esse hujusmodi ætatum consilium, multis captionibus suppositum, multum insidiis expositum; ideo auxilium eis prætor edicto pollicitus est, et adversus captiones opitulationem. Bross.

^c Insidiæ pro dolo, l. ult., C. de re milit. lib. XII; l. pen. ff. de jur. dot. l. antepen., C. de dol. : ubi quod ante, indiciis, legebatur passim merito in insidiis, docti viri mutant. Ideoque probanda est l. pen., C. de dol. Joan. Fabri lectio, qui quod postea aliis placere video, non ex indiciis, sed insidiis legit : quod libri manuscripti confirmant, et consimiles juris loci l. ult., C. de re milit. in fin. D. de jure dot. Hinc insidiæ fortunæ, l. ult., C. de necess. her. inst. FORN.

feri debent quæ regiam possunt demonstrare præsentiam. Sic enim credimus, quia memor natalium tuorum a te abjicias omne vitiosum, et illa sola diligere possis quæ et nos amare cognoscis. Proavorum forsitan oblitterentur exempla, si longi generis minus facta recolantur; similes autem filii patrum præconia mox sequuntur. Renatus itaque flebili nobis aditione conquestus est, nobis delegantibus cognitores judicatum se contra Inquilinam nomine post longa temporis intervalla meruisse; et excubiis damnisque confecto vestram tandem prospexisse justitiam: nec tamen litigatoris improbam cessare calumniam, dum redivivis litibus tenuitatem insequitur supplicantis; ut non tam vincendi votum^a, quam adversarii videatur quæsiisse detrimentum. Quapropter si nobis jubentibus judicata cognoscitis, nec constat adversarium provocasse legaliter, finitum jure negotium in sua facias firmitate manere: ne longa quæstio litigantium non tam augeat patrimonia quam evertat; et quod sit ambitu lucri, causa videatur esse dispendii.

EPISTOLA XXXVIII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Significat Gravasianos atque Pontonates conquestos esse se a Januario et Probo iniquis oneribus ingravatos; decernitque ut nihil aliud solvant quam quod Odoacris tempore consueverant.

Cum omnes reipublicæ nostræ partes æquabiliter desideremus augeri, crementa tamen fiscalium tributorum justissimo sunt pensanda judicio: quia servientium imminutio est hujus illationis accessio; quantumque pars illa proficit, tantum se hæc a firmitate subducit. Sed a nobis, qui fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas: ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accrevisse. Proinde illustris magnitudo tua Gravasianos atque Pontonates nobis supplicasse cognoscat, a Januario sed et Probo discussoribus, iniquis se oneribus ingravatos; cum sterilitas jejuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur. Repugnante siquidem natura, quælibet cedit industria; nec prodest studium laboris impendere, quem ubertas læci non cognoscitur adjuvare. Ibi potest census addi, ubi cultura profecerit. Inde et varia tributa, quia non est agrorum una fecunditas. Atque ideo consuetudinem eis pristinam censemus esse revocandam; ut sicut Odoacris tempore tributa solverunt, ita et nunc ab eis publicis utilitatibus serviantur; et si quid amplius probatur adjectum, consideratione defectarum virium submovemus. Nolumus enim tale aliquid indici, quod sit necesse removeri.

EPISTOLA XXXIX.

THEODAHADO VIRO ILLUSFRI THEODORICUS REX.

Scribit Domitianum expostulasse, quod possessiones

^a Papinian. Videtur, inquit, hæredi succurri debere, cum animus litigantis et obtinendi votum hanc opinionem admittat, l. 41, in ratione, ad l. Falcid. FORK.

^b Scelerum omnium mater appellatur. Claud. 2.

ejus summa cum injuria fuerint occupata; et præcipit ut, imminente Duda sajone, direpta omnia curet sine aliqua mora restitui: si tamen invasoribus quid favere crediderit, instructam personam mitti ad aulam imperat, quo partibus utrinque auditis justa feratur sententia.

Inter cæteras quibus humanum genus sollicitatur illecebras, præcipue vitanda est alienarum rerum turpis ambitio: quia in immensum jactata **72** rapitur, si justitiæ ponderibus non prematur. Avaritiani siquidem radicem esse omnium malorum^b et lectio divina testatur, quæ tali sorte punita [mss., potita] est, ut cum multa rapiat, semper egeat: quam propter vicinitatem generis nostri sic in animis vestris coalescere nolumus [mss. R. et A., quapropter, etc., volumus], ut illi nec initia concedamus. Quid enim faciunt sordes animorum in splendore natalium? Illud te potius decet eligere, quod nos possit ornare. Amali sanguinis virum non decet vulgare desiderium: quia genus suum conspicit esse purpuratum. Corrigamus itaque te per incitamenta præconii, in quo adhuc non debemus esse districti. Domitius itaque vir spectabilis data nobis supplicatione conquestus est, possessiones juris sui, id est illam atque illam, ab hominibus vestris neglectis legibus fuisse pervasas, dum civiliter oportuerit recipi, si jure videatur exposci. Sed quia de vobis non patimur diutius obscura jactari, qui generis claritate fulgetis, præsentis auctoritate censemus, ut imminente Duda sajone nostro, si momenti tempora suffragantur^c, occupata nuper cum omnibus quæ direpta sunt, supplicanti faciatis sine aliqua dilatione restitui. Et si quid partibus vestris de legibus creditis posse competere, instructam personam ad nostrum comitatum destinare vos convenit; ut intentionibus partium sub æquitate discussis, feratur sententia, quam juris dictat auctoritas. Generosos quippe viros omnia convenit sub moderata civilitate peragere: quia tantum potentibus læsionis crescit invidia, quantum premi posse creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

EPISTOLA XL.

ACTORIBUS PROBINI THEODORICUS REX.

Monet se jamdiu præcepisse, ut Basilio possessio Arciretina, quam ab uxore ejus Agapita Probinus emerat, redderetur; modo jubet ut Basilius ipse novis emptorum rationibus quamprimum respondeat.

D Districtius aliqua jubere compellimur amore justitiæ, dum circa minores fortunas clementiora sunt nostri pectoris instituta. Trahit enim ad misericordiam, qui potuit subdi; et hoc habet beneficium mediocritatis suæ, ut probatione salva interim moveat ad dolorem: quia crudelitas [ed. Niv. et Ac., credulitas] sublevat humiles, premit invidia potiores. Datis itaque precibus allegatis Basilium virum spectabilem nostra dudum præcepta meruisse, ut possessio Arciretina, quam patronus vester a conjuge

Stil. Petron. arbiter. Lucan. lib. III et VII. Proper. 3, 7, 13. Tibull. 4. 10. Mart. lib. XII. Juven. Satyr. 14. Ovid. 4. Fast. Horat. Satyr. 4 Serm. Bross.

^c Interdicta enim sunt annalia, Amianus in tit. 6, lib. v, Senteat. Paul. FORK.

ejus Agapita juris fuerat solemnitate mercatus, postposita dilatione cum documentis omnibus predicto conjugii redderetur, dum a suis penetralibus sollicitam lacrymabili quaestione quereretur uxorem: addentes more nostrae justitiae postea fuisse praecipuum, ut si patroni vestri de causae qualitate praesumerent, ad nostrum comitatum ocius destinarent; ut quae ratione conveniri poterant, velut a justitiae fontibus emanarent. Quapropter si nullo mendacio vitiantur asserta, per officium nostrae sedis Basilium decernimus admoneri; ut si nihil est quod pro suis partibus possit opponere, quominus in hac causa pulsetur, vestris intentionibus responsurus occurrat, seu ad comitatum venire, seu in competenti foro iurgare maluerit: quia nullis necessitatem longinquitatis imponimus, nisi qui suis hoc commodis expedire cognoscat. In locum siquidem beneficii nostram praesentiam damus; et ideo non decet iavitis imponi, quod meretur optari.

EPISTOLA XLI.

JOANNI ARCHATRO THEODORICUS REX.

Declarat se abolere sententiam a vicario urbis Romae contra eum artificio Viviani promulgatam, et cum reddit patriae rebusque omnibus, communitque eum imposterum tuitione Albini patricii.

Propositum regale est pressis labe fortunae pietatis remedio subvenire, et acerbos casus injuriae meliore sorte mutare. Data siquidem supplicatione conquereris, virum spectabilem Vivianum legum artificio, quo callet [*Cor. Gam., calet*], elatum, personam tuam objectis criminationibus insecutum; et eo usque perventum, ut indefensus contra juris ordinem vicarii urbis Romae sententia damnareris: nunc autem religiosae mentis affectu odia mundana damnasse, auctorque suo tuum displicuisse periculum. Et ideo, si nullis impugnationibus enervantur asserta, laesionem non patimur miseris inherere, quam suis constiterit machinatoribus displicere. Quapropter in abolitum missa sententia, quae a vicario urbis Romae super hac parte noscitur promulgata, patriae te rebusque omnibus ^a nostra reddit auctoritas; nec ullo tempore calumniam super hac parte formides. Sed ne cujusquam forsitan plectenda temeritas ^b in te impetus reparare possit audaciae, patricii Albini, salvis legibus, tuitio te deputata communit; quia

^a Sententiam passi restitutio: lib. super., epist. 46, exemplum famae restitutae fuit. Antoninus, Restituo te in integrum provinciae tuae; et adiecit: Ut autem scias quid sit in integrum restituere, honoribus, et ordini tuo, et ceteris omnibus restituo, l. 4. C. de sent. pass. et restit. Julianus imper. Zenonem medicum religionis causa exulantem revocans, ita rescripsit, *κατάβη τοῦτον ἐπίτιμος, καὶ τὸ πρότερον ἔργον ἀξιώμα*. Ammian. Marcell. lib. xxix. Ilii vero exsilio et pecuniariis afflictis dispendiis paulo postea reddita sibi militia sunt revocati, dignitatibus integris et splendore. FORN.

^b Gr. et Cuj., *severitas*. Jur., forte, *severitas*.

^c Theodoricus rex sese parentem publicum esse asserit, et aliquoties principes dicuntur esse nati honore reipublicae, et imperatorem ad salutem publicam genitum legitimus; ideo Seneca vocat principes et reges

A nihil fieri volumus incivile, ejus quotidianus labor est pro generali quiete tractare.

EPISTOLA XLII.

ARGOLICO PRAEFECTO URBIS THEODORICUS REX.

Jubet ut restituantur Marciano atque Maximo filiis Volusiani turris circi atque locus amphitheatri, quae sibi erepta, dum descendat morti patris vacarent, conquerebantur.

Bene principalis clementia suscipit, quos pietas paterna destituit, quia sub parente publico ^e genitoris minime sentiri debet amissio. Ad nos siquidem jure recurrit infantia destituta, quibus universorum hominum proficiunt incrementa. Clarissimorum igitur aduulorum Marciani atque Maximi nos querela pulsavit, cum paschalibus diebus paterni luctus essent vulnere sauciati, et in ipso latitiae tempore soli cogere tristitiam sustinere, utilitatem suam pio neglexisse contemptu, cum vel firmae aetati inter lacrymas ista cogitare, genus videretur insaniae. Cessat enim lucri ambitus, cum vacatur ad planetus; nec mens quodlibet aliud capit, cum eam qualitas pietatis impleverit. Hac crudeli subreptione captata turren circi atque locum amphitheatri illustris recordationis patris eorum detestabili ambitu a vestris suggerunt fascibus expetitur. Quorum insidiatorem non humanitatis ullus revocavit affectus, non similis terruit casus: gravavit infantiam, cui non subvenire, merito pudoris aestimatur esse jactura. Sed nos, qui regulas veterum, qui servamus momenta pietatis, salubri ordinatione censemus; ut si quondam patricius atque magnificus vir Volusianus pater supplicum commemorata loca communi jure possedit, filiis perire non debeant; praesertim cum germen senatorium ^d novis cupiamus beneficiis enutrire, non inter ipsa initia spem adultae aetatis aliqua laesione comprimere. Atque ideo illustris magnificentia tua, si quid tale factum esse meminit, illico noverit corrigendum: ne venerandam examen senatorii ordinis iniqua praesumptione temeretur.

EPISTOLA XLIII.

SENATUI URBIS ROMAE THEODORICUS REX.

Decernit ut inquirat in eos qui seditionem commoverant et Judaeorum synagogam concremaverant; atque in auctores paucos, quos potuerit invenire, advertat.

Urbis Romanae celebris opinio suo conservanda

D tutores status publici. Ammianus Marcellinus scribit a salute principis, velut filo pendere statum rerum orbis, nihilque aliud esse imperium, nisi curam salutis alienae. Nec abs re Christiani orabant pro magistratibus principibusque etiam paganis, ut refert Tertullian. in Apolog. et Arnobius; quoniam salus principis privatorum quoque salus est. Vide Senecam, lib. ii de Tranquill. vitae cap. 5. Mamertinum in Genethliaco. Paul. in l. 5, D. off. praef. vigil., ait salutem reipublicae tueri nulli magis convenire, nec alium sufficere ei rei quam Caesarem. BROSS.

^d Senatorum velut patrum laudum haeredes eximio quodam nobilitatis honore censebantur, l. 6, l. 7, Senatoris; l. 9, filius, D. de Senatoribus; l. 39, exemplo, C. de decur. multa Bud.; l. ult. D. de Senatoribus: nonnihil etiam nos notavimus, l. 1, cap. 12, select. FORNER.

est nihilominus instituto; nec vitia peregrina capit, quæ semper se de morum probitate jactavit. Levitates quippe seditionum, et ambire propriæ civitatis incendium, non est velle Romanam. Ideoque in auctoribus facti legum est servanda districtio: ne detestabilis aspectus incendii ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. Viri illustris itaque comitis Arigerni suggestione comperimus, Judæorum querela se fuisse pulsatum, quod in dominorum cæde proruperit servilis audacia: in quibus cum fuisset pro districtione publica resecatum, statim plebis inflammata contentio synagogam temerario duxerunt incendio concremandam, culpas hominum^a fabricarum excidio vindicantes: dum si quis Judæorum probaretur excedere, ipse debuisset injuriæ subjacere, non autem justum fuit ad seditionum fœda concurrere, aut ad fabricarum incendia festinari. Sed nos, quibus, Deo propitiante, cordi est perperam commissa dirigere, ut cunctis possit placatis moribus convenire, præsentī auctoritate decernimus, ut causam supra memoratam legitima discussione noscatis, et in auctoribus paucis, quos potueritis hujus incendii reos reperire, habita districtione resecetis: quia nolumus aliquid detestabile fieri, unde Romana gravitas debeat accusari. Illud pari ratione censentes, ut si aliquid sibi contra Judæos rationabiliter quispiam crediderit suffragari, ad vestrum judicium veniat audiendus; ut quem reatus involverit, censura condemnet. Hoc enim nobis vehementer displicuisse cognosce, ut intentiones vanissimæ populorum usque ad eversiones pervenerint fabricarum, ubi totum C pulchre volumus esse compositum.

74 EPISTOLA XLIV.

ANTONIO VIRO VENERABILI, POLENSI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Scribit Stephanum conquestum casam sui juris a subditis Ecclesiæ, cui præsidebat, fuisse occupatam, quam jubet ut restituat supplicanti. Quod si quid occupatoribus suffragetur, vult instructum personam mitti ad aulam, ubi negotium finiatur.

Invidiosa est contra eum querela, cui sunt reverentiæ jura servanda: quia nescio quid admissum grave creditur, ubi contra tales silentium non tenetur. Stephanus siquidem flebili aditione conquestus est, casam sui juris ante decessorem prædecesso-

^a Ἐνὸς τῆν eadem ab Honorio et Arcadio usurpata: Sicut sacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta servari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, etc. L. 3, C. de pagan. et sacrif. et templ. non esse in innocentia ædificia, sed civium reos animadvertendum. Exstat Belisarii epistola ad Totilam, ne Romanos muros dirueret: qua lecta statim ab incepto mœnium excidio hostis abstinuit. Procopius lib. III de Bello Gothico. Interdum tamen reorum ædes solo adæquantur, vel certe fisco vindicantur, veluti perduellium tyrannorum, falsæ monetæ artificum, cæterorumque, quorum culpa gravior, aut contumacia in exemplum ædificiorum eversione vindicantur: aut cum id publica utilitas videtur postulare, L. 24, D. de pœn.; l. 20, si is cum quo, D. comm. divid.; l. 2, § si quis nemine; l. ult., D. ne quid in loco publ.;

A remque vestrum [alii, nostrum] longa cæte possesam, ante hos fere novem menses ab hominibus Ecclesiæ, cui præsidetis, despecto civilitatis ordine fuisse pervasam. Quod si ita factum^b esse cognoscitis, eam justitiæ consideratione momenti jure^c restituite supplicanti. Decet enim a vobis corrigi, quod a vestris familiaribus non debuisset admitti. Verumtamen si partibus vestris in causa possessionis momentaria vel principali^d justitiam adesse cognoscitis, tractato prius diligenter, inspectoque negotio (quia sacerdotem^e non decet protendere improbam litem), instructam legibus ad comitatum nostrum destinate personam: ubi qualitas negotii agnosci debeat et finiiri. Quapropter sanctitatis vestræ animus non gravetur, nec se fallacibus verbis doleat accusatum: B multo major est opinio purgata, quam si desinentibus querelis non fuerit impetita.

EPISTOLA XLV.

COMITIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS TICINENSIS CIVITATIS, THEODORICUS REX.

Jubet ut præsentent Herulis navem usque ad urbem Ravennam, et annonas pro diebus quinque.

Ad comitatum supplices Herulos, auctore Deo, nostris venire jussimus constitutis, quibus navis est præbenda subvectio: ne in patria nostra adhuc provinciæ suæ laborare videantur inopia. Itaque præsentī jussione commoniti, et navis eis usum usque ad Ravennatē urbem, et annonas dierum quinque sine aliqua dilatione præstate, nec aliquid eis necessarium deesse faciatis; quatenus provinciam se deseruisse jejunam de copiæ inventione cognoscant, sitque illis uberior peregrina terra quam patria.

EPISTOLA XLVI.

MARABADO VIRO ILLUSTRİ THEODORICUS REX.

Indicat Liberium suggestisse conjugem suam in judicio fuisse prægravatam. Quod si ita est, perovult ut, aut ab electis arbitris causa discutatur, aut ad aulam judicandæ partes veniant.

Convenit pietatem nostram petitiones supplicum salubri ordinatione disponere: quia subjectorum animi relevantur, quoties mœrentium querela componitur. Vir spectabilis itaque Liberius dolenda nobis aditione suggestit, conjugem suam in vestro judicio

D l. 41, fidei comm., § quis illiciti, D. de leg. 3. FORN.
^b Omnes in integrum restitutiones causa cognita a prætore promittebantur, ut Modest. scribit, scilicet ut justitiam earum examinet, an vere sint, etc. L. 5, D. de in integ. restit.; supra, epist. 40 hujus lib. FORNER.

^c Supra, hujus lib. epist. 40. FORN.

^d Principali, id est proprietatis, ut vocatur a sancto Gregorio Magno lib. VII, indict. 2, cap. 43, 44, 100, 101: quod de jure dicit Symmach. lib. X, ep. 41. Vide lib. X, de Judic. C. Jur.

^e Sacerdotes improbe litigare non mole dedecet, sed vix etiam litigare, nisi per procuratores, qui apocrisiarii nominantur. Novell. 125, nec fidejubere, pro aliis postulare, etc. C. 1, de fidejuss. ἀγγίλος δίδουσι, can. 20 Apostol. Synesii epist. 121. Optatus Afer lib. 1. Photius Nomocanone, tit. 8, c. 13. FORN.

contra juris ordinem prægravatam. Quod si ita est, A remotis præjudiciis, apud arbitros, quos partium consensus elegerit, te imminente, causa legibus audiat. Quod si illic finis negotii nequiverit inveniri, per instructas personas, si tamen ipsæ venire non eligunt, nostro comitatu concurrenti licentiam partibus non negamus: ubi nec redemptio sit forte suspecta, nec insidiosa [Niv. et Gam., invidiosa] possit nocere calumnia.

EPISTOLA XLVII.

CUDISAL [ed. GODISCALCO] SAJONI THEODORICUS REX.

Significat se accepisse a legatis suis veredos frequentiori cursu fatigari; et quos in utilitatem publicam jusserat custodiri, in usum privatum assumi. Ideo decernit ut nullum Gothum vel Romanum exire Roma putiatur, nisi quem præfectus prætorio et magister officiorum dimiserint; ut qui unum equum invitis illis quibus hæc cura mandata est, assumpserit, centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; ut etiam nemo plusquam centum librarum onera equo imponat.

Assidua sollicitudine refovenda sunt quæ continuis exercitiis subjacere noscuntur. Quemadmodum enim subjecti veredorum necessario sufficiant labori, si permittatur excedi ^a? Incitamentum siquidem improbæ præsumptionis est, neglecta custodia. Legatorum itaque nostrorum suggestionem comperimus cursuales equos frequenti usurpatione fatigari; et quos nos necessitatibus publicis cupimus custodiri, in usum cognovimus private voluntatis assumi. Atque ideo in urbe Roma ordinatione præfecti prætorio et magistri officiorum, quousque utilitas publica suaserit, te residere censemus; ut nullum Gothorum vel Romanorum exinde egredi patiaris, nisi quos prædictarum dignitatum vices agentes forte dimiserint. Et quod nobis frequenter usurpatum esse suggeritur, si quis invitis his quibus hæc **75** cura mandata est, veredos ^b præsumere fortassis assumpserit, cujuslibet nationis fuerit vel honoris, per unum equum centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; non quod tanti est unius æstimanda jumenti læsio, sed quia gaudio damno reprimenda est importuna præsumptio. Nullum præterea sajonum discursus facere patiaris; sed ad causam quam directus fuerit, uno tantum itinere permittatur accedere vel redire. Quibus in superiorem mulctam cadat interdita frequentia. Parhipporum quinque etiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos enim properare mittendarios volumus ^c, non migrare censemus. Inertiam

^a Gr. et Cuj., quæ ad modum subvecti veredorum necessario sufficiat.... excedi. Vide ep. 5 lib. v.

^b Veredidicuntur equi cursus velocissimi, quilibet antiqui utebantur in venatione. Martial. lib. xiv:

Stragula succincti venato sume veredi.
Nam solet a nudo surgere levis equo.

Veredis etiam utuntur principum tabellarii, qui mutatis per stationes equis, quam velocissime quo instituerunt perveniunt, qui inde etiam veredarii appellati sunt. Jul. Firmicus lib. iii, Regum nuntios veredariosque reddent: in qua etiam significatione vocem eandem usurpavit Procopii interpres lib. ii Belli Persici. Hinc Martialis:

A suam prodit quisquis secum multa portaverit, nec cogitat de celeritate qui delicata se maluerit conversatione tractare. Grues denique pelagus transiturae, parvos lapillos uncis pedibus amplectuntur, ut nec eorum levitas nimio vento rapiatur, nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur. Hoc imitari nequeunt qui se ad publicas necessitates electos esse cognoscunt. Et ideo quinquaginta solidorum mulctam jam non veredarius, sed catabulensis ^d incurrat quisquis ultra centum libras parhippum ^e crediderit onerandum. His autem qui suprascriptarum dignitatum vicibus in Urbe præsumunt, te observare præcipimus; quatenus excessus, qui ab illis detectus fuerit, executione tua suprascripta condemnatione puniatur. Si quos autem intemperans culpa perculerit, collectam quantitatem per vices agentes mancipibus ^f mutationum volumus applicari: ut cursualis tractus inde habeat remedium, unde hactenus sumpsit incommodum. Mundanis siquidem rebus frequenter nascitur adversitate prosperitas; et homines cum lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. Sed omnia sic efficaciter ac diligenter implebis, ut provocati bonis actibus devotioni tuæ majora committere debeamus.

EPISTOLA XLVIII.

EUSEBIO VIRO ILLUSTRATI THEODORICUS REX.

Permittit ut per octo menses in Lucaniam secedat, postea Romam rediturus.

Post tumultuosæ Urbis sollicitudines tædiosas, et observationum molestias ingravescentes, magnitudo tua provinciali desiderat amicitia recreari, asserens occupationum tibi causas præsentibus emersisse temporibus, quibus expeditis rurali desideras suavitate gaudere. Et quia vera illa securitas est, quæ nostris jussionibus datur, cum tempus tibi fuerit occupationis emensum [Ac., emersum], octo mensium inducias in Lucania dulces recessus ^g nostra auctoritate concedimus, ut ex illo tempore supputentur, cum te egredi ex Urbe divino favore contigerit. Quibus peractis multorum desiderio ad Romanas sedes venire festina, conventui nobilium, et digna tuis moribus conversatione reddendus.

EPISTOLA XLIX.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS ET CAPILLATIS ^h, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS IN SUAVIA CONSISTENTIBUS, THEODORICUS REX.

Insinuat se rectorem eorum provinciæ creasse Fridibudum.

Districtio semper subtrahi non debet regiæ jussio-

Parcius utaris moneo rapiente veredo,
Prisce, nec in lapores tam violentus eas.
Bross.

^e Id est, exactores tributorum, vel palatinos milites.

^d Id est, stabularius. Vide epist. 10, lib. iii.

^e Parhippum, infr. lib. seq., epist. 5. Julian. ep. ad Ætium, l. 14, qui contra, eodem tit. Cod. Theod. For.

^f Mancipibus, al. mancipes cursus publici, et mancipes elabularii cursus, l. 45 mancip., l. 23 ad procurationem, l. 26 cursus, l. 35 a nullo, l. 62 usurpationem, C. Tlr. de cursu public., Ammian. Marcellin. lib. xx, et supra lib. 1, ep. 29.

^g Juret. legit recessus, ut dixit ad Symmach. lib. 1, ep. 29. Secedendi induciæ, supra lib. iii, ep. 24.

^h Capillati dicebatur gens quædam e Gothorum

nis, ut et audaces metus comprimant, et laceratos spes futura refoveat. Plerumque enim denunciata comminatio plus efficit quam poena componit. Et ideo, Deo auspice, Fridibadum locis vestris praesse censuimus, qui abactores animalium legitima severitate [Ac., securitate] coerceat, homicidia resecat, furta condemnet, quietosque vos a sceleratis ausibus reddat, quos nunc praesumptio iniqua dilacerat. Vivite compositi, vivite bonis moribus instituti, nullum natio [Ac., ratio] a, nullum promeritus honor excuset. Necessesse est vindictae subiaceat qui pravis moribus obsecundat.

EPISTOLA L.

FAUSTO PRAEFECTO PRAETORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut mittat virum probatae fidei ad Nolanum sive ad Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendio vastatum, ut agris ibidem diligenter inspectis, quantum damni passus fuerit possessor, tanto tributariae functionis onere sublevetur. Mire describitur Vesuvii montis incendium.

Campani Vesuvii montis hostilitate vastati clementiae nostrae supplices lacrymas profuderunt, ut agrorum fructibus enudati, sublevantur onere tributariae functionis b. Quod fieri debere nostra merito pietas acquiescit. Sed quia nobis dubia est uniuscujusque indiscussa calamitas, magnitudinem vestram ad Nolanum sive Neapolitanum territorium probatae fidei virum praecipimus destinare, **76** ubi necessitas ipsa domestica quadam laesione grassatur, ut agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laboravit utilitas, sublevetur; quatenus mensuratae [Gam., mensurata] conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoscitur laesionis. Laborat enim hoc uno malo terris deflorata provincia: quae ne perfecta beatitudine frueretur, hujus timeris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totam durus est eventus ille terribilis: praemittit signa gravia, ut tolerabilius sustineantur adversa. Tantis enim molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat. ut excitatus quidam spiritus grandisono fremitu vicina terrificet. Fuscantur enim aera loci illius exhalatione teterrima, et per totam pene Italiam cognoscitur, quando illa indignatio commovetur. Volat per mare magnum cinis decoctus, et terrenis nubibus excitatis, transmarinas quoque provincias pulvereis guttis compluit. Et quid Campania pati possit agnoscitur, quando malum ejus in orbis alia parte sentitur. Videas illic quasi quosdam fluvios ire pulvereos, et arenam sterilem impetu fervente velut liquida fluens decurrere c. Stupeas subito usque ad arborum cacumina dorsa intumuisse camporum, et luctuoso subito ca-

numero, eratque id nomen magnum et honorificum. Testatur Jornandes in Chronico cap. 11. Vide Savaronem ad Sidon. Apollin. lib. 1, ep. 2. JUR.

a Fornerius vult hic legi ratio ex uno v. c., sed non recte. Nationis enim nomine auctor intelligit Gothos illos qui speciali nomine dicebantur Capitati, de quibus in inscriptione hujus epistolae. Et illi volebant sibi plus caeteris licere, ut arbitrator, hic infra lib. v, ep. 59, quaecumque gente sint editi. JUR.

b De tributorum remissione et reliquorum condonatione ob calamitatem non uno loco actum est.

lore vastata, quae laetissima fuerant viriditate depicta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, sed fertiles arenas, quae licet diuturna fuerint adustione siccatæ, in varios fetus suscepta germina mox producant, et magna quadam celeritate reparant quae paulo ante vastaverant. Quae est ista singularis exceptio, unum montem sic infremere, ut tot mundi partes probetur aeris permutatione terrere d, et sic suam substantiam ubique dispergere, ut non videatur damna sentire e? Longe lateque pulveres rorat; vicinis autem quasdam moles eructat, et tot saeculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. Quis credat tam ingentes glebas usque in plana deductas, de tam profundis hiatibus ebullisse, et spiritu quodam efflante montis ore consputas, quasi leves paleas fuisse projectas? Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere; hujus incendia pene mundo datum est posse cognoscere. Quemadmodum ergo non credamus incolis, quod testimonio potest universitatis agnosci? Quapropter, ut dictum est, talem eligat vestra prudentia, qui et remedia laesis conferat, et locum subreptionibus non relinquat.

EPISTOLA LI.

SYMMACHO PATRICIO THEODORICUS REX.

Illum laudat ob multiplices et praeclearissimas fabricas quas in Urbe et suburbanis construendas curaverat, et petit ut theatrum Pompeii ruinosum sumptibus regis roboret reparatque. Quod theatrum et quae in eo aguntur describuntur.

Cum privatis fabricis ita studueris, ut in laribus propriis quaedam moenia fecisse videaris, dignum est ut Romam, quam domuum pulchritudine decorasti, in suis miraculis continere noscaris: fundator egregius fabricarum, earumque comptor eximius, quia utrumque de prudentia venit, et apte disponere, et exstantia competenter ornare. Notum est enim quanta laude in suburbanis suis Romam traxeris, ut quem illas fabricas intrare contigerit, aspectum suum extra urbem esse non sentiat, nisi cum se et agrorum amoenitatibus interesse cognoscat. Antiquorum diligentissimus imitator, modernorum nobilissimus institutor, mores tuos fabricae loquuntur: quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui et in suis sensibus ornatus invenitur. Et ideo theatri fabricam magna se mole solventem, consilio vestro credimus esse roborandam, ut quod ab auctoribus vestris in ornatum patriae constat esse concessum, non videatur sub melioribus posteris imminutum. Quid non solvas, o senectus, quae tam robusta quassasti? Montes facilius cedere putarentur, quam soliditas illa quateretur:

Caeterum hic notanda sunt montis exarsuri signa, quibus non absimilia descripsit Plin. l. vi, epist. 16 et 20. FORN.

c Sup. l. iii, ep. 51, *stagna decurrere*. FORN

d Vide Baronium tom. VI Annal. ad annum Christi 471, pag. 297, ubi reprehendit Bodinum ista ridentem. JURET.

e *Damna sentire*, id est diminutionem. Paul. l. 5, de damn. Inf. Gellius, *damna lunae et aucta*, pro diminutione et augmento, l. xx, cap. 7. FORN.

quando et moles ipsa sic tota de cautibus fuit, ut præter artem additam, et ipsa quoque naturalis esse crederetur. Hæc potuissimus forte negligere, si nos contigisset talia non videre: caveas illas saxis pendentibus absconditas, ita juncturis absconditis in formas pulcherrimas convenisse, ut cryptas magis excelsi montis crederes, quam aliquid fabricatum esse judicares. Feecerunt antiqui locum tantis populis parem, ut haberent singulare spectaculum, qui mundi videbantur habere dominatum. Sed quia nobis sermo probatur esse cum docto, libet repetere cur antiquitas rudis legatur hæc mœnia condidisse. Cum agricultores feriatis diebus sacra diversis numinibus per lucos vicosque celebrarent, Athenienses primum agreste principium in urbanum spectaculum collegerunt: theatrum Græco vocabulo visorium nominantes, quod eminus astantibus turba conveniens sine aliquo impedimento videatur. Frons autem theatri scena dicitur, ab umbra luci densissima, ubi a pastoribus inchoante veruo diversis sonis carmina cantabantur. Ibi actus musicus et prudentissimi sæculi dicta floruerunt. Sed paulatim factum est ut honestissimæ disciplinæ improborum consortia fugientes, verecunda se exinde consideratione subtraherent. Tragoedia ex vocis vastitate nominatur; quæ concavis repercussionibus roborata, talem sonum videtur efficere, ut pene ab homine non credatur exire. Erigitur autem in hircinos pedes, quia si quis inter pastores tali voce placuisset, capri munere donabatur. Comœdia a pagis dicta est. Comus enim pagus vocatur, ubi rustici gestientes, humanos actus lætissimis carminibus irridebant. His sunt additæ horcistarum loquacissimæ manus^a, linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita, quam musa Polymnia reperisse narratur, ostendens homines posse et sine oris affatu suum vellet declarare. Musæ vero Eoa lingua quasi ἑοῦσαι^b dicuntur, quod invicem sicut virtutes necessariæ sibi

^a Vide lib. de Div. Litt. cap. 30, et D. Cyprianum lib. contra spectacula: Homo fractus omnibus membris, et vir ultra muliebrem molliem dissolutus, cui sit ars manibus verba expedire. Et ibid., In articulo sonos frangens loqui digitis elaborat, ingratus artificii qui linguam dedit. Vide etiam supra lib. 1, epist. 20. JURET.

^b Aliis placet musas appellatas ἀπὸ τοῦ μουσίου, id est a querendo, quod per ipsas, sicut antiqui voluerunt, vis carminis et modulatio quæreretur. Cassiodorus noster de Musica ex Clemente Alexandrino. Etymologicæ magni auctor, μούσαν τινὲς φασὶ μούσαι εἶναι ἀπτήν, ἢ γὰρ μουσική οὐδὲν διαφέρει τῶν μιστηρίων ὡς δὲ ἄλλοι, μῶσαι τινὲς εἶσι. μὴ γὰρ καὶ μῶμαι, τὸ ζῆτῶ, etc. Vide totum locum. FÖRN.

^c S. Augustinus lib. II de Doctr. Christ., cap. 25, refert saltante pantomimo moris fuisse ut præco præmuntiareet populo quid suis motibus vellet significari. Vide Claud. Paneg. Theod. de Spectaculis: Qui nu-

A esse videantur. His levium pennarum acumina ideo in fronte pianguntur, quoniam 77 earum sensus celeri cogitatione subvectus res altissimas intuetur. Pantomimo igitur^c cui a multifaria imitatione nomea est, cum primum in scenam plausibus invitatus advenit, assistunt consoni chori diversis organis eruditi: tunc illa sensuum manus oculis eanorum carmen exponit, et per signa composita, quasi quibusdam litteris, edocet intuentis aspectum; in illaque leguntur apices rerum, et non scribendo facit quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat et Venerem, feminam præsentat et marem, regem facit et militem, senem reddit et juvenem: ut in uno credas esse multos tam varia imitatione discretos. Mimus etiam, qui nunc tantummodo derisui habetur, tanta Philistionis cautela repertus est, ut ejus actus poneretur in litteris, quatenus mundum curis edacibus æstuantem lætissimis sententiis temperaret [Cuj. et Forn., repararet]. Quid acetabulorum tinnitus? Quid dulcissimi soni referam varia percussione modulamen? Quod tanta gratia jucunditatis accipitur, ut inter reliquos sensus auditum sibi ad munus summum tunc homines æstiment fuisse collatum, ut tetas subsequens miscens labrica [Jur., ludiera] priscorum inventa traxit ad vitia, et quod honestæ causa delectationis repertum est, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt. Hos ritus Romani, sicut cæteras culturas, ad suam rempub. utiliter trahentes, ædificium alta cogitatione conceptum magnanimitate mirabili condiderunt. Unde non immerito creditur Pompeius hinc potius Magnus fuisse vocitatus^d. Et ideo sive masculis pilis contineri, sive talis fabrica refectionis studio potuerit innovari, expensas vobis de nostro cubiculo curavimus destinare, ut et vobis acquiratur tam boni operis fama, et nostris temporibus videatur antiquitas decentius innovata.

tu manibusque linguarum, etc. Vetus et incertus auctor in epigrammate de pantomimo:

Tot linguæ, quot membra viro mirabilis ars est,
Qui facit articulos ore silente loqui.

JURET.

^d Servius P. Danielis in illud lib. I Æneid.: A magno demissum nomen Iulo. Sicut Alexander (ait), sicut Pompeius. Greci enim omne magnificentum magnum vocant, ut Mater magna, dii magni. Lampridius in Alexand. Sever. scribit nomen Magni acceptum ab Alexandro post magna gesta, et a Pompeio post magnos triumphos, et fuisse rejectum ab Alexandro Severo imp. cum senatus Rom. ei offerret. De Pompeio scite Ovidius lib. I:

Testor

Magne, tuum nomen; rerum est mensura tuarum
Sed te qui vicit nom ne major erat.

Caligula Cn. Pompeio stirpis antiquæ magni nomen ademit, ait Suetonius. JURET.

LIBER QUINTUS.

78 EPISTOLA PRIMA.

REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Scribit se lubentissime excensisse arma ab eo missa, et

per legatos suos in remunerationis locum alia ei confert dona.

Cum piccis, tymbribus et pueros geniali la'tias,

gentili] candore lucentes, et spathas nobis etiam arma desecantes vestra fraternitas destinavit, ferro quam auri pretio ditiores. Splendet illic claritas expolita, ut intuentium facies fideli puritate restituant, quarum margines in acutum tali æqualitate descendunt, ut non limis compositæ, sed igneis fornacibus credantur effusæ. Harum media pulchris alveis excavata, quibusdam videntur crispari posse vermiculis: ubi tanta varietatis umbra concludit [*Cor. Gam.*, col- ludit], ut intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. Hoc vestra cotis diligenter emundat, hoc vester splendidissimus pulvis ita industrie detergit, ut speculum quoddam virorum faciat ferream lucem; qui ideo patrie vestræ, natura largiente, concessus est, ut hujus rei opinionem nobis faciat singularem. Enses qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani, qui tanta elegantia fabrilis visus est excolere, ut quod ejus manibus formabatur, non opus mortalium, sed crederetur esse divinum. Proinde per illum et illum legatos nostros solventes debitæ salutationis affectum, arma vestra libenter nos accepisse declaramus, quæ bonæ pacis studia transmiserunt: vicissitudinem muneris pro expensarum vestrarum consideratione tribuentes, quæ tantum vobis reddantur accepta, quantum nobis vestra fuere gratissima. Præsentent divina concordiam, ut hæc inter nos grata mente facientes, gentium nostrarum velle jungamus, et invicem solliciti mutuis possimus utilitatibus obligari.

EPISTOLA II.

HÆSTIS THEODORICUS REX.

Notum facit se licenter accepisse per eorum legatos succinum; quod unde oriatur describit.

Illo et illo legatis vestris venientibus, grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognovimus, ut in Oceani littoribus constituti, cum nostra mente jungamini: suavis nobis admodum et grata petitio, ut ad vos perveniret fama nostra, ad quos nulla potuimus destinare mandata. Amate jam cognitum, quem requisistis ambienter ignotum. Nam inter tot gentes viam præsumere, non est aliquid facile concupiisse. Et ideo salutatione vos affectuosa requirentes, indicamus succina, quæ a vobis per harum portitores directa sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad vos Oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut et vestrorum relatio continebat, exportat; sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines patria vestra offerente suscipitis. Hæc, quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani ex arboris succo defluens, unde et succinum dicitur, paulatim solis ardore coalescere [*Forn.*, cælescere]. Fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua, modo croceo colore rubens, modo flammea claritate pinguescens; ut cum in maris fuerit delapsa confusio, æstu alternante purgata, vestris littoribus tradatur exposita. Quod ideo judicavimus indicandum, ne omnino putetis notitiam nostram fugere, quod occultum creditis vos habere.

A Proinde **79** requirite nos sæpius per vias quas amor vester aperuit, quia semper prodest divitum regum acquisita concordia; qui dum parvo munere leniuntur, majore semper compensatione prospiciunt. Aliqua vobis etiam per legatos vestros verbo mandavimus, per quos, quæ grata esse debeant, nos destinasse declaramus.

EPISTOLA III.

HONORATO VIRO ILLUSTRIS, QUÆSTORI, THEODORICUS REX.

Confert illi quæstoris officium, quo Decoratus ejus frater, dum viveret, potiebatur; et ambo maximopere laudantur.

Usu quidem provenit benemeritos dona nostra suscipere; sed tu jure hæreditatis principis tibi beneficia vindicasti. Honorem fratris adipisceris, quia sapientia quoque germanus es. Ab eisdem bonis non repellimus quem similem comprobamus. Eant nunc parentes ac liberi, et bonarum artium studia incitamento similitudinis æmulentur. Novam in te fecimus legem, parentes in administratione succedere. Hic proventus non adimitur, sed et mutatur: quia licet persona subrogata sit, familiæ tamen non deficit, quod gratissimus germanus acquirit. O vere vestris meritis electi, et auspicio nominis honorati! Præsentiant quædam parentes, positus in prole vocabulis^a, et tunc venturarum rerum cursus ex alto est imperio Divinitatis, cogitatio præsentis instruitur; loqui datur quod nos sensisse nescimus; sed post casum reminiscimur quod ignorantes veraciter dixeramus. Tali igitur omnino **C** decoratus evaluit: evaluit, inquam, ac se honoribus palatinis, judicio nostro laudatus, immiscuit, dignitatem sumens quam solemus dare prudentibus. Hoc plane supra cæteros adipiscens, quod potuit emergere post electos. Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportune tacitus, necessarie copiosus, curarum nostrarum eximium levamen; et cum potestatis nostræ gratia ditaretur, morum magis laude contentus, mediocribus se potius exæquabat. Vivit apud nos recordatio bonorum, quia fides hominis nescit cum morte deficere. Secreta nostra, quasi oblivisceretur, occuluit; jussa, quasi scriberet, per ordinem retinuit: sine avaritia serviens et gratiam nostram summa cupiditate perquirens. Divertimus quidem ad benemeriti laudes, sed **D** pendio sermonis assumpti, cum illum referimus, te docemus. Fuit nimirum gratus quod apud nos et post fata esse non desinit. Tristes quærimus quem nos amisisse dolemus. Sed acerbum casum mitigat, quod ei vicaria virtute succedis: quia nemo perdidisse se sentit quod in alterum invenisse cognoscit. Non extranea secteris exempla, cui domestica suppetunt tam magna præconia. Tu decoratus ex illo es, ille honoratus ex te est. Advenit se merita quando se junxere sic nomina. Nam de te justius credimus meliora, qui sequeris, quia semper est diligentior imitator prioris, quando te præcedentis bona licet eligere et nova cumulare. Atque ideo ab indictione tertia quæsturæ

^a Forn.: Omnes naturæ meritis electi. Præsentiant quædam parentes, positus in prole vocabulis.

te dignitate subvehimus (*Anno Chr. 510 vel 511*), farimusque nostri consilii claritate vivere Honoratum, ut esse nunc incipias quod ante vocabaris. Age nunc inhaerendo justitiae, ut qui in experto honorem dedimus, meliora tibi probatissimo conferamus.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Declarat se elegisse in quæstorem Honoratum fratrem Decorati: qui ambo, postquam præclara de quæstura dixit, laudantur, et ut Honoratum cætui ascribant suo petit.

Certum est, Patres Conscripti, prudentibus viris vestrum florere consilium; sed et hoc probatur egregium, quod vobis permiscetur dignitas litterarum. Omnes enim quos ad quæsturæ culmen evehimus^a, doctissimos æstimamus: quales legum interpretes et consilii nostri decet esse participes. Dignitas quæ nec divitiis nec solis natalibus invenitur, sed tantum eam doctrina cum conjuncta potest impetrare prudentia. Nam licet in honoribus aliis beneficia conferamus, hinc semper accipimus. Est nimirum curarum nostrarum felix portio: januam nostræ cogitationis ingreditur; pectus, quo generales curævolvuntur, agnoscit. Æstimate quid de illo debeat judicari, qui tanti participes sit secreti. Ab ipso legum peritia postulatur, illuc vota confluunt supplicantium, et quod est omni thesauro pretiosius, penes ipsum civilitatis nostræ fama reponitur. Quæstore justo innocentum conscientia sit secunda, improborum tantum vota redduntur anxiosa; et cum malis subripiendi spes tollitur, studium bonis moribus adhibetur. Unicuique propria jura custodit, pecuniæ continens, æquitatis profusus, nescias decipere, promptissimus subvenire: ingenio principis servit, quod universa superat; illius ore loqui cogitur, cui nullus similis invenitur. Hunc locum vitiis vacuum, virtutibus plenum, qui sub nostra potuit expedire præsentia, nonne vobis dignus est esse collega? Scitis enim qua gloriatur stirpe proventus. Meministis enim Decoratum advocacionis laboribus insudantem^b, qua se unicuique honorum probitate conjunxerit. Causis vestris fidelis orator adfuit, necessariis rebus assistens, judicantis portavit animum ad subsellia cognitorum: cui merito frequens palma contigit, quia sapienter alleganda tractavit. Pudoris enim sustinere jacturam nesciunt, qui se prius iudice corriguntur. Inferior gradu præstabat viris consularibus se patronum, et cum honoribus vestris impar haberetur, patricius ei dictus est in celeberrima cognitione susceptus [*id est cliens*]. Nimis rarum est, P. C., solidum loqui, et cui multa necesse est dicere,

^a Quæstoris officium describitur, de quo etiam lib. seg. form. 5; lib. viii, epist. 11 et 14. Forn.

^b L. 9, moris, de pœnis: l. 1 in fin. de offic. præf. Urb. Plin. lib. 1, epist. 21: Advocatio seu advocatia species quedam est seu fundi seu commodi quam vulgo pensionem dicimus, in usib. feud., tit. de pace tenend., Si quis advocatiam suam vel aliquod aliud beneficium. Ac Theodorus quidem Balsamon duo advocatorum genera constituit, unum eorum qui stationem in foro haberent et tesseras frumentarias ab imperatore acciperent, alterum eorum qui tanquam liberalem artem exercerent, in officio advocatiouis

titubantia non proferre. Hoc in Decorato certissimum fuit, hoc et ante nostra judicia vos probastis. Quis enim tempore suo eum quasi gubernatorem litium ignorare potuit, qui causarum scopulos transire contendit? Legibus profecto minus indignus, qui ejus solatia non quæsit. Jam non de morte festinata conquerimur, ex hujus secunda pullulavit stirpe germanus. Nam qui prius fratris umbra tegebatur, illo naturæ lege subducto, famæ suæ comas per aperta distendit. Bona siquidem germinis juste præcox [*Forn. et Cor. Gam., prædecessor*]^c intulit, qui nascendi ordine primus evaluit: sed fetura nobilis fructum, quem in decessore perdidit, in successore servavit. Concordat huic familiæ ramus ille ditissimus qui Virgiliano carmine semper enascitur: Hoc enim avulso, non deficit alter aureus, et simili frondescit virga metallo. Nutrivit quippe et hic advocacione facundiam: opinione in Romanæ urbis cedens fratri, Spoletinorum se maluit miscere negotiis: res tantum dura, quantum a vestra prudentia cognoscitur segregata. Inter bene moratos enim asseruisse justa facillimum fuit; provincialibus autem, se vaga libertate tractantibus, nimis arduum. Videtur juris suasisse modestiam, ubi ipsi quoque iudices improba plerumque cupiditate rapiuntur; et quantum sibi inter mediocritatem videntur esse præcipui, tantum animo non sinunt suis voluntatibus obviari. Inter talia leges vindicare difficile est; et magnæ persuasionis vis ad propositum recti venalitatem revocare judicantis. Sumite ergo, P. C., libenter nostra judicia, et Honoratum quæsturæ culmine proventus gremium vestrum grantanter excipiat. Dignus est enim a vobis diligi qui par tantis honoribus meruit reperiri.

EPISTOLA V.

MANNILÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Docet quid in munere sajonis ab eo gerendum sit, vel non.

Laudabile est in illa parte geminare custodiam quam constat reipub. necessitatibus exquisitam. Per hanc enim et legationum utilitas, et ordinationum nostrarum celeritas explicatur. Hæc et aulicis potestatibus per varias jussiones ministrat effectum; hæc crebris illationibus nostrum ditat ærarium: ut pene quidquid in repub. geritur cursuali ministerio compleatur. Decet proinde semper esse paratum, quod utilitatibus publicis probatur accommodum: ne quod ad celeritatem repertum est, incongruam potius festinantibus inferat tarditatem. Atque ideo præfecti prætorio et magistri officiorum, ubi pro publica utili-

versarentur, tit. 8 Nomocan. Photii, cap. 13. Forn.

^c Honoratioribus sunt et charioribus primogeniti. Philo Juleus in Agrippæ oratione ad Caium, Plutarchus in Vita 10 rhetorum. Hinc Procopius de Bello Persico, lib. 1, Cabadem natu majorem, ætatis gratia, lex vocabat. Idem de Bello Vandalico, lib. iii, Gizericus senex decedens testamentum condidit, in quo mandavit Vandalis ut per manus ejus regni successores illi propinquiori ex genere virilis prolis traderentur, et ex eis qui ætate præcederent. Forn.

tate delegerint, ordinatione locatus, excedentium improbam presumptionem tali te precipimus districtione reseccare, ut sive Gothus sit aut Romanus qui sine nostra vel eorum quorum interest erectione veredum presumat attingere, per unum equum centum statim solidos a te cogatur exsolvere, et de illis quoque pari severitate censemus, qui supra erectionum numerum cursuales equos usurpare presunt. Parhippis [Vide lib. iv, epist. 47] quin etiam non ultra quam centum libras jubemus imponi. Nimis enim absurdum est ut a quo celeritas exigitur, magnis ponderibus opprimatur. Avis [Gr. et Cuj., Navis] ipsa onere gravata pigrescit. Carinæ quæ labores non sentiunt repletæ gravius moventur. Quid quadrupes facere possit, qui pressus nimietate succumbit? Si quis autem a modulo definito amplius fuerit habere repertus, duarum unciarum auri damno feriat. Quam summam protinus exactam, sicut jam anterioribus edictis constitutum est, per officium magistratæ dignitatis curæ proficere debere censemus: justum est enim ut cogatur illa vendere unde publicum equum male noscitur onerasse; sit nuditatibus expeditus qui voluntate noluit esse celerrimus. Præterea comonemus ut præpositorum commoda non presumas, nec quidquid eos potestatis habere reverenda sanxit antiquitas, aliqua usurpatione degenies^a [Gr. et Cuj. et ed., denges]. Nos enim per te geminare volumus custodiam, non antiquæ consuetudinis removere cautelam.

EPISTOLA VI.

STABULARIO COMITIACO THEODORICUS REX.

Jubet ut universas facultates Thomatis, qui ob certa domus regie prædia duodecim millia solidorum debebat, fisco applicet, reddendus ipsi, si modo intra calend. Sept. solverit; sin minus, Joanni tradendus, qui præfatam summam illaturum se ærario promiserat.

Suscipienda precatio est quæ publicis utilitatibus non repugnat, et amplectenda desideria privatorum quæ sic remedium quæerunt, ut nobis non videantur generare dispendium. Viri itaque clarissimi Joannis querela comperimus Thomatem domus nostræ certa prædia suscepisse, id est illud atque illud, et nunc decem millia solidorum reliquorem nostris utilitatibus exstitisse, et per diversas iudificationes non implere debitam quantitatem: quod apud nos quoque procerum nostrorum suggestionem perclaruit. Ideoque causam tali credimus remedio muniendam, ut universam substantiam supradicti Thomatis sub hac conditione fixis titulis^b juri publico debeas applicare:

^a Aliqui sic legunt. Vox enim genius et geniatas crebra Cassiodoro: inde dictum puto degeniare pro dehonestare, diminuere. Degeniatas infra ep. 10, lib. xii. Jun.

^b Ut enim Athenis signata prædia, oppignerata dicebantur, libera vero ἀστικὰ; Harpocrati in dictione ζῶος, et in ἑστικῶν χωρίων; Polluci lib. iii Onomastici: ita affixi fundo privato tituli principis (panonceaux, Gallie) rem fisco vindicatam arguunt. Hic et epistola proxime sequenti, et infra lib. ix, epistola 18. Forn.

Pro intellectu hujus loci vide quæ notavi ad lib. ix, epist. 16; quibus libet ascribere hæc Augustini verba de iis qui titulos potentiorum suis prædiis affi-

gunt. Ne domum, inquit, ipse invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, et frontem domus suæ de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab invasione. Bross.

EPISTOLA VII.

JOANNI VIRO CLARISSIMO, ARCARIO, THEODORICUS REX.

Illi tradit Thomatis bona, dummodo decem millia solidorum ærario pro eo solvat, nec ipse Thomas debito intra calend. Sept. satisfaciat.

Decet eorum vota in tutum reddere, qui malunt utilitates publicas continere; nec patimur de damno proprio esse sollicitos, qui nos a dispendiis fecere securos. Tua igitur suggestionem comperimus, per illam indictionem patrimonii nostri prædia in Apulia provincia constituta, id est illud atque illud, honesto viro Thomati libellario titulo^c (id est, contractu) commisisse; sed eum male administrando suscepta, usque ad decem millia solidorum de indictionibus illa atque illa reliquorem publicis rationibus exstitisse: qui a proceribus nostris frequenter admonitus, debita reddere detestabili calliditate neglexit. Et ne tibi aliqua imposterum questio nasceretur, publicis utilitatibus debitam quantitatem, sub hac ratione satisfacere te velle testaris, si tibi prædia supradicti debitoris loco pignoris contradantur. Hinc est quod desiderium tuum justa ratione conceptum præsentem jussione firmamus. Primum, ut nullam ex hac re nomine publico metuas quæstionem; deinde sub hac conditione tibi universam substantiam, quam vel nunc tenet, vel primo tempore possidebat, cum nostris rationibus obnoxius esse jam coeperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem nostro nomine fixis titulis fecimus vindicari. Hoc tantum humanitatis intuitu relaxantes; ut usque ad calend. Septembrium spatium habeat reddendi debitam quantitatem; minusve (pro, sin minus, ut ep. 32, lib. iv), cum ad supradictam diem tu pecuniam viro illustri comiti patrimonii nostri, quæ debetur, intuleris, facultas

gunt. Ne domum, inquit, ipse invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, et frontem domus suæ de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab invasione. Bross.

^c Libellario nomine, lib. i, tit. 5: Quibus mod. feud. amitt. nomine libelli; et lib. ii, tit. 55: De prohibita feud. alien. per Frider. An quia brevi libello et scriptura contraheretur, ut perpetua, l. 1 versic. scriptura interveniente, C. de jur. emphyt. Leo, novell. 15: περί τῶν ἀπενεχθῶν ἐμφυτεύσεων προσγεγραμμένης δαλονότι τῆς εισφοράς ἀπάσης ἐν τοῖς τῆς ἐκδόσεως χάραξαι. Forn.

quos universa, sicut diximus, tuis compendiis applicetur. Quod triste non credimus esse perditum, quando nec ex toto videtur amittere, quod te generum [Cor. Gam., germanum] suum cognoscit acquirere. Nam quod poteras adipisci jure successionis, conditione a te possidetur emptoris.

EPISTOLA VIII.

ANASTASIO CONSULARI THEODORICUS REX.

Decernit ut e Faventina civitate quadratos lapides Ravennam sine cujusquam damno devehendos curet.

Convenit sublimitatem tuam nostris jussionibus obedientiæ tribuere sedulam firmitatem; quatenus ad effectum trahatur quod salubri ordinatione disponitur. Moderate siquidem novit injuncta sibi complere prudentia, et sine ingratiudinis nævo^a delegata explicabili procurare consilio. Atque ideo ad Faventinam civitatem civilem executionem te precipimus destinare; ut sine cujusquam concussionem vel damno quadrati^b ad Ravennam urbem ex nostra jussione devehantur; quatenus et nostro desiderio gratulemur impleto, et querulis vociferandi amputetur occasio.

EPISTOLA IX.

POSSESSORIBUS FELTRINIS THEODORICUS REX.

Jubet ut construendis muris novæ civitatis in Tridentina regione operam impendant.

Necessitas publica multorum debet devotione compleri: quia non deceat paucos suscipere quod consistat plurimis, expedire: ne regia jussa tepefacta lentescant, dum res utili delegatur infirmis. In Tridentina igitur regione civitatem construi nostra præcepit auctoritas. Sed quia territorii parvitas magnitudinem operis sustinere non potest, hoc sollicitudo nostra prospexit, ut acceptis mercedibus competentibus pedaturam murorum omnes in commune^c subeatis, qui vicinitate jungimini; quatenus accommodato solatio^d securius impleatur, quod paucis inexplicabile fortasse cognoscitur. Hac conditione scilicet definita, ut nullus ab his oneribus excusetur, unde nec divina domus excipitur^e.

^a Eleganter, quamvis in quibusdam vitio scriptum, ut Cic. ad Attic. ingrati crimen dixit. FORN.

Eodem modo Sidonius Apollinaris nævum crudelitatis ac suspicionis nævum dixit, et Honorius in l. 16 C. Theod. de agent. in reb. nævum excusationis, et Valentinianus novell. de 30 annor. præsc. Sic et D. Ambrosius nævum erroris. Baoss.

^b Marmorum quadratos vocat, ut supra lib. II, epist. 7, pro lapidibus scilicet. Hinc artifices quadratarii leguntur in lib. II de excusationibus artificum, Cod. Theodos. pag. 418; et in lib. I Cod. Justin. eod. tit. Vetus historia quatuor Coronatorum: Et coeperunt artifices quadratarum incidere lapidem ad collium commune. JOR.

A jure civili sumptus: quo vicini ac cives pro vicibus in operis publici extractionem vel restorationem onerant. l. 41, Omnes: C. de operibus publ.; l. qui ex vico, D. ad municip. et de incol. § 2 Et quidem instructe sublata etiam ecclesiasticorum inhumanitate, l. 6, ad portus, C. de operibus publ.; l. ad extractionem, C. de sacros. eccles.; novell. 153. FORN.

^d Supra lib. III, epist. 26, pro mercede ac salario, l. 15, venditur, lin. D. commun. præd.; l. 35, a tutoribus lin. de adm. tut.; l. 3, l. 5, C. de advoc. div.

EPISTOLA X.

VERANO SAJONI THEODORICUS REX.

Præcipit ut a transeuntibus Gepidis, quos ad Gallie custodiam mittebat, Venetiam atque Liguriam nihil demni pati sinat; ideoque omnia necessaria eis suppeditentur.

Cum, Deo juvante, pro defensione generali felicissimus producat exercitus, providendum est ne, aut ipsi penuria inconsulta fatigentur, aut (quod dici nefas est) vastationem nostræ videantur provinciæ sustinere. Primus enim prosperitatis gradus est suis non esse damnosum; ut pro quorum compendio laboramus, eorum non videamur afflixisse fortunas. Et ideo devotioni tuæ præsentis auctoritate delegamus, ut multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias custodiæ causa properare, per Venetiam atque Liguriam sub omni facias moderatione transire. Quibus ne aliqua excedendi præberetur occasio, per unamquamque hebdomadam sumptus eis tres solidos largitas nostra direxit; ut illis cum provincialibus nostris non rapiendi votum, sed commercii sit facultas^f. Illud plane pro cunctorum quiete laborantibus indulgentia nostra concedit; ut si aut eorum carpenta itinere longiore quassantur, aut animalia attrita languescunt, te custode atque mediante, cum possessoribus sine aliqua oppressionem mutentur; ut qui daturi sunt corpore aut qualitate meliora, quamvis parvis sanis animalibus acquiescant: quia incerta est vita eorum qui nimia fatigatione lassantur. Ita fit, ut nec illis desit subvectio necessaria, et nullus se læsum tali permutatione cognoscat.

EPISTOLA XI.

GEPIDIS AD GALLIAS DESTINATIS THEODORICUS REX.

Proficiscentibus in Gallias Gepidis tres solidos in auro per hebdomadam concedit.

Fuerat quidem dispositionis nostræ ut vobis iter agentibus^g annonas juberemus expendi: sed ne species ipsæ aut corruptæ, aut difficile præberentur, in auro vobis tres solidos per hebdomadam eligimus destinare; ut et mansiones vobis, prout herbarum copia suppetit, possitis eligere; et quod vobis est

jud.; l. 32, cum navarchorum, C. Theod. de navicul. solatiis pro mercedula præstitis. etc. Aliter ac vulgo, pro παρανομία solet accipi, § *semineæ*, de adopt., l. 6, D. de jure dot.; l. 2, Cod. Theo. l., si petitionis socius sive hæred. Jecess. FORN.

^e L. 7, ad instructiones, C. de sacrosanct. eccles. Harmenop. l. 2, tit. 5. FORN.

Hic intelligitur principis domus. Vide quæ dixit D. Juretus ad Symmachum lib. V, epist. 64.

^f Id est frumenti, Ulpiano, emendi vendendique invicem jus, frag. tit. 19. Theophil. § 1, de inutilibus stipulat. κοινέριον γὰρ ἔστιν ἢ τοῦ δύνασθαι πράσσειν ἢ αγοράζειν ἕξουσία; l. 1, § *eum*, D. quæ res pign. Nam quod Paulus negotiandi causa dixit, l. 12, senatus, de contrah. empt. Ulpian. in eodem versans argumento, commercii et promercii nomine denotat, l. 41, Cætera, de leg. 1. Martianus et Alexander negotiandi quoque verbo in eandem rem utuntur, l. ult., D. de damn. inf.; l. 2, C. de adif. priyat. quod ipsam Greci interpretes πραγματείας χειρὸς, et οἱ ἑμπορίου, et ἐπὶ τῶν πραγµατευσασθαι exposuerunt, lib. XIX Basilicon. FORN.

^g L. 1, D. furti advers. naut. caup. stab.; l. 5, C. de metat. et epidem. Quo tamen in loco interagens, vir doctus restituit. FORN.

aptum magis, emere debeatis. Nam et possessorem hæc res occurrere facit, si vos necessaria comparare cognoscit. Movete feliciter, ite moderati. Tale sit iter vestrum, quale debet esse qui laborant pro salute cunctorum.

EPISTOLA XII.

THEODAHADO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

*Jubet ut Palentiana massa hæredibus Argolici et Aman-
diani erepta, restitatur: si tamen invasoribus quid
faverit, præcipit ut ad curiam veniant, jus suum de-
fensuri.*

Si justitiam colere universos et amare præcipimus, quanto magis eos qui nostra proximitate gloriantur, quos omnia decet sub laude gerere, ut regiæ possint fulgorem consanguinitatis ostendere! Hæc est enim indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata: quia pulchrum est commodum famæ, foeda neglexisse lucra pecuniæ. Argolici itaque viri illustris, et Aman-
diani viri clarissimi hæredes supplici nobis aditione conquesti sunt, Palentianam massam, quam eis pro compensatione largitas nostra transfuderat, ut casæ Arbitanæ amissionem hac commoditate solarentur, ab hominibus vestris, nullis causis exstantibus, indecenter invasam; et inde crevisse culpandæ subreptionis vitium, unde dari debuit gloriosæ moderationis exemplum. Quapropter si nullo mendacio asserita vitiantur, Magnitudo vestra, quæ sunt ablata restituat; et si quid vobis creditis posse competere, ad comitatum nostrum instructam jure personam modis omnibus destinate, ut civiliter plantata [Cor. Gam., placata] causatio finem de legibus sortiatur. Ibi enim quidquid geritur, invidiæ turæ potius applicatur; et majora detrimenta famæ suscipis, dum talia non vitare contendis: hic autem confligunt causæ juribus suis, et sine derogatione quilibet medio-
cris addicitur, quando justitia teste superatur.

83 EPISTOLA XIII.

EUTROPIO ET ACRETIO THEODORICUS REX.

*Monet ut annonas constitutas exercitui præbeant, ne
ejus direptioni pateant provinciales.*

Studium vestrum reipub. grata mente debetis impendere, quia nos agnovistis benemeritis multa præstare. Nam pietatis intuitu vicissitudinem pollicemur, cum tamen pro vobis omnia jubeamus. Atque ideo præsentis jussione vos credimus admonendos, ut annonas constitutas exercitui præbere debeatis; quatenus nec illi negligentur adverso voto, nec provinciales perniciosâ debeat gravare direptio. Commoditas enim sub expensarum lege tenetur exercitus, quam si cuncta fuerit vastare permissus. Ignorat modum servare præsumptio, nec potest sub modo redigi, cui licentia fuerit visa concedi. Quapropter consequatur exercitus alimoniam deputatam, ne qua pars prædictam possit sustinere violentiam [alii, molestiam].

EPISTOLA XIV.

SEVERIANO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Præficit eum tributis unicuique pro possessionum diversitate imponendis, et jubet ut perquirat num judices ob frequentiore per provincias discursum incolis illicita dispendia irrogaverint.

Justitiæ ratio persuadet excedentes reprimere, ut

ad cunctos possit quietis suavitas pervenire. Nam quemadmodum æquabilitas agitur, si vires medicorum consurgere non sinantur? Provincialium itaque nostrorum sæpius querela comperimus, possessores idoneos Suaviæ non solum casarum suarum tributariam functionem in tenuem relisisse [pro rejecisse. D. Gr. et Cuj., resillisse] fortunam, verum etiam scelerato commercio aliquid exinde suis passim applicare compendiis, ut functio publica commoditas sit privata. Hoc quidem per plurimos desideravimus corrigi; sed hactenus in tuam laudem videtur potuisse differri; quatenus fides haberetur acceptior, quando post multos neglectus studium vestrum efficacissime comprobatis. Atque ideo prudentia qua notus es, universum possessorem considerata justitia te jubemus inspicere, et æquabilitatem tributi hac ratione moderari; ut quæ sub aliis facta est omnium redemptione cassata, pro possessionum atque hominum qualitate assis publicus imponatur. Sic enim et justitia perficitur, et vires nostrorum provincialium sublevantur. Eos autem quos sine jussione nostra census imposuisse constiterit, et pro libito suo quorundam onera in alios projecerunt, legum severitas insequatur; ut omnia illis detrimenta sarciant, quibus incompetentes damna fecerunt. Illud quoque præcipimus inquirendum, ut inter defensores, curiales et possessores illatorum ratio vestigetur; et quidquid ab octava indictione [id est, anno Chr. 515] nuper exempta super tributarium solidum se possessor probaverit intulisse, nec nostro ærario constat illatum, aut in expensis necessariis, quæ in provincia factæ sunt, justa ratione non claruerit erogatum, iniqua præsumptio modis omnibus corrigatur. Hanc quoque partem non æstimes negligendam, ut si hoc quod tabularius a cubiculo nostro suscepit; rationaliter non docetur expensum, ab injusto retentatore reddatur. Quid enim tam absurdum, nisi ut liberalitas nostra, quam universis proficere volumus, nunc a paucis furtivo compendio opprimatur? Judices quoque provinciæ vel curiales atque defensores tam de cursu quam de aliis rebus illicita dicuntur possessoribus irrogare dispendia. Quod te perquirere, et sub ratione legum emendare censemus. Antiqui barbari qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœdere sociari, quolibet titulo prædia quæsiverint, fiscum possessi cespitis persolvere, ac super indictitiis oneribus parere cogantur. Judex vero Romanus propter expensas provincialium, quæ gravare pauperes suggeruntur, per annum in unumquodque municipium semel accedat: cui non amplius quam tri-duanæ præbeantur annonæ, sicut legum cauta tribuerunt. Majores enim nostri discursus judicum non oneri, sed compendio provincialibus esse voluerunt. Domestici comitis Gothorum, nec non et vicedomini aliqua dicuntur provincialibus concinnatis [alii, continuatis] terroribus abstulisse. Quibus justitia vestra [alii, instantia nostra] in examinationem deductis, quidquid super hac parte inique gestum esse cognoverit, amotis dilationibus, legaliter ordinabilis. His ergo ac talibus, quæ ad utilitatem publicam vel pro-

vinciales pertinent, sub omni ratione discussis, ea te A
per omnia volumus agere, quæ nostræ mansuetudini
non debeant displicere. Illud sane providentia nostra
respexit, ut omnibus a te sollicita atque æquabili in-
dagatione compertis polyptychis ^a jubeantur ascribi;
quatenus et testimonia fidei vestræ clareant, et nulla
posthac, quæ abrogari ^b volumus, semina fraudis
iterentur.

EPISTOLA XV

UNIVERSIS POSSESSORIBUS IN SUAVIA CONSTITUTIS
THEODORICUS REX.

Scribit se ad eos misisse Severinum cum edictis, ut
oppressos tributorum pondere releuet.

Licet cunctis laborantibus comitatus noster conce-
dat, Deo auxiliante, justitiam, et hinc remedia sub-
jectis ad reliquas regni partes, quasi a vivo fonte
descendant, tamen frequenti aditione permoti, inge-
niosa pietate reperimus et æquitatem vobis concedere,
et fatigationem longi itineris abrogare. quia dul-
ciora sunt beneficia quæ nullis difficultatibus obti-
nentur. Misimus itaque illustrem et magnificentem Se-
verinum nostris institutionibus eruditum, ut hoc
apud vos gereret quod nobis semper placuisse cogno-
vit. Vidit enim quam honorabilis apud nos justus **84**
habeatur, quemadmodum bonis actibus clementia
nostræ serenitatis ardeat. Exerces profecto quod
nos gratanter æstimat accipere; nec potest amari
rapacitas continenti principi nulla redemptione [Caj.
Gr. et For., ratione] placitura. Præsumenter ergo
conveniat ad eum læsorum tumultus; speret reme-
dium qualibet pressus injuria. Difficultatem vobis
querelæ submovemus, dum in ipsis cunabulis scelera
commissa reseantur; sine aliqua formidine alieni
tributi sarcina gravatus exclamet, accepturus reme-
dium quod de legibus habet. Sic enim confidimus,
quia per eos quos instituta nostra componunt, inno-
centibus detrimenta non veniant. Qualia vero pro
quiete vestra vel æqualitate tributorum disponenda
censuimus oracula ^c nostra, quæ dedimus ad supra-
dictum virum illustrem Severinum, vulgata declara-
bant: ut unusquisque unde supplicare debeat, evi-
denter agnoscat

^a Id est, libris censualibus et millicarum rationum, SIMONDS. - Infra hoc lib. epist. 36 et 39. Anst. Alcintus lib. ii, cap. 26, parerg. Greg. lib. vii, epist. 40, et lib. xii, epist. 30. FORX.

^b Ob eam olim causam tabulæ tributorum publicis incidebantur, cent. 6, cap. 34 et 40; cent. 1, cap. 72. FORX.

^c Oracula, lib. 1 C. Theod. de rei vindic., et l. 2, de episc. aud., et l. 1, si per obropi., et l. 5, de harret.; l. 48, de med. cont. Superba principum de seipsis oratio: qualis et illa, ad orationem æternitatis nostræ, l. 5 C. Theod. de furtis, l. 2. C. eod. Sed nec ferenda ista, nostris altaribus suggestio offerebatur, l. ult. de relationibus. C. Theod. novel. synthen. de mulier. quæ se serv. Valentini novel. de testam.; l. 8, quicunque. C. Theod. numen nostrum; l. un., Cod. Theod. de imaginibus, quasi non fuor-

EPISTOLA XVI.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut per cunctam Italiam inquirat, ematque
ligna ad mille dromones construendos, et idoneum
nautarum numerum classibus serviturnâ colligat.

Quamvis utilia reipub. nostra semper consuetudine
censeamus, et ob id omnibus possint esse gratissima
quæ jubemus, quia cunctis profutura noscuntur:
tractandum tamen est, ut principis desiderium nulli
existere debeat onerosum. Nam si præclare cogitata
non bene agantur, ingrata sunt; illud autem solum-
modo perfectum dicitur, quod de voluntate simul et
actione laudatur. Cum nostrum igitur animum fre-
quens cura pulsaret, naves Italiani non habere, ubi
tanta lignorum copia suffragatur, ut ab his quoque
provinciis expetita transmittat. Deo nobis inspirante,
decevimus mille interita dromones ^d fabricandos
assumere, qui et frumenta publica possint convchere,
et adversis navibus, si necesse fuerit, obviare. Sed
tantæ rei quem desideramus effectum, magnitudinis
vestræ sollicitudine credimus esse procurandum.
Hæcque per cunctam Italiam directis artificibus apta
operi ligna perquirere. Et si ubi eupressos aut pinos
repereris in vicinitate litoris, dato competenti pretio
dominis consulatur. Hæc enim tantum sunt quæ ad
taxationem vocentur. Cætera vilitate sui non indi-
gent æstimari. Sed ne provisio nostra in mediis co-
natibus deserta languescat, nautarum te jubemus
sub hac moderatione jam nunc competentem nu-
merum, Deitate juvante, procurare. Et si is qui
nobis necessarius æstinatur, servus fuerit alienus,
aut conducat eum classibus serviturnum, aut, si hoc
ipse magis elegerit, accepto pretio rationabili, pub-
lico cedat sui jura dominii. Si vero libertate gaudet
electus, quinos solidos donativum, et annonam se
noverit accipere competentem. Eo modo et illi tra-
ctandi sunt qui a suis dominiis exvuntur, quando li-
bertatis genus est servire rectori. Frequenter enim
laborum patientes existunt, quibus districti domini
colla presserunt: ita tamen ut supradicti nautæ ar-
charum [ed., curarum] nomine pro hominum quali-
tate bianos aut trinos solidos a nostra debeant sede
percipere; quatenus unusquisque cum fuerit admo-
nitus, paratus debeat inveniri. Piscatores vero non

tali hominum conditione ac lege, sed singulari di vi-
noque jure imperatores censeantur. FORX.

Æternitatem, altaria et nomen principum notavit
D. Juret. ad Symmachum, lib. iv, ep. 54.

^d Dromones naves sunt, ut Etheius Hster scribit
lib. v. Harum ut ad rem frumentariam aptarum memi-
nit hic Cassiodorus, a quibus et dromonarii navicu-
larii dicti. Et Procopius lib. vi de Beilo Gothico;
Isidor lib. ix Etymol., cap. 1, dromones longas na-
ves vocat: quæ, quoniam longæ cursuque opportu-
niores sunt, ἀπὸ τοῦ δρόμου dicte videntur, quasi
curvantur. Jul. Pollux Onomast. ad Commod. imp.,
holocadas vocavit; Fulgentius vero δρομάδιον lembum;
sed et Moschopulo ὄνομα ναῦς; usitata etiam nautis
Ligerii nostrum accolentibus voce, Ταυε; παρὰ τὸ
ἄλ. FORX.

jubemus in hac definitione concludi, quia dolenter A amittitur, qui ad procurandis deliciis possidetur, quando et altera consuetudo est ventis saevientibus occurrere, et littora piscosa sulcare.

EPISTOLA XVII.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Illam laudat ob subitam navium constructionem, et jubet ut eas Ravennam mittat, aliasque curet fabricandas; tum prohibet quominus nautis piscatores alveos Mincii, Ollii, cæterorumque fluminum satis præcludant sepibus.

Alacriter incumbendum est inchoatis, cum jam vicinitas perfectionis arriserit : quando spes effectus tædium laboris excludit, et magnum genus incitamenti, credere desiderata compleri. Dudum igitur magnitudini vestræ, ex Italiæ littoribus officia jussimus preparare nautarum; ut dromones, quos industria fabricare valuisset, manus remigum provisa susciperet. Sed tu judicio nostro electionique respondens ostendisti, quam fuerit indubitata perfectio, efficacissimis imperasse, quod queritur. Renuntias illico completum ^a quod vix credi poterat inchoatum; ut pene quanta velocitate navigari solet, constructio navium tanta sit celeritate completa. Nec solum verba narrata sunt : obtulisti oculis nostris subito classeam silvam hominum, domos aquatiles, exercitiales pedes, qui nullo labore deficiant, sed inconcussos homines ad destinata perducant : trireme vehiculum remorum tantum numerum prodens, sed hominum facies diligenter abscondens. Hæc primum instituisse legimus Argonautas. Quod et armatis aptum, et congruum probatur esse commerciis; ut qui peregrinas classes optabamus aspicere, nunc mittamus aliis provinciis **85** et terrorem pariter et decorem. Ornasti rempub. qua institutione reparata. Non habet quod nobis Græcus imputet aut Afer insultet. Illud apud nos invidi vigere respiciunt, unde illi per magna pretia sua vota complebant. Nunc prædictis rebus armamenta præcurate, vela præcipue alas navium facientia, linum volatile, quidam spiritus currentium carinarum, prænuntia mercium, auxilia quietæ nautarum : quorum beneficio conficiunt otiosi, quod a celerissimis avibus vix probatur impleri. Hæc Isis rati prima suspendit, cum per maria Apochran filium suum audaci femina pietate perquireret. Ita dum materna charitas suum desiderium festinat explere, mundo visa est ignota reserare. Atque ideo, divino D nobis auxilio suffragante, ejus virtutis est hominum vota perficere, proxima die iduum Juniarum ad ur-

^a Tale est quod ait imperator Constant. lib. vii de operibus publicis. Codex Theodos. Monendi sunt iudices. etc. Jun.

^b Libertatem fluminis impedire. Proditæ sunt in hanc rem a prætoribus interdicta, ne impediat navigatio. Ne quid in flumine publico ripæ ejus facias; Ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas, que statio itere navigio deterior sit, l. 4, D. de fluminibus. Item, ut in flumine publico navigare liceat, lib. xliii, tit. 13 et 14, Pandect. Sed et veterum prætorum de retardandis fluminibus locandis edicta refert, et interpretatur Aulus Gell. lib. xi, cap. 17. Cui respondet institutum Ligeris alvei purgandi,

ben Ravennatem congregatio navium cuncta conveniat; quatenus res de vicino sine gaudentes, ad plenissimum perducantur effectum. Sed quoniam dromonum numerum, juvante Deo, cupimus ampliare; si qua ligna fabricis eorum necessaria per utramque Padi ripam potuerint inveniri, nullo existente jubemus abscondi, quia sine præjudicio minorum operi tantum præsentem volumus injuncta concedi. Mittat Padius noster indigenas pelago naves; et abies, quæ fluentis amnicis nutrita surrexit, marinarum superare cumulos discat undarum. Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod vestra fieri suggestione comperimus : ne quis in fluminibus navigeris, diversis territoriis meatibus, id est in Mincio, Ollio, Ansere, Arno, Tiberi, audeat fluminum alveos piscandi studio turpissima sepe concludere ^b; et quæ sunt præsumpta, protinus auferantur. Pateat annis in navium cursus; sufficiat humano desiderio consuetis artibus delicias querere, non artificio [Ac., commento] rustico libertatem fluminis impedire : ne, quod dici nefas est, utilitati publicæ voluptas privata obstitisse videatur.

EPISTOLA XVIII.

UVNLE VIRO ILLUSTRİ, COMITI PATRIMONII, THEODORICUS REX.

Scribit se jussisse ut nautæ quærentur et Ravennam mitterentur; tum præcipit ut si quæ ligna per ripam Padi fabricandis dromonibus apta etiam in prædiis regalibus inveniuntur, abscondere ea liceat.

Utilitas publica sicut ad conservationem respicit omniam, ita debet perfici studio ac labore cunctorum : quia magnæ laudis occasio est, si in causa communi aliquid singulariter videatur impleri. Facit enim unde commendetur et reliquis, qui tamen et sibi se profuisse cognoscit. Pridem igitur nos jussisse meministi, ut per domum nostram navigandi quærentur artifices. Quos, Deo auxiliante, provisos ad Ravennatem urbem die iduum Juniarum præcipimus incunctanter occurrere; ut adventus eorum constructioni navium opportune videatur offerri : ne res divise generare sibi videantur aliquam tarditatem; et parum sit unam perficere, nisi contingat utramque procurare. Si qua etiam per ripam fluminis Padi ligna fabricandis apta dromonibus in prædiis regalibus potuerint inveniri, artificibus huic operi a magifico viro Abundantio præfecto prætorio deputatis abscondendi sit permissa licentia. Volumus enim hæc exemplum a nostris prædiis inchoare ^c ut nulli gravis sit jussio, quæ constringit et principem.

quod Aurelianenses accole, *balizer la Loire*. FORX.

^c Volumus hoc exemplum a nostris prædiis inchoare, ut nulli gravior sit jussio quæ constringit et principem, l. 4, C. de legibus. Legem statuens, legi se subicere debet. Seneca de legum latoribus, epist. 91. Ausonius ex Pitthaco : Pareto legi, quisquis legem sanxeris. Quamvis princeps sit solutus legibus, l. Princeps, D. de legibus. Dion. lib. lvi. *ἄλλοι δὲ τὸν νόμον νομῆστές εἰσι, καὶ οὐδὲν τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται*. Quare Theodahadus rex infra lib. x, epist. 16 : Cum possimus, inquit, omnia, sola nobis credimus licere laudanda. FORX.

EPISTOLA XIX.

GUDINANDO SAJONI THEODORICUS REX.

Jabet ut collecti nautæ Ravennam citius mittantur.

Majora sibi facit credi quisquis efficaciter injuncta peregerit : quia indubitanter illi aliquid committitur, qui optime comprobatur; et honestum suffragium est ^a secundi judicii, documentum prioris. Atque ideo ordinatione magnificorum virorum Abundantii præfecti prætorio, atque Uvilie comitis patrimonii ad illam provinciam te jubemus excurrere; ut tam de domo regia quam in locis aliis habitantes secundum priora præcepta provisos nautas ad urbem Ravennatem die iduum Juniarum, Deo auxiliante, festinare compellas; quatenus nulla tarditas tam præclaris jussionibus afferatur. Cave ergo ne te venalitas maculet, aut neglectis turpis involvat; et tam magnæ rei supra te ruentis pondere comprimaris, si tantis ac talibus rebus impar exstiteris.

EPISTOLA XX.

AVILFO SAJONI THEODORICUS REX.

Statuit ut ad ripam Padi cum artificibus accedat ad ligna dromonibus apta concidenda, absque tamen possessorum damno. Et jabet ut auferantur sepes a fluminibus Mincio, Ollio, Ansere, Tiberi et Arno, quo alvei tractus liber sit navium excursibus.

86 Per utramque ripam Padi reperiri ligna comperimus fabricandis apta dromonibus. Ideoque tibi presenti jussione delegamus, ut secundum ordinationem magnificorum virorum Abundantii præfecti prætorio atque Uvilie comitis patrimonii ad loca designata cum artificibus incunctanter accedas; et sive in domo regia, seu in privata reperta fuerint, sine aliqua facias tarditate procurari : quia nulli grave credimus præbere quod, Deo auxiliante, pro communi utilitate præparatur. Verum ita volumus te injuncta peragere, ut nihil ad ledendum possessorem studiose videatur inquiri, sed tantum quæ sunt necessaria utilitatis nostræ causa præsumantur. Non exquiratur aliquid a domino, quod postea publico non dicatur acceptam. Ligna silvestria jubemus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abscidi. Talia nobis present qualia nostros gravare non possunt. Quæ si causa præsens non exquireret, ille se crederet non habere. In Mincio, Ollio, Ansere, Tiberi et Arno fluminibus comperimus quosdam sepius eursum fluminis, quantum ad navigandi studium pertinet, incidisse. Quod te volumus ordinatione magnifici viri Abundantii præfecti prætorio modis omnibus amputare; nec tale aliquid permittatis quem-

^a L. non omnes, § a barbaris, D. de re milit. FORN. I.

^b Retibus, non sepibus esse piscandum, flumina purganda esse et juri-consulti præcipiunt lib. XLIII, D. ut. ne quid in flumine publ.; l. un. C. lib. x, tit. 29, de Alexandrianis Primatibus. Congruit huic loco quod Aul. quoque Gellius in veterum prætorum edictis, quid significet flumina retanda publice redempta habere, interpretatur purgare a retis, id est arboribus quæ aut ex ripis fluminum emincerent, aut in alveis eorum exstarent; appellata autem esse quasi a retibus, quod prætereuntes naves impedirent,

A quam ultra præsumere, sed inviolati alvei tractus navium relinquatur excursibus ^b. Scimus enim retibus, non sepibus esse piscandum. Nam hinc quoque detestabilis aviditas proditur, ut sibi tantum festinet includere, quantum ad multos poterat pervenire.

EPISTOLA XXI.

CAPUANO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Multis laudibus illum evehit, ipsique decuriarum rectoram confert; et quæ sit hæc dignitas exponit.

Si te tironem nostra judicia delegissent, si ad examinis trutinam venisses incognitus, æstimarem monendum, quali te prudentia, quo decore tractares; sed omnium crederis intelligentiam habere virtutum, qui exerceri meruisti militia litterarum. Æstimas enim qua te debeas modestia continere, qui alieni negotii visus es vota peregisse. Nam si te judicia suspicio sæva [*Jur. sæva, id est sinistra et perversa*] tetigisset, laudando justitiam leni ac penetrabili remedio ejus animam corrigebas : obtinens suavi persuasione quod superiori non potuisses imponere. Quis ergo dubitet illa te diligere, quæ constat voce publica suasisse! Professæ bona non habentur ambigua; nec cujusquam acquiescit ingenium, ubi quod ipse potuit emeritus prosequi, ab aliis tanquam rudis videatur edoceri. Prolati documenti fidem fieri legitima voce posebas : examinans, si retinerent incorruptam scrinia veritatem. Judex, nunc exhibe, quod te volebas apud alios obtinere ^c. Age, ne tua tibi obijciatur oratio, quia pondus est pudoris gravissimi, propria voce convinci. Summe igitur, auctore Deo, rectoram decuriarum, humanorum actuum verissimum testem, securitatem possidentium, publicæ fidei splendidissimum templum. Unde tantum tibi laudis acquiritur, quantorum ^d illic utilitas incorrupta servatur. Vivat tibi perpetuis sæculis decedentium voluntas; transeant in posteros judicia parentum; scriniis tuis servetur omnium quies. Alii honores habeant et terribiles fascès : tibi vitæ humanæ gratissimi videntur militare custodes; ibi enim absolutiones sent hominum, vinela causarum, catena litium, carcer furoris. De quo verius diceret vates Mantuanus : « Claudantur litis portæ, furor impius intus inclusus, fremit horridus ore cruento. » Decuriales igitur, habitu meritorum æstimatione, deligito : quia non decet tantæ urbis appellare, quod vile est. Majoris etiam natu utere (cum fuerit necesse) sententia, facias tot patribus senior, tantis tacentibus vox senatus. Vide quid dignitatis accepe-

et quasi irretirent. Hæc ille lib. xi, cap. 17, Noct. Attic. FORN.

^e Notandum est collegium decurialium in urbe Roma fuisse, qui S. C. acta, auctoritates senatus excipiebant, perscribebant, complebant, scrinia senatus servabant, viri scribendi dicendique periti, quibus præfuit rector, quem judicem auctor appellat, quoniam judicabat inter decuriales et alios; ideo l. 4, C. de Decurialibus, ait eum qui velit cum decuriali agere de auferendo privilegio, et jure veteri concessio, judicem decurie adire debere. BROSS.

^d Alii, quoniam eorum. Cor. Gam., quantum eorum.

ris, ut inter tot eloquentes viros sis dicendi primarius, quos etiam nobis profiteamur esse reverendos. Assume ergo concedere quæ jubemus, præstare quæ credimus; ut illis aperias januas curiæ, quos nostra electio aulam jusserit libertatis intrare.

EPISTOLA XXII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Indicat se elegisse in rectorem decuriarum Capuanum præclaris virtutibus exornatum.

Licet caute semper eligendus sit qui vobis mittitur approbandus (quia ipse magis traditur examini, cujus sententia noscitur prolata pensari), illas tamen prudentibus viris sociari cupimus dignitates, quæ Romanis arcibus [*Gr. et Caj.*, artibus] quasi gemmæ nobiles affiguntur. Ubi enim dignius eloquens quam in civitate proficiat litterarum, ut ibi declaret meritum, ubi nutrit ingenium? Aptum est omne bonum locis suis; et laudabilia quæque sordescunt, nisi congrua sede potiantur. Requirit pugna validas manus, desiderat navigium pectus animosum: sic scrinia vestra fidele propositum, sic curia facunda disertum. Multa ergo deliberatione pensandus esse creditur, qui quotidie vestris sensibus offeratur. Capuanum igitur spectabilem virum æstimatio nostra respexit, qui curiæ vestræ sententiam majoris natu auctoritate facundus ediceret, et senatus scrinia conscientie puritate servaret; ut actus illos mundo celeberrimos **87** sua reddat integritate laudandos. Magnum munus est, Patres Conscripti, ad integritatem deligi; nec mediocriter probatur conscientia cui est veritas commissa sæculorum. Nam si prædicatur testis qui in presenti negotio vera dixerit, qua laude censeretur poterit qui cunctis temporibus certa transmittit? Sed quamvis alumni vestri habetis euncta notissima, juvat magis illa repetere quæ omnium consensus possit agnoscere. Adest semper electa quædam sermonum gratia, blanditur auribus, mentem trahit, utitur perspicuitate facundie, qualem de pura conscientia decet emanare. Est enim quoddam speculum morum agentis oratio; nec majus potest esse mentis testimonium, quam qualitas inspecta verborum. Nam ut ejus propria describamus, patitur in simplicibus rebus lingue retinacula: his eo tamen torrentior [*Alii*, correctior] cum perorat; et hoc illi ad gratiam datum est providente natura, ut quem præ foribus hæsitantem videras, eloquentem in certaminibus obstupescas. Illa vero memoria, quæ oratorum thesaurus jure vocitatur, tanta in eum firmitate consedit, ut semel audita scripto apud eum putes esse recondita. Magnum beneficium, oblivionis nescire defectum; et quædam similitudo vere coelestium est, tempore decursa semper habere presentia. Quæ nunc ideo declaramus, ut cognoscatis subjectorum gratas nos habere virtutes; et iudicium nostrum non per casuale votum, sed per electionis

studium doceamus esse conceptum. His ergo, P. C., Capuanum bonis dotatum, a presenti indictione decuriarum rectorem esse præcipimus, majoris etiam natu auctoritate subvehimus; ut qui se morum cana maturitate tractavit, quod est amplissimum reverentiae genus, in vestro ordine ætatis honore gratuletur. Angebit eloquentiam officio meliore ditatus: quoniam multum facundior est qui sententiam dicit, quam ille qui supplicat. Libertas verba nutrit, metus autem copiam frequenter intercipit. Actus quoque ipse longe dissimilis; ut qui pridem assistebat etiam mediocribus humilibusque fortunis, nunc introducat vestræ curiæ consulares.

EPISTOLA XXIII.

ABUNDANTIO PREFECTO PRETORIO THEODORICUS REX.

Jubet ut sagittariis ad comitem Julianum destinatis annonas et navigia præbeat.

Tatanem [*Gr. et Caj.*, Tanmem] sajonem nostrum cum sagittariis ad illustrem virum comitem Julianum æstimavimus esse dirigendum, ut majus sumeret robur duplicatus exercitus. Ostendent juvenes nostri bellis, quod in gymnasium didicere virtutis. Schola Martia mittat examina, pugnaturus ludo, qui se exercere consuevit in otio. Atque ideo illustrem magnitudinem tuam eis ancoras et navigia secundum consuetudinem præbere censemur; quatenus (juvante Deo) que directi sunt, debeant pervenire. Vestræ enim sollicitudini damus nostrarum efficaciam jussionum: quia nullatenus destitui posse creditur quod, Deo juvante, tuis ordinationibus inchoatur.

EPISTOLA XXIV.

EPIPHANIO VIRO SENATORI CONSULARI PROVINCIÆ DALMATIÆ, THEODORICUS REX.

Monet ut bona Joannæ, quæ intestata et nullis affinitibus superstitis decessisse perhibebatur, fisco regio applicet, dammodo tamen rem in se habere compereat.

Joanna Andree quondam jugalis suo successisse legibus munere perhibetur; quæ intestata, nullis existentibus proximis, luce dicitur esse privata. Cujus substantia a diversis nullo legitimo jure suffultis usurpatione voluntaria suggeritur possideri. Et quia caduca bona fisco nostro competere a legum cauta decreverunt, ideo te presentibus oraculis admonemus, ut hejus rei veritate discussa, si revera, ut ad nos perlatum est, nullus ei aut testamento hæres existit, aut proximitatis jure successit, fisci nostri eam facias compendiis aggregari: quando innocentie nostre professio est, justa compendia non negligere, apud quem calumnia nunquam locum potuit invenire. Rogari enim in talibus causis non fraudari principem decet, quia negligentie vitium est præsumptiones relinquere quas jura præcipiunt amputare. Si quid autem contra repereris, quietos dominos habere patieris, quia magis illa nostra sunt patrimonialia quæ a subjectis legitime possidentur.

* Ex jure quo ἀδίσποτα, καὶ ἀλίποδοντα principis fisco cedunt, ut thesauri, ut vacantia bona, quæ hæredem non inveniunt, vel indignis relicta aut incap-

cibus auferuntur. Ulpian. fragm. tit. 17 et 18, l. unie., C. de cad. toll.; Plinius Panegyri. o ad Trajan. Sup. lib. VI, form. 5. Fors.

EPISTOLA XXV.

EACACD.E VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Concedit illi in perpetuum Mediolanensis tribunatus curam.

Fessos annos munificentia nostra corroborat, dum ætatem occiduanam penurie non facit detrimenta sentire. Juventum siquidem virtus presumptione laboris animatur: sola senum vita est quietis invenisse remedia. Atque ideo tua supplicatione permoti, designati tribunatus^a curam in Mediolanensi urbe diligentissime peragendam, ad te decrevimus pertinere, ita ut, quod est in reipubl. militia novum, donec vixeris, nunquam tibi successorem tribuat cujusquam pleetenda præsumptio; quatenus in exhibendis voluptatibus officii hujus cura mansuetudinis nostræ beneficio jugiter perfruaris, habens in utroque, quod tuam consoletur ætatem, loci commodum et lætitiæ voluptatum.

88 EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS GOTHUM PER PICENUM ET SAMNIUM CONSTITUTIS THEODORICUS REX

Præcipit ut VIII iduum Juniarum ad aulam sine ullo provinciarum damno, regalia dona accepturi veniant.

Quantvis munificentia nostra sit omnibus ubique gratissima, multo tamen acceptiora credimus quæ nostri præsentia conferuntur: quia majora de conspectu principis populi sumunt, quam de largitate beneficia consequuntur. Nam pene similis est mortuo, qui a suo dominante nescitur; nec sub aliquo honore vivit, quem regis sui notitia non defendit. Et ideo præsentis jussione mandamus ut octavo iduum Juniarum die, Deo auxiliante, ad præsentiam nostram venire debeatis, qui solemniter regalia dona suscipitis^b si venire protinus festinatis. Illud tamen necessario commoneat, ut venientium nullus provenire possit excessus, nec possessorum segetes, aut prata vastetis^c: sed sub omni continentia properantes, de cu-

^a D. Juret, existimat hæc intelligenda esse de tribuno voluptatum, cujus mentio est infra lib. vi, for. 19, et lib. vii for. 10.

^b Vide Leitprandum, lib. vi, cap. 5. Hæc autem dona conferebantur calendis Januariis. Nicephor. lib. x, cap. 25; Sozom. lib. v cap. 17; Ambros. serm. 14.

JURET.

^c Transitus militum sit innocens, neve fruges ledat. Itaque quod de jure servitutis haste recte illesis fructibus ferendæ a Paulo scriptum est, l. 7, qui sella, D. de serv. rust. præd., quidam tractum a regibus suspicantur, qui extero exercitui commearum ditionis suæ regionem per aliquam permittunt. Unde Lysander Laconum dux apud Plutarchum videns Beros incerte fidei, cum per eorum agros transiret, sciscitatus est utrum rectis an inclinatis hastis transiret. Sed ego putem jurisconsultum de privato jure, non imperatorio sensisse, l. 15; item queritur, § exercitu; l. 15, ex conducto, versic. exercitus præteriens per lasciviam, D. locat. Idem Justinianus novell. 130, περί παροδοῦ στρατιωτῶν constituerat: cujus auspiciis ac legibus Belisarius rexit exercitum. Nam cum militum quidam in agros discurrerent, si actus attingerent, eos ignominia notatos convocans, sic est allocutus: Vini afferre, et ex alienis pasci turpe semper ac probrosum videtur, quod injustum in ipso legitur. Aug.

A stolta disciplina grato nobis esse vestra occursum possit: quia ideo exercitiales gratanter subimus expensas, ut ab armatis custodiatur intacta civitas.

EPISTOLA XXVII.

GUDUM SAJONI THEODORICUS REX.

Imperat milienarios provinciarum Piceni et Samnii commoneat ut ad aulam tum donativum accepturi, tum gestarum in bello rerum rationem reddituri citius properent.

Consuetudine liberalitatis regis commoneamur ut Gothis nostris debeamus solemnia dona largiri^d. Et ideo devotio tua milienarios provinciarum Piceni et Samnii sine aliqua dilatione commoneat, ut eos qui annis singulis nostræ mansuetudinis præmia consequuntur, pro accipiendo donativo ad comitatum faciat incunctanter occurrere; quatenus qui bene nobis meriti fuerint, majore munificentia gratulentur. Inculpabiliter enim necesse est vivat qui suam præsentiam novit principibus offerendam. Bonos enim laus, malos querela comitatur. Decet etiam nos sub hac occasione singulorum facta perquirere^e, ut nulli possit perire quod fecit in acie^f. Nam si semper consuetudinarias res exspectet exercitus, virtutem non potest amare neglectus. Trepidus discat ad judicem venire, qui se non meminit audacter aliquid egisse; ut melius possit hostibus violentus insurgere, qui nostræ maluit imputationis vulnera declinare.

EPISTOLA XXVIII.

CARINO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Illum accersit ad comitatum suum, ut pote virum illustrem sibi que necessarium.

Habent hoc gloriosum præjudicium bonarum merita personarum, ut otio torpescere non sinantur qui probis actionibus innotescunt: et ideo tam desiderio vestro satisfaciētes, quam quod vos necessarios esse credidimus, jussis præsentibus evocamus; quatenus et viris nobilibus obsequia nostra decorentur, et quæ utilia nobis credimus, per te expedire possimus.

Procop. lib. iv de Bello Vandalico. Infr. l. xii, ep. 5. FORNER.

^d Solemnia dona et annua munera, infra epist. 42 hujus lib. v. FORNER.

^e Idem tribuit Alexandro Mammæ filio Lamprius. FORNER.

^f Regia munera hæc donativa, præter stipendia consueta, militibus in præmium fortitudinis cedebant, nec temere, neque passim omnibus citra delictum. Fuit sub Justiniano quæstor premiorum Agathias lib. iii de Bello Goth. In exercitu, inquit, nec ducis, nec præfecti munere frangebatur; nec miles quidem. Quæstor alioquin, et regis pecuniæ custos, haud tamen earum quæ militibus in stipendium pendebantur; nam alteri erat hæc cura demandata; sed quæ ex imperatoris ærario ad exercitum, his et in præmium mittebantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent. Quæ ex re non obscurus is erat, sed præpotens factus, atque adeo ut arcanorum esset inter ceteros particeps, ita ut firmitatis tum plurimum et fidei principum dicta viderentur habere, cum illi placerent: quod hic Cassiodorus quoque subiudicare videtur, dum ait singulorum facta, etc., quasi esset in castris quidam explorator industriæ et fortitudinis cujusque militum, cujus renuntiatio apud principem valeret ad militis strenui commendationem. FORNER.

EPISTOLA XXIX.

NEUDI VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Jubet ut non trahatur Ocerus cæcus in servitutem, si probaverit se esse ingenuum reperiatur.

Movit nos quidem Oceri fusa precatio, sed magis miserabiliorem reddidit virum luminis sui ademptus ornatus, quia necesse est ut amplius permoveat visa quam audita calamitas. Is enim perpetua nocte superstes ad remedia nostra mutuati luminis beneficio festinavit; ut quem videre non poterat saltem clementiæ suavitatem sentiret. **89** Clamat enim sibi Gadila, vel Oppane incognitam suo generi conditionem servitutis imponi, cum pridem sub libertate nostros fuerit secutus exercitus. Mirati sumus talem in famulatum trahi, qui a vero domino debuisset expelli. Novus ambitus est talem [*Juret.*, cæcum] querere, quem possis horrere; servumque dicere, cui debeas divina consideratione servire. Adjiciens etiam hujusmodi calumnias Pythiæ comitis celebratæ opinionis viri sibi examinatione submotas. Nunc autem infirmitatis suæ mole compressum, manu vindicare non posse, quæ patrona fortibus probatur assistere. Sed nos quorum est proprium inter pares ac dispares æquabilem justitiam custodire, præsentis jussione decernimus, ut si in judicio supra memorati quondam Pythiæ se probavit ingenuum, calumniantes protinus amoveatis; nec audeant ulterius necessitatibus alienis illudere, quos semel convictos decuerat sua vota damnare.

EPISTOLA XXX.

GUDUI VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Præcipit ut a Costula atque Daila Gothorum libertate gaudentibus onera servilia amoveantur.

Quos duces eligimus, eis simul et æquitatis momenta jure delegamus: quia non tantum armis quantum judiciis nos effici cupimus clariores. Costula igitur atque Daila cum, Deo propitio, Gothorum nostrorum libertate lætentur, onera sibi servilia a vobis causantur injungi, quæ nec ipsos deceat perpeti, nec cuiquam irrationabiliter fas sit imponi. Quod si ita gestum esse cognoscis, sine aliqua dilatione facias amoveri: ne ad nos exinde ulterius querela revocetur, et incipiat gravis esse animo nostro in ducem revoluta causatio, quem magis oportet talia peragere quæ nos delectet audire.

EPISTOLA XXXI

DECORATO VIRO DEVOTO THEODORICUS REX.

Decernit ut Marcus presbyter, Andreas et alii cogantur ad pecuniam fisco solvendam, si debitores esse constiterit.

Thomas vir clarissimus inter Apuliam Calabriamque provincias de siliquatici titulo indictionum octavæ, nonæ, undecimæ, primæ, secundæ et quintæ decimæ, quas ad conductionem suam pertinuisse com-

A memorat, nonnullos maximam pecuniæ quantitatem retinere [*D. Grul. et Cuj.*, debere; alii, redhibere] conqueritur. Et quia utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri, ideo devotio tua præsentia decreta suscipiens, Marcum presbyterum, Andream, et Simeonium, vel reliquos quos brevis subter annexus eloquitur, servata in omnibus civilitate conveniat: ut si eos non per calumniam, sed manifestos revera fisco constiterit esse debitores, summam quæ rationabiliter postulatur, sine aliqua imminutione persolvant. Providendum est enim ne spiritus contumacium personarum publicis rationibus aliquod videatur asferre dispendium. Qui vero minus intentata cognoscunt, ad judicium competens te imminente convenient; ut quod æquitati congruit, B utrarumque partium allegatione recognita, salvis legibus impleatur.

EPISTOLA XXXII.

BRANDILÆ THEODORICUS REX.

Admonet ut corrigat Proculam uxorem suam, quæ gravissime percussisse uxorem Patzenis dicebatur: si tamen accusatam falso eam esse crediderit Brandila, vult ut ad aulam cum uxore veniat causam dicturus.

C Adiit nos innumeris vicibus Patzenis repelita conquestio: qui cum esset in expeditione felicissima constitutus, a Procula conjugis tua uxorem suam asseruit trina fuisse cæde laceratam: ita ut solo beneficio desperationis evaderet, cum non plagis fessa, sed jam crederetur extincta. Hanc nos, si tamen vera est, in femina quam maxime mirantes audaciam, transire non patimur impunitam. Atque ideo decretis te præsentibus admonemus, ut si factum evidenter agnoscis, delatam querimoniam, pudori tuo consulens, maritali restrictione ^a redarguas; quatenus ex eadem causa ad nos querela justa non redeat; et legibus noveris rescari posse, quod te oportuerat domestica restrictione corrigere. Quod si mendacium magis petitoris accusans causam dicere fortasse volueris, summo dilationis obstaculo, ad comitatum nostrum cum supradicta conjugis tua incunctanter occurre, exceptura aut de iniqua præsumptione vindictam, aut de mulieris improbitate ^b victoriam.

D

EPISTOLA XXXIII.

WILITANCHO DUCI THEODORICUS REX.

Jubet ut discutiat causam Brandilæ, qui Reginam uxorem Patzenis, dum in expeditione Gallicana versaretur, in matrimonium duxerat; et si accusationem veram cognoverit, adulteros puniat.

Gravis est Patzenis clementiæ nostræ sensibus intimata conquestio: qui se in expeditione Gallica constituto, in eum Brandilam prostruisse testator excessum, ut uxorem ejus Reginam proprio socian-

^a L. un. C. Theod. de emend. propinq. Matronas prostratæ pudicitie, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more majorum de communi sententia coercerent auctor fuit Tiberius. Suetonius in ipsius Vita cap. 33. FORNER.

^b Feminis ad scelera vires esse ait Fabius Quintil. declam. 2. L. ult. C. Theod. ad leg. Corn. de sicar.: mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse credimus. FORNER.

dam duceret esse conjugio; et in injuriam nostrorum temporum adulterium simulata matrimonii fuerit lege commissum ^a. Hæc nos, si vera sunt, transire nequaquam patimur impunita. Nam quando affectus tutos quis habeat, si tunc sceleri subiacebit, cum pro omnium salute **90** pugnaverit? Respicite, impudicæ, gementium turturum castissimum genus: quod si a copula sua fuerit casu intercedente divisum, perpetua se abstinence lege constringit: gratiam conjunctionis non repetit, quam reliquit; fidem servat, dum laudem pudoris ignoret: et moribus studere deprehenditur, quod nulla viduitatis conversatione gloriatur. Mulierum se, prohi dolor! vota continere nequeunt, quibus castitatem ratio persuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet. Perierunt profecto mores, si nec illis comparari possunt, quæ ratione carentia temperantur. Et ideo sublimitas tua impetitos ad suum faciat examen occurrere; et rerum veritate discussa, sicut jura nostra precipiunt, in adulteros maritorum favore reseccetur: quia defensorem reipub. redire noluerunt, qui scelerata præsumptione conjuncti sunt. Confundi sine dubio desideraverunt omnia, qui tentaverunt legibus inimica. Sed melius est paucorum damno ^b malorum corrigatur intentio: quia omne matrimonium, quod absit, incertum relinquatur, si in tanta reverentia sine aliquo terrore peccetur.

EPISTOLA XXXIV.

ABUNDANTIO PREFECTO PRETORIO THEODORICUS REX.

Sancit ut Frontosum absque mora adigat ad solutionem pecunie publicæ, quam decoxerat, et quam multoties reddiderat se promiserat.

Frontosum, sui nominis testem, frequenti nobis insinuatione suggestum est pecunie publicæ decoxisse non minimam quantitatem: quem a diversis iudicibus fecimus juxta examinatione perquiri: ne forsitan, ut assolet, eum non veritas, sed infamaret [alii, infirmaret] invidia. Ille omnia confessus, reddere se posse constituit, si ei largæ preberentur induciæ: quibus frequenter emensis, immemor promissionis suæ ad constituta semper imparatus occurrit. Fugere siquidem nescius, sed suæ sponsonis

^a Quæ fuerint olim adulterii pœnæ paucis demonstrabo. Romuli lege, matrona ejus culpæ rea, marito permessa cognatisque, ii, uti visum, mulctabant ac puniebant etiam morte: etenim jure ipso, mulier quæ juxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, ut proles in patris. In eas quæ sacris Bacchanalibus incestu usæ, cognati maritique intra domos animadverterunt, aiunt Livius et Valerius. Vide Valer. Max. lib. vi, cap. 5. Plin. lib. xiv, cap. 15. Tertull. in Apolog. cap. 6. Præterea adulteræ domo exacte, et dote private, ut Plautus in Amphitr. indicat. Valer. lib. viii, cap. 11. Quod si mariti cognatique dissimulabant, hoc est (ut cum Livio loquar) idoneus in privato supplicii exactor nemo erat: non raro publico iudicio persequantur id crimen magistratus et præsertim ædiles. Postea secuta est lex Julia, quam tulit Augustus, qui adulteros morte aut fuga punivit, ita ut capitale crimen esset, ut ex Arnobio lib. iv, et Salvian. lib. vi, constat. Quam adulterii pœnam tribuit præcis Saxonibus Bonifacius archiepiscopus epistola ad Ethelbaldum Anglorum regem.

ignarus: obliviosus cum relinquitur, trepidus cum tenetur. Mutat verba, variat constituta; nec in una dicti sui qualitate contentus, diversis imaginibus immutatur. Merito chamæleonti bestię conferendus, quæ parvorum serpentum formæ consimilis, aureo tantum capite, et reliquis membris subalbentis prasini colore distinguitur. Hæc quoties humanos aspectus incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate confusa, colores suos multifaria qualitate commutat; ut modo veneta, modo blattea, modo prasina, modo possit cyanea reperiri. Unde mirum est in una superficie tot diversa conspiceri. Quam non immerito Pandiæ gemmæ dicimus esse consimilem, in qua unus se fulgor non potest continere: fluctuat aspectibus tremulis, dum lapis teneatur immobilis. Nam quod modo videris, mox aliud ibi, si amplius intuearis, advertis: sic mutatum credis, quod neminem eripuisse cognoscis. His permutationibus æstimatis mens Frontosi simillima reperitur, quæ dicti sui non habet fidem, quæ tot varietates continet quot verba protulerit: Protei fabulis ^c jure sociandus, qui subito comprehensus, substantiæ suæ formam omnimodis non habebat. Nam ut celaret hominem, aut leo frendebat, aut sibilabat anguis, aut in undas liquidas solvebatur. Et quia sic notus est, cum facies ad tuum venire iudicium, præsum agito, ne promittat: cave ne consticuat: quia levissimi animi mos est, polliceri facile quæ non disponit implere. Quidquid autem persolvere considerata æquitate potuerit, constrictus sine aliqua dilatione jam reddat: quia post tot falsitates argutæ suæ reputare poterit, quod se frequenter illasisse cognoscit.

EPISTOLA XXXV.

LUVIRI COMITI ET AMPELIO THEODORICUS REX.

Monet se ex Hispania framentorum copiam, ad penuriam Romanorum sublevandam devehisse: eam tamen naucleros in Africam deportasse et vendidisse; quibus ideo mille triginta octo solidorum mulctam imponit.

Cum pro incerti temporis eventu Romanas aedes inopia facie castigata pulsaret, et quamvis rara, tamen tam pulchræ civitati videretur esse fœdissima;

In antiqua, inquit, Saxonia, ubi nulla Christi cognitio, si virgo in materna domo, vel maritata sub conjugio sit adulterata, manu propria strangulatam eremant, aut cingulo tenuis vestibus abscissis flagellant eam caste matronæ, et de villa in villam missæ concurrunt novæ flagellantes, et cultellis pungunt, donec interimant. Bross.

^b Statuerunt veteres, auctore in Cluentiana Cicero, ne, ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadverteretur: ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Hinc decimandi ortus mos fuit, quod Seneca dicebant. Livius lib. ii et lib. xxvii; Polybius lib. vi, Sueton. et Dion. in Augusto; Xiphilin. in Galba; Capitolin. in Opilio Mæcino; Tertul. ad Scapulam: decimanda Carthago. Bene igitur cum paucorum supplicio reliqui sapient cives, exemplo atheniensi commonefacti, l. 16, aut lacta, D. de pœn., Gel. l. xvii, cap. 14. FÖRNER.

^c Vide Horatium lib. ii. sativ. 5. JEREN.

æquum judicavimus Hispaniæ triticeas illi copias exhibere; ut antiquum vectigal sub nobis felicior Roma reciperet. Jussis siquidem nostris viri spectabilis Marciani laude digna servivit industria. Sed parum diligenter impleta sunt, quæ constat optime fuisse procurata. Hi enim, qui portanda **91** susceperant, morarum lædia non ferentes, destinatum frumentum in Africæ partibus pro suo dicuntur vendidisse compendio. Quod quamvis inultum minime transire debuisset (ut amor proprii commodi tot populorum jejuna vota suspenderet), tamen quia nobis insitum est culpas remittere, quas possumus cauta ordinatione corrigere, Catellum et Servandum viros strenuos esse credidimus dirigendos; ut quia naucleri ducentos octoginta solidos in triticum, et in naulis septingentos quinquaginta octo solidos accepisse perhibentur, si apud vos facti veritas innotescit, in summam ratione collecta, ab eis mille triginta octo solidorum quantitas inferatur; ut qui vindictam remisimus, damna minime sentiamus. In qua parte ita se sublimitas vestra diligenter impendat, ut et justitiæ et publicis utilitatibus satisfecisse videatur ^a.

EPISTOLA XXXVI.

STARCEDIO VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Illum ob membrorum debilitatem ab expeditione bellica eximit; et permittit ut deinceps vitam remissam, privatus tamen donativo, exigat.

Continuatis laboribus attritum corpus debilitatem tibi causaris attulisse membrorum; ut qui ante bellicis fueras aptus insignibus, nunc vel ad otiosam vitam vix idoneus approberis: expetens ut ad expeditiones felicissimas non cogaris, a quibus non voto, sed necessitate subduceris. Atque ideo allegationibus tuis diutius perquisitis, et ad rerum fidem deductis, otium tibi non ignobile [*Gr. et Cuj. ignobile*] præsentis jussione largimur: quia non est ignaviæ culpa, quem excusat miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus, ita te donativo præsentis auctoritate privamus: quia non est æquum ut, cum de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus. Fruere igitur segura vita, adversorum insidiis nostro munimine liberatus. Nec aliquis tibi imputabit desertoris opprobrium, quando illi quos contigerit a militia morbi causa suspendi, ex prioribus factis habendi sunt jure reverendi. Nec enim dignus est a quoquam redargui, qui nostro iudicio meretur absolvi ^b.

EPISTOLA XXXVII;

JUDÆIS MEDIOLANENSIBUS THEODORICUS REX.

Conservat jura eorum Synagogæ olim concessa, dummodo juribus Ecclesiæ non noceant.

Libenter annuimus quæ sine legum injuria postu-

^a Vide Symmachum lib. x, ep. 50. JURET.

^b Fas est maculosas notas vitiate principis opinionis abstergere. Sic l. 4, C. ad S. C. Tertullian. ait maculas remitti imperiali beneficio, sed tamen principis indulgentia quos liberat, notat. l. 2, C. de gener. abol.; cui addo locum Suetonii in Claudio cap. 16. BROSS.

^c In legibus Wisigothorum lib. x, tit. 2, ara 4,

lantur, maxime cum pro servanda civilitate nec illis sunt neganda beneficia justitiæ, qui adhuc in fide cognoscuntur errare. Atque ideo discant rerum bonarum suavissimum saporem; ut qui humanam justitiam nituntur quærere, sollicitius incipiant divina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter causamini præsumptione laceratos, et, quæ ad Synagogam vestram pertinent, perhibetis jura rescindi; opitulabitur vobis mansuetudinis nostræ postulata tuitio; quatenus nullus ecclesiasticus, quæ Synagogæ vestræ jure competunt, violentia intercedente pervadat, nec vestris se causis importuna acerbitate permisceat; sed ut religionis cultu, ita et actuum sint conversatione discreti: hac tamen moderatione principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quod ad præfatæ Ecclesiæ jus vel religiofas personas cæteras legibus pertinere constituerit, inciviliter atrectare tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona præscriptio ^e, eo quo cunctis, vobis jure servabitur; nec conventionalia (*ed. Acc., commodalia*) vos irrationabiliter præcipimus sustinere dispendia; ut hac pietatis nostræ defensione muniti, petitio vestra ab illicitis se liberatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ nostræ consuetudine, quæ rogastis. Sed quid, Judæe, supplicans temporalem quietem quæris, si æternam requiem invenire non possis?

EPISTOLA XXXVIII.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS THEODORICUS REX.

Jubet ut arbores Signino alveo innascentes radicibus amputentur.

Admonet nos formarum cura præcipua, ut quæ possunt noxie crescere, debeamus celerius amputare; quatenus et soliditas aquæductus, Deo auxiliante, incorrupta servetur, et vobis leve sit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quæ nunc virgulta sunt, erunt, si negligantur, et robora. Ista enim quæ modo facili avulsione dirimuntur, postea vix securibus icta succumbunt. Atque ideo sociata debetis properatione contendere, ut præsentis diligentia futuri laboris evadatis incommoda. Hæc est enim civilis [*D. Grul. et Cuj., curilis; Juret., forte, subtilis*] everasio, sine oppugnatione dissidium, aries, ut ita dixerim, fabricarum. Quapropter omnem silvam quæ parietibus inimica consurgit, de Ravennate forma jubemus radicibus amputari; ut Signini alvei reparata constructio talem nobis deducat liquorem, qualem potuit a fontibus suscipere puritatem. Tunc erit exhibitio decora thermarum, tunc piscinæ vitreis fontibus fluctuabunt; tunc erit quæ diluat aqua, non inquinat; postquam lavari continuo non sit necesse. Additur etiam quod si ad potandum unda suavis influxerit, omnia nostro victui redduntur accepta:

scribitur tricennem præscriptionem sic constanter inolevisse in negotiis actionum, ut jam non quasi ex instructione humana, sed veluti ex ipsa rerum processisse natura videatur. Et paulo post additur: Ne contra hunc numerum in quo veritas perfecta completeret ætatis, attentet commoveri vox cujuscunque petitionis. Vide supra lib. iii, ep. 51, et lib. i, ep. 18. JURET.

quando humane vite nullus cibus gratus efficitur, ubi aquarum dulcium perspicuitas non habetur. **92** Non si lavari cupimus putrescentibus liquoribus, quanto magis saturari talibus festinamus? Quæ si nunc fatuæ tractentur, nulli labor facit tedium, qui sumitur pro delectatione exactorum.

EPISTOLA XXXIX.

AMPELIO ET LIVERIE THEODORICI REX.

Mittit eos in Hispaniam, ut reprimant auctoritate legum tam nocidas, tam exigentes assem publicum, qui per gravissima ponderum possessorum patrimonium premunt: tam denique omnes in malis et furivis artibus versatos.

Ducet provincias regno nostro, Deo auxiliante, subjectas, legibus et bonis moribus ordinari: quia illa vita vere hominum est, quæ juri ordine continetur. Nam belluarum ritus est sub casu vivere: quæ dum rapiendi ambitu feruntur, improvisa temeritate succumbunt. Agrum suum denique a dumosis sentibus doctus purgat agricola: quia laus excolentis est, si agreste solam dilectissimis fructibus amœnetur. Sic quies suavissima populi, et tranquilla dispositio regionum, præconium probatur esse regnantium. Multorum itaque querela comperimus, in provincia Hispaniæ, quod summum inter mortales crimen est, vitas hominum vaga præsumptione populari, et levium occasione causarum subire multos interitum. Sic mali pace quasi ludo corruunt, quanti vix potuissent cadere sub necessitate bellorum. Dehinc non polyptychis publicis, ut moris est, sed arbitrio compulsorum suggeruntur provincialium subjacere fortune. Quod genus evitentis est præde, pro illius voluntate dare qui ad suum commodum amplius festinat exigere. Cui rei nos regali providentia succurrere cupientes, sublimitatem vestram per universam Hispaniam loco muneris credimus destinandam; ut sub ordinationis vestre novitate, inveteratæ possit consuetudini nil licere. Verum ut more medicorum senioribus morbis accelerata remedia tribuamus, inde curationis nostræ fiat initium, ubi magis noscitur esse periculum. Homicidii scelus legum jubemus auctoritate resecari; sed quantum vehementior pœna est, tanto ejus rei debet inquisitio plus haberi: ne amore vindictæ innocentes videantur vitæ pericula sustinere. Percant itaque soli nocentes in correctione multorum, quando et hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne juvenescat augmentis. Exigentes vero assem publicum per gravissima ponderum premere dicuntur patrimonium possessorum; ut non tam exactio quam præda esse videatur. Sed ut totius lætitudinis abrogeatur occasio, ad libram cubiculi nostri, quæ vobis in præsentem data est, universas functiones publicas jubemus inferri. Quid enim tam nefarium quam præsumptoribus liceat in ipsa etiam trutinare qualitate pecunie; ut quod est justitiæ proprie datum, hoc per

A fraudes noscatur esse corruptum? Conductores domus regie, quacunque gente sint editi, ad liquidam veritate discussa, tantum decernimus solvere, quantum nostra prædia constiterit pensitare. Et ne cuiquam labor suus videretur ingratus, salaria eis, pro qualitate locatæ rei, vestra volumus æquitate constitui. Non enim nostra, sed illorum rura [ed. Ac, jura] dicenda sunt, si pro voluntate conducentis modus eveniat pensionis. Transmarinorum igitur canonem, ubi non parva fraus fieri utilitatibus publicis intimatur, vos attente jubemus exquirere, atque statutum numerum pro jurium qualitate definire: quia contra fraudes utile remedium est nosse quod inferatur. Monetarios autem, quos specialiter in usum publicum constat inventos, in privatorum didicimus transisse compendium. Qua præsumptione sublata, pro virium qualitate functionibus publicis applicentur. Tororei quin etiam canonem nulla faciatis usurpatione confundi; sed modum rebus utilissimum, quem præstare debeat, imponentes, commerciaudi licentiam æquabili ratione revocate, ne se tendat in vagam ambitiosa enormitas exigentium. Actus præterea Læti, cujus conscientia summa pulsatur invidia, sub consuetâ nobis censem is æquitate perquiri; ut nec fraus astutis machinationibus occultatur, nec innocentia falsis criminibus ingravetur. Quosconque vero in furivis actionibus reperitis fuisse versatos, pro fortunarum quantitate suppressa, reddant vestra æstimatione pecuniam. Quod si hæc per alios dispersa esse constiterit, et illi nihilominus teneantur obnoxii, qui scientes passi sunt in tali actione misceri. Complices enim exstiterunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris. Præbendarum ^a tenor ascriptus, quem nostra diversis largitur humanitas, provincialibus suggeritur intolerabilis causa esse damnorum, quando et in species exigitur, et impudenter ejus pretium postulatur. Detestabilis cupiditatis ista sunt documenta, competentia sibi distrahere, et ad exigendi impudentiam mox redire. Quod nimis improbum, nimis videtur absurdum; ut et nostra consuetudo prætereant, et tributarium, qui fovendi sunt, videantur afflixisse substantiam. Sint igitur præfixo modo contenti, sive ibidem positi, sive hinc nihilominus destinati: habeant liberum arbitrium, unum tantum de duobus expetere, dummodo geminata exactione fortunas alienas non debeant ingravare. Exactorum quoque licentia fertur amplius a provincialibus extorqueri, quam nostro cubiculo constat inferri. Quod diligenti examinatione discussum, ad hunc vos modum functiones publicas revocare decernimus, quem Alarici atque Eurici temporibus constat illatas. Paraveredorum ^b itaque subventiones exigere eos, qui habent vercos ascriptos, provincialium querela comperimus, quod nullum penitus sinatis præsumere, quando per turpissimos questus et possessor atteritur, et commentium ce-

^a Præbendarum, al. præbendorum. l. 19, Inviti, de testib. Prout in Persa, præbenda adiles locaverunt. Ant. Gest. **93** lib. xv, cap. 4; Synnach. lib. 1, epist. 19, eademque forma tribuenda dixit, ut præbenda quæ more solito tribuebantur, lib. 1, epist. 6

et 28. Forn.

^b Paraveredorum meminit et inf. lib. xi, epist. 14, et l. 2, l. 22, C. de curs. publ.; l. 2, C. de præpos. sacr. cub. Uos.

lertitas impeditur. Villicorum quoque genus, quod ad damnosam tuitionem queruntur inventum, tam de privata possessione quam publica funditus volumus amoveri: quia non est defensio quæ præstatur invitis, suspectum est quod patiuntur nolentes. Nam hoc est revera beneficium, si sine murmure feratur acceptum. Servitia igitur quæ Gothis in civitate positis superflue præstabantur, decernimus amoveri. Non enim decet ab ingenuis famulatum quærere, quos misimus pro libertate pugnare.

EPISTOLA XL.

CYPRIANO COMITI SACRARUM LARGITIONUM THEODORICUS REX.

Illi confert sacrarum largitionum comitivam, multisque laudibus eum exornat.

Quamvis ultra desideria supplicum frequenter nos præstitisse beneficia gaudeamus, et, quod est difficilimum, humanæ ambitionis interdum vota superemus: hæc tamen libentius amplectimur, quæ nos merito fecisse gloriamur. Diu quippe trutinandus est, cui traduntur examina; talisque debet a principe deligi, qualis ab ipsa potest lege dictari. Gemmarum divites venæ auri fulgore pretiantur; et gloriam pulchritudinis capiunt, quia nulla degeneri vicinitate sordescunt. Sic bona merita splendidis dignitatibus sociata, alternis præconis [Ga., alterius præmiis] adjuvantur; et unus rei facies de addita venustate pulchrescit. Non enim de te aliquid redemptæ laudi, aut loquaci famæ credidimus, qui nobis spectantibus sæpe placuisti. Interpellantium siquidem confusas querelas distincta nimis ac lucida relatione narrabas. Et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant; et ne favoris alienius putaretur excessus, desideria supplicum ipsis præsentibus intimabas. Ori tuo altercantium desideria convenerunt; et, quod difficillimum gratiæ genus est, alternæ parvi indiscreta laude placuisti: quæ res ipsos oratores quoque postponit. Nam cum illis sit propositum diu tractata unius partis vota dicere; tibi semper necesse fuit repentinum negotium utroque latere declarare. Additur etiam regalis præsentis gravissimum [Niv., gratissimum] pondus: sub quo te ita facile contigit expeditum, ut quod illi vix possunt artificiosis schematibus a iudicibus obtinere, tu probareris a principe puris allegationibus impetrare. Erat nimirum serenitatis nostræ in bonum publicum parata sententia, quia nullam tarditatem in cognoscendo negotio sustinebat. Mox enim a te narrata causa conspecta est; et cur tardaret negotii finis, cum tu suggestionem lucida brevitate concluderes? Didicisti, ut credimus, iudicare nostris serviendo iudicis. Ita, quod efficacissimum discipulatus genus est, agendo potius instructus es quam legendo. Talibus igitur institutus edoctus, Ecce sumpsisti legationis

A officium, missus ad summæ quidem peritiæ viros; sed nulla inter eos confusus es trepidatione, quia nihil tibi post nos potuit esse mirabile. Instructus enim trifariis linguis, non tibi Græcia quod novum ostentaret invenit; nec ipsa, qua nimium prævalet, te transcendit arguita. Accessit meritis tuis cunctis laudibus pretiosior fides, quam divina diliguat, mortalia venerantur. Nam inter mundi fluctuantes procellas unde se humana fragilitas contineret, si nostris actibus mentis infirmitas non abesset [Niv., mentis firmitas non adesset]? Hæc inter socios amicitiam servat, hæc dominis pura integritate famulatur, hæc supernæ majestati reverentiam piæ credulitatis impendit; et, si beneficium tantæ rei latius quaras, incommutabilis fidei est omne quod bene vivitur. B Sume igitur per indictionem tertiam [Anno Chr. 510 vel 523] sacrarum largitionum^a, Deo propitio, dignitatem. Utere congruis tuis natalibus institutis. Meruisti hactenus, ut honorum fastigia crederemus: age nunc, ut tibi gratiæ nostræ celsiora nihilominus conferamus.

EPISTOLA XLI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Indicat se Cyprianum meritis propriis et natalium splendore fulgentem ad sacrarum largitionum comitivam evexisse.

Licet candidatos vobis frequenter generit magnificentia principalis. et fecunda indulgentia^b nostra vobis altera sit natura; habetis nunc profecto virum quem et nos elegisse deceat, et vos suscepisse conveniat. Cui sicut fortunatum fuit a nobis eligi, ita laudabile erit vestro cœtui honorum lege sociari. Hoc tamen curiæ feliciter provenit, quod nobis et imopolitus tiro militat: illa vero non recipit, nisi qui jam dignus honoribus potuerit inveniri. Convenienter ergo ordo vester æstimatur eximius, qui semper est de probatissimis congregatus. Non enim illic profanis reseratur introitus, sed tales illuc permittuntur accedere, quales inde etiam cernuntur exire. Suscipite itaque collegam quem palatia nostra longa examinatione probaverunt: qui regis ita intrepidus militavit affatibus, ut jussa nostra sæpe nobis spectantibus atque laudantibus explicaret. Cognoscitis profecto quæ loquimur. Quis enim vestrum a Cypriani devotione submotus est? Nam qui solatia ejus petiit, D mox beneficia nostra suscepit. Obtinuit ille sæpius invectionibus nostris, quod in consistoriis agi solebat antiquis. Si quando enim relevare libuit animum reipub. cura fatigatum, equina exercitia petebamus, ut ipsa varietate rerum soliditas se corporis vigorque recrearet: tunc nobis causas multiplices relator delectabilis ingerebat, eratque ejus infastidita suggestio, sub iudicis animo tædioso. Ita dum causas præstandi benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus

^a Officium comitis sacrarum largitionum describit Claudianus in panegyri. Mallii.

Illic sacræ mandantur opes, orbisque tributa,
Possessi quibquid fluvii evolvitur auri;
Quidquid luce procul venas rimata sequaces,
Adiuta pallentis fodit soferita Bessi.

Hujus frequens mentio fit in Cod. Theod. et Justin. BROSS.

^b Nam senatorum filii nascebantur senatores, lib. Si quis senatorium. Cod. Theod. lib. VI, tit. 2. JURET.

beneficiorum aviditate succensus. His igitur adhæsit obsequiis candidatus qui sic militavit animo nostro, ut nulla eum gravaret offensus. Irascebamur sæpe causis improbis, nec tamen displicere poterat lingua relatoris: damnabamus interdum negotium, cuius placebat assertor; et impetum nostri animi frequenter sustinuit, qui gratie momenta possedit. Gloriatum etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus ad excubias tamen palatinas electus. Qui multo amplius crescere potuit, nisi fides sub aridissima remunerationis sterilitate jacuisset. **94** Quid enim conferre poterat tenuis donator? Qui si tamen non ditavit, innotuit ^a: quia magnæ abundantia laudis est, in penuria reipub. vel mediocria munera meruisse. Vicit ipse majores suos felicitate sæculorum; et, quod amplius evectus est, nostris est temporibus applicandum. Talis quippe est in subjectis mensura provectuum, qualis fuerit et distantia dominorum. Quapropter, P. C., prædictum Cyprianum suis meritis et natalium splendore fulgentem, ad sacrarum largitionum culmen eveximus; ut et vester augeatur numerus, et incitetur devotio servientium. *Æstimate, reverendissimi Patres, quid de vestro ordine censeremus: quando eos, quos vobis aggregandos credimus, multiplici allegatione prædicamus.*

EPISTOLA XLII.

MAXIMO VIRGO ILLUSTRIS, CONSULI, THEODORICUS REX.

Feritas spectaculorum, amphitheatrum Titi, et ludi qui in eo edebantur describuntur; hortaturque consulem ad præmia pugnantibus munificentius largienda.

Si consularem munificentiam provocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur; si organo canentibus redditur vicissitudo præmiorum; si venit ad pretium delectabilis cantilena: quo munere venator explendus est, qui ut spectantibus placeat, suis mortibus elaborat. Voluptatem præstat sanguine suo ^b, et infelici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat evadere. Actus detestabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat invenire. Sola est ergo in fallendo præsumptio, unicum in deceptione solatium. Qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit invenire. Adhuc superstite homine perit corpus, et antequam cadaver efficiatur, ^D truculenter absumitur. Captus esca sit hosti suo, et illum: proh dolor!) satiat quem se perimere posse

^a *Innotuit* active posuit pro notum fecit, ut S. Gregorius Magnus lib. vii Reg., indict. 2, cap. 113 et 114. Sic supra dixit Cassiodorus *innotescenda* lib. 1, ep. 24. JERER.

^b Venationem et spectacula, in quibus homines cum feris decertabant, vocat ludum crudelem et sanguinariam voluptatem, quemadmodum theatrales functiones, spectaculorum editiones, et alia ejus generis, voluptates appellari constat, quod confirmat Vopiscus in Aureliano: Sequentibus diebus datæ sunt populo voluptates ludorum scenicorum, **95** ludorum circensium, venationum, gladiatorum, naufragiæ. Et Tertullianus his verbis: Nam et omnes istæ profanæ spectaculorum sæcularium voluptates

^A suspirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, sed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ sanguinis effusione gaudebat. O miseræ deceptionis errorem, illam desiderasse colere quæ hominum morte placabatur! Primum sibi per lucos et silvas agrestium populorum nota [ed. Ac., vota] et venationibus deducta: hanc triplicem deam falsa imaginatione fixerunt, ipsam in caelo Lunam, ipsam in silvis Dianam, ipsam apud inferos Proserpinam esse firmantes. Sed solum Erebi potentem non improbe forsitan æstimarunt, quando tali falsitate decepti, in profundas vivi tenebras cum suis erroribus intraverunt. Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (ut ita dixerim) feritatem, Athenienses primum ad civitatis suæ perduxere culturam, justitia permittente divina, ^B ut ad illusionem spectaculi perveniret, quod falsæ religionis ambitus invenisset. Hoc Titi potentia principalis divitiarum profuso flumine cogitavit ædificium fieri, unde caput urbium potuisset. Cum theatrum, quod est hemisphærium, Græce dicatur, amphitheatrum quasi in unum juncta duo visoria, recte constat esse nominatum: ovi specie ejus arenam concludens [ed., Qui speciem ejus arena concludens], ut concurrentibus aptum daretur spatium; et spectantes omnia facilius viderent, dum quadam proluxa rotunditas universa collegerat. Iur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas. Primum fragili ligno confusus currit ad ora belluarum, et illud quod cupit evadere, magno impetu videtur appetere. Pari in se ^C cursu festinat et prædator et præda; nec aliter tutus esse potest, nisi huic quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aere saltu corporis elevato quasi vestes levissimæ supinata membra jaciuntur, et quidam arcus corporeus supra belluam libratus, dum moras descendendi facit, sub ipso velocitas ferina discedit. Sic accidit ut ille magis possit mitior videri, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi distributione compositis, rotabili [Gr. et Cuj., roborali] facilitate præsumens, non discedendo fugit, non se longius faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, ut ora vitet ursorum: ille in tenuem regulam ventre [alii, venire] suspensus invitat exitabilem feram, et nisi periclitatus fuerit, nil unde vivere possit acquirit; alter se gestabili muro canarum contra sevisimum animal, ericii exemplo, receptatus includit, qui subito in tergus suum refugiens, intra se collectus abscondi-

ex rebus Dei constant. Sic Lactantius spectacula damnans, voluptatis voce sæpenumero utitur. L. 1, C. de Spect. L. 1, C. de expens. ludorum. Trebellius Pollio in Galienis duobus. Ne diutius, inquit, teatro et circo addicta resp. per voluptatum deperiret illecebras. Salvianus de Providentia Dei ait nihil esse criminum vel flagitiorum quod non esset in spectaculis, ubi homines lacerarentur cum circumspicientium voluptate. Hinc Prudentius contra Symmachum, cum ad abroganda spectacula Honorium cohortatur.

Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari
Nullus in orbe cadat, cujus sit pæna voluptas.
Bross.

tur; et cum nusquam discesserit, ejus corpusculum non videtur. Nam sicut ille veniente contrario revolutus in sphaeram naturalibus defensatur aculeis, sic iste consutuli crate praecinctus, munitior redditur fragilitate cannarum; alii tribus, ut ita dixerim, dispositis, ostiolis [alii, hostiolis] paratam in se rabiem provocare praesumunt: in patenti area cancellosis se postibus occultentes, modo facies, modo terga monstrantes; ut mirum sit evadere quos ita respicis per leonum unguis dentesque volitare: alter labenti rota feris offertur; eadem alter erigitur, ut periculis auferatur. Sic haec machina ad infidi mundi formata qualitatem, istos spe refovet, illos timore discruciat: omnibus tamen vicissim, ut decipere possit, arridet. Longum est per tot periculorum casus sermonibus evagari. Sed apte jungendum est, quod ait de inferis Mantuanus: Quis scelerum comprehendere formas? quis omnia poenarum percurrere nomina possit? Sed vobis, quibus necesse est talia populis exhibere, largitate manus fundite praemia, ut haec miseris faciatis esse votiva. Alioqui violenta compulsio est, solemnia dona subtrahere, et mortes detestabiles imperare. Et ideo quidquid in longam consuetudinem antiqua liberalitate pervenit, sine aliqua dilatione concedite supplicanti: quia homicidii reatus est, illis esse tenacem, quos editio vestra invitavit ad mortem. Heu mundi error dolendus! Si esset ullus aequitatis intuitus, tantae divitiae pro vita mortalium deberent dari, quantae in mortes hominum videntur effundi.

EPISTOLA XLIII.

TRANSMUNDO REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Laudat sororem suam, quam Transmundo in matrimonium dederat, et conqueritur quod ipse Gesalecum regno propter perfidiam expulsam benigne exceperit, atque in exteris plagas cum divitiis transmiserit.

Quamvis a diversis regibus expetiti pro solidanda concordia aut neptes dedimus, aut filias, Deo nobis inspirante, conjunximus, nulli tamen aestimamus nos aliquid simile contulisse, quam quod germanam nostram, generis Amali singulare praeconium, vestrum fecimus esse conjugium: feminam prudentiae vestrae parem, quae non tantum reverenda regno, quantum mirabilis possit esse consilio. Sed stupeo vos his beneficium obligatos Gesalecum, qui nostris inimicis, dum a nobis foveretur, adjunctus est, in vestram defensionem sic fuisse susceptum, ut qui ad vos viribus destitutus, privatusque fortunis venerat, subita pecuniae ubertate completus, ad gentes exteris probetur transmissus; qui quamvis, Deo juvante, laedere nil possit, tamen animum vestrae cogitationis aperuit. Quid expectent extraneorum jura, si sic meretur affinitas? Nam si causa misericordiae susceptus est in regno vestro, teneri debuit: si nostro propter excessus pulsus est, non oportuerat cum divitiis ad

aliena regna transmitti; quae ne vobis redderentur infesta, nostra fecerunt absolute certamina. Ubi est, quod tanta lectione saginatus, alios solebas docere de moribus? Hoc si voluisses cum sorore nostra tractare, utique vobis non potuisset accidere: quia nec fratrem permiserat laedi, nec maritum fecerat in rebus talibus inveniri. Atque ideo per illum et illum legatos nostros salutantes honorificentia competenti, petimus ut hanc injustitiam deliberatio vestra pertractet: ne parentum vestrorum animus evidentibus causis excitatus, cogitet aliquid tentare quod pacem videatur irrunipere. Craviter siquidem dolet injuria, quae contigerit insperata; et si inde proveniat dolus, unde credebatur auxilium. Quaedam vero per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut aestimantes omnia, quid fieri in tanta causa oporteat, providentia vestra reponat: quia non est leve prudentes viros in pacis constituta peccare.

EPISTOLA XLIV.

TRANSMUNDO REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Scribit se excusationem ejus purgationemque ob Gesalaceri susceptionem libenti animo accepisse; et remittit munera ab eo sibi oblata.

Ostendisti, prudentissime regum, post erroris eventum sapientibus subvenire posse consilium; nec pertinaciae vitium vos amare, quod brutis hominibus videtur accidere. Obligasti animum meum, tanta vos in melius celeritate mutando. Nam cum rex satisfacit, quaelibet dura dissolvit: quia sic est in principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse jactantia. Nuper vobis objecimus Gesaleci quondam regis dolosa meditatione discessum; sed vos nobilitatis vestrae memores et honoris, actum rei nobis sub veritate declarastis. Unde non fuit sic vituperabile, hominem [ed. Ac., hominum] pravis suspicionibus locum dedisse, quantum gloriosum est dominantem tam celerrime se potuisse purgare. Ille enim qui minus poterat cogi, animae non passus est arcana violare. Cui laudi vicissitudinem, in qua possumus parte, reddentes, sinceram purgationem pure mente suscepimus; sed auri transmissi munera non tenemus; ut et ipsi intelligatis, causam per justitiam fuisse motam, quam nulla potuit finire venalitas. Fecimus utrique regalia. Sic nos superavimus tyrannicam cupiditatem, sicut et vos vicisse constat errorem. Redeant ad cubiculum vestrum munera, quorum tantum oblatio videtur esse gratissima. Negligatur aurum, ubi electum est conscientiae praemium; patitur aliquando repulsam, quod semper avaris regibus imperabat. Eat nunc actus iste per gentes, charum parentem non excusasse culpam, et laesos animos respuisse pecuniam. Ita, quod per bella solebat quaeri, amoris studio declaratum est potuisse contemni. Intelligant parentes tales fuisse qui studio

* Ex Nicephoro lib. xvii Eccles. Histor., cap. 11. Transmundus forma eximia et animo magno vir, ad Theodoricum Gothorum regem legatione missa, Amalasantham ejus germanam in matrimonium petens impetravit, et praeterea mille dedit armatos et quinque hominum millia, quae satellitum ordinem

implerent. Hoc autem defuncto Hilderichus Honorici ex Genserico prognati filius regnavit, vir mitis et non, ut hic Transmundus, Arianus et Christianorum virorum persecutor. Ad hunc Hildericum Athalaricus scribit infra lib. ix, epist. 1. FORN.

avaritiæ causas sibi nequiverint excutere. Omnia si-
quidem superavit affectus : tunc cepit petitiõ magis
desinere, quando pulsatus objecta non passus est
abnegare. Recipite igitur munera sensibus suscepta,
non manibus. Suavius nobis fuit ista reddere quam
multo grandia suscepisse. Estote nunc ad similia
cauti, ad ventura solerti : quæ instructus redditur

A animus in futuris, quando præteritorum commemoratur
exemplis. Quapropter illo et illo legatis vestris re-
deuntibus plenissime reddimus salutationis affec-
tum, optantes ut sospitem vestram divina conce-
dant, cujus nobis animos validissime cognoscimus
esse sociatos.

96 LIBER SEXTUS.

I. FORMULA CONSULATUS.

Præcorum iudicio qualis sit consulatus, hinc om-
nino datur intelligi, quando inter mundi dignitates
eximias solus meruit habere palmatas vestes ^a, quas
felicitas dabat; præmia vincentium, nomen annorum;
compensatio sola cui debebantur omnia. Statum
reipubl. Romanæ viri fortis dextera tuebatur. fortunas
ornium, ac liberos hujus consilia vindicabant; et
tot magnis debitis sola erat hujus contributio digni-
tatis, reperta in libertatis oratione, inventa ad gene-
rale gaudium. Per illam nimirum status imperii ju-
giter crevit, illam semper felix Roma suscepit, merito
prudem [alii, quidem] genus habebatur imperii, me-
rito supra omnes cives poterat, qui ab hoste patriam
vindicebat : utilitates publicas sub æquitate dispo-
nens, jus dicebat etiam capiti; sed tuto illi commissa
est potestas necis, qui fuerat auctor salutis. Hinc est
quod etiam fasces atque secures tantæ potestati præ-
ceptæ sunt illicari, ut cum tardius solverentur, mo-
ram deliberationis acciperent, si de crede aut nece
hominis aliquid censuissent : ita ut cum omnia ejus
traderentur arbitrio, ne insolesceret animo, consul
dictus est a consulendo. Hinc tanta largitas proflue-

bat, ut illa dextra quæ sanguinem copiose fuderat
hostium, vite auxilium civibus manaret irriguum.
Sic quos felices per bella fecerat, studio largitatis
explebat. In augmentum [alii, argumentum] etiam
II publicæ gloriæ solvebat famulos iugo servili ^b, qui
libertatem tantæ dederat civitati. Sed nunc sumitis
ista felicius, quando nos habemus labores consulum,
et vos gaudia dignitatum. Palmatæ siquidem vestræ
nostræ probantur esse victoriæ; et prosperissime
conditionis eventu ^c, vos in pace ingenuitatem ceditis
famulis, cum nos securitatem demus per bella Ro-
manis. Atque ideo per illam indictionem consula-
tus te decoramus insignibus ^d. Pinge vastos humeros
vario colore palmatæ, validam manum victorialis sci-
pione nobilita, lares proprios etiam calceis auratis
egredere, sellam curulem pro sua magnitudine mul-
tis gradibus enisus ascende; ut in otio subjectus me-
rearis, quod nos per maximos labores assumimus
imperantes. Rem victoriarum agitis, qui bella nesci-
C tis : nos, juvante Deo, regimus, nos consulimus, et
vestrum nomen annum designat ^e. Vicistis felicitate
principes, qui et honores summos geritis, et domina-
tionis lædia non habetis. Quapropter erige confiden-

^a Ex his verbis apparet habuisse consules prætextas
et palmatas vestes, quæ Capitoline dicebantur; et
cum imperatores cupiam consulatum decreverant,
ad eum tale aliquid datis litteris ascribebant : « Te
statet Capitola palmata : » quod ex Vespisco probò.
Vide Lactium, cap. 4, lib. ix, Comment. Bross. —
Vide Festum et Servium, Grul. et Cuj. Vide Mamertinum
initio Panegyrici pag. 174. Juret.

^b L. un. *De offic. consul.* l. 3. et l. 20. Si rogatus,
de manumiss. vindic. Sunt autem hæc hic obiter ob-
servanda, a Cassiodoro accuratius, quæ usquam
a quoquam notata consulatus argumenta : 1. fastis
dare nomen : 2. fasces et secures habere; 3. manu-
mittere; 4. vestis palmata; 5. victorialis scipio; 6.
aurati calcei; 7. sella curule; 8. denique missilia,
quæ hoc versu significantur : ad has largitates ven-
natis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis.
De quibus sup., lib. ii. epi-t. 2, regimus. Insignia
consularitatis ac potestatis dicuntur initio lib. vi
Cod. Theod. Fors.

Sic Ammian. Marcell., lib. xxii, Mamertino con-
sule cal. Januarii ludos edente, manumittendis ex
more inductis per admissionum proximum. Claudianus
in Eutropio, lib. i :

Libertatemque daturus,
Quam totumque merenti, sanxit salubre tribunal.

Sic in lib. iii Heracliani Cod. Theodos. *de infr.*
his que sub tyrann. de v.

^c Solebant illi qui consulatum inierant, manumissio-
nes expedire, servis imponere vindictam, eosque
ad libertatem perducere. Hæcque factum puto ut
Claudianus lib. ii de officio **97** consulis, de manumissio-
nibus tractaverit, utriusque consulis esse dixerit,

consilium præbere manumittere volentibus. De cir-
censium editione, deque manumissionibus, quæ a
consulibus statim atque magistratum inierant expe-
diebantur, Ammianus quædam memorie prodidit
lib. xxii. Eodem pertinet Sidonii Apollinaris carmen
in Panegyrico ad Anthemium. in fine, et Claudiani
in 4 consulatu Honorii. Bross.

^d Insignia magistratus, παράστατα, qualia Justinia-
nus, novell. 24, de Prætorè Pisidiæ, describit, διπρὸν
τα ἐξ ἀσπίδος, καὶ πέλεκυ, καὶ λάβδου, etc. Fors.

^e Nominibus consulum Roman. anni numeraban-
tur, infra, lib. ix. ep. 29. Justinian., novell. 105,
ὄνομα τῶ χρόνου γινάσεται. Seneca, lib. iii, cap. 31,
de Ira : Dedit duodecim fasces, sed non fecit ordina-
rium consulem : a me numerari voluit annum, sed
deest mihi sacerdotium. Pacatus panegyristes Theo-
dosio Seniori : Consul quis creatur, habiturus est
nomen annus. Apuleius, apologia 2, ad Claud. Maxi-
mum proconsulem : Signa, quæ impressa sunt reco-
gnoscat, consules legat, annos computet. In veteri
lapide :

Ter vice qui sacra discinxit iurgia iudex.
Consul et æterno decoravit nomine fastos.

Hinc editæ rationes cum die et consule, l. i, l. 6,
Si quis ex., § Si initium, D. De edendo. Libellis accu-
satorum dies et consules exprimebantur, l. 3, De
accus. Leges inter Cod. constitutiones sine die et
consule promulgatæ. Ut mihi non sit dubium quia
Lactantius, lib. vi, consules his verbis intelligat :
Qui ad gerendos, inquit, magistratus vite sue ope-
ram convertent, ut fastos signent et annis imponant
nomen. Fors.

tiam mentis tua: consules esse magnanimos decet. Opes privatas non cogites, qui gratiam publicam donando habere decrevisti. Hinc est enim, quod alios iudices etiam non rogantes evehimus; consules autem sperantes tantummodo promovemus; ut soli ad has largitates veniant, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. Alioqui onera essent potius, non honores, si supra vires aliquid imponeremus invitis. Fruere igitur decenter optatis. Illic est ambitus qui probatur. Esto mundo clarus, tibi prosperrimus, tuis autem posteris feliciter imitandus.

II. FORMULA PATRICIATUS.

Si antiquitatis ordinem perscrutemur origine dignitatum, patriciorum [*Gr. et Cuj.*, potitiorum] familia Jovi roscitur fuisse dicata, ut summi Dei (sicut putavere) cultura locum primarium possideret. Sed quia vos aliquid habere decebat eximium, et nomen ipsum patribus magna se vicinitate iungebat, superstitione derelicta, ad vestrum cœtum felici conditione migravit, quia pontificalis laus conscientiae senatui recte poterat convenire. Sic ex augurali familia reges quoque legis institutos, non injuria, quia decuit a tali proposito venire, qui publica poterat jura tractare. Hinc est quod et honor ipse cinctus est, cum vacaret, nihil jurisdictionis habens, et judicantis cingulum non deponens; in quo felicitas perpetua nascitur, dum successoris ambitio non timetur. Nam mox ut datus fuerit, in vitæ tempus reliquum homini fit cœvus: ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere quam de mundo homines contingat exire. Credo ad similitudinem pontificatus, unde venerat, rem fuisse formatam; qui sacerdotium non deponunt, nisi cum vitæ munera derelinquunt. Additur quod leges tantam illis reverentiam detulerunt, ut in sacris positus, cum hoc fuerit honore præcinctus, paternæ potestatis nexibus exuatur, nisi contra specialiter a principe caveatur. Quod constat ratione probabili constitutum, ut qui amplissimum genium pretiosæ libertatis acceperat, vilissimam conditionem cum subditis non haberet. Præfectorios et aliarum dignitatum viros præcedit, ^b uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis constat assumi. Proinde necessario laudatam intellige digni-

^a *Patriciatus*, summus honos, ut curia, sic patria potestate libera. Illic, et § *Filius familiaris*, tit. *Quib. mod. jus patr. pot. solv.*, l. ult.; *C. De decur.*, lib. x; l. ult., *De consul.*, lib. xii. Cod., infra, lib. viii, epist. 21, et lib. x, epist. 7. FORN. — Vide Baronium, in notationibus ad diem 29 Augusti, in Martyrol. Rom. JURET.

^b Intelligit consulatum. Vide Symmachum, lib. iv, ep. 8. JURET.

^c Suidas, *πατρίκιος, ὁ πατήρ τοῦ κοινού*: Justin., d. § *Filius fam.*, d. l. ult. *C. De consulibus*. FORN.

^d Præfecti prætorio carpentis usi sunt, eaque ascendere poterant, ut etiam præfecti Urbis, qui mos sacerdotibus sacris antiquitus concessus, ut ex Suetonio in Claudio, cap. 11 constat, matri carpentum, quo per circum duceretur; et in Caligula, cap. 45, matri circenses carpentamque instituit, quo in pompa traduceretur. Matrone quoque vulgo carpentis utebantur ad sacra, sicut testatur Ovid. lib. i Fast.:

latem, ne aut nos parum dedisse videamur, aut tu negligentius traetes, si te aliquid mediocrè suscepisse putaveris. Quapropter ab illa indictione nostro munere sublevatus, patriciatus culmen ascende, quod quidam juridicorum ^e a patribus dictum esse voluerunt, facturus omnia quæ tantam reverentiam decent. Nam quamvis magna contulerit nostra clementia, habes adhuc quod exspectes, si te probabiliter tractare contendas.

III FORMULA PRÆFECTI PRÆTORIO.

Si honoris alicujus est origo laudabilis, si bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium, tali auctore præfectura prætoriana gloriatur, qui et mundo prudentissimus, et Divinitati maxime probatur acceptus. Nam cum Pharo rex Ægyptius de periculo futuræ famis inauditis somniis urgeretur, nec visionem tantam humanum posset revelare consilium, Joseph vir beatus inventus est, qui et futura veraciter prædiceret, et periclitanti populo prudentissime subveniret. Ipse primum hujus dignitatis infulas consecravit; ^d ipse carpentum reverendus ascendit: ad hoc gloriæ culmen evectus, ut per sapientiam conferret populis quod præstare non potuerat potentia dominantis. Ab illo namque patriarcha et nunc pater appellatur imperii: ipsum hodieque resonat ^e vox præconis, instruens judicem, ne se patiatur esse dissimilem. Merito, ut cui tanta potestas potuit dari, videretur semper subtiliter admoneri. Quædam enim huic dignitati et nobiscum jura communia sunt. Exhibet enim sine præscriptione longinquos, magna ^c quantitate mulctat errantes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, evectiones simili potestate largitur, vacantia bona proscribit, delicta provinciarum iudicum punit, ^f verbo sententiam dicit. Quid est, quod non habeat commissum, cujus est vel ipse sermo iudicium? Pene est ut leges possit condere, quando ejus reverentia potest negotia sine appellatione finire. Ingressus Palatium nostra consuetudine frequenter adoratur; et tale officium morem videtur solvere, quod alios potuit accusare. Potestate igitur nulla dignitas est æqualis. Vice sacra ubique judicat. **98** Nullus ei miles de fori sui auctoritate præscribit, excepto officiali magistri militum: credo, ut vel illis

Nam prius Ansonias matres carpenta vehebant;

Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.

^d sed postea hic mos in desuetudinem abiit. BROSS.

^e Infra lib. xi, epist. 3, quæ in iudiciis tum publicis, tum privatis, adhibebatur. L. 2, *De jur. immunit.*; l. pen., *De integ. restit.*; l. ult., *C. De feriis*. Quintil., lib. vi, c. 4; Euseb., lib. iv Eccl. hist., cap. 45. Agathias iudicium abs Justiniano institutum describens, lib. iv de bello Gothico, ait: Instruens judicem. Donatus in Terentianam Phorionem, act. 1, scena 2; Demosthen. pro Ctesiphonte; Lucianus in Bis accusato: qua de re alias forte pluribus. FORN.

^f Inter jura et potestatis præfecti prætorio insignia, ne ex scripto sententiam ferat, l. 2, *C. De sent. en brev. recit.* Quod cæteris iudicibus non est permisum, qui ex tabella litigantibus sententiam edebant. Symmachus, lib. i, epist. 27; l. 54; l. ult., *C. De præd. dec.*; l. ult., *C. De princip. agent. in reb.*; l. 1. In sacris, *C. De prox. sacr. scrip.*, 12 Sed opportuniore aliquando loco nos id prosequemur. FORMIC.

aliquid antiquitas cederet, qui videbantur pro repub. A
bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati
sunt legibus minor senatus. In officio suo jus retinet
singulare, et talibus tantisque noscitur jubere, quos
etiam provinciarum non audeant iudices in aliqua
parte contemnere. Officium plane genitum, efficax,
instructum, et tota animi firmitate prevalidum; qui
se peregent iussa, ut nullis morentur dilationibus
imperata. Militia perfunctis tribunorum et notario-
rum honorem tribuit; et milites suos illis exaquat,
qui inter proceres mixti nostris conspectibus [Gr. et
Cuj., iussionibus] obsecundant. ° Gratanter imple-
mus quae ille constituit; cuius reverentia et nos ita
constringimur, ut sine dubitatione faciamus quae illum
decrevisse cognoscimus. Non immerito, quando pa-
latium sua provisione sustentat, servientibus nobis B
procurat annonas, humanitates quoque iudicibus
ipsis facit, legatos gentium voraces explet ordinatio-
nibus suis, et licet aliae dignitates habeant titulos
praefinitos, ab ista totum pene geritur, quidquid in
imperio nostro requabili moderatione tractatur. Hanc
denique curarum onerum pulcherrimam molem
(quod prosperum nobis, utile reipublicae sit) ab illa
indictione tuis humeris decenter imponimus; quam
tu et ingenii virtute sustineas, et summa fide tractare
contendas. Quae quantum diversis sollicitudinibus
constringitur, tanto magis laudes amplissimas
dignitas haec triumphat. Et ideo tantum lumen gloriae
sit actionibus vestris, ut et in palatio nostro fulgeat,
et in provinciarum longinquitate reluceat. Par tibi
sit cum potestate prudentia: conscientiae tuae qua-
drifaria virtus assideat. Tribunal tuum ideo tam
excelsum factum esse noveris, ut locatus ibi nihil
humile abiectumque cogitares. Considera quid debeas
dicere, quod a tantis excipitur. Monumenta publica
italia contineant, quae se legisse nullus erubescat.
Praesul mirabilis partem non habet cum delictis, quia
nisi aliquid egregium assidue fecerit, culpam vel
otiosus incurrit. Nam si praedictus auctor sanctissimus
ille recolatur, quoddam sacerdotium est praefecturae
praetorianae competenter agere dignitatem.

° Praefectus praetorio datam fuisse pleniorē licentiam ad disciplinā publicae emendationem jurisconsultus, l. 1, D. *De off. praef. praet.*, auctor est. Tempore Constantii imperatoris omnes castrenses, ordinariaeque potestates, ut honorum omnium apicem priscae reverentiae more praefectos semper suspexere praetorianos, ut Ammian. Marcellin., lib. xxi, tradit. Praefecturae meritum ceteris dignitatibus antestare Valentinianus, Valens, et Gratianus, in l. 1, C. *De officio vicarii* definiunt; et merito: etenim praefectura praetoriana quidam principatus quondam imperii erat, attamen sine purpura. Et in eo discrimen principis et praefecti statuatur, quod sacram purpuram et imperatorias infulas non gestaret. Deinde praefectis praetorio rerum summa commissa fuit propter loci dignitatem, ut testatur imperatores Valentinianus, Theodosius et Arcadius, in l. *Quilibet*, 40, C. *De decur.*, lib. x. Patres imperii etiam vocantur, ut testatur auctor. Qui autem plura de auctoritate, munere et dignitate praefecti praetorio scire voluerit, consulat Dion., lib. lvi, Suetonium in Galba, cap. 34, in Tito, cap. 6. Bross.

IV. FORMULA PRAEFECTURAE URBANAE.

Cum de dignitate commissa laus semper iudicis
aestimetur, et potior habendus est quam sint illi
quibus praesse cognoscitur, nemo amplius videtur
erigi quam cui potuit Roma committi. Grande est
quidem procerem esse, sed multo grandius de pro-
ceribus iudicare. ° Senatus ille mirabili opinione
gloriosus probatur habere praesulem, quem mundus
suscipit iura condentem. Eoque fit ut illi utantur in
senatu potestate perfecta, qui apud te trepidant di-
cere proprias causas. Verum haec quoque modestia
cognoscitur esse praedicanda; ut optent [ed., Niv.
et Ga., oporteret] se legibus teneri, quae ab ipsis
sciuntur posse constitui. Quae res pro parte nobis
absolute communis est: sed haec sola ratione discreti,
quod alteri subdi non possumus, qui iudices non
habemus. Respice tot doctos viros, et considera
quale sit his aliquid dicere, nec erroris verecundiam
formidare. De talibus disceptas, quos tibi cognoscis
esse potiores. Sic ergo locum tuum tracta, ut omnes
te iudicem honoratae congregationis agnoscant. Con-
sideres supra omnes scilicet consulares: sententiam
primus dicis; et in illa libertatis aula reverendus
aspiceris, in qua commissos habere mundi primarios
approbaris. Quis iam de obscuro vitio [Gr. et Cuj.
delent hoc nomen] cogitare possit, qui se inter mo-
rum lumina tot esse cognoscit? Vis odium non reci-
pere? Studium a te gratificationis excludere. Publicum
amorem necesse est habeas, si secretius nil promittas.
Erit nimirum magnam, et singulare praeconium, si
iudices non accipiant, ubi sunt, qui multum dare
contendant. Ditioni ° tuae non solum Roma commissa
est (quamvis in illa contineantur universa), verum
etiam intra centesimam potestatem te protendere
antiqua iura voluerunt, ne tanta civitatis iudicem
muralis agger includeret, cum Roma omnia posside-
ret. Tu etiam ex designatis lege provinciis, ab appel-
latione cognoscis. Advocati tibi militant eruditi,
quando in illa patria difficile non est oratores im-
plere, ubi magistrō eloquentiae contingit semper
audire. Carpeno veheris per nobilem plebem, pu-

° Epictetus cum ab Adriano imperatore interroga-
retur quid esset senatus: ornamentum, dixit, Urbis,
splendor civium. Sic legati a Pyrrho interrogati quid
de Romanis sentirent, responderunt Urbem sibi tem-
plum visam; senatum vero regum concessum. Qui-
dam eum vocant recti bonique praepceptorem; alii
mundi lumina. Probus apud Vopiscum ait Romanos
senatores mundi principes esse, tales semper fuisse,
et in posterum futuros. Petronius in Satyrico vocat
senatum recti bonique praepceptorem. Prudent., lib. 1
in Symmachum, mundi lumina. Sic Ammianus Mar-
cellinus, ubi de Constantio Romam ingresso ait:
Cumque Urbi appropinquaret, ait, senatus officia re-
verendasque patriae stirpis effigies ore sereno con-
templans, non ut Cyneas ille Pyrrhi legatus, in unum
coactam multitudinem regitur, sed asylum mundi to-
tius adesse aestimabat. Cicero senatum principem sa-
lutaris publicaeque mentis appellat. Vide Majorian. no-
vell. 5, *De ritu imperii sui*; Virgil., vi *Aeneid.*; 1. 74
C. Theod., *De decur.*; Quintil. declam. 329. Bross.

° D. Juret. legit *dicationi*, ut ep. 7 lib. xi; et Ac.,
dictioni.

blica te vota comitantur, favores gratissimi consona A
 99 lacum vose procedunt. Bene age, quia te va-
 niente licet populis conticere. Habes copiose unde
 tibi gratiam tantæ civitatis acquiras, si merces di-
 versæ sub nulla venalitate vendantur, si exhibitio
 salubriter accensa thermarum rapinarum ardoribus
 non tepescat, si spectaculum, quod præbetur volu-
 ptati, non sit causa litigii. Suaviter enim cogit gra-
 tum esse populum, quisquis in certaminibus partium
 declinat injustum. Tanta est enim vis gloriose veri-
 tatis, ut etiam in rebus scenicis æquitas desideretur.
 Admonitionum igitur ordine decurso, per indictionem
 illam habitu te togatæ dignitatis ornamus, ut ^a in-
 dulus veste Romulea, jura debeas affectare Romana.
 Nam si isti ^b dignitati par fueris, nihil est quod a
 nobis minime consequaris. Ad omnia enim tali suf-
 fragio eris nihilominus dignus, si actionem tuam
 laudet senatus. Perfecta enim rei fides est, ubi con-
 sentanei testes probantur esse summates.

V. FORMELA QUÆSTURÆ.

Si tantum claræ sunt dignitates quantum nostris
 affatibus [Gr. Cuj. et Cor. N. aspectibus] perfruun-
 tur, si præsentia frequens prodit dominantis affectum,
 nullus ita judicium potest esse gloriosus quam ille qui
 est in cogitationum nostrarum participatione suscep-
 tus. Aliis enim pecunie publicæ committimus procu-
 rationem, aliis causas concedimus audiendas, aliis
 patrimonii [alii, matrimonii] nostri jura delegamus;
 quæsturam toto corde recipimus, quam nostræ linguæ
 vocem esse censemus. Hæc nostris cogitationibus ne-
 cessario familiariter applicatur, ut proprie dicere pos-
 sit quod nos sentire cognoscit: arbitrium suæ volun-
 tatis deponit, et ita mentis nostræ velle suscipit, ut
 a nobis magis putetur exiisse quod loquitur. O quam
 arduum est subjectum verba dominantis assumere,
 loqui posse quod nostrum credatur, et proveci in
 publicum decorem gloriosam facere felicitatem! Con-
 siderate quid ponderis habeatis pariter et decoris.
^c Si quid dubitamus, a quæstore requirimus, qui est
^d thesaurus famæ publicæ, armarium legum, paratus
 semper ad subitum; et, ut ait Tullius, magister elo-
 quentiæ, nihil præstabilius videtur quam posse dicen-

do tenere hominum mentes, allicere voluntates, im-
 pellere quo velit, unde autem velit deducere. Nam si
 oratoris est proprium graviter et ornate dicere, ut
 possit animos judicum commovere, quanto facundior
 debet esse qui ore principis populos noscitur admo-
 nere, ut recta diligant, perversa contemnant, bonos
 sine fine laudent, pessimos vehementer accusent? Ut
 pene feriata sit districtio ubi prævalet eloquentiæ
 fortitudo. Sit imitator prudentissimus antiquorum,
 mores alienos corrigat, et suos debita integritate cu-
 stodiat. Talem denique oportet esse quæsturam, qua-
 lem portare principis decet imaginem. Nam si nos,
 ut assolet, causam gestis audire contingat, quæ aucto-
 ritas erit linguæ, quæ sub oculis regale genium possit
 implere? Adesse debet scientia juris, cautela sermo-
 nis, ut nemo debeat reprehendere quod principem
 constiterit censuisse. Opus erit præterea firmitas
 animi, ut a justitiæ tramite nullis muneribus, nullis
 terroribus auferatur. Nam pro æquitate servanda et
 nobis patimur contradici, cui etiam oportet obediri.
 Sed vide ut tantum doctrinæ deferas, quatenus pro-
 habilitate omnia perquisitus exponas. Aliæ quippe di-
 gnitates assessorum solatia quærant, tua vero digni-
 tas principi consilia subministrat. Atque ideo pru-
 dentiæ vel eloquentiæ tuæ fama provocati, quæsturam
 tibi, gloriam litterarum, civilitatis templum, genitri-
 cem omnium dignitatum, continentis domicilium,
 virtutum omnium sedem, per illam indictionem, Deo
 præstante, concedimus, ut sic agas quemadmodum te
 parem rebus prædictis esse contendas. Ad te enim
 provincie sua vota transmittunt; a te senatus juris
 quærit auxilium; a te docti probantur expetere quod
 noverunt; et necesse tibi est omnibus sufficere, quan-
 tos a nobis contigerit legum remedia postulare. Sed
 cum hæc omnia feceris, nullis elationibus efferaris,
 nulla mordearis invidia, alienis calamitatibus non he-
 teris, quia quod odiosum est principi non potest con-
 venire quæstori. Exerce potestatem principis condi-
 tione subjecti. Sic ore vero [alii, nostro] glorificatus
 eloquere, ut te tamen rationem credas nobis iudicibus
 redditurum, ubi aut culpabilis vicissitudinem recipit,
 aut boni propositi gloriam laudatus acquirit.

en'us dignatur ab ore

Cæsar in orbe loqui, licet et quæstore disertus
 Posseat.

^a Togam intelligit qua Romani cives utebantur, l.
 52, Sed etsi accepto, de jur. fis., qua aliusum lib. iii,
 epist. 17: Vestimini moribus togatis: exiite barba-
 riam. Notatur Antonius a Diene lib. l: ἐσθῆτι ἐκ τῶν
 πατριῶν ἔχοντο; Tertullianus, de Pallio; Salvian.,
 lib. iv de Providentia; Claudian. in Rufinum:

Barbariam revocat.

Nec pudet Ausonius currus et jura regentem
 Sumere deformes ritus vestemque Getarum,
 Insignemque habitum Latii mutare togæque.

Toga advocatorum, l. 3, C. De advoc. divers. judic.
 FOR.

^b Prefecture urbanæ familia, quæ hic dicitur, Ul-
 piano sunt stationarii, l. 1, De off. præf. Urb. FORN.

^c Ad quæstoris officium pertinet orationes impera-
 torum, et cætera senatui nota facere, quod constat
 ex Suetonio in August. cap. 65, in Nerone, cap. 15;
 et in Tito, cap. 6, Elio Spartiano in Adriano, sta-
 tim in principio; Cornelio Tacito, lib. xvi; quod de-
 signare voluit Sidonius Apollinaris in panegyrico Ma-
 jor.:

^d Ulpianus etiam, in l. 1, De off. quæstor., refert
 candidatos solis principum libris in senatu legendis
 vacasse. Bross.

^a Quæstor sacri palatii petitionibus subscribebat,
 vel etiam responsa reddebat; et ut hoc loco omnes
 ejus officium paucis exsequar, leges dictabat preces-
 que ac responsa subnotabat, ut constat ex Notitia
 Romani imperii et nov. 53 et 114, l. ult., C. De di-
 vers. rescr. Symmachus ad 100 Auson.: Quæstor
 es, memini; consilii regalis particeps, scio; precum
 arbiter, legum conditor, recognosco; et alio loco: Te
 magis quæsture honos, et condendarum sanctionum
 usus exercuit. Procop. lib. i de Bello Persico: His
 de causis justitiæ et legum custos appellatur, et the-
 saurus famæ publicæ, et armarium legum, ut in nov.
 Valent. De homic. cas. fact. Denique is plane est quæ-
 stor quem in aula cancellarium appellamus. Ad quæ-
 storem etiam pertinebant memoriales, hoc est rescr.
 et rescripta excipiebant et implebant, id est perscri-
 bebant aut perscribi curabant. Bross.

VI. FORMULA MAGISTERII DIGNITATIS.

Reverentiam honorem sumit quisquis magistri nomen accenerit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit, et in nomine cognoscitur quid sit de moribus aestimandum. Ad eum nimirum palatii pertinet disciplina; ipse insolentium scholarum^a mores procellosos moderationis suae terminis prospere disserenat. Temnoli ordines sine confusione aliqua componuntur; et ipse sustinet omnis omnium, quod habet turba discretum. Sic nominis sui gravitate perfunctus, ornat verbis precipitum. Per eum senator veniens nostris presentatur obtutibus; admonet trepidum, componit loquentem, sua gubernatiorum verba solet inserere, ut nos docentur omnia debeamus audire. Aspectus regi haud irritus, promissor relocationis nostrae, gloriosus donator tibi consistit, quasi quidam lucifer; nam sicut ille concurram diem promittit, sic iste desiderantibus vultus nostrae serenitatis attribuit. Causarum praeterea in eorum pondus in ejus audientiae [Ac., antioch] flatus optima securitate reponimus, et ejus curis sollicitis sublevati, utilitatibus publicis vivacius occupantur. Veredorum quinetiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiae suae distinctione custodit, ut sollicitudines nostras, quos consilio juvat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gentibus ad laudem recipub. nostrae [Gor., Gum., nostra] ordinatur humanitas; et nocentes cedunt, quos merentes exceperit. Per eum quippe nobis legatorum, quamvis festinantium, praenuntiatur adventus: per eum nominis [Jur. legit numinis] nostri destinatur evectio; et isti principaliter creditur, quod tam necessarium esse sentitur. His etiam laboribus estimatis potestatem maximam huic decrevit antiquitas, ut nemo judicium per provincias fiscoe assumeret, nisi hoc et ipse fieri decrevisset. Sandida ejus arbitrio aliena iudicia, ut ad ipsum rediret quod aliter visus est praestitisse. Molestias quidem non habet exigenda pecuniae, sed aperte bono fruitur potestatis adeptus [Gru. et Cuj., indemptae]: credo, ut ex diversis titulis defloraretur dignitas ad levamen principis instituta. Peraequatores etiam victuariae rerum in urbe regia propria voluntate constituit, et tam necessariae rei iudicium facit. Ipse enim gaudium populis, ipse nostris temporibus praestat ornatum, quando tales viros copiae publicae praeficit, ut plebs querula seditionem nesciat habere satiata. D Officium vero ejus tanta genii prerogativa decoratur, ut rellitae perfunctus numeribus, ornetur nomine principatus, miroque modo inter pretorianas cohortes et urbanae praefecturae milites videantur invenisse primatum, a quibus tibi humile solvebatur obsequium. Sic in favore magni honoris injustitia quae iam a legibus venit, dum alienis excois praepositur, qui alibi militasse declinat. Adjutor etiam magistri nostris presentatur obtutibus, ut vicaria sorte beneficii olig-

A mus ejus praesidium qui nobis praestat fidele solatum. Hanc igitur dignitatem, tot titulis claram, tot insignibus opulentam, per indictionem illam, gubernandam tibi, congrua gravitate, committimus, ut omnia quae gesseris, magister fecisse videaris: quia nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) a tanta maturitate peccetur.

VII. FORMULA COMITIVAE SACRARUM LARGITIONUM.

Grata sunt omnino nomina quae designant protinus actiones, quando tota ambiguitas audiendi tollitur, ubi in vocabulo concluditur quid geratur. Donis enim praesidere regalibus comitivam sacrarum largitionum indicia rerum verba testantur. Quod vere decorum, vere fuit omnimodis exquisitum, in donorum regalium parte sequestratam facere dignitatem, et alterius honorem dicere, dum nos constet dona conferre. Actus innocens, pietatis officium, illud semper ingerere, unde se fama principis possit augere. Regalibus magna profecto felicitas militare donis, et dignitatem habere de publica largitate. Alii iudices obtemperant residuis virtutibus registoris; haec sola est quae tantummodo serviat ad momenta pietatis. Nihil enim per ipsam districtum geritur, nil seyerum forte censeatur; sed tunc obsequitur, quando pro nobis vota funduntur. Supplicium per te fortunas erigimus, cal. Januariis astatim dona largimur, et letitia publica militia tua est. Verum hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur, monetamque facis de nostris temporibus futura saecula commonere. O magna inventa prudentiam! o laudabilia instituta majorum! ut et imago principum subjectos videretur pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desinunt pro salute civerorum. Sed huic, ut ita dixerim, numerariae dignitati, praconem largitatis nostrae, publicae felicitatis indicium, locum quoque principeratus adjungimus, ut per te demus honores, per quem et nostrae pecuniae conferimus largitates. Merito, quando et simili gratia utraque praestantur, et ab uno debuerunt iudice geri quae parili videntur laude conjungi. Parum est autem quod provinciarum iudices tunc subjaceant dignitati: ipsis quoque proceribus chartarum confirmas officium, dum perfectum non er-diur nisi a te fuerit pro solemnitate completum. Vestis quoque sacra tibi antiquitus noscitur fuisse commissa, ut quidquid ad splendorem regum pertinet, tuis non minus ordinationibus obediret. Curas quoque literum adventitia lucri provisione committis. Negotiatores, 101 quos humanae vitae constat necessarios, huic potestati manifestum est esse subjectos. Nam quidquid in vestibis, quidquid in aere, quidquid in argento, quidquid in gemmis ambitio humana potest habere pretiosum, tuis ordinationibus obsecundat; et ad iudicium tuum conflunt qui de extremis mundi partibus advenere. Salis quoque com-

^a Vide leges sub titulo *De privilegiis scholarum*. JURIS.

^b Evectiones dantur a principe, vel a praefecto praetoria, vel magistro officiorum: ad eos refertur si quid minus legitime in usurpando cursu publico factum

sit. L. 3, C. *De cursu publico*: ideo non nolum si evectiones dant, praesidibus autem dandarum evectionum facultas non est, ut nov. Major. *De cursu publico*. nisi publicarum functionum prosecutoribus. Brass.

mercium inter vestes sericas et pretiosissimam margaritam non inepte tibi deputavit antiquitas, ut sapientiam tuam evidenter ostenderet, cui talis species deputata serviret. Quapropter per illam indicationem comitivæ sacrarum et primiceriatu tibi conferimus dignitates, ut multis laudibus decorari possis, qui honorum numerositate præcingeris. Utere igitur solemniter titulis tuis; et si quid tibi de antiquo privilegio usus abstulit, plurima certe quæ vindicare debeas dereliquit, quando duarum dignitatum gloriosa quidem cura, sed et laboriosa custodia est, quæ tibi copiosum fructum decoris afferunt, si probis moribus excultantur.

VIII. FORMULA COMITIVÆ PRIVATARUM.

Comitiva privatarum, sicut nominis ipsius sentitur insonare vocabulum, per rationalium [Cor., Gam., B rationalem] eorum, quondam principum privatam fertur gubernasse substantiam. Et quia iudicis fastigium exercere non poterat inter homines extremis conditionibus inclinatos, alios quoque titulos provida deliberatione suscepit, ne dignitas Latialis causam tantum videretur habere cum famulis: sed actibus urbanis tunc se feliciter occupavit, postquam agrestium causas decenter amisit. Quid enim prius facerent inter servos jura publica, qui personam legibus non habebant? Non ibi advocatus aderat, non se partes solenni actione pulsabant. Erat secretarium impolitum [Gr., impolluta] seditione confusum; et appellabatur abusive iudicium, ubi non allegabatur a partibus dicta prudentium. Utitur nunc dignitas liberorum causis, et legitimus præsal veraciter habetur, quando de ingenuorum fortunis disceptare posse sentitur. Primum tibi contra venarias libidines et humani generis improbos appetitus, quasi parenti publico, decreta custodia est, ne quis se probrosa commixtione pollueret, dum vicino sanguini reverentiam non haberet. Gravitas enim publica proximitatis sanctitatem et conjunctionis gratiam, habita

æstimatione, discrevit, quia longe aliud debetur proximitati nature quam corporali possimus indulgere licentiæ. Contra hos cigeris anicus et continens inquisitor, ut dum talia probra persequeris, consequaris præconia castitatis. ^b Defunctorum quietem sacram quietem aquabilia jura tue conscientie commiserunt, ne quis vestita marmoribus sepulcra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate præsumeret, ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumptos, scelerata perscrutatione detegeret, ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias. Nam etsi cadavera facta non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse monstratur.

Vide quæ tibi commissa sunt, castitas viventium, securitas mortuorum. Habes quoque per provincias de perpetuario jure tributorum non minima quantitatem. ^c Canonicarios dirigi, possessores admones, et cum aliis iudicibus non modica jura partiris, caduca bona non suis esse vacantia. Ita quod usurpatio potuit invadere, tu fiscum nostrum facis justis compendiis obtinere. Proximos defunctorum nobis ^d legaliter anteponis, quia in hoc casu principis persona post omnes est: sed hinc optamus non acquirere, dammodo sicut qui relicta debeant possidere. ^e Depositiva quoque pecunie, quæ longa vetustate competentes dominos amiserunt, inquisitione tua nostris applicantur avariis, ut qui sua cunctos patimur possidere, aliena nobis debent libenter offerre. Sine damno siquidem inventa perdit, qui propria non amittit. Profunde (quod felicibus applicetur auspiciis) per indicationem illam comitivæ privatarum te honore decoramus, quam leges præfeceris quoque parem esse decreverunt; est enim et ipsa antea potestas palatio nostro jure reverenda, quam tu facies ultra terminos suos crescere, si susceptam continenter egeris dignitatem.

^a Servi personam non habent, ideoque a Theophilo, initio tit. *De stipul. serv.* ἀπὸ τῶν νόμων τῶν ἀπὸ τῶν δεινῶν, de quibus Dion, *περὶ ἀρσενίων*, et l. un., C. *Si per vim, vel alio modo*. Basil. *δοῦλος* vocat ἀρσενίον. FORN.

^b *Sup.*, lib. iv, epist. 48. Constantius, l. 7 et l. 4, *ædes ac domum defunctorum vocat sepulcra*, tit. *De sepulcr. viol.* C. Theod. Ea autem cognitio Pontificum olim fuit, l. 2, vers. *Cum pontificibus*, eod. tit.; l. 50, *Hereditas*, D. *De petit. hered.*; l. ult., *De mort. inf.*, hic sacram quietem vocat. Vide Sueton. in Domitiano, c. 17; n. Tail. de legib., 10 epist. FORN.

^c Vide infra, lib. xii, ep. 15. Ibi sumi qui canonem publicum exigebant. JER.

^d In successione ab intestato fiscus novissimum locum occupat, et agnatis, cognatis, collegis, commilitonibus postponitur, tit. *De hered. decurion.*, Cod. inde Harmonop., ceterique Greci juris interpretes apte vacantia bona *δοῦλοισι καὶ ἀκαρποδύρατα* delinunt. FORN.

^e *Depositiva*, vel, *repositiva*: utrumque recte, sed tamen prius accidet magis, ex l. 51, *Nonquam*, D. *De acq. r. r. dom.* Ibi a Paulo thesaurus delinunt velis quædam depositio pecunie, cuius non exstet memoria, ut jam dominum non habeat, et inventori conceditur. Hic vero fisco applicatur, præter juris

disciplinam, § *Thesaurus*, *De rer. div.*, Instit. l. un., D. *De jure fisci*, l. un., C. *De thesauris*. Sane Plato, lib. xi, de legibus, thesaurus tollendus esse negat. Porro securitatis causa in monumentis ac sepulcris pecunie credabantur, ut hinc, et ex Eunuchi Terentiani prologo constat, quod postea vetitum fuit: exstatque titulus lib. xlv, Basilicæ: *Ne pecuniam cum mortuis sepelire liceat*, *οὐκ ἔστιν ἐπιτάφειον τεθεῖσθαι χρυσάτα*. Sed et quod in d. l. un. legitur, condita ab ignotis dominis tempore vetustiore mobilia, seu monilia, hujus formæ descriptioni consentaneum est, sic enim et Poeta:

Auxiliumque viæ veteres tellure reclusit
Thesaurus, ignota argenti pondus et aurum.

et Homeri scholiastes, Aliud in, *νεκρῶν* exposuit *δοῦλο καὶ ἀκέραια χρυσάτα*, *opes abditas et reconditas*. FORN.

Hic dicitur comes thesaurorum, sacrarum largitionum, sacrarum remanerationum, vel maneratiōnam, l. 2, C. *De comenatu*, l. *Palatinos*, C. *De palat. sacr. larg.*; l. 41, C. Theod., *De appellat.* Is etiam dicitur præsidere donis imperialibus, et per eum erigi supplicium fortunæ, et cal. Jansariis afflicti largitiones fieri: quique largitionum dies notatur in l. *Laudabile*, C. *De adv. div. jud.*, et a Nicephore, cap. 25, lib. x. Bross.

102 IX. FORMULA COMITIVÆ PATRIMONII.

Antiquæ consuetudinis ratio persuadet chartis nostris illos imbuere qui longe positi transmissas accipiant dignitates, ut quos non poteramus præsentibus instruere, lectio probabilis commoneret. Sed te, quem ad patrimonii nostri curas regalis [Gr., Cuj. et Fern., legati] defloravit electio, non tam destinatis præceptibus instruimus, quam usu serenissimo collocactionis erudimus. Confabulationes siquidem nostræ erant tibi instrumenta justitiæ, quando illud gratum nobis esse perspexeris, quod et divinis potest convenire mandatis. Patrimonium siquidem nostrum pro sublevandis privatorum fortunis tibi credidimus, non premendis. Nam si tranquillitatis nostræ velis considerare rationem, quoddam regni domus famulis præjudicium humilitatis imponis. Proprias quippe utilitates improbus dominus quoquo modo nititur vindicare; cæterum qui bonæ famæ studere cognoscitur, suo semper iudicio plus gravatur. Inseleus libertatis genus est rusticorum, qui adeo sibi putant licere voluntaria, quoniam ad nostram dicuntur pertinere substantiam. Esto igitur illis cum erecta potestate moderatus. Temperamentum simul damus, cui posse concedimus. Considera, suscepta dignitas quo debeat splendore tractari, per quam supra cæteros iudices familiaritatem principis habere meruisti. Nam sicut sol ortus corporum colores fugata nocte detegit, ita se morum tuorum qualitas, assidue viso principe, non celabit. Mens tua et oculis nostris patebit et auribus. In vultu et in voce cognoscimus servientium mores. Si facies tranquilla, si vox moderata suggesserit, credimus esse probatissimas causas. Quidquid enim turbulenter dicitur, justitiam non putamus. Quapropter pensabit loqui tuum dominantis examen, quando nequeunt proprias tegere voluntates, qui suos possunt proferre sermones. Speculum siquidem cordis hominum verba sunt, dum illud [Gr., Niv. et Ca., illico] moribus placere creditur, quod ipse sibi ad agendum legisse monstratur. Superbus quinctiam^a varicatis gressibus patet. Iracundus luminum fervore declaratur. Subdolos terrenum semper amat aspectum. Leves inconstantia prodit oculorum. Avarus obuncis unguibus explanatur. Et ideo ad quas proveci estis, studete virtutibus, quia nemo potest principem fallere, qui etiam rerum naturalium causas in vobis optime probatur inquirere. Quapropter ad comitivam patrimonii nostri te per indictionem illam (Deo juvante) promovemus, ut inavarum iudicem palatia nostra testentur, quem nos iudicavimus esse promovendum. Quid enim magis cupias quam si te linguas nobilium

^a *Varicatis gressibus*, id est dolose: unde prævaricatores, l. 212. *Prævaricatores*, *De verb. sign.*, l. 4, ad S. C. Turpill. Plin., lib. xviii, cap. 9: Arator, inquit, nisi incurvus prævaricatur. Inde translatum id nomen in forum; ibi itaque caveatur ubi inventum est. Ulpianus tamen, ex Labrone, in l. 1, *De prævaricatoribus*, a varia concertatione nomen tractum ait: que notatio defendi posset, quia varii dolosi nominantur, l. 1. D. de dolo, ὁ παρὶδος κατηγορῶν a Græcis vertitur, tit. 4. lib. lx Basilic. FORN.

A laudare cognoscas? Alibi forte iudices formidentur iniusti, hic ubi remedium præsens petitur, redempta sententia non timetur. Querimonias possessorum sine venali protractione discinge [Gr. et Cuj., disstringue. Niv. et Ca., distingue]. Omne siquidem justum celeritatis commodo transit ad beneficium; et quod debito redditur, tali gratia munus putatur. Possessiones nostræ, vel quia sunt immobiles, non egrediantur terminos constitutos, ne conditione contraria quod non potest moveri, malis moribus contingat extendi. Trade etiam militibus tuis quam sectari delegeris animi castitatem. Quomodo ille justus potest dici, sub quo non prohibeatur excedi? Utere igitur, auctore Deo, concesso tibi feliciter privilegio dignitatis. Iacitet te ad honorum desiderium, sæpissime quod videris, quia in his quas feceris iudex et testis ero. Nam et si epulas sollicita ordinatione disponas, non solum nostro palatio clarus, sed et gentibus necesse est reddaris eximius. Legati pene ex tota orbis parte venientes, cum nostris coeperint interesse convivis, admirantur copiose repertum, quod in patria sua norunt esse rarissimum. Stupent etiam abundantiam unius mensæ tantas servientium turbas posse satiare, ut iudicent consumpta recrescere, unde tanta probantur exire. Habent nimirum in sua patria quod loquantur, dum parentibus suis dicere gestiunt, quæ viderunt. Sic propemodum in toto mundo celeberrimus redditur, qui providus nostris apparatus invenitur. Adde quod tempora nostræ lætitiæ secretaria tua sunt, cum pectus redditur curis alienum; et tunc tibi tribuitur suggerendi locus, quando cunctis adinuitur. Merito, ut qui es iudex tanti apparatus et epularum, delinitus [Gr., delicatissimus; Cor., Niv., delicatissimis] tibi animus concedatur.

X. FORMULA QUA PER CODICILLOS VACANTES PROCERES FIANT.

Periclitarentur graviter boni mores, si aut solis divitibus, aut corpore valentibus præstarentur tantummodo dignitates, dum multos invenias excubias palatii refugere, qui magis possint laudabili conversatione fulgere. Multis enim facultas sua non sufficit ad triumphum; multis philosophantibus corporis valetudo subtrahitur; et fit plerumque ut sapientes inremunerati jaceant, si semper homines ad honores comitatensi observatione perveniant. Rarum est uni multa confluere, cum omnibus debeat regnantis pietas subvenire. Quid si ad expensas consulatus pauper nobilis expavescat? quid si sapientia clarus præfecturæ nequeat sustinere molestias? quid si pondera quæsturæ affluens lingua formidet? quid si reliqui

^b *Delinitus*, vet., *delicatissimus*. Obiter notandus mos, quo regum convivis legati adhibebantur, quod perhonorificum fuit. Ammian. Marcell., lib. xv: Honoreque mensæ regalis adeo antepositus aliis. Pacacus Panegyristes: Ille cohonestatus affatu, ille mensa beatus, ille osculo consecratus est. Q. Curtius, lib. viii: Præcipuus honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum rege. Valer. Max., lib. v, cap. 1, de Paulo loquens: Nec indignum mensæ honore. FORNER.

faeces molestiarum tædio vitentur forte, quam meritis? Nonne si a magnis viris talia fugiantur invectura nostræ mansuetudinis, quamdam repulsam suscipiunt dignitates? Quanto justius bono principi inremuneratum nihil relinquere, quod facit natura laudabile! Sapientia est, quæ honores meretur, totum aliud extrinsecus venit. **103** Sola est prudentia, quæ rebus omnibus præponitur, quando in homine feliciter invenitur. Sit apud nos et fortunis integerrimus consularis, sint et sine longo labore primates, habeant exercitia præmia sua; sed et iste honorabilis locus sit, qui tantum meritis comparatur. Neque enim absurde leges sacratissimæ censuerunt eos quos bonæ opinionis fama commendat codicillis vacantibus tales querere summitates. Quos etsi facultas in tanti honoris apparatu desereret, virtus conscia non celaret. Animati sunt ad talia, qui de sua videbantur desperare fortuna. Hoc et validissimus ad labores, hoc et imbecillis corpore meretur ad laudes. Nam omnes sub diversitate prædicantur, quos hujus nomen honoris amplectitur; et magis nescio quid amplius meriti extorsisse creditur, qui [Gr., Cuj., Niv. et Ga., quod] rem laborantium otiosus meruisse sentitur. Atque ideo præsentibus codicillis ab illa indictione illud tibi propitia Divinitate defende, ut considerata ratione præsentis temporis, adepti honoris ordine potiaris. Ita tamen, ut illi modis omnibus præferantur, qui sudore maximo nostris aspectibus adfuerunt. Necesse est enim ut unum cedat [Ed., Ac., Niv. et Ga., credat] meritum duobus evictum [Ac., evectum]. Alioqui omnes ad quietas possunt currere dignitates, si laborantes minime præferantur otiosis. Consequantur illa, qui possunt; nec nobis desint ista, quæ credimus. Sic utraque gratia concitati, et illi ad palatia nostra festinare poterunt, et vos optati honoris gaudia comitantur.

XI. FORMULA ILLUSTRATUS VACANTIS.

Constat felicem esse rempublicam quæ multis civibus resplendet ornata. Nam sicut cælum stellis redditur clarum, sic relucent urbes lumine dignitatum. Non quia fiat homo alter honoribus, sed quia modestior efficitur, a quo conversationis ordo melior postulatur. Quis enim opinionem suam vituperabiliter tractare velit, quam specialiter ad laudes electam esse cognoscit? Illum siquidem honores glorificant, quem commendat et vita. Nam malo instituto vivere, nec principi fas est, quando et de illo populus occulte potest dicere, cui mores suos publice nullus ausus est imputare. Cape igitur pro fide ac laboribus tuis comitivæ domesticorum illustratum vacantem, ut et tuis civibus decoratus appareas, et, quod est dulcissimum mentibus bonis, jugiter propriis utilitatibus occuperis. Quid enim fortunatius quam agrum colere, et in urbe lucere, ubi opus proprium delectat auctorem, nec aliquid fallendo conquiritur, dum suavi horrea labore cumulatur? Quapropter nos dedimus delectabilem honorem, tu conversationis associa dignitatem (nam utraque sibi conjuncta sunt, unum pendet ex altero; non coale-

scunt sparsa semina, nisi etiam terræ qualitas fuerit operata) habiturus messem de nostra gratia copiosam, si a te judicia nostra cognoverimus optime fuisse tractata.

XII. FORMULA COMITIVÆ PRIMI ORDINIS.

Magnum quidem multis et inter vices videtur esse geniatum, publicæ utilitati probis actionibus occupari. Sed quanto felicius honorem splendidum sumere, et cogitationum molestias non habere? Interdum enim assidui labores etiam ipsas ingratas faciunt dignitates, dum imbecillitas humana cito solet sustinere fastidia; et quod prius ambiisse creditur, postea vitare velle sentitur. Sed hoc multo præstantibus adesse conspectibus regiis, et abesse molestiis; gratiam habere loci, et vitare contumelias actionis. Dulce est aliquid sic mereri, ut nulla possit anxietate turbari, dum multo gratius redditur, ubi prosperitatis sola gaudia sentiuntur. Hunc igitur honorem tibi respicis otiosa remuneratione præstitum, qui nimium laborantibus antiqua noseitur provisione collatus, ut rectores provinciarum anni actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima se debere. Consilarii quoque præfectorum conscientia clari, dictatione præcipui, qui in illo actu amplissime præfecturæ sic videntur exercere facundiam, ut ad utilitates publicas expediendas alteram credas esse quæsturam. Unde frequenter et nos iudices assumimus, quia eos doctissimos improbamus. Quid ergo de tali honore sentiat, agnosce: quando præfecti [Gr. et Cuj., perfecti] viri pro tot laudabilibus institutis hujusmodi inveniunt præmia dignitatis, et merito cum tanta pompa ceditur, quæ senatorii quoque ordinis splendore censetur. Spectabilitas clara et consistorio nostro dignissima, quæ inter illustres ingreditur, inter proceres advocatur: otiosi cinguli honore præcineta dignitas, quæ nullum novit offendere, nullum cognoscitur ingravare, et super omnia bona concitare nescit invidiam. Quocirca provocati moribus tuis, comitivam tibi primi ordinis ab illa indictione majestatis favore largimur, ut consistorium nostrum sicut togatus [alii, rogatus] ingrederis, ita moribus laudatus exornes, quando vicinus honor est illustribus, dum alter invidiosus non habetur. Delectet te illos imitari, quos proximitate contingis. Tunc locum amplum et honorabilem facis, si te moderata consideratione tractaveris. Admoneat te certe quod suscepta dignitas primi ordinis appellatione censetur: utique, quia te sequuntur omnes qui spectabilitatis honore decorantur. Sed vide ne quis te precedat opinione, qui sequitur dignitate. Alioqui grave pondus invidiæ est, splendere cinguli claritate, et morum lampade non lucere.

XIII. FORMULA MAGISTRI SCRINI ET COMITIVÆ PRIMI ORDINIS, QUÆ DANDA EST COMICIACO, QUANDO PERMILITAT.

Si honor frequenter defertur otiosis, si interdum aut nobilitas eligitur, aut ad promerendam aliquid personæ tantum gratia suffragatur, quo studio reme-

nerandi sunt qui ad agonis sui premia pervenerunt? Considerandum quali labore servitum est, et sic de remuneratione cogitandum. Harum quippe rerum mensura de contrario venit, dum tale obedientibus dari debet donum, quale indevotis potuit esse periculum. Grandia sunt, quæ sustinent excubantes personas, continuaces ad parendum cogunt, latentes in cubilibus suis prudenti sagacitate vestigant, superbis modestiam aequalitatis imponunt. Ita quod a iudicibus breviter dicitur, ab ipsis efficacia famulante completur. Notum est quæ pericula sustineant, cum **104** ad causas mittuntur alienas. Si segnius agat, petitor queritur; si districte, pulsatus vociferatur. Sic inter utrumque diversum rara laus est invenisse præconium. Dignitatum pace dicamus, facilius est laudatum iudicem reperire, quam militem injuncta sine offensione complere. Aliud est enim tantum dicere legitime, aliud ad terminum deduxisse justitiam. Laudabiliter quidem bonum dicitur; sed multo gloriosius statuta complentur. Verba tantum diriguntur a præsulibus, a militibus autem postulatur effectus. Post omnia periculis subduntur, si constricti aliquid verisimile conquerantur. Frequenter nocuit aliis ipsa quoque integritas actionis. Nam multos, quos in executione contristare nisi sunt, ipsos postea impensos iudices pertulerunt. Offendunt enim frequenter ignari, quibus sunt postea parituri; et dum causis alienis fidem custodiunt, interdum pericula propriæ salutis incurrunt. Verum inter hæc militem evasisse laudatum, nonne juste videtur esse miraculum? Talibus igitur meritis vicissitudo reddenda est, ut nimio labore torpentes indictis [Gr. et Cuj., indultis] compensationibus excitemus. Utere igitur confidenter quidquid veteranis munifica jura tribuerunt, nulli sordido subjiciendus oneri, qui te purissima conversatione tractasti. Comitivam quoque tibi primi ordinis, quam tali militia perfunctis cana deputavit antiquitas, secundum statuta divalia vindicabis. Hæc quidem priscorum beneficio consequeris, sed nostri nominis contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta perenni tuitione vallaris, ut officium quod nostris jussionibus speciali sollicitudine famulatum est, amplius aliquid a militibus cæteris promereri potuisse videatur. Mulcta quoque tot [id est, decem, Gr. et Cuj.] librarum auri percollandum esse censemus, si quis statuta nostra quolibet crediderit occasione violanda. Nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod dolosa fuerit machinatione tentatum.

XIV. FORMULA DE REFERENDIS IN SENATU.

Optamus quidem curiam senatus amplissimi natu-

^a Supra, hoc lib., form. 6; sacra, 1; principe, l. 58, Si quis aliquid, 2 D, De pœnis. Sacra vice judicant, form. 3, lib. vi. Vice sacra judicavit prefectus prætorio, supra, for. 3. Vicarius urbis, form. 15. FORNER.

^b **105** In inscriptionibus, id est, accusationibus, C. Theod., lib. ix, tit. 1, De accus. et inscrip. Nemo ad crimen deferendum admittitur nisi qui solemniter accusationis impleat, et sese ad pœnam, quæ calum-

rali fecunditate compleri, sobolemque ejus tantum crescere, ut, quod difficillimum aviditatis genus est, parentum videatur vota satiare. Sed minus amantis est non amplius querere unde tantum numerum possit augere. Agricola diligens præveniendo adjuvat imbrem cœlestem, et ante rigat plantaria, quam pluvias mereantur optatas. Arborum quinetiam fetus meliorare contendens, diversi germinis feturas instituit, ut multiplicata dulcedine fructuum, hortis suis conferat varietatis ornatum. Sic nos virtutum jucundissimas laudes incinctum Graium desideramus includere, ut germen alienum amplexu gratiæ colligatum curie moribus inoleseat. Sed hæc cultura longe dissimilis est. Arboribus enim quod melius putatur inseritur; ad illas peregrina veniunt, ut de illorum potius suavitate dulcescant: vobis autem, ut agrestia proficiant, offerantur. Nam quamvis ignis nocte reluceat, soli tamen presentatus obscurus est. Hinc est quod ad illum ordinem nihil potest eximium deferri, nisi quod per ipsum probatur augeri. Et ideo illum natalium splendore conspicuum, et ingenii calore prudenter accensum, senatus lumen excipiat. Hactenus fuit suis meritis clarus; sed jam erit de vestra perspicuitate prælucidus. Pandite curiam, suscipite candidatum. Jam senatui prædestinatus est, cui nos contulimus laticlaviam dignitatem. Benignos esse necesse est publicos patres, quia hoc vocabulum non tantum suo debet germi quantum studio votoque generali.

XV. FORMULA VICARII URBIS ROMÆ.

C Vices agentium mos est sic iudicium voluntatibus obedire, ut suas non habeant dignitates. Splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis; et quædam imago in illis videtur esse veritatis, qui proprii non habent jura fulgoris. Tu autem vicarius diceris, et tua privilegia non relinquis, quando propria est jurisdictio quæ datur a principe. Habes enim cum præfectis aliquam portionem, partes apud te sub prætoriana advocacione confligunt. ^a Vice sacra sententiam dicis, et, quod maxime fidei signum est, ^b in inscriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales constat esse pretiosum. Additur quod nec salutari te sine chlamyde jura voluerunt, scilicet, ut sub veste militari semper visus, nunquam credereris esse privatus. Sed hæc omnia ad prefecturæ gloriam judicamus esse concessa, ut qui tantæ sedis vicarium diceret, umbratile nil videret. Considera qualia de te præstes, qui tanta auctoritate subveheris. Exuendus a crimine non nuletur [alii, videtur] ab innoxia facultate. Nam quid tibi debere possit, si minimis [Cor., Gam., meritis] suis impu-

niantibus impendet, obstringat, l. 7, C. De cal.; l. 11, § Quidam; ad l. Jul. De adult.; l. 5, D. De accus.; l. 1, C. ad Tarpill. inscriptionis vinculi, l. 11, et ult. Nullus, C. De accus.; l. ult. C. Theod. De exhib. vel transmit. reis; l. pen. et ult., C. De accusat.; l. ult., D. De privat. delict. Exemplum l. 5, D. De accus., et apud Lucianum; ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ, gloss. Basilic., lib. lx, tit. 42. FORNER.

tot quod evasit? Ad similitudinem quippe summorum, carpento veheris. ^a Intra quadragesimum sanctissimæ Urbis jura custodis. Præneste ludos edis, in vicem consulis in honorem positus, dignitatemque senatoris acquiris, et illa tibi panduntur atria quæ summatis probantur esse collata. Hinc est quod in aula libertatis locum patrium tenes; et ibi mereris concessum, ubi est vel intrasse præconium. Ipsi quintiam senatores, qui præcedunt ordine, aliqua videntur a te necessaria postulare. Habes quod præstes potioribus te; nec immerito inter præcipuos censendus es, qui aut juvare potes, aut ledere consulares. Erige animos sub qualitate modestiæ. Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium est voluntas. Nihil abjectum est, quod in repub. geritur, nisi malis fuerit moribus forte vitiatum. Nam si ^B humilium privatorum placet æqualitas, quanto magis grata est in potestatis culmine custodita, quæ difficilem modum servat, dum ad suum velle festinat! Proinde vicariæ tibi dignitatem serenitatis nostræ æstimatione conferimus, quam sic Romæ geras, ut conscientiam tuam tanta civitate facias esse dignissimam. Usurus omnibus privilegiis, quæ tuos decessores habuisse constiterit, quia sicut a vobis antiquorum instituta deposcimus, ita et dignitati vestræ vetera non negamus.

XVI. FORMULA NOTARIORUM.

Non est dubium ornare subjectos principis secretum, dum nullis æstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est quidem omne quod agimus: sed multa non sunt ^C ante scienda, nisi cum fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quæ tanto plus debent oculi, quanto amplius desiderantur agnosci. Regis consilium solos decet scire gravissimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum, ut quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur: totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes. Nam sollicitis inquisitoribus sæpe et vultu proditur, quod tacetur. Adsit innocentia, quæ cuncta commendat, quia in placida mente regia decenter debent verba deponi. Sed quoniam te probatis moribus institutum, venatrix bonæ conversationis, sollicitudo nostra respexit, ab illa indictione notarium te nostrum esse censemus, ut ordine decurso militiæ, ad primiceriatus feliciter pervenias summitatem. Honor qui efficit ^D senatorem, cui patrum aula reseratur, non injuria; nam qui nostris curis militat assidua lucubratione, juste videtur et curiam libertatis intrare. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, ut si quo modo ad illustratum vel vacantem meruerit pervenire, omnibus debeat anteponi, qui codicillariis illustratibus probantur ornari. Unde absolute colligitur primiceriatus meritis datum uti, ut in uno eodemque titulo dispar esset dignitas æqualiter acquisita. Animari

^a Quadragesimum lapidem, seu miliarium intelligit. Forn.

^b Referendarii sunt, qui supplicum desideria principi referunt et exponunt, jussiones principis iudicibus insinuant. Novell. 10, 115, 124. Ac nonnun-

^A debes igitur ad labores, quando tibi tale præmium propositum vides, quale se gaudent invenisse summitates.

XVII. ^b FORMULA REFERENDARIORUM.

Quamvis tantum sit clara quæque dignitas quantum eam præsentis nostræ conspectus illuminat (dum semper honorem suscipit, qui nostra colloquia decenter acquirit), nemo tamen sermones nostros tantum moretur quam qui referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis causarum ordines exponuntur, per eum interpellantium vota cognoscimus; et ipsis responsa reddimus, ut negotia compedita [*Car., Gam., expedita*] solvamus. Magna est in hoc agone principali servirè prudentiæ, et ad subitum sic dolores alienos asserere, ut conquerentium videatur vota satiare. Quale est enim in tumultuosis processionibus nostris nulla permixtione confundi, aut minime tantis clamoribus impediri. Necesse habet a turbatis exquirere, quod nobis possit placabiliter intinere et distinctius referre quam potuisset audire. Arduum est trepidantium dicta componere, et verum dicere: non tantum interpellator formidat negotii sui casum quantum sustinet iste in relatione periculum. Si quid minus dixerit, inimicus asseritur, redemptus clamatur. Negotii dominus timoris patrocinio potest sua verba convertere, referenti autem non licet aliquid immutare. Sententiæ vero nostræ tanta memoriæ cautela tenendæ sunt, ut nihil minus, nihil additum esse videatur. Nobis plerumque audientibus nostra dicturus es; et difficili conditione constrictus, iudicio nostro subjaces, dum alienas causas explanare contendis. Quapropter referendarium te electio nostra constituit: sed in puritatem conscientie et veritatem lingue nostris jussionibus adhibeto. Eruditionem vero mirabilem collocatio tibi nostra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet esse imperitos, quando in vicem ceteris ingenia splendida reddimus, quæ causarum assiduitate polimus. Quapropter illa cunctis jussisse nos referte, quæ aut debuistis, aut potuistis accipere. Nostra sic probatis, si justa redicitis. Amate quod nos glorificat. Sit velle vestrum quale videtis nostrum esse propositum. Ad summum [*Juret. legit ad summam*] tales vos esse cupimus, ut etiam per vos iudices corrigamus. Peculiare de vobis aliquid vectigal exigimus, ut sicut vobiscum familiariter miscemus affatus, ita et nostra opinio specialiter a vobis mereatur affectum.

XVIII. FORMULA PRÆFECTI ANNONE.

Si ad hanc mensuram censendæ sunt dignitates, ut tanto quis honorabilis habeatur quanto civitas profuisse cognoscitur, is certe debet esse gloriosus, ^c qui ad copiam Romani populi probatur electus. Tui siquidem studii est ut sacratissimæ Urbi præparare, ut Sigebertus scribit in Chronico, publicas conscriptiones annulo seu sigillo regis confirmant. Bross.

^c Copias vocat alimenta et annonas, ut in l. 4. C. Theod., *De oper. pub.*; in l. 29, D. *De compens.*; et

retur annona, ubique redundet panis copia, et tam magnus populus tanquam una mensa satiatur. Per officinas pistorum cibosque discurre, pensum et munditiam panis exigis; nec vile iudicas esse, unde te possit Roma laudare: merito, quando gloria singularis est, illius civitatis affectus. Et ne quod agis aliquid putetur extremum, carpentum præfecti Urbis mixta glorificatione conscendis. Tu illi in spectaculis conjunctissimus inveniris, ut plebs, quam industria tua satiat, in suam reverentiam te honoratum esse cognoscat. Nam si querela panis, ut assolet, concitetur, tu promissor ubertatis seditiones civicas momentanea satisfactione dissolvit, et per te prospicitur ne quid a populis conquerentibus excedatur. Non immerito Pompeius fertur, copiarum quantitate provisa, usque ad rerum pervenisse fastigia, quia merito singularis est amor populi, cum potuit a penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plausumque populorum. Hinc unice semper amatus est, et in gratia civium, omnium **106** vicit facta [Ac., malorum] majorum: qui ne aliquando ^a in honore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur et Magnus. Hoc te exemplum invitet ad prospera, quando ille honoris tui locum egisse cognoscitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem provocet abjectis te hominibus imperare, dignitati quoque tuæ pistorum jura famulata sunt, quæ per diversas mundi partes possessione latissima tendebantur, ne inopia faciente vilesceat, quod Romanæ copiarum laudabili famulatione serviret. Suarii quoque, Romanæ copiarum causa reperti, tuo deputati videntur examini. Gloriare privilegiis acquisitis. Tribunal tuum non est inter minimas dignitates, quando et Romana gratia frueris et provinciis jussa transmittis. Sed ut actionis ipsius in totum merita perscrutemur, triticeas quidem copias præfectura prætoriana procurat. Sed non minor laus est dispensationem probabilem facere quam frumenta colligere, quando in quavis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla servetur. Sic Ceres frumenta dicitur invenisse, Pan autem primus conspersas fruges coxisse perhibetur; unde et nomine ejus panis est appellatus. Ita et illa prædicata est, quæ reperit; et iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicavit. Atque ideo cognoscentes industriam tuam, quæ semper est amica sapientiæ, præfecturam annonæ per illam indictionem nostra tibi electione deferimus. Considera nunc quia non licet aliquid furari de populo. Nam quod in civitatis damno committitur, silentio non celatur. Nescit plebs tacere, quando interdum et hoc loquitur, quod a nemine perpetratur. In fraudulentos distringe, panis pondera æquus examinatore intende; sollicitius auro pensetur, unde a Quiritibus vivitur, quia gratior nobis est lætitia faventis populi Romani quam copia

A pretiosissimi metalli. Intuere certe quod loquimur. Quid habes melius quod optes quam illius populi gratiam querere quam nos etiam constat optare?

XIX. FORMULA COMITIS ARCHIATRORUM.

Inter utilissimas artes, quas ad sustentandam humanæ fragilitatis indigentiam Divina tribuerunt, nulla præstare videtur aliquid simile, quam quod potest auxiliaris medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit. Ipsa contra dolores pro nostra imbecillitate confligit; et ibi nos nititur sublevare, ubi nullæ divitiæ, nulla potest dignitas subvenire. Causarum periti palmares habentur, cum magna negotia defenderint singulorum: sed quanto gloriosius est expellere quod mortem videbatur inferre, et salutem periclitanti reddere, de qua coactus fuerat desperare! Ars quæ in homine plus invenit quam in se ipse cognoscit. Periclitantia confirmat, quassata corroborat, et futurorum præscia valetudini non cedit, cum se æger præsentis debilitate turbaverit, amplius intelligens quam videtur, plus credens actioni [Ac., lectioni] quam oculis, ut ab ignorantibus pene præsagium putetur quod ratione colligitur. Huic peritiæ deesse judicem, nonne humanarum rerum probatur oblivio? Et cum lascivæ voluptates recipiant tribunum, hoc non meretur habere primum? Habeant itaque præsulem, quibus nostram committimus sospitatem. Sciant se huic reddere rationem, qui operandam suscipiunt humanam salutem. Non quod ad casum fecerit, sed quod legerit, ars dicatur: alioqui periculis potius exponimur, si vagis voluntatibus subjacemus. Unde si hæsitatum fuerit, mox queratur [Ac., queratur]. Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis humoribus constans: ubi quidquid horum excreverit, ad infirmitatem protinus corpus adducit. Hinc est quod sicut aptis cibis valetudo fessa recreatur, sic venenum est, quod incompetenter accipitur. Habeantur itaque medici pro incolumitate omnium; et post scholas magistrum vocent, libris delectentur antiquis. Nullus justius assidue legit quam qui de humana salute tractaverit. Deponite, medendi artifices, ^b noxias ægroantium contentiones, ut cum vobis non vultis cedere, inventa vestra invicem videamini dissipare. Habetis quem sine invidia interrogare possitis. Omnis prudens consilium querit, dum ille magis studiosior agnoscitur, qui cautior frequenti interrogatione monstratur. In ipsis quippe artis hujus initiis quodam sacerdotii genere ^c sacramenta vos consecrant. Doctoribus enim vestris promittitis odisse nequitiam, et amare puritatem. Sic vobis liberum non est sponte delinquere, quibus ante momenta scientiæ animas imponitur obligare. Et ideo diligentius exquirite quæ curent saucios, corroborent imbecilles. Nam videro

apud Valer., lib. v, cap. 4. Inde copiari magno comenatu, prædaque ingenti, apud Agellium, lib. xxvii, c. 2, et Nonium Marcellum; quod verbum castrense est, nec facile apud alios reperitur. Bross.

^a D. Juret. putat legendum, unica lectione, in honore, ut supra, lib. iii, epist. 53. Et infra, lib. ix,

epist. 24. Et Mamertin. Paneg. 198.

^b Vide Sidon. Apollin., lib. ii, epist. 12. Jure.

^c Intelligit ὄρατον Hippocratis, quo nihil sanctius et castius, integrius nihil. Fox. — Vide D. Hieronymum, epist. ad Nepotianum, de vita clericorum in fine. JURET.

si quod defectum lapsus excuset. Homicidii crimen A
est in hominis salute peccare. Sed credimus jam ista
sufficere, quando facimus qui vos debeat admonere.
Quapropter a præsenti tempore ^a comitivæ archia-
trorum honore decorare, ut inter salutis magistros
solus habeatis eximius, et omnes iudicio tuo cedant,
qui se ambitu inutæ contentione excruciant. Esto ar-
bitrarius artis egregiæ, eorumque ^b discinge [*Juret. putat
legendum, discingue*] conflictus, quos iudicare solus
solebat effectus [*Niv. et Ga., affectus*]. In ipsis ægros
curas, si contentiones noxias prudenter abscidis. Ma-
gnam munus est, subditos habere prudentes; et inter
illos honorabilem fieri, quos reverentur ceteri. ^c Vi-
sitatio tua sospitas sit ægrotantium, refectio debi-
lium, spes certa fessorum. Requirant rudes, quos vi-
sitant, ægrotantes, si dolor cessavit, si somnus adfue-
rit. De suo vero languore te ægrotus interroget, au-
diatque a te verius quod ipse patitur. Habetis et vos
certe verissimos testes, quos interrogare possitis. Pe-
rito siquidem archiatro venarum pulsus enuntiat
quid intus natura patiat. Offeruntur etiam ocu-
lis urinæ, ut facilius sit vocem clamantis non
advertere, quam hujusmodi minime signa sentire.
Indulge te quoque palatio nostro: habeto fiduciam
ingrediendi, quæ magnis solet pretiis comparari. Nam
licet alii subjecto jure serviant, tu rerum Domino
studio præstantis observa. Fas est tibi nos fatigare
jejuniis, fas est contra nostrum sentire desiderium,
et in locum beneficii dictare quod nos ad gaudia sa-
lutis excruciet. Talem tibi denique licentiam 107
nostri esse cognoscis, qualem nos habere non proba-
mur in ceteros.

XX. FORMULA CONSULARITATIS.

Quamvis dignitatem tuam a consulibus descendere
nominalis ipsius videantur testimonia declarare, tamen
et insignia tanta circumstant, ut nullus possit ambi-
gere te de illius lampadis claritate lucere. Secures
enim et fasces, quos illi [*Jur. legit illius*] dicavit ge-
nio antiquitas, tuis videntur faleris deputata, ut
jurisdictio concessa vel tacita possit admonere pro-
vincias. Sed quale tibi debet esse quod curules in-
elytas probatur ornare? Vultus quinetiam regnan-
tium geniata obsequii pompa præmittit, ut non so-
lum summi iudicis, sed et dominorum reverentia
cumulatus orneris. O magnæ temperationis inven-
tum! De nomine consulis promitteris clementissimus,
et de principum imagine metuendus. In aliquibus

^a Cum plures archiatrorum ordines essent, in sin-
gulis erant, qui ceteros anteirent, et hi comites
archiatrorum vocabantur; de quorum eligendorum
forma et auctoritate hoc loco scribit Cassiodorus;
nec unum fuisse comitem, sed tot, quot ordines
archiatrorum erant. Cognat. obser. lib. cap. 15.

^b Discinge, vetus, distingue, minus scite. Idem
mendum insederat hætenus, l. vi, sicut, Cod. Theod.,
De legitim. hæred., pendunt negotiorum fata dis-
tinguunt, pro, discingunt, ut supr., hoc lib., form.
9, querimonias possessorum sine venali protractione
discingue: in manuscriptis membranæ, distingue.
Sic jurgium discingere, l. 4 C. Theod., fin. regund.;
l. 64, Non ignoramus. C. Theod., *De appell.*, l. 2;

adhuc provinciis ornatus penula, carpenti etiam sub-
vectione decoraris, ut multis declaretur iudiciis per
expressas imagines rerum vices te præcelsæ gerere
dignitatis. Considera magnum esse quod suscipis, et
nulla criminum dejectione vitieris. Nominis tui au-
ctor multa conferendo prædicatur. Tu age, ne ullis
cupiditatibus accuseris; ut si dare non prævalet,
certe te moderari velle festines. Proximus enim ha-
betur donanti, de quo potest dici, abstinens est iugi-
ter alieni. Certe foedissimæ contrarietatis vitium est,
studere furtis, et habere vocabulum largitatis. Erigat
ad laudem tuos animos, quod vocaris. Non te pro-
fecto meritis imparem facis, si turpissimæ ambitionis
delicta calcaveris. Nam errores noxios vincere, est
vitia maculosa superare, et iste revera editus est de
moribus consulatus. Nec enim superflue prudentissimi
veterum talia rebus nomina imposuerunt: dum con-
tinentiæ magnæ præselem provinciis mitterent con-
sulare. Triumphata jura publica, largire justitiam,
et ex fortiori parte imitari prævalet, quem nominis
proximitate contingis. Pecuniis potest indigere me-
diocri [*Ac., mediocribus*]; morum talenta non po-
test non habere, qui justus est. Non pavescas largas
consulum manus. Habent et boni pauperes divitias
suas. Illud ergo a te quæritur, quod in pectore hu-
mano nascitur, non quod terræ visceribus continetur.
Quanto melius triumphare ex animi thesauro, unde
nunquam nascitur poenitudo! Quia nec tenuis efficeris
cum plura concedis: quinimo tantum locupletior
redderis, quantum te bona [*alii, bonæ*] conscientiæ
sparsisse cognoscis. Quapropter opinionis tuæ laude
pellecti, per illam indictionem in illa provincia con-
sularitatis te præcipimus agere dignitatem, ut tibi
non sit acceptum, quod legibus probatur inimicum.
Illa magis dilige, quæ æquitatis jura commendant.
Nomen tuum actionibus proba. Consule fessis, et
tunc vere diceris consularis. Sed ut omnia æquabili
moderatione pensentur, institue pecunias non quæ-
rere, et agnoscis munera tibi copiosa provenire.
Hanc enim conditionem humanis actibus divina po-
suerunt; ut ille magis possit ditescere, qui lucra
turpia nescit optare. Ignorantes accipiunt, qui bene
agunt, quia necesse est ut dum parumper malorum
ambitio contemnitur, superno munere plus donetur.

XXI. FORMULA RECTORIS PROVINCIÆ.

D Omnino provide decrevit antiquitas iudices ad
provinciam mitti, ne possit ad nos veniendo medio-

l. 3 C. eod.: quor. appell. non recip. causam sine
dilatione discingere. FORN. — Discingere negotium.
D. Juretus dicit se notasse ad Alti. Avit. lib. II,
num. 34, et ad Symmac. lib. X, epist. 32.

^c Hi περιόδονται a Modestino dicuntur, l. VI, *De
excus. tut.*; et περιερχομένου; Lucas vocat Actuum
apostolorum cap. XIX; circuebant enim et obambu-
labant urbes medici, ut ex lege Hippocratis colligi-
tur, τὰς πόλεις φοιτῶντες μὴ λόγῳ μόνον ἀλλὰ καὶ
ἔργῳ ἰατροῦς νομίζεσθαι. Sic philosophi se frequentes
atque utiles per eandem studiorum sectam conten-
dentibus præbere, l. 8, *In honoribus*, D. *De vacat.
mun.* Suidas in δημοσιεύω; Nonian., tit. I, cap.
34. FORN.

critas ingravari. Quis enim latronum ferret audentiam, si longe positam cognoscerent disciplinam? Absolute poterat vis permissa grassari, si conqurens tardius crederetur audiri. Sed quanto melius in ipsis cunabulis adhuc mollia reprimere, quam indurata crimina vindicare! In compendium mittimus mala, si presentia facimus esse judicia. Quis enim anleat peccare, cum supra cervices suas districtiorem cognoverit imminere? Et ideo te illi provinciae rectorem per illam indictionem nostra mittit electio, ut revera corrigere nitaris quos tibi commissos esse cognoscis. Chlomydis tuae proculdubio inter alia clavos intende, quos scias non inaniter positos. Hinc fit, ut [Gr. et Cuj., nisi, ut] cum publicum agentes purpuram ^a cernerent, de vigore semper principis admonerent. Geniatus indutus, vestis gratiosa, quam filio suo Priapo [Gr. et Cuj., Priamo] Venus dicitur texuisse, ut eximia pulchritudinis matrem singulariter ornatus filius testaretur. Respice quantum dederint leges, et ad mensuram te potestatis extende. Tibi fiscaliam tributorum ^b credita monstratur exactio. Constat esse tuae fidei commissum principi renuntiare, quod in provinciis probatur emergere. Tu etiam senatorem ibidem residentem jaberis audire, tu in praefectorum militem cum ipsis tantum conscientia vindicare. Tuum nomen in subscriptionibus jusserunt honoratis provincialibus anteferri. Quid de te aestimatum sit, datur adverti, cui tot videntur nobiles potuisse postponi. Additur, quod a principe ^c frater vocaris, ut nobilitate pretiosi nominis a vilitate criminum tollereris. Cogita **108** tantorum hominum tibi commissas esse fortunas. Fama erunt nostri temporis tui mores. Esto vite [Gr. et Cuj., in te] continens, ut possis in alios esse iudex. Prima

A aequitas est a se praesules inchoare, ut debeant criminosi metuere quem nequeunt similem reperire. Nullas enim in se culpas timet reus, quas habere respexerit cognitorem, quando agentem male nisi bonis moribus non aestimat displicere. Suos actus nullus damnat in altero, quia natura est humani animi ut nitatur potius vindicare, quod se cognoverit admisisse. O quale est, liberum tribunalibus insidere, non esse obnoxiam reo suo! ne incipiat potior fieri quem redemit: timeat districtum, timeat continentem, non audiat blandum. Da ut possit rigidam formidare sententiam. Avari iudices nesciunt quantum delinquant; nam cum vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata. Quapropter esto sollicitus, ut bonae actionis tuae laudes potius audiamus. A nobis B confidenter exigis quod remittis, quia tantum de remuneratione tua cogitamus, quantum te pecunias non quesivisse cognovimus.

XXII. FORMULA COMITIVAE SYRACUSANAE.

Regalis est providentiae, tales iudicum personas eligere, ut ad comitatum necessitatem non habeant veniendi, quos in longinquis regionibus contigerit immorari. Nullum enim tale negotium est, quod Siculi itineris tantas pati possit ex ensas, dum commodius sit causam perdere quam aliquid per talia dispendia conquistasse. ^d Non enim querelas de Sicilia volumus venire, sed laudes, quia gravatur apud nos actio praesulis, si eam tam longinqui potuerint accusare petitores. Falsus enim dolor esse non creditur, ubi tanti laboris caecilia subeantur. Et ideo majore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur. Proinde per indictionem illam comitivam tibi Syracusanæ civitatis, propitia Divinitate, concedimus, ut

^a Vuleatius Gallicanus, in Avidio Cassio: Ut omnes purpuratos Augustos cognosceres. Herodian., lib. 1: *in saccharis imbutis* *negotia*, me ex alvo procedentem purpura imperatoris suscipit. Idem, lib. 11, *in saccharis* *negotia* vocat, ubi ait Nigrum a Syriaco exercitu imperatorem factum, anictumque purpura et reliquo Augusti apparatus. Lamprid., in Alexandro, de Ulpiano: Quem saepe a militum ira objectu purpure defendit. Peplum imperatorum dixit Trebellius Pollio, in Saturnino XXI tyranno. Fern.

^b Iudicum, vel presidum, munus erat tributorum exactione incumbere. L. *In fiscalibus*. C. *De exact. trib.*, nov. 161. Idem et catholicorum munus est, et ex constitutione Augusti jam ab initio proconsulum. D Dio, lib. LIII. Bross.

^c Fratris nomen amicitiae causa positum, Symmach., lib. II, epist. 21, 43, 67 et 71. Non potest esse amicitia tam felix quae imitetur fraternitatem. Quintil., declam. 321. Hinc opinor, l. 58, *Nemo*, D. *De her. instit.*, l. 63, *Verum*, pro socio jus quodammodo trahatur in se habet. Eos quoque qui in magistratu essent, amicos a principibus quibus morebant, quod et nunc in usu est, dictos observari. L. 1, C. *Si municip. ita ven.*; l. ult., D. *De off. praef. rigl.*; l. 41, *Si in vita*, C. *De iur.*; l. 1, D. *De app. l.*; l. 17, *Diui*, D. *De iure patron.* Sic Ulpianum Alexander non relate, ut Glossulatus censet, sed observantia et dignitate, amicum nuncupavit, l. 4, C. *De contrah. et comm. stipul.* Jul. Firmicus Maternus, lib. viii, cap. 27, *Machoscos*: Erunt advocati optimi et regum amici. Non secus hic frater principis sumitur. Nec enim epistolis, cautionibus, testationibus

fraternitas contrahitur, l. 13, *Non epistolis*, C. *De prob.* Haec referenda est l. 58, *Nemo*, fin., de hered. instit. l. 63, *Verum*, fin., pro socio. Nec aliorum, opinor. Theohaldum traicem Amalasuentha, de hac ille sororem dixit, quam quod essent consortes imperii, inf., lib. x, epist. 1, 2, 3. Fern.

^d Ut in provincia lites dirimantur, ne necesse sit ad comitatum principis accedere, iisdem propemodum verbis Majorianus, novell. de indulgentiis, reliquorum utitur: Nec de longinquis provinciae regionibus cum magno sumptuum expensarumque detrimento ad comitatum nostrum venire audeat ille qui queritur: cui sub durum patientiae gemitum tolerabilior videtur depredatio severitatis, quam sub magno observationis incommodo sustinendus impetrante ultionis eventus. Et infra noster Cassiodor., lib. ix, epist. 20, Justin., novell. 17, de mand. princip., § *Si tibi*: Praecipue, ut lites quanta poterant celeritate desinant. Valentin., novell. 4: Providere decet ne provinciales tenues homines defensoris inopia, ad requirenda auditoria sumptuose venire cogantur. Novell. Marcian. 1 cavetur neminem exhiberi de provincia ad comitatum, nisi ad relationem iudicis, a quo fuerit appellatum: Occurrit, inquit, quod duro possint longi temporis intervallo, et enormibus sumptibus legitimo egentis auxilio liberari; videtis enim agmina, videtis catervas adeuntium indultas, non solum a limitibus provinciis, verum extremo orbis limite confluentes, et adversum suos adversarios conquerentes. Quod praefecto nullatenus accidisset, si in locis integritas vel severitas iudicum florisset. Fern.

omnia sic agere nitaris, quemadmodum nos tibi præstitisse cognoscis. De proximis vota causantium sustinemus: inde autem ultro requirimus, unde ad nos difficile veniri posse sentimus. Habes quæ te decorare debeant, si tu tamen ibi conscientia defæcatus adveneris. Militum tibi numerus nostris servit expensis. Redderis inter arma genatus: processio tua procinctualis ornatus est. Exercitu uteris pacato, nec pericula belli subis, et armorum pompa decoraris. Verum inter hæc civilem cogita disciplinam. Non permittas milites esse possessoribus insolentes. Annonas suas sub moderatione percipiant; causis non misceantur extraneis. Pro securitate se omnium cognoscat electum, qui se gloriatur habere armatum. Privilegia dignitatis tuæ nec volumus minui, nec jubemus excedi. Sufficiat tibi tantum gerere, quantum decessores tuos constiterit rationabiliter effecisse.

XXIII. FORMULA COMITIVÆ NEAPOLITANÆ.

Inter cætera vetustatis inventa, et ordinarum rerum obstupenda præconia, hoc cunctis laudibus meretur efferi, quod diversarum civitatum decora facies aptis administrationibus videtur ornari, ut et conventus nobilium occurrence celebri colligatur, et causarum nodi juris disceptatione solvantur. Unice vero quoque non minorem gloriam habere cognoscimus, qui facta veterum annuis solemnitatibus innovamus. Nam quid prodesset inventum, si non fuisset jugiter custoditum? Exeunt a nobis dignitates reluctantes, quasi a sole radii [ed., a solis radiis], ut in orbis nostri parte resplendat custodita justitia. Ideo enim tot emolumentorum commoda serimus, ut securitatem provincialium colligamus. Messis nostra cunctorum quies est, quam non possumus aliter recordari, nisi ut subjecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidisse. Et ideo ad comitivam te Neapolitanam per illam indictionem libenter adducimus, ut civilia negotia æquus trutinator examines, tantumque famam tuam habita maturitate custodias, quantum te illi populo vel in levi culpa facile displicere cognoscas. Urbs ornata multitudine civium, abundans marinis terrenisque deliciis, ut dulcissimam vitam te ibidem invenisse dijudices, si nullis amaritudinibus miscearis. Prætoria tua officia replent, militum turba custodit. Considis genatam [Niv. et Ga., genatam] tribunal; sed tot testes pateris quot te agmina circumdare cognoscis. Præterea littora usque ad præfinitum locum data jussione custodis. Tuæ voluntati parent peregrina com-

A mercia. Præstas ementibus de pretio suo; et gratiæ tuæ proficit quod avidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara fastigia optimum esse judicem decet, quando se non potest occulere, qui inter frequentes populos cognoscitur habitare. Factum tuum erit sermo civitatis, dum per ora fertur populi quod a iudice contigerit actitari. Habet ultionem suam hominum frequentia, si loquar [alii, loquantur] adversa; et de iudice iudicium esse creditur, quod multis astipulationibus personatur. Contra, quid melius quam illum populum gratam respicere, cui cognoscis præsidere? Quale est perire favore multorum, et illas voces accipere, quas et clementes dominos delectat audire! Nos tibi proficiendi materiam damus: tunc est sic agere, ut sua beneficia principem delectet p augere.

XXIV. FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS CIVITATIS NEAPOLITANÆ.

Tributa quidem nobis annua devotione persolvitis: sed nos majore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates, ut vos ab incurantium pravitate defendant qui nostris jussionibus obsecundant. Erit nostrum gaudium vestra quies: suave iucrum, si nescitis incommodum. Degite moribus compositis, ut vivatis legibus feriatis. Quid opus est quemquam facere, unde poenas possit incurrere? Quærat iudex in vos causas, et non inveniat. Ratio motus vestros componat, qui rationales vos esse cognoscitis. Improbis iudicem, testem bonis moribus destinamus, ut nemo se cogi sentiat, nisi quem ordo legitime conversationis accusat. Atque ideo illi nos comitivam Neapolitanæ civitatis per illam indictionem dedisse declaramus, ut nostra gubernatione laudatus, alteram mereatur de nostro iudicio dignitatem. Cui vos convenit prudenter obedire, quia utrumque laudabile est, ut bonus populus iudicem benignum faciat, et mansuetus iudex gratissimum populum æquabili ratione componat.

XXV. FORMULA MILITIBUS.

Omnes apparitiones decet habere iudices suos. Nam cui præsul admittitur, et militia denegatur [Cor., Gam., apparitores. Cui præsul admittitur, et militia denegatur]. Sed nos, quibus cordi est locis suis universos ordines continere, indicamus illi comitivam Neapolitanam, Deo juvante, largitos; ut iudicibus annua successione reparatis, vobis solemnitas non pereat actionis. Quapropter designato viro præstate competenter obsequium, ut sicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere, ita et vos parendi debeatis præscam regulam custodire

LIBER SEPTIMUS.

110 I. FORMULA COMITIVÆ PROVINCIÆ.

Quamvis omnium dignitatum officia a manu se-

* In Notitia imperii Rom. nominantur comes Africae, Asiae, Ponticæ, Thraciæ; comes rei militaris per Ægyptum; comes Tingitanæ; comes littoris Saxonici; comes Isauriæ, etc. Fourn.

cludantur armata, et b civilibus vestibus videantur induti qui distractionem publicam docentur operari,

b Præscriptum fuit vestium genus, lib. iv, tit. 40. Cod. Theod., de habitu, quo uti oportet intra Urbem, l. 1: Nullus senatorum habitum sibi vindicet militarem, sed elidendum terrore deposito, quæta

tua tamen dignitas a terroribus ornatur, quæ a gladio bellico, rebus etiam pacatis, accingitur. Vide quo iudicio fueris euectus, quando aliis vigorem fascium videamus esse creditum, tibi autem ab ipsis legibus ferrum constet esse porrectum. Rem cruentam dederunt animo pacato, ut et noxii nimum metuerent, et læsi de optata ultione gauderent. Alioqui culpantur priores, si temperata omnia non fecissent. Sed cum te intelligas ad moderamen electum, humanum facile non concupiscas exitium. Reus qui dicitur, et probetur. Scito puniendi remedium datum tibi pro salute multorum. Arina ista juris sunt, non furoris. Hæc ostentatio nimirum est contra noxios instituta, ut plus terror corrigat quam pœna consumat. Non enim cogitur ferro succidere robustam, qui adhuc teneram verbis curvat audaciam. Civilis est pavor iste, non bellicus, quem tu sic facies esse gloriosum, si habere non probetur excessum. Habes etiam et ferrum, nihilominus incrementum. Claudantur nexibus catenarum, quos levium criminum pulsat invidia. Cunctator esse debet, qui iudicat de salute. Alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari. Signa tua abactores timeant, fures pavescant, latrones perhorreant. Innocentia tantum læta respiciat, dum sibi auxilia venisse credit, quæ legum disciplina transmisit. Nemo redemptionibus tui velle deflectat. Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur [Niv., Gam., conditur. Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur]. Tu te inermem reddis, si a virili animo cupiditate recesseris. Quocirca per indictionem illam comitivæ tibi in illa provincia tribuimus dignitatem: ut ad titulos tuos pertinentia civilitate potius laudabilis exsequaris; nec quidquam præsumas facere, nisi quod privatus possis legibus vindicare. Ipsa est enim recta administratio, quæ et sine potestate defenditur, ut tunc probetur fuisse justus, quando ei quæ mavult obij-

cere possit inimicus. Nec tamen spes vestra velut fastiditate deseritur; nam si bene provinciarum administrationibus præsidetis, honores vos amplissimos sperare leges merito censuerunt. Unde jam videtur pene debitum, quod vobis a tanta auctoritate ultronoscitur fuisse promissum [Gr. et Cuj., Cor., Niv. et Gam., provisum].

II. FORMULA PRÆSIDATUS.

Prudenter omnimodis inspexit antiquitas provinciarum dignitates annua successione reparari, ut nec diutina potestate unus insolesceret, et multorum proventus gaudia reperirent. Sufficit enim unicuique discessisse laudatum, quia dum tempus potestatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur. Illa enim vel in brevitate declinare mirabile est, dum frequenter et his subripiunt, qui a fascibus sub velocitate discedunt. Annus universus et ad declaranda conscientia bona sufficit, et facilius se ab errore custodit. Sit in vestro proposito administrationem unius anni suscipere, nostrum est merentibus tempus augere, quia non facile remove cupimus quos justos esse sentimus. Idcirco, conversationis tuæ nobis invitati, per illam indictionem præsidatum tibi in illa provincia, propitia Divinitate, concedimus, ut sic debeas agere quemadmodum nobis possessor gratias cum tributis videatur exsolvere. Decessorum bona exempla sequere; a vitiosorum te imitatione disjunge; non putetur omnis consuetudo probabilis. Cautum debet reddere non sequacem error alienus. Prodit stultitiæ culpam, qui sequitur accusatum. Sed illud melius eligitur, unde præsentis opinio sub administratione laudatur. Respice quantis sit provincia plena nobilibus. Habes qui et bene loqui de te debeant, et derogare præsumant, quia nulla potestas est, quæ qualitatem famæ suæ de ore hominum pos-

coloborum ac penularum induat vestimenta. Cum autem vel conventus, etc., togatum eundem interesse jubemus. Nempe hic habitus est civilis, quo intra Urbem, et extra castra magistratum uti constitutum erat, ejus mentio in antiqua feri Trajani inscriptione est: Statuam poni habitu civili in foro divi Trajani pecunia publica censuit. Hæc pertinet l. 7, *Isdem*, C. de advoc. div. jud. FORN.

^a Hinc præsidis provinciae et comitis differentiam notare licet. Præsides enim provinciarum non erant magistratus militares. FORN.

^b Humanum est, ut doloris remedium sit inimici dolor: hinc vindictæ solatium Callistrato, l. 28, *Capitalium*, § *Famosos*, de pœnis; Apuleio, lib. III, et lib. V *Metamorph.*, ultionis solatium. Plin., lib. III, epist. 44: Diffugiunt servi, quorum magna pars comprehensa est, cæteri requiruntur; ipse paucis diebus ægre refocillatus non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Quintil. declam. 381: Nihil dulcius est ultione læsæ. Senec. I de clement. cap. 21: Ultio duas res præstare solet, aut solatium III affert ei, qui accepit injuriam, aut in reliquum securitatem. FORN.

^c Aurca, et Cassiodoro digna, et ab aliis auctoribus tractata sententia. Juvenal. satyr. 6:

Meruit quo cruce servus

Supplicium? quis testis adest? quis detulit? audi.

Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est.

l. 20, *Si vindicari*, C. de Pœn. l. 5, *De Pœn.* Cic., pro Rose. Amer.; Arist., Problem.: Έκατος ἡμῶν μάλλον ἂν πρὸς τὸ τοῦ ἀδικούντος ἀποφραγίσθαι, ὡς οὐκ ἀδικεῖ, ἢ τοῦ μὴ ἀδικούντος καταφραγίσθαι, ὡς ἀδικεῖ. Quod si in alterutram partem peccandum sit, longe æquius fuerit nocentem absolvere quam damnare ac perdere innocentem. Illud quidem peccatum est, hoc vero etiam impietas, ut ex Antiphonte Stobæus, *Gnomolog.* cap. 44: Εἰ δὲν τι ἀμαρτηῖν, τὸ ἀδικῶς ἀπολύσαι βεβιωτέρων, ἢ τὸ ἀδικῶς ἀποκτείνειν, τὸ μὲν γὰρ ἀμαρτηρῶς ἐστίν, τὸ δ' ἀδικῶς ἀποκτείνειν ἀσέβημα. Cujus sententiæ insigne est apud Alian. exemplum lib. Var. Hist. 14, de Ptolemæo et Berenice, etc. FORN.

^d *Consuetudo*, id est tributum, τὸ τέδος; supr. l. 1, epist. 10. Theodoricus Boetio rescribens: Arbitræ arcæ habeat consuetudines justas. Rursus lib. III, ep. 23: Remove consuetudines abominanter inolitæ. Julianus Misopogone, *εἰθισμένον εἰσπρατῶν πέμπτον*, consuetorum vectigalium quinta Idem, epistola ult., *εἰσπίσται κατὰ τὸ θεός*. Nam consuetudo in exactionibus et tributis maxime spectanda est. l. 15, *Quoniam*, C. Theod., de exact.; l. 25, *Ærariæ*, de annona et tribut.; C. Theod. l. 15, *Imperatores*, in fin., D. De pollicitation. et in vectigalib.; l. 4, l. 9, *Logotio*, § *Pœn.*, D. De public. FORN.

sit auferre. Contraque, fructus est, opinione prædicabili per confines ire provincias; et ibi invenire verissimam laudem, ubi non imperas potestate. Additur, quod irremuneratum non relinquimus, si te regisse probabiliter audiamus. Horre vitium, et principis mereris affectum. Voluntatem regiam in legibus habes: illis obtempera, et nostra cognosceris implere mandata.

III. FORMULA COMITIVÆ GOTHORUM PER SINGULAS PROVINCIAS.

Cum, Deo juvante, sciamus Gothos vobiscum habitare permixtos, ne qua inter consortes, ut assolet, indisciplina nasceretur, necessarium duximus illum sublimem virum, bonis nobis moribus hactenus comprobatum, ad vos comitem destinare qui secundum edicta nostra inter duos Gothos litem debet amputare: si quod etiam inter Gothum et Romanam natum fuerit fortasse negotium, adhibito sibi ^a prudente Romano, certamen possit æquabili ratione discingere. Inter duos autem Romanos Romani audiant, quos per provincias dirigimus, cognitores, ut unicuique sua jura serventur, et sub diversitate iudicium una justitia complectatur universos. Sic pace communi utraque nationes, Divinitate propitia, dulci otio perfruantur. Scitote autem unam nobis in omnibus æquabiliter esse charitatem; sed ille se animo nostro amplius commendare poterit, qui leges moderata voluntate dilexerit. Non amamus aliquid incivile; scelestam superbiam cum suis detestamur auctoribus. Violentos nostra pietas execratur. In causa possint jura, non brachia. Nam cur eligant querere violenta, qui præsentia probantur habere iudicia? Ideo enim emolumenta iudicibus damus, ideo tot officia diversis largitatibus continemus, ut inter vos non sinamus crescere quod possit ad odium pertinere. Unum vos amplectatur vivendi votum, quibus unum esse constat imperium. Audiat uterque populus quod amamus. Romani vobis sicut sunt possessionibus vicini, ita sint et charitate conjuncti. Vos autem, Romani, magno studio Gothos diligere debetis, qui et in pace numerosos vobis populos faciunt, et universam rempublicam per bella defendunt. Itaque destinato a nobis iudici vos convenit obedire; ut quidquid pro conservandis legibus censuerit, modis omnibus impleatis; quatenus et nostro imperio, et vestrae utilitati satisfecisse videamini.

IV. FORMULA DUCATUS RHÆTIARUM.

Quamvis spectabilitatis honor unus esse videatur, nec in his aliquid aliud nisi tempus soleat anteferri, tamen rerum qualitate perpensa multum his creditum

^a Adhibito prudente Romano, id est jurisconsulto, qui non patietur ad arma et rixam procedere, quos possit sua jurisdictione componere, l. 15, si cujus, vers. Cur enim, D. De usufruc. Nam, ut subjicit: in causa possint jura, non brachia; id est, vis non adhibeatur in disceptatione a litigantibus, ut apud Græcos ὁ γεραιὸς νόμος, sic Latine manus. Pompon.: Omnia manū a regibus gubernabantur l. 2, de orig. juris. Paul. 5 sent.: Qui custodiam militi prosequenti

videtur quibus confines populi deputantur, quia non est tale pacatis regionibus **112** jus dicere, quale suspectis gentibus assidere, ubi non tantum vitia quantum bella suspecta sunt; nec solum vox præconis insonat, sed tubarum crepitus frequenter insultat. Rhætiæ namque munimina sunt Italix, et claustra provincix. Quæ non immerito sic appellata esse iudicamus, quando contra feras et agrestissimas gentes, velut quedam plagarum obstacula, disponuntur. Ibi enim impetus gentilis excipitur, et transmissis jaculis sauciatur furibunda præsumptio. Sic gentilis impetus vestra venatio est, et ludo geritis quod vos [*Juret. legit nos*] assidue feliciter egisse sentitis. Ideoque validum te ingenio ac viribus audientes, per illam indictionem ducatum tibi credimus Rhætiarum, ut milites et in pace regas, et cum eis lines nostros solemniter alacritate circumneas: quia non parvam rem tibi respicis fuisse commissam, quando tranquillitas regni nostri tua creditur sollicitudine custodiri. Ita tamen, ut milites tibi commissi vivant cum provincialibus jure civili; nec insolescat animus, qui se sentit armatum, quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet præstare Romanis. Quos ideo constat appositos, ut intus vita felicior secunda libertate carpatur. Quapropter nostro responde iudicio, fide nobis et industria placiturus, ut nec gentiles sine discussione suscipias, nec nostros ad gentes [*Gr., Cuj. et Forn., agentes*] sub incuriositate transmittas. Ad necessitatem siquidem rarius venit armorum, ubi suscepta surreptio custodiri posse sentitur. Privilegia vero dignitatis tuæ nostris tibi jussionibus vindicabis.

V. ^b FORMULA CURÆ PALATII.

Aula nostra sicut cognoscitur peritis dispositionibus instituta, ita doctorum in ea diligens debet esse cautela: quando pulchritudo illa mirabilis, si subinde non reficitur, senectute obrepente vitiatur. Hæc nostra sunt oblectamenta, potentix imperii decora facies, testimonium præconiale regnorum: hæc legatis sub admiratione monstrantur; et prima fronte talis dominus esse creditur, quale ejus habitaculum comprobatur. Et ideo magna voluptas [*Gr. et Cuj., voluntas*] est prudentissimæ mentis, pulcherrima jugiter habitatione gaudere, et inter publicas curas animum fessum reficere dulcedine fabricarum. Quas primum Cyclopes dicuntur ad antrorum modum amplissimas in Sicilia condidisse, postquam in cavernis montium Polyphemus ab Ulysse singularis oculi lugendam pertulerat orbitatem. Inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuisse translata, ut quod tantis ac talibus institutoribus inventum est, æmulatrix posteritas in

magna manu excusserint, capite puniuntur. *FORN.*
^b Sidon Apoll. cap. 23, pag. 348. Vide quæ ibi dicit Savaro. Vigilius papa in epistola quæ exstat tom. IV Concil. pag. 164: Sed et Justinum exconsulem et curam palatii; ad cuius loci oram editor notavit legendum forte ex curia palatii. Sed fallitur; nam restituendum dico exconsulem et curam palatii. In appendice Gregor. Taron. Histor. Franc., lib. XI, cap. 8: Curam palatii gerebat. *JURET.*

suum commodum custodiret. Hinc est quod sublimitatem [Juret. legit spectabilitatem] tuam ab illa indicatione curam palatii nostri suscipere debere censemus, ut et antiqua in nitorem pristinum contineris, et nova stulti antiquitate producas. Quia sicut decorum corporis uno convenit colore vestiri, ita nitor palatii similis debet per universa ^a membra diffundi. Ad que sic poteris idoneus inveniri, si frequenter geometram legas Euclidem; si schemata ejus, mirabili varietate descripta, in tuo mente contemplatione consideris; ut in lora commentis famuletur illi copiosa notitia. Archimedes quoque subtilissimis exquisitorum Metrobro tibi semper assistant, ut ad nova reddaris paratissimus. Non enim tibi maxima cura delegatur quando animum nostrum fabricandi studio cupidissimum artis tuæ ministerio probaris explere. Nam sicubi aut civitatem reficimus, aut castellorum volumus fondare novitatem, vel si construendi nobis prætorii amoenitas blandiatur, ^b te ordinante, ad oculos perducitur quod nobis cogitantibus invenitur. Decorum magistrarium, propositum omnino gloriosum, in tam longas ætates mittere, unde te debeant posteritas admirata laudare. Quodquid enim aut instructor parietum, aut sculptor marmorum, aut æris fensor, aut camerarum rotator, aut gypsoplestes, vel ^c musivarius ignerat, te prudenter interrogat; et tunc magnus ille fabricis exercitus ad tuum recurrit judicium, ne possit aliquid habere confusum. Vide ergo quanta debet esse, qui possit tantos instruere. Recipis certe bonæ dispensationis tuæ uberrimum fructum, cum tu de illorum labore laudaris, si ab eis diligenter facta monstraveris. Quapropter quidquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, ut ab opere veterum sola distet novitas fabricarum. Sed hæc possibilis facis, si dona nostra nulla cupiditate suppresseris. Efficaciter enim imperat artifici, qui eum competenti non patitur commoditate fraudari. Manus largæ artium nutrit ingenio, quando qui de victu non cogitat, perficere jussa festinat. Illud quoque considera, quæ gratificatione tracteris, ut ^d aurea virga decoratus, inter obsequia numerosa, ante pedes regis primus

^a Membrum ædificii pro parte domus, l. 17, Si ita, § Idem quæri, D. De manu testam.; l. 52, Libronum, § Plerum, de leg. 3. Plin., lib. II, epist. 17, Apuleius, lib. III de Asino. Tac., lib. III ad Qu. frat., epist. 1: Nec habere poterat adjuncta cubicula, et ejusmodi membra. Quare non dissimulandum est Græcos paulo angustius videri membrum *κοίτων* exposuisse, d. § Idem quæri. Fors.

^b Te ordinante, te præcunte, ex tuo præscripto; formulas enim et ideas, et typos, et schemata, et ichnographias futurarum fabricarum faciebat et pingebat architectus. Fors.

^c Musivarius, a musivario opere, quod scutillis parvisque varii coloris crustis constat, formas et imagines rerum effluens. Ælius Spartian., in Pescennio; D. Augustin., lib. XVI de Civit. Dei, c. 8, Gulliel. Pindander, in Vitruvii lib. VII, c. 1, musivum interpretatur quod nunc mosaicum dicunt, ejus artifices hic, et lib. X Cod., III de excu. artif., musivarii nomen dicitur. Fors.

^d Qui in ælia posteriorum imperii Rom. principum curia palatii honore ac munere fungebantur, aurea virga decoratos incessisse tradit hoc loco Cassiodo-

rus. Petr. Fabr. Agon. lib. I; Gomes, lib. I, cap. 3. Jus.

VI. ^e FORMULA COMITIÆ FORMARUM URBS.

Quamvis Romulæ fabricæ colligæ sibi vix præcipue reperiri (quæ totum ad admirationem **113** noscitur exquisitum, quod ibi cernitur esse formatum), tamen interesse arbitramur quod utilitas necessaria gratificat, et quod pulchritudinis tantum causa commendat. Trapani formam vel sub assiduitate videre miraculum est. Capitolia celsa conscendere, hoc est humana ingenia superata vidisse. Sed nunquid per ea vivitur, aut corporis salus aliqua inde delectatione recreatur? ^f In formis autem Romanis utranque præcipuum est, ut fabrica sit mirabilis, et aquarum salubritas singularis. Quod enim illic flumina, quasi constructis [Cor., Ga., obstructis] montibus perducuntur, naturales credas alveos soliditates saxorum, quando tantus impetus fluminis tot sæculis firmiter potuit sustineri. Cavati montes plerumque subruunt, meatus torrentium dissipantur; et opus illud veterum non destruitur, si industria suffragante servetur. Respiciamus certe aquarum copia quantum Romanis mœnibus præstat ornatum. Nam thermarum illa pulchritudo quid esset, si dulcissima quedam æquora non haberet? Currit aqua virgo sub delectatione purissima; quæ Heo sic appellata creditur, quod nullis sordibus pollentur. Nam cum aliæ pluviarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc ærem perpetuo serenum, purissime labens unda mentitur. Quis possit talia sermonibus idoneis explicare? Claudiam per tantam fastigii molem sic ad Aventini caput esse perductam, ut cum ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum quasi inam vallem irrigare videatur. Ægyptius Nilus certis temporibus crescens per campos jacentes superducto diluvio ære sereno turbulentus exestuat; sed quanto pulchrius est, Claudiam Romanam per tot siccas montium summitates lavaevis ac domibus liquores purissimos singularum uberibus emisisse; et ita æqualiter fluere, ut nunquam se possit desiderata subducere! Ille

rus. Petr. Fabr. Agon. lib. I; Gomes, lib. I, cap. 3. Jus.

^e Comitæ formarum Urbis, id est aquæductum. De eo dicitur qui curator ædificiis præficitor, unde deformitas ædificiorum et deformes ruine. Sueton. in Nerone: Deformitate veterum ædificiorum offensus, et angustiis flexurisque viarum; l. 22, Lex quæ tutoribus, C. De admia. tut.; l. 1, D. De lign. injuncto; l. 7, Præses, de off. præses. Cassiod., supra, lib. III, ep. 29, in fin.; Ne inter tot decora mœnium deformis appareat ruina saxorum. Et in pragmatica Justiniani sanctione, quæ veteri Juliano Novellarum conversioni additæ: Reparationem formarum, etc. Sic et *diocletianus* Harnecopulo ædificium est, libro II Europ. Fors.

^f Formæ aquarum, lib. I, de aquæduct. Cod. l. 41, Ubi male Aem. formarum: Formæ enim aquæductuum constructionem ædificiumque significant. l. 27, Si penitentes, § Si quid dicitur, D. De usufr.; leg. 41. Idem Julianus, vulgo l. 58, Cum servus, § Item cum, vers. Hæres, de leg. 1, pro aquæ forma. Fors. — In formis. In constitutionibus principum regni formæ aquarum, ut l. 1, C. De aquæduct., nov. 7, de mand. princip. Bross.

enim dum recedit, limus est; dum venit insperate. A diluvium. Quis ergo famosum Nilum Urbis nostræ fluminibus non æstimet esse superatum? Quando ille incolas suos aut veniendo terret, aut recedendo destituit. Verum hæc non superflua commemoratione narravimus, ut possis advertere qualis a te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur. Qua de re per indictionem illam comitivam tibi formarum sub magna deliberatione credidimus, ut summo studio nitaris efficere quod tantis ac talibus rebus videris expedire. In primis noxias^a arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam mœnium importabiles arietes, censemur radicibus amputari, quia nulla lesio removetur, cujus origo non tollitur. Si quid autem conficiente senio fuerit demolitum, pervigili celeritate [ed., Niv. et Ga., claritate] B reparetur, ne crescente defectu augeatur nobis causa dispendii. Ductus aquæ fortuna tua est, dum incolumis eris, si illa solidaveris; tantumque apud nos proficis, quantum te illi studuisse [Cor., Niv. et Ga., studioso] probaveris. Agat ergo peritia fidesque tua, ut et constructio fabricæ illibata permaneat, et aquæ distributio nulla se custodiam venalitate subducat.

VII. FORMULA PÆFECTI VIGILUM URBIS ROMÆ.

Quamvis nomen tuum^b ad civitatis te vigilias debeat excitare, ut possis implere quod diceris; tamen providentiæ nostræ solita cautela non deserit, nisi eos quos ad agendum deligimus, ad parendum quoque suaviter invitemus. Quid est tibi pulchrius quam in illa Urbe operam navanter impendere, diligentia tuæ ubi tales testes videntur assistere? Cautela quidem tua, mox ut adhibita fuerit, per patriciorum et consulum ora discurrit: vix te contigit aliquid sollicite facere, et audis proceres cum admiratione laudare. Mediocre dignitatem regis, et in summa opinione versaris. Custos Romanæ civitatis diceris, quando eam ab intestino hoste defendis. Quapropter circa fures sollicitus esto; quos etsi tibi leges punire minime præcipiunt, tamen eos indagandi licentiam contulerunt; credo ut quamvis essent raptores detestabiles, tamen, quia dicebantur Romani, majorem eos subderent dignitati. Utere igitur per indictionem illam præfecturæ vigilum dignitate. Horror tibi pœnarum adeptus est, non potestas; nam lex a quo voluit malos capi, ipsum censuit plus timeri. Eris securitatis soporantium, munimen domorum, tutela elaustrorum, discussor obsecurus, arbiter silentiosus, cui fallere insidiantes fas est, et decipere gloria. Actus tuus venatio nocturna est, quæ miro modo si non cernitur, tunc timetur [Alii, tenetur]. Furta magis in furibus facis, dum illos circumvenire niteris quos omnibus illudere posse cognoscis. Præstigiū genus est quod agitis, ut latronum

versutis irretire possitis. Facilius enim æstimamus sphingis ænigmata comprehendere potuisse, quam raptoris fugacem presentiam reperire. Ille circumspexit ad omnia, instabilis ad ventura, trepidus ad insidias, quemadmodum potest capi, qui more venti nullo loco cernitur contineri? Vigila impiger cum nocturnis avibus: nox tibi pandat aspectus: et sicut illæ reperiunt in obscuris cibum, ita tu possis invenire præconium. Esto nunc ad injuncta sollicitus. Venalitas tibi non adimat quod concedit industria. Nam licet hæc sub profunda caligine videantur generari, nullus tamen actus est qui possit abscondi. Privilegia quoque tua vel officii deputati, ex nostra tibi auctoritate rationabiliter vendicabis, quia necesse est in tam magna civitate per diversos iudices agi quod ab uno non potest explicari.

114 VIII. FORMULA PÆFECTI VIGILUM URBIS JAVENATIS.

Quamvis dignitate magni nominis prima fronte decoreris (quia non potuit antiquorum prudentia summa imaque simili appellatione censere, ne splendorem quem summis dabat alterius vilitate pollueret), tamen hinc intelligitur quid sentire majorum potuisset auctoritas, quando præfectos vigilibus appellare voluere, qui pro generali quiete discurrunt. Tibi enim commissa est fortunarum securitas, civitatis ornatus, utilitas omnium; scilicet ut circa domesticos grassatores bellum pacatum gereres, si quem civium ledendum esse sentirens. Custodi fortunas omnium. Securus somnus te vigilante carpitur, et molestia nulla C sentitur. In pace positus sumis de nocturna fare victorias. Tuis laureis mane civitas defensa letatur; quæ dum captos respicit, tunc se oculis hoste caruisse cognoscit. Quotidie triumphas, si bene vigilas. Et cum rara sit gloria bellici certaminis, tibi joculariter latronibus famulatur inventis. O ducatum nimia civium affectione susceptum! Assumes prædones inquire quos per se dominus non valet invenire; et duplici ratione beneficus aut futura furta prohibes, aut commissa concludis. Nonne ista quædam est ineffabilis gratia civitatis, unum in se suscipere, quod videt omnibus expedire? Merito tibi gloriosum nomen præfecti prudens antiquitas deputavit, quia istud facere non poterat, nisi qui cives a suis commodis plus amabat. Officium quoque tuum non parvo consistit munere sublevatum: quando et ipsis momenti pericula dilatata sunt, qui pro securitate civium militare noscuntur. Quæ cum ita sint, præfecturam tibi vigilum per illam indictionem, delectati tua opinione, concedimus: ita ut et curam hujus dignitatis et privilegia tibi competentia modis omnibus exsequaris. Sed quamvis nomen odiosissimum furum generalis persequatur assensus, tamen quia de effusione humani san-

^a Arbores quæ inferunt fabricarum ruinas. Arboreis ædificiis noxiæ, l. 1, C. De interd.; lib. II, epist. 59.

FORN.

^b Præfecti vigilum nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi evenierit culmini tuæ potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur, l. Præfecti, C. De off. præf. vigil. Ideo dicitur obscurus iudex, ar-

biter silentiosus, incendiariorum et forum indagator. Eleganter auctor, furta enim facere in furibus, dum illos noctu circumvenit. Harmerop. tit. de dicat. § 3. refert officium præfecti vigilum ad incensilla accensa institutum, et de incendiariis, extractoribus, furibus et receptatoribus cognoscere Bross.

^c Hunc locum explicat Cuj., in Parat. Cod. l. 188, lib. VIII, tit. 5. For

guinis exatur, nil subitum aut indeliberatum jubemus assumi. Modestiam sequere, qui damnas audaciam; continentiam dilige, qui furta condemnas. Ad gesta perducti audiantur aliquid pro salute dicturi, quoniam quicquid non discutitur, justitia non putatur. Convictis vero atque confessis, quæ sunt decreta serventur; quando crudele nil efficit, qui sequitur leges.

IX. FORMULA COMITIVÆ PORTUS URBIS ROMÆ.

Deliciosa magis quam laboriosa militia est, in portu Romano comitivæ gerere dignitatem. Illi enim copiosæ navium prospectatur adventus. Illic veligerum mare peregrinos populos cum diversarum provinciarum merce transmittit, et inter tot spectacula dulcissimi rerum comodum tuum est, venientes evasisse periculum. His primum faucibus Romanæ deliciae sentiuntur, et undis Tiberinis quasi per alveum vadunt, quæ ad commercia civitatis ascendunt. Bene inventa dignitas, quæ copias videtur ornare Romanas. Nam quid elegantius potest agi quam unde probatur populus ille satiari? O inventa majorum! O exquisita prudentem! ut quia longius a littore Roma videbatur posita, inde magis esse inciperet, ubi decorum ingressum navium possideret. Duo quippe Tiberini alvei meatus ornatissimas civitates^a, tanquam duo lumina susceperunt, ne vacaret a gratia quod tantæ urbi ministrabat expensas. Eximia ergo res tibi committitur, si moderate peragatur. Tu copiam facis, dum ingredientes juste tractaveris. Avara manus portum claudit; et cum digitos attrahit, navium simul vela concludit. Merito enim illa mercatores cuncti relinquant, quæ sibi dispendiosa esse cognoscunt. Quapropter adversus tibi ventus est, immoderata presumptio. Nam placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat. Unusquisque pro solemnitate communitus offerat voluntarium munus. Xenia sunt enim ista, non debita. A paucis accipit qui nimium querit; et sibi ipsi mittit [Gr. et Cuj., ipse vult mitti] vitæ mærea, qui moderatur oblata. Sit tibi ergo cura præcipua non solum te abstinere, verum etiam cohibere presumentiam cunctis; quia non est leve in illa libertate delinquere, quam decet cunctos indeciviter optare. Quocirca per indictionem illam comitivæ portus te honore decoramus; ut sicut dignitas dulces delicias administrat, ita et tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

X. FORMULA TRIBUNI VOLUPTATUM.

Quamvis artes ludicræ [Alii, ludicræ] honestis meribus sint remotæ, et histrionum vita vaga videatur

^a Scilicet Portum et Ostiam. J. R.

^b Sic artes ludicræ vocat lib. ultim. Cod. Theod., de Majuma, pag. 469. Item nœvus apud Isidorum, Etym. lib. xviii, cap. 16, ubi de spectaculis loquens: Hæc et ludicræ, aut, nuncupat, quod in ludis gerantur aut in scenis; corrige et pone hæc et ludicræ. Columella, in præfat. lib. 1 de Re rustica, pag. 4: Nam sic ludicris artibus, etc. Sic Cornel. Tacitus, lib. xv Ann.: ex Circense ludicrum edebat. Et Val. Max., lib. ii, cap. 4, de Spect., exempl. 4; Anoniam. Marc., lib. xiv, pag. 19 et 21; Salvianus, de Gubern. Dei. Et infra, hæc formula 10, vocat ludicram administratio-

tur efferrî posse licentia, tamen moderatrix providit antiquitas ut in totum non effluerent, cum et ipsæ judicem sustinerent. Administranda est enim sub quadam disciplina exhibitio voluptatum. Teneat scenicos si non verus, vel umbratilis ordo judicii. Temperentur et hæc legum qualitate negotia, quasi honestas imperet inhonestis; et quibusdam regulis vivant, qui viam rectæ conversationis ignorant. Student enim illi non tantum jucunditati suæ, quantum alienæ letitiæ; et conditione perversa cum dominatum suis corporibus tradunt, servire potius animas compulerunt. Dignum fuit ergo moderatorem suscipere, qui se nesciunt juridica conversatione [Gr., Cuj., Niv., Ga., moderatione] tractare. Locus quippe tuus his gregibus hominum veluti quidam tutor est positus. Nam sicut illi ætates teneras adhibita cautela custodiunt, sic a te voluptates fervidæ impensa maturitate frenandæ sunt. Age bonis institutis quod nimia prudentia constat invenisse majores. Leve desiderium, etsi verecundia non cohibet, districtio pronuntiata modificet. Agantur spectacula suis consuetudinibus ordinata, quia nec illi possunt invenire gratiam, nisi imitati fuerint aliquam disciplinam. Quapropter^c 115 tribunum te voluptatum per illam indictionem nostra facit electio, ut omnia sic agas, quemadmodum tibi vota civitatis adjungas: ne quod ad letitiam constat inventum, tuis temporibus ad culpas videatur fuisse transmissum. Cum fama diminutis salva tua opinione versare. Castitatem dilige, cui subjacent prostitutæ; ut magna laude dicatur: Virtutibus studuit, qui voluptatibus misceretur. Optamus enim ut per ludicram administrationem ad seriam pervenias dignitatem.

XI. FORMULA DEFENSORIS CUJUSLIBET CIVITATIS.

Si ad cujuslibet negotium peragendum talis eligitur, qui consilio et gravitate laudetur, quanto præstantior esse debet, qui suscipit negotia civitatis? Nam si periculum est unum decipere, quod erit imparem tantorum judicio exstitisse? Causa enim multorum bene acta nobilitat, quando totum bono proposito agere creditur, qui generalibus desideriis adessesentitur. Defensorem te itaque illius civitatis per indictionem illam civium tuorum supplicatione permota, nostra concedit auctoritas, ut nil veniale, nil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. Commercium civibus secundum temporum qualitatem æquali moderatione dispone. Definita serva quæ jusseris, quia non est labor vendendi summas includere, nisi statuta pretia castissime custodire. Imple enim

nem. JURET. Hac de re tractat Petr. Fab. Agon. lib. 1, cap. 1.

^c Hinc constat Romæ fuisse tribunum voluptatum, quod et reperio in l. ult. C. Theod., tit. de scenic., Diogenianum voluptatum tribunum nuncupari. Nescio an huc recte accommodari possit quod a Suetonio scribitur in Vita Tiberii, cap. 42, Tiberium scilicet novum instituisse officium a voluptatibus, præposito equite Romano T. Cæsonio Prisco. L. 1, C. De expensis ludorum; l. 5 C. Theod., de scenic.; l. 29 et 32 C. Theod., de prætoribus. Bross.

revera boni defensoris officium, si cives tuos nec legibus patiaris opprimi, nec charitate consumi.

XII. FORMULA CURATORIS CIVITATIS.

Quamvis per se honorabilis habeatur, qui vel minimam sollicitudinem civitati propriæ videtur impendere, et inter suos magna reverentia perfruatur, qui cives se amare professus est, tamen indubitatus honor est, qui nostra electione confertur, quia præditus bonis institutis creditur, cui aliquid principis auctoritate delegatur. Et ideo ab indictione illa illius civitatis curam ad te volumus pertinere, ut laudabiles ordines curiæ sapienter gubernes; moderata pretia ab ipsis quorum interest facias custodiri. Non sit merces in potestate, sola vendentium, æquabilitas grata custodiatur in omnibus. Opulentissima siquidem et hinc gratia civium colligitur, si pretis sub moderatione servantur; ut vere curatoris impleas officium, cum tibi sollicitudo fuerit de utilitate cunctorum.

^a Consuetudines autem tibi ex nostra auctoritate defende, quas in eodem loco tuas constat habuisse majores.

XIII. FORMULA COMITIVÆ ROMANÆ.

Si clausis domibus ac munitis insidiari solet nequissimum votum, quanto magis in Romana civitate videtur illici, qui in plateis pretiosum reperit quod possit auferri? Nam quidam populus copiosissimus statuarum, greges etiam abundantissimi equorum, tali sunt cautela servandi, quali et cura videntur affixi: ubi, si esset humanis rebus ulla consideratio, Romanam pulchritudinem non vigilæ, sed sola deberet reverentia custodire. Quid dicamus marmora metallis et arte pretiosa; quæ si vacet eripere, rara manus est quæ possit a talibus abstinere? Ibi sunt exposita, quæ facere potuerunt divitiæ generales et labor mundi. Quem inter ista deceat esse negligentem? Quis in causa tali patitur esse venalis, quando gravissimum damnum potest fieri in pulchritudine singulari? Quare per indictionem illam comitivæ Romanæ cum privilegiis et justis commodis suis tibi concedimus dignitatem; ut fidei studio magnoque nisu quæras unprobas manus, et insidiantes aut privatorum fortunis aut mœnibus, ad tuum facias venire iudicium; et, rei veritate discussa, congruam subeant de legibus ultionem. Quia juste tales persequitur publicas dolor, qui decorem veterum fœdant detractione membrorum, faciuntque illa in monumentis publicis, quæ debent pati. Officium tuum et milites consuetos rotibus potius invigilare compelle; in die autem civitas seipsa custodit. Vigilans enim studio non indiget alieno. Furta quidem persuadent: sed tunc præsumptus facile capitur, cum custos minime supervenire sentitur. Statuæ nec in toto mutæ sunt: quando a furibus percussæ, custodes videntur tinnitibus admonere. Proinde diligentiam tuam devotione laudabili sentiamus, ut cui nunc laboriosos fasces injungimus, securos honores postea conferamus.

^a Consuetudines. Alias vectigalia et tributa, hic pro annonis; quin etiam in formula ad commendandos comiti principes, utrumque conjunctim, annonis et

XIV. FORMULA COMITIVÆ RAVENNATIS.

Si æstimanda est dignitas ex labore, si laudabilia sollicitudo actuum publicorum parit gratiam liberè servienti, summa gratificatione locus tuus habitendus est, qui suis necessitatibus prohibetur edificare nostris ordinationibus tarditatem. Quis enim cessat quantam copiam navium leviter procures admoventis? A dignitatibus **116** palatii nostri vix in evocantibus scribitur, et jam a te summa celeritate complectur. Nam inter dimissorum festinationes antix vix sufficit alter advertere quod te vivaciter contingit implere. Negotiatorum oneras consuetas nec nimias exigas nec venalitate derelinques. Sit modus qui non potest gravare laborantes, ut cum res quæretoras sine querimoniis egeris, majora de nostro exausilio merearis. Proinde comitivam Ravennatam per illam indictionem tibi serenitas nostra concedit, ut dignitatis tunc privilegia subeas et labores. Officium tuum æquitalis consideratione moderare. Semper enim et prestandi et lædendi causas invenit, qui publicis rationibus adhibetur. Sed quantum administratio tua inter mediocres agitur, tanta debet æqualitate trutinari, quia illum potius expedit tenere mensuram, qui defectam noscitur gubernare substantiam. Idem: damna vix sentiunt, tenues autem levi dispendio vulnerantur, quando vel mediocri injuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoscitur possidere.

XV. FORMULA AD PRÆFECTUM URBS DE ARCHITECTO PUBLICORUM.

Romanæ fabricæ decus convenit peritum habere custodem, ut illa mirabilis silva mœnium diligentia subveniente servetur, et moderna factos operis affabris [*Jur., forte, affabri*] dispositionibus constructur. Hoc enim studio largitas nostra concedit, ut et facta veterum exclusis defectibus innovemus, et nova vetustatis gloria vestiamus. Proinde illum illustri magnitudo tua Romanis arcibus ab illa indictione datum architectum esse cognoscat. Et quia justis commodis studia constat artium nutrienda, ad eum voluntas pertinere quidquid decessores ejus constat rationabiliter consecutos. Videbit profectio meliora quam legit, pulchriora quam cogitare potuit, statuas illas auctorum suorum, scilicet, adhuc signa mirabiles, ut quandiu laudabilium personarum opinio superesset, tandem et similitudinem vivæ substantiæ longe corporis custodiret: conspiciet expressas in ære venas, nisu quosdam musculos tumentes, nervos quasi gradu tensos, et sic hominem fuscum in diversas similitudines, ut credas potius esse generatum. Has primum Thusei in Italia invenisse referuntur, quas amplexa posteritas pene parem populum Urbi dedit quam natura procreavit. Mirabitur formis equinis ægna etiam inesse fervoris. Crispatis enim natis, ac rotundis constrictis membris, auribus remansis, prædet forsitan cursus appetere, cum se metalla moveri non movere. Quid dicamus columnarum januarumque

consuetudinibus scriptum est. Form. hujus libri 25 sub titulum. FORN.

artificum? Mox illas submissimas fabricarum, quæ salutandam æreos hastilibus contineri, et submissas quæ illarum concavis canalibus excavatas, ut in ipsa ipsa castrotes fuisse transfusas, ceris iudices habent, quod metallis durissimis videas expolitum, ubi eas in iunctis venas dicas esse genitales; ubi iam talibus oculis non probatur crevisse miraculis. Vt tam per se sua narratores fabricarum septem annorum tenuis et tributa miracula: Ephesi Dianæ templum, regis Mausoli pulcherrimum monumentum, a nomen massiva dicta sunt; Rhodi solis aeneum signum, quod calceus vocatur; Jovis Olympici simulacrum, quod Perseus peritus artificum summa elegantia ebore arietis et torquent; Cyri Medorum regis domus, ubi in Mænoni ante prodiga illigatis auro lapidibus fabulose, Babyloniæ muri, quos Semiramis regina laqueis ferro, sulphure ferroque construxit; pyramides in Ægypto quarum in suo statu se umbra consumens, ultra constructionis spatia nulla parte respicit. Sed quis illa ulterius præcipua putabit, cum in non illis ista stupenda conspexerit? Habuerunt honorem, quia præcesserant tempore, et in rudi sæculo quiddam emersisset novum, per ora hominum jure tenebatur eximium. Nunc autem potest esse veridicum, si in universa Roma dicatur esse miraculum. Quapropter nulla virum peritissimum suscipere decet, ne in illis illis ingeniosa priscorum ipse videatur esse metallicus, et intelligere non possit, quæ in illis artificum peritas, ut sentirentur, effecit. Et ideo det operam illis antiquorum, instructionibus vacet, ne quod ab illis sciat minus in quorum locum cognoscitur subrogatus.

XVI. FORMULA COMITIVÆ INSULÆ CURRITANÆ ET CELSINÆ.

Constat piecumque bene posse agi, ubi non deficiat personæ monitoris. Omnia enim sine priore confusa sunt; et dum unusquisque secundum voluntatem suam cogitat vivere, regulam cognoscitur emittere disciplinæ. Itaque antiquæ consuetudinis præcepta sicuti, Curritanæ et Celsinæ insulis te iudicem per illam indictionem nostra cedit auctoritas. Iustum est enim ut qui a reliquorum hominum sunt conversatione divisi, ad habitationes eorum vadat qui eos probabit ratione componat, ne quædam sit necessitas injustitiæ communes actus longe positos ignorasse. habens igitur supradicti, qui inter vos emergentes causas et audire debeat, et finire. Et si quid etiam fuerit a nostra pietate decretum, eodem commonem e. peragite; quia erroribus locus tollitur, quando vobis cui delibatis obedire declaratur. Quem crecimus ita bonis actibus studere, ut augmenta nostræ gratiæ possit accipere. Necessè est enim ut a nobis remunerationem sumat, si vobis quæ sunt profutura disponat.

XVII. FORMULA DE PRÆPOSITO CALCIS.

Gratosum opus est servienti unde Romana civitas probatur ornari. dum tantum quis apud nos proficiat

quantum prodesse Urbi proprie labore constiterit. Dubium non est coctilem calcem, quæ est nivibus concolor, spongiis levior, instrumentum esse maximum fabricarum. Hæc quantum ignis adustione solvitur, tantum exinde parietum firmitas roboratur: petra solubilis, saxea mollities, arenarius lapis, qui tunc potius accenditur, quando aquis copiosissimis irrigatur; sine quo nec saxa fixa sunt, nec arenarum minuta solidantur. Et ideo majus studium meretur accipere, quod primum locum in Romanis 117 mœnibus noscitur obtinere. Quocirca industriam tuam, multorum sermone celebratam, ad coctionem distributionemque calcis ab indictione illa nostra præponit auctoritas, ut tam publicis quam privatis fabricis abunde procurata sufficiat; et ad ædificandum cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum esse quod quæritur. Privilegia vero loci tui nostris iussionibus rationabiliter vindicabis, ut majora mereri possis, si bene tibi delegata compleveris.

XVIII. FORMULA DE ARMORUM FACTORIBUS.

Considera quod suscipis, et intelliges locum te dare non debere peccatis. Arma enim bene construere, est salutem velle omnium custodire: quia prima facie ipsis terretur inimicus, et incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere. Atque ideo ab indictione illa militibus te et fabris armorum, invitati morum tuorum opinione, præfecimus, ut tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere posse cognoscis. Securitas te nostræ non inducat absentiae. Quidquid feceris nos videmus, qui usu ipso subtilissimæ perquisitionis et errores artificum possumus prima fronte reprehendere [Cor., Gam., deprehendere], et laudabiliter operata iudicare. Vide ergo qua diligentia, quo studio sit faciendum quod ad nostrum venturum constat examen. Age itaque ut nulla te venalitas, nulla culpa demergat, quia veniale esse non potest quod in tali causa delinquitur, ne inde puniaris de qua parte peccaveris. Opus quod mortem generat et salutem, interitus peccantium, custodia honorum, contra improbos necessarium semper auxilium. Hoc primum Phoroneus Janoni dicitur obtulisse, ut inventum suum naminis, ut putabat, auspicio consecraret. Hæc in bello necessaria, in pace decora sunt. itæ denique imbecillies fragilesque mortales cunctis bellis efficiunt fortiores.

XIX. FORMULA AD PRÆFECTUM PRÆTORIO DE ARMORUM FACTORIBUS.

Multorum insinuatione comperimus illum probi moribus institutum commissa sibi posse fideliter expellere. Idcirco illustris magnitudo vestra nos etiam elegisse cognoscat, ut et militibus præsit secundum morem pristinum, et artificibus jubere possit armorum; quatenus consuetudines suas sic eleganter adimpleant, ut nulla in eis inveniri possit offensio. Quia licet ubique culpa lædat, hic tamen graviter per-

^a De Olympi Jovis agno et fanis, vide Pet. Fabr. Agon. lib. 1. Bross.

cutit, si bellorum instrumenta neglexerit. Proditionis quippe instar est, exercitui subtrahere quod eum constat armare. Quibus consuetudines suas providentia vestra deputabit; ut dum illis victualium lex [Cuj., Nir., ex victualium summa] tollitur, necessaria vivacius exigantur.

XX. FORMULA BINORUM ET TERNORUM SI PER JUDICEM AGANTUR.

Ad genium dignitatis tuæ credimus pertinere, si competentia tibi videamur injungere: quia tanto quis gratior redditur, quanto parendi causas amplius suscepisse monstratur. Et ideo^a binorum et ternorum titulos, quos a provincialibus exigi prisca decrevit auctoritas, per illam iudictionem, officio tuo procurante, ad scrinia comitis sacrarum largitionum transmittere maturabis; ita ut omnis quantitas intra cal. Martiarum diem solemniter impleatur, ne de proprio reddere cogaris quod procurare neglexeris. Tuam enim tetigisset injuriam, si alter eos titulos videretur exigere quos ad te præceperunt leges sanctissimæ pertinere.

XXI. FORMULA BINORUM ET TERNORUM, SI PER OFFICIUM AGANTUR.

Quamvis prisca consuetudo binorum et ternorum exactionem ad te jusserit pertinere; tamen, ne te multiplex occupatio prægravaret, et impedimenta tibi faceret sollicitudo geminata, illum et illum scrinarios officii nostri duximus destinandos, ut tibi officioque tuo debeant imminere; quatenus cum eorum solatio intra cal. Martiarum diem ad illustrem virum illum comitem sacrarum largitionum solemnem quantitatem deferatur, ne opinionis publicæ reus efficiaris, si largitiones sacras per moram aliquam putaveris esse tardandas. Ita ut te excipiendum esse non æstimes, quem nos credidimus adjuvandum. Nam si quid minus fuerit quam oportebat illatum, de tuis hoc noveris facultatibus eruendum.

XXII. FORMULA^b COMMOTORII ILI ET ILI SCRINARIUS.

Non dubitamus esse gratissimum, quando quis commonetur officium implere susceptum, quia illud est potius grave, si miles vivat otiose, cui quæstus est actio sua: honor, principalis injunctio. Similis enim discincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur. Quapropter per indictionem illam ad illam vos provinciam jubemus accedere; ut cum iudice, vel ejus officio, intra diem cal. Martiarum, quæ de binis et ternis quantitas solemniter postulatur, ad comitis sacrarum largitionum scrinia, postposita dilatione, dirigatis: sic tamen, ut nec ararium nostrum aliquid minus a consuetudine percipiat, nec

^a De exactione binorum et ternorum, supra, lib. III, epist. 8, et infra, duab. seq. formulis. FORN.

^b Vincentius Lirinensis adversus profanas: Oblivionis mee gratia commonitorium mihimet parasse sufficet. Eodem verbo utitur Augustinus epist. 129 et 158. Symmachus pro eodem monitorium usurpat. For. ad lib. IV, tit. 4, l. 1. FORN.

^c Legendum vitem tenes. Sic enim centurionum

A possessor supra modum possessionis exsolvat. Et non dubitatis commotionis vestræ vos periclitari sustinere, si quid actum contra prisceum ordinem poterimus agnoscere.

118 XXIII. FORMULA VICARI PORTUS.

Beneficia nostra gratiæ tuæ specialiter damus, si te agere commissa rationabiliter approbamus. Tu enim irremuneratus jaces, si et populos peregrinos prudenter excipias, et nostrorum commercia moderata æqualitate componas. Nam licet ubique necessaria sit prudentia, in hac potius actione videtur accommodata, quando inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit justitia custodia. Quapropter arte placandi suat qui mores afferant similes ventis; quorum nisi prius animi temperentur, in contemptum maximum nativa facilitate prosiliunt. Qua de re modestiæ tuæ fama provocati, curas illius portus per illam indictionem te habere censemus, ut omnia ad tuum titulum pertinentiæ sic agas, quemadmodum ad meliora pervenias. In parvis enim discitur, cui potiora præstentur.

XXIV. FORMULA PRINCIPIS DALMATIARUM.

Magna inter collegas suos prerogativa decoratur, quisquis gerit militiam nomine principatus. Cognoscitur enim agere locum primarium: quando in rebus humanis magna pars nominum [Alii, hospitium] asserit excellentiam dignitatum. Hoc etiam tui loci probatur exemplo, sine quo nec secretarii præsiatur accessus, nec postulationis [Grul. et Cuj., osculationis] pompa peragitur: totusque ille iudicii genio ita tibi legibus probatur creditus, ut sine te nequeat esse perfectus. Comiti quidem provincialium potestas data est, sed tibi iudex ipse commissus est. Te vitem [Alii, vitam] tenes improbis minantem; in disciplinam inter jura custodis; tibi insolentiam perorantis fas est discingere, quam præsul non licet vindicare: gesta quietiam totius actus te subscribente complentur; et consensus tuus queritur, postquam voluntas iudicis explicatur. Age, ut qui talibus præponeris, ea implere merito sentiaris. Itaque per indictionem illam, ad illam te provinciam jubemus excurrere; ut mixtus iudicis officio competentia loco tuo peragas; et qui princeps a nobis egredieris, nullis vilitatibus accuseris. Reverentissimum enim te omnibus facis, si quod de nomine tuo creditur et in moribus sentiat.

XXV. FORMULA AD COMMENDANDOS COMITI PRINCIPIS.

Invitat nos consuetudo solemnem, et vobis ornatum officii dirigere, et pristinos ordines excubantium

militarium. Vitis legitur pro indicio potestatis, eamque illi gestabant, de qua D. in titul. de re militari; Juvenal., satyr. 7; Plinius, lib. XIV, cap. 1. Spartianus in Adriano: Vitem nulli nisi robusto et bonæ famæ dedit. Vide Euseb. Histor. Eccles. lib. VII, cap. 14. JURET. Vide etiam Pithæum, subeis. lib. I, cap. 15.

consillio. Nostra enim isus est, si vos Romana militibus, quando latius ministris potestis agere, et in hoc officio p[ro]p[ri]os sanctoribus convenire. Sic enim Gothos nostros, Deo juvante, produximus, ut et armis sint instructi, et equitate compositi. Hoc est quod neque gentes habere non possunt; hoc est quod vos efficit singulares, si, assueti bellis, videamini legibus vivere cum Romanis. Quapropter ex officio nostro illum atque illum ad vos credimus esse dirigendum: ut, secundum priscam consuetudinem, quae illis jussionibus obsecundant, eos rationabili debeat antiquitate moderari. Cui gratiam tuam in consuetudinibus suis et consuetudinibus suis ex nostra jussione prestabis. Debet enim a te diligi, qui a nobis fuerit destinari.

XXVI. FORMULA COMITIVÆ DIVERSARUM CIVITATUM.

Seculi hujus honor humanae mentis est manifesta probatio, quia libertas animi voluntatem propriam semper ostendit, dum se contemnit oculere, qui sibi alius cognoverit subjacere. Sed humanae mentis felix illa conditio est, quae arbitrium profectionis suae intra certum moderationis includit; et sic peragat exigenti brevissimum spatium, ut universis temporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum, iudices, ad blanda descendite. Laboriosum quidem, sed non est impossibile justitiam suadere mortalibus: quanta cunctorum sensibus beneficium Divinitatis iudicatis, ut et qui nesciant jura, rationem tamen utilitatis agnoscant. Necesse est enim ut quod a natura conceditur, submonente iterum eadem suaviter audiat. Et ideo non laboretis populis imponere quod eos constat ex propria voluntate sentire. Facile tota sequuntur vestigia verbi alieni, qui se posse credunt monitorem compelli. Propterea per illam indictionem in illa civitate comitivae honorem secundi ordinis tibi, propitia Divinitate, largimur, ut et cives commisso equitate regas, et publicarum ordinationum jussiones constanter adimpleas, quatenus tibi meliora praestemus, quando te probabiliter egisse presentia sentiemus.

XXVII. FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIUS.

Utile est unum semper eligere, cui reliqui debeant obedire; quia si voluntas diversorum vaga relinquitur, confusio, cuius parum amica, generatur. Itaque civitatis vestrae comitivam per indictionem illam nos illi largitos fuisse noveritis, cui saluberrimam a parientiam commodate, ut causis vestris ferat remedium, et jussionibus publicis procuret effectum: scituri quod si quis se probabili devotione tractaverit, similia de nostris sensibus haud irritate postulabit.

XXVIII. FORMULA PRINCIPIS MILITUM COMITIVÆ.

Gratiam vobis esse confidimus, quando militum nostrae iudices destinamus: quia tunc ordines nostros

agitis, quoties vobis non defuerit presentia iudicantis. Relativa ista intellectui sunt nomina: si praesulem ademeris, militem non relinquis; apparitio enim tollitur, quoties qui jubere poterat abrogatur. Vobis ergo aptum credimus [Gr. et Cuj., altum ceditimus], dum ad vos dirigimus dignitates, et tandiu vos militare facimus, donec iudices destinamus; nec istud leve credatis beneficium, ut cum vos scitis obsequium, vobis occurrat electio cognitorum. Et ideo per indictionem illam illum comitem militum vestrae cognoscite destinatum. Quem ita acturum esse putamus tam in causis publicis quam privatis, ut eum laus optata comitetur. Cui devotionem justissimam commodantes, his quae vobis preceperit solemniter obedite, quia reverentiam nostram honoratam esse credimus, si bene habitos nostros iudices sentiamus.

XXIX. FORMULA DE CUSTODIENDIS PORTIS CIVITATIS.

Nullatenus de ejus fide dubitatur qui ad custodiam civitatis eligitur, quia probatae conscientiae constat esse credendum qui fuerit pro securitate multorum. Atque ideo curam portae illius civitatis nostra tibi auctoritate concedimus, ut improborum non pateat adventibus, et honorum non retardet accessus. Nam si porta semper obserata sit, instar est carceris; si iterum jugiter pandatur, murorum nil prodest habere munimina. Sit ergo utrumque moderatum, ut et custodiae nocturnae satisfacias, et incompetenter eam elandere non praesumas. Eris nimirum via civium, et ingressus mercium singularum, amicus simul copiae quam optas intrare. Stude ergo cum alimoniis invitare venientes. Non tibi quod despiciatur est creditum. Quibusdam faucibus civitatis praeponeis, qui ingredientibus victualibus praesse monstraris. Quod te oportet sine querela perficere, ut in parvis agnoscere possimus, cui majora credere debeamus.

XXX. FORMULA TRIBUNATUS PROVINCIARUM.

Aequitati convenit ut unusquisque ad fructum militum emenso tempore debeat pervenire, et laboris recipiat praemium pro compensatione meritorum. Unde quia priscae consuetudinis ratio persuadet ut a nobis debeat designari, qui a vobis tribunus esse mereatur; ideo hac auctoritate censemus, ut ille quem non locus videtur exposcere, vobis in supradicto honore praesideat; quatenus cum ad tempus venerit constitutum, optato honore potiat. Divina sunt ista iudicia, non humana, ut quem superna ad tempus debitum voluerunt perducere, merito videatur et laboris sui praemia suscepisse. Excubiarum suarum igitur competentia privilegia consequatur, quia nullum emolumentum consuetudo fraudari desideramus, quem sine culpis ad primatum venire cognoscimus. Quapropter illi, pro utilitate publica disponenti, modis omnibus obedite: quoniam potestatem [Cuj., Cor., Niv. et Gam., artem] iudicis habent priores, quando ab ipsis requiritur, si quid a vobis insolentius excedatur.

XXXI. FORMULA PRINCIPATUS URBIS ROMÆ.

Cum in urbe Roma plurima fieri censeamus, et necesse sit ibi potestatem esse comitiaci officii, ut utilitates publicæ videantur impleri, nostro more prospeximus, ut quia principem cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu ejus locum vicarii nomine in urbe Romæna solemniter debeas continere; quatenus et ille primatus sui laboribus perfruatur, et tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam comitiacorum ad comitatum judicaveris esse dirigendos: consulens obsequio nostro, tuo subjacebit arbitrio. Eos autem quos retinendos putaveris, indulta securitate potiantur. Ita tamen, ut vicissim omnia modereris; quatenus nec excubantes continuus labor alterat, nec segnes iterum rubigo otii **B** fugienda consumat.

XXXII. FORMULA QUÆ MONETA COMMITTITUR.

Omnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri, quia totum vitiosum geritur, ubi conscientie puritas non habetur: tamen omnino monete debet integritas quæri, ubi et vultus noster imprimitur, et generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, si in nostra peccetur effigie; et quam subjectus corde venerari debet, manu sacrilega violare festinet? Additur quod venalitas cuncta dissolvit [*Grul., Cuj., Niv. et Gam.*, dissolvitur], si victualia metalla vitiantur, quando necesse est respui quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patitur unius esse commodum dispendia scelesti cunctorum, ut detestabile vitium venire possit ad pretium? Sit mundum quod ad formam nostræ serenitatis adducitur. Claritas regia nil admittit infectum. Nam si vultus cujuscumque sincero colore depingitur, multo justius metallorum puritate principalis gratia custoditur. Auri flamma nulla injuria permixtionis albescat, argenti color gratia candoris ardeat, æris rubor in nativa qualitate permaneat. Nam si unum lædere legibus putatur esse damnandum, quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum numerositatem peccaverit? Pondus quinque etiam constitutum denariis præcipimus **120** debere servari, qui olim tam penso quam numero vendebantur: unde verborum vocabula competenter ab origine trahens, **D** compendium et dispendium pulchre vocitavit antiquitas. Pecunia enim a pecudis tergo nominata, Gallis auctoribus, sine aliquo adhuc signo ad metalla translata est. Quam non sinimus sæculenta permixtione fieri contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoscatur redire vilitatem. Proinde te, cujus nobis laudata est integritas actionis, ab illa indicatione per jure quinquennium monete curam habere præcipimus, quam Servius rex in ære primum impressisse perhibetur; ita ut tuo periculo non dubites quæri, si quid in illa fraudis potuerit inveniri. Nam sicut casus asperos subibis, si quid fortasse deliqueris, ita irremuneratum non relinquimus, si te egisse inculpabiliter senserimus.

A XXXIII. FORMULA LEGATORUM GENTIUM DIVERSARUM.

Quis dubitet utilitatis publicæ interesse rationi, ut quibus nos constat dona conferre, nullam videantur itineris molestiam sustinere, quando nec vobis morarum detrimenta faciunt, et illi se bene habitos fuisse cognoscunt? Atque ideo humanitatem subter annexam, vel ad equos capitum definitum illius gentis legatis sine aliqua tarditate præstabitis, quatenus ad sedes suas irremunerati non debeant pervenire, quia festinantibus gratior est celeritas in redeundo quam quælibet munerum magnitudo.

XXXIV. FORMULA EVOCATORIA, QUAM PRINCEPS DIRIGIT.

Non dubitamus ultronea grate suscipi, quæ in locum muneris solent postulata conferri: quia domini recordatio concedit semper augmenta, nec possunt esse principis vacua gratificationis judicia. Quapropter ad comitatum nostrum jussis te præsentibus evocamus, ut non mediocri gaudio perfruaris. Et ideo otii delectatione postposita, ad illam diem, ad Urbem illam devenire propera, ut et tibi aspectum nostrum gratum fuisse judicemus, cum te festinasse cognoscimus. Desiderat enim aula nostra præsentiam honorum, dum nescio quo pacto quidquid regali sapientie gratum esse cognoscitur, et divino judicio comprobatur, quia ille qui corda nostra regit, ipse etiam quid debeamus sentire concedit.

XXXV. FORMULA EVOCATORIA, QUÆ PETENTI CONCEDITUR.

Manifestatio est conscientie bonæ, præsentiam justis principis expetisse, quam solus ille desiderare potest, qui de magna mentis puritate confidit. Aspectum solis nisi clara lumina non requirunt, quia illi tantum possunt rutilantes pati radios, quos constat oculos habere purissimos. Sic præsentiam principis ambiunt qui de cordis sinceritate præsumunt. Hinc est quod veniendi tibi ad comitatum fiduciam grata mente largimur, ne honor evocationis, qui pro nostra gloria constat inventus, ad injuriam convertatur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. Invitamus quidem desideria venientium, quia inde magis crescimus, si viros nobiles nostris obsequiis aggregemus.

XXXVI. FORMULA COMMETALIS.

Nemo dubitat homines sua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis, si assidue sumatur, horrescit: serena ipsa, quamvis magnopere desiderantur, jugiter adepta sordescunt; non immerito, quia cum sit homo commutabilis, naturæ suæ desiderat habere qualitates. Et ideo festinanti tibi provinciali oblectatione refoceri copiam tot mensium in supradicta provincia concedimus immorandi (quia pene reclusus advertitur, cui mutare solum liberum non videtur), ita tamen, ut cum promeritas inducias, Domino juvante, transegeris, ad urbanas sedes redire festines. Nam si tædium est continuatim vivere in urbis celebritate, quanto magis in agris diutina tempora peregisse! Libenter ergo damus inducias discedendi, non ut debeat Roma deseri, sed ut magis commendetur absenti.

XXXVII. FORMULA SPECTABILITATIS.

Optamus nobis, Deo auxiliante, subjectos varia ornamentum prerogativa gloriam: desideramus probabile genus hominum impressa gratia dignitatis orare, ut laudabilibus unusquisque possit vivere, cum se bonos reverendos cognoverit accepisse. Sic enim et ad virtutis studia decenter ascenditur, et a bonis ceteris respublica plus amatur. Atque ideo te spectabilitatis nomine decoramus, ut sententiam tuam in concursibus publicis spectandam esse cognoscas, cum inter nobiles decorus assederis, ut si hæc prædicatione abhi conversatione tractaveris, in futurum præmiis melioribus augearis.

XXXVIII. FORMULA CLARISSIMATUS.

Constat jucundum esse rerum bonarum saporem, et atque ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Hoc nos studium providæ liberalitatis infundimus, ut major sit cultus morum, dum crescant desideria præmiorum. Clarissimatus igitur honorem, ornamenta iudicii nostri, regia tibi largitur auctoritas; quod præbeat et exactæ vite testimonium, et futuræ prosperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil jam obscurum agere patiaris, qui clarissimatus dignitate resplendes. Grande siquidem vite testimonium est, non tam clarum quam clarissimum dici, quando pene totum de illo optimum creditur qui tanti fulgoris superlativo nomine vocatur.

XXXIX. FORMULA TUITIONIS.

Superbura quidem videtur tuitionem specialiter a principe petere, cuius est propositi universos committere iudicare. Sed quia securitatem tuam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, non pigre dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci; ut quod omnibus præstare cupimus, supplicanti potissimum coneramus. Atque ideo diversorum te, quemadmodum quereris, dispendis sauciatum, in castra defensionis nostræ clementer excipimus, ut cum adversarius tuis, non, ut hactenus, campestri certamine, sed murali videaris protectione contendere. Ita fiet ut, truculentis viribus pressus, reddaris auxiliis regalibus exæquatus. Quapropter a tuitionem tibi nostri nominis, quasi validissimam turrem contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta, nostra concedit auctoritas: ita tamen, ne, his præsumptionibus sublevatus, civile responsas præbere responsum; et tu videaris insolens calcare jura publica,

A quem primitus detestanda premebat audacia. Et quia ministros efficaces nostra debet habere præceptio, nec decet principem loqui quod non videatur posse compleri, presentis beneficii jussione, adversus Gothos illa, adversus Romanos illa, facile te fides et diligentia custodivit: quia nemo laborat defendere, nisi qui timetur offendi, dum præstans dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur nostra clementia; beneficio latere suscepto. Nam si ulterius a quoquam sub incivilitate tentaris, tua de inimicis potius vota complebis.

XL. FORMULA DE MATRIMONIO CONFIRMANDO ET LIBERIS LEGITIME CONSTITUENDIS.

Æternum est beneficium, quod posteritatis fuerit favore collatum; nec plus est conveniens regi, quam ut humanæ præstet origini. In lucem quippe venturus casus suscipere non meretur adversos, ne ante gravamen restrictionis incurrat quam gaudia superne lucis inveniat. Oblata itaque supplicatione depromis mulierem quam tibi placitus [Cor. Ga., placidus] illigavit amplexus, beneficio nostro jugali honestate debere sociari, ut ex ea liberi nati nomen nanciscantur hæredum. Nam cum spontanea copula animantia cuncta consociet, dignumque videatur esse quod placuit, durum est libertatem liberam non habere, unde liberi procreantur. Et ideo illam quæ, sicut jure præcipitur, honestate non fuisse probatur equalis, legitimam tibi fieri censemus uxorem; et filios ex eadem conjugate, sive qui suscepti sunt, sive qui suscipiendi, hæredum volumus jura sortiri, ut sub nulla dubietate diligas quos tibi absolute successores futuros esse cognoscas. Natura enim tibi præstitit filios, sed nos tali securitate facinus esse clarissimos.

XLI. FORMULA ETATIS VENIÆ.

Gloriosa supplicatio est, quæ veniam quærit ætatis: quando se gravitatem de moribus confitetur accipere, quam maturitatem vitæ adhuc non contigit intulisse. Minor nascendo, grandævus cupis esse consilio. Ita, quod in humanis rebus audacissimum est, ad erroris auxilium beneficium contemnis annorum. Quapropter oblata supplicatione depromis, ut cum tibi sit ratio firma prudentiæ, actiones tuæ non relinquuntur ambigue, ne infirmetur jure quod non potest utilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi est bona desideria perficere, libenter accipimus: quia nullas se captare velle profitetur insidias, quisquis habere e liberos contractus constanter affectat. Atque ideo, si id

^a Hæc est formula tuitionis, id est securitatis, de qua sup., lib. iv, epist. 27, in lib., et l. 6. *Inciviles*. § *Ne potentiores*, D. *De offic. præsid.*; l. 1. § *Quies*. U *De offic. præf. urb.* Exemplum apud l. vium, lib. ii de *Thrasylulo*, FORN

^b Vide D. Ambrosium, lib. i de *Abraham*, cap. 3. Jura — Ergo hæc formula derogat l. 1. C. *De natur. lib.*, qua vetat Constantinus id per rescriptum peti. FORN

^c Sup., lib. iv, epist. 9. *Insidias* hic ut illie quoque donum vocat. l. pen., C. *De dolo*; l. 3, *Si voluntat*, C. *De resc. vend.* Dolo ex calliditate atque insidiis emptoris argui debet. Dolum ex insidiis perspicuis probari conventit, l. pen., C. *De dolo*. Sed et hæc de re sup., epist. 35 lib. iv. FORN

^d *Id tempus*, nempe in maribus vigesimi anni metæ; in feminis octavi et decimi Constantini constitutione definiuntur, l. 2, C. *De iis qui ven. ætai. impetr.*, quam ætatem hic acerbam maturitatem eleganter vocat, ut Ulpian. in l. 2, vers. *Maturus*, l. 3, vers. *Quasi ambitiosa*, D. *De minor.*; et Philostrat., lib. i de *Vita Apollonii Tyanei* videtur aliquando maturius adolescentes suæ tutelæ fieri solitos innuere. Quamobrem prædiorum alienatio non permittitur, at ne hypotheca quidem immobilium, l. 3 Cod. eod. Unde usu quoque Gallorum clausula solemnis in concipiendis ejusmodi codicillis venialibus (vulgo, *bail à gouvernement*) adjicitur, *à la charge de n'aliéner les immeubles* Cujus exceptionis vis hæc

tempus constat elapsum, quo ad hanc veniam accedi jura voluerunt, nos quoque probabilibus desideriis licentiam non negamus; ut in foro competenti ea quæ in his causis reverenda legum dicat antiquitas, solemniter actitentur. Ita ut in alienandis rusticis vel urbanis prædiis constitutionum servetur auctoritas: ne cum opinioni præstare volumus, utilitatem publicam ledere videamur. Cape igitur nostro beneficio potiorem annis ætatem; et quod petis ab oraculo, moribus exhibeto. Nam professio maturitatis acerbæ locum denegat actionis, quando multo gravior est culpa quam sue promissionis impugnat auctoritas.

122 XLII. FORMULA EDICTI AD QUÆSTOREM, UT IPSE SPONDERE DEBEAT QUI SAJONEM MERETUR.

Frequenter sajones, quos a nobis credidimus pia voluntate concedi, querelis maximis cognovimus ingravatos. Corruptum est (proh dolor!) beneficium nostrum, crevitque potius de medicina calamitas, dum ad alios usus potentium malignitate translati sunt quam eos nostra remedia transtulerunt. Unde nobis necesse fuit remedio salubri votis pestiferis obviare, ne dum pietatis studium ad æqualia beneficia trahitur, surreptionum iniquissima patiamur. Atque ideo edictali programmate definimus ut quicumque contra violentas, insidias propter ineluctabiles necessitates suas mereri desiderat fortem sajonem, officio nostro pœnali se vinculo cautionis astringat; ut si præcepta nostræ jussionis inmissione plectibili sajus queni meretur excesserit, et ipse pœnæ nomine det auri libras tot, et satisfacere promittat quæcunque ejus adversarius potuerit tam commodi quam itineris sustinere detrimenta. Nos enim cum reprimere inciviles animos volumus, prægravare innocentiam non debemus. Sajus autem, qui sua voluntate modum præceptionis excesserit, donativis se noverit exuendum, et gratiæ nostræ (quod est damnis omnibus gravius) incurrere posse periculum; nec sibi ulterius esse credendum, si jussionis nostræ, cujus exsecutor esse debuit, temerator exstiterit.

XLIII. FORMULA PROBATORIÆ CHARTARIORUM.

Constat militiam bene geri, quæ probatis videtur imponi, quando ipse secum potest revolvere quod judex eum potuit admonere; maxime cum ad patrimonium divine talis domus mereatur accedere; ut cupiditate detestabili non possit accendi. Deinde cum

quoque formula excipitur, vers. *Ita ut in alienandis, etc.* Athenis adolescentes in Lexiarchico commentario relati ac censiti suæ tutelæ effliciebantur, ut scribit Pollox, tumque iis administrandi patrimonii jus erat. Suidas: οἷς ἐξῆν τὰ πατρῶα οἰκονομεῖν; hujus moris meminit et Æschines: καὶ χύριος ἐγένετο τῆς οὐτίας. Sed de adolescentibus ætatis veniam principis indulgentia consecutis, alio loco certum est pluribus agere. FORN.

^a Chartarii meminit lib. ix, epist. 3, hujusque mentio sit in veteri inscriptione Nemausensi. JUR.

^b L. 2, C. De petit. bon. subl., lib. x, tit. 12. FORN.

^c Intelligit auctor opera publica, vel quæ ad rempublicam, vel civitatem pertinent, ut videre est in l. Si quando, C. De oper. pub. BROSS.

A splendidissimum officium censoria quadam gravitate reluceat, et turpe sit illis misceri qui dignis moribus non possunt approbati, congruum videtur tales querere qui in nullo debeant displicere. Atque ideo tribuni^a chartariorum suggestione comperta, penes quem officii est digna reverentia, ab illo die chartarii te volumus nomen adipisci; ut qui nobis bene acturus promitteris, documentis laudabilibus approberis. Avaritiam declina, longius fuge iniqua compendia. Multo melius proficitur, si bonis moribus servietur.

XLIV. FORMULA DE^b COMPETITORIBUS.

Nescio quid grande de se videtur promittere, qui loca desiderat publica possidere. Hoc enim ita fieri decet, si^c res squalida in meliorem loci faciem transferatur et revocetur ad ornatum quod pridem videbatur jacere incultum. Atque idèo desideranti tibi illum locum proprietario jure concedimus, præter æs, aut plumbum, vel marmora, si tamen ibi fuerint latere comperta. Age itaque ut per te sumat decorem quod neglectum incuria vetustate jacuerat; quatenus boni civis laudem invenire merearis, si faciem tuæ civitatis ornaveris, securus etiam ad posteros transmissurus quod proprio fuerit labore compositum. Quia tanto firmiter unusquisque possidebit, quanto se auctoresque suos amplius expendisse probaverit.

XLV. FORMULA, QUÆ CENSUS^d RELEVETUR EI QUI UNAM^e CASAM POSSIDET PRÆGRAVATAM.

Cum de agri utilitate vivatur et omnibus inde certum sit justum venire compendium, tributum illud possessionis in illa provincia constitutæ ita quereris onerosum, ut universas tibi voraverit facultates lacus ille vastissimus functionis; et quod aliunde magno labore potest colligi, per illam videatur assumi, cujus utilitatem nimia transcendit illatio, dum plus compulsoribus redditur quam a sedulo præstetur. Quapropter credimus te evadere posse nuditatem, si dominium hujus ruris [Agi, urbis] amiseris, cui jugis sterilitas de compulsoribus venit; ne conditione miserabili servias necessitati, cujus dominus esse meruisti. Sed quia hoc genus beneficii præstari mediocribus leges sacratissimæ censuerunt, ut qui pro unius cespitis enormitate deprimitur, nec alterius commoditate sublevatur, moderatiene habita ei debeat subveniri, magnitudinis nostræ, cui cordi est cogitare justitiam, præsentii auctoritate decernimus. ut, si ita est, tot solidos tributario supradictæ posses-

^d Hodie velita est petitio relevationis, vel translationis, vel adærationis, etc., lib. x Cod., tit. 28, de collat. donatorum vel relevatorum, etc. FORN.

^e L. 4, D. De censib. et tit., C. De censitoribus et peræquat., novell. 163. Ulpian. Rhet. in oratione de male obita legat. scribit vacationem a muneribus pauperibus (qui hic mediocres dicuntur) concessam fuisse, ut rem domesticam curarent. Basilii Porphyrogenetis constitutio recensetur a Cedreno, et lib. 1 Juris Orientalis, qua pauperum, qui minus solvendo essent, tributum a locupletioribus exigeretur, quod allilegium vocabatur, de quo alias pluribus. Totius autem hujus epistolæ argumentum convenit disputationi, l. 4. D. De censib. FORN.

sionis, datis præceptionibus ad eos quorum interest, ita faciatis de ^a vasariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplarum vestigium non debeat inveniri, sed per sæcula sine errore servetur quod una communi summa concluditur.

123 XLVI. ^b FORMULA QUA CONSOBRINA LEGITIMA FIAT UXOR.

Institutio divinarum legum humano juri ministrat exordium, quando in illis capitibus legitur præceptum quæ duabus tabulis probantur adscripta. Sacer enim Moses, divina institutione formatus, Israelitico populo inter alia delinivit, ut concubitus ^c suos a vicinitate pii sanguinis abstererent, ne et se in proximitatem redeundo polluerent, et dilatationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri sequentes exemplum, longius pudicam observantiam posteris transmiserunt, reservantes principi tantum beneficium, consobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes rarius posse præsumi quod a principe jusserant postulari. Admiramur inventum, et temperiem rerum stupenda consideratione laudamus, hoc ad principis fuisse remissum judicium: ut qui populorum mores regebat, ipse et moderata concupiscentiæ frena laxaret. Et ideo, supplicationum tuarum tenore permoti, si tibi illa tantum consobrini sanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbaris, matrimonio tuo decernimus esse sociandam, nullamque vobis exinde jubemus fieri quæstionem, quando et leges nostra permitti voluntate consentiunt, et vota vestra præ-

^a Vasaria publica hic sunt archivorum ac census tabulæ, ut in l. 12, *Loca*, de censitoribus et peræquat., C. Theod., quibus singulorum civium facultates describebantur, id est, ut Theophili definitionem sequar, tit. de libert.: *ἡ δὲ τῶν ἀρχαίων ἀπεγράφοντο τὰς οἰκίας περιουσίας, ἐπὶ τὸ ἐν καιρῷ πόλεμου κατὰ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον εἰσφέρειν*. Alioqui vasarium est pecunia quæ publice datur magistratibus in provincias euntibus, ut equos, mulos, vasa et suppellectilem, cæteraque quæ magistratus instrumentum implerent, quod publico sumptu compararent. Meminit Cic. in *Pison.*: Sestertium centies et octogies, quod, quasi vasarii nomine, in venditione mei capitis ex ærario tibi tributum Romæ in quæstia reliquisti. Hujus moris idem meminit, et in *Rull.*, et v in *Verrem*; Sueton. in *Augusto*; Lampridius, in *Alexand.*; Budæus de *asse*, lib. iii. FORN.

^b Vide sanctum Augustinum, de *Civit. Dei* lib. iv, cap. 16; et sanctum Ambrosium, lib. viii, ep. 66. JURET.

Hodie tale rescriptum jure nostro prohibetur, l. 1, C. *Si nuptiæ ex rescripto petantur*. FORN.

^c Ratio vitandarum inter consobrinorum seu patruales nuptiarum; de quo divus Augustinus lib. xv cap. 16 de *Civit. Dei*, quas inter consobrinorum jus civile olim permiserat, l. 23, *Uter*, in fin.; l. seq., D. *De cond. instit.*; l. pen., de rit. nup.; l. 19, *Celebrandis*, C. *De nupt.*, § *Duorum*, eod. t. Inst., Quintilian., proæmio lib. vi de filii Obitu querens: Tene Consularem nuper adeptione ad omnium spes honorum patris adnotum, te avunculo prætori generum destinatum? Consobrinorum nuptias vetuit Theodos., dicto c. 16, l. 3, C. Theod., *De incest. nup.*; Ambros., epist. 66, et lib. i Cod. Theod., *Si nuptiæ ex resc. pet.*; Caius,

itaque, Deo favente, posteri solemniter hæredes, castum matrimonium, gloriosa permixtio, quando quidquid a nobis fieri præcipitur, necesse est ut non culpis, sed laudibus applicetur.

XLVII. FORMULA, AD PREFECIUM, UT SUB DECRETO CURIALI PRÆDIA VENDAT.

Patitur hoc improvida mortalium plerumque conditio, ut cum lædere putatur, consulat; et cum consulere videtur, affligat. Sed illud magis est eligendum, quod prodesse cognoscitur. Nam ^d venena ipsa si juvare probantur, accepta sunt. E contra, refugienda est suavitas mellis quæ inferre dignoscitur læsiones. Finis ergo sapientis est amare quod expedit; sic nec igitur votum respicit, qui prodesse contendit. Prædialia quidem curialium non facile ^e distrahi prudens delinivit antiquitas; ut ad necessitates publicas melius efficerent [*Gr. et Cuj.*, sufficerent], si substantiæ juvenina plus haberent. Sed in hac iterum parte prospexit, ut si apud vos ineluctabilis necessitas appareret, rerum suarum distractio subveniret. Nam quid prodest, si quispiam videtur idoneus, et fieri non possit a contractis nexibus absolutus? ^f Egenti similis est, qui reddere nequit alienum; nec dici potest proprium, quod liberare dominum non videtur ^g a debito [*Alii*, additum; *alii*, addictum]. Sed quamvis hoc vestræ potestati fuerit legum auctoritate concessum, tamen, ne quam rarissimi facti sustineretis invidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque eminentiæ vestræ præsentis jussione permittimus, ut aliquis, veritate discussa, si aliter solvi nequeat, distracta ligamina prædii sui, quod propria

lib. i, tit. 4, *Instit.*; Harmenop., lib. vi, tit. 4. Unde accidit ut apud Theophil., dicto § *Duorum*, οὐ δὲ ναυται quibusdam exemplaribus legatur, cum ab archetypo Latino absit negatio. FORN.

^d Veneni verbum medium est: ideoque qui venenum dicit, adjicere debet, an bonum, an malum; nam et medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum est mutat, l. 236, *Qui venenum*, de verb. sign. FORN.

^e Decurionum seu curialium prædialia sine decreto et causæ cognitione alienare non licuit, tit. 33 lib. x Cod. Noster Cassiodorus, lib. ix, epist. 2: Prædialia, inquit, Curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione pervadat, quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Justinian., novell. 101: Causa prohibitionis subjungitur, ut ad necessitates publicas melius sufficerent; sic enim emendandum censeo, cum prius perperam scriberetur, efficerent, si substantiæ juvenina plus haberent. FORN.

^f Bona etenim cujusque intelliguntur, quæ deducto ære alieno supersunt. L. *Subsignatum*, de verb. sign.; l. 72, *Mulier*, de jur. dot., l. 11, *Non possunt*, de jur. fisc.; l. 69, *Usufruct.*, D. *Ad l. Falcid.*; Quintilian., declam. 233; Harpocration, in dict. ἐνεπίσημα. FORN.

^g In veteri quidem manus. legitur, a debito, quod antequam consulaissem, addictum ipse emendaram; an rectius, alii viderint; mihi certe non omnino conjectura displicebat; et liberare dominum addictum, tanquam opposito relata accipiebam, quando is qui debet, creditori odnoxius est, ἀπεύθυνος, ut et Gordianus ait, quasi cliens, l. 3, C. *De Novat.* FORN.

voluntate delegerit, habeat licentiam distrahendi; ita ut reddat debitum quod probatur esse contractum, ne, vitio voracitatis imbutus, facultates suas absorbere videatur esse permissus. Constet apud vos probabilis causa damnorum, quoniam illis volumus subveniri qui duris necessitatibus probantur astringi;

utrumque enim potest esse culpabile, aut malis moribus frena laxare, aut justas iterum querelas excludere. Quapropter provide vobis permisit antiquitas de illa causa decernere, cui est utile curiam custodire. A quibus enim munia poterunt sustineri, si civitatum * nervi passim videantur abscidi?

* Curiales, nervi civitatum, epist. 2, infra, lib. ix, et in Majoriani Novell., ubi non servos, sed nervos legendum. Novell. 5. FORN.

LIBER OCTAVUS.

124 EPISTOLA PRIMA.

JUSTINIANO IMPERATORI ATHALARICUS REX.

Petit ejus gratiam et amicitiam iisdem interpositis conditionibus quibus cum Theodorico priores imperatores societatem inierant.

Juste possem reprehendi, clementissime principum, si pacem vestram quaererem tepide, quam parentes meos constat ardentius expetiisse; aut in qua parte dignus hæres existerem, si auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? Non vos majorum purpuratus tantum ordo clarificat, non sic regia sella sublimat quantum longe lateque potens gratia vestra nobilitat. Omnia enim regno nostro perfecte constare credimus, si hanc nobis minime deesse sentimus. Sed et pietati vestræ præconiale est diligere quorum patres contigit vos amasse. Nemo enim creditur imperdisse veteribus puritatem innocuam, nisi qui eorum stirpem habere probatur acceptam. Claudantur odia cum sepultis; ira perire noverit cum protervis; gratia non debet occumbere cum dilectis: sed magis affectuosius tractandus est, qui ad regni causas innocens invenitur. Perpendite quid a vobis mereatur successor honorum. Vos avum nostrum in vestra civitate celsis curulibus extulistis, vos genitorem meum in Italia palmatæ claritate decorastis. Desiderio quoque concordiae factus est per arma filius, quamvis vobis pene videbatur æquævus. Hoc nomen adolescenti congruentius dabitur, qualia nostris senioribus præstitistis. In parentelæ locum noster [Ac., nostrum] jam transire debet affectus; nam ex filio vestro genitus, naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur et in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hæreditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac talem rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra solatia mereantur principis longævi habere; pueritia tuitionem gratiæ consequatur; et non in totum a parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit vobis regnum nostrum gratiæ vinculis obligatum. Plus in illa parte regnabitis, ubi omnia charitate jubetis. Quapropter ad serenitatem vestram illum et illum legatos nostros æstimavimus esse dirigendos, ut amicitiam nobis illis pactis, illis conditionibus concedatis, quas cum divæ memoriæ domno avo nostro inclytos decessores vestros constat ha-

buisse. Aliquid forsitan et amplius mereor sinceritatis, cujus nec ætas videtur esse suspecta, nec generatio jam probatur extranea. Quædam vero per suprascriptos legatos nostros serenissimis sensibus verbo intimanda commisimus, quæ clementiæ vestræ more ad effectum facite pervenire.

EPISTOLA II.

SENATUI URBIS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eum reddit certiores se regem unanimi Gothorum Romanorumque consensu creatum fuisse, et mitti ad eum Sigismere comitem cum aliis qui ipsius nomine sacramenta præstent.

Plenissimum gaudium constat esse, patres conscripti, cognoscere dominantis exortum, ut qui creditur universos posse protegere, audiatur ad regni culmina pervenisse. Mensura lætitiæ de magnitudine nuntii venit; et tanta fit alacritas animi, quanta fuerit et consideratio rei. **125** Nam si prudentes viros erigunt [Ed., Ac., exigunt] commoda prædicta sodalium, si amicorum relevat sospitas nuntiata, quanta exultatione suscipi debet, omnium rectorem feliciter provenisse terrarum, quem non protulit commota seditio, non bella ferventia pepererunt, non reipublicæ damna lucrata sunt, sed sic factus est per quietem, quemadmodum venire decuit civilitatis auctorem! Magnum profecto felicitatis [ed., fidelitatis] genus, obtinere sine contentionibus principatum; et in illa republica adolescentem dominum fieri, ubi multos constat maturis moribus inveniri. Non enim potest cuilibet ætati deesse consilium, ubi tot parentes publicos constat inventos. Prælata est ergo spes nostra cunctorum meritis; et certius fuit de nobis credi quam quod de aliis potuit approbari, non injuria: quoniam quævis claritas generis Amalis cedit; et sicut qui ex vobis nascitur, origo senatoria nuncupatur, ita qui ex hac familia progreditur, regno dignissimus approbatur. Probata sunt præsentis facti quæ loquimur. Nam cum domni avi nostri pro beneficiorum quantitate dulcissima nobis recordatio urgeretur extremis, magnitudinem dominationis suæ tanta in nos celeritate transfudit, ut non tam regnum quam vestem crederes esse mutatam. Tot proceres manu consilioque gloriosi nullum murmur, ut assolet, miscuerunt: sed ita cum magno gaudio secuti sunt principis sui judicium, ut voluntatem ibi potius agnosceres confluisse divinam. Quapropter necessarium duximus, propitio Deo, de

ortu regni nostri vos tacere certiores, ^a quia diuturnum [Jur., subaudi magis] quam mutatum videtur imperium, cum transit ad posteros: nam quodammodo ipse putatur vivere, cujus vobis progenies cognoscitur imperare. Hæc habuerunt vestra vota, hæc illius fuit indubitata sententia, ut heredem honorum suorum relinqueret qui beneficia ejus in vobis possit augere. Amore principum constat inventum ut simulacris tenens fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies auctorem videret, qui sibi rempublicam multis beneficiis obligasset. Sed quanto verior est qui vivit in posteris, per quos plerumque et forma corporis redditur et vigor animi protelatur! Et ideo nobilitatis vestræ fidem majore nunc studio debetis ostendere, quatenus et priora munera meritis videantur esse collata, et futura indubitanter eis præstentur quos præteritorum immemores fuisse minime seuserimus. Noveritis etiam divina providentia fuisse dispositum ut Gothorum Romanorumque nobis generalis consensus accederet, et voluntatem suam, quam puris pectoribus offerebant, ^b juris etiam jurandi religione firmarent. Quod vos secuturos esse minime dubitamus tempore, non amore, nam a vobis potuit inchoari quod præventi longinquitate sequimini. Constat enim excellentissimos patres tanto amplius posse diligere, quanto majores honores a cæteris ordinibus visi sunt accepisse. Sed ut primordia nostra, et circa vos benignitatem possitis agnoscere (quia decet curiam vestram beneficiis introire), illustrem Sigismere[m] [Ed., Ac., Sigisinem], comitem nostrum, vobis cum his qui directi sunt fecimus sacramenta præstare, quia C inviolabiliter servare cupimus quod publica auctoritate promittimus. Si qua autem a nobis postulanda creditis, quæ vestræ securitatis incrementa multiplicent, indubitanter petite communiter, quos ad fundendas preces nos etiam videmur hortari. Promissio potius est ista quam commotio; nam qui reverendum senatum supplicare præcipit, quod impetrare possit nihilominus compromisit. Nunc vestrum est tale aliquid sperare, quod communem rempublicam possit augere.

EPISTOLA III.

POPULO ROMANO ATHALARICUS REX.

Theodoricum regem præclaris laudibus extollit, et renuntiat populo Romano ad solium se fuisse commu-

^a Est notanda phrasis, quæ subaudiatur dictio, magis, ut apud Græcos ἀλλῶν: infra, lib. xi, epist. 8, et epist. 23 lib. seq. Pindar., Nemeis: ἵπποδυσιν πικρὸς ἢ πικροδυσίῳ. Tertullian., Exhortatione ad castitatem: Puto nobis non licere nascentem necare, quam et natam. Ammian. Marcellin., lib. xxxi: Concito, quam considerato civium assultu perterritus est. Utrobique, magis, vel, quidpiam significationis comparativæ subintelligitur, quod Hellenismum vel Judaismum redoleat; quæ illud est: Functionem recipiat per solutionem, quam specie, l. 2, Si cert. pet., et meritis liberos, quam pactionibus adsumgi placuit. Paul. lib. iv Sentent., tit. 5: Et nihil est gratiam his præstari posse, quam libertatem. l. 59, de fideicom. libert.; l. 2, fin., de judic.; l. 7, Si bonamem, § 1, Depositi. Anton. Augustinus, lib. iv, cap. 8, Emend., primus omnium admonuit. Fossæ.

A nibus Gothorum Romanorumque suffragiis erectum, atque per legatos se justitiam servaturum pollicetur.

Si vos externus hæres imperii suscepisset, dubitare forsitan poteratis ne quos prior dilexerat, invadendo subsequens non amaret: quia nescio quo pacto cum successor amplius laudari nititur, præcedentis fama lætatur [alii, lætatur; alii, lædatur]. Nunc vero persona tantum, non est autem vobis gratia commutata, quando recte vobiscum agi credimus, si avi veneranda judicia subsequamur. Nostræ siquidem opinionis interest ut quos ille benignissime tuitus est, nos etiam statuta constantia et beneficiorum ubertate pascamus. Minus cogitant qui obscuris principibus et versatis in mediocri acione [Ed., Niv. et Ac., natione. Gam., nomine] succedunt. Nos talis præcessit, ut exquisitis virtutibus ejus sequi vestigia debeamus. Quapropter, quod auspice Deo dictum sit, gloriosi domui avi nostri ita vobis nuntiamus ordinatione dispositum, ut Gothorum Romanorumque in regnum nostrum suavissimus consensus accederet; et ne adversis rebus aliqua possit remanere suspicio, vota sua sacramentorum interpositione firmarunt se dominatum nostrum tanto gaudio subire, tanquam si vel illis domus avus noster fatali sorte non videretur subtractus, ne solis linguis, sed etiam imis pectoribus probarentur esse devoti. Quod si vos, ut opinamur, libenti animo similia feceritis, harum portitores sub obtestatione [Edi., Ac., ostentatione; Forn., attestatione] divina vobis fecimus polliceri, justitiam nos et æquabilem clementiam, quæ populos nutrit, juvante Domino, custodire, et Gothis Romanisque apud nos jus esse commune, nec aliud inter vos esse divisum, nisi quod illi labores bellicos pro communi utilitate subeunt, vos autem civitatis Romane habitatio quæ multiplicat. Ecce ad conditionem **126** [ms. A., conditionem; elementissimam sacramenti inclinando nostrum eveximus principatum, ut nihil dubium, nihil formidolosum populi habere possim quos beatus noster auctor enutrivit. Ecce Trajani vestri clarum sæculis reparamus exemplum. ^c Jurat vobis per quem juratis; nec potest ab illo qui quam falli, quo invocato, non licet impune mendari. Erigite nunc animos, et, Deo propitio, meliora semper optate, ut sicut a charitate potestatem regiam inchoavimus, ita tranquillitatem Deo præcitatam sequentibus temporibus consequamur.

D ^b Jurabant senatores, jurabat populus principi, et vicissim ipse princeps populo ac senatui statim post susceptas imperatorias infulas; quem morem in Gallia retentum, et ad hæc usque tempora in principibus nostris inaugurandum observatum sciunt. Bross.

^c Pro intellectu hujus loci vide quæ in superiori epistola adnotavimus, quibus adungere libet verba Plinii in Panegyrico ad Trajanum ad jusjurandum principi et a principe consulatum incante præstitum pertinentia: Accedis ad consulis sciam, adigendum te præbes in verba principibus ignota, nisi cum jurare cogere alios. Et paulo post: Quinetiam sedens stanti præbuit jusjurandum, et ille juravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scelerem refellisset. Ex quibus apparet post vota jurari solutioni imperatori a magistratibus, a senatoribus, a populo ipso. Bross.

EPISTOLA IV.

UNIVERSIS ROMANIS PER ITALIAM ET DALMATIAS CONSTITUTIS ATRALARICUS REX.

Scribit se Gothorum Romanorumque sacramenta promunimine adepti regni suscepisse, et petit ut eadem præstent.

Honorabile credimus indicare quod fama potuistis teste cognoscere. Jure siquidem de se bene arbitratum æstimatum, qui regnum meretur alloquium: quia dignitas est subjecti affatus meruisse dominantis, in ea præsertim causa in qua omnium corda sic videntur esse sollicita, ut si non cognoscant prosperum, credant semper adversum. Nam qui audit mutatum, novam nihilominus formidat imperium. Et revera nescio quid triste creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum sive vestris cogitationibus amputantes, aliter de nobis non patimur credi quam quod de nostris potuit parentibus æstimari. Et ideo, quod Divinitate propitia dictum sit, glorioso domino avo nostro feliciter ordinante, tam Gothorum quam Romanorum præsentium promunimine indepti [Ms. A., incepti] regni sacramenta suscepimus, quod vos quoque facturos esse libentissime judicamus; ut qui fideles parentibus nostris exististis, nobis quoque simili devotione pareatis. Suavius enim diligit hæredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. Sed ut vobis benevolentie nostræ jam nunc integritas innotescat, jurisjurandi vobis fecimus religionem promitti quod et nostrum possit declarare propositum, et spem debeat munire cunctorum.

EPISTOLA V.

UNIVERSIS GOTHIS PER ITALIAM CONSTITUTIS ATRALARICUS REX.

Significat se, Theodorico adhuc supersite, omnium sacramenta in regia civitate recepisse, et hortatur ut eorum exemplum sequantur, nec non per comitem interpositio sacramento fidem spondet.

Voluissimus quidem domini avi nostri longævæ vitæ gaudia nuntiare: sed quoniam diligentibus dura conditione subtractus est, nos hæredes regni sui, Deo sibi imperante, substituit, ut successione sanguinis sui beneficia vobis a se collata, faceret esse perpetua, dum nos illa et augere et tueri cupimus quæ ab illo facta esse cognoscimus. Cujus ordinationi adhuc eo superstite in regia civitate ita sacramenti interpositione cunctorum vota sociata sunt, ut unum crederes promittere, quod generaliter videbatur optare. Hoc vos sequentes exemplum, pari devotione peragite, ne quid a presentibus minus fecisse videamini, a quibus creditur totum similiter posse compleri. Illam vero comitem vobis fecimus jurata voce promittere: ut sicut nobis vestram animam devotissime proditis, sic optata de nostris sensibus audiat. Recipite itaque prosperum vobis semper nomen. Amalorum regalem prosapiam, blatteum germen, infantiam purpuratam, per quos, Deo juvante, parentes nostri decenter evecti sunt, et inter tam prolixum ordinem regum suscepunt semper augmentum. Credimus enim de Divinitate propitia, quæ majores nostros dignanter adjavit, nunc quoque gratiam suæ dignatio-

nis impendere, ut et nobis regnantibus bonarum rerum fructus dulcissimus afferatis, qui sub nostris parentibus copiosa virtutum laude florulistis.

EPISTOLA VI.

LIBERIO PRÆFECTO GALLIARUM ATRALARICUS REX.

Renuntiat se a Theodorico, dum adhuc viveret, regno donatum; sibiique Gothos Romanosque fidem sub jurisjurandi religione promisisse. Tum petit ut qui versantur in Gallis illos imitentur.

Scimus animum vestrum de obitu gloriöse memoriæ domini avi nostri acerbo dolore fatigari, dum omnia bona graviter defleantur amissa. Plus enim queritur [Edit., queritur], dum dominus desiderabilis abrogatur. Expediit autem studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio consolari, quia vix sentitur amissus, cui non succedit extraneus. Sic enim, Deo sibi imperante, prospexit, dum esset et post fata providus, ut regionibus suis pacem relinqueret, ne aliqua novitas quieta turbaret. In seilam regni sui nos dominos collocavit; quatenus decus generis, quod in illo floruit, in successores protinus æquali luce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque desideria convenerunt, ita ut sub jurisjurandi religione promitterent fidem se regno nostro devoto animo servaturos. Quod ad illustris magnitudinis vestræ notitiam credimus perferendum, ut ab his qui in Gallis regno pietatis nostræ devoti sunt simile proferatur exemplum; et sicut animos nostros circa se minores non desiderant effici, ita pari conditione teneantur astricti.

127 EPISTOLA VII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS PER GALLIAM CONSTITUTIS ATRALARICUS REX.

Hortatur ut Gothi Romanis, et Romani Gothis vicissim jurent se fidem regi præstituros.

Licet gloriöse memoriæ domini avi nostri pro excellentibus meritis tristis vobis videatur occasus, tamen, quia ille humana conditione decubuit, ad continuandam gubernationem quam singulariter gesserat nos reliquit; ne damnum boni principis sentiretis, cujus vobis noscitur regnare progenies. Nullus enim apud nos perdit, quod [Alii, qui] illi paruit; sed duplici largitate munifici et illius debita reddimus, et futuris obsequiis beneficia ingenita pietate mutamus. Atque ideo fidem pristinam majori nunc vos convenit devotione monstrare, quia bene prospicit rebus futuris, qui regnantium servit initiis: dum ipse et in reliquum perseverare creditur, qui primordia fovere sentitur. Indicamus autem, favore divino cum ad regni culmina perveniremus, omnia nobis sic felicia, sic tranquilla cessisse, ut unum loqui crederes quod generalitas iasonabat, nec putaretur humanum quod tot vota ingentium populorum nihil probata sunt habere contrarium. Unde vos quoque predicta convenit imitari, ut Gothi Romanis præbeant jusjurandum, et Romani Gothis sacramento confirmet se unanimiter regno nostro esse devotos, quatenus et nobis vestra sinceritas laudabiliter innotescat, et ad quietem vestram proficiat invicem promissa concordia. Fiat inter vos legalis missa tra-

quillitas; potior minori non sit infestus. Habetote animum pacatum, qui bellum non habetis externum, quia primum inde nobis placere poteritis, si vobis hac ratione prospiciatis [*Ed., Niv., Gam., Grul. et Cuj., proficiatis*].

EPISTOLA VIII.

VICTORINO VIRO VENERABILI, EPISCOPO, ATHALARICUS REX.

Renuntiat se Theodorico mortuo successisse. Tum ipsius orationibus se commendans, petit ut provinciales cunctos ad fidem principi servandam cohortetur.

De fide atque constantia tales sunt commendandæ personæ, quæ desideriis humanis diversa sorte quantantur. Vos autem, quos sapientia firmos efficit, et mens religiosa consolidat, ^a ad provincialium potius convenit adunationes animari, quia juste debitor sit alieni arbitrii, qui a pluribus meretur audiri. Quapropter salutantes veneratione qua dignum est, quod vobis quidem mærorem possit indicere, transitum gloriosæ memoriæ domni avi nostri cum dolore maximo nuntiamus. Sed inde potest vestra tristitia temperari, quia nos in sede regni sui, Divinitate propitia, collocavit; ut in totum desiderio vestro non videatur ereptus, qui vobis consurgit in successione reparatus. Favete nunc orationibus sacris, nostris libenter auspiciis, ut Rex cœlestis humana nobis regna confirmet, gentes externas atterat, peccata absolvat, consolidet et conservet propitius quod parentibus nostris dignatus est præstare gloriosus. Quapropter sanctitas vestra provinciales cunctos admopeat, ut, inter se concordiam habentes, regno nostro per omnia debeant esse purissimi. Cupimus enim in subjectis fidem reperiri, quam larga possimus pietate munerari.

EPISTOLA IX.

TULUM [*Alii, THOLUIT*] VIRO PATRICIO ATHALARICUS REX.

Illi confertur patriciatus dignitas, præclarisque laudibus una cum Gensermundo exornatur.

Licet ad regendos populos idoneos efficiant, quos ad augustum culmen Divina provexerint (quando nec ætas impedit, ubi sese potentia cœlestis infundit), tamen ad relevandam florentissimæ nostræ ætatis sollicitudinem, visum est te virum prudentissimum convenienter adhibere, quem constat etiam domni avi nostri tractatibus jugiter et laudabiliter adhæsisse. Quod si dignum fuit hoc illum talem tantumque facere, quanto magis nobis convenit solatium querere quo [*Ed., Ac., quod*] pro adolescentiæ flore decenter adhuc possumus indigere [*Ed., Ac., intelligere*]! Magna est enim infinitaque prudentia, quam nemo sic assequitur ut eam non necessarie et per alios querere videatur. Senes ipsi consiliis sapientiam discunt, et a maturis in commune queritur quod

pro omnium utilitate tractatur. Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi reges; et hinc meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt. Quod si longævi domini subjectorum ingenis adjuvantur, consulte relaxamus ætatis nostræ breves ferias; ut suis incrementis devota prosperius, robustior ad imperii pondera sustinenda consurgat. Atque ideo te, cum favore divino, suggestu præsentis patriciatus evehimus; ut pro republica nostra tractantem sedes celsa sublinet, ne sententia salutaris, cui decet humiliter parere, a loco videatur venisse communi. Hic est honor qui et armis convenit, et in pace resplendet. Hunc illa dives Græcia, quæ multa gloriosissimo domino avo nostro debuit, gratificata persolvit; velavit fortes humeros chlamydu vestis, pinxit suras sericis calceus iste Romanus, et dignanter visus [*Gr. et Cuj., jussus*] est accipere, quod se cognoscebat assumere per honorem. Crescebat visendi studium Eois populis heroem nostrum, dum, nescio quo pacto, in eum qui bellicosus creditur, civilia plus amantur. Hac igitur honoris remuneratione contentus, pro exteris partibus indefessa devotione laboravit; et præstare cum suis parentibus principi dignabatur obsequium, qui tantorum regum fuerat stirpe procreatus. Sic se magnorum beneficia semper extollunt, ut et quibus imperare nequeunt, jura venerationis **128** imponant. Diligunt omnes sui proventus semper auctorem; et mortalitatis jura nesciunt, qui beneficiis non tenentur [*Gr., Cuj. : Diligit memor mens sui. Mortalitatis jura nesciunt, qui beneficiis non tenentur*]. Sed longum est de ejus gloria sufficienter loqui, quem singularem gentibus sæcula fecunda genuerunt. Ipsius te labor instituit, ut nos minus laborare debeamus. Tecum pacis certa, tecum belli dubia conferebat; et, quod apud sapientes reges singulare manus est, ille sollicitus ad omnia secure tibi pectoris pandebat arcana. Tu tamen nullos responsis ludebas ambiguis. Amasti in audiendo patientiam, in suggestione veritatem; sæpe quæ ad eum falso pervenerant, ^b recti studio corrigebas; et, quod rarum confidentiæ genus est, interdum resistebas contra vota principis, sed pro opinione rectoris. Patiebatur enim invictus ille præliis pro sua fama superari, et dulcis erat justo principi rationabilis contrarietas obsequentis. Ama nunc sublimior justitiam, quam serviens diligebas. Ostende te illius esse discipulum, qui nunquam laboravit incassum: junctus Amalo generi, nobilissima tibi facta consocia [*Alii, consortia*]. Omne siquidem bonum regia suadere debet affinitas. Acturus es consueta prudentia, ut laude morum fastigium contigisse videaris excelsum. Exstat gentis Gothicæ hujus probitatis exemplum; Gensermundus ille toto orbe cantabilis, solum armis filius factus, tanta se Amalis devotione con-

^a Aul. Gellius, lib. II, c. 29: Veniant, operamque mutuam dent, et messes hanc nobis aduent. Quantum nonnullis in libris, adjuvent, scriptum, sed perperam, legatur. FORN.

^b Sic. D. Ambrosius de Theodosio: Dilexi virum, qui magis arguentem quam adulantem probaret. Sic

Ammian. Marcell., pag. 55, 259 et 341; Sueton. in Octav. cap. 56; et in Tiber. cap. 31. Epiphanius apud Eusebium: Nemo ut Ecclesiæ principem admonere timeat, si probe errantem. Sic infra, epist. 43. Vide supra, lib. VI, form. 5. JURER.

junxit, ut hæredibus eorum curiosum exhibuerit famulatum, quamvis ipse peteretur ad regnum. Impendebat aliis meritum suum, et moderatissimus omnium, quod ipsi conferri poterat, ille potius parvulis exhibebat. Atque ideo eum nostrorum fama concelebrat: vivit semper relationibus, qui quandoque moritura contempsit. Sic quandiu nomen superest Gothorum, fertur ejus cunctorum attestazione præconium. Unde fas est de te meliora credere, quem nostri constat generis affinitate gaudere.

EPISTOLA X.

SENATUI URBIS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eximia facinora Tulum exponit, et scribit se eum ad patriciatus culmen evexisse.

Habetis, patres conscripti, unde glorioso principi gratiam referre debeatis, quando præcelso viro Tulum, et nostra affinitate fulgenti, vestri ordinis contulimus dignitatem. Auctus est enim pacis genius de ferri radiantis ornatu; nec discincta jacet toga, jam procinctualis effecta. Ante vobis contulimus honores, sed nunc ipsam ereximus dignitatem. Per omnes est nimirum splendor refusus, quem præsens potest habere patricius: quando illa est natura purissimæ luminis, quæ relucet et proximis. Sed quamvis sit vobis notissimus candidatus, qui domini avi nostri tam claris ac diuturnis adhæsit obsequiis, tamen juvat illa repetere, quæ constat ad institutoris ejus gloriam pertinere. Primum, quod inter nationes eximium est, Gothorum nobilissima stirpe gloriatur, qui mox ut inter parentes infantiam reliquit, statim rudes annos ad sacri cubiculi secreta portavit: agens non ut ætas, sed ut locus potius expetebat. Nam licet omnia regum obsequia sub cautela peragenda sint, illic tanto timoris amplius acquiritur, quanto proximus plus habetur. ^a Arduum nimis est meruisse principis secretum, ubi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. Has procellas moderator sui sine offensione transmisit: charus summatis, collegis semper acceptus; ut jam tunc magnæ felicitatis videretur esse præsagium, gratiam meruisse cunctorum. Cujus ut cœpit ætas adolescere, tenerique anni in robustam gentis audaciam condurari, ad expeditionem directus est ^b Sirmiensem; ut quod ab illo

^a Silentium omnino servandum in consilio, quod vim habere vis aut usum. Alexander cum arcanas quasdam litteras Mephestioni legisset, detractum anulum ori ejus admovit: quisque sibi id factum putet, et simul in consilium lectus est, os sibi clausum a principe signatumque. Is Persarum mos fuit, ut nemo consiliorum conscius esset, præter optimates taciturnos et fidos, sicut et apud Romanos. Notabile illud de Eumene rege, qui cum Romam venisset, et regem Persem in senatu accusasset, ac de toto bello cum patribus deliberasset, in presentia nihil, præterquam fuisse in curia regem scire quisquam potuit: bello denique perfecto, quæque dicta a rege, quæque responsa essent emanavere. Mira et diuturna silentii fides. Bross.

^b Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. Supra, lib. III, epist. 23. Juv.

^c Arelatem Gallulam Romam vocat Ausonius, quod esset et comherrium et opportunissimum impo-

A Martio viro didicerat verbis, in camporum libertate monstraret. Egit de Bunnis inter alios triumphum, et emeritam laudem primis congressibus auspiciatus, neci dedit Bulgares toto orbe terribiles. Tales mittunt nostra cunabula bellatores; sic paratæ sunt manus, ubi exercetur animus. Nutritus in otioso servitio laboriosos subegit; et quod exercitatione non didicit, virtus manus propria [*Ms. A., et Ac., virtus prona*] complevit. Rediit subito ad principem veteranus, egressus primævus; ut non pacatis obsequiis, sed armis semper studuisse crederetur. Hoc rimator ille actuum et honorum remunerator inspiciens, vigorem illi regis domus virtutis contemplatione commisit; ut quem ingeniosum bella probaverant, fortissimi regis consiliis misceretur: ad inveniendâ

B subtilis, ad implenda robustus, ad celanda cautissimus. Egit locum merito publici secreti. Cum ipso prælia, cum ipso negotiorum æquabilia disponebat; et in tantam se similitudinem ejus cogitationis adjunxerat, ut causis recognitis, quod ille velle poterat, iste sua sponte peragebat. Defensorem omnium suis tractatibus adjuvabat; et ministrando consilium, regebat ipse rectorem. Admonet etiam expeditio Gallicana, ubi jam inter duces directus, et prudentiam suam bellis, et pericula promptissimus ingerebat.

^c Arelate est civitas supra undas Rhodani constituta, quæ in Orientis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit. Hunc et hostibus capere, et nostris defendere necessarium fuit. Quapropter excitata suat Gothorum Francorumque

C validissima tempestate certamina. Aduit illic dubiis rebus audacia candidati: ubi tanta cum globis hostium concertatione pugnavit, ut et inimicos a suis desideriis amoveret, et vulnera factorum suorum signa suscipere: vulnera, inquam, opinio inseparabilis, ^d sine assertore præconium, propria lingua virtutis; quæ licet ad præsens periculum ingerant, reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim astipulatoribus corpus illesum: quærit alios qui visa divulgent: de fortitudine probata non ambigitur, quæ tali testimonio comprobatur. Conflictus virorum fortium mutua tela repulit, nec semper tutus fuit, qui cum numeroso hoste contendit. Unius forsitan ictus solerter eluditur [*Ed., eliditur*]; qui multis restitit,

D rium: quibus commoditatibus invitatus Constantinus tyrannus, qui tempore Honorii Junioris imperator in Britannis declaratus fuit, Arelate fixit sedem imperii sui, statuitque Constantinam urbem vocari. Exstat autem ejusdem imperatoris de Arelate constitutio, quam notat Joseph. Scaliger, vir totius antiquitatis peritissimus, in suis Ausonianarum lectionum libris. Bross.

^d Vocat auctor vulnera corporis præconium sine assertore, quemadmodum solis litteris vocem tribuimus, et dicimus sidera clamare, et aves loqui fata: quibus adjicere libet elegantem Ammiani Marcellini locum de Juliano imperatore loquentis: Si nocturna lumina, inquit, inter quæ lucubrabat, potuissent voce alia testari, profecto ostenderent inter hunc et quosdam principes multum interesse, quem norant voluptatibus ne ad necessitatem quidem induxisse naturæ. Bross.

a parte qua non credidit vulnus excipit; que in tantum ei sunt gloriosa, quantum tunc habuere periculi. Juvat igitur fortissimi viri narrare quietum felicitatis exemplum, quia non est in duce perfecta laus asserere semper anxios labores. Mittitur igitur, Franco et Burgundio **129** decertantibus, rorsus ad Gallias tuendas: ne quid adversa manus [Ms. A., adversarius] præsumeret, quod noster exercitus impensis laboribus vindicasset. Acquisivit reipublicæ Romanæ aliis contententibus absque ulla fatigatione provinciam, et factum est quietum commodum nostrum, ubi non habuimus bellica contentione periculum. Triumphus sine pugna, sine labore palma, sine cæde victoria. Tantum ergo ejus gloriæ debemus, quantum utilitatis accepimus; quem et ille arbiter rerum largitione redditum judicavit esse prosequendum, ut ibi fieret dominus possessionum, ubi utilitati publicæ procuravit augmentum. Aquilienses quoque tempestates inter ejus prospera jure memorantur, quia discrimina dum feliciter cedunt, suavissimæ memoriæ sensum reliquunt. Cum ventis sævientibus furentem pelagum spuma testaretur undarum, diu jactatum navigium tumens fluctus absorbit, nullum relinquens forti viro solatium, nisi tantam remigia brachiorum. Tunc iste nautis pereuntibus cum charo pignore solus evasit. Ibi amor piissimi regis, ibi meritum probatum est periclitantis, quando regnator ille vix littori constitutus, ut eum exitio prævaleret eripere, undas iterum desiderabat intrare. Tunc ejus pericula formidavit, qui saluti propriæ timere nescivit. Nonne vobis, patres conscripti, asperis casibus divinitus videtur exemptus, cui præsens parabatur eventus? Hunc itaque virum bellis exercitatum, felicitate clarum, prudentia comprobatum, quod Deo auspice dictum sit, ad patriciatus præsentis [Ac., præsentale] culmen eveximus. Favete nunc auspiciis candidati, et viris nostris libertatis atria reserate. Convenit gentem Romuleam Martios viros habere collegas.

EPISTOLA XI.

SENATUI URBIS ROMÆ TULUM VIR ILLUSTRIS PATRICIUS.

Hortatur senatores ut regi gratias referant quod ab eo ad patriciatus honorem promotus fuerit.

Confido, patres conscripti, quod agendas optimo regi gratias omnium vestrum studia debeant concitari, quando provectorum meum excogitatum noscitis pro utilitate cunctorum. Atque ideo alacriter excipiendum est quod necessarie fuisset optandum. Omnibus quippe utile est judicia principum sequi; sed ipse facit propria, qui gratanter suscipit aliena. Retinetis me senatus semper fovisse cœtum; sed nunc maxime, cum vestrum videor intrare collegium. Assumptio dignitatis ordinis vestri [Ac., bene] nobis gratiam duplicavit, quando me inter eos esse sentio, a quibus me amari posse confido. Accedit etiam illud animi vestri gratissimum pignus, quod patriciorum genius per nos constat erectus [Ac., genus.... erectum], quando nemo gentiliū in vobis putavit abiectum, quod in me respicit honoratum. In expe-

atentis quoque honoribus apud gloriöse memoriæ Theodoricum principem regum mea vobis sæpe vota conjunxi; ut quadam præscientia talia videar præmississe, ad quos me cum gloria decebat intrare. Contentius illud expetitur, ubi post collata beneficia festinatur. Sæpe consules, sæpe patricios, sæpe præfectos habita intercessione promovi: vobis impetrare contendens quod mihi ardue potuissem optare. Congaudete nunc, patres conscripti, meis auspiciis, qui vestris favi semper honoribus. Vultis scire qua vos affectione complectar? Insetus stirpe regia vocabulum vobiscum volui habere commune. Vivite, Deo propitio, securi; et, quod est felicissimum suavitatis [Gr. et Cuj., felicitatis] genus, exsultate cum liberis vestris. Studete, sicut semper, prædicari moribus Romanis, et honorum actuum formam sub alta quiete perquirite. Interest nostræ gloriæ ut quorum numerum auximus, eos, propitia Divinitate, tueamur.

EPISTOLA XII.

ORATORI [Ms. A., ORATORI] VIRO ILLUSTRIS ATHALERICUS REX.

Plurimum eum patremque laudat ob eloquentiam, et illum comitivæ domesticorum honore decorat.

Perfectionem necessariarum rerum completam esse judicamus, si quemadmodum eligendo virum magnificam patricium armate reipublicæ parti providimus, ita et de sociando ei litterarum peritissimo consulamus. Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur; ut, nullo defectu impediante meritorum, provisa reipublicæ utilitas explicetur. Alii sunt honores qui se ordinaria provisione componunt: de generali autem securitate sollicito talis associandus fuit, qui parem in suis studiis non haberet. Neque enim adhuc minus probatus **130** agnosceris, licet primævus veneris ad honores. Advocationis te campus exereuit, te iudicii nostri culmen elegit. Nam ita intra te fuit, quamvis ampla professio litterarum, ut tuum ibi consenescere non pateremur ingenium. Auspicatus es militem [Jur.: Id est, advocatum], cum implere potueris cogitorem [Jur.: Id est, iudicem]; et quamvis traheret de eloquentia pro defensione dicere, suadebat tamen æquitas judicanda proferre. Probatum est quid utilitatis habeat moribus armata facundia. Nam sicut perniciosum est doctos prava suadere, sic salutare minus, cum veritatis terminos disertitudo nescit excedere. Sed ut merita tua exemplis potius laudabilibus asseramus, juvat repetere pomposam legationem, quam non communibus verbis, sed torrenti eloquentiæ flumine peregisti. Directus enim de partibus Dalmatarum ad dominum avum nostrum, sic necessitates provincialium, sic utilitates publicas allegabas, ut apud illum magna cautela sollicitum, et copiosus esses, et fastidia non moveres. Abundantia siquidem verba cum suavissimo lepore delluebant: et cum linem faceres, adhuc dicere quærebaris: movendo, delectando implebas magis veri oratoris nimum, cum jam caudicem deseruisses officium. Genitoris quietiam tui facundia et moribus adjuvaris, cujus te eloquium instruere potuit, etiamsi libris

veterum non vacasses. Erat enim, ut scimus, egregie litteris eruditus. Et ut aliquid studiosè exquisitum dicere videamur, has primum, ut frequentior tradit opinio, Mercurius repertor [Ed., reparator] artium multarum volatu Strymoniarum avium collegisse memoratur. Nam et hodie grues, cum classe consociant, alphabeti formas, natura imbuente, describunt: quem in ordinem decorum redigens, vocalibus consonantibusque congruenter admixtis, viam sensualem reperit, per quam alta petens, ad penetralia prudentiæ mens possit velocissima pervenire. Hinc Hellenus, auctor Græcorum, plura dixit eximie [Ed., Hellen. Hellenus plura dixit eximie], virtutem ejus compositionemque subtilissima narratione describens, ut in ipso initio possit agnoscì magnarum copia litterarum. Sed ut ad propositum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendisse credendus es, qui in Romano foro eloquentiam non enutristi. O beatum magistrum, felicissimumque discipulum, qui affectuose didicit quod aliis doctorum terror extorsit! Romanum denique eloquium non suis regionibus invenisti; et ibi te Tulliana lectio disertum reddidit, ubi quondam ^a Gallica lingua resonavit. Ubi sunt qui litteras Latinas Romæ, non etiam alibi asserunt esse discendas? Evaserat Cecilius pondus verecundiæ, si hunc provectum sæcula priora genuissent. Soluta est quippe vis illa sententiæ, mittit et Liguria Tullios suos. Cognosce quid ex meritis tuis æstimavimus, quando illius consilio te vides esse sociatum, qui nostri imperii tractat arcanum. Hinc est quod te comitivæ domesticorum illustratum honore decoramus, ut merito majora de nostris debeas sperare judiciis, qui in te adhuc meliora credimus inveniri. Grande tibi negotium vides esse commissum, quidquid egeris generalitas sentit. Nam qui potest in universitate peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere.

EPISTOLA XIII.

AMBROSIO VIRO QUÆSTORI ATHALARICUS REX.

Multis laudibus eum effert, eo quod multas dignitates sub Theodorico sapienter administraverit. Tum quæsturam illi confert.

Securus celsa conscendit, qui se in paulo minoribus approbavit; et certo procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur accepto. Sine merito siquidem remuneratum putatur omne quod subitum est; nec inexplorati suspicionem refugit quod repente provenerit. Contra, omnia deliberata sunt robusta [Ms. A., inexploratum. Omnia deliberata sunt robusta]; et totum bonis actibus obtinuisse creditur, qui post documenta laudatæ militiæ promovetur. Dadum

A inter gymnasia litterarum adscitus ab illo inspectore meritorum, qui judiciis suis etiam futura prædicebat, privatarum largitionum fascibus præfuit: suscipiens patrociniū meritorum, ita gratiam dominantis auxisti, ut tibi sæpe committeretur quod dignitas non haberet. Quod si laudabile est, vel mediocribus esse honoribus parem, quanto præstantius vicisse moribus aulicam dignitatem! Hæc cum tu sub tanto iudicè laudata perageres, gratiam quoque loci alterius invenisti. Dictationibus enim probaris adhibitus, cum sit offensionibus alter expulsus; et ita suspensum honorem tuum sustinebat ingenium, ut palatio non sineres deesse iudicem, cujus ad tempus abrogatam cognovimus dignitatem. Non sunt imparia tempora nostra transactis. Habemus sequaces æmulosque B priscorum. Ecce iterum ad quæsturam commens eventit [Gr. et Cuj., cum immenso eventit] ingenio. Redde nunc Plinium, et sume Trajanum. Habes magna quæ dicas, si et tu simili oratione respiciendas. Fama temporum de legitima atque eloquenti iussione generatur. Omnia siquidem bona cumulat lingua diserta; et quod a nobis præcipitur, gratia dictantis ornatur. Estque nobis ad bona suggerenda promptissimus, et adversus improbitatem male præsumentium constanter erectus. Dicet jam auribus nostris quod est omnino pro nobis. Bonus princeps ille est, cui licet pro iustitia loqui; et contra, tyranniæ feritatis indicium, audire nolle constituta veterum sanctionum. Renovamus certe dictum illud celeberrimum Trajani: Sume ^b dicationem [Alii, dictationem], si bonus fuero, pro republica et me; si C malus, pro republica in me. Sed vide quid a te quæramus, quando nec nobis aliquid injustum licere permittimus. Decreta ergo nostra priscorum resonent constituta, quæ tantam suavitate laudis inveniunt, quantum saporem vetustatis assumunt. Præjudicia, quæ nos horremus, in aliis non amamus. Obligamus te certe generalitati, dum absolute præcipimus jura servari. Quod ideo nunc dicimus, ut oportune omnibus in te consuluisse videamur. Decet enim præmonere, ne te jam tardius post aliena pericula videamur velle corrigere. Bonorum exempla sequere, et nobilitatis tuæ memor incede. Illi digne ad vitia generis sui redeunt, qui contemptibili stirpe nascuntur. Illis igitur in bonum publicum prædictis, per quintam feliciter indictionem (Anno Christi 327) D quæsturæ tibi insignia, Deo præstante, 131 concedimus: honorem prudentium, ^c fontem omnium dignitatum, quando exinde procedit, quod indulgentiæ nostræ largitate manaverit. Age ut qui ad consilium nostrum adscisceris, prudentia cunctis et gravitate præminere noscaris. Nam quid tibi conveniat, vides.

^a De eloquentia Gallorum veterum Juret. dixit se observasse ad Symmach. lib. ix, epist. 86.

^b Legendum dicationem, quæ vox infra, lib. xi, epist. 7 et 9, hinc lucem capit illud Sidonii Apollin. in Panegy. Majorian., in fine:

Cui teste senatu
In se etiam tractum commiserat Ulpus enseni.

Vide Nicephor., lib. iii, cap. 23; Plinium, in Panegy. 358. JURET.

^c Quæstoris partes hæc erant sub imperatoribus: Ille leges condebat, et veritatem precum rimabatur, ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur, ut videre est in l. 2, C. De petit. bon. subl.; et in l. ult., C. De divers. rescr.; Novell. Valentin., de homic. casu aut vol. fact. BROSS.

* Vox legum diceris, dum nos [Ed., nostra] jura condimus. Incumbe nunc probitati vel fidei; ut sicut te prior honor dignum fecit alteri, ita secundas tertias faciat dignitati.

EPISTOLA XIV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Salvina laude Ambrosium ornatur, et nuntiat se illum quaesturae dignitate insignivisse.

Accipite, patres conscripti, judicium quod iudicio nostra protulerunt, quando plus cogitantur omnia que tanta sunt; quia talis subsequutio creditur, quae primordium venisse sentitur. Nemo enim futurum putat esse diligentem, quem in ipsa novitate opinionis suae non videt esse custodem. Providus institutor si hortum suum fecundis nititur ornare plantariis, ut reddant fructus optatos, quae sollicitis fuerant curata laboribus; quanto magis regnum decet inter initia pacis amicitia componi, ne habere speciem agri videatur inculti! Et ideo beneficiis nostris quasi quendam januam cogitavimus dare quaestorem, per quem venientium dignitatum culmina decanter exirent. Sunt vobis certe de candidato nota, quando et moderna quae loquimur. Nam cum transitum gloriosae memoriae domni avi nostri subjectorum anxia corda ingerent (bonum quippe amissum dum queritur, plus amatur), per eum vobis et nostri auspicii, et vestrae securitatis optata patuerunt. Intelligite quali nos equitate constringimus in futuris, ut ipse nobis legum fieret custos, qui conservandae justitiae fuerat promissus effectus. Adfuit mandatis regalibus (Ms. A., legalibus) eloquens et decorus ornator: permulcens etiam inspectus, quos gratissimos reddebat auditus. Tales enim decet esse aulicos viros, ut naturae bona indicio frontis aperiant, et possint agnosci de moribus, cum videntur. Tacens enim plerumque despicibilis est, si eum tantum lingua nobilitat: semper autem in honore manet, si cuius est tranquillus animus, cura quoque serenissimus commendet aspectus. Hoc denique facto testamur copiam nos habere prudentiam, quando talis eligitur, qui ex utraque parte laudetur. Eloquentiae vero bona inceptum est in quaestore praedicare, cum ad hoc specialiter probetur adscitus, ut opinionem temporum commendet qualitate dictorum. Aliis enim iudicibus provinciarum committitur exactio, aliis privati ararii custodia delegatur; Luce autem aulicae famae insignita reponuntur, unde per totum mundum opinio vulgata laudetur. Quod nobis adeo, patres conscripti, estimavimus esse repetendum, ut tales nos querere credatis, quales et nostrum laudi, et vestrae securitatis expediat inveniri. Agnoscite docti bonam principis votum; confidite de beneficiis, qui litterarum probantia habere novitiam. Regnissimum est tempore, cum

A se ad provectum cognoscit rerum domines invitasse. Quapropter, patres conscripti, illustrem Ambrosiana quaesturae culmine decoratum favor vestrae benignitatis excipiat. De illo enim non debet dubitari, qui a vestro ordine iam in prima dignitate iurem ap- probari.

EPISTOLA XV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit sibi gratissimum fuisse, quod pontificem elegerint eum quem Theodoricus designaverat.

Gratissimum nostro proitemur animo, quod gloriosi domni avi nostri respondistis in episcopatus electione iudicio. Oportebat enim arbitrio boni principis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans, quamvis in aliena religione, talem visus est pontificem delogisse, ut nulli merito debeat displicere; ut agnoscatis illum hoc optasse praecipue, quatenus banis sacerdotibus Ecclesiarum omnium religio pullularet. Recepistis itaque virum, et divina gratia probabiliter institutum, et regali examinatione laudatum. Nullus adhuc pristina contentione teneatur. Pudorem non habet victi, cuius votum contingit a principe superari. Ille quinimo suam efficit, qui eum sub puritate dilexerit. Nam quae sit causa doloris, quando hoc et in isto reperit, quod alteri in partem ductas optaverit? Civica [Ed., erinea] sunt ista certamina, pugna sine ferro, rixa sine odio; clamoribus, non doloribus res ista peragitur. Nam etsi persona submota sit, nihil tamen a fidelibus amittitur, cum optatum sacerdotium possidetur. Quapropter, redeunte legato vestro, illustri viro Publiano, rationabile duximus ad caetum vestrum salutationis apices destinare. Magna enim jucunditate perfrainur, quoties cum nostris proceribus verba miscemus. Et hoc quoque suavissimum vobis minime dubitandum, si quod illius fecistis imperio, nobis etiam cognoscitis esse gratiosum.

132 EPISTOLA XVI.

OPILIONI COMITI SACRARUM ATHALARICUS REX.

Summis laudibus eum cum fratre extoluit, et illi committam sacrarum largitionum concedit.

Solent quidem venientes ad aulicas dignitates diutina exploratione trutinari, ne imperiale iudicium aliquid probare videatur ambiguum, quoniam gloria regni est reperisse iudices exquisitos. Sed tam frequens est familiae vestrae felicissimus provectus, tam in multis personis declarata prudentia, ut licet aliquis vos elingat ad subitum, nihil fecisse videatur incertum. Similitudinem suorum felix vena custodit, quando patet delinquere, qui similia nequeunt in suo genere reperire. Hinc est quod melius agnoscitur elegisse nobilem, quam fecisse felicem; quia iste

* Silencius Apollinaris, in panegy. Majorian., sub finem:

Quis dignatus ab ore

Cesari in orbe loqui. Lect et quaestura diserto Polleat.

Et noster Cassiodorus, lib. vi, in form. quaesturae:

Quanto facundior debet esse, qui ore principis populos noscitur admonere! Nomen est etiam quaestoriam opera usus imperatores, cum orationes, aut quid aliud in senatu recitarent, ut ex Suetonio liquet, in Augusto, cap. 63; in Tito, cap. 5; in Nerone, cap. 15. FORNER.

commonitus, per veterum se facta custodit; ille exemplum non habet, nisi quod fecerit. Quapropter secure tibi credimus quod toties tuo generi commissum fuisse gaudemus. Pater his fascibus præfuit, sed et frater eadem resplenduit claritate. Ipsa quodammodo dignitas in penetibus vestris larem posuit, et domesticum factum est publicum decus. Nam militiæ ordinem sub fraterna laude didicisti; cui mutuo connexus affectu, implebas laboribus socium, et consiliorum participatione germanum, ad te potius pertinere dijudicans quod frater acceperat. Hoc baculo reclinabatur ille felicior, astu quædam negligens præsumptione tui, quia per te omnia cernebat impleri. En dulce fratrum obsequium, et præsentium temporum antiqua concordia. Bene talibus sensibus iudicium creditur, qui servare mores naturaliter sentiuntur. Quod si amœni secessus et provinciale otium forte libuissent, ad te catervæ causantium et anxia currebant vota læsorum. Boni iudicis inter eos assumebas officium; et futurorum quodam urgente præ-sagio, quod a nobis accipere poteras, meritorum assumptione peragebas. Meminimus etiam qua nobis in primordiis regni nostri devotione servieris, quando maxime necessarium fidelium habetur obsequium. Nam cum post transitum [*Juret. : Id est, mortem*] divæ memoriæ domni avi nostri anxia populorum vota trepidarent, et de tanti regni adhuc incerto hærede subjectorum se corda perfunderent, auspicia nostra Liguribus felix portitor nuntiasti; et sapientiæ tuæ allocutione firmati mœrorem, quem de occasu conceperant, ortu nostri imperii in gaudia commutabant. Innovatio regis sine aliqua confusione transivit, et sollicitudo tua præstitit quod nos nullus offendit. Atque ideo probato talibus institutis ab indictione feliciter sexta (*Anno Christi 528*) sacrarum largitionum comitivam, propitia tibi Divinitate, concedimus. Usurus es omnibus privilegiis atque emolumentis quæ ad tuos decessores pertinuisse noscuntur. Absit enim ut aliqua calumniæ machinatione quatiantur, qui actionis suæ firmitate consistunt. Fuit enim tempus, cum per delatores vexarentur et iudices. Deponite jam formidinem, qui non habetis errorem: fructibus vestrarum utimini dignitatum; nam quod vobis per decessores prædecessoresque nostros temporibus domni avi nostri consuetudo longa dedit, indulgentia quoque nostra custodit. Conferimus tibi honorem germani, sed tu fidem ejus imitare servitii. Nam si illum sequeris, multos laude præcedis: virum auctoritatis maximæ, probatæ constantiæ [*Ac., conscientiæ*], qui sub tanto principe et sine culpa paruit, et justitiam laudatus exercuit. Promptum est enim æstimare quid gesserit, quando sub ingrato successore palatinum officium præconia ejus tacere non potuit. Difficile itaque non est moribus sequi posse germanum; quia et in conversationis fructu plerumque consentiunt, qui unius semine procreantur.

EPISTOLA XVII.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALERICUS REX.

Multum laudat Opilionem, patrem et fratrem ipsius.

et petit ut faveant promotioni ejus ad comitivam sacrarum largitionum.

Tanta est, patres conscripti, in candidato copia meritorum, ut vereamur ne tardius putetur electus, quam non sit iudicio comprobatus. Nam cum divæ memoriæ avus noster optimos viros exquireret, nobis eum irremuneratum prosperior fortuna servavit. Illi paruit, illi multa officiositate servivit, et a domino largissimo beneficiorum sine aliqua retributione constat esse derelictum. Credo dilata est compensatio meriti, ut nobis aptior [*Edd., Ac., apertior*] fieret causa præstandi. Conveniat enim se pietas nostra lege naturæ. Condignum est ab hærede solvi, quod collatum constat auctori. Cur enim munificentia nostra eum differret, cum eum proficere consuetudo suæ nobilitatis urgeret? Pater huic manu clarus, ac summa fuit morum nobilitate conspicuus, quem nec ferventia bella respuerunt, cum tranquilla otia prædicarent: corpore validus, amicitia robustus, revo antiquitatem gestabat, abjectis sæculi vitiis [*Ms. Aud., abjectis sæculis Odoacris*], ditatus claris honoribus. His temporibus habitus est eximius, cum princeps non esset erectus. Sed quid antiquam parentum ejus repetimus nobilitatem, cum vicina resplendeat luce germani; cujus non dicam proximitati, sed vel amicitia conjunctum fuisse potest esse laudabile? Hujus virtutibus ita se sociavit atque connexuit, ut hoc potius sit incertum, qui magis ex altero prædicetur. Amicitia ille præstat fidem; sed magnam promissis debet iste constantiam. Ille quoque avaritia vacuus, et iste a cupiditatibus probatur alienus. Hinc est quod norunt regibus servare fidem, quia nesciunt vel inter æquales exercere perfidiam. Ibi enim mores facilius probantur, ubi natura sub libertate monstratur. Quomodo ergo sub puritate non serviant dominis suis, qui nesciunt illuisse collegis? Illis laudibus electus a conjuge, Basilianæ sociatus fertur esse familiæ; quod plerumque evenit a meritis conjungi posse nobilibus. Inspicite in eo, si placet, etiam familiarem vitam, quia sæpius majoribus nostris viros industries hæc signa prodiderunt. Res huic privata tanto fuit moderamine disposita, ut nec aliqua tenacitate sorderet, nec iterum nimia effusione laboretur. Gentiles victu, Romanos sibi iudicis obligabat; et unde ingratitude **133** dignitatibus plerumque venit, iste disceptando sibi amicitiam colligebat. Videte quid faciat nobilis natura. Ex iudiciis natus arbitrum agebat; quod nisi ex morum probitate nulla potest contingere ratione. Nam fascibus obedire, plerumque potestatis necessitas cogit: parere iudici privato, sola sententiarum probitas facit. Unde nobis plus laudis videtur habere voluntarius iudex, quando ad audientiam non eligitur, nisi qui justus esse moribus æstimatur. Quapropter, patres conscripti, faveite vestris alumnis, et nostris faveite iudiciis. Secundo ad vestram curiam venit, qui ex senatore natus est, et aulicis dignitatibus probatur honoratus.

EPISTOLA XVIII.

FELICI VIRO ILLUSTRIS, QUÆSTORI, ATHALARICUS REX.
Eum et amplissimis laudibus celebrat, et quæstura donat.

Professionem constat esse justitiæ, legum peritos judices ordinare; quia vix potest negligere, qui novit æquitatem; nec facile erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit. Dudum te forensibus negotiis insudantem oculus imperialis aspexit; nec latere potuit qua fide suscepta peregeris, qua luculentia tractata peroraveris. Æquo gradu eloquentia tua atque conscientia pariter incedebant; nullus a susceptus quod amplius desideraret habuit; nullus judicum quod in te corrigere posset invenit. Accessit enim venustas oris et castitas animi. Juvenem te solus decor ostendit, ab ore primævo cana verba manaverunt. Contendit flos ætatis et maturitas mentis: sed potius illa superavit, quæ nos ad virtutum gradus gloriamque perducit. Quapropter aptamus munera nomini et meritis tuis; ut arcana regia fidelis accipias, et vir eloquens litteratam reperias dignitatem. Nunc causas gloriose judica, quas laudabiliter perorabas: assideat tibi propria et exercitata doctrina. Modo est felix et certa conditio negotiorum, quando ille sententiam dicit, qui non potest ignorare quod eligit. Non enim decet judicem ministrum esse voluntatis alterius; ut magis alteri pareat, cui tot milites obsecundant. Certe si in aliis tolerandum utcumque, nimis in quæstore pudendum est; ut qui eligitur ad principis consilium, solatium expectet alienum. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per sextam indictionem (*Anno Christi 528*) quæsturæ tibi conferimus dignitatem. Sed tuus honor imperitis opprobrium est. Nam sicut conscientia læta est, que provehitur meritis, ita sub reatu jacet, qui se imparem cognoscit muneribus consecutis. Habes priscos viros, quos te deceat imitari. Precede fama quem sequeris dignitate. Nam si te privata vita virtutibus exeruit, quanto melius provectora declarabit? Sumpsisti nomen ex meritis: custodi, ut semper leteris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita, nimis absurdum est portare nomen alienum, et aliud dici quam possit in moribus inveniri. Veram hæc bonæ conscientiæ dicta sufficiant: quia dubitari de illo creditur, qui plurimis admonetur.

EPISTOLA XIX.

SENATUI URBS ROME ATHALARICUS REX.

Felicem cum familia plurimis ornat laudibus, et scribit se eam quæstorem elegisse.

Licet cœtus vester gemino [*Ac. et Forn.*, gemino] splendore semper irradietur, clarior tamen redditur quoties augetur lumine dignitatum. Nam cœlum ipsum stellis copiosi simis plus retulget, et de numerosa pulchritudine mirabilem intuentibus reddit decorem. Nature siquidem insitam est ut honorum copia plus delectet. Prata denique floribus pingun-

A tur innumeris, laudatur pinguis arvi densior seges. Antiquitas vos fecit nobiles haberi, nos senatum velimus etiam de numerositate predicari. Hinc est quod vobis aggregare cupimus quem reperimus ubicunque præcipuum. Nam licet apud vos seminarium sit senatus, tamen et de nostra indulgentia nascitur, qui vestris cœtibus applicetur. Alumnos cauctæ nobis pariunt aulicæ dignitates; quæstura autem vere mater senatoris est, quoniam ex prudentia venit. Quid enim dignius quam curiæ participem fieri, qui adhæsit consilio principali? Sed quia prudenti viro non sufficit generaliter conclusa laudatio, ejus nota propriaque tangamus. Quæstorem nostrum, patres conscripti, cognoscite eloquentia prius exercitata placuisse, et sic advocacy suæ [*Ac., Niv., assidue*] crebras egisse victorias, ut merito sibi eum electio triumphalis adsciverit, quatenus palmis felicibus inaugurus vobis daret omnia laurearum. Ad forense gymnasium prima ætate deductus, studuit semper integritati mentis; et nobilissimus pudore, castitatem corporis sub nimio labore transegit. Orator facundus, gravissimus patronus, susceptas causas suis præconiis adjuvabat; quando credi non poterat negotium improbabile, cui talis videbatur assistere. Nonne prætermittere hunc virum esset publicum damnatum? Quid enim aut nobis aut vobis debet esse acceptius quam vestro conjungi lateri, qui inter leges meruit approbari? Amare namque eas potest, per quas doctus enituit: dum affectat unusquisque gloriam suam, nec oblivisci potest animus, ex qua nobis parte fuerit sociatus. Creditis forte, principes **C** viri, novam in hunc impetratamque apparuisse prudentiam. Origo ejus hæreditarias sibi litteras vindicavit, cujus pater ita in Mediolanensi foro resplenduit, ut æterno fructu e Tulliano cespite pullularet. Proinde quamvis sit vel inter mediocres difficillimum placendi genus, tamen advocacy laudem inter primarios eloquentiæ frequenter meruit invenire. Is contra magnum Olybrium stetit, is palmarum Eugeneti linguæ ubertate sufficit; et illis par exstitit, quos singulares Roma cognovit. Quid enim generosius quam tot litterarum proceres habuisse majores? Nam si inveteratæ et per genus ductæ divitiæ nobiles faciunt, multo magis præstantior est, cujus origo thesauris prudentiæ locuples invenitur. Quapropter, **D** patres conscripti, favete nostro iudicio, ac suis meritis candidato, quando **134** si [*Ms., Gr. et Cuj., sic*] collegæ manum clementiæ porrigitis, vos potius sublevatis.

EPISTOLA XX.

ALBIENO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO PRÆTORIO, ATHALARICUS REX.

Scribit se præfectum prætorio propter improbitatem præfectura amovisse, et in ejus locum suffecisse Albienum, qui summopere predicatur.

Assertio meritorum est, potuisse eligi post improbitatem iudicis accusati: quando excessus preceden-

* Suscepti nomine clientem intellige. De quo verbo v. epist. 39.

dicit Juret. se observasse in notis ad Symmach., lib

tium non corrigitur, nisi cum successor optimus invenitur. Contrariis rebus plerumque medicina succedit. Nam dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus pestiferum tunc recedit. Nubila ipsa ventorum spiratione terguntur; et Aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam Australis aura turbaverit. Sic nos decessorem tuum submovimus amore generalitatis, ut tu saluberrimus advenires. Contraria prioribus imitare, et laudanda peregisti. Ille calumniis odiosus, tu stude ut justitia reddaris acceptus. Rapax ille, tu continens. Bonorum omnium brevis est definitio, vitare quæ fecit; quoniam vere illaudanda sunt, quæ suo judicio comprobavit. Respice denique in illo odium publicum, et tu amorem affectare cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant, quanti illius acerbiter actionis accusant. Animare igitur dedecore præcedentis, quando post illum professæ malitiæ virum, vel a malis abstinuisse laudabile est. Nam quale erit, si beneficia provinciis tribuas quæ hactenus non habebant? Bonum insolitum plus amatur; et sequenti gaudio confert dulcedinem temporum præmissa tristitia. Atque ideo præfecturæ tibi fasces per sextam feliciter indictionem (Anno Christi 528), Deo auxiliante, conferimus: quæ quanto fuit hactenus læsione terribilis, tanta nunc habere debet beneficia lenitatis, siquidem sauciata tua cura refovenda sunt. Non tuis, non alienis manibus quisquam gravetur. Nam ultra omnes impietates est nocere [Gr. et Cuj., necare] læsos, qui sanare creditur vulneratos. Redeat ad nomen antiquum præfectura illa prætorii, toto orbe laudabilis. Cujus si principium quæramus, per Joseph a beneficiis inchoavit. Nec immerito a legibus nostris pater provinciarum, pater etiam prædicatur imperii: quia sic juste, sic provide agi voluerunt, ut non districtum judicis nomen, sed vocabulum illi pietatis imponerent. Justis ac debitis compendiis nostrum per te crescat ærarium. Lucra renuimus, quæ legum cauta profanant; pecunias illas volumus, quibus libra justitiæ suffragatur. Ædes nostras nequitiam non patimur introire, quia nec privata intrmittere [Ms. et Gr., privatim introducere] possumus quam publica voce damnamus. Audite, iudices, quid amemus, nolite aliud in malum publicum suspicari. Nam cui vos per iniquas provisiones creditis esse placituros, cum nos cognoscatis sola illa diligere, quæ possunt justitiæ monitis convenire? Vestris jam moribus peccatis, si post ista delinquitis. Sed illi forte talia gesserint, qui ad dignitates suis parentibus incognitas pervenerunt: tu post patris præfecturam laudabilem aliquid quod melius prædicetur adjuuge; quia diligentior semper esse debet qui sequitur, dum bona parentum probabiliter et imitari cupimus, et vincere festinamus. Accedit etiam tuis laudibus quod dictis prudentum probaris imbutus. Grave est sa-

pianti offendere, ubi alteram reperit incidisse. Jus forte prætereat, qui jura nescivit; totum a te legitimum queritur, ejus origo indocta fuisse nescitur. Æquales tibi sunt libri veterum et actiones parentum. Præsta opinioni tue, præsta nostro judicio ut impar non sis meritis quorum æquasti per nostra beneficia dignitates.

EPISTOLA XXI.

CYPRIANO VIRO PATRICIO ATHALARICUS REX.

Illum ob egregia bellicæ virtutis facinora, et ob filios bene institutos regique oblatos laudat. Tum patriciatus dignitatem ei confert.

Licet propriis frequenter honoribus et germani tui fueris dignitate laudatus, tamen quia natura bonorum non expenditur cum refertur, quasi ad judicium revertimur, de quo jam præconia multa sonauerunt. Testificatum est de te quidquid de fidelibus, quidquid de benemeritis debuit æstinari. Sed digne laudum, cum voluerit, novitates emittit, qui se actionis probitate complevit. Natura perennis fontis est gloriæ vena laudabilis; nam sicut ille ^a fluendo non expenditur, sic nec ista celebri sermone siccatur. Quod et si transacta taceantur, nova probaris suggerere quæ dicantur, qui cum ætate crescis semper et meritis. Cursus annorum laudis tibi procurat augmentum. Senescis quidem corpore, sed laude juvenescis. Merito tibi prolixior ætas optatur, in quo fama semper robustior invenitur. Habuisti sub divæ memoriæ domno avo nostro in utraque parte laudatas semper excubias. Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem: non te terruit Bulgarum globus, qui etiam nostris erat præsumptione certaminis obstaturus. Peculiare tibi fuit et renitentes barbaros aggredi, et conversos terrore sectari. Sic victoriam Gothorum non tam numero quam labore juvisti. Postea vero, quod non minus ipsis certaminibus fuit, referendarii officium laboriosis contentionibus exhibebas. Fuerunt enim apud illum virtutum omnium virum exercituaia vel pacata servitia. Quis enim non ageret bellum, qui illi potuit competens exhibere responsum? Qui tantam firmitatem animi semper exegit, tantam verborum in asserenda veritate constantiam, ut merito se vicisse diceret hostem, qui illo præsentem vitare valuisset errorem. Hinc fuit quod ejus obsequia reddiderunt prudentes, quia cautela semper adhibita erigit sensum; et dum culpam quis formidat incurrere, sapientibus se nititur aggregare. Contulit etiam dignitatem sacrarum largitionum, hoc est laborum tuorum aptissimum [Ac., apertissimum] munus, quam sic casta, sic moderata mente peregisti, ut majora tibi deberi faceres, quamvis eam in magna præmia suscepisses. Per **135** hæc te florida juvenus exercuit, sed nostris temporibus ætas matura servavit. Consilio quidem plurimum vales, nec ^b fractus tamen ætate co-

^a Basil., de Eleemosyna: Ut putei quo sæpius hauriuntur, eorum aque purius fluunt, τὰ φρέατα πολλάκις ἔξαντλοῦμενα. εἰ ῥώτερά ἐστι. FORN.

^b D. Hieronymus, c. Presbyterorum, c. seq.: Non enim in homine ætas, sed virtus spectanda est. Memorandum: οὐχ αἱ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν, ἀλλ'

ὁ τρόπος ἐπίον ἐστὶ τῆ φύσει γέρον. Quam sententiam adumbrans in Catone Majore Cicero: Non cani, inquit, non rugæ repente auctoritatem asserunt, sed recte acta ætas auctoritatis fructus præbet extremos. FORN.

gnoscetis. Sic enim adeptus es senectutis bona, ut ejus non subires incommoda. Hæc sunt quæ in te æstimamus augenda [Ac., ageada]; ut sicut es conscientia præditus, reddaris quoque honore reverendus. Sunt enim beneficiis nostris consentanea et vite superna iudicia, quando talium filiorum pater effectus, natura ipsa videris esse patricius. Quorum bona vernantia non est absurdum referri, quando educantium felicior laus est de filiorum probitate laudari. Primum, quod non minime laudis præstat initium, infantia eorum nota est palatio. Sic fetus tui, more aquilæ se probantes, regales oculos ab ipsis pene cunabulis pertulerunt. Relucent etiam gratia gentili, nec cessant armorum imbui fortibus institutis. Pueri stirpis Romanæ nostra lingua loquuntur, eximie indicantes exhibere se nobis futuram fidem, quorum jam videntur affectasse sermonem. Habemus unde tibi, felix pater, præmium debeat referri, qui et filiorum tuorum nobis animos obtulisti. Quapropter multis laboribus multaque fide et constantia comprobato patriciatus tibi, Deo auspice, conferimus dignitatem: honorem quidem celsum, sed qui tuis meritis probetur esse æqualis. Fruere igitur probatissimis institutis, ut cum bona tua geminaveris, nostris interim beneficiis augearis.

EPISTOLA XXII.

SENATUI URBIS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Post enumeratas Cypriani filiorumque ejus laudes, scribit se illum ad patriciatus honorem evexisse; et ut electioni ejus faveant, hortatur.

Si favore vestro dignus est, qui vel semel regale potuit impetrare iudicium, quid, patres conscripti, vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis toties gratior debet effici, quoties a nobis dignitates acceperit? Certantes in stadio numerosior corona glorificat, Olympicos currus [Ac., cursus] frequens palma nobilitat: sic vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur. De primo denique propectu potest esse cunctatio, dum multi fallunt principis animum, quando facile est illudere cui semper votum est præstitisse. Sed talem mentis exhibuit constantiam, tantum bonorum habuit propositum, ut semper in se provocaverit regium munus. Hæc est certa gloria, hæc indubitata sententia, frequenter potuisse mereri per quod homines constat ornari. Hos etiam intrare in nostram curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum suum, sed cum magna susceperint, iterum majora promerentur. Ornant quoque tales et nostra iudicia; quoniam bene prius electus creditur, qui sæpius approbatur. Natura ipsa boni adhibita perseverantia pretiatur, quia minus est laudanda incipere, quam bonorum propositum custodire. Similes habuistis olim, patres conscripti, Decios, similes vetustas prædicat fuisse Corvinos. Neque enim hic vir, de

A quo nobis sermo est, nostrum sibi tanquam modo conciliavit [Juret. V. C., reconciliavit] arbitrium: ab uno quippe principe provehi, videtur forte gratiosum; jam et sub altero meruisse propectum, apud utrosque integrum constat fuisse iudicium. Cunctos ergo sequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit. Hunc propectus sui auctorem meruit, ut nos augmentatores dignissime reperiret. Ille in eum fundamenta posuit honorum, nos culmen construximus dignitatum. Et ideo, patres conscripti, tot laboribus, tot laudibus clarificato illustri viro Cypriano suggestum quoque patriciatus addidimus, ne major esset meritis suis quam honoribus nostris. Favete nunc collegæ quem sæpe decorastis extranei. Securus ad vos redit, qui jam honores suos in libertatis aula reposuit. Habet etiam unde nobis reddatur acceptior, quando tales curiæ vestræ alumnos profulit, de quibus quamvis avidus pater, tamen propria vota superavit, non infantia trepidos, non ad respondendum, ut licebat, ignaros. Variis linguis loquuntur egregie, maturis viris communiōne miscentur. Sic cum nobis noti sunt, in ipso ætatis primordio adolescentiam transierunt. Præstet divina majestas ut sicut de patre eorum munificentiæ nomen extulimus, sic et in eis pietatis nostræ titulos augeamus.

EPISTOLA XXIII.

BERGANTINO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII, ATHALARICUS REX.

Præcipit ut massas quasdam quæ ex facultatibus matris Theodahado, quem eximie laudat, cõtingerant, actoribus ejus absque ulla mora tradat.

C Licet munificentiam regis quotidie deceat cum sole relucere, et jugiter aliquid facere, quo possit largitas principis apparere, huic tamen conscientia debitum solvitur, quoties parentibus sub æquitate præstatur. Lucrantur principes dona sua; et hoc vere thesauris reponimus, quod famæ commodis applicamus. Absit enim ut negemus affini, quod solemus custodire subjectis: quando qui nobis sanguine conjungitur, plus meretur; nec fraudari potest proprio desiderio, qui militat sub iudice gratioso. Atque ideo illustrem magnitudinem tuam præcelso atque amplissimo viro Theodahado massas subter annexas, tot solidos pensitantes, ex patrimonio quondam magnificæ femine matris ipsius, præcipimus reformari, ejus feliciter dominio plenissime vindicandas; cujus successione integrum jus in ea qua præcipimus parte largimur. De cujus fide ac sinceritate præsumimus, ut sequenti tempore reliqua supra memorati a matrimonii [Alii, patrimonii] cum omni adjecta quantitate mereatur. Quid enim tali viro negare possimus, qui etiam meliora suis **136** obtinere possit obsequiis, vel si non probaretur affinis? Vir quem nobilitatis suæ nulla inflat elatio, modestia humilis, prudentia semper æqualis, quid a nobis mereatur intendite, quoniam ad gloriam nostram trahimus, qui eum

^a Quo nomine bona quæ liberis a matre obvenirent, interdum significari Fr. Connanus, lib. viii, cap. 3, notat, aliique ex Seneca, Valer. Maximo et Suetonio contendunt. Plutarchus contra non levi ra-

tione disputat ἐν παραγγέλλεσσι γαμνοῖς, cui hujus loci lectio, patrimonii, duorum manuscriptorum codicum auctoritate confirmata suffragatur. Forns.

proximum constemur. Quapropter æquissimæ jurisdictioni opera navanter [*Juret., ovaanter*] impendite, dilectisque [*Gr., directis*] sedis vestræ chartarum designatas massas auctoribus [*Gr., actoribus*] ejus sine aliqua dilatione contradite; ut summa nobis charitate sociatus, gratia præsentis muneris reddatur acceptior.

EPISTOLA XXIV.

OBERO ECCLÆSIÆ ROMANÆ ATHALARICUS REX.

Remittit ad papæ judicium eos qui clerico Romano litem intenderit. Qui sanctæ sedis auctoritatem contempserit, eum vult et causa cadere, et decem librarum auri mulcta pauperibus eroganda puniri.

Tanto Divinitati plurima debemus, quanto a cæteris mortalibus majora suscepimus. Nam quid simile rependat Deo, qui potitur imperio? sed licet pro tanto munere nihil compensari possit idonee, ipsi tamen gratia redditur, dum in servientibus honoratur. Itaque flebili aditione causamini hoc fuisse longæ consuetudinis institutum, ut si quis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientem aliqua crederet actione pulsandum, ad supradictæ civitatis antistitem negotium suum dicturus occurreret, ne clerus vester forensibus litibus profanatus, negotiis [*Ms. Gr., Cuj. et Forn., officiis*] potius sæcularibus occupetur: addentes diaconum quoque vestrum ad contumaciam religionis tanta executionis acerbitate compulsum, ut sajus eum propriæ custodiæ crederet mancipandum. Presbyterum quinetiam Romanæ Ecclesiæ pro levibus causis asseritis criminaliter impetitur. Quod nobis, pro ingenita reverentia quam nostræ debemus Auctori, displicuisse profiteamur, ut qui pridem sacris munerant inservire ministeriis, conventionis irreverenter nefariis injuriis subjacerent. Sed aliorum placentia subreptio nobis obtulit plenissimæ laudis eventum, ut causa contingeret præstandi, quæ nos cælestibus commendaret auxiliis. Atque ideo considerantes apostolicæ sedis honorem, et consulentes desideriis supplicantium, præsentis auctoritate moderate ordine definimus, ut si quispiam ad Romanum vicum aliquem pertinentem in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandam, ad beatissimi papæ judicium prius conveniat audiendus; ut aut ipse inter utrosque more suæ sanctitatis agnoscat, aut causam deleget æquitatis studio terminandam: et si forte, quod credi nefas est, competens desiderium fuerit petitoris elusum, tunc ad sæcularia fora iurgaturus occurrat, quando suas petitiones probaverit a supradictæ sedis præsule fuisse contemptas. Quod si quis exstiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit iudicio sacrilega mente damnatus, qui reverentiam tantæ sedi exhibere contemnat, et aliquid de nostris assatibus crediderit promerendum, ante alienjus conventionis effectum decem librarum auri dispendio feratur, quæ a palatinis sacrarum largitionum protinus exactæ, per manus sæpe memorati antistitis pauperibus erogentur: carensque impetratis, negotii quoque sui amissione mulctetur. Dignus

A est enim duplici pœna percelli, qui et diviniam reverentiam, et nostra jussa temeravit. Sed interim vos, quos judicia nostra venerantur, ecclesiasticis vivite institutis. Magnum scelus est, crimina admittere, quos nec conversationem decet habere sæcularem; professio vestra vita cœlestis est. Nolite ad mortaliū vota humilia et errores descendere. Mundani coereantur humano jure, vos sanctis moribus obediæ.

EPISTOLA XXV.

JOANNI VIRO ILLUSTRIS, REFERENDARIO, ATHALARICUS REX.

Confirmat munificentiam Tulum, quæ domum in castro Lucullano positam Joanni concesserat.

Valde dignum est, in eis aliena servare, quibus nos oportet propria dona conferre. Quid enim ea illa munificentia possis ambigere, quando a nobis te intelligis mereri quod a nostris decessoribus accepisti? Profitemur itaque alterius quidem donum, sed nostrum esse judicium, et modernam principis mentem prevenisse tantum velocissimam largitatem. Hinc est quod divæ [*Juret. V. C., divinæ*] memoriæ avum nostræ elementæ domum in castro Lucullano positam, obsequiorum tuorum sedulitate provocatum, constat voluisse largiri. Cujus dispositionem secutus patricius Tulum (*Superius, epist. 9 et 10*), posteaquam illi nostra est liberalitate concessa, præfatam domum actu legitimo in tua optime jura transmisit. Quapropter serenitas nostra vel inchoatæ voluntatis desiderium, vel Tulum plenissimæ donationis effectum præsentis auctoritate corroboramus, ut sæpe dicta domus patriciæ [*Niv., Ga., Gr. et Cuj., paternæ*] recordationis Agnellæ in Lucullano castro posita, cum omnibus ad se pertinentibus in tua vel hæredum tuorum possessione permaneat; et quidquid de hac facere malueris, habebis liberam potestatem: cujuslibet vel privati nominis, vel publici posthac inquietudinem submoventes; ubi et si quid esset quolibet casu, qualibet inquisitione fortassis ambiguum, hujus auctoritatis nostræ iudicio constat explosum. Fruera, juvante Deo, rebus propriis ex nostra quoque auctoritate solidatis. Alii enim tibi jura legitima præstiterunt, nos possessionis quietem et eunctis sæculis securam conferimus firmitatem. Sed ne quis forsitan tam egregiæ voluntatis nostræ invidus temerator existat, jubemus eum qui ex hac re, quolibet tempore, vel lisei nomine, vel privati, movere tentaverit aliquam questionem, dare tibi, vel ad quem pertinere volueris, domum **137** superius designatam, pœnæ nomine auri libras centum, et frustratum suis ausibus intudatumque discedere. Hunc enim voluntatis suæ meretur invenire fructum, qui aliquid contra nostrum videtur quæsisse iudicium.

EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS REATINIS ET NURSINIS ATHALARICUS REX.

Præficit illis Quidilanem, et jubet ut ipsi obediant.

Gloriosus dominus avus noster desideria vestra cognoscens, Quidilanem Sibix filium a priorem vobis

quidem facere disponebat : sed quia , interveniente A
mortali conditione , nequivit cogitata complere . neces-
se nobis est ejus vota perficere , ne tantus vir de ali-
quo inaniter judicetur bona potuisse sentire . Atque
ideo presenti auctoritate precipimus ut eum priorem
feliciter habere debeatis ; et quæ ordinaverit pro dis-
ciplina servanda , ubi nostra maxime utilitas continetur ,
in omnibus obedire debeatis : quia sic domini avi
nostri estis moribus instituti , ut et leges libenter au-
diatis et judices . Hoc est enim quod nostrum comit
imperium , quod opinionem nostram inter gentes am-
plicat , si talia geratis , quæ et nobis accepta , et Di-
vinitati possunt esse gratissima . Robustius enim ini-
mici nostri vincuntur moribus bonis ; quia quos su-
perna protegunt , felices adversarios habere non pos-
sunt . Pugnatis enim efficaciter foris , dum in sedibus B
vestris justitiam fovere contenditis . Ista enim duo
mutua se amplexatione consociant ; qui aequitatem
coluerit , fructum victoriæ possidebit . Nam quæ ne-
cessitas ad injusta compellat , cum vos et sortes alant
propriæ , et munera nostra , Domino adjuvante , ditifi-
cent ? Nam et si cui aliquid expetendum est , speret
[*Jur. : Subaudi potius*] de munificentia principis , quam
de præsumptione virtutis . Quia vobis proficit quod
Romani quieti sunt , qui dum æraria nostra ditant , ve-
stra donativa multiplicant .

EPISTOLA XXVII.

DUMERIT SAJONI ET FLORENTIANO VIRO DEVOTO COMITIACO
ATHALARICUS REX.

*Præcipit ut percurrant Faventinum territorium , et si
quem Gothorum aut Romanorum incolæ vexasse re-
pererint , is , habita damni ratione , et mulcta affligatur
et pœna .*

Severitas publica , sicut ab innocentibus vacat , ita
necesse est ut in sceleratis operam suæ districtio-
nis impendat , quia non semper unum merentur judicium
diversa merita personarum . Morbi ipsi dissimilibus
succis sanantur herbarum : aliis cibi , aliis ferrum
optatam revocat sospitatem , et pro qualitate passio-
nis præceptum merentur artificis . Et ideo devotio ve-
stra per Faventinum territorium incunctanter excur-
rat ; et si quos Gothorum atque Romanorum in dire-
ptionibus possessorum se miscuisse repererit , secun-
dum facti æstimationem , et damnis affligantur et
pœnis ; quia gravius plectendi sunt qui nec admoni-
tionibus justis , nec judiciis principis obediendum esse
crediderunt , quando major ambitus est dominis nobis
velle servire , ut commendati bonis initiis reliquam
vitam securitatis munere perfruantur .

EPISTOLA XXVIII.

CUNIGASTO VIRO ILLUSTRIBUS ATHALARICUS REX.

*Decernit ut Tancanem , qui Constantii et Venerii agel-
lum Fabriculam nomine abstulerat , quique eos ser-
vilitati addixerat , suo jubeat adesse judicio , ut juri
consentaneum subeat sententiam .*

Permovit serenitatem nostram Constantii atque
Venerii dolenda conquestio , qua sibi a Tancane
juris proprii agellum , quod Fabricula nominatur , cum

* Translatitia juris sententia est , dejectum vi de
rei suæ possessione seu spoliatum ante omnia resti-
tuit oportere , l. 1 , C. Si per vim vel alio modo , l. 7 ,

A suo peculio causantur ablatum : adjicientes , ne rerum
suarum repetitionibus imminerent , liberis sibi condi-
tionem ultimæ servitutis imponi . Atque ideo magni-
tudo tua , decretis obsecuta presentibus , præfatum
suo jubeat adesse judicio ; ubi omni inter partes ve-
ritate discussa , juri consentaneam et amicam vestris
moribus proferte sententiam . Quia sicut grave est de
suo dominos jure cedere , ita nostris est sæculis ini-
micum servitutis jugo libera colla deprimere . Mo-
menti jure si competunt , primitus reddantur invasa ;
ita tamen , ut persona legitima disceptationibus non
desistat . Cesset violenta præsumptio , ut causa judicis
cognosceatur arbitrio ; et aut convictos [*Ed. , con-
junctos*] servos cum rebus sibi competentibus possi-
deat , aut probatos liberos indemnes atque integros
derelinquat . Sufficit enim quod ei relaxamus pœnam
qui facere præsumpsit injuriam .

EPISTOLA XXIX.

HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS PARMENSIS
CIVITATIS ATHALARICUS REX.

*Jubet ut cloacarum urbis ora pandant , et ut hoc opus
Genesius urgeat .*

Dignum est ut libenti animo faciatis quæ juberi pro
urbis vestræ utilitate cognoscitis ; nam quod proprio
sumptu decuit aggredi , compendiose vobis constat
offerri . Civitatem siquidem vestram diutina siccitate
laborantem , juvante Deo , dominus avus noster salu-
berrima unda rigavit . Cui nunc studio vestro cloaca-
rum ora pandantur , ne , sordium objectione tardata ,
reciprocans unda vestris ædibus illidatur ; et quas
debut abluere , easdem vobis cogatur inferre . Cui C
operi , quanquam vos urgere debeat civicus 138
amor , virum spectabilem Genesium præcipimus im-
minere , ut nos ad meliora provocetis , si quæ jussi-
mus gratanter efficitis .

EPISTOLA XXX.

GENESIO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

*Præcipit ut cogat Parmenses municipes antiquos cuni-
culos ita diligenter emundare , ut aquam influentem
nihil impediatur .*

Amore civitatis vestræ antiqui operis formam [*Jur. :
Intellige aquæductum*] dominus quidem avus noster
largitate regia construxit . Sed nihil prodest aquarum
copias urbibus immisisse , nisi nunc provideatur cloa-
carum opportuna digestio : more vitæ humanæ , cu-
jus ita salubritas continetur , si quod ore quis suscipit ,
alia parte corporis relaxatus effuderit . Et ideo subli-
mitas tua Parmenses municipes faciet huic operi gua-
viter [*Ed. , noviter*] insistere , quatenus antiquos cuni-
culos , sive subterraneos , sive qui junguntur
marginibus platearum , diligenter emundent [*Alii ,
emendent*] ; ut cum solemniter optatus vobis liquor
influxerit , nulla adjecti [*Ms. et Ac. , adjecti*] letami-
nis objectione tardetur : quia gratiam unda non habet ,
nisi quæ jugiter influit , et visa semper abscedit . Illa
enim quæ pulchre [*Juret . legit publice*] rivis exerci-
tata ridet , quam deformis est in lacunis ! Palus

Si quis ad se , C. Ad l. Jul. de vi publ. , cap. 7 , Conque-
rente , de restit. spol. Fova .

enim nec visu grata, nec jumentis accommoda. Elementum pulcherrimum quidem, sed cum in naturali puritate servatur. Sine hac agri squalent, urbes anihela siccitate fatigantur [*Juret. legit* anhelant]; ut merito antiqua prudentia quos a civica conversatione segregandos esse judicavit, aquarum interdictione punierit^a. Quapropter tam utilimæ rei omnium debet studere consensus; quia civis animum non habet, qui urbis suæ gratia non tenetur.

EPISTOLA XXXI.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Provinciam Brutiorum describit, et jubet ut tam provinciales quam curiales, fidejussoribus datis pœnaque interposita, promittant se majori anni parte in civitatibus quas incolere maluerint mansuros.

Cum te præfectorum consiliis laudabiliter inhaerentem omnia didicisse credamus quæ ad reipublicæ statum pertinent componendum, maxime cognovisti litteris eruditus pulchram esse faciem civitatum quæ populorum probantur habere conventum. Sic enim et in illis splendet libertatis ornatus, et nostris ordinationibus necessarius servit effectus. Feris datum est agros sylvasque quærere, hominibus autem focos patrios supra cuncta diligere. Aves ipsæ gregatim volant, quæ innoxia voluntate mitescunt. Canori turdi amant sui generis densitatem. Strepentes sturni compares sequuntur indesinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes; et quidquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contra, animosi accipitres, aquilæ venatrices, et supra omnes alites acutius intuentes, volatus solitarios concupiscunt, quia rapaces insidiæ innoxia conventicula non requirunt. Ambiunt enim aliquid soli agere, qui prædam cum altero non desiderant invenire. Sic mortalium voluntas plerumque detestabilis est, quæ conspectum hominum probatur effugere, nec potest de illo aliquid veraciter credi, cujus vitæ testis non potest inveniri. Revertant possessores et curiales Bruttii in civitatibus suis. Coloni sunt, qui agros jugiter colunt. Patiantur se a rusticitate divisos, quibus et honores dedimus, et actiones publicas probabili æstimatione commisimus, in ea præsertim regione ubi affatim veniunt inelaboratæ deliciæ [*Ms., divitiæ*]. Ceres ibi multa fecunditate luxuriat; Pallas etiam non minima largitate [*Juret.: Subaudi, oleæ*] congaudet; plana rident pascuis fecundis, erecta vindemiis; abundat multifariis animalium gregibus, sed equinis maxime gloriatur armentis; merito, quando ardenti tempore tale est vernum silvarum, ut nec muscarum aculeis animalia fatigentur, et herbarum semper virentium satietatibus expleantur. Videas per cacumina montium rivos ire purissimos; et quasi ex edito profluant, sic per Al-

pium summa decurrunt. Additur quod utroque latere copiosa marina possidet frequentatione commercia, ut et propriis fluctibus affluenter exuberet, et peregrino penu vicinitate littorum compleantur.^b Vivunt illic rustici epulis urbanorum, mediocres autem abundantia præpotentium, ut nec minima ibi fortuna copiis probetur excepta. Hanc ergo provinciam civitatibus nolunt incolere, quam vel in agris suis se fatentur omnino diligere. Quid prodest tantos viros latere litteris defæcatos? Pueri liberalium scholarum conventum quærunt; et mox ut foro potuerint esse digni, statim incipiunt agresti habitatione nesciri: proficiant, ut dediscant; erudiuntur, ut negligant; et cum agros diligunt, se amare non norunt. Quærat eruditus ubi possit existere gloriosus: prudens frequentiam non respuat hominum, in qua se novit esse laudandum. Alioqui virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur. Nam quale desiderium est civium frequentiam deserere, cum aliquas quoque avium conversationi humanæ se videamus velle miscere? Mortalium enim penatibus fiducialiter nidos philomela suspendit, et inter commanentium turbas pullos nutrit intrepida. Fœdum ergo nimis est nobili filios in desolationibus educare, cum frequentationi humanæ videat alites sua pignora commisisse. Redeant igitur civitates in pristinum decus, nullus amenitatem ruris præponat incenibus antiquorum. Quomodo potest in pace refugi, pro qua oportet bellum (ne vastetur) assumi? Cui enim minus grata nobilitium videatur occursio? Cui non affectuosum sit cum paribus miscere sermonem, forum petere, honestas artes invisere, causas proprias legibus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari, ad balneas ire cum sociis, prandia mutuis apparatus exhibere? Caret profecto omnibus his, qui vitam suam vult semper habere cum famulis. Sed ne ulterius in eandem consuetudinem mens aliter imbuta relabatur, datis fidejussoribus tam possessores quam curiales, sub æstimatione virium, pœna interposita, promittant anni parte majore se in civitatibus manere quas habitare delegerint. Sic fiat ut eis nec ornatus desit civium, nec voluptas [*Juret., voluntas*] denegetur agrorum.

EPISTOLA XXXII.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Fontem Arethusæ depingit; et jubet ut eos qui equos Nimfadii abstulerunt, et perquirat, et puniat.

Cum Nimfadius vir sublimis pro causis suis ad comitatum sacratissimum festinaret, itineris longinquitate confectus, animalia fessa reparare contendens, ad fontem Arethusæ in Scyllatino territorio constitutæ elegit ponere mansionem; eo quod ipsa et loca

^a Lucianus in Alexandro, seu Pseudomant., de præstigiatoris oraculis: Οὐκ ἔτι τὸν τοιοῦτον οὔτε στέγγι τις ἐδέχετο, οὔτε πύρρος ἢ ὕδατος ἐκοινοῦναι, ἀλλ' ἔδει γὰρ πρὸ γῆς ἐλαύνεσθαι ὡς ἀσεβῆ καὶ ἄθεον. Id est: Hujusmodi hominem neque tecto quisquam excipiebat, neque igni aquave impertiebat; verum erat illi solum alio vertendum, tanquam impio deorumque contemptori.

Feralia in Christianos edieta recensens Victor Uticensis, lib. iii, de Persecutione Vandolica, addit: Ut nullus quempiam illorum hospicio reciperet, aut alimoniam præstaret. Fors.

^b Lege Plinium, lib. i, epist. 3, et Sidon. Apollin., lib. viii, epist. 8. JURET.

et pascuorum ubertate secunda sint, et inundatione aquarum pulchrescant. Est enim, ut dicitur, sub pede collium supra maris arenam fertilis campus: ubi fons vastus egrediens, canis ciugentibus in coronæ speciem riparum suarum ora contextit: amœnus admodum et arundineis umbris, et aquarum ipsarum virtute mirabilis. Nam cum ibi tacitus homo et studiose silentiosus advenerit, aquas fontis irrigui reperit sic quietas, ut in morem stagni non tam currere quam stare videantur. At ubi concrepans tussis emissa fuerit, aut sermo clarior fortasse sonuerit, nescio qua vi statim aquæ ibidem concitate prosiliunt: os illius gurgitis ebullire videas graviter excitatum, ut putes aquam rigentem succensæ ollæ suscepisse fervorem: silenti homini tacita, loquenti strepitu et fragore respondens: ut stupescas sic subito perturbatam, quam nullus tactus exagitat. Nova vis, inaudita proprietas, aquas voce hominum commoveri, et quasi appellatæ respondeant; ita ut hominum sermonibus provocatæ, nescio quid immurmurent. Credas ibi aliquod animal prostratum somno quiescere, quod excitatum magno strepitu tibi respondeat. Legitur quidem nonnullos fontium varijs scaturire miraculis, ut aliqui potati animalibus reddant varium colorem, alter greges albos efficiat, quidam in saxeam duritiam suscepta lingua convertant. Sed has causas nulla ratio comprehendit, quia supra intellectum humanum esse cognoscitur quod tantum rebus naturalibus applicatur. Sed ut ad querelam supplicantis cito redeamus, hic cum mansionem supradictus Nimsadius habuisset, insidiis rusticorum abactos sibi asserit caballos: quod temporum nostrorum habere non decet disciplinam, ut delegatio illius loci tali damno redderetur horribilis. Quod vivacitatem tuam diligenti censem examinatione discutere, quæ et de palatio nostro auctoritatem, et de legibus visa est iustitiam collegisse; ut, more ipsius fontis, scelus quod actum est videaris ulcisci. Perquirantur sotes summo silentio, teneantur in suis laribus quieti; ut dum mox insecutor [Jur., exsecutor] increpuerit, eorum corda turbentur, in voces prosiliant, et sic terribili murmuratione confundantur. Sic aquas suas omina sibi iudicant dedisse pœnarum. Sit ergo in eis competens vindicta, ut loca sint pervia: invitet posita disciplina studium commeantium; ne raurorum excessibus vitetur tale miraculum, quod semper beneficere cognoscitur inquisitum.

EPISTOLA XXXIII.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Decernit ut pridie natalis sancti Cypriani una cum possessoribus et conductoribus diversarum massarum ad Lucaniam conventum Leucotheam nomine

^a Officium ac pergula mundinarum significantur. Quod enim aliud his verbis, mercimonis, ac momentaneas domos, Athalaricus inquit, nisi pergulas? l. 19, *Hæres*, de indic.; l. 5, in fin., D. *De iis qui dejer.* FORS.

^b C. *De patrib. qui fil. distr.* Jerem. v populus fame oppressus in hæc verba prorupit: *Filii nostri*

conveniet, ad reprimendam quorundam rusticorum audaciam, qui negotiantes bonis spoliabant. Tum describit locum, [quosque] Marciani virtutes et miracula.

Sicut incognita velle nosse, prudentis est, ita conperta dissimulare, dementia est: eo præsertim tempore, cum noxia res ad correctionem possit celeritatem pervenire. Frementi siquidem probatione didicimus, Lucaniam conventu, qui prisca superstitione Leucothea nomen accepit, quod ibi sit aqua nimio candore perspicua, præsumptionibus illicitis rusticorum facultates negotiantium hostili direptione sæpe laceratas; ut qui ad natale sancti Cypriani religiosissime venerant peragendum, mercimonisque suis faciem civitatis orare, egentes turpiter inanesque discederent. Hoc nos simplici ac facili remedio credidimus corrigendum, ut spectabilia vestra predicto tempore una cum possessoribus atque conductoribus diversarum massarum, ad quietem conventuum, anticipata debeat cautela procurare, ut atrocis facti reos inveniat, quos pœna consumat. Quod si aliquis rusticorum, vel cujuslibet loci homo, causas nefandæ litis attulerit, inter ipsa initia comprehensus fustuarie subdatur protinus ultioni; et pompatis mala nota [Ms., vota] corrigat, qui prius occultum facinus excitare tentabat. Est enim conventus isto et nimia celebritate festivus, et circumjectis provinciis valde proficuis. Quidquid enim præcipuum aut industriosa mittit Campania, aut opulenti Brutii, aut Calabri peculiosi, aut Apuli idonei, vel ipsa potest habere provincia, in ornatum pulcherrimæ illius venalitatibus exponitur, ut merito tam ingentem copiam iudices de multis regionibus congregatam. Videas enim illic collocare pulcherrimis et stationibus latissimas carpeas, et de amœnis fraudibus intextas subito momentaneas domos, populorum cantantium lætantiumque discursum. Ubi licet non conspicias operam mœnium, videas tamen obnatissimæ civitatis oratum. Præsto sunt pueri ac puellæ, diverso sexu atque ætate conspici, quos non facit captivitas esse sub pretio, sed libertas; hos merito et parentes vendunt, quoniam de ipsa **149** famulatione proficiunt. Dubium quippe non est, servos posse meliorari, qui de labore agrorum ad urbana servitia transferuntur. Quid vestes referam innumera varietate discretas? Quid diversi generis animalia nitore [Ahi, nitere] pinguisima? Ubi tali cuncta taxatione proponuntur, ut quilibet emptor fastidiosissimus invenitur. Sic de illo commercio nemo ingratus redit, si cuncta probabilis disciplina componit. Est enim et locus ipse campeum amœnitate distentus, suburbanum quoddam Consiliatis [Jur: Fonta, Consilini] antiquissimæ civitatis, qui a conditore sanctorum fontium Marcij

et filia nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus et vivamus. Quod et tempore Maximi imperatoris accidisse testatur Euseb. Ovid. viii Metamorph.:

*Et tandem demisso in viscera censu
Pilla restabat, non isto digna parente,
Hæc quoque vendit inopa.*

FORST.

lianum nonne accepit. Hic erumpit aquarum perspicua et dulcis ubertas : ubi in modum naturalis antri absidis fabricata concavitas sic perspicuos liquores emanat, ut vacuum putes lacum, quem non dubitas esse plenissimum. Hic perlucidus usque ad fundum patet, ut aspectibus tuis aerem potius apparere judices, non liquorem. Æmulatur serenum diem aqua subtilissima ; nam quidquid in imo geritur inoffensa aeris [*Ms., Grul. et Cuj., oculis*] claritate monstratur. Colludunt illic gregatim lætissimi pisces, qui ad manus poscentium [*Ms. et Forn., pascentium*] sic intrepidi veniunt, tanquam se noverint non esse capiendos; nam qui tale aliquid præsumpsit efficere, mox pœnam Divinitatis cognooscitur excepisse. Longa sunt illius fontis memoranda describere. Veniamus ad illud singulare munus sanctumque miraculum. Nam cum die sacratæ noctis precem ^a baptismatis cœperit sacerdos effundere, et de ore sancto sermonum fontes emanare, mox in altum unda prosiliens, aquas suas non per meatus solitos dirigit, sed in altitudinem cumulumque transmittit.

^a Similia narrat de fontibus miraculose repleti solitis tempore paschali pro baptizandis Paschasius episcopus Lilibetanus, in epistola ad Leonem pa-

A Erigitur brutum elementum sponte sua, et quadam devotione solemnè præparat se miraculis, ut sanctificatio Majestatis possit ostendi. Nam cum fons ipse quinque gradus tegat, eosque tantum sub tranquillitate possideat, aliis duobus cernitur crescere, quos nunquam præter illud tempus cognoscitur occupare. Magnum stupendumque miraculum, fluentia labentia sic ad humanos sermones vel stare, vel crescere, ut eis credas audiendi studium minime defuisse. Fiat venerabilis [*Jur., memorabilis*] omnium sermone fons iste cœlestis. Habet [*Ms., habeat*] et Lucania Jordanem suum. Ille exemplum baptismatis præstitit, hic sacrum ministerium [*Jur., mysterium*] annua devotione custodit. Quapropter et reverentia loci, et utilitas rei dare debet populis sanctissimam pacem; quia cunctorum judicis sceleratissimus habendus est, qui talium dierum gaudia temerare contendit. Relegantur populis et proponantur ista quæ diximus, ut cum inulta esse minime creduntur, excedendi licentia non quærat.

pam I, quæ exstat tom. II Concil. inter Epist. Leonis. Adde quæ de fontibus Hisp. refert Gregor. Turon. JURET.

LIBER NONUS.

141 EPISTOLA PRIMA.

HILDERICO REGI VANDALORUM ATHALARICUS REX.

Conqueritur de nece Amalafridæ ab Hilderico illata. Tum mittit legatos, apud quos crimen excuset. Quod si renuerit, bellum ipsi minuitur.

Durissima nimis sorte constringimur, ut quos ante dulces parentes diximus, nunc eis causas amarissimas imputemus; quas nemo potest relinquere, qui pietatis noscitur monumenta cogitare. Quis enim nesciat divæ recordationis Amalafridam, generis nostri decus egregium, violentum apud vos reperisse lucis occasum; et quam habuistis pridem dominam, passi non estis vivere nec [*Ac., nunc*] privatam? Hæc si contra fas parentelæ gravis esse videbatur, remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis supplicationibus expetiistis. Parricidii genus est, ut quam vobis fecerat affinem conjunctio regis, nefandis ausibus in ejus vos interitum misceretis. Quid tantum mali a suo conjuge relicta promeruit? Si successio debebatur alteri, nunquid femina in eo ambitu potuit inveniri? Mater quinimo haberi debuit, quæ vobis regna transfudit. Nam et hoc nobilitati vestræ fuisset adjectum, si inter Hasdirigorum stirpem retinissetis Amali sanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi nostri ad suum potius opprobrium intelligunt fuisse tentatum. Nam qui dominæ alienæ gentis intulit necem, omnino ejus parentum visus est despexisse virtutem, quando nemo quod resecandum [*Gr. et Cuj., ulciscendum; Forn., recusandum*] credit, putat esse tentandum. Et morali ideo ratione commoiti, per illum et illum legatos nostros verbis prius a vobis expetimus æquitatem, expectantes qualis excusatio

tantis casibus afferatur. Nam etsi quodlibet negotium **C** in tali persona fuisset enatum, nobis debuit intimari, ut et nostro judicio periret, quæ se pessimis actibus miscerisset. Restat ut naturalis ejus fingatur occasus. Impossibilia non dicimus, nova non quærimus: illum atque illum tradite, per quos facta res debeat elucere. Sit in eis totius causæ absoluta probatio, sine bello, sine cæde, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios. Quod si creditis esse temnendum, nec vos ad rationabilia responsa componitis, conditione inîtæ pacis absolvimur, qui læsi fœderis vinculo non tenemur. Vindicet nunc superna majestas scelus qualibet arte commissum, quæ ad se clamare profitetur fraterni sanguinis cædem impiam.

II.

EDICTUM ATHALARICI REGIS.

D *Protegit curiales ab omni injuria, indicta vexatoribus, aut decem librarum auri multa, aut corporea pœna.*

Qui reipublicæ statum et generale cupit stare fastigium, ad universa debet esse sollicitus: quia non est salus in corpore, nisi quam et membra potuerint obtinere. Injuria unius loci compago tota concutitur; et tanta convenientiæ vis est, ut unum vulnus ubique credas accipi, quando illa cœperit condolere. Respublica siquidem non est unius civitatis cura, sed totius regni provisâ custodia. Quapropter si quid ex ipsa minuitur, in origine dispendia sentiuntur. Minus enim habere necesse est, cui aliquid perit. Et ideo diversarum civitatum pervigil nos cura sollicitat, ne permissa longius mala nostra possint gravare palatia.

Arbor, quam florere vides, quam summa **142** conspicis vindictate letari, subterraneo succo fecunditatis animatur, reddens in superficiem quod continet in radice. Humanum quoque vultus magna hilaritate decoratur, si visceribus sanis gravamen nullius sentiat lesionis. Sic regnum jure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cum undique submovetur effrenata licentia, nec datur ausus menti malignæ sub abominabili libertate peccare. Curiales, quibus a provida sollicitudine nomen est, gravissima dicuntur infestatione quassari; ut quidquid eis honoris causa delegatur, ad injuriam potius videatur esse perductum. O nefarium scelus, importabile malum! Quando debuit reipublicæ serviendo proficere, tunc libertatem suam cum fortunis videtur amittere. Quocirca edictali programme definimus, ut si quis versatus [*Ed.*, vexatus] fuerit in injuria, aut in dispendio curialis, vel aliquid ei (præterquam jussum fuerit a nobis, vel ab aulicis, quorum interest, potestatibus) imponere fortasse præsumperit, aut decem librarum auri dispendio feriat, ipsi qui tale aliquid pertulerit nihilominus profuturum, aut, si facultas vindictæ non sufficit, per fustuarum supplicia laceretur, et reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecuniis; ita tamen ut quæ pro publica utilitate fuerint delegata, ingenua sollicitudine compleantur, quando plus ineipiunt debere, quos alienas iniquitates non permittimus sustinere. ^a Prædia curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiæ, nullus ^b illicita emptione pervadat, quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Circa sajorum et militantum molestias judicium protegantur auxilio: Ab ipsis quoque moderatoribus eos nostra vindicavit auctoritas; quanto gravius plectendus est, si ille cui delegatur auxilium, probetur inferre detrimentum! Erigite colla, depressi; sublevate animos, malorum sarcinis ingravati; date studium recuperare quæ vos male cognoscitis amisisse. Unicuique civi urbs sua respublica est. Administrate civitatum sub consentanea voluntate justitiam. Ordines vestri æquabiliter vivant. Nolite gravare mediocres, ne vos merito opprimere possint potiores. Pœna ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit quod in alterum protervus exercuit. Vivite juste, vivite continenter; quia vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpas non potest invenire. Grues moralem noverunt exercere concordiam; inter quas nullus primatus quæritur, quia iniquitatis ambitus non habetur. Vigilant vicissim, communi se cautela custodiunt, ipse pastus alternus est. Sic honor nullis [*Ms.*, nullus] adimitur, dum omnia sub communionem servantur. His etiam volatus vicaria æqualitate disponitur: ultima sit prima; et

^a Venditio prædiorum curialium non valet, nisi fiat causa probata apud acta præsidis; l. 2, C. *De off. ejus qui vic. al. jud. obt.*, vel præfecti prætorio ex nov. Majoriani de curialibus. Qui prædium curiale emit, sine decreto curiali venditori restituit prædium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit, vel meliorationes. Æquam igitur est, ut qui ad eam em-

que primatum tenuit, esse posterior non recusat. Sic quadam communionem sociatæ sibi sine regibus obsequuntur, sine dominatu parent, sine terrore famulantur. Voluntarie serviendo liberæ sunt, et invicem se diligendo muniuntur. Quorum morem scriptores rerum naturalium contuentes, politiam quamdam inter ipsas esse commemorant, quas civico affectu vivere cognoverunt. Has si vos imitemini, omnes a vobis pravitarum calumnias excluditis. Nam vos, qui recti vota recipitis, habetis per leges potestatem in civibus vestris. Non enim incassum vobis curiam concessit antiquitas, non inaniter appellavit minorem senatum: ^c nervos quoque vocitans ac viscera civitatum. Quid in ista appellatione non habeatis, vel potentiae, vel honoris? Nam qui senatui comparatur, ^B a nullo genio claritatis excluditur.

EPISTOLA III.

BERGANTINO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII, ATHALARICUS REX.

Jubet ut chartarium mittat ad massam Rusticianam, in cujus visceribus aurum latet, et illud curet effodi. Tum aurificum industriam describit.

Si labor omnis assiduus adeo diversos exigit fructus, ut aurum argentumque solita commutatione [*Ac.*, *communione*] mercetur, cur non ipsa diligenter exquirimus, propter quæ poscere alia videbamur? Italia dives inferat nobis et aureos fructus. Omnis proventus [*Ac.*, *proventus*] acquiritur, ubi metallum fulvum reperitur. Nam quid necesse est terram multiplici fecunditate lassari, si ipsa magis pretia in ea potuerint inveniri? Frumenta vobis usualiter natura, industria suffragante, concedit; passim se vina profundunt; metallum raro proditur, ut studiosius expetatur. Quapropter ad massam juris [*Ac.*, *ruris*] nostri Rusticianam, in Brutiorum provincia constitutam, magnitudinem tuam jubemus chartarium destinare; et si (ut ab artifice harum rerum Theodoro dicitur) memoratis rebus terra fecunda est, officinis solemniter [*Gr. et Cuj.*, *officiis solerter*] institutis, montium viscera perquirantur; intretur beneficio artis in penetrale telluris, et velut in thesauris suis natura locuples inquiratur. Cameris [*Ac.*, *cavernis*] enim ingeniosa præsumptione revolutis, talpinum animal imitantes, itinera sodiunt, quæ nullis ante patuerunt. Sic ambitio nil relinquit absconditum, nec ubi interdum sustinere possit extremum. Intran homines caligines profundas, vivunt sine supernis, exsolant a sole; et dum sub terris compendia quærent, nonnunquam lucis gaudia derelinquunt. Est aliquando illis ruina via sua, et reditus procurare nequeunt, qui pedibus suis semitas operosis manibus effecerunt. Sed quibus cautior ars, vita felicior est: intrant egentes, exeunt opulenti; sine furto divitias rapiunt,

ptionem accesserit pretium amittat et sumptus. *Bross.*

^b Item epist. ult. lib. vii. Justinian. Novell. 101 velat τὰς οὐσίας τῶν βουλευτῶν κατ' οὐδένα τρόπον ἀλλοτριῶσθαι τῆς βουλῆς τῆς πόλεως ἢ εἰσι βουλευταί. *FORN.*

^c Nervi civitatum curiales ex novell. Majoriani de curialibus. *JURET.*

optatis thesauris sine invidia perfruuntur, et soli sunt A hominum qui absque ulla nundinatione pretia videantur acquirere. Mox enim ut supernæ luci fuerint restituti, minuta quæque graviora discernentibus aquis a genitrice terra separant; ac fictilibus recondita, vasta fornace decoquant, donec solvantur utiliter in liquorem. Rivos quoque de flamma venientes tanto igne 143 depurgant, quousque pulchritudinem sui prodant, quam terrena viscera, ne cuperentur, absconderant. Vincitur natura, dum eam meliorat industria. Pulchrior est dum arserit, potior dum decoxerit; quia tantum crescit ad pretia, quanta fuerit sinceritate mundata. Origo quidem nobilis, sed de flamma suscipit vim coloris; ut magis credas inde nasci, cujus similitudine videtur ornari. Sed cum auro tribuat splendidum ruborem, argento confert albissimam lucem; ut mirum sit unam substantiam tradere quod rebus dissimilibus possit aptari. Proinde quidquid ad exercendam hujus artis peritiam pertinere cognoscitis, ordinatio vestra perficiat; ut et terra Brutiorum ex se tributum, quod dare possit, inveniat, quæ fructibus copiosa luxuriat. Decet enim ut inter tanta bona, nec illa desint quæ putantur esse præcipua. Cur enim jaceat sine usu [Ed., Niv., Ga., Gr. et Cuj., cultu] quod honestum potest esse compendium? Aurum siquidem per bella quærere nefas est; per maria, periculum; per falsitates, opprobrium; in sua vero natura, justitia. Honesta vero sunt lucra per quæ nemo læditur, et bene acquiritur quod a nullis adhuc dominis abrogatur. Gryphes aurum jugiter legantur effodere, atque hujus metalli C inspectione gaudere: quibus quoniam non est ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi; scilicet, quia omnis actus in qualitate propositi est, et non est vituperandum quod nulla fuerit voluntate lascivum. Sint ergo sedula operatione continui quæstus, invidiam non pavescant; quod ars dicitur, a crimine liberatur.

EPISTOLA IV.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO ATHALARICUS REX.

Decernit ut Agenantiam, uxorem Campaniani, et liberos ex albo curialium expungat, et in possessorum numero collocet.

Felix querela est, quando leges pietate superantur; et beata conditio subjectorum, si cognoscant illum aliis misertum, quem et sibi optant esse propitium. Neque enim ob aliud curiales leges sacratissimæ ligaverunt, nisi ut cum illos soli principes absolverent, indulgentiæ præconia reperirent; hoc est, ubi dominus adversum sua judicia amabili concertatione dissentit: quando et ipsius quædam justitia est; ut qui pius dicitur, districtiois termino minime teneatur. Nam et iste quidam rationabilis ordo est, militia tandem solvere, qui impares laboribus præbentur existere. Curialis enim, si nulla valetudine corporis continetur, ad solas deceptiones apponitur;

^a Hoc ideo dicit, quia curiales tractabant tributa, et ab illis distributionum forma procedebat, ut Jur. dicit se notasse ad Symmach. lib. IX, epist. 10.

^b Panis gradilis, de gradibus dari solitus civibus

et tum adesse quid proderit, si eum contingat defectum viribus inveniri? Similis quippe est absenti, a quo non potuerint imperata compleri. Deinde dum curia multiplici numerositate lætetur, non videtur percussa damnis paucos perdidisse de plurimis. Quapropter illustris magnificentia tua Agenantiam, uxorem Campaniani viri disertissimi, in Lucania provincia constitutam, filiosque eorum de albo curiæ suæ faciat diligenter abradi, ut ventura posteritas nesciat fuisse, quod vetatur abigere [Jur.: Forte, obijcere; Ms., obigere]: quia calumnia non præsumitur, ubi aliqua probatio non habetur. Proinde in possessorum numero potius collocentur, ^a passuri nihilominus molestias quas ipsi aliis ingerebant. Ad tributa enim solita turbabuntur; faciem compulsoris horrebunt (a potestatibus jussa prius venisse nesciebant), et votiva ignorantia fatigati, formidare delegata incipient per quæ antea timebantur. Nam et ex ea parte bonis moribus vixisse probandi sunt, quando perpetiuntur inter illos otiosi vivere, quorum se non cognoscunt odia meruisse. Alioqui [Niv. et Ga., aliqui] non paterentur sub illis esse, quos se cognoscebant malis actibus incitasse. Fruantur ergo beneficio principali; vivant remissa pace tranquilli, quæ fuerant in actionum suarum qualitate compositi.

EPISTOLA V.

EPISCOPIS ET HONORATIS ATHALARICUS REX.

Constituit ut qui in annonæ charitate frumenta abdidderunt, illa moderato pretio vendant.

Possessorum territorii vestri querela comperimus, C supra temporis necessitatem quorundam civium suorum execrabilem sustinere sævitiam, dum primo tempore panicii speciem coemptam in propriam redegere substantiam, spectantes charitatem medicribus gravem, ut parcius reponentibus detestabilem inferant nuditatem, quando homines in famis periculo constituti rogantes offerunt quos se spoliare posse cognoscunt. In necessitate siquidem penuriæ pretii nulla contentio est, dum patitur quis induci, ne possit aliqua tarditate percelli. Hæc igitur vota damnantes, præsentis direximus portitores, ut sive in gradu ^b, sive in aliis locis frumentorum condita potuerint invenire, tantum sibi unusquisque dominus, vel familiæ suæ retineat, quantum se expendere posse cognoscit: reliquum periclitantibus vendat, præsentibus scilicet harum generis, qui ad eam rem destinati esse noscuntur: moderata tamen pretii quantitate, qua eum constiterit a suis provincialibus comparasse; ut nec nimium gravetur qui emit, et aliquo compendio foveatur ille qui distrahit. Quapropter libentibus animis implete quæ jussa sunt; quia vobis debetis in hac parte consulere invicem, ne dum charitatem nimiam quæritis, scelestum vobis aliquid potius (quod absit) optetis. Ne quis ergo venditionem sibi impositam conqueratur, sciat libertatem in crimine non requiri; sed illud boni ingenii magis esse,

sine pretio, ut ex singulis fere legibus tit. 17, lib. XIV, C. Theod., ostenditur. Prudentius, lib. I contra Symmach. Cujacius, ad tit. de conditis in public. horr., lib. X Cod. Foss.

si non festinet excedere. Vendat itaque sub justa ratione, qui distrahit. Si consentit, operatur laudem suam; si discrepat, nostrum facit esse præconium: quando bonum est iubentis, si iustitia imponatur invidis.

144 EPISTOLA VI.

PRIMISCRINIO ATHALARICUS REX.

Permittit ut ad balneum Baiarum sanitatis causa se conferat, militiæ tamen emolumenta per id tempus percepturus.

Cum diuturnis laboribus excubares, ita te imbecillitate corporis asseris graviter sauciatum, ut nec ad famam militiæ percipiendam possis occurrere, ad quam constat voto te præcipiti festinasse, metuens ne per absentiam tui ab ipsis pene faucibus dulcissimus tibi fructus videatur auferri, postulans etiam ut, argentis corporis necessitate constrictus, Baiari lavacri siccitate laxeris. Dignum plane quod inter præmia summa præstemus; ut sicut conferimus victis spem, ita tribuamus supplicanti salutem. Quapropter et a vinculo te emolumentitii terroris absolvimus, et prædicti lavacri munere sublevamus, ut, primum mentis gaudio recreatus, facilius membrorum recipias sospitatem. Naturalis siquidem cura est, ægris dare letitiam; nam fac invalidum gaudere, sanatus est. Perge igitur ad amœnos recessus: perge ad solem, ut ita dixerim, clariorem: ubi, salubritate aeris temperata, terris blandior est natura. Illic miraculis alta cogitatione perpensis, cum arcana mundi mens humana colloquitur, nec admirari desinit quæ ibi agi posse cognoscit: primum Nerei fluentia marinis deliciis esse completa, tot portus naturæ prudentia terrenis sinibus intermissos, tot insulas nobiles amplexu pelagi dotatas; deinde inmissum Averno stagnæum mare, ubi ad voluptatem hominum vita tegitur [Ms., regitur; Cuj. et Gr., gignitur] ostreorum; industriaque mortalium fieri ut res alibi fortuita ibi semper appareat copiosa. Quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt! Quantis spatiis in visceribus æquoris terra promotæ est! Dextra lævaque greges piscium ludunt. Claudantur alibi industriosis parietibus copiosæ deliciae, captivi teneantur aquatiles greges; hic ubique sub libertate vivaria sunt. Adde quod tam amœna est suscepta piscatio, ut ante epulosum convivium intuentium pascat aspectum. Magnum est enim gaudium desiderata cepisse: sed in hujusmodi rebus gratior est plerumque amœnitas oculi quam utilitas captionis. Sed ne longius evagemur, inter Neptunias gazas habitare creditur, cui otia Baiana præstantur. His itaque rebus deliciosa exercitatione saginati, ad pulcherrima lavacra contenditis quæ sunt et miraculis plena, et salutis qualitate pretiosa. Nam etsi hominum cura fabricata noscuntur, naturalibus certe ministeriis exhibentur. Fornaces ibi non roborâ convecta succendunt: cessante flamma, ibi perpetuus calor operatur; illic globi fumiferi nesciuntur: aura est purissima, quæ ministrat vapores, sudores provocat dulciter anheles;

et tanto a communibus balneis salubrior invenitur, quantum ab humana industria celsior est natura. Videas illic undas perpetuis funare gurgitibus, quæ ita videntur lavantium explere desideria, ut humano credas studio temperatas. Cedat Corallici pelagi laudata semper opinio; assurgat Indici maris de albarum candore fama locupletior. Quid mihi cum pretiis, si animus non fruatur optatis? Baianis littoribus nil potest esse præstantius, ubi contingit et dulcissimis deliciis vesci, et impretiabili munere sanitatis expleri. Fraere igitur bonis nihilominus expetitis. Nostris beneficiis ad tua emolumenta pervenies. Baianis remediis consequere rem salutis.

EPISTOLA VII.

REPARATO PRÆFECTO URBS ATHALARICUS REX.

Multis laudibus patrem socerumque ejus extollit. Tum illi præfecturam urbanam conjert.

Post parentum claras administrationes bene conferuntur posteris eminentissimæ dignitates; dum nullius acquiescit ingenium jacere intra æstimationem suorum, quandoquidem honestus ambitus est quos sequimur tempore, velle præconiis anteire. Additur etiam quod præcorum dogmatibus eruditi opinionis gratia delectentur augeri. Nam quanto se unusquisque melioribus cognoscit artibus studuisse, tanto amplius grandiora præsumit appetere. Dudum itaque illustris recordationis genitoris tui respública sensit Romana diligentiam. Comitivæ siquidem largitionum præsidens, functus etiam vicibus præfectorum, prætorianam egit integerrime dignitatem: curiam reparans, pauperibus ablata restituens; et quamvis liberalibus studiis fuerit impolitus, placere non omisit industrius: quoniam naturaliter per se commendari potest bonum ingenium, etiam cum rebus accedentibus non videtur ornatum. Sed hoc quantum est ad tuam notitiam litterarum. Doctrina siquidem quos ab imperitis discernit, sapientibus amica societate conjungit; cui perfacile est ornare generosum, quæ etiam ex obscuro nobilem facit. Crescit quoque præclaris meritis tuis quod in afinitatis gratiam te talis elegit, quem semper contigit de iudicii sui integritate prædicari: moribus communis, conscientia singularis, qui se semper suis moribus, et amicorum conversatione, et sua fecit probitate laudari. Qualem ergo suo sanguini æstimandus est sociasse, qui nunquam improbum vel communioni suæ decrevit adjungere. Et ideo licet primævus venias ad honorem, post tanti viri iudicium ineptum est te dicere non probatum. Nam si bene illis suggerentibus in extraneis causis placidas aures præbemus, cur magis in genere suo eorum iudicia non sequamur, ubi semper studiose sibi prospiciunt, etiam qui in aliis actibus frequenter excedunt? Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per indictionem illam urbanæ tibi tribuimus insulas dignitatis; ut sicut in illo ordine primus, ita habearis et meritorum laude præcipuus. Pene siquidem terrarum oculis habetur,

* Vide Tiraquellum, lib. de Nobilitate, cap. 5, ubi probat doctrina effici nobiles J. R.

quod in illa civitate peragitur. Quem jam sibi iudex placatum faciat, si illum senatum tantæ benignitatis offendat? Quid sit maturitatis, quid prudentiæ, in ordinis ipsius æstimatione cognoscis; cujus primæva germina mox ut adoleverint, Patres vocantur. Adolescentia illis inchoat a maturitate consilii: tractant juvenes cum modestia senum [Alii, senium], uti morum pondus in hære permittitur quod vix alibi cana ætate generatur. Talem te ergo habita moderatione tractabis, 145 ut cum tot proceres ad curiam vocas, dignam ante illos sententiam tuæ voluntatis aperias. Nimis quippe arduum est tale aliquid inter illos dicere, quod nequeat tantis prudentibus displicere. Ideoque non unius dignitatis vir æstimandus est qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre iudicium. Nam si gratum est vel sub raritate prædicari; quid illi gaudii provenire possit, quem tot nobilium vota laudaverint? Justitiam dilige; oppressis te dignanter impende; redde laudes posteris tuis, quas tu a majoribus [Jur. V. C., melioribus] accepisti.

EPISTOLA VIII.

OSUIN [Ed., OSUM] VIRO ILLUSTRIS, COMITI, ATHALARICUS REX.

Militur denuo ad Dalmatiarum atque Suaviæ provincias regendas.

Propositi nostri est honestos labores palma remunerationis ornare, ut vicissitudine qua proveci gaudent desides mordeantur, sibique imputare possint quod clementissimis temporibus iudicii nostri præmia non mereatur. Atque ideo illustrem magnitudinem tuam, Deo juvante, ad Dalmatiarum atque Suaviæ provincias iterum credidimus destinandam; ut quidquid pro utilitatibus nostris esse cognoscas, æquabili ordinatione disponas, populumque nobis devotum per tuam justitiam facias esse gratissimum, quia dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus. Non exempla aliena perquiras; memor esto quæ feceris, et non indiges admoneri. Quid est enim quod de tua quisquam debeat actione dubitare, quando ipsis provinciis adhuc propria bona redolere cognoscis? Quodammodo jam debitum est illi velle præstare, apud quem scis te fuisse laudabilem. Obedientibus enim juste indelgetur animus; et quos scimus memores bonorum, indubitanter eis denuo præbemus affectum. Etas quidem tua proveci est, sed ætus quoque maturior, Quid enim nunc subripere valeat, in quo nec juvenis reprehensibilis fuit? Sed hæc in domui avi nostri regno fecisti: nunc talia demonstra, ut temporibus nostris reservasse videaris quidquid prohibitis addideris.

EPISTOLA IX.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS ATHALARICUS REX.

Significat se missis ad Dalmatias regendas combum Usam, et Severinum, quibus et obedunt imperii.

Per provincias nobis Deo præstante, concessas tales viros cupimus destinare, qui sint armis præditi, et justitia gloriosi; ut absit a vobis et extraneorum gentium metus, et calamitosas non pateatis

insidiis: quia non minus est malum bellicum vitasse, quam sæva discussionis evadere. Ipsa est enim vera securitas, quæ de nulla iudicis impietate formidat. Atque ideo, quod Deo auspice dictum sit, illustrem comitem Osum, et palatio nostro clarum, et provinciis longa conversatione notissimum, Dalmatiis decernimus præsidere. Cui pro utilitate nostra jubenti parere procurate; quoniam tantam ejus estis justitiam frequenter experti, ut et sine regia iustione ei deberetis priorum memores obedire. Habet enim proprium jus ille, qui justus est; nam etsi terrore minime [Jur. legit minimæ] potestatis erigitur, æquitate tamen suadente semper auditer. Simul et virum illustrem Severinum ad vos æstimavimus dirigendum, ut compositi consona voluntate possint vobis laudanda præcipere. Nam si disparibus calamis convenit unum melos efficere [Ms., Gr., Cuj., edicere], multo magis viris prudentissimis aptum est justa concordia [Ed., cordis] voce suadere. Verum ut primordia nostra a præstitis inchoarent, clementissimumque dominum in ipso regni limine sentiretis, per quartam indictionem (Anno Christi 526), quod a vobis augmenti nomine quærebatur, illustrem virum comitem patrimonii nostri nunc jussimus remove. Hoc etiam insuper vobis concedentes, cum (Deo propitio) supradictum virum ad nostra obsequia venire fecerimus, tales homines destinare, per quos possimus evidenter agnoscere quemadmodum in futurum census doceatur impositus; ut si gravatos vos esse cognoscimus, pro parte vobis qua visum fuerit, considerata æquitate, relevemus. Ita fit ut habeatis spem et futuri beneficii, qui estis jam pro parte remedia consecuti. Quapropter servire vos convenit utilitatibus nostris, quando ea quæ magis sperare precibus potuistis, ultra contulit magnificentia principalis. Sic enim tradente clementissimo nobis auctore didicimus, ut a subjectorum beneficiis non vacemus. Disciplina videlicet imperandi est, amare quod multis expedit; quoniam respublica nimium soliditatis accipit, si tributatorum facultas illusa constiterit.

EPISTOLA X.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS SYRACUSANÆ CIVITATIS, VEL UNIVERSIS PROVINCIALIBUS ATHALARICUS REX.

Relaxat quæ illis præter consuetudinem imposita fuerant tributa, concessa facultate iis qui a censoribus vexati fuerint apud principem conquerendi.

Dudum quidem vobis ortum nostri imperii æstimavimus nuntiandum; nunc decet subsequi beneficium pro lætitia augenda cunctorum; ut quibus fuit gratissimus noster exortus, sit illis regalis animus in aliqua parte munificus. Crescere nobiscum, Deo præstante, cuncta desideramus; quia vere ille noster est consensus, quem lætus possessor excavit. Proinde subtrahimus pecunie quod augmentetur gloria; et avari ad laudes, profuso nitimur sublevare cultores. Fidei divæ memoriæ domnus avus de suis beneficiis magna presumens (quia longa quies et cultorum agris præstitit, et populos ampliavit)

intra Siciliam provinciam sub consueta prudentie sue moderatione censum statuit efflagitari; ut vobis cresceret **146** devotio, quibus se facultas extenderat. Sed illius practicanda justitia locum nostrae benignitati preparavit; ut quod ei offerri juste potuit, nos clementi animo, quasi illata stipendia, donaremus; et quod iam presagio mentis divinae fecit etiam pium, cui parabat imperium. Atque ideo per quartam feliciter indictionem (*Id est, Anno Christi 526*) quidquid a vobis supra consuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur, vel constat exactum, liberalitas nostra concedit. Quod etsi juste potuistis pendere, gloriam vos potius nostrae largitati jubemus inferre. Sed ut latius extendatur nostra clementia, suavemque dominum impensis beneficiis sentiat, quidquid a discussoribus [*Alii, discursoribus*] novi census per quintam indictionem (*Anno Christi 527*) probatur affixum, ad vestram eos fecimus deferre notitiam; ut quod rationabile fuerit aestimatum, libentibus animis perferatis, quia nullum hedit observata justitia. Sed ne credatis per-ordinatorum tantum arbitrium vos gravari, si quis est qui de eorum facto aestimet conquerendum, ad remedia nostrae pietatis occurrat, ut judicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulsumus. Nam et gloriosae recordationis domnus avus noster de eorum commotus fuerat tarditate, ut erat altae prudentiae perscrutator, aestimans eos tandem in provincia non sine nostro gravamine residere, quos repetita jussione censuerat jam redire. Sed nos, quos decet implere quidquid ille sub aequitate disposuit, Deo auxiliante, ejus nunc in vobis inchoata perficimus. Reddite modo largitati nostrae prosperrimum votum et fidele servitium. Habetis principem, qui vobiscum beneficiis probatur exortus; et quod subjectis dulcius est, augetur ingenio benevolo cum aetatis augmento. In quam rem Quidilianem sajonem nostrum credimus dirigendum, per quem vobis jussa prosperrima, Deo largiente, pandantur.

EPISTOLA XI.

GILDIAE VIRO SUBIMI, COMITI SYRACUSANAE CIVITATIS
ATHALARICUS REX.

Prolibet quominus quidquid tributorum per Victorem et Witigiscium de quarta indictione est adjectum, a possessoribus exigant.

Ad Victorem et Witigiscium spectabiles viros, Siciliae provinciae censitores, praecipua nostra direximus, ut quidquid possessoribus tributariae functionis per eos nuper videtur adjectum, de quarta indictione non exigant, quia gravis est ejus rei illatio, cujus adhuc justitia non probatur. De ordinationibus vero eorum nobis fecimus instructiones deferri, ut si aestimatis viribus quidquid aequalitate sit dispositum, debeat permanere moderatum. Sin vero aliquem contra rationem constat esse praegravatum, nostro relevetur arbitrio; ita tamen, ut si aliquid per quartam indictionem (*Anno Christi 526*) probatur illatum, possessoribus sine aliqua immi-

natione reddatur: quia sine querela suscipi debet onus impositum, quod longis temporibus constat esse portandum [*Gr. et Cuj., solvendum*]. Nunc, quod restat, provinciales vos convenit admonere, ut quibus beneficia dedimus, eorum devotionem per omnia sentiamus; et quod debetur principi, grato animo videatur exsolvi.

EPISTOLA XII.

VICTORI ET WITIGISCIO VIRIS SPECTABILIBUS ATHALARICUS REX.

Jubet ut si quid super tributarium solidum per quartam indictionem a provincialibus exegerint, sine aliqua imminutione reddant.

Tarditas vestra apud gloriosae memoriae domnum avum nostrum merito vos fecit esse suspectos, quos etiam secundis [*Ed., seris*] praecipua credit admonendos; ut relicto tandem provincialium gravamine, ad ejus deberetis justitiam festinare; et nunc quoque suspicionis maximae fecit augmentum, ut nec ad initia nostra voluissetis occurrere, quod libera conscientia potuisset optare. Et ideo praesenti auctoritate censemus, ut si quid super tributarium solidum per quartam indictionem (*Anno Christi 526*) a provincialibus exegistis, sine aliqua eis imminutione reddatis, quia supra veterem censum nulla indictionis praedictae eos volumus damna sentire. Hoc etiam addendum esse credidimus, quoniam amore clementiae errores nolumus invenire, ne coacti potius reseceamus quod salva justitia dissimulare non possumus; ut si aliquem studio laesistis pravo, vestro magis emendetis arbitrio, quia hoc est propria delicta corrigere, quod et non facere. Et ne forsitan credatis longinquitatis difficultate latere quae gesta sunt, Siculis fiduciam vos dedimus subsequendi. Videte nunc si voces possitis ferre querulas, quas etiam nostra invitavit auctoritas. Admonuimus igitur quos pios decet esse. Jam suo vitio videtur accusari, qui spontanea noluit voluntate corrigi [*Gr., Niv., Ga., vitavit*]. Suo vitio videtur accusari; qui spontanea voluntate noluit corrigi].

EPISTOLA XIII.

WILIAE VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII ATHALARICUS REX.

Præcipit ut domesticis qui comitibus provinciarum obsequuntur, supra ducentos solidos et decem annonas curet quinquaginta solidos annuos adjungi, regis rationibus imputandos.

Magnitudinis tuae suggestione comperimus de domesticorum excessibus qui destinatis comitibus obsequuntur provinciales damnis plurimis ingravatos; quod credimus emolumentorum parvitate nutritum, quia sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non praebentur. Et ideo speciali beneficio generalia compendia largientes, magnitudini tuae praesenti auctoritate praecipimus ut supra ducentos solidos et decem annonas quas hactenus acceperunt, a quinta feliciter indictione quinquaginta eis solidos annuos faciatis incunctanter adjungi,

qui nostris rationibus debeant imputari; ut dum mater criminum necessitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. Si quis autem jussionum nostrarum improbus temerator extiterit, ut aliquo casu **147** in damnis provincialium aut præjudiciis implicetur, emolumentis careat universis: quia ille dignus est præmia consequi, qui parere cognoscitur æquitati. Ideo enim a nobis accipit, ne ab aliis quaerat. Nostrum dare, nobilitas est: dona regalia quamvis parva sublimant: quia simul et meritorum gratiam reperisse creditur, qui principali munere sublevatur.

EPISTOLA XIV.

GILDIE VIRO SUBLIMI COMITI SYRACUSANÆ CIVITATIS,
ATHALARICUS REX.

Decernit ut quidquid a provincialibus pro reparatione murorum fuit extortum, aut restituatur, aut reficendis mœnibus impendatur. Tum reprehendit eum, quod substantias mortuorum sine aliqua discretionem justitiæ nomine fisci caduci vindicaret. Insuper dicit provinciales conqueri se conventionibus omnimodis gravatos. Denique statuit ut edicta a Theodorico pro componendis Sicularum moribus promulgata ita custodiantur, ut sacrilegii reus habeatur, quisquis ea violare aliquatenus tentaverit.

Provincialium Sicularum nobis est suggestionem declaratum quædam a tua potestate fieri, unde eorum fortunæ videantur affligi. Quod ideo leviter accepimus, quia ipsi vindicari præterita noluerunt. Constat enim esse dubium, quod concedit adversarius; et percelli non potest jure, cui mavult querulosus ignoscere. Sed ut suspiciones iniquas futuris casibus abrogemus, observanda jugiter præsentis jussione decernimus, ut nec isti aliquid de futuro metuant, nec tu per ignorantiam quæ dicuntur incurras. Prima fronte pro reparatione murorum pecunie diversis provincialibus dicuntur extortæ, cum tamen nulla exinde surrexerit promissa constructio. Hoc si constat admissum, aut mori exinde pro eorum munimine construantur, aut unusquisque recipiat quod ei probatur incompetentem ereptum. Nimis enim absurdum est spondere munitiones, et dare civibus execrabiles vastitates. Quorundam etiam substantias mortuorum, sine aliqua discretionem justitiæ, fisci nomine caduci te perhibent titulo vindicare, cum tibi hoc tantum de peregrinis videatur esse commissum, quibus nullus hæres, aut testamentarius, aut legitimus invenitur. Nefas est enim ut quod a nobis precipitur, a te nostro nomine per injuriam vindicetur. Præterea conventionibus se gravari omnimodis ingemiscunt; ut ad judicium deducendi pene tanta videantur amittere, quanta vix probantur addicti dispendia sustinere. Vocatio enim judicis spes justitiæ debet esse, non mulcta. Nam ipse jussus suspectus redditur, ante cujus audientiam gravamina sentiuntur. Unde ceasemus ut si vestra conveniunt decreta pulsatos, tantum commodi percipiat executor, quantum gloriosus dominus avus noster pro honoribus persona-

rum debere sationes accipere, expressa quantitate, constituit. Commodum enim debet esse cum modo. Nam si mensuram æqualitatis excesserit, vim sui nominis [Jur., amoris] non habebit. Si vero tua jussione conventio destinatur, duntaxat in illis causis atque personis, ubi te misceri edicta voluerunt, medianam portionem executor accipiat, quam de præceptis regis sumere potuisset, quia non potest convenire justitiæ ut tantum a te directo tribuatur, quantum pro reverentia nostræ jussionis offertur. Si quis autem saluberrimi constituti temerator extiterit, in quadruplum jubemus ablata restitui; ut quod delectatione cupiditatis admittitur [Ms. et Ac., amittitur], asperitate dispendii vindicetur. Edicta vero gloriosi domni avi nostri, vel universa præcepta, quæ ad Siciliam pro componendis [Ed., commovendis; Jur., forte, componendis] universorum moribus destinavit, sub tanta volumus obedientia custodiri, ut sacrilegii reus habeatur quisquis belluinis motibus [Ed., moribus] excitatus munimen tentaverit irrumpere jussionum. Duorum negotia Romanorum, etiam his invitis, ad tuum diceris vocare judicium; quæ, si cognoscis facta, ulterius non præsumas, ne dum vis judicium incompetentem quærere, reatum potius videaris invenire. Memor enim prius debes esse edicti, qui inter alios mavis a te sequenda constitui. Alioqui tota tibi decernendi auctoritas tollitur, si a te illa regula minime custoditur. Ordinariis judicibus administrationum suarum potestas illibata servetur. Cognitores suos legitima turba comitetur. Observationum illarum non mordearis invidia. Gothorum laus est, civilitas custodita. Tota ad vos fama confluit, si vobis rarus [Niv., Gam., Gr. et Cuj., rarius] litigator observet. Vos armis jura defendite, Romanos sinite legum pace litigare. Navigiis vecta commercia te suggerunt occupare, et ambitu cupiditatis exosæ solum antiqua pretia definire; quod non creditur a suspicione longinquum, etiamsi non sit actione vicinum. Quapropter si rumorem hujusmodi vitare festinas, episcopus civitatis et populus conscientiam tuam testes assistant. Omnibus placeat, quod ad cunctorum necesse est pertinere fortunas. Pretia debent communi deliberatione constitui, quia non est delectatio commercii, quæ jubetur invitis. Quocirca sublimitatem tuam jussis præsentibus credimus admonendam, quia excedere nolumus quos amamus; nec aliquid de talibus sinistram patimur dici, per quos aliorum mores putamus esse corrigendos.

EPISTOLA XV.

JOANNI PAPÆ ATHALARICUS REX.

Decreta promulgat saluberrima in simoniacos juxta antiqua senatusconsulta.

Si antiquis principibus studium fuit leges exquirere, ut subjecti populi delectabili tranquillitate fruerentur, inulto præstantius est talia decernere, quæ possunt sacris regulis convenire. Absint enim a no-

nificii tui, prædecessoris scilicet tui. Fonn.

^a L. ult., C. De pact., supra, lib. 1, epist. 5; lib. iv, epist. 15; lib. viii, epist. 28. Fonn.

^a Hujus nominis secundo, cujus ad Justinianum imp. epistola, ac Justiniani ad ipsum exstat in L. ult. Interclaras, C. De summ. Trin. et fid. cathol., de quo infra, hoc lib., epist. 17, et lib. xi, epist. 2: Papæ Bon-

stro sæculo damnosa compendia. Illud tantum vere possumus lucrum dicere, quod constat divina judicia non punire. Nuper siquidem ad nos defensor Ecclesie Romanæ flebili allegatione pervenit, cum apostolicæ sedi peteretur antistes quosdam nefaria machinatione necessitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promissionibus ingravasse, ut, quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni **148** publicæ viderentur exposita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto gloriosum est adhibita pietate resecuri. Atque ideo sanctitas vestra statuisse nos presenti definitione cognoscat, quod etiam ad universos patriarchas atque metropolitanas ecclesias volumus pertinere, ut a tempore sanctissimi papæ Bonifacii, cum de talibus prohibendis suffragiis patres conscripti senatusconsulta nobilitatis suæ memores condiderunt: Quicumque in episcopatu obtinendo sive per se, sive per aliam quamcunque personam aliquid promississe declaratur, ut execrabilis contractus cunctis viribus effretur. Si quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse versatus, nullam relinquimus vocem: verumetiam si aut repetendum, aut quod acceptum est non reddendum esse crediderit, sacrilegii reus protinus habeatur, accepta restituens compulsione iudicis competentis. Justissimæ siquidem leges, ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem. Præterea quidquid in illo senatus decretum est consulto, præcipimus in eos modis omnibus custodiri, qui se quoquo modo per interpositas quascunque personas^b scelestis contractibus miscuerunt. Et quia omnia debent sub ratione moderari, nec possunt dici justa quæ nimia sunt, cum de apostolici consecratione pontificis intentio fortasse pervenerit [*Jur. V. C.*, provenerit], et ad palatium nostrum producta fuerit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria millia solidorum cum collectione chartarum censemus accipere. A quibus tamen minus omnes idoneos rei ipsius consideratione removemus, quia de ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum. Alios vero patriarchas, quando in comitatu nostro de eorum ordinatione tractatur, in supradictis conditionibus atque personis intra duo millia solidorum jubemus expendere. In civitatibus autem suis tenuissimæ plebi non amplius

A quam quingentos solidos se distributuros esse cognoscant. Reliquos accipientes, et edicti præsentis, et senatusconsulti nuper habiti pœna constringat, sed et dantes canonum severitas persequatur. Vos autem, qui patriarcharum honore reliquis præsidetis Ecclesiis, quoniam [*Ac.*, quem] constitutio nostra ab illicita promissione liberavit, restat ut bona imitantes exempla, sine aliquo Ecclesiarum dispendio dignos majestate pontifices offeratis. Iniquum est enim ut locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis divina consideratione perclusimus. Quapropter si quis apostolicæ præsulcm Ecclesie, vel patriarcharum episcopum, sive per se, sive per parentes; aut servientium quascunque personas aliqua suffragii crediderit ambitione promovendum^c, et ipsum reddere accepta definimus, et quod est canonicum statutum, eum modis omnibus esse passurum. Si quis vero quæ dederit, aut promiserit, eodem superstite timuerit publicare, ab hæredibus, vel pro hæredibus ejus Ecclesia repetat, cujus suffragio antistes deprehenditur ordinatus, nota infamie nihilominus superstites inurente. Reliquos quoque ordines sub eadem fieri distinctione præcipimus. Quod si forsitan dolosæ machinationis invento sacramentis persona intercedentibus fuerit obligata, ut salvo statu animæ commissam iniquitatem neque approbare possit, neque audeat accusare, damus licentiam quibuslibet honestis personis in singulis quibusque civitatibus apud iudices competentes hoc crimen deferre; et quidquid ex ea potuerit probatione recoligi, ut ad probationem [*Alii*, approbatione] insequentes animemus, tertiam partem iudicatæ rei ille [*Ac.*, illius] percipiat, qui tale facinus voluerit publicare. Reliqua ipsis Ecclesiis proficiant, quæ videntur extorta, aut in fabricis earum, aut in ministeriis nihilominus profutura. Decet enim ad usus bonos convertere quæ voluit perversitas inimica fraudare. Quiescat igitur malignantium prava cupiditas. Quot tendunt qui a fonte præclusi sunt? Recolatur et timeatur Simonis justa damnatio, qui emendum credidit totius largitatis Auctorem. Orate igitur pro nobis, edicta nostra custodientes, quia divinis noscitis convenire mysteriis. Sed quo facilius principis votum universorum mentibus innotescat, hoc sena-

^a Vide l. 51, *Quemquam*, C. *De episc. et cler.*, novel. *Quo oportet episcopum eligere*, cap. 9, *Platinam*; in *Canone*, pag. 88; et in *Bonifac.*, 3, pag. 75. JURET.

^b Quarum interventu fraudes sæpe fiunt, l. 48, *De ferre*; l. 45, *In fraudem*. § *Conductor*; l. 46, *Conferitur*, § *Quod a præside*, de jure fisci; l. un., de mulieribus quæ se prop. serv. junx.; l. un. C. *De cont. jud.*, l. 9, *Quamvis*, de reb. eor.; Cicero, in *Cluent. de Avilio se Asinium simulante*: Qui supposita, inquit, persona falsum testamentum obstringendum curavit; novel. 124, *περί δικαζομένων*. Quod enim plerique per se ipsi verentur, id per alios non verentur efficere; ut *Stolo*, qui cum legem rogasset, ne quis plusquam 500 jugera possideret, supposita filii emancipati persona, mille possidere inventus sua ipsius lege damnatus est. *Varro*, lib. 1, cap. 2, de *Re rustica*; *A. Gellius*, lib. XXI, cap. 1; *Plin.* lib. XVIII, c. 3. FORN.

D ^c Justinianus, cum sine suffragio, id est pecunia ac sordibus, magistratus deferri prohiberet, novel. 8, gravissime adiecit mundinationem magistratum omnium scelera fontem esse, iniquitatis principium ac finem, ἀρχηγοῦσθαι τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πορνείας προσημίου τε καὶ πέρας: quanto magis ambitum largitionum et sordes ecclesiasticorum munerum ex sacerdotiorum collatione fugere necesse est! *Concilium Chalcedonense*: Ἐὶ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονιαν ἐποιήσῃ, καὶ εἰς πρῶτον κατήγαγεν τὸν ἀπυροῦ χάριτος, etc. Qui pretio gratiam, quæ vendi nequit, vendiderit, etc. C. *Si quis episcopus*, c. *Sanctorum*, 1; c. *Ex multis*, 1, q. 3. Ilanc venalitem etiam *Anthemius* detestatur, l. *Si quemquam*, C. *De episc. et cler.* Exstant et pontificum de simonia constitutiones lib. v *Decretal.* Eodem pertinet sequens *Athalarici* ad *Salvantium* epist. 16. FORN.

tui, hoc populis per præfectum Urbis præcipimus intinari; ut generalitas agnoscat nos illos persequi, qui majestati divinæ potius viderentur adversi. Vos quoque hoc universis quos Deo propitio regitis episcopis intimare; neque sit alienus a culpa, qui potuit agnoscere constituta.

EPISTOLA XVI.

SALVANTIO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBIS, ATHALARICUS REX.

Jubet ut edictum suum et senatusconsulta de abigenda simonia tabulis marmoreis incidantur, et ante atrium basilicæ sancti Petri collocentur.

149 Grata res est cuncta profutura vulgare, ut generale fiat gaudium, quod potuit esse votivum. Alioqui læsionis causa nascitur [*Gr. et Cuj.*, nascitur], si beneficia potius oculantur. Dudum siquidem senatus amplissimus a splendore suo cupiens maculam fœdissimæ suspicionis abradere, provida deliberatione constituit ut in beatissimi papæ consecratione nullus se abominabili cupiditate pollueret, pœna etiam constituta, qui talia præsumere tentavisset: non injuria, quia tunc electi vere meritum quæritur, cum pecunia non amatur. Quod nos laudantes, et augentes inventum, ad beatissimum papam direximus constituta, quæ his ante lata præfulgent, ut ab honestate sanctæ Ecclesiæ profanus ambitus auferatur. ^a Hoc vos ad notitiam senatus et Romani populi volumus sine aliqua dilatione perducere, quatenus cunctorum sigatur cordi quod cupimus omnium studio custodiri. Verum ut principale beneficium et præsentibus hæreat sæculis, et futuris, tam definita nostra quam senatusconsulta tabulis marmoreis præcipimus decenter incidi, et ante atrium beati Petri apostoli in testimonium publicum collocari ^b. Dignus enim locus est, qui et gloriosam mœcedem nostram, et senatus amplissimi laudabilia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo redeunte noscamus impleta quæ jussimus. Incertum enim videtur habere quod præcipit, cui rerum effectus tardius innotescit.

EPISTOLA XVII.

SALVANTIO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBIS, ATHALARICUS REX.

Decernit ut liberet quosdam, nobiles Romanos, qui pro sola seditionis exortæ suspitione in carcere

^a Hic obiter animadversione digna duco quod senatusconsulta ad diurnitatem marmoreis tabulis incidi jussit Athalaricus, ut olim æreis, l. 2, de orig. jur. Plato in Minoe refert Talum regem Cræte pagos quotannis lustrantem leges æneis tabulis cælatas circumtulisse, indeque Ærei nomen ei inditum, ἐν χαλκοῖς γραμματίοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους, ὅθεν χαλκοῖς ἐκλ.θη. Alterum, quod in edito et conspicuo loco, nempe atrio beati Petri collocentur, quo cuique pateant, et de plano legantur. Sic idem Plato, lib. II de Legibus, præcipit rerum venalium leges medio in foro columnæ affigi, ... ἐν στήλῃ τεύοντα τῆς ἀρχῆς νόμιμα. Demosthen., Philipp. 5, Γράμματα τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων δευκόνων ἃ ἐκεῖνοι κατέθεντο, εἰς στήλην χαλκῆν γράφοντες εἰς ἀκρόπολιν. FORNER.

^b Leges olim in atris ecclesiæ locabantur, Cujas in lib. I Feud., tit. 17; et lib. III Capit. Car. Mag., tit.

detinebantur, et permittit eis ut se justis legibus vindicent.

Si principes antiqui mœnia Romana in populorum exquisivere lætitiā, ne cives illis merito singulares aliquid consuane cum cæteris possiderent, nefas est inter tot rerum jucunda eos longam sustinere tristitiā, quia exultatio civitatis illius generale votum est; dum necesse est lætari reliqua, si mundi caput gaudere proveniat. Apostolici siquidem papæ Joannis et procerum nostrorum relatione cognovimus illum et illum Romanos pro sola suspitione seditionis tam longæ custodiæ pœna maceratos, ut cuncta civitas mœrorem de illorum continua calamitate contraxerit, ut eis nec dierum festivitas, nec ulla (quæ apud nos [*Ms.*, vestros] est gratissima) nominis sui dignitas subveniret. Quod nobis pro sui facti acerbitate displicuit, ut qui in judicio convicti minime feruntur, debita malis tormenta cruciatuque pertulerint. Et ideo magnitudinem tuam jussis præsentibus admonemus, ut quocumque loci reperire potueris eos, absolvere non moreris. Quos etiamsi aliquo reatu involutos esse claruerit, intercessionibus supradictis eos jam a metu liberos esse censemus. Si vero innocentes se tormenta sustinuisse confidunt, damus querelis eorum liberam vocem, ut justis legibus vindicent quod iniquis ausibus pertulerunt: quia nolumus innocentes a iudiciis deprimi, quos ad eorum præsidia constat elevari. Revocentur nunc ad lætitiā pristinam Romani; nec nobis credant placere posse, nisi qui eos eligunt modesta æqualitate tractare. Intelligent parentes nostros pro sua quiete laboriosa subisse pericula, nos autem multis expensis agere ut illi debeant garrula exultatione gaudere. Nam et si quid inique vel acerbè hactenus pertulerunt, non credant a nostra mansuetudine negligendum, qui nec nobis otia damus, ut illi secura pace ac tranquilla lætitiā perfruantur: cito sentiant quia nos amare non possumus quos illi pro suis excessibus horrerunt. Nam quorum gratiam impetrare possunt, qui suis civibus displicere meruerunt; et dum tempus habuissent amoris publici, egerunt unde justè debeant execrari [*Ms. A.*, execrari]?

XVIII.

EDICTUM ATHALARICI REGIS.

1. Contra pervasores bonorum alienorum. 2. Contra

Quomodo. Sic rector Ecclesiæ. Vide novell. 8 Justiniani, in fine. JURÉ.

^c Theodoretus, in Epistol. ad Roman. ait magistratus publicanos, et τοὺς ἐπαγγέλλοντας τὰς χάριτας, tributorum exactores, provinciarum præsidēs a Roma manare, ut quæ Romæ fiant, omnibus nota esse debeant. Hinc Justinianus, in præfatione Pandectis præfixa, de conceptione Digestorum, tradit consuetudinem Romanæ urbis sequendam ab omnibus civitatibus, quia Roma caput orbis terrarum, ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης, ut scribit Athenæus: orbis compendium, et communis omnium patria, l. 35, Roma, D. Ad municip. : Romanæ tamen civitatis ita demum sequi oportet, si non sit corruptum exemplum. Et ut elegantè Proculus: Non tam spectandum quid Romæ factum sit, quam quod fieri debeat, l. 12, Sed licet, D. De offic. præsid. FORN.

*affligas titulos domus publico. 3. Contra obliuent s
 cillade et pertere sententiam principum. 4. Contra
 dividentes aliena matrimonialia. 5. Contra adulteros.
 6. Contra eos qui duobus uxoribus copulantur.
 7. Contra concubinos et concubinas. 8. Contra
 eos qui terrore donatarios extorquebant. 9. Contra
 maleficos. 10. Contra homicidas. 11. Contra eos
 qui in una causa secundo a iudicibus ordinariis
 provocabant. 12. Contra violatores edictorum tan
 tusius quam Theodori.*

150 Proinde decrevit antiquitas universitatem
 editis generalibus admoneri, per quae et delictum
 omne corrigitur, et excedentis verecundia non gra
 vatur. Cuncti enim sibi aestimant dici, ubi nullum
 constat expositi; et similis fit innocenti, quem contig
 erit sub communionem purgari. Hinc et nostra vere
 pietas custoditur, dum feriato gladio nascitur metus,
 et provenit sine cruore correctio. Commovetur enim
 placati; minamur otiosi; et clementer irascimur,
 quando vitia sola damnamus. Diu est quod diversor
 um querelae nostris auribus crebris susurracionibus
 insonarunt, quosdam civilitate despecta affectare
 vivere belluina saevitia; dum regressi ad agreste prin
 cipium, jus humanum sibi aestimant feraliter odio
 sum. Quos nunc apte judicavimus comprimendos; ut
 eo tempore inimica bonis moribus crimina persequam
 ur, quo hostibus reipublicae divina virtute resisti
 mus. Utrumque quidem noxium, utrumque pellen
 dum; sed tanto gravius grassantur vitia, quanto
 magis probantur interna. Unum recumbit in altero.
 Facilius quippe inimicorum acies cadunt, si nostro
 revo delicta subducimus.

1. Primum humano generi noxiam pervasionem
 (sub qua nec dici potest civilitas, nec haberi) sever
 itate legum, et nostra indignatione damnamus:
 statuentes ut sanctio divi Valentiniani adversum eos
 diu pessime neglecta consurgat, ^a qui praedia urbana
 vel rustica, despecto juris ordine, per se suosque
 praesumpserint, expulso possessore, violenter intrare;
 nec aliquid de ejus districtione detestabili volumus
 temperatione mitigari: insuper addentes ut si quis
 ingenuorum ad satisfaciendum legi superius definitae
 idoneus non habetur, deportationis protinus subja
 ceat ultioni: quia pirs debuit cogitare jura publica,
 qui se noverat alibi non posse sustinere vindictam.
 Iudices igitur competentes ad quos potest admissum
 facinus pertinere, si, invasorem cum possint amovere,
 pertulerint tenere praesumpta, et adepti singuli ho
 nore priventur, et fisco nostro tantum fiant obnoxii,

^a Vide l. Si quis in tantam. Cod. Theod. De vi, § 68. Ga. et Cc.

^b Solius fisci est titulus alienis praediis imponere; nec licet privato, vel suis rebus potentiorum, alienaeve proprios act publicos imponere titulos, imprimere signa, suspendere regia vela, sive, ut Ambrosius loquitur, cortinas regias: qua de re exstant multi loci in Novellis et in Codice; quin etiam Ecclesiae titulorum impositio interdicitur synodo Gregorio Mauricii Augusti tempore habita: a fisco igitur solo jure imponuntur, videlicet testato, publicis personis presentibus et solemnii juris ordine servato. Gregorius etiam in quadam epistola queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum invaderet, ac titulos imponeret indicta causa. Boss.

^c Pervadere, supra, lib. 1, epist. 13, et alias saepe.

A quantum praesumptor potius et addici, in auctoribus
 tacita facinoris manentibus constitutis. Quod si quis
 in tantam raptatus amentiam, tyrannico spirite juri
 publico parere neglexerit, viribusque praepotens [Ac.,
 praeposteris] destinati officii spreverit paucitatem,
 relatione judicis nostris auribus notabilis ingeratur,
 ut indulta executione sajorum, ultionem sentiat
 vigoris regii, qui obedire noluit cognitori.

2. Et quia summis principibus juris communione
 vivendum est, si quis, ^b legum ordine praetermisso,
 nomine publico titulos praesumpserit affligere, in tan
 tum possidenti fiat obnoxius, quantum sanctio supe
 rius memorata testatur. Merito enim et sacrilegii
 poena percussit, qui iniquo ^c pervasionis pondere
 ausus est majestatem regni nominis ingravare. Litis
 B quoque expensas iudicio superatus exsolvat: quod
 hinc dantur fomenta detestabilis jurgii, cum improbi
 vincuntur illasi; nec dolet calumniantibus pudoris
 damnum, si evaserint dispensata facultatum.

3. Si quis autem de nostris scriniis aliquid credi
 derit promovendum, adversario suo, quantum ad cau
 sam ejus pertinet, de consecuta [Mr. et Ac., con
 sueta] serie jussionum nihil aestimet supprimendum:
 ni fecerit, careat impetratis; vel si aliquid ex eo
 agere tentaverit, nihilominus habeatur infirmum;
 quia illos solos volumus uti beneficiis nostris, quos
 non cognoscimus studere versutiis.

4. Qui suasionem plectenda matrimonia dividere
 nititur aliena, ipsius conjugium habeatur illicitum; ut
 C magis contigisse sentiat sibi, quod in altero malignus
 exercere tentavit. Si vero pro conjunctionibus cha
 ritate privatur, futurum matrimonium illi jure
 denegamus: quia non meretur jugalis reverentiae
 praemia consequi, qui in genialis tori ausus est di
 visionem grassari. Sed ne aliquos hujus sceleris reos
 ultio nostra derelinquat, illos quos spes non habet
 praesentis conjugii, vel futuri, si quid in alienos tha
 lamos dolosa machinatione praesumpserint, faculta
 tum suarum media portione priventur, statim fisci
 juribus applicanda. Si vero prohibente pauperie in
 aliquorum substantia nequirit vindicari, poena rele
 gentur exsili: ne, quod dicto nefas est, ideo videantur
 comminationem juris publici evadere, quia vilis
 auctoritate nequeunt subiacere fortunae. Sed haec de
 D sollicitatoribus affectus alieni pietas nostra decrevit.

5. Caeterum in adulteris totum districtissime vola

Pervasionis actio, l. 5, l. 6, C. Theod. De donant. et
 edit. rescript. Novell. Valentin. 12, de episc. aud.
 Idem mendum ex cap. 25 lib. v Etymologiarum
 pridem sustuleramus, quod tamen in recentissima
 editione repetitum, persuasio, pro pervasio, scriptum
 vidimus. Quid quod et ante auctorum libris insidet?
 Vitruvius, lib. ix, cap. 4. fit.: Singulis mensibus
 sol signa persuadens (pro, pervadens) auget et mi
 nuit dierum et horarum spatia. Salvianus Massilien
 sis episcopus, lib. iv de Providentia, ubi divitum ra
 pinas increpat, persuasioneibus praepotentum, etc.
 Idemque, lib. v, his eadem verbo citra mendum uti
 tur, pervasioneibus et pervasioneibus. Euseb. quoque
 Emusenus, homil. 11, de Pascha: Pervasorem dere
 linquit, remanet praede deceptus, et raptor orbatus,
 FORN.

mus custodiri, quæquid divali potuit commotione A ratione firmata, et usualia jura publica, sub omni

6. Uno tempore duabus nemo copuletur uxoris : quia se noverit rerum suarum amissione plectendum. Nam aut libido est, et recte perfrui non sinitur : aut cupiditas, et jure nuditate damnatur.

7. Si quis autem superflua turpique cupidine conjugali honestate despecta, ad concubinæ elegerit venire complexus : si ingenua fuerit, jugo servitutis cum filiis suis modis omnibus addicatur uxori ; ut illi se per honesta judicia sentiat subdi, cui per illicitam [Ac., pollicitum] libidinem credidit posse præponi. Quod si ad tale flagitium ancilla pervenerit, excepta pœna sanguinis, matronali subiaceat ultioni ; ut illam patiatur judicem, quam formidare debuisset absentem.

8. Donationes nullius terror extorqueat : nullus acquirere per fraudem, vel execrabilem lasciviam concupiscat. Sola enim honestas merito capit lucrum de legibus. In allegationem justissime largitatis illam restrictionem volumus custodiri, quam pro veritate sollicitè legalis sanxit antiquitas. Sic enim, ut ipsa testatur, et fraudi non patebit occasio, et veritati major crescit auctoritas. Alioqui nulli præcipimus videri firmum, quod ipse conditor, non implendo quæ leges vel jura præcipiunt, fecit incertum.

9. Maleficos quoque^a, vel eos qui ab eorum nefariis artibus aliquid crediderint expetendum, legum severitas insequatur : quia impium est nos illis esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, Creatorem vitæ relinquere, et sequi potius mortis auctorem? Turpis actus ex toto sit a iudicibus alienus. Nemo faciat quod jura condemnant : quia decretali pœna plectendi sunt, qui se prohibitis excessibus miscuerunt. Quid enim in aliis damnent, si ipsi se inhonesta contagione commaculent? Sit etiam sub divitibus tuta melioritas.

10. A cædis temperetur insania. Nam præsumptio manuum actus probatur esse bellorum, maxime in eis quos tuitionis nostræ munit auctoritas. Si quis autem contra facere improba præsumptione tentaverit, violator nostræ jussionis habeatur.

11. Appellari a subjecto iudicibus ordinariis in una causa secundo non patitur : ne quod ad remedium repertum est innocentis, asylum quodammodo videatur esse criminosis. Si quis vero vetita iterare tentaverit, negotio privatus abscedat.

12. Sed ne, pauca tangentes, reliqua credantur noluisse servari, 151 omnia edicta tam nostra, quam domni avi nostri, quæ sunt venerabili delibe-

ratione firmata, et usualia jura publica, sub omni censemus restrictionis robore custodiri ; quæ tanto munimine se legunt, ut nostra quoque jurisjurandi interpositione cingantur. Quid per multa dicimus? Legum usualis regula, et præceptorum nostrorum probitas ubique servetur^b.

EPISTOLA XIX.

SENATUI URBIS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit se edictum duodecim capitum edidisse ; et jubet ut in senatu reciteur, et a præfecto Urbis per triginta dies locis celeberrimis proponatur.

Laudabilium jussionum causas plerumque præbet vituperabilis excessus alienus, et miro modo momenta justitiæ de iniquitatis occasione nascuntur. Silet enim æquitas, si culpa non vociferetur admissa ; et feriatum quiescit principis ingenium, quod non fuerit aliqua querela provocatum. Conquerentium siquidem vocibus adacti, et frequentium populorum de rebus quibusdam interpellatione commoti, necessaria quedam Romanæ quieti edictali programmate duodecim capitibus, sicut jus civile legitur institutum, in revum servanda conscripsimus : quæ custodita residuum jus non debilitare, sed potius corroborare videantur. ^c Hæc in cœtus vestri splendore recitentur, et per triginta dies ^d præfectus Urbis locis celeberrimis faciat solemniter proponi, ut nostra civilitate recognita, spes truculentis moribus auferatur. Nam qua confidentia protervus assumat quod principis agnoverit damnasse clementiam? Redeat amor omnibus discipline, per quam et parva coalescunt, et potiora servantur. Ideo enim exercitus nostros, juvante Deo, crebris expeditionibus commovimus [Cr., Cuj. et Ga., commovimus], ut universitatem compositam vivere legibus sentiamus. Reddat hæc animo nostro vicissitudo præmiorum ; ut quem republicæ utilitatibus cognoscitis occuparam, rarissima querelarum additione [Ed., additione] pulsetur. Teneant iudices legitimas restrictiones : votum fœdissimæ venalitatibus abjiciant^e. Metus cuncta componit, si reus crimen in judicante non invenit.

EPISTOLA XX.

AD UNIVERSOS JUDICES PROVINCIARUM ATHALARICUS REX.

Sancit ut edictum suum per triginta dies in conventibus publicis more solemniter reciteur.

Cum vos provinciis nostris, juvante Deo, annua reparatione præstemus ; nec desint judicia per universos fines Italiæ distributa, intelligimus de inopia justitiæ copiam venire causarum. Culpa siquidem vestræ probatur esse negligentiae, quoties a nobis cognoscitur homines legum beneficia postulare. ^f Nam

^a Triginta diebus proposita pendebant edicta, seu leges principum, ut epist. sequenti. Exemplum apud Josephum, Antiq., lib. xix, cap. 5. Juv.

^b Sordes numerariorum iudicium magistratuumque his formulis graviter a Cassiodoro mendaciter exagitationes legimus apud Philonem Judæum, de officio iudicis disserentem. FORN.

^c Romanis imperatoribus semper maxime curæ fuit ne litigantes in longinquis auditoriis consecrandis vexarentur sumptibus et labore. Loque referre possum quæ scribit Justinianus, novell. 17, § Si tibi ; et

^a Constantinus : Cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, l. 5, C. De malef. et mathem., de quibus libro iv, epist. 22. FORN.

^b Vide Novell. Theod. tit. 44, Ne duriani, etc. Et Justiniani Instit., tit. de pœna temere litigantium. JURET.

^c Superioris edicti in senatu recitatio, ex Rom. in silituto, quo leges et constitutiones imperatorum in senatu recitatae confirmantur, l. 8, Humanam, C. de legibus et senatusconsult., quem morem nos alias fusius exponemus. FORN.

quis eligeret tam longe petere, quod in suis videret sedibus advenisse? Sed ut vobis versutas excusationes, et ^a duras necessitates provincialibus tolleremus, de aliquibus casibus haecenus pessimo torpore neglectis edictalis programmatis definitione censuimus; ut et vobis cresceret confidentia recte iudicandi, et paulatim audacia maligna possit imminui. Quod more solenni per conventus publicos triginta dierum facite proponi, ut iure condemnatus habeatur qui post haec remedia manere praesumpserit desperatus.

152 EPISTOLA XXI.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Præcipit ut professores grammaticæ, eloquentiæ et juris constituta emolumenta sine aliqua imminutione percipiant.

Filiorum causas iure ad patrum cognoscimus remisisse personas; ut ipsi de illorum propecta debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. Neque enim credendum est vos inde posse minus esse sollicitos, unde et generi vestro crescit ornatus, et cœtui provenit assidua lectione consilium. Nupor siquidem, ut est de vobis cura nostra sollicita, quorundam susurratione cognovimus doctores eloquentiæ Romanæ laboris sui constituta præmia non habere; et aliquorum nundinatione fieri ut scholarum magistris deputata summa videatur imminui. Quapropter, cum manifestum sit præmium artes nutrire, nefas iudicavimus doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potius ad gloriosa studia per commodorum augmenta provocandi. Prima enim grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimam litterarum, mater gloriosa facundiæ, quæ cogitare novit ad laudem, loqui sine vitio. Hæc in cursu orationis sic errorem cognoscit absonum, quemadmodum boni mores crimen detestantur externum. Nam sicut musicus consonantibus choris efficit dulcissimus melos, ita dispositis congruenter accentibus metrum novit decantare grammaticus. Est grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis; quæ per exercitationem pulcherrimam lectionis antiquorum nos cognoscitur juvare consiliis. Hæc non utuntur barbari reges, apud legales dominos manere cognoscitur sin-

novell. 23, § *Illud*, quibus adde Valentinianam, novell. 40, ut. de conf.; et Marcianam, novell. 4, *Nemin. exhib.*; Majorianam, novell. 14, de indulg. releg. Boss.

^a Ne provinciales cogantur ad comitatum principis jus petere, cavetur etiam form. 22 lib. vi, et novell. Justin. 47. Forx.

^b Vide Justiniani Pragmat. Sanction. post novellam Juliani super, cap. 22. Gr. et Cur.

^c Honesta collectio est, ducto a voluptate ad morum cultum argumento, quo utitur Demosihenes Olynth. ii, dum Atheniensibus anctor est ut. spectantium voluptate posthabita, utilitati magis serviat, et pecuniæ theatrales in usus militares transferantur. *Θεωριὰν γὰρ ἡδονὰν κερδαίνει γινώσκοντες τὰ στρατηγικὰ.* Libanius. Forx.

^d Quintil. lib. x, cap. 3. Neque enim bona fide simul se intendere animus totum potest, et quocumque respexerit, desinit intueri quod propositum erat: ob eamque causam vetat Justinianus imperator ne sinqui

gularis. Arma enim et reliquæ gentes habent, sola reperitur eloquentia quæ Romanorum dominis obsecundat. Hinc oratorum pugna civilis juris classicum canit, hinc cunctos proceres nobilissima disertitudo commendat; et, ut reliqua taceamus, hoc quod loquimur inde est. Qua de re, patres conscripti, hanc vobis curam, hanc auctoritatem, propitia Divinitate, largimur; ut ^b successor scholæ liberalium litterarum tam grammaticus quam orator, nec non et juris expositor, commoda sui decessoris ab eis quorum interest sine aliqua imminutione percipiat; et semel primi ordinis vestri ac reliqui senatus amplissimi auctoritate firmatus, donec suscepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annonis a quolibet patiatur improbam quæstionem; sed, vobis ordinantibus atque custodientibus, emolumentorum suorum securitate potiatur, præfecto Urbis nihilominus constituta servante. Et ne aliquid pro voluntate præbentium relinquatur incertum, mox ut sex menses exempti fuerint, statuti summæ consequantur prædicti magistri mediam portionem: residua vero anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur, ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est vel horarum aliquo vacasse momento. In tantum enim quæ sunt decreta volumus firmissime custodiri, ut si qui cuius interest differendam putaverit hanc quasi debitam functionem, procurato more usurarum dispendia ipse patiatur, quia justa commoda laudabiliter laborantibus [*Mss.*, commorantibus] plectenda cupiditate subtrahit. Nam si opes nostras scenicis pro ^c populi oblectatione [*Ed. collectione*] largimur, et ea studiosissime consequuntur qui adeo necessarii non habentur; quanto magis illis sine dilatione præbenda sent, per quos et honesti mores proveniunt, et palatio nostro facunda nutriuntur ingenia! Hæc autem præsentibus litterarum magistris venerando cœtui vestro præcipimus intimari, ut sicut nos agnoscunt de suis commodis esse sollicitos, ita a se propectus adolescentium enixius noverint nos exigendos. Cesset nunc illa satyris doctoribus querulis usurpata sententia, quia ^d duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce iam habere tolerabile probantur hospitium: unde nunc merito, uni sollici-

^d quis pluribus militiis det nomen, et cingulum cingulo conjungat, l. 5, *Qui militare poss.* C. lib. xii Justinian. sanxit ne quis duobus magistratibus assideret, et utriusque iudicii curam gereret, l. ult., C. *De assess.* T. Livius, lib. ix de Bell. Macedon., veterem Roman. legem ostendit, duos simul magistratus, præsertim curules, ne quis capere possit, neque gerere; nec decet plures magistratus ab uno geri, cum unicum ab uno optime perficiatur opus. *φάλλον είναι τὸ πλείον ἄρχῆς τὴν αὐτὴν ἄρχεω, ἐν γὰρ ὅψ' ἐνὸς ἔργου ἄριστ' ἀποτελεῖται.* Aristot., lib. ii, c. 10, *Politie.* Quod ita interpretandum censeo: Cum animus in diversa negotia distractitur; alioqui nihil vetat pluribus studiis intendi, dum unius cura ad alterum muniat viam, ut juris civilis scientiam foro iudiciisque exercendis non mediocriter conducere: contraque usum forensem veræ germanæque legum cognitioni in plurimum conferre quotidie sic experimur, ut alteram sive alterius præsidio suos fines vix tueri posse arbitremur. Forx.

tudini jugiter inhaerentes, toto vigore animi ^a ad bonarum artium studia transferantur.

EPISTOLA XXII.

PAULINO VIRO CLARISSIMO, CONSULI, ATHALARICUS REX.
Præclaris laudibus Paulinum ejusque familiam exornat. Tum consulatus ei confert insignia.

Indiscreti hominum mores confusique vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberet. Sed cum utraque suis finibus propriaque terminatione claudantur, de illo **153** nefas est ambigi, qui meruit eligi iudicio principali. Non enim quidquam aut odio decernimus, aut pellecti aliqua gratificatione laudamus. Electio nostra de meritis venit, et tanto quis regali animo proximatur, quanto bonis studiis societate conjungitur. Non vereamini absentes, nec sitis de principis ignoratione solliciti. Latere potest forsitan vulgare hominum genus, nesciri non potest proles senatus: quando bene noti sunt, qui meritis asseruntur; et abunde cognoscitur, quisquis fama teste laudatur. Quapropter te longissime constitutum mentis nostræ oculus serenus inspexit et vidit meritum quod non habebatur occultum. Propositum siquidem tuum celebrata dilatavit opinio, faciens fidem generis morum pondere, non ætate ^b. Neque enim fas erat ut quem familia tanta produxerat, sententia nostra in eo corrigendum aliquid inveniret. Semen generis morum fructibus reddidisti. Nihil vobis ætas longa subduxit. Antiquos in te Decios Roma cognovit; Decios, inquam, priscis sæculis honoratam prosapiem, libertatis auxilium, Turix deus, Romani nominis singulare præconium: cui specialiter adscriptum est quod immansissimum hostem statu reipublicæ periclitante evasit; et in tanta virorum fortium multitudinæ solus inventus est, qui patriam plus amasset. Hæc nos exempla submonendo semper accendunt: quia magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum ^c; dum illis non patimur esse impares, quos gaudemus auctores. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per indictionem duodecimam (Anno Christi 534) sume insignia consulatus; honorem quidem arduum, sed familie vestræ domesticum. Vos enim completis paginam consularem; vos crebro nominat ^d cursus annorum; et dum copia plurimum soleat habere ^e studium, vestrum nomen repetitum semper efficitur gloriosum. Huic denique generi Superna faverant,

^a Hac de re vide l. i. de var. et ext. cogn.; Senec. lib. xiii, epist. 89; Plin., præcon. lib. xiv. FORN.

^b Virtutis enim quam ætatis cursus celeriter, auctore M. Tullio, v. Phil. Nec enim eam, non rugæ repente auctoritatem asserre possunt, sed honeste acta superior ætas auctoritatis fructus præbet extremos, ut idem in Catone Majore. Itaque D. Hieronymus presbyterorum nomen non ab ætatis senio, sed morum gravitate et maturitate tractum ait. FORN.

^c Magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum, γνάμην Virgilianæ similis:

^d Et pater Æneas, et avunculus excitat Hector.

Hic autem Theodoricum, parentem suum, Athalaricus intelligit. FORN.

^e Per consules anni Rom. numerabantur, Athenis per eponymos, Jul. Pollux, lib. viii Onomast.: Ἐστὶ δ'

præstando desideris patrum ^a felicia germina [Ed., genera] masculorum. Hinc est quod in illo rerum capite collegam vix videtis extraneum: hos habetis iudices, quos parentes. O tempora singulare præconium! Curia Romana completur pene vestra familia: ecce vere nunc unum dicendum est corpus, quando constat vicini sibi generis societate permixtum. Sed non remittas animos confidentia tuorum; nec credas posse sufficere, quod tibi contigit de illorum prædicatione gaudere. Plus exigitur hæres honorum, quando sine cessatione compellitur, qui majorum virtutibus admonetur. Adde laudes egregias senioribus tuis; sequens ætas cum aliqua opinabili novitate succedat. Nam si gloriosum est posteris avitas extendere facultates, quanto præstantius est hæreditarias augere virtutes! Mores tuos domesticos conversatione laudavimus: sed majus aliquid nunc decet publicis exhibere conspectibus, unde sibi nec ætas tenera blandiatur, nec metus quisquam vindicet, nec magister assumat.

EPISTOLA XXIII.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Magno opere extollit Venantium Paulini patrem, ipsumque Paulinum, quem creaverat consulem; et petit ut ejus electioni faveant.

Quid, patres conscripti, de vobis judicemus expendite, cum ad summorum culmina dignitatum germinis vestri viros quos nunquam vidimus eligamus, non fastidio negligentia, sed honorabili præsumptione naturæ. Ad examen veniant quæ putantur incerta. ^C Nam quis de illa re æstimet deliberandum, ubi nihil reputatur ambiguum? Omnes quidem benignitas nostra complectitur, sed tales veritatis testimonio prædicamus. Præcedit quidem gratia, sed sequitur incorrupta sententia. Nam sicut idem curiæ corpus est vobis, ita in unum laudabili proposito convenitis. Vos ergo dilexisse, iudicium est, unde libertatis augmentum et nostri imperii crescit ornatus. Rerum causæ semper in semine sunt, fructus editus prodit auctores; et quidquid a Divinitate meremur, de felici prole colligitur. Hinc est quod patricium Venantium sub admiratione pensemus, et secunda prole gaudentem, et tot consulatibus parem. Educavit enim liberos nulla discretionem laudandos, pondere moderationis æquales, ingenii vivacitate consimiles ^f, et morum societate vere germanos; quorum infantiam bonis

ἐπίγονους ὄντας, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ὁ γένος ἀρῆσται; novell.: περὶ τῶν ἰσπαίων; et nov. 47. l. 3, B. De accusat.; et supra, lib. vi, in formula consulatus: Nomen annorum, etc. FORN.

^f Leges Voconia, Salica mares feminis præterit, et jus Roman., l. In multis, de statu homin. Hoc Menander columnen familie vocat.

Σύλλος γὰρ οἴκῳ παῖδες εἶναι ἄρῆσται. FORN.

^g Similitudo fratrum vel gemellorum gratiam conciliat, leg. 39; l. 40, In enim, D. De test. edict; Plin. lib. vii, cap. 12, de M. Antonio triumpho. Martial. lib. ix:

Quæ nova tam sanctes genuit tibi Leda ministros, etc.; l. 22, Proinde, ad l. Aquil. FORN.

artibus nutritam, juventutem quoque armis exercuit, formans animum letens, membra gymnasticis tractans amicis exhibere constantiam, dominis fidem; et quidquid in illo viro gratia divina concessit, integra perfectione transmissum cernas in posteros. Jactent se alii possessione locupleti, summumque potent hominum solas esse divitias. In hac autem domo non tantum patrimoniis, sed et virtutibus aditur hæreditas. Hoc est profecto quod vere divites facit, quando nullum melius potest esse compendium, quam laudibus successisse majorum. Probatum est etiam in eo bonis dispensatoribus nil deesse. Alieni continens, propria sub moderatione distribuens, et inusitata laude mirabilis, nulli gravis tot protulit consulares. Recipiat hæc audiens fructum bonorum; agnoscat se præconem habere quem dominum, et inter tot lumina procerum singulariter fuisse laudatum. Nam si homines ornat semel accepisse palmatam, quid ille censendus est, qui tot meretur in filiis consulatas? Et ideo, patres conscripti, alumnus vestrum Paulinum laurea [Ms., aurea] dignitate vestimus; ut juvenus ejus, quæ fulget meritis, trabea quoque resplendeat triumphali. Hunc honorem Deciorum 154 familia non miratur, quia eorum plena sunt atria fascibus laureatis. Aliis rara dignitas ista contingit, in hoc decursu generis pene nascitur consularis. Favete ergo, patres conscripti, nostris muneribus, et vestro nihilominus candidato. Nam licet nuncupemini omnibus generaliter patres, huic etiam estis specialiter et parentes. Nomen vestrum a curæ similitudine derivatum fidelissima rerum appellatione [Ac., applicatione] confirmat: non a translaticia usitatione vocabuli, sed honora sorte nascendi. Cedant vobis hanc felicitatem Divina perpetuam; ut licet gratiam præstetis exoticis, prole vestra vivacius gaudeatis.

EPISTOLA XXIV

SENATORI PREFECTO PRÆTORIO ATHALARICUS REX.

Enumerat dignitates quas Cassiodorus summo cum honore et integritate sub Theodorico ipsoque Athalarica gesserat. Tum illi eximii laudibus æmulato præfecturam prætorianam confert.

Si te voluntas nostra adhuc latentem aut inhonorum forsitan invenisset, gauderemus quidem reperi- tum; sed bene dubitaremus acturum, quia spes magis quam fructus in novo est. Sed cum domini avi nostri innumeris proVectibus magnoque iudicio glorieris, inconveniens res est disceptationi subdere, quem vix possumus sub admiratione predicare. Tanti quippe non examinanda, sed veneranda sententia est: quia non potest de factis ejus ambigi, cum et nos ab ipso cognoscamur electi; qui divinæ supplicationi semper assiduus, exegit meritis ut illa faceret que superba

A gratia custodiret. Nam quem ille virum aut exerciti- bus præficiens cum victoria non recepit; aut iudicem cingens [Ms. Niv. et Gam., ungens; Jur. : forte, au- gens], non justissimum comprobavit? Cum futuris rebus eum crederes habere tractatum; nam quod concepisset animus, reddebat semper effectus; miro- que sapientie studio non habebat dubium, quod ve- raciter prævidebat esse venturum. Denique ex te probare possumus eximium principis institutum: quem primævum recipiens ad quæstoris officium, mox reperit conscientia præditum, et legum eruditio- ne maturum. Fuisti nimirum summa temporum laus; ut illum sic ad omnia sollicitum inoffensa redderes famulatione securum, dum molem tantam regalis ingenii facultiæ tuæ viribus sustineres. Te in dictatio- nibus amœnam, te ad justitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum. Beneficia quippe ipsius nulla abominabili taxatione vendebas^b; ut honor tibi ad opinionis divitias proficeret, dum minime pretio sub- jaceret. Hinc est quod videbaris æquissimo principi gloriosa dilectione sociatus, quia eras a vitilis proba- bili sequestratione divisus. Interpellantium te ponde- ribus sapientissimus arbiter onerabat; tantumque de animi tui cognita disceptatione præsumpsit, ut in be- neficii locum tuum præstaret æstantibus sine aliqua cunctatione iudicium. Quoties ille te grandævus pro- ceribus imputavit, dum non sufficerent ad primordia tuæ, quæ tanta longævitas ætatis instruxerat? Erat plane quod in te prædicaret eximium animum ad promerenda beneficia patulum, et contra vitia cupi- ditatis obstructum: dum nescio quo pacto rara est in hominibus manus clausa, et aperta justitia. Veniamus ad magisteria et dignitatem, quam non pecuniæ dignitate^a, sed morum noseeris suffragio consecutus, quo loco positus semper quæstoribus affuisti. Nam cum opus esset eloquio defecato, causa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris a benigno principe quod se tibi noverat minime commisisse; et quadam gratia præjudiciali vacabat alios laborare [Ms. Gr. et Cuj., labore], ut te sententiæ suæ copiosa laude com- pleret. Non enim proprios fines sub te ulla dignitas custodivit, quando conscientia tuæ constat creditum quod a multis fuit proceribus sincerissime peragen- dum. Nescivit quisquam de te submurmurare con- traria, cum tamen de principali gratia sustineres in- vidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis, adversi tui sæpe locuti sunt coacti quod animus non habebat. Nam quælibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profiteri, dum generalibus odiis veretur exponi. Egisti rerum domino iudicem familiarem, et internum procerem. Nam cum esset publica cura vacuatus, sententias prudentum a tuis

^a Translatitiam usitationem, vulgorem et asuetam, et quasi neglectam vocat. Sic Plinius lib. vii, cap. 5: Translatitium in Ægypto est. Lib. xviii, cap. 2: Si mensa adsit nullum ponere, translaticium videmus, etiam quia multas religiones pollere manifestum est. Sic etiam nostri jurisconsulti, l. 55, Si patroni, D. Ad senatusconsult. Trebellian. Sed nec illud translaticium omnimodum est. l. 1, D. De pro. patron. Non translaticie essentia debet l. 1, D. Ad senatusconsult.

Turpill.: Prævaricator est, qui translaticie munere accusandi fungitur, id est, negligenter, non vere, nec bona fide accusatoris partes implet. Bross.

^b Novell. 8, et supra, hoc lib., epist. 15 et 16. FORN.

^a Vox, dignitate, olet mendum; forte, indignitate. Sic alicubi dicit Seneca ad dignitates veniri per indigna. JORET.

fabulis exigebat ut factis propriis se æquaret anti- quis. Stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula rinator acutissimus inquirebat, ut, rerum naturis diligentius perscrutatis, quidam^a purpuratus videretur esse philosophus. Longa sunt, si cuncta proferamus: quia potius ad beneficia nostra convertimur, ut quod ab illo cognoscebatur deberi, ab hærede imperii tibi sentias juste persolvi. Quapropter, juvante Deo, quo auctore omnia prosperantur, ab indictione duodecima (Anno Christi 534) in præfecturæ prætorianæ te suggestu atque insignibus collocamus; ut probatum judicem sine metu provincie suscipiant; quas hætenus improborum cognovimus actione fatigatas. Sed quamvis habeas paternam præfecturam Italico orbe prædicatam, aliorum tibi tamen exempla non ponimus: vetera moribus tuis et omnium vota [Alii, voto] complesti. Percurre, juvante Deo, glorie campum, quem semper a te novimus expetitur. Nam si te continentem (ut credimus) et dignitas ista probaverit, hoc est sæculi ambitiosa superasse. Solitus [Ms., sollicitus] es quidem justa non vendere, sed nunc oportet impensius læsis per injuriam subvenire. Invigilet incorruptibilis sensus adversus male consuetas manus: excludatur undique studium fraudulentum, quia hoc dignum est per judicem provenire sincerum. Diutius quidem differendo pro te cunctorum vota lassavimus, ut benevolentiam in te **155** probarem generalitatis, et cunctis desiderabilior advenires. Habet hoc enim humana conditio, ut celerius adepta fastidio sint: dum omne pretiosum vilescit oblatum; et contra dulcius accipitur, quod sub aliqua dilatione præstat. Sed non sumus tantummodo de tuorum temporum laude contenti; perquire omnia ad titulos præfecturæ prætorianæ pertinentia, quæ aliorum visa est fraudare cupi litas. Non liceat quemquam gloriari furtis aut præjudiciis suis. Lumen te immisimus rebus celatis, quando nec prudentiæ tuæ quisquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione lentare. Constitue et hæc regulam dignitati, qui antea actis fascibus mirabilis continentis exempla præbuit. Nam licet omnes pene honores summos æqualiter egeris, habes tamen proposita conscientie bona, ubi nullam decet esse mensuram. Hic enim decorum est terminum non habere: hic honesta probatur ambitio, cujus etiam et nimietas placet. Omne siquidem prædicandum quanto profusius quæritur, tanto gloriosius invenitur.

EPISTOLA XXV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit se Cassiodoro, quem magnopere commendat, præfecturam prætorianam concessisse.

Cumulavimus quidem, patres conscripti, beneficiis nostris copiosum virtutibus, divitem moribus, plenum magnis honoribus senatorem: cujus si merita consideretis, debemus omne quod solvimus. Qua enim compensatione commendandus est, qui aures dominantium læculenta sæpius prædicatione complevit? Dignitates sibi creditas eximia gravitate tra-

ctavit; et nisus est tempora facere, quæ merito laudarentur in principe. Trahebat regnantis animum veritas, et disertitudo dictarum; cui sic omnia retulit, ut miraretur ipse qui fecit. Allegavit solus quod omnes juvaret; et dum purpuratas auditori suo ferierat laudes, gratiosum vobis nostrum fecit imperium. Commendat enim suam gentem, qui oratione placabili permulcet regiam suavitatem, quando ex vobis et alter talis creditur, a quo similia postulentur. Patrem quoque clementiæ nostræ in ipsa curia libertatis qua disertitudine devotus asseruit! Recollitis quemadmodum facta ejus orator nobis excolebat, virtutes ipsius plus mirabiles faciens quam honores. In absolute datur probare quod dicimus. Æstimate, patres conscripti, quali gratia potuistis ab illo respici, a quorum se corpore sic videbat ornari. Gloriosis quippe dominis gratiosa sunt præconia quam tributa: quia stipendium et tyranno penditur, prædicationem autem nisi bono principi non debetur. Quid, præconiales viri, creditis his tantum fuisse contentum, ut dominos niteretur laudare superstitibus, a quibus dum vicissitudo præmiorum forsitan quæritur, laboris lædia non vitantur? Tetendit se etiam in antiquam prospiciem nostram: lectione discas quod vix majorum notitia cana retinebat. Iste reges Gothorum longa oblivione celatos latibulo vetustatis eduxit. Iste Amaloes cum generis sui claritate restituit, evidenter ostendens in decimam septimam progeniem stirpem nos habere regalem. Originem Gothicam historiam fecit esse Romanam, colligens quasi in unam coronam germen floridum quod per librorum campos passim fuerat ante dispersum. Perpendite quantum vos in nostra laude dilexerit, qui vestri principis nationem docuit ab antiquitate mirabilem; ut sicut fuistis a majoribus vestris semper nobiles æstimati, ita vobis rerum antiqua progenies imperaret. Credimus, patres conscripti, et si adhuc referre volumus, beneficia collata saperantur. Nostris quoque principiis quanto se labore concessit, cum novitas regni multa posceret ordinari? Erat solus ad universa sufficiens. Ipsam dietatio publica, ipsi consilia nostra poscebant; et labore ejus actum est ne laboraret imperium. Reperimus enim quidem magistrum, sed implevit nobis quæstoris officium; et mercedes justissima devotione persolvens, cautelam, quam ab auctore nostro didicerat, libenter hæredis utilitatibus exhibebat. Verum his aliquid majus adjiciens, primordia regni nostri et armis juvit et litteris. Nam dum curæ litterarum regias cogitationes incesserent, subito a litterarum penetralibus ejectus, par suis majoribus ducatum sumpsit intrepidus: cui quia defuit hostis, moribus triumphavit eximius. Nam deputatos Gothos propriis pavit expensis, ut nec provinciales percelleret, nec fiscum nostrum expensarum oneribus ingravaret. Arma ejus nulla possessorum damna senserunt. Fuit inimicum provinciarum verissimus custos. Nam ille defensor proprie dicendus est, qui tuetur innoxie. Max autem ut tempus clausit

^a Infra, epist. seq., purpurate laudes; lib. viii, epist. 5, infantiam purpuratam. FORNER.

navium commentum, bellique eura resoluta est, ingenium suum legum potius ductor exercuit, sanans sine damno litigantium [*Niv. et Ga.*, signans sine litigantium; *Ac.*, sanans sine litigantium] quod ante sub pretio constabat esse laceratum. Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse ducatum, qui plus de sua disciplina quam per arma laudati sunt: non injuria, quia hostem congredi varius semper eventus est; indubitata vero gloria, morum custodiisse mensuram. Quid ergo? nunquid tali actione præsumens aliqua se elatione jactavit, dum est familiare hominibus extolli cum bene de se cognoverint æstimari? Nonne tanta se communione tractavit ut principis sibi gratiam ad beneficia tantum crederet esse concessam? Benevolus cunctis, moderatus in prosperis, ignorans nisi graviter laecessus irasci. Qui cum sit justitia rigidus, ad remissiones irarum non perdurat austerus: suarum rerum distributor egregius; et dum nesciat aliena quærere, novit

A propria largus offerre. Hos igitur mores lectio divina solidavit, quando semper [*Ed.*, sæpe] bene geritur, si cœlestis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc sapientia **156** veritatis sapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuunt doctrina cœlestis. Huic ergo, patres conscripti, Deo auspice, a duodecima indictione (*Anno Christi 534*) præfecturæ prætorianæ regendam tribuimus dignitatem; ut querelas omnes infidelium nundinatione [*Ac.*, omnes inficiatione] collectas, Deo præstante, sua integritate componat: faciatque tam nimium desideratus, ut cunctis possit esse beneficus. Adsint Superna dispositis; ut quem nos probavimus longa conversatione prudentem, prosperrimus sibi, fidelissimus nobis, utilis reipublicæ debeat inveniri; et relinquat posteris famam, per quam gloriosam sæculis suam faciat esse familiam.

LIBER DECIMUS.

157 EPISTOLA PRIMA.

JUSTINIANO IMPERATORI AMALASUNTHA [*Ms.*, AMALASUNDA; *alii*, AMALASUENTHA] REGINA ^a.

Scribit se post mortem Athalarici in consortium regni Theodahadum adscivisse, et misisse legatos qui pacis prorogationem petant.

Adeo, clementissime principum, vobis amore inhæsimus, ut distulerimus hactenus indicare ^b filii nostri gloriosæ recordationis occasum; ne amantis læderemus animum post tristia nuntiorum: sed nunc, juvante Deo, qui consuevit casus asperos in prospera commutare, illa magis elegimus in vestram deferre notitiam, de quibus, nobiscum positi, participata exultatione gaudeatis. Juvat enim divina munera diligentibus confiteri. Perduximus ad sceptrum virum nobis fraterna ^c proximitate conjunctum, qui regiam dignitatem communi nobiscum consilii robore sustineret; ut et ille avorum suorum ^d purpureo decore fulgeret, et animos nostros solatium pruden-

^a Theodorici filia, Athalarici mater, cujus virtutes et animi magnitudinem Procopius commemorat lib. 1 de bello Gothico, et lib. 1 de Bello Vandalico: ex quibus libris multa ad sequentium formularum cognitionem sumi possunt, quæ mihi subsecivo studio hæc festinantius adnotanti colligere non licuit. FORNER.

^b In hoc filio educando magnam curam mater adhibuisse dicitur: corruptus tamen fuit postmodum ab aequalibus. Obiit anno Christi 532 (*Lege*, 534), cum regnasset annos decem (*Lege*, octo.) FORNER.

^c Theodahadum consobrinum, regni socium; qui ob multas rapinas ab ea corripitur. Sed tandem ut solus regnaret, mox eam in carcerem detrusit, deinde occidi jussit, et regnum annis quinque obtinuit. Procopius, lib. 1 de Bello Gothico; Matthæus Palmerius in Chronicis, et Herman. Contractus. FORNER.

^d A regibus orto. Aurel. Prudentius. in Symmachum lib. 1, de cultu Adriani et catamiti ejus:

Nunc divi principis illum

Purpureo in gremio spolatum sorie virili.

Theodahadus enim regia stirpe ortus erat, nempe Theodorici ex sorore Amalafreda nepos, Procop. lib.

tis erigeret. Jungite nunc vota felicia; ut, sicut nos in imperio pietatis vestræ omnia fieri prospera desideranter expetimus [*Ac.*, experimur], ita nobis favere vestram benevolentiam comprobemus. Peracto itaque nuntio, quod vobis pro ingenita clementia credimus esse votivum, addimus etiam gratissimæ legationis officium, ut pacem, quam mente semper geritis, etiam mihi retinetis esse collatam, adjectione quoque temporum proteletis. Nam licet concordia principum semper deceat, vestra tamen absolute me nobilitat; quoniam ille redditur amplius excelsus, qui vestræ gloriæ fuerit unanimitate conjunctus. Sed quoniam epistolarum brevitate universa sufficienter nequeunt expediri, salutantes reverentia competenti, quædam legatis nostris verbo vobis insinuanda commisimus; quæ consuetudine vestræ serenitatis libenter accipite, ut ab omnibus evidenter possit agnosci quod juste nobis probamus de vestra mansuetudine polliceri. Convenit enim de vobis indubitanter præ-

1 de Bello Gothico, verba purpurea. Parysatis filia Cyri, et Artaxerxis mater, jubebat eum qui regem liberius esset allocuturus, verbis nitidioribus et gravibus uteretur. Plutarchus Apophtheg.: Ἐκέλευσε τὸν βασιλέα μέλλοντα μετὰ παύσεως διαλύεσθαι, βυσσινίαις χρῆσθαι ῥήμασι. Purpuratum filium dixit libri sequentis epist. 1. Crebrum ^e huic auctori familiare epithetum, cum quid illustre regiumque significet; ut et Ennodio in panegyrico quem Theodorico regi dixit: Usus, inquit, in **158** tuorum fidem meritorum teste purpurato. Et sub finem: Utinam aurei bona sæculi purpuratum ex te regem amplificet. Utinam hæres regni in tuis sinibus ludat, etc., sup., lib. ix, epist. 24, et lib. x, epist. 1. Procopius, sub finem lib. ii de Bello Gothorum: Theudibaldum communi omnium Gothorum consensu ex Verona accitum et ad se venientem statim veste purpurea donavit, regemque cum adstantium acclamatione et plausu creavit. Plin., lib. xxii, Coccum imperatoris dicatum paludamentis scribit; qua veste et duces exercituum prius usus Plutarchus in Crasso ait. FORNER.

uni, quando et nos pro desiderio vestro in his quos A commendastis talia facimus qualia vos sperasse cognovimus.

EPISTOLA II.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Significat se ab Amalasantha in socium regni assumptum, et petit ut iudicio suo faveat.

Novis regibus mos est ^a per diversas gentes pro-
vectus sui gaudia nuntiare, ut acquirant affectum
principis externi de ipsa communione regnandi. Quod
facienti mihi, piissime imperator, multo melius Di-
vina tribuerunt: quoniam vestram gratiam securus
expeto, quam præcellentissimam domnam sororem
nostram vobis pepigisse cognosco. Ab ejus enim ju-
dicio me nullatenus deviare certissimum est, quæ
tanta sapientiæ luce resplendet, ut et propria regna
mirabili dispositione componat, et promissam cun-
ctis gratiam robusta firmitate custodiat. Ideo enim
me curarum suarum fecit esse socium, quatenus et
ego illos desiderem habere reverendos, quos sibi
ipsa fecit esse pacificos: prudentiæ suæ more diju-
dicans, ut talium amicitias eligeret, qui in toto orbe
simile nil haberent. Neque enim nova est ista dilectio;
nam si decessorum nostrorum [*Ms.*, vestrorum] facta
recolatis, agnoscitis quamdam esse consuetudinis le-
gem, cum illo imperio amicitiam ^b Amalos semper
habuisse. Quæ tanto certior, quanto vetustior, quia
facile mutari non potest ^c quod per longa sæcula
custoditur. Suscipite itaque affectuosius mentibus et
nostra primordia, et domnæ sororis nostræ, cui sin-
gulariter studetis, iudicio favete. Nam si me similiter
diligitis, regem quodammodo pariter efficitis. Sed
quoniam nos amplius loqui desideria novitatis expo-
scent, et litterarius sermo narrare plurimum non
patitur, ideo tantis meritis (sicut dignum est) salu-
tationis honore completo, harum portitoribus legatis
nostris aliqua pietati vestræ delegavimus intimanda,
quia nemo utilius tractat quam qui vestræ mansue-
tudini committere sua vota deliberat.

EPISTOLA III.

SENATUI URBS ROMÆ AMALASUNTHA REGINA.

*Denuntiat se in societatem regni Theodahadum multis
virtutibus, multa sapientia exornatum scasse; et
petit ut hac de causa gratias Deo referant.*

Post flebilem filii nostri divæ recordationis occa-
sum, vicit animum piæ matris generalitatis affectio;

^a Hunc morem testatur *l. ult.*, tit. ult., lib. XII
Cod. Philostratus, lib. V de Apollonii Vita, de Nero-
nis in canendo victoria, εὐαγγελία βίαι; eo sensu ὡς
ἐπαγγελῶντες τὰς χάριτας dicuntur a Theodoro in
Epistolam Pauli ad Romanos. Forx.

^b Epistola ult. lib. superioris; lib. VIII, epist. 5, et
epist. seq. Forx.

^c Certe non debet, *l. 32*, De quibus; *l. seq.*, De
legibus. Nam in rebus novis constituendis evidens
utilitas esse debet, ut recordatur ab eo jure quod diu
æquum visum est, *l. 2*, De const. princip. Concilii
Nicensis cap. 6: τὰ ἀρχαία ἐὼν κερταία. Locorum
satis nota lex. Forx.

^d In consilium libenter admittendi sunt litterati,
sed qui non sint hoc tantum animum prædicant; et-

ut non mæroris sui causas, sed vestra potius augmen-
ta cogitaret. Quæsimus regales curas quo solatio
fulciremus. Sed auctor ille castitatis et misericordiæ
singularis, qui nobis principum subtracturus erat
filium, maturi fratris reservavit affectum. Elegimus,
Deo auspice, consortem regni felicissimum Theoda-
hadum (*Vide Baron. tom. VII Annal., pag. 226*); ut
quæ hactenus reipublicæ molem solitaria cogitatione
pertulimus, nunc utilitates omnium junctis consiliis
exsequamur; quatenus in tractatibus duo, in senten-
tiis unus esse videamur. Astra ipsa cœli mutuo re-
guntur auxilio, et vicario labore participata mundum
suis luminibus administrant. Ipsi quoque homini du-
plices manus, socias aures, oculos geminos Divina
tribuerunt; ut robustius perageretur officium quod
deorum fuerat societate complendum. Exultate,
patres conscripti, et factum nostrum supernis com-
mendate virtutibus. Nihil reprehensibile desideramus
agere, quæ cum consilio alterius cuncta delegimus
ordinare. Communio siquidem regni mores asserit,
quando placibilis esse juste creditur, qui potestatis
suæ habere participem comprobatur. Reseravimus
itaque, Deo juvante, palatia viro nostri generis cla-
ritate conspicuo, qui Amalorum stirpe progenitus,
regalem habeat in actibus dignitatem: patiens in
adversis, moderatus in prosperis; et, quod difficilli-
mum potestatis genus est, olim rector sui. Accessit
his bonis desiderabilis eruditio litterarum, quæ na-
turam laudabilem eximie reddit ornatam ^d. Ibi prudens
invenit, unde sapientior fiat; ibi bellator reperit,
unde animi viriute roboretur: inde princeps accipit
quemadmodum populos sub æqualitate componat;
nec aliqua in mundo potest esse fortuna, quam litte-
rarum non luceat gloriosa notitia. Accipite quod
majus generalitatis vota meruerunt. Princeps vester
etiam ecclesiasticis est litteris eruditus ^e: a quibus
semper quicquid est pro homine [*Ed.*, honore] com-
monemur: judicare recte, bonum sapere, divina ve-
nerari, futura cogitare, iudicia. Necesse est enim ut
sequatur justitiæ vestigium, qui de sua sententia
causam se credit esse dicturum. Viderim quæ lectio
acuat ingenium, divina semper efficere nititur pium.
Veniamus ad illam private Ecclesiæ largissimam fru-
galitatem, quæ tantam procurabat donis abundan-
tiam, conviviis copiam, ut considerato ejus antiquo
studio nihil novi habere videatur in regno. In hospi-
taliitate promptus, in miseratione piissimus; sic cum

enim qui sola et nuda ista litterarum cognitione se
jactant, valde repellendi sunt, nec doctissimi ple-
rumque semper ad rempublicam apti. Necesse est
adsint aliæ animi dotes, nempe, ut sint fidi, sive vita
probi, prudentes universe et distincte, ætate gran-
des, sortis utriusque gnari; et ut Mithridates de se
ait: Mihi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit
bene suadendi. Baoss.

^e Procop., lib. I, scribit Theodatum, seu Theoda-
hadum, litterarum Latinarum et Platonicorum do-
gnatum peritum fuisse; nullam theologiæ cogniti-
onem tribuit; disciplinæ militaris expertem, et pecu-
niarum cogendarum et possessionum accumulanda-
rum studiosum. Forx.

multa expenderet, census ejus celesti remuneratione crescebat. Talem universitas debuit optare, qualem nos probavimus elegisse; qui rationabiliter disponens propria, non appetat aliena. Tollitur enim necessitas principibus excedendi, quoties assueserint propria moderari. Laudata **159** nimirum sententia, que rerum precipit modum, quia nimium non placet etiam quod bonum putatur. Gaudeat nunc, patres conscripti, et supernæ gratiæ pro nobis vota persolvite, quando talem mecum constituit principem, qui et de nostra equitate bona faciendo propria suæ pietatis ostendat. Hunc enim et majorum suorum ^a commo- et virtus, et ^b avunculus efficaciter excitat Theodoricus.

EPISTOLA IV.

SENATEI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se ab Amalasantha, quæ multis laudibus extollitur, ad societatem imperii provectum.

Divina nobis beneficia, patres conscripti, provenisse feliciter nuntiamus, dominam rerum, toto orbe gloriosam, consortem me regni sui targa pietate fecisse; ut nec illi deesset fidele solatium, et nobis avitum congrue prestaretur imperium. Suscipiatur gratissime quod generalitatem constat optasse [Ac., ornasse]. Reserentur nunc sine metu vota cunctorum; ut unde periculum periit, inde me universitas cognoscat ornari. Presumpsistis enim me inconscio surrere, quod palam non poteratis assumere. Quantum vobis debeam hinc datur intelligi, ut illud mihi festinaretis divinitus evenire, quod meus animus non audebat appetere. Hoc nobis est potius novum quam vobis incognitum. Magna ergo gratia completum debet accipi, quod velociter quam oportebat videatur aperiri. Sed si quid de vobis mereremur, cum tamen plurimum apud vos valere nostram gloriam confidamus, domine et sororis nostræ gloriosas laudes jugiter personate: quæ magnitudinem imperii sui nostra voluit participatione robotari; ut tanquam in duobus luminibus unus esset aspectus, et concordem sensum nemo crederet segregatum. Sic sunt enim simul, quos et gratia jungit, et parentela conciliat. Arduum sibi hoc forsitan æstiment impares mores. Difficile est libis aliter vivere, qui sibi possunt honorum cogitationum similitudine convenire. Consilium quippe mutare detrahet inprovvidus; sapientiam vero ille querit in altero, penes quem est scientiæ magnitudo. Sed inter diversa munera, quæ nobis cum regia majestate Divina tribuerunt, illud amplius permulcet animam nostram, quod nos sapientissima domina tenuina magis disceptationis elegit: cujus prius ideo justitiam pertuli, ut prius ad ejus profectionis gratiam pervenirem. Causas enim, ut scitis, jure communi nos fecit dicere cum privatis. O animi nobilitas singularis! Ea æquitas mirabilis, quæ mundus lo-

A quatur. Non dubitavit parentem prius juri publico subdere, quem patio post voluit ipsis quoque legibus anteferre. Exploravit conscientiam, cui erat regni traditura censuram; ut et illa domina cognosceretur esse cunctorum, et me probatum perducere dignaretur ad regnum. Quando his muneribus, quando solvamus tantæ gratiæ quæ debemus; ut quæ cum parvulo filio imperavit sola, nunc mecum delegerit regnare sociata? In ipsa est enim decus regnorum omnium, in ipsa nostræ originis flos honorum. Quidquid fulgemus, ab ejus claritate suscipimus; quando non solum parentibus laudem contulit, sed ipsum quoque genus humanitatis ornavit. Quis possit sufficienter edicere quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Discerent profecto nova philosophi, si viverent; et minora libris suis faterentur condita quam huic cognoscerent attributa. In tractatibus acuta, sed ad loquendum summa moderatione gravissima. Hæc est regalis proculdubio virtus, celerius necessaria sentire, et tardius in verba prorumpere. Nescit enim penitenda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini. Hinc est quod ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magna ubertate diffunditur; cujus ingenium ita paratum reperitur ad sobitum, ut non putetur esse terrenum. In libris Regum regina Austri venisse legitur ad discendam sapientiam Salomonis, hic principes audiant quod sub admiratione cognoscant. Paucis verbis sensus clauditur infinitus; et summa facilitate componitur, quod ab aliis nunc sub longa deliberatione formatur. Beata respublica quæ tante domine gubernatione gloriatur. Minus fuit ut generalitas sub libertate serviret: additum est tantis meritis, ut ei subderetur et reverentia principalis. Hæc enim obsequio dignissime dominamur. Nam cum tantæ prudentiæ pareo, cunctis virtutibus obsecundo. Sub tali siquidem monitore regni pondere non gravamur, dum si quid sit pro novitate incognitum, fiet nobis ejus instructione certissimum. Ad bonum publicum veritatem non patet confiteri. Agnoscite, principes viri, sapientissimæ esse domine quod in nobis potuerit plus placere. Illam enim aut interrogando melius sentimus, aut ejus imitatione proficimus. Vivite nunc felices; vivite, Deo auxiliante, concordēs; et æmulamini gratiam, quam regiam cognoscitis tenere concordiam.

EPISTOLA V.

THEODOSIO HOMINI SUO ^a THEODAHADUS REX.

Vetat quominus domestici sui ullatenus insolescant, præcipitque ut modestia et legum custodia reliquis exemplo sint.

Potestatis nostræ censuram rerum volumus esse modestiam; ut quantum divina beneficia **160** percepi- mus, tantum æquabilia plus amemus. Privata siquidem studia a nostro animo probantur exclusa: quia

^a Ad vite decore domesticæ laudis exempla provocare debent. L. un. C. Theod., de emend. pro- priæ. Fors.

^b Amant ad illud Virgilli:

Et pater Theas, et avunculus excitat Hector

^c Homini suo, id est, domestico et clienti, l. 4, C. De dignit.; l. per. C. Theod., de censuris. per- equat. et inspect.: l. 1, de conductorib. et homi- nib. domus Augustæ, C. Theod.; l. 5, de reparat. appell., C. eod. Fors.

generalis dominus custos factus sum, Deo auxiliante, cunctorum. Et ideo presenti jussione præcipimus ut quicumque ad domum nostram noscitur pertinere, et curæ tuæ probatur esse commissus, nullis præsumptionibus insoleat; quia solus dicendus est ille meus, qui legibus potuerit esse tranquillus. Augete famam nostram per patientiam vestram. Si quis habuerit cum altero forte negotium, ad communia jura descendite: fora vos tueantur, non iniqua præsumptio. A domesticis inchoare volumus disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere. Mutavimus cum dignitate propositum; et si ante justa districtè defendimus, nunc clementer omnia mitigamus: quia domum exceptam non habent principes; sed quidquid divino auxilio regimus, nostram proprie confitemur. Estote ergo circa eos qui juri nostro ante fuere subjecti omnino solliciti, nullum contra legem aliquid permittatis excedere. Laus ad me vestra potius perveniat, quam aliqua querela procedat; quia bona conscientia tunc vere inperat, cum generaliter præstare festinat.

EPISTOLA VI.

PATRICIO VIRO ILLUSTRIS, QUÆSTORI, THEODAHADUS REX.

Plurimum eum laudat, eumque ad quæsturam evehit.

Necessarium probatur reipublicæ personas dignitatibus aptas eligere; ut cui justitia committitur, malis moribus non gravetur. Alioqui inefficax est ab homine exigere quod agnoscitur non habere; contra, confidenter quæritur, quod inesse sentitur. Et ideo primum nobis placuit tuos mores inspicere, sine quibus possunt quælibet optima displicere. Ornamentum enim honorum omnium est sincera benignitas; quæ non est sola, quia de virtutibus cognoscitur esse generata. Ordinem serva nostri judicii; ut sicut hæc prima quæsimus, ita te custodire justitiam præ omnibus sentiamus. Secunda nobis cura fuit, eloquentiæ tuæ fluentia perquirere; quam licet singulariter diligamus, moribus tamen juste postponimus. In illis enim vita cognoscitur, hic tantum lingua laudatur: sed in te valde decorum, quia utrumque nosceris habere sociatum. Aequaliter enim splendens actionis merito et dictionis eloquio, et jure possit intelligi per te voluntas principis expediri. Nulla inter ceteras artes oratoriam sic diligimus, ut eam ornamentum omnium litterarum esse fateamur. Quidquid enim in qualibet disciplina concipitur, ab ista sub decore præfertur. Reperiat quamvis magna philosophus; quid proderit sentire, si laudabiliter non possit extollere

^a De quæstoris officio et eloquentia, supra, lib. vi, form. 5; lib. vii, epist. 13 et 14. P. 208.

^b Hinc constat quæ fuerint partes quæstoris sub imperatoribus; ille enim condebat leges, et veritatem precium rimabatur; ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur; quod liquet ex l. 2, c. *De patit. bon. supl.* Vide Symmach., lib. ii, epist. 8; lib. iv, epist. 50; lib. v, epist. 52, et quæ notavimus ad form. 5, lib. vi, supra. Bross.

^c Hic de Romana eloquentia loquitur: et quidem

A [Ac., excolere]? Naturale est, invenire; sed facundè, decenter asserere. Quale est enim cunctis desiderantibus loqui, et res communes oratione ita diserte dicere, quas etiam prudentes se mirentur audivisse? In hac te cognovimus arte prævalidum, ut et suadere possis suaviter, et suggestionibus tuis nescias maligna miscere. Atque ideo ^a quæsturæ tibi fascēs per decimam tertiam indictionem (Anno Christi 535), propitia Divinitate, concedimus, ^b ut saties [Niv. et Ga., facias] generalitatis votum, juridicorum sequendo judicium. Totum te legibus, totum te responsis trade prudentium. Sic nobis optime famularis [ed., consulueris], si priscorum servias constitutis. Considera in verbis tuis laudem positam principalem. Fama nostra est quod loqueris; conscientia sine dubitatione quod sentis. Intellige quantum sit quod a te exigatur, cui opinio nostra committitur. Hæc subjectos nostros amplectitur, hæc per gentes exteris pervagatur: per hanc ubi non videmur, agnoscimur. Decreta nostra tradunt civitatibus provincisque sermones. Judicare de nobis possunt, qui etiam nostris jussionibus obsequuntur. Summe ergo studio constat esse servandum, quod de nobis potest ferre judicium.

EPISTOLA VII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Denuntiat se Patricio præclaris virtutibus præfulgenti quæstoris dignitatem contulisse.

Post primordia nostri imperii vobis feliciter nuntiata, congrua nobis contigit, patres conscripti, causa sermonis; ut judicem nos cognoscatis elegisse, cujus nos [Ed., vos] lingua possit ornare. Quæstor enim eloquens reipublicæ decus est, qui et vota nostræ optime videatur edicere, et antiquorum jura firma consilio custodire. Hic est enim Patricius suis jam vocabulis honoratus. Nam perpetua fruitur laude, cui est honor in nomine; cujus affluentem facundiam studia Romana genuerunt ^c, ostentans merito de loci dignitate peritiam. Nam qui illic potuit imbui, meruit ubique laudari: ibi defæcatus sermo Latinus est; inde discuntur verba toto nitore lucentia. Aliæ regiones vina, balsama et olentia thura transmittant: Roma tradit eloquium, quo suavius nil sit auditum. Sic bonis artibus eruditus, mox est loquens apertus exuberans; ut oratores quos longa meditatione perceperat, consimili declamatione monstraret. Notum est etiam quanta curâ collegis suis moderatione contendit. Certaminibus ejus modestia semper adfuit: dicendi calore raptatus, studuit laudabilibus inven-

tum inclinante Latini sermonis dignitate, haberi in pretio ceperunt qui Latine scirent. Constat jam inde ab eo tempore, certe imperii Justiniani ante contractus, qui a tabellionibus perscriberentur, conceptos esse fore sermone quo nunc vulgus Italiæ utitur; ut constat ex instrumento bibliothecæ regie, quo Stephanus tutor Gratiani pupilli cum ipso transiit, quod Ravennæ scriptum est anno Justiniani imperii 38, indictione 12, cujus exemplum a me descriptum in latario servo. P. 208.

tis; non, quod plerique faciunt, vacavit injuriis ^a; A
 qui sic peroravit causas sub tranquillitate, ut mores
 proprios semper assereret. Contendisse siquidem,
 non litigasse repertus est. Alienam enim causam fa-
 ciebat suam **161** gloriam. Nam sic cognitus est vin-
 cere, ut probaretur contrarium animum non læsisse.
 Talem itaque virum non decuit diutius justitiam pe-
 tere, sed docere; quia judiciaria virtus est, lingue
 bonis abundare, et mentis temperantiam custodire.
 Cognoscite, patres conscripti, quid fieri velimus,
 quando in iudiciis primum mores elegimus, in ea
 magis dignitate quæ jura consuevit edicere. Non
 enim temporibus nostris potestate regia est armata
 quæstura, sed legibus probatur esse composita. Velle
 nostrum antiquorum principum est voluntas, quos in
 tantum desideramus imitari, quantum illi justitiam B
 sunt secuti. Illa est enim reverenda priorum aucto-
 ritas, quæ a recto tramite non declinat. Sequendi
 enim necessitatem reliquit posteris, qui justitiam
 suis miscuerit constitutis. Et ideo, patres conscri-
 pti, per decimam tertiam indictionem (Anno Christi
 535) illustri Patricio quæsture contulimus dignita-
 tem; ut qui est clarus nomine, magnificus etiam sit
 honore. Fovete in eum nostra judicia; ut quod nos
 præstitimus, vobis placitum nihilominus sentiatur.

EPISTOLA VIII.

JUSTINIANO AUGUSTO AMALASUNTHA REGINA. ^b

*Rogat ut marmoru vel alia necessaria, quæ Calogenitus
 comparaverat, jubeat ad reginam transmitti.*

Ita nos gratia vestræ pietatis oblectat, ut quidquid
 ad decorem nostrum potest proficere, libenter a ve-
 stris velimus partibus postulare: quia talia vobis
 [ms. et Ac., nobis] Divina tribuerunt, ut et vos ejus
 affluenter muneribus abundetis, et sperantibus beni-
 gno animo quæ sunt necessaria concedatis. Et ideo
 mansuetudinem vestram reverenter salutans, harum
 portitorem illum ad excellentiæ vestræ beneficia de-
 stinavi, ut marmora, vel alia necessaria, quæ quon-
 dam Calogenitum comparare feceramus, per præsen-
 tium [Ac., pium] portitorem ad nos pervenire, Do-
 mino favente, jubeatis, ut cognoscamus nos a pietate
 vestra revera diligi, quorum facitis vota compleri.
 Vestra enim gloria est noster ornatus, quando vos
 præstitisse cognoscitur quod nostris laudibus appli-
 catur. Decet enim ut et orbis iste Romanus ^c juva-
 mine vestro resplendeat, quem amor vestræ sereni-
 tatis illustrat.

^a Laudatur hic quæstor ex eo quod in agendis et
 perorandis causis ab injuriis sibi omnino temperave-
 rit; turpissimus enim est conviciandi mos, ut testatur
 Valentinianus imper. in l. *Quisquis*, C. *De post. Præ-*
terea orationes non sunt conviciis implendæ. Vide
 Am. Marcellinum, lib. xxx. Bross.

Advocati in perorandis causis temperare sibi de-
 bent a conviciis. Vide l. vi. C. *De postulando*; notas
 ad Symmach., lib. ix, epist. 28. JIBET.

^b Amalasantha cogitavit ab Italia Constantinopolim
 usque adire Justinianum imp. Procop. lib. i de Bello

EPISTOLA IX.

JUSTINIANO AUGUSTO THEODAHADUS REX.

*Pelit ut sinat in Italiam transferri quæ Calogenitus
 emerat.*

Æquum est, sapientissime imperator, ut illa nobis
 libenti animo faciatis impendi, ad quæ si essemus
 desides, a vestra potius clementia deberemus hortari.
 Vobis enim gratum esse non dubium est quidquid
 per nos ad Italiæ decorem contigerit expediri: quia
 laudibus vestris jure proficit, quando videtur crescere
 quod ad nostræ reipublicæ potest gloriam pertinere.
 Quapropter exhibens principatui vestro reverentissi-
 mum salutationis affectum, harum portitorem ad illa
 direximus exhibenda, ad quæ quondam Calogenitus
 fuerat destinatus; ut, etsi persona rebus humanis
 subtracta est, beneficia tamen vestra ad nos, Deo
 juvante, perveniant, ne cassetur desiderium quod
 convenienter est de vestra præsumptione securum
 [ed., secutum].

EPISTOLA X.

THEODORÆ AUGUSTÆ ^d AMALASUNTHA REGINA.

*Rogat ut de sospitate sua per legatos quos ad Justi-
 nianum miserat admoneat.*

Dum propositi nostri sit illa quærere quæ proban-
 tur ad gloriam pii principis pertinere, dignum est vos
 sermone venerari quos bonis omnibus constat semper
 augeri. Concordia non est sola præsentium: quia imò
 illi se melius respiciunt, qui animi charitate se con-
 jungunt. Atque ideo reddens augustæ reverentiæ
 salutationis affectum, spero ut redeuntibus legatis
 nostris, quos ad clementissimum et gloriosissimum
 principem destinavimus, de vestra nos faciatis sospi-
 tate gaudere; quia prospera vestra ita nobis grata
 videntur, ut propria; et necesse est sospitatem desi-
 deranter suscipere, quam nos jugiter constat optare.

EPISTOLA XI.

MAXIMO VIRO ILLUSTRIS, DOMESTICO, THEODAHADUS REX.

*Maximum ex Aniciorum familia, quæ nullis ornatur
 encomiis, oriundum, et uxori regis stirpis matri-
 monio junctum ad primiceriatum, sive domesticatum,
 promovet.*

162 Si gloria est honorum principum incognitas
 honoribus clarificare personas (dum quidquid a sub-
 jectis proficitur regnantium laudibus applicatur),
 quanto nobis præstantius est nobilissimæ familie red-
 dere quod eam cognoscimus etiam nascendi sorte
 meruisse! Sic enim justitiam sequimur, si bonis hæ-
 redibus parentum præmia non negemus. Decet enim
 etiam priores suos vincere, qui ad nostra meruerunt

Gothico. FORN.

^c L. 17, *In orbe Romano*, de statu hom. Plin.,
 lib. xvii, c. 12; lib. xxxiii, cap. 4. Male prius, in urbe
 Romana, legebatur, d. l. 17, quod editio Florentina
 arguit: et jam Aciat., lib. ii cap. 22 Dispunct., ad-
 notarat, cui et hic locus suffragatur, et l. 1, C. *De*
eunuchis. FORN.

^d *Theodoræ Augustæ*, Justiniani conjugis, de cujus
 fortitudine animi Procopius meminit. Ad eandem
 scribitur infra, epist. 20, 21, 23, hujus libri. FORN.

tempora pervenire. Anicios quidem pene principibus pares ætas prisca progenuit : quorum nominis dignitas ad te sanguinis fonte perducta, collectis viribus, hilarior instaurata rutilavit. Quis ergo relinqueret in posteris minus honores [*ed.*, honoris], quos tandiu constat fuisse præcipuos? Accusarentur sæcula ^a, si talis potuisset latere familia. Atque utinam nobis Marios vel Corvinos annosior vita servasset! vix satiaretur principis votum, si nos contingeret personas illas talium possidere meritorum. Quemadmodum nunc profecto negligamus inventa, qui desideramus habere præterita! Atque ideo (quod feliciter dictum sit) primiceriatus, qui et domesticatus nominatur, ab indictione decima quarta (*Anno Christi 536*) tibi conferimus dignitatem. Usurus es omnibus titulis qui ad ejus pertinent actionem. Hic honor quamvis tantis natalibus videatur inferior, cunctis tamen fascibus tuis videtur esse felicior; cujus tempore meruisti conjugem regiae stirpis accipere, quam in tuis curulibus [*Gr. et Cuj.*, tuo consulatu] nec præsumpsisses optare. Age nunc, ut sicut tibi est votivus, ita nobis reddatur acceptus. Considera quid merueris, et dignum te nostra affinitate tractabis. Nam qui familiae regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur. Nunc major opera mansuetudini detur; nunc omnibus communio benigna præbeatur; ut talem probe mur elegisse, quem nulla possit prosperitas immutare. Humilis age rem gloriae, quia de modestia laus sumitur, de elatione odium concitatur. Profectibus quidem proxima est indubitanter invidia; sed tolerantia melius vincitur, quæ contentione semper augetur. Supra cæteras enim virtutes amicam sapientibus ama patientiam: erectus ex nobis, sustinendo potius quam vindicando laudaberis. Iram vince, benigna dilige, cave ne major videatur esse felicitas moribus tuis; sed qui nostro jungeris generi, proximus gloriosis actionibus comproberis. Laudati sunt hactenus parentes tui, sed tanta non sunt conjunctione decorati. Nobilitas tua non est ultra quod crescat. Quidquid præconialiter egeris, proprio matrimonio dignissimus æstimaris ^b.

EPISTOLA XII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se Maximo olim consuli primiceriatus seu domesticatus dignitatem et uxorem regiae stirpis concessisse, et petit ut has nuptias lætitia profusa celebrent.

Ne quis nos, patres conscripti, in honoribus dandis non æstimet habuisse rationem, quod post insignia consulatus minora magis posterius conferamus. Quinimo suaserunt nobis merita candidati, ne jam ma-

^a Disciplina temporum et sæculi felicitas a principibus prædicatur, lib. 1, epist. 5; lib. 11, epist. 13; lib. 14, epist. 10; hoc lib., epist. 18; et alias sepe numero. FORN. — Plinius non multum dissimilia protulit in Panegyrico de sui sæculi felicitate agens: Salva est omnibus vita, ait, et dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens, qui ætatem in tenebris agit: eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate; nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. BROSS.

^b Vetere et eleganti loquendi more, propria uxor.

turus nulla videretur sumere, qui primævus emerita cognoscitur accepisse. Avari quippe principis erat in uno honore spatia vitæ tam magna concludere, et ideo magis nihil præstare, quia prius cognoscitur summa meruisse: quin potius omnia promiscue concedamus. Nulla dignitas minor est, cum bene geritur, quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personæ. Hæc autem tunc sunt gradibus distincta, cum diversis fuerint distributa. Nam honorem suum semper æqualiter retinet, quidquid probe gesserit consularis. Sic minorum fluminum vocabula major amnis absorbet; et quamvis plurima fluenta Tiberis vester accipiat, tamen a proprio nomine non declinat. Et ideo, quod feliciter dictum sit, illustri viro atque magnifico patricio Maximo primiceriatus, qui et domesticatus nominatur, a quarta decima indictione (*Anno Christi 536*) gerendam tribuimus dignitatem, ut mediocritas honoris merito cresceret præidentis. Neque enim fas est humile dici quod gerit Anicius: familia toto orbe prædicata, quæ vere dicitur nobilis, quando ab ea actionis probitas non recedit. Sed his bonis addimus, patres conscripti, ut nostræ affinitati præcelsæ clara familiae vestræ gratia misceatur. Verum hanc gloriam non sibi tantum potest unus assumere, quam nos probamur Romano nomini contulissè. Reddite affectui meo plenissimam charitatem. Plus est amandus a domino, qui parentis nomen dignatus est præstare subjecto. Sed æquum est, patres conscripti, ut charus existat, per quem vobis tam felicia contigerunt.

C Exsultate generaliter, et has nuptias lætitia profusa celebrate. Unde proficit nomen omnium, vota debent esse cunctorum. Quæ preces a me exigere potuerunt quod meus animus spontanea deliberatione concessit, ut vestri ordinis viros parentes vere appellare possimus, qui nobis affinitatis claritate jungendi sunt.

EPISTOLA XIII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Senatores reprehendit quod plebis levitati et vanis suspicionibus in ipsis regni ejus primordiis non occurrerint.

Postquam venerabiles viros episcopos agnita legatione remisimus, nec petitionibus vestris, quamvis essent quædam reprehensibilia, **163** noster animus obviasset: venientes ad nos aliqui retulerunt civitatem Romanam adhuc inepta sollicitudine laborare, et id agere ut nisi nostræ mansuetudinis interesset, pericula sibi potius certa ex dubiis suspicionibus concitaret. Unde æstimate cui debeat populorum inanis levitas imputari, nisi vestro ordini, a quo de-

Serv. Honoratus, in illud Virgil. lib. 1 et 14 Æneid.:

Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.

Hersiliæ precatio apud Aul. Gell., lib. 13, c. 21: Ut liceat nuptiis propriis et prosperis uti; nec enim uxor ad tempus, sed in perpetuam vitæ consuetudinem ducitur. L. 1, de rit. nupt., § 1, de patriæ potest. institut., cap. ult., extra de cond. appos. FORN.

Vide D. Hieronym., lib. 11 in Jovinian.: Nulla apud eos conjux propria est, etc.; et Altim. Avitum, lib. 11. JURET.

cueraut cuncta componi. Per vestram siquidem sapientiam admoneri provincias oportuit universas, ut talia probaremur assumere quæ principis primordia viderentur ornare. Verum quæ civitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit? Rex minor ad potioris currit exemplum, et alieni facti jure invidiam sustinet, quæ peccatis præstat exemplum. Sed gratias Divinitati referimus, quæ dona sua vestris potius ornavit excessibus. Hæc prius culpas ignoscimus, quam devotiones aliquas sentiamus. Nil debentur, et solvamus: ante beneficii sumus, et postea gratissimos invenire possimus. Sed licet in hac parte nostræ modestiæ gravitas asseratur, volumus tamen nos tantum predicari, nisi ut et devotionis Romaniæ benignitas possit ostendi. Plus enim vestra opinione paschimur, quam si de nostra semper tranquillitate laudaremur. Amovete suspiciones ab ordine vestro semper extraneas. Non decet senatum corrigi, qui debet alios paternâ exhortatione moderari. Nam ex quibus habebunt genium mores, si parentes publicos minores contigerit inveniri? Sufficiunt hæc nobilibus, sufficient ista verecundis, ut ad studium perfecte devotionis incitemus, quos paululum de prava suspitione culpavimus. Nos enim, quod præsentiam vestram expetivimus, non vexationis injuriam, sed utilitatis vestræ causas profunda cogitatione tractavimus: ut illud magis debuissetis efficere, quod vobis cognovimus expedire. Certe manus est videre principem. Hoc a vobis pro republicæ utilitate volumus fieri, quod præmiis solebat optari. Sed ne ipsa remedia in aliqua parte viderentur austera, cum res popescerit, aliquos ad nos præcipimus evocari, ut nec Roma suis civibus enudetur, et nostra consilia viris prudentibus adjuventur. Redite ergo in pristinam devotionem, ut sollicitudines meæ, quas pro generalitate sustineo, vestro potius adjuventur ingenio: quia hoc vobis semper insitum fuit, principibus vestris votum puritatis offerre; nec parere necessitate terroris, sed potius amore dominantis. Reliqua per illam harum portitorem verbo dicenda commisi-
mus, ut submotis cogitationibus ambiguis, nostris admonitionibus credere debeatis.

EPISTOLA XIV.

POPULO ROMANO THEODAHADUS REX.

Populum ad fidem regi servandam et ad abjiciendam vanam suspensionem hortatur.

Licet vobis sit insitum dominos vestros pura mente diligere, et obsequiis id agere, ut regnantis animum possitis habere placabilem: hoc tamen majorum vestrorum semper proprium fuit, ut tanquam membra capiti, ita suis principibus viderentur adjungi. Quam enim vicissitudinem reddat, qui maximo labore defenditur, cujus per dies singulos civitas custoditur, nisi ut illos diligat supra omnia, per quos habere probatur universo [Ac., immensa]? Absit enim a temporibus nostris ut in vobis aliquid tale

reperiamus, quod nostris indignationibus esse possit idoneum. Fides vestra, quæ vos hæcenus asseruit, modo potius evidenter ostendat [Niv. et Ga., ostendatur]. Non vanum [Ed. vanum], non dolosum, nec se litiombus plenum populam decet esse Romanum. Mali mores vestro nomini probantur adversi. Sed hoc quoque mirabile est, quod gravitatem vestram cogimur adinonere, quam constat semper sponte sapuisse. Nullæ vos ineptæ suspiciones, nulla timoris umbra deterreat. Habetis principem qui pietatis studio optet in vobis invenire quod diligat. Hostibus vestris, non defensoribus obvietis. Invitare, non excludere debuistis auxilium. Sed sensus iste fortassis eorum est qui minus probantur intelligere quæ generaliter poterant expedire. Ad vestrum potius redite consilium. Nunquid vos nova gentis facies ulla deterruit? Cur expavistis, quos parentes hæcenus nominastis? Qui relictis familiis ad vos venire prope-
rabant, de vestra erant potius securitate solliciti. Quando, rogo, talis ab illo vicissitudo recepta est, cui salutis præmia debebantur? Illud enim, quod ad nos attinet, scire debuistis, quia die noctuque incessanter optamus ut quod parentum nostrorum temporibus constat emittitum, sub nobis potius divinis auxiliis augeatur. Ubi enim fama regnantis erit, si vos (quod absit) patiamur imminui? Nolite talia cogitare, qualia nos minime videtis assumere. Imo magis, si quis aliqua iniquitate depressus est, spem de bona conscientia non amittat, quoniam sublevare cupimus quos intendere probis moribus invenimus. Aliqua etiam vobis per illum dicenda commisimus; ut nostrum circa vos in omni parte animum propitium sentientes, jugibus (sicut oportet) obsequiis et oratione sincera devoti esse debeatis.

EPISTOLA XV.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Ei commendat quendam pro Ecclesiæ Ravennatis negotio Constantinopolim missum.

Constat desiderium nostræ voluntatis expleri, quoties ad pietatem vestram salutiferos apices contigerit destinari, quia semper felici gaudio repletur, qui vobiscum sincera mente colloquitur. Et ideo salutans clementiam vestram honorificentia competenti, harum portitorem pro negotio Ravennatis Ecclesiæ venientem gratissima vobis petitione commendo: quando talis offertur causa præstandi, ubi merces videatur acquiri, quam vos facere semper exoptant qui serenitatem vestram florere desiderant. Non est enim dubium meliorem recipere, quos contingit iusta prestare.

164 EPISTOLA XVI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se misisse aliquos ad sacramenta senatui præstanda.

Imperiosa nimium res est, patres conscripti, pietas

cantur, quia famosis dignitatum portæ non patent. Vide Cornel. Tacit., lib. xi Annal. Bross.

* Ordo senatorum carere omni vitio debet. L. 74, C. Theod., de Decur.: Qui vitis antea vite opprobriis laborant, amplissimo ordine indigni judi-

castra, quando propria voluntate vincimur, qui alienis conditionibus non tenemur. Nam cum (Deo præatante) possimus omnia, sola nobis licere credimus laudanda. Cognoscitis, prudentes viri, verba quæ loquimur, vel nunc clementiam quam vobis ante promittere debuistis agnosceite. Ecce nec sollicitos patimur, quibus infensi esse putabamur. Sic est a principe gravis vincenda suspicio; sic curare debuit, qui noxius esse non voluit. Postulata siquidem sacramenta vobis ab illo atque illo præstari nostra decrevit auctoritas; quod bene imperaturo non est difficile persuasum, quia sic vobis securitatem dedimus, ut nihil nostro proposito addere videremur. Talia siquidem qualia promittimus eramus acturi, quia Deo debemus ista, non homini. Nam qui per lectiones sacras antiqua regna cucurrimus, quid aliud optare possumus, nisi quod Divinitati in aliis placuisse sentimus? Ipse enim remunerator est bonorum omnium Deus, nam quidquid in subjectos pietatis effecimus, illum nobis repensare sine dubio iudicamus. Quapropter conscientiam fidelem adeptam securitate monstrate; quia post talia redditur clementiæ nostræ potius quam offertur affectus.

EPISTOLA XVII.

POPULO ROMANO THEODAHADUS REX.

Scribit se aliquos Romam misisse, qui regis fidei obligent.

Cognoscite, Quirites, quali vos princeps vester firmitate quæserit, ut tentatus asperis rebus non vos pateretur esse sollicitus: nec volumus amplius vota vestra differri, quos semper optamus in summa reipublicæ celebritate latari. Vestra enim securitas noster ornatus est; et hoc vere gratanter accipimus; cum gaudia vos habere sentimus. Quapropter, flexi petitionibus vestris, per illum atque illum præstari vobis sacramenta censuimus, ut regis vestri animum non habeatis incognitum: nec liceat falsis suspicionibus errare, dum manifeste teneatur quod creditis in principe. Æstimate quid vobis benignitatis videatur impendi, quando ille jurat, qui non potest cogi. Scimus enim pro remedio nos datos esse cunctorum: non despiciamus sanare subjectos; et ideo, licet culmini nostro videretur incongruum, libenter acquievimus facere quod generalitatem probamus optasse. Intelligite quantum vobis imponere vester videatur affectus: fide vobis constringimur, qui vel solo verbo promissa servare sacris lectionibus admonemur. Ostendite nunc devotionem vestram; superuæ majestati jugiter supplicate, ut tranquilla tempora, quæ vos habere cupimus, cælesti munere concedantur.

EPISTOLA XVIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se exercitum ad Romanorum defensionem misisse, et ei Vaccenem majorem domus regis præfuisse.

Remedium quod pro vobis, patres conscripti, pia

^a Idem hoc inculcatum satis indicat quanta fuerit principibus cura famæ sui sæculi, supra, epist.

mente tractavimus [ed., transmisimus], non sinimus vobis fieri acerba suspicione contrarium; quia læsionis instar est occulte consulere, et aliud velle monstrare. Cognoscite itaque arma nostra pro salute vestra potius destinata; ut qui vos tentaverint appetere, divino auxilio manus eis Gothorum debeat obviare. Nam si insidias gregis strenuus pastor excludit, si paterfamilias diligens decipientibus locum subreptionis intercipit, qua nos convenit cautela Romam defendere, quam constat in mundo simile nihil habere? Summa non mittuntur in casu, quia probatur minus diligere, qui negligit adversa tractare. Sed ne in aliquo vobis gravis existeret vel ipsa defensio, exercitui destinato, ordinante illo, annonas fecimus secundum forum rerum venalium computari [ed., comparari], ut et illis tolleretur necessitas excedendi, et vobis auferretur causa dispendii. His etiam præfecimus majorem domus nostræ Vaccenem, qui pro suarum qualitate virtutum bellatoribus esset jure reverendus; cujus exemplo et excessus vitarent, et fortitudinis instrumenta perquirerent. Quos tamen locis aptis præcipimus immorari, ut foris sit armata defensio, intus vobis tranquilla civilitas. Intelligite quid exegitaverit consolatorium principis pro vobis ingenium: defensio vos obsidet, ne manus inimica circumdet; et a periculis excepimus, quos nostrorum sanguine vindicamus. Absit enim ut nostris temporibus Urbs illa muris videatur protegi, quam constat gentibus vel sola opinione fuisse terrori. Ita enim de divino speramus auxilio, ut quæ semper fuit libera, nullius inclusionis decoleretur [F. decoloretur] injuria.

EPISTOLA XIX.

JUSTINIANO IMPERATORI TREODAHADUS REX.

Laudat imperatorem, petit pacis conservationem; et remittit Constantinopolim Petrum legatum, adjuncte ei suo legato.

Gratias Divinitati referimus, cui est regum semper accepta tranquillitas, quod profectum nostrum clementiæ vestræ gratissimum esse declarastis. Constat enim amare vos posse, quem gaudetis ad regni culmina pervenisse. Sic decuit suscipi qui se per vos præsumpsit augeri. Præstate igitur mundo vestræ benignitatis exemplum, ut detur intelligi quantum promoveatur qui se pura vobis affectione commendat. Non enim rixas **165** viles per regna requiritis; non vos injusta certamina, quæ sunt hominis moribus inimica, delectant: quia nihil aliud vos constat appetere, nisi quod opinionem vestram possit ornare. Quemadmodum enim pacem exorati abjicere poteritis, quam pro ingenua pietate et iracundis gentibus consuevistis imponere? Bona quidem vestræ concordie non tacemus. Totum creditur eximium, quidquid vobis fuerit prædicabili charitate sociatum. Sed et vobis, gloriosi principes, cum sitis absolute mirabiles, aliquid tamen additur, cum vos omnia regna venerantur. Nam commune est cunctis in suis imperiis prædicari: sed illud est omnimodis singulare, in ex-

44; hujus lib. epist. 5; lib. I epist. 13; lib. VII et lib. IV epist. 12. FORN.

franca gente laudes proprias invenire; quia ibi sunt A
 vera judicia, ubi nonnisi comprimant ulla timiditas.
 Diligeris quidem, piissime imperator, in propriis re-
 gibus: sed quanto prestantius in Italiae partibus plus
 auro, unde nomen Romanum per orbem terrarum
 constat esse diffusum! Oportet ergo nostram pacem
 servari, que vobis contulit gloriosa exordia vocabuli.
 Sed ut sacris affatibus ordine respondere videamur,
 reverentissima salutatione decursa, piis sensibus in-
 dicamus, beatissimum papam urbis Romae, vel am-
 plissimum senatum nostra præceptione commonitos,
 ut vir eloquentissimus Petrus legatus serenitatis ve-
 strae, et doctrina summus, et conscientiae claritate
 præcipuus, sine aliqua dilatione competentia re-
 sponsa reciperet, nec contra voluntatem vestram
 moras incongruas sustineret, quia totum illud desi-
 deramus efficere, quod vestro nequeat iudicio displicere:
 quando et pietatem vestram hoc studere cog-
 noscimus, quod nobis per omnia prodesse sentimus.
 Cui virum venerabilem illum, legatum nostrum, ad-
 jungendum esse credidimus, ut non per occasionem
 legationis vestrae, sed propria potius destinatione
 nostra possitis vota cognoscere.

EPISTOLA XX.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUDELINA REGINA.

*Gratias agit de legato et epistolis ejus; scribitque re-
 curavisse ut papa senatusque illi per litteras respon-
 deant. Tum dicit se ad illam misisse legatum multis
 virtutibus et doctrina præditum.*

Litteras pietatis vestrae gratia, qua desiderata
 semper sumuntur, accepi; et colloquia oris vestri, C
 numeribus omnibus celsiora, reverentissima gratula-
 tione promerui: cuacta mihi de tam sereno animo
 promittens, quando quidquid optare potui, in tam
 benigna collocactione suscepti. Hortamini enim ut
 quidquid expetendum a triumphali principe domno
 jugali nostro credimus, vestris ante sensibus inge-
 ramus. Quis jam dubitet ad effectum pervenire,
 quod talis potestas dignabitur allegare? Ante quidem
 de causarum nostrarum aequitate præsumpsimus,
 sed nunc amplius de vestra promissione lætamur.
 Non enim poterunt vota nostra diterreri, quando inter-
 est, quæ merentur audiri. Nunc implete promissa,
 ut rem tenere faciatis, cui spem certissimam contu-
 listis. Additum est etiam gaudio meo quod talem vi-
 rum vestra serenitas destinavit, qualem et tanta glo-
 ria debuit mittere, et vestra decet obsequia retinere.
 Dubium enim non est illam mores dare [ed., reti-
 nere], cui observatur [Jur.: Forte, observatur] as-
 sidue, dum constat defæcari animum bonis præce-
 ptionibus institutum. Hinc est quod, vestra reveren-
 tia commonati, duximus ordinandum ut sive beatis-
 simus papa, sive senatus amplissimus sine aliqua di-
 latione respondeant, quod ab eis expetendum esse
 judicatis: ne gloria vestra nimis reverenda putetur,
 cui studium dilationis opponitur, sed potius de cele-
 ritate facti votiva gratia possit augeri. Nam et de
 ista persona, de qua ad nos aliquid verbo utillante
 pervenit, hoc ordinatum esse cognoscite, quod ve-
 stris credidimus animis convenire. Desiderium enim

nostrum tale est, ut interveniente gratia non minus
 in regno nostro quam in vestro jubeatis imperio.
 Significamus itaque supradictum ante nos a venera-
 bili viro papa egredi fecisse, quam vester legatus
 harum portitor de urbe Roma potuisset exire, ne
 aliquid accederet quod vestris animis obviaret. Qua-
 propter salutantes veneratione quæ tantis debet me-
 ritis exhiberi, virum venerabilem illum, et moribus
 doctrinaque pollentem, sanctitatis etiam honore re-
 verendum, ad vestram clementiam legationis officio
 peculiariter curavimus destinandum: quia gratas
 vobis illas credimus esse personas, quas divinis mi-
 nisteriis judicamus acceptas.

EPISTOLA XXI.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUDELINA REGINA.

B *Indicat se et Theodahadum gratiam ejus enixius quæ-
 rere, et rogat ut in gloriæ ejus societatem veniant.*

Æstimare te convenit, augustarum prudentissima,
 quantis cupiam nisibus gratiam vestram quærere,
 et domnus jugalis meus magno studio desiderat obti-
 nere. Nam licet hoc illi sit omnimodis charum, mihi
 tamen cognoscitur esse præcipuum; quando me
 tantæ dominæ ita potest amor erigere, ut supra re-
 gnum cognoscar majus aliquid invenire. Quid enim
 gratius quam si gloriæ vestrae videar charitatis par-
 ticipatione sociari, ut quia vos abunde fulgetis,
 nobis libenter de proprio splendore mutuemini; cum
 damnatum non est lumini, alteri de sua claritate lar-
 giri? Fovete desideria nostra, quæ cognoscitis since-
 ritate præcipua. Gratia vestra per omnia nos regna
 commendat. Debetis enim nos claros reddere, qui
 de vestra volumus luce fulgere. Quapropter, sereni-
 tati vestrae reverentiam salutationis inopertens, af-
 fectuosa me animis vestris præsumptione commen-
 do: sperans ut sic omnia mirabilis prudentia vestra
 componat, quatenus fiducia quæ nobis de animo ve-
 stro data est uberius augeatur. Nam cum nullam
 inter Romana regna deceat esse discordiam, emer-
 sit tamen et qualitas rei, quæ nos efficere chariores
 vestrae debeat æquitati.

166 EPISTOLA XXII.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHABUS REX.

*Pacem ab eo petit per legatum sacerdotio clarum et
 doctrinae laude conspicuum.*

D Retinetis, sapientissime principum, et per legatos
 nostros, et per virum disertissimum Petrum, quem
 nuper ad nos vestra pietas destinavit, quo studio
 concordiam augustæ serenitatis optemus. Et nunc
 iterum per illum virum sanctissimum eadem credidi-
 mus esse repetenda, ut vera atque affectuosa judice-
 tis quæ frequenter expellita cognoscitis. Pacem siqui-
 dem sub omni sinceritate petimus, qui causas certa-
 minis non habemus. Talis ergo ad nos veniat, sic
 composita, sic decora, ut eam tantis votis merito
 quæsiisse videamur. Absit autem ut quod nobis
 committitur debeat ingravare. Pro nobis [Gr., Niv.
 et Ga., vobis] potius tractate quod convenit. Trahi-
 tur enim ad benevola, cui causa creditur rationabi-
 liter ordinanda: nec potest utilitatem propriam an-

ferre, cui magis decerum est credenti profutura A præstare. Considerate etiam, principes docti, et abavi vestri historica monumenta recolite, quantum decessores vestri studuerint de suo jure relinquere, ut eis parentum nostrorum fœdera provenirent. Æstimate qua gratia debent oblata suscipi, quæ consueverant postulari. Non arroganter loquimur, qui veritatem fatemur. Gloriæ vestræ potius proficit quod demonstrare contendimus, quando nunc illi vestram gratiam ultro quærent, qui suis parentibus meliores se esse cognoscunt. Associentur amicitia gratuita vestris animis, quos prius vobis largitatis studio jungebatis, ne bona tantum illorum temporum fuisse credantur, quæ vos et copiosa benignitate vincitis, et affluentem munere superatis. Atque ideo salutationis honorificentiam prælocuti, illum virum venerabilem, B sacerdotio clarum, doctrinæ laude conspicuum, legationis nostræ ad pietatem vestram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute divina quod et suis meritis vobis abunde placeat, et desideria probæ petitionis obtineat, sperantes ut eum cum effectu [ed., affectu] rerum celerius recipere debeamus. Sed quia epistolæ series continere non poterat universa, aliqua sacris sensibus verbo insinuanda commisimus, ne fastidium vobis faceret lectio diffusa chartarum.

EPISTOLA XXIII.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUEDELINA REGINA.

Scribit se excepisse gratanti animo Petrum ejus legatum, et per virum, quem ad eum mittit, pacis firmitatem inter utrumque imperium rogat.

Suscipientes legatum vestrum virum eloquentissimum Petrum, et, quod est ipsis dignitatibus honorabilius, vestris obsequiis inhærentem, optata nobis augustæ gratiæ monumenta A fulserunt, ut per eum disceremus acceptum vobis esse quod in hac republica constat evenisse. Ostendistis vos diligere quidquid ad justitiam cognoscitur pertinere, quando, per divinam providentiam omni suspitione deteresa, desiderabilis potest unanimitas permanere. Nunc est potius quod regna jungat promissio fixa et votiva concordia. Et ideo illum virum venerabilem, vestris conspectibus vere dignissimum, legatum nostrum ad vos specialiter credidimus esse dirigendum, ut, vobis annuentibus, serenissimi jugalis nostri pacis gratia solidetur, quatenus generalitas evidenter agnoscat merito venisse nos ad suavitatem fœderis per tale vinculum charitatis. Et quia semel bene inita nulla debent contraria occasione suspendi, si quid est quod difficultate sui nobis non oportet imponi, sapientiæ vestræ moderatione mitigetur, ut affectum quem circa regnum vestrum habere cœpimus, jugibus studiis augeamus. Quapropter exigite vestræ sapientiæ firmitatem, et hanc vobis palmam concordiæ specialiter vindicatis; ut sicut elementissimi imperatoris fama in præliis inclyta dicitur, ita in pacis stu-

dio opinio vestra cunctorum admiratione laudetur. Familiariter vos et frequenter videat harum portitorum quem direxi, quatenus effectum possit celerem promereri, qui ad præsumptam gratiam visus est destinari. Speramus enim justa, non gravia, cum tamen nihil videatur impossibile, quod per talem gloriam cognoscimus allegare.

EPISTOLA XXIV.

JUSTINIANO IMPERATORI GUEDELINA REGINA.

Indicat se ei scripsisse per Theodahadi legatum, ut rediens afferat litteras imperatoris incolumitatis et gratiæ erga ipsam Gudelina et maritum testes.

Veniente viro sapientissimo Petro, ita nos amor vestræ serenitatis explevit, ut vidisse nos æstimamus, C cujus colloquia benigne suscepimus. Quis enim tanta affabilitate suscepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis eloquium jure ab omnibus commendationis suæ debetur officium? Et ideo per illum virum venerabilem, legatum domui jugalis nostri, ad vos specialiter directum, salutiferos apices curavimus destinandos, ut recurrens vestræ serenitatis affatus, et de optata incolumitate lætificet, et de firmissimæ gratiæ nos faciat exultatione gaudere. Tali enim compendio causarum bene disponitur ordo, et nostræ tranquillitatis geminata crescit affectio. Suscipiamus ergo vestri animi bona: quia hoc est vere regale propositum, gloriose vivere amore cunctorum. Quædam vobis per harum portitorem verbo suggerenda commisimus, quæ pro ingenita mansuetudine et libenter accipite, et efficaciter, Deo auxiliante, præstate.

167 EPISTOLA XXV.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REXI

Significat se accepisse litteras imperatoris ab Heraclæano, quibus statim respondet, nuntians se pro ejus voto ad papam scripsisse.

Per venerabilem virum Heraclæanum [Gr., Cuj. et For., Eracemum] presbyterum augusta nobis pagina vestræ serenitatis illuxit, gratiam sermonis benigne tribuens, et apte munera salutationis impertiens; ut revera magnum sit beneficium tam suave principis meruisse colloquium. Cui reddimus, quanta valeamus charitate, responsum, optantes ut et sospitatem vestram sæpius nos audire contingat, et regni vestri felicitas semper accrescat: quia tale votum nos decet habere, quod gloriam salutemque vestram jugiter possit extendere. Significamus etiam pro vestro voto ad papam urbis Romæ nos litteras destinasse, ut presentium gerulo litterarum sine aliqua dilatione respondeat, quatenus qui a vobis dirigi meruit, celeritatis gratiam consequatur. Nostri enim voti est causas emergere in quibus possimus vestris desideriis obedire: quia sic nos ad reddendam dilectionem efficaciter commonemus, si vobis in aliqua parte pareamus.

* *Gratiæ monumenta*, forte *momenta*, ut infra, lib. xi, epist. 23, dixit, *momenta integritatis*; et supra, lib. i, epist. 4 et 19, *momenta justitiæ*; et lib. iv, epist. 5 *momenta æquitatis*; et epist. 41, *mo-*

menta gratiæ. Sic apud Symmach., lib. iii, epist. 4, *meriti angusta momenta*, pro quo sola editio Frobenii monumenta habet. Juv.

non potuerit inveniri, corporali supplicio poenam A
 luat, ^a qui non potuerit in supradicta percussione suf-
 ficere; et frustretur ausibus suis, poena etiam inu-
 rendus infamiae, qui contra interdicta nostra aliqua
 tergiversatione venire tentaverit. Nihil enim secu-
 rum, nihil poterit stabile reperiri, si semper inviden-
 tium vota ad illicitas accedere permittantur insidias.
 Quod magnitudo vestra in omnium faciat pervenire
 notitiam, ne quis per ignorantiam se existimet ex-
 cusandum, quod non intellexerit fuisse prohibitum.

EPISTOLA XXIX.

VINUSIADO COMITI THEODAHADUS REX.

*Concedit illi facultatem aquas Bornias petendi ad sa-
 nandam podagram, quæ graphice describitur.*

Com gentis tuæ honoranda nobilitas et magnæ si- B
 dei documenta suasissent ut tibi urbem Ticinum,
 quam per bella defenderas, gubernandam pace cre-
 deremus, limosæ podagræ subita inundatione com-
 plutus [*ms.*, completus], aquas Bornias potius sicca-
 tivas, salutare huc specialiter passioni, velle te pe-
 tere postulasti. Desiderium tuum remediali jussione
 sanamus, ut sospitatem quam merito in te quæri-
 mus, jussionis beneficio compleamus. Absit enim ut
 bellicosum virum tyrannis gravissimæ calamitatis
 exarmet, quæ miro modo membra virentia infusione
 pœnalis humoris cogit arescere, nodosque mobiles
 replet marmoreo tumore crescentes, cum norit alia
 cuncta vacuare juncturæ. Petit concavas lacunas,
 ubi palustri statione pigrescens, saxa perficit de li-
 quore; et quæ ad decorem inflexionis natura laxave-
 rat, in turpissimum rigorem soliditate peregrina con-
 stringit. Hæc passio insanabilis et sanitas passibilis
 ligat solutos, contrahit nervos, et decrescere facit
 corpora, quæ nulla sunt mutilatione truncata. Con-
 stantibus membris proceritatis mensura perit, et mi-
 nor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. Sub-
 trahuntur superstiti-ministeria membrorum: corpus
 vivum est, nec movetur; et intra insensibilia redæ-
 etum, jam non proprio voto, sed motu fertur alieno.
 Hæc viva mors supra omnia tormenta sana dicitur;
 et mentis habere fertur, qui evasisse causas tanti peri-
 culi non probatur. Deserit quidem dolor, sed dimittit
 reliquias fortiores; et, novo infelicitatis exemplo,
 passio videtur abscedere, et æger non desinit ægro-
 tare. Appendia ipsa crucialis debitoribus aliquando D
 solvuntur: ista autem vincula sunt quæ cum semel
 potuerint illigare captum, nesciunt in tota vita dis-
 solvere. Infelicia signa relinquit abscedens, et more
 gentium barbararum hospitium corporis occupatum
 suis indicibus violenta defendit; ne ubi ferox ista co-
 pit succedere, adversa illuc iterum sanitas audeat fortas-
 sis intrare. Hoc licet omnibus videatur esse contra-
 rium, illis maxime qui armorum exercitatione flo-
 ruerunt, ne membra illa durissima languoris deco-

atione mollescant; et qui ab hoste foris superari mi-
 nimo potuerunt, ab interna potius contrarietate
 vincantur. Perge igitur, auctore Deo, gressibus tuis
 ad locum prædictum. Absit enim ut bellator noster
 ambulet passibus alienis. Equino dorso, non humana
 subvectione portetur: quia viro forti grave est sic
 vivere, ut nec vitam inertem possit [*ed.*, mortem
 possit] implere. Quæ ideo tibi exaggerata narratione
 retulimus, ut ad studium sanitatis votiva nimis cupi-
 ditate rapiaris. Utere igitur aquis illis, primum potu
 delimitariis, deinde thermarum exhibitionibus sicca-
 tivis, ubi merito indomabilis cervix illa passionis fle-
 ctitur, quando interna plurima effusione mundantur,
 exteriora attractiva virtute libera fiunt, et velut
 duobus auxiliis congregatis in medium missa supera-
 tur. Amentur illic munera concessa divinitus. Con-
 tra illam humani generis debellatricem data sunt op-
 portuna munimenta lavacrorum; et quam non edemat
 jure decennium, non mille potionum mollit introi-
 tus, voluptuosus illic remediis effugatur. Præsent
 optatum Divina beneficium, ut famam loci verissi-
 mam tuam potius salubritate noscamus, quam nobis
 desiderabile est evadere quidquid admittit corpoream
 sospitatem.

EPISTOLA XXX

HONORIO PRÆFECTO URBS THEODAHADUS REX.

*Jubet ut labantes elephantæ aeneos pristino statui et
 firmitati restituat. Tum elephantæ et eorum proprietates
 mirifice depingit.*

169 Relationis vestræ tenore comperimus, in via C
 Sacra, quam multis superstitionibus dicavit [*ed.*, di-
 tavit] antiquitas, elephantæ aeneos vicina omnimodis
 ruina titubare; et qui solent in carnali substantia
 supra millenos annos vivere, occasum videantur præ-
 ximum in simulacris æreis sustinere. His providentia
 vestra reddi faciat propriam longævitatem, unciis
 ferreis hiantia membra solidando, alvum quoque de-
 missam subdito pariete corroboret, ne illa magnitudo
 mirabilis solvatur turpiter in ruinam. Nam et vivis
 ipse casus adversus est; qui dum ingentis cubationis
 arte hominum succisis arboribus ingentia membra
 commiserint, toto pondere supinati, nequeunt pro-
 priis viribus surgere, quos semel contigerit corruisse;
 scilicet, quia pedes eorum nullis articulis ^b inflectun-
 tur, sed in modum columnarum rigentes atque in-
 curvabiles jugiter perseverant. Ibi tanta mole pro-
 strati sunt, ut tunc magis metallicos possis credere,
 cum se vivos aspicias non movere. Jacent superstites
 similitudine cadaverum: mortuos putes, quos vivos
 esse non dubites; et more cadentium fabricarum:
 nesciunt locum sponte relinquere, quem suis mem-
 bris potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis nec
 formicis minutissimis par est, quando beneficium
 non habet naturæ, quod ultima videntur animalia
 meruisse. Humano solatio consurgunt, cujus arte

^a L. 1, de in jus voc.; supra, lib. iv. epist. 10, in
 fin.; et sup., lib. ix, epist. 2: Si facultas, inquit,
 vindictæ non sufficiat, per fustuarum supplicia lace-
 retur. Item eod. lib. ix, epist. 18, in edicto Athala-
 rici regis. FORN.

^b Falsum hoc esse scribit P. Giffius in descriptione
 elephantis, quæ adjuncta Æliani libris de animalibus
 in editione Guil. Rouilli Lugduni anno 1565, pag.
 500. JURAT.

jacuerunt. Bellua tamen gressibus suis restituta, novit memor esse beneficii; in magistrum quippe recipit quem sibi subvenisse cognoscit: ad ipsius arbitriam gressus movet, ipsius voluntate cibos capit. Et, quod omnem intelligentiam quadrupedum superat, non dubitat primo aspectu adorare quem cunctorum intelligit rectorem esse: cui [Ac., qui] si tyrannus appareat, inflexa permanet; nec imponi potest belluæ hoc et malis pendere, quod a se novit bonis principibus exhibere. In vicem manus pronuæ eidem tendit, et magistro profutura gratanter accipit, quia se ipsius cura vivere posse cognoscit. Est enim (ut ita dixerim) prædictæ belluæ nasuta manus, per quam data suscipit et ori suo vorando transmittit. Nam cum sit altum animal, brevissima cervice compositum est; ut quod cibos ex humo non prævalebat capere, hoc se ministerio videretur posse satiare. Tentando solum cautus semper incedit, retinens initio captivationis suæ fuisse sibi noxiam ruinam. Flatum suum, quia dolori capitis humani moderi dicitur, rogatus exhalat. Illic dum ad aquas venerit hauriendas, per cavum promuscidis in modum pluvie imbrem postulatus effundit; et sic agnoscit quod patitur, et ut libens faciat quod rogatur. Motu corporis a diversis postulat quod magistro porrigat, et nutritoris compendia, sua putat alimenta. Quod si aliquis præbere contempserit postulata, vesicæ collectaculo patefacto, tantam dicitur alluvionem egerero, ut in ejus penatibus quidam iluvius videatur intrasse, contemptum vindicans de fetore. Nani et læsus servat offensam, et longo post tempore reddere dicitur, a quo injuriatus esse sentitur. Oculi quidem parvi, sed graviter se moventes. Credas aliquid regium ejus intendisse conspectum. Despiciit scurriliter ludentes, honestum aliquid gratanter attendit; et advertis recte judicare, cui levia cognoveris displicere. Cutis hujus ulcerosis vallibus exaratur (a qua transportaneorum nefanda passio nomen accepit), quæ in tantam duritiam solidatur, ut putes esse osseam cutem. Hæc nulla vi transmittitur, nullo ferri acumine penetratur. Ideoque Persarum reges hanc belluam ad bella traxerunt, quæ et nullis ictibus pulsata cederet, et adversarios sua mole terreret. Quapropter habere eorum formas gratissimum est, ut qui vivam substantiam non viderunt, opinatum [*id est*, celebre] animal tali imaginatione cognoscant. Et ideo non patiaris perire, quando Romanæ dignitatis est artificum ingeniis in illa urbe recondere, quod per diversas mundi partes cognoscitur dives natura procreasse.

EPISTOLA XXXI.

UNIVERSIS GOTHIS VITIGIS REX.

Scribit se ab exercitu, more majorum, regem fuisse creatum.

Quamvis omnis proventus ad Divinitatis est munera referendus, nec aliquid constat bonum, nisi quod ab

Sic Ado Viennensis in ætate sexta: Sed Francis consentiens more gentis impositus clypeo rex constitutus est, sic ille. Sed et Romani et barbari quem imperatorem faciebant, cum in altum tollebant, ut liquet ex Jornande in Chronico, cap. 60, ubi alia testimo-

A ipsa dignoscitur esse collatum, tamen quam maxime causa regie dignitatis supernis est applicanda iudicis, quia ipse nihilominus ordinavit, cui suos populos parere cognoscit. Unde Auctori nostro Christo gratias humillima satisfactione referentes, indicamus parentes nostros Gothos inter procinctuales gladios, more majorum, scuto supposito^a, regalem nobis contulisse, præstante Deo, dignitatem, ut honorem arma darent, ejus opinionem bella pepererant. Non enim in cubilis angustiis, sed in campis late patentibus electum me esse noveritis; nec inter blandientium delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quaesitus, ut tali fremitu concitatus desiderio virtutis ingenitæ regem sibi Martium Geticus populus inveniret. Quandiu enim fortes viri, inter bella ferventia nutriti, principem ferre poterant non probatum, ut de ejus fama laboraret, quamvis de propria virtute præsumeret? Necesse est enim talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere rectorem. Nam, sicut audire potuistis, parentum periculis evocatus adveneram communem cum omnibus subire fortunam; sed illi ducem me sibi esse non passi sunt, qui exercitatum regem quaerere videbantur. Quapropter primum divinæ gratiæ, deinde Gothorum favete iudiciis, quia me regem omnes facitis, qui unanimiter vota conferitis. Deponite nunc damnorum metum, dispendiorum suspiciones abjicite, nihil sub nobis asperum formidetis. Amare novimus viros fortes, qui sæpius bella peregimus. Additur, quod unicuique virtutum vestrarum [*ms.*, virorum vestrorum] testis assisto. Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari, quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnovi. Arma Gothorum nulla promissionum mearum varietate frangenda sunt [*ed.*, amici, *etc.*, frangendi]. Ad gentis utilitatem respiciet omne quod agimus, privatim nec nos amabimus. Hoc sequi promittimus quod ornet regium nomen. Postremo nostrum per 170 omnia pollicemur imperium, quale Gothos habere deceat post inclytum Theodoricum: vir ad regni curas singulariter et pulchre compositus, ut merito unusquisque principum tantum præclarus intelligatur, quantum consilia ipsius amare dignoscitur. Idecirco parens ipsius debet credi, qui ejus facta potuerit imitari. Et ideo pro regni nostri utilitate estote solliciti, de interna conversatione, Deo ju-

D vante, securi,

EPISTOLA XXXII.

JUSTINIANO IMPERATORI VITIGIS REX^b.

Exponit calamitates quas Italia propter bella sustinebat. Tum per legatos pacem ab imperatore petit.

Quanta sit nobis, clementissime imperator, gratiæ vestræ votiva suavitas, hinc omnino datur intelligi, ut post tot gravissimas læsiones, et tanta effusione sanguinis perpetratas, sic videamur pacem vestram quaerere, tanquam nos nemo vestrorum putetur ante

nia notavi. Ea autem levatio suppositis scutis flebat, ut hinc colligere liquet. Vide Lorippum. JURET.

^b Hujus epistolæ argumentum nascitur ex victoria Justiniani adversus Gothos, historiis testata satis, a quo Vitigis pacem per legatos petit. FORN.

læsisse. Pertulimus talia qualia et ipsos offendere possunt qui fecerunt insecutiones sine reatu, odium sine culpa, damna sine debitis. Et ne pro parvitate sui negligi potuissēt, non in provinciis tantum, sed in ipso rerum capite probatur inflictum. Æstimate quos dolores abjicimus, ut vestram justitiam reperire possimus. Talis res effecta est, quam Mundus a loquatur : quæ sic a vobis meretur componi, ut æqualem vestram generalitas debeat admirari. Nam si vindicta regis Theodohadi quæritur, mereor diligi; si commendatio divæ memoriæ Amalasinthæ reginæ præ oculis habetur, ejus debet filia cogitari, quam nisus [Niv. et Ga., jussis] vestrorum omnium perducere decuisset ad regnum, ut cunctæ gentes potuissent agnoscere vicissitudinem vos gratiæ tanto [Ac., tantæ] pignori reddidisse. Illud etenim vos debuit permovere, quod distributione mirabili ante regni fastigia invicem nos Divinitas vestram fecit habere notitiam; ut amoris causam tribueret, quibus aspectus gratiam [ed., gratia] contulisset. Quali enim reverentia principem colere potui, quem adhuc in illa positum fortuna suspexi? Sed potestis et nunc omnia reintegrare quæ facta sunt, quando non est difficile illum in affectu retinere qui gratiam constat desideranter expetere. Et ideo salutantes clementiam vestram honorificentia competenti, indicamus nos legatos nostros illum atque illum ad serenitatis vestræ sapientiam destinasse, ut omnia more vestro cogitetis; quatenus utræque respublicæ restaurata concordia perseverent; et quod temperibus retro principum laudabili opinione fundatum est, sub vestro magis imperio divinis auxiliis augeatur. Reliqua vero per legatos prædictos serenitati vestræ verbo insinuanda commisimus, ut et aliqua epistolæ brevitatis perstringeret, et causas nostras suggerentes plenius intimarent.

EPISTOLA XXXIII.

MAGISTRO OFFICIORUM VITIGIS REX.

Rogat ut imperatorem inducat ad pacem Italiæ concedendam.

Illum et illum legatos nostros ad serenissimum principem dirigentes, congruum fuit magnitudini vestræ per eos salutiferos apices destinare, ut in omni parte vestra beneficia mererentur, cum nostræ deportarent colloctionis affectum. Et ideo epistolæ gratiam vestris meritis exhibentes, speramus ut apud clementissimi imperatoris animos eis vestra prudentia suffragetur: quia sic sunt justa quæ petimus, ut omnium sapientium mereantur adnissum. Facile enim a

* Hic erat dux exercitus Justiniani, et vicit Dalmatas, et Salonem urbem cepit. In qua tamen victoria ipse cum Mauricio filio occisus est, a Gothis fu-

A vobis debet corrigi quod non decuisset admitti. Sed potestis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare, quia dulcior solet esse gratia post amaritudines expiatis. Refugere vos enim potuisset ignotus: ego autem, qui ornatum reipublicæ vestræ vidi, qui tot nobilium corda procerum cognovi, non me desidero a piissimi principis gratia dividere, si in me velit quæ sunt justa cogitare. Nam si alter offensam meruit, ego debeo gratissimus haberi, qui odioso cum vindicta successi. Vestros animos sum secutus; præmia mihi fuerant reddenda, non læsio. Et ideo non negetur gratia, cui nulla penitus sunt imputanda; atque ideo sepultum sit odium cum morte peccantis. Nam etsi de vobis aliquid minus forte mereamur, Romana libertas cogitetur, quæ per bellorum tumultus ubique concutitur. Pauca dixisse sapientiæ vestræ sufficiat, quia in alto pectore protenditur quod consideraturæ semper augetur.

EPISTOLA XXXIV.

EPISCOPIS SUI VITIGIS REX.

Petit ut et legatos, quos ad imperatorem misit, adjuvent, et pro ipso preces Deo fundant.

Si sacerdotibus etiam ignotis honorem debemus, quanto magis illis quos amabili veneratione conspeximus! Aliter enim requirimus notum, et aliter appellamus incognitum. Visorum major semper affectus est, dum gratissime retinetur qui assiduo et suavi sermone jungitur. Et ideo per harum portitores, legatos nostros, quos ad serenissimum principem destinavimus, sanctitati vestræ presentiamus debite venerationis obsequium: sperantes ut pro nobis orare dignemini, et, ubi usus exegerit, solatia vestra reperiant, quia necesse est ut bene velitis quos vobis religione junctos esse cognoscitis.

171 EPISTOLA XXXV.

PRÆFECTO [ed., PATRICIO VIRO QUÆSTORI] THESSALONICENSI VITIGIS REX.

Petit ut legati ad imperatorem missi nullam moram patiantur.

Illum et illum legatos nostros ad serenissimum principem, Deo favente, direximus, per quos necesse fuit magnitudini vestræ reddere salutationis affectum, quando honori vestro et sapientiæ debetur ut vobiscum colloctionis gratia perfruamur. Speramus autem ab excellentia vestra ut moram non debeant sustinere, quos nos sub celeritate prospicitis destinasse; quatenus vestris beneficiis applicemus, si eos remota tarditate pervenire cognoscimus.

giente percussus. Procopius, lib. 1 de Bello Gothico; Matthæus Palmerius, in Chronico; Leonardus Arctin., de Bello Italico adversus Gothos, lib. 1. Forn.

LIBER UNDECIMUS.

172 PRÆFATIO.

Præfationis auxilium ex contrarietate nascitur plerumque actionum, quando illud opitulatur scri-

ptori, quod potuit impedire cogitantem. Quæ res etsi laudes adimit, clementer tamen veniam tractata concedit: quia quod constat otiosos debere, nemo

potest occupatos exigere. Quapropter administrator amplissimus si vacasse credatur, opprobrium est; cuius etiam secretum dicitur, quod tumultuosis actionibus verberatur. Sed vix nobis aliquid prestabit ad effectum ducta probatio, quando et occupati fuisse credimur, et male scribere minime debuisse iudicamur. Nam multo satius est vitiosa tenebris occulere, quam culpanda præsumpta importunitate vulgare. Verum hoc mihi obijcere poterit otiosus, si verbum improvida celeritate projecit, si sensum de medio sumptum non ornaverim venustate sermonum, si præcepto veterum non reddiderim propria personarum: occupatus autem, qui rapitur diversitate causarum, cui jugiter incumbit responsum reddere, et alteri expedienda dictare, non me addicere poterit, qui se in talibus periclitatum esse cognoscit. Facile enim absolutor est alieni conscius sui; neque in illis semper valemus, quæ interdum posse iudicamur. Argutum inventum letum fundit ingenium, tepentia dicta mens concipit occupata. Aliquando acutum jugiter decet esse compositum, quia dicendi ars in nostra sita potestate cognoscitur, alacritas mentis divinis tantum muneribus applicatur. Remanet itaque ad excusandum brevitatis insperata librorum, quam nemo purgat diutius, nisi qui bene creditur esse dicturus. Sed ne quis forsitan possit offendi quod in prætoriano culmine constitutus sic omnimodis actioso pauca dictaverim, accipiat viri prudentissimi Felicis præsumptione factum, cuius participatus sum in omni causa consilium. Etenim vir primum est morum sinceritate defecatus, scientia juris eximius, verborum proprietate distinctus, senilis juvenis, alterator suavis, mensuratus eloquens; qui necessitates publicas eleganter implendo, ad favorabilem opinionem suo potius labore perduxit. Alioqui tantis casarum molibus oneratus, aut impar esse potui, aut forte arrogans inveniri. Sed melius, quod ejus fatione recreatus sic regalibus curis adfui, ut non potuissem in arduis rebus deficiens approbari. Duos itaque libellos dictationum mearum de præfecturæ actione subjunxi; ut qui decem libris ore regio sum locutus, ex persona propria non haberet incognitus: quia nimis absurdum est in adepta dignitate conticescere, qui pro aliis videbamur plura dixisse. Sed postquam duodecim libris opusculum nostrum desiderato fine concluderam, de animæ substantia, vel de virtutibus ejus, amici me disserere coegerunt; ut per quam multa diximus, de ipsa quoque dicere videremur. Modo parcite disertis, favete potius inchoantes; nam si nihil mereor eloquentiæ munere, considerandus sum potius ex officiosissimo labore; qui, tantis reipublicæ necessitatibus occupatus, sic vacare potui sub urentibus curis, si me gloriari contigisset fluminibus Tullianis. Nam ipse quoque fons eloquentiæ, cum dicere peteretur, fertur excusasse, quod pridie non legisset. Quid jam aliis accidere poterit, si tanta laus faciendæ auctorum visa est bene-

facia postulare? Ægrescit profecto ingenium, nisi jugi lectione reparetur. Cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adjectione fulcita. Thesaurus ipse quam facillè profunditur, si nullis iterum pecuniis compleatur? Sic humanus sensus, cum alieno non farcitur [Forn., sarcitur] invento, cito potest attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, studiorum flos est; quod nihilominus marcidum redditur, si a matre lectione carpatur. Illic enim potest esse lætissimum, unde docetur et natum: quando omnia in origine sua plenissime vivunt, quæ necdum a naturalibus sinibus [ed., finibus] auferuntur. Proinde veniæ magna pars est, si scribimus non vacantes, si legimur non legentes. Sed jam removeamur ab excusationis voto, ne magis offendat nimis affectata defensio.

EPISTOLA PRIMA.

SENATUI URBIS ROMÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Pluribus laudat Amalusuntham, et parentes, et filium ejus Athalaricum. Tum rogat senatores ut principibus gratias pro collata ipsi præfectura prætoriana referant.

Commendatis mihi, patres conscripti, pro vectum meum, si vobis intelligo fuisse votivum. Gredo enim evenisse prosperrime quod tot felices constat optasse. Desideria quippe vestra bonorum omnium probantur auspicia, quando nemo potest talium favore suscipi, nisi quem Divinitas præcepit augeri. Mutuamini ergo gratiam, ut exigatis obsequium. Natura rerum est amare collegam. Laudes quinimo vestras extollitis, si honorem qui senatori datus est erigatis. Sollicitudo patrum ad publicas me utilitates instanter impellat, ut vestro magis imputetur præconio, cum tali meruero placere patrono. Secunda mihi est cura, vobis me commendare post principes, quia illud vos amare confidimus quod et rerum dominos jubere sentimus. Primum, ut hoc putemus utile, quod honestum; ut nostros actus quasi pedisequa semper justitiâ comitetur; et quod a continenti principe non eminus, nulli turpiter venditemus. Audistis, principes viri, quæ rerum pondera prædicatus exceperim. Supra vires exigitur, qui dignitatis culmina laudatur ingressus. Hæc non audemus falsa dicere, sed confitemur esse potiora. Nam talia iudicia non invenerunt merita, sed fecerunt. Neque enim nos inde jactamus, qui intelligimus dominos nostros humilia voluisse sustollere, ne videantur immeritis tam ingentia præstitisse. Rapiunt nos prædicandi temporis bona; et velut longa ariditate sitientes, ad haustum dulcissimi saporis invitant. O sæculi beata fortuna! sub principe feriato matris regnat affectio; per quam totum sic peragitur, ut generalis nos tegere charitas sentiat. Huic gloriosum præstat obsequium cui omnia serviunt; et mirabili temperamento concordia, antequam possit populos regere, suis jam coepit moribus imperare. Hoc est profecto

^a Cicero servum manumisit, quod dilata in crastinum comitia renuntiasset: adeo paratus meditat-

que tantus artifex ad dicendum accedebat. Plutarch. Forn.

difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in suis sensibus principatum. Rarum omnino bonum est, dominum triumphare de moribus, et hoc consequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana modestia pervenire. Gaudeamus, Patres conscripti, et supernæ majestati gratias supplici devotione referamus, quando nulla erit accessu temporis difficilis clementia nostro principi, qui in annis puerilibus didicit servire pietati. Sed hoc miraculum utriusque moribus demus; nam tantus est genius maternus, cui etiam jure princeps servire debuisset extraneus. Hanc enim dignissime omnia regna veneratione, quam videre reverentia est; loquentem audire, miraculum. Quæ enim lingua non probatur esse doctissima? Atticæ facundie claritate diserta est, Romani eloquii pompa resplendet, nativi sermonis ubertate gloriatur; excellit cunctos in propriis, cum sit æqualiter ubique mirabilis. Nam si vernaculam linguam bene nosse prudentis est, quid de tali sapientia poterit æstimari, quæ tot genera eloquii inoffensa exercitatione custodit? Hinc venit diversis nationibus necessarium magnumque præsidium, quod apud aures prudentissimæ dominæ nullus eget interprete. Non enim aut legatus moram, aut interpellans aliquam susinet de mediatoris tarditate jacturam, quando uterque et genuinis verbis auditur, et patriotica responsione componitur. Jungitur his rebus quasi diademata eximium, impreciabilis notitia litterarum; per quam dum veterum prudentia discitur, regalis dignitas semper augetur. Sed cum tanta gaudeat perfectione linguarum, in actu publico sic tacta est, ut credatur otiosa. Paucis litigia nodosa dissolvit, bella ferventia sub quiete disponit, silentiose geritur publicum bonum. Non audis prædici quod palam videtur assumi, et temperamento mirabili dissimulando peragat quod accelerandum esse cognoscit. Quid tale antiquitas honora promeruit? Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum prosapia gloriosam, purpurato filio studuisse percepimus; cujus dum renuisse administrat imperium, indecenter cognoscitur imminutum. Nunc denique sibi amissione Illyrici comparavit, factaque est conjunctio regnantis divisio dolenda provinciis, Militem quoque nimia quiete dissolvit. Pertulit a matre protectus quod vix pati potuit destitutus. Sub hac autem domina, quæ tot reges habuit quot parentes (juvante Deo), noster exercitus terret externos; qui provida dispositione libratus, nec assiduis bellis atteritur, nec iterum longa pace molitur. In ipsis quoque primordiis (quando semper novitas incerta tentatur) contra Orientis principis votum, Romanum fecit esse Danubium. Notum est quæ pertulerint invasores; quæ ideo prætermittenda dijudico, ne genius socialis principis verecundiam sustineat perditoris. Quid enim de vestris partibus [Ac., nostris patribus] senserit, hinc datur intelligi, quando pacem contulit læsus quam aliis concedere noluit exoratus. Additur quod tantis nos legationibus tam raro requisitus ornavit, et singularis illa potentia, ut Italicos dominos erigeret, reverentiam Eo culminis inclinavit. Franci

A etiam, tot barbarorum victoriis præpotentes, quam ingenti expeditione turbati sunt? Lacesiti metuerunt cum nostris inire certamen, qui præcipitatis saltibus prælia semper gentibus intulerunt. Sed quamvis superba natio declinaverit conflictum, vitare tamen proprii regis nequivit interitum. Nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum 174 principum nostrorum languoris potius pugna superatus occubuit: ordinatione, credo, divina, ne nos aut assinium bella polluerent, aut juste [Ac., juxta] productus exercitus vindictam aliquam non haberet. Maeste procius Gothorum omni felicitate jucundior, qui hostem regalem capite cædis, et nobis nec unius ultimi facta subducis. Burgundio quinetiam ut sua reciperet, devotus effectus est, reddens se totum, dum accepisset exiguum. Elegit quippe integer obedire, quam imminutus [Ac., immunitus] obsistere: tutius tunc defendit regnum, quando arma deposuit. Recuperavit enim prece quod amisit in acie. Beatam te, domina, laude multiplici, cui divino beneficio necessitas tollitur cuncta certaminis, quando adversos reipublicæ aut cælesti felicitate vincis, aut tuis imperiis spontanea largitate jungis. Exultate, Gothi pariter ac Romani. Dignum miraculum, quod omnes loquantur, Ecce (præstante Deo) felix domina quod habet eximium uterque sexus implevit; nam et gloriosum regem nobis edidit, et latissimum imperium animi fortitudine vindicavit. Hæc quantum ad arma pertinent, utcumque referuntur. Nam si pietatis ejus velimus atria intrare, vix nobis poterunt centum linguæ centumque ora sufficere: cui par est quidem æquitas et voluntas, sed major benignitas quam potestas. Dicamus igitur parva de magnis, pauca de plurimis. Scitis quanta bona nostro ordini cælesti benignitate largita est: nihil est dubium, ubi est testis senatus. Afflictos statu meliore restituit, illæsos sublimavit honoribus, et sigillatim bona tribuit, quos sub universali munimine custodivit. Ea quæ asserimus jam creverunt. Respicite namque patricium Liberium præfectum etiam Galliarum, exercitualem virum, communionem gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum; ut nec præfecturam, quam bene gessit, amitteret, et eximium virum honor geminatus oraret; confessus meritum, cui solus non sufficit ad præmium. Accepit enim et præsentaneam dignitatem; ne, de reipublica benemeritus, diu absens putaretur ingratus. O admiranda Benevolentia dominorum! quæ in tantum extulit prædictum virum, ut donatis fascibus et patrimonium judicaret addendum; quod sic ab universis gratanter acceptum est, ut in munere ejus cuncti se potius crederent esse ditatos, quando quidquid digno creditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur. Quid ergo de animi firmitate loquar, quæ vicit et philosophos valde prædicatos? Procedit enim ex ore dominæ benelicus sermo, et manens sub securitate promissio. Non sunt nobis, patres conscripti, minus probata quæ loquimur: verus testis est, qui laudat expertus. Co-

gnovistis enim quæ contra me vota conflixerunt, non aurum, non magnæ valere preces: tentata sunt universa, ut probaretur sapientissimæ dominæ gloriosa constantia. Ordo flagitat dictionis augustarum veterum pompam moderna comparatione discutere. Sed quemadmodum illi sufficere poterunt exempla feminea, cui virorum laus cedit universa? Hanc si parentum cohors illa regalis aspiceret, tanquam in speculum purissimum sua præconia mox videret. Enituit enim Amalus felicitate, Ostrogotha patientia, Athala mansuetudine, Munitarius æquitate, Unimundus forma, Thorismuth, castitate, Unalamer fide, Theudimer pietate, patientia (ut jam vidistis) inclytus pater. Cognoscerent hic profecto universi sigillatim propria, sed feliciter faterentur esse superata, quando unius præconium cum turba se jure non potest æquare virtutum. Æstimate quale eis esset de tali hærede gaudium, quæ merita potuit transire cunctorum. Queratis forsitan sequestratim principis bona: abunde prædicat sobolem, qui ejus laudat auctorem. * Deinde retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum: Specto feliciter virtutis ejus augmenta, qui differo laudare principia. Subvenite, patres conscripti, et agendo pro me communiibus dominis gratias debitum meum vestra satisfactione persolvite. Nam sicut unus satiare non valet omnium vota, ita multi unius possunt complere disposita.

EPISTOLA II.

JOANNI PAPÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Petit ut orationibus ejus, admonitionibus, correptionibus etiam adjuvetur.

Supplicandum vobis est, beatissime pater, ut letitiam quam per vos (Deo largiente) percepimus, custodiri nobis vestris orationibus sentiamus. Quis enim dubitet prosperitatem nostram vestris meritis applicandam, quando honorem adipiscimur, qui a Domino diligi non meremur, et permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus? Ecclesiasticis siquidem jejuniis famas est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia fœda discessit, et per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod gravabat. Et ideo salutans officiositate qua dignum est, precor ut vivacius oretis pro salute regnantium; quatenus eorum vitam cœlestis Princeps faciat esse longævam, Romanæ reipublicæ hostes imminuat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem, necessariam nobis copiam de abundantie suæ horreis largiatur: mihi que filio vestro intelligentie sensus aperiat: ut quæ vere sunt

utilia sequar, quæ vitanda refugiam. Vigor ille rationalis animæ nobis consilium præstet; facies veritatis albescat, ne mentem nostram innubilet caligo corporea; sequamur quod intus est, ne foris a nobis simus: instruat quod de vera sapientia sapit, illuminet quod cœlesti claritate resplendet. Talem denique judicem excipiat publicus actus, qualem filium catholica mittit [*Gr. et Cuj.*, nutru] Ecclesia. In suis nos etiam muneribus virtus sancta custodiat: quia graviore insidias antiqui adversarii tunc subimus, quando ejus dona suscipimus. Nolite in me tantum rejicere civitatis illius curam, quæ potius vestra laude secura est. Vos enim speculatores Christiano populo præsidetis, vos patris nomine universa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia. Quapropter nos decet custodire aliqua, sed vos omnia. Pascitis quidem spiritualiter commissum vobis gregem: tamen nec ista potestis negligere, quæ corporis videntur substantiam **175** continere. Nam sicut homo constat ex dualitate, ita boni patris est utraque refovere. Primum penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationibus sanctis amovete. Si quid tamen (quod absit) acciderit, tunc bene necessitas excluditur, quando contra eam sub ubertate [*Gr. et Cor.*, veritate; *Jur. putat legendum libertate*] tractatur. Monete me quæ sunt gerenda sollicite. Bene agere vel correptus exopto, quia difficilius errat ovis, quæ voces desiderat audire pastoris; nec facile efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus. Sum quidem judex palatinus, sed vester non desinam esse discipulus. Nam tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus. Sed cum me a vobis desiderem et moneri consiliis, et orationibus adjuvari, jam vobis est applicandum, si quid in me fuerit aliter quam optabatur inventum. Sedes illa toto orbe mirabilis: proprios tegat affectione cultores; quæ licet generalis mundo sit præstita, vobis etiam cognoscitur et localiter attributa. Tenemus aliquid sanctorum apostolorum proprium, si peccatis dividendibus non reddatur alienum, quando confessiones illas^e, quas videre universitas appetit, Roma felicior in suis sinibus [*ed.*, finibus] habere promeruit. Nil ergo timemus talibus patronis, si oratio non desistat antistitis. Arduum est quidem multorum desideriis satisfacere, sed novit Divinitas magna præstare. Ipsa retundat invidos, ipsa nobis faciat cives cœlesti aspiratione gratissimos; et supplicationibus vestris tempora tribuat, quibus superna gratia prædicetur indulta.

* Deinde retinetis facundissimi Symmachi, etc. Hæc verba non exstant in libris Quinti Symmachi hodie editis. Jun.

^b Romam intelligit, quam legum domicilium, gymnasium litterarum, curiam dignitatum, verticem mundi, et patriam libertatis Sidonius appellat. Hieronymus etiam in quadam epistola miratur Gaditanum quemdam Titi Livii solo nomine et gloria potius commotum fuisse, quam Romanæ urbis splendore, cum Romam pergeret. Nunc vero nominis sui decore

trix jacet, nihilque aliud est quam suæ venustatis pristinae spureum cadaver. Bross.

^e Confessiones illas (Petri et Pauli). Confessionis nomine vocabant partem ecclesiæ ubi conditæ reliquæ corporum sanctorum sub altari, non autem ipsam integram ecclesiam, ut notat Baronius Comment. in Martyrol. Rom., sub die 6 Julii. Sic accipit claves confessionis sancti Petri Aimoinus, Histor. Franc. lib. iv, cap. 84. Adde locum Ennodii, apud Baron., tom. VI, pag. 601. Jaurt.

EPISTOLA III.

DIVERSIS [ed., UNIVERSIS] EPISCOPIS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Commendat se illorum precibus; et petit ut jejunium pro salute principum et pro pace obtinenda indicant. Tum eos hortatur ut vitia cuncta a populo procul amendant.

Corporalium patrum naturalis mos est, de filiorum protectione gaudere, dum eorum institutionibus applicatur quidquid laudis in clara prole conceditur. Vos autem spirituales parentes, qui auctorem rerum illuminata mente conspicitis, pro me sanctæ Trinitati sedulo supplicate, ut splendere late faciat in medio positum candelabrum; quatenus nec mihi interior desit visus, et de me aliis pandatur aspectus. Nunquid proderit iudicem aliis esse perspicuum, si sibi potius reddatur obscurus? Dignitatem conscientie donet; qui tribunalia conferre dignatus est. Faciat inoffensum iudicem, ne damnet errantem. Sit nobis prosperrime præsens, ut infausta vitia reddantur absentia. Amorem suum tribuat, ut peccandi ambitum miseratus excludat. Quapropter, animæ veri parentes, affectuosa et probabili petitione vos deprecor, ut indicto jejunio Domino supplicetis, qui vitam principum nostrorum florenti regno protendat, hostes reipublicæ defensor imminuat, donet quieta tempora, et ad laudem sui nominis copiosa; faciatque rerum omnium tranquillitatem, et [alii, ut] me vobis reddere dignetur amabilem. Sed quo facilius vestra quoque exaudiatur oratio, estote circa eos quos destinamus attoniti [Ac., attenti]. Quod nescimus, nobis non debet imputari. Actus eorum testimonia vestra C prosequantur; ut aut laudatus gratiam, aut accusatus apud vos invenire possit offensam. Neque enim vobis imputare poterunt, si delinquunt, quando non jubentur male dare, ut perperam cogantur accipere. Orphanis viduisque contra sævos impetus Deo placita [ed., debent placita, etc.] præstate solatia: ita tamen, ne (quod accidit a per nimiam pietatem) dum miseris subvenire quæritis, locum legibus auferatis. Nam si aliquid offendit forte districtum, talia date cunctis monita, ut jura possitis reddere feriata. Excludite, sanctissimi, inter immundos spiritus implacabiles vitiorum furones, violentiam temperate, avaritiam depellite, furta remove, depopulatricem humani generis luxuriam a vestro populo segregate. Sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, si ejus D persuasiones de humanis cordibus auferatis. Episcopus doceat, ne iudex possit invenire quod puniat. Administratio vobis innocentie data est. Nam si predicatio vestra non desinat, necesse est ut pœnalis actio conquiescat. Et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo, quatenus actus nostri sanctorum orationibus adjuventur, qui minus in humana potestate præsumimus. Familiariter etiam mihi suadete quod justum est. Non sum callidus abjurator

^a Per nimiam pietatem. Hoc sensu vetustus auctor, sed incertus, homil. 14 in Matth. cap. vi (qui falso vulgo tribuitur sancto Chrysostomo): Misericordia tunc vera est misericordia, si sic facta fuerit, ut justitia per eam non contemnatur; si autem con-

A [ed., adjurator; Ms., arbitrator]; quod generaliter debeo, incoactus exsolvo. Rependo etiam sanctitati vestræ honorificæ salutationis officium, textumque epistolæ affectuoso sine concludo, ut in mente vestra dulciora remaneant, quia bene sibi animus posteriora commendat.

EPISTOLA IV.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIBUS, AGENTI VICES SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Admonet ut officium sibi commissum fideliter exsequatur.

Secure vobis, Deo juvante, opinionem nostram credimus, cujus conscientiam per causarum varios usus longa ætate probavimus. Nam si in advocacy studio justitiæ claritate fulsistis; 176 quid nunc, provecti ad consilia nostra, facietis? Crescit enim in illo meritum, cui majus datur officium, quando jam habendus est in iudicium partem, qui meruit aulicis potestatibus assidere. Ornentur ergo subsellia, cujus ore fora tonuerunt. Absens adhære nostro lateri, plenior laudem inde sumpturus, quia integrum tibi reputabitur quod bene ordinaveris solus. Hanc coram positus mecum curam participaveris et gloriam: nunc autem tibi tantum cogimur debere quidquid inde (præstante Deo) laudis potuerimus accipere. Quapropter officium tibi observare censemus quod nostris jussionibus obsecundat; præceptis etiam tuis pro publicis utilitatibus justissime designatis præcipimus obediri, quatenus et tibi sit pro publica utilitate mittendi fiducia, et nullus te contemnendi sumat audaciam. Si quos etiam fidejussoribus committere necessarium aestimaveris, confidenter assume, quia illud magis relevare potest animum nostrum, si aliquid per vos cognoscamus impletum. Præsenti enim sola verba præstares, nunc autem facta potius debentur absentibus. Consilium quippe tantæ sedis ingens est proculdubio fama meritorum. Sed considera quid exigatur cui tale nomen imponitur. Labor vester procuret mihi omnium quietem. Scitis quæ turpia neglectus intulerit. Scopulus vitandus est, ubi alter offendit. Sed hoc vos monere mea potius curiositas quam vestri dissidentia facit. Nam omnia vos illa agere credimus, quæ (juvante Deo) famæ nostræ et reipublicæ utilia esse judicamus.

EPISTOLA V.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIBUS, VICES AGENTI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Hortatur ut populo Romano penuria laboranti quamprimum succurrat.

Gaudere vos quidem in eis credo quæ charitatem vestram optasse dijudico; nam ipsius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur. Sed hinc intelligo antiquæ amicitie fructum, quæ venustate felicior est, in suavissimi saporis emanasse dulcedinem, si prius Romanæ civitatis copiam per

tempta justitia misericordia observetur, ipsa misericordia non est misericordia, sed fatuitas. JURET.

^b Advocatorum actiones cum finiuntur, tunc incipiunt dignitates, ait Sidon. Apoll., lib. 1, epist. 11. JURET.

cos quorum interest, tanquam monus eximium, nostris hospitibus offeratis. Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot angusta cogitationis intravimus, ut populus ille, antiquis delectationibus assuetus, beatissimis regnantium temporibus, explosis necessitatibus, perfruatur. Procul enim sit ut aliquo illius civitatis esuriente satiemur. Illorum (quod absit) intelligentia, nostra penuria est. Quid plura? læti esse non possumus, nisi et illos gaudentes communiter audiamus. Atque ideo tanta vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrore, sed deliciis videatur esse propositus. Ponderatio justa servetur. Vincant copiarum mentium desideria. Non putatur bundare quod quaeritur. Fugite scelerata lucra, vitate nefanda compendia. Quidquid ibi male praesumitur, in mei animi læsione grassatur. Nemo putet veniale, quod in ista tentaverit parte praesumere. In nobis facilius consentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur imminui: non ut favorem, plausumque popularem, sed ut (juvante Domino) meum in illis compleam dilectionis arbitrium. Cives siquidem omnes fovendi sunt, sed Romani aliquid plus merentur. Urbs ornata tot eximii senatoribus, beata tam nobilibus populis, laudes debet nostrorum principum personare, quas homo nationis exteræ se miretur audisse. Nam juste se illic extollit lætitia popularis, quæ dominos cognoscitur habere victores. Quapropter impendendum est quidquid fides, quidquid magna potest exhibere, cautela, quia illud vere nostrum est commodum, quod illorum mihi procurat affectum. Lætentur praesentibus gaudiis, qui erant de nostra actione suspensi: illorum me desideria, illorum me vota juverunt. Et hoc mihi apud rerum dominos profuit, quod ab eis universaliter audiebatur optari. Agite nunc ut amor iste, juvante Domino, perseveret, quia eas amplius in reliquum credo facere, quod se in me feliciter sentiunt inchoasse. Abundantiam nunc petamus communibus votis: supernæ misericordiæ humiles supplicemus, ut primum nobis salutem dominorum clementia divina concedat. Cæterum proventum quem praestiterit non negligentia diminuit, non venalitas ulla subducit. Fidem meam pronitto, sed cum ipsis Divinitatis dona sustineo; cautelam offero, turpia fraudulentissimæ nundinationis excludo. Ipsi autem in Domino de promerita ubertate gloriantur.

EPISTOLA VI.

JOANNI CANCELLARIO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Joannes a Cassiodoro creatur cancellarius, et quid in hac dignitate agendum admonetur.

Quamvis statutis gradibus omnis militia peragatur,

^a Lib. 1, cap. 2, Nazarii in panegyrico, pag. 206. Sanctus Ambros. lib. II de Virginibus: Bona domus in ipso vestibulo debet agnosci. Sic Apuleius. Et Hieronym., epist. ad Marcellin. et Anapsych.: Quos cum legeris, et vestibula videris, facilis conjectura erit, qualis ipsa sit futura domus. JURET.

^b Clementes, Vet., dementes. Proclivis fuit error, ex affinitate *cl* cum *d*, ut alias eodem mundi genere laborat Gellius, lib. V, cap. 14, in nomine servi An-

drodi a leone agniti, qui vere Androclus apud Ælianum. Et Nemesianus, divos lene jacentes, pro *clivos*. Describit enim Capitolii ascensum, in quo et *clivos* fuisse constat, vel ex Alpheno, l. 52, *Si ex plagis, § In cliva* ad l. Aquiliam. Simile peccatum apud Græcos in *χαίθια*, pro *χαίθια*, et *χαίθια*, pro *χαίθια*, Hartungus deprehendit. FORTIS.

^c Glossæ antiquæ, caula: cancelli ante judicem extra caula, foris versus atria. JURET.

A et tempora sibi custodiant, qui judicum jussionibus obsecundant, tuus honor cognoscitur solemniter non teneri, qui suis primatibus meruit anteponi. Tibi enim reddunt obsequia, qui te præire noscuntur; et reflexa conditione justitiae, illis reverendus aspiceris, quos subsequi posse monstraris. Hanc inaequabilem æquitatem, speciale decretum, singulare beneficium sub aspectu judicis agis; nec potest rationabiliter culpari, quod impugnante ordine videatur assumi. Nullus tibi de temporis qualitate præscribit. Transgressio matriculæ actio tua est; et solus confidenter negligis quod aliis servare contendis [ms., contemnis]. Sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur, dum crederis omnes industria fidoque superare, quem nos constat elegisse. Nemo enim sequentem probat, nisi quem sibi laudanda virtus associat, quando vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere. Hoc igitur laudabile præjudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam, a duodecima indictione (Anno Christi 534) cancellorum tibi decus attribuit, ut consistorii nostri secreta fidei integritate 177 custodias. Per te præsentandus accedat; per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat; jussa nostra sine studio venalitatis expedias; omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiam. Actus enim tui judicis opinio est; et sicut penetrare domus^a de foribus potest congruenter intelligi, sic mens præsulis de te probatur agnosci, non injuria, quia talem unusquisque ad responsa sua videntur eligere, qualem se cunctos decreverit æstimare [Gr., Niv. et Ga., custos, etc., æstimari]. Vestes ipsæ, quæ nostris corporibus applicantur, nonne nos deformare possunt, si aliquo inquinamento sordescant? Quanta vero gratia nos decorare videntur, cum laudabili puritate nituerint? Sic miles ad secreta judicis proximatus, præsulis sui famam [ms. et Ac., formam] aut ornat, aut maculat. In nobis siquidem peccant, qui alios maculant; et dum spoliū observantis [ed., obsecrantis] ambitur, fama præsentis exiit. Considera, si negligere debemus unde nos culpari posse cognoscamus. Ultra clementes^b [Gr., Cuj. et Forn., dementes] est, qui ulcisci non appetit quem grassatum in suo dedecore comprehendit. Respice quo nomine nuncuperis. Latere non potest quod inter cancellos^c egeris. Tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestratas januas; et quamvis studiose claudas, necesse est ut te cunctis aperias. Nam si foris steteris, meis emendaris oboculis; si intus ingrediaris, observantium non potes declinare conspectus. Vide quo te antiquitas voluerit collocari; undique conspiceris, qui in illa claritate versaris.

^a Lib. 1, cap. 2, Nazarii in panegyrico, pag. 206. Sanctus Ambros. lib. II de Virginibus: Bona domus in ipso vestibulo debet agnosci. Sic Apuleius. Et Hieronym., epist. ad Marcellin. et Anapsych.: Quos cum legeris, et vestibula videris, facilis conjectura erit, qualis ipsa sit futura domus. JURET.

^b Clementes, Vet., dementes. Proclivis fuit error, ex affinitate *cl* cum *d*, ut alias eodem mundi genere laborat Gellius, lib. V, cap. 14, in nomine servi An-

Proinde ad nostra monita aures animumque converte. Ige menti omnia quæ jubemus : non te, tanquam vacuum fistulam ^a, diæta perexeat, quæ tandiu plena conspicitur, quandiu in eam undæ influere posse noscuntur. Esto potius conceptaculum, quod audita custodias, quod suscepta non fidas : quia nihil proderit, si auribus tuis transitura placeant, et in cordis sinibus se omnia non deligant.

EPISTOLA VII.

UNIVERSIS JUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Præcipit admoneantur tributarii ut trina illatione et temporibus constitutis vectigalia solita persolvant.

Justissime quæritur quod annua devotione præstatur, quando sub quodam gaudio constat inferri, quod solvitur lege naturali. Stipendium namque est, quod subjectam facit manificum dici; et offerentis nomen accipit, qui se, quod penditur, debere cognoscit. Quam lautum [*ed.*, cautum] est intrepidum foro assistere, publicum non timere, et inter devotos laudabilem collocari, qui pudorem non sinitur habere compulsi? Inhonorum est enim omne quod cogitur [*ed.*, agitur]; nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributa : contra, quam libero dignum est compulsoribus nihil debere? Ille solus delectabilis ager est domino, in quo supervenire non timetur exactor. Merito ergo testimonium solutionis securitas dicitur ^b, de qua non solum animus, sed substantia communitur. Et ideo, quod feliciter dictum sit, indictione duodecima (*Anno Christi 34*), per diocesim dicationis tuæ solemniter moderamine custodito, possessorem te officiumque tuum præcipimus admonere, ut trina illatione devotus, constitutis temporibus ^c suam compleat functionem; ita ut cesset venalis illa dilatio ^d, quæ non ad tributariorum compendia, sed fraudis ambitu cognoscitur exquisita. Nam qui se hujusmodi onera sublevare dicunt, aliud majus pondus abominabilis nundinationis imponunt. Absit a nostris temporibus detestabilis et fugienda versutia. Possessor nihil aliud, nisi quod publico debetur, exsolvat; nam sua damna potius agunt, qui sub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggravari, ita constitutis temporibus præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri, quatenus et possessorum devotio gratissima dominis innotescat, et tarditatis involuta confusio nostris rationibus [*ed.*, orationibus] auferatur. Unde singulis quibusque temporibus solemniter factos breves ad scrinia nostra transmittite, sicut te et prisca legum et nostræ jussionis præsens commonere videtur auctoritas : ne si aliquid horum aestimaveris negligendum, tu tibi

^a Simile illud Comici :

Plenus rimarum sum : hac atque illac perfluo.

FORN.

^b Aposta securitas dicitur. Petronius in Satyrico : Redde mihi apodixim defunctoriam, id est remissionem senilis ætatis. Sidonius contra tributa securitatibus, etc. Bross.

^c Omnes illationes fisco tribus pensionibus solve-

A absolute facias esse periculum. Verumtamen, ut iustissimarum præceptionum diligentior procuretur affectus, illum atque illum, præcedentibus meritis comprobatos, tibi officioque tuo imminere, ut nihil possit nocere negligentia, ubi adhibetur sollicitudo geminata. Unde continenter agite, si pro vectum vestrum magis desideratis extendere. Impia luera sint a vobis omnimodis aliena : vos possessorem devotum redditis, si fraudulentis non gravetur incommodis. De æquitate potius quam de rapacitate proficitur. Semper metuit injusta præsumptio. Quid enim acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine præmio credere, quæ videntur ad bonam conscientiam pertinere. Habebunt nos bene agentes, in quo possumus, auditores. Remuneratorem enim illi esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognovero. Agite ergo, laudes ad me potius vestri perveniant quam querelæ. Majus commodum non quæritis, quam si nihil venditis. Illa tantum sequenda sunt luera, quæ potest possessor lætus offerre, et miles solemniter securus accipere. Non censor, sed laudator vester esse desidero. Cavete ergo, ne reddatur infestus, qui vobis cupit esse beneficus. Nam gravius semper irascitur, qui contra propositum commovetur.

178 VIII.

EDICTUM PER PROVINCIAS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Multa et præclara præbet monita, et promittit se judicem integerrimum futurum.

Priscorum mos fuit nova jura decernere ^e, ut succedenti populo aliquid quod omissum videbatur adjungerent : nunc autem sufficiens laus conscientie est, veterum decreta servare. Erat ante genus hominum sub hac novitate sollicitum, dum regulam vite suæ in aliena cognoscerent voluntate pendere : modo vero unusquisque novit fixum, quod ab antiquis plenissime non dubitat constitutum. Sufficiant ergo vobis jura, si non desit voluntas eximia. Quid præconum voces, quid periculosas sententias præsulum erectis auribus sustinetis? Proprie vite imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum. Studete cuncti actibus bonis, et formidanda nescitis. Nolite inardescere ad præsumptiones illicitas; amate vivere quieti; transigite semper innoxii. Quid litibus honesta confunditis? Cur facitis quæ mox timere possitis? Si quæritis luera, vitate potius damnosa litigia. Si quod tamen emergerit civile certamen, legibus patriis estote contenti. Nullus ad seditiosa consurgat, nullus ad violenta confugiat. Furoris genus est, in sæculo pacato turbulento studere proposito.

bantur, nempe quarto quoque mense, C. *De apoch.*, lib. x, tit. 22. FORNER.

^d Venales moras, infra, hoc lib., epist. 35; et l. 35, Si bene, D. *De usuris*. FORN.

^e Sic Ulpianus ait proconsulem edictum ejus aliquam sui commendationem continens mittere debere, etc., l. 4, de offic. procons. FORN.

^f Supra, lib. vi, form. 3, l. ult., C. *De feriis*. FORNER.

Sed quia vobis de iudiciis, etsi non verus, tamen oritur rationalis metus (dum inexperta potestas trahit potius ad timorem), quantum ad meum propositum pertinet, iuvante Deo, rerumque dominis regnantibus, omnia vobis iusta, omnia moderata promittite. Primum, quod maxime iudicem dehonestat, nundinatio a me facta nescietur. Non enim verba mea, more vestium, suspensa venduntur^a. Sperari a vobis aliquid sola specierum indigentia faciet, non malitiosa venalitas, ubi tamen erit quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non iudicium quod ematur, nec ad taxationem trahimus quæ necessaria non habentur. Estote tantum ad consueta solliciti, de novitate securi, quia illud solum nobis iudicavimus esse commodum, si vos, iuvante Domino, servemus illesos. Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet; non exactor adjectitiis gravabit incommodis; non solum nostras, sed et officii innoxias custodivimus manus. Alioqui inutile bonum est iudicem non accipere, et multis accipiendi licentiam præbuisse. Neque enim sic a nobis egrediuntur, ut ea quæ passi fuerint aliis merito fecisse videantur. Imminuta sunt enim vestro amore suffragia, quæ hactenus omnium detrimento crescebant. Ostendimus in nobis, Deo iuvante, continentiam, ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctoritatem habere sermo, qui non iuvatur exemplo, dum iniquum sit bona præcipere, et talia non fecisse. Ordinatio igitur nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non furta privata. Scimus quæ pro nobis vota fuderitis, qua fuistis anxietate suspensi. Deforme nobis est talia facere, ut minus possitis in vestra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures nostræ ad suscipienda desideria supplicantium: auctor causæ suis nos oculis sub libertate visurus est; non redempta, sed propria lingua loquetur. Vobis enim nec servitus imperabit, nec a nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoria denique nostra nullus turpis actus intravit, nemo a nobis quam venerat minus locupletior rediit. Nescivit domesticum penetrare a subselliis discrepare. Iudicem me observans inveniet, quocumque respexerit. Verecundie memores, iuvante Deo, sic agere nos optamus, quemadmodum a rerum dominis mandata suscepimus. Vos ad omnia iuste estote devoti, ut me provinciarum patrem faciatis esse quam^b iudicem: quia iterum gravius irascitur, qui minime de prohibitum actione pensatur. Nam si præbuvistis læsionibus obsequium, quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere studere cognoscitis? Solemnia commoda^c sedis vestræ laborantibus militibus non negentur, quia ipse præbet viam excedendi, qui non patitur iusta persolvi. Præceptis etiam nostris obedientiam æquabili modera-

tionem præstate. Compellat rationabiliter proprius animus, ne vos urgeat terror armatus. Odium sibi excitat, qui iustis resultat imperiis. Quem jam coegero, non amabo. Sic enim cuncta quæ agenda sunt volumus explicari, ut vos nullo compulsore faciamus imminui. Servari vobis cupinius concessa pridem dominorum beneficia, nulla abominabili præsumptione distracta. Honorem nostrum sola vos optamus gratulatione sentire, et regnantibus bona petere, qui vestra desideria nisi [ed., visi] sunt præstitisse. Vivite nunc adeptæ securitate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuistis voluntariis sponsonibus obligare. Nam qui dubitat sub Dei confidentia iusta promittere, vult habere liberum quod non est pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrii mei idoneum vadem, speculum cordis, imaginem voluntatis; ut quibus non sum facie notus, siam morum qualitate recognitus. In hac me potius parte conspiciate, qua latent præsentibus. Non est vobis damnum absentis moris: utilius est iudicem mente nosse quam corpore.

179 EPISTOLA IX.

JUDICIUS PROVINCiarUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Hortatur ut diligant justitiam, eamque a subditis suis observari curent.

Sciens ab eis contrarium posse credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti (dum mens humana facile suspicatur de quolibet illa quæ pertulit), propositi nostri votum edictali tenore promissimus, ne, iuvante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa sollicitudine gravaremus. Non enim est parvum tormentum, adversum aliquid firmulare venturum, dum semper gravius æstimatur emergere, quod timetur. Absit a nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo jam vicinus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cum intraverit pectus apta [ed., acta] suspicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. Aptum est enim ab his iussa cognosci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa dominos felices; ut, sicut nos nullum contraria volumus cogitatione suspendere, ita se et illi devotos debeant pie regnantibus exhibere. Sponsones autem nostras [ed., vestras] vos veras efficitis, si provincialibus æquabiliter præsidetis. Diligite justitiam, quæ vos et amabiles faciat, et gloriosum commodum sua participatione concedat. Scitote officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quam magnum est in tantorum conspectu facere quod omnium possint ora prædicare? Iudicium quasi iudicium cognoscite vocitatum. Præsulem agere non decet quod alter accuset. Quid timeat reus, cum viderit crimen in fascibus constitutum? Sola malis

^a Imperator Constantinus: Non sit venale iudicis verbum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium, l. 4, de offic. rect. provin., C. Theod. Quidam, verbum, pro, velum; nihil temere mutem; arg. l. 5, C. De naufrag.; l. 6, Cod. Theod., cod. tit. Vide infra, hoc lib. xi, epist. 52, officii innoxias manus τῶν ταξιστῶν, manus puræ. Seneca,

lib. vii Controv., novel. 8, καθαροὶ χεῖρες. FORN.

^b Quam, sine comparationis particula, ut magis, vel quidpiam simile supplatur. Sap., lib. viii, epist. 2, et lib. ix, epist. 25. FORN.

^c Solemnia commoda, id est salaria; l. Commodis, de re jud.; Vitruvius, in præfatione lib. 1; et infra, hoc lib., epist. 53. FORN.

illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. Dici enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiscum, ut boni mores provincialibus dentur, sed nuditas auferatur. De remediis potius quam de læsione tractetur. Grave malum est, quidquam ad largienda juris beneficia fieri, et mixtum læsionibus inveniri. Sic agite, ut cum iustitia probata quaeritur, annus vester brevis esse videatur^a. Honores potius vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si provincialium vobis vota societis. Nullos vestrorum actuum facimus esse custodes; nec sub privato arbitrio ingenium iudicis inclinamus: sed omnia sic gerite, ne fiat necessarium quod nunc credimus esse turpissimum. Instar nostræ geritis dignitatis, si vos conscientiae puritate tractetis. Obviate malis, foveate nihilominus innocentes. Si quis tamen est qui ausu temerario contra vestros fascces erigatur, nec possitis exercere quod justum est, aut petitorem protinus cum vestra relatione transmittite, aut, si viribus [ed. Ac., iuribus] deseritur veniendi, negotium destinata relatione declaretur, quando et evectiones publicas accepistis, et nobis gratum fit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excusationis causa submota est, quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere, aut certe nobis quæ sunt necessaria nuntiare.

EPISTOLA X.

BEATO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Significat regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam, et jubet ut ei necessaria quæque suppeditet.

Cum rerum domini clementia de famuli sui Davi alii, David] salute cogitaret (cujus votum est de luncorum sospitate letari), remedia Lactarii montis eum jussit expetere, ut cui medela humana nil profuit, vulgati loci beneficium subveniret; qui creora tussi retonans anhelato pectore membra tenuavit: sum ministeria naturæ, nimia concussione debilitata, virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. Escas enim in auxilium humani corporis contributas, dum apte non transigit, reddit inutiles. Nec interest talibus aut sumere cibum, aut sustinere jejunium. In dies singulos substantia viva deficit; et, velut rimosum dolium, paulatim defluens, donec evacuetur, expenditur. Huic ferocissimæ passioni beneficium montis illius Divina tribuerunt: ubi aeris salubritas

A eum pinguis arvi fecunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas; quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit, ut quibus medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potus ille præstare: reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effetas instaurat; et fomento quodam reparabili ægris ita subvenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque argumenta in tam abundanti pabulo exhausta videre, miraculum est; ut humor ille lacteus non præstet origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere; miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videntur, et, instar ejus cui medentur, sustinent passionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cum exprimitur in vasis. Qua de re annonas deputatas subventionemque necessariam præbete venienti; ut in supradicto loco salubriter pastus, eodem alimento reparetur ejus juvenus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passione laborantium. Jam non amaro antidoto horrebitis dulcissimam vitam. Voluptuose bibite quæ saluberrima sentiatis. Felicitatis genus est, inde curari, unde libens animo æger possit exulere.

XI.

EDICTUM DE PRETIIS CUSTODIENDIS RAVENNÆ.

Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta edicti violatoribus pecuniaria corporeave pena.

C **180** Venalitas^b victualium rerum temporis [Niv. et Ga., emptoris] debet subjacere rationi, ut neque in vilitate caritas, nec in caritate vilitas expetatur; sed æqualitate perpensa, et murmur eumentibus, et gravamen querulis negotiatoribus auferatur. Atque ideo trutinatis omnibus, et ad liquidum calculatione collecta, diversarum specierum pretia subter affiximus, ut omni ambiguitate submota, definitarum rerum debeat manere custodia. Si quis autem vendentium non servaverit quæ præsentis edicti tenor eloquitur, per singulos excessus sex solidorum mulctam a se noverit exigendam, et fustuario posse subiacere supplicio^c; quatenus eum et damni metus terreat, et prædicta pena vehementer affligat.

XII.

EDICTUM PRETIORUM PER FLAMINIAM.

Statuit ut ab hospitibus exigantur tantum pretia per militem suum, cives et episcopum loci definita. Qui

Σιτοφύλακες. FORN.

^a Vide Apuleium, lib. II Florid., ubi proconsulem Africae alloquens inter alia sic scribit: Utinam perpetuo liceret frui! Quid nobis cum istis proconsulum vicibus? Quid cum annis brevibus et festinantibus mensibus? O celeres hominum dies! O præsidium optimorum citata pericula! JURET.

^b Hoc supra, in formula defensoris et curatoris rei publ., lib. VI, form. 18; et lib. VII, form. 11 et 12. Pretia justa rebus venalibus statuuntur, novell. 122, et licet. 6, Justiniani; supra, lib. IX, epist. 5, c. 1, extra de empt. et vend.; Cedrenus in Theophilo imperatore; Athenæus, lib. VI Dipnosophist., c. 2, de piscium venditoribus; Moschopolus et Suidas, in

^c Hujus mentio in jure crebra, l. 7, Saccularii, fin., de extr. criminib., Novell. Majoriani; Papinian. respons., tit. 14, et tit. 21; l. 5 C. Theod., de episc. et cler.; Paulus, lib. V Sent., tit. 4, et tit. 21; et supra, lib. IX, epist. 2; lib. IV, epist. 10; lib. VIII, epist. ult.; l. 2, tit. ult., C. Qui ad eccles. confug. Adrianus papa apud Gratianum: Qui in alterius famam, inquit, publice, scripturam aut verba contumeliosa contiaxerit, flagelletur, can. 1, 5, q. 1. Renovat legem XII Tab., quæ famosi libelli auctorem fustuario puniri jubebat. Cornut. in Persii satyr. 1. FORNER.

secus jecerit, in eum sax solidorum multum et fustuarium supplicium decernit.

Si otiosi populi urbium singularum sub pretiorum justitia continentur, quanto magis debet laborantibus subveniri, ne utilitas commendantium saucietur discrimine fortitorum! Et ideo susceptio transeuntium requies debet esse curarum; ne quod ad levamen inventum esse constat, detestabile potius gravamen infligat. Recipiatur hospes ad pretia definita; iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam, quoniam turpis accusatio [Ac., occupatio; Niv. et Ga., aucupatio] est, terrere enormitate pretii, et susceptione blandiri. Prædoni similis est, qui sub iniqua cupit voluntate distrabere; utrosque enim constat aliena velle diripere, et considerationem justitiæ non habere. Nescitis quanta possitis acquirere moderati? Ulro ad commoda vestra veniunt, qui vos temperanter agere posse cognoscunt. Nullus ergo se aestimat, quod est familiare semper absentium, longinquitatis oblivione defendi, quando ad nos veniunt quotidie qui vestra meremona patiuntur. Cavete potius damna multorum, qui lucrorum aviditates appetunt. Sex enim solidorum dispendium se noverit sustinere, et laceratione corporis affligendum, si quis aliter vendendum esse crediderit, quam miles noster in rem directus pretia cum civibus atque episcopis locorum, habita deliberatione, censuerit. Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus, ne obsessa potius videantur itinera esse latronum.

EPISTOLA XIII.

JUSTINIANO IMPERATORI SENATUS UBBIS ROMÆ.

Rogat ut regi pacem concedat. Quod ut facilius assequatur, Romæ sanctorumque apostolorum Petri et Pauli preces suis adjungit.

Honestum nimis et necessarium videtur esse negotium, pro securitate Romanæ reipublicæ pio principi supplicare, quia convenit a vobis expeti quod nostræ possit proficere libertati. Nam inter cætera bona quæ vobis singulariter Divina tribuerunt, nihil gloriosius probatur accedere, quam quod vos cognoscitis ubique posse præstare. Rogamus ergo, clementissime imperator, et de gremio curiæ duplices tendimus manus, ut pacem vestram nostro regi firmissimam præbeatis; nec nos patiamini abominabiles fieri, qui semper de vestra concordia videbamur accepti. Romanum siquidem nomen vos commendatis, si nostris dominis benigna conceditis. Gratia vestra nos erigit ac tuetur; et hoc mereri cognoscimus, quod de vestra mente sentitur. Quietem ergo Italiæ fœdera vestra componant; quia tunc amari possumus, si per vos dilectio vativa copuletur. Cui rei si nostræ preces adhuc non videntur posse sufficere, æstimate patriam nostram in hæc precatoria verba prorumpere: Si tibi aliquando grata fui, ama, piissime principum, defensores meos. Qui mihi dominantur, tibi debeant esse concordēs; ne incipiant talia in me facere, quæ a votis tuis cognoverint discrepare. Non mihi sis causa crudelis exitii, qui semper vite gaudia præstitisti. Ecce alumnos meos sub tua

A pace geminavi, ecce civibus ornata resplendi. Si me lædi pateris, ubi jam nomen tuæ pietatis ostendis? Quid enir pro me vitaris amplius agere, cujus religio, quæ tua est, cognoscitur sic florere? Senatus meus honoribus crescit, facultatibus indesinenter augetur. Noli per discordiam dissipare quod deberes per bella defendere. Habui multos reges, sed neminem hujusmodi litteratum [ed., litterarum]; habui prudentes viros, sed nullum sic doctrina et pietate pollentem. Diligo Amalium, meis uberibus enutritum, virum fortem mea conversatione compositum, Romanis prudentia charum, gentibus virtute reverendum. Junge quinimo vota, participare consilia; ut tuæ gloriæ proficiat, si mihi aliquid prosperitatis accedat. Noli me sic quærere, ut non valcas invenire.

B Tua sum nihilominus charitate, si [Ac., sed; Niv. et Ga., sic] nullum facias mea membra lacerare. Nam si Libya meruit per te recipere libertatem, crudele est me amittere quam semper visa sum possidere. Impera motibus iracundiæ, triumphator egregie. Plus est quod generali voce petitur quam si vester animus cujuslibet ingratiitudinis offensione vincatur. Hæc Roma loquitur, dum vobis per suos supplicat senatores. Quod si adhuc minus est, beatorum apostolorum Petri atque Pauli petitio sanctissima cogitetur. Nam qui securitatem Romanam sæpe defendisse probantur ab hostibus, quid erit quod eorum meritis **181** vester non tribuat principatus? Sed ut omnia reverentiæ vestræ congruere videantur, per illum virum venerabilem, legatum piissimi regis nostri ad vestram clementiam destinatum, preces nostras credimus porrigendas; ut tam multi [alii, multa] debeant efficere, quæ vel singuli poterunt apud pios animos obtinere.

EPISTOLA XIV.

CAUDIOSO CANCELLARIO PROVINCIÆ LIGURIE SENATOR PÆFECTUS PÆTORIO.

Describit Comum civitatem, et indicat regem ejus incolas munere perpetuo affectisse.

Dum multis itineribus Como civitas expetatur, ita se possessores paravaredorum assiduitate suggerunt esse fatigatos, ut equerum nimio cursu ipsi potius atterantur. Quibus indultu regati beneficium præcipimus jugiter custodiri, ne urbs illa, positione sua libenter habitabilis, rareseat incolis frequentia lætionis. Est enim post montium devia, et lacu purissimi vastitatem, quasi murus quidam planæ Liguriæ. Quæ licet munimen claustrale probetur esse provincie, in tantam pulchritudinem perducitur, ut ad solas delicias instituta esse videatur. Hæc post tergum campestris culta transmittit, et amœnis vegetationibus apta, et victualibus copiis indulgenter accommodata: a fronte sexaginta millibus dulcissimi æquoris amœnitate perfrenatur, ut et animus recreabili delectatione satietur, et piscium copia nullis tempestatibus subducatur. Merito ergo Como nomen accepit, quæ tantis lætatur compta muneribus. Hic profecto lacus est nimis amplissimæ vallis profunditate susceptus, qui concharum formas decentior imitatus, spumei littoris albore depingitur. Circa quem conveniunt in

coronæ speciem excelsorum montium pulcherrimæ A
summitates : cujus ora prætoriorum luminibus de-
center ornata, quasi quodam cingulo Palladiæ silvæ
perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc fron-
dosæ vineæ latus montis ascendunt. Apex autem
ipse, quasi quibusdam capillis, castanearum densitate
crispatus, ornante natura, depingitur. Hinc rivi ni-
veo candore relucentes in aream lacu altitudine præ-
cipitante descendunt. Hujus sinibus ab Austro ve-
niens Addua ^a fluvius faucibus apertis excipitur.
Qui ideo tale nomen accepit, quia, duobus fontibus
acquisitus, quasi in proprium mare devolvitur; qui
tanto impetu vastissimi æquoris undas incidit, ut no-
men retinens et colorem in Septentrionem obeseiore
alvei ventre generetur. Putes quamdam lineam fu-
sciorem in aquis albenibus esse descriptam; miro B
que modo influentis discolor natura conspicitur, quæ
misceri posse simili liquore sentitur. Hoc et in ma-
rinis quidem fluctibus fluviorum inundatione contin-
git : sed ratio ipsa vulgariter patet, ut torrentes
præcipientes limosa sæce corrupti, vitreo sint æquori
discolores. Hoc autem jure putabitur stupendum,
quod simile tantis qualitatibus elementum per pigrum
stagnum videas ire celerrimum, ut amnem per soli-
dos campos putes decurrere, quem se peregrinis
undis non videas colore posse miscere. Quapropter
incolis harum rerum jure parcitur, quando amœna
omnia delicata sunt ad labores, et facile onus affli-
ctionis sentiunt, qui uti suavibus deliciis consueve-
runt. Fruantur ergo munere regali perpetua, ut sicut
gaudent nativis epulis, ita eos exsultare faciat muni-
ficientia principalis.

EPISTOLA XV.

LIGURIBUS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Notum facit regem centum libras auri ad necessitates eorum sublevandas concessisse, et ut regi gratias referant hortatur.

Regale munus impetratum gaudium debet esse cunctorum, ut provocetis ad meliora, cum de nobis concessa probaveritis esse gratissima. Nam si subvenire semper amanti est, cujusmodi vos æstimatos intelligitis, quos relevatos esse sentitis? Sed ne vestram lætitiā longis prælocutionibus differamus (quia bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio), gloriosissimi domini, devotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo suo, pietate solita, destinaverunt; ut iudicio vestro, quibus est causa notissima, tanta unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur : ne quod afflictis datum est usurpet illæsus, sed illi reparatis viribus consurgant, qui damnorum sarcina premente corruerant. Astensis autem civitas, quæ supra cæteras suggeritur ingravata, dispositionis vestræ justitia maxime sublevetur, ut secundum modum dispendii commoditate beneficii perfruatur. Sumite

pietatis stipendium tribularii, et dominorum æstimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos ab ærario videtis accipere, quod consueveratis inferre. Sed ut beneficia dominorum subtractis exactionum incommotis augeantur, celerius relatio vestra nos instruat quid unicuique de hac summa relaxandum esse iudicetis, ut tantum de prima illatione faciamus suspendi, quantum ad nos notitia directa vulgaverit. Quapropter piissimis dominis votis salutaribus reddite quæ debetis, ut ratio vestra supplicando peragat quod se in ipso universitas recepisse cognoscat.

EPISTOLA XVI.

LIGURIBUS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Promittit se perpensurum querelas de libra et mensuris delatas, et si quem in fraude versatum compererit, ad reparandam illatam injuriam coacturum. Tum petit ut ad apparatus exercitus necessaria quæque confestim et libenter procurent.

182 Studiose nos oportet erigere quos statuit regalis pietas sublevare; nam quibus [Ac., quos] dominorum clementia voluit condescendere, convenit etiam his subjectos de propria dignitate præstare. Nuper mihi gratias retulistis quod tam spem vobis bonorum quam fructum aliquem contulissem. Invidiam me ad beneficia, quia magna suscepistis gratulatione promissa. Absolvimus votum iudicis obligati. Quæ fuerunt prædicta, nunc probantur impleta. Initium igitur a libra faciemus, quia ubi conscientiam fas est intendere, inde debet sermo iudicis inchoare. Hinc est quod in ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingravatos. Et ideo nostra cura providebit ut nullius vos ulterius ex ea parte vexare possit iniquitas : quia grave scelus esse iudicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiam non habere. Milites etiam sedis nostræ, necnon exactores atque susceptores, a quibus gravia vobis inferri dispendia suspirastis, præceptis nostris fecimus conveniri; ut, deductis ad liquidum ratiociniis, si quid fraudis potuerit inveniri, sine aliqua dilatione persolvant : quia hoc nostris temporibus confitemur inimicum, ut alter alterius lætetur incommodo. Nunc ad apparatus florentissimi exercitus vota convertite, universa sine querela vel tarditate aliqua procurantes. Efficaciter enim me ad omnia benigna constringitis, si grater quæ sunt iussa completis. Lætus obediatur, quem causa generalitatis invitat. Illa sola dolere debent dispendia, quæ studio videntur cupiditatis imposita. Nam quod pro rerum necessitate præcipitur, inde prudentium animus non gravatur.

XVII.

PROMOTIONES OFFICII PRÆTORIANI, QUÆ NATALE DOMINI FIUNT.

Si hodierno die rédemptionis invenimus vitale remedium, si cœlesti beneficio panditur spes salutis, convenit etiam nos longo labore fatigatis gaudii de-

^a Flavius est in Insubribus, qui per medium Lariarium lacum fertur, ita ut aquæ non commisceantur. Hinc Claudianus :

Addua quo scissas spumiosior incitat undas.
Bonos pisces nutrit, et potissimum tuiolos. Vide Plin.
lib. II, cap. 105. Bross.

ferre medicinam, ut superna bona quæ periclitanti mundo collata sunt generaliter sentiantur. Alioqui piaculum quoddam est inter tristes velle gaudere, et humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum. Contra, quanto se melius excitat de comminatione lætitia! Quantum incitamentum magnæ alacritatis est, plurimos videre gaudentes! Hinc est quod sapientes mortale genus unum hominem esse testati sunt, quoniam omnes a cunctis casibus suis indivisos esse voluerunt. Quapropter unusquisque juxta matriculæ seriem tua designatione vulgetur, ut quem loci ordo postulat, gradus promotionis accedat. Egrediatur unus, ut anteponat universos. Totam sequentium seriem ad provectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.

XVIII.

DE CORNICULARIO QUI EGREDITUR.

Amplectenda est promotionum grata solemnitas, quæ benemeritorum solvit excubias, quia tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis. Et ideo Antianum, qui prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequiis, inter tribunos et notarios ad adorandos aspectus properet principes, ut, juxta consuetudinem præsentatus, spectabilitatis decoretur insignibus.

XIX.

DE CORNICULARIO QUI ACCEDIT.

Optatus ad optata perveniens, sui nominis sortiatur effectum. Et ideo supradictum, assiduis laboribus comprobatum, corniculariorum sumere censemus officium, ut jure inter primates assistat, qui tironum inculpabiliter egit excubias.

XX.

DE PRIMISCRINIO QUI EGREDITUR.

Olim quidem efficaciter peragens imperata, meruisti multorum bona judicia: sed nunc et divino favore commendatus erigeris, quando militiæ laboribus perfunctus esse monstraris. Quapropter spectabilitatis honore suffultus, inter tribunos et notarios venerandam purpuram adoraturus accede, ut per sacros aspectus principis tæe subsistat firmitas dignitatis.

XXI.

DE PRIMISCRINIO QUI ACCEDIT.

Differri non patimur merita fidelium, ut ad studia bonorum actuum provocemus vota cunctorum. Demus igitur quæ sunt justa laboribus, ut provectu priorum invitemus corda sequentium. Atque ideo Andreas, qui prætorianis fascibus inculpabiliter noscitur obsecutus, gradum feliciter primiscriniatus ascendat, ut locum quem versutia nescivit exquirere, se gaudeat probis moribus invenisse.

XXII.

DE SCRINIARIO ACTORUM.

Juste potentiam consequitur, qui de commissa sibi

A negotii perfectione laudatur. Et ideo Catallum, quem matriculæ series fecit accedere, nostra auctoritas quoque actorum scriniarii curam præcepit obtinere.

XXIII.

DE CURA EPISTOLARUM.

Constantiniani merita licet plures asserant, astipulatio quoque nostra commendat. Tanta est etenim in eo sinceritas mentis, ut et, iudice teste, mereatur laudari. Hic itaque epistolarum canonicarum curam provectus accipiat, ut **183** amplius momenta suæ integritatis exhibeat, quando fidem publicam sibi respicit esse commissam.

XXIV.

DE SCRINIARIO CURÆ MILITARIS.

B Convenienter honoris præstat augmentum probita actionis; nec decet differri, quem frequenter [ed. decenter] efficacem contigit approbari. Hinc est quod Lucillum scriniarium curæ militaris esse præcipimus, exhibiturus obsequium cui se merito non dubitat attributum.

XXV.

DE PRIMICERIO EXCEPTORUM.

Decet nos incunctanter tribuere promotionis ascensus, quos labor militiæ meretur assiduus. Sicut enim æquum est desidiosis laborantium præmia denegare, ita convenit excubantibus remunerationis optata concedere. Et ideo Patricius exceptorum primicerium se a nobis noverit institutum; ut ad tale perductus officium, placuisse suarum merita gaudeat actionum.

XXVI.

DE SEXTO SCHOLARIO.

C Dignus est nostro iudicio promoveri, qui a multis præsulibus meruit approbari. Uni enim acceptum fuisse, interdum gratia est; multis placuisse, iudicium. Justus igitur locum sexti scholaris se noverit consecutum: inventurus militiæ præmium, cum se actibus studuerit sociare fidelibus.

XXVII.

DE PRÆROGATIVARIO.

Quis Joannem non æstimet merito esse promovendum, qui nostro iudicio cancellorum olim sumpserit officium, et tunc jam prærogativam conscientiae meruit, quando secreti munus judicialis accepit? Fruatur itaque gaudio et ordinis et honoris, qui moribus noscitur placuisse laudatis. Hunc igitur prærogativarium sententia nostra confirmat, ut gradus potius emeriti devotioribus animis publice pareat jussioni.

XXVIII.

DE COMMENTARIENSI.

Juvat benemeritorum votis beneficiis respondere vicariis; ut devotiore mente possit obsequi, qui meruit anteferri. Quapropter Cheliodorus commentariensium fruatur officio. Digne siquidem ejus integritati committimus quæ custodienda esse censemus.

* Pro intellectu hujus loci vide quæ adnotavi ad epist. 31, infra, hoc eodem libro. Bko.s.

XXIX.

DE REGENDARIO.

Aequitati videtur accommodum, si efficaci actione laudatis digna moribus vicissitudo praestetur. Habet enim suam gloriam, qui pensatis excubiis militarem noscitur promovere [Ac., ad mil... pervenire] fortunam. Hinc est quod Cartherium regendarii locum feliciter obtinere censemus; ut spe futuri proventus, avidius praetorianis possit inherere laboribus.

XXX.

DE PRIMICERIO DEPUTATORUM, ET DE PRIMICERIO AUGUSTALIU.

Dignum est ut sequatur vota fidelium fructus laborum; et superior gradus excipiat, quos gestarum integritas effecta commendat. Hinc est quod Ursuni primicerium deputatorum atque Beatum Augustalium esse censemus; ut qui ad majora proventi tenduntur officia, praedicanda conscientiae sequantur exempla.

XXXI.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM QUI EGREDITUR.

Decet palmae praemia consequi, qui sacramentis militaribus videntur esse perfuncti, quia diutinus labor sibi vindicat quod in experta vix potest invenire nobilitas. Et ideo, quoniam Urbicus primiceriatus sui noscitur tempora peregisse, inter domesticos et protectores sacram purpuram adoraturus accedat^a; ut, venerandis clarificatus aspectibus, militaribus excubiis se gaudeat liberatum.

XXXII.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM QUI ACCEDIT.

Adest militaribus obsequiis integritas judicantis, quia gratanter exsolvit quod deberi juste cognoscit. Quapropter Pierius primicerium singulariorum se nostra auctoritate cognoscat effectum. Si qua sunt talia, fiducialiter suggerantur; quia non est haesitationis metus, ubi non est iudicis venalis auditus^b.

184 XXXIII.

DE CONCEDENDIS DELEGATORIIS.

Moras [ms., horas] intercipit, quem praestandi consuetudo constringit: quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innata benevolentia commovetur.

^a Differentiam esse inter domesticos et protectores constat. Nam hi armatam militiam subeuntes, non solum defendendi corporis sui, verum etiam protegendi lateris nostri sollicitudinem patiuntur: unde etiam protectorum nomen sortiti sunt, et sunt in acie. Alii, ut indicio nominis apparet, familiariter militanti, et sunt domestici protectores. Sed ex iis alii fuere bipedes, alii equites, ut alii comites domesticorum equitum, alii comites domesticorum pedum: viri illustres, a quibus domestici regebantur, cum eis licitum erat attingere ac adorare purpuram principis. L. 2, C. De fabricens.; l. 4, C. De domesticis. In salutandis etiam et osculandis vicariis praefect. praetorio, ac multo magis praesidibus admittantur; quae omnia summi honoris loco tribuuntur, et sic in l. 109, C. Theod., de decur., osculum his in provincia judicantium et concessus indultus sit. Bross.

^b Merito quis addubitet nun rectius aliquanto legatur, *aditus*. Arg. l. 4, Cod. Theod., de off. rect.

A Neque enim decet ut nostrorum factorum dissimiles esse debeamus, dum oporteat crescere numerositate remedii, cui administrationis tempora videntur augeri. Et ideo de praesenti vobis delegatorios nostra largitur humanitas; ut tunc habeatis commoda praemii, quando estis et sudoris terminum consecuti. Non vos anxiosa mora suspendimus, nec cruciabili dilatione fatigamus. Unus sit finis sollicitudinis et laboris. Nam differendum quis putet, si beneficia sua vendere non retractet?

XXXIV.

ANTIANO SUGGERENTE DICTUM EST.

Petitionem tuam retinebit officium, donec consensus sequentium, dum facultas fuerit, inquiramus: quia uni incaute creditur quod est a plerisque asserendum. Ite omnes proventi. Estote cuncti feliciter approbati. Nil sustinuistis dubium, dum omne iudicium habeatur incertum. Sola nos alpha complectitur, ubi ea littera non timetur. Sic enim unusquisque proprio usus est voto, tanquam de alieno non pendisset arbitrio.

XXXV.

DELEGATORIA.

C Si Olympiaci currus agitator rapit praemia post labores, si ferarum certamen inhonestum velociter solet coronare victores, quam celeritatem remunerationis merebitur, a quo laudabiliter militiae sacramenta peraguntur? Cur enim agentium in rebus miles officii post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideo principis nomen habere promeruit, quia militiae sacramentis caeteros antecellit? Observabit enim iugiter imperialibus jussis, et ut reverentiam praetorianae sedis extolleret [Ac., excelleret], tunc ad ejus venit obsequium, quando vocabulum coepit habere praecipuum. Tales ergo tardare, piaculum est, quia post palmam nemo dilatus est. Votivum non potest dici quod tristis suscipit. Gravamina nulla metuant absoluti, ne portus hoc ingerat liberis, quod facere potuit procella vexatis. Quapropter experientia tua de illa provincia, ex illatione tertia, fiscalium tributorum solidos, quos principi Augustorum [id est, agentium in rebus] provida deputavit antiquitas, sine aliqua

D provinc. : Non sit venale iudicis velum, non ingressus redemptio. Tullius in Verrem : Ut adeas, tantum dabis. Salvianus Massiliensis, lib. iii de Providentia : Intra januas non modo illustrium; sed etiam praesidium aut praepositorum non omnes passim intrare praesumunt, nisi quos aut iudex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit; ita ut si quispiam ingressus insolenter fuerit, aut caedatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia atque existimationis suae labe multetur. Valentinus, et Valens imp. : Apertis foribus intro vocatis omnibus, etc. l. 2, C. Theod., de off. rect. provinc.; l. 9, Quisquis, Cod. Theod., de haeret. : Aperiat forum, etc. Nolum tamen ab antiqua et edita lectione, *auditus*, facile recedere. Nam aures praebere dicitur iudex Martiano, novell. 4, lib. iii Neminem exhiberi de provinc. integras adentibus aures praebere. Contra, aures obseratro, Valer. Maximo, lib. vii, cap. 3. FORNER.

dilatione persolvat, quos noveris tertiæ decimæ indictionis (Anno Christi 555) rationibus imputandos. Sed cave venales moras², declina damnosa fastidia; ut qui desideras similia consequi, exemplum tibi non videaris intulisse dispendii. Quapropter poscentem ratione [Gr., ne] submoveas, si te actionis tuæ qualitate constringas [Ac., constringat]. Honorabiles quidem a cunctis habendi sunt veterani, sed ab his maxime qui militiæ labore detinentur. Tibi ergo prestat quod parcis alteri, quando indemnitas prioris merum potius sit sequentis.

EPISTOLA XXXVI.

ANATHOLIO [ed., ANATOLICO] CANCELLARIO PROVINCIÆ SAMNII SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Decernit ut septingenti solidi dentur ei qui laudabiliter cornicularii est perfunctus officio, et suam ipse integritatem commendat.

Qui laboriosas excubias et officia magnæ sedulitatis invenit, rationabiliter et temporis definita constituit; ut quod erat sub vitæ termino positum, præmium non haberet incertum. Alioqui quis sufficere semper et spectare posset, cum se mortalibus lux ipsa subduceret? Qua de re sub incerta vita certa militia est. Nec habet quod possit metuere, qui ad designatum tempus inoffense meruit pervenire. Astra ipsa, ut astronomi volunt, licet assidua repetitione volvantur, cursus sui definita custodiunt. Nequit esse ambiguum, quod sine proprio tenetur inclusum. Saturnus annis triginta constituta sibi cæli spatia pervagatur. Stella Jovis duodecim annis attributam sibi regionem illustrat. Martis sidus, ignea celeritate raptatum, decem et octo mensibus deputata sibi discurrit. Sol anni spatio Zodiaci circuli signa prætervolat. Astrum Veneris mensibus quindecim spatia concessa transcendit. Mercurius, velocitate succinctus, tredecim mensibus proposita sibi intervalla prætervehit. Luna, peculiari nobis vicinitate proximior, triginta diebus peragit, quod anni spatio sol aureus circumactus impleverit. Merito ergo laboris finem mortales inveniunt: quando, ut philosophi dicunt, et ipsa quæ deficere nequeunt nisi cum mundo cursus sui terminos rationabiliter acceperunt; hæc tamen interveniente distantia, quod illa opus suum finiunt, ut ad principium redeant; humanum genus ideo militat, ut perfectis sudoribus conquiescat. Et ideo illi qui inculpabiliter cornicularii est perfunctus officio, septingentos solidos, quos et longæva consuetudo deputavit, per illam indictionem de Samnii provincia ex illatione tertia sine ambiguitate contrada: quia non potest dubitare de præmio, quem vera principis commendat assertio. Præfuit enim cornibus secretarii prætoriani, unde ei nomen est derivatum, laudatis actionibus comprobatus: eo ministrante calculum [Gr., Cuj., Niv. et Ga., calculum] **185** scripsimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri; gratificati sumus, cui leges faverunt; negavimus, cui justitia non promisit. Nemo tristis existit de victoria sua: quia salvis facultatibus obtinuit, quando ut fieret su-

perior, non redemit. Nostis omne quod loquimur, neque enim in cubiculis nostris secretaria nostra peracta sunt. Quod egimus, cohortes noverunt. Fui-
mus nimirum ad nocendum privati, ad præstandum iudices. Districtio nostra in verbis est habita; et in factis sensa benignitas. Irascebamur placati, minabamur innoxii; et ne potuissemus ledere, terrorem videbamur inferre. Habetis, ut solebatis dicere, castissimum iudicem, relinquam vos integerrimos testes.

EPISTOLA XXXVII.

LUCINO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO CAMPANIÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Statuit ut primiscripio, officio jam perfuncto, solidos ex canone provinciæ Campaniæ solemniter tribuat.

Bene antiqua moderatione provisum est ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant; ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudandus. Nam cui officio remuneratio solveretur, si prætorianis laboribus præmia tardarentur? Quidquid enim pene in republica geritur, eorum strenuitate completur, et, quod difficillimum serviendi genus est (sic enim cogitur omnia implere, ut non permittatur excedere), exercitiis paret, armatis obtemperat; et inde reportat gratiam, ubi invenire potest alter offensam. Quid publicas rationes [Mss. et Ac., actiones] per difficiles minutias referamus esse collectas, quas magna subtilitate compositas et ab illis exigunt, quos offendere non præsumunt? Eorum est etiam sudoribus applicandum, quod victuales expensæ, longe quidem positæ, sed tanquam in urbe regia natæ, sine querela provincialium congregantur: quia dum suis temporibus aliquid apte quaeritur, danti dispendium non putatur. Actus ipsorum nostra gloria est, opinio temporum, virtus explicabilis jussionum; et quidquid pro continentis omnibus gratificationis accipimus, eorum juste provisionibus applicamus. Splendescunt usu ipso laboribus attributi, qui reddunt homines semper instructos: labores, inquam, violenti magistri, solliciti pædagogi, per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. Erudiatur quis forensibus litteris; alter qualibet disciplina doceatur: ille tamen instructor redditur, qui actu continuæ devotionis eruditur. Et ideo talibus cum honore solvendum est quod merentur; ut et sibi aliquando accipiat, qui semper republicæ utilitatibus acquirebat. Quocirca illi primiscripio, jam militiæ labore perfuncto, ex canone provinciæ Campaniæ, tertiæ illationis tot solidos solemniter dare censemus; ut et ille justis laboribus perfruat, et posteri ejus exemplum liberæ famulationis accipiant, cum eum pro sua fide bene habitum fuisse cognoscunt.

EPISTOLA XXXVIII.

JOANNI GANONICARIO THUSCLE SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit modum conficiendæ chartæ, necnon ejus uti-

² Venalem dilationem supra hoc lib., epist. 7. FORN.

Venalitas studii, Majoriani novell. 7, de bon. cadue.

litatem. Tum præcipit ut cuidam præscriptam pecuniarum summam e Thuscia provincia deportatam largiatur.

Moderatrix rerum omnium diligenter consideravit [ed., desideravit] antiquitas; ut, quoniam erat plurimis per nostra scrinia consulendum, copia non deesset procurata chartarum; quatenus cum iudices multis profutura decernerent, odiosas moras dulcia beneficia non haberent. Hoc munus supplicantibus datum est, ne avare constringerentur ad commodum, pro quibus a largitate publica constabat acceptum. Ademptus est impudentissimus exactionibus locus: specialiter a damnis exempt, propter quos principis humanitas dedit. Pulchrum plane opus Memphis ingeniosa concepit, ut universa scrinia vestiret, quod unius loci labor elegans texuisset. Surgit Nilotica silva sine ramis, nemus sine frondibus, aquarum seges, paludum pulchra cæsaries, virgultis mollior, herbis durior. nescio qua vacuitate plena, et plenitudine vacua, bibula teneritudine spongeum lignum: cui more pomi robur in cortice est; mollities in medullis, proceritas levis, sed ipsa se continens, sædæ inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura nascitur, quam illud, ubi prudentium sensa servantur? Periclitabantur ante hoc dicta sapientum, cogitata majorum. Nam quemadmodum velociter potuisset scribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri? Ineptas nimirum moras calor animi sustinebat; et cum differebantur verba, tepescere cogebantur ingenia. Hinc et priscorum opuscula libros appellavit antiquitas. Nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuvias. Erat indecorum, fateor, doctos sermones committere tabulis impolitis; et in veteriosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire. Gravis manibus paucis memoriam commonebat; nec invitabatur plura dicere, cui se talis pagina videbatur offerre. Sed hoc primordiis consentaneum fuit, quoniam rude principium ^b tale debuit habere commentum, quod provocaret ingenia sequentium. Invitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, ubi exceptionis subtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niveo aperit eloquentibus campum, copiosa semper assistit; et, quo fiat habilis, in se revoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Junctura sine rimis, continuitas de minutis, viscera nivea virentium herbarum, scripturabilis facies, quæ nigredinem suscipit ad decorem: ubi apicibus elevatis secundissima verborum plantata [Grul., Cuj., Niv. et Ga., plantatrix] seges fructum mentibus toties suavissimum reddit, quoties desiderium lectoris invenerit: humanorum actuum servans fidele testimonium, præteritorum loquax, oblivionis inimica. Nam memoria nostra, etsi causas retinet, verba commutat: illic autem secure reponitur, quod semper æqualiter audiatur. Quapropter deportatam summam tot soli-

A dorum de 186 Thuscia provincia illi ex illatione tertia te præbere censemus, tertiam de decimæ indictionis rationibus computandam [Gr. et Cuj., tertie decimæ.... imputandam]; quatenus scrinium publicum integritatem fidei suæ laudabili debeat perpetuitate servare; quod defectum inter mortalia nesciens, annua cumulatione semper augetur, nova jugiter accipiens et vetusta custodiens.

EPISTOLA XXXIX.

VITALIANO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut assem publicum, quem Lucani et Brutii locosuum et boum singulis annis Urbi pendebant, solvendum curet. Tum recenset bona quibus patriam suam cumulaverat.

B Apparet quantus in Romana civitate fuerit populus, ut eum etiam de longinquis regionibus copia provisa satiaret; quatenus circumjectæ provinciæ peregrinorum victui sufficerent, cum illis ubertas advecta servaret. Nam quam brevi numero esse poterat, qui mundi regimina possidebat! Testantur enim turbas civium amplissima spatia murorum, spectaculorum distensus amplexus, mirabilis magnitudo thermarum, et illa universitas molarum, quam specialiter contributam constat ad victum. Hoc enim instrumentum, nisi fuerit usuale, necessarium non habetur, quando nec ornatui potest proliferare, nec parti aliæ convenire. Denique hæc, quasi vestimenta pretiosa corporum, ita sunt indicia civitatum, dum nullus acquiescit superflua facere, quæ se novit magnis pretiis explicare. Hinc enim fuit ut montuosa Lucania sues penderet, hinc ut Brutii boum pecus indigena ubertate præstarent. Fuit nimirum utrumque mirabile, ut et provinciæ tantæ civitati sufficerent, et sic ampla civitas earum beneficiis victualium indigentiam non haberet. Erat quidem illis gloriosum, Romam pascere: sed quanto dispendio videbatur posse constare, adducere tam multis itineribus [ms. et Ac., muneribus] quæ darentur ad pondus, dum quæ probantur decrescere nullus poterat imputare! Redactum est ad pretium, ubi pati non poterat detrimentum, quod nec itineribus imminuitur, nec laboribus sauciatur. Intelligent provinciæ bona sua. Nam si antiqui eorum fuerunt ad dispendia devoti, cur isti non sint ad compendia solvenda munifici? Et ideo ambos titulos in assem publicum jam redactos diligentia tua statutis illationibus procuravit, ne meis temporibus negligentes esse videantur, qui alienis dignitatibus laudabili integritate paruerunt. Nam licet et alias provincias studuerim reficere, nihil tamen in aliis [Ac. et Cor., Ga.], illis] actum est quod voverim vindicare. Senserunt me iudicem suum, et quibus privatus ab avis atavisque profui, vivacius nixus sum meis fascibus adjuvare, ut me agnoscerent retinere affectum patriæ, quos in meis proVectibus

* Vide Isidor. Etym. lib. vi, cap. 10; Ovid. lib. Metam., ubi de Daphne; sanctum Hieronym. ad Niccam; Aleim. Avit., pag. 51; et Cassiod., in præfat. lib. de Artib., pag. 558. JURET.

^b Rudia esse rerum omnium principia probat Seneca epist. 96; Ælianus Variarum Historiar. lib. x, ubi de pictura; et Apuleius, lib. 1; Florid., Panegy. Maxim. p. 270. JURET.

sentiebant propensa exultatione gaudere. Pareant ergo non compulsione a iqua, sed amore: quando et hanc summam illis minui, quæ solebat offerri. Nam cum mille ducenti solidi annuis præstationibus solverentur, ad mille eos regia largitate revocavi; ut exsultarent gaudiorum clementis de oneribus immunis.

XL.

INDULGENTIA ^Y.

Senator multos in carceribus detentos pietate ductus liberat.

Quantvis nomen ipsum iudicis dicatum videatur esse justitiæ, et totius anni orbitam æquitatis jubeamur ambulare vestigiis, his tamen diebus in domicilium pietatis jure deflectimus, ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus. Ex hac enim virtute suavissimos fructus legimus, et remittendo aliis nobis parcimus. Nam qui periculose justus sumus, sub securitate semper ignoscimus ^b. Quapropter poenas abdicamus, tormenta damnamus, et tunc vere iudices sumus. Macte indulgentia, quæ solvis et præsul es. Tu patrona humani generis, tu afflictis rebus medica [*ed.*, medicina] singularis. Quis tuo non egeat munere, cum sit peccare commune? Ab universis necessario peteris; quando sub te spes vitæ sumitur, quæ sub justitia non habetur. Nam dum tribus aliis sororibus cœlesti gratia perfruaris, et amabili amplexatione nectamini, omnes tibi (quamvis et ipsæ virtutes sint) honorabiliter cedunt, quando te humano generi salutiferam esse cognoscunt. Sed quid tantum de terrena conversatione dicamus? Pietas est, quæ regit et cœlos. O si tecum liceret longis temporibus habitare! Totus excluderetur reatus, et parcendo fieret ut Parcæ tollerentur [*alii*, parce tolleretur]. Sed providentissime tanta res sacris solum temporibus videtur esse concessa, ut gratius mundus acciperet unde pro rerum novitate gauderet. Quapropter abstine noxiam, lictor, securim, cui licet impune facere quod in aliis cognosceris vindicare; ama paulisper ferrum splendidum, non cruentum. Catenas tuas lacrymis madidas felicior rubigo suscipiat; illud potius reconde, quod solebat includere. Auditoria feralium vocum meliore sorte mutescant. Sic revera nomen custodis, sine mortibus alienis.

^a Exstat Cod. Theod. lib. ix, tit. 39, de indulgentiis. Hic autem propter sancti Paschatis diei festivitatem, et lib. iii, iv, vi, Cod. Theod. Religio anniversariæ obsecrationis vocatur, lib. vii. Et ob reipublicam tyrannide liberatam, lib. ult. Sed et ob partum Crispi et Helene Constantinus indulsit, lib. i, eod. tit. Forx.

^b Ait Plutarchus justitiam virginem incorruptam, pudicam seu verecundam, temperantem ac utilem esse oportere. Præterea justitiæ comitem pudicitiam assignat Juven. lib. ii Satyr. Hoc est verecundiam, quasi timere debeat princeps, qui justus est et politicus, non ut accipiat, sed ut inferat aliquod subditis malum, incommodum, injuriam. Verecundia itaque justitiæ comes dicitur, quasi vereri ac metuere principem oporteat, ne cui subditorum temere, falsa ex causa et contra jus, penam infligat; præsertim cum sub securitate etiam ignoscatur, et justus esse

A Quid semper inferis laboras? Aliquando et superis milita. Otium tibi clemens actus indicit. Qui justitiæ inexorabili excubat, necesse est ut eum pietas benigna discingat. Et ideo cella genituum ^c, tristiitiæ domus, apud superos Plutonis hospitium, locus perpetua nocte cæcatus, tandem infusione lucis albescat: in quo non unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, a supernis probatur abscissus. Primum pector ille, collega catenarum, abominabili mœrore discruciat; auditum alieni gemitus et lamenta conturbant; gustum jejunia longa debilitant; tactum pondera prementia defatigant ^d; lumina diutinis tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium; multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur. Nunc ergo reos de Averno

B tuo **187** victuros emitte; redeant ad superos, qui ex magna parte inferos pertulerunt; atria tua vacuitatibus impleantur. Locus ille perennium lacrymarum quondam tristes incolas perdat. Non sunt inde qui læti sunt; qui tunc profecto habebit gratiam, si desertus appareat. Exite, inclusi, vicina morte semper pallentes; redite ad lucem, quos caligantes tenebræ possidebant, nihil amplius optata morte passuri, nisi quod adhuc poteratis occidi. Sed vos, qui nulla debetis ambitione jam decipi, delicta relinquitæ cum catenis, dierum beneficiis absoluti. Vivite nunc honeste, qui didicistis superstites mori. Cognoscite quam beneficialis sit bona conversatio; altera contulit teterrimum carcerem; hæc novit splendidam tribuere libertatem; ista præstabit ut velitis vivere, C illa dedit ut eligeretis jam perire. Si leges astringunt, ulterius vos nullus includit. Secreta pavescite, ad forum sine trepidatione venite. Illa juste relugitis, per quæ tristia pertulistis. Mirentur vos liberos, qui viderunt reos. Odisse debetis, quod vos tradidit neci. Pecora ipsa vitare norunt, quæ se læsisse cognoscunt; itinera illa non repetunt, ubi in foveam corruerunt. Tenaces laqueos avis capta declinat, hærentem viscum alis suspecta non insidet. Piscus lupus areris se mollibus, ut plumbati lini insidias evadat, immergit: cujus ut superducta retia ejus tergum frustra diraserint, alacer in undas exsilit, et vitati periculi gaudia liberatus agnoscit. Scarus esca plectus, cum juuceum carcerem cœperit introire,

D nisi periculose nemo possit. Bross.

^c Carcer in media primum urbe, foro imminens ædificatus est, ut testatur Livius: in quo barathrum fuit, quo ad ultimum supplicium soutes damnati deducebantur, quod Tullianum nuncupabatur; qua de re vide Dion. lib. xlvi. Est locus, inquit Sallustius, in carcere, qui Tullianum appellatur, ubi paululum ascenderis, ad lævam circiter duodecim pedes humi depressus, eum muniunt undique parietes; atque insuper camera lapideis fornicibus juncta, sed inculta tenebris, odore fœda, atque terribilis ejus facies est. Bross.

^d De his lib. iii C. Theod.; de exactorib. Et apud Aul. Gellium, lib. xx, cap. 4. Alia erant pondera lapidum, quibus aggravati martyres erant, ut ait Baron. in diem 16 Septemb. in Martyr. Roman. JURET.

mox ut ad se exilium suum invitatum fuisse cognoverit, in caudam labitur, paulatim se ab angusto subducens. Quem si alter ejusdem generis cognoverit irretitum, extrema ejus mordicus trahit; ut qui sibi captus non potest subvenire, alterius solatio probetur evadere. Sic et sauri argutum piscium genus, a velocitate nominati, cum se in insidias nexuosas impulerint, quasi quibusdam funibus æquabiliter illigati, totis nisibus trahentes retrorsum, socios conantur liberare captivos. Plura sunt, si talia perquirantur. Omnia enim quæ possunt habere contraria, facilis casus absumeret, si curam salutis propriæ non haberent. Ad te claustrorum magistrum verba revo-

A cemus. Patere pœnale secretarium tuum innocenter esse secretum. Torqueris quidem, quod nullus affligitur; a communibus gaudiis inæstus exciperis, dum tibi soli non parcitur venia generali, lividæ invidiæ comparandus. Sustine de omnium securitate jacturam, qui habuisti de multorum afflictione lætitiæ. Sed ut tuos quoque gemitus consolemur, illos tibi tantummodo vindica, quos lex pietatis gratia non relaxat: ne cum truculentis parceret, asperrima facinora levigaret. Solvamus ergo cuncta, sæcularibus actibus implicati. Patitur omnis homo periculosos nexos, quos festinet evadere. Claustra reos dimittant, nos vincula improbæ cogitationis absolvant.

LIBER DUODECIMUS.

188 EPISTOLA PRIMA.

DIVERSIS CANCELLARIIS PROVINCIARUM SINGULARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Electis a præfecto prætorio cancellariis, et in diversas provincias missis, salutaria monita ad munus bene gerendum, et præcipue ad avaritiam fugiendam, traduntur.

Nescio quis magnus esse creditur, qui de penetrabilibus iudicis destinatur: quoniam tanto plus æstimatur quis amare justitiam, quanto ab illo frequentius constat auditam. Per milites suos iudex intelligitur, et sicut discipuli magistri scientiam produunt, sic nos obsequentium mores aperiant. Præceps non putatur observasse moderato, avarus paruisse non advertitur continenti; stultus prudentibus serviisse non creditur. Periclitamur, fateor, in actionibus vestris, si vos mala intentione tractetis; et, quod nulli accidit vestrum, alienum vitium nostrum celebratur opprobrium. Sustinemus tales casus, quales nos in alios iudicare non possumus; et lex qua fruuntur cuncti in nobis non potest custodiri. Sed habemus iterum ex alia parte solatium, quod vestra bona nostra creduntur esse mandata; et nobis otiosis acquiritur, quidquid gloriæ vestris laboribus expeditur. Si te enim aliquis sapienter agere videat, statim famam tui præceptoris exaltat: dum tale institutum fuisse creditur, qualia gesta nihilominus sentiuntur. Una est sententia plebis, tales esse iudices quales nos contigerit approbari. Et ideo magnopere cavendum est, ne ille de vobis incipiat iudicare, cujus vos opinionem contigerit ante lacerasse. Ulciscitur pœnis quod misistis in fabulis; et tormentis vestris compensat [Ac., ut tormentis nostris compescat] quod populus vulneratus exaggerat. Quam periculosum est pati iudicem rationabiliter iratum, et illum de fortunis tuis decernere, quem te constat graviter irritasse! Quapropter stude magis ut nostra potius voce lauderis: quia sicut te potest iudicis vel sermo deprimere, ita prosperrima sententia sublevare. Ferge igitur per illam indictionem, juvante Deo, ad illam provinciam, cancellorum pompa decoratus, et gloriosa gravitate præcinctus. Absens cogita præ-

B sentis pudorem. Nam quid debeas tentare vile [Cor., Ga., vides], qui militas sub honore? Fasces tibi iudicum parent; et dum jussa prætorianæ sedis portare crederis, ipsam quodammodo potestatem reverendus assumis. Edicta nostra tu primus [ed., imprimis] observa, ostende bonam te intendentibus viam. Nam cujus est iudicis custodire mandata, si milites nostra videantur negligere constituta? Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur: quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque maledidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, et per dulcedinem superat quos amara deceptione captivat. Proinde ad utilitates publicas esto sollicitus, injuncta morali compulsione procura. Plus agit incaleator rationis, quam possit exercere terribilis. Persona tua refugium sit oppresso, infirmi defensio, præsidium aliqua calamitate concluso. Sic enim proprie nostros cancellos agitis, si lesorum impia claustra solvatis.

189 EPISTOLA II.

UNIVERSIS JUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Invitat iudices ad suiipsius imitationem. Tum præcipit et possessorem admoneant ut tributa indictionis 13 devota mente temporibusque statutis persolvantur, et fidelem expensarum notitiam ad scriinia prætoriana dirigant.

Gratias Divinitati refero, quia et provinciales fecerunt quæ monui, et ego complevi omnia quæ promisi. Nam nec me sensit quisquam aliqua venalitate pollutum, nec ego pertuli tributarios indevotos. Habemus utrique quod in nobis diligere debeamus; illi repererunt affectuosos iudices, nos acquisivimus integerrimos præcones. Agamus itaque, Deo præstante, quod cœpimus. Possessor mihi publicas pecunias libens inferat: ego illi in conventus justitiæ tributa persolvam. Vobis autem commode repetitur, quod veraciter actum esse sentitur, quando de rebus præteritis spes magna redditur in futuris. Probastis enim quia nullum coegimus dare quod non debuisset of-

ferre. Non publicis, non privatis a me quisquam A
 demnis afflictus est. Discussorum terrores fecimus
 ignorari. Nec extraordinaria quæsiimus, qui cuncta
 geri legibus optabamus. Sed nec vos sitis in ea parte
 dissimiles. Præsules imitatores esse dignitatis nostræ
 jura voluerunt quibus pene eandem quam nobis
 jurisdictionem per provincias contulerunt. Nullum
 repudiat sequenda justitia, omnes clarificat, quos sui
 participatione sublimat: minorem se ille solus facit,
 qui ab ipsa discessit. Cur accipiendi vota sectemur?
 Nullam gloriam recipit, qui dives vocatur: contra
 omni laude decoratur, qui justus edicitur. Desideremus
 potius quod nos pretiosiores locupletibus facit.
 Fasces accipimus, ut graves esse debeamus. Tribu-
 nalia conscendimus, ut morum gradibus evehamur.
 Nil vile, nil cupidum iudices decet. Claras enim suas B
 maculas reddunt, si illi ad quos multi respiciunt ali-
 qua reprehensione sordescunt. Alioqui expedit non
 videri, quam cunctorum irrisione signari. Omnes
 ergo, qui gremiorum [ed., premiorum] celsa petimus,
 vitiorum humilia deseramus. Sit in nobis frons libera,
 ut aliorum possimus emendare peccata. Æquat cri-
 men omne quos inquinat, et ideo dissimilis ab accu-
 sato debet esse qui iudicat. Hæc nos annuo sermone
 convenit loqui, quia bonarum rerum nulla satietas
 est. Fateor aviditatem desiderii mei, cupio me vo-
 biscum velle prædicari^a. Veniamus nunc ad consueta:
 quæ ideo debent suscipi grata, quia probantur esse
 solemnia. Quapropter, quod feliciter dictum sit, te
 officiumque tuum, cum Dei iuvamine, possessorem
 præcipimus admonere, ut tributa indictionis tertie C
 decimæ (Anno Christi 555) devota mente persolvant,
 quatenus, trinæ illationis moderamine custodito, de-
 bitam reipublicæ inferant functionem. Tempora
 exactionum statuta servantur; ita tamen, ut nullus
 sub immature compulsionis injuria se ingemiscat
 exactum, nec iterum sub turpi venalitate induciarum
 largitas damnosa præbeatur. Dilatio enim tributi
 major sit causa dispendii, quando irritè suspenditur
 quod nullis protractionibus evitatur. Expensarum
 quoque fidelem notitiam, quaternis mensibus com-
 prehensam^b, consuetudine custodita, ad serinia nostra
 dirigere maturabis; ut totius erroris detorsa caligine,
 publici ratiocinii possit claritas apparere. Nam si
 aliter facias, te damna respiciunt, quæ per neglectum
 tuum publicis utilitatibus ingeruntur. Et ut facilius D
 possis, Deo auxiliante, quæ sunt statuta perficere,
 illum atque illum sedis nostræ milites tibi officioque
 vestro consuetudinarie præcipimus imminere, quate-
 nus ordinatio nostra inculpabiliter sortiatur effectum.
 Cave ergo ne te imparem nostris præstes admonitis:
 quia nimis foedum est ut a quo laudanda reposci-
 mus, resecanda potius approbemus.

^a Vide Plinium, in Panegyri., pag. 357: Vota, quæ semper, etc. Jer.

^b Hinc quadrimestrii breves, qui de singulis pensionibus conficiuntur a chartulariis, et ad officium palatinum aut prefectum prætorio transmittuntur. Constat enim tribus pensionibus anni cujusque

EPISTOLA III.

UNIVERSIS SAJONIBUS QUI SUNT CANCELLARIS DEPUTATI,
 SENATOR PREFECTUS PRÆTORIO.

Quomodo sajones cancellariis deputatos officio suo
 pungi oporteat, admonet.

Oportet quidem cuncta sub tranquillitate peragi,
 quemadmodum possit bonis moribus convenire. Sed
 tanta est in reipublicæ de morum varietate diversi-
 tas, ut nemo valeat leges defendere, nisi terrore
 videatur aliqua temperare. Ægris non una causa sa-
 luti est: alter cibis reficitur, alter per abstinentiæ
 beneficia tenuatur; hic lavacra mollia, ille ferrum
 quærit ad vulnera; et varium poscit remedium di-
 versa qualitas passionum: sic qui populis præesse
 cognoscitur, non uno consilio præditus [ms., prædi-
 turus] invenitur. Feroces districtione premendi sunt,
 mansueti civiliter admonendi; dolosi caute, simplices
 sub lenitate tractandi sunt. Et ideo ubique probatur
 esse necessaria prudentia, quoniam rebus omnibus
 adhibere videtur accommoda. Quapropter devotio-
 nem tuam solatiis illius viri clarissimi cancellarii
 nostri solemniter deputamus; ut contra nullum
 alium erigaris, nisi qui legibus parere despexerit. Ad
 forum trahe qui justa non recipit; sub continentia
 irascere, sub maturitate distringe. Timeri te amplius
 volumus quam probari, quia maxime illud vigori tuo
 reputabitur, si nullius præsumptione peccetur. Cogi-
 tetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio.
 Sit tuam commodum contemptus alienus. Coactus
 faciat, qui justa sponte complere neglexerit. Causis
 tantum te delegatis impende. Si præcepta sequeris,
 devia non requiris. Caret culpa, qui imperata per-
 fecerit. In exsecutore illud est pessimum, si iudicis
 190 relinquat arbitrium. Non inde jactaris, quod
 tibi non potest obviari: nec assumere superbiam
 velis, quia te multorum humilitas pertimescit. Viri
 fortes semper in pace modesti sunt, et justitiam ni-
 mis diligunt, qui frequenter prælia tractaverunt.
 Quam gratum est, si inter parentes reversus, quere-
 larum non reportes opprobrium, sed ita te cogno-
 scant egisse, quemadmodum diligentes probantur
 optare! Nos etiam gratanter excipimus cum laude
 venientem, et otio vacare non sinimus, quem proba-
 biliter egisse sentimus. His etiam et rerum dominus
 majora credit, quos bona conscientia utilitates suas
 egisse probaverit. Quanta sunt quæ possunt tollere
 sapientes! Nemo amplius acquirit quam qui se bona
 conversatione tractaverit.

EPISTOLA IV.

CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PREFECTUS
 PRÆTORIO.

Jubet ut pisces exquisitos et vinum acinaticium, quod
 pluribus laudatur, mensæ regis provideat.

Mensæ regalis apparatus ditissimus, non parvus

indictiones solvi, lib. ult., C. De ammon. et trib.; lib. xv. et xvi. C. Theod., eod. tit.; et inde singularum pensionum breves quadrimestrii sunt, ut hoc loco videre est. Hæc autem auctoris verba Accursius usurpavit in lib. 1, C. De apochis publicis, et Majorianus, novella de ind. rel. Bross.

reipublicæ probatur ornatus, quia tanta dominus possidere creditur, quantis novitatibus epulatur. Privati est habere quod locus continet; in principali convivio hoc profecto decet exquiri, quod visum debeat admirari. Destinet carpsam Danubius, a Itheno veniat anchorago, exormiston Sicula quibuslibet laboribus offeratur, Brutiorum mare dulces mittat acornias, saporis pisces de diversis sinibus afferantur. Sic decet regem pascere, ut a legatis gentium credatur pene omnia possidere. Et ideo procuranda sunt vina, quæ singulariter secunda nutrit Italia, ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæsiisse. Comitis itaque patrimonii relatione declaratum est, acinaticium, cui nomen ex acino est, enthecis aulicis fuisse tenuatum. Et quia cunctæ dignitates [Ac., civitates] invicem sibi debent necessaria ministrare, quæ probantur ad rerum dominos pertinere, ad possessores Veronenses, ubi ejus rei cura præcipua est, vos jubemus accedere; quatenus, accepto pretio competenti, nullus tardet vendere quod principali gratiæ deberet offerre. Digna plantæ species, de qua se jactet Italia. Nam licet ingeniosa Græcia multifaria se diligentis subtilitate commendat, et vina sua aut odoribus condit^a aut marinis permixtionibus insaporet: sub tanta tamen exquisitione reperitur simile nil habere. Hoc est enim merum et colore regium, et sapore præcipuum, ut blattam aut ipsius putes fontibus tingi, aut liquores ejus a purpura credantur expressi. Dulcedo illic ineffabili suavitate sentitur: stipsis nescio qua firmitate roboratur, tactus ejus densitate pinguescit, ut dicas esse aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre quam singularis esse videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. Rigescit, non liquescit ex senio: tunc fatuos humores exsudans, magna suavitate dulcescit. Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum ejus hiemis tempus aperiat; miroque modo incipit esse novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hiemale mustum, uvarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deferret primum in origine sua; et cum potuerit adolescere, perpetuam incipit habere novitatem. Non calcibus injuriose tunditur, nec aliqua sordium admixtione fuscatur; sed, quemadmodum decet, nobilitas tanta provocatur. Defluit, dum aqua durest; secunda est, cum omnis agrorum fructus abseedit. Distillat geminis comparem liquorem, jucundum nescio quid illacrymat; et præter quod ejus delectat dulcedo, in aspectu singularis ejus est pulchritudo. Hoc quantocius perquisitum, et competentibus pretiis aggregatum, chartariis qui in rem directi sunt tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quod lacteo poculo relucescit, quando plus est mirabile quod potueritis difficilius invenire. Albedo ibi

^a Notandum hic est veteres frequenter usos fuisse viuo odoribus condito, teste Athenæo, lib. II, cap. 4;

A decora est, et serena puritas: ut illud de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. Colore quidem extraneum, sed sapore germanum est: asportus dispar, et similis in utroque suavitas. Nam quod acute sapit, quod cito reficit, commune illis intelligitur: sed magna est distantia quæ videtur. Istud intueris rubore lætum, illud conspicias candore festivum. Et ideo procuratio eorum debet esse celerrima; quando in ambobus esse cognoscitur quod pariter expectatur [ed., expetatur].

EPISTOLA V.

VALERIANO [ms. A., VALERIO] VIRO SUBLIMI SENATOR
PRÆFECTUS PRÆTORIO.

B *Significat regem pretia rerum in Lucania, Brutiorumque agris ob illatam ab exercitu injuriam minuisse. Tum jubet ut populi a iudicibus, a ducibus milites in officio contineantur. Denique vetat quominus ulla domus, ne sua quidem, aut regia, ab alendis copiis extimatur.*

Generaliter quidem amplissimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur. Seu gratificante natura illis amplius debemus, qui nobis aliqua proximitate junguntur; dum quoddam genus recti videatur esse propositi, ab æqualitate discedi. Nam modestam collegis impendimus, reverentiam patribus exhibemus; civibus debemus communem gratiam, sed affectum filiis singularem; et tanta necessitudinum vis est, ut nullus se contemptum dijudicet, si sibi aliena pignora prælata esse cognoscit. Et ideo non est aliquid injustum, de patria plus esse sollicitum, eo præsertim tempore, cum ejus videamur periculis subvenire. Plus enim eos diligere credimur, quos eripere festinamus. Veniens itaque numerosus exercitus, qui ad defensionem reipublicæ noscitur destinatus, Lucaniæ Brutiorumque dicitur culta vastasse, et abundantiam regionum studio tenuasse rapinarum. Sed quoniam et illis dare et istis sumere pro temporis qualitate necesse est, pretia quæ antiquus ordo constituit ex jussione rerum domini cognoscite temperata, ut multo arctius quam vendere solebatis in assem publicum præbita debeant imputari; quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam. Nolite igitur esse solliciti. Evasistis exigentium manus, tributa vobis præsens adimit apparatus. Sed quo facilius instrueretur vestra notitia, imputationum summas infra scriptis brevibus credidimus exprimendas, ut nemo vobis vendat beneficium quod publica noscitis largitate collatum. Continete ergo possessorum intemperantes motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum beligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus. Felicium votum est quod jubetur. Ne rustici, agreste hominum genus, dum laborandi tædia fugiant, illicitis ausibus efferantur; et contra vos incipiant erigi, quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex

Ælian., lib. XII Hist. Eunap.; Sardian., in Jamblico; et Arnob., lib. V. Bross.

regia fessione singulos conductores massarum et possessores validos admonete, ut nullam contrahant in concertatione barbariem; ne non tantum festinent bellis prodesse, quantum quiete confundere. Arripiant ferrum, sed unde agros excolant; sumant cuspides, boum stimulos, non furaris. Defensorum maxima laus est, si cum illi videantur prædictas regiones protegere; isti non desinant patrioticas possessiones excolere. Sit iudicibus vigor ex legibus, subsellia non desinant jura malis moribus intonare. Timeat latro iudicium quod semper expavit. Adulter gremium^a iudicis intremiscat. Falsarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat, quia tunc libertas gaudet, si talia non latentur. Sic enim prosperrime geri non sentietis bellum, si vobis sit communiter de civilitate consilium. Nullus opprimat indigentem: invadite pervasores, insequimini persequentes. Est vobis competens pugna civilis. Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis. In annonis vero reputandis esto sollicitus, ne aliquem cujusquam possit fraudare versutia. Rectoribus autem exercitus a rerum dominis sub mea præsentia cognoscite delegatum; ut dum a vobis necessario fuerint commoniti, gravatis per injuriam debeat subveniri. Custodiant nihilominus disciplinam, unde robustius armatur semper exercitus. Additum est etiam beneficii genus, ut a præsentis devotione præceptis regis nec divina domus videatur excepta: sed totum communiter sustineatur, quod pro generalitate censetur. Nunc ergo cum omnibus fratribus vestris studiose consurgite, et sub omni cautela necessaria providete, ut prosit revera nobilissimæ patriæ talia volumina prætulisse. Quieta enim regere, et ex usu administrare provincias, homines vel mediocris intelligentiæ possunt: sed hoc opus, hic labor est, illud magis regere, quod se relictum non potest continere. Cessat enim nautarum in tranquillitate peritia; nec nomen præstat artificio, nisi fuerit vis magna periculi. Habetis ergo tempus, ubi et famam sapientum possitis acquirere, et in omni parte vos laudabiliter, juvante Domino, custodire Meos autem ultra cæteros minime commendo: quia omnibus hoc cupimus accidere, quod nostris laribus [ed., laboribus] desideramus evenire. Mihi enim propria cura dilapsa est, postquam generalem cœpi cogitare custodiam. Opto meis hæc, sed quod possit esse commune: quia magis injustitiæ genus est, aliud sibi iudicem velle quam potest generalitas sustinere.

EPISTOLA VI.

UNIVERSIS PRÆFECTURÆ TITULOS ADMINISTRANTIBUS
SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Minatur pœnas iudicibus iniquis, et hortatur bonos ut publicis utilitatibus indefessi consulant.

Quamvis abunde sufficiant quæ rerum domini in-

^a Juret. putat legendum, *genium*, ut lib. 1, epist. 6, licet dixerit gremium curiæ lib. xi, epist. 13.

Hæc formula tributum remittitur ob transitu militum, quem innocentem esse debere constituitur,

A genita pietate præceperunt, interminationes tamen importunis et fatuis adhibita districtione geminamus, ut qui nequeunt erubescere, saltem se contineant per timorem. Quis enim de sua præsumptione gratuletur, quando famam perditurus est, qui interdicta tentaverit? Retundatur [Ac., recondatur] ambitio cæca cupientium; proterva refrenetur audacia; qui lucrum de malo querit, pœna proposita terreatur; qui honorem per nefanda desiderat, amissa potius opinione turbetur. Additur etiam quod nostris temporibus sceleratæ pecuniæ non valebunt; nec culpam suam redimit, qui reum se esse cognoscit. Iniquis fraudibus non patebit occasio; persequimur, non vendimus excedentes. Ubi jam male capientes spem habebitis, quando vobis et rerum domini et vestri iudices comminantur? Vos tamen quos ad publicas administrationes pervenire nostra fecit electio, de actionum honestate confidite: quia vos nulla venalitas excludit, si probitas continuerit actionis. Publicis utilitatibus servite fixi, quando vos nulla privata damna concutiant. Reddite hæc vicissitudinem iudicio meo, ut qui vobis nullo proprio suffragio gravari feci, studeatis in vobis mea facta laudari. Præfixum itaque tempus a rerum dominis noveritis esse servandum; ita tamen, ut ea quæ vobis pro publica utilitate decreta sunt, providere ac solvere debeatis.

EPISTOLA VII.

CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Indicat regem fiscum indictionis 15 aliquibus incursione Suevorum vastatis relaxasse.

C Sub clementia boni principis nihil constat licere fortuitis; quando sinistros casus corrigunt, **192** qui præstare prosperrime consueverunt [Ms. et Ac., censuerunt]. Nam quemadmodum ferret nudus sævam barbariem, et districtum principem, quando spoliatus jure negat quod affluens interre didicerat? Atque ideo illi vel illi, Suevorum incursione vastatis, fiscum decimæ quintæ indictionis (Anno Christi 557) serenitas regalis indulgit, sicut te poterit instruere relecta præceptio. Unde obedientiam commendantes a supradictis possessoribus de prædiis, quæ tamen cognoveris esse vastata, præsentis indictionis tributa non exigas: reliqua vero solenni compulsionem procura, ut constitutis temporibus arcario nostro residuam suppleas quantitatem. Cave ergo ne gravior fias hostibus, si adhuc nudare velis exutos: chlamydes non paveant, qui arma timuerunt, rapinas non sentiant post prædones. Validas contra te apochas invenerunt; invictas securitates illis dedit calamitas sua; violentus abstulit quod querebas. Cui nihil videtur relictum, a tributis constat esse liberatum.

EPISTOLA VIII.

CONSULARI PROVINCIÆ LIGURIE SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Eximit casas quorundam a fisco publico exactoribus

novell. 130, ut ob eandem causam privatis conducto-ribus censionibus jure nostro remittuntur, leg. 15, *Ex conducto*, § *Si vis*, § *Si exercitus præteriens*. D. *Locat. et cond.*, sup., lib. v, epist. 26. FORN.

tributorum persolvendo, dummodo suis ipsi manibus illum regias in arcas tempore præscripto deferant.

Novum genus videtur esse compendii, postulantem acquirere, et præstantes nulla damna sentire. Nam sic accipitur ab uno, ut perire non possit ab altero: donatur sine dispendio; ceditur sine imminutione, et nomen habet munificentiae quod [Ac., qui] jura Domini nescit exire. Quapropter ille casarum suarum fiscum in illa provincia constitutarum, quas brevis subter conscriptus eloquitur exactorum suggerit enormitate vexari, desiderans sine aliqua imminutione publicae utilitatis, inferre se debere nostris arcariis debitam functionem. Quod nos qui nullorum damnis studere cognoscimur, dummodo fisco competentia rationabili satisfactione solvantur, libenter annuimus: quia hoc est bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare. Qua de re spectabilitas tua commonitis curialibus, vel compulsoribus, necnon et his quorum interesse cognoscit, ab illa indictione prædictis casis exactionem faciet sub hac conditione removeri; ut si intra illas calendas summa quæ competit non fuerit arcario persoluta, intra provinciam solemnibus exactio peragatur. Minusve fidem suæ promissionis arcariorum apochis probaverit esse completam, ab omni inquietudine compulsorum designata prædia liberentur: quia illa magis debent eligi, quæ sine suspitione damni libenti animo probantur offerri. Grata enim nobis est sine instantia compulsoris exactio; et hoc devotum facere, quod vix poterat coactus implere. Atque utinam possessor ultroneus et nobis necessitatem morarum tolleret, et sibi damna competentibus illationibus abrogaret! Ipse enim imminentem necessarium facit, qui solemnibus præbere distulerit.

EPISTOLA IX.

PASCHASIO PRÆFECTO ANNONÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Significat Afrum aliquem ambiisse facultates relictas a quodam nullis filiis aut hæredibus superstitionibus mortuo, quem jubet more solenni in illas introduci.

Pietate plenum est, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, et non tantum consanguineos ad substantiæ lucra mittere [Ms. Cuj. et Gr., permittere], quantum ipsos quoque advenas invitare. Hæreditas quæ est sine proximis, absque parentela successio; solaque fides generis est, patrios sonare sermones. Difer enim sic expetit beneficia, ut sibi olim doceat fuisse concessa: donum sine accipientis nomine præter personam largitas, quia primum collatum est genti, ut postea petentium vocabulum potuisset affligi. Hinc est quod jure quodam postulant hæreditates alienas, et illis tantum videtur competere, quod Romanus non potest in causis similibus obtinere. Beneficium tale non habuerunt in patria sua, sed hic omnes sub hac conditione parentes sunt: universa natio, quantum ad successionis beneficium, una familia est. Quocirca experientia tua preces illius diligenti examinatione discutiat, et si revera ille quem suggerit de hac luce transiisse filios non reliquit, nec ab alio constat rationabiliter possideri, introductio-

A nem memoratæ rei officium vestrum celebret ex more, quatenus antiqua pietas regnantium præsentium reparet beneficia dominorum; et possit pro illis supplicare, sub quibus se magis intelligit votiva meruisse. Resumat facultatem, quam se suspiraverat amisisse. Peregrinum se ultra dicere non potuit, qui optata rura [Ac., jura] conquirat. Habeat possessorum similem dignitatem, et jam tributa reparatus inferat, qui opem ab alienis manibus expetebat. Gaudeat se ad hoc perductum, ut daret quod utique nisi habenti non probatur emergere; cæteris dominis in hac tantum sorte deterior, quoniam alienare nequit quod possidere prævaluit. Sed et hoc quoque magna credimus æquitate repertum, ut qui loco succedit pignoris, substantiam suam affectu [Grul., Cuj., Niv. et B Ga., effectam] pariter jure servet extraneis. Miseratione pastus, nunc pascat et alios: felix illi contigit et prædicanda captivitas, Romana civitate perfrui, et Afrorum privilegiis potuisse misceri.

EPISTOLA X.

DIVERSIS CANCELLARIIS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Præcipit ut summam futuræ indictionis sine mora ulla exigant. Si secus fecerint, minatur se eos rigidius tractaturum.

Rationum publicarum reliquæ infartæ sunt ægritudini comparandæ, quæ gravant et debilitant [ed., gravatum debilitant], nisi sub celeritate discedant. Reatus quidam est esse sub debito, nec liber potest veraciter 193 dici, qui probatur obnoxius reperiri. C Prudens se ipse compellit: minus cautus est, qui urgetur ab altero. Nam quid egit totius anni suscepta compulsio? Summa futuræ indictionis et quantitas exigatur. Parcendo non parcitis, exonerando prægravatis; et dum venales moras quæritis, tributis onera duplicatis. Relinquit tandem crudelem misericordiam, beneficia tota detestatione fellita. Gravius percutit, qui blandiendo grassatur; et sub indulgentia lædit, qui consuetis temporibus exigere tributa distulerit. Et ideo desinite aliquando possessorum damna mercari, quia totum constricti per incommoda redditus quod iniquis dilationibus abstulistis. Post ista enim non vos credatis verbis iterum commoneri, sed irremissibili exactione compelli. Quapropter si ad illum diem arcario nostro, quæ de provinciis solemniter postulantur, dispunctis rationibus, non aut per te intuleris, aut destinaveris quantitatem, degeniatus in provincia velociter reddes, quæ te male distulisse cognoscis: quia nimis iniquum est ut assis publicus sub tua negligentia jaceat, et arcariis [ed., arcarius] mutuam pecuniam publicis utilitatibus incessanter expendas.

EPISTOLA XI.

PETRO VIRO CLARISSIMO, EROGATORI OBSONIORUM, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut obsonia populo Romano a rege concessa absque fraude distribuat.

Probata debet esse conscientia, qui principalia beneficia præponitur erogare, ne aliqua cupiditatis

sorte desicetur quod a tanta liberalitate profunditur. Mutant enim quasilibet largitates rapientium manus. Et sicut fontis puritas per limosa corrumpitur, sic affluentia boni regis avaris distributionibus immutatur. Aurum ipsum, cum solvitur in liquorem, nisi mundissimo caliculo suscipiatur, inficitur, quando puritatem sui illa sola custodiunt, quæ nulla sordium admixtione fuscantur. Quam gratum per niveos caliculos rivulos videre currentes, et ipsam quodammodo naturæ liberam ridere puritatem, quando nullis maculis injuriata turpatur! Sic dona rerum domini nulla debent pollutione fuscari: sed sicut ab ipso exeunt copiosa, ita debent ad Romanos pervenire purissima. Nam licet omnis fraus gravis esse videatur, illa tamen importabilis redditur, quæ in Romulea plebe grassatur: turba quæ vivit quieta; populus qui nescitur, nisi cum latus est; clamor sine seditione; strepitus furoris nescius; quibus sola contentio est paupertatem fugere et divitias non amare. Nesciunt enim esse lucripetes, nec aliqua se negationis calliditate disruciant: vivunt fortuna mediocrem et conscientia divitum. Nonne piaculum est talibus rapere, qui nesciunt aliena fraudare? Quapropter obsonia Romano populo distribuenda ab illa indicatione, propitia tibi Divinitate, concedimus, ut sine aliqua diminutione percipere possit quod regia largitate promeruit. Cave ne quod illi meruerunt, alter accipiat; et tu a gratia nostra peregrinus reddaris, si a civico amore discesseris. Non fiat Latialis pretio, qui civitatis illius non habet jura nascendo. Honorandum semper est quod nomen gentibus dedit, quando potior in humanis rebus redditur, de cujus aliquod claritate præstatur. Munera ista Quiritum sunt. Non subripiat locum liberi fortuna servilis. In majestatem Romani populi peccat, qui sanguinis illius puritatem famulorum societate commaculat.

EPISTOLA XII.

ANASTASIO CANCELLARIO LUCANÆ ET BRUTORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Laudat imprimis vinum Palmatianum, necnon Silanum caseum; et jubet ut utrumque ad aulam regiam mittendum sollicitius perquirat.

Cum apud rerum dominum solemniter more pranderemus, et diversæ provinciæ de suis deliciis laudarentur, ad vina Brutiorum et Silani casei suavitatem, currente, ut assolet, sermone, perventum est; quod herbarum beneficio tanta ibi naturæ jucunditate conficitur, ut non credas deesse mellis gustum, quem nulla conspicis qualitate permixtum. Manat illic leviter provocatum lac uberibus fistulosis, et quasi in alios ventres naturæ ubertate collectum, non guttis impluit, sed quibusdam repentinis torrentibus influescit [Ac., intumescit]. Redolet suavis et varius odor herbarum, naribus agnoscitur pecudum pastus, qui

• Vide quæ de donationibus Tiberii principis scribit Dion., lib. LVII, pag. 787. JURET.

^b Vid. in hunc locum Baronium, tom. VIII, ad an. Chr. 591, pag. 21. JURET.

• Gazeti vini mentio fit a Gregor. Turon., lib. de Gloria confess., cap. 5 et 6; a Sidon. Apoll. in car-

siagnans virtute diversa, thuris sentitur inspirare similia. Huic tanta pinguedo sociatur, ut arbitris simul decurrere Palladium liquorem; nisi quod ab illa prasina viriditate niveo candore discernitur. Tunc cadis late patentibus copia illa mirabilis keto nimum [alii, nimirum] pastore suscepta, cum admixtione coaguli in callosam coeperit teneritudinem condurari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur; quæ subterraneis horreis aliquantulum congregata, diuturnam casei facit esse substantiam. Hoc quantocius superimpositum navigiis destinabis, ut desideriis regalibus parvo munere satisfecisse videamur. Vinum quoque, quod laudare cupiens, Palmatianum [Forn. et Cor., Ga., Palmatinum, vel Palmarium] nominavit antiquitas^b, non stipsi asperum, sed gratum suavitate perquire. Nam licet inter vina Brutia videatur extremum, factum tamen est pene generali opinione præcipuum. Ibi enim reperitur et Gazeto^c [Cuj., Gazeo] par, et Sabino simile, et magnis odoribus singulare. Sed quia illud saniam sibi nobilissimam vindicavit, hoc et in suo genere nimis elegans perquiratur, ne prudentia majorum aliquid appellasse videatur improprium. Est enim suavi pinguedine molliter crassum [Gr., Cuj., Niv. et Ga., satum], vivacitate firmissimum, nare violentum, candore quoque perspicuum; quod ita redolet ore ructatum, ut merito illi a palma nomen videatur impositum. Viscera defecta constringit, vulnera madida desiccat, lassum reficit pectus; et quod vix prævalet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat infectus. Sed provide ut supradictas species exactas debeas destinare, quia falli non possumus, qui hoc patriotica veritate [ms., varietate] retinemus. Ad præsens enim de cellariis nostris quæ desiderabantur obtulimus. Tu autem tuo periculo dissimilia facis, quorum jam judicia teneri posse cognoscis.

194 XIII.

EDICTUM.

In eos qui munera regis collata Ecclesiis subriperant.

Usu contineri debet omnium largitas impensa dominorum, quando necesse est universitati proficere, quod illos impulsu Divinitatis probatum fuerit effecisse. Pietas siquidem principum totum custodit imperium, et dum illis vicissitudo digna redditur, incolumia reipublicæ membra servantur. Dudum siquidem imperialia constituta per Brutios atque Lucaniam sacrosanctas Ecclesias aliqua munerum devotione juverunt. Sed ut est sacrilegis mentibus familiare, et in ipsa quoque reverentia divina peccare, nonnullam exinde partem numerariorum nomine canonicarii subtrahebant, facientes laicum commodum substantiam clericorum. Quod sedis nostræ numerarii exsecratione detestabili respuentes,

mine 17, ad Ommatium :

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna.

Hoc autem dictum a regione Gaza, scilicet Palæstinæ, ut scribit Isidorus, Origina, lib. xx, cap. 3. JURET.

nunquam sibi illatum fuisse suggerunt, quod de tali scelere manus impiæ defraudaverunt. Quid adhuc minime, audacia humana, tentabis, si et ibi furta porrigis, ubi te minime latere posse cognoscis? Ut illudas oculis fortasse mortalibus, quamvis iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio: quanta ergo cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare quod Divinitas non possit advertere! Sed ne similis ulterius grassetur forte præsumptio, aut divinam patientiam frequens provocare possit excessus, edictali programmate definimus, ut qui in hac fuerit ulterius fraude versatus, et militia careat, et compendium propriæ facultatis amittat. Graviore siquidem pœna plectendus est qui usque ad injuriam divinam suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnantium; possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in regali posita largitate pervaditur? Possessio ejus principis munus est. Quemadmodum præsumat subjectus contingere quod Deo respicit humilitatem dominantis offerre? Additur quod talibus non dare, tulisse est; et merito, quando qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, exstinguit. Pudeat illis tollere, quibus jubemur offerre. Ultra omnes crudelitates est divitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra, horreantur damnosa compendia: nullus audeat inde tollere quod possit collecta dispergere. Addendo perdit, qui retinendo collegerit; et paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit.

EPISTOLA XIV.

ANASTASIO CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit Rhegiensem regionem, et prohibet quominus laridum et triticum ab ea deinceps coemptionis nomine postulentur.

Rhegienses cives, ultimi Brutiorum, quos a Sicilia corpore violenti quondam maris impetus segregavit, unde civitas eorum nomen accepit (divisio enim ῥηγίου Græca lingua vocitatur), iniqua suggerunt se exactorum præsumptione fatigari: implorantes non aurium, sed oculorum nostrorum nota remedia, qui possumus scire territorium eorum quod petitur non habere. Est enim montanis lapillis terra rarissima, arida pascuis, sed undosa viademis; segetibus adversa, sed olivis accommoda: et ideo cultura ejus omnis in sarculis est, quia superficies ipsius sicca nutrire non valet superne nascentia. Tergore illic ager nudus, industria potius quam natura vestitur. Nam Palladiæ silvæ viriditate contegitur, qui in solo aridissimus approbatur. Talius enim locis illa proficiunt, quæ radicibus proceris ad humi penetrare descendunt. Segetes rigantur, ut vivant; et conditione mutata hoc aristis impenditur, quod oleribus exhibetur. Quanta seges est, quæ manu colligitur [Ac., colitur]? Raro illic ab area venit humeris gravatus agricola, ut non messes in horreis colligantur, sed

A vix possit aliquos cophinos de summa ubertate complere. In hortis autem rusticorum agmen habetur operosum, quia olus illic omne saporum est marina irroratione respersum. Quod humana industria fieri consuevit, hoc cum nutrire acceptit. Contra Maronis autem sententiam intyborum illic fibræ dulcissimæ sunt, quæ præcinctæ foliis tortuosis callosa teneritudine conglobantur: unde in morem nitri [Ac., vitri] aliquid decerptum frangitur, dum a secundo cespite segregatur. His victualibus, ei vis nosse, regio illa secunda est; nam et marinis deliciis copiosa jucunditate perfruitur, quia ibi mare supernum ac infernum, insertis frontibus adunatum, delicias utriusque pelagi in unam congregationem sinus sui volubilitate perducit. Necesse est enim illic et pisces properare, ubi constat et undam posse defluere. Exormiston^a quoque inter pisces regium genus, compar murenis corpore vel colore distans, naribus setosis, colostrea delicata teneritudine præditum, oleoso ac suavi liquore coagulatum, appetibilis grataque pinguedo, cum spumis fluctuantibus inter aeris confinia cœperit enatare, nescit ad cubilia redire quæ deserit: credo, aut immemor reversionis, aut, teneritudine summa mollitus, nequit undis elevantibus contraria obluclatione demergere; fertur velut corpus exanime, nullis nisibus periculum, nulla arte devitans; et hinc viribus destitutus, redire non creditur, quia nec fugere posse sentitur. Hic plane tantæ dulcedinis esse dignoscitur, ut ei nemo piscium comparetur. Hæc sunt in littore Rhegino quæ diximus; quod non alio referente cognovimus, etsi visuali probatione retinemus. Quapropter laridi atque tritici species, nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari, quia nimis calumniose petitur, quod loci beneficio non habetur. Deinde sufficere debet defensio veritatis et testimonium iudicis, quia nimis execrabile malum est, si, cum aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat. Additur etiam quod tantis commeantium fatigatur adventibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, ut rationabiliter illi remitti debuisset, vel quod apud ipsam nasci posse [Grul., Cuj., Niv., Ga., non posse] constaret.

195 EPISTOLA XV.

D MAXIMO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit urbem Scyllacium patriam suam, et vivaria quæ ad pedem Moscii montis effoderat. Tum quædam de paraveredis, annonis et pulveraticis iudicium edicit.

Scyllacium prima urbium Brutiorum, quam Trojæ destructor Ulysses creditur condidisse, irrationabiliter dicitur præsumptum nimietate vexari, quod nobis præsentibus non oportuisset assumi: quia læsiones ejus cogimur plus dolere, dum patriotica nos probatur affectione contingere. Civitas supra sinum Adriaticum constituta, in modum botryonis pendet

^a Est piscis genus ita a Græcis illis qui ultimam oram Græciæ in Italia accolebant vocatum, quia fundum maris deserere solet, ut in summum enatet,

quod dicitur proprie de navi sublatis anchoris, et contra, cum est fundata anchoris, dicitur ὀρμηθῆνας. Bross.

in collibus; non quod difficili ascensione turgescat, sed ut voluptuose campos virentes et cœrula maris terga respiciat. Hæc nascentem solem ab ipsis eunabulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit auro-ram: sed mox ut oriri cœperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum: propria illic luminis claritate resplendet; ut ipsa magis solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata. Fruitur luce perspicua: aeris quoque temperatione dotata, apricas hiemes, refrigeratas sentit æstates; et sine aliquo mœrore transigitur, ubi infesta tempora non timentur. Hinc et homo sensu liberior est, quia temperies cuncta moderatur. Patria siquidem fervens leves efficit et acutos, frigida tardos et subdolos; sola temperata est, quæ mores hominum sua qualitate componit. Hinc est quod antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, quæ aeris puritate peruncta lucidissimos sensus ad contemplativam partem felici largitate præparavit. Nunquid enim tale est corpori aquas cœnosas sorbere, quale perspicuitatem dulcissimi fontis haurire? Sic animæ vigor oneratur^a, dum spiritu graviore comprimitur. Subjacemus enim necessario talibus rebus, quando nubilo tristes efficimur; et iterum naturaliter ad serena gaudemus, quia cœlestis animæ substantia ad infecta quæque et purissima lætatur. Fruitur marinis quoque copiosa deliciis, dum possidet vicina quæ nos fecimus claustra Neptunia. Ad pedem siquidem Moscii montis saxorum visceribus excavatis fluentia Nerei gurgitis decēter immisimus. Ubi agmen piscium, sub libera captivitate ludentium, et delectatione reficit animos, et admiratione mulcet obtutus. Currunt avidi ad manus hominum; et antequam cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas; et dum habet in potestatem quod capiat, frequenter evenit ut repletus omnia derelinquat. Spectaculum quoque pulchre laborantium non admittitur in civitate sedentibus. Cernuntur affatim copiosæ vindemiæ: arearum pinguis tritura conspicitur, olivarum quoque virentium vultus aperitur. Non eget aliquis agrorum amœnitate, cui datum est de urbe cuncta conspiciere. Hoc quia modo non habet muros, civitatem credis ruralem, villam judicare possis urbanam; et inter utroque posita, copiosa noscitur laude ditata. Hanc dum frequenter invisere desiderant comiteantes, dum lædia laboris refugere cupiunt, amœnitate civitatis in paraveredorum et annonarum præbitione propriis cives fatigantur expensis. Quapropter ne lædat urbem amœnitas sua, aut res præconii fiat causa dispendii, paraveredorum et annonarum præbitionem, secundum evectiones concessas, in assem publicum constituimus imputari: pulveratica quoque iudicis funditus amputantes, trium tantum etiam dierum præsulibus annonas præberi secundum vetera constituta decernimus, suis expensis facta tarditate vecturæ. Leges enim administrantes, remedio, non oneri esse voluerunt. Qua de re æquitatis

A intuitu civitas vestra [forte, civitatem vestram] relevare judicarium est, quod tibi referimus, non remisum. Vive, juvante Deo, justitia sæculi, et securitatis gaudio singulari. Alii dicant insulas, ego habitationes tuas appellem potius fortunatas.

EPISTOLA XVI.

CANONICARIO [ms. Aud., CANONICARIA].

Jubet subditos sibi admonere ut tributa consueta libenter exsolvant: nullus statuta pondera excedat; mittat ipse quarto quoque mense ad prætoriana scrinia fidelem expensarum notitiam.

Tempus admonet humanis rebus indesinenter accommodum (dum res nobis etiam asperas captata semper opinione conciliat), ut illationum fiscalium curam annua festivitate reparemus, quando reipublicæ ordo tali consistere cernitur instituto. Et merito votivum sistere cernitur, quod pro cunctorum utilitate præstatur. Diligenda sunt ista, unde respública videtur esse firmissima. Quæ dum redeunte censu reficitur, status sui firmissimo robore continetur. Quapropter magna est quolibet tempore monstrata devotio: sed tunc acceptior redditur, quando necessaria plus habetur. Præbeant igitur possessores stipendia, suæ gratiæ profutura. Debitum siquidem, quod non potest evitari, prona debet mente semper offerri, ut fiat beneficium, quod sine compulsione constat illatum. Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per indictionem primam [Anno Christi 538] in diœcesi tua possessorem te præcipimus admonere, ut, trina illatione servata, assem tributarium devotus exsolvat; quatenus nec aliquis se sub immatura compulsione ingemiscat exactum, nec iterum remissione lentata quisquam se dicat esse præteritum. Nullus quantitatem justæ ponderationis excedat, sitque libra justissima: modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi. Expensarum quoque fidelem notitiam per quaternos menses ad scrinia nostra solemniter destinabis; ut, totius erroris obscuritate deteresa, rationibus publicis veritas elucescat. Sed quo facilius possit, Deo juvante, quæ sunt instituta complere, illum atque illum sedis nostræ milites tibi officioque tuo periculorum suorum memores **196** præcipimus imminere, quatenus quod agnoscis jussuni, inculpabiliter sortiatur effectum. Cave ergo ne te aut improbæ redemptionis; aut torpentis desidiæ culpa respiciat; et quod expedire neglexeris, tuis inferat damna fortunis.

EPISTOLA XVII.

JOANNI SILIQUATARIO RAVENNATI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO [ms. ATHALARICUS REX].

Præcipit possessores moneat ut juxta montem Caprarium et loca circa muros juvatia [ovearum] ingentia ora pudent.

Munitio civitatum spes est certa cunctorum, quando in pace ab exteris gentibus discitur, quod veraciter in certamine timeatur. Plena est enim diversis generibus hominum habitatio urbium singularum. Quis

^a Locorum situs ingenia hominum format, ait Curtius Rufus, lib. vii et lib. viii. Vide Stobæ, serm. 99, pag. 327; Cicero, lib. ii de Nat. Deor. JURET.

novit cum qua gente confligat? Ideoque omnes debent agnoscere quod futuris hostibus gratum non sit audire. Quapropter ex nostra jussione possessores admonere curabis, ut juxta montem Caprarium et loca circumjecta muris fovearum ingentia ora pandantur [Ac., condantur]; talisque ibi pateat hiatus, ut nullus relinquatur introitus. Cur, nefandi homines, perscrutamini accessus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingressus? Nescio quid videmini tegere, qui palam non desideratis intrare. Conscientio recta vias publicas tenet, obivorum [ed., plurimorum] collocazione gratulatur; et cum diversos gratanter inquirat, laboris tædio non gravatur. Amicum est autem crimini, velle nesciri; et qui vias suas occultit, conscientiam prodit. Proinde in usus generales itinera prisca revocentur: ne, dum compendium laboris quærent, vitæ dispendia patiantur. Ille enim jure habendus est hostis, qui munimina nititur violare civitatis.

EPISTOLA XVIII.

CONSTANTINIANO VIRO EXPERIENTISSIMO SENATOR PRÆ-
FECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut i er Flaminia reficiat, paraveredorum præscriptum procuret numerum; congreget sine possessorum dispendio annonas; cibos qui mensis regis parantur sedulo perquirat.

Regius apparatus sicut negligentibus affert periculum, sic strenue laborantibus præstat ornatum. quia præmium est vitæ, damno vidente, servire, cui nec culpa celari, nec bonum possit abscondi. Quam gratum est sine offensione aliqua iter agere destinatum, videre judicia diligentia, dubia sine timore transire, gressu facili montuosa conscendere, in pontibus contrabium non tremere, viamque sic conficere ut omnia probentur animo convenisse! Militiam vestram transcenditis, si rerum domino placere possitis. Nam cui nos parere contendimus, magnus proventus est, si mereamini ad ejus placidos venire conspectus. Quocirca iter Flaminia, rivis sulcantibus exaratum, hiantes ripas latissima pontium interjectione conjungite, oppressas margines platearum asperrimis silvis enudate; paraveredorum ascriptus numerus procuretur cum electa qualitate membrorum; annonarum designatarum copia sine aliquo possessorum dispendio congregetur. Quia sic omnia grata redditis, si in nulla parte peccetis. Res una subtrahat cuncta deformat; et totum deesse creditur, ubi vel minima querelæ asperitas commovetur. Species præterea, quæ mensis regis apparantur, exactas tota sedulitate perquirite. Nam quid proderit exercitui satisfacere, si vos contigerit in ipsa dominorum passione [ms. et Ac., passione] peccare? Pareant provinciales admoniti; civitates singulæ declarata brevibus subministrant. Nam quoties læto principi occurritur, efficaciter beneficia postulantur. Cogitate etiam quod præsens facta vestra dijudico, aut gratias vobis domini gaudens reddo, aut commotionem principis iratus attribuo. Agite ergo ne mihi imputetur vester excessus, quia cunctis de vobis satisfacio, quod culpis vestris offendero. Persolvat mihi potius gratiam

A univversus exercitus. Magna vobis erit gloria, et me securum reddere, et tantorum bona judicia meruisse.

EPISTOLA XIX.

MAXIMO VICARIO URBIS ROMÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆ-
TORIO.

Commonet ut omnia ad regem solemniter excipiendum necessaria paret.

Adventum quidem regium ex ipsa potestis cognoscere frequentia commeantium: quia necesse est ut res magna competentia præmittat semper indicia. Venturum diem Lucifer demonstrat exortus; serena secutura lavens ventus ostendit; imminet bona quadam animi præsagitione dignoscimus; et difficile magna res geritur, quæ signorum præcursione minime declaretur. Verumtamen et vos necessario commonemus, ut pontis junctione Tiberinos fluctus solemniter vestiatis, quatenus transitum præbeat intremulum, fixum concatenatione navigium, et de suo situ celerem nobis præstet excursum. Non moveatur pigris funibus, ut solebat; non manibus trahentium moles tanta torpescat; celeritat in potius fixa conferat, quam se movens antea non præbebat. Ambulent commeantium greges; profecto non navigiis incisa nos unda deportet. Sic decet dominum suscipi, ut aliqua debeat novitate gratulari. Tabularum fortiter junctura constricta soliditatem debet præbere necessariam, ut pavorem undas dubitantium terrena similitudine possit auferre. Optetur quinimmo longior fuisse, cum transitur innocue. Cancellorum titamen dextra levaque decenter aptetur. Prosper datur transitus, cum fuerit casus asper exclusus. Vide quemadmodum reliqua ad te pertinentia præpares, qui te occursum esse cognoscis. Quale est enim in tanta frequentia non potuisse culpari! Univversos affligit, qui regi aliquid necessarium subtrahit: quia, dum lætus optatur ab omnibus, cunctos contristat, si probetur offensus. Adde quod sic præclarum est sub tanta senatorum 197 occurrence laudari, principem sic suscipere, ut omnes intelligant nil deesse; ante ipsum quoque dominum venire lætum, quam aliqua trepidatione confusum. Insuperatum bonum est, si is ad quem deceptionis pertinet periculum sibi gratie procuret augmentum. In quam rem illum sedis nostræ militem nos direxisse cognosce, qui tibi officioque tuo debeat inminere, quatenus nobis omnia parata renuntiet, quia committi non potest casui, quod nostro periculo constat ascribi.

EPISTOLA XX.

THOMATI ET PETRO, VIRIS CLARISSIMIS, ARCARIIS, SENATOR
PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut reddant actoribus sancti Petri cum obligatione chirographi vasa sacra quæ Agapitus papa ad Orientem legatus missus pro pecunia accepta arcariis regis oppigneraverat.

Retinetis mecum, fidelissimi viri, sanctum Agapitum, urbis Romæ papam, cum ad Orientis principem legationis gratia mitteretur, jussione regia datis pignoribus, a vobis tot libras auri facto pietatis solemniter accepisse; ut cui providus dominator

Jussit, ad subitum ejus etiam urgeret excessum. Primum quidem benigne præstitit, qui in necessitate mutuas pecunias dedit; sed quanto gloriosius fecit etiam illud largiri quod cum gratiarum actione potuisset offerri! Victa est sine damno necessitas: manus papæ dabat quod ejus substantia non habebat; et illud iter est indemne redditum, quod donis constat expletum. Quale, rogo, videbatur antistitem petentibus Ecclesiam, et Ecclesiam nulla detrimenta sentire? Distributor fuit potius quam donator, quia necesse est illi applicari, de cujus facultatibus videbatur expendi. Quid non agat apud pium principem talis legatio, quam destinatam singulari constat exemplo? Quapropter nostra præceptione commoniti, et regia jussione securi, sanctorum vasa cum obligatione chirographi actoribus sancti Petri apostoli sine aliqua dilatione refundite, ut lucrose reddita, celeriter impetrata videantur optata [ms., impetrare videantur optata]; referantur manibus Levitarum ministeria toto orbe narranda; donetur quod proprium fuit, quoniam juste per largitatem recipit quod sacerdos legibus obligavit. Superatum est exemplum quod in historia nostra magna intentione retulimus. Nam cum rex Alaricus, urbis Romæ deprædatione satiatus, apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox ut rei causam habita interrogatione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit; ut cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, devotione largissima deleret excessum. Sed quid mirum, si reverenda sanctorum^a diripere noluit, qui tanta se Urbis vastatione ditavit? Rex autem noster religioso proposito reddidit vasa quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Et ideo talibus factis frequens præstetur oratio, quando læta concedi posse credimus, cum retributionem bonis actibus postulamus.

EPISTOLA XXI.

DEUSDEDIT SCRIBÆ RAVENNATI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Officium scribarum et utilitatem describit.

Scribarum officium securitas solet esse cunctorum, quando jus omnium ejus sollicitudine custoditur. Alios enim depopulantur incendia; alios nudat furtiva subreptio; nonnullis negligentia perit quod diligens auctor acquirit; sed fide publica robustissime reparatur quidquid a privatis amittitur [ms., admittitur]. Diligentior est in alienis, quam potest esse cura de propriis: non admonitus facit quod vix rogatus impleret, et requisitus non potest negare quod is cujus interest se fatetur amisisse [ms., admisisse]. Armarium ipsius fortuna cunctorum est; et merito refugium omnium dicitur, ubi universorum securitas invenitur. Ad paterna transit officia si incorrupte sit veritas custodita. Nam sicut diligens genitor servat quod otiosus successor inveniat, sic arbiter artium nullum patitur propria utilitate fraudari. Et ideo tantæ

^a Simili locutione dixit, sacre jussionis reverenda, lib. III, epist. 13; et, stupenda meritorum, lib. epist. 4. JUR.

A rei jugiter præcipimus esse custodem, ut qui hinc de integritate placuisti, nulla debeas variari fuscari. Vide quod tibi committitur antiqua fide quotidiana diligentia dirimis jurgantium litem. cunctos præsules de tua cura litigatur; et tu p judicas, qui causarum vincula dissolvis. Hoc horabile decus, indisputabile testimonium, vox ant chartarum, cum de tuis adytis incorrupta processerit, cognitores reverenter excipiunt; litigantes quavis improbi, coacti tamen obediunt [forte dicitur]. Et cum fas sit promulgatam sententiam suspendi, tibi non licet obviari. Quocirca non habet venale propositum. Tinea documentorum est, clatio inaligna redimentis, dum quærunt consuetudine quod se cognoverunt impedire. Pascat te editio [et Cuj., edictio] decora veritatis; facultas tua habetur integritas. Da petentibus quæ olim facta sunt. Translator esto, non conditor antiquorum gestorum. Exemplar, velut annulum, ceris Imprime; ut vultus expressa non possunt signa refugere, ita nus tua ab authentico nequeat discrepare. Quod aiquis iniqua subreptione traduxerit, quemadmodum in alia causa tibi acquiescat credi, quem scit potest corrumpti? Impugnat te fraude sua; et facile conicit, quem in una parte decepit. Ama justitiam, qua nemo queritur; ut etiam iratus testimonium lubre possit dicere, qui te incassum voluit deviare. Publicum est omne quod feceris, dum aut laudem gratiam, aut accusatus invenire possis offensam.

EPISTOLA XXII

PROVINCIALIBUS ISTRIE SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut tributum in vino, oleo et tritico, quibus ab anno provincia abundabat, solvant; 198 et milia Laurentum cum pecunia ad majorem ejusmodi numerum comparandum Ravennamque deveniendum. Tum illam provinciam accurate depingit.

Expensæ publicæ diversa temporum varietate videntes, hac ratione se poterunt continere, si provinciarum locorum sequatur salubritas jussionum. Illie et facilis est procuratio, ubi fuerit fructus uberior. Nam si indicatur [Juret. legit indicitur] quod sterilitas juna denegavit, tunc et provincia læditur, et effectus optabilis non habetur. Commœantium igitur attentione didicimus, Istriam provinciam a tribus egregiis fructibus sub laude nominatam, divino munere quædam, vini, olei, vel tritici, præsentis anno fecunditate gratulari. Et ideo memoratas species in tot solidos date pro tributaria functione, qui vobis de presenti prima indictione (Anno Christi 538) reputent; reliqua vero propter solemnès expensas relinquere devotæ provinciæ. Sed quoniam nobis in majore summa sunt quærenda quæ diximus, tot solidos et de arca nostra transmisimus, ut res necessariæ vestro dispendio uberrime debeant congregari. Frequenter enim, dum extraneis urgemini vendere,

leis damna sentire; ea præsertim tempore, cum vo-
bla peregrinus emptor crepitus est; et rarum est aurum capere, quando mercateres cognoscitis non adesse. Quanto vero melius est parere deminis, quam præstare longinquis, et debita fructibus selvere, quam ementium fastidia sustinere! Prodimus etiam amore justitiæ quod nobis suggerere poteratis; quia in pretio ledere non debemus, unde nauorum præbitionibus non gravamur. Est enim proxima vobis regio supra sinum maris Ionii constituta, olivis referta, segetibus ornata, vite copiosa: ubi quasi tribus uberibus, egregia ubertate largitis, omnis fructus optabili fecunditate profluxit. Quæ non immerito dicitur Ravennæ Campaniæ, urbis regiæ cella penaria, voluptuosa nimis et deliciosa digressio, fruitur in Septentrione progressa cœli admiranda temperie. Habet et quasdam, non absurde dixerim, bajas suas, ubi undosum mare, terrenas concavitates ingrediens, in faciem decoram stagni æqualitate deponitur. Hæc loca et garismatia plura nutriunt, et piscium ubertate gloriantur. Avernus ibi non unus est. Numerosæ conspiciuntur piscinæ Neptuniæ: quibus, etiam cessante industria, passim ostrea nascuntur injussa. Sic nec studium in nutriendis, nec dubietas in capiendis probatur esse deliciis. Prætoriam longe lateque lucentia in margaritarum speciem putes esse disposita; ut hinc appareat qualia fuerint illius provinciæ majorum judicia, quam tantis fabricis constat ornatam. Additur etiam illi littori ordo pulcherrimus insularum, qui amabili utilitate dispositus, et a periculis vindicat naves, et dat magna ubertate cultores. Reficit plane Comitatus excubias, Italiæ ornat imperium, primates deliciis, mediocres victualium pascit expensis; et quod illic nascitur, pene totum in urbe regia [Ac., præcipua] possidetur. Præstet nunc copias suas sponte, magis devota provincia amplius pareat, dum speratur; quando gratissime faciebat, dum minime quæreretur. Sed ne aliqua jussionibus nostris dubietas nasceretur, Laurentium, virum experientissimum, et magnis nobis in reipublicæ laboribus comprobatum, cum præsentis auctoritate direximus, ut secundum breves subter annexos incunctanter expediat quod sibi pro expensis publicis injunctum esse cognoscit. Nunc procurate quæ jussa sunt. Vos enim facitis devotum militem, eum libenter suscipitis jussionem. Pretia vero vobis moderata sequenti jussione declarabimus, cum nobis gerulus præsentium nativitatis modum missa relatione suggesserit. Taxari enim aliquid non potest juste, nisi copia rei evidenter potuerit indagari. Inæqualis quippe est arbiter, qui sententiam mittit in casum [ms., incassum]; et mali sibi probatur conscius, qui est indeliberata dicturus.

EPISTOLA XXIII.

LAURENTIO VIRO EXPERIENTISSIMO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Præcipit ut Istriam provinciam vinum, oleum triticumque empturus petat.

Deliberatio judicis probatos viros debet publicis
PATROL. LXIX.

A actionibus adhibere, ut facile possit impleri quod sterilitate temporis videtur inquiri. In abundantia rerum quælibet se potest expedire persona; electis equis est militibus, cum fuerit necessitatis impulsus. Atque ideo experientiam tuam, frequentibus nobisque tali devotione gratissimam, ad Istriam provinciam jubemus excurrere; ut in tot solidos vini, olei, vel tritici species de tributario solido debeas procurare: in aliis vero tot solidis, quos a nostro arcario percepisti, tam a negotiatoribus quam a possessoribus emere matabis, sicut te a numerariis instruxit porrecta notitia. Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui tantis excubiis indiscreta sorte placuisti. Admoneat te prioris conversationis exemplum, quia nimis grave est emeritum delinquere, quem tironem nullatenus constat errasse. Qualis autem supradictarum specierum ubertas se optata laxaverit, veraci nobis, ut de te credimus, relatione significa, ut nos habito modo constituere debeamus quod nec provinciales lædat, nec publicas gravare possit expensas.

EPISTOLA XXIV.

TRIBUNIS MARITIMORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut naves parent ad vinum et oleum ex Istria provincia Ravennam devehenda. Tum de navigatione et nantarum labore, præcipue in salinis exercendis, disserit.

Data pridem jussione, censuimus ut Istria vini et olei species, quarum præsentis anno copia indulta perfuitur, ad Ravennatem feliciter dirigeret mansionem. Sed vos, qui numerosa navigia in ejus confinio possidetis, pari devotionis gratia providete, ut quod illa parata est tradere, vos studeatis sub celeritate portare. Similis erit quippe utrisque gratia perfectionis, 199 quando unum ex his dissociatum impleri non permittit effectum. Estote ergo promptissimi ad vicina, qui sæpe spatia transmittitis infinita. Per hospitia quodammodo vestra discurritis, qui per patriam navigatis. Accedit etiam commodis vestris, quod vobis aliud iter aperitur perpetua securitate tranquillum. Nam cum ventis sævientibus mare fuerit clausum, via vobis panditur per amoenissima fluviorum. Carinæ vestræ flatus asperos non pavescunt; terram cum sununa felicitate contingunt; et perire nesciunt, quæ frequenter impingunt. Putantur enim quasi per prata ferri, cum eorum contingit aivum non videri. Tractæ funibus ambulant, quæ stare rudentibus consueverunt; et conditione mutata pedibus juvant homines naves suas: vectrices sine labore trahunt, et pro favore velorum utuntur passu prosperiore nantarum. Juvat referre quemadmodum habitationes vestras sitas esse prospeximus. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab austro Ravennam Padumque contingunt, ab oriente jucunditate Ionii littoris perfruuntur: ubi alternus aestus egrediens, modo claudit, modo aperit faciem reciproca inundatione camporum. Illic vobis aquaeductum avium more domus est. Nam qui nunc terrestris, modo cernitur insularis; ut illic magis æstimes esse Cycladas, ubi subito locorum facies respicis immutatas.

Tantum quippe similitudine per æquora longe patena domicilia videntur sparsa, quæ natura non protulit, sed hominum cura fundavit. Viminibus enim flexilibus illigatis terrena illic congregata soliditas aggregatur; et marino fluctui tam fragilis munitione non dubitatur opponi, scilicet quando vadosum litus moles ejicere nescit undarum, et sine viribus fertur quod altitudinis auxilio non juvatur. Habitatoribus igitur una copia est, ut solis piscibus expleantur. Paupertas ibi cum divitibus sub æqualitate convivit. Unus cibus omnes reficit; habitatio similis universa concludit; nesciunt de penatibus invidere, et sub hac mensura degentes evadunt vitium, cui mundum constat esse obnoxium. In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros volvitis: inde vobis fructus omnis enascitur, quando in ipsis et quæ non læcitis possidetis. Moneta illic quodammodo percutitur victualis. Arti vestræ omnis fructus [ms., fructus] addictus est. Potest aurum aliquis manus quærere, nemo est qui salem non desideret invenire; merito, quando isti debet [Forn., debetur... qui] omnis cibus, quod potest esse gratissimus. Proinde naves, quas more animalium vestris parietibus illigastis, diligentia cura reficite, ut cum vos vir experientissimus Laurentius, qui ad procurandas species directus est, commonere tentaverit, resistitis excurrere; quatenus expensas necessarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aeris compendium vobis eligere potestis itineris.

EPISTOLA XXV.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIS, AGENTI VICES, SENATOR
PREFECTUS PRÆTORIO.

Ex quibusdam signis futuram inopiam colligit; cui ut occurratur, jubet veterum frugum ingens copia congregetur.

Plerumque solliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur, quia sepe portendunt aliqua, quæ consuetudini probantur adversa. Nihil enim sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur; sed quidquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse consilium. Suspenduntur homines, cum sua reges constituta mutaverint, si aliter induti procedant quam eorum usus inoleverat. Quis autem de talibus non magna curiositate turbetur, si versa vice consuetudinum, a sideribus aliquid venire videatur obscurum? Nam sicut certa securitas est suis vicibus tempora notare currentia, sic magna curiositate complemur, cum mutari talia sentiuntur. Quale est, rogō, stellarum primarium conspicere, et ejus solita lumina non videre; lunam, noctis decus, intueri orbe suo plenam, et naturali splendore vacuatam? Cernimus adhuc cuncti quasi venetum solem; miramur media die umbras corpora non habere, et vigorem illum fortissimi caloribus usque ad extremam temporis inertiam pervenisse, quod non eclipsis momentaneo defectu, sed totius pene anni agi nihilominus constat excursu. Qualis ergo timor est diutius sustinere quod vel in summa solet populos celeritate terræ? Habemus itaque sine procelis hiemem, sine temperie vernam, sine ardoribus æstatem. Unde jam

Asperetur posse venire temperies, quando menses qui fructus decoquere poterant Boreis flatibus vehementer augebant? Quid enim fertilitatem producat, si terra æstivis mensibus non calescat? Quid germen aperiat, si matrem [ms., Niv., Ga., matris] pluviam non resumat? Duo hæc elementis omnibus probamus adversa, rigorem perpetuum et contrariam siccitatem. Mutaverunt se tempora non mutando [Niv. et Ga., mutanda]; et quod mixtis inbribus solebat efflci, ex ariditate sola non potest obtineri. Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam, quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut et venturis mensibus provisa sufficiant. Reponatur omne quod ad victum quæritur. Facile privatus necessaria reperit, cum se publicus apparatus expleverit. Sed ne te præsens causa magna hæsitacione discruciet, ad considerationem revertere naturalium rerum, et sit ratione certum, quod stupenti vulgo videtur ambiguum. Sic enim constat divina ordinatione dispositum: sic astra presentis in domiciliis suis mutuis administrationibus convenerunt, ut supra solitum hiems sicca redderetur et frigida. Hinc aer nivibus nimio rigore densatus, ardore solis in nulla raritate perductus est: sed in assumpta crassitudine perdurans, et caloribus ejus obstetit, et aspectum humanæ fragilitatis elusit. Media enim quæ sunt, nostris dominantur obtutibus; et per ipsa tantum videre possumus, quantum nobis sui cor, or s tenuitate concedunt. Hoc enim inane magnum, quod inter cælum terramque elementi more pervagatur, dum contigerit esse purum, et solis claritate respersum, vestros veraciter pandit aspectus: si vero aliqua fuerit permixtione congregatum, tunc tenso quasi quodam corio, nec colores proprios, nec calores pervenire facit astrorum. Quod etiam aliis sæculis aere a bilo pro tempore frequenter efficitur. **230** Hinc est quod diutius radii siderum insolito colore fuscati sunt, quod novum frigus messor expavit, quod accessu temporis poma duruerunt, quod uvarum senectus acerba est. Sed si hoc divinæ providentiæ tradatur, satagere non debemus, quando ipsius imperio prodigia quærere prohibemur. Illud tamen sine dubio terreis fructibus adversarium esse cognoscimus, ubi alimoniam consueta nutrir lege propria non videmus. Proinde agat sollicitudo vestra ne nos unius anni sterilitas turbare videatur; dum sic ab illo primo administratore dignitatis nostræ provisum est, ut præcedens copia sequentem valuisset mitigare penuriam.

EPISTOLA XXVI.

PAULO VIRO STRËNUO SENATOR PÆFECTUS PRÆTORIO.
Succurrit libenter et gratis Venetiis inopia ob anni sterilitatem laborantibus, tributa remittendo et annonus concedendo.

Frequenter utilitas publica compendiosa pietate servatur, quando illud magis acquirit, quod honorum intercessione remisit. Veniens itaque vir venerabilis Augustinus, vita clarus et nomine, Venetum nobis necessitates flebili allegatione declaravit, non vini, non tritici, non pauci species apud ipsos fuisse

procreatas : asserens ad tantam penuriam provinciarum pervenisse fortunas, ut vitæ pericula sustinere possint, nisi eis pietas regalis solita humanitate prospexerit. Quod nobis crudele visum est, aliquid a petentibus postulare; et illud sperare, quo provincia cognoscitur indigere. A talibus enim solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit. Et ideo tanti viri allegatione permoti, vinum et triticum, quod nos in apparatu exercitus, ex Concordiense, Aquileiense et Forojuliense civitatibus colligere feceramus, præsentī auctoritate remittimus : carnes tantum, sicut brevis vobis datus continet, exinde providentes. Hinc enim, cum necesse fuerit, sufficientem tritici speciem destinamus. Et quoniam in Istria vinum abunde natum esse comperimus, exinde, quantum de supradictis civitatibus speratum est, postulate, sicut in foro rerum venalium reperitur : quatenus nec ipsi lædi possint, cum eis pretia justa servantur. Quapropter præsentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam : ut dum fuerit remedium gratuitum, possit existere nihilominus gloriosum. Noveritis enim gravi vos subjici posse vindictæ, si quid interdictum est dari, a vobis videatur acceptum.

EPISTOLA XXVII.

DATIO EPISCOPO MEDIOLANENSI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO ^a.

Mittit ingentem panici numerum populo penuriam patienti distribuendum.

Minus prodest bonum [Ac., verum] jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere. Auget enim beneficium voluntas recta justorum; et quidquid sine fraude geritur, hoc vere donantis meritis applicatur. Decet enim ut munificentiam principalem sacerdotalis puritas exsequatur. Nam cui est studium, bonum de proprio facere, laudabiliter potest aliena vota complere. Et ideo sanctitatem vestram petimus (cujus propositi est divinis inservire mandatis) ut de horreis Ticinensibus et Dertonensibus panici speciem, sicut a principe jussum est, tertiam portionem esurienti populo ad viginti quinque modios per solidum distrahi sub nostra ordinatione faciatis, ne cujusquam venalitate ad illos perveniat, qui se de proprio videntur posse transigere. Accipiat minus habens indulgentiam principalem. Egentibus jussum [Niv. et Ga., visum] est, non divitibus, subvenire. Fundit potius, qui mittit in plenum; nam illud potius reconditur, quod vasis vacuis congregatur. Quapropter sanctitas vestra miserationis officia non putet injuriam : quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur; siquidem aliena desideria fideliter gerere, hoc est bona propria perfecisse. Ad quam rem, Deo juvante, procurandam illum atque illum curavimus destinare :

A qui sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nibi ex se faciant, sed tantummodo vobis obedire contentant. Solidi vero quanti ex supradicta quantitate panici potuerint congregari, vestra nobis relatione declarate; ut apud arcarium [Ac., arcanum] reconditi ad supra memoratam speciem reparandam, futuris reserventur. Deo auxiliante, temporibus : more vestis redivivæ, cujus adunatio per fila resolvitur, ut in novam faciem splendido potius decore texatur.

XXVIII.

EDICTUM.

Indicat Liguribus victoriam e Burgundionibus reportatam, et fugam Alemannorum. Deinde dicit regem ob inopiam eis relaxasse dimidiam tributi partem, et horrea sua ad eos sublevandos aperuisse.

B Quis nesciat providentiam divinam usibus nostris aliqua velle subducere, ut humanum possit animam comprobare? Nam si nullum penitus indigere contingeret, locum proinde largitas non haberet. Data est provinciis in regis nostri laude penuria; steriles læci sunt agri, ut ubertas domini possit agnosci. Minus esset acceptissimum donum, nisi præcessisset incommodum. Gaudete, provinciæ, malisque vestris potius gratiam referte, quando talem probatis animum principis, ut nullis cedat adversis. En pietas mirabilis, quæ ubique nostris repugnat incommodis. Nam cum se feritas gentilis prioris temporis animasset, Æmilia, et Liguria vestra, sicut vos retinere **201** necesse est, Burgundionum incursione quateretur, gereretque bellum de vicinitate furtivum, subito præsentis imperii tanquam solis ortus fama radiavit. Expugnatum se hostis sua præsumptione congenuit, quando illum cognovit nominatæ gentis esse rectorem, quem sub militis nomine probaverat esse singularem. Quoties se optavit de suis finibus non exire Burgundio, ne principe nostro pugnaret adverso; cujus licet præsentiam relevatus evaserit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit? Nam mox ut Gothi ad belli studium gemina se fortitudine contulerunt, ita prospera concertatione cæsa est rebellium manus, quasi inde nudos, hinc stare contigisset armatos : divini æquitate iudicii, ut in ipsis campis prædo corrueret, quos vastare præsumpsit. Exsulta adversariorum cadaveribus ornata provincia; acervum ride funerum, quom inimicorum vitio constat effectum. Nunc melius et :
D Liguria, cui, negato fructu segetis, messis prævenit hostilis. Nam etsi tributa tua minus potuerunt accipi, triumphos in te natos feliciter obtulisti. His additur Alemannorum nuper fugata subreptio, quæ in primis conatibus suis sic probatur oppressa, ut simul adventum suum junxisset et exitum, quasi salutaris ferri executione purgata; quatenus et male præsumptium vindicaretur excessus, et subjectorum non

^a Hoc scriptum est post consulatum Belisarii : quo tempore adversus Vitigem Gothorum regem (cujus aliquot supra, lib. x, exstant rescripta) Belisarius Romam vi obtinens resistebat. Nam eo anno tanta per universum fames fuit, ut Datus episcopus Mediolanensis relatione sua hoc evidenter curaverit, quas-

dam mulieres in Liguriæ partibus ex familia Ecclesie suæ proprios filios præ nimia fame comedisse. Hæc ex libro Pontificali in Vita Silverii papæ, quæ exstat tomo II Conciliorum, item ex Paulo Diacono, lib. xvii. FORNER.

animo consideratur lateritus. Possem quidem vobis A
 enumerare quanta in aliis locis hostium turba ceci-
 derit: sed amore humani animi ad vestra felicia festi-
 nantes, hinc nos tantum dicere cupitis, quod ad vos
 specialiter pertinere sentitis. Redeamus ergo ad
 causa principum, quando quos defendit a belli clade,
 nec inopia patitur pericula sustinere. Nam qui per-
 culit hostem provicia, et famem jussit exire. O cer-
 tamen toto orbe prædicandum! Contra indigentiam
 severa gloriosi principis pugnat humanitas, cujus
 vere castra sunt horrea referta, quæ si claudere vo-
 lasset, tunc importabilis intrasset inimica; sed quia
 magis operat, ævictentem adversariam mox fugavit.
 Nescio quæ principis nostri bella mundus potius ad-
 mitteretur, ego tamen dicam quod sentio. In usum est
 viris fortibus feliciter egisse pugnas, sed supra huma-
 nitatem virtutem esse constat vicisse penuriam. Ve-
 rum cum his tantis ac talibus bonis nulla potuissent
 supplicium vota sufficere, adhuc et dimidiam relaxare
 pertulit fiscalis cæculi functionem, ne tristes in aliqua
 parte faceret, quibus tot felicia præstitisset. Joseph
 legimus contra famem funestam emendi quidem tri-
 tici dedisse latitiam: sed tale posuisse pretium, ut
 sine subventionis avidus, se potius venderet alimonia
 mercaturus. Quale fuit, rogo, tunc miseris vivere,
 quibus acerba subventio libertatem suam videbatur
 adimere: ubi non minus ingenuit liberatus, quam
 potuit flere captivus! Credo virum sanctum hac ne-
 cessitate constrictum, ut et avaro principi satisfacere-
 ret, et periclitanti populo subveniret. Pace tanti pa-
 tris dixerim, quanto præstantius est libertate salva
 frumentum vendere, et propter indigentiam tributa
 laxare! Gratis constat ista venalitas, quando et unde
 emale cessit, et pretium quod vos oblectet imposuit.
 Vendit quoque largitas publica vicenos quinos modios,
 dum possessor invenire non possit, ad denos ordi-

nem rerum sæculi mutavit humanitas: nos juvemur
 vile distrahere, cum esuriens paratus sit carids com-
 parare. O novum prædicationis eventum! Affectu
 damni negotiatio provenit; et votum est vendenti
 magis perdere, ut quæstum comparans valeat inve-
 nire. Talia profecto regem decet tractare commercia,
 talem convenit nudationem exercere pietatem; ut
 tunc minus acquiescat accipere, quando emptor plu-
 rima præcipitatur offerre. Libet referre qualis in vo-
 bis sit dominantis affectus, quia et primo cessit,
 quantum sufficere credidit, et nunc iterum postulata
 geminavit. Verecundum vobis erat aliquid sperare
 post dona, cum se adhuc ad beneficia principis re-
 servaret humanitas: non audita despexit, quando
 ipse visa testatus est. Felix illa calamitas, quæ prius
 miserantem reperit testem; ut post districtum judi-
 cem non haberet. Gaude igitur assuete jam bono
 Ligur, in usu tuo secunda [ms. et Ac., sæcula] vene-
 ruat; nam collato tibi Ægyptios magna prosperitate
 vicisti: evadis tempora necessitatis, et libertatis præ-
 mia non amittis; immo illo tempore securus es ab
 hoste redditus, quando et de famis periculo cogno-
 sceris esse liberatus. Adhuc te prædictum ornat
 exemplum, adhuc est in qua parte superetur. Legi-
 tur enim Joseph fratribus suis tantum saccis occulta
 pretia reddidisse. Quid mirum, si, natura compen-
 lente, proximis suis humanior vsus est exstitisse?
 Hic autem cunctis large vendidit, functionem debitam
 reliquit; et plus iste generaliter contulit tributariis
 quam ille solis visus est præstitisse germanis. Brevi-
 ter dicantur effusa; hinc bona sua discat universitas,
 quando non regibus comparantur nostra sæcula, sed
 prophetis. Sed ne diutius beneficiorum regalium cu-
 pidos occupemus, præcepta nostra ad eos quorum
 interest manasse cognoscite, ut secundum tenorem
 jussionis ad vos perveniat munificentia principalis.

M. AURELII CASSIODORI HISTORIA ECCLESIASTICA vocata TRIPARTITA,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS, SOZOMENO, SOCRATE ET THEODORETO,
 PER EPIPHANIAM SCHOLASTICUM VERSIS EXCERPTA, ET IN
 COMPENDIUM A SE REDACTA.

PRÆFATIO.

203 Utiliter nimis in capite libri præfatio poni-
 tur, ubi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim
 commodius quam prius per eam aliquid discere, ne
 dictio possit inopinata confundere? Hæc igitur Hi-
 storia ecclesiastica, quæ cunctis Christianis valde
 necessarii comprobatur, a tribus Græcis auctoribus
 mirabiliter constat esse conscripta; uno scilicet

D Theodoreto, venerabili episcopo et duobus disertis-
 simis viris, Sozomeno et Socrate; quos nos per Epi-
 phaniam Scholasticum Latino condentes eloquio,
 necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius
 styli tractum, Domino juvante, perducere, et de tri-
 bus auctoribus unam facere dictionem. Sciendum
 plane quod prædicti scriptores a temporibus divæ

memoriæ principis Constantini usque ad augustæ recordationis Theodosii Junioris, quæ sunt gesta digresserint. Nos autem eorum relectis operibus, et unumquemque cauta mente tractantes, cognovimus, non æqualiter omnia de unaquaque re luculenter ac subtiliter explanasse; sed modo hunc, modo alterum aliam partem melius expediisse. Et ideo judicavimus de singulis doctoribus [*Ms. Lyr. et Santheod.,* doctoribus; *ed.,* dictatoribus] deslorata colligere, et cum

A auctoris sui nomine in ordinem collocare. Legat ergo intrepidus, qui ad hæc opuscula domino donante pervenerit; multum utilitatis atque notitiam lucraturus, si quæ posita sunt per hos duodecim libros, memoriæ suæ sollicita mente condiderit. Præterea, ne quempiam res indistincta turbaret, nec universum textum hujus operis titulos cognoscat appositos; ut suis locis exigere possit quod sub numero competenti prædictum esse cognoscat.

LIBER PRIMUS.

204 CAPUT PRIMUM,

Oratio allocutoria Sozomeni (pag. 393) ad Theodosium imperatorem.

Aiunt antiquis principibus diligentiam studiumque fuisse ut eis amatores quidem ornamentum, purpuram atque coronam, et his similia præparent; librorum vero habentes intentionem, circa quasdam fabulas occupati, conscriptiones agerent, quæ audientium corda mulcerent: porro bella sectantes, ut sagittam opportune dirigerent, bestiam prosternerent, lanceam bene jacularentur, aut equum decenter ascenderent. Præsentabant enim singuli regalibus eorum, studentes rebus illis quæ forent gratissima dominantum. Alius itaque lapides pretiosos difficile compertos offerebat; alter tincturam purpuream; clariora plurimi poemata aut diversas conscriptiones insinuabant; alius bona cingula, aut optimum armorum pendebat [*ed.,* pandebat] usum. Maxima vero et imperialis putabatur hujus popularis virtutis pars illa ad quam tuæ amantis intentio declinabat. De pietate autem, quæ est verus imperii ornatus, nulli studioso quodammodo sermo fuit. Sed tu, o potentissime Theodosi, ut complexive dicam, cunctam superasti, Deo juvante, virtutem. Purpura siquidem et corona qua videris propter inspicientes (quia est majestatis signum) circumdari, pietatem tibi et clementiam intrinsecus semper nutriunt. Unde conscriptores, et præfecti, ac reliqui subjectorum circa te tuosque laborant actus. Disceptator autem positus iudexque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis; sed perfecte metiris utramque, sermonem proprium aptans causæ: figuram quoque dictionis, et partes, et ordinem, et congruentiam, et eloquium, et compositionem, et collectiones, et sensum, et historiam profunde discutiens. Compensas autem recitantibus et tuo iudicio, et favoribus opportunis, nec non aureis imaginibus, et positione simulacrorum, et donis, et honoribus universis. Qualem vero te circa recitantes præbes, tales dudum fuerunt iudices [*ed.,* Niv., iudices Cretos] circa dulciloquum Homerum: aut Alevadæ [*alii,* Alevas] circa Simonidem; aut Dionysius Siciliae tyrannus circa Platonem Socratis discipulum; aut Philippus Macedo circa Theopompum historiographum; aut Severus Cæsar circa Oppianum, qui metris genera piscium et naturas, captionemque nar-

ravit. Cretæ siquidem mille numismata eamdem compensantes Homericis, et tanquam de excellentissima largitate gloriantes, in publica statua munera conscripserunt. Alevadæ autem, et Dionysius, et Philippus nequaquam animo parciores fuere Crætenisibus, de superba se republica philosophiaque jactantibus; qui velociter illorum statua imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munera. Severus autem pro metrico poemate per versum uno aureo donatus Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, ut aurea carmina Oppiani hætenus apud plurimos nominentur. Hæc dona fuerunt olim amantium literas et doctrinam. Tu vero, potentissime principum, nullo priorum excellentia minor inveniris, largitibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed nihil videris non incongrue talia facere. Nam cum omnes virtutibus 205 eviceris, studiosè ad incrementum semper quæ tua sunt evehis, quoniam rerum olim gestarum apud Romanos et Græcos veritatem integerrime cognovisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis et corpore, subjectorumque negotia disceptare, judicare simul et agere, modo seorsum, modo communiter, quæ sunt agenda considerare; noctibus divinis libris incumbere. Fertur autem tibi ad eorum scientiam ministrare candelabrum arte mechanicæ factum, et sponte fundens oleum in lucernam, ut nullus circa regalia constitutus in laboribus tuis cogatur affligi, et naturæ vim faciat somno repugnans. Sic equidem clemens et mansuetus circa proximos, et maxime circa omnes existis, cœlestem Regentium imitando patronum, cui gratum est super justos et injustos pluere, et solam facere oriri (*Matth. v, 45*); et alia simul invidia recedente largiri. Per multam vero doctrinam audio te etiam lapidum scire naturas potestatesque radicum, effectusque curarum non minus Salomone David filio; magis autem potior es virtutibus. Ille siquidem factus libidinis servus, pietatem non custodivit ad terminum, quæ illi causa fuerat honorum et sapientiæ. Tu vero, o potentissime, negligentiam objiciens rationem, videris non solum hominibus justè, sed etiam corporis et animæ passionibus imperare. Si autem oportet et hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi desideria superare; et neque poma dulcia, neque aliud quidquam speciosum appetere, nisi quantum ad tactum convenit, et solummodo saporis congruerit; primo

tamen benedicere omnium Creatorem. Sitim vero, A
 getam et frigus terre consuetus, quotidianis exerci-
 tationibus jam ipsam continentia putaris habere na-
 turam. Deditum siquidem in Ponto civitatem Heracleam
 ab Hercule nominatam videre festinans, et laboran-
 tem longo tempore sublevare [*Ms. Lyr.*, exercitum
 sublevare], in iustis ardore per Bithyniam faciebas
 iter. Sole vero circa diem medium vehementer
 urete, videns te quidam iter agentium sudore multo
 simul et pulvere squalentem, quasi præstaturus oc-
 ceipens, obtulit tibi poculum valde perspicuum, et
 velut radiis emicantem, suavissimum quemdam in
 cum potum mittens, et aqua perfundens frigida. Tu
 vero, o potentissime, sumens, laudasti quidem pro
 sua magnanimitate vicum, et largitate principali post
 partem enutisti; sed cunctis militibus ad illius
 poculi claritatem nimis inania dibus, et beatificantibus
 qui esset libiturnus cum, missus ei poculum reddidi-
 sti, præcipiens ut quo vellet uteretur eo. Unde mihi
 iuste videtur tuis virtutibus superatum etiam Alexan-
 drum, de quo narratur ab eis qui opera illius admi-
 rantur, quia ei, dum per iniqua loca properaret
 cum Macedonibus, dederis quidam miles aquam in-
 veniens, hausit et obtulit ei; ille vero non bibit, sed
 corpus infudit. Ut ergo absolute dicatur, omnium
 prorum principum principioem, si dici fas est, te
 vocare debemus secundum Homerum. Alios etenim
 reges nihil dignum habuisse comperimus: alios autem
 crasse una aut duabus rebus imperium. Tu autem,
 o serenissime, omnes simul virtutes amplectens, uni-
 versos dignoscere evicisse pietate, clementia, forti-
 tudine, castitate, iustitia, largitate, atque magnani-
 mitate dignitati imperiali conveniente. Sine sanguine
 autem et perum caele, super omnium prorum,
 tum cuncti gloriantur imperium. Res studiosas cum
 delectatione subjectos præcipis edoceri; favoremque
 et reverentiam circa tuum amorem et communem
 utilitatem cunctis ostendere. Quapropter omnium ho-
 rum causa necessarium videtur mihi ecclesiasticam
 historiam conscribenti, te primitus alloqui. Cui nam-
 que potius hoc ascribam, rectorum ac venerabilium
 virtutes utique narratas, et ea que circa catholi-
 cam Ecclesiam provenerunt, vel per quantas ipsa
 transiens tempestates, ad tuos parentumque tuorum
 portus accesserit? Age nunc omnia sciens, omnem-
 que virtutem habens, et præcipue pietatem, quam
 principem esse sapientie sermo divinus docet. Sus-
 cipe a me hanc scripturam, et libenter examina;
 tuncque integritatis adfectiones et detractiones adhi-
 lens, tuis laboribus eam punga. Indubitanter enim
 quodcumque tibi placuerit, ut te legentibus clarum-
 que videbitur; nec quilibet reprehendet quod tu quo-
 que probaveris. Procedit autem mea conscriptio a
 tertio consulatu Crispi et Constantini Cesarum us-
 que ad septimum de hanc tuam^a; visumque est mihi
 bene se habere in novem decisiones opus omne divi-
 dere. Continebit autem primus et secundus tomus ea
 que sub principe Constantino Ecclesie provenerunt.

A Tertius autem et quartus que sub eius filiis. Quintus
 et sextus que sub Juliano consobriano filiorum ma-
 ximi Constantini, et Joviniano, nec non Valenti-
 niano et Valente gesta noscuntur. Septimus et octa-
 vus nobis aperiet tomus que sub Gratiano et Valen-
 tiniano fratribus acta sunt usque ad tempora imperii
 jucundissimi avi tui Theodosii: quando scilicet ves-
 ter, clementissime principum, sacratissimus pater
 Arcadius paterno succedens imperio, una cum piis-
 simo patruo tuo Honorio Romanum orbem gubernare
 sortitus est. Nonum vero librum Christiano ac vene-
 rabili vestro apici dedicavi, quem Deus sempiternæ
 custodiat magnanimitate inconvertibili hostibus præ-
 valentem, et habentem sub pedibus universos, et ad
 filiorum filios piæ imperium dirigentem, annuente
 B Christo, cum quo et Deo Patri gloria una cum san-
 cto Spiritu in sæcula sæculorum, Amen.

CAPUT II.

*Cur gentiles facilius quam Hebræi fidem Christi sus-
 ceperint.*

Cogitatio mihi aliquando provenit, cur, putas,
 aliis quidem hominibus velocior fuit circa Domini
 verbum fides, Hebræis autem incredibilis [*ed. Fro-
 ben., Hebræi incredibiles*], cum ab initio divina man-
 data perceperint etiam de Christi præsentia, et quo-
 modo hæc forent, antequam fierent, didicerint per
 prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis
 et circumcisionis existens, inspector et conviva Filii
 Dei esse promeruit (*Gen. xviii*). Isaac ejus filius
 imitatione sacrificii honoratus est, typo crucis a pa-
 tre victus et oblitus altari (*Gen. xxi*), sicuti conti-
 git et in Christi passione fieri, ut aiunt qui Scripturas
 sacras integerrime collegerunt. Jacob autem exspe-
 ctationem gentium in eo nunc existentem, nec non
 et tempus quo venit prænuñtiavit (*Gen. xlix, 10*),
 ubi ait tunc deficere duces Hebræorum ex genere
 Judæ principis ejus tribus. Significabat autem prin-
 cipatum 266 Herodis, qui cum Idumæus esset ge-
 nere paterno, Arabs autem a matre, commissa est ei
 gens Judæorum a senatu Romano et Cæsare simul
 Augusto. Sed etiam quidam aliorum prophetarum
 clare Christi generationem prophetaverunt, et illum
 sacrum ineffabilemque conceptum, et matrem post
 partum virginem permanentem, et genus, et pa-
 triam; alii vero passionem, et resurrectionem a
 mortuis, et ascensionem in cælos, et eventum sin-
 gularum presignaverunt rerum. Sed hæc quidem
 eos non ignorasse scire poterit qui sacris litteris
 incumbit. Josephus autem Mathathiæ filius atque
 sacerdos, vir apud Judæos nobilissimus, nec non et
 apud Romanos dignissimus, erit testis de veritate
 Christi (*Josephus, Antiq. lib. xviii, cap. 6*). Vocare
 namque eum virum non audet, tanquam factorem
 insignium operum magistrumque sermonum vera-
 cium: Christum vero aperte nominat, et pœnæ crucis
 adjudicatum, et tertia die apparuisse vivum, et alia
 infinita miracula de eo a prophetis sanctis non igno-

^a Id est, ab anno Ch. 325 usque ad 479.

rat esse prædicta; sed etiam multos tunc existisse, quos elegit, Græcos atque Judæos, et in ejus permanere dilectione, atque gentem ab eo nominatam nequaquam defecisse testatur. Et mihi videtur quoniam hæc referens, quasi clamare videtur operibus Deum esse Christum, rerum miraculis obstupescens. Cum autem hoc dixisset, etiam medius ipse transeunt: in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiusque consentiens. Hæc igitur cogitanti mihi digne mirabile visum est Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatem non potuisse converti. Nam licet Sibylla et alia responsa apud gentiles ea quæ in Christo erant ventura prædixerint, non tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci namque, qui videbantur eruditiores, præcipue hujusmodi prophetias intellexerunt, plerumque metricas existentes, et disertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mihi videtur, supernæ providentiæ ut ad concordiam futurorum non solum propriis prophetis ventura committerentur, sed etiam ex parte gentilibus, veluti si quis melodiæ compositor, propter utilitatem peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas quæ sunt alias adjiciat. Hebræi siquidem pluribus et manifestioribus prophetis utentes, in præsentia Christi minores sunt inventi quam Græci. Sed neque hoc extra rationem videbitur, cur ex aliis gentibus tantum Ecclesia crediderit. Primum quidem, quoniam Deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in divinis maximisque negotiis; deinde quia non fortuitis virtutibus præsulum ejus ab initio desperata reperitur esse religio. Nam licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neque verbis aut probationibus philosophicis uterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis; sed exuti substantiis, et bona propria contemnentes atque nati, et velut in aliis corporibus plurima pessimaque tormenta suscipientes, et neque civitatum populis submissi, neque judicium blandimentis illiciti, neque terroribus forte deterriti, clarum fecerunt universis quoniam pro maximis præmiis hujusmodi certamina sustinerent. Quapropter neque suasionem verborum opus erat, dum per domos et civitates ad credendam res ipsæ compellerent quæ nequaquam primitus videbantur auditæ. SOZOMEN. - *lib. 1, cap. 1, p. 598.*

CAPUT III.

Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, et ex quibus priorum gesta collegerit.

Tanta ergo divina atque mirabili mutatione in orbe terrarum facta, ita ut et prior religio, et leges patriæ spernerentur, crudele nimis erat Calydonium quidem aprum, et Marathonium taurum, et alia his similia per provincias et civitates facta, aut fabulis divulgata, tanto nobilitari studio, ut multi Græcorum et probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habentes ingenium: me vero vim rææ non inferre naturæ, et historię ecclesiasticę gesta narrare. Reor enim quoniam argumento rei hujus non ab hominibus instituto, conscriptor quoque inopina-

biliter apparebit non inops Deo. Nisus sum etenim primo quidem hoc opus ab origine mundi dirigere [*ed.*, digerere]: sed considerans quoniam et alii talia fecerunt usque ad tempus suum, id est, Clemens et Egesippus sapientissimi, successionem sequentes apostolorum, Africanusque conscriptor, et Eusebius cognomine Pamphili, vir in divinis Scripturis et Græcorum poetis atque rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quæcumque in Ecclesiis contigerunt post Christi ascensionem ad cælos, usque ad Licinii dejectionem colligens, in duobus redigi libris: nunc autem, favente Deo, quæ postea provenerunt, aperire tentabo. Quocirca memorabo causas quibus interfui, et a scientibus aut contemplantibus eas audivi, tam in nostra quam ante nostram generationem gestas.

B Cæterorum vero explanabo notitiam ex legibus positis causa religionis, et ex conciliis per tempora constitutis, ac novitatibus factis, et imperialibus, atque sacerdotum epistolis, quarum aliæ quidem hactenus in palatiis ecclesiisque custodiuntur, aliæ vero passim apud diligentes inveniuntur. Quarundam rationem [*ms.*, Quorundam ratione] potius complecti in hoc opere melius approbavi propter magnitudinem lectionis, ut sensus earum breviter indicetur: nisi forte quedam venire possint in dubium, pro quibus apud multos est diversa sententia. Tunc enim, si quamlibet scripturam invenire potuero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Ut autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsitan epistolas,

C sciendum est quoniam occasione dogmatis Ariani et eorum qui postea sunt oborti, discordantes inter alterutros. Præsules Ecclesiarum, singuli de quibus studebant suis consecratoribus scribebant, et per concilia congregati decernebant quæ vellet; et sibi contraria sapientes, per absentiam se sæpe damnabant; et per tempora principes ac proceres eorum, quæ poterant virtute flectebant, et sibi unanimes faciebant, ut eorum consensu recta colere putarentur. Alii siquidem istis, alii vero faventes illis, collectionem fecerunt epistolarum pro hæresi propria directarum, et eas sibi contrarias reliquerunt. Porro nobis difficile valde fuit ut inveniremus omnia quæ de talibus provenerunt. Quia vero præcipua cura veritatis habenda est, propter historię puritatem, necessarium mihi visum est etiam litteras hujusmodi,

D ut fuit **207** possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditiones ecclesiasticas inter alterutros gestas de præsulatu vel de honore primatus, propriæ hæreseos explanavero, non grave aut malæ voluntatis esse videatur. Primo namque, sicut dictum est, conscriptorem omnia decet veritati postponere, deinde dogma Ecclesiæ catholicæ veracissime declarare. Quod scilicet invenitur sæpe quidem adversariorum insidiis impetum, et tamen tanquam divinitus roboratum in propria mansisse virtute, et universas Ecclesias et populos ad suam traxisse veritatem. Cum itaque vellem, si tamen liceret [*ed.*, deceret], ea sola conscribere quæ ad meam videbantur notitiam pervenisse de Ecclesia in Romano imperio constituta:

placuit tamen, quantum valuerit, ut etiam apud Per-
sas et Barbaros quæ sunt gesta de religione conscri-
bant. Non autem absurdum erit ab historia ecclesia-
stica, si in hoc opere etiam illi referantur qui quon-
dam patres et præceptores fuerunt monachorum,
aut qui post eos per successiones utiles visi sunt, sic-
ut audivimus atque probavimus. Non enim aut nos
ingrati esse videbimur, taciturnitati tradentes virtu-
tem eorum; aut illi exsortes erunt hujus historię qui
tante philosophię exempla reliquerunt, quibus uten-
tes posterit, beatissimo et felicissimo fine potentur.
Sed hæc quidem sermo procedens, ut potuerit obser-
vabit. Convertar nunc ad narrationem rerum, co-
operatorum invocans Deum. Hinc enim habebit
præcens scriptura principium. SOZOMEN., *lib. 1, cap.*
1, p. 400.

CAPUT IV.

*Quo tempore historie fecit initium, et quomodo
Constantina signum crucis ostenditur, et qui impe-
ratoris et Cæsares per idem fuere tempus.*

Crispo et Constantino Cæsaribus atque consulibus
(*Anno D. 322*), Romanæ quidem Ecclesiæ Sylve-
strius præsidebat. Alexandrinæ autem Alexander, et
Microsotymorum Macarius, Antiochiæ vero quæ est
apud Ocontem [*sed. Frob., Orientem*] post Romanum
nondum quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus
scilicet prohibentibus. Non longo post tempore, hi
qui in Nicea collecti sunt, sapientia et eloquiis ad-
mirantes Eustathium, dignum approbaverunt sedi
apostolicæ præsidere: et cum esset episcopus vicinæ
Bœræ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo
Christiani orientales quidem usque ad terminos Ægy-
pti circa Libyam commorantes, non præsumebant
aperte in ecclesias convenire, cum Licinius favorem
quem in eos habuerat permutasset. Sed neque per
Occidentem Hælladici, vel Macedones, et Illyrici li-
center in religione durabant propter Constantinum,
qui princeps erat in his partibus Romanorum (*Anno
D. 313*). Huic enim viro et alia quidem plurima
postea provenisse percepimus, quibus flexus est Chri-
stianorum dogma venerari; præcipue tamen propter
signum quod ei divinitus ostensum est. SOZOMEN., *lib.*
1, cap. 2, p. 405.

Et quoniam ad hæc venimus, paulo latius aliquid
referamus. Cum Diocletianus et Maximianus Hercu-
lus privatam elegissent vitam, et Maximinus Gale-
rius, qui cum eis imperaverat, tenens Italiam, duos
Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, et Severum
in Italia (*Anno Ch. 306*); tunc Constantinus in Bri-
tannia patre mortuo ordinatur imperator primo anno
olympiadis 271, die 27 Julii mensis. Romæ vero a
prætorianis militibus Maxentius Maximiani Herculii
adus imperator instituitur. Hinc ejus pater impe-
randi cupidine voluit filium regno privare, quod fa-
cere nequivit. Post hæc autem Tarso Ciliciæ mortuus
est. Porro Severus Romæ contra Maxentium ve-
niens, militum proditione peremptus est. Maximinus
autem Galerius instituens Licinium Augustum, mori-
tur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habe-
batur, adulteria impudenter exercens et earum viros

occidens. Quem volens Constantinus opprimere, et
Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello
Deum haberet auxilio: sciens nihil prodesse deos
quos Diocletianus venerabatur, et quia potius ejus
pater, paganorum contempta religione, feliciter ad-
vixisset. SOCRATES, *lib. 1, cap. 2, p. 5.*

In his ergo sollicitudinibus constitutus, in somno
vidit crucis signum cælo splendide collocatum: mi-
rantique visionem (*An. Dom. 315*), astiterunt angeli
dicentes: O Constantine, in hoc vince. Fertur autem
et ipsum Christum apparuisse ei, signumque mon-
strasse crucis, ac præcepisse ut figuram similem fa-
ceret, et in præliis auxilium hoc haberet, quo vi-
ctoriæ jura conquireret. Eusebius itaque Pamphili
cum jurejurando ipsum imperatorem dicentem au-
diisse se refert, quia circa meridiem, declinante jam
sole, crucis signum ex lumine factum, et scripturam
consertam ei dicentem, IN HOC VINCE, vidisset ipse et
milites qui cum eo tunc essent. Pergentij namque ali-
quod per iter cum exercitu, hoc, inquit, ei miracu-
lum est ostensum. Dumque cogitaret quid esset, nox
supervenit, et dormienti Christus apparuit eum signo
quod vidit in cælo, jussitque ut fieret ejus signi fi-
guratō, quæ foret auxilium in congressionibus præ-
liorum. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 3, p. 403.*

CAPUT V.

*Quomodo Constantinus Christianum dogma cognoverit;
et de miraculis crucis, et morte Maxentii.*

Cumque jam opus non esset interprete, sed aperte
imperatori monstratum fuisset quid de Deo credere
conveniret, mox die facta sacerdotes Christi convo-
cans, de dogmate consulēbat. At illi sacros libros
offerentes, de Christo loquebantur, suaque dicta ex
propheticis comprobabant. Signum vero quod appa-
ruerat ei, dicebant tropæum esse victoriæ adversus
infernum, quam victoriam ascendens in cælos egit
Christus, crucifixus et mortuus, et tertia die resur-
gens, secundum quod sperandum esse dixerunt: quia
post hujus vitæ terminum circa finem sæculi præ-
sentis, omnes homines resurgant, et immortales exi-
stant: alij quidem ad præmia rerum, quibus bene
vixerunt; alij ad supplicia, eo quod ab eis mala sint
gesta. Esse tamen etiam in delictis quæ committun-
tur hic occasionem salutis purificationemque pec-
cati: nondum initiatis quidem baptismatis adeptio-
nem secundum ecclesiasticam legem, **208** initiatis
autem custodiam, ne delinquant. Sed quia hoc agere
omnino paucorum sanctorumque virorum est, doce-
bant quoque purificationem secundam ex poenitentia
constitutam; clementem enim esse Deum, et veniam
tribuere delinquentibus, si poenitentiam agentes stu-
deant eam operibus roborare. Hæc sacerdotibus ex-
planantibus, admiratus imperator prophetias de Chri-
sto ita promissas, jussit viros eruditos ex auro et la-
pidibus pretiosis in vexillum crucis transformare si-
gnum quod Labarum vocabatur. Hoc enim signum
bellicum inter alia pretiosius erat, eo quod impera-
torem præcedere, et adorari id a militibus moris esset.
Unde præcipue Constantinum reor nobilissimum de-
cus imperij Romani in signum mutasse crucis; ut

frequenti visione atque cura desuescerent a priori A more subjecti; et eum solum arbitrarentur Deum quem coleret imperator, vel quo duce atque auxiliatore uteretur adversus hostes. Semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maxime laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. Constituit itaque certos signiferos, qui in eo laborarent; quorum opus erat ut vicibus humeris veherent illud, et omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quidam, eo quod aliquando ferens hoc signum, repente hostibus invadentibus expavisset, dedissetque illud alteri deprehensum; eumque se de prælio subtraxisset et jacula declinasset, subito percussus interiit; ille vero qui sacrum suscepit tropæum, multis se jaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim divina regente virtute, sagittæ hostium ligebantur in signo; a signifero autem inter pericula protinus evolabant. Dicitur autem neque alium unquam hujus signi ministrum, ut solet, in bello vulnerem mortuum, aut eladem captivitalis perpersum. SOZOMEN., lib. 1, cap. 5, p. 404.

Congressus ergo circa pontem Milvium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus imperii Constantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus est (An. Dom. 315). SOCRATES, lib. 1, cap. 2, p. 7.

CAPUT VI.

De derogatione paganorum.

Non autem ignoro quia Græci referunt Constantinum, eo quod aliquos genere proximos occidisset (An. Dom. 316), et cooperatori exstitisset in nece filii sui Crispi, pœnitentia ductum, de purificatione consuluisse philosophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in sede Plotini; illumque respondisse nullam esse in hujusmodi delictis purgationem; Constantinum vero hac interdictione turbatum, invenisse episcopos qui pœnitentia seu baptismo promitterent eum ab universo posse purgari delicto: tunc gavisum in illis qui dixerant quod volebat, admiratumque dogma, factum deinde Christianum, et ad sui similitudinem deduxisse subjectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis qui student religioni Christianæ detrudere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum eguisse purgatione, anno 20 imperii patris defunctus est (An. Dom. 329). Qui cum adhuc viveret, multas cum eo pro Christianis posuit leges; secundo quippe loco honoratus imperii, et Cæsar existens; sicut etiam nunc principum nomina et tempora legibus subjecta testantur. Sopatrum vero non est credibile ad colloquium Constantini venire potuisse, in sola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem vero contra Maxentium habitam debebat in Italia. Tunc Romæ respublica turbabatur; et non erat facile ut Britanni et Galli convenirent cum illis tunc, apud quos constat Christiana religione Constantinum participatum, nisi dum contra Maxentium castrametaretur, et transiret ad Romam. Testes autem sunt rursus horum tempora, nec non et leges quas pro religione sanxit. Ut autem conce-

damus facile potuisse principem loqui Sopatro, aut per epistolam suam consuluisse pro quibus vellet, non est tamen verisimile ignorasse philosophum quia Hercules Alcmeneæ purgatus Athenis est post filii necem in Cereris sacris; et quia post Hyphili necem peregrinum et anicum injuste peremit. Cum igitur Græci in hujusmodi delictis purgationem annuntient, sufficiant quæ dicta sunt, et acensent de mendacio eos qui Sopatrum contraria Constantino respondisse sinxerunt. Non enim credo hæc ignorasse tunc nobilissimum apud Græcos eruditione litterarum. SOZOMEN., lib. 1, cap. 5, p. 406.

CAPUT VII.

De Constantio patre Constantini.

Igitur Ecclesiæ sub regimine Constantini alacriter agebant, et quotidianis diebus augebantur, favente et unanime principe, et multis eas beneficiis elevante [ed., multis ejus beneficiis elevatæ]; quas etiam prius inconcussas Dominus a periculis turbisque servavit. Nam cum persecutiones diversas Ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentur, solus Constantius Constantini pater licenter Christianis in sua consistere religione concessit. Denique aliquod tale eum miraculum et memoria dignum egisse cognovi. Is enim probare volens quosdam in suo palatio Christianos, si boni et solidi essent viri, evocans universos præcepit dicens, ut si quidem venirent ad sacrificandum et ejus colerent deos, circa eum essent, et in suo cingulo permanerent; si vero refugerent, egrederentur de palatio gratias agentes quod minime punirentur. Cumque in utroque apparuissent, alii quidem desertores religionis, alii vero divina præsentibus præponentes, deliberavit eis amicis et consiliariis uti qui in melioribus fideles constanter manserant; alios autem velut effeminatos aversatus, expulit a suo colloquio: credens nunquam eos circa principem devotos fore, qui fuerint Dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite Constantio non videbatur contra legem, quempiam esse Christianum apud eos qui ultra Italiam, Galliasque, et Britanniam, et qui circa Pyrenæum habitabant montem usque ad Oceanum Hesperium. Cum vero Constantinus in ejus successisset imperium, potius res Ecclesiæ effloruerunt. Maxentio enim Herculi filio perempto, cum ejus pars Constantino cessisset, jam licenter in religione vigeant qui circa Tiberim fluvium et Eridanum (quem Padum provinciales appellant) commorantur; et qui circa Aquilam commanebant; in quem locum sermo fertur advectam navigio Argo, et ad Tyrrenum pelagus fuisse perductam. Argonautæ enim ventum validum declinantes, non eodem 209 navigio in regressione sunt usi; sed transeuntes mare quod super Scythas est, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum; et hic hiemantes condiderunt civitatem quæ nuncupatur Æmonia. Æstate vero superveniente, cooperantibus eis provincialibus, fere quadringenta stadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluvium Aquilam deduxerunt, qui permiscetur Eridano. Eridanus

autem fauces habet in Italicum mare. Post prelium itaque, Cibake, Dardanii, et Macedones, et qui circa Istrum tunc morabantur, nec non et Hellas, et Illyriorum gens omnis sub Constantino redacta est. SOZOMEN., lib. 1, cap. 6, p. 407.

CAPUT VIII.

Quomodo Licinius fugatus, et Christianos fuerit persecutus, et novissime victus.

Porro Licinius hinc fugatus, cum prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata voluntate, plurimos sacerdotum in suæ partis afflixit imperio, multos quidem et aliorum, præcipue tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat infensus propter Constantini bellum, æstimans eum posse contristari propter calamitatem suæ religionis: simul etiam arbitratus, quia orarent et studerent redigi sub illius solius imperio. Super hæc autem pugnaturus denuo contra Constantinum, spem victoriæ habebat per divinationes et sacrificia, et seductus ab aliquibus promittentibus quia bello vinceret Constantinum, in paganismum conversus est (Anno Dom. 325). Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum divinationem Miletii Geminique Apollinis, eique consulenti de bello, respondisse dæmonium per hos Homeri versus:

O senex, valde te juvenes pugnatores observant.

Tuaque vita soluta est, sævaque te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma Christianorum divina providentia constituisse, tantoque processisse clemente, maxime tamen ex persecutione gentilium futuro. Namque Licinio persequente Ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo novissime pugnaverunt inter alterutros ipse et Constantinus. Tantoque divino suffragio adjutus est Constantinus, ut per terram et per mare vinceret inimicos; et amissis Licinius pedestribus et navalibus, semetipsum in Nicomediam transtulit, privatusque Thessalonice aliquanto tempore permansit, ibique peremptus est (Anno Dom. 329). Vir ergo primordiis imperii sui, præliis aliisque rebus valde proventus, et sororis Constantini nuptiis honoratus, hujusmodi fine defunctus est. SOZOMEN., lib. 1, cap. 7, p. 408.

CAPUT IX.

De legibus quas Constantinus pro Christianis posuit, et de mutatione rituum paganorum Christianorumque proventus, et de victoriis ejus, et veneratione religionis.

Constantinus igitur cum ad eum solum omne Romanum pervenisset imperium, edictis publicis usus est, ut Orientales subjecti impavide religionem colerent Christi, et diligenter Divinitati ministrarent; Divinitatem quippe solam eam crederent quæ et vera esset, et sufficienter haberet omni tempore potestatem: et quoniam qui talibus studerent, omnia bona eis uberrime accederent, et quæcumque adversa putarent, cum meliori potius spe fruerentur; qui vero circa Deum delinquerent, communiter et seorsum in bellis et in pace omnia eis difficilia provenirent. Gratiasque referens, non sibi nec arrogans, adiecit in

eam legem dicens: quia ministrum opportunum esse habere dignatus fuerit Deus sui consilii, et a Britanico mari usque ad loca Orientis adduxerit eum, quatenus augetur Christiana religio; et qui propter Dei culturam durabiliter permanserunt in confessionibus martyrii, clariores ejus honoribus apparent. Licinius igitur concionatus, et alia multa dicens, per quæ debebat subjectos ad cultum religionis adducere, infirmum esse sancivit quæ contra religionem fuerant cogitata vel gesta sub persecutoribus Ecclesiarum, remissionemque cunctos habere decrevit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas aut alibi præter voluntatem propriam commorari jussi sunt, aut in rebus talibus affligi [ed. affigi], aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificis ministrare, aut dari eum cum curiales primitus non fuissent. Eos autem qui infames illi fecerant, ab infamia relaxavit. Milia vero privatos in sua voluntate reliquit, utrum essent in schemate quo fuerant, an certe eum honorabilem quiete liberam vellent habere vacationem. Cumque omnes ad priorem libertatem et consuetos honores revocasset, etiam substantiis reformavit universos. Si qui vero morte damnati, substantia quoque nudati sunt, præcepit proximis genere eorum deferendis hæreditates; nullo autem horum existente, unam quævis provinciam ad jus hæreditatis accedere; et sive apud privatum, sive apud publicum de tali substantia esset aliquid ablatum, restituere. Eis autem qui ex ærario publico aliquid comparaverant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decentemque modum se providere promisit. Hæc igitur, sicut dictum est, imperatori placuerunt, et lege firmata sunt, insigniterque omnia decenti linde completa. Christiani vero tunc omnes Romanorum dignitates administrabant; et de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibusque aut divinationibus non erat locus: sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere jam licebat. Plurima vero etiam per civitates gentium, de antiqua consuetudine mutabantur. Ab illo demique tempore apud Ægyptios nequaquam secundum priores solemnitates in paganorum templa cubitus, sed in ecclesias magis offerretur, quo significatur clementem aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum monachorum spectacula sunt remota. Apud Phœnices vero, qui in Libano vel Heliopoli commorantur, fas ulterius non fuit virgines fornicari antequam legitimis jungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nefandæ permixtionis. Sanctæ vero domus quæ quidem magnitudinem videbantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliæ vero clemente altitudinis et latitudinis augebantur. Atque ibi cum non essent, a fundamentis ædificatæ fulgebant. Pecunias vero ex regis thesauris imperator 210 affluentius impendebat: scribens per singulas civitates episcopis atque præsidibus populorum, ut sacerdotes, sicuti vellent, juberent; isti autem jubentibus obedirent, quatenus cito perticeretur opus. Latanti siquidem ejus imperio, etiam religio valde florebat, et in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit

in præliis adversus alienigenas præparatis, ut etiam Sarmatas vinceret, et qui vocantur Gothi, tunc novissime causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat tunc quidem trans fluvium Istrum. Cumque esset in bellis prona, et multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris prævalebat; solos autem habebat Romanos sibimet repugnantes. Fertur enim etiam et hoc prælio demonstratum Constantino per signa atque somnia quanta Dei providentia regeretur. Qui cum superasset omnia bella quæ sub eo sunt gesta (*An. Dom. 333*), veluti repensans Christo, in ejus religionis studio magis magisque fervebat: hanc solam veram fatendam esse et salutarem existimare subjectos jubens. Ex terra vero subdita sibi, ex unaquaque civitate detrahens, publicum certumque [ed., publico, certum, etc.] vectigal ecclesiis provincialibus cleroque distribuit, et donationem validam in perpetuum esse sancivit. Assuescens autem milites, ut, sicut ipse, Deum colerent, signo crucis eorum arma signabat. In regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar ecclesiæ circumferebat dum adversus hostes castrametaretur; quatenus nec in itinere degens ipse, vel exercitus sacro lumine privarentur, quo deceret laudari Deum, et orationes offerri [*Mss.*, decerneret laudare... offerre]. Sequebantur autem pariter sacerdotes et diaconi tabernaculo servientes, qui secundum legem ecclesiasticam sacrarum ordines adimplebant. Ex illo autem Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singule fecerunt tabernaculum proprium, et sacerdotes atque diaconos distributos habebant. Die vero qui dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem soli distribuunt, et qui ante septimum est [*id est diem Veneris*], sancivit a judiciis aliisque causis universos habere vacationem, et in eo tantum orationibus occupari. Honorabat autem dominicum diem, quia in eo Christus resurrexit a mortuis; alium vero, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam sacratissimæ crucis habebat, tam pro iis quæ ei prospere provenerant ejus auxilio in præliis contra adversarios insutatis, quam pro indicio quod ei divinitus pro ea videbatur ostensum. Denique supplicium crucis, quod primitus apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. Infigurationibus autem solidorum et in imaginibus hoc signum jussit inscribi semper et figurari, ut testantur hactenus ejus imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipue tamen in legislationibus, studebat placare Divinitatem. Apparet enim luxuriosas et valde fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas, sicut ex ipsis quas posuit legibus invenitur. Sed nunc quæ ad honorem et statum religionis ab eo sancita sunt pandere necessarium est, cum partes esse ecclesiasticæ videantur historiæ. *SOZOMEN., lib. 1, cap. 8, p. 409.*

Apud Romanos dudum fuit lex, a vigesimo quinto anno non habentes uxores prohibens a privilegiis habentium conjuges; sed et alia multa jubens, ut nihil de testamento lucrarentur, licet proximitate generis

consisterent: qui vero filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerunt autem has leges antiqui, volentes Romam esse populosam, omnemque terram subjectam, et quia non multo ante has leges plurimos in civilibus bellis amiserant. Videns igitur imperator idcirco male tractari eos qui propter Deum virginitati et sine liberis esse studebant, fatuum judicavit diligentia et studio hominum videri eorum augeri genus; cum natura semper superna distributione diminutionem suscipiat et augmentum. Et legem populo proposuit universo, quatenus aequalibus privilegiis fruere qui sine conjugibus et liberis erant, quibus illi qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam amplius habere sancivit eos qui in continentia virginitate degebant, licentiam eis præbens masculis feminisque, licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare judicavit, quorum opus esset Deum placare semper et philosophiæ veraci vacare. Hujus enim rei causa et antiqui Romanorum licenter testati virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreverunt. Judicium itaque maximum reverentiæ pii principis circa religionem fuit: quia ubique administrantium sententias imperfectas esse voluit, et ad episcopos per appellationem refugiendum esse sancivit, si qui vellent civiles iudices refutare: firmam vero illorum judicans sententiam potius quam iudicium aliorum, et, tanquam ab imperatore prolatam, ab omnibus observandam, et inconvertibiles esse terminos synodales. Illud quoque nos relinquere dignum non est, quod pro utilitate sancitum est eorum qui in Ecclesiis manumittuntur. Cum propter subtilitatem legum etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam civilitatem Romanam vocant, tres posuit leges: discernens omnes in ecclesiis manumissos sub testimonio sacerdotum, per hanc piam adinventionem Romana civilitate frui; cujus indicium præsens etiam tempus servat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hanc studens sane in omnibus honorabat religionem; erat quippe et per semetipsam gloriosa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium. *SOZOMEN., lib. 1, cap. 9, p. 413.*

CAPUT X.

De diversis confessoribus eorumque conversatione.

Itaque persecutionibus jam cessantibus, adhuc multi confessorum superstites Ecclesiis exornabant; ut fuit Osius Cordubæ pontifex, et Amphion Epiphaniæ Ciliciæ, et Maximus, qui post Macarium Hierosolymorum tenuit præsulatum, et Paphnutius Ægyptius, per quem aiunt plurima miracula operatum Deum, dæmonesque subjecisse, variarumque passionum condonasse ei sanitates. Ferunt autem quod Paphnutius et Maximus ex illis confessoribus fuerunt quos Maximinus imperator in metallis ad opera exercenda damnavit, oculos eorum dextros evellens, et sinistras suras incidens. *SOZOMEN., lib. 1, cap. 10, p. 414.*

211 Secundum eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorum episcopum, ad cuius virtutem demonstrandam sufficere puto quæ hæc tenus de eo servatur opinio. Quanta per eum divino præsidio gesta sint, plura quidem novere provinciales; ego autem quæ ad nos valuerunt pervenire non tacebo. Fuit enim iste rusticus habens uxorem et filios, sed non propterea in rebus divinis minor. Alunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ovium ejus, et cum rapere niterentur, subito vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venentem invenisse ligatos eos, et solvisse quidem ab invisibilibus vinculis, culpasse tamen et dixisse: Cur, fratres, dum licuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potius ea rapere, et noctem ducere jugiter infelicem? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc sumentes arictem; laborastis quippe vigilis, et decet vos sine querimonis recedere ab ovibus meis. Quod quidem quilibet juste poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandum. Apud filiam ejus virginem nomine Irenen quidam notus ejus speciem aliquam deposuerat; quæ sumens depositum, sub terra recondidit, ubi caute credidit custodiri. Contigit interea mori puellam nihil confessam patri. Venit homo depositum repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumque in tota domo requisisset, nec invenisset, fiebat capillosque vellebat, et morti vicinus esse videbatur ille qui deposuerat. Hæc Spiridion fieri videns, et cursim veniens ad sepulcrum, vocavit ex nomine puellam. Qua respondente, de causa depositi requisivit. Et dum ab ea didicisset, reversus, et inveniens ubi puella significaverat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad hunc veni sermonem, non est incongruum etiam istud adducere. Mos erat huic Spiridioni ex fructibus qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autem gratis mutare volentibus. Sed neque per se dabat, neque per se recipiebat; sed solum cubiculum demonstrabat, invitans petentes ut quantum opus habebant tollerent, et denuo revocarent quantum se noverant abstulisse. Quidam vero dum mutuum percepisset, reversus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundum consuetudinem jussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad injustitiam ille conversus, et credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat; sed auferens debitum, quasi reddidisset, absecessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum namque tempus venit, rursus petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate ut ipse sibi metiretur quantum opus haberet. Vacuum vero eundem inveniens locum, et hoc oculata fide cognoscens, Spiridioni nuntiavit. Ille respondit ei: Mirum est, o homo, quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potius apud te ipsum, ne forte mutuatus alia vice quod debueras, primitus non solveris. Si enim hoc non est, indubitanter non privaberis quibus egēs, sed rursus accedens invenes.

A Sic igitur ille captus est, et quod ei deliquerat indicavit. Dignum est igitur hujus sacratissimi viri mirari puritatem, et ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios episcopos convenisse, et inter eos hunc fuisse Spiridionem, et Triphyllium Ledrensem episcopum, virum eloquio et sapientia præditum, nec non legibus [ed., Beryto legibus, etc.] eruditum. Cum itaque collecta celebraretur, injunctum est Triphyllio ut faceret sermonem ad populum. Cumque ille locus venisset ad medium, *Tolle lectum tuum, et ambula* (Matth. ix, 8), cubile dixit pro lecto, mutans nomen; Spiridion autem indignatus in eum, et exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum qui eloquii supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum, cum esset venerandus, et operibus gloriosus, simulque senex ævo atque sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptionem fuerit, hinc apparet. Instante jam Quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum quibus diebus consueverat cum suis continuare jejunia, et die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defæctum: Perge, inquit suæ filix, lava peregrini pedes, et cibos appone. Cunque virgo dixisset nec panem esse nec *ἄριστα* [hoc est farinas] (quarum rerum solebant nihil habere reconditum propter jejunium), orans primum, veniamque petens, filix jussit ut porcinas carnes, quas domi saltas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedit, et rogabat ut una cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumque se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes: *Omnia enim munda mundis* (Tit. 1, 15), sicut sermo divinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta sufficiant. SOZOMEN., lib. 1, cap. 11, p. 415.

CAPUT XI.

De diversis monachis et eorum institutione.

D Præcipue vero insignissimam Ecclesiam demonstraverunt, ei dogma dilataverunt vitæ virtutibus, qui conversatione monachica illo tempore fruebantur. Utilissima namque res ad homines venit a Deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum et dialecticæ artis studia despiciit, tanquam sit minuta, et melioris operis tempus impediatur, atque ad recte vivendum nihil ostendat. Hæc ergo philosophia conversatione miranda, naturali simplicique prudentia, docet omnino quæ nequitiam perinam et operentur utilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercet: nihilo pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ; et neque nature necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Divinæ mentis virtutem habens, semper contemplatur omnium Creatorem, et eum nocte dieque colens, orationibus et litanis placat indubitanter. Animæ vero puritate et honorum actuum conversatione,

ad ministeria se divina componens, purgationes aspersionesque continens, solas pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exsuperat, et omnium absolute hujusmodi dominatur. Non per stabilitatem necessitatemque vite qualibet voluntate mutatur, non mala patiens ulciscitur, non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur; sed potius gloriatur in talibus. **212** Patientiam, mansuetudinem, mediocritatem in omni vita meditatur; et quantum nature humanæ possibile est, Deo esse vicinum, velut in transitu utens presentibus: neque circa possessionem rerum occupata constringitur, neque ultra quam opus est in presenti providere forsitan urgetur. Semper autem simplicitatem et exercitium hujus instructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam, et ad felicem terminum omni vivacitate festinat. Timore divino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, et nec usque ad vocem emittere patiens, quorum actiones suis actibus noseitur exsolvere. In brevi comprehendens necessaria naturæ, et cogens corpus mediocriter indigere, castitati luxuriam subdit: justitia punit injustitiam, et veritate mentaciū. Disciplina rerum omnium mensuras participatur: cum proximis in unanimitate et communione consistit; amicorum provida est atque peregrinorum; quæ propria sunt communia facit egentium, et tuetur utilia singulorum; neque gaudentibus importuna, et tribulatis remedium consolationis apportans. Ad verum bonum diligentiam suam semper extendens, sermonibus castis sapientibusque consiliis ornato ac vano eloquio remotis erudiens atque curans veluti quibusdam medicaminibus audientes, cum honore et reverentia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus iraque privata. Nam cum sit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis devincit et animæ. Hujus itaque elegantissimæ philosophiæ princeps quidem fuit, sicuti quidam dicunt, Elias propheta et Baptista Joannes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert (*Philo Hebraeus, lib. de Vita contemp.*) undique egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in colle positum philosophatos. Habitaculum vero eorum, et cibos, et conversationem talem introducit, qualem et nos nunc apud Ægyptiorum monachos esse conspicimus. Scribit enim inchoantes eos philosophiam cedere omnibus sibi competentibus rebus, cunctisque ahrenuntiare permixtionibus, et extra muros in solitariis agris et hortis inhabitare. Domos autem eis esse sacraria quæ apud nos monasteria nuncupantur, et in eis conversatione solitaria honesta celebrare mysteria, diligenterque psalmis et hymnis placare Divinitatem, et ante solis occasum non gustare cibum; alios autem per tres dies et amplius, certisque diebus in pavimento habere cubilia, vino semper et sanguinem habentibus abstinere, cibum eis esse panis et salis, et hyssopi, et potum aquæ. Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter amorem philosophiæ spontanea voluntate nuptiis abstinentes. Et Philo quidem hoc

A modo referens, videtur aperire quia hi qui ex Hebræis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Judaice viverent, eorumque constituta servarent. Apud alios enim non invenitur hujus vite conversatio. Unde conjicio ex illo apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 12, p. 417.*

B Alii vero dicunt huic causam fuisse conversationi persecutiones, quæ religionis causa per tempora provenerunt. Et quoniam fugientes in montibus, et vallibus, desertisque morabantur, ad modum se vite hujus assueverunt. Sed sive Ægyptii, sive alii quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt: illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reverentiam atque perfectionem, moribus exercitationibusque decentibus, hanc in conversationem usque perduxit Antonius maximus monacherum; quem tunc in desertis Ægypti morantem (*An. Dom. 334*) propter gloriam virtutis ejus, Imperator Constantinus amicum fecerat, litteris honorabat et ut pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Ægyptius genere, ortus in in igni vico, in loco Heraclie apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donavit agros convicaneis suis; aliam vero substantiam disponens, pretium pauperibus erogavit: studiosi existimans esse philosophi, non solum semetipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare proficue. Junctus autem studiosis secundum se viris, virtutes zelabatur universorum: probans bonam vitam suavem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adveniabat abstinentiæ potioris, et quotidie exercitatione crescebat. Tanquam semper incipiens aliquid innovabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, sacræ vero sapientiæ voluntate passionibus animæ reprimendo. Erat enim ejus esca solus panis, et sal, potus aqua, prandiique tempus solis occasus. Frequenter enim duos et amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat, ut ita dicatur, semper quidem jugi nocte, et orationibus contingebat quidem diem; si vero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerumque pavimento jacens, solamque terram stratum refectionis [*ms., refectionibus*] habens: olei siquidem unctionem, lavacrorum atque similium usum modis omnibus devitabat: ne humectatione sua in molliem corpus immutaret. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Litteras vero neque sciebat, neque mirabatur [*ms. Lyr., meditabatur*], sed potius mentem bonam tanquam seniore litterarum: quarum tamen inventorem jure laudabat. Fuit autem præcipue elementissimus, castus, fortis, gratus colloquentibus, sine ulla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent certative quæstiones inferrent, tamen more solito sapienter et disciplinabiliter crescentem sedabat sæpe contentionem, et ad mensuram debitam protinus transferebat, loquentiumque sibi strepitum temperabat, eorumque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus divina providentia redundans, se futura præscire non aestimabat esse virtutem; et propterea nec laborandum

inaniter circa talia sua lebat : quando nec ignorantem futura pœne succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram namque beatitudinem in cultura Dei et legum ejus observatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat ut purgaret animam, quo posset respicere, et futurorum notitiam possidere, Dei videlicet præscientia declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, et bene victurum semper operari præcipiebat, ac semetipsum discutere, et secum ponere rationem eorum quæ gessit die noctuque; si quid autem indecens ageret, conscriberet, ut de cætero parceret in delicto, semetipsum scilicet erubescens; si plurima sui delicta comperisset: simul etiam metuens ne per conscriptionis indicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus, et maxime pro solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic ferventissime fuit studiosus, quorum gratia sæpe veniebat ad civitates? Plurimi namque vi compellente cogebant **213** eum legatione fungi apud iudices et magistratus; quorum singuli vel videre eum judicabant nimis egregium, loquentem audire, et præcipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, studebat tamen ignorari et latere per eremum. Si vero necessitate faciente venisset in civitatem, disposito negotio pro quo venerat, ad desertum continuo revertebatur. Pisces namque dicebat per humectam nutriri substantiam; monachis autem ornatum ferre [ed. V., fore] solitariam vitam. Et sicut illi terræ tacta tabefiunt, sic gloria monachorum ad urbes accedendo scædatur. Obedientem vero se gratumque conspicientibus exhibebat. Studebatque ut neque haberet tumentem superbamque naturam, nec putaretur hujusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere sum compulsus, ut tanti viri per hæc exempla consideremus philosophiam. Plurimos igitur atque probatissimos habuit audtores, quorum alii quidem in Ægypto et Libya, alii vero in Palestina, et Syria, et Arabia claruerunt; et unusquisque eorum non minus se quam doctor, apud quos est commoratus, exercuit; multosque docuit, et ad similem virtutem philosophiamque perduxit; ita ut quorundam hic labor esset circuire per civitates et provincias, vel per agros, et diligenter Antonii discipulos, eorumque requirere successores. Sed quomodo poterant inveniri facile, quibus erat studium diligentissimum suam vitam latere, et non sicut nunc plurimi hominum elati per gloriam, semetipsos expompant, et cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus, Antonii, alii quidem multi, nec non et Paulus appellatione Simplex. Hunc aiunt, cum rusticus esset, bona specie conjugem habuisse, et eam in ipso facinore adulterii deprehensam tacite subrisisse, et jurejurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe, inquit, eam; et repente discessit ad eremum apud Antonium. Dicit enim eum mansuetissimum et patientem valde fuisse. Denique cum jam senex esset, et ad vitam monachicam [ed., monachicæ] perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exerceens, in nullo

A invenit eum inferiorem, perfectæque cum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonii testimonium, et operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsoque doctore superiorem, atque ad alligendos et expellendos demones præparatum. SOZOMEN., lib. 1, cap. 15, p. 420.

B Circa hoc itaque tempus philosophabatur et Ammonius Ægyptius, de quo sermo fertur quia cogentibus parentibus duxisset uxorem, nec tamen eam fuisset expertus. In principio namque nuptiarum sponsam tanquam sponsus in thalamo percipiens, et solus cum ea remansens, ait: Nuptiæ quidem, o mulier, nostræ usque ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse virginem permanere ex sacris edocebat literis, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem sermones virgo lauclaverat, dividi autem ab eo grave judicabat, in alio cubili dormiens, annis decem et octo cum ea mansit, neque tunc a monachica abstinentia se suspendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimavit non esse justum tantum virum domi celari propter se, sed oportere potius seorsum utrumque philosophari, et ob hoc supplicavit viro. At ille gratias agens Deo pro hujusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deserti stagni Mariæ veniens circa locum Seyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus et viginti annis ibi philosophatus est: annis singulis visitans secundo mulierem. C Hujus itaque sacratissimi principis horum monasteriorum multi fuerunt dignique discipuli, sicut successiones ostendunt; plurimæque et veneranda per eum provenerunt, quæ præcipue apud Ægyptios monachos perfectæque servantur. Nam cum maxima diligentia per successionem traditionis alterutricuram virtutes antiquorum memoriæ tradere monachorum; sed a me illi memorandi sunt qui ad nos usque pervenerunt. Contigit igitur huic viro, et Theodoro ejus discipulo euntibus aliquem transire fluvium quem dicunt Lycum. Ne vero se alterutrum nudos viderent, jussit Ammonius [alias Amos], ut recederet Theodorus ab aqua; eumque etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente divina virtute translatus est ad ulteriorem ripam. Transiens vero Theodorus aquam, et videns nec vestem ejus nec pedes infusos, supplicabat seni ut ei causam rei depromeret. Cuique ille dicere refutaret, ille vero non aliter se properaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo vivente rem fore dicturum, confessus est quod evenit. Proximam vero miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Iustus parentes alicujus a cane rabido percussum filium et pene mortuum obtulerunt ei, et ejulantes deprecabantur ut sanaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione; sed vos si vultis reddere bovem quem rapuistis dominis suis, egrotus repente sanabitur; quod etiam contigit. Nam ut restitutus est bos, passio mox recessit a puero. Quando igitur Ammonius iste moriebatur, dicitur Antonium

vidisse animam ejus in eorum ferri, divinis potestatibus cum psalmodia præcedentibus eam; consulentibusque eis qui circa eum erant, causam hujus miraculi non abscondit. Sciebant enim quoniam sermone intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi eujuspiam respiceret visionem. Cumque venientes postea quidam de Seyti nuntiassent horam visionis Antonii, et convenisset cum transitu illius viri, beatificaverunt ambos: illum quidem, quia ad manifesta bona transiisset; illum vero, quia tantam a longe meruisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter est locorum medio positum quo degebat alteruter. Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præsulatu audiui probatissime philosophatum Eutyechianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe divina gratia repletus, ad curationes passionum, et miracula rerum et operum, ita ut ipsi Constantino propter virtutem vite esset amicus. Illo siquidem tempore vinctus quidam spatarius, qui in suspicionem venerat quasi assumpta tyrannide, fugit, et requisitus circa Olympum comprehensus est. Rogantibus autem necessariis ejus Eutyechianum, ut pro eo apud principem legatione fungeretur: Prius, inquit, providendum est ut is homo liberetur a vinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum custodes direxisse: rogans ut eum ab hujusmodi necessitate relevarent. Qui cum hoc facere nolissent, sponte januæ clausæ reserata, et vincti catenæ repente sunt disruptæ. Postea vero ad **214** principem veniens Byzanti tunc degentem, paratissime beneficium promeruit quod poposcit. Non enim poterat Constantinus ejus petitionibus denegare, cum ei summi honoris curialum exhiberet. Hæc itaque breviter a nobis dicta de monachis, qui tunc clare philosophati sunt, sufficiant. Cui vero de his subtilior cura fuerit, quærens inveniet plurimorum vitas hic non esse scriptas. SOZOMEN., lib. 1, cap. 14, p. 425.

CAPUT XII.

Quomodo contra Ecclesiam Arius sit exortus.

Et licet ita per omnia floreret Ecclesia, non tamen pertulit inimicus, elevatam simul atque splendentem valde respiciens; sed malevola cœpit tractare consilia, contendens gubernatam a Domino et universorum Creatore submergere. Videbat itaque paganorum errore se fuisse nudatum, captaque varia demonum machinamenta, et creaturam a plurimis jam non adorari, sed Creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia jam non aperte contra Dominum et Salvatorem nostrum excitabat bellum; sed viros inveniens Christianos quidem se vocabulo profitentes, sed amore honoris et vanæ gloriæ reductos ad servitutem, organum eos suæ machinationis habuit, per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem: non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum Creatorem et mundi opificem, coequatum astruens creaturæ. Ubi autem hoc principium, et quemadmodum hæc inimicus zizania seminaverit, enarrabo. Alexandria civitas est maxima et hominum multitu-

A ðine copiosa, non Ægyptiorum solummodo, sed etiam Thebæotum, et Libycorum circa Ægyptum obtinens principatum. In hujus itaque civitatis præsulatu, post Petrum illum inelytum propugnatorem, qui sub impiis tyrannis Diocletiano et Maximiano novissime imperium sponte deponentibus, martyrii coronam suscepit (*An. Dom. 310*), successit Achilles. Is enim sub illo egregio Petro Arium ordinatum diaconum, captumque in Meletii novitatibus, et ab Ecclesia pulsum, rogatus a fidelibus, et denuo suscipiens, ministrare præcepit. Post Achillam vero Alexander fortissimus evangelici dogmatis prædicator ordinatur episcopus. Hoc tempore (*An. Dom. 322*) Arius in ordine quidem presbyterorum erat, expositionemque divinarum Scripturarum videbatur habere commissam. Videns autem Alexandrum pontificatus gubernacula suscepisse, eventum temporis non portavit; sed et mordacitate compulsus, litis quærebat initium. Porro laudabilem videns viri conversationem, nequaquam calumnias contexere prævalebat; verum tamen quiescere illum prohibebat invidia. Hunc igitur inveniens inimicus veritatis, per eum nisus est in Ecclesiam excitare tempestatem. Apostolicis enim Alexandri doctrinis instabat aperte resistere. Et ille quidem divina sequens eloquia, æqui honoris cum Patre, et eandem substantiam habere cum Deo Genitore Filium prædicabat. Arius autem e diverso veritati repugnans, creaturam Filium, facturamque dicebat, adjiciens: Erat aliquando quando non erat, et alia quæ ex illius litteris indicantur insana. Hæc ergo non solum in Ecclesia persistebat docens, sed etiam in extraneis conventibus atque conciliis; et domos circumiens, quibuscumque poterat, suadebat. THEODORETUS, lib. 1, cap. 2, p. 6.

Reprehendens autem quidam hujusmodi viros, Alexandrum quoque culpabat, tanquam non utiliter sileret, dum contra dogma fierent novitates. At ille melius arbitratus esse de dubiis sermonem ex *ultra*que parte proponendum; ut non videretur ex necessitate, sed potius ex satisfactione certamen ablatum [*ed. Frob. et Niv., allatum*]: iudex cum clero residens, ad altercationem deduxit utramque partem. Ut autem evenire solet circa certamina verborum, utriusque superare nitebantur. Arius tamen nullatenus acquiescere volebat, quia consubstantialis Filius et coæternus est Patri. SOZOMEN., lib. 1, cap. 15, p. 426.

D Alexander autem apostolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum revocare admonitionibus et consiliis nitebatur. Cum vero eum superbire vidisset, et aperte impietatis facinora prædicare, ex ordine sacerdotali removit. Audierat enim clamantem divinam legem: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te (Matth. v, 24)*. Hoc itaque tempore Romanæ quidem Ecclesiæ Sylvesterius retinacula gubernabat, Meletyadi succedens, qui post Marcellinum clarificatum in persecutione gentiliam suscepit jura pontificatus. Antiochiæ vero post tyrannum Ecclesiæ inchoante pace, Vitalis præsul exstabat (*An. Dom. 314*). Qui etiam antiquam ex multis temporibus destructam a tyrannis ædificavit

ecclesiam. Post quem Phlogonius pontificatum suscepit, et reliqua ædificii superaddidit, et zelum pietatis Licinii temporibus demonstravit (*An. Dom.* 316). In Hierosolymis autem post Hermonem Macarius ordinatus est, vir nomine suo dignus, et omnibus bonis ornatus. Eodemque tempore Constantinopoli Alexander pontificatum sacri ministerii possidebat, apostolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris judicarii aculeo stimulari, et multos ad blasphemias deceptos erigere, conciliaque propria celebrare, Ecclesiarum præsulibus ejus blasphemiam suis litteris indicavit. THEODORETUS, *lib. 1, cap. 2, p. 7.*

CAPUT XIII.

Epistola Alexandri pontificis Alexandrinum ad universas Ecclesias adversus Arium.

Dilectissimis atque charissimis ubique catholice Ecclesie communitis, Alexander in Domino salutem.

Dum unum catholice sit corpus Ecclesie, mandato existente in sacris Scripturis ut servetur vinculum unitatis et pacis (*Ephes. iv, 3; xii, 26*), consequens est debere nos scribere, et alterutris quæ apud singulos aguntur insinuare; ut sive patitur, sive gaudet unum membrum, compatiamur aut congaudeamus ad invicem. In nostra igitur parochia nunc ingressi sunt viri iniqui et Christo rebelles, docentes apostasiam, quam recte quilibet præcurrere suspicetur Antichristo. Et volui quidem hoc taciturnitati contradere, si quo modo inter solos apostatas consumeretur hoc malum, et non loca alia penetrando simplicium sordidaret auditus. Sed quoniam Eusebius nunc Nicomediæ, putans in se consistere causas Ecclesie, **215** quia cum reliquisset Berytiorum civitatem, et concupiisset Nicomediensem Ecclesiam, non est in eo ultio subsecuta: patrocinator etiam his apostatis, et scribere ubique molitus est, commendans eos, si quo modo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimam hæresim et Christo rebellem. Ideoque necessarium judicavi, sciens quod in lege conscriptum est ulterius non tacere, sed vobis omnibus indicare; quatenus etiam vos sciatis apostatas, et eorum hæresim verba nequissima caveatis. Si ergo scripserit vobis Eusebius, nec recipiatis eum, nec ejus scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compressam nunc per istos renovare volens, fingit quidem se quasi pro istis scribere; opere vero demonstrat quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostatæ vero sunt isti Arius et Achilles. Cum eis autem apostataverunt hi, Aithalis, Carponius, alter Arius, Sarmatius, Euzoius, Lucius, Julius, Menas, et Helladius, Gaius, Secundus et Theonas, qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea vero quæ opinantes loquuntur, hujusmodi sunt: Non semper, inquit, Deus Pater fuit, non semper fuit Dei Verbum; sed fuit quando Deus Pater non fuit. Dei autem Verbum ex non existentibus factum est. Existens enim Deus, non existentem ex non existente fecit. Quapropter fuit aliquando quando non fuit. Creatura est enim et factura Filius, ne-

qua similis est Patri secundum substantiam, neque verus est, neque vera Sapientia ejus est, neque verum naturaliter Patris Verbum est, sed unus quidem creaturarum et facturarum est. Abusive autem dicitur Verbum et Sapientia, factus et ipse, et existens in proprio Dei Verbo et in Dei Sapientia, in qua et omnia, et ipsum fecit Deus. Unde et convertibilis est, et mutabilis per naturam, sicut et universa rationalia. Peregrinum enim, et extraneum, et remotum est Verbum a paterna substantia, et invisibilis est Filio Pater. Non enim perfecte et integre novit Filius Patrem, neque eum perfecte videre potest. Nam nec substantiam suam novit Filius, sicut est. Propter nos enim factus est, ut nos per eum tanquam per instrumentum crearet Deus; et nequaquam substitisset, nisi nos Deus facere voluisset. Requisite ergo quidam eos: si potest Dei Verbum converti, sicut diabolus est conversus. Et nequaquam dicere timuerunt, utique potest, tanquam natura convertibilis existens: factus, aiunt, et convertibilis est. Hæc itaque dicentes, id est Arius et qui cum eo sunt; et in his impudenter instantes ipsos et sequaces eorum. Nos quidem eos cum episcopis Ægypti et Libyarum pene centum convenientes, anathematizavimus. Qui vero circa Eusebium susceperunt, miscere studentes veritati mendacium, et impietatem pietati sociare; sed non prævalebunt. Vincet enim veritas, nec ulla communitio est luci cum tenebris, neque concordia Christo cum Belial (*II Cor. vi, 14*). Quis etenim talia audit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures continuo non obturabit, ne sordibus talium verborum ejus polluat auditus? Quis audiens dicentem Joannem: *In principio erat Verbum* (*Joan. 1, 1*), non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Evangelio: *Unigenitum Filium*; et: *Per ipsum omnia facta sunt* (*Joan. 1, 18 et 3*), non odio habeat dicentes quia unus creaturarum est Filius? Quomodo ergo potest esse unus horum quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo Unigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, Patre dicente: *Eruclavit cor meum Verbum bonum* (*Psal. xlii, 2*); et iterum: *Ex utero ante luciferum genui te* (*Psal. cix, 3*)? Aut quomodo dissimilis Patri substantia, cum sit imago perfecta et splendor Patris, qui dicit: *Qui me videt, videt et Patrem* (*Joan. xiv, 9*)? Quomodo, si Verbum et Sapientia Dei est Filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile est enim ac si dicant sine Verbo et sine Sapiaentia fuisse aliquando Deum. Vel quomodo est et convertibilis et mutabilis, qui dicit per se: *Ego in Patre et Pater in me* (*Joan. xiv, 10*); et iterum: *Ego et Pater unum sumus* (*Joan. x, 30*)? Per prophetam vero: *Videte, inquit, me, videte, quia ego sum, et non mutabor* (*Malac. iii, 6*). Nam licet in eo verbo sit dictum illud apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus non est, sed, sicut dixit Apostolus: *Jesus Christus heri, et hodie, ipse et in sæcula* (*Hebr. xiii, 8*). Quæ causa, putas, suasit eis ut dicerent, quia propter nos est factus, cum Paulus scribat, *propter*

quem omnia, et per quem omnia (Rom. xi, 36)? Unde A
 vero blasphemant quia nescit perfecte Filius Patrem,
 mirandum non est. Nam semel habentes propositum
 rebellandi Christo, repercutiunt etiam vocem ejus,
 dicentis: Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem
 (Joan. x, 15). Si ergo ex parte Pater novit Filium,
 palam est quia et Filius non perfecte novit Patrem.
 Si autem hoc dicere impium est (novit enim perfecte
 Filium Pater), palam est quia sicut novit Pater suum
 Verbum, sic et Verbum novit proprium Patrem; et
 aliter non est. Hæc dicentes, et revolventes Scriptu-
 ras sanctas, frequenter convicimus eos; et rursum
 tanquam chamæleontes mutabantur, studentes ad
 semetipsos trahere quod scriptum est: Cum venerit
 impius in profundum malorum, spernet (Prov. xviii,
 5). Multæ siquidem ante eos hæreses fuerunt, quæ
 plus quam decet præsumentes, corruerunt in impru-
 dentiam suam. Isti vero per omnia verba sua nitentes
 erigi ad internecionem divinitatis Verbi, per hæc
 illas hæreses firmare potius conati sunt, Antichristo
 facti propinquiore; quapropter et abdicati et ana-
 thematizati sunt ab Ecclesia. Contristamur itaque
 pro eorum perditione, et maxime quia et ipsi ali-
 quando quæ Ecclesiæ sunt audierunt, et nunc ab ea
 prorsus exsiliunt: non tamen admiramur. Hoc enim
 et Hymenæus, et Philetus passi sunt, et ante eos Ju-
 das, qui cum esset secutus Salvatorem, postea pro-
 ditor factus est et apostata. Sed de his quidem ipsis
 non sumus ignari. Dominus enim prædixit: Videte
 ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo
 dicentes, quia ego sum, et tempus prope est, et multos
 errare facient: ne ergo eatis post eos (Luc. xxi, 8).
 Discens enim hæc a Salvatore nostro Paulus, dixit:
 Quia novissimis temporibus apostatabunt quidam a
 fide sana, attendentes ad spiritus erroris doctrinasque
 demonum, quæ veritatem aversantur (I Tim. iv, 1).
 Domino siquidem et Salvatore nostro Jesu Christo
 per semetipsum pronuntiante et per Apostolum de-
 signante de talibus, consequenter nos per nosipsos
 audientes impietatem eorum anathematizavimus eos,
 sicut prædiximus: ostendentes eos extraneos a fide
 Ecclesiæque catholica. Iudicavimus autem hæc vobis,
 dilectissimi atque charissimi comministri, ne quos
 eorum, si forte tentaverint etiam ad vos venire, sus-
 cipiatis, neque Eusebio, vel cuilibet aliorum 216
 scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tanquam
 Christianos, ut omnes contra Christum loquentes et
 sapientes, quasi Deo rebelles et animarum corrupto-
 res, totis viribus aversemur; et neque ave hujusmodi
 dicamus hominibus, ne forte etiam peccatis eorum
 communicare videamur, sicut beatus Joannes ait (II
 Joan., 11). Salutate fratres qui apud vos sunt. Salu-
 tant vos qui nobiscum sunt. SOCRATES, lib. 1, cap. 5.
 Edit. Christoph. et Vales. cap. 6, p. 10.

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum
 Constantinopoleos episcopum, missam ejus epistolam
 huic operi inserere non omittam, quæ clare omnia ejus
 ostendat, ne quis suspicetur hæc me ficte conscri-
 bere; et post eam ipsius Arii, et cæteras quoque
 epistolas, quibus utique narratio eget historiæ, qua-

A tenus de scripturæ veritate testentur et aperte que-
 gesta sunt perdeceant. Scripsit enim Alexandrinus
 hæc Constantinopoleos Alexandro. THEODORETUS, lib.
 1, c. 5, p. 8.

CAPUT XIV.

Ejusdem ad Alexandrum episcopum Constantinopoleos.

Charissimo fratri et unanimi Alexandro, Alexander
 in Domino salutem.

Appetitus potentia hominum pessimorum, avari-
 tiaque propositus, veritati, quæ creditur esse præ-
 cipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones
 resistentes ecclesiasticæ pietati. Impulsi namque ma-
 levoli, diabolo in eis operante ad propositam sibi
 libi linem, et ab omni reverentia resiliens, concu-
 cant judicii Dei timorem. De quibus mihi necessa-
 rium fuit patientiæ ac reverentiæ [ed., patienti re-
 verentiæ] vestrae significare, ut ab hujusmodi caveatis,
 ne quis forte præsumat eorum in parochias vestras
 accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim magi
 ad seducendum figmentis uti, vel litteris falsitate
 compositis, quæ possunt facere præstigium simplicem
 fidem puramque respicientibus. Arius igitur et Achil-
 las conjuratione nuper facta, Colluthi superbiam et
 multo deterius illo secuti sunt. Ille namque hos ipsos
 culpans, pessimæ voluntati suæ invenit occasionem.
 Isti vero dignam illius negotiationem respicientes
 [ms. Lyr., respicientes], nequaquam juri Ecclesiæ
 subjacere pertulerunt; sed speluncas sibi latro-
 num ædificantes, incessabilia in eis conciliabula cele-
 brant, noctibus et diebus contra Christum agentes et
 contra nos, prævisque libidinibus exercentur. Qui
 omnem piam et apostolicam accusantes gloriam,
 Judaico schemate Christo rebellantes instituerunt
 sibi officinam: divinitatem et æqualitatem cum
 Patre Salvatoris nostri Jesu Christi negantes, omnes-
 que ejus salutaris dispensationis et humilitatis pro-
 pter nos habitæ voces decerpentes, prolatione harum
 impietatis suæ prædicationem exercere nituntur.
 Quippe divinitatis ejus rationem et ineffabilis gloriæ,
 quam a principio habuit apud Patrem, penitus evi-
 tantes, paganorum et Judæorum impiam de Christo
 sententiam confirmant; et laudem propriam, ut as-
 solet, aucupantes, omnes quidem quas contra nos
 possunt derisiones afferre negotiantur: seditionesque
 nobis quotidie ac persecutiones institunt, tunc jurgia
 proponentes per aditiones mulierum impudentium,
 quas seducunt, quam ipsi communi Christianitati
 derogantes, dum eorum juvenulæ omnes circum-
 eunt vicis: insuper inerumpibilem Christi tunicam,
 quam milites dividere noluerunt (Joan. xix, 3), isti
 scindere nunc præsumunt. Et nos quidem vitæ in ipso-
 rum et nefanda conamina, eo quod laterent tardius
 agnoscentes, nunc generali decreto ab Ecclesia ado-
 rante Christi divinitatem eos expulimus. Conati ta-
 men sunt illi discursionibus uti, et adversum nos
 machinari, qui apud unanimes comministros nostros
 figuram pacis et unitatis dignitatem se exercere fin-
 gunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eo-
 rum ad pestem propriam per boniloquia ficta festi-

nant, et litteras ab eis manifestas et indubitatas A
 exant; ut relegentes eas seducens a se personis, sine
 presentia eos in delictis suis faciant remanere, tan-
 quam loquimur habentes eadem secum decernentes
 episcopos. Non enim quæ apud nos male docuerunt
 et egerant, ea latentur, propter quæ etiam sunt ex-
 pulsus; sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis
 ea rationationibus et quibusdam obumbrationibus
 septum: verisimilibus vero et pomposis corrupti-
 lolem doctrinam suam velantes eloquiis, attrahunt in
 deceptionem suam quemlibet incautum, non absti-
 nentes etiam apud omnes nostre pietati calumniari.
 Unde contigit quosdam eorum litteris subscribentes
 in Ecclesiam suscipi, maximo, sicuti reor, imminente
 periculo, praesumentibus talia communi tris, eo quod
 neque apostolica hoc regula patitur, et effundunt B
 super eos disordinate efficaciam contra Christum.
 Quapropter in nullo segnus, o charissimi, ad insi-
 nuandam valis perfidiam eorum, memetipsum erexi.
 Dicunt enim, quia fuit aliquando quando non fuit
 Filius Dei; et postea factus est, qui prius non fuerat
 talis factus: quia et aliquando factus est, qualem et
 omnem hominem esse contingit. Cuncta enim, in-
 quunt, Deus ex non existentibus fecit, omnium ra-
 tionalium et irrationalium creaturis miscere volentes
 et Filium Dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum
 mutabilis esse nature, virtutis malitieque capabilem,
 cum ex non existentibus esse dicatur; divinas quippe
 Scripturas, quibus ostenditur eum semper esse, peri-
 mentes, quibusque palam designatur inconvertibili-
 tas Verbi, et Sapientia, atque Divinitas, quæ sunt C
 Christus. Possumus ergo, inquit isti pollati, et nos
 fieri Dei filii, sicut et ille. Scriptum est enim: *Filios
 genui et exultavi* (Isai. 1, 2). Cumque allatum fuerit
 eis quod sequitur, id est: *Ipsi autem spererunt me,*
 quod naturale non est Salvatoris, eum nature sit
 immutabilis, eum reverentia spoliantes semetipsos,
 aiunt: Nee aliquam habet proprietatem ad Deum;
 sed, cum sit ipse natura mutabilis, scivit de illo Deus
 praescientia et pracontemplatione, quia eum non es-
 set sperituros, eligendum foret ex omnibus. Non enim,
 inquit, natura quasi precipuum inter alios filios
 aliquid habet. Nam nec naturaliter filius Dei est, nec
 aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam
 ipsum nature mutabilem existentem, propter modera-
 tionem, diligentiam et virtutem, non mutatum ad
 deterius, elegit Deus; cum et si Paulus vel Petrus ad
 hoc pervenissent, nihil Jesus potuerat ab horum
 filiatione differre. Propter reprobationem igitur hu-
 jus vesane doctrinae, **217** etiam divinas litteras re-
 volventes, proposuimus illud quod in Psalmis de
 Christo dictum est: *Dilexisti iustitiam, et odisti ini-
 quitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuas, oleo
 lætitiæ pro consortibus tuis* (Isai. xlv, 8). Quia vero
 Filius Dei neque ex non existentibus factus est, ne-
 que fuit aliquando quando non fuit sufficit nos eru-
 dire Joannes evangelista, scribens de eo: *Unigenitus
 Filius, qui est in sinu Patris* (Joan. 1, 18). Providente
 quippe Deo, ut ostenderet alterari talivias res,
 nominavit Patrem et Filium existentem in sinu Pa-

tris. Sed quia inter hæc quæ ex non existentibus
 facta sunt Verbum Dei nequaquam connumeratur:
Omnia, inquit, per ipsum facta sunt (Joan. 1, 3). Pro-
 priam namque ejus substantiam designavit, dicens:
*in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum,
 et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud
 Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso fa-
 ctum est nihil quod factum est* (Ibid., 1-3). Si enim
 per ipsum omnia facta sunt, quomodo qui creaturis,
 ut essent, donavit, ipse aliquando non fuit? Non enim
 ulla ratio est ut qui facit ejus nature sit ejus illa
 que fuit. Si ipse quidem erat in principio, omnia
 vero per ipsum facta sunt, ex non exstantibus fecit
 et contrarium videtur his quæ ex non substantibus
 facta sunt, hoc quod exstat, et valde discretum. In-
 ter Patrem siquidem et Filium nullam demonstratur
 esse spatium, nec usque ad aliquam cogitationem
 hoc animæ phantasia percipiente. Ex non exstanti-
 bus autem creatus mundus, novellam habet substan-
 tiæ recentemque nativitatem a Patre per Filium,
 hujusmodi utique substantialitatem cunctis accipien-
 tibus. Altius igitur adhuc contemplatus Verbi divi-
 nitatem, et creaturarum universam intelligentiam
 transcendente beatissimus Joannes genitaram ejus
 nec facturam dicere voluit, nec per elementa sylla-
 barum factorem ingenitum. Unus enim est ingenitus
 Pater. Sed quia excedit evangelistarum, puto quia
 et angelorum perceptionem, et transcendit universa
 unigeniti Filii ineffabilis substantia. Non ergo reor
 quia de pietate cogitantes de hac aliquid interrogare
 presumant, propter quod dictum est: *Altiora te ne
 quæsieris, et difficiora te noli examinare* (Eccli. iii,
 22). Nam sicut aliarum plurimarum, et hujus notitia
 humane perceptioni celata est, quæ est apud Pau-
 lum: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in
 cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus
 se* (1 Cor. ii, 9). Sed etiam stellas, inquit Deus ad
 Abraham, non potes enumerare, neque arenam ma-
 ris: et guttas pluvie quis enumerabit (Gen. xv, 5, et
 Eccli. i, 2)? Quis ergo audeat interior [ed., exterior]
 perscrutari subsistentiam Verbi Dei, nisi forte vesanus
 sit? De qua propheticus spiritus dicit: *Generationem
 ejus quis enarrabit* (Isai. lxx, 8)? Nam et ipse Salva-
 tor noster præstare volens omnibus in hoc mundo
 columbis, hujus notitiam ab eis exonerare festinavit,
 significans ultra naturam esse omnium rerum hanc
 animadversionem, soli vero Patri tantum adjacere
 hujus scientiæ sacramentum: *Nullus, inquit, novit
 quis est Filius, nisi Pater; et Patrem nemo novit, nisi
 Filius* (Matth. xi, 27). Non ergo reor ignorare sa-
 pientes quia vesantum est sapere ex non existentibus
 factum Filium, cum utique non habeat temporale
 principium, quod ostenditur ex non existentibus fa-
 ctum. Nam si tempori inesse oporteret hoc quod
 aiunt: Erat quando non erat, aut spatio sæculi cu-
 juscumque; et si verum est quia omnia per ipsum
 facta sunt, palam est quis omne sæculum, et tempus,
 et spatia, et aliquando, inter quæ reperitur, quod
 aiunt, fuit, quando non fuit, per ipsum facta sunt. Et
 quomodo non est incredibile eum qui et tempora

fecit et momenta, inter quæ est illud fuit quando non fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, et omni peccato plenum, eum qui causa est alicujus, eundem dicere posteriorem illius genituræ cujus causa est. Præcedit enim secundum eos Sapientia Dei, quæ creavit universa, illud spatium, in quo dicunt nondum factum Filium a Patre, mentiente secundum eos Scriptura, quæ dicit, *Primogenitum eum esse universæ creaturæ* (Coloss. 1, 15). Consona siquidem istis clamat et magniloquus Paulus, dicens de eo : *Quem posuit hæredem omnium, per quem fecit et sæcula* (Hebr. 1, 2). Sed etiam in ipso creata sunt omnia quæ in cælis, et quæ in terra, visibilia et invisibilia, sive principatus, sive potestates, sive dominationes, sive sedes, omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnia. Cum ergo impia esse monstretur argumentatio qua dicunt ex non existentibus factum Filium, necesse est Patrem semper esse Patrem. Est enim Pater semper Filio præsentate, propter quem appellatur Pater; semper Filio sibi præsentate semper est Pater perfectus, et sine defectione consistens, non temporaliter, neque ex spatio, neque ex non existentibus generans unigenitum Filium. Quid autem amplius sit scelestum quam dicere non fuisse aliquando Sapientiam Dei, quæ dicit : *Ego eram apud eum cohabitans* [ed., Niv. et Frob., *coaptans*], *ego eram cui adgnudebat* (Prov. viii, 30); aut dicere virtutem Dei aliquando non existisse? aut Verbum ejus accepisse principium, aut alia ex quibus Filius agnoscitur et figuratur Pater? Nam qui *splendorem gloriæ* (Hebr. 1, 3) non dicit exstare, una perimit et principale lumen, cujus splendor est. Si autem et imago Dei non fuit semper, patet quia nec cujus imago est; sed etiam cum non est figura subsistentiæ Dei, una perimitur et ille qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Salvatoris nostri, nullam habens commixtionem ad cæterorum filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis ejus subsistentia incomparabili excellentia transcendere probatur universa quibus ipse donavit ut sint, ita et filietas ejus naturalis existens paternæ divinitatis, ineffabili sublimitate differt ab eis qui per eum in adoptionem adoptati sunt filii. Is enim inconvertibilis existens, natura perfectus est, et in omnibus nihil egens; hi vero in utroque mutabilitati subditi egent ejus auxilio. In quo enim proficere potuit Sapientia Dei, aut in quo ejus veritas augetur? Aut Deus Verbum quomodo potest meliorari, cum sit vita verumque lumen? Si autem hoc est, quanto magis vecors est dicere Sapientiam aliquando aut Dei Virtutem fuisse infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis Verbum, et per hoc rationem obscuratam, aut vero lumen tenebras esse permixtas, Apostolo dicente : *Quæ communicatio luci ad tenebras? aut quæ concordia Christi cum Belial* (II Cor. vi, 15)? Nec non et Salomone clamante (Prov. xxx, 19), impossibile est vel usque ad opinionem invenire vias serpentis super petram, quæ secundum Paulum Christus est? Porro creaturæ ejus homines et angeli benedictionem ejus acceperunt, virtutibus contendentes proficere man-

A datisque legitimis, quatenus non peccarent. **218** Dominus vero noster naturaliter Filius Patris existens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes spiritum servitutis, ex bonis operibus et propectu spiritum filiationis accipientes, per naturalem Filium adjuvi, fiunt et ipsi adoptionis filii. Istius autem propriam et naturalem præcipuamque filiationem Paulus etiam de Deo manifestavit, dicens : *Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis*, id est, qui natura non sumus filii, *tradidit illum* (Rom. viii, 32). Ad distinctionem namque non priorum, illum proprium esse Filium dixit. In Evangelio autem : *Hic est Filius*, inquit, *meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. iii, 17). In Psalmis vero Salvator ait : *Dominus dixit ad me : Filius meus es tu* (Psal. ii, 7) : germanitatem nature declarans, significat non esse ejus naturales quoslibet alios filios præter istum. Quid etiam quod ait : *Ex utero ante luciferum genui te* (Psal. cix, 3)? Nonne clare demonstrat naturalem paternæ generationis filiationem, quam non morum diligentia et exercitatione propectus, sed proprietate nature sortitus est? Unde et intransgressibilem habet filiationem Unigenitus Patris. Rationabilium vero filiationem non eis naturaliter existentem, sed opportunitate morum et dono Dei etiam mutabilem ratio novit. *Videntes enim*, inquit, *filii Dei filias hominum, acceperunt sibi uxores ex ipsis* (Genes. vi, 2). Et iterum : *Filios genui et exaltavi; ipsi vero spreverunt me* (Isai. i, 2), per Isaiam Deum dixisse didicimus. Multa dicurus, dilectissimi, transeo, onerosum esse putans pluribus verbis unanimes admonere doctores. Vos ipsi enim estis eruditi divinitus, non ignorantes quia doctrina quæ nuper contra pietatem surrexit ecclesiasticam, Hebionis est, et Artemonis, et zelus Pauli Samosatani de Antiochia, synodali conventu omnium episcoporum ab Ecclesia pulsus. Cui succedens Lucianus, extra synagogas mansit trium episcoporum plurimo tempore. Quorum impietatis fecem sorbentes isti, nunc nobis, ex non existentibus illorum plantationes absconditas pullulare fecerunt Arius, et Aetius, et cum illis concilium malignantium; et nescio quomodo in Syria tres ordinati episcopi, eo quod consenserint eis, et ad pejora flammati sint. De quibus sententia in vestra sit probatione reposita, qui salutarem passionis humilitatem, et exanitionem, et voluntariam paupertatem, et voces, quæ propter nos Salvator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionem supernæ et antiquæ divinitatis ejus hæc congruunt, significativisque sermonibus naturalis ejus gloria, et imperium, et apud Patrem mansio clarius explicatur. Quale est illud : *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30), non Patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quæ est una, declarans : sed quia Paternam servans plenitudinem Filius habet perfectam naturam, per omnia et similitudinem Patris gerens, et immutabilis ejus imago existens, atque principalis causæ expressa figuratio. Unde etiam tunc Philippo cupienti videre Patrem Dominus sine invidia se demonstrat. Non cum diceret : *Ostende nobis Patrem*, ait : *Qui videt me videt et*

Patrem (Joan. xiv, 8, 9) : tanquam per speculum sine materia et abstractum per divinam ejus imaginem contemplatur Patrem; quomodo similiter in Psalmis sanctissimi viri calant, dicentes : *In lumine tuo videbimus gloriam tuam* (Psalm. xxxv, 10). Quapropter et qui honorat Patrem, honorat et Filium; et qui honorat Filium, honorat et Patrem, et recte. Omnis namque vox inepia que a Filio dici presumitur, ad Patrem quoque refertur. Sed mirum non est quod scripturus sum, o charissimum, si falsas adversum me derogationes, et contra plurimum nostrum populum delatas insinuas. Illi tamen qui contra deitatem Filii Dei castra constituent, neque contra nos ingratas calumnias exercere solent : quoniam nec priscorum quemquam dignantur sibi nec comparare, neque præceptibus se, a quibus nos ab infantia eruditi sumus, æquare præsumunt; neque conciliorum quemquam nunc ubique consistentium in mensura sapientiæ reputant, quasi soli sapientes, et nihil commune habentes, neque novorum degnatum inventores, et quibus non revelata sunt quæ a nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelesti superbia, immensa vesania, vane gloriæ furor, ac sapientiæ Satanae, in omnia eorum nequissimas vehementer insiliens! Non deterruit eos antiquarum Scripturarum Deo amabilem explanatio, non conciliorum consors reverentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit; quorum scelesti opera nec dæmones ferre patiuntur, quando vocem blasphemiam contra Filium Dei promere non presumunt. Hæc igitur jacula secundum presentem virtutem dirigantur adversus eos qui eruditi [ed., ineruditi], materia contra Christum excitantur ad bellum, et adversus pietatem ejus calumnias inferre contendunt. Aiunt enim nos adversantes fabulas, ex quibus inventum est dici, ex non exstantibus, impiam et non scriptam contra Christum blasphemiam prædicare, id est duo ingenita : ipsi potius doctorum alterum necessario esse oportere dicentes meruditi, aut ex non exstantibus Filium esse sapientiam, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti quia multum est inter Patrem ingenitum, et ea quæ ab eo ex non exstantibus sunt creata rationalia et irrationalia; quorum media existens natura unigenita, per quam universe ex non exstantibus fecit Pater Dei Verbi, ex ipso vero Patre nativitatem habet, sicut et ipse Dominus alicubi testatus est, dicens : *Qui diligit Patrem, diligit Filium qui ex eo natus est* (I Joan. v, 1). De quibus nos ita credimus, sicut apostolicæ placet Ecclesiæ, in unum ingenitum Patrem, nullam habentem causam et esset, convertibilem et immutabilem, semper idem, et similiter se habentem, nec provecum nec imminutionem respicientem, Legis, et Prophetarum, Evangeliorumque datorem, patriarcharum et apostolorum Dominum, omniumque sanctorum; et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, natum non ex non exstante, sed ex exstante Patre; non secundum corporum similitudines incisionibus, aut divisionum effusionibus, sicut Sabellio et Valentino placet, sed ineffabiliter et inenarrabiliter secundum eum qui di-

xit, sicut supra posuimus : *Generationem ejus quis enarrabit* (Isai. lvi, 8)? Subsistentia [ms. Theod., substantia] videlicet ejus omni creatæ nature imperscrutabili existente, sicut et ipse Pater imperscrutabilis est, eo quod non capiat rationalium natura scientiam, qua Pater genuit Filium. Quod quidem non a me convenit dicere viro [ed., Niv. et Frob., discere viros] spiritu veritatis impleto; erudiente quippe nos Christi voce, qua dicit : *Nullus novit quis est Pater, nisi Filius; et nullus novit quis est Filius, nisi Pater* (Matth. xi, 27); et asserente eum inconvertibilem et immutabilem se sicut Patrem, **219** nihil egentem, perfectum Filium, æqualenque Patri soli ingenito. Imago enim est integerrima et immutabilis Patris; et omnino imaginem convenit esse plenam, per quam non desit aliquid ab æqualitate ejus cujus image est, sicut ipse Dominus docuit, dicens : *Pater meus major me est* (Joan. xiv, 28); secundum quod semper etiam esse Filium ex Patre credimus. *Splendor enim est gloriæ, et figura paternæ substantiæ* [ed. V., substantiæ] (Hebr. i, 3). Sed nullus hoc, semper, ad suspicionem ingeniti summat, sicuti putant qui sensus animæ cæcos habent. Nam neque erat, neque semper, neque ante sæcula, idem est quod ingenitum. Sed nec quibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc, quod dicimus ingenitum, sicut et vos æstimare credo, et de omnium vestrorum confido proposito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitum declarandum [ed., Niv. et Frob., declarantium]. Videntur enim hæc nomina veluti temporum esse productiva : **C** *digne tamen ipsius Unigeniti divinitatem, et veluti dicam antiquitatem nequaquam significare valentia, cum sancti videlicet viri secundum suam unusquisque virtutem sacramentum hoc aperire conati sint : veniam poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se : Protulimus quod pertingere prævaluimus. Si quid autem ultra hominem expectant, quicumque viri et ad majus innotuntur eloquium, illud quod ait : Ex parte cognoscimus* (I Cor. xiii, 9). Jam putantes esse destructum; palani est, quia multum spe sua deficient. Igitur erat, et semper, et ante sæcula, quodcumque sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem Patri propria dignitas est servanda [ms. Lyr., conferenda], **D** nullam dicentes ei causam fuisse ut esset; Filio vero congruus distribuatur honor. Sine principio enim a Patre sciamus ejus esse nativitatem, culturam ei, sicut prædiximus, tribuentes pie, atque cum bona opinione super eo, erat, et semper, et ante sæcula, prædicantes; divinitatem quippe ejus perscrutantes, sed imagini et perscrutationi Patris perfectam æqualitatem per omnia devoentes. Proprium vero solum dicentes Patris, quod ingenitus est, cum et ipse Salvator dixerit : *Pater meus major me est* (Joan. xiv, 28). In hac itaque pia de Patre Filioque sententia, sicut nos divinæ Scripturæ docent, unum Spiritum sanctum confitemur, qui replevit et Veteris Testamenti sanctos homines, et Novi sacratissimos præceptores : in unam et solam catholicam et apostoli-

cam semper Ecclesiam, quæ et invincibilis est, licet A
 omnis mundus adversus eam pugnet, et victrix totius
 adversæ impietatis existens, securos nos faciente Pa-
 trefamilias ejus, cum clamat, *Habete fiduciam : ego
 vici mundum* (Joan. xvi, 33). Hoc novimus actum
 post resurrectionem a mortuis, quorum primitiæ
 factus est Dominus noster Jesus Christus carne vera
 indutus, et non putative ex Dei Genitrice Maria; qui
 in novissimis temporibus pro damnatione peccati ad
 humanum genus adveniens, crucifixus et mortuus
 est; sed non propterea divinitate sua minor factus.
 Resurrexit enim a mortuis, assumptus est in cælum,
 et sedet ad dexteram Majestatis. Hæc igitur ex parte
 in hac epistola figuravi, onerosum credens singula
 sub scrupulositate conscribere, eo quod sciam sau-
 ctum studium vestrum talia non latere. Hæc docemus, B
 hæc etiam prædicamus, hæc sunt apostolicæ Ecclesiæ
 dogmata, pro quibus etiam morimur, et destruere ea
 volentes nullatenus formidamus. Qui licet verberibus
 nobis extorqueant, nos tamen spem non aversamur
 nostram. Horum igitur adversarii, id est, Arius et
 Achilles, et qui cum eis sunt veritatis inimici, ab
 Ecclesia sunt procul expulsi, alieni facti a pia doctri-
 na nostra, secundum beatum Paulum dicentem : *Qui-
 cunque vobis annuntiaverit præter id quod accepistis,
 anathema sit, licet angelum de cælo se esse fingat*
 (Galat. i, 8). Sed etiam si quis aliis sermonibus Do-
 mini nostri Jesu Christi, et doctrina, quæ secundum
 pietatem est, inflatur, nihil sciens, et reliqua. Hos
 igitur anathematizatos a fraternitate nullus vestrum
 suscipiat, aut habere patiatur ea quæ ab eis vel di- C
 cuntur vel conscribuntur. Cuncta enim velut magi
 homines mentiuntur : quia veritatem loqui non pos-
 sunt. Circumeunt denique civitates, nihil studentes
 aliud, nisi ut amicitiarum schemate et nomine pacis
 per figmenta vel blandimenta litteras dent et acci-
 piant; ut errare faciant per hæc deceptas a se mu-
 lierculas. Hos ergo qui contra Christum tanta præsu-
 munt, quique Christianitati tam publice derogaverunt,
 qui inter judicia persecutiones nobis, quantum in
 ipsis est, excitare non cessant, et ineffabile sacra-
 mentum nativitatis [ed. V., Christianitatis] Christi
 enervare moliantur, aversamini, dilectissimi; et una-
 nimes atque concertatores nobiscum contra eorum
 vesanam estote præsumptionem, ad similitudinem
 ministrorum nostrorum, qui indignati sunt, et D
 adversus eos mihi scripserunt, et in tomo quem etiam
 vobis direxi per filium meum archidiaconum [alias,
 Architem diaconum] subscripserunt, tam totius Ægy-
 pti et Thebaidis, quam Libyæ et Pentapolis, Syriæ,
 Pamphytiæ, Asiæ, Cappadocke, sacerdotes, aliarum-
 que provinciarum, ad quorum instar etiam vos con-
 fido eam suscipere. Multis itaque mihi contra nocen-
 tes remediis existentibus, etiam hoc inventum est
 utile medicamen : quia convertuntur seducti ab eis
 populi, nunc nostris sacerdotibus obedientes, et ad
 pœnitentiam per eos accedere festinantes. Salutate
 ad invicem fraternitatem quæ apud vos est. Valere
 vos in Domino opto, charissimi. Sunt autem qui ana-
 thematizati sunt, ex presbyteris quidem Arius, ex

diaconibus autem Achilles, Euzoius, Aithalis, Lucius,
 Sarmatius, Julius, Menas, alter Arius, et Heladius.

Consona his direxit et Philogonio Antiochense
 præsuli civitatis, et Eustathio, qui tunc Beroënsium
 gubernabat Ecclesiam, et aliis apostolicorum dogma-
 tum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus
 est; scripsit enim et ipse concordibus suis. Quia vero
 nihil falsi contra eum scripsit sacratissimus Alexan-
 der, ipse Arius litteris suis scriptis ad Nicomedien-
 sem Eusebium protestatus est. Quam epistolam inse-
 rere non omitam, ut communicatores impietatis
 ejus ignorantibus possim facere manifestos. THEONO-
 RETUS, lib. i, c. 4, p. 8.

220 CAPUT XV.

Epistola Arii ad Eusebium.

Domino desiderabilissimo, homini Dei, fidei, or-
 thodoxo Eusebio, Arius, qui persecutionem ab
 Alexandro papa patitur injuste propter omnia vin-
 centem veritatem, quam tu quoque defendis, in Do-
 mino salutem.

Patre meo Ammonio veniente Nicomediam, ratio-
 nabile judicavi te salutare per eum, sciens dilectio-
 nem pariter et affectum quem circa fratres propter
 Deum habere dignosceris. Vehementer nos vastat
 atque persequitur, et omnem benignum animam mo-
 vet adversum nos episcopus Alexander, ita ut etiam
 de civitate nos expulisset, velut homines sine Deo :
 quoniam non concordamus ei publice dicenti, Sem-
 per Deus, semper Filius; Simul Pater, simul Filius;
 coexistit ingenito Deo Filius semper genitus est; ab
 ingenito genitus est; neque cogitatione, neque atomo
 quidem præcedit Deus Pater; semper Filius ex ipso
 Deo est. Et quoniam Eusebius frater tuus Casarien-
 sis, et Theodotus, et Paulinus, et Athanasius, et
 Gregorius, et Aetius, et omnes per Orientem dicunt,
 quia præexistit Deus Filio sine principio, anathema
 facti sunt, præter solum Philogonium, et Hellanicum,
 et Macarium, homines hæreticos, ineruditos; quo-
 rum alii quidem dicunt Filium eructationem, alii
 vero propositionem, alii coingenitum. Quas impieta-
 tes nec audire possumus, licet innumeras mortes no-
 bis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, et
 sapimus, et docuimus, et docemus, quia Filius non est
 ingenitus, nec ingeniti pars ullo modo, neque ex aliquo
 subjecto; sed quoniam voluntate et consilio subsi-
 stit ante tempora, et ante sæcula plenus Deus, unige-
 nitus, convertibilis; et antequam generaretur, aut
 crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non
 erat : ingenitus enim non erat, persecutionem pati-
 mur quia diximus : Principium habet Filius, Deus
 autem sine principio est; et quia diximus, Ex non
 exstantibus est. Sic autem diximus secundum quod
 nec pars Dei est, nec ex aliquo subjecto; propterea
 persecutionem patimur. De cætero tu nosti. Valere
 te in Domino opto, memorem tribulationum nostra-
 rum, Collucianista vere Eusebie, id est, pie.

Eusebius itaque Cæsareæ erat episcopus, Theodotus
 Laodicæ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi,
 et Gregorius Beryti, Aetius autem Lydda. Lydda

vero est quæ nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius concordat, se habere gloriabatur. Hostes autem vocavit Philogonum præselem urbis Antiochenæ, Helianthemum Tripoleos, et Macarium Hierosolymorum, adversus eos sarcendo calumnias : quoniam æternam et ante sæcula Filium, et cum Patre æqui honoris ejusdemque substantiæ predicabant.

Hanc igitur Eusebius dum suscepisset epistolam, et ipse venenum sure impietatis exomiti, scribens hoc modo Paulino episcopo Tyri. THEODORETUS, *lib. 1, cap. 5, p. 20.*

CAPUT XVI.

Epistola Eusebii ad Paulinum episcopum Tyri.

Domino meo Paulino Eusebius in Domino salutem.

Neque domini mei Eusebii studium pro veritate verbi tacitum est, sed usque ad nos pervenit, neque tuum, domine, super hæc causa silentium. Et, ut consequens erat, de domino quidem meo Eusebio letati sumus : de te vero tristamur, arbitantes taciturnitatem tanti viri nostram esse devictionem [ms. et edit. V., devotionem]. Quapropter rogo te scientem quoniam indecens est virum sapientem alia sapere, et tacere veritate, ut spiritali ratione commotus ad scribendum de hujusmodi rebus incipias ; cum et tibi sit utile et audientibus te : maxime dum per consequentiam scripturæ, et vestigia sermonum ejus, et voluntatis [ms., voluptatis] scribere cuncta volueris. Quoniam neque duos ingenitos audivimus aliquando, neque unum in duos divisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus aut credidimus, domine meus ; sed unam quidem ingenitum, unum vero ab eo vere, et non ex ejus substantia factum, et, universaliter dicendum, nequaquam cum ingenita natura participantem aut existentem ex ejus substantia, sed factum perfecte, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram similitudinem, affectum potestatemque factoris, factum scilicet innarrabiliter. Quod etiam cogitationi non solum humanæ, sed etiam quæ ultra omnes homines est, incomprehensibile judicamus et credimus. Et hæc quidem non rationibus nostris obstricti, sed ex Scriptura sancta discentes, dicimus creatum esse, et fundatum, et genitam substantia, et inconvertibili et ineffabili natura, similitudine factoris, sicut ipse Dominus ait : *Dominus creavit me in initio viarum suarum, in opera sua, et ante sæcula fundavit me, ante omnes colles genuit me* (Prov. viii, 22). Si autem ex eo, hoc est ab eo erat, quasi pars ejus vel ex fluxu substantiæ, nequaquam creatus aut fundatus esse diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito existit, creatum jam ab alio, aut ab eo, aut fundatum non erit ab initio : ingenitum enim dicere, ostensionem quandam præbet, quasi ex paterna substantia sit natus, et habeat ex eo æqualitatem naturæ. Scias enim quod non de eo solo genitum dicit Scriptura, sed etiam de dissimilibus ei natura per omnia. Nam et de hominibus ait : *Filios genui, et exaltavi ; insi vero me spreverunt* (Isai. i, 2) ;

et iterum : *Deum, qui te genuit, dereliquisti* (Deut. xxxii, 18). Et alius quidam ait : *Qui peperit gutturo* (Job xxxviii, 8) ; non naturam ex natura narrans, sed uniuscujusque creaturæ ex ejus voluntate nativitatem. Non enim ex ejus substantia sunt, sed omnia voluntate ejus facta, sicuti facta sunt. Ille siquidem Deus est : hæc autem ad similitudinem ejus verbo similia futura, secundum spontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum a Deo facta, cuncta tamen ex Deo. Quæ percipiens et exponens secundum datam tibi divinitus gratiam, scribere domino meo Alexandro festina. Confido enim quia si scripseris illi, convertetur. Saluta omnes qui in Domino sunt. Valentem te et pro nobis orantem gratia Dei custodiat, domine. THEODORETUS, *lib. 1, c. 6.*

CAPUT XVII.

De potentia Eusebii Nicomediensis.

Talia et isti alterutris scribebant, contra veritatem se armantes ad prælium. Et pejus fiebat malum ad contentioni incendium per eos qui hæc scripta suscipiebant. Consentientes igitur Alexandro, etiam in ejus tomo subscribebant ; alii vero contraria faciebant. Præcipue tamen movebatur ex adverso Nicomediensis Eusebius, quoniam in epistola sua graviter ejus memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore nimis Eusebius, quia tunc imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululum temporis Diocletianus et qui circa eum erant regalia constituerant. Propterea ergo multi episcoporum obediebant Eusebio. Et ille frequenter scribebat Alexandro quidem, ut deserens quæstionem quæ movebat tumultum, susciperet Arium et sequaces ejus ; per civitates autem diversis episcopis, ne consentirent scriptis Alexandri. Unde omnia erant valde turbata. Non enim solummodo Ecclesiæ præsules rationationibus inter se certare videbantur, sed etiam populus divisus erat. Alii namque istis, alii vero consentiebant illis. Et ad tantum causa venit incendium, ut in publico et in ipsis theatris Christianitati derogaretur. Hi quidem in ipsa Alexandria positi, tanquam jam victores de superioribus persecutionibus facti, potius armabantur, legationesque mittebant ad provinciales episcopos ; hi vero in alteram divisi partem, istorum simili seditioni communicabant. SOCRATES, *lib. 1, cap. 5 ; edit. Christoph. et Vales. cap. 6, p. 15.*

CAPUT XVIII.

De Melitianis, et quomodo sint ab Ecclesia segregati, et quia nolente Alexandro Ariam suscipere, per diversa loca Ariani concilia celebrabant.

Miscebantur igitur Arianis Melitiani (An. Dom. 315), qui dudum fuerant ab Ecclesia segregati. Qui vero sint isti dicendum est. Sub Petro Alexandrinæ civitatis episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Melitius quidam episcopus unius civitatis Ægyptiorum depositus est, et propter multas alias causas, et maxime quia in persecutione fide negata sacrificaverat. Ergo damnatus multos habuit sequaces, et hæresiarches factus est eorum qui hactenus

ab eo in Ægypto Meletiani vocantur : nullam justitie satisfactionem habens, cur remanserit ab Ecclesia separatus. Dicebat quidem injustitiam se passum, et obloquebatur sæpius, derogabatque Petro. Sed Petrus in persecutione, percepta martyrii palma, defunctus est. Iste vero retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit episcopatum; et rursum in Alexandrum, qui post Achillam nascitur ordinatus. Inter hæc igitur supervenit quæstio Ariana, et Meletius una cum suis defendebat Arium, conspiratione facta eam eo adversus epi copum. Quibuscunque enim prava videbatur Arij secta, suscipiebant semper Alexandri [ed., super Ario] sententiam, tanquam justum contra consentaneos Arij ejus videretur esse decretum. Scribebant autem et qui circa Eusebium Nicomedie erant, et alii quibus Arij opinio complacebat, quatenus solveretur quidem premissa damnatio, et in Ecclesiam damnati reducerentur, quasi nihil mali profiterentur. Sic itaque diversis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis, fecerunt harum epistolarum collectiones, Arius quidem earum que pro se erant, Alexander autem contra Arium. Et hinc occasio contentions oborta est hæresibus que nunc ubique circumvolant, hoc est, Ariatorum, Emonianorum, et quicumque nomen habent a Macedonio. Singuli namque horum ipsis epistolis testibus usi sunt in defensionem hæresis suæ. SOCRATES, lib. 1, cap. 5; edit. Christ. et Vales. cap. 6, p. 14.

Cum vero sæpe supplicantes Alexandro qui circa Eusebium erant, non inclinassent eum, tanquam injuriam passi malignabantur, et acriores ad roborandum Arij dogma sunt facti; conciliumque in Bithynia colligentes, scripserunt episcopis universis, ut tanquam recte credentibus communicarent Arianis, et agerent ut Alexander quoque communicaret eis. Dumque eorum studium defecisset, Alexandro non consentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum episcopum Tyri, et Eusebium Pamphili pontificem Cesaree Palestine, et Patrophilum Scythopoleos : petens una cum suis ut juberetur cum populo qui cum eo erat solemnia sacramenta Ecclesiæ celebrare, tanquam ipse prius presbyterorum habuisset officium; esse dicens consuetudinem in Alexandria, sicut etiam nunc, ut uno existente super omnes episcopo, presbyteri seorsum ecclesias obtinerent, et populus in eis collectas solemniter celebraret. Tunc illi una cum aliis episcopis in Palestina congregati, tale decretum super petitione Arij protulerunt, jubentes eos collectas exercere sicuti prius; esse tamen subditos Alexandro pontifici, et deprecari semper ut ejus pace et communionem fruerentur. Cumque etiam in Ægypto multis conciliis celebratis, hæresis pullularet, ita ut usque ad regalia perveniret, non mediocriter Constantinus imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante crescere, multos a Christianitate dogmatum discordia revocaret [ms. Lyr., a Christianitatis dogmate discordare videret]. Et propterea culpabat Arium et Alexandrum, eisque scribens arguebat, quia cum latere potuissent hæc quæstio, eam dedaxissent

A ad medium, et vehementi studio contentions provissent que nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati jure tradenda, cum utique ab alterutris non sejungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarent. Alexandro siquidem et Ario, aliquando culpans, aliquando suadens, talia scripsit, quarum litterarum partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebii posita est in Vita Constantini. SOZOMEN., lib. 1, cap. 14, edit. Christoph. et Vales. cap. 18, p. 127.

222 CAPUT XIX.

Epistola Constantini principis ad Alexandrum pontificem Alexandrinum, et ad Arium, per quam hortatur est ut reverterentur ad pacem.

Victor Constantinus Maximus, Pius, Alexandro et B Ario.

Didici tunc natam presentis questionis originem, quando tu, o Alexander, a presbyteris requirebas quid unusquisque eorum de quodam loco [ms. Lyr., verbo] in lege conscripto, magis autem pro voce cujusdam questionis parte sentiret. Tuque, o Ario, quod neque principio cogitari debuerat, cogitatum taciturnitati tradi potius competeat, illud improvide protinus objecisti, unde, discordia inter vos emergente, mysteria contemnuntur. Sanctus vero populus in utraque divisus est, communis corporis congruentia separatur. Ergo uterque vestrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos confamilis vester juste monet obediat. Hoc itaque neque requirere dignum est, neque de talibus respondere querentibus. Hujusmodi enim quæstiones, quæ non cujusquam legis necessitate proponuntur, inutilis vacationis tempus exquirunt. Et licet causa cujuspiam naturalis exercitii fiant, tamen debemus eas intra sensum claudere, et non prompte in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconsulte committere. Quantus enim est unusquisque hominum, ut possit ita magnarum rerum et valde difficilium virtutem aut ad perfectum inspicere, aut interpretari digne? Aut si quis hoc facere, difficile tamen, possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarum quæstionum subtilitates extra lapsus sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia, ne forte dum infirmitate nostræ naturæ minime quod proponitur explicatur, mente discentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis perceptionem pervenire non valente, ad necessitatem blasphemie, aut schismatis populus abducatur. Quapropter et interrogationes incautæ, et responsiones improvide æquam alterutris veniam tribuant ex utroque. Non enim pro summo legis mandato apud vos occasio certaminis inflammata est, neque nova quadam pro Dei religione hæresis introducta; sed unam eandemque rationem habetis, sicut etiam unum communionis signum. Vobis enim inter alterutros pro parvulis et valde modicis contententibus causis, tantum Dei populum, quem vestris orationibus et prudentia convenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino fas esse credibile est. Ut autem parvo quodam exemplo sapientiam vestram commoneam, nostis etiam ipsos

philosophos quia in uno quidem dogmate cuncti consentiant; cum vero in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad invicem corporis unitate conspirant. Cum hæc ita sint, quanto potius justum est vos, magni Dei ministros, in voluntate religionis alterutris esse concordetis? Consideremus itaque ratione majori, et ampliori intelligentia cogitemus, si recte se habeat propter parva et vana sermonum certamina fratres fratribus resistere, et honorem concilii per vos impia contentione discerpere, dum ad invicem pro sic parvis et nequaquam necessariis litigatis. Vulgaria sunt hæc et infantum fatuitatibus magis accommodanda, quam sacrorum virorum et prudentium intelligentiæ consona. Recedamus ergo volentes a tentationibus diabolicis. Magnus Deus noster Salvator universorum commune omnibus lumen effulsit, ejus providentia hoc meum, ministri Dei, studium ad perfectionem venire permittite; ut vos illius populum mea allocutione, et ministerio, et monitionis instantia, ad synodalem possim revocare communionem: quis, sicut dixi, una quædam in vobis est fides, et unus secundum vos hæreseos intellectus, legisque præceptum suis partibus in cuius voluntatis propositum tendit. Hoc ergo quod vobis inter alia contentionem excitavit, quoniam non attinet ad totius legis virtutem, separationem quamdam et seditionem inter vos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquam cogens vos omnibus modis huic satis optimæ et qualiscunque sit, consentire questionem; potest enim et honor concilii a vobis integer custodiri, et una atque eadem omnibus communicatio conservari, licet aliqua in vobis particulariter ad invicem pro parvo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus, neque una in nobis natura versatur, aut voluntas una cognoscitur. De divina siquidem providentia una quædam in vobis sit fides, una prudentia, unus in Deo consensus. Quæ vero pro his frivolis questionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in unam sententiam colligantur, manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate servata. Communis autem charitatis præcipuum sacramentum, et veritatis fides, et honor circa Deum atque religionem legis apud vos inconcusse permaneat. Revertimini ergo ad alterutras amicitias atque gratiam; reddite universo populo vestros amplexus; vosque ipsos, velut proprias animas expiantes [*ms. Lyr., a que vos ipsos vestris amicis expiantes*], alterutros rursus agnoscite. Suaviores enim crebro sunt amicitia post inamicitiarum causas ad concordiam restituta. Reddite ergo mihi tranquillos dies noctes-

A que securas, ut quædam jucunditas puri luminis et vite jam quietæ apud me letitia conservetur; alioquin fuerit necessitas ingemendi, et semper lacrymis ingravari, et nequam sæculum libenter ferre viveudi. Dei namque populos, id est confamilios meos, sic injuste et noxia vestri contentione divisos, congregari jam tempus est. Ut autem hujusmodi tristitiæ mee magnitudinem sentiat, audite. Dudum veniens ad Nicomediensium civitatem, repente ad Orientem pergere festinabam. Cumque ad vos tenderem, et plurima jam parte vobiscum essem, hujus rei nuntio sum retentus: ne oculis videre compellerer quæ impossibile judicabam ad sensum aurium posse pervenire. Quapropter aperite jam mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas contentione clausistis alterutra; velociterque mihi concedite, vosque ipsos et alios universos populos videre lætos, et pro comuni omnium concordia ac libertate debitam gratiarum actionem favorabilibus eloquiis Deo persolvere. SOCRATES, *lib. 1, cap. 4; edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 15.*

223 CAPUT XX.

Quia tam pro Ariana questione quam pro Paschæ definienda festivitate in Nicæa fecit Constantinus celebrare concilium.

Alexandro siquidem et Ario, nunc culpando, nunc admonendo, hæc scripisse dignoscitur. Graviter autem ferebat, audiens aliquos contra omnium statutum agere Paschæ festivitatem. Tunc etenim in urbibus Orientis discordantes quidam ex hoc, alterutra quædam societate divisi non erant, Judaice tamen more festivitatem dominicam celebrabant, et, ut assolet, splendorem collectæ tali discretionis sædabant. Propter utraque igitur quietam esse Ecclesiam festinabat princeps; seque putans hoc malum posse præoccupare antequam ad plurimos perveniret, misit virum circa se fide et vita simul insignem, et confessionibus priorum temporum dogmate comprobatum, qui compacaret [*ms. Lyr., compellaret*] Ægyptios propter dogma tumultuantes, et Orientales propter Pascha discordes. Fuit autem Osius, Cordubæ civitatis episcopus. Cumque præter spem causa procederet, et hæresis potius quam pax sperata valuisset, nihil impetrans remeavit qui fuerat pro pace directus Ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa concilium fervor principis excitavit: publicis asinis, atque mulis, et curracibus equis episcopos, et qui cum eis erant, ad synodum venire præcipiens. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 15; edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 429.*

LIBER SECUNDUS.

224 CAPUT PRIMUM.

De præsulibus Ecclesiarum qui interfuerunt Nicæno concilio.

Communicabant igitur Nicæno concilio (*An. Dom. 327*) ex apostolicis quidem sedibus Macarius Hiero-

solymitanus, Eustatius jam præsidens Antiochenæ apud Orontem Ecclesiæ, et Alexander Alexandriæ, quæ est apud stagnum Mariam. Julius autem Romanus episcopus propter senectutem defuit; erantque pro eo præsentes Vitus et Vincentius presbyteri ejus-

dem Ecclesie. Super hos autem et alii plurimi boni et optimi ex diversis gentibus convenerunt. Alii quidem ad intelligendum et dicendum nimis idonei, scientiaque sacrorum librorum, et alia eruditione disciplinati, vitæque virtute præclari. Alii vero in utroque probatissimi viri, quorum utile iudicio etiam nomina memorare. *Sozomen., lib. 1, cap. 16, ed. Christoph.*

Tanquam stigmata Domini Jesu in corpore circumferentium secundum sacrum Apostolum. Erat enim Jacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri et Assyrii Nisibin appellant, qui mortuos resuscitavit, vivos curavit, et alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi rursus inserere, quæ in Deo amabili historia latius enarravi. Paulus Neocesariæ, quod est castrum positum juxta ripas Euphratis. Is enim Licinii rabie demolitus est. Agribas enim manus ligatas habuerat ignitque ferro combustas, quo fuerant nervi articulorum ejus a sua mobilitate siccati atque mortificati. Alii vero dextros oculos effossos habuerunt, alii dexteras suras abscissas. Unus horum erat Paphnutius Ægyptius. Et absolute videbatur ibi populus athletarum Christi et martyrum in uno loco congregatorum. De quibus et Eusebius Pamphili tertio libro in Constantini Vita hæc ita dicit. *THEODORETUS lib. 1. cap. 7, p. 24.*

Cunctarum igitur Ecclesiarum quæ totam Europam, Libyamque, et Asiam replebant, simul erant ministrorum Dei congesta cacumina; unaque orationis domus tanquam a Deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem, Syros simul, et Cilicas, Phœnicasque, et Arabes, atque Palæstinos, inter hos et Ægyptios, Thebæos, Libyas, nec non et qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad concilium venit episcopus. Verum nec Scythia defuit ex eorum choro, Pontusque, et Asia, Phrygia, et Pamphylia viros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces, et Macedones, Achivi et Epirotæ, et horum quoque interioribus habitantes. Ipse autem Hispanorum valde sanctorum Osius unus erat, et simul plurimis assidebat. De regia vero civitate præsul Alexander propter senectutem defuit; presbyteri vero præsentibus locum ejus implebant. Talem itaque a sæculo solus unus imperator Constantinus Christo coronam vinculo gæcis exornans, suo Salvatore de victoria inimicorum et hostium Deo docibilem [*ed. et ms. Santheod., declibilem*] dedicavit; gratiarum actionis imaginem secundum nos apostolica plausione constituens. Tunc igitur ille sermo completus est: *Collectos ex omnibus gentibus, quæ sub cælo sunt, viros religiosos, inter quos erant Parthi, et Medi, et Elamitæ, et qui habitant Mesopotamiam, Judæam et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphyliam, Ægyptum et partes Libyæ secus Cyrenen, et advenæ Romani, Judæi et proselyti, Cretes et Arabes (Act. 11, 5, 9, 10, 11).* Verumtamen hoc illis deerat, quod non, sicut igitur, omnes ex Dei ministris utique consistebant. In præsentibus siquidem choro multitudo erat episcoporum, numerum trecentorum excedens, sequentibus eos

presbyteris, ac diaconibus, et acolythis, quorum numerus non poterat comprehendi. Ministrorum vero Dei alii sapientiæ sermone fulgebant, alii continentia vitæ et patientia coruscabant; alii vero medio modo horum virtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alii temporis honorati longinquitate, alii juventute, et animi robore præmicantes, qui nuper venerant ad hujus ministerii cursum. Quibus videlicet omnibus imperator diebus quotidianis cibaria largissime ordinat expendi. Hæc itaque de his qui ibi collecti sunt Pamphili recitavit Eusebius. Cumque celebrasset imperator victricem contra Licinium festivitatem, et ipse occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter episcopos Paphnutius ex superiori Thebaide, et Spiridion Cyprius. Cujus autem rei causa horum meminisse postea sum dicturus. *SOCRATES, lib. 1, cap. 5; edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 19.*

CAPUT II.

De libellis oblatis imperatori, et ab eo jussis incendi, et de disputatione dogmatis Ariani.

Aderant itaque cum episcopis viri disputationis experti verbis, studentes prodesse concilio. Ut autem assolet fieri, plurimi sacerdotum tanquam pro causis propriis decertare collecti, tempus se invenisse putarunt quo corrigeretur quod contristabat eos; et de quibus alium unusquisque forte culpabat, libellum offerens principi, quæ in eo fuerant commissa narrabat. Cumque hoc quotidie facile proveniret, præcepit imperator certo die singulos de quibus alium culparent facere manifestum. Cumque dies constituta venisset, libellos oblatos suscipiens, « Hæ quidem accusationes, inquit, tempus habebunt præcipuum, id est, diem magni iudicii, Judicem vero illum qui tunc futurus est omnibus iudicare. Mihi ergo homini constituto, de hujusmodi rebus non licet habere auditorium [*ms. Lyr., auditum*], sacerdotum scilicet accusantium simul et accusatorum, quos minime convenit tales debere monstrari, qui iudicentur ab aliis. Age nunc imitantes divinam clementiam in alterutrum veniam condonantes, accusationes aboleamus alterutras; et de his quæ ad fidem pertinent agere studeamus, cujus huc gratia convenimus. » Hæc siquidem imperator dicens, unusquisque scripturam vacare, et libellos jussit ardere; diemque desinivit qua solvi quæ erant dubia conveniret. Ante constitutum vero convenientes apud semetipsos episcopi evocaverunt Ariam, et propositis in commune suis opinionibus disputabant. Cumque, ut assolet, ad diversas quæstiones causa traheretur, alii quidem suadebant nihil innovandum circa antiquam fidei traditionem, et maxime quando morum simplicitas sine perscrutatione tradebatur, accedentibus ad fidei sacramentum. Alii vero respondebant non oportere sine examinatione sequi sententias antiquorum. Plurimi vero tunc convenientium episcoporum et sequentium eos clericorum, scientes disputare, hujusmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, et imperatori atque his qui circa eum erant noti sunt facti. Ex illis enim et Athanasius tunc diaconus existens, dum

cum Alexandro esset episcopo, hujus studii pars esse A
maxima videbatur, nec non et quidam Græcorum
philosophorum opportune harum disputationum
questione participati sunt: alii quidem quæ esset
hoc dogma studentes agnoscere; alii vero nuper in-
choante Græcorum religione deperire, Christianis
infecti, dogmatis sacramenta ad verborum certa-
mina protrahabant, ita ut contra se seditiones exer-
cerent, certaminaque sibi inferret, et sæpius ex
adverso contenderent. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 16. Edit. Christ. Vales. 17, p. 430.*

CAPUT III.

*De viro simplici confessore virum dialecticam super-
rante, et de senæ simplici, philosopho Christianum
dogma patienti.*

Cumque plurimi disputationis delectatione traherentur, unus quidam ex confessoribus laicis simplici-
cem habens sensum, dialecticis obviavit, dicens: Audite igitur, Christus et apostoli non nobis artem
dialecticam tradiderunt, vanamque verborum fallacia-
m, sed puram scientiam [ms. Lyr., conscientiam] fide
et operibus bonis observandam. Hæc dicente juvene
et animo senæ, præsentis quidem mirati sunt, dictum-
que probaverunt. Dialectici vero satisfactione sus-
cepta cessarunt, rationem quippe simplicem veritatis
audientes. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 20.*

Fertur enim et aliud: dum quidam eorum magni-
ficentia sermonum extolieretur, et illuderet sacer-
dotibus, non pertulit ejus fastum [ms. Lyr., factum] quidam senex simplex et innocens ac probatissimus C
confessorum; sed accessit adversus eum proferre
sermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem
et simplicem scientibus confessorem risum movit,
maturioribus vero formidinem: providentibus ne a
viro verbis artifice deduceretur ad risum; verumtam-
en cedentibus, ut quod vellet ediceret; resistere
namque ei cum talis esset, nimium verebantur. In
nomine, inquit, Jesu Christi, o philosophæ, audi
dogmata veritatis: Unus est Deus cæli et terræ, om-
niumque visibilium et invisibilium Creator, qui hæc
omnia Verbi sui virtute fecit, et Spiritus sui sancti-
tate firmavit. Hæc itaque Verbum quod nos Filium
Dei nominamus, habita misericordia super homines,
ab errore eos et ferali religione liberavit, passus ex
muliere nasci, et cum hominibus conversari, et mori D
pro eis, venietque denuo judicaturus singulorum
vitam. Hæc ita se habere sine perscrutatione credi-
mus. Noli igitur inaniter laborare, querens destruere
ea quæ fide perceptimus. Noli investigare modum
quo fieri hæc aut non fieri potuerunt. Si enim cre-
dis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupefactus
vero philosophus: Credo, inquit. Tunc gratias pro
devictione persolvens, eadem quæ senior atque se-
ctatus [ms. Lyr., senior testatus] est, et prioribus
consecratoribus, ut manuum sibi esset, persuadebat:
non improvide mutatum se jurans, sed 226
ineffabili quadam virtute ad Christianitatem protinus
invitatum. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 431.*

CAPUT IV.

*Quomodo in conflictu Alexandri Constantinopolensis
episcopus fecit philosophum obtinere pugna-
torum.*

Dicitur autem proximum hæc miraculo quiddam
gestum per Alexandrum Constantinopolitane civitatis
episcopum. Cum enim venisset imperator Constanti-
nus Byzantium, advenientes eum quidam philosophi
queriebantur quasi non Deum coleret ut deceret, et
circa sacra novitates exerceeret, novam in republica
introducendo culturam, præter quæ ejus majoribus
visa sunt, et Græcorum Romanorumque principibus,
quos habuerunt transacta sæcula, placuerunt; vole-
bantque cum Alexandro episcopo disputare de dog-
mate. Ille vero hujusmodi exercitatione verborum
inexpertus erat, de vite qualitate confidens. Fuit
enim vir magnus, et conversatione mirandus. Cum-
que certamen imperatore præcipiente suscepisset, con-
venissentque philosophi, omnibus loqui volentibus,
ut unum ex se quem vellet eligerent, postulavit
sanctæ memoriæ pater noster Alexander: ceteros
vero, quicumque essent, silentium tenere; præcepit-
que et tantummodo his quæ ab utroque dicerentur,
intenderent. Suscipiente siquidem uno eorum dispu-
tationis universæ negotium, ad philosophum sanctus
Alexander: In nomine, inquit, Jesu Christi impero
tibi imprimis ne loquaris. Et una cum ejus sermone
opus impletum est. Repente namque ille homo, ut
sermonem audivit, obligato oræ conticuit. Putasne
justum fuit considerare utrum majus hoc miraculum
videretur, ut homo, et quidem philosophus, sic facile
officium locutionis amitteret, an certe ut lapsus vio-
lencia verbi manu divideretur, quod quidam aiunt
Julianum fecisse Chaldaum? Et hæc quidem sic acta
sunt ut referantur. SOZOMEN., *lib. 1, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 432.*

CAPUT V.

*De prima sessione episcoporum in Nicæno palatio, et
de abdicatione Arii.*

Interea sacerdotes sæpe convenientes, Arium ad
medium deducebant, subtilemque examinationem de
ejus propositionibus agitabant. Petulanter autem in
quolibet partem metuebant proferre sententiam.
Hæc itaque sacra et venerabilis turba a permixtione
adversariorum non videbatur aliena. Erant enim in-
ter eos quidam, pauci quidem, sed callidi, et breviter
imitantes, celantesque calliditatem, et Arii blasphemiam
non defendentes aperte. Convenientibus igitur
universis, maximam domum preparavit in regalibus
imperator, sedes et subsellia in ea poni præcipiens
quæ sufficerent ordini sacerdotum: ita decorem
preparans eis honorem, invitavit ingredi, et de præ-
sentibus habere consilium [ed. Niv. et Frob., concilium].
Intravit autem et ipse princeps ultimus cum
paucis, laude dignam sui magnitudinem habens, et
mirabilem speciem, mirabilemque gerens dignita-
tem pudoris in fronte. Minore vero sede quam aliis,
posita, in medio eorum sedit: primo tamen petens
hoc sibi episcoporum sessione concedi. Tum cum eo
resedit sanctissimus ille chorus. Primus atque ma-

gnus Eustathius Antiochenæ sortitus Ecclesiæ præsulatum; nam Philogonius, cujus dudum meminimus, ad uelociorem jam transierat vitam; et hunc mirabilem virum, etiam nolentem, ad regimen ejus Ecclesiæ decreto communi pontifices ac sacerdotes et omnis populus Christianus venire compulerat. Is ergo præconiorum floribus caput principis exornavit, et studio ejus, quod habebat circa sacra, benedictiones exhibuit. Post hunc autem Eusebius cognomine Pamphili. Quibus jam residentibus, famosissimus imperator protulit de unanimitate concordiaque sermones, tyrannorum crudelitatem eis rememorans, et honorabilem pacem, quæ sub eo collata est divinitus; simul et quia pessimum et valde crudele videretur, ut destructis hostibus, nulloque præsumente resistere, sacerdotes alterutros jacularentur atque confunderent, et impiis atque sine Deo personis delectationem risumque præberent: cum utique de divinis tractarent rebus, et sancti Spiritus doctrinam in scriptis haberent. Evangelicæ enim libri sunt, inquit, et apostolici, antiquorumque prophetarum sanctiones, quæ nos erudiant quid de sacra lege sapiamus. Expellentes igitur hostile certamen ex verbis divinitus inspiratis, solutionem quæstionum mente percipiamus. Hæc et his similia, tanquam filius amator patris, sacerdotibus veluti patribus offerebat, apostolicorum dogmatum studens profligare discordiam [ed., *Niv. et Frob.*, conciliare concordiam]. Concilii vero plurima pars his quæ dicebantur obediebat; et inter alterutros unanimatem et dogmatum salubritatem libenter amplectebantur. Pauci vero quidam, quorum jam meminimus, et super illos Minophantus Ephesius, et Scythopolites Patrophilus, Theogonius Nicænus episcopus, et Narcissus Neroniadis, quæ est secundæ Ciliciæ, quam nunc Irenopolim vocant, et cum his Theonas Marmaricenus, et Ptolemaïdis Ægypti Secundus apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederunt. Quæ cum lecta fuisset ab universis, repente disrupta est, et adultera fraudulentaque pronuntiata. Turba siquidem et tumultu contra eos ab omnibus habito, cunctisque proditionem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, et primi Arium abdicaverunt, excepto Secundo et Theona. Cum ergo fuisset impius ille destructus, concorditer universi fidem gloriamque dictantes, quæ hactenus in Ecclesiis permanet, et subscriptionibus roborantes, solvere concilium. Dolose tamen et non salubriter præfici viri in fidei termino consenserunt; ut testantur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quam quæ ab ipsis conscripta noscuntur. THEODORETUS, lib. 1, cap. 7, p. 24.

CAPUT VI.

Relatio Eustathii Antiochiæ episcopi de Nicæno concilio.

Eustathius itaque Antiochenus episcopus, cujus primitus meminimus, hæc de eis retulit, docens **227** quæ facta sunt, eorumque redarguens blasphemias,

A ubi illud etiam proverbiale interpretatur eloquium: *Dominus creavit me in initio* [ed., *principium*] *viarum suarum in opera sua* (*Prov. viii, 22*). Pergo itaque jam hinc, et ad ea quæ gesta sunt. Cum igitur propter hæc synodus maxima in Nicæam venisset urbem, et quæreretur fidei modus, aperta quidem impudentia Eusebius scripturam protulit blasphemice, quæ eorum omnibus lecta, repente cladem importabilem causa divisionis audientibus irrogavit: confusionem tamen incurabilem suo providit auctori. Cumque officina capta fuisset, indubitanter Eusebii, disrupta iniquitatis scriptura in conspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis composuerunt, omnes justam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes ne congregato ibidem tanto concilio pellerentur, exsiliantes anathematizaverunt interdictum Arii dogma, concorditer subscribentes litteris, suaque manu consentientes, et similiter se, sicut omnis synodus, sapere profitentes. Cumque præsulibus, ut ita dicam, mala calliditatis arte prævaluissent, qui magis debuerant agere pœnitentiam, tunc quidem latenter, postea vero clare damnatas cœperunt allegare sententias: sæpe ponentes insidias eis a quibus videbantur esse convicti, volentesque zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinantesque tanti concilii cognitores, occulte postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines sine Deo posse prævalere contra sacram adorandamque legem evangelicamque doctrinam. Nam licet admodum roborentur, rursus fortiter et magnifice devincuntur, secundum propheticam gloriosi vocem Isaie. Hæc itaque magnus Eustathius. THEODORETUS, lib. 1, cap. 8. Edit. Christoph. et Vales. cap. 7, p. 26.

CAPUT VII.

Relatio Athanasii ad Afros.

Hujus autem concertator, et veritatis propugnaculi turris Athanasius, successor Alexandri famosissimi presulis, quando scripsit ad Afros, etiam hæc adjecit: Convenientes enim episcopi studuerunt verba quidem impietatis ab Arianis inventa perimere, hoc est, ex non existentibus, et quod dicebam, creaturam et facturam Filium; et, fuit aliquando quando non fuit; et, quia mutabilis est naturæ. Scripturarum vero manifestas posuere dictiones: quia ex Deo Filius naturaliter unigenitus est, Verbum, Virtus, Sapientia sola Patris, Deus verus, sicut Joannes ait; et sicut scripsit Paulus, *splendorem gloriæ, et figuram substantiæ* (*Hebr. i, 3*), docens esse Filium Patris. Qui vero circa Eusebium erant, propria tracti vesania loquebantur alterutris, et dicebant: Consentiamus, nam et nos ex Deo sumus. Unus enim Deus, ex quo omnia: et, *Vetera transierunt: ecce omnia nova ex Deo sunt facta* (*II Cor. v, 17*). Cogitabant autem et illud quod in Pastore conscriptum est: Primum omnium crede, quia unus est Deus, qui creavit universa atque perfecit, et constituit ex non exstante, ut sint. Porro alii episcopi malitiam videntes illorum, et pessimam impietatis artem, apertius et, ut ita di-

catur, manifestius dixerunt ex Deo, id est, conscripserunt ex substantia Patris esse Filium; ut creature quidem, eo quod non habeant a semetipsis ut sint, sed habeant principium existendi, dicantur a Deo; Filius autem solus proprius ex substantia credatur Patris. Hoc enim Unigeniti proprium est et veri Verbi Patris. Hæc itaque fuit occasio ut ex substantia diceretur Patris. Rursus autem requirentibus episcopis paucos eorum qui Ariani esse putabantur, si dicerent Filium non esse creaturam, sed virtutem et sapientiam solam Patris, et imaginem sempiternam, et indissimilem per omnia Patri, ac Deum verum: capti sunt qui circa Eusebium inuentes alterutris, quia et hæc veniunt etiam ad nos; nam et nos, inquit, imago et gloria dicimur Dei. De nobis enim et dicitur, et dictum est: Semper enim nos qui vivimus, et virtutes multæ sunt; et egressa quidem est omnis virtus Dei ex terra Ægypti: campa quoque et locusta dicitur virtus magna; et rursus: *Dominus virtutum nobiscum* (Psal. xlv, 8). Sed etiam proprie nos Dei sumus. Habemus hæc non simpliciter, quando et fratres vocavit nos. Si autem et verum Deum dicunt Filium, non nos contristat. Factus enim verus est. Hæc est Ariarum corrupta mens. Sed etiam ipsi episcopi videntes eorum dolum, collegerunt ex Scripturis splendorem, fontem, et fluvium, et figuram ad substantiam pertinere. Et illud: *In lumine tuo videbimus lumen* (Psal. xxxv, 10); et: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Et clarius jam ac breviter conscripserunt consubstantiali Patri Filium. Omnia namque prædicta hanc significationem habent. Murmuratio siquidem eorum, quasi verba hæc non fuissent ex Scripturarum auctoritate prolata, per eos quoque inanis esse convincitur. Ex non scripto namque ipsi impie proferentes, quippe quod nusquam penitus invenitur, ex non exstantibus; et, fuit aliquando quando non fuit, alios culpant: propterea ex non scriptis sermonibus, pie tamen intellectis damnati sunt. Ipsi namque veluti de stercore repicientes [ed., Niv. et Frob., repentes], hæc vere de terra locuti sunt. Verum episcopi non sibi adinvenientes verba, sed habentes hæc a Patribus, testimonia conscripserunt. Veteres enim sacerdotes ante eos pene centum triginta magnæ Romæ civitatisque nostræ accusaverunt omnes qui dicunt facturam aut creaturam esse Filium, et non consubstantiali Patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariensis episcopus, qui primum defendebat Ariarum sectam, novissime vero subscripsit Nicæne concilio. Scripsit autem et civibus suis, confirmans, quia et antiquorum aliquos doctos et illustres episcopos et conscriptores agnovisset nomine consubstantialitatis usos in Patris et Filii deitate. Isti ergo concilium metuentes, expositæ fidei consenserunt, secundum prophetæ increpationem, dicentis: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (Isai. xxix, 13). Theonas autem et Secundus nolentes acquiescere, condemnati sunt. Postea vero in concilium venientes, viginti conscripserunt de conversatione ecclesiastica sanctiones. THEODORÉTUS, lib. 1, cap. 8, p. 27.

CAPUT VIII.

De Sabino Macedonianorum episcopo.

Sabino itaque non credamus, qui eos idiotas vocavit et imperitos. Sabinus enim Heracleæ Thracensis Macedonianorum episcopus, habita congregatione eorum quæ per diversa concilia 228 sacerdotum ex scripto prolata sunt, eis qui Nicæam convenerunt, velut idiotis et simplicibus derogavit: non sentiens quoniam et ipsi Eusebio cum multa probatione contenti fidem, velut idiotæ, noscitur derogare. Et aliqua quidem volens præterit, aliqua vero mitigavit; cuncta tamen secundum propriam sumpsit intentionem. Et laudat quidem tanquam fide dignum testem Eusebium Pamphili; laudat simul et principem, tanquam ea quæ sunt Christianorum dogmatizantem. Culpat autem expositam in Nicæa fidem, tanquam ab idiotis et nihil scientibus traditam; et quem velut sapientem et sine mendacio testem vocare consuevit, ejus voces sponte contemnit. Ait enim Eusebius: Quia ex viris Dei Nicæam convenientibus, alii quidem sapientiæ sermone micuerunt, alii continentia vitæ laudati sunt; et quoniam imperator præsens omnes ad unitatem suam concordēs et consecutores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, nec non Eusebii, atque consortum eorum sibi agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Concordia ergo fidei a magno in Nicæa prolata concilio, ab Eusebio clara voce laudata, hæc est. SOCRATES, lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 22.

CAPUT IX.

De fide Nicæni concilii.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, unigenitum, hoc est, ex substantia Patris; Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, consubstantiali Patri, per quem omnia facta sunt, et quæ in cælo, et quæ in terra. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, et incarnatus et homo factus est, passus, et resurrexit tertia die, et ascendit in cælos, et venturus est judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Dicentes autem: Erat quando non erat; aut, non erat antequam fieret; aut, quia ex non exstantibus factus est; aut, ex altera substantia vel essentia dicentes esse; aut, creatum, aut convertibilem Filium Dei, hos tales anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. Hanc venerabilem fidem trecenti quidem decem et octo et agnovērunt et amplexi sunt; et, sicut ait Eusebius, consonantes et unanimes in scriptis explanaverunt. Quinque vero solummodo non receperunt, verbum consubstantialitatis reprehendentes, Eusebius Nicomediæ præsul, Theogonius Nicænus, Mares Chalcedonensis, Theonas Marnigrænicus, Secundus Ptolemaidis, dicentes consubstantiali esse, quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidem, sicut ex radice germen; ex de-

curione vero, sicut paterni filii; ex partitione autem, sicut ex massa aurea annuli duo, vel tres. Secundum nullum autem horum, inquit, est Filius Dei. Propterea ergo dicebant in fide non esse consentientium. Plurimum siquidem verbo consubstantialitatis derogantes prædicti viri, in Arii depositione subscribere noluerunt. Ideoque synodus Arium et consecutores ejus anathematizavit omnes: adjectives neque accedere eum in Alexandriam. Præceptumque principis repente eundem Arium, et qui circa Eusebium, et Theogonium, et qui cum eis erant, exilio deportavit. SOCRATES, *lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 22.*

CAPUT X.

Quomodo Eusebius et Theogonius, dato pœnitentiæ libello, recepti sunt.

Eusebius igitur et Theogonius post modicum tempus exsilii, libellum pœnitentiæ porrigentes, in fide consubstantialitatis consenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in synodo Eusebius cognomine Pamphili Cæsariæ Palæstinæ sortitus episcopatum, paululum animadvertens atque considerans, utrum oporteret suscipi terminum fidei, una cum aliis omnibus, hoc est cum universa multitudine consensit atque subscripsit, nec non et populo sub sua diœcesi constituto scripsit terminum fidei, et ubique destinavit sermonem: subtiliter consubstantialitatis nomen interpretatus; ut nequaquam penitus suspicionem adversam de eo quilibet habere poterit. Sunt autem quæ ab ipso Eusebio conscripta sunt hujusmodi verba. SOCRATES, *lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 23.*

CAPUT XI.

Epistola Eusebii Pamphili de fide Nicæni concilii ad Palæstinos.

Arbitramur et vos, dilectissimi, etiam aliunde didicisse, fama consueta præcurrere perfectum de his quæ gesta sunt sermonem. Sed ne ex hujusmodi auditu veritas vobis aliter nuntiatur, necessario direximus vobis primum quidem scripturam a nobis de fide propositam. Nam et Dominus noster ad prædicandum discipulos suos mittens, ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19).* De quibus et affirmamus ita se habere et ita sapere; sed etiam dudum sic habuisse, et ita sapuisse, et usque ad mortem pro hac instare fide: anathematizantes omnem sine Deo hæresim. Hæc omnia ex corde sapuisse et anima, ex quo novimus nosmetipsos, et nunc sapere et dicere coram omnipotente Deo et Domino nostro Jesu Christo cum veritate testamur: ostensuri probationibus, et satisfacturi vobis, quia et præteritis temporibus ita credidimus et prædicavimus. Hac a nobis exposita fide, nulli relictus est resistendi locus. Sed et ipse primus Deo amabilis imperator noster rectissime eam habere testatus est, et sic etiam se professus est sapere; et in hac omnes consentire et subscribere, et in his dogmatibus concordare præce-

pit, uno solummodo inscripto et inserto consubstantialitatis verbo. Quod etiam ipse interpretabatur, dicens: quia non secundum corporeas passiones consubstantiale dicitur, neque secundum divisionem, neque secundum quamdam decisionem ex Patre subsistere. Non enim posse naturam sine materia intelligibilem incorporeamque corporali aliqua subsistere passione, sed sacris quibusdam ineffabilibusque rationibus magis intelligendam. Et sapientissimus quidem atque piissimus imperator 229 ita philosophabatur. Fidei ergo explanatione dictata, quemadmodum ab eis dictum sit, ex substantia Patris, et Patri consubstantialem, non est sine examinatione derelictum. Consultationes enim et responsiones deinde movebantur, et mens perscrutabatur dictorum sensum. Et hoc ergo quod aiebant de substantia, constabat apud eos significativum quidem esse ex Patre, non tamen tanquam partem esse Patris. Propterea nobis quoque videbatur bene se habere, ut mente consentiremus piæ doctrinæ dictanti ex Patre Filium esse, non tamen partem ejus esse substantiæ. Quapropter et nos mente consensimus, neque vocem consubstantialitatis refutantes, posita præ oculis nostris pacis intentione, et ab intellectu rectissimo non cadentes. Secundum hoc etiam natum, et non factum suscepimus: quoniam, factum, commune esse dicebant opus reliquarum creaturarum factarum per Filium, quarum nihil simile habere Filium confitemur et prædicamus. Unde non eum esse facturam dicimus, quod congruit illis quæ per eum facta noscuntur, sed superius quam facturæ, totius esse substantiæ, quam ex Patre natam divina docere videntur eloquia; modo quippe generationis inenarrabili et incogitabili existente universæ nature factore [*ed., Niv. et Frob., factæ*]. Sic autem et consubstantialem esse Patri Filium ratio examinata cognoscit, non secundum corporum modum, neque mortalibus animalibus proximum. Nam neque per divisionem substantiæ, neque defectionem [*ed., perfectionem*] aut mutationem paternæ substantiæ vel virtutis. Illis enim omnibus ingenta natura Patris extranea est. Sed prædicandum est esse consubstantialem Patri Filium, eo quod nullam equalitatem ad creaturas factas Dei Filius habeat; sed soli Patri genitori per omnem modum sit similis, et non sit ex alia qualibet substantia vel essentia, sed ex Patris. Quod etiam ipsa hoc modo interpretatum bene se habere visum est ad consentiendum: quoniam et præcorum episcopos aliquos, et conscriptores eloquentes et nobiles agnovimus in Patris et Filii theologia, id est divina ratiocinatione, nomine consubstantialitatis esse usos. Hæc itaque de exposita fide sint dicta, in qua universi consensimus, non sine animadvertione, sed secundum sensus expositos coram ipso Deo amabili examinante imperatore, et prædictis rationibus concordantes, anathematismum post fidem in eis prolatum sine tristitia esse credidimus, eo quod non scriptis uti vocibus prohiberent. Unde pene omnis facta est confusio et indisciplina cunctis Ecclesiis. Nulla siquidem scriptura divinitus inspirata dicente, ex non ex-

stantibus; aut, fuit aliquando quando non fuit, et reliquis quæ proferbant, irrationabilè vobis visum est hæc dicere vel docere: quoniam neque priori tempore hujusmodi consuevit uti sermonibus. Hæc vobis necessario scripsimus, dilectissimi, iudicium nostræ examinationis et consensum vobis innotescentes. Et quia rationabiliter tunc quidem nos scripta quædam modis aliis offendebant; postea vero indubitate ea quæ erant sine contristatione suscepimus. Quapropter magnanimiter nobis sensum verborum discutientibus, placuit concordare in his quæ a nobis ipsis in fidei expositione confessa sunt.

Hæc itaque Eusebius Pamphili in Cæsaream Palæstinæ litteris explanavit: Alexandrinæ vero Ecclesie, et Ægyptiacæ, et Libyæ, et Pentapoleos, et quæ vicinæ sunt, hæc scripsit communi decreto concilium. *SOCRATES lib. 1, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 23.*

CAPUT XII.

Epistola Nicæni concilii ad Alexandriam et Ægyptum destinata.

Sanctæ magnæque Dei gratia Alexandrinæ Ecclesie et dilectissimis fratribus per Ægyptum, et Libyam, et Pentapolim constitutis, congregati et magnam sanctamque synodum Nicææ celebrantes episcopi, in Domino salutem

Quoniam Dei gratia, et Deo amantissimi principis nostri Constantini, congregantis nos in urbe prædicta ex provinciis diversis et civitatibus, magna sanctaque synodus celebrata est, omnimodis necessario visum est ab hoc sacro sanctoque concilio etiam ad vos litteras destinare, ut noveritis quæ quidem mota et examinata, quæ vero placuerunt atque firmata sunt. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia et iniqua et sine Deo dogmata Arii, eique consentientium, sub presentia Deo amantissimi imperatoris nostri Constantini, et omnium decreto complacuit anathematizari impiam ejus sectam et iniquam, atque sine Deo verba, simul et nomina quibus utebatur, Filium Dei blasphemando, et dicendo: ex non exstantibus esse; et iterum, fuit aliquando quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? Et pro libero arbitrio malitiæ atque virtutis capabilem Filium Dei esse dicentes, creaturam nominabant eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua, et auilia, et blasphema anathematizavit sanctum et universale concilium, et nec usque ad auditum impie sectæ atque furoris hujus, aut intellectum sensuum iniquorum accommodavit. Ea quidem quæ de illis gesta sunt, qualem terminum habuerint, omnia jam aut audistis, aut audietis: ne nos forte videamur viro obloqui, propter delictum suum impropria digna portanti. Tantum etenim valuit ejus impietas, ut etiam Theonas Marmaricensis, et Secundus Ptolemaidis ea viderentur. Idem enim et illi damnati sunt. Sed quoniam ineffabilis gratia Dei illas quidem malas sectas, et blasphemias, et discordiam, et audaciam personarum, et divisionem, prædicta commotione [ed., commotione] destruens liberavit Ægyptum; relinquenda autem quæ per petulantiam Meletii gesta sunt, et

eorum qui ab eo sunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint synodo, vobis insinuamus, charissimi fratres. Placuit ergo Meletium quidem elementi concilio (dum subtili veraque ratione nullam veniam mereretur) manere quidem in propria civitate, nullam vero omnimodis habere potestatem neque eligendi, neque ordinandi, nec in provincia, nec in qualibet civitate videri, purumque nomen tantummodo possidere. Eos autem qui ab ipso sunt constituti, mystica ordinatione firmatos habere honorem et ministerium, ut tamen sequentes sint modis omnibus universorum in singulis parochiis et ecclesiis a charissimo et comministro nostro Alexandro con-ecratorum; et ut his nulla potestas sit placitos sibi eligere, aut nomina eorum 230 præferre, aut omnino aliquid agere præter voluntatem Ecclesie catholice præsulis Alexandri. Gratia namque Dei et orationibus vestris in nullo schismate repertas; sed sine macula in catholica et apostolica Ecclesia permanentes, dignum est potestatem habere et eligendi quemlibet, et nomina eorum dandi qui clero sunt digni; et absolute facere omnia secundum legem et sanctiones Ecclesie. Si quem vero contigerit requiescere in Ecclesia, tunc proveli in honorem defuncti eos qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, et populus eos elegerit, concedente simul et consignante maxime Alexandria civitatis episcopo. Hoc itaque aliis quidem concessum est omnibus. In persona vero Meletii nequaquam eadem placuerunt, propter priorem indisciplinationem ejus, et propter præcitatam ejus, ac petulantiam voluntatem: ne nila daretur auctoritas vel potestas homini qui posset rursus easdem indisciplinationes instruere. Hæc sunt præcipua et competentia Ægypto et sanctissimæ Alexandrinorum Ecclesie. Si quid autem aliud ordinatum est aut dogmatizatum, presente domino atque charissimo comministro et fratre nostro Alexandro, ipse presens vobis subtilius poterit aperire, tanquam auctor gestorum et communicator existens. Evangelizamus autem vobis et de consonantia sanctissimi Paschæ, quia vestris orationibus est correctum etiam hoc opus, ita ut omnes Orientales fratres, qui cum Judæis primitus celebrabant, consone cum Romanis, et vobiscum, et cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire. Exsultantes itaque in his quæ gesta sunt, et in communi pace atque concordia, et in eo quod omnis radicatus heresis avulsa est; cum majori honore et ampliori charitate suscipite comministram nostrum, pontificem vestrum Alexandrum, qui nos presentia sua letificavit, tantumque laborem pro pace vestra etiam in hac ætate sustinuit. Grate simul et pro nobis omnibus, ut quæ bene placuerunt, firma permaneant per Dominum nostrum Jesum Christum, secundum bonam voluntatem facta, sicuti credimus, Dei Patris in Spiritu sancto, cui est gloria in sæcula. Amen.

TRINITAS CONSUBSTANTIALIS ÆTERNA DEUS EST.

THEODORETUS, lib. 1, c. 9. Edit. Christ. Vales. c. 6, p. 36. — SOCRATES, lib. 1, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 27.

CAPUT XIII.

Quod Novatianorum episcopum Acesium evocavit Constantinus ad concilium.

Ex hac igitur epistola synodi manifestum est quia non solum Arium et consortes ejus anathematizaverunt, sed etiam verba sectæ ipsius; et quia de Pascha concordantes, hæresiarcham Meletium susceperunt. Movet autem me fervor imperatoris, etiam ex alia re ejus voluntatis habere memoriam, et quemadmodum pro concordia cogitabat. Habens enim providentiam pacis Ecclesiarum, vocavit ad synodum et Acesium Novatianorum religionis episcopum. Postquam ergo scripta et subscripta est a concilio fidei definitio, requisivit imperator Acesium, si et ipse consentiret in fide et paschalis definitione festivitatis. At ille: Nihil, inquit, novi, o imperator, synodus definiit. Sic enim olim et a temporibus apostolorum ipse percepi et terminum fidei, et tempus paschalis festivitatis. Porro denuo imperatore requirente: Cur ergo te a communionem separas? ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore replicavit, et subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium: quia non oporteat eos qui post baptismum peccant peccatum quod ad mortem esse Scripturæ divinæ pronuntiant, communicatione sacramentorum fieri dignos; sed invitandos quidem ad pœnitentiam, spem vero remissionis non a sacerdotibus, sed a Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Hæc cum dixisset Acesius, imperator ait: O Acesi, pone scalam, et, si potes, ascende solus in cœlum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alii dixerunt. Ego vero auctivi a viro nequaquam mentiente, qui et valde senex erat, et tanquam qui viderat ea quæ fuerant in concilio gesta referebat. SOZOMEN., lib. 1, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 29.

CAPUT XIV.

Quod canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, et de Vicennialibus Constantini.

Synodus autem corrigere volens hominum vitam, et in ecclesiis commorantium, posuit leges quas canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, ut episcopi, presbyteri, diaconi et subdiaconi cum conjugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabilis confessus nuptias, et castitatem esse dicens concubitum cum propria conjugē. Suasitque concilio ne talem poneret legem: gravem asserens esse causam quæ aut ipsis aut eorum conjugibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusque laudavit sententiam ejus, et nihil ex hac parte sancivit; sed hoc in uniuscujusque voluntate, non in necessitate dimisit. SOZOMEN., lib. 1, cap. 22. Edit. Christ. Vales., c. 23, p. 457. — His a concilio ita dispositis, contigit vicennialia Constantini principis provenire. Et est consuetudo Romanorum, unumquodque decennium imperatorum publica devotione celebrare. Opportunum ergo judicans Constantinus, invitavit tunc ad convi-

A via synodum, et donis competentibus honoravit. Admonitisque de concordia fidei, et communi inter alterutros pæce, petita ab eis oratione, valedixit universis in Nicæa: scribens absentibus quæ fuerint in concilio celebrata, et invitans ut ab omni discordia recedentes, concordarent in exposita concilii fide; quæ nihil aliud nisi Dei sententia videretur ex consonantia tantorum et talium sacerdotum sancto Spiritu constituta, et post inquisitionem subtilissimam, et animadversionem dubitationum omnium comprobata. SOZOMEN., lib. 1, cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 458.

231 CAPUT XV.

Epistola Constantini de Ario et scriptis ejus.

Victor Constantinus maximus, Augustus, episcopis et populo.

Malignos et impios Arius imitatus, dignum est ut illorum quoque suscipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius divinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit invenire mercedem, et talem per quam in posterum esset opprobrio, et plurima compleretur infamia. Et nunc placuit Arium et consecutores ejus vocari Porphyrianos; ut quorum mores imitati sunt, eorum vocabulo perfruantur. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur; ut non solum prava ejus doctrina depercat, sed neque ulla ejus possint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, si quis conscriptiones Arii celasse compertus fuerit, et non repente proferens igne consumpserit, mortis supplicio subjacebit. Max enim ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet ultionem. Deus vos custodiat. Amen. SOCRATES, lib. 1, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 52.

CAPUT XVI.

Ejusdem epistola ad Eusebium Palæstinæ de consecratione sacrarum librorum, et de repurgatione domini sepulcri.

Victor Constantinus maximus, Pius, Eusebio.

Ut in nostri nominis civitate cognovimus, Salvatoris Dei nostri prospiciente solatio, maxima hominum multitudo sanctissimæ se dicavit Ecclesiæ; ut hoc cremento valde proficiente, dignum esse videatur etiam ecclesias in ea plures ædificari. Quapropter, quod visum est nostræ voluntati, decuit nos tuæ notum facere sapientie, quatenus quinquaginta membranaceos codices bene confectos, et ad usum habiles, ab artificibus antiquariis, et perfecte artem scientibus scribi præcipias, divinarum quippe Scripturarum, quarum maxime confectionem et usum necessarium Ecclesiis esse nosti. Directæ sunt enim litteræ a nostra tranquillitate ad provincie judicem, quatenus omnia confectioni eorum necessaria præbere curet. Ut enim citius codices conscripti conficiantur, erit opus diligentie træ. Nam et duo publica vehicula ad deferendos eos ex auctoritate rescripti nostri te percipere convenit. Sic enim et maxime bene conscripti usque ad nostrum perducentur aspectum, uno quippe tuæ Ecclesiæ hæc exsequente diacono; qui

dum ad nos venerit, experietur nostræ munificen- A
tiam pietatis. Deus custodiat te, frater charissime.

Sufficiunt quidem hæc ad conjiciendum, magis au-
tem aperte noscendum, quemodum famosissimus
imperator suum studium circa sacra constituerit.
Attamen adjiciam quæ etiam circa salutare sepul-
erum gesserit.

Agnosce enim quoniam elati, et circa culturam
bacchantes idolorum, sepulcrum Domini sordibus
operuerant: oblivioni tradere contententes memo-
riam salutarem; et desuper templum ædificaverant
luxuriosissimæ dæmonis, id est Veneris, ut illic vir-
ginum cantibus insultarent; præcepit destrui scele-
ratissimum templum, ipsumque pulverem funestis
sacrificiis violatum ejici, et procul a civitate dispergi;
deinde sacrarium ædificari Deo maximum acque pul-
cherrimum, sicut designatur ex ejus epistola ad Mar-
carium ipsius civitatis episcopum destinata. THEO-
DORÉTUS, *lib. i, cap. 16, p. 45.*

CAPUT XVII.

Libellus pœnitentiæ ab Eusebio et Theogonio datus.

Eusebius igitur et Theogonius pœnitentiæ libellum
summis episcopis dirigentes, ab exilio revocati sunt
imperiali præcepto, et suas Ecclesias receperunt, ex-
pellentes eos qui in ipsorum locis fuerant ordinati,
id est Eusebius Amphionem, Chrestum vero Theogo-
nius. Cujus libelli exemplar hoc est.

Dudem quidem ante-judicium condemnati a reve-
rentia vestra, patienter ferre quæ decreta sunt a
sancto concilio vestro debuimus. Sed quia nimis ab-
surdum est contra nosmetipsos dare calumniatoribus
de taciturnitate probationem, propterea referimus
quoniam nos et in fide una eucurrimus, et sensum
examinantes de consubstantialitatis sermone cuncti
pacificati sumus: nequaquam sequentes hæresim, sed
commemorantes [*ms. Lyr., commemorantes*] ad cautela
Ecclesiarum quæ nostræ subveniebant menti. Et
satisfacientes eis a quibus per nos suaderi debuerat, in
fide subscripsimus. Anathematismo autem non sub-
notavimus, non tanquam fidem accusantes, sed velut
non credentes talem esse eum qui fuerat accusatus,
certi de ejus ad nos directis epistolis, et inter nos
disputationibus habitis. Si igitur satisfactum est san-
cto vestro concilio, non reluctantes, sed consentien-
tes decretis vestris, etiam hæc conscriptione satisfa-
cimus vobis: non exilium graviter ferentes, sed
suspicionem abjicientes hæreseos. Si enim dignamini
nunc in vultu vestro nos suscipere, habebitis in om-
nibus consonantes, et vestra sequentes pariter con-
stitutata: quando etiam eum qui in his accusatus est,
placuit reverentiæ vestræ clementiam promereri at-
que revocari. Absurdum namque est, si is qui puta-
tur esse reus revocatur ad satisfaciendum in quibus
ei derogabatur; ut nos contra nosmetipsos præbeamus
per taciturnitatem increpationis iudicium. Dignamini
ergo, sicut vestræ convenit venerationi, et Deo aman-
tissimum principem coramoneri, et preces tractare
nostras, et velociter de nobis quæ vobis conveniunt
cogitare [*ms. Lyr., disputare*].

Hic quidem libellus est reversionis Eusebii et Theo-
gonii. Ex verbis autem ejus conjicio quia isti quidem
dictatæ fidei subscripserunt, damnationi vero Arii
consentire noluerunt. Ex quo et Arius ante istos re-
vocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videat-
ur, tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc
autem ostenditur ex ejus cogitationibus, quas postea
molitus invenitur, signum suæ pœnitentiæ, sicut
opportune patet. SOCRATES, *lib. i, cap. 10. Edit.*
Christoph. Vales. cap. 14, p. 45.

232 CAPUT XVIII.

*De dedicatione et ornamentis civitatis, et de cultu Je-
rosolymorum, et ligno crucis, atque clavis quibus
transfixus est Dominus.*

Imperator interea post concilium degebat ætus. H
Celebrata ergo festivitate publica Vicennialium suo-
rum, mox ad erigendas ecclesias festinus accessit.
Hoc itaque faciebat per singulas civitates et in urbe
cognominis sui. SOCRATES, *lib. i, cap. 12, edit.*
Christ.

Nam cum ei omnia prospere cederent, propriam
veluit habitare civitatem. Veniensque ad campum
ante Ilium positum juxta Hellespontum super Ajacis
tumulum, ubi Achivi contra Trojam pugnantes ha-
buerunt castra, civitatem designavit portasque fecit
quæ hætenus videntur a navigantibus. Hæc agenti
per noctem Deus apparuit, monens ut alium quæreret
locum, eumque monens ad Byzantium Thraciæ, illic
eum habitare jussit. SOZOMEN., *lib. ii, cap. 2. Edit.*
Christ. Vales. cap. 3, p. 4. 4.

C Quæ cum primitus Byzantium vocaretur, auxit et
maximo eam muro circumdedit, et diversis ornatam
fabricis æquam imperiali Romæ constituit (*An. Dom.*
335); et denominatam Constantinopolim, appellari
secundam Romam lege firmavit, sicut lex ipsa in
marmorea platoma noscitur esse conscripta, et in
Strategio juxta equestrem statuam ejus est constituta.
In hac quoque civitate duas quidem ædificavit eccle-
sias, quarum unam nominavit Irenem, aliam vero
appellavit Apostolorum. Non solum autem, sicut dixi,
auxit Constantinus Christianorum dogmata, sed etiam
paganorum templa destruxit. Simulacra namque or-
nata publice in Constantinopolitana urbe proposuit,
et tripodas Delphicos in circo ad spectaculum dedit,
qui cum ipso videantur aspectu, referantur. SOCRATES,
lib. i, cap. 12. Edit. Christoph. Vales. cap. 16,
p. 45.

D Interea mater imperatoris Helena, cujus cognomine
vicum Drepani princeps civitatem dicavit Helenepo-
lim, admonita per somnum ad Jerosolimam prope-
ravit; et quondam Jerusalem desertam sicut pomio-
rum custodiarium inveniens, requisivit sepulcrum
Christi. Quod licet difficillime, tamen invenit (*An.*
Dom. 325). Itaque repente templum illud scelestissi-
mum dejici jussit. Et palam facto Domini monu-
mento, apparuerunt circa id suffossæ tres crucees, et
clavi, simul et titulus litteris Hebraicis, Græcis Lati-
nisque conscriptus: JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM.
SOCRATES, *lib. i, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap.*
17, p. 64.

Dicitur autem quia etiam mortuus crucis tactu **A** ædificabantur ecclesie. SOZOMEN., *lib. II, cap. 2; edit. Christ. Vales. cap. 3, p. 445.*

O ter beatum lignum in quo Deus extensus est!

Tunc ergo quæ crux esset Domini, quæ latronum, dubitare coeperunt. Proinde Macarius, civitatis præsul, hujusmodi tractatu dubitationem solvit. Mulieri namque nobilitate claræ, longa ægritudine fatigatæ, unam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, virtutem Salvatoris agnovit. Mox enim ut mulierem crux attigit, passionem sævissimæ ægritudinis effugavit, et feminæ salutem restituit. SOZOMEN., *lib. II, cap. 4; edit. Christ.*

Sic itaque mater imperatoris quod cupiebat agnoscebat, de clavis quidem quibus manus Christi fuerant perforatæ, alios in galeam immisit imperatoris: filii capitis providentiam gerens, ut jacula bellica submo- **B** veret; alios freno equino permiscuit, et cautelam imperatoris agens, et veterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias clamaverat propheta, dicens (*Cap. XIV, 20*): *Et erit quod in freno est sanctum Domino omnipotenti.* Salutæ vero crucis partem quidem aliquam regalibus distribuit. THEODORETUS, *lib. I, cap. 18, p. 48.*

Quam Constantinus suscipiens, et credens salvari civitatem ubi hæc particula servaretur, in sua statua, sicut fertur, in fore Constantinensi posita super columnam porphyreticam devote condidit. SOCRATES, *lib. I, cap. 15; edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 47.*

Reliquam vero partem in argentea theca clausam civitatis tradidit sacerdoti. Et undique congregans artifices, maximas illic ornatasque ædificavit ecclesias. **C** His ita gestis, convivio exhibito virginibus sacris, et ipsa ministerium ancillæ gerens, ultra octogesimum ætatis agens, et his similia faciens rediit ad filium. Et cum lætitia transivit e sæculo, multa filio pietatis mandata committens, novissimis benedictionibus adimpleto. THEODORETUS, *lib. I, cap. 18, p. 48.*

Post hæc igitur imperator curam maximam Christianorum habens, paganorum superstitiones aversabatur; removitque monomachias, et suas imagines in templis poni præcepit; et cubitum quo mensuratur Nilus, non jam in templum Serapidis annis singulis, sed in ecclesiam portari sancivit. SOCRATES, *lib. I, cap. 14; edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 48.*

In omnibus itaque volens similem monstrari Romæ Constantinopolim, frustratus non est. Nam et corporibus et divitiis major effecta est. Quod ideo provenisse credo propter amorem Dei, quem civitas gerit, et habitatorum circa indigentes auxilium. In tantum namque fides crevit, ut multi quidem Judæorum civium, pagani vero pene omnes Christianam illic converterentur ad fidem. In qua urbe, crescente tempore, religio poscitur ampliata; neque aræ, neque pagana templa, aut sacrificia facta sunt, nisi sub Juliano brevi tempore; quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tanquam nuper conditam Christi civitatem Constantinus suo nomine dedicavit: multis eam et magnis exornans ecclesiis. Jurabatque Divinitas imperatoris vota, et apparitionibus multis indicabatur quia sanctæ salutaresque essent quæ illic **P**

De loco ubi Vesta olim colèbatur, et nunc archangelæ basilica stat, et de miraculis quæ illic pro Christi nomine celebrantur.

CAPUT XIX.

Insignis itaque locus ex illo tempore clavit peregrinis et urbicis, ubi olim quidem Vesta colèbatur, postea vero ecclesia facta est; qui locus nunc Michaelium nuncupatur, in dextera posita parte navigantium a Ponto ad Constantinopolim, distans ab ea navigio quidem stadiis fere triginta et quinque; per terram vero circumventibus omnem sinum usque ad septuaginta et amplius tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationem nunc usque servatam, eo quod **B** illic manifeste ceruitur apparere Michael divinus archangelus: quod etiam ego justus eximie verum **233** esse confirmo. Ostendit igitur hoc ita esse et am multis aliis virtus divina per ipsarum rerum experimenta. Quidam enim in causis crudelibus aut inevitabilibus periculis, alii vero in languoribus aut ignotis passionibus incidentes, hic orantes ad Deum, liberati promeruerunt. Sed quæ singulis et quomodo illic miracula contigerint, narrare longum est. Quæ vero præceperint Aquilino nobis noto, et in causis forensibus socio, partim ab eo audiens, partim ipse cognoscens necessario pandam. Cum eum ardentissima febris rubris cholericis mota [*miss., rubris coloribus nota*] comprehendisset, æstuanti poculum dederunt medici, quod evomuit; moxque cum vomitu diffusæ cholericæ superficiem vultus ejus simili sui colore tinxerunt. Quamobrem quidquid comederet et biberet evomebat. Cumque hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hæsitabat ars medicorum; et dum mori vicinus esset, jussit suis ut eum ad locum hunc ducerent: credens aut illic se mori aut languore privari. Jacentique per noctem divina virtus apparens præcepit ut quidquid comederet, in hujusmodi potionem tingeret, quæ esset ex pipere, et vino, et melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est; quippe cum medicis ratione medicinæ videatur esse contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Audi vi enim et Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagre passione detentum, ibi doloribus liberatum, eique apparuisse sanctam mirabiliter visionem (*An. Dom. 339*). Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius vero salutis causam, id est sacratissimam crucem, nolebat adorare. Hanc habenti sententiam divina virtus apparens, et signum monstravit crucis, quod erat positum in altario ejusdem ecclesie. Et aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis gesta non essent, neque ab angelis sanctis, neque ab hominibus piis. SOZOMEN., *lib. I, cap. 2, edit. Christ. Vales. cap. 2, p. 445.*

CAPUT XX.

De templorum destructione.

Cum itaque populi et civitates ad cultum Christi-

montes accederent, et ceteri pro illis et uxoribus metuentes ne quid mali paterentur si contradicerent, quati vacarent, nudati solatio multitudinis templorum cultores et sacerdotes simulacra apud se reposita pretiosissima tradiderunt, et quæ Jovis fulmina vocabantur; et per semetipsos hæc educebant ex adytis et templorum latentibus locis: quæque prius invisibilia apud eos erant, et solis sacerdotibus manifesta, facta sunt omnibus valde vilissima. Aliæ vero imagines et statuæ ex pretiosissima confectæ materia, igne crematæ sunt, et pecuniæ publicæ [P. leg. publicæ] sociatæ. Quæ vero ex tere mirabiliter facta videbantur, ad Constantinopolim sunt advecta ornatus causa (An. Dom. 353), et hæcenus in publico collocata, et per plateas, et in circo, atque regalibus, id est Pythia divinatoris Apollinis, et muse Heliconides, et Delphici tripodes. Spoliataque sunt januis templa, et alia laquearibus sunt nudata, alia vero neglecta ad sordes usque ruinamque perducta sunt. Tunc itaque perierunt et penitus sunt eversa, id est, in Ægea Ciliciæ templum Æsculapii, et in Aphacis juxta montem Libanum, et Adonim flavium Veneris domus: utraque apud illos insignita; eo quod Ægeatæ gloriarentur, quasi languentes corpore curarentur apud eos, dæmone noctibus apparente atque curante. In Aphacis autem, quod per invocationem quondam certo die de summitate Libani montis ignis fulgens veluti sidus in proximam flumen velociter occumbebat, quod dicebant Venerem esse. SOZOMEN., lib. II, cap. 4; edit. Christ. Vales. cap. 5, p. 449.

CAPUT XXI.

De conversione barbarorum.

Interea cum multitudo nimia gentium ex Thracia transisset in Asiam, et alii aliunde barbari egissent contra Romanos, multi sacerdotum Christi captivi cum eis erant. Cumque languentes curarent, et dæmones ellugarent, Christum solummodo nominantes, et Filium Dei invocantes, insuper et conversatione philosophantes inculpabili, et omnem maculam virtutibus evincentes, admirati barbari virorum vitam, simul et opera egregia, bene se sapere crediderunt, et Deum labere propitiū, et meliores imitarentur homines, et sicut ipsi placarent Deum. Et constituent sibi et ex eis bene agendi rectores, edocebantur, et baptizabantur, et consequenter in ecclesiis occurrebant. SOZOMEN., lib. II, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 5, p. 451.

CAPUT XXII.

Quod Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos invaserit episcopatum, et de litteris Constantini adversus eum.

Fautores igitur Arii nequissima non reliquere consilia. Hujus enim causa in confessione fidei etiam manibus consenserunt, qui postea imitati sunt gesta imperum. Nam cum sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Arium fuerat jaculatus, id est Byzantii pontifex, sic enim tunc vocabatur Constantinopolis, ad meliorem transiatus fuisset vitam, Eusebius defensor impietatis, parvipendens regulas quas ante

paululum cum altis pontificibus ipse conscripserat, repente Nicomediam deserens Constantinopolitanam arripuit sedem, regulis e diverso clamitantibus, episcopos et presbyteros non licere ex alia civitate transire ad aliam. Sed mirum non est ut qui sic insaniunt adversus Unigeniti deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc solummodo hanc novitatem fecit, sed etiam olim aliud simile perpetravit. Qui dum in Beryto esset episcopus, transilivum in Nicomediam, et ex ea denuo post concilium insania apertæ impietatis exactus est, et cum eo Theognius Nicænus. Quod imperator Constantinus litteras manifestum fecit. Ego vero huic operi finem epistolæ inserere judicavi. Scripsit enim hæc Nicomediensibus: Quis est hic qui ita populum docuit innocentem? Eusebius utique tyrannicæ crudelitatis excultor. Quod enim ubique tyranni noscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc namque veracium episcoporum testatur interitus, 234 hoc etiam Christianorum crudelissima persecutio clamat aperte. Nihil enim de injuriis mihi factis nunc aio, per quas quando maxime adversarum partium insidiæ discurrebant, iste etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solum, quod non et armatum ministerium tyranno licenter exhibuit. Neque me quispiam putet ad horum probationem minus instructum. Judicium namque manifestum est, quia presbyteros et diaconos sequentes Eusebium aperte constat a me deprehensos. Sed hæc quidem transeo quæ nunc non indignationis gratia, sed ad illorum confusionem a me prolata [ed., probata] noscuntur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod vos ad communionem criminis vocari conspicio. Propter Eusebii namque seductionem et subversionem, conscientiam percepistis a veritate separatam. Sed erit hujus rei non tarda salubritas, si episcopum fidelem et integrum nunc sumentes, respiciatis ad Deum. Quod utique ad præsens in vobis est studium, et istud in vobis esse oportuerat; et dudum in vestro pendere iudicio, nisi prædictus Eusebius pessima consciorum suorum tuitione venisset hac [mss. et edit. V., hic], et ordinem rectitudinis impudentissime confudisset. Sed quoniam de memorato Eusebio apud vestram pharitam nos breviter loqui decet, audite. Meminit vestra patientia factum in Nicæa civitate concilium: cui et ego ipse conscientie meæ cultum decenter exhibui, nihil aliud volens quam concordiam omnibus fabricari, et præ cunctis arguere et remove hanc causam, quæ principium quidem habuit per Arii Alexandrini superbiam, corroborata vero est per Eusebii pravum pestiferumque votum. Sed ipse Eusebius, o amabilis atque charissimus cum quanta putatis discussione [ed., Niv. et Frob., discursione] (quippe conscientia sua victus), cum quanta confusione mendacio utique declarato degebat? Inmittens quidem mihi diversos, qui pro eo deposcerent; petens vero a me quoddam solatium, ne tanto malo convictus, suo honore privaretur. Testis est mihi Deus hujus rei, qui et in me et in vobis benigno amore consistat. Nam etiam me ille devertis, et indecenter arripuit, quod vos quoque nostis. Tuas

enim omnia gesta sunt sicut ipse desiderabat, quia A
omne malum in sua conscientia recondebat. Sed ut
cætera perversitatis ejus omittam, quid maxime cum
Theogonio nequitix suæ particeps egerit, audite, de-
pono. Alexandrinos quosdam a nostra fide receden-
tes huc [ms. et ed. V., hic] destinari præceperam,
quoniam horum ministerio mentis flammæ urgebat.
Sed isti benigni et optimi nimis episcopi, quos simul
concilii veritas ad pœnitentiam reservabat, non solum
receperunt eos, et apud se reservaverunt, sed etiam
malis eorum voluntatibus communicare decreverunt.
Quapropter hoc circa istos ingratos decrevi peragere,
ut abrepti procul deportarentur exilio. Nam itaque
vestram est ad Deum illa fide respicere, qua semper
et fieri convenit, et esse decet, et agere. Episcopos
enim purificatos, et orthodoxos, atque clementes nos
gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illo-
rum pestilentium, aut ad laudem improvide præsumit
forsitan excitari, repente in sua presumptione
ministri Dei, hoc est meo opere comprimetur. Domi-
nus vos custodiat, fratres charissimi. THEODORETUS,
lib. 1, cap. 18 et 19, p. 49.

CAPUT XXIII.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata
venia pro Arianis egerit.

Tunc igitur isti et damnati, et e civitatibus sunt
expulsi. Et in Nicomedia quidem Amphion [ed., Ap-
pion] episcopus ordinatus est, in Nicæa autem Chre-
stus. Sed rursus consuetas machinationes exercentes,
et imperatoris clementiam accessibilem suis fallaciis
invenientes, restituti sunt, prioremque potentiam re-
ceperunt. Eusebius etenim, sicut jam dixi, etiam
Constantinopolitanum tenuit tyrannice præsulatum, et
potiorem percepit præsumptionem, frequenter ad
imperatorem veniens, et fiduciam ex crebra colloca-
tione merentis, contra veritatis propugnatores ævas
contentiones instituit. Et primum quidem cupere se
Hierosolymorum loca professus est, et imperatorem,
tanquam saniosissimum visurus ædificationis opus,
provida cogitatione captavit. Quapropter eum multo
honore dimissus est, imperatore vehicula et alia ei
distribuyente solatia. Profectus igitur est cum eo et
Theogonius Nicæus, particeps malignorum consilio-
rum ejus, sicuti jam diximus. THEODORETUS, lib. 1,
cap. 20 et 21. Ed. t. Christ.

CAPUT XXIV.

Qua fraude Eustathius Antiochenus sit episcopatu de-
positus et in exilium deportatus, et qui post eum fue-
rint ordinati.

Venientes autem in Antiochiam, et amicitiarum
indati vultum, maxima mulcatione [ed., Niv. et Frob.,
ministratione] potiti sunt. Veritatis enim propugna-
tor magnus Eustathius largam eis hospitalitatem fra-
ternitatis exhibuit. Cumque ad sacratissima loca per-
venissent, et concordēs vidissent eos, hoc est, Euse-
bium Caesariensem, Seythopolitam Patrophilum, et
Actium Lydæ, Laodiceæ Theodotum et alios qui te-
gram Arii suscepant, nuntiaverunt eis quod cogita-

verant, et cum eis venerunt ad Antiochiam. Et sche-
ma quidem sub honore præmittebatur adventus eor-
um; quod vero propinabatur, erat pietatis bellum.
Mulierem namque prostantem mercede negotiantes
[ed., Niv. et Frob., conducentes], et linguam ejus silo
impendi persuadentes, ad concilium venerunt (A.
Dom. 331). Proinde alios omnes foras ire præcipien-
tes, ter miserimam introduxere mulierem. At illa
infantulum sub mamilla demonstrans, aiebat ex
concubitu Eustathii illum se et concepisse et generas-
se, eumque clamabat sæpius impudentem. Is autem,
qui calumniæ ejus tam manifestæ conscius erat, jus-
sit ut hanc rem si qui scirent deducerent [ed., dedu-
cerentur] ad medium. Illa vero dicente nullum se ha-
bere accusationis testem, jusjurandum ei justissimi
B judices intulerunt; lege scilicet aperte clamante (Deut.
xix, 15): In duobus aut tribus testibus credi esse ve-
racia, quæ dicuntur; nec non et Apostolo præcipiente
(1 Tim. v, 19), ut nullus adversus presbyterum deseri-
ptionem [ed., accusationem] factam extra duos aut
tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentem
leges, contra talem virum accusationem sine testimo-
nio receperunt. Cum ergo illa mulier jusjurandam

235 præbisset, adiecit: affirmans quia infans ille
de concubitu esset Eustathii. Tunc itaque tanquam
adversus adulterum isti amatores veritatis protulere
decretum, aliis quippe de pontificibus (cum utique
multi adessent, et pro apostolicis dogmatibus repu-
gnarent, et omnimodis quæ fuerant concinnata nesci-
rent) aperte reclamantibus, et magnum Eusta-
C thium collaudantibus, decretumque illorum ini-
quum suscipi prohibentibus. Hoc itaque facto, velo-
citer hujus noxæ [ed., Niv. et Frob., noxæ] concinna-
tores ad imperatorem profecti sunt, eique persuade-
runt quia vera fuisset inscriptio [ed., accusatio], et
depositionis Eustathii justa sententia quem tanquam
adulterum atque tyrannum expelli fecerunt, exerci-
torem pietatis simul et castitatis egregium. Et ille
quidem per Thracias ad Illyrici deductus est civita-
tem. Isti vero prius quidem pro eo ordinaverunt Eu-
lalianum. Quo, tempore paucis, vivente, Eusebium Ca-
kæstinensem illuc [ms. et ed. V., illic] migrare vo-
luerunt; eoque fugiente mutationem, et simul impe-
ratore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam,
anno et paucis mensibus in episcopate defuncto,

D Placito^a illius Ecclesie tradidere pontificatum. Isti
vero omnes pestem Arii habuere celatam. Propterea
namque multi pie viventium, et sacerdotum, et re-
liquorum, ecclesiastica relinquentes collegia, apud
semetipsos conveniebant. Quos universi Eustathianos
appellabant, quia post egressum illius seorsum con-
gregabantur. Porro mulier illa ter misera passionem
crudelissimi languoris incurrens, manifestavit insi-
dias; et illam tragœdiæ compositionem pariter enu-
davit, non duobus vel tribus, sed multis valde [ed.,
admodum] sacerdotibus, quæ concinnata videbatur
insinuans. At enim pro pecuniis illam se facere præ-
sumpsisse calumniam. Jusjurandum tamen non om-

^a Alter codicum Græcorum ἡλικονία habebat, alter ἡλικονία.

non fuisse falsum, quia ille infans de quo juraverat A
 illa erat ejusdem Eustathii nomine, fabri ferrarii.
 Theophastrus, lib. 1, cap. 21, p. 52.

CAPUT XXV.

De Eversione Antiocheni populi propter Eustathium.

Tunc igitur in Antiochia gravis seditio de Eustathii
 depositione surrexit, et postea de episcopatus ele-
 ctione tantus ignis accensus est, ut pene civitas uni-
 versa deneret, populo in duas partes dissidente. Et
 alii quidem Eusebium Palaestinae transferri contem-
 dentibus in Antiochiam, aliis autem studentibus ut
 reverteretur Eustathius. Erat enim in utraque parte
 et populus civitatis, et militaris manus, et tanquam

adversus hostes ita cuncti commovebantur, ut pene
 usque ad gladios pervenirent, nisi Deus et timor princi-
 pis cohiberet. Nam imperator suis epistolis seditionem
 compescuit. Eusebius autem Palaestinae repudiavit
 [ms. Theod., repedavit]; quod admiratus imperator
 scripsit ei: propositum laudans, eumque beatum cla-
 mans, et quod non minus civitatis, sed totius orbis
 potius digne decerneretur episcopus. De caetero au-
 tem per annos octo dicitur Antiochenae Ecclesiae va-
 casse sedes. Tandem vero studio inimicorum Nicenae
 fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volu-
 mine rite contextis, tempus est ut sequentis libri
 ordinetur [ed., ordiamur] initium. SOCRATES, lib. 1,
 cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 59.

LIBER TERTIUS.

236 CAPUT PRIMUM.

De conversione gentis Indorum atque Persarum.

In temporibus religiosi principis Constantini, et
 Indorum gentes et Iberorum Christiani dogmatis ru-
 dimenta susceperunt. Sed etiam Armenios tunc pri-
 mo: audiit Christianos effectos. Aiunt enim Tirida-
 tem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili
 signo Dei, quod circa ejus donum evenit, Christiani-
 tatem fuisse factum, et omnes simul ejus ditioni sub-
 jectos ad praecipitum jussisse ut similiter Deo
 colla submitterent. Unde et apud caeteros confines
 Christianum dogma transivit, et multitudine dilata-
 tum est. Apud Persas autem initium Christiani-
 tatis festivo celebratum, dum quidam eorum occa-
 sione commercii ad Ostroinos et ad Armenios ve-
 nientes, ut assolet, sanctis illis colloquerentur viris,
 et eorum virtutes experirentur. SOZOMEN., lib. II cap.
 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 454.

CAPUT II.

*Quomodo Iudaei Christianos accusaverint apud Persas,
 qui, et quanti, et quibus modis passi sint apud
 Persas.*

Cumque tempore procedente crescerent, et ecclesias
 et sacerdotum pariter caeterosque ministros habere
 ceperunt. Hoc autem factum non mediocriter contri-
 stabat magos, qui religionem Persarum, veluti quae-
 dam sacerdotalis tribus, per successionem generis
 ab initio commissam habere noscuntur. Afflictebat
 enim id etiam Iudaeos naturaliter quodammodo Chri-
 stiani dogmatis inimicos. Quapropter accusaverunt
 apud Saporem tunc regem Symeonem archiepisco-
 pum Seleucia et Ctesiphontis civitatum in Perside
 regali utique, tanquam amicus esset Caesari Romanorum
 eique Persarum negotia depalaret. Credens autem
 derogationibus his Saporem, primum quidem tributis
 immensis Christianos afflictebat, eo quod plurimos eo-
 rum agnosceret, qui paupertatem magis eligerent;
 crudelibusque viris hujusmodi exactiones injunxit,
 quatenus ex egestate pecuniarum, et nimietate exacto-
 rum cito, sed, propria religionis jura contemnerent.
 Post haec autem sacerdotes ministrosque Dei gladiis
 manibus interemit, ecclesias subvertit, et vasa ea-

B rum omnia publicavit. Symeonem vero deduci jussi.
 ad se, tanquam proditorem Persarum regum atque re-
 ligionis. Magi siquidem, auxiliantibus sibi Iudaeis
 cum festinatione sanctas ecclesias destruebant. Sym-
 meon autem comprehensus, ferroque victus, ad re-
 gem usque deducitur. Qui vir effectus est magnus, et
 omni fortitudine pretiosus. Jam cum eum torquen-
 dum Saporem jussisset introduci, neque timuit, neque
 adoravit. Pro qua re vehementius effleratus rex, in-
 quisivit cur non adorasset, quippe quod prius facere
 consueverat. Ad quem Symeon: Prius quidem non
 victus adducebar, ut negarem veri Dei culturam, et
 nihil in hoc dubitans, quae sunt solemnia regis im-
 plebam; nunc autem fas mihi non est hoc age-
 re. Veni namque pro nostro dogmate et pietate
 decertaturus. Haec dicentem praecipit rex ad-
 rare 237 solem, et facienti plurima se daturum
 cum maximo honore munera compromisit; reluctan-
 tem vero interminatus est esse moriturum et omnem
 Christianorum gentem. Cumque nec terroribus po-
 tuisset movere Symeonem, nec mulcere promissio-
 nibus, sed fortiter permaneret, nunquam quoque
 adoraret solem, ne proditor suae religionis existeret,
 praecipit eum in vinculis retineri, credens eum posse
 longo tempore declinare. Cumque duceretur ad car-
 cerem, vidit eum Ustazades [al., Ustazanes, et
 Ustazares] senior quidam eunuchus, nutritor Saporis,
 et major regum domus. Et consurgens adoravit eum.
 Sedebat namque ante januam regis; quem Symeon
 increpavit injuriose, et eum furere clamavit, aversa-
 tusque despexit. Is enim dum Christianus esset, non
 ante multum tempus vim passus adoraverat solem.
 Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu ve-
 stem quidem clarum qua indutus erat exutus est,
 et lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam
 sedebat flens atque gemens: Heu! inquit, qualem
 credam esse circa me Deum, quem ego negavi, dum
 pro hac causa dudum amississimus Symeon neque
 verbum mihi reddiderit, et sic aversatus eum furor
 transiverit? Cumque haec Saporem audisset, evocans
 eum, causam luctus inquisivit, aut si qua ei circa
 domum fortuna conigerit. Respondens Ustazades,
 ait: O rex, nihil in hujus saeculi domo infortunii

passus sum. Utinam pro his quæ mihi nunc evenerunt, in universas calamitates alias incidissem! Lugeo namque cur vivo, qui dudum mori debueram. Video solem, quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis, adoravi. Quapropter pro utroque me mori justissimum est: quia et proditor sum Christi, et te quoque decepi. Et illè quidem hæc dicens, juravit cœli et terræ Creatorem, suam ulterius non se mutare sententiam. Sapores autem admiratus eunuchi constantiam, amplius sæviebat adversus Christianos, tanquam maleficiis hoc agere prævalerent. Parcens autem seniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eum se subvertere judicabat. Cumque nil ageret, Ustazade proficiente nunquam se foreisic fatum, uti pro Deo creatore cunctorum illa coleret potius quæ a Deo creata sunt, tunc ira commotus, jussit gladio caput ejus abscindi. Cumque duceretur ad necem, rogavit spiculatorem ut paululum sustineret, tanquam aliquid regi mandaturus, et vocans quemdam fidelium eunuchorum, jussit ut diceret hæc Saporì: Pro favore quem hactenus a juventute habui circa vestram domum, o rex, patri tuo et tibi ministrans studio competenti, testibus non indigeo, tu namque bene nosti. Pro omnibus ergo quæ aliquando vobis impendi, redde mihi compensationem hujuscemodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere tanquam infidelem regni aut male ejuspiam voluntatis, sed ut potius manifestum fiat quod agitur, præco clamans denuntiet universis, quia Ustazades capite truncatur, non regis inimicus, sed Christianum se esse professus, et Deum proprium apud regem negare contemnens. Hæc quidem eunuchus regi nuntiavit. Porro Sapores juxta petitionem Ustazadis præconem clamare fecit. Æstimabat enim alios posse a Christianitate revocare Christianos, si mente perciperent quia nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem et devotum suæ familiaritatis occideret. Ustazades autem studuit clamari causam suæ necis, credens quia cum per terrorem adorasset solem, multos Christianorum deluxerit ad timorem: nunc autem cognoscentes pro religione mortuum, imitatores multos suæ virtutis efficeret. Hoc itaque modo Ustazades gloriosissima morte translatus est. SOZOMEN., lib. II, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 453. — Symeon autem id cognoscens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo. Altera vero die, quæ erat sexta feria septimanæ majoris, in qua ante Resurrectionis festivitatem annua salutaris Passionis memoria celebratur, etiam Symeonem decrevit rex ferro perimere. Deductus enim rursus e carcere ad palatium regis, nimis intrepide loquebatur Saporì de dogmate; et nec illum nec solem passus est adorare. Eademque die similiter interimì jussi sunt et alii centum in carcere constituti. Novissime vero Symeonem occidi præceptum est, ita ut mortem videret universorum. Erant etenim horum alii quidem episcopi, alii presbyteri, alii diversorum ordinum clerici. Cumque omnes ducerentur ad mortem, adveniens summus princeps magorum, interrogabat eos, si velent vivere, et regis religionem colere, et solem

A pariter adorare. Cumque hanc nullus eligeret vitam, epiculatores circa necem martyrum laborant. Symeon autem assistens confortabat universos, et de resurrectione ac pietate loquebatur, atque de sacris Scripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidem veram esse sic mori, mortem vero manifestam negare Deum: adjiciens quia post paululum etiam nobis perimente sponte mors accidit. Hæc est enim omnibus natis finis inevitabilis. Post hæc autem perpetuas non omnibus similiter accidit, sed velut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines hujus vitæ et eorum quæ bene gesserint retributionem, et pœnas malorum sine dubitatione recipient. Majus autem omnium honorum nihil est ac beatius quam eligere mori pro Deo. Hæc dicente Symeone, et tanquam filios edocento, in certaminibus sacris modo quo decebat unusquisque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumque omnes centum spiculator transisset, novissime venit ad Symeonem, et Abedecallam, et Ananiam: ambo namque senes, cani, sub ejus Ecclesia constituti, cum eo fuerant comprehensi, et erant in vinculis. SOZOMEN., lib. II, cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 458. — Tunc itaque Pusicius, qui super omnes artifices regis erat ibi consistens, et videns Ananiam trementem cum præpararetur ad necem, ait: Paululum, o senex, claudè oculos, et securus esto, mox enim Christi videbis aspectum. Cumque dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad regem, et Christianus esse manifestatur, eo quod pro dogmate fuisset locutus libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodam et crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata cervice exinde linguam ejus efferent. Hoc itaque facto, quibusdam accusantibus etiam filiam ejus, virgo sacra tunc comprehensa perempta est. Sequenti vero anno, die quo Passionis Christi memoria celebrabatur et expectabatur Resurrectionis festivitas, crudelissima Sapores præceptio per omnem Persarum cucurrit terram: morte condemnans eos qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur ultra numerum multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios namque per civitates et castella diligenter magi requirentes, celatos inveniebant; alii vero sponte, nulla dicente, semetipsos offerebant, ne taciturnitate Christum negare viderentur. Igitur dum omnes Christiani sine paritate [ed., neque ulli parceretur] perimerentur, etiam multi in ipsis regalibus sunt occisi, cum quibus et Azanes eunuchus regi maxime gratus. Quod dum Sapores audisset, tristis factus, hanc generalem peremptionem removit, et solummodo præceptores religionis jussit occidi. Illo siquidem tempore, regitudo incurrante regina SOZOMEN., lib. II, cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 11, p. 459. Symeonis episcopi soror, nomine Tharba, comprehensa est cum famula suam sequente vitam, quas contigit teneri per insidias Judeorum accusantium, quasi maleficia reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina vero (cum soleant laugentes hujusmodi rebus [ed., Nir. et Prob., spebus] aures accommodare) suspicata est veram esse detractionem,

et maxime a Judeis factam, cum et ipsa similia sa-
peret, eosque sine mendacio et sibi faventes arbitra-
retur. Sumentes autem magi Tharbuam et alias,
mortis acerbae percutere supplicio. Stipitibus enim
alligatis, suraque findentes per medium, eas crudeli
hinc faceraverunt, et quasi expiantes reginam, per
medios stipites transire fecerunt. Ferunt autem istam
Tharbuam speciosam valde fuisse, et a magis qui-
bus iam adamatam, et latenter ad concubitum petitam,
promissa mercede salutis suæ et aliarum, si consen-
tiret ad vitium. Quæ nec auditum luxuriæ passa est
cessitare, sed injuriis pro turpi petitione relatis,
acriter accessit ad mortem, ne traderet sanctam
virginitatem. Cumque circumirent magi et principes
eorum universam provinciam secundum Saporis præ-
ceptum, ut sacerdotes et doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant episcopos et pres-
byteros, et maxime per regionem Adiabonorum. Hic
tamque locus est Persicus, et plerumque Christiano-
rum. SOZOMEN., *lib. II, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 460.* — Hoc enim tempore et Acepsimam
episcopum apprehenderunt, et multos clericorum
ejus; tenentesque præselem, sufficere sibi credide-
runt, alios nudatos substantiis dimittentes. Jacobus
autem quidam presbyter Ponti [ms., sponte] seque-
batur Acepsimam, et supplicans magis, identidem
meruit irretiri. Tunc enim et seni alacriter serviebat,
et ejus cladem aliquatenus levigabat, plagasque ut
poterat curare non desinebat. Post paululum vero
pœnis crudelibus cum magi torserunt, cogentes ut
adoraret solem. Quo respiciente, miserunt eum rursus
in vincula. Sed et multos alios presbyteros et
diaconos haebant in carcere post flagella. Paucis
tempore pretereunte, princeps magorum de eis
consuluit regem; acceptaque potestate ut ageret quod
vellet, si solem non adorarent, mandavit eis in
carcere regiam voluntatem. Quibus aperte respon-
dentibus nunquam se fore proditores Christi, nec
adorare solem, sine ulla parcitate eos verberibus
tanxavit. Cum quibus Acepsimas pro confessione
dogmatis viriliter est defunctus. Quidam vero Arme-
norum cum essent obsides apud Persas, corpus ejus
adferentes latenter, sepulturae debite tradiderunt.
Alii vero licet non minus flagellati, præter spem
vixerunt; et non mutantes voluntatem, demum ad
vincula sunt reducti, cum quibus erat Aithalas; qui
dum manus tentus caderetur, humeri sunt disjuncti,
ita ut mortuus postea manus portare videretur,
alique ejus ori cibus offerrent. Sub hoc itaque regno
testimonio bonæ vitæ translati sunt presbyteri, dia-
coni, monachi et sacre virgines, et in aliis officiis
Ecclesiæ constituti, ac pro dogmate laborantes in-
numerate multitudines. Eodemque tempore passus est
una cum Marea Bichor episcopus atque clerici circiter
ducenti et quinquaginta, qui cum eo capti a Persis
luerant comprehensi. Tunc etiam Milesius nomine
martyrio coronatus est, qui primus quidem militabat
apud Persas, postea vero relicta militia conversatio-
nem zelatus est apostolicam. SOZOMEN., *lib. II, cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 461.* — Dicitur enim

A quia dum in civitate Persica episcopus fuisset ordina-
tus, multa sæpe sit passus, et plagatus atque tractus,
virili mente sustinuerit. Cumque nulli potuisset illie
suadere ut Christianus esset, graviter ferens maledi-
xit civitati, et exinde discessit. Post paucum vero
tempus primatibus ejus loci in regem peccantibus,
superveniens exercitus cum trecentis elephantis civi-
tatem subvertit, et velut desolatam regionem arantes
seminibus tradiderunt. Milesius autem episcopus
solummodo peram circumferens, quæ sacrum codicem
Evangeliorum habebat, perrexit orationem facturus
ad Hierosolimam, et inde in Ægyptum, ut videret
monachos ibidem conversantes. Qualis igitur iste
sanctus, et miraculorum fuerit operator, Syri sunt
testes, qui ejus actus vitamque scripserunt. Fertur
B itaque eorum qui tunc martyrio coronati sunt sub
regno Saporis, virorum ac seminarum fuisse millia
quasi sexdecim. SOZOMEN., *lib. II, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 14, p. 462.*

CAPUT III.

Epistola Constantini ad Persarum regem pro Christianis.

In Perside vero fautoribus pietatis Constantinus
Augustus sponte prospexit. Agnosceus enim eos ab
impiis vehementer affligi, eorumque regem erroribus
servientem [ed., sævientem] diversa eis inferre peri-
cula, scripsit ei per legatos, qui tunc aderant, monita
pietatis: rogans ut cultores Dei apud eum digno
honore potirentur. Sed melius studium pii principis
per ejus litteras valebit agnosci.

EPISTOLA CONSTANTINI IMP.

Ad Saporem regem Persarum.

De providentia Dei erga homines.

Sacratissimam custodiens fidem, veritatis luce par-
ticipatus sum: luminis veritate gubernatus, sacram
cognoasco fidem. Denique per hæc, sicuti res ipsæ
confirmant, venerabilem religionem esse conspicio,
et doctrinam agnitionis sanctissimi Dei omnibus
offerentem, hujusmodi cultum me habere profiteor.
Quia hujus Dei virtutem in auxilio habens, inchoans a
finibus Oceani, omnem terrarum orbem firmissima
spe salutis obtinui; ita ut universi qui per tot tyrannos
cladibus quotidianis fuerant subjugati, et ad obscuri-
tatem usque perducti, resumentes communium rerum
vindictam, rediviva quodammodo curatione resurge-
rent. Hunc Deum colo cujus signum Deo dicatus meus
exercitus portat in humeris, et a quo dum justo
sermone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autem
tropæi insignibus beneficia repente suscipio. Hunc
itaque Deum immortalis memoria me honorare profi-
teor, eumque summa puraque mente super omnia
esse credo. Hunc inclinatis genibus invocabo. **299**
fugiens cunctum abominabilem sanguinem et odores
horribiles ac fugiendos, omnemque terrenam flam-
mam limis evito. Quibus omnibus nefandus et inef-
fabilis error multos gentium, ac genera universa
prostravit, et inferno contradidit. Quæ enim Deus
omnium propter homines providentia suæ clementiæ,
utilitatis causa, produxit in mundum, hæc ad unus-

cujusque desiderium trahi non patitur. Sed param tantummodo mentem et immaculatam animam ab omnibus [ed., hominibus] exigit, virtutis et pietatis actus exquirat, mansuetudinis et clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemque potentiam cum fastu despicit, superbiorum punit asperitatem, ad fastum elevatos interficit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaque etiam regnum justum magnipendens adjutorio suæ virtutis extendit, sapientiamque regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo videor mihi errare, frater mi, hunc esse confitendum Deum omnium principem atque patrem, quem multi regnantes apud nos vesanis erroribus seducti, denegare tentaverunt. Sed illos omnes finis comprehendit exitialis, ita ut omne genus hominum post eos exurgens, clades eorum pro maledictio nis exemplo proponere videatur. Horum igitur unum esse reor Valerianum, quem velut quædam virga iracundiæ diviniæ de nostris terris expellens, vestris partibus tradidit puniendum. Qui scilicet verecundiæ suæ famosissimus [ed., Niv. et Frob., nobilissimum], apud nos tropæum demonstrasse cognoscitur. Sed hoc quidem in bonam partem conversum est, ut in nostro sæculo hujusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi namque et ego illorum finem qui nuper nefandis præceptionibus Deo devotum populum turbaverunt. Quapropter multas Deo refero gratias, quoniam integra providentia omne genus humanum, colens legem diviniæ, reddita sibi pace decenter exsulat. Unde etiam nobisipsis credo quoniam optime cauteque universa proveniunt, quando per illorum param probabilemque religionem diviniæque concordiam, universa in se dignatur erigere. Igitur de tali hominum collegio, id est Christianorum (pro quibus mihi omnis est sermo), quam me libenter credis audire, quando etiam eminentia loca Persidos per eos amplius quam cupio decorantur? Tu ergo optime gubernaveris, si fueris sicut illi, et habueris commune quod illi. Sic enim habebis omnium Dominum mitem, placidumque, atque propitium. Hos igitur, quoniam tantus ac talis existis, commendo tibi quoniam et pietate probaris insignis. Hos dilige competentèr, et facito clementiæ tuæ participes, tibi simul et nobis præbiturus gratiæ immensa jara per fidem.

Hæc igitur optimus imperator pietate decoratus egit, curam non solum subjectorum habens, sed etiam eorum qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter et ipse divina protectione potitus est, et universam Europam atque Libyam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, subjectos habuit ubique devotos. Sed etiam barbarorum alii quidem sponte serviebant, alii devicti. Ubique triumphum videbantur, et victor cernebatur in omnibus imperator. THEODORETUS, lib. 1, c. 24, p. 56.

CAPUT IV.

De Alexandri pontificis Alexandrini sine, et initio præsulis Athanasii.

Interes Alexandro mirabili sene, qui Arii prostraverat blasphemias, defuncto, post menses quinque

A Nicæni concilii, Alexandrinorum Ecclesiæ suscepti Athanasius præsulatum. Cujus persecutiones, fugas, contumelias, crebraque pericula transferre distati, quæ Rufinus suo nobilitavit eloquio. THEODORETUS, lib. 1, c. 26, p. 59. An. Dom. 323, Baron. 323.

CAPUT V.

Quæ contra Athanasium gesta sint, et quomodo confugerit ad principem.

Post plurima vero consilia turbis seditionibusque completa, et clamores accusatorum poscentium ut Athanasius tanquam magus violentus et indignus sacerdotio damnaretur, directi ab imperatore metuentes ne eum aliqua invasione perimerent, latenter eum de concilio subtraxerunt. At ille sciens non sibi fore tutum contra tot accusatores agere, iudicibus etiam inimicis, synodum relinquens, venire festinavit ad imperatorem. SOZOMEN., lib. II, cap. 24. Edit. Christ.

Igitur Athanasius ad principem veniens, omnem presumptionem contra se factam episcoporum edocuit. At illi ad Marcotem convenientes, quosdam concordantiam sibi met sacerdotum miserunt ad principem, id est, Theogonium Nicænum, atque Theodorum Perinthium, Marin Chalcedonensem, Narcissum Ciliæ, et similes horum, mendacia texentes, et quædam commenta fingentes, et nudas valde calumnias, quasi veras accusationes sibi met componentes. Quo facto venerunt ad Æliam civitatem. Præceperat enim imperator ut omne concilium a Tyro veniret ad Æliam. Nec non et alios undique congregari præceperat, quatenus templa ædificata dedicarentur. Misi itaque pariter devotos viros [ed., Niv. et Frob., iudicum] pietate ac fide clarissimos, omnia largissime expendi præcipiens, non solum pontificibus se sacerdotibus, sed etiam egentibus universis, qui ubique concurrebant. Porro fuerat exornatum etiam sacrum altare pallis regalibus atque vasis, auro et pretiosis lapidibus decoratum. THEODORETUS, lib. 1, cæp. 30, pag. 64.

CAPUT VI.

Quomodo sit Arius ab exilio revocatus, et qualem libellum dederit Constantino, et de fraudibus Ariænorum.

Imperator interea Arium de exilio revocavit, iussitque ut quod de Deo crederet, scriptura corrente proferret. Tunc ille novitatem nominum quam prius adinvenerat declinans, aliam explanationem contexit, simplicibus verbis eam et divina lectione confirmans, iusjurandum quoque præbuit ita se credere, et hæc etiam mente sapere, nihilque aliter intelligere. Textus enim ejus expositionis hujusmodi est :

240 Pissino et Deo amantissimo Domino nostro imperatori Constantino Arius et Euzpius presbyteri.

Sicut præcepit Deo amabilis pietas tua, domine imperator, exponimus nostram fidem, et scriptis profiteamur coram Deo sic credere et nos, et omnes qui nobiscum sunt, sicuti subjectum est. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, et Dominum

Jesum Christum Filium ejus, qui ex eo ante omnia secula natus est, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis, et quæ in terra, qui venit, et carnem assumpsit, et passus est, et resurrexit, et ascendit in cœlos, et iterum venturus est judicare vivos et mortuos; et in Spiritum sanctum, et carnis resurrectionem, et vitam futuri sæculi, et in regnum cœlorum, et in unam sanctam catholicam Dei Ecclesiam, quæ a finibus usque ad fines est. Hanc autem fidem percipimus ex sanctis Evangeliiis, dicente Domino discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19)*. Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus, vere Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sicut omnis catholica Ecclesia, et sanctæ edocent Scripturæ, quas per omnia sequimur, iudex noster erit Deus et nunc et in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, Deo amabilis Imperator, ut dum ecclesiastici sumus, et fidem et sensum Ecclesiæ sanctarumque Scripturarum habemus, uniri nos per pacificam et Dei cultricam pietatem tuam matri nostræ Ecclesiæ jubeatis, questionibus utique et superfluitatibus inquisitionum sublatis; ut et nos, et sancta Ecclesia ad invicem pacificati, solennes orationes pro pacifico pioque imperio, et omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Hanc fidei expositionem alii quidem dicebant artificiose compositam; ut videretur princeps placari sermonibus, et ita Arii dogmatibus circumferri; quatenus per expositionem ei fiducia præberetur, et firmiter haberet intellectum. Arbitratus autem imperator Arium et Euzoium similia credere his qui in Nicæa convenerant, valde gavisus est. Non tamen sibi nec persuasit ut eos in Ecclesiæ communionem susciperet ante iudicium atque probationem congruarum personarum secundum Ecclesiæ legem; sed destinavit eos ad episcopos tunc Hierosolymis congregatos, scribens ut fidem eorum expositionis examinarent, et consententem super eis deberent proferre sententiam; sive recte credentes invidiæ gratia essent injustitiam passi, seu dum non haberent unde iudices suos culpæ peterent, per penitentiam revocarentur. Porro scripta occasione, fautores Arii per scripta imperatoris eos in communionem susceperunt. Et cum hoc fecissent, ipsi imperatori rescripserunt, et Ecclesiæ Alexandrinæ, et in Ægyptum, et Thebaidam, et Libyam, episcopis universis et clericis præcipientes ut eos alacriter susciperent, imperatore testante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriæ epistolæ subjecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur. SOZOMEN., *lib. ii. c. 26. Edit. Christ. Valer. c. 27, p. 484*.

Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim venit, et quæ passus est adito imperatore narravit: petens ut quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub ejus quoque præsentia. Porro Constantinus imperator rationabilem petitionem ejus iudicans, hæc scripsit episcopis qui in Tyro convenerant. SOZOMEN., *lib. ii. cap. 27. Edit. Christ. Valer. 28, p. 486.*

CAPUT VII.

Epistola Constantini evocantis episcopos, ut Athanasii causas ipse cognosceret.

Igitur imperator directæ sacra epistola concilium evocavit, ut in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cujus verba sunt hæc:

Victor Constantinus pius episcopis in Tyriorum urbe collectis.

Ego quidem ignoro quæ vestro concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sunt. Apparet enim quoniam quadam tumultuosa indisciplinatione veritas est oppressa; vobis quippe non considerantibus quæ Deo placent, propter jurgia quæ contra proximos vestros habetis, et vota vestra inevincibilia esse contenditis. Sed erit opus divinæ Providentiæ, quatenus et hæc contentio aperte deprehensa possit evacuari,

atque nobis palam fieri, si quid illic convenientes sive qualibet gratia, aut inimicitiarum causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam reverentiam volo concurrere, quatenus gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verum qua gratia hæc scripserim vobis, vosque ad me litteris evocaverim, per ea quæ sequuntur agnoscelis. Pergenti jam mihi ad cognominis nostri felicissimæ patriæ civitatem, dum essem conscensurus in equum, repente Athanasius episcopus in media platea cum quibusdam sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinate nos adiit, ut nobis dare ut subito causa ejusmodi formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniam neque cognoscere eum quis esset prima fronte prævalui, nisi quidam nostrorum, et quis esset et quam pertulisset injustitiam tunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec qualibet locutione participatus. Dumque ille se audiri deposceret, ego vero reluctarem et pene repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud a nobis quam vestrum postulavit adventum; ut vobis præsentibus quæ passus est necessario posset suis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, et temporibus opportunitum, scribi vobis libentius hæc præcepi, ut omnes quicunque apud Tyrum concilium celebrastis, indesinenter ad expeditum nostræ mansuetudinis concurrere festinetis: ipsis operibus ostensuri puritatem et rectitudinem vestri iudicii coram me videlicet, quem Dei ministrum proprium nec vos abnegatis: quoniam et imperator minister sum Dei. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, et integre benedicitur per meam in Deo culturam etiam apud ipsos barbaros qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque est quia qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Verumtamen, sicut prædictum est, etiam barbari per me fidelem ministrum recognoverunt, et Dominum metuere didicerunt, quem utique protectionem meam ubique ac provisorem ipsis operibus est ostensum. Unde præcipue etiam Deum sciunt. Et illi quidem **241** propter nostrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementiæ proferre debetis, non dicam custodire, sed nihil avere, nisi quæ ad contentionem noscuntur et odia

pertinero, et, ut absolute dicam, quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicuti dixi, ad nos venire continuo, scientes quoniam omni virtute agere conabor, quatenus quæ in lege Dei sunt, ea præcipue sine aliqua titubatione serventur. Quibus utique neque vituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis utique, ac palam contritis, et penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias et diversas injiciunt. SOCRATES, *lib. 1, c. 22. Edit. Christ. Vales. c. 34.*

CAPUT VIII.

Quod venientes episcopi Arii faventes Athanasio detraxerint, ita ut in exilium mitteretur

Hæc siquidem litteræ ad æstuationem perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui vero circa Eusebium, et Theogonium, et Marin, Patrophilum, et Ursacium, et Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subverso, aut Arsenio perempto, quod in synodo concinnaverant, questionem fieri permiserunt; sed aliam invenerunt detractionem, suggerentes imperatori, quoniam Athanasius intermineretur non se missurum ab Alexandria frumenta^a kolenmiter ad Constantinopolitanam urbem. Et hæc se audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, et Petrum, episcopos. Multum itaque derogatio prævalet quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus imperator, Athanasium relegavit exilio, et habitare eum præcepit in Galliis. Aiont enim quidam hoc imperatorem propterea fecisse, ut unirentur Ecclesiæ: quoniam Athanasius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem debebat in Treveri Calliarum. SOCRATES, *lib. 1, cap. 23. Edit. Christ.*

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus excessit, sacerdotibus falsa loquentibus; cum divinus quoque David propheta, non a pontifice, sed a servo Siba contra Miphiboseth mendacia loquente, deceptus sit. THEODORETUS, *lib. 1, cap. 33, p. 66.*

CAPUT IX.

Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, et de Asterio sophista.

Igitur episcopi in Constantinopolitana urbe congregati, Marcellum Ancyrae Galatiæ deposuerunt pro hujusmodi causa. Asterius quidam in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat asciscere; tentavitque libros conscribere, qui feruntur hactenus, et per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse Virtutem Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam et campas virtutem Dei; et his multa similia. Conveniebat autem is Asterius frequenter apud episcopos qui Arianam præcipue non evitabant se-

A etiam. Nam et ad concilia concurrebat, episcopatum in aliqua civitate quærens. Sed sacerdotio quidem frustratus est, eo quod persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syriæ civitates, libros quos consuevit ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Purum namque hominem, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit dicere Dominum Christum. Hæc agnoscens qui tunc Hierosolymis convenerant, de Asterio quidem nullum habuere sermonem, quoniam neque erat in ordine sacerdotum; Marcellum vero tanquam sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumque comperientes Samosateni dogmate maculatum, jusserunt ut a tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cumque hoc studium fuisset [*ed., Nir. et Frob., deferbuisset*] lentatum, episcoporum collegium, evocante imperatore, venit ad regiam civitatem, præsentibusque Eusebio et qui cum eo erant episcopis, in urbe Constantinopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionem nollet incendere, eum de episcopatu deposuerunt. In cujus locum Basilium in Ancyram direxerunt. Sed hanc quidem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem ejus valde redarguens. Postea vero Marcellus in Sardicensi concilio recepit episcopatum, dicens non intellectum suum librum, et propterea quasi Paulianum fuisse depositum. SOCRATES, *lib. 1, cap. 24. Edit. Christ.*

CAPUT X.

Quomodo Arius, dum studet ab Alexandro Constantinopolitano in communionem suscipi, extinctus sit.

Igitur dum post concilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptum, Alexandrina Ecclesia ejus evitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitanam urbem, concurrentibus illic consecratoribus ejus, et obedientibus Eusebio Nicomediensi episcopo, et concilium celebrare volentibus. Horum studium sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus episcopus, natus est solvere tale conamen. Dumque hoc non valisset implere, aperte Arii misibus interdixit: non licere eum ecclesiasticum esse dicens, nec infirmam sententiam episcoporum pene totius terræ secum convenientium in Nicæna urbe. Eusebius autem et qui circa eum erant, dum primo sermonibus flectere nequiverunt Alexandrum, postea cum terrore minabantur: quia nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur exilio; Arius autem in communionem susciperetur universorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitum diem expectantes, ut suas minas implerent; Alexander autem orabat ne ad perfectum verba Eusebii pervenirent. 242 Maxime autem ei terror ingerebatur, eo quod imperatori jam pene suaserant ut faceret quod ipsi volebant. Ante unum vero constitutum diem prosternens semetipsum sub altari, tota

^a Constantini senioris liberalitate Constantinopolim mittebatur ex Alexandria ferme octoginta milia

modiorum frumenti propter pauperes. Eaque res videtur episcopo fuisse commissâ.

nocte jacuit pronus : rogans Deum ut impediret terminum inimicorum ejus. SOZOMEN., *lib. II, cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 29, p. 488.*

Itæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri volens, eum ad palatium evocavit, percunctatusque est si Nicæni concilii decreta servaret. Ille vero nihil moratus, repente subscripsit decreta fidei, per subscriptionem arte callida circumveniens. Et imperator quidem miratus, ei intulit ju-jurandum. Qui etiam hoc fraudulentè egit, quodammodo jusjurandum arte deludens. Quod autem audivi de hac machinatione conscribo. Fertur enim conscripsisse Arium sectam suam in charta quam sub ala ferebat : unde vere se jurare credidit, dicens sic se sapere sicut scripsisset. Hoc enim ita factum audiens ego conscripsi ; quia vero et jusjurandum præbuit, ex epistolis imperatoris agnovi. Credens igitur imperator, suscipi eum ab episcopo Constantinopolitane urbis Alexandro in communionem præcepit. Erat enim tunc sabbatum. Et sequenti die eos communicare expectabat alterutris ; sed præsumptiones Arij judicia Dei secuta sunt. Nam dum egressus ex imperiali fuisset aula, obsequiis honorabatur satellitum Eusebii, et per mediam tunc civitatem perspicuus appatebat. Cumque venisset juxta locum cui est vocabulum Constantini forum, ubi columna porphyretica collocata est, terror eum subito ex quodam conscientie secreto constrinxit, et cum formidine secuta est ventris effusio. Percunctatusque si secessus esset in proximo, et agnoscens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cum effusione corripuit, et una cum stercoreibus meatus quoque prolapsus est. Tunc ergo concidit, et sanguinis multitudo cum subtilibus intestinis subsequenter effluxit ; decurrebantque pariter cum splene etiam interna jecoris. Et ita factum est, ut repente sequeretur et mors. Seccessus vero ubi talia gesta sunt, in Constantinopolitana urbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini forum atque macellum in porticu constitutum : omnesque transientes digito notabant locum, detestabilem Arij recordantes interitum. SOCRATES, *lib. I, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 73.*

Post aliquod tempus quidam fautorum Ariane vesanie dives ac potens studia habuit ut eundem locum a publico compararet. Et destruens quod erat primitus, domum ibi constituit, quatenus oblivio facti procederet, et per successionem hujusmodi memoria deperiret. Fama tamen per eunctam cucurrit civitatem, et orbi terrarum mortem Arij declaravit. SOZOMEN., *lib. II, cap. 28. Edit. Christ.*

CAPUT XI.

Quod prius Ariani cum orthodoxis conveniebant atque communicabant, et de lege Constantini qua jussit hæreticorum oratoria ecclesiis applicari.

Arij vero dogma, licet apud multos disputationibus extolleretur, nondum tamen in proprium discernebatur populum, aut in nomine constabat auctoris ; sed omnes simul in ecclesia conveniebant atque communicabant, præter Novatianos, et qui vocantur

A Phryges, et Valentinianos, et Marcionistas, et Prullianos, et qui alias hæreses colebant. Contra quos omnes imperator posita lege sancivit auferri eorum oratoria et ecclesiis applicari ; et neque in donibus privatorum eos congregationes patiebatur, nec publice celebrare. Melius enim judicabat in ecclesia catholica communicandum, et in eam cunctis convenire suadebat. Propter quam legem arbitror hæresis memoriam fuisse destructam. Nam priorum principum temporibus Christi cultores licet sectarum diversitate differrent, apud paganos tamen Christiani esse putabantur, et similiter passionibus subiacebant, ac semetipsos propter communes persecutiones examinare non poterant, et propterea facile inter se convenientes missas celebrabant. Et licet essent pauci, non tamen videbantur esse divisi. Post hanc vero legem neque publice in ecclesias poterant convenire, neque latenter, dum episcopi civitatum et clerici observantes talia prohiberent. Hinc ergo plurimi metuentes ad Ecclesiam se catholicam contulerunt. Alii vero manserunt in sua sententia, non tamen successores hæresis reliquerunt. SOZOMEN., *lib. II, cap. 39. Edit. Christ. Vales. cap. 32, p. 492.*

CAPUT XII.

Quomodo et ubi imperator Constantinus imperatores tres filios reliquerit, et percepto baptismo sit defunctus.

Cumque religiosissimus imperator potius Christianitate gauderet, et veri [ed., vere] Dei testimonio fidem Nicænam roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta lætabatur. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupavit, et singulos eorum per decenos annos imperii sui principes esse constituit. Id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partem in decenniali suo fecit habere principatum ; secundum vero avi nomine Constantium in vicennialibus suis Cæsarem in Oriente constituit ; juniorem vero Constantem in suis tricennialibus ordinavit. Anno vero post hæc transacto, ingressus sexagesimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex urbe Constantinopolitana, quasi ad calidas aquas egressus est. SOCRATES, *lib. I, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 74.*

Qui cum Nicomædiæ degeret, languore gravatus, nec ignorans vite hujus incertum, gratiam sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usque ad illud tempus (An. Dom. 359), in Jordane fluvio hoc promereri desiderans. Porro autem tres filios 243 imperii reliquit hæredes, et Athanasium magnam reverti præcepit in Alexandriam, licet Eusebius præsens esset, et niteretur contraria suadere. THEODORETUS, *lib. I, cap. 23, p. 65.*

Nicomædiæ in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est. SOZOMEN., *lib. II, cap. 32. Edit. Christ. Vales. cap. 34, p. 945.*

Ita facto testamento, tribus filiis hæredibus constitutis, est defunctus. Corpus autem imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantinopolim est devectum, et in palatii cælo loco repositum. Quod in multis honoribus atque veneratione quasi viveret ba-

bebatur, donec aliquis filiorum ejus assisteret. Postea vero ab Oriente Constantio veniente, cum imperialibus exsequiis funus ejus sepultum est in Apostolorum ecclesia; quam propterea fecerat, ne imperatores et sacerdotes reliquiis privarentur apostolorum. Vixit autem Constantinus imperator annis sexaginta

A et quinque, regnavit autem triginta et uno Defunctus est, consulatu Feliciani et Taciani (*id est, anno Dom. 336, Chron. Cassiod. 338*), vicesima secunda die mensis Maii, qui erat annus secundus ducentesimæ octavæ Olympiadis. SOCRATES, *lib. 1, cap. 26. Edit. Christoph.*

LIBER. QUARTUS.

244 CAPUT PRIMUM.

Quomodo per quemdam presbyterum dogma Arii pullulaverit.

Igitur sub imperio Constantini per Ecclesias talia provenerunt. Quo moriente, rursus ad querimoniam venit dogma Nicæni concilii. Nam licet vivente Constantino non illud omnes susceperint, tamen aperte renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitanter abstinere concilio. Erant enim isti, qui etiam primitus videbantur esse suspecti: præcipue verò Arii sectatores Eusebius et Theogonius, cujus dogma se firmare credebant, si reverti Athanasium prohiberent, et consecratori suo Ægyptiacæ diocesis jura contradere. Et illi quidem hæc agebant, ministrante sibi presbytero per quem Constantini temporibus Arius ab exilio fuerat revocatus. Erat enim is presbyter Constantio quoque gratus, eo quod paternum ei servaverat testamentum, ita ut usque ad principem palatiique potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula regali videbatur ita perspicuus, ut suos consecratores faceret Augustos ac proceres. Quamobrem de dogmate rursus privatim et publice disputationes crebro præferbantur, et simul injuriæ, inimicitia et plurima quæ ex talibus solent sæpius evenire. SOZOMEN., *lib. III, cap. 1, p. 497.*

CAPUT II.

Quomodo Athanasius favore Constantini minoris Alexandriam remeaverit, et ejusdem Constantini epistola.

Interea Athanasius ab occidentali parte in Alexandriam est reversus, quem etiam Constantinus vivens redire maluerat. Dicitur autem quia etiam testamento voluit hoc conscribere: sed quoniam ita defunctus est, ejus major filius Constantinus Hesperiarum partium princeps, hoc egit, litterasque hujusmodi ad populum destinavit Alexandrinum.

Constantinus Caesar populo Ecclesiæ catholicæ, Alexandriæ constituto.

Neque vestram sacratissimam mentem arbitrari ignorare, propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem ad tempus in Gallias fuisse directum, quoniam ferocitas crudelium inimicorum ejus in periculo sacri ejus capitis imminebat: ne forsitan per malignorum calliditatem aliquid incongruum sustineret. Ut ergo hoc evitaret, ab imminentibus sibi necessitatibus est ablatum. Et ita me jubente habitare præceptus est [*ed., jussus est*], ut in hac civitate in qua degebat, bona ei necessaria non deessent. Talis enim est ejus venerabilis virtus, divinis freta latis, ut etiam molestias asperioris fortunæ despi-

ciat. Quapropter licet ad charissimam reverentiam vestram dominus noster beatæ memoriæ Constantinus pius, meus pater, eundem episcopum in suum locum **245** restituere proposuerat: tamen, quoniam humana sorte præventus, antequam hæc compleret vota requievit, consequens arbitratus sum voluntatem divæ memoriæ imperatoris implere. Qui dum ad vos remeaverit, qualem a me venerationem habuerit agnosceat. Non enim mirabile est si quid in eo gestissimum quod laudetur. Meam namque animam inago desiderii vestri, et schema tanti viri ad hoc movit et invitavit. Divina providentia vos custodiat, fratres dilectissimi. SOZOMEN., *lib. III, cap. 2, p. 498.*

CAPUT III.

De insidiis Arianorum adversus Athanasium.

His litteris fretus Athanasius, Alexandriam venit, libenterque eum plebs Alexandrina suscepit. Ariani vero, conjuratione facta adversus eum, frequentes seditiones subinde suscitabant, per quas occasio præbebatur Eusebio ut derogaret ei apud imperatorem: quoniam non decernente communi concilio episcoporum, auctoritate sua arripisset [*ms. Lyr., corripisset*] Ecclesiam. Tantumque his derogationibus actum est, ut indignante imperatore de Alexandria urbe projiceretur. Eodem tempore Eusebio moriente episcopo Cæsareæ Palæstinæ cognomento Pamphili, Agapius discipulus ejus suscepit episcopatum, qui et alios plurimos edidit libros, et de vita doctoris sui multa conscripsit. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 2, p. 499.*

CAPUT IV.

De morte Constantini minoris.

Non multo post tempore et Constantinus imperator, Constantini majoris filius, dum nititur invadere partes junioris fratris Constantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, consulatu Acindyni et Procli (*An. Dom. 339*). Quamobrem imperii Romani principatus occidentalium quidem partium pervenit ad Constantem, orientalis autem ad Constantium. SOCRATES, *lib. II, cap. 3; edit. Christ. Vales. cap. 5, p. 85.*

CAPUT V.

Quomodo Athanasius, Arianis bella sibi denuo suscitantibus, ad partes discesserit Italiæ.

Igitur tempore quo Constantinus ad perenne transivit imperium, testamento filiis temporale distribuens regnum (nullus enim eorum erat præsens), presbytero a sorore propria sibimet commendatum suum credidit testamentum: præcipiens illud Constan-

tio dari, qui inter alios videbatur esse vicinior, et A prius venire posse credebatur. Hinc iste Constantio factus notus, tradito testamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Constantii voluntatem, et velut calamum ventis accitentibus agitari, presumpsit contra evangelica dogmata bellum assumere, et adversus Ecclesias asperrimam erigere tempestatem. Dicebat enim esse culpabiles qui consubstantialitatis vocem, quæ scripta non inveniretur, in fidei doctrina posuissent, quod inter sacerdotes et eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium et ejus sectatores accusans, insidias instruebat. Refus cooperatores erant Eusebius et Theogonius, et Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, et scripsit explanationes Evangeliorum, quem plurimi Heracleioten vocant (An. Dom. 341). Isti namque sæpius B videntes imperatorem, reversionem Athanasii multorum causam asserebant esse malorum; et non solum Ægyptum, sed etiam Palestinam, et Phœnicen, vicinasque gentes ejus gratia dicebant esse turbatas. Proinde hujusmodi verbis levissimam obsidentes imperatoris intentionem, suaserunt ut Athanasium ab Ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscens eorum consilium, ad partes Hesperias abiit. THEODORETUS, lib. II, cap. 3, p. 70.

CAPUT VI.

Quid de Athanasio Julius decrevit episcopus.

Verum Eusebius ejusque consortes calumnias in Athanasium factas Julio Romano pontifici destinaverunt. Qui ecclesiasticam sequens legem, etiam ipsos Romam venire precepit, et venerabilem Athanasium ad iudicium regulariter evocavit. Ille continuo evocatione suscepta venit: calumniarum vero sarcinatorum Romam quidem profecti non sunt, scientes facile suum posse capi mendacium. Sed videntes oves pastore desolatas, lupum super eas pro pastore constituerunt, id est, Gregorium, qui sex annis bestiis feracibus crudelius usus, pœnam malitiae suae solvit, ab omnibus amarissime laniatus. THEODORETUS, lib. II, cap. 4, p. 71.

CAPUT VII.

Quod Constans imperator partes soverit Athanasii.

Athanasius autem veniens ad Constantem, postquam Constantinus junior fuerat bello defunctus, Arianæ cohortis cum gemitu referebat insidias, et bellum contra apostolicam fidem gestum, patrisque ejus nomen maximique concilii ab illo celebrati memorabat, et quoniam communi lege synodus roborata videretur. Hæc insinuando cum lacrymis, ad patrum zelum excitavit imperatorem. Mox namque ut hæc audivit, mandavit fratri, monens ut paterne pietatis inviolabilem servaret hereditatem, cum et ille pietate gubernante regnum, et Romanorum evicisset tyrannos, et gentes positas in circuitu subjugasset. THEODORETUS, lib. II, cap. 5; edit. Christ. Vales, cap. 4, p. 72.

CAPUT VIII.

De morte Alexandri Constantinopolitani pontificis. et

de ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonii.

Ea siquidem tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex hujusmodi causa processit. Alexander Constantinopolitanæ presul Ecclesiæ, post decertationem cum Ario terminatam ex hac vita recessit, episcopatus 246 tricesimo tertio, vitæ anno nonagesimo et octavo (Anno Dom. 326), nullumque in suum constituit locum; sed mandavit ut unum ex duobus quos ipse nominaret eligerent. Et siquidem vellent docibilem simul, et vitæ optimæ testimonio decoratum, Paulum a se presbyterum ordinatum, virum quidem ætate juvenem, sed sapientia senem, episcopum sibi met ordinarent. Si vero ex habitu solummodo reverentiæ eligere vellent, Macedonium facerent, tunc diaconum existentem, qui ætate senior videretur. Ex hac causa major contentio pro episcopi ordinatione surrexit, Ecclesiamque turbavit, cum populus utique in duas divisus esset partes, alique defenderent Arianum dogma, alii vero Nicæni decreta concilii. Igitur donec Alexander viveret, Homousiani pontifices potiores erant Arianorum, quia hi quotidie convicti minuebantur. Cum vero Alexander obiisset, contentio rursus ex utraque parte commota est. Quapropter Homousiani Paulum ordinaverunt pontificem, Ariani vero Macedonium. Et in ecclesia quidem Irene cognomine quæ est vicina juxta basilicam Sophiam, Paulus est ordinatus, in quo potius Alexandri sententiâ prolata vilebatur. SOCRATES, lib. II, cap. 4; edit. Christ. Vales, cap. 6, p. 85.

CAPUT IX.

Quod remoto Paulo Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos invaserit episcopatum, et de Antiochæno concilio, et ordinatione Eusebii in Alexandriam, et post eum Gregorii, et de transformatione Nicæni concilii.

Post paululum vero tempus imperator ad Constantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum episcoporum; constitutoque concilio Paulum quidem removeri fecit; Eusebium vero ex Nicomedia migrantem Constantinopolim, episcopum esse decrevit. Quo facto Antiochiam profectus est imperator. Eusebius itaque nullo modo cessare patiebatur, sed omnia commovebat, donec suum propositum perduceret ad effectum. Egit ergo ut in Antiochia Syria synodus fieret, sub occasione quidem dedicationis ecclesiæ quam pater Augustorum fabricari cœperat [ma. Lyr., fecerat], et post ejus obitum Constantius decimo anno eam a tempore foundationis expleverat: pro veritate autem ad subversionem atque destructionem Nicæni concilii. Ad quam synodum convenerunt ex civitatibus diversis episcopi nonaginta. Maximus tamen Hierosolymitanus Macarii successor non adfuit: cogitans quia ei posset subripi, ut in damnationem subscriberet Athanasii. Sed neque Julius interfuit maxime Romæ presul, neque in locum suum aliquem destinavit; cum utique regula ecclesiastica jubeat non oportere præter sententiâ Romani pontificis concilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Constantii principis,

consulatus Marcellini et Probrini (*id est, anno Dom. A 340 secundum Cassiod., vel. 341 secundum Baron.*). Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorum. Præsidebatque tunc Ecclesiæ Antiochenæ Placitus successor Euphronii. Fautores igitur Eusebii operæ pretium iudicantes Athanasio derogare, primum quidem calumniati sunt quasi extra regulam fecisset quam tunc ipsi decreverant: quoniam non ex sententia communis concilii episcoporum receperat sacerdotium, sed sibi arrogando in Ecclesiam fuisset ingressus. Deinde quoniam ejus adventu turbata genera, plurimi seditione sint mortui: et quia aliqui ab Athanasio cæsi, iudiciis dicebantur esse contradii. *SOCRATES, lib. II, cap. 5; edit. Christ. Vales. cap. 7 et 8, p. 84.*

Hac derogatione tunc habita constituerunt episcopum in Alexandria, primo quidem Eusebium cognomento Emisenum. *SOCRATES, lib. II, cap. 6; edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 85.*

Quo ordinato, et in Alexandriam ire metuente, Gregorium fecerunt episcopum. His ita gestis, transformaverunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni concilii; sed principium præbentes, quatenus frequentibus conciliis alia subinde mutantes et recitantes, terminus fidei paulatim in Arianam vesaniam repedaret. *SOCRATES, lib. II, cap. 7; edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 86.*

CAPUT X.

Epistola Antiocheni concilii de fide, et de bello Francico, et de Antiochiæ terramotu.

Nos neque sequaces Arii fuimus; quomodo enim episcopi presbyteram sequeremur? Neque aliam quampiam fidem absque exposita antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores et cognitores ejus fidei facti sumus; et iudicavimus potius quam secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in unum Deum omnium, Deum universorum intelligibilem sensibilemque creatorem et provisorem, et in unum Filium unigenitum ante omnia sæcula existentem, et cum suo genitore manentem, per quem omnia facta sunt visibilia et invisibilia; et qui in novissimis temporibus per bonam voluntatem Patris descendit, et ex sancta Virgine carnem assumpsit, et omnem voluntatem Patris sui implevit: passus est, et resurrexit, et in caelos ascendit, et in dextera Patris sedet, venturus iudicare vivos et mortuos, et rex permanet in æternum et Deus. Credimus et in Spiritum sanctum. Si autem adjiciendum est, credimus et carnis resurrectionem et vitam perpetuam. Hæc in prima scribentes epistola civitatibus dirigebant. Sed post paululum aliam in Antiochia dictaverunt. Eodem tempore etiam rempublicam contigit valde turbari. Gens namque Francorum circa Gallias constituta Romanis erat infesta. Tunc enim etiam terræmotus maximus in Oriente factus est, et præcipue in Antiochia, quæ anno jugiter est commota. *SOCRATES, lib. II, cap. 7; edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 86.*

CAPUT XI.

Quomodo Gregorius Alexandriam venerit, et fugerit Athanasius, et quæ mula per Gregorium gesta sint.

Interea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magister militiæ, et cum eo armati milites numero quinque millia, quibus etiam aderant Arianæ sectatores ibi morantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperetur effugit, arbitror esse dicendum. Erat enim vespera, 247 et populus in vigiliis observabat: sperabaturque futura collectio. Inter hæc venit magister militum, et circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinavit. Athanasius autem videns quæ fiebant, cogitavit ne propter se ulla læsio populo proveniret. Et præcipiens diacono ut compleret orationem, rursus psalmum fecit imponi. Dumque consonantia psalmodiæ celebraretur, per unam januam ecclesiæ egrediebantur omnes. Quo facto, milites quidem sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abcessit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus est. Porro Gregorius Alexandriæ tunc præsedebat Ecclesiæ, Alexandrinorum vero plebs non serena quod erat gestum, ecclesiam quæ Dionysii nuncupatur incendit. *SOCRATES, lib. II, cap. 8; edit. Christ. Vales. cap. 11, p. 88.*

CAPUT XII.

Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit, et ab Arianis Macedonius institutus.

Eusebius autem legationem misit ad Julium Romanæ urbis episcopum, rogans ut contra Athanasium iudex esset. Sed quæ de Athanasio decreverat Julius, Eusebius non occurrit agnoscere: quia dum paucum tempus vixisset post concilium, vita privatus est. Quapropter Constantinopolitæ Paulum rursus in ecclesiam introduxerunt. Idem et Arianæ in ecclesiam quæ nunc dicitur Pauli ordinaverunt Macedonium. Et hoc gerebant fautores Eusebii successoresque præsumptionis, id est, Theognis Nicænus, Maris Chalcedonensis, Theodorus Heracleæ, et reliqui. Sed Ursacius et Valens hæretici, postea libellum penitentiae Julio offerentes episcopo, et consentientes consubstantialitatis verbo, communicare meruerunt. *SOCRATES, lib. II, cap. 9, edit. Christ. Vales. cap. 11 et 12, p. 89.*

CAPUT XIII.

Quomodo Hermogenes magister militum volens Paulum ab ecclesia pellere, a populo sit peremptus, et quæ vindicta processerit.

Interea propter Macedonium ingens prælicorum flamma surgebat, et intestinum bellum Christianorum in civitate multi sanguinis effusione pullulabat. Quod cum audisset Constantius Antiochiæ positus imperator, Hermogeni magistro militum Thraciarum injunxit ut Paulum ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim veniens, maximas turbas egit [*ed., commovit*]: cogens ut pelleretur episcopus. Facta autem seditione, populus erat preparatus ad ultionem. Cumque Hermogenes insisteret ut militari manu ex-

pelleret Paulum, accensus populus, ut fieri solet in A
 talibus, irrationabiliter ei resistebat, ejusque domum
 incendentes, ipsumque trahentes interemerunt. Hæc
 gesta sunt consulatu Constantii tertio et secundo
 Constantis (id est, anno Dom. 341). Quo tempore
 Constantius quidem Francos Romanorum subjecit im-
 perio. Constantius autem de interitu Hermogenis
 agens, ab Antiochia veredis Constantinopolim venit,
 et Paulum quidem expulit civitate [ed., urbem damno
 multavit], urbi vero damna concussit, auferens ei
 frumenti a suo patre collati ultra quadraginta millia
 modiorum, que quotidie frangebantur. Nam pene
 octoginta millia per dies singulos, urbe Alexandria
 mittente, primo ministrabantur. Hoc itaque facto
 Macedonium distulit statuere urbis episcopum;
 irascebatur enim et adversus eum, non solum quia
 præter ipsius voluntatem fuerat ordinatus, sed quia
 propter seditiones inter eum Paulumque factas plu-
 rimi perierant, simul et magister militum fuerat in-
 teremptus. Dimittens ergo eum missas facere in ec-
 clesia solum in qua fuerat ordinatus, denuo est pro-
 fectus in Antiochiam. SOCRATES, lib. II, cap. 10; edit.
 Christ. Vales. cap. 12 et 13, p. 90.

CAPUT XIV.

*Quomodo Gregorius ab Alexandria sit remotus, et
 Georgius Arianus ibi fuerit evocatus.*

Ariani præterea Gregorium removentes ab Alexan-
 dria tanquam odibilem, et quia propter eum factum
 fuisset incendium, nec non et quia minus eorum so-
 vebat errorem, evocaverunt Georgium Cappadocem
 Arianae vesanix. SOCRATES, lib. II, cap. 10; edit.
 Christ. Vales. cap. 14, p. 91.

CAPUT XV.

*Athanasio, Paulo et aliis orthodoxis episcopis Romæ
 constitutis, quia Orientalibus Julius Romanus scrip-
 serit.*

Igitur Athanasius relinquens Alexandriam, Romam
 profectus est. Contigit autem eodem tempore etiam
 Paulum Constantinopolitanum pontificem illuc una
 concurrere, et Marcellum Ancyrae, Aselepamque
 Gazæ. Qui dum Ariani esset adversus, inscriptionem
 passus ab his, quasi subvertisset altare, damnatus
 est. Pro quo Gazæorum Ecclesia Quintiano commit-
 titur. Lucianus autem Hadrianopolites episcopus, ob
 aliam accusationem Ecclesia sua privatus, debebat in
 urbe Roma. Cognoscens ergo Romanus episcopus
 crimina singulorum, et omnes Nicæno concilio con-
 cordare comperiens, eos in communionem suscepit,
 tanquam omnium curam gerens, propter sedis pro-
 priæ dignitatem, singuli-que reddidit suas ecclesias,
 et orientalibus scripsit episcopis: culpans quia non
 recte tractassent viros inculpabiles, de suis ecclesiis
 eos expellentes, et quod constituta Nicæni concilii
 minime conservarent. Quorum paucos ad certam
 diem sibi adesse præcepit, ut coram eis osten-
 deret justum se super eis protulisse decretum. Et de
 cætero non se passurum interminatus est, nisi ab
 hujusmodi turbis et novitate cessarent. Et ille qu-

dem hæc scripsit. Athanasius autem et Paulus epi-
 stolas Julii orientalibus episcopis direxerunt, et sin-
 guli eorum suas sedes adepti sunt. SOZOMEN., lib. III,
 cap. 7; edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 507.

248 CAPUT XVI

Quid Orientales Julio rescripserint.

Verum pontifices Orientis graviter hoc ferentes,
 et in Antiochia congregati (An. Dom. 346), Julio re-
 scripserunt epistolam, ornato quidem stylo composi-
 tam, ironia vero maxime plenam, et non sine inter-
 minationis qualitate confectam. Fatebantur enim
 circa omnes Romanorum Ecclesiam esse munificam
 [ms. Santheod., unicam], veluti quæ apostolicam ha-
 beret curam, et antiquitus mater pietatis existeret,
 licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis adve-
 nissent. Se vero non propterea secundo loco habendos
 existimabant, eo quod non magnitudine aut mul-
 titudine abundarent ecclesiarum, cum vitæ qualitate
 non cederent; crimenque Julio importabant, eo quod
 Athanasii sectatoribus communicasse videretur, et
 tanquam eorum contumelias irrogasset, eorumque
 sententiam destruxisset; et veluti injustum ejus
 factum ecclesiasticisque sanctionibus dissonans argue-
 bant. His ita conscriptis, addiderunt quia si susceperet
 Julius damnationem ab eis factam, et ordinatos
 episcopos in damnatorum loco firmaret, pacem cum
 eo et communionem haberent. Si vero placitis ipso-
 rum resisteret, contraria celebrarent; quippe cum
 orientales episcopi non restitissent, dum Novatus a
 Romana pelleretur Ecclesia. De his autem quæ præ-
 ter commune placitum de concilio Nicæno gesserant,
 nihil ei rescribere maluerunt. SOZOMEN., lib. III, cap.
 6; edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 507.

CAPUT XVII.

Quid Athanasio Alexandriam remeante provenerit.

Hæc itaque orientales episcopi Julio Romano pon-
 tifici rescripserunt. Cum vero Athanasius Alexan-
 driam fuisset ingressus, compressio populi partis
 Georgii, qui illic fuerat ordinatus episcopus, vehe-
 mens facta est. Et ex hoc dicebant turbas et neces
 hominum provenisse, et hujusmodi crimina in Atha-
 nasium velut auctorem sceleris referebant, eum hæc
 in certaminibus frequenter eveniant. Ob quam cau-
 sam Sabinus Macedonianæ præsul hærescos, Atha-
 nasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta
 mala contra Athanasium et Homousianos Ariani ges-
 serunt, aut quanta concilia propter eum celebrata
 sunt, aut quanta contra omnes Ecclesias Macedonius
 hæresiarches gessit, erubescens forte tacuisset. SO-
 CRATES, lib. II, cap. 11; edit. Christ. Vales. cap. 13,
 p. 91.

CAPUT XVIII.

*Quomodo Paulus denuo Constantinopoli sit expulsus,
 et quæ neces introducta in Ecclesiam Macedoniæ
 sint factæ.*

Constantius igitur imperator in Antiochia degens,
 cum audisset rursus Paulum Constantinopolitanam

recepisse sedem, iratus sacra sua misit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios iudices potestatem et post principem secundus appellabatur, ut Paulum ecclesia pelleret, et Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est usus adversus Paulum, et jussionem quidem principis celavit. Simulans autem publicum se habiturum esse tractatum, processit ad thermas vocabulo Zeuxippas, ibique cum honore quasi necessario vocavit Paulum. Cumque venisset, repente præfectus sacra monstravit imperatoris, et episcopus quidem illic injustam sententiam patienter tulit. Porro præfectus metuens multitudinis impetum, quæ ibi convenerat, propter timoris famam, unam fenestram thermarum jussit aperiri, per quam ad palatium ductus Paulus, et missus in navem ad talia paratam, velociter ductus est in exilium. Jussitque præfectus ut Thessalonice servaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus; quatenus illic licenter viveret, et in aliis Illyrici civitatibus, non tamen ut ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinabiliter de Ecclesia pulsus est. Philippus autem a thermis ad ecclesiam properabat, cum quo Macedonius residens in vehiculo cum præfecto simul et militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, et ad ecclesiam concurrerunt universi Homousiani simul et Ariani. Cumque præfectus cum Macedonio ad ecclesiam pervenisset, et populum et milites irrationabilis timor invasit. Cumque esset nimia multitudo, nec posset introire præfectus, milites coeperunt populum violenter impellere; et cum propter angustiam loci recedere non valerent, putantes eos milites sibi velle resistere, evaginati gladiis in eorum necibus grassabantur. Tunc ergo, sicut fertur, perempti sunt circa tria millia centum et quinquaginta. Alii a militibus interfecti, alii vero compressione sunt mortui. His actis Macedonius tanquam nihil mali gerens, sed veluti mundus et innocens a præfecto magis quam ab ecclesiasticis regulis traditum sibi percepit episcopatum. Tantisque necibus ipse et Ariani Ecclesie jura tenuerunt. Hoc tempore imperator majorem ecclesiam fabricabat quæ nunc Sophia vocatur, et est copulata ecclesie quæ dicitur Irene, quam pater imperatoris, cum esset prius iudica, ad pulchritudinem magnitudinemque peruxerat; quæ modo velut sub uno circuitu contineri videntur. SOCRATES, lib. II, cap. 12; edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 92.

CAPUT XIX.

Denuo de calumniis contra Athanasium.

Interea contra Athanasium alia machinatio fabricata est. Ecclesie namque Alexandrinorum, Augusto in pater eroganda pauperibus frumenta donaverat; ac dixerunt Athanasium vendere, et suis utilitatibus applicare. Quod imperator credens, eum jussit videri. Hoc sentiens Athanasius, latenter effugit. Ince igitur Julius Romane urbis episcopus cognoscens Ariarum insidias adversus Athanasium ma-

chinatas, postquam Eusebii litteras susceperat, evocavit Athanasium, cum audisset locum ubi erat abscondus. Inter hæc suscepit etiam litteras Ægyptiorum episcoporum, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Julius rescripsit eis qui fuerant in Antiochia congregati, culpans eos primum de injuriis litterarum, deinde cur eum ad synodum suam non vocassent, canonibus quippe jubentibus extra Romanum nihil decerni pontificem; insuper quia latenter corrumpere fidem, et quia Tyri gesta per subreptionem fuerint et arte composita; et quia contra [ms. *Santheod.*, contraria] jus ex una parte confecerint monumenta gestorum, referens et falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post paucum itaque tempus, Paulus a Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, una cum Athanasio actus suos imperatori Constanti indicavit. SOCRATES, lib. II, edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 94.

CAPUT XX.

De legatis orientalium episcoporum ad Constantem directis pro his quæ gesta erant.

Imperator autem fratri suo Constantio scripsit ut aliquos orientalium episcoporum satisfacturos de quorundam damnatione dirigeret. Quapropter eliguntur tres, Narcissus Irenopolites [ms. et ed. V., Hermipolita], Cilix episcopus, Theoderus Heracleie Thracie, et Marcus Arethuse Syriace. Qui venientes in Italiam, facta propria vindicabant, nitentes imperatori persuadere orientalis concilii justam esse sententiam. Cumque fidei sue confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochie expositam celaverunt. Aliam vero conscribentes confessionem obtulerunt, multo tamen a Nicæno concilio dissonantem. Videns autem Constans injuste gravatos homines, nec crimine fuisse vera pro quibus dicebantur a communionem suspensi, sed gestum propter dissonantiam fidei; cum satisfacere nequivissent pro quo venerant, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus orientales episcopi Occidentalibus aliam epistolam direxerunt, quam multorum versuum nominavere conscriptionem, eo quod ultra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem Dei nullam fecere memoriam. Eos autem qui dicunt ex non existentibus Dei Filium, aut ex alia essentia, et non ex Deo, et quia fuerit aliquando tempus aut sæculum quando non erat, abdicarunt. Porro Eudoxium Germanicæ episcopum, Martyrium atque Macedonium portitores epistolarum, occidentales noluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, et nihil ulterius oportere tractari. Cumque Constans a fratre petens ut Athanasius suam reciperet sedem, resistentibus hæreticis nihil impetrare valuisset, tunc Athanasius et Paulus adeuntes poposcerunt fieri synodum, eo quod pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur. SOZOMEN., lib. III, cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 510

CAPUT XXI.

Quod Constans fratrem pro fide moverit, et quod Constantius Sardicæ concilium convocari præceperit.

Quod audiens Constans, scripsit fratri: monens ut paternæ pietatis inviolatam servaret hæreditatem, cum et ille Imperium gubernando et Romanorum tyrannos evicisset, et in circuitu gentes barbaras subjugasset. His litteris motus Constantius, præcepit Sardicæ, quæ est civitas Illyrici, et orientales et occidentales convenire pontifices. Multæ siquidem etiam aliæ passiones medicinam synodicam requirebant. Nam et Paulum Constantinopolitanæ urbis episcopum, pro rectis dogmatibus Ariani ad periculum mortis usque perduxerant, tanquam seditionis auctorem, et alia quædam adjecerant quæ calumniatoribus sunt amica. Quem tamen tunc populus Sardicæ propter inimicorum insidias abduci non est passus. Paulo post autem defuncto Constante, flectentes Ariani levissimam principis voluntatem, et a regia civitate pellentes Paulum, eum ad civitatulam Cucusenam, quæ tunc erat Cappadociæ, nunc vero secundæ Armeniæ, migraverunt [ed., transtulerunt]. Sed non sufficit in hoc cuncta turbantibus vita Pauli mirabilis, licet in solitudine constituti. Mittentes enim ministros necis, eum morti violentissimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanasius refert in satisfactione [ed., Niv. et Frob., apologia] propriæ fugæ, ita dicens. THEODORETUS, lib. II, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 4, p. 72.

CAPUT XXII.

Athanasii relatio de nece Pauli Constantinopolitani episcopi.

Episcopum namque Constantinopoleos Paulum persequentes atque comperientes, palam suffocandum esse censuerant in Cucuso Cappadociæ, habentes auctorem Philippum prefectum. Erat enim eorum hæreseos tunc patronus, et consiliorum minister iniquorum. Hujusmodi enim crudelitates blasphemiam Arit germinavit. Contra Unigenitum namque vesaniunt ministri præsumptionum ejus. Hoc itaque modo Paulo defuncto, magisque ad cælestia regna perducto, Macedonium statuerunt episcopum, quasi consecratorem suum: quoniam proxime [ms. Lyr., maxime] sancto Spiritui blasphemabat. Sed paulo post expulerunt et eum, dum creaturam non confiteretur eum quem Filium Scripturæ dicunt. Quapropter respondendo illis [ed., damnatus ab illis], hæresis propriæ auctor apparuit: consubstantialem quidem nec iste Patri Filium esse dicens, similem tamen per omnia Genitori docens, creatum vero Spiritum aperte denominans. Hæc itaque non multo post, sicuti diximus, acta sunt. THEODORETUS, lib. II, cap. 5, p. 73.

CAPUT XXIII.

De conventu episcoporum in concilio Sardicensi.

Undecimus itaque annus erat ab obitu patris duorum Augustorum: coss. autem tunc fuere Ruffinus et Eusebius, quando celebratum est Sardicense con-

cilium [An. Dom. 347]. Ex Hesperis ergo partibus convenerunt episcopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Orientalibus sex et septuaginta tantummodo, sicuti Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur et Ischyras, tanquam Mareotis episcopus, quem damnatores Athanasii in episcopio [ed., in episcopum] hujus provinciæ producerunt. Exensaverunt se etenim alii per infirmitatem corporis; alii angustias inducias accusantes, et ob hoc 250 Julium Romanum culpantes episcopum; dum utique ante annum et sex menses synodus fuerit prædicata, et Athanasius Romæ degoret, exspectans iudicium synodale. Cum ergo Sardicæ Orientales convenissent, ad aspectum Occidentalium venire nolebant, dicentes non aliter se ad verba venturos, nisi suo collegio Athanasiacos et Paulianos expellerent. Dumque Protogenes Sardicensis episcopus, et Osius Cordubæ Hispaniæ non paterentur a concilio removeri Pauli defensores et Athanasii, illi repente discesserunt. Et venientes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum fecerunt concilium, et aperte jam consubstantialitatem anathematizaverunt; et sectam inæqualis substantiæ epistolis conscribentes, ubique miserunt. Qui autem in Sardica convenerant, primum quidem horum damnare vesaniam, deinde accusatores Athanasii dignitate privaverunt; et terminum fidei Nicænæ corroborantes, et tractatum de divini substantiæ inæqualitate respicientes, consubstantialitatem apertius tradiderunt, etiam ipsi ubique scripta propria dirigentes. Ex utraque ergo parte arbitrati sunt recte se facere; Orientales quidem, eo quod a se damnatos illi suscipere; Occidentales autem, quoniam ante cognitionem damnatores effugerant; et quoniam hi quidem Nicænæ servabant fidem, illi vero eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locum Paulo et Athanasio, nec non et Marcello Ancyre Galatiæ, qui dudum, sicuti jam dictum est, fuerat condemnatus. SOCRATES, lib. II, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 161.

CAPUT XXIV.

Litteræ Sardicensis concilii ad universos episcopos.

Quæ vero Sardicæ gesta sint (An. Dom. 350), concilii litteræ clarius edocebunt, quas propter modicam explanationis huic scripturæ interponere non omisi.

Sancta synodus Dei gratia Sardicæ congregata ex urbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia, Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæstina et Arabia, universis episcopis et coministris sanctæ et apostolicæ Ecclesiæ, dilectissimis fratribus in Domino salutem.

Multa quidem ac sæpius ministri Arianiæ vesaniæ præsumpserunt adversus Dei servos et rectam fidem custodientes. Adulteram namque doctrinam propo-

nentes, orthodoxos expellere sunt conati; et intantum insurrexerunt adversus fidem, ut neque auditus Deo amabilium lateret imperatorum. Igitur gratia Dei cooperante, etiam ipsi piissimi principes ex diversis nos provinciis et civitatibus colligentes, sanctum hoc concilium in Sardicensium celebrari urbe præceperunt, quatenus, ablata omni discordia, et omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud omnes inviolata servetur. Venerunt enim Orientales episcopi a piissimis imperatoribus invitati, præcipue propter famam quæ de charissimis nostris fratribus et comministris fuerat divulgata, id est, Athanasio Alexandrino, et Marcello Ancyre Galatiæ, et Asclepa Gazæ; forsitan etiam ad vosipsos detractiones hujusmodi pervenerunt: quoniam [ed., quomodo] etiam nostras aures ventilare conati sunt, ut ea quæ contra innocentes referunt, vera esse credantur, et iniqua hæc hæreseos celetur opinio. Sed hæc diutius facere permissum non est. Etenim præsul Ecclesiarum Dominus est, qui pro his, et pro universis mortem sustinuit, et propter eas ascensum ad cælos nobis omnibus condonavit. Dudum itaque Eusebius, et Maris, et Theodorus, atque Theogonius, Ursacius, et Valens, et Minophantus, et Stephanus, scripserunt Julio comministro nostro Ecclesiæ Romanæ pontifici contra prædictos consacerdotes nostros, id est, Athanasium episcopum Alexandriæ, et Marcellum episcopum Ancyre Galatiæ, et Asclepam Gazæ. Scripserunt quoque ex aliis partibus episcopi, testimonium perhibentes puritati Athanasii consacerdotis nostri; et ea quæ ab Eusebio et consecratoribus ejus gesta sunt, nihil aliud quam mendaciis et calumniis plena esse firmantes. Cum utique evocati a charissimo et consacerdote Julio, et non occurrentes, sicut ex scriptis ejusdem episcopi Julii comprobatur, aperte videantur calumniatores existere. Nam si de gestis contra eos habitis præsumpsissent, non retardarentur occurrere. Verumtamen etiam ex his quæ fecerunt in hoc sancto magnoque concilio, eorum machinatio evidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium civitatem atque videntes fratres nostros Athanasium, Marcellum, Asclepam et cæteros, ad iudicium accedere timuerunt; et non semel, non secundo, sed etiam frequenter citati, vocationibus obedire noluerunt; congregatis videlicet in concilio Osio longævo (qui propter ætatem, atque confessionem, tantumque laborem, omni honore dignus apparuit) et reliquis, sustentibus et invitantibus eos ingredi iudicium; ut quæque contra absentes consacerdotes diffamaverant atque conscripserant, præsentibus ostenderent. Sed, sicuti prædiximus, evocati non venerunt, ut etiam in hoc calumniam propriam ostenderent; et quodammodo respuendo justum iudicium, insidias suas et molimina proclamarent. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia vero non occurrerunt, nullum vestrum de eis ignorare confidimus. Et si forsitan rursus illic quidquam machinari voluerint, sciant omnes quoniam nihil habentes quo possit consacerdotes nostros arguere, absentibus

A detrahunt, præsentibus effugiunt. Fugerunt enim, charissimi fratres, non solum propter calumniam adversus istos instructam, verum quia suos pro diversis criminibus accusatores occurrere viderunt. Proferebantur enim vincula et catenæ. Venerant homines ab exilio et consacerdotes, nec non cognati pariter et amici eorum, qui propter istos mortui dignoscuntur. Et quod est admirandum, aderant episcopi, quorum unus quidem catenas gestabat et vincula quibus vinctus fuerat propter eos. Alii vero eorum insidiis mortem sibi testabantur inflictam, quoniam ad tantam superbiam sunt perducti, **251** ut etiam episcopum occidere conarentur, quem nisi fuga liberasset, obierat. Venit etiam consacerdos noster beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat iussus occidi. Alii vero gladium vulnera demonstrabant, alii famem se ab eis passos ingemiscebant; et hæc non quilibet homines testabantur, sed omnes Ecclesiæ, pro quibus hi qui occurrerunt et qui legatione fugebantur, insinuant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicum terrores, falsarum litterarum objectiones. Lectæ sunt namque litteræ Theogonii contra consacerdotes nostros Athanasium, Marcellum et Asclepam, ut etiam imperatores movisse viderentur. Quas litteras diacones Theogonii vulgaverunt; super hæc autem virgularum nuditates, ecclesiarum incendia, carceres contra sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia non pro alia re, nisi pro [ed., prælia non nisi pro] detestabili Arianorum hæresi commisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationem atque communionem, his necessario subdebatur injuriis. Conspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et ulterius hæc non valentes abscondere, in Sardicensium venerunt urbem, ut per adventum suum quasi talia se nequaquam perpetrasse monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogaverant, et oppressos a se simul accusatores, et increpationes præ oculis suis habentes, evocati ad iudicium ingredi nequiverunt. Athanasio quippe, Marcello, et Asclepa, nostris consacerdotibus fiducialiter agentibus, et nimis ingeniosissimis, et imminentibus atque provocantibus eos, et promittentibus, non solum se calumnias evidenter ostendere, sed etiam quæ in eorum Ecclesiis deliquissent; illi vero tanto conscientie terrore constructi sunt, ut fugerent, et per fugam suas calumnias aperirent, delictaque sua iudicii declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiam ex istis malitia eorum atque calumnie pateant: tamen, ut neque per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant, curavimus contra veritatem facta eorum molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quæ gesta sunt eos calumniatores invenimus, et nihil aliud nisi adversus consacerdotes nostros insidias institutas. Nam Arsenium, quem dicebant ab Athanasio peremptum, hic vivit, et inter viventes commorari dignoscitur; ex quo etiam alia probantur esse conficta. Quia vero etiam calicem divulgaverunt fractum a Macario Athanasii presbytero, testati

sunt qui de Alexandria et Mareote venerant, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam episcopi Ægypti Julio consacerdoti nostro scribentes, valde firmabant quia neque suspicio fuisset hujusmodi. Proinde dixerunt monumenta adversus eos fuisse confecta, que tamen probatum est ex una parte celebrata: in quibus gestis pagani examinabantur et catechumeni; ex quibus unus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quando Macarius venerat ad eundem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimum Ischyram tunc ægrotasse, et in cella jacuisse: ut ex hoc appareat nihil gestum ex omnibus sacramentis, eo quod et catechumeni letas fuissent, et Ischyras [ms. *Santhead et ed. V., Squiras*] non adesset, sed jaceret ægrotus. Is namque malignissimas Ischyras mentitus, eo quod Athanasius quosdam sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declaratus est quando Macarius ibi fuit. Unde etiam ex hoc calumniator apparuit. Denique pro hujusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyre nomen episcopi, qui neque presbyter fuerat aliquando. Duo namque presbyteri qui cum Meletio aliquando degebant, et postea a beato Alexandro episcopo civitatis Alexandrinæ suscepti sunt et cum Athanasio constituti, testati sunt nunquam illum presbyterum fuisse Meletii, neque habuisse Meletium in Mareote ecclesiam vel ministrum; et qui penitus neque presbyter fuerat, nunc eum velut episcopum produxerant, ut eo nomine in suis calumniis terrere viderentur auditores. Lectæ sunt enim et litteræ consacerdotis nostri Marcelli, et inventa est Eusebii similiumque nequitia. Nam ea, quæ, veluti querimoniam faciens, Marcellus dixit, hæc tanquam ipse confirmaret accusaverunt. Hæc ergo sunt lecta, et reliqua, et præcedentes pariter questiones: rectaque hujus viri fides inventa est. Non enim a sancta Maria, sicut isti firmabant, dedit Deo Verbo principium, neque finem habere asseruit ejus imperium; sed regnum ejus et sine principio, et sine termino esse conscripsit. Asclepas autem comminister obulsi monumenta Antiochiæ confecta sub accusatorum præsentia, et Cæsariensis Eusebii, et ex sententia judicantium episcoporum se ostendit innoxium. Recte siquidem, o charissimi fratres, evocati frequenter, obedire noluerunt, recte quoque iugerunt. Conscientia namque sua perterriti, per fugas suas calumnias indicaverunt, et quæ præsentibus accusatores super eis dixerant, etiam probaverunt. Ad hæc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianam heresim fuerant, et projecti non solum susceperunt, sed etiam in majori oratione posuerunt, diacones ad presbyteratum promoventes, presbyteros ad episcopatum, non ob aliud, nisi ut impietatem seminare et dilatare potuissent et fidei corrumpere pietatem; sunt autem horum principes. Eusebius, Theodorus Heracleæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiceæ, Acacius Cæsareæ Pælestinae. Minophantus Ephesus, Ursacius Sigiduni [ed. *Proh., Myndoni Mysiæ, Valens Mirsi Pannoniæ*]. Isti namque convenientes cum Orientalibus non sinebant eos nec in sacrum concilium in-

gredi, nec omnino accedere ad ecclesiam Dei. Et venientes in Sardicam conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, et acta quædam cum terroribus concinnabant; quatenus nihil penitus ad iudicium perveniret, neque sanctum possemus celebrare concilium. Hæc omnia cognoscere potuimus a consacerdotibus nostris Macario Pælestino et Asterio Arabiæ, qui cum eis venerant, et ab eorum perfidia recesserant. Illi namque ad sanctum concilium venientes, violentiam quam passi sunt narraverunt, nihil dicentes apud eos agi rectum: insuper adjicientes quia dum essent rectæ fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hæc loca venire, et propter interminationem vix ab eis intercedere [ed. *Niv. et Proh., discedere*] potuissent. Ob hæc causam Sardicam venientes, in una domo cuncti manserunt, neque brevi tempore a se recedere patientes. Quia vero nos tacere non decuit, nec sine vindicta relinquere calumnias, vincula, necesse, vulnera, concinnationes falsarum epistolarum, verbera, nuditates virginum, exilia, destructiones ecclesiarum, incendia, migrationes a minoribus civitatibus ad majores Ecclesias, et præ omnibus **252** adversus rectam fidem nunc Arianam vesaniam per eos crudeliter insurgentem. Propterea charissimos quidem fratres nostros et comministros Athanasium Alexandrinæ civitatis episcopum, et Marcellum Ancyra Galatiæ, et Asclepam Gazæ comministrantes Christo, innoxios et puros esse decrevimus: scribentes ad uniuscujusque parochiam, ut singularum Ecclesiarum populi cognoscentes sui episcopi puritatem, eum se episcopum et habere et sperare cognoscant; eos autem qui in eorum Ecclesias luporum instar ingressi sunt, id est, Gregorium in Alexandria, Basilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec episcopos nominandos, nec Christianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam esse communionem, nec eorum litteras habendas, nec scribendum eis. Theodorum vero Heracleæ Europæ, et Narcissum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæsareæ Pælestinae, et Stephanum Antiochiæ, Ursacium Sigiduni Mysiæ, Valentem ex Mirsi Pannoniæ, Menophantum Ephesi, et Georgium Laodiceæ, licet metuentes ab Oriente non venerint, tamen eo quod a beatæ memoriæ Alexandro civitatis Alexandrinæ pontifice sint damnati, et eo quod secum Arianos habeant, et propter crimina eis illata, generali eos decreto sanctum concilium episcopatu deposuit; et decrevimus non solum episcopos eos non esse, sed neque communionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui dividunt a paterna substantia et divinitate, et alienant Verbum a Patre, dividi ab Ecclesia catholica convenit, et esse alienos a nomine Christiano. Sicut igitur a nobis et omnibus anathema, eo quod verbum veritatis videantur esse cauponati. Apostolicum namque præceptum est: *Si quis vobis annuntiaverit præter quod accepistis, anathema sit* (Galat. 1, 9). His ergo nullam communicare denuntiate; nulla enim *communio luci ad tenebras* (II Cor. vi, 14). Hos pellite procul ab omnibus [ms. *Lyr., ab hominibus*]; nulla enim *concordia Christo ad Belios*. Servate vos, fratres charissimi, ut neque scribatis eis,

neque eorum scripturas suscipiatis. Studete simul, vos charissimi fratres et comministri, tanquam spiritu præsentes nostro concilio consentire, atque subscriptione vestra decernere, quæ ab omnibus ubique comministris nostris consonantia una serventur. Abdicamus autem illos, et extra terminos Ecclesiæ catholicæ procul abjicimus, qui non affirmant ^a, quia Deus est Christus, sed aiunt, verus Deus non est, quia Filius est; sed verus Filius non est, ne genitus sit simul et ingenuus. Sic enim se intelligero natum profitentur, quia sic dixerunt, quod natum est factum est. Et quia cum Christus ante sæcula sit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tempore, sed habet ante sæcula. Proinde duæ vipere ex aspidè Ariana progressæ sunt, Valens et Ursacius, qui gloriantur, et non dubitant se dicere Christianos: proficentes quoniam Verbum, et quoniam Spiritus, et vulneratus, et interfectus, et mortuus est, et resurrexit; quodque cohors studet hæreticorum, diversas esse substantias Patris, et Filii, et Spiritus sancti pronuntiant, et eas esse divisas. Nos autem hanc percepimus, et eruditi sumus, hanc habemus catholicam apostolicamque traditionem, et fidem atque confessionem, unam esse ^{*} substantiam nominantes Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Et si quærant quæ sit Filii substantia, profiteamur eam esse quæ Patris: indubitanter nunquam Patrem sine Filio, neque Filium sine Patre fuisse credentes, nec esse potuisse, quod est Verbum Spiritus. Absurdum namque est dicere, aliquando Patrem non fuisse Patrem. Patrem enim sine Filio neque nominari, nec esse potuisse. Est enim ipsius Filii testimonium: *Ego in Patre, et Pater in me* (Joan. xiv, 11); et, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Nullus nostrum negat natum: sed quibus natum ^b? Omnibus quæ invisibilia et visibilia nuncupantur. Opifex est archangelorum, et angelorum, et mundi, et humani generis, quoniam ait: *Omnium artifex sapientia docuit me* (Sap. vii, 21). *Et omnia per ipsum facta sunt* (Joan. i, 3). Non enim semper esse potuerat, si sumpsisset exordium: quandoquidem Verbum, quod semper est, non habet initium. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus Patrem Filium esse, neque rursus Filium Patrem esse; sed Pater Pater est, et Filius Patris est Filius. Confitemur virtutem esse Patris Filium. Confitemur Verbum Dei Patris esse, præter quod aliud non est, et Verbum verum Deum, et sapientiam, et virtutem, verumque Filium tradimus. Et non sicut cæteri filii nominantur, ita Filium dicimus: quoniam illi aut gratia regenerationis dii erunt, aut eo quod digni fiant, filii nuncupantur, neque propter unam substantiam quæ est Patris et Filii. Confitemur item et unigenitum et primogenitum, sed unigenitum Verbum dicimus, quod semper fuit, et est in Patre; primogenitum autem quantum ad hominem. Sed tamen differt a creatura communi:

A quoniam et primo genitum a mortuis. Confitemur unum esse Deum. Confitemur unam Patris Filique divinitatem; neque quisquam negat aliquando Patrem Filio majorem, non propter aliam essentiam, non propter differentiam, sed quia ipsum nomen Patris majus est filio. Hæc autem illorum blasphemia atque corruptibilis interpretatio est; hac gratia eum dixisse contendunt: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30), propter concordiam et unanimam. Sed reprobavimus omnes catholici intellectum eorum fatuum et abjectum, sicuti mortalium hominum. Qui, quoniam corrumpi cœperunt, ostendentes discordare noscuntur, et ad permutationes ascendunt: hoc modo distantiam et discordiam inter Patrem Deum omnipotentem et Filium esse posse dicentes; quod absurdum est intelligere, et aliquatenus arbitrari. Nos autem et credimus et affirmamus, et sic intelligimus, quoniam sacra Scriptura locuta est: *Ego et Pater unum sumus*, propter essentiam unitatem, quæ est una et eadem Patris et Filii, et credimus semper sine principio et sine termino hunc regnare cum Patre, et non habere nec tempus, nec defectum ejus imperium, quia semper est; nunquam enim esse cœpit, ideoque nec deficere poterit. Credimus et percipimus Paracletum sanctum Spiritum, quem nobis ipse Dominus promisit et destinavit, et eum credimus missum. Sed is passus non est, sed homo, quo indutus est, quem assumpsit ex Maria Virgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quia tertia die resurrexit, non Deus in homine, sed homo in Deo resurrexit, quem et obtulit Patri suo donum, quem utique liberavit. **253** Credimus autem quoniam opportuno tempore atque definito omnes et de omnibus ipse judicabit. Tanta siquidem eorum stultitia, et ita crassitudine tenebrarum eorum mens excæcata est, ut nequeant lumen cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum est: *Ut et ipsi in nobis unum sint* (Joan. xvii, 21). Palam vero est cur dixit unum: quoniam apostoli Spiritum sanctum Dei acceperunt; sed tamen ipsi non erant spiritus, nec aliquis eorum aut Verbum, aut Sapientia, aut Virtus, aut Unigenitus erat. *Sicut ego et tu, inquit, unum sumus, sic et isti in nobis unum sint* (Ibid.). Certissime igitur Scriptura divina hoc distinxit: In nobis, inquit, unum sint; non ait, sicut nos unum sumus ego et Pater; sed discipuli in semetipsis conjuncti et copulati unum sint, et fidei confessione, in gratia et pietate Dei Patris, et Domini et Salvatoris nostri confessione et charitate unum esse possint.

Ex his litteris agnoscitur et accusatorum calumnia, et priorum iniquitas judicium, et dogmatum vera salubritas. Non solum enim de divina nos beati Patres docuere natura, sed etiam conditionem dispensationis explanaverunt. THEODORETUS, *lib. ii, cap. 8, edit. Christi.*

^a Ed. Frob. et Niv., qui affirmant: Quod Deus est Christus, seu verus Deus non est; Quod Filius est, sed verus Filius non est; Quod genitus est, simul et ingenuus.

^b Ed. Frob. et Niv., Sed genitum ante omnia, quæ invisibilia, etc.

^{*} Redundat, ut mihi videtur, aut esse aut nominantes. Edit.

CAPUT XXV.

De legatis Sardicensium ad Constantium destinatis, et de nefanda machinatione contra eos a Stephano Antiocheno prævale concinnata.

Hæc Constantius agnoscens, doluit quidem, levitatem fratris inspiciens, et infremuit adversus instigatores malorum et imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem episcopos ex Sardicensi concilio electos cum litteris misit ad fratrem, cum quibus et magistrum militum Salianum pietate justitiaque fulgentem. Litteræ vero non solum monitionem habuerunt atque consilium, sed etiam interminationem pio principi concedentem. Primum quidem evuntiavit fratri ut episcopis præberet auditum, et iniquitates a Stephano aliisque præsumptas agnosceret, nec non et Athanasium gregi proprio restitueret; patefacta quidem calumnia, priscorumque iudicium iniquitate et crudelitate revelata; adjecitque, quia nisi vellet quod justum est facere, ipse ad Alexandriam pergeret, et Athanasium ovibus desiderantibus restauraret, inimicorumque catervas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constantius in Antiochia suscipiens, promisit se facturum quæ qualitas temporis annuebat. Sed in his perterriti veritatis impugnatores, nefandissimum machinati sunt malum. Applicuerant etenim sacerdotes a concilio destinati remotiore in loco. Magister vero militum aliam mansionem acceperat.

Porro Stephanus tunc Antiochenus episcopus, cum aliis tyrannidis cooperatoribus, naves naufragio præparabat, cum quibus assertores rectorum dogmatum variis nitebatur absorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam juvenis Onager nomine, cum asperitate veniens [ed., licenter vivens], et iniqua conversatione congaulens, qui non solum in plateis diversos tormentis afficiebat, et fustibus lacerabat, sed etiam domos impudenter invadens, viros ac mulieres honestissimas abstraherat. Et ne longius ejus extendam calliditatem, contra optimos viros præparatam narrabo præsumptionem. Is enim Onager ad quamquam fornicariam veniens, ait quosdam nuper venisse peregrinos, et nocentem habere necessariam meretricis. Porro sumens quindecim indisciplinatos, et eos in vicino episcoporum metato colans, perrexit cum meretrice ad januam ubi illi viri quiescebant. Eamque apertam inveniens, persuasit unguentorum, pecunia data, ut mulierem introduceret intra januam quam ipse monstrabat, ibi quippe uterque sacerdotum dormire videbantur, eamque mulierem interius præcepit accedere: ipse vocaturus socios est egressus. Contigerat enim unum seniore episcopum Euphratam nomine in loco exteriori dormire. Vincentius autem (sic enim dicebatur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumque intra ostium puella venisset, somnum pedum Euphratas cognoscens, dum esset obscurum, quis ambularet interrogavit. Illa vero loquente, conturbatus Euphratas, demonemque putans esse mulieris innitatum vocem, repente Salvatorem Christum ad suum vocavit auxilium. Onager autem dux iniquitatis hujus, hoc facto

A cum sociis est ingressus, iniques clamans eos, et iniquitatis iudices destinatos. Multoque clamore facto, concurrerunt et servi, surrexitque Vincentius, et claudentes januam domus, septem quidem calumniatorum comprehendere potuerunt. Onager vero cum reliquis fugit. Detenta tamen est cum illis et mulier. Diluculo autem magistrum, militum qui cum illis venerat, excitantes, ad palatium processerunt. Et præsumptiones Stephani proclamantes, dicebant jam non egere iudicio, neque verberibus iniquitates ejus. Magister vero militum præcipue clamitabat: rogans ut juberet imperator non synodice, sed judicialiter potius inquam examinari præsumptionem: promittens primum se episcoporum clericos traditurum, et oportere etiam ministros Stephani ita contradi. Cumque ille impudenter contenderet, dicens clericos non subdendos esse verberibus, placuit et imperatori et iudicibus, ut intra palatium causæ proveniret examinatio. Et primum quidem interrogare mulierem, quis eam ad metatum deduxisset episcoporum. Quæ dixit quemdam juvenem ad se venisse, et adventum indicasse peregrinorum, et quod opus haberent, et quia vespere veniens deduxisset eam ad habitaculum quoddam, eamque intra januam domus et porticum introire præceperit. Adjecit etiam inquisitionem episcopi, et terrorem factum, et orationem ejus, et supervenientium repentinas invasiones.

Hæc iudices agnoscens, captum inter alios juvenem ad medium deduxerunt. Qui non exspectans necessitatem verberum, machinatum consilium patefecit, et Onagram hæc omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepisse. Sic igitur Stephani cognoscentes iniquitatem, presentibus tunc episcopis permiserunt ut eum damarent, et ab ecclesia procul expulsus est. Non tamen ab Ariana peste Ecclesia liberata est. Nam Leontius post eum ordinatur, genere Phrygius, voluntate nequissimus. Verum Constantius ea quæ contra episcopos fuerant machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo et semel, et secundo, et tertio, invitans eum ut a 254 partibus remearet Hesperis, sicut ipsis litteris indicatur. THEODORETUS, lib. 4, cap. 8, 9 et 10, p. 85, 84.

CAPUT XXVI.

D *Epistola Constantii ad Athanasium, ut ad eum veniret.*

Constantius victor Augustus Athanasio episcopo. Plurimum te circumferri et fluctuari feracibus maris undis nostræ mansuetudinis clementia non permisit. Patria quippe terra nudatum, et privatam propriis rebus, errantemque per loca invia bestiarum, indefecta nostra pietas non despexit. Ideoque tibi diu distuli scribere voluntatis meæ propositum: sperans sponte te ad nos forte venturum, et laborum satisfactionem a nobis exigere. Veruntamen, quoniam forte timor impedivit voluntatis tuæ propositum, litteras largitate plenissimas ad tuam beatitudinem [ms. Lyr., benignitatem] destinavimus, ut sine metu nostris aspectibus velociter tuam præsen-

quam præbere festines; quatenus desiderio tuo potius, experiaris nostram clementiam in propriis restitutus. Hac etenim causa et dominum meum fratremque Constantem Victorem Augustum pro te rogavi, ut tibi potestatem ad nos tribuat veniendi, ut ambobus nobis annuentibus, restitutus in patria, habeas maximum gratiæ nostræ pignus. SOCRATES, *lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 107.*

CAPUT XXVII.

Alia epistola ejusdem pro eadem re.

Constantius Victor Augustus Athanasio episcopo.

Licet prioribus nostris litteris significaverimus, quatenus sine sollicitudine ad nostrum debeas venire comitatum, eo quod maxime velimus te ad propria destinare; tamen et nunc has litteras ad tuam direximus sanctitatem; per quas invitamus ut sine aliqua incredulitate vel metu ascendens, publicis vehiculis ad nos venire festines, ut quæ desideras possis adipisci. SOCRATES, *lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 108.*

CAPUT XXVIII.

Tertia Constantii epistola pro eodem.

Constantius Victor Augustus Athanasio episcopo.

Dum in Edessa degeremus, præsentibus presbyteris tuis placuit ut ad te destinatis presbyteris ad nostrum debuisses festinare comitatum; quatenus videns nostros aspectus, repente properares ad Alexandriam. Sed quoniam plurimum præterit tempus ex quo suscipiens a nobis litteras non occurristi, propterea etiam nunc commonere te festinavimus, ut vel nunc tuam præsentiam nobis velociter præsentare contendas, et ita possis patriæ tuæ restitui, tuæque securus oratione frui. Ad plenam vero cognitionem Achitum diaconum destinavimus, a quo possis agnoscere etiam nostri animi voluntatem, et quoniam ea quæ optas poteris impetrare.

Has epistolas in Aquileiâ suscipiens Athanasius, illic enim relicta Sardica morabatur, mox recurrit ad Romanam, et ostendens litteras episcopo Julio, in maximo gaudio Ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam Orientis imperator eorum fidei consentire, eo quod ad se Athanasium fiducialiter evocaret. Julius autem in Alexandriam clericis atque plebi hæc de Athanasio scripta direxit. SOCRATES, *lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 108.*

CAPUT XXIX.

Epistola Julii ad Alexandrinos pro Athanasio.

Julius archiepiscopus presbyteris, et diaconibus, et plebi, habitantibus in Alexandria, dilectissimis fratribus, in Domino salutem.

Congraudeo vobis et ego, dilectissimi fratres, quoniam fructum vestre fidei ante oculos jam videtis. Hoc etenim vere gestum quilibet inspiciet in fratre et coepiscopo nostro Athanasio, quem propter puritatem vitæ suæ et vestras orationes restituit vobis Deus. Ex hoc itaque creditur puras et charitate plenas orationes vestras ascendisse semper ad Deum. Memores enim estis promissionum celestium atque dilectionis quam ex doctrina prædicti fratris mei

A Athanasii didicistis, et integram cognovistis secundum insitam vobis fidem quam percenistis: quam non usque ad tunc is a vobis possit abduci, cujus orationes in sanctissimis animabus vestris tanquam præsentibus semper habuistis. Ergo non plurimis mihi verbis opus est vobis scribere. Quæcumque enim vobis a me potuerint dici, hæc jam fides vestra præcessit, et divina gratia communis orationis nostræ vota complevit. Congraudeo siquidem vobis; iterum enim dico, congraudeo, quoniam inexpugnatas animas in fide servastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non minus congraudeo: quia læet multam sit passus tristitiam, neque una hora vestri desiderii et charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tempus a vobis sit abstractus, tamen spiritu vobiscum semper degere videbatur. Et ego quidem, charissimi fratres, omnem tentationem contra eum surgentem reor sine gloria non fuisse. Nam et vestra, et ejus fides cognita est universis et comprobata. Si enim non tanta et talia provenissent, quis crederet quia aut vos tale iudicium tantamque charitatem circa talem exhibuissetis episcopum, aut ille potuisset tantis circumdari virtutibus, per quas spe cælesti fraudatus non est? Promeruit igitur quolibet modo et nunc, et in futuro etiam confessionis gloriosum martyrium. Frequenter enim terra marique plurimum restitutus, omnem pravitatem Arianae conculcavit hæreseos; et crebro per invidiam usque ad periculum impulsus contempsit mortem, munitus omnipotente Deo et Domino Jesu Christo Salvatore nostro: sperans et in invidiam declinare, et consolationi vestræ restitui: deferens vobis majora trophæa ex fortissima conscientia, pro quibus **253** et usque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaque habens sui propositi cælestisque doctrinæ, clarificatus est immortalis iudicio, et ad vos revertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc est, quam tunc quando profectus a vobis est. Nam si materias pretiosas, id est aurum atque argentum, ad purgandum ignis probat, quid dignum dici poterit de tali tantoque viro, qui cum tantis tribulationes et pericula devicisset, redditur nunc vobis immaculatus: non a nobis solummodo, sed comprobatus ab omni concilio? Suscipite siquidem nunc, fratres charissimi, cum omni divina gratia pastorem vestrum ac præsullem, tanquam vere Athanasium, cum his qui tantis laboribus ejus participes sunt effecti; et gaudete fruentes orationibus qui pastorem vestrum, ut ita dicam, esuritis atque sititis, quando etiam ipsi vestram sanctitatem salutari scripturis cibastis atque potastis. Nam cum degeret in peregrinis, vos ei consolatio fuistis, et in persecutione atque periculis refovistis eum fidelissimis vestris animabus et mentibus. Ego siquidem jam exulto considerans et ratione prospiciens in ejus reversione uniuscujusque vestrum gaudium, et plebis votivas occurriones, et concurrentium gloriosam festivitatem; et qualis ille vobis erit dies et quantus, remeante scilicet fratre meo, et quiescentibus priscis malis quorundam machinatione sareitis; nec non pretiosa ac votiva reversione eunctos in quadam

plenissimi gaudii lætitia copulante. Hujusmodi vero gaudium usque ad nos magnitudine sua pertingit : quibus divinitus hoc etiam constat esse concessum, quatenus et nos debeamus ad laudem tanti viri con- surgere. Sed melius est ut epistolam oratione claudamus. Deus omnipotens, et ejus unigenitus Filius Dominus et Salvator noster Jesus Christus hoc gaudium vobis præbeat in æternum : dignum tribuens præmium admirabili vestræ fidei, quam circa pontificem vestrum glorioso testimonio demonstratis ; ut et vos et qui vobiscum sunt hic et in futuro meliora possideatis : *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (1 Cor. ii, 9).* Per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et cum quo omnipotentis Deo gloria in sæcula sæculorum, Amen. Valere vos **B** opto, charissimi fratres. *SOCRATES, lib. ii, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 109.*

CAPUT XXX.

Quid Constantius petierit Athanasium, et quid Athanasius Constantium, et quomodo, orthodoxis pontificibus recipientibus suas Ecclesias, hæretici sint expulsi.

His itaque litteris confidens Athanasius, ad Orientem venit. Quem Constantius imperator non tunc moleste suscepit ; sed eum circumvenire tentabat, molitione submissus Arianorum, et dixit ad eum : Sedem equidem tuam decreto concilii nobisque consentientibus recepisti ; sed quia sunt aliqui in Alexandria populi tuam declinantes communionem, unam eos in civitate ecclesiam habere permitte. Ad hanc propositionem Athanasius mox occurrit, et ait : O imperator, potestatem habes jubere simul et agere quæcunque volueris. Sed etiam ego beneficium a te deposco, quod mihi concedi precor. Principe vero continuè se daturum esse pronuntiante, repente subjunxit Athanasius, idem beneficium sibi largiri petens, quod quærebat imperator accipere. Unam enim et ipse ecclesiam postulabat dari per singulas civitates declinantibus Arianorum communionem. Igitur Athanasii sententiam inutilem sibi cognoscentes Ariani, hoc quidem differendum esse dixerunt, et agendum quod placeret imperatori : quia imperator Paulo, et Athanasio, et Marcello, et Aselepæ Gazæ, et Lucio Adrianopoleos secundum ea quæ in concilio Sardiceno placuerant, proprias restituerat sedes. Unde principalia sacra [*id est, sacræ litteræ principis*] per singulas civitates ad eorum mittebantur ecclesias, quibus jubebatur ut eos repente susciperent. Igitur in Ancyra, expulso Basilio, et pro eo introducto Marcello, non fortuita turba provenit, quæ derogationem contraria sapientibus irrogavit : Asclepam vero continuo Gazæi susceperunt. In Constantinopolitana civitate Macædonius ad modicum tempus Paulo successit, apud semetipsum in Ecclesia remota collectiones agens. Pro Athanasio tamen solo imperator episcopis, et clericis, atque plebi scripsit, ut eum libenter susciperent. Insuper etiam quæ contra eum in judiciis acta fuerant, aliis litteris aboleri jussit. Quæ vero de ambabus rebus scripta

A sunt, hæc esse noscuntur. *SOCRATES, lib. ii, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 111. (An. Dom. 350.)*

CAPUT XXXI.

Epistola Constantii per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt cassata.

Victor Constantius Maximus, pius, episcopis et presbyteris catholicæ Ecclesiæ salutem.

Reverendissimus episcopus Athanasius non est Dei gratia derelictus ; nam licet brevi tempore humana fuerit probatione submissus, tamen debitum providentiæ universa perspicientis [*Ms. Lyr., prospicientis*] noscitur suscepisse decretum : recipiens voluntate Dei nostroque judicio patriam suam, pariter et Ecclesiam cujus divino nutu præsul exstabat. Huic enim consequenter oportebat nostram adesse mansuetudinem ; quatenus omnia adversus eum, et ejus communicatores definita, omnisque suspicio et illusio contra eum gesta, de cætero sit inanis et vacua ; et relevatio, quam dudum clerici ejus habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc ejus gratiæ adjiciendum esse censuimus, quatenus omnes ordinis sacri cognoscant, concessum omnibus sibi conjunctis, ut sine timore sint, sive episcopi, sive sint clerici ; sufficit enim unicuique circa eum rectæ voluntatis unio. Quicumque enim meliori judicio atque parte constituti, hujus eligunt communionem, hos omnes præcipimus ad instar præcedentis providentiæ, etiam nunc voluntate Dei, nostræ gratiæ largitatem adipisci. *SOCRATES, lib. ii, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 112. (An. Dom. 350.)*

256 CAPUT XXXII.

Epistola Constantii ad Alexandrinos, ut reciperent Athanasium.

Victor Constantius Maximus, Pius, populo Alexandrino Ecclesiæ catholicæ salutem.

In omnibus perhibentes nostræ æquitatis intentionem, scientesque quoniam diu providentiæ vestri contemplatoris estis alienati, id est, pontificis Athanasii, qui propter insertam rectitudinem, suorumque morum probitatem cunctis innotuit, eum denuo ad vos destinare censuimus. Hanc itaque consue- et competenter suscipientes, et apud clementem Deum adjutorem orationum habentes, vobis congruam simul et nobis placitam concordiam atque pacem secundum Ecclesiæ sanctionem ubique probatæ [*Ms. Lyr., prolata*] sufficienter festinate servare. Non enim rationabile est aliquam discordiam inter vos agitari, aut tumultum nostrorum temporum discipline contrarium ; et hoc quidem abesse a vobis omnino volumus. Orationibus autem sufficienter, eo scilicet præsule et adjutore apud Deum, vos instare solemniter admonemus ; quatenus tali proposito ad orantium vota perveniente, etiam gentiles idolorum errori hactenus servientes, ad cognitionem sacre religionis sub alicuius festinent. O charissimi nobis Alexandrini, rursus igitur admonemus ut in his quæ dicta sunt persistatis, et omnes episcopum decreto

superno nostraque sententia destinatum libenter et pie suscipiatis, et toto animo totaque voluntate amplectendum existimetis. Hoc enim et vos decet, et nostrae mansuetudini noscitur convenire. Ut autem omnis turbæ seditionis occasio perimatur, iudicibus apud vos habitis, litteris nostris præcipimus, quatenus omnes, quos seditiosos agnoverint, legitimæ vindictæ subiciant. Utraque igitur perspicientes, et nostram cum Deo sententiam, et rationem professionis vestræ, nec non et supplicium contra seditiosos indictum, competenter et congrue sacræ religionis jura servate. Prædictumque Deo amabilem virum omni reverentia et honore colite; et orationes una cum eo pro vobis ipsis et nostræ vitæ favore [*Ms. Theod.*, fautori] omnium Salvatori Deo letanter offerite. SOCRATES, *lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 113.*

CAPUT XXXIII.

Epistola Constantii pro Athanasio, ut aboleretur quicquid contra eum gestum est.

Victor Constantius Augustus Nestorio salutem.

Eadem vero forma præsidibus Augustorum Nicææ, Thebaidis et Libyæ scriptum est. Quicquid dudum ad lesionem et injuriam Athanasio episcopo communicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam et ministerium quo privati fuerant ejus clerici, eosdem rursus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem nostram servari censemus; quatenus Athanasio episcopo suæ Ecclesiæ restituto, communicatores ejus habeant ministerium quod semper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noscuntur, ut et ipsi gaudio potiantur. SOCRATES, *lib. II, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 114.*

CAPUT XXXIV.

Quomodo Athanasius Alexandriam sit reversus.

Tantis et talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriam aggressus venit in Pales-tinam, apprehendensque Hierosolymam, et episcopo Maximo innotescens gesta Sardiceni concilii, et quia Constantius imperator illorum decreto iudicioque consenserat, præparavit ut episcoporum illic habitantium synodus ageretur. Maximus autem in nullo segnis de Syria atque Palestina universos evocavit episcopos. Factoque concilio restituit et ipse beato Athanasio communionem et dignitatem. Scripsitque etiam ipsa synodus Alexandrinis, et omnibus in Ægypto, et Libyis episcopis, clericis atque plebi, ea quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanasii derogatores episcopi: quoniam primitus deponens eum, rursus ex poenitentia tanquam nihil fuisset actum, sententiam pro Athanasio protulit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc agnoscentes Ursacius et Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardentem habuerant, declinantes a priori voluntate Romam profecti sunt, libellumque poenitentiae Julio offerentes episcopo, et in consubstantialitatis consensere sermone, et litteras Athanasio direxerunt, seque ei de cætero communicare professi sunt. Sic itaque tunc Ursacius et Valens gestis Athanasii superati, conversi [*Ms. Lyr.*, reversi] sunt.

A Athanasius ergo per Pelusium pergebat ad Alexandriam. Transiens autem per civitates, edocebat ut Arianos universi declinarent, et consubstantialitatis dogma complecterentur. In quibusdam vero ecclesiis ordinationes fecit. Et hoc fuit initium querelæ adversus eum, quia in aliorum ecclesiis ordinare præsumpsit. Hæc itaque de Athanasio provenerunt. SOCRATES, *lib. II, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 114.*

CAPUT XXXV.

Quibus occasionibus tunc respublica turbabatur, et de divisione Antiocheni populi propter fidem.

B Interea respublica fortuitis casibus urgebatur: unde quæ sunt capitularia non est incongruum breviter explanare. Igitur quia, edificatore Constanti-nopolitane civitatis moriente, tres ejus filii imperium susceperunt, in præcedentibus est narratum. Sciendam autem quia cum istis imperavit consobri-nus eorum, nomine Dalmatius, vocabulum patris habens; qui dum paululum imperasset, a militibus interemptus est, non jubente Constantio ut occide-retur, nec tamen prohibente. Dum vero Constanti-nus minor fratris partes invaderet, et ipse a militibus congressione facta peremptus est. Hoc autem jam sæpe dictum est. Post mortem vero Constantini minoris, Persicum 257 contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non valebat; nam eum nocte prælium circa fines Romanorum atque Persarum fuisse gestum, validiores tunc Persæ ad breve tempus inventi sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degabant, sed per Athanasium de consubstantialis verbo circa Ecclesias erat pugna. SOCRATES, *lib. II, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 115.*

Denique apud Antiochiam non concordabant in professione sua clerus et populus; sed per choros, ut est consuetudo, ad hymnos dicendos Deo in sine psalmodum monstrabant propriam voluntatem. Et hi quidem Patri et Filio, sicut æqui honoris, gloriam dicebant; hi vero Patri in Filio, per interpositionem præpositionis, Filium secundum esse monstrantes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex heresi adversa sedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non præsumeret eos qui secundum traditionem Nicæni concilii psallerent Deo: quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suum jam canum: Hac, inquit, nive soluta, latum congeretur immensum. Per hoc ostendens quod se defuncto seditionem populo generaret illa discordia quæ in hymnis fiebat, non patientibus suis successoribus eam populi varietate sentire. Athanasius igitur veniens ad Ægyptum, innotuit synodales epistolas Julii Rom. pont., iusuper et synodalem Maximi Hierosolymitani, quæ talia continere dignoscuntur. SOZOMEN., *lib. III, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 555.*

CAPUT XXXVI.

Epistola Hierosolymitani concilii ad Ægyptiacos episcopos.

Sancta synodus Hierosolymitana congregata per Ægyp-

ptum, Libyam et Alexandriam constitutis presbyteris, diaconibus et plebi, fratribus desideratissimis, in Domino salutem.

Cunctorum Deo digne gratias agere non valeamus, fratres charissimi; in quibus enim miracula semper egit, etiam modo cum Ecclesia vestra fecit: pastorem vestrum, et dominum, consacerdotemque nostrum Athanasium vobis sua pietate restituens. Quis enim aliquando speravit oculis carnalibus intueri, quem nunc et nos et vos inspicitis, respicientes quem videre desiderastis? Sed vere orationes vestrae a Deo omnium sunt auditae, qui curam habet Ecclesiae suae, et vestras lacrymas atque gemitus semper inspexit; quapropter vestras audivit preces. Eratis enim sicut oves abjectae et fatigatae, non habentes utique pastorem. Propterea visitavit vos caelitus Pastor verus, et de propriis ovibus curam gerens, restituit vobis quem noscimini concupisse. Ecce enim et nos omnia pro ecclesiastica pace facientes, vestraeque dilectioni conspirantes, in ejus amplexu processimus; et communicantes ei per eum vos alloquimur, scriptaque praesentia destinamus. Itaque secundum gratificata vota vestra, seitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilem nostrorum imperatorum incessanter orare, quoniam et ipsi cognoscentes vestrum desiderium, eum vobis restituere destinarunt. Omni ergo honoris manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonavit. Festinate siquidem semper in Deo gaudere, et glorificare Dominum, per quem et cum quo Patri est gloria in saecula saeculorum, Amen. Veniens igitur Athanasius in Aegyptum, quos quidem agnovit Arii sectatores deposuit. Quibus a se depositis, Ecclesias eorum praecipit fidem tenere Niceni concilii, eamque summo studio custodiri. *Sozomen., lib. iii, cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 535.*

CAPUT XXXVII.

De Magnentio tyranno, et de Britannione atque Nepotiano.

Sic itaque se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emerit Hesperias (*an. Dom. 352*); qui Constantem imperatorem Occidentalium partium, facto dolo, circa Gallias interemit. Quo gesto, interstinum inflammatum est bellum. Magnentius etenim tyrannus cunctam tenebat Italiam, Africamque, et Libyam, simul et Gallias. In Illyrico vero et in Sirmio aliud rursus a militibus exortum est bellum per tyrannum nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Constantini Nepotianus nomine imperium assumpserat, monomachorum virtute suffultus, et Nepotianum quidem Magnentii milites deposuerunt; Magnentius autem procedens, universas partes vastabat Hesperiae. Horum igitur omnium malorum immensa confluentia brevi tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, haec acta noscuntur consulatu Sergii et Nigriani (*id est anno Dom. 350*). His itaque nuntiis apparebat quia ad Constantium solum imperii jura pervenissent; quo propectu, contra ty-

rannos semetipsum quo poterat praeparabat. *Socrates, lib. ii, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 116.*

CAPUT XXXVIII.

De insidiis contra Athanasium gestis, et de levitate Constantii.

Advrsarii siquidem Athanasii opportunum se tempus invenisse judicantes, rursus adversus eum machinabantur. Tunc imperatori Constantio suggererunt quia omnem Aegyptum subvertisset et Libyam. Invidiam vero maxime auxit ejus, eo quod ordinationes in parochiis fecisset alienis. Athanasius interea, dum venisset ad Alexandriam, synodum Aegyptiorum congregavit episcoporum. Qui consona decreverunt Sardicensi concilio atque Hierosolymis celebrato. Constantius igitur imperator, dudum et ipse Ariarum secta praecipue occupatus, omnia quae paulo ante ei placuerant in contrarium demutavit. Et primum quidem Ecclesiae Constantinopolitanae pontificem Paulum deportari jussit exilio; quem deducentes, in Cucuso Armeniae suffocarunt. Marcello autem denuo projecto, Ecclesiam Ancyranam Basilius rursus invasisit. Lucius autem Adrianopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantumque valuerunt quae de Athanasio **258** dicebantur, ut in immensum furorem cadens imperator, eum ubicunque reperiretur juberet occidi: cum quo Theodulum et Olympium praesules Ecclesiarum Thracensium. Igitur Athanasium voluntas imperatoris non latuit, sed praesentens, fuga dilapsus est et iniquas principis declinavit. Cujus fugam dilataverunt Ariani, praecipue Narcissus Neroniadi episcopus, Georgius Laodiciae, et Leontius tunc Antiochena praesul Ecclesiae. Is enim cum presbyter esset, dignitate privatus est, quia cum muliere Eustolia nomine degens, et turpem suspicionem celare volens, genitalia sibimet noscitur abscidisse, et de caetero quidem fiducialiter cum muliere vivebat. Postea vero studio imperatoris Constantii in Antiochena Ecclesia ordinatur episcopus post Stephanum, qui primitus successerat Placito. Haec igitur de his dicta sufficiant. *Socrates, lib. ii, cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 116.*

CAPUT XXXIX.

De Macedonio ejusque crudelitate.

Eo tempore Constantinopoli Macedonius tenebat ecclesias, Paulo scilicet amputato praedicto modo. Qui de imperatore praesumens, Christianis commovit bellum, et non minus quam quod tyranni eo tempore faciebant: suadens enim imperatori ut ei ecclesias vastandi ferret auxilium, egit ut lege firmarentur quaecunque pessime agere nitebatur. Muniens enim semetipsum monasteriis plurimis, quae ipse propria voluntate in Constantinopolitana urbe constituit, et pactis episcoporum in circuitu positorum, frequenter dicitur afflxisse Pauli dogmata sapientes. Et primum quidem expulit eos ex ecclesiis, deinde vero communicare sibi coegit, ita ut plurimi plagarum immunitate delicerent, alii vero substantiis, alii humana

civilitate privarentur, aliis in frontibus characteres ponerentur, ut essent huiusmodi signo notati. Hæc itaque faciebant per omnes Orientis urbes, præcipue tamen Constantinopoli. Quam persecutionem primo A tardantem Macedonius auxit episcopus. Hælladiæ vero civitates Illyrici, neenon et Hesperix partes manebant immotæ. SOCRATES, *lib. II, cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 27, p. 117.*

LIBER QUINTUS.

259 CAPUT PRIMUM.

Quod defuncto Constante rursus Ariani Constantium adversus Athanasium excitaverint.

Brevi siquidem tempore prætereunte, defuncto Occidentis imperatore Constante, Constantium fautores Arii compulerunt, Athanasii ad eum memoriam revocantes, quasi ipse fuisset qui ei fratrem fecerit inimicum, ita ut pene disruptis naturæ vinculis usque ad bella descenderent. His incitantibus Constantius motus, non solum expelli, sed etiam perimi sacratissimum Athanasium imperavit. Et mittens quemdam Sebastianum ducem cum maxima militari manu, velut erroneum iussit interimi. Quomodo autem et ille cum exercitu venerit, et iste diffugerit, ipse qui passus et mirabiliter liberatus est melius enarrabit; nam in satisfactione suæ fugæ sic ait. THEODORETUS, *lib. II, cap. 13, p. 87.*

CAPUT II.

Quid Athanasius in satisfactione suæ fugæ retulerit.

Veruntamen exquirant modum etiam discessionis, et agnoscant a suis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes ut eos accenderent et ignorantibus nos ostenderent; et licet sine ulla compassione sint, vel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaque jam nox, et aliqui populorum ad vigilias venerant, expectabatur futura die collectio. Dux autem repente astitit cum militibus ultra quinque millibus habentibus arma, et gladios enudatos, arcus, sagittas et vectes; et ecclesiam quidem ipse circumdedit, statuens milites sibimet coherentes, ut nullus posset egredientium ab ecclesia eorum manus evadere. Ego vero irrationabile iudicans in tanta confusione populum derelinquere, et non magis ante illos pericula sustinere, residens in sede præcepi ut diaconus psalmum legeret, populis respondentibus: *Quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. cxvii, 1); et sic omnes in domos suas abierunt [ed., abierunt].* Sed dux postea ingrediente, et militibus sacrarium circumstantibus ut nos capere potuissent, clerici quidem qui sunt inventi, simul et populi clamabant, poscentes ut et nos discederemus una cum populo. Ego vero magis e diverso dicebam non nos discedere, nisi omnes sigillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, sic præcepi universos abscedere, melius esse dicens me periculo subjacere, quam quemlibet eorum excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, et reliquis subsequentibus, quidam monachi qui ibi nobiscum fuerant, et aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos; et ita testis est ipsa veritas. Militibus aliis sacrarium circumstantibus, aliis per ecclesiam discurrentibus, per medium eorum, Domino iter dante

atque custodiente, pericula cuncta transivimus, Deum magnifice glorificantes, quoniam neque populum neci tradidimus, sed etiam quatenus salvaretur actum est, et manus quærentium nos effugere prævaluimus. THEODORETUS, *lib. II, cap. 13, p. 87.*

260 CAPUT III.

Quid Athanasius rursus de geatis Georgii in libro de fuga sua retulerit.

Quæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit, ipsius Athanasii, qui hæc passus est voce narremus. In libro enim quem de fuga sua scripsit, hæc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuo nos quærentes occidere. *Et facta sunt novissima pejora prioribus (Matth. xii, 45).* Repente namque milites circumdantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente namque Quadragesima Georgius ex Cappadocia ab eis missus, auxit mala quæ illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaque Paschæ, virgines mittebantur in carcerem, episcopi vincti a militibus ducebantur, orphanorum et viduarum domus abripiiebantur, et invasiones in domibus agebantur, et noctibus Christiani deponebantur, obsignabantur domus, et fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed graviora postea sunt præsumpta. Septimana enim quæ fuit post sanctam Pentecosten, populus jejunaus est egressus ad cœmeterium orationis causa, eo quod omnes communionem Georgii declinarent. Sed hoc agnoscens ille nequissimus ipse concitavit Sebastianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum armatorum, gladios evaginos, arcus, sagittasque ferentium, facto impetu in ipso die dominico, super populum irruit; et paucos orantes inveniens, cum jam plurimi discessissent, talia gessit qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto, statuens virgines secus ignem, cogebat eas ut se profiterentur Arianas. Cunque eas cerneret esse victrices, et de igne nullo modo cogitare, sic earum vultus laceravit, ut vix agnosci post tempora potuissent. Tenens autem et quadraginta [*ms. Lyr., quadringentos*] viros tormento noviore discerpit. Sectis namque de palma virgis et habentibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus laceravit, ut quidam eorum sæpius a medicis incisi sint propter spinas quæ eorum dorsis inhærebant; alii vero, dum non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem qui vivere potuerunt, et quamdam virginem exsilio deportavit in maximam Oasim [*ed., Stasim*]. Corpora vero mortuorum primo quidem reddi non passus est, sed celavit, insepulta relinquens ea, ut quasi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem agunt qui mentis errore desipiunt.

Nam cum parentes mortuorum gauderent equidem propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorum, potius eorum impietatis iudicia personabant. Post hæc autem ex Ægypto atque Libyis exsilio deportaverunt episcopos Ammonium Mutium, Gaium, Philonem, Hermen, Plenum, Psenosirim, Nilamonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum et presbyteros Hieracem et Dioscorum; et sic eos acerbissime per itinera compulerunt, ut quidam eorum in ipsis itineribus, alii vero per exsilia morerentur. Fugaverunt autem episcopos plus quam triginta, habentes studium secundum Achab, ut, si possent, amputarent penitus veritatem. *SOCRATES, lib. II, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 118.*

Super hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros virginibus illis scripsit quæ crudelissimas pertulerunt passiones, dicens inter hæc: Propterea nemo vestrum sit tristis, licet et sepulturam vobis denegent impii et prohibeant vos efferrî. Nam usque ad hoc nequitia pervenit Arianorum, ut et portas clauderent, et circa sepulturarum loca, veluti demones, residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum [*ms. Lyr., electorum*]. Hæc ergo et his similia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelæ suæ putabat, cum utique aut vivum eum deducet, aut mortuum decollari, et caput ejus imperator sibi jussisset afferri. Pro qua re etiam premium maximum promisit hujusmodi aliquid nuntianti. *THEODORETUS, lib. II, cap. 14, p. 90.*

CAPUT IV.

Quemadmodum Britannio sit privatus imperio.

Imperator interea in Illyricum castrametatus est, cogebat eum publica necessitas, et maxime Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cumque venisset in Sirmium, mutuo foederibus habitis Britannionem vidit. Actumque est ut milites qui eum constituerant transirent ad favorem Constantii. Quo facto, solum Constantium imperatorem Augustum voce emissa clamaverunt (*an. Dom. 354*). Cumque de Britannione nulla memoria fieret, ille repente sentiens se traditum, ad pedes se prostravit imperatoris. Porro Constantius auferens ejus coronam simul et purpuram, elementer ei locutus est, monens ut sub schemate privato quiesceret; quod utique ejus ætati potius conveniret, quam habere nomen sollicitudinibus onustatum; jussitque ei sumptus uberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cumque in Prusa Bithyniæ Britannio moraretur, Constantius scripsit ei, dicens quia multorum honorum ei causa fuisset, quem a tantis cogitationibus et malis ipsi provenientibus liberasset; nec se bene fecisse, quia quæ sibi præstare debuerat, illi potius impendisset. *SOCRATES, lib. II, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 120.*

CAPUT V.

De Gallo Cesare, et de signo crucis quod tunc in caelo apparuit.

Tunc igitur imperator Galium consobrinum suum

A Casarem fecit. Cui suum nomen imponens in Syriam Antiochiæ destinavit, ut partes per eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam veniente, circa Orientem signum Salvatoris apparuit. Columna namque sub specie crucis in caelo visa maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnentium destinavit. Ipse vero in Sirmio morabatur, et rei sustinebat eventum. Tunc igitur et Photinus Ecclesiæ præsul aperte dogma quod ipse compererat exponebat. *SOCRATES, lib. II, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 120.*

Dicebat autem: Deus quidem omnipotens unus, qui in proprio Verbo condidit universa. Ante sæcula vero nativitatem et existentiam Filii dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum (*anno Dom. 355*). *SOZOMEN., lib. IV, cap. 5. Edit. Christ. cap. 6, p. 542.*

261 CAPUT VI.

De Photino hæresiarcha ejusque damnatione.

Quamobrem tumultu surgente, jussit imperator concilium in Sirmio congregari. Convenitque illic ex Orientalibus quidem Marcus Arethusæ, et Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinaverant Ariani. Venit etiam Basilius expulso Marcello Ancyre præsule, Pancratius Pelusii, Hippacianus Hieraclæ; Occidentalium vero Valens Myrsenus, et tunc famosissimus hominum Osias Cordubæ pontifex, pariter invitus. Isti siquidem post consulatum Sergii et Nigriani (*id est an. Dom. 351*) (quo anno propter bellorum turbas nullus consulum fuerat solemniter ordinatus) convenerunt in Sirmio, et Photinum (dogma Sabellii Libyensis et Pauli Samosatani sæpe cognoscentes) repente damnaverunt. *SOCRATES, lib. II, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 29, p. 121.*

CAPUT VII.

Fides exposita in Sirmio cum capitulis subjectis

Post hæc de fide propositiones ediderunt, unam Græce, aliam Latine, multum sibimet textu sensuque concordem. *SOZOMEN., lib. IV, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 542.*

Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehendentes, alias propositiones de fide sanxerunt. Et unam quidem Attico eloquio Marcus edidit Arethusæ, sed cum Romana lingua concordiam non habentem neque sermone, neque compositione, sed nec ipsi Græcitati convenientem. Unam itaque Latine a Marco compositam hic subjungamus; secundam vero, quam in Arimino postea relegerunt, loco proprio ponemus, cum ea quæ ibi gesta sunt dixerimus: utraque tamen in Græcitatem conversa est. Marcus ergo hoc modo expositionem de fide dictavit:

Credimus in unum Deum Patrem, omnipotentem, creatorem et factorem universorum, ex quo omnis paternitas in caelo et in terra nominatur; et in unigenitum ejus Filium Dominum nostrum Jesum Christum, qui ante omnia sæcula ex Patre natus est; Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in caelis et in terra, visibilia et invisibilia:

Verbum existens, et sapientia, et lumen verum, et vita; qui novissimis diebus propter nos humanatus est ex sancta Virgine, et crucifixus, et mortuus, et sepultus, et resurrexit a mortuis tertia die, et ascendit in cœlum, et sedet in dextera Patris, et venturus est in consummatione sæculi judicare vivos et mortuos, et reddere unicuique secundum opera sua. Cujus imperium sine fine existens, in sæcula permanet infinita. Erit enim sedens in dextera Patris, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et in Spiritum sanctum Paracletum, id est consolatorem, quem promittens apostolis post ascensionem ad cœlos esse mittendum, ut doceret et commemoraret eis universa, transmisit. Per quem etiam sanctificantur animæ credentium in eo veraciter.

Eos autem qui dicunt ex non existentibus Filium, aut ex altera essentia, et non ex Dei; et, quia erat tempus aut sæculum quando non erat, alienos novit sancta Ecclesia catholica. Rursus igitur dicimus:

1. Si quis Patrem et Filium duos deos dicit, anathema sit.

2. Et si quis Deum Christum ante sæcula Filium Dei, ministrantem Patri ad creationem universorum non confitetur, anathema sit.

3. Si quis ingenitum, aut Patrem ejus ex Maria natum dicere præsumit, anathema sit.

4. Si quis secundum præscientiam ante Mariam dixerit Filium esse, et non ante sæcula ex Patre natum apud Deum esse, et per ipsum omnia facta (Joan. 1, 3), anathema sit.

5. Si quis substantiam Dei dilatari aut contrahi dixerit, anathema sit.

6. Si quis dilatatam substantiam Dei Filium dixerit facere, aut dilatationem ejus substantiæ Filium nominaverit, anathema sit.

7. Si quis affectivum, aut prolativum verbum dixerit Dei Filium, anathema sit.

8. Si quis hominem solum dixerit Filium, qui ex Maria est, anathema sit.

9. Si quis Deum et hominem ex Maria dicens, Deum ingenitum eundem intelligit, anathema sit.

10. Si quis illud quod scriptum est: *Ego Deus primus, et ego postea, et præter me non est Deus* (Isai. XLIV, 6), cum in destructionem idolorum et deorum non existentium dictum sit, ad destructionem magis unigeniti ante sæcula Dei, Judaice percipit, anathema sit.

11. Si quis audiens, *Verbum caro factum est, Verbum in carnem mutatum putaverit, aut conversione facta suscepisse carnem, anathema sit.*

12. Si quis unigenitum Filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, aut passionem, aut conversionem, aut mutationem, aut peremptionem sustinuisse dicit, anathema sit.

13. Si quis quod scriptum est: *Faciamus hominem* (Gen. 1, 26), non Patrem ad Filium dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse Deum, anathema sit.

14. Si quis contra Jacob non Filium tanquam ho-

minem luctasse (Gen. xxxii, 24), sed ingenitum Deum, aut Patrem ejus dixerit, anathema sit.

15. Si quis illud quod scriptum est: *Pluit Dominus a Domino* (Gen. xix, 22), non de Patre et Filio pereperit, sed ipsum a semetipso pluire dixerit, anathema sit. Pluit enim Dominus Filius a Domino Patre.

16. Si quis audiens Dominum Patrem, aut Filium Dominum, et Dominum Patrem et Filium, et Dominus a Domino dicens, duos asseruerit Deos, anathema sit; non enim coaptamus Filium Patri, sed subditum novimus. Neque enim descendit in corpus sine voluntate Patris, neque pluit a semetipso, sed a Domino, auctoritatem videlicet præbente Patre. Neque sedit a dextris a semetipso, sed aulit, dicente Patre: *Sede a dextris meis* (Psal. cix, 1).

17. Si quis Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unam personam dicit, anathema sit.

18. Si quis Spiritum sanctum Paracletum dicens ingenitum asserit Deum, anathema sit.

19. Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit Paracletum præter Filium; ait enim: *Et alium Paracletum mittet vobis Pater, quem ego rogabo* (Joan. xiv, 16), anathema sit.

20. Si quis Spiritum dicit partem Patris aut Filii, anathema sit.

21. Si quis Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, tres dicit Deos, anathema sit.

22. Si quis consilio Dei tanquam unam creaturarum factum asserit Filium Dei, anathema sit.

23. Si quis nolente Patre natum Filium dixerit, anathema. Non enim invitus et vim passus Pater necessitate naturali, quasi nolens, genuit Filium; sed illico, ut voluit, etiam sine tempore et sine passione ex semetipso genuit eum.

24. Si quis ingenitum et sine principio dicit Filium tanquam duos sine principio, et duo ingenta dicens, et duos faciens Deos, anathema sit. Caput enim est et principium omnium Filius, caput autem Christi Deus. Sic enim ad unum omnium principium, quod est sine principio, per Filium pie omnia referuntur. Rursus autem subtiliter inspicientes Christianum sensum, dicimus:

25. Si quis Christum Deum Filium Dei ante sæcula, ministrantem Patri ad omnem creationem non dixerit, sed ex quo ex Maria natus est, ex tunc dicit Filium et Christum esse vocatum, et initium percepisse, ut Deus esset, anathema sit, sicuti Samosatenus. *Socrates, lib. II, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 30, p. 121.*

CAPUT VIII.

Alia fides exposita Sirmii Latine, quam nos ex Græco transtulimus; et de disputatione Photini.

Quoniam de fide quemdam placuit fieri tractatum, omnia caute quesita sunt et exposita Sirmii sub præsentia Valentis, et Ursacii, atque Germani, et cæterorum. Constat unum Deum esse Patrem omnipotentem, sicut etiam in omni orbe terrarum annuntiat. Et unum unigenitum Filium ejus Jesum Christum Dominum et Deum, Salvatoremque nostrum ex

eo ante sæcula genitum; duos autem Deos non oportere dici, quoniam et ipse Dominus ait: *Ibo ad Patrem meum, et ad Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* (Joan. xx, 17). Propterea et omnium Deus est, sicuti etiam Apostolus docuit: *Judaorum Deus non solum, nonne et Grecorum et gentilium? Utique. Quoniam circumcisio ex fide, et præputium per fidem* (Rom. iii, 29, 30); et cetera quidem omnia consonant, et nulla remanere videtur discordia. Quia vero multos movet sermo Latinus substantiæ, quæ Græca lingua dicitur *ὁμοίσις*, ut scrupulosissime cognoscatur *ὁμοούσιον*, hoc est ejusdem substantiæ, aut *ὁμοῦσιον*, id est similis substantiæ, non oportet horum sermonum quamdam omnino fieri mentionem, neque de his exponi apud Ecclesiam: propter hanc causam ac rationem, quia in sanctis Scripturis nihil tale conscriptum est, et quoniam hæc ultra humanam scientiam et intellectum sunt, et quia nullus potest generationem Filii narrare, sicut scriptum est: *Generationem ejus quis enarrabit* (Isai. lxxviii, 8)? Hoc enim sciendum, solum Patrem nosse quemadmodum Filium generavit, et rursus Filium, quomodo ipse de Patre sit genitus. Nulli vero dubium est majorem esse Patrem honore, et dignitate, atque divinitate, et ipso nomine paterno esse potiorum, testificante Filio ipso: *Qui me, inquit, misit Pater, major me est* (Joan. xiv, 28). Et hoc esse catholicum nullus ignorat, duas personas esse Patris et Filii; et Patrem quidem majorem, Filium vero subjectum eum omnibus quæ ei Pater subiecit ejus; Patrem vero initium non habere, et invisibilem, et immortalem, et impassibilem esse; Filium vero natum ex Patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine, et hujus nativitatem, sicuti prædictum est, nullum nosse, nisi solum Patrem. Ipsum vero Filium Dominum et Deum nostrum, carnem seu corpus, hoc est hominem assumpsisse, sicut et angelus annuntiavit, et omnes Scripturæ docent, et maxime ipse Apostolus doctor gentium: hominem assumpsit Christus ex Maria Virgine, per quem passus est. Apex autem totius fidei et firmamentum est, ut Trinitas servetur semper, sicut in Evangelio legitur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Integer autem atque perfectus est numerus Trinitatis. Paracletus vero Spiritus sanctus per Filium missus, venit secundum promissionem, ut apostolos et omnes credentes sanctificaret. His igitur explanationibus, etiam post damnationem, Photinum consentire et subscribere suadebant, promittentes ei reddere episcopatum, si per pœnitentiam anathematizaret dogma quod ipse compererat, et in eorum sententia consonaret. Ille vero eorum quidem propositum non suscepit; sed provocavit eos ad disputandum. Quapropter definito die imperatoris voluntate convenerunt præsentibus episcopi et senatorum non pauci, quos præceperat adesse disputationi princeps. Inter quos restitit Photino Sabinus, Ecclesiæ tunc Ancyrae præsul, exceptoribus voces eorum conscribentibus. Magnaque certamina sermonum inter utramque partem facta noscuntur. victusque Photinus

A damnatus est. Et in fuga consistens, de cætero libros utraque lingua conficiebat, quoniam neque Latino sermone videbatur ignarus. Scripsit quoque contra omnes hæreses, proprium studens dogma firmare. Et de Photino quidem hæc dicta sufficiant. Sciendum tamen quoniam Sirmio convenientes episcopi, pœnitentia ducti sunt in expositione fidei Latina lingua prolata. Post editionem namque sibi eam contrariam judicabant. Quam studuerunt ab episcopis qui eam jam subscripserant reddi, quoniam celabatur [ma. *Santheod.*, celebrabatur] a plurimis. Imperator autem edictis queri præcepit editionem ipsam, supplicium minatus si quis eam celasse comperiretur. Sed neque terror destruere potuit quod semel fuerat institutum, eo quod apud multos haberetur. Et de his quidem B ista dixisse sufficiat. SOCRATES. *lib. ii, cap. 25, edit. Christ.*

CAPUT IX.

De Osio Hispano.

Quia vero et de Osio Hispano, invito illuc veniente, fecimus mentionem, breviter etiam de eo dicendum est. Ante paululum tempus iste vir molimine Arianorum fuerat missus exsilio. Tunc autem studio eorum qui Sirmio convenerunt eum evocavit imperator, volens eum aut suasionem aut necessitate concordare presentibus. Hoc enim facto, maximum fidei eorum putabatur esse testimonium. Quapropter, sicuti dixi, ex necessitate venit. Et dum eis consentire 263 respiceret, tormenta longævus, plagasque perpressus est; unde etiam necessitate vehementi expositionibus tunc editis consensit atque subscripsit. Hunc ergo terminum habuerunt quæ tunc Sirmio gesta noscuntur. Imperator autem Constantius morabatur in Sirmio, et belli, quod gerebatur contra Magnentium, exspectabat eventum. SOCRATES, *lib. ii, cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 51, p. 126.*

CAPUT X.

De Magnentio tyranno et de tyrannida Sylvano.

Interea Magnentius ad seniores perveniens Romanos, multos peremit senatorum ac populi. Et agnoscens vicinos esse contra se Constantii milites, abcessit ad Gallias partis occidentalis. Coniungit illic bellum sæpius inter alterutros exercere, modo isti, modo illi victores esse videbantur. Novissime autem devictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliarum castrum; vidensque suos milites quasi de perditione tristes, stans celsiore loco, eos nitentibus alloquutionis consuetudine confortare. Tunc illi favorem solitum Magnentio exhibere preparati, e diverso nolentes, clamaverunt omnes: Constanti Auguste, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tanquam ei non divinitus concederetur imperium. Et propterea relinquens castrum ad ulteriora tendebat. Sequentibus autem Constantii militibus, circa Seleucum montem facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunensem urbem; comperensque suam matrem et fratrem, quem Cæsarem constituerat, interfectos, novissime interfecit et semetipsum, consulatu Constan-

tii sexto, et Constantis Galli secundo (*Id est, an. A. Dom. 353*), Augusti die quinto decimo. Non post multum vero tempus, etiam Decentius, alter ejus frater, semetipsum strangulavit. Sed neque sic circa rempublicam quies venit. Nam post paululum apud Gallias Occidentales Sylvanus quidam tyrannus est exortus, quem duces Constantii velociter peremerunt. *SOCRATES, lib. II, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 32, p. 127.*

CAPUT XI.

De resultatione Judæorum, et de tyrannide Galli Cæsaris atque peremptione.

Porro Judæi in Diocæsarea Palestine resistentes, vicina loca turbabant; et sumentes arma, tentabant resultare Romanis. Post hæc itaque Gallus Cæsar cum Antiochiæ degeret, exercitu destinato eos apprehendit, civitatemque vastavit. Cumque videretur sibi prospere gessisse, felicitatem non ferens, accëssit ad tyrannidem. Et non insinuans imperatori suam intentionem, quæstorem vocabulo Magnum, et Domitianum præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Constantius indignatus, evocavit eum. Qui cum contemnere non valeret, pergebat ad principem. Cumque contra insulam Flæconensem venisset, eum illic Constantius præcepit interimi. *SOCRATES, lib. II, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 33, p. 128.*

CAPUT XII.

De Juliano Cæsare, et quod Julio successerit Liberius.

Post paululum vero tempus Constantius Julianum Galli fratrem Cæsarem constituens, contra barbaros direxit in Gallias. Gallus vero, qui et Constans septimo Constantii consulatu et sui tertio (*An. Dom. 354*), ita perimitur. Julianus sequenti consulatu Arbitionis et Juliani [*lege ex Cass. Chron., Lolliani*], constituitur Cæsar, die septimo mensis Novembris. *SOCRATES, lib. II, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 34, p. 128.*

Sublatis itaque tyrannis, requiem malorum videbatur habere Constantius; et deserens Sirmium, veniebat ad seniore[m] Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manibus. Credens autem ea occasione posse utriusque partis episcopos in dogmate concordare, rursus synodum in Italia celebrandam esse constituit. Interea Julius papa, octavo quindecim annis Romanam rexisset Ecclesiam, moritur. Qui successit Liberius. *SOZOMEN., lib. IV, cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 545.*

CAPUT XIII.

De Aetio hæretico.

Igitur in Antiochia Syriæ alter hæresiarchus emerit Aetius, cognomento Sine Deo (*An. Dom. 356*). Is enim eadem quæ Arius sapiebat; sed ab Arianis se segregabat, eo quod Arium in sua communione recepissent. Qui, sicuti prædictum est, aliud mente gerens, aliud voce confessus est; dum terminum synodi Nicænæ suscipiens subscripsisset, volens circumvenire tunc principem; propterea ergo Arianos Aetius declinabat. Erat namque is Aetius prius hæreticus, et ferventissime defendere Arij dogma videbatur. Eru-

ditus enim aliquantulum, Alexandriam reversus est. Et veniens in Antiochiam Syriæ, unde oriundus erat, a Leontio tunc Antiochene urbis pontifice diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis, disputans et quedam commenta concinnans, quæ non sentiebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis agnoverat. Ille namque propter sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus juvenibus exercitationis causa concribens, dialecticam sophisticis per hujusmodi contentiones opposuit. Contemplativi autem philosophi, libros Platonis et Plotini declarantes, ea quæ artificiose ab Aristotele sunt conscripta redarguunt. Sed Aetius contemplativum doctorem non habens, in commentationibus sophisticis perduravit. Quamobrem nec intelligere potuit quomodo sit ingenta generatio, et quemadmodum quod nascitur coeternum sit generanti. Parum ergo inbutus erat Aetius, et divinarum litterarum ignarus, tantummodo in contentionibus præparatus, quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et dum nec veteres, qui eloquia Christiana fuerant interpretati, legisset, assererat se multum gaudere libris Clementis et Africani, nec non Origenis, cum utique fuerint illi viri totius sapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad imperatorem Constantium, **264** et ad alios quosdam, contentiones involvens et quedam commenta conficiens. Quamobrem etiam Sine Deo vocabatur. Et licet eadem quæ Arius vindicaret, tamen a suis non valentibus intelligere perplexiones syllogismorum ejus, cum eadem quæ ille saperet, putabatur hæreticus. Et propterea eorum pulsus Ecclesia credebatur, cum ipse illis potius communicare nolisset. Hactenus enim ex istis sunt qui tunc quidem Aetiani, nunc autem Eunomiani vocantur. Posteriore namque tempore Eunomius notarius ejus, eruditus ab eo, editionem ejus hæreticam divulgavit. Sed de Eunomio locis convenientibus explanabimus. *SOCRATES, lib. II, cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 35, p. 129.*

CAPUT XIV.

De inimicis Athanasii.

Inimici quidem fidei, putantes se tempus invenisse contra defensores ejus, valde apud principem laborabant ut de Ecclesiis pellerentur omnes qui ab eis videbantur esse depositi, tanquam alterius fidei; vel quia, vivo Constante, imperatori Constantio restitissent, ita ut fuisset pene ad bella proventum. Præcipue tamen Athanasium accusabant, quia invidiæ nimietate, neque Constante vivo, et Constantio eum se diligere profitente, ab ejus molestia recedebant; sed Antiochiæ congregati Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Ephesius, et alii circa triginta, scripserunt omnes universis episcopis: quia contra sanctiones ecclesiasticas Alexandriam remeasset, nec in concilio sine culpa fuisset inventus; et jubebant ut neque communicarent ei, neque scripta dirigerent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Ve-

rum Athanasio nullus tunc sermo fuit. SOZOMEN., *lib. A* iv, *cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 546.*

CAPUT XV.

De synodo apud Mediolanum facta.

Igitur devicto Magnentio, cum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat ut Occidentales episcopi consentirent eis qui consubstantialiam esse Patri Filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens a primordio aperte vim facere, sed eis callide suadere, ut decreto contra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentirent. Sperabat enim quia si communi decreto damnaretur Athanasius, facilius suam voluntatem in religione [ed. V. et Frob., regione] completeret. SOZOMEN., *lib. iv, cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8, p. 546.*

Tunc igitur in Italiam convenerunt episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium vero ultra trecentos, ut præcepto principis concilium Mediolani celebraretur: ubi convenientes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretum fieri commune posebant, ut hoc facto penitus ei aditus Alexandriae clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicane Treviris, Dionysius Albæ metropolis Italorum, et Eusebius Vercellensis episcopi, quia ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur: surgentes magna voce clamabant dolum et circumventionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant, cum ad retractationem fidei talia probarentur inventa. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc solvitur episcoporum. SOCRATES, *lib. ii, cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 36, p. 430.*

CAPUT XVI.

De exilio orthodoxorum episcoporum, quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione conscripsit.

Deposito siquidem Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perducere potuit ad effectum, cum præsentem principem clamaretur quia injuste agebatur et impie. Quo facto et ipsi Ecclesiis sunt expulsi et in ultimis terræ finibus habitare præcepti. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa satisfactione conscribit. Quis tantum poterit memorare quantum illi gesserunt? Tunc enim Ecclesiis pacem habentibus (AN. D. Dom. 356), et populis per collectas orantibus, pontifex quidem Romanæ urbis Liberius, et Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, et Dionysius Italus, Lucifer metropolitanus insularum Sardinia, et Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni, et prædicatores veritatis, abripiuntur et traduntur exsilio, nullam habentes culpam, nisi quia in Arianam noluerunt consentire vesaniam, neque in calumniis subscripserunt nostris. De maximo autem et optimo sene, et vere confessore Osio, etiam loqui superfluum credo. Omnibus enim notum est quod etiam hunc exsilio deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed cunctis noscitur esse notissimus. Cui namque non præfuit synodo, aut recte loquens non satisfacit uni-

versis? Quæ Ecclesia hujus patrocinii memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret apud eum, non remeavit sanus? Quis indigens cum petisset, non meruit quod poposcit? Et tamen etiam contra hunc talia presumpserunt, quia impia eorum molimina cognoscens, noluit propria subscriptione firmare. THEODORETUS, *lib. ii, cap. 15, p. 90.*

Igitur imperator illos quidem mittit in exsiliū. Generale vero concilium fieri cogitabat, quatenus omnes Orientales episcopos venientes ad Occidentem, si posset, concordare efficeret. Quod cum propter itineris spatia difficile videretur, duplicem tractavit synodum celebrari: ut in Arimino quidem Itali qui tunc aderant convenirent, Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ civitate. Hoc ergo imperatore tractante, effectus non evenit ut voluit. Neutrum enim concilium sibi nec concordavit, sed utrumque divisum est. Nam neque Arimino convenientes alterutri inter se consonare potuerunt, et Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi; quod suo loco narrabitur. SOCRATES, *lib. ii, cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 431.*

265 CAPUT XVII.

Dialogus inter Liberium et Constantium gestus, et quomodo Liberius fuerit exsilio destinatus.

Ego quidem Liberii per omnia famosissimi habitum pro veritate dialogum contra Constantium volo referre, quoniam a fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Julium Sylvestri successorem, Romanam gubernavit Ecclesiam. Constantius imperator dixit: Nos, eo quod Christianus sis et episcopus nostræ civitatis, dignum hoc judicavimus, ut, evocantes te, moneremus quatenus communionem scelestissimi Athanasii et ineffabili superbia detenti abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobavit, et synodali sententia alienum ab ecclesiastica communione decrevit. Liberius episcopus dixit: O imperator, judicia ecclesiastica decet cum maxima proferri justitia. Quapropter si videtur pietati tuæ, disceptionem jube constitui, et si apparuerit Athanasii condemnatione dignus, tunc secundum ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnari virum de quo nihil examinatum est. Constantius imperator dixit: Universas mundus adjudicavit ejus facinora; sed ille, sicut ab initio, tempus illudit. Liberius episcopus dixit: Quicumque subscripserunt non ipsi viderunt quæ gesta sunt; sed propter gloriam et timorem, et ne a te contumelias paterentur, acquieverunt. Imperator dixit: Quid est gloria, et timor, et contumeliæ? Liberius dixit: Quicumque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non viderunt, non examinantes adjudicaverunt quod est Christianitatis alienum. Imperator dixit: In facie utique condemnatus est in concilio Tyri, et in concilio contra eum pariter decreverunt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nuncquam in præsentia sui homo ille adjudicatus est. Quicumque enim tunc convenientes condemnaverunt eum, discedente Athanasio a judicio, sententiam protulerunt. Eusebius cuichus

dixit : In Nicæno concilio alienus catholicæ fidei probatus est. Liberius dixit : Quinque soli iudicaverunt ex his qui cum eo navigio venerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem ejus, ut contra eum gesta conficerent. Horum itaque qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius et Theodorus; reliqui vero tres vivunt, hoc est Maris, Valens et Ursacius. Ab his qui missi sunt Sardiæ, propter hanc causam synodus celebrata est; qui in synodo libellos obtulerunt, veniam postulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex una parte contra Athanasium gesta confecerunt. Libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos credere et communicare convenit, imperator; his qui primitus damnaverunt et veniam postea posposcerunt, an eis qui adhuc hæc accusare contendunt? Epictetus episcopus dixit : O imperator, non fidei causa hodie, neque iudiciorum ecclesiasticorum sermonem facit; sed ut apud senatores in Romana constitutos urbe gloriatur, quasi superavit principem. Imperator ad Liberium dixit : Quota pars es totius orbis, quoniam tu solus hominem vindicas nefandissimum, ut orbis terrarum pacem Ecclesiæque dissolvas? Liberius dixit : Non eo quod ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam et antiquitus tres soli reperti sunt resistentes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit : Imperatorem nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit : Non. Sed ita irrationabiliter adjudicandus [ed. *Niv. et Frob.*, adjudicatus] est homo qui non est examinatus? Hæc ergo peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam; ut ita revocatis ab exilio fratribus nostris, et in locis propriis restitutis, si hi qui turbas pariunt Ecclesiis, visi fuerint apostolicæ fidei consentire, tunc apud Alexandriam convenientes omnes, ubi et accusatores sunt et defensor eorum, examinata causa possimus proferre sententiam. Epictetus episcopus dixit : Sed cursus publicus^a non sufficit subvectui episcoporum. Liberius dixit : Ecclesiasticæ causæ publico cursu non egent. Ecclesiæ namque sufficiunt usque ad mare perducere suos episcopos. Imperator dixit : Quæ dudum susceperunt formam solvi non possunt; plurimorum namque episcoporum debet valere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit : Imperator, nunquam audivimus; absente accusato, iudicem ejus scelera proferentem, nisi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit : Omnibus quidem nocuit in communionem, nulli tamen ita sicuti mihi. Cui cum non sufficeret interitus fratris mei majoris, neque beatæ memoriæ Constantem cessavit in meis inimicitias frequenter impellere, nisi nos majori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaque mihi victoria est, neque contra Magnentium vel Sylvanum, nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebus expulero. Liberius dixit : Noli per episcopos tuas vindicare inimicitias; manus enim ecclesiasticorum ad sanctificandum vacare debent. Quapropter si

A tibi videtur, jube vocari ad loca propria sacerdotes, et si concordēs apparuerint ei quem nos in presenti defendimus secundum fidem orthodoxam in Nicæna synodo constitutam, tunc convenientes providebunt pro mundi pace, ut homo qui non peccavit non reprobetur injuste. Imperator dixit : Unum est quod quaeritur : volo enim te amplectentem ecclesiasticam communionem Romæ denuo destinare; et propterea concorda paci, et subscribens, Romæ revertere. Liberius dixit : Romæ jam fratribus valedixi; majores enim sunt ecclesiasticæ sanctiones quam Romanæ habitatio civitatis. Imperator dixit : Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes : Si vis subscribere, Romæ revertere, aut certe cogita in quem vis deportari locum. Liberius dixit : Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare potest. Quapropter ubi vis dirige me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, et nequaquam a suo proposito revocato, jussit eum in Bercæa u Thraciæ exsilio deportari. Egredienti Liberio, imperator ad expensas quingentos solidos destinavit. Tunc Liberius deferenti dixit : Vade, da eos imperatori; opus enim habet suis militibus erogare. Similiter **266** et Augusta tantosei direxit. Liberius dixit : Redde hæc imperatori; opus enim habet his ad expensas militum suorum. Si autem imperator his non habet opus, det eos Auxentio et Epicteto; illi enim opus his habent. Dumque ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius dixit : Totius orbis Ecclesias desolasti, et tanquam damnato mihi hæc offers? C Vade prius, discere esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus est exsilio. THEODORETUS, *lib. II, cap. 15 et 16, p. 92.*

CAPUT XVII.

Quomodo Liberius per additionem Romanarum matronarum ab exsilio sit reductus.

Veritatis itaque propugnator et victor Thraciam, sicut jussum fuerat, usque pervenit. Duobusque transactis annis Constantius Romæ [ed. *Niv. et Frob.*, Romanam] venit. Procerum vero senatorumque conjuges rogabant virossuos ut Constantio supplicarent, quatenus pastorem gregibus restitueret. Aiebant enim quia nisi flecterent animum principis, eos ipsæ relinquerent, et ad pastorem illum maximum properarent. At illi dixerunt : Nos furorem principis formidamus, nec forte aliquam veniam promeremur. Sed vobis, inquit, magis rogantibus forsitan parceret, et unum alterius fiet; aut preces suscipiet, aut si flecti nequiverit, sine aliqua injuria vos dimittet. Hoc consilium mulieres illæ, laudibus maximis proferendæ, percipientes, cum ornatu solito adierunt imperatorem; quatenus ex veste sublimi insignes eas et nobiles arbitratus, reverentiam eis haberet et parceret. Adcuntes enim principem tali voce clamabant : Miserere tantæ civitatis, pastoris providentiam non habentis, quæ luporum patet insidiis. At ille respondit : Non egere pastore alio civitatem; esse namque pontifi-

^a *Cursus publicus.* Unde curiosus, cursus publici presentis et curiosi per omnes provincias, qui erant

sub dispositione viri illustris magistri officiorum. Vide librum de imaginibus magistratum Romanorum.

eam qui eorum curam haberet. Post magnum namque Liberium quidam diaconorum ejus, Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expositam in Nicæa fidem inconcusse servavit, sed corruptoribus ejus sine discretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in basilicam ingressus est, cum ille intus astaret. Hoc autem etiam matronæ ille imperatori dixerunt: Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium revocari, et utrumque Ecclesiam gubernare communiter. His ergo litteris in circensi spectaculo relectis, populus clamabat justam principis esse sententiam, ut sicut dupliciter coloribus divisi sunt spectatores, sic oporteret alterum his, alterum aliis præsidere. Cum ergo primitus principis litteris sic favissent, postea commoti, communi voce clamaverunt: Unus Deus, unus Christus, unus episcopus. Ipsas enim voces et ego ponere justum judicavi. Post has vero Christo amabilis populi piæ et justitiæ exornatas voces, sanctissimus quidem Liberius est reversus. Felix autem recedens habitavit aliam civitatem. THEODORETUS, *lib. II, cap. 17, Edit. Christ.*

CAPUT XIX.

Quomodo Eudoxius Antiochenum usurpaverit episcopatum.

Ea tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aetium diaconum ordinaverat, Eudoxius Germanicæ episcopus, quæ est civitas Syriæ, cum esset tunc Romæ præsens, finxit sibi causam necessitatis incumbere, et imperatori callide locutus, quasi civitas Germanicianorum ejus providentia atque custodia indigeret, petiit ut remearet ad propria. Quem princeps nihil prospiciens, abire dimisit. At ille cubicularios cooperatores habens, relicta civitate sua Antiochenum usurpavit episcopatum. Fovere namque studebat Aetium. Ob quam rem nisus est concilium facere sacerdotum, et ordinationem ei restaurare diaconatus. Quod nequaquam gestum est, eo quod magis valeret odium contra Aetium quam Eudoxii desiderium. Et de his quidem tantum nosse sufficiat. SOCRATES, *lib. II, cap. 29, Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 132.*

CAPUT XX.

De Ariminensi concilio et contentionibus ibi factis.

Eorum igitur qui Arimino convenerunt, Orientales ea quæ de Athanasio gesta sunt, taciturnitati tradentes, ad concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio cohærebant Ursacius et Valens, qui ab initio quidem Arianorum dogma tenerant; in medio autem Homousianis consenserant, dato libello Romano pontifici, sicuti jam dictum est. Isti namque semper ad partes pro tempore valentium declinabant. Quorum adjutores erant Germinius, Auxentius, Demophilus et Gaius. Dum ergo in concilio præsentium alter aliud proponere conaretur, tunc Ursacius et Valens dicebant omnia quæ de fide dicta sunt debere suspendi, et suscipiendam novellam expositionem, quam paulo ante Sirmio convenientes ediderant. Hæc dicentes, et chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secundum expositionem fidei Sirmio prola-

tam, quam ibi quidem, sicuti prædixi, celaverunt, Arimino autem ostensa est. Cujus exemplar hæc est:

EXPOSITA FIDES APUD SIRMIO.

Præsente domino Constantino Aug., coss. Eusebio et Hypatio, XI cal. Junii (An. Dom. 359).

Credimus in unum et verum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem et opificem omnium. Et in unum unigenitum Filium Dei ante omnia sæcula, et ante omne principium, et ante omne quod potest opinari tempus, et ante omnem perceptibilem opinionem, natum impassibiliter ex Deo, per quem et sæcula perfecta et omnia facta sunt. Natum autem Unigenitum solum ex solo Patre, Deum ex Deo, similem generanti Patri secundum Scripturas: cujus generationem nullus novit, nisi solus, qui genuit eum, Pater. Hunc novimus unigenitum ejus Filium natu paterno venisse de caelis ad destructionem peccati, et natum 267 ex Maria Virgine, et cum discipulis conversatum, et omnem complexse dispensationem secundum paternam voluntatem; crucifixum et mortuum, et ad inferos descendisse, et quæ ibi erant dispensasse: quem janitores inferni videntes expaverunt; et die tertia resurrexisse, et cum discipulis conversatum; et quadraginta diebus expletis, in caelos ascendisse, et sedere a dextris Patris; et venturum novissima die in gloria Patris, ad reddendum unicuique secundum opera sua. Et in Spiritum sanctum, quem ipse unigenitus Dei Filius Jesus Christus mittere compromisit generi hominum consolatorem, secundum quod scriptum est: *Vado ad Patrem meum, et rogabo Patrem meum, et alium consolatorem mittet vobis, Spiritum veritatis; ille ex meo accipiet, et docebit, et commemorabit vobis omnia* (Joan. XIV, 16). Nomen vero substantiæ, eo quod simpliciter a Patribus positum, a populis ignoretur, et scandalum faciat, et quia nec Scripturæ hoc continent, placuit abrogari, et omnino nullam memoriam substantiæ in Deo esse de cæteris; eo quod diviniæ Scripturæ nusquam de Patris substantia Filiique meminerint. Similem vero dicimus Filium Patri per omnia, sicuti sanctæ Scripturæ dicunt ac docent. His itaque lectis, consurgentes quibus hæc displicebant, aiunt: Non fide egentes huc venimus (integram namque servamus, quam percepimus ab initio), sed magis ut si qua circa hæc novitas sit, omnino prohibeamus. Si ergo hæc quæ lecta sunt nullam faciunt novitatem, aperte jam anathematizate hæresim Arianam, sicut et alias hæreses regula Ecclesiæ tanquam blasphemias abjecit. Quia enim blasphemum Arii dogma turbas Ecclesiæ, quæ etiam nunc fiunt, excitavit, atque seditiones, toto orbi terrarum valde notissima est. Hæc ergo propositio, dum ab Ursacio, et Valente, et reliquis suscepta non fuisset ad plenum, divisit Ecclesiam. Alii namque his quæ Arimino sunt lecta consenserunt, alii vero Nicænam denovo roboraverunt fidem. Deriserunt autem conscriptionem illius lectionis, et maxime Athanasius Alexandrinæ civitatis episcopus in epistola quam suis familiaribus destinavit: quam qui legit, inveniet quam forti-

dictione sit plena. SOCRATES, *lib. II, cap. 29; edit. A* *Christ. Vales. cap. 37, p. 132.*

Dicebant enim Ariani convenientes Arimino, volentes Hesperiiis suadere simplicibus, quia non oporteret propter duo verba, quæ nec invenirentur scripta, separari corpus Ecclesiæ; sed similem per omnia profiteri Filium genitori, substantiæ vero tacere nomen. Sed fallaciam sentientes horum homousiani pontifices, eos abdicaverunt. Ipsi vero litteris insinuaverunt imperatori propriam voluntatem: dicentes filios se esse Patrum Nicæni concilii, pariter et hæredes. THEODORETUS, *lib. II, cap. 18, p. 97.*

Hoc tamen sciendum, quoniam synodus quidem Ursacium et Valentem, Auxentium et Germinium, Gaium et Demophilum, eorumque socios condemnavit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc damnationem indignati, ad principem celeriter advenerunt, portantes lectam in concilio fidem. SOCRATES, *lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 136.*

Apertius autem integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium scripta monstrabit. Cujus verba sunt hæc. THEODORETUS, *lib. II, cap. 18 et 19, p. 97.*

CAPUT XXI.

Epistola concilii Ariminensis orthodoxorum episcoporum ad imperatorem Constantium.

Divina jussione et præcepto pietatis tuæ, olim dogmatizata confidimus. In Ariminum namque ex universis Occidentalibus civitatibus omnes convenimus simul episcopi, ut et fides catholicæ cognoscere-
tur Ecclesiæ, et qui contraria sapiunt panderentur. Multum namque disceptantibus nobis invenimus optimum esse statutam fidem antiquitus permanere, quam etiam prophetæ, evangelistæ, nec non apostoli per Jesum Christum Dominum nostrum prædicasse noscuntur (qui et tui regni protector, tuæque salutis auxiliator est), quatenus hanc tenentes custodiamus, et custodientes ad finem usque servemus. Incongruum enim nefariumque videtur ex his quæ recte justeque definita sunt aliquid permutare, id est horum quæ Nicææ communiter cum gloriosissimo Constantino tuo patre et imperatore deliberata atque delixa sunt. Quorum doctrina atque sensus discurrit, et prædicatus est in omnium hominum auditus et mentes. Hæc fides sola Arianam hæresim expugnavit et perdidit; per quam non illa sola, sed etiam reliquæ hæreses sunt damnatæ. Cui vere et addere quidquam incautum est, et auferre periculosum. Et siquidem horum alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ volunt. Quapropter Ursacius et Valens, quoniam participes et concordēs Ariani dogmatis erant, a nostra sunt communione segregati. Quam ut reciperent, cognoscentes delicta quibus peccaverunt, pœnitentiam atque veniam impetrare posebant; et rescripta eorum hæc ita se habere testantur, per quæ criminum veniam consecuti sunt. Erat enim tempus quo hæc gesta noscuntur, quando Mediolani synodus celebrata est, præsentibus Ecclesiæ Romanæ presbyteris. Cognoscentes simul etiam post mortem dignissimæ me-

morix nominandi Constantini, cum omni integritate et examinatione conscriptam exposuisse fidem, qui cum ab hac luce baptismate percepto discesserit, et ad præmia debitæ pacis abierit, incongruum esse judicamus post illum aliquid novitatis admittere, tantosque sanctos confessores, et martyres, et hujus dogmatis conscriptores inventoresque despiciere, qui secundum antiquam Ecclesiæ sanctionem per omnia sapuisse noscuntur. Quorum fidem Deus in tempora imperii tui transmisit, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem tibi imperium tale concessum est, ut etiam nostri orbis terminos obtineres. Rursus ergo infelices isti, et sapientia vilissimi, præsumptione nefaria impiæ cogitationis prædicatores semelipsum annuntiaverunt, et veritatis terminum mutare contendunt. Dum enim secundum tuum præceptum concilii jura celebrarentur, illi consilium suæ fallaciæ nudaverunt. Nitebantur enim calliditate quadam atque seditione aliquid novitatis inferre. Hujusmodi enim malitiæ captos invenimus Germanum quemdam, et Auxentium, atque Gaium, hæresim contentionemque facientes. Quorum doctrina una quidem existens, universam molem blasphemiarum transcendere comprobatur. Qui cum viderent nos neque suæ voluntatis esse, neque concordēs horum quæ male sapere videbantur, a nostro se concilio mutaverunt, ut quasi aliud conscribere viderentur. Erat vero tempus breve, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed ut non semper ecclesiasticæ causæ in eadem incurrant concussiones (nam turba atque seditio repetita universa confundit), firmum nobis visum est, ut quæ dudum decreta sunt, legaliter immutabiliterque serventur. Prædictos autem viros a nostra communione secrevimus. Qua de causa legatos ad tuam mansuetudinem misimus, concilii sententiam per nostram denuntiaturus epistolam. Legatis autem præ omnibus ista precipimus, ut veritatem affirmant ex priscis et justis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem instruant; quoniam non, sicut ait Ursacius et Valens, erit pax, si quid justarum sanctionum fuerit immutatum. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos qui pacis jura subvertunt? Contentio enim et seditio per hæc inter reliquas civitates et Ecclesiam Romanam potius orietur. Quapropter tuæ mansuetudini supplicamus, ut placidis auribus nostros legatos, et oculo tranquillo respicias, neque ad injuriam defunctorum novi aliquid immutari permittas; sed permanere nos sinas in his quæ a progenitoribus definita atque sancita sunt: quippe quos omnia cum deliberatione, atque sapientia, et Spiritu sancto celebrasse confidimus. Ea enim quæ ab illis nunc innovantur, credentibus quidem incredulitatem inferunt, non credentibus vero credulitatem. Supplicamus itaque ut præcipias eos qui per diversa loca detinentur, quos et ætatis gravamen et angustia paupertatis affligit, ad propria remeare; ne desolatæ sublatis episcopis videantur Ecclesiæ permanere. Super hæc etiam hoc rogamus ut nihil his quæ jam terminata sunt, aut addatur, aut adimatur; sed omnia inviolata permaneant quæ et a

potestate tui patris, et tuis quoque sunt conservata A temporibus. Neque de cetero nos fatigari, et a propriis parochiis alienos esse permittas, quatenus episcopi cum proprio populo in pace orare et divino cultui vacare possint: supplicantes Deo pro pace tui imperii pariter et salutis, quam tibi Divinitas in perpetuum largiatur. Nostris vero legati episcoporum subscriptiones et nomina deferunt, qui etiam lectione divinae Scripturae religionem tuam poterunt edocere. *SOCRATES, lib. II, cap. 18 et 19, p. 97.*

Hæc itaque synodus scripsit, et per episcopos destinavit. Ursacius autem et Valens eorum prævenientes adventum, derogaverunt concilio: ostendentes imperatori expositionem fidei quam portabant. Imperator Ariano dogmati favens, indignatur adversus synodum, et Ursacium ac Valentem potius honoravit. B Quomobrem qui a concilio fuerant destinati tardaverunt, non valentes impetrare responsum. Sero tamen ad synodum Constantius per presentes episcopos injuriosam scripta direxit. *SOCRATES, lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 139.*

CAPUT XXII.

Epistola Constantii ad Ariminense concilium.

Constantius victor ac triumphator Augustus universis episcopis Arimino congregatis salutem.

Semper equidem et præ omnibus cogitare nos de sacra et adoranda lege, non ignorat vestra benignitas. Nunc autem viginti quos vestra sapientia destinavit episcopos, legationis suæ causa, interim videre nequivimus, cum sit nobis necessarium circa barbaros iter, et, sicut nostis, deceat animo puro ab omni cogitatione utilitatem divinæ legis examinare. Jussimus igitur episcopos in Adrianopoli nostram sustinere regressionem; ut cum universa respublica fuerit bene disposita, tunc quæ gesserint audire possimus. Vestra ergo sanctitati non videatur onerosum eorum expectare regressum; ut dum redeant nostrum vobis referentes responsum, perducere possitis ad terminum quem Ecclesie catholice nullia esse noscuntur. Has litteras suscipientes episcopi, talia rescripserunt. *SOCRATES, lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 139.*

CAPUT XXIII.

Epistola Ariminensis concilii ad imperatorem Constantium destinata.

Litteras clementiæ tuæ suscepimus, domine Deo amabilis imperator: quibus continetur, quia propter necessitatem publicam interim non potuisti nostros videre legatos, nosque jubetis ut eorum sustineamus adventum, donec ea quæ a nobis decreta sunt et nostris progenitoribus consonare noscuntur, ab eis pietas vestra cognoscat. Quomobrem et nunc per has litteras profiteamur atque firmamus nequaquam nos a proposito nostro recedere. Hoc etiam nostris legatis injunximus. Supplicamus igitur ut animo tranquillo et presentes nostræ mediocritatis litteras relegi jubeas, et illa quæ per legatos nostros mandavimus, libenter accipias. Illud itaque nobiscum considerare tua consuetudo debet, quanta sit modo tristitia

quantusque moeror, ut beatissimis temporibus tuis, tantæ Ecclesie privatae videantur episcopis. Et propterea rursus tuam clementiam deprecamur, domine Deo amabilis imperator, ut ante asperitatem hiemis (si tamen vestrae placet pietati) nos ad nostras Ecclesias remeare præcipias; quatenus etiam nunc possimus omnipotenti Deo et Domino Salvatore nostro Christo, ejus Filio unigenito, pro tuo imperio solemnes orationes celebrare cum populo. *SOCRATES, lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 139.*

CAPUT XXIV.

Quod discedentibus episcopis fuerit Constantius indignatus.

Cum hæc scripsissent, et modicum sustinuissent tempus, imperatore nullum dante responsum, **269** ad civitates proprias recesserunt. Princeps autem, cum et prius contenderet Arianam sectam per Ecclesias seminare, occasionem injuriæ suæ illorum habuit discessionem: dicens se contemptum, eo quod præter jussionem ejus concilium videretur esse solutum. Quapropter Ursacio et his qui circa eum erant permissionem dedit contra Ecclesias agendi fiducialiter quodeunque placuisset. Explanationem vero lectæ in Arimino fidei jussit per Ecclesias Italicas destinari: præcipiens ut nolentes in ea subscribere pellerentur Ecclesiis, et in eorum locis alii subrogarentur episcopi. *SOCRATES, lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 140.*

CAPUT XXV.

De synodo in Nicæa Thraciæ celebrata.

C Ursacius autem ejusque consentanei ab Italia discedentes, venerunt ad civitatem Thraciæ nomine Nicæam: quo brevi tempore commorantes aliud fecerunt concilium. Et lectam in Arimino expositionem fidei Græco interpretantes eloquio publicatam confirmaverunt; et postea divulgabant eam esse fidem quæ ab universali concilio et dictata esset et edita in Nicæa; ut similitudine nominis Nicæni simpliciores hæc subreptione deciperent: putabant enim in Nicæa Bithyniæ esse dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale commentum. Post paululum namque confusi atque derisi sunt. *SOCRATES, lib. II, cap. 29; edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 141.*

CAPUT XXVI.

De Quomodo Athanasius furorem Constantii denuo declinaverit.

Interea sentiens Athanasius sibi insidias præparari, nequaquam ad imperatorem venire præsumpsit, neque hoc utile judicavit; sed electos ex Ægypto quinque episcopos, inter quos Serapionem Thmuisensem viram præcipua vita sanctum et ad loquendum valde copiosum, mittit ad principem tunc in Occidente degentem, cum quibus etiam tres presbyteros, per quos sibi placaret imperatorem, et pro derogationibus satisfacerent inimicorum, aliaque facerent quæ ei vel Ecclesiis expedirent. Quibus navigantibus, paulo post litteræ venerunt imperatoris evocantes eum. Ob quam rem et Athanasius, et populus est turbatus, cum neque hæretico imperatori obedire cautum esset,

neque reluctari sine periculo. Verumtamen ire distulit, et litterarum portitor sine effectu reversus est. Superveniente autem æstate veniens alius ab imperatore missus cum provinciæ iudicibus cogebat eum, cleroque nimis erat infestus. Porro populum paratum videns ad bellum, etiam iste reversus est. Non multo post tempore congregantur ex Ægypto et Libya legiones. Et cum nuntiatum fuisset celari Athanasium in ecclesia, quæ vocatur Theonæ: assumens milites dux eorum, et Hilarium ab imperatore denuo destinatum, inopinato fractis januis in ecclesiam introivit, et ubique requirens Athanasium non invenit. Dicitur enim quia sæpius divino nuntio pericula multa fugerit, sicut etiam, Deo providente, hoc discrimen evasit. SOZOMEN., lib. iv, cap. 8; edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 547.

CAPUT XXVII.

Quomodo pagani insultantibus futuram tristitiam prophetavit.

Ex his et huiusmodi factis ei a Deo prænuntiatis, a pagani et hæreticis appellabatur magus. Sermo namque fertur, eo quod aliquando, eo procedente per civitatem, contigerit avolantem corniculam clamitare. Quo facto astans multitudo paganorum, velut mago derogantes, petebant ut eis aperiret quid cornicula illa significaret. Ille vero fertur silentio dixisse subridens: Cras Latina lingua dies ventura significatur. Hoc ergo clamans, tristem vobis crastinum significat diem, per imperatoris Romani iussionem. Et ita contigit ut Athanasii sermo, licet derisus fuerit, venerit ad effectum. Altera namque die principis litteræ venerunt ad iudices, jubentes ut pagani sua ingredi non permitterentur ad templa, neque solennes superstitiones festivitatesque celebrarent. Tunc ergo festivitas eorum venerabilis generalisque destructa est. SOZOMEN., lib. iv, cap. 9; edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 549.

CAPUT XXVIII.

Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta sint.

Cum igitur frequenter, sicut dictum est, Athanasius pericula declinasset, clerus et populus ei favens tenebat ecclesias, donec præfectus Ægypti et dux militum ejicientes eos et sustinentes, Georgio eas contraderent. Qui non multo post venit, et ecclesias suo jure possedit. Qui dum præter schema et mores sacerdotii violentus existeret, et maxime circa Athanasii laudatores, quibus utique vincula et plagas viris et feminis velut tyrannus inferebat; accensus populus pene peremerat eum, nisi vix [ms. Jyr., vi] ereptus fugisset ad principem. Quo facto, rursus sequaces Athanasii ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens dux Ægypti, Georgii nescitur tradidisse fautoribus. Post hæc autem exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quem etiam ipse Georgius terribilior supervenit, et priori tempore magis odibilis, tanquam qui moverit principem ad multorum necem.

A Cui utique derogabant Ægyptii monachi, quorum gloriam multitudo universa sequebatur, et vera eorum testimonia judicabat: quia in summæ philosophiæ virtute degebant. SOZOMEN., lib. iv, cap. 9; edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 550.

Quia igitur expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusant milites veritatis, et præcipue habitantes Hesperiam, testantur litteræ ab eis ad Illyricum destinate. Quarum litterarum auctor fuit episcopus Ecclesiæ Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium pontificatus jura susceperat, multis virtutum ornatus insignibus. Habuitque in his litteris nonaginta consortes ex Italia atque Gallis in Romana urbe convenientes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolæ talis est.

B

270 CAPUT XXIX.

Litteræ Damasi et cæterorum ad Illyricum contra concilium in Nicæa Thraciæ factum.

Damasus, et Valerianus, et cæteri episcopi dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis episcopis in Domino salutem.

Credimus sanctam fidem nostram in apostolorum eruditione fundatam, hanc vos tenere, et hanc populis universis exponere, quæ videlicet a constitutis Patrum nulla ratione dissentit, per quas justum est cæteros erudiri. Sed relatione Gallicanorum et Venerorum fratrum, quosdam hæresibus favere cognovimus. Quod malum non solum cavere debent episcopi, sed etiam reluctari contra ea quæ gesta sunt imperitia aut simplicitate quorundam pravis interpretationibus deceptorum. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, sed magis Patrum nostrorum roborari sententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipue in hac causa damnatum esse præscriptum est. Unde justum est omnes in universo Romanorum orbe doctores legis, ea quæ legis sunt sapere, et non fidem doctrinis variis maculare. Itaque dum primum hæreticorum cœpisset nequitia pullulare, sicut etiam nunc blasphemia nefandorum patet Arianorum, tunc Patres nostri trecenti decem et octo electi, habito tractatu in urbe Nicæna, hunc murum firmissimum contra arma diabolica statuerunt; et hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, ut Pater et Filius unius divinitatis, unius virtutis, uniusque magnitudinis debeat credi, uniusque essentiæ, sive substantiæ, simul et Spiritus sanctus. Aliter vero sapientes alienos esse a nostra communione judicaverunt. Quem terminum salutarem adorabilemque deliberationem corrumpere quidam aliis cogitationibus atque temerare voluerunt. Sed in ipso principio ab his ipsis qui in Arimino renovare atque retractare compellebantur, usque ad hoc causa correctæ est, ut confiterentur alia sibi circumventionem subreptam, aut certe quia non intellexerunt Patrum sententiæ in Nicæa constitutæ, hoc esse contrarium. Neque enim præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimino congregatum: quando constat neque Romanum episcopum, cujus ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincen-

tim, qui tantis annis episcopatum inviolabiliter custo- A
divit, neque alios talibus præbuisse consensum;
maxime dum, sicut prædiximus, isti ipsi, qui per
conventionem declinasse videbantur, ipsi denuo uten-
tes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sunt.
Perspicit itaque vestra salubritas hanc solam fidem,
quæ Nicææ apostolorum auctoritate fundata est, esse
perpetua firmitate servandam; et simul Orientales
hoc facere nobiscum qui se catholicos esse cogno-
scunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem
languentes in isto conamine, non tarde a nostra se-
parandos esse communionem, et ab eis episcopatus no-
men auferri, quatenus populi eorum liberati errore
respirent. Nullo enim modo a deceptione poterunt
corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinen-
tur. Concordet igitur cum omnibus Dei sacerdotibus, B
etiam charitatis vestræ sententia, in qua vos stabiles
ac firmos existere judicamus. Sic ergo etiam nos vo-
biscum recte credere debemus. Vestræ nos charitatis
lætificate reciprocis litteris. Valete, fratres charissimi.
THEODORETUS, *lib. II, cap. 22, p. 102.*

Sed et maximus Athanasius in epistola quam scri-
psit ad Afros, taliter de Ariminensi concilio disputavit.

CAPUT XXX.

Ex litteris Athanasii de Ariminensi concilio.

His itaque protatis, quis recipiat eos qui Arimi-
nense aut aliud concilium præter Nicænum nominare
presumunt? Aut quis non habeat eos odiosos qui
respuunt quidem constituta Patrum, et ea quæ nuper C
Arimino contentiose atque violenter composita sunt,
præponunt? Quis istis concordabit hominibus, neque
propria recipientibus? Nam in suis decem et amplius,
sicuti prædixi, conciliis alio tempore aliud conscri-
bentes, manifesti sunt, quia singula eorum accusare
noseuntur. Et hoc patiuntur quod tunc Judæi prodito-
res perpassi sunt. Nam, sicut illi relinquentes solum
Fontem aquæ viventis, lacus sibi met foderunt, qui
aquam continere non possunt (Jer. II, 13), quod scri-
ptum est apud Jeremiam prophetam: sic et isti relu-
ctantes univ ersali concilio, foderunt sibi multa conci-
lia, quæ apud eos inania et virtutem non habere ma-
nifesta sunt. Non igitur patiamur eos qui præter Ni-
cænum Ariminense presumunt, vel aliud nominare
concilium; cum et ipsi qui Ariminense suscipiunt, D
ignorasse quæ in eo gesta sunt noscantur; nam ta-
cere potuerant. Nostis enim, charissimi, cognoscent-
es et vos a vestris, qui tunc interfuerunt Arimino,
quoniam Ursacius et Valens, Eudoxius et Auxentius,
simulque Demophilus condemnati sunt, volentes ali-
quam quod statutum est Nicææ conscribere: quando
compulsi anathematizare Arianam hæresim respue-
runt, cui potius patrocinari conati sunt. Episcopi vero,
vere integri Domini servi, recteque credentes, pene
ducenti conscripserunt sufficere Nicænam solummodo
fidem, et nihil amplius nihilque aliud præter illam
querere velle, sens sapere. Hæc enim etiam Constan-
tius significaverunt, qui jusserat celebrari concilium.
THEODORETUS, *lib. II, cap. 25, p. 104.*

CAPUT XXXI.

*Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana urbe
commiserit, et quod posthæc offenderit imperato-
rem.*

Interca Macedonius vicinas Constantinopolitanæ
urbi provincias civitatesque turbabat: excitans mi-
nistros proprii languoris adversus Ecclesias, et in Cy-
zico quidem Eleusium fecit episcopum, in Nicomedia
Marathonium, qui primum diaconus fuerat, habens
studium constituendi monasteria virorum ac femina-
rum. Is itaque Macedonius episcopatu potitus, affli-
gebat eos qui ipsi consentire fugiebant, et non 271
solum orthodoxos, sed etiam Novatianos: sciens eos
quoque consubstantialitatis nomen suscipere. Quo-
rum episcopus Agelius, persecutione faciente, fugit.
Plurimi vero insignes viri detenti, nolentesque ei
communicare, puniti sunt. Qui post tormenta violen-
ter communionem ore suo suscipere et tenere com-
pellebantur. Ligno namque ora hominum aperientes,
eis sacramenta deponebant. Porro mulieres et parvu-
los arripientes, communicare cogebant. Si quis vero
contradiceret, mox plagæ, vincula et tormenta se-
quebantur; ita ut etiam feminarum communicare no-
lentium manillas in arca comprimentes, absconde-
rent; aliarum vero aut ferro, aut ovis ardentibus
eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio
sene, qui eadem supplicia est passus, audivi. SOCRATES,
lib. II, cap. 30; edit. Christ. Valer. cap. 38, pag. 141.

Hæ igitur Macedonii pro Christianitate ortæ sunt
actiones, cædes, pugnæ, sollicitationes, intestina bella.
Quæ res non solum apud eos qui lædebantur, sed
etiam apud familiares ei odium vehementer excitave-
runt. Offendit autem etiam ipsum imperatorem, et ob
hoc et pro alia hujusmodi causa. Domus in qua erat
arca Constantini principis corpus habens, ruinam
minabatur; ideoque custodes ejus et qui ad oratio-
nem intrabant erant positi sub timore. Macedonius
ergo cogitavit imperatoris ossa transferre, ne arcam
ruinæ casus comprimeret. Hoc agnoscentes populi
prohibebant, dicentes, non oportere principis ossa
migrari, ne quasi exorbiri [*ed. Frob. et Niv., exso-*
piri] (id est, e sepulcro effodi) viderentur. Ob quam
rem in duas partes populus est divisus: aliis dicenti-
D
bus nullam esse migrato mortuo læsionem, aliis asse-
rentibus esse nefas, cum quibus etiam erant hominibus
defensores. Macedonius autem parvipendens verba
contradicientium, transtulit corpus imperatoris in ec-
clesiam ubi corpus jacet martyr Acacii. Quo facto,
concursus discordantium populorum ad illam venit
ecclesiam, et ad manus usque perventum est; ita ut
multi hominum morerentur, et vestibulum ecclesiæ
ac vicina porticus sanguine completeretur. Hoc agno-
scens imperator, irascitur contra Macedonium, et
propter eos qui mortui sunt, et quia corpus patris ejus
absque ipsius consilio migrasse præsumperit. Relin-
quens ergo gubernatorem Hesperiarum partium Cæ-
sarem Julianum, ipse pergebat ad Orientem. SOCRATES,
ibidem, et SOZOMEN., cap. 20, edit. Christ.

CAPUT XXXII.

De Leontio Antiocheno episcopo, et Actio, qui magister Eunomii fuit.

Leontius igitur Antiochenus episcopus, cum esset Arianus, languorem suum celare nitebatur. Vidensque divisos sacerdotes et populum, et alios dicentes, Gloria Patri, et Filio; alios, Gloria Patri, per Filium in Spiritu sancto; ipse sub silentio dicebat orationem, et nihil aliud audiebant astantes, nisi cum diceret, in sæcula sæculorum. Et siquidem hoc non maligne fecisset, diceretur quia pro concordia populi fieret. Sed quia et contra milites veritatis acnebatur, et non nisi hæreticos provehebat, ostendebatur celare pestem, modo timore [*ed.*, amore] populi, modo formidine pressus imperatoris, qui Filium dissimilem prohibuerat dici. Ea siquidem tempestate Aetius magister Eunomii, qui Arii blasphemiam suis opinionibus auxerat, in diaconatus ordine ministrabat. Sed Flavianus et Diodorus monachicam quidem amplectentes vitam, clare autem pro apostolicis dogmatibus laborantes, episcopi Antiocheni Leontii redarguerunt quas contra pietatem gerebat insidias: dicentes quia elegisset virum studiis malignis imbutum, qui impietatis causa culmen sumpsisset potentiae, atque ad Ecclesiae cladem diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiam ab apostolica eum communionem suspendi, et ad Hesperiam venientes, ea quae callide gerebantur aperire. Hoc metuens Leontius, ab officio suspendit Aetium, aliis tamen rebus fovebat eum. Porro mirabilis illa societas, id est, Flavianus atque Diodorus, sacerdotali ministerio nondum potiti, populis tamen nimium complacentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti namque primi in duas partes choros psallentium dividentes, ex successione Davidicam melodiam cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri coepit, et dispersum ad terminos totius orbis usque pervenit. Isti divinos amatores ad sepulcrum martyrum, provocantes, vigilias celebrabant, cum illis laudantes Deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidem iudicavit incantum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed utens mansuetudine sermonum, poscebat ab eis ut has festivitates in ecclesiis potius celebrarent. Cujus quidem calliditatem integre cognoscentes, quod jubebatur egerunt, et amatores suos ad Ecclesias congregaverunt, ut alacriter Deum concordia voce laudarent. Sed Leontius flexus non est ut a sua malitia temperaret. Vultum namque mansuetudinis gerens, Stephani et Placiti [*ms. et ed.*, V., Flacitæ] celavit iniquitatem. Is enim adversarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes vitam, ad presbyteratus tamen ordinem et diaconatus evexit. Eos autem qui universis virtutibus ornabantur et apostolica dogmata defendebant, absque honore deseruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos; populus vero maxime pro dogmatum rectitudine decertabat, ita ut neque doctores illorum blasphemiam suam nudare præsumerent. Quid autem Placitus [*ms. et ed.* V., Flacitus], et Stephanus, atque Leontius impietatis atque inju-

stitiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ conscriptionis exquirat. Nos autem ad reliqua veniamus. THEODORETUS, *lib. II, cap. 24, p. 106.*

CAPUT XXXIII.

De Eudoxio, qui Antiochenum invasit episcopatum, et terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto.

Germanicia civitas est in termino Ciliciæ, Syriæ et Cappadochiæ constituta. Hujus urbis ecclesiae præsidebat Eudoxius, qui moriente Leontio, arripuit Antiochiæ sedem, et coepit sua ferocitate vineam vastare dominicam. Neque jam celabat, sicuti Leontius, malitiam suam: sed aperte apostolicis dogmatibus repugnabat, et orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tempore Ancyranæ Ecclesiae post Marcellum Basilus præsidebat; Eustathius vero Sebasticiæ Armeniæ; qui iniquitatem Eudoxii et rabiem cognoscentes, **272** Constantio in Occidente posito litteris suis indicaverunt. Erant enim imperatori noti, et propter claritatem vitæ ejus favore potiebantur. Quod dum cognovisset Constantius, Antiochenis scripsit, quia non ipse Eudoxio Ecclesiae concesserit præsulatum, sicut ille vulgabat; ipsumque Eudoxium expelli, et pœnas gestorum suorum in Nicæa Bithyniæ dare præcepit: jubens ibi celebrari concilium. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes palatii, ut in Nicæa synodus ageretur. Sed omnium præsciis Deus, cognoscens futura, ac si jam fuerint gesta, quodam terræmotu terribili prohibuit concilium celebrari (*An. Dom. 364*). Plurimam namque civitatis partem terræmotus ille destruxit, et multos habitantium interemit. Hoc agnoscentes qui convenerant, ad suas revertuntur Ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia gestum; in illa namque civitate adversus Arium a sanctis Patribus apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et forte secunda congregatio potuit illic sentire (*ed. Niv., Frob., sancire*) contraria, ut Arianis occasio [*ed.*, accusatio] eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tanquam illam veterem synodum proferentes. Sed Ecclesiarum prospector citius solvit tale concilium. THEODORETUS, *lib. II, cap. 25 et 26, p. 108 et 109.*

In momento siquidem temporis civitate concussa, neque fugere potuerunt; sed primo experimento periculi sunt perempti. Dicitur autem antequam fieret ea clades, quemdam Ursacium [*alii, Arsacium*] militem [*ed.*, Frob., exmilitem] prævidisse, genere Persam, qui sub Licinio confessor effectus, relictaque militia, in turre civitatis divinam exercebat philosophiam. Cui superna visitatio aperte præcepit exire de civitate passura quæ post paululum fierent manifesta. Quo facto, cum velocitate ad ecclesiam currens, nuntiavit clericis, ut Domino supplicarent quo eos ab imminente periculo liberaret. Quibus cum videretur esse ridiculum; reversus ad turrim, pronus lacrymas coepit effundere. Interea terræmotu superveniente plurimi perierunt, reliqui vero per agros et montana dispersi sunt. Ursacius autem in illa turre repertus est mortuus, pronus jacens, sicut solebat orare. Sermo tamen est quia antequam moreretur

rogaverit Deum ut prius ejus finiret vitam quam eladem inspiceret e vitatis in qua prius Christum agnoverat, et ecclesiasticam videbatur participatus esse philosophiam. Is enim conversatione digna etiam demones effugabat. Quodam namque tempore dum aliquis demonio vexaretur, evaginato gladio cœpit per totam discurrere civitatem; cunctisque fugientibus, occurrens ei solus, et nominans Christum, sermone mundavit virum, et fecit ab illo furore quiescere. Inter ejus diversa virtutum ornamenta, etiam hoc meminisse convenit. Erat draco ante Nicomediam, qui transeuntes suo flatu perimebat, habebatque cubile circa quamdam vallem. Quo veniens Ursacius, oravit. Tum sponte egrediens ille serpens, ac secundo caput percutiens, interemptus est. Quod hi mihi retulerunt qui eundem Ursacium viderunt. *Sozomen., lib. iv, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 559.*

CAPUT XXXIV.

De concilio Seleuciæ celebrato.

Nunc igitur de alia synodo, quam velut adinstar Ariminensis concilii in Oriente Constantius imperator fieri jusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus ut in Nicæa Bithyniæ congregarentur episcopi. Quorum conventum prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim contigit consulatu Tatiani et Cerealis (*An. Dom. 558*), octava die mensis Augusti. Tractabant ergo transponere synodum in vicinam Nicææ civitatem. Quod cum displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ convenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actum est consulatu Eusebii et Hypatii (*An. Dom. 359*). Fueruntque qui convenerunt numero centum sexaginta. Cum quibus aderat unus in palatio clarus nomine Leonas. Quo præsentem, quæstionem fidei proponendam imperatoris jubebat oraculum; simulque præceptum fuerat adesse Lauritium militem, Isauriæ ducem, ut in quo opus esset episcopis ministraret. Convenerunt ergo vicesima septima die Septembris mensis, et sub gestorum confectione disputabant. Aderant etiam exceptores, utriusque partis verba signantes; quæ sub uno apud Sabinum collecta reperiuntur. Nos autem capitulatum ista describimus. Prima siquidem die Leonas jussit ut quæ viderentur unicuique proponerent. Porro qui præsentem erant non prius dixerunt quamlibet movendam esse quæstionem, nisi reliqui convenirent. Erant enim absentes episcopi Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyre, et alii quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit, Patrophilus oculorum dolorem, et alii similes adinvenerunt occasiones absentia. Cumque Leonas etiam illis absentibus proponendam diceret quæstionem, rursus aiebant episcopi non aliter quidquam fieri, nisi impetitorum vita discuteretur. Accusati namque jam fuerant Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiaë Armeniæ, et alii quidam. Ob quam rem contentio inter præsentem exorta est. Alii namque dicebant vitas accusatorum discutiendas, alii vero ante fidem

nihil esse quærendam. Movebatque quæstionem imperatoris diversa sententia; cujus litteris, nunc de fide prius agendum, nunc de accusatorum conversatione, legebatur. Hæc causa præsentem ad schisma perduxit, et in duas partes synodi multitudo divisa est. Unius enim partis dux erat Acacius Cæsareæ Palestinæ, Georgius Alexandriæ, Ursacius Tyri, Eudoxius Antiochiæ, quos alii triginta duo secuti sunt. In alia parte fuit Georgius Laodiciæ Syriæ, Sophronius Pompeiopolæos Paphlagoniæ, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumque placuisset ut prius de fide quæstio moveretur, hi quidem qui erant partis Acacii, Nicænam fidem aperte negaverunt, aliamque fidem dictare nitebantur. Alterius vero partis numero pluriores, omnia quidem Nicæni concilii receperunt: de sermone consubstantialitatis tantummodo querebantur. Multis igitur inter alterutros contentionibus usque ad vesperam generalis, novissime Sylvanus Tarsensis præsul Ecclesiæ, voce magna clamavit, dicens non oportere novam dictari fidem, sed dudum in Antiochia expositam tempore dedicationis debere servari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius vero partis protulerunt fidem Antiochiæ recitatam, quam relegentes solverunt illa die concilium. Altera vero die convenientes in oratorium Seleuciæ, januasque claudentes, relectæ fidei **273** subscripserunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus præsentem lectores atque diaconi, per quos rate se ferre hanc definitionem absentes profitebantur. *Socrates, lib. ii, cap. 51. Edit. Christ. Vales. cap. 39, p. 146.* Acacius autem et alii partis ejus querebantur, eo quod ecclesia clausa subscriberetur, dicentes: Ea quæ occulte geruntur improbitatis suspicione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, volentes aliam fidei explanationem; ipse quoque eam quam præparatam habebat legit, ibi quidem iudicibus Lauritio et Leonæ: studens ei robur acquirere. Hæc ergo die secunda sunt gesta. Tertia vero die Leonas rursus congregare partes festinabat episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyre. Dumque ambo in una parte convenissent, denuo qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt: dicentes oportere prius de concilio ejus eos qui pridem fuerant condemnati, et qui accusabantur in præsentem. Cumque contentio cresceret, egressis eis qui positi in accusatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait libellum sibi datum ab eis qui cum Acacio erant, celans dogmatis esse dictationem. Et cum præsentem episcopi tacuissent: aliud quiddam, non expositionem fidei libellum continere iudicantes, mox fidei Acacii conscriptio cum præmio hoc modo relecta est:

Nos qui congregati sumus Seleucia Isauriæ, secundum imperatoris voluntatem hesternam die, quinto calend. Octobrium (*An. Dom. 559*), omne studium habuimus cum disciplina ecclesiasticam servare pacem, et de fide cogitare constanter, sicuti præcepit Deo amabilis imperator noster Constantius secundum propheticas evangelicasque voces, et nihil præter

Scripturas superinducere in ecclesiastica fide. Quia vero aliqui in concilio alios nostram injuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserunt inuitos, et damnatos secum ex diversis provinciis habuerunt, nec non et eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerunt secum; ita ut undique tumultu synodus impleretur, sicuti et vir clarissimus comes Leonas et vir clarissimus dux provincie Lauritius inspexerunt. Propterea hæc interloquimur, quoniam non declinamus expositam cum auctoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam; licet patres nostri illo tempore ad subjectam concurrerint quaestionem: quoniam multos turbavit consubstantialitatis nomen præterito tempore et usque ad præsens. Nunc vero quia dicitur innovatum ab aliquibus de dissimilitudine Filii apud Patrem, hæc ergo gratia *ὁμοουσιου* et *ὁμοουσιου*, id est ejusdem substantiæ et similis substantiæ nomen abjicimus, tanquam Scripturarum extraneum, *ἀνομιου*, id est dissimilitudinis verbum anathematizamus, et omnes hujusmodi existentes ab Ecclesia alienos existimamus. Similem vero Filium apud Patrem aperte profiteremur, secundum Apostolum dicentem de Filio: *Qui est imago Dei invisibilis* (Coloss. 1, 13). Confitemur autem et credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli et terræ, visibilium omnium et invisibilium. Credimus autem et in unum Jesum Christum Filium ejus, ex eo natum impassibiliter ante omnia sæcula, Deum verum [ed., *Niv. et Frob.*, Verbum] ex Deo unigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam, voluntatem: per quem omnia facta sunt in cælis et in terra, sive visibilia sive invisibilia. Hunc credimus in consummatione sæculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta Virgine Maria, et hominem factum, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, et assumptum in cælis, sedere in dextera Patris, et iterum venturum in gloria judicare vivos et mortuos. Credimus et in Spiritum sanctum, quem Paraclitum, id est consolatorem nominavit Salvator Dominus noster (Joan. xv, 26): promittens, postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinavit, per quem et sanctificat credentes in Ecclesia, et baptizatos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Eos autem qui præter istam fidem aliud quidquam prædicant, a catholica Ecclesia discernimus alienos existere. Hæc est autem Acacii de ejus fide prolatio. Cui subscripsit et ipse, et consentientes ei, numero quem paulo ante prædiximus.

Hæc fide lecta, Sophronius Pompeiopoieos Paphlagoniæ hæc verba clamavit: Si per singulos dies propriam edere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait. Ego autem dico quia si ab initio hæc verba de Nicæna fide dixissent qui ante eos et post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter alterutros ob hoc et propter eos qui fuerant accusati, verba dicentes et audientes, abierunt. Quarta vero die convenientes omnes, rursus movebant eum contentione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit: Si semel Nicæna fides

mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dicere fidem. Ad hæc Eleusius Cyzbei hæc verba respondit: Præsens concilium celebratum est, non ut anathema discat neque ut fidei explanationem quaerant, tanquam non habens eam; sed possidens Patrum fidem, hanc usque ad vitam mortemque custodiet. His ergo verbis Eleusius sententiæ occurrit Acacii, fidem Patrum vocans Antiochiæ declaratam. Cui recte quilibet poterit obviare, dicens: Quomodo Patres hos nominas, o Eleusi, dum illorum non recipis Patres? Hi namque, qui in Nicæa convenerunt, concordantes in consubstantialitatis verbo pro fide sacro, proprie dicuntur Patres, eo quod et tempore processerant; et qui postea Antiochia convenerunt ab illis sacerdotibus jura susceperunt. Si autem hi qui Antiochia congregati sunt Patres proprios negaverunt, consequenter istorum posteri Patrum destructores secuti sunt. Quomodo ergo et quorum illi fidem velut improbam respuerunt, isti quasi probabilem susceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neque isti sacerdotium pereceperunt. Quomodo enim acciperent a non habentibus quod dabatur? Hæc obijcere ergo responsa poterit quilibet Eleusio.

Cum hæc ita agerentur, ad aliam venire quaestionem. Quia enim Acacius in fide que lecta est, similem dixit Filium Patri, consulebant alterutros, secundum quid esset similis Filius Patri. Et qui circa Acacium erant dicebant secundum voluntatem solummodo, non secundum substantiam Patri similem Filium esse. Alii vero omnes etiam secundum substantiam declarabant. In hac ergo contentione tota manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus quos conscripsit, similem per omnia Patri Filium dixit: **274** nunc autem secundum substantiam similem denegavit. Quibus melius contententibus et ad nullam concordiam venturibus, surgens Leonas concilium solvit. Et iste fuit terminus synodi Seleuciæ congregatæ. Altera namque die rogatus ut interesset, noluit, dicens: Directus sum ad concordiam concilii: vobis distantibus adesse non possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant ad synodum concurrere voluerunt. Altera vero parte in ecclesiam veniens, Acacium et qui erant cum eo vocavit, ut de Cyrillo Hierosolymorum episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque quoniam Cyrillus jam dudum fuerat accusatus atque damnatus: quoniam sæpe evocatus ad iudicium, duobus annis jugiter declinavit, metuens accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinavit, iudicium majus appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius imperator. Hoc itaque solus, et primus præter ecclesiasticam consuetudinem atque regulam Cyrillus fecit episcopus; ut, sicut in publicis judiciis, libellis uteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia interfuit iudicandus. Et ob hoc episcopi Acacium ejusque consentaneos evocabant; ut de accusationibus cognoscentes, decretum commune proferrent. Evocabant igitur etiam alios quosdam qui fuerant accusati, et semetipsos contulerant ad

Acacium. Quos post crebram citationem nolentes occurrere, damnauerunt, et ipsum Acacium, Georgium, Alexandrinum, Uranium Tyri, Theodulum Cærææ, Penum Phrygiæ, Theodosium Philadelphæ Lydiæ, Evagrium insulæ Mytilene, Leontium Tripoleos Lydiæ, et Eudoxium, qui primo quidem Germaniciæ fuit, postea vero Antiochiæ Syriæ invasit episcopatum; damnauerunt pariter et Patrophilum, quia et ipse a Dorotheo presbytero accusatus, evocatus noluit obedire. Hos itaque damnauerunt. Excommunicaverunt autem Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium, Phœbum, Fidelem, Eutyrium, Magnum, et Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habita satisfactione, accusationibus semetipsos exuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parochiis innotuerunt; inque locum Eudoxii Anianum constituerunt episcopum, quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ et Lauritio tradiderunt, a quibus exilio destinatus est. Quo facto, episcopi qui ordinaverant Anianum contestationem obtulerunt Leonæ et Lauritio contra Acacium et consentaneos ejus, dicentes synodi iudicium fuisse violatum. Cumque nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti, ut quæ gesta fuerant panderentur imperatori. *SOCRATES, lib. II, cap. 32. Edit. Christ. Vales. cap. 40, p. 148.*

CAPUT XXXV.

De legatis concilii Seleuciæ, et de examinatione Aetii, et gestis Ariminensium.

Hunc terminum habuit synodus in Seleucia constituta. Qui vero voluerit subtiliter universa cognoscere, exceptorum debet acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio ad imperatorem quam propere pervenerunt. Alterius vero partis episcopi singuli ad propria sunt reversi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad principem, invenerunt directos decem ab Ariminensi concilio. Porro sequaces Acacii jam egerant ut potentes palatii ipsorum tuerentur partes, et per eos favor illis arridebat imperatoris. Dicebant enim alios quidem sibimet consentire, alios autem ecclesiasticis pecuniis esse corruptos, alios incongruis falli seductionibus [*ed. V., seditionibus*]. Hæc agebat Acacius natura versutus, et preparatus ad intelligendum atque dicendum, cum etiam insignem haberet ecclesiam, id est Eusebii Pamphili, post quem ejus tenebat episcopatum, et gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cum talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cum igitur Constantinopoli ex utroque concilio essent episcopi viginti, et alii qui casu presentes erant; primo quidem jubetur ut de Aetii quæstione judicaret, presentibus maximis proceribus, Honoratus, quem non ante multum tempus imperator ab urbe Roma revertens, primum præfectum urbis Constantinopolitanæ constituit. Postea vero, etiam ipso Constantio cum iudicibus audiente, capitur circa fidem Aetius ægrotare; ita ut etiam imperator et alii quasi circa blasphema ejus verba commoverentur. Dicitur autem Acacium eique consentientes primum se hanc hæresim ignorare fluxisse, et sub velamento quodam egisse cum principe, ut ipse cum suis proce-

ribus judicaret: credens Aetium non posse vinci sermonibus, et magis necessario capi iudicantis auditus, ac sine contentione prævalere conamen hæreseos. Cumque hoc perfici nequivisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, et a Seleuciæ synodo missos hanc suscipere, deposcebant. Et cum quæstio esset de substantiæ nomine, iurejurando firmabant: quia nullatenus dissimilem secundum substantiam Filium faterentur, seque paratos hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinate Occidentales nomen substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam huiusmodi scripturam esse fatebantur. Dicebant autem quia si nomen substantiæ taceatur, cum nomine substantiæ etiam illud quod de consubstantialitate decretum est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium sacerdotum pro reverentia Nicæni concilii nimis amplectebantur. Hanc autem etiam imperator flexus est laudare conscriptionem: considerans multitudinem Arimino congregatam, et quia non peccaret qui similem Patri Filium diceret: idem esse virtute credens, consubstantialem et similis substantiæ professionem; nihilque intellectu differre, nisi nominibus quæ Scriptura divina nesciret. Hanc ergo sententiam habens, episcopos concordare præcepit in Ariminensi fide concilii. Cumque se altera die pararet ad consulatum (quod prima die mensis Januarii Romanorum more celebratur), totam diem et maximam noctis partem expendit, inter episcopos certamen habens, donec scripturæ ex Arimino delatæ subscriberent episcopi a Seleucia venientes. *SOZOMEN., lib. IV, cap. 21 et 22. Edit. Christ. Vales., cap. 32 et 33, p. 577.*

275 CAPUT XXXVI.

Quomodo affirmaverint fidem Ariminensis concilii, et Aetium deposuerint simul et alios.

Acacius autem et qui cum eo erant aliquantum tempus Constantinopolim commorantes, evocaverunt episcopos ex Bithynia, inter quos erat et Macarius Macedonensis [*lege Mares Chalcedonensis*], et Ulphilas Gothorum episcopus. Qui omnes numero quinquaginta convenientes, confirmaverunt Arimino lectam conscriptionem: adjicientes ut de cætero nequaquam substantia vel essentia nominaretur in Deo; et præter hanc scripturam omnes alias, aut factas, aut faciendas penitus abdicari. Quo facto, Aetium diaconatus ordine deposuerunt, tanquam hæretice sapientem, et qui contra ecclesiasticam consuetudinem quædam humanæ sapientiæ facta conscriberet, et dialogos plenos blasphemia dictaret, atque barbarum ecclesiasticarum et seditionis auctor exstaret. Dicitur autem ab aliquibus, quia non eum integro corde deposuerunt; sed volentes se principi commendare, eo quod dicerentur similia sapere. Videntes autem imperatoris indignationem quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, et Eleusium Cyzici, et Basilium Ancyrae, et Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et dum in dogmate viderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt: sed culpas eis omnibus inferebant singula-

riter, per quas eos asserebant in ecclesiasticis regulis deliquisse. SOZOMEN., *lib. iv, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 579.*

CAPUT XXXVII.

Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus.

Inter quos Cyrillum quoque Hierosolymorum deposuerunt, tanquam Eustathio Elpidioque communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis qui in Mitylene fuerant congregati. Inter quos etiam ipse convenerat, et tanquam post depositionem in Palestina factam, communionem participatus fuerat cum Basilio et Georgio Laodicæ civitatis episcopis. Cum enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatum, de jure metropolitæ contendebat cum Acacio Casareæ Palestinæ, tanquam sedis apostolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, derogabant alterutris, tanquam non saperent recte de Deo. Nam et prius uterque sibimet in suspitione esse videbatur. Alter quidem Arii dogma laudabat; Cyrillus autem prædicantes consubstantialem Patri Filium sequebatur. Inveniens ergo tempus Acacius cum consentientibus sibimet episcopis, Cyrillum pro hujusmodi causa deposuit. Cum famas Hierosolymorum provinciam occupasset, tanquam in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad consolandum [*ed. Niv. et Froh., consulendum penurix*] non essent, vasa sacrata atque vela distraxit, et populi necessitati subvenit. SOZOMEN., *lib. iv, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 585.*

Imperatoris igitur animum hoc commovit, et maxime quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque vestem quam famosissimus imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum Ecclesiæ dederat Macario, illius civitatis pontifici, ut ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret (quoniam erat auro sericoque contexta), Cyrillum asserunt vendidisse, eamque vestem emisse quemdam Thymelicum saltatorem; et dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti contraditum. THEODORETUS, *lib. ii, cap. 27, p. 110.*

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum episcopatu deposuit. Damnatos igitur episcopos ex urbe Constantinopolitana fugaverunt sectatores Acacii. Sibi autem consentientes, in depositionibus tamen illorum nolentes subscribere, cum essent numero decem, apud semetipsos interim habitare præceperunt, et neque ministerio fungi, neque Ecclesias gubernare, quandiu subscriberent. Et si non agerent penitentiam intra menses sex, et omnibus placitis atque gestis in illo concilio præberent scripto consensum, et ipsi deponerentur. Quo facto consentientes eis episcopi per singulas provincias alios ordinarunt. Cumque talia cogitassent, cunctis episcopis atque clericis scripserunt, ut hæc observarent atque perficerent. Ex hoc ergo non post multum tempus Macedonio succedit Eudoxius, Basilio Athanasius, Eleusio Eunomius, qui postea Eunomianæ princeps fuit hæreseos. Porro pro Eustathio Meletius Ecclesiæ

A Sebastenæ suscepit episcopatum. SOZOMEN., *lib. iv, cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 41, pag. 585.*

Lecta est etiam in Constantinopolitana urbe cum adjectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus. SOCRATES, *lib. ii, cap. 32. Edit. Christ. Vales. cap. 41, p. 154.*

CAPUT XXXVIII.

Enumeratio diversarum expositionum hæreticarum, post explanationem fidei Nicæni concilii.

Post Nicænum namque concilium in dedicatione Antiochena, expositionem geminam dictaverunt. Tertia vero est quæ a Narcisso apud Gallias Constantio imperatori oblata dignoscitur. Quarta Eudoxii, quæ in Italia destinata est. In Sirmio tres dictatæ sunt, quarum in Arimino cum consulatu relecta [*ed. relicta*] est. Porro octava in Seleucia ab Acacii sociis edita est; ultima Constantinopoli cum adjectione recitata est. Erat enim additum, ut neque substantia neque subsistentia diceretur in Deo. In hac Ulphilas Gothorum episcopus tunc primo consensit [*ms. Lyr., conscripsit*]. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem, sequens Theophilum Gothorum episcopum, qui præsens in concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur et Eudoxius cum suis Constantinopoli de quibusdam alterius partis episcopis condemnandis certamen habebant [*An. Dom. 363*]: videntes indignari contra Macedoniam principem, primum condemnaverunt eum, tanquam plurimæ necis auctorem, et quia diaconum in fornicatione captum, in communionem susceperat. SOCRATES, *ibidem.*

276 CAPUT XXXIX.

Quod Eudoxius Arianus post Antiochenum Constantinopoleos invaserit episcopatum, et de prava Aetii doctrina.

Expulso siquidem Macedonio Eudoxius spernens Antiochiæ sedem, Constantinopolitanam invasit Ecclesiam, studio fultus Acacii, qui obliti suorum suis iudiciis contraria sanciverunt. Nam cum prius Dracontium deposuissent, eo quod ex Galatia transisset in Pergamum, non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad sedem aliam migraverunt. Quo facto, lectam fidem Arimino cum augmento quod ipsorum Constantinopolitana urbe adjecerant, ubique directerunt: mandantes ut qui non subscriberent, iussione imperatoris exsilio mitterentur. Innotuesuntque sua gesta et aliis Orientalibus sibi concordibus, et Eustrophilo Scythopoleos episcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat civitatem. Eudoxius siquidem constituto Constantinopoli, tunc etiam major ecclesia quæ dicitur Sophia, dedicatur consulatu Constantii decimo, et Juliani Cæsaris tertio (*Anno Dom. 360*), quinta decima die Februarii mensis. Eudoxius enim cum sedisset in sedem illam, primus vocem quæ ubique vulgata est protulit, dicens: Pater *αθεος*, Filius *θεος*. Ista duo Græca verba diversos habent apud Græcos intellectus; *αθεος* enim dicitur et impius et sine cultu; *θεος* dicitur pius et bene colens. Cumque dixisset hæc verba, turba generatur in populo, quasi Patrem dixisset impium, Filium vero piuum.

Quo facto, nolite, inquit, turbari ad ea quæ dixi : A Pater enim *ἀσέβης* est, quia nullam colit : Filius autem *ὁσέβης*, quia colit Patrem. Hæc cum dixisset Eudoxius, turba quidem sedata est : multus vero risus complevit ecclesiam. Et hactenus illud dictam cum derisione permansit. His enim hæresiarchæ seductionibus sermonibusque vacantes, Ecclesiam lacerabant. Hujusmodi ergo termino etiam synodus Constantinopolitana conclusa est. SOCRATES, *lib. II, cap. 33. Edit. Christ. Vales., cap. 45, p. 156.*

Igitur Acacius et socii ejus non cessabant, sed congregati apud Antiochiam, quæ eis dudum placuerant destruebant; et ex conscriptione quæ Arimino et Constantinopoli fuerat lecta, nomen similitudinis abscindere nitentur, et per omnia substantiam atque voluntatem dissimilem esse Patri apud Filium, et ex non existentibus factum introducebant, sicut Ario primo placuerat : quibus Aetiani etiam consentiebant. Is enim Aetius post Arium primus aperte his nominibus uti præsumpsit. Quapropter Sine Deo vocabatur : ejusque sequaces propterea Dissimiles, et Non existentiales sunt dicti ab his qui Antiochia consubstantialitati consentiebant. Hos ergo dum requirerent cultores Nicæni concilii, cur in expositione fidei suæ Deum ex Deo Filium dicentes dissimilem, et ex non exstantibus nominare præsumerent? his sermonibus respondebant : Sic dictum est Deum ex Deo, sicut habetur apud Apostolum (*Rom. XI, 36*) : Omnia autem ex Deo, unus ergo omnium etiam Filius Dei ; et propterea positum est in expositionibus, secundum Scripturas. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 28. Edit. Christ. Vales., cap. 29, p. 588.*

Hujus verbi princeps fuit Gregorius Laodicensis episcopus; qui cum talia doceret, ignoravit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tempore Origenes latius examinarit atque interpretatus sit. SOCRATES, *lib. II, cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 45, p. 157.*

CAPUT XL.

De crudelitate Georgii apud Alexandriam, et qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuerunt episcopatum.

Interea dum adhuc Athanasius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter paganos affliciebat, et adversantes sibi met Christianos; utrosque enim cogebat ad suam venire sententiam, et respuentes affliciebat. Erat enim apud sapientes odibilis, quasi despiciens eos, et iudicibus imperans, apud populum vero quasi tyrannus, et ultra potentes elatus : præcipue tamen paganos opprimebat, quos sacrificare et paternas festivitates agere prohibebat. Tunc enim milites et Ægypti ducem armatos in civitatem introduxit, inagines et ornamenta templorum abstulit, quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo siquidem deposito, sicut prædictum est, apprehendit Hierosolymorum Ecclesiam Horennius, et post illum Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc Ecclesiam illam gubernasse percepimus usque ad imperium Theodosii principis, quando rursus Cyrillus ad proprium remeavit episcopatum. SOZOMEN., *lib. cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 30, p. 589.*

CAPUT XLI.

De Macedonio et Macedonianis.

Igitur Macedonius Constantinopolitana pulsus Ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinavit enim ad eorum partem qui apud Seleuciam Acacium cum sociis deposuerant. Misitque legationem ad Sophronium et Eleusium, quatenus defenderent expositam prius in Antiochia fidem, et postea apud Seleuciam roboratam, et similis substantiæ fidem divulgandam esse commonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocantur. Quicumque enim in Seleuceno concilio Acacium declinaverunt, aperte verbum similis substantiæ sanciverunt, cum prius hoc non manifesto indicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quia non inventum sit Macedonii, sed magis Maratonii Nicomediensis episcopi : unde etiam Maratonii vocitantur; ad quos Eustathius expulsus de Sebastia confugit. Cumque Macedonius sanctum Spiritum comprehendere in tractatu divini Trinitatis declinaret, tunc et Eustathius : Ego, inquit, neque Deum nominare Spiritum sanctum patior, neque creaturam præsumo. Propter hanc ergo causam Spiritui repugnantes appellant hujusmodi personas, hi qui in consubstantialitatis expositione concordant. SOCRATES, *lib. II, cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 45, p. 158.*

Cum itaque Macedonius de Ecclesia Constantinopolitana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius atque Eudoxius sapiebat; sed tradebat magis Filium Deum, per omnia et secundum substantiam similem esse Patri. Sanctum vero Spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, et perhibentem officium, et quæcumque de sanctis angelis dici possunt. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 27, p. 585.*

277 CAPUT XLII.

De his quæ rursus ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt; et quomodo Eustathius nequitiam puteserit Eudoxii; et epistola Constantinopolitani concilii ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Aetium cum scriptis ejus.

Igitur sequaces Acacii in Antiochiam magno studio convenerunt, acti pœnitentia, quia similem dixerant Filium Patri. Et consulatu sequenti, id est, Tauri et Florentii (*An. Dom. 361*), cum Euzoius eam gubernaret Ecclesiam, imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus movebant ea quæ dudum placuerant : dicentes oportere sermonem similis substantiæ auferri ab expositione fidei traditæ, tam in Arimino quam Constantinopoli : non celantes, sed aperte dicentes, quia per omnia dissimilis Filius est Patri, non solum secundum substantiam, sed etiam secundum voluntatem; et ex non exstantibus esset, sicuti prædicaverat Arius. Cum quibus erant sectatores Aetii. SOCRATES, *lib. II, cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 45, p. 159.*

Ea siquidem tempestate, dum perfidia accusaretur Eudoxii, inter alios Eustathius, quoniam de fide, inquit, examinationem vis fieri, o imperator, Eudoxii considera blasphemias. Obtulitque, ejus expositionem, inter alia sic habentem :

Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum A nostram sententiam concordare noluerunt, neque in ejus substantiam sunt :

Unus Deus Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.

Dissimile autem est, ex quo, et per quem : dissimilis igitur est Filius Deo Patri.

Hac lectione commotus imperator, requisivit Eudoxium, si fateretur suam. At ille negavit, dicens, quia esset Aetii. Quem dum jussisset imperator adduci; requisitus, licet ejus non fuerit, suam esse professus est; et ideo exsilio destinatus. Eustathius tamen etiam Eudoxium ita sapere proclamabat, exigens ut scripturam anathematizaret Aetii. Quod licet tarde, fecit tamen; et damnavit quod prius et postea prædicabat. Deinde etiam ipse exigebat ut ille ἀποσύριον anathematizaret, quod Scripturæ non haberent. Tunc Sylvanus, et ex non existentibus, inquit, et creatura, et alterius substantiæ, scripta nusquam sunt. Justum ergo est hæc abdicari. Quod imperator quoque decrevit ut fieret; quod, licet cum difficultate, fecerunt. Quo gesto, exigebant ut et ipsi ἀποσύριον abdicarent. Tunc disputative atque veraciter Sylvanus ait: Si ex non existentibus non est, neque creatura, nec ex alia substantia Deus Verbum: igitur consubstantialis est genitori Patri; sicut Deus ex Deo, et lumen ex lumine, eandemque habet cum genitore naturam. Tunc imperator iratus, exsiliam interminatus est eis. At illi: Potestatem, inquit, habes puniendi: non tamen nos Patrum statuta destruimus. Tunc imperator illos pelli jussit Ecclesiis, et pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius, cum tyrannice Constantinopoleos teneret Ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomium ordinavit episcopum. Et Aetium in scriptis abdicaverunt, cujus videbantur esse consortes; scripseruntque Georgio quod fuerat gestum. THEODORETUS, *lib. II, cap. 27, p. 111.*

EXEMPLAR EPISTOLÆ UNIVERSI CONCILII

Ad Georgium contra Aetium,

Propter nefariam blasphemiam ejus.

Sancta synodus Constantinopoli congregata, domino honorabili Alexandriæ civitatis episcopo Georgio salutem.

Synodo reprehendente Aetium propter nefandas ejus et plenas scandalis scripturas, secundum consequentiam ecclesiasticarum sanctionum, super eo ab episcopis actum est quod decebat. Diaconatum namque depositus est, et ab Ecclesia factus extraneus. Et a nobis hæc monita processerunt, ut neque ad lectionem cujuscumque veniant nefandæ ejus epistolæ: sed abjiciantur, eo quod vehementer inutiles sunt. His autem adjicimus etiam anathematizandum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat ut omnes in synodo convenientes episcopi deponerent auctorem scandalorum et schismatum in omni terrarum orbe factorum inter Ecclesias, et concordarent in sententia contra eum juste prolata. Sed extra vota spemque nostram Serras et Stephanus, Heliodorus et Theophilus in

depositione subscribere; cum scilicet Serras etiam aliam vesanam arrogantiam ejusdem accusaret Aetii. Dicebat enim eum asperiora præsumere, atque dixisse: quoniam ea quæ Deus hactenus celasset apostolis, revelata sibi et affirmaret. Post hujusmodi vesanos superbosque sermones a memorato Serra de Aetio protestatos flecti precibus nequiverunt, ut in nostra fierent determinatione concordessent. Veruntamen nos longanimitate detenti, multo tempore sustinimus eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum supplicantes, ut convenirent nobiscum, et consona omni concilio definirent. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerent, si forte prospicerent. Cumque, multo tempore nobis perdurantibus, non flecterentur sequi sententiam super prædicto viro prolata, Ecclesiæ honorabiliorem esse quam horum virorum amicitias judicantes, sinivimus contra eos excommunicationis tempus, sex mensium ad agenda penitentiam eis dantes inducias; ut si intra hoc tempus converterentur et consentirent definitionibus fratrum suorum, susciperentur in Ecclesia, et propriam fiduciam charitatemque repararent. Si vero sine penitentia permanerent, amicitiasque hominum regulis Ecclesiæ et concordie nostræ præponerent, tunc eos episcopatus dignitate esse judicamus extraneos. Quibus depositis, necessarium erit ut in eorum locis alii constituentur episcopi, quatenus legalis Ecclesia competentem sumens ordinem, sibi concordet: C episcopis videlicet universis servantibus vinculum charitatis, eademque cum perfectione dicendo in uno intellectu unaque essentia. Ut ergo cognoscas quæ concilio placuerunt, hæc tuæ reverentiæ scripta transmisimus: orantes ut gratia Christi ista custodiens, pacifice et legitime regas sub te constitutas ecclesias. THEODORETUS, *lib. I, cap. 28, p. 114.*

278 CAPUT XLIII.

De Eunomio, et quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, et inde rursus expulsus, hæreseos auctor exstiterit.

Hunc enim Aetium Eunomius suis libris exaltat, et hominem Dei vocat, multisque favoribus honorat. Sed tunc et abdicantibus eum interluit, et ab eis episcopalem ordinationem ipse suscepit. Eudoxius igitur et Acacius cum suis præbentes consensum his que in Nicæa Thraciæ gesta sunt, pro Basilio et Eleusio alios constituerunt episcopos: de quibus supervacaneum loqui nunc censeo. De Eunomio solum habito sermone narrabo. Igitur cum, Eleusio vivo, Cyzicenam Ecclesiam percepisset Eunomius, et populi salubritatem videret Eudoxium, atque imperatorem conspiceret sævientem contra eos qui creatum profitebantur unigenitum Dei Filium, eum compulsi ut celaret hunc sensum, nec eum aperiret investigantibus accusatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam opportuno tempore prædicabimus quæ modo celamus, et ignorantes docebimus, et contradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impietatem. Sed qui divinis educati sunt ser-

monibus, videntes dictorum calliditatem, moleste quidem ferebant : aperte vero contradicere præsumptionis opus, et non sapientiæ judicabant. Circumponentes ergo speciem sibi et hæreticæ pravitatis, et hoc se esse fingentes, accesserunt ad domum ejus : rogantes ut eis exponeret aperte dogmatis veritatem, nec pateretur huc et illuc eos diversis ferri doctrinis. Tunc ille accepta præsumptione, sensum quem celabat aperuit. Quibus dicentibus nimis esse nefarium ut non omnes sub eo constituti veritate fruere, his et hujusmodi seductus verbis, in conventu ecclesiæ suam blasphemiam revelavit. At illi zelo suas animas accendentes, ad Constantinopolim perrexerunt. Et primum quidem apud Eudoxium inscripserunt Eunomium; quo eos non suscipiente, ad eum principem, pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebant enim potius istius dicta impia esse quam Arii. Pro his indignatus imperator, præcepit Eudoxio ut deduceretur Eunomius, et convictus sacerdotio nudaretur. Cumque frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret, adierunt rursus imperatorem, ingemiscientes, quia nihil quod præceperat fecisset Eudoxius; sed tantum despiceret civitatem, blasphemias Eunomii perentem. Tunc Constantius expulsurum se interminatus Eudoxium est, nisi Eunomium judicandum deduceret, et convictum in accusatione puniret. Hoc metuens Eudoxius, scripsit Eunomio ut de Cyzico fugeret, sibi que reputaret, qui nequaquam ejus monitionibus obedisset. Verum Eunomius metuens accessit quidem; sed contumeliam non ferens, proditionis quidem accusabat Eudoxium, læsumque se et Aetium asserebat; ac deinde gregem propriæ cohortis instituit. Quicumque enim ejus dogmatis concordiam sequebantur ab Eudoxio recesserunt : proditionem accusantes ejus, sociantes semetipsos Eunomio, qui hactenus ab illo nomen habere noscuntur. Hinc ergo hæresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arii blasphemias. Quia vero arrogantis serviens passioni, proprium probatur fecisse collegium, ipsa que sunt gesta conclamant. Nam cum abdicatus Aetius fuisset et expulsus, cum eo egressus non est; licet doctorem eum et Dei hominem nominaret; sed mansit conjunctus Eudoxio. Cum autem impietatis pœna exigeretur, ratum non habuit concilii decretum; sed ordinavit episcopos atque presbyteros episcopali dignitate privatus. THEODORETUS, *lib. II, cap. 26, p. 115.*

CAPUT XLIV.

De Apollinare patre simul et filio, et eorum hæresi.

Per idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri uno nomine nuncupati, pater atque natus, uterque dicebatur Apollinaris. Pater presbyteri dignitate functus, filius autem habens lectoris officium. Græcorum ambo doctores eloquiorum. Pater grammaticus, filius erat rhetor. Pater namque, cum fuisset Alexandrinus genere, et prius docuisset in Beryto, postea Laodiciam, et veniens duxit uxorem, et filium habuit Apollinarem. Tunc igitur ambo exercebantur cum

A Epiphania sophista; et cum essent ejus amici, valde fovebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicensis episcopus, ne frequenti confabulatione sophistæ declinarent ad paganitatem, prohibuit ne ad ejus scholas accederent. Qui parvipendentes episcopum, Epiphaniae amicitias magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor, cum eos prohibere non potuisset, ambos communionem privavit. Tunc Apollinaris filius arbitratus esse injuriam, et fretus eloquii tumore sophisticæ, novitatem et ipse introduxit hæreseos, quæ nunc fertur nomen inventoris gerens. Aiunt enim quidam excitatos eos adversus Georgium, non tantum propter prædictam causam, sed quia videbant eum varia dogmata proferentem; et nunc quidem profitentem similem Patri Filium, sicut erat Seleucia constitutum; nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter velut opportunam sumentes occasionem, abscedunt. Cumque nullus eis intenderet, sub schemate religionis pestem hæreseos introducunt. Et primum quidem dicebant animam a Deo Verbo in dispensatione incarnationis non assumptam. Deinde quasi pœnitentia ducti, corrigentes semetipsos adjecerunt: Animam quidem assumptam, quæ tamen non haberet mentem, sed Deum Verbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaque solum dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur; nam Trinitatem consubstantialem esse profitentur. SOCRATES, *lib. II, cap. 56. Edit. Christ. Vales. cap. 46, p. 160.*

279 CAPUT XLV.

C *Quomodo Jacobi episcopi orationibus Persarum rex non potuerit prævalere Romanis.*

Cum inter hæc Sapores rex Persarum contra Romanos castra metaretur, Constantius cum magno exercitu veniens Antiochiam, fugavit hostes (*An. Dom. 557*). Quod non militia Romanorum egit, sed Deus, qui colitur a Romanis. Tropæum ergo nunc studeo narrare victoriæ. Nisibis, quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant, in termino posita est Persicarum Romanarumque terrarum. Hujus erat episcopus atque rector, et dux Jacobus, apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cujus digna laudandaque miracula in hac historia conscribere aut enumerare supervacaneum judicavi. Sed unum tantummodo ejus opus narrationis causa exponam. Hujus igitur civitatem Romanis subditam Persarum exercitus obsidebat; et cum septuaginta dies jugiter observaret, et multas quidem cepisset civitates, plurimaque circa hanc molimina posuisset et vallos, atque fossata pro capienda urbe fecisset, eam nequaquam valuit obtinere. Postea vero Persæ impetum Mygdonii fluminis, per civitatem mediam properantis, a longe retinentes, et utrasque ripas ejus facientes celsiores, ut aqua in se collecta concrederet, quo vi majori posset irruere: cum vidissent jam etiam illas quas fecerant sublimes ripas impleri, subito auferentes quas fecerant cataractas, dimiserunt impetum fluminis contra murum, qui vehementis aquæ pondus non ferens, est inclinatus et cecidit. Quo facto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam anam partem muri,

unde fluvius solebat exire, cum magna ruina deposit. Hoc Sapores inspiciens, credidit se sine pugna capere civitatem. Et illa quidem die quievit, ut et fundus fluminis purgaretur, et posset ambulari per fluvium. Altera vero die cum omni militia credens per loca ruinosa murorum civitatem intrare, vidit murum ex utraque parte fabricatum. Ille namque sacratissimus homo orationibus milites coarmavit, et alios urbis habitatores. Quo facto, et murum restituit, et propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murum veniens egit, sed intra templum sacratum Domino supplicans adimplevit. Porro Saporem non solum muri fabrica terruit, sed etiam altera visio perturbavit. Vidit enim stantem supra murum quemdam imperiali schemate circumamictum, et tam purpura quam diademate resplendere. Arbitratus autem esse Romanorum imperatorem, mortem minatus est eis qui nuntiaverant non illic eum esse presentem. Quibus affirmantibus se vera dixisse, et Constantium Antiochia commorari, ex vultu, quem videbat, agnovit eorum verba esse veracia; et ait, Deum bella gerere pro Romanis. Cumque hoc graviter haberet, infelix sagittam dimisit in aerem. Et cum vidisset quia in corpore eum jaculari non potuit, tamen a vesaniæ suæ impetu non recessit. Tunc igitur Ephrem vir mirabilis, et conscriptor egregius apud Syros, sacratissimo Jacobo supplicabat ut veniret ad murum, et videns barbaros, maledictionis jacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo, ascendit in quamdam turrim; et cum millia millium videret exercitus, aliam maledictionem eis non petiit, nisi cinyphes et culices; ut per parva animalia supernam virtutem potuissent agnoscere. Orationem vero secutæ sunt nebula cinyphum et culicum. Et elephantorum quidem promuscidas, cum sint concavæ. equorum vero, aliorumque jumentorum aures simul et nares impleverunt. At illi ferre vim parvorum animalium non valentes, sessores suos, ductoresque excussos dorsis projecerunt, et diruptas acies confuderunt; exercitumque relinquentes, summo impetu fugiebant. Hoc modo ter miserrimus imperator parvam clementemque correptionem in se cognosceus factam, a Deo habente providentiam animarum eum pie colentium, suum exinde reduxit exercitum: confusionem, non victoriam ex illa obsidione percipiens. THEODORETUS, *lib. II, cap. 30, p. 117.*

CAPUT XLVI.

De concilio denuo apud Antiochiam congregato.

Hoc itaque tempore Constantius Antiochia morabatur. Et, Parthico prælio quiescente, rursus colligebat episcopos: cogens omnes negare verbum et unius substantiæ et alterius substantiæ. Verum cum Eudoxius post Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa concilia, cum Constantinopolitanum inique tenuisset episcopatum, Antiochena Ecclesia pastore privata videbatur. Tunc ergo convenientes episcopi, cum essent plurimi, et undique congregati, dicebant imperatori oportere

A primitus pastorem constitui, et ita cum illo de dogmatibus cogitari. THEODORETUS, *lib. II, cap. 31, p. 119.*

CAPUT XLVII.

De translatione sancti Meletii ad Antiochenum episcopatum, et de ejus expositione de unitate Trinitatis.

Illo tempore sacratissimus Meletius civitatem quandam Armeniæ regens, et barbaros edocens, quietem habere videbatur. Quem putantes Ariani sibi consentire, petierunt a Constantio ut Antiochenæ constitueretur præsul Ecclesiæ. Cum quibus etiam orthodoxi propter claritatem ejus vitæ et salubritatem rectorum dogmatum, in ejus subscribere decreto; ipsumque decretum utraque pars Eusebio Samosateno commendavit episcopo. Veniente siquidem B magno Meletio, occurrit ei populus utriusque partis, cum quibus Judæi pariter et pagani desiderantes famosissimum illum videre Meletium. Tunc imperator et ei et aliis qui exponere poterant jussit ut populis explanarent locum illum: *Dominus creavit me in initio viarum suarum in opera sua (Prov. VIII, 22)*; præcipiens ut exceptores eorum verba conscriberent. Et primum quidem Georgius Laodiciæ fetorem hæreticæ pestis evomuit. Post quem Acacius Cæsariæ, quamdam nisus mediam proferre 280 doctrinam, multum ab illorum blasphemia recessit: non tamen summum apostolicæ integritatis dogma servavit. Tertius autem magnus surrexit Meletius, et rectitudinem regulæ in sacra disputatione monstravit. Nam veluti quodam pondere veritatis utens, et quod plus, et quod minus erat, evitavit. Cumque turba universa C faveret, rogans ut brevem eis doctrinæ daret imaginem: tres ostendens digitos, deinde colligens duos, et unum tendens, illam laudabilem protulit vocem: Tria sunt quæ intelliguntur, sed tanquam de uno disputamus. THEODORETUS, *ibidem.*

CAPUT XLVIII.

Quod, expulso Meletio, Euzoius Arianus Antiochiam sit ordinatus episcopus.

Eo tempore fertur archidiaconem ejus Ecclesiæ, adhuc eo loquente, extensa manu ejus os obstruxisse. At ille suam sententiam manu clarius quam voce signavit. Tribus enim apertis digitis, et denuo clausis, et uno tantum digito rursus extenso, pollicis schemate divulgabat: quia tres unum sunt. Deinde archidiacone ejus manum, ore dimisso, tenente, libera voce clamabat, Nicænum servari debere concilium. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 27. Edit. Christi. Vales. cap. 28, p. 587.*

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacherunt, Sabellianum asserentes sanctum esse Meletium. Ob quam rem principi suaserunt ut in propriam provinciam exsilio mitteretur. Et suprascriptus Euzoius aperte Arianum dogma laudavit; hunc enim cum Ario magus Alexander diaconatu privaverat. Hoc itaque facto, Christianus populus ab hæreticis divisus, in apostolicam ecclesiam positam loco qui dicitur Velus, conveniebat. Annis namque triginta postquam magnus Eustathius fuerat expulsus, orthodoxi Arianorum onera sunt perpressi, rerum

mutationem utilem sustinentes. THEODORETUS, *lib. II, A cap. 31, p. 120.*

Sequacibus enim Meletii communicare noluerunt hi qui ab initio Nicænum dogma servaverant: dicentes, quia ex Ariano decreto Meletius fuerit ordinatus, et sequaces ejus ab illo sint baptizati: ob quam rem Antiochena Ecclesia in aliam dividitur partem. SOZOMEN., *lib. IV, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 28, p. 588.*

Cumque viderent orthodoxi hæreticorum crescere magis impietatem, et apostolici dogmatis defensores aperte debellari, sanctumque Meletium pulsum, et Euzoium hæreticum ordinatum, verborum memorati sunt, quæ dicta sunt Loth: *Salva (inquit), salva animam tuam (Gen. XIX, 17).* Ad hæc etiam evangelici verbi dicentis: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum et abjice abs te (Matth. V, 29).* Idem et de manu et pede Domino sanciente, qui etiam adjecit, dicens: *Melius est enim tibi ut pereat unum membrum tuum, quam totum corpus in gehennam mittatur (Matth. V, 30).* THEODORETUS, *lib. II, cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. 32, p. 121.*

CAPUT XLIX.

De constantia Eusebii propter Meletium.

Porro mirabilis Eusebius, cujus dudum memini decretum fuisse commendatum, videns prævaricationem factorum circa Meletium meditatam, ad suam reversus est civitatem. Ariani vero scriptum testimonium metuentes, Constantio suaserunt ut mitteret qui decretum de Meletio factum ab Eusebio revocaret. Tunc missus est veredarius qui hæc velociter adimpleret. Cumque venisset et imperatoris verba nuntiasset, tunc Eusebius admirandus, commune, inquit, depositum non restituum, nisi omnes qui tradiderunt dicant. Quod dum qui fuerat missus renuntiasset, indignatus imperator, denuo misit, ut redderet quod accepit: adjiciens scripto, ut si reddere nollet, dexteram manum ejus absunderet; verbo tamen jubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in literis. Cumque epistolam legisset Eusebius, et invenisset poenam ab imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit et sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo, clarum Ariane pestis indicium. Hanc ejus firmitatem Constantius videns, laudavit egregie. Mirantur enim et impii resistentium sibi laudes, cum gestorum magnitudine superantur. THEODORETUS, *lib. II, cap. 32, p. 121.*

CAPUT I.

Quomodo Julianus, negata Christiana religione,

bellum contra Constantium parabat, et de morte Constantii.

Hæc igitur apud Orientales agebantur Ecclesias. Interea Julianus Cæsar bello devincens barbaros apud Rhenum fluvium residentes (*An. Dom. 361*), alios quidem peremit, alios cepit; claraque victoria decoratus, dum mediocritate vitæ atque mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, judices ab illo factos honoribus mulebat; et ad illius invidiam litteras proferebat, quibus ostenderot eum propter bellum contra Magnentium gestum, in Italiam barbaros induxisse. Repentè vero religione mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum pontificem nominavit; et veniens ad templa paganorum, sacrificabat, subjectisque talia colere suadebat. Cumque Constantius propter bellum Persicum Antiochiæ moraretur, sperans ille quia sine bello posset Illyricum detinere, ad eos agebat iter: dicens se velle Constantio satisfacere, tanquam non sponte, sed voluntatè militum infulas imperii suscepisset. Dicitur itaque quia dum ad hos terminos accessisset, vindemia jam collecta, circa occasum pleiadum uvas denuo fuisse prolatas. Insuper etiam imbrem ex aere descendentem, in ejus veste simul et cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto, videbatur et ipsi et aliis, quia botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium; imber autem cadens vestem supra quam ceciderat roboraret. **281** Alii vero dicebant, uvarum signum præter tempus significare perditionem imperatoris ad instar hujusmodi botrorum, et parvi temporis fore ejus imperium. Porro de cruce dicebant prænuntiare hoc signum, quia sit cœleste dogma Christianorum, et oporteat signari cunctos crucis indicio. Unde cognoscitur quia diversa interpretati, quam dixerat imperator, veritate fraudati non sunt; utrumque enim opportune dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaque Constantius contra se venire Julianum, instructione belli Parthici derelicta, Constantinopolim veniebat. SOZOMEN., *lib. V, cap. 1, p. 391.*

Et Mopsucrenis inter Cilicias atque Cappadocas, nimia cogitatione apoplexiæ passione defunctus est, consulatu Thauri et Florentii, tertia die mensis Novembris, anno vitæ suæ quadragesimo et quinto (*An. Dom. 361*): ex quibus tredecim cum patre regnavit, viginti quinque post illum. SOCRATES, *lib. II, cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 47, p. 161.*

Quo defuncto, Julianus quidem jam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est imperator. SOZOMEN., *lib. V, cap. 1, p. 391.*

LIBER SEXTUS.

282 CAPUT PRIMUM.

De Juliani genere ac disciplinis, et quomodo pervenerit ad imperium.

Nunc igitur de Juliano pauca dicenda sunt, ejus-

que genere ac disciplina, et quomodo venerit ad imperium [*ms. Lyr., principatum*]. Constantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellavit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem

matre, germanos; quorum unus Dalmatius, alter Constantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit sui nominis filium; Constantius autem duos habuit natos, Gallum et Julianum. Post mortem Constantini conditoris Constantinopolitanæ civitatis, dum milites juveniorem Dalmatium peremissent, tunc et isti, defuncto jam patre, pene mortis periculum cum Dalmatio sustinuerant, nisi Gallum quidem ægritudo quæ putabatur inevitabilis liberasset; Julianum vero ætas infantis; erat enim annorum octo. Cumque ab eis fervor imperatoris quievisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, ubi etiam a progenitoribus possessiones habebat. Porro Julianus crescens, in auditoriis Constantinopolitanæ urbis exercebatur in basilica ubi doctores erant, habitu privato procedens; habebatque pædagogum eunuchum nomine Mardonium, grammaticum Nicoclem Laconensem. Rhetoricam vero legebat apud Eubolum [*ms. Frob. et Niv.*, Ecebolum] sophistam tunc Christianum. Quod providentia quippe Constantii gestum est: non apud paganum sophistam legens, ad ejus superstitionis dogmata declinaret. Erat enim Julianus ab initio Christianus. Cumque lectione proficeret, fama per populum volitabat, quia posset etiam Romanam gubernare rempublicam. Quod dum latius panderetur, æstuationes induxit imperatori Constantio. Quamobrem abstulit eum ab urbe regia, et misit in Nicomediam: præcipiens ne conveniret apud Libanium sophistam Syrum. Tunc enim Libanius a pædagogis Constantinopolitanis expulsus, Nicomedia morabatur. Prohibebatur ergo Julianus apud Libanium legere, eo quod paganus esset, verumtamen librorum ejus lectionibus utebatur. Cumque proficeret in rhetorica, supervenit in Nicomediam Maximus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius; quem postea quasi artes magicas exercentem, Valentinianus imperator præcepit occidi. Tunc igitur non ob aliam causam Nicomediam venerat, nisi Juliani fama pertractus. Apud quem Julianus eum verba philosophica [*ms. Lyr.*, *sophistica*] prægustasset, coepit etiam doctoris imitari religionem. Is enim etiam imperii cupidinem animo ejus immiserat. Cumque hæc non laterent aures imperatoris, inter spem metamque constitutus, suspicionem celare volens (quia qui dudum integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus), tonsus monachicam simulabat vitam; et latenter quidem exercebatur in philosophia; in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros. Denique in ecclesia Nicomediæ lector est constitutus; et sub hoc habitu furorem declinavit imperatoris. Hæc equidem pro timore faciebat, nequaquam a spe recedens quam mente conceperat. Dicebatque plurimis amicorum suorum feliciora fore tempora quibus ipse rerum potiretur imperio. **283** Dum hæc itaque contra eum sic agerentur, Gallus germanus ejus Cæsar constitutus, venit ad Nicomediam visurus eum, dum pergeret ad Orientem. Post paululum vero percipito Gallo, repente Julianus quoque sit suspectus imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit; et dum fuga lapsus fuisset, diversa loca circumneundo

A salvatus est. Vixque sero uxor imperatoris Eusebia celatum inveniens, supplicavit imperatori quatenus nihil mali pateretur: sed ut potius ad philosophandum mitteretur Athenas. SOCRATES, *lib. iii, cap. 1, p. 164.*

Cœpit igitur Julianus imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens universam Helladam, vates quærebat responsa reddentes: consulens si ad suum imperium perveniret; invenitque virum qui ei desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quemdam idolorum locum, et intromittens in adytum, seductores dæmones evocavit. Quibus solemniter apparentibus, terrore compellitur Julianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones tropæi dominici figuram respicientes, et suæ recordati devictionis, repente disparuerunt. Quod agnoscens magus, cœpit culpam Julianum. At ille et terrorem significavit, et crucis se dixit obstupuisse virtutem, eo quod videntes hoc signum dæmones evanuerunt. Porro magus: Non hoc suspiceris, inquit, o bone vir, quia timuerunt, sicut ais: sed abominati hoc signum potius, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio replevit Christiani signaculi Julianum. THEODORETUS, *lib. iii, cap. 3, p. 126.*

Post hæc igitur imperator evocavit Julianum, et constituit Cæsarem (*An. Dom. 360*): dansque ei conjugem Constantiam sororem suam, contra barbaros eum destinavit ad Gallias. Hi namque barbari, quorum Imperator Constantius contra Magnentium solatia petierat, cum nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum vastabant urbes. Cum esset ergo juveneculus Julianus, jussit ut præter consilium ducum nihil moliri præsumeret. Cumque illi accepta potestate negligenter, et propterea barbari superarent, tunc Julianus duces quidem deliciis vacare permisit. Sumens autem milites, eisque spolia preceptorum hostium compromittens, initium vincendi barbaros fecit, et amorem suum apud milites collocavit. Fertur itaque, dum in aliquam civitatem fuisset ingressus, quia corona laurea, quibus solent civitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune super ejus caput decidit, eumque aptissime coronavit. Quo facto, cuncti clamaverunt, quia ei signum foret imperii. Aiunt enim quidam Constantium propterea eum contra barbaros direxisse, ut ibi deliceret. Sed nescio utrum vera suspicio sit; nam qui ei germanam dedit uxorem, si hoc cogitasset, contra se potius insidias excitaret. Cum igitur Julianus apud imperatorem de ducum negligentia quereretur, alter mittitur magister armorum, ejus alacritati conveniens, cujus ministerio cum barbaris est fiducialiter congressus; et dum illi per legatos litteras imperatoris eos ad provincias invitantis ostenderent, tunc ille legatos eorum misit in vincula; factaque congressione vicit, ita ut etiam captum regem Constantio dirigeret. Hæc felicitate proventus, a militibus appellatur Augustus. Cumque corona deesset imperialis, unus signa portantium torquem quem habebat in collo, sumens, Juliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Julianus imperator est factus. Quæ

vero postea gesserit ille philosophus judicent audientes. In ipso namque principio non missa legatione apud Constantium, nec animum benefactoris placans, quæcunque ei videbantur agebat : modo iudices mutando provinciales, modo derogando Constantio, et per urbes singulas publice relegendo ab eis barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimi eum sequebantur, a Constantio recedentes. Tunc igitur etiam signum Christianitatis quod habebat abiecit. Et dum circumiret diversas urbes, aperiens templa, idolis offerebat, et semetipsum paganorum pontificem nominabat. Cumque talia gereret, intestinum bellum contra Constantium quæsitâ occasione præparabat, et quantum ad eum perfici potuit. Non enim sine multo sanguine studium ejus philosophiæ poterat adimpleri, nisi Deus consiliorum iudex, alterum sine alterius concertatione finisset. Nam cum venisset Julianus ad Thracias, nuntiatum est ei mortuum fuisse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur imperium. Veniens autem Julianus Constantinopolim, cogitare cœpit quemadmodum sibi populum complacaret, et ejus favorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene namque sciebat Constantium ab omnibus populis nomen consubstantialitatis amplectentibus odiri : ob quam rem ab ecclesiis videbantur exclusi, et episcopi confiscati exsilioque directi. Simul etiam noverat et paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum, et desiderare adipisci tempus quo eorum aperirentur templa, et haberent idolis immolandi licentiam. Sic igitur utrumque populum mœroribus vulneratum a defuncto agnoscens, et communiter omnes eunuchorum violentia, et præcipue Eusebii rapinis ingemiscentes, apud omnes semetipsum artificioso velamine commendavit ; et aliis quidem lungebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat : omnibus tamen in communi, qualis esset religione, monstrabat. Et primum quidem crudelitati Constantii circa subjectos derogans, et eam [ed. Frob. et Niv., eum] coram populo universo redarguens, jubet episcopos exsilio deportatos revocari, et confiscatas eorum reddi substantias. Templa quoque paganorum velociter suis necessariis præcepit aperire. Eos autem qui fuerant ab eunuchis oppressi, recipere quæ male ab eis fuerant abrepta sancivit. Eusebium vero præsidem imperiali cubiculo morte damnavit, non solum quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoque fratrem suum, ejus accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantii regio honore sepelivit. Expulitque palatio eunuchos, tonsores et cocos. Eunuchos quidem, quia ejus uxor obierat, post quam non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibis simplicibus uteretur. Tonsores autem : unus, inquit, sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquæ restituens, reliquis eorum mercedem scripturæ dari præcepit. Abscidit quoque etiam publicum cursum mularum et caballorum, quos publicis jussit utilitatibus ministrari. Hæc ejus opera laudant pauci, plurimique vituperant : quia remoto fastu palatii, contemptibile videbatur imperium. Is enim noctibus vi-

gilans conscribentibus libros ; et descendens in senatu publice recitabat. Solus enim imperatorum 284 et Julio Cæsare in curia senatus recitavit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes. Quamobrem undique fama congregabat hujusmodi viros, emanantes circa palatia, qui circumamicti palliis, magis habitu quam magisterio pandebantur. Erantque graves universis Christianis, seductores viri et imperatoris semper religioni faventes. Habens itaque Julianus plurimum vanæ gloriæ vitium, cunctos ante se principes laceravit in oratione quam de Cæsaribus scripsit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Ut ergo cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen imperatoris egit ; ut autem detraheret atque laceraret, neque philosophi neque principis fuit. SOCRATES, lib. III, cap. 1, p. 166.

CAPUT II.

Quomodo Julianus ad ritum devenerit paganorum, et de sa rificiis idolorum.

Fertur itaque mox in ipso principio Julianum sic aperte et impudenter negasse Christianam fidem, ut quibusdam sacrificiis et invocationibus, quas expiationes [ed., expeditiones] pagani vocant, et sanguinis immolatione, nostrum baptisma studeret abluere, et abrenuntiare ecclesiasticæ confessioni. Ex illo enim tempore tam secreta quam publice, et in templis licenter pagani sacrificia celebrabant. Fertur etiam quia dum aliquando sacrificaret, ostensum sit ei in visceribus pecudis immolatæ signaculum crucis corona circumdatum. Qua visione, alios quidem sacrificii ministros fuisse perterritos : æstimantes quippe hujusmodi religionis virtutem et Christiani dogmatis æternitatem ; eo quod corona quæ circumdabat crucem victoriæ esset indicium ; et quia ambitus circuli a suo principio nusquam terminaretur, sed magis rursus reverteretur in semetipsum. Cumque ceteri mirarentur, princeps hujus scientiæ confortavit eos : dicens prospera et utilia sibi indicia fuisse monstrata ; et quia magis signum dogmatis Christiani coerceretur ; nec ei quo vellet dilatari liceret, termino circuli circumsepto. SOZOMEN., lib. V, cap. 2, p. 599.

CAPUT III.

Quomodo etiam ante imperium latenter fuerit paganus.

Julianus enim metuens Constantium, quia genere proximos, tyrannidis formidine, perimebat, lectorum sociatus est choro, et divinos codices in ecclesia, populo audiente, legebat. Nam et basilicam Martyrum ædificavit, quam divina providentia non suscepit. THEODORETUS, lib. III, cap. 2, p. 125.

Cum adhuc pueri Gallus et Julianus in Cappadocia morarentur, aiunt habuisse eos tunc studium ut maximam basilicam ad sepulturam martyris Memmæ [ed., Mamæ] fabricarent ; et inter se diviserunt opus. Cumque ambo certarent in ædificio, ut alter alterum superaret, fertur aliquod provenisse miraculum ; et nisi hæc tunc superessent qui hæc se audivisse ab insipientibus enarrant, videretur forsitan incredi-

bile. Galli namque pars augebatur, et omnino crescebat; Juliani vero labores, alii quidem foliebantur, [ms. *Lyr.*, fœdabantur], alii, terra ipsa evomente, ruderibus implebantur. Aliquoties deposita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac si quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ causa cunctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo namque æstimabant quia non esset vir ille in religione Christiana salubris. SOZOMEN., *lib. v, cap. 2, p. 594.*

CAPUT IV.

Quam fuerit Julianus Christianis infensus.

Cum igitur solus tenuisset imperium, templaque reserasset, et alia repararet, omnem devotionem etiam ministris templorum affluenter impendebat. Sæpe vero civibus in commune rescripsit, ut ad paganos accederent ritus, et ejus donatione fruerebantur, Christianis se inimicum aperte designans; ita ut neque venire ad se eos vellet, neque legationes eorum suscipere. Denique cum Persæ movissent bellum, legationem mittentibus Nisibinis, tanquam omnibus Christianis, et neque templa reserantibus, neque ad eorum sacra venire volentibus, interminatus est, non se auxilium præbiturum, nec legationem quasi pollutæ civitatis esse suscepturum, neque ad eos primitus accessurum, nisi cognosceret in paganitatem esse mutatos. Hoc etiam apud Palestinam questus de Constantiensibus delegavit. Hic enim locus, cum esset Gazæ portus, et Maioma vocaretur, essetque Christianis plenus, a Constantino dignitatem meruit civitatis, et ex filii ejus nomine Constantia nuncupata est. Injustum enim arbitratus est Constantinus ut pagani subditi videretur esse Gazensibus. Tunc ergo Juliano regnante, litem Gazæi Constantiensibus intulerunt. Quo iudice residente, Constantiam rursum eis subdidit, distantem quasi stadia viginti. Et ex illo, sublato priori nomine, Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habebat enim communes iudices atque duces; sola vero jura Ecclesiæ duas videntur ostendere civitates; utraque enim suum episcopum habet et clerum. Et vigiliæ martyrum atque collectarum apud eos seorsum fiunt, et termini utriusque episcopatus Ecclesiæque subsistunt. Quodam tempore defuncto Majumeno pontifice, quidam præsulam Ecclesiæ Gazæorum studuit utrumque clerum suæ ditioni submittere, fas non esse dicens ut uni civitati duo episcopi præsiderent. Resistentibus Maiomenis, accleravit provincie synodus, ut eis proprium ordinaeret episcopum: oportere credens ut qui sub Constantino pro pietatis religione civitatis habere privilegia meruerunt, et pagani principis iudicio hæc amiserunt, in sacerdotiis et ordine Ecclesiarum nequaquam dato antiquitus honore privarentur. SOZOMEN., *lib. v, cap. 3, p. 596.*

Ea siquidem tempestate Cæsaream Cappadocia maximam ac felicissimam civitatem ita vocari prohibuit, eique appellationem antiquam Cæsaris abrogavit quam a Claudio Cæsare promeruerat; nam prius Maxaca vocabatur. Habebat enim odium ejus anti-

quitus, eo quod omnis ejus esset populus. Constantinus, et templum apud se Jovis ~~285~~ et templum struxisset Apollinis. Nam cum etiam eo cognovisset Fortunæ sacellum, quod solum remanserat, a Christianis fuisse eversum, civitati crudeliter erat intus; et paganorum populos illic habitantes valde culpabat, qui semetipsos uli non essent, et quilibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes vero possessiones atque pecunias Cæsariensium Ecclesiarum cum verbis exquirens, ad medium ejus jussit afferri. Moxque ex eis trecentas auri libras in aëre metallo collocavit. Clericos autem universos aggregari iussit, milites jussit, duci provincie servituros, quod est nimis grave et vehementer injuriosum. Populum vero Christianorum cum uxoribus atque filiis inscribi præcepit, et tanquam vicarios tributa persolvere, cum interminatione jurans, quia nisi templam rursus festinanter edificarent, et civitatem minus affligeret, et nequa capita sua Galileos habere permi terra. Sic enim solebat vocare Christianos. Quod forte evenisset, nisi sine celeri defecisset. SOZOMEN., *lib. v, cap. 4, p. 593.*

CAPUT V.

Quod initio imperii sui magis pepercerit Christianis.

Initio namque parcens Christianis, clementer visus est. sciens priores persecutores sibi profuisse ad augmentum paganitatis quotquot puerint Christianos, qui magis hinc creverint et facti sui gloriosi pro vero dogmate morientes. Invictam igitur habens eorum gloriæ, a tormentis abstinuit, iudicans esse necessarium ut sermone potius et admonitione ad paganitatem colendam populo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementem. SOZOMEN., *lib. v, cap. 4, p. 599.*

CAPUT VI.

Quomodo Mares episcopus Chalcedoniæ in facie redarguerit Julianum.

Dicitur enim quia, dum Constantinopoli apud Eutunam sacrificaret, accessisset ad eum Mares episcopus Chalcedoniæ, et publice impium, et *ἀσέβητον*, id est sine Deo, apostatamque vocitasse; illum vero solum ei improperasse cecitatem (erat enim senex, et pro imbecillitate oculorum manum alterius agebat). Super hæc volens etiam lacerare Deum, consuetus dixit: Neque Galileus Deus tuus curare te potest. Respondens vero Mares dixit: Ego, inquit, Deo meo pro cecitate gratias ago, quia hoc ideo gestum est, ut te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potius roborari paganitatem, si se patientem ac mitem Christiano populo demonstrasset. SOZOMEN., *lib. v, cap. 4, p. 599.*

CAPUT VII.

Quod eos qui fuerant a Constantio deportati revocaverit, et de vacatione ecclesiasticorum et populi Christiani.

Hæc itaque faciens, eos qui fuerant a Constantio fugati pro religione revocavit, et confiscatis prædationibus sua restituit, præcipiens populo ut natum

ad idem Georgium, neque nolentem sacrificare
 conspulerent: sponte vero accedentes ad aras prius
 et post apud Iamones, purgarique solitis eorum sa-
 crificiis perparant. Clericis autem omnia privilegia,
 honores et facultatesque subtraxit, et leges positas
 pro eis tollit, ipsaque curiae tradidit; simul et a
 virginibus et viduis, que pro penuria inter clericos
 precebat, iussit exigi ea que dudum a publico
 necesse videbantur. Constantinus enim imperator
 dispositis res ecclesiarum, unicuique civitati pro-
 spexit, ut clerici sufficientia emolumenta [ms. Lyr.,
 alimenta] perciperent, et hoc lege firmavit; quod hac-
 tenus, imperio Juliano, servatur. Hanc exactionem
 avari nimis fuisse crudeliter. Aurebat enim subinde
 pecunias et ornamenta sacra; templaque sub Con-
 stantino et Constantio fundata destruebantur; datæ
 ad ædificia pecunie rursus exigebantur. Hac occa-
 sione sacerdotes, et clerici, et populus Christianus
 crudeliter vexabantur. SOZOMEN., lib. v, cap. 5, p. 600.

CAPUT VIII.

De seditione apud Alexandriam orta contra paganos.

Per idem tempus in Alexandrinorum maxima civi-
 tate commissa ex huiusmodi causa seditio. Erat locus
 quidam in civitate antiquis temporibus desolatus at-
 que neglectus, multaque sorde completus: hic pagani
 olim deo statim sacrificantes, homines immolabant;
 quem locum Constantius, quasi vacantem, Ecclesie
 Alexandrinæ concesserat. Hic Georgius volens ora-
 torium fabricare, repurgium faciebat. Quod dum
 fieret, inventum est illic adytum in multa profundi-
 tate constructum, in quo paganorum mysteria cele-
 brabantur [ms. Theod., celabatur]. Erant enim ibi
 colvarie heronum plurimæ, majorum pariter et
 infantium, qui perhibebantur illic extincti, ut ex
 eorum visceribus artes magicæ exercerentur. Hæc
 igitur Christiani repicientes in adyto Methræ, stu-
 duerunt ad irridendum paganorum universis hæc faci-
 nora reserare, divulcantesque capita hominum quæ
 compulerant. Hæc Alexandria pagani respicientes,
 et appropinquant non ferentes, ira succensi sunt; et
 omne quod ad præsens invenerunt, arma iudicantes,
 impetu contra Christianos facto, multos intereme-
 runt, alios gladiis, alios fistibus aut lapidibus, alios
 funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes
 ad sanctæ crucis injuriam, plurimos diversis vulne-
 ribus affligentes. Et ita gestum est, ut neque proxi-
 mis parcere, sed philosophos philosophum per-
 cussit, et frater fratrem, pater filios et parentes, et
 invicem in sua nece grassati sunt. Quamobrem Chri-
 stiani eundem locum pargare quieverunt. SOCRATES,
 lib. III, cap. 2, p. 170

296 CAPUT IX.

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus.

Interea cum iudices denuntiassent mortuum fuisse
 Constantium et imperare Julianum, seditionem fecit
 in Alexandria populus paganorum, et impetu facto
 super Georgium, vinculis eum alligaverunt. Quem
 post paucos dies venientes ad carcerem peremerunt,
 ejusque cadaver imponentes camelo, a mane usque

A ad vesperam per totam portaverunt [ms. Santheod.,
 pompaverunt] civitatem, et circa sero concremave-
 runt. Multi ferunt Arianorum, quod ab amatoribus
 Athanasii id factum sit; sed ego reor indubitanter
 hoc feci se gentiles, cum utique et querelas haberent
 adversus eum propter idola et templorum injurias,
 prohibitionemque solemnium. Quod etiam Julia-
 nus sic se habuisse testatur per litteras ad Alexan-
 drinos missas, in quibus culpat eos pœnamque rela-
 xat, quasi propter reverentiam Serapis, quem civi-
 tatis conservatorem dicit, et Alexandri conditoris
 ejus, necnon Juliani avunculi sui, in paganitate
 devoti et Christianos nimis odientis. SOZOMEN., lib. v,
 cap. 7, p. 603.

CAPUT X.

B *Quomodo Julianus (avunculus Juliani Apostatæ) ec-
 clesias clausit et ecclesiarum ornamenta diripuit.*

Dicitur enim quia studium habuerit ut in thesauros
 imperatorios plurima et pretiosa Ecclesie Antiochenæ
 vasa recondere, et quia clausisset ecclesias, et uni-
 versos clericos effugasset, et solum tunc Theodorum
 stetit presbyterum. Quem cum tanquam vasorum
 custodem comprehensum crudeliter sauciasset, no-
 vissime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter
 universa tormenta respondit, et pro dogmatis con-
 fessione [ms. Lyr., defensione] devicit. Cumque uni-
 versa Deo dicata vasa et pallia collegisset, projiciens
 hæc in terram, contumeliis et injuriis, ut voluit,
 agens Christum, super ea etiam sedit, et cumulum
 auxit injuriarum. Moxque verenda ejus et loca femo-
 ribus circumposita feruntur esse percussa, et ad tan-
 tam pervenit usque putredinem, ut vermes crearet,
 medicis laborantibus nec valentibus vincere passio-
 nem. Conficiebantur enim omnimoda pretiosaque
 medicamina ex pinguibus volatilibus, ut eorum cras-
 situdine corrupta et putrida membra linirentur. Hoc
 facto vermes ad superficiem provocabant, quia in
 profundo ebullientes, vivas discerpebant carnes. Et
 donec moreretur, non fuit ab hac passione securus.
 Hoc itaque claruit divina indignatione gestum, cum
 etiam custodes imperialium thesaurorum, et alii plu-
 rimi adversus ecclesias insurgentes, inopinata et mi-
 seranda morte defuncti sunt, quasi superna indigna-
 tione damnati. SOZOMEN., lib. v, cap. 7. Edit. Christ.
 Vales. cap. 2, p. 604.

CAPUT XI.

De Eusebio, Nectario et Zenone martyribus.

His dictis, tempus est ut memoriam faciamus Eu-
 seabii, Nectarii et Zenonis fratrum Christianorum,
 contra quos odium exercentes populi Gazæorum,
 domi celatos et comprehensos, vinculisque traditos
 atque flagellatos, postea convenientes in theatrum,
 adversus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa
 destruxissent et in injurias paganorum præterito tem-
 pore multa gessissent. Cumque alterutros, ut vulgi
 moris est, excitarent, concurrentes ad carcerem, et
 educantes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra
 pronos, nunc supinos trahentes, atque percutientes,
 et vulnerantes lignis, lapidibus atque fistibus. Au-

divi namque etiam mulieres egressas, et cum radiis A telarum eorum corpora vulnerasse; et cocos publicos, alios aquam, alios ferventes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumque eos dilacerassent capitaque fregissent, ita ut cerebrum in terra jaceret, deduxerunt ante urbem, ubi solebant mortua jumenta projicere: ibique eorum corpora concremantes, ossa quæ remanserant inter cadavera camelorum et asinorum permiscuerunt, ne possent facile reperiri; quod non diu latuit. Quædam namque mulier Christiana, non tamen de Gaza, divino præcepto per noctem ea colligens et in urnam recondens, Zenoni eorum consobрино servanda contradidit. Deus enim per visum mulieri revelavit hunc virum: ei namque erat ignotus, et nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem B reliquias eorum accepit et interim domi servavit. Cumque is ejusdem Ecclesiæ suscepisset episcopatum imperante Theodosio, fabricata basilica ante civitatem, et altare fixo, ossa martyrum collocavit juxta confessorem Nestorem. Qui dum in vita sua cum istis suis proximis habitaret, cum martyribus comprehensus a populo, vinculis eorum flagellisque participatus est. Is enim, dum traheretur, habens pulcherrimum corpus, ad miserationem persecutores adduxit. Quem ante portas semivivum, morti tamen proximum projecerunt. Hunc colligentes quidam, Zenoni detulerunt; apud quem, dum curaretur, defunctus est. SOZOMEN., lib. v, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 9, v. 605.

CAPUT XII.

De Hilarione monacho, et crudelitate Heliopolitanorum et Arethusiorum contra Christianos, et de Marco episcopo ejusque martyrio.

Inter hæc autem dum Hilarionem monachum Gazæ requirerent, fugit in Siciliam: ubi ligna de montibus colligens, et in civitate vendens, et propriis humeris portans, transigebat quotidianam vitam. Cumque ejus illic virtus fuisset patefacta per demones, venit in Dalmatias; ibique virtute divina plurima miracula faciebat, ita ut etiam mare, quod quædam occupaverat loca, sua oratione repelleret. Sed etiam **287** hinc rursus abscessit, quia ubi laudabatur habitare declinabat: demutando loca cunctis esse studebat incertus, ut opinionem suam crebra migratione destrueret. Novissime vero dum navigaret Cyprium, venit in Paphum: invitatusque ab episcopo Paphi, dilexit locum, et circa prædium Charybdi nuncupatum philosophatus est; quem ut martyr non esset fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum divinum est non expectare persecutores. Nam qui in persecutione comprehenduntur, fortiter ferre jubentur. Gazæi siquidem et Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani et Arethusii Syriam habitantes, ad tantam venire crudelitatem, sicut illorum temporum homines explanaverunt, ut sacras virgines insolitas a populo videri, publice nudatas stare cogèrent in theatro. Quas primo irriserunt, postea totonderunt, novissime per medium sectas, porcos, ut eas comederent, provoca-

bant. Ut ergo reor, Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum virginum res illa perduxit, eo quod paterna consuetudo qua fornicabantur eorum virgines antequam nubent, prohibita videretur. Constantianus enim, destructo in ea civitate Veneris templo, primus apud eos construxit ecclesiam, et consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusii vero Marcum suæ civitatis episcopum, senem, vita et conversatione reverendum, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt odiosum, eo quod Constantii temporibus, ut paganos ad Christianitatem reduceret, templum eorum ornatissimum pretiosissimumque destruxerit. Cumque Julianus imperasset, motus in eum est, et præcepit ut aut restitutionem templi redderet, aut id rursus ædificaret. Et dum utrumque impossibile foret Christianis simul et sacerdoti, primo fugit secundum evangelicam legem; postea vero cum multi propter eum periculis et necessitatibus subderentur, de fuga reversus est, et sponte semetipsum populo, quod vellent in eum exercere, contradidit. Qui dum laudare philosophum debuissent, credentes potius contemptorem, irruentes in eum, et per singulas plateas trahentes, ejus capillos et membra dilacerabant viri simul et femine; ita ut subtilibus restibus ejus aures absunderent. Verum infantes apud magistros positi deludebant ei, alapis cadentes, et graphiis sine aliqua parcitate pungentes. Quem etiam in cunicula deposuere fetentia. Cumque adhuc respiraret, eum ex melle et liquamine perungentes, et in sportam mittentes appenderunt in acre. C Dicitur ergo quia tunc vespis et apibus ipsum contingentibus, et carne ejus vescentibus, dixerit Arethusiis: quia ipse quidem esset excelsus, illos vero videret in humili constitutos; sed postea hoc etiam ipsos fore passuros. SOZOMEN., lib. v, cap. 9. Edit. Christ. Vales. c. 10, p. 607.

Hoc igitur agentes, cogebant eum ut templum reædificaret, aut ut daret impensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel mediocritatem petebant pecuniarum: novissime vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec unum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab ejus se suspendere suppliciiis. THEODORETUS, lib. iii, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 151.

Sermo fertur quia tunc prefectus præcipue paganus fuerit admiratus Marci constantiam, et ad principem veniens quereretur: dicens esse verecundum ut in uno sene tanta tormenta committerentur; et Christianos, dum talia paterentur, fieri gloriosos, se vero magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est fine coronatus. SOZOMEN., lib. v, cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 609.

CAPUT XIII.

De Macedonio, Theodulo et Tatiano martyribus.

Eodem tempore Macedonius quoque, Theodulus et Tatianus Phryges martyrii pignora consecuti sunt. Nam dum in Meroe civitate Phrygiæ templum aperisisset provincie judex, et longo tempore plenum ruderibus circumdaret, ingredientiæ isti per noctem,

illa multivara. Quaeque propter hoc multi com-
 munitati ad supplicium darentur, illi semetipsos
 proferunt. Quos dum iudex, quasi habita satisfac-
 ta, ne de tormento, nollet occidere, populis clamantibus,
 variis tormētum genere castigavit. Novissime vero
 in cratibula superpositos ardere praecepit. Cumque
 cremarentur. Et ossa, loquuntur, caribus, o Amati,
 (haec tunc esse dicitur vocantur iudex), altera latera
 ignibus dicitur tunc dum comedere coepisset, carnes
 sicut in porcorum. Et isti ergo fortissimo certa-
 mine perierunt. Atque itaque Basyrim in Ancyra
 Galatiae christianum, fortissimamque habuisse con-
 fessionem, cum inisset in haeresi que vocatur Ebra-
 listarum, id est Arianentium. Hunc enim, dum iudex
 comprehensisset quasi contra paganos insipientem,
 torquere volebat in publico; iussitque ut appende-
 retur in ligno. Tunc Basyris extensis cito manibus
 supra caput, nudavit latera: dicens non opus esse
 ut cinistri appropinques eum, deponentesque labo-
 rant. cum esset ipse pronus ad poenam quam
 veniens exercere, et latera sua tortoribus prepararet.
 Miratusque eius promissionem iudex, rei experimento
 magis obstupuit. Nam dum ungulae ferreae ejus latera
 vehementius exararent: donec iudici placuisset,
 suscitavit manus extensas, et plagas cum alacritate
 suscepit. Post haec autem reductus in vincula quie-
 scerat. Porro post paulianam, morte nuntiata Juliani,
 resipit ad Theodosii principatum virit; et in Ecclesia
 catholica, acta poenitentia prioris haereseos, conver-
 satus est. SOZOMEN., lib. v, cap. 10. Edit. Christ. Vales.
 cap. 11, p. 610.

CAPUT XIV.

De Basilio martyre et Eupsychio.

In illo quidem tempore ferunt vitam finisse
 martyrio Basilium Ecclesiae Ancyranæ presbyterum,
 et Eupsychium Cesariensem Cappadociae, ducta nup-
 per uxore, dum utique quasi sponsus esse videretur.
 Eupsychius cum percemptus est propter Fortune tem-
 plum, quod, sicut jam diximus, dirutum fuerat; et
 in carcerem Caesarienses iram principis sunt experti,
 et alii quodam morte, cum deo, multati sunt. Basilium
 autem, si licet viri, circa dogmata probatus, dum
 vixit Constantius, restitit Arianis. Et propterea Eu-
 dexii decreto ab ordine est remotus ecclesiastico.
 Cum vero Augustus tenuisset imperium, Christianos
 publice commemoravit, ut propriae dogma servarent,
 nec paganorum superstitione macularentur, **265** ho-
 noresque collatos a principe pro nihilo iudicarent,
 temporale utique, et perpetuae damnationis auctores.
 Propterea ergo in suspicionem et odium veniens pa-
 ganorum, quoniam publice sacrificantes inspiciens
 stabat, et hinc inde orabat atque clauabat, ne
 ullus Christianum huiusmodi errore teneretur eb-
 noxius; comprehensus et traditus provinciae iudici,
 multaque tormenta fortiter sustinens, martyrio coro-
 natus est. Haec ergo colligens sub uno retuli, licet
 diversi anni vel dies eorum vileantur esse martyrii.
 SOZOMEN., lib. v, cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap.
 11, p. 611.

CAPUT XV.

Quae in Gaza contra Christianos crudeliter sint com-
 missa, et in Sebastia, et in Phoenice.

Quae enim idolorum seductionibus subditi tempore
 illo commiserint, multa quidem sunt, et propriis
 libris egentia; sed ego ex multis pauca narrabo. In
 Ascalonia siquidem et Gaza, virorum sacerdotio di-
 gnorum, et mulierum virginitatis conversatione pol-
 lentium, dividentes uteros, et hordeo cumulantes,
 exposuerunt comestioni porcorum. In Sebastia vero,
 quae est ejusdem provinciae civitas, Joannis Baptistae
 sepulchrum aperuerunt ignique tradiderunt, ossa vero
 ac pulverem disperserunt. Porro scelus quod in
 Phoenice commiserunt, quis poterit vel dicere sine
 lacrymis vel audire? In Heliopoli enim, quae est circa
 Libanum, erat quidam diaconus, nomine Cyrillus.
 Is, imperante Constantio, succensus zelo divino,
 multa idola quae ibi adorabantur contrivit et igni
 cremavit. Cujus actionis memores nec nominandi
 viri, non solum peremerunt eum, sed etiam secantes
 ventrem, ex ejus jecore comederunt. Qui tamen om-
 nium inspectorem Deum non potuerunt effugere, sed
 dignas reddiderunt sua praesumptione poenas. Quicun-
 que enim illo scelere participati sunt, dentibus ca-
 ruerunt, et facti omnes elingues sunt; nam et ipse
 linguae pariter defluerunt, consumptae putredine.
 Perdiderunt etiam visum, et passionibus suis virtutem
 praedicaverunt omnibus pietatis. THEODORETUS, lib.
 III, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 129.

CAPUT XVI.

De simulacro Androgyno a paganis in ecclesia consti-
 tuto.

In Emesa vero, quae est in ejus confinio civitatis,
 Dionysio *zovidi*, id est Baccho muliebri, ecclesiam
 quae Deo nuper fuerat edificata, dedicaverunt; et ad
 derisionem simulacrum illic statuentes, Androgynum,
 id est, quod virum monstraret ac feminam. In Do-
 rostro vero, insigni Thraciae civitate, Aemilianus
 invictissimus decertator, a Capitolino universae Thra-
 ciae iudice igni traditus est. Porro Marci Aerehusii
 episcopi gesta vel passio Aeschylis et Sophoclis con-
 tione [ed. V., contentione] nascitur indigere, ut
 digne actus illius tragediae ordine recitentur. THEO-
 DORETUS, lib. III, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7,
 p. 130.

CAPUT XVII.

De legibus quas Julianus contra Christianos posuit.

Innumera quoque alia in omni terra et mari ab
 impiis contra pios illo tempore sunt commissa. Tunc
 igitur aperte Deo odibilis imperator contra pietatem
 ponebat leges; et primum quidem interdixit Galitaeo-
 rum filiis (sic enim Salvatoris nostri cultores denomi-
 nabat) poetarum, et rhetorum, atque philosophorum
 legere disciplinas. Propriis, inquit, pennis, secundum
 proverbium, vulneramur. Ex nostris enim armati
 conscriptionibus contra nos bella suscipiunt. Post
 hanc aliam posuit legem, praecipiens Galitaeos expelli
 militis. THEODORETUS, lib. III, cap. 7. Edit. Christ.
 Vales. cap. 8, p. 131.

CAPUT XVIII.

De reditu Athanasii ad Alexandriam.

Igitur Athanasium de fuga remeantem Alexandrinorum populus libenter excepit. Expuleruntque ecclesiis Arianos, et Athanasio septa venerabilia tradiderunt. Verum Ariani in domibus ignobilibus se colligentes, in loco Georgii Lucium habuerunt. SOCRATES, *lib. III, cap. 4, p. 175.*

CAPUT XIX.

De Lucifero et Eusebio.

Ea siquidem tempestate Lucifer Caralensis et Eusebius Vercellensis episcopi, imperatoris iussione ab exilio revocantur. Utrique enim ultra Thebaidis terminos ab exilio remeantes, tractabant quemadmodum corruptam Ecclesie regulam repararent. Placuit igitur ut Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perveniret, Eusebius Alexandriam; ut una cum Athanasio, facto consilio, Ecclesie dogmata repararent. Lucifer tamen mihi in locum suum diaconem, per quem professus est ratum se habituram quod esset, concilio ordinante, constitutum. Ipse autem veniens Antiochiam, fluctuantem invenit Ecclesiam; erat enim inter se turba divisa, et non tantum hæresis Ariana, quæ erat sub Euzoio, dividebat Ecclesiam; sed etiam Melitii sequaces, studium habentes circa suum præsullem, a suis consortibus recesserunt. Tunc ergo Lucifer ordinans eis Paulinum episcopum, rursus absecessit. Eusebius autem veniens Alexandriam, cum Athanasio concilium celebravit. SOCRATES, *lib. III, cap. 4 et 5, Edit. Christ. Vales. cap. 5 et 6, p. 175.*

CAPUT XX.

De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato.

Conveneruntque ex diversis civitatibus episcopi, et de maximis necessariisque rebus habuere tractatum. Ubi etiam de sancti Spiritus divinitate tractantes, eum in consubstantiali **289** Trinitate comprehenderunt. Et Verbum inhumanatum non solum carne, sed etiam anima declararunt, sicut olim viris ecclesiasticis complacuerat. Non enim novam religionem in Ecclesiam introduxerunt, sed quam ab initio ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita hujus disputatione sermonis scripturam nobis probatissimam reliquerunt. Nam Irenæus, et Clemens, et Apollinarius Hierapolites, et Serapio Antiochenæ præsul Ecclesie animatum eum qui inhumanatus est, in suis sermonibus sunt professi. Nec non et per Beryllum episcopum Philadelphicæ, in Arabia constitutæ, facta synodus, scribens ad eundem Beryllum hæc ipsa contradidit. Sed etiam Origenes ubique in suis libris animatum nominavit eum, qui est inhumanatus: proprie tamen nonus tomus ejus in Genesim hoc sacramentum congruenter exponit: ubi Adam quidem Christum, Evam vero Ecclesiam latius explanavit. Horum itaque dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus et, qui ex eo habebat cognomen, Eusebius. Ambo namque et communiter Origenis vitam commendantes, et ejus adversariis resistentes, in signibusque libris satisfactionem pro eo componentes, non prius Origenem ad hanc disputationem

A venisse dicunt, sed revocantem Ecclesie interpretatum fuisse traditionem. At illi qui Alexandriam convenerunt, non sine subtili investigatione questionem de substantia et subsistentia reliquerunt. Osius namque Cordubæ, Hispaniæ præsul, de quo jam sermo profatus est, præmissus ab Imperatore Constantino, ut flammam tunc ab Ario excitatam exstingueret, etiam Sabellii Libyensis dogma destruxit, de substantia ac subsistentia habuit questionem. SOCRATES, *lib. III, cap. 5, Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 174.*

Interea plurimi episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio et Eusebio Nicæni concilii constituta roboraverunt; et consubstantialem Patri ac Filio Spiritum sanctum sunt confessi, Trinitatemque nominaverunt, et quoniam de substantia et subsistentia quæstio turbabat Ecclesias, sapienter decretum est ut his nominibus contra Sabellianos solos utamur: ne nominum inopia idem putetur esse substantia quod substantia. SOZOMEN., *lib. V, cap. 11, Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 612.*

CAPUT XXI.

De differentia substantiæ et subsistentiæ.

Hæc quidem tunc synodus. Nos autem de substantia et subsistentia, si quid novimus, absurda non est breviter indicare. Igitur qui Hælladicam explanare prudentiam, οὐσία, substantiam quidem diverso modo definiunt, υποστάσις, id est subsistentiæ, neque sermonem quidem fecerunt ullum. Irenæus autem grammaticus in libro ubi verba per litteram colligit, etiam barbarum vocat hoc verbum, neque apud aliquos antiquorum dictum, et vel si alicubi sit inventum, non hæc indicare quod nunc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnicia locum insularum significare subsistentiam meminit. Apud Menandrum veluti feces quæ ex vino colliguntur in dolio, subsistentiam designare dicit. Sciendum tamen quia licet antiqui philosophi hunc sermonem reliquerint, tamen juniores philosophorum pro substantia, subsistentiæ sermone sunt usi. Substantiæ vero definitionem diversis modis explanaverunt. Si ergo definitione substantia circumscribitur, quomodo in Deo, qui non potest comprehendi, proprie hoc uti sermone poterimus? Verum Evagrius in Monachico libro petulanter quidem et inconsiderate de Deo disputandum esse prohibuit. Definiri vero Divinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compositarum esse definitiones. Is itaque sic ait: Omnis, inquit, propositio aut genus habet quod prædicatur: aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex his compositam orationem. Sed nihil in sancta Trinitate horum quæ dicta sunt poterit comprehendi: igitur quod ineffabile est ratione taciturnitatis adoretur. Hæc quidem Evagrius. Nos autem licet facta digressionem hæc dixisse videamur, tamen tanquam utilem historice causam nos retulisse non poenitet. SOCRATES, *lib. III, cap. 5, Edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 176.*

CAPUT XXII.

Pars libri Athanasii de Satisfactione fugæ.

Verum Athanasium librum de Satisfactione fugæ

omni a se conscriptum tunc eis presentibus legit; A Scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiae poterunt invenire? Sive ergo timorem impropere, contra semetipsos tanquam vesani loquuntur; sive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, Scripturarum divinarum videntur penitus inexperti. Nam in lege (*Num. xxxv, 9*) præceptum fuit ut deputarentur etiam civitates ad fugam; quatenus hi qui quærebantur ad mortem, quoquomodo liberari potuissent. In novissimo vero tempore sæculorum veniens ipsum, quod Moysi locutum est, Patris Verbum, rursus hoc dedit mandatum, dicens: *Cum persecuti vos fuerint in hac civitate, fugite in aliam (Matth. x, 23)*. Et post pauca dicit: *Cum ergo videritis abominationem desolationis quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit intelligat: tunc qui in Judæa sunt fugiant in montana, et qui in tecto est non descendat tollere aliquid de domo sua; qui in agro, non revertatur tollere vestes suas (Ibid., xxiv, 15, 16, 17, 18)*. Hæc enim scientes sancti, hujusmodi habuerunt conversationis modum. Quæ enim nunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in sanctis locutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. Propterea et ipsum Verbum propter nos humanatum, cum quæreretur, sicuti ros ipsi, abscondi dignatum est (*Joan. viii, 59*); et iterum cum persecutionem pateretur, fugit et ab insidiis declinavit (*Joan. xi, 54*). Decebat enim eum, sicuti famem et sitim, etiam hoc pati, et hoc modo ostendere semetipsum humanatum. Ab initio siquidem mox homo factus est; cum esset parvulus ipse per angelum mandavit Joseph: *Surgens sume puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum. Futurus est enim Herodes querere animam pueri (Matth. ii, 13)*. Mortuo quoque Herode, videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugisse. Et quando jam etiam Deum semetipsum immolescebat, et manum aridam restituerat sanam; et Pharisæi quidem egredientes concilium fecerunt adversus eum, ut eum occiderent: *Jesus autem sciens discessit inde (Matth. xii, 14, 15)*. Nam et quando Lazarum suscitavit a mortuis: *Ab illo, inquit, die cogitaverunt, ut occiderent eum. Jesus ergo jam non palam ambulabat inter Judæos, sed abiit inde in regionem juxta desertum (Joan. xi, 53, 54)*. Deinde Salvatore dicente: *Antequam Abraham fieret ego sum. Judæi quidem tulerunt lapides ut mitterent super eum. Jesus autem absconsus est, et exivit de templo. Et transiens per medium eorum, abiit (Joan. viii, 58, 59; Luc. iv, 24)*, et ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cum non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi, quoniam contraria his quæ Dominus facit et docet, cogitant et loquuntur? Nam quando Joannes martyrimum sustinuit ejusque corpus sepelire discipuli, *audiens Jesus, discessit inde in navem ad deserti locum seorsum (Matth. xiv, 13)*. Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed utinam isti vel sic erubescerent, et usque ad homines suam petulantiam declararent, et non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere Salvatorem,

contra eum utique blasphemias mittentes [ed., meditantēs]. Sed neque vesanorum quilibet, eos poterit sustinere, cum arguantur nec Evangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis et fugæ rationalis atque vera, quam in Salvatore quidem evangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Salvatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, et passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Joannes ita conscripsit: *Quærebant ergo eum tenere, et nullus misit in eum manus, quia nondum venerat hora ejus (Joan. vii, 50)*. Nam antequam hæc venirent, dicebat ipse matri: *Nondum venit hora mea (Joan. ii, 4)*. Et eis qui fratres ejus appellabantur ait: *Meum tempus nondum venit (Joan. vii, 6)*. Rursus autem tempore passionis discipulis dicebat: *Dormite jam et requiescite. Ecce enim appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum (Matth. xxvi, 45)*. Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est, neque cum venisset tempus absensus est, sed etiam semetipsum tradidit adversariis. Sic et beati martyres in persecutionibus temporalibus custodiebant semetipsos, et dum quærentur, per latibula fugiebant; cum vero invenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat. *SOCRATES, lib. iii, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 8 p. 176.*

CAPUT XXXIII.

Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, et divisum videns populum fuerit indignatus.

Eusebius interea Vercellensis episcopus repente postmodum ab Alexandria venit ad Antiochiam, et inveniens Paulinum a Lucifero consecratum, plebemque divisam, Meletiique sequaces missas facientes seorsum, valde commotus est, quia factæ ordinationi non universi consenserant; reprehenditque apud semetipsum quod gestum est, et pro reverentia Luciferi, habita taciturnitate discessit: promittens in conventu episcoporum quæ gesta fuerant emendanda: habens tamen curam maximam, eos unire non potuit. Inter hæc etiam Meletius ab exilio remeavit; inveniensque seorsum celebrare collectas socios suos, præsidebat eis; sed ecclesias quidem obtinebat Euzolus, Ariani dogmatis præsul. Porro Paulinus unam tantummodo parvam intra civitatem detinebat ecclesiam, ex qua eum Euzolus pro sui reverentia non ejecit. Meletius autem extra civitatis portas solemniter celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verum Lucifer sentiens non suscipere Eusebium **291** ejus ordinationem, hoc putavit injuriosum, ac vehementer irascebatur, et communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ synodo placuerant, per contentionem reprobare nitentur. Hæc dum inter eos tristitiæ tempore gererentur, multos ab Ecclesia removerunt, et denuo altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere prævaluit; erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum diaconem pro-

A misisset ratum se habiturum quod fuisset a concilio definitum. Quapropter ipse quidem Ecclesie tenens fidem, in Sardiniam ad propria remeavit thronum. Hi vero qui prius cum eo contristati fuerant, hæc tenus ab Ecclesia segregantur. Verum Eusebius ad instar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuens atque docens prædicationibus ecclesiasticis universos. Hinc transiens venit in Illyricum; et inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat. *SOCRATES, lib. iii, cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 180.*

CAPUT XXIV.

De Hilario Pictaviensi.

Verum Hilarius Pictaviensis secundæ Aquitanicæ pontifex, rectæ fidei dogmata dudum præsentaverat **B** tam Italis quam Gallicanis episcopis, quippe cum primus ab exilio remeasset (*An. Dom. 364*). Uterque ergo fortiter in fide laboraverunt. Sed Hilarius tanquam disertus suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, et vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breve eorum exsili tempus celebrata noscuntur. *SOCRATES, lib. iii, cap. 8; edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 181.*

CAPUT XXV.

De Macedonianis.

Ea siquidem tempestate Macedonii sectatores, et Eleusii, Eustathii, atque Sophronii, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, conciliaque frequentia faciebant. Et convocantes qui in Seleucia eos secuti **C** fuerant, anathematizaverunt alterius partis episcopos, id est consentientes Acacio; fidemque Ariminensis concilii respicientes, ea magis quæ fuerant recitata apud Seleuciam et apud Antiochiam exposita firmaverunt. Qui dum requisiti fuissent ab aliquibus dicentibus: Vos, qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis quam sectatores Acacii, cur eorum hæc tenus, tanquam eadem sapientium estis communione participati? Ita venenose responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aetius autem per Orientem secundam substantiam dissimilitudinem prædicabat; et erant utraque prava, cum hi quidem inordinate divisas substantias Patris, et Filii, consubstantialitatis nomine copularent; ille **D** vero a natura Patris naturam Filii aperte divideret, credens semetipsum pie prædicare dissimilem esse Patri Filium per substantiam. His ergo ita putantibus, media via nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitentur. *SOCRATES, lib. iii, cap. 3. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 182.*

CAPUT XXVI.

Quia Julianus quoque persecutus sit Athanasium.

Igitur imperator audiens Athanasium, in Alexandrinorum Ecclesia constitutum, licite populo prædicare, multosque paganorum ad Christianitatem fuisse conversos, eum jussit exire de civitate (*An. Dom. 365*). Qui si maneret, damna maxima eum sustinere.

percepit occasionem criminis in eum inveniens, pro sua amissionis principis tempore fuisset fuga multas. Non ejus jussione episcopalem receperat seditionem. Quapropter secundum imperatoris præcepta se non parcat ad fugam. Videns autem circa se Christiani non populum lacrymantem: Habetote, inquit, diem filicam: nubes est, et cito pertransiet. Hoc dictum, transiit: et diligentibus amicis commisit Ecclesiam, atque ab Alexandrina civitate discessit. *Sozomen., lib. v, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 615.*

CAPUT XXVII.

Quod Julianus fovit Cyzicum propter paganitatis cultum.

Ex ea Cyzicenis legatione fungentibus apud principem de propriis rebus et paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulaverant universa concessit. Eleusium autem ejus civitatis removit episcopum, veluti vastatorem templorum; et quia viduarum pabula sacrarumque virginum monasteria constituerat; paganisque suaserat ut, paternam religionem relinquentes, ad Christianam dogmata se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrinis ne venirent ad Cyzicum: credens quia religionis causa excitarent seditiones, eosque alii ejus civitatis Christiani fovèrent. Et publici simul artificesque monetae, qui in duas erant divisi partes principum præceptione præcorum, cum uxoribus atque liberis Cyzicum habitare sunt jussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publico conterebant: alii quidem militum chlamydes, alii vero pecunias novas. Cum igitur modis omnibus placuisset Juliano ritum constituere paganorum, vim quidem inferre atque tormenta populo sacrificare nolentibus fatuum judicavit. Sed hoc tantummodo præcepit, ut per singulas civitates numerus eorum conservaretur: quos tamen nequaquam aut orare prohibuit. Sciebat enim quia non posset ulla necessitas suspendere quod voluntas spontanea suggessisset. Porro clericos et Ecclesiarum præsules a civitatibus suspendere festinabat, studens ut eorum absentia paulatim solveretur Ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent, vel mysteriis participarent, existerent; et per hoc longo tempore paterentur propterea religionis oblivionem. *Sozomen., lib. v, cap. 14, Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 615.*

292 CAPUT XXVIII.

De Tito Bostrensi episcopo.

Bostrensibus itaque publica voce præcepit ut Titum suæ tunc civitatis episcopum procul expellerent. Cumque jussisset hoc, clericisque minaretur, quasi ipsi facerent turbas in populo: tunc Titus libellum destinavit imperatori, contestans eum ac dicens quia inimica inter se esset turba paganorum atque Christianorum, et ejus suasionem Christiani magis a seditione quiescerent. Quo facto, misus est imperator ex hujusmodi verbis Tito inimicitias populi concitare:

A scribens Bostrensibus, quia Titus eorum accusator fuisset, dicendo suis monitis, non sua voluntate populum a seditione cessasse: eumque velut hostem populo suadebat expellere. Non enim, quod justum erat aut legitimum jubebat agi; sed odio religionis, verbis quidem culpæ, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per civitates et provincias Christiani diffugiebant. Hujus participes plurimi meorum fuere progenitorum. Simul et avus, qui de patre pagano natus, ipse cum tota domo, et qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Bethleæa, vico Gazensi nimium populoso, habentique templa antiqua, ædificiaque pulcherrima, et maxime Pantheon in civitatis arce locatum, emmens super omnem vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra et Græca deorum habitaculum nominatum. Fertur itaque his omnibus fuisse Christianitatis auctorem Hilarionem monachum. Cum enim dæmonio vexaretur Alaphion, diutius pagani atque Judæi incantationibus et lustrationibus apud eum usi, nihil illi prodesse potuerunt. Verum Hilarion solummodo Christi nomen invocans, dæmonium effugavit, eumque in religionem Christianam repente transposuit. Floruit itaque meus avus in expositionibus et interpretationibus scripturarum nostrarum, quoniam erat ingemosus scientiæque fulcitus, ita ut etiam arithmetice artis inset experitus, ac propterea Ascalonitis et Gazensibus, et in circuitu Christianis valde gratissimus, tanquam religioni necessarius et ad solvendas dubitationes Scripturæ divinæ proficiens. C Primi siquidem isti in eo loco ecclesias et monasteria construxerunt, easque honestate atque hospitalitate peregrinorum et indigentium pariter ornaverunt. Ex quo genere usque ad nos fuerunt viri optimi, quos grandævus juvenculus ipse conspexi. *Sozomen., lib. v, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 616.*

CAPUT XXIX.

Quod Julianus præcepit ut secundum Christianorum ritum etiam pagani orationes et elemosynas facerent, et decimas templis offerrent, et cætera quæ Christianis facere moris est adimplerent.

Igitur imperator dudum studens paganitatem in omni sua ditione dilatari, graviter ferebat, videns Christianos potius approbari. Et templa quidem erant aperta, sacrificiaque paganorum per civitates secundum voluntatem illius procedebant. Ipse autem sestuabat, ne fervor ejus Christianorum abundantia frustraretur. Et maxime pulsabatur, quia multorum sacerdotum suorum Christianas audiebat uxores, et filios, atque servos. Arbitratus autem Christianitatis statum ex vita bona et conversatione consistere, studuit ubique templa paganorum constructione et ordine Christianæ religionis ornare, sedibus, atque processionibus, paganorumque dogmatibus, atque monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit ad instar clericorum, ut et horas certas, et dies, et orationes solemniter celebrarent: præcipiens pariter habere [hæc vox forte delenda] curam virorum atque

* Hinc apparet qualesnam fuerint monetarii, quorum in Pandectis fit mentio.

mulierum philosophari scientium, habitaculis peregrinorum et pauperum, aliaque providentia circa egenos exhibitæ, paganorum religionem componere, et pietatis habere nomen. Si quis autem sponte vel invitus peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit ut post pœnitentiam, mediocrem sustineret correctionem. Præcipue vero zelatus dicitur notas litterarum episcopaliû, quibus solent alterutris scribentes commendare peregrinos; et non proficiscuntur, et a quibus veniant, modis omnibus indicare; et solatia promereri, tanquam noti et amici sint testimonio directi signaculi. Hæc considerans festinabat ut pagani Christianorum assuescerent officiis. Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorum sequi voluisse, non aliunde quam ex ipsius imperatoris sermonibus est probandum. Hujusmodi enim Arsatio pontifici Galatiæ scripta direxit.

Paganorum ritus nondum agitur secundum intentionem nostram, propter cultores ejus in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo atque sublimitas, omni ratione omni que spe major est. Sed propitii sint nostris mentibus dii propter negligentiam quam habemus; cum illorum providentia in parvo tempore tanta facta sit, quantam neque orare primitus quicumque præsumperat. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auxerit cura peregrinorum, et circa sepulturas et mortuos multa solatia, honestæque conversationis studia, non vera, sed ficta? Quas res, arbitror, apud nos debere sub veritate geri. Non itaque sat est te talem esse, sed omnes absolute circa Galatiam sacerdotes, quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certe festinanter a sacerdotali ministerio remove, nisi diis cum conjugibus, et filiis, atque servis colla submiserint: non ferentes ulterius eorum servos, aut filios hoc facere contemnentis, aut Galilæos impie contra deos agentes, et impietates pietatibus præponentes. Deinde cunctos admone ut sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuilibet arti, operibusve turpibus, aut impudentibus præsit. Qui obediunt honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas civitates, ut nostra peregrini clementia perfuantur: non tantum nostri, sed etiam extranei pecuniis indigentes. Et ut habeas unde fiat, interim decrevi singulis annis triginta millia modiorum tritici per universam dari Galatiam, et sexaginta millia sextariorum vini. Horum quinta pars pauperibus in templis observantibus debet expendi, reliqua peregrinis indigentibus [Ed. V, indigentibusque] distribui. Turpe namque est ut Judæos quidem non abjiciant, sed potius nutriant. **293** impii Galicæi et suos pariter, nec non etiam nostros; nostri vero nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere paganos ad talia ministeria, paganorumque vicis offerre diis primitias frugum, eosque hujusmodi in benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo neque bona nostrorum imitamur; sed aliis permittimus negligentiam

A non confusi, magis autem deorum reverentiam respicientes. Si igitur hæc te facientem ego cognovero, lætitia plenus ero. Præsides provinciarum rarius domi suscipe; frequenter eis scripta trans mitte. In gradientibus eis civitatem sacerdotum nullus occurrat; cumque ad templa venerint deorum, intra januas eos nemo præcedat militum forte aut præcedentium officiorum; sed qui voluerit subsequatur. Cum ad ipsam limen templi pervenerit, privatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es iudex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sunt; reluctantes vanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patitur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solum sine querela non erunt, sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt: neque enim fas est ut illi parcat qui deos habuerit inimicos. Suade siquidem eis, ut si mea volunt frui tuitione, omnes matri deorum studeant offerre culturam. *SOZOMEN., lib. v, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 619.*

CAPUT XXX.

Quibus modis conatus est paganitatem extollere, et milites ad cultum idolorum inclinare.

Hæc itaque faciens imperator ad destructionem Christianorum, neque suadere hoc subjectis prævaluit, et aperte vim inferre palam erubuit. Inter hæc, ut ad paganitatem milites insuesceret, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorum quod Constantinus, sicuti prædictum est, in crucis formam mutaverat. Verum in publicis imaginibus depingebat Jovem, quasi de cælo sibi coronam et purpuram deferentem; Mercurium et Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientis et fortis. Et hoc agebat in imaginibus, ut sub occasione imperii latenter adorarentur dii, et hoc modo subjecti, clanculo fallerentur. Arbitrabatur enim quia si hoc sponte eis imponeret, postea quæ vellet imple-ret. Si vero respicientes agnosceret, venia sublata torqueret, tanquam circa Romanorum solemnia reluctantes, et in rempublicam atque ipsum imperium delinquentes. Pauci siquidem etiam pœnis subditi cognoverunt dolum: quia, sicut moris erat, adorare noluerant. Turba vero, ut assolet, per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamen imperatori nil profuit. Cumque multa excogitaret quibus paganorum ritus extolleret, invenit modum qui pluribus militibus Christianis claræ virtutis coronam dedit. Cum venisset itaque tempus quo imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerumque die calendarum Januariarum, et natali principum et urbium regiarum), exquisivit quatenus eos simpliciter et ex prisca consuetudine fallere potuisset; jussitque ut unusquisque ad manum imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primo incensum offerret. Erat enim ante eum positum thus, et ara, secundum antiquam Romanorum solemnitatem. Tunc quidem alii licenter suam fortitudinem ostenderunt, et neque incensum offerre, neque donum accipere ab imperatore

sunt passi. Alii vero occasione legis et antiquitatis, A ne mente quidem perceperunt quod committere peccatum. Verum alii propter lucrum capti, aut timore turbati, seu jussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamen paganitatem declinare nequiverunt. Plurimi siquidem per ignorantiam decepti, dum inter cibos, ut assolet, et pocula invocarent inter alterutros Christum, respondens quidam dixit: Quid patimini invocantes Christum, quem ante paululum denegastis, dum donum ab imperatore percipientes, thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audissent, et quod gesserant agnovissent, statim exsiliennes publice currebant, atque impetu facto clamabant Deum suum, et cunctis hominibus testabantur se esse Christianos, et in eo nomine permanere, atque per ignorantiam se fecisse, et, si dici posset, solam manum paganam esse, conscientiam vero nihil simul egisse. Cumque venissent ad principem projecerunt aurum quod acceperant, et forti voce posebant ut reciperet quod dedisset, et illos occideret. Se enim pœnitentiam agere fatebantur, eo quod improvide eorum dextera peccasset, et studere propter Christum etiam totum corpus pœnæ contradere. SOZOMEN., lib. v, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 620, 621.

Hæc igitur furorem moverunt imperatoris. Et primo quidem eorum capita jussit auferri. Cumque deducerentur ad mortem sequente populo, miratique virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad locum quo rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogavit senior oranium ut ante omnes cujusdam caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet, ne dum alios respiceret frangeretur. Cumque ille genua fixisset in terra, et gladium spiculator evaginasset, venit repente nuntius clamore prohibens necem. Porro juvenculus ille occisione privatus, ait: Non fuit Romanus dignus ut Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinem malignus imperator fundi prohibuisset, ductus invidia, verumtamen non eos in civitatibus habitare permisit, sed ad ultima Romanorum loca exsilio destinavit. THEODORETUS, lib. III, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 140.

Postea vero præcepit ut qui sacrificare noluerint in palatium non intrarent; et neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate, nec qualibet administratione participare jussit. SOZOMEN., lib. v, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 625.

CAPUT XXXI.

De corpore martyris Babylæ, et de simulacro Apollinis fulmine concremato.

Cum igitur Julianus ad Pythium Daphnæum peteret responsa de Parthici belli victoria, et ille vicinitatem corporis Babylæ martyris accusaret, jussit ejus corpus auferri. Ob quam rem cum Christiani festivitatem deducto corpore psallentes agerent, et indignatione principis quidam Theodorus juvenculus multa passionum tormenta **294** pertulisset: hoc ita gesto, fallax demon martyris quidem gloriam auxit, suam vero mendacium clarius enudavit. Fulmen

namque cœlitus missum omne templum accendit, et ipsam Pythii Apollinis simulacrum redegit in pulverem: erat enim ligneum et extrinsecus deauratum. Quod noctanter præfectus Orientis tunc nomine Julianus, Juliani avunculus, agnoscens, festinanter venit ad Daphnen, volens offerre deo suo solatia: vidensque eum redactum in cinerem, *ὑπερόπτος* [id est, ædituos] verberibus affligebat, credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum. Qui licet torquerentur, tamen mentiri noluerunt, clamantes incendium non deorsum, sed desursum habuisse principium. Ad hæc etiam rustici vicinorum venientes locorum, dixerunt se vidisse fulmen cœlitus fuisse delatum. THEODORETUS, lib. III, cap. 9 et 10. Edit. Christ. Vales. cap. 10 et 11, p. 132 et 134.

CAPUT XXXII.

De publicatione vasorum ecclesiasticorum, et quomodo Julianus præfectus et Felix, annihilantes ecclesiam, divinitus sunt puniti.

Interea jubentur vasa ecclesiarum sacra fisci ærario deputari. Sublatisque januis ecclesiæ majoris, sit cunctis accessibile sanctuarium. Ingrediente siquidem Juliano præfecto Orientis ecclesiam, Felix præfectus regalium thesaurorum pariter introivit, et simul Elpidius comes rerum privatarum. Aiunt enim et Felicem et Elpidium primitus Christianos, tunc a pietate recessisse, impio principi parere cupientes. Julianus itaque præfectus impudenter contra sacrum altare minxit; quem dum Euzoius prohibere tentaret, cum ille percussit in capite. Fertur autem dixisse quia religio Christiana esset divina sollicitudine desolata. Porro Felix videns vasorum ornamenta, quæ Constantinus et Constantius frequenter obtulerant: Ecce in quibus, inquit, vasis Mariæ filio ministratur? Sed pro his impietatibus vesanisque præsumptionibus non post multum pœnas exacti sunt. Nam repente Julianus sæva infirmitate detentus visceribus putrefactis interiit. Et simum non per meatus digestiles emittebat, sed scelestum os, quod blasphemias ministraverat, organum hujus egestionis est factum. Aiunt enim ejus uxorem fide fuisse clarissimam, eamque dixisse: Decet te, marite, laudare Salvatorem Christum, quoniam tibi per hanc correptionem magnitudinem propriæ virtutis ostendit. Non enim agnoveras contra quem dimicare voluisti, nisi consueta longanimitate hæc tibi flagella divinitus intulisset. His ergo verbis et passionibus imminentibus causam languoris agnoscens, rogabat imperatorem ut ecclesia quibus fuerat sublata redderetur. Sed nec illum flexit, et ipse terminum vitæ suscepit. Porro Felix et ipse repente flagellum virtute divina suscipiens, sanguine tota die simul et nocte ex ore fuso, et venis corporis undique vacuatis, omnique virtute simul expensa, et ipse celeriter est extinctus, æternæque morti contraditus. THEODORETUS, lib. III, cap. 11 et 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 154.

CAPUT XXXIII.

Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit conversus.

His ita gestis, adolescens quidam sacerdotis filius,

in paganitate nutritus, ea tempestate ad Christianorum translatus est eorum. Erat enim tunc quædam insignis reverentie mulier, et diaconissæ honore fulgebatur. Hæc cum hujus matre habuit amicitias; quæ sæpius dum hujus mater ad eam veniret, hunc infantem amplectebatur, et ad cultum Christiani nominis invitabat. Porro, matre defuncta, veniebat adolescens ad eam, et doctrina consueta fruebatur. Cumque firmissime ejus consilium percepisset, requisivit doctricem quo posset argumento et patris superstitionem declinare, et prædicationem veritatis adipisci. Quæ dixit, ut patrem fugeret, et Creatorem suum atque illius potius sequeretur, atque ad aliam iret urbem, in qua latenter imperatoris impij manus effugeret: ipsam se ejus curam habere promittens. Ad quam adolescens: Revertar, inquit, postea, et animam meam tibi contradam. Cum vero pauci transissent dies, Julianus venit ad Daphnen, celebraturus publica sacrificia. Cum quo etiam hujus pater; erat enim sacerdos, et sequi consuetus imperatorem: cum quo erat et iste puer, ejusque frater, habentes officium ut cibos imperatori apponerent. Solebant enim septem diebus in Daphne festa celebrari. Prima siquidem die, cum staret iste ante imperatoris accubitum, et epulas solemniter aspersisset, repletus horrore, cum celeritate Antiochenam venit ad civitatem ad illam mirandam mulierem. Quo facto, Ego: inquit, veni nequaquam tibi de promissione mentitus; tu vero utriusque salutem consulens, promissa comple. At illa repente surgens, apud Dei virum Meletium perduxit adolescentem: verum ille in superiori habitaculo interim eum habitare præcepit. Pater interea filium requires, et Daphnen circuibat omnem, et ad urbem veniens, plateas cunctas perambulabat et vicos, oculis ubique currentibus et eum investigari desiderantibus. Cumque pervenisset ad locum ubi habitaculum sanctus Meletius habebat, suspiciens, vidit illum de fenestra respicientem. Et currens traxit, ac deposuit, atque ad domum usque perduxit. Primumque eum multis flagellis afficiens; deinde calefaciens obolos, manibus, ac pedibus, et deriso ejus imposuit. Post hæc vinctum in cubiculo clausis januis dereliquit, et ita perrexit ad Daphnen. Hæc ego a viro jam senes, cum narraret, audivi. Qui etiam hæc adjecit, quoniam Spiritu divino gratiaque repletus, contriverit omnia patris idola, et eorum infirmitati cœperit irrogare blasphemias. Quo facto, mente percipiens quod egisset, formidavit præsentiam patris, rogavitque Dominum Christum ut ei ferret auxilium, claustraque confringeret, et januas aperiret: Propter te, inquit, talia, Domine, pertuli, et hæc agere non expavi. Cum hæc, inquam, dixisset, ceciderunt repente claustra apertæque sunt januæ. At ille rursus ad magistrum venit, quæ continuo eum induens schemate mulieris, et in tecto residere constituens, post paululum obtulit rursus sancto Meletio. Qui cum episcopo **295** Cyrillo Hierosolymitano contradidit, et ita venerunt noctanter in Palæstinam. Verum post Juliani mortem etiam patrem iste Christianam duxit ad veritatem; quod inter alia quoque

A nobis exposuit. THEODORETUS, *lib. iii, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 14, p. 155.*

CAPUT XXXIV.

Quomodo Julianus aquis immolatiis universa polluerit, eique resisterint Juventius et Maximinus.

Interea Julianus contra fidei pietatem impudenter armabatur, et vultu quidem se simulabat mitem: porro laqueos instruebat quibus deciperet innocentes. Et primum quidem fontes urbis, aquas Daphneos sacrificiis violavit, ut unusquisque aquam bibentium ejus horrore potiretur. Cumque etiam in publico venales cibos illo scelere complevisset (aspergebantur enim ex eis, et panes, et carnes, et poma simul, et olera, et cuncta quæ comeduntur), hæc videntes qui nomen salutare perceperant, ingemiscebant quidem atque mugiebant videntes abominationem tantam. Veruntamen comedebant, legi obedientes Apostoli: Omnia, inquit (*I Cor. x, 27*), quæ in macello venduntur comedite, nihil dijudicantes propter conscientiam. Verum duo quidam militia clari, erant enim scutarii principis, in quodam convivio, hoc horrore ferventius sunt accensi, atque mirabilium adulatorum in Babylone splendentium sermonibus usi sunt, dicentes: Tradidisti enim nos regi iniquo, qui recessit a te ultra omnes gentes quæ sunt in terra. Hæc quidam convivarum nuntiavit imperatori; qui repente illos ad se fortissimos adducens, requirebat quid locuti fuissent. At illi occasionem fiduciæ interrogatione sumentes imperatoris, laudabilemque sui firmantes zelum, dixerunt hæc pietatis more nutriti: O princeps, laudandis legibus hactenus servientes quas Constantinus et ejus filii posuerunt, ingemiscimus nunc abominatione omnia videntes esse completa, et nefandis sacrificiis cibos potusque violari. Hæc et domi deslevimus, et te præsentem nihilominus ejulamus; hoc enim in tuo displicet nobis imperio. Hæc audiens ille mitis atque philosophus a sui similibus nominatus, mansuetudinis quidem exhibuit vultum, et impietatis faciem protinus enudavit, præcipiens amarissimas eis plagas inferri. Quos etiam luce privavit, magis autem, ut verius est, illius temporis infelicitate liberavit, victricesque eis coronas providit offerri. Fingebat enim se in eis quasi causam defendere imperialis injuriæ, et hæc divulgari jussit: invidens decertatoribus veritatis in appellatione martyrii pariter et honoris. Nomina fuerunt horum Juventius et Maximinus, quos Antiochena civitas, tanquam pietatis propugnatores venerata, pretioso monumento recondidit; et usque ad diem hunc festis annualibus honorantur. Sed et plurimi nobilium et dignitate fulgentium utentes tali fiducia, coronas æquales sunt adepti. THEODORETUS, *lib. iii, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15, p. 157.*

CAPUT XXXV.

Quomodo Valentinianus, qui post eum imperavit, propter aspersionem aquæ immolatiæ ministrum percussit templi.

Valentinianus etiam, qui post paululum sumpsit imperium, tunc millenarius erat circa palatia constitutus dux lanceariorum. Is zelum quem pro pietate

habuit non celavit. Eo namque tempore cum fulmi- A
nandus ille Fortune templum ingrederetur in choro,
et ex utraque parte januarum astarent ministri tem-
pli, qui aspersione, sicut ipsi dicebant, purgarent in-
gredientes, Valentinianus procedens principem,
aspersionis guttam sua vidit in chlamyde. Et indi-
gnatus, pugno percussit templi ministrum: dicens
se maculatum potius quam purgatum. Quod respi-
ciens imperator, iussit eum in custodiam tunc redigi
et ad eremum destinari. Sed ille cum annus et pauci
transissent menses, pro mercede confessionis recep-
pit imperium. Non solum enim in illa vita diligentes
se Deus honorat; sed aliquando etiam in præsentibus
honorum operum retributiones imponit, et præsen-
tibus præmiis illic sperata confirmat. THEODORETUS,
lib. III, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 138. B

CAPUT XXXVI.

De Artemio martyre et Publia abbatissa.

Artemium vero, qui temporibus Constantii dux
fuit Ægypti, quoniam illius temporis idola multa
confregerat, non solum facultate nudum reddidit,
sed etiam capitis sectione muletavit. Hæc et hujus-
modi gessit ille mansuetus et ab iracundia remotus,
sicut ab impiis vocabatur. Adiciam super hæc etiam
miraculum femine quæ zelo divino hujus contempsit
impietatem. Publia quedam fuit illo tempore nomi-
natissima et præcelsis virtutibus exornata. Hæc cum
nuptiale jugum ad tempus paululum suscepisset, fru-
ctum dignissimum reddidit Creatori. Joannes enim
Antiochiæ presbyter multo tempore constitutus, et
sæpe apostolici præsidii decreta refugiens, de
terra illius femine mirabilis germinavit. Hæc habens
apud se eorum conversatione digna virginitatem
servantium, semper cum eis laudabat factorem sal-
vatoremq; Deum. Transeunte vero imperatore,
clarius in commune psallebant, contemptibilem et
deridendum judicantes erroneum, illaque maxime
cantica resonantes quæ idolorum videntur pompare
[ed., traducere] debilitatem; dicebant sicut David:
*Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum
hominum. Et iterum: Similes illis fiant qui faciunt
ea, et omnes qui confidunt in eis (Psal. cxiii, 4, 8).*
Hæc audiens Julianus, et vehementer ægenus, eas
cum transiret tacere præcepit. Quæ ejus legem par-
vipendentes, eorum majore ordine compleverunt. D
Rursusque illo transeunte psallebant: *Exurgat Deus,
et dissipentur inimici ejus (Psal. lxxvii, 4).* Tunc ille
ævions, magistrum ebori præcepit adduci. Quam cum
videret senectute maceratam, nec corporis canitiem
miseratus est, nec animi studuit honorare virtutem;
sed quibusdam spatiorum jussit ut eam alapis cæ-
derent. **296** Quæ, veluti summum honorem contumelias
illas excipiens, domum reversa est, eumque
olitis melodiis spiritalibus denotabat, sicut conscrip-
tor illius cantici malignum spiritum effugaverat a
Saul. Nam et Julianus erroneus demones sibi
applicans, contra donum pietatis insaniebat. THEODO-
RETUS, *lib. III, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18,
p. 140.*

CAPUT XXXVII.

De Basilio atque Gregorio.

Contristabat igitur eum non mediocriter Apollina-
ris Syrus, omni scientia nimis instructus, sintulque
Basilius et Gregorius Cappadoces, illius temporis
rhetores Christiani, alique plurimi eloquentes viri
Quorum alii quidem zelati sunt veram gloriam, alii
Arianæ hæresis habuere vesaniam. Quamobrem ar-
bitratus hinc armari Christianos, prohibuit eos Græ-
corum doctrinis imbui et eorum læticitibus erudiri.
Tunc Apollinaris, cum esset doctus et simul in-
geniosus, pro Homeri poemate versibus heroicis
Hebraicam conscripsit antiquitatem usque ad impe-
rium Saul, et viginti quatuor libris opus omne divisit,
unicuique libro nomen litteræ ponens secundum
Homericam lectionem. Fecit autem et aliud opus
secundum Menandri fabulas, comediæ similitudine
comparatas: imitatus enim Euripidis tragœdias et
lyram Pindari. Et, ut absolute dicendum, divinis
Scripturis argumenta sumens, omnes encyclias le-
ctiones tempore parvo composuit, numero, virtute,
meritis, conscriptione, caractere et dispositione
Græcorum valde pares. Et nisi quia vetustatem ho-
mines honorabant, et quæ sunt in usu grata crede-
bant, nam ut ego reor, æqua veteribus Apollinaris
opuscula deerevissent. Fecit etiam non ignobilem ad
ipsum imperatorem, sive contra paganos philosophos
librum, cui titulum posuit, Pro veritate. In quo de
sacris testimoniis tacens, probavit illos quidem fuisse
deceptos, se autem sapere vera de Deo. Hæc autem
C considerans imperator, claris tunc episcopis scripsit:
Legi, et reprehendi. Cui rescripserunt: Etsi legisti,
sed non agnovisti: si enim cognovisses, nequaquam
reprehendisses. Quidam dicunt hanc epistolam præ-
sulis Ecclesiæ Cappadocæ fuisse Basilii, quod in-
credibile non est. Sive autem ejus, sive sit alterius,
justum est virtutis laudare doctrinam. SOZOMEN., *lib.
v, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 623.*

CAPUT XXXVIII.

De his qui amore pecuniæ a fide declinaverunt.

Plurimi siquidem non recta mente Christianum
habentes nomen, quippe pecunias et honorem præ-
sentem felicitati veræ fidei præponentes, ad sacrifi-
ciorum scelera descenderunt. Quorum unus fuit so-
phista Constantinopolitanus Eubolus. Is enim mores
imperatorum sequens, sub Constantio quidem fer-
ventissimum se fixerat Christianum, sub Juliano
paganus celeriter est effectus; et rursus post Julia-
num volebat esse Christianus. Prosternens etenim
semetipsum ante januas ecclesiæ pronus, magna
voce clamabat: Conculcate me sal insensatum. SO-
CRATES, *lib. III, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15,
p. 184.*

CAPUT XXXIX.

Quomodo Julianus pecunias abstulerit Christianis.

Igitur cum Julianus iret ad Persas, volens in eis
alaïsci eo quod sub Constantio Romanorum terminos
invasissent, et sciens quoniam in præliis eveniunt
frequenter adversa, et quia plurimis pecuniis indige-

ret, adiuvenit modum ut auferret pecunias Christianorum. Nolentibus ergo sacrificare pecuniam multam imposuit, exigebanturque vere Christiani. Singuli namque eorum secundum sui substantiam offerebant, et imperator ex injusta collectione injuste factus idoneus est. Ubi enim non erat, hanc dirigebat legem; ubi erat, utebatur ipse. Tunc ergo pagani Christianos graviter oppresserunt; interdum etiam tormentis corporalibus affligebant eos. Quod imperator audiens, Christianis quippe aduentibus eum, defendere contemnebat, dicens: Vestram est ut patientes mala sustineatis; hoc enim est preceptum vestri Dei. SOCRATES, lib. III, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 13 et 14. p. 185.

CAPUT XL.

Quomodo ab Antiochenis irrisus sit.

Igitur imperator pugnaturus contra Persas venit in Antiochiam. Cumque populus quereretur, quia venalia quidem abundarent, sed carius venderentur: volens magnitudinem suæ largitatis ostendere, minora quam debuit pretia in foro rerum venalium deputavit. Et cum fugissent tabernarii negotiatoresque diversi, res necessarie defecerunt, Antiocheni vero graviter hoc ferentes, contumelias fecerunt imperatori. SOZOMEN., lib. v, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 624.

Querebantur enim adversus eum, facias de ejus barba proferentes; erat enim ejus barba valde prolixa. Dicebant ergo: Tondeatur, ut ad funes ejus proficiat barba. Et quoniam superstitionis suæ causa taurum idolis frequentius immolabat, aram vel taurum in solido suo formari præcepit. Ob quam rem lacerantes eum dicebant: Iste taurus evertet mundum. His injuriis provocatus ad iracundiam, interminatus est se Antiochiam affligere civitatem. Quamobrem ad Tarsum Ciliciæ reverti volens, jussit necessaria præparari. Ex qua intentione eum sophista Libanius revocavit, scribens pro Antiochenis intercessionis libram, et rursus ad Antiochenos de principis iracundia; quos tamen libros non edidit. Verum imperator respuens se operibus vindicare, reciprocis injuriis iram suæ indignationis amovit. Librum enim adversus Antiochenos fecit lepidum et satis urbanum, quem Antiochicum nominavit. Verum contra Christianos multa mala etiam in ea civitate commisit. SOCRATES, lib. III, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 190.

297 CAPUT XLI.

De simulacro Christi, quod deposuit Julianus.

Illud quoque, quod sub Juliano provenit, narrare non silebo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, et indicium contra principem iracundiæ Dei. Cum enim agnovisset in Cæsarea Philippi, civitate Phœnicie, quam Paneam vocant, insigne Christi esse simulacrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluvio constituerat, eo deposito, suam sibi statuam collocavit. Quæ violenta igne de cælo cadente, circa ejus pectus divisa est, et caput cum cervice una parte dejectum atque in terra fixum: reliqua vero pars hæ-

A tenuis restitit, et fulminis indicium reservavit. Statuam vero Christi tunc quidem pagani trahentes confregerunt. Postea vero Christiani colligentes, in ecclesiam recondiderunt, ubi hæctenus reservatur. Hoc itaque simulacrum, sicuti refert Eusebius omnium passionum et ægritudinum noscitur esse medicamentum. Juxta quod quædam herba germinavit, cujus speciem nullus nostræ terræ medicus, licet expertus, agnovit. SOZOMEN., lib. v, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 629.

CAPUT XLII.

De beneficia herbe quæ nascebatur juxta simulacrum Christi, et de miraculis quæ per loca diversa pro nomine Christi fiebant.

B Mibi namque videtur, quia, adveniente Deo, nullum miraculum nullumque beneficium putari debet incredulum. Nam et alia plurima miracula per civitates et vicos plerumque apud multos provinciales antiquitus tradita sunt, habentia veritatem; quod repente monstrabo. Est itaque civitas Palesitiæ Nicopolis nomine; hæc, dum adhuc vicus esset, Emaus sacer Evangeliorum liber appellat. Quam Romani post vastationem Hierosolymorum Judææque victoriam, Nicopolim ex eventu quippe victoriæ vocaverunt. Antè hanc urbem in trivio ubi Christus cum Cleopha post resurrectionem noscitur ambulasse, tanquam ad alium vicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo passiones hominum diluuntur, et alia pariter animalia diversis detenta languoribus emundantur. Quod ut ita contingat, traditur ex quodam itinere apparuisse Christum ad fontem cum discipulis suis, et lavisse pedes, ex quo aqua facta diversarum medicabilis passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaides, arbor quæ vocatur Perseidis, multorum languores subegerit, si fructus, aut folium, aut pars ejus corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quoniam dum apud Ægyptum Joseph cum Christo et Maria Virgine sancta fugisset Herodem, ventissetque ad Hermopolim civitatem; mox ut ingrediebatur urbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris adventum, inclinata est usque ad terram, et eum suppliciter adoravit. Hæc ego de ista arbore a multis audiens narraui. Beor autem hoc signum fuisse factum civibus divinæ presentie: aut certe, quia ritu pagano hæc arbor propter magnitudinem atque pulchritudinem colebatur, nota est, non ferens Christi divinitatem; demonibus quippe contremiscentibus, cum viderent rerum talium destructorem; nec non et omnibus simulacris Ægyptiorum secundum Isaie prophetiam, fugatoque demonio, pro testimonio Christi arborem vacuum remansisse. Igitur apud Ægyptios et Palesinos gestorum testimonia conservantur. SOZOMEN., lib. v. cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 629.

CAPUT XLIII.

Quomodo Julianus Judæos armaverit contra Christianos, et de templo Hierosolymorum.

Igitur Julianus etiam Judæos contra Christianos armavit. Primumque convocans requisivit, cur eis præcipiente lege sacrificare, nequaquam immolatio-

uibus uterentur. Cumque respondissent uno tantummodo loco sibi offerendi sacrificium fuisse permis- sum, repente jussit Deo odibilis destructum resuscitare templum : credens infelix dominicum verbum se posse destruere; cujus per hoc veritatem magis ostendit. Hæc itaque verba Judæi libenter accipientes, cunctis per diversum terrarum orbem mandare Judæis. Qui undique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant : ministravitque plurimum etiam imperator, non largitatis gratia, sed veritati repugnans. Misitque pariter præsidem, impiorum executorem dignissimum præceptorum. Atant enim quoniam ad repurgium faciendum argenteas hamas, et cophinos, et scaphas habuerunt. Cumque fodere jam cœpissent, statuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat : nocte vero, spontanea terra de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, nova omnia præparabant. Cumque gypsi et calcis multa modiorum millia præparassent, vis magna ventorum repente respirans, tempestates atque procellæ subito factæ, quidquid congregatum fuerat disperserunt. Adhuc autem vesanientibus eis, et nequaquam divina longanimitate correptis, maximus primo terræmotus est factus. Et quisquis non fuerat mysteriis divinis imbutus, vehementer attritus est. Cum vero neque hoc terrerentur indicio, ignis ex fundamentis quæ suffodiebantur egrediens, plurimos fodientium concremavit, aliorum membra dissolvit. Nocte quoque plurimis in vicina porticus dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alia vero die in cælo signum splendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Judæorum vestes crucis signaculo sunt impletæ, non tamen splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque Dei rebelles considerantes, et divina flagella contremiscentes, ad propria sunt reversi : confitentes esse Deum qui ab eorum progenitoribus ligno probatur appensus. Quod audiens Julianus, dum utique caneretur ab omnibus, tanquam Pharaon indurato corde non timuit. THEODORETUS, *lib. III, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 142.*

298 CAPUT XLIV.

De bello Persico, et quomodo Julianus illuc perrexerit.

Igitur dum Persæ mortuum cognovissent fuisse Constantium, capta fiducia venerunt ad terminos Romanorum, denuntiantes bellum. Ob quam rem, collecto exercitu, Julianus misit in Delphum, et Delum, atque Dodonem, ad percipienda responsa, si expediret ei bella suscipere. Tunc universi vates et pugnandi fiduciam dabant, et victoriam promittebant. Unum vero responsum pro exemplo mendacii ac seductionis inserere non pigebit; est enim hujusmodi : Nunc omnes aggredimur dii, victoriæ tropæa referentes circa fluvium Thiren. Horum ego dux ero bel- ligerator Mars. Horum itaque carminum ridiculum eos convenit divulgare, qui rationalem dominam Musarumque principem Pythium vocant. Ego autem mendacium seductionis ejus inveniens ingemisco. Thiren namque fluvium Tigrim voluit appellare :

A quoniam Thiris ejus nomini similis est. Is enim fluvius ex Armeniæ redundans montibus, et per Assyriorum arva discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, et victoriam mente somniabat, et post Persicum [at., Parthicum] prælium pugnam Galilæis inferre præparabat; sic enim vocabat Christianos : contumeliam nominis se eis inferre putans, cum magis debuisset eorum considerare virtutem. Non enim Socrates, licet Critias fuerit appellatus, et Pythagoras Phalaris, ex mutatione nominis qualibet sunt peste participati; neque Nereus Thersites vocatus, naturalem pulchritudinem quam gerebat amisit. Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid monstri se nobis putavit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dæmonum se statuere simulacra. THEODORETUS, *lib. III, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 143.* Post has igitur minas, ab uno viro in Bercea debellatus est. Is enim nobilis erat, ejusque civitatis curiæ præsidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Videns namque filium in impietatem quæ tunc vigeat, fuisse demersum, expulit eum sua domo, et coram omnibus abdicavit. Qui in vicinæ civitatis itinere aggressus imperatorem, suam voluntatem et abdicationem patris innotuit. At ille quiescere juvenem imperavit, placandum promittens patrem. Cumque venisset in Berceam, nobiles et honoratos convocavit ad prandium : inter quos erat et hujus pater, quem cum filio in suo prandere jussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem : Non mihi videtur justum vim facere voluntati ad aliud declinandi, et animum ad alia mutare quæ non vult. Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata respuenti. Neque enim ego tibi vim facio mea sequi, licet cogere valde possim. Ille causam divinæ religionis mente percipiens : De isto, inquit, o imperator, erroneo dicis, et Deo odibili, et veritati præponente mendacium. Tum ille rursus mansuetudinis induens vultum : Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultum, adolescenti dixit : Ego tui curam habeo : quoniam patri tuo, ut hoc faciat suadere non possum. Hæc itaque non frustra retuli, sed volens ostendere non solum illius mirabilis viri fiduciam; sed quoniam contempta Juliani a plurimis sit potestas. THEODORETUS, *lib. III, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 144.* — In Antiochia namque vir quidam optimus, pædagogus adolescentium, habitabat. Eratque illic famosissimus sophista Libanius, impius, expectansque Juliani victoriam, habens præ oculis ejus minas. Ergo interrogavit pædagogum, quasi nostram deridendo religionem : Nunc inquit, fabri filium quid putas agit? At ille, quod post paululum contigit, repletus gratia divina prædixit. Respondit enim : O sophista, Creator omnium, quem tu fabri filium nominasti, loculum sepulture Juliano composuit. Post paucos vero dies mors illius nuntiatum errorum, et in loculo positus, et advectus, minarumque timore evacuatus est. THEODORETUS, *lib. III, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 145.*

CAPUT XLV.

Quomodo Julianus monachus ejus (id est Juliani imp.) mortem, antequam audiret, prænuntiaverit.

Eo siquidem tempore religiosissimus Julianus, cognomento Saba, qui angelorum incorporalium vitam corporali conversatione videbatur imitari, cujus etiam vitam conscripsimus, prolixiores offerebat Deo preces, cum illius impii minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est, orans, mortem ejus iste cognovit, licet plusquam viginti mutationes ab eo loco usque ad ejus exercitum esse viderentur. Aiunt enim quia dum continue ingemisceret, et clementi Domino supplicaret, subito lacrymarum ejus fluxus restitisset, fuissetque alacritate completus, et ejus vultus exhilaratus. Hanc animi permutationem ejus ministri respicientes, rogaverunt eum ut eis causam repentini gaudii patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacrae vineae devastator poenas exactus est vastationis suae, jacetque mortuus, terroribus minisque frustratus. Haec agnoscentes exsultaverunt omnes, Deoque hymnos gratificos obtulerunt. Postea vero a nuntiis est compertum eandem fuisse diem simul et horam necis Juliani, quam ille sacratissimus senior cognovit atque praedixit. THEODORETUS, *lib. iii, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 24, p. 145.*

CAPUT XLVI.

De inconsulto Juliani ducatu.

Illum itaque semper inconsulte gessisse mortis demonstravit eventus. Transiens enim cum exercitu fluvium qui Persarum Romanorumque regna dividit, repente naves incendit, non suadens rebus aut verbis, sed cogens milites praelari. Porro duces alacritate completi, animabant milites, et eos spe varia confortabant, quam imperator absciderat, cum eorum reversionem incensis navibus abnegasset. Super haec autem cum debuisset cibos militibus congregare, neque de propriis finibus praecipit afferri, neque de inimicorum abundantia jussit aliquid deprædari. Relinquens ergo habitabilem viam, pergebat per solitudinis loca: ubi et cibo et potu milites defraudati, et duces itinæris non habentes, sed errantes in deserta provincia, sapientissimi principis agnovere consilia. THEODORETUS, *lib. iii, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 146.*

299 Multos itaque vias castraque detinens, jam etiam civitates capiebat. Cumque venisset Ctesiphontem civitatem, intantum obredit regem, ut crebris legationibus uteretur: offerens dare suae patriae partem, si solutus bello discederet. Quod ille noluit, neque supplicantibus est miseratus; neque mente percepit, quod vincere quidem bonum est, supervincere nimis invidiosum: credens praecipue magicis artibus, quas ei Maximus philosophus exhibebat, et arbitratus Alexandri Macedonis se gloriam percepturum, aut certe potiozem. Putabat enim secundum Pythagoram Platonisque sententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam se possidere, aut esse potius in altero corpore alius Alexander. Ob hanc itaque causam Persarum regis noluit preces

A audire. SOCRATES, *lib. iii, cap. 18; edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 194.*

Cum igitur in deserti loca primo captivorum habuisset ducatum, postea quidam senior, sub schemate proditoris, se ei compendiosum iter ostendere promisit. Cumque tribus diebus ambulantes ad majorem solitudinem venissent, illum quidem fustibus occiderunt, contentem hoc se fecisse pro patriae libertate, et libenter tormenta omnia sustinere. Exercitus interea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum iratus occurrit, seque ad congressionem praelii praeparavit. SOZOMEN., *lib. vi, cap. 1, p. 635.*

Querebantur enim Romani de principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Veruntamen Persis instantibus resistebant, ita ut frequenter verterentur hostes in fugam. Porro Julianus erat praesens in equo, et exercitum confortabat, inermis quidem spe felicitatis suae praesumens. SOCRATES, *lib. iii, cap. 18; edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 194.*

CAPUT XLVII.

De peremptione Juliani.

Contra quem jaculum repente delatum, discurrens per brachium, in ejus latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit terminum vitae. Quis vero justissimum intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alii quemdam invisibilem hoc intulisse ferunt; alii vero unum pastorem Isinabelitarum, alii militem fame et itinere fatigatum. Sed sive homo, sive angelus fuerit, palam est quia divinis jussionibus ministravit. Aiunt enim quia dum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleverit, et in aerem projecit, dicens: Galilæe, vicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemiam victoriam. THEODORETUS, *lib. iii, cap. 20; edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 146.*

Callistus autem, qui inter familiares imperatoris tunc militabat, et heroico versu ejus conscripsit historiam, ait eum a demone vulneratum, fuisse defunctum. Julianus ergo quarto consulatu suo (Anno Dom. 363) quem ediderat cum Salustio, sexta die Junii mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperii sui, septimo vero ex quo Cæsar a Constantio fuerat ordinatus, vite anno tricesimo primo. SOCRATES, *lib. iii, cap. 18; edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 195.*

CAPUT XLVIII.

Quae magiae post mortem ejus inventae sint.

Post ejus mortem ejus magiae compertae sunt. Carra namque civitas est hactenus impietatis ejus reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per Edessam propter pie religionis cultum transire noluerat, in templum quod a paganis colitur est ingressus. Ubi dum quadam cum suis consortibus sacrilegia celebrasset, januas et claustra disposuit, et quosdam ibi milites observare praecipit, ut intus nullus accederet, donec ipse remearet. Cumque mortuus fuisset, et impio pius successisset imperium, ingredienti in templum invenerunt mira principis simulacra, ejusque sapientiam et famosissimam pietatem. Viderunt enim mulierem capillis appensam, extensas habentem manus, cujus uterum aperuerat,

ut Persarum victoriam in jecore ejus inspiceret. Hoc A [ed. Nib. et Frob., illius magiæ insultantes]. Ego autem etiam clamorem favoris eorum hic ponere necessarium judicavi, ut etiam apud posteros hæc memoria reservetur. Communiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, ubi sunt tua vaticinia? Vicit Deus et Christus ejus. Hic ergo libri terminus est habendus, ne pie imperio impietatis potentia copuletur. THEODORETUS, *lib. III, cap. 21 et 22; edit. Christ. Vales. cap. 26 et 27, p. 147.*

LIBER SEPTIMUS.

300 CAPUT PRIMUM.

De Joviani imperatoris auspiciis, et quemadmodum a Persidis finibus sit egressus.

Milites igitur in maxima aestuatione venientes, omissa omni dilatione, altera die Joviano infolias imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis, et nobilis, et illo tempore millenarius quo Julianus electionem militibus lege proposuit, ut aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere quam imperatoris præceptionibus impiis obedire. Hunc ergo tunc Julianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat. Qui cum violenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens non se velle paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque vox omnium communiter proclamasset, dicentium se quoque esse Christianos, suscepit imperium. SOCRATES, *lib. III, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 195.*

Cogitabat itaque Jovianus de communi salute, et quomodo posset de medio hostium illæsum exercitum liberare. Nec indiguit grandi consilio, sed seminibus pietatis utilissimum vindemiavit fructum. Repente namque suam providentiam Deus ostendit, et fluctuationem ejus ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim hujus angustiam Persarum rex agnovisset, missa legatione petivit pacem, deinde cibaria militibus destinavit, et forum vevalium eis præparari in deserto præcepit. Celebratisque fœderibus, exercitum reduxit incolumem. THEODORETUS, *lib. IV, cap. 2, p. 152.*

Quæ pacta, quantum ad gloriam Romanorum turpia, sed tempori congruebant. Amissa namque Syria, et tradita Persis Nisibi, Mesopotamiæ civitate, discessit. Hæc itaque nuntiata Christianos confortaverunt, paganis intulerunt luctum. Porro milites incantum Juliani fervorem valde culpabant, causamque damni finium Romanorum ei potius inferebant: quoniam a Persarum quasi proditore seductus, naves quæ per fluvium frumenta debeherent incendit, et faurem militibus irrogavit. SOCRATES, *lib. III, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 196.*

CAPUT II.

Quid sophista Libanius contra Christianos scripserit, et quomodo Socrates historiographus ejus dicta confutavit.

Tunc itaque sophista Libanius lamentationis librum in Julianum conscripsit, quem Julianum denomina-

vit, fascinatam quippe laudibus illius: in qua etiam meminuit librorum quos contra Christianos ediderat B Julianus. Et siquidem laudes imperatoris sophista dixisset, ego quiescerem, vestigia historiæ sequens. Sed quoniam tanquam callidus rhetor memoria Juliani librorum Christianam videtur lacerare religionem, propterea contra eum, positis primum verbis ipsius, pauca dicenda sunt. Hiemis, inquit, noctes amplius imperator extendens, incumbendo [ms., in condendo] libris, Palestineum hominem Deum, Dei-que Filium referentibus, præliabatur enixius, et redarguendo prævaluit, ut risum et quandam inarritatem ostenderet eorum quæ coluntur a talibus. In quibus laboribus sene Tyrio sapientior 301 est inventus. Propitius autem sit iste Tyrius, et placide verba mea suscipiat, tanquam a filio victus est. Hæc quidem sophistæ Libanii sunt. Verum ego sophistam eum optimum fuisse novi; tamen si non ejus religionis fuisset cujus imperator erat, omnia quæ de Juliano Christiani dicunt, etiam iste tunc diceret, et forsitan quasi rhetor augetet. Nam et vivo Constantio laudes, et eo defuncto injuriæ plenas criminibus ejus effudit. Et si senex Porphyrius fuisset imperator, libros ejus Juliani præposuisset operibus. Sed et Julianus, si sophista fuisset, dixisset forsitan etiam ipsum malum, sicut Eubolum. Quia ergo ille tanquam ejus sectæ, tanquam sophista et amicus imperatoris, quæ ei sunt visa dixit; et nos, ut possumus, obviemus. Primum itaque dixit, quia libris incumberet, hiemis noctes extendens. Incumbere namque significat quia intentionem habuerit ut vituperationem conscriberet, sicut consuetudo sophistis est. Nam olim hos libros scierat; sed tunc incubebat, et maximo prælio contendebat. Unde palam est quia non, sicut Libanius putat, redarguendo prævaluerat; sed infirmitate suæ veritatis aestuabat; et ea quæ bene illi e cauteque sunt posita, tanquam detractor lacerare laborabat. Omnis enim qui resistit alicui; nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitor adversus eum contra quem litigat. Et qui infensus alicui est, vania sicut hostis non solum agit, sed etiam loqui contendit. Quia vero Julianus atque Porphyrius, quem Tyrium senem vocat, detractores ambo fuerunt, suis sermonibus arguuntur. Nam Porphyrius sanum philosophorum Socratis vitam dilaceravit in historia philosophiæ quam ipse conscripsit; et talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus oc-

cupari. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, justitia aliisque virtutibus habebatur; quem Plato mirabilis eorum philosophus, et Xenophon, et alter philosophorum thyrasus (*id est chorus*), non solum tanquam Deo amabilem honorant, sed etiam ultra hominem sapuisse pronuntiant. Porro Julianus zelatus partem, passionem propriam in Cæsaribus onudavit, et omnium ante se regnantium vitas carpens, neque philosopho Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo plurimis uti sermonibus. Ego namque ex utrorumque verbis mores eorum conjiciens, hæc dixi. Quid autem de Juliano Gregorius Nazianzenus retulit audiamus. Ait enim in secundo libro contra paganos hæc verba post alia: « Hæc equidem de Juliano aliis ipsa experimenta tradiderunt, et assumptâ potestas imperii; mihi autem olim ejus mores comperti sunt, dum hunc virum in Athenis clarius agnovissem. Venerat enim illic dum frater ejus imperatori videretur inimicus. Fuitque adventus ejus ratio duplex; una quidem quasi decentior, qua dicebat se venisse ut videret Heiladam atque doceretur; altera verò secretior, et non nota plurimis, ut immolatores dæmonum et viros fallaces inquireret, quia nondum habebat impietatis suæ licentiam. Tunc igitur non frustra consideravi virum. Non enim fortuito ista conspexi; sed faciebat me cautum inconstantia morum ejus, et excessus uberior. Vates enim egregius est qui bene considerat. Nullum enim signum in eo mihi utile videbatur. Cervix inflexibilis, humeri factabiles, oculi currentes, huc illicque directi et furiose respicientes; pedes impatientes, nares spirantes injurias atque contemptum, schemata risibilia, et hoc ipsum semper habentia; risus incontinens, et quasi subbuliens; consensus et negatio simul, ratio nulla ratione consistens, interrogatio inordinata, atque responsio nulla congruentia sibi conveniens. Sed quid per universa discurre? Hunc antè opera vidi, et operibus ipsis agnovi. Et siquidem essent mihi præsentès qui tunc aderant, testarentur quia cum hæc vidissem, repente dixi: O quale malum nutrit respublica Romanorum! Et cum hæc prædissem, optavi me inveniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quam ut tantis terra sceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuisse prodigia, cum multa diluvia, multa incendia, multæ pestes, et hiatus terræ provenerint; licet homines inhumani, et feroces, compositique dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno sua superbia fine conclusus est. » Hæc Gregorius de Juliano narravit. Quia verò contra Christianos multa verba proferentes, nisi sunt vim facere veritati, quædam ex sacris litteris; ervertentes, alia permutantes, omnia tamen secundum suam sumentes intentionem: multi eis obviantes ista patefecerunt, destruentes et redarguentes eorum vana sophismata; et ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset temporâ Juliani. Is enim ea quæ videbantur turbare legentes sacratissimas lectiones, objiciens sibi, et interpretatus ea, detractorum sophisticas adinventiones exclusit. Quæ si sæpius legissent Julia-

anus atque Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud forte sua verba mutarent, et non ad blasphemiam sophismata verterentur. Quia enim lacerare studebat imperator, apud idiotas et simplices verba faciens, et non apud eos qui Scripturarum divinarum obtinent veritatem, ex his palam est: sumens enim ea verba quæ dispensationis causa humanius posita sunt, cum multa hujusmodi collegisset exempla, hæc novissime dicit: Horum igitur singula, si non aliquam habent ineffabilem contemplationem, maxima de Deo blasphemia sunt plena. Hæc ergo Julianus in tertio contra Christianos libro dixit. In libro autem suo quem de Cynismo conscripsit, docens quomodo sacras fabulas decet fingi, dicit oportere harum veritatem abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, et abdita deorum substantia non patitur nudis verbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc imperatorem suspicionem habuisse de divinis Scripturis: quoniam essent verba mystica, ineffabilem quemdam modum contemplationis habentia. Sed indignatur cur non omnes eandem sententiam habuerint, et insistit his qui inter Christianos divina simpliciter suscipere videntur eloquia. Non igitur oportebat eum contra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras litteras intumescere, neque odio habere et aversari quæ magis bene intellexerant, quoniam non omnes tunc ita sentiebant sicut ipse voluerat. Similis ergo Porphyrio factus est. Ille namque in Cæsarea Palæstinæ a quibusdam Christianis cæsus, iracundiam non ferens, Christianitatem deseruit per furorem, et odio inimicorum scribendo blasphemias, Christianitate privatus est, sicut eum Eusebius Pamphili redarguit, et ejus verba destruxit. Imperator autem apud idiotas superbus inter Christianos **302** exstitit, ea passione in blasphemias Porphyrii declinavit. Ambo siquidem sponte deliquerunt, et scienter peccando dignissima pœna mulctati sunt. Cum igitur sophista Libanius velut irridens dixisset, hominem ex Palæstina Deum, et Dei Filium faciant, oblitus snorum videtur esse verborum; ad finem namque ejus libri Julianum deificavit, sic inter alia dicens: Primum namque nuntium ejus mortis pene peremerant, cur putaretur de Deo mentitus. Deinde paululum descendens, ait: O dæmonum alumne, dæmonumque discipule, et dæmonum observator. Qui licet hoc aliter intelligeret, verumtamen hæc eadem de Juliano dixit, quæ Christiani exprobrantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere, nec eum deditum dæmonibus indicare; sicut sermonem alium declinavit, quem, dum reprehenderetur, de suis libris absceidit. Quomodo enim homo Christus deificetur, et quemadmodum in aperto homo fuerit, invisibiliter autem Deus, et quemadmodum utraque sint vera, Christianorum ratio sacra novit: pagani vero antequam credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo divinus: *Nisi credideritis, non intelligetis (Isai. vii, 9)*. Quapropter non erubescunt multos homines deificantes, et utinam bonis moribus institutos, aut justos, aut castos, et non potius lubricos,

lingues et elriosos, id est, Heredes, Dionysios et Asclepios, sicuti frequenter in suis libris Julianus jurare et a erulescit. Quorum masculos feminasque Cupidines si enumerare velero, longa digressio generatur. Sed sufficit hæc scire volentibus Aristotelis Pallina, et Corona Dionysii, et liber Eginii multæ memorie, torbæ portarum qui de talibus scribentibus, vere ribentem et inanitatem theologæ ostendit paganorum. Quia vero proprium paganorum est hominis summa facilitate deificare monstrum, illud quidem exultantia detentis responsum est deum ut Phrygium Atin sacerdotem vesaniæ Phrygum celebrantibus placarent. Tale namque responsum est: Atin placate deum magnum purum Adonem. Bonæ vitæ, divitiarum datorem, comatumque Dionysium. Hoc itaque responso, Atin, qui amore vesano semetipsum occidit, eundem Adonem, Dionysiumque nominavit. Cumque Alexander Macedonum rex transisset in Asiam, Amphictyones Alexandro fixentes, carmina ista finxerunt: Jovem deum consulo, et Minervam honora ter genitam, qui corpore aerali supernum abscondis regem, quem Jupiter heroum seminavit generibus adjutorem, bona leges latæ Alexandrum statuere regem. Hæc in Pythia [ed., Parthia] pronuntiavit dæmon; qui cum potentibus adlaretur, deificabat eos. Quid enim dicamus, dum etiam Cleomedem [ms. Lyr., Diomedem] atletam deificaverint, ita dicentes: Ultimus heroum Cleomedes civitatis athleta, quem sacrificiis honorate, quia mortalis jam non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus, et Oenomaus philosophus Pythiom reprehenderunt Apollinem. Cyziceni vero tertium decimum deum Adrianum appellaverunt. Sed etiam ipse Adrianus amatum suum Antonium deificavit. Et hæc ridiculum, et inanitatem non dicit esse Libanius? Hæc ergo a nobis propter ejus detractionem, per digressionem dicta sufficiant. *Socrates, lib. iii, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 22, p. 196.*

CAPUT III.

In recitandæ fidei Joviani, et sicut Athanasius Alexandrinus scripserit.

Jovianus [ed. V. et Frob., Jovinianus] ergo imperator, mox ut imperii sui terras ingressus est, primus hæc conscripsit, ut episcopi de exilio remearent, et Ecclesias eis reddendas esse professus est qui expositam in Nicæa fidem inviolabiliter servaverunt. Scripsit etiam Athanasio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator: petens ut ei rescriberet perfectam divinorum dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores episcopos congregans rescripsit: rogans ut fidem Nicææ expositam custodiret, tanquam apostolicis dogmatibus congruentem. Cujus epistolæ verba sunt hæc. *THEODORETUS, lib. iv, cap. 2, p. 152.*

Piissimo atque clementissimo Victori; Augusto, Joviano Athanasio et reliqui episcopi, venientes ex persona omnium episcoporum Ægyptiorum, Thebaidis et Libyæ.

Decet Deo amabilem principem discendi habere

voluntatem desideriumque cœlestium. Sic enim vera et cor habens in manu Dei, et imperium cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur te a nobis tua discere pietate catholicæ Ecclesiæ fidem, gratias ob hoc Domino referentes curavimus, ut prolata ab omnibus Patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes quidam, nobis equidem frequenter insidiati sunt, eo quod Ariani non consentiremus vesaniæ. Auctores vero facti sunt hæresis et schismatum universalis Ecclesiæ. Vera ergo et pia in Dominum nostrum Jesum Christum fides est omnibus manifesta, et ex divinis litteris agnita atque lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, et requiescentes in Domino nunc consistunt. Manserat itaque semper fides illæsa, nisi calliditas quorundam hæreticorum eam violare præsumeret. Arius enim quidam ejusque sectatores erumpere et impietatem adversus eam introducere tentaverunt: dicentes, ex non exstantibus, et creaturam, atque facturam, convertibilemque esse Filium Dei; plurimosque per talia seduxerunt, ita ut etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemiam hujusmodi traherentur. Verum sancti Patres nostri olim convenientes, sicuti prædiximus, in Nicæno concilio, Arianam quidem sectam anathematizaverunt: catholicæ vero Ecclesiæ fidem, scriptura teste, professi sunt. Ea que predicatione hæresis ex incta est, qua ubique videbatur accensa. Hæc itaque fides per omnes Ecclesias legebatur atque prædicabatur. Sed quoniam Arianam hæresim quidam renovare volentes, ipsam fidem a Patribus in Nicæa prolata anathematizare præsumperunt; aliqui vero fingunt se eam profiteri, sed ipsam veritatem negare noscuntur, aliter interpretantes consubstantialitatem, et sancto Spiritui blasphemantes, cum dicunt eum creaturam esse atque facturam per Filium celebratam: necessario considerantes læsionem quæ ex hujusmodi causa contra populum generatur, offerre tuæ pietati confessionem **303** concilii Nicæni curavimus; ut pia religio tua cognoscat cum quanta scrupulositate conscripta est; et quantum errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognosce, Deo amabilis imperator, quoniam hæc quidem prædicatur a sæculo, et hanc professi sunt Patres Nicææ convenientes. In hac quoque fide concordant omnes Ecclesiæ in Hispania et Britannia, nec non in Galliis, Italiis et in Dalmatiis constitutæ, in Mysia, et Macedonia, et universa simul Hellada; sed etiam in universa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, et in omni Ægypto, et Libya, Ponto, et Cappadocia partibusque vicinis, et Orientales Ecclesiæ, præter paucos Arianos sectatores. Omnium namque prædictorum sententiam experimento cognovimus, et litteras habemus, eosque novimus, Deo amabilis imperator: quia cum pauci quidam huic fidei contradicant, præjudicium facere non poterunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicant. Ut vero hæc pietas tua cognoscat, licet sciat, tamen studemus suam Nicæno concilio professam ab epi-

scopis trecentis decem et octo subjungere. Est autem hæc Nicæni concilii fides :

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; natum, non factum, consubstantiali Patri, per quem omnia facta sunt quæ in cælo et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cælis [*ed. omitunt de cælis*], incarnatus, humanatus, passus est, et die tertia resurrexit. Ascendit in caelos, venturus judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt : Erat quando non erat, et antequam nasceretur non erat; et, quia ex non exstantibus factus est, aut ex altera substantia vel substantia : dicentes esse aut creatum, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei, hos anathematizat sancta catholica et apostolica Ecclesia. In hac fide, Deo amabilis imperator, nos consistere necessarium est, tanquam sacra et apostolica : nullaque movere eam seductione verborum atque contentione; quod ab initio Ariani fecerunt, ex non exstantibus Filium dicentes; et, quia erat quando non erat, et creatus, et factus, et convertibilis est. Propterea, sicuti prædiximus, et Nicæna synodus hæresim anathematizavit hujusmodi : fidem vero professam est veritatis [*ms. Lyr., Trinitatis*]. Non enim simpliciter similem dixerunt Filium Patri, ne simpliciter similis Deo Deus verus esse crederetur; sed etiam consubstantiali scripserunt, quod proprium est genuini [*ed., geniti*] verique filii, ex vero et naturali Patre nascentis. Sed neque Spiritum sanctum alienaverunt a Patre et Filio; sed potius glorificaverunt eum cum Patre et Filio in una sanctæ Trinitatis fide, eo quod una sit in sancta Trinitate Divinitas. THEODORETUS, *lib. iv, c. 3, edit. Christ.*

Has litteras imperator legens, confirmavit quam habuerat de sacris scientiam et affectum; aliamque conscripsit legem, ut frumentorum consuetudo redderetur Ecclesiis, quam maximus constituerat Constantinus, et dari prohibuerat Julianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames non sinebat totam tunc summam quam Constantinus constituerat erogari, tertiam partem Jovianus ad præsens impendi promisit, ita ut, cessante fame, frumenta integra præberentur. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 4, p. 155.*

CAPUT IV.

Quomodo Joviani temporibus orthodoxi floruerint, et hæretici sint oppressi.

Evocavit igitur imperator a Constantio exsilio missos episcopos, qui non occurrerant Juliano redire temporibus. Tunc autem etiam templa paganorum omnia clauderentur, et ipsi sacerdotes ubique fugiebant: indutique palliis, ipsa pallia reponebant, et ad schema commune revertebantur. Quævit etiam pollutio sanguinis, quam publice insatiabiliter sub Ju-

liano celebrabant. Porro Christiani non quiescebant præsules enim religionum adibant crebro principem, credentes ejus obtinere se voluntatem aduersus proprios inimicos. Et primum quidem Macedoniam libellum principi porrexerunt, postulantes ut expellerentur Ecclesiis qui dissimilem Filium prædicabant, et ipsi introducerentur in eas. Erant enim qui libellum obtulerant Basilus Ancyrae, Sylvanus Tarsi, Sophronius Pompeiopolis, Pasinicus Zilenus, Leontius Comanas, Callierates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus. Horum libellum imperator accipiens, eos sine responso dimisit, hoc tantummodo dicens : Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam festinant diligo pariter et honoro. Quod audientes qui ad contentionem se præparabant, quieverunt. Hoc ergo pro voto imperatoris est factum. Nam tunc intentio sectatorum Acacii revelata est; et, sicuti solebant, ad vota se principis contulerunt. Convenientes enim in Antiochia Syriæ, habuerunt verba eum Meletio, qui ante paululum divisus ab eis, consubstantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaque fecerunt, quoniam eum honorari conspiciebant, principem tunc ibi morante. Communi ergo consilio libellum componentes, consubstantialitate professi sunt, et Nicænam roborantes fidem, obtulerunt imperatori. Cujus libelli verba sunt hæc :

Piissimo et Deo amabili domino nostro Joviano Victori, Augusto, synodus presentium episcoporum ex diversis provinciis in Antiochena urbe convenientium.

Quoniam ecclesiasticam pacem atque concordiam tua primum studuit pietas celebrare, bene novimus etiam nos, Deo amabilis imperator. Quia vero veritatem hujusmodi veræ unitatis et orthodoxæ fidei bene sumpsisti, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his qui adulterant veritatis dogma reputemur, tunc pietati suggerimus : quoniam sancti concilii in Nicæa olim et ab initio celebrati fidem et suscipimus et tenemus. Quando etiam consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautam interpretationem a Patribus excepisse, quippe significantibus quoniam ex substantia Patris natus est Filius; et quia similis per substantiam Patri est **304**. Non enim velut aliqua passio circa ineffabilem nativitatem creditur. Neque secundum aliquem paganorum usum percipitur a Patribus substantiæ nomen dictum; sed ad destructionem Ariatorum, qui præsumpserunt ex non exstantibus de Christo aliquid impie prædicare. Quod etiam isti, qui nunc inæqualitatem asserunt, asperius et audacius ad vastandam Ecclesiæ concordiam imprudenter ausi sunt perpetrare. Quamobrem huic nostræ relationi subjunximus exemplar fidei Nicæni concilii quam etiam decenter amplectimur. Est enim hujusmodi : Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, et reliqua. Et subscriptio Meletius episcopus Antiochiæ obtuli, in suprascriptis consentiens, Eusebius Samosatensis, Evagrius Siculus, Uranius Apamiæ, Zoilus Larissenus, Acacius Cæsareæ, Anilpater Rhosi, Ahradius Urimenus, Aristonicus Sc-

Jacobeli, Barlabentus Pergami, Uranius Melitinæ, Magnus Chalcidis, Euthicinus Eleutheropoleos, Josacius Armeniæ majoris, Titus Bostrensis, Pelagius Laodicæ, Arabianus Adrensis, Piso Adadenus per Lamitionem presbyterum, Sabiniannus Zeugmatis, Athanasius Ancyræ per Orphitum et Actium presbyteros, Irenæus Gazæ, Piso Augustæ, Patricius Palti per Lamitionem presbyterum, Anatolius Bercæ, Theotimus Armenus, Lucianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione synodali Sabini conscriptum invenimus. Verum imperator propositum hoc habebat, ut blandimentis et suasionem verborum discordantium contentiones absunderet, dicens: Nulli quidem se quomodocumque credentium fore molestam, eos tamen diligere et animis honorare qui principium ecclesiasticæ unitati præberent. Quia vero hoc egerit, etiam Themistius philosophus ait in laude quam in ejus protulit consulatu, ubi miratur imperatorem quod permisit unumquemque colere sicut vellet; atque devicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait manifestari per purpuram ^a. SOCRATES, *lib. III, cap. 20 et 21. Edit. Christ. Vales. cap. 24 et 25, p. 262.*

Igitur imperator tunc etiam Secundo nomine præfecturam gubernanti, prætorianam legem dedit, ut capitali sententia plecteretur qui sacram virginem nuptiali tuoro violare præsumeret, vel impudico aspectu respiceret, ne dicam abripere forte tentaret. Quam legem ideo posuit, eo quod Juliani temporibus quidam hujusmodi virgines uxores ducere præsumpserunt. SOZOMEN., *lib. VI, cap. 3, p. 640.*

CAPUT V.

Quod Athanasius venerit ad Jovianum, et ab eo sit decenter honoratus.

Inter hæc Athanasius Alexandrinæ sedis episcopus, cum paucis suorum communicato consilio necessarium judicavit ut Christianum videret imperatorem. Veniensque Antiochiam, principem de quibus oportebat edocuit. Quidam aiunt quia eum ipse magis evocave it imperator, ut quæ necessaria pro religione et recta fide videbantur exponeret: disponensque, ut decebat, causas Ecclesiæ, de reversione cogitabat. Verum Euzoius Arianæ sectæ, Antiochenæ civitatis episcopus, studebat ut Probatianus quidam eunuchus in Alexandrina urbe ordinaretur episcopus. Cumque hoc ageretur, Lucius Alexandrinus a Georgio presbyter ordinatus, adit imperatorem; et malevolens Athanasio, quasi temporibus episcopatus sui fuisset inscriptus [ed. Niv. et Frob., accusatus], et plurima exilia sub præcedentibus sustinuisset imperatoribus, essetque circa sacra per eum causa discordiæ: supplicabat insuper ut alius in Alexandria civitate ordinaretur episcopus. Verum imperator sciens quantæ Athanasio inimicorum insidiæ provenissent, derogationes hujusmodi non respexit; sed Lucium quidem eum multa interminatione tacere jussit; Probatianum vero ejusque se-

A quaces eunuchos, auctores hujusmodi scelerum atque turbam castigandos esse præcepit. Porro Athanasium, amicum sibi maximum factum, destinavit in Ægyptum; ut, sicut ei videretur, causas Ecclesiarum populosque disponeret. Fertur enim quia cum pro maxima virtute conversationis sapientiæque laudaverit. Aiunt quidam, antequam sub Constantio imperatore Arianæ tenerent Ecclesias, somnium vidisse Antonium monachum, quasi bordones altare sacrum calcibus evértissent, expectatunque dixisse: quoniam ab adulteris et permixtis hominibus Ecclesia calcaretur. Quæ non fuisse mendacia posterior monstravit eventus. SOZOMEN., *lib. VI, cap. 5, p. 642.*

CAPUT VI.

De consulatu et fine Joviani.

Tunc igitur imperator, impetum retinens hæreticorum, discessit ab Antiochia, et venit ad Tarsum Ciliciæ, ibique corpus Juliani sepelivit. Et dum cuncta solemnia funeri ejus exhibisset, consul est designatus (An. Dom. 364). Dumque Constantinopolim festinaret, venit ad prædium nomine Dadastana inter Galatiam et Bithyniam: quo philosophus Themistius cum aliis senatoribus occurrens, consularem recitavit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ et simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talem virum ab hominibus abstulisset. In prædicto namque prædio hiemis tempore, in phraxis languore constrictus, C est mortuus consulatu suo et Varroniani filii, septimo decimo die Februarii mensis; qui regnavit mensibus septem, vixit annis triginta tribus. SOCRATES, *lib. III, cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 265.*

CAPUT VII.

De ortu principis Valentiniani, et quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit imperatorem.

Cumque in Nicæam Bithyniæ venisset exercitus, Valentinianum ordinavit imperatorem, virum optimum, et apice principali dignissimum. SOZOMEN., *lib. VI, cap. 6, p. 614.*

Valentinianus igitur ordinatur vicesima quinta die ejusdem Februarii mensis, Pannonius genere, de Cibala civitate; cui tunc erat militum cura commissa, quoniam probatissime militarem noverat disciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, et semper præsentis fortuna melior apparebat. SOCRATES, *lib. IV, cap. 1, p. 210.*

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia, atque justitia, et corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis 305 pariter et urbanus, ut dum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit, o milites, imperatore non existente mihi dare regimen imperii; verum, ubi hoc ego suscepi, meum jam, et non ve-

^a Ed. V. et Frob. manifestare purpuram. Ed. Niv. addit, eos non Deum sed purpuram magis colere.

strum est de rebus cogitare communibus. Cujus **A** verba mirati milites, ejus secuti sunt voluntatem. At ille fratrem de Pœonia [*ms. Suntheod., Pannonia*] vocans, quod non debuit, socium fecit imperii. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 156.*

Post triginta dies auspicii sui.

Cui Asiæ sceptrâ contradens, pariter et Ægypti, Emopam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam, omnem illic (*ed. illico*) edocuit æquitatē, a prædicationibus pietatis incipiens. SOCRATES *lib. iv, cap. 1, pag. 210.* THEODORETUS, *lib. iv, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 156.*

CAPUT VIII.

De Ambrosii Mediolanensis episcopatu atque fiducia loquendi. **B**

Auxentio namque defuncto, qui Mediolanensem præsidatum tenuerat, multisque fuerat conciliis abdicatus, evocans episcopos imperator, hujusmodi apud eos verba locutus est: Nostis aperte, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat esse pontificem, et quia non deceat eum verbo solum, sed etiam conversatione gubernare subjectos, et totius semetipsum imitatore[m] virtutis ostendere, testemque doctrinæ conversationem bonam habere. Talem itaque in pontificali constituite sede, cui et nos qui gubernamus imperium, sincere nostra capita submittamus, et ejus monita, dum tanquam homines deliquerimus necessario, veluti curantis medicamenta suscipiamus. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6, p. 156.* **C**

Hæc cum dixisset imperator, petiit synodus ut magis ipse decerneret, sapiens et pius existens. At ille: Super vos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia divina potiti, et illo splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc sacerdotes egressi, de episcopali sede tractabant. Verum civitatis habitatores, ut assolet, tumultus faciebant, alii hunc, alii illum ordinari potentes. Qui enim erant de Ariani Auxentii secta similem sibi fieri concertabant. Rursum orthodoxi sui dogmatis nitebantur habere episcopum. Hanc seditionem Ambrosius, cui tunc præsidialis fuerat cura commissa, cognoscens et metuens ne quid turbæ consurgeret, ad ecclesiam festinus accessit. At illi, cessante seditione, communem dederunt vocem: petentes ut pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc imperator agnoscens, repente jussit eum baptizari, et tanquam dignum virum ordinari pontificem. Noverat enim ejus certiore[m] omni pondere voluntatem, et totius regulæ decreta subtiliora. Arbitratus etiam divinum in eo esse decretum, dum in ejus electione etiam pars contraria consonaret. Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoque simul suscepit episcopatus. Quo facto, hunc hymnum optimus imperator Salvatori et Domino ortulisse fertur (his quippe quæ gerebantur intererat). Gratias, inquit, ago tibi, Domine omnipotens et Salvator noster, quoniam huic viro ego quidem

commisi corpora, tu autem animas; et meam electionem ostendisti tuæ justitiæ convenire. Cumque post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud imperatorem quereretur quia male a judicibus agebatur, tunc imperator ait: Hanc, inquit, confidentiam tuam dudum novi; et aperte probans, non solum non restiti, sed etiam in electione ordinationis tuæ socius fui. Festina itaque sanare, sicut divina lege præcipitur, animarum delicta nostrarum. Hæc igitur imperator Mediolani et dixit, et fecit. Cognoscens autem quosdam in Asia et Phrygia de divinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem præcepit synodum celebrari, et quæ de illis decreta atque firmata sunt dubitantibus destinavit. Porro qui illic convenerant decreverant fidem expositam in Nicæna urbe servandam. Scripsit autem et ipse, socium adhibens in suis litteris fratrem, quatenus in his quæ placuerant duraretur. Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessarium est quæ aperte et ejus pietatem prædicat, et Valentis tunc sinceritatem sine dubitatione demonstrat. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7, p. 157.*

CAPUT IX.

Edictum Valentiniani et Valentis de consubstantiali Trinitate.

Imp. maximi, pii, victores, Augusti, Valentinianus, Valens et Gratianus, episcopis-dioceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, et Pacatianæ, in Domino salutem.

Tanto concilio in Illyrico celebrato, et subtiliter habita quæstione de salutari Verbo, ostenderunt ter beati pontifices Trinitatem consubstantialem Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Quam nequaquam declinantes, juxta ministeria religionis magni Regis exercent. Hanc ergo prædicari decrevit nostra quoque potentia: ita tamen ut non dicant aliqui: Sequimur religionem imperatoris, hanc patriam gubernantis, et non illi potius obedientes qui nobis salutis mandata contradidit. Evangelium namque Christi nostri sic habet: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo (Matth. xxii, 21).* Quid ergo dicitis vos episcopi et præsules salutis Verbi? Si ita se habet vestra probatio, diligentes alterutros, imperiali abuti dignitate quiescite; et nolite persequi eos qui Deo perfecte ministrant: quorum orationibus et terrena bella sedantur, et recedentium a Deo angelorum repelluntur incursus, quique omnes dæmones corruptores precum assiduitate confundunt, tributa secundum leges inferre non respuunt, potestatique regim non resistunt; sed sincera voluntate et superni Dei mandata custodiunt, et nostris legibus subjugantur. Vos autem inobedientes esse monstramini, Et nos quidem subjecimur ei qui primus est et novissimus; vos autem vobismet arrogatis. Nos itaque puros nos ipsos a vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, dum nollet eum perimere, conversusque ad Orientem, et petens aquam, diluit manus suas dicens: *Innocens ego sum a san-*

genua super iusti (Math. xvii, 24) : sic etiam nostra
 modestis semper mandavit persecutionem non fieri,
 neque irruationes inferri, nec invidere laboranti-
 bus in agro domitico, neque dispensatores magni
 Regis expellere; ut non ad præsens et sub imperio
 nostro crescere videamini, et postea testamentum
 306 Domini subdere passioni, sicut in sanguine
 Zacharie. Sed illi post adventum superni Regis, Do-
 mini nostri Jesu Christi disrupti sunt, contraditi
 morti cum adjuvatore suo demone corruptore. Hæc
 præcepimus in Megetio, et Ciceronio, et Damasco,
 et Lamponæ, et Brimisio, qui auditores fuerunt. Sed
 etiam ipsa vobis gesta direximus, quatenus cognos-
 ceatis ea quæ in eximio sunt concilio celebrata. His
 ergo litteris subdidit etiam dogmata concilii, hæc
 summam habentia : Profitemur, sequentes magnum
 orthodoxumque concilium, consubstantialem Patri
 esse Filium; et non sic intelligimus consubstantia-
 lem, sicuti dudum quidam expesuerunt, non vere
 subscribentes, et nunc alii illos vocantes Patres,
 virtutem sermonis respiciunt, et sequuntur eos, qui
 per consubstantialitatem similitudinem significatam
 esse scripserunt; eo quod nulli relictarum creatu-
 rarum per eum factarum similis sit Filius, nisi tan-
 tummodo Patri. Sed qui hæc exponunt, creaturam
 præcipuam Dei Filium impie dogmatizant. Nos ita-
 que capimus, sicut etiam concilia nuper Romæ et in
 Galliis celebrata, unam esse eandemque substantiam
 Patris, et Filii, et Spiritus sancti in tribus personis,
 quod est in tribus perfectis subsistentiis. Confitemur
 autem secundum Nicænam expositionem, et incar-
 natum Filium Dei consubstantialem ex Virgine san-
 cta Maria, et in hominibus inhabitasse, et complexse
 dispensationem pro nobis omnem in nativitate, et
 passione, et resurrectione, et in cælos ascensione;
 et iterum venturum, ut reddat nobis similitudinem
 divinam; a semetipso Deum existentem carnigerum,
 et hominem Deiferum. His ergo quæ prædicta sunt,
 contraria sapientes anathematizamus, et eos simul
 qui non vere anathematizant eum qui dixit, Ante-
 quam nasceretur, non fuit Filius; sed scripsit, quia
 et antequam opere nasceretur, virtute erat in Patre.
 Hoc enim et in omnibus creaturis est, quæ non
 semper existunt sicuti Deus. Filius enim semper
 cum Patre est. sempiterna nativitate progenitus.

Hæc igitur imperator summam significavit : ego
 vero etiam ipsas concilii litteras ponendas existimo.
 THEODORETUS. lib. iv, cap. 7. *Edu. Christ. Vales.*
 cap. 8 p. 158

CAPUT X.

*Epistola Illyricianorum episcoporum ad Orientales
 episcopos profitentium consubstantialem Trinitatem.*

Episcopi Illyrici episcopis Ecclesiarum Dei, diœ-
 cescos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, et Pacatia-
 linæ, in Domino salutem.

Convenientibus nobis in unum et habita maxima
 questione de salulari Verbo, probavimus consub-
 stantialem esse Trinitatem Patris, et Filii, et Spi-

ritus sancti. Quamobrem justum fuit vobis litteras
 destinare, non quibusdam argumentationibus reli-
 gionem Trinitatis scribentes, sed in humilitate ro-
 gantes. Has nostras litteras destinavimus per dilec-
 tissimum fratrem et consacerdotem nostrum Elpi-
 dium presbyterum. In presentibus itaque nostris lit-
 teris, quasi illud refertur, quod in Salvatoris nostri
 Jesu Christi libris ascriptum est, *Ego quidem sum
 Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cepha. Nunquid
 Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli
 baptizati estis (I Cor. i, 12, 13)?* Et hæc quidem suffi-
 ciebant humilitati nostræ, etiam si non vobis uni-
 versales litteras mitteremus, propter tantum timorem,
 quem ibi prædicatis cunctæ vestræ provinciæ, a Pa-
 tre et Filio Spiritum sanctum dividentes. Quamobrem
 necessarium habuimus ad vos destinare dominum
 nostrum et comministrum Elpidium presbyterum, a
 regio principatu Romanorum has litteras deferen-
 tem; ut si forte talis est prædicatio vestra cogno-
 scat, quoniam qui consubstantialem Trinitatem non
 prædicant, anathema sint. Et si quis his non com-
 municans invenitur, anathema sit. His autem qui
 consubstantialem prædicant Trinitatem, preparata
 sunt regna cælorum. Rogamus ergo vos, fratres, ut
 non aliud doceatis, non aliud innovetis; sed consub-
 stantialem semper et ubique prædicantes Trinitatem
 possidebitis regnum Dei. Ob hoc scribentes, et com-
 memorantes, has litteras destinavimus. De episco-
 pis autem constituendis vel comministris jam consti-
 tutis, si permanserint usque ad finem sani, bene;
 alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter
 presbyteros atque diaconos in sacerdotali ordine de-
 finivimus, ut sint irreprehensibiles undique, et a
 curia, et ab officio militari. Propterea ergo hoc no-
 luimus plurimis verbis scribere, eo quod direxi-
 mus unum ex omnibus dominum nostrum et commi-
 nistrum Elpidium, studiose prædicationem vestram
 cogniturum, si ita se habeat, sicut audivimus a do-
 mino nostro et consacerdote Eustachio. De cetero
 licet aliquando in errore fueritis, deponentes vete-
 rem hominem, induimini novum (*Coloss. iii, 9, 10*).
 Nam et ipse frater et comminister Elpidius docebit
 vos veram prædicare fidem: quia sancta Trinitas
 consubstantialis Deo et Patri, et Filio cum Spiritu
 sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: Pa-
 ter in Filio, Filius in Patre, cum sancto Spiritu in
 sæcula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus san-
 ctam Trinitatem confiteri consubstantialem esse
 secundum fidem olim in Nicæa expositam, quam
 Patres confirmaverunt. Qua fide prædicata, poterimus
 erroneum dæmonem declinare. Quo extincto,
 pacificos nosmetipsos litteris degentes in pace saluta-
 bimus. Scripsimus itaque vobis, ut noveritis Arianos
 esse condemnatos, nolentes confiteri ex Patris sub-
 stantia Filium et Spiritum sanctum, quorum nomina
 sunt subjecta, Polychronius, Telemachus, Faustus,
 Asclepades, Amantius, et Cleopater. Hæc ergo ita
 se habent, in gloria Patris, et Filii, et Spiritus san-
 cti, in sæcula sæculorum. Amen. Valere vos opta-
 mus Patri et Filio Salvatori Christo, cum sancto

Spiritu multis annorum curriculum. THEODORETUS, *A* *lib. iv, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 9, p. 160.*

CAPUT XI.

De hæresi Audæanorum.

Famosissimus igitur imperator tanquam apostolicis dogmatibus sollicitudinem perhibebat. Interea Syrus quidam et genere et lingua pariter, Audæus nomine, illo tempore fuit 307 dogmata nova reperiens: qui dudum quidem malignos habere conceptus incipiens, tunc manifestus apparuit. Prius namque fatue intelligens quod scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. 1, 26), humanam formam putavit habere Divinitatem, et corporis partibus esse distinctam, divinæ Scripturæ nequaquam sensum respiciens, quæ sæpe divinis operationibus humanorum membrorum nomina circumponit, quoniam qui facile subtiliora intelligere nequeunt, per hæc Dei providentiam magis agnoscunt. Adjecit autem huic impietati et alia his vicina. Ex vesania namque Manetis aspersus, neque ignis, neque tenebrarum Deum asseruit Creatorem. Sed hæc quidem et quæcunque his similia celant Manetis vesaniæ participes, ut iste prædica-
bat, ab Ecclesia segregati sunt: quia quidam maledictum asserunt pactum; quidam vero cum mulieribus non lege [*ed. V., non longe*] cohabitantes, contra legem vivunt. Et propterea dicunt remotius esse vivendum, celantes dogmatum blasphemiam. Est tamen eis habitatio arrogantis plena, et pharisaicæ propago doctrinæ. Nam illi animarum et corporum medicum accusabant in templo, dicentes apostolis: *Ut quid cum publicanis et peccatoribus manducat magister vester* (Luc. v, 30)? Et per prophetam de talibus dicit Deus: *Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, is in fumis erunt in furore meo, ignis ardens tota die* (Isai. lxxv, 5). Sed horum stultitiam redarguere præsentis temporis non est; quapropter ad narrationem reliquam procedamus. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 10, p. 162.*

Ea tempestate Messalianorum, quos *Ἐσχάται*, id est Orantes, appellant, hæresis est exorta. Vocantur autem et alia appellatione *Ἐβουλασταί*, id est sacrificatores. Ibi enim ejusdem demonis operationem expectant, et hanc sancti Spiritus præsentiam arbitrantur. Qui vero integro hujus rei languore participant, aversantur operationem manuum, quasi malignam; somnoque semetipsum indulgent; et iniquitatum phantasias, prophetias appellant. Hujus hæreseos principes fuerunt Dadosius, et Sebas, et Adelfius, Hermas, et Symeones, et alii, qui ab ecclesiastica quidem nequaquam communione recesserunt: dicentes divinum cibum nihil nec prodesse nec lædere, de quo Dominus dixit Christus: *Qui comedit meam carnem et bibit sanguinem meum vivet in æternum* (Joan. vi, 55). Cumque voluerint celare hunc languorem, etiam convicti impudenter negant, et alios hæc sapientes, quæ ipsi animo retinent, prorsus abdicant. Litoius itaque præsul Melitinaensis Ecclesiæ, divinis zelo decenter ornatus, videns eo quod hic

languor multa monasteria, magis antea intronata, ut ita dixerim, speluncas invaderet, eas incendit, et hippos ab ovibus segregavit. Similiter etiam Amphilo-
chius, famosissimus ille Lycæonensis antistes, dum hæc pestis illic cresceret, eam valde compressit, et oves quæ tali contagione vexabantur eripuit. Porro Flavianus ubique laudabilis præsul Antiocheus, audiens hos in Edessa degere, et venenum proprium urbibus vicinis aspergere, turbam dirigens monachorum deduxit ad Antiochiam, et negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores itaque dixit calumniosos esse, testes vero mendaces, Adelfium autem valde senem cum mansuetudine vocans, et juxta se sedere præcipiens, ait: Nos, o senior, qui jam magnam partem vitæ transivimus, humanamque didimus valde naturam, et adversariorum dæmoniorum machinamenta agnovimus, ipso experimento gratiæ ministraciones edocti sumus; isti vero cum sint juvenes, nihil horum perfectius agnoscentes, spiritalia audire verba non poterant. Quapropter dicite mihi quomodo credis spiritum contrarium recedere, et gratiam sancti Spiritus advenire? His verbis senex ille mulcatus, omne venenum quod celabat evomit, atque dixit: Nullam quidem utilitatem ex sancto baptis-
mate baptizatis accedere, sed solam studiosam orationem inhabitantem dæmonem effugare. Dicebat insuper unumquemque nascentium a progenitore suo sicuti naturam, sic etiam dæmonum trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationem studiosam sanctum Spiritum advenire et sensibiliter et visibilit-
ter suam designare præsentiam, atque ex parte passionibus motus cujuslibet eripere, et quidam a stulto voluntate penitus liberare; ita ut nequaquam de cætero egeat, neque jejuniis macerante corpus, neque doctrina refrenante, et progredi disciplina libenter edocente. Non solum autem qui hoc impetraverit, corporis, inquit, exultationibus liberator; sed aperte etiam futura prævidet, et sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaque Flavianus fetidissimum effodiens fontem, et ejus pocula cunctis examinanda produ-
cens, infelicissimo ait seni: Vetustissime matero dierum, increpavit te os tuum, et non ego; labia enim tua testantur adversum te. Cumque hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidem expulsi, et ad Pamphyliam sunt progressi, eamque hujusmodi peste compleverunt. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 11, p. 163.*

CAPUT XII.

De Lampsaceno concilio.

Igitur Valentinianus cum ita saperet sicut Nicæni Patres, similia profitentibus prodorat; aliter vero sapientibus non erat importunus. Qui cum initio regni de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret ad Romam, tunc episcopi Hellesponti, Bithyniæ, et quicumque consubstantialem Patrem se Filium prædicabant, legatum miserunt Hypatianum, Heraclææ Perinthi præsulenti, quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset imperatorum, et episcoporum legationem intimasset

respondens Valentinianus, ait : Mihi quidem cum A
 nimus de populo sim, fas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes, quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur ubi voluerint. Cum hæc itaque respondisset princeps, in Lampsacum conveniunt episcopi. Cumque duos tractassent menses, novissime decreverunt ut ea quæ Constantinopoli gesta fuerant, studio Eudoxii et Acacii, vacuarentur. Similiter autem ut vacaret etiam expositio fidei, quam velut Occidentalium episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt : quia quod fuerat constitutum de dissimilis substantiæ nomine, penitus abdicarent; quod etiam sunt mentiti. Similem vero esse Patri Filium per substantiam asserebant : dicentes necessariam **308** similis adjectionem propter significationem substantiarum [Ass., subsistentiarum]. Fidem vero illam esse præcipiendam per omnes Ecclesias, quæ Seleuciæ fuerat promulgata et exposita in dedicatione Antiochenæ probatur ecclesiæ. Depositos autem ab eis qui dissimilem Patri Filium asserebant, sedes proprias recipere decreverunt. Si quis autem eos accusare vellet, æquo hoc periculo facere sanciverunt : iudices esse decernentes episcopos recte sapientes, et de vicinis provinciis in ecclesiam convenientes, ubi testes essent singulorum qui dicerentur oppressi. Hæc decernentes, cum evocassent Eudoxium et qui cum eo fuerant, locum eis penitentiae tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita cunctis Ecclesiis intimarunt. Cumque crederent studere Eudoxium ut universa regalia suæ partis faceret, et istis sine dubio C
 derogaret, necessarium putaverunt ut præcurrerent, et quæ fuissent Lampsaco gesta nuntiarent. Remeantem itaque Valentem imperatorem de Thracia, in Heraclea adierunt. Fuerat enim cum fratre suo digressus usque ad quemdam locum. Tunc enim Eudoxius jam apud principem atque proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo legatis a Lampsaco missis, iussit imperator ne semetipsos ab Eudoxio separarent; Qui dum resisterent, et de gestis Constantinopolitanis apud Seleucenum concilium habitis adversus Eudoxium quererentur, comotus ad iram princeps, illos quidem deputavit exsilio, ecclesias autem tradi iussit Eudoxio. SOZOMEN., lib. vi, cap. 7, p. 616.

CAPUT XIII

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus.

Tempore quo Valens suscepit imperium, apostolicis dogmatibus ornabatur. Cum vero Gothi transissent Istrum, et Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cœgitabat adversus eos. Cui placuit ut non nudus sacra gratia dimicaret, sed sancti baptismatis munitus armis : et hoc quidem bene placuit, et valde sapienter. Quod vero postea gessit, magnam animi mollitiem et proditionem significat veritatis. Ea namque intelix passus est quæ progenitor Adam. Conjugis enim est seductus alloquio, et muliebribus verbis illaqueatus. Illa namque primitus Arianæ falsitiæ cap ionibus irretita, etiam istum secum cor-

ruere in blasphemiciæ foveam persuasit : cuius seductionis auctor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constantinopolitanæ gubernacula tenebat Ecclesiæ, non regens, sed suam potius mergens navem. Tunc ergo in ipso baptismatis tempore, iurejurando miserrimum obligavit, ut et in impietate dogmatis permaneret, et undique contraria sapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit, et post paululum quæ juraverat adimplevit. THEODORETUS, lib. iv, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 165.

CAPUT XIV.

Qua crudelitate Valens sit usus adversus orthodoxos

Interea venit in Eurœam; metuebat enim ne forte Persæ pacta sub Joviano triginta annorum facta solverent. Qui cum nihil moverent, degebat in Antiochia. Quo tempore Meletium quidem episcopum deseravit exsilio, Paulino vero reveritus, illius vitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare volebant, Ecclesiis expulit, pecuniis condemnavit, verberibus et aliis rebus afflixit.

Dicitur enim quia etiam multos in Oronte flumine suffocasset. SOZOMEN., lib. vi, cap. 7, p. 647.

De Samosata autem sanctum Eusebium expulit, Pelagium, mirabilem pastorem Laodicensium, urbe privavit : qui cum in juventute duxisset uxorem, in ipso thalamo prima die nuptiarum sponsæ persuasit ut puritatem communi voluptati præponeret, atque ut charitatem fraternam adipisceretur, pro copulis nuptialibus erudit. SOCRATES, lib. iv, cap. 2, p. 212.—THEODORETUS, lib. iv, cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 165.

CAPUT XV.

De tyrannide et perditione Procopii.

Cum hæc autem in Syria fierent, surrexit Constantinopoli tyrannus nomine Procopius : qui parvo tempore multam sibi militiam coacervans, festinabat adversus imperatorem. Quod dum nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetum remoratur. Cumque belli eventus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit civitates. Sed etiam mare terminos proprios immutavit, et in quibusdam locis tanto potius influxit, ut loca quæ pridem ambulari poterant rigarentur; ab aliis vero locis tantum recessit, ut arida tellus inveniretur. Hoc ergo factum est primo duorum principum consulatu (An. Dom. 365). SOCRATES, lib. iv, cap. 3, p. 212.

Sequenti autem anno, Gratiani et Dagalaiphi consulatu (An. Dom. 366), bella parabantur. Cumque tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moveret adversus imperatorem, audiens Valens, venit ab Antiochia, et cum eo congressus est circa civitatem Phrygiæ Nacoliæ. Et prima quidem pugna devictus est. Post paululum vero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone Gomarioque militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam suppliciiis iussit expendi. Despiciens enim iusjurandum quod eis præbuerat, serris divisos crudeliter intere-

toit. Tyrannum vero duabus vicinis arboribus flexis, A singulos in eis pedes ejus ligari fecit, quæ dimissæ aërem repetentes, Procopium dividerunt. Et hoc modo tyrannus interiit. SOCRATES, *lib. IV, cap. 5, pag. 213.*

309 CAPUT XVI.

De exilio sancti Eusebii Samosatensis pontificis, et quia cives ejus, amore fidei alii episcopo se subdere voluerunt.

Eusebius interea Samosatensis episcopus in Thraciam exilio deportatus, apostolicis laboribus desudabat. Is enim inultas Ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, et calamato caput operiens, Syriam peragrabat, et Phœnicen, pariter et Palæstinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliaque Ecclesiæ replebat officia. Sicubi autem inveniret sibi concordēs episcopos, eos præsules egentibus constituēbat Ecclesiis. Quantam vero fortitudinem sapientiamque monstravit imperialem suscipiens jussionem qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, necessarium arbitror nescientes agnoscere. Venerat enim gerulus hujus præceptionis circa vesperam; quem Eusebius silentium habere, et adventum sui celare jussit, dicens: Si cognoverit hæc turba, sacri zeli amore flammata, te quidem interimet; ego autem pro tua morte apud Deum pœnas cogar exsolvere. Cum hæc dixisset, vespertino consue-
tute ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia uni famulorum secretum pandens, solus egressus est senex: sequebatur itaque famulus, plumacium tantummodo et codicem gerens. Cuique venisset ad Euphratis fluminis ripam, juxta ipsos muros civitatis expositam, ascendit in navem, ut ad Zeugma navigaret; jussitque nautis ut remigarent, factoque die ille quidem pervenit ad Zeugmatis locum. Samosatæ vero gemitibus et lamentatione completi sunt. Nam cum ille servus suis proximis quæ jussa fuerant indicasset, et qui cum eo pergerent, et quos codices detulisset, ingemiscebant universi, pastore scilicet privati; fluviusque navigantibus atque sequentibus est impletus. Cumque venissent, et desideratum pastorem cernerent, amplius ejulabant: ac suspirantes, fundentesque lacrymarum fontes, eum retinere nitentur, ne in lupos oves ejus incurrerent. Quem dum flectere non valuissent, audierunt eo legente apostolicam legem (*Rom. xiii, 1*), quæ aperte jubet nos principibus et potestatibus esse subjectos. Quo facto, alii quidem ei obtulerunt aurum, alii argentum, alii vestes, alii famulos, tanquam ad peregrinam et extraneam properanti terram. At ille pauca quædam a valde notis accipiens, doctrinisque cunctos et orationibus suis armans, et pro apostolicis dogmatibus pugnare præcipiens, ad Ilistrum profectus est. Illi vero ad urbem propriam remeantes, et alterutros exhortantes, luporum circumspiciebant sapienter insidias. Nunc quoque narrandus est horum fidei calor et puritas. Puto enim me delinquere, nisi per hanc relationem illi semper memorabiles habeantur. Cum ergo Arianorum participes egregio pastore nudassent gregem,

aliumque pro eo Eunomium nomine fecissent episcopum, nullus illie habitantium, non pauper, non dives, non famulus, non opifex, non agricola, non hortulanus, non vir, non mulier, non juvenis, non senex, ad ecclesiasticum accessit consue-
tute collegium, solusque debebat episcopus, tunc nullo eum neque vidente, neque penitus appellante, licet feratur eum multa vixisse mansuetudine: cujus rei hoc probatur indicium. Cum enim voluisset lavari, et ejus famuli balnei januas obserassent, volentesque ingredi prohiberent; ipse populum ante januas videns, eas aperiri præcepit, et libenter secum omnes lavacro participari. Hoc idem et in balnei solio fecit. Nam cum lavanti sibi quosdam videret astare, jussit ut cum ipso communiter aqua calida fruerentur qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putans, velociter ascendens, egressus est. Illi vero nequissimæ hæresis immunditia, etiam aquam judicantes esse pollutam, eam repente cuniculorum egestionibus tradiderunt, et alterum fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscens, relicta civitate discessit, inimicam habitare civitatem, et horrorem habentem adversum se communem, arbitratus opprobrium. Quo de Samosatis abeunte, Lucium pro eo aperte lupum et ovibus inimicum constituerunt. Sed oves, licet desolatæ pastore, tamen quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinam apostolicam inviolabiliter conservantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescentes in platea sphaeram alterutris porrigentes, lusu delectabantur. Isto autem transeunte, contigit ut sphaera cadens, per asini ejus transiret pedes: tum pueri vehementer ejulaverunt, arbitrati sphaeram pollutione completam. At ille hoc intelligens, jussit alicui sequentium ut sustineret, et quod gerebatur agnosceret. Pueri vero accendentes ignem, et sphaeram jaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem novi esse juvenile et consuetudinis antiquæ reliquias. Verumtamen indicium est quod possit ostendere quale odium circa Arianam vesaniam civitas habuerit universa. Verum Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomium; sed multos quidem sacerdotum fecit per iudices exilio deportari, eos præcipue qui viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, usque ad novissimos Romani fines imperii; Evolcium dinconii ministerio functum in eremum Oasim; Antiochum vero Eusebii maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus ejus) et multis virtutibus coruscantem, nec non sacerdotii dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos destinari suasit; cujus opera pro divinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Cum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina virtutesque multas, innumerasque victorias etiam coronam martyrii suscepisset, convenit solemnī mede provinciæ synodus pariter et Jovianus Pergenæ [*ms., Perrenæ*] tunc civitatis episcopus, qui paucō tempore Arianorum fuerat communionē maculatus. Cumque universi Antiochum elegissent, avunculo proprio successorem, et ad sa

erum perduxissent altare, et genua ad ordinationem inclinare compellerent, conversus et videns Jovianum suo capiti dexteram imponentem, manum ejus repulit: dicens non esse ferendam dexteram quæ aliquando sacramenta blasphemis celebrata susceperat. Sed hæc quidem non post multum temporis evenerunt. Tunc enim in interiorem est, ut dixi, ductus Armeniam. Qua tempestate vir sanctus Eusebius morabatur apud Ili-trum, Celtis Thraciam devastantibus et obsidentibus civitates, sicut ejus scripta commemorant. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 12, 13 et 11. Edit. Christ. Vales. cap. 13 et 11, pag. 166.*

310 CAPUT XVII.

De exilio Barsæ episcopi.

Barsen quoque (cujus etiam nunc maxima gloria est, non solum in Edessa, quam regebat, vicinasque provincias; sed etiam in Phœnice, et Ægypto, nec non Thebaida, quas gentes cum maximo virtutis suæ splendore transierat) primum quidem Valens insulam Aradum habitare præcepit. Cumque cognovisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cum plenus esset gratia, verbo ægritudines sanabat), in Oxyrynchum, Ægyptiacam civitatem, eum exilio destinavit. Cumque etiam illic ejus gloria omnes accenderet, in quoddam castrum novissimum barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus cœlesti urbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hactenus ejus constare lectum, eximia celebritate dignum; multi enim infirmantium, cum in illo collocantur, salutem fide percipiunt. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 15, p. 167.*

CAPUT XVIII.

Item de crudelitate Valentis quam gessit adversus orthodoxos, extincto Procopio.

Igitur imperator, extincto Procopio, felicitate proventus, denno contra Christianos prælia commovebat, omnem religionem in Ariano dogmate cupiens concordare. Præcipue tamen eum ad furorem provocabat synodus in Lampsaco celebrata; non solum quia Arianorum abdicarat episcopos, sed quoniam promulgationem fidei Ariminensis anathematizaverat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, convocavit Eleusium Cyzici; is enim sectam Macedonii potius sequebatur, sicut jam dixi. Et faciens concilium Arianorum episcoporum, cogebat Eleusium ut in illorum dogmate consentiret. Qui primum quidem negavit; postea vero cum ei minaretur exilium, formidatus in Arianum dogma consensit. Quo perpetuo, mox pœnitentia tactus, veniens Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur: dicens consensum violentia, non voluntate factum: et ut quærent sibi et alium episcopum hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porro Cyziceni propter amicitias ejus alii episcopi subditi noluerunt, manseruntque sub eo, non tamen a propria hæresi permutati sunt. Hoc audiens Constantinopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinavit episcopum, tanquam qui posset populum callidi-

tate verborum ad suum circumvenire consensum. Descendente siquidem Eunomio, sacris præceptionibus (*id est, litteris principis*) expelli jubetur Eleusius, et in sede Eunomius collocari. Quo facto, amatores Eleusii extra urbem oratorium fabricantes, collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est. SOZOMEN., *lib. vi, cap. 8, p. 648.*

CAPUT XIX.

De Eunomio hæresiarcho.

Eunomius notarius fuit Aetii, qui Sine Deo vocabatur, cujus memoriam fecimus. Cum quo dum esset, modum ejus sophisticum imitatus est; et sermonibus quibusdam vacans, faciensque sibi sophisticata, non sentiebat. Ex his inflatus, quia in blasphemias incideret; quippe dogma zelatus Arii, et multis modis repugnans dogmatibus veritatis. Paucum quidem edoctus ex litteris sacris, et eas neque intelligere prævalens, circa verba frequenter occupabatur, easque convertens semper, neque valebat intentionis suæ propositum adimplere; sicut septem ejus demonstrant tomi, in quibus vanissime laboravit, quos in Epistolam Apostoli ad Romanos fecit; multa enim illic verba profundens, intentionem epistolæ non potuit invenire. Sunt etiam alii similes ejus libri, quos qui legere voluerit, eorum contemptum experimentis agnoscat. Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit episcopum, expellere nisus Eleusium. Cumque illuc venisset, utens more solito dialectica, quasi peregrinum aliquid auditoribus inferebat. Quamobrem Cyzici tumultus exortus est, eumque urbe repulerunt, non ferentes ejus verborum fastum. Qui Constantinopolim veniens, cum Eudoxio morabatur, episcopatu vacans. Sed ne detrahere videamur, audi vocem ipsius Eunomii, qua præsumit contra Deum sophisticatibus loqui. Sic enim ait: Deus de substantia sua nihil novit amplius quam nos, neque est illi potius, nobis autem agnita minus; sed quodcumque de illa novimus nos, hoc modis omnibus etiam ille novit. Quod autem rursus ille, hoc invenies immutabiliter in nobis. Hæc quidem aliaque similia Eunomius sophisticata, id est circumventiones faciens, non sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Ariano paulo post segregatus est, proprio loco narrabimus. SOCRATES, *lib. iv, cap. 7, p. 215.*

CAPUT XX.

De sævitia Valentis contra Constantinopolitanos orthodoxos.

Vexabantur enim etiam Constantinopolim habitantes, qui Nicænum dogma profitebantur, quos omnes imperator expelli civitate præcepit, Novatianorum vero etiam ecclesias claudi; aliorum vero hæreticorum quod clauderet non invenit, dudum enim sub Constantio [*ms. Lyr., Constantino*] principe probabantur ablatae. Sed etiam Agelium, Novatianorum episcopum Ecclesie Constantinopoli constitutæ, exsilio deportatione damnavit: dicebatur enim mirabiliter conversari secundum ecclesiasticas sanctiones; cujus vita erat philosophica, et a pecuniarum pos-

sessione segregata; quod etiam conversationis ejus A qualitas ostendebat. Una enim tunica utebatur, semper ambulabat exalceatus. Qui non longo post tempore revocatus est, ecclesiasque recepit. Cujus rei fuit auctor quidam Martianus, vita, scientiaque 311 mirabilis, dudum quidem in regalibus militans, tunc autem presbyter Novatianus, artem grammaticam imperatoris filias edocebat Anastasiam atque Carosam. Ex quarum nominibus haecenus Anastasiana et Carosiana lavacra publica Constantinopoli nuncupantur. SOZOMEN., *lib. vi, cap. 9, p. 649.*

CAPUT XXI.

De destructione murorum Chalcedonensium.

Igitur imperator Valens Chalcedonensis urbis, contra Byzantium positæ, muros destrui jussit. Jura-
verat enim hoc se facturum, tyranno victo: quia B Chalcedonenses favore tyranni ei turpes contumelias intulerunt, et portas clausere civitatis. Murus ergo jussione destruebatur imperatoris, et saxa ad ædificium thermarum, quæ Constantianæ vocantur, Constantinopolim vehebantur. In'er quæ saxa unum inventum est in quo responsum habebatur inscriptum, olim quidem absconsum, tunc quidem manifestum. Significabat enim, quia dum proveniret aquarum abundantia civitati, tunc murus quidem lavacro serviret; innumera vero barbarorum nationes, Romanorum finibus discurrentes, cum crudelia multa committerent, novissime etiam ipsæ perirent. Post aliquantum itaque tempus evenit ut Valens aquæductum ædificaret, et abundantiam Constantinopoli præberet aquarum; tunc etiam barbaræ motæ sunt nationes. Responsum tamen etiam alio modo contigit adimpleri. Cum enim aquæductus in civitatem fuisset mductus, præfectus urbis tunc Clearchus nymphæum maximum ædificavit in platea quæ Theodosii nunc vocatur, ubi aquæ affluentia est emissa: in quo maximam festivitatem civitas habuit. Sed hoc responsum post paululum est impletum. Porro dum solveretur murus, principem Constantinopolitani rogaverunt ut a muri destructione cessaret. Cum quibus etiam supplicabant possessores Bithyniæ, Nicomediensès atque Nicæni. Verum imperator furore plenus, vix quidem supplicantium suscepit preces. Volens tamen jusjurandum implere, murum destruebatur, eumque subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod D nunc etiam in quibusdam muri partibus invenitur, ubi maximis mirabilibusque lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demonstratur. SOCRATES, *lib. iv, cap. 8, p. 216.*

CAPUT XXII.

De nativitate Valentiniani minoris, et de immensitate grandinis, et de ortu principis Gratiani.

Hoc itaque tempore talia gerebantur. Sciendum tamen quia bellam contra Procopium tyrannum gestum est consulatu Gratiani, et Dagalaipi (An. Dom. 366), circa terminum Maii mensis. Post paululum vero tempus eodem consulatu, Valentiniano principi, in Occidentis partibus constituto, natus est filius nomen referens patris. Verum Gratianus ante

ejus fuerat natus imperium. Et sequenti consulatu Lujicini et Jovini (An. Dom. 367) grandinis multitudo in Constantinopolitana urbe secunda Junii mensis die, saxorum gerens similitudinem, vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotum exsilio deportaverat Eudoxio communicare fugientes. Post paululum vero tempus eodem consulatu, Valentinianus princeps filium Gratianum imperatorem constituit, vicesima quarta die mensis Augusti. Sequenti vero consulatu Valentiniani secundo, et Valentis item secundo (An. Dom. 368), terræmotus circa Bithyniam maximus Nicæam subvertit urbem, undecima die mensis Octobris. Agebatur enim annus duodecimus post Nicomediæ casum. Post paucum vero tempus alio terræmotu multæ partes Germæ civitatis, in Hellesponto constitutæ, destructæ sunt. His ergo ita provenientibus, nulla reverentia terruit, neque Eudoxium Arianorum episcopum, neque Valentem imperatorem. Non enim a persecutione cessabant. Porro terræmotus turbarum ecclesiasticarum indicium esse videbatur. Cum ergo multi sacerdotum exsilio portarentur, soli divina providentia propter eminentem sui reverentiam exsiliu non sunt passi Basilius atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadociæ fuit episcopus; Gregorius autem Nazianzenæ civitatis omnino vilissimæ, quæ est posita vicina Cæsareæ. De Basilio atque Gregorio procedenti sermone narrabimus. SOCRATES, *lib. iv, cap. 9 et 10. Idem. Christ. Vales. cap. 9, 10, 11, p. 218.*

CAPUT XXIII.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti, et illi se contulerint ad Liberium.

Cunque igitur eo tempore consubstantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rursus persecutores contra Macedonianos insurreverunt (An. Dom. 367): qui terrore magis violentiaque coacti, per singulas civitates legationibusungebantur apud alterutros: judicantes ut per necessitatem confugere deberent ad fratrem imperatoris, et ad Liberium Romanæ urbis episcopum, ejus fidem amplectebantur potius quam communionem Eudoxii. Miserunt ergo Eustathium Sebastia, qui sæpe fuerat depositus, Sylvanum Tarsi Citiæ, atque Theophilum: mandantes ne declinarent fidei causa Liberium, sed Romanæ communicarent Ecclesie, et fidem de consubstantialitate roborarent. Hi siquidem cum litteris in Seleucia dispositis, ad Italiam pervenerunt; et imperatorem quidem videre non potuerunt; erat enim occupatus in Gallis, et contra Sauromatas dimicabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt, qui eos suscipere nullatenus voluit: dicens eos Arianos esse, nec ab Ecclesia suscipi posse, qui Nicænam non susciperent fidem. At illi responderunt per poenitentiam se cognovisse veritatem, et dudum abnegasse dissimilitudinis fidem, et similem professos per omnia Filium Patri, nihilque differre a consubstantiali per omnia similem. Hæc dicentes, exegit Liberius scriptura suæ sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt in quo etiam proposuerant verba

idei Nicæni concilii. Epistolas autem a Smyrna in Asia constituta, et Pisidia Isauria, atque Pamphylia, nec non Lycia factas, hic propter multiloquium non conscripsi. **312** Verbo vero libelli ab Eustathio et reliquis Liberio dati hæc esse noscuntur. **SOCRATES**, *lib. iv, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 219.*

CAPUT XXIV.

Libellus Macedonianorum Liberio Romano datus episcopo.

Domino fratri et consacerdoti Liberio Eustathius, Theophilus et Sylvanus, in Domino salutem.

Propter hæreticorum vesanas suspiciones, qui non cessant catholicis Ecclesiis scandala generare, ea gratia omnem occasionem eorum perimentes, profitemur synodum Lampsaco celebratam, et Smyrna, aliisque diversis locis, orthodoxorum episcoporum. Pro qua synodo legatione fungentes apud tuam paternitatem, et universos Italiæ, cunctosque Occidentis episcopos, litteras deportamus, catholicam fidem tenere, atque servare quæ in sancto Nicæno concilio sub beatæ memoriæ Constantino a trecentis decem et octo episcopis confirmata, perfecto, et immobili statu hætenus, et in perpetuum permanebit, in qua consubstantialitas sanctæ pieque definita est contra Arii pravitatem. Similiterque nos cum prædictis eandem fidem tenuisse, atque tenere, et usque ad terminum custodire manu propria profitemur: condemnantes Arium impiamque doctrinam ejus cum discipulis suis eique similia sapientibus, nec non omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamosatenos, eorumque doctrinam, omnesque his similia sapientes, et universas hæreses sanctæ fidei prædictæ contrarias, quæ pie catholiceque est in Nicæa a sanctis Patribus explanata: anathematizantes præcipue explanationem lectam in Ariminensi concilio, tanquam contrariam prædictæ fidei sancti concilii in Nicæa urbe celebrati; cujus lectione probata in urbe Thraciæ Nicæa, dolo atque perjurio capti Constantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra, et eorum pro quibus legatione fungimur, hæc: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem, et in unum unigenitum Deum, Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, hoc est ex substantia Patris; Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt quæ in cælo et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus, passus et resurrexit tertia die, ascendit in cælos, et venturus est judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit quando non fuit, et antequam nasceretur non fuit, et quia ex non existentibus factus est, aut ex altera essentia vel substantia dicentes esse, aut convertibilem aut mutabilem Filium Dei, anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Eustathius episcopus Sebastię civitatis, et Theo-

philus et Sylvanus legati conciliorum Lampsaci, Smyrnæ et reliquorum, hæc professionem manibus nostris et propria voluntate subscripsimus.

Si quis autem præter expositam a nobis fidem, contra nos vel eos a quibus directi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cum litteris ad nos tuæ sanctitatis ad quos probaveris orthodoxos episcopos dirige, et apud eos nobiscum causam dicant. Et si quid criminis fuerit approbatum, in auctore procul dubio vindicetur. Hoc itaque libello legatarios obligans Liberius, eos in communionem suscepit. Quibus dans hujusmodi litteras, abire præcepit. **SOCRATES**, *lib. iv, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 220.*

CAPUT XXV.

Epistola Liberii Romanæ urbis episcopi, et Siciliensis concilii ad Macedonianos episcopos post penitentiam.

Dilectissimis fratribus et consacerdotibus Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Ortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Severo, Didymioni, Britanio, Callierati, Damabio, Edessio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pafdalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Joanni, Maceri, Charisio, Sylvano, Photino, Antonio, Autho, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Severiano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callierati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrio, Lucio, et universis Orientalibus orthodoxis, Liberius episcopus et occidentales episcopi, in Domino salutem.

Optabile nobis pacis atque concordie gaudium vestræ litteræ detulerunt, fidei lumine resplendentes, fratres charissimi, oblata nobis per charissimos fratres et coepiscopos Eustathium, Sylvanum, atque Theophilum, et maxime quia vestram sententiam vestrosque sensus concordare et consonare cum mea humilitate, et Italis atque Occidentalibus universis affirmaverunt atque demonstraverunt. Et hanc esse cognoscimus catholicam et apostolicam fidem, quæ usque ad Nicænum concilium integra immobilisque servata est; et hanc ipsi retinere professi sunt, gaudioque repleti, et omne vestigium ac nebulas ineptæ suspitionis abjicientes, non solum sermone eam, sed etiam scriptura corrente professi sunt. Cujus exemplar his litteris subdere necessarium judicavimus; ne ullam occasionem hæreticis ad exercendas insidias denno relinquamus: quibus iterum flammæ propriæ malitiæ commoventes, incendia discordiarum consueve resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissimi fratres nostri Eustathius, Sylvanus, atque Theophilus vestram charitatem semper hanc fidem habuisse, et hanc u que ad terminum custodire, id est in Nicæna urbe a trecentis decem et octo episcopis orthodoxis approbatam, quæ perfectam continet veritatem et os totius hæreticæ multitudinis [*Ms. Lyr., pravitatis*] obstruit atque dissol-

vit. Non enim spontaneo motu, sed nutu divino tantorum episcoporum numerus aggregatus est contra vesaniam Arii, quanto numero beatus Abraham **313** tanta millia fide destruxit. Quæ fides, dum in substantia et nomine consubstantialitatis continetur, velut quoddam munitissimum et inexpugnabile castrum, omnia jacula et molitiones Arianæ incredulitatis decenter evitat. Cum igitur omnes Occidentales episcopi Ariminæ congregati, quando eos Arianorum collegit vesania, quadam suasionem, aut, ut verius dicam, mundana potentia, hoc, quod cautius erat in fide positum, auferre aut oblique denegare conati sunt. Tamen nihil eorum calliditas profuit: nam pene omnes convenientes Arimino tunc terrore permoti atque decepti, nunc resipiscentas atque anathematizantes eos qui ibi convenerunt, aut subscribentes catholicæ **B** fidei quæ in Nicæna urbe sancita est, nobisque communicantes, ferventius contra Arii dogma ejusque discipulos inflammantur. Cujus rei indicium etiam ipsi legati vestræ civitatis agnoscetes, vosipsos in sua subscriptione junxerunt, anathematizantes Arium et quæ ab ejus sequacibus Arimino gesta noscuntur contra fidem in Nicæna urbe sancitam. In quibus etiam vos capti, perjurio subscripsistis. Unde consequens nobis visum est scribere charitati vestræ et adjuvare justa poscentes, maxime quia per professionem vestrorum legatorum resipiscentes [*ms. Santheod., venientes*] Orientales cum orthodoxis Occidentalibus concordare cognovimus; et significamus, ut noveritis blasphemos Arimitenses, qui tunc videbantur per subreptionem maculati, nunc anathematizatos, et universos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari quatenus possint qui violenter læsi sunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad divinum lumen catholicæ libertatis accedere. Qui post hanc synodum, nisi voluerint respicere venenum perfidiæ et blasphemias Arii universas abjicere easque anathematizare, cognoscant se cum Ario ejusque discipulis, cæterisque serpentibus, sive Sabellianis, vel Patripassianis, aut cujuslibet alterius hæresis socios esse, et communione privatos ab ecclesiastica synodo, quæ ad se filios adulterii non admittit. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Has litteras Eustathius cæterique percipientes, ad Siciliam rursus devenerunt, ibique facientes synodum Siculorum episcoporum, coram ipsis consubstantialitatis fidem professi sunt. Cumque Nicænam fidem roborassent, consonas ab eis quoque percipientes epistolas, ad eos, a quibus fuerant destinati reversi sunt. Qui Liberii præcepta suscipientes, legationes mittebant per civitates apud præsules, et consubstantialitatem fidei prædicabant: invitantes eos ut in Tarsum Ciliciæ pariter convenirent; quatenus Nicænam roborantes fidem, de cætero solverent omnem contentionem. Quæ fieri potuerunt, nisi Eudoxius Arianæ religionis præsul, tunc apud imperatorem emnens valde, prohibuisset. Qui amplius propter indietum iter ad Tarsum accensus, mala in eis potiora commisit. Quia vero Macedoniani per legatos, quos miserant, communicantes Liberio, Nicænam confirmaverunt fidem, ipse Sabinus in collectione synodalium est pro-

A fessus. SOCRATES, *lib. iv, cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 12, p. 222.*

CAPUT XXVI.

Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit.

Circa hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio separatus seorsim agebat missas; quoniam quem dum sæpe [*ed. V per se*] rogasset ut susciperetur præceptor ejus Aetius, Eudoxius non audivit. Hoc autem non ideo refutavit, quia sectam declinabat Aetii, cum eam scilicet prædicaret; sed quoniam omnes unanimes illius, eum sectæ alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit ut ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebantur. SOCRATES, *lib. iv, cap. 12, Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 225.*

CAPUT XXVII.

De latebris Athanasii.

Deinde Alexandria præceptum præfectorum, studio Eudoxii destinatum, conturbavit Ecclesiam. Verum Athanasius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens ne malorum facieudorum ipse causa esse videretur, quatuor mensibus semetipsum in sepulero patris abscondit. Cumque propter ejus abentiam, seditionem desiderio ipsius populus excitasset, agnoscens imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, litteris indicavit, ut Athanasius licenter teneret Ecclesias. Et hæc fuit causa ut usque ad Athanasii mortem Alexandrina non turbaretur Ecclesia. Quia vero post ejus mortem rursus Ariani eas Ecclesias invaserunt, post pauca narrabo. SOCRATES, *lib. iv, cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 225.*

CAPUT XXVIII.

De concilio Tyanensi, ubi litteræ Liberii et Occidentalium sunt receptæ.

Illo siquidem tempore celebrabatur concilium in Tyanis ab Eusebio episcopo Cæsareæ Cappadociæ, Athanasio Ancyrae, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarsi, Paulo Emeseno, Ostresio Melitinense, et Gregorio Nazianzeno, aliisque multis, qui verbum consubstantialitatis servandum esse apud Antiochiam Joviano imperante decreverant. Releguntur ibi Liberii et Occidentalium litteræ sacerdotum. Quamobrem gaudio repleti scripserunt universis Ecclesiis ut legerent decreta episcoporum apud Asiam celebrata, et Liberii litteras, Italorumque, Afrorum, atque Gallicanorum, nec non Siculorum. Detulerant enim horum litteras legati de Lampsaco destinati, ut considerarent omnium numerum sibimet concordantium. Plurima namque multitudo concilium Ariminense vincebat; pariterque scripserunt, ut in Tarsum Ciliciæ convenirent certa die; et illi quidem hoc modo alterutros invitabant. Cumque synodus pararetur in Tarsum, convenientes in Antiochia Cariæ, quasi 34 Asiani pontifices studium quidem concordiae ecclesiasticæ collaudabant, consubstantialitatis vero nomea respicientes, fidem in Antiochia et Seleucia prolatam roborare nitentur. **314** tanquam Luciani martyris existentem, et multorum sudoribus a progenitoribus suis approbatam. Verum imperator

studio Eudoxii synodum in Cilicia celebrari prohibuit. **A** SOZOMEN., *lib. vi, cap. 12, p. 652.*

CAPUT XXIX.

De Eudoxio episcopo Ariano, et de persecutione Valentis propter Evagrium orthodoxum episcopum.

Igitur imperator Valens festinans ad Antiochiam, de Constantinopoli digressus, venit in Nicomediam, et illic hujusmodi causa moratus est. Eudoxius enim Arianae religionis, mox post egressum imperatoris defunctus est consulatu Valentiniani et Valentis tertio (*An. Dom. 370*), cum undecim annis sedem Constantinopolitanae tenuisset Ecclesiae. Quamobrem Ariani in locum ejus ordinaverunt Demophilum. Verum praedicatoribus consubstantialitatis opportunum judicantes invenisse se tempus, Evagrium quemdam suae fidei constituerunt episcopum. Quem ordinavit Eustathius, dudum Antiochenus episcopus, qui prius quidem a Joviano fuerat de exilio revocatus; tunc autem aderat in urbe Constantinopoli latenter degens, ut consubstantialitatis praedicatoribus sua praesentia roboraret. **SOCRATES, lib. iv, c. 13. Edit. Christ. Vales. c. 14, p. 225.**

Hoc facio ex alio rursus initio persecutionem Ariani movebant. Haec gesta dum pervenissent ad principem, metuens ne seditione civitas turbaretur, militarem manum a Nicomedia Constantinopolim destinavit: praecipiens ut teneretur et ordinator et ordinatus, et alter alibi mitteretur in exilium. Eustathius igitur in Bissam Thraciae civitatem mittitur, Evagrius in locum alium destinatur. His ita gestis, Ariani amplius efferrati, vexabant vehementer orthodoxos, caedentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniisque saepe damnificantes, et omnia contra eos facientes importabiliter. Quae dum illi ferre non possent, ad supplicandum principi veniebant, si quo modo mererentur violentias evitare. Sed hoc cogitantes, valde frustrati sunt, ab injusto se arbitrati justitiam promereri. **SOCRATES, lib. iv, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 226.**

Cumque viri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus praerant Urbasus, Theodorus, et Menedemus, in Nicomediam pervenissent, preces obtulerunt imperatori, violentiam proclamantes, et ea quae videbantur esse perpessi. **SOCRATES, lib. iv, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 227.**

CAPUT XXX.

Quod octoginta orthodoxi a Valente in navi cremati sunt.

Indignatus igitur imperator, ad praesens eclavil iram, latenter autem Molesto praefecto praecipit ut eos compunctus occideret. Modus autem mortis erat quoddam modo per galeas, quae propter memoriam contradiunt. Metuens enim quae rursus seditio nasceretur in populo, si eos aperte periret, simulavit se eos virosque ad destinare. Illi sunt enim simpliciter acquiescentibus, passim eis praefectus mitti in navem quasi exilio descendendos: praecipiens autem ut cum ad mare mediterraneum pervenirent, et demergerent, et hoc modo morerentur. Quo facto, peractis eis in medium sinum quo vocantur Astrucans, quod jussu erat praefectus et

imperator impletum est, et in aliam sequentem naviculam nautae transeuntes concremaverunt navem. Contigit autem ventum subsolanum nimie flare; et ita navis velociter est accensa. Cojus reliquiae pervenerunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, ubi ad plenum cum viris religiosis absumptae sunt. Quod tamen aiunt non sine ultione transisse. Fames namque repente secuta est circa Phrygias gentes; ita ut necessitatem haberent habitatores patriam relinquere, et ad Constantinopolim diversasque provincias properare. **SOCRATES, lib. iv, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 227.**

CAPUT XXXI.

Quid Valens gesserit in Antiochia et Cappadocia.

Valens itaque, Nicomedia relicta, pergebat ad Antiochiam. Interea dum venisset ad Cappadociam, solite [*ms. Lyr., sollicite*] ejus loci turbabat Ecclesias, Arianis eas tradere volens. Quod se credebat cito perficere, eo quod pro quibusdam inimicis Basilii Eusebio, qui tunc Caesariensem regebat Ecclesiam, videbatur offensus; et abscedens in Pontum, cum monachis habitabat ibi philosophantibus. Porro populus, et maxime nobilium ac sapientium, Eusebium in suspicionem habebant, quasi ipse fuisset auctor fugae viri philosophi vita verboque perfecti. Volebantque eum deserere, et apud semetipsos missarum celebrare solennia. Sed Basilii quidem, ne turba nasceretur in populo per seditiones haereticorum, agebat in Pontosilentium cum suis episcopis, qui semper adhaeserant illi. Contigit etiam ut circa Eusebium odium populi nasceretur. Dumque Basilio fuisset nuntiatum quia Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto, Caesaream venit, et pactis cum Eusebio celebratis, Ecclesiam pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem, dum suam intentionem non valuisset implere, cum episcopis secum ambulantes tunc abscessit. **SOZOMEN., lib. vi, cap. 13, p. 616.**

Igitur imperator Valens parvipendens [*ed. V., pervidens*] famae invasionem, venit Antiochiam Syriae. Cumque ibi moraretur, nolentes Arianis consentire vastabat, vehementerque consubstantialitatis praedicatoribus imminabat. Et quos dum Ecclesiis pena omnium e vitam Orientalium expulisset, non ei hoc sufficit, sed etiam eos diversis supplicis subdidit, multosque diversa morte contraditos interemit, plurimos tamen necabat in flumine. **SOCRATES, lib. iv, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 17, p. 228.**

CAPUT XXXII.

Quomodo in Edessa mulier cum filio veniens ad martyrium, praefectum et imperatorem stupefactos a crudelitate removerit.

Bicendum quoque est quod in Edessa Mesopotamiae gestam esse dignoscitur. In hac urbe est Thomae apostoli basilica, clara nimis pariter et ornata. In qua propter loci reverentiam collectae saepius celebrantur. Quam volens imperator inspicere, et agnoscens sibi omnes odiosos **315** illam convenire, fertur manu percussis e praefectum, cui exinde orthodoxos non explevit universos. Cumque praefectus injuria

passus, invitatus indignationi principis ministrare contenderet (non enim volebat tantis hominibus cædes inferre), latenter mandavit ut nullus in illa basilica remaneret. Sed nemo respexit neque consilium neque terrorem ejus. Omnes enim altera die ad locum orationis pariter confluerunt. Cumque præfectus cum multa militum manu ad basilicam festinaret ut imperatoris perficeret jussionem, quædam muliercula cum paupertate degens, suum filium manu trahens cursuque ad illam basilicam properans, præfecti interruptit officium. Indignatus vero præfectus mulierem jussit sibi adduci, dixitque ad eam : O infelix mulier, quo sic indecenter curris? At illa : Ubi et alii, inquit, ire festinant. Tunc ille : Non audisti quia præfectus illic occisurus est universos quoscumque compererit? Et mulier : Audiui, inquit, ideoque festino, ut illic inveniar inter eos. Et ubi hunc parvulum trahis infantem? Tunc mulier ait : Ut et iste martyrium suscipere mereatur. Hæc cum audisset vir ille, consideravit concurrentium voluntatem. Et mox recurrens ad principem, suggestit ei quod essent omnes mortem pro sua fide suscipere præparati : irrationabile dicens brevi tempore tantos occidere. Quo dicto ab ira revocavit imperatorem. Hoc ergo modo Edesseni furorem imperatoris effugiunt. *SOCRATES, lib. iv, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 13, p. 228.*

CAPUT XXXIII.

De examinatione et exilio plurimorum orthodoxorum.

Et hæc quidem cum præfectus imperatori dixisset, populum quidem, quod sustinebat, non pertulit experiri. Verum igitur duces eorum, id est presbyteros atque diaconos interrogare præceptus est, ut unum e duobus eligerent : aut communicare lupo, aut urbe pelli, et in quibusdam extremis partibus destinari. Cumque congregasset universos, mitibus utebatur verbis, persuadere nitens ut leges sequerentur imperatoris : indicium vesaniæ dicens esse, ut tanto imperatori pauci homines resultarent. Cumque cuncti tacerent, ad horum ducem Eulogium, virum valde laudandum præfectus ait : Cur non respondes his quæ dicuntur a nobis? At ille : non, inquit, oportet nihil interrogatum respondere. Tunc præfectus : Multa itaque verba locutus sum, monens vos quæ satis expediunt. Porro Eulogius universis hæc dicta fuisse respondit; et incongruum esse ut solus, alios despiciens, responderet. Si vero me solum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Præfectus ait : Communica possidenti regnum. At ille pacifice et nimis gratanter ait : Et mihi regni quoque sacerdotiique consortium est. Tunc præfectus irrisionem sentiens sæviebat, et injuriis contra senem usus, etiam hæc ei jecit : Non hoc locutus sum, fulminande; sed quibus communicat imperator, communicare vos monui. Cumque dixisset senex pastorem se habere, et illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehensos destinavit in Thraciam : qui cum ducerentur, plurimo per iter [æd., pariter] apparatu fruebantur. Civitates enim occurrebant, et vici devictores athletas honorantes. Sed hostes armati

A invidia, ut imperatori dicerent, quia plurimum honorem viris illis quæ contumelia putabatur asserret. Hæc agnoscens imperator, jussit ut hinc separarentur, et alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios vero in Thebaidæ dispersit urbes. Aiunt enim quia et am fratres quos natura junxit, crudelissimus corpore separavit. Porro Eulogium præsulem illorum, et Protogenem, qui post eum fuit, in Antinoum usque transmisit. Quorum virtutem non patior oblivioni contradere. Cum enim concordem viderent civitatis episcopum, ecclesiasticoque collegio communicarent, viderunt paucos esse ad ecclesias concurrentes. De qua re consulentes, agnoverunt habitatores civitatis esse paganos; unde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt : non tamen lugendum esse diu arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina cogitaverunt. *THEODORXTUS, lib. iv, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17 et 18, p. 170.*

CAPUT XXXIV.

De miraculis confessorum.

Sacratissimus igitur Eulogius, in habitaculo suo redactus, tota die totaque nocte omnium deprecabatur Deum. Protogenes autem valde dignissimus, Eumonii litteris eruditus, ad scribendum velociter præparatus, inveniens opportunum locum, eumque sibi segregans ad docendum, adolescentium magister effectus est, quos et scribere velociter edocebat, et divina erudiebat eloquia. Dictabat eis Davidicas melodias, et apostolicæ doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cumque unus adolescentium incidisset in ægritudinem, venit ad domum ejus; et tenens ægroti dexteram, languorem orationibus effugavit. Hoc agnoscens aliorum parentes infantium, deduxerunt eum ad domos suas, et ægrotis auxiliari deprecabantur. At ille non ante se dixit Deum ut expellerentur ægritudines rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur; quod illi lætante impleverunt. Cogebat enim eos salutis desiderium, et sub uno animæ corporisque sanitate fruebantur. Si quando vero alicui suasisset ut sacram gratiam mereatur accipere, deducebat eum ad Eulogium, et concutiens januam, rogabat ut aperiret, ac signum dominicum ei qui fuerat renatus imponeret. Cumque ille difficiliter aperiret, ne intermitteret orationem, **D** dicebat potius esse necessariam salutem errantem. Mirabantur igitur universi, videntes Protogenem talia facere, qui licet tantis lumen divinæ cognitionis impertiret, tamen Eulogio primatum per omnia reservaret; ut eos quos capiebat illi magis offerret. Unde conjiciebant multo magis virtutem illius eminere. Cum igitur fluctuatio quievisset, tranquillitate facta, remeare præceptos deduxerunt omnes ingemiscetes, et lacrymantes, maxime vero præsul Ecclesiæ, eorum privatus affectu. Cumque ad propria remeassent, sanctus quidem Eulogius, Barse maximo ad vitam felicissimam transeunte, ejus suscepit regimen Ecclesiæ. Porro mirabilis Protogenes colere jussus est urbem Carrensiem desolatam, et spinis gentilium undique plenam, quæ utique plurimis laboribus indigebat.

THEODORETUS, *lib. IV, cap. 16. Edit. Christ. Vales. A*
cap. 18, p. 174.

316 CAPUT XXXV.

*De responso dæmonis, quis post Valentem imperaturus
esset, et quod ob hoc Valens multos occiderit.*

Eodem tempore dæmon quidam erroneus, crudelitate Valentis abusus, ei persuasit ut perscrutaretur quis post eum suscepturus esset imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille (dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens) Interemit. Nam cum de imperio consuleretur, quatuor litteras demonstravit, θ, ς, α, δ, dicens hoc nomen post Valentem imperii culmen accipere. Quod dum ad aures pervenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit, quos tyrannidem assumere iudicavit. Occidebantur itaque Theodoriti, Theodori, Theodoti, Theodosii, Theoduli, et quicumque has litteras in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosiolus quidam, vir fortis, ex Hispania provincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutaverunt, negantes quæ prius habuissent cum juramento, ut pericula declinarent. SOCRATES, *lib. IV, cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 229.*

CAPUT XXXVI.

*De Basilio episcopo Cappadociæ, et quomodo exsilium
minas evaserit.*

Valens igitur imperator, cum universas, ut ita dicam, Ecclesias pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cujus tunc præsul erat Basilium, lumen totius orbis Præmisitque præfectum, præcipiens, ut aut flecteret Basilium, quatenus dogmati communicaret Eudaxii, aut hoc facere nolens expelleretur. Audiens enim gloriam tanti viri, noluit ei prius inferre certamen. ne dum Basilium fortiter ejus jacula devitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Hujus machinamenta, velut tela aranæ facta sunt; suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad utilitatem sui antiquæ Patrum narrationes, et velut quædam turres murum fidei indeclinabilem servaverunt. Porro præfectus Cæsaream veniens, et evocans magnum Basilium, honoravit, et mansuetis apud eum sermonibus usus est: monens ut temporî pareret, et non tantas Ecclesias propter parvam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam imperatorias amicitias, multaque beneficia, propter hæc plurimis offerenda. Verum ille vir sacratissimus ait adolescentibus hæc verba congruere: Illi, inquit, et illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui divinis saginantur eloquiis corrumpere de divini dogmatibus neque unam syllabam patiuntur; sed pro his, si contingat, etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitias autem imperatoris, magnas quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius has appello. Cumque præfectus sæviret in eum, stultumque vocitaret, sanctus Basilium ait: Hanc stultitiam semper habere exoro. Quem dum egredi tunc iuberet, ut quid deberet facere cogitaret, sententiamque suam altera die depromeret, fertur vir ille famosissimus

hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regredior, dummodo tu sententiam non permutes: sed utere minis tuis. Post hæc verba præfectus occurrens imperatori, quæ dicta fuerant, et virtutem viri hujus, animæque fortitudinem, et fiduciam, nuntiavit. Tunc ergo tacens Imperator ingressus est. Post hæc igitur contigit ut divinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim ejus ægotans, circa ipsas mortis portas agebatur periculo. Sed etiam conjugem diversæ occupaverant passiones. Cognoscens ergo eausam suæ tristitiæ, virum sacratissimum, quem punire minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces autem præceptis imperialibus ministrabant. Tunc itaque magnus Basilium veniens ad palatium, vidensque principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptismate potiretur. Hæc cum dixisset, egressus est. At illo jurisjurandi quod baptismatis tempore promiserat, memor, secundum stultum errorem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans terminum vitæ sortitus est. Pœnitentia vero ductus Valens, et noxiam jurisjurandi iudicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilii magisterio [ed. V., ministerio] sociatus est, et altari obtulit dona solemnia. Quem intra aulæ, ubi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de divinis dogmatibus verba locutus est, et docentem libenter audivit. Ubi tunc aderat quidam nomine Demosthenes, super imperiales epulas constitutus, qui dum doctorem mundi culparet, barbarismum fecit.

Tunc sanctus Basilium subridens: Vidimus, inquit, sine litteris Demosthenem. Cum vero potius ille minaretur, sanctus ait Basilium: Tuum est de pulmentariis cogitare, non dogmata divina decoquere. Post hæc imperator ita dilexit virum, ut etiam optima prædia, quæ ille habebat, pauperibus, qui ab eo gubernabantur offerret: ex quibus leprosis præcipue necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Basilium declinavit. Cum vero postea reversus ille fuisset, priorum oblitus, quoniam a seductoribus ejus voluntas obsidebatur, rursus eum movebat ut ad partes declinaret hæreticas. Cui non persuadens, legem de ejus scribi præcepit exsilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem complere prævaluit, calamus enim contritus est. Cumque secundus et tertius calamus hoc petulisset, et adhuc legem impiam firmare contenderet, commota est ejus dextera, eamque subito tremor invasit. Tunc ejus animo terrore completo, ambabus manibus chartam rupit. Ostenditque prævisor omnium Deus, quia et alios ipse permisit pati, et hunc ab insidiis liberavit; et per ea quæ in isto contingere, signum propriæ virtutis ostendens, et per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum. THEODORETUS, *lib. IV, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 173.*

Sciendum vero quia dum viveret Athanasius Alexandrinus episcopus, divina quadam providentia Alexandriam vel Ægyptum distulit commovere, audiens Athanasium a cuncta diligi plebe, et metuens

ne forte seditione facta respublica vexaretur. Verum Athanasius consulatu Gratiani secundo et Probi (An. Dom. 371), post crebra pro Ecclesie statu certamina hac privatus est vita, cum quadraginta et sex annis per multa pericula sedem rexisset episcopalem. SOCRATES, lib. iv, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 230.

317 CAPUT XXXVII.

De fine Athanasii Alexandrini, et successione Petri, et seditione contra eum facta, et quod Romam profectus sit.

Cum igitur in Alexandria victor Athanasius, post multa certamina innumerasque coronas, vite terminum suscepisset, et ad laborum suorum præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis una consentientibus et sacerdotibus, et nobilibus, cunctaque plebe, et favore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasii sudoribus particeps fuit, et dum esset in civitate, et dum diversa latibula peragraret, multifariaque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasii clamaverunt. THEODORETUS, lib. iv, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 20, p. 175.

Cumque eum in pontificali sede constituissent, repente iudex provinciæ paganorum populum congregans, et pariter Judæorum, ecclesie septa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentemque interminatus est ut abstraheret. Faciebat hoc imperatori placere volens, dum ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira completur: idolis potius placere nitebatur, et tempestatem Ecclesie claram putabat esse festivitatem. Petrus itaque vir mirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, et conscendens navem, profectus est Romam. THEODORETUS, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.

CAPUT XXXVIII.

Qua crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus.

Transactis vero diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio, et ecclesias ei contradidit; cuius etiam impietatem Samosatani noscuntur experti. Populus autem doctrinis primum Athanasii satius, deinde fastidians cibum sibi offerri contrarium, ab ecclesiasticis collegiis se suspendit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios verberabat, alios suspendebat, alios cogebat effugere, aliorum vero instar barbarorum vastabat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen unum scelerum Lucii referens, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto conversationem imitantes angelorum, et civitatis evitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamque terram et sterilem fructiferam reddiderunt, fructum quippe Deo suavissimum virtutis eorum et optimum referentem. Cujus deserti multi quidem videntur esse victores. Sed a puero illic crevit Antonius ille famosissimus, monachis vir-

PATROL. LXIX.

tutem luctaminis spiritualis ostendens. THEODORETUS, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.

CAPUT XXXIX.

Quæ miracula gesserint eremitæ in exilium a Lucio destinati.

Hujus ergo loci tunc incolas, sequaces Antonii, infelix Lucius expulit; eorumque sanctissimos præsules Macarium venerabilem, aliumque Macarium, Isidorum et cæteros de speluncis suis ejiciens, in quamdam insulam quæ ab impiis habitabatur hominibus destinavit; quippe quæ nunquam magistrum susceperat pietatis. Cumque navis in litus insulæ pervenisset, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolum, ubi dudum habitare consueverat, sibi sui sacerdotis invasit, et bacchantem illuc usque perduxit ubi navis advenerat monachorum. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantque cuncti viri simul atque mulieres dæmonem proclamantem: O potentiam vestram, o ministri Christi: undique a vobis expellimur a civitatibus atque vicis, a montibus simul et collibus, ab eremo, quæ privata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula commorantes, a vestris jaculis liberari: qua spe noscimus esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non ut vos vexarent, sed ut nos per vos magis expellerent. Ecce recedimus ab hac insula; virtutis enim vestræ radiis jaculamur. Hæc dicentes et his similia, puellamque in terra prosternentes, ipsi quoque omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitavit puellam, et suo patri sanam valentemque restituit. Verum illi qui miraculum conspexerant, ad sanctorum provoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dæmonum destruxerunt; doctrinæ vero radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati Lucio detrahebant: dicentes iram sibi imminere divinitus, nisi sanctorum reverteretur chorus. Sic itaque metuens tumultum civitatis Lucius, sacratissimos viros ad suas speluncas remeare præcepit. Et hæc quidem sunt digna quæ abominationem illius impietatis operiant. THEODORETUS, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 176.

CAPUT XL.

Litteræ Petri Alexandrini pontificis in quibus Lucii mala referuntur.

Verumtamen præsumptionis ejus iniquitates litteræ Petri mirabilis edocebunt. Quarum ego longinquitatem fugiens, quæ in medio posita sunt ponere non omittam. THEODORETUS, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 177.

Provinciæ, inquit, iudex Palladius, cum esset religione paganus, et idola semper adoraret, contra Christum sæpius dimicare conabatur; et colligens prædictum populum, impetum fecit adversus ecclesiam, tanquam si barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solemmonem dictare volens, ipsa rei memoria dolore maximo

ante patulo os, et fluxum protuli lacrymarum; si tunc hoc potueram pati, nisi divina ratione animum relevassem. In ecclesia enim quæ Theona vocatur ingressa multitudo, pro verbis honorabilibus idolum dixeribus **318** exultabant. Pro sacrarum lectione scripturarum corpus manuum plausus agebantur. Remanebantque cum turpitudine voces contra Christi virginis contumelias dicunt, quas lingua hominum proterre non potest. Audiens enim quilibet sapientium ista conturbat auditus, et magis optabat esse surdus, ne huiusmodi verba audire compelleretur. Sed auribus verba percipiendo quævisissent, et non acta verborum turpitudine saperassent. Facilis namque detractio est huiusmodi, apud quos Christi sapientia et doctrinæ cultus inhabitat. Illi siquidem iræ vasa, ad perditionem facta, subsannantes, et horribilem sonam de naribus emittentes ei, ut ita dicam, fetorem veluti de quodam cuculo profundentes, vestes sanctarum Christi virginum dirumpebant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur angelorum. Et, sicut habet natura, nodas per totam circumferentiam urbem, sicuti volebant eis cum turpitudine delubebant. Si quis autem eos tunc compatiendo prohiberet, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis clavis. Multa siquidem violentam corporis sustinere corruptionem; plurimæ virginum vestibus in capite cunctis, sine voce manserunt; quarum etiam funera solemniter sepulture tradi prohibita sunt. Multa denique corpora, hæcenus a parentibus ingemiscensibus inquisita, reperiri non possunt. Sed cur parva de rebus loquor? Cur in istis imator, et non potius ad necessaria iam recurro? In quibus bene novi, quomodo miratur quilibet nobiscum obstupescens patientiam Domini, quia non repente universa conquirit. Quæ enim nunquam facta sunt, neque per scripturas patrum nostrorum diebus audita, hæc sepe ipsam altare inquit committebant. Sicut enim in seculo turpi consistentes, puerum quemdam narium masculi denegantem et utentem veste feminea, inunctis oculis, et vultu serico colore depicto, ut de veste histrionis fingeret (ut apud prophetam scriptum est) id ium feminei schematis super ipsum ostendere ubi adventum sancti Spiritus invocamus, circuitus hac et illic agere, et manibus gestum [Ed. V., nominationem; Ed. Niv. et Prob., salutationem] celebrare fecerant ridentes, nefandasque ridentes voces. Qui rursus hoc parvum iudicantes, et præsertim decora quam turpia potius æstimantes, quomodo ex suis turpitudine notissimum, veste genitalibusque nudatum, in sede ponentes ecclesie, concionatorem turpem contra Christum impudenter elevarunt. Pro sacris enim verbis die scelera proferebat, pro honestis laudabat luxuriam, et pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem et adulterium, masculorum concubitum, furtum, cibum, potum, et hæc hinc ultra proclamabat. His ita gestis, et me ab ecclesia recedente (quippe cum illic stare non possem ubi militum invasiones, ubi populus pro seditione redemptus passus, recensus] largitate pecuniarum, et gratiam multitudo magnis promissionibus

aderat), noster quæ si successor directus est, aut pro episcopatu quasi mundanam comparans dignitatem quidam Lucius, lupi nequitiam et actus habere festinans, non orthodoxorum episcoporum concilio, non decreto veracium clericorum, non petitione populorum electus, sicuti concionantur ecclesiasticæ sanctiones; non quisquam episcoporum, non presbyterorum, non diaconorum, non populi multitudo, non precedebant eum monachi hymnos decantantes Scripturarum. Sed Enzoius erat cum eo, dudum quidem damnatus cum Ario in sancto Nicæno maximoque concilio: nunc autem per patrocinia [ms. Lyr., 1 rochiam] Antiochenis vastator Ecclesie, et comes largitionum, ac militum dux omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Juliani temporibus Berytiorum incendens ecclesiam, beatæ memoriæ Joviani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus est; ita ut pene caput tunc amitteret, nisi multorum labore imperialem clementiam meruisset. Considerare siquidem hæc vestram ælum, et ad vindictam excitari depono, quanta et qualia sint commissa contra Dei Ecclesiam, cum talis adversum nos fuerit tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per vestram religionem, et omnes orthodoxos episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc astitit civitari, et non solum, sicut blasphemus et insipiens, dicit in psalmis: Non est Deus verus Christus; sed etiam in opportunitatibus est corruptus atque corripit: gaudens in blasphemis contra eos qui Salvatorem colere comprobantur. Cum enim paganorum sensibus est vicinus, recentem præsumit erroneus colere Deum. Nam alii coram eo laudes huiusmodi proclamabant: Bene venisti, episcopo, qui filium non defendis. Alii dicebant: Te Serapis amat et huc introduxit: simulacrum utique paganorum nominantes. Inter hæc eodem momento [ms. Lyr. et ed. V., monente] prædictus Magnus impietatis ejus ducius indivisus, armiger amarissimus, et minister crudelitatis ejus, collecta multitudo populorum, presbyteros atque diaconos decem et novem numero comprehendens, quorum quidam octogesimum transceperant annum, tanquam captos in quodam seelere, et Romanorum iustitias, legibus coarctabat: nesciens virtutem Christianorum legis, et apostolorum fidem per Patres traditam nobis; hæc etiam clementissimum principem Valentem grata habere pronuntians. Flectimini, inquit, miserissimi, et Arianorum concordate dogmatibus. Flectimini, ignoscet enim vobis Divinitas, licet non veræ religioni cultum exhibeatis, non sponte, sed violenter hoc facientes. Necessitati namque satisfactio deest: spontaneam vero voluntatem accusatio digna subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes [ms. Lyr., directionem] præ oculis habentes, prompte sequimini, et dogmati Ariano subscribe, quod nunc prædicat Lucius: bene scientes quia si obeditis, pecunias, quæstus, honores ab imperatore percipietis; resistentes vero, carceres, supplicia, tormenta, flagella, vincula sustinebitis. Pecuniis simul possessionibusque privati, et postea pulsati, loca

crudelia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus seductor, minas seductioni contemperans, invitabat atque cogebat ut omnes a pia sententia deviarent. At illi nihil amarius æstimantes quam pietatis proditorem, hujusmodi responderunt verbis, virtute fortique sensu seductionem minasque subdentes: Quiesce, jam quiesce his nos terrere sermonibus; cessa vana [ms. Lyr., vesana] verba proferre. Nos neque novum, neque recentem colimus Deum. Et licet inaniter furias, teque concutias sicut vehemens ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem usque consistimus: non impotentem, non insipientem, non sine veritate aliquando fatentes Deum; non aliquando quidem **319** existentem, sicut impietas Arii temporaliter prædicat Filium. Si enim creatura est secundum ejus vesaniam Filius, non existens cum Patre, etiam Pater aliquando non fuit; quippe Filio non existente secundum eos aliquando. Si vero semper est Pater, existente quippe ex eo vero Filio, et non secundum generationis fluxum (Deus enim impassibilis est), quomodo non est insipiens atque vesanus qui hoc de Filio profertur dicens: Erat quando non erat, per quem omnia, ut sint, per gratiam constituta sunt? Nostri siquidem Patres (a quibus isti cadentes, juste sine Patre sunt facti) in Nicæam venientes, et anathematizantes Arii sectam, cujus nunc iste juvenis patronus existit, non alterius substantiæ, quod nunc fateri nos cogis, extra Patrem esse dixerunt, sed ex ejus essentia. Quod bene et cum pia mente intelligentes, ex plurima sacrorum verborum collectione constantialem esse professi sunt. Talia siquidem et his similia dicentes, per multos dies exercuit, putans a pia eos sententia posse mutari. Qui magis velut in stadio fortiores effecti, terroremque conculcantes, et semetipsos Patrum rationibus coarctantes, validiorem habuerunt de pietate sensum, virtutis exercitium sua pericula judicantes. Sic igitur illis decertantibus, et spectaculum factis, sicut beatus scribit Apostolus (I Cor. iv, 9), angelis et hominibus, universa civitas concurrebat, athletas contemplatura Christi, suaque constantia verbera iudicis et flagella superantes, triumphumque pie contra Arianos patientiam possidentes, quos ille utique credebat se vincere, et illorum impietati contradere. Cum ergo defecisset eos tormentis afflicere, cunctis flentibus atque lugentibus, rursus collecta irrationabili multitudine, ad iudicium eos, imo magis ad præjudicium circa portum fecit adduci. Et cum illic consueve contra eos clamores emitterentur a paganis atque Judæis, et illi nolent Arianorum impietatibus consentire, sententiam protulit, universis ante tribunal ejus ingemiscensibus, ut ab Alexandria sublatis, in Heliopolim Phœnicie ducerentur: cujus habitatores neque nomen Christi audire patiuntur, sunt namque pagani. Quo facto, jubens eos navem conscendere, ipse stabat in portu nudum gladium vibrans: et hoc modo illos terrere putans qui his acuto gladio hostiles dæmones crebrius vulneraverant. Sic ergo dimisit eos absque sumptibus et absque quolibet solatio, navigare præscribens mari spumante, et, ut ita dicam,

A nolente suscipere viros iniqua jus ione communicare compulsos. Ingenuit enim civitas universa, et hæcenus lamentatur; et alii quidem suis manibus pectora percutiebant; alii vero manus et oculos tendebant ad cælum, violentiam protestantes et veluti dicentes. Audi, cælum, et auribus percipe, terra, quoniam injusta sunt quæ geruntur. Cunctaque simul gemitu complebantur, et veluti cantus quidam erat in civitate iustificus, curabatque fluvius lacrymarum. Cum igitur iudex ille præcepisset ut vela navis adtolerentur, tunc gemitus ingens universorum, virginum et mulierum, seniorum et juvenum permixtus lacrymis est emissus. Cum illi ergo Heliopolim navigarent, ubi diabolica superstitio celebrabatur, omnes in media civitate communiter et singuli ingemiscens atque lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperto licebat flere jussi ne urbis præfecti Palladii; erat enim et ipse paganus. Multi denique flentium arrepti et in carcerem ducti, deinde castigati, lacerati, verberati, novissime in metallo sunt traditi: viri utique Ecclesie et propter divinum zelum valde pugnantes. Erant enim plurimi eorum monachi, eremum incolentes, numero viginti tres: cum quibus post paululum diaconus, a dilectissimo fratre nostro Damaso, Romanæ civitatis episcopo, deferens nobis consolatorias communicationis epistolas, manibus post tergum vinctis, publice ab ipsis spiculatoribus ducebatur, veluti quidam reus insignis, et homicidarum verberibus cœquandus, lapidibusque simul et plumbo ejus cervicibus maceratis, ad mare ductus est; et sicut illi sine sumptibus, sine ullo solatio metallico deportatus exsilio. Cumque iudex ille multos quoque infantium cruciasset, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrum exsequiis solemnibus sunt potiti. O multa [ms. Lyr., temulentia] inhumanitas judicantis, magisque præjudicantis! Qui enim propter pietatem decertarunt, nec homicidis comparari potuerunt, quorum utique corpora insepulta relicta sunt: pie laborantes escis bestiarum volatu atque projecti sunt. Quique patribus necatorum naturali conscientia compati voluerunt, velut iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorum, quæ barbarorum sententia, quoslibet patribus condonantes punit? Quando quisquam veterum hujusmodi res ita impietatem? Jussit itaque Pœrao ut masculi interficerentur Hebræorum; sed invidia et timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa quæ nunc gesta sunt humaniora modo existunt? quanto desiderabilia ad discretionem iniquitatis hujus? Et licet malitia nequaquam separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quæ dicuntur. inhumana, crudelia, sæva, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabant Ariani, choro agentes cum universa civitas ingemisceret. Non fuit enim domus in qua non erat mortuus, sicut in Exodo scribitur (Exod. xii, 30). Et cum hæc ita sint gesta (non enim quieverunt iniquitatis auctores, sed ad pejora profecti), usque ad episcopos provinciarum veneris propria sparserunt, habentes iniquitatis seæ all

latum concitem largitionum, quem prædiximus A
Mignam. Abos etenim episcoporum curie tradiderunt, alios diversis machinationibus allecerunt: volentes universos impietatibus obligari, et secundum patrem eorum diabolum quærentes quem sua rabie devorarent. Super hæc autem undecim Ægyptiorum episcopos, viros pene ab infantia usque ad senectutem eremum incolentes, verboque superantes et ætu libidinem, piamque fidem sine confusione prædicantes, et dogma pictatis edocentes, multasque victorias de dæmonibus exercentes, et Arianam sectam sapientissima ratione denotantes, exsilio direxerunt in civitatem Judæorum nomine Diocæsaream. Et velut infernus crudelissimus nunquam morte satiati fratrum, suæ sævitæ memoriam relinquere vo-

luerunt. Nuper enim Ecclesiæ catholicæ clericos degentes in Antiochia cum fidelibus monachis, valentesque eorum scelera denotare, aures imperatorias inflammantes, in Neocæsaream Ponti mittendos esse præparaverunt. **320** Qui, puto, propter ferocitatem loci rum etiam vita privati sunt. Tales itaque tempus illud tragædias exercevit, taciturnitate quidem et oblivione dignas, sed litteris memorandas ad objugationem eorum qui contra Unigenitum linguas suas exaceruerunt. Illi namque rabie coarctati hi spheriæ, non solum Dominum omnium jaculari nituntur, sed etiam contra ejus famulos bellum sine ullo fœdere susceperunt. THE BORETUS, *lib. iv, cap. 20*; *edit Christ. Vales., cap. 22, p. 178.*

LIBER OCTAVUS.

321 CAPUT PRIMUM.

De conversatione, miraculis et responsionibus vel scriptis dæmoniorum monachorum, nec non et episcoporum.

Ho tempore fuit Arsenius monasterii præsul. Is delinquentes juvenes non excommunicabat, sed magis ut te provertos. Dicebat enim: Juvenis excommunicatus spernit, provertus vero vel ceter excommunicationis dolore corrigitur. Alius nomine Pior ambulans comederat. Consultus autem cur ita comederet: Non, inquit, volo veluti necessarie uti cibo, sed tanquam extraneum aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio repusius ait: Ut ne, dum comedo, anima voluptatem sentiat corporalem. Isidorus dicebat quadragesimo se annum habere ex quo sentiret quidem mentis liberationem, non tamen consentiret vel concupiscerentia, vel farori. Pambo autem, cum sine litteris esset, accessit ad quemdam ut doceretur psalmum; qui dicitur audisset primum versum tricesimi octavi psalmi: *Ecce, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea*; secundum versum non est passus audire, dicens: Si potero opere hoc implere, hic versus tantummodo mihi sufficiet. Cumque doctor qui ei prædicaret versum culparet eum per sex menses ad eum nunquam venisset, respondit: Quia versum illum adhuc opere non implevi. Postea vero, cum multos supervivisset annos, a quodam noto requisitus an didicisset versum: Quadraginta et novem, inquit, annis vix enim implere prævalui. Huic itaque quodam aurum dante ad cibaria pauperum, et dicente: Nonnera; illi respondit: Quod dedisti non eget numero, sed salubritatis affectu. Is enim Pambo, Athanasio episcopo deprecante, ab eremo descendi in Alexandriam. Cumque vidisset ibi mulierem theatralem, flevit; et a presentibus inquisitus quare ploraret: Duæ, inquit, me res moverunt: una, quæ est illius perditio; altera, quia ego non tantum studeo placere Deo, quantum hæc mi turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus, nisi operatus fuerit, violento perdatur æquus. Pueris multas expositiones usæratos adhibebat, et frequenter aliis alia requit

Brentibus enarrabat. Per singulas autem explanationes orabat. Illo siquidem tempore inter monachos fuerunt duo viri Deo amabiles, nomine uterque Macarius; unus ex Ægypto superiore, alter Alexandrinus. Ambo pro multis rebus insignes, propter abstinentiam, conversationem, mores atque miracula, quæ eorum manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius tantas curas fecit, et tantos dæmones effugavit, ut ex ejus operibus liber proprius expleatur. Erat autem reverendus, et circa requirentes [*Ed., delinquentes*] severus. Porro Macarius Alexandrinus cum simi is esset Ægyptio per omnia, in hoc mutabatur, quia circa consulentes hilarior apparebat, et vultu lætifico ad conversionem juvenes educabat [*ms. Frob. et Niv., inducebat*]. Horum discipulus Evagrius philosophiam operibus possedit, prius sermone solummodo philosophatus, et in urbe Constantinopoli a Gregorio Nazianzeno diaconus ordinatus; deinde cum eo descendens in Ægyptum, et prædictos viros inspiciens, conversationem eorum zelatus est; tantaque miracula in ejus **322** manibus facta sunt, quanta in præceptorum ejus. Conscripsitque libros valde necessarios, quorum unus quidem Monachus titulatur; et est de Actuali. Alius Cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione sit dignus: huic capitula sunt quinquaginta. Alius vero contradictorius, ex divinis Scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus octo divisus est, secundum numerum octo cogitationum; et sexcentæ propositiones ad contemplationem pertinentes, quæ *γνωστικὰ ποσθήματα*, id est cognitivales propositiones denominavit. Insuper et versuum opera duo, unum quidem ad monachos in cœnobiis vel itineribus constitutos; et unum ad virgines; quæ quam mira quinque necessaria sint, legentes intelligunt.

Sed opportunum est, sicut arbitror, pauca ejus dicta de monachis ac scriptura referri. Sic enim ait: Necessarium est enim vias inquirere recte præcedentium monachorum, et secundum eas exerceri. Multa enim inveniuntur ab eis dicta bene, simul et

acta. Inter quos etiam hoc ait quidam : Quoniam sic et non inæqualis diæta charitati conjuncta, cito perducit monachum ad impassibilem portum. Is autem cum vidisset quemdam fratrum phantasiis nocte turbari, hoc modo curavit eum : præcipiens ut languentibus cibos jejunos ministraret. Unde requisitus : Nihil, inquit, sicuti misericordia hujusmodi passiones extinguit. Quidam tunc philosophorum accessit ad justum Antonium, dicens : Quomodo sufficis, o Pater, codicum consolatione privatus? ad quem Antonius : O, inquit, philosophe, meus codex natura creaturarum est, et adest cum voluero, verbaque mihi relegit Dei. Requisivit me vas electionis Macarius, senex Ægyptius, dicens : Quare mali memoriam adversus homines retinentes, memorabilem virtutem animæ dissipamus? contra dæmones autem habentes mali memoriam, innoxii permanemus? Cuique in questione hujus interrogationis hæsissem, rogavi eum explanare sermonem. At ille : Prima, inquit, passio furoris contra naturam est; consequens [*id est secunda*] vero, secundum naturam. In ipso ferventi meridie perveni apud sanctum Patrem Macarium, et siti vehementer accensus, aquam ut biberem postulavi. At ille : Umbra, inquit, tibi sufficiat; multi namque nunc iter agentium aut navigantium etiam hac refectione privantur. Deinde cum apud eum verba de abstinentia exercerem : Confide, inquit, fili, per viginti annos, neque pane, neque aqua, neque somno sum satiatus. Panem namque meum in pondere comedebam, aquam vero bibebam cum mensura; paricibus autem reclinatus somnum paululum rapiabam. Cuidam monachorum nuntiata mors patris est; at ille nuntianti : Cessa, inquit, et blasphemare noli; meus enim pater immortalis est. Quidam fratrum Evangelium solummodo possidebat, quod vendens pauperibus erogavit, dignum proferens memorandumque sermonem : Ipsum, inquit, verbum vendidi quod mihi semper dicit : *Vende omnia tua, et da pauperibus* (*Matth. xix, 21*). Est quaedam insula circa Alexandriam trans paludem Mareis, in qua habitabat monachus contemplantibus approbatissimus [*ms.*, contemplatissimus ac probatissimus], qui dixit : Omnia quæ geruntur a monachis, agi propter causas quinque, id est, propter Deum, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuum. Idem ipse dicebat unam quidem naturæ esse virtutem [*ms. Lyr.*, naturam esse virtutum] : sed eam diversas species sumere per animæ qualitates. Nam et lumen, inquit, solis cum sine specie sit diversa, fenestris tamen per quas ingreditur seheina quoddam varium facere videtur. Alius porro monachus : Propterea, inquit, abseindo libidines, ut auferam furoris occasiones. Novi enim furorem semper pro libidinibus litigare, meentem meam turbare, scientiam persequentem. Quidam senum dicebat : Charitas depositum ciborum aut pecuniarum servare non novit. Idem ipse dicebat : Nescio me in eadem re a dæmonibus fuisse deceptum. Hæc igitur Evagrius in libro suo Actuali commemoravit.

In contemplativo autem hæc dicit : Quatuor virtutes

A et contemplationes earum a Gregorio justo esse dicimus, prudentiam, fortitudinem, temperantiam atque justitiam. Prudentiæ quidem opus esse dicebat contemplari intellectuales sanctasque potestates oblique sermonibus; quippe quos sapientia significari contradidit. Fortitudinis autem, perdurare in veritate, licet quispiam debelletur, et non accedere ad ea quæ nihil sunt. Temperantiæ vero proprium hoc esse respondit, suscipere primi agricolæ semina, et ea plantare convenienter. Porro justitiæ opus, ut pro merito singula cuique verba reddantur; alia quidem obscure pronuntiata, alia ænigmatibus inditata, quædam vero propter utilitatem simplicium aperte disposita. Columna itaque veruatis Cappadox Basilias ait : Humanam scientiam reddit crebra meditatio et exercitatio meliorem, eam vero quæ gratia Dei conceditur, justitia, patientia atque misericordia. Et humanam quidem etiam passibiles suscipere poterunt, divinæ impassibiles tantummodo sunt capaces, qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes semetipsos inspiciunt. Ægyptiorum vero sacratissima lux Athanasius ait : Præcepit Moyses mensam contra aquilonis constitui partem. Quæ obrem cognoscant contemplativi quis est qui contra eos spiret, et omnem tentationem forti mente sustineant, et cum alacritate ad se accedentes enutrient. Thmuitanorum Ecclesiæ angelus Serapion dicebat : Mens quidem spirituali intellectu polita perfecte purgatur. Charitas autem curat membra furore tumentia; iniquas concupiscentias et influentias [*ms. Theod.*, iniquitates concupiscentias influentes] continentia retinet. Maximus contemplationum doctor Didymus ait : De providentia atque judicio apud semetipsum semper exerce sermones, et studiorum materiam memoria retine. Pene enim omnes in his peccamus, rationemque judicii in corporum differentia, in qua etiam est mundus, invenies : providentiæ vero, in modis quibus a malitia vel ignorantia ad virutes atque scientiæ culmen evehitur. Hæc autem ex Evagrii dictis retulimus.

Fuit autem et alius vir mirabilis inter monachos, cui nomen Ammonius, qui tanto sine ulla curiositate fuit, ut cum Athanasio Roman veniens, nullum opus civitatis inspiceret, nisi tantum ut videret Petri et Pauli basilicas. Is Ammonius ad episcopatum tractus, atque diffugiens, dextram sibi amputavit aurem, ut semi corpore ordinationis opus effugeret. Cuique posterior tempore etiam Evagrius a Theophilo Alexandrino pontifice ad episcopatum tentus, nihil amputans de corpore suo fugisset, veniens ad **323** Ammonium [*ms. Lyr.*, et colloquens ei] cum joco dicebat, quasi male fecisset, ut aurem amputaret, et de eo [*ms. Theod.*, Deo] reus existeret. Ad quem Ammonius : Tu, inquit, Evagri, ignoras te puniendum quoniam abscidisti linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non uteris gratia Dei. Plurimi siquidem eo tempore digni fuerunt viri, quorum si quis velit verba miraculaque cognoscere, et quemadmodum illis fuerint etiam bestię subjugatæ, librum legat Palladii monachi, qui discipulus fuit Evagrii. Omnia namque

de his subtiliter explanavit, in quo etiam seminarum imitationem conversationemque memoravit. Evagrius igitur atque Palladius mortuo Valente post paulum floruerunt. *SOCRATES, lib. iv, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 237.*

Hujus temporis est ut quantos potero memorare possim qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum unus quidem in Ægypto Joannes, cui futura et aliis incerta Deus non minus quam antiquis prophetis revelavit, donumque dedit ut curaret insanabiles passiones. Is enim a juventute laudans Deum, debebat in solitudine, comedebatque herbas atque radices, bibebatque aquam si comperisset. Cumque venisset ad senectutem, divina jussione migravit ad Thebaidam, et multorum monasteriorum factus est præsul. Qui oratione tantummodo languores et dæmones effugabat; et cum litteras non didicisset, ad rememorandum aliquid codicibus non egebat: quia quidquid semel mente perceperat, sub veritate retinebat. In hac itaque regione philosophabatur Animon Tabensiorum præsul, circa tria millia discipulorum habens; non unus quoque et Theonas, multorum præsides fuere monachorum: ambo operatores inopinabilium rerum, et divina providentia prophetiaque completi. Dicitur namque Theoniam cruditam Ægyptiarum, Græcarum Latinarumque litterarum fuisse, et triginta annis habuisse taciturnitatem. Porro a nullo hominum visum irascentem, aut jurantem, aut mentientem, aut vanum aliquid, aut asperum, vel infirmum protulisse sermonem. Ea tempestate fuerunt Copres, et Hellin, nec non Helias. Copres quidem, ut aiunt, divinum habuit donum salutis efficiendi passionum et dæmones expellendi. Hellin vero a parvulo nutritus in monasterio, plurima inopinabiliter miracula faciebat, ita ut etiam ignem in sinu portaret, et nequaquam ejus vestis arderet. Verum Helias tunc quidem non procul ab Antinoo civitate debebat in eremo, agens annum ætatis circa centesimum atque decimum. Antea tamen pene septuaginta annis solus vixit in solitudine, et usque ad hanc ætatem jejunando, et viriliter conversando pervenit. Fuit etiam Apelles in Ægypto ex fabro ferrario, qui dum aliquando per noctem hoc opus exerceret, umbra dæmoniaca, veluti mulier speciosa, eum de castitate tentabat. At ille ferrum quod operabatur ex fornace trahens, eam percussit in faciem. Tunc illa stridens et ingemiscens, procul effugit. Inter hos etiam Isidorus fuit, qui undique monasterium muniens, curabat ut nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet interius. Nec Serapion circa decem millia sub se monachos habens, quos omnes sic educabat, ut ex propriis sudoribus necessaria compararent, et aliis ministrarent egentibus. Dioscorus quoque non amplius quam centum monachis præsidebat. Qui, cum presbyter esset, sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinando et diligenter dijudicando accedentes ad sacra mysteria, ita ut expiarent mentem, et mali cujuscumque conscientiam non haberent. Eulogius presbyter fertur præscientiam habuisse cogitationum quoruncumlibet ad se venturam, eorumque

delicta palam redarguebat, et quæcumque latenter cogitassent, sibi revelata manifestabat. Qui vere aliquid mali gessissent, vel prævum consilium habuissent, ab altari suspendebat, manifestans eis peccatum quod egerant, et diligentia purgatos rursus suscipiebat. His itaque similis erat Apollo in Thebaida, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, speluncam parvulam in monte vicino habens; sed pro multitudine miraculorum parvo tempore insignis effectus, plurimorum præsul exstitit monachorum. Eo namque tempore multi et optimi studiose philosophabantur in Alexandria, quasi duo millia viri; quorum alii in solitudine morabantur, alii circa Mareotem debebant. Excellentem autem inter alios emicabat Dorotheus, genere Thebæus; ejus hæc fuit vita, ut quotidie lapides a mari colligeret, et annis singulis hospitium ædificaret, et fabricare sibi non valentibus daret. Noctibus autem propter eorum cibum faciebat sportas, ut venderet. Cujus cibus erat panis uncie sex, et olerum minorum fasciculus unus, et ad bibendum aqua. Hic a juventute sic vivens, nec in senectute defecit. Nunquam visus est in lectulo soporatus, vel pedes pro requie tendisse, aut dormire pro voluntate, nisi quantum operando, aut comedendo natura compressos oculos claudere potuisset; ita ut sæpe, dum comedendo dormiret, cibus ex ejus ore laberetur. Aliquando ergo somno valde gravatus, cum in stercore cecidisset, obdormivit; expergefactus autem, et contristatus, sub silentio dixit: Si angelis dormire suaseris, et mihi ulterius suadebis. Quod forte dicebat ad somnum, aut ad dæmonem, qui eum nitebatur a bonis actionibus impedire. Huic laboranti quidam dixit: Cur ita perimis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, occidit. Piamonem vero presbyterum ferunt, quia, dum sacrificaret aliquando, sanctum angelum circa sacrum vidisset altare stantem, et præsentem monachos in codice conscribentem absentesque delentem. Joanni quoque tantam Deus noscitur donasse virtutem contra passiones atque languores, ut plurimos podagricos et articulos habentes solutos curaret. Inter hos Benjamin senior valde clarus habebatur, dono Dei potitus ut sine medicamine, tactu manuum, aut olei, facta oratione, sanaret ægros. Hunc ferunt incidisse in hydropticam passionem, et tantum ejus corpus intumuisse, ut non posset per januas cellulæ suæ, in qua habitabat, elferri, nisi januæ cum tabulis antepositis sublatae fuissent. Is ergo passionis suæ tempore pene octo mensibus ante mortem, in sella latissima sedens, curabat solemniter ægrotantes: non graviter ferens quoniam suæ ægritudini non prodesset, sed etiam se videntes consolabatur, et deprecabatur ut rogarent Deum pro anima ejus, et de corpore non curarent: Quia et dum sanum, inquit, esset, nihil profuit mihi. Marcum in Schyti degentem ferunt etiam in juventute valde fuisse mansuetum et sapientem, memoriaque Scripturarum divinarum satis idoneum, et tantum Deo amabilem, ut, dum ad dominicam corpus accederet, **324** angelus ei sacramenta præberet, cujus manum usque ad juncturam brachii

tantummodo se dicebat inspicere. Macario vero datum est ut ultra superaret daemones. Huic occasio conversionis commissum homicidium fuit. Nam dum puer esset, et oves pasceret circa Mareiam paludem, ludens quemdam coetaneum interemit, et metuens fugit in solitudinem. Qui dum tribus annis sub divo moraretur, postea parvum hospitium fecit sibi, in quo annis viginti quinque moratus est. Plurimi equidem se eum audisse dicebant, quia gratias illi calamitati referret, et salutiferum vocaret illud homicidium non sponte commissum, quo ei beatitudinis causa provenerat. Apollonius autem, dum per omne tempus vitæ nihil vitæ monachicæ didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem jam exercere posset propter ætatem, omnia medicamina et cibaria opportuna laborantibus ex propriis pecuniis comparabat, singulasque januas monasteriorum a matutino circumibat usque ad horam nonam visitando languentes, et ministrando quo indigerent. Qui moriturus, alio [Ed. Niv. et Frob., alteri] tradidit quod habebat, jubens ut talia vota servaret. Moyses autem cum servus esset, propter culpas expulsus e domo est; qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit. Postea vero conversus, repente hujusmodi philosophiæ virtute completus est. Cumque propriis vitæ fervore phantasiis adhuc prioris libidinis moveretur, multa abstinentia domabat corpus suum, panem solummodo comedens, et multum opus efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans oravit, neque genibus inclinatis, neque oculis in somno clausis. Insuper etiam noctanter circumibat cellulas monachorum, et lagenas singulorum aqua complebat, cum longe aut decem, aut viginti, aut triginta stadiis aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem non amisit. Fertur enim quia, dum quatuor latrones ejus invasissent hospitium, comprehendisset omnes atque ligasset, suisque humeris impositos ad ecclesiam perduxisset, in voluntate monachorum ponens quid de eis facere vellent. Fuit ergo in summa philosophia, et terribilis daemones, et presbyter in Schyti constitutus. Vixit annis pene septuaginta quique. Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Schyti, non minus quam quingentos monachos habens. Nihil autem operabatur neque percipiebat, nisi quod comederet tantum. Orabat autem solummodo; et veluti quoddam tributum habens impositum, trecentas orationes Deo unaquaque die reddebat. Et ne numero forte delinqueret, trecentos lapides ponebat, et singulis orationibus lapidem mittebat in sinum. Expensis vero lapidibus, orationes sciebat esse completas. Tunc enim Pachomius abbas in Schyti florebat, a juventute usque ad senium optime conversatus. Quem neque circa corporis sanitatem, neque circa animæ passionem daemones aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareotem habitavit, perfecte degens et integra continentia. Qui circa sexaginta annos probatissimus monachus fuit, et Antonio magno notissimus. Fuit itaque mansuetus et sapiens, locutione suavis et utilis, tristantium consolabatur animos, et ad alacritatem revocabat, licet necessaria tribulatio

proveniret. Talis etiam erat in gradibus propriis. Inique dum infirmitatem incurabilem incurrisset, et medici putrida membra ejus incidissent, illo manibus tamen operabatur, palmarum plectens tolla, et presentibus persuadens ut de rebus hujusmodi non dolerent, neque aliud cogitarent nisi de bono sine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta utilia sunt. Ego autem novum quia hujusmodi passiones pro peccatis eveniunt. Ut melius est hic pœnas solvere, quam pro si mortem perpetua supplicia sustinere. Pior autem eam de domo patris ad philosophiam conversionis exiit, promissa nullum se propinquorum de cetero fore visurum. Post quinquaginta vero annos dum ejus soror eum vivere [ms. Lyr. et ed., videre vellet] et habitare in eremo cognovisset, non cessabat donec eum inspiceret. Quam dum episcopus loci jam grandævam propterea videret affligi, scripsit præsulibus eremi, ut Piorum dirigerent. At ille, quoniam contendere [ms. Lyr., contemnere] nefas est, jussionibus seniorum obediens, et assumens quemdam, venit ad patriam. Cumque ante januas domus suæ accessisset, et suam nuntiasset adventum, veniente germana, clausis oculis dixit: Ecce ego sum Pior, quantum vis aspectu satiare. Tunc illa gratificata laudavit Deum. At ille oratione facta, remeavit ad eremum: ubi fodiens aquam, invenit amaram, eaque usus est usque ad ultimum vite diem. Post ejus obitum nullus illic habitare prævaluit. Ego autem reor quia per orationem, eum ad suos usus fecit dulcem, dum etiam alibi non exstantem oratione meruerit emanare. Nam cum Moyses et ejus monachi puteum aliquando foderent, et nec venam aliquam reperirent, nec amplius jam fodere altitudo permetteret, medio die supervenit Pior, et oratione facta, descendit in foveam, eumque tercio percussisset terram, mox emanavit aqua. Cumque oratione facta discederet, illis eum petentibus ut vel ex aqua gustaret: Ad hoc, inquit, directus sum, et propter quod veni peractum est. Ammonium itaque ferunt nimis eruditum, Origenis Didymi que discipulum, a juventute usque ad novissimum diem præter panem assum nihil aliud comedisse. Hunc dum voluissent quidam ad episcopatum pertrahere, nec ille posset eos sermonibus evitare, abscidit propriam aurem, dicens: Jam modo neque volentem me quisquam patitur ordinari, dum ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. Proinde discedentibus illis et denuo remeantibus, atque dicentibus: quia morum perfectionem potius Ecclesia quam corpus exquirat: juravit etiam linguam suam abscidere, si ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui venerant quieverant [Ed., recesserunt]. Eo siquidem tempore fuit Evagrius vir eloquentissimus atque mitissimus, a Gregorio episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cujus etiam fuit archidiaconus. Ferunt enim eum aspectu pulcherrimum, et circa cultum vestitus ornatum. Cumque eum quidam senator zelotypus uxori suæ cognovisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias, quæ ad effectum pervenire potuerunt, nisi ei quædam terribilis et salutaris visio prædixisset. Vidit enim in somno, quasi pro crimine fuerit compre-

tenens, ferroque vinculus pedibus manibusque ad sup-
plicium duceretur. Quod dum fieret, quidam protulit
Evangelium, et promisit eum de vinculis esse solven-
dum si ab urbe Constantinopolitana discederet; idquo
compulsi sibi iurejurando promitti. At ille, tactis
Evangelis, hoc se complere promisit; et vinculis so-
latus expectatus est, ac sacræ credens **325** visioni,
pericula declinavit. Tunc ab urbe Constantinopolitana
venit in Hierosolimam. Fuerunt etiam in Rhinocorura
toto peregrini, sed provinciales viri, philosophique
bonentes. Inter quos fertur Melas episcopus hujus-
modi fuisse benignitatis. Dum missi fuissent qui epi-
scopus resistentes Ario deportarent exsilio, venerunt
ad hujus ecclesiam. Quem dum invenissent velati
ultimum ministrum candelas ecclesiæ præparantem,
interrogaverunt ubi esset episcopus. Ait ille: Ego, in-
quit, vos episcopo nuntiabo. Tunc ex itinere fatiga-
tus ad episcopium duxit, et, apposita mensa, pavit ut
valuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se
esse episcopum. At illi mirati virum, causas aperue-
runt; et reddita reverentia ei, dederunt fugam. Tunc
ille: Non, inquit, declinabo, quod mei similes liben-
tissime susceperunt: sed volens exsilio præcepta sus-
cipio. Hujus frater Salomon ex negotia ore conver-
sus, ad magnum philosophiæ culmen evehctus est.
Hoc tempore Epiphanius, qui postea Cypri fuit epi-
scopus, inter eremitas maximus habebatur. Fuit etiam
in Cairis Protogenes episcopus post Vitum, qui, ut
terunt, sibi professus est in Domini Epiphania reve-
latum: quia vidisset imperatorem Constantinum,
quemadmodum ei Deus futura monstraret, et juberet
ut quod ei diceret, obediret. Apud hunc [Ed., hos]
itaque tanta abstinentia vigeat, ut propter multa
jejunia dentes ejus vermibus ebullirent [ms. Lyr.,
caderent et evellerentur]. Alios vero quosdam usque
ad octoginta annos panem ferunt penitus non gustas-
se: Heliodorum plurimas insomnes duxisse noctes,
jejuniisque septenos continuasse dies. Multi quoque
apud Palæstinam et Syriam, atque Persas, fuere mo-
nachorum, quorum si vel nomina conscribere quis-
piam voluerit, multos libros implebit. SOZOMEN., *lib.*
1, cap. 28, p. 677.

CAPUT II.

*Quod Arianæ Constanti-nopoli comprehendentes ortho-
doxos, multos in navi concremaverint.*

Eo siquidem tempore in Constantinopolitana urbe
comprehendentes Arianæ quosdam religionis piæ
presbyteros, eosque mittentes in navem inermem, et
trahentes in pelagus, aliis quippe in alia nave sequen-
tibus, immisso igne cremaverunt. Quo facto, sancti
viri cum igne atque mari pugnantes, novissime sunt
absorpti, et triumpho martyrii coronati. THEODORE-
TUS, *lib. IV, cap. 22. Edit. Christ. Vates., cap. 21,
p. 187.*

CAPUT III.

*Quod Valens paganus, Judæis et hæreticis tribuerit po-
tatem suas festivitates agendi, et orthodoxis abi-*

*que prohibuerit, et de Flaviani Diodorique virtu-
tibus.*

In Antiochia vero Valens plurimo tempore com-
moratus, omnibus licentiam dedit gentilibus, atque
Judæis, nec non hæreticis, suas festivitates agendi.
Nam et gentiles festivitates agebant, dæmonibus mi-
nistrantes, et post Julianum a Joviano idololatriæ
vanitates extinctas, florere rursus iste permisit; et
Jovis cultum, atque Dionysii, sacræque Cereris jam
non in occulto, tanquam sub pio imperatore celebra-
bant; sed per mediam plateam hæcantes, ubique
currebant. Illis tantummodo tunc princeps erat ini-
micus qui apostolicam doctrinam prædicare videban-
tur; et eos primum quidem a sacris basilicis fecit
expelli, quibus Jovianus famosissimus imperator no-
vam dederat ecclesiam. Cuique in montis sacra ce-
lebrarent, hymnis laudantes Deum, et divinis illic
eloquiis perfruentes; licet aeris adversitatem sæpius
sustinerent, aliquando pluvii, aliquando nivibus,
aliquando gelu, frequenter ignis ardore macerati,
neque in hujusmodi locis laudibus divinis eos frui
permisit, sed missis militibus effugavit. Tunc Flavianus
atque Diodorus, veluti quædam propugnacula,
jaculis imminentibus resistebant. Nam cum Meletius
eorum pastor seorsum degere cogeretur [ms. Lyr.,
conaretur], isti curam gregibus adhibebant, lupis
quidem objicientes propriam fortitudinem, et sa-
pientiam suam, ovibus autem curam congruam
jugiter offerentes. De montanis igitur locis ex-
pulsus, contra ripas vicini fluminis pascebant oves.
Non enim patiebantur secundum Israelitas captivos
in Babylone organa sua suspendere; sed laudabant
creatorem et largitorem Deum in omni loco domina-
tionis ejus. Sed neque in hoc loco concilium piorum
quietum esse permisit hostis servorum Christi. Ve-
runtamen concordia illorum mirabilium pastoris
magni discipulorum ad exercitium sanctas oves enu-
triens, spiritualia pascula ministrabat. Et Diodorus
quidem sapientissimus atque fortissimus, velut qui-
dam flavius perspicuus, atque torrens, oves quidem
proprias irrigabat: luporum vero blasphemias peni-
tus diluebat; et generis sui nobilitatem spernens, li-
benter sustinebat quamlibet pro fide calamitatem.
Flavianus vir optimus, et ipse genere nobilissimus,
bonestatem solam judicabat esse pietatem, et velut
puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quem-
dam infinitorum certaminum urgebat [ed. Niv. et
Frob., ungebat] atletam. Illo namque tempore non
concionabatur inter ecclesiastica collegia; sed hoc
agentibus multa solatia conferebat consiliorum, et
scripturarum, atque expositionum [ms. Lyr., ex
scripturarum expositione]. Et doctores quidem con-
tra: Arianas blasphemias tendebant arcus: iste vero,
velut ex quibusdam pharotris, suæ mentis sagittas
congruas offerebat; et non solum domi, sed etiam
publice hæreticis resistens, retia eorum facilius
erumpebat, et labores ostendebat araneorum. THEO-
DORÉTUS, *lib. IV, cap. 22. Edit. Christ. Vates. cap. 21,
p. 187.*

CAPUT IV.

De laudibus Aphraatæ monachi, et qua fiducia Valentii responderit.

Cum his itaque laborabat Aphraates, ejus conversationem alio loco conscripsimus. Is enim omnium salutem suæ quieti præponens, et speluncam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quantas vero virtutis divitias congregavit, nunc referre superfluum est. Unum tantummodo ejus debet dici, quod huic historiæ valde congruit. A Boreæ parte fluvius eurrit Orontes nomine circa palatium; a meridie vero est maxima porticus, undique turres excelsas habens. Inter palatium vero et flumen platea est quæ egredientes ex urbe mittit ad suburbanos **326** agros. Per hanc plateam dum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat, ut saceris ovibus curas necessarias exhiberet. Hunc de palatio respiciens imperator, vilissimo pallio vidit indutum, et in longæva senectute celeriter properantem. Cumque dixisset quidam, quia iste esset Aphraates, in quo civitas universa penderet, dicit ei imperator: Dic mihi, ubi vadis? At ille sapienter respondit, et congrue: Pro tuo, inquit, oraturus imperio. Tunc imperator: Oportebat te domi, inquit, orare secundum monachicum morem. At ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis, si sic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, donec Christi oves pacæ pristina fruereatur. Quia vero tumultu maximo commoventur, et periculi hinc impedit, ne captivæ teneantur, necesse est ubique discurrere, easque a necessitate salvare. Sed die mihi, tranquillissime imperator: Si puella essent in cubiculo residens, et ad lanam vacans, videremque paternam domum ignibus concremari, quid me facere congrueret? Sedere intus, et ardentem contemnere domum; an certe discurrere, ubique aquam ferre, et flammam exstinguere? Credo quia dicis hoc potius fuisse faciendum; id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo nunc agitur, imperator. Te namque in paternam domum nostram mittente flammam, discurremus, ut eas velociter exstinguamus. Hæc illo dicente, interminatus est quidem, sed tacuit imperator. Unus enim cubicularius imperatoris asperè respondens viro sanctissimo, hujusmodi cladem noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei curam: ubi post hæc verba descendens, ut imperatori pararet ingressum, et mente percussus in aquam ferventem descendit, ibique defunctus est. Sedebat imperator expectans, ut, eo renuntiante, lavaretur, eoque tardante, misit alios viros, cur moraretur. At illi ingressi, viderunt eum in solio [ms. *Santheod.*, dolio] fervente defunctum atque solutum. Quod dum nuntiatum fuisset imperatori, cognoverunt virtutem orationis Aphraatæ, non tamen ab impiis dogmatibus recesserunt [ms. *Lyr.*, cessaverunt], sed secundum Pharaonem induratum est cor eorum. THEODORETUS, lib. iv, cap. 25 et 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25 et 26, p. 188.

CAPUT V.

De Juliano monacho.

Hæc itaque impetate Julianus ille famosissimus

A solitudine relicta venit Antiochiam. Nam cum hæretici, soliti facile sarcire mendacia, hunc virum suæ dicerent esse pravitate, miserunt ad eum lumina veritatis Flavianus, atque Diodorus, pariter et Aphraates, Acacium, virtute florentem, qui postea Bersæ fuit episcopus: rogantes ut multis hominum millibus subveniret, et adversariorum fallaciam redargueret, veritatisque dogmata confirmaret. Is ergo vir sanctissimus, et veniens, et revertens, et in ipsa maxima civitate, quanta miracula fecerit, in historia Deo [at. Philotheo] amabili a nobis conscripta retulimus. Quia vero totus populus civitatis ad collegia nostra convenit, nullum sæculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se profantur universos attrahere. Sed quia maxima miracula ille vir operatus est, B etiam veritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim et in Alexandria temporibus Constantii fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circumibat urbes, satisfaciens universis, quoniam Athanasius doctrinæ apostolicæ prædicator exstaret, et hostes essent veritatis participes Arij. Sic igitur sciebant illi sacratissimi viri quid tempori unicuique congrueret, et quando opus erat frui quiete, quando necessarium solitudini præponere civitates. THEODORETUS, lib. iv, cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 27, p. 190

CAPUT VI.

De Acepsema et aliis.

Fuit igitur illo tempore in Cyrestensium eremo famosissimus Acepsemas in cella reclusus, et sexaginta annis neque visus neque locutus est. Zeugmatius quoque mirabilis, qui licet oculorum acie privaretur, omnia circumibat, confortans oves lupisque resistens. Propter quam causam monachicam ejus cellulam concremaverunt; sed Trajanus magister militum fidelissimus aliam ei fabricavit, multoque eum fovit auxilio. Hoc itaque tempore fuit Ephræm in Edessa, in Alexandria vero Didymus. Et Ephræm Syra usus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosque redarguit, et totius hæreticæ pravitate infirmitatem nudavit. Et quoniam tunc Harmonius Bardisanus quædam cantica componens, et impietatem melodiæ suavitati permiscens, illiciebat D audientes, et capiebat in peste, iste sumens inde concentus, pietatem cantilenæ permiscuit, et audientibus suavè nimis et utile medicamen apposuit; quæ cantica triumphatorum martyrum festivitates hactenus efficiunt clariores. THEODORETUS, lib. iv, cap. 26. Edit. Christ. Vales., cap. 28, p. 191.

CAPUT VII.

De malis quæ sub Valente in Alexandria et per Ægyptum gesta sunt.

Cum igitur imperator Valens lege præcepisset persequendos esse in Alexandria et Ægypto cunctos orthodoxos, omnia vastabantur. Alii namque ad judicia trahebantur, alii mittebantur in vincula, alii verberibus agebantur, plurimæque supplicia adversus quietis amatores ingerebantur. Et dum hæc in Alex-

madria fierent secundam Lucii voluntatem, fuisset. **A** que in Antiochiam reversus Euzoius, mox ad monasteria per Ægyptum constituta processerunt magister tantum cum multitudine armatorum, et Lucius Arianos. Cumque plurima viris sanctis mala facerent, nec eos ullo modo superarent, persuasione Lucii Patres monachorum mittentur in exilium. Inter quos Macarius Ægyptius, et alter Alexandrinus. Cumque venissent in insulam quandam, a reprimam cujusdam libam sacerdotis a dæmone, clamantemque illis viris: Cur venistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus liberatam patri restitunt, et ad Christianitatem sacerdotem simul et reliquos habitantes in insula perduxerunt. Qui mox simulacra projicientes, formam templi in ecclesiam mutaverunt. Baptizabantur enim, et officia Christianitatis gratisissime docebantur. Sic igitur propter consubstantialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores **327** effecti sunt; aliosque sanantes, firmiorem operibus ostenderunt fidem. **SOCRATES, lib. iv, cap. 19. Edit. Christ. Vales., cap, 24, p. 258.**

CAPUT VIII.

De Didymo et scriptis ejus; de Gregorio Pontico ejusque miraculis.

Eo siquidem tempore virum alium fidelem produxit Deus, ut per eum fidei testimonium perhiberet, Didymum, mirabilem virum, qui omni tunc doctrina florebat. Is cum parvus adhuc prima literarum elementa doceretur, passione oculorum perdidit visum. Cui Deus pro visibilibus oculis intelligibiles condonavit. Nam quod per oculos doceri non potuit, auditu **C** vigilantem cognovit; qui dum a puero fuisset ingeniosus, vincebat etiam acute conspicientes. Facile namque regulas grammaticæ atque rhetoricæ artis didicit. Cumque venisset ad philosophiam, mirabiliter dialecticam, arithmeticam, musicam, aliaque philosophiæ disciplinas didicit antea que recondidit, ita ut celeriter obviaverit eis qui oculis inspectoribus talia didicissent. Sed etiam Vetus Novumque Testamentum adeo perfecte cognovit, ut multos ederet libros. Qui et de Trinitate tres libros fecit, et Origenis opus De Principiis, id est *ἑπεὶ Ἀρχῶν*, interpretatus, in eis explanationes reliquit eximias. Fertur enim cum Antonius Valentis tempore propter Arianos venisset in Alexandriam, vidisse Didymum, eique dixisse: Non te conturbet, o Didyme, amissio sensibilitum oculorum; tales etenim oculi tibi desunt quibus et muscæ et pulices noscere possunt. Sed gaude potius quoniam habes oculos quibus etiam angeli continentur, per quos videtur Deus, et ejus lumen inspicitur. **SOCRATES, lib. iv, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 240.**

Didymus ab infantia privatus oculis, grammaticam, rhetoricam, arithmeticam, geometriam, et astronomiam, et syllogismos Aristotelis, et eloquentiam Platonis auditu didicit; non quasi hæc veritatem erudirent, sed tanquam adversus mendacium arma veritatis existerent. **THEODORETUS, lib. iv, cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 29, p. 242.**

A Et quoniam aliqui ex nominis similitudine nocentur errare, necessarium est ostendere quoniam alter est Gregorius Ponticus, ortus ex Casarea Ponti, nimis antiquus, et discipulus Origenis. De isto namque Gregorio multus est sermo in Athenis, et Beryto, nec non et Ponto, et ut ita dicatur, in universo orbe terrarum. Is enim cum discessisset ab Athenis, venit in Beryto, ibique jura legebat. Cumque cognovisset in Casarea libros sacros Origenem exponere, venit illic, expositiones magniloqui illius auditorus. **A** quo veram philosophiam eruditus, evocantibus parentibus remeavit ad patriam. Ubi primo quidem, dum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellendo, paganosque sermonibus et operibus sibi subjugando. **B** Hujus meminit et Pamphilus martyr, et Eusebius in libris quos de Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus isæ, discipulus Origenis, et alter Nazianzenus, fraterque Basilii. Fuitque alius Gregorius Alexandrinus, Arianns. **SOCRATES, lib. iv, cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 27, p. 244.**

CAPUT IX.

Quod Novatiani festivitatem Paschæ mutaverint, et de schismate inter Cornelium Romanum episcopum et Novatum facto pro recipiendis errantibus.

Ea tempestate Novatiani, habitantes in Phrygia, festivitatem Paschæ mutaverunt. Quomodo autem gestum sit dicam: primo tamen referens, cujus rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorumque gentes severius ecclesiastica regula conservetur. Novatus presbyter se ab Ecclesiæ Romanæ communiione suspendit, quoniam Cornelius episcopus fideles qui sacrificaverant tempore factæ persecutionis a Decio, in communiione receperat. Pro hac itaque causa segregatus, et ad episcopatum a consortibus suis episcopis evocatus, scribebat Ecclesiis, ne eos qui dæmonibus immolaverant ad sacramenta susciperent, sed invitarent quidem ad pœnitentiam; remissionem vero Dei relinquerent potestati, cujus solius est peccata dimittere. Tales epistolas suscipientes in unaquaque provincia, secundum proprios sensus responsa reddebant. Cum ergo ille mandaret ut non oporteret sacris interesse mysteriis eos qui post baptismum peccatum commississent, quod ducit ad mortem: quibusdam quidem videbatur amara nimis **D** et dura hujusmodi regula; alii vero veluti justam rectamque suscipiebant. Inter hæc mota quæstione, venerunt litteræ Corneli Romani præulis, quæ remissionem peccantibus etiam post baptismum promittebant. Sic ergo ambobus diversa scribentibus, et ex divinis eloquiis sua sensa firmantibus, singuli provincialium diversas sunt secuti sententias. Sanantes namque sanare promissa remissione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Unde videtur quia gentes Phrygum castiores quam alie magis esse noscuntur. Novatus itaque, licet propter conversationem subtilissimam segregaverit semetipsum, non tamen mutavit Paschæ festivitatem. Nam secundum Patres Hieronymos etiam iste celebrabat. Agitur enim apud

illos Pascha post æquinoctium olim, et ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidem postea sub persecutione Valeriani principis martyrio terminavit vitam. Hi vero qui ex eo nomen habuerant ejusque suere participes, facto concilio paucorum episcoporum in vico Pazeno, ubi sunt fontes Sagarii fluminis, regulam protulerunt ut Judæos observent azyrna facientes, et cum eis agant Paschæ celebritatem. Postea tamen etiam Novatianorum Ecclesia propter illud concilium noscitur esse divisa. SOCRATES, *lib. iv, cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 245.*

CAPUT X.

De Damaso et Ursino, qui Romæ episcopi pariter ordinati sunt.

EO tempore dum Valentinianus imperator nullam hæresim perturbaret, post Liberium Romæ Damasus ordinatur episcopus, simul et Ursinus ex diacono ejus Ecclesiæ in basilica Siciniensi latenter. Ob quam rem multis seditione **328** vel præfecti tunc Maximini animadversione punitis, remoto Ursino Damasus permansit episcopus. SOCRATES, *lib. iv, cap. 24, Edit. Christ. Vales. cap. 29, p. 247.*

Tunc itaque apud Hesperiam Damasus Romanus et Ambrosius Mediolanus spiritalibus jaculis feriebant hostes. Cum quibus etiam illi qui ad longa fuerant exsilia destinati, litteris confortabant suos, et adversarios destruebant. Quos divina providentia gubernatores in fluctuatione præparavit, et militum sapientissimos duces in præliis. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 31, p. 193.*

CAPUT XI.

De fine Valentiniani majoris, et auspiciis Valentiniani minoris; et quomodo Valentinianus, viva priori conjugè, duxerit aliam uxorem.

Inter hæc igitur Valentinianus imperator Hesperia, contra legatos Sauromatarum vehemènti furore commotus, eruptione venarum fluxu sanguinis exspiravit, post consulatum Gratiani tertium et Equitii [An. Dom. 375], septima decima die mensis Novembris, anno vitæ quinquagesimo quarto, imperii undecimo. Quo moriente, Italiae milites, sexta die post ejus mortem, Valentinianum puerum ejus filium ad imperii culmina provexerunt. Cujus imperium frater scilicet Gratianus et Valens patruus licet ingrate (quod eis ignorantibus factum sit), tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus minor in paterno successit imperio. Is enim natus est de Justina, quam vivente Severa priore conjugè Valentinianus hoc modo duxisse probatur uxorem. Justus Justinæ pater, cum esset Piceni judex Constantii temporibus, vidit in somnis quoniam ex dextro femore imperialem purpuram genuisset. Cumque visio per multos recitaretur, ad Constantii aure usque pervenit. At ille considerans somnium, tanquam imperator ex eo nasceretur, mittens occidit Justum. Cujus filia Justina, cum orphana remansisset a patre, virgo permansit. Posteriore vero tempore pervenit ad Severæ notitiam, ad quam frequentius veniebat, et amabatur; ita ut etiam cum ea balneis uteretur.

A Cumque Severa secum lavantem Justinam diutius inspexi set, pulchritudine virginis obligata est, et dixit imperatori quia sic speciosa esset virgo Justina, ut etiam ipsa, licet esset mulier, ejus tamen amore sit capta. Verum imperator, ejus sermone concepto, Justinam ducere tractabat uxorem; non tamen Severam abjicere, ex qua Gratianus fuerat natus, quem paulo ante firmarat imperatorem. Legem itaque protulit publice per civitates proposita sancientem, ut liceret volentibus habere duas uxores. Cumque posita lex haberetur, Justinæ ipse conjunctus est: ex qua natus est Valentinianus junior et filia tres, Justa, Grata et Galla; quarum duæ quidem in virginitate manserunt, Gallam vero postea major Theodosius imperator duxit uxorem; ex qua Placidia filia noscitur ei esse progenita. Nam Arcadium et Honorium ex Flacilla priore conjugè habuisse cognoscitur. SOCRATES, *lib. iv, cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 31, p. 248.*

CAPUT XII.

Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece avocaverit.

Interea Valens in Antiochia Syriae degens, consubstantialitatis cultores vehementer insequabatur, nisi eum liber Themistii philosophi revocasset, in quo peroraverat quia eum esse non oporteret infestum, propter discordiam ecclesiasticorum dogmatum, quando etiam apud paganos ultra trecentarum sectarum differentia videretur, et unusquisque pro dogmate proprio in sententia diversa consisteret. Et si forte hoc Deo gratum potius esset, dum non facile cognoscitur, et diverso modo glorificatur; quatenus unusquisque amplius timeat, dum integritatem ejus scientiæ, vel quomodo, aut qualis, quantusque sit magis ignorat. His ergo Themistii ratiocinationibus aliquantulum mitior factus est imperator. SOCRATES, *lib. vi, cap. 36, p. 695.*

CAPUT XIII.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, et quomodo ad Gothos pestis Ariana pervenerit.

Non tamen omnino se ab indignatione suspendit, sed pro morte imponenda sacratissimis viris decernebat exsilia, donec ejus impetum causa hujusmodi reipublicæ removisset. Barbari trans Istrum constituti qui vocantur Gothi, civile bellum inter se duabus partibus commoverunt: uni præerat Fridigerus, alteri Athalaricus. Cumque prævaluisset Athalaricus, Fridigerus confugit ad Romanos, eorumque postulavit auxilium. Quo cognito, Valens præcepit Thraciæ militibus ut barbaris auxilia commodarent. Hoc solatio victus Athalaricus est, etiam fuga versus. Ob hanc ergo causam Fridigerus volens aliud beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata ejus religionis amplexus est. Unde hæcæus Gothi Ariani esse noscuntur. Tunc etiam Vulphilas Gothorum episcopus litteras Gothicas adinvenit, et Scripturas divinas in eam convertit linguam. Cum igitur non solum Fridigeri Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos

Arianorum supplicis tradidit, quos Ariani martyres nunc appellant. Non vero post multum denuo inter se barbari compacti, a vicinis gentibus Hunnorum deprædabantur. Expulsique de propriis, ad Romanorum loca confugiunt, servire potius volentes imperatori. Hoc dum cognovisset Valens, nihil futuri providens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus præparatum se contra omnes barbaros habere solatium; ac propterea milites de cætero negligebat, et eos qui dudum contra hostes laboraverant despiciens, etiam a collatoribus provinciæ per vicos et civitates pro unquoque milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa relevarat. Hoc ergo fuit initium ut illo tempore Romanorum republica calamitatibus subderetur. Barbari namque cum Thraciam **329** tenuissent læcenter Romanorum provinciam devastabant. Hæc audiens Valens, cum ab orthodoxorum exiliis non quiesceret, tunc tamen hæc se necessitate suspendit. Turbatus enim ab Antiochia Constantinopolim venit: unde etiam aliquantum Christianorum persecutio tunc cessavit. SOCRATES, *lib. iv, cap. 27 et 28. Edit. Christ. Vales. cap. 32 et 33, p. 250.*

Interea Valens imperator, dum Gothorum gentem commovisset ad prælium apud Bosphorum, tunc fatuus vices suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem solatia petens. At ille rescripsit quia religiosum non esset talem virum juvare, qui Deo rebellis existeret; sed magis esse justum ut ejus superbia sedaretur. Quod dum ille miserimus agnovisset, licet majori necessitate constrictus, non tamen a sua nimietate cessavit, sed Deo fuit et veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reversus est ab Armenia, vir optimus et pietate decenter ornatus. Hunc ei jussit Valens pscere dona quæ vellet. At ille quod decebat pium virum cogitare respondit; petiit enim non aurum, non argentum, non prædium, non cingulum, neque donum [*ms. Theod., domum*]; sed ut eis qui pro apostolica doctrina pericula sustinerant, una præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptam cognoscens, quæ illic tenebantur ascripta diripit, eumque alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, imperator, et habeto donum: aliud vero non potest. Intentionis meæ iudex est universorum iudex. Tunc ergo Valens transacto Bosphoro venisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commotus est: præparans bellum; deinde Trajanum cum expedita contra barbaros destinavit. Cumque remeasset ille devictus, derogabat Valens ei mollit'em, et causam timoris ascribens. At ille usus fiducia, viro fortissimo congruente: Non, inquit, imperator, ego sum victus: sed tu victoriam perdidisti, dum Deo resistis, et tuis solam barbaris facis potius opportuna: dum enim a te expugnatur, pro illis pugnat; et necesse est tibi sequi victoriam. An nescis quos ab Fretensis expulisti, vel quibus eas contradidisti? Hæc eodem Anthemius et Victor magistri militum sum professi; et imperatorem, ne tunc indignaretur, admonuerunt. Adit etenim Isaac monachus, ha-

Abentem cellulam illic, cum videret eum ingredientem ad pugnam, cum clamore dixisse: Quo vadis, imperator, qui pugnas adversus Deum, quem non habes adiutorem? Ipse enim contra te barbaros movit, quoniam et tu adversus eum blasphemias linguas plurimas excitasti, et qui ei psallunt a sacris donibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, et ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, et victoriam sine bello percipies. Si vero nihil horum sic agens pugnare contentis, experimento cognosces quam durum est contra stimulum calcitrare (*Act. ix, 5*). Nam neque revertaris, et exercitum vehementer amittes. Beiramon autem omni virtute clarus, universæ Scythiæ præsul, habens zelo fidei cor accessum, pro corruptione dogmatum et iniquitatibus quas contra sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit: clamans cum sacratissimo David: *Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam* (*Psal. cxviii, 46*). Qua tamen gratia barbari Ariano sint vitati languore narrabo. Tempore quo transeuntes Istrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc præsens [*ms. Lyr., præsul*] Eudoxius sugge sit imperatori ut ei Gothi communicarent. Dudum enim divinæ scientiæ radiis imbuti, apostolicis dogmatibus pascabantur. Communio, inquit, unius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans, a ducibus Gothorum exegit ut dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi vero dicebant paternam se mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas esset eorum episcopus (quem valde sequebantur, ejusque verba quasi leges immobiles æstimabant), hunc verbis pecuniisque flectens Eudoxius, egit ut barbari communionem amplecterentur imperatoris; sic decipiens eos, ac dicens certamen esse verborum, non differentiam dogmatum. Quamobrem hæcenus Gothi majorem quidem Patrem Filio dicunt: creaturam vero Filium nequaquam dicere patiuntur; licet hoc asserentibus communicare videantur. THEODORETUS, *lib. iv, cap. 23 et seqq. Edit. Christ. Vales. cap. 31 et seqq., pag. 695.*

CAPUT XIV.

De reversione Petri episcopi in Alexandriam, et de ejus morte, et de successione Timothei.

Hoc itaque tempore, imperatore ab Antiochia discedente, confortati sunt qui ab eo persecutionem patiebantur, et maxime Alexandrini; Petro quippe revertente de Roma cum litteris Damasi Romanæ urbis antistitis, confirmantis consubstantialitatis fidem, et Petri episcopi roborantis ordinationem. Quo facto, populus sumpta fiducia, Lucium expulit, et reduxit Petrum. Sed Lucius Constantinopolim navigavit: Petrus cum paucum vixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorum. SOCRATES, *lib. iv, cap. 30. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 254.*

CAPUT XV.

Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit devictus et mortuus.

Porro Valens imperator cum tricesima die Maii mensis sexto consulatu suo, et Valentianiani junioris secundo (*An. Dom. 378*), Constantinopolim venisset,

Invenit populum in mœstitia constitutum. Barbari A namque per Thracias discurrerent, etiam Constanti-
nopolens suburbana vastabant, non existente qui eis
resistere fortiter prævaleret. Qui dum usque ad muros
venissent urbis, afflicta civitas mormurabat; quasi
eos imperator illuc evocasset, dum nec resisteret, et
magis bella protraheret. Circenses ludi igitur age-
bantur, et illic imperatori clamabant: Da arma, et
nos pugnabimus. Hinc accensus imperator, undecima
die Junii mensis egreditur, interminatus pœnas se
pro injuriis, cum rediret, a Constantinopolitanis civi-
bus exacturum, et quoniam primitus videbantur Pro-
copio præbuisse solatium; ita ut civitatem aratro
vertere minaretur. Deduxit igitur cives usque ad
urbem Adriânopolim, quæ est in confinio Macedoniæ.
SOCRATES, lib. iv, cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. B
38, p. 254

Et, exercitu quidem præmisso, ipse in quodam
vico victoriam sustinebat. Porro milites, barbarorum
impetum non ferentes, alii fugiebant, alii **330** ne-

cabantur. Barbari autem venientes ad vicum ubi
Valens, agnita prodicione, latitare et se celare nite-
batur, immisso igne concremaverunt cum vico etiam
pietatis inimicum. THEODORETUS, lib. iv, cap. 31.
Edit. Christ. Vales. cap. 36, p. 198.

Qui terminum vitæ sortitus est nona die mensis
Augusti, eodem consulatu, id est quarto anno du-
centessimæ octuagesimæ nonæ olympiadis (An. Dom.
318). Aiunt enim aliqui eum igne consumptum, cum
in vicum fugisset quem barbari concremaverunt. Alii
vero ferunt, quia, mutato imperiali habitu, ad pe-
destrium venit exercitum; et cum equestres se tra-
didissent pugnare nolentes, in congressione univer-
sos pedestres repente confossos: ubi dicunt ipsum
quoque ignoto vulnere fuisse prostratum. Defunctus
est autem anno vitæ quinquagesimo. Qui cum fratre
regnavit annos tredecim, post fratrem vero tres.
Taliique sorte defunctus est. SOCRATES, lib. iv, cap.
31. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 255.

LIBER NONUS.

331 CAPUT PRIMUM.

Quia mortuo Valente Constantinopolim barbari de-
vastabant.

Igitur defuncto Valente, denuo barbari, usque ad
muros Constantinopoleos venientes, ejus suburbana
vastabant. Quapropter cives, quæ invenissent arma
portantes, hostibus ut poterant resistebant. Uxor
enim Valentis imperatoris, nomine Dominica, præ-
mia ex ærario publico bene pugnantis secundum
consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam
Saraceni præbuere solatia, quæ eorum regina, no-
mine Mavia, Romanis [Mss. et ed. V., Romanorum]
tæderata, direxerat. SOCRATES, lib. v, cap. 1,
pag. 259.

CAPUT II.

De benignitate Gratiani, et fidei rectitudine.

Porro Gratianus Valentiniani filius, cum dudum
patre defuncto Europæ scepra tenuisset, defuncto
Valente sine sobole, Asiæ quoque Libyæque regna
suscepit. Moxque pietatem, quam mente perceperat,
operibus demonstrabat, initiæque regni sui rerum
omnium Domino dedicavit. Scripsit itaque legem:
præcipiens ut expulsi pastores ad sua ovilia remea-
rent, sacræque basilicæ eis redderentur qui commu-
nionem Damasi sequebantur. Is enim Damasus Ro-
mance urbis episcopus, laude dignus, vir mirabilis,
semper ornatus, dicere facereque pro apostolicis
dogmatibus cuncta festinus, post Liberium governa-
cula suscepit Ecclesiæ. Direxit igitur imperator cum
hujusmodi lege etiam Saporem quemdam, tunc no-
minatissimum militiæ principem, et Ariane quidem
blasphemie prædicatores, veluti quasdam bestias,
divinis septis jussit expelli; optimis vero pastoribus
et sacris ovilibus universa restitui. Hoc ergo in uni-
versis provinciis decrevit observari. THEODORETUS,
lib. v, cap. 1 et 2, p. 199.

Gratianus itaque cum junioro Valentiniano regno
potitus, ab exilio revocatis omnibus, lege sancivit
ut unaquæque religio licenter sacra celebraret; so-
los vero ab ecclesiis prohibuit Eunomianos, Pho-
tinianos et Manichæos. SOCRATES, lib. v, cap. 2,
pag. 260.

CAPUT III.

C De contentione apud Antiochiam inter Paulinum et
Meletium facta, et de Apollinare Laodiceno ejusque
secta.

Tunc igitur in Antiochia, quæ præsidet Orienti,
contentio hujusmodi causa provenit. Pro apostolicis
dogmatibus laborantes, sicut jam dictum est, erant
divisi; et alii post calamitas irrogatas Eustathio,
Arianam abeminati vesaniam, apud semetipsos sa-
cra celebrantes, Paulinum habebant antistitem; alii
vero post ordinationem Euzoii, cum Meletio conven-
ientes, ejus doctrina fruebantur. Ad hæc autem
Apollinaris Laodicenus alterius partis sibi met præ-
sulatum assumpsit. Qui dum pietatis indueret vultum,
et apostolica se fingeret dogmata conservare; post
paululum manifestus hostis apparuit. De divina nam-
que natura adulterinis rationibus utebatur, gradus
332 quosdam generans dignitatum, et sacramen-
tum dispensationis imperfectum explanare præsu-
mens, animi inque rationalem, quæ corpus regit,
privatam salute confirmans. Si enim animam non
assumpsit secundum illius rationem Deus Verbum,
neque medicinam præbuit, neque honorem dedit;
sed corpus quidam terrenum ab invisibilibus virtuti-
bus adoratur; anima vero, secundum divinam ima-
ginem facta, in infer ora permansit, contumeliis in-
duta peccati. Qui plurima super hæc vesanus asse-
ruit. Aliquando etenim pariter confitebatur et ipse ex
sancta Virgine assumptam carnem, aliquando vero
eam cum Deo Verbo cœlitus descendisse, aliquando

eum ipsum factum carnem, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasque plurimas et inanes fabulas sacris promissionibus copulabat, quas in præsentem dicere superfluum judicavi. Talia siquidem ille dicens, non solum suos peste complevit, sed etiam quosdam nostrorum fecit hujusmodi lepra participari. Post paucum vero tempus, dum suum viderent opprobrium, et Ecclesie claritatem, pene cuncti reversi sunt, et communionem ecclesiasticam percipere meruerunt; non tamen priorem deposuere languorem, sed magis plurimos constantium latenter sauciaverunt. Ex hac ergo radice in Ecclesiis germinavit una carnis deitatisque natura, et ut divinitati Unigeniti passio copuletur; et alia quæcunque populis et sacerdotibus certamina genuerunt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tunc igitur veniente Sapere magistro militiæ, et ostendente principis legem, Paulinus quidem fatebatur se Damasi esse participem. Promittebat etiam Apollinaris, hoc ipso languore celato. Sacratissimus vero Meletius sub quiete degens, illorum certamina devitabat. Porro Flavianus sapientissimus tunc in ordine presbyterii constitutus, primo quidem veniente magistro militum, ita ad Paulinum locutus est: Si communionem Damasi, o amice, sectaris, ostende nobis dogmatum tuorum aperte consortium; ille namque dum unam Trinitatis substantiam confitetur, tres subsistentias prædicat in aperto; verumtamen e diverso subsistentias perimis Trinitatis: ostende itaque dogmatum concordiam, et suscipe secundum leges ecclesias [Ms. Lyr., secundum leges ecclesiasticas]. Cum ergo illum his sermonibus objurgasset, conversus Apollinaris dixit: Admiror te, o amice, sic impudenter veritati resistere, cum aperte noveris quoniam laudabilis Damasus perfecte naturam nostram a Deo Verbo dicit assumptam: tu vero contraria fatearis. Mentem namque nostram salute fraudas. Si autem false loquimur, te forsitan accensantes; vel nunc novitatem a te natam denega, et Damasi amplexus doctrinam, sectam suscipe venerandam [Ms., septa veneranda] veritatis. His itaque rationibus sapientissimus Flavianus illorum fiduciam ita redarguit. Porro Meletius omnium mansuetissimus, omnium tranquillissimus atque modestus, Paulino dixit: Quoniam et mihi harum ovium curam commisit Dominus, et tibi similiter aliarum, suscipe hanc sollicitudinem, et communica alterutris sub dogmate pletatis. Jungamus amice greges, et solvamus de præsulatu contentionem: communiter pascentes oves, curam earum communiter offeramus. Si autem de sede certamen est, ego etiam hanc contentionem conabor expellere. In sede sacrum ponatur Evangelium, et ex utraque nos parte sedeamus. Et si quidem prius ego terminum vitæ suscepero, solus eris antistes; si vero hoc tibi prius evenerit, ego rursus gregis habebō curam. Cum hæc ergo Meletius cum omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere non sensit. Tunc magister militiæ, iudex utrorumque verborum, ecclesias Meletio tradidit. Paulinus autem aliarum ovium permansit antistes. Verum Apollinaris præsulatu Ecclesie nudatus, novitatem doctrinæ suæ

A aperta impudentia prædicabat, et ducentem semetipsum ostendit hæreseos, et ipse quidem in Laodicea cerebro morabatur. In Antiochia vero jam prius Vitalem ordinaverat, vita quidem optima decoratum, et apostolicis dogmatibus enutritum [Ms. Lyr., eruditum], postea tamen hoc languore perrefectum. Porro sacratissimus Meletius Diodorum illum cuius jam meminimus, qui sub hac tempestate nimis asperissima, Ecclesie navem sine submersione servaverat, Tarsensium pastorem constituit, eique Ciliciæ gentis curam commisit: Apameiæ vero pontificalem curam Joanni dedit; qui licet genere ac nobilitate fulgebat, tamen progenitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo et sermo decorabat et vita. Is itaque tempore tempestatum confidelium suorum numerum gubernavit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem sacratissimus Meletius ad alia certamina destinavit. Nam dum agnovisset Germaniciam Eudoxii peste corruptam, hunc ibi tanquam sapientissimum medicum destinavit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, et divinis dogmatibus farcinatus [Ms. Lyr., saturatus]. Quamobrem spe sua fraudatus non est. Usus namque dono spiritualis doctrinæ, lupos mutavit in oves. Porro magnus Eusebius de exilio remeans, Acacium summæ claritatis virum in Beroea ordinavit episcopum, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conversatio hæcenus decantatur; Eubium in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Aient enim quia etiam Eulogium, qui pro apostolicis dogmatibus fuerat decertatus et in Antiochia cum Proogene missus exilio, Edessæ ordinasset episcopum. Barses enim sacratissimus, jam de præsentem luce migraverat. Sanctus vero Eusebius ultimum episcopum Marin in civitate Dolicha fecit. Hæc enim parva civitas vesaniam tunc obtinuerat Arianam. Ubi dum accessisset Eusebius, ut Marin, virum plurimis virtutibus decoratum, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Ariana peste completa, tegulam de tecto demisit, qua ejus caput valde contrivit, isque post paululum ad vitam meliorem de hac luce migravit. Qui moriens, præsentem jurejurando constrinxit ut ab ea quæ hoc fecisset nullo modo pœnas exigent, imitatus Dominum suum, qui pro crucifigentibus ait: *Pater, dimitte eis; non enim sciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34); simul et conservum Stephanum, qui post multos lapidum jactus clamabat: *Domine, ne eis statuas hoc peccatum* (Act. vii, 59). Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et quæ Thraciæ barbaros evitavit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit; sed martyrii coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reversionem episcoporum. THEODORETUS, lib. v, cap. 3. Edit. Christ. Vales. cap. 2 et 3, p. 200.

333 CAPUT IV.

De Theodosii ducatu, et quomodo a Gratiano imperatore fuerit ordinatus, et ad Orientale missus imperium, orthodoxis profuerit, et retruserit hæreticos.

Porro Gratianus Thraciam barbaros vastare cognoscens, Italia relicta, in Phœnicem [Ed. Frob. et Niv., Pæoniam vel Panoniam] venit. Ea tempestate

Theodosius tam propter parentum nobilitatem quam pro fortitudine propria nominatissimus habebatur; et ob hanc causam invidia similium iudicium fatigatus, in Hispania morabatur, ubi et ortus fuerat et nutritus. Cumque imperator quid faceret hæsiteret; quippe cum barbari elevati victoria inexpugnabiles esse viderentur, ducatu Theodosii pugnam credidit terminari: repente siquidem eum ab Hispaniis evocans, et magistrum militum esse denuntians, cum expeditu ad barbaros destinavit. At ille fide mucitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quo dum venisset, vidissetque barbaros, exercitum ordinavit ad pugnam. Congressione vero facta, impetum barbari non ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi vero fortiter sequebantur. Immensaque caedes tunc facta est barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisque latenter transeuntibus Illustrum, mox dux optimus exercitu disperso per vicinas urbes, ipse velociter remeavit ad principem, ita ut ipse triumphorum suorum nuntius exstisset. Quod tamen nec ipsi imperatori, dum miraretur factum, credibile videbatur. Invidi siquidem etiam fugisse eum dicebant, et exercitum perdidisse. At ille derogantes sibi petiit dirigi, qui viderent hostium multitudinem peremptorum. His verbis imperator flexus, direxit qui res actas inspicerent, eique renuntiarent. Porro dux optimus inter hæc divinam visionem vidit, et ab ipso Deo aperte sibi monstratam. Conspexit enim in somnis quia sanctus Meletius Antiochenæ civitatis antistes, chlamydem sibi vestiret imperialem, et corona caput ornaret. Hæc cum nocte vidisset, cuidam mane retulit amicorum [*Ed.*, clericorum]. At ille clarum esse somnium dixit, et nihil ænigmaticum, nihil dubium continere. Cumque pauci omnino transissent dies, qui pro victoriæ inspectione missi fuerant remearunt, p̄emptaque hostium multa millia narraverunt. Quamobrem lætatus princeps, Theodosium fecit imperatorem. THEODORETUS, *lib. iv, v, vi, p. 203.*

Consulatu Ausonii et Olibrii (*An. Dom. 379*), sexta decima die Januarii mensis. SOCRATES, *lib. v, cap. 2, p. 260.*

Traditaque ei sceptrorum parte Valentis, ipse rusus ad Italiam rediit, et illum ad regna collata transmisit. Mox igitur ut imperium sumpsit, præ omnibus de concordia Ecclesiæ cogitavit, et uniuscujusque præsulatus episcopos Constantinopolim convenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena contagio; nam Occidentis liber ab hujusmodi languore permansit. Constantius enim senior, filius Constantini majoris, et Constans junior, paternam fidem integram servaverunt. Rursus etiam Valentinianus imperator Hesperix inviolatam custodivit fidei pietatem. Orientis autem tractus multifariam hujusmodi labe completus est. Arias enim Alexandrinæ presbyter civitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eusebius, Patrophilus et Actius, Paleschini, et Paulinus atque Gregorius, Phœnicæ, et Laodiceensis Theodolus [*Ms. Santhod.*, Theodolus], eamque bis Geor-

gius, post quos etiam Athanasius et Narcissus, Cilices, et alii plurimi male jactata semina nutriverunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperato Constantius atque Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subjacentes impero Constantinopolim congregari præcepit episcopos. THEODORETUS, *lib. v, cap. 6, p. 205.*

CAPUT V.

Quomodo Macedoniani denuo ab orthodoxis divisi sint.

In erea Macedoniani, post legationem ad Liberium destinatam, aliquanto tempore sine discretione communicabant ipsi et his qui ab initio definitionem fidei Nicænæ susceperant. Cumque lex principis Gratiani licentiam religionibus, sicuti vellent, communicare præbuisset, denuo sunt divisi; congregatique in Antiochia, statuerunt vocem consubstantialitatis amovendam, et venerantibus Nicænæ fidem non esse communicandum. Sed plurimi, videntes eorum varietatem, recesserunt ab eis, et consubstantialitatis sectatoribus sunt uniti. SOCRATES, *lib. v, cap. 4, pag. 261.*

CAPUT VI.

Quomodo Theodosius imperator Thessalonice baptizatus sit.

Cumque Theodosius bello barbaros superasset, et illi Romanos amicos habere deprecarentur, causa fœderis acceptis obsidibus, Thessalonicam venit. Ubi dum in ægritudinem incurrisset, ab Acolio ejus civitatis episcopo baptizatus est, licet a progenitoribus Christianum dogma et fidem Nicæni concilii sequeretur. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 4, p. 707.*

Tunc igitur baptizari cupiens propter infirmitatem, Thessalonicensium requisivit episcopum, cujusnam fidei esset. Quo respondente quoniam Ariana pestis in Illyricum non valisset accedere; sed inviolatam ab initio fidem Nicæni concilii conservarent, ille libenter ejus verba suscipiens, baptizatus atque ab ægritudine liberatus est. SOCRATES, *lib. v, cap. 6, p. 262.*

CAPUT VII.

Professio Theodosii de fide.

Cogitans igitur imperator quia melius esset pronuntiare subjectis cujus esset fidei, ne videretur vim facere, si quemquam subito invitum ad cultum religionis impelleret, legem e Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, ut veluti de quadam civitatis arce omnibus subjectis, aliisque civitatibus indicante scriptura, fieret manifesta. Cujus legis verba sunt hæc:

334 Imp̄p. Gratianus, Valentinianus, et Theodosius Augg. ad populum urbis Constantinopolitanæ.

Cunctos populos quos clementiæ nostræ regit temperantiam, in tali volumus religione versari quam divinum Petrum apostolum tradidisse Romanis religio usque nunc ab ipso insinuata declarat, quamque pontificem Damasum sequi claret, et Petrum Alexandria episcopum, virum apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum apostolicam disciplinam evangeli-

eamque doctrinam, Patris, et Filii, et Spiritus sancti A unam Deitatem, sub pari majestate et sub pia Trinitate, credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum catholicorum nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes vesanosque judicantes hæretici dogmatis infaniam [ed. V., insaniam] sustinere, divina primum vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cælesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Data in eand. Martias, Thessalonicæ, Gratiano quinto et Theodosio Augg. coss. (An. Dom. 380).

Hæc sancimus post paululum Constantinopolim venit. SOZOMEN., lib. vi, cap. 4, p. 708.

CAPUT VIII.

De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato

Tunc igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum episcoporum in Constantinopolim transmutatus, intra civitatem in parvo oratorio sacra celebrabat. Cui loco postea principes basilicam maximam copulantes, eam vocaverunt Anastasiam. SOZOMEN., lib. vii, cap. 5, p. 708.

CAPUT IX.

De basilica sanctæ Anastasiæ.

Quæ non solum pectritudine et magnitudine, verum apertissima apparitione Dei noseitur illustrari. Illic enim divina virtus in somnis, et aperte, plurimis et frequenter multisque languentibus, et interim in rerum periculis constitutis, subvenisse dignoscitur, ita ut crederetur ab aliquibus sanctam Mariam, Christi Matrem Virginem hanc esse; cum tali namque habitu multis ostenditur. Quam basilicam ideo C Anastasiam vocant, sicuti recr, eo quod dogma Nicæni concilii in Constantinopoli, quasi jam mortuum, eo loco expositionibus Gregorii resurrexit. Ego tamen audivi quosdam veriloquos retulisse, dum populus illic congregaretur ad missas, mulierem prægnantem de superiore porticu cadentem defunctam fuisse; tuncque communi oratione facta super eam, revivisse, et cum partu salvatam esse. Quam ob rem nimis inopinabile Anastasiæ nomen, id est resurrectionis accepit. SOZOMEN., lib. vii, cap. 5, p. 708.

CAPUT X.

Quomodo Theodosius ab Ecclesia Constantinopolitana Arianos repulerit.

Gregorius itaque vir eloquentissimus ac venerandus, agnoscens aliquos murmurare, eo quod esset ex D alia civitate, adveniente principe, Constantinopolim habitare declinabat. Imperator tamen, dum in tali statu invenisset Ecclesias, cogitabat quemadmodum pacificaret omnes, et cunctas augeter Ecclesias. Mandavit ergo repente Demophilo, qui tunc Arianiæ religioni præsidebat: Si vis, inquit, credere secundum Nicæni dogma concilii, unatur populus et suscipiat pacem. Cumque ille propositionem hujusmodi refugisset, tunc imperator: Si pacem, inquit, concordiamque declinas, fugere te etiam a sacris basilicis ego præcipio. Hæc audiens Demophilus, et cogitans quæ grave esset potioribus resultare, convocans in ecclesiam plebem, et surgens in medio eunctorum, hæc per se subjectis verba locutus est: Fratres,

scriptum est in Evangelio: Si persecuti vos fuerint, ex ista civitate fugite in aliam (Matth. x, 27). Quia igitur imperator ecclesiis opus habet, scitote crastina nos collectam foris urbem celebraturos. Hæc cum dixisset, egressus est: non tamen sic intelligens Evangelii verba quemadmodum dicta sunt. Illic enim præcipitur ut fugientes habitationem mundanam, Jerusalem requirant supernam. Egressus ergo de civitate ante portas, conciliahula celebrabat. Cum quo simul exiit Lucius Alexandria pulsus, quia tunc apud Constantinopolim morabatur. Sic itaque Theodosii concordiam non ferentes, post quadraginta annos ecclesias quas vi tenuerant reliquerunt. Egressi de civitate quinto consulatu Gratiani, et Theodosii primo (An. Dom. 380), mense Novembri. Quo facto, Nicæni fidei sectatores ecclesias receperunt. SOZOMEN., lib. v, cap. 7, p. 263.

CAPUT XI.

De Eunomii calliditate.

Igitur cum Eunomius Valentis temporibus a suis clericis recessisset, apud semetipsum in Bithynia morabatur, vir callidus et dicendi peritus, multusque populus concurrebat ad eum: alii experiri volentes, alii audire quæ diceret. Hujus fama pervenit ad principem; cum quo ipse quoque voluit habere sermonem: sed Augusta Flacilla precibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, et Nicæni dogmatis jura sub integritate servabat, timuitque ne, ut assolet, eloquio viri callidi captus imperator, facile in sectam ejus incurreret. SOZOMEN., lib. vii, cap. 6, p. 710.

CAPUT XII.

De concilio Constantinopolitano contra Macedonianos.

Interea cum episcopi centum et quinquaginta fuissent apud Constantinopolim congregati, 335 præcepit imperator ut nullus proderet quis esset maximus ille Meletius. Volebat enim ex memoria sui somnii virum illum sibi nec indicari; cum ergo omnis illa multitudo pontificum regiam introisset domum, relictis omnibus ad magnum currit Meletium, et veluti quidam filius patris amator, post multum tempus paterna visione positus, amplectebatur eum, et simul osculabatur oculos, labia, pectus, et caput, dextramque qua eum in somnio coronaverat, insinuavitque illi quam viderat visionem. Cumque etiam ceteros congrue salutasset, rogavit tanquam Patres ut de rebus præsentibus cogitarent (THEODORETUS, lib. v, cap. 7, p. 206). — et ut in urbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus. Et cum speraret posse Macedonianos uniri, etiam eorum convocavit episcopos. Convenerunt ergo de consubstantialitatis fide Timotheus Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiam in consubstantialitatis dogma consentiens, Meletius Antiochiæ, et Acholus Thessalonicæ, alique plurimi; ita ut centum et quinquaginta numerus impleretur. Macedonianis vero præerat Eleusius Cyzici, et Lampsaci Marcianus; erantque simul triginta sex, quorum plurimi esse videbantur de civitatibus Hellesponti. Convenerunt ita-

que consulatione Eucharîi et Evagrii (*An. Dom. 381*), A
 mense Maio. Igitur imperator et episcopi partis ejus
 laborabant ut Eleusius ejusque sequaces unirentur Ec-
 clesie: commemorantes eis legationem quam mise-
 rant ad Liberium, tunc Romanæ urbis episcopum,
 per Eustathium, et quia dudum sponte ei communi-
 cassent; nec esset sine pudore, ut subito bene prius
 placita permittarent. At illi ejus monita apertaque
 convicia parvipendentes, elegerunt sequi potius Aria-
 nam pestem quam consubstantialem dicere Trinita-
 tem. Hæc fatentes de Constantinopoli sunt egressi,
 et scribebant alterutris ne quis eorum in Nicæni concilii
 dogmate consentiret. SOCRATES, *lib. v, cap. 8,*
p. 264.

CAPUT XIII.

*De ordinatione Maximi Cynici ejusque depositione, et
 ordinatione recta Nectarii, et de canonibus in ea
 synodo constitutis.*

Gregorius itaque, qui tunc Constantinopolitanam
 regebat Ecclesiam, Nazianzum remeare tendebat.
 Pro quo cum episcopatus Constantinopolitanæ vac-
 caret Ecclesie, Timotheus Alexandrinus, Petri succes-
 sor, Maximum quemdam Cynicum ordinavit episco-
 pum, cum nuper totondisset eum. Is enim erat etiam
 Apollinaris vesania fœcinatus. Sed non pertulerunt
 hoc malum viri sanctissimi Constantinopoli congregati.
 Et dum Ægyptii maxime se pro ejus ordina-
 tione separassent, sacra officia cum Gregorio cele-
 brabant. At ille graviter ferens rursus factam divi-
 sionem, exorabat universos ut laude dignum virum
 quærerent, quem pontificem ordinarent. Tunc illi
 ejus verbis acquiescentes, Nectarium generis nobilitate
 decoratum constituerunt Constantinopolitanæ
 civitatis episcopum; Maximum vero Apollinaris con-
 tagio laborantem, nudatum pontificali dignitate pro-
 jecerunt. THEODORETUS, *lib. v, cap. 8, p. 206.*

Tunc etiam regulam protulerunt ut Constantino-
 politanus episcopus haberet honoris privilegia post
 pontificem Romanum, eo quod sit nova Roma. Fir-
 maveruntque rursus Nicænam fidem, et patriarchas
 constituerunt, distribuentes provincias, ut episcopi
 uniuscujusque diœcesis ad Ecclesias non irent ex-
 traneas. Hoc enim primitus propter persecutionis
 tempus indifferenter agebatur. Distribuerunt itaque
 Nectario quidem maximam civitatem et Thraciam;
 Ponticam vero diœcesim Helladio, qui post Basili-
 um fuit; Cæsariæ Cappadociae Gregorio Nysseno,
 Basilii germano; Troilo quoque Melitenæ Armeniæ
 jus patriarchæ dederunt; Asianam vero diœcesim
 Iconii Amphilocheus est sortitus; Optimus autem
 Antiochiæ Pisidiæ; Ægyptum quoque Timotheo
 Alexandrino distribuerunt. Porro Ecclesiarum orien-
 talium gubernationem ejus præsulibus commiserunt
 Pelagio Laodiceno et Diodoro Tarsi, Antiochenæ
 Ecclesie privilegia reservantes, quæ tunc Meletio
 præsentem dederunt. Definierunt pariter, ut si quid in
 provincia qualibet emergeret, provinciæ concilio fi-
 niretur. In his omnibus summ præbuit etiam imperator
 assensum. SOCRATES, *lib. v, cap. 8, p. 265.*

Parvo siquidem tempore transeunte, sanctus qui-
 dem Meletius est defunctus, et ab omnibus sapien-
 tibus cum præconiis maximis est æpultus. THEODO-
 RETUS, *lib. v, cap. 8, p. 206.*

Æstate vero sequente, rursus plures episcopi ad
 Constantinopolim pro causis ecclesiasticis sunt re-
 versi, ubi occidentalium episcoporum synodicam
 susceperunt epistolam, invitantem eos ad Romam,
 ut illic maximum celebraretur concilium. Sed illi
 quidem profectionem, quasi nihil habituram lucri,
 refugerunt; verum litteras direxerunt Damaso cæ-
 terisque præsulibus, quas pro clariori utilitate sub-
 dere necessarium judicavi. THEODORETUS, *lib. v,*
cap. 8, p. 207.

CAPUT XIV.

B *Epistola Constantinopolitani concilii ad papam D. ma-
 sum et occidentales episcopos.*

Domini honorabilibus atque venerabilibus fratribus
 et ministris Damaso, Ambrosio, Brittonio, Val-
 leriano, Acholio, Basilio et reliquis sanctis episco-
 pis in maxima Roma collectis, sancta synodus or-
 thodoxorum episcoporum congregatorum in maxima
 civitate Constantinopoli, in Domino salutem.

C Velut ignorantibus vestre reverentiæ insinuare atque
 narrare multitudinem passionum ab Ariana potentia
 nobis sæpius illatarum, forsitan supervacuum est.
 Non enim ita negligere vestram credimus sanctita-
 tem, ut adhuc ægeatis discere, quos certum est con-
 dolere. Sed neque tales nos constrinxere tempe-
 stes, ut pro sui parvitate latere potuissent. Neque
 tempus persecutionis est novum; sed adhuc memo-
 riam servat antiquam, non solum in his qui passi
 sunt, sed etiam in eis qui participes sunt illorum
 quorum proprias indicant passiones. Hesterni enim,
 ut ita dicamus, aut hodie exsiliorum vinculis reso-
 luti, post innumeras tribulationes ad Ecclesias pro-
 prias sunt reversi. Aliorum vero in exilio defuncto-
 rum funera revocata sunt. Quidam vero etiam ab
 exilio **336** remeantes, et ferventi hæreticorum fu-
 rore detenti, amariora quam in exilio in propriis
 sunt perpassi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus
 Stephanus. Alii diversis macerati sunt suppliciis,
 adhuc stigmata Christi et vulnera in suo corpore
 circumferre noscuntur. Pecuniarum vero dispendia,
 honoris ademptiones, singulorumque confiscationes
 et machinamina, injurias atque vincula, quis nume-
 rare valebit ad singula? Omnes enim tribulationes
 vere super nos multiplicatæ sunt ultra numerum.
 Juste quidem, quoniam valde peccavimus. Aut certe
 clemens Dominus passionum multitudine nos voluit
 exercere. Propter hæc itaque gratias Deo referimus:
 quia et per tantas tribulationes servos corripit suos,
 et secundum multitudinem miserationum suarum de-
 duxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tem-
 pus et labor maximus necessarius fuit, quatenus
 emendatio proveniret Ecclesiarum; ut, tanquam pro
 longa ægitudine, diligentia paulatim adhibita, pris-
 cam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim modo
 putabimur persecutionibus acerrimis liberari, et Ec-

missas, aliquo tempore ab hæreticis detentas, denuo
 reparare. Verumtamen graves adhuc nobis sunt
 hi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis
 pennis oves abipiunt: collectas facere contendentes,
 penulas contumaces, et in nullo segnes ad Ec-
 clesie resonare. Erat tunc, sicut diximus, neces-
 sariam hinc opus tempus. Quia tamen fratronam
 circa nos charitatem ministrantes, synodum in Ro-
 mana urbe Dei voluntate fecistis, et nos illic tan-
 quam mensura probata, literis Deo amabilis princi-
 pis evocasti: ut quantum tunc ad tribulationes soli
 sumus amati, nunc sub imperatorum pia concordia
 non sint nobis regredis; sed etiam nos vobiscum,
 secundum apostolicam vocem (1 Cor. iv, 8), con-
 cooperemus. Una res quidem postea fuit, si esset possi-
 bile ut omnes nostras simul relinquentes Ecclesias,
 desiderio utri jugeremur. Quis enim nobis dabit
 penas sicut columbæ, ut volumus, et apud vos re-
 quiescamus (Psal. lxxv, 7)? Sed quoniam hoc omnino
 non datur Ecclesiis, neque imper inchoata, resque ni-
 mis erat plerumque impossibilis: quia concurreramus
 in urbem Constantinopolitanam causa litterarum ad
 nos praterite urbe directarum a vestra charitate
 prout Aquileiense concilio ad Deo amabilem impe-
 ratorem Theodosium, propter hanc solummodo cau-
 sam usque ad Constantinopolim properati, et de hac
 tantummodo synodo ferentes consensum episcopo-
 rum qui per provincias permansere. Majoris vero
 perfectionis neque speramus opus, neque præaudi-
 mus omnino, antequam Constantinopolim venire-
 mus. Super hæc autem iudicium augusto tempore
 faciente, neque preparare nos valentes ad longam
 perfectionem, acque universos communicatores no-
 stros, in provinciis positos commone, et eorum
 consensum sumere prævaluimus. Quoniam igitur
 hæc et alia multa plurimorum adventum prohibere
 videbantur, quod erat secundum effectum [ed., se-
 cundum, ad effectum] rerum, et vestre circa nos
 charitatis ostensionem, hoc egimus: reverendissi-
 mos atque charissimos fratres et coadministratores no-
 stros episcopos Cyrillum, Eusebium et Priscianum
 usque ad vos laudare et hoc exstantes, per vios
 et vestram voluntatem pacificam et intentionem ha-
 bentem unitatis ostendimus, zelumque nostrum quem
 pro saluberrima fide gerimus, indicamus. Nos etenim
 persecutiones, sive tribulationes, sive minas
 imperiales, sive crudelitas iudicium, sive quasilibet
 alias tentationes hæreticorum, libenter suscipimus
 pro evangelica fide, quæ in Nicæa Bithynia a trecentis
 decem et octo Patribus roborata agnoscitur.
 Hanc enim et vobis, et nobis, et omnibus qui non
 subvertunt verbum veræ fidei, complacere confidi-
 mus, quam sanus antiquissimam existere, et æqua-
 lem baptismatis, docent inque nos credere in no-
 mine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Divinitatem
 quippe, et unitatem, atque substantiam unam Patris,
 et Filii, et Spiritus sancti credimus, et æqualem
 honorem ac divinitatem, et imperium coæternam, in
 tribus persecutissimis subsistentibus, seu tribus per-
 secutis personis; ut neque Sabellini languor habeat

locum confusione subsistentiarum aut percensione
 proprietatum; neque Eunomianorum, et Ariano-
 rum, et Pneumatomachorum, illi est Spiritui resistentium,
 blasphemia prævaleat; substantia videlicet
 secundum illos, aut natura, aut divinitate divisa, et
 increata consubstantiali, et coeternæ Trinitati pos-
 trema quedam vel creata, vel alterius substantiæ
 natura detur. Inhumanationis vero Christi se mo-
 nem sine aliqua violatione servamus, neque sine
 anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis
 dispensationem suscipientes; sed totum scientes
 perfectum quidem ante sæcula existere Dei Ver-
 bum, perfectum vero hominem in novissimo dierum
 propter nostram salutem factum. Igitur quæ de fide
 a nobis aperte prædicantur, velut in summa hæc
 esse noseuntur: de quibus amplius instrui poterit-
 tis, si et totum in Antiochia factum a synodo ibi
 constituta dignemini legere, et quod anno superiori
 in Constantinopoli ab universali synodo cognoscitur
 esse prolatum: in quibus latius fidem professi su-
 mus, et contra novitates hæresum nuper exortas
 anathemata ex scripto protulimus. De dispensatio-
 nibus autem particularibus Ecclesiarum antiqua,
 sicuti nostis, sanctio tenuit, et definitio sanctorum
 Patrum in Nicæa convenientium secundum unam-
 quamque provinciam; et si pontifices voluerint, qui
 cum eis vicini propter utilitatem celebrent o di-
 visiones: quibus rebus consequenter et cæteras eccle-
 sias apud nos ædificari cognoscite, et insigiam ec-
 clesiarum hæc approbasse sacerdotes. Porro Con-
 stantinopolitanæ urbis novellam, ut ita dicamus,
 Ecclesiam, velut ex ore leonibus hæreticis suffossam
 blasphemis abstraximus; et per misericordias Dei
 reverendissimum et Deo amabilem Nectarium epi-
 scopum ordinavimus coram universali concilio cum
 communi concordia, sub aspectu etiam Deo amabilis
 imperatoris Theodosii, universique cleri, cuncta de-
 cernente pariter civitate. In seniore autem et vere
 apostolica Ecclesia Antiochiæ Sarræ, in qua prius
 venerabile Christianorum appetitum est nomen,
 reverendissimum et Deo amabilem episcopum Fla-
 vimum, de universa provincia et orientali diocesi
 concurrentes, regulariter ordinarunt, omni Ecclesia
 pariter decernente, et quasi sub una voce hunc ho-
 norante virum. Quam ordinationem, tanquam lega-
 lem suscepit commune concilium. In matre vero
 cunctarum Ecclesiarum Hierosolymis constituta,
 reverendissimum et Deo amabilem Cyrillum epi-
 scopum esse significamus; qui regulariter olim a pro-
 vincialibus ordinatus, 337 plurima propter Aria-
 nos diversis temporibus contamina passus est. His
 igitur iam legitime et canonice apud nos gestis,
 etiam vestram reverentiam congaudere deprecamur;
 spiritualliter intercedente dilectione, et timore domi-
 nico, per quæ [ms. quem] humana removelur offen-
 sio et Ecclesiarum ædificatio præponitur universis.
 Sic etenim verbo fidei concordante, et Christiana in
 nobis secharitate firmata, cessavimus dicere quod re-
 prehendebat Apostolus: Ego quidem sum Pauli, ego
 vero Apollo; ego autem Cepha (1 Cor. i, 12); dum

omnes videlicet appareamus [ms. *Lyr.*, videamur] Christi, qui in nobis divisus non est. Et si sine schismate corpus Ecclesie, Deo adjuvante, servemus, cum fiducia ante Domini tribunal astabimus.

Hæc contra Arii, et Aetii, Eunomique, vesaniam, nec non contra Sabellii, Photini, Marcelli, Pauli Samosatani et Macedonii, conscripserunt. Similiter autem et Apollinaris novitatem palam abdicaverunt, dicentes, Inlumanationes vero Domini sine violatione servamus; neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Porro Damasus omni laude dignissimus, agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicavit. Et hoc Orientem gubernantibus episcopis litteris propriis indicavit, quas curavi subter adnectere. THEODORETUS, *lib. v, p. 208.*

CAPUT XV.

Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum.

Quoniam apostolicæ sedi reverentiam debitam charitas vestra distribuit, vobis plurimum, charissimi filii, præstitistis. Nam licet Ecclesie in qua sanctus apostolus residens docuit quodammodo nos gubernacula, quæ suscepimus, teneamus, tamen profiteamur nos honore minores esse, et propterea omni modo festinamus, ut ad gloriam ejus beatitudinis pervenire possimus. Scitote igitur quia dudum Timotheum profanum, ineruditum, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio ejus dogmate condemnavimus, nec ultra concedimus ejus reliquias qualibet ratione de cætero prævalere. Si autem adhuc ille serpens antiquus, semel et secundo percussus, ad poenam propriam reviviscit; quique extraneus ab Ecclesia est mortiferisque venenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tanquam pestiferam declinate corruptionem, quatenus vos memores apostolicæ fidei, quæ præcipue in urbe Nicæna a Patribus ex scripto prolata est, firmo gradu stabiles in fide et immutabiles perduretis; et non vaniloquia et exterminabiles quæstiones ab isto audire patiamini clericos vestros aut plebem. Jam enim semel formam dedimus (*Ed. V.*, didicimus), ut qui semetipsum cognoverit Christianum, illud servet quod ab apostolis noscitur esse contradictum, dicente sancto Paulo: *Si quis vobis annuntiaverit præter id quod accepistis, anathema sit (Galat. 1, 9).* Christus enim Filius Dei, Dominus noster, humano generi per propriam passionem salutem plenissimam condonavit, ut totum hominem delictis obnoxium peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in deitate sive in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, gehennæ semetipsum filium demonstravit. Cur itaque rursus a me quæritis damnationem Timothei? Qui et hic judicio apostolicæ sedis, præsertim quoque Petro Alexandrinæ civitatis episcopo, cum Apollinari suo doctore damnatus est, et in die judicii tormenta de-

bitaque supplicia sustinebit. Si vero quibusdam levioribus ille suadet, veluti quamdam spem habens, qui veram spem in Christi confessione mutavit, sciant, se cum isto similiter perituros, cum quo ecclesiasticæ regulæ resoltabunt. Deus vos incolymes custodiat, filii charissimi. THEODORETUS, *lib. v, cap. 10, p. 212.*

CAPUT XVI.

Statuta sedis apostolicæ contra diversas hæreses.

Vel, secundum ms. Santheod.

Professio catholicæ fidei quam papa Damasus destinavit ad Paulinum episcopum in Macedonia, qui fuit in Thessalouica.

Sed etiam alia quædam in eminentissima Roma colligentes, contra diversas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessaria subdere judicavi.

1. Quoniam post Nicænum concilium talis error exortus est, ut quidam dicere profano ore præsumant, sanctum Spiritum per Filium fuisse factum, anathematizamus eos qui non cum omni prædicant libertate cum Patre et Filio sanctum Spiritum unius ejusdemque substantiæ atque potestatis existere.

2. Similiter autem anathematizamus et eos qui errorem Sabellii sunt secuti, eundem dicentes Patrem esse quem Filium.

3. Anathematizamus Arium et Eunomium, qui simili impietate, licet verbis discrepent, Filium tamen et Spiritum sanctum creaturam esse confirmant.

4. Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariano radice derivati, non impietatem, sed vocabulum mutaverunt.

5. Anathematizamus Photinum, qui Hebionis hæresim renovans, Dominum nostrum Jesum Christum solum ex Maria confitetur.

6. Anathematizamus etiam eos qui duos filios esse profitentur: unum ante sæcula, et alium post carnis assumptionem ex Virgine.

7. Anathematizamus et hos qui pro rationali anima confirmant quia Dei Verbum in humanam carnem conversum est; ipse namque Filius Verbum Dei, non pro rationali anima et intelligibili in suo corpore factus est; sed nostram, hoc est rationalem et intelligibilem animam sine peccato assumpsit atque salvavit.

8. Anathematizamus et eos qui dicunt Verbum Dei productione et corruptione a Patre separatum, et sine subsistentia (*Ed. Niv.*, substantia); eum autem terminandum esse blasphemant. Eos autem qui ab Ecclesiis ad alias Ecclesias migraverunt, tandiu a nostra communione alienos habemus donec ad eas redeant civitates in quibus primitus ordinati sunt.

9. Si quis autem, alio de loco migrante, ad locum viventis ordinatus est, tandiu vacet sacerdotii dignitate, qui propriam deseruit civitatem, donec ejus successor requiescat in Domino.

10. Si quis non dixerit semper Patrem, et Filium, et semper Spiritum sanctum esse, anathema sit.

^a Ms. Santheod. hic apponit numerum nonum, et alios deinceps mutat.

14. Si quis non dixerit Filium natum ex Patre, hoc est, ex ejus divina substantia, anathema sit.

12. Si quis non dixerit verum Deum Filium Dei, sicut veram Patrem ejus, et omnia posse, et omnia nosse, et Patri aequalem esse, anathema sit.

15. Si quis dixerit quia in carne deus Filius Dei, cum esset in terra, in cœlis et cum Patre non fuit, anathema sit.

14. Si quis dixerit quia in passione crucis dolorem passus est Filius Dei Deus, et non caro cum anima, qua induta est forma servi, quam sibi ante assumpsit, sicut sancta Scriptura dixit, anathema sit.

15. Si quis non dixerit quia in carne quam assumpsit sedet in dextera Patris, in qua etiam venturus est judicare vivos et mortuos, anathema sit.

16. Si quis non dixerit sanctum Spiritum ex Patre esse vere et proprie, sicut et Filium ex divina substantia, et Deum Dei Verbum, anathema sit.

17. Si quis non dixerit omnia posse Spiritum sanctum, et omnia nosse, et ubique adesse, sicut et Filium, et Patrem, anathema sit.

18. Si quis dixerit Spiritum sanctum facturam aut per Filium factum, anathema sit.

19. Si quis non dixerit omnia per Filium et per Spiritum sanctum fecisse Patrem, hoc est visibilia et invisibilia, anathema sit.

20. Si quis non dixerit Patris et Filii, et Spiritus sancti unam deitatem, potestatem, divinitatem, virtutem, unam gloriam, dominationem, imperium, unam voluntatem, et veritatem, anathema sit.

21. Si quis tres personas non dixerit veras Patris et Filii, et Spiritus sancti, æquales, semper viventes, omnia continentes, visibilia et invisibilia, omnia potentes, omnia judicantes, omnia vivificantes, omnia creates, omniaque salvantes, anathema sit.

22. Si quis non dixerit adorandum sanctum Spiritum ab universa creatura, sicut et Filium atque Patrem, anathema sit.

23. Si quis de Patre et Filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu non recte crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de Filio Dei et de sancto Spiritu male sapientes, in Judæorum atque gentilium incredulitate consistere convincuntur.

24. Si quis autem dividerit Deum Patrem, dicens et Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum, affirmans deos dici, et non Deum, propter unam deitatem ac potestatem, quam esse credimus et novimus, Patris et Filii, et Spiritus sancti Deum unum; subtrahens vero Filium et Spiritum sanctum, tanquam solum opinatus Patrem Deum, anathema sit. Nomen enim deorum et angelis, et omnibus sanctis a Deo positum est atque donatum. De Patre vero, et Filio, et Spiritu sancto, propter unam æqualemque divinitatem, non deorum nomina, sed Dei nostri traditur (*ms. Lyr., creditur*) atque significatur, ut credamus quia in Patre et Filio, et Spiritu sancto, solummodo baptizati sumus, et non in archangelorum et angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Judæi gentilesque vesantur. Hæc igitur Christianorum

salus est, ut credentes Trinitati, hoc est, Patri et Filio, et Spiritui sancto, et in ea baptizati, unam deitatem, et potestatem, et divinitatem, et substantiam, in eum esse credamus. Hæc itaque Gratiano vivente facta sunt. THEODORETUS, *lib. v, cap. 10 et 11, p. 215.*

CAPUT XVII.

Quod corpus Pauli Constantinopolitani pontificis de Ancyra fecerit referri Theodosius.

Interea Theodosius imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tunc revocari fecit, quem Philippus præfectus propter Macedonium exilio destinatum, in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod suus cum honore maximo atque veneratione suscipiens, in ecclesia recondidit quæ nunc ex ejus nomine nescitur appellari, quam tunc Macedoniani tenebant ab Arianiis divisi, et expulsi sunt ab imperatore, quia ejus noluerunt sequi fidem. SOCRATES, *lib. v, cap. 9, p. 266.*

In qua basilica plurimi nescientes veritatem, Paulum apostolum illic jacere credunt, et maxime mulieres ac populi. Hoc itaque tempore etiam Melanii reliquæ in Antiochiam relatæ, et juxta sepulcrum Babylæ martyris noscuntur esse reconditæ. Feriunt enim quia per totam viam, jussu principis, ministrantibus cunctis civitatibus, cum psalmodia et honore debito funus ejus ut que ad Antiochiam fuerit revocatum. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 10, p. 716.*

CAPUT XVIII.

De auspiciis imperatoris Arcadii.

Inter hæc Theodosius imperator filium suum Arcadium designavit Augustum, consulatu Merobandis secundo et Saturnini (*An. Dom. 385*), sexta decima Januarii mensis die. Non longo post tempore aderant undique totius religionis episcopi eodem consulatore, Junio [*ms. Lyr., Julio*] mense. SOCRATES, *lib. v, cap. 10, p. 257.*

CAPUT XIX.

Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum omnes expulerit et foverit solos orthodoxos.

Inter hæc evocans imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret, ut non Christianitas discordaret, sed tota uniretur Ecclesia. Dicebat autem: Oportet examinari quæstionem Ecclesias segregantem: quia dum discordia recederet; concordia Ecclesias congregaret. Hoc audiens Nectarius cogitabat, et evocans Agelium, tunc Novatianorum episcopum, tanquam in fide consortem, indicavit ei votum imperatoris. At ille cum esset rebus aliis venerandus, de dogmate tamen non valebat reddere rationem; sed lectorem suum, Sisinnium nomine, statuit qui pro eo deberet proferre sermonem, virum eloquentem et rebus expertum, summeque scientem non solum sacrarum profundissima litterarum, sed etiam philosophicarum dogmata. Is ergo dixit quia disputatio non solum schismata non uniret, sed etiam hæreses ad contentiones potiores adduceret, et propterea Nectario dedit tate consilium. Bene namque sciebat quia veteres Patres principium subsistentiæ Filio Dei dare vitabant, quoniam percepissent eum esse Patri cœ-

ternum. Quapropter dedit consilium ut disputativas A
lugeret intentiones, et testimonium ex traditione ve-
terum adhiberet; atque præsules hæresum requireret
imperator, utrum sermonem vellent facere de anti-
quis Ecclesiæ doctoribus qui ante divisionem florue-
rant, an certe illos velut alienos a Christianitate respue-
rent. Et siquidem eos abnegarent, objiceretur eis :
Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc per-
petrare præsumerent, a populo expellerentur. Quo
facto apertam fore victoriam veritatis. Si vero de
primis non offenderentur doctoribus : Nostrum, in-
quit, est præbere veterum libros per quos nostrum
dogma eorum testimonio roboretur. Inter hæc
cum Nectarius Sisinnium dicentem libenter au-
disset, festinus ad palatium properavit, dixitque
principi consilium sibi datum. At ille, considerata B
sententia, causam sapienter instituebat. Deinde convo-
catis hæresiarchis, requisivit si susciperent magi-
stros Ecclesiæ qui ante tempora divisionis extitis-
sent. Illis vero non abnegantibus, sed tanquam præ-
ceptores honorantibus, rursus imperator interro-
gavit si eis horum testimonia Christiani dogmatis
complacerent. Hæc audientes præsules hæresum at-
que disputatores eorum (erant enim plurimi ad dis-
putationis certamina præparati), in responso vehe-
menter hæserunt. Irruit enim in omnes magna dis-
cordia; aliis dicentibus bonum imperatoris esse
propositum; aliis vere cogitantibus quia non eorum
expediret intentioni, dum alii aliter de libris vete-
rum sentire viderentur. Et nequaquam inter se con-
spirabant; sed erant divisi, non solum adversus C
alias hæreses, sed etiam inter semetipsos, qui du-
dum unius hæresis esse videbantur. Quamobrem
consors malitia sicut linguæ gigantum veterum est
divisa, et turris eorum funditus est subversa. Co-
gnoscens igitur imperator eorum confusionem, et
quia in disputatione solummodo, et non in antiquis
expositionibus confidebant, alio properavit itinere,
eisque mandavit ut ex scripto unaquæque religio
terminum suæ fidei declararet. Tunc callidi viri sin-
gularum hæresum subtiliter sua verba tractantes,
dogma proprium conscripserunt. Erat enim definitus
dies quo singuli episcoporum ad palatium conveni-
rent. Aderant ergo Nectarius et Agelius consubstan-
tialitatis fidei præsidentes, Arianorum vero Demo-
philus, Eunomianorum ipse Eunomius, Macedonia-
norum Eleusius Cyzici. Igitur imperator eos qui
convenerant et uniuscujusque dogmatis scripta sus-
cipiens, seorsumque recedens oravit intente ut ei
cooperaretur Deus ad veritatis electionem. Deinde
uniuscujusque dogmatis relegens scripturam, alia
quidem omnia tanquam divisionem Trinitatis intro-
ducentia culpans, repente dirupit, et solum consub-
stantialitatis dogma cum laude suscepit. Hæc enim
ocasio fuit ut Novatiani bene agentes intra civita-
tem haberent rursus ecclesias. Admiratus namque
princeps eorum concordiam circa fidem, lege præ-
cepit ut propria oratoria delinerent, et privilegia
suæ Ecclesiæ atque fidei possiderent. Verum aliarum
religionum antistites propter discordiam suam in

reprehensionem sui populi venientes æstabant, tri-
stitiaque confusi discedebant, et litteris consolaban-
tur alterutros, ut non affligerentur cur eos plurimi
relinquentes ad fidem consubstantialitatis accede-
rent : dicentes multos quidem vocatos, paucos autem
electos. Quod utique non dicebant, quando multum
populum per potestatem sibi met aggregabant. SOCRATES,
lib. v, cap. 10, p. 267.

Imperator interea lege sancivit ut hæretici neque
ecclesias haberent, neque de fide docerent, neque
episcopos aut alios ordinarent; et alios quidem e ci-
vitatibus expelli, alios sine honore esse, neque frui
communi civitate permisit. Insuper crudeles pœnas
adversus eos in lege conscripsit, quas tamen exse-
cutus non est. Studebat enim ut per hoc concordia
existerent, non vero supplicio subjacerent. SOZOMEN.,
lib. vii, cap. 12, p. 719.

CAPUT XX.

*De schismate facto inter Orientales et Ægyptios
propter Flavianum Antiochenum.*

Sed neque hi qui tuebantur fidem Nicæni concili pe-
nitus a tristitia fuerunt extranei. Nam Antiocheni
eos qui in concilio præsentés fuerant declinabant;
Ægyptii, et Arabes, et Cyprii, Flavianum ab Antio-
chia expellendum esse dicebant. Palæstini vero, et
Phœnices, atque Syri, pro Flaviano laborabant.
Quarum rerum terminum proprio loco narrabimus.
Eo siquidem tempore quo Constantinopoli de syno-
dis [ms. Lyr., et ed. V., hæc synodus] agèbatur, talia
circa Hesperiam provenerunt. Maximus de Britanno-
rum partibus contra Romanorum surrexit impe-
rium, et laboranti Gratiano contra Alamannos intulit
bellum. In Italia vero, puero satis existente Va-
lentiniano, rerum curam Probus exconsul atque
præfectus habebat. Justina vero Valentiniani mater,
cum esset Ariana, vivo quidem marito lædere non
prævaluit orthodoxos; eo mortuo, et filio valde ju-
venulo, Mediolanum veniens, Ambrosio episcopo
erat infesta, ita ut eum destinari juberet exsilio. SO-
CRATES, lib. v, cap. 10 et 11, p. 269.

Cumque de Ecclesia juberetur exire Ambrosius,
ait : Ego sponte hoc non ago, ne lupis ovium septa
videar contradere, aut blasphemantibus Deum : hic
si placet occide, hoc loco mortem pro me suscipie
voluntate. THEODORETUS, lib. v, cap. 13, p. 217.

Cumque populus, singulariter diligens Ambrosium,
resultaret, et trahentibus eum ad exsiliū valde re-
sisteret, potius indignata Justina vocavit Benivolum
tunc quæstorem, jubens ut velociter proponeret le-
gem quæ fidem prolatam Arimino confirmaret. Cum-
que ille hoc agere declinaret, erat enim orthodoxus,
majoribus eum cingulis invitabat. Benivolus autem
discingens se, balteum ante pedes Augustæ projecit :
dicens neque illum honorem, neque majorem velle
se pro impietatis habere mercede. Cumque ille hoc
facere omnimodis refutasset, inventi sunt alii qui
nequitiae juss omnibus ministrarent. SOZOMEN., lib. vii
cap. 13, p. 720.

340 CAPUT XXI.

Quomodo Justina Ambrosium fuerit persecuta, et de Gratiani nece et invasione Maximi.

Inter hæc nuntiatur quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuisset occisus. Andragatius enim dux Maximi, in lectico portatus, ut occideret Gratianum, huiusmodi opinionem misit in vulgus, quia uxor Gratiani suo viro festinaret occurrere in Lugduno Galliarum civitate fluvium transenti. Gratianus autem credens conjugem revera venire, quam nuper acceperat, non præcavit ejus insidias, et veluti cæcus in foveam, in manus hostis incurrit. Dum ergo venisset Gratianus, quasi ad uxoris vehiculum, ex improvviso exiliens Andragatius, Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est consulatu Merobaudis et Saturnini (*An. Dom. 385*), anno imperii decimo quinto, vitæ vigesimo et quarto. Hoc itaque facto, ad præsens contra Ambrosium ira Justinæ quievit. Porro Valentinianus, licet invitus, tempore necessitatis flexus, in Maximi consensit imperio. Tunc Probas metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, et in Thessalonica Macedonia morabatur. *SOCRATES, lib. v, cap. 11, p. 270.*

Cumque audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, scripsit Valentiniano, ut bellum quod agebatur contra Ecclesias solveretur: monens ut paternam non amitteret pietatem; adjecitque etiam minas belli; et nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quamobrem sumens exercitum, venit Mediolanum, ubi tunc ille degebat. Porro Valentinianus agnoscens ejus invasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscens quæ mala matris consilio sustineret. *THEODORETUS, lib. v, cap. 14, p. 217.*

Porro Theodosius audiens quæ a Justina fuerant gesta, et a tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit non esse mirandam si imperatori quidem terror, tyranno vero potestas accresceret dum imperator pietati rebelis exstitisset, tyrannus autem ei auxilia commodaret; et propterea ille quidem fugeret nudus, iste vero armaretur adversus nudum. *THEODORITUS, lib. v, cap. 15, p. 217.*

Tunc igitur Theodosius imperator in maxima sollicitudine constitutus contra tyrannum præparabat exercitum, metuens ne quid etiam contra juniorem Valentinianum insidiæ tyrannicæ prævalerent. Ea tempestate etiam legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoque Honorius ei natus est de uxore Placilla, consulatu Richomeri et Clearchi (*An. Dom. 384*), nona die Septembris mensis: quo consulatu Agehius quoque Novatianorum episcopus est defunctus. *SOCRATES, lib. v, cap. 12, p. 271.*

CAPUT XXII.

De morte Timothei Alexandrini et ordinatione Theophili.

Sequenti vero consulatu Arcadii Augusti primo et Eudonis (*An. Dom. 385*), defuncto Timotheo Alexandrinæ civitatis episcopo, Theophilus suscepit præsu-

latum. Post annum vero, Demophilo Arianorum antistite moriente, Ariani Marinum quemdam episcopum sibi met ordinaverunt, qui tamen diu non vixit, sub quo divisa est Ariana religio. Quo moriente, Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes habuerunt pontificem. *SOCRATES, lib. v, cap. 12, p. 271.*

CAPUT XXIII.

De prælio Theodosii contra Maximum atque victoria.

Igitur imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli imperatorem filium reliquit Arcadium. Cunque Thessalonicam venisset, invenit Valentiniani iudices in maxima tristitia constitutos, quia tyrannum velut imperatorem ex necessitatis causa susceperant. Theodosius autem aperte quidem nec refutabat, nec admittebat legationem Maximi; non tamen patiebatur sub tyranno positum imperium Romanorum. Sumens ergo cunctum exercitum, Mediolanum tendebat, ubi erat etiam Maximus. Interea Ariani Constantinopoli positi, diversas opiniones in populo seminantes, dicebant et exercitum imperatorem amisisse, et ipsum tyranni ducibus subjugatum, aliaque multa quæ sunt inimici voto nequitiae jactare, ita ut crebro hæc audientes, non opinionem, sed vera jam crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad irrationabilem quamdam exarsit audaciam, domumque Nectarii episcopi concremavit, consulatu Theodosii secundo et Cynegit (*An. Dom. 388*). Verum imperator Theodosius, dum tyrannum aggrediretur, cognoscentes Maximi milites præsentiam instructionis imperialis, et signorum ejus adventum, nec famæ quidem ipsius impetum sustinere prævaluerunt; sed apprehendentes tyrannum, victum ei protinus obtulerunt. Qui eodem consulatu peremptus est septima et vigesima die Augusti mensis. Andragatius autem, qui peremerat Gratianum, in vicinum fluvium semetipsum projiciens expiravit. Tunc igitur imperatores Valentinianus et Theodosius, peracta victoria, venere Romam. Erat enim cum eis pariter et Honorius valde puer. Quem post victoriam contra Maximum gestam, ab urbe Constantinopolitana Theodosius evocaverat. Dumque in Romana urbe morarentur, festivitates pro victoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum exconsulem Theodosius imperator ostendit. Is enim Symmachus inter senatores præcipuus habebatur, eratque Romani eloquii eruditione mirabilis, ejus multi quoque reperuntur libri. Scripsit autem Maximi laudem, eamque recitavit: unde postea reus majestatis esse videbatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in ecclesiam. Verum imperator, cum esset perfectissimæ Christianitatis, et non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Novatianos, qui proxime ipsius fidei decreta servarent, Leontio, tunc Romano episcopo Ecclesiæ Novatianorum, roganti beneficium conferens, Symmachum absolvit a crimine. Cunque veniam Symmachus meruisset, apologeticum, id est satisfactionalem librum in Theodosio conscripsit imperatore. *SOCRATES, lib. v, cap. 12, 13 et 14, p. 271.*

341 CAPUT XXIV.

Quomodo Introcinia quæ Romæ per pistrinas fiebant Theodosius imper. removerit, et de lege contra adulteras mulieres prolata.

Theodosius igitur imperator, in Romana urbe positus, multum profuit civitati, alia præbendo, alia utiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. Erant ab initio in urbe Roma domus ingenti magnitudine fabricatæ, in quibus panis fiebat qui universæ civitati ministrabatur. Horum mancipēs, tempore procedente, pistrina publica atrocinia esse fecerunt. Cum enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula latera earum domuum tabernas instituentes, meretrices in eis prostare faciebant, quatenus per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebant, alios qui ibi pro luxuriæ turpitudine festinabant. Arte namque mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc patiebantur maxime pægrini. Et ita fiebat ut multi usque ad senectutis tempus laborantes, exinde non permitterentur exire: existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In hujusmodi laqueum quidam miles Theodosii imperatoris incurrit. Cumque fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, evaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore detenti militem dimiserunt. Hæc agnoscens imperator, et mancipēs suppliciiis interemit; sed et ipsa pistrina funditus esse destruenda præcepit. Aliam rursus abrogavit hujusmodi causam. Si qua mulier in adulterio fuisset capta, hæc non emendabatur, sed potius ad augmentum peccandi contradebatur. Includentes enim eam in angusto prostibulo, et admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscbatur, tintinnabula percutiebantur, ut eo sono illius injuria fieret manifesta. Hæc audiens imperator, permanere non est passus; sed ipsa prostibula destrui jussit, aliisque pœnis adulteram sancivit affligi. His actis, relicto Romæ Valentiniano, ipse cum Honorio Constantinopolim remeavit consulatu Daciani et Symmaci (*An. Dom. 391*), die decima mensis Novembris. SOCRATES, *lib. v, cap. 18, p. 277.*

CAPUT XXV.

Quomodo Amphiloehius Theodosio persaserit, ut Arianorum conciliabula prohiberet.

Revertente siquidem Theodosio ab Hesperiiis partibus, venit ad eum Amphiloehius, vir admirandus, D ejus sæpe meminimus, supplicans ut Arianorum concilia de singulis civitatibus prohiberet. Verum imperator crudelem judicans esse petitionem, sprexit eum. Porro sapientissimus Amphiloehius eo quidem tempore tacuit; sed causæ remedium memorabile præparavit. Post aliquot namque dies ingressus palatium, vidensque filium Arcadium jam imperatorem astare patri, Theodosium solemniter salutavit; filium vero non ei exhibita salutatione deseruit. Verum imperator credens oblitum Amphiloehium, invitavit ut eum osculari deberet. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc imperator contristatus ad suam injuriam filio factam contumeliam judicavit.

A Porro sapientissimus Amphiloehius concilium sue intentionis aperuit, et cum clamore dixit: Vides, imperator, quemadmodum illic tuo contumeliam contempneris irrogari? Crede ergo etiam quicquam deum sic abominari eos qui unigenitum ejus filium blasphemare contendunt, et velut ingratos circa Salvatorem et benefactorem semper habere in odio. Hoc intelligens imperator, et gestis sancti dictaque miratus, legem repente protulit pæsecutorum concilia prohiberi. THEODORETUS, *lib. v, cap. 16, p. 218.*

CAPUT XXVI.

De morte Paulini Antiocheni episcopi, et ordinatione Evagrii, et quomodo Flavianus in Damasco reconciliatus.

Circa hæc itaque tempora in Antiochia Syria Paulino episcopo moriente, plebs ejus declinabat omni modo Flavianum. Et propter hoc Evagrium ordinaverunt suæ partis episcopum. Quo in brevi tempore mortuo, alter quidem in ejus loco factus jam non est, Flaviano quippe renitente. Verum hi qui declinabant Flavianum propter jurisjurandi perjuriam, seorsum solemnia celebrabant. Porro Flavianus omni virtute curabat ut eos sibi conciliaret. Quod post paululum hoc modo cognoscitur evenisse. Cum Damasus Romanus pont. et Theophilus Alexandrinus indignarentur circa Flavianum, non solum propter perjuriam [*ms. Lyr., jurgium*], sed etiam quia ipse fuit occasio ut populus fidelium discordaret, postea Theophilus a Flaviano rogatus misit Isidorum presbyterum ut contristatum Damasum Flaviano mulceret episcopo, dicens utillem fore populi concordiam, si culpa jam facta Flaviano remitteretur. Hoc itaque modo communiore reddita Flaviano, Antiochenus populus paulatim concordiam reparavit. Ariani vero ab Ecclesiis pusi, in suburbanis Antiochenis collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, Joannes in ejus sede successit. SOCRATES, *lib. v, cap. 15, p. 275.*

CAPUT XXVII.

Quomodo apud Alexandriam paganorum templa destructa sint.

Eo siquidem tempore etiam in Alexandria hujusmodi seditio generata est. Præceperat imperator ut studio Theophili in Alexandria paganorum templa destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit paganorum destruere mysteria, et templum quidem Mithræ purgavit, Serapidis vero subvertit. Verum Mithræ sacra, ubi homicidia perpetrabant, publice patefecit. Serapidis autem et aliorum ritu plena monstravit: jubens per mediam plateam portari verenda quæ pagani cum maximo honore venerantur. Hæc pagani videntes, maxime philosophi, injuriam ferre nequiverunt: uno namque impetu contra Christianos 342 facto [*ms. Sauthed., accedentes*], neces innumeras perpetrarunt; resistantibusque Christianis clades hæc usque ad immensa bella processit. Mortui denique sunt in ea congressione paganorum pauci, Christianorum plurimi, ex utraque vero parte innumeri vulnerati. Porro pagani metu

principis, postquam cæde fuerant satiati, per loca A singula celabantur; multi quoque etiam de civitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniusque grammatici, apud quos ego valde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidem sacerdos Jovis esse dicebatur, Ammonius vero Simiæ. His ita gestis, Theophilo in destructione templorum solatia ministrabant præfectus Alexandriae et dux ordinis militaris. Idola siquidem deorum conflabantur ad faciendas ollas, et ad Alexandriae Ecclesiae diversas utilitates, cui ab imperatore donati fuerant dii ad expensas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contrivisset deos, unum tantummodo reliquit Simiæ simulacrum: jubens id publice proponi atque servari, ne sequenti tempore pagani negarent tales se adorasse deos. Quam rem novi ego, quia graviter ferebat Ammonius grammaticus, dicens paganos nihil tam grave perpeccos, nisi quia non conflatum est et ipsum, sed pro derisione unum illud idolum servaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quia in congressione, Christianorum novem ipse peremerit. SOCRATES, *lib. v, cap. 16, p. 274.*

Igitur imperator audiens quæ Alexandriae fuerant perpetrata, beatificavit quidem Christianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertulissent; paganis autem veniam dedit, ut eis Christianitatem facile suaderet. Jussitque ut templa funditus, quæ fuerant cædis causa, destruerentur. Cujus litteræ, dum publice lectæ fuissent, et Christiani paganos impeterent, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt; et ex illo tempore Christiani ea loca tenuisse noscuntur. Olympius autem philosophus (sicuti audivi non ante multum tempus), lucescente die qua hoc evenit, audivit quemdam in templo Serapidis alleluia psallentem. Cumque jam clausis adhuc quietis tempore nullum ibi conspiceret, sed tantummodo vocem psallentis audiret, cognovit signo quid esset futurum; et latenter egressus, inventa nave discessit. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 15, p. 724.*

CAPUT XXVIII.

De fraudibus quas per templa sua pagani faciebant.

Theophilus igitur Alexandriae urbem idolorum errore purgavit, et non solum a fundamentis templa subvertit, sed etiam fallaciam sacerdotum his qui seducebantur aperuit. Erant enim simulacra ærea lignæque intus vacua, et dorsum copulatum ad parietes habentia: ubi quædam foramina relinquebant, et per adyta [*ed., V. abdita*] ascendentes, et intrant in simulacra, quæ volebant per eorum ora loquebantur; et hoc modo seducebantur jugiter audientes. In Serapidis igitur ascendens templum, vidit simulacrum quod magnitudine sua terrebat aspicientes. Referebatur etiam sermo fallax, quia si quis juxta illud accederet, mox terra commoveretur, et pestis cunctos invaderet. Sed hæc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem despexit velat exanimem, jussitque alicui habenti securim, ut

Serapim forti percussione confringeret. Cumque cecidisset, clamaverunt omnes illas aniles fabulas formidantes. Porro Serapis neque doluit, nempe ligneus; neque vocem emisit, sicut exanimis. Cum vero ejus abstulissent caput, greges soricum exinde ecurrerunt. Erat enim habitatio soricum Ægyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremaverunt, caput autem per totam traxerunt urbem. THEODORETUS, *lib. v, cap. 22, p. 228.*

CAPUT XXIX.

De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inventi.

Cumque templum Serapidis nudaretur, inventæ sunt litteræ in lapidibus sculptæ, quæ apud Ægyptios vocantur sacræ, habebantque ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani videntes atque pagani, singuli eorum hoc signum religioni propriæ deputabant. Christiani dicebant signum esse salutiferæ passionis Christi, pagani vero aliquam communionem Christo esse et Serapidi per hoc signum asserebant. Interpretes autem signum crucis insinuare dicebant vitam superventuram. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt evecti. Cumque et per alias litteras quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur terminum habiturum Serapidis templum, quando character crucis apparuisset, qui vitam superventuram sine dubio declararet, multo plurimi ad Christianitatem festinabant, et peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego non arbitror sacerdotes Ægyptiorum adventum præcisse Christi, et crucis signaculum designasse. Nam si sacramentum adventus Domini a sæculis et a generationibus fuit absconditum, sicut dicit Apostolus (*Ephes. iii, 9*), et latuit principem nequitie diabolum, multo magis famulos ejus sacerdotes Ægyptiorum. Sed divina providentia hoc præstruxit, ut in litterarum fieret quæstione, quod etiam in apostolo Paulo monstratum est. Nam et ille sancto Spiritu ditatus, multos Atheniensium adduxit ad fidem, quando ea quæ in ara erant scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi forte quis dicat quia etiam in sacerdotibus Ægyptiorum operatus fuerit Deus sicut in Balaam et in Caïpha; et illi quoque prophétasse referuntur. SOCRATES, *lib. v, cap. 17, p. 276.*

CAPUT XXX.

De cæde quæ sub Theodosio Thessalonicae facta est, et de penitentia ejusdem Theodosii Ambrosiique constantia.

Non est itaque facile hominibus universas vitare hostis insidias. Nam dum quispiam libidinis effugerit passionem, incurrit in avaritiam. Qua declinata, invidia fovea præparatur. Hanc si transcenderit, vitium furoris incurrit; et alios plurimos ponit laqueos inimicis, quibus capere possit incautos. Et corporis quidem passionem **343** habet facile ministrantes, ut animam possit occidere. Sed mens divino solatio vigilans machinationum ejus destruit argumenta. Humanam namque naturam participatus Theodosius imperator, habuit passionum quoque communionem, justoque

furori immensam permiscens crudelitatem, injustam **A** operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est et pro utilitate legentium, et pro memorabili virtutum opinione. Thessalonica civitas est grandis et populosa, in qua dum fuisset orta seditio, quidam iudicum lapidati sunt atque trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrenavit infirmitatem; sed iussit injustos gladios super omnes evaginari, et una cum nocentibus innocentes interimi. Septem millia etenim hominum, sicut fertur, occisa sunt, non præcedente iudicio; sed tanquam in messibus omnes simul cæsi sunt. Huiusmodi cladem, plenam valde gemitibus, audiens Ambrosius, cum princeps Mediolanum venisset, et solemniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad januas, et ingredientem his sermonibus a sacri liminis ingressu prohibuit. Nescis, inquit, imperator, perpetrare a te necis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris mens tua molem præsumptionis agnoscit; sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperii. Decet tamen ut vincat ratio potestatem. Scienda quippe natura est, ejusque mortalitas, atque resolutio, et pulvis progenitorum ex quo facti et ad quem redigendi sumus, et non flore purpureo confidentem infirmitates operii corporis ignorare. Cæqualium hominum princeps es, o imperator, et conservorum. Unus enim est omnium Dominus, rex omnium et creator. Quibus igitur oculis aspicias communis Domini templum? Quibus palpabis pedibus sanctum illius pavementum? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat injustus? Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum Domini corpus? Qua præsumptione ore tuo poculum sanguinis pretiosi percipies, dum furore verborum tuorum tantus injuste sit sanguis effusus? Recede igitur, recede, ne secundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Suscipe vinculum quo te omnium Dominus nunc ligavit; est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus imperator obediens (erat enim divinis eruditionibus enutritus, et aperte sciens quæ sunt propria sacerdotum, quæ regum), gemens et desilens ad regalia remeavit. Cumque octo mensium continuum transisset tempus, propinquavit Nativitatis Salvatoris nostri festivitas. Imperator autem lamentationibus assiduis in palatio residens, continuas lacrymas incessabiliter expendebat. Ingressus autem Rufinus tunc magister, et singularem apud principem fiduciam habens, et videns principem in lamentationibus prostratum, accessit ut lacrymarum causas inquireret. At ille amarissime ingemiscens, et vehementius lacrymas fundens: Tu, inquit, Rufine, ludis, et mea mala non sentis. Ego autem lamentor et gemo calamitatem meam: quia servis quidem et mendicantibus aperta sunt templa Dei, et proprium Dominum ingredientem licenter exorant, mihi vero ingressus ad eum non est. Insuper etiam cæli sunt mihi clausi. Hæc dicens, verba singula singulibus interrompebat. Tunc Rufinus: Curro, inquit, si tibi placet, pontificique precibus persuadeo ut solvatur vinculum quod ligavit. Ait imperator: Non suadebis

Novi ego decretum illius esse **justum**. neque reverebitur imperialem potentiam, ut legem possit prævaricari divinam. Cumque Rufinus verbis plurimis uteretur, et promitteret Ambrosium esse flectendum, imperator eum pergere cum festinatione præcepit. Ipse vero spe data post paululum est secutus, credens Rufini promissionibus. Porro vir mirandus Ambrosius mox ut vidit Rufinum, ait: Impudentiam canum imitatus es, o Rufine, tantæ videlicet necis auctor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis contra imaginem latrare divinam. Cumque Rufinus supplicaret, et imperatorem diceret esse venturum, superno zelo accensus Ambrosius ait: Ego vero, inquit, Rufine, prædico, quoniam eum ingredi sacra limina prohibebo; si vero

B imperium in tyrannidem mutaverit, necem libenter et ego suscipiam. Hæc et alia plurima Rufinus audens, nuntiavit imperatori votum antistitis, monens ne de palatio forte procederet. At imperator hæc in media jam platea cognoscens: Pergo, inquit, et justas in facie suscipio contumelias. Cumque ad sacra limina pervenisset, in sanctam quidem basilicam non præsumpsit intrare; sed veniens ad antistitem, et inveniens eum in salutorio residentem, supplicabat ut ejus vincula resolveret. At ille tyrannicam dicebat ejus esse præsentiam, et contra Deum vesaire Theodosium, ejusque calcare leges. Verum imperator: Non, inquit, insurgo adversus ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo; sed te solvere mea vincula depono, et communis Domini pro me exorare clementiam, nec mihi januam claudi, quam cunctis poenitentiam agentibus Dominus noster aperuit. Tunc antistes: Quam, inquit, poenitentiam ostendisti post tantas iniquitates? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagasque curasti? At imperator: Tuum, inquit, opus est et docere, et medicamina temperare; meum vero oblata suscipere. Tunc sanctus Ambrosius: Quoniam furori, inquit, tuum iudicium commisisti, et non ratio protulit sententiam, sed potius iracundiæ: scribe legem quæ decreta furoris evacuet, ut triginta diebus sententia necis atque proscriptionis in litteris tantummodo maneat, et iudicium rationis exspectet; quibus transactis diebus, ira videlicet jam cessante, ratio causam iudicans, apud semetipsam quæ cognoverit sub veritate disponat. In his enim diebus agnosceatur an justa sit quam protuleris, an injusta sententia. Et siquidem ratio probaverit injusta quæ sunt prolata, disrumpet; si vero justa, firmabit. Dierum vero numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hanc admonitionem imperator animo lubenti suscipiens, et optimam esse confitens, legem conscribi repente præcepit, et propriæ manus litteris confirmavit. Quo facto, vinculum ejus solvit Ambrosius. Quæ lex hactenus observatur. Est enim huiusmodi.

Inpp. Gratianus, Valentinianus, et Theodosius Augg. Flaviano præfecto prætorio Illyrici.

Si vindicari in aliquos severius contra nostram **344** consuetudinem pro causæ intuitu jusserimus, nolumus statim eos aut subire poenam, aut excipere

sententiam; sed per dies triginta super statu eorum A
sors et fortuna suspensa sit. Reos sane accipiat vin-
ciatque custodia, et excubiis solertibus vigilanter ob-
servet.

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina
presumeas, non stans Domino supplicavit, neque ge-
nue flexit; sed pronus in pavimento jacens, Davidi-
cam proclamavit vocem: *Adhaesit pavimento anima
mea, vivifica me secundum verbum tuum* (Psal. cxviii,
25). Manibus autem capillos evellens, frontemque
percutiens, et pavimentum lacrymarum guttis asper-
gens, veniam impetrare posebat. Cumque tempus
accederet quo munus ad altare solebat offerre, sur-
gens cum lacrymis est ingressus. Cum vero obtu-
lisset, sicuti solitus erat, intra cancellos stetit. Rur-
sus autem Ambrosius non quievit, sed differentiam B
locorum edocuit. Et primo quidem requisivit quid
ibi dem expectaret: imperatore dicente suscinere se
sacrorum perceptionem mysteriorum; per archidia-
conum remandavit: O imperator, interiora loca tan-
tum sacerdotibus sunt collata, quae ceteri nec in-
gredi, nec contingere permittuntur. Egrederi igitur,
et hanc expectationem cum ceteris habe communem.
Purpura namque imperatores, non sacerdotes
facit. Tunc fidelissimus imperator etiam hanc tradi-
tionem animo libenti suscipiens, remandavit: Non
audaciae causa intra cancellos mansi, sed in Constan-
tinopolitana urbe hanc consuetudinem esse cognovi.
Unde ago gratias pro hujusmodi medicina [ed. V, dis-
ciplina]. Tali ergo tantaque et praesul et imperator
virtute clarebant. Ego namque utriusque opus admi- C
ror, illius fiduciam, hujus autem obedientiam; illius
zeli fervorem, hujus fidei puritatem. Porro regulas
pietatis, quas a magno sacerdote percepit, etiam re-
versus in Constantinopolitana urbe servavit. Nam
dum festivitatis tempore ad ecclesiam processisset,
oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cum-
que Nectarius tunc praesul Ecclesiae mandasset ei
cur intus stare nolisset, mandavit princeps: Vix,
inquit, potui discere quae differentia sit imperatoris
et sacerdotis; vix enim inveni veritatis magistrum.
Ambrosium namque solum novi digne vocari pontifi-
cem. Tantum itaque profuit increpatio a viro virtuti-
bus florente prolata. THEODORETUS, lib. v, cap. 16,
17. Edit. Christ. Vales. cap. 16, 17, 19, p. 218.

CAPUT XXXI.

De virtutibus uxoris Theodosii.

Habebat igitur imperator et aliam utilitatis occa-
sionem, per quam de bonis operibus triumpharet.
Conjux enim ejus de divinis legibus eum saepius ad-
monebat, seipsam tamen perfecte prius erudiens.
Non enim regni fastigiis elevata est, sed potius divino
amore succensa. Beneficii namque magnitudo majus
ejus desiderium benefactoris adhibebat. Repente
namque ut venit ad purpuram, claudorum atque de-
bilitum maximam habebat curam, non servis, non
aliis minis eis utens, sed per semetipsam agens, et
ad eorum habitacula veniens, et unicuique quod
opus haberet praebens. Sic etiam et per ecclesiarum

xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat in-
firmis, ollas eorum extergens, jus gustans, offerens
colearia, panem frangens, cibosque ministrans, ca-
lices diluens, et alia cuncta faciens quae servis et
ministris mos est solemniter operari. His autem qui
eum de talibus rebus notebantur prohibere dicebat:
Aurum distribuere opus imperii est; ego autem pro
ipso imperio hoc opus offero bona mihi omnia con-
ferenti. Nam viro suo saepe dicebat: Oportet te sem-
per, marite, cogitare quid dudum fuisti, quid modo
sis. Haec si semper cogitaveris, ingratus benefactori
non eris; sed imperium quod suscepisti legaliter gu-
bernabis, et harum rerum placabis auctorem. His
ergo sermonibus velut optimam quandam utilitatem
virtutisque abundantiam conjugii suo offerebat. THEO-
DORETUS, lib. v, cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap.
19, p. 225.

CAPUT XXXII.

De indignatione et reconciliatione Theodosii propter Antiochenos, statuum conjugis illius deponentes.

Haec itaque ante maritum defuncta est. Post al-
quantum vero tempus mortis ejus aliquid tale prove-
nit, quod maximum amorem quem habuit circa eam
imperator ostendit. Coactus itaque Theodosius plu-
rimorum continuatione bellorum quandam illatio-
nem novam imposuit civitatibus. Antiochena vero
civitas novum vectigal ferre non potuit; sed videns
populus suspendi diversos, egit quod vulgus solet,
occasionem seditionis inveniens; deponentes enim
imaginem ornatissimae Placidiae (sic enim Augusta
fuerat vocitata), per omnem traxere civitatem. Haec
audiens imperator et indignatus, abstulit privilegia
civitatis, urbi que vicinae, id est Laodiciae prius
tradidit: credens hinc maxime Antiochenos affligere.
Post haec autem incendere, et destruere, et ad instar
vicorum Antiochiam redigere minabatur. Admini-
stratores autem locorum quosdam comprehensos in-
teremerunt, antequam hanc praesumptionem cognos-
ceret imperator. Haec autem omnia imperator qui-
dam praecipiebat, non tamen fiebant, prohibente id
lege quam proferri fecit Ambrosius. Cum igitur ve-
nissent qui portabant minas imperatoris Hellebichus
magister militum, et Caesarius magister officiorum,
erant omnes sub formidine constituti; porro viri ere-
mum habitantes, virtutis propugnatores, multi tunc
et optimi viri, plurima monita, simul et preces eis
qui a principe missi fuerant offerebant. Macedonius
autem vir sanctus, nihil hujus vitae sciens, sed etiam
divinorum librorum penitus inexpertus, in summi-
tibus habitans montium, diebus ac noctibus Salvatori
omnium puras offerebat preces, non imperatoris in-
dignatione permotus, non iudicium ab eo missorum,
in media civitate utriusque chlamydem comprehen-
dens, ab equis suis ut descenderent imperabat. At
illi parvulum senem pannis obsitum vilissimis intuen-
tes, prius indignati sunt. Cum vero quidam obse-
quia perhibentium virtutem viri illius indicassent,
repente ab equis desilientes, et genua ejus tenentes,
veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia di-

vina repletus, hæc eis verba locutus est: O amici, dicite imperatori: **345** Non es imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaque respicere solum imperium, sed considera quoque naturam. Nam cum sis homo, ejusdem naturæ hominibus cognosceris imperare, et secundum imaginem divinam atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter atque sævissime Dei imaginem necibus subjugare. Irritas enim Creatorem, dum illius punis imaginem. Illud quoque considera, quia tu ipse tantum propter æream contristaris imaginem. Quantum vero differat inanimata res animata, viventi atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud consideret, quia nobis quidem facile est pro una imagine plurimas æreas reparare; at illi omnino difficile vel unum capillum restituere peremptorum. Hæc illi audientes, principique mandantes, flammam iracundiæ penitus exstinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, et causam indignationis innotuit. Non, inquit, oportuerat, me peccante, mulierem omni favore dignissimam, post mortem tantam contumeliam sustinere. Adversum me namque furore indignantes decebat armari. Adjecit etiam quia tribularetur et ingemisceret, eo quod audisset aliquos a iudiciis interemptos. **THEODORETUS, lib. v, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 19 et 20, p. 244.**

CAPUT XXXIII.

Quomodo Theodosius fuerit pagani infensus.

Fidelissimus igitur imperator tunc contra errorem paganorum suum transtulit studium, legesque conscripsit, præcipiens idolorum templa subverti. Constantinus enim maximus, omni favore laudandus, qui primus pietate ornavit imperium, dæmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit; non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessibleia esse præcepit. Cujus filii paterna vestigia sunt secuti. Julianus autem renovavit impietatem, et flammam veteris seductionis accendit. Porro Jovianus, imperio sumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem major hujusmodi legibus usus, gubernavit Europam. Porro Valens omnibus quidem aliis concessit ut religiones suas colerent sicut vellent, illos solos impugnans qui pro apostolicis dogmatibus decertabant. Omni siquidem tempore ejus imperii, et ad aras ignis accendebatur, et libamina atque sacrificia idolis offerebantur. Sed et publicas festivitates per plateas agebant, et Orgia Dionysii celebrabant, et cum scutis [*ms. Sauthod. et ed. V., sacris*] currebant, canes eviscerantes, furentes, atque bacchantes, et agentes omnia quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inveniens fidelissimus imperator, radicibus evulsit et oblivioni contradidit. **THEODORETUS, lib. v, cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 226.**

CAPUT XXXIV.

Quomodo Marcellus episcopus Apameæ templa destruxit.

Primus igitur aliorum Marcellus episcopus, lege principis pro armis usus, propriæ civitatis templa

A destruxit: de fiducia divina, non de hominum virtute præsumens. Quod opus dignum memoria narrare non silebo. Defuncto Joanne, Apameæ civitatis episcopo, Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, fervens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc venit præfectus Orientis Apamiam, duos millenarios cum subjectis habens. Quo facto, populus militari timore perterritus est. Ubi dum esset templum Jovis valde præcipuum et ornamentis plurimis variatum, id præfectus destruesc nitobatur. Videns autem forte minus ædificium ac robustum, impossibile judicavit hominibus lapidum juncturas et commissiones posse dissolvere. Erant enim ingentes et alterutris illigati, insuper et ferro plumboque conjuncti. Porro Marcellus pusillanimitatem præfecti videans, eum quidem misit ad alias civitates; ipse vero supplicabat Deo ut templi destruendi præberet occasionem. Inter hæc venit quidam sponte diluculo, non structor, non lapidum sæctor, neque alterius cujuscunque peritus artis; sed lapides ferre et ligna in humeros consuetus. Is ergo accedens promisit facile templum esso solvendum: qui tantummodo accipere mercodem poscebat artificum. Cumque hoc sanctus pontifex promississet, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituta ex quatuor lateribus porticus; erantque columnæ ingentes, et altitudinem templo habentes æqualem. Singularum vero circulus columnarum erat sedecim cubitorum. Porro natura patris fortissima erat, quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumperebatur. Harum itaque tres per circuitum suffodiens, et sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere: dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam vires suas prohibuerat operari. Cumque frequenter hoc facerent, et molitionem suam explere non possent, nuntiaverunt hoc pontifici meridie dormienti. At ille repente ad ecclesiam concurrens, et aquam in vasculo portari præcipiens, aquam posuit sub altari. Ipse vero in pavimento posita fonte clementi Domino supplicabat ne amplius tyrannidem dæmonis ullam pateretur habere fiduciam, sed ut infirmitatem illius enudaret, et signum propriæ virtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis [*ms. Lyr., insultationis*] occasio nasceretur. Hæc cum dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quemdam diaconum suum Equitium, fide et zelo inunium, sumere jussit aquam, et velociter currere, et cum fide aspergere, ignemque supponere. Quod dum fuisset factum, dæmon estiguit, non forens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensaque sunt ligna, et repente consumpta. Columnæ vero suffulturæ solatio nudatæ, et ipsæ ceciderunt, et alias duodecim una traxerunt. Tum latus quod cohærebat templo, violentia ruinæ depositum est. Sonus autem totam concutiens civitatem, cunctos fecit ibi concurrere. Et dum inimici dæmonis aperte cognovissent fugam, in divinis laudibus ora resolvebant. Sic enim et alia templa sacratissimus pontifex ille destruxit. Qui et victoribus

scribentibus, et rescripta suscipiebat, et no- A
vissime etiam ipse martyrio coronatus est. THEODORE-
TOS, *lib. v, cap. 21, p. 226.*

346 CAPUT XXXV.

*Ob quam causam presbyteri super pœnitentes positi
sint remoti.*

Hoc itaque tempore placuit ut presbyteri qui erant
super pœnitentes constituti removerentur, propter
hujusmodi causam. Ex quo Novatiani ab Ecclesia
sunt divisi, cum his qui deliquerant sub persecuti-
onibus imperatoris Decii communicare nolentes, ex illo
episcopi pro ecclesiastica regula presbyterum super
pœnitentes esse constituerunt. SOCRATES, *lib. v, cap.
19, p. 278.*

Quoniam omnino non peccare divinum, et ultra B
humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus
autem et pœnitentiam agentibus veniam Deus dari
præcepit; qui vero confiteri refugiunt, majus pecca-
torum onus acquirunt [*ms. Lyr., assumunt*]; prop-
terea visum est antiquis pontificibus ut velut in thea-
tro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pandantur.
Et ad hanc causam presbyterum bonæ conversa-
tionis servantemque secretum, ac sapientem virum,
statuerunt, ad quem accedentes hi qui delinquebant,
delicta propria fatebantur. At ille secundum unius-
cujusque culpam indicabat et pœnitentiam [*ed., mul-
ctam*]. Quod etiam hæcenus diligenter in occidenta-
libus servatur Ecclesiis, et maxime apud Romam,
ubi etiam locus est certus pœnitentium. Stant enim
rei, et velut in lamentationibus constituti. Dum enim C
sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem
non percipientes, cum gemitu et lamentatione semet-
ipsos in terram prosternunt. Ad quos concurrens
episcopus, et ipse cum lacrymis et gemitu spirituali
prosternitur, et omnis ecclesiæ plebs fletibus inun-
datur. Post hoc autem prior surgit episcopus, et ele-
vat jacentes a terra. Tunc competenter pro pœniten-
tibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictio-
nibus sponte vacantes, aut jejuniis, aut abstinentia
lavacri, aut suspensione ciborum, aut aliis rebus,
quæ jubentur, expectant commune tempus quod de-
crevit episcopus. Constituto vero tempore, velut
quoddam debitum exsolventes, afflictiones de peccato
[*ms. et ed. V., peccatum*] curati, cum populo com-
munionem participantur. Hæc ergo antiquitus Romani D
pontifices usque ad nostrum conservarunt tempus.
Porro apud Constantiopolim presbyter super pœni-
tentes fuit usque ad illud tempus quo quædam mulier
nobilissima, dum peccata sua fuisset confessa, et ei
a presbytero fuisset præceptum ut jejunaret, et Deo
operibus supplicaret, cumque hoc servaret crebrius
in ecclesia, cum diacono se concubuisse confessa
est. Hoc dum populus agnovisset, sæviebat super
sacerdotes, quasi per eos facta fuisset injuria Eccle-
siæ. Tunc Nectarius episcopus removit diaconum
sceleratum, et quibusdam suadentibus ut singulos
ad communicandum iudicio conscientie suæ relin-
queret, etiam presbyterum nequaquam super pœni-
tentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consue-

tudo sublata est, dum, ut arbitror, minora peccata
pro pudore confessionis et subtilitate examinantium
patrarentur. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 16, p. 726.*

CAPUT XXXVI.

De divisione hæreticorum inter semetipsos.

Dignum itaque iudico non tacere quæ apud alios
gesta sunt, id est, apud Arianos, Novatianos, Mace-
donianos, et Ennomianos. Ecclesia namque divisa
erat, et apud semetipsos singuli congregabantur.
Quemadmodum enim, et pro quibus causis divisi
sunt, sermone procedente narrabimus. Hoc autem
sciendum est, quia imperator Theodosius nullum
horum persequatur præter Eunomium; qui Con-
stantinopoli collectas in domo faciebat, et conscriptos
a se libros recitabat, ita ut ejus doctrina multi cor-
rumperentur. Pro qua causa eum multavit exsilio,
nullumque alium fatigavit neque sibi communicare
compulit; sed singulos per loca propria colle-
ctas celebrare permisit, et cultum tenere Christiani-
tatis, sicut præcipere potuit. Et alios quidem per-
misit extra civitatem oratoria fabricare; Novatianos
autem concordæ suæ fidei, intra urbem ecclesias
habere concessit. De quibus quidem pauca dicenda
sunt. Quadraginta annis Agelius præsul fuit a tem-
poribus Constantini usque ad annum sextum Theo-
dosii. Qui cum venisset ad mortem, Sisinnium pres-
byterum ordinavit episcopum, virum eloquentissimum
et a Maximo philosopho una cum Juliano imperatore
litteris eruditum. Cumque populus Novatianorum
culpam ordinationem, cur non Martianum potius
ordinasset, per quem sub Valente Novatiani sine per-
secutione mansissent: tunc Agelius populi volens
placare tristitiam, etiam Martianum ordinavit episco-
pum. Et cum melius habuisset, in ecclesiam proces-
sit, et sermonem fecit, dicens: Martianum habetis
post me, post Martianum vero Sisinnium. Post paucos
itaque dies defunctus est. Sub episcopatu vero Mar-
tiani etiam eorum Ecclesia ex hujusmodi causa divisa
est. SOCRATES, *lib. v, cap. 20, p. 279.*

CAPUT XXXVII.

De Sabbatio hæresiarcha.

Sabbatius quidam ex Judæo factus Christianus, et
a Martino ad presbyteratus honorem proventus, ni-
hilominus sectæ Judæicæ serviebat, cum quo scelere
ambiebat etiam episcopatum. Assumens ergo sui de-
siderii conscios duos presbyteros, Theoctistum et
Macarium, novitatem festivitatis paschalis sub Va-
lente imperatore constitutam in vico Phrygiæ Pazo,
defendere nitebatur. Et primum quidem, quasi pro
Ecclesiæ integritate custodienda, dicebat non esse
dignos quosdam participatione sacramentorum. Pro-
cedenti vero tempore manifestatus est, dum collectas
propriis celebraret. Inter hæc Martinus agnoscens
ejus errorem et ordinationis suæ culpam, quia vana
gloriæ homines; resbyteros ordinaverat, cum gemitu
dicebat: Melius fuisse super spinas ponere manus
suas, quam Sabbatium ordinasse presbyterum.
Proinde synodum in Sangario Bithyniæ Novatiano-
rum fecit episcoporum: quo congregati evocarentur

347 eos, ut coram synodo causas discessionis [ed., A dissensionis] suæ proponerent. Cumque Sabbatius discordiam festivitatis paschalis suam diceret esse tristitiam, et oportere ut secundum Judæorum observationem eam celebrari firmaret, sicut in Pazo fuerat constitutum, æstimantes episcopi quoniam propter ambitum Sabbatius talia perpetraret, iusjurandum ei imposuerunt quia nunquam desideraret episcopatum. Quo jurante, regulam de Paschæ festiuitate protulerunt qua singulis liceret quo vellent celebrare Pascha, ne propter discordiam festiuitatis dividerent Ecclesiam; cum antiqui, Ecclesiis proximi, licet discordantes de tali festiuitate, communicassent tamen alterutris, et Novatiani in regia urbe Roma constituti nunquam fuisent secuti Judæos, sed semper post æquinocetium celebrarent Pascha. Cum hæc ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius iuramentis obstrictus, si quando paschalis festiuitas discordaret, ille apud semetipsum præcedentius jejunabat, et notanter solemnem diem Paschæ sabbati celebrabat, et rursus cum omnibus in ecclesia conveniebat, et mysteriis fruebatur. Hoc ergo, multis annis faciens, latere non potuit. Quapropter quidam simplicium, et maxime Phrygum et Galatarum ex hac re justificari credentes, zelabantur eum, et Pascha cum illo celebrabant. Sed Sabbatius postea et remotas collectas faciebat, et parvipendens iusjurandum, suorum electione sequacium ordinatur episcopus. SOCRATES, lib. v, cap. 20. Edit. Christ. Valcs. cap. 21, p. 281.

CAPUT XXXVIII.

De Pascha, vel diversitate institutionum seu observationum quæ per diversas Ecclesias celebrantur.

Sed mihi non videtur hujusmodi viros de festiuitate Paschæ rationabiliter contendisse, neque istos qui nunc sequuntur Judæos. Non enim mente perceperunt quia Judaismo in Christianitatem mutato, illa subtilia et figurativa legis Mosaicæ quieverunt, quod hinc apparet. Judaizare namque nulla gens Christiana præcepit; e diverso autem etiam Apostolus contradixit, non solum circumcisionem prohibens, sed etiam de festiuitatibus contentiones abjiciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait: *Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis (Galat. iv, 21)?* Et hinc pauca loquens, servum ostendit populum Judæorum, et in libertatem vocatos qui accedunt ad Christum. Monet etiam nullatenus observandos dies, et menses, et annos. Colossensibus autem scribens, magna voce clamabat, umbram fuisse observationes antiquas. Quapropter, inquit, *nullus vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte festiuitatis, aut in initio mensis, aut in sabbato, quæ sunt umbra futuri (Coloss. ii, 16).* Et ad Hebræos idem apostolus dicit: *Mutato enim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit (Heb. vii, 12).* Igitur nec Apostolus, nec Evangelia accedentibus ad prædicationem jugum servitutis imposuerunt, sed festiuitatem Paschæ et alias celebritates honorandas esse dixerunt. Quapropter quoniam diligunt homines hujusmodi celebritates, eo quod in eis a laboribus requiescunt, singuli per provincias, sicuti voluerunt, memoriam salutaris passionis au-

antiquitus ex quadam consuetudine celebrabant. Non enim hoc Salvator aut nostri Apostoli lege prædicaverunt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictum, sicut lex Mosaica Judæis, nobis Evangelia aut apostoli sunt minati; sed solummodo in derogationem Judæorum, quoniam in festiuitatibus homicidium commiserunt, in tempore Azymorum Salvatorem passum in Evangeliiis est relatum. Intentio namque fuit apostolorum non de diebus sancire festiuitatem, sed conversationem rectam et Dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur quia, sicut multa alia per provincias ad consuetudinem venerunt, sic et Paschæ festiuitas tradita est, eo quod nullus apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorem Asiam antiquitus quartumdecimum diem observabant, non respicientes sabbati diem. Et hoc facientes, non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanæ Ecclesiæ Victor episcopus excommunicationem Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto Irenæus Lugdunensis, Gallicanus episcopus, Victorem epistola sua culpavit, dicens etiam veteres ita celebrasse; et quia Polycarpus Smyrnæ civitatis episcopus, qui postea sub Gordiano principe martyrio coronatus est, Aniceto episcopo Romano communicaverit: nihil discernens de paschali festiuitate, cum ipse Quartodecimanus esset, sicut Eusebius in quinto Ecclesiasticæ Historiæ libro docet. Quidam igitur, sicuti dixi, in Asia minore quartumdecimum observabant diem. Quidam vero etiam circa orientales partes sabbatum custodiebant, dissonabant autem circa mensem. Nam alii Judæos, licet integritatem non servarent, sequendos esse in sacra festiuitate dicebant; alii vero post æquinocetium celebrabant, declinantes sequi Judæos, et dicentes quia dum sol esset in Ariete, Pascha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico mense, secundum Romanos Aprilis. Et hoc faciendum non sequendo modum Judæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos et Josephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro conscripsit. His itaque contententibus omnes Occidentales usque ad Oceanum, post æquinocetium ex antiqua traditione Pascha celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim, sicuti quidam dicunt, celebratum sub Constantino concilium festiuitatem Paschæ mutavit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet ut isti, cum pauci essent, imitarentur plures. Cujus epistolæ partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: *Est enim ordo decorus, quem omnes Ecclesiæ in universo orbe apud Occidentem, et Meridiem, et Arcturum, positæ servare noscuntur, nec non etiam quidam Orientium. Quapropter in præsentis bene se habere omnes æstimaverunt, et ego ipse vestræ quoque sapientiæ place e promisi, ut quod in Romana civitate, Italia, et Africa, et universa Ægypto, Hispania, Gallis, Britannis, Libya, tota Hellade, Asia diœcesi Ponti, et Cilicia, libenter sub una concordia custoditur, hoc etiam sapientia vestra suscipiat: considerantes non solum multitudinem predictorum locorum et*

Ecclesiarum numerum, sed etiam quia hoc maxime debetis omnes communiter celebrare quod ratio subtilis videtur exigere, nullam cum Judaeorum perjurio habere communionem. Talia siquidem **348** Constantinus. Sed aiunt Quartodecimani hanc observationem Joannem apostolum tradidisse. Alii vero Petrum et Paulum apud Romanis et Occidentibus dicunt Paschæ tradidisse solemnitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dignoscitur. Quia vero ex consuetudine quadam per provincias celebratur Pascha, hinc testimo quod nulla religio [*Vales.*, religionis secta] easdem videatur servare solemnitates. Nam cum unius sint fidei plurimi, tamen discordant circa Paschæ legitima. Unde pauca dicenda sunt. Nam in ipsis jejuniis aliter apud alios invenimus observari. Romani enim sex [*ed. Niv. et Frob.*, tres] ante Pascha septimanas, præter sabbatum et dominicam, sub continuatione jejunant. Illyrici vero, et tota Hellas, Alexandria quoque, ante sex septimanas jejunant, eaque jejunia Quadragesimam vocant. Alii vero ante septem Paschæ septimanas jejuniorum facere noscuntur initia, et tres tantummodo septimanas, hoc est, quinque diebus per intermissiones altarum duarum septimanarum jejunantes; nihilominus Quadragesimam vocant. Unde miror, cum numerum ipsum non habeant, quomodo Quadragesimam vocent. Sed etiam ciborum abstinentiam non similem habent; nam alii omnino ab animalibus abstinent, alii ex animalibus pisces solummodo comedunt, quidam cum piscibus vescuntur et volatilibus, dicentes hæc secundum Moysen ex aqua habere substantiam. Alii vero etiam caulibus et ovis abstinerere noscuntur; quidam siccum tantummodo pane vescuntur; alii neque hoc; alii usque ad nonam jejunantes horam sine discretionem ciborum reficiuntur; et innumeræ consuetudines apud diversos inveniuntur. Et quia nulla lectio ex hoc invenitur antiqua, puto apostolos singulorum hoc reliquisse sententiæ, ut unusquisque operetur non timore, non necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebritatem collectarum quedam diversitas invenitur. Nam dum per Ecclesias, in universo terrarum orbe constitutas, die sabbatorum per singulas hebdomadas sacrificia celebrentur, hoc in Alexandria et in Roma quadam prisca traditione non faciunt. Ægyptii vero Alexandriae vicini et Thebaidis habitatores sabbato quidem collectas agunt, sed dominica, sicut moris est, sacramenta percipiunt; nam postquam fuerint epulati et cibis omnibus adimpleti, circa vespeream oblatione facta communicant. Rursus autem in Alexandria, quarta et sexta feria Scripturæ leguntur; easque doctores interpretantur, et omnia sunt præter solemnem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus videtur exposuisse [*ed.*, educuisse]. Qui dum sapiens esset magister, et consideraret quia impossibilitas Mosæ legem ad litteram esset infirma, rationem Paschæ ad modum contemplationis evertit: unum Pascha solummodo verum fieri dicens, quod Salvator celebravit adversus contrarias potestates, dum crucem susceperet, et hoc tropæo uteretur

A contra diabolum. in eadem Alexandria lectores et psalmi pronuntiatores indifferenter sunt, sive catechumeni sive jam Christiani, dum omnes Ecclesie jam fideles in his ordinibus haberi videantur. Ego quoque cognovi in Thessalia consuetudinem aliam: dum quidam clericus ante clericatum legitime duxisset uxorem, quia cum ea mixtus fuerat, ab eatus est, dum in Oriente cuncti sponanea voluntate, et non aliqua necessitate etiam episcopi semetipsos abstineant. Nutriunt enim eorum etiam episcopatus tempore ex legitima uxore filios habuerunt. Hoc quoque in Thessalia servari cognovi, quoniam apud eos in diebus Paschæ tantummodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismo moriuntur. In Antiochia vero Syriæ altare non ad orientem ecclesie, B sed magis ad occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, et Thessalia, ad tempus vespe tinum orationes similes Novatianis Constantinopoli degentibus agunt. In Cæsarea Cappadociae et Cypro, die sabbati, et dominice circa vespeream cum lucernariis episcopi atque presbyteri Scripturas interpretantur. In Alexandria presbyter non facit sermonem. Et hæc res initium accepit ex quo Arius Ecclesiam conturbavit. Rothæ sabbata universa jejunant. In Cæsarea Cappadociae eos qui post baptismum delinquant, a communione suspendunt, sicut Novatiani et Macedoniani in Hellesponto faciunt, et in Asia Quartodecimani. Novatiani circa Phrygiam bibulos non recipiunt, Constantinopoli vero neque aperte recipiunt, neque palam removere noscuntur. In occidentalibus vero partibus aperte recipiunt. Secretes, lib. 7, cap. 21; *ed. t. Christ. Vales.*, cap. 22, p. 282.

CAPUT XXXIX.

De Pascha Montanistarum.

Montani siquidem, quos Phrygas nominant, peregrinam quandam ad inventionem introducentes, secundum eam Pascha celebrant. Culpant enim eos qui cursum lunæ requirunt, et dicunt soles tantummodo circulos sequendos. Et menses quidem singulos esse dierum triginta desolant, et inchoare primam ab æquinoctio vernali, quod est secundum Romanos octavo kalend. Aprilis. Tunc, inquit, duo magna luminaria facta sunt, quibus tempora et anni manifestantur. Et hoc indicari, eo quod luna per octo annos cum sole concurrat, et ambo idem novum habeant mensem. Ea quod octo annorum cursus lunæ compleatur, et tanquam principium sit primi mensis, reputant prædictam diem in Scripturis quartodecimam, et hanc esse dicunt octavo idus Aprilis, secundum quam semper celebrant Pascha, tamen si contigerit etiam concurrere Resurrectionis diem dominico die, alioquin dominica superveniente celebrant; scriptum est enim, inquit, a quartodecima usque ad vicesimam primam esse celebrandam. Sozomen., lib. VII, cap. 18, p. 755.

Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani velut projuramento habeant ut hunc hymnum audire mereantur

tur : in qua Ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram populo docet [*ms. Sunthead. dicit*]. Apud Alexandrinos hoc opinabile est, quia dum leguntur Evangelia, non surgit episcopus; quod apud alios nusquam fieri novi, ubi solus archidiaconus hanc lectionem legit; in aliis locis diaconi; in multis vero ecclesiis sacerdotes soli; Const. niniopoli prima die Resurrectionis dominicæ pontifex. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 19, p. 734.*

349 CAPUT XL.

De Arianorum divisione.

Provenerunt enim etiam apud Arianos divisiones propter huiusmodi causam. Singulæ videlicet eorum contentiones ad ineptos eos perduxere sermones. Cum enim in eorum Ecclesia credatur Deus Pater esse Filii Verbi, ex hoc apud eos quæstio processit, si possibile sit, ut etiam antequam existeret Filius, Deus Pater vocari potuisset: quoniam Dei Verbum non ex Patre naturaliter, sed ex non existentibus substituisse credebant. Circa primum itaque capitulum errantes, rite de puro nomine in certamen illicitum irruerunt. Dorotheus etenim ab Antiochia vocatus ab eis, dicebat non posse Patrem esse, neque vocari, Filio non subsistente. Porro Marinus, quem a Thracia ante Dorotheum vocaverant, occasionem inveniens opportunam, Dorotheo enim erat adversus, respondit sermonem de hac quæstione contrarium. Et propterea sunt inter eos factæ divisiones. Divisique propter hoc verbum, seorsum singuli solemnia celebrabant. Alii enim sequebantur Dorotheum, alii vero Marinum: dicentes quippe Patrem semper esse Patrem, etiam Filio non existente. Vocabantur enim isti Psathyriani, eo quod quidam Theoctistus, Syrus genere, Psatyropola, id est duplicia vendens, hanc propositionem valde defenderet. Hæc quoque secutus est Selenas, Gothorum episcopus. Sed isti quoque paulo post separati sunt, cum Marinus cum Agapio discordiam habuisset, quem ipse episcopum fecerat at Ephesi. Verum isti non propter religionem, sed propter præsulatum inimicitias inter se bellaque gesserunt. Gothi namque defendebant Agapium. Quamobrem plurimi clericorum eorum vanam gloriam fugientes, ad fidem consubstantialitatis utiliter accesserunt. Ariani siquidem triginta quinque annis divisi sunt inter alterutros, postea sub imperio Theodosii junioris consulatu Plinæ (*An. Dom. 419*) ab hæresi Psathyrianorum recedentes, uniti sunt, veluti lege decernentes nunquam capitulum propter quod divisi fuerant memorare. Sed hoc apud Constantinopolim gestum est. Verum in aliis civitatibus sub divisione manserunt. Hæc de Arianis. Verum nec Eunomiani sine divisione manserunt. Nam et ipse Eunomius dudum ab Eudoxio, qui enim Cyzici ordinavit episcopum, segregatus est occasione accepta, eo quod Aetium doctorem ejus expulsam suscipere noluisset. Reliqui vero ab eo per schismata diversa partiti sunt. Prius itaque Theophrontius quidam Cappadox ab Eunomio versare contentiones edoctus, et aliquid de Aristotelis Categoriis, et *Ἐπεὶ ἐπινοίας* intelligens, fecit li-

ros quos De Exercitio mentis attulit. Is ergo tum offendisset consecratos suos, tanquam recedens ab eis, expulsus est; et seorsum colligens de suo nomine hæresim dereliquit. In Constantinopoli vero quidam Eutychius, ex tepidissima quæstione ab Eunomianis divisus, hæcenus collectas seorsum facit, vocanturque horum alii Eunomiatheophrontiani, alii vero Eunomioeutychiani. Verumtamen isti baptismum corruerunt; non enim in Trinitate, sed in Christi morte baptizant. SOCRATES; *lib. v, cap. 22 et 25 Edit. Christ. Vales. cap. 23 et 24, p. 291.*

CAPUT XLI.

De divisione Macedonianorum.

Facta est igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos divisio, cum Eutropius presbyter seorsum colligeret, et nequaquam ei Carterius consentiret. Fuerunt forsitan et aliæ divisiones hæresum, sed ego tanquam Constantinopolitanus, atque hic nutritus, quæ mihi clariora visa sunt ea narrare curavi. SOCRATES, *lib. v, cap. 23, p. 293.*

CAPUT XLII.

De recessu Nili fluminis et rursus accessu.

Ea si quidem tempestate dicunt Ægypti fluvium circa primum ascensum aquæ post tergum recessisse. Quo facio, Ægyptii sæviebant, eo quod non sinerentur flumini sacrificia solemnia celebrare. Iudex autem seditionem perspicere concitari, nuntiavit imperatori. Verum imperator melius iudicavit divinæ fidei serviendum quam poculis Nili, et sacrilegia præponere pietati: Nunquam, inquit, currat ille fluvius, si magicis artibus et fluxu sanguinis undæ polluentur sacri Paradisi. Hoc actio, post paululum ita uberrime Nilus effusus est, ut etiam altius quam solebat fluctus spargeret. Cumque solitas complexisset mensuras, et adhuc in culmen extolleretur, in terrorem nimium Ægypti sunt redacti: metuentes ille et Alexandriam et Libyæ partes forte destrueret. Tunc enim fertur paganus Alexandrinus in theatro clamasse, quia velut senex et delirus evanisset Nilus. Quamobrem plurimi Ægyptiorum derogantes patriæ religioni, ad Christianitatis jura conversi sunt. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 20, p. 736.*

CAPUT XLIII.

Quemadmodum caput Joannis Baptistæ Constantino polim fuerit deportatum.

Eodem tempore dicitur delatum Constantinopolim Joannis Baptistæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inventum caput a monachis Macedonianis, qui primum quidem Hierosolymis habitabant, postea vero Ciliciam migraverunt. Cum enim ante hoc imperium Mardonius major domus imperialis nuntiasset hoc imperatori, præcepit Valens caput sacrum Constantinopolim deportari. Qua jussione directi, et imponentes illud vehiculo deportabant. Cumque venissent ad locum qui vocatur Pantiechium, est enim circa Chalcedonem, nequaquam poterat trahi vehiculum, licet multis plagis burdones affligerentur. Et cum hoc inopinabile videretur universis, et ipsi simul imperatori, sacrum hoc

caput recondiderunt in vico appellato Cosilii. Erat enim possessio ipsa Mardonii. Illo siquidem tempore aut Deo, aut ipso propheta monente, in hunc locum usque perductum est. Cumque postea Theodosius imperator has Baptistæ 350 reliquias voluisset auferre, solam referunt exstitisse matronam virginem sacram, quæ ejus custodiam capitis exhibebat. Cui dum sæpius imperator non violenter, sed cum lacrymis supplicaret ut eum permetteret sua vota complere: hæc putans quia sicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur ulterius Baptista portari, cessit. At imperator amplectens sua purpura thecam in qua caput Baptistæ jacebat, eamque portans venit, et ante civitatem Constantinopolitanam recondidit in septimo milliario, ibique magnam et pulcherrimam Deo ædificavit ecclesiam; crebroque deprecatus est matronam, promisitque dona gratissima si reconciliari vellet. Nec passa est, erat enim Macedoniana hæresi violata, licet presbyter Vincentius consecrator ejus, qui prophetæ sepulcrum æqualiter observabat, conversus fuisset, et catholicæ communicasset Ecclesiæ. Ferunt enim quia conjurationem habeant Macedoniani nunquam se a sua secta recedere. Verum is presbyter, dum ageretur de migratione sacri capitis, apud se definivit, quia si sequeretur Baptista imperatorem, et ipse communicaret ei. Quo facto, conversus est. SOZOMEN., lib. vii, cap. 21, p. 737.

CAPUT XLIV.

Quemadmodum Flavianus Antiochenum solus accepit episcopatum.

Igitur in Antiochia Meletii maximi successionem Flavianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ovibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus Ecclesiæ suscipere præsulatum: sed pontificum resistit chorus, dicens non oportere eum qui Meletii concilium non receperat, post illius mortem in ejus sede consistere; sed eum potius qui plurimis laboribus effulgebat, et pro ovium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos et Ægyptios fecit infestos adversus Orientales. Sed neque morte Paulini inimicitia sunt destructæ. Nam et post illum, cum Evagrius ejus percepisset sedem, perstiterunt Flaviano vehementer infensi, licet Evagrius præter ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas prævaricatus ecclesiasticas. Non enim præcipiunt ut pro se quilibet ordinare possit, sed convocare universos provinciæ sacerdotes, et præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdiciunt. Verumtamen nihil horum respicientes, Evagrii sunt amplexi communionem, et adversus Flavianum auditus principis commoverunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ad urbem Constantinopolim, et Romam [ms. et ed. V., Romæ] proficisci præcepit. Porro Flavianus excusatione hiemis, et promissione facta, quia tempore opportuno pergeret Romam, tunc est reversus ad propria. Cumque Romani pontifices, non solum mirabilis Damasus, sed etiam post eum Siricius et Anastasius im-

peratori vehementer insisterent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret; qui vero Christi resisterent legibus, eos sineret impunitos; rursus enim evocans, Romam [ms. et ed. V., Romæ] proficisci cogebat. Tunc Flavianus sapientissimus digna fiducia usus ait: Siquidem fidem meam, o imperator, quasi non rectam accusant quidam, aut vitam dicunt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere iudices non refuto, eorumque sententiam gravanter excipio. Si vero de sede et præsulatu contendunt, nec litigo, nec hæc volentibus habere resulto; sed abscedo, et me ab episcopatu suspendo. Da igitur Antiochenam sedem culcunque volueris, imperator. Hanc ejus fortitudinem sapientiamque miratus princeps, redire ad patriam, et commissam sibi regere præcepit Ecclesiam. Post aliquantum tempus Romam [ms. et ed. V., Romæ] denuo veniens imperator, easdem ab episcopis patiebatur querelas, quasi Flaviani tyrannidem subdere noluisset. At ille speciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flavianum. Illis vero dicentibus, quia non possent cum imperatore contendere, monuit ut de cætero Ecclesiæ concordiam haberent, deponerentque certamen, et stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus; Evagrius contra regulas ordinatus; orientales autem Ecclesiæ præsulatum Flaviano deferentes, et Asia, Pontus, et Thracia, ejus communioni conjunctæ sunt: omnis Illyricus illum novit per Orientem episcopis præsidere. His flexi monitionibus Hesperia sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, et legatos mittendos ab eo se suscipere. Hoc agnoscens sacratissimus Flavianus, misit Romam [ms. et ed. V., Romæ] quosdam laude dignos episcopos, et Antiochenos presbyteros, atque diaconos, quibus præerat Acacius Beroæ in omni terra pe'agoque cantatus. Is cum aliis Romam [ms. et ed. V., Romæ] veniens, longamque sanans odii passionem, post decem et septem annos Ecclesiis restituit pacem. Quod agnoscentes Ægyptii, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tunc igitur Ecclesiæ Romanæ Innocentius, successor Anastasii, præsidebat, vir prudentia et intellectu decenter ornatus; Alexandrinæ vero Theophilus. THEODORETUS, lib. v, cap. 23, p. 229.

CAPUT XLV.

De Eugenio tyranno, et quemadmodum fuerit superatus.

Res itaque publica hoc tempore pro hujusmodi causa turbabatur in Occidentis partibus. Grammaticus quidam nomine Eugenius, litterarum Latinarum doctor, relinquens scholas suas, in p'latio militabat. Eratque imperatoris antigraphus, et propter eloquentiam a multis honorabatur. Tunc ergo, ut fertur, non mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogastem, de minoribus Gallis ortum, militaris ordinis ducem, virum sævum et necibus præparatum. Quo facto declinavit ad tyrannidem. Igitur uterque contra imperatorem Valentianum necem machinabatur, cubicularios corruptentes eunuchos. At illi

dormientem principem suffocarunt. Hoc Eugenius A repente cognoscens imperio potitur Hesperiae. agebatque quod tyranno poterat convenire. Hæc audiens Theodosius imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximum præparabat. Congregansque militarem virtutem, et Honorium filium designans imperatorem consulatu suo et Habundantii (An. Dom. 393), decimo die Januarii 351 mensis, denuo ad partes Hesperias magno studio festinabat. SOCRATES, lib. v, cap. 24. edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 293.

Interea eventum belli considerans, misit ad Thebaidam ad Joannem monachum, tunc præscientia clarum. Ad quem destinavit Eutropium eunuchum sibi met fidelissimum, ut aut eum, si vellet venire, deduceret, aut nolentem de eventu belli requireret. B At ille Joannem quidem deducere non prævaluit; sed mandatum retulit ejus, quia bello vinceret, et perimeret ty annum, et post victoriam in Italia moreretur. SOZOMEN., lib. vii, cap. 22, pag. 740.

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in urbe Constantinopoli, cum pergeret contra Eugenium belaturus, plurimi trans Istrum barbari sunt secuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum; parvoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim præparabat bellum, ubi jam multa millia habebat exercitus. SOCRATES, lib. v, cap. 24; edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 294.

Cum igitur in quodam monte oratorium invenisset, ibi nocte Domino supplicabat, et circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis quasi jaceret in campo, et astarent sibi duo quidam viri in vestibus albis et equis candidissimis residentes, eumque jubentes habere fiduciam, et diluculo armare milites ad victoriam; dicebantque se pro solatio destinatos. Quorum alter Joannem evangelistam, alter se Philippum dicebat apostolum. Hæc visione comperta, nequaquam ab oratione cessavit, sed lacrymas uberiores effudit. Quæ visio etiam alicui militi revelata est, et per diversos pervenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste vidit; sed ne quis crederet quia linxi quod ego vidi. Ideoque etiam isti monstratum est; nam primo mihi hoc Dominus communis ostendit. THEODORETUS, lib. v, cap. 24, p. 232.

Fit ergo congressio circa fluvium vocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos confligebant, bella erant æquatia. Unde vero barbari auxiliares imperatoris, pars Eugenii potior esse videbatur. Imperator autem videns barbaros deperire, in maxima veniens æstuatione, prostravit semetipsum in terra, adiutorem invocans Deum, et petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius magister militum ejus repente sic confortatus est, ut cum primis ducibus concurreret ad eam partem qua barbari premebantur. Quo facto disruptis acies, et in fugam mox venit inimicos. Fitque denuo ea hora miraculum: ventus enim vehementissimus inspirans, emissa jacenta ab Eugenii partibus contra eos denuo revocabat, et a partibus imperatoris ad hostes cum magna forti-

tudine deferebat. Tantum valuit imperatoris oratio. Hoc itaque modo dimicatione consumpta, tyrannus currens ad pedes imperatoris, exorabat promereri salutem. Qui circa pedes ejus a militibus capite secutus est. Hæc gesta sunt septima decima die Septembris mensis, consulatu Arcadii tertio, et Honorii secundo (An. Dom. 394). Arbogastes autem tantorum causa malorum, post duos congressionis dies, fuga lapsus, dum cognovisset quia vivere non posset, proprio gladio se peremit SOCRATES, lib. v, cap. 24; edit. Christ. Vales. cap. 25, p. 294.

CAPUT XLVI.

De miraculis Donati pontificis in Beroæa.

Ea siquidem tempestate plurimi inter episcopos effulgebant, sicut Donatus Euroæ Epiri. De quo dum provinciales miracula multa testentur, maximum tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica jacens, cibum habebat oves, capras, equos, et homines abripiens devorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine quolibet jaculo veniens, cum illa levasset caput, quasi voratura virum, tunc ille vexillum crucis ante faciem ejus digito designans in aere, in os ejus expuit. Bestia vero sputum mox ore suo suscipiens, expiravit. Quam, sicut audivi, octo paria boum in vicinum campum traxerunt; et misso igne combusta est, ne aerem fetore corumperet. Hujus itaque Donati sepultura insignis est, ubi oratorium ex ejus nomine vocitatur, habens fontem aquarum quem ipse per orationibus invenisse. Nam dum esset locus inaquosus, et illic ex itinere aliquando venisset, aiunt quia fatigatis illis qui cum eo erant, orasset, et mox aquæ inundatio prorupisset, et ex illo tempore hactenus permaneret. SOZOMEN., lib. vii, cap. 25; edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 747.

CAPUT XLVII.

De Theotimo Tomitano pontifice.

Eo tempore Tomitanam et Scythiæ Ecclesiam Theotimus gubernabat, vir in philosophia nutritus, cujus virtutem diligentes barbari trans Istrum habitantes, Deum Romanorum esse prædicabant. Divinarum quippe in eo rerum experimenta sæpius perceperunt. Nam cum aliquo tempore iter faceret, illius terræ barbari occurrerunt ei. Et dum hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi contumaciter morituri, ex equo descendens oravit. Porro barbari neque eum, neque sequaces ejus, nec equos, de quibus descenderant, videntes, pertransierunt. Dum igitur crebro transeuntes Scythas, naturaliter feroces, epulis muneribusque mansuefaceret, quidam barbarus arbitratus enim esse locupletem, crepit insidiari, ut eum caperet, alligaret et traheret. Cum hoc jam præparasset, et dexteram ad hoc haberet, ut eum jactu laquearet, manus in aere mox ligata, et barbarus ille invisibilibus vinculis est obstrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, supplicavit Deo Theotimus ut barbarus solveretur. SOZOMEN., lib. vii, cap. 25; edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 748.

CAPUT XLVIII.

De Epiphanio Cyprio.

Eo quoque tempore fuit Epiphanius, Cypriorum episcopus, ad cuius sepulcrum hæcenus demones expelluntur. Is enim cum substantiam propriam necessitatem sustentibus **352** erogasset, et multis quoque offerentibus ei pecuniis manu largissima dispensaret, contigit ut pecuniis deficientibus œconomus Ecclesie murruraret. Quo facto, assistens quidam in demo in qua manebat œconomus, sacculum multarum pecuniarum dedit, et ita disparuit, ut nec qui dedit, nec qui misit agnosceretur. Quod factum omnes divinum esse iudicaverunt. Aliud quoque ejus libet referre miraculum. Quidam pauperes volentes Epiphanium arte deludere, ut eis aliquid daret, dum iter ageret, unus eorum supinum se prostravit in terra, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habens unde eum sepelire potuisset. Epiphanius autem superveniens, oravit ut sub quiete dormiret, et sepulturae necessaria præbuit, simulque consolatus est flentem, dicens: Quiesce, filii, a lacrymis; non enim fletu resuscitari poterit. Est enim inevitabile quod evenit. Cumque discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium, ut resurgeret. Et cum hoc semel et secundo fecisset, dicens: Surge, hodie de tuis laboribus epulemur, et ille penitus non sentiret, cœgnoscens vere mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, et volens ut ejus socium suscitaret. At ille consolatus est, ne graviter ferret quod ovenerat. Non tamen defunctum denuo suscitavit. Hoc enim credo providestum, ut non facile Dei ministri deludantur. Eo

A SOZOMEN, *lib. vii, cap. 26 et 27; edit. Christ. Vales. cap. 27 et 28, p. 749.*

CAPUT XLIX.

Quomodo Habacuc et Michæe prophetarum corpora inventa sint.

Non solum religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiam Habacuc et Michæe prophetarum corpora, sicut audivi, hoc tempore sunt ostensa revelatione divina, cum Zebennus tunc Eleutheropolitanam gubernaret Ecclesiam, in vico qui prius vocabatur Ceila, in Berethasia prælio, quod distat ab urbe quasi stadiis decem. Circa hunc locum sepultura Michæe fuit, quam nescientes quid dicerent provinciales, fidelium [*id.*, Ofidelem] memoriam vocitabant. SOZOMEN., *lib. vii, cap. 28; edit. Christ. Vales. cap. 29, pag. 752.*

CAPUT L.

De fine Theodosii principis.

Igitur Theodosius imperator, post laborem publicum corpore fatigatus, et sperans se ea ægritudine moriturum, potius de republica cogitabat, considerans quæ solent hominibus provenire imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Constantino- poli velociter evocavit, ordinare volens partes Hesperias. Cumque filius Mediolanum venisset, ex ægritudine relevatus, circum de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente prægravatus est, et ad spectaculum venire non potuit; filium tamen ludis adesse præcepit. Superveniente vero nocte defunctus est consulatu Olibrii et Probinii (*An. Dom. 395*), septima decima die Januarii mensis, anno primo ducentesimæ nonagesimæ quartæ olympiadis. Vixit autem imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sedecim imperavit. SOCRATES, *lib. v, cap. 25; edit. Christ. Vales. cap. 26, p. 295.*

LIBER DECIMUS.

353 CAPUT PRIMUM.*De successione Arcadii et Honorii.*

Defuncto igitur Theodosio, in ejus imperio filii successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius autem in Occidente. Hoc tempore in Romana Damasus præsedebat Ecclesia, in Alexandria Theophilus, Hierosolymis Joannes, Flavianus Antiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamque Nectarius. Igitur circa octavam diem Novembris mensis, eodem consulatu (*An. Dom. 395*), corpus Theodosii delatum est cum solemnitate honore, et ab Arcadio filio sepulturae traditur. Post paucos vero dies, id est vicesima septima ejusdem mensis, etiam exercitus qui cum imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reversus est. Et cum imperator Arcadius secundum consuetudinem se ad exercitum tenuisset, tunc milites Rufinum præfectum imperatoris peremerunt.

Erat enim suspectus, quasi tyrannidem posset assumere. Dicebatur autem quia Hunnos ipse in Romanorum provincias evocasset, qui tunc Armeniam et partes Orientis valde vastabant. SOCRATES, *lib. vi, cap. 1, p. 299.*

CAPUT II.

Quomodo Honorius ludum gladiatorum removevit.

Honorius itaque suscipiens Occidentis imperium ludum gladiatorum, qui dudum Romæ celebrabatur, hujusmodi causa removevit. Quidam Tilemachius conversatione monastica pro hac causa ab Oriente venit ad Romam. Dumque nefandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intravit in stadium, et descendens nitentibus pugnantibus inter se gladius separare. Cumque spectatores adversus eum sævirent, et in effusione sanguinis grassarentur, provisorem pacis

lapidibus occiderunt. Hoc agnoscens mirabilis imperator, illum quidem inter victores martyres numeravit, nefandum vero spectaculum prorsus abscidit. THEODORETUS, *lib. v, cap. 26, p. 254.*

CAPUT III.

De morte Nectarii Constantinopolitani episcopi, et ordinatione actibusque Joannis.

Pauco tempore transeunte, etiam Nectarius Constantinopolitanus episcopus defunctus est consulatu Cæsarii et Attici (*An. Dom. 597*), vicesima et septima die Septembris mensis. Mox ergo studia generantur in episcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Novissime vero placuit ut ab Antiochia Joannes evocaretur, Ecclesie presbyter. Erat enim ejus doctrinae fama mirabilis. Intra paucum ergo tempus communi decreto omnium clericorum et laicorum imperator Arcadius evocavit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adessent ex imperiali jussione plurimi episcopi, etiam Theophilus venit Alexandrinus, qui studebat quidem Joanni detrahere, et Isidorum suum presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quoniam aliquando sustinuerat pro eo tale periculum. Cum imperator Theodosius adversus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus **354** per Isidorum xenia misit imperatori, et duplices misit epistolas, mandans ut alias epistolas non vincenti daret, porro victori et munera et alias porrigeret litteras. Has cum Isidorus portasset, Romæ veniens victoriam sustinebat; sed non diu latuit. Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstravit imperatori. Quamobrem Isidorus terrore comprehensus, in Alexandriam fugit, celare volens quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorus Theophilus diligebat. Verum palatii judices præposuere Joannem. Cumque multi Theophelum accusarent, libellos adversus eum pro diversis causis præsentibus episcopis obtulerunt. Tunc præpositus palatii, Entropius nomine, sumens accusationes scriptas, ostendit Theophilo, dicens: Aut ordina Joannem, aut accusationes veniant ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Joannem ordinavit episcopum. Qui suscepit episcopatum sexta decima die Februarii mensis, consulatu Honorii imperatoris et Eutyhiani præfecti (*An. Dom. 598*). Quia vero Joannes vir fuit omnino præclarus, ex libris quos reliquit agnoscitur. Cujus vitam, genus, conversationem, et quemadmodum sit depositus, et morte potius [*ed. V., posterius*] honoratus, exponam. SOCRATES, *lib. vi, cap. 2, p. 300.*

Joannes itaque fuit Antiochenus, filius Secundi et Anthusæ nobilium personarum, discipulus sophistæ Libanii, et auditor Andragatii philosophi. Cumque se ad advocationem præpararet, considerans molestias litigantium injustumque vitæ propositum, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Evagrium, quoniam et ipse dum iisdem studiis esset usus, quietam magis secutus est vitam. Mox ergo mutato schemate pariter et incesso, divinis lectionibus incumbebat, et frequentius ad sabbatam concurrabat ecclesiam. Hæc agens persuasit etiam Theo-

odoro et Maximo, qui fuerant condiscipuli ejus apud sophistam Libanium, ut pomposam relinquere vitam, et simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea episcopus Mopsuestensæ ordinatur Ecclesie, Maximus autem Seleuciæ Isauriæ. Tunc itaque isti fiunt discipuli in lectione divina Diodori atque Carterii, qui eodem tempore sacris monasteriis præsidebant. Sed Diodorus postea Tarsi ordinatus episcopus, multos conscripsit libros, sacras ad litteram intuens Scripturas. Porro Joannem degentem cum Basilio, tunc a Meletio factum diaconum, et postea Carsaræ Cappadociæ præsulem constitutum, Zeno episcopus ab Hierosolymis revertens, lectorem in ecclesia Antiochena constituit. In quo adhuc officio positus librum edidit contra Judæos. Post paucum vero tempus etiam diaconatum a Meletio promerens, de Sacerdotio aliam fecit librum, aliosque plurimos explanavit. Postea vero, Meletio in Constantinopolitana urbe defuncto, recedens Joannes a Meletianis, et neque Paulino communicans, tribus annis continue sub quiete degebat. Postea vero, Paulino moriente, ab Evagrio ejus successore presbyter ordinatur. Ante episcopatum itaque hoc modo conversatus est. Fuit enim vir, ut aiunt, propter zelum castitatis severior, et amplius quam habebat a juventute sua, furori magis quam reverentiæ se præbebat, et propter vitæ rectitudinem incautus prospicere de futuris; propter simplicitatem vero, oris libertate profusus, apud colloquentes non mediocriter utebatur; docendo præcipuus erat, utilis ad corrigendos audientium mores; in confabulatione vero arrogans a nescientibus putabatur. Cum ergo talis moribus esset, episcopatu suscepto, majori fastu quam debuerat utebatur, clericorum suorum corrigere vitam volens. Mox igitur in ipso initio, cum clericis asper videretur Ecclesie, erat plurimis odiosus, et veluti furiosum universi declinabant. Compellat enim eum ut omnes confunderet Serapio diaconus ejus, qui aliquando præsentibus clericis hunc protulit magna voce sermonem: Nunquam poteris, o episcope, hos corrigere, nisi uno baculo percusseris universos. Quo dicto majora contra eum odia concitata sunt. Non post multum vero tempus, plurimos clericorum pro diversis exemptis causis. At illi conspirantes adversus eum, etiam derogationibus apud populos utebantur; quarum rerum faciebant maximam fidem, eo quod nec illum secum comedere pateretur, nec ipse ad alium invitatus accederet. Dicunt enim quidam propterea noluisse eum cum quoquam comedere, eo quod turpiter manducaret escasque perciperet; alii vero propter excellentem ciborum continentiam hoc eum facere prædicabant. SOCRATES, *lib. vi, cap. 5, p. 301.*

Ego tamen quodam viro veraci referente audivi, quia propter abstinentiam capite et stomacho sæpe dolebat, et ideo prandiorum epulis evitabat. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 9, p. 769.*

Porro populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum, parvipendens accusatorum voces. Quales vero sint ejus Ebri, non oportet nunc

At quoniam regentibus poterant indicari. Igitur A
 etiam cetero tantummodo esset infensus, machinationes
 contra eum non omnia recedebat. Dum vero etiam
 plurimos procerum objurgare cepisset, tunc invidia
 contra eum major accessit. Et quidem plurima
 decernitur, multa quoque faciebant audientibus fi-
 dem. *Socratus, lib. vi, cap. 4, p. 364.*

CAPUT IV.

*Quomodo Eutropius prepositus imperatoris fuerit in-
 temptus.*

Ejus de orationibus dedit augmentum homilia
 contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim eu-
 nuchus prepositus imperatoris, et habens consulis
 dignitatem, volens in quibusdam ad ecclesiam refu-
 gentibus iudicare, studuit ab imperatoribus legem
 poni iubentem ut nullus ad ecclesias confugeret, imo
 qui dedum refugerant, traherentur. Sed Dei secutum
 est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post
 paucos vero dies cum ipse Eutropius offendisset im-
 peratorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Epi-
 scopus vero, Eutropio sub altari jacente, nimioque
 percusso timere, residens super ambonem, ubi sole-
 bat prius consueto facere sermonem, homiliam in-
 crepatoriam fecit adversus eum. Unde plurimos
 magis offendebat, eo quod homini in infelicitate po-
 sito non solum miseratus non est, sed etiam nec
 objurgare desisteret. Igitur Eutropii, tunc consula-
 tus dignitatem habentis, propter quædam vitia ca-
 put imperator iussit auerri, et ex ordine consulum
 ejus nomen penitus auergeri (*An. Dom. 539*). Quam-
 obrem Theodori solummodo, qui cum eo consul
 fuit, nomen **355** ascriptum est. Pro diversis igitur
 causis multos sepius fiducialiter objurgabat, et plu-
 rimis erat odiosus. Unde Theophilus, Alexandrinæ
 civitatis episcopus, mox post ordinationem causas
 ejus deiectionis inquisivit, et quibusdam presentibus
 de eo latenter obloquebatur, verbis etiam longe po-
 sitis scribebat. Contristabatur enim non solum pro
 honore Joannis, sed quia etiam Isidorum presbyte-
 rum suum, episcopum Constantinopolitæ ordinare
 non valuit. *Socratus, lib. vi, cap. 5, p. 364.*

Sacerdotibus igitur Joannes episcopus supplicabat
 ut secundum ecclesiasticas viverent sanctiones, quas
 quicumque privariari præsumerent, eos ad templum
 prohibebat accedere. Dicebat enim quia nec debe-
 rent frui honore sacerdotii qui eorum vitam contem-
 nerent imitari. Non solum enim providentiam urbis
 Constantinopolitæ habebat, sed etiam totius Thra-
 ciæ, quæ sex provinciis est divisa, et quæ undecim
 administrationibus dispensatur. His legibus ordinabat
 etiam Ponticam regionem, quæ totidem iudiciis gu-
 berari dignoscitur. Cumque cognovisset in Phœnicæ
 adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos mo-
 nachos et imperialibus sanctionibus coarctatos adver-
 sus cultores dæmonum, idolorum, et dens pecunias
 templorum destructoribus erogandas, non ex ærario
 publico, sed quas a fidelissimis cavilieribus oblatas
 sponte percipiunt. *Theodoretus, lib. v, cap. 28,
 p. 235.*

CAPUT V.

De conversione Celticorum per Joannem.

Videns igitur etiam populum Celticorum Arianis
 retibus laqueatum, et cogitans de eorum capienda
 salute, consilium hujusmodi venationis invenit. Eju-
 dem namque linguæ presbyteros, diaconos atque le-
 ctiores fecit, et unam eis ecclesiam dedit. Qua occa-
 sione multos eorum cepit, dum et ipse frequenter illie
 iret, et per interpretem Celticum divinas lectiones
 exponeret. Hæc ergo intra civitatem crebro faciens,
 et plurimos ejus gentis Arianorum ad apostolica do-
 gmata revocavit. Apud Scythas autem quidam erant
 desiderium salutis habentes, quo non poterant perve-
 nire. Quod Joannes agnoscens, quæsit viros aposto-
 lico zelo ferventes, eosque direxit, et desiderantibus
 salutis gratiam ministravit. Ego autem etiam litteras
 ejus legi ad Leontium Ancyræ præsullem, quibus in-
 dicavit Scythas fuisse conversos in nostra provincia.
 Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis crevisse
 languorem, scripsit ejus loci pastoribus ut eos pelle-
 rent. Insuper etiam principis pro hac causa proferri
 petiit sanctionem. [*Hæc desunt in mss. codicibus et in
 ed. V.*] Quod igitur ecclesiarum curam in animo ha-
 buerit secundum divinum Apostolum, satis hæc do-
 cuerint. [*Hæc autem desunt in edit. Valesii*] Licet au-
 tem etiam aliunde illius libertatem intelligere. *Theo-
 doretus, lib. v, cap. 30, p. 236.*

CAPUT VI.

De Gaina magistro militum ejusque rebellionem.

Gainas quidam genere Celticus, consilio barbarus,
 studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cum
 esset magister militum, multos suæ gentis, multos
 etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terro-
 rem plurimis, etiam ipsi principi, meditatione tyrannidis
 inferebat; eratque Arianus. Is ergo rogavit im-
 peratorem ut intra civitatem ei unam daret eccle-
 siam. At ille cum se placare promisit. Tunc evocans
 Joannem, eique potentiam illius, meditationemque ty-
 rannidem dicens, petebat ut data ecclesia ejus refræ-
 naret intentionem. At ille virtute fortissimus: Noli,
 inquit, o imperator, hæc promittere, neque sanctum
 canibus dare. Non enim potero Deo benedicentes ex-
 plicere, et sanctam templum blasphemantibus injuste
 contradere. Neque hunc barbarum metuas, impera-
 tor; sed ambos nos jube vocari, et sub silentio inter
 nos quæ dicuntur audi. Ego namque linguam illius sic
 frenabo, ut non præsumat petere quæ dari non expedi-
 dit. Hoc audiens imperator gavisus est, et utrumque
 altera die vocavit. Tunc Gainas petitionem suam po-
 scebat; Joannes contradicebat, dicens: Non licet im-
 peratori pietatem custodienti aliquid contra mandata
 divina præsumere. Cumque responderet ille quia
 oratorium et ipse habere deberet, Joannes ait: Ubi-
 que tibi divina domus aperta est, et nullus te vetat
 orare. At ille: Sed ego, inquit, alterius se tæ sum,
 et cum meis unum templum habere depono. Multos
 enim pro Romana republica labores assumpsi, et non
 debeo in mea petitione contemni. Cui Joannes: Plu-
 rima, inquit, præmia, et quæ transcendunt taxæ cer-

tamina, percepisti, magister militum factus, consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare qui dudum fueris, et qualis modo conspiciaris, et quæ prisca paupertas, et quæ moderna substantia; quibus vestibus utebaris antequam Istrum transisses, et quibus nunc uteris. Considera igitur quia pauci labores maxima tibi præmia contulerunt, et circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille doctor obstruxit os Gainæ, eumque compulit ut taceret. **THEODORETUS, lib. v, cap. 32, p. 237.**

Igitur dum Gainas adipisci desideraret imperium, qui dudum de sua fide apud beatam martyrem Eufemiam in Chalcedonia imperatori Arcadio promississet, diversa consilia revolvebat, et in sua intentione semper instabat. Dumque per diem nihil in urbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est ut nocte barbaros mitteret qui palatium conerement. Tunc enim aperte monstratum est quomodo Deus custodiat civitatem. Missis enim ab eo barbaris ad incendium atque prædas, angelorum turba apparuit, armorum ingens corpus habentium. Illi vero putantes esse milites, abscesserunt. Cumque hoc Gainæ fuisset nuntiatum, incredibile visum est. Noverat enim quia cunctus exercitus per civitates fuerat constitutus. Quapropter denuo futura nocte alios destinavit. Cumque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem barbaris ostendebant), novissime ipse egressus cum multitudine, miraculi sumpsit experimentum: arbitratus revera quia per diem quidem lateret exercitus, nocte vero pro ejus custodia poneretur. Et ita, dum intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam, aperte hostilem monstravit intentionem. **SOCRATES, lib. vi, cap. 6, p. 307.**

Cum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditantem tyrannidem Gainas patefecit. Collecto namque exercitu, per Thracias universa vastabat. Hoc agnoscentes et iudices et populi terrebantur; et neque repugnare illi quilibet præsumebat, neque apud eum legatione fungi, dum asperitatem barbaricam formidarent. Tunc ergo alios omnes tanquam metuentes relinquens imperator, Joanni viro sanctissimo onus legationis imposuit. At ille neque illius resolutionis memor, neque inimicitiarum quæ hinc exortæ videbantur, alacriter est profectus ad Thracias. At ille cognoscons legatum, ejusque fiduciam pro pietate sic licenter assumptam, occurrit ei longo itinere, ejusque dexteram suis oculis circumposuit; insuper etiam suos filios sacra ejus genua osculari præcepit. Hujus ergo virtutis Joannes fuit, ut etiam valde terribiles humiliari cogeret et timere. **THEODORETUS, lib. v, cap. 32 et 33, p. 238.**

CAFUT VII.

De questione inter Ægyptios monachos exorta: An Deus corporeus sit, an incorporeus.

Ea temeritate quæstio mota fuerat: utrum Deus corporeus esset, et hominis haberet schema; an certe incorporeus, et schemate humano omnimodis alienus. **Ex qua quæstione contentiones et certamina plurima**

A surrexerunt, aliis hæc affirmantibus, aliud aliis: maxime tamen simplices monachorum corporales et humanæ formæ Deum esse iudicabant. Thracias vero reprobantes illos, Deum incorporeum esse dicebant, et forma corporea segregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus convenerat episcopus, ut in ecclesia coram populo contra eos qui humanæ formæ Deum asseverant contenderet, et Deum incorporeum suo dogmate definiret. Hæc agnoscentes Ægyptiorum monachi, venerunt Alexandriam, et seditionem contra Theophilum velut impium excitarunt, ita ut eum occidere niterentur. Hoc ille agnosscens cogitavit quemadmodum evitaret mortem. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis locutus est: Sic, inquit, vos video sicut Dei cultum. Hoc dicto monachos a suo impetu revocavit. At illi: Si vere, inquit, dicis, quia Dei vultus sic est sicut et noster, anathematiza libros Origenis. Ex ipsa enim quidam adversantur opinioni nostræ. Si enim hoc non feceris, quæ impiorum et Deo rebellium sunt a nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent facio, nolite in me sævire. Nam et ego inimi us sum librorum Origenis, et culpo suscipientes. Sic ergo monachos declinavit, et forsitan ideo hæc quæstio hactenus est ablata. Post hæc hujusmodi causa provenit. Ægypti monasteriis quatuor venerabiles præsidebant viri, Dioscorus, Azamonius, Eusebius, Euthymius germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, sermone vitæque fulgentes, et propterea apud Alexandrinos egregii. Sed etiam Theophilus eos honorabat episcopus. Quamobrem Dioscorum violenter tractum Hieropolites fecit episcopum; duos autem eorum rogavit ut habitarent cum eo, et vix ut episcopus fieret impetravit, factosque clericos ecclesiæ economos instituit. Cumque illi æstuarent cur minus propositam suæ conversationis implerent, et procedenti tempore viderent animas suas lædi, dum episcopus pecuniarum haberet vitam [ed. Niv. et Frob., pecuniam haberet multam], et multum auri congregandi studium, repudiabant esse cum eo, et deserti potius habitaculum diligebant. Dumque ille nesciens eorum voluntatem, sibi eos adesse deposceret; postea videns quia eis potius ipse displiceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc parvipendentes abscedunt. Porro Theophilus cum animo **D** fervens esset, nisus est ut viros illos qua posset arte vexaret. Et fratrem interim eorum Dioscorum habebat odiosum. Contristabatur enim, quia eos facta diligeret et coleret monachorum; et sciebat quia eis aliter nocere non posset, nisi monachos debellaret. Probaverat quoque quia, crebro cum eis habito sermone, faterentur incorporeum esse Deum, et non humanæ formæ, ne forte necessitate humanæ formæ humana quoque passio sequeretur. Et cum sic Theophilus saperet, tamen ut se vindicaret, quod bene prius prædicaverat, immutavit. Mittens enim in eremum, plurimos monachorum simplicium et spiritali exercitatione carentium est venatus: dicens non oportere sequi Dioscorum, neque fratres ejus, dicentes incorporeum esse Deum. Deus enim,

secundum divinam Scripturam, et oculos habet, et aures, et manus, et pedes, sicut et homines. Dioscorus autem ejusque sequaces, sequentes Origenem, degna blasphemata introducunt, quasi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neque pedes. Hac seditione monachorum plurimi sunt decepti, et seditio ferventissima suscitatur. Sed exercitati viri seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repente contra fratres insurgunt. Et facta divisione alterutros impetebant. Theophili sequaces Origenistas et impios appellabant fratres; isti vero sequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorum multitudine venit in Nitriam contra Dioscorum ejusque fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula. **SOCRATES, lib. VI, cap. 7, p. 309.**

CAPUT VIII.

Quomodo hymni nocturni a Joanne sunt incæpti.

Cum hæc in Ægypto fierent, Joannes Constantino-
polititanus doctrina florebat, et apud cunctos favorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob hujusmodi causam. Ariani, sicut dictum est, foras civitatem collectas agebant. Sabbato autem atque dominica, intra portas et per porticus congregati, hymnos et antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, dilaculo cum ipsis antiphonis per mediam civitatem egressi portam, ad suam ecclesiam concurrebant. Cumque hoc crebro quasi ad vituperationem orthodoxorum facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Ubi sunt qui dicunt trina virtute unum? tunc Joannes metuens ne simplices hujusmodi cantibus traherentur, instituit suum populum ut et ipsi nocturnis occuparentur hymnis; quatenus et illorum obscuraretur opus, et fidelium professio **357** firmaretur. Studium ergo Joannis nimis utile, cum turba periculisque finitum est. Nam dum clariores hymni homousianorum noctibus apparerent (fecerat enim etiam cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente), tunc Ariani zelo tracti, usque ad neces insurgunt. Una ergo nocte, congressione facta, petra in fronte percussus est Brison eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo utriusque partis extincti sunt. In his motus imperator, prohibuit Arianos hymnos publice decantare. **SOCRATES, lib. VI, cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 7 et 8, p. 312.**

CAPUT IX.

Quod episcopo Ignatio angelorum Deum laudantium visio vit ostensa.

Dicendum tamen est unde sumpsit initium ut in ecclesia antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis debebat apostolis, vidit angelorum visionem, quomodo per antiphonas sanctæ Trinitati dicebant hymnos. Isque modum visionis Antiochiæ tradidisse probatur Ecclesiæ, et ex hoc ad cunctas transivit Ecclesias. **SOCRATES, lib. VI, cap. 8,**

CAPUT X.

De inimicis Joannis.

Fertur enim quoniam inter alia Joannes etiam pro Severiano, Gabalensi episcopo, odium Augustæ conceperat. Is enim Severianus et Antiochus Ptolemaidis ambo e oquentissimi erant, et coram ecclesia docere præparati. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim, eloquentia promotus atque pecuniis ditatus, in suam reversus est civitatem. Pro cuius zelo Severianus postea venit, vidensque quod Joannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparerat, eratque honorabilis apud multos proceres, et apud ipsum imperatorem, pariter et Augustam. Cumque Joannes perrexisset in Asiam, huic commendavit Ecclesiam. Credebat enim ejus blandimentis quia eum revera diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod dum Joannes audisset, Serapione nuntiante, zelatus est. Reversoque ab Asia Joanne, contigit, transeunte Severiano, ut studiose non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamavit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Christus inhumanus non est. Ob quam rem accusatus a Serapione velut injuriosus et in Deum blasphemus, civitate pulsus est a Joanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Severiani, mox eum a Chæcedone fecit revocari. Porro Joannes, multis rogantibus, eum videre refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia ejus genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans et sæpe conjurans ut Severianum suo reconciliaret affectui. **SOZOMEN., lib. VIII, cap. 10, p. 770.**

Interea monachi ab eremo ad Constantinopolim veniunt cum Dioscoro et fratribus, cum quibus Isidorus, qui Theophili amicissimus dudum, ob hujusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexandrinæ fuit Ecclesiæ. Hunc Theophilus ab Ecclesia odio faciente projecit, culpans eum quasi mulierem quandam Manichæam, non primitus abrenuntiantem hæresim, in communionem sacram suscepit. Cumque Petrus diceret se eam jussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat, quia hoc actum non ignorasset episcopus. Eo tempore Isidorus Romæ degebat, a Theophilo missus ad Damasum ut ei Flavianum Antiochiæ reconciliaret episcopum. Verum reversus Isidorus Petri responsionem veram esse firmavit, dicens quia mulier Manichæa cum episcopi fuisset jussione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cum Dioscoro et reliquis [*ms. Lyr., fratribus*] Constantinopolim venit, ut principi et Joanni ejus facta narraret. Hæc Joannes agnoscens, honorabat principio viros, eorumque fruebatur orationibus; communionem vero sacra cum eis ante causæ cognitionem participare non voluit. Illis ita gestis, pervenit ad Theophilum sermo falsus, quasi Joannes illis communicasset, et eis ferret auxilium. Parabatque ut non solum de Dioscoro et Isidoro semet ulcisceretur, sed etiam Joannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos civitatum episto-

las, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cyprum fecit amicum, cum prius ejus fuerit inimicus, tanquam de Deo minus sciret, eumque formam hominis habere judicaret. Tunc ergo quasi ex pœnitentia, ejus se professus est sequi sectam [ms. *Lyr.*, dicta]; egitque ut synodus episcoporum Cyprum celebraretur, quatenus libri damnarentur Origenis. Porro Epiphanius, propter nimiam sui reverentiam atque simplicitatem circumventus, constituta synodo lectionem librorum Origenis interdixit; misitque litteras ad Joannem, monens ut se ab Origeniana lectione suspenderet; et synodo congregata, quæ placuerant etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famosissimum Epiphanium circumveniens, et agnoscens sua vota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros damnavit Origenis, qui pene ante ducentos defunctus erat annos: non quia hujusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscori ejusque nocere sequacibus [ms., Dioscorum ejusque sequaces circumvenire]. Joannes autem parvipendens quæ ab Epiphanio et Theophilo fuerant nuntiata, in doctrina ecclesiastica laborabat, et in ea quidem florebat: nihil tamen de his quæ contra eum cogitabantur sæpe curabat. Cumque Theophilus jam manifesto studere videretur ut Joannem episcopatu deponeret, tunc etiam inimici Joannis Theophilum sunt secuti; et multi clerici, multi procerum palatii tempus inventientes opportunum, nitebantur ut synodus Constantinopoli fieret contra Joannem. Et hoc tam per epistolas sibi met quam per verba mandabant. Auxit igitur odium Joanni causa Severiani et Antiochi episcoporum, quæ supra relata est. SOCRATES, lib. vi, cap. 9 et 10, p. 314.

CAPUT XI.

Quomodo Epiphanius Cypricus Joanni fuerit inimicus.

Post paucum vero tempus Epiphanius episcopus Constantinopolim venit, portans damnationem **358** librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excommunicatum decreverant, sed libris tantummodo derogaverant. Egressus ergo ad basilicam Sancti Joannis, milliario ab urbe septimo constitutam, et collecta ibidem celebrata ordinatione diacono, rursus venit in civitatem, et invitationem quidem Joannis declinavit causa Theophili; in propria vero mansionem habitare magis elegit. Et vocans tunc presentes episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphanius reverentiam subscribebant; plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ præsul, qui ita respondit: Ego, inquit, o Epiphani, neque ei qui dudum bene requievit injurias infero, neque rem blasphemam tentare præsumo, damnans ea quæ priores nostri respuere voluerunt; proinde neque malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros ejus [ms. *Santheod.*, ei] Origenis legit, et ecclesiasticas expositiones ostendit; ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt nesciunt semetipsos. Hæc ergo Theotimus, vitæ rectitudine famosissimus, Epiphanio respondisse

A fertur. Sed quoniam detractores plurimi sancti hunc, velut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere non videtur absurdum. Viles homines, et qui per semetipsos nequeunt apparere, vituperando meliores esse se aliquid conantur ostendere. Hoc passus est primo Methodius Lyciæ Olympi civitatis episcopus; deinde Eustathius pauci præsul temporis, et post eum Apollinaris, novissime Theophilus. Isti derogabant Origeni, et alii [ms. *Santheod.*, et aliter] eandem causam ad accusationem ejus accesserunt. Methodius igitur cum multum derogasset primis Origeni, postea velut ex pœnitentia miratus vicinam in dialogo quem attulavit Xenonem, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquor? Dum culpant eum pro quibus putant causis, et nihil quasi male credentem de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis et rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni concilii, libris propriis contra Arianos voce clara testem suæ fidei hunc virum vocat, illius libros jungens suis, et hæc dicens: Mirabilis, inquit, et laboriosissimus Origenes hoc de Filio Dei nobis testimonium perhibens, ait, coeternam eum asseverans Patri. Ignorant igitur semetipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem ejus Athanasium blasphemantes. Hæc de Origene dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam. SOCRATES, lib. vi, cap. 11 et 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12 et 13, p. 318.

CAPUT XII.

Quomodo Joannes acceperit Epiphanium.

Joannes igitur Constantinopoleos indignatus non est cur absque regulis in ejus ecclesia ordinationem fecerit Epiphanius; sed tamen rogabat ut inter episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo, nec orare respondit, nisi Dioscorum et qui cum eo erant urbe depelleret, et ipse in librorum Origenis damnationem subscriberet. Joanne hæc facere differente, et dicente non oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulanter, ad hoc consilium ab inimicis Joannis Epiphanius instigatur. Cum esset in Apostolorum ecclesia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphanium, et coram omni populo Origenis damnare libros, et adjudicare Dioscorum ejusque sequaces, simul quoque derogare Joanni, velut eorum defensori. Hæc Joanni nuntiantur. Altera vero die dum jam venisset Epiphanius ad ecclesiam, hæc per Serapionem verba mandavit: Contra regulas multa gessisti, o Epiphani! primum quidem, quia ordinationem fecisti in ecclesia sub meo jure constituta; deinde quia, me non jubente, in ea auctoritate propria sacra celebrasti; rursus quia invitatus excusasti, et nunc denuo in teipsum confidis. Quapropter observa ne turba nascatur in populo, et hujus rei periculum ipse suscipias. Hæc dum audisset Epiphanius, ab ecclesia formidatus abscessit. Cumque reversurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Joanni: Spero quia non mereris episcopus. At ille remandavit: Spero te ad tuam patriam non redire. Hæc utrum vere dicte sint nescio;

ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius A
vixus pervenit ad Cyprium, sed in navi defunctus est,
et Joannes post paululum episcopatu depositus est.
SOCRATES, *lib. vi, cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap.*
14, p. 320.

CAPUT XIII.

Cur Augusta gravior, et per quos Joanni facta sit
inimica, et quomodo exilio fuerit deportatus.

Cumque Epiphanius discessisset, parvoniit ad
Joannem quoniam Eudoxia Augusta eum contra
Joannem armasset; et hinc accensus, linguæ uber-
tate sermonem fecit in populo cunctarum mulierum
vituperatione plenum. Hunc sermonem populus om-
nis accipit, quasi contra Augustam prolatus esset,
et ita pervenit ad aures imperatoris. Quod Augusta
cognoscens, velut injuriam suam narravit impera-
teri: dicens illius magis esse contumeliam quæ ejus
uxori fiebat. Quamobrem gestum est ut Theophilus
contra eum quam velociter synodum celebraret. Quod
etiam Severianus simul agebat; erat enim adhuc ini-
micus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul
episcoporum movens [*ed. V., monens*]. Confluebant
igitur plerumque Joannis inimici. Aderant etiam quos
ab episcopatu removerat. Omnes ergo concorditer
in Chalcedona convenerunt, ubi tunc erat episcopus
Cyrinus, multa contra Joannem loquens, impium
eum superbique vocans. Episcopi vero delecta-
bantur in talibus. Porro Maruthas Mesopotamienus
episcopus, nolens Cyrini calcavit tunc pedem. At ille
dolore constrictus, Constantinopolim cum episcopis
transire non potuit; alii vero sunt transvecti. So-
CRATES, *lib. vi, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15,*
p. 321.

Postea vero cum dolore laboraret ejus crux fre-
quenter, est abscissum, quia putredo pene omne cor-
pus ejus invaserat, et in pedem alium jam serpebat.
Is ergo post paululum tempus est defunctus. Sozo-
MEN., *lib. viii, cap. 16, p. 779.*

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus
occurrit, nec solempni honore potitus est; erat enim
apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui
tunc venerant cum frumentis, occurrentes, eum fa-
vorabiliter susceperunt. Cumque 359 venisset Con-
stantinopolim, refutavit in ecclesiam introire; sed in
una domo Augustarum vocabulo Placidiana tunc ha-
bitavit. Hinc ergo cœperunt contra Joannem movere
causas; et non jam de libris Origenis memoria fere-
batur, sed has accusationes illicitas excitabant. His
ita preparatis, convenientes episcopi in suburbano
Chalcedonensi quod Rafini nomine vocitatur, ubi est
in honore Petri et Pauli apostolorum basilica con-
stitutata, evocaverunt Joannem, satisfactorum pro
quibus accusabatur, jusseruntque ut cum eo veni-
rent Serapion et Tigris eunuchus presbyter, et
Paulus lector; isti enim sicut accusabantur. Cumque
Joannes evocantes velut inimicos refutaret, univer-
salem synodum fieri proclamavit. At illi nihil morati,
quater eum evocaverant. Qui cum nolisset accedere,
sed synodum fieri proclamaret, damnaverunt eum:

in nullo culpantes, nisi quia vocatus noluit obedire.
Dumque hoc fuisset circa vesperam nuntiatum, po-
pulus ad seditiones maximas excitatus est; et nocte
concurrentes, eum trahi ab ecclesia non sinebant;
sed clamabant ut apud majus concilium de eo agita-
retur examen. Porro jussio principis imminabat,
velociter eum ejici et exilio deportari. Hoc agnos-
cens Joannes tertia damnationis die circa meridiem
semetipsum, populo ignorante, contradidit. Cogita-
bat enim ne ulla propter ipsum seditio nasceretur.
Et ille quidem exilio ducebatur. In populo autem
seditio importabilis est exorta, ita ut etiam multi
inimicorum ejus misericordia moverentur: dicentes
eum calumniam passum, quem paulo ante desidera-
bant videre depositum. Quamobrem clamabant omnes
B contra principem atque concilium sacerdotum, et
maxime contra Theophilum. Non enim ejus machi-
natio jam poterat latere, quæ multis quidem indiciis
apparebat; maxime quia Dioscori ejusque fratribus
mox post Joannis dejectionem communicaverat.
Tunc igitur etiam Severianus in ecclesia docens,
Janni derogabat, dicens: Etsi in nullo alio vitu-
perandus Joannes est, ejus tamen superbia crimen
est damnationi sufficiens. Omnia namque peccata
remittuntur hominibus, *superbis autem Deus resistit*
(*Jacobi iv, 6*), sicut sanctæ Scripturæ docent. So-
CRATES, *lib. vi, cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 15*
et 16, p. 322.

CAPUT XIV.

C *Quomodo Joannes sit reversus, et denuo a calumniato-*
ribus impetitus.

Orta igitur immensa seditione, populo discurrente,
et ad ipsa regalia proclamante, Augusta permota ro-
gavit imperatorem ut eum reverti præciperet. Misso
igitur tunc euncho Bresone, etiam necessitas Joanni
nolenti ut in civitatem ingrederetur imposita est. Eo
siquidem remeante, cum multo ei honore ad eccle-
siam plebs occurrit. Et mox ut Joannes ingressus
est, rogabant ut in episcopali sede resideret, et po-
pulo orationem pacis impenderet. Quo refutante at-
que dicente quia hoc oporteret judicio fieri synodali,
et eos qui damnaverant suam sententiam revocare,
accendebantur [*ms. Theod., accedebant*] omnes vi-
dere eum in loco proprio residentem, et verba docto-
ris audire. Qui licet diu tardaret, prævaluit tamen
D populus, et eum in sede residere episcopali cœgit,
et consuete orationem præbere pacis. Coactus etiam
sermonem fecit in populo. Hæc causa aliam præbuit
inimicis occasionem. Et primo quidem de Heracli-
dis ordinatione [*ms. Theod., ordine*] contra eum mô-
vere dicebatur Theophilus questionem, ut Joannem
hujus rei occasione deponeret. Verum Heraclides
non aderat, judicabatur autem veluti præsens, quasi
quosdam injuste carcidisset, catenisque vinctos mi-
sisset in pompam Ephesi per mediam civitatem.
Cumque pars Joannis diceret auditorium debere justo
constitui, Alexandrini contendebant ut Heraclidis
accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio et caedes
inter Constantinopolitanum populum et Alexandri-

num vehemens est exorta. Ob quam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc videns Theophilus, repente diffugit in Alexandriam. Quod etiam alii fecerunt episcopi præter paucos, qui personam Joannis amplectebantur. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus est inventus, Cujus auxit invidiam, quod rursus Origenis libris incumberet. Qui dum ab aliquo fuisset interrogatus, quomodo ea quæ abdicaverat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis libri similes sunt prato floribus universis pleno; quidquid ergo in eis bonum invenero, hoc decerpo; si quid vero mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non considerans Salomonis sapientissimi verba dicentis, quia verba sapientum sicut clavi et aculei (Eccl. xii, 11) sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis videbatur. Porro Dioscorus Hermopoleos episcopus post paululum fugæ Theophili mortuus est, claraque sepultus in basilica apud Illicem constituta, ubi propter Joannem synodus fuerat celebrata. SOCRATES, *Hb. vi, cap. 14 et 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16, p. 324.*

Missus ergo tunc Joannes in exilium, ad orificionem habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Cumque per noctem terræmotus civitatem regiam invasisset, legati matutino tempore mittebantur ad eum, rogantes ut velociter reverteretur ad civitatem, et orationibus suis pericula removeret. Sed et alii post illos, et rursus alii destinati sunt, ita ut legati Bosphorus impleretur. Quod dum fidelissimus populus agnovisset, fluctus Proponidis navibus est opertus. Omnes enim occurrerunt cereos et lampades accendentes pro reversione pastoris. THEODORETUS, *lib. v, cap. 34, p. 239.*

Interea cum Theophilus navigio in Hierapolim advenisset, mortuo ejusdem civitatis episcopo, Nilamionem monachum elegerunt cives. At ille cum crebro refugeret, ei Theophilus suadebat ne sacerdotium refutaret. Tum ille promisit [*ms. Lyr., respondit*], dicens: Cras quod Domino placet implebitur. Altera vero die venientes ad cellam ejus cogebant eum. Tunc Nilamion: Prius, inquit, oremus. Quod dum Theophilus laudasset, simul orabant. Nilamion autem repente terminum vitæ cum illa oratione suscepit. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 19, p. 784.*

360 CAPUT XV.

Qualiter Joannes tractaveris Augustam.

Joannes itaque doctrinis occupabatur, ordinavitque Serapionem Heraclie Thracensis episcopam. Unde contra eum majus odium excitatur. Post paululum namque hæc contigisse noscuntur. Augustæ Eudoxiæ statua argentea constituta est in columna porphyretica, chlamyde circumamicta; eratque posita nec proxime, nec longe ab ecclesia Sophiæ, quam plateæ tantummodo dividebat iter. Illic ergo consuete lusus publicus occurrebat. Porro Joannes ad injuriam hoc arbitratus Ecclesiæ, consueta fiducia rursus suam armavit linguam. Et cum oporteret principes supplicationis verbo deflectere, ut a tali

lusu recederetur, hoc non fecit; sed impetu sui usus eloquii, jubentes fieri talia lacerabat. Augusta vero rursus ad suam hæc trahebat injuriam, et denuo præparabat ut adversus eum synodus celebraretur episcoporum. Hoc sentiens Joannes, iam famosissimam in ecclesia protulit homiliam cujus initium est: *Rursus Herodias vesanit, rursusque turbatur; denuo saltat, denuo caput Joannis in mensorio concupiscit accipere.* Quod factum amplius ad iracundiam accendit Augustam. SOCRATES, *lib. vi, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17 et 18, p. 326.*

CAPUT XVI.

De insidiis quæ Joanni fiebant.

Interea quidam homo comprehensus est qui Joannem volebat occidere; traditusque ad supplicium præfecto, a Joanne ne perimeretur ereptus est. Postea vero etiam Elpidii presbyteri servus, cursu in episcopum accedens, eum interimere nitebatur. Et dum a quodam teneretur, et ipsum repente percussit, simul et alium astantem, et tertium. Tunc clamore facto multis convenientibus, plurimos interemit, novissime tentus, et traditus est. Ex illo tempore Joannem populus custodiebat noctibus et diebus, ad ejus circumsedentes domum. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 21, p. 787.*

CAPUT XVII.

De secunda depositione Joannis, et de schismate facto propter eum.

Post paululum vero aderant episcopi Leontius C Ancyræ Galatiæ, Ammonius Laodiciæ, Breon Thraciæ Philippensis, Aracius Beroæ Syriæ, et alii quidam. His præsentibus accusatores priscei denuo movebantur. Joannes itaque confidebat in talibus, rogans ut accusatio decenter flagitaretur. Cumque supervenisset festivitas natalis Salvatoris, imperator solemniter ad ecclesiam non occurrit; sed mandavit Joanni quia ei non communicaret, nisi criminibus prius exueretur. Cumque pro securitate Joannis accusatores ejus valde perterrerentur, præsentibus episcopi nihil aliud requirebant, nisi quia post depositionem non servato decreto concilii resedisset in sede. Cumque ille responderet quia sexaginta quinque episcopi communicantes ei decrevissent, Leontius et alii reclamabant dicentes: Sed plurimi te, o D Joannes, deposuerunt. Cumque denuo Joannes hanc regulam non orthodoxorum Ecclesiæ, sed esse firmaret Arianorum; nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de consubstantialitate prolata, odio Athanasii hanc regulam protulerunt, tunc illi non recta satisfactione condemnaverunt eum: non intelligentes quia, dum hæc regula uterentur, Athanasium quoque deposuerunt. Hæc acta sunt circa festivitatem paschæ. Mandavitque imperator Joanni non se posse ad ecclesiam venire, quia cum duo concilia condemnassent. Vacabat ergo Joannes, et nequam in ecclesiam descendebat. Mox igitur omnes ei faventes ab ecclesia recedentes, Pascha quidem in thernis quæ Constantinianæ vocantur celebraverunt. Cum quibus plurimi episcoporum, presbytero-

rum, et sacri ordinis clericorum commoti sunt; collectiones [ms. *Lyr.*, collectas] seorsum per loca diversa celebrantes: unde etiam Joannitæ vocati sunt. Porro Joannes duobus mensibus nusquam processit, donec princeps eum duci juberet in exilium. Et ille quidem tractus ab ecclesia, dacebatur. Quidam vero Joannitarum ea die ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans ventus etiam basilicam senatus pariter comprehendit. Quod actum est vicesima die Januarii mensis, consulatu Honorii sexto et Aristenis (*An. Dom.* 404). Ob quam rem Optatus præfectus urbis, dum paganus esset, odio Christianorum plurimos Joannitarum diversis tormentorum generibus lanavit. *SOCRATES, lib. vi, cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 18, p. 526.*

CAPUT XVIII.

De exilio et morte Joannis.

Joannes igitur non solum e civitate pulsus est, sed etiam in quamdam parvulam civitatem atque desertam Armeniæ Cucusum destinatus est. Inde rursus ad Pityntem, ubi fines sunt Ponti imperiique Romani, quæ loca crudelibus barbaris sunt vicina. Sed clemens Dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari. *THEODORETUS, lib. v, cap. 54, p. 240.*

Inter hæc Innocentius Romanus antistes, audiens de Joanne, et moleste ferens, volensque generale celebrari concilium, scripsit Joanni et clero Constantinopoleos, quod non oporteret Joanni successorem dari, nec ejus clerum alii parere pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt enim Joannem, cum exilio duceretur, per visionem cognovisse diem qua moriturus esset, ostensam sibi a Basilisco martyre in Comanis: ubi cum esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens et ardorem solis, vitam linguore finivit. *SOZOMEN., lib. viii, cap. 26 et 28, p. 793 et 798.*

Quarta decima die Septembris mensis, consulatu Honorii septimo et Theodosii secundo (*An. Dom.* 407). *SOCRATES, lib. vi, cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21, p. 529.*

361 CAPUT XIX.

Quomodo Illyricum et Occidens propter Joannem ab orientalibus se suspenderit episcopis.

Hujus igitur injustitiæ causas abominati sunt præcipue Europæ pontifices; ab eorum namque se suspenderit communione; pariter omnes Illyrici ejus partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem injustitiam declinaverunt; corpus tamen Ecclesiæ dividere noluerunt. Verum moriente illo omnium doctore terrarum, non prius occidentales episcopi Aegyptiorum et Orientalium, Bosphorensium atque Thracensium sunt amplexi communionem, quam illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur episcopos. Et Acacium quidem, qui post eum ordinatus est, nullo habuerunt sermone dignum. Atticum vero Arsatii successorem, legationem crebro mittentem, et pacis pignora postulantiem, diptychis

A scripto Joannis nomine, postea susceperunt. *THEODORETUS, lib. v, cap. 54, p. 240.*

CAPUT XX.

De ordinatione Arsatii Constantinopolitani et ejus odio propter Joannem.

Transactis itaque diebus paucis, Arsadius Constantinopoleos ordinatur episcopus, Nectarii frater, valde longævus, et ultra octoginta annorum habens, qui mansuetissime nimis regebat episcopatum. *SOCRATES, lib. vi, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 528.*

Cujus opinioni [ms. et ed. V., opinio] derogavit postea, quod de Joannis amatoribus agebatur. Nam dum Arsatio communicare pollent, nec orationem habere communem; sed, sicuti dictum est, seorsum et per loca secreta ultima civitatis, sacra celebrarent, hæc ille renuntiavit imperatori. Cumque jussisset ut eos manu militari turbaret, lapidibus atque fustibus populum convertit in fugam. Nobiliores autem et proniores in amore Joannis redegit in carcerem. Porro milites, ut assolet, accepta fiducia, prædam circa mulierum ornamenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, lavatoria [ms. *Lyr. et ed. V.*, libatoria], annulos, diademata, et cum ipsis auribus earum auferentes in aures. Ob quam rem turba maxima et gemitus in civitate provenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Joannis; verum publice plurimi convenire nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculosum, ita ut civitatem declinarent; multi siquidem viri plurimæque mulieres nobili genere præcreatæ, virginitate atque virtute vitæ laudabiles, fugerunt. *SOZOMEN. lib. viii, cap. 23, p. 789.*

Eo tempore etiam grando vehemens Constantinopoli et circa ejus suburbana descendit. Quod factum est consulatu eodem Honorii sexto et Aristenis (*An. Dom.* 404), die tricesima Septembris mensis; quod dicebant Dei iracundia gestum, eo quod sine judicio Joannes fuerat condemnatus. Quibus verbis clementum dedit mors Augustæ continuo subeuta. Quarta namque die post grandinem est defuncta. *SOCRATES, lib. vi, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 528.*

Tunc enim et Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui Joannem crebro laceraverat, secto pede defunctus est. *SOZOMEN. lib. viii, cap. 16, p. 789.*

Alii tamen dicebant Joannem hoc juste perpeccatum, eo quod multas ecclesias Novatianorum, Quartodecimanorum et aliorum tulisset [Ed. V., abstulisset] hæreticorum. *SOCRATES, lib. vi, cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19, p. 528.*

CAPUT XXI.

De Eutropio lectore, propter Joannem in carcerem conjecto.

Eo siquidem tempore lector Eutropius est detentus, quasi et ipse in ecclesiam misisset ignem. Quidum multa fuisset tormenta perpeccatum, redactus in carcerem, post paululum est defunctus. Quid autem de eo contigerit existimo esse memorandum. Quidam vidit in somnis astitisse altari virum pulchritudine et magnitudine decoratum, quasi in honore martyris

Stephani consistentem et quasi cogitantem, eo quod A
boni viri nusquam invenirentur, atque totam se cir-
cumire civitatem, et nisi Eutropium nullum penitus
invenisse. Cumque is qui viderat evigilasset, som-
nium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos qui
a præfecto comprehensi fuerant et verberibus mace-
rati, invenit Eutropium, eique retulit visionem. At
ille flens, orationem sibi dari ab eo qui viderat im-
ploravit. Cumque diversos præfectus affligeret, nec
personas incendi reperiret, etiam mulieres quasdam
tenens suadebat ut episcopi communionem amplecter-
entur Arsatii, et multæ quidem declinaverunt;
Olympias autem injustum credens nequitiae satisfac-
ere, dixit: Adjice mihi calumniatores, et violentias
majores impone; mihi vero fas non est communi-
care, et ea facere quæ piis non licet perpetrare. B
Quam dum nequisset declinare præfectus ut commu-
nicaret Arsatio, tunc dimissam, et post paucum ten-
tam, multo nudavit auro: hoc modo credens ejus
frangi constantiam. Eo tempore Tigrinus presbyter
veste nudatus et dorso cæsus, ita tensus est, ut pe-
dum ejus ac manuum articuli solverentur. SOZOMEN.,
lib. viii, cap. 24, p. 791.

CAPUT XXII.

De morte Arsatii et ordinatione pontificis Attici.

Arsatius itaque, cum paucum vixisset tempus, de-
functus est consulatu sequenti Stiliconis secundo et
Anthemii [*An. Dom. 405*], undecima die Novembris
mensis. Quo moriente, de episcopatu Constantinopo-
litano magna cœpit esse contentio. Et propterea cum
quatuor vacassent menses, sequenti consulatu Arca-
dii sexto et Probi [*An. Dom. 406*], Atticus ordinatur
episcopus, genere Armenius, habitu monachus, a ju-
ventute sua naturalis sapientia decoratus. SOCRATES,
lib. vi, cap. 18, p. 244.

362 CAPUT XXIII.

De successione diversorum patriarcharum.

Interea cum Siricius quinque annis Romanorum
rexisset episcopatum, Anastasius ei successit. Post
quem Innocentius pontificatus jura suscepit. Defun-
ctus quoque est etiam Flavianus, non consentiens in
damnatione Joannis. Flaviano moriente, Porphyrius
Antiochenum suscepit episcopatum. Et quoniam plu-
rimi contra Joannem consenserant, propterea in Con-
stantinopolitana urbe multa divisio facta est, ita ut mis-
sas apud semetipsos plurimi celebrarent, et scandala
provenirent, quoniam propter gratiam Arsatii atque
Porphyrii, nec non et Theophili Alexandrinæ civita-
tis episcopi, dudum studio procerum posita lex fue-
rat, jubens omnes in ecclesiam convenire, et qui non
communicarent procul expelli. SOZOMEN., *lib. viii,*
cap. 24, p. 792.

CAPUT XXIV.

*De concussionibus quas barbari reipublice infere-
bant.*

Eo tempore cum discordia sacerdotum etiam res-
publica magnis concussionibus turbabatur. Hunni
namque transeuntes Istrum, Thraciam devastabant.
Isauriæ quoque latrones maxima multitudine congre-

gata usque ad Carenos et Phœniciam venientes, ur-
bes et vicus in medio positos depopulati sunt. Per
idem tempus Stilicon magister armorum erat apud
Honorium magna præditus potestate, habebatque sub
se Romanorum plurimos atque gentilium. Qui con-
tractis inimiciis cum Arcadii ducibus cogitabat con-
gredi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio, Ala-
ricum regem Gothorum fecit ordinari magistrum mi-
litum, et accessit adversus Illyricum, eique Jovium
[*ms. Lyr., Jovianum*] præfectum constituit, ut arma
contra Romanos attolleret, ac provinciales Honorii
subderet ditioni. Et cum Alaricus barbaros sub se
constitutos et per Dalmatias habitantes congregasset,
venit ad Epirum, ubi multo tempore commoratus,
reversus est in Italiam: quia cum discedere voluis-
set, Honorii literis est detentus, sicut ipse confessus
est. SOZOMEN., *lib. viii, cap. 25, p. 793.*

CAPUT XXV.

*Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discor-
dantem populum ad unitatem revocaverit Ecclesie.*

Ea tempestate Cyrillus Theophili consobrinus,
Alexandrinum suscepit episcopatum. Hierosolymo-
rum Ecclesie præsidebat Joannes, vir mirabilis, suc-
cessor Cyrilli; Antiochiæ autem Alexander, vir ser-
mone doctus, et virtutem ostendens magnis operibus.
Is enim Porphyrio succedens, qui post Flavianum
fuerat ordinatus, multa reliquit monumenta clemen-
tiæ. Flavianus equidem sapientiæ subtilitate florebat.
Porro sacratissimus Alexander conversatione sum-
moque philosophiæ eloquio, et plurimis honorum be-
neficiis abundabat. Is namque etiam partem Eusta-
thii (quam dudum Paulinus flectere non potuit, nec
post illum Evagrius), precibus usus, cætero corpori
copulavit, egitque festivitatem ejus similem nemo
potuit aliquando videre. Nam dum omnes fideles
sumpsisset sacerdotes simul et populos, venit ad lo-
cum ubi Eustathiani congregabantur, sumens que
psallentes, et unum canticum sub quadam congruen-
tia prædicantes, a porta ultima civitatis usque ad ma-
jorem ecclesiam totam plateam complevit homini-
bus, et ostendit fluvium rationalem, et ad instar flu-
minis decurrentis. Hæc Judæi videntes, et Ariani,
et parvæ reliquæ paganorum, ingemuerunt, consi-
derantes alios fluvios in mare Ecclesie concurren-
tes. Is ergo pontifex Joannis magni vocabulum in
ecclesiasticis diptychis primus inseruit. THEODORE-
TUS, *lib. v, cap. 55, p. 241.*

CAPUT XXVI.

*Quomodo corpus Joannis Constantinopolim fuerit re-
vocatam.*

Hujus doctoris reliquæ sequenti tempore in re-
giam devectæ sunt civitatem. Rursumque fidelissi-
mus populus per pelagus, quasi per terram currens,
undas Bosphori lampadibus et cereis obvelavit. Hunc
ergo thesaurum illi civitati recondidit imperator.
Qui sui avi et vocabulum sortitus est, et pietatem
servat inviolabilem. Is in ejus loculo defigens oculos
atque frontem, pro Arcadio et Endoxia genitoribus
supplicavit, ut ignoranter delinquentibus veniam

condonaret. Dudum enim mortui sunt ejus parentes, A hunc orphanum relinquentes. Sed patrum et progenitorum Deus experimenta pupilli eum sentire non pertulit. Nam et pie nutriri fecit, et sine concussio- nis metu custodivit ejus imperium atque tyrannorum consilia refrenavit. *THEODORETUS, lib. v, cap. 26, p. 242.*

CAPUT XXVII.

De laudibus Theodosii junioris.

Is enim beneficiorum semper memor honorabat beneficii largitorem, habebatque participes hymno- rum sorores, servantes conversatione virginitatem, et epulas [*Ed. Niv. et Froh., delicias*] maximas judi- cantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesau- rum inadibilem [*Ed. Niv. et Froh., inaufertibilem*] aestimantes mansuetudinum. Verum ipse princeps mul- tus etiam aliis præconis adoratur, maxime vero ele- mentia, mansuetudine, animi tranquillitate, nunquam repletus tempestatem fide vera atque probabili; cu- jus iudicium nos convenit ostendere manifestum. Quidam vir conversatione quidem monachica, sed asperior consilio, adiit imperatorem pro aliqua causa rogans. Cumque hoc crebro fecisset, nec ea pro qui- bus rogaverat impetrasset, cum ab ecclesiastica com- munionem prohibuit, et imposita ei obligatione disces- sit. Verum fidelissimus imperator ad palatium reversus, tempore prandii astantibus pransoribus ait non se sumpturum cibum nisi prius ejus vincu- lum solveretur. Ob **363** quam rem misit ad civita- tis episcopum, rogans ut juberet ei qui ligaverat, quatenus ejus vincula resolveret. Cumque dixisset episcopus non debere a quolibet obligationem reci- pere; et mandasset quia solutus esset, ille tamen ejus non suscepit solutionem, donec qui ligaverat multo labore requisitus, ei communionem quam pro- luhuerat reddidisset. Idolorum igitur templa, quæ fuerant derelicta, a fundamentis evelli fecit, ut pos- terti neque vestigium erroris pristini reperirent. Hunc enim sensum etiam in sua lege conscripsit. Quando igitur Roitas, dux Scythiæ, transivit Istrum, et cum innumero exercitu vehementer Thracias de- populatus est, ipsamque regiam civitatem obsidere se et subvertere minabatur, supernis jaculis atque fulminibus eum majestas divina percussit, et ipsum e[um] omnem simul concremavit exercitum. *THEODORE- TUS, lib. v, cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 36 et 37, p. 242.*

CAPUT XXVIII.

De miraculis contra Persas gestis.

Tale aliquid a Domino ejus consolatore etiam Par- thico prælio gestum est. Nam cum illi Romanos va- care cognovissent, et civitates in confinio constitutas debellarent, pacisque pacta transcenderent, vastatis finibus nemo lerebat auxilium. Imperator namque de pace præsumens, duces et milites ad alia bella dire- xerat. Tunc ergo imbre vehementissimum et grandine deposita, ulterius eos Deus accedere non permisit, equerumque [*ed., eorum*] ligavit cursum, ita ut vi- ginti diebus totidem ambulare stadia non valerent.

Duces vero venientes, et congregantes exercitum, et in priori bello obsidentes urbem, imperatoris vocabulo nominatam, reprobi inventi sunt. Com enim plus quam triginta diebus Gororanns rex predictam undique obsideret civitatem, et multa machinamenta construe- ret, et turres contra muros civitatis excelsas ædifi- caret, solus Eunomius, sacratissimus ejus civitatis episcopus, restitit, et impetum moliminis eorum ma- chinaque destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellando cessissent, et obsessi cives resistere non au- derent, iste solus pugnando sine vastatione servavit civitatem. Unus itaque partis hostilis vir dum consueto blasphemaret, et Rapsacis atque Sennacherib verba profunderet, et cum vesania minaretur sacrum se con- crematurum templum, ille vir sacratissimus non B ferens hujus insaniam, jussit balistam [*ed. V., arcu balistam*] poni juxta propugnaculum quod apostoli Thomæ habebat vocabulum; et maximo in eam lapide coaptato, in nomine, inquit, ejus qui est blasphematus, lapidem tenso arcu dimittite. Tunc la- pis dimissus veniens usque ad faciem nefandissime blasphemantis, vultum ejus valde corrupit, caput con- trivit, cerebrumque in terram dispersit. Hoc dum dux exercitus cognovisset, qui se civitatem capturum esse minabatur, siluit, et rebus ipsis victum se esse pro- fessus est, et metuens quæsitivam pacem. Sic ergo om- nium rex fidelissimum hunc principem conservavit, cum et iste servitutem prostiteatur, et competens of- ferat Domino ministerium. *THEODORETUS, lib. v, cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 243.*

CAPUT XXIX.

De successione pontificum.

Inter hæc Innocentio mirabili Romanæ urbis an- tistiti successit Bonifacius, Bonifacio Zozimus, Zozi- mo Cælestinus. Hierosolymis vero post Joannem Pray- lius suscepit Ecclesiæ præsolatum. Verum in Antio- chia post sacrum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, Ecclesiæ pontifex ordinatur, mansuetudine et puritate conversationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris sacris ovibus misit, rogans eos ut uni- rentur ovilibus. Ea siquidem tempestate Isdigerdis Persarum rex contra Ecclesias pro hujusmodi causa bella commovit. *THEODORETUS, lib. v, cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 244.*

CAPUT XXX.

De virtutibus Abde apud Persas episcopi.

Abdas quidam erat episcopus plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter usus zelo divino, pyrea, id est focum eorum, seu Vestam, destruxit. Pyrea namque pagani vocant templa in quibus ignem ser- vant; Deum enim arbitrantur ignem. Hoc dum rex cognovisset a magis, evocavit Abdam; et primo qui- dem mansuete culpavit factum, præcipiens ut pyrenam rursus ædificaret. Illo resistente, et se hoc nequaquam facere confirmante, universas se rex destructurum interminat ecclesias; ejus interminationem termi- nus subsequutus est. Nam prius illum virum occidi præ- cipiens, destrui quoque ecclesias imperavit. Ego si- quidem destructionem Vestæ hoc reor oportu-

commissam; neque enim sanctus Apostolus, dum venisset Athenas, et civitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit; sed ratione ignorantiam redarguit, et veritatis jura monstravit. Quia vero destructum templum reedificare noluit, sed necem magis elegit, nimis admiror, et plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignem adorare, quale ejus ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sævissime atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, et triginta jugiter aonis fluctuatio dira permansit, a magis veluti quibusdam procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos qui elementa desificant. Quorum fabulas in alia conscriptione monstravimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. Gorranus itaque, filius Isdigerdis, adepto post patris mortem imperio, etiam contra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorum species et suppliciorum adventiones piis intulerit, non est facile nunc narrare. Aliorum namque manus excoriaverunt, aliorum dorsa, aliorum capita, a fronte inchoantos usque ad cervices nuda cute reliquerunt. Alios sectis per medium calamis nudos operientes, et ipsas sectiones calamorum carnibus aptantes, a capite usque ad pedes funibus stringentes, postea calamos ex eorum membris violenter trahebant; ut acutæ sectiones calamorum dum trahebantur, eorum carnes secarent, **364** et tormento amarissimos dolores inferrent. Deinde fodientes lacus, et eos undique obturantes, soricum majorum greges in eis miserunt, eisque pabulum athletas dederunt pietatis: ligantes manus eorum et pedes, ne possent a se bestias remove. Sed et alia tormenta sæviora nimis exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum. Sed non potuerunt athletarum devincere fortitudinem. Sponte namque currebant, ut occasione hujus mortis incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium memorabor, ut per hos reliquorum fortitudo monstratur. THEODORETUS, *lib. v, cap. 58. Edit. Christ. Vales. cap. 59, p. 245.*

CAPUT XXXI.

De Hormisda apud Persas nobilissimo confessore.

Hormisdas quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem præfectum habuerat. Hunc dum rex agnovisset esse Christianum, deduci fecit, et imperavit ut salutarem negaret Deum. At ille: Nec justum, inquit, nec vitæ præcipis, imperator. Nam qui docetur ut Deum omnium facile contempnat ac denegat, facillime quoque spernit imperatorem, cum et ipse sit particeps naturæ mortalis. Et si summo supplicio dignus est qui tua sceptrum contempserit, imperator, multiplicibus tormentis subdandus est qui cunctarum negaverit Creatorem. At imperator cum debuisset mirari prudentiam, fortissimum divitiis et dignitate nudavit athletam, jussitque ut nudus traheret camelos exercitus. Cumque plurimi transissent dies, respiciens de superioribus imperator, vidit illum eminentissimum virum, solis radiis inflammatum, et pulveris squalore completum; patriæque nobilitatis memor,

A eum ad se jussit adduci, et ex lincis vestibus onerari. Deinde putans quia tam præcedenti afflictione quam ejus miseratione molliretur: Vel nunc, inquit, illa obstinatione privatus, nega filium fabri. At ille Dei zelo completus, dirupit vestem et jactavit, dicens: Si propter hoc me putas a pietate recedere, habe donum cum impietate quam possides. Hanc ejus fortitudinem contemplatus, nudum eum a suo proiecit imperio. THEODORETUS, *lib. v, cap. 58. Edit. Christ. Vales. cap. 59, p. 246.*

CAPUT XXXII.

De Sanne apud Persas confessore.

Sannen [ms. *Santhead.*, Samin] quoque mille famulorum dominum resistentem sibi met, negare Creatorem omnium non ferentem, requirens quisnam servorum ejus esset sævissimus, ei aliorum servorum tradidit dominatum; cui etiam ipsum quoque dominum servire præcepit, simul et ejus uxorem: per hoc putans propugnatorem se flectere veritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam. THEODORETUS, *lib. v, cap. 58. Edit. Christ. Vales. cap. 59, p. 247.*

CAPUT XXXIII.

De Benjamin Persico diacono ejusque martyrio.

Benjamin etiam diaconum comprehendens, clausit in carcerem. Cumque duo transissent anni, supervenit legatarius Romanorum pro aliis causis acturus. Et dum hæc cognovisset, postulavit a rege ut dimitteretur diaconus. Porro rex jussit ut promitteret Benjamin quia nulli magorum doctrinam Christianam prædicare præsumeret, et dimitteretur exire. Tum legatarius quidem cu todire Benjamin quæ rex præceperat compromisit. Benjamin autem audiens monita legatarii: Impossibile est, inquit, non me participare lumen aliis, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentum abscondit, sacra Evangeliorum testatur historia. Sed rex horum tunc nihil agnosceus, jussit eum absolvi a vinculis. At ille prædicare nullatenus quiescebat; et capiens eos qui ignorantia caligine tenebantur, intelligibili luci jugiter offerebat. Cumque transisset annus, regi gesta illius nuntiantur. Tunc deductum ad se, negare jussit quem adorabat Deum verum. Ille requisivit a rege, dicens: Quo dignus honore est qui suum derelinquens regnum, invadere studuerit alienum? Cumque dixisset rex: Morte novis imoque supplicio, sapientissimus vir ille respondit: Quid ergo non juste patitur homo qui factorem mundique creatorem, nutritorem ac salvatorem deserens, unum conservorum suorum desiccare voluerit, et debitum illi cultum isti magis obtulerit? His sermonibus rex accensus, viginti calamos acui, et totidem unguibus digiterum ejus manuum atque pedum præcepit insigi. Cumque hoc supplicium ab eo derideri conspiceret, alium rursus calamum acutum in ejus femore, unde humana origo descendit, jussit immitti. Cumque crebro ejiceretur, et rursus induceretur, ineffabiles ei dolores operabantur. Post hoc vero supplicium impius atque

ferox virgam grossam, spinis undique plenam, per A
ejus meatum jussit induci, ut hoc modo spiritum
fortissimus decertator emisisset. Sed et alia multa
ab illis impiis sunt præsumpta. Nec tamen mirandum
est quia illorum ferocitatem et impietatem longani-
miter Deus omnium patiat, quando ante imperium
maximi Constantini quicumque fuerunt Romanorum
imperatores, contra veritatis ministros [ms. *Lyr.*, præ-
dicatores] vehementer insanierunt. Diocletianus nam-
que Passionis salutaris die, in omni imperio Roma-
norum destruxit ecclesias. Sed novem transactis
annis istæ quidem denuo floruerunt, et multiplicem
magnitudinem ac pulchritudinem susceperunt. Ille
vero post rabiem suæ impietatis exstinctus est. Nam et
bella hujusmodi futura Dominus prædixit, et Eccle-
siæ victoriam prædicavit. Nos tamen ipsæ quoque res B
edocent quia plus nobis utilia sunt bella quam pax :
quia pax delicatos nos facit, remissos et timidos ;
porro bellum et mentem acuit, et præsentia tanquam
transmittia contemnere persuadet. Sed hæc quidem
etiam in alio opere crebrius enarravimus. THEODORE-
TUS, *lib. v, cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39, p. 247.*

365 CAPUT XXXIV.

*De Theodoro Antiocheno episcopo, et Theodoro Mop-
sueste. pontifice.*

Illo quoque tempore quo sacratissimus Theodotus
Antiochenam regebat Ecclesiam, Theodorus Mop-
suestiæ quidem episcopus, sed totius doctor Ecclesiæ,
dum contra universam cohortem hæreticorum for-
titer dimicasset, terminum vitæ sortitus est. Is enim
Diodori quidem magni doctrina politus est. Joannis C
vero sacratissimi fuit socius atque cooperator. Com-
muniter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti ;
qui sex et triginta annis mansit in præsulatu, et
contra Arii Eunomique acies fortissime præliatus est,
insidiasque latronis Apollinaris exstinxit, optimaque

pascua divinis ovibus præparavit. Cujus frater Poly-
chronius Apamienam rexit Ecclesiam, et gratia ser-
monis et claritate conversationis ornatus. THEODORE-
TUS, *lib. v, cap. 39. Edit. Christ. Vales. cap. 40, p. 248.*

CAPUT XXXV.

De fine imperatoris Arcadii.

Non multo post tempore quam Joannes defunctus
est, moritur et Arcadius imperator, vir mitis et
quietus, et circa finem vitæ pro hujusmodi causa ve-
nerabilis æstimatur. In urbe Constantinopoli domus
est maxima habens cognomen Cariæ, id est nucis.
Est enim in ejus domus vestibulo arbor nucis in qua
sermo est, eo quod fuerit appensus martyr Acacius et
defunctus. Ob quam rem etiam oratorium illic est B
ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad oratio-
nem venit, votoque completo revertebatur. Proinde
cuncti circa oratorium habitantes, volentes imperato-
rem videre currebant, et alii quidem foras domum
præcesserant, ut melius aspectum principis et ordi-
nem viderent obsequii ; alii vero sequebantur. Dum-
que omnes cum mulieribus atque filiis, simul et man-
cipiis extra domum fuissent egressi, repente maxima
domus oratorio cohærens subito tota corrui, clamor-
que cum admiratione secutus est, quoniam oratio
principis tantos homines a ruinæ imminentis peri-
culo liberasset. Arcadius itaque, relicto annorum
octo filio Theodosio, de quo jam complura sunt
narrata, defunctus est consulatu Bassi et Philippi
(*An. Dom. 408*), prima die Maii mensis, anno se-
cundo ducentesimæ nonagesimæ septimæ olympia-
dis. Is ergo cum patre quidem Theodosio tredecim
regnavit annis, post mortem vero patris quatuor-
decim. Vixit annis triginta et uno. SOCRATES, *lib. vi,
cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 23, p. 332.*

LIBER UNDECIMUS.

366 CAPUT PRIMUM.

*Quia Theodosii junioris imperium præfectus regebat
Anthemius.*

Arcadio igitur imperatore defuncto, Honorius
quidem ejus frater partes regebat Hesperias ; orien-
tales autem provincie sub ditione manebant Theodo-
sii junioris, cum e-set annorum octo, Anthemio
præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Phi-
lippi, qui Paulum episcopum sub Constantio ab Ec-
clesia expulerat et Macedonium introduxerat. Is
enim muro maximo urbem Constantinopolim cir-
cumdedit. Qui vir sapientissimus inter illius temporis
homines et putabatur, et erat, et nihil incon-
sulte faciebat, sed cum multorum consilio quæ erant
agenda tractabat, et maxime sophiste Troilo se cre-
debat. SOCRATES, *lib. vii, cap. 1, p. 358.*

CAPUT II.

De Attico episcopo ejusque moribus.

Imperatore igitur octo annos agente, tertium annum

Atticus habebat episcopatum [ms. *Lyr.*, in pontifi-
catu], vir clarus et eruditus, venerabilis atque
prudens. Unde etiam ecclesias sub eo magnum su-
mere contigit incrementum. Non enim solis propriæ
fidei personis munificus erat, sed etiam hæreticis
miraculum suæ sapientiæ demonstrabat ; quos fati-
gare quidem volebat. Cum vero eos terrere tentasset,
denuo mansuetudinem ostendebat ; et inter hæc
non negligebat eloquium. Laborabat enim circa ve-
terum lectiones, noctibus eis incumbens. Quapropter
non eum movebant philosophicæ aut sophisticæ lec-
tiones : erat enim et confabulantibus gratus, et cum
tristibus mæstus, et absolute secundum Apostolum
omnibus omnia factus est (1 Cor. ix, 22). Primo qui-
dem cum presbyter esset, et libros faciebat et medi-
tatos coram ecclesia recitabat. Postea vero etiam
fiduciam cum labore sortitus, sub oculis doctrinam
laudabilem [mss., mirabilem] proferebat. Non ta-
men tales erant ejus sermones ut etiam ab audito-
ribus scripturæ traderentur. Quæ vero ejus tempori-

bus memoranda provenerint enarrabo. SOCRATES, *lib. A* VII, *cap. 2, p. 339.*

CAPUT III.

De Theodosio episcopo Synnadae, et quemadmodum illic Macedoniani conversi sunt.

In Synnada Pacatianæ Phrygiæ civitate Theodosius quidam erat episcopus, et Macedonianos, cum illic plures essent, insequabatur; et non solum eos e civitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, dum orthodoxorum Ecclesia persecutiones inferre non soleat. Quod ille non zelo rectæ fidei, sed pro pecuniarum amore faciebat. Contra quos universos tam clericos quam iudices provinciales armabat, et præcipue Agapitum eorum turbabat episcopum. Cumque iudices provinciæ ad inferenda tormenta sibi sufficere non putaret, Constantinopolim est profectus ut præfectorum solatia mereretur. Ibiq[ue] posito Theodosio propter hujusmodi **367** causam, Agapitus Macedonianorum episcopus ad meliorem se contulit partem; habitoque tractatu cum omni clero, et evocans totum populum sibimet subjacentem, suavisit ut consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, et magis cum omni, ut ita dixerim, civitate ad orthodoxorum ecclesiam venit, et, oratione facta, sedem in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tunc uniens populos, et de cætero fidem consubstantialitatis docens, Ecclesiam tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multum temporis Theodosius cum præfectianorum venit auxilio, et nihil sciens horum quæ fuerant gesta, ad ecclesiam properavit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeavit, et apud episcopum Atticum, quæ fuerant contra eum gesta deposuit, quemadmodum irrationabiliter episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognoscens utilem causam Ecclesiæ provenisse, Theodosium quidem verbo consolatus est, ut patienter ferret: præponens autem causis personalibus generalem utilitatem, scripsit Agapito ut teneret episcopatum, nihilque de inimicitis Theodosii cogitaret. SOCRATES, *lib. VII, cap. 5, p. 339.*

CAPUT IV.

Quomodo Judæus paralyticus per baptismum sit curatus.

Hoc igitur unum est rerum utilium quæ Attici temporibus in Ecclesia provenerunt. Sed neque miraculorum aut sanitarum his defuit causa temporibus. Quidam namque Judæus cum paralyticus esset, plurimis annis in lecto jacebat. Cumque omnis medicina ei fuisset exhibita, et cunctorum Judæorum nihil oratio prævaleret, novissime ad baptismatis Christiani gratiam confugit, huic soli veritatis medicamini se committens. Hoc velociter episcopo Attico nuntiatur. Quem catechumenum factum, et spem Christi promittens, deportari cum lecto [*ms. Lyr., eum in lecto*] præcepit ad baptismum. Verum Judæus paralyticus baptismum vera fide suscipiens, cum de fonte fuisset levatus, ægitudine repente privatus est, et de cætero sanus fuit. Hanc igitur curam virtus Christi etiam nostris temporibus demonstravit. Qua

causa plurimi paganorum credentes baptizati sunt. Judæos autem, licet signa querentes, hæc tamen non provocaverunt ad fidem. His ita apud Christianos gestis, plurimi parvipendentes, in sua nequitia [*ms. Lyr., malitia*] permanserunt. Et non solum Judæi tantis prodigiis resultabant, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse convicti sunt. SOCRATES, *lib. VII, cap. 4, p. 341.*

CAPUT V.

De Sabbatio hæresiarcha ejusque sequacibus.

Sabbatius itaque, cujus dudum fecimus mentionem, nolens in suo ordine permanere presbyteratus, desiderabat episcopatum. Eisdemque temporibus recessit ab Ecclesia Novatianorum, occasionem habens quasi propter observationem Paschæ Judaici. Faciebatque collectas contra Sisinnium suum episcopum in loco civitatis qui Xerolophus (*id est, collis aridus*) appellatur, in Arcadii foro. Illic enim rem commisit valde periculosam. Die namque festivitatis in evangelica lectione, ubi scriptum est (*Marc. xiv, 1*): *Erant enim Pascha Judæorum*, verba quæ nusquam scripta neque audita sunt præsumpsit adjicere, id est: *Maledictus qui præter azymas celebraverit Pascha*. Hoc auditum percurrit in populum, et simplices decepti Novatianorum laicorum convenerunt ad illum. Quod tamen malum non remansit inultum; sed in finem pessima ejus falsitas est conversa. Post paululum enim dum ad quamdam festivitatem multi concurrerent ut vigiliis solite celebrarent, formido subito demoniaca irruit super eos, quasi Sisinnius eorum episcopus veniret cum maxima multitudine. Factaque turba, quippe nocte et in angustiae loco comperti, semet ipsos contriverunt, ita ut ultra septuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimos a Sabbatianorum secta prohibuit, quidam vero in ejus rusticitate permanserunt. SOCRATES, *lib. VII, cap. 5, p. 341.*

CAPUT VI.

De morte Dorothei Arianorum episcopi, et ordinatione Barbæ, et quæ sub eo sint gesta.

Eo tempore Dorotheus Arianorum præsul, quem ab Antiochia Constantinopolim transtulerunt, cum centum et novemdecim vixisset annos, defunctus est consulatu Honorii septimo et Theodosii secundo (*An. Dom. 407*), sexto die Novembris mensis. Post quem Arianæ superstitionis Barbæ ordinatur episcopus. Sub hoc itaque Barba per duos presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Hellenica eruditus erat, Timotheus sacris litteris incumbebat. Et Georgius quidem semper Aristotelem et Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita ut etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus dudum Psaphthyanorum fuerat hæreseos, Georgium Barbæ presbyterum ordinavit. Timotheum itaque ego ipse vidi, et cognovi quemadmodum interrogantibus erat respondere paratus: solvens obscurissimas quæstiones quæ in divinis inveniuntur eloquiis, testem vocans veracissi-

num Origenem. Mihi tamen videtur admirabile esse A quomodo tales viri in Arianorum lege manserunt, quorum unus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter respiciebat jugiter Origenem: dum nusquam Plato secundam vel tertiam causam, sicut ipse nominare solet, initium subsistentiæ asserat percepisse; et Origenes coæternum ubique fateatur Filium Patri. Qui licet in sua sententia manserint, religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas namque Arii blasphemias doctrinis propriis expulerunt. SOCRATES, *lib. vii, cap. 6, p. 342.*

368 CAPUT VII.

De ordinatione Cyrilli Alexandrini pontificis.

Inter hæc defuncto Theophilo passione lethargica consulatu Honorii nono et Theodosii quinto (*An. Dom. 412*), facta contentione propter episcopatum inter Timotheum et Cyrillum, die tertia mortis Theophili Cyrillus ordinatur episcopus; et majori fastu quam Theophilus tenebat episcopatum. Qui mox episcopatus sui principio Novatianorum claudens ecclesias, omnia vasa eorum sacra percipit, episcopumque eorum Theopompum rebus quas habebat omnibus spoliavit. SOCRATES, *lib. vii, cap. 7, p. 343.*

CAPUT VIII.

Quomodo apud Persas per Marutham episcopum sit Christianitas dilatata.

Eodem tempore apud Persas Christianitas est dilatata. Inter Romanos enim et Persas semper propter diversas causas mittuntur legationes. Tunc ergo casus attulit ut Maruthas Mesopotamenus episcopus, cujus dudum meminimus, a Romanorum imperatore ad Persarum destinaretur regem. Qui multam reverentiam apud Marutham inveniens, eum decenter honorabat, et tanquam divinum respiciebat virum. Hoc factum mordebat magos, metuentes ne regem Christianum fieri suaderet. Nam cum dolore capitis multo tempore torqueretur, magis eum curare non valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumem; ob hanc ergo causam moliti sunt quendam magi fallaciam. Et quoniam Persæ ignem colunt, consuevitque rex in quadam domo ignem ardentem perpetuo suppliciter adorare, magi sub terra hominem quemdam abscondentes tempore quo rex solebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras regem; impie enim egit, quia sacerdotem Christianorum judicat esse venerandum. Hæc audiens Isdigerdes Persarum rex, licet reverentiam haberet, tamen Marutham abjicere cogitabat. Porro Maruthas vere Deo venerabilis homo, vacabat orationibus, per quas invenit dolum magicis artibus fabricatum. Veniensque ad regem: Noli, inquit, illudi, rex; sed ingressus dum audieris vocem, fodi jube, et doli causas invenies. Non enim ignis loquitur, sed hominum molimina hujusmodi esse noscuntur. Hoc dicto flexus est Persarum rex; et rursus ingressus ubi ignis inextinguibilis servabatur, cum audisset vocem, jussit fodi locum. Tunc qui mittebat quasi divinam vocem, inventus arguitur.

Iratus itaque rex, magorum genus usque ad decimam jussit imminui portionem. Hoc facto, Maruthæ dixit ut templa quæ vellet ædificaret, Ex hoc apud Persas sumpsit Christianitas incrementum. Tunc igitur Maruthas a Persis Constantinopolim remeavit. Et non longo post tempore rursus destinatus est. Iterumque magi machinabantur ne eum susciperet rex. Feceruntque fetorem quemdam in loco unde rex transire solebat; et quasi a Christianis id factum fuerit derogabant. Cumque rex suspectos jam habens magos, hoc eum studio requisisset, denuo ab eis concinnatum esse cognovit. Quamobrem plurimos eorum suppliciis tradidit. Marutham vero potiori honore coluit, et Romanos valde dilexit, eorumque amplexus est pacem. Qui pene Christianus fieri potuit, dum aliud miraculum per Marutham et Ablatem Persidis episcopum provenisset. Ambo namque melestum dæmonein a regis filio propulerunt, orationibus vacantes atque jejuniis. Post hæc autem Isdigerde defuncto antequam fieret Christianus, ad ejus filium pervenit imperium. Cujus tempore inter Persas atque Romanos pacta soluta sunt. SOCRATES, *lib. vii, cap. 8, p. 344.*

CAPUT IX.

Quemadmodum Italiam vastavit Alaricus.

Per idem tempus Innocentius I Romæ Novatianos persequi cœpit, multasque eorum abstulit [*ms. et ed. V., tulit*] ecclesias. Quo tempore Roma est a barbaris deprædata. Alaricus enim quidam barbarus ditioni Romanorum et Theodosio imperatori subjectus, atque contra Eugenium tyrannum solatia præbens, et propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem suam non ferens, imperare quidem non elegit, sed discedens ab urbe Constantinopolitana, venit ad partes Hesperias. Cumque venisset Illyricum, omnia sabvertebat; et transiens Thessaliam, habita congressione circa fluvium Pinum apud Nicopolim Epiri, pene tria millia virorum ejus Thessaliam peremerunt. Posthæc autem quidquid eis incurreret destruentes, novissime Romam [*ms. et ed. V., Romæ*] venerunt. Quam vastantes, plurima quidem miraculorum ejus igne concremaverunt, pecunias autem abriperunt, multosque senatorii ordinis diversis subdidere suppliciis. Deridentesque Romanorum regnum, imperatorem fecerunt quemdam nomine Attalum; quem una die tanquam imperatorem fecerunt procedere, altera vero servi schemate ministrare. Hæc dum egisset Alaricus, repente in fugam conversus est, fama præcedente quia Theodosius imperator contra eum misisset exercitum; quæ fama non fuit ficta, revera namque exercitus veniebat. Fertur itaque quia, cum Alaricus pergeret Romam, vir quidam venerabilis, conversatione monachus, eum monuisset ut mala talia facere non auderet, neque necibus gauderet aut sanguine; at ille: Non, inquit, ego volens Romam proficiscor; sed quidam quotidie mihi molestus est, torquens et dicens: Perge et Romanam destrue civitatem. Hæc etiam de his dicta sufficiant. SOCRATES, *lib. vii, cap. 9 et 10, v. 345.*

CAPUT X.

De Cœlestino Romano pontifice, et quomodo Novatianos fuerit insecutus, et de Sabbatio.

Inter hæc Cœlestinus Romæ ordinatus episcopus, qui etiam Novatiorum abstraxit ecclesias, et eorum episcopum nomine Rusticulum, in occulto coegit celebrare collectas. **369** Usque ad illud namque tempus plurimas Novatiani habebant ecclesias. Porro Constantinopolitani non talia pertulerunt; sed cum eos diligenter, etiam intra urbem eos collectas facere permiserunt. Moriente vero Sisionio Novatiorum episcopo, Chrysanthus ad episcopatum trahebatur, vir multis Romanorum dignitatibus honoratus. Quo fugiente, Sabbatius se tempus opportunum ad episcopatum invenisse credens, fecit quosdam ignobiles sibi manus imponere, iurandum quod præbuerat parvipendens. Cujus mores cum populus abhorruisset, Chrysanthum per loca omnia requirebant. Quem inveniunt in Bithynia, invitum sacerdotium suscipere coegerunt. Qui nihil percipiebat ecclesiæ, nisi dominico die duos panes. SOCRATES, *lib. VII, cap. 11 et 12, p. 347.*

CAPUT XI.

De seditione et necibus Christianorum quæ per Judæos apud Alexandriam provenerunt.

Ea siquidem tempestate Judæorum gens ab Alexandria est hujusmodi de causa projecta. Alexandrinorum populus plusquam aliæ generationes seditionibus deditus est: qui si occasionem acceperit, importabilia mala committit. Nam præter sanguinem non cessat a lite. Contigit itaque tunc ut inter alterutros contentiones haberent, non propter necessariam causam, sed propter studium pantomimorum: qui enim is qui die sabbatorum saltabat, plurimum habebat populum Judæorum; dum vacantes non auditioni legis, sed theatris occuparentur, ea dies litigiosa exstitit inter partes. Cumque hoc aliquatenus fuisset ab Alexandria præfecto correctum, nihilominus mansere Judæi partis alterius inimici. Et cum essent semper Christianis infensi, contra pantomimos eorum amplius dimicabant. Tunc igitur Horestes præfectus Alexandriae festivitatem quamdam, quam Politiam vocant, in teatro celebrabat: ubi et aderant quidam amatorum Cyrilli, dispositiones præfecti volentes agnoscere. Inter quos quidam nomine Gerax, doctor pueritium litterarum, et Cyrilli ferventissimus auditor, ac solitus plausus in ejus expositionibus excitare. Hunc itaque Geracem cum vidisset in teatro Judæorum turba, clamabat adversus eum, quia pro nihilo aliud venerit, nisi ut in teatro seditiones inter populos excitaret. Verum Horestes dudum habens odium contra Cyrilli superbiam, arreptum Geracem publice fecit in teatro agitari verberibus. Hoc Cyrillus agnoscens, convocatis prioribus Judæorum, ut decebat, admonuit ne contra Christianos seditiones ulterius excitarent. Porro turba Judæorum hoc parvipendens, majora contra Christianos tractare molimina. Dantes itaque sibi met signum ut ancilum

A factum ex palma omnes haberent in digito, contra Christianos hoc modo dimicaverunt. Fecerunt enim quosdam de suis una nocte per omnes civitatis decurrere regiones, clamantes quoniam Alexandria arderet ecclesia. Ob quam rem Christiani undique concurrebant, quasi ecclesiæ flammam extinguerent. Porro Judæi ignorantes interimiebant, semetipsos per signum annuli agnoscentes, ac parentes alterutris. Facta autem die latere nequiverunt. Ob hanc rem pernotus Cyrillus, cum maxima multitudine astitit synagogis Judæorum, et illas quidem abstulit; Judæos autem expulit civitate, eorumque substantiam diripere populis imperavit. Hæc ergo modo Judæi a temporibus Alexandri Macedonis illam habitantes urbem, tunc nudi prorsus expulsi sunt et per singula loca dispersi. Adamantius vero medicus sophista, Constantinopolim veniens, et Christianum se fore promittens, postea reversus est in Alexandriam. Igitur Alexandriae præfectus Horestes valde tristabatur, eo quod populosam urbem ita desolatam repente conspiceret. Unde etiam principi retulit quod provenit. Sed et Cyrillus delicta Judæorum imperatori non tacuit, et Horestis amicitias cogente populo postulavit. Cumque præfectus amicitiarum verba refutaret, Evangelia obtulit ei Cyrillus. Et cum nec sic ejus corda subigerentur, hæc denuo provenerunt. Monachorum quidam in monte Nitria constituti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioscorum injuste fuerat coarmatus, etiam pro Cyrillo libenter prælia susceperunt. Relictisque monasteriis viri pene quingenti, et venientes ad civitatem, procedentem in carpeno præfectum, immolatorem idolorum paganumque clamabant. At ille putans immissionem Cyilli factum, clamare cœpit: Christianus sum, et ab Attico Constantinopoli baptizatus. Illis hæc verba despicientibus, Ammonius quidam eorum præfectum petra percussit in capite. Qui repente completus est sanguine, et recedentibus officiis, atque lapidam impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus concurrebat, ut præfecti vindicaret injuriam; detentumque Ammonium tandiu verberibus castigavit, donec traderet morti. Non post multum hæc nuntiantur imperatori. Corpus autem Ammonii sumens Cyrillus, in quadam ecclesia sepelivit, eique aliud nomen imposuit; ut non pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes quasi martyribus offerebat. Sed qui vere noverant quia dignas susceperat suo scelere pœnas, Cyilli valde culpabant. Sed neque in hoc solummodo Cyrilli et Horestis adversitas conquievit, quando post hæc aliud est exortum. SOCRATES, *lib. VII, cap. 15 et 14, p. 349.*

CAPUT XII.

De Hypatia philosopha, quomodo in Alexandria fuerit interempta.

Erat in Alexandria quedam mulier Hypatia nomine, filia Theonis philosophi, et in tantum erudita, ut supra philosophos ejus temporis emineret, et in Platoniam scholam a Plotino venientem, susceperet ipsa successionem, atque omnes philosophicis lecturis

non existeret. Quapropter omnes currebant ad eam **A**quam per cuniculum proprium defluxisse suspicarentur, diligenter undique etiam rursus impleverunt fontem. Et denuo deducto Judæo aqua disparuit. Tunc sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti, o homo? An certe nesciens baptismo jam potitus es? Ob hanc rem cum diversi concurrerent, quidam Judæum recognovit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat, et hoc modo illius fraus universis apparuit. **SOCRATES, lib. vii, cap. 17, p. 354.**

CAPUT XIII.

Quomodo Judæi presumptionis suæ poenas exsolverint.

Post hæc itaque tempus, Judæi rursus illicite contra Christianos agentes, puniti sunt in loco qui dicitur Mestar,posito inter Chalcedem et Antiochiam Syriæ. Illic itaque Judæi consueta quædam risibilia celebrantes, per christitatem accensi, inter alia Christianis ipsique Christo derogare cœperant deridentes cruci et spem in eo qui est crucifixus habentibus. Comprehendentes igitur infantulum Christianum, illigatum cruci suspendentes. Et primum quidem delibabant et ridebant ei; postea vero correpti verberibus ipsam infantulum verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira egressio inter eos atque Christianos exorta est. Quod dum princeps agnovisset, provinciarum iudicibus mandatum est, ut huiusmodi quæritæ contra auctores et punirentur. Et hoc modo dignam ultionem suæ nequitiæ receperunt. **SOCRATES, lib. vii, cap. 10, p. 355.**

CAPUT XIV.

De Judæo qui, cum sæpe baptizaretur, aqua fontis abscessit.

Ita siquidem tempestate Judæus quidam seductor, fœta Christianitate, crebre baptizabatur, et hac arte pœneus congregabat. Cumque multis hæresibus illucisset Armenorum atque Macedonianorum, postremo ad Ecclesiam venit orthodoxam. Cui dum tempus jejuniorum fuisset impositum, multisque adhuc diebus occuparetur, cepit festinare ut quasi in ferventi studio baptismatis dona perciperet. Preparatur baptismus, et vestis congrua baptismatis [ms. *Sanus d., baptizatis*]. Cumque fons fuisset impletus, deductus Judæus ad baptizandum. Tunc Dei quædam invisibilis virtus aquam disparere præcepit. Cumque præsentem non cogitantes Dei virtutem,

Aquam per cuniculum proprium defluxisse suspicarentur, diligenter undique etiam rursus impleverunt fontem. Et denuo deducto Judæo aqua disparuit. Tunc sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti, o homo? An certe nesciens baptismo jam potitus es? Ob hanc rem cum diversi concurrerent, quidam Judæum recognovit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat, et hoc modo illius fraus universis apparuit. **SOCRATES, lib. vii, cap. 17, p. 354.**

CAPUT XV.

Quomodo Barabanes rex Persarum Christianos fuerit persecutus, et a Romanis devictus.

Interea defuncto Isdegerde rege Persarum, ejus filius Barabanes ei successit. Illic instigatus a magis, crudelibus torquebat suppliciis Christianos. Cumque Christiani apud Persas opprimerentur, confugiunt ad Romanos, eorum petentes auxilium. Quos Atticus episcopus libenter excipiens, eosque quantum erat possibile fovens, quæ gesta fuerant Theodosio nuntiavit imperatori. Eo quoque tempore etiam ab causa provenerat quæ Romanos Persis faciebat insensos: quoniam Persæ aurifossos quos a Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant, et quia onera negotiatorum Romanorum violenter abstulerant. Cum illa ergo ingratitude, etiam Christianorum ad Romanos confugientium est adjecta. Mox ergo Persarum rex legatos mittit, repetens fugientes. Porro Romani nequaquam ad se confugientes reddere voluerunt: non solum supplices liberare studentes, sed pro Christianitate libenter omnia sustinere. Quamobrem dimicare quam perituros Christianos tradere potius elegerunt. Solutus igitur propter hoc pactis, bellum crudeliter commissum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorum igitur imperator misit exercitum cui præfuit militiæ magister Ardaburus. Is enim Persicam regionem per Armeniæ fines ingrediens, unam ejus provinciam Azamensem valde vastavit; cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorum regis occurrit, factaque congressione devictus est. Quo facto, cogitavit per Mesopotamiam Romanorum provinciam sine custodia consistentem invadere, et hoc modo de Romanis aleisci. Sed Romanorum ducem Narsei consilium latere non potuit. Depradatus enim Azamensem velociter regionem, et ipse in Mesopotamiam venit. Et ideo Narsus, licet multum habuisset exercitum, Romanorum terras intrare non potuit; sed veniens ad Nisibin Persarum civitatem in confinio constitutam, Ardaburo mandavit ut diem et locum statueret præliorum. At ille venientibus: Nuntiate, inquit, Narsæo quia non quando tu volueris, Romanorum pugnabunt imperatores. Verum imperator Deo soli spem belli committens, destinavit exercitum. Et quia fideliter Deo supplicans, repente impetravit auxilium, hinc datur agnoscere. Dum igitur Constantinopoli pro eventu bellicorum astutatio magna consurgeret, angelus Dei iter agentibus per Bithyniam ad urbem Constantinopolim se demonstraverunt: iudeales ut considerent, et orarent, et Deo crederent,

quia Romanos victoria acqueretur, dicentes se mediatores belli directos a Deo. Hoc auditum, non solum civitatem, sed etiam milites confortavit. Cumque ad Mesopotamiam bellum fuisset de Armenia regione translatum, Romani Persas Nisibi clausos fortiter obsidebant, ligneas turres facientes adversus eos, easque contra muros applicantes, et plurimos de muris contra se pugnantium perimentes. Porro **371** Barabanes Persarum rex, audiens Azazenam regionem ab eis fuisse vastatam, et eos qui in Nisibi clausi videbantur obsessos, seipsum cum magno exercitu præparavit occurrere. Miratusque Romanorum virtutem, Saracenorum solatia postulavit. Quorum tunc erat rex Alamuadarus vir fortis et præliator, qui dum multa millia Saracenorum haberet, Persarum regi victoriam promittebat, seque ei Antiochiam Syriæ traditurum. Sed non contigit quod putavit. Deus enim omnibus Saracenis quemdam irrationabilem metum latenter iniecit, ita ut putarent sibi met Romanos insistere. Turbatique nec habentes quo fugerent, in fluvium Euphratem semetipsos armati projiciebant: ubi plus centum millia virorum necata atque consumpta sunt. His ita provenientibus, Nisibin obsessores cum audirent Persarum regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obsessionis machinamenta concremaverunt, et ad propria loca reversi sunt. Quæ vero congressiones postea provenerunt, et quomodo Areobindas alter Romanorum magister militum fortissimum Persarum mononachum interemit; aut quomodo Ardaburius septem fortissimos Persarum duces insidiis captos occidit; vel quomodo Byatianus alter dux Romanorum reliquos Saracenos exstinxit, prætereundum est, ne videar multam a proposita relatione digressus. *SOCRATES, lib. vii, cap. 18, p. 355.*

Quæ tunc i. h. gererentur velociter imperatori Theodosio nuntiata sunt. Quomodo autem hæc cito cognosceret, indicare non piget. Invenit quemdam virum animi corporisque habitu fortissimum, nomine Palladium, qui tanta velocitate veredos agebat, ut tribus diebus perveniret ad terminos Romanorum atque Persarum, et rursus totidem remearet ad Constantinopolim civitatem. Is enim etiam alios Romani imperii terminos velociter transibat. De quo quidem eloquentissimus sic ait: Iste vir, cum sit lata Romana respublica, eam parvulam sua velocitate demonstrat. Quem etiam Persarum rex sæpius admiratus est. *SOCRATES, lib. vii, cap. 19, p. 357.*

Romanorum igitur imperator, licet videret aperte sibi collatam a Deo victoriam provenisse, tamen pacem non dissimulavit expetere, misitque Helionem virum prudentem et honoratum, ut cum Persis de pace loqueretur. Qui dum venisset Mesopotamiam, ubi erant fossata Romanorum, misit pro pace petenda legatum quemdam Maximum, virum eloquentissimum, Ardaburii militiae magistri consiliarium; qui pro pace veniens ad Persarum regem, missum se non ab imperatore, sed a ducibus asserebat: dicens, quia hoc bellum pro sui contemptu neque pervenis-

set ad principem. Cumque Persæ paratos esset ut legatarii verba susceperet, quia fame ejus laborabat exercitus, veniens Numerus qui apud ipsos immortalium appellatur (est enim decem millia virorum valde fortissimorum), non prius dixerunt pacem cum Romanis esse faciendam, quam ipsi eos sine custodia constitutos invaderent. Quibus verbis persuasum est regi ut se a pace suspenderet. Tunc legatum quidem clausum servari fecit, et misit Numerum immortalium dimicare contra Romanos. Qui venientes, et in duas acies divisi, medios habere Romanos. Porro Romani unam Persarum videntes aciem, contra eam se præparabant; aliam non videbant, quæ paulatim accessit ad pugnam. Cumque ergo jam congressio pene esset in opere, Dei providentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum duce Procopio. Qui cum videret socios in periculo, instabat a dorso Persarum. Tunc in medio conclusi, qui circumdederant primo Romanos, in momento ab eis exstincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erant in subsidiis positi concurrerunt, eosque fortiter jaculati sunt. Sic igitur qui immortalium appellabantur omnes mortales apparuerunt; penas exigente Christo de gente Persarum, eo quod plurimos ejus famulos occidissent. Porro rex Persarum infortunii sui causam agnoscens, simulabat se noscitur quod gestum est. Suscepitque legationem, dicens legatum Romanorum: Non bello cedens pacem amplector: sed tibi præstare volens, quia omnium Romanorum te sapientem esse cognosco. Et hoc modo bellum contra Christianos exortum de Parthorum regione cessavit. Contigit autem consulatu Honorii tertiodecimo et Theodosii decimo (*An. Dom. 422*). *SOCRATES, lib. vii, cap. 20, p. 358.*

CAPUT XVI.

Quomodo Acacius Amidæ episcopus captivos Persarum redemerit a Romanis militibus, venditis vasis ecclesie, et pastos cum sumptibus ad propria destinavit.

Tunc igitur Acacium, Amidæ civitatis episcopum, actus optimus reddidit clariorum. Cuius enim Romani milites captivos Persarum de Azazena regione vastata reddere regi Parthorum nullo modo vellent, captivi fame consumebantur, dum essent circa septem millia, quod Persarum regem non medioeriter conturbabat.

Tunc igitur Acacius convocatis clericis sibi subiectis: Viri, inquit, fratres, Deus noster nec discis, nec calcibus opus habet; nec neque comedit, neque bibit. Et quia multa vasa aurea et argentea ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, convenit ex his liberari exercitum captivorum, egentibusque cibos offerri. Hæc et his similia cum dixisset, convulsit vasa, et militibus dedit pretium captivorum. Quos dum recreasset cibus, datis sumptibus ad regem proprium destinavit. Hæc mirabile opus Acacii Persarum rex magis obstupuit, quia et bello Romani beneficiis evitissent. Aiunt enim quia etiam desiderium habuerit Persarum rex, ut videret Acacium, hoc Theodosius prohibuerit imperator. *SOCRATES, lib. vii, cap. 21, p. 359.*

CAPUT XVII.

De Eudoxia uxore Theodosii, et de laudibus ipsius Theodosii.

Victori simulidem auxilio Dei collata, Romanorum pernicii pollebentes eloquiis conscribent laudes imperatoris. Cujus uxor heroico metro poemata multa composita. Erat enim eloquens, filia Leontii sophistæ Atheniænsis, a patre omnibus lectionibus erudita. Quam dum imperator ducturus esset uxorem, Christianam **372** Atticus fecit episcopus, et in baptisante, cum prius vocaretur Athenais, Eudocæ nomen imposuit. Multi ergo, sicuti dixi, volentes innotescere, etc. atque suam facundiam demonstrare, præconia imperatoris concriperunt. Ego vero nec innotescere cupiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum veritate imperatoris bona memorare studeo; quia sunt damnosæ si taceantur. Primum itaque regaliter natus atque nutritus, nihil habuit tepidum; sed sic fuit sapiens, ut inter confabulantes experimentum omnium crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore, similiter et in aestu. Plerumque jejunabat, et maxime quarta feria et sexta, studio Christianitatis; nec aliter quam monasterium regalia videbantur. Ipse namque natalino ad suas sorores pergens, divinis dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras litteras sine codice recitabat. Loquentibus episcopis, velut alius sacerdos factus, ex divina lectione respondebat. Congregabatque sacros codices, et quoscunque quolibet eorum interpretes seu expositores conscripsisse videbantur, plus quam Ptolemæus studuerat Platadelphus. Patientia atque clementia universis **C** benivolentibus eminebat. Nam Julianus imperator, licet philosophus diceretur, non tamen Antiochensium portavit injuriam; sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porro Theodosius multum gaudens syllogisticis Aristotelis, philosophiam exercebat operibus, iram, tristitiam libidinemque devincens, et in nullo se akisci desiderans. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur cur nullam se lædentium mori suspiceret: Utinam, inquit, esset sibi possibile ad vitam etiam mortuos revocare. Quem dum aliter pro ea causa requireret: Non est, inquit, magnum in re difficile hominem mori, quia nec sine Deo soli [forte, sed] convenit Deo, etc. semel mortuum ex pietentia suscitare. Sic enim fuit clementis, ut si quando qui-piam dignum aliquid morte **D** committeret, nec usque ad civitatis quidem portas meritorum perveniebat, sed ex eius clementia continuo revocatio sequebatur. Dum aliquo tempore ipse in amphitheatro Constantinopoleos expectaret, cepit clamare populus: Crudeli bestie artifex parabolus pugnabit. At ille: Nescitis, inquit, quia consuevimus nos expectare clementer? Tanta enim pietate præcelluit, ut omnes quidem Deo consecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat veneranda [ms. Lyr., honesta] actione pollere. Pertur autem quia dum Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagam ejus valde sordidissimum quæsierit, eoque circumnietus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquando aeris

A tempestas esset, et ille circum propter populum expectaret, pleno circo tempestas vehementius agebatur multo imbre diffuso. Dumque hoc fieret, suam voluntatem imperator aperuit, fecitque per præconem clamari: quia melius esset spectaculum contemneret, et omnes rogare Deum ut illæsi ab imminente tempestate servarentur. Quo dicto, cuncti Deo magno gaudio supplicantes, hymnos concorditer offerebant, et tota civitas velut unus psallebat ecclesiam. In medio autem horum imperator existens privato schemate properabat. Nec spe sua frustratus est: repente namque aer ad serenitatem divina clementia revocatus, annum præbuit frugibus universis uberimum. Si quando bella moverentur, secundum David confugiebat ad Deum: sciens eum prælorum auctorem, inimicos orationibus superabat. **SOCRATES, lib. VII, cap. 21 et 22, p. 360.**

CAPUT XVIII.

Quomodo Joannes tyrannus in Occidente fuerit superatus.

Post paululum itaque tempus Persici belli, defuncto imperatore Honorio consulatu Aselepiodoti et Mariniani (*An. Dom. 425*), Augusto mense, quomodo Joannem tyrannum Deo se committens superaverit enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis contigit Rubrum transire mare, talia etiam ejus ducibus evenerunt, dum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem, sicuti diximus, Honorio principe, cognoscens Theodosius celavit factum, et alia dicendo diversorum suspicionibus obviavit. Inter hæc mittit magistrum militum in Salonas civitatem Dalmatiarum, ut si qua bellorum commotio proveniret circa partes Hesperias, vicinus adjutor esset. Quo facto, mortem patris patefecit. Inter hæc Joannes primus imperialium conscriptorum, non ferens suam felicitatem, imperium contendit arripere. Misitque legatos ad imperatorem Theodosium, petens ut ejus susciperet imperium. At ille legatos quidem recludit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburium, qui multum laboraverat apud Persas. Ille Salonas veniens, exinde navigavit Aquileiam. Contigitque ventum adversum flare, ita ut in tyranni manus incidere. Quo capto, sperabat ad necessitatem pervenire Theodosium, ut per hoc eum decerneret imperatorem, si vellet magistrum militum liberare. Imperator tamen, ut audivit factum, aestuabat ne quid mal. Ardaburium sustineret. Aspar vero Ardaburii filius cognoscens patrem a tyranno teneri, et multa millia barbarorum in solatio tyranni consistere, quid faceret ignorabat. Sed tunc imperatoris oratione prævaluit. Angelus enim Dei sub schemate pastoris educabat Asparem et omnes qui cum eo erant; ac per paludem adjacentem Ravennæ ad loca sperata pervenerunt. In ea namque civitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando transisse fertur. Tunc ergo Deus inadibilem terram fecit adhibilem. Transeuntes namque per siccam paludis aquam, apertasque inventientes civitatis portas, tyrannum quoque detulerunt. Tunc ergo piissimus imperator

reverentiam quam circa Divinitatem habebat ostendit. Dum enim circum spectaret, nuntiatum est ei tyrannum fuisse peremptum. Quamobrem sermonem fecit in populo, dicens : Venite, si placet, relinquentes hanc voluntatem, et pergentes ad ecclesiam, gratificos Deo solvamus hymnos, ejus manus tyranni **A** presumptionibus obviavit. Quo dicto, spectante cessante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad ecclesiam convenerunt, ita ut tota civitas una videretur ecclesia. Venientesque ad locum orationis, jugi die gratias Domino retulerunt. **SOCRATES, lib. VII, cap. 22 et 23, p. 362.**

LIBER DUODECIMUS.

373 CAPUT PRIMUM.

De ortu Valentiniani principis filii Placidie.

Igitur occiso tyranno, cogitabat Theodosius imperator cui deberet Hesperiarum regna committere. Tunc Valentinianus erat valde puer, natus ex matre Placidia, ejus quidem amita, filia vero Majoris Theodosii, Arcadii et Honorii sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio imperii jura susceperat, parvoque tempore cum eo regnaverat: Hunc ergo Valentinianum, consobrinum suum Cæsarem factum, mittit ad partes Italie, cum quo matrem pariter Placidiam, eique universam dispositionem commisit imperii. Cumque voluisset ipse quoque Italiam pergere, ut consobrinum ad imperii culmen eveheret, quateus sui vigore tyrannorum removeret audaciam: veniens usque ad Thessalonicam, languore prohibitus est. Quamobrem coronam imperialem posthæc consobriino per patricium Stiliconem mittens, Constantinopolim remeavit. Hæc de talibus retulisse sufficiat. **SOCRATES, lib. VII, cap. 24, p. 364.**

CAPUT II.

De bonis actibus Attici Constantinopolitani pontificis.

Igitur Atticus episcopus causas Ecclesie sapientia mirabiliter disponebat, doctrinisque populum ad virtutis studia provocabat. Cumque videret divisam Ecclesiam, cum Joannitæ seorsum apud semetipsos sacra solemnia celebrarent, jussit ut in orationibus memoria Joannis haberetur, sicut aliorum dormientium episcoporum fieri consuevit, per hoc sperans plurimos ad Ecclesiam revocare. Largus autem sic erat, ut non solum pauperibus suarum parochiarum, sed etiam in vicinas civitates [ed., vicinis civitatibus] multas pecunias pro egentium consolatione transmitteret. Calliopio [ms. Theod., Cælpio] namque presbytero Ecclesie Nicæne trecentos aureos dirigens, hæc scripsit.

Calliopio Atticus in Domino salutem.

Cognovi decem millia esurientes in civitate a piis exhibenda egere misericordia. Decem millia vero cum dico, multitudinem intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidem habeo præceptum numerum datum ab eo qui manum habet munificam, et præbet congrue dispensantibus, et contigit aliquos indigere habentes: non tamen qui nescientes suscipiens, o charissimum mihi caput, hos trecentos solidis expendere sicuti volueris, et maxime illis qui petere confunduntur, et non eis qui propter vitam ventrem magis negotiantur ex talibus. Noli

igitur vel religionem in hac parte considerare; sed unam tantummodo rem observa, ut nutrias indigentes, nec cogites si quæ nostra sunt sapere non videntur.

Sic igitur Atticus etiam procul indigentium habebat curam. Sed etiam superstitionem aliquorum studebat abscindere. Audiens etenim Novatianos Judæicum Pascha sequentes, **374** propter Sabbatum fuisse divisos, ejusque corpus ab insula Rhodi, ubi mortuus fuerat, translatum, et plurimos ad tumulum ejus orare, noctanter mittens in aliud sepulcrum corpus Sabbati jussit abscondi. At illi consueve venientes, effessumque reperientes tumulum, de cætero eum locum colere quieverunt. Erat enim circa nomina locorum studiosus. Nam dum quidam portus in ore Ponti Euxini constitutus, ex antiquo Pharmacus appellaretur, id est venenarius, mutato nomine cum locum Sanatorium nominavit: ne dum ibi electæ prædicarentur nomine hæc asphemo locus ipse designaretur. Sed et alium locum: Argypopolim pro

hujusmodi causa nominavit. Chrysopolis enim in capite Bosphori constituta est, ejus multi antiquorum faciunt mentionem. De qua civitate Xenophon in primo libro Hælladicorum dicit, quia eam mutavit Alcibiades, et in ea constituit ut qui navigabant de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum in contraria ripa Chrysopoleos positum, delectabilem et decorum, ait: Argypopolis nominetur; qui locus ejus repente cognomen obtinuit. Igitur quibusdam dicentibus ei non debere Novatianos intra civitatem missas facere: Nescitis, inquit, quantum nobiscum in persecutione Constantii atque Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei.

Nam cum dudum Ecclesia fuerit divisa, isti circa fidem nihil innovaverunt. Pro episcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Asclepiadem Novatianorum vidit episcopum valde senem, interrogavitque quot in episcopatu annos haberet. Quo respondente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tempore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego quidem Novatum laudo, Novatianos non approbo. Tunc Asclepiades: Quomodo hoc dicis, episcope? Verum Atticus: Illum, inquit, laudo, quoniam his qui sacrificaverant communicare noluit; hoc etiam ego ipse fecissem. Novatianos autem non laudo, quia pro vilibus vitiis laicos a gratia communionis excludunt. Asclepiades dixit: Extra sacrificandi peccatum, etiam alia plurima sunt delicta secundum Scripturas quæ ducunt ad mortem; propter quæ illi

quidem clericos, nos autem communicare etiam A
 licet prohibemus, Deo soli eorum remissionis judi-
 cium committentis. Atque igitur etiam suam præ-
 scribit mortem. Nam cum a Nicæa discederet, Cal-
 cato, presbytero dixit: Ante autumnum Constanti-
 nopolim venire festina, si vivum me deum videre
 desideras. Si tardaveris, non videbis. Quo dicto
 mentitus non est. Anno namque vicesimo primo sui
 episcopatus, decima die mensis Octobris, est mor-
 tuus, consulti Theodosii undecimo et Valentiniani
 Cæsaris primo (*An. Dom. 425*). SOCRATES, *lib. VII,*
cap. 23, p. 363.

CAPUT III.

*De ordinatione Sisinnii et moribus ipsius; et quod
 Proclus ordinatus Cyzici non sit receptus.*

Porro Theodosius imperator a Thessalonica re-
 vertens, ejus exsequias non invenit. Ante unum
 utaque diem quam ingrederetur, ille sepultus est.
 Post paucos vero dies, id est viginti tres mensis Oc-
 tobriis multoties est quia Valentinianus infulus sus-
 cepisset imperii. Post obitum igitur Attici fit maxima
 de episcopi ordinatione contentio, aliis alium postu-
 lantibus; quidam Philippum presbyterum quærebant,
 alii Proclum item presbyterum. Sed omnis populus
 communiter desiderabat ordinari Sisinnium, qui et
 ipse presbyter quidem erat; in nulla tamen civitate
 ordinatus, sed in suburbano Constantinopolis cui
 nomen Oliva est ministrabat. Hoc suburbanum est
 positum contra faciem civitatis, ubi dies Ascensionis
 Salvatoris solemniter celebratur. Hunc ergo virum
 omnes laici diligebant pro sui reverentia, et maxime
 qui favebat pauperes ultra sui mensuram. Prævaluit
 ergo votum laicorum, et Sisinnius ordinatus est vi-
 cesima octava die Februarii mensis, consulti se-
 cundo Theodosii duodecimo et Valentiniani junioris
 secundo (*An. Dom. 425*). Philippus autem presbyter,
 cui præpositus fuerat Sisinnius, in historia Christiana,
 quam triginta sex libris ipse conscripsit, ordinationem
 Sisinnii valde laeceravit, derogans ordinato et
 pariter ordinantibus, et maxime laicis. Is enim Phi-
 lippus a Joanne episcopo diaconus ordinatus, multa
 quoque conscripsit contra Julianum imperatorem:
 ejus tamen historia mihi multam videtur habere
 confusionem, et non satis prodesse legentibus. Si-
 sinnio itaque ordinato, contigit episcopum obire Cy-
 zicenum. Tunc Sisinnius Proclum in Cyzico conse-
 cravit, qui antequam proficisceretur ad Cyzicam,
 eos praecolentes Datinationem monachum episcopum
 sibi et ordinaverunt, parvipendentes regulam qua
 jubetur præter Constantinopolitanum episcopum ordi-
 nationem ibi fieri non debere. Quod ideo Cyziceni
 neglexerunt, quia Attico soli hæc lex personaliter
 præstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens
 ecclesiam propriam; qui tamen in doctrina eccle-
 sarum Constantinopoleos valde florebat. Igitur Si-
 sinnius, cum duos in episcopatu complevisset annos,
 defunctus est consulti Hierii et Ardaburii (*An.
 Dom. 427*), vicesima quarta die Decembris mensis,
 vi limosissimus castitate et rectitudine vitæ suæ,

mansuetus moribus sine ullo figmento, remotus a
 causis. Quamobrem curiosis viris tristis et inefficax
 videbatur. SOCRATES, *lib. VII, cap. 25 et 26, p. 367.*

CAPUT IV.

*De ordinatione Nestorii, et quæ sub eo in Ecclesiis
 ma'la acciderint.*

Defuncto Sisinnio, imperatoribus visum est nullum
 ex Ecclesia Constantinopolitana ordinare pontificem,
 eo quod essent vanæ gloriae, et sibi met arrogantes,
 cum atque multi Philippum, plurimi Proclum ha-
 bere desiderarent. Interea est ab Antiochia delibe-
 ratum advenam antisitem debere evocari. Erat enim
 ibi quidam Nestorius nomine, genere Germaniciensis,
 bonæ vocis et simul eloquii. Ideoque eum quasi op-
 portunum doctrinis evocaverunt. Cumque transis-
 sent tres menses, Nestorius venit ab Antiochia, qui
 castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus
 autem fuerit moribus institutus, sapientes a primo
 ejus sermone non latuit. Ordinatus enim decima die
 mensis Aprilis, consulti **375** Felicis et Tauri (*An.
 Dom. 426*), mox illa divulgata coram omni populo
 protulit vocem, faciens sermonem ad principem: Da
 mihi, inquit, o imperator, terram purgatam hæreticis,
 et ego cælum tribuo. Debella mecum hæreticos, et
 ego tecum debellabo Persas. Hæc cum dixisset, licet
 quidam odio haberent hæreticos, tamen levitas sen-
 sus ejus, et indignationis initium, et vanæ gloriae
 tumor ei valde displicuit: quia neque parvulum
 tempus sustinens, ad talia verba descendit, et se-
 cundum proverbium, ut ita dicam, cum neque civi-
 tatis adhuc gustasset aquam, persecutor ferventis-
 simus apparebat. Quinta vero ordinationis die ora-
 torium Arianorum, in quod latenter conveniebant,
 auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, ut
 idem oratorium concremarent. Quæ causa etiam vi-
 cinas consumpsit aedes, turbaque vehemens in civitate
 provenit. Verum Ariani semetipsos defendere præ-
 parabant; sed eorum consilium custos civitatis Deus
 Dominus impedivit. De cætero autem ipsum Nesto-
 rium vocabant incendium [*Vales., incendiarium*], non
 solum hæretici, sed etiam qui ejus fidei concordab-
 ant. Non enim silere patiebatur, sed semper contra
 hæreses machinatus, quantum ad se subvertit fun-
 dus civitatem. Novatianos autem depulari tenta-
 bat, eo quod Paulus eorum episcopus præditus
 esse reverentia diceretur; sed proceres ejus impe-
 tum refrænarunt. Quanta vero circa Asiam, Lydiam,
 Cariam, contra Quarto lectum mala commiserit,
 et quanti propter eum circa Miletum et Sardis facta
 seditione sint mortui, nunc omitto. Quam vero
 propter hæc et propter infrenatam linguam receperit
 ultionem, post pauca narrabo. Nunc itaque res me-
 morabilis indicanda est. SOCRATES, *lib. VII, cap. 29,*
p. 370.

Quaedam gens ultra [*ed., insula*] Rhenum fluvium
 est Burgundionum. Isti vitam quietam agunt, et pene
 omnes fabri ligaturum sunt, ex qua arte [*ed., mercede*]
 pascuntur: quorum regionem Hunni crebra invasione
 vastabant, et plurimos occidebant. At illi licet anxie-

tate constricti, ad nullum se tamen hominum contulerunt, sed alicui Deo se committere cogitabant. Tunc audientes quia Romanorum Deus fortiter adjuvat se timentes [ms. *Lyr.*, in se credentes], omnes communi consilio ad credulitatem Christi confugiunt. Venientesque in unam civitatem Galliarum, rogabant ut ab episcopo Christianorum baptismum consequerentur. At ille eos septem diebus faciens jejunare et imbuens fide, baptizatos octava die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabant, et spe sua privati non sunt. Nam cum rex Hunnorum nomine Suptarus [ms. *Theod.*, Sumptarus], per noctem fuisset ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine duce reperientes, et pauci pluribus resistentes, facta congressione vicerunt. Nam cum essent isti tria millia, B circa decem millia peremerunt; et ex illo tempore cuncta gens ferventissime in Christianitate permansit. Eo tempore Barbas Arianorum episcopus est defunctus, consulatu Theodosii tertio decimo et Valentiniani tertio (*An. Dom.* 430), vicesima quarta die Junii mensis; in ejus locum Sabbatius ordinatur. SOCRATES, *lib. vii, cap. 50, p. 371.*

Nestorius itaque agens præter consuetudinem Ecclesie, contra se plurimos incitabat, sicut ejus actus ostendunt. In Germensi etenim Hellesponti civitate Antonius erat episcopus, qui cognoscens instantiam Nestorii adversus hæreticos, Macedonianos et ipse persequi festinabat, quasi patriarche imitatus imaginem. Porro Macedoniani aliquantulum sunt perpassi. Cumque Antonius vehementer insisteret, jam molestiam non ferentes, ad scelus se durissimum contulerunt. Mittentes etenim quosdam viros, et quod rectum est secundo loco ponentes, interemerunt eum. Hec factum Macedonianorum, Nestorio majoris persecutionis dedit occasionem. Persuasit enim imperatoribus ut eorum ecclesie tollerentur. Quamobrem Constantino poli eis ecclesia ablata est ante murum veterem posita civitatis, et in Cyzico, et aliæ plurimæ quas habebant in Hellesponto: quorum aliqui ad ecclesiam confugerunt, in consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait Scriptura, Ebrius vinum non deest, neque contentiosis lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones evenit ut persequeretur semper Ecclesiam Dei. SOCRATES *lib. vii, cap. 51, p. 372.*

Erat cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quem nimis honorabat, et veluti consiliarium habebat in causis. Aliquando igitur coram ecclesia Anastasius docens, ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, et Deum ab homine generari nimis impossibile est. Hoc cum auditum fuisset, plurimos clericorum et laicorum pariter conturbavit. Olim namque didicerant Deum pariter et hominem Christum, et nullatenus eum per dispensationem velut hominem a divinitate separari, credentes apostolice voci quæ dicit: Et

si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunquam nequaquam cognoscimus (II Cor. v, 16). Quapropter, relinquentes de Christo sermonem, ad perfectionem procedamus. Tumulta siquidem, sicut dixi, in ecclesia facta, Nestorius Anastasii sermonem firmare volens, et non redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram ecclesia docuit. Et cum majori contentione questionem hanc agitabat, sermonem Dei Genitricis rejiciens. Unde divisio nata est in Ecclesia, et velut in nocturna lite divisi, nunc his, nunc aliis consentiebant, et verba propria denegabant. Nestorius autem apud multos in ea erat opinione, quia purum hominem diceret Christum, et tanquam Pauli Samosatensis atque Photini dogma in Ecclesias introduceret. Sed de his maxima questio nata est et tumultus, ita ut universalis synodus ageretur. Ego vero legens Nestorii libros, quæ intellexisse comperi hunc virum, et cum veritate conspexi, neque pro ejus inimicitis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius, neque Samosatenum secutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixisse Christum; sed sermonem tantummodo quasi inclaudendum expavisse; et hoc passum, quia decenter non erat eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, et libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omniumque se meliorem putabat esse: ignorans quia in catholica Joannis Epistola in antiquis exemplaribus habeatur: *Omnia spiritus qui solvit Jesum a Deo non est (I Joan. iv, 3).* C Hunc enim sensum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione divinitatem. Quapropter veteres interpretes hoc ipsum dedignati sunt [ms. *Theod.*, designaverunt], quia aliqui adulterati sunt hanc epistolam, solvere hominem a Deo volentes. Est enim humanitas copulata divinitati, et jam non sunt duo, sed una. Hac ratione confidentes antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere Genitricem. Eusebius Pamphili eodem tertio libro de Vita Constantini, dixit: Etenim et generationem sustinere qui nobiscum est Deus propter nos voluit; et locus ejus incarnatæ generationis nominatus est apud Hebræos Bethleem. Quamobrem et Helena Augusta Deo amabilis, locum amplum, ubi Dei Genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornavit. D Hanc sacratissimam speluncam decenter irradians. Sed Origenes in primo tomo de Epistola Pauli apostoli ad Romanos, ait: Quomodo Dei genitrix dicatur, latius animadvertite. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones antiquorum. [Quapropter, sicut dixi, in sermone solo moratus est, et non solum eum sermonem ex animo dedit, sed etiam omnino Deum esse qui natus est denegavit. Nos enim fatemur quoniam quæ de sancta Virgine natus est, crucifixus est. Homini est gloria, sicut dixit Apostolus: *Si eam cognovissent, nunquam a Dominum glorie crucifixissent (I Cor. ii, 8).* Porro Nestorius dicit: Noli gloriari, Judæe, non crucifixisti Deum: tanquam ipse Dominus gloria

* Hæc desunt apud Christophor. et Vales.

ideam non sit Deus.] Nam quia purum non dicit hominem Christum, sicut Photinus aut Paulus Samosatenus, etiam homiliae quas fecit ostendunt. Nūquam enim Dei verbi subsistentiam perimit; sed ubique id subsistere confitetur, et habere substantiam, non sicut Photinus et Samosatenus ejus existentiam perimantes. Hoc enim et Manichaei a Montano dogmatizare praesumunt. Sic igitur Nestorium ego invenio sapuisse ex ejus libris. Non ergo medioerem concussionem orbi terrarum tepidissima Nestorii ratiocinatio concitavit. *SOCRATES, lib. VII, cap. 52, p. 373.*

Interea contigit scelus quoddam in ecclesia provenire. Servi quidam potentium genere barbari, dominum crudelem experti, ad ecclesiam confugerunt, et portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt; sed impediēbant solemnia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes evaginato, et parati se vindicare; et omnibus ad eos accedentibus insistebant. Qui postremo unum clericum perimantes et alium vulnerantes, etiam semetipsos interemerunt. Quo facto quidam transeuntium hoc scelus nihil boni Ecclesiae significare praedixit; nec veritate privatus est. Significabat enim populi divisionem et dejectionem ejus qui fuerat causa divisionis. *SOCRATES, lib. VII, cap. 33, p. 375.*

CAPUT V.

De Ephesino concilio contra Nestorium.

Non multo post tempore, jussio principalis episcopos undique ad Ephesum convenire praecipit. Mox ergo post paschalem festivitatem, Nestorius cum maxima multitudinis venit ad Ephesum, invenitque plurimos episcoporum ibi fuisse collectos. Porro Cyrillus Alexandrinus modicum retardatus, circa Pentecosten occurrit. Quinta vero die post Pentecosten, et Juvenalis Hierosolymorum venit. Porro Joannes Antiocheno parlante, movebant presentes episcopi questionem. Cyrillus autem Alexandrinus episcopus deflorationes quasdam librorum Nestorii faciebat, eam turbare volens. Etenim erat inimicus ejus. Et cum plerique Deum confiteantur esse Jesum: Ego, inquit Nestorius, bimestrem et trimestrem [Al., bitrem et trinitrem] nequaquam confiteor Deum. Qua gratia mundus sum a sanguine vestro, et amodo ad vos non veniam. Dum haec itaque dixisset, eam reliquis congregabatur episcopis qui ejus sententiam sequebantur; praesentes ergo in duos ordines sunt divisi. Porro Cyrillus eam suis facto concilio Nestorium vocaverunt. At ille non obedivit, differens in praesentiam Joannis Antiocheni. Qui vero circa Cyrillum erant, hemilias Nestorii quas de hac questione protulerat sapienter relegentes et ex ipsis judicantes, eum velut blasphemantem Dei Filium damnaverunt. Hoc facto, qui circa Nestorium erant, ad id apud se concilium facientes, damnare Cyrillum et cum eo Memnonem, Ephesinae civitatis episcopum. Non vero post multum venit etiam Joannes Antiochenus episcopus, et cognoscens quae gesta sunt, indignabatur contra

A Cyrillum, tanquam seditionis auctorem, eo quod sic ferventissime Nestorii fecisset damnationem. Porro Cyrillus cum Juvenale volens se ulcisci contra Joannem, damnavit etiam ipsum. His tali mixtione confusus, cognoscens Nestorius contentionem ad quamdam perniciem pervenisse, Dei Genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam Dei Genitrix Maria, et ea quae afferunt tristitiam conquiescant. Sed nullus eum ex poenitentia talia dicentem suscepit. Quapropter haecenus damnatus, et in exilium missus, Oasim inhabitare dignoscitur. Hunc ergo terminum tunc synodus habuit. Quae gesta sunt consulatione Bassi et Antiochi (An. Dom. 451), 18 die Junii mensis. *SOCRATES, lib. VII, cap. 33. Edit. Christ. Vales. cap. 34, p. 376.*

CAPUT VI.

Quomodo Joannes Antiochenus Cyrillum damnaverit.

Porro Joannes veniens Antiochiam, et plurimos episcoporum colligens, damnavit Cyrillum, cum jam esset in Alexandria. Post paululum vero tempus inimicitias solventes, ad gratiam sunt regressi, et sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem vero Nestorii, dura Constantinopoli turba contra Ecclesiam facta est. Divisus est namque populus propter tepidum ejus, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizaverunt. Sic etiam nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum: quando id veluti in marmore scriptum; manifestum cunctis ostendimus. *SOCRATES, lib. VII, cap. 35, Edit. Christ. Vales. cap. 34, p. 377.*

CAPUT VII.

De ordinatione Maximiani Constantinopoli.

His ita provenientibus, de electione episcopi questio rursus exorta est, et multi Philippum, ejus jam feci memoriam, plurimi Proclum eligebant. Potuitque Proclus tenere pontificatum, nisi quidam procerum prohibuissent, dicentes regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius civitatis episcopus nominatus est, **377** ad alteram migrare civitatem; quod dictum populos revocavit. Cumque quatuor transissent menses post Nestorii damnationem, Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidem vita, presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionem reverendi viri olim habuerat, eo quod propriis sumptibus monumenta fabricaret, ut in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone; et sub quiete vivere potius eligebat. *SOCRATES, lib. VII, cap. 34. Edit. Christ. Vales. cap. 35, p. 377.*

CAPUT VIII.

Quod episcopi ex aliis ad alias Ecclesias sint mutati.

Qua vero quidam dicebant ecclesiasticam regulam prohibere ne Proclus Constantinopolitanam teneret Ecclesiam, cum Cyzici [mss. et ed. V., Cizico] fuisset ordinatus, volo pro hac re pauca narrare. Non enim mihi hoc vere dixisse videntur, sed aut invidia faciente, aut ignorantibus ecclesiasticam sanctio-

nem prohibuerunt, quæ frequenter in Ecclesiis utiliter facta noscuntur. Eusebius itaque Pamphili in sexto Ecclesiasticæ Historiæ libro, Alexandrum unius Cappadociæ civitatis episcopum refert, quia cum venisset causa orationis ad Hierosolyman, detentus sit ab ejus civibus, et in locum Narcissi episcopi constitutus, et de cætero omni vita sua ipsi Ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud veteres sine ulla differentia de civitate ad aliam migrabat episcopus, dum utilitas evocaret. Oportet autem etiam ipsam regulam huic operi copulari, ut ostendatur quia mentiri sunt qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula XVIII. Si quis episcopus ordinatus ad parochiam in qua ordinatus est minime proficiscitur non sua culpa, sed sive populo respiciente, aut propter quamlibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore ministerioque participari tantum, nec eum misceri rebus ecclesiæ, in qua collectas celebrat Ecclesia; sed sustinere quod provinciæ synodus suo judicio terminaverit.

Hæc itaque regula est. Quia vero plurimi episcoporum ex aliis civitatibus ad alias propter utilitates temporum sunt migrati, nomina eorum qui sunt mutati subdidimus. Perigenes in Petris ordinatur episcopus; et quoniam cives ejus eum suscipere noluerunt, Romanæ civitatis episcopus jussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto ejus episcopo; eique, donec advixit, Ecclesiæ præfuit. Gregorius Nazianzenus, prius unius Cappadociæ civitatis fuit episcopus, deinde Nazianzi constitutus est. Meletius in Sebastena prius Ecclesia præfuit, et postea Antiochiæ præsul est constitutus. Dositheum Seleuciæ episcopum Alexander Antiochenus episcopus in Tarsum Ciliciæ demigrare fecit. Reverentius ab Arceis Phœniciæ in Tyrum migratus est [ms. *Lyr.*, migravit]. Joannes de Gordo Lydiæ muratus est in Proconesum, et in ea præsidet Ecclesia. Palladius ab Hellinopoli mutatur in Asponam. Alexander ab Hellinopoli in Adrianos migratus est. Theosehios ab Apamia Asiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ dudum Salambrina vocabatur. Polycarpus de urbe Antapristena Mysiæ in Nicopolim Thraciæ mutatus est. Hierophilus de Trapezopoli Phrygiæ migratus est in Plutinopolim Thraciæ. Optimus ab Argadania Phrygiæ in Antiochiam Pisidiæ migratur. Sylvanus a Philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tantos igitur quantos ad præseos invenimus ex propriis civitibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Sylvano tamen, qui ex Philippopoleos Thraciæ in Troada migratus est, utile judico pauca narrare. SOCRATES, *lib. vii, cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 36, p. 578.*

Sylvanus quidem rhetor fuit prius Troicæ sophiste, et ad perfectum Christianus, vitamque monachicam diligens. Is enim doctoris pallio uti despexit: quem post hæc Atticus episcopus comprehendens, episcopum Philippopoleos ordinavit. At ille tribus annis Thraciæ degens, nec frigora ferre valens, cum

A haberet corpus valde debile atque subtile, rogavit Atticum ut eum in locum alium constitueret, dicens non ob aliam causam nisi propter frigus ea se loca mutare velle. Cumque alter pro eo fuisset ordinatus, mansit Sylvanus Constantinopoli, vitam monachicam perfecte custodiens. Tantumque sine ulla fuit arrogantia, ut plerumque in tanta multitudine civitatis cum soleis de sparto procederet. Quodam tempore transeunte, Trojanæ præsul Ecclesiæ moritur; Trojanique venerunt, petentes episcopum. Cumque cogitaret Atticus quem ordinare deberet, subito contigit ad eum salutandum venire Sylvanum. At ille videns eum, mox cogitare cessavit. Tunc ad Sylvanum: Non habes, inquit, ulterius occasionem pro qua ecclesiasticas curas possis effugere. Trojana namque non habet frigus: sed ecce apparatus est tuo corpori opportunus à Deo locus. Præpara ergo temetipsum, et ad Trojam continuo proficiscere. Migratur ergo Sylvanus. Quo facto, miraculum quod inter ejus manus accidit enarrabo. Navis maxima, quæ grandes columnas devexit nuper, in litore Trojano fabricabatur. Cumque eam ad mare deducere voluissent multis funibus atque populo trahente, nullatenus movebatur. Quod dum plurimis diebus ageretur, suspicati sunt navem a demonio retineri. Tunc ad Sylvanum venientes episcopum, rogaverunt eum ut in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi navem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem: asserens hoc opus alicujus esse justum, non tamen suum. Quem dum rogassent, venit ad litus. Factaque oratione tetigit unum funem, jubens ut insisterent operi cum labore. Tunc illis breviter impellentibus, cursim navis ad mare processit: hoc miraculum reverentiam illius viri cunctos fecit habere provinciales. Qui dum esset etiam in aliis rebus eximius, videns clericos etiam de contentione litigantium negotia facientes, nullum clericum aliquando judicare præcepit. Sed petitiones postulantium ipse suscepit; et rogabat unum fidei-
C
lium laicorum, amatoremque justitiæ, ut ipse litigantibus interesset, et terminum justitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam consecutus est. Cum igitur Maximianus in urbe Constantinopolitana ordinatus fuisset episcopus consulari Bassi et Antiochi (*An. Dom. 451*) quinta et vigesima die mensis Octobris, causæ ecclesiasticæ quieverunt. SOCRATES, *lib. vii, cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 37, p. 581.*

378 CAPUT IX.

Quomodo apud Cretam, quodam Judæo dicente se esse Moysen, plurimi Judæorum deceptione in mortui, et reliqui facti sint Christiani.

Circa hoc tempus multi Judæorum in Creta Christiani facti sunt propter hujusmodi passionem. Quidam seductor Judæus finxit semetipsum esse Moysen, et cœlitus destinatum ut Judæos illam insulam inhabitantes per mare duceret: ipsum se esse dicens qui olim filios Israel per Rubrum mare salvaverat. Circumbat itaque toto anno unamquamque illius insulæ civitatem, suadebatque Judæis ut crederent:

in mens ut omnes pecunias atque possessiones reliquerent, eum utique deducti per sicum mare, ad repromissionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti, omne opus proprium negligebant, contemnentes etiam possessiones suas, et dimittentes eas quibuscunque personis. Cumque venisset dies quam designaverat seductor ille Judæus, eo præcedente secuebantur omnes cum conjugibus et pueris [*ms. Lyr., filiis*]; deduxeruntque eos ad quamdam rupem declivius incumbentem, jussitque ut tomorum schemate semetipsos evolverent. Hoc ergo faciebant priores. Et cum venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus quam in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt, nisi, Deo providente, quidam viri Christiani supervenissent piscatores atque negotiatores, qui alios cum necarentur eripientes recreaverunt. Tum malum eorum stultitiæ sentientes, alios, ne semetipsos jactu interficerent, tenuerunt, nuntiantes eorum mortem, qui prius fuerant præcipitati. Qui etiam cognoscentes seductionem, culpabant se, eo quod facile credidissent. Cumque voluissent illum perimere seductorem, comprehendere nequiverunt. Repente namque disparuit, deditque suspicionem quia dæmon fuerat erroneus, humano schemate circumamictus. Pro hac itaque passione multi tunc Cretensium Judæorum ad Christianam conversi sunt fidem. SOCRATES, *lib. vii, cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 38, p. 383.*

CAPUT X.

De magno incendio Constantinopoli facto, et morte Maximiani, atque constitutione Procli.

Interea incendium in civitate Constantinopolitana factum paulatim pervenit ad thermas quæ vocantur Achilleæ, deinde ad locum qui dicitur Pelargus, ita ut Novatianorum comprehenderetur ecclesia. Tunc fertur Paulum eorum episcopum inter flammæ ecclesiæ resitisse, supplicantiem Deo ne ecclesia pariter cremaretur. Qui locus ereptus est; et hæcenus decimo septima die mensis Augusti apud Novatianos collectio celebratur. Hanc tamen locum non solum Christiani, sed etiam pagani ex eo tempore venerantur. SOCRATES, *lib. vii, cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39, p. 384.*

Maximianus igitur cum duos annos et sex menses Ecclesiam gubernasset, defunctus est consulatu Ariobindæ et Asparis (*An. D. 454*), die duodecima mensis Aprilis, in septimana majore jejuniorum, feria quinta. Tunc igitur Theodosius imperator sapienter causam prospexit ne rursus de episcopato seditionis questio aut tumultus in Ecclesia nasceretur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani jaceret, præsentibus episcopis præcepit inthronizare Proclum. Quod etiam Romani episcopi Coelestini litteræ firmaverant quas ad Cyrillum Alexandriæ destinavit episcopum, et ad Joannem Antiochenum, et Rufum Thessalonicensem: dicens, quia nihil prohiberet alterius civitatis existentem episcopum in aliam demigrari. Inthronizatus igitur Proclus exsepulchris Maximiani corporis celebravit: de quo tempus est ut pauca dicamus.

A SOCRATES, *lib. vii, cap. 39. Edit. Christ. Vales. cap. 40, p. 385.*

CAPUT XI.

De conversatione et moribus Procli.

Proclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen observans zelator quoque in rhetorica. Qui dum ad perfectam venisset ætatem, plerumque cum Attico erat episcopo exceptor sermonum ejus. Et dum proficeret, ab Attico diaconus ordinatur, postea presbyter. A Siminio vero Cyzici consecratur episcopus. Hæc equidem ei primitus provenerant, postea thronum Constantinopolitanæ sortitur Ecclesiæ. Erat enim vir moribus optimis, et, ab Attico utiliter eruditus, omnia ejus imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportune monstrabat; iste vero omnibus mitis erat, et sic eos potius quam violenter flectere nitabatur: nullam hæresim fatigare volens, in hac parte Theodosium imitatus imperatorem. Ille namque judicabat contra culpabiles imperiali non uti potestate. Hic autem parvipendebat si quis de Deo non ita saperet sicut ipse. SOCRATES, *lib. vii, cap. 40. Edit. Christ. Vales. cap. 41, p. 386.*

In his igitur etiam imperator laudabat eum, cum et ipse veros sacerdotes imitaretur, et nequaquam persequi volentes admitteret. Ego tamen præsumptive dico quia mansuetudine omnes veros sacerdotes evicerit. Ob quam causam hostes suos citra belli certamina subjugabat, sicut ostenditur in Joanne tyranno, et facta post hoc perditione barbarorum. SOCRATES, *lib. vii, cap. 41. Edit. Christ. Vales. cap. 42, p. 386.*

CAPUT XII.

De victoria barbarorum.

Post interitum namque tyranni, barbari quos ille contra Romanos suum evocaverat in auxilium, parati erant Romanorum fines invadere. Hæc audiens imperator consuevit hanc sollicitudinem Deo commisit, et orationibus occupatus cito promeruit quod quesivit. Quæ enim proveniunt barbaris enarranda sunt. Dux enim eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interiit. Secutaque pestis maximam partem eorum hominum interemit. Et non solum hoc sufficit, sed etiam ignis de celo descens, plurimos qui videbantur remansisse consumpsit. Quæ res barbaros in formidine magna constituit, non solum quia contra gentem Romanorum fortissimam arma levare præsumpserant, sed quia sic eos a forti Deo juvari conspiciabant. Tunc enim Proclus episcopus de prophetiâ Ezechielis coram Ecclesia faciens sermonem de collata salute, ab omnibus est laudatus. Cujus prophetiæ verba sunt hæc: *Et tu, fili hominis, prophetia in Gog principem Mosoch et Tubal. Judico enim eum morte, et sanguine, et imbre diturii, et lapidibus grandinis, et ignem, et sulphur pluviam super eum et omnes qui cum eo sunt* (*Ezech. xxviii, 11, 22*). Et post pauca: *Et scient quia ego sum Dominus.* SOCRATES, *lib. vii, cap. 42. Edit. Christ. Vales. cap. 43, p. 387.*

CAPUT XIII.

Quomodo filia Theodosii Valentiniანი sit juncta.

Igitur imperatori propter suam mansuetudinem et alia plurima prestavit Deus, quorum unum illud est. Erat ei filia ex Eudoxia, nomine Eudoxia. Hanc Valentianus consobrinus ejus, Hesperiarum partium ab eo factus imperator, petiit uxorem. Cumque Theodosius annuisset, cogitabat in medio quodam itineris loco nuptias celebrare. Placueratque ut Thessalonicam ambo venirent. Inter hæc nuntiavit Valentianus ne fatigaretur Theodosius; ipse enim venturum se Constantinopolim compromisit. Cumque ergo partes munisset Hesperias, Constantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis consilatu Isidori et Senatoris (*An. Dom. 436*), uxore sumpta reversus est. SOCRATES, *lib. vii, cap. 43. Edit. Christ. Vales. cap. 43 et 44, p. 388.*

CAPUT XIV.

Quomodo corpus Joannis episcopi sit Constantinopolim revocatum.

Non multo post episcopus Proclus eos qui propter Joannis depositionem segregabantur, Ecclesie restituit. Sapientiaque sua eorum mitigavit tristitiam hoc modo. Corpus enim Joannis in Cumanis sepultum, tricesimo quinto anno post depositionem, Constantinopolim jubente imperatore revocavit, et publice divulgatam in ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est decimo sexto consulatu Theodosii (*An. Dom. 453*), 17 Januarii mensis die. SOCRATES, *lib. vii, cap. 44. Edit. Christ. Vales. cap. 43, p. 388.*

Paulus quoque Novatianorum episcopus eodem consulatu, 20 Julii mensis die, defunctus est. Qui cum ægrotaret, nec diætam consuetam transgressus est, nec orationes solitas prætermisit. Cumque esset morti vicinus, evocavit omnes clericos suos dicens: Cogitate episcopum eligere donec vivo, ne posthæc turbas Ecclesie nostræ sustineant. Illis vero ei potius electionem dantibus, Paulus ait: Ergo scriptam mihi hujusmodi date professionem, quia ipsum eligatis quem ego decrevero. Quibus hoc facientibus atque subscribentibus, Marciani presbyteri nomen in charta conscripsit atque signavit. Fecitque priores similiter signare presbyteros, eamque chartam apud Marcum deposuit, Scytharum Ec-

clesie Novatianorum episcopum, dicens: Si vixero, mihi redde; si mortuus fuero, hic invenietis quia debeat ordinari. Post cujus obitum tertia die resignantes, et Marciani nomen invenientes, ejusque laudantes electionem, sine ulla mora miserunt in Tiberiadem Phrygiæ, ubi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesima prima die ejusdem mensis, et ordinarunt episcopum. SOCRATES, *lib. vii, cap. 45. Edit. Christ. Vales. cap. 46, p. 389.*

CAPUT XV

Quomodo Eudoxia uxor imperatoris Hierosolymam sit profecta.

Theodosius igitur imperator pro beneficiis a Deo sibi collatis, gratias referebat, plurimis honoribus Christo sua vota compensans, conjugemque suam Eudoxiam ad Hierosolymam destinavit. Hoc enim et ipsa votum habuerat, si filiam videret nuptiam. Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas quam per singulas civitates positas honoravit, et cum pergeret, et cum denuo remearet. SOCRATES, *lib. vii, cap. 46. Edit. Christ. Vales. cap. 47, p. 390.*

CAPUT XVI.

Quod Proclus Thalassium senatorem auctoritate sua Cæsareæ Cappadociæ fecerit episcopum.

Proclus autem episcopus eodem tempore, septimo decimo imperatoris Theodosii consulatu (*An. Dom. 459*), rem mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecit episcoporum. Cum enim Firmus episcopus Cæsareæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses, petentes episcopum. Cumque cogitaret quem eis ordinare debuisset, contigit ut ad eum salutandum die sabbato senatores universi venirent. Inter quos Thalassius, qui præfecturæ Illyrici administraverat dignitatem. Cumque futurus esset, sicut habebat fama, ut Orientalem regeret præfecturam, missa manu Proclus pro præfecturæ dignitate episcopatum ei Cæsariensæ civitatis imposuit. Hæc quidem in Ecclesia illo tempore gerebantur. Nos autem hic terminum faciamus historiæ, in pace gubernari cunctas Ecclesias exorantes. Nos ergo, o sacratissime homo Dei Theodore, tuam complevimus jussionem, finem facientes historiæ, in anno secundo trecentesiæ quintæ olympiadis, consulatu decimo septimo imperatoris Theodosii. SOCRATES, *lib. vii, cap. 47. Edit. Christ. Vales. cap. 48, p. 391.*

M. AURELI CASIODORI

CHRONICON,

AD THEODORICUM REGEM.

PRÆFATIO.

380 Sapiencia principali, qua semper magna revolvitis, in ordinem me consules digere consuevit: ut qui unum ornaveratis glorioso nomine, redderetis

D lastis veritatis pristinae veritatem. Parvi libens præceptis, et librorum varietate delecta, operi fidem historicæ auctoritatis impressi; quatenus vester ani-

inns per illustres delectatus eventus, blando compendio longissimam mundi percurrat aetatem.

Ab Adam primo homine usque ad diluuium, quod factum est sub Noe, colliguntur anni 2242.

Diluuium autem factum est propter gigantum ni-

miam feritatem, qui corporis magnitudine parique animi aevitia praevalentes, humanitatis jus omne confuderant.

Et a diluio usque ad Ninum, qui primus omnium apud Assyrios regnavit, anni sunt 899.

CHRONICON.

REGES ASSYRII.

Ninus itaque regnavit apud Assyrios annis 52. Hujus imperii anno 43 natus est Abraham. Is etiam condidit Niniven.

Semiramis uxor Nini regnavit annos 42. Haec Babylonie muros instaurasse memoratur, non quod condiderit.

Ninias filius Nini et Semiramidis regnavit annis 38.

Arius regnavit annis 30.

Arelus regnavit annis 40.

Xerxes, qui et Balens [*ed. Nir. et Orry.*, Bala-neus], regnavit annis 30.

Armanetres regnavit annis 38.

Bolechus [*Cusp.*, Belochus] regnavit annis 55.

Baleus regnavit annis 52.

Altadas regnavit annis 32.

Hujus temporibus fuit Prometheus vir sapiens.

Mamithus regnavit annis 30.

Manchilens [*Cusp.*, Magelaus] regnavit annis 30.

Hujus temporibus Atlas frater Promethei praecipuus astrologus habetur.

Spherus [*ed. Nir. et Onuph.*, Iphereus] regnavit C annis 20.

Mamylus regnavit annis 30.

Sparetus regnavit annis 40.

Hujus temporibus a Cecrope rege Atheux sunt conditæ.

Ascades [*Cusp.*, Astacades] regnavit annis 40.

Hujus temporibus Moyses in monte Sina divinam suscepit legem.

Amyntes regnavit annis 45.

Hujus temporibus Jesus successor Moysis terram Palaestinorum Judææ genti distribuit.

Belochus regnavit annis 25.

Bellepares [*Cusp.*, Belopares] regnavit annis 30.

Lamprides regnavit annis 32.

Sosares regnavit annis 20.

Hujus temporibus equus velocissimus Pegasus invenitur.

Lampares regnavit annis 30.

Panias regnavit annis 45.

Sosarmus regnavit annis 19.

Hujus temporibus Argonautarum navigatio et Orpheus Thrax musicus opinabilis habetur.

381 Mithreus regnavit annis 27.

Hujus temporibus Hercules athleticam exercuit, et Priamus apud Ilium regnat.

Ter hos igitur reges Assyriorum colliguntur anni 352.

REGES LATINI.

Latinus regnavit annis 52. A quo Latini sunt appellati.

Hujus imperii anno 25 Troja capta est, ad quem Æneas profugus venit, factusque gener ejus, ei successit in regnum.

Æneas post 8 annos Troje captæ regnavit in Itali annis 3.

Ascanius filius ejus regnavit annis 38; qui Albanum [*Cusp.*, Albanum Longum] condidit.

Silvius Æneæ filius de Lavinia regnavit annis 29.

Hujus temporibus Homerus poeta fuisse memoratur Æneas Silvius regnavit annis 51.

Hujus temporibus Hebræorum rex David Hierosolymis regnat.

Latinus Silvius regnavit annis 50.

Hujus temporibus Amazones Asiam vastaverunt. Carthago condita est a Carchedone Tyrio, ut quidam dicunt. Salomon quoque filius David regnans Hierosolymis, templum famosissimum condidit.

Alba Silvius regnavit annis 39.

Ægyptius Silvius regnavit annis 24.

Capys Silvius regnavit annis 28.

Capetus [*Cusp.*, Calpetus] Silvius regnavit annis 13.

Tiberinus Silvius regnavit annis 8.

Agrippa Silvius regnavit annis 40.

Aremulus Silvius regnavit annis 19.

Hujus temporibus Lycurgus apud Lacedæmonas jura composuit.

Aventinus Silvius regnavit annis 57.

A quo mons Romanorum, quia ibi sepultus est, nomen accepit.

Procas Silvius regnavit annis 23.

Amulius Silvius regnavit annis 41.

Qui fratrem suum Numitorem regno expulit, cujus tempora isti sunt applicita.

REGES ROMANI.

Romulus regnavit annis 38. A quo Roma condita est, et ex Latinis Romani sunt [*Al. ed.*, conditi] nuncupati. Hic primum centum constituit senatores.

Hujus temporibus Syracusæ et Catina in Sicilia conditæ sunt.

Numa Pompilius regnavit annis 41. Qui duos menses anno addidit, Januarium et Februarium, cum ante hunc decem tantum menses apud Romanos fuissent. Capitolium quoque a fundamentis construxit. Cujus etiam temporibus sibylla in Samo insignis habita est.

Tullus Hostilius regnavit annis 32. Qui primus apud Romanos purpura usus est.

Hujus temporibus Chalcidion conditur, et Byzantium, que nunc Constantinopelis appellatur.

Ancus Martius regnavit annis 25. Qui sexto decimo milharo ab urbe Roma, Ostiam condidit.

Tarquinius Priscus regnavit annis 37.

Hujus temporibus Massilia in Gallia condita est.

Ser. Tullius regnavit annis 54. Qui primus censum instituit civium Romanorum.

Hujus temporibus apud Persas Cyrus primum regnare coepit.

Tarquinius Superbus regnavit annis 75.

Hujus temporibus Pythagoras physicus philosophus etruscus habetur. Expulso autem Tarquinio, bini consules coeperunt pro uno rege annis singulis administrare rempublicam.

HINC CONSULES.

L. Junius Brutus et L. Tarquinius Collatinus.

Hi annum integrum minime tenuerunt ad peragendum tempus aliis subrogatis, id est, P. Valerio, Sp. Lucretio, et Horatio Pulvillo.

P. Valerius II [Cusp., Valer. Publicola] et T. Lucretius.

[Cusp., Pub. Valerius III et Marcus Horatius II.]

Sp. Largius et T. Herminius.

P. Valerius III et P. Posthumius.

P. Valerius IV et T. Lucretius II [Cusp., Lucret. Tricipitinus].

Agrippa Menenius et P. Posthumius II.

Opiter Verginius et Sp. Cassius.

Posthumius Cominius et T. Largius.

His cons. dictator primus T. Largius et magister equitum Sp. Cassius ordinantur.

Ser. Sulpicius et Manlius Tullius.

T. Aebutius et L. Vetusius.

Q. Claelius et T. Largius II.

A. Sempronius et M. Minucius [Cusp., Minut. Augurinus].

A. Posthumius et T. Verginius.

App. Claudius et P. Servilius.

C. Verginius et T. Vetusius.

Sp. Cassius II et Posthuminius Cominius II.

T. Geganius et P. Minucius.

M. Minucius II et A. Sempronius.

Sp. Nautius et Sex. Furius.

T. Scinius [Al., Sicinius] et C. Aquillius.

S. Cassius et Proculus Verginius.

Ser. Cornelius et Q. Fabius.

L. Aemilius et K. [Cusp., Ceso] Fabius.

M. Fabius et L. Valerius.

Q. Fabius II et C. Julius.

K. [Cusp., Ceso] Fabius II et Sp. Furius.

M. Fabius II et Cn. Manlius.

K. [Cusp., Ceso] Fabius III et T. Verginius.

L. Aemilius II et C. Servilius.

C. Horatius et T. Menenius.

A. Verginius et Sp. Servilius.

C. Nautius et P. Valerius.

L. Furius et C. Manlius.

L. Aemilius III et Opiter Verginius.

L. Pinarius et P. Furius.

App. Claudius et T. Quinctius Capitolinus.

L. Valerius II et Tit. Aemilius.

T. Numicius et A. Verginius.

A T. Quinctius II et Q. Servilius.

T. Aemilius II et Q. Fabius.

Q. Servilius II et Sp. Posthumius.

Q. Fabius II et T. Quinctius III.

A. Posthumius Albus et Sp. Furius.

L. Aebutius et P. Servilius.

L. Lucretius Tricipitinus et T. Veturius Geminus.

P. Volumnius et Ser. Sulpicius.

C. Claudius et P. Valerius II.

Q. Fabius III et L. Cornelius Maluginensis.

L. Minutius et L. Nautius.

Q. Minucius et M. Horatius Pulvillus.

M. Valerius et Sp. Verginius.

C. Veturius et T. Romilius.

382 Sp. Tarpeius et A. Aternius.

B His cons. legati Athenas missi ad leges describendas.

P. Curatius et Sex. Quinctilius.

T. Menenius et P. Sestius.

Hoc tempore a cons. ad decemviros translatum imperium est, per quos 3 [Cusp., duobus] annis administrata respublica est, atque iterum consules creati sunt.

L. Valerius et M. Horatius.

L. [Cusp., Sp.] Herminius et T. Verginius.

M. Geganius et C. Julius.

T. Quinctius IV et Agrippa Furius.

M. Genucius et T. Curiacius.

L. Papirius et L. Sempronius.

M. Geganius II et T. Quinctius V.

C M. Fabius et Posthumius Aebutius.

C. Furius Pacilus et M. Papirius Crassus.

Proculus Geganius et L. Menenius.

T. Quinctius VI et Agrippa Menenius.

[Cuspianus hoc anno pro consulibus tribunos militum creatos notat.]

M. Geganius III et L. Sergius.

M. Cornelius Maluginensis et L. Papirius Crassus.

C. Julius II et L. Verginius.

C. Julius III et L. Verginius II.

[Duobus annis sequentibus creati sunt pro consulibus tribuni militum ex Cuspian.]

T. Quinctius Pennus, et Cn. Julius Mento.

L. Papirius Crassus, et L. Julius.

L. Sergius II et Hostius Lucretius.

D A. Cornelius Cossus, et T. Quinctius Pennus II.

C. Servilius Ahala, et L. Papirius Mugillanus.

[Cuspian. hic adnotat tribunos militum per tres annos consulari potestate creatos.]

C. [Cusp., A.] Sempronius, et Q. Fabianus Vibulanus.

[Hoc anno pro consulibus iterum tribuni militum, ex Cuspian.]

M. [Cusp., Cn.] Fabius Vibulanus, et T. Quinctius Capitolinus.

[Per septem annos tribunos pro consulibus creatos ait Cuspian.]

M. [Cusp., A.] Cornelius Cossus et L. Furius Medullinus

Q. Fabius Ambustus et C. Furius Pacilus.

M. Papirius et C. Nautius [Cusp., Naut. Rullianus].

M. Æmilius et C. Valerius [Cusp., Valer. Potinus].

Cn. Cornelius et L. Furius n.

[Pro consulibus tribunos militum sequentibus quinde-
cim annis creati recenset Cuspian.]

L. Lucretius et Ser. Sulpicius Camerinus.

L. Valerius Potitus et M. Manlius.

His coss. post Urbem captam redeuntes Gallos dux
Romanius nomine Camillus extinxit; de quibus triump-
phans in Urbe, quasi et ipse patriæ conditor, Romu-
lus meruit nuncupari. Tunc dignitates mutatae sunt,
et in loco consulum per annos 17 tribuni militares fue-
runt, quibus ob insolentiam remotis, per annos 4 pote-
stas consulum tribunorumque cessavit. Deinde rursus
tribus annis per tribunos militares est administrata
respublica: post annum 24 reversa est dignitas con-
sularis.

L. Sextius de plebe, et L. Æmilius Mamercus pa-
tricius.

L. Genucius et Q. Servilius.

C. Sulpicius Peticus et C. Licinius Stolo.

Cn. Genucius et L. Æmilius Mamercus n.

Q. Servilius Ahala et L. Genucius.

C. Sulpicius n et C. Licinius.

C. Pœtelius Balbus et M. Fabius Ambustus.

M. Popilius Lænas et Cn. Manlius.

C. Plautius et C. Fabius.

C. Marcius et C. Manlius.

M. Fabius Ambustus n et M. Popilius Lænas n.

C. Sulpicius Peticus m et Marcus Valerius Publi-
cola.

M. F. Lius m et Titus Quinctius.

C. Sulpicius iv et M. Valerius n.

P. Valerius et C. Marcius Rutilus n.

C. Sulpicius Peticus et T. Quinctius Pennus.

M. Popilius m et L. Cornelius Scipio.

L. Furius Camillus et Ap. Claudius Crassus.

M. Valerius Corvinus et M. Popilius Lænas iv.

T. Manlius Torquatus et C. Plautius.

M. Valerius n et C. Pœtelius n.

M. Fabius Dorso et Ser. Sulpicius Camerinus.

C. Marcius m et Tit. Manlius n.

M. Valerius m et A. Cornelius Cossus.

C. Marcius Rutilus et Q. Servilius.

C. Plautius n et L. Æmilius Mamercus.

T. Manlius m et P. Decius Mus.

Tit. Æmilius Mamercus et Q. Publilius Philo.

L. Furius Camillus et C. Mænius [Cusp., Mænius Ne-
pos].

His coss. rostra navium de Antiatibus in foro fixa
sunt.

C. Sulpicius Longus et P. Ælius Pætus.

L. Papirius Crassus et K. Duilius.

M. Valerius iv et M. Atilius Regulus.

Tit. Veturius et Sp. Posthumius.

A. [Cusp., L.] Cornelius n et Cn. Domitius.

A His coss. pax cum Alexandro rege Epyri facta est.

M. Claudius Marcellus et C. [Cusp., T. Valerius.

L. Papirius Crassus n et L. Plautus Venno.

L. Æmilius Mamercus et C. Plautius.

C. Plautius Proculus et P. Cornelius Scapula.

L. Cornelius Lentulus et Q. Publilius Philo n.

C. Pœtelius m et L. Papirius Mugillanus [Cusp.,
Cursor].

His coss. Alexandria in Ægypto condita est.

L. Furius Camillus n et Junius Brutus Sæva.

C. Sulpicius Longus n et Q. Aulus [Cusp., Cere-
tanus].

Qu. Fabius [Cusp., Rullianus] et L. Fulvius.

T. Veturius Calvinus n et Sp. Posthumius n.

L. Papirius n et Qu. Publilius Philo m.

B L. Papirius m et Qu. Aulus Cæretanus.

M. Foslius [Cusp., Fulvius] et L. Plautius Venno.

C. Junius Bubulcus et Q. Æmilius Barbula.

Sp. Nautius et M. Popilius. [Cusp., Lenas].

L. Papirius Jun. et Qu. Publilius [Cusp., Publ. us].

M. Pœtelius [Cusp., Libo] et C. Sulpicius.

L. Papirius Cursor et C. Junius Bubulcus n.

M. Valerius et P. Decius.

His coss. per Ap. Claudium censorem via facta,
et aqua inducta est quæ ipsius nomine nuncupantur.

C. Junius Bubulcus m et Q. Æmilius Barbula n.

Q. Fabius n et C. Marcius Rutilus.

Q. Fabius m et P. Decius [Cusp., Mus] n.

App. Claudius et L. Volumnius.

[Cusp. hæc ponit sub seqq. coss.] His coss. viæ per
agros publicæ factæ.

P. Cornelius Arvina et Q. Marcius Tremulus.

L. Posthumius et Ti. Minucius.

P. Sulpicius Severrio et P. Sempronius Sophus.

L. Genucius et Ser. Cornelius.

M. Livius [Cusp., Dexter] et L. Æmilius.

M. Valerius et Q. Appuleius.

383 * P. Sulpicius Severrio et P. Sempronius
Sophus.

* L. Genucius et Ser. Cornelius.

* M. Livius et L. Æmilius.

* M. Valerius et Q. Appuleius.

M. Fulvius Pætus et T. Manlius Torquatus.

L. Cornelius Scipio et Cn. Fulvius.

D Qu. Fabius Maximus [Cusp., Rullianus] iv et P.
Decius Mus m.

L. Volumnius n et Ap. Claudius.

Qu. Fabius [Cusp., Maximus] v et P. Decius w.

L. Posthumius Megellus et M. Atilius Regulus.

L. Papirius Cursor et Sp. Carvilius.

Q. Fabius Gurges et D. Junius Brutus Sæva.

L. Posthumius et C. Junius.

P. Cornelius Rufinus et M. Curius Dentatus.

M. Valerius et Q. Cædicus.

Q. Marcius et P. Cornelius.

M. Marcellus et C. Nautius.

M. Valerius et C. Ælius.

* Hi 4 coss. in edit. Cusp. et Ouph. n. reperiuntur; non autem in edit. Forner. et Bross.

C. Claudius et M. Æmilius.
 C. Servilius et Lucius Cœlius [*Cusp.*, Cœcilius Metellus].
 P. Cornelius Dolabella et Cn. Domitius.
 C. Fabricius et Qu. Æmilius.
 L. Æmilius et Q. Marcius.
 P. Valerius et Ti. Cornucanius.
 P. Sulpicius et P. Decius.
 C. Fabricius et Q. Æmilius.
 P. Cornelius et C. Junius.
 Q. Fabius et C. Genucius [*Cusp.*, Garges].
 M. Curius et L. Lentulus.
 Ser. Cornelius [*Cusp.*, Merenda] et M. Curius [*Cusp.*, Dentatus m].
 C. Fabius et C. Claudius [*Cusp.*, Cannia n].
 L. Papirius Cursor et Sp. Carvilius.
 C. Quincius et L. Genucius.
 C. Genucius n et Cn. Cornelius.
 P. Sempronius et Ap. Claudius.
 M. Atilius et L. Julius Libo.
 D. Junius et N. Fabius.
 [*Cusp.*, Q. Fabius et L. Manlius.]
 App. Claudius, et Qu. Fulvius.
 M. Valerius et M. Otacilius.
 L. Posthumius et Qu. Mamilius.
 L. Valerius et T. Otacilius.
 Cn. Cornelius et C. Duilius.
 C. Aquillius et L. Cornelius.
 A. Atilius Calatinus et Qu. Sulpicius.
 C. Cornelius et C. Atilius Serranus.
 Q. Credicius et L. Manlius.
 M. Æmilius Paulus et Ser. Fulvius nobilior.
 Cn. Cornelius et A. Atilius.
 Cn. Servilius et C. Sempronius.
 C. Aurelius Cotta et P. Servilius.
 L. Cæcilius Metellus et C. Furius.
 C. Atilius Regulus et L. Manlius [*Cusp.*, Volso].
 P. Claudius et L. Junius.
 P. Servilius et C. Aurelius.
 L. Cæcilius et Cn. Fabius.
 M. Fabius et M. Octacilius [*Cusp.*, Octacilius].
 M. Fabius et C. Atilius [*Cusp.*, Octacilius].
 A. Manlius et C. Sempronius.
 C. Fundanius et C. Sulpicius.
 C. Lutatius Cerco et A. Posthumius.
 Q. Lutatius Catulus et A. Manlius.
 C. Claudius Centho et M. Sempronius.
 C. Mamilius et Q. Valerius.
 His eoss. ludis Romanis primam tragoedia et comœdia a L. Livio [*Cusp. addit Andronico*] ad scenam data.
 T. Sempronius et P. Cornelius.
 L. Cornelius et Qu. Fulvius.
 C. Licinius et P. Cornelius.
 T. Manlius Torquatus et C. Atilius.
 L. Posthumius et Sp. Carvilius.
 Q. Fabius et M. Pomponius.
 M. Lepidus et M. Potholicius.
 C. Papirius et M. Pomponius.
 M. Æmilius et M. Junius

A His eoss. Hamilcar Hannibalis pater in Hispania bellum Romanis parans occisus est. Hic solitus est dicere quatuor filios contra P. R. se velut catulos leoninos educare.

L. Posthumius et Cn. Fulvius.

Q. Fabius n et Sp. Carvilius.

P. Valerius et M. Atilius.

L. Apustius et M. Valerius.

C. Atilius et L. Æmilius.

T. Manlius et Q. Fulvius n.

C. Flaminius et P. Furius Philus [*Cusp.*, Pilo].

M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus, et Cn. Cornelius.

P. Cornelius et M. Minucius.

L. Veturius et C. Lutatius.

His eoss. via Flaminia munita et circus factus qui

B Flaminius appellatur.

L. Livius et L. Æmilius.

His eoss. Hannibal Hamilcaris filius in Hispania bellum molitur.

P. Cornelius Scipio et Tit. Sempronius Longus.

Cn. Servilius Geminus et C. Flaminius.

L. Æmilius Paulus et C. Terentius Varro.

T. Sempronius Gracchus et Qu. Fabius Maximus m.

Qu. Fabius Maximus iv et M. Marcellus n [*Cusp.*, Claudius.]

Q. Fabius Maximus et Tit. Sempronius Gracchus.

Qu. Fulvius Flaccus m et Appius Claudius Pulcher m.

C Cn. Fulvius, Centumalus et P. Sulpicius Galba.

M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus m et M. Valerius Lævinus.

Q. Fabius v et Q. Fulvius Flaccus iv.

M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus iv et Tit. Quinctius.

C. Claudius Nero et M. Livius Salinator.

L. Veturius Philo et Q. Cæcilius Metellus.

P. [*Cusp.*, Cornelius] Scipio et P. Licinius Crassus.

M. Cornelius Cethegus et P. Sempronius Tuditanus.

Cn. Servilius Cæpio et Cn. Servilius Germinus

M. [*Cusp.*, Aurelius] Servilius Geminus et T. Claudius Nero.

D Cn. Cornelius Lentulus et P. Ælius Pætus.

P. Sulpicius Galba et C. Aurelius Cotta.

L. Cornelius Lentulus et P. Villius [*Cusp.*, Julius] Apulus].

Sex. Ælius Pætus, et T. Quinctius Flaminius.

[*Cusp.*, Cn. Cornelius et n Minucius].

P. Furius et M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus.

L. Valerius Flaccus et M. Porcius Cato.

P. [*Cusp.*, Cornelius] Scipio Africanus n et Tit. Sempronius Longus.

L. Cornelius Merula et Qu. Minucius Thermus.

L. Quinctius et Cn. Domitius Ahenobarbus.

P. Cornelius Scipio Nasica et M. Acilius Glabrio.

L. Cornelius Scipio et C. Lælius Africanus.

M. Fulvius Nobilior et Cn. Manlius Vulso.
M. Valerius Messala et C. Livius Salinator.
M. Æmilius Lepidus et C. Flaminius.
Sp. Posthumius Albinus et Q. Marcius Philippus.
His coss. athletarum certamina primum a Fulvio edita.
384 Ap. Claudius Pulcher et M. Sempronius Tuditanus.
P. Claudius Pulcher et L. Porcius Licinus.
M. Claudius Marcellus et Q. Fabius Labeo.
His coss. Hannibal apud Prusiam veneno perit.
L. Æmilius Paulus et Cn. Babius Tamphilus.
P. Cornelius Lentulus et M. Babius Tamphilus.
A Posthumius Albinus et C. Calpurnius Piso.
Q. Fulvius et L. Manlius.
M. Junius et Cn. Manlius.
T. Sempronius et C. Claudius.
Cn. Cornelius et Qu. Petillius.
M. Lepidus et P. Mucius.
Sp. Posthumius et Q. Mucius.
L. Posthumius Albinus et M. Popillius.
C. Popillius et P. Ælius.
P. Licinius et C. Cassius.
C. Hostilius Mancinus et C. Atilius.
L. Marcius Philippus et Q. Servilius.
L. Paulus II [Cusp., Æmilius] et C. Licinius.
Q. Ælius Pætus et M. Junius.
M. Marcellus [Cusp., Claudius] et C. Sulpicius.
Cn. Octavius et Tit. Manlius.
A. Manlius et Q. Cassius.
T. Sempronius et M. Juventius.
P. Scipio Nasica et C. Marcius.
M. Messala et C. Fannius.
L. Anicius et M. Cornelius.
C. Cornelius Dolabella et M. Fulvius.
M. Æmilius et C. Popillius.
His coss. metalla in Macedonia instituta.
Sex. Julius et L. Aurelius.
L. Lentulus et C. Marcius.
P. Scipio et M. Claudius.
L. Posthumius et Qu. Opimius.
Q. Fulvius et T. Annius.
Hi primi consules calendis Januariis magistratum inierunt propter subitum Celtiberie bellum.
M. [Cusp., Claudius] Marcellus et L. Valerius.
L. [Cusp., Licinius] Lentulus et A. Posthumius.
L. Quinctius et M. Acilius.
L. Marcius et M. Manlius.
Sp. Posthumius et L. [Cusp., Calpurnius] Piso.
P. Africanus et C. Livius.
Cn. Cornelius et L. Mummius.
Q. Fabius Maximus et L. Hostilius.
Ser. Galba et L. Aurelius.
App. Claudius et Q. Metellus.
L. [Cusp., Cæcilius] et Qu. Maximus.
Cn. [Cusp., Servilius] Cæpio et Qu. Pompeius.
Cn. [Cusp., Servilius] Cæpio et C. Lælius.
Cn. Piso et M. Popillius [Cusp., Lænas].
P. Scipio et D. [Cusp., Junius] Brutus.
M. Æmilius et C. Hostilius Mancinus.

A P. Furius et Sex. Atilius Serranus.
S r. Fulvius et Q. Calpurnius.
His coss. Æmilianus Scipio ob Numantinum bellum, cum candidatus non esset, consul creatur.
P. Africanus et C. Fulvius Flaccus.
C. Mucius et L. Calpurnius.
P. Popillius et P. Rupilius [Cusp., Sulpicius].
P. Crassus et L. Valerius Flaccus.
App. Claudius et M. Perperna.
C. Sempronius et M. Aquilius.
Cn. Octavius et T. Annius.
L. Cassius et L. Cinna.
M. Æmilius et L. Aurelius.
M. Plantius et M. Fulvius.
C. Cassius Longinus et C. Sextius [Cusp., Domitius].
B Q. Cæcilius et T. Quinctius.
Cn. Domitius et C. Fannius.
His coss. Sextius oppidum ædificavit, in quo Aquæ Sextiæ in Galliis.
L. Opimius et Q. [Cusp., Fabius] Maximus.
P. Manilius et C. Papirius.
L. Cæcilius et L. Aurelius.
M. [Cusp., Porcius] Cato et Q. Marcius.
L. Cæcilius et Q. Macius.
C. Licinius Geta et Qu. Maximus.
M. Metellus et M. Scaurus.
His coss. L. Metellus et Cn. Domitius censes artem ludieram ex Urbe removerunt, præter Latinum tibicinem cum cantore, et ludum talorum [Cusp., Callanum].
C M. Acilius Balbus et C. [Cusp., Porcius] Cato.
C. Cæcilius et Cn. Papirius.
M. Livius Drusus et L. Piso [Cusp., Cesonianus].
P. Scipio et L. Calpurnius Bestia.
Sp. Posthumius et M. Minucius.
Q. [Cusp., Cæcilius] Metellus et M. [Cusp., Junius] Sitanus.
Ser. Galba et M. [Cusp., Aurelius] Scaurus.
L. Cassius et C. Marius.
Q. Servilius et C. Atilius Serranus.
His coss. per Servilium Capionem consulem judicia equitibus et Senatoribus communicata sunt.
P. Rutilius Rufus et C. Manilius.
C. Marius II et C. [Cusp., Flaccus] Flavius Fimbrius.
D C. Marius III et L. Aurelius Crestes.
C. Marius IV et Qu. Lutatius.
C. Marius V et M. Aquilius.
C. Marius VI et L. Valerius Flaccus.
M. Antonius et A. Posthumius.
Q. Metellus et T. Didius.
Cn. [Cusp., Cornelius] Lentulus et P. Crassus.
Cn. Domitius et C. Cassius.
His coss. Ptolemæus Ægypti rex [Cusp., Cyrenis mortuus] populum Romanum heredem reliquit.
P. Crassus et Q. Servilius.
C. Cælius et L. Domitius.
C. Valerius Flaccus et M. Herennius.
C. Claudius Pulcher et M. Perperna.

L. Marcius et Sex. Julius.

L. Cæsar et C. Rutilius Lupus.

Cn. Pompeius et L. Porcius Cato.

L. [*Cusp.*, Cornelius] Sylla et Q. Pompeius.

L. [*Cusp.*, Cornelius] Cinna et Cn. Octavius.

L. Cinna II et C. Marius VII.

L. Cinna III et Cn. Papius.

L. Cinna IV et Cn. Papius II.

His *cons.* Asiam in quadraginta regiones Sylla distribuit.

L. Scipio et C. Norbanus.

His *cons.* Capitolium custodum negligentia concrematur.

Cn. [*Cusp.*, Papyrius] Carbo III et C. Marius.

M. [*Cusp.*, Sylvius] Tullius et Cn. Dolabella.

L. [*Cusp.*, Cornelius] Sylla II et Q. Metellus.

P. Servilius et App. [*Cusp.*, Cornelius] Claudius.

M. [*Cusp.*, Æmilii] Lepidus et Q. Catulus [*Cusp.* Luctatius].

M. Æmilii et D. Brutus.

Cn. Octavius et C. Curio.

L. Octavius et C. [*Cusp.*, Aurelius] Cotta.

L. Licinius Lucullus et M. [*Cusp.*, Aurelius] Cotta.

385 M. Lucullus et C. Cassius.

L. Gellius et Cn. Lentulus.

Cn. Aufidius et P. [*Cusp.*, Cornelius] Lentulus.

M. [*Cusp.*, Licinius] Crassus et Cn. Pompeius.

Qu. Metellus et Qu. Hortensius.

His *cons.* a Q. Catulo reparatum dedicatumque Capitolium est.

L. Metellus et Qu. Marcius.

C. Piso [*Cusp.*, Calphurnius] et M. Glabrio.

M. Lepidus et L. Torquatus.

M. Lepidus et L. Volcatius.

L. Cæsar et Q. Marcius.

M. [*Cusp.*, Tullius] Cicero et C. Antonius.

D. [*Cusp.*, Junius] Silanus et L. Muræna.

M. Pupius et M. Valerius.

His *cons.* Catilina in agro Pistoriensi a C. Antonio bello peremptus est.

Qu. Metellus et L. Afranius.

C. [*Cusp.*, Julius] Cæsar et M. [*Cusp.*, Calphurnius] Bibulus.

L. Piso [*Cusp.*, Calphurnius] et A. Gabinius.

His *cons.* Clodii rogatione Cicero in exilium est profectus.

P. Lentulus et Qu. Metellus.

His *cons.* propter civiles dissensiones per SC. de exilio Cicero revocatur.

Cn. Lentulus et L. [*Cusp.*, Marcius] Philippus.

Cn. Pompeius et M. [*Cusp.*, Licinius] Crassus.

App. Claudius et L. Domitius.

Cn. Domitius et M. Messala.

Cn. Pompeius et Q. Metellus.

M. [*Cusp.*, Claudius] Marcellus et Ser. Sulpicius.

L. [*Cusp.*, Æmilii] Paulus et M. Marcellus.

L. Lentulus et C. Marcellus.

His *cons.* perniciosæ in curia conflantur de Pom-

A peio Cæsareque discordiæ. Sed C. Julius Cæsar de Galliis veniens Pompeium fugavit Italia; aurum atque argentum Romæ de ærario sustulit, ac prius Romanorum singulare obtinuit imperium, a quo Cæsares Romani principes appellati. Imperavit autem annis quatuor, mensibus sex. Sub quo hi consules fuerunt.

IMPERATORES ROMANI

C. JULIUS CÆSAR I.

C. Julius Cæsar II et P. Servilius.

Q. Fusius et P. Vatinius.

His *cons.* Cæsar Pompeium Pharsalico prælio superavit; Pompeius fugiens in Ægyptum occisus est [*Cusp.*, a Theodoto milite].

B C. Julius Cæsar III et M. [*Cusp.*, Æmilii] Lepidus.

C. Julius Cæsar IV et Fabius Maximus.

His *cons.* C. Julius Cæsar per quadriuum triumphavit.

C. Julius Cæsar V et M. Antonius.

His *cons.* M. Antonius Lupercalibus seita aurea sedenti Cæsari diadema renuenti imposuit, atque idibus Martiis Cæsar in Pompeiana curia occisus est; cui successit Octavianus Cæsar, qui regnavit annis quinquaginta sex, mensibus sex. Per quæ tempora hi consules exstiterunt.

OCTAVIANUS AUGUSTUS II.

C. Pansa et A. Hirtius.

His *cons.* Cæsar Octavianus, Antonius et Lepidus amicitiaæ fœdus inierunt; M. Cicero per Popillium militem Cajetæ occisus est annorum 62 [*Cusp.*, 63]. Cæsar Octavianus forum Augustum ædificavit.

M. Lepidus et L. Plancus.

P. Servilius II et L. Antonius.

C. Domitius et C. Asinius.

L. Censorinus et C. Calvisius.

App. Claudius et C. Norbanus.

M. Agrippa et L. Caninius [*Cusp.*, Gallius].

His *cons.* lacus Lacrinus in portum conversus est.

L. Cellius [*Cusp.*, Publicola] et M. Coccæus.

Sex. Pompeius et L. Cornificius.

L. Seribonius et L. Atracinus.

C. Cæsar et L. Volcatius.

Cn. Domitius et C. Sosius.

C. Cæsar II et M. Messalla.

His *cons.* apud Actium M. Antonius a Cæsare superatur.

C. Cæsar III et M. [*Cusp.*, Licinius] Crassus.

His *cons.* Nicopolim Cæsar construit, Iudæos Actiacos instituit. Antonius a Cæsare prælio peremptus, Alexandria in mausoleo cum Cleopatra reconditur.

C. Cæsar IV et Sex. Appuleius.

C. Cæsar V et M. Agrippa II.

His *cons.* Parthorum dissensiones per Cæsarem sedatæ sunt.

C. Cæsar VI et M. Agrippa III.

Cæsar leges protulit, iudices ordinavit, provin-

his dispostis et loco Augustus cognominatus est. A
 canis emporetas honorant Virgilius, Horatius et
 Lucanus.

C. Augustus Cæsar vii et F. Statilius.

C. Augustus Cæsar viii et M. Silanus.

His coss. Cantabros [Casp., Astures], Germanos,
 Salassos Cæsar perdonavit.

C. Augustus Cæsar ix et C. Norbanus.

His coss. Astores et Cantabros per L. Lamiam
 Cæsar perdonavit.

C. Augustus Cæsar x et Cn. Piso.

M. Marcellus et L. Arruntius.

M. Lollius et Q. Lepidus [Casp., Æmilius].

M. Appuleius et P. Silius.

His coss. aquilas et signa Crassiana de Parthis Cæ-
 sar recepit.

C. Scribanius et Qu. Laeteticus.

His coss. Cæsari ex provinciis redeuntibus currus cum
 corona aurea decretus est, quo ascendere noluit.

Cn. Lentulus et P. Lentulus.

C. Fannius et C. Silanus.

L. Domitius et P. Scipio.

M. Drusus et L. Piso.

Cn. Lentulus et M. Crassus.

Tiberius Nero et P. Quinctilius.

M. Messalla et P. Sulpicius.

Publius Fabius et Qu. Ælius [Casp., Tubero].

Julius Antonius et Africanus Fabius.

Drusus Nero et M. Quinctius [Casp., Crispinus].

His coss. apud Lingonem gentem templum Cæsari
 Drusus sacroavit.

C. Asinius et C. Marcius [Casp., Censorinus].

His coss. inter Albia et Rhenum Germani omnes
 Tib. Neroni de M., et Sex. Appuleium Pannoni
 subacti.

Tib. Nero et Cn. Piso.

D. Laelius et C. Antistius.

C. Augustus Cæsar xi et L. Sylla.

C. Calpurnius et C. Pissicenus.

C. Lentulus et M. Messalla.

His coss. locum noster Jesus Christus Filius
386 Dei, in bethleem nascitur, anno imperii Au-
 gusti xi.

C. Augustus Cæsar xii et C. Plautius.

Cossus Lentulus et Cn. Piso.

C. Augustus Cæsar xiii et L. Paulus.

P. Vinicius et P. Alphenus [Casp., Varus].

M. Servilius et L. Lamia.

Sex. Ælius et C. Sentius.

Cn. Clodia et L. Valerius.

His coss. per dies octo Tiberis impetu miseranda
 eades hominum ovariisque fuit.

M. Lepidus et L. Arruntius.

Q. Cæcilius et A. Licinius.

M. Papius et Sex. Nonius.

Qu. Sulpicius et C. Poppæus [Casp., Pompeius].

P. Dolabella et C. Silanus.

M. Lepidus et F. Statilius.

Germanicus Cæsar et C. Fonteius.

L. Flaccus et C. Silius.

Sex. Pompeius et Sex. Appuleius.

His coss. imp. Augustus obiit 76 [ed. Bross., 77]
 anno aetatis sue. imperii autem 56 [Casp., semis].
 Notæ. Huic successit in imperium Tib. Cæsar, qui
 imperavit annis 25. Sub quo hi consules fuerunt.

TIB. CÆSAR III.

Drusus Cæsar et C. Norbanus.

Sesenna Statilius et L. Scribonius.

His coss. mathematici Urbe petuntur.

L. Pomponius et C. Cæcilius.

Tib. Cæsar et Germanicus Cæsar.

M. Silanus et C. Norbanus.

His coss. Germanicus Cæsar in Syria mortuus.

M. Valerius et M. Aurelius.

Tib. Cæsar et Drusus Cæsar.

D. Haterius et C. Sulpicius.

C. Asinius et C. Antistius.

His coss. Drusus Cæsar publice funeratur.

Sex. Cornelius et L. Visellius.

M. Asinius et Cossus Cornelius.

C. Calvisius et Cn. Getulicus.

L. Piso et M. Crassus.

Ap. Silanus et P. Silius.

[Caspin., Hoc anno D. noster Jesus Christus a
 Joanne baptizatur, et predicare cœpit.]

C. Rubellius et C. Fusius.

M. Vinicius et L. Cassius.

Tib. Cæsar v [Casp., et sextus] coss.

[Casp., Domitius et Scribonianus.]

His coss. Dominus noster Jesus Christus passus
 est 8 calend. Aprilis, et defectio solis facta est,
 qualis ante vel postmodum nunquam fuit.

Vinicius et Longinus [Casp. hos omittit].

Sulpicius et Silla.

Persicus et Vitellius

Gallus et Nonianus.

His coss. Persius Flaccus saryicus post. Vola-
 terris nascitur.

Galenus et Plautianus.

His coss. Tiberius imperator in Campania mori-
 tur; cui successit C. Cæsar cognomento Caligula,
 qui regnavit annis tribus et mensibus 10. Sub quo hi
 consules exstiterunt.

C. CALIGULA IV.

D Proculus et Nigrinus.

Julianus et Asprenas.

Publico a et Nerva.

His coss. Pilatus in multas incidens calamitates,
 propria se manu interfecit.

Cæsar et Julianus.

His coss. C. Cæsar cognomento Caligula a pr-
 tectoribus suis occiditur in palatio aetatis 24.
 Cui successit Claudius, qui imperavit annis 17
 mensib. 8 dieb. 28. Sub quo hi consules fuerunt.

CLAUDIUS V.

Cæsar ii et Saturninus.

[Casp., Saturninus] Secundus et Venustus.

His coss. Petrus apostolus Romam mittitur, ubi

Evangelium prædicans, 25 annis ejusdem urbis A
episcopus perseverat.

Tiberius et Gallus.

Crispinus et Taurus.

His *cons.* Claudius de Britannis triumphavit, et
Oreadas insulas Romano adjecit imperio.

Vinicius et Cornelius.

His *cons.* inter Thoram et Therasiam exorta est
insula habens stadia 30.

Asiaticus et Cornelius.

His *cons.* descriptio Romæ facta est et inventa
sunt civium Romanorum centena millia et 43 [*Cusp.*,
sexaginta novem centena. *Onuph.*, centena millia
et 44]. Thracia hucusque regnum in provinciam Ro-
manorum redigitur.

Tiberius II et Vitellius.

Vitellius II et Publicola.

Veranius et Gallus.

Vetus et Servilianus.

Claudius et Orfitus.

Silvanus et Silvius.

Tiberius III et Antoninus.

Silvanus et Otho.

His *cons.* Claudius moritur in palatio anno ætatis
64. Huic successit Nero, qui regnavit annis 13, men-
sib. 7, diebus 28. Sub quo hi consules fuerunt.

NERO CLAUDIUS VI.

Silvanus II et Antoninus II.

Marcellinus et Aviola.

His *cons.* sanctus Paulus apostolus Romam vin-
ctus a Felice præside Judææ destinatur. Probus
etiam eruditissimus grammaticus Romæ cognoscitur.
Ursulus Thotosensis celeberrime in Gallia rhetoricam
docet.

Nero et Vetus.

Nero II et Piso.

Nero III et Messallus.

Nero IV et Cornelius.

Pius et Turpilianus.

Maccinus et Gallus.

Crassus et Bassus.

His *cons.* thermæ a Nerene ædificate, quas Ne-
ronianas appellavit; cujus odio mutato vocabulo,
quæ Alexandrinæ nominantur.

Silvanus et Paullinus.

His *cons.* Nero, ut similitudinem Trojæ ardentis
inspiceret, plurimam partem Romæ urbis incen-
dit.

Telesinus et Appoleius.

His *cons.* in provinciæ factæ sunt. Pontus Pale-
moniacus, et Alpes Cottiae, Cottio rege defuncto.

387 Capito et Rufus.

Ilabeus et Turpilianus.

Silvanus et Otho.

His *cons.* Romæ sanctus Petrus et Paulus apostoli
crucidati sunt a Nerone: qui turpiter vivens, cum a
senatu quæreretur ad pœnam, e palatio fugiens ad 4 ar-
bis miliarium in suburbano Nomentana via sese inter-
fecit anno ætatis 32. Cui successit Galba, qui regna-

vit mensibus 7. Post hunc Otho mensibus 3, diebus 5.
Post Vitellius regnavit mensibus 8, die 1. Qui omnes
infrascriptos duos consules tenuerunt.

Vespasianus et Titus

Vespasianus II et Titus II.

His *cons.* Vespasianus suscepit imperium: cui re-
gnavit annis 9, mensibus 11, diebus 22. Sub quo hi
consules fuerunt.

VESPASIANUS VII.

Vespasianus III et Nerva.

Vespasianus IV et Titus III.

His *cons.* Titus filius Vespasiani Judam cepit,
præter quos gladio interfecit, venum [*Cusp.*, sex-
centa] millia captivorum publice vendidit.

Vespasianus V et Titus IV.

B Vespasianus VI et Titus V.

Vespasianus VII et Titus VI.

His *cons.* Vespasianus incensum Capitolium ædi-
ficare orsus est.

Commodus et Rufus.

Vespasianus VIII et Titus VII.

His *cons.* colossus erectus est, habens altitudinis
pedes centum et septem.

Vespasianus IX et Titus VIII.

Silvanus et Verus.

Domitianus et Messalinus.

His *cons.* Vespasianus est mortuus gravio ven-
tris, in villa propria circa Sabinos, cui Titus filius
ejus succedens, in utraque lingua discretissimus re-
gnavit annis 2, mensibus 2. Sub quo hi consules fue-
runt.

TITUS VESPASIANUS VIII.

Domitianus II et Rufus II.

His *cons.* Titus amphitheatrum Romæ ædificavit,
et in dedicatione ejus quinque milia hominum ce-
cidit.

Domitianus III et Sabinus.

His *cons.* Titus morbo perit in Galia, cuius pater
[*Cusp.*, eodem quo pater] ejus, anno æt. 32.
Qui ob insignem mansuetudinem delicta humani ge-
neris appellatus est. Cui successit Domitianus frater
Titi junior crudelissimus; qui regnavit annis 15,
mensib. 5. Sub quo hi consules fuerunt.

FLAVIUS DOMITIANUS IX.

D Domitianus IV et Rufus III.

His *cons.* Domitianus emmetos heri precepit.

Domitianus V et Dolabella.

Domitianus VI et Rufus IV.

Flavius et Trajanus.

Domitianus VII et Nerva.

Trajanus II et Gabeio.

His *cons.* primam Domitianus nominum et decem-
se appellari jussit.

Domitianus VIII et Saturninus.

Silvanus et Priscus.

His *cons.* Quinctilianus ex Hispania primus Romæ
scholam publicam et salarium e fisco accepit, et cele-
ruit.

Asprenas et Clemens.

His *cons.* multa moenia et celeberrima Romæ facta sunt, id est Capitolium [*Cusp.*, in quibus Cap.], forum Traianum, Divorum porticus, Iseum, Serviana horrea piperataria, Vespasiani templum, Minerva Capitolina odium.

Domitianus ix et Clemens ii.

His *cons.* impensioa Pompe facta sunt, id est forum Trajanæ, theatri Trojanæ, et Titianæ, Senatus, ludus Matutinus, Meta aurea, Meta sudans, et Pantheon.

Nerva ii et Rufus.

Fulvius et Vetus.

Sabinus et Antoninus.

Nerva iii et Trajanus iii.

Senecio et Palma.

Trajanus iv et Fronto.

His *cons.* Apollonius Tyanus philosophus insignis habetur. Domitianus occisus in palatio anno ætatis 75. Cui Nerva succedens, regnat annum unum, menses 6. Sub quo hi consules fuerunt.

NERVA COCCÆIUS X.

Trajanus v et Orbius.

Senecio ii et Sura.

His *cons.* Nerva morbo perit in hortis Salustianis anno ætatis 72, cum jam Trajanum adoptasset in filium. Cui succedens imperavit annis 19, mensibus 6 [*Cusp.*, 4], diebus 16. Sub quo hi consules fuerunt.

D. TRAJANUS XI.

Trajanus vi et Maximus.

Senecio iii et Sura ii.

Urbanus et Marcellius.

Candidus et Quadratus.

His *cons.* Trajanus de Dacis et Seythis triumphavit.

Commodus et Cerealis.

His *cons.* Trajanus Hibernos, Sarmatas, Oserenos, Arabas, Bosphoranos, Colchias in fœdus accepit, Seleuciam, Ctesiphontem et Babylonem occupavit et tenuit.

Senecio iv et Sura iii.

His *cons.* Trajanus in mare Rubro classem instituit, ut per eam Indiæ fines vastaret.

Gallus et Bradua.

Africanus et Crispinus.

Crispinus ii et Solenus.

Piso et Rusticus.

Trajanus vii et Africanus.

Celsus et Crispinus.

His *cons.* Pionius Secundus Novocomensis orator, et historicus insignis habetur, ejus ingenti plurima opera exstant.

Acta et Piso.

Messalla et Peto.

Blaudius et Vetus.

Niger et Apronianus.

His *cons.* Trajanus Armeniam, Assyriam et Mesopotamiam provincias fecit.

388 Clarus et Alexander.

Hadrianus et Salinator.

Hadrianus ii et Rusticus.

[*Cusp.*, Servilius] Catilius et Fulvius.

His *cons.* Trajanus apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extinctus est, anno ætatis 63, mense 9, die 4. Cujus ossa in urna aurea collocata sub columna fori quæ [*Cusp.*, quod] ejus nomine vocatur, recondita sunt: cujus columnæ altitudo in 140 pedes erigitur. Huic successit Hadrianus utraque lingua peritissimus, Italiæ natus ex consobrina Trajani, qui regnavit annis 20, mensibus 10, diebus 19 [*Cusp.*, 29]. Sub quo hi consules fuerunt.

HADRIANUS XII.

Verus et Augur.

His *cons.* Adrianus Alexandriam a Romanis subversam publicis instauravit expensis.

B Aviola et Pansa.

His *cons.* Hadrianus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis publicis [*Cusp.*, publicæ] incensis, plurimos etiam ipsis tributis liberos fecit.

Paternus et Torquatus.

His *cons.* Plutarchus philosophus insignis habetur.

Glabrio et Apronianus.

His *cons.* Nicomediæ et Nicænæ urbis plurimis terræmotu collapsis, Hadrianus ad instaurationem earum publicas largitur expensas.

Asiaticus et Quintus

Verus et Ambiguus.

His *cons.* Atheniensibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis, et Solonis, reliquorumque libris

C jura composuit.

Gallicanus et Titianus.

His *cons.* juxta Eleusinam civitatem in Cephiso Navio Hadrianus pontem constravit.

Torquatus et Libo.

Celsus et Marcellinus.

Pontianus et Rufinus [*Cusp.*, Rufus].

Augurinus et Sergianus.

Iliberus et Silanus.

His *cons.* Hadrianus a Christianorum persecutione cessavit, et pater patriæ est appellatus.

Sergianus ii et Verus.

Pompeianus et Atilianus.

His *cons.* templum Romæ et Veneris factum est, quod nunc Urbis appellatur.

D Pompeianus ii et Commodus.

His *cons.* Hadrianus cum insignes et plurimas ædes Athenis fecisset, agonem edidit, bibliothecamque miri operis extruxit.

L. [*Cusp.*, Sergianus] Ælius et Balbinus.

Camerinus et Niger.

Antoninus et Præsens.

Antoninus ii et Præsens i.

Severus et Syrianus.

His *cons.* Ælia civitas, id est Hierusalem, ab Ælio Hadriano condita est, et in fronte ejus portæ quæ Bethleem egredimur, sus sculptus in marmore, significans Romanæ potestati subjacere Judæos.

Rufinus et Torquatus.

His *cons.* Hadrianus morbo intercutis aquæ apud

Basas moritur, major sexagenario. Cui successit Antoninus Pius, qui regnavit annis 21 [*Cusp. addit, cum liberis suis Aurelio et Lucio annis 22, mensibus 3*]. Sub quo hi consules fuerunt.

ANTONINUS PIUS XIII.

Torquatus II et Herodes.
 Aviola et Maximus.
 Antoninus III et Aurelius.
 Gratus et Seleucus.
 His *co*ss. Justinus philosophus librum pro Christiana religione scriptum tradidit Antonino.

Antoninus IV et Aurelius II.
 Largus et Messalianus.
 Torquatus III et Julianus.
 Orfitus et Priscus.
 Glabrio et Vetus.
 Gordianus et Maximus.
 Glabrio II et Homulus [*Cusp., Romulus*].
 Præsens et Rufus.

Commodus et Lateranus.
 His *co*ss. Apollonius stoicus, natione Chalcidicus, et Basilides Scythopositanus, philosophi illustres habentur, qui [*Cusp., Veri quoque*] Cæsaris præceptores fuerunt.

Verus et Sabinus.
 Silvanus et Augurinus.
 Barbatus et Regulus.
 Tertullus et Sacerdos.
 Quinetillus et Priscus.
 Verus II et Bradua.
 Antoninus V et Aurelius III.
 P. C. Antonini V et Aurelii III.

Hoc tempore Antoninus Pius apud Lorium villam suam duodecimo ab Urbe militario moritur, anno vitæ 77. Usque ad hoc tempus singuli Augusti fuerunt. Cui successerunt filii sui, id est Marcus Antoninus Verus, et Lucius Annius Antoninus Severus, qui regnaverunt ann. 19. Sub quibus hi consules fuerunt.

M. ANTONINUS VERUS XIV ET L. ANNIUS ANTONINUS SEVERUS.

Duo Augusti *co*ss.
 Rusticus et Aquilinus.
 His *co*ss. Lucio Cæsari Athenis sacrificanti ignis in cælo ab occidente in orientem [*Cusp., ab oriente ad occidentem*] ferri visus est.
 L. Ælianus et Pastor.
 Macrinus et Celsus.
 His *co*ss. Fronto orator insignis habetur, qui Marcum Antoninum Latinis litteris erudit.

Orfitus et Pudens.
 His *co*ss. Lucius Cæsar de Parthis cum fratre Antonino triumphavit.
 Pudens II et Pollio.
 Verus III et Quadratus.
 Apronianus et Paullus.
 Priscus et Apollinaris.
 Cethegus et Clarus.
 Severus et Hereonianus.

A His *co*ss. Lucius Annius, Antoninus Severus anno regni undecimo inter Concordiam et Almoniam oppida extinctus est, sedens cum fratre in velibus.

Orfitus et Maximus.
 Severus II et Pompeianus.

Gallus et Flaccus.

Piso et Julianus.

Pollio et Aper.

389 Commodus et Quinetillus.

His *co*ss. Marcus Antoninus Verus imperator Commodum filium suum consortem regni facit.

Orfitus et Rufus.

His *co*ss. imperatores de hostibus triumphant, et pecuniam quæ fisco debebatur, provinciis concedentes, tabulas debitorum in medio Romano orbis fore incendia concremarunt, ac ne quid bonitatis deesset severiores quæque leges novis constitutionibus temperarunt.

Commodus II et Verus II.

His *co*ss. Antoninus Verus adeo in editione numerum magnificus fuit, ut centum simul leones exhiberit. Qui post in Pannonia marbo [*Cusp., repetino*] periit. Commodus filius ejus a senatu Augustus est appellatus, qui regnavit annis 13. Sub quo hi consules fuerunt.

ANTONINUS COMMODUS XV.

Præsens et Gordianus.

Commodus III et Byrrhus.

Mamertinus et Rufus.

C Commodus IV et Victorinus.

Marullus et Ælianus.

His *co*ss. Thermæ Commodianæ Romæ factæ sunt.

Maternus et Bradua.

Commodus V et Glabrio.

Crispinus et Ælianus.

Fuscianus et Silanus.

Duo Silani.

His *co*ss. Commodus imperator, colossi capite sublato, suæ imaginis caput jussit imponi.

Commodus VI et Septimianus.

Apronianus et Bradua.

Commodus VII et Pertinax.

His *co*ss. Commodus strangulatur in domo Vestibuliani. Cui successit Helvius Pertinax, qui regnavit mensibus 6. Sub quo hi consules fuerunt.

HELVIVS PERTINAX XVI.

Faleo et Clarus.

His *co*ss. Pertinax occiditur in palatio anno septuagenario. Cui successit Severus, provincia Terpolitana natus oppido Lepti, solusque Afer imperator Romanus fuit, qui regnavit annis 18. Sub quo hi consules fuerunt.

SEVERUS XVII.

Severus et Albinus.

Tertullus et Clemens.

Dexter et Priscus.

Lateranus et Ruffinus.

Saturinus et Gallus.

Antoninus et Fronto.

His *cons.* Severus Parthos et Adiabenos superavit, Arabesque interiores ita cecidit, ut regionem eorum Romanam provinciam faceret. Ob quæ Parthicus, Arabicus et Adiabenicus cognominatus est.

Severus I et Victorinus.

Fabianus et Mucianus.

His *cons.* Thermae Severianæ apud Antiochiam et Romæ factæ, et Septizonium instructum est.

Severus III et Antoninus.

Geta et Prautianus.

Cilo et Libo.

Antoninus II et Geta II.

Albinus et Ælianus.

Aper et Maximus.

His *cons.* Severus in Britannos bellum movit, ubi B ut receptas provincias ab incursione barbarica faceret securiores, vallum per 132 [*Cusp.*, 130] passuum milia a mari ad mare duxit.

Antoninus III et Geta III.

Pompeianus et Avitus.

His *cons.* Tertullianus Aler Christianorum scriptor celeberrimus habetur.

Faustinus et Rufus.

His *cons.* Origenes scriptor Alexandriæ studiis eruditus.

Germanus et Bassus.

His *cons.* Severus Imperator Eboraci in Britannia moritur. Cui successit Antoninus Caracalla Severi filius, qui regnavit annis 7. Sub quo hi *consules* fuerunt.

ANTONINUS CARACALLA XVIII.

Duo Aspri.

Antoninus IV [*Numerus 4 deest in edit. Niv. et Org.*] et Barbinius.

Messala et Sabinus.

His *cons.* Antoninus Caracalla cognominatus propter genus vestis quod Romæ erogaverat.

Latus et Cerealis.

Sabinus II et Venustus.

His *cons.* Antoninus Romæ Thermas sui nominis edificavit.

Prensens et Extricatus.

Antoninus et Adventus.

His *cons.* Antoninus interficitur inter Edessam et Carras, aetate 45. Cui successit Macrinus, præfecturam prætorianam gerens: regnavit autem annis 5. Sub quo hi *consules* fuerunt.

MACRINUS XIX.

Antoninus II et Sacerdos.

His *cons.* Macrinus occiditur in Archelaine. Cui successit M. Aurelius Antoninus, qui regnavit annis 4. Sub quo hi *consules* fuerunt.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS HELIOGABALUS XX.

Antoninus III et Camazon.

Gratus et Seleucus.

His *cons.* He jugabulum templum Romæ ædificatur. Alexander et Augustus.

A His *cons.* in Palestina Nicopolis, quæ prius Emmanus vocabatur, urbs condita est.

Maximus et Ælianus.

His *cons.* M. Aurelius Antoninus Romæ occiditur tumultu militari. Cui successit Alexander Mammææ filius, qui regnavit annis 13. Sub quo hi *consules* fuerunt.

390 ALEXANDER MAMMÆÆ XXI.

Julianus et Crispinus.

His *cons.* Alexander Xerxem regem Persarum vicit.

Fuscus et Dexter.

Alexander II et Marcellus.

Annianus et Maximus.

His *cons.* Ulpianus jurisconsultus assessor Alexandri insignissimus habetur.

Albinus et Maximus.

His *cons.* Thermae Neronianæ Alexandriæ vocatae sunt.

Modestus et Probus.

Alexander III et Dio.

Gratus et Seleucus.

His *cons.* Origenes Alexandriae clarus habetur.

Pompeianus et Felicianus.

Lupus et Maximus.

His *cons.* Alexander in matrem Mammæam unice pius fuit, et ob hoc cunctis amabilis.

Maximus et Paternus.

Maximus II et Urbanus.

C Severus et Quinctianus.

His *cons.* Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari. Cui successit Maximinus, regnans annis 3: primus omnium ex corpore militari imperator electus [*Cusp.*, sine senatus auctoritate]. Sub quo hi *consules* fuerunt.

MAXIMINUS XXII.

Maximinus et Africanus.

Perpetuus et Cornelianus.

Pius et Proculus.

His *cons.* Maxim. Aquileiæ occiditur. Cui successit Gordianus, qui regnavit annis 6. Sub quo hi *consules* fuerunt.

GORDIANUS XXIII.

D Gordianus et Aviola.

Sabinus et Venustus.

His *cons.* Gordiano Romam ingresso, Pupienus et Balbinus, qui imperium arripuerant, in palatio occisi sunt.

Gordianus II et Pompeianus.

Atticus et Prætextatus.

Arrianus et Papius.

Peregrinus et Æmilianus.

His *cons.* Gordianus admodum adolescens, Parthorum natione superata, cum victor reverteretur ad patriam, fraude Philippi præfecti præt. haud longe a Romano solo interfectus est. Gordiano milites tumultum ædificant supra Euphratem, ossibus ejus Romam revectis. Cui successit Philippus, qui regnavit annis 6

[*Cusp.*, 7]. Qui mox Philippum filium suum consortem A pulatæ per Gothos, aliasque provincias barbarorum regni facit, priusque omnium ex Romanis imperatoribus Christianus fuit. Sub quo hi consules fuerunt.

PHILIPPUS XXIV.

Philippus et Titianus.

Præsens et Albinus.

Philippus II et Philippus [*Cusp.*, His cons. milleimus, etc., ut *infra*].

Philippus III et Philippus II.

Æmilianus et Aquilinus.

His cons. Millesimus annus urbis Romæ expletus est, ob quam solemnitatem innumerabiles Philippus cum filio suo bestias in circo magno interfecit, ludosque in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo pervigilante celebravit; quadraginta etiam miles natali Romanæ urbis concurrerunt, et ægona mille annorum ætus. Philippus urbem nominis sui in Thracia construxit.

Decius et Gratus.

Decius II et Etruscus.

His cons. Philippus senior Veronæ, Romæ vero junior occiditur. His successit Decius, qui regnavit anno 1, mensibus 3; quantum ad consulatum autem annum unum. Sub quo hi consules fuerunt.

DECIVS XXV.

Gallus et Volusianus.

His cons. Decius lavacra publicæ ædificavit, quæ suo nomine appellari iussit. Decius cum filio suo in Abricio Thraciæ loco a Gothis occiditur. Cui successit Gallus cum Volusiano filio, qui regnaverunt annis 2 et mensibus 4; quantum ad consulatum autem annis tantum duobus. Sub quibus hi consules fuerunt.

GALLUS ET VOLUSIANUS XXVI.

Volusianus II et Maximus.

His cons. Novatianus apparuit.

Valerianus et Gallienus.

His cons. Gallus et Volusianus Interamnæ interfecti sunt. Quibus successerunt Valerianus et Gallienus, qui regnaverunt annis 15. Sub quibus hi consules fuerunt.

VALERIANUS ET GALLIENUS XXVII.

Valerianus II et Gallienus.

Maximus II et Glabrio.

Valerianus III et Gallienus III.

His cons. Cyprianus primum rhetor, deinde presbyter, ad extremum Carthaginensis episcopus martyrio coronatur.

Tuscus et Bassus.

His cons. Valerianus in Christianos persecutione commota, statim a Sapore Persarum rege captus, ibique servitute miserabili consenscit.

Æmilianus et Bassus.

Secularis et Donatus.

Gallienus IV et Gentianus.

Gallienus V et Victorinus.

Albinus et Maximus.

His cons. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia depo-

quassavit irruptio.

Gallienus VI et Saturninus.

Valerianus et Lucillus.

Gallienus VII et Sabinillus.

Paternus et Arcesilaus.

Paternus II et Marinianus.

Claudius et Paternus.

His cons. Mediolani occiditur Gallienus. Cui successit Claudius, qui regnavit anno uno, mensibus 9. Sub quo hi consules fuerunt.

391 CLAUDIVS XXVIII.

Antiochianus et Orfitus.

Valerianus et Bassus.

His cons. Claudius barbaros vastantes repellit, et B Syriam moritur. Huic successit Quinctilius Claudii frater, a senatu Augustus appellatus, qui 17 imperii sui die Aquileiæ occiditur. Post quem Aurelianus factus est imperator, qui regnavit annis 5, mensibus 6. Sub quo hi consules fuerunt.

AURELIANVS XXIX.

Quietus et Voldumianus.

Tacitus et Placidianus.

Aurelianus et Capitolinus.

His cons. Aurelianum Romæ triumphantem capti Tetricus et Zenobia præcesserunt.

Aurelianus II et Marcellus [*Cusp.*, Marcellinus].

His cons. Aurelianus templum Soli ædificat, Romanam firmioribus muris vallat.

C Probus et Paulinus.

Probus II et Paternus II.

His cons. inter Constantinopolim et Heracleam Aurelianus occiditur. Cui successit Tacitus, qui regnavit menses 6. Sub quo hi consules fuerunt.

TACIVS XXX.

Probus III et Paternus III.

His cons. Tacitus in Ponto occisus est, et obtinuit Florianus imperium diebus 84 [*Cusp.*, 99]. Hoc quoque apud Tharsum interfecto, Probus factus est imperator, qui regnavit annis 6, mensibus 3. Sub quo hi consules fuerunt.

PROBVS XXXI.

Messalia et Gratus.

D His cons. Gallia, quæ fuerant a barbaris occupata, a Probo Romano restituitur imperio.

Probus IV et Tiberianus.

Probus V et Victorinus.

His cons. insana Manicheorum hæresis exorta est in commune generis humani malum.

Carus et Carinus.

Carus II [*Cusp.*, Carianus XI] et Numerianus.

Diocletianus et Aristobolus.

His cons. Probus apud Syrium tumultu militum in turri quæ vocatur Ferrata occiditur. Cui successit Carus cum filiis suis Carino et Numeriano, qui regnaverunt annis 2. Sub quibus hi consules fuerunt.

CARVS XXXII.

Maximus et Aquilinus.

His coss. cum Carus devictis Parthis castra supra A
Tigrim posuisset, fulmine letus interit.

Diocletianus ii et Maximianus.

His coss. Numerianus occiditur; Carinus apud
Margum fluvium praelio victus interit. Post quos
Diocletianus Dalmata suscepit imperium. Qui regna-
vit ann. 20. Sub quo hi consules fuerunt.

DIOCLETIANUS XXXIII.

Maximianus ii et Januarius.

Bassus et Quinctianus.

His coss. Diocletianus in consortium regni Hercu-
lium Maximianum assumit.

Diocletianus iii et Maximianus iii.

Tiberianus et Dion.

Hannibalianus et Aselepiodotus.

Diocletianus iv et Maximianus iv.

Constantius et Maximus.

His coss. Vandali et Halani transito Rheno Gallias
intraverunt.

Tuscus et Annulinus.

Diocletianus v et Constantius ii [Cusp., Maximianus
v et Maximus ii].

Faustus et Gallus.

His coss. primus Diocletianus adorari se jussit ut
deum, et gemmas vestibus calceamentisque conse-
ruit, cum ante eum omnes imperatores in modum
judicium saluarentur, et tantum chlamydem purpu-
ream a privato habitu plus haberent.

Diocletianus vi et Maximianus v.

Constantius iii et Maximus iii.

Titianus et Nepotianus.

Constantius iv et Maximus iv.

His coss. 60 milia Alemannorum caesa sunt.

Diocletianus vii et Maximianus vi.

Diocletianus viii et Maximianus vii.

Constantius v et Maximus v.

Constantius vi et Maximus vi.

His coss. Diocletianus et Maximianus Aug. insigni
pompa Romæ triumpharunt, antecedentibus curram
eorum Narsei conjuge, sororibus, liberis et omni
pompa [Cusp., præda] qua Parthos exspoliaverant.

Diocletianus ix et Constantinus.

Diocletianus x et Maximus vii.

His coss. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Me-
diolanum purpuram deposuerunt ob ætatis defectum.
Facti erant Constantius et Galerius. Sed Constanti-
us tantum Augusti dignitate contentus, cum esset
otiosus, anni ipsius ascribuntur filio ejus Constanti-
no, qui natus dicitur ex Helena concubina; qui re-
gnavit annos 30, menses 10. Sub quo hi consules fue-
runt.

CONSTANTINUS ET GALERIUS XXXIV.

P. C. Diocletiani x et Maximi vii.

II. P. C. Diocletiani x et Maximi vii.

Maximus vii et Licinius.

Constantinus ii et Licinius ii.

Constantinus iii et Licinius iii.

Volusianus et Annianus.

Constantinus iv et Licinius iv.

Sabinus et Rufinus.

Gallianus [Cusp., Gallienus] et Bassus.

Licinius v et Crispus.

Constantinus v et Licinius Cæsar.

Constantinus vi et Constantinus Cæsar.

Crispus ii et Constantinus Cæsar ii,

Probianus et Julianus.

Severus et Rufinus.

Crispus iii et Constantinus iii.

Paulinus et Julianus.

392 Constantinus vii et Constantinus iv.

Constantinus v et Maximus.

Januarius et Justus.

His coss. vicennalia Constantini Nicomediæ acta,
et sequenti anno Romæ edita.

B Constantinus viii et Constantinus vi.

Constantinus vii et Symmachus.

Bassus et Ablabius.

Pacatianus et Hilarianus.

His coss. civitas quæ prius Bysantium dicta est mo-
dato nomine a Constantino Constantinopolis dedica-
tur.

Delmatius et Xenophilus.

Optatus et Paullinus.

Constantius et Albinus.

Nepotianus et Facundus.

Felicianus et Titianus.

Ursus et Polemius.

Constantius ii et Constans.

His coss. Constantinus imperator, dum bellum pa-
C raret in Persas, in Acyrone villa publica, juxta Ni-
comediam moritur anno ætatis 66. Post quem tres
liberi ejus, id est, Constantinus, Constantius et Con-
stans, qui regnaverunt annis 24, mensibus 5, diebus
23. Sub quibus hi consules fuerunt.

CONSTANTINUS, CONSTANTIUS ET CONSTANS XXXV.

Acyndinus et Proculus.

Marcollinus et Probianus.

Constantius iii et Constans ii.

His coss. Constantinus bellum fratri Constantii in-
ferens, juxta Aquileiam Alsatæ occiditur.

Placidus et Romulus.

Leontius et Salustius.

His coss. Franci a Constante perdoniti, in pacem
recepti sunt.

D Constantius iv et Constans iii.

Amantius et Albinus.

P. C. Amantii et Albi.

Rufinus et Eusebius.

His coss. magnis reipublicæ expensis in Seleucia
Syriæ portus efficitur.

Philippus et Sallia.

His coss. solis facta defectio.

Limenius et Catullinus.

Sergius et Nigrinianus.

His coss. Constans, haud longe ab Hispania, in
castro cui Helenæ nomen est, interficitur, anno æta-
tis 30 et imperii 15; et Constantius remansit in
regno.

P. C. Sergii et Nigriniani.

Constantinus v. et Constantius Cæsar.

Constantius vi. et Constantius Cæs. ii.

Constantius vii. et Constantius Cæs. iii.

Arbetio et Lollianus.

His coss. Victorinus rhetor et Donatus Grammaticus Romæ insignes habentur.

Constantius viii. Julianus Cæsar.

Constantius ix. et Julianus Cæsar ii.

His coss. magnæ Alemannorum copię apud Argenteratum oppidum Galliarum deletæ sunt.

Titianus et Cærealis.

Eusebius et Hypatius.

Constantius x. et Julianus Cæs. iii.

His coss. Honoratus nomine [*Cusp.*, ex præfecto prætorio Galliarum], primus Constantinopoli præfectus urbi esse cœpit.

Taurus et Florentius.

Mamertinus et Nevitta.

His coss. Constantius Mopsocrenis inter Ciliciam Cappadociamque moritur, anno ætatis 46 [*Cusp.*, 43]. Cui successit Julianus, qui regnavit anno uno [*Cusp.*, mensibus 8]. Sub quo hi consules fuerunt

JULIANUS XXXVI.

Julianus iv. et Salustius.

His coss. Julianus post victoriam apud Persas occiditur, anno ætatis 32. Post quem sequenti die Jovianus ex primicerio domesticorum factus est imperator, qui regnavit mensibus 8. Sub quo hi consules fuerunt.

JOVIANUS XXXVII.

Jovianus et Varronianus.

His coss. Jovianus imp. moritur ann. 34. [*Cusp.*, 35]. Post quem Valentinianus tribunus scutariorum apud Nicæam Augustus appellatus, fratrem Valentem Constantinopoli in consortium [*Cusp.*, ad communionem] assumit imperii. Qui regnavit annis 14, mensibus 5. Sub quo hi consules fuerunt.

VALENTINIANUS XXXVIII.

Valentinianus et Valens.

Gratianus et Dagalaiphus.

Lupicinus et Jovinus.

His coss. Gratianus Valentiniani filius Ambianis imperator factus est. Apud Atrebatas lana e caelo pluvie mixta deflavit.

Valentinianus ii. et Valens ii.

Valentinianus N. P. et Victor.

Valentinianus iii. et Valens iii.

Gratianus ii. et Probus.

Modestus et Arintheus.

Valentinianus iv. et Valens iv.

His coss. Saxones cæsi. De Usone in regione Francorum Burgundionum 80 fere millia quot nunquam antea ad Rhenum descenderunt. Clearchus [*Cusp.*, præfectus] urbi Constantinopoli necessariam aquam et quandiu civitas optabat induxit.

Gratianus iii. et Equitius.

P. C. Gratiani iii. et Equitii.

[*Cusp.*, His coss. Valentinianus, etc., ut infra.]

A Valens v. et Valentinianus.

His coss. Valentinianus apoplexi Brigitone moritur. Post quem Gratianus assumpto in imperio Valentiniano fratre, cum patre Valente regnat.

Gratianus iv. et Merobaudes.

His coss. Alemannorum circiter 30 millia apud Argentariam oppidum Galliarum cæsa. Gothi diffunduntur in Thracia.

[*Cusp. addit.* P. C. Gratiani iv. et Merobaudis.]

Valens vi. et Valentinianus ii.

His coss. a Gothis in Thracia Valentis trucidatur exercitus. Ipse quoque imperator, incensa domo ubi se occultaverat, igne combustus est. Cui successit in Oriente Theodosius Theodosii filius, quem sibi in consortium Gratianus aservit. Gratianus itaque cum B 14 regnasset annis, cum Theodosio regnat annis 6. Sub quibus hi consules fuerunt.

393 THEODOSIUS XXXIX.

Ausonius et Olybrius.

Gratianus v. et Theodosius.

His coss. Ambrosius episcopus de Christiana fide multa sublimiter scribit.

Syagrius et Eucherius.

His coss. Martinus episcopus Turonum, Gallie civitatis, clarus habetur.

Antonius et Syagrius.

His coss. Athalaricus rex Gothorum Constantinopolim venit, ibique vitam exegit.

Merobaudes ii. et Saturninus.

His coss. Arcadius Theodosii imperatoris filius C Augustus appellatur.

Reimer et Clearchus.

His coss. Gratianus apud Lugdunum captus occiditur. Residui Valentinianus et Theodosius regnant annis 8. Sub quibus hi consules fuerunt.

VALENTINIANUS ET THEODOSIUS XL.

Arcadius et Bauto.

His coss. Hieronymus presbyter in Bethleem positus, toto mundo mirabilis habetur.

Honorius N. P. et Evodius.

Valentinianus iii. et Eutropius.

Theodosius ii. et Cynegius.

Timasius et Promotus.

Valentinianus iv. et Neoterius.

D Tatianus et Symmachus.

Arcadius ii. et Rufinus.

His coss. Valentinianus vitæ lædio apud Viannam laqueo perit. Theodosius cum jam per 16 annos regnasset, cum Arcadio et Honorio regnat annis 2. Sub quibus hi consules fuerunt.

THEODOSIUS, ARCADIUS ET HONORIUS XLI.

Theodosius iii. et Abundantius.

Arcadius iii. et Honorius ii.

His coss. Joannes monachus gratia [*Cusp.*, divina præditus Theodosium consulentem de eventu belli, quod adversum Eugenium movebat, victorem fore pronuntiat.

Olybrius et Probinus.

His *cos.* Theodosius Eugenium tyrannum vincit **A** et perimit. Augustinus beati Ambrosii discipulus multa facundia doctrinaque excellens, Hippone regionis Africae episcopus ordinatur.

Hoc tempore Claudianus poeta insignis habetur. Theodosius imperator Mediolani moritur. Post quem Arcadius, cum jam regnasset annis 12, cum fratre Honorio regnat ann. 13. Sub quibus hi consules fuerunt.

ARCADIUS XLII.

Arcadius iv et Honorius iii.

Cæsarius et Atilius.

Honorius iv et Eutychianus.

Mallius et Theodorus.

Stilico et Aurelianus.

His *cos.* Gothi Halarico et Redagaiso regibus [*Cusp.*, duobus] ingrediuntur Italiam.

Vincenius et Fravitta.

Arcadius v et Honorius v.

His *cos.* Potentiae Stiliconem cum exercitu Romano Gothi victum acie fugaverunt.

Theodosius Aug. i et Rumoridus.

Honorius vi et Aristenetus.

Stilico ii et Anthemus.

Arcadius vi et Probus.

His *cos.* Wandalii et Alani trajecto Rheno Gallias intraverunt.

Honorius vii et Theodosius ii.

Bassus et Philippus.

His *cos.* Arcadius imperator Constantinopoli moritur. Honorius cum Theodosio fratris filio regnavit annis 15. Sub quibus hi consules fuerunt.

HONORIUS ET THEODOSIUS XLIII.

Honorius viii et Theodosius iii.

His *cos.* Wandalii Hispanias occupaverunt.

Flavius Varari et Tertullus.

His *cos.* Roma a Gothis Halarico duce capta est, ubi clementer usi victoria sunt.

Theodosius Aug. iv *cos.*

Honorius ix et Theodosius v.

His *cos.* Gothi rege Ataulpho Gallias intraverunt.

Lucianus [*Cusp.*, Lucius] v. *c. cos.*

His *cos.* Burgundiones partem Galliae Rheno tenere conjunctam.

Constantinus et Constans.

Honorius x et Theodosius vi.

Theodosius vii et Palladius.

His *cos.* Gothi placati Constantio Placidiam reddiderunt, ejus nuptias promeretur.

Honorius xi et Constantius ii.

Honorius xii et Theodosius viii.

Monaxius et Plinta.

Theodosius ix et Constantius iii.

His *cos.* Constantius ab Honorio in societate regni recipitur.

Agricola et Eustachius.

His *cos.* Constantius imperator moritur.

Honorius xiii et Theodosius x.

His *cos.* exercitus ad Hispanias contra Wandalos missus est.

Marinus et Asclepiodotus.

His *cos.* Placidia Augusta a fratre Honorio ob suspicionem invidiosorum hostium cum Honorio et Valentiniano fratre ad Orientem mittitur; Honorius moritur, et solus Theodosius Romanum imperium tenet annis 27. Sub quo hi consules fuerunt.

THEODOSIUS XLIV.

Castinus et Victor.

His *cos.* Theodosius Valentinianum con-obrinum Caesarem facit, et cum Augusta matre ad recipiendum Occidentalem adit imperium.

Theodosius ii et Valentinianus Cæsar.

B His *cos.* Joannem tyrannum Valentinianus imperator exstinxit, Hunnosque, qui in Italia erant, Joannis presidio, per Ætium mira felicitate dimovit.

Theodosius xii et Valentinianus ii.

394 Hierius et Ardabures.

His *cos.* Bonifacio Africam tenenti infauste bellum geritur. Gens Wandalorum a Gothis exclusa, de Hispaniis ad Africam transit.

Felix et Taurus.

His *cos.* Ætius multis Francijs cæsis, quam occupaverant propinquam Rheno Galliarum partem recepit.

Florentius et Dionysius.

Theodosius xiii et Valentinianus iii.

Bassus et Antiochus.

Ætius et Valerius.

Theodosius xiv et Maximus.

Aspar et Areobindas.

Theodosius xv et Valentinianus iv.

His *cos.* pax facta cum Wandallis, data eis ad habitandum Africae portione. Comidicharium Burgundionum regem Ætius bello subegit, pacemque ei reddidit supplicanti: quem non multo post Hunni peremerunt.

Isidorus et Senator.

Ætius ii et Sigisvultus.

His *cos.* Aug. Valentinianus ad Theodosium principem Constantinopolim proficiscitur, filiamque eius in matrimonium accipit.

Theodosius xvi et Faustus.

D Theodosius xvii et Festus.

His *cos.* bellum adversus Gothos Hunnis auxiliarius geritur, et Litorius dux Romanus ab eis capitur. Genserius, de ejus amicitia nihil metuebat: Carthaginem dolo pacis invadit.

Valentinianus Aug. v et Anatolius.

His *cos.* Genserius Siciliam graviter attingit.

Cyrus v. *c. cos.*

Hoc *cos.* Theodosius imperator bellum contra Wandalos inefficaciter movit.

Bascorus et Eutaxius.

His *cos.* Hunni Thracias et Illyricum sæva populatione vastarunt; cum Genserico ab Aug. Valentiniano pax confirmata, et certis spatiis Africa inter utrosque divisa est.

Maximus II et Paternus.

Theodosius XVIII et Albinus.

His cons. Attila rex Hunnorum Eladam fratrem et consortem in regno suo perimit, ejusque populos sibi parere compellit.

Valentinianus VI et Nodius.

Ætius III et Symmachus.

Callegius et Ardabures

Postumianus et Zeno.

Asterus et Protogenes.

Valentinianus VII et Avienus.

His cons. Theodosius moritur. Post quem Marcianus ascitus in imperium, qui regnavit ann. 7. Sub quo hi consules fuerunt.

MARCIANUS XLV.

Marcianus Aug. et Adelphius.

His cons. Romani Ætio duce Gothis auxiliaribus contra Attilam in campis Catalaunicis pugnauerunt: qui virtute Gothorum superatus abscessit.

Herculanus et Asporatus.

His cons. Attila redintegratis viribus Aquileiam magna vi dimicans introivit, cum quo a Valentiniano imperatore papa Leo directis pacem fecit.

Opilio et Vincomalus.

His cons. Attila in sedibus suis moritur fluxu sanguinis e naribus repente ac subito erumpente.

Ætius et Studius.

His cons. Ætius patricius in palatio manu Valentiniani imp. extinctus est. B. etius vero prefectus præf. amicis ejus circumstantibus interceptus [Cusp., amicus ejus circumstantium gladius interceptus].

Valentinianus VIII et Anthemius.

His cons. in campo Martio ab amicis Ætii Valentinianus occiditur. Post quem Maximus invasit imperium, qui intra duos menses a militibus exstinctus, in Tiberiam projicitur. Eodem anno per Genserium omnibus opibus suis Roma vacuata est. Post Maximum Avitus in Galliis sumit imperium.

Joannes et Varari.

His cons. Placentiæ deposuit Avitus imperium.

Constantinus et Rulus.

His cons. Marciano defuncto, Leo Orientis, Majorianus Italia suscepit imperium. Sub quibus hi consules fuerunt.

LEO XLVI.

Leo Aug. et Majorianus Aug.

His cons. Majorianus in Africam movit precipitatum. Ricimer et Patricius.

Magnus et Apollonius.

Severinus et Dagalaiphus.

His cons. Majorianus inmissione Ricimeris extinguitur. Cui Severum natione Lucanum Ravennæ succedere fecit in regno.

Leo Aug. II et Severus Aug.

Basilus et Vibianus.

Rusticus et Olybrius.

His cons. rex Halarorum Beorgor apud Bergomum a patricio Ricimere peremptus est.

A Hermimericus et Basiliscus.

His cons., ut dicitur, Ricimeris fraude Severus Romæ in palatio veneno peremptus est.

Leo Aug. III cons.

Pusæus et Joannes.

His cons. Anthemius a Leone imp. ad Italiam mittitur, qui tertio ab Urbe miliario in loco Bronlotas suscepit imperium.

Anthemius Aug. II cons.

Hoc cons. in Sicilia Marcellinus occiditur.

Marcianus et Zeno.

His cons. Ardaburius, imperium tentans, jussu Anthemii exsilio deportatur.

Severus et Jordanes.

His cons. Romanus patricius affectans imperium B capitaliter est punitus.

Leo Aug. IV et Probianus.

His cons. Constantinopoli affectata tyrannide a Leone principe Aspar occiditur.

Festus et Marcianus.

His cons. patricius Ricimer Romæ facto imperatore Olybrio, Anthemium contra reverentiam principis et jus affinitatis, cum gravi elade civitatis extinguit; qui non diutius peracto scelere gloriatus, post 40 dies defunctus est; Olybrius autem septimo imperii mense vitam peregit.

Leo Aug. V cons.

Hoc cons. Gundibato hortante Glicerius Ravennæ sumpsit imperium. Eodem anno Leo nepotem suum Leonem consortem facit imperii.

C 395 Leo junior Aug. cons.

Ille cons. imperator Leo senior defunctus est, cui Zeno successit in imperio, qui regnavit annis 17. Sub quo hi cons. fuerunt. Eo etiam anno Romæ Glicerius Nepos successit in regno.

ZENON XLVII.

P. C. Leonis Aug. junioris.

Eodem anno Orestes, Nepote in Dalmatias fugato, filio suo Augustulo dedit imperium.

Basiliscus II et Armatus.

His cons. ab Odoacre Orestes et frater ejus Paulus extincti sunt, nomenque regis Odoacer assumpsit, cum tamen nec purpura, nec regalibus uteretur insignibus.

D P. C. Basilisoi II et Armatus.

Ilus v. c. cons.

Zeno Aug. II cons.

Basilisus v. c. Jun. cons.

Placidius v. c. cons.

Hoc cons. Odoacer in Dalmatis Odavam vincit et perimit.

Severinus v. c. cons.

Faustus v. c. cons.

D. N. Theodericus et Venantius.

Symmachus v. c. cons.

Decius et Longinus.

Boetius VI c. cons.

Hoc cons. Odoacer Phæba rege Rugorum victa captoque obtitus est.

Dinamius et Sigidius
Probinus et Eusebius.

His *cos.* felicissimus atque fortissimus D. N. rex Theodericus intravit Italiam. Cui Odoacer ad Isentium pugnam parans, victus cum tota gente fugatus est. Eodem anno repetito conflictu Veronæ vincitur Odoacer.

Faustus v. c. Jun. *cos.*

Hoc *cos.* [*Cusp.*, His *cos.*] ad Ducam Fluvium Odoacrem D. N. Theodericus rex tertio certamiæ superavit, qui Ravennam togens, obsidetur inclusus.

Olybrius v. c. Jun. *cos.*

Hoc *cos.* Odoacer cum Erulis egressus Ravenna, nocturnis horis ad pontem Candidium a D. N. rege Theoderico memorabili certamine superatur. Tunc etiam Wandali pace suppliciter postulata, a Sicilia solita depredatione cessarunt. Eodem anno Zeno occubuit Constantinopoli. Cui Anastasius in Orientali successit imperio.

ANASTASIUS XLVIII.

Anastasius Aug. et Rufus.

Albinus v. c. *cos.*

Hoc *cos.* D. N. rex Theodericus Ravennam ingressus, Odoacrem momentem sibi lasidias interemit.

Asterius et Præsidius.

Viator v. c. *cos.*

Paulus v. c. *cos.*

Anastasius Aug. II *cos.*

Paulinus et Joannes.

Joannes v. c. *cos.*

Patricius et Hypatibus.

Hoc anno D. N. rex Theodericus Romanæ cunctorum votis expetitus advenit, et senatum summa mirabilitate tractans, Romanæ plebi donavit annenas, atque admirandis mœnibus [*Cusp.*, xenis] deputata per annos singulos maxima pecuniæ quantitate subvenit. Sub ejus felici imperio plurimæ renovantur urbes, munitissima castra conduntur, consurgunt admiranda palatia, magnisque ejus operibus antiqua miracula superantur.

Avienus et Pompeius.

Avienus Jun. et Probus.

His *cos.* D. N. rex Theodericus aquam Ravennam perduxit; ejus formam [*Cusp.*, forinas] sumptu proprio instauravit, quæ longis ante fuerat ad solum reducta temporibus.

[*Hic forte amanuensium incuria omittuntur Dexecratus et Volusianus, quos ceteri omnes hoc anno fuisse consules asserunt.*]

Cethæus v. c. *cos.*

Hoc *cos.* Virtute D. N. regis Theoderici victis Bulgis Syrmium recipit Italia.

Theodorus et Sabinianus.

Messalla et Arcobinda.

Anastasius Aug. III et Venantius.

Venantius Junior [*Cusp.*, 2] et Ceter.

His *cos.* contra Francos a D. N. destinatur exer-

A citus, qui Gallias Francorum depredatione confusas, victis hostibus ac fugatis suo acquisivit imperio.

Importunus v. c. *cos.*

Boetius v. c. *cos.*

Felix et Secundinus.

Paulus et Muschianus.

Probus et Clementinus.

Senator v. c. *cos.*

Me etiam *cos.* in vestrorum laude temporum adnato clero vel populo Romanæ Ecclesiæ rediit optata concordia.

Florentinus et Anthemius.

His *cos.* D. N. rex Theodericus filiam suam Domnam Amalasantam gloriosi viri D. N. Eutharici matrimonio, Deo auspice, copulavit.

Petrus v. c. *cos.*

Anastasius et Agapitus.

Magnus v. c. *cos.* [*Hi cos. non inveniuntur in ed. Onuph. et posterioribus.*]

Eo anno D. N. Eutharicus Cilicia mirabili gratia senatus et plebis ad edendum exceptus est feliciter consulatum.

D. N. Eutharicus Cilicia et Justinus Aug. *cos.*

Eo anno multa vidit Roma miracula editionibus singulis; stupente etiam Symmacho Orientis legato, divitias Gothicis Romanisque donatas dignitates cessit in curia: muneribus amphitheatralibus diversi generis feras, quas præsens ætas pro novitate miraretur, exhibuit. Cujus spectaculi voluptates etiam exquisitas Africa sub devotione transmisit. Cunctis itaque eximia laude completis, tanto amore civibus Romanis insederat, ut ejus adhuc præsentiam desiderantibus Ravennam ad gloriosi patris remearet aspectus [*Cusp.*, affatus], ubi iteratis editionibus tanta Gothicis Romanisque dona largitas est, ut solus potuerit superare, quem Romæ celebraverat consulatum.

EPILOGUS.

Igitur ut effusam annorum seriem auctorum testificatione digestam, sub brevitatis compendio redigamus:

Ab Adam usque ad diluvium, sicut ex Chronicis Eusebii et Hieronymi colligimus, anni sunt 2242.

A diluvio usque ad Ninum Assyriorum regem **396** anni sunt 899.

A Nino usque ad Latinum regem anni sunt 352.

A Latino rege usque ad Romulum anni sunt 457.

A Romulo usque ad Brutum et Tarquinium primos consules anni sunt 246 [*Cusp.*, 242].

A Bruto et Tarquinio usque ad consulatum vestrum, sicut ex Tito Livio et Aufidio Basso, et Paschali [*Bucherius putat supplendum Victorii canone*] virorum clarorum auctoritate firmata colligimus, anni sunt 1031 [*Cusp.*, 1270].

Ac si totus ordo sæculorum usque ad consulatum vestrum colligitur, anni sunt 5721 [*Cusp.*, 5741; *sed est error in numeris*].

COMPUTUS PASCHALIS.

Si nosse vis quotus annus est ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, computa triginta sex per quindecim: fiunt quingenti quadraginta. His semper adde duodecim, fiunt quingenti quinquaginta duo. Adde et indictiones anni cujus volueris, ut puta decimam vicies semel post consulatum Basilii junioris: sunt quingenti sexaginta duo. Isti anni sunt ab incarnatione Christi. Hoc tantum memor esto sollicitus, ut quoties quintam decimam compleveris indictionem, quo argumentum possit integrum custodiri, quindecim non assumes; sed ad primam summam, id est in triginta sex unum semper adicias, ut puta pro triginta sex, finita quinta decima indictione, quam in superiore computo addas, triginta septem per quindecim computabis, et annos Domini sine ullo errore poteris reperire.

Si vis scire quota est indictio, ut puta vicies semel post consulatum Basilii junioris, sume annos ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, id est quingentos sexaginta duos; his semper adde tria, fiunt quingenti sexaginta quinque. Hæc partire per quindecim, remanent decem; decima est indictio. Si vero nihil remanserit, quinta decima est indictio.

Si vis cognoscere quot sint epactæ, id est adjectiones lunares, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos sexaginta duos; hos partire per decem et novem, remanent undecim; hos per undecim multiplica, fiunt centum viginti unum; hos item partire per triginta, remanet unus; una est adjectio lunaris.

Si vis scire adjectiones solis, id est concurrentes septimanæ dies, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos sexaginta duos; per indictionem decimam annorum qui fuerint, quartam semper adde, id est nunc centum quadraginta, qui fiunt simul septingenti duo; his adde quatuor, hos partire per septem, remanent sex. Sex sunt epactæ solis, id est concurrentes septimanæ dies per superscriptam indictionem vicies semel post consulatum Basilii junioris.

Si vis scire quotus sit annus circuli decem et novem annorum, sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duos, et unum semper adde: fiunt quingenti sexaginta tres; hos partire per decem et novem, remanent duodecim. Duodecimus annus est

A cycli decemnoventalis. Quod si nihil remanserit, nonus decimus annus est.

Si vis scire quotus cyclus lunæ est, qui decemnoventali circulo continetur, sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duos, et subtrahe semper duos, fiunt quingenti sexaginta; hos partire per decem et novem, remanent novem. Nonus cyclus lunæ est decemnoventalis circuli; quoties autem nihil remanet, nonus decimus annus est.

Si vis scire quando bissextus annus sit, sume annos Domini, ut puta quingentos sexaginta duos; partire hos per quatuor: si nihil remanserit, bissextus est. Si unum aut duo, vel tres, bissextus non est. Et ne tibi forsitan aliqua caligo erroris occurrat, per omnem computum quem ducis, si nihil superaverit, B eundem computum esse per quem ducis agnosce: ut puta si per decem et novem ducens nihil superaverit, scias nonum decimum esse; si per quindecim, quintum decimum; si per septem, septimum.

Si vis cognoscere quota luna festus paschalis occurrat: si Martio mense Pascha celebratur, computa a Septembri usque ad Februarium, fiunt sex. His semper adde duo, fiunt octo; et epactas, id est adjectiones lunæ cujus volueris anni, ut puta indictionis decimæ unam: fiunt novem, et dies mensis quo Pascha celebratur, id est Martii, tricesimus, fiunt simul quadraginta: deduc triginta, remanent decem: luna est in die superius indicato.

Si vero mense Aprili Pascha celebramus, computa menses a Septembri usque ad Martium: fiunt septem; his semper adde duo, fiunt novem; adde et epactas, id est adjectiones lunæ cujus volueris anni, ut puta indictionis decimæ unam, qui fiunt decem; et dies mensis quo Pascha celebramus, id est Aprilis numerum, qui simul fiunt decem et novem: sane si super triginta habueris, semper triginta subtrahas; tunc autem nona decima luna erit.

Si vis cognoscere quotus dies septimanæ est, sume dies a Januario usque ad men em quem volueris, ut puta usque ad nonum diem mensis Aprilis, fiunt dies 99. His adde semper unum, fiunt centum. Et semper adde epactas solis cujus volueris anni, ut puta decimam indictionis sextam: fiunt simul centum sex; hos partire in septem, remanet una: ipsa est dominica paschalis.

APPENDIX AD OPERA CASSIODORI.

JORNANDIS *seu* JORDANI

EPISCOPI RAVENNATIS

DE GETARUM SIVE GOTHIORUM

ORIGINE ET REBUS GESTIS,

AD CASTALIIUM

PRÆFATIO.

397 Volentem me parvo subvectum navigio oram tranquilli litoris attingere, et minutos depriscorum, ut quidam ait, stagnis pisciculos legere, in altum, frater Castali, lavare vela compellis, relictoque opusculo quod intra manus habeo, id est, De Breviatione chroniconum, suades ut nostris verbis duodecim Senatoris *[id est Cassiodori]* volumina De Origine atque Getarum, ab olim usque nunc per generationes regesque descendente, in unum et hoc parvo libello coarctem. Dura satis imperia, et tanquam ab eo qui pondus hujus operis seire noscit imposita. Nec illud aspicias quod tenuis mihi est spiritus ad implendam ejus tam magnificam dicendi tubam. Superat nos hoc pondus,

A quod nec facultas eorundem librorum nobis datur, quatenus ejus sensui inserviamus. Sed, ut non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris ejus beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum quamvis verba non recolo, sensus tamen et res actas credo me integre tenere. Ad quos nonnulla ex historiis Græcis ac Latinis addidi convenientia, initium, finemque, et plura in medio mea dictione permiscens. Quare sine contumelia quod exegisti suscipe libens, libentissime lege; et si quid parum dictum est, et tu, ut vicinus genti, commemoras, adde. Ora pro me, frater charissime.

CAPUT PRIMUM.

De totius orbis terrarum divisione.

Majores nostri, ut refert Orosius, totius terræ circum Oceanum limbo circumseptum triquetrum statuere, ejusque tres partes, Asiam, Europam, et Africam, vocavere. De quo tripartito orbis terrarum spatio innumerabiles pene scriptores existunt, qui non solum urbium locorumve positiones explanant, verum etiam, et quod est liquidius, passuum milliariumque dimetiuntur quantitatem. Insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam majores quam etiam minores, quas Cycladas vel Sporadas cognominant, in immenso maris magno pelago sitas determinant. Oceani vero intranscendibiles ultiores fines non solum non describere quis aggressus est, verum etiam nunc cuiquam licuit transire: quia resistente ulva, et ventorum spiramine quiescente, impermeabiles esse sentiuntur, et nulli cogniti, nisi soli ei qui eos constituit. Ceterior vero ejus pelagi ripa quam diximus, totius mundi circumam in modum coronæ ambiens, fines suos curiosis hominibus et qui de hac re scribere voluerunt, perquam innotuit: quia et terræ circulus ab incolis possidetur. Et nonnullæ insulæ in eodem mari habitabiles sunt, ut in orientali plaga, et Indico oceano, Hippodes, Jamnesia, sole perusta, quamvis inhabitabiles, tamen omnino sui spatio in longam latamque extensæ. Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis vel possessionibus, dicunt minussumas urbes, decorem Sedaiam, omnino gratisimam Shestantinam *[id est, Silephantinam]*, nec non Etheron *[id est, et Theron]*, licet non ab aliquo scriptore dilucidias, tamen suis possessoribus astatim referas. Habet in parte occidentali idem Oceanus aliquantas insulas, et pene cunctas ob frequentiam emittam et redeuntiam notas. Et sunt juxta fretum Garammum haud procul, una Beata, et alia quæ dicitur Fortunata, quamvis

nonnulli et ista gemma Gallicæ et Lusitanicæ promontoria in Oceani insulis ponant. In quorum uno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conspicitur Scipionis; tamen quia extremitatem Gallicæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potius quam ad Oceani pertinent insulas. Habet tamen et alias insulas interius in suo æstu, quæ dicuntur Balesares, habet quoque et aliam Mevaniam; nec non et Orcadas numero 54, quamvis non omnes excultas. Habet et in ultimo plagæ occidentalis aliam insulam nomine Thylen, de qua Mantuanus:

Tibi serviat ultima Thyte.

398 Habet quoque hoc ipsum immensum palagus in parte arcior, id est septentrionali amplam insulam nomine Scanziam *[id est, Scandiam]*, unde nobis sermo, si Dominus juverit, est assumendus: quia gens cujus originem flagitas, ab hujus insulæ gremio velut examen apam erumpens, in terram Europæ advenit. Quomodo vero aut qualiter, in subsequentibus, si Dominus donaverit, explanabimus.

CAPUT II.

De Britannia insula.

Nunc autem de Britannia insula, quæ in sinu Oceani inter Hispanias, Gallias et Germaniam sita est, ut potero, paucis absolvam. Cujus licet magnitudinem olim nemo, ut refert Livius, circumvectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. Quoad si quidem armis inaccessam Romanis, Julius Cæsar prorsus, ad gloriam tantum quasitis, aperuit perviam; deinceps mercimoniis atque ob causas, multis patefacta mortalibus, non indigentibus secuta est avari, certius sui pro sit situm, quam, ut a Græcis Latinisque auctoribus accepimus, persequimur. Triquetram eam plures dixerunt, cono simitem, inter septentrionalem occidentalemque plagam pro-

^a Sic et Plinius eam vocat. Jacobus Zegl. Scandiam appellatam fuisse ait; Scandiae vero nomen mansisse, quod amoenitatem pulchritudinemque signi-

ficat: quoniam nulli cedit beatae regioni. B. Veronensis.

optatum posita solum. Nec mora, illico ad gentem A Spalorum adventum, consertoque prælio, victoriam adipiscuntur; exindeque jam velut victores ad extremam Scythiæ partem quæ Pontico mari vicina est, properant: quemadmodum et in priscis eorum carminibus pene historico ritu in commune recolitur; quod et Ablabius descriptor Gothorum gentis egregius verissima attestatur historia. In quam sententiam et nonnulli consensere Majorum. Josephus quoque annalium relator verissimus, dum ubique veritatis consertit regulam, et origines causarum a principio revolvit, hæc vero quæ diximus de gente Gothorum principia cur omiserit ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum stirpem commemorans, Scythas eos et natione et vocabulo asserit appellatos: cujus soli terminos, antequam aliud ad medium deducamus, necesse est uti jaceant dicere.

CAPUT V.

Scythiæ situs et descriptio, et varix Gothorum in ea sedes.

Scythia siquidem Germaniæ terræ confinis, eotenus ubi Ister oritur amnis, vel stagnum dilatatur Mysianum, tendens usque ad flumina Tyram, Danastrium, et Vagosolam, magnamque illum Danubium Taurumque montem, non illum Asiæ, sed proprium, id est Scythicum, per omnem Meotidis ambitum, ultraque Mæotida per angustias Bosphori usque ad Caucasum montem amnemque Araxem, ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ finibus ab oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, post hæc latissima et rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, et Seres usque digreditur. Hæc, inquam, patria, id est Scythia, longe se tendens, latequo aperiens, habet ab oriente Seres in ipso sui principio ad litus Caspii maris commanentes; ab occidente Germanos, et flumen Vistulæ; ab arctico, id est septentrionali, circumdatur Oceano, a meridie Perside, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo alveo Istri, qui dicitur Danubius, ab ostio suo usque ad fontem. In eo vero loci latere quo Ponticum litus attingit, oppidis haud obscuris involvitur, Boristhenide, Olbia, Callipode, Chersone, Theodosia, Pareone, Mirmycione et Trapezunte, quas in Iomitiæ Scythiarum nationes Græcos permisere condere, sibi nec commercia præstarios. In cuius Scythiæ medio est locus qui Asiam Europamque ab alterutro dividit, Rhiphæi scilicet montes, qui Tanaim vastissimum fundunt intrantem Mæotida; ejus paludis circuitus passuum millia 144, nusquam octo utis altius subsidentis. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit Gepidarum, quæ magnis opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisianus per aquilonem ejus eorumque discurrit. Ab Africo vero magnus ipse Danubius, ab Euro fluvius Tansis secat, qui rapidus ac verticosus in Istri fluente surrentis devolvitur. Introrau illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpinis enuntia, juxta quorum sinistram latus, quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spatia venit, Uvinidarum natio popal sa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclavini et Antes nominantur. Sclavini a civitate nova, et Slavino Rumbunense, et lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrium, et in boream Visela tenus commorantur: hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur, a Danastro extenduntur usque ad Danubium, 400 quæ flumina multis mansuionibus ab invicem absunt. Ad litus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluente Vistulæ fluminis ebullunt, Vidioarii resident, ex diversis nationibus aggregati, post quos ripam Oceani Itemesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in Austro assedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus et venationibus victitat. Ultra quos distenduntur supra mare Ponticum

Bulgarorum sedes, quos notissimus peccatorum nostrorum mala fecere. Hinc jam linguæ quasi fortissimarum gentium fecundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Aulziagri, alii Aviri nuncupantur, qui tamen sedes habent diversas. Juxta Chersonem Aulziagri, quo Asiæ bona avidus mercator importat, qui æstate campos pervagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula; hieme supra mare Ponticum se referentes. Hungari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murrarum venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythiæ solo juxta paludem Mæotidem, secundo in Mœsia, Thraciæque, et Dacia; tertio supra mare Ponticum, rursus in Scythia legitimum habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in una qualibet insularum in servitutem redactos, et unius caballi pretio quondam redemptos. Aut certe si quis eos aliter dixerit in nostro orbe quam quod nos diximus fuisse exortos, nobis aliquid obstrepit; nos enim potius lectoni credimus, quam fabulis anilibus consentimus. Ut ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima parte Scythiæ juxta Mæotidem commanentes præfati, unde loquimur, Fimner regem habuisse noscuntur. In secundo, id est, Daciæ, Thraciæque, et Mœsiæ sole, Zamolxen, quem miræ philosophicæ eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam et Zenam prius habuerunt eruditum, post etiam Diceneum, tertium Zamolxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt qui eos sapientiam erudirent. Unde et pene omnibus barbaris Gothi sapientiores semper exstiterunt, Græci-que pene consimiles, ut refert Dio, qui historias eorum annalesque Græco stylo composuit. Qui dixit primum Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos qui inter eos generosi exstabant: ex quibus eis et reges et sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum belli pronuntiat, apud eos fuisse dicant exortum. Unde et Virgilius:

Gradivumque patrem Geticis qui præsidet arvis.

Quem Martem Gothi semper asperrima placavera cultura. Nam victimæ ejus mortes fuere captorum, opinantes bellorum præsulum aptius humani sanguinis effusione placandum. Huic prædæ primordia volebantur; huic truncis suspendebantur exuriæ; eratque illis religionis prætor cæteros insinuat affectus, cum parenti devotio nominis videretur impendi. Tertia vero sedes supra mare Ponticum, jam humaniores et, ut superius diximus, prudentiores effecti, divisi per familias populi. Vesegothæ familie Balthorum, Ostrogothæ præclaris Amalis serviebant. Quorum studium fuit primum, inter alias gentes vicinas, arcus intendere nervis, Lucano plus historico quam poeta testante:

Armeniosque arcus Geticis intendere nervis.

Ante quos etiam cantu majorum facta modulationibus cithari quæ canebant, Ethespamaræ, Manaiæ [Forte, Amalæ], Fridigeri, Uvidicari, et aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix heroas fuisse miranda jactat antiquitas. Tunc, ut fertur, Vesosis Scythiis lacrymabile sibirpotius intulit bellum, eis videlicet quos Amazonum viros prisca tradit auctoritas. De quibus feminas bellatrices et Orosius in primo volumine professus voce testatur. Unde cum Gothis cum dimicasse evidenter probatus, quem cum Amazonum viris absolute pugnasse cognoscimus, qui tunc a Boristhene amne, quem æcolæ Danubium [al., Danabrum] vocant, usque ad Tanaim fluvium circa sinum paludis Mæotidis considebant. Tanaim vero hunc dico qui ex Rhiphæis montibus dejectus adeo præceps ruat, ut cum vicina flumina, sive Mæotis, vel Bosphorus gelu soli leatur, solus annuum confragosis nuntibus vaporatus, nunquam Scythico duret algore. Hic inter Asiam Europamque terminus famosus habetur. Nam alie est

ille qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium A mare dilabatur. Danobius [al., Danaber] autem ortus grandi palude, quasi ex mari profunditur. Hic usque ad medium sui dulcis est et potabilis, piscesque nimii saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis continentiam. Sed ubi fit Ponto vicinior, parvum fontem suscipit, cui ex Amphleo cognomen est, adeo amarum, ut cum sit 40 dierum itinere navigabilis, hujus aquis exiguis immutetur, infectusque ac dissimilis sui, inter Græca oppida Callipidas et Hypanis in mare defluit. Ad cujus ostia insula est in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vastissima, silvis consita, paludibus dubia.

CAPUT VI.

Gothis Vesosim Ægyptiorum regem prostigant, et Asiam in reditu ex Ægypto subjugant. Item, de Parthorum origine.

Hic ergo Gothis morantibus, Vesosis Ægyptiorum rex in bellum irruit: quibus tunc Taunasis rex erat. Quo prælio ad Phasim fluvium, a quo phasides aves exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant, Taunasis Gothorum rex Vesosi Ægyptiorum occurrit, eumque graviter debellans, in Ægyptum usque persecutus est; et nisi Nili amnis intransmeabilis obstitissent fluenta, vel munitiones quas dudum sibi ob incursiones Æthiopum Vesosis fieri præcepisset, ibi in ejus eum patria exstinxisset. Sed dum eum semper ibi positum non valuisse lædere, revertens pene omnem Asiam subjugavit, et sibi tunc charo amico Sorno rege [al., Sorni regi] Medorum ad persolvendum tributum subditum fecit. Ex cujus exercitu victores tunc nonnulli provincias subditas contuentes, et in omni fertilitate pollentes, deserto suorum agmine sponte in Asiæ partibus resederunt. Ex quorum nomine vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit exstitisse prosapiam. Unde etiam hodieque lingua Scythica Fugaces, quod est Parthi, dicuntur; suoque generi respondentes, inter omnes pene Asiæ nationes soli sagittarii sunt et acerrimi bellatores. De nomine vero, quod diximus eos Parthos, id est Fugaces, 401 ita aliquanti etymologiam traxerunt, ut dicerentur Parthi, quia suos refugere parentes. Hunc ergo Taunasis regem Gothorum mortuum inter nuntia sui populi coluerunt.

CAPUT VII.

Amazones absentibus in prælio maritis, hostium variis incursibus resistunt, et diversas Asiæ gentes bello superant.

Post cujus decessum exercitu ejus cum successore ipsius in aliis partibus expeditionem gerente, feminæ Gothorum a quadam vicina gente tentatæ, in prædamque ductæ [al., in prædaque ductæ] a viris, fortiter restiterunt, hostesque super se venientes cum magna verecundia abegerunt. Qua parata [al., patriâ] victoria, fretæque majori audacia, invicem se cohortantes, arma arripiunt, elibentesque duas audaciores Lampeto, et Marpesiam principatui subrogarunt. Quæ dum curam gerunt, ut propria defenderent et aliena vastarent, sortitio Lampeto restitit, fines patrios tuendo; Marpesia vero feminarum agmine sumpto, novum genus exercitus duxit in Asiam, diversasque gentes bello superans, alios vero pace concilians, ad Caucasum venit, ibique certum tempus demorans, loco nomen dedit, Saxum Marpesiæ. Unde Virgilius:

Ac si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

In eo loco ubi post hæc Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominavit; quod nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romana, hic ergo certum temporis Amazones commanentes, confortatæ sunt. Unde egressæ, et Alym fluvium qui juxta Garganum [al., Gorgarum] civitatem præterfluit, transeuntes, Armeniam, Syriam, Ciliciamque,

PATROL. LXIX.

Galatiam, Pisidiam, omniaque Asiæ oppida, æva felicitate domuerunt; Ionium Æolianque conversæ, deditas sibi provincias effecerant. Ubi diutius commanentes, etiam civitates castraque suo nomini dicaverunt. Ephesi quoque templum Dianæ ob sagittandi venandique studium, quibus se artibus tradidissent, effusis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. Tali ergo Scythicæ gentis [al., Tales Scythia gentis] feminæ casu Asiæ regno potitæ, per centum et octo annos tenuerunt; et sic demum ad proprias socias in cautes Marpesias, quas superius diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasum. Cujus montis, quia facta iterum mentio est, non ab re arbitrator ejus tractum situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire jugo continuo. Caucasus ab Indico mari surgens, qua meridiem respicit sole vaporatus ardescit; qua septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius et pruinis. Mox in Syriam curvato angulo reflexus, licet annuum plurimos emittat, in Asianam tamen regionem Euphratem Tigrinamque navigeros ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit uberibus. Qui complexantes terras Assyriorum, Mesopotamiam et appellari faciunt et videri, in sinum maris Rubri fluenta deponentes. Tunc in boream revertens, Scythias terras jugum antefatum magnas flexibus pervagatur; atque ibidem opinatissima Armina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyssum, et Cambysen, continuato jugo ad Rhiphæos usque montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo terminum præbens, ad Pontum usque descendit, consertisque collibus, Istri quoque fluenta contingit; quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantusque, et pene omnium montium maximus, excelsas suas erigens summitates, naturali constructione præstat gentibus inexpugnanda munimina. Nam locatim [al., paulatim] recisus, qua disrupto jugo vallis hiatus patescit, nunc Caspias portas; tunc Armenias, nunc Cilicas, vel secundum locum, qualis fuerit, facit; vix tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem utraque directis; qui pro gentium varietate diverso vocabulo nuncupatur. Hunc enim Jamnium [forte, Jamnium], mox Propanisium Indus appellat; Parthus principum castra post Nifacem edicit. Syrus et Armenius Taurum, Scythæ Caucasum ac Rhiphæum, iterumque in fine Taurum, cognominant; aliaque complura gentes huic jugo dedere vocabula. Et quia de ejus continuatione pauca libavimus, ad Amazones, unde divertimus, redeamus.

CAPUT VIII.

De Amazonum cum vicinis gentibus concubitu earumque partibus.

Quæ veritæ ne earum proles raresceret, a vicinis gentibus concubitu petierunt: facta manduca semel in anno, ita ut futuris temporibus eis deinde revertentibus in idipsum, quidquid partus masculini edidisset, patri redderet; quidquid vero feminæ sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret. Sive, ut quibusdam placet, editis maribus, noveborali otio infactis miserandi fata rumpebant: ita apud illas detestabile puerperium erat, quod ubique constat esse votivum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgata. Num quæ, rogo, spes e-sset capto, ubi ignosci vel illo nefas habebatur? Contra has, ut fertur, pugnavit Hercules, et Melanes pene plus dolo quam virtute subegit. Theseus vero Hippolyten in prædam talit, de qua genuit et Hippolytum. Hæ quoque Amazones post hæc habere regionem nomine Penthesileam, cujus Trojano bello exstant clarissima documenta. Nam hæc femina usque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse regnum.

CAPUT IX.

De viris Amazonum, et eorum rege Telepho, deque ejus ortu et rebus gestis.

Sed ne dicas, de viris Gothorum sermo assumptus

et in feminis tendit perseverat: audi et virorum
 ingenium et haud abesse fortitudinem. Dio historicus
 et auctor eorum diligentissimus inquisitor, qui operi
 sui gentes tribuit deum; quos Getas jam super-
 nioribus Gothos esse probavimus, Orosio Paulo
 auctore. Ille Dio regem illis post tempora multa
 commiserat nomine Telephum. Ne vero quis dicat
 hoc nomen a lingua Gothica omnino peregrinum
 esse, nemo est qui nesciat animadverti **402** usu
 veterum nomina gentes amplecti, ut Romani Macedo-
 num, Graeci Romanorum, Sarmatae Germanorum,
 Gothi Germanique nuntiantur Hunnorum. Is ergo Te-
 lephus Heracles filius, natus ex Auge sorore Priami,
 conjugio captivatus, procerus quidem corpore, sed
 plus vigore terribilis, paternam fortitudinem propriis
 virtutibus aequans, Herculis genio [al., ingenio] for-
 mae quoque similitudinem referebat. Hujus itaque
 regnam Mersiam appellavere majores. Quae provincia
 ab oriente usque fluminis Danubii, a meridie Macedo-
 niam, ab occasu Istriam, a septentrione Danubium
 habet. In ergo antefatus habuit bellum cum Danais,
 in qua magna Theessandrom ducem Graeciae intere-
 mit, et dum Ajacem infestus invadit, Ulyssemque
 persequitur, equo cadente, ipse corruit, Achillesque
 jaculo ferente sauciatus, diu mederi nequivit. Graecos
 tunc, quibus jam saucius, e suis finibus protur-
 bavit. Telepho vero destructo, Eurypilus filius suc-
 cessit in regno, ex Priami Phrygum regis germana
 procreatus. Qui ob Cassandreae amorem bello inter-
 esse Trojanae ac parentibus soceroque ferre auxilium
 cupiens, mox ut venit extinctus est.

CAPUT X.

*De vita Gothorum adversus reges Persarum et Ma-
 cedonum bellis et victoriis.*

Cyren rex Persarum post grande intervallum, et
 pene octoginta annorum triginta annorum tempora,
 Pompeio Tergo testante, Cezarum reginae Thamiri
 regi exitum dedit bellum. Qui elatus ex Asia victo-
 ria, Cezas vultu subjugare, in quibus, ut diximus,
 regna erat Thamiris [al., Thomiris]. Quae cum ab
 Araxe arce Cyri arce permissa accessus, transire
 tamen periret, eligens armis eum vincere quam
 locorum beneficio submovere: quod et factum est; et
 veniente Cyro, prima cessu fortuna Parthis tanta, ut
 et in Asia Thamiris, et plurimum exercitum trucidarent;
 sed in toto Marte, Gethae cum sua regina Par-
 thos a vicibus superant atque prosternunt, opimam-
 que praedam de his auferunt; ibique primum Gotho-
 rum gentes per eas vident tentoria. Tunc Thamiris re-
 gina a sua [al., aucta] victoria, tantaque praeda de
 inimicis repleta, in partem Mersiae quae nunc ex magna
 Scythia omnia metuata, minor Scythia est appellata,
 transiens, ibi in ponte Mersiae colitur, et Thamiris
 ex ea em suo de nomine audicavit. Dehinc Varius
 rex Persarum Hystospis filius, Antriregiri regis Go-
 thorum filiam in matrimonium exposulavit, rogans
 pariter, argue deterrens, nisi suam peragerent vo-
 luntatem. Cuius affinitatem Gothi spernentes, lega-
 tionem ejus frustrarunt. Qui repulsus, furore flam-
 matus est, et octoginta milia armatorum contra
 ipsos produxit exercitum, verecundiam suam malo
 publice vindicare contendens; navibusque pene a
 Chio ad Byzantium ad instar pontium
 titulus supra consertis, petit Thraciam et Mersiam;
 pontemque rursus in Danubio pari modo constructo,
 duobus mensibus crebris fatigatus inta his ^a [al., in
 scythia], octo milia perdidit armatorum; timensque
 ne pons Danubii ab ejus adversariis occuparetur,
 caeteri fuga in Thraciam repedavit, nec Mersiae solum

^a Locus corruptus; nec quid sibi velit vox inta-
 plus scio, nisi forte ab Italico *intopo*, quod occursum
 illis significat: timcti et hanc ipsam vocem Italos,
 ut et *intanos topa* a Gothis mutatos existimemus.
 B. VULG.

^b Bellagines Gothicum vocabulum esse nemo mihi

A credens sibi tutum fore aliquantum remorandi. Post
 ejus decossum iterum Xerxes filius eius paternas
 injurias ulcisci se astimans, cum suis ducentis [al.,
 septingentis] et auxiliorum trecentis milibus arma-
 torum, rostratas naves habens mille septingentas, et
 onerarias tria milia, super Gothos profectus ad bel-
 lum; nec tentata re in conflictu praevaleuit, animo-
 sitate constantiae superatus. Sic namque ut venerat,
 absque aliquo certamine suo cum rubore recessit.
 Philippus quoque pater Alexandri Magni cum Gothis
 amicitias copulans, Medopam Gothicae [al., Medorum
 Goditae] filiam regis accepit uxorem, ut tali afflitate
 roboratus, Macedonum regna firmaret. Qua tempe-
 state, Dione historico dicente, Philippus inopia
 pecuniae passus, Udisitanam Mersiae civitatem instru-
 ctis copiis vastare deliberat, quae tunc propter vicini-
 am Thamiris [al., Tombea], Gothis erat subjecta.
 Unde et sacerdotes Gothorum aliqui, illi qui Pii vo-
 cabantur, subito patefactis portis, cum citharis et
 vestibus candidis obviam sunt egressi, paternis diis,
 B ut sibi propitii Macedones repellerent, voce supplici
 modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi oc-
 currere contuentes stupescunt; et, si dici fas est,
 ab inermibus tenentur [al., torrentur] armati. Nec
 mora, acie soluta quam ad bellum construxerunt,
 non tantum ab urbis excidio removeret, verum etiam
 et quos foris fuerunt jure belli adepti red dederunt,
 foedereque inito ad sua reversi sunt. Quem dolum
 post longum tempus reminiscens egregius Gothorum
 doctor Sitaleus, 150 virorum milibus congregatis,
 Atheniensibus intulit bellum adversus Perdiccam
 Macedoniae regem, quem Alexander apud Babyloniam
 ministri insidiis potans interitum, Atheniensium
 principatui haereditario jure reliquerat successorem.
 Magno praelio cum hoc inito, Gothi superiores inventi
 sunt; et sic pro injuria quam illi in Mersia dudum
 fecissent, isti in Graeciam discurrentes, cunctam Ma-
 cedoniam vastavere.

CAPUT XI.

*De Dicenei Boroistae ad Gothos adventu, qui eos om-
 nem philosophiam docuit; deque ejus summa apud
 Gothos auctoritate. Item de Comosico Dicenei suc-
 cessore.*

Dehinc regnante in Gothia Sitaleo, Boroista Dice-
 neus venit in Gothiam, quo tempore Romanorum
 Sylla potitus est principatu, quem Diceneus susci-
 piens Boroista, dedit ei pene regiam potestatem:
 ejus consilio Gothi Germanorum terras quas nunc
 Franci obtinent, depopulati sunt. Caesar vero, qui sibi
 primus omnium Romanorum vindicavit imperium, et
 pene omnem mundum suae ditioni subegit omniaque
 regna perdomuit, adeo ut extra nostrum orbem
 Oceani sinu repositas insulas occuparet; et qui nec
 nomen Romanorum auditu quidem noverant, eos
 Romanis tributarios faceret: Gothos tamen crebro
 tentans nequivit subigere. Caius Tiberius jam tertius
 regnat Romanis: Gothi tamen suo regno incolumes
 perseverant; quibus hoc **403** erat salubre, aut
 commodum, aut votivum, ut quidquid Diceneus eo-
 rum consularius praecepisset, hoc modis omnibus
 expetendum, hoc utile judicantes, effectum manciparent.
 Qui cernens eorum animos sibi in omnibus
 obedire, et naturale eos habere ingenium, omnem
 pene philosophiam eos instruxit; erat enim hujus rei
 magister peritus. Nam ethicam eos erudit, ut bar-
 baricos mores ab eis compesceret; physicam tra-
 dens, naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas
 usque nunc conscriptas Bellagines ^b nuncupant; lo-
 gicam instruens, eos rationis supra caeteras gentes

persuaserit; sed ex Gothico corruptum. Id vero fuisse
 crediderim *Wel-hagen* brevitatis causa ita contractum
 a *Wel-behagem*, quod significat beneplacitum. ita ut
 bellagines, mea quidem sententia, nihil aliud sint
 quam placita principum. B. VULG.

fecit expertos; prædicen ostendens, in bonis artibus conversari suasit; theoreticæ demonstrans, signorum duodecim, et per ea planetarum cursus, omnemque astronomiam contemplari edocuit; et quomodo lunaris orbis augmentum sustinet aut patitur detrimentum, edixit; solisque globus igneus quantum terrenum orbem in mensura excedat, ostendit; aut quibus nominibus vel quibus signis in cœli polo vergentes aut revergentes, 344 stellæ ab ortu in occasum præcipites ruant, exposuit. Qualis erat, rogo, voluntas, ut viri fortissimi, quando ab armis quadri-duum usque vacassent, doctrinis philosophicis imbuebantur? Videres unum cœli positionem, aliam herbarum frugumque explorare naturas; istum lunæ commoda incommodaque, illum solis laborem attendere, et quomodo rotatu cœli raptus, retro reduci ad partem occidentalem, qui ad orientalem plagam ire festinavit, ratione accepta quiescere. Hæc et alia multa Dicæus Gothis sua peritia tradens, mirabilis apud eos invenitur [al., enituit], ut non solum mediocribus, imo et regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos theologiam instruens, numina quædam et sacella venerari sua-rit, fecitque sacerdotes, nomen illis pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capibus tauris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant; reliquam vero gentem capillatos dicere jussit, quod nomen Gothi, pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cautionibus reminiscuntur. Decedente vero Dicæo, pene pari veneratione habuere Comosicum, quia nec impar erat solertia. Hic etenim et rex illis, et pontifex ob suam peritiam habebatur, et in sua [forte summa] justitia populos judicabat.

CAPUT XII.

De Corillo Gothorum rege. Item descriptio Daciæ antiquæ. Item descriptio Danubii.

Et hoc rebus excedente humanis, Corillus rex Gothorum in regnum conscendit, et per 40 annos in Dacia suis gentibus imperavit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Mœsiæ trans Danubium corona montium cingitur: duos tantum habens accessus, unum per Bontas, alterum per Tabas. Hanc Gothicam, quam Daciam appellaverunt majores, quæ nunc, ut diximus, Gepidia dicitur, tunc ab oriente Roxolani, ab occasu Tamazites, a septentrione Sarmatæ et Bastarnæ, a meridie annis Danubii fluentia terminant. Tamazites [A., Taziges] a Roxolanis alveo tantum fluvii segregantur. Sed quia Danubii mentio facta est, non ab re judico pœca de tali anne egregia indicare. Nam hic in Alemanicis arvis exorrens, sexaginta habet a fonte suo flumina usque ad ostia in Pontum vergentia, per mille ducentorum passuum millia hinc inde suscipiens flumina in modum spinæ, quæ costas ut cratera intexunt; omnino amplissimus est, qui in lingua Bessorum Ister vocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam alveo habet profundam. Hic etenim annis inter cætera flumina immensis, omnes superat, præter Nilum. Hæc de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum vero, unde nos digressi sumus, adjuvante Domino, redeamus.

CAPUT XIII.

De Dorpano Gothorum rege, et variis eorum contra Romanos sub Domitiano imp. præliis et victoriis.

Longum namque post intervallum, Domitiano imperatore regnante, ejus avaritiam metuentes, foedus

^a Semideos, interpretor heroas, quos et Hesiodus ἡμίθεοι sive hemideos vocat, sed heroas de quibus hic sermo, non in media aeris regione, ut Hesiodus, constituimus, ἀέρα ἐσααμένους, ut ille a t; neque, ut Apuleius lib. de Deo Socratis, internuntios atque interpretes deorum facimus; sed primariæ in gente Gothica nobilitatis ac dignitatis homines. Eadem fere

A quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gothi solventes, ripam Danubii jam longe possessam ab imperio Romano, dejectis [al., debentis] militibus cum eorum duibus, vastaverunt; cui provincie tunc post Agrippam Poppæus [ed. Niv., Pompeius] præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi Romanis devictis, Poppæi [al., Oppius] Sabini capite abscisso, multa castella et civitates invadentes de parte imperatoris publice deprædantur: qua necessitate suorum Domitianus cum omni virtute sua in Idyricum properavit, et totius pene reipublicæ militibus, ductore Fusco præfato, cum electissimis viris ante Danubium confertis navibus ad instar pontis transmeare coegit, super exercitum Dorpani. Tam Gothi haud segnes reperti, arma capessunt, primoque armati conflictu, mox Romanos devincunt, Fuscoque duce extincto, divitias de castris militum despoliant, magnaque potiti per loca victoria, jam proceres suos, quasi qui fortuna vincebant, non peros homines, sed semideos ^a, id est anses vocavere. Quorum genealogiam ut paucis percurram, ut [al., vel] quo quis parente genitus est, aut unde origo accepta, ubi finem efficit, absque invidia qui legis vera dicentem auscultat.

404. CAPUT XIV.

Genealogia procerum Gothorum, quos illi anses, id est, semideos vocabant, deque eorum origine et fine.

Horum [al., herorum] ergo, ut ipsi suis fabulis ferunt, primus fuit Gapt, qui genuit Halmal. Halmal vero genuit Augis; Augis genuit eum qui dicitur est Amala, a quo et origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Isarna; Isarna autem genuit Ostrogotha; Ostrogotha genuit Unilt; Unilt genuit Athal; Athal genuit Achulf; Achulf genuit Auslam et Edulf, Widulf et Hermerich; Widulf vero genuit Valeravans; Valeravans autem genuit Winitharium; Winitharius quoque genuit Theodemir, et Walemir, et Widenir; Theodemir genuit Theodericum; Theodericus genuit Amalasuentam; Amalasuenta genuit Athalaricum et Mathasuentam, de Utherico [al., Eutharico] viro suo, cujus affinitati generis sic ad eam conjunctus est. Nam supradictus Hermericus filius Achulfii genuit Hunnimundum; Hunnimundus autem genuit Thorismundum; Thorismundus vero genuit Berimund; Berimund genuit Widericum; Widericus genuit Eutharicum, qui conjunctus Amalasuente genuit Athalaricum et Mathasuentam; mortuoque in puerilibus annis Athalarico, Mathasuente Witichis [al., Vitigis] est sociatus, de quo non suscepit liberum, adductoque simul a Belisario in Constantinopolim, et Witichi rebus excedente humanis, Germanus patricius fractactis domui Justiniani imperatoris eandem in conjugio tumens, patriciam ordinariam fecit; de qua filium genuit Iem Germanum nomine. Germano vero defuncto ipsa vidua perseverare disposuit. Quomodo autem, aut quomodo Amalorum regnum destructum est, loco suo, si Dominus voluerit, edocebitur. Nunc autem ad id unde digressum fecimus, redeamus, docemusque quando ordo gentis, unde actus, cursus sui tantum expleverit. Ablavius enim historicus refert quia illi super limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum qui orientem plagam tenebant, eisque præerat Ostrogotha (incertum utrum ab ipsius nomine an a loco orientali dicitur Ostrogothæ), residui vero Vesegothæ in parte occidentali. Et quidem jam diximus eos transito Danubio antiquatum temporis apud Mœsiam Thraciamque vixisse.

ratione Galli vocant *les pairs de France*. Hispani, *los grandes del reyno*. Vide autem an ab hoc vocabulo anses dicta sit Ansa Teutoica, et civitates Ausiatae foederata, tametsi non ignoro alios aliam hujus vocis interpretationem sive etymologiam afferre. B. VULC.

CAPUT XV.

De Maximino imp. e gente Gothica orti mira fortitudine, et quo pacto ad imperium pervenerit.

Ex eorum reliquiis fuit et Maximinus imperator, post Alexandrum Mammææ [ed. Niv., Mammeam], ut dicit Symmachus in quinto sue historiae libro. Alexandro, inquit, Cæsare mortuo, Maximinus [ed. Niv., Maximinus, inquit, Cæsar, mortuo Alexandro, etc.] ab exercitu factus est imperator, ex infimis parentibus in Thracia natus, a patre Gotho nomine Mecca, matre Alona, que Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Christianos arma commoveret, imperium simul et vitam amisit. Nam hic, Severo imperatore regnante, et natalem filii diem celebrante, post primam ætatem et rusticam vitam, de pascuis in militiam venit. Princeps siquidem Severus militares dederat ludos; quod cernens Maximinus, qui [al., quamvis] erat semibarbarus adolescens, positis præmiis, barbara lingua petit ab imperatore ut sibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. Severus admodum miratus magnitudinem foras ferat enim, ut fertur, statura ejus procera ultra octo pedes), jussit eum cum lixis corporeo nexu contendere, ne quid a radi homine militaribus vicis veniret injuria. Tunc Maximinus sedecim lixas tanta felicitate prostravit, ut vincendo singulos nullam sibi requiem interesse tempore daret. Ille, captis præmiis, jus us est in militiam mitti, primaque ei stipendia equestria fuere. Tertiam post diem, cum imperator prodierat [ed. Niv., prodiret] in campum, vidit eum exstantem more barbarico, jussitque tribeno ut eum e exercitu ad Romanum inbueret disciplinam. Ille vero ubi de se intellexit principem loqui, accessit ad eum, equitantiemque præire pedibus cepit. Tum imperator equo adacto [ed. Niv., adjecto] in cursum calcaribus incitatum, multos orbes huc atque illic usque ad suam fatigationem variis inflexibus interpellavit [Jact., intrepellavit], ac deinde ait illi: Nunquid vis post cursum Thraciæ luctari? Respondit: Quantum libet, imperator. Ita Severus ex equo desiliens, recentissimos militum cum eodem certare jussit. At ille septem valentissimos milites [al., juvenes] ad terram elisit, ita ut antea nihil per intervalla respiraret. Setus a Cæsare et argenteis præmiis, et aureo torque donatus est, jussus deinde inter stipendios degere corporis principalis. Post hæc sub Antonino Caracalla ordines duxit, ac sæpe famam factis extendens, inter plures militiæ gradus, centuriasque strenuitatis suæ pretium tulit. Macrino tamen postea in regnum ingresso, reconvavit militiam pene triennium, tribunatusque habens honorem, nunquam se oculis obtulit Macrini: indignum dicens ejus imperium, quod perpetratum facinus erat questum ab Heliogabalo. Deinde quasi ad Antoninæ filium revertens, tribunatum suum adiit, et post hunc sub Alexandro Mammææ contra Parthos mirabiliter dimicavit. Eoque Mogontiaco militum tumultu occiso, ipse exercitus electione absque senatusconsulto effectus est imperator; qui cuncta bona sua in Christianorum persecutione male voto lædavit, occisusque Aquilæ a Pupione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmacho hi toria (Lib. v) mutuavimus, quatenus gentem unæ agimus, ad regni Romani fastigium usque venisse doceamus. Cæterum causa exigit ut ad id unde digressi sumus redeamus.

CAPUT XVI.

Gothi antea Romanorum fœderati, ob distracta sibi stipendia hostes facti, Mæsiam Thraciamque vastant, ductu Ostrogothæ regis.

Nam gens ista mirum in modum in ea parte qua versabatur, id est Ponti in litore Scythiæ soli, innotuit, sine dubio tanta spatia tenens terrarum, tot sinus maris, tot fluminum cursus, 405 sub cujus sæpe dextra Wandalus jacuit, stetit sub pretio Mar-

A comannus, Quadorum principes in servitutem redacti sunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo, id est [al., ejusdem] filio fuit, cujus et secundo anno regni Roma millesimum annum explevit, Gothi, ut assolet, distracta sibi stipendia sua ferentes ægre, de amicis facti sunt inimici. Nam quamvis remoti sub regibus viverent suis, reipublicæ tamen Romane fœderati erant, et annua munera percipiebant. Quid multa? Transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubium, Mæsiam Thraciamque vastavit. Ad quem repeliendum Decius senator a Philippo dirigitur; qui veniens, dum genti nihil pravalet, milites proprios exemptos a militia fecit viâ privata degere, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transissent, lactaque ut puta in suis vindicta, ad Philippum revertitur. Milites vero videntes se esse post hos labores militia pulsos, indignati ad Ostrogothæ regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque verbis accensus, mox triginta millia virorum armata produxit ad prælium, adhibuit siti Thagililis et Astringis [al., Thagilis et Astringis] nonnullis; sed et Corporum tria millia [al., 300 millia], genus hominum ad bella nimis expeditum, qui sæpe Romanis infesti sunt; quos tamen post hæc imperante Diocletiano, Galerius Maximinus [ed. Niv., et Maximiano] Cæsar de civitate reipublicæ Romane subiecit. Is ergo habens Gothos et Pœncenos, ab insula Peuce, que ostio Danubii Ponto mergenti adjacet, Argaitum et Gunthericum nobilissimos suæ gentis præfecit ductore. Qui mox Danubium vadati, et secenso Mæsiam populati, Marcianopolim ejusdem patriæ urbem famosam metropolim aggrediuntur, diuque obsessam, accepta pecunia ab his qui inerant, relinquere. Et quia Marcianopolim nominavimus, libet aliqua de ejus situ breviter intimare. Nam hanc urbem Trajanus imperator hæc te edificavit, ut fertur, eo quod Marcie sororis suæ [al., Marcia soror sua] puella, dum lavat in flumine illo, quod nimis limpiditatis saporisque in media urbe oritur, Potami cognomento, exindeque vellet aquam haurire, casu vas aureum quod ferebatur in profundum cecidit, metalli pondere gravatum, et longe post emersit; quod certe non erat usitatum, aut vacuum sorberi, aut certe semel voratum undis respuentibus renatare. His Trajanus sub admiratione compertis, fontique numinis quidam messe credens, conditam civitatem germanæ suæ in nomine Marcianopolim nominavit.

CAPUT XVII.

Fastida Gepidarum rex, Ostrogothæ Gothorum regi bellum infert; Gothi victores evadunt. Item de cognatione inter se Gothorum et Gepidarum.

Abhinc ergo, ut dicebamus, post longam obsidionem accepto præmio, ditatus Geta, recessit ad patriam. Quem Gepidarum cernens natio subitò ubique vincentem, prædisque ditatum, invidia ductus, arma in parentes movet. Quomodo vero Geta Gepidæque sint parentes si quis, auctis absolvam. Memnisse debes me in l. o. de Scanzæ insulæ gremio Gothos dixisse egre sos cum Berich suo rege, tribus tantum navibus vectos ad ceterioris Oceani ripam; quarum trium una navis, ut assolet, tardius vecta, nomen genti fertur dedisse; nam lingua eorum pigra, gepanta dicitur. Hinc factum est ut paulatim et corrupte nomen eis ex convicio nasceretur. Gepidæ namque sine dabo ex Gothorum prosapia ducunt originem; sed quia, ut dixi, gepanta pigrum aliquid tardumque signat, pro gratuito [al., gravi tunc] convicio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsum credo falsissimum. Sunt enim tardioris ingenii, et graviore corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti invidia, dudum spreta provincia, commanebant in insula Visclæ annis vadis circumacta, quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, insu-

Iam gens Vividaria incolit, ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Vividarii ex diversis nationibus ac si in unum asylum collecti sunt, et gentem fecisse noscuntur. Ergo, ut dicebamus, Gepidarum rex Fastida, qui etiam [al., quietam] gentem excitans, patrios fines per arma dilatavit, Burgundiones [al., Burgozones] pene usque ad interuersionem delevit, aliasque nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque male provocans, consanguinitatis fœdus prius importuna concertatione violavit; superbaque admodum elatione jactatus, crescenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo misit legatos ad Ostrogotham, cujus adhuc imperio tam Ostrogothæ, quam Vesegothæ, id est utriusque ejusdem gentis populi, subiacebant; inclusum se montium queritans asperitate, silvarumque densitate constrictum: unum poscens et duobus, ut aut bellum sibi, aut locorum suorum spatia præpararet. Tunc Ostrogotha rex Gothorum, ut erat solidi animi, respondit legatis, bellum se quidem tale horrere, durumque fore, et omnino scelestum armis colligere cum propinquis; loca vero non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella irruunt; contra quos, ne nimii [al., ne minor] judicarentur, movit et Ostrogotha præcinctum, conveniuntque ad oppidum Galtis, juxta quod currit fluvius Aucha [al., houna], ibique magna partium virtute certatum est, quippe quos in se et armorum, et pugne similitudo commoverat. Sed causa melior vivaxque ingenium juvat [al., vivacitasque ingenii juvit] Gothos; inclinata denique parte Gepidarum, prælium nox [ed. Niv., mox] diremit. Tunc relicta suorum strage, Fastida rex Gepidarum properavit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus quam fuerat elatione erectus. Redierunt victores Gothi, Gepidarum discessione contenti, suaque in patria nostri in pace versantur, usque dum eorum prævius existeret Ostrogothia.

CAPUT XVIII.

Cniva rex Gothorum post obitum Ostrogothæ exercitum in Mœsiam ducit, et variis præliis Romanos infestat; in quibus Decius caditur.

Post cujus decessum Cniva exercitum dividens in duas partes, nonnullos ad vastandum Mœsiam dirigit, sciens eam negligentibus principibus defensoribus destitutam. Ipse vero cum septuaginta millibus [al., 80 millibus] ad Eustesium, id est Novas conscendit; unde a Gallo duce remotus, Nicopolim 406 accedit, quæ juxta Istrum fluvium est constituta notissima, quoniam devictis Sarmatis Trajanus eam fabricavit, et appellavit Victoriæ civitatem. Ubi Decio superveniente imperatore, tandem Cniva in Hæmonæ partes, quæ non longe aberant, recessit; inde apparatu disposito Philippopolim ire festinans. Cujus recessum Decius imperator cognoscens, et ipsius urbi ferre subsidium gestiens, jugo montis [al., Hæmi] transacto, ad Bertræam venit. Ibi dum equos exercitumque lassum refoveret, illico Cniva cum Gothis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu, imperatorem cum paucis qui fugere quiverant, ad Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbavit: ubi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur; collectoque tam exinde quam de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem. Cniva vero diu obsessam invadit Philippopolim; prædaque potius, Priscum ducem, qui inerat, sibi fœderavit, quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum, illico Decii filium sagitta saucrum crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animadvertens, licet ad confortandos annos militum dixisse fertur: Nemo tristetur, perditio unius militis non est reipublicæ diminutio; tamen paternum affectum non ferens, hostes invadit, aut mortem, aut ultionem filii exposcens veniensque abrupto [al., ad Abitrum] Mœsiam civitatem, circumseptus a Gothis et ipse exstinguitur, imperii finem vitæque terminum

A faciens. Qui locus hodieque Decii Ara dicitur, eo quod ibi ante pugnam miserabiliter idolis immolaret.

CAPUT XIX.

Quo pacto Gallus et Volusianus fœdus cum Gothis inierint, et Æmylianus Mœsiam infestavit.

Defuncto tunc Decio, Gallus et Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando et pestilens morbus [al., pestilens annus morbis] pene istius necessitatis consimilis, ut nos ante hos novem annos experti sumus, faciem totius orbis lædavit, supra modum quoque Alexandriam totiusque Ægypti loca devastans, Dionysio historico super hanc eadem lacrymabiliter exponente, quam et noster conscripsit venerabilis martyr Christi episcopus Cyprianus in libro cujus titulus est de Mortalitate. Tunc et Æmylianus quidam, Gothis sæpe ob principum negligentiam Mœsiam devastantibus, ut vidit licere, nec a quoquam sine magno reipublicæ dispendio removeri, similiter suæ fortunæ arbitratus posse evenire, tyrannidem in Mœsiam arripuit; omnique manu militari ascita, cœpit urbes et populos devastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, non minimum incommodum reipublicæ parturivit. Qui tamen in ipso pene nefario conatus sui initio exstinctus, et vitam et imperium, quod invadebat [al., inhiabat], amisit. Supradicti vero Gallus et Volusianus imperatores, quamvis vix biennio in imperio perseverantes ab hac luce migrarint; tamen ipso biennio quo adfuere, ubique pacati, ubique regnare gratiosi, præterquam [Niv., propter quæ] quod unum eorum fortunæ reputatum est, id est, generalis morbus; sed hoc ab imperitiis et calumniatoribus, qui vitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox ut imperium adepti sunt, fœdus cum gente Gothorum pepigere, et nec longo intervallo utrisque regibus occumbentibus, Gallienus arripuit principatum.

CAPUT XX.

Gothi regnante Gallieno in Asiam involant, Dianæ Ephesinæ templum incendunt, Chalcedoniam subvertunt, Trojam vastant, Thraciam infestant.

Hoc in omni lascivia resoluti, Respa et Vedeco, Thuro Varoque [al., Tharvaroque] duces Gothorum, sumptis navibus, Asiam transiere, fretum Hellesponticum transvecti: ubi multis ejus provinciæ civitatibus populatis, opinatissimum illud Ephesi Dianæ templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse; igne succendunt; partibus Bithyniæ delati, Chalcedoniam subvertere, quam post Cornelius Avitus aliqua parte reparavit. Quæ hodieque quamvis regniæ urbis civitate [al., vicinitate] congaudeat; signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet posteritatis [al., potestatis]. Hæc ergo felicitate Gothi, qua intravere partibus Asiæ, præda spoliisque potiti, Hellesponticum fretum retransmeant, vastantes in itinere suo Trojam Iliumque, quæ vix a bello illo Agamenmoniaco aliquantulum respirantes [al., se reparantes], rursus hostili mucrone deletæ sunt. Post Asiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Hæmi montis, mari vicinam Anchialos civitatem aggressi mox adeunt, urbem quam dudum Sardanapalus rex Parthorum inter limbum maris et Hæmi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum delectati lavacris, quæ a quinto decimo miliario [al., ad 12 miliarium] Anchialitanæ civitatis sunt sitæ, ab imo sui fontis igni [al., ignei] scaturientes, et inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino præcipue ad sanitatem infirmorum efficacissimæ. Exinde ergo ad proprias sedes regressi.

CAPUT XXI.

Maximianus imp. Gothorum auxilio maximas victorias

de Partibus et Persis reportavit. Constantinus etiam A
 riorum imperio multa prædare gessit.

Post hæc a Maximiano imperatore ducuntur in
 auxilia Romanorum contra Partios rogati, ubi datus
 auxiliarius, fideliter decertant sunt. Sed postquam
 Cassi Maximianus pene cum eorum solatio Narsen
 regem Persarum Septimis Magni nepotem fugasset,
 quæque omnes vires simulque uxores et filios de-
 prederat, Achæntique in Alexandria cum Diocle-
 tiano superasset, et Maximianus Herculius in Africa
 Quinquagintanos [Niv.], Quinquagintanos; *al.*,
 Quinquagintanos] audivisset, pacem reipublicæ nacti,
 cessare quasi Gothos neglegere. Nam sine ipsis du-
 cibus contra quosdam gentes Romanos exercitus diffi-
 cili curatus est. Apparuit namque frequenter quo-
 rumdam devotio, sicut et sub Constantino 407
 legati sunt, et contra cognatum ejus Leontium arma
 fulere, eumque devictum, et in Thessalonica clau-
 sum, privatum imperio, Constantini victoris gladio
 occiderent. Nam et domi famosissimam et Romæ
 templam in suo nomine conderet civitatem, Gotho-
 rum imperio et operatio, qui cedere nito cum impera-
 tore, 40 suorum millia illi in solatia contra gentes
 variis obtulere; quorum et numerus, et millia usque
 ad præses in republica nominantur, id est Fæde-
 rati. Tunc etiam sub Ariari et Aorici [*al.*, Ariani,
 et Attici] regum suorum florebat imperio. Post quo-
 rum decessum successor regni exstitit Geberich,
 virtutis et nobilitatis eximie.

CAPUT XXII.

Geberich Gothorum rex Visumarum Wandalarum regi
 belum inferi et vincit. Pauci Wandali e clude su-
 perantes Pannoniam a Constantino inhabitandam
 novam et obinent.

Nam is Helderich patre natus, avo Ovida, proavo
 Colinda, gloriæ generis sui factis illustribus ex-
 ceptis primitias regni sui mox in Wandalaria gente
 extendere cupiens, contra Visumar eorum regem,
 Adlingorum e stirpe, qua inter eos emmet, genusque
 indicat belliciosissimum, Dexippo historico referente,
 qui eos ab Oceano ad nostram limitem vix in anni
 spatio pervenisse testatur præ nimia terrarum im-
 mensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes
 ubi Gepidæ sedent, juxta flumina Marisia, Militare, et
 Gilla, et Grissia, qui annos supradictos excedit.
 Erant namque illis tunc ab oriente Gothi, ab occi-
 dente Marcomanni, a septentrione Hermunduri, a
 meridie later, qui et Danubius dicitur. Ille ergo Wan-
 dalis commorantibus, bellum indictum est a Geberich
 rege Gothorum ad litus prædicti annis Marisia, ubi
 tunc diu certatum est ex æquali. Sed mox ipse rex
 Wandalarum, Wisimar magna cum parte gentis suæ
 proteruntur, Geberich vero ductor Gothorum exi-
 mius, superatis deprædatisque Wandalis, ad propria
 loca unde exerat rameavit. Tunc perpauci Wandali
 qui evasissent, collecta imbellium [*al.*, in bellum]
 suorum manu, infortunatam patriam relinquentes,
 Pannoniam sibi a Constantino principe petiere, ibique
 per 40 [Niv., 60] annos plus minus sedibus locatis,
 imperatorum decretis ut incolæ manularunt. Unde
 etiam post longam ab Salsone magistro militum, et
 exconsule, ac patricio, invitati, Gallias occupare :
 ubi limitibus deprædantes, non adeo fixas sedes ha-
 buere.

CAPUT XXIII.

De Ermanarici regis Gothorum, qui Alexandro Ma-
 gno ob multas gentes quas perdomuit comparatus
 fuit, in Erulos, Venetos, et Astrogothos expedi-
 tionibus et victoriis.

Gothorum rege Geberich rebus excedente huma-
 nis, post temporis aliquod Ermanaricus nobilissimus
 Amatorum in regno successit; qui multas et bellico-

sisimas Arcicas gentes [*al.*, Arctoa: 11 gentes] perdo-
 mavit, sæque pareto legibus fecit. Quem merito
 montani Alexandro Magno comparavere majores.
 Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas,
 Thudos in Auxis, Vasinabroncas, Merens, Morden-
 sianis, Caris, Kocas, Tadzans, Athual, Navego, Bu-
 hegeatas, Coldas; et cum tantorum servitio charus
 [*al.*, clarus] haberetur, non passus est nisi et gentem
 Erulorum, quibus præerat Alaricus, magna ex parte
 trucidatam, reliquam suæ subigeret ditioni. Nam præ-
 dicta gens, Ablavio historico referente, juxta Mæoti-
 das paludes habitans in locis stagnantibus quas Græci
 Ele vocant, Eruli nominati sunt: gens quanto velox,
 eo amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc
 gens qua non levem armaturam in acie sua ex ipsis
 elegerint. Sed quamvis velocitas eorum ab aliis sarpe
 bellantibus non evacuaretur, Gothorum tamen stabi-
 litati subjacuit et tarditati; fecitque causa fortuna,
 ut et ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Erma-
 narico serviverint. Post Erulorum eadem idem Erma-
 naricus in Venetos arma commovit; qui quamvis
 armis desperiti, sed numerositate pollentes, primo
 resistere conabantur. Sed nihil valet multitudo in
 bello [*al.*, imbellium], præsertim ubi et multitudo
 armata advenerit; nam hi, ut initio expositionis vel
 catalogo gentis dicere cœpimus, ab una stirpe exorti,
 tria nunc nomina reddidere, id est Veneti, Antes,
 Selavi; qui quamvis nunc, ita facientibus peccatis
 nostris, ubique deserviunt; tamen tunc omnes Erma-
 narici imperiis serviere. Æstrorum quoque similiter
 nationem, qui longissima ripa Oceani Germanici in-
 sident, idem ipse prudentiæ [*al.*, prudentia, et]
 virtute subegit, omnibusque Scythiæ et Germaniæ
 nationibus ac si propriis laboribus imperavit.

CAPUT XXIV.

De Hunnorum execranda origine, veneficarum scilicet
 cum immundis spiritibus congressu. Et de Hunnorum
 in Ostrogothos Scythicos expeditione: ubi et de im-
 mani et terribili Hunnorum vultu.

Post autem non longi temporis intervallum, ut re-
 fert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior
 exarsit in Gothos. Nam hos, ut refert antiquitas, ita
 exstitisse comperimus. Filimer rex Gothorum et Gau-
 darici Magni filius, post egressum Scanzie insule
 jam quinto loco tenens principatum Getarum, qui et
 terras Scythicas cum sua gente introisset, sicut a nobis
 dictum est, reperit in populo suo quasdam magas
 mulieres quas patrio sermone Aliorumnas * is ipse
 cognominati; easque habens suspectas, de medio sui
 proturbat, longeque ab exercitu suo fugatas, in soli-
 tudinem coegit terræ [*al.*, in solitudine coegit errare].
 Quas spiritus immundi per arenam vagantes dum
 vidissent, et earum se complexibus in coitu miscuis-
 sent, genus hoc ferocissimum edidere; quod fuit pri-
 mum inter paludes minutum, tetrum atque exile,
 quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quæ
 homini sermonis imaginem assignabat. Tali ergo
 Hunni stirpe creati, Gothorum finibus advenerunt. Quo-
 rum ratio sæva, ut Priscus historicus refert, 408 in
 Mæotide palude ulteriorem ripam inedit, venatione
 tentum, nec alio labore experta, nisi quod postquam
 crevisset in populos, fraudibus et rapinis vicinam
 gentem conturbavit. Hujus ergo, ut assolent, venato-
 res, dum in ulteriori Mæotidis ripa venationes inqui-
 runt, animadvertunt quomodo ex improvise cerva se
 illis obtulit, ingresaque palude nunc progrediens,
 nunc subsistens, indicem se viæ tribuit. Quam secuti
 venatores, paludem Mæotidem, quam imperviam ut
 pelagus existimabant, pedibus transiere. Mox quoque,
 ut Scythica terra ignotis apparuit, cerva disparuit.
 Quod credo spiritus illi unde progeniem trahunt, ad
 Scytharum invidiam egerit. Illi vero, qui præter
 Mæotidem paludem alium mundum esse penitus
 ignorabant, admiratione inducti terræ Scythiæ, et ut

* Alias Aliorunas, que et hodie vocantur Alrunæ Hisp., Bruzas. B. VULC.

sunt solertes, iter illud nulli ante hanc ætatem notissimum, divinitus sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei gestum edicunt, Scythiam laudant, persuasæque gente sua, via quam cæva indice didicere, ad Scythiam properant, et quantoscunque prius [forte obvios] in ingressu Scytharum habuere, litavere Victorie, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere, illico Alipzuros, Alcizuros, Itamaros, Tuncassos, et Boiscos^a, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium rapuere. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis victu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subjugavere. Nam et quos bello forsitan minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes, terribilitate fugabant; eo quod erat eis species pavenda nigredine, sed velut quædam, si dici fas est, d-formis ossa, non facies, habensque magis puncta quam lumina. Quorum animi fiduciam torvus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata desæviant. Nam maribus ferro genas secant, ut antequam laetis nutrimenta percipiant, vulneri cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, et sine venustate ephebi sunt: quia facies ferro sulcata tempestivam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, et ad equitandum promptissimi; scapulis latis, et ad arcus sagittasque parati; firmis cervicibus, et in superbia semper erecti. Hi vero sub hominum figura vivunt belluina sævitia. Quod genus expeditissimum multarumque nationum grassatorem Getæ ut viderant, expavescunt, suoque cum rege deliberant qualiter se a tali hoste subducant. Nam Ermanaricus rex Gothorum, licet, ut superius retulimus, multarum gentium exstiterit triumphator, de Hunnorum tamen adventu dum cogitat, Roxolanorum gens insida, quæ tunc inter alias illi famularum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quamdam mulierem Sanielh nomine ex gente memorata, pro marito fraudulento discessu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatisque cursibus, per diversa divelli præcepisset: fratres ejus Sarus et Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere saucius, agram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam adversam ejus valetudinem captans Balamir rex Hunnorum, in Ostrogothas movit proinectum: a quorum societate jam Vesegothæ discessere, quam dudum inter se juncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem quam etiam incursiones Hunnorum non ferens, grandævus et plenus dierum, centesimo decimo anno vitæ suæ defunctus est. Cujus mortis occasio dedit Hunnis prævalere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga sedere, et Ostrogothas nuncupari.

CAPUT XXV.

Vesegothæ, Ostrogothis a Wandalis victis, a Valente imp. Mæsiam habitandam appetunt et obtinent; et cum Christiani fieri cuperent, Valens, ut Ariannus, prædicatores Arianos ad eos mittit, et perfidiæ suæ veneno inficit.

Vesegothæ, id est alii eorum socii, et occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quidnam de se propter gentem Hunnorum deliberarent ambigebant; diuque cogitantes, tandem communi placito legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem imperatorem, fratrem Valentiniani imperatoris senioris, ut partem Thraciæ sive Mœsiæ si illis traderet ad colendum, ejus legibus viverent, ejusque imperiis subderentur. Et ut fides uberior illis haberetur, promittunt se, si doctores linguæ suæ donaverit, fieri Christianos. Quo Valens comperto, mox gratulabandus annuit quod ultro petere voluisset; susceptoque in Mœsiæ partibus Getas, quasi murum regni sui contra cæteras gentes statuit. Et quia tunc Valens imperator Aria-

norum perfidia saucius, multarum partium gentes Ecclesias obturasset, sine parvis lacrimis ad illos dirigit prædicatores, qui venientibus eisdem et ignavis illico perfidiæ suæ virus defunderent. Et propterea Vesegothæ a Valente imperatore Ariannos per eos Romaniani effecti. De cætero tam Ostrogothas quam Gepidis parentibus suis per affectionis gratiam evangelizantes, hujus perfidiæ culturam edocentes, cuncta ubique linguæ hujus nationem ad culturam hujus sectæ invitavere. Ipsi quoque, ut dictum est, transmeantes, Daciam Ripensiam, Mœsiam, Thraciasque permissu principis insedere.

CAPUT XXVI.

Vesegothi Romanorum subditi, ingenti fame pressi et a ducibus Romanis pessime habiti, sese in libertatem vindicant, et Thracias Daciamque præ se occupant. Valens imp., qui eos Ariana perditione inficitur curat, divina vindicta ab ipsis combertitur.

Eventi his, ut assolet, gentibus necdum bene locis fundatis, penuria famis. Cœpere autem principes eorum et duces, qui regum vice illis præerant, id est, Fridigerus, Alatheus et Safrach, exercitus inopiam condolere, negotiationemque a Lupicino Maximoque Romanorum ducibus expetere. Verum quid non auri sacra fames compellit acquiescere? Cœperunt duces, avaritia 409 compellente, non solùm ævium hominumque carnes, verum etiam canum et immundorum animalium morticina eis pro magno contrahere, adeo ut quodlibet mancipium in unam pecuniam, aut decem libras in unam carnem mercarentur. Sed jam mancipiis et suppellectili deficientibus, filios eorum avaras mercator victus necessitate [al., victus fames] exposcit. Haud enim secus parentes facient, salutem suorum pignorum providentes, satius deliberrant ingenuitatem perire quam vitam, dum misericorditer alendus quis venditur, quam moriturus servatur. Contigit enim illo sub tempore arduoso, ut Lupicinus ductor Romanorum Fridigerum Gothorum regulum ad convivium invitaret, delinque ei, ut post exitus docuit, moliretur. Sed Fridigerus doli nescius, cum paucorum comitatu ad convivium veniens, dum intus in prætorio epulatur, clamorem miserorum morientium audiret, jamque alia in parte socios ejus reclusos, dum milites ducis sui jussu trucidare conarentur, et vox morientium duriter emissa jam suspectis auribus intonaret; illico apertos ipsos dolos cognoscens Fridigerus, evaginato gladio in convivio, non sine magna temeritate velocitateque egrediam, suosque socios ab imminente morte ereptos ad usum Romanorum instigat. Qui, nacta occasione votiva, elegerunt viri fortissimi in bello magis quam in fame deficere, et illico in ducem Lupicinum et Maximi armantur occisionem. Illa namque dies Gothorum famem Romanorumque securitatem ademit; cœperuntque Gothi jam non ut advente et peregrini, sed et cives et domini possessoribus imperare, totasque partes septentrionales usque ad Danubium suo jure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes ingreditur; ubi lacrymabili bello commisso, vincensque Gothis, in quodam prædio juxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quod imperator in tam vili casula delitesceret Gothi, igneque, ut assolet, s eviente ab inimico supposito, cum regali pompa crematus est, haud secus quam Dei prorsus judicio; ut ab ipsis igne combureretur quos ipse veram fidem petentes in perditionem declinasset, et ignem charitatis ad gehennæ ignem detorisset. Quo tempore Vesegothæ Thracias hæciamque Ripensem post tanti gloriam tropæi, tanquam sole genati patiti, cœperunt incolere.

CAPUT XXVII.

Vesegothæ, Theodosio imp. eis interuersionem moliente.

^a Al., Alpidyros, Aiobridyros, Iim ros, Tuncarcer et Bain.

eo aegrotante ad Thessaliam, Epiros, et Achaïam, et A Pannoniam prædandas digreduntur. Gratianus imp. talis cum his iuit, quod et Theodosius sanxit.

Sed Theodosium ab Hispania Gratianus imperator electum in orientali principatu loco Vaentis patris subrogat, militarique disciplina mox in meliori statu reposita, ignaviam priorum principum et desidiam excessam Gothus ut sensit, pertinuit. Nam imperator acri omnino ingenio, virtuteque, et consilio clarus, cum præceptorum severitate, et liberalitate, blanditiisque sua, remissum exercitum ad fortia provocaret. At vero ubi milites principe meliore mutato fiducia acceperunt, Gothos impetere tentant, eosque Thraciæ finibus pellunt; sed Theodosio principe pene tunc usque ad desperationem aegrotante, datur iterum Gothis audacia, divisoque exercitu, Fridigerius ad Thessaliam prædandam, Epiros et Achaïam digressus est; Alatheus vero et Safrach cum residuis copiis Pannoniam petierunt. Quod cum Gratianus imperator, qui tunc Roma in Gallias ob incursionem Wandalarum recesserat, comperisset, quia Theodosio fatali desperatione succumbente, Gothi magis savirent, mox ad eos collecto venit exercitu; nec tamen factus in armis, sed gratia eos muneribusque victurus, pacemque et victualia illis concedens, cum ipsis in toto foedere [al., in tota foedera] fecit. Ubi vero post hæc Theodosius convaluit imperator, reperitque Gratianum cum Gothis et Romanis pepigisse foedus, quod ipse optaverat, admodum grato animo ferens, et ipse in hac pace consistit.

CAPUT XXVIII.

Atanaricus Vesegotharum rex, Fridigerii successor, a Theodosio imp. Constantinopolim evocatus, magnis honoribus ab eo afficitur, ibique moritur: ubi et de Foederatis, et de Theodosii adversus Eugenium tyrannum, qui Gallias occuparat, auxilio Vesegotharum victoria.

Atanaricum quoque regem, qui tunc Fridigerio successerat, datis sibi muneribus sociavit moribus suis benignissimis, et ad se eum in Constantinopolim accedere invitavit. Qui omnino libenter acquiescens, regiam urbem ingressus est, miransque: En, inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam videlicet tante urbis; et hinc illic oculos volvens, nunc sitam urbis comiteatunq; navium, nunc mœnia clara prospectans miratur, populosque diversarum gentium quasi fonte in uno, e diversis partibus scaturiente unda; sic quoque militem ordinatum aspiciens: Deus, inquit, sine dubio terrenus est imperator, et quisquis adversus eum manum moverit, ipse sui sanguinis reus existit. In tali ergo admiratione, majoreque a principe honore suffultus, paucis mensibus interjectis ab hac luce migravit. Quem princeps affectionis gratia pene plus mortuum quam vivum honorans, dignæ tradidit sepulturæ, ipse quoque in exsequiis feretro ejus præiens*. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in servitio Theodosii imperatoris perdurans, Romano se Imperio subdens, cum milite velut unum corpus efficit, milliaque illa dudum sub Constantino principe foederatorum renovata, et ipsi dicti sunt Foederati. E quibus imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quam 20 millia armatorum fideles sibi et amicos intelligens secum duxit, victoriaque de prædicto tyranno potitus, ultionem exegit.

410 CAPUT XXIX

Vesegothæ, subtractis sibi a Theodosii filiis consuetis donis, peracti otii, Alaricum sibi regem eligunt, et Italiam invadunt.

Postquam vero Theodosius, amator pacis generisque [al., gentis] Gothorum, rebus excessit humanis,

Acceperunt ejus filii utramque rempublicam luxuriosa viventes adnihilare, auxiliorisque suis, id est Gothicis, consueta dona subtrahere. Mox Gothicis fastidium eorum increvit, verentesque ne longa pace eorum resolveretur fortitudo, ordinant super se regem Alaricum, cui erat post Amalos secunda nobilitas Baltharunque ex genere origo mirifica; qui dudum ob audaciam virtutis *Baltha*, id est *audax*, nomen inter suos acceperat. Mox ut ergo antefatus Alaricus creatus est rex, cum suis deliberans suscit suo labore querere regna, quam alienis per otium subjacere; et sumpto exercitu, per Pannonias, Silicone et Aureliano consulibus, et per Firmium [forte Sirmium] dextro latere quasi viris vacuum intravit Italiam. Nullo penitus obsistente ad pontem applicuit Condiniani, qui tertio milliario ab urbe et regia Ravennate. Quæ urbs inter paludes et pelagus, interque Padum fluenta uni tantum patet accessui, cujus dudum, ut tradunt majores, possessores Eneti, id est laudabiles, dicebantur. Hæc in sinu regni Romani super mare Ionium constituta, in modum [forte addendum insulæ] influentium aquarum redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto cursu de Coreyra atque Helladis partibus navigat dextrum latus, primum Epirum, dein Dalmatiam, Liburniam Istriamque, et sic Venetias radens palmula navigat. Ab occidente vero habet paludes, per quas uno angustissimo introitu ut porta relicta est. A septentrionali quoque plaga ramus illi ex Pado est, qui Fossa vocatur Aescenis. A meridie idem ipse Pados, quem solum fluviorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto imperatore altissima fossa demissus, qui septima sui alvei parte mediam influit civitatem, ad ostia sua amœnissimum portum præbens, classem 240 navium, Diono referente, tutissima dudum credebatur recipere statione. Qui nunc, ut Fabius ait, quod aliquando portus fuerat, spatiosissimos hortos ostendit, arboribus plenos; verum de quibus non pendant vela, sed poma. Triño siquidem urbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminaque positione exultat, id est, prima Ravenna, ultima Classis, media Cæsarea [al., Cessuria], inter urbem et mare, plena molitæ, arenaque munita, vectationibus apta.

CAPUT XXX.

Alaricus Stiliconem Gothos inopinato bello adorsum cædit; Italiam vastat, Romam spoliat. Inde, in Africam cogitans, cum spoliis moritur. Vesegothæ Alaricum in alveo fluminis Busentini mira ratione sepeliunt.

Verumenimvero cum in ea civitate Vesegotharum applicuisset exercitus, et ad Honorium imperatorem, qui intus residebat, legationem misisset, quatenus si permetteret ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorum populo vivere, ut una gens utraque credi posset; sin autem aliter, bellando quis quem valebat expelleret; etiam [forte et jam] securus, qui victor existeret imperaret. Honorius imp. utramque pollicitationem formidans, suoque cum senatu in toto consilio, quomodo eos extra fines Italos expelleret deliberabat. Cui ad postremum sententia sedit, quatenus provincias longe positas, id est Gallias Hispaniasque, quas jam pene perdidisset, et Gizerichi eas Wandalarum regis vastaret irruptio, si valeret, Alaricus sua cum gente sibi tanquam læres proprios vindicaret, donatione sacro oraculo confirmata. Consentiant Gothi hac ordinatione, et ad traditam sibi patriam proficiscuntur. Post quorum discessum nec quidquam mali in Italia perpetratum, Stilico patricius et socer Honorii imperatoris (nam utramque ejus filiam, id est Mariam et Hermantiam [al., Thermanthiam], quas sibi princeps unam post unam sociavit, utramque virginem et intactam Deus ab hac luce migrare præcepit), hic ergo Stilico ad Polentiam civi-

* Hinc collige morem præseum. Olim enim turba et pompa funus præcedebat, ut liquet ex Am. Marcellino pag. 440. JURET.

tatem in alpihus Coccii locatam dolose accedens, nihilque mali suspicantibus Gothis, ad necem totius Italiae suamque deformitatem ruit in bellum. Quem ex improvise Gothi cernentes, primo perterriti sunt; sed mox recollectis animis, et, ut solebant, hortationibus excitati, omnem pene exercitum Stiliconis in fugam conversum, usque ad internecionem dejiciunt, furibundoque animo arreptum iter deserunt, et in Liguriam post se, unde jam transierant, revertuntur; ejusque praedis spoliisque potiti, Aemiliam pari tenore devastant, Flaminiaeque aggerem inter Picenum et Thusciam, usque ad urbem Romam discurrentes, quidquid inter utrumque latus fuit, in praedam diripiunt; ad postremum Romam ingressi, Alarico jubente spoliant tantum; non autem, ut solent gentes, ignem supponunt, nec locis sanctorum in aliquo penitus injuriam irrogari patiuntur. Exinde egressi, per Campaniam et Lucaniam simili clade peracta, Brutios accesserunt; ubi diu residentes, ad Siciliam, exinde ad Africam transire deliberant. Brutiorum siquidem regio in extremis Italiae sinibus Australi interjacens parti, angulus ejus Apennini montis initium facit, Adriaeque pelagus ut lingua porrecta a Tyrrheno aestu sejungens, nomen quondam a Brutia sortitur regina. Ibi ergo veniens Alaricus rex Vesegotharum cum opibus totius Italiae quas in praeda diripuerat, exinde, ut dictum est, per Siciliam in Africam quietam patriam transire disponit. Cujus, quia non est in eam quodcumque homo sine nutu Dei disposuerit, fretum illud horribile aliquantas naves submersit, 411 plurimas conturbavit. Qua adversitate repulsus Alaricus, dum secum quid ageret deliberaret, subito immatura morte praeventus rebus excessit humanis. Quem nimia dilectione lugentes, Bareninum [al., Busentum] annum juxta Consentinam civitatem de alveo suo derivant. Nam hic fluvius a pede montis juxta urbem dilapsus, fuit unda salutifera. Hujus ergo in medio alveo, collecto captivorum agmine, sepulturae locum effodiunt, in cujus foveae gremio Alaricum cum multis opibus obrunt; rursusque aquas in suum alveum reducentes, ne a quoquam quandoque locus cognosceretur, fossore omnes interemerunt.

CAPUT XXXI.

Athaulfus Alarici successor Italiam spoliavit. Placidiam Honorii imp. germanam uxorem ducit. Ex Italia in Gallias, ad exigendos inde Wandalos et Alanos transit. Inde in Hispaniam; ibi interficitur. Item Regericus tertius Vesegotharum rex interficitur.

Mortuo Alarico Vesegotha, regnum Athaulfo ejus consanguineo, et forma et mente conspicuo, tradunt. Nam erat quamvis non adeo proceritate staturae formatus, quantum pulchritudine corporis vultuque decorus. Qui suscepto regno revertens item ad Romam, si quid primum remanserat, more locustarum erasit; nec tantum privatis divitiis Italiam spoliavit, imo et publicis, imperatore Honorio nihil resistere praevallente; cujus et germanam Placidiam, Theodo II imperatoris ex altera uxore filiam, Urbe captivam abduxit. Quam tamen, ob generis nobilitatem formaeque pulchritudinem, et integritatem castitatis attendens, in Forolivii [al., Forocornelii] Aemiliae civitate suo matrimonio legitime copulavit; ut gentes, hac societate comperta, quasi adunata Gothis republica, efficacius terrentur; Honoriumque Augustum, quamvis opibus exhaustum, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit. Ubi cum advenisset, vicinae gentes perterritae, in suis se sinibus coeperunt continere, quae dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci quam Burgundiones. Nam Wandalis et Alanis, quos supra divinus, permissu principum Romanorum utraque Pannonia resedere; nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitantes tutum fore, si reverterentur, ad Gallias transire. Sed mox a Gallis, quas ante non multum tempus occupassent, fugientes, Hispania se recluserat, adhuc memores ex relatione majorum suorum, quid dudum Geberic rex

A Gothorum genti suae praestitisset incommodi, vel quomodo eos virtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliae Athaulfo patere venienti. Confirmato ergo Gothis regno in Gallis, Hispanorum casu coepit dolere, eosque deliberans a Wandalorum incursibus eripere, per suas opes Barcelona cum certis fidelibus delectis, plebeque imbelli interiores Hispanias introivit: ubi saepe cum Wandalis decertans, tertio anno postquam Gallias Hispaniasque domisset, occubuit, gladio illo perforato Vernulfi, de cujus solitus erat ridere statura. Post ejus mortem Regericus rex constituitur; sed et ipse suorum fraude peremptus, ocius vitam cum regno reliquit.

CAPUT XXXII.

Valia quartus Vesegotharum rex, pace cum Honorio imp. inita, Placidiam Romanis reddidit. Item de Constantino, Constante, Jovino et Sebastiano, Galliae invasoribus.

B Dehinc jam quartus ab Alarico rex constituitur Valia, nimis dstrictus et prudens. Contra quem Honorius imperator Constantinum [al., Constantium] virum industria militari pollentem multisque praeliis gloriosum, cum exercitu dirigit: veritus ne foedus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, et aliquas rursus in republica insidias moliretur, vicinis sibi gentibus repulsis; simulque desiderans germanam suam Placidiam subjectionis opprobrio liberare: paciscens cum Constantino, ut aut bello, aut pace, vel quoquo modo si eam potuisset, ad suum regnum revocaret, eique eam in matrimonium sociaret. Quo placito Constantinus ovans cum copia armatorum, et pene jam regio apparatu Hispanias petit. Cui Valia rex Gothorum non minori prociectu ad claustra Pyrenaei occurrit: ubi ab utraque parte legatione directa, ita convenit pacisci: ut Placidiam sororem principis redderet, suaque solatia Romanae reipublicae, ubi usus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Galias invadens imperium, filium suum Constantem ex monacho fecerat Casarem; sed non diu tenens regnum praesumptum, mox foederatis Gothis Romanisque, ipse occiditur Arelati, filius vero ejus Viennae. Post quos item Jovinus ac Sebastianus pari temeritate rempublicam occupandam existimantes, pari exitio periire. Nam duodecimo anno regni Valiae, quando et Hunni post pene quinquaginta annos invasa Pannonia a Romanis et Gothis expulsi sunt, videns Valia Wandalos in suis sinibus, id est Hispaniae solo, audaci temeritate ab interioribus partibus Galliae [al., Galliciae], ubi eos fugaverat dudum Athaulfus, egressos, cuncta in praedis vastare, eo tempore quo Hierius et Ardaburius consules exstitissent; nec mora, mox contra eos movit exercitum.

CAPUT XXXIII.

De Wandalorum regum serie in Africa per annos fere centum, utque Belisarius de Gilimere Constantinopolim adducto triumphavit, et Africa rursus imperia Romano adjecta fuerit. Item de Valiae morte.

D Sed Gizericus rex Wandalorum jam a Bonifacio in Africam invitatur, qui Valentiano principi veniens in offensam, non aliter quam se malo reipublicae potuit vindicare. Is ergo suis precibus eos invitans, per tractum angustum quod dicitur fretum Gaditanum, et vix septem milibus Africam ab Hispaniis dividit, ostioque maris Tyrrheni Oceani aestum egerit, transposuit. 412 Erat namque Gizericus jam Romanorum clade in Urbe notissimus, statura mediocris, et equi casu claudicans, animo profundas, sermone rarus [al., rarus], luxuriae contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes providentissimus, semina contentionum jacere, odia miscere paratus. Talis Africae reipublicam precibus Bonifacii, ut diximus, invitatus intravit; ubi ad Divinitatem, ut fertur, accepta auctoritate diu regnans,

ante obitum suum filiorum agmen accitum ordinavit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio; sed ordine quoque et gradu suo, qui abis superviveret, illi est, seniori suo fieret sequens successor, et rursus ei posterior ejus. Quod observantes per annorum multorum spatia, regnum feliciter possedere; nec, quod in reliquis gentibus assolet, intestino bello sedati sunt, suoque ordine unus post unum suscipiens regnum, in pace populis imperavit. Quorum ordo iste ac successio fuit. Primum Gizericus, qui pater et dominus, sequens Hunericus, tertius Gundamundus, quartus Transamundus, quintus Hilderich. Quo, malo gentis suæ, Gelimer, immemor avi præceptorum, de regno ejecto et interempto, tyrannidem præsumpsit; sed non ei cessit impune quod lecerat. Nam Justiniani imperatoris ultio in eo apparuit, et cum omni genere suo opibusque, quibus more prædonis incubabat, Constantinopolim delatus per virum gloriosissimum Belisarium, magistrum militum orientalem et consulem ordinarium atque patricium, magnum in circo populo spectaculum fuit; seramque sui pœnitentiam, cum se videret de fastigio regali dejectum, private vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quæ in divisione orbis terrarum tertia pars mundi describitur, centesimo fere anno Wandalico jugo erepta, in libertatem revocata est regni Romani; et quam dudum ignavia dominis, ducibus infidelibus, a reipublicæ Romanæ corpore gentilis manus abstulerat, solerti domino et fideli ductore tunc revocata, hodieque congaudet. Quamvis et post hæc aliquantum intestino prælio Maurorumque infidelitate atritam se lamentaverit, tamen triumphus Justiniani imperatoris a Deo sibi donatus, quod inchoaverat ad finem usque perduxit. Sed nobis quid opus est unde res non evigila dicere? Ad propositum redeamus. V. Hæc siquidem rex Gothorum adeo cum suis in Wandalos serviebat, ut voluisset eos etiam in Africa persequi, nisi eum casus qui dudum Alarico ad Africam tendenti contigerat, revocasset. Nobilitatis namque intra Hispanias, incrementaque victoria potius, Lolosam revertitur; Romano imperio, fugatis hostibus, aliquantas provincias, quod promiserat, derelinquens, sibi que adversa post longum valetudine superveniente, rebus humanis excessit, eo videlicet tempore quo Berimundus [*al.*, Beremuth] Torismundo patre genitus, de quo in catalogo Amalorum familie superius diximus, cum filio Wairicho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorum oppressionibus subacebant, ad Vesegotharum regnum migravit. Conscius enim erat virtutis et generis nobilitatis: facilius sibi credens principatum a parentibus deferri, quem hæredem regum constabat esse multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? Sed nec ipse adeo voluit quis esset ostendere. Et illi jam post mortem Valiæ Theodericum ei dedere successorem; ad quem veniens Berimundus, animi pondere, quo valebat, eximiam generis sui amplitudinem commoda taciturnitate suppressit, sciens regnantibus semper de regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne fieret ordinanda confusio. Susceptusque est cum filio suo a rege Theoderico honorifice nimis, adeo ut nec consilio suo expertem, nec convivio laceret alieno, non tantum pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine et robore gentis, quam non poterat occultare.

CAPUT XXXIV.

Theodericus quintus Vesegotharum rex. In hunc Romanum cum auxiliariis Hunnis rupta pace exercitum ducunt. Pædera firmantur. Attila pacatur. Item de Attila ali.

Defuncto Valia, in superius quod diximus repetimus, qui parum fuerat ab his Gallis, prosperrimus feliciterque Theodericus successit in regno: homo summa moderatione compositus, animi corporisque

A virilitate [*al.*, utilitate] abundans. Contra quem, Theodosio et Festo consulibus, pace rupta, Romani Hunnis auxiliariis secum junctis, in Gothos armaverunt. Turbaverat namque eos Gothorum fœderatorum manus, quæ cum Caina comite Constantinopolim se fœdasset [*al.*, efferasset]. Actius ergo patricius tunc præerat militibus, forissimorum Mæsiarum stirpe progenitus, in Dorostena civitate, a patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, reipublice Romanæ singulariter natus, qui superbiam Suevorum Francorumque barbariam immensis cadibus servire Romano imperio coegisset. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus movit procinctum; ducque ex utraque parte acie ordinata, cum utrique fortes, et neuter firmior esset, datis dextris, in pristina concordiam redierunt; fœdereque firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit uterque. Qua pacatur Attila Hunnorum omnium dominus, et pene totius Scythiæ gentium solus in mundo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legationem remissus a Theodo. juniore Priscus, tali voce inter alia refert.

Ingentia siquidem flumina, id est, Tysiam, Tibisiamque, et Driceam transeuntis, venimus in locum illum ubi dudum Vidicula [*al.*, Vidogota], Gothorum fortissimus, Sarmatum dolo occubuit. Indeque non longe ad vicum in quo rex Attila morabatur accessimus: vicum, inquam, ad instar civitatis amplissimæ, in quo lignea incenia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidum mentibatur, ut vix ab intento posset junctura tabularum comprehendendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusque in omni decore dispositas. Area vero curiis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa regiam vulam ostenderet. Hæc sedes erant Attilæ regis barbariam totam tenentis: hæc captis civitatibus habitacula præponebat.

413 CAPUT XXXV.

De Attilæ regis Hunnorum patre, fratribus, deque ipsius statura, forma, et moribus. Item de gladio Martis, quem ipse usurpavit. Locus insignis e Prisco historico.

Is namque Attila patre genitus Mundzucco, cujus fuere germani Octar et Roas, qui ante Attilam regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamvis non omnino cunctorum. Forum ipse post obitum, cum Bleta [*al.*, Bleda. Prosper, Budam] germano Hunnorum successit in regnum; et ut ante expeditioni quam parabat, parforet, augmentum viriæ pericidio quærit, tendens ad discrimen omnium necesse suorum. Sed librante justitia detestabili remedio crescens, deformes exitus suæ crudelitatis invenit. Bleta [*al.*, Buda] enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, universum sibi populum subjugavit, aliarumque gentium quas tunc in ditone tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes, Romanos

D Vesegothasque subdere peroptabat. Cujus exercitus quingentorum millium esse numerus ferebatur. Vir in concussionem [*Nic.*, confusionem] gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua sorte terrebat cuncta, formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superius incensu, huc atque illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus; supplicantiibus exorabilis, propitius in fide semel receptis. Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, sine naso, leter colore, originis suæ signa restituentis. Qui quamvis hujus esset naturæ ut semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, sacer apud Scytharum reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Cum pastor, inquit, quidam gregis unam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti

vulneris inveniret; sollicitus vestigia cruoris insequitur, tandemque venit ad gladium, quem depascens herbas bucula incaute calcaverat; effossumque protinus ad Attilam desert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur se totius mundi principem constitutum, et per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum.

CAPUT XXXVI.

Attila, suapte natura ad vastandum orbem paratus, a Gizerico Wandalorum rege multis muneribus ad id instigatur. Is omni ratione discordiam inter Romanos et Gothos serere conatur; sed frustra. Epistola Valentiniani imp. ad Vesegothas eorumque responsum.

Hujus ergo mentem ad vastationem orbis paratam comperiens Gizericus rex Wandalorum, quem paulo ante memoravimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella præcipitat: metuens ne Theodericus Vesegotharum rex filia ulcisceretur injuriam, quæ Humerico Gizerici filio juncta, prius quidem tanto conjugio lataretur; sed postea, ut erat ille et in sua pignora truculentus, ob suspicionem tantummodo veneni ab ea parati, eam moribus abscissis, truncatisque auribus spoliis decore naturali, patri suo ad Gallias remisit; ut turpe funus miseranda semper offerret, et crudelitas, qua etiam moverentur externi, vindictam patris efficacius impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens, legatos in Italiam ad Valentinianum principem misit, serens Gothorum Romanorumque discordiam; ut quos prælio non poterat concutere, odiis internis elideret; asserens se reipublicæ ejus auctitias in nullo violare, sed contra Theodericum Vesegotharum regem sibi esse certamen, unde eum excipi libenter optaret. Cætera epistolæ usitatis salutationum blandimentis opplevert, studens fidem adhibere mendacio. Par etiam modo ad regem Vesegotharum Theodericum dirigit scriptum, hortans ut a Romanorum societate discederet, recoleretque prælia quæ paulo ante contra eum fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis, antequam bella gereret, arte pugnavat. Tunc Valentinianus imperator ad Vesegothas eorumque regem Theodericum in his verbis legationem direxit.

Prudentiæ vestræ est, fortissime gentium, adversus Urbis [at., orbis] conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere servitium, qui causas prælii non requirit, sed quidquid commiserit hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio metitur, superbia licentiam satiat; qui jus fasque contemnens, hostem se exhibet naturæ cunctorum. Etenim meretur hic odium qui in commune omnium se approbat inimicum. Recordamini, quisso, quod certe non potest oblivisci. Ab hunnis casus est susus; sed quod graviter agit, insidiis agit appetitum. Unde, ut de nobis taceamus, potestis hanc inulti ferre superbiam? Armorum potentes favete propriis doloribus, et communes jungite manus. Auxiliamini etiam reipublicæ cujus membrum tenetis. Quam sit autem nobis expeienda vel amplexanda societas, hostes interrogate consilia.

His et similibus legati Valentiniani regem permovere Theodericum. Quibus ille respondit: « Habetis, inquit, Romani, desiderium vestrum; fecistis Attilam et nobis hostem. Sequamur illum quoecunque vocaverit; et quamvis infletur de diversis superbarum gentium victoriis, norant tamen Gothi confligere cum superbis. Nullum bellum dixerim grave, nisi quod causa debilitat: quando nil triste pavet, cui majestas arriserit. » Accedant responso comites docis, letum sequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugne, hostes jam Hunni desiderantur. Producitur itaque a rege Theoderico Vesegotharum innumerabilis multitudo;

A qui quatuor filiis domi dimissis, id est Friderico, et Torico, Rotemero, et Himmerit, secum tantum Thorismund et Theodericum majores natu participes laboris assumit. Felix prociectus, auxilium suave collegium habere, et solatia illorum quos [at., quibus] delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte vero Romanorum tanta patricii Aetii providentia fuit, cui tunc innitebatur. reipublica Hesperiaæ plagæ, ut undique bellatoribus congregatis, adversus ferocem et infinitam multitudinem non impar occurreret. His 414 enim adfuere auxiliares Franci, Sarmatæ, Armoritiani, Lilitiani, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc vero jam in numero auxiliariorum exquisiti, aliæque nonnullæ Celticae vel Germanicae nationes. Convenitur itaque in campos Catalaunicos, qui et Mauricii nominantur, 100 leugas*, ut Galli vocant, in longum tenentes, et 70 in latum. Leuga autem Gallica mille et quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conferuntur acies utraque fortissimæ; nihil subreptionibus agitur, sed aperto Marte certatur. Quæ potest digna causa tantorum motibus inveniri? aut quod odium in se cunctos animavit armari? Probatum est humanum genus regibus vivere, quando unius mentis insano impetu strages sit facta populorum; et arbitrio superbi regis momento dejicitur quod tot sæculis natura progeniit.

CAPUT XXXVII.

De iis rebus quæ in ipsorum bellorum motibus, priusquam prælium inter Romanos et Hunnos committeretur, acciderunt.

Sed antequam pugnae ipsius ordinem referamus, necessarium videretur edicere quæ in ipsis bellorum motibus acciderent: quia sicut famosum prælium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ se tradere pollicetur, et Aurelianam civitatem Gallia, ubi tunc consistebat, in ejus jura transducere. Quod ubi Theodericus et Aetius agnovere, magnis aggeribus eandem urbem ante adventum Attilæ destruant, suspectumque custodiunt Sangibanum, et inter suos auxiliares medum statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali percussus eventu, diffidens suis copiis, metuens inire conflictum, intusque fugam revolvens ipso fure tristiore, statuit per aruspices futura inquirere. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denuntiant. Hoc tamen quantum prædixere solatii, quod summus hostium ductor de parte adversa occumberet, relictaque victoria, sua morte triumphum fœdaret. Cumque Attila neqem Aetii, quod ejus motibus obviabat, vel cum sua perditione duceret expeienda, tali præsentio sollicitus, ut erat consiliorum in rebus bellicis exquisitor, circa nonam diei horam prælium sub trepidatione committit, ut si non secus cederet, nox imminens subveniret. Convenere partes, ut diximus, in campos Catalaunicos.

CAPUT XXXVIII.

Positio loci quo in Catalaunicis campis prælium inter Romanos et Hunnos est commissum, et descriptio utriusque aciei.

Erat autem positio loci declivi tumore in modum collis exerescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non parvam beneficium conferret, dextram partem suam cum suis, sinistram Romani et Vesegothæ cum auxiliariis occuparunt. Relictaque de cacuminis ejus jago certamine, dextrum cornu cum Vesegothis Theodericus tenebat,

* Leuga verbum Gallorum est, et mere Francicum, ut constat ex D. Hieronymo in Jochem, Paulo Diacono lib. xv, Ann. Marcell. lib. xv, pag. 68, et

lib. xvi, pag. 94; ex legibus Bajemar, et Rutel o lib. ii Itiner.; ut enim Romani miliaribus, sic Galli leugis metiri soliti sunt. JURLT.

sinistrum Aetius cum Romanis, collocantes in medio Saugibanum, quem superius retulimus præfuisse Alanis, providentes cautione militari, ut eum, de cuius animo minus præsumebant, fidelium turba concluderent. Facite namque assumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diverso vero fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi potius rex hac ordinatione prospiciens; quatenus inter gentis suæ robor positus, ab imminenti periculo redderetur exceptus. Cornua vero ejus multiplices populi et diversa nationes quas ditiori suæ subdiderat, ambiabant. Inter quos Ostrogotharum præminebat exercitus, Walamire, et Theodemire, et Widenire germanis duratantibus, ipso etiam rege cui tunc serviebat nobilioribus, quia Amalorum generis eos potentia illustrabat; eratque et Gepidarum agmine innumerabili rex ille ferocissimus et famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attilam ejus consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitatem suam, eum et Walamirem Ostrogotharum regem super cæteros regulos diligebat. Erat namque Walamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide et consilio, ut diximus, clarus. Quibus non immerito contra parentes Vesegothas debuit credere pugnatoribus [Niv., pugnatoribus]. Reliqua autem, si dici fas est, turba regum diversarumque nationum ductores, ac si satellites, nutibus Attilæ attendebant, et ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore et tremore unusquisque astabat, aut certe quod jus us fuerat exsequabatur. Sed solus Attila rex omnium regum, super omnes et pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci quem diximus opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis invaderent; sed a Thorismundo et Actio præventus est, qui eluctati colliis excelsa ut conscenderent, superiores effecti sunt, venientesque Hunnos montis beneficio facile turbavere.

CAPUT XXXIX.

Attilæ oratio ad Hunnos qua eos ad prælium adversus Romanos ineundum exhortatur.

Tunc Attila, cum videret exercitum causa precedente turbatum, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum. « Post victorias **415** tantarum gentium, post orbem si consistatis edomitum, ineptum judicaverim tanquam ignaros rei verbis acere. Querat hoc aut novus ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vos oportet audire. Quid autem aliud vos quam bellare consuevit? Aut quid ferti suavius quam vindictam manu querere? Magnum munus a natura, a munitione satiare. Aggrediamur ergo hostem alacres: audaciores sunt semper qui inferunt bellum. Adunatas despicite dissimiles gentes. Iudicium pavoris est societate defecidi. En ante impetum terroribus jam feruntur, excelsa querant, tumulos capiunt, et sera penituntine in campis munitiones efflagitant. Nota nobis sunt quam sint levia Romanorum arma; primo etiam non dico vulnere, sed ipso pulvere gravamur. Dum inordinate coeunt, et acies testudinemque connectunt, vos confugite præstantibus animis, ut soleatis, despicienteque eorum acies, Alanos invadite, in Vesegothas ineumbite. Inde nobis est citam victoriam querere, unde se contraet bellum. Abscis a [forte abscessis] autem nervis mox membra relabuntur, nec potest stare corpus cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitas intumescat. Nunc consilia, Hunni, nunc arma deprecante; aut vulnerans quis adversarii mortem deposcat, aut illesus hostium emde satietur. Victuros nulla tela convenient, mortuos et in otio lata præcipitant. Postremo cur fortis in Hunnos vel gentium victores assereat, nisi ad certaminis hujus gaudia preparasset? Quis denique Macedarum iter aperiret majoribus

A nostris tot sæculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor eventu, hic campus est quem nobis tot prospera promiserant. Primus in hostes tela conjiciam. Si quis potuerit Attila pugnante otium ferre, sepultus est. His verbis accensi, in pugnam cuncti præcipitantur.

CAPUT XL.

Successus prælii commissi inter Romanos et Vesegothas adversus Hunnos. Theoderici regis mors. Attila se plaustris vallat.

Et quamvis haberent res ipsæ formidinem, præsentia tamen regis enuctionem hærentibus auferebat. Manu (forte legendum Manus) manibus congregiantur; bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla usquam narrat antiquitas: ubi talia gesta referuntur, ut nihil esset quod in vita sua conspiciere potuisset egregius qui hujus miraculi privaretur aspectu. Nam si senioribus credere fas est, rivulus memorati campi humili ripa prolapsus, peremptorum vulneribus sanguine multo proventus, non auctus imbribus, ut solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coegit in aridam sitim vulnus inflictum, fluentia mixta clade traxerant: ita constricti sorte miserabili sordabant, potantes sanguinem quem ludere sauciati. Illic Theodericus rex, dum adhortans discurreret exercitum, equo depulsus, pedibusque suorum conculcatus, vitam matura senectute conclusit. Alii vero dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanum sequebantur regimen. Hoc fuit quod Attilæ præsago aruspices prius dixerant, quanquam ille de Actio suspicaretur. Tunc Vesegothæ dividentes se ab Alanis, invadunt Hunnorum catervas, et pene Attilam trucidassent, nisi prius providus fugisset, et se suosque illico intra septa castrorum, quæ plaustris vallata habebat, reclusisset. Quamvis fragile monumentum, tamen quæsierunt subsidium vitæ, quibus paulo ante nullus poterat muralis agger obsistere. Thorismund autem regis Theoderici filius, qui cum Actio collem antecipans, hostes de superiori loco proturbaverat, credens se ad agmina propria perventure, nocte caeca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnere equo dejecit, suorumque providentia liberatus, a præliandi intentione desit. Aetius vero similiter noctis confusione divisus, eam inter hostes medios vagaretur, trepidus ne quid incidisset adversi Gothi, inquirens, tandemque ad socia castra perveniens, reliquum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, cum cadaveribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere, suam arbitratur esse victoriam, scientesque Attilam non nisi magna clade confusam, bello contagisse. Cum tamen nil ageret vel prostratus abjectum, sed strepens armis tubis carebat, ineussionemque minabatur: velut leo venabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audeat insurgere, nec desinit fremitibus vicina terrere: sic bellicosissimus rex victores suos turbabat inclusus. Conveniant itaque Gothi Romanique, et quid agerent de superato Attila deliberant. Placet cum obsidione fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipsius sagittarum intra septa castrorum locatis, crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis in rebus prædictum regem adhuc et in supremo magnanimum, equis sellis construxisse pyram, seseque, si adversarii irrumperent, flammis impicere voluisse, ne aut aliquis ejus vulnere latureretur, aut in potestatem tantorum hostium gentium dominus perveniret.

CAPUT XLI.

Thorismund Theoderico regi patri suo exsequias parat.

* Forte legendum, aut in potestatem hostium, tantarum gentium dominus, etc.

et consilio Actii patricii, qui Hunnis funditus interemptis, male a Gothis metuebat, imperio Romano se recipit, et patri succedit. Fran i et Gepidæ mutua clade se atterunt. Numerus casorum in prælio inter Romanos et Attilam.

Verum inter has obsidionum moras Vesegothæ regem, filii patrem, requirunt, admirantes ejus absentiam, dum felicitas fuerit subsecuta. Cumque diutius exploratum, ut viris fortibus mos est, inter densissima cadavera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia luneri reddidisse culturam. Fundebantur lacrymæ, sed quæ viris fortibus impendi solent; nostra mors erat, sed Hunno teste gloriosa, unde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando tanti regis efferre cadaver cum suis insignibus inspiciebant. At Gothi Theoderico adhuc justa solventes, armis insonantibus regiam deferunt majestatem **416**, fortissimusque Thorisetund bene gloriosus, ad manes charissimi patris, ut decebat filium, exsequias est prosecutus. Quod postquam peractum est, orbitalis dolore commotus, et virtutis impetu, qui valebat, dum inter reliquias Hunnorum mortem patris vindicare contendit, Actium patricium, ac si senioreni prudentiaque maturam, de hac parte consultit quid sibi esset in tempore faciendum. Ille vero metuens ne, Hunnis funditus interemptis, a Gothis Romanorum premeretur imperium, præbet hac suasionem consilium, ut ad sedes proprias remearet, regnumque quod pater reliquerat arripere: ne germani ejus, opibus sumptis paternis, Vesegotharum regnum pervaderent, graviterque dehinc cum suis, et quod pejus est, miserabiliter pugnaret. Quo responso non ambigue, ut datum est, sed pro sua potius utilitate suscepto, relictis Hunnis, rediit ad Gathas. Sic humana fragilitas, dum suspicionibus occurrit, magna rerum agendarum occasione interceptitur. In hoc enim famosissimo et fortissimarum gentium bello ab utrisque partibus **162** [Al., 1465] millia cæsa referuntur, exceptis 90 millibus Gepidarum et Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis conciliere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugeantibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de mordinatis [Al., inopinatis] colligi solet, et inimicorum magis æstimans dolum, diutius se intra castra continuit. Sed ubi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præsumuntur, atque potentis regis animus in antiqua fata revertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis satum Catalaunicis, ubi et pugnaverant, regia majestate subvictus, Tolosam ingreditur. Ince licet fratrum et fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua iustitia moderatus est, ut nullius reperiret de regni successione certamen.

CAPUT XLII.

Attila de Vesegotharum recessu a Romanis certior factus, ad oppressionem Romanorum omnibus viribus se confert. Aquileiam, Mediolanum, Ticinum vastat. Leo papa ad eum accedit, et pacem Italiæ certis conditionibus impetrat. Attila ad suas sedes ultra Danubium remat.

Attila vero nacta occasione de recessu Vesegotharum, et quod sepe optaverat, cernens hostium solutionem per partes, mox jam securus ad oppressionem Romanorum movit procinctum, primaque aggressionem Aquileiensem obsedit civitatem, quæ est metropolis Venetiæ, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cujus ab oriente muros Natisa amnis fluens, a monte Picis elambit; ibique cum diu multoque tempore obsidens nihil penitus prævaleret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus, exercitu jam murmurante et discedere cupiente, Attila deambulans circa muros,

A dum utrum solveret castra, an adhuc moraretur delibere, animadvertit candidas aves, id est ciconias, quæ in fastigio domorum nidificant, de civitate letus suos trahere, atque contra morem per rura forinsecus comportare. Et ut hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, persensit [Niv., præsensit], ad suos inquit: « Respicite aves futurarum rerum providas perituram relinquere civitatem, casurasque arces periculo imminente deserere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum; rebus præcisi consuetudinem mutat ventura formido. » Quid plura? Animus suorum rursus ad oppugnandum Aquileiam inflammatur. Qui, machinis constructis, omnibusque tormentorum generibus adhibitis, nec mora invadunt civitatem, spoliunt, dividunt, vastantque crudeliter, ita ut vix ejus vestigia, ut appareant, reliquerint. Exhinc jam audaciores, et necdum Romanorum sanguine satiasi, per reliquas Venetum civitates Hunni bacchabantur. Mediolanum quoque Liguræ metropolim, et quondam regiam urbem sorte dejiciunt, viciniorum loca sævientes allidunt, demolunturque pene totam Italiam. Cumque ad Romam animus fuisset ejus attentus accedere, sui eum, ut Priscus refert historicus, remove, non Urbi, cui inimici erant, consulentes; sed Alarici quondam Vesegotharum regis officientes exemplam, veriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non supervixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum ejus animus ancipiti negotio interire et non ire fluctuaret, secumque deliberans tardaret, placita ei legatio a Roma advenit. Nam Leo papa per se ad eum accedit in Acroventu Mamboleio [Al., in agro Venetum Ambaleio], ubi Mincius amnis commœtantium frequentatione transitur. Qui mox depositis exercitus furore, et rediens qua venerat, id est ultra Danubium, promissa pace discessit; illud præ omnibus denuntians, atque intermundo discernens, graviora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidie Augustæ, cum portione sibi regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim quia hæc Honoria, dum propter aulæ decus ac castitatem teneretur notu fratris inclusa, clandestino eunuchis misso, Attilam invitasset, et contra fratris potentiam ejus patrocinio uteretur; prorsus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico compararet.

CAPUT XLIII.

Attila in Alanos trans Ligerim considerentes movet. A Thorismundo rege Vesegotharum conserto prælio in suas sedes fugere compellitur. Thorismundi cædes.

Reversus itaque Attila in sedes suas, et quasi otii panitens, graviterque ferens a bello cessare, ad Orientis principem Marcianum legatos dirigit, provinciarum testans vastationem, quod sibi promissa a Theodosio quondam imperatore minime persolveret, et inhumanior subito suis hostibus apparet.

D Hec tamen agens, ut erat vergens et callidus, alibi animatus, alibi arma sua commovit, et quod restabat indignationi, faciem in Vesegothas retorsit. Sed non eum quem de Romanis reportavit eventum: nam per dissimiles anterioribus vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris considerentem statuit suæ redigere ditioni; quatenus mutata per ipsos belli facie **417** terribilior emineret. Igitur ab Dacia et Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila, in Alanos movit procinctum. Sed Thorismund rex Vesegotharum fraudem Attilæ non impari subtilitate persentiens, ad Alanos tota subtilitate [Niv., velocitate] prius advenit; ibique supervenientis jam Attilæ motibus præparatus occurrit, consertoque prælio, pene simili eum tenore ut prius in campis Catalaunicis, a spe removit victoria; fugatumque a partibus suis sine triumpho remittens, in sedes proprias fugere compulit. Sic Attila famosus, et mul-

larum victoriarum dominans, dum querit famam perditoris abjicere, et quod prius a Vesegothis pertulerat abolere, geminatum sustinuit, iugiorisque recessit. Thorismund vero, repulsis ab Alanis fluminum catervis, sine aliqua suorum lesione Tolosam migravit, suorumque quiete pace composita, tertio anno regni sui negotians, dum sanguinem tollit de vela, ab Ascalerno [at., Asebhano] cliente inimicos mutante, armis subtractis, peremptus est. Una tamen manu quam liberam habebat, scabellum tenens, sanguinis sui existit ictor, aliquantos insidiantes sibi extinguens.

CAPUT XLIV.

Theodericus Thorismundi frater rex Vesegotharum Riciarium Suavorum regem, qui Hispaniam invaserat, bello superat. Athilphum clientem Suevis præficit. Is tyrannidem affectans capite plectitur. Suevi permissu Theoderici Remismundum sibi regem eligunt. Theoderici regis mors.

Post cujus decessum, Theodericus germanus ejus Vesegotharum in regno succedens, mox Riciarium Saevorum regem cognatum suum reperit inimicum. Ille item Riciarius affinitatem Theoderici præsumens, universam pene Hispaniam sibi credidit occupandam, judicans opportunum tempus subreptionis incomposita initia tentare regnantis. Quibus ante Gallicia et Lusitania sedes fuere, quæ in dextro latere Hispaniæ per ripam Oceani porrigitur, habentes ab oriente Austrogoniam, ab occidente in promontorio sacrum Scipionis Romani duris monumentum, a septentrione Oceanum, a meridie Lusitaniam et fluvium Tagum, qui arenis suis permiscens auri metalla, trahit cum limi vilitate divitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Saevorum, nititur totam Hispaniam occupare. Cui Theodericus cognatus suus, ut erat moderatus, legatos mittens, pacifice dixit, ut non solum recederet a finibus alienis, verum etiam nec tentare præsumeret, odium sibi tali ambitione acquirens. Ille vero animo prætumido ait: Si hic murmuras, et me venire causaris: Tolosam, ubi tu sedes, veniam; ibi si valos, resiste. His auditis, ægre tulit Theodericus, compacatusque cum cæteris gentibus, arma movit in Suevos, Burgundionum quoque Gndiacum, et Ilipericum reges auxiliares habens, sibi que devotos. Ventum est ad certamen juxta flumen Urbium, quod inter Astoricam Iiberianque prætermeat; consertoque prælio, Theodericus cum Vesegothis, qui ex justo parte pugnabat, victor efficitur, Suevorum gentes pene cunctas usque ad interneccionem prosternens. Quorum rex Riciarius relicta infecta victoria, hostem fugiens, in navim conscendit, adversaque procella Tyrrhæni ostii repereusus, Vesegotharum est manibus redditus, miserabilem non differens mortem, cum elementa mutaverit. Theodericus vero victor existens, subactis pepercit, nec ultra certamina sarrire permisit, præpone s Suevis, quos subjecerat, clientem Athilphum. Qui in brevis animum ad pravationem ex Suevorum suasionibus commutans, neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione superbiens, credensque se ea virtute provinciam obtinere qua dudum cum domino suo eam subjecisset. Is siquidem erat Warnorum stirpe genitus, longe a Gothici sanguinis nobilitate sejunctus; ideo nec libertati studens, nec patrono fidem servans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum, qui cum de regno pervaso dejicerent destinavit. Qui venientes, sine mora in primo eam certamine superantes, congruam factorum ejus ab eo exegerunt actionem. Captus navique, et suorum solatio destitutus, capite plectitur; sensitque tandem iratam, qui propitiur dominum crediderat contemnendum. Tunc suevi rectoris sui latentem contuentes, locorum sacerdotes ad Theodericum supplices direxerunt. Quos ille pontificali reverentia suscipiens, non solum impunitatem Suevorum induisit, sed et ut sibi de suo genere principem consti-

tuereat flexus pietate concessit. Quod et factum est, et Remismundum sibi Suevi regulum ordinaverunt. Illis peractis, pacemque cunctis munitis, terdecimo regni sui anno Theodericus occubuit.

CAPUT XLV.

Euricus Vesegotharum rex Theoderico succedit, Romanis imperatoribus aliis super alios cæsis. Gizericus Wandalorum rex Italiam invadit, Romam vastat. Euricus Gallias invadit, Britones Romanorum auxiliares profligat, Arvernæ Galliarum civitatem occupat.

Cui frater Euricus percupida festinatione succedens, sæva suspicione pulsatus est. Nam dum hæc circa Vesegotharum gentem et alia nonnulla geruntur, Valentinianus imperator dolo Maximi occisus est, et ipse Maximus tyrannico more regnum invasit. Quod audiens Gizericus rex Wandalorum, ab Africa armata classe in Italiam venit, Romamque ingressus, cuncta devastat. Maximus vero fugiens, a quodam Urso milite Romano interemptus est. Post quem jussu Marciani imperatoris Orientalis, Majorianus Occidentale suscepit imperium gubernandum. Sed et ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, movisset procinctum, Dertonæ juxta fluvium Ira cognomento occiditur. Cujus locum Severus invasit, qui tertio anno imperii sui Romæ obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in orientali regno Marciano successerat, Anthemium patricium suum ordinans, Romæ principem ordinavit. Qui veniens illico Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium, et pene tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui multitudinem Alanorum et regem eorum Beurgum in primo statim certamine superatos, interneccioni prostravit. Euricus ergo Vesegotharum rex crebram mutationem Romanorum principum cernens, Gallias suo jure nisus est occupare. Quod comperiens Anthemius imperator, protinus solatia Britonum postulavit. Quorum rex Riethimus cum duodecim millibus veniens, in Biturigas [at., Veturigas] civitatem Oceano e navibus egressus, susceptus est. Ad quos rex Vesegotharum Euricus innumerum ductans exercitum advenit, diuque pugnans, Riethimum Britonum regem, antequam Romam in ejus societate conjungerentur, superavit. Qui ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentem vicinam, Romanis in eo tempore fœderatam, advenit. Euricus vero rex Vesegotharum Arvernæ Galliarum civitatem occupavit, Anthemio principe jam defuncto; qui cum Ricimere genero suo intestino bello sæviens, Romaniam intrasset, ipseque a genero peremptus, regnum reliquit Olibrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar primus patriciorum et Gothorum genere clarus, cum Ardabure et Patriciolo filiis, illo quidem olim patricio, hoc autem Cæsare, generoque Leonis principis appellato, spatium ensibus in palatio vulneratus interfuit. Et 418 necdum Olibrio 8 mense in regnum ingresso obeunte, Glycerius apud Ravennam plus præsumptione quam electione Cæsar effectus est. Quem anno vix expleto, Nepos Marcelini quondam patricii sororis filius, a regno dejiciens, in portu Romano episcopum ordinavit. Tantas varietates mutationesque Euricus cernens, ut diximus superius, Arvernæ occupat civitatem, ubi tunc Romanorum dux præerat Decius nobilissimus senator, et dudum Aviti imperatoris, qui ad paucos dies regnum invaserat, filius. Nam hic ante Olibrium paucos dies tenens imperium, ultro recessit Placentiam, ibique episcopus est ordinatus. Hujus ergo filius Decius diu certans cum Vesegothis, nec valens antestare, relicta patria maximeque urbe Arvernæ hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens Nepos imperator, præcepit Decio, relicta Gallia, ad se venire, in locum ejus Oreste magistro militum ordinato. Qui Orestes suscepto exercitu, et contra hostes egrediens, a Roma Ravennam pervenit, ibique remoratus, Au-

gustulum filium suum imperatorem efficit. Quo comperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecit privatus regno. ubi jam Glycerius dudum imperator episcopatum Salonitanum habebat, Augustulo vero a patre Oreste in Ravenna imperatore ordinato.

CAPUT XLVI.

Odouacer Turcilingorum rex Italiam invadit et subjugat.

Non multum post Odouacer Turcilingorum rex, habens secum Scyros, Herulos diversarumque gentium auxiliares, Italiam occupavit, et Oreste interfecto, Augustulum filium ejus de regno pulsum, in Lucullano Campanie castello exilii poena damnavit. Sic quoque Hesperium Romane gentis imperium, quod septingentesimo nono Urbis conditæ anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere cepit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum prædecessorumque regni quingentesimo vigesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiamque tenentibus. Interea Odouacer rex gentium omni Italia subjugata, ut terrorem suum Romanis indicaret, mox initio regni sui Brachilam comitem apud Ravennam occidit, regnoque suo confortato, pene per quatuordecim annos u que ad Theoderici præsentiam, de quo in subsequentibus dicturi sumus, obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem unde digressi sumus redeamus.

CAPUT XLVII.

Euricus Vesegotharum rex Arelatum, Massiliam et Burgundiones subiugit. Moritur. Alaricus Eurici filius, nonus Vesegotharum rex.

Euricus rex Vesegotharum Romani regni vacillationem cernens, Arelatum et Massiliam proprie subdidit di Ioni. Gezericus etenim Wandalarum rex suis cum muneribus ad ista committenda illexit, quatenus ipse Leonis vel Zenonis insidias quas contra eum direxerant, præcaveret; egitque ut Orientale imperium Ostrogothæ, Hesperium Vesegothæ vastarent, ut in utraque republica hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato suscipiens animo, totas Hispanias Galliasque sibi jam jure proprio tenens, simul quoque et Burgundiones subegit, Arelatoque degens, decimo nono anno regni sui vita privatus est. Huic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustulo superius diximus, et in Alaricis provenisse cognoscitur, in eis sæpe regna deficiunt a quorum nominibus inchoant. Quo interim nos prætermissis, sicut promisimus, omnem Gothorum texamus originem. Et quia dum utraque gentes tam Ostrogothæ quam etiam Vesegothæ in uno essent, ut valui, majorum sequens dicta revolvam, divisosque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum suum præsentibus: necesse nobis est iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, et Ostrogotharum genealogiam actusque pari tenore exponere.

CAPUT XLVIII.

Ostrogotharum regum ab Ermanarici regis decessione genealogia, usque ad Walamirum Thorismundi filium, et Attilæ mortem.

Ostrogothæ Ermanarici regis sui decessione a Vesegothis divisi. Hunnorum subditi ditioni, in eadem patria remorati sunt, Winithario tamen Anulo principatus sui insignia retinente. Qui avi Aloulli virtutem imitatus, quamvis Ermanarici felicitate inferior, tamen moleste ferens Hunnorum imperio subjacere, paululum se subtrahere ab illis, suamque dum nititur ostentare virtutem, in Antaram fines movit procinetum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatur; deinde fortiter egit, regemque eorum Box nomine cum filiis suis, et 70 primatibus in exemplo terroris cræci affixit, ut delititius metum

A cadavera pendentium geminarent. Sed cum tali libertate vix anni spatio imperasset, non est passus Balamber [supra Balamir] rex Hunnorum, sed ascite ad se Sigismundo [al., accersit] ad se Gesismundo] Hunimundi Magni filio, qui juramenti sui et fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum imperio subjacebat, renovatoque cum eo foedere, super Winitharium duxit exercitum; diuque certantibus, primo et secundo certamine Winitharius vincit. Nec valet aliquis commemorare quantam stragem de Hunnorum Winitharius fecit exercitu. Tertio vero prælio subreptionis auxilio ad fluvium nomine Frac, dum uterque ad se venissent, Balamber sagitta missa caput Winitharii saucians, interemit; neptemque ejus Waladamarcam [al., Vallamaricam] sibi in conjugio copulans, jam omnem in pace Gothorum populum subactum possedit: ita tamen ut genti Gothorum semper unus proprius regulus, quamvis Hunnorum consilio, impræret. Et mox defuncto Winithario, rexit eos Hunimundus filius quondam regis potentissimi Ermanarici, acer in bello, totiusque corporis pulchritudine pollens: qui post hæc contra Suevorum gentem feliciter dimicavit. Eoque defuncto, successit Thorismund filius ejus, flore juventutis ornatus, qui secundo principatus sui anno contra Gepidas movit exercitum; magnaque de illis potius victoria, casu equi dicitur interemptus. Quo defuncto, sic eam luxere Ostrogothæ, ut 40 [Niv., 60] per annos in ejus loco rex alius non succederet; quatenus et illius memoriam semper haberent in ore, et tempus accederet quo Walamir ambitum [al., habitum] repararet virilem, qui erat ex consobrinis ejus genitus Wandalarum; quia 419 filius ejus, ut superius diximus, Berismund, jam contempta Ostrogotharum gente propter Hunnorum dominium, ad partes Hesperias Vesegotharum fuisset gentem secutus, de quo et ortus est Vedericus. Vederico quoque filius natus est Eutharicus, qui junctus Amalsuenta filia Theoderici, item Amalorum stirpem jam divisam conjunxit, et genuit Athalaricum et Mathesuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus est, Mathesuenta Constantinopolim illata, de secundo viro, id est Germano fratre Justini imperatoris genuit posthumum filium, quem nominavit Germanum. Sed nobis, ut ordo quem cubinus decurrat, ad Wandalarum sobolem, qua trino flore pullulabat, redeundum est. Hic etenim Wandalarum fratruelis Ermanarici, et supra scripti Thorismundi consobrinus, tribus editis liberis, in gente Amala gloriosus est, id est Walamir, Theodemir, Widemir. Ex quibus per successionem parentum Walamir in regnum condescendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Eratque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Walamir militabat imperio. Walamir vero pro altero jubet ornando, Widemir servire pro fratribus astinabat. Sic eis multa affectione se tuentibus, nulli penitus deerat regnum, quod utriusque in sua pace tenebant. Ita tamen, ut sæpe dictum est, impendebant, in ipsi Attilæ Hunnorum regis imperio deservirent. Quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen; sed necessitas domini etiam si parricidium jubet, iurandum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio divelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune, et Romanis mors Attilæ provenerit, quæ tam utilis [forte vilis] fuit, ut vits mirabilis.

CAPUT XLIX.

De Attilæ Hunnorum regis morte ex nimia ebrietate, et de magnificis exsequiis ei præstitis.

Attila, ut Priscus historicus refert, extinctionis suæ tempore puellam Illico nomine, decoram valde, sibi in matrimonium post innumerabiles uxores, ut mos erat gentis illius, socians, ejusque in nuptiis magna hilaritate resolutus, vino somnoque gravatus, recubans jacebat, redundansque sanguis, qui ei

solite de naribus effluebat, dum consuetis meatibus A impeditur, itinere ferali faucibus illapsus cum extinxit. Ita glorioso per bella regi temulentia pudendum exitum dedit. Sequenti vero luce, cum magna pars diei fuisset exempta, ministri regii triste aliquid suspicientes, post clamores maximos fores effringunt, inveniuntque Attilæ sine vulnere necem sanguinis effusione peractam, puellamque demisso vultu suo velamine lacrymantem. Tunc, ut illius gentis mos est, crinium parte truncata, informes facies cavis turpavere vulneribus, ut præliator eximius non femineis lamentationibus et lacrymis, sed sanguine lugeretur virili. De quo id accessit mirabile, ut Marciano principi Orientis de tam feroci hoste sollicito, in somnis Divinitas assistens, arcum Attilæ in eadem nocte fractum ostenderet, quasi quod gens ipsa eo telo multa præsumat. Hoc Priscus historicus vera se dicit attestazione probare. Nam in tantum magnis imperiis Attila terribilis habitus est, ut ejus mortem in locum muneris superna regnantibus indicarent. Cujus manes quibus modis a sua gente honorati sunt, pauca de multis dicere non omittamus. In mediis siquidem campis, et intra tentoria serica cadavere collocato, spectaculum admirandum et solemniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco quo erat positus, in modum circensium cum sibus ambientes, facta ejus cantu funereo tali ordine referebant. Præcipuus Hunnorum rex Attila, patre genitus Mundzueco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica et Germanica regna possedit, nec non utraque Romanæ urbis imperia captis civitatibus terruit, et ne præda aliqua subderent [*lege prædæ reliqua subderet*], placatus precibus, annum vectigal accepit. Cumque hæc omnia proventu felicitatis egerit, non vulnere hostium, non fraude suorum, sed gente incolumi inter gaudia lætus, sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitum, quem nullus æstimat vindicandum? Postquam talibus lamentis est defletus, stravam^a super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant, et contraria invicem sibi copulantes, luctum funereum mixto gaudio explicabant, noctuque secreto cadaver est terra reconditum. Cujus ferula [*al., coopercula*] primum auro, secundo argento, tertio ferri rigore communiunt, significantes tali argumento potentissimo regi omnia convenisse: ferrum quo gentes edomuit; aurum et argentum, quod ornatum republicæ utriusque accepit. Adhuc arma hostium cædibus acquisita, phaleras vario genumarum fulgore pretiosas, et diversi generis insignia, quibus coitur anticam decus. Et ut tot et tantis divitiis humana curiositas arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidarunt, emersitque momentanea mors sepelientibus cum sepulto.

CAPUT L.

Attila mortuo contentio inter innumeros ejus filios, de successione orta. Ardaricus Gepidarum rex Ellac Attilæ filium in prælio interfecit, reliquos filios ad Ponticum usque mare fugat. Marcianus imp. variis Gothis et Gepidis diversas sedes concedit.

Talibus peractis, ut solent animi juvenum ambitu potentia concitari, inter successores Attilæ de regno orta contentio est; et dum inconsulte imperare cupiunt cuncti, omnes simul 420 imperium perdere. Sic frequenter regna gravat plus copia quam

^a *Strava* Gothicum vocabulum quid significet, non immerito dubitetur. Commentator Statii, in locum illum Thebaid. 2: *Hostiles super ipse it*, ita enim legendum, non ut, *victor acervos*: *Acervos*, inquit, exuviarum moles. Exuviae enim hostium regibus extruebantur mortuis sepultura. Quem ritum sepulturae hodie quoque barbari servare dicuntur, quem *stravam* dicunt sua lingua. Ego vero *stravam* vocabulum mere Gothicum *straffam* ab illis dictam

inopia successorum. Nam filii Attilæ, quorum per licentiam libidinis pene populus fuit, gentes sibi dividi æqua sorte posebant, ut ad instar familiae bellicosi regis cum populis mitterentur in sortem. Quod dum Gepidarum rex comperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus velut vilissimorum mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primus insurgit, illarumque serviendi pudorem secuta felicitate detersit; nec solum suam gentem, sed et cæteras, quæ pariter premebantur, sua discessione absolvit: quia facile omnes appetunt quæ pro conctorum utilitate tentantur. In mutuum igitur armantur exitum, bellumque committitur in Pannonia, juxta flumen cui nomen est Netad [*al., Nedæ*]. Illic concursus factus est gentium variarum quas Attila in sua tenuerat ditio. Dividuntur regna cum populis, fiuntque ex uno corpore membra diversa; nec quæ unius passioni compaterentur, sed quæ exciso capite invicem insanirent; quæ nunquam contra se pares invenerant, nisi ipsi mutuis se vulneribus sauciantes, seipsas discerperent fortissimæ nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, ubi cernere erat cunctis [*al., contis*], pugnantem Gothum ense furentem, Gepidam in vulnere suorum cuncta tela [*al., sui regum tela*] frangentem, Suevum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum gravi, Herulum levi armatura aciem instruere. Post multos ergo gravesque conflictus favit Gepidis inopinata victoria: nam triginta fere millia tam Hunnorum quam aliarum gentium quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius conspiratorumque peremit. In quo prælio filius Attilæ major natu, nomine Ellac, occiditur; quem tantum pater super cæteros amasse perhibebatur, ut eum cunctis diversisque filiis suis in regno præferret, sed non fuit voto patris fortuna consentiens; nam post multas hostium cædes sic viriliter eum constat peremptum, ut tam gloriosum superstes pater optasset interitum. Reliqui vero germani ejus eo occiso fugantur juxta littus Pontici maris, ubi prius Gothos sedisse descripsimus. Cessere itaque Hunni, quibus cedere putabatur universitas. Adeo dissidium pernicioza res est, ut divisi corruerint, qui adunati viribus territabant. Hæc causa Ardarici regis Gepidarum felix adfuit diversis nationibus qui Hunnorum regimini nunti fabulabantur, eorumque diu inestissimos annos ad hilaritatem libertatis votivæ erexit: venientesque multi per legatos, suos ad solum Romanorum, et a principe tunc Marciano gratissime suscepti, distributas sedes quas incolerent accepere. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vindicantes, totius Dacæ fines velut victores potiti, nihil aliud a Romano imperio, nisi pacem et annua solemnia, ut strenui viri, amica pactione postulavere. Quod et libens tunc annuit imperator, et usque nunc consuetum donum est. Nam gens ipsa a Romano suscipit principem. Gothi vero cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorumque populum suas antiquas sede occupare, maluerunt a Romano regno terras petere, quam cum discrimine suo invadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planitie habet ab oriente Mæsiam superiorem, a meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, a septentrione Danubium. Ornata patria civitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Vindomina. Sarmatæ vero, quos Sarmatas, diximus, et Cemandri, et quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluere. Ex

fuisse contenderim; quod vocabulum supplicium et poenam significat, ut et hodie apud Germanos et Belgas, a verbo *straffen*, quod punire, sive poenam ab aliquo exigere significat. Verisimile itaque est, Hunnos Attilæ non hostilium tantum exuviarum acervis ad tumulum congestis, sed captorum cæde parentasse. Judicent docti an conjectura mea sit *εὐστοχος*.
B. VULGAN.

quo genere fuit Blivilas dux Pentapolitanus, ejusque germanus Froilas et nostri temporis Bessa patricius. Sciri vero et Satagarii et ceteri Alanorum cum duce suo nomine Candax Scythiam minorem inferioremque Mœsiam acceperunt. Cujus Candacis Alanovamuthis patris mei genitor Peria, id est meus avus, notarius quousque Candax ipse viveret fuit; ejusque germanus filius Gunthigis, qui et Basa dicebatur, magister militum, filius Andagis, filii Andatæ, de prosapia Amalorum descendens. Ego item, quamvis Agrammatus, Jornandes, ante conversionem meam notarius fui. Rugi vero aliaque nationes nonnullæ Biozimetas, Scandiopolim [al. Brisim et Archiadiopolim], ut incolerent, petivere. Hernac quoque junior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. Emedzar et Uzindur [al. Emedzar, Eumezur et Uzindur] consanguinei ejus in Dacia Ripensi. Uto et Iscalmus [al. Histo Alivoque], qui ea potiti sunt, multique Hunnorum passim prouentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc usque Sacromontisi et Fosatisii dicuntur.

CAPUT LI.

De Gothorum qui Minores dicuntur sedibus, et de Vulpila ipsorum pontifice, qui eos litteris instituit.

Erant siquidem et alii Gothi, qui dicuntur Minores, populus immensus, cum suo pontifice, ipsoque primate Vulpila, qui eis dicitur et litteris instituisse, hodieque sunt in Mœsia regione incolentes Encopolitanam [al. Necopolitanam]. Ad pedes enim [al. Hæmi] montis gens multa sedit pauper et imbellis, nihil abundans, nisi armento diversi generis pecorum, et pascuis, silvaque lignorum, parum habens tritici, cæterarum specierum est terra secunda. Vineas vero nec si sunt alibi, certi eorum cognoscunt, ex vicinis locis sibi vinum negotiantes, nam lacte aluntur.

CAPUT LII.

De Ostrogotharum variis post Attilæ mortem sedibus in Pannonia, atque Attilæ filios irruentes propulsarint in Scythiam; deque Ostrogotharum cum Romanis amicitia, obside pacis Constantinopolim misse Theoderico Theodemiri filio.

Plerique ergo, ut ad gentem unde agitur revertamur, id est Ostrogotharum, qui in Pannonia sub rege Walemir ejusque germanis Theodemir et Widemir morabantur, quamvis divisa loca, consilia tamen habuere unita. Nam Walemir inter Scarniungam et Aquam Nigram fluvios, Theodemir juxta lacum Pelsodis, Widemir inter utrosque manebat. Contigit ergo ut Attilæ filii contra Gothos, quasi desertores dominationis suæ, velut fugacia mancipia requirentes venirent ignarisque aliis fratribus super Walemir solum irruerent. Quos tamen ille, quamvis cum paucis, excepit; diuque fatigatos ita prostravit, ut vix pars aliqua hostium remaneret, quæ in 421 fugam versa eas partes Scythiæ peteret quas Danubii [al. Danabri] amnis fluentia prætermeant, quæ lingua sua Hunnivar^a appellant. Eoque tempore cum ad fratrem Theodemirem gaudii nuntium direxisset, eo mox die nuntius veniens feliciter in domo Theodemiris reperit gaudium. Ipso siquidem die Theodericus ejus filius, quamvis de Ereliæ concubina, bonæ tamen spei puerulus natus erat. Post tempus ergo non multum rex Walemir ejusque germani Theodemir et Widemir, consueta dum traderent dona a principe Marciano, quæ ad instar strenuæ gentis acceperunt, ut pacis federa custodirent, missa legatione ad imperatorem, vident Theodericum Triarii [al. Triani] filium, et hunc genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorumque amicitia junctum, et annua solemnia consequentem, et se tantam despici. Illico furore commoti arma arripiunt, et hylricum pene totum

A discurrunt in prædam devastant. Sed statim imperator animo mutato ad pristinam recurrit amicitiam, missaque legatione, tam præterita cum instantibus manera tribuit, quam etiam de futuro sine aliqua controversia tribuere committit; paci que obsidem ab eis, quem supra retulimus, Theodericum infantulum Theodemiris accepit. Qui jam annorum septem incrementa conscendens, octavum intraverat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Walemir exstitit supplicator, tantum ut pax firma inter Romanos Gothosque maneret. Datus igitur Theodericus obses a Gothis, ducitur ad urbem Constantinopolitanam Leoni principi; et quia puerulus elegans erat, meruit gratiam imperialem habere.

CAPUT LIII.

Ostrogothæ post Attilæ mortem in Satagas movent. Hunnos, duce Dinzione Attilæ filio, obsistentes propulsant. Varii Ostrogotharum cum Sævis et Sciris prælia. Walemiri mors. Sciri ad internecionem delati.

B Postquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta est, videntes Gothi non sibi sufficere ea quæ ab imperatore acciperent solatia, simulque cupientes ostentare virtutem, cœperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primo contra Satagas, qui interiores Pannoniam possidebant, arma moventes. Quod ubi rex Hunnorum Dinzio [Al., Dinczic], filius Attilæ, cognovisset, collectis secum qui adhuc videbantur, quamvis pauci, ejus tamen sub imperio remansisse, Ulzingures, Angisciros, Bittugores, Bardores, veniens ad Bassianam Pannoniæ civitatem, eamque circumvallans, fines ejus cœpit prædari. Quo comperto Gothi, ubi erant, expeditionemque solventes quam contra Satagas collegerant, in Hunnos convertunt; et sic eos suis a finibus inglorios pepulerunt, ut jam ex illo tempore qui remanserant Hunni, et usque hactenus, Gothorum arma formident. Quiescente vero tandem Hunnorum gente a Gothis, Hunimundus Sævorum dux, dum ad prædandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis errantia depredavit: quia Dalmatiis Sævia vicina erat, nec a Pannoniis multum distabat, præsertim ubi tunc Gothi residebant. Quid plurimum? Hunimundo eum Sævis vastatis Dalmatiis ad sua revertente, Theodemir germanus Walemiris regis Gothorum, non tantum jacturam armentorum dolens, quantum metuens ne Sævi, si impune hoc lucrarentur, ad majorem licentiam prosilirent, sic vigilavit in eorum transitu, ut intempesta nocte dormientes invaderet ad lacum Pelsodis, consertaque inopinato prælio, ita eos oppressit, ut etiam ipso rege Hunimundo cæpto, omnem exercitum ejus, qui gladium evasissent, Gothorum subderet servituti. Et dum multum esset amator misericordiæ, facta ultione, veniam condonavit, reconciliatusque cum Sævis, eundem quem ceperat adoptans sibi filium, remisit cum suis in Sueviam. Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptum dolorem parturians, Scirorum gentem incitavit, qui tunc supra Danubium considebant, et cum Gothis pacifice morabantur; quatenus scissi ab eorum fœdere, secumque juncti, in arma prosilirent, gentemque Gothorum invaderent. Tunc Gothi nihil mali sperantibus, præsertim de utrisque amicis vicinis confisis, bellum insurgit ex improviso, coactique necessitate ad arma confugiunt; subitoque certamine arcepto, se suamque injuriam ulciscuntur. In eo siquidem prælio rex eorum Walemir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit, sessoremque suum dejecit; qui mox in armis lanceis confossus, interemptus est. Gothi vero tam regis sui mortem quam suam injuriam a rebellionibus exigentes, ita sunt præliati, ut pene de gente Scirorum, nisi qui nomen ipsum ferrent, et hic cum dedecore non remansissent, sic omnes exstinxerunt.

^a Hunnivar, id est Trajectum Hunnorum. B. VULCAN.

CAPUT LIV.

Suevorum reges Hunimundus et Alaricus cum Sarmatis et Sciris, Gepidis et Rugis in Ostrogothas, moventes, maxima clade afficiuntur.

Quorum eximium Suevorum reges Hunimundus et Alaricus veniti, in Gothos arma moverunt, freti auxilio Sarmatarum, qui cum Beuga et Babai regibus suis auxiliis eorum decessissent, ipsasque Scironum reliquias, quasi ad ultionem suam acrias pugnatas accessentes cum Edica et Vullo [al., Hunno] eorum primatibus, habuerunt simul secum tam Gepidas quam ex gente Rugorum non parva solatia; cæterisque hinc inde collectis, ingentem multitudinem agites, ad amnem Rolliam in Pannoniis castrametunt. Gothi tunc Valemire defuncto, ad fratrem eius Theodemir confugerunt. Qui quamvis dudum eum fratribus regnans, tamen auctoris potestatis insignia sumens, Widemire fratre juniore accito, et cum ipso curas belli partitus, coactus ad arma prostravit; consertoque prælio, superior pars invenitur Gothorum, adeo ut campus inimicorum corruentium cruore madefactus, ut Rubrum pelagus apparet, æneaque et cadavera in modum colium emulata, campum plus quam 422 decem millibus opplevissent. Quod Gothi cernentes, ineffabili exultatione lætantur, eo quod reus sui Valemiris sanguinem et eum hyrciam cum maxima homicidii strage ulciscerentur. De innumeranda vero varaque multitudine hostium, qui valuerunt evadere, effugati vix ad sua fugerunt pervenerunt.

CAPUT LV.

Theodemirus rex in Suevos movet, eosque vastat, et pene sutiunt. Theodericus Theodemiri filius pene adhuc pater inscio patre Babai Sarmatarum regem adertus, interficit. Singidonam civitatem capit.

Post certum vero tempus instanti hiemali frigore, amneque Danubii solito congeato (nam istiusmodi fluvius ita rigescit, ut in silicis modum vehat exercitum pedestrem, pilastraque et fragulas, vel quidquid vehiculi fuerit, nec cymbaram indigent litere): sic ergo eum gelatum Theodemir Gothorum rex cernens, pedestrem ducit exercitum; emensoque Danubio, Suevis improvisus a tergo apparuit. Nam regio illa Suevorum ab oriente Baiobares habet, ab occidente Francos, a meridie Burgundiones, a septentrione Thuringos. Quibus Suevis tunc juncti Alemanni etiam aderant, ipsique Alpes erectas [forte Brettias] omnino regentes. Unde nonnulla fluenta Danubio influunt, nimio eam sono vergentia. Illic ergo taliter munite loco, Theodemir rex hiemis tempore Gothorum distavit exercitum, et tam Suevorum gentem quam etiam Alemannorum utrasque ad invicem foederatas devicit, vastavit et pene subegit. Inde quoque victor ad proprias sedes, id est Pannonias revertens, Theodericum filium suum, quem Constantiopolim obsidem dederat, a Leone imperatore remissum cum magnis muneribus gratanter excepit. Qui Theodericus jam adolescentiæ annos contingens, expleta pueritia, octavum decimum peragens annum, ascitis satellitibus patris, ex populis amatores sibi, clientesque consociavit, pene sex milia viros; cum quibus inscio patre, emenso Danubio, super Babai Sarmatarum regem discurrit, qui tunc de Camando duce Romanorum victoria potitus, superbiam tumore regnabat, eamque superveniens Theodericus interem, famulamque et censum depradans, ad genitorem suam cum victoria repedavit. Singidonam dehinc rivitatem quam ipsi Sarmate occupassent, invadens, non Romanis reddidit, sed suæ subdidit auctor.

CAPUT LVI.

Ostrogothæ pertaxi pacis, Italiam, Gallias et Illyricum infestant. Theodemirus foedere cum Romanis into moritur.

Miserentibus deinde hinc inde vicinarum gentium

A spoliis, cepit et Gothis victus vestitusque deesse, et hominibus quibus dudum bella alimoniam præstitissent, pax cepit esse contraria; omnesque cum clamore magno ad regem Theodemir accedentes Gothi orant, quacumque parte vellet ductaret exercitum. Qui accito Germano, missaque sorte, hortatus est ut ille in partem Italiae ubi tunc Glycerius regnabat imperator, ipse vero ceu fortior [al. fortiter] ad fortius regnum accederet, orientale quidem; quod et factum est. Et mox Widemir Italiae terras intravit, et extremum fati manus reddens, excessit robus humanis, successorem relinquens regni Widemir filium suum. Quem Glycerius imperator muneribus datis, de Italia ad Gallias transtulit, quæ a diversis circumvicinis gentibus premebantur: asserens vicinos sibi Vesegothas eorum parentes regnare. Quid multa? Widemir acceptis muneribus, simulque inaudatis a Glycerio imperatore, Gallias tendit, seseque cum parentibus jungens Vesegothis, unum corpus efficitur, ut dudum fuerat; et sic Gallias Hispaniasque tenentes suo jure defendunt, ut nullus sibi alius prævaleret. Theodemir autem frater senior cum suis transit Samn [al., Spadam] amnem, Sarmatis militibusque interomans bellum, si aliquis obstaret ei. Quod illi verentes, quiescunt; imo nec prævalent ad tantam multitudinem. Videns Theodemir undique sibi prospera provenire, Naissum primam urbem invadit Illyrici: filique suo Theoderico consociatus astat, et in villam comites per castrum Herculis transmittit Ulpianam. Qui venientes, tam eam quam et opes mox in deditionem accipiunt, nonnullaque loca Illyrici inaccessibilia, sibi tunc primum pervia faciunt. Nam Iteraciam et Larissam civitates Thessaliæ primam præda capta, jure bellico potiuntur. Theodemir vero rex animadvertens tam felicitatem suam quam etiam filii; nec hæc tamen contentus, egrediens Naissitam urbem, paucis ad custodiam derelictis, ipse Thessaliam petit, in qua Clarianus [al., Hillarianus] Patricius a principe directus, cum exercitu morabatur. Qui dum videret vallo muniti Thessaliam, nec se eorum consiliis posse resistere, missa legatione ad Theodemir regem, muneribusque oblatis, ab obsidione eum urbis retorquet. Intoque foedere, Romanus ductor cum Gothus loca eis jam sponte, quæ incolerent, tradidit, id est Ceropellas, Europam, Medianam, Petioam, Bereum, et alia quæ Sion [al. Phium] vocantur. Ubi Gothi cum rege suo armis depositis, composita pace, quiescunt. Nec diu post hæc et rex Theodemir in civitate Cerras fatali ægritudine occupatus, vocatis Gothis, Theodericum filium regni sui designat heredem, et ipso mox rebus humanis excessit.

CAPUT LVII.

Theodericus Os regothurum rex a Zenone imp. Romanum evocatur, ab eo adoptatur, consulatum et equestri statua donatur, Odoacrum in Hesperia magna clade afficit. Insignia regis Romanorum assumit.

D Theodericum vero genti suæ regem audiens ordinatum Imperator Zeno, gratum suscepit, eique evocatorum destinata, ad se in urbem venire præcepit, dignoque suscipiens honore, inter præceres sui palatii collocavit. Et post aliquod tempus ad ampliandum honorem ejus in arma, sibi eum filium adoptavit, de suisque stipendiis triumphum 423 in urbe donavit; factusque est consul ordinarius, quod summum bonum primaque in mundo deus edicitur; nec tantum hoc, sed etiam equestrem statuam ad famam tanti viri ante regium palatii collocavit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis imperio foedere sociatus, dum ipse in urbe bonis omnibus frueretur, gentemque suam in Illyrico, ut diximus, residentem, non omnino idoneam aut refertam audiret, elegit potius solito more gentis suæ labore quarere victum, quam ipse otiose feni regni Romani bona, et gentem suam mediocriter victitare; secumque deliberans, ad principem ait: Quamvis

nihil deest nobis, imperio vestro famulantibus : tantum [forte tamen si], si dignum ducit pietas vestra, desiderium mei cordis libenter exaudiat. Cumque ei, ut solebat, familiariter facultas fuisset loquendi concessa : Hesperia, inquit, plaga, quæ dudum decessorum prædecessorumve vestrorum regimine gubernata est, et Urbs illa caput orbis et domina, quare nunc sub regis Thuringorum et Ragorum tyrannide fluctuat? Dirige cum gente mea, si præcipis, ut hic expensarum pondere careas; et ibi si adjutus a Domino vicero, fama vestra pietatis irradiet. Expedit namque ut ego, qui sum servus vester et filius, si vicero, vobis donantibus regnum illud possideam; haud ille, quem non nostris, tyranni jugo senatum vestrum partemque reipublicæ captivitatis servitio premit. Ego enim si vicero, vestro dono vestroque munere possidebo; si victus fuero, vestra pietas nihil amittit; imo, ut diximus, lucratur expensas. Quod audito, quamvis ægre ferret imperator discessum ejus, nolens tamen eum contristare, annuit quæ posebat, magnisque ditatum muneribus dimisit a se, senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur egressus urbe regia Theodericus, et ad suos revertens, omnem gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat consensum, assumens, Hesperiam tendit, rectoque itinere per Sirmas ascendit, vicinas Pannoniæ. Indeque Venetiæ fines ingressus, ad pontem Sontium nuncupatum castrametatus est. Cunque ibi ad reficienda corpora hominum jumentorumque aliquanto tempore resedisset, Odouacer armatum contra eum dixit exercitum. Quem ille, ad campos Veronenses occurrens, magna strage delevit, castrisque solutis, finis Italiæ cum potiore audacia intrat; transactoque Pado amne ad Ravennam regiam urbem castra componit, tertio fere milliarie ab urbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odouacer, intus se in urbe communit; indeque subreptive noctu frequenter cum suis egrediens, Gothorum exercitum inquietat; et hoc non semel nec iterum, sed frequenter, et pene molitur toto triennio. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum jam dicebat Theodericum, et illius ad votum res illa publica obsecundabat. Tantum ille solus cum paucis satellitibus et Romanis qui aderant, et fame et bello quotidie intra Ravennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, missa legatione, veniam supplicat. Cui et primum concedens Theodericus, postmodum hac luce privavit. Tertioque, ut diximus, anno ingressus in Italiam, Zenonisque imperatoris consulto privatim habito [Niv., privatim habuit], suæque gentis vestitum reponens, insigne regii amictus, quasi jam Gothorum Romæ orumque regnator assumit.

CAPUT LVIII.

De Theoderici regis uxore Audestida, et concubina, ejusque filii et filiabus, earumque cum variis regibus conjunctio aliisque affinitatibus. Item de Mundone grassatore, et de tropeo de Francis pario.

Missa legatione ad Lodoium Francorum regem, filiam ejus Audestedam [al., Oudestedam] sibi in matrimonio petit. Quam ille grate libenterque concessit, suos filios Ildebertum, et Cheldepertum, et Thuidepertum credens hac societate cum gente Gothorum, inito fœdere, sociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista conjunctio, quin sæpenumero propter Gallorum terras graviter inter se decertati sunt; et nunquam Gothus Francis cessit, dum viveret Theodericus. Antequam ergo de Audestida sobolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Mœsia, filias habuit, unam nomine Theudicodo [al., Thudigotam] et aliam Ostrogotho. Quas mox ut in Italiam venit, regibus vicinis in conjunctio copulavit, id est, unam Alarico Vesegotharum, et aliam Sigismundo Burgundionum. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem avus Theodericus in

A annis puerilibus utroque parente orbatum dum fovet atque tuetur, comperit Eutharicum Walerichi filium, Beremundi et Tozesmundi nepotem, Amalorum de stirpe descendente, in Hispania degere, juvenili ætate, prudentia et virtute, corporisque integritate pollentem. Ad se eum facit venire, eique Amalasuentham filiam suam in matrimonio jungit. Et ut ad plenum progeniem suam dilataret, Amalafredam germanam suam, matrem Theodati [al., Theodahati; atque ita deinceps], qui postea rex fuit, Africa regi Wandalorumque conjugem dirigit Trasemundo; filiamque ejus, neptem suam Amalabergam, Thuringorum regi consociat Hermentredo. Petzamin quoque suum comitem inter primos electam ad obtinendam Sirmiensem dirigit civitatem. Quam ille expulsorege ejus Transarico, filio Trasstile, retenta ejus matre obtinuit. Indeque contra Sabinianum Illyricum magistrum militiæ, qui tunc cum Mundone paraverat conflictum, ad civitatem cognomine Margoplano, quæ inter Danubium Marianumque [al., Margum] flumina adiacebat, cum duobus millibus peditum, equitibus quingentis, in Mundonis solatia veniens, Illyricanum exercitum demolivit. Nam hic Mundo Atalannis [forte ab Atalannis] quondam origine descendens, Gepidarum gentem fugiens, ultra Danubium in incultis locis, sine ullis terræ cultoribus debacchatur. Et plerisque abactoribus, scamarisque et latronibus undecumque collectis, turrinæ quæ Herta dicitur, supra Danubii ripam positam, occupans, ibique agresti ritu prædans vicinos, regem se suis grassatoribus nuncupat. Hunc ergo pene desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Petzo subveniens, e manibus Sabiniani eripuit, suoque regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subjectum. Non minus tropæum de Francis per Hilbam suum comitem in Gallis acquisivit, plus 30 millibus Francorum in prætoribus. Nam et Thiodem suum armigerum post mortem Alarici generi, tutorem in Hispaniæ regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa adolescentia Francorum fraudibus irretitus, regnum cum vita amisit. Post quem Thiodis tutor ejusdem regnum ipsum invadens, Francorum insidiosam calumniam de Hispaniis pepulit, et usque dum viveret Vesegothas continuit. Post quem Thiodigis glossa [al., Thodigis Tolosa] regnum adeptus, non regnans defecit, occisus a suis. Cui succedens Hactenusagit, continuat regnum. Contra quem Athanagildus insurgens, Romani regni concitat vires. Ubi et Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quæ Theoderico, dum viveret, aut amicitia, aut subjectione non deserviret.

CAPUT LIX.

Theodericus rex senex Athalaricum filium suæ Amalasuenthæ filium, patre orbum, regem denuntiat; Athalarico immatura morte sublato, mater Theodatum consobrinum suum regem instituit, qui illam in insulam quamdam relegit, ubi stranguitur.

D Sed postquam ad senium pervenisset, et se in brevi ab hac luce egressurum cognosceret, convocans Gothos comites gentisque suæ primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filie suæ Amalasuenthæ, qui Eutarico patre orbatum erat, regem constituit; eisque in mandatis dedit, ac si testamentariæ voce denuntians, ut regem colerent, senatum populumque Romanum acarent, principemque orientalem placatum semper propitiisque haberent. Quod præceptum quandiu Athalaricus rex ejusque mater viverent, in omnibus custodientes, pene per octo annos in pace regnavit; quavis Francis de regno puerili desperantibus, imo in contemptu habentibus, bellique parare molientibus, quod pater et avus Gallias occupasset, eis concessit. Cætera in pacis tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem juventutis Athalaricus accederet, tam suam adolescentiam quam ma-

* Forte Sicariis, nisi idem utrumque Gothis significet.

ris viduitatem Orientis principi commendavit; sed in brevi infelicissimus immatura morte præventus, rebus humanis excessit. Tum mater, ne pro sexus sui fragilitate a Gothis sperneretur, secum deliberans, Theodatam consobrinum suum germanitatis gratia accessitum a Thuscia, ubi privata vita degens, in laboribus [forte in laciis, ut in *lib. 1 Var., ep. 3*] propriis erat, in regnum collocavit. Qui immemor consanguinitatis, post aliquantum tempus a palatio Ravennate abstractam, in insulam laci Bolsinensis cum exsilio relegavit. Ubi paucissimos dies [al., Ubi Amalasantha plures dies, etc.] in tristitia degens, ab ejus sacerdotibus in balneo est strangulata.

CAPUT LX.

Belisarius a Justiniano imp. adversus Gothos cum exercitu mittitur. Siciliam occupat. Gothi Witigim regem sibi eligunt; Theodatam interficiunt. Witigis Ravennam cum Mathasuentia regisque opibus dedit Romanis.

Quod dum Justinianus imperator Orientalis audisset, quasi susceptorum suorum mors ad suam injuriam redundaret, sic est commotus. Eodem namque tempore de Africa a Wandalis cum per fidelissimum suum Belisarium [al., Betramum] patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipso tempore madentibus adhuc armis cruore Wandalico, contra Gothos per eundem ducem movit procinctum. Qui dux prudentissimus haud secus arbitratur Getharum subigere populum, si prius naticem eorum occupasset Siciliam; quod et factum est; Trinacriamque ingresso, mox Gothi, qui Syracusanum oppidum insidebant, videntes se nihil prævalere, cum suo duce Sinderich ultro se Belisario dederunt. Cumque ergo Romanus ductor Siciliam pervasisset, Theodatus comperiens Evermor [al., Evermundum] generum suum cum exercitu ad iretum quod inter Campaniam Siciliamque interjacet, et de Tyrreni maris sinu vastissimus Adriaticus æstus evolvitur, custodiendum dirigit. Ubi cum Evermor accessisset, ad Rhegium oppidum castra composuit. Nec mora, deterioratam causam cernens suorum, ad partes victoris cum paucis et fidelissimis famulis conscis movit, ultroque se Belisarii pedibus advolvens, Romani regni optat servire principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens, suspectum Theodarum clamitat regno pelendum, et sibi ductorem suum Witigim, qui armiger ejus fuerat, in regem levandum; quod et factum est. Et mox in campis barbaricis Witigis in regnum levatus Romam ingreditur, præmissisque Ravennam fidelissimis sibi viris, Theodati necem mandat. Qui venientes, imperata sibi perficiunt, et occisum Theo-

A datum regem [al., occiso Theodabato rege], qui a rege missus adveniebat, ut adhuc in campis barbaricis erat, Witigim populis nuntiat. Inter hæc Romanus exercitus emenso freto, Campaniam accedens, subversa que Neapoli, Romam ingreditur; unde ante paucos dies rex Witigis egressus, Ravennam profectus, Mathasuentam filiam Amadasuentiæ, Theoderici quondam regis neptem, sibi in matrimonium sociarat. Cumque his novis nuptiis delectatus, aulam regiam fovet Ravennæ, Roma egressus imperialis exercitus, munita utriusque Thuscæ loca invadit. Quod cernens per nuntios Witigis, Comunilam duces Gothorum manu armis conferta mittit Perusiam. Ubi dum magnum comitem cum parvo exercitu residentem, obsessione longa evellere cupiunt; superveniente Romano exercitu, ipsi evulsi, et omnino extincti sunt. Quod audiens Witigis, ut leo foribundus, omnem Gothorum exercitum congregat, Ravennæ egressus, Romanas arcas obsidione longa fatigat. Sed frustrata ejus audacia, post 14 menses ab obsidione Romanæ urbis aufugit, et se ad Ariminensem oppressionem præparat. Unde pari tenore frustratus, fugatusque Ravennam se recepit; et obsessus, nec mora, ultro se ad partes dedit victoris, cum Mathasuentia jugali regisque opibus. Et sic famosum regem fortis inamque gentem, diuque regnantem, tandem deinde miliesimo et trecentesimo anno victor gentium diversarum Justinianus imperator per fidelissimum consulem vicit Belisarium, et perductum Witigim Constantinopolim patricii honore donavit. Ubi plus biennio demoratus, imperatorisque in affectu convictus, rebus excessit humanis. Mathasuentam vero jugalem ejus fratri suo Germano patricio conjunxit imperator. De quibus posthumus patris Germani natus 425 est filius, item Germanus. In quo conjuncta Antiorum gens cum Amala stirpe, spem adhuc utriusque generis, Domino præstante, promittit. Huc usque Getarum origo, ac Amalorum nobilitas, et virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi cessit, et fortiori duci manus dedit: cujus fama nullis sæculis, nullis silebitur ætatibus. Sic victor ac triumphator Justinianus imperator et consul Belisarius, Wandalici, Africani, Geticique dicuntur. Hæc qui legis, scito me veterum sæculum scripta, ex eorum spatiosis pratis paucos flores collegisse, unde inquirenti pro captu ingenii mei coronam contexerem. Nec me quis in favorem gentis prædictæ, quasi ex ipsa trahentem originem, aliqua addidisse credat, quam quæ legi, aut comperi. Nec si tamen cuncta, quæ de ipsis scribuntur aut referuntur, complexus sum: nec tantum ad eorum laudem quantum ejus laudem qui vicit exponens.

INDEX RERUM, VERBORUM ET SENTENTIARUM, QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR (a).

A

Abste apud Persas episcopi virtutes, 363.
Abecedata martyr, 257.
Atlas dæmonem a alio regis propellit, 368.
Absens. Pervix sunt semper injuriis facultates absentium; et quodammodo videtur occasio homines in debetum trahere, quæ non potest animum pervadentis terrere, 10.
Similis videtur absentis, qui conscientiam criminiosi non habet, 54.
Absolutor, facile est alieni conscius sui, 172.
Abstinent. Proximus habetur donanti, de quo potest dici: Abstinentis est jugiter sui, 107.
Abundantia. In abundantia quælibet potest se expedire persona, 198.
Acaciani Antiochie conveniunt, 277, 503. Quomodo nomen substantivum in S. Trinitate admisserint, 503.
Acacianorum epistola ex synodo Antiochena ad Jovianum Aug., 505.

Acacius Amidæ episcopus Persas captivos a Romanis militibus redimit, venditis vasis ecclesiæ, 374.
Acacius martyrium ubi passus, oratorium illic ædificatum est, 365. Acacii Cæsariensis fides, et ejus sequacium in synodo Seleuc., 275. Dicit Filium Dei similem Patri secundum voluntatem tantum, 275. Acacius et alii contrahant fidem Ariminensis concilii, 275.
Accipitrum natura, 13.
Accepsemas famosissimus in cella reclusus, 326.
Acetii Novatianorum episcopi ad Constantinum verba, 236.
Achillas Alexandrinus Petro successit, 214.
Actabulorum titanus in theatro, 77.
Acolytus S. Rom. Ecclesiæ, 55.
Acquiri. Bene acquiritur quod a nullis adhuc dominis abrogatur, 145.
Actiaci ludi instituti ab Augusto, 385.
Actio. Absurdum est ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis, 55. Otio torpere non sinantur qui prebis actionibus innotescunt, 88. Frequenter nocuit alii ipsa

(a) Revocatur lector ad numeros crassiores.

integritas actionis, 104. Agentem male nisi bonis moribus non æstimat displicere, 108. Suos actus nemo damnat in altero, *ibid.* Omnis artus in qualitate propositi est, et non vituperandum quod nulla fuerit voluntate lascivum, 145. Semper et præstandi et lædendi causas invenit, qui publicis actionibus adhibetur, 116. Totum bonis actibus obtinuisse creditur, qui post documenta laudatæ militiæ promovetur, 150.

Administratio ipsa est recta, quæ sine potestate defenditur, 110.

Admonitio. Non facile efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus, 175. Non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus, 69. Dubitari de illo creditur qui a pluribus admonetur, 153. Qui vult alium in præcipites casus mittere, eum certum est fideliter non monere, 41. Si remissio in admonitionibus veniat, cunctos necesse est ut contemptus involvat; et quodammodo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis admonere, postea cogaris exigere, 43.

Adolescentia pervia incommotis, 62.

Adoptari. Per arma posse fieri filium grande inter gentes constat esse præconium: quia non est dignum adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur: ignavi autem esse nesciunt, quos judicia pepererunt, 60.

Adoptio per arma quomodo fieret, 60. Filius per arma, 124. *V. Gensemundus.*

Adorare purpuram, 182, 183.

Adrianus. *V. Hadrianus.*

Adulterii pœna, 90. Lex Theodosii contra adulteras mulieres prolata, 541.

Adversarius. Quos superna protegunt, felices adversarios habere non possunt, 173. Constat esse dubium, quod concedit adversarius, 147.

Adversitas. *V. Prosperitas.*

Advocati fisci officium, 12.

Advocatonis officium quid sit, 9.

Ædificiorum laus et origo, 112. Facilis est ædificiorum ruina incolarum subtracta eis odia; et cito vetustatis decoctione resolvitur, quod hominum præsentia non tue-
tur, 69.

Ægris non una causa salutis, 189. Naturalis cura est ægris dare lætitiã, 144. Felicitatis genus est inde curari, unde libens animo æger possit expleri, 179.

Ælia civitas ab Hadriano condita, 388.

Æmiliani martyrium, 288.

Æmilianus Mæsiã infestat, 403.

Æquitas prima est a se præsulcs inchoare, 108. De æquitate potius quam de rapacitate proficitur, 177. Tolerabile sit omne quod æquabili ordinatione disponitur, et quare, 52. Non licet delinquere qui alios creditur sub æquitate continere, 11. Nescit personas respicere qui meram cogitat æquitatem, 45. Qui æquitatem coluerit fructum victoriæ possidebit, 137. Ille dignus est præmia consequi qui parere cognoscitur æquitati, 147.

Æris et plumbi repertores, 50.

Ætas non impedit, ubi sese potentia cœlestis infundit, 127. Gloriosa supplicatio est quæ veniam quærit ætatis, et quare, 121.

Ætatis veniæ formula, 121.

Ætiani cur dicti sint dissimiles, et non existenciales, 276. Ætiani qui post Eunomiani, 264.

Ætius virius omnia in prælio Catalaunico, 414, 415. Ætius patricius interficitur, 394.

Ætius Antiochenus a Leontio diaconus ordinatur, 263. Interdicitur uti officio diaconi, 271. Diaconatus ordi-
ne spoliatur, 275. Atheus erat, 263. Ejus vox superba, 277. Examinatur, 274. In exilium mittitur, 277. *V. Honoratus.*

Actio. Facile onus afflictionis sentiunt qui suavibus deliciis uti consueverunt, 181. Expedi studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio compensari, 126. *V. Acti.*

Africa Rom. imperio rursus adjecta, 412.

Afrorum privilegii misceri, 192.

Agapitius papa legatus ad imperatorem missus, 197. Ipsi vasa Romanæ Ecclesiæ, quæ oppugnaverant, redduntur, 197.

Agapitius Macedonianorum episcopus una cum suis orthodoxam fidem amplectitur, 367.

Agelus Novatianorum dudum episcopus revocatur de exilio, 310. Nisimum et Martiana sibi successores ordina-
t, 346.

Ager. Ille solus delectabilis ager Domino, in quo supervenire non timetur exactor, 177.

Ajax apud Gazam spavit, 552.

Alaricus Veseotharum rex Italiam invadit, 410. Italiam vastat, 368, 410. Romam deprædat, 368, 410. Romæ deprædatione satiat, 197. Moritur, 410. In alveo fluminis Busentini sepelitur, *ibid.*

Alemanni fugantur, 201. Prefigati a Juliano, 285.

Alexander Xerxem regem Persarum vincit, 390.

Alexander Alexandrinæ Ecclesiæ præerat, 270. Post Achillam ordinatur, 214. Epistola ejus ad universas Ecclesias contra Arium, 214. Ejus epistola ad Alexandrum Constantinopoleos episcopum de Ario, 216. Meritur, 259. *V. Constantinus.*

Alexander Constantinopoleos episcop. silentium philosopho per miraculum imperat, 226. Quomodo Arii admissionem impedit, 242. Moritur, 245.

Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad unitatem revocat, 562.

Alexandria civitas maxima, 414.

Alexandriam instauravit Hadrianus, 388. Theodosius idola Alexandrina donavit Christianis in usus pauperum, 542. Alexandrii seditiosi, 369. De seditione apud Alexandriam orta contra paganos, 285. *V. Ariani.* Alexandrinum concilium. *V. Athanasius.*

Alienatio rerum solidum desiderat iudicium, 27.

Alleluia Romæ quando cantaretur, 348. Alleluia in Serapidis templo auditum, 342.

Alpha nos complectitur, 184.

Altare ad occidentem positum, 348. Reliquiæ martyrum in altari collocatæ, 286. Imperator munus ad altare solebat offerre, 344.

Amala a quo origo Amalorum decurrit, 404. Ejus nobilitas, 151, 158. Quævis claritas generis Amalis cedit, 125. Amali sanguinis virum non decet vulgare desiderium, 72.

Amalafriam ab Hilderico rege Wandalarum occisam conqueritur Athalaricus, 141.

Amalanthæ laudes, 158, 159, 173. Ad consortium regni Theodatum assumit, 157, 158. A Theodato in exilium mittitur, 421. A Theodati satellitibus in balneo strangulatur, *ibid.* *V. Eutharicus.*

Amazones diversas Asiæ gentes sperant, 401. De earum partibus, 401.

Ambiguitati locus non relinquatur, ubi experimenta probabilia suffragantur, 45. Nequit esse ambiguum, quod sine proprio tenetur inclusum, 184.

Ambitio nihil relinquit absconditum, 142. Vitanda est alienarum rerum turpis ambitio, 71. Necesse est ut dum parumper malorum ambitio contemnitur, superno munere plus donetur, 107. Utilis est ambitus laudis, qui appetitur per augmenta virtutis, 120. Honestus ambitus est, quos sequimur tempore, velle præconii anteire, 144. Humana ambitio, nisi per metum damni, non potest inhiberi, 168. Ambitio justitiæ inimica, *ibid.*

Ambrosius nondum baptizatus eligitur in episcopum, 305. Ambrosius non patitur imperatorem Theodosium intra cancellos ecclesiæ manere, 331. Justina jubet Ambrosium mitti in exilium, 359. Eum persequitur, 340. Ambrosii constantia, 543. Ambrosius episcopus de Christiana fide multa sublimiter scribit, 395.

Amicitia. Præstat decus amicitia desiderata potiorum, 25.

Ammon habet prophetiæ donum, 323.

Ammonii monachi castitas, 213.

Ammonius grammaticus Socratis præceptor, 542.

Ammonius sibi aurem impurat ut episcopatum effugeret, 322. Ammonius episcopus unum recusat, 524.

Ammonius monachus interficitur, 369.

Amphictiones carmina pro Alexandro linxerunt, 502.

Amphilochius Arcadium osculari noluit, ut Theodosio persuaderet Arianorum conciliabula impedire, 341.

Amphion Nicomediæ ordinatur episcopus, 254.

Amphitheatrum Romanum Titi magnificentia fabricatum, 94.

Ananias martyr, 237.

Anastasiæ (S.) basilica cur sic appellata, 534.

Anastasio imperatoris laudes, 5.

Anastasius. *V. Nestorius.*

Anathematizare quid sit, 376.

Andragatius trucidat Gratianum, 340. Moritur, 540.

Angelorum turba impedit ne palatium a Gaina caperemur, 355. Angeli mediatores belli ad Romanos missi, 370.

Angustia. Cur inter supremas anhelantis angustias votum est potius perire quam vivere, 54.

Aniciorum familia laudatur, 162.

Animi hominum nisi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendunt, idonei nequeunt reperiri, 19. Invidi animi signum famæ diligere commodum, et lucra potius edisse causarum, 5. Animi vigor oneratur, dum spiritu graviore comprimitur, 195. Lesus animus vociferatione pascitur, 32. Quid mihi cum pretiis, si animus non fruatur optatis? 144. Quid faciunt sordes animorum in splendore natalium, 72.

Annus temporum pater, 25. Anni ab Adam usque ad diluvium, et a diluvio usque ad Ninum quot fuerint, 580, 396. Annus ab incarnatione Christi quotus est; quomodo cognosci possit, 396.

Anthemius præfectus imperio Theodosii junioris rexit, 366. *V. Constantinopolis.*
 Antiochus suggerens, 184.
 Antiochena Ecclesia antiquior et vere apostolica, in qua Chrysostorum nomen inventum, 366. Divisio populi Antiocheni propter Eustathium, 235. Schisma in Antiochena Ecclesia, 280. Episcopi Antiocheni post Eustathium, 234. Concilium de episcopo Antiocheno præficiendo, 279.
 Antiochia concilium, 90. Episcoporum, 246. Epistola Antiocheni concilii de fide, 246. Fides Antiochena synodi, 279. Concilium Antiochæ. *V. Acaciani.*
 Antiochia seditio, 255. Alia seditio propter novam examinationem, 314. Antiochie terræmotus, 216. *V. Julianus, Paulinus.*
 Antiochus Husebii successor Jovianum sibi manum imponere prohibet, 309. Antiochus eloquentissimus, 357.
 Apolloniarum origo, 357.
 Antonii monachorum maximi virtutes et vita, 212. Ejus somnium, 304. Naturam creaturarum codicem suum e se dixit, 522. Solitudinem reliquit, ut Arianas insequeretur, 326. Didymum cæcum consolatur, 327.
 Apamense episcopus Joannes a Meletio ordinatus, 332.
 Apelles damnatione fugat, 323.
 Aphraates monachus qua fiducia Valenti responderit, 323. Ejus laudes et orationis virtus, *ibid.*
 Apuricani hori, 263.
 Apollinæres cur abbo excommunicantur, 278.
 Apollinaris Iaconenus, ejusque opinio et secta, 332.
 Apollinæres privatur epi copiam, *ibid.*
 Apollinaris Syrus plures edit libros, 296. *V. Damasus.*
 Apollinaristæ uniti orthodoxis, 365.
 Apollinis Delphici tripodes ad spectaculum dati, 332. De simulacro Apollinis Iuliane condemnatum, 296.
 Apollo Pythius reprehensus, 302.
 Apollo ob miracula iasgnis effectus, 335.
 Apollonii cura erga fratres infirmos, 321.
 Apollonius Stoicus philosophus insignis, 388.
 Aponus fons describitur, 36. Aponi fontis miracula, et quare Aponus dicatur, 37.
 Aquæ Benedictæ effectus, 315.
 Aquæ Sextæ in Gallis, 384.
 Aquæ venatiles, id est fluentes de vena perpetua, 58.
 Gratiam unda non habet, nisi quæ jugiter influit, 138.
 Aquarum utilitas, 91. Qui de subterraneis aquis et fontibus tractaverint, 58.
 Aquilegium quid, 58.
 Aquilinus causidicus Sozomeni sodalis, 233.
 Araneus magister militum quid Valenti imp. professus sit, 329.
 Arator legatus quondam missus ad Theodoricum, 139.
 Arbitræ aræ, 8.
 Arbogastes seipsum jugulat, 351.
 Arborea fabricis noxiæ amputari jubentur, 115.
 Arca Vicariæ sedis, 32.
 Arcadius designatur imperator, 358. Succedit Theodosio, 555. Moritur, 365. *V. Amphylachius.*
 Arcarius prætorum molumenta militibus præstabat, 8. Apoche Arcariorum, 192.
 Archistrorum, id est medicorum comitis formula, 106.
 Archimedes subtilissimus exquisitor, 112. Archimedis sphaera, 21.
 Ardabarius incidit in manus Joannis tyranni, 372. Impetum tentans, in exsilium mittitur, 394.
 Arelatensium murorum et turrium reparatio, 55. Arelate obsessa, 50. Arelatensis pugnus, 128.
 Arethuse fons, 158.
 Arethasi cur Marco episcopo suo infensi, 287.
 Argonautæ pennis triformes instituerunt, 84.
 Argentum inventum lætum fundit ingenium, 172.
 Argypolis a quo nomen habuerit, 174.
 Arminense concilium celebratur, 266. Nomen substantiæ abrogavit, et cur, 267. Epistola concilii Arminensis orthodoxorum episcoporum ad Constantium, 267. Legati ab Arminensi concilio ad imperatorem missi, nullum ab eo responsum impetrarunt, 268. Epistola Constantii ad Arminense concilium, 268. Conc. Arminensis epistola ad Constantium, 268. Discordantibus episcopis Arminio Constantius fuit in ignatus, 268. de episcopi Arminensis synodi a versis Arianis, 270. *V. Athanasius, Concilium.*
 Aristoteles cur scripserit Categorias, 263.
 Arithmetice laus, 8.
 Ariani. Ariarum concilium apud Bithyniam, 221. Ariani iterum produnt se, 227. Ariani ex metu sola manu subscribunt synodo Nicæna, aliud animo sentientes, 227. *V. Nicæna.* Dicitur *episcopos* vocabulum non reperiri in S. Scripturis, 227. Notebat *episcopos* vocem recipere, 228. Martyres Ariarum, 328. Ariani veniunt Antiochiam, 234. Eorum conventus apud Marcotem, 259. Quidam Ariarum apud Alexandriam in turba populi suffocati, 218.

Ariarum scelera, 230. Episcopus a concilio adeundo retrahere conatur, 251. Cupium unam saltem habere ecclesiam oppidatam, 255. Eorum conventus apud Antiochiam, 264. Aguntur in exsilium, 264. Rejicitur illax eorum responsio, 267. Damnantur, 287. x concilia Ariarum, 270. Quæ ab arianis contra ipsos Arianos gesta sint, 277. Quomodo Ariani Macedoniano, turrit persecuti, 311. Orthodoxi Ariarum dogma rejiciunt, 318. Ariani Constantinopoli multos orthodoxos in navi condemerunt, 325. Domum Nectarii episcopi Constantinopolitani incendunt, 340. Duæ factiones Alexandria Homousianorum et Ariarum, 246. Ariarum divisio, 349. Mirum cur Georgius Platonem et Timotheus Oeigenem sequentes, essent Ariani, 367. *V. Athanasius.*

Arius quomodo contra Ecclesiam sit exortus, 214. Presbyter erat et sacras Scripturas Alexandria exponeret, *ibid.* Ab Alexandro episcopo excommunicatus, 214. Eusebio scribit, 220. Cum consecratis suis ecclesiastica communione privatur, et jussu Constantini in exsilium mittitur, 228. Cum suis sectatoribus damnatus, 229. Quomodo sit ab exsilio revocatus, 230. Constantino imperatori scribit, 240. Fides quam apud Constantinum Aug. professus est, 240. Constantinus Arianum professorem mittit synodo Hierosolymitane examinandam, 240. Cons. antiocheni venit, 241. Subscribit decretis Nicæni concilii apud Constantinum, 242. Jubetur Alexander Arianum in communionem recipere, 242. Arianus, 242. In locum latrine ubi periit Arius quidam domum construxit, 242. Quomodo per quendam presbyterum dogma Arianum pullulaverit, 244. *V. Constantinus.*

Arma Junonij dicitur primis obtulisse Phoroneus, 117. Armarum factorum formula, *ibid.* Ante distribuenda sunt arma quam possit flagitare necessitas, ut cum ea tempus exegerit, paratieres ad imperata sulloiant, 10. Impatiens sensus est ad primam legationem protinus arma commovere, 41. Arma tua, Deo juvante, corroboras, si justitiam modis omnibus servare contendas, 65. Opus armorum mortalem generat et salutem, interitus peccantium, custodia honorum, contra improbos necessarium semper auxilium, 117. Arma bene construere est salutem velle omnium custodire, *ibid.*

Armenii sunt Christiani, 236.

Armeniarum laudes, 50.

Arsath Constantin p. ordinatio, et ejus odium propter Joan. Chrysost., 361. Moritur, 361.

Arsenius juvenes non excommunicabat, 321.

Artemidori laudes, 20.

Artemius capitis obtuncatione martyr factus, 205.

Artemon hæreticus excommunicatus, 218.

Artes ludicræ honestis moribus sunt remotæ, 114. In stis commodis studia artium nutrienda, 116. Manus largæ artium nutrit ingenia, 112. Manifestum est præmium artes nutrire, 152. Quod ars dicitur a primis liberator, 145. Non præstat nisi arti, nisi fuerit magna vis periculi, 191. Magna est ars contra artifices loqui, 25. Efficaciter imperat artifices qui eum competent non patitur commoditate fraudari, 112.

Arverna Gallia civitas. *V. Euricus.*

Asclepas Gazæ Romam proficiscitur, 247. A Sardicensi concilio absolvitur, 250, 251. A Gazæis suscipitur, 255.

Asia in 40 regiones distributa, 384.

Aspar mirabiliter Joannem tyrannum vincit, 372. Affectata tyrannide occiditur, 394.

Assis tributaris, 195.

Assyriorum regnum monarchia quot annis duraverit, 380, 396. Quot in ea fuerint reges, quot annis quilibet eorum regnaverit, *ibid.*

Astensis civitas, 184.

Asterius sophista libris suis Ariarum dogma firmavit, 241.

Astrorum cursus finitus, 184.

Atanaricus Vesegotharum rex a Theodosio imp. magnis honoribus afficitur, 409. Constantinopoli moritur, et illius sepulture pompa, *ibid.*

Athaulphus Alarici successor Italiam spoliatur, 411. Placidiam Theodosii imp. germanam uxorem ducit, *ibid.* In Africa moritur, *ibid.*

Athalaricus infantulus rex constituitur, 426. Pacem a Justiniano imp. petit, 124. Imatura morte præventus, 424.

Athalaricus a Fridigerno vincitur, 329.

Athanasius Alexandrinum suscipit presulatum, 259. Quæ contra Athanasium ab Arianis gesta sint; et quomodo confugerit ad Constantinum, 259. Constantinopolim venit ad Constantinum, 240. Ab episcopis Arianis apud Constantinum accusatur, 241. Apud Treveros exsiliatur, 241. Jubetur Alexandriam redire, 245. Favore Constantini junioris Alexandriam remeavit, 244. Epistola Constantini junioris ad Alexandrinos pro Athanasio, 244. Redit Alexandriam,

245. Insidias ipsi faciunt Ariani, *ibid.* Opera Eusebii iterum Alexandria pellitur, 245. Julius pont. Rom. Athanasium et ejus adversarios Romam evocat, 245, 248. Venit ad Constantem, *ibid.* Constant pro Athanasio ad Constantium fratrem scribit, *ibid.* Orientales putant Athanasium ab ipsis damnatum non debuisse recipi a Rom. pont., et quare, 248. Legatio Constantis Caesaris ad fratrem Constantium pro Athanasio, 253. Ad partes Italiae discedit, 245. Alexandria lugere cogitur, 247. Illuc revertitur, 248. A Sabino accusatur, 248. Et a Lucio Alexandrino, 304. Calumniam in Athanasium de venditis frumentis, 248. Aliae calumniae contra eum de Arsenio et calice fracto deteguntur, 251. Athanasius et Paulus petunt fieri concilium, 249. Athanasii relatio de nece Pauli Constantinop. episcopi, 249. Ejus relatio de gestis Georgii, 260. Petu Athanasium unam ecclesiam oppidatim dari orthodoxis, 255. Constituit sacerdotes in alienis Ecclesiis, 256. Alexandriam revertitur, 256. Concilium convocat Alexandriam, 257. Insidias ipsi rursus factae, 257. Athanasii testimonium de Origene, 358. Defuncto Constante rursus Ariani Constantiam adversus Athanasium excitant, 259. Eum semper odio habuerunt, 264. A quibus defensio sit, 264. Athanasius deridet synodum Ariminensem, 267. Vocatur ad Constantium, 269. Quomodo pericula saepius evaserit, 269. Quid pagani prophetaverit, 269. Insimulatur magiae, 269. Rediit Alexandriam, 288. Excusat fugam suam libro quem scripsit, 289. Epistola Athanasii et aliorum episcoporum ad Jovianum, 302. Veniens ad Jovianum, ab eo decenter honoratus est, 304. Causarum Ecclesiae et opuli iudex constituitur, 304. In suam Ecclesiam revertitur, 313. De laebris Athanasii, 313. Athanasii mors, 316, 317. *V. Constantinus, Constantius, Julius, Sebastianus.*

Athenas sedem sapientium esse dixerunt antiqui, et quare, 193.

Athesis inter fluvios honorus, 53.

Athletarum certamina a Fulvio primum edita, 383. Athletam populi palma designat esse victorem, 53.

Atticus ordinatus episcopus Constantinopolitanus, 364. Egrugii eius mores, 366. Praelava eius facta, 375. Calliopo scribit, *ibid.* Suam mortem praeservit, 374.

Attila Hunnorum rex pene totius Scythiae dominus, 412. Ejus pater et fratres, 413. Ejus statura, forma et mores, *ibid.* Eum inter et Romanos praelium in campis Catalaunicis celeberrimum describitur, 414, 415. Victute Gothorum superatus abscessit, 394. Aquileiam, Mediolanum et Ticinum vastat, 416. A Thorismundo Vesegotharum rege fugatur, *ibid.* Ejus mors et exsequiae, 394, 419. Contentio inter innumeros ejus filios de successione, 420. *V. Cassiodori pater.*

Auctoritas. Illa est reverenda priorum auctoritas, quae a recto tramite non declinat, 161.

Audacia legum pondera pressa melius curatur, 28. Non parvum est munus audaciae, supplicii decernisse terrorem, 36. Non liceat apud nos quidquam audaciae, cujus est propositi superba calcare, 46.

Audaeus haereticus, et Audaeani quid decerent, 306.

Augustanae civitatis episcopus falso a clericis accusatus absolvitur, 7.

Augustinus B. Ambrosii discipulus, multa facundia doctrinaque excellens, episcopus ordinatur, 393.

Aulicus. Tales decet esse aulicos viros, ut naturae bona indico frontis aperiant, et possint agnosci de moribus, cum videntur, 131. Ex aula ejiciuntur eunuchi, coeli et tuncqres, 283.

Auraria functio, 33.

Auraria pensio, 36.

Auri et argenti qui primi inventores, 70. Effossorum auri descriptio, 142.

Aurum per bella quaerere nefas est; per maria periculum; per falsitates opprobrium; in sua vero natura iustitia, 143. Omnis proventus acquiritur, ubi metallum fulvium reperitur, 142. Divitis auri vena similis est reliquae terrae. Et usu crescit ad pretium, 70. Negligatur aurum, ubi electum est conscientiae premium; patitur aliquando repulsam, quod semper evasis regibus imperabat, 93. *V. Avaritia, Gryphes.*

Auxentii condemnatio, 270. In multis conciliis abdicatus 305.

Avaritia tali sorte punita est, ut cum multa rapiat, semper egeat, 72. Apud viros sepulta sunt, quae tenacium manibus includuntur, 70. Gladius comenitur, ubi aurum suscipitur, 110. Avara manus portum claudit, et cum digitos attrahit, navium simul vela concludit, 114. A paucis accipit qui nimium quaerit, 114. Regnum illam proacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur: quae dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit: ferri non potest, etc., 188. Ultra omnes crudelitates est divitem

velle fieri de exiguitate mendici, 194. Addendo perdit, qui retinendo collegerit, 194.

Azanes eunuchus Saporis regis a pagani occisus, 238.

B

Babylae martyris corpus auferri jubet Julianus, 205. Baganum balneum describitur, 144.

Baptismum praecedebat jejunium, 370, 375. Pagani ad Christianismum conversi peccata confitentes baptizabantur, 342. Baptismi tempus, 343. Eo tempore fons miraculose replebatur, 140. Quomodo negaverit Delphus gratiam in baptismo conferri, 307. Judeus paralyticus per baptismum curatur, 367. Baptizati dominicum signum imponebatur, 315. Quo ritu Julianus baptismum suo renuntiaverit, 284.

Barabanes rex Persarum Christianos persequitur, 370. A Romanis victus, 371.

Barbari quomodo ad Christum conversi, 233.

Barbas in locum Dorothei episcopus Constantinopolitanus eligitur, 367. Moritur, 375.

Barsae episcopi exsilium, mors, et miracula, 310.

Basiliana familia, 132.

Basilides Scythopolitanus philosophus insignis, 383.

Basilides rhetor Christianus, Cappadociae episcopus, 296. Ob disensionem cum Eusebio in Pontum secessit, 314. Quomodo exsilii minas evaserit, 316.

Basilus Ancyrae Ecclesiae presbyter exhortator Christianorum, 287. Martyrio coronatur, *ibid.*

Beatitudo non in auditu harmoniae, ut aliqui putaverunt, sed in Creatore et ejus contemplatione ponenda, 39. Populus quidquid aestimat voluptuosum, hoc ad beatitudinem temporalem judicat applicandum, 57. Vera beatitudo in cultura Dei et legum ejus observatione, 212.

Belisarius de Gilmere triumphat, 412. Siciliam occupat, 421.

Belus ferreum gladium primitus produxit, a quo bellum dictum, 15.

Belluarum ritus est ex ventris esurie horas septire, 22. Belluarum ritus est sub casu vivere, 192. Pecora vitare norunt, quae se lassisse cognoscunt, 187.

Bellum. Ars bellandi si non praeluditur, cum necessaria fuerit non habetur, 19. In eum qui bellicosus creditur, civitas plus amantur, 127. Bellum nullum grave est, nisi quod causa debilitat, 443. *V. Belus.*

Beneficium. Non decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum, 10. Non est beneficium quod praestatur injuris, 18. Beneficium dici non potest, quod nulla utilitate sanitur, 33. Augusta sunt beneficia, quae non etiam de futuris aliquid polliceatur, *ibid.* Dulciora sunt beneficia quae nullis difficultatibus obveniunt, 83. Aeternum est beneficium, quod posteritatis fuerit favore collatum, 121. Mortalitati iura nascuntur, qui beneficiis non tenentur, 128. Confidentius illud expetit, ubi post collata beneficia festinat, 129. Plus ille ad beneficia compellitur, qui inuata benevolentia commovetur, 184. Auget beneficium voluntas recta iustorum, 200.

Benignitas. Ornamentum honorum omnium est benignitas sincera, quae non est sola, quia de virtutibus cognoscitur generata, 160.

Benjamin monachus infirmos curat, 323.

Benjamin Persicus diaconus martyr, 364.

Berillo episcopo Philadelphiae, quid synodus in Arabia scripserit, 289.

Bichor episcopus cum clericis martir, 138

Bigami a Novatianis non admissi, 348.

Binorum et ternorum exactio, 43.

Binorum et ternorum formula, 117.

Bissexto annus quomodo cognosci possit, 326.

Blandiri. Gravius percutit qui blandiendo grassatur, 193.

Blatta regis cubiculo singulis annis dari solita, 4. Blattae color, 190.

Blatteum germen, 126.

Boetius dogmata Graecorum doctrinam fecit esse Romanam, 21. *V. Horologium.*

Boetius praefectus praetorio occiditur, 394.

Bonus laus, malos querela comitatur, 88. Possessa bona non habentur ambigua, 86. Omnia bona graviter desentur amissa, 126. Bonum amissum, dum quaeritur, plus amatur, 131. Naturae insitum est, ut bonorum copia plus delectet, 133. Bonum insolitum plus amatur, 134. Natura bonorum non expenditur, cum refertur, 134. Quibus malitia formidat contra manifesta bona aliquid proferri, 154. Bonorum rerum celerrima semper desideratur agnito, 181. Res una subtracta cuncta deformat, 196. Bona caduca. *V. Caduca.*

Bormiae aquae ad sanandam podagram utiles, 168.

Britanniae insulae descriptio, 388.

Britones. *V. Euricus.*

Britannio tyrannus bellum excitat, 27. Quomodo sit privatus imperio, 260.
 Britannia provincia describitur, 158.
 Burgundiones Gothis devoti, 174. Vincuntur, 201. Burgundionum ad Christum conversio, 375. Partem Galliarum Rheno tenere conjunctam, 395.
 Busyris clarissima fortissimae confessio, 287.
 Byzantium. *V. Constantinopolis.*

C

Caduca bona, 101. *V. Piscus*
 Calumbus permisit Constantinus condere testamentum, hoc tate nimios essent, 210. Abrogata vetus in eos pena, *ibid.*
 Caesarea civitas. *V. Julius.*
 Calamitas. Non est ignavia culpa, quem excusat calamitas, 91. Permoveat magis visa quam audita calamitas, 88.
 Calais praepositi formula, 116.
 Calumnia non praesumitur, ut i aliqua probatio non habetur, 115. Gravissimum est per calumniam subtrahi, quod e floreatum est munificencia principis, 7. Locus calumniantium non relinquatur, cum longi temporis obscuritas praetoritur, 11.
 Calydonius aper, 206.
 Callistus Juliani imperatoris vitam conscripsit, 299.
 Cancellarii officium, 176.
 Canonica fides, 45.
 Canonarii, 101.
 Canonici solidi, 52.
 Cantoris et lectoris Alexandriae officium, 348.
 Capillati inter Gothos, 75.
 Capitolium erematur, 584. Reparatur, 585.
 Capitularii heretiorum, 168.
 Caprari montis loveae, 196.
 Carceris definitiones et tormenta, 186. Multifaria morte perimitur qui carceris squalore torquetur, 186.
 Cardinalis princeps, 119.
 Carterius abbas. *V. Chrysostomus.*
 Caseus Silanus laudatur, 135.
 Cassiodorus summe laudatur, 4, 5, 49, 155. Illius humilitas, 1. Integritas, *ibid.* Doctrina, 154. Eloquentia, 155. Index totius erroris expers, 4. Metello et Catoni comparatur, 136. Cassiodori familia laudatur, 5. Nobilitas familiae Cassiodori in utroque orbe clara, 6. Avus Cassiodori illustratus honore cinctus, Siciliam Brutiosque a Wandalorum incursione armis suis liberavit, 6. Pater Cassiodori ad Attiliam legatus mittitur, 5. Cassiodorus rector Lucaniae et Brutorum patriae suae, 4. Siculos Theodorico conciliat, *ibid.* Mukoties quæstor fuit, 1. Patricius creatur, 5. A Theodorico factus quæstor, et quam mirabiliter in eo munere se gesserit, 154. Magisteriam dignitatem laudabiliter administrat, 154. Prefectura Cassiodori totius Italiae notissimum bonum, 4. Fit praefectus praetorio ab Athalarico, 155. Primordia regni Athalarici et armis juvit et litteris, 155. Lumen inmissum rebus celatis, 155. Ad montem Mos. ii vivaria construxit, 195. Benignitas Cassiodori erga populum Romanum penuria laborantem, 176. Cassiodorus praefectus praetorio cum Variarum librum digessit in ordinem, 1. Cur eum scripserit, *ibid.* Cur sic inseripserit, 2. Historiam Gothorum scripsit, 2, 155, 197. Librum de Anima composuit, 172.
 Catabulensis, id est stabularius, 75.
 Catalanicum praedium. *V. Aetius, Attila.*
 Catanensis civitatis muri saxis ex amphitheatro collapsis reparantur, 55.
 Catecheses quomodo Alexandriae fierent, 318.
 Catilina ab Antonio occiditur, 585.
 Cave si montis situs describitur, 401.
 Causae rerum semper in semine sunt, 153.
 Cavetela prodit affectum, 20. Plus cogitantur omnino quæ eam sunt, 151. Cavetela semper adhibita erigit sensum, 154.
 Cavea apsidata, 76
 Celticorum conversio. *V. Chrysostomus.*
 Cerei. *V. Chrysostomus*
 Ceres frumenta invenit, 106.
 Certamina iniusta bonis moribus inimica, 165.
 Chalcedonenses muri a Valente destructi, 311.
 Chaldaeae geometriae primi inventores et ad omnes artes eam esse aptam dixerunt, 57.
 Charitas medicioribus gravis, 143.
 Charite conficienda modus describitur, 185.
 Chresius Nicæa episcopus ordinatur, 234.
 Chrysiani nomen. *V. Antiochia.* Licinius Cæsar persequitur Christianos, 209. Infamia liberantur, 209. Exsulantes revocantur, 209. Tempia eorum resarcita, vel aucta, vel ædificata, *ibid.* Restituuntur eis ablata patrimonialia et honores, *ibid.* Ad republicam et dignitates et militiam

recepti, *ibid.* Christianus senex, sed idiota philosopho Christi religionem persuadet, 125. Christiani hominis libertas, 211. Centum Christiani interfecti sub Sapore, 257. Persecutionem patiuntur apud Persas, 363. In seditione Alexandria a Judæis necantur, 369. *V. Barabanes* Quæ in urbe Gaza, et Seb stia, et Phœnicæ, contra eos crudeliter sint commissa, 258. Eorum hospitalitas et officia erga mortuos, 292. Erga paganos charitas, 293. Omni dignitate privantur, 335. A paganis occiduntur, 312. Vigiliae Christianorum. *V. Vigiliae, Constantinus, Milites.*

Christus sub quibus consulibus natus, 385. Baptizatus, 386. Passus, *ibid.* Sententia Origenis de anima Christi, et quid de ea definitum, 269. Passionis Christi festivitas an præcepta, et quomodo olim observata, 347. Julianus simulacrum Christi deposuit, 297. De beneficio herbæ quæ nascatur juxta simulacrum Christi, 297. Concio exserenda in Christi contemptum habita, 518. *V. Constantinus.*

Chrysanthus episcopus Constantinopolitanus invitatus eligitur, 369.

Chrysopolis urbs antiqua, 374.

Chrysostomus fit discipulus Diodori et Carterii abbatum, 354. Fit lector in Ecclesia Antiochena, *ibid.* Fit presbyter, *ibid.* Episcopus Constantinop. ordinatur, 355. Quas provincias rexerit, 355. Solus cibum capiebat, 354. Publice declamat in Eutropium, 354. Sacerdotes adversus Chrysostomum conspirant, 354. Chrysostomus viros apostolicos ad conversionem Scytharum dirigit, 355. Celticos convertit, *ibid.* Impedit ne Gainæ ecclesia una concedatur, 355. Legatus ad Gainam mittitur, 356. Severianum Constantinopoli pellit, 357. Fecit cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur, 357. Quid Theophili in Chrysostomum odium auxerit, *ibid.* Quo pacto Chrysostomus odium Augustæ sibi confarit, *ibid.* Qui fuerint ejus inimici, *ibid.* Per quos Augusta Chrysostomo facta sit inimica, 358. Chrysostomus Epiphanium redarguit, *ibid.* Epiphanium et Chrysostomus sibi invicem futura prænuuntiant, *ibid.* *V. Epiphanius.* Chrysostomus accusatur, 359. Appellat synodum universalem, *ibid.* Mittitur in exsilium, *ibid.* Seditione Constantinopoli propter eum in exsilium abductum, *ibid.* Gloriosus ab exsilio revertitur, 359. Heraclides a Chrysostomo ordinatus accusatur, *ibid.* Prohibet ludos fieri circa statuam imperatricis, 360. Subornantur qui eum occiderent, 361. Iterum in synodo deponitur, unde factum est schisma, 360. In exsilium mittitur et moritur, *ibid.* Illyricum et Occidens propter eum ab orientalibus se suspendendum episcopis, 361. Diripiuntur domus eorum qui Chrysostomo favebant, *ibid.* Ejus corpus Constantinopolim translatum, 362, 379. Chrysostomi nomen in diptychis sacris scribi ut, 361. Atticus jubet Chrysostomi memoria in orationibus habeatur, 375. *V. Arsadius.* Joannitæ vocati qui erant a parte Joannis Chrysostomi, 360. Chrysostomiani torquentur in carcere propter factum incendium, 361.

Ciconiarum pietas, 28.

Circus Augusti imp. describitur, 56. Unde ludi circenses dicti, 56. Locus in circo et in amphitheatro personis debitus, 73. Unda provenit ut mappa signum dei circensibus, 56. Ad circum nesciunt venire Catones, 14.

Civiles lites patriis legibus dirimendæ, 178.

Civis nobilissimus est patriæ suæ augmenta cogitare 43. Tanto quis honorabilis habetur quanto civibus profuisse cognoscitur, 105. Quædam ineffabilis est gratia civitatis num in se suscipere quod videt omnibus expedire, 114. Nullatenus de ejus fide dubitatur, qui ad custodiam civitatis eligitur, 119. Civis animum non habet, qui urbis suæ gratia non tenetur, 138. Unicuique civi sua urbs republica est. 142. Munificencia civitatis spes est certa cunctorum, 196.

Civitatis curatoris formula, 115. De custodiendis portis civitatis formula, 119.

Clarissimus formula, 120.

Claudianus poeta insignis habetur, 593.

Clearchus nymphæum ædificat, 511.

Clementia non habet legem, 34.

Clementis Historia, 206. Libri, 265.

Cleomedes athleta a paganis dedicatus, 302.

Clericorum professio vita coelestis est, 156. Eorum continentia, 348. Clerici puniendi a rege ad episcopum remittuntur, 7. Coguntur militare, 285.

Cloacæ urbis Romæ mirabiles, 49, 137.

Clodoveo Francorum regi de victoria reportata de Alemanni gratulatur Theodoricus, 39. Citharædum ad eum dirigit, *ibid.* Clodoveum inter et Alaricum pacem facere nititur Theodoricus, 40, 41.

Cniva. *V. Gathi.*

Cœlestinus Roman. pontifex Novatianos insequitur, 368.

Cogere. Inhorum est omne quod cogitur, 177.

Cogitare. Si præclare cogitata non bene agantur, ingrata sunt, 84.

Cognator, id est iudex, 111.

Collecta vocatur conventus Christianorum, 211. Collectæ sabbato et dominica fiebant, 336. Diversitas in celebritate collectarum, sacrificii et comunione, 348.

Collega. Natura rerum est amare collegam, 173.

Colossus Romæ a Vespasiano erectus, 587.

Comitiva patrimonii, 60. Comitivæ sacrarum largitionum formula, 100. Comitivæ privatarum formula et ejus officia, 101. Comitivæ patrimonii formula, 102. Comitivæ primi ordinis formula, 103. Comitivæ Syracusanæ formula, 108. Comitivæ Neapolitanæ formula, 108. Comitivæ provinciæ formula, 110. Comitivæ Gothorum per singulas provincias formula, 111. Comitivæ formarum urbis formula, 112. Comitivæ portus urbis Romæ formula, 114. Comitivæ Romanæ formula, 115. Comitivæ Ravennatis formula, 115. Comitivæ insulæ Curritanæ et Celsinæ formula, 116. Civitatum diversarum comitivæ formula, 118. Comitivæ principis militum formula, 119. Comitiva domesticorum, 130.

Commealis formula, 120.

Commentariensis, 183.

Commercia civibus secundum temporum qualitatem moderari jubentur, 113, 118.

Comminatio. Plerumque denunciata comminatio plus efficit quam pœna componit, 75.

Commonitorii scriniorum formula, 117.

Commodum debet esse cum modo, 147.

Commune. *V. Publicum.*

Communio. *V. C. Ilecta.*

Comœdia unde dicta, 76.

Comosicus Dîcenei successor Gothorum rex et pontifex, 403.

Competitoribus (de) formula, 121.

Comus civitas describitur, 181.

Concilium Alexandrinum cum Athanasio celebratum, 238.

Concilium Antiocheum, 279. *V. Antiochia.* Concilium in Arabia, 289. Concilium Ariminense pro Occidentalibus, 261. Quid in eo actum ex litteris Athanasii cognoscitur, 270. *V. Ariminense.* Concilium Chalcedonense contra Joannem Chrysostomum, 358. Concilium Constantinop. contra Macedonianos, 334. De canonibus in eo constitutis, 335. Ad synodum Constantinop. Acacius episcopus e Bithynia evocat, 275. *V. Constantinopolis.* Concilium Ephesinum contra Nestorium celebratum, 376. De synodo apud Mediolanum facta, 264. Concilium Nicænum. *V. Nicænum.* Concilium Nicomediæ, 264. De legatis concilii Seleuciæ, 274. Exposita fides apud Sirmium præsentem Constantio Aug., 266. Tyro synodum transfert Constantinus ad Æliam, id est urbem Hierosolymorum, 239. Concilia celebrari non debent præter sententiam Romani pontificis, 246. Conciliorum provincialium institutio, 335. Acta concilii per exceptores scripta, 274. Tomus decretorum Antiochiæ et Constantinopoli, 336.

Confessiones SS. Apostolorum Petri et Pauli Romæ, 175.

Confessio. *V. Baptismus.*

Confessorum diversorum conversatio, 210. De laico simplici confessore virum diale ticum superante, 225.

Consanguinei in administratione non succedunt sibi invicem, 79.

Conscientia. Negligatur aurum, ubi electum est conscientie præmium, 95. Totum vitiosum geritur ubi conscientie puritas non habetur, 119. Conscientia læta est, quæ provehitur meritis, 135. Bona conscientie terminum non habent, 135. Bona conscientia tunc vere imperat, cum generaliter præstare festinat, 169. Facile absolutor est alieni, conscius sui, 170. Conscientia recta vias publicas tenet, obviorum colloquutione gratulatur: amicum est autem crimini velle nesciri, et qui vias suas occultit conscientiam prodit, 196. Quid acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur, 177.

Considerare. In alto pectore protenditur, quod consideratum semper augetur, 170.

Consillium querit omnis prudens, 106.

Consistoria antiqua, 93.

Consobriarum nuptiæ. *V. Matrimonium.*

Constans imperator creatur, 242. Occiditur a Maguentio, 257. *V. Athanasius.*

Constantia sit uxor Juliani, 283.

Constantia urbs unde dicta, et quomodo Gazæ iterum a Juliano subiecta, 284.

Constantinopolis prius Byzantium dicta, mutato nomine deducatur, 392. Nomen, constructio et ornamenta Constantinopoleos, 232. Laus Constantinopolitanorum a religione, 252. Anthemius muro Constantinopolim circumdedit, 366. Mortuo Valente Constantinopolim barbari devastant, 331.

Constantinopolitanus pontifex post Romanum primus, 335. Præter Constantinopolitanum episcopum ordinatio fieri non debet, 374. Constantinop. concilii epistola ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Aetium cum scriptis ejus, 277. Constantinopolitana synodus, 335. Illius epistola ad Damasum papam, *ibid.* *V. Concilium.*

Constantinus M. quando imperator factus, 207. Illi signum crucis apparet, et ipse Christus, 207. Maximam culturam sacratissimæ crucis habebat, 210. Quomodo Christianum dogma susceperit, 207. Ubi et quando baptizatus sit, 208, 245. Quas leges pro Christianis posuerit, 208. Colloquium Constantini cum Sopatro, 208. Commendat religionem Christianam, 269. Paganorum ritus mutat, *ibid.* Nomina ecclesiarum ab eo exstructarum, 232. Cum Ario et Alexandro expositulat, 221. Libellos oblatos incedit jubet, 225. *Evoluta* ejus adversus Licinium, 225. Nicæni concilii Patres alloquitur, 226. Quid Acesio Novatianorum episcopo dixerit, 230. Constantini epistola ad Alexandrum episcopum et ad Arium, 222. Epistola ejus de Ario et scriptis ejus, 231. Altera epistola ad Eusebium Palæstine de confectione sacrarum librorum et de repurgatione dominici sepulcri, 231. Alia ejus epistola adversus Eusebium Nicomediensem, 233. Epistola ejus ad Persarum regem pro Christianis, 238. Epistola evocantis episcopos ad causam Athanasii examinandam, 240. Quid scripserit Ursacio, 269. Constantini Tricennalia, 242. Ejus Vicennalia celebrata, 230, 242. Constantinus M. Gothorum auxilio multa præclare gessit, 407. Cum eis foedus iicit, 210. Presbytero cuidam moriens testamentum reliquit, 245. Moritur, 242. Tres filios reliquit, *ibid.* Translatio corporis Constantini, 271. *V. Macedonius.* Constantinus laudatur, 267. *V. Arius, Athanasius, Crux, Nicænum concilium.*

Constantinus minor Cæsar constituitur, 242. Scribit ad populum Alexandrinum, 244. Moritur, 245. *V. Athanasius.* Constantinus apud Gallias invadit imperium, et filium suum Constantem ex monacho Cæsarem facit, 411. Uterque occiditur, *ibid.*

Constantius pater Constantini, 208. Constantii consilium de exploranda Christianorum constantia, *ibid.*

Constantius imperator ordinatur, 242. Constantii epistola ad Athanasium, ut ad eum veniret, 234. Epistola 2 Constantii ad Athanasium, 234. Epistola 3 ad Athanasium, *ibid.* Epistola 4, per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt cassata, 255. Epistola 5 pro Athanasio, ut aboleretur quiddam contra eum gestum est, 236. Alia pro eodem epistola, *ibid.* Constantius iterum Arianis favet, 257. Athanasium iterum persequitur, 258. In Illyrium proficiscitur cum exercitu, 260. Conatur efficere ut Occidentales subscribant Arianis, 264. Jubet ut episcopi hunc locum: *Dominus creavit*, etc., populo exponant, 279. Quo anno Constantius mortuus sit, 281. *V. Ariminense concilium, Athanasius.*

Consubstantialitatis voce an usi sint antiqui, 227. Consubstantialitatis fides, 228.

Consul a consulendo dictus, 96. Consulatus formula, et quid ad consules spectaret, *ibid.* Consulatus dignitatum fastigium, 24. Inumbrat famam publicam in consule lenitatis obscuritas, 52. Consules esse magnum decet, 96. Novus consulatus initer calendis Januariis, 274. Pro consulibus decemviri creati, 382. Tribuni militum pro consulibus creati, 382. Consules Romani, 381 et seqq. Quinam primum calendis Januar. magistratum inierint, 384.

Consularitatis officium, 48. Consularitatis formula, 107.

Contractus levitatis errore factus firmus non est, 27. Contractus liberi minoribus non permittuntur, 121. Contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit, 142.

Conversatio. Nemo amplius acquirit quam qui se bona conversatione tractaverit, 190. Dignus est inter alios sequenda decernere, qui sibi modum visus est legitimæ conversationis imponere, 68.

Convicia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur, 16.

Copres miracula operatur, 325.

Corallici pelagi laudata semper opinio, 144.

Corillus Gothorum rex, 403.

Cornelium Romanum episcopum inter et Novatum scilicet pro recipiendis errantibus, 327.

Cornicularius quis, 182.

Corona. Sudores bellicos civica corona testatur, 33.

Correctio. Hoc est propria delicta corrigere, quod et non facere, 146. Malum cum perseverat augetur, et recedendum in peccatum accelerata correctio, 45. In partem pietatis recidit moderata districtio, 54. Pudoris sustinere facturam nesciunt qui se prius iudice corriguntur, 79. Sub vitio videtur accusari qui spontanea voluntate noluit corrigi, 146.

Cras Latine quid significet, 269.

Crispus Constantini filius occisus, 208.

Crudelitas sublevat humiles, 72.

Crucis Domini et clavorum inventio, 232. Partem crucis in statua sua repositit Constantinus, 252. Partem aliam episcopo Hierosolymorum dedit, *ibid.* De signo crucis quod in celo apparuit, 260. Notæ crucis in vestibus, 280. Characteres sub crucis figura in templo Serapidis inventi, 342. Miracula crucis, 208. Miraculum de demonibus ob crucis

signationem fugientibus, 283. Prodigium coronatæ crucis in visceribus pecudis, 284. Supplicium crucis sublatum, 210. Cruces argenteæ. *V. Chrysostomus, Constantinus, Helena, Julianus.*

Cubitus Nili, 209, 232.

Culparum amica confusio, 118. Silet æquitas, si culpa non vociferetur admissa, 151. Indiscreti hominum mores vagarentur, si aut culpa formidinum, aut virtus præmia non haberet, 152. Primariorum plectibilis culpa omnium debet esse vindicta, 39.

Cupiditas. Non est cupiditas eripere quæ nullus se dominus ingenio scit amisisse, 79. Placendum mare damnat qui undas cupiditatis exaggerat, 114. Illa sola dolere debent dispendia quæ studio videntur cupiditatis imposita, 182.

Cupido. *V. Diana.*

Curia disciplinæ veterum patet, 50. Quidquid humani generis floris est, habere curiam decet, 9. Curia de albo atradi, 143.

Curiales a cura dicti, 142. Curiales minor senatus, nervi ac viscera civitatum vocabantur, 142. Curiales prædia non distrahenda, 125, 141.

Cursuale ministerium, 80. Cursuales equi publicis usibus, non privatis, inservire debent, 74. Cursus custodia, 13. Cursor. *V. Palladius.*

Curules infuleæ, 23.

Custodia. Licet sit semper adhibenda, maxime tamen in necessitate utilis custodia, 66. Laudabile est in illa parte geminare custodiam, quam constat reipub. necessitatibus exquisitam, 80.

Cyclopes primum fabricas condidere, 112.

Cyclus decemvovennalis quomodo cognosci possit, 396.

Cyprianus Carthaginensis episcopus martyrio coronatur, 392. Lucania conventus ad natale sancti Cypriani, 139.

Cyrilli diaconi crudelis martyrium, 288.

Cyrilli Alexandrini episcopi ordinatio, 363. Illius cum Horeste inimicitia, 369.

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleucia, 274. Cum Acacio contendit de jure metropolitæ, 275. Vasa sacra et vestem ecclesiasticam donatam a Constantino vendidit tempore famis, 278. Cur sit depositus, *ibid.* Primus appellatione usus inter ecclesias icos, 274.

Cyritus moritur ex pede cæcato a Marutha, 358

Cyziceni. *V. Eunomius, Julianus.*

D

Dacia antiquæ descriptio, 403.

Dædalus volabat, 21.

Dæmon quæritur se a sanctis viris expelli, 317.

Dalmatarum principis formula, 118.

Damasus cum Ursino Romæ episcopus ordinatur, 327. Ejus fides, 334. Mirabilis pontifex, 250. Ejus epistola de damnatione Apollinaris ad Timotheum, 357.

Damna plus cohibent scelera, 63. Idonei damna vix sentiunt; tennes autem levi dispendio vulnerantur, 116. Melius est præsentia damna continere quam exiguo quæsto perpetua commoda non habere, 71.

Danubii descriptio, 403.

Daphnes festa septem diebus celebrabantur, 274.

Datio Mediolanensi episcopo mittit Senator ingentem pecunie speciem populo esurientis distribuendam, 200.

Davidicæ lyra miracula, 38.

Debitor, Debitum. Nemo alterius debitum exsolvere cogendus, 63. Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægravare, 64. Juste debitor sit alieni arbitrio, qui a pluribus meretur audiri, 127. Ille præbet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi, 128.

Deceptio. Majus restui pondus est inopinata deceptio, 68.

Decessor et prædecessor differunt, 132.

Decorum familiae laus, 42, 153.

Decreta veterum servanda, 268. Locus subreptionibus non relinquatur quoties rationaliter constituta servantur, 25. Non est alienus a culpa qui potuit agnoscepe constituta, 148. *V. Concilia.*

Decoriorum rectora quæ dignitas sit, 86.

Defectus rerum aut consilium titubare, aut vires arguit defuisse, 69.

Defensionis cujuslibet civitatis formula, 115. Fida reipublicæ salus est defensor armatus, 19. Invalidas jejunos defensor, 52. Nemo laborat defendere, nisi qui timetur diffendi, 121. Ille defensor proprie disendus qui ipse innoxie, 135.

Defensores sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ, 53. De ensores Ecclesiæ Mediolanensis, *ibid.*

Delegatorii concedendi, 184.

Delegatoria, 184.

Delicta. Benigni principis est non tam delicta velle punire quam tollere, et quare, 13. Facilius inimicorum a ioc cadunt, si nostro æro delicta subducimus, 159.

Demophilus ab Arianis constituitur episcopus Constanti-nopolitatus, 314.

Denarii numeri excellentia, 8.

Depositum sub chirographo, 69.

Derogatio multum prævalet, quando derogator creditur fide dignus, 241.

Desiderium. Non est abiectum quod potest implere desiderium, et quare, 22. In qualitate desiderii potest mens honesta cognosci, 67.

Diana trifurcus, 94. Cupido ferreus in Dianæ templo sine aliqua alligatione pendens, 21. Dianæ Ephesinæ templum a Gothis crematur, 106.

Dicationis suæ dicecesis, 177.

Dicenus Boroista Gothos philosophiam docuit, 402.

Dictio agrestis quæ, 1. Tris dicendi genera, 2. Dicendi peritus debet esse puritate conspicuus, 41.

Didymus maximus contemplationum doctor, 522.

Didymi a puero cæci quanta eruditio, 327.

Die dominico vacandum orationi, 210.

Diem veneris Constantinus venerabatur, 210.

Difficultas. Solet facile labi, quod sine difficultate potuit inveniri, 24.

Digitus linguosus, 76.

Dignitas dum ad incognitum venit, donum est; cum ad expertum, compensatio meritum, 9. Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium voluntas, 104. Dignitates sunt amuæ, et cur, 111. Solent venientes ad aulicas dignitates diutina exploratione trutinari, et cur, 152. Nulla dignitas minor est, cum bene geritur, quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personæ, 162.

Digno quidquid creditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur, 174.

Diligere quid debeamus, 53. Quæ studiosius diligimus majori gratia custodimus, 20. Sicut ingrata videntur obscura, sic dilecta præclara sunt, 42.

Diocletianus et Maximianus privam elegerunt vitam, 207. Diocletianus se ut Deum adorari iubet, 391.

Diodori virtutes, 325. Leontium redarguit, 271.

Diodorus. *V. Chrysostomus.*

Diodorus Tarsi episcopus a Meletio ordinatus, 332.

Dionysius Italus in exsilium mittitur, 264.

Dioscori sollicitudo, ut sui ad sacra mysteria accederent, 325.

Dioscorus Lougus Hermopolens episcopus, juvenis ordinatur, 326.

Diospolis olim Lydda vocabatur, 220.

Diplycha. *V. Chrysostomus.*

Disciplina dici non potest, quando ipsa fuerit corrigenda, 179. Redeat amor omnibus disciplinæ, per quam et parva coalescat, et potiora servantur, 151.

Discipulatus efficacissimum genus est, agendo potius instructum esse quam loquendo, 93.

Discrimina dum feliciter cedunt, suavissimæ memoriæ sensum relinquunt, 129.

Discrimilitudinis fides, 311. *V. Acaciani.*

Divalium sanctionum constituta, 33. Divalium sanctionum statuta, 63. Divalium sanctionum forma, 69.

Divinitas an defuiri debeat, 289. Monachi Egyptii seditionem excitant contra Theophilum, qui Deum incorporeum dicebat, 356. Seditio inter monachos ob questionem de natura Dei incorporea, 356. Tanto Divinitati plurimum debemus, quanto a cæteris mortalibus majora suscepimus, 136. Nihil sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur; sed quidquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse iudicium, 199. Providentia divina usibus nostris aliqua subducit, et quare, 200. Juvat divina munera diligentibus constiteri, 157. Graviore diaboli insidias tunc subimus, quando Dei dona suscipimus, 174. Gratia Deo redditur, dum in servitibus honoratur, 156.

Quanta cæcitate damnatur, qui se æstimat perperare quod Divinitas non possit advertere, 194. Intolerabilis excessus qui supernæ Majestatis affectat injuriam, 66. Licet ubique deceat justitiam custodiri, in illis rebus maxime necessaria est quæ Deo offeruntur, ne putemus ignerare Deum unde accipiat, si fraudatis oblationibus acquiescat, 43.

Divitiæ. Plerumque res parve plus prævalent præstare, quam magnæ possunt obtinere divitiæ, 21.

Doctrina ex obscuro nobitem facit, 144. Ad omnia red-ditur humilis, quem imbuit doctrina celestis, 156.

Dokumentorum linea est oblatio maligna redimentis, 197.

Dolosus animus non sequitur arbitrium imperantis, 10.

Dolos pro dolores, 37.

Dominus. Mutatur fortuna cum dominis, 24. De claritate servientium crescit fama dominorum, 60.

Dominica nux Valen is imperatoris, 331.

Domineas. *V. Dies.*

Domitianus Deum se appellari jubet, 387.

Dona sua lucrantur principes, 135. Dona regia, quamvis parva, sublimant, et quare, 147. Dona regalia militibus, 88.
 Donativa principum quando solita dari, 293. Donativum, 84, 88. Donativi commoda, 84.
 Donati episcopi in Bercea sepultura insignis et miracula, 351.
 Donatus grammaticus insignis habetur, 392.
 Dorothei labores et stupendæ vigiliae, 353.
 Dorothei Arlanorum episcopi mors, 367.
 Dromones, id est naves in Italia ædificantur, 84 et seqq.
 Dromonarium electio, 65.
 Ducatus Rhætiarum formula, 111.
 Duellum dissuadetur, 48.
 Dux. Non est in duce perfecta laus asserere semper anxios labores, 128.

E

Ecebolus sophista Christianus. 282. A fide Christiana delicti, 296.

Ecclesiarum possessiones, 194. Edictum contra eos qui munera regis collata ecclesiis subripuerant, 194. Ecclesie Constantinii episcopi jugum unum a principibus concessum, 86. Ecclesie defensores. *V. Defensor.* Bona Ecclesie facultates pauperum vocantur, 147. De ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum, 148. Xenodochia Ecclesiarum, 344. Minister Ecclesie candelas præparans, 525. *V. Luminaria.* Vasa Ecclesie in quibus Christo ministratur, 294. De publicatione vasorum ecclesiasticorum, 296. *V. Constantinus, Cyrillus, Episcopus, Jovianus.* Ecclesie asylos, 27, 54. Homicidæ in ecclesiam fugientis mutatur pœna capitis in exsilium, 54.

Ecclesiastici a nullo debent opprimi, 34. Justitia ab omnibus, sed maxime ab ecclesiasticis colenda, 45. Manus ecclesiasticorum ad sanctificandum vacare debent, 265. Suffragia pro beneficiis ecclesiasticis nullo modo ambienda, 148.

Echeneis naves alligat, sicut et conchas maris Indici, 17.

Edicta generalia quare promulgentur, 150. Edictum suum in senatu recitari jubet Athalaricus, 151. Illud per triginta dies in conventibus publicis more solemniter recitari præcipit, 161.

Edictale programma, 132.

Egenti similis est qui redtere nequit alienum, 123.

Egesippus sapientissimus historiam scripsit, 266.

Elatione (de) odium concitatur, 162.

Electus. Dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus, 145.

Elementis (de) quid sentiant philosophi, 37.

Elephantis gratitudo, 169. Memor est injuriæ, *ibid.* Elephantum in bellis usus, 169. Elephantis ruina, 169.

Eloquentiæ professorum emolumenta, 152. Pene feriat est districtio, ubi prævalet eloquentiæ fortitudo, 99.

Elusius Cyzici ordinatur episcopus, 270. Elusii poenitentia postquam in Arianum dogma consensit, 310.

Eucratistarum, id est Abstinentium hæresis, 287.

Ephrem Syrus vir mirabilis, 279. Totius hæreticæ pravitate infirmitatem nudavit, 526.

Epiphanius sophista utriusque Apollinaris amicus, 278.

Epiphanius episcopus inter eremitas maximus, 325. Ejus eleemosynæ, 352. Mendicus morte simulata eum deludere volens, vere moritur, 352. Fit Theophili amicus et Chrysostomi inimicus, 357. Libros Origenis damnat, *ibid.* *V. Chrysostomus.*

Episcopus qualis esse debeat, 305. Quæ ad ordinem episcopi requirantur, 318. Quæ debeat esse episcoporum integritas, 26. Episcopi administratio innocentie datur, 175. Nihil in episcopali honore temeraria cogitatione præsumendum est, ubi si proposito creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur, 7. Totum episcopis dignum est, ubi pietas invenitur, 200. Episcoporum precibus se commendat Senator, 175. Episcopi apostolicarum Ecclesiarum moriente Theodosio, 353. Episcoporum electio, 230. Episcopi ex aliis ad alias Ecclesias mutati, 377. Episcopi rerum prelia delinunt, 180. Episcopo mille quingenti solidi a rege mittuntur, provincialibus distribuendi, 26. Decet ab episcopo corrigi quod ab ejus familiaribus non debuisset admitti, 74. Episcopo Aurigeni jubet Theodoricus ut sibi subditum aliquem plectat, qui res et uxorem Juliani subtraxerat, 45. Ad episcopi curiam causa inter Sorsenatos municipes et Ecclesiam remittitur, et quomodo, 50. Ad episcopos provocare permisit Constantinus, 210. Episcopi Polensis causa a Theodorico evocata, 74. *V. Athanasius, Clerici, Sacerdotes.* Episcopi abdicati injuria affecti Romam adeunt, 247. Episcopi damnati, 274. Diversæ episcoporum pœnæ, 275. Episcopi abdicati, 275. Episcopi excommunicati, 274. Undecim episcopi Ægyptii in Diocesa-

ream relegati, 319. Episcopi orthodoxi in exsilium acti, 311. Episcopi exsules reseruantur, et templa paganorum aperiantur, 285. Litteræ episcopales pro peregrinis, 292. Episcoporum appellatio. *V. Chrysostomus, Cyrillus Hierosol.*

Epistola canonica, 182.

Equorum optimorum descriptio, 59. Equi publici veterariorum, 34. Equi desultorii, 56.

Equitibus et senatoribus judicia communicata, 384

Eremitæ in exsilium a Lucio destinati quæ miracula, 317. *V. Monachi.*

Errores noxios vincere est vitia maculosa superare, 107. Cautum debet reddere, non sequacem, error alienus, 111.

Esurientes. Qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, exstinguit, 194. Nimis impium est, pleuissimis cellis, vacuos esurire cultores, 167.

Evagrius quos libros ediderit, 321. Quid Evagrius in libro suo de Monachis scripserit, 322. Quædam præclara Patrum testimonia ex libro Evagrii de Contemplatione, 322. Evagrius ab orthodoxis constituitur episcopus Constanti-nop., 314.

Evagrius eloquentissimus discipulus et archidiaconus sancti Gregorii Nazianz., 324. Evagrius ordinatur episcopus Antiochenus, 341. Contra regales ordinatus, 350.

Evangelium legere cuius sit, 318. Evangelicorum et apostolicorum librorum auctoritas, 226.

Eubolus. *V. Ecebolus.*

Eucharistia olim dabatur laicis in manibus, 343. Error Eucharistiarum de Eucharistia, 307. *V. Macedonius.*

Eudoxia Arcadii imper. uxor moritur, 361.

Eudoxiæ Theodosii uxoris eruditio, 371. Quomodo Hierosolymam sit profecto, 379.

Eudoxia filia Theodosii Valentiano nupta, 379.

Eudoxius, Martyrius, Macedonius nuntii Orientalium episcoporum, 249.

Eudoxius Antiochenum episcopatum usurpat, 266. Nittur Aetium restituere, *ibid.* Accusatur apud Constantium Aug., 271. Post Antiochenum Constantinopoleos invasit episcopatum, 276. Consulit Eunomio, ut dogma suum premet ad tempus, 278. Gratosus fuit in aula Valentis, 308. Moritur, 314.

Eugenius grammaticus imperium invadit, 350. Occiditur, 351.

Eulogii cum Modesto præfecto colloquium, 315.

Eulogius et Prologenes pro conversione paganorum laborant, 515. Redeunt de exsilio, 315. *V. Prologenes.* Eulogius aliorum cogitationes cognoscebat, 323.

Eunomius episcopus civitatem suam a Persarum obsidione liberavit, 365.

Eunomius notarius Aetii, 254. Auget Arii blasphemias, 278. Accusatur apud imp., 278. Fugit, *ibid.* Ejus temeraria subtilitas, 510. Septem tomos in Epistolam Pauli ad Romanos scripsit, 310. Cyziceni eieciunt Eunomium, *ibid.* Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit, 513. De illius calliditate et scientia, 334. In exsilium mittitur, 346. *V. Eudoxius.*

Eunomianorum schismata, 319. *V. Aetiani.*

Euphronius Antiochiæ fit episcopus, 255.

Eupychius martyrium cur passus sit, 287.

Euricus Gallias invadit, 417. Brittones profligat, *ibid.*

Eos subigit 418. Arvernam Gallie civitatem occupat, 417. Arelatam et Massiliam subjigit, 418. Moritur, *ibid.*

Eusebia uxor Constantii supplicat pro Juliano imper., 283.

Eusebius Gazæ martyrio coronatur, 286.

Eusebii Samosatensis constantia propter Meletium, 279, 280. Illius in exsilio subeundo magnanimitas, 319. In aliis provinciis multos sacris ordinibus initiat, *ibid.* De exsilio reversus plures episcopos instituit, 352. A muliere Ariana jactu tegulæ occiditur, 352. Martyrio coronatus est, 309.

Eusebius Verecellensis mittitur in exsilium, 264. De exsilio revocatur, 288. Alexandriae cum Athanasio concilium celebrat, *ibid.* Quid Antiochiæ egerit, 290.

Eusebius. *V. Basiliius, Marcel us.*

Eusebius Pamphili orationem habet ad Constantinum imp. in conc. Nicæno, 226. *ὀρασιον* vocabulum subtiliter interpretatur, 228. Episcopatum Antiochenum recusat, 275. Eusebius Pamphili laudatur ab imperatore, 235. Vitam Constantini scripsit, 221. Moritur, et Agapius ei succedit. 245. *V. Constantinus, C. ne. Nicænum.*

Eusebii Nicomediensis epistola ad Paulicum episcopum Tyri, 220. Potentia illius apud imperatorem, 221. In concilio Nicæno scriptum proposuit plenum blasphemias, 227. Dato poenitentis libelle fidei constantialitatis consentit, 228, 231. Constantinopolitanum episcopatum invadit, 233, 234, 246. Apud Constantinum pro Arianis agit, 234. Quid egerit ut Arius in Ecclesie communionem reciperetur, 241. Ejus potentia in aula Constantii, in qua Arianum dogma firmare conabatur, 244. Julio Rom. pontif. scribit ca-

lumnias in Athanasium, 245. Legationem ad eum mittit eandem ob causam, 247. Moritur, *ibid.* V. *Athanasius, Constantinus.*

Eusebius Emisenus Alexandrinus episcopus constituitur, 246.

Eusebius eunuchus prepositus cubiculi respondet Libero summo pontifici, 263. Morte demitur, 265.

Eustathianos Alexander Antiochenus orthodoxis unit, 362.

Eustathius Berceæ episcopus Antiochenus ordinatur a Patribus Nicæni conc., 207. Orationem habet ad Constantinum in conc. Nicæno, 226. Qua fraude ab Ariano sit episcopo depositus et in exilium deportatus, 254. Quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eusebii, 277. V. *Conc. Nicænum.*

Eutharius Amalasuendam uxorem duxit, 593, 423. Quæ sub ejus consulatu gesta sint, 593.

Eutropius prepositus imperatoris occiditur, 534. Eutropius. V. *Chrysostomus.*

Eutropius lector propter Joan. Chrysost. in carcerem conjicitur, 361.

Eutychianus monachus miraculis insignis, 113.

Eutychii hæresis, 349.

Euzois Arianus expulso Meletio Antiochiæ est ordinatus episcopus, 280. Redeunte Meletio Ariani Ecclesiam præerat, 290.

Evectus et evectioes, 80, 97.

Evocatoria formula, 120.

Evolcius in exilium mittitur, 300.

Examen. Du tradendum est, cui traduntur examina, 93. Ad examen veniunt quæ putantur incerta, 135.

Exceptio. Non præjudicat juri publico personalis exceptio, 34.

Ex essus tunc sunt in formidine, cum creduntur iudicibus displicere, 5. In auctoribus perfidiæ reseccabilis semper videtur excessus, 50. In ipsis iustis excessus est comprimendus, 64. Qui potest in universitate peccare, gloriosus minus est, si nescit excedere, 150.

Exempla. Instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis, 95. Non potest habere auctoritatem sermo qui non jvatur exemplo, 178.

Exercitia. Assidua sollicitudine relevenda quæ continuis exercitiis subjacent, 74.

Exercitiales impense, 53.

Exercitus. Disciplinam non potest servare jejunos exercitus, 64. Commodus sub expensarum lege tenetur exercitus, 83. Proditionis instar est exercitui subtrahere, quod eum constat armare, 117. Disciplina robustius semper armatur exercitus, 191. V. *Mililia.*

Existentiales. V. *Aetiani.*

Exstantia. Ex non exstantibus, aut fuit aliquando quando non fuit, voces sunt quæ non reperiuntur in Scripturis divinis, 229. V. *Ariani.*

F

Fabricarum septem miracula, 116. Nemo in fabricis diligens agnoscitur, nisi qui et in suis sensibus ornatissimus invenitur, 76.

Facinus omne auctores solos insequitur, 27.

Fama. Qui bonæ famæ studet, suo semper iudicio plus gravatur, 102. Nulla potestas est, quæ qualitatem famæ de ore hominum possit auferre, 111. Prolivior ætas optatur, in quo fama semper robustior invenitur, 154.

Fames in ultionem necis orthodoxorum, 314. Famis tempore filii venduntur, 49. Famis tempore frumenta moderato pretio vendi jubentur, 143. Fames totam solet contempere, ut suam necessitatem possit explere, 61.

Fasces nati ex fascibus, 9.

Felix Melus agnoscitur elegisse nobilem quam fecisse felicem, et quare, 152.

Felix loco Limerii summus pontifex ordinatus, 266.

Felix divinitus punitus, 296.

Felicis laus, 23.

Felicis commendatio, 172.

Femineus sexus ad mutabilitatis vitia patet, 27.

Ferri utilitates, 48. Ferrum auro ipsi imperat, et servire cogit locupletes pauperibus constanter armatis, *ibid.*

Ferrariæ venæ in Dalmatia, 48.

Festi dies Christianorum, et quid de illis senserit Socrates, 347. Cantica in festis martyrum, 326. Dies festus anniversarius SS. Juventii et Maximini, 295. V. *Christus.*

Fidei novem expositiones, 273. Quidam amore pecuniæ a fide defecerunt, 296. V. *Hæresis.*

Fidei laus, 93. Tam suaves fides affert fructus, ut etiam ipsa conciliet corda regnantium, 12. Fidem constantia probat, 48. Nemo cogitar ut credat invitus, 53. Fides rerum a ratione colligitur, 7. Fides hominis nescit eum morte delirere, 79. Boni certa sunt quæ fidem ab exordio tradunt,

29. Non est credendum contra fidem publicam fallaciter supplicanti, 54.

Fiducia. Audentes facit homines fiducia sui, 24.

Fiduline a rege conceduntur, 31.

Filius Dei quomodo Patri consubstantialis, 303. Ex que sit, 149. Quomodo et Unigenitus et Primogenitus, 252. Cur Pater Filio major aliquando dicitur, *ibid.*

Filius obligationibus paternalis, si non est hæres, exiit, 65. Similes illi patrum præconia mox sequuntur, 71. In totum non videtur ereptus, qui consurgit in successione reparatus, 127. Educantium felicior laus est de filiorum probitate laudari, 153. Inobedientem filium declinare pænas non permittit humanitas, 28. V. *Adeptio.*

Fisci excludenda est dispendiosa semper enormitas, et quare, 71. Laudabilis a parte *fisci* perditur, cum justitia non habetur, 15.

Fiscum cespitis possessum barbari persolvere jubentur, 83. Caduca bona fisco regis competunt, 87. Proscriptorum bona fisco applicantur, 69.

Flacillus Antiochenus episcopus successor Euphronii, 246.

Flaminii circus et via Flaminia quando facta sint, 385.

Flavianii virtutes, 323. Adelphium redarguit, 307. Schisma inter Orientales et Egyptios propter Flavianum, 359. Damaso reconciliatur, 341. Egredia Flaviani ad Theodosium oratio, 350. Flavianus Antiochenum solus accipit episcopatum, 330. Leontium fortiter redarguit, 271. V. *Porphyrius.*

Fluminum alvei liberi esse debent, 85.

Fons Claudia cum Nilo comparatur, 115. Fontis Marciani virtutes et miracula, 140. Fons apud Nicopolim morborum depulsor, 297.

Formulae digni atum apud Gothos, 96 et seqq.

Portes viri semper in pace modesti sunt, 190. Manus fortium patrona, 89. Latet sub otio laudabilis fortitudo, et dum se probandi non habet spatium, occulta est lux tota meritorum, 15.

Franci præcipitati saltibus prælia semper gentibus intulerunt, 173. Francorum gens circa Gallias constituta Romanis infensa, 426. Constans eos Romanorum subiecit imperio, 247. V. *Galli.*

Fratrurn dulcis concordia, 132. Percussor fratris in exilium relegatur, et quare, 11.

Fraus omnis gravis est, 193. Cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus miscetur, 8.

Fridigerus Gothorum parti præfuit, 228.

Fronto orator insignis, 388.

Frumentorum copia debet primum prodesse provinciæ cui nascitur, et quare, 17. Frumentum non exportandum, nisi cum regionis necessitas expleta est, 17.

Furentes iusta non sentiunt, et cur, 63.

Furor plerumque instantia præcipiat, 40.

Fustuaria supplicium, 63, 142, 180. Fustuaria ultio, 159.

G

Gaias conatur incendere palatium Constantinop., 555. Gainæ rebellio, 355. V. *Chrysostomus.*

Gallus in Caesar, 260. Illius rebellio et interitus, 263.

Gallus Constantini Magni nepos, 282. Ephesi dat operam literis, et sub quo magistro, *ibid.* Prodigium dum Julianus et Gallus templum Memmæ erigunt, 284.

Gallicana expeditio, 15. Gallos ad fasces Roma eligit, 25.

Galliarum vicarium præfectorum Theodoricus instituit, 45. V. *Franci.*

Garisnata, 198.

Gaudiis semper animos inquietant, modus etiam raro lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus invenitur, 61. Piaculum quoddam est inter tristes velle gaudere, 182.

Gaza, V. *Ajax, Zeno, Constantia.*

Geberichus Wendalos bello vincit, 497.

Gemmarum divites venæ auri fulgore pretiantur, 95.

Generosi est animi optare quod summum est, 24. Generosos viris omnia convenit sub moderatione peragere, 72.

Gensemundus per arma filius factus, et ejus integritas, 128.

Gentilium templa eversa, 232.

Geometria aliis artibus præfertur, 57. V. *Chaldæi.*

Georgius in sedem Alexandrinam intrusus propulso Athanasio, 260. Quæ mala in Alexandria per eum facta sint, 261. Illius crudelitas, 276. Quomodo mortuus sit, 286. Cadaver ejus comolo in osatum per totam ci itatem traducitur et concrematur, 286. V. *Athanasius, Ariani.*

Georgius Laodiceæ fetorem hæreticæ pestis evocavit, 279.

Gerax Cyrilli auditor in theatro verberibus cæditur, 569.

Germæ civitatis partes terramotu subvertuntur, 272.

Gizericus Ve gotharum rex Italiam invadit et Romam vastat, 417.

Gladiatorum ludi. *V. Honorius.*

Gladius. *V. Belus.*

Gloria. Laborem non refugit qui virtutis gloriam concupiscit, 13. Quod gloriose geritur, sine temporis non tenetur, 24. Affectat unusquisque gloriam suam, 133. Hæc est certa gloria frequenter potuisse mereri, per quod homines constat ornari, 155.

Coronans rex Persarum divinitus in bello repulsus, 365.

Gothi unde primum egressi, 599. Quo pacto sedes suas promoverint in Scythiam, 599. Armis sunt instructi et æquitate compositi, 118. Halarico et Redagaiso regibus ingreditur Italiam, 595. Silicionem fugant, *ibid.* Romam capiunt, *ibid.* Gallias intrant, *ibid.* Constantio Placidiam reddunt, *ibid.* Vesosim Ægyptiorum regem profligant, 100. Asiam subjugant, *ibid.* Eorum adversus reges Persarum et Macedonum bella et victoria, 402, 405. Mæsiam Thraciamque vastant, 45. Sub Ostrogotha Gepidas vincunt, 405. Sub Cuiva rege Romanos infestant, 406. Regnante Gallieno, Asiam, Chalcedoniam, Trojam, Thraciam, infestant, 406. Gothi minores Mæsiam incolunt, 420. Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, 328. Cum Gallo et Volusiano fœdus ineunt, 406. Eorum cum Gepidis cognatio, 405. Eorum justitia, 47. Privilegia, 89. Annua munera a Romanis consentiunt, 405. Sapientiores sunt barbaris, 400. Eorum in eligendis regibus mos, 169. Gothorum rex Romanorum sacramenta suscipiebat, 126, 127. Quomodo ad Gothos pestis Ariana pervenerit, 328. Gothis ætatem legitimam virtus facit, 18.

Grammaticæ laudes, 152.

Grando saxorum gerens similitudinem Constantinopoli cecidit, 311. Grando vehemens ibidem iterum cecidit, 361.

Gratia. Dulcor solet esse gratia post amaritudines expiata, 169. Gratia non debet occumbere cum dilectis, 124.

Gratianus sit imperator, 311. Illius benignitas et fidei rectitudo, 351. Episcopus orthodoxos de exsilio revocat, 531. *V. Andragatius.*

Gregorii Pontici quanta fama et miracula, 527.

Gregorius Cappadox vir eloquens, 296.

Gregorius Nazianzenus Julianum depingit, 501. Constantinopolim translatus est, 534. Constantinopolim relinquit, 575.

Gregorius Alexandrinus episcopus intruditur, 245, 246. Syriam cum militari præsidio eum Alexandriam perducit, 246. Alexandria removetur, et Georgius Arianus in ejus locum succedit, 247.

Gregorius Laodicæus quid de Filio Dei dixerit, 276.

Gregorius Beryti Arianus, 220.

Gruum industria cum pelagus transeunt, 75. Gruum concordia, 142.

Gryphes aurum jugiter effodere leguntur, 115.

H

Habacuc et Michææ prophetarum corpora inventa, 352. Habaculum. Prima fronte talis Dominus esse creditur, quale ejus habitaculum comprobatur, 412.

Hadrianus imp. a Christianorum persecutione cessat, 588. Bibliothecam miri operis exstruit, *ibid.* Amastium suum dedicavit, 502. *V. Alexandrii, Leges, Ælii.*

Hæretici tanquam chameleontes mutantur, 215. Lex Constantini qua jussit hæreticorum oratoria ecclesiis applicari, 242. Jovianus eos repellit, 503. Samosatani balneum Eunomii hæretici pollutum arbitrabantur, 509. Amphilo-chius Theodosio persuadet ut hæreticorum conciliabula prohibeat, 541. Divisio hæreticorum inter semetipsos, 346. Diversarum expositionum hæreticarum enumeratio post explanationem hujus Nicæne, 275.

Halaricus. *V. Gothi.*

Hamilcar Hannibalis pater occiditur, 583.

Hannibal bellum molitur, 583. Veneno perit, 584. Cur apud Prusiam Bithyniæ regem veneno secum ipse pugnavit, 55.

Harmonius Bardisanæ cantica composuit impietate plena, 326.

Hebionis hæcesis damnata, 218.

Helena circa monumentum Domini quid reperit, 252. Civitas Helenopolis ejus nomine dicata, *ibid.* Clavos galeæ et freno filii sui includit, 252. Moritur, *ibid.*

Heliæ solitudo, 325.

Heliodori vigiliæ atque jejunia, 525.

Heliodorus ex Cassiodori familia, 6.

Heliopolis Phœnicæ, 319.

Helladius grammaticus præceptor Socræti, 342.

Hellin miracula operatur, 525.

Heraclea civitas Ponti, 205.

Heracides. *V. Chrysostomus.*

Herculis basilica a Theodorico constructa, 6.

Hæres. Suavius diligit hæredem qui beneficiorum recedatur auctorem, 126. Condignum est ab hærede solvi, quod collatum constat auctori, 132. Hæres bonorum majorum virtutibus sine cessatione compellitur, 153.

Hermanaricus rex Gothorum Alexandro M. comparatus, 407. Heralos, Venetos, Estrogothas, vincit, *ibid.*

Hermanarico Thuringorum regi neptem suam in matrimonium dat Theodoricus, 59.

He mogenes magister militum volens Paulum ab Ecclesia pellere, a populo peremptus est, 247.

Herodes Idumæus, 206.

Herulorum rex a Theodorico in filium adoptatur per arma, 59.

Hieronymus presbyter in Bethleem positus toto mundo mirabilis habetur, 595.

Hierosolymitana Ecclesia mater omnium Ecclesiarum, 356. Qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuerint episcopatum, 276. Hierosolymitani concilii epistola ad Ægyptiacos episcopos, 257. *V. Arius.* Hierosolymitani templi reparatio divinitus impeditur, 297.

Hilarionis miracula, 286.

Hilarion monachus Orientalium apostolus, 292.

Hilarius de exsilio reversus scripsit libros de Trinitate, 291.

Hildericus. *V. Amalafida.*

Hispaniæ vectigal, 90.

Histria provincia describitur, 198.

Histrionum rara constantia honestumque votum, 56.

Homicidii facinus primus detestatur audias, 18. Homicidii crimen est in hominis salute peccare, 106.

Humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum, 182. Servare terminos ignorat humanitas, 68. Patitur omnis homo periculosos vexus, 188.

Homousiant. *V. Ariani.*

Honestas sola merito capit lucrum de legibus, 150.

Honor. Perpetua fruitur laude, cui est honor in nomine, 160.

Honor secundi ordinis, 118.

Honoratus præfectus urbis Constantinop. iudex in causa Actii, 274.

Honorius Theodosii filius nascitur, 540. Designatur imperator, 550. Succedit Theodosio, 553. Ludum gladiatorum removet, 555. Duas sorores illicite et infelici exitu uxores ducit, 410. Moritur, 572.

Horistarum loquacissimæ manus, 76.

Horestes. *V. Cyrillus.*

Hormisdas apud Persas nobilissimus confessor, 364.

Horologium aquatile, 21. Horologium solare, *ibid.* Horologia aquatile et solare a Boetio fabricata, 22.

Horrea. Cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adjectione fulcita, 172.

Humilitas tam clara quam rara est, 60. Humilitas in principibus gloriosa, 95.

Hunimundus et Alaricus Suevorum reges maxima ciwie afficiuntur, 421.

Hunorum execranda origo, 407. Eorum facies terribilis, 408. Ostrogothas Scythicos superant, *ibid.* Contra Gothos movent, 328. Thraciam devastant, 362. Ab Italia pelluntur, 393.

Hypatia philosopha Alexandriæ occiditur, 369.

I

Iberorum ad Christum conversio, 256.

Idolorum cultum quinam imperatores prohibuerint vel permisissent, 345. Quomodo fierent voces idolorum, 542. De simulacro Androgyno a paganis in ecclesia constituto, 288. *V. Alexandria.*

Ignoscere. Qui periculose justus sumus sub securitate semper ignoscimus, 186.

Illustratus vacantis formula, 105.

Ilyricianorum episcoporum ad orientales episcopos epistola, 506.

Imagines. *V. Christus.*

Imbecillitati dum succumbitur, convenienter remedia tribuantur, 54.

Imitari. Semper est diligentior imitator prioris, 79. Moribus debet esse conspicuus qui datur imitandus, 60.

Immortales apud Persas quinam dicerentur, 571. *V. Remani.*

Imperator stipatores corporis habebat, 404. Decennalia imperatorum, 250. *V. Constantinus M.* Dilatum est potius quam mutatum imperium, quod transit ad posteros, 125. *V. Altare.*

Imperandi disciplina est amare quod multis expedit, 145. Perniciosa res est in imperante tenuitas, 11. Pietas est verus ornatus imperii, 204.

Imperari non potest multis quod nequeunt custodire paucissimi, 64. Nemo plus præsumptibus imoerat, quam

quem sua facta commendant, 65. Odium sibi excitat qui justis resultat imperius, 178. Imperium si in parvo contemnitur, in omni parte vincitur, 27.

Impertita magis inflatur cura superbia, 24.

Impetabilis rei pretia, 30.

Improvidus consilia in mature detrectat, 139.

Impudicus mulieribus tacturum continentia proponitur, 91.

Impunitus. Impium est nos illis esse remissos, quos celestis pietas non patitur impunitos, 179. Nec vindictam suam superare peccata, nec culpam insultare patitur legibus impunitam, 54. Non patitur impunitum, quod nolimus esse permissum, 65.

Incarnationis figura et prophetia, 205.

Incitamentum. Magnum genus est incitamenti credere desiderata posse compleri, 84.

Indictio quomodo cognosci possit, 396.

Indigentia suadet excessus, 11. Grande commodum est cum indigentibus pacisci, et quare, 61. Ab indigentibus solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur imponit, 200.

Indorum conversio, 236.

Indulgentia. Indignum est ut qui respuunt indulgentiam, detectis postea suffragetur humanitas, 59.

Industria semper est amica sapientia, 106. Vincitur natura, dum eam meliorat industria, 143. *V. Labor.*

Infantia non subvenire pudoris aestimatur esse factura, 73.

Inferior. Vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere, 176.

Infideles. Pro servanda civilitate illis non sunt neganda beneficia justitiae, qui adhuc in fide cognoscuntur errare, 91.

Ingenium duabus curis non debet occupari, 152.

Initium. Bonum initium sequentibus rebus potest dare praeconium, 97. Semel bene inita nihil debent occasione contraria suspendi, 166. Solent initia protendere meliora, dum a parvis inchoant, quae in sequentibus magna se admiratione subleuant, 24.

Injuria. Graviter dolet injuria, quae contigerit insperata, 95. Mensuram non quaerit injuria, 27. Detestabilis est omnis injuria, 68.

Innocentia cuncta commendat, 105. Vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpas non potest invenire, 142.

Innocentius pont. Rom., vir prudentia et intellectu decenter ornatus, 330. Novatianus persequitur, 368.

Inscriptio futura praedicens in saxo invenitur, 311.

Integritas. Magnum munus est ad integritatem deligi, nec mediocriter probatur conscientia, cui est veritas commissa saeculorum, 87.

Interpretium, 32.

Invidia. Quidquid ex invidia dicitur, veritas non putatur, 7. Mensuram non quaerit invidia, 27. Invidia premit potiores, 72. Invidiosa est contra eum querela, cui sunt reverentiae jura servanda, 74. Majore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur, 102. Provecibus proxima est indubitanter invidia, 132. Bene agentibus invidia consuetudinaria, 168.

Ira perire noverit cum protervis, 124. Erigere non debet motus iratum, quod ad remissionem animi constat inventum, 16. Iracundus luminum fervore declaratur, 102. Gravius semper irascitur qui contra propositum commovetur, 177. Inquam nimis est quod delectat iratum, 63.

Irenae basilica, 2, 6, 248.

Irenaei grammatici liber, 289.

Isaaci monachi egregia et prophetica verba, 329.

Isdgerdes Persarum rex a Christianis flexus, 368.

Isidori erga suos monachos cura, 325.

Ius prima navibus vela suspendit, 85.

J

Jacobi patriarchae de Christo prophetia, 205.

Jacobi Antiochae Migdoniae seu Nisibis episcopi miracula, 254. Quomodo civitatem suam a Persarum obsidione liberaverit, 279.

Jacobus presbyter apud Persas pro Christo torquetur, 258.

Jactantia in mediocribus odiosa, 95.

Januario episcopo Sataliano ut pretium 60 orcarum olei, quod debebat, persolvat jubet historiarius, 43.

Jejunii quadragesimalis diversitas, 343. Jejunantium in ciborum abstinentia diversitas, 348. Sabbati jejunium, 348.

Jejuniorum virtus, 174. Jejunium pro salute principum et pro pace obtinenda indicium, 175. *V. Ba. ismus.*

Joannis Baptistae sepulchrum violatum, 288. Caput Constantinopolim deportatum, 349. Miraculum in hac translatione, 349.

Joannis summum pontificis laus, 174. Illius orationibus,

admonitionibus, correptionibus adjuvari petit Cassiodorus, 174.

Joannes Hierosolymitanus episcopus, vir mirabilis, 362.

Joannes Antiochenus Cyrillum damnat, 376.

Joannes Chrysostomus et Joannita. *V. Chrysostomus.*

Joannes monachus Theodosii victoriam praenuntiat, 357, 395. Joannes habet donum prophetiae et miracula facienti, 323. Joannes monachus infirmos curat, 323.

Joannes tyrannus. *V. Arduburius, Aspar.*

Joseph patriarcha primus praefectus praetorio creatus, 97. *V. Praefectus.*

Jovianus imperator eligitur, 309. Nilus fidei rectitudo, 302. Illius vox Christiano imperatore dignissima, 300. Ab Athanasio cupit orthodoxam religionem edoceri, 302. Frumentorum copiam restituit ecclesiis, 303. Exsules episcopos revocat, 303. Julianum Tarsi sepelit, 304. Consulatus et finis illius, 304. *V. Athanasius.*

Jovianus episcopus. *V. Antiochus.*

Jovinus tyrannus occiditur, 411.

Jovis templi destructionem daemon impedire conatur, 343.

Judaea a Tito capta, 387.

Judaeis permittitur synagogam rescire, et quibus conditionibus, 33. *V. Synagoga.* Vocatur Samaritae superstitionis populus, 53. Eorum Genuae constitutorum privilegia, 70. Cur gentiles facilius quam Hebraei fidem susceperint, 205. Judaei Christianos accusant apud Persas, 236. Eorum resultatio, 265. Eorum obstinatio, 367. Pelluntur Alexandria, 370. Crudelitatis suae prenas dant, 370. Judaeus quidam cum saepius baptizaretur, aqua fontis abscessit, 370. Alius apud Cretam dicens se esse Moysen Judaeos quamplures decept, 398. Quid, Judae, supplicans temporalem quietem quaeris, si aeternam requiem invenire non possis? 91.

Judices anni, 179. Judices mediis sacrosanctis Evangelii sententiam proferunt, 65.

Judex. Facilis recti persuasor est innocens judex, 5. Tandiu judex dicitur quandiu et justus putatur, 48. Magnae persuasionis vis est ad propositum recti venalitatam revocare judicantis, 80. Majoris nostri discursus iudicium non oneri, sed venditio provincialibus esse voluerunt, 87. Judices cum vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata, 108. Cunctator esse debet, qui iudicat de salute, 109. Nihil subitum aut indeliberatum agere debet, 114. Gloria regni est reperisse iudices exquisitos, 132. Non decet iudicem ministrum esse voluntatis alicuius, 133. Ultra omnes impietates est necesse laesos, qui sanare credunt vulneratos, 134. Non potest fraudari proprio desiderio qui militat sub iudice gratioso, 135. Ipsa est vera securitas, quae de nulla iudicis iniquitate formidat, 145. Vocatio iudicis spes justitiae debet esse, non muleta, 147. Toti ad iudices fama confluit, si eos rarus litigator observet, 147. Judices ad innocentium praesidia sunt elevati, 149. Judices si in vasorem sustineant, eadem poena plectuntur, 150. Turpis actus ex toto sit a iudicibus alienus, 150. Metus cuncta componit, si reus erimen in iudicantem non invenit, 151. Non proderit iudicem alius esse perspicuum, si sibi potius reodatur obscurus, 173. Nundinatio iudicem maxime debonestat, 178. Inutile bonum est iudicem non accipere, et multum accipiendi licentiam praebere, 178. Per milites suos iudex intelligitur, 188. Nil vile, nil cupidum iudices deceat, 189. Dissimilis ab accusato debet esse, qui iudicat, 189. Eius magnum et singulare praeconium, si iudices non accipiant, ubi sunt qui multum dare contendunt, 98. Omnia peccata iudices reddunt, si duces scelerum comprimant, 191. Magne injustitiae genus est aliud sibi iudicem velio, quam potest generalitas suscinere, 191. Nimis execrabile malum est, si cum aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat, 194. Inaequalis est arbiter, qui sententiam mittit in casum, 198. Deliberatio iudicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere, *ibid.* Propriae vitae imponit modum, qui sibi se iudicem intelligit constitutum, 178. Utilis est iudicem mente nosse quam corpore, 178. Quam periculosum est pati iudicem rationabiliter iratum, 188.

Judiciaria virtus est linguae bonis abundans, et mentis temperantiam custodire, 161.

Judicium, quasi iudicium cognoscite vocatum, 179. In compendium multum mala, si praesentia facimus esse iudicia, 107. Firmum est iudicium ejus tenetur exemplum, 43. Appellabatur abusive iudicium, ubi non allegabantur a partibus dicta prudentium, 104. Non facile erroris iudicio sordescit, quem doctrina purgaverit, 153. Non semper unquam merentur iudicium diversa merita personarum, 157. Non possunt esse principis vacua gratificationis iudicia, 120. Uni acceptum fuisse, interdum gratia est: multis placuisse, iudicium, 185. Honestum suffragium est secundi iudicis, documentum prioris, 85. Ita sunt vera iudicia, ubi neminem comprimunt aut timiditas, 165. Judi-

eorum rationes ad majus tribunal, 179. Iudicatae rei standum, 6.

Juliani avunculi imperat. apostatae mors horrenda, 286.

Juliani praefecti mors horribilis, 296.

Julianus Caesar constituitur, 265. Constantini Magni nepos erat, 282. Constantinopoli litteris dedit operam sub Maximo philosopho, 282. *V. Gallus*. Fingit se Christianum, et lector sit Nicomediae, 282, 284. Imperator appellatur, 281. Appellatur Augustus, 280. Victoria illius de Aemilianis, 280. Quomodo negata Christiana religione bellum contra Constantium perabat, 280. Vocat se pontificem gentium, 280, 283. Corona laurea super caput e us decedit, 285. Consultit vates, *ibid.* Caesarem Cappadociae privat nomine suo, 284. Scribit libros, et recitat in senatu, 285. Qua arte favorem populi sibi comparaverit, 285. Subtola illius in Christianos elementa, 285. Initio imperii sui magis peperit Christianis, 285. *V. Mares*. Exsules episcopos revocat, 285. Ante imperium latenter fuerat paganus, 284. Gallicos vocabat Christianos, 285. Vexat ecclesiasticos populumque Christianum, 285. Quomodo ecclesias clausit et ecclesiae ornamenta diriperit, 286. Quas leges contra Christianos posuerit, 88. Persequitur Athanasium, 291. Titum Bostrensem episcopum ejici jubet, 292. Notebat Christianos cogi ut sacrificarent, 291. Quomodo coverit Cyzicum propter paganitatis cultum, 291. Ejus epistola ad Arsacium Pont. pro stabiliendo paganorum cultu, 292. Jubet sacerdotes gentium imitari vitam sacerdotum Christianorum, 292. Praecipit ut secundum Christianorum ritum etiam pagani orationes et eleemosynas facerent, et decimas templis offerrent, 294. Abolet crucem in vexillo quod labarum vocant, 293. Quomodo aquis immolatis universa polluerit, 293. Quibus modis conatus sit paganitatem extollere, et milites ad cultum idolorum inclinare, 295. Optima episcoporum ad eum responsio, 296. Conviciantur Antiocheni in barbam ejus, 295. Libro edito ultus est Antiochensium in se convicia, 296. Nimum imminuit pretia rerum venalium Antiochiae, 296. Quomodo abstulerit Christianis pecunias, 296. Judaeos armat contra Christianos, 297. Non potuit placare praesidem Beroensem, ut cum filio rediret in gratiam ob Christianismum abdicato, 298. Quomodo ad Persicum bellum perrexerit, 298. Obsidet regem Persarum apud Ctesiphontem, 299. A sene quodam deceptus est, 299. Intercitur, 299. Quae magiae post ejus mortem inventae sint, 299. Antiochensium publicum gaudium de ejus morte, 295. *V. Baptismus, Gregorius Nazian., Jordanus.*

Julianus monachus cognomento Sabas Juliani imper. mortem, antequam audiret, praenuntiavit, 298. Antiochiam venit, 326.

Julus pont. Rom. iudex in causa Athanasii, 247. Scribit ad Alexandrinos pro Athanasio, 254. Athanasius, Paulus et alii episcopi orthodoxi ab Arianis in exilium acti, ad eum Romam confugiunt, 247. Quid orientalibus episcopis scripserit, 247. Quid orientales episcopi ipsi rescripserint, 248. Respondet episcopis Antiochei concilii, 248. *V. Athanasius.*

Jurans Evangelia tangit, 324.

Jurisdictio propria est quae datur a principe, 104.

Jus civile duodecim capitibus institutum, 151. Momenti jus, 137.

Jura publica certissima sunt humanae vitae solatia, infirmorum auxilia, potentium frena, 46. Foedum est inter jura publica privati odii incensam dare, 63. In causa possunt jura, non brachia, 111. Causa jure, non vi decernenda, 48. Priscorum mos fuit nova jura decernere, et cur, 178. Jura antiqua iuncta, 178.

Jussio. Laetitia debet esse cunctorum provida jussio dominantium, 55. Decet firmum esse quod commendatur probabili jussione, 65. Gravis non est jussio quae constringit et principem, 85. Non est delectatio commercii quae jubetur invitis, 137. Bonum est jubentis, si justitia imponatur invitis, 143. Defacatur animus bonis praeeptionibus institutus, 165.

Justitia mundus laetatur, 48. Justitia imperium floret, 9, 51. Observata justitia semper auget principes, 65. Justitia reges efficit fortes, 40. Nullum laedit observata justitia, 146. Nullum repudiat sequenda justitia, omnes clarificat, quos sui participatione sublimat, 189. De justitia nemo queritur, 197. Non est impossibile justitiam suadere mortalibus, 118. Justitia in illis rebus maxime custodienda quae Deo offeruntur, 43. Sua quemque possidere congruam minus probatur esse justitiae, 6. Confundi non debent jura imperante justitia, 53. Quidquid non discutitur justitia non putatur, 114. Inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit justitia custodita, 118. Gravis ejus re illatio, cujus adhuc justitia non probatur, 146. Justitiae leges ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem, 148. De inopia justitiae copia causarum venit, 151.

Rara est in hominibus manus clausa et aperta justitia, 154. Modus non erit rapiendi, si potestera fas sit excedi, 195.

Justus. Habet proprium jus ille qui justus est, 145. Omni laude decoratur qui justus edicitur, 189. Non possunt dici justa quae iniuria sunt, 148. Non est dubium meliora recipere, quos contingit justa praestare, 163.

Justina qua occasione Valentiano nupsit, 328. *V. Ambrsius.*

Justinus philosophus librum pro Christiana religione scribit, 388.

Juventus et Maximus Juliano resistunt, 295. *V. Festas dies.*

Juventus. Quod in juventute non discitur, in maturatae aetate nescitur, 13. Hoc est difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in suis se sibus principatum, 175. Juvenum virius praesumptione laboris animatur, 87. Ostendent juvenes bellus, quod in gymnasio dicitur virtutis, 87.

L

Labarum. *V. Julianus.*

Labor publicus debet esse fructuosus, 46. Mutilari non debet quod laborantibus datur, 8. Gravo nimis est fructu laboris sui fraudetur industrius, 51. Aequum est ut unicuique proficiat labor suus, 35. Laborantibus emolumenta deesse non oportet, et quare, 64. Nulli labor facit tedium, qui sumitur pro deletionatione cunctorum, 92. Laberes reddunt homines semper instructos, 185.

Laesio excrecentibus morbis debacchari permittitur, cum medicina differtur, 52. Nulla laesio removetur, cujus origo non tollitur, 115.

Laetitiae mensura de magnitudine nuntii venit, 124.

Laridum ad exteras provincias non transmittendum, 27.

Laticlaviam dignitas, 104.

Latini reges qui fuerint, et quot annis regnaverint, 381, 396.

Laudabile. Proprio fruitur honore quod est natura laudabile, 4. Praeclarum a principe laudari, 4. Laudabilia quaeque sordescunt, nisi congrua secula potantur, 86. Abunde cognoscitur quisquis fama teste laudatur, 153. Homines ad laudis aviditatem natos singulariter invenimus, 10.

Lectio divina semper efficere nititur pium, 138. Aegrescit ingenium, nisi jugi lectione reparetur, 172.

Legatorum gentium diversarum formula, 123. Legati mandata non scripta habebant, 157, 158, 166, 170.

Legatio omnis virum sapientem requirit, 25.

Leges ex Draconis et Solonis libris Atheniensibus ab Hadriano scriptae, 388. Quare leges reportae, 63. Institutio divinarum legum homino juri ministrat exordium, 123. Qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare, 41. Custodia legum civilitatis est indicium, 70. Confundi desiderant omnia qui tentant legibus inimici, 90. Sub quodam gaudio constat inferri quod solvitur lege naturalis, 177. Voluntas regis in legibus est, 1. Crudele nunc efficit qui sequitur leges, 114.

Leo papa ad Attilam directus cum eo pacem fecit, 304, 416.

Leones comes et Lauritius dux Isauriae concilio Seleucia intersunt, 272.

Leontii episcopi Antiochiae dictum argutum, 237. Sacerdotio privatus fuerat, quod se ipsum castrasset, 258. Orationes suas tacitus dicebat, 271.

Leontius. *V. Aetius.*

Leves inconstantia prodit oculorum, 102.

Libanius sophista puerus Constantinum poli venit Nicomediae, 262. Pro Antiochensibus scribit, 206. Contra Christianos scribit, 300. Vivum Constantium laudavit, vituperavit mortuum, 304. Scripsit opus de morte Juliani, 300. Summe conatur Julianum laudare, summe vituperavit, 302.

Libellarius titulus, 81.

Liberius Venantii pater eximie laudatur, 29.

Liberius Julio succedit, 265. Dialogus inter eum et Constantium, 265. Mittitur in exilium, 265. Quomodo per additionem maroniarum Roman. ab exilio sit reductus, 266. Scribit ad Macedonianos, 312. *V. Felix, Macedoniani.*

Liberii laudes, 174.

Libertas verba nutrit, 87. Animi voluntatem propriam semper ostendit, 118. Ibi mores facilius probantur, ubi natura sub libertate monstratur, 132. Libertas in crimine non requiritur, 145. Libertatis genus est servire regi, 84. Pene reclusus, admittitur, cui mutare solem liberum non videtur, 120.

Libra quare dicatur, 8. Eam duodecim unciarum esse dixerunt, *ibid.* Libra principis, 92. Debet esse justissima, 195.

Libri unde dicti, 188. *Adificatus* libris locum non reliquit injuriis, 44.

Licinius persequitur Christianos, 207, 209. Fugatur, *ibid.* Perimitur, *ibid.* V. *Christiani*.

Ligurum Venetorumque iames, 167, 200.

Lingua diserta omnia bona cumulat, 150.

Linguarum cognitio laudabilis, 173.

Lites. Dum quis redivivis litibus tenuitatem insequitur supplicantis, non tam vincendi votum quam adversarii videtur quasisse detrimentum, 71. In immensum trahi non decet finita litigia, *ibid.* Quid a bellica confusione pax distabit, si per vim litigia terminentur, 63. Si quaritis lucra, vitate potius damnosa litigia, 178. In causis suspecta potentia, 51. V. *Sacerdos, Episcopus*.

Litoius Melitimensis Ecclesie præsul Euchetaram hæresi se opponit, 507.

Litterarum scientia gloriosa est, 51. Cunctis honoribus suo est digna suffrago, 29. Aliqua in mundo non potest esse fortuna, quam litterarum non augeat gloriosa notitia, 158.

Loqui permitenda nescit, qui proferenda prius suo tradidit examini, 159.

Lucaniæ dulces recessus, 75.

Lucianus hæreticus, 218.

Lucifer Caralensis in exsilium mittitur, 264. De exsilio revertitur, 288.

Luciferianorum hæresis unde orta, 291.

Lucius diaconus anathematizatus, 219.

Lucius Adrianopoleus in carcere moritur, 257.

Lucius Eunonii successor omnibus invisus, 509.

Lucius qua crudelitate Alexandriam fuerit introductus, 517. Alexandria pellitur, 334. V. *Athanasius, Petrus Alex.*

Lucrum cum invidia periculum est, 14. Honesta sunt lucra per quæ nemo laeditur, 143. Ille magis potest distescere qui lucra turpia nescit optare, 107. Cessat lucri ambitus, cum vacatur ad plangentem, 73.

Ludicra ars Roma removetur, 384.

Lumen. Damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri, 165.

Luminaria ecclesie oleo implebantur, 43. V. *Ecclesia*.

Lupus pisceus, 187.

Luxuria humani generis depopulatrix, 173.

Lycus fluxius, 213.

M

Macarii conversionis occasio, 324.

Macarii ambo inter monachos illustrissimi, 321. Filiam sacerdotis a demonio liberant, 326.

Macarius Hierosolymitanus episcopus, 207. Post Hermonem ordinatus, 214.

Macedonianorum origo, 291. Reddunt causam suæ hæreseos, *ibid.* Liberius primus noluit eos recipere, 311. Confugiunt ad Valentinianum et Liberium sum. pontif., 311. Eorum professio fidei in libello quem obtulerunt Liberio, 312. Quomodo denuo ab orthodoxis divisi sint, 335. Inter se dividuntur, 349. Eorum pertinacia, 330, 335. Illis Ecclesie ademptæ sunt, 375. Persecutio in Macedonios, *ibid.* V. *Ariani, Maratonius*.

Macedonii eremitæ ad legatos Theodosii libera et audax allocutio, 344.

Macedonius ab Ariani episcopus Constantinopolitanus ordinatur, 246. Hæresiarches fuit, 248. Similis substantiæ assertor fuit, 276. Illius error de Spiritu sancto, 276. Per præfecum et armatos milites in ecclesiam deducitur, 248. Constantinopoli propellitur, 299. Ejus crudelitas, 258. Constantinopolitanam Ecclesiam turbavit, 270. Constantinus Aug. illi succenset ob translata patria sui ossa, 271. Mira sævitia cogit orthodoxos a se eucharistiam accipere, 271. Omnibus fuit odiosus, *ibid.* Condemnatur, 275.

Magi Persarum sacerdotes, et qui fuerint, 236. In magiæ artes insinulatos animadvertitur, 67. Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis, 66. V. *Maruthas*.

Magisteriæ dignitatis formula et ejus officia, 100.

Magistri scrini et comitiæ primi ordinis formula, quæ danda est comitiaco quando militat, 103.

Magna. Necessè est ut res magna competentia præmittat semper indicia, 196.

Maguentius tyrannus circa partes Hesperias emersit, 257. Fugit in Galliam, 263. Sibi mortem consciscit, *ibid.* Major domus imperialis, 345.

Mali. Melius est paucorum damno malorum corrigatur intentio, 90. Sola malis illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria, 179. Reo jam vicinus est qui malus putatur, 179.

Malorum omnium probatur extremum inde detrimenta suscipere unde credebantur auxilia provenire, 68.

Manichæorum hæresis oritur, 391.

Marcellus Ancyranus deponitur ob scripta hæretica, 241. Contra eum tres libros scripsit Eusebius, 241. Recipit episcopatum suum, 241, 235.

Marcellus episcopus Apam eam templum destruxit, 345.

Maratonius Nicomediensis episcopus a Macedonio ordinatur, 270. Dicitur auctor hæreseos Macedonianorum, 276.

Marcianopolis cur a Trajano condita, 403.

Marcianus Paulo Novatianorum episcopo succedit, 379.

Marcianus imper. variis Gothis et Gepidis diversas sedes concedit, 420.

Marcilianus fons describitur, 140.

Marci Arethusii martyrium, 288. V. *Arethusii*.

Marco angelus sacramenta præbet, 323.

Mareotes, V. *Ariani*.

Mares episcopus Chalcedoniæ in facie redarguit Julianum, 285.

Maria post partum virgo, 206. V. *Nestorius*

Maritus uxorem excedentem corrigere debet, 89. Pro amore pudicitie porrigere ferrum maritus non est leges calcare, sed condere, 18.

Marmorum quadratis membra fabricata, 26. Marmora ex Oriente transmitti jubet Amalasuatha, 161. Quadrati marmoris Ravennam advecti, 81.

Martis gladius apud Scythas sacer, quomodo inventus, 413.

Martinus episcopus Turonum clarus habetur, 393.

Martyrium apud Persas diversa supplicia, 355. Numeus martyrium sub Sapore, 258. Quomodo in Edessa mulier currens cum filio ad martyrium, præfectum et imperatorem a crudelitate removerit, 314. Martyrium reliquæ. V. *Alture, Festus dies*.

Maruthas regem Persarum orationibus sanct. 368. Magorum dolos detegit, 368. Miraculum ab eo factum, 368.

Massæ, id est prædia, 135.

Massiliensium immunitates, 68.

Matrimonium, id est matris bonæ, 135.

Matrimonium quid sit, 27. Affectus conjugalis laudatur, et quare, 27. Maxime a vobis, id est episcopo, execrandum, quod matrimonii generalis impugnat affectum, 45. De matrimonio contrahendo et liberis legitime constituendis formula, 121. Formula qua consobrina legitima fiat uxor, 123.

Mavia Saracenorum regina, 331.

Maxentius imperator instituitur, 207. Occiditur, 208.

Maximianus Constantinopolitanus episcopus ordinatur, 376. Moritur, 378.

Maximianus imper. victorias de Partis et Persis reportat, 406.

Maximini imper. e gente Gothica orti mira fortitudo, 404. Quomodo ad imperium pervenerit, 404.

S. Maximinus V. *Festus dies, Juventius*.

Maximus Anicianæ familiæ uxorem regis stirpis ducit, 162.

Maximus tyrannus imperium invadit, 339. Orthodoxos defendit, 340. Interficiunt, 340.

Maximus Cynicus ordinatur episcopus Constantinopolitanus, et deponitur, 533.

Maximus Hierosolymorum episcopus, 210.

Mechanicus socius naturæ, 21. Laus mechanicorum operum, *ibid.*

Medicæ artis laus, 106. Contrariis rebus plerumque medicina succedit, 134. V. *Archiatrum*.

Mediolanensis Ecclesie prædia in Sicilia, 34. Ea Theodoricus tuetur, *ibid.*

Melas episcopus exsules episcopos sponte sequitur, 323.

Meletio potestas episcopalis adempta, 229.

Meletii ad Antiochenum episcopatum translatio, 279. Quod de Trinitate ore eloqui non sinitur, manu designat, 280. Ariatorum opera in exsilium protruduntur, 286. In exsilio revertitur, 290. In exsilium missus, 308. Contentio inter eum et Paulinum, 531. Ejus mansuetudo et moderatio, 352. Ejus corpus Antiochiam relatum, 535. V. *Diodorus, Joannes*.

Meletiani qui fuerint, 229. Quomodo sint ab Ecclesia segregati, 211.

Menas Arianus excommunicatur, 219.

Mens memor sui diligit, 128. Mens humana facile suspicatur de quolibet illa quæ pertulit, 179.

Memiri Deo non licet impune, 126.

Mercurius dicitur citharam iuvenisse, 39. Et artes plurimas, 130.

Merita. Ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis, 12. In lucrum cedunt quæ bene meritis conferuntur, 67.

Messalianorum hæresis, 507.

Metalla in Macedonia instituta, 384. Metallorum ambitus solatia sunt hominum, 70.

Metatum vocatur diversorium a metando, 253.
 Methodii testimonium de Origene, 538.
 Metra heroica et iambica unde prodierint, 38.
 Metrobius ab artificibus legendus, 112.
 Metus frequenter verba intercipit, 87. Solus metus cohibet, quos fides promissa non retinet, 25. Semper bene geritur, si celestis metus humanis motibus opponatur, 155.
 Michaëas. *V. Habacuc.*
 Michaelis (S.) basifica et miracula, quæ illic pro Christi nomine celebrantur, 252.
 Milites ab omnibus alendi, 191. Millenarii milites, 88. Assidue dimicantibus difficile est morum custodire mensuram, 9. Exprobrata militia creditur, quæ irremunerata transitur, 33. Publicis debent utilitatibus insadare, qui notam dedere militiae, 51. Constat militiam bene geri, quæ probatis videtur imponi, 122. Rationabilis ordo est militia solvere, qui impar laboribus probatur existere, 145. Miles ad secreta iudicis proximus, præsulis sui famam aut ornat, aut maculat, 177. Disceat miles in otio, quod perficere possit in bello, 19. Humanum genus ideo militat, ut peractis superioribus conquiescat, 184. Electis opus est militibus, cum fuerit necessitatis impulsus, 198. *V. Exercitus, Prælium.*
 Milites Christiani restituunt donativa sua, 295. In exsilium mittuntur, 235.
 Minores quare non possint facile contrahere, 70. Conditio minorum regnantis æquabiliter implorat auxilium, 14.
 Miracula per loca diversa in Christi nomine facta, 297, 315, 321.
 Misericordia. Sola est misericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant, 26. Proclivior ad misericordiam via bonis mentibus semper patet, 18.
 Mitendarii, 63.
 Moderatio. Dignum fuit moderatorem suscipere, qui se nesciunt juridica moderatione tractare, 114.
 Modestia. De modestia laus sumitur, 132.
 Modus ubique laudandus est, 11.
 Monachorum vita angelica, et quis illius auctor, 317. Eorum institutiones, 311. Conversatio, 321. Solitudo nonnunquam prudenter ab eis relinquenda, 326. Patres eorum mittuntur in exsilium, 325.
 Moneta a monendo dicta, 100. Qualis esse debeat, 119. Eam Servius rex Rom. primum in ære impressisse perhibetur, 120. Ei figura vultus regis imprimebatur, 100. Monete commendationis formula, 119.
 Moniales a tribatis existuntur, 167.
 Monomachia vetita Romæ, 209.
 Monopolium quid, 34.
 Montanistæ. *V. Pascha.*
 Mores. Multo melius proficitur, si bonis moribus serviantur, 122. Indubitata est gloria morum semper custodisse mensuram, 155. Necesse est vindictæ subjaceat, qui pravis moribus obsecundat, 73. Grave pondus invidiæ est, splendore cinguli claritate, et moribus non lucere, 105. Turpe est illis misceri, qui dignis moribus non possunt approbari, 192. *V. Nobilitas.*
 Moscius mons. *V. Cassiodorus.*
 Moysis miraculum, 69.
 Moysis abstinentia, et vigiliæ, 324.
 Munificencia est semper in otio, et quare, 55.
 Muse unde dicte, 76.
 Musicæ laus, 78. Mirabiles ejus effectus describuntur, 58. Quindecim modis continetur, 38. Toni quinque præcipui in ea, et eorum proprietates, 38. Quam musicam majores appellaverint intam, 12.
 Mutabilias. Nemo dubitat homines sua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnam mentibus constat esse fastidium: non immerito, quia cum sit homo commutabilis, naturæ suæ desiderat habere qualitates, 120.

N

Narbonensis Ecclesiæ possessiones restitui jubentur, 65.
 Natura repugnante quælibet cedit industria, 71. Omnibus animantibus est inimicum, quod naturali lege damnatur, 18.
 Nautas plus frequenter affligunt damna exigentium, quam solent nudare naufragia, 66.
 Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendiis vastatum, 76.
 Necessitas temporis excusat onera jussionis, 66. Necessitas moderamen non diligit, 64. Constat tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit, 11. Sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non præbentur, 146. Dum necessitas mater criminum tollitur, peccandi ambitus aufertur, 146. Necessitas publica multorum debet devotione compleri, 81.

Nectarium martyrium, 286.
 Nectarium episcopi Constantinopolitani ordinatio, 535.
V. Arian.
 Negotiatores humanæ vitæ constat esse necessarios, 101.
 Nepotianus imperium invadit, et deponitur, 257.
 Nestor martyr, 286.
 Nestorii ordinatio, et quæ sub eo mala in Ecclesiis acciderint, 574. Hæreticos insequitur, 373. Quid dixerit de B. V. Maria, *ibid.* Quomodo Anastasius causa fuerit hæresis ejus, 375. Quæ fuerit ejus de Christo sententia juxta Socratem, *ibid.* Damnatur, 376. Ejus palinodia et exsilium, *ibid.*
 Nicææ Thraciæ concilium, 269. Litteræ Damasi et cæterorum episcoporum ad Illyricum contra hoc concilium, 270.
 Nicææ Bithyniæ concilium coactum terræmotu dirigitur, 272.
 Nicæam et partes Germæ terræmotus subvertit, 314.
 Nicænum concilium cur celebratum, 223. Instretur pro conventu Patrum in palatio imperatoris domus, 226. Numerus episcoporum in eo congregatorum, 224, 225. Constantinus victum ipsis suppeditavit, *ibid.* Eos convivio excepit, 226. Prima eorum sessio, 226. Disputant de dogmate Ariano, 225. Professio fidei concilii, 228, 305. Dogma deus in questionem venit, 244. Canones ecclesiastici in eo conscripti, 250. Epistola illius ad Alexandriam et Ægyptum destinata, 229. Relatio Athanasii ad Afros de illo, 227. Relatio Eustathii Antiochiæ episc. de eodem, 226. Eusebii Pamphili verba de eodem, 228. Epistola Eusebii Pamphili de hujus concilii fide, 228. Quanta sit ejus auctoritas, 267, 270. Alteri negant Nicænam fidem, alteri comprobant, 372. *V. Pascha.*
 Nicopolis, quæ prius Emmaus, ædificatur, 389, 406
 Nilamion ante ordinationem in oratione moritur, 359.
 Nili fluminis recessus et accessus, 349. Imperator sacrificia Nilo offerri prohibet, 349.
 Nimium non placet, etiam quod bonum putatur, 130.
V. Justus.
 Nisibinis Christianis noluit suppetias ferre Julianus, 284.
V. Jacobus.
 Nobilitati laus connascitur, 42. Tantum quis nobilitor, quantum et moribus probus, et luculenta facultate relaxerit, 46. Hæc est indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata, 82.
 Nomen. Cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita nimis absurdum est portare nomen alienum et aliud dici, quam possit in moribus inveniri, 133. Grata sunt nomina quæ designant protinus actiones, 100.
 Notarii et tribuni ad imperiale secretum electi, 5.
 Novatianorum concilium, 327. Eorum synodus apud Sagarium Bithyniæ, 348. Acesius eorum episcopus ad Nicænum concilium a Constantino evocatus, 259. Quid Atticus de Novatiani sentiret, 374. Novatiani decernunt Pascha libere celebrandum, 347. Novatiani eligunt episcopum Constantinopolitanum, 369. *V. Agelius, Celestinus.*
 Novatus. *V. Cornelius.*
 Novitatem sollicitam prudentes convenit habere rectores, 65.

O

Obedientibus juste indulgetur animus, 143. Fascibus obedire plerumque potestatis necessitas cogit: parere iudicio privato solâ sententiarum probitas facit, 133. Majora sibi facit credi, quisquis efficaciter injuncta paregerit, 85. Gratus est obsequium quod devotione perpetua cæduntur, 51. Caret culpa qui imperata perfecit, 189.
 Oblatio. *V. Altare, Deus.*
 Octavianus quando Augustus appellatus, 388
 Odiâ cum sepulchris claudantur, 124. Major cruciatibus poena est respicere illæsum, quem videre quis desideravit afflictum, 47.
 Odoacer nomen regis assamit, 395. Odicam vincit et perimit, *ibid.* Phœbum regem vincit, *ibid.* Italiam subjugat, 418. A Theodorico superatur, 395. Occiditur, *ibid.*
 Officium. Crescit in illo meritum, cui majus datur officium, 176.
 Oiva Constantinopolis suburbanum, 374.
 Olympiad s constantia, 361.
 Orosius vox. *V. Arian.*
 Onagri flagitium, 285.
 Onus. Si fessis minime relevetur onus, necessitate cernitur jacere prostratus, 71. Sine querela debet suscipi onus impositum, quod longis temporibus constat esse solvendum, 146. Divisum onus sub communionem, subjectos certum est non gravare, 52.
 Opinio purgata multo major est quam si non fuisset impetita, 74.
 Oppiani singulos versus Severus singulis aureis remuneravit, 204.

Oratione efficaciæ, 305. Oratorum orationes ad quid inventæ, 38. Oratio dispar moribus vix potest inveniri, 2. Ut quidem spectata morum agentis oratio, nec majus potest esse morum testimonium quam qualitas inspecta verborum, 87. Dicens pariter debet esse puritate conspicuus, 44. Ars oratoria ornamentum omnium litterarum, 160. Memoria oratorum thesaurus, 87. *V. Eloquentia*
Oratio quæ sascipienda que dantiem javat et accipientem pro temporis necessitate laudat, 56.
Orestes filio suo Augusto dat imperium, 393.
Origenes Alexandriae studiis creditur, 389. Clarus habetur, 390. Difficilia verba Scripturæ interpretatus est, et cur, 391. Apologus defenditur, 289. Joannes Chrysostomus non vult consentire daemones horum ejus, 353. Memoranda sententia Theodori, cum rogaretur ut damnaret libros Origenis, 353. *V. Athanasius, Chrysos, Epiphanius, Methodius.*
Orthodoxi intrepidi, 315. Exsulant, 264.
Osera genium, 335. *V. Amphiloehius.*
Osius Cordubensis confessor Ecclesiam ornabat, 210. Pro Ecclesie pace missus, 225, 289. Concilio Nicæno adfuit, 224. Interfuit Sardicensi, 250. Vi tormentorum adigitur, et Syriensis synodi decretis subscribat, 362. In exilium mittitur, 264. Sabelli dogma destruxit, 289.
Ostrogotharum regum genealogia, 418. Eorum cum Romanis amicitia, 420. Variæ eorum sedes in Pannonia, *ibid.* Hannos propulsant, 421. Cum Suevis et Scis præliantur, 421.
Otium. Natura humana per otia fatuatur, 18. *V. Fortitudo.*
P
Pachonii abbatis sapientia, 321.
Padus seu Eridanus fluvius, 308.
Pædagogi Christiani egregium responsum, 298.
Pægorum templa Alexandriae destructa, 341. Julianus imper. lectores a, ud eos instituit, 292. Quas fraudes in templis suis facerent, 342. *V. Theodosius.* Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit eversus, 296. *V. Gentiles, Idolum.*
Palmædiacis calculis occupari, 139.
Palati curæ formula, 112.
Palladi cursoris celeritas, 371.
Palma. Post palmam nemo dilatus est, 184.
Pambonis effatum præclarum, 521.
Pantia gemma, 90.
Panis unde dictus sit, 106.
Panis gradilis, 143.
Panthæon ædificatum in vicu Gazensi, 291.
Pantomimo a multaria imitatione nomen est, 77.
Papa beatissimus urbis Romæ, 163. Auctoritas illius, 243, 270. Ejus electio a senatu, 156. Causæ cleri Romani ad ejus iudicium remittuntur, 156. *V. Julius, Liberius, Patriarcha, Roma.*
Papamuti confessoris tormenta et miracula, 210. Concilio Nicæno adfuit, 225.
Paraveredorum subvectiones, 92.
Parentes. Parentum amor in filiis, 28. Ex parentum virtutibus proliis aditur successus, 28. Patrum institutionibus applicatur quid quid iudicium in ara prole conceditur, 175. Pueri curam pericere, qui laudatis videtur potuisse succedere, 5. Nullum melius potest esse compendium, quam laudibus successisse majorum, 153. Laus parentum verecundiæ est stimulus, 153. Pessime contra parentes erigitur brachium, pro quibus constat gloriæ mercedum, 48.
Parentes publici, hoc est senatores, 61. Patrum nomen senatorum filis junioribus datum, 144.
Patriarum origo, 400. Fugaces et sagittarii sunt, *ibid.*
Parvus. In parvis dicitur, cui potiora præstentur, 118.
Pasche festivitatis an mutata sit a concilio Nicæno, 347. Quo tempore Occidentales eam celebraverint, 527, 547. Quomodo a Montanistis celebrata, 348; et a Novatianis, 527. *V. Novatiani.* Tempus lætitiæ est, 75. Quomodo cognosci possit quæ hora occurrat, 396.
Passio. Voluntas recta in gravibus passionibus non est, 6.
Pastoris libellus etiam nomen exstat, 227.
Patientia sapientibus amica, 162.
Pater. *V. Parentes.*
Patria sua antiquique clarior est, 12. Docet cunctos patriæ sacra augmenta cogitare, 69. Non est aliquid injustum de patria plus esse sollicitum, 194. *V. Chris.*
Patriarcharum diversorum institutio, 553. Successio, 102.
Patriatus formula, et qualis dignitas fuerit, 97. Perpetua est et quoddam sacerdotium, 97. A rege Athalarico suscepta, 129.
Patriarchales, 160.
Patriarchum hæc ab electis iudicibus dimittebat, 15.

Pauli simplicis sanctitas, 215.
Pauli monachi preces et labores, 324.
Paulinus ordinatur episcopus Antiocheus, 288. Inimicitia inter Romanos et Orientales propter illum, 350. Mori ur, 341. *V. Melchius.*
Paulinus Tyri. *V. Eusebius Nicomed.*
Paulus (S.) sub quibus consulibus Romam venerit, 586. A Nerone occiditur, 387.
Paulus Constantinopolitanus episcopus ordinatur, 216. Removetur, *ibid.* Reducitur Constantinopolim, 247. Romam proficiscitur, 247. Thessalonicam in exilium ducitur, 248. Cucussum translatus paulo post occiditur, 247, 27. Ejus corpus transfertur, 358. *V. Athanasius.*
Paulus Novatianorum episcopus moritur, 379.
Pauperes boni habent divitias suas, 107. Voces pauperum non debent negligi, quas potest justitia comitari, 52.
Pax. Pacis bona enumerantur, 5. Cogi debet, ut sit quietus, qui suo vitio remittit esse pacificus, 6. Ad laudem ræquantis trahitur, si ab omnibus pace ametur, 15. Ferocia populorum corda longa pace mollescent, 40.
Peccare humanum est, 346. Hoc est bona desideria suspende e, quod illi cito perpetrare, 192.
Peccati poena, 142. Poena ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit quod in alterum protervus exercuit, 142.
Pecunia a pecudis tergo Galis auctoribus nominata, 129.
Pecuniæ depositivæ, 101. Potest ~~commodum~~ commodum famæ, ~~ferda~~ neglexisse lucra pecuniæ.
Pecuniaria, et poena infamationis, 157. *V. Poena.*
Pecus. *V. Bellua.*
Pelagii mira cum uxore continentia, 368.
Penuriam temporis delicta promerentur, 173. Magnæ abundantia laudis est, in penuria reipub. vel mediocria numerata mernisse, 94. Singularis est amor populi, cum potuit a penuria liberari, 103. In necessitate penuriæ pretii nulla contentio est, 143. *V. Fames.*
Percicum natura, 28.
Perfectum illud dicitur, quod de voluntate simul et actione laudatur, 84.
Persæ ad Christum convertuntur, 253. In Romanos bellum gerunt, 237. Pacem ineunt, 371. *V. Julianus.*
Persecutionis tempus magis prodest Ecclesie quam pax, 364. Fuga tunc præcepta, 287. Exempli sanctorum persecutionem fugientium, 289. *V. Athanasius, Christiani.*
Perseis arbor languores abigit, 297.
Perseverantia pretiatur natura boni adiubita, 153.
Pertinaciæ vitium amant soli bruti homines, 95.
Petere. Quid justius quam petenti conferre quod intelligitur ipse laborasse, 167. Inefficax est ab homine requirere quod agnoscat non habere, 160.
Petrus (S.) quando Romam adductus, 586. In ea 25 annis episcopatum tenuit, *ibid.* A Nerone trucidatur, 387. Senatus Romanus pacem a Justiniano petens, 55. apostolorum Petri et Pauli preces adjungit, 180.
Petrus Alexandræ nos episcopus martyr, 214, 221.
Petrus episcopus Alexandrinus Athanasio succedit, 317. Seditione facta Romam proficiscitur, *ibid.* Ejus epistola in qua Lucii mala referuntur, 517. Alexandriam revertitur, 329. Moritur, *ibid.*
Petrus archiepiscopus Alexandrinus a Theophilo ab Ecclesia pellitur, 257.
Phasides aves unde exortæ, 490.
Philippi Constantino poliiani historiae Christianæ libri tringenti sex, 374.
Philippus præfectus patreus Arianorum, 248.
Philogonius Antiocheus episcopus, 223.
Philosophi conflant in aulam Juliani, 284. Philosophia, id est vita monachica, 214, 321, 322.
Photinus hæresiarcha damnatur, 261. Disputat, et libros scribit, 262.
Piamonis visio, 325.
Pictasium, id est tabella, vel scriptum, 51.
Pietas perfecta quæ sit, 68. Pietatis encomium, 186. Ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid motus abrogasse monstratur, 101. Felix querela quando leges pietate superantur, 145. E pietate crudelitas aliquando nascitur, 43. Genus pietatis in impios animadvertere, 28. Pietatis genus est coercere infantiam criminis, ne juvenescat augmentis, 92.
Pignorationes prohibentur, 63.
Pilatus propria se manu interfecit, 386.
Pir nullum propinquorum suorum videre voluit, 324. Cur ambulans comederet, 321.
Piscandum retatus non seprius, 86.
Pistrinum in quo latrocinia Romæ fiebant, a Theodosio sublata, 311.
Piterius rerum naturalium cognitione instructus, 321.
Plauda mundi operatione celebrata, 173

Plinius secundus Novocomensis orator, 387.
 Plumbum. *V. Es.*
 Podagra. *V. Bormiæ aquæ.*
 Pœna corporali puniuntur qui pecunia solvere non potest, 47. Pœna pecuniaria in corporalem mutata, 168. *V. Pecunia.*
 Pœnitentiæ publicæ modus apud veteres, 316. Presbyteri super pœnitentes positi, ob quam causam sint remoti, 316.
 Polensis episcopus. *V. Episcopus.*
 Polychronius Apamensium episcopus, 363.
 Pompatus reus, 139.
 Pompeius, cur dictus sit magnus, 77. Pompei theatrum reparatur, 77.
 Pondera ac mensuræ, 182.
 Ponderatio sit justa, 193.
 Pontificum aliquorum successio, 363. Pontificis electi meritum quæritur, cum pecunia non amatur, 119.
 Porphyrius Flaviano Antiocheno succedit, 362.
 Porphyrianorum nomen Arii consecratoribus tribuitur, 231.
 Porphyrius vocatur senex Tyrius, 301. Divinæ pietatis inimicus, 231. Quid eum moverit ut adversus Christianos scriberet, 301.
 Possessoribus honoris et curialibus formula, 118.
 Potestas in experta trahit potius ad timorem, 178. Dum tempus potestatis prolixum quaeritur, culparum opprobria non vitantur, 111. Æqualis potentia populos nutrit, 125. Decet tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur, 129. Difficillimum potestatis genus exercet rector sui, 138.
 Prædiorum venatum formula, 123.
 Prædici similis est qui sub iniqua cupit voluntate distrahere, 150.
 Præfecti nomen gloriosum, 111.
 Præfectura prætorii a Joseph inchoavit, 134. *V. Joseph.*
 Præfecti prætorio formula, et quid ad eum spectaret, 97. Illi princeps assurgit, 47. Præfecturæ urbanæ formula, et ejus officia, 98. Quomodo administranda, 44.
 Præfectus Urbis senatui præsidet, 20, 44. Præfecti Urbis de architecto publicorum formula, 116. Præfecti vigillum Urbis Romæ formula, 113. Urbis Ravennatis, 114. Præfecti annonæ formula, 105.
 Præliis mens devota non debet aliis cogitationibus occupari, 11. Res prædiorum beate disponitur, quoties in pace tractatur, 11.
 Præmiorum exempla nutriunt virtutes, 29. Non deficit rei studium, quæ præmium largius habet, 23. In licentiam relaxationis accipiuntur potius præmia quam donantur, 67. Major est cultus morum, dum crescunt desideria præmiorum, 120. Vel in levis rebus gloriosior edicitur, cui frequenter præmia referuntur, 135.
 Præpositi celestis formula, 116.
 Prærogativarius, 183.
 Præscriptio tricenalis, 91. Præscriptio triginta annorum jus dat ad prædium, 41.
 Præsidatus formula, 111.
 Præsulem si ademeris, militem non relinquis, 119. Qui populis præesse cognoscitur, non uno consilio præditus invenitur, 189. Præsulem agere non decet, quod alter accuset, 179. *V. Equitas.*
 Præsumptio. Grandi damno reprimenda est importuna præsumptio, 75. Ignorat modum servare præsumptio, 83. Negligentiæ vitium est præsumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare, 87. Semper metuit injusta præsumptio, 177.
 Pravi coercitio justitiam facit plus amari, 26.
 Presbyterorum manus piis consecrationibus dicatæ, 65. Theologicus scelus presbyteri Deo puniendum relinquit, 65. *V. Sacerdotes.*
 Pretiosum omne vilescit oblatum, 135.
 Pretium gratia civilis colligitur, si pretia sub moderatione servantur, 115.
 Primicerius deputatorum, 183. Primicerii singulariorum, 183.
 Primicerius, 182.
 Primordia cuncta pavida sunt, 19.
 Princeps bonus quomodo differat a tyranno, 130. Pater publicus est, 75. Voia pro salute principis cal. Januarii, 100. Principi pio sub quodam sacerdotio servitur, 9. Sub imperio boni principis omnium fortuna proficit, 24. Facilius est errare naturam, quam dissimilem sui princeps possit formare rempub., 41. Quare sub principe benigno remedia vix postulent subiecti, 52. Sub ellementia boni principis nihil constat licere fortuitis, 191. Qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur, 190. Quoties læto principi occurritur, efficaciter beneficia postulatur, 196. Non decet principem loqui quod non videatur posse compleri, 121. Principis propositum facit aut

negligere iudices, aut amare virtutes, 41. Inconveniens debet esse principis votum, 31. Domum exceptam non habent principes, 160. Concordia principum semper decet, 157. Principum dissidia sunt grave malum, 49. Summis principibus juris communiione vivendum est, 130. Arduum nimis est meriti principis secretum, ubi si quid cognoscatur prodi, vel ab alio formidatur, 128. Quare fortuna minor principem quaerat, 7. Gratiam principis dignitas nudi non asserit, 33. Laudes sunt temporum principis celebrata gaudia populorum, 36. Clara est principis gloria, 45. Principis opinionem longe lateque disseminat subiectorum securitas, 52. Cur delinquentis reatus materia sit gloriæ principis, 34. Inculpabiliter necesse est civi, qui suam præsertiam novit principibus offerendam, 88. Præsentiam principis ambiunt, qui de cordis puritate præsumunt, 120. Munus est videre principem, 163. Præditus bonis institutis creditur, cui aliquid principis auctoritate delegatur, 115. Omnibus utile judicium principem sequi, 129. Pietas principum totum custodit imperium, 194. *V. Dona, Rex.*

Principalia sacra, id est litteræ principis, 253.
 Principatus Urbis Romæ formula, 119.
 Principum comiti commendatio, 118.
 Probatoriæ chartariorum, 121.
 Probianus totius salutis causam, id est sacratissimam crucem volebat adorare, 255.
 Probus exconsul et præfectus in Italia, 339.
 Proceres vacantes, 192. Grande est quidem procerem esse, sed multo grandius de proceribus iudicare, 98.
 Proclus Cyzici ordinatus cur non sit receptus, 374.
 Proclus. Consantinopolitanus episcopus ordinatur, 378.
 Procopii tyrannus et mors, 303.
 Promissio. Levissimi est animi polliceri facile quæ non disponit adimplere, 90. Multo gravior est culpa, quam suæ promotionis impugnat auctoritas, 121.
 Promotiones officii prætoriani, quæ natale Domini fiebant, 182 et seqq.
 Proprium. Siæ damno inventa perdit, qui propria non amittit, 101.
 Prosperitatis primus gradus est suis non esse damnosum, 82. Mundanis rebus frequenter nascitur de adversitate prosperitas; et homines cum hædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt, 75.
 Protei fabulæ, 90.
 Protogenes baptizatos ducebat ad Eulogium, ut eis dominicum signum imponeret, 313. In exilio pueros edocei, 315. *V. Eulogius.*
 Protogenes episcopus Sardiæ cum ibi concilio celebratum est, 250.
 Protogenis et aliorum monachorum mira abstinencia, 325.
 Profectus omnis ad Divinitatis munera referendus, 169. Paulatim provehi mediocris est virtutis, 42. Securus celsa concepit, qui se in paulo minoribus approbavit, 130.
 Providere debent homines quæ possunt in adversitate requirere, 55.
 Provinciarum dignitates annua successione reparantur, et quare, 111.
 Prudens se ipse compellit, 193. Non est leve prudentes viros in pacis constituta peccare, 95. Spes est certa remedi, vota supplicum ad prudentis remissione iudicium, 65. Illa sunt robora, illa diuturna, quæ prudentia incipit, et cura custodit, 13. Prudentia est cavere etiam quæ non putantur emergere, 55. Prudentia rebus cunctis præponitur, cum est in homine, 103. Prudentia ab aliis quaerenda, 127. Sicut incognita velle nosse prudentis est, ita comperta dissimulare dementis est, 139. Prudentia ubique probatur esse necessaria, 137.
 Psalmodiæ institutio quæ fit alternis choris, 271. Diversitas cleri et populi in templo Antiochiæ psallentium, 237.
 Psalterium e cælo lapsum, 58.
 Psathyriani qui fuerint, 549.
 Ptolemæus Ægypti rex populum Rom. hæredem relinquit, 334.
 Publica abbatissa, 295.
 Publicis utilitatibus servientes, superfluis oneribus non gravandi, 31. Omnes decet gravanter impendere, quod publicas valent utilitates posse respicere, 30. Nihil tam senatorium quam utilitatibus publicis impendere affectum, 34. Unius desiderio pravo generalis debet utilitas ante erri, 50. Decet semper esse paratum quod utilitas publicis pro obatur accommodum, 80. Suscipienda precatio quæ publicis utilitatibus non repugnat, 80. Nulli grave præbetur, quod pro communi utilitate preparatur, 86. Pietate plenum est peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, 192. Utilitatem publicam diuturna non convenit diluicione differri, 89. Causa multorum bene acta nobilitat, et quare, 115. Non est salus in corpore quam et membra potuerint obtinere, 141.

Pudoris gravissimi pudus est propria voce convinci, 86. Pudorem non habet stultus, cuius totum contigit a principe appetere, 171. Sola detrimenta cogitant qui pudoris fecere iactantem, 65.

Purperum abique cotivum, 102.

Pugna unde dicta, 15.

Pulchritudo iudicis, 195.

Pupilli a vihi ratione vallandi, 17. Regis merentur praesidium, 92. Sub parente publico genitoris minime sentiri debent amissio, 75. *V. Mores.*

Purgatio per ignem, 700.

Purpure origo, 3. Illius descriptio et usus, 3. *V. Adornare.*

Piscius cum filia sua martyrium subit, 257.

Q

Quadregesima. *V. Jejanuni, Spiridion.*

Quæstura quid sit, 130. Eius definitiones, 89. Eius officio et onere, 1, 99, 151. Laudatur, 79. Vox est linguæ principis, 89. Quæstore justo innocentium conscientia sit secura, 70.

Quartodecimannorum observationes, 317. *V. Pascha.*

Querela Subjectorum animi releventur quoties mœrentium querela componitur, 74.

Quietus populus regem prædicat, 45.

R

Radegatus. *V. Gotti.*

Rapientum manus quaslibet largitates mutant, 195.

Ratio. Plus agit incalentes rationis, quam possit exercere terribilis, 188.

Ravenna descriptio, 119.

Ravennatis Ecclesie negotium Justiniano imper. commendat Theodatus rex, 165.

Recloris provincie formula et officia, 107. Recloris decuratum curas, 86. Necessè est eadem de cunctis opinionem curare, qualem genus meriti habere rectorum, 169.

Reclor. Cunctis probet recti tonax provectus, 60.

Reditus. Festinantius gratior est celeritas in redeundo, quam quilibet numerum regnato, 120.

Referendariorum formula, 164.

Referenda curia admissio, 19. Referendorum in senatu formula, 104.

Regendaria, 185.

Regere. Is potest alios bene regere, qui se studuit sub dote tractare, 45. *V. Dona.*

Regorius Vesogothorum rex interficitur, 411.

Regni decus est equitatis affluens, 69. Ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum, 37. Communito regni mores asserit, 185.

Religio. Necessè est ut bene velitis, quos vobis religioe factos esse cognoscitis, 179.

Remigium labor operosus, 65.

Remuneratio meritorum iustitiam demerentis prodit imperium, 19. *V. Præmium.*

Respublica quid sit, 141. Romana et Constantinopolitana unum omnia corpus fuit, 5. Jure æquitatis augetur, 32. Quidquid in utilitate republice tribuitur, donantis utilitas duplicatur, 25. Constat ad eam esse rempublicam curæ multis civibus resplendet ornatu, 105. Magnum republice munus confert quisquis diruta suscepit reparanda, 49. Salvanda sunt ista unde respublica videatur firmissima, 195.

Restitutio. Sub pena restitui degnam est quod improba temeritate constat extortum, 68.

Rex. Regibus. Reges pro remedio cunctorum dati, 164. Totus est conditio sibi ornam, ubi vivitur sub æquitate in quantum, 7. Pompimentorum est regale iudicium, et quare, 9. Regnantis facultas tunc sit citior, cum recedit, 10. Læta regis proficit, cum se commoditas injusta subducit, 15. Regnantis est gloria subjectorum odiosa tranquillitas, 74. Regentis invidia est regis, in casis levibus gravis ruina populorum, 41. In regni viti quod munificentia regia inlabent, 44. Mens regentis mater est publici decoris, 44. Voti securitas regis iussionibus datur, 75. Semper prodest civium regum amicitia concordia, 79.

Quis populi, et regionum tranquilla dispositio præconium probatur esse regni animum, 92. Cum rex satisfacti, quilibet cura dissolvat, 95. Claritas regia nil admittit intentioni, 149. Quidquid regali sapientie gratiam esse exarsit, et divino iudicio comprobatur, 120. Reges meliores testantur, si non omnia non præsumunt, 127. Unus regum obsequia sub caudata peragenda, 128. Decet regem iustitiam excelsè quæ a iudicibus bene agentibus fuerit ordinatum, 168. Universos affligit qui regi aliquid necessarium subtrahit, 125. Quod a subjectis prohibetur, regnantium laudibus applicatur, 162. Stipendium et tyranno penditur: prædicatio autem nisi bene principi non debetur, 155. Commendat suam gentem qui oratione placabili regi:

permulcet, 155. Hoc est regale propositum gloriose vivere amore cunctorum, 166. Hæc est regalis virtus, celerius necessaria sentire, et tardius in verba pronuntiare, 159. Majora decet regem tribuere quam videatur a servientibus accepisse, 17. Augmenta regalis gloriæ sunt, cum sub rege nulla decreverunt, 36. Hoc sunt dona regia quod semina, 49. Regis concilium solos decet scire gravissimos, 105. Dignum est regem ædificis palatia decorare, 6. Cur congruat comitatum regum viris nobilibus decorare, 47. Mens regalis apparatus divissimus non parvus reipub. probatur ornatus, et quare, 190. Qui familie regnantis adiungitur, in laudum gremio collocatur, 162. Omne bonum regia debet suadere affinitas, 128. Regnantis felicitas est famulantes amare, quod expedit, et quare, 55. Bene prospicit rebus futuris, qui regnantium servit iustis, 127. Non est dignus a quoquam redargui, qui regis iudicio meretur absolvi, 91. Tantum est quæque dignitas, quantum eam regis præmia illuminat, 105. Non est majus meritum, quam gratiam invenisse regnantium, 20. Tanto quis regali summo proxinatur, quanto bonis studiis societate coniungitur, 153. Pene similis est mortuo qui a suodominante nascitur, 88. Quilibet habere regis colloquio, munera credit esse divina, 47. Præmium est vitæ domo ovidente servire, 193.

V. Princeps. Regi a subditis juratur, 125, 126.

Rhætiæ munimenta sunt Italiae, 112.

Rhegiensis regio describitur, 194. Laridum Rhegiense, 194.

Rhodii pagani quos deos colerent, 502.

Ricimer patricius moritur, 394.

Rojlas Scytharum dux fulmine proflagatus cum exercitu, 265.

Roma universa potest dici miraculum, 116. Piaculi genus est absentem sibi Romanam diutius facere, qui in ea possunt constantis laribus habitare, 17. Romanæ dignitas est artificum ingenis in illa urbe recondere, quod per diversas mundi partes cognoscitur dives natura procreasse, 169. Quod gestum est Romæ patet omnibus, 114. Roma vitia peregrina non capit, 75. Quæ civitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit, 163. Mali mores nominis Romano præbentur adversi, 165.

Romanæ sedis dignitas, 247. Auctoritas, 156. Toto orbe mirabilis est, 175. Eius statuta contra diversas hæreses, 357. Romanæ Ecclesie dominium in rebus temporalibus, 55. *V. Agapitus, Concilium, Papa.*

Romanae urbis laus, 18, 186. Mater est omnium dignitatum, 16. Ibi vigent studia literarum, 61, 160. Eius eloquium a Gothico differbat, 175. Eius fabricis pecunia depulsa, 35. *V. Cloacæ.* Eius fontes et aqueductus, 58. Aquarum ejus salubritas, 115. Apparatus ad regem ibi recipiendum, 196. Eius disciplina, 65. Romana civitate perfrui, 192. Facultas hinc discedenti a principe concessa, 120. Eius annus millesimus, 500. *V. Aitius, Gizericus.*

Romani reges qui fuerint, et quot annis regnaverint, 581, 595.

Romani imperatores qui fuerint, et quot annis regnaverint, 585 et seqq.

Romani senatus dignitas, 5. Laudatur, 93, 144.

Romani populi laus, 176, 195. Augusti temporibus orbis Romanus agris divisus consequente est descriptus, 57. Imperii Romani fines, 408. *V. Africa.*

Romani vincunt Persas, 371. Eorum iurgia cum Gothis, 45. Fama vexantur, 90, 176. *V. Cassiodorus.*

Rufinus præfectus occiditur, 353.

Rugas dux barbarorum ruinae percussus interit, 578.

S

Sabæ (S.) vitam scripsit Theodoretus, 298. *V. Julianus monachus.*

Sabbatius hæresiarcha quis fuerit, 246, 267. Ab ignobilibus quibusdam episcopus Constantinop. ordinatur, 269. Eius corpus translatum, 374.

Sabellii et Sabellianorum dogmata, 218, 289. *V. Osius.*

Sabinus episcopus Ancyrae Photino restitit, 262.

Sabinus conciliorum acta descripsit, 272. Synodaliū electionem habuit, 272, 304.

Sabinus Macedonianorum episcopus Patres Nicæni concilii imperitos vocavit, 227. *V. Athanasius.*

Sacerdotes Gothorum cur Pileati dicti, 405.

Sacerdotum exlibitus, 250. Illis honor debetur, 170.

Optabat præcipue Theodoricus ut religio bonis sacerdotibus abundaret, 151. Constantinus illis abunde providebat, 286. Nolbat iudicare de causis sacerdotum, 225. Eæ a sacerdotibus debent terramari, 52. Sacerdotem non decet protendere improbam fidem, 74. *V. Episcopi.* Libertas sub testimonio sacerdotum conferebatur, 210. *V. Presbyter.*

Sacrificandum voluntarie Domino, non cujusquam cogentis imperio, 167.

Sajonis institutio, 122. Ministerium, 80.

- Salamandra descriptio, et cur in ignibus degat, 54.
 Salis commercium, 101. Labores in solinis exercendis, 199.
 Sangarium. *V. Novatiani.*
 Sannes apud Persas confessor, 564.
 Sapientia non est profutura contemnere, 26. Sapientia est, quae honores meretur, totum aliud extrinsecus venit, 102. Finis sapientis est amare quod expedit, 123. Sapientiam ille quaerit in altero, penes quem est scientiae magnitudo, 130. Grave est sapienti offendere, ubi alterum reperit incidisse, 131.
 Sapores rex obsidet. Nisibim, 279. *V. Chysitiani, Martyres.*
 Saraceni Persarum auxiliares a Romanis vincuntur, 371.
 Sardicae concilium convocatur, 249. Ejus litterae ad universos episcopos, 250. Ariani illud fugiunt, 250. Illius fides, 251. Euphratam et Vincendum legatos ejus Ariani per dolam conantur stupri traducere, 255.
 Sarmatae vincuntur, 210.
 Saurotorum bellum, 340, 348.
 Scanzia insulae situs et nationes, 593.
 Scaurus argutum piscium genus, 187.
 Scenicos teneat si non verus, vel umbratilis ordo judicii, 114. Frons theatri scena dicitur, et quare, 76.
 Schismata Christianorum, 331.
 Scipio cum candidatus non esset, consul creatur, 384.
 Scopulus vitandus est, ubi alter offendit, 173.
 Scribarum officium securitas solet esse cunctorum, 197.
 Scribanorum officia, 182, 183.
 Scriptorem decet omnia veritati postponere, 207.
 Scriptores ecclesiastici, 206.
 Scripturae S. qua hora exponerentur, 348.
 Seyllacium describitur, 195.
 Scythiae. *V. Chrysostomus.*
 Sebastianus dux mittitur ad occidendum Athanasium, 239.
 Sebastianus tyrannus occiditur, 411.
 Secretum generosis animis amicum, 33.
 Seditiosi jubentur puniri, 236.
 Selenciae concilium, 272. *V. Acacius, Lauritus.*
 Seleucus mons Galliae, 263.
 Senatoria origo, 123. Dignitas, 42. Senatus populi vendi regulam praestitit, 32. Seminarium est, 133. Nihil est dubium, ubi est testis senatus, 174. Non decet senatum corrigi, et quare, 163. Minor senatus, 50. Rex jurat senatui, 123. *V. Roma.*
 Senatorum numerus, 153. Cur Patres vocati, 32.
 Senum vita est, quietis invenisse remedia, 87.
 September et sequentes menses ab imbribus dicitur, 17.
 Septimanae dies, vel adjectiones solis quomodo cognosci possint, 596. Septimanae majoris feria sexta ante Resurrectionis festivitatem annua salutaris passionis memoria celebratur, 257.
 Sepulchrae cura, 51. Arcae marmoreae in urbe Ravenna ad sepelienda mortuorum corpora, 46. Aurum sepulchris juste detrahitur, 70. Impie a Laurentio presbytero effossa ut thesauros inveniret, 65. Insatiabilis fletus est, qui humanis non sinitur corporibus interesse, 51.
 Serapidis idoli caput sorcibus plenum, 342. *V. Alletua, Crux.*
 Serapionis erga suos monachos cura, 323.
 Servius monetam primus impressit in aere, 120.
 Servorum qui dominum occiderant poena, 30. Fugitivorum servorum nefandum scelus in ecclesia, 376.
 Severa Valentini imp. uxor, 323.
 Severianus. *V. Chrysostomus.*
 Severus imperator occiditur, 207.
 Sextarii illatio, 32.
 Sextus scholarium, 183.
 Sibyllae vaticinium de ligno crucis, 252.
 Siciliensis concilii ad Macedonianos episcopos post poenitentiam epistola, 512.
 Sicoli queruli, 4.
 Silanus caseus. *V. Caseus.*
 Siliquaticum quid, 34. Siliquatici titulus fidei dominicus concessus, 48. Siliquatici praestatio, 66.
 Silvester Romanae Ecclesiae praesul, 207. Melchiadi successit, 214.
 Simeonis ad martyres confortandos oratio, 237.
 Simonia damnanda, 148. Decreta et antiqua senatusconsulta in simoniacos, 147, 148, 149.
 Sirenium cantus, 58.
 Siricius Damasi successor Flaviano infensus, 350. Quinque annis Romanum episcopatum tenuit, 362.
 Simmiensis concilii duplex fidei expositio, 261, 262. Re tractat sententiam suam, 262.
 Sisinnii Constantinop. ordinatio et mores, 374.
 Soboles. Abunde praedicat sobolem, qui ejus laudat autorem, 171. *V. Stirps.*
 Socrates historiographus Libanii dicta confutat, 301. *V. Nestorius.*
 Solemnia commoda, id est salaria, 175.
 Solemnia dona regis Gothorum quae fuerint, 88. Ea debent suscipi grata, quae probantur esse solennia, 139. Ipse imminentem necessarium facit, qui solennia propterea distulerit, 132. Violenta comparsio est solennia dona subtrahere, 94.
 Solidum sex millia denarii cum antiqui esse voluerunt, 8.
 Sopatrum philosophum constanti Constantinus, 208.
 Sophiae templum opus Constantii, 218. Dactylorum, 176.
 Sophronii Pompeiopoleos in conc. Seleuc. verba, 373.
 Suzomeni progenitores, 292. A quo tempore historiae suae fecit initium, 207.
 Spatharum datarum descriptio, 78.
 Spectabilitatis formula, 120.
 Spectabilitatis sive comitum primi ordinis qualis honor, 33.
 Spectacula quis primus ediderit, 56, 54. Eorum festus describitur, 94.
 Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuatio honestatis, fons irriguus jurgiorum, 56.
 Sphaera. *V. Archimedes.*
 Spes effectus aedium laboris excludit, 84. De rebus praeteritis spes magna reddatur in futuris, 189.
 Spiridonis virtutes, 211. Comedit carnes porcum in Quadragesima, 211.
 Spiritus sanctus missus non passus, 252.
 Statuarum fures, 113. Partum indicenti praemium promittitur, 53, 56.
 Stephani probatissimi monachi in infirmitate constantia, 324.
 Stephanus Antiochenus abdicatur, et Leontius succedit, 253.
 Stiliconis Magistri armorum Honorii imper. invidiam cum Arcadii ducibus, 362.
 Stirps. Illi digne ad vitia generis sui redeunt, qui contemptibili stirpe nascuntur, 130. *V. Soboles.*
 Stoicus. *V. Apollonius.*
 Subdolos terrenum semper amat aspectum, 202.
 Subita omnia probantur inaequalia, 11.
 Subjecti dignitas est affatus meruisse dominantis, 126.
 Substantiae et substantiarum differentia, 289. *V. Acacianus, Ariani, Ariminense concilium.*
 Subvenire semper amantis est, 181.
 Succinum unda, 78. Duo datur Theodorico, *ibid.*
 Sulcatoriae, 51.
 Summi Praeconiorum professio est collegium desiderasse summorum, 67.
 Superbus varicatis gressibus patet, 102. Superbiam Divinitati semper exosam persequi debet generalitatis affectus, 41.
 Supplicia fustuarum, 142.
 Sylvani tyrannis, 263.
 Symmachus praeclearissima aedificia Romae construenda curavit, 76.
 Symmachus reus laesae majestatis ad ecclesiam confugiens liberatur, 340.
 Synagoga Judaeorum Romae, et lites propter eam, 35. Concremata est, 75. Mediolanensium aeternis jura quae lege conservata, 91.
 Synodus in Illyrico. *V. Valentinianus.*
 Syracusanæ civitatis murorum reparatio, 147.
 Syrorum et Palaestinorum synodus pro Athanasio, 258.

T

- Tabellarius a cubiculo regis, 83.
 Tatianus martyrium passus est, 282.
 Taurus Gothorum regis praecleara facinora, 400.
 Temperies aeris cuncta moderatur, 195. Ille vincit assidue qui novit omnia temperare, 59.
 Tempestatum tempore, Mercurorum, Delphinarum et Echidnorum industria, 55.
 Tempa gentium a fundamentis eversa, 363.
 Templum Christianorum profanatur, 294.
 Terentii magistri militum Christiana petitio, 329.
 Terrarum orbis divisio, 397.
 Tertiarum tributa, 10. Tertiarum illatio, 50. *V. Bini.*
 Tertullianus Afer Christianorum scriptor celeberrimus habetur, 380.
 Testis verus est qui laudat expertus, 174. Perfecta rei fides est, ubi consentanei testes probantur esse summates, 99. Non potest de illo veraciter credi, cujus vita testis non potest inveniri, 138. Ubi incaute creditur, quod est a pluribus asserendum, 184.
 Thalassus senator ut episcopus Cappadociae, 379.

Theodorus gulficatio et origo, 76. Romanum describitur, 76. Populi in theatro clamare consueverant, 16.
 Theodorus inter martyres numeratur, et cur, 355.
 Theodosius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece aueravit, 328.
 Theodobaudus Gothorum rex eligitur, 157, 158, 421. Quotumque sacramenta senatui et populo Rom. præstiterit, 164. Laudatur, 136, 158. Ejus modestia in initio regni, 160. Pacem a Justiniano imp. petit, 164 et seqq. Occiditur, 421. *V. Amalasantha.*
 Theodericus rex Theoderici pater Suevos vastat, 423. Fugere cum Romanis inito moritur, 422.
 Theodericus Thorismundi frater moritur, 417.
 Theodericus pene adhuc puer Sarmatarum regem interimit, et Singionem civitatem capit, 422. Consulatu et equestri statu donatur, 425. A Zenone imp. adoptatur, *ibid.* Odoacrem vincit et perimit, *ibid.* Insignia regis Romanorum assumit, *ibid.* Ejus uxor, filii et filiae, 425. Nulla gens fuit in parte occidua, quæ Theoderico, dum viveret, aut amicitia, aut subjectione non deserviret, 421. In Italian intreat, 395. Ravennam ingreditur, *ibid.* Romam petit, *ibid.* Gallias suo acquisivit imperio, *ibid.* Filiam suam Amalasantham Eutharici matrimonio copulat, *ibid.* Arma regi Wandalorum dedit, 78. Laudatur, 158. Ejus pietas, 62. Erga Ecclesie bona, 65. Aequitas, 11. Fidelitas in promissis, 33. Liberalitas in pauperes, 26. Clementia, 35. Erga inimicum benevolentia, 29. Protector pupillorum, 7. Erga negotia oves beneficus, 52. Studentes virtuti lovebat, 49, 83. Eos probabat, quibus iudicanda committebat, 68. Ejus cura justitie fons, 72. Ornatum urbium quotidie desiderabat augeri, 55. Cur spectacula foveret, 16, 56. Ejus edicta confirmantur, 147.
 Theodori Mopsuestie episcopi laudes, 305.
 Theodoriti martyrium, 286.
 Theodosius episcopus Sinnade hæreticos insequitur, 366. Ab Ecclesia sua non recipitur, 367.
 Theodosii junioris iudicium de libris, 204. In doctos liberalis, 204. Ejus exercitia et virtutes, 205, 372. Eximie laudatur, 206, 362. Salomoni et Alexandro comparatur, 205. Quidam monachus eum propter rem negatam excommunicavit, 362.
 Theodosius dux militum barbaros profligavit, 355. A Gratiano imperator Orientis ordinatur, 353. Thessalonice baptizatur, 353. Episcopus Constantinopolim convocat, 353. Orthodoxos fovet et hæreticos repellit, 351, 358. Ejus professio fidei, 354. Ab Ecclesia Constantinop. Arianos pellit, *ibid.* Paganos insectatur, 345. Maximum vincit, 340. Et Eugenium tyrannum, 409. Plurimum Thessalonice jubet interfici, 342. Ejus poenitentia, 343. Legem scribit de ditatione vindictæ, 343. Antiochenis irascitur, et reconciliatur, 344. Ejus visiones, 355, 351. Melotium agnoscit nunquam, nisi in somnis, visum, 355. Mediolanum venit, 340. Moritur, 352. Ejus uxoris virtutes, 344. *V. Ambrsius.*
 Theodotus Antiochenus episcopus, 305.
 Theotulus martyrium passus est, 232.
 Theogonius Arianus dat libellum poenitentiae, 228, 231. Ariannum dogma tuetur, 244.
 Theologiæ paganorum inanitas, 302.
 Theone taciturnitas et moderatio, 325.
 Theophilus Alexandria episcopus instituitur, 310. Chrysostomi electionem impedire cogatur, 355. Invitus eum ordinat episcopus, 354. *V. Chrysostomus.* Damnat libros Origenis, 357. Moritur, 368. *V. Deus, Epiphanius.*
 Theophronius scribit libros de exercitio mentis, 319.
 Theotimus. *V. Origenes.*
 Theotimus Tomitanus episcopus apud barbaros miracula operatur, 351.
 Thorismundus occiditur, 417. *V. Attila.*
 Thusci fustis artis primi inventores, 116.
 Timere. Gravius semper emergere æstimatur quod timeatur, 179.
 Timotheus ordinatur episcopus Alexandrinus, 329. Mirum cur ille Orig. nem sequens esset Arianus, 367. Moritur, 340.
 Tiridates rex fit Christianus, 236.
 Titi imper. amphitheatrum. *V. Amphitheatrum.*
 Tituli appositi sūt. Titulos affigere, 150. Tituli fixi, 80, 81. Titulos publicos administrare, 168. Superindicti tituli quid sint, 14.
 Titus Bostrensis a Juliano Apostata expulsus, 294.
 Toga prociuctualis effecta, 128.
 Toga a professio, id est advocatorum forensium, 50.
 Torpedo manum percussentis quomodo illa inficiat, ut obstepescat, 17.
 Torpor. Similis disemeto habetur qui ignobili torpori relinquitur, 117. Segnissimi est torpere, cum se ad proventum cognoscat rerum dominos invitasse, 151.

Tragedia unde dicta, 76.
 Trajani dictum præclarum, 150. Ejus forum sub assiduitate videre miraculum est, 112.
 Trajanus magister militum Valenti imp. fortissime respondet, 329.
 Trasmundus rex Wandalorum Theoderici gener, 95.
 Tribunatus provincialium formula, 119.
 Tribuni militum. *V. Consul.*
 Tribunus voluptatum, 106. Ejus formula, 114.
 Tributum in vino, tritico et oleo, 198. Tributa sunt purpure, non lacernæ, 14. Dilatio tributi major sit causa dispendii, 189. Cui nihil videtur relictum, a tributis constat esse liberatum, 192. Qui venales moras querunt, tributi onera duplicant, 193. Gravitas exactionum multorum malorum causa, 328.
 Tridentinae regionis civitas a Theoderico constructa, 81.
 Trinitatis nomen tribus personis divinis tribuitur, 239.
 Edictum Valentianum et Valentis de consubstantiali Trinitate, 305.
 Triphylli Ledrensis episcopi eruditio, 211.
 Triremes. *V. Argonautæ.*
 Tristis. Votivum non potest dici, quod tristis suscipit, 184.
 Tritionis formula, 121.
 Tulum de Hunnis triumphum egit, et Bulgares vicit, 128.
 Turbulentus. Furoris genus est in sæculo pacato turbulento studere proposito, 178.
 Tyanense concilium, 313.

II

Ulphilas Gothorum episcopus concilio Constant. adfuit, 275. Ejus fides, 275.
 Ulpianus jurisconsultus insignissimus habetur, 390.
 Ulysses unde ab Homero laudatus, 18. Ejus contra Sirenum cantus prudentia, 38.
 Urbis fabricis pecunia deputata, 12. Laus est temporum reparatio urbium veteratarum, et quare, 14. Munificatio urbium est fortitudo principis, 53.
 Ursacius Persa prædicit terræmotum, 272. Miranda patravit, 272.
 Ursacius et Valens Ariani duæ viperæ, 252. Poenitentia libellum exhibent Julio pont. Rom., 256. Pro temporum ratione in diversas partes declinant, 266. Excommunicantur, 267.
 Ursinus. *V. Damasus.*
 Ursulus Tolosensis rhetoricam docet, 386.
 Ustazades apostata respicit, et pro Christo moritur, 237.
 Utilitas publica compendiosa pietate frequenter servatur, 200. *V. Publicum.*
 Uxores duas posse duci Valentianum lege sancitum, 328.

V

Valens creatur imperator, 304. Baptizatur, 308. Quomodo factus sit Arianus, *ibid.* Qua crudelitate sit usus adversus orthodoxos, 308, 310, 314, 326. Octoginta orthodoxos in navi cremari jubet, 314. Prohibet celebrari concilium Thasi, 314. Quid contra S. Basilium fecerit, 316. Paganis, Judæis et hæreticis tribuit potestatem suas festivitates agendi, idque orthodoxis ubique prohibuit, 325. Aquæductum extruit, 311. Quosdam occidit tanquam imperium occupaturos, ex indicio dæmonis adjurati, 318. Pugnât contra Procopium, 308. Frustra petit auxilium a fratre contra Gothos, 329. Interminatur penas se a Constantinopolitans exactionum, 320. A Gothis vincitur, et vivus comburitur, 329, 330, 409. Ejus filius ab Arianis baptizatur, 316.
 Valens Arianus. *V. Ursacius.*
 Valentianus propter aspersionem aquæ immolatiæ ministrum templi percussit, 25. Imperator ordinatur, 304. Egrægia illius ad milites verba, 303. Synodum in Illyrico celebrari jubet, 303. Ad eum legationem mittunt episcopi, 307. Res ecclesiasticas sacerdotibus relinquit, 307. Ejus ad Vesegothas epistola, 413. Moritur, 328. Valentianus sanctio contra pervasores bonorum, 150. Valentianus minoris nativitas, 311. Imperator creatur, 328.
 Valentianus Placidia filius imperator constituitur, 373. Eudoxiam Theodosii filiam uxorem ducit, 379.
 Valia Vesegotharum rex cum Honorio imper. pacem init, 411. Moritur, 412.
 Varietatis non habet vitium, quod pro beneficis fuerit immutatum, 55. *V. Mutabilitas.*
 Vasaria publica, et quid sint, 122.
 Vatum mendax responsio, 298.
 Vehicula publica, 251.
 Velorum laus et origo, 85.

Vonale propositum, 197. Propemodum donare videtur qui vendit rogatus, 61.
 Venantius patricius laudatur, 185.
 Veneris illicitæ artes prohibita, 210.
 Venetorum fames, 200. *V. Ligures.*
 Verba sunt speculum cordis hominum, 102.
 Verbum Deus principii et finis expers, 251.
 Veredorum velocitas, 100.
 Veritatis vis, 99. Pessima consuetudo est despiciere veritatem, 41. Cunctos sequaces habet qui aliquid ex veritate decernit, 155. Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri, 159.
 Versillæ Ecclesia a quibusdam tributis eximitur, 14.
 Veruca castellum describitur, 55.
 Vesegothæ Mœsiam incolunt, 408. Quomodo Arianum dogma susceperint, *ibid.* Thracias Daciamque Ripensem occupant, *ibid.* Ad Thessaliam, Eparos, Achaïam et Panoniam prædandas digrediuntur, 409. Cum Gratiano et Theodosio inpp. fœdus ineunt, *ibid.*
 Vespertinæ preces, 309.
 Vesuvii montis exarsuri signa, 76. *V. Neopolitani.*
 Veteranorum privilegia, 14. Tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis, 182.
 Vicarii urbis Romæ formula, 104.
 Vicarii Portus formula, 118.
 Vicodomini, 85.
 Victorinus rhetor Romæ insignis habetur, 592.
 Victualium rerum venalitas temporis necessitate debet subjacere rationi, 180.
 Vigilans studio non indiget alieno, 115.
 Vigiliæ Christianorum, 247, 259, 367. Vigiliæ apud sepulcra martyrum extra templa, 271. Hymnis nocturnis orationes addit Joan. Chrysost., 356.
 Vindicta. *V. Theodosius.* Impœnitenda est ultio quæ de legibus venit, 15.
 Vinum acinaticium laudatur, 190. Et palmationum, 195.
 Vinum regiæ mensæ, 190.
 Virginalis continentia formam angelorum imitatur, 318. Sacræ virgines insolitæ a populo videri, 287. Plures martyrium patiuntur, *ibid.* Lex Constantini pro virginum castitate tuenda, 287. De non ducendis sacris virginibus Joviani lex, 304. Virgines et viduæ pauperulæ inter clericos publico sumptu alebantur, 285.

Virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur, 138. *V. labor.*
 Virtutis genus est propriam substantiam non amare, 24.
 Visorum major semper affectus est, 170.
 Vita illa vere hominum est. quæ juris ordine continetur, 92. Illum honores glorificant, quæ commenda et vita, 103. Quidquid ad simplicem pertinet vitam adulationis gratiam non refutat, 138. Sub incerta vita certa militia est, 184.
 Vitalis episcopus Antiochiæ, 214.
 Vitigis Gothorum rex eligitur, 169, 124. Pacem a Justiniano imp. petit, 170. Se Romanis dedit, 424.
 Vitium. Indocilis est animi ad vitia trahi, 44. Tanto gravius grassantur vitia, quanto magis probantur interne, 130. Horre vitium, et principis meritis affectum, 111.
 Voluntas. Iniquum est hominis vitio deputetur, prole ejus voluntate non regitur, 62.
 Vota hominum perficere divinæ virtutis est, 85. Ipsius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur, 176.
 Vulcaniæ insule describuntur, et quare ignis perpetuus viscera terræ non consumit, 54.
 Vulcanii peritia in fabrilis arte, 78.
 Vulnera in præliis suscepta gloriosa, 128.
 Vulphilas Gothicarum litterarum inventor, 328. Gothorum minorum pontifex, 420. Corruptitur a Valente, 529.
 Vultus pietas, 30.
 Vultus naturam animi prodit, 42.

W

Walemir moritur, 421.
 Wandalorum regum series, 412.
 Wandali cum Alanis Gallias inirant, 393. A Gothis ab Hispania pulsati, in Africam transeunt, 394. Varia eorum prælia, *ibid.* Pauci Pannoniam inhabitant, 407.

X

Xenodochia Julianus ædificari jubet, 291. *V. Ecclesia.*
 Xenophontis Helladicorum libri, 374.

Z

Zenonis martyrium, 285.
 Zeno apud Gazam floruit, 332.
 Zeugmatis locus, 309.
 Zeugmatius cæcus vir mirabilis, 335.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

VIGILIUS PAPA.

Notitia ex libro Pontificali. 9
 EPISTOLÆ ET DECRETA. 15
 EPISTOLA VIGILII ADHUC ~~AD THEODOSIUM~~ AD EUTHEMIUM. — Euthemii consultationibus respondet. *Ibid.*
 EPIST. AD PROPETURUM. 19
 Testimonia antiquorum canonum pro trina immersione. 20
 EPIST. VIGILII ADHUC PSEUDOPAPÆ AD CÆSARIUM ARELATENSEM. — Et Sylvium consulenti de injungenda penitentia regi Theodeberto ob incestuosas nuptias contractas respondet. 21
 EPIST. AD JUSTINIANUM. — Dum Justinianus imperator coram Vigilio legitimo electo fidem professus esset, ille ex hoste in defensorem, ex persecutore in prædicatorem, ex blasphemio in confessorem mutatus, in Authimum ejusque collegas hæreticos anathematis sententiam intorsit. *Ibid.*
 EPIST. AD MENNAM. — Gratulatur eum. hæreticis damnatis, sanctas quatuor universales synodos amplecti: ab hæresi resipiscentes debere recipi. 25
 EPIST. AD AUXANIUM ARELATENSEM. — Usus pallii, quem postulabat, differt quoad certiore faciat imperatorem. 26
 EPIST. AD EUMDEM. Vices illi suas in Gallia delegat, et pallii usum concedit, admonens ut pro imperatore Deum oret, pacemque inter ipsum et Childebertum regem conservare studeat. 27
 EPIST. AD EUMDEM. — De cognoscenda causa Prætextati episcopi. 29
 EPIST. AD EPISCOPOS GALLIÆ. — Auxanium vicarium sedis apostolice constitutum esse nuntiat; cujus muneris partes explicat, omnesque eidem obtemperare jubet. *Ibid.*
 Decretum Justiniani imperatoris. 30
 EPIST. AD AURELIANUM ARELATENSEM. — Post obitum Auxanii suas Aureliano episcopo vices in Gallia delegat. 37

EPIST. AD EPISCOPOS GALLIÆ. — Nuntiat se Aureliano vices suas in Gallia delegasse, mandatque ut eidem obtemperent. 39

EPIST. AD AURELIANUM ARELAT. — Nihil a se supra concilia generalia, Romanorumque pontificum decreta fuisse admissum hortatur ut Childeberto regi suggerat ut ad regem Gothorum scribat, ne quid in Ecclesia Romana turbari sinat. 41

EPIST. AD RUSTICUM ET SEBASTIANUM. — Illos excommunicat. 43

EPIST. AD VALENTINIANUM. — Quæ Constantini poli de tribus capitulis acta fuerint. 51

EPIST. AD UNIVERSAM ECCLESIAM. — Exponit causas successus sui ad Sanctam Euphemiam, et quid ibi egerit cum legatis Jus iniani, simulque fidei suæ confessionem interserit. 55

Fragmentum damnationis Theodori. — Theodorus episcopus sacerdotio et communionem privatur. Constantino-politanus et reliqui episcopi istius criminis eodem excommunicantur. 59

Epistola Euthemii ad Vigilium. — Profertur fidem catholicam, et petit ut quæstio de tribus capitulis in concilio terminetur. 64

EPIST. AD EUTHEMIUM. — Commendat ejus fidem, et annuit ut de tribus capitulis in concilio agatur. 66

CONSTITUTUM VIGILII DE TRIBUS CAPITULIS. 67

Epistola a clericis Italiæ legatis Francorum directæ. — Suggestum ut Vigilio papæ et Dacio episcopo Mediolanensi, qui in eadem urbe ob trium capitulorum controversiam ab imperatore Justiniano vexabantur, solatio atque auxilio esse studeant. 113

Exemplum sacræ epistolæ Justiniani ad Joannem metropolitani animum. 119

Alterâ Justiniani epistola ad Cosmam episcopum Mopsuestinæ. *Ibid.*

<i>Synodus synodus œcumenica Constantinopolitana u ad Viennam.</i>	120
<i>EPISTOLA DECRETALIS. — Quinta synodus œcumenica con. Viennæ.</i>	121
<i>In Epistolam præcedentem Dissertatio Petri de Marca.</i>	127
<i>Consuetudinem pro damnatione trium capitulorum.</i>	143
<i>Iustitiam Liber adversus Origenem.</i>	177
<i>Eiusdem epistola adversus nonnullos, impiam Theodorici atque iniqua eius doctrinam, et epistolam Iax dictam, nempe Theodori libros contra catholicam fidem scriptis propagantes.</i>	275

GILDAS SAPIENS.

<i>Notitia ex Gallardo.</i>	327
<i>DE EXCIDIO BRITANNIÆ LIBER QUERULUS.</i>	329
<i>Præfatio auctoris.</i>	<i>Ibid.</i>
<i>PARS PRIMA. — Historia Gildæ.</i>	335
<i>PARS SECONDA. — Epistola Gildæ.</i>	347
<i>PARS TERTIA. — Incepitatio in clerum.</i>	367

PELAGIUS PAPA I

<i>Notitia ex Libro Pontificali.</i>	391
<i>PELAGII EPISTOLÆ.</i>	393
<i>EPISTOLA AD NARSIEM. — Hortatur ut legatis auxilium præstet ad episcopos Ecclesiæ perturbatores corrigendos.</i>	<i>Ibid.</i>
<i>EPIST. AD EUNDEM. — Monet ut schismaticos coerceat.</i>	394
<i>EPIST. AD EUNDEM. — Ut schismaticos, a quibus fuerat injuste communione interdictus, recipiat.</i>	396
<i>In duas epistolas præcedentes observatio critica.</i>	397
<i>EPIST. AD EUNDEM. — Monet ut Aquileiensem et Mediolanensem episcopos ad principem sub custodia dirigat.</i>	397
<i>EPIST. AD EPISCOPOS TUSCÆ. — Ipsos ob schisma reprehendit.</i>	<i>Ibid.</i>
<i>EPIST. AD UNIVERSUM POPULUM DEI. — De fide catholica.</i>	399
<i>Admonitio Jacobi Sirmondi in sequentes epistolas.</i>	<i>Ibid.</i>
<i>EPIST. AD SAPAUDUM ABELATENSEM. — Salutatoria priusquam a Sapaudis literas acciperet.</i>	401
<i>EPIST. AD EUNDEM. — Modeste laudes rejicit quibus illum Sapaudus in litteris suis ornat.</i>	<i>Ibid.</i>
<i>EPIST. AD CHILDEBERTUM REGEM. — Anathema dicit iis qui de fide aliter sentiunt quam in epistolis Leonis et in concilio Chalcedonensi continentur. Reliquias sanctorum mittit per Hominibonum subdiaconum.</i>	402
<i>EPIST. AD SAPAUDUM. — Commendat illi reditum Hominiboni subdiaconi, atque ut Placido patri suo suggerat de comparandis Romanique mittendis vestibus quæ in pauperes erogentur.</i>	404
<i>EPIST. AD EUNDEM. — Vices illi suas in Gallia delegat, palli que usum importitur.</i>	405
<i>EPIST. AD CHILDEBERTUM REGEM. — Significat se vices suas et palli usum Sapaudis concessisse, quem regi commendat.</i>	406
<i>EPIST. AD CHILDEBERTUM REGEM. — De Sapaudis Arelatensi, qui contra sedis suæ privilegium alterius episcopi iudicium sapere iussus fuerat.</i>	<i>Ibid.</i>
<i>EPIST. AD SAPAUDUM. — De epistola sua, quam de fide catholica ad regem ante scripsit. Commendat Romanos qui hostium metu eo confugerant, iterumque de vestibus in urbem mittendis.</i>	407
<i>EPIST. AD CHILDEBERTUM. — Mittit confessionem fidei suæ, monetque ut caveat ne qua in Gallis per hæreticos excitari dissidia sinat.</i>	408
<i>FRAGMENTA epistolarum a Luca Holstenio e tenebris vindicata.</i>	411
<i>Alia fragmenta ex collectione Densedit.</i>	417
<i>APPENDIX ad epistolas Pelagii papæ I.</i>	419
<i>EPISTOLA PELAGII AD VIGILIUM EPISCOPUM. — Patrem et filium unum esse Deum probat.</i>	<i>Ibid.</i>

CASSIODORUS.

<i>Epistola dedicatoria.</i>	421
<i>Præfatio in novam Cassiodori operum editionem.</i>	425
<i>Cassiodori vita.</i>	437
<i>De Cassiodori vita menstica dissertatio.</i>	483
<i>De Cassiodoro testimonia.</i>	497
<i>VARIARUM LIBRI XII.</i>	501
<i>Præfatio.</i>	<i>Ibid.</i>
<i>LIBER PRIMUS.</i>	503
<i>EPISTOLA PRIMA (Theodorici regis ad Anastasium imp.). — Rogat pacem certis de causis intermissam, l'udat imperatorem et ad illum mittit legatos qui contentiones dirimant, et concordiam suæ deinceps homi aut restituant.</i>	503
<i>Epist. II (Theodorici ad Theonem). — Redarguit illum negligentiam circa purpuram, quam singulis annis ad aulam regum mittere solent, et originem ac modum conficiendæ purpuræ describit.</i>	505
<i>Epist. III (Theodorici ad Cassiodorum). — Summis lau-</i>	

dibus illum extollit, et illi confert patricatus apicem, cum jam fuisset rector Lucanæ et Brutiorum, ac præfecturam prætorianam gessisset. 507

Epist. IV (Theodorici ad senatum). — Significat se Cassiodorum ad patricatus apicem pro meritorum remuneratione, et post administratas egregie inferiores dignitates evexisse. Summe laudat Cassiodorum, ejus patrem, avam, Heliodorum; totamque ejus familiam. 508

Epist. V (Theodorici ad Florianum). — Jubet ut stultitia comitis Annæ de Mazene fundo servetur. 511

Epist. VI (Theodorici ad Agapitum). — Scribit ut Romam mittat peritissimos marmorarios Ravennam ad basilicam Herculis perficiendam. 512

Epist. VII (Theodorici ad Felcem). — Illum jubet restituere Plutiani pupilli bona, quæ a Neoterio ejus fratre non tam comparaverat quam subripuerat, et illum reprehendit quod successionem inter æquales æqualem non divisisset. 513

Epist. VIII (Theodorici ad Amabilem). — Præcipit ut bona Plutiani pupilli a fratre ejus Neoterio male vendita curet Venantio Plutiani tutori sine dilatione restitui. Quod si interesserit frater, causam vult ad tribunal suum vocari. 513

Epist. IX (Theodorici ad Eustorgium Mediolan. episc.). — Dicit se episcopum Augustanæ civitatis, falsis criminibus a clericis accusatum honori pristino restituisse, et remittit ad Eustorgium clericos illos, ut eos debita pena coerceat. 514

Epist. X (Theodorici ad Boetium). — Scribit domesticos protectores equitum et peditum, qui ante regis jugiter excubant, conquestos esse ab aetario præfectorum se pro emolumentis solemnibus integri ponderis solidos non percipere, et in numero gravia dispendia sustinere. Ubi tractat de arithmetica, de denario numero, de solidis, de senario, uncia et libra, quæ prohibet quominus ullatenus imminuantur. 514

Epist. XI (Theodorici ad Servatum). — Imperat ut mancipia a Breonibus militibus ablata, Maniario curet restituere. 516

Epist. XII (Theodorici ad Eugenitem). — Confert illi, post administratam laudabiliter quæsturam, magistrum dignitatem, et hortatur eum ad meliora promerenda. 516

Epist. XIII (Theodorici ad senatum). — Significat, se ad magistrum munus Eugenitem subvexisse, qui maximis laudibus exornatur, quod quæstoris officium bene exercuerit. 517

Epist. XIV (Theodorici ad Faustum præf. præf.). — Præcipit ut genus Tertiarum quod Catholicis imperabatur, annis singulis persolvatur. 518

Epist. XV (Theodorici ad Festum). — Illi commendat tuitionem domus patricii Agnelli ad Africam descendentis. 519

Epist. XVI (Theodorici ad Julianum comitem). — Jubet discutiat causas Apodorum conductorum frumenti, qui conquesti fuerant frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata; et imperat (si ita res se habet) ut de reliquis primæ indictionis habita moderatione detrahat. 519

Epist. XVII (Theodorici ad Gothos et Romanos Dertonæ consistentes). — Præcipit castrum circa eos positum, dum pace fruuntur, communit, et domos sibi in eo consistant. 520

Epist. XVIII (Theodorici ad Domitianum et Uvillam). — Illis respondet quod debeant restitui prædia a præsumptibus occupata, nisi aut contractus aut præscriptio triginta annorum obviet; et quod fratris percussor sit in exilium deportandus. 520

Epist. XIX (Theodorici ad Saturninum et Verbusium). — Præscribit ut quicumque Gothorum fiscum defrauctaverit implere, eum ad redhibitionis æquitatem compellant. 521

Epist. XX (Theodorici ad Albiatum et Albiatam). — Illis commouet ut in spectaculis patrocinium partis Præsini assumant, et ut de Hellandio et Theodoron, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, ab illis Præsini pantonimus, confusione populi sublata, constituatur. 521

Epist. XXI (Theodorici ad Maximianum et Andream senatorum). — Decernit ut discutiant, num pecunia fabricis urbis deputata, tota fuerit absque fraude in eas expensa. 522

Epist. XXII (Theodorici ad Marcellam senatorem). — Eum ex advocato privato creat advocatum fisci. 523

Epist. XXIII (Theodorici ad Cælonium et Agapitum). — Hi iudices eliguntur ut litem patriciorum virorum Festi et Symmachi contra patricium Paulinum dirimant. 523

Epist. XXIV (Theodorici ad universos Gothos). — Indicat se per Nandium sajoneum illos admonendos curasse ut ad expeditionem Gallicanam vni calendarum Julianum, rebus omnibus necessariis sufficienter instructi properent, et seniores junioribus exemplo sint. 524

Epist. XXV (Theodorici ad Sabinianum senatorem). — Jubeat portum Lucini et portus junctos reparari, eorumque diligentem in posterum curam haberi. 523

Epist. XXVI (Theodorici ad Faustum præf. præf.). — Statuit ut quæ dudum Ecclesiæ Versillæ antistitis præstitit, valeant in perpetuum, et extraordinaria tributa, quæ a temporibus Cassiodori sunt soluta, non sentiat: vult tamen ea quæ Ecclesiæ postea collata sunt bona, oneri solutionis subiaceant. *Ibid.*

Epist. XXVII (Theodorici ad Speciosum). — Indicat populum partis Prasini, dum ad curiam veniret, insidias a Theodorico patricio et Importuno consule pertulisse, ita ut unus occisus fuerit; jubetque prædictos viros illustres moneat ut instructas personas ad iudicium Cæsiani et Agapiti mittant, qui hanc causam legibus dirimant. 526

Epist. XXVIII (Theodorici ad universos Gothos et Romanos). — Hac epistola sancit ut, si quis eujuslibet generis saxa in agris suis jacentia muris profutura habuerit, libens ad instauracionem urbium impendat. 527

Epist. XXIX (Theodorici ad universos Lueristanos). — Jubeat ut terrarum spatia quæ veredis antea licuerant mutationibus suis, a possessore vindicata curent restitui. *Ibid.*

Epist. XXX (Theodorici ad senatum Romanum). — Queritur apud illos quod servilis furor armatus tempore spectaculorum persecutus sit innocuos, et sancit ut, si cuiuspiam senatoris famulus in ingenui cæde fuerit versatus, cum tradat herus legibus puniendum. Quod si reum iudicibus sistere distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio muliendum. 528

Epist. XXXI (Theodorici ad populum Romanum). — Edicit ut, si quis ex populo atroces injurias in quempiam senatorum protulerit, noverit se a præfecto Urbis pro quantitate facti plectendum; et præcipit ut pantomimi præfinitis locis artes suas exerceant. 529

Epist. XXXII (Theodorici ad Agapitum præfectum Urbis). — Illum monet se scripsisse ad senatum et ad populum, jubetque ut si a quoquam irrogata fuerit injuria senatori, confestim ille severitate legum plectatur; si vero senator quemquam ingenuum nefaria cæde vexaverit, statim multam excipiat. Decernit præterea ut Helladius habeat aequalitatem menstrui cum cæteris pantominis. 530

Epist. XXXIII (Theodorici ad eundem). — Præsentis ordinatione decernit ut pantomimo ab Albino et Albiano electo solitum menstruum partis Prasini sine imputatione tribuat. 531

Epist. XXXIV (Theodorici ad Faustum præf. prætorio). — Jubeat ut per singula loca maritima commoneat ne quisquam præsumat peregrinas naves ante frumentis onerare quam provincie quod necessarium fuerit relinuerint. *Ibid.*

Epist. XXXV (Theodorici ad eundem). — Significat se nonnihil commoveri quod frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per cancellarium æstatis tempore consueverant deportari, autumnis advecta nondum fuissent, et præcipit ut hoc celeritima curet emendatione corrigi. *Ibid.*

Epist. XXXVI (Theodorici ad Theriolum senatorem). — Jubeat illum in Pedoneasi civitate Benedicti locum suscipere, et ejusdem filios civili tuitione vultare. 532

Epist. XXXVII (Theodorici ad Crispianum). — Illum ab exilio revocat, si revera in adulterio deprehensus occiderit, et jubet ut pecunia Aguello fidejussori Crispiani a vicario urbis vel ejus officio extorta restitatur; illique Caudacis tuitionem contra quoslibet impetus præstat. 533

Epist. XXXVIII (Theodorici ad Ecionem senatorem). — Præcipit ut bona Viriliani nepotis, quæ non modo non ampliandi, sed etiam minuendi studio detinebat, quamprimum restituat. 534

Epist. XXXIX (Theodorici ad Festum). — Scribit Filagrium rogasse ut ad lares proprios reverteretur, filiosque fratris sui Romam studiorum causa misisse; et illum jubet eos sic in Urbe consuetore, ut eis ante exire non liceat quam secunda decernat jussione. *Ibid.*

Epist. XL (Theodorici ad Assium comitem). — Jubeat ut arma necessaria Salonitanis militibus, antequam ad bellum proficiscantur, procuret. 535

Epist. XLI (Theodorici ad Agapitum). — Præcipit ut Faustum adultum, filium illustris Fausti, inter referendos curie annumeret. 536

Epist. XLII (Theodorici ad Artemidorum). — Illi confertur præfectura Urbis, et summis laudibus exornatur. *Ibid.*

Epist. XLIII (Theodorici ad senatum). — Significat se Artemidoro fasces urbanæ præfecturæ contulisse. 537

Epist. XLIV (Theodorici ad populum Romanum). — Illum certiorum facit se Artemidoro præfecturam urbanam contulisse. 538

Epist. XLV (Theodorici ad Boetium). — Rogatus a Burgundionum rege ut horologia a quatuor et solare ad ipsum transmitteret, Boetium ad hoc opus perficiendum invitat. 539

Epist. XLVI (Theodorici ad Gundibadum). — Horologia

a Boetio fabricata mittit.

LIBER SECUNDUS.

Epistola prima (Theodorici ad Anastasium imperatorem). — Nuntiat Felicem Gallum consulem fuisse creatum. *Ibid.*

Epist. II (Theodorici ad Felicem). — Confertur illi consulatus. 543

Epist. III (Theodorici ad senatum). — Felicis Galli ad consulatum promotio renuntiat. 545

Epist. IV (Theodorici ad Ecdicium). — Confert siliquaticum vel monopolii titulos. 546

Epist. V (Theodorici ad Faustum præf.). — Præcipit ut sexaginta militibus in Augustanis clausuris constitutis annonas easdem quæ aliis tribuuntur præstet. *Ibid.*

Epist. VI (Theodorici ad Agapitum). — Legatus cligitur in Orientem mittendus. 547

Epist. VII (Theodorici ad Senam). — Præcipit ut in fabricam murorum colligat quadratos marmorum passim dirutos et neglectos. *Ibid.*

Epist. VIII (Theodorici ad Severum episcopum). — Mille quingenti solidi per Montanarium mittuntur, ut illos provincialibus dispendium per exercitum passis distribuat. 548

Epist. IX (Theodorici ad Faustum præf.). — Decernit ut Sabinus auriga supra solidum menstruum, alterum, ne mendicare cogatur, accipiat. *Ibid.*

Epist. X (Theodorici ad Speciosum). — Contractus ab Agapita factus, dum fuit a marito separata, rescinditur. 549

Epist. XI (Theodorici ad Provinum). — Præcipit ut causam Arciretinam ipsi ab Agapita collatam ejus marito restituat. *Ibid.*

Epist. XII (Theodorici ad comitem siliquatariorum). — Præcipit ne sicut ad exterarum provincias laridum transmitti. 550

Epist. XIII (Theodorici ad Fruinariith). — Imperat ut Venantio Ulpiani nomine diem dicat. 551

Epist. XIV (Theodorici ad Symonachum). — Exponit crimen ejusdem Romuli, qui in patrem suum manus violentas intulisse dicebatur, et in eum ut animadvertatur postulat. *Ibid.*

Epist. XV (Theodorici ad Venantium). — Confert illi comitatum domesticorum. 553

Epist. XVI (Theodorici ad senatum). — Electio Venantii ad comitatum domesticorum annuntiat. *Ibid.*

Epist. XVII (Theodorici ad honoratos possessores, defensores et curiales Tridentinæ civitatis). — Declarat se exemisse Bathaunum presbyterum a fiscalibus calculi solutione, et velat quominus id quod ei remisit ab aliis exigatur. 555

Epist. XVIII (Theodorici ad Gudilam episcopum). — Quomodo lis inter Sarsenates municipales et Ecclesiam sit dirimendus decernit. *Ibid.*

Epist. XIX (Theodorici ad universos Gothos et Romanos et hos qui portibus vel claustris præstant). — Jubeat ut famuli qui Stephanum dominum trucidaverunt extremo plectantur supplicio. 556

Epist. XX (Theodorici ad Uniligem). — Decernit ut quas naves in urbe Raveuna frumentis fiscalibus oneratas invenerit, ad Liguriam inopia frugum laborantem transmittat. *Ibid.*

Epist. XXI (Theodorici regis ad Joannem apparitorem). — Spei et Domitii paludes in Spoletino territorio ea rex conditione concesserat ut si eorum opera exccaretur illavies, liberata rura ipsis proficerent; sed cum Domitii vitio irritus foret labor inceptus, mandat Joanni ipsum conveniat ut aut ceptam rem perficiat, aut Spei propriam cedat portionem. 557

Epist. XXII (Theodorici ad Festum). — Præcipit ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris sepeliendi causa remeare jubeat. 558

Epist. XXIII (Theodorici ad Ampelium, Despotium et Theodulum). — Figulinæ a rege ipsis concessuntur, et regia protectio contra improbos et dolosos promittitur. *Ibid.*

Epist. XXIV (Theodorici ad senatum). — Dicit se provincialium iudicium relatione ad præfectum prætorio directam comperisse, sic primæ vectigalium illationis tempus elapsum, ut nihil aut parum a senatoriis domibus constet illatum, et quare ideo tenues oppressos, quos debuerat sublevare. Quare monet senatum, sic omnia æquabiliter ordinet, ut quidquid unaquæque domus senatoria proficitur, destinatis procuratoribus per provincias tria illatione persolvat. *Ibid.*

Epist. XXV (sive edictum Theodorici). — Conqueritur rex possessores sive curiales esse oppressos, eo quod indictam sibi summam non solvissent primates. demum si quisquam hac de causa gravatum se senserit, jubet ut ad regem querelas deferat. 559

Epist. XXVI (Theodorici ad Faustum). — Velat quominus Apulicæ et Calabriae negotiatores graventur imposterum, debitasque iis qui has principis jussiones intregerant, multas imponit. Tum sequitur edictum de aurariis. 560

Epist. XXVII (Theodorici ad universos Judæos Genæ). — Permittit quidem illis synagogam redicere, non vero ampliare, dummodo tamen triennialis non obstet præscriptio. 561

Epist. XXVIII (Theodorici ad Stephanum senatorem). — Laudatur Stephanus, et confertur ei dignitas spectabilis seu comitivæ primi ordinis, nec non et privilegia quædam præclara. *Ibid.*

Epist. XXIX (Theodorici ad Adilam senatorem). — Imperat ut tueatur prædialiter homines Mediolanensis Ecclesiæ intra Siciliam constitutos; vult tamen ut causis publicis et privatis contra eos propositis quamprimum respondeant. 563

Epist. XXX (Theodorici ad Faustum). — Eximitur ab illatione tributorum unus ex negotiatoribus Mediolanensis Ecclesiæ, qui pauperum servitio deputandus erat; quæ gratia Ravennati Ecclesiæ antea concessa fuerat. *Ibid.*

Epist. XXXI (Theodorici ad dromonarios). — Insinuat se comiti sacrarum largitionum præepisse ut in Hostitiensi loco dromonarios constituantur, quibus fiscalem pecuniam attribuit pro excursibus cum veredariis per alveum Padi more solito faciendis. 564

Epist. XXXII (Theodorici ad senatum). — Decernit ut ad paludem Decennonii, quam patricius Decius exsiccandam postulat, duo senatores mittantur, qui spatium paludis fixis adnotatum terminis, juris ipsius Decii faciant. *Ibid.*

Epist. XXXIII (Theodorici ad Decimum patricium). — Concedit Decio paludem Decennonii dominium; tum decernit, ut si quis hunc laborem una cum eo subeundum delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam susceperit. 565

Epist. XXXIV (Theodorici ad Artemidorum præf. Urb.). — Statuit ut pecunia fabricis Romanis deputata, nec expensa, sed subtracta, resumatur, et manibus reficiendis applicetur. Celatores hujus pecunie plectendos quidem latetur, ipsis tamen clementer indulget. *Ibid.*

Epist. XXXV (Theodorici ad Tancilam senatorem). — Admonet ut perquirat statuam æneam de civitate Comensi furto ereptam, promittens centum aureos ei qui furta prodiderit. 566

Epist. XXXVI (Theodorici editum). — Promittit rem centum aureos et criminis indulgentiam ei qui furtum satyre æneæ sponte retexerit. Tum minatur mortem ei qui colaverit culpam, et alieno iudicio detectus fuerit. *Ibid.*

Epist. XXXVII (Theodorici ad Faustum præf. præf.). — Concedit rex Spoletinis civibus ad exhibitionem thermarum supra consuetudinem, aliam millenam. 567

Epist. XXXVIII (Theodorici ad eundem). — Prohibet ne Sipontini negotiatores hostium depopulatione vastati, per fuge biennium ob solam ionem fisci, et ob ea quæ multo acceperant venentur. *Ibid.*

Epist. XXXIX (Theodorici ad Aloisium architectum). — Significat rex se cupere Aponum fontem, ejus varias virtutes graphice describit, relicti. Quod ut prospere succedat, jubet antiquam illic ædificiorum soliditatem innovari, palatium quoque longa senectute quassatum reparari. 568

Epist. XL (Theodorici ad Boetium). — Dicit regem Francorum citharædum magnis precibus expetiisse. Rogat Boetium musicæ peritum, ut eum eligat. Multa de musicæ laude, tonis, modis, etc., disserit. 570

Epist. XLI (Theodorici ad Clodoveum). — Gratulator Clodoveo de victoria reportata ex Alamannis; tum suadet clementiam erga illos qui Italiæ finibus exterrii celebrantur; tandem mor et se binos legatos cum citharædo expedito in Galiam misisse. 575

LIBER TERTIUS.

575

Epistola prima (Theodorici ad Alaricum). — Monet, ne in multitudine parentum confidat, nec bellum regi Francorum indicet, donec legatos ad illum dirigat, qui litam inter eos motam dirimant; et hanc ob rem ei mittit legatos, qui etiam Gundibadam et alios reges conveniant. *Ibid.*

Epist. II (Theodorici ad Gundibadam). — Suadet Gundibado, legatis ad eum missis, concordiam Alaricum inter et Clodoveum restituat. *Ibid.*

Epist. III (ad reges Herulorum, Guariorum et Thoringorum). — Hortatur ut mittant legatos una cum suis et Gundibadi ad Clodoveum; ut aut expeditionem in Visigothos cohibeat, et leges gentium quarat: aut omnium passurum se incursum sciat. 576

Epist. IV (Theodorici ad Clodoveum). — Hortatur ne bellum adversus Alaricum pareat, donec eorum controversia melius ante se dicatur; et mor et se ab amicis arma movenda in eum qui hæc monita contempserit. Quapropter ad utrumque legatos mittit. 577

Epist. V (Theodorici ad Imperatorem). — Laudatur cum patre et patruo importunis, et ei ob præclara merita patriciatus insignia conferuntur. 578

Epist. VI (Theodorici ad senatum). — Multis laudibus senatum Romanum æque ac importunum extollit, quem ad patriciatus dignitatem evexerat, senatuique plurimum commendat. 579

Epist. VII (Theodorici ad Januarium). — Jubet ut persolvat Joanni pretioni sexaginta orcarum olei, quas ad implenda luminaria ab eo acceperat. 580

Epist. VIII (Theodorici ad Venantium senatorem). — Monet ut tempora constituta exactionis binorum et ternorum illi delegatæ compleat. *Ibid.*

Epist. IX (Theodorici ad possessores, defensores et curiales æstus consistentes). — Jubet ut columnas marmoreas et lapides sine usu jacentes, ad urbem Ravennam devehendos curent. 581

Epist. X (Theodorici ad Festum). — Jubet ut marmora e domo Pinciana in Ravennatem urbem per catabulenses deferantur. *Ibid.*

Epist. XI (Theodorici ad Argolicum præf. Urbis). — Præfectura urbana illi confertur, et præclara ad eam dignitatem laudabiliter exercendam monita traduntur. *Ibid.*

Epist. XII (Theodorici ad senatum Romanum). — Argolicum cum parentibus multis laudibus exornat, et approbatam a senatu ejus in præfectum urbis electionem cupit. 582

Epist. XIII (Theodorici ad Sunhivadum senatorem). — Illum laudat, et jubet ut petat Samnium, jurgia Romanorum cum Gothis compositurus. 583

Epist. XIV (Theodorici ad Aurigenum episcopum). — Scribit Julianum conqueri uxorem suam, vel res a subditis episcopi fuisse subtractas; et jubet, si modo res ita se habuerit, ut reus quamprimum plectatur. 584

Epist. XV (Theodorici ad Theodahadum senatorem). — Committitur ejus iudicio examinandus, qui Sæne iudicium declinaverat. *Ibid.*

Epist. XVI (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Mittitur in Gallias officio vicarii præfectorum a functurus, et ei dantur plurima et utilia monita. *Ibid.*

Epist. XVII (Theodorici ad provinciales Galliarum). — Denuntiat se Gemellum vicarium præfectorum ad regendam eorum provinciam misisse, et jubet ut ejus mandatis obediant. 585

Epist. XVIII (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Jubet ut Magao, qui ab hostium partibus ad natale solum remeaverat, bona sine ulla mora restituantur. 586

Epist. XIX (Theodorici ad Danielelem). — Illi marmorario peritissimo conceditur facultas dispensandi areas marmoreas in urbe Ravenna ad sepelienda defunctorum corpora. *Ibid.*

Epist. XX (Theodorici ad Grimodam sajonem et Ferrocinetum apparitorem). — Decernat ut si Faustus ea quæ Castorius possidebat, vel titulis iagravit, vel privata usurpatione detinuit, mox ei prædium cum alio ejusdem pretii, illis cogentibus, a pervasore reddatur. 587

Epist. XXI (Theodorici ad Faustum). — Illi quatuor mensium inducæ ad secessum ab urbe Roma in provinciam utilitatis propriæ causa conceduntur. *Ibid.*

Epist. XXII (Theodorici ad Artemidorum). — Vocat illum ad aulam et ad consortium suum. 588

Epist. XXIII (Theodorici ad Colossæum). — Illi committit regimen Pannoniæ Sermiænsis, et eum salutaribus ad hoc munus bene obeundum monitis imbuit. *Ibid.*

Epist. XXIV (Theodorici ad universos barbaros, et Romanos per Pannoniam constitutos). — Præcipit ut Colosso obediant, et duellum exsecrentur, Gothorum exemplum secuti. 589

Epist. XXV (Theodorici ad Simeonem comitem). — Illi committit per Dalmatiam siliquaticum titulum, et jubet ut ferrarias venas inquirat; si riuque utilitates describit. 590

Epist. XXVI (Theodorici ad Osunem comitem). — Jubet ut solatia Simeoni ad ea pro quibus in Pannoniam missus fuit, necessaria non neget. *Ibid.*

Epist. XXVII (Theodorici ad Joannem senatorem). — Illum varia jam persecutione jactatum tuetur a præfecto prætorio, nec non et hortatur ut officium consularitatis summa cum fide obeat. *Ibid.*

Epist. XXVIII (Theodorici ad Cassiodorum). — Illum multis laudibus ornatum ad comitatum suum evocat. 591

Epist. XXIX (Theodorici ad Argolicum). — Scribit se Paulino patricio horrea vetustate destructa, ut ea reedificet, et in proprios usus convertat, concessisse. 592

Epist. XXX (ad eundem). — Jubet ut Joannem in cloacarum Romanarum reparatione adj. vet. *Ibid.*

Epist. XXXI (Theodorici ad senatum). — Scribit se missis Joannem ad inquirendum in eos qui aquas ornarum ad proprium usum derivaverant, et etiam in eos qui aes et plumbum ex ornatu mœnium abstulerant, et ut ipsi in his auxilio sit, admonet. 595

Epist. XXXII (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Scribit se Arclatensibus, qui regis partibus faverant, et ob

hoc obsidionem et penuriam pertulerant, per quartam iuditionem tributa relaxasse. 594

Epist. XXXIII (Theodorici ad Argolicum). — Jubet ut Armentarius atque Superbus ejus filius iisdem quibus referendi curiæ, privilegiis gaudeant. *Ibid.*

Epist. XXXIV (Theodorici ad Massilienses). — Scribit se comitem Marabadam ad eos protegendos misisse, et præcipit ut ipsi libentibus animis obediant. 593

Epist. XXXV (Theodorici ad Romulum). — Confirmat quidquid ipsi ejusque matri ex regio edicto Liberius per pietatis concesserat. 596

Epist. XXXVI (Theodorici ad Arigerum). — Imperat admoneat Venantium ut instructam personam ad aulam mittat, quæ rationibus Firmini ante iudices a rege designatos valeat respondere. *Ibid.*

Epist. XXXVII (Theodorici ad Petrum episc.). — Jubet ut partem facultatis quam detinebat, Germano restituat, si legitimus filius sit Thomatis; quod si facere renuat, causam vult ad aulam vocari. *Ibid.*

Epist. XXXVIII (Theodorici ad Vuandil). — Præcipit ut nullam violentiam ab exercitu fieri Avenione patiat. 597

Epist. XXXIX (Theodorici ad Felicem consulem). — Jubet ut aurigis Mediolanensibus illa quæ mos prisce indulerat largiatur. *Ibid.*

Epist. XL (Theodorici ad universos provinciales in Gallia constitutos). — Provincialibus Gallie hostiliter vastatis, habita ratione læsionis relaxat tributa, ea tamen lege ut ex eo quod intactum fuerit, ad bellicas impensas aliquid conferant. *Ibid.*

Epist. XLI (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Decernit ut triticum ad bellicas impensas in c. stelia supra Druentiam constituta e Massiliensibus horreis communi sumptu debeatur. 598

Epist. XLII (Theodorici ad universos provinciales in Gallia constitutos). — Renuntiat se misisse ex Italia bellicas expensas militibus, ne Gallie nimis graventur. *Ibid.*

Epist. XLIII (Theodorici ad Unigen). — Jubet ut, cum exercitus Gallias intraverit, mancipia ad alios deficientia prioribus dominis restituantur. 599

Epist. XLIV (Theodorici ad universos possessores Arelatenses). — Scribit se certam pecuniam summam et alimonia ipsi ad murorum Arelatensium turriumque veterarum reparationem misisse. *Ibid.*

Epist. XLV (Theodorici ad Arigerum comitem). — Illi orlam pro quadam domo inter defensores Romanæ Ecclesiæ et Judæos litem discutiendam committit. 600

Epist. XLVI (Theodorici ad Adeodatum). — Mutat penam acerbissimam, qua ob raptum Valerianæ puellæ adultæ, a Lucaniae Brutiorumque correctore fuerat condemnatus, in exilium sex mensium, post quod patriæ rebusque omnibus restituatur; tum iudicet penam trium librarum auri ejusmodi statuti violatoribus; tandem eos ab omni formidine liberat, qui crimini bona fide interfuerant. *Ibid.*

Epist. XLVII (Theodorici ad Faustum præf. præf.). — Scribit se Jovino collegæ occisori, eo quod intra septa ecclesiæ refugisset, penam in capitis exilio in Vulcanias insulas, quæ describuntur, commutasse. 601

Epist. XLVIII (Theodorici ad universos Gothos et Romanos circa Verucam castellum consistentes). — Scribit se mandasse Leodifrido sajoni ut eo impulsore in Veruca castello, quod describitur, ipsi sibi domicilia construant. 603

Epist. XLIX (Theodorici ad honoratos possessores, defensores et curiales Catanensis civitatis). — Permittit ut saxi ex amphitheatro longa vetustate collapsi ad muros urbis reparandos utantur. 604

Epist. L (Theodorici ad provinciales Noricos). — Decernit ut Alemannorum boves itineris longinquitate et labore fracti, Noricorum bovibus commutentur. *Ibid.*

Epist. LI (Theodorici ad Faustum). — Scribit Thomatem aurigam frequenter in spectaculis victorem, cui in tres annonas largitus fuerat, menstrua largitate esse solidandum; tum de spectaculis et Augusti imper. circo fusa loquitur. *Ibid.*

Epist. LII (Theodorici ad Consuarem). — Præcipit ut eligat agrinensorem, qui contentionem inter Leontium atque Paschasium pro casarum terminis ortam dirimat. 607

Epist. LIII (Theodorici ad Apronianum). — Præcipit ut si aquilegem, qui Romam ex Africa venerat, compererit esse hujus artis peritissimum, inopiam ejus necessariis annonis relevet, eique jungat mechanicum, qui eum opera sua juvet. 609

LIBER QUARTUS

Ibid.

EPISTOLA PRIMA (Theodorici ad regem Thoringorum). — Dat illi in matrimonium neptem suam, quæ laudatur; et renuntiat se equos, quorum pulchritudo describitur, nec non et alia munera ab eo missa libenter accepisse. *Ibid.*

Epist. II (Theodorici ad regem Herulorum). — Adoptat

eum in filium per arma, et dat illi equos, enses, clypeos et reliqua bellorum instrumenta. 611

Epist. III (Theodorici ad Senarium comitem). — Illi confertur dignitas comitivæ patrimonii, et summopere laudatur. 612

Epist. IV (Theodorici ad senatum Romanum). — Renuntiat se illustrem virum Senarium ad comitivam patrimonii sub exisse, qui multis laudibus effertur. 613

Epist. V (Theodorici ad Amabilem comitem). — Statuit ut omnes navicularii Campaniæ, Lucaniæ, sive Thuscis fidejussoribus idoneis se committant ad victuales species in Gallias fame laborant s devehendendas, pretioque distribuendas. 614

Epist. VI (Theodorici ad Symmachum). — Jubet ut filios Valeriani, quos pater studiorum causa Romam deduxerat, in ea detineat; nec liceat eis ante exire quam decreverit. 615

Epist. VII (Theodorici ad Senarium comitem). — Monet eos qui e Sicilia frumentum in Gallias debebant, naufragium passos esse tristissimum; atque adeo jubet ut quod perit triticum iis reparetur. *Ibid.*

Epist. VIII (Theodorici ad possessores et curiales Foro-Julianenses). — Decernit ut accepto pretio, a patria sua trabes ad Alsatium sine ulla mora debeant. 616

Epist. IX (Theodorici ad Osuin comitem). — Constituit ut si qui Laurentio et Paulæ patris auxilio orbatis litem intenderint, eos ad curiam regiam mittat. 617

Epist. X (Theodorici ad Joannem senatorem). — Decernit ut edictum promulget in eos qui sponte ad pignorandi studia contulerint; et jubet ut quisquis, quod repetere debuisset, pignorandi gratia fortassis invaserit, voce juris amittat. Quod si quis solvendo non sit, in eum vult iustibus animadverti. *Ibid.*

Epist. XI (Theodorici ad Senarium comitem). — Remittit ad eum causam inter possessores Volienses atque curiales diligenti examine discutiendam, nec non et finiendam. 618

Epist. XII (Theodorici ad Marabadam comitem et Gemellum senatorem). — Illis committit causam inter Archotamiam et Atheriam nurum ejus juxta leges audiendam, ut mediis sacrosanctis Evangelicis cum tritus honoratis jurisperitis sententiam secundum prisce juris formam proferant. 619

Epist. XIII (Theodorici ad Senarium comitem). — Illi insinuat se decrevisse ut Colossæo ad Sirmiensem Pannoniam misso, juxta consuetudinem veterem annonæ præbeantur. 620

Epist. XIV (Theodorici ad Gesilam sajonem). — Jubet ut cogat Gothos in Thuscis utraque commutantes, debita vengalia exsolvere, et contumaces punire. *Ibid.*

Epist. XV (Theodorici ad Benenatum senatorem). — Statuit ut viginti unum dromonarios robustos in locum defunctorum eligat, viresque eorum probet. 621

Epist. XVI (Theodorici ad senatum). — Renuntiat se Arigerno comiti, quem ob præclare gesta laudat, Romanæ urbis disciplinam commisisse, et ut illi præsentent omnes jubet. *Ibid.*

Epist. XVII (Theodorici ad Idam ducem). — Præcipit ut ecclesiæ Narbonensis possessiones ab aliquibus per vasoribus occupatas, restituendas curet. 622

Epist. XVIII (Theodorici ad Annam senatorem). — Decernit ut diligenter inquirat num Laurentius presbyter, effossis mortuorum sepulcris, thesauros invenerit. *Ibid.*

Epist. XIX (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Scribit se remisisse ad presens tempus solutionem tribuatici in frumentis vino et oleo, ut copiam possit præstare provinciis. 623

Epist. XX (Theodorici ad Geberich senatorem). — Decernit ut unum jugum ecclesiæ Constantii episcopi pietate principum collatum et ab usurpatoribus deventum, restituatur. *Ibid.*

Epist. XXI (Theodorici ad Gemellum senatorem). — Admonet ut sit ad injuncta sollicitus, necessitate temporis id exigente. 624

Epist. XXII (Theodorici ad Argolicum præf. Urb.). — Narrat se ab eo accepisse Basilium atque Prætextatum magicarum artium fuisse accusatos, et decernit ut quinque senatoribus secum assumptis, adhibito quoque Arigerno comite, hanc causam juris ordine custodito examinet, et si reos compererit, legum districtione plectant. *Ibid.*

Epist. XXIII (Theodorici ad Arigerum comitem). — Præcipit ut Basilium et Prætextatum magicæ artis insimulatos et fuga elapsos quærat, et repertos ad iudicium quinquevirale ducat, quo causam curet discuti et finire. 625

Epist. XXIV (Theodorici ad Elpidium diaconum). — Concedit facultatem ædificandi quibusdam in locis Spoletinæ civitatis jam vetustate confectis, modo publico usui non deserviant. *Ibid.*

Epist. XXV (Theodorici ad Argolicum præf. Urb.). — Statuit ut Petrus genere clarus et senatorio dignitatis candidatus, voti sui compos fiat secundum præcæm consuetudinem. 626

Epist. XXVI (Theodorici ad Massilienses). — Confirmat immunitatem a principibus illorum regi ni collatam, et promittit se eos ab omni gravamine liberaturum, relaxatque eis censum præsentis anni. *Ibid.*

Epist. XXVII (Theodorici ad Tezutzat sajonem). — Illi committit Petri tuitionem, quam ab Amara sajone, eo quod Petrum voluisset occidere, aufert; et jubet ut quicquid communi a Petro acceperat Amara, in duplum restituat, atque de plaga infecta ad iudicium comitis Duda veniat audiendus. 627

Epist. XXVIII (Theodorici ad Dudam senatorem). — Illum constituit iudicem causæ sajonis Amara, qui vulnèraverat Petrum. 628

Epist. XXIX (Theodorici ad Argolicum præf. Urb.). — Reprehendit eum quod mandata principis, proprio commodo ductus, non tam expleverit; atque decernit ut jussa sine mora facessat. *Ibid.*

Epist. XXX (Theodorici ad Albinum). — Illi conceditur curiæ porticus licentia, ut super eam possit novas fabricas construere, dummodo utilitati publicæ non officiant aut decori. 629

Epist. XXXI (Theodorici ad Æmilianum episcopum). — Illum hortatur ut perficiat aquæductum quem auctor tate regis susceperat relinendum. *Ibid.*

Epist. XXXII (Theodorici ad Dudam sajonem). — Significat se accepisse res Tiphæ proscripti, apud Joannem sub omissione chirographi fuisse depositas; et præcipit ut uxorem Joannis solumque ejus Januariam conveniat, et nisi libere eas restituerint, ipsi veniant ad consulem Campaniæ juxta leges audiendi. *Ibid.*

Epist. XXXIII (Theodorici ad Judæos Genuæ constitutos). — Confirmat privilegia quæ eis leges indulserat. 630

Epist. XXXIV (Theodorici ad Dudam sajonem). — Decernit ut loca adeat ubi thesauri lateant, et, si inventi fuerint, fisco adiescat publico. *Ibid.*

Epist. XXXV (Theodorici ad actores Albini). — Permittit ut bona Albini, si per ætatem liceat, salvisque justitia et legibus in integrum restituantur, in quibus per pravo contractus gravia passus erat dispendia. 631

Epist. XXXVI (Theodorici ad Faustum). — Significat se provinciis Alaium Cottiarum assem publicum per in indictionem relaxasse, quorum sata transiens exercitus vastaverat. 632

Epist. XXXVII (Theodorici ad Theodagundam). — Notum facit Renatum conquestum esse, cum iudicium contra Inquilinam meruisset, non dum tamen adversarii cessare calamitiam; et jubet ut negotium jam finitum in sua curet firmitate permanere, si modo Inquilina jure non provocaverit. *Ibid.*

Epist. XXXVIII (Theodorici ad Faustum). — Significat Gravasianos atque Pontonates conquestos esse se a Januario et Probo iniquis oneribus ingravatos; decernitque ut nihil aliud solvant quam quod Odoacris tempore consecuerant. 633

Epist. XXXIX (Theodorici ad Theodahadam). — Scribit Donatianum expostulasse, quod possessiones ejus summa cum injuria fuerint occupate; et præcipit ut, imminente Duda sajone, direpta omnia curet sine aliqua mora restitui: si tamen invasoribus quid favore crediderit, instructam personam mitti ad aulam imperat, quo partibus utrinque auditis justa feratur sententia. *Ibid.*

Epist. XL (Theodorici ad Actores Probin). — Monet se jamdiu præcepisse, ut Basilio possessio Areciretina, quam ab uxore ejus Agapita Probinus emerat, redderetur; modo jubet ut Basilius ipse novis emptorum rationibus quamprimam respondeat. 634

Epist. XLI (Theodorici ad Joannem archiatrum). — Declarat se abolere sententiam a vicario urbis Romæ contra eum artificem Viviani promulgatam, et eum reddit patriæ rebusque omnibus, communitque eum impostero tuitione Albini patricii. 635

Epist. XLII (Theodorici ad Argolicum). — Jubet ut restituantur Macciano atque Maximo filis Volusarii terris circi atque locus amphitheatri, quæ sibi erepta, dum defendendæ morti patris vacarent, conquerebantur. 636

Epist. XLIII (Theodorici ad senatum Romanum). — Decernit ut inquirat in eos qui seditionem commoverant et Judæorum synagogam concremaverant; atque in auctores paucos, quos potuerit invenire, animadvertat. *Ibid.*

Epist. XLIV (Theodorici ad Antonium episcopum). — Scribit Stephanum conquestum censam sui juris a subditis Ecclesiæ, cui præsidebat, fuisse occupatam, quam jubet ut restituat supplicanti. Quod si quid occupatores subage-

tur, vult instructam personam mitti ad aulam, ubi negotium finiatur. 637

Epist. XLV (Theodorici ad comites, defensores et curiales Ticinensis civitatis). — Jubet ut præsentent Herulus navein usque ad urbem Ravennam, et annonas pro diebus quinque. 638

Epist. XLVI (Theodorici ad Marabadum). — Indicat Liberium suggestisse conjugem suam in iudicio fuisse prægravatam. Quod si ita est, permittit ut, aut ab electis arbitris causa discutatur, aut ad aulam iudicandæ partes veniant. *Ibid.*

Epist. XLVII (Theodorici ad Gudisal sajonem). — Significat se accepisse a legatis suis veredos frequentiori cursu fatigari; et quos in utilitatem publicam iusserat custodiri, in usum privatum assumi. Ideo decernit ut nullum Gothum vel Romanum exire Roma patatur, nisi quem præfectus prætorio et magistrus officiorum dimiserint; ut qui unum equum invitis illis quibus hæc cura mandata est, assumpserit, centum solidos malite nomine cogatur inferre; ut etiam nemo plusquam centum librarum onera equo imponat. 639

Epist. XLVIII (Theodorici ad Eusebium). — Permittit ut per octo menses in Lucaniam secedat, postea Romam rediturus. 640

Epist. XLIX (Theodorici ad provinciales et capillatos, defensores et curiales in Suavia consistentes). — Insinuat se rectorem eorum provinciæ creasse Fridibadum. *Ibid.*

Epist. L (Theodorici ad Faustum). — Præcipit ut mittat virum probatæ fidei ad Nolanum sive ad Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendio vastatum, ut agris ibidem diligenter inspectis, quantum damni passus fuerit possessor, tanto tributariæ functionis onere sublevetur. Mirè describitur Vesuvii montis incendium. 641

Epist. LI (Theodorici ad Symmachum). — Illum laudat ob multiplices et præclarissimas fabricas quas in Urbe et suburbanis construendas curaverat, et petit ut theatrum Pompeii ruinorum sumptibus regis roboret reparaque. Quod theatrum et quæ in eo aguntur describuntur. 642

LIBER QUINTUS.

Epistola prima (Theodorici ad regem Wandalarum). — Scribit se lubentissime excepisse arma ab eorum, et per legatos suos in remunerationis locum alia ei confert dona. *Ibid.*

Epist. II (Theodorici ad Hæstos). — Notum facit se licenter accepisse per eorum legatos succinum; quod unde ostiatur describit. 643

Epist. III (Theodorici ad Honoratum quæstorem). — Confert illi quæstoris officium, quo Decoratus ejus frater, dum viveret, potebatur; et ambo maximopere laudantur. 646

Epist. IV (Theodorici ad senatum Romanum). — Declarat se elegisse in quæstorem Honoratum fratrem Decorati: qui arbo, postquam præclara de quæstura dixit, laudantur, et ut Honoratum cœtui ascribant suo petit. 647

Epist. V (Theodorici ad Manuilam sajonem). — Docet quid in munere sajonis ab eo gerendum sit, vel non. 648

Epist. VI (Theodorici ad Stabularium comitiacum). — Jubet ut universas facultates Thomatis, qui ob certa domus regie prædia duodecim milia solidorum debebat, fisco applicet, reddendas ipsi, si modo intra calend. Sept. solvereit; sin minus, Joanni tradendas, qui præfatam summam illaturum se ærario promiserat. 649

Epist. VII (Theodorici ad Joannens). — Illi tradit Thomatis bona, dummodo decem milia solidorum ærario pro eo solvat, nec ipse Thomas debito intra calend. Sept. satisfecerat. 650

Epist. VIII (Theodorici ad Anastasium consularem). — Decernit ut e Parentina civitate quadratos lapides Ravennam sine cuiusquam damno devehendos curet. 651

Epist. IX (Theodorici ad possessores Feltrinens). — Jubet ut construendis muris novæ civitatis in Tridentina regione operam impendant. *Ibid.*

Epist. X (Theodorici ad Veranum sajonem). — Præcipit ut a transeantibus Gepidibus, quos ad Gallie custodiam mittebat, Venetias atque Euguriam nihil damni pati sinat; ideoque omnia necessaria eis suppeditentur. 652

Epist. XI (Theodorici ad Gepidos). — Proficiscentibus in Gallias Gepidibus tres solidos in auro per hebdomadam concedit. *Ibid.*

Epist. XII (Theodorici ad Theodahadam). — Jubet ut Parentiniana massa hæredibus Argolici et Amandiani erepta, restituatur: si tamen invasoribus quid laverit, præcipit ut ad curiam veniat, res suam defensori. 653

Epist. XIII (Theodorici ad Eutropium et Acretium). — Monet ut annuus constitutus exercitus præbeant, ne ejus deiectioni patiant provinciales. *Ibid.*

Epist. XIV (Theodorici ad Severianum). — Præcipit eum tribus unicuique pro possessionum diversitate imponen-

dis, et jubet ut perquirat num judices eb frequentiore per provincias discursum incolis illicita dispendia irrogaverint. 653

Epist. XV (Theodorici ad universos possessores in Suavia constitutos).—Scribit se ad eos misisse Severinum cum edictis, ut oppressos tribu erum pondore releverit. 655

Epist. XVI (Theodorici ad Abundantium præfectum prætorio).—Præcipit ut per cunctam Italiam inquirat, ematque ligna ad mille dromones construendos, et idoneum nautarum numerum classibus servituum colligat. 656

Epist. XVII (Theodorici ad eundem).—Illum laudat ob subitam navium constructionem, et jubet ut eas Ravennam mittat, aliasque curet fabricandas; tum prohibet quominus nautis piscatores aiveos Mincii, Ollii, cæterorumque fluminum suis præcludant sepibus. 657

Epist. XVIII (Theodorici ad Uviliam comitem patrimonii).—Scribit se jussisse ut nautæ quærerentur et Ravennam mitterentur; tum præcipit ut si quæ ligna per ripam Padi fabricandis dromonibus apta etiam in prædiis regalibus inventiantur, abscondere ea liceat. 658

Epist. XIX (Theodorici ad Gudinum sajonem).—Jubet ut collecti nautæ Ravennam citius mittantur. 659

Epist. XX (Theodorici ad Avilium sajonem).—Statuit ut ad ripam Padi cum artificibus accedat ad ligna dromonibus apta concidenda, absque tamen possessorum damno. Et jubet ut auferantur sepes a fluminibus Mincio, Ollio, Ansero, Tiberi et Arno, quo alvei tractus liber sit navium excursibus. *Ibid.*

Epist. XXI (Theodorici ad Capuanum senatorem).—Multis laudibus illura evelit, ipsique decuriam rectoriam confert; et quæ sit hæc dignitas exponit. 660

Epist. XXII (Theodorici ad senatum Romanum).—Indicat se elegerit in rectorem decuriam Capuanam præclaris virtutibus exornatum. 661

Epist. XXIII (Theodorici ad Abundantium).—Jubet ut sagittariis ad comitem Julianum destinatis auroras et navigia præbeat. 662

Epist. XXIV (Theodorici ad Epiphanium senatorem).—Monet ut bona Joannæ, quæ intestata et nullis allinibus superstitibus decessisse perhibebatur, fisco regio applicet, dummodo tamen rem ita se habere conserit. *Ibid.*

Epist. XXV (Theodorici ad Bacaudam).—Concedit illi in perpetuum Mediolanensis tribunatus curam. 663

Epist. XXVI (Theodorici ad universos Gothos).—Præcipit ut vii iduum Juniarum ad aulam sine ullo provinciarum damno, regalia dona accepturi veniant. *Ibid.*

Epist. XXVII (Theodorici ad Gudoin sajonem).—Imperat millevarios provincie Piceni et Samnii commoneat ut ad aulam tum donativum accepturi, tum gestarum in bello rerum rationem reddiduri citius properent. 664

Epist. XXVIII (Theodorici ad Carinum).—Illum accersit ad comitatum suum, ut pote virum illustrem sibi que necessarium. *Ibid.*

Epist. XXIX (Theodorici ad Nendem).—Jubet ut non trahatur Ocerus cæcus in servitatem, si probavisse se esso ingenium reperiat. 665

Epist. XXX (Theodorici ad Guduin).—Præcipit ut a Costula atque Daila Gothorum libertate gaudentibus onera servitia amoveantur. *Ibid.*

Epist. XXXI (Theodorici ad Decoratum).—Decernit ut Marcus presbyter, Andreas et alii cogantur ad pecuniam fisco solvendam, si debitores esse constiterit. *Ibid.*

Epist. XXXII (Theodorici ad Brandilam).—Admonet ut corrigat Proculam uxorem suam, quæ gravissime percussisse uxorem Patzenis dicebatur: si laudem accusat a falso eam esse crediderit Brandila, vult ut ad aulam cum uxore veniat causam dicturus. 666

Epist. XXXIII (Theodorici ad Willibrodum).—Jubet ut discentia causam Brandile, qui Regimam uxorem Patzenis, dum in expeditione Gallicana versaretur, in matrimonium duxerat, et si accusationem veram cognoverit, adulteros puniat. *Ibid.*

Epist. XXXIV (Theodorici ad Abundantium).—Sancit ut Frontosum absque mora adigat ad solutionem pecunie publicæ, quam declexerat, et quam multoties redditurum se promiserat. 667

Epist. XXXV (Theodorici ad Luvit et Ampelin).—Monet se ex Hispania frumentorum copiam, ad penuriam Romanorum sublevandum devehit jussisse: eam tamen naucleros in Africam deportasse et vendidisse; quibus ideo mille triginta celo solidorum multam imponit. 668

Epist. XXXVI (Theodorici ad Stacedum).—Illum ob membrorum debilitatem ab expeditione bellica eximit; et permissit ut demiceps vitam remissam, privatus tamen donativo, exeat. 669

Epist. XXXVII (Theodorici ad Judæos Mediolanenses).—Conservat jura eorum Synagoge olim concessa, dummodo juribus Ecclesiæ non noceant. *Ibid.*

Epist. XXXVIII (Theodorici ad universos possessores).

—Jubet ut arbores Signino alveo innascentes radicibus amputentur. 670

Epist. XXXIX (Theodorici ad Ampelin et Liverian).—Mittit eos in Hispaniam, ut reprimeant auctoritate legum tum homicidas, tum exigentes assent publicum, qui per gravamina ponderum possessorum patrimonialia premebant; tum denique omnes in malis et furtivis actibus versatos. 671

Epist. XL (Theodorici ad Cyprianum comitem sacrarum largitionum).—Illi confert sacrarum largitionum comitivam, multisque laudibus eum exornat. 673

Epist. XLI (Theodorici ad senatum Romanum).—Indicat se Cyprianum meritis propriis et natalium splendore fulgentem ad sacrarum largitionum comitivam exivisse. 674

Epist. XLII (Theodorici ad Maximum consulem).—Feritas spectaculorum, amphitheatrum Titi, et ludi qui in eo edebantur describuntur; hoc tamen consulem ad præmia pugnantibus munificentius largienda. 675

Epist. XLIII (Theodorici ad Trausmundum Wandalorum).—Laudat sororem suam, quam Trausmundo in matrimonium dederat; et coqueritur quod ipse Gesalecum regno propter perfidiam expulsam benigne exceperit, atque in exteras plagas cum divitiis transmiserit. 677

Epist. XLIV (Theodorici ad eundem).—Scribit se executionem ejus purgationemque ob Gesalæti susceptionem liberi animo accepisse; et remittit munera ab eo sibi oblata. 678

LIBER SEXTUS.

Formula consulatus. *Ibid.*

Formula patriciatus. 681

Formula præfecti prætorio. 682

Formula præfecturæ Urbanæ. 684

Formula quæstoræ. 685

Formula magisterie dignitatis. 687

Formula comitivæ sacrarum largitionum. 688

Formula comitivæ privatarum. 689

Formula comitivæ patrimonii. 691

Formula qua per codicillos vacantes præceres fiant. 692

Formula illustratus vacantis. 695

Formula comitivæ primi ordinis. 694

Formula magistri scrinii, et comitivæ primi ordinis, quæ Janda est comitiaco, quando permittat. *Ibid.*

Formula de referendis in senatu. 698

Formula vicarii urbis Romæ. 696

Formula notiarum. 697

Formula referendariorum. 698

Formula præfecti annonæ. *Ibid.*

Formula comitis archiatrorum. 701

Formula consularitatis. 701

Formula rectoris provincie. 702

Formula comitivæ Syracusanæ. 704

Formula comitivæ Neapolitanæ. 705

Formula honoratis possessoribus et curialibus civitatis Neapolitanæ. 706

Formula militibus. *Ibid.*

LIBER SEPTIMUS.

Formula comitivæ provincie. *Ibid.*

Formula præsidatus. 708

Formula comitivæ Gothorum per singulas provincias. 709

Formula a ducatus Rhetiarum. *Ibid.*

Formula curæ patati. 710

Formula comitivæ formarum Urois. 712

Formula præfecti vigiliæ urbis Romæ. 713

Formula præfecti vigiliæ urbis Ravennatis. 714

Formula comitivæ portus urbis Romæ. 715

Formula tribuni voluptatum. *Ibid.*

Formula defensoris cupulibet civitatis. 716

Formula curatoris civitatis. 717

Formula comitivæ Romanæ. *Ibid.*

Formula comitivæ Ravennatis. 718

Formula ad præfectum Urbis de architecto publicorum. *Ibid.*

Formula comitivæ insule Curritanæ et Celsinæ. 719

Formula de præposito Cateis. *Ibid.*

Formula de armorum factoribus. 720

Formula ad præfectum prætorio de armorum factoribus. *Ibid.*

Formula binorum et ternorum si per judicem agantur. 721

Formula binorum et ternorum, si per officium agantur. *Ibid.*

Formula commonitorii illi et illi scriniariis. *Ibid.*

Formula vicarii portus. 722

Formula principis Dalmatarum. *Ibid.*

Formula ad commendandos comiti principes. *Ibid.*

Formula comitivæ diversarum civitatum. 723

Formula honoratis possessoribus et curialibus. *Ibid.*

Formula principis militum comitivæ. *Ibid.*

Formula de custodiendis portis civitatis. 724

Formula tribunatus provinciarum.	724
Formula principatus urbis Romæ.	725
Formula qua moneta committitur.	<i>Ibid.</i>
Formula legatorum gentium diversarum.	726
Formula evocatoria, quam princeps dirigit.	<i>Ibid.</i>
Formula evocatoria, quæ petenti conceditur.	<i>Ibid.</i>
Formula commerialis.	<i>Ibid.</i>
Formula spectabilitatis.	727
Formula clarissimatus.	<i>Ibid.</i>
Formula tuitionis.	<i>Ibid.</i>
Formula de matrimonio confirmando et liberis legitime constitutis.	728
Formula ætatis veniæ.	<i>Ibid.</i>
Formula edicti ad quæstorem, ut ipse spondere debeat qui sajonem ineretur.	729
Formula probatorie chartariorum.	<i>Ibid.</i>
Formula de competitoribus.	730
Formula, qua Censuræ relevetur ei qui unam casam possidet prægravatam.	<i>Ibid.</i>
Formula qua consobrina legitima fiat uxor.	731
Formula, ad præfectum, ut sub decreto curiali prædia vendat.	732
LIBER OCTAVUS.	733
EPISTOLA PRIMA (Athalarici ad Justinianum imp.). — Petit ejus gratiam et amicitiam iisdem interpositis conditionibus quibus cum Theodorico priores imperatores societatem fecerant.	<i>Ibid.</i>
EPIST. II (Athalarici ad senatum Romanum). — Eum reddit certorem se regem unanimi Gothorum Romanorumque consensu creatum fuisse, et mittit ad eum Sigisnerem comitem cum aliis qui ipsius nomine sacramenta præstent.	734
EPIST. III (Athalarici ad populum Romanum). — Theodorici regem præclaris laudibus extollit, et re untiat populo Romano ad solium se fuisse communibus Gothorum Romanorumque suffragiis erectum, atque per legatos se justitiam servaturum pollicetur.	736
EPIST. IV (Athalarici ad universos Romanos per Italiam et Dalmatias constitutos). — Scribit se Gothorum Romanorumque sacramenta pro munimine adepti regni suscepisse, et petit ut eadem præstent.	737
EPIST. V (Athalarici ad universos Gothos per Italiam constitutos). — Significat se, Theodorico adhuc superstiti, omnium sacramenta in regia civitate recepisse, et hortatur ut eorum exemplum sequantur, nec non per comitem iis interposito sacramento fidem spondet.	<i>Ibid.</i>
EPIST. VI (Athalarici ad Liberium præfectum Galliarum). — Renuntiat se a Theodorico, dum adhuc viveret, regno donatum; sibi quoque Gothos Romanosque fidem sub jurisjurandi religione promississe. Tum petit ut qui versantur in Gallia silos imitentur.	738
EPIST. VII (Athalarici ad universos provinciales per Galliam constitutos). — Hortatur ut Gothi Romani, et Romani Gothi vicissim jurent se fidem regi præstituros.	<i>Ibid.</i>
EPIST. VIII (Athalarici ad Victorinum episcopum). — Renuntiat se Theodorico mortuo successisse. Tum ipsius orationibus se commendans, petit ut provinciales cunctos ad fidem principi servandam cohortetur.	739
EPIST. IX (Athalarici ad Tholuit). — Illi confertur patriciatus dignitas, præclarisque laudibus una cum Genseundo exornatur.	<i>Ibid.</i>
EPIST. X (Athalarici ad senatum Romanum). — Eximia facinora Tuloni exponit, et scribit se eum ad patriciatus culmen evexisse.	741
EPIST. XI (Tholuit ad senatum). — Hortatur senatores ut regi gratias referant, quod ab eo ad patriciatus honorem promotus fuerit.	743
EPIST. XII (Athalarici ad Aratorem). — Plurimum eum patremque laudat ob eloquentiam, et illum comitivæ domesticorum honore decorat.	744
EPIST. XIII (Athalarici ad Ambrosium quæstorem). — Multis laudibus eum effert, eo quod multas dignitates sub Theodorico sapienter administraverit. Tum quæsturam illi confert.	745
EPIST. XIV (Athalarici ad senatum Romanum). — Eximia laude Ambrosium exornat, et nuntiat se illum quæsture dignitate insignivisse.	747
EPIST. XV (Athalarici ad senatum). — Scribit sibi gratissimum fuisse, quod pontificem elegerint eum quem Theodorici designaverat.	748
EPIST. XVI (Athalarici ad Opilionem comitem). — Summis laudibus eum cum fratre extollit, et illi comitivam sacrarum largitionum concedit.	<i>Ibid.</i>
EPIST. XVII (Athalarici ad senatum Romanum). — Multum laudat Opilionem, patrem et fratrem ipsius; et petit ut faveant promotioni ejus ad comitivam sacrarum largitionum.	749
EPIST. XVIII (Athalarici ad Felicem quæstorem). —	

Eum et amplissimis laudibus celebrat, et quæstura donat.

EPIST. XIX (Athalarici ad senatum Romanum). — Felicem cum familia plurimis ornat laudibus, et scribit se eum quæstorem elegisse.

EPIST. XX (Athalarici ad Albienum præf. præf.). — Scribit se præfectum prætorio propter improbitatem præfectura amovisse, et in ejus locum suffecisse Albienum, qui sui inopere prælicatur.

EPIST. XXI (Athalarici ad Cyprianum patricium). — Illum ob egregia bellicæ virtutis facinora, et ob filios bene institutos regique oblatos laudat. Tum patriciatus dignitatem ei confert.

EPIST. XXII (Athalarici ad senatum Romanum). — Post enumeratas Cypriani filiorumque ejus laudes, scribit se illum ad patriciatus honorem evexisse; et ut electioni ejus faveant, hortatur.

EPIST. XXIII (Athalarici ad Bergastinum comitem Patrimoni). — Præcipit ut massas quasdam quæ ex facultatibus matris Theodahadi, quem eximia laudat, obtigerant, actoribus ejus absque ulla mora tradat.

EPIST. XXIV (Athalarici ad clerum Ecclesiæ Romanæ). — Remittit ad papæ judicium eos qui clerico Romano litem intenderint. Qui sanctæ sedis auctoritatem contempserint, eum vult et causa cadere, et decem librarum auri multa pauperibus eroganda puniri.

EPIST. XXV (Athalarici ad Joannem virum illustrem). — Confirmat magnificentiam Tuloni, qua domum in castro Lucullano positam Joanni concesserat.

EPIST. XXVI (Athalarici ad universos Reatinos et Nursinos). — Præcicit illis Quidilanem, et jubet ut ipsi obediant.

EPIST. XXVII (Athalarici ad Dumerit sajonem et Florentianum comiticum). — Præcipit ut percurrant Faventinum territorium, et si quem Gothorum aut Romanorum incolas vexasse repererint, is, habita damni ratione, et multa affligatur et pena.

EPIST. XXVIII (Athalarici ad Cunigastum). — Decernit ut Tancanem, qui Constantii et Venerii agellum F. briculum nomine abstulerat, quique eos servituti addiderat, suo jubet adesse judicio, ut juri consentaneam subeat sententiam.

EPIST. XXIX (Athalarici ad honoratos possessores et curiales Parmensis civitatis). — Jubet ut cloacarum urbis orapendant, et ut hoc opus Genesis urgeat.

EPIST. XXX (Athalarici ad Genesium). — Præcipit ut cogat Parmenses municipes antiquos cuniculos ita diligenter emundare, ut aquam influentem nihil impediatur.

EPIST. XXXI (Athalarici ad Severum). — Provinciam B. utiorum describit, et jubet ut tam provinciales quam curiales, fidejussoribus datis pœnaque interposita, pronuntiant se majori anni parte in civitatibus quas incolere maluerint mansuros.

EPIST. XXXII (Athalarici ad eundem). — Fontem Arethuse depingit; et jubet ut eos qui equos Nimfadii abstulerunt, et perquirat, ei puniat.

EPIST. XXXIII (Athalarici ad eundem). — Decernit ut pridie natalis sancti Cypriani una cum possessoribus et co. ductoribus diversarum massarum ad Lucaniæ conventum Leucotheam nomine conveniat, ad reprimentam quorundam rusticorum audaciam, qui negotiatores bonis spoliabant. Tum describit locum, fontisque Marciliani virtutes et miracula.

LIBER NONUS.

EPISTOLA PRIMA (Athalarici ad Hildericum regem). — Conqueritur de nece Amalæridæ ab Hildericum illata. Tum mittit legatos, apud quos crimen excuset. Quod si renuerit, bellum ipsi minatur.

EPIST. II (Edic. um Athalarici). — Protegit curiales ab omni injuria, indicta vexatoribus, aut decem librarum auri multa, aut corporea pœna.

EPIST. III (Athalarici ad Bergastinum comitem patrimonii). — Jubet ut chartarium mittat ad massam Rusticiannum, in cujus visceribus aurum latet, et illud curet effodi. Tum aurificum industriam describit.

EPIST. IV (Athalarici ad Abundantium præf. præf.). — Decernit ut Agenantiam, uxorem Campaniani, et liberos ex alio curialium expungat, et in possessorum numero colloet.

EPIST. V (Athalarici ad episcopos et honoratos). — Constituit ut qui in annonæ civitate frumenta abdidissent, illa moderato pretio vendant.

EPIST. VI (Athalarici ad primiscrinium). — Permittit ut ad balneum Baiarum sanitatis causa se confortat, militie tamen enclumata per id tempus percepturus.

EPIST. VII (Athalarici ad Reparatum præf. Urb.). — Multis laudibus patrem socerumque ejus extollit. Tum illi præfecturam urbanam confert.

Epist. VIII (Athalarici ad Osum). — Mittitur de novo ad Dalmatarum atque Saviarum provincias regendas. 773

Epist. IX (Athalarici ad universos Gothos et Romanos). — Significat se misisse ad Dalmatias regendas comitem Osum, et Severinum, quibus ut obediant imperat. *Ibid.*

Epist. X (Athalarici ad universos possessores, defensores Syracusanæ civitatis, vel universos provinciales). — Relaxat quæ illis præter consuetudinem imposita fuerunt tributa, concessa facultate iis qui a censoribus vexati fuerint apud principem conquerendi. 774

Epist. XI (Athalarici ad Gildiam comitem Syracusanæ civitatis). — Prohibet quominus quicquid tributorum per Victorem et Witigisclum de quarta indictione est adjectum, a possessoribus exigant. 775

Epist. XII (Athalarici ad Victorem et Witigisclum). — Jubet ut si quid super tributarium solidum per quartam indictionem a provincialibus exegerint, sine aliqua imminutione reddant. 776

Epist. XIII (Athalarici ad Wiliam comitem patrimonii). — Præcipit ut domesticis qui comitibus provincialium obsequuntur, supra ducentos solidos et decem annonas curet quinquaginta solidos annuos adjungi, regis rationibus impuandos. *Ibid.*

Epist. XIV (Athalarici ad Gildiam comitem). — Decernit ut quicquid a provincialibus pro reparatione murorum fuit extortum, aut restitutum, aut relinendis manibus impendatur. Tum reprehendit eum, quod substantias mortuorum sine aliqua discretionem justitiæ nomine fisci caduci vindicaret. Insuper dicit provinciales conqueri se conventionibus omnimodis gravatos. Denique statuit ut edicta a Theodorico pro componendis Sculorum moribus promulgata ita custodiantur, ut sacrilegi reus habeatur, quisquis ea violare aliquatenus tentaverit. 777

Epist. XV (Athalarici ad Joannem papam). — Decreta promulgat saluberrima in synodiacos juxta antiqua senatusconsulta. 778

Epist. XVI (Athalarici ad Salvantium præf. Urbis). — Jubet ut edictum suum et senatusconsulta de abigenda simonia tabulis marmoreis incidantur, et ante arium basilicæ sancti Petri collocentur. 781

Epist. XVII (Athalarici ad Salvantium præf. Urbis). — Decernit ut liberet quosdam, nobiles Romanos, qui pro sola seditionis exortæ suspitione in carcere detinebantur; et permittit eis ut se justis legibus vindicent. *Ibid.*

Epist. XVIII (Edictum Athalarici). — 1. Contra pervasores bonorum alienorum. 2. Contra diligentis titulos nominis publico. 3. Contra obtinentes callide et perverse sententiam principum. 4. Contra dividentes aliena matrimonia. 5. Contra adulteros. 6. Contra eos qui dotalis uxoris populabantur. 7. Contra concubinos et concubinas. 8. Contra eos qui terrore donationes extorquebant. 9. Contra maleficos. 10. Contra homicidas. 11. Contra eos qui in una causa secundo a iudicibus ordinariis provocabant. 12. Contra violatores edictorum tam ipsius quam Theodorici. 782

Epist. XIX (Athalarici ad senatum Romanum). — Scribit se edictum duodecim capitum edidisse; et jubet ut in senatu recitetur, et a præfecto Urbis per triginta dies locis celeberrimis proponatur. 786

Epist. XX (Athalarici ad universos iudices provinciarum). — Sancit ut edictum suum per triginta dies in conventibus publicis more solemniter recitetur. *Ibid.*

Epist. XXI (Athalarici ad senatum Romanum). — Præcipit ut professores grammaticæ, eloquentiæ et juris constituta emolumenta sine aliqua imminutione percipiant. 787

Epist. XXII (Athalarici ad Paulinum consulem). — Præclaris laudibus Paulinum ejusque familiam exornat. Tum consulatus ei conferri insignia. 789

Epist. XXIII (Athalarici ad senatum Romanum). — Magnopere extollit Venantium Paulini patrem, ipsumque Paulinum, quem creaverat consulem; et petit ut ejus electioni favcant. 790

Epist. XXIV (Athalarici ad Senatorem præf. præf.). — Enumerat dignitates quas Cassiodorus summo eum honore et integritate sub Theodorico ipsoque Athalarico gesserat. Tum illi eximii laudibus cumulo præfecturam prætorianam confert. 791

Epist. XXV (Athalarici ad senatum Romanum). — Scribit se Cassiodoro, quem magnopere commendat, præfecturam prætorianam concessisse. 793

LIBER DECIMUS.

Epistola prima (Amalasanthæ ad Justinianum imp.). — Scribit se post mortem Athalarici in consortium regni Theodahadum advenisse, et misisse legatos qui pacis prerogationem petant. *Ibid.*

Epist. II (Theodahadi regis ad Justinianum). — Significat se ab Amalasantha in socium regni assumptum, et petit ut iudicio suo favereat. 797

Epist. III (Amalasanthæ ad senatum Romanum). — Denuntiat se in societatem regni Theodahadum multis virtutibus, multa sapientia exornatum vocasse, et petit ut hac de causa gratias Deo referant. 79

Epist. IV (Theodahadi ad senatum Romanum). — Scribit se ab Amalasantha, quæ multis laudibus extolitur, ad societatem imperii provecum. 799

Epist. V (Theodahadi ad Theodosium). — Vetat quomodo domesticis sui ullatenus insolescant, præcipitque ut modestia et legum custodia reliquis exemplo sint. 800

Epist. VI (Theodahadi ad Patricium quæstorem). — Plurimum eum laudat, eumque ad quæsturam evehit. 801

Epist. VII (Theodahadi ad senatum Romanum). — Denuntiat se Patricio præclaris virtutibus præfulgenti quæstoris dignitatem contulisse. 802

Epist. VIII (Amalasanthæ ad Justinianum). — Rogat ut marmora vel alia necessaria, quæ Calogenitus comparaverat, jubeat ad reginam transmitti. 803

Epist. IX (Theodahadi ad Justinianum). — Petit ut sinat in Italiam transferri quæ Calogenitus emerat. 804

Epist. X (Amalasanthæ ad Theodoram Augustam). — Rogat ut de sospitate sua per legatos quos ad Justinianum miserat admoneat. *Ibid.*

Epist. XI (Theodahadi ad Maximum). — Maximum ex Anciorum familia, quæ multis ornatur encomiis, oriundum, et uxori regis stirpis matrimonio junctum ad primiceriatum, sive domesticatum, promovet. *Ibid.*

Epist. XII (Theodahadi ad senatum Romanum). — Scribit se Maximo olim consuli primiceriatu seu domesticatu dignitatem et uxorem regis stirpis concessisse, et petit ut has nuptias felicitia profusa celebrent. 805

Epist. XIII (Theodahadi ad senatum Romanum). — Senatores reprehendit quod plebis levitati et vanis suspitionibus in ijsis regni ejus primordiis non occurrerint. 806

Epist. XIV (Theodahadi ad populum Romanum). — Populum ad fidem regi servandam et ad abjiciendam vanam suspicionem hortatur. 807

Epist. XV (Theodahadi ad Justinianum). — Et commendat quendam pro Ecclesiæ Ravennatis negotio Constantinopolim missum. 808

Epist. XVI (Theodahadi ad senatum Romanum). — Scribit se misisse aliquos ad sacramenta senatus præstanda. *Ibid.*

Epist. XVII (Theodahadi ad populum Romanum). — Scribit se aliquos Romam misisse, qui regis fidem obligent. 809

Epist. XVIII (Theodahadi ad senatum Romanum). — Scribit se exercitum ad Romanorum defensionem misisse, et ei Vaccen in majorem domus regis præfuisse. *Ibid.*

Epist. XIX (Theodahadi ad Justinianum). — Laudat imperatorem, petit pacis conservationem; et remittit Constantinopolim Petrum legatum, adjuncto ei suo legato. 810

Epist. XX (Gudelinæ ad Theodoram Augustam). — Gratias agit de legato et epistolis ejus; scribitque se curavisse ut papa senatusque illi per litteras respondeant. Tum dicit se ad illum misisse legatum multis virtutibus et doctrina præditum. 811

Epist. XXI (Gudelinæ ad eandem). — Indicat se et Theodahadam gratiam ejus entius quærere, et rogat ut in gloria ejus societatem veniant. 812

Epist. XXII (Theodahadi ad Justinianum). — Pacem ab eo petit per legatum sacerdotio clarum et doctrine laude conspicuum. *Ibid.*

Epist. XXIII (Gudelinæ ad Theodoram). — Scribit se excepisse gratanti animo Petrum ejus legatum, et per virum, quem ad eum mittit, pacis firmitatem inter utrumque imperium rogat. 815

Epist. XXIV (Gudelinæ ad Justinianum). — Indicat se ei scripsisse per Theodahadi legatum, ut rediens alleat litteras imperatoris incolumitatis et gratiæ erga ipsam Gudelinam et maritum testes. 814

Epist. XXV (Theodahadi ad Justinianum). — Significat se accepisse litteras imperatoris ab Heracleano, quibus statim respondet, nuntians se pro ejus voto ad papam scripsisse. *Ibid.*

Epist. XXVI (Theodahadi ad Justinianum). — Dicit se jussisse Senatorem præfectum prætorio ad prædium quarundam monialium accedere, ut, si quid ei injuriæ aquarum intulerit illuvies, tributa abroget. Tum respondet iis quæ de Veranilla scripserat. 815

Epist. XXVII (Theodahadi ad Senatorem præf. præf.). — Jubet ut Ligurum Venetorumque inopie succurrat. *Ibid.*

Epist. XXVIII (Theodahadi ad eundem). — Confirmat quicquid Cassiodorus circa arcarios prorogatores tribuci, vini et casei, macellaros, etc., in urbibus Roma, Ravenna, Ticino et Placentia constituerat. Tum vetat sub gravi pena ne quis intra quinquennium ipsis succedat. Denique jubet ut ob sterilitatis damna pretia rerum temperet. 816

Epist. XIX (Theodahadi ad Volsiniam comitem). — Concedit illi facultatem aquas Rornias petendi ad sanandam podagram, quæ graphice describitur. 817

Epist. XX (Theodahadi ad Honorium pref. Urbis). — Jubet ut labantes elephantes aeneos pristino statui et firmitati restitui. Tum elephantes et eorum proprietates miridae depingit. 818

Epist. XXI (Vitigis regis ad universos Gothos). — Scribit se ab exercitu, more majorum, regem fuisse creatum. 819

Epist. XXII (Vitigis ad Justinianum). — Expouit calamitates quas Italia propter bellum sustinebat. Tum per legatam pacem ab imperatore petit. 820

Epist. XXIII (Vitigis ad magistrum officiorum). — Rogat ut imperatorem inducat ad pacem Italiae concedendam. 821

Epist. XXIV (Vitigis ad episcopos suos). — Petit ut et legatos, quos ad imperatorem misit, adjuvent, et pro ipso preces Deo faciant. 822

Epist. XXV (Vitigis ad praefectum Thessalonicensem). — Petit ut legati ad imperatorem missi nullam moram patientur. 823

LIBER UNDECIMUS.

Praefatio.

Epistola prima (Senatoris ad senatum Romanum). — Pluribus laudat Amalasintham, et parentes, et tum ejus Athalaricum. Tum rogat senatores ut principibus gratias pro collata ipsi praefectura praetoriana referant. 824

Epist. II (Senatoris ad Joannem papam). — Petit ut orationibus ejus, admonitionibus correctionibus etiam adjuvetur. 827

Epist. III (Senatoris ad diversos episcopos). — Commendat se illorum precibus, et petit ut jejunium pro salute principum et pro pace obtinenda indicant. Tum eos hortatur ut vitia cuncta a populo procul amendant. 829

Epist. IV (Senatoris ad Ambrosium). — Admonet ut officium sibi commissum fideliter exsequatur. 830

Epist. V (Ejusdem ad eundem). — Hortatur ut populo Romano penuria laboranti quamprimum succurrat. 831

Epist. VI (Senatoris ad Joannem cancellarium). — Joannes a Cassiodoro creatur cancellarius, et quid in hac dignitate agendum admonetur. 831

Epist. VII (Senatoris ad universos judices provinciarum). — Praecipit admoneantur tributarii ut trina illatione et temporibus constitutis vectigalia solita persolvant. 833

Epist. VIII (Senatoris edictum). — Multa et praecara praebet monita, et promittit se judicem integerrimum futurum. 834

Epist. IX (Senatoris ad judices provinciarum). — Hortatur ut diligant justitiam, eamque a subtilis suis observari curent. 835

Epist. X (Senatoris ad Beatum cancellarium). — Significat regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam, et jubet ut ei necessaria quaecumque suppeditet. 837

Epist. XI (Edictum de pretiis custodiendis Ravennae). — Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta edicti violatoribus pecuniaria corporeave poena. 838

Epist. XII (Edictum praetorium per Flaminiam). — Statuit ut ab hospitibus exigantur tantum pretia per militem suum, cives et episcopum loci delicta. Qui secus fecerit, in eum sex solidorum multam et fastuarium supplicium decernit. 840

Epist. XIII (Senatus Remani ad Justinianum). — Rogat ut regi pacem concedat. Quod ut facilius assequatur, Romae sancto unque apostolorum Petri et Pauli preces suis adjungit. 839

Epist. XIV (Senatoris ad Gaudiosum cancellarium Liguriensem). — Describit Comam civitatem, et indicat regem ejus incolas munere perpetuo adiecisse. 840

Epist. XV (Senatoris Liguribus). — Notum facit regem centum libras auri ad necessitates eorum sublevandas concessisse, et ut regi gratias referant hortatur. 841

Epist. XVI (Senatoris ad Ligures). — Promittit se perpensuram querelas de libra et mensuris delatas, et si quem in fraude versatum compererit, ad reparandam illam injuriam coacturum. Tum petit ut ad apparatus exercitus necessaria quaecumque confestim et libenter procurent. 842

XVII. — Promotiones officii praetoriani.

XVIII. — De commentario qui egreditur.

XIX. — De corniculario qui accedit.

XX. — De primicerio qui egreditur.

XXI. — De primicerio qui accedit.

XXII. — De secretario actorum.

XXIII. — De cura episcoporum.

XXIV. — De secretario curiae militaris.

XXV. — De primicerio exceptorum.

XXVI. — De Sexto scholario.

XXVII. — De praetozavario.

XXVIII. — De commentariensi.

XXIX. — De regendario.

XXX. — De primicerio deputatorum, et de primicerio Augustalium.

XXXI. — De primicerio singulariorum qui egreditur.

XXXII. — De primicerio singulariorum qui accedit.

XXXIII. — De concedendis delegatoriis.

XXXIV. — Antiano suggerente dictum.

XXXV. — Delegatoria.

Epist. XXXVI (Senatoris ad Anatholium). — Decernit ut septingenti solidi dentur ei qui laudabiliter cornicularii est perfunctus officio, et suam ipse integritatem commendat. 847

Epist. XXXVII (Senatoris ad Lucinum cancellarium Campaniae). — Statuit ut primicerio, officio jam perfuncto, solidos ex canone provinciae Campaniae solemniter tribuat. 848

Epist. XXXVIII (Senatoris ad Joannem cancellarium). — Describit modum conficiendae chartae, necnon ejus utilitatem. Tum praecipit ut eisdem praescriptam pecunie summam et Thracia provincia deputatam largiatur. 849

Epist. XXXIX (Vitaliano cancellario Lucaniae). — Jubet ut assem publicum, quem Lucani et Bruvii loco suum et bonum singulis annis Urbi pendebant, solvendum curet, Tum recenset bona quibus patriam suam cumulaverat. 850

Epist. XL. — Indulgentia.

LIBER DUODECIMUS.

Epistola prima (Senatoris ad diversos cancellarios). — Electis a praefecto praetorio cancellariis, et in diversas provincias missis, salutaria monita ad munus bene gerendum, et praecipue ad amicitiam fugiendam, traduntur. 851

Epist. II (Senatoris ad universos judices provinciarum). — Invitat judices ad salustius imitationem. Tum praecipit et possessorum admoneant ut tributa indictionis 13 devota mente temporibusque statatis persolvantur, et fidem expensarum notitiam ad scriba praetoriana dirigant. 851

Epist. III (Senatoris ad universos sajones qui sunt cancellariis deputati). — Quomodo sajones cancellariis deputatos officio suo fungi oporteat, admonet. 852

Epist. IV (Senatoris ad cancellarium Venetiarum). — Jubet ut pisces exquisitos et vinum arinatium, quod pluribus laudatur, mense regis provideat. 853

Epist. V (Senatoris ad Valerianum). — Significat regem pretia rerum in Lucania Brutiorumque agris ob illatum ab exercitu injuriam minuisse. Tum jubet ut populi a iudicibus, a ducibus milites in officio contineantur. Denique vetat quomiam ulla domus, ne sua quidem, aut regia, ab alendis epulis exiratur. 854

Epist. VI (Senatoris ad universos praefecturae titulos administrantes). — Minatur poenas iudicibus iniquis, et hortatur bonos ut publicis militibus indefessi consulant. 855

Epist. VII (Senatoris ad cancellarium Venetiarum). — Indicat regem fsecum indictionis 13 aliquibus incursione Suevoorum vastatis relaxasse. 856

Epist. VIII (Senatoris ad consulem provinciae Liguria). — Eximit eas quorundam a fisco publico exactoribus tributorum persolvendo, dammodo suis ipsi manibus illum regias in areas tempore praescripto deferant. 857

Epist. IX (Senatoris ad Paschasium praefectum anno). — Significat Afrum aliquem ambuisse facultates relictas a quodam nullo illis aut haeredibus superstibus mortuo, quem jubet more solenni in illas introduci. 858

Epist. X (Senatoris ad diversos cancellarios provinciarum). — Praecipit ut summam tuturae indictionis sine mora ulla exigant. Si secus fecerint, minatur se eos rigidius tractaturum. 859

Epist. XI (Senatoris ad Petrum erogatorem obsoniorum). — Jubet ut obsonia populo Romano a rege concessa absque fraude distribuat. 860

Epist. XII (Senatoris ad Anastasium cancellarium Lucaniae). — Laudat imprimis vinum Palmarianum, necnon Stianum casum; et jubet ut utrumque ad aulam regiam mittendum sollicitus perquirat. 861

Epist. XIII (Factum). — In eos qui munera regis collata Ecclesiis snoripuerant. 862

Epist. XIV (Senatoris ad Anastasium cancellarium Lucaniae). — Describit Rhegiensem regionem, et proinde quomnis laridum et triticum ab ea demceps coemptiois nomine postulerent. 863

Epist. XV (Senatoris ad Maximum cancellarium Lucaniae). — Describit urbem Scyllacum patriam suam et vi-

varia quæ ad pedem Moscii montis effoderat. Tum quædam de paraveredis, annonis et pulverationis iudicium edicit. 866

Epist. XVI (Ad Canonicarum). — Jubet subditos sibi admoneat ut tributa consue a libenter exsolvant; nullus statuta pondera excedat; mittat ipse quarto quoque mense ad prætoriana scriinia fidelem expensarum notationem. 868

Epist. XVII (Senatoris ad Joannem siliquarium). — Præcipit possessores moneat ut juxta montem Caprarium et loca circa muros jacentia lovearum ingentia ora pandant. *Ibid.*

Epist. XVIII (Senatoris ad Constantianum). — Jubet ut iter Flaminie reficiat; paraveredorum præscriptum procuret numerum; congreget siue possessorum dispendio annonas; cibos qui mensis regis parantur sedulo perquirat. 869

Epist. XIX (Senatoris ad Maximum vicarium Urbis). — Commoneat ut omnia ad regem solemniter excipiendam necessaria paret. 870

Epist. XX (Senatoris ad Thomam et Petrum arcarius). — Jubet ut reddant actoribus sancti Petri cum obligatione chirographi vasa sacra quæ Agapitus papa ad Orientem legatus missus pro pecunia accepta arcarius regis oppigneraverat. *Ibid.*

Epist. XXI (Senatoris ad Deusdedit scribam Ravennatem). — Officium scribarum et utilitatem describit. 871

Epist. XXII (Senatoris ad provinciales Istriae). — Jubet ut tributum in vino, oleo et tritico, quibus hoc anno provincia abundabat, solvant; et mittit Laurentium cum pecunia ad majorem ejusmodi rerum numerum comparandam Ravennamque de eadem. Tum illam provinciam accurate depingit. 872

Epist. XXIII (Senatoris ad Laurentium). — Præcipit ut Istriam provinciam vinum, oleum triticumque empturum petat. 873

Epist. XXIV (Senatoris ad tribunos maritimarum). — Jubet ut naves parent ad vinum et oleum ex Istria provincia Ravennam devehenda. Tum de navigatione et nautarum labore, præcipue in salinis exercendis, disserit. 874

Epist. XXV (Senatoris ad Ambrosium). — Ex quibusdam sigis futuram inopiam colligit; cui ut occurratur, jubet veterum frugum ingens copia congregetur. 875

Epist. XXVI (Senatoris ad Paulum). — Succurrit libenter et gratis Venetis inopia ob anni sterilitatem laborantibus, tributa remittendo et annonas concedendo. 876

Epist. XXVII (Senatoris ad Datum episcopum). — Mittit ingentem panici numerum populo penuriam patienti distribuendum. 877

Epist. XXVIII (Edictum). — Indicat Liguribus victoriam e Burgundionibus reportatam, et fugam Alemannorum. Deinde dicit regem ob inopiam eis relaxasse dimidiam tributum partem, et horrea sua ad eos sublevandos aperuisse. 878

HISTORIA ECCLESIASTICA TRIPARTITA. 879

Præfatio. *Ibid.*

LIBER PRIMUS. 881

CAPUT PRIMUM. — Oratio allocutoria Sozomeni ad Theodosium imperatorem. *Ibid.*

Cap. II. — Cur gentiles facilius quam Hebraei fidem Christi susceperint. 884

Cap. III. — Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, et ex quibus priorum gesta collegerit. 885

Cap. IV. — A quo tempore historiae fecit initium, et quomodo Constantino signum crucis ostenditur, et qui imperatores et Cæsares per idem suere tempus. 887

Cap. V. — Quomodo Constantinus Christianum dogma cognoverit; et de miraculis crucis, et morte Maxentii. 888

Cap. VI. — De derogatione pagavorum. 889

Cap. VII. — De Constantio patre Constantini. 890

Cap. VIII. — Quomodo Licinius fugatus, et Christianos fuerit persecutus, et novissime victus. 891

Cap. IX. — De legibus quas Constantinus pro Christianis posuit, et de mutatione rituum pagavorum Christianorumque proventus, et de victoriis ejus, et veneratione religionis. *Ibid.*

Cap. X. — De diversis confessoribus eorumque conversatione. 894

Cap. XI. — De diversis monachis et eorum institutione. 896

Cap. XII. — Quomodo contra Ecclesiam Arius sit exortus. 901

Cap. XIII. — Epistola Alexandri pontificis Alexandrini ad universas Ecclesias adversus Arium. 903

Cap. XIV. — Eiusdem ad Alexandrum episcopum Constantinopolis. 906

Cap. XV. — Epistola Arij ad Eusebium. 914

Cap. XVI. — Epistola Eusebii ad Papiam episcopum Tyri. 917

Cap. XVII. — De gentia Eusebii Nicomedensis. 918

Cap. XVIII. — De Meletianis, et quomodo sint in Coelestia segregati, et quia nolente Alexandro Arium suscipere, per diversa loca Ariani concilia celebrabant. *Ibid.*

Cap. XIX. — Epistola Constantini principis ad Alexandrum pontificem Alexandrinum, et ad Arium, per quos hortatus est ut reverterentur ad pacem. 928

Cap. XX. — Quia iam pro Ariano questione quam pro Pasche definienda festiva e in Nicea fuit Constantinus celebrare concilium. 929

LIBER SECUNDUS. 930

CAPUT PRIMUM. — De præsulibus Ecclesiarum qui interfuerunt Nicæno concilio. *Ibid.*

Cap. I. — De libellis oblati imperatori, et ab eo jussu incendi, et de disputatione dogmatis Ariani. 932

Cap. II. — De laico simplici confessore virum glabrum superante, et de seate simplici, philosopho Christianum dogma patiente. 935

Cap. III. — Quomodo in conflictu Alexander Constantino episcopus fecit philosophum obmutescere pagano-rum. 934

Cap. IV. — De prima sessione episcoporum in Nicæno palatio, et de abdicatione Arij. *Ibid.*

Cap. V. — Relatio Eustathii Antiochici episcopi de Nicæno concilio. 937

Cap. VI. — Relatio Athanasii ad Afros. 936

Cap. VII. — De Sabino Macedonianorum episcopo. 935

Cap. VIII. — De fide Nicæni concilii. *Ibid.*

Cap. IX. — Quomodo Eusebius et Theogonius, auctores penitentiae libello, recepti sunt. 938

Cap. X. — Epistola Eusebii Pamphili de fide Nicæni concilii ad Palestinos. *Ibid.*

Cap. XI. — Epistola Nicæni concilii ad Alexandrum in Ægyptum destinata. 934

Cap. XII. — Quod Novatianorum episcopum Accentium evocavit Constantinus ad concilium. 937

Cap. XIII. — Quod canones ecclesiastici in Nicea conscripti sint, et de Vicemalibus Constantinis. *Ibid.*

Cap. XIV. — Epistola Constantini de Ario et scriptis ejus. 934

Cap. XV. — Eiusdem epistola ad Eusebium Palæstinum de confectioe sacrarum librorum, et de repurgatione dominici sepulchri. *Ibid.*

Cap. XVI. — Libellus penitentiae ab Eusebio et Theogonio datus. 938

Cap. XVII. — De dedicatione et ornamentis divinis, et de cultu Jerosolymorum, et ligno crucis, atque clavis quibus transfusus est Dominus. 936

Cap. XVIII. — De loco ubi Vesta olim colebatur, et nunc archangeli basilica stat, et de miraculis quæ illic pro Christi nomine celebrantur. 938

Cap. XIX. — De temporum destructione. *Ibid.*

Cap. XX. — De conversione barbarorum. 939

Cap. XXI. — Quod Eusebius Nicomedensis Constantinopoleos invaserit episcopatum, et de litteris Constantini adversus eum. *Ibid.*

Cap. XXII. — Quod rursus Eusebius apud Constantiniam impetrata venia pro Ariano egerit. 941

Cap. XXIII. — Qua fraude Eustathius Antiochenus sit episcopatu depositus et in exilium deportatus, et qui post eum fuerit ordinatus. *Ibid.*

Cap. XXIV. — De divisione Antiocheni populi propter Eustathium. 943

LIBER TERTIUS. *Ibid.*

CAPUT PRIMUM. — De conversione gentis Iudæorum a Persarum. *Ibid.*

Cap. I. — Quomodo Jacobi Christianos accusaverint apud Persas, qui, et quanti, et quibus modis passi sint apud Persas. *Ibid.*

Cap. II. — Epistola Constantini ad Persarum regem pro Christianis. 948

Cap. III. — De Alexandri pontificis Alexandrini fine, et initio presulis Athanasii. 949

Cap. IV. — Quæ contra Athanasium gesta sint, et quomodo confugerit ad principem. 950

Cap. V. — Quomodo sit Arius ab exilio revocatus, et qualem libellum dederit Constantino, et de fraudibus Athanasii. *Ibid.*

Cap. VI. — Epistola Constantini evocantis episcopos, ut Athanasii causas ipse cognosceret. 952

Cap. VII. — Quomodo Arius ab exilio revocatus, et qualem libellum dederit Constantino, et de fraudibus Athanasii. 953

Cap. VIII. — Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, et de Asterio sophista. *Ibid.*

Cap. IX. — Quomodo Arius, dum studet ab Alexandro

- Constantinenses in communionem suscipi, extinctus
954
- Cap. XI. — Quod Arius Ariani cum orthodoxis convenie-
bant, quomodo manebant, et de lege Constantini qua
as illi hereticorum oratoria ecclesias applicari. 955
- Cap. XII. — Quomodo et ubi imperator Constantinus
imperatorem Theodosium reliquerit, et precepto baptisate
sibi dedit. 956
- UCLER QUARTUS. 957
- Cap. I. — Quomodo per quemdam presbyterum
augustinum arii pullulaverit. *Ibid.*
- Cap. II. — Quomodo Athanasius favore Constantini
in Alexandria remeaverit, et ejusdem Constantini
episcopi. *Ibid.*
- Cap. III. — De insidiis Ariatorum adversus Athana-
sium. 958
- Cap. IV. — De morte Constantini minoris. *Ibid.*
- Cap. V. — Quomodo Athanasius, Ariani de la sibi de-
finito constantibus, ad partes discesserit Italiae. *Ibid.*
- Cap. VI. — Quid de Athanasio Julius decrevit episco-
pus. 959
- Cap. VII. — Quod Constans imperator partes foverit
Athanasii. *Ibid.*
- Cap. VIII. — De morte Alexandri Constantinopolitani
janitici, et de ordinatiōe apud orthodoxos Pauli, apud
Arianos Macedoni. *Ibid.*
- Cap. IX. — Quod remore Paulo Eusebius Nicomedien-
sis, Constantinopolitani episcopatum, et de Antiocheno
concilio, et ordinatione Eusebi in Alexandriam, et post
eum Gregorii, et de transformatione Nicæni concilii.
960
- Cap. X. — Epistola Antiocheni concilii de fide, et de
beato Francisco, et de Antiochie terremoto. 961
- Cap. XI. — Quomodo Gregorius Alexandriam venerit,
et regerit Athanasius, et que mala per Gregorium gesta
sint. 962
- Cap. XII. — Quod mortuo Eusebio Paulus in Ecclesiam
rursus introductus sit, et ab Arianis Macedonius institutus.
Ibid.
- Cap. XIII. — Quomodo Heriogenes magister militum
volens Pauli ab ecclesia pellere, a populo sit percipit,
et que vindicta processerit. *Ibid.*
- Cap. XIV. — Quomodo Gregorius ab Alexandria sit re-
motus, et Georgius Ariani ibi fuerit evocatus. 965
- Cap. XV. — Athanasio, Paulo et aliis orthodoxis episco-
pis Romæ constitutis, quid Orientalibus Julius Romanus
scripserit. *Ibid.*
- Cap. XVI. — Quid Orientales Julio rescripserint. 964
- Cap. XVII. — Quid Athanasio Alexandriam remeante
provenit. *Ibid.*
- Cap. XVIII. — Quomodo Paulus denuo Constantinopoli
sit constitutus, et que neces inducto in Ecclesiam Mace-
donius in facte. *Ibid.*
- Cap. XIX. — Denuo de calumniis contra Athanasium. 965
- Cap. XX. — De legatis orientalium episcoporum ad
Constantiam in eum pro his que gesta erant. 966
- Cap. XXI. — Quod Constans fratrem pro fide moverit,
et quod Constantius Sardiæ concilium convocari prece-
perit. 967
- Cap. XXII. — Athanasii relato de nece Pauli Constanti-
ni, facta episcopi. *Ibid.*
- Cap. XXIII. — De conventu episcoporum in concilio
Sardicensi. *Ibid.*
- Cap. XXIV. — Litteræ Sardiensis concilii ad universos
episcopos. 968
- Cap. XXV. — De legatis Sardiensium ad Constantium
Constantiam, et de nefanda machinatione contra eos a Ste-
phano Antiocheno presule concinnata. 974
- Cap. XXVI. — Epistola Constantii ad Athanasium, ut ad
eum veniret. 973
- Cap. XXVII. — Alia epistola ejusdem pro eadem re.
977
- Cap. XXVIII. — Tertia Constantii epistola pro eodem.
Ibid.
- Cap. XXIX. — Epistola Julii ad Alexandrinos pro Atha-
nasio. *Ibid.*
- Cap. XXX. — Quid Constantius petierit Athanasium, et
quomodo Athanasius Constantiam, et quomodo, orthodoxis
pontificibus recipientibus suas Ecclesias, heretici sint ex-
pulsæ. 979
- Cap. XXXI. — Epistola Constantii per quam omnia gesta
contra Athanasium habita sunt cassata. 980
- Cap. XXXII. — Epistola Constantii ad Alexandrinos, ut
reciperent Athanasium. *Ibid.*
- Cap. XXXIII. — Epistola Constantii pro Athanasio, ut
aboleretur quicquid contra eum gestum est. 981
- Cap. XXXIV. — Quomodo Athanasius Alexandriam sit
reversus. *Ibid.*
- Cap. XXXV. — Quibus occasionebus tunc respublica tur-
babatur, et de divisione Antiocheni populi propter fidem.
982
- Cap. XXXVI. — Epistola Hierosolymitani concilii ad
Egyptiacos episcopos. *Ibid.*
- Cap. XXXVII. — De Magnentio, tyranno, et de Britannio
atque Nepotiano. 983
- Cap. XXXVIII. — De insidiis contra Athanasium gestis,
et de levitate Constantii. 984
- Cap. XXXIX. — De Macedonio ejusque crudelitate.
Ibid.
- LIBER QUINTUS. 985
- Capitulum primum. — Quod defuncto Constante rursus Ariani
Constantiam adversus Athanasium excitaverint. *Ibid.*
- Cap. II. — Quid Athanasius in satisfactione sua leges
retulerit. *Ibid.*
- Cap. III. — Quid Athanasius rursus de gestis Georgii in
libro de fuga sua retulerit. 986
- Cap. IV. — Quomodo Britannio sit privatus imperio.
987
- Cap. V. — De Gallo Cæsare, et de signo crucis quod tunc
in celo apparuit. *Ibid.*
- Cap. VI. — De Photino hæresiarcha ejusque damnatione.
988
- Cap. VII. — Fides exposita in Sirmio cum capitulis sub-
jectis. *Ibid.*
- Cap. VIII. — Alia fides exposita Sirmii Latine, quam
nos ex Græco transtulimus; et de disputatione Photini.
990
- Cap. IX. — De Osio Hispano. 992
- Cap. X. — De Magnentio tyranno et de tyrannide Syl-
vani. *Ibid.*
- Cap. XI. — De resultatione Judæorum, et de tyrannide
Galli Cæsaris atque percussione. 995
- Cap. XII. — De Juliano Cæsare, et quod Julio succes-
sit Liberius. *Ibid.*
- Cap. XIII. — De Aetio hæretico. *Ibid.*
- Cap. XIV. — De inimicis Athanasii 994
- Cap. XV. — De synodo apud Mediolanum facta. 995
- Cap. XVI. — De exsilio orthodoxorum episcoporum,
quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione conscripsit.
Ibid.
- Cap. XVII. — Dialogus inter Liberianum et Constantium
gestus, et quomodo Liberius fuerit exsilio destitutus.
996
- Cap. XVIII. — Quomodo Liberius per additionem Roma-
narum matronarum ab exsilio sit reductus. 998
- Cap. XIX. — Quomodo Eudoxius Antiocheum usurpa-
verit episcopatum. 999
- Cap. XX. — De Ariminensi concilio et contentionibus ibi
factis. *Ibid.*
- Cap. XXI. — Epistola concilii Ariminensis orthodoxorum
episcoporum ad imperatorem Constantium. 1001
- Cap. XXII. — Epistola Constantii ad Ariminense concilium.
1003
- Cap. XXIII. — Epistola Ariminensis concilii ad impera-
torem Constantium destinata. *Ibid.*
- Cap. XXIV. — Quod discordantibus episcopis fuerit Con-
stantium indignatus. 1004
- Cap. XXV. — De synodo in Nicæa Thraciæ celebrata.
Ibid.
- Cap. XXVI. — Quomodo Athanasius furorem Constantii
denuo decesserit. *Ibid.*
- Cap. XXVII. — Quomodo pagani insultantibus futuram
tristitiam prophetavit. 1005
- Cap. XXVIII. — Que mala per Georgium in Alexandria
gesta sint. *Ibid.*
- Cap. XXIX. — Litteræ Dunasi et cæterorum ad Elyri-
cum contra concilium in Nicæa Thraciæ factum. 1006
- Cap. XXX. — Ex litteris Athanasii de Ariminensi con-
cilio. 1007
- Cap. XXXI. — Que mala Macedonius in Constantinopo-
litana urbe commiserit, et quod posthæc offenderit impera-
torem. *Ibid.*
- Cap. XXXII. — De Leontio Antiocheno episcopo, et Aetio,
qui magister Eunomii fuit. 1009
- Cap. XXXIII. — De Eudoxio, qui Antiochenum invasit
episcopatum, et terramotu in Nicæa Bithyniæ factum. 1010
- Cap. XXXIV. — De concilio Seleuciæ celebrato. 1011
- Cap. XXXV. — De legatis concilii Seleuciæ, et de exa-
minatione Aetii, et gestis Ariminensium. 1015
- Cap. XXXVI. — Quomodo affirmaverint fidem Ariminen-
sis concilii, et Aetium deposuerint simul et alios. 1016
- Cap. XXXVII. — Pro qua causa sit Cyrillus Hierosoly-
morum depositus. 1017
- Cap. XXXVIII. — Enumeratio diversarum expositionum
hæreticarum, post explanationem fidei Nicæni concilii.
1018
- Cap. XXXIX. — Quod Eudoxius Ariani post Antioche-

nata Constantinopoleos invaserit episcopatum, et de prava Aetii doctrina. 1018
 CAP. XL. — De crudelitate Georgii apud Alexandriam, et qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuerunt episcopatum. 1019
 CAP. XLI. — De Macedonio et Macedonianis. 1020
 CAP. XLII. — De his quæ rursus ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt; et quomodo Eustathius nequitiam patetecerit Eudoxii; et epistola Constantinopolitani concilii ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Aetium cum scriptis ejus. *Ibid.*
 CAP. XLIII. — De Eunomio, et quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, et inde rursus expulsus, hæreseos auctor exstitit. 1022
 CAP. XLIV. — De Apolinare patre simul et filio, et eorum hæresi. 1023
 CAP. XLV. — Quomodo Jacobi episcopi orationibus Persarum rex non potuerit prevalere Romanis. 1024
 CAP. XLVI. — De concilio denuo apud Antiochiam congregato. 1025
 CAP. XLVII. — De translatione sancti Meletii ad Antiochenum episcopatum, et de ejus expositione de unitate Trinitatis. 1026
 CAP. XLVIII. — Quod, expulso Meletio, Euzoios Arianos Antiochie sit ordinatus episcopus. *Ibid.*
 CAP. XLIX. — De constantia Eusebii propter Meletium. 1027
 CAP. L. — Quomodo Julianus, negata Christiana religione, bellum contra Constantium parabat, et de morte Constantii. *Ibid.*
LIBER SEXTUS.
 CAPUT PRIMUM. — De Juliani genere ac disciplinis, et quomodo pervenit ad imperium. *Ibid.*
 CAP. II. — Quomodo Julianus ad ritum devenerit paganorum, et de sacrificiis idolorum. 1032
 CAP. III. — Quomodo etiam ante imperium latenter fuerit paganus. *Ibid.*
 CAP. IV. — Quam fuerit Julianus Christianis infensus. 1033
 CAP. V. — Quod initio imperii sui magis peperecit Christianis. 1034
 CAP. VI. — Quomodo Mares episcopus Chalcedoniæ in facie redarguerit Julianum. *Ibid.*
 CAP. VII. — Quod eos qui fuerant a Constantio deportati revocaverit, et de vexatione ecclesiasticorum et populi Christiani. *Ibid.*
 CAP. VIII. — De seditione apud Alexandriam orta contra paganos. 1035
 CAP. IX. — Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus. *Ibid.*
 CAP. X. — Quomodo Julianus (*avunculus Juliani Apostolæ*) ecclesias clausit et ecclesiarum ornamenta diripuerit. 1036
 CAP. XI. — De Eusebio, Nectario et Zenone martyribus. *Ibid.*
 CAP. XII. — De Hilarione monacho, et crudelitate Heliopolitanorum et Archusiorum contra Christianos, et de Marco episcopo ejusque martyrio. 1037
 CAP. XIII. — De Macedonio, Theodulo et Tatiano martyribus. 1038
 CAP. XIV. — De Basilio martyre et Euphrosio. 1039
 CAP. XV. — Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissa, et in Sebastia, et in Phœnice. 1040
 CAP. XVI. — De simulacro Androgyno a paganis in ecclesia constituto. *Ibid.*
 CAP. XVII. — De legibus quas Julianus contra Christianos posuit. *Ibid.*
 CAP. XVIII. — De reditu Athanasii ad Alexandriam. 1041
 CAP. XIX. — De Lucifero et Eusebio. *Ibid.*
 CAP. XX. — De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato. *Ibid.*
 CAP. XXI. — De differentia substantiæ et subsistentiæ. 1042
 CAP. XXII. — Pars libri Athanasii de Satisfactione fugæ. *Ibid.*
 CAP. XXIII. — Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, et divisum videas populum fuerit indignatus. 1043
 CAP. XXIV. — De Hilaro Pietaviensi. 1046
 CAP. XXV. — De Macedonianis. *Ibid.*
 CAP. XXVI. — Quia Julianus quoque persecutus sit Athanasium. *Ibid.*
 CAP. XXVII. — Quomodo Julianus foverit Cyzicum propter paganitatis cultum. 1047
 CAP. XXVIII. — De Tito Bostrensi episcopo. *Ibid.*
 CAP. XXIX. — Quod Julianus præcepit ut secundum Christianorum ritum etiam pagani orationes et elemosinas facerent, et decimas templis offerrent, et cætera quæ Christianis facere moris est adimplerent. 1048
 CAP. XXX. — Quibus modis comatus est paganitatem extollere, et milites ad cultum idolorum inclinare. 1050

CAP. XXXI. — De corpore martyris Babylæ, et de simulacro Apollinis fulmine concremato. 1051
 CAP. XXXII. — De publicatione vasorum ecclesiasticorum, et quomodo Julianus prælatus et Felix, ammirantes ecclesiam, divinitus sunt puniti. 1052
 CAP. XXXIII. — Quomodo apud Antiochiam sacerdos filius sit conversus. *Ibid.*
 CAP. XXXIV. — Quomodo Julianus aquis immolantibus universa polluerit, eique restiterint Juvenius et Maximinus. 1054
 CAP. XXXV. — Quomodo Valentinianus, qui post eum imperavit, propter aspersionem aquæ immolantibus ministrum percusserit templi. *Ibid.*
 CAP. XXXVI. — De Artemio martyre et Pablia abbattissa. 1055
 CAP. XXXVII. — De Basilio atque Gregorio. 1056
 CAP. XXXVIII. — De his qui amore pecunie a fide declinaverunt. *Ibid.*
 CAP. XXXIX. — Quomodo Julianus pecunias abstulerit Christianis. *Ibid.*
 CAP. XL. — Quomodo ab Antiochenis irrisus sit. 1057
 CAP. XLI. — De simulacro Christi, quod deposuit Julianus. *Ibid.*
 CAP. XLII. — De beneficio herbæ quæ nascebatur juxta simulacrum Christi, et de miraculis quæ per loca diversa pro nomine Christi fiebant. 1058
 CAP. XLIII. — Quomodo Julianus Judæos armaverit contra Christianos, et de templo Hierosolymorum. *Ibid.*
 CAP. XLIV. — De bello Persico, et quomodo Julianus illuc perrexerit. 1059
 CAP. XLV. — Quomodo Julianus monachus ejus (*id est Juliani imp.*) mortem, antequam audiret, præcunnavit. 1061
 CAP. XLVI. — De inconsulto Juliano ducta. *Ibid.*
 CAP. XLVII. — De peremptione Juliani. 1062
 CAP. XLVIII. — Quæ magiæ post mortem ejus inventæ sint. *Ibid.*
LIBER SEPTIMUS. 1063
 CAPUT PRIMUM. — De Joviani imperatoris auspiciis, et quemadmodum a Persidis finibus sit egressus. *Ibid.*
 CAP. II. — Quid sophista Libanius contra Christianos scripserit, et quomodo Socrates historiographus ejus dicta confutarit. *Ibid.*
 CAP. III. — De rectitudine fidei Joviani, et quid Athanasius Alexandrinus scripserit. 1067
 CAP. IV. — Quomodo Joviani temporibus orthodoxi floruerint, et hæretici sint oppressi. 1069
 CAP. V. — Quod Athanasius venerit ad Jovianum, et an eo sit decenter honoratus. 1071
 CAP. VI. — De consulatu et fine Joviani. 1072
 CAP. VII. — De ortu principis Valentiniani, et quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit imperatorem. *Ibid.*
 CAP. VIII. — De Ambrosii Mediolanensis episcopi atque quæ fiducia loquendi. 1075
 CAP. IX. — Edictum Valentiniani et Valentis de consubstantiali Trinitate. 1074
 CAP. X. — Epistola Illyricianorum episcoporum ad Orientales episcopos profitentium consubstantialitatem Trinitatis. 1075
 CAP. XI. — De hæresi Audæanorum. 1077
 CAP. XII. — De Lampsaceno concilio. 1078
 CAP. XIII. — Quemadmodum Valens factus fuerit Augustus. 1079
 CAP. XIV. — Quam crudelitate Valens sit usus adversus orthodoxos. 1080
 CAP. XV. — De tyrannide et perditione Procopii. *Ibid.*
 CAP. XVI. — De exsilio sancti Eusebii Samosatani pontificis, et quia cives ejus, amore fidei, alii episcopo se subdere noluerunt. 1081
 CAP. XVII. — De exsilio Barsæ episcopi. 1085
 CAP. XVIII. — Item de crudelitate Valentis quam gessit adversus orthodoxos, extincto Procopio. *Ibid.*
 CAP. XIX. — De Eunomio hæresiarcha. 1084
 CAP. XX. — De sævitiâ Valentis contra Constantinopolitanos orthodoxos. *Ibid.*
 CAP. XXI. — De destructione murorum Chalcedonensium. 1086
 CAP. XXII. — De nativitate Valentiniani minoris, et de immensitate grandioris, et de ortu principis Gratiani. *Ibid.*
 CAP. XXIII. — Quomodo Ariani Macedonios meritis persecuti, et illi se contulerint ad Liberniam. 1086
 CAP. XXIV. — Libellus Macedonianorum Libero Romano datus episcopo. 1087
 CAP. XXV. — Epistola Liberii Romane urbis episcopi, et Sienensis concilii ad Macedonios episcopos post penitentiam. 1088
 CAP. XXVI. — Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit. 1090
 CAP. XXVII. — De latebris Athanasii. *Ibid.*

- Cap. XXXIII. — De concilio Pfanensi, ubi litteræ Liberti et Constantiani sunt receptæ. 1090
- Cap. XXXIV. — De Eusebio episcopo Ariano, et de persequutione Valentis propter Evagrium orthodoxum episcopum. 1091
- Cap. XXXV. — Quod octoginta orthodoxi a Valente in mari cremati sunt. *Ibid.*
- Cap. XXXVI. — Quod Valens gesserit in Antiochia et Cappadocia. 1092
- Cap. XXXVII. — Quomodo in Edessa mulier cum filio eurfens ad martyrium, prefectum et imperatorem stupelactos a crudelitate removerit. *Ibid.*
- Cap. XXXVIII. — De examinatione et exsilio plurimorum orthodoxorum. 1093
- Cap. XXXIX. — De miraculis confessorum. 1094
- Cap. XL. — De responso demonis, quis post Valentem imperaturus esset, et quod ob hoc Valens multos occidit. 1095
- Cap. XLVI. — De Basilio episcopo Cappadocæ, et quomodo eius in manus Brasærit. *Ibid.*
- Cap. XLVII. — De obitu Athanasii Alexandrini, et successione Petri, et sententia contra eum facta, et quod Romanum pontificem sit. 1097
- Cap. XLVIII. — Qua crudelitate Lucius Alexandriam hinc incedens. *Ibid.*
- Cap. XLIX. — Quæ miracula gesserint eremite in exsilio a Lucio destituti. 1098
- Cap. XL. — Litteræ Petri Alexandrini pontificis, in quibus Lucii mala referuntur. *Ibid.*
- LIBER OCTAVUS. 1103**
- CAPUT PRIMUM. — De conversatione, miraculis et responsionibus vel scriptis diversorum monachorum, nec non et episcoporum. *Ibid.***
- Cap. II. — Quod Ariani Constantinopoli comprehensus, multos in mari concremaverit. 1111
- Cap. III. — Quod Valens paganos, Judæis et hæreticis tenuerit potestatem suas festivitates agendi, et orthodoxis ubique prohiberi, et de Flaviano Diodorique virtutibus. *Ibid.*
- Cap. IV. — De laudibus Apiraate monachi, et qui fructu Valentis responderit. 1115
- Cap. V. — De Juliano monacho. *Ibid.*
- Cap. VI. — De Accepsema et aliis. 1114
- Cap. VII. — De malis quæ sub Valente in Alexandria et per Ægyptum gesta sunt. *Ibid.*
- Cap. VIII. — De Dilymo et scriptis ejus; de Gregorio Pontico ejusque miraculis. 1115
- Cap. IX. — Quod Novatiani festivitatem Paschæ mutaverint, et de schismate inter Cornelium Romanum episcopum et Novatum facto pro recipiendis errantibus. 1116
- Cap. X. — De Damaso et Ursino, qui Romæ episcopi pariter ordinati sunt. 1117
- Cap. XI. — De fine Valentiniani majoris, et auspiciis Valentiniani minoris, et quomodo Valentinianus, viva prostrato conuge, duxerit aliam uxorem. *Ibid.*
- Cap. XII. — Quod Theonistus philosophus Valentem ab orthodoxorum nece evocaverit. 1118
- Cap. XIII. — Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, et quomodo ad Gothos pestis Ariana pervenerit. *Ibid.*
- Cap. XIV. — De reversione Petri episcopi in Alexandriam, et de ejus morte, et de successione Timothei. 1120
- Cap. XV. — Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit devictus et mortuus. *Ibid.*
- LIBER NONUS. 1121**
- CAPUT PRIMUM. — Quia mortuo Valente Constantinopolim hæc hæretici devastaverunt. *Ibid.***
- Cap. II. — De benignitate Gratiani, et fidei rectitudine. *Ibid.*
- Cap. III. — De conversione apud Antiochiam inter Paulinum et Melitiam facta, et de Apollinare Laodiceno episcopo suo. 1122
- Cap. IV. — De Theodosii ducatu, et quomodo a Gratiano imperatore meriti ordinatus et ad orientale missus imperium, orthodoxos produxit et retruserit hæreticos. 1124
- Cap. V. — Quomodo Macedoniani denuo ab orthodoxis divisi sint. 1126
- Cap. VI. — Quomodo Theodosius imperator Thessalonice baptizatus sit. *Ibid.*
- Cap. VII. — Professio Theodosii de fide. *Ibid.*
- Cap. VIII. — De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim archidiacono. 1127
- Cap. IX. — De basilica sanctæ Anastasiæ. *Ibid.*
- Cap. X. — Quomodo Theodosius ab Ecclesia Constantinopolitana Arianos removit. *Ibid.*
- Cap. XI. — De rationum caliditate. 1125
- Cap. XII. — De concilio Constantinopolitano contra Macedonios. *Ibid.*
- Cap. XIII. — De ordinatione Maximi Cynici ejusque depositione, et ordinatione recta Nectarii, et de canonibus in ea synodo constitutis. 1129
- Cap. XIV. — Epistola Constantinopolitani concilii ad pacem Damasum et occidentales episcopos. 1130
- Cap. XV. — Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum. 1135
- Cap. XVI. — Statuta sedis apostolicæ contra diversas hæreses. 1154
- Cap. XVII. — Quod corpus Pauli Constantinopolitani pontificis de Ancyra fecerit referri Theodosius. 1156
- Cap. XVIII. — De auspiciis imperatoris Arcadii. *Ibid.*
- Cap. XIX. — Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum omnes expulserit et fovit solos orthodoxos. *Ibid.*
- Cap. XX. — De schismate facto inter Orientales et Ægyptios propter Flavianum Antiochenum. 1138
- Cap. XXI. — Quomodo Justinus Ambrosium fuerit persecuta, et de Gratiani nece et invasione Maximi. 1139
- Cap. XXII. — De morte Timothei Alexandrini et ordinatione Theophili. *Ibid.*
- Cap. XXIII. — De prælio Theodosii contra Maximum atque victoria. 1140
- Cap. XXIV. — Quomodo atrocitas que Romæ per pistrinas fiebat Theodosius imper. removerit, et de lege contra adulteras mulieres prolata. 1141
- Cap. XXV. — Quomodo Amphilocheus Theodosio persuaserit, ut Arianorum conciliabula prohiberet. *Ibid.*
- Cap. XXVI. — De morte Paulini Antiocheni episcopi, et ordinatione Evagrii, et quomodo Flavianus sit Damaso reconciliatus. 1142
- Cap. XXVII. — Quomodo apud Alexandriam paganorum templa destructa sint. *Ibid.*
- Cap. XXVIII. — De fraudibus quas per templa sua pagani faciebant. 1143
- Cap. XXIX. — De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapis sunt inventi. 1144
- Cap. XXX. — De cæde quæ sub Theodosio Thessalonice facta est, et de penitentia ejusdem Theodosii Ambrosii que constantia. *Ibid.*
- Cap. XXXI. — De virtutibus uxoris Theodosii. 1147
- Cap. XXXII. — De indignatione et reconciliatione Theodosii propter Antiochenos, statuam conjugis illius deponentes. 1148
- Cap. XXXIII. — Quomodo Theodosius fuerit paganus infensus. 1149
- Cap. XXXIV. — Quomodo Marcellus episcopus Aganice templa destruxit. *Ibid.*
- Cap. XXXV. — Ob quam causam presbyteri super poenitentes positi, sint remoti. 1151
- Cap. XXXVI. — De divisione hæreticorum inter semetipsos. 1152
- Cap. XXXVII. — De Sabbatio hæresiarcha. *Ibid.*
- Cap. XXXVIII. — De Pascha, vel diversitate institutionum seu observationum quæ per diversas Ecclesias celebrantur. 1153
- Cap. XXXIX. — De Pascha Montanistarum. 1156
- Cap. XL. — De Arianorum divisione. 1157
- Cap. XLI. — De divisione Macedoniorum. 1158
- Cap. XLII. — De recessu Nili fluminis et rursus accessu. *Ibid.*
- Cap. XLIII. — Quemadmodum caput Joannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum. *Ibid.*
- Cap. XLIV. — Quemadmodum Flavianus Antiochenus solus accepit episcopatum. 1159
- Cap. XLV. — De Eugenio tyranno, et quemadmodum fuerit superatus. 1160
- Cap. XLVI. — De miraculis Donati pontificis in Beroa. 1162
- Cap. XLVII. — De Theotimo Tomitano pontifice. *Ibid.*
- Cap. XLVIII. — De Epiphanio Cyprio. 1163
- Cap. XLIX. — Quomodo Habacuc et Michææ prophetarum corpora inventa sint. 1164
- Cap. L. — De fine Theodosii principis. *Ibid.*
- LIBER DECIMUS. 1163**
- CAPUT PRIMUM. — De successione Arcadii et Honorii. *Ibid.***
- Cap. II. — Quomodo Honorius ludum gladiatorum removerit. 1164
- Cap. III. — De morte Nectarii Constantinopolitani episcopi, et ordinatione actibusque Joannis. 1165
- Cap. IV. — Quomodo Eutropius præpositus imperatoris fuerit interemptus. 1167
- Cap. V. — De conversione Celticorum per Joannem. 1168
- Cap. VI. — De Gaina magistro militum ejusque rebellionem. *Ibid.*

CAP. VII. — De questione inter Ægyptios monachos exorta: An Deus corporeus sit, an incorporeus.	1169
CAP. VIII. — Quomodo hymni nocturni a Joanne sunt Incepti.	1171
CAP. IX. — Quod episcopo Ignatio angelorum Deum laudantium visio sit ostensa.	Ibid.
CAP. X. — De inimicis Joannis.	1172
CAP. XI. — Quomodo Epiphanius Cyprius Joanni fuerit inimicus.	1173
CAP. XII. — Quomodo Joannes acceperit Epiphanium.	1174
CAP. XIII. — Cur Augusta gravius, et per quos Joanni facta sit inimica, et quomodo exilio fuerit deportatus.	1175
CAP. XIV. — Quomodo Joannes sit reversus, et de novo a columniatoribus impetitus.	1176
CAP. XV. — Qualiter Joannes tractaverit Augustam.	1177
CAP. XVI. — De insidiis quæ Joanni fiebant.	1178
CAP. XVII. — De secunda depositione Joannis, et de schismate facto propter eum.	Ibid.
CAP. XVIII. — De exilio et morte Joannis.	1179
CAP. XIX. — Quomodo Illyricum et Occidens propter Joannem ab orientalibus se suspendierint episcopi.	Ibid.
CAP. XX. — De ordinatione Arsatii Constantinopolitani et ejus odio propter Joannem.	1180
CAP. XXI. — De Eutropio lectore, propter Joannem in carcerem coniecto.	Ibid.
CAP. XXII. — De morte Arsatii et ordinatione pontificis Attici.	1181
CAP. XXIII. — De successione diversorum patriarcharum.	Ibid.
CAP. XXIV. — De concussionibus quas barbari reipublicæ inerebant.	Ibid.
CAP. XXV. — Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad unitatem revocaverit Ecclesie.	1182
CAP. XXVI. — Quomodo corpus Joannis Constantinopolim fuerit revocatum.	Ibid.
CAP. XXVII. — De laudibus Theodosii junioris.	1183
CAP. XXVIII. — De miraculis contra Persas gestis.	Ibid.
CAP. XXIX. — De successione pontificum.	1184
CAP. XXX. — De virtutibus Abdeæ apud Persas episcopi.	Ibid.
CAP. XXXI. — De Hormisda apud Persas nobilissimo confessore.	1185
CAP. XXXII. — De Sanne apud Persas confessore.	1186
CAP. XXXIII. — De Benjamin Persico diacono ejusque martyrio.	Ibid.
CAP. XXXIV. — De Theodoro Antiocheno episcopo, et Theodoro Mopsuesteno pontifice.	1187
CAP. XXXV. — De fine imperatoris Arcadii.	1188
LIBER UNDECIMUS.	1187
CAPUT PRIMUM. — Quia Theodosii junioris imperium præfectus regebat Anthemius.	Ibid.
CAP. II. — De Attico episcopo ejusque moribus.	Ibid.
CAP. III. — De Theodosio episcopo Synnade, et quem admodum illic Macedoniam conversi sunt.	1189
CAP. IV. — Quomodo Judæus paralyticus per baptismum sit curatus.	Ibid.
CAP. V. — De Sabbatio hæresiarcha ejusque sequacibus.	1190
CAP. VI. — De morte Dorothei Arianorum episcopi, et ordinatione Barbe, et quæ sub eo sint gesta.	Ibid.
CAP. VII. — De ordinatione Cyrilli Alexandrini pontificis.	1191
CAP. VIII. — Quomodo apud Persas per Marutham sit Christianitas dilatata.	Ibid.
CAP. IX. — Quemadmodum Italiam vastavit Maricus.	1192
CAP. X. — De Cælestino Romano pontifice, et quomodo Novatianos fuerit insecutus, et de Sabbatio.	1193
CAP. XI. — De seditione et nocibus Christianorum quæ per Judæos apud Alexandriam provenerunt.	Ibid.
CAP. XII. — De Hypatia philosopha, quomodo in Alexandria fuerit interempta.	1194
CAP. XIII. — Quomodo Judæi præsumptionis suæ poenas exsolverint.	1195
CAP. XIV. — De Judæo qui, cum sæpe baptizaretur, aqua fontis abscessit.	Ibid.
CAP. XV. — Quomodo Barabanes rex Persarum Christianos fuerit persecutus, et a Romanis devictus.	1196
CAP. XVI. — Quomodo Acacius Antidæ episcopus captivos Persarum redemerit a Romanis militibus, venditis vasibus ecclesie, et pastos cum sumptibus ad propria destinavit.	1198
CAP. XVII. — De Eudoxia uxore Theodosii, et de laudibus ipsius Theodosii.	1199

CAP. XVIII. — Quomodo Joannes tyrannus in Occidente fuerit superatus.	1200
LIBER DUODECIMUS.	Ibid.
CAPUT PRIMUM. — De ortu Valentiniani principis filii Placidie.	1201
CAP. II. — De bonis actibus Attici Constantinopolitani pontificis.	Ibid.
CAP. III. — De ordinatione Sisinnii et moribus ipsius; et quod Proclus ordinatus Cyzici non sit receptus.	1205
CAP. IV. — De ordinatione Nestorii, et quæ sub eo in Ecclesiis mala acciderint.	1204
CAP. V. — De Ephesino concilio contra Nestorium.	1207
CAP. VI. — Quomodo Joannes Antiochenus Cyrillum damnaverit.	1208
CAP. VII. — De ordinatione Maximiani Constantinopoli.	Ibid.
CAP. VIII. — Quod episcopi ex aliis ad alias Ecclesias sint mutati.	Ibid.
CAP. IX. — Quomodo apud Cretam, quodam Judæo dicente se esse Moysen, plurimi Judæorum deceptione sint mortui, et reliqui facti sint Christiani.	1210
CAP. X. — De magno incendio Constantinopoli facto, et morte Maximiani, atque constitutione Procli.	1211
CAP. XI. — De conversatione et moribus Procli.	1212
CAP. XII. — De victoria barbarorum.	Ibid.
CAP. XIII. — Quomodo filia Theodosii Valentiniano sit juncta.	1215
CAP. XIV. — Quomodo corpus Joannis episcopi sit Constantinopolim revocatum.	Ibid.
CAP. XV. — Quomodo Eudoxia uxor imperatoris Hierosolymam sit profecta.	1214
CAP. XVI. — Quod Proclus Thulassium senatorem auctoritate sua Cæsareæ Cappadociæ fecerit episcopum.	Ibid.
CASSIODORI CHRONICON.	1215
COMPUTUS PASCHALIS.	1249
DE GOTHORUM ORIGINE ET REBUS GESTIS, auctore Jornande.	1251
Præfatio.	Ibid.
CAPUT PRIMUM. — De totius orbis terrarum divisione.	Ibid.
CAP. II. — De Britannia insula.	1252
CAP. III. — De Scauziæ insule situ et nationibus.	1253
CAP. IV. — Gothi unde primum egressi, quo pacto sedes suas paulatim promoverint in Scythiam Pontico mari vicinam.	1254
CAP. V. — Scythiæ situs et descriptio, et variæ Gothorum in ea sedes.	1255
CAP. VI. — Gothi Vesosim Ægyptiorum regem profligant, et Asiam in rediit ex Ægypto subjugant. Item, de Partorum origine.	1257
CAP. VII. — Amzones absentibus in prælio maritis, hostium variis incursionibus resistunt, et diversas Asia gentes bello superant.	Ibid.
CAP. VIII. — De Amazonum cum vicinis gentibus concubitu earumque partibus.	1258
CAP. IX. — De viris Amazonum, et eorum rege Telepho, deque ejus ortu et rebus gestis.	Ibid.
CAP. X. — De variis Gothorum adversus reges Persarum et Macedonum bellis et victoriis.	1259
CAP. XI. — De Dicenei Boroistiæ ad Gothos adventu, qui eos omnem philosophiam docuit; deque ejus summa apud Gothos auctoritate. Item de Comosico Dicenei successore.	1260
CAP. XII. — De Corillo Gothorum rege. Item descriptio Daciæ antiquæ. Item descriptio Danubii.	1261
CAP. XIII. — De Borpaneo Gothorum rege, et variis eorum contra Romanos sub Domitiano imp. præcis et victoriis.	Ibid.
CAP. XIV. — Genealogia procerum Gothorum, quos illi anses, id est, seundeos vocabant, deque eorum origine et fine.	1262
CAP. XV. — De Maximini imp. e gente Gothica ortu, mirafortitudine, et quo pacto ad imperium pervenerit.	1263
CAP. XVI. — Gothi antea Romanorum federati, ob distracta sibi stipendia hostes facti, Mæsiam Thraciamque vastant, ductu Ostrogothie regis.	Ibid.
CAP. XVII. — Fastida Gepidarum rex, Ostrogothie Gothorum regi bellum infert; Gothi victores evadunt. Item de cognatione inter se Gothorum et Gepidarum.	1264
CAP. XVIII. — Univa rex Gothorum post obitum Ostrogothie exercitum in Mæsiam docuit, et variis præcis Romanos infestat; in quibus Decius occiditur.	1265
CAP. XIX. — Quo pacto Gallus et Volusianus fœdus cum Gothis inierunt, et Emilianus Mæsiam infestant.	1266
CAP. XX. — Gothi regnante Galieno in Asiam involant, Diana Ephesinæ templum incendunt, Chalcedoniam subvertunt, Trojam vastant, Thraciam infestant.	Ibid.
CAP. XXI. — Maximianus imp. Gothorum auxilio maximas victorias de Partibus et Persis reportavit. Constantinus etiam eorum auxilio multa præciosa gesta.	Ibid.

CAP. XXII. — Geberich Gothorum rex Visumaro Wandalarum regi bellum infert et vincit. Pauci Wandali e clade superstites Pannoniam a Constantino inhabitandam petunt et obtinent. 1267

CAP. XXIII. — De Ermanarici regis Gothorum, qui Alexandro Magno ob multas gentes quas perdomuit comparatus fuit, in Etnos, Venetos et Æstrogothos expeditionibus et victoriis. *Ibid.*

CAP. XXIV. — De Hunnorum execranda origine, veneficium scilicet cum immundis spiritibus congressu; Et de Hunnorum in Ostrogothos Scythicos expeditione; ubi et de humani et terribili Hunnorum vultu. 1268

CAP. XXV. — Vesegothæ, Ostrogothis a Wandalis victis, a Valente imp. Mosiam habitandam appetunt et obtinent; et cum Christiani fieri cuperent, Valens, ut Arianus, prædicatores Arianos ad eos mittit, et peritiæ suæ veneno intocat. 1269

CAP. XXVI. — Vesegothi Romanorum subditi, ingenti fame pressi et a ducebus Romanis pessime habiti, sese in libertatem vindicant, et Thracias Daciamque Ripensem occupant. Valens imp., qui eos Ariana perfidia indici curarat, divina vindicta ab ipsis comburitur. 1270

CAP. XXVII. — Vesegothæ, Theodosio imp. eis interfectionem molente, eo ægrotante ad Thessaliam, Epiros, et Achaiam, et Pannoniam prædandas digrediantur. Gratianus imp. foedus cum eis init, quod et Theodosius sanxit. *Ibid.*

CAP. XXVIII. — Atanaricus Vesegotharum rex, Fridigeri successor, a Theodosio imp. Constantinopolim evocatus, magnis honoribus ab eo afficitur, ibique moritur: ubi et de Fœderatis, et de Theodosio adversus Eugenium tyrannum, qui Gallias occuparat, auxilio Vesegotharum victoria. 1271

CAP. XXIX. — Vesegothæ, subtractis sibi a Theodosii filio constantis donis, per læsi otii, Alaricum sibi regem eligunt, et Italiam invadunt. *Ibid.*

CAP. XXX. — Alaricus Stiliconem Gothos inopinato bello adorsum cecidit; Italiam vastat, Romam spoliat. Inde, in Africam cogitans, cum spoliis moritur. Vesegothæ Alaricum in siveo fluminis Busentini mira ratione sepeliunt. 1272

CAP. XXXI. — Ataulfus Alarici successor Italiam spoliat. Placidiam Honorii imp. germanam uxorem ducit. Ex Italia in Gallias, ad exigendos inde Wandalos et Alanos transit. Inde in Hispaniam; ibi interficitur. Item Regericus tertius Vesegotharum rex interficitur. 1273

CAP. XXXII. — Valia quartus Vesegotharum rex, pace cum Honorio imp. inita, Placidiam Romanis reddit. Item de Constantino, Constante, Jovino et Sebastiano, Gallias invasoribus. 1274

CAP. XXXIII. — De Wandalarum regum serie in Africa per annos fere centum, utque Belisarius de Gilymere Constantinopolim adducto triumphavit, et Africa rursus imperio Romano adjecta fuerit. Item de Valiæ morte. *Ibid.*

CAP. XXXIV. — Theodericus quintus Vesegotharum rex. In hunc Romani cum auxiliariis Hunnis rupta pace excreant ducunt. Foedera firmantur. Attila pacatur. Item de Attilæ uxor. 1275

CAP. XXXV. — De Attilæ regis Hunnorum patre, fratribus, deque ipsius statura, forma et moribus. Item de gladio Martis, quem ipse usurpavit. Locus insignis e Prisco historico. 1276

CAP. XXXVI. — Attila, suapte natura ad vastandum orbem paratus, a Gizerico Wandalarum rege multis numeribus ad id instigatur. Is omni ratione discordiam inter Romanos et Gothos serere conatur; sed frustra. Epistola Valentiniampi imp. ad Vesegothas eorumque responsum. 1277

CAP. XXXVII. — De his rebus quæ in ipsorum bellorum motibus, priusquam prælium inter Romanos et Hunnos committeretur, acciderunt. 1278

CAP. XXXVIII. — Positio loci quo in Catalaunicis campis prælium inter Romanos et Hunnos est commissum, et descriptio utriusque aciei. *Ibid.*

CAP. XXXIX. — Attilæ oratio ad Hunnos qua eos ad prælium adversus Romanos meundum exhortatur. 1279

CAP. XL. — Successus prælii commissi inter Romanos et Vesegothas adversus Hunnos. Theoderici regis mors. Attila se plaustis valiat. 1280

CAP. XLI. — Thorismundus Theoderico regi patri suo exæquis parat, et consilio Aeti patricii, qui Hunnis funditus interemptis, male a Gothis metuebat, imperio Romano se

recipit, et patri succedit. Franci et Gepidæ mutua clade se alterant. Numerus cæsorum in prælio inter Romanos et Attilam. 1281

CAP. XLII. — Attila de Vesegotharum recessu a Romanis certior factus, ad oppressionem Romanorum omnibus viribus se confert. Aquileiam, Mediolanum, Ticinum vastat. Leo papa ad eum accedit, et pacem Italiæ certis conditionibus impetrat. Attila ad suas sedes ultra Danubium remeat. *Ibid.*

CAP. XLIII. — Attila in Alanos trans Ligerim consistentes movet. A Thorismundo rege Vesegotharum conserto prælio in suas sedes fugere compellitur. Thorismundi cædes. 1282

CAP. XLIV. — Theodericus Thorismundi frater rex Vesegotharum Ricarium Suevorum regem, qui Hispaniam invaserat, bello superat. Achilulphum clientem Suevis præficit. Is tyrannidem affectans capite plectitur. Suevi permissu Theoderici Remismundum sibi regem eligunt. Theoderici regis mors. 1283

CAP. XLV. — Euricus Vesegotharum rex Theoderico succedit, Romanis imperatoribus aliis super alios cæsis. Gizericus Wandalarum rex Italiam invadit, Romam vastat. Euricus Gallias invadit, Britones Romanorum auxiliares profligat, Arvernam Gallias civitatem occupat. 1284

CAP. XLVI. — Odoacer Turcilingorum rex Italiam invadit et subjugat. 1285

CAP. XLVII. — Euricus Vesegotharum rex Arelatum, Massiliam et Burgundiones subigit. Moritur. Alaricus Eurici filius, novus Vesegotharum rex. *Ibid.*

CAP. XLVIII. — Ostrogotharum regum ab Ermanarici regis decessione genealogia, usque ad Walaricum Thorismundi filium, et Attilæ mortem. *Ibid.*

CAP. XLIX. — De Attilæ Hunnorum regis morte ex nimia ebrietate, et de magnificis exsequiis ei præstitis. 1286

CAP. L. — Attila mortuo contentio inter innumeros ejus filios de successione orta. Ardaricus Gepidarum rex Eliac Attilæ filium in prælio interficit, reliquos filios ad Ponticum usque mare fugat. Marcianus imp. variis Gothis et Gepidis diversas sedes concedit. 1287

CAP. LI. — De Gothorum qui Minores dicuntur sedibus, et de Vulfilæ ipsorum pontifice, qui eos litteris instituit. 1289

CAP. LII. — De Ostrogotharum variis post Attilæ mortem sedibus in Pannonia, utque Attilæ filios irruentes propulsavit in Scythiam; deque Ostrogotharum cum Romanis amicitia, obside pacis Constantinopolim misso Theoderico Theodemiri filio. *Ibid.*

CAP. LIII. — Ostrogothæ post Attilæ mortem in Satagas movent. Hunnos, duce Dinzione Attilæ filio, obsistentes propulsant. Varia Ostrogotharum cum Suevis et Sciris prælia. Walemiri mors. Sciri ad interfectionem delerit. 1290

CAP. LIV. — Suevorum reges Hunimundus et Alaricus cum Sarmatis et Sciris, Gepidis et Rugis in Ostrogothas moventes, maxima clade efficiuntur. 1291

CAP. LV. — Theodemirus rex in Suevos movet, eosque vastat, et pene subigit. Theodericus Theodemiri filius pene adhuc pater inscio patre Babai Sarmatarum regem adortus, interficit. Singidonum civitatem capit. *Ibid.*

CAP. LVI. — Ostrogothæ pertæsi pacis, Italiam, Gallias et Illyricum infestant. Theodemirus foedere cum Romanis inito moritur. *Ibid.*

CAP. LVII. — Theodericus Ostrogotharum rex a Zenone imp. Romano evocatur, ab eo adoptatur, conselatu et equestri statua donatur, Odoacrum in Hesperia magna clade afficit. Insignia regis Romanorum assumit. 1292

CAP. LVIII. — De Theoderici regis uxore Andeltæ, et concubina, ejusque filiis et filiabus, earumque cum variis regibus conjugio aliisque affinitatibus. Item de Mucedone grassatore, et de tropæo de Francis parto. 1293

CAP. LIX. — Theodericus rex senex Athalaricum filii sui Amalasuenthæ filium, patre orbem, regem denuntiat, Athalarico immatura morte sublato, mater Theodatam consobrinum suum regem instituit, qui illam in insulam quandam relegat, ubi strangulatur. 1294

CAP. LX. — Belisarius a Justiniano imp. adversus Gothos cum exercitu mittitur. Siciliam occupat. Gothi Witigim regem sibi eligunt; Theodatam interficiunt Witigis Raventiam cum Mathasuenta regisque optatus dedit Romanis. 1295

2069

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMSLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA,

2069.

